אור לארבעה עשר גרסי': [פ] **לאור הנר.** בגמרא (דף ז:) מפרש טעמא: **בודקין.** שלא יעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא: **ובמה אמרו.** לקמן במתניתין: **שפי שורות.** של חביות הסדורות במרתף של יין צריך לבדוק ביניהם. אחרי שאמרנו כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך לבדוק למה הוצרכו לבודקן ומפרש לא אמרו אלא במרתף שמכניסין בו חמץ כגון מרתף שמסתפק ממנו יין לשולחנו ופעמים שהשמש עומד למזוג יין ופתו בידו וכשהיין כלה נכנס למרתף להביא יין: **שפי שורות על פני כל המרתף.** בגמ' (דף ח:) מפרש מאי היא: **שפי שורות החיצונות הן.** מפרש בגמ' (שם): **גמ' קא סלקא דעתך מאן דאמר נגהי נגהי ממש.** כשיליר השחר שחרית של י"ד: **מאן דאמר לילי לילי ממש** לא גרסי'. דהא ודאי לילי הוא ממש: **הבקר אור.** קס"ד דה"ק ולבקר דהיינו אור כלומר שאמנו אור האנשים שולחו: **מי כתיב האור בקר.** דלשתמע ולאור דהיינו בקר דתימלי לומר דאור שם דבר הוא וקרי לבקר אור: **הבקר אור כתיב.** האי אור לאו שם דבר הוא אלא הבקר האיר והאנשים שולחו כמאן דאמר לפרא נהר ולפי דרכו לימדך הכתוב דרך ארץ מאחי יוסף שהמתינו עד שהאיר המזרח כדרך יהודה אבל אור שהוא שם דבר אינו אלא לילה: **בני טוב.** היינא לדרך יכנס ערבית לבית מלון בעוד החמה זורחת ולמחר ימתין עד הנץ החמה ויצא ואז טוב לו שהאור טוב לו[1] שנאמר באור כי טוב[2] ומה היא טובתו [פ]מפני החיות ומפני הלסטים. עיין יומא כא ע"א ברש"י ד"ה היוצא יומי: **תוס' ד"ה אור ליי"ד וכו' שלא יבא לאבלו.** עי' לקמן י ע"ב תוס' ד"ה ואם לא בדק:

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ. פ"ה אלא לעבור עליו בבל יראה ובל ימצא וקשה לר"י כיון דצריך ביטול כדאמר בגמ' (דף ו:) הבודק צריך שיבטל ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי[א] אמאי הצריכו חכמים בדיקה כלל ונראה לר"י דאע"ג דסגי בביטול בעלמא החמירו חכמים בבדוק חמץ ולבערו [פ]שלא יבא לאכלו וכן משמע לקמן (דף י:) דבעי רבא כבר בשמי קורה וכו' או דלמא זימנין דנפל ואתי למיכליה[ב] והטעם שהחמירו כאן טפי מבשאר איסורי הנאה שלא הצריכו לבערם משום דחמץ מותר כל השנה ולא נאסר רק בפסח ולא בדילי מייה כדאמר לקמן (דף יא.) ולא דמי לבשר בחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נוהג איסור עולם [ט]וגזיר גמי איסוריה שרי לאחריני[ג] אי נמי שאני חמץ שהחמירה בו תורה לעבור בבל יראה ובל ימצא[ד] החמירו חכמים לבדוק ולבערו אפילו היכא דביטלו משום דילמא אתי למיכליה וגראה לרשב"א דאפילו לפי טעם האחרון ל"ל דהחמירו חכמים בכל חמץ אפי' בחמץ נוקשה ועל ידי תערובת אף על גב דליכא בל יראה לפר"ת ברישא אלו עוברין (דף מב.) דהא אמר שיאור ישרף והיינו חמץ נוקשה כדמוכח התם ואיכא למ"ד נמי התם דכ"ש חמץ גמור על ידי תערובת משמע דאסור להשהותו אמאי מותר להשהותו אמאי ישרף ישהה אותו עד אחר הפסח ויהא מותר אפילו לרבי יהודה דלא אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח אלא בחמץ גמור דאיכא ג' קראי לתוך זמנו ולפני זמנו ולאחר זמנו (לקמן דף כח:) אבל בנוקשה דליכא אלא חד קרא[ה] אפי' ר' יהודה מודה:

קא סלקא דעתך מ"ד נגהי וכו'. לא נקט קס"ד אלא משום מאן דאמר נגהי דלא קאי הכי ואגב אורחיה נקט נמי לילי ממש[1] ומש"ה אין לשנות הספרים:

וכדרב יהודה. לא קאי אאמאי דמשני כדאמר לפרא נהר אלא מילתא באפי נפשה היא ומפרש מה השמיענו הפסוק לכ"ע: **יכנס בכי טוב.** אור"י דבפרק הכונס (דף פ ופס:) משמע דטעם הוי משום מזיקין דמפיק ליה התם אלא תלאו אש מפתח ביתו וקרא משום מזיקין קא מזהיר דמפקינן מייה התם כיון שניתן רשות למשחית וכו' ולפי זה אפילו מעירו מדם צריך ליזהר שיצא בכי טוב[2] והא דנקט כריסה תחלה[ח] היינו משום דאורחא דגמרא למינקט הכי כמו מטפס ועולה ומטפס ויורד בפרק עושין פסין (דף כח.)[ט] דנקט עליה תחלה ובפ' במה מדליקין (דף לד:) בין השמשות בהרף עין זה נכנס וזה יוצא וקשה הא דרש רב יהודה הא דרשה גופה מקרא אחרינא דלא תצאו בפרק הכונס (דף פ. ופס:) ואומר רשב"א דצריכי תרי קראי הבקר אור צריך לעיר אחרת ואפי' היכא דליכא למיחש למזיקין כגון אחי יוסף דהוו י"א והטעם מפני הפחתים[י] וקרא דלא תצאו איצטריך לעירו[יא] ומפני המזיקין[יב]:

ובאור בקר בעולם הזה. פי' ר"ת דהיינו עד חצי היום[יג] כדמוכח בפ' תמיד נשחט (דף נח.) דעד ו' שעות נקרא בקר[יד] כעין זה יהיה תחלת זריחת השמש דהיינו הנץ החמה לצדיקים לעתיד לבא:

והא קיימא לן עד צאת הכוכבים ממא הוא. אומר ר"י דפשיטא ליה לגמרא דעד צאת הכוכבים ממא משום דמסקינן בספ"ב דמגילה (דף כ:) דמעלות השחר יוס הוא דכתיב ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום מלאכה ומהתם נמי מוכח דעד צאת הכוכבים יום הוא ולא קשה מההוא קרא לתנאי דפרק במה מדליקין (דף לד: ולה.) דקאמר ר' יהודה משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין ואיכא למאן דאמר התם שני חלקי מיל שהוא לפי הגראה שעה גדולה לפני צאת הכוכבים דאין אנו בקיאין בצאת הכוכבים כדאמר התם לא כוכבים גדולים הגראין ביום ולא כוכבים קטנים הגראין בלילה אלא בינוניים[טו] [י] **(כדתנן)** הנודר מן האור. מיהו היכא דלשון בני אדם אינו כלשון המקרא אחרינן אחר לשון בני אדם כדאמרינן בערכין (ד' יט:) גבי האומר משקל ידי עלי מדאורייתא קיבורת כולה בגדרים הלך אחר לשון בני אדם דהיינו עד האציל[טז] [כ]:

מי

[א] ממי' פ"ב מהלכות ממן ומלה הלכה ג סמג עשין לט טור וש"ע א"ח סי' תלא סעיף ח:

מוסף תוספות

א. ואפי' נאמר דמתני' מדרבנן מ"מ אנו צריכין ליתן טעם. תוס' שאנן. ב. אלמא אי לאו דלא אטרחיה רבנן הוה גזרינן דלמא אתי למיכל מיניה. תוס' ר"פ. ג. [ו]משום אדם אחד לא עשו תקנה. שם: וכיון דלבני ביתו המותרין מותר לשהות היין לעצמן אם אתה אוסרו לזה נמצאת מצריכן לעמוד בבית מיוחד לעצמו. מהר"ם מלאוט. ד. היכא דלא ביטל. תוס' שאנן. ה. [ו]מוקמינן ליה לתוך זמנו. תוס' שאנן. ו. ר"פ. אע"ג דמ"ד לילי לילי ממש אמסקנא נמי קאי נקט קס"ד משום דקס"ד דמאן דאמר נגהי נגהי ממש קאמר, כי היכי דמאן דאמר לילי לילי ממש. מי' הר"ן. ז. דמשום מזיקין מה לי עירו מה לי עיר אחרת, ועוד דההוא דמצרים, בעירם היה. תוס' הרא"ש. ח. הר"ל למימר יצא בכי טוב ויכנס בכי טוב דהא לעולם יוצאין מעיר קודם שנכנסין. תוס' ר"פ. ט. ולכאורה הו"ל למימר יורד תחילה. תוס' הרא"ש. י. שאינו רגיל בה. מי' הר"ן. יא. שהוא רגיל בה, והוי לחוריה. שם. יב. אבל לא מפני הפחתים, שכבר הוא רגיל בהם. שם. יג. שזהו כל המאור שיכול להאיר. תוס' ר"פ. יד. דכתב את הכבש האחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים אלמא עד בין הערבים דהיינו משש שעות ולמעלה נקרא בקר. מהר"ם מלאוט. טו. והשתא פליגי דלר"י מספקא ליה בכל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אם הם בינונים אם לאו. תוס' שנת לה. טז. אבל היכא דלא בקיאינן בלשון בנ"א אזלינן בתר לשון תורה. תוס' הרא"ש. ועיין במהר"ם מלאוט.

רבינו חננאל

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר כו'. מאי אור רב הונא אמר נגהי רב יהודה אמר לילי. אף על גב דאסיקנא לדברי הכל אור אורתא הוא, אמרינן קס"ד דמאן דאמר נגהי קסבר האי אור צפרא הוא ומאן דאמר לילי קסבר לילי הוא. ואותבינן עליה והכתיב הבקר אור ואיך תאמר האור לילי הוא. ופרקינן מי כתיב אור בקר דשמעת מינה שהאור בקר הוא, הבקר אור כתיב, ופי' הבקר האיר ולא כי האור הוא הבקר. מיתיבי וכאור בקר יזרח שמש אלמא אור יממא הוא. ושנינן וכאור בקר כתיב, כלומר כאור בקר קודם זריחת שמש לצדיקים לעתיד לבוא הוא כעין זריחת שמש בעולם הזה, נמצא זריחת שמש בעולם הזה כעין אור בקר קודם זריחת שמש לצדיקים לעתיד לבוא. ויקרא אלהים לאור יום.

תורה אור השלם

1. הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שִׁלְּחוּ הַמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: בראשית מד ג
2. וּכְאוֹר בֹּקֶר יִזְרַח שֶׁמֶשׁ בֹּקֶר לֹא עֲבוֹת מִנֹּגַהּ מִמָּטָר דֶּשֶׁא מֵאָרֶץ: שמואל ב כג ד
3. וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: בראשית א ה
4. הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וָיָרֶח הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר: תהלים קמח ג
5. הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו: תהלים קמח ב
6. לָאוֹר יָקוּם רוֹצֵחַ יִקְטֹל עָנִי וְאֶבְיוֹן וּבַלַּיְלָה יְהִי כַּגַּנָּב: איוב כד יד

גליון הש"ס

גמ' ור"י אומר לילי. עי' תוי"ט תרומות פ"מ מ"ג: רש"י ד"ה בכי טוב וכו' מפני החיות ומפני הלסטים. עיין יומא כא ע"א ברש"י ד"ה היוצא יומי: תוס' ד"ה אור ליי"ד וכו' שלא יבא לאבלו. עי' לקמן י ע"ב תוס' ד"ה ואם לא בדק:

הגהות מהר"י לנדא

[א] גמרא דתנן הנודר מן האור. אין זה לא משנה ולא ברייתא (ועי' לל"ת):

מוסף רש"י

לעולם יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב. בעוד חמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך, ולנקר לא יסכים לצאת עד שיאיר. כי טוב לשנה מעליא, האור כי טוב, כלומר טוב הוא לצאת בו ולישכם בו מפני המזיקין והלסטין (ב"ק ס:) אי נמי שלא יפול בגורות ובקעים שבערב, ושלא יעלילו עליו עלילות מרגל אתה או גנב (תענית י:).

---

[1] נמשנה שבמשניות ובכר"ף אותה ולמס], [2] ב"ק ס: תענית י. ע"ש, [3] מגילה כ:, ד) [ולתמיה], [4] [ל"ל לאחר ד"ה בודקין], [5] בע"י: הוא, [6] [כלאשית אחר], [7] [לף כ:], [8] עי' רש"ל, [9] [ולתמיה], [10] [וע"ע תוס' ימות עמ. ד"ה והני מולין],

---

[1] הבקר אור והאנשים שלחו המה וחמריהם: בראשית מד ג
[2] וכאור בקר יזרח שמש בקר לא עבות מנגה ממטר דשא מארץ: שמואל ב כג ד
[3] ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד: בראשית א ה
[4] הללוהו שמש וירח הללוהו כל כוכבי אור: תהלים קמח ג
[5] הללוהו כל מלאכיו הללוהו כל צבאיו: תהלים קמח ב
[6] לאור יקום רוצח יקטל עני ואביון ובלילה יהי כגנב: איוב כד יד

---

[1] ולאור בקר כתיב. [2] אמר ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן אמר ר' יוסי בר חנינא אמר ר' אלעזר בן עזריה אמר ר' אלעזר בן ערך אמר ר' אלעזר בן מתיא אמר ר' אלעזר בן שמוע אמר ר' אלעזר בן דורדיא אמר ר' אלעזר בן פרת

אי פשיטא לך דאנפשות קאתי. [א] אומר ר"י וכיב"ל דהאי קרא באב על הבן מייבי דסתם אב מרחם על הבן ולא יהרגנו אם יעמוד נגדו להגיל ממונו ולכך לא ניתן להצילו בנפשו אלא כשיודע בברור שלהורגו בא כדמוכח בפרק בן סורר (דף עב: ושם) דמוקי הברייתא דתניא אם זרחה עליו השמש וכי עליו נלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו באב על הבן והיא דתניא אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו מוקי בבן על האב [ב]: **מאימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה.** פירש רש"י אסור בעשיית מלאכה במקום שנהגו ואין נראה לר"י דבפ' מקום שנהגו (דף נה.) מוכח בהדיא דרבי יהודה אית ליה איסורא ולא מנהגא ועוד תני [ג] תנא איסורא ואת אמרת מנהגא ועוד ניחזי היכי נהוג [ד] לכך נראה דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כי היכי דפליגי התם במתני' ב"ש וב"ה: **רבי אליעזר ב"י אומר משעת האור.** למאי דמסקינן אור ממש נקט ר' אליעזר בן יעקב שיעור למילתיה בתחלת היום ור' יהודה נקט הנץ החמה משעת כניסת פועלים למלאכה שהוא אחר זריחת השמש [ד] כדאמר בהשוכר את הפועלים (דף פג: ושם) פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב פי' ביציאתו מביתו למלאכה כדכתיב (תהלים קד) תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולא הוי ר"ל בן יעקב לא כב"ש ולא כב"ה דבית שמאי אוסרין [ה] הלילה וב"ה מתירין עד הנץ ולמאי דס"ל דאור אורתא כב"ש [ה] יאמר רבי אליעזר בן יעקב לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה: **היכן מצינו יום שמקצתו מות' ומקצתו אסו'.** פי' היכא דליכא סברא כי הכא וכן חמץ דאקשי ליה מייה אבל היכא דליכא סברא כגון [ו] לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה משום תיאבון וכיוצא בו לא מיירי: אם

מדקאמר ובלילה יהי כגנב. מכלל דאור דריסיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעובדי דרכים הולכים עומד רואה באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב: **הכי קאמר.** מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להגיל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רואה הוא ונתן רשות לכל הקודם להגיל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת. ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ואחיו עליך ואם היית עומד כנגדו להגיל ממונך אינו הורגך יהי בעייניך כגנב ולא נתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת: **כוכבי נשפו.** כוכבי לילו: **יקו לאור.** יפה ליום: **עפעפי.** זיהור: **לנהורא.** לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין: **ואומר אף חשך ישופני.** ואומר סבור הייתי בעוויי כשהייתי נראה אף בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה והחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אלגי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום: **אני אמרתי.** מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובארפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שעריס זה בזה במועד קטן (דף ט. [ו]): **בודקין.** חמץ: **מדקאמר וכי"ד שחרים מכלל דאור אורתא הוא.** וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין [ז]: **אסור בעשיית מלאכה.** במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרינן לקמן (דף ג.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין: **משעה האור.** אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן: **מותר באכילת חמץ.** עד שש שעות כדלקמן בפרקין (ד' יא.): **אורתא הוא.** משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר: **נימא איהו לנפשיה.** היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר: **הכי קאמר.** ליה הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא

מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור ר' יהודה אומר משעת הנץ החמה. ש"מ מדקאמר ר' יהודה משעת הנץ החמה מכלל דאור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב אורתא הוא. ודחינן מאי משעת האור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב משיעלה עמוד השחר ויאיר אור היום, והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא בלילא שרי למיעבד מלאכה וביממא אסור, אשכחן דשרו בלילא ואסרי ביממא כי האי גונא בתענית. דתניא עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, אלא לדידך היכן אשכחן משיעלה עמוד השחר עד הנץ החמה מותר ושאר היום אסור. אמר לו ר' יהודה הוא עצמו ערב הפסח יוכיח שהוא מותר באכילת חמץ עד ארבע שעות ומכאן ולהלן אסור. ודחי ר' אליעזר שאני חמץ דהוא מדאורייתא והתורה התירה מקצת היום ואסרה מקצת היום, ולא שמעינן איסורא דרבנן, [דהיינו] המלאכה בארבעה עשר שהיא מדרבנן מן אכילת חמץ שהיא מן התורה אסורה. ור' יהודה אמר לך אנא נמי לא אמרי אלא בשעה ששית שאיסורה מדרבנן. שמן התורה אכילת חמץ מותר עד חצי היום, דקיימא לן אך ביום הראשון אך חלק, והנה מצאנו לרבנן ביום אחד שאסרו מקצתו והיא שעה ששית שמן התורה מותר באכילת חמץ ורבנן אסורה. ודחי ר' אליעזר ההוא לאו משום איסורא הוא אלא הרחקה עבוד כו'. תא שמע אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו, ואימתי משיאין עליו לאור עבורו, ש"מ אור אורתא הוא. [שנראה בזמנו לקדשו. הוא יום שלושים. היה עומד ומקריב על המזבח לאורה טעון קידוש ידים ורגלים. אף על פי שכל הלילה היה מקרן]ב. לאורה יקיים מה שכתוב בבאם אל אהל מועד, וחשוב כאילו לאותה שנה] נכנס].

אי פשיטא לך דאנפשות קאתי. [א] אומר ר"י וכיב"ל דהאי קרא באב על הבן מייבי דסתם אב מרחם על הבן ולא יהרגנו אם יעמוד נגדו להגיל ממונו ולכך לא ניתן להצילו בנפשו אלא כשיודע בברור שלהורגו בא כדמוכח בפרק בן סורר (דף עב: ושם) דמוקי הברייתא דתניא אם זרחה עליו השמש וכי עליו נלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו באב על הבן והיא דתניא אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו מוקי בבן על האב [ב]: **מאימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה.** פירש רש"י אסור בעשיית מלאכה במקום שנהגו ואין נראה לר"י דבפ' מקום שנהגו (דף נה.) מוכח בהדיא דרבי יהודה אית ליה איסורא ולא מנהגא ועוד תני [ג] תנא איסורא ואת אמרת מנהגא ועוד ניחזי היכי נהוג [ד] לכך נראה דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כי היכי דפליגי התם במתני' ב"ש וב"ה: **רבי אליעזר ב"י אומר משעת האור.** למאי דמסקינן אור ממש נקט ר' אליעזר בן יעקב שיעור למילתיה בתחלת היום ור' יהודה נקט הנץ החמה משעת כניסת פועלים למלאכה שהוא אחר זריחת השמש [ד] כדאמר בהשוכר את הפועלים (דף פג: ושם) פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב פי' ביציאתו מביתו למלאכה כדכתיב (תהלים קד) תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולא הוי ר"ל בן יעקב לא כב"ש ולא כב"ה דבית שמאי אוסרין [ה] הלילה וב"ה מתירין עד הנץ ולמאי דס"ל דאור אורתא כב"ש [ה] יאמר רבי אליעזר בן יעקב לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה: **היכן מצינו יום שמקצתו מות' ומקצתו אסו'.** פי' היכא דליכא סברא כי הכא וכן חמץ דאקשי ליה מייה אבל היכא דליכא סברא כגון [ו] לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה משום תיאבון וכיוצא בו לא מיירי: אם

מדקאמר ובלילה יהי כגנב. מכלל דאור דריסיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעובדי דרכים הולכים עומד רואה באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב: **הכי קאמר.** מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להגיל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רואה הוא ונתן רשות לכל הקודם להגיל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת. ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ואחיו עליך ואם היית עומד כנגדו להגיל ממונך אינו הורגך יהי בעייניך כגנב ולא נתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת: **כוכבי נשפו.** כוכבי לילו: **יקו לאור.** יפה ליום: **עפעפי.** זיהור: **לנהורא.** לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין: **ואומר אף חשך ישופני.** ואומר סבור הייתי בעוויי כשהייתי נראה אף בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה והחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אלגי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום: **אני אמרתי.** מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובארפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שעריס זה בזה במועד קטן (דף ט. [ו]): **בודקין.** חמץ: **מדקאמר וכי"ד שחרים מכלל דאור אורתא הוא.** וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין [ז]: **אסור בעשיית מלאכה.** במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרינן לקמן (דף ג.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין: **משעה האור.** אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן: **מותר באכילת חמץ.** עד שש שעות כדלקמן בפרקין (ד' יא.): **אורתא הוא.** משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר: **נימא איהו לנפשיה.** היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר: **הכי קאמר.** ליה הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא

שרי ר"א בן יעקב ה"ק בשלמא לדידי אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא לילא [ח] **(דתנן)** [ט] **גבי תענית צבור** [י] **עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' אליעזר בן יעקב ר' שמעון אומר עד קרות הגבר אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן אמר ליה הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ שפיר קאמר ליה ר' יהודה לר"א הכי קאמר ליה רבי אליעזר אמינא לך אנא מלאכה דרבנן ואת אמרת לי חמץ דאורייתא דעד הכא אסר רחמנא ועד הכא שרא רחמנא ואידך שעות דרבנן ואידך הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא** [יא] **מיתיבי אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין משואות לאור עבורו אלמא אור אורתא הוא ש"מ מיתיבי** [יב] **היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח לאורה טעון קידוש ידים ורגלים דברי רבי אורה שאני: מיתיבי מר זוטרא**

המפלת

אי פשיטא לך דאנפשות קאתי. [א] אומר ר"י וכיב"ל דהאי קרא באב על הבן מייבי דסתם אב מרחם על הבן ולא יהרגנו אם יעמוד נגדו להגיל ממונו ולכך לא ניתן להצילו בנפשו אלא כשיודע בברור שלהורגו בא כדמוכח בפרק בן סורר (דף עב: ושם) דמוקי הברייתא דתניא אם זרחה עליו השמש וכי עליו נלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו באב על הבן והיא דתניא אם ברור לך שיש לו שלום עמך אל תהרגהו מוקי בבן על האב [ב]: **מאימתי י"ד אסור בעשיית מלאכה.** פירש רש"י אסור בעשיית מלאכה במקום שנהגו ואין נראה לר"י דבפ' מקום שנהגו (דף נה.) מוכח בהדיא דרבי יהודה אית ליה איסורא ולא מנהגא ועוד תני [ג] תנא איסורא ואת אמרת מנהגא ועוד ניחזי היכי נהוג [ד] לכך נראה דבאיסור ודאי פליגי ובגליל כי היכי דפליגי התם במתני' ב"ש וב"ה: **רבי אליעזר ב"י אומר משעת האור.** למאי דמסקינן אור ממש נקט ר' אליעזר בן יעקב שיעור למילתיה בתחלת היום ור' יהודה נקט הנץ החמה משעת כניסת פועלים למלאכה שהוא אחר זריחת השמש [ד] כדאמר בהשוכר את הפועלים (דף פג: ושם) פועל בכניסתו משלו ביציאתו משל בעה"ב פי' ביציאתו מביתו למלאכה כדכתיב (תהלים קד) תזרח השמש יאספון וגו' יצא אדם לפעלו ולא הוי ר"ל בן יעקב לא כב"ש ולא כב"ה דבית שמאי אוסרין [ה] הלילה וב"ה מתירין עד הנץ ולמאי דס"ל דאור אורתא כב"ש [ה] יאמר רבי אליעזר בן יעקב לא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר הזה: **היכן מצינו יום שמקצתו מות' ומקצתו אסו'.** פי' היכא דליכא סברא כי הכא וכן חמץ דאקשי ליה מייה אבל היכא דליכא סברא כגון [ו] לא יאכל אדם מן המנחה ולמעלה משום תיאבון וכיוצא בו לא מיירי: אם

מדקאמר ובלילה יהי כגנב. מכלל דאור דריסיה דקרא יממא הוא והכי קאמר ביום כשעובדי דרכים הולכים עומד רואה באם הדרכים והורגן ונוטל את ממונם ובלילה הוא נעשה כגנב לחתור בתים ולגנוב: **הכי קאמר.** מה שנתנה לך תורה רשות על הבא במחתרת להורגו כדכתיב (שמות כב) אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכיוצא בו שמכיר בו שהוא אוהבו מאד אבל שאר כל אדם אם היה בעל הממון עומד כנגדו להגיל ממנו ממונו זה עומד עליו והורגו רואה הוא ונתן רשות לכל הקודם להגיל את בעל הממון בנפשו של בא במחתרת. ובלילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אוהבך שהוא אביך ואחיו עליך ואם היית עומד כנגדו להגיל ממונך אינו הורגך יהי בעייניך כגנב ולא נתן להורגו והכי אמרינן בסנהדרין (דף עב:) דאב על הבן אינו נהרג במחתרת: **כוכבי נשפו.** כוכבי לילו: **יקו לאור.** יפה ליום: **עפעפי.** זיהור: **לנהורא.** לדבר המאיר ולא שיהיה שם היום אור ולא קאמר יקו ליום אלא יקו שיאיר ואין: **ואומר אף חשך ישופני.** ואומר סבור הייתי בעוויי כשהייתי נראה אף בחשך זה אמות והוא ישופני והוא יחשיך תמיד עלי לשון נשף ולילה והחשך שהייתי שרוי בו נעשה אור בעדני אלגי וגבי לילה שייך למימר יום אלמא הכי קאמר דוד הלילה נעשה לי יום: **אני אמרתי.** מפני חטאי שאף מן העולם הבא אטרד ועכשיו שמחל לי על אותו עון אף מן העולם הזה שהייתי שרוי בו בחשך ובארפה האיר בעדני שהודיע הקב"ה לשונאי דוד בימי שלמה שמחל לדוד כשבקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים ודבקו שעריס זה בזה במועד קטן (דף ט. [ו]): **בודקין.** חמץ: **מדקאמר וכי"ד שחרים מכלל דאור אורתא הוא.** וטעמא דר' יהודה מפרש לקמן בפירקין [ז]: **אסור בעשיית מלאכה.** במקום שנהגו בו לנהוג איסור דאמרינן לקמן (דף ג.) מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין: **משעה האור.** אבל קודם לכן אפילו נהגו בטלה דעתן: **מותר באכילת חמץ.** עד שש שעות כדלקמן בפרקין (ד' יא.): **אורתא הוא.** משחשיכה ושקעה חמה של שלשה עשר: **נימא איהו לנפשיה.** היכן מצינו שהיום אסור והלילה מותר: **הכי קאמר.** ליה הך איסורא דרבנן היא ולא דאורייתא ובשלמא לדידי דאמינא משעת עמוד השחר אשכחן בעלמא

שרי ר"א בן יעקב ה"ק בשלמא לדידי אשכחנא דקא פלגי רבנן בין יממא לילא [ח] **(דתנן)** [ט] **גבי תענית צבור** [י] **עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר דברי ר' אליעזר בן יעקב ר' שמעון אומר עד קרות הגבר אלא לדידך היכא אשכחנא יממא גופיה דפלגי ביה רבנן אמר ליה הוא עצמו יוכיח שמקצתו מותר באכילת חמץ ומקצתו אסור באכילת חמץ שפיר קאמר ליה ר' יהודה לר"א הכי קאמר ליה רבי אליעזר אמינא לך אנא מלאכה דרבנן ואת אמרת לי חמץ דאורייתא דעד הכא אסר רחמנא ועד הכא שרא רחמנא ואידך שעות דרבנן ואידך הרחקה הוא דעבוד רבנן לדאורייתא** [יא] **מיתיבי אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ואימתי משיאין משואות לאור עבורו אלמא אור אורתא הוא ש"מ מיתיבי** [יב] **היה עומד כל הלילה ומקריב על המזבח לאורה טעון קידוש ידים ורגלים דברי רבי אורה שאני: מיתיבי מר זוטרא**

המפלת

אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו. ביום שלשים שנראה לקדש דאילו כשהחדש מעובר ועושין רגש חדש ביום שלשים ואחד אין מקדשין אותו שכבר קדשוהו שמים ואשמעינן הא מנא דאחסר עבדינן משואות ואמאי לא עבדינן משואות וכשאין רואין משואות יודעין שהחדש מעובר: **לאור עבורו.** ליל שעבר שלשים להודיע שהיום נתקדש. ליל שלשים [ומאחר] קרי אור עבורו [יא] על שם שבו נעשה החדש מעובר כשאין קובעין בו את רגש חדש: **אלמא אור אורתא הוא.** דהא ביום אין משואות של אור נראין מרחוק: **עומד ומקריב כל הלילה לאורה טעון קידוש ידים ורגלים.** דקסבר רבי לינה פוסלת בקידוש ידים ורגלים וטעמא מפרש בזבחים [יט:]: **אורה שאני.** היכא דתני אורה לא פליג רב יהודה דהוא לשון יום:

המפלת

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ח מהלכות יו"ט הלכה יח [סמג לאוין עה]:
ג ב מיי' פ"א מהלכות תענית הלכה ח סמג עשין דרבנן ג טוש"ע א"ח סי' תקסד:
ד ג מיי' פ"ה מהלכות ביאת מקדש הל' ח:

רבינו חננאל

תא שמע בודקין באור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור. מדקתני ובארבעה עשר שחרית מכלל דאור אורתא הוא ש"מ. וכיון שנתברר כי זה האור ששנינו במשנתנו אורתא הוא למה לי למימר עוד ת"ש. יש לומר כי לא מזו המשנה לבדה שמענו כי אור אורתא הוא אלא גם יש לנו ללמוד מזו האחרת. **מאימתי ארבעה עשר אסור בעשיית מלאכה ר' אליעזר בן יעקב אומר משעת האור ר' יהודה אומר משעת הנץ החמה.** ש"מ מדקאמר ר' יהודה משעת הנץ החמה מכלל דאור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב אורתא הוא. ודחינן מאי משעת האור דקאמר ר' אליעזר בן יעקב משיעלה עמוד השחר ויאיר אור היום, והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא בלילא שרי למיעבד מלאכה וביממא אסור, אשכחן דשרו בלילא ואסרי ביממא כי האי גונא בתענית. דתניא עד מתי אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר, אלא לדידך היכן אשכחן משיעלה עמוד השחר עד הנץ החמה מותר ושאר היום אסור. אמר לו ר' יהודה הוא עצמו ערב הפסח יוכיח שהוא מותר באכילת חמץ עד ארבע שעות ומכאן ולהלן אסור. ודחי ר' אליעזר שאני חמץ דהוא מדאורייתא והתורה התירה מקצת היום ואסרה מקצת היום, ולא שמעינן איסורא דרבנן, [דהיינו] המלאכה בארבעה עשר שהיא מדרבנן מן אכילת חמץ שהיא מן התורה אסורה. ור' יהודה אמר לך אנא נמי לא אמרי אלא בשעה ששית שאיסורה מדרבנן. שמן התורה אכילת חמץ מותר עד חצי היום, דקיימא לן אך ביום הראשון אך חלק, והנה מצאנו לרבנן ביום אחד שאסרו מקצתו והיא שעה ששית שמן התורה מותר באכילת חמץ ורבנן אסורה. ודחי ר' אליעזר ההוא לאו משום איסורא הוא אלא הרחקה עבוד כו'. תא שמע אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו, ואימתי משיאין עליו לאור עבורו, ש"מ אור אורתא הוא. [שנראה בזמנו לקדשו. הוא יום שלושים. היה עומד ומקריב על המזבח לאורה טעון קידוש ידים ורגלים. אף על פי שכל הלילה היה מקרן]ב. לאורה יקיים מה שכתוב בבאם אל אהל מועד, וחשוב כאילו לאותה שנה] נכנס].

מסורת הש"ס

א) [מגיגה יב: כ"מ פג:], ב) [לקמן י: מנחות סז:], ג) [ארבעה], ד) מוספתא פ"ג הי"ג, ה) [כ"ק מב:], ו) [דמגיה], ז) [תענית יב. ע"ש], ח) ר"ה כב:, ט) זבחים יט: מוספתא יומא פ"א הט"ו ומנחות פ"ח ה"ז, י) [שבת ל.], כ) [דף י:], ל) רש"ל, מ) [יום שלשים קרי יום עבורו כל"ל עי' רש"י ר"ה כב:], נ) [ר"ה טו: ועי' מוס' שם ד"ה וכי], ס) [לקמן נה.], ע) [לקמן לט.],

תורה אור השלם

1. יָחִשְׁכוּ כוֹכְבֵי נִשְׁפּוֹ יְקַו לָאוֹר וְאָיִן וְאַל יִרְאֶה בְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר:
איוב ג ט
2. וְאֹמַר אַךְ חֹשֶׁךְ יְשׁוּפֵנִי וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדִנִי: תהלים קלט יא

מוסף רש"י

ובשעת הביעור. כשעה שמים, אבל מכאן ואילך לא יבדוק אפילו לא בדק ממנו, דגזרינן מאי דלמא אתי למיכל כשמואל אותו בכסא (מנחות סז:). **עד מתי אוכל ושותה.** בלילה כשמתענה לאמר, בכל תעניות שהוא אוכל משמתענה, ואפילו בתענית יחיד קא מייני (תענית יב.). **שנראה בזמנו לקדשו.** להודיענו שנתקדש (ר"ה כב:).

מוסף תוספות

א. פי' בקונטרס דהיינו באדם אחר ולא באב על הבן, ואי מספקא לך, באב על הבן, ולא נהירא דלישנא דאי פשיטא לך משמע שיש פעמים שאינו פשיטא לך והא ודאי לעולם פשיטא לך דאנפשות קאתי כיון דמיירי באחר. מוס' ר"פ. ב. הלכך האי לישנא דהכא נמי איכא לאוקמי באב על הבן ולא כפי' הקונטרס. מוס' שאנץ. ג. כיון שהוא תלוי במנהג. מוס' ר"פ. ד. שההליכה הוא לצורך בעה"ב ואינו מחויב להשכים כדי שיתחיל למלאכת בעה"ב בזמנה דהיינו הנץ החמה אלא ההילוך יהיה משל בעה"ב. מוס' הרא"ש ב"מ פג: ה. וא"כ קשה הילכתא אהילכתא דהלכה כב"ה, וקיימא לן דמשנת ראב"י קב ונקי וי"ל [ד]. מוס' ר"פ.

המפלת אור לשמונים ואחד. בכריתות בפרק קמא. דקיימא לן[ג] זאת תורת היולדת[מ] מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה יכול שתביא על הילדה שלפני מלאות ועל הילדה שלאחר מלאות קרבן אחד ולא יותר תלמוד לומר זאת שאם ילדה לאחר מלאות כגון שטבלה לסוף שבועיים של נקבה ונתעברה והפילה אם תוך מלאות הפילה נפטרת בקרבן אחד ואם לאחר מלאות הפילה כבר נתחייבה בקרבן הראשון קודם לידה שניה ולבסוף מלאות של לידה שניה תביא שתי קרבנות. ואם הפילה ליל של כניסת שמונים ואחד שכבר עברה מלאות שלה אבל עדיין אינה ראויה להכנס קרבן שאין קרבן נשחט בלילה: **בית הלל מחייבי.** שתי קרבנות דלאחר מלאות קרינא ביה ובית שמאי פוטרין אותה בקרבן אחד כדמפרש טעמייהו: **מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים וא'.** הלא אתם מודים לנו שאם הפילה הלילה והפילה למחר שחייבת אף כשהפילה אור לשמונים ואחד מתחייב שהרי לכל דבר זמן היום והלילה שוים: **אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן.** בתמיה. ועוד ראיה אחרת דהואיל ושוה לו לטומאה שעד שקיעת החמה של שמונים דמיה טהורים ואם תראה לאחר שקיעת החמה דמיה טמאין כאילו היא רואה למחר ולמה לא ישוה לו אף לקרבן שכשם שאם תפיל למחר תתחייב כך תתחייב על הוולד של לילו. ותשובת בית שמאי במסכת כריתות [ז:] היא שניה לא אם אמרתם ביום שמונים ואחד שכן יצתה לשעה הראויה להביא בה קרבן לפיכך נתחייבה בקרבן הראשון ושוב אין לידה השניה נפטרת בו תאמרו במפלת אור לשמונים ואחד שלא יצתה מידי וולד הראשון לשעה הראויה לקרבן והדמים שאתם אומרים אינן מוכיחים שהרי הפילה תוך מלאות דמיה של לידה טמאין ופטורה מן הקרבן: **אור לשלישי.** לאור כניסתו של שלישי. ר"ג גרסינן אור לשלישי ואשלמים קאי דכתיב בהו ביום זבחכם יאכל וממחרת ולזה לשורפו לבוקרו של שלישי יכול יהא נאכל ליל שלפניו: **זבחים נאכלים ליום אחד.** תורה דכתיב ביום קרבנו יאכלו[ו] ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום דכתיב בגופיה דקרא לא יניח ממנו עד בוקר הא כל הלילה אוכל וכן פסח לא תותירו ממנו עד בוקר [שמות יב] אף כאן לילה אחר הימים הכתובים בה: **ר"ל וממחרת והנותר עד יום בעור.** שהוא יום ממחרת אכול ולא משתאכל: **מה להלן תיכף לאכילה שריפה.** כשכלה זמן אכילתו מתחיל זמן שריפתו דכתיב [שם] והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו: **אף כאן.** זמן אכילתו כלה ערבית כדאמר ושרף בלילה: **תלמוד לומר.** בנו את אהרן ביום השלישי באש ישרף. כאן לא נאמר עד יום אלא ביום משום דהאי קרא לא איירי בזמן אכילה אלא בשריפה להורות שביום הוא נשרף ולא בלילה וקרא לעיל בקדושים תהיו: **נאחריה דרב הונא קרו.** לאורתא נגהי: **מאי טעמא לא פני ליה.** כדתנא דבי שמואל. ומשני אלישנא מעליא קא מיהדר שמלוה ודרך נקיי הדעת לספר בלשון נקיה: **דבר מגונה.** לאו משום לילי דבר מגונה הוא והא דר' יהושע בן לוי בעלמא איתמר ומיהו שמעינן מינה לשון חכמים לחזר אחר לשון לא ונקי: **אשר איננה טהורה.** ולא כתיב הבהמה הטמאה כי אורחיה הרי שמונה אותיות עקם הטמאה חמש אותיות הן אשר איננה טהורה שלא עשרה אותיות. ואע"ג דבאורייתא כתיב טמא שני אורחיה בחד דוכתא ללמדך לחזר על לשון נקיה: **אשר לא יביה טהור.** הוא ליה למיכתב מיש טמא וכי נמי משויא לטהור חסר ו' מיכא עיקום תשע שהרי שתים עשרה יש וטמא אינו אלא שלש: **ו' דטהור.** דהא לא חסר הוא: **כי אמר מקרה.** טמא הוא לכתוב ולשמוק ויש כאן עיקום י"ו אותיות: **כזב.** כתיב (ויקרא טו) וכל המרכב אשר ירכב ובאשה כתיב [שם] או על הכלי אשר היא יושבת לפי שאין הגון להזכיר רכיבה ופיסוק רגלים באשה ואע"פ שהמרכב והמושב שוין בשניהם: **ובחבר לשון ערומים.** מלוה עליך כך: **ברור מללו.** ל' נקי ומבורר: **מאי ואומר.** למה לו ואומר הא נפקא ליה מקמא: ה"ק **וכי תימא ה"מ בדאורייתא.** תורה הקפידה בלשונה שילאתה מפי הגבורה אבל חכמים במשנה ובריתא אין להקפיד על לשונם: **ה"ש ובחבר לשון ערומים.** שמענו שהערומים בזמרי לשון הם: **משום גיעבוסא דגמלים.** שהוא גבוה ומתיירא שלא תפול אורחה דאשה לרכוב כדי שתהא מחזקת בו בידיים ורגליים:

משום

אם שיוה לו לטומאה. חזרו ב"ה מזה הטעם מתשובתם של ב"ש וטעמייהו כדתניא פ"ק דכריתות (דף ח.) אם לא לבנות אור לשמונים ואחד: **תלמוד** לומר ביום. תימה אמאי איצטריך עד יום תיפוק ליה דאינו נאכל אור לשלישי מדאיצטריך ביום[א] דאי ס"ד דנאכל פשיטא דאינה נשרפת באותו לילה דתיכף לאכילה שריפה[ב] ויש לומר דאי לאו עד יום ה"א נאכל[ג] ואיצטריך ביום למעוטי שלא ישרף בלילה של אחרי כן[ד]: **שהרי בזב קראו מרכב וכו'.** מרכב ומושב אין דינו שוה דנוגע במרכב אין טעון כבוס בגדים כדמוכח בתורת כהנים ובריש מסכת כלים[ה מ] והשתא קשה לר"י היכי קאמר דבאשה קרוי מושב אם ר"ל אפי' אוכף שיש לו דין מרכב אף באשה אינה הכתוב לקרותו מושב לדבר דרך כבוד דהא לקמן משני משום גיעבוסא דגמלא אורחא הוא אלמא לשמעתא הדבר ממה שהוא אין לכתוב דרך כבוד[ו] ונראה לר"י דה"פ[ז] ובאשה קראו מושב מרבויא דקרא דמושב דהכי איתא בתורת כהנים אשר היא יושבת עליו זה מושב כלי זה מרכב ליימדנו הכתוב לספר בלשון נקיה אלא כתבו בהדיא כמו בזב: כל

המפלת אור לשמונים ואחד בית שמאי פוטרין מקרבן ובית הלל מחייבים אמרו[ח] (להן) בית הלל לבית שמאי מאי שנא אור שמנים ואחד מיום שמנים ואחד אם שיוה לו לטומאה לא ישוה לו לקרבן מדקאמר ב"ה לב"ש מאי שנא אור שמונים ואחד מיום שמונים ואחד שמע מינה אור אורתא הוא שמע מינה מיתיבי[ג] יכול יהא נאכל אור לשלישי ודין הוא זבחים נאכלים ליום אחד ושלמים נאכלים לשני ימים מה להלן לילה אחר היום אף כאן לילה אחר היום ת"ל[1] ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום[2] בעוד יום הוא נאכל ואינו נאכל לאור שלישי יכול ישרף מיד ודין הוא זבחים נאכלין ליום ולילה אחד ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד מה להלן תיכף לאכילה שריפה אף כאן תיכף לאכילה שריפה תלמוד לומר[2] והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף[3] ביום אתה[ד] (שורף) ואי אתה שורפו בלילה מדקאמר יהא נאכל אור לשלישי אלמא אור אורתא הוא שמע מינה תא שמע[ה] אור של יום הכפורים מתפלל שבע ומתודה שחרית מתפלל שבע ומתודה במוסף מתפלל שבע ומתודה במנחה מתפלל שבע ומתודה[ו] בערבית מתפלל מעין שמונה עשר ר' חנינא בן גמליאל אומר משום אבותיו[ז] מתפלל שמונה עשר שלימות מפני שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת אלמא אור אורתא הוא שמע מינה תא שמע[ח] דתני דבי שמואל לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר אלמא אור אורתא הוא אלא בין רב הונא ובין רב יהודה דכולי עלמא אור אורתא הוא ולא פליגי[ט] מר כי אתריה ומר כי אתריה באתריה דרב הונא קרו[י] נגהי ובאתריה דרב יהודה קרו לילי ותנא דידן מאי טעמא לא קתני לילי[כ] לישנא מעליא הוא דנקט וכדר' יהושע בן לוי דאמר ר' יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו[ל] שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר[3] מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה רב פפא אמר תשע שנאמר[4] כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה רבינא אמר עשר וי"ו דטהור רב אחא בר יעקב אמר שש עשרה שנאמר[5] כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור תניא דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר[6] ותבחר לשון ערומים ואומר[7] ודעת שפתי ברור מללו מאי ואומר וכי תימא הני מילי בדאורייתא אבל בדרבנן לא תא שמע ואומר ותבחר לשון ערומים וכי תימא הני מילי בדרבנן אבל במילי דעלמא לא[מ] ואומר ודעת שפתי ברור מללו ובאשה לא כתיב בה מרכב והכתיב[8] ותקם רבקה ונערותיה ותרכבנה על הגמלים התם משום ביעתותא דגמלים אורחא היא והכתיב[9] ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור התם

משום

ה א מתי' פ"ל מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ח סמ"ג עשין רי"ח:
ו ב מתי' פ"י מהלכות מעשה הקרבנות הל' ו:
ז ג מתי' פי"ט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ד:
ח ד מתי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ז [ופ"ב מהל' תשובה ה"ז טור מו"ח סי' תרי"ט]:
ט ה מתי' שם הלכה ד טוש"ע מ"ח סי' תרכד סעיף א:

מוסף רש"י

המפלת אור לשמונים ואחד. שילדה נקבה, לאור פ"ל שהיתה רואיה למהר להביא כפרתה, הפילה (כריתות ז:). **בית שמאי** פוטרין מקרבן. מלידה ב', אע"ג דלאחר מלאת הוא, הואיל ולילה הוא ולא יצאה שעה ראויה לקרבן, לילה מחוסר זמן קרבן הוא, דכתיב ביום צוות, הלכך לענין קרבן כתוך מלאת דמי (שם). **מאי שנא אור פ"א מיום פ"א.** דולמי מייתא (שם). **אם שיוה לו לטומאה.** שהרי אתם מודים שמשקיעת החמה של שקיעת החמה של יום פ' כלו ימי טוהר שלה, ואם ראתה בליל פ"ל טמאה (שם). **מה להלן לילה אחר היום.** דכתיב בתורה (ויקרא ז) לא יניח ממנו עד בקר, הא כל הלילה נאכל, אף כאן בשלמים תהא לילה אחר יום הממחרת (זבחים נו:) **ת"ל כו' וממחרת והנותר עד יום,** גבי שלמים כתיב בקדושים תהיו, ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר עד יום, בעוד שהוא יום תאכלנו (שם). **יכול ישרף מיד.** לאור שלישי, הואיל ועבר זמן אכילתו (שם). **מה להלן.** בנאכלין ליום אחד, **תיכף לאכילה שריפה.** דכתיב גבי מילואים ואם יותר מבשר המילואים וגו' (שם). **אור של יום הכפורים.** ליל יום הכפורים (יומא פז:) ליל כניסתו (נדה ח:).

מוסף תוספות

א. לומר דאינו נשרף לאור שלישי. תוס' רי"פ. ב. דכי היכי דהתם לילה אחריהן ותיכף לאכילה שריפה, הכי נמי בשלמים. מי' הר"ן. שאין מביאין קדשים לבית הפסול. מהר"ם מלאוים. ועיין תוס' הרא"ש. ג. עד בקר של יום ג'. תוס' הרא"ש. ד. אם לא שרפו ביום. מי' הר"ן. ה. מה שאין כן המושב שמגעו שוה למשאו וטענן כיבוס בגדים. שם. ו. וכ"ש הכא דאיכא דינא בהדייהו. שם. ז. שהרי בזה קראו מרכב פי' כתב מרכב בהדיא בקרא. תוס' הרא"ש.

מוסף רבינו חננאל

שנשחטין ובלילה ומחר, וכיון שחשך נאסר באכילתן הייתי אומר ישרפו אותן (ה)[ב]לילה ותהא שריפתן תיכף לאיסור אכילתן, ת"ל והנותר ביום השלישי באש ישרף, ולא בלילה. ש"מ אור אורתא הוא ש"מ. ועוד ת"ש **אור יום הכפורים מתפלל שבע** ומתודה שחרית וכו'. ועוד תא שמע דתנא דבי שמואל לילי ארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר, ש"מ אור אורתא הוא שמע מינה. **ותנא** דידן מאמאי קרי לילה אור, ואמרינן לישנא מעליא, כלומר לא בעי למיתנא לילה שהוא חשך, אלא קראו לחשך אור, כגון הני דקרו לסמיא סגיא נהורא, וכדאמרינן אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות, שנאמר ומן הבהמה אשר איננה טהורה שהן י"ג אותיות, ואלו כתב הטמאה ה' אותיות היה די לו, ומפני מה הוסיף שמונה אותיות משום שלא להזכיר שם טומאה. ש"מ כי כן הדין להתרחק מכל דבר מגונה. ודברי רב פפא ורבינא ורב אחא כענין הזה ופשוטין הן. **בזב קראו מרכב,** שנאמר. וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא. ובאשה כתיב. וכל אשר תשב עליו יטמא. ומפני מה לא הזכיר באשה מרכב, שהמרכב הוא בפיסוק רגלים, והוא דרך גנאי באשה הזכרת פיסוק רגלים במקום שאפשר לו הדבר להזכירו בלשון שבח, אבל ברכיבת הגמל וכיוצא בו שהוא משום פחד שמתיראה לרכוב דרך ישיבה שלא תפול, אי אפשר שלא להזכיר רכיבה, אין עליו כלום.

תורה אור השלם

1. ביום זבחכם יאכל ומִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר עַד יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:
ויקרא יט ו
2. וְהַנּוֹתָר מִבְּשַׂר הַזֶּבַח בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף:
ויקרא ז יז
3. מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר רֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה:
בראשית ז ח
4. כִּי יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:
דברים כג יא
5. וְלֹא דִבֶּר שְׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי לֹא טָהוֹר:
שמואל א כ כו
6. כִּי יִאָלֵף עֹנֶךָ פִּיךְ וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוּמִים:
איוב טו ה
7. יֹשֶׁר לִבִּי אִמְרֵי וְדַעַת שִׂפְתַי בְּרוּר מִלֵּלוּ:
איוב לג ג
8. וְתָקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רִבְקָה וַיֵּלֶךְ:
בראשית כד סא
9. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר וַיָּשָׁב אַרְצָה מִצְרָיִם וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת מַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ:
שמות ד כ

גליון הש"ס

גמ' שהרי עקם הכתוב. עי' מדרש רבה ריש פ' אמור:

רבינו חננאל

ועוד יש משנה אחרת כי אור אורתא הוא, דתנן בכריתות פ"א **המפלת לאור שמונים ואחד** ב"ש פוטרין מן הקרבן וב"ה מחייבין כו'. פירוש יולדת נקבה שטבלה אחר י"ד ושמשה ונתעברה והפילה לילי שמונים ואחד, כלומר שלמו פ' יום ימי טוהר, ובמוצאי פ' בלילה לילי יום פ"א הפילה, ב"ש פוטרין מן הקרבן על זה הנפל שהיו אומרים הקרבן שהיא מביאה על הלידה פוטר לה הנפל, שהרי ביום פ"א נתחייבה בקרבן הלידה וכל מה שהיה מקודם חיוב עליה אותו הקרבן פוטרו זה הקרבן. וב"ה אומרים לילי פ"א כיום פ"א הוא חשוב, הלא אם ראת דם לילי פ"א דם נידה הוא ולא דם טוהר, פירוש הנה הלילה והיום שוין לטומאה, כי ראייתה לילי פ"א וראייתה יום פ"א שוין לטומאה נדה היא בין ביום בין בלילה, כך אם הפילה לילי פ"א כאלו יום פ"א הפילה, וכשם שחייבת קרבן שני במפלת יום פ"א, כך חייבת קרבן שני במפלת לילי פ"א, ומדקאמרי ב"ה מאי שנא אור פ"א מיום פ"א ש"מ אור אורתא הוא ש"מ. ועוד ת"ש דתניא יכול יהא זבח השלמים נאכל לאור שלישי ודין הוא זבח השלמים נאכל ליום אחד ולילה אחר ביום השלישי באש ישרף, לומר. ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה, ש"מ אור אורתא הוא ש"מ. ואעפ"י כי פשוטה היא, מיהו אנו מפרשים ראשי דברים, התודה נאכלת בו ביום שנשחטת ובלילה והנותר בבקר נשרף, שנאמר ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר דינה להאכל יום שנשחטה בו וכל הלילה, ובקר שהוא תכף לאכילתה, כלומר עכשיו כשנאסר באכילתה תהיה שרפתה, דהו זבחים נאכלין ליום אחד, כך זבח השלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, שנאמר ביום הקריבו את זבחו יאכל וממחרת, נאכלין בו ביום

כל היכא דכי הדדי וכו'. ולכך עקס הכתוב ללמדנו שלעולם יספר אדם בלשון נקיה ואם לא היה עוקס אם כן מהיכא מיתי אפילו היכא דכי הדדי מינהו[א]: **רבבת כתיב.** וא"ת לכתוב נמי ישבת ואומר ר"י דלא מצי למיכתב ישבת דכל היכא דכתב ישב בלא וי"ו אתא לדרשה כדדרשינן ולוט ישב בשער סדום אותו היום מינוהו שופט (בראשית רבה פרשה נ)[ב]: **אין מוסקין בטהרה.** מפרש ה"ר יוסף דטעמא דבגירה דפ"ק דשבת (ד' יז. ושם) לא שייכי במסיקה דשמא יבלענו בקופה מזופפת[ג] והיא נמי פעמים שאדם טולך לכרמו ורואה אשכול שביכרה סוחטו ומזלפו ע"ג ענביס[ד] ובשעת בגירה עדיין משקה טופח עליהן דבזיתים אינו רגיל לעשות כן שאינו משקה ואינו חשוד כדאמר התם ואינו רואה בקיומה:

שמץ פסול. פירש רבינו חננאל דבר עבודת כוכבים כדכתיב (שמות לג) לשמלה בקמיטים ופסול לההוא כדתנן במסכת נגעים (דף קט.) כהנים שטמאו בבית חוניו לא ישמשו במקדש ואין ל"ל לדבר אחר פירוש לע"ז שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה'[ה]:

ואנא אכילנא משופרי שופרי. מכאן אין ראיה שנאמין לכל הבא לפנינו ואומר ישראל אני דשאני הכא דרוב ישראל היו[1] ואזלינן בתר רובא אך יש להביא ראיה מפרק החולץ (דף מה. ושם) דאמר ליה זיל גלי לו נסיב בת מיך[ד] וכן[ו] מהסוא דאמא לקמיה דרבי יהודה ואמר נתגיירתי ביני לבין עצמי אמר ליה נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך והיינו משום דמלי למימר ישראל אני והא דאמר בהחולץ (דף מו:) מי שבא ואמר גר אני יכול נקבלנו תלמוד לומר אתך במוחזק לך אתה מיירי במוחזק לן בחבתיה שהם נכריס דאי לאו הכי נאמן במיגו דאי בעי אמר ישראל אני[ז]: **מאליה** מי קספו לך. אע"ג דגדי אין אליתו קריבה רוב פסחיים היה עולה או שמא הגיד לו ורבי יהודה בן בתירא אלא עלה לרגל[ח] י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה שאינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מרביה א"נ נגיבין חו"ל היא כדמוכח בסיפרי בפ' ראה ועוד בתרגוס ירושלמי (בראשית י) ואדם ואכל ובלבה באדם שנער מתרגם והדם ונגיבין וקטיפסי:

חקוקאה. פי' רבינו חננאל סופר[ה] ור"י פירש מעיר חקוקה היה בספר יהושע (יט) אבא

משום בניו אורחא הוא והכתיב[1] והיא רוכבת על החמור התם משום ביעתותא דליליא אורחא הוא ואיבעית אימא משום ביעתותא דליליא ליכא משום ביעתותא דדוד איכא ואיבעית אימא ביעתותא דדוד נמי ליכא משום ביעתותא דהר איכא ובאורייתא מי לא כתיב טמא אלא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון נקיה כל היכא דנפישין מילי משתעי בלשון קצרה כדאמר רב הונא אמר רב ואמרי לה אמר רב הונא אמר רב משום ר"מ[א] לעולם[ב] ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו וקאמר רוכבת רכבת כתיב הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דרב חד אמר שויתינן האי שמעתא כדבר אחר מסנקן וחד אמר שויתינן האי שמעתא כגדי מסנקן ולא אישתעי רב בהדי דהאיך הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דהלל וחד מינייהו רבן יוחנן בן זכאי ואמרי לה קמיה דרבי וחד מינייהו רבי יוחנן חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה וחד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ומוסקין בטומאה אמר מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל ולא היה ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל הנהו תלתא כהני חד אמר להו הגיעני כפול וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר הגיעני כזנב הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול והא[ג] (תניא)[ב] אין בודקין מן המזבח ולמעלה לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול ואי בעית אימא שאני התם דאיהו דארע נפשיה ההוא ארמאה דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים אמר כתיב[2] כל בן נכר לא יאכל בו[3] כל ערל לא יאכל בו ואנא הא קאכילנא משופרי שופרי אמר ליה רבי יהודה בן בתירא מי קא ספו לך מאליה אמר ליה לא כי סלקת להתם אימא להו ספו לי מאליה כי סליק אמר להו מאליה ספו לי אמרו ליה[ד] אליה לגבוה סלקא אמרו ליה מאן אמר לך הכי אמר להו רבי יהודה בן בתירא אמרו מאי האי דקמן בדקו בתריה ואשכחוהו דארמאה הוא וקטלוהו שלחו ליה לרבי יהודה בן בתירא שלם לך ר' יהודה בן בתירא דאת בנציבין ומצודתך פרוסה בירושלים רב כהנא חלש שדרוה רבנן לר' יהושע בריה דרב אידי אמרו ליה זיל בדוק מאי דיניה אתא אשכחיה דנח נפשיה קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה ובכי ואתי אמרו ליה נח נפשיה אמר להו אנא לא קאמינא[4] ומוציא דבה הוא כסיל יוחנן חקוקאה נפק לקרייתא כי אתא אמרו ליה חיטין נעשו יפות אמר להם שעורים נעשו יפות אמרו ליה צא ובשר לסוסים ולחמורים דכתיב[5] השעורים והתבן לסוסים ולרכש מאי הוי ליה למימר אשתקד נעשו חיטין יפות אי נמי עדשים נעשו יפות: ומכלל דבריו משמע שהחטים לא נעשו יפות ולא היה רוצה להוציא דבר קללה מפיו: **עדשים נעשו יפות.** מאכל אדם:

משום בניו. שהן זכריס כתב לשון רביבה: **דכי הדדי נינהו.** שאין אורך בלשון לא מן המגוזה משתעי בלשון כבוד: **וכל היכא דו.** והני דלעיל עיקס ללמדך שצריך לחזר אחר לשון נקי ובשאר מקומות כתיב לשון מגוזה וקצר ללמדך שישנה אדם לתלמידו לשון קצרה לפי שמתקיימת גירסא שלא יותר מן האמרוכה: **רבבת כתיב.** ואע"ג דמלי למיכתב נמי ישבת חסר מיהו כל חסירות שבתורה לדרוש הן באין וכאן למדך בחסרון זה שתפוס לשון קצרה ואפילו הוא מגוזה שהרי כאן תפס לשון מגוזה וקצר: **כגדי מסנקן.** [6] כגדי עייף. סינוק לשון עייפות ודומה לו גד גדי וסינוק לא בגמרא דשבת בפרק במה אשה יוצאה (דף סז:) התגבר מזלי ואכל מהני עייף: **מפני מה בוצרים בטהרה.** בכלים טהורים: **ואין מוסקין בטהרה.** בזיתים קא קרי מסיקה ואין צריך למוסקן בטהרה כדאמר במסכת שבת ביציאות שבת (ד' יז.) דלא חשיב מוהל היוצא מהן להכשיר שאינו שמן גמור אלא היוצא ע"י הבל אבל יין הזב על הענבים מכשירן דניחא ליה ביה: **הגיעני לפול.** מלאם הפנים לחלקי: **שמץ פסול.** פסול כהוה חלל: **אין בודקין.** לענין יוחסין ליאא אשה: **מן המזבח ולמעלה.** אם שימש במזבח אין צריך לבדוק למעלה הימנו דאם לא היה ראוי לכהונה לא היו מניחין אותו לשמש כדתנן במסכת מדות (פ"ה משנה ד) לשבת הגזית שם היו יושבים ב"ד מיחסי כהונה ולויה כל כהן שנמצא בו פסול כשהיה רוצה להתחבר לעבודה לוקח שחורים ויוצא: **שחץ פסול.** הוא עצמו היה גם רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיימא לן [במנחות] (דף יח:) עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה: **דארע אנפשיה.** והצריך בדיקה אחריו וגלה שלא בדקוהו יפה מתחלה: **מי קא ספו לך.** כלום נותנין לך מן האליה לאכול אין נותנין לך אלא מן הכחוש שבו ונתכוון להטעותו לכשילך עוד ישאל מן האליה וביל ר' יהודה בן בתירא לא היה להורגו: **ספו לי מאליה.** הלעיטוני מן האליה וכבש היה ואליתה קריבה לגבוה דכתיב בכבש (ויקרא ג) האליה תמימה: **ר' יהודה בן בתירא.** קאמר לי שאין אתם נותנים לי חלק יפה אלא מן הכחוש ואני נתתי דמים כמו כן[ו]: **מאי דקמן.** מה הדבר הזה שבא לפנינו: **נגיבין.** שם עירו. האי עובדא נקט הכא משום דהוא דלעיל דגרמו שניהם לבדוק אחריהם והוא נקט משום לשון מגונה: **בדוק מאי דיניה.** בדוק ודע מה נהייתה בו: **אהדרי' לקרעיה לאחוריה.** שלא יבינו מהר להליה ויצא לבש: **חקוקאה.** כינוי השם: **לקרייתא.** לכפרים לרחות בתבואות: **שעורין נעשו יפות.**

[1] והיא רוכבת על החמור. [2] כל בן נכר לא יאכל בו. [3] כל ערל לא יאכל בו. [4] ומוציא דבה הוא. [5] השעורים והתבן לסוסים ולרכש. [6] כגדי מסנקן.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ג מהלכות דעות הלכה ד:
יא ב מיי' פ"כ מהלכות מ"ב הלכה ב טוש"ע אה"ע סי' ג:
יב ג מיי' פ"מ מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יח:

רבינו חננאל

ואקשינן אטו טמא מי לא כתיב בתורה, ופרקינן אלא כל היכא דכי הדדי נינהו משתעי דרך כבוד, אבל במקום טמא שצריך לומר לא טהור, שזה שלש אותיות וזה שש אותיות, משתעי דרך קצרה. ואמרינן **וכל היכא דכי הדדי נינהו משתעי בלשון כבוד והא אשכחן דכתב קרא רוכבת והא רוכבת ויושבת דכי הדדי נינהו** ולא משתעי דרך כבוד. ופרקינן רכבת כתיב. ואם יש לומר יכתב ישבת חסר וי"ו, לא אשכחן ישובת חסר וי"ו אלא למידרש או לרמז, לפיכך כת' רכבת בלשון קצרה, שכל ישבת מלא נכתב, כגון ישובת בארץ ערץ. והיא ישובת תחת תמר. וכשמחסרו אינו מחסרו אלא למידרש או לרמז, אף כאן אילו כתב ישובת על החמור היה צריך לכתוב מלא, לפיכך כתב רכבת בלשון קצרה. **כגדי מסנקי.** פירוש כגדי שמן מלא בכל אבריו. כלומר נתמלאו בני מעים שלנו מזו ההלכה, שבענו ממנה, כדתנן בתמיד האברים והפדרים שלא נתאכלו מבערב סונקין אותן בצדי המזבח. וי"א גדי שנתפס בטיט ומתחבט לצאת משם ואינו יכול. וזה שאמר כדבר אחר (מסנק ולא) [מסנקי לא] אשתעי רב בהדיה לפי שדבר על עצמו בגאי. ופי' כדבר אחר כמו חזיר. **בוצרין בטהרה.** כלומר נזהרין על בצירת ענבים, ובמסיקה כמסיקת הזיתים אינן נזהרין כל כך. פירוש הענבים עלולין לקבל טומאה מפני שהמשקה שבהן מצוי להיות שותת בשעתו, מה שאין כן בזיתים. ואע"פ ששניהן מכשירין. כדתנן שבעה משקין הן הטל והמים והיין והשמן והדם והחלב ודבש דבורים. ושבח לזה שאמר מפני מה אין מוסקין בטהרה ולא הוציא טומאה מפיו. וזה שאמר ההוא כהן הגיעני כזנב הלטאה שהוא שרץ כו'. **שמץ פסול.** פירוש דבר ע"ז כדכתיב לשמצה[ח]) בקמיהם, ושניהן פסולין לכהונה, כי הכהנים ששמשו לע"ז פסולין, כדתנן בסוף מנחות הכהנים ששמשו בבית חוניו לא ישמשו במקדש בירושלים ואין צריך לומר לדבר אחר, שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה', כלומר בבית חוניו פסולין הן וכל שכן לע"ז עצמה. **ואקשינן** והתנן במסכת קדושין אין בודקין לא מן המזבח ולמעלה ולא מן הדוכן ולמעלה, כלומר כל כהן שהוחזק להקריב במזבח ובן לוי שהוחזק לדוכן אין צריכין לדקדק אחריו, שלא עלה למזבח ולא לדוכן עד שבדקו והכשירוהו יושבי לשכת הגזית, כדתנן בסוף מדות לשכת הגזית, שם היתה סנהדרי גדולה יושבת ודנה את הכהונה, כהן שנמצא בו פסול כו'. ושנינן לא תימא שמץ פסול אלא אימא שחץ פסול, פירוש שחץ פסול פסילות גסות הרוח ולעיגת לשון כדאמרינן במסכת שבת פרק במה אשה אנשי ירושלים אנשי שחץ היו. **רב** יהושע בריה דרב אידי לא בקש לומר דנח נפשיה דרב כהנא דאמר ומוציא דבה הוא כסיל. חוקקה. פירוש סופר, כדכתיב הוי החוקקים.

ח) עיין בערוך ערך שחץ.

מסורת הש"ס

ה) חולין סג:, ו) [תנן], ז) קדושין עו., ד) [לקמן פד:], ט) בע"י: כמותכם, ו) [שם מז.], ו) [עי' תוס' יבמות מז. ד"ה במוחזק], ח) [עי' מ"ש במשנה למלך בפ"ח מהל' ק"פ וסייס מה"ל סוף דבר דברי תוס' אלו מתחלתם ועד סופם לריכים אלגי תלמוד],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה הִיא רֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיָרְדָה בַּסֵּתֶר הָהָר וְהִנֵּה דָוִד וַאֲנָשָׁיו יֹרְדִים לִקְרָאתָהּ וַתִּפְגֹּשׁ אֹתָם: שמואל א כה כ
2. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג
3. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מח
4. מְכֵסָה שֹׂנְאָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר וּמוֹצֵא דִבָּה הוּא כְּסִיל: משלי י יח
5. וְהַשְּׂעֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים וְלָרֶכֶשׁ יָבְאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁם אִישׁ כַּמִּשְׁפָּטוֹ: מלכים א ה ח

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כגדי מסנקן. בגדי עיף. עי' בהרע"ב רפ"ג דתמיד תמיד:

מוסף רש"י

אין בודקין מן המזבח ולמעלה. אתמיל לבדוק בטמאות ומלא שאני אביה שימש על המזבח, בידוע שמיומס הוא (קדושין עו.). אליה לגבוה סלקא. אלית הבא קריבה עם האמורין, מה שאין כן בשור ועז, דכתיב (ויקרא ג) אלו מתאלים אליה תמימה (לקמן פד:).

מוסף תוספות

א. ובשאר מקומות כתב לשון קצרה ומגונה ללמדך שישנה אדם דרך קצרה. תוס' ר"פ. ב. אבל רכבת חסר אתא לדרשא דשרי להוציא דבר מגונה כדי לקצר. תוס' הרא"ש. ג. דאז אינו הולך לאיבוד. תוס' ר"פ. ד. לידע אם הגיעו עניבו לבצור. תוס' הרא"ש. ה. כלומר בבית חוניו. פסולין היו וכ"ש ע"ז עצמה. תוס' שאנן. ו. דרוב עולי רגלים הם ישראלים. תוס' ר"פ. ז. משמע דאם ילך במקום שאין מכירין ישאוהו אשה מיוחסת. תוס' שאנן. ח. מלשון מחוקק. מהר"ש מלאוה.

רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה. מייבו אביו של רב אחיו של ר' חייא היה מן האב כדאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ה.) מייבו וחנא ושילא ומרתא ור' חייא כולהו [9]בני דר' אחת מכפרי הוו ואימא שהיתה אמו של רב אחותו של רבי חייא היתה מן האם: **בי סליק.** רב מעיירו מבבל לארץ ישראל שהיה ר' חייא שם: **אמר.** ר' חייא לרב אייבו אצלך הוא קיים: **א"ל.** רב: **אימא קיימא.** בלשון שאילה. כלומר עד שאתה משאיל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך: **אמר לו.** עוד ר' חייא לרב ואימא אחותי קיימת: **אמר ליה.** רב: **אייבו קיים.** וכלום קיים הוא עדיין לא השיבותיך עליו ומאליו הבין. וי"א בניחותא היה משיבו רב על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שיוליא רב דבר שקר מפיו: **תלוך לי מנעלי.** להתאבל על אחי ואחותי: **והולך כלי אחרי לבית המרחץ.** ללמד הלכה לתלמידים נתכוון שאין שמועה רחוקה שלאחר שלשים יום נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה ואינו צריך ליום כל היום כולו מדאמר ליה והולך לי כלי אחרי לבית המרחץ ולא המתין עד למחר אלמא שעה אחת די: **הוה דהוה קאמר דונו דיני.** בכל דבר משא ומתן שהיה לו עם אדם היה אומר תמיד בא לדין ואינו נשמע לדבר אדם אלא על פי דיין: **אכיף ימא אסיסי בירלאסא.** אתקן בירונות[10] אם היו לי פלטין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים ותמיד היה משתבח בשפת הים. ובתשובות הגאונים מצאתי אכיף ימא אסנא בראתא ופירוש כך היה משתבח בשפת הים ואומר תמיד סנאים שעל שפת הים ברושים הם במקומות אחרים ולשון זה הגון. סנה בלשון ארמי אסנה ברוש ברותא: **בין לר' מאיר בין לרבי יהודה.** דאיפליגו במתניתין[11] בהרחקה דעבוד רבנן לאוריתא חמץ אינו אסור מן התורה בכל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן[12] מן אך[13] חלב ומן לא תאכלו על חמץ[14]: **נבדוק.** חמץ בתחלת שש וקודם איסורו יבערנו למה לי לאקדומי כולי האי דבשלמא אי אור יממא הוא איכא לתרוצי דמתניתין נמי בשש קאמר אבל השתא תקשה: **נבדוק מצפרא.** דאיכא הקדמה לזריזים כדאשכחן גבי מילה ובזריזותיה דאברהם שנאמר וישכם אברהם בבקר אלא המתין עד הנץ החמה ומכל מקום בלילה לא הקדים: **ואור הנר יפה לבדיקה.** בלילה אבל ביום מחשיך. ואם תאמר יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן[15] מחיפוש שמצותו בנר: **לא יפתח בעידנא.** לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא: **באורתא דאליסר גגבי ארבסר.** ליל יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ: **דחמירא דידיה הוא.** החמץ שבבית שלו הוא: **בדשופיה קאי.** שהרי עתה הבית שלו: **לעשות לו מזוזה.** אלמא מידי דמצוה עליה רמיא: **חובת הדר.** לפי שהיא משמרתו וכתיב ביתך [דברים ו] ביאתך נכנס ויוצא בה אבל הכא בדיקת חמץ דרבנן דאי משום בל יראה ובל ימצא הא אמר לקמן [ע"ב] דסגי ליה בבטול בעלמא אי מסיח דעתיה מיניה ומשוי ליה כעפרא ואמר כל חמירא דבביתא הדין כו' ורבנן הוא דאצרוך בדיקה והשתא כי האי גוונא מיבעיא לן טורח זה על מי מוטל: מסירת מפתח הוא קנין השכירות ואם עד שלא מסר המפתח נכנס ליל ארבעה עשר חלה חובת הבדיקה על המשכיר שעדיין היתה ברשותו ואף על פי שמסר לו ביום כבר חלה חובה עליו: **בארבעה עשר.** שחרית. מי מחזקינן ליה להאי משכיר דודאי בדקו אמש כמצות חכמים אי לא: **למאי נפקא מיניה ליישיליה.** להאי אם בדקו אם לאו: **כגון דליסיה להאי.** משכיר למישייליה ומיבעי לן לאתרוחי להאי שוכר לבדוק מספק מאי: **נאמנין על ביעור חמץ.** להעיד בארבעה עשר שבדקו בעליו אמש: **מאי טעמא נאמנין.** הא לאו בני אסהודי נינהו לאו משום דבלאו אמירה דילהו נמי מחזקינן ליה בדוק דודאי לא עבר זה על דברי חכמים ואפי' הוא עם הארץ לשאר דברים חבר הוא לענין בדיקה דהכל זריזין: דקסבר

אבא קיים א"ל אבא קיים אימא קיימא א"ל אימא קיימא. זאת גירסת פר"ח פי' ר' חייא שאל על אביו[1] אם הוא קיים ורב השיב לו שאביו של רב קיים וכן באם[2] ולפי גירסת הספרים ר' חייא שאל על אביו אם הוא קיים והשיב לו רב אימא קיימת פי' אימת של רב היא קיימת[3] ולא רצה להשיב אבא קיים שלא יטעה רבי חייא ויסבור שמשיבו על מה ששאלו דקרי אינשי לאבי אבא אבא לכך פירש הגמרא דרב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא הוה לפרש טעמא למה משיב כן: **שנאמר וישכם אברהם בבקר.**

ואם תאמר והיכי מוכח מהאי קרא דזריזין מקדימין למצות ואין מקדימין טפי מצפרא והא בפרק גיד הנשה (חולין לא. שם) יליף ר' אבהו מהאי קרא דתלמיד חכם לא יצא יחידי בלילה ויש לומר דהכא מוכח מקרא דעקידה[4] דלא היה נמנע אברהם מלאת יחידי בלילה דשלומי מלוה אינן זוקין ועוד דשני נעריו היו עמו[5] והתם מוכח מויבשכם אברהם בבקר דכתיב גבי סדום[6] דלא היה מצוה[7] ויחידי היה שלא רצה שילאו במפלתן של סדום[8]:

על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא. אין לפרש הטעם כיון דשלו הוא ואין אדם יכול לבטל אלא הוא[9] חייב לבדוק דא"כ אמאי נקט משכיר לאבאר בי"ד אפילו בי"ג יתחייב המשכיר מהאי טעמא לבדוק לכך מפרש ר"י[10] דחמירא דידיה הוא וחל עליו חיוב בדיקה שעה אחת קודם שהשכירה[11] ומיתיר לאיסור ממזוזה דלעי"פ דחל חיוב קודם שהשכיר על השוכר לעשות מזוזה[12] ודחי דמזוזה חובת הדר הוא כלומר אפי' לא היה משכירה היה יכול ליפטר ממזוזה שלא היה דר ומשתמש בבית אבל גבי חמץ [אילו] לא ישכיר לאחר יצטרך לבדוק: **אם** משמסר המפתח. פירש"י דמסירת המפתחות קונה ואין נראה לר"י דהא אמר במרובה (ב"ק עט.) כשם שקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות [קרקע] נקנה בכסף וכו' ולא אמרי' דמהני מסירת המפתח אלא כמאן דאמר לך חזק וקני כדאמרינן בהפרה (ב"ק נב. ושם) ומפרש ר"י דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק[13] ומי שיש בידו מפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו מפתח אין יכנס ויבדוק מיהו אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו[14] אלא דוקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנותו: [וע"ע מו' ב"ק נב. ד"ה מיון ומו' ב"מ נב: ד"ה נעלן] לאו

רב בר אחוה דר' חייא ובר אחתיה כי סליק להתם אמר ליה אייבו קיים [1]**אמר ליה אימא קיימת אמר ליה אימא קיימת אמר ליה** [2]**אייבו קיים אמר ליה לשמעיה** [3]**חלוץ לי מנעלי והוליך כלי אחרי לבית המרחץ שמע מינה תלת ש"מ** [4]**אבל אסור בנעילת הסנדל ושמע מינה** [5]**שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד ושמע מינה** [6]**המקצת היום ככולו ההוא דאמר דונו דיני אמרי שמע מינה מדן קאתי דכתיב** [1]**דן ידין עמו כאחד שבטי ישראל ההוא דהוה קא אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא בדקו ואשכחוהו דמזבולן קאתי דכתיב** [2]**זבולון לחוף ימים ישכון: והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא מכדי בין לרבי יהודה ובין לר' מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה ונבדוק בשית** [7]**וכי תימא** [8]**זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב** [3]**וביום השמיני ימול בשר ערלתו ותניא** [9]**כל היום כולו כשר למילה אלא שזריזין מקדימים למצות שנאמר** [4]**וישכם אברהם בבקר אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי** [5]**הילכך האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחברו בארבעה עשר על מי לבדוק על המשכיר לבדוק דחמירא דידיה הוא או דלמא על השוכר לבדוק דאיסורא ברשותיה קאי** [6]**ת"ש המשכיר בית לחברו על השוכר לעשות לו מזוזה התם הא אמר רב משרשיא** [7]**מזוזה חובת הדר היא הכא מאי אמר להו רב נחמן בר יצחק תנינא** [8]**המשכיר בית לחברו אם עד שלא מסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על המשכיר לבדוק ואם משמסר לו מפתחות חל ארבעה עשר על השוכר לבדוק בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחברו בארבעה עשר חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נ"מ לישייליה דליתיה להאי דלשיוליה לאטרוחי להאי מאי אמר להו רב נחמן בר יצחק תניתוה הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו עבדים אפילו קטנים מאי טעמא מהימני לאו**

גליון הש"ם

רש"י ד"ה רב בר אחוה כו'. בני דר"א מכפרי. בסנהדרין שם איתא בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי:

מוסף רש"י

רב בר אחוה דר' חייא ובר אחתיה. דרבי אחא מכפרי נשא לאה והולד ממנה איבו, אתה ונשא רחל ולה בת מתים אחר וממנה עולד ר' חייא, ונשא אייבו הבת וולד להן רב, ומאבא רב בר אייבו אחוה דרבי חייא מאבוה ובר אחתיה מאמיה (מו"ק כ.). **מזוזה חובת הדר היא.** ולא חובת הבית, דכמיב ביתך, דרך ביאתך אלמא למי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר לממנא (ע"ז כא.) דדרשינן (מנחות לד.) ביתך דרך ביאתך, למי שנכנס ויוצא לה, זה הדר בה (ב"מ קא:).

מוסף תוספות

א. שלו. מי' הר"ן. ב. שאל ר' חייא על אמו והשיב לו אמי קיימת ומתוך זה הבין ר' חייא שמתו אביו ואמו. תוס' הרא"ש. ג. מכלל דאבוך לא. מי' הר"ן. ד. דיותר מן הבקר אין דרישין צריכין להקדים. תוס' הרא"ש מולין לא. ה. ויצחק בנו. תוס' שם. ו. שהלך לראות אם נהפכה. תוס' הרא"ש שם. ז. [בהקדמת ראיית סדום. מהר"ש מלאוס]. ח. ובתוס' שאנין וכו' כאשתו של לוט. ט. [ו]שמא יעבור עליו בבל יראה וב"י. תוס' ר"פ. י. דלא בעי לענין בל יראה וב"י, דמיירי בביטלו, אלא לענין חיוב בדיקה וכו' [וה"פ]. שם. יא. או דילמא על השוכר לבדוק וכו' [ד]לדידיה איכא חשש שמא יאכלנו. תוס' הרא"ש. ונתוס' ר"פ כתב א"ד כיון ששכרה פקע מיניה חיובא. יב. דפקע חיובא מן המשכיר וחל על השוכר. תוס' ר"פ. יג. ובתוס' הרא"ש כתב: דבמסירת המפתח תלויה הבדיקה בין החזיק בין לא החזיק. ועיין נמי רבינו דוד. יד. דלא אמרי' הכי. תוס' הרא"ש.

תורה אור השלם

1. דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאֶחָד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל:

בראשית מט טז

2. זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיּוֹת וְיַרְכָתוֹ עַל צִידֹן:

בראשית מט יג

3. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ:

ויקרא יב ג

4. וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: בראשית כב ג

רבינו חננאל

רבי חייא שאל לרב בן אחיו (שהוא) ובן אחותו כשעלה לארץ ישראל, אמר לו אבא קיים, כלומר אבי חי הוא, לא בקש רב לומר לו כי [הוא] מת, אלא אמר לו אבי שלי חי הוא. כלומר אביך אינו חי. וכן השיב לו על אמו כענין הזה. ולמדנו ממנו שלשה דברים, שאבל אסור בנעילת הסנדל. וכי מקצת היום ככולו, וכי שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד. ולמה שנינו אור ארבעה עשר בודקין את החמץ. כלומר למה אין בודקין ביום אלא בלילה. ואוקימנא בשעה שאדם מצויין בבתיהם, מפני שביום טרודין הן בשוק ובערב באין לבתיהן. וכן בלילה יפה אור הנר לבדוק בו, כי ביום אינו מאיר. וכן אמר רב הונא בתלמוד ארץ ישראל כד הוינן ערקין באלין בתותה דסידרא רובא היינו מדליקין נירות. כשהיו כהים היינו יודעין שהוא יום, וכד הוו מבהיקין היינו יודעין שהוא לילה. המשכיר בית לחברו השוכר חייב במזוזה שהמזוזה חובת הדר היא. המשכיר בית בארבעה עשר בניסן על מי לבדוק, ופשטנא על המשכיר לבדוק, דתניא המשכיר בית לחברו אם

יב א טור שו"ע יו"ד סי' תכ סעיף יב:

יג ב שם סעיף ג:

יד ג מיי' פ"ה מהלכות אכל הלכה ה סמג עשין מדרבנן סב טוש"ע יו"ד סי' שפב סעיף ה:

טו ד ה מיי' פ"ז שם הל' ה סמג שם טור שו"ע יו"ד סי' תכ סעיף ה:

טז ו מיי' פ"ה מהלכות מילה הל' ח סמג עשין כח טוש"ע יו"ד סי' רסב סעיף ה:

יז ז מיי' פ"ג מהל' ממרים הל' ג סמג עשין לט טוש"ע חו"מ סימן תלא סעיף ב:

יח ח מיי' פ"ה מהלכות מזוזה הל' יא סמג עשין כג טוש"ע יו"ד סי' רלא סעיף ב:

יט ט מיי' פ"ב מהלכות ממרים ומאכה הלכה יא סמג עשין לט טוש"ע חו"מ סי' תלו סעיף ה:

כ י טור שו"ע חו"מ שם סעיף ב:

לאו משום דחזקתו בדוק. תימה מאי ס"ד דאי בחזקתו בדוק אם כן מה צריך לאמירה דהני כלל ואומר ר"י דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתיה בעיר צריך לישאל היימנו[א] ולהכי מהני אמירה דהני דלא שאלינן[ב] אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר ואין צריך אפילו לישאל[ג] היינו משום דכיון שאולה לו לאכול[ד] מסתמא תיקנה אלא יצא לידי מכשול אבל גבי בדיקה אפילו לא יהיה בדוק לא יהיה כל כך מכשול לכך צריך לישאל אם הוא בעיר ומסיק אי חזקתו בדוק כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה וממילא ידעינן דאמירה דהני מהני ואין צריך לישאל היימנו אפילו אם הוא בעיר[ה] ועוד פירש ר"י דס"ד דאיירי דאמרי הני דלא היה בדוק ואנן בדקנו דאי חזקתו בדוק מהימני מגו דאי בעי אתקי[ו] אבל אי אין חזקתו בדוק אמאי מהימני ופריך אי הכי כל הבתים בחזקת בדוקין מיבעי ליה דממילא ידעינן דמהימני

גמגו: **מדאורייתא** בביטול בעלמא סגי. פי' בקונטרס מדכתיב תשביתו ולא כתיב תבערו אלמא השבתה בלב היא וקשה לר"י דהאי השבתה הבערה היא ולא ביטול דתניא בשמעתין רע"א אין צריך הרי הוא אומר תשביתו ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה[ז] ועוד דתשביתו אמרינן לקמן מאן חלק שהוא משש שעות ולמעלה ואחר איסורא לא מהני ביטול[ח] ואומר ר"י דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מטעם דמאחר שביטלו הוי הפקר[ט] וילא מרשותו ומותר מדקאמרינן אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא דאמרינן בנדרים (דף מה.) הפקר בפני שלא מדאורייתא אין צריך: **הימנוהו** רבנן בדרבנן. אף על גב דכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים ועבדים ואפילו מדאורייתא דמעשים בכל יום שאנו מאמינים לאשה ועבד על השחיטה ועל הניקור[י] ובפ' המדיר (כתובות עב. ושם) גבי מאכילתו שאינו מעושר

דקסבר. האי תנא: **הכל חבירין אצל בדיקה.** ואפילו עם הארץ ובדבר שהוא מוחזק חבר מחזקינן ליה שלא עבר זמנו על שעשאוהו: **דתניא חבר.** הנאמן על המעשרות ומת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן שנתמרמו היום הרי הן בחזקת מתוקנים דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מלאתו והכא נמי כיון דאף עמי הארץ חבירין הן על הבדיקה חזקתן שבדקוהו: **וממאי.** הא דקתני נאמנין טעמא משום דהכל חבירים הם אצל בדיקה דלמא אין עמי הארץ חבירים על כך וטעמא משום דקאמרי הני אנו רואין שבדקו: **כל הבתים בחזקת בדוקים מיבעי ליה.** למיתני ולא הוה למיתניה בחמירא דהני. ומקשינן אלא מדתנא בחמירא ודאי איכא למידק הא לא אמרי לא אם כן מאי קא מיבעיא לך תיפשוטו מינה דאין חזקתו בדוק ומשני מהא ליכא למידק למיפשט מידי דאיכא לאוקמא להא כגון דמוחזק לן בהאי דלא בדק כגון שראינוהו טרוד או יצא מבעוד יום לדרך ואמרי הני אנחנו בדקינוהו: **בביעול בעלמא.** דכתיב תשביתו[ט] ולא כתיב תבערו והשבתה דלב היא השבתה: **בדרבנן.** היימנוהו רבנן בחיובא דליתא אלא מדרבנן דהם הגריכו והם התירו לסמוך בחמירתן של אלו וכח בידיהם להאמינם במידי דלאו דאורייתא: **מי הוי מקח טעות.** ואם בא השוכר לחזור בו על ידי עילותיו ולומר לא כך שכרתי ואין תגאי שלנו קיים מהו לחזור: **לא מבעיא היכא דלא יהבי אגרא.** לאחרים ובדקי אלא כל אים ואים בודק את ביתו דלא מצי למימר ליה מקח טעות דאם הייתי יודע שאינו בדוק לא הייתי שוכרו דודאי ניחא לאינים למעבד מלוה בגופיה ואי נמי הוה ידע דלא בדיק לא היה מניחו בכך: **אלא אפילו נאחרא.** דנהיגי כל בני העיר לשכור בודקין כל אים בביתו דאיכא השתא חסרון כיס אפילו הכי אי ידע ביה אתמול דלא בדיק לא הוי הדר ביה דניחא ליה

לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים הם אצל בדיקת חמץ[פ] דתניא[א] חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפי' הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים וממאי דילמא שאני הכא משום דקאמרי הני אטו אמירה דהני מידי מששא אית ביה אלא מאי דחזקתו בדוק האי הכל נאמנים כל הבתים בחזקת בדוקין בארבעה עשר מיבעי ליה אלא מאי משום אמירה דהני הא לא אמרי הני לא תפשוט מיניה דאין חזקתו בדוק לא לעולם אימא לך[ב] חזקתו בדוק והכא במאי עסקינן[ג] דמוחזק לן דלא בדק וקאמרי הני בדקיניה מהו דתימא לא להימנינהו רבנן קמ"ל כיון דבדיקת חמץ מדרבנן הוא[ד] דמדאורייתא[ה] בביטול בעלמא סגי ליה הימנוהו רבנן בדרבנן: איבעיא להו המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו מי הוי כמקח טעות או לא תא שמע דאמר אביי[ו] לא מיבעיא באתרא דלא יהבי אגרא ובדקו דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בגופיה אלא אפילו באתרא דיהבי אגרא ובדקו[ז] דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה: [ח]תנן התם ר"מ אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן אמר אביי תרי קראי כתיבי כתיב[ט] שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב[י] אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם הא כיצד[כ] לרבות ארבעה עשר לביעור ואימא לרבות לילי חמשה עשר לביעור דסלקא דעתך אמינא ימים כתיב ימים אין לילות לא קא משמע לן אפילו לילות ההוא לא איצטריכא ליה דהא

כו' והאי דקא הדר ביה משום מלתא אחריתי היא דאשכח ביתא אחריתי דשפירא מינה: **תנן התם** גרסינן ואף על גב דכפירקין היא: **ושורפין בתחלת שש.** ולא יתמין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעות[ו]: **ר' יהודה אומר.** טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה: **תולין.** לא אוכלין ולא שורפין כלומר אין צריך לשרוף ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל: **דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור.** מן התורה דאי לא מיתסר עד אורתא לא הוו גזרי ביה דבין יממא לגילא לא טעו אינשי: **שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם.** אפילו שעה אחת בתוך השבעת ימים וכתיב אך ביום הראשון תשביתו הרי שהה בו שעה אחת: **הא ילד לרבות לו'.** דעל כרחין האי הראשון ראשון קודם לכל שבעה קאמר דהיינו ארבעה עשר: **ואימא לרבות ליל חמשה עשר.** שלא יתמין עד הבוקר והכי קאמר אך בכניסת יום הראשון מיד תשביתו דאי משבעת ימים הוה אמינא ימים אין לילות לא: השבתה

המשכיר בית לחבירו בחזקת שהוא בדוק. נראה לרש"י דבשלשה עשר איירי דבארבעה עשר על המשכיר לבדוק[ג]: **וכתיב** אך ביום הראשון תשביתו. פי' הקונטרס מדמחייב ביום הראשון להשבית מכלל דמקצתו מותר[ד] ואין נראה לר"י דהא תשביתו הבערה היא ולא נזה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו[ט] ועוד אי ממשמעות דיום ראשון משמע מקצת מותר מה צריך לאך חלק מיהו לגישנא שני אפירש הקונטרס דאי"ך ח"ך בא"ח"ס בט"ע אתי אפיר ונראה לר"י דמייתורא דקרא קדרים[ט] ועוד מדכתיב אך ודרשינן לקמן אך חלק פריך: **ואימא** לרבות ליל חמשה עשר לביעור. [י]הוי מצי לשנויי ביום כתיב [יא]כדמשני בסמוך וכי נמי משני דאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ לא צריך לקרא דמייתי שבעת ימים שאור לא ימצא דמדאיתקש השבתת שאור לאכילת חמץ יכול לדרוש הכל כמו שדורש רבי יוסי (הגלילי) לקמן[יב]: דהא

עין משפט נר מצוה

כא א ממי' פ"י מהלכות מעשר הל' ב:
כב ב ממי' פ"ג מהל' חמץ ומצה הל' יז סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלו סעיף ב:
כג ג ממי' שם [הל' ח] והל' יח טוש"ע או"ח שם סעי' ד:
ד [ממי' פי"ג שם הל' ג]:
כד ה ממי' שם הלכה יח טוש"ע או"ח שם סעי' ג:

גליון הש"ם

גמ' דניחא ליה לאיניש לקיומי מצוה בממוניה. עי' לקמן דף י ע"ב תוס' ד"ה בממוניה:
שם לרבות י"ד לביעור. עי' תוספת הר"ן סימן ג"מ:

מוסף רש"י

מגורה. גורן (לקמן ט.). אפילו הן בני יומן. דנכרין הן שהיום נתמלאו (שם). ושורפין בתחלת שש. ופע"ג דכל שעה שעות מלאורייתא שרינ, גזור רבנן עלה דלמא טעי וסבור על השביעית שהיא שעות, אבל חמשיות לא טעי למימר על השביעית שהיא חמשיות ומותר (לקמן יא:). **ותולין כל חמש.** ואינו אוכל, דטעי וסבור על שביעית שהיא חמשיות, ומיהו לגרוף אינו צריך ומתכיל לבהמתו, אבל שעות אף בהנאה אסור מדרבנן גזירה משום שביעית (שם).

רבינו חננאל

המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק ונמצא שאינו בדוק, כי האי גונא מקח טעות הוא או לא. ופשטה אביי דלא הוי מקח טעות דניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה וכל שכן בגופיה. וכולי עלמא חמץ בי"ד משש שעות ולמעלה אסור מדאורייתא מנא לן. ופשיט לה אביי הכן בהאי טעמא, והאי דאביי שייכא בדר' יוסי הגלילי כדבעינן למימר לקמן. שנאמר שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. ואי אפשר לומר זה ביום הראשון ביום טוב הראשון הוא, וביום ההוא אתה אוכל מצה ומשבית שאור, שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, ואי אפשר לומר נמי השבתת שאור לילי ט"ו הוא, משום דביום הראשון תשביתו שאור כתיב ולא בלילה. שמעינן דזה ביום הראשון קודם יום טוב הראשון הוא.

מסורת הש"ס

פ) לקמן ט. ע"ז מא: מלה טו:, **ג)** [לקמן י.], **ג)** [נ"מ כט: בכורות יח: מח.], **ד)** לקמן יא: ודף מא., **ה)** [שמות יב], **ו)** [בשעה], **ז)** [וע"ע תוספות עירובין לא: ד"ה כאן ועוד שם נט. ד"ה ותמוהין], **ח)** עיין מהרש"ל, **ט)** [דף ה.],

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט
2. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו

מוסף תוספות

א. דכל היכא דאפשר לן לברורי מילתא מברירנן. מי' הר"ן. ב. דעדותם מהני כמו שהיה אומר דבדוקה הוא. תוס' ר"פ. ג. אם שלח לו לחבירו פירות. תוס' שלמן. ד. שהדבר מוכן למכשול לאכול שלכך שולח לו. סס. ה. דמילתא דפשיטא הוא כיון דחזקתו בדוק. תוס' הרא"ש. ו. והוי מחזקינן ליה בחזקת בדוק. תוס' שלמן. ז. אלמא פשיטא ליה דתשביתו דקרא היינו הבערה. תוס' הרא"ש. ח. [וכד]אמרן (ו:) דלאו ברשותיה קאי ולא מצי מבטל ליה. רמב"ן. ט. דביטול היינו הפקר. תוס' הרא"ש. י. קודם שעשו היו בידם לעשותם על ידו או ע"י אחר ונאמן בו מטעם זה כמו שעד אחד נאמן באיסורין מטעם זה. תוס' הרא"ש כתובות נט. יא. וה"נ בידו הוא. תוס' ר"פ. יב. פי' ואינן יכולות לסבול טורח בדיקה. סס. יג. [ד]כבר חל החיוב על המשכיר ובלא מקח טעות נמי על המשכיר לבדוק. תוס' רי"ד. יד. דהא צריך להשהות שעה אחת כשמבערו. תוס' ר"פ. טו. דקודם איסורו למה צוה לשורפו יאכלנו או ימכרנו, וא"כ לא קשה קראי אהדדי, דצוה המקום שלא יצא שאור בבית כל ז' אלא יוציאו מן הבית קודם שיתחילו ז' הימים, ואידך קרא קאמר שאם לא הוציאו מן הבית, ביום הראשון ישרפנו, כמו שצוה הכתוב לשרוף נותר בשעת איסורו. תוס' הרא"ש. טז. דהוי מצי למיכתב "שבעת ימים וגו' בבתיכם אך תשביתוהו מבתיכם" וממילא ידענא שלא ציוה הכתוב לשורפו אלא לאחר איסורו. סס. יז. דמשמע שבא לרבות יום ולא לילה. תוס' ר"פ.

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ וכו'. בפרק כל שעה (לקמן כח:) יליף ר' יהודה לאוכל חמץ מו' שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה ור' שמעון פליג עליה ומהכא לא מצי למילף מידי דלא הוקשה אכילת חמץ להשבתת שאור שמשש שעות ולמעלה אלא להשבתת שאור של שבעת ימים א וקשה לרשב"ג אמאי לא יליף כרת להשבתת שאור מדאיתקש לאכילת חמץ: **למעוטי** חולו של מועד. אתרוייהו ב קאי דלוגב אינו ניטל במדינה אלא יום אחד:

כדתנא דבי ר' ישמעאל. אע"ג ג דכתיבי טובא ג בהנך ג' מצות כתיבי כולהו וכל הכתוב במצוה אחד משיבי חדא ד ואין להקשות מנלן דמהני ג' ראשון דרשינן ואך ביום הראשון לכדדרשינן דילמא ההוא איכתיב להך דרשא דמשתברא דמהני דכתיבי במקרא קודש דרש' כולהו להך דרשא ה: **לא** תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים. הקשה רשב"ג היכי יליף מהכא דחמץ אסור מו' שעות ולמעלה והא זמן שחיטת הפסח אחר התמיד הוי ותמיד שחטו לפני חצות פסול וא"כ זמן שחיטה לא הוי מיד אחר חצות עד כדי שהיית הקרבת תמיד ו וי"ל כיון דדיעבד אם שחט הפסח קודם תמיד כשר כדתנן התם ז חשיב זמן שחיטה מחצות ואילך: **זמן** שחיטה קאמר רחמנא. אע"ג דלאמת הוא דלא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט לה דלא נפקא ליה מקרא אחריני ובכמה דוכתין ח פריך מר' ישמעאל אתנא דבי רבי ישמעאל:

ט) (ואומר) כל מלאכה לא תעשו. אע"ג דכשיסרף ויעשה גחלים הנאתו מותר כדאמר בפרק כל שעה (לקמן כו:) גבי ערלה בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותר וה"ה חמץ ט והא דתנן בפ' כל שעה (ד כח.) לא יסיק בו תנור וכירים היינו מדרבנן אור"י דסברא הוא דקרא דתשביתו מיירי בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו אי נמי כיון דמתחלת הבערה אינו יכול להנות ממנו אע"ג שיהא לו הנאה ממנו אחר כך אסור י כמו נדרים ונדבות שאין קריבין בי"ט למ"ד (ביצה דף יט כ.) אף על פי שיש בהן מאכל הדיוט לבסוף יא ומאן דאמר שרי מלהנות י: לחלק

דהא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה השבתת שאור לאכילת חמץ דכתיב [1]**שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ואכילת חמץ לאכילת מצה דכתיב** [2]**כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות (וגו') וכתיב ביה במצה** [3]**בערב תאכלו מצות ואימא לרבות ליל י"ד לביעור ביום כתיב ואימא מצפרא** [4]**אך חלק דבי רבי ישמעאל תנא מצינו י"ד שנקרא ראשון שנאמר** [3]**בראשון בארבעה עשר יום לחדש רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע דאמר קרא** [4]**הראשון אדם תולד אלא מעתה** [5]**ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים מה שביעי שביעי לחג אף ראשון ראשון לחג הכי נמי כתיב** [6]**אך ביום הראשון תשביתו שבעת ימים מצות תאכלו אם כן נכתוב קרא ראשון הראשון למה לי שמע מינה לכדאמרן אי הכי התם נמי הראשון למה לי ותו התם דכתיב** [7]**ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון אימר ראשון דמעיקרא משמע שאני התם דאמר קרא וביום השמיני שבתון מה שמיני שמיני דחג אף ראשון ראשון דחג הראשון למה לי למעוטי חולו של מועד חולו של מועד מראשון ושמיני נפקא איצטריך סד"א הואיל דכתב רחמנא וביום השמיני** [3]**וי"ו מוסיף על ענין ראשון דאפילו בחולו של מועד קמ"ל ולא לכתוב רחמנא לא וי"ו ולא ה"א ותו התם דכתיב** [8]**ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם ראשון דמעיקרא משמע אלא הני שלשה ראשון מיבעי ליה לכדתני דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל בשכר שלשה ראשון זכו לשלשה ראשון להכרית זרעו של עשו לבנין בית המקדש ולשמו של משיח להכרית זרעו של עשו דכתיב** [9]**ויצא הראשון אדמוני כולו כאדרת שער ולבנין בית המקדש דכתיב** [10]**כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו ולשמו של משיח דכתיב** [11]**ראשון לציון הנה הנם רבא אמר** א**מהכא** [12]**לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא תניא נמי הכי אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא ביום טוב עצמו ת"ל לא תשחט על חמץ דם זבחי לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר** [6]**אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם** [13]**וכתיב כל מלאכה לא** [ג]**(תעשו) ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה** [ד]**רבי יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מערב יום טוב או אינו אלא בי"ט תלמוד לומר אך חלק ואי ביום טוב עצמו מי שרי הא איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה אמר רבא**

השבתת שאור לאכילת חמץ. משעה שהזהיר שלא לאכול חמץ לזה להשבית השאור דכתיב שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל חמץ ד: **ואכילת חמץ לאכילת מצה.** משעה שחייב לאכול מצה הזהיר שלא לאכול חמץ דכתיב כל מחמצת לא תאכלו בכל מושבותיכם תאכלו מצות וכתיב בערב תאכלו מצות אלמא זמן אכילת מצה ואיסור חמץ והשבתת שאור משהשיכה: **אך חלק.** אכין ורקין מיעוטין אלמא מקצת היום מותר ומקצתו אסור ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להיתר. ואיכא דאמר אך הוא חץ בגימטריא דאמ"ש בגו"ע גי"ף דכ"ן ד ותופס ח' תחת אל"ף ודל"י במקום כ': **ראשון דמעיקרא משמע.** בלא רומיא דקראי אהדדי משמע ראשון במשמעות דקרא שהוא יום קודם לכל שבעה דקרא כיון דכתיב שבעת ימים מצות תאכלו אך ביום הראשון ראשון קודם למעשה קאמר: **הראשון אדם תולד.** הקודם לאדם הראשון נולדת: **הכא נמי הא כתיב.** בהאי קרא גופיה שבעת ימים ודרוש נמי ראשון דומיא דשביעי: **הכא נמי.** גבי נולד ה' דהראשון למה לי: **מראשון ושמיני נפקא.** מדכתיב בהנהו שבתון מכלל דאיכא לאו שבתון ניהו: **על ענין ראשון.** על ימים הקדומים לו דהיינו חולו של מועד: **לא לכתוב רחמנא לא וי"ו.** דמשמע ריבויא דתו איצטריך ה"א למיעוט: **אלא.** מהני שלשה ראשון דכתיב במקרא קודש דפסח ומקרא קודש דסוכות ומצות נולב לא תותב לרב נחמן דהני ראשון דכתיב בהו לאו למשמעותייהו קאתו אלא שמא בעלמא הוא דנקראו ראשון וכדתנא דבי ר' ישמעאל: **בשכר ג' ראשון.** שביתת הרגל דפסח ושביתת הרגל דחג ונטילת לולב שנקראו ראשונים זכו לשלשה ראשון: **לא תשחט על חמץ וגו'.** ושחיטת פסח זמנה מתחלת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לגד שקיעתה. והכי אמרינן בפ' אמר להן הממונה (יומא כח:) גלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי דהיינו מחצות ואילך וגמרינן מינה דשחיטת התמיד מתחלת שבע וקשיא לן התם מתני' דתמיד נשחט בשש שעות ומחצה ז ומנסי לן שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני רחבין תחתיהן מאד ולא משתחרי עד שש ומחצה: **ואימא כל חד וחד.** יבער סמוך לשחיטתו מעט ואם שהה עד תשע יבערנו בתשע: **זמן שחיטה קאמר רחמנא.** לא חלקה תורה לישראל לזה זמנו ולזה זמנו הואיל וקבע לו זמן ואיסורו שוה בכל לכולם זמן אחד קבע: **שהיא אב מלאכה.** וזו הבערה שלא לצורך היא והכתוב אסר מלאכה ביו"ט הלכך האי דאשון באחרבעה עשר קאמר: **אך חלק.** תיר לך הכתוב לשהותו מקצת יום ביעורו ואי יום ביעורו ביום טוב מי שרי לשהייה כלל הא איתקש כו' ואכילת מצה משהשיכה ועל כרחך השבתת שאור כשתחשך ואם כן לא משכחת אך חלק דאי לאו אך איכא למימר ביום הראשון בין השמשות שהוא התחלת היום אבל השתא על כרחך בתוך יום ביעורו שרי ליה קרא לשהוייה:

מסורת הש"ס

א) [לקמן עא. עירובין קה. יומא פה: סוכה מח. ב"ק יח: שבועות יג. מנחות לו: בכורות טו. כריתות ז. תמורה כה.], ב) [יומא ט. קדושין יד: ב"מ לה. שבועות י. זבחים מח. [חולין עח. כריתות כב:], ג) [יעשה בהסס], ד) [מחמצת], ה) [עי' שבת קד.], ו) [לקמן נח.], ז) [לקמן סח.], ח) [מגילה כג. זבחים נב.], ט) [וכתיב],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה וכתיב כל מלאכה בסוף הדבור שרי מלהנות. ע"ל מלה:

הגהות מהר"י לנדא

[א] גמ' רבי יוסי אומר אינו צריך וכו'. ע"ל רבי יוסי הגלילי:

רבינו חננאל

ותוב איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וגו', ומשעה שנאסר באכילת חמץ (ביום) [בו ביום בערב] הוזהר לאכילת מצה, שנאמר כל מחמצת לא תאכלו וכו', וכתיב בערב תאכלו מצות וגו', ש"מ דבעינן השבתת שאור ביום קודם חיוב אכילת מצה, וכיון דחיוב אכילת מצה ליל ט"ו הוא, נמצא חיוב השבתת שאור שהוא בי"ד. ואימא מצפרא ב"י"ד. ופרקינן אך חלק כדקיימא לן אכין ורקין מיעוטין. ובא זה אך וחלק יום י"ד חציו מותר וחציו אסור. **רב נחמן בר יצחק אמר** אך ביום הראשון, הראשון של יום טוב הראשון משמע, כלומר קודם יום טוב. ודייק מהא דכתיב הראשון אדם תולד, כלומר הראשון של אדם הראשון נולדת ולפני גבעות חוללת. ואקשינן עליה, אלא מעתה ולקחתם לכם ביום הראשון הכי נמי וכו'. **רבא אמר מהכא לא תשחט על חמץ דם זבחי (וגו') לא תשחט את הפסח ועדיין חמץ קיים.** (ושחיטת הפסח מן התורה). וזמן שחיטת הפסח שהיא משעה ששית ולמעלה קאמר. [ועדיין חמץ קיים. וזמן שחיטת הפסח משעה ששית ומעלה. אימא האי לא תשחט על חמץ כל חד וחד כי שחיט בין שחט בשמונה שעות בין שחט בט' שעות בין שחט ב' שעות. זמן שחיטה אמר רחמנא דהוא מן ו' שעות]. תניא כרבא ואליבא דר' ישמעאל. ר"ע אומר הרי הוא אומר כל מלאכה לא יעשה, ומצינו הבערה שהיא אב מלאכה, לפיכך כיון שטענן שרפה אי אפשר להשבתת שאור ביו"ט אלא מערב יו"ט.

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מַחְמֶצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט
2. כָּל מַחְמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת: שמות יב כ
3. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שמות יב יח
4. הָרִאשׁוֹן אָדָם תּוֹלָד וְלִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי: איוב טו ז
5. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ
6. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו
7. אַךְ בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאַסְפְּכֶם אֶת תְּבוּאַת הָאָרֶץ תָּחֹגּוּ אֶת חַג יְיָ שִׁבְעַת יָמִים בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן:
ויקרא כג לט
8. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ויקרא כג ז
9. וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:
בראשית כה כה
10. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ:
ירמיהו יז יב
11. רִאשׁוֹן לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלִַם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן: ישעיהו מא כז
12. לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח:
שמות לד כה
13. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם:
שמות יב טז

מוסף תוספות

א. דהכי כתיב קרא "שבעת ימים שאור לא ימצא וכו' כי כל אוכל מחמצת". מוס' שלמן.
ב. הראשון דאקשי מיניהו. סס. ג. ביום הראשון. סס. ד. נ"פ. ה"ק בשכר שלש מצוות שנאמרו בהן ראשון זכו לשלשה ראשון. מוס' ר"פ.
ה. כיון דע"כ אית בהו תרי שהן מקרא קדש מסתברא שאף השלישי כיוצא בהן. מ' הר"ן. ועי' מוס' ר"פ.
ו. דהיינו שעה אחת כדתנן בתמיד נשחט (לקמן נח.). מוס' הרא"ש. ז. [ו]אם אין לו חמץ בביתו כי קשחיט את פסחו אע"ג דיש חמץ בבית של חבירו אינו עובר עליו. מוס' ר"פ. ח. שלא חייבה תורה בשוחט את הפסח על החמץ אלא בשביל שהחמץ נאסר. מ' רגיו דוד. ט. [א"כ] הבערת חמץ אמאי אסירא ביו"ט. מ' הר"ן. י. דתחילת ההבערה שלא לצורך יו"ט. מוס' הרא"ש. יא. משום דעיקרם לשם גבוה, דכהנים כי זכו משולחן גבוה קא זכו. סס.

כה א מי' פ"א מהל' ממן ומלה הל' ח [ופ"ג הלכה ח]:

לחלק יצאת. מדקרי לה אב מלאכה[א] ועוד אומר ריב"ל [ב] דלמ"ד נלאו יצאתה [ג] לא היה אסור ביו"ט כיון דאין שם מלאכה עליה[ג]: **לא** אמרינן מתוך. דאי אמרינן מתוך שרי אע"ג דבעינן לורך היום קצת [ד] הכא מה שמבער הוי לורך[ה]: **אבל** אתה רואה של אחרים ושל גבוה. הקשה הרב ר' יעקב דאורלייני"ש דהכא לא מצריך תרי קרבי למעוטי נכרי וגבוה דמאחד לך ממעטינן תרויהו אע"ג דתלתא לך כתיבי ובפ' כל שעה (לקמן כג.) משמע דצריכי כולהו ובמנחות בפרק רבי ישמעאל (דף סז. וסס) קאמר תרי עריסותיכם כתיבי חד למעוטי נכרי וחד למעוטי הקדש ומיהו בספרים מדויקים גרס חד כדי עריסותיכם פירוש כשיעור עיסת מדבר וחד לעיסת הקדש[ו] וכן נראה דבראשית הגז (חולין קלה:) דרשינן מעריסותיכם כדי עיסתכם.

משום דכתיב לך לך תרי זימני.

פ"ה כיון למייתר לך שדייה אלא ימצא וקשה לרשב"א דמיתורא דלך גופיה אפילו בלא [לא] ימצא מצינו למעוטי נכרי שכיבשתו[ז] ואור"י דאי לאו מלא ימצא מלך לא ממעטינן נכרי שכיבשתו דהכא[ח] וה"א דאתי לדרשה אחרינא אבל השתא דשדינא אלא ימצא ממשמעותיה ממעטינן נכרי שכיבשתו דלא ימצא לך משמע אפילו במצוי בעינא לך אבל עוד קשה לו כיון דשדינא אלא ימצא אמאי אילטריך ליה לעיל למדרש מה שאור האמור בגבולים וכו' אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה וכו' ותירץ ר"י דאי לאו דרשה דשאור שאור הוה מוקי לה למעוטי של אחרים ושל גבוה בבתים כמו בגבולים ולא למעוטי נכרי שכיבשתו ודוחק[ט] הקשה רבינו תם דבשום דוכתא לא מצריכנא תרי קרבי לכיבשתו ושלא כיבשתו בראשית הגז (חולין קלה:) גבי ביתך דגנך שדך וטובתא דמייתי התם בכולהו לא מצריך אלא חד קרא לכיבשתו ושלא כיבשתו ותי' רשב"א דכיון דגלי לן הכא נכרי שכיבשתו לא חשיב שלך בשום דוכתא תו לא צריך תרי קרבי וממעטינן תרויהו מחד קרא[י] וכן יש לתרץ מה שהקשה ה"ר יעקב דאורלייני"ש מעריסותיכם: התם

שמע מינה מדברי עקיבא תלת שמע מינה [ו]אין ביעור חמץ אלא שריפה ושמע מינה [ז]הבערה לחלק יצאת ושמע מינה לא אמרינן הואיל והותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך: ת"ר [1]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה ת"ל והלא כבר נאמר [2]לא יראה לך שאור [ולא יראה לך [ח]חמץ] בכל גבולך לפי שנא' לא יראה לך שאור [ט]שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה [י]יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרי ת"ל לא ימצא אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל שאור האמור בגבולין שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אף שאור האמור בבתים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה: אמר מר אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא [יא]לייא אמר אביי איפוך רבא אמר לעולם לא תיפוך וארישא קאי שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אין לי אלא בנכרי שלא כיבשתו ואין שרוי עמך בחצר [יב]נכרי שכיבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא והאי תנא מיהדר אהיתירא ונסיב לה קרא לאיסורא [יג]משום שנאמר לך לך תרי זימני: אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הנכרים תלמוד לומר לא ימצא הא אמרת רישא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה לא קשיא [יד]הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל עליה אחריות כי הא דאמר להו רבא לבני מחוזא [טו]בעירו חמירא דבני חילא מבתייכו כיון דאילו [טז]מיגנב ואילו מיתביד ברשותייכו קאי ובעיתו לשלומי כדילכון דמי ואסור הניחא למאן דאמר [יז]דבר הגורם לממון כממון דמי אלא למאן דאמר לאו כממון דמי מאי איכא למימר שאני הכא דאמר לא ימצא איכא דאמרי הניחא למאן דאמר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי היינו

ז"מ. מדלא נפקא ליה דהאי יום הראשון ערב יום טוב הוא אלא משום דאסור להבעיר ביום טוב שמע מינה סבירא ליה כר' יהודה דאמר לקמן בפרק כל שעה [כא. וס:] אין ביעור חמץ אלא שריפה ויליף לה מנותר דאי הסבתתו בכל דבר סבירא ליה לוקמיה ביו"ט ויבערנו בדבר אחר יאכילנו לכלבים או ישליכנו ליס: **וש"מ.** מדקאמר שהוא אב מלאכה סבירא ליה כר' נתן דאמר הבערה לחלק יצאתה דתניא (שבת דף ע.) הבערה נלאו יצאת שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה[יח] חוץ והוליאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה לומר לך שאינה במיתת בית דין כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו רבי נתן אומר לחלק יצאתה שלא תאמר העושה אבעבה או חמשה אבות מלאכות בשוגג בשבת אינו חייב אלא אחת דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה מה היא מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה לעצמה כו' אלמא לר' יוסי לאו אב מלאכה היא: **והלא כבר נאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך.** הרי בתיס במשמע: **לפי שנאמר ולא יראה לך.** דמדכתב לך משמע מינה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים בגבולין[יט] של אחרים כגון נכרי ושל גבוה אם הקדישם לבדק הבית: **יכול.** נלמוד ממקרא זה שיטמין את שלו ביד[כ] שלא יראנו ודין דהא לא יראה כתיב: **ויקבל פקדונות מן הנכרי.** דהא כתיב לך: **ת"ל לא ימצא.** אסר לך הטמנה שאף היא בכלל מציאה ואסר לך של אחרים דהכא לא כתיב לך: **אין לי.** מלא ימצא דאסור אלא נכרי שלא כבשתו תחת ידיך ואינו שרוי עמך בחצר ולקמיה פריך איפכא מסתברא: **נכרי שכיבשתו.** תחת ידך דהוי ממונו כממונך או שלא כיבשתו אבל שרוי בחצרך מנין תלמוד לומר לא ימצא. לקמיה מפרש לה: **ואין לי אלא בבתים.** כלומר ואם נאמר זה ולא נאמר ולא יראה לך שאור הייתי אומר אין לי שאסור לשהות חמץ אלא בבתים מפני שהוא מצוי אלנו תמיד דהא בהאי קרא בתים הוא דכתיב: **תלמוד לומר בכל גבולך.** בקרא דלא יראה כתיב: **ועדיין.** אע"פ שנאמר שיהם יש לי לומר בבתים עובר בכל אלו דהא לא ימצא דמשמע אפילו הטמנה לא כתב אלא בבתים ולא כתב בהו נמי לך להוציא של אחרים אבל בגבולין בורות שיחין ומערות כתב לך ואני אומר אבל אתה רואה בהן של אחרים מנין ליתן קולו של זה בזה וחומרו של זה בזה ת"ל כו'. ולקמיה פריך מאי קאמר דמייתי לה של אחרים ושל גבוה לאיסורא ולהתירא הכא והכא: **כלפי לייא.** שתי מלות כלפי היכן נוטה דבר זה. הא איפכא מסתברא נכרי שכבשתו מסתברא דאסור טפי: **לייא.** היכן וחזירו בברכות בפרק הרואה (דף נח.) אבני לנהרא כגני לייא חרסים שבורים להיכן הולכין: **איפוך.** אין לי דאסור אלא בנכרי שכיבשתו דהוי דומיא דשלך נכרי שלא כיבשתו מניין תלמוד לומר לא ימצא ולא כתב לא תמצא אבל לא ימצא בגמרי משמע: **וארישא קאי.** להיתירא אין לי דמותר לרבא בראשית של אחריות הדלא קביל עליה אחריות דלקמיה אלא שלא כיבשתו נכרי שכיבשתו מנין דמותר ת"ל לא ימצא: **תנא מהדר אהיתירא ונסיב לה.** למילתיה קרא לאיסורא. ומשני להיתירא קא נסיב לה משום שנאמר בגבולין בשאור בכל גבולך בפרשת בא [שמות יג] ואם אינו ענין להאי לך בגבולין גבי רחייה דהא כבר אמור תניהו ענין לגא ימצא ודרוש בזה לא ימצא לך אף במצוי אצלך והיינו שרוי עמך קאמינא לך דאין חמץ אסור אלא אם כן שלך אבל אתה מוצא את שלו. והתוא לך דחמץ לא קאשיב דשאור וחמץ מילתא דריכי כדאמר בביצה (דף ז:) דחד מחבריה לא יליף: **מחוזא.** עירו של רבא: **דבני חילא.** גיים של בית המלך ומטילין תיקון טורא[כא] מזונותיהן על העיירות: **הניחא.** הא דאמרינן דמשום אחריות אסור: **למאן דאמר לו.** רבי שמעון קאמר ליה בבבא קמא (דף עא:) קדשים שחייב באחריותן חייב: להכי

שאר, אבל אתה רואה של אחרים...]. והני מילי דלא קביל עליה ישראל אחריות, אבל קביל עליה אחריות אסור, כדרבא דאמר לבני מחוזא בעורו חמירא דבני חילא, פירוש הגוים בני החיילות היו מפקידין את החמץ שלהם בבתי ישראל והיו נותנין להם קמח ואומרין להם עשו לנו לחם. ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס אין משגיחין אלא מעניינן אותם. נמצא אותו הלחם כל זמן שהוא אצלם כאלו שלהם הוא, ואע"ג דאמרינן דבר הגורם לממון [כממון] הוא, כלומר לכשיאבד הוא צריך לשלם, ונמצאו כאילו ממונו אבד. אבל כל זמן שהוא מצוי ממון הגוי הוא, קמ"ל דבין כך ובין כך אסור.

עין משפט נר מצוה

כו א מיי' פ"א מהלכות ממץ ומצה הלכה ב ופ"ד הלכה ח ב סמג לאוין עט:

כז ב ג ד מיי' פ"ד שם הלכה ב ג ד סמג שם טוש"ע או"ח סי' תמ סעיף ה:

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מְחֻמָּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט

2. מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ: שמות יג ז

רבינו חננאל

אמר רבא ש"מ מדר"ע תלת, ש"מ אין ביעור חמץ אלא שרפה, דאי ס"ד בלא שרפה ישביתהו אפילו ביו"ט שלא בשרפה. ושמעינן מינה הבערה לחלק יצתה, דאי ס"ד כמ"ד ללאו יצאת תיתי עשה דהשבתת חמץ לידחי לאו דהבערה. וש"מ לא אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך. ת"ר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם מה ת"ל והלא כבר נאמר לא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים וכו', עד מנין ליתן את האמור של זה בזה ואת האמור של זה בזה, ת"ל שאור שאור לגזרה שוה, נאמר שאור בבתיכם שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם, ונאמר שאור בגבולין ולא יראה לך שאור בכל גבולך. מה שאור האמור בבתים כיון שהוא מצוי בביתו עובר בבל יראה ובבל ימצא ובבל יטמין ובבל יקבל פקדונות מן הגרים. שאלו כולן נכנסין בכלל דבר המצוי בביתו שאין אדם רואה בביתו אלא דבר המצוי בביתו וכן כלם, אף שאור האמור בגבולין כן, ומה שאור האמור בגבולין כתיב ביה לא יראה לך, שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אף שאור האמור בבתים של אחרים ושל גבוה מותר. אמר מר יכול יטמין ויקבל פקדונות מן הגרים ת"ל לא ימצא אין לי אלא גוי שלא כבשתו ואין שרוי עמך בחצר הוא שלא ימצא אצלך לא טמון ולא פקדון, גוי שכבשתו ושרוי עמך בחצר מנין ת"ל לא ימצא, ואקשינן כלפי אליא. כלומר דברים מהופכין הן כמו שהאליה היפוך מן הראש כי המהלך כסדר הולך ראשו לפנים ורגלו לאחריו. והמהופך הולך זנבו לפנים והראש אחריו, כך גם זה, כלומר אם אסרה לך התורה לקבל פקדון בגוי שלא כבשתו על אחת כמה וכמה בגוי שכבשתו שהוא כמו שלך שודאי אסור. אמר אביי איפוך. כלומר גוי שכבשתו ושרוי עמך בחצר כמו שלך הוא חשוב ואסור, אלא מנין שאף גוי שלא כבשתו ואינו שרוי עמך בחצר שהוא אסור ת"ל לא ימצא כלל. רבא אמר לעולם לא תיפוך וארישא קאי. כלומר בתחלת הענין הדברים אמורים שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה, אין לי אלא שמותר לך לראות חמצו של גוי, אלא בגוי שלא כבשתו ואין שרוי עמך בחצר שאין בך יכולת למנעו, גוי שכבשתו ושרוי עמך בחצר מנין שאע"פ שיש בך יכולת למנעו שמותר לך לראותו. שנאמר לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ואקשינן האי תנא מהדר אהתירא כלומר ממשמע הני קראי מראין הדברים שמותר לראות חמצו של נכרי שלא כבשתו ונסיב לה קרא לא ימצא בבתיכם דמשמע לאיסורא, ופרקינן הייתה אומר אסור שנאמר לא ימצא מכל מקום, קמ"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור, לך

מסורת הש"ס

א) [נקמן יב: כא.: כז: תמורה לד.]. ב) [בבא מ. וש"נ], ג) [נ"י ומהר"ס ע"ש], ד) [נקמן כב. כט.], ה) [בעניין עכן כלפי גרס אליה פי' דברים מהופכין כמו שבאליה הפוך מן הראש כמ"ל], ו) [עי' תוס' שבועות מד. סד"ה שומר], ז) [לקמן כט: וש"נ], ח) [שמות כג], ט) בס"ג: בגבולך, י) נ"א כדי [אי: בכליס], כ) בס"ג: ומטילין טורא תיקון,

---

גליון הש"ם

גמ' משום שנאמר לך לך תרי זימני. עי' בריטב"א קדושין כא ד"ה ביומא: **תוס'** ד"ה לחלק וכו' **לא** היה אסור ביו"ט. עיין פיאה דף כ"ג ע"א תוס' ד"ה על גבי מרס:

מוסף רש"י

הבערה לחלק יצאת. מן הכלל נלמד על הכלל כולו יצא, שלא תאמר עשאן לכל המלאכות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת, לכן יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה שהרי הזהיר עליה לאו בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה (סנהדרין לה:) אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת, דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל נלמד, לא נלמד על עצמו יצא אלא נלמד על הכלל כולו יצא (שם סב.) או: שלא תאמר אינו חייב שקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכן יצאת הבערה מן הכלל נלמד, מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת ושקילה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה וגו' (יבמות ה:).

מוסף תוספות

א. ולישנא דייק ולא דינא. מי' הר"ן. ב. דדינא נמי קא דייק. שם. ג. וביו"ט כתיב לא תעשה כל מלאכה. תוס' ר"פ. ד. דמ"ד הותרה שלא לצורך לא אמר שלא לצורך כלל אלא שלא לצורך אוכל נפש קאמר. מי' רביעי דוד. ה. כיון שהיא מצוה צורך יו"ט קרינן ביה. תוס' מו"ק יד. ועיין ריטב"א. ו. וה"ה נמי לשל אחרים. מהר"ס מלאות. ז. ולמה לו למשדייה אלא ימצא. מי' הר"ן. ח. דלך לא משמע שום היתר גבי מצוי אלא משמע כשהוא מצוי חשוב שלך, ואם משום לך וגו'. תוס' ר"פ. ט. כיון שהוא פי' דלא ימצא לך משמע עכו"ם שכיבשתו. תוס' שאנן. י. אבל ודאי אי לא גלי לן הכא שהם שוים הוה מצרכינן בעלמא, נמי תרי קראי. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל (המשך)

לך תרי זימני. דאפילו גוי שכבשתו שרי, דקרינא ביה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. נלך לך תרי זימני. לא יראה לך חמץ שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים, זה בגוי דלא כיבשתו. ולא יראה לך

להכי איצטריך לא ימצא. משום דבעלמא לאו כממון דמי איצטריך קרא למימר דגבי חמץ מיהא מתסר: **הואיל וכי איתיה הדר.** הוא גופיה למריה בעיניה וזה עדיין לא נאבד וכי אמרה ר' שמעון לההוא היכא דאינו בעין כגון גבי גונב קדשים שהיו הבעלים מייצין באחריותן אמר רבי שמעון אף על פי שאין כפל להקדש דכתיב לרעהו[ז] ולא להקדש הכא חייב דכיון דזה חייב באחריותן רעהו קיימא ביה דהא גרם לו להתחייב ממון: **ארנונא.** המלך נוטל עישור מן הבהמה ומן התבואה: **חייבת בבכורה.** דקיימא לן[ח] כל שיד נכרי באמצע פטורה מן הבכורה שנאמר (במדבר ג) לי כל בכור בישראל אבל לא באחריס ועדר זה שעישורו של מלך בתוכו חייבת בבכורה לתת לכהן הבכורות שלהם או לא: **דמלי מסלק ליה.** לנכרי בתמורת: **לא חיבעי לן.** כיון דאכתי לא זכה נכרי בהן ולישו אינו קבוע בהן יותר ממעות איכא למימר לא יתן לו בהמות אלא מעות: **ואע"ג דמלי מסלק ליה.** דכל כמה דלא סלקיה ידו שייכא בבהמות: **עיסת ארנונא חייבת.** ואע"ג דעיסת נכרי פטורה ואוכל ישראל בלא חלה דהא עריסותיכם כתיב[ט] זו חייבת דלית לה קלא והרואה אומר שלו היא ואוכלה בלא חלה אבל בבהמה אית לה קלא והדתניא חייבת בעיסה הוא דתניא: **אין זקוק לבער.** לא הזקיקוהו להוציא את הנכרי מן הבית כדאמרן [סז:] אבל אתה רואה של אחרים: **הפקידו אצלו.** וקביל עליה אחריות כדמפרש ואזיל זקוק לבער: **יחד לו בית.** כלומר לא קיבלו עליו אלא אמר ליה הרי הבית לפניך הגח באחת מן הזויות אין זקוק לבער: **מאי קאמר.** היכי ליף מלא ימצא: **נעוצה אסיפא.** ולא ימצא משמע המצוי בידך לכל חפצך היינו דקביל עליה אחריות **דהוי כדידיה: אף במקום שאמרו להשכיר.** בפ"ק דע"א [כ:] תנן אין משכירין בתים לנכרים בארץ ישראל אבל בסוריא משכירין וכל שכן בחוצה לארץ ואף במקום שהתירו להשכיר לא לבית דירה התירו אלא להעמיד בו בהמות ועצים ולא שידור הוא בה: **שאין מצוי בידך.** שהרי אותה זויה מסורה לנכרי: **כופה עליו אם הללו.** דהא לא חזי לטלטולי ואפוקי ומיהו בבל ירמה לא עבר דהא בטליה בליביה מאתמול כדאמרינן לקמן [ע"ב] הבודק צריך שיבטל בלבו אלא משום שלא ישכח ואיכלנו צריך כפייה כלי: **מיבדל בדילי מיניה.** אפילו בחול למוד הוא לפרוש ממנו: **חמצו של נכרי.** המופקד אצלו ולא קיבל עליו אחריות דמותר לשהותו: **עושה לו מחיצה.** בארבעה עשר משום היכר שלא ישכח ואיכלנו ולא סגי ליה בכפיית כלי כל שבעה שהכלי ניטל לצורך ומיהו ההוא דלעיל לא אפשר ליה במחיצה ומשום חד יומא סגי ליה בכפיית כלי ובלילה יבערנו: **המפרש.** מן היבשה ליס: **בשיירא.** למקום רחוק: **קודם שלשים יום.** לפסח ולקמן מפרש כנגד שאולין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום ומאז חל עליו להיזהר בנכרי הפסח: **דעתו לחזור.** בימי הפסח: **אפילו מראש השנה נמי.** דכי היה בימי הפסח עבר עליה והיא שעתא לאו בדשותיה הוא דליבטליה שהרי איסור הנאה הוא ואינו שלו וכשראהו עובר עליה: **אולר.** שהכניס שם תבואה ותחתיה חמץ ואמרינן לקמן[י] חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער: **חוץ שלשים זקוק לבער.** דלכתחלה לא זהו ביעורו: **קודם שלשים.** לא חלה חובת ביעור עליו וכי מטי ההיא שעתא לא מחוייב כדאמרן דהא נפלה עליו מפולת:

שהרי

התם דמצי מסלק ליה. הק' ר"י דבפ' איזהו נשך (ב"מ דף ע: ושם) אמר דהמקבל נאן בדזל מן הנכרי הוולדות פטורים מן הבכורה אף על גב דמלי מסלק ליה לנכרי בזוזי כדאמר התם כיון דאלו בעי נכרי זוזי ולא משכח שקול בהמה ותי' ר"י דשאני התם שמתמלה היתה הבהמה של נכרי וכיון דאי בעי זוזי ולא משכח שקיל בהמה לא נפקא מרשותיה[א] אבל בהבהמה של ישראל ומלי מסלק ליה לנכרי בזוזי לא נכנסה לרשותו[ב]:

בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה אע"ג דמצי מסלק ליה. והא דתניא חייבת פ"ה דגבי עיסה תניא וק' לרשב"א דהא גבי בהמה תניא בהדיא בתוספתא[ג] דחייבת בבכורה וכן גבי עיסה תניא[ד] עיסת ארנונא חייבת בחלה אע"ג דלא מלי מסלק ליה ואית ספרים דגרסי בהמת ארנונא פטורה והוא דלא מלי מסלק ליה ולפי זה מתיישבות שתי הברייתות[ג]: **יחד לו בית.** פ"ה דלא קיבל עליו אחריות אלא אמר ליה הרי הבית לפניך וק' לר"י מאי אייא יחד אפילו לא יחד נמי[ד] והכי נמי מסיק בסמוך למימר דשכירות קניא[ה] ופר"ת דאפילו באחריות מיירי ומשום הכי מפיק מלא ימצא דלא חשיב מצוי כיון שיחד לו בית[ו] ורב פפא אית ליה מסברא כיון שיחד לו בית הוי כאלו קיבל עליו אחריות על חמצו של נכרי בביתו של נכרי[ז]: **כופה עליו כלי.** אע"ג דאיכא למ"ד בפ' כירה (שבת מג.) אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל איכא לאוקמי בנכרי למקומו[ח] אי נמי הכא שרי משום דילמא אתי למיכליה[ט]:

שנאמר

היינו דאיצטריך לא ימצא אלא למאן דאמר כממון דמי לא ימצא למה לי איצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכי איתיה הדר בעיניה לאו ברשותיה קאי קמשמע לן בעו מיניה מרבא בהמת ארנונא חייבת בבכורה או אין חייבת בבכורה כל היכא דמצי מסלק ליה בזוזי לא קא מיבעיא לן דחייב כי קא מיבעיא לן היכא דלא מצי מסלק ליה בזוזי מאי אמר להו פטורה והתניא חייבת התם דמצי מסלק ליה איכא דאמרי אמר רבא [י]בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק ליה [ב]עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק ליה מאי טעמא בהמה אית לה קלא עיסה לית לה קלא: תנו רבנן [ג]נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקן בידו אין זקוק לבער הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין זקוק לבער שנא' לא ימצא מאי קאמר אמר רב פפא ארישא קאי והכי קאמר הפקידו אצלו זקוק לבער שנאמר לא ימצא רב אשי אמר לעולם אסיפא קאי והכי קאמר [ד]יחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא בבתיכם והא לאו דידיה הוא דנכרי כי קא מעייל לביתא דנפשיה קא מעייל למימרא דשכירות קניא [ה]והתנן [ו]אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני [ז]שמכניסין לתוכו ע"ג ואי סלקא דעתך דשכירות קניא כי קא מעייל לביתיה דנפשיה קא מעייל שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך אמר רב יהודה אמר רב [ח]המוצא חמץ בביתו ביום טוב [ט]כופה עליו את הכלי אמר רבא אם של הקדש הוא אינו צריך מאי טעמא מיבדל בדילי מיניה ואמר רב יהודה אמר רב [י]חמצו של נכרי עושה לו מחיצה עשרה טפחים משום היכר ואם של הקדש הוא אינו צריך מאי טעמא מיבדל בדילי אינשי מיניה ואמר רב יהודה אמר רב [יא]המפרש והיוצא בשיירא קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער אמר אביי הא דאמרת תוך שלשים יום זקוק לבער לא אמרן אלא שדעתו לחזור אבל אין דעתו לחזור אין זקוק לבער אמר ליה רבא ואי דעתו לחזור אפילו מראש השנה נמי אלא אמר רבא [יב]הא דאמרת קודם שלשים יום אין זקוק לבער לא אמרן אלא שאין דעתו לחזור אבל דעתו לחזור אפילו מראש השנה זקוק לבער ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא [יג]העושה ביתו אוצר קודם שלשים יום אין זקוק לבער תוך שלשים יום זקוק לבער וקודם שלשים נמי לא אמרן אלא שאין דעתו לפנותו אבל דעתו לפנותו אפילו קודם שלשים יום נמי זקוק לבער הני שלשים יום מאי עבידתייהו [יד]כדתניא [טו]שואלין ודורשין בהלכות הפסח הפסח שלשים יום ר' שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות מאי טעמא דתנא קמא

שהרי

כח א מיי' פ"ד מהל' כבורות הלכה ז סמג עשין מצ טוש"ע יו"ד סי' שכ סעיף ה:

כט ב מיי' פ"ו מהלכות ביכורים הל' ט סמג עשין קמט טוש"ע יו"ד סי' שכ סעיף ג:

ל ג ד מיי' פ"ד מהל' ממרן ומלה הלכה ב טוש"ע או"ח סימן תמ סעיף ג:

לא ה מיי' פ"ו מהלכות ע"ז הל' ד סמג לאוין מצ טוש"ע יו"ד סי' קנא סעיף י:

לב ו מיי' פ"ג מהלכות ממרן ומלה הלכה מ סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תמו סעיף ה:

לג ז מיי' פ"ד שם הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סי' תמ סעיף ב:

לד ח ט י מיי' פ"ב שם הלכה יט סמג שם טוש"ע או"ח סימן תלו סעיף א ג:

לה כ טור ש"ע או"ח סי' תכט סעיף א:

גליון הש"ס

גמ' בהמת ארנונא. עיין נדרים סב ע"ב בר"ן ד"ה ולכך זו ארנונא:

תוס' ד"ה התם שמתחלה היתה הבהמה. עי' ב"ב נ ע"א תוד"ה קסבר:

מוסף רש"י

לא לבית דירה אמרו. שידור בה העובד כוכבים, אלא לבית העליה לבית הפלגות (ע"ז טז.) לאשתמושי בהו בלילי ותבנא (שם כא.).

מוסף תוספות

א. ומ"ה פטורה מן הבכורה. תוס' ר"פ. ב. ומ"ה חייבת. שם. ג. והא דקתני חייבת היינו הכיא דמצי מסלק ליה. תוס' ר"פ. ד. דהא אמרי' לעיל שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים. שם. ה. [ואי] לא קיבל עליו אחריות אפי' לא קנה הנכרי המקום, שרי. לא"ש סי' ו'. ו. ולרב אשי פשטינן הכי מקרא. מי' סר"ן. וקס"ד מעיקרא דשכירות קניא והו"ל ביתו של גוי לגמרי ובתר הכי אמרינן שאע"פ שאין השכירות קונה, מכיון שאינו מצוי בידו של ישראל אינו עובר עליו. מי' רבינו דוד. ז. דדוקא כשהחמץ שלו אז הוא עובר משום בל ימצא אע"ג שאינו בביתו. תוס' ר"פ. ח. דכיון שניטל לצורך מקומו אינו מחויב להניחו מיד אלא מוליכו עד מקום החמץ וכופה עליו. מי' סר"ן. ט. דשרינן טלטול דרבנן כדי שלא יבוא לידי איסור תורה. ריטב"א.

רבינו חננאל

בהמת ארנונא. פירוש בהמה שיש בה שותפות לגוי פטורה מן הבכורה, דבהדיא קימא לן כל יד גוי באמצע פטורה מן הבכורה, ואע"ג דמצי מסלק ליה לגוי בדמי. מאי טעמא בהמה אית לה קלא, כלומר דהאי בהמה דגוי היא ולא אתו למימר דישראל היא וקא אכיל בוכרי, אבל עיסת ארנונא אע"ג דלא מצי מסלק ליה

רבינו חננאל (המשך)

לגוי מינה חייבת בחלה. דהא לית לה קלא. ת"ר גוי שנכנס לחצרו של ישראל ובצק בידו אין זקוק ישראל להרציאו מידו של גוי ולבערו. הפקידו אצלו חייב לבער, אלא אם כן ייחד לו בית שאין זקוק לבער, דהא יחד לו בית ולאו ברשותיה דישראל קאי. למימרא דשכירות קניא, ותתנן בע"ז סוף פ"ק אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס לתוכו ע"ז וכתיב לא תביא תועבה אל ביתך, ואי ס"ד דשכירות קניא לאו ביתך הוא. ושנינן לעולם שכירות לא קניא. ושאני הכא דכתיב לא ימצא, כל חמץ שמצוי בידך אסרה תורה והאי כיון דיחד לו בית יצא מידו זה החמץ ואינו מצוי בידו. אמר רב המוצא חמץ ביו"ט שאינו יכול לבערו כופה עליו את הכלי דחיישינן שמא יאכלוהו בניו ואם של הקדש אינו צריך. מאי טעמא מיבדל בדילי אינשי מיניה מקמי הכי ולא אתו למיכליה דחמיר עליהו איסוריה. וחמץ של גוי צריך מחיצה עשרה טפחים כדי שיצא מרשות ישראל לגמרי. וכן המפרש בים או היוצא בשיירא תוך שלשים יום זקוק לבער ואחרי כן יפרש. קודם שלשים יום אין זקוק לבער, בד"א בשאין דעתו לחזור קודם הפסח. אבל כשדעתו לחזור אפילו מתחלת השנה חייב לבער. וכן דין העושה את ביתו אוצר תוך שלשים יום זקוק לבער, קודם שלשים יום אין זקוק לבער. במה דברים אמורים בשאין דעתו לפנותו קודם הפסח, אבל אם דעתו לפנותו חייב לבער. **והני שלשים יום מאי עבידתייהו** דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום,

ו: אור לארבעה עשר פרק ראשון פסחים

שנאמר ויהי אנשים. והא דאמר בהניזקין (גיטין ד׳ ס. וסס) שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן והיינו בראש חדש ניסן פרשת טמאים לא כפ״ה דפי׳ פרשת טמאים ויהי אנשים דהו הפרשה נאמרה בערב הפסח כדמשמע הכא [א] אלא פרשת טמאים טומאת תרומה וקדשים:

ומזהיר על פסח שני. אע״ג שעל ידי שאילתו הוקק לומר להן מ״מ [ב] לא היה צריך להאריך [ג] אלא אל תעשו פסח ותו לא: **ממאי** דבריש ירחא קאי. תימה דבשבת בפ״ר עקיבא (דף פו: וסס) קאמר [ד] (רבה) דכ״ע בר״ח אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם בחדש הזה וגו׳ מה להלן ר״ח אף כאן ראש חדש אלמא פשיטא דהחדש הזה נאמר לו בר״ח והיינו משום דאמר בהקומץ רבה (מנחות כט.) שנתקשה משה רבינו בראיית הלבנה עד שאמר לו הקב״ה כזה ראה וקדש ותי׳ ר״ת אע״ג שאמר הקב״ה למשה ברים ירחא דילמא משה לא אמר להם לישראל אלא בג׳ או בד׳ בירחא [ד] ומסיק דיליף מדבר ממדבר דבהיא דבאחד לחדש השני אמירת הקב״ה ואמירת משה הוי ברים ירחא דכתיב [ה] באחד לחדש השני ויתילדו וגו׳ [ה] ור״י מפרש אע״ג דהחדש הזה הוה ברים ירחא מיהו דילמא הא דקאמר דברו אל כל עדת ישראל לא הוה ברים ירחא [ו] ואם תאמר אמאי לא יליף התם מדבר מבמדבר כי הכא וי״ל דמדבר מבמדבר לא ילפינן [ז]:

אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם. היינו דוקא היכא דליכא דרשה וטעם דהא תנן בפ׳ גנמר הדין (סנהדרין מה. וסס) דלחיית הנפקל קודם לסקילתו אע״ג דסקילה כתיב ברישא דכתיב כי סקל יסקל או ירה יירה [ח] היינו משום דכתיב במקום אחר סקילה בגמר מיתה דכתיב וסקלתם באבנים ומתו [ט]:

אבל בתרי עניני אין דנין. והא דפריך בסוף הפרה (נ״ק ד׳ נד: וסס) ואימא בהמתך דדברות דאשמועות כלל שור וחמור פרט [ט] בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל אע״ג דמרוחקין טובא היינו משום דעשרת הדברות חשיבי כחד עניינא דבדיבור אחד נאמרו [י]: **ודעתיה** עילויה. פירוש [יא] ולא בטל מאיליו כמו פירורין ועל פ״ה קשה מאי פריך כי משכחת ליה ניבטלה הא פי׳ ודעתיה עילויה שחק עליה לבטלה [יב]:

[י] **משש** שעות ולמעלה. פ״ה מתחלת שש ולא נהירא לר״ת דע״כ הא דאמר לעיל חמץ מו׳ שעות ולמעלה אסור היינו מסוף שש [יג] ופר״ת דמסוף שש קאמר ומייתי ראיה מחיטי קודניתא שהן קשין והוה חמץ נוקשה שאינו אסור נמי אלא [כ] מדרבנן [יד]:

לפי

שהרי משה עומד בפסח ראשון שנאמר [ו] [1]ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו וכתיב [2]ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ור׳ שמעון בן גמליאל אמר לך איידי דאיירי במילי דפסחא מסיק להו לכל מילי דפסחא מאי טעמא דרשב״ג שהרי משה עומד בראש החדש ומזהיר על הפסח שנאמר [3]החדש הזה לכם ראש חדשים [4]וכתיב דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו׳ ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי אלא אמר רבה בר שימי משמיה דרבינא מהכא [5]וידבר י״י אל משה במדבר סיני בשנה השנית בחדש הראשון וכתיב [1]ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו הכא נמי ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בארבעה בירחא או בחמשה בירחא קאי אמר רב נחמן בר יצחק אתיא מדבר ממדבר כתיב הכא במדבר סיני וכתיב התם [6]וידבר י״י אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני מה להלן בראש חדש אף כאן בראש חדש וניכתוב ברישא דחדש ראשון והדר ניכתוב דחדש שני אמר רב מנשיא בר תחליפא משמיה דרב [ח] זאת אומרת אין מוקדם ומאוחר בתורה אמר רב פפא לא אמרן אלא בתרי עניני אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר דאי לא תימא הכי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט דילמא פרט וכלל הוא ותו פרט וכלל נעשה כלל מוסף על הפרט דילמא כלל ופרט הוא אי הכי אפילו בתרי עניני נמי הניחא למאן דאמר [ט] כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט שפיר אלא למאן דאמר דנין מאי איכא למימר אפילו למ״ד דנין הני מילי בחד עניינא אבל בתרי עניני אין דנין: אמר רב יהודה אמר רב [יא] הבודק צריך שיבטל מאי טעמא אי נימא משום פירורין הא לא חשיבי וכי תימא כיון דמינטר להו אגב ביתיה חשיבי [יב] והתניא [יג] סופי תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים סופי ענבים ומשמר שדהו מפני מקשאות ומפני מדלעות בזמן שבעל הבית מקפיד עליהן אסורין משום גזל וחייבין במעשר בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין משום מעשר אמר רבא גזירה שמא ימצא גלוסקא יפה ודעתיה עילויה [טו] וכי משכחת ליה לבטליה [יג] דילמא משכחת ליה לבתר איסורא ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל דא״ר אלעזר [יד] שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאילו [טז] ברשותו ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ

שהרי משה עומד בפסח ראשון. ודוקא להן בהלכות פסח דשני דהיינו שלשה יום שהוא בארבעה עשר באייר: **מה להלן ראש חדש.** דכתיב ביה באחד לחדש השני: **וניכתוב ברישא דו׳.** לא אשמעינן פריך אלא אסדר פרשיות קפריך מכדי פרשת פסח נאמרה תחלה שהרי בחדש הראשון נאמרה כדכתיב בחדש הראשון ואמר ופרשת פקודים נאמרה באייר ומאי טעמא אקדמה להאי ברישא הספר ופרשה זו בפרשת בהעלותך: **אין מוקדם ומאוחר בתורה.** לא הקפידה תורה על סדר מוקדם ומאוחר ופרשיות דנאמרו תחלה הקדימו המאוחרות לה: **בתרי עניינא.** בשתי פרשיות: **בחד עניינא.** במקלאות הסדורות בפרשה אחת: **דאי לא תימא הכי.** דבסדר כתיבתן נאמרו הא דקיימא לן כל כלל ופרט אין בכלל אלא מה שהוא בפרט לפי שבא הפרט ופרט שזהו הכלל היכי סמכינן עלה דילמא פרט וכלל הוא: **נעשה כלל מוסף על הפרט.** אלא תאמר אין כאן אלא פרט או כיוצא בו נביא בדיינו בבנין אב לכן הוסיף הכתוב כלל אחריו להביא כל דבר ואפילו אינו דומה לפרט: **אי הכי.** קשיא לך אפילו בתרי עניינא תיקשי לך דהא דיינינן כלל ופרט כשנאמר אחד מהן בפרשה זו ואחד מהן בפרשה אחרת: **הא ניחא.** אלא קשיא לך: **למאן דאמר כלל ופרט המרוחקין אין דנין בו׳.** ופלוגתא היא במנחות בפרק כל המנחות באות מלה (דף נה:) ובבבא קמא בהחובל (דף פה.): **הבודק צריך שיבטל.** בלבו סמוך לבדיקה מיד ואומר כל חמירא דאיכא בביתא הדין ליבטיל: **מאי טעמא.** הרי מבער כל המלאה: **וכי תימא כיון דמינטר להו אגב ביתיה.** עם שאר ממונו הוא משמרן שבשהוא נועל ביתו לשומרו נמצא משמר כל מה שבתוכו הלכך חשיבי ושימור דלאו אדעתא דידיה הוא מי מחשיב ליה: **והתניא סופי תאנים.** סוף לקיטת תאנים נמצאים בתאנה תאנים שאינן מתבשלות כל לרכן עולמית: **ומשמר שדהו מפני ענבים.** ובעל הבית זה משמר שדה זו שלא יכנסו בני אדם לתוכה ואין דעתו מפני התאנים אלא מפני שיש בה ענבים שעדיין לא הגיע עת הבציר או סופי ענבים שלא יתבשלו עולמית ובעל הבית משמר שדהו זו שהן בתוכה ולא בשבילן אלא מפני מדלעות ומקשאות שבה. קשואין ודלועין שם הפרי עצמו. מקשאות ומדלעות קרי כל האילנות: **וחייבין במעשר.** אם ליקטן בעל הבית או נתנן לאחר: **ופטורין מן המעשר.** להפקר פטור מן המעשר: **ודעתו עליה.** חשובה היא בעיניו וחס עליה לשורפה ומשהה אפילו רגע אחד ונמצא עובר עליה בבל ירלה ובבל ימצא אבל משבטלה אינו עובר דלא כתב אלא תשביתו [טו]: **דלאו ברשותיה הוא.** אינו שלו: **דאמר ר׳ אלעזר ג׳ דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו.** להתחייב עליהן: **בור ברשות הרבים.** הפותחו חייב בניזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר שהרי ברשות הרבים הוא כתב אלא תשביתו [טו]: **דאלו ברשותיה הוא.** אינו שלו: **דאמר ר׳ אלעזר ג׳ דברים אינן שלו ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו.** להתחייב עליהן: **בור ברשות הרבים.** הפותחו חייב בניזקין ואין הבור שלו אלא של הפקר שהרי ברשות הרבים הרבים הוא ואף על פי שבהרהו אין רשות הרבים קנויה לו: **וניבטליה בארבע.** כלומר למה הוצרכתו לבטל בלילה ליתקנו דבנן לכל אדם שיבטל קודם איסורו: **פשע.** יש כח ובא לידי פשע שעל ידי מה יזכר אבל עכשיו שעסוק בבדיקתו יזכר: **וניבטליה**

ומזהיר על פסח שני. אע״ג שעל ידי שאילתו הוקק לומר להן מ״מ [ב] לא היה צריך להאריך [ג] אלא אל תעשו פסח ותו לא: **ממאי** דבריש ירחא קאי. תימה דבשבת בפ״ר עקיבא (דף פו: וסס) קאמר [ד] (רבה) דכ״ע בר״ח אתו למדבר סיני כתיב הכא ביום הזה באו מדבר סיני וכתיב התם בחדש הזה וגו׳ מה להלן ר״ח אף כאן ראש חדש אלמא פשיטא דהחדש הזה נאמר לו בר״ח והיינו משום דאמר בהקומץ רבה (מנחות כט.) שנתקשה משה רבינו בראיית הלבנה עד שאמר לו הקב״ה כזה ראה וקדש ותי׳ ר״ת אע״ג שאמר הקב״ה למשה ברים ירחא דילמא משה לא אמר להם לישראל אלא בג׳ או בד׳ בירחא [ד] ומסיק דיליף מדבר ממדבר דבהיא דבאחד לחדש השני אמירת הקב״ה ואמירת משה הוי ברים ירחא דכתיב [ה] באחד לחדש השני ויתילדו וגו׳ [ה] ור״י מפרש אע״ג דהחדש הזה הוה ברים ירחא מיהו דילמא הא דקאמר דברו אל כל עדת ישראל לא הוה ברים ירחא [ו] ואם תאמר אמאי לא יליף התם מדבר מבמדבר כי הכא וי״ל דמדבר מבמדבר לא ילפינן [ז]:

אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם. היינו דוקא היכא דליכא דרשה וטעם דהא תנן בפ׳ גנמר הדין (סנהדרין מה. וסס) דלחיית הנפקל קודם לסקילתו אע״ג דסקילה כתיב ברישא דכתיב כי סקל יסקל או ירה יירה [ח] היינו משום דכתיב במקום אחר סקילה בגמר מיתה דכתיב וסקלתם באבנים ומתו [ט]:

אבל בתרי עניני אין דנין. והא דפריך בסוף הפרה (נ״ק ד׳ נד: וסס) ואימא בהמתך דדברות דאשמועות כלל שור וחמור פרט [ט] בהמתך דדברות האחרונות חזר וכלל אע״ג דמרוחקין טובא היינו משום דעשרת הדברות חשיבי כחד עניינא דבדיבור אחד נאמרו [י]: **ודעתיה** עילויה. פירוש [יא] ולא בטל מאיליו כמו פירורין ועל פ״ה קשה מאי פריך כי משכחת ליה ניבטלה הא פי׳ ודעתיה עילויה שחק עליה לבטלה [יב]:

[י] **משש** שעות ולמעלה. פ״ה מתחלת שש ולא נהירא לר״ת דע״כ הא דאמר לעיל חמץ מו׳ שעות ולמעלה אסור היינו מסוף שש [יג] ופר״ת דמסוף שש קאמר ומייתי ראיה מחיטי קודניתא שהן קשין והוה חמץ נוקשה שאינו אסור נמי אלא [כ] מדרבנן [יד]:

לפי

כי יקריב מכם קרבן לה׳ מן הבהמה כלל כל הבהמה, מן הבקר ומן הצאן פרט, אין בכלל אלא מה שבפרט, בקר וצאן אין מידי אחרינא לא, ואם תאמר אין מוקדם ומאוחר, שמא מן הבקר ומן הצאן תקריבו הקדימו בצואה ואחר כן נאמר מן הבהמה שנמצא פרט וכלל, וקיימא לן פרט וכלל נעשה הכלל מוסף על הפרט ואתרבו להו כל מילי, לפיכך אמרנו לעולם בחד עניינא המוקדם מוקדם והמאוחר מאוחר. ואקשינן אי הכי דחיישינן כל כי האי גונא אפילו בתרי עניני נמי משכחת לה דדין כלל ופרט מתהפך לפרט וכלל כאשר כבר אמרנו בחד עניינא, הניחא לרבי דאמר כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט, כגון כויה תחת כויה שאין בה חבורה, בא חבורה תחת חבורה ופרט שהכויה יש בה חבורה, והם כלל ופרט המרוחקין זה מזה, כי פצע תחת פצע הפסיק ביניהם, ונמצאו רחוקים זה מזה, ואמרינן כי האי גונא אין דנין אותו בכלל ופרט, וכל שכן אם רחוקין בשני מקראות ומקרא אחד מפסיק ביניהן, אלא לבן עזאי דאמר אפילו כי

משש שעות ולמעלה [טו] וניבטליה בארבע וניבטליה בחמש כיון דלאו זמן איסורא הוא ולאו זמן ביעורא הוא דילמא פשע ולא מבטל ליה וניבטליה

משום פרורין אע״פ שלא בטלן כמו בטלין הן דהא לא קפיד עלייהו, ואע״ג דמינטרי אגב בית לא חשיבי מידי, כדתניא אסיפת תאנים ומשמר שדהו מפני ענבים כו׳, עד בזמן שאין בעל הבית מקפיד עליהן מותרין משום גזל ופטורין מן המעשר, פירוש אסיפת תאנים שכבר אספו התאנה ונשתיירו בה שתים שלש תאנים והסיח דעתו מהן ואינו שומר אלא הענבים כו׳. דברי זו הברייתא פשוטין הן. ופירש רבא למה צריך לבטל לאו משום פירורין, אלא גזירה שמא ימצא גלוסקא דדעתיה עלה. ואקשינן למה צריך לבטל אור ארבעה עשר בשעת הבדיקה, עת שימצאנה יבטלנה, ודחינן שמא ימצאנה אחר זמן איסורה, וביטולו אותו העת אינו מועיל כלום, כי אין אדם מבטל אלא דבר שלו, והחמץ בזמן איסורו יצאה מרשותו, ואינו קרוי חמצו אלא להתחייב בו בראייתו ובהיותו מצוי ברשותו בלבד, כדאמר ר׳ אלעזר משום ר׳ ישמעאל שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו להתחייב בהן, ואלו הן בור ברשות הרבים וחמץ משש שעות ולמעלה.

עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ג מהלכות ממן ומלה הלכה ז סמג עשין לט טוש״ע או״ח סימן תלד סעיף ג:

לז ב מיי׳ פ״א מהלכות מעשר הלכה יב:

לח ג מיי׳ פ״ג מהלכות ממן ומלה הלכה ז ח סמג עשין לט טוש״ע או״ח סימן תלד סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:
במדבר ט ב

2. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:
במדבר ט ו

3. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה:
שמות יב ב

4. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת:
שמות יב ג

5. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר:
במדבר ט א

6. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר:
במדבר א א

רבינו חננאל

שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח. הנה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני. רשב״ג אמר שתי שבתות, שנאמר וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני בשנה השנית בצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו, וגמר במדבר במדבר גזרה שוה שנאמר וידבר ה׳ אל משה במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש השני וגו׳. מה במדבר הזה אחד בחדש הזה אף במדבר האמור בענין פסח אחד בחדש הזה. קאי באחד לחדש ומזהיר על הפסח. הנה שתי שבתות. ואקשינן מעשה דניסן הוה ליה למכתב ברישא, למה פתח תחלת הספר בחדש השני ולאחר כמה ענינים הזכיר מעשה דניסן. ואמר משמיה דרב אין מוקדם ומאוחר בתורה, והני מילי בתרי עניני, כגון האי במדבר סיני באחד לחדש השני הכתוב בתחלת הספר שהוא ענין שאו את ראש כל עדת בני ישראל, וזה במדבר סיני בשנה השנית שהוא בחדש הראשון הכתוב אחרי כמה פרשיות, והוא ענין הפסח, כי האי גונא א׳ אין מוקדם ומאוחר בתורה, אלא אע״פ שנכתב זה אחר זה, באמירה ובצואה ענין הפסח שהוא בחדש הראשון הוא נאמר תחלה ואחריו נאמר ענין הפקודים, אבל בחד עניינא מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר. דאי לא תימא הכי המדות שהתורה נדרשת בהן באות להתחלף, כי מה שאתה דן אותו בכלל ופרט כגון אדם

גליון הש״ם

גמ׳ זאת אומרת אין מוקדם. עיין בכרש״י בתומס בכתבות ו׳ ג׳ י״ח ב׳. שמות ד׳ כ׳: **שם וכי** משכחת ליה לבטליה. עי׳ לקמן כא ע״א תד״ה ולא אמאמר׳: **שם** וניבטליה בד׳. בכרי״ף הגי׳ תחלה ונבטליה בשים ואח״כ וניבטלי׳ בד׳ וה׳:

מוסף תוספות

א. נ״ל. דא״כ היה מזהיר ששה שבתות קודם פסח שני שהרי משכן הוקם בר״ח ניסן. מוס׳ שאנן. ב. אי אין דורשין ושואלין בזמן הזה. מי׳ הל״ן. ג. לפרש כל דין פסח. מוס׳ הרא״ש. ד. [ולא מצין] למילף מינה הא דאמר רשב״ג שדורשין וכו׳ שתי שבתות שהרי נביא עומד בר״ח ומזהיר על פסח, [ד]ממאי דנביא בריש ירחא קאי. מוס׳ שנת פו: ה. דבאותו [יום] עצמו מנאם. מוס׳ שנאן. ו. נ״ל. דאכתי הו״א דשתי דברות היה. מהר״ם מלאוה. ז. [נ״ל. דיל״ל דטפי ניחא ליה למילף הזה הזה ולא מדבר ממדבר. מוס׳ שנת עס.] ח. משמע דסקילה קודם רייה. מוס׳ ר״פ. ט. סמוך למיתה סקילה. מוס׳ הרא״ש. י. נ״ל. כתבו דזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו. מוס׳ ס״ק נד: יא. [ו]ה״פ, דעתיה עליה בתוך השנה וחשיבא ולא בטלא. מהר״ם מלאוה. יב. [ו]כי משכחת לה נמי לא יבטלנו לאלתר. מוס׳ ר״פ. יג. כדילף לה מקרא דאך חלק, וכן הלשון בכל מקום. מי׳ רבינו דוד. יד. והכי מייתי ראיה כי היכי דחמץ דרבנן בשעות דאורייתא לא הוי ברשותיה ה״נ חמץ דאורייתא בשעות דרבנן. מוס׳ שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

האי גונא דנין אותו בכלל [ופרט] מאי איכא למימר. ושנינן לבן עזאי נמי דאמר דנין לא אמר אלא בענין אחד, דשתיהן הכויה והחבורה ענין הכאת הגוף וצער הן, אבל בתרי עניני לא אמר. וחלוקת ר׳ ובן עזאי מפורשת בפ׳ החובל בחבירו בתחלתו. אמר רב יהודה הבודק אחר שיבער הכל צריך שיבטל בלבו מה שאינו ידוע לו עכשיו. ודייקינן מאי טעמא אי

מסורת הש״ם

א) נ״ל ועשו את הפסח בראשון, ב) [נ״ק פה. מנחות נה: נדה לג.], ג) תוספתא פ״ג דמעשרות ה״י.ג, ד) נ״ק כט: [ע״ש], ה) [הן כן נכון לשיטת וכ״ל בב״ק וכ״ל בשאילתות], ו) [שמות יב], ז) [רבא], ח) במדבר ה, ט) שור וחמור דדברות אחרונות פרט ומעשי בהמתך כל״ל עי׳ רש״ל, י) [שיך לדף ז.], כ) [ועי׳ תוס׳ חולין ד׳: ד״ה מותר מיד וכו׳ דבשעות דרבנן וחמץ דרבנן דמותרין לקדושין מ״מ מקודשים נמוכה לא הוא דאם בא אמר מקודשים לא הוא לקדושין עי׳ תוס׳ ד״ה אלמא],

גליון הש״ם

גמ׳ זאת אומרת אין מוקדם. עיין בכרש״י בתומס בכתבות ו׳ ג׳ י״ח ב׳. שמות ד׳ כ׳: **שם וכי** משכחת ליה לבטליה. עי׳ לקמן כא ע״א תד״ה ולא אמאמר׳: **שם** וניבטליה בד׳. בכרי״ף הגי׳ תחלה ונבטליה בשים ואח״כ וניבטלי׳ בד׳ וה׳:

מוסף תוספות

א. נ״ל. דא״כ היה מזהיר ששה שבתות קודם פסח שני שהרי משכן הוקם בר״ח ניסן. מוס׳ שאנן. ב. אי אין דורשין ושואלין בזמן הזה. מי׳ הל״ן. ג. לפרש כל דין פסח. מוס׳ הרא״ש. ד. [ולא מצין] למילף מינה הא דאמר רשב״ג שדורשין וכו׳ שתי שבתות שהרי נביא עומד בר״ח ומזהיר על פסח, [ד]ממאי דנביא בריש ירחא קאי. מוס׳ שנת פו: ה. דבאותו [יום] עצמו מנאם. מוס׳ שנאן. ו. נ״ל. דאכתי הו״א דשתי דברות היה. מהר״ם מלאוה. ז. [נ״ל. דיל״ל דטפי ניחא ליה למילף הזה הזה ולא מדבר ממדבר. מוס׳ שנת עס.] ח. משמע דסקילה קודם רייה. מוס׳ ר״פ. ט. סמוך למיתה סקילה. מוס׳ הרא״ש. י. נ״ל. כתבו דזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו. מוס׳ ס״ק נד: יא. [ו]ה״פ, דעתיה עליה בתוך השנה וחשיבא ולא בטלא. מהר״ם מלאוה. יב. [ו]כי משכחת לה נמי לא יבטלנו לאלתר. מוס׳ ר״פ. יג. כדילף לה מקרא דאך חלק, וכן הלשון בכל מקום. מי׳ רבינו דוד. יד. והכי מייתי ראיה כי היכי דחמץ דרבנן בשעות דאורייתא לא הוי ברשותיה ה״נ חמץ דאורייתא בשעות דרבנן. מוס׳ שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

האי גונא דנין אותו בכלל [ופרט] מאי איכא למימר. ושנינן לבן עזאי נמי דאמר דנין לא אמר אלא בענין אחד, דשתיהן הכויה והחבורה ענין הכאת הגוף וצער הן, אבל בתרי עניני לא אמר. וחלוקת ר׳ ובן עזאי מפורשת בפ׳ החובל בחבירו בתחלתו. אמר רב יהודה הבודק אחר שיבער הכל צריך שיבטל בלבו מה שאינו ידוע לו עכשיו. ודייקינן מאי טעמא אי

וניבטליה בשיש. ליתקנו רבנן לכל אדם ליבטל בלבו בתחלת שם **דהשתא** לא פשע דליכא זכרון טובא שהרי עסוק בשריפתו: **ליון דליסורא דרבנן.** דמשעברו חמש אסור בחמץ לדברי הכל כדאורייתא דמי ואינו שלו ולא מצי מבטל ליה בלבו וכיון דחס עליה ומשהי ליה פורתא עבר עליה: **המקדש.** אשה: **משש שעות ולמעלה.** מתחלת שש דליסורא דרבנן הוא: **אפילו בחיטי קורדנייתא.** הלוומחים בהרי אררט קשין הם מאד ואפילו הכי אין חוששין לקדושין אם בלו עליהם מים. ואף על גב דאתי איסור הנאת חמץ דרבנן דשם ומפקע קידושי תורה ושרי אשת איש לעלמא הא מתרלינן בכמה דוכתין[ה] כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש והפקר ב"ד הפקר והם הפקירו ממונו: **עיסה מגולגלת.** שלא החמיצה ומפני אימת כבוד רבו אין יכול לקוס ולילך ולאפותה: **דקדים ומבטל לה.** בלבו דעדיין היא ברשותו שלא נאסרה עליו: **דיקא נמי.** דעדיין לא החמיצה דקתני היה יושב בבית המדרש דמשמע מפני שאין יכול לקוס ולילך משם הוא מבטלה בלבו ואי בחמץ גמור למה לי יושב בבית המדרש ואפילו אם היה פנוי מה בידו לעשות יותר השתא בלב זהו ביעורו שלא ודאי כשיש בידו לתקן קאי ובידו לאפותה אם היה פנוי הואיל ולא החמיצה עדיין. ומשום יום טוב נקט יושב בבית המדרש ודשבת מתוקמא בחמץ גמור ובארבעה עשר שחל להיות בשבת: **ליון שרבאה מלה.** קס"ד אם נשתמשו בתיבה זו מלה יותר מחמץ אזלינן בתר רובא ומותרת: רוב אוכלי בשר בירושלים כל ימות השנה ממעות מעשר שני הן לפי שלא היו מספיקין לאכול כל מעות מעשר שני שלהן ברגל ונותנין אותם לבני העיר בטובת הנאה והן אוכלים אותם בקדושתן ועיקר אכילת מעות מעשר שלמים היו מביאין מהן לדקיימא לן במנחות (דף פב.) הלכך לוקחין מהן בהמות לכל זמן שיש לו מעות מעשר אינו מוציא מעות חולין ואע"ג דאיכא למימר שמא מיד המוכר נפלו ומעות חולין הן ספק איסורא לחומרא: **בהר הבית.** לעולם חולין ואפילו בשעת הרגל שיש מעות מעשר מרובין בירושלים ממעות חולין לא מספקינן להו במעשר דאזלינן בתר רובא דשמא ואמרינן לאו האידנא נפול אלא קודם הרגל. ובירושלים בשאר ימות השנה חולין דרוב מעות העיר חולין ובשעת הרגל מעשר כדמפרש טעמא

לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר. פ"ה אע"פ דליכא למתלי במוכר כמו בלוקח מספיקא תלינן לחומרא ואין נראה לר"י דסמוך מיעוטא דחולין דשאר מעות לפלגא דמוכר והו"ל רובא להיתר ואור"י דלוקחים הוו רובא דכמה בני אדם עומדים על בהמה אחת לקנות[א]: **בהר הבית לעולם חולין.** מקשה ר"י היאך נמצאו שם הא אמר בפ' הרואה (ברכות סב:) לא יכנס בהר הבית במעות הלרוות בשלינו ואור"י דאינו אסור אלא היכא דנושאן בפרהסיא בשלינו דגנאי הוא דגרלה כהולך שם לסחורה אבל בצינעא לא[ב]:

עשויין להתכבד בכל יום. קשה לר"י דמשקי' בפרק דם הנדה (נדה ט: ושם) גבי שרץ שנמצא במצוי אין חוזקתו מתכבד אלא על ידי בדיקה[ב] ותירץ דשרץ שהוא בבעשה[ג] אין חוזקתו כל כך מתכבד כמו במעות[ד]:

בלבער כ"ע לא פליגי דלהבא משמע. מכאן היה מגריך רשב"א[ה] לברך לפני המילה להכניסו דאי לאחר המילה יקשה בברכתו דלהכניסו להבא משמע ועוד שצריך לברך עובר לעשייתו ולא נראה לר"ת דבפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קלז: ושם) תניא המל אומר אקב"ו על המילה אבי הבן אומר להכניסו משמע לאחר המילה מקומו[ו] אע"ג דלהכניסו משמע להבא לא קשה דלא על זאת הנעשה עכשיו מברך אלא משבח ומודה להקב"ה שצונו על המילה כשתבא לידו ותיקנוה כאן לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם ע"ג ולא לשם מורגא ולא לשם הר גרזים ואין צריך לברך עובר לעשייתו אלא במקום שהעושה המצוה הוא מברך אבל כשמברך אחר לא[ז] ותדע שהרי ברכת אירוסין אינו מברך אלא אחר אירוסין: כי

וניבטליה בשית כיון דאיסורא דרבנן עילויה כדאורייתא דמיא ולאו ברשותיה קיימא ולא מצי מבטיל[ו] דאמר רב גידל אמר ר' חייא בר יוסף אמר רב[א] המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדנייתא אין חוששין לקידושין ולבתר איסורא לא מצי מבטיל ליה והא תניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש חמץ בתוך ביתו מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב בשלמא שבת משכחת לה כגון שחל ארבעה עשר להיות בשבת אלא יום טוב בתר איסורא הוא אמר רב אחא בר יעקב הכא[ב] בתלמיד יושב לפני רבו עסקינן ונזכר שיש עיסה מגולגלת בתוך ביתו ומתיירא שמא תחמיץ קדים ומבטיל ליה מיקמי דתחמיץ דיקא נמי דקתני היה יושב בתוך בית המדרש שמע מינה: אמר רבה בר רב הונא אמר רב הפת שעיפשה כיון שרבתה מצה מותרת היכי דמי אילימא דידע בה דחמץ היא כי רבתה מצה מאי הוי אלא דלא ידעינן בה אי חמץ הוא אי מצה הוא מאי אירא כי רבתה מצה אפילו כי לא רבתה מצה נמי ניזיל בתר בתרא מי לא תנן[ג] מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר בהר הבית חולין בירושלים בשעת הרגל מעשר בשאר ימות השנה חולין ואמר רב שמעיה בר זירא מאי טעמא הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום אלמא אמרי' קמאי קמאי אזלי ליה והני אחריני גינהו[ד] הכא נמי נימא קמא קמא אזיל והאי דהאידנא הוא שאני הכא דעיפושה מוכיח עילויה אי עיפושה מוכיח עילויה כי רבתה מצה מאי הוי אמר רבה לא תימא שרבתה מצה אלא אימא[ה] שרבו ימי מצה עילויה אי הכי פשיטא לא צריכא דעיפושה מרובה מהו דתימא כיון דעיפושה מרובה איגליא מילתא דודאי חמץ מעליא הוא קא משמע לן כיון שרבו ימי מצה עילויה אמרינן כל יומא ויומא נהמא חמימא אפה ושדא עילויה ועפשא טפי ומי אזלינן בתר בתרא והא תניא ר' יוסי בר יהודה אומר[ו] תיבה שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר אם רוב חולין חולין אם רוב מעשר מעשר ואמאי ליזיל בתר בתרא אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון שנשתמשו בה מעות חולין ומעות מעשר ואין יודע איזה מהן בסוף רב זביד אמר כגון שנשתמשו בה ציבורין ציבורין רב פפא אמר כגון דאשתכח[ז] בגומא: אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך מאי מברך רב פפי אמר משמיה דרבא (אומר)[ח] לבער חמץ רב פפא אמר משמיה דרבא על ביעור חמץ בלבער כולי עלמא לא פליגי דודאי להבא משמע כי

מה טעם בשעת הרגל מעשר ולא אמרי' קודם הרגל נפול כדאמרן בגמלאין בהר הבית הואיל ושווקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום מפני הטיט ואי נפול קודם הרגל הוו משתכחי בשעת כיבוד אבל הר הבית מתוך שהוא משופע ומשופע הרוח מכבדתו מעפרו ועוד שאין אדם נכנס בתבק שעל גבי רגליו ואינו עשוי להתכבד. אלמא בכל דבר העשוי להתכבד אמרינן קמאי קמאי אזדו וסתם תיבות שמשתמשין בהן אוכלין נוטלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו וכל שכן דמסתמא בדקה זה אור לארבעה עשר והאי דבתרא היא ומלה היא: **מוכיח עליה.** שהרי הוא זה ימים רבים וחמץ הוא: **שרבו ימי המלה.** ורלוי להיות מעופש משנכנס הפסח: **אי הכי פשיטא.** אפי' פסק ליכא דמסתמא ודאי בדקה והא מלה היא: **אם רוב חולין.** נשתמשו בה חולין אלמא בתר רובא אזלינן ולא בתר בתרא: **ליבורין ליבורין.** של מעשר בזוית זו ושל חולין בזוית זו וכיוס א': **בגומא.** דליכא למימר זיל בתר בתרא דקמאי הא שקלינהו משום דיש לחוש שמא בגומא נטמן ולא ראוהו: **בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע.** ושפיר דמי דברכה קודם עשיית המצוה בעינן כדלקמן [ע"ב]: מעיקרא

מוסף רש"י

המקדש משש שעות ולמעלה. על כרחך מתחלת שש משמע, דאי לאחר שש דאסור מדאורייתא, מאי אתא לאשמעינן, פשיטא דאין מקדשין באיסורי הנאה (לקמן כא:). **אפילו בחיטי קורדנייתא.** קשות הן ואפילו הכי אם בלו בתוך חמץ, כגון שנפלו עליהם מים, אסור (שם). **לפני סוחרי בהמה.** בירושלים (ב"מ כו.). **לעולם.** בין בשעת הרגל בין שלא בשעת הרגל, מעשר. שרוב בשר הנאכל בירושלים מעשר, לפי שאין אדם שוהה בירושלים עד שיאכל כל מעשרותיו ונותן מעות מעשר לעני העיר או לאוהביו יושבי העיר ורוב הוצאות מעשר לוקחין בהן בהמות לשלמים, כדגמר שם שם מעשר משלמים (שם). **בהר הבית חולין.** ואפילו בשעת הרגל, ואע"פ שרוב מעות שבעיר מעשר, שעולי רגלים מביאין מעות מעשרותיהן לאכלם, לא שבקינן רובא דשמא ואזלינן בתר רגל, אלא אמרינן מלפני הרגל נפלו כאן וחולין הן (שם). **בירושלים.** בשאר שווקים שבה, **בשעת הרגל מעשר.** שרוב מעות העיר מעשר, **בשאר ימות השנה חולין.** דרוב מעות שבעיר חולין (שם). **מאי טעמא.** בשעת הרגל מעשר, ולא אמרינן מלפני הרגל נפלו כדאמרינן בהר הבית (שם). **הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום.** ואם נפלו שם לפני הרגל הכל מלאום מכבדי השוק, אבל הר הבית אין צריך להתכבד בכל יום, שאין טיט ועפר קולט שם ממוך שהוא משופע, ועוד שאין אדם נכנס שם בתנעל ובאבק שעל רגליו (שם). **לבער חמץ.** מה שמפנה ביתו מן החמץ קודם ביעור, כמו (דברים כו) בערתי הקדש מן הבית (סדור רש"י סי' שנו, האורה ח"א סי' פו וח"ב סי' יז).

מוסף תוספות

א. ולית ליה אלא חד מוכר ואזלינן בתר רובא. מהר"ם מלאוה. ב. [ו]הכא משמע דע"י כיבוד בלא בדיקה נמצאים. תוס' הרא"ש. ג. דזוטר שיעורייהו אפי' בלא בדיקה הן מתכבדין. שם. ה. לשב"ם. וכן הגירסא בכל הראשונים. ו. דהא חשיב ליה אחר ברכת המילה, וכן משמע דקאמר התם וכו' והעומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית, אלמא משמע דלאחר מילה הוא אומר אותה. תוס' ר"פ. ז. שמא לא יעשה האחר המצוה ונמצא שמזכיר שם שמים לבטלה. שם.

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות הלכה ח סמג עשין מח טוש"ע סי' תמג טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף כא:

מ ב מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה י טוש"ע או"ח סי' תמד סעיף מ:

מא ג מיי' פ"ו מהלכות מ"ש וי"ר הלכה י:

מב ד ה טוש"ע או"ח סי' תמו סעיף ד:

מג ו מיי' פ"ו מהלכות מ"ש וי"ר הלכה יא:

רבינו חננאל

וניבטליה בשעה ששית למה בזמן הביעור כו' פשוטה היא. פירוש קורדניאתא חטים חזקים ואין מחמיצין הייא. אפילו אלו כיון שהוכשרו במים איסור הנאה הן כחמץ גמור. ואקשינן וכי בתר איסורא לא מצי מבטל ליה, והתניא היה יושב בבית המדרש ונזכר שיש לו חמץ בבית מבטלו בלבו אחד שבת ואחד יום טוב. והנה יום טוב לא משכחת לה אלא בתר איסורא וקתני דמבטל. ושנינן (לא) בתלמיד חכם שיש לו עיסה מגולגלת בביתו ביום טוב ומתירא שמא תחמיץ שמקדים ומבטלה קודם שתחמיץ, דיקא נמי דקתני היה יושב בבית המדרש ש"מ. פת שעיפשה ולא ידע אי מצה אי חמץ היא אם רבו ימי מצה מותרת היא, פירוש אחר הפסח. ואקשינן וניזל בתר בתרא. כלומר (כ)[ב]מעות מעשר. כיון שעכשיו כל הפת שעושין מצה היא, גם זו מצה היא. שהחמץ כבר עבר, מי לא תנן בפרק מעות שנמצאו לפני סוחרי בהמה לעולם מעשר, כלומר במעות מעשר שני קונין בהמה, כדכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן. ואמרינן מה טעם הואיל ושוקי ירושלים עשויין להתכבד בכל יום, אלמא אמרינן אינהו אזלו והני אחריני נינהו וכו'. ואקשינן ומי אזלינן אחר האחרון, והתניא ר' יוסי אומר תיבה שנשתמש בה חולין ומעשר אם רוב חולין חולין ואם רוב מעשר מעשר, ולא קתני אחר אחר. ופרקינן בדלא ידעינן איזה מהן אחרון, או כגון שנשתמשו בה צבורין ציבורין. כלומר צבור מכאן וצבור מכאן ושניהן כאחד ואין אחד מהן אחרון, או נמצא בגומא דאיכא למימר לא ראה אותה. אמר רב יהודה הבודק צריך שיברך קודם שיתחיל לבדוק. מאי מברך, ואסיקנא והלכתא אקב"ו על ביעור חמץ.

כי פליגי בעל ביעור מר סבר לשעבר משמע. פירש ר"ת לשעבר משמע טפי מלהבא אבל מ"מ משמע נמי קצת להבא דאי לא משמע כלל להבא אלא לשעבר א"כ היכי קאמר בסמוך נימא למול לא סגי דלאו איהו מהיל. דעל האב מוטל כדפירש הקונטרס אבל המל גרים מבדך למול את הגרים ג) שהמברך חייב למול כמו האב המל[א]: **בעידנא דאגבהה נפיק ביה.** וא"ת כיון דנפק היאך יברך והלא צריך לברך עובר לעשייתו ד) ואומר ר"י אע"ג דנפק אכתי עוסק במצוה שצריך לגעגע בקריאת הלל (סוכה מז:) **לצאת יצא מיבעי ליה.** לאת משמע שלא יצא עדיין באותה נטילה ומשכחת לה כשהפכו כדאמרי' בסוכה (ד' מב.) דאיכו יוצא אלא דרך גדילתו או שנטלו שלא לצאת בו באותה נטילה וכשאדם נוטל לולב אין צריך להופכו כדפי' ר"י כיון שצריך לגעגע בהלל או משום שאינו רוצה לצאת באותה נטילה[ב]: **והלכתא** על ביעור חמץ.

יכול הוא לומר כן שאף זה הלשון משמע להבא או שמא דוקא על ביעור חמץ ויש טעם בברכות וי"י לא מצא טעם לכל הברכות: **על הטבילה.** אומר ר"מ נשם הגאון דוקא בטבילת גר דלא חזי קודם טבילה דלא מצי למימר ולונו דאכתי נכרי הוא אבל שאר חייבי טבילה כגון בעל קרי וכיוצא בו מותר לברך כדאמרינן בפ' מי שמתו (ד' כב.) נהוג עלמא כתלתא סבי כר' יהודה ה) בבעל קרי שיכול להתפלל ולברך ולגמוד קודם טבילה ו) אעפ"כ אומר ר"י דאין לגעור בנשים שמברכות אחר הטבילה כיון דאיכא טבילת גר דלא מצי לברך לא חילקו וכן בנטילת ידים לא חילקו בין נטילה של אחר בית הכסא דלא מצי לברך קודם[ג] מיהו בנטילה ים טעם אחר לברך אחר נטילה קודם ניגוב [ד] כדאמרינן (סוטה ד' ד:) האוכל לחם בלא ניגוב ידים כאילו אוכל לחם טמא וי"מ דבכל טבילות קאמר דגברא לא חזי דקודם שירד למים אינו צריך לברך דילמא משום ביעותא דמיא מימנע ולא טביל ואחר שיורד אז הוא ערום ואסור לברך משום דלבו רואה את הערוה ז): **ונרות** מנר. וקשה דהוה ליה למימר חיפוש מנר ולא נרות מנר וי"ל דחיפוש לא קאי אנר [ה] לכך יש לפרש דיליף חיפוש דנר מחיפוש דירושלים שהיא בנרות ואותן נרות מנר ואתי שפיר דהשתא צריך לאתויי קרא דחיפוש נרות ולא סגי בקרא דנר ה' נשמת אדם וגו':

מטה

מעיקרא משמע. על ביעור שביערתי והרי עדיין לא בדיק דהא ברכה קודם בדיקה היא. ביעור היינו נמי בדיקה: **נימא למול.** בתמיה. משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר לווסי ח) למול את התינוק הזה: **וכי לא סגי דלאו איהו מהיל.** עליו המצוה מוטלת והלא על אביו מוטל כדאמרן בקדושין פרק קמא קרוב לסופו ט) אבל ביעור מצוה על בעל החמץ מוטלת וכל איש ואיש בודק בימו והיכא דיכול לומר לבער לא נימא על ביעור: ופרכינן **אבי הבן מאי איכא למימר.** אי על המילה לשעבר משמע וזה אפשר לו לומר למול מאי איכא למימר היכי שרינן ליה למימר על המילה: **אין הכי נמי.** צריך לומר למול: **פסח וקדשים.** הבעלים נלטוו דכתיב (ויקרא א) וסמך ידו ושחט: **נפק ביה.** ומבדך על שעבר: **והלכתא על ביעור.** נמי להבא משמע. וגבי מילה נמי לא שנא אבי הבן מאינש דעלמא דהא להבא משמע ועל מילה נמי כלמול דמי: **עובר.** קודם כמו ויעבר את הכושי קדמו במיתת אבשלום: **ויעבר מלכם לפניהם.** יקדים ליל ברא: **דאכתי גברא לא חזי.** כגון טבילת בעלי קרי דקיימא לן בברכות (ד' כ:) שאסור בדברי תורה ובברכה דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין לדברי תורה ומשום הכא טבילה תקון בכל הטבילות ברכתן לבסוף: **נמדנו מליאה.** האמורה בחמץ ממליאה האמורה בגביע דבנימין: **ומליאה מחיפוס.** כלומר ואותה מליאה של בנימין מחיפוס האמור אצלה דמה מליאה של גביע ע"י חיפוס אף מליאת חמץ ע"י חיפוס: **וחיפוס מחיפוס וחיפוס מנרות.** לאחר שלמדת שהיא ע"י חיפוס חזור ולמוד זה החיפוס מחיפוס שכתוב בירושלים שהוא בנרות כדכתיב בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות: **ונרות מנר.** דכתיב נר יחידי נר אלהים ט) נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ולקמיה מפרש הא למה לי: **זכר לדבר.** כדפרשינן והשתא מפרש קראי היכא ורמיה ממש ליתא אלא אסמכתא בעלמא ט דדברי תורה מדברי קבלה ניהו: **קולא הוא.** דאקיל רחמנא גבי ירושלים דלא נבדקיה באבוקה אלא באור קטן הילכך לא יצפין חמץ מיניה להקל: **הא שמע.** מהאי קרא דבדיקה מעלייתא היא דכתיב חופש כל חדרי בטן:

מפני

כי פליגי בעל ביעור מר סבר מעיקרא משמע ומ"ם להבא משמע מיתיבי ברוך א) אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה התם היכי נימא נימא למול לא סגיא דלאו איהו מהיל אבי הבן מאי איכא למימר אין הכי נמי מיתיבי ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על השחיטה התם נמי היכי נימא נימא לשחוט לא סגיא דלאו איהו שחט פסח וקדשים מאי איכא למימר אין הכי נמי מיתיבי ב) העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נטלו לצאת בו אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב שאני התם דבעידנא דאגבהה נפק ביה אי הכי לצאת בו יצא בו מיבעי ליה אין הכי נמי ג) ומשום דקא בעי למיתנא סיפא לישב בסוכה תנא רישא נמי לצאת בו דקתני סיפא ד) העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אתה ה' שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב בסוכה [1]והלכתא על ביעור חמץ דכולי עלמא מיהא מעיקרא בעינן לברוכי מנלן דאמר רב יהודה אמר שמואל ה) בכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא אמר ר"נ בר יצחק דאמר קרא [2]וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבר את הכושי אביי אמר מהכא [3]והוא עבר לפניהם ואבע"א מהכא [4]ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם בי רב אמרי חוץ מן הטבילה ושופר בשלמא טבילה דאכתי גברא לא חזי אלא שופר מ"ט וכי תימא משום דילמא מיקלקלא תקיעה אי הכי אפילו שחיטה ומילה נמי אלא אמר רב חסדא [6]חוץ מן הטבילה בלבד איתמר תניא נמי הכי ו) טבל ועלה בעלייתו אומר ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על הטבילה: לאור הנר וכו': מנא הני מילי אמר רב חסדא למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש וחיפוש מחיפוש וחיפוש מנרות ונרות מנר מציאה ממציאה כתיב הכא [4]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם וכתיב התם [5]ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא ומציאה מחיפוש דידיה וחיפוש מנרות דכתיב [6]בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ונרות מנר דכתיב [7]נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ז) תנא דבי ר' ישמעאל לילי י"ד בודקים את החמץ לאור הנר אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא ואומר ויחפש בגדול החל ובקטן כלה ח) ואומר בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר נר (אלהים) [ה'] נשמת אדם חופש מאי ואומר וכי תימא האי בעת ההיא קולא הוא דקאמר רחמנא לא בדיקנא לה בירושלים בנהורא דאבוקה דנפיש נהורא טובא אלא בנהורא דשרגא דזוטר נהורא טפי דעון רבה משתכח ועון זוטר לא משתכח תא שמע נר ה' נשמת אדם: תנו רבנן ט) אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה י) ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר

מפני

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ג מהלכות חמץ ומצה הלכה ו סמג לאוין לט טוש"ע א"ח סי' תלב סעיף א:

מה ב מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' ג ופי"ד מהלכות תפילין הלכה ז סמג עשין כג [טוש"ע או"ח סימן כה סעיף ח וסי' קנא סעיף יא רב אלפס בהל' תפילין דף עג.]:

מו ג מיי' פ"ד מהלכות חמץ ומצה הלכה ד סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תלב סעיף א:

מח ה מיי' שם טוש"ע א"ח שם סעיף ג:

רבינו חננאל

וכל המצות כלן מברך עליהן קודם עשייתן, חוץ מן הטבילה בלבד, כדתניא טבל ועלה בעלייתו אומר אקב"ו על הטבילה. יש מי שאומר דבטבילה דגר בלבד הוא זה הדבר. דתנן עלה וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואחר כך טובלין, דגרסינן נדה קוצה לה חלה והלא נדה טמאה היא ומברכת וקוצה לה חלה. ויש אומרין כל טמא אינו מברך אלא אחר הטבילה, דתנן בתרומות פ"א חמשה לא יתרומו ואם תרמו תרומתן תרומה, האלם והשכור והערום והסומא ובעל קרי, ואמרינן בגמ' הללו חמשה אין תורמין לכתחלה, יש מהם מפני הברכה, והם האלם והערום ובעל קרי מפני שאינן יכולין לברך ולתרום. ויש מהן שאין מכוונים את המובחר והן הסומא והשכור. שתוי אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תחנונים, כלומר ידי תפלה לא יצא. שכור אל יתפלל ואם התפלל תפלתו גידופין. איזהו שתוי, זה ששתה רביעית. שכור ששתה יותר מרביעית. ר' זירא בעי קמיה דר' אסי, שכור מהו לברך א"ל ואכלת ושבעת וברכת אפילו מדומדם וכו'. אמר **רב חסדא למדנו מציאה ממציאה** הכא כתיב שאור לא ימצא, והתם כתיב ויחפש בגדול החל ובקטן כלה וימצא. והכא כתיב מציאה בחפוש, וכתיב קרא אחרינא בעת ההיא אחפש את ירושלם בנרות, נמצאת כי זו המציאה הכתובה בשאור כאלו כתיב בה חפוש בנר. ואם יש לומר חפוש ירושלם בנרות קולא הוא, כלומר שבנר אינו חפוש יפה, הנה הפסוק אמר נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן, כלומר הנר חופש כל מה שבחדרים. ת"ר אין בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר

מסורת הש"ס

א) [שבת קלו: מנחות מב.], ב) סוכה מו. [מוספתא ברכות פ"ו הט"ו ע"ש], ג) [שבת ל. וש"נ], ד) [מנחות מב.], ה) לקמן קיט: מנחות לה: מגילה כא: סוכה לט. נדה סג., ו) ברכות נא., ז) [לעיל ג. ע"ש], ח) [וימצא]], ט) [נלטווים], י) [לף כט.], כ) [ר"ן כ"ל], ל) [שבת קלו:], מ) [וע' תוס' סוכה לט. ד"ה עובר], נ) בן במיתה], ס) [וע"ע תוס' חולין קלו: ד"ה כרבי אלעזר], ע) [וע"ע תוס' ברכות נא. ד"ה מעיקרא],

תורה אור השלם

1. וַיְהִי מָה אָרוּץ וַיֹּאמֶר לוֹ רוּץ וַיָּרָץ אֲחִימַעַץ דֶּרֶךְ הַכִּכָּר וַיַּעֲבֹר אֶת הַכּוּשִׁי: שמואל ב יח כג
2. וְהוּא עֹבֵר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו: בראשית לג ג
3. עָלָה הַפֶּרֶץ לִפְנֵיהֶם פָּרֶצוּ וַיַּעֲבְרוּ שַׁעַר וַיֵּצְאוּ בוֹ וַיַּעֲבֹר מַלְכָּם לִפְנֵיהֶם וַיְיָ בְּרֹאשָׁם: מיכה ב יג
4. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מְחֻמָּצֶת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט
5. וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הַחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמְצָא הַגְּבִיע בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן: בראשית מד יב
6. וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת וּפָקַדְתִּי עַל הָאֲנָשִׁים הַקְּפָאִים עַל שְׁמָרֵיהֶם הָאֹמְרִים בְּלִבָּבָם לֹא יֵיטִיב יְיָ וְלֹא יָרַע: צפניה א יב
7. נֵר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן: משלי כ כז

גליון הש"ם

רש"י זכר לדבר. דל"מ מד"ק מינהו כדמ' בתגיגה י ע"ב:

מוסף רש"י

העושה לולב. בערב יום טוב, לעצמו. ולא לאחרים (סוכה מז.). **ויעבר את הכושי.** ויקדם את הכושי (מגילה כא:) קדמו לרוץ לפניו (סוכה מז.).

מוסף תוספות

א. דהחובה מוטלת על כל ישראל. תוס' ר"פ.
ב. ואע"ג דאמרי' מצוות אין צריכות כוונה ה"מ כשרוצה לצאת אבל כשאינו רוצה לצאת בו פשיטא דאינו יוצא. תוס' שאנ'.
ג. דהא ידיו מטונפות. תוס' ר"פ.ד. דמיקרי שפיר עובר לעשייתן. תוס' ר"פ. דכל זה הוא מצות נטילה. תוס' שאנ'. ה. אלא ה"ק נשמת אדם היינו נר, ואלקים חופש כל חדרי בטן. תוס' ר"פ.

מפני שאור הנר יפה לבדיקה ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [1]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם ואומר [2]ויחפש בגדול החל ואומר [3]בעת ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואומר [4]נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן האי אור החמה היכי דמי אי נימא בחצר האמר רבא [א]חצר אינה צריכה בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם אלא באכסדרה האמר רבא [ב]אכסדרה לאורה נבדקת לא צריכא לארובה דבחדר ודהיכא [ג]אי לבהדי ארובה היינו אכסדרה אלא לצדדין ואבוקה לא והאמר רבא מאי דכתיב [5]ונוגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עוזו [ד]למה צדיקים דומין בפני שכינה כנר בפני האבוקה ואמר רבא [ה]אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אמר רב נחמן בר יצחק זה יכול להכניסו לחורין ולסדקין וזה אינו יכול להכניסו לחורין ולסדקין רב זביד אמר זה אורו לפניו וזה אורו לאחריו רב פפא אמר האי בעית והאי לא בעית רבינא אמר האי משך נהורא והאי מיקטף איקטופי: כל מקום שאין מכנסין כו': כל מקום לאתויי מאי לאתויי הא דתנו רבנן [ו]חורי בית העליונים והתחתונים [ז]וגג היציע וגג המגדל [ח]ורפת בקר ולולין ומתבן [ט]ואוצרות יין ואוצרות שמן אין צריכין בדיקה רשב"ג אומר מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת צריכה בדיקה ורמינהו [י]חור שבין אדם לחבירו זה בודק עד מקום שידו מגעת וזה בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו ר' שמעון בן גמליאל אומר מטה החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים סדורים תחתיה ומפסקת אינה צריכה בדיקה קשיא ממטה אמטה קשיא חורין אחורין חורין אחורין לא קשיא הא בעילאי ובתתאי והא במיצעי מטה אמטה לא קשיא הא דמידליא הא דמיתתאי ואוצרות יין אין צריך בדיקה והתניא אוצרות יין צריך בדיקה אוצרות שמן אין צריך בדיקה הכא במאי עסקינן במסתפק אי הכי שמן נמי שמן יש קבע לאכילה יין אין קבע לשתיה תני רבי חייא עשו אוצרות שכר בבבל כאוצרות יין בארץ ישראל במסתפק אמר רב חסדא בי דגים אין צריך בדיקה והתניא צריכין בדיקה לא קשיא הא ברברבי הא בזוטרי אמר רבה בר רב הונא בי מילחי ובי קירי צריך בדיקה אמר רב פפא בי ציבי ובי תמרי צריך בדיקה תנא אין מחייבין אותו להכנים ידו לחורין ולסדקין לבדוק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא מפני סכנת עקרב כי משתמש היכי אישתמש [כ]לא צריכא דנפל אי נפל למה לי בדיקה והתנן [ג]חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער התם שאין הכלב יכול לחפש אחריו הא כשהכלב יכול לחפש אחריו והא אמר ר' אלעזר [ד]שלוחי מצוה אינן ניזוקין אמר רב אשי שמא תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה וכה"ג לאו מצוה הוא והתניא [ה]האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיה בני או שאהיה בן העוה"ב הרי

מטה החולקת בתוך הבית ומפסקת. פרש"י דלעניין תחתיה מיירי וקשה דלפי' לא ה"ל למימר החולקת אלא מפסקת ותו לא אלא י"ל חולקת בתוך הבית ומפסקת היינו שמונחת באמצע הבית וחולקת היינו שמגעת מכותל לכותל[א] ואינו יכול לעבור מצד אחד אלא על גבי המטה או ישוח ויעבור תחתיה וקאמר דאין צריך בדיקה לצד הפיימי וכן משמע בירושל' ובתוספתא[ב] דקאמר רשב"ג אומר מטה שהיא חוצצת החולקת בתוך הבית ועצים ואבנים מונחים תחתיה בודק צד החיצון ואינו בודק צד הפיימי[ב] ומתוך הירושלמי משמע דבריית' דקתני בה עצים ואבנים גרם אין צריך בדיקה והא דלא משני הכא שיש עצים ואבנים משום דלא משמע ליה שבשביל כך אין צריך בדיקה [ג][אלא] משום דאין דרך לשוח ולעבור תחת המטה ומשני הא דמידליא התם צריך בדיקה לפי שרגליה גבוהין ויכול לעבור תחתיה בלא שחייה אי נמי במידליא א"ל דלא ניחא לעלות על גבה ולעבור וי"ס דגרסי אין צריך בקמייתא ובבתרייתא צריך ולפי גירסא זו נקט עצים ואבנים סדורים תחתיה לרבותא ור"ח גרס בתרוייהו אין צריך ופריך מהא דבקמייתא לא בעינן עצים סדורים ובבתרייתא בעינן[ד]: **הכא** בשהכלב יכול לחפש אחריו. ולכך אינו פטור אלא מפני הסכנה והא דמשמע גבי מפולת דאם הכלב יכול לחפש אינו כמבוער וצריך לבערו ולא מיפטר מפני סכנת עקרב אור"י שאני התם דולמי איכא חמץ[ד] הטריחוהו חכמים[ה] להשכיר פועלים במרא וחלינא אבל הכא שאין החמץ ידוע לא הטריחוהו[ה]: שיזכה

מפני שאור הנר יפה לבדיקה. לקמיה מפרש מאי מעליותא מאבוקה: **לאורה נבדקת.** לאור שלה נבדקת ואין צריך להביא לה אור הנר בגילה אלא בודקה ביום: **והיכא.** באיזה מקום בחדר לא קגיא לה לאור האלובה: **אי נימא להדי אלובה.** נגד החור ממש אמאי לא היינו אכסדרה: **לצדדין.** של חור: **ונוגה.** של עתיד לצדיקים כאור של שבעת ימי בראשית יהיה: **קרנים.** מלשון כי קרן עור פניו (שמות לד). והכרורין מיד הקב"ה לו לצדיק מזיו של הקב"ה ילכו הכרורין להקרין פני הצדיקים ולא יהיה אורם שוה לאורו אלא כנר בפני האבוקה: **אורו לאחריו.** ואדם האוחזו לפניו הוא בודק הלכך אין יפה לבדיקה: **בעית.** מתיירא שלא יבעיר את הבית ואין לבו על הבדיקה יפה: **האי משך נהוריה.** אור הנר נמשך ומאריך במקומו ואינו דולק בקפיצות אלא מן במקום אחד: **מיקטף איקטופי.** נפסק וקופץ תמיד. לשון הקוטפים מלוח (איוב ג): **כל לאתויי מאי.** אלא תנא מקום[ו] שמכניסין בו כו': **חורי.** שבתחתון: **העליונים והתחתונים.** הגבוהים יותר מדאי והנמוכים יותר מדאי ואין נוחין להשתמש אין צריך לבדוק: **וגג היציע.** אע"פ שהוא נמוך הוא ואיל ומשופע אין צריך לבדוק אבל שאר גגין שלהן לא היו משופעין: **יציע.** אנפרי"ץ: **גג המגדל.** משטיי"ר של עץ שנותנים לתוכו כלים ואוכלים תוכו צריך בדיקה ולא גגו: **ורפת בקר.** שאם היה שם חמץ הבהמות אכלוהו: **ולולין.** מקום דירת תרנגולין. **ומתבן.** בית התבן דמה דרכו של חמץ שם וכן אוצרות יין ושמן: **החולקת.** מעמידין אותה במקום מחילה לחלק תשמישי הבית ואוכלת דמילתא נקט: **ומפסקת.** יש הפסק בין שוליה לקרקע כגון שרגליה גבוהים למטה: **עד מקום שידו מגעת.** כגון שהכותל עב הרבה: **ומפסקת.** יש אויר בין שוליה לעצים: **קשיא חורין אחורין.** דקא תנא הכא חורין לריכין בדיקה: **הא.** דקתני לעיל אין לריכין בעילאי ותתאי שאין נוחה תשמישתן כדקתני בהדיא והא בתמיעאי שנוחים להשתמש: **דמדליא.** שגבוהה הרבה ויש אויר תחתיה הרבה נוחה תשמישתה: **דמיתתאי.** אף על פי שיש קצת אויר אין נוחה תשמישתה: **במסתפק.** אולר שמסתפק הימנו יין לשולחנו לריך בדיקה פעמים שהשמש נכנס להביא יין כשהוא כלה על השולחן ופתו בידו: **יש קבע לאכילה.** יודע הוא כמה שמן לריך לכך וכך בני אדם ומביאו קודם סעודה ואין לריך לעמוד מן השלחן ולהביא אבל יין אין קבע לשתיה פעמים ששתיית סעודה [זו] מרובה משל אתמול ואין השמש בקי בדבר: **עשו אוצרות שכר בבבל.** להלריך בדיקה במסתפק באוצרות יין בארץ ישראל דכיון דרגילין בו אין קבע לשתייתו: **הא ברברבי.** אין לריך בדיקה שיש להם קבע ואומד ואין לריך לעמוד ולהביא בתמיעא הסעודה: **זוטרי.** אין להם קבע ואומד ולריך לעמוד ולהביא: **בי מלחי.** בית המלח: **ובי קירי.** שעוה לריך בדיקה לפי שעומד מתוך הסעודה להביא מלח ונרות: **דנפל.** אם נפל הבנין אין מחייבין אותו לבדוק את גל אבנים אלא למראית העין אבל לא להכניס ידו ביניהן ומתחלה כשהיה הכותל קייס נשתמש בחוריו ועכשיו נפל ויש שם סכנת עקרבים שדרכן לימלא בחשפות ובגלין: **כשאין הכלב יכול לחפש אחריו.** הכי מפרש לה ר"ש[ו] בפ"ב[ז] ותניא כמה חפיסת הכלב שלשה טפחים: **שמא תאבד לו מחט.** קודם לכן ואתי השתא לעיוני בתרה וכיון דמתכוין אף למחט לאו שליח מצוה הוא ויזוק: **וכה"ג.** דמתכוין למצוה ולגרכו לאו שליח מצוה הוא בתמיה: הרי

מטה א מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ו:
נ ב ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:
נא ד מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ד:
נב ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
נג ו מיי' שם טוש"ע סעיף ו:
נד ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
נה ח מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם ס"ז:
נו ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף מ:

לעזי רש"י

אנפרי"ץ [אפינדי"ץ]. יציע.
מישטיי"ר. ארון כלים.

רבינו חננאל (המשך)

בנר. וכן באבוקה אע"ג שהאבוקה להבדלה מצוה מן המובחר אין בודקין אלא בנר, דמשיך נהוריה ואורו לפניו ויכול להכניסו בחורין ובסדקין. **תנו רבנן חורי הבית העליונים** כו'. פירוש העליונים שאין יד מגעת להשתמש בהן, וכן התחתונים עם הקרקע. והגג שאין בני אדם משתמשין בו וכן היציע. וזה היציע יש לו שלש שמות יציע צלע והתא, יציע דכתיב היציע התחתונה וגו', והוא מפורש בפ' המוכר את הבית בתחלתו. וכן הרפת דכתיב ואין בקר ברפתים. ולולין כדכתיב ובלולים יעלו אל התיכונה. ומתבן כמשמעו. ואוצרות יין ושמן שאין מסתפקין מהן ואין נכנסין בהם בכל שעה, דליכא למיחש שמא נכנס אדם לשם בפת שבידו ושכחו. כל אלו אין צריכין בדיקה. **וכן מטה החולקת בבית,** אם היא מוטלת בקרקעית הבית ומפסקת, כלומר היא מיושבת מן הכותל של בית עד הכותל שכנגדו ואין אדם יכול לעבור לא מתחתיה ולא מצדדיה, כל הבית שהוא אחורי אותה המטה אין צריך בדיקה. ואם מטה זו מדליא. עד שיהיו עצים ואבנים סדורין תחתיה שאין מי שיכול לעבור תחתיה. ואם הם אוצרות יין ושמן במסתפק מהן, וכן אוצרות שכר בבבל, ובי דגים קטנים ובי ציבי ובי תמרי ובי תמרי ובי מלחי ובי קירי, כולן צריכין בדיקה. פירוש קירי, שעוה. **תנא** אין מחייבין אותו להכניס ידו לחור שנפל עכשיו, ואע"פ שהכלב יכול לחפש אחריו, דחיישינן לסכנת עקרב. ואע"ג דאמר ר' אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין, חיישינן שמא יתכוין לחפש אגב חיפוש החמץ על מחט שאבדה לו קודם לכן. ואמרינן וכה"ג לאו מצוה היא, והתניא האומר סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני או בשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור.

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מְחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ: שמות יב יט
2. וְיַחְפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הַחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמְצָא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן: בראשית מד יב
3. וְהָיָה בָּעֵת הַהִיא אֲחַפֵּשׂ אֶת יְרוּשָׁלִַם בַּנֵּרוֹת וּפָקַדְתִּי עַל הָאֲנָשִׁים הַקֹּפְאִים עַל שְׁמָרֵיהֶם הָאֹמְרִים בְּלִבָּבָם לֹא יֵיטִיב יְיָ וְלֹא יָרַע: צפניה א יב
4. נֵר יְיָ נִשְׁמַת אָדָם חֹפֵשׂ כָּל חַדְרֵי בָטֶן: משלי כ כז
5. וְנֹגַהּ כָּאוֹר תִּהְיֶה קְרָנַיִם מִיָּדוֹ לוֹ וְשָׁם חֲבִיון עֻזּוֹ: חבקוק ג ד

מוסף רש"י

חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער. ואין צריך לבערו דאין כאן עוד כל ילמה (ב"מ מב.).

מוסף תוספות

א. והיא במקום מחיצה, ובצד חיצון משתמשים בענין אכילתם ושתייתם ושאר צרכיהם ובצד פנים מונחים שם בגדיהם ומצניעים אותם שם. מי' הר"ן. ב. דאי הוה קאי אמטה לא שייך ביה צד חיצון וצד פנימי. תוס' ר"פ. ג. ומשני, דקאמר אינו צריך בדיקה דהיינו בכל ענין, מיירי דמיתתיא והא דקאמר הכא וכו' דנקט עצים ואבנים וכו', כיון דמידליא. שם. ד. כדקתני חמץ שנפלה עליו מפולת. תוס' הרא"ש. ה. בכך אלא לבדוק בעצמו וכיון דאיכא סכנה לא צריך. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

מפני שאור הנר יפה לבדיקה. ואע"ג דקי"ל חצר אינה צריכה בדיקה הואיל ועורבין מצויין שם. ואכסדרה לאורה נבדקת, אתא לא לאור החמה לאשמעינן שהבודק ביום בזמן שהחמה מצויה בעולם כשהוא בודק בבית אינו בודק אלא

שיזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור. והלתנן (אבות פ"ל מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס היינו בכה"ג שאם לא תבוא לו אותה הטובה שהוא מצפה תוהא ומתחרט על הצדקה שעשה[א] אבל מי שאינו תוהא ומתחרט ה"ז צדיק גמור וכן משמע בריש מסכת ר"ה (דף ד.) ובפ"ק דב"ב (דף י:)[ב]:

מלמד שתהא פרתך רועה באפר. ומאת קדיש את אלהך הטפל לאלהך[ב]:

לבדרבי אמי. ואם תאמר והשתא [ג]את למה לי למידרש בהליכה ואור"י דלא נכתב אלא [ד]משום דבר שנתחדש בה משום חדוש דאלהך כתב נמי את למדרש אע"ג דלא איצטריך[ד]: **רב דייק חיצונות.** [ה]נראה לר"י דרב סבר דאיכא למידק טפי מחיצונות משום דתנן בריש"א ושמואל סבר דמעליונות איכא למידק כיון דעליונות אחיצונות קאי ומפרש מה הן חיצונות: אין

הרי זה צדיק גמור דילמא בתר דבדק אתי לעיוני בתרה ר"נ בר יצחק אמר משום סבנת הנכרים ופלימו היא דתני' חור שבין יהודי לארמאי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו פלימו אמר [א]כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא סכנת כשפים כי אישתמיש היכי אישתמיש התם כי אישתמיש יממא ונהורא ולא מסיק אדעתיה הכא ליליא ושרגא הוא ומסיק אדעתיה והאמר רבי אלעזר [ו]שלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני שנאמר [ז]ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך וגו' בעו מיניה מרב הני בני בי רב דדיירי בבאגא מהו למיתי קדמא וחשוכא לבי רב אמר להו [ח]ניתו עלי ועל צוארי ניזיל מאי אמר להו לא ידענא איתמר א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן כמאן כי האי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה [2]ולא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין תלמוד לומר [3]ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהלך בשלום וכי מאחר דאפילו בחזירה בהליכה למה לי לכדר' אמי דא"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל [ט]ושאין לו קרקע אין עולה לרגל א"ר אבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים [ט]אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו נמצאת עלייה שלא לשמה כיוצא בו אמר ר' דוסתאי בר' יגאי מפני מה אין חמי טבריא בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים [ט]אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו ונמצאת עלייה שלא לשמה: ובמה אמרו ב' שורות וכו': מרתף מאן דכר שמיה [כ]הכי קאמר כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ואוצרות יין ואוצרות שמן נמי אין צריך בדיקה ובמה אמרו שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ ובמסתפק: בש"א שתי שורות וכו': אמר רב יהודה שתי שורות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה ורבי יוחנן אמר שורה אחת כמין [ז]גאם תניא כותיה דרב יהודה תניא כוותיה דרבי יוחנן תניא כוותיה דרב יהודה בית שמאי אומרים שתי שורות על פני כל המרתף ושתי שורות שאמרו מן הארץ ועד שמי קורה תניא כוותיה דרבי יוחנן שתי שורות על פני כל המרתף חיצונה רואה את הפתח ועליונה רואה את הקורה שלפנים הימנה ושלמטה הימנה אין צריך בדיקה: בית הלל אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות: אמר רב [ג]עליונה ושלמטה הימנה ושמואל אמר עליונה ושלפנים הימנה מאי טעמא דרב דייק חיצונות והא עליונות קתני למעוטי תתאי דתתייתא ושמואל אמר עליונה ושלפנים הימנה מאי טעמא דייק עליונות והא חיצונה קתני למעוטי גוייאתא דגוייאתא רבי חייא תני כוותיה דרב וכולהו תנאי תנו כוותיה דשמואל והלכתא כוותיה [ט]דשמואל:

מתני'

כמין כף שלנו פתוחה. שורה אחת כמין גאם היינו שורה בזקיפה ושורה עליונה בשכיבה כאדם הבודק כותל הבית מבחוץ והגג: **הרואה את הקורה.** דהיינו כל גג השורות: **שלפנים הימנה.** של חיצונה: **ושלמטה הימנה.** של עליונה אינה צריכה בדיקה: **בית הלל אומרים כו'.** מתני' קא נסיב: **עליונה ושלמטה הימנה.** האי עליונה לא כל גג השורות באורך המרתף קאמר כדאמר רבי יוחנן אליבא דבית שמאי אלא שורת חביות אחת על פני רוחב כל המרתף ולא מן הארץ ועד הקורה אלא אותה שורה הרואה את הפתח ואת הקורה: **ושלמטה הימנה.** ועוד שורת חביות אחת למטה מן העליונה והיא משורה הזקופה כנגד הפתח. והאי פתח לאו כנגדו ממש קאמר אלא הכותל שהפתח בו קרי הכי: **עליונה ושלפנים הימנה.** בגג החביות בודק שתי שורות על פני כל המרתף: **מאי טעמא דרב.** דלא בעי למימר עליונה ושלפנים הימנה הן. ומשום מה קתני שהן עליונות, ללמדך כי מלמעלה מתחיל. ושמואל אמר חיצונה ושלפנים הימנה, דהוה דייק עליונות, כלומר העליונות דוקא ולא תמצא שתים עליונות אלא כי האי גונא, ומפני מה קתני חיצונות, למעוטי מן השורה השלישית ולפנים שדברי הכל אין צריך בדיקה. תאני ר' חייא כוותיה דרב וכלהו תנאי תנו כשמואל ואע"ג דקימא לן דהלכתא כרב באיסורי וזו איסור היא, כיון דכולהו תנאי תנו כשמואל הלכתא כוותיה. הלכך בית שהוא מלא חביות של יין מן הקצה אל הקצה ומן קרקע הבית עד שמי קורה זהו מרתף, בודק השורה הרואה את הפתח ושלפנים הימנה אלו שתיהן בודק משמי קורה ועד הקרקע ודיו.

נז א מיי' פ"ג מהלכות ממן ומלה הל' ה סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלג סעיף ז:

נח ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

נט ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ט:

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֵךְ וְשָׁמַע שָׁאוּל וַהֲרָגָנִי וַיֹּאמֶר יְיָ עֶגְלַת בָּקָר תִּקַּח בְּיָדֶךָ וְאָמַרְתָּ לִזְבֹּחַ לַיְיָ בָּאתִי׃

שמואל א טז ב

2. כִּי אוֹרִישׁ גּוֹיִם מִפָּנֶיךָ וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלֶךָ וְלֹא יַחְמֹד אִישׁ אֶת אַרְצְךָ בַּעֲלֹתְךָ לֵרָאוֹת אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה׃ שמות לד כד

3. וּבָשַׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ׃

דברים טז ז

רבינו חננאל

ופרקינן חיישינן דלמא מסח דעתיה מבדיקת חמץ לגמרי ואינו מחפש אלא על המחט שאין שם מצוה להגן עליו. **רב נחמן בר יצחק אמר משום סבנת** שכנו גוי שלא יחשדוהו ויאמר היהודי הזה שכני כשפים עושה לי בכותל ויסכנהו, ואע"ג דקי"ל שלוחי מצוה אינן ניזוקין, היכא דקביעא הזיקא שאני, כדכתיב איך אלך ושמע שאול והרגני, והא שמואל לקיים דבר ה' שהיא מצוה היה הולך, אלא במקום שיש היזק קבוע לא סמכינן אהאי שנאמר ויאמר ה' עגלת בקר תקח בידך ואמרת לזבוח לה' באתי. **בעו מרב הני בי רב** ששוכנים בשדות מהו שיבאו בלילה בשחר ליכנס לבית המדרש ויחזורו משחשכה, חרשישין מהיזק או לא, אמר להם יבאו עלי ועל צוארי, כלומר יבואו ואני ערב להם שלא יהיה בהם היזק לא בביאתן ולא בחזירתן. כמאן כי אי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך ליראות. **מפני מה אין פירות גינוסר בירושלם** שלא יאמרו עולי רגלים אילו לא עלינו אלא לאכול פירות הללו דיינו, ונמצאת עלייה שלא לשמה. ומפני מה [נ"א: ומפני כן]. אין חמי טבריא בירושלם וכו'. **למה אמרו שתי שורות במרתף.** אקשינן מי הזכיר בכאן מרתף כלל עד שיאמר למה אמרו שתי שורות במרתף. ופרקינן כיון דתנא כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה, ממילא שמענן דמרתף אין צריך בדיקה, ואם כן למה אמרו שתי שורות במרתף, מקום שמכניסין בו חמץ, היכי דמי במסתפק ממנו. **אמר רב יהודה שתי שורות שאמרו** מן הארץ ועד שמי קורה. ר' יוחנן אמר שורה אחת כמין גמא. כלומר מפשיט המרתף השורה החיצונה הרואה את הפתח והעליונה הרואה את הקורות זהו כמין גמא יווני, ותניא כתרוייהו. ב"ה **אומרים שתי שורות החיצונות שהן העליונות.** פירוש כל השורות שבמרתף ראשיהם של כלם רואות

מסורת הש"ס

א) יומא יח. קידושין לט: חולין קמב., ב) [ע"ז ל.], ג) [ע' תו' מגילה כא. ד"ה אלמלא], ד) [ערוך ערך גם פי' כמו ד' הפוכה], ה) [מכל הפוסקים דלשמועה ואחרונים דפסקו כרב מוכח דלא היה בגירסתם והלכתא כוותי' דשמואל, וכ"כ התוי"ט ד"ה שתין], ו) [וע' פירש"י עירובין נה.], ז) [וע"ע תוס' ר"ה ד. ד"ה וכשכיל וכע"ז יט. ד"ה על מנת],

גליון הש"ם

גמ' ושאין לו קרקע. וכן אימא בירושלמי ספ"ג דפאה: **תוס'** ד"ה לבדר"א וכו' משום דבר שנתחדש. כדאיתא שבועות יט ע"א כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בדבר שנתחדש בה:

לעזי רש"י

קנפי"א [קנפני"א]. ערבה, איזור של שדות.

מוסף רש"י

הרי זה צדיק גמור. על דבר זה ומתכבד זו (ב"ב ח:) לו: אם רגיל בכך (ר"ה ד:). **איך אלך.** למשוח את דוד על פי הדבור (יומא יא.) **ואע"ג דבשליחותא דמקום הוא,** מסתפק מהזיקא דקביעא (קדושין לט:).

מוסף תוספות

א. כדרך שאומות העולם עושים. תוס' הרא"ש. ב. דהוה מצי למיכתב ארצך. **שם.** ג. דדרשינן אפילו חזרה. תוס' שאנץ. ד. כדאמרי' כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. תוס' הרא"ש. ה. תימה מה שייך פלוגתא כיון דאיכא למידק בעליונות כמו מחיצונות. תוס' שאנץ.

רבינו חננאל (המשך)

את הקורות וצדי כל השורות ראות את הפתח, לפיכך אמר רב עליונה ושלמטה הימנה, דדייק חיצונות, ואע"פ שכל השורות ראשיהם שכנגד הפתח כלן חיצונות, אינך מוצא שתים חיצונות כאתת, אלא אם תפשיט ותקח השורה העליונה ושלמטה הימנה, כי אם תקח שורה אחת מן הארץ ועד שמי קורה, שבפנים ממנה פנימית נקראת, ודייק רב חיצונות ראשי השורות הרואות פני הפתח חיצונות ממש הן. ומשום מה קתני שהן עליונות, ללמדך כי מלמעלה מתחיל. ושמואל אמר חיצונה ושלפנים

מתני'

מתני' [א]אין חוששין שמא גיררה חולדה מבית לבית וממקום למקום דא"כ מחצר לחצר ומעיר לעיר אין לדבר סוף: **גמ'** טעמ' דלא חזינא דשקל הא חזינא דשקל חיישינן ובעי בדיקה ואמאי נימא אכלתיה מי לא תנן [ב]במדורו' העכו"ם טמאים וכמה [ג]ישהה במדור ויהא המדור צריך בדיקה ארבעים יום ואע"פ שאין לו אשה [ד]וכל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלוך א"צ בדיקה א"ר זירא לא קשיא הא בבשר והא בלחם בבשר לא משיירא בלחם משיירא אמר רבא האי מאי בשלמא התם אימור הוה אימור לא הוה ואם תמצא לומר הוה אימור אכלתיה אבל הכא דודאי דחזינא דשקל מי יימר דאכלתיה הוי ספק וודאי [ה]ואין ספק מוציא מידי ודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי והא [ו]תניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות ואפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי הני פירי וספק מעושרין וספק לא מעושרין וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי התם ודאי וודאי הוא דודאי מעשרי כדר' חנינא חוזאה [ז]דא"ר חנינא חוזאה [ח]חזקה על חבר שאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן ואי בעית אימא ספק וספק הוא דילמא מעיקר' אימור דלא טבילי כר' אושעיא דא"ר אושעיא [ט]מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא אמר ר' יהודה [י]מעשה בשפחתו של מציק אחד ברימון שהטילה נפל לבור ובא מתוקנין היינו בהנך דלא חזו אלא לבהמה והא דפריך במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף פז: וש"נ) אמאי דקאמר מירוח הגכרי אינו פוטר משום בעלי כיסין פירוש עשיריים שמוכרין תבואתן לנכרי קודם מירוח וחוזרין וקונין מהן לאחר מירוח תרומה נמי אפשר דעביד כרבי אושעיא וכו' [יא]משמע דלגמרי פטור [יב]ה"פ עביד להו כרבי אושעיא ובמידי דמאכל בהמה מה הועילו חכמים בתקנתן[יג]: **כדי שתהא בהמה אוכלת.** משמע דבטבל שראה פני הבית אפילו בהמה נמי לא אכלה ותימה לר"י מאי שנא משאר הנאה דשרי דלא מצינו טבל שהוא אסור בהנאה ויש לומר דדרשינן בבהמה מדליקין (שבת כו. וש"נ) גבי אין מדליקין בטבל טמא משום דכתיב את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת טמאה מה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך [יד]אף טמאה כן [טו]והיינו הדלקה [טז]והדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה דמיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה וכן להאכיל לבהמה וכל הנאה של כילוי [יז] ומהכא נמי ידענן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה ורש"י לא פי' כן בשבת [יח]:

בשפחתו של מציק ובא כהן והציץ לידע אם זכר אם נקבה. מכאן אין להוכיח דשפחה מטמאה בלידה דשמא של גבירתה היה [יא]מיהו בת"כ אמרינן בהדיא דבר אל בני ישראל אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות גיורת ושפחה משוחררת ושאין משוחררת ת"ל אשה והא דפריך בפ' הערל (יבמות עד: וש"נ) מי מצית אמרת תרומה כתיב הכא והתניא דבר אל בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מנין ת"ל אשה הא דנקט התם משוחררת לאו למעוטי שאין משוחררת אלא קיצר הברייתא משום דלא פריך אלא ממשוחררת כדמסיק ואי ס"ד לתרומה משוחררת בנות מיכל תרומה נינהו ושאין משוחררת אכלה שפיר אם היא של [יב]כהן ואומר ר"י דכהן שוטה היה דאפילו אם נאמר של גבירתה היה וכהן זה כרוב היה לא היה לו ליטמא דאמרינן בתורת כהנים דאין כהן מטמא לנפלים דדומיא דאביו ואמו בעינן בני קיימא [יב] ועוד דכהן לא היה לצורך המת [יג]:

אין חוששין שמא גיררה חולדה. ואם תאמר והא מריש' שמעי' דקתני כל מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה [א] תריץ דהוה מוקמינן בשאין חולדה ובדלים יכולין להלך שם:

כל מקום שחולדה ובדלים וחזיר מצויין שם אין צריך בדיקה. אומר ר"י דכהנים מותרין ליכנס בבתי עובדי כוכבים אפי' אין חזיר וחולדה מצויין שם משום דתניא בתוספתא [ב] דאין מדורות העובדי כוכבים בחולה לאדם:

בבשר לא משיירא. אומר ר"ת דהיינו דוקא בשר נפלים דרכיך [ג] דהא בפרק [שני] דצ"ק (דף יט: וש"נ) משיב חזיר שאכל בשר אכילה על ידי הדחק: **ואם תמצא** לומר הוה אימור אכלתיה. וא"ת והא מדורות העובדי כוכבים רשות היחיד הן ותנן במסכת טהרות (פ"ו מ"ד) כל מקום שאתה יכול להרבות ספיקות וספיקי ספיקות ברשות היחיד טמא וי"ל דלא דמי הך ספיקא לשאר ספיקי דאמאי אית לן למימר שיהא בו נפל [ד] ודמי לספק ביאה א"נ אימר אכלתיה עדיף משאר ספיקות דספק הרגיל הוא וקרוב לודאי ומצוי דאפילו מידי ודאי בעי למימר שיוצא זה הספק:

כדי שתהא בהמה אוכלת. דמ"מ הוי ודאי טבל מדרבנן לענין אכילת קבע אפי' הכניסה במוץ שלה כדאמר כדי שתהא בהמה אוכלת משמע אבל הוא עצמו אסור ובתוספת' תניא ומייתי לה בפ"ק דביצה (דף יג.) הכניס לבית שבולין לעשות מהן עיסה אוכל מהן עראי ופטור וקאתי ספק ומוצא מידי ודאי דרבנן וחשיב להו בחזקת מתוקנים גבי חמץ אמאי לא אתי ספק ומוצא מידי ודאי בדיקה דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואומר ר"י דמתני' איירי בשלא ביטלו דהוי ודאי דאורי' ועוד אומר ר"י דהא דקאמר הרי הן בחזקת מתוקנין בהנך דלא חזו לבהמה והא דפריך במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף פז: וש"נ) אמאי דקאמר מירוח הגכרי אינו פוטר משום בעלי כיסין פירוש עשיריים שמוכרין תבואתן לנכרי קודם מירוח וחוזרין וקונין מהן לאחר מירוח תרומה נמי אפשר דעביד כרבי אושעיא וכו' [יד] משמע דלגמרי פטור [טו] ה"פ עביד להו כרבי אושעיא ובמידי דמאכל בהמה מה הועילו חכמים בתקנתן[יג]: **כדי שתהא בהמה אוכלת.** משמע דבטבל שראה פני הבית אפילו בהמה נמי לא אכלה ותימה לר"י מאי שנא משאר הנאה דשרי דלא מצינו טבל שהוא אסור בהנאה ויש לומר דדרשינן בבהמה מדליקין (שבת כו. וש"נ) גבי אין מדליקין בטבל טמא משום דכתיב את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת טהורה ואחת טמאה מה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך [יד] אף טמאה כן [טו] והיינו הדלקה [טז] והדר גמר טהורה מטמאה מה טמאה דמיתסר בהדלקה קודם הרמה אף טהורה וכן להאכיל לבהמה וכל הנאה של כילוי [יז] ומהכא נמי ידענן דאין ישראל מאכיל לבהמתו כרשיני תרומה ורש"י לא פי' כן בשבת [יח]:

בשפחתו של מציק ובא כהן והציץ לידע אם זכר אם נקבה. מכאן אין להוכיח דשפחה מטמאה בלידה דשמא של גבירתה היה [יא]מיהו בת"כ אמרינן בהדיא דבר אל בני ישראל אין לי אלא בני ישראל מנין לרבות גיורת ושפחה משוחררת ושאין משוחררת ת"ל אשה והא דפריך בפ' הערל (יבמות עד: וש"נ) מי מצית אמרת תרומה כתיב הכא והתניא דבר אל בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מנין ת"ל אשה הא דנקט התם משוחררת לאו למעוטי שאין משוחררת אלא קיצר הברייתא משום דלא פריך אלא ממשוחררת כדמסיק ואי ס"ד לתרומה משוחררת בנות מיכל תרומה נינהו ושאין משוחררת אכלה שפיר אם היא של [יב] כהן ואומר ר"י דכהן שוטה היה דאפילו אם נאמר של גבירתה היה וכהן זה כרוב היה לא היה לו ליטמא דאמרינן בתורת כהנים דאין כהן מטמא לנפלים דדומיא דאביו ואמו בעינן בני קיימא [יב] ועוד דכהן לא היה לצורך המת [יג]:

ספק

אמרינן בחזקת מתוקנין. ולא והתניא מעשה בשפחתו של מציק אחד ברמון, פירוש שם מקום. שהטילה נפל לבור,

ובא

מסורת הש"ס

א) אהלות פי"ח מ"ז, ב) [שם מ"ט], ג) [יבמות יט: לח.: ע"ז מא: חולין י.], ד) לעיל ד: ע"ז מא: נדה טו:, ה) [עירובין נב.], ו) ברכות לא. מנחות מז: נדה טו:, ז) שם ע"ז מב. [תוספתא דאהלות פט"ז ה"ז], ח) [יבמות פח.], ט) [זרע רש"ש], י) [ברכות לה:], כ) פי"ח דאהלות ה"ז, ל) [וע"ע תוספות לקמן לד. ד"ה מממון], מ) [וע"ע בתוספות יבמות עד: ד"ה ושפחה מנין],

מוסף רש"י

חבר שמת. מכר הנאמן על המעשרות ומת (לעיל ד:). **ואפילו הן בני יומן.** שנתמרחו היום (שם). **הרי הן בחזקת מתוקנין.** דודאי לא יצא מתחת ידו עד שנמר כל מלאתו (שם). **דודאי טבילי.** כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתן ודאי בחזקת טבל היו מיד (ע"ז מא:) דהא חזינן שנגמרה מלאכתן וממורחין הן (נדה טו:). **התם ודאי וודאי הוא.** כי היכי דפשיטא לך שהיו טבל, הכי נמי פשיטא לך שעשרן האחר מיד שמוחזק בכך (ע"ז שם). **חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.** דהואיל ופירי דידיה הוא עליה דידיה רמי וחייש לגפי עור (ערובין לב.). **כר' הושעיא.** דהכניסה במוץ שלה ולא ראה פני הבית, ואע"ג דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר באכילת קבע והכא מחזקינן להו בחזקת מתוקנין ומרינן להו באכילת קבע אין כאן ספק מוצא מידי ודאי, דאכילת קבע בדאורייתא לא אסרחינן ומדרבנן הוא דמיתסר והימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא דידהו, אבל אי הוה חזינן ליה דמרחיצהו קודם שראו פני הבית ובאו לכלל טבל, לא נפקי תו מידי ודאי עד דמעשרינהו קמן (ע"ז מא:). **ומכניסה במוץ שלה.** כעין מאכל בהמה, ומאכל בהמה פטור מן המעשר (מנחות פז:) אי: במוץ שלה, קודם שיצה אותה, שאין מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנמרח בכבר, אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו, דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן, ראיית דגן, והוא המירוח, לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבע למעשר מן התורה, ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו, אבל אכילת ארעי לא אסרו, ומאכל בהמה ארעי הוא (ברכות לא. וכעי"ז ע"ז שם ונדה טו:) וכיון דכשעת ראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו למעשר, הו לא מיחייבא אע"פ שהוא דשה וממרחה לאחר שהכניסה, מידי דהוה אמכניס פירות דרך גנו וקרפיפו לבית אפילו היא ממורחת, דקיימא לן דפטורה מן המעשר הואיל ולא ראתה את הפתח (נדה שם וכעי"ז ע"ז שם) אבל אי ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר, דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח גזע ולבהמה פטור, בדמאי תניא לה (ע"ז שם).

מוסף תוספות

א. ואי חוששין אמאי לא. מ' הכ"ן. ב. ואורחיה הוא. תוס' הרא"ש. ג. [והא] לא שכיח הוא. תוס' הרא"ש. ד. כלומר מה הועילו חכמים בתקנתן, דאי בעי פטר לה כדר' אושעיא. מ' הכ"ן. ה. [ד]אי לבהמתו דוקא קאמר וכו' מאי קא פריך, ניחא ליה טפי למעבד ע"י גוי כדי לפוטרה לגמרי. תוס' הרא"ש. ו. ואמאי אין מירוח הגוי פוטר. שם. ז. פי' אכילתה. שם. ח. אין לך בה אכילתה. שם. ט. אלא משעת הרמה ואילך. שם. י. אבל הנאה שאינה של כילוי שרי. תוס' שבת כו. יא. והשפחה נטלתו והטילתו לבור. מהר"ש תלמוי. יב. לאפוקי נפלים דלאו בני קיימא נינהו. תוס' ר"פ. יג. שהרי אין כהן מטמא לקרוביו אלא לצרכן לקברן ולהביא להם ארון ותכריכים אבל בלאו הכי לא. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

אין חוששין שמא גררה חולדה מבית לבית. חששא הוא דלא חיישינן, הא אילו חזינן לחולדה דשקלא נהמא קמן צריך לבדוק עד דמשכח לה, אמאי נימא אכלתיה, כדתנן בסוף אהילות בענין מדורות הגרים טמאים וכו', כל מקום שחולדה וחזירי יכולין להלך אין צריך בדיקה, דאמרינן כל שרץ שהיה שם הללו אכלוהו. ופריק ר' זירא מתני' באהילות בבשר שרץ דלא משיירא, לפיכך לא חיישינן, מתני' דהכא בלחם משום דמשיירא. רבא אומר התם באהילות ספק וספק הוא, אמרינן שמא שרץ היה שם. ואם היה שם שמא אכלוהו החולדה והחזיר. הכא ודאי היה שם פת, ומשמא אכלתהו חולדה לא שרינן ליה, דאין ספק דוחה הודאי. ומתמהינן ולא. והתניא חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות וכו'. ודחינן התם נמי ודאי הוא שעשרן, כי חזקה היא על החבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו. ירושלמי ובלבד שמת ביישוב הדעת. אי נמי דלמא לא טבילי, וכ' אושעיא עביד דאמר מערים אדם על התבואה ואינו עושה אותה גורן, אלא מכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת המוץ ופטורה מן המעשר, לפיכך אמרו בחזקת מתוקן הוא, אבל אלו נתברר דודאי טבילי לא

עין משפט נר מצוה

ס א מיי' פ"ג מהלכות ממרים ומלכה הלכה ז סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלד סעיף א:

סא ב מיי' פי"ח מהל' טומאת מת הלכה ז:

סב ג שם הלכה ח:

סג ד שם הלכה ט:

סד ה [מיי' פ"י מהל' מעשר הלכה יז]:

סה ו מיי' פ"ג מהלכות מעשר הלכה ו סמג עשין קלח טוש"ע י"ד סי' שלא סעיף פד:

ספק גרר הוא ההיא שעתא. ואם תאמר אי בור היכא קאי אי בר״ה הרבים אפי׳ בספיקא אחת טהור ואי ברשות היחיד מאי משני שהטילה כמין נפל לבור והתנן (טהרות פ״ו מ״ד) כל ספיקות וספיקי דספיקות שאתה יכול להרבות ברשות היחיד טמא ויש לומר דגרירת חולדה וברדלס הוי ספק הרגיל כדפי׳ לעיל אומר ר״י דל״ל דרגלי הכהן היו ברשות הרבים דע״כ בחורייהו ליכא פותח טפח דאי איכא פותח טפח (מפני) מה מועלת גרירה והא פותח טפח מביא את הטומאה [א] ואי רגליו ברשו׳ היחיד ניחוש שמא גרר הוא נגד רגליו וטומאה בוקעת ועולה [ב] ועוד י״ל דרגלי כהן ברשות היחיד היו וגרירוהו ואכלוהו הוי ספק הרגיל: **ולא חיישינן לחולדה.** הא לא פריך דניחוש לחולדה אפילו מבית לבית דא״כ אין לדבר סוף דאי אפשר שלא יבדוק אחד קודם חבירו ואיכא למיחש שמא הביאה חולדה מבית שאין בדוק לבדוק אלא ממקום למקום פריך דהיינו באותו הבית עצמו כלומר ולא חיישינן לחולדה באותו בית עצמו:

בשלשה עשר לא משיירא. פי׳ [ג] פעם שאינה משיירת ולהכי היכא דלא חזינן לא חיישינן כיון דאפי׳ גררה פעם שאין משיירת אבל היכא דחזינן חיישינן כיון דפעמים משיירת וכי״ל לעולם משיירת ואפי׳ לא חזינן חיישינן וגבי בשר אפילו חזינן לא חיישינן דלעולם לא משיירת וא״ש אביי כרבי זירא [ד]: **היינו תשע חנויות.** לפי מה שפ״ה לענין בדיקה לא נהיכא לר״י דהיכי מייתי ראיה מתשע חנויות דהוי ספיקא דאוריית׳ ואזלינן לחומרא והכא ספיקא דרבנן הוא [ה] כדאמרינן בסמוך מיהו י״ל דאיירי כגון שלא ביטל ועוד קשה דגבי תשע חנויות ליכא חזקת היתר [ו] אבל הכא אוקמא אחזקת בדוק דהא בבדוק מיירי דאי לאו הכי פשיטא דבעי בדיקה וגראה לר״י דלענין [ז] שהביא עכבר לבית ונמצא קבעי אי שרי לאכילה אי לאו ואם תאמר כי אתא עכבר ושקל מהני ליבורין אמאי חשיב ליה קבוע מאי שנא נמצא בפי עכבר מנמצא ביד נכרי [ח] דבפ׳ גיד הנשה (חולין לה. ושם) פריך לרב דאמר בשר שנתעלם מן העין אסור מנמצא הלך אחר הרוב ומשני שנמצא ביד נכרי ואומר ר״י דהכא מיירי כשראינו שלקח מן הקבוע שנולד הספק במקום קביעות אבל אם לא ראינו הוה ליה כפירש ואזלינן בתר רובא [ט] והא דפריך בתענוכות (זבחים דף עג.) גבי זבחים שנתערבו בחטאות הממות או בשור הנסקל אמאי ימותו כולם נכבשיהו ויידיהו וימת כל דפרש מרובא פרש אע״פ שכבר נולד הספק במקום קביעות [י] שאני התם דלא הוי קבוע גמור שהאיסור מעורב בהיתר ואינו ניכר ומדרבנן אסרו בקבוע זה [יא] דמדאורייתא לא חשיב קבוע אלא כשהאיסור ידוע במקומו [יב] ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע מבנמצא כיון שאין האיסור ידוע [יג]: **היינו שתי קופות.** הך סוגיא דמדמה בדיקת חמץ לשתי קופות לא אתי כר״ל דמוקי בשילהי הערל (יבמות פב.) להך דשתי קופות כשרבו חולין על התרומה [יד] אלא כר׳ יוחנן דלא בעי התם רביעה דלדידיה א״ש דמדמי חמץ להיתא וכולה שמעתא מיירי שהכבר כל כך גדול דליכא למימר אכלתיה [טו]: הלך

בתרומה

ובא כהן והציץ בו לידע אם זכר הוא אם נקבה היא ובא מעשה לפני חכמים וטיהרוהו מפני שחולדה וברדלס מצויין שם והא הכא דודאי הטילה וספק גררוהו וספק לא גררוהו ההיא שעתא וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי [א] לא תימא שהטילה נפל לבור אלא אימא שהפילה כמין נפל לבור והוי ספק וספק והא לידע אם זכר הוא אם נקבה היא קתני הכי קאמר לידע אם רוח הפילה אם נפל הפילה ואם תמצא לומר נפל הפילה לידע אם זכר הוא ואם נקבה היא ואיבעית אימא התם ודאי וודאי הוא כיון דחולדה וברדלס מצויין שם ודאי גררוהו בההיא שעתא נהי דשיורי משיירא מיגרר מיהת ודאי גררום בההיא שעתא [ב] (לישנא אחרינא נהי דודאי אכלום לא אמרינן ודאי גררוהו לחורייהו אמרינן) ומי אמרינן אין חוששין שמא גררה חולדה והא קתני סיפא [ג] מה שמשייר יניחנו בצנעה שלא יהא צריך בדיקה אחריו אמר אביי לא קשיא הא בארבעה עשר הא בשלשה עשר בשלשה עשר דשכיח ריפתא בכולהו בתי לא מצנעא בארבעה עשר דלא שכיחא ריפתא בכולהו בתי מצנעא אמר רבא וכי חולדה נביאה היא דידעא דהאידנא ארבסיר ולא אפי עד לאורתא ומשיירא ומטמרא אלא אמר רבא מה שמשייר יניחנו בצנעה שמא תטול חולדה בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו תניא כוותיה דרבא הרוצה לאכול חמץ אחר בדיקה כיצד יעשה מה שמשייר יניחנו בצנעה שלא תבוא חולדה ותיטול בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו רב מרי אמר גזירה [ד] שמא יניח עשר וימצא תשע: [ה] תשע ציבורין לא מצה ואחד של חמץ ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי מצה שקל אי חמץ שקל היינו סיפא [ו] דתנן [ז] תשע חנויות כולן מוכרין בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבלה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור דאורייתא הלך אחר הרוב ומצא שאינו בדוק ואתו שני עכברים אחד שקל מצה ואחד שקל חמץ ולא ידעינן הי להאי עייל והי להאי עייל היינו שתי קופות [ח] דתנן [ט] שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין אחד של חולין ואחד של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו ותרומה לתוך תרומה נפלה אימור דאמרינן שאני אומר מותרין לגר כבתחלה אפי׳ אין בקופה כדי להעלות הסלה באחד ומאה שאנו אומרים חולין לתוך חולין נפלו אלמא תלינן לקולא היתר בהיתר ואיסור באיסור ואע״ג דליכא למימר איפכא הכא נמי לקולא תלינן ואמרינן החמץ נכנס לשאינו בדוק והמלה לבדוק:

בתרומה

ובא כהן והציץ. על שפת הבור: **לידע אם זכר אם נקבה.** וכהן קרוב או מבני הבית היה ושלחוהו שם להגיד לאמו מה טיבו ותבחין בין טומאת וטהרת זכר לימי טומאת וטהרת נקבה ולא מזכר [ו] אותו כהן על אזהרת לנפש לא יטמא [ז] והציץ בו בבור והנפל לא ראה וטיהרוהו ממאהיל על המת: **שחולדה וברדלס מצויין שם.** וסתם חור חולדה וברדלס פותח טפח הוא וגירורוהו לחורן ולא האהיל: **רוח הפילה.** שפיר מלא רוח ואם תמצא לומר נפל היה כלומר לכל אלה הולרך שמא רוח הוא ואגיד ואין כאן לא טומאת זכר ולא טומאת נקבה ואם אראה שהוא וולד לריכני לראות אם זכר אם נקבה: [ט] **ודאי גרירוהו.** מוחזקין הן בכך ולא דמי למתניתין דקתני הא חזינא מיישינן דנהי דודאי אכלה לא אמר אבל גירורוהו לחור שלהן אמר: **ברדלס.** אלגמ״ס פוטוייש״י: **ומה שמשייר.** אחר בדיקה מאכילתו [י] יניחנו בצנעה: **בשלשה עשר.** ריש״ל דקתני אין חוששין בבודק בשלשה עשר שמצוי פת הרבה לחולדה בתוך הבתים ואינה חוששת לשייר וסיפא בהדיא תנן בה בי״ד וכיון דלא חזיא החולדה פת הרבה בבתים כמות שהיא רגילה משיירת: **וכי חולדה נביאה היא.** לתת לב על כך ולראות את הנולד ויודעת שלא יאפו עוד היום: **ויטול בפנינו.** והיכא דחזינן על כרחיך חיישינן: **וימצא תשע.** דהכא ודאי איכא למיחש דהא מוכחא מילתא שנטלה פרוסה אחת: **תשע ליבורין לו.** פיסקי הלכות הן: **ואתא עכבר ושקל.** וכנגד לבית בפנינו ולא ידעינן אי חמץ שקל וכיון דחזינא דליכין אינו בדוק אי לאו דילמא מצה שקל: **היינו תשע חנויות.** דקיימא לן בהו לקמיה דכל קבוע שנטלו ממקום קבועו אין הולכין בו אחר הרוב אלא הרי הוא כמחלה על מחלה וספק איסורא לחומרא: **פירש.** פרוסה מאחת מן הליבורין לאמ׳ מן הזויות ולא ידענא מהי מייניהו פירש ואתא עכבר ושקליה וכנגד לבית: **היינו סיפא.** דתני׳ [כ] דתשע חנויות דהיכא דלא לקחו במקום קבועו הולכין בו אחר הרוב: **ולקח מאחת מהנה.** בתוך החנות שפקו אסור דכל קבוע כמחלה על מחלה נידון דנפקא לן מן ואדב לו וקם עליו [ט] (בפ׳ בתרא דיומא) (פד:) ובפ״ק דכתובות (טו.): **ובנמצא.** בשר הנמצא בקרקע בין החנויות הלך אחר הרוב דכל דפרש מרובא פרש דכיון דפרש אין כאן תורת קבוע: **שתי קופות.** דבר זה אנו יכולין ללמדו ממשנת שתי קופות דתלינן לקולא: **ולפניהם שני סאין.** של פירות: **ונפלו אלו לתוך אלו.** הסאין לתוך אלו הקופות וידוע לנו שהאחד נפל בזו ואחד בזו ואין ידוע אי זה בזו ואי זה בזו: **הרי אלו מותרין.** פירות של קופות [כ] החולין מותרין לגר כבתחלה אפי׳ אין בקופה כדי להעלות הסלה באחד ומאה שאנו אומרים חולין לתוך חולין נפלו אלמא תלינן לקולא היתר בהיתר ואיסור באיסור ואע״ג דליכא למימר איפכא הכא נמי לקולא תלינן ואמרינן החמץ נכנס לשאינו בדוק והמלה לבדוק:

בתרומה

עין משפט נר מצוה

סה א מיי׳ פ״ט מהל׳ טומאת מת ה״ח:

סו ב מיי׳ פ״ב מהלכות שבת ומלה הלכה ז פ״ג הלכה ב סמג עשין לט טוש״ע או״ח סי׳ תלד סעיף ג וסי׳ תלט ס״ג:

סז ג מיי׳ שם פ״ב הל״י וסמג שם טוש״ע או״ח סי׳ תלט סעיף ג:

סח ד מיי׳ פ״ח מהל׳ מאכלות אסורות הל׳ יא [והל׳ יב] סמג לאוין קמא טור שו״ע י״ד סי׳ קי סעיף ג:

סט ה מיי׳ פ״ב מהל׳ שבת ומלה הל׳ יא סמג עשין לט טוש״ע או״ח סי׳ תלט סעיף ב:

ע ו מיי׳ פי״ג מהלכות תרומות הל׳ יד טוש״ע יו״ד סי׳ קיג סעיף ג:

רבינו חננאל

ובא כהן והציץ בו לידע מה הפילה, וטהרוהו חכמים מפני שחולדה וברדלס היו מצוין בבור. דאמרינן שמא גררוהו בחור שלהם ולא היה שם בעת שהציץ. ולא האהיל עליו. ופרקינן לא תימא שהטילה נפל, אלא אימא כמין נפל דהוה ספק וספק וכו׳. ושמא גררה חולדה לא חיישינן, והתנן מה שמשייר יניחנו במקום מוצנע, מאי לאו דחיישינן כי האי גונא, וקתני שלא יהיה צריך בדיקה, מכלל שאם לא יניח במקום מוצנע צריך בדיקה. אמר רבא הכי תנן במתניתין יניחנו במקום מוצנע שמא תטול חולדה ככר של פת בפנינו ויהא צריך בדיקה אחריו. תניא כוותיה וכן הלכה. תשע צבורין של מצה ואחד של חמץ, ושקל עכבר חד מינייהו. היינו תשע חנויות, דתניא תשע חנויות כלן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח ואינו יודע מאיזה מהן לקח ספיקו אסור. פירוש, כלומר אם נפל ככר אחד מהן, ונטלו עכבר והכניסו לבית, היינו סיפא ובנמצא הלך אחר הרוב, פירוש נפל מן האדם חתיכה של בשר ונמצאת בשוק הולכין אחר הרוב, הלכך אם הרוב מצה הן. הבית אינו צריך בדיקה. ואם הרוב חמץ צריך בדיקה. וכן סוגיא הדדין שמעתא כולה. [היינו] הא דתנינן שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שני סאין אחד חולין [ואחד תרומה ונפלו אלו לתוך אלו ו]אלו לתוך אלו מותרין, שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו כו׳, כך בכאן העכבר שנטל המצה הוא שנכנס בבית הבדוק, ואינו צריך בדיקה אחרת. ואמרינן אימור דאמרינן שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו בדרבנן כו׳. אוקימנא להא בהדיא בפ׳ ואלו עוברין בפסח בתרומה בזמן הזה שהיא מדרבנן.

מסורת הש״ס

[א] פ״א ג״ג, ב) [לקמן י.], ג) [תמיד פל״ו], ד) כתובות טו. חולין לה. נדה יח., ה) [ל״ל דתמיד והא דלא מייתי מסנה דתרומות פ״ו מ״ה עי׳ פי׳ ר״ש שם וכן בתוס׳ יבמות פב. ד״ה שמין], ו) לקמן מד. יומא פב. מיר לו: תוספתא דתרומות פ״ו הט״ו, ז) ל״ל מהכר, ח) [ויקרא כא], ט) [ל״ל אחר ד״ה ברדלס], י) [ל״ל לאכילתו], כ) [דבריית׳ פל״ו], ל) [דבריס יט], מ) [בפ״ט דסנהד׳ עט. כל״ן], נ) [קופת רש״ס],

---

לעזי רש״י

אלגמ״ס פוטוייש״י [פוטיי״ש]. חולדה (אלגמ״ס היא מלה עברית).

מוסף רש״י

ובא כהן והציץ בו. כהן מכס היה ומורה הולאות ומתכוין לחזות לה ימי טומאה וטהרה (נדה טו: ובע״ז ע״ז מב.) אי נמי שגורה אללו בבית וגועגע בתרומתו ורולה לחזור ממנה כל ימי טומאתה, ויש לומרים לידע אימתי יהא זמן הבאת קרבנה אם יאחע במשמרתו אם לאו, ולא סבירא לי, דבסמיל (תור) [ענ] עולה אחת לכולה משמרה לא עייל האי כהן נפשיה לבהי, ועוד שהרי היא יכולה לאחר קרבנה כל זמן שתרלה, וגם לשון ראשון אינו נראה, דאי אכס הוא כלום הוא בא להאהיל ולעבור על לאו דטומאת מת, אלא כהן עם האהל היה או קטן, ושגרתו אשה להכין ולאות (נדה שם). **ברדלס.** בלשון אחרמי אפא (ע״ז מב.). **מצויין שם.** וכבר אכלוהו או גרירוהו לחור שלהן ולא אוכל כהן זה על המת (שם). **כמין נפל.** וספק אפיקא היא, דשמא לא נפל היה, אלא שפיר מלא רוח (שם). **ולקח מאחת מהן.** במקום קביעות (כתובות טו.). **ספיקו אסור.** דנפקא לן מקרא דבפרק בתרא דיומא (פד:) ובפ״ק דכתובות (טו:) כל קבוע כמחלה על מחלה נידון דמי, חס מן הקבוע לקח (חולין צה.) וכיון שלקחה ממקום הקביעות מחזקינן לה כמחלה על מחלה (נדה יח.). **ובנמצא.** בשר הנמצא בשוק ולא ידעינן מאיזה פירש (כתובות טו.) נמצא בקרקע דהוה ליה מופרש מהן ולא לקחו ממקום הקביעות (נדה יח.). דמיד (חולין צה.). **הלך אחר הרוב.** דהשתא לאו קבוע הוא (שם) הואיל והנא לפנינו לא במקום קביעות לקחה וכבר פירשה על ידי אחר, וכל דפרים מרובא פרש (כתובות טו.) ומותר (נדה יח.). **שתי קופות.** גדולות ובתוכן לגן (לקמן מד.).

מוסף תוספות

א. בבור ומטמא הכהן. תוס׳ ר״פ. ב. [אבל כש]רגלי הכהן הוא ברה״ר וכו׳ הוה ספק טומאה

ברה״ר וכו׳ [ד]טהור, ומ״מ אם לא היה הטעם דספק מוציא מידי ודאי היה טמא מפני שמאהיל על הבור ושמא הוא בבור והו״ל ספק טומאה ברה״י דספיקו טמא שהרי הבור ברה״י הוא. **סס.** ג. לאו לעולם קאמר אלא. **תוס׳ שאנץ.** ד. דהתם שאני דחזינן דשקל ולהכי מצריכין בדיקה אבל הכא דלא חזינן דשקל לא מצרכינן להו בדיקה. **תוס׳** ר״פ. ה. וא״כ יש לנו לומר דאזלינן לקולא. **סס.** ו. כיון שהנבילה קבועה בין השחוטות. **תוס׳ הרא״ש.** ז. איסור דאורייתא קאמר כגון. **סס.** ח. דחשבינן ליה כמו נמצא והולכים אחר הרוב. **סס.** ט. [ן]גבי נמצא ביד גוי לא מיירי דשקל בפנינו אלא מיירי דלא חזינן היכא שקל גוי חתיכה זו. **תוס׳** ר״פ. י. [וא״כ] מה מועלת אותה פרישה דכל מקום שהולך הוי כקבוע. **תוס׳ הרא״ש.** יא. משום חשיבותא דבעלי חיים. **מי הר״ן.** יב. ומשו״ה פרכינן דמסתייא דנימא הכי כי לא ניידי אבל היכא דניידי ליכא לאחמורי בהו כולי האי. **מי הר״ן. ועי׳ תוס׳** ר״פ. יג. אבל הכא דהאיסור מבורר הוי ליכא למיחש למידי דודאי לא יקח מן הקבוע דהינו האיסור כיון שהוא יודע האיסור. **תוס׳** ר״פ. יד. ואפי׳ בדרבנן בעי רבויא. **תוס׳ שאנץ.** דהתם איכא תרתי דאפי׳ אם נפלו תרומה לתוך חולין בטלה ברוב מדאורייתא. **תוס׳ הרא״ש.** טו. דאי לאו הכי הו״ל ספק ספיקא ספק אי דחמץ אי דמצה ואת״ל דחמץ אימא אכלתיה. **סס.**

בתרומה דרבנן. בזמן הזה: **ולא ידעינן אי להאי על ואי להאי על.** אי מצרכינן בדיקה לתרוייהו אי לא: **היינו שני שבילין.** מהא דתנן גבי שני שבילין מצינו למיפשט: **אחד טמא.** קבר מוטל בו לרחבו וממלא את כולו ואין עובר בו שלא יאהיל: **והלך ועשה טהרות.** נגע בטהרות אח"כ: **והלך בשני.** יודעין הן שבשביל שהלך זה לא הלך זה להשתא ולאי אחד מהן טמא: **אם נשאלו.** כל א' לחכם שפקו בפני עצמו טהור ואין ב"ד יכול לטמאו כדקיימא לן(ו) בספק טומאה ברה"ר שפקו טהור ואם באו בבת אחת הואיל ובהורמה אחת יש לנו לומר טמאין או טהורין אי אפשר לנו לומר להם טהורים אתם שהרי האחד ודאי טמא: **רבי יוסי אומר כין כך וכין כך טמאין** גרסי': **בזה אחר זה דברי הכל טהורין.** אע"פ שכל אחד אומר לפנינו כך היה המעשה שלי ושל חבירי אבל איני נשאל אלא על עצמי מה תהא עלי: **עליו ועל חבירו.** מה תהא על שנינו ר' יוסי מדמי להו לבת אחת ואע"פ שאין שניהן לפניך צריך אתה הוראה אחת לשניהן או טמאין אתם או טהורין אתם והרי אין אתה יכול לומר טהורין אתם: **ר' יהודה מדמי להו בזה אחר זה.** הואיל ואין כאן שואל אלא אחד משיבין לו טהור אתה שהרי ספק ביאה הוא ומעצמו יצין שאף חבירו כמוהו אבל כשאינן שואלין בתוך כדי דיבור צריך אתה להשיב לשניהן כאחד. וגבי בתים נמי אם באו לשאול זה לעצמו וזה בפני עצמו אמרינן ליה לכל חד אי אתה צריך לבדוק דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא ואמרינן ספקו מותר ואי בבת אחת באו שניהן לריכין בדיקה: **ספק על ספק לא על.** דאה עכבר שנטל חמץ בחלר והבית בדוק ואין יודע אם נכנס או לא נכנס: **בקעה.** הרבה שדות הסמוכים יחד קרי בקעה: **בימות הגשמים.** הוא בקעה רשות היחיד לטומאה מפני שכבר זמנ הזרע ואין רשות לכל אדם ליכנס לה וקי"ל(ז) ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא: **בשדה פלונית.** כלומר באחת השדות ויודעין אנו באיזו היא וכל שדה ושדה מסויימת במגריה: **במקום הלו.** בבקעה זו: **וחכמים מטמאין.** דהוא ליה ספק טומאה ברה"י ור"א לא חשיב לה ספק טומאה אח"כ נכנס לשדה אבל אינו יודע אם האהיל אם לא אבל השתא הוה ליה ספק ספיקא. וגבי בתים אפילו רבנן מודו דכיון דבדיקת חמץ דרבנן תלינן לקולא: **על.** העכבר נכנס לבית לפנינו ובדק בעל הבית אחריו ולא אשכח: **כל דבר שבחזקת טומאה.** במסכת נדה גל טמא שנתערב עם שני גלין טהורין בדקו אחד מהן ונמצא טהור הוא וטהר ושניים טמאים שניים ונמצאן טהורין הן טהורין והשלישי טמא שלשתן ונמצאן טהורים כולן טמאים שהיה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך טומאה היכן היא אומרים בודק בקרקע וחופר עד שיגיע לסלע או לקרקע בתולה שלא זזה ממקומה לעולם ואם לא מצא תולין ואומרים בא עובר ונטלה בא עובר ונטלה. וגבי בדיקת חמץ אפילו לר"מ אמרינן עכבר אכלה בבדיקת חמץ דרבנן: **על ובדק ואשכח.** נכנס העכבר בפנינו ובדק בעל הבית אחריו ואשכח פרוסה ואינו יודע אם זו היא אם לאו: **אבד בה קבר.** אין יודע היכן מקומו: **נמצא בה קבר.** לאחר זמן ואין ידוע אי זהו קבר האבוד בה: **הניח מנה.** של מעשר שני: **מעורבין.** ומביא סלעים בשוה מנה ואומר כ"מ שהן מעות מעשר שני הרי הן מחוללים על הסלעים הללו ומעלה הסלעים לירושלים: **הכל חולין.** שהמנה נטל ואלו הודאו אחרי כן. וגבי חמץ נמי לרבנן הט' (נמי) שהניח אינן כאן וצריך לבדוק כל הבית שמא גרגרוס מולדות והעשר הנמצאות אים אחר הביאן כאן: **היינו סיפא.** לרבי (מאיר) [דאמר] זה הנמצא זהו א' מן הראשונים הכא נמי א"צ לבדוק ולחזר אלא על הפרוסה האבודה ולרבנן צריך לחזר אחר כולן שאין כאן א' מן הראשונים: הבית

הלך באחד מהן ועשה טהרות. הא דנקט טהרות ולא קאמר אדם טהור משום דלגבדי אע"ג דמוקמינן לה בחזקת טהורים מצריכין להו טבילה והזאה א שלא יגעו שניהם בתרומה דלא התרומה טמאה ודאית והאוכל במיתה ב ואם נגעו שניהם באחד ונכנס למקדש חייב(ט): **בבת אחת ד"ה טמאים.** גראה דהיינו מדרבנן דמדאוריית' אפי' בבת אחת טהורים ג: **ספק על ספק לא על היינו בקע'.** תימה לר"י מה שייך לדמוי לבקעה ד דהכא אפי' ליכא אלא ספק אחד אוקמא אחזקת בדוק כדאמרינן לעיל ה ולעיל דימה אותו לספק טומאה ברשות הרבים והכא מדמי לספק טומאה ברשות היחיד ו:

ספק ביאה טהור. פר"י דבספק ספיקא פליגי וכן פר"ת במסכת ע"ז פרק בתרא (ד' ע.) אבל רש"י פירש שם בע"א ז וגראה לר"י דטעמא דרבי אליעזר דמטהר בספק ספיקא משום דלא גמרינן מסוטה לטמא ברשות היחיד אלא ספיקא אחת כסוטה ח אבל תרי ספיקי לא ורבנן סברי כיון דמן הדין אפי' בספיקא אחת היה לטהר דאוקמא אחזקת טהרה ואפ"ה טמא הוא הדין אפילו בתרי ספיקי ט י:

על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר' מאיר ורבנן. תימה אפי' לר"מ דאמר לעולם היא בחזקת טומאה וכו' ונפקא מינה לטהרות שנעשו על גביו הכא גבי בדיקה כיון שבדק ולא מצא מה יעשה אם יצריכוהו לבדוק פעם שניה נמי לא ימצא ' ורש"י פירש דאפי' לר' מאיר אמר אימר עכבר אכליה דבדיקת חמץ אינו אלא מדרבנן וקשה דהא בהדיא אמר פלוגתא דר' מאיר ורבנן יא ול"ל דמיירי בשלא בטלה וקאמר דלר' מאיר לא סגי בבדיקה כיון דלא אשכח והוי בספק לאו דלא ימצא ולריך לבטלו יב וסגי אפילו לרבי מאיר דלא איירי אלא בספק טומאה דאוריית' אבל הכא דבדיקת חמץ דרבנן סרי: **חולין ומעשר שני מעורבים זה בזה.** פ"ה שיביא סלעים בשוה מנה ואומר כל מקום שהוא מעות מעשר שני יהיו מחוללים על מעות הללו ובחנם פירש כן למיניהו גופייהו היה יכול ליקח שיעור מעות מעשר ואומר אם אלו מעות מעשר הרי טוב ואם לאו כל מקום שהן הרי הן מחוללין על אלו וריב"א הקשה לפרש"י דאיך יכול לחלל אסלעים ובפרק הזהב (נ"מ ד' מה.) אמר מיבעא מיבעא לא מחללין ושם פי' ו:

הניח עשר ומצא תשע פלוגתא דרבי ורבנן. דר' לטעמיה דאמר הוא קבר שאבד הוא קבר שנמצא וכיון שנמצא אחד א"צ לבדוק ולרבנן עד שנמצא עשר כדפ"ה ומיירי שכל הכרכרות קשורים זה בזה דומיא דפלוגתא דרבי ורבנן דבפ"ק דבילה (דף י:) אמר מחלוקת בכיסים קשורים אבל בשאין קשורים דברי הכל חולין ומע"ש מעורבין זה בזה ואף על גב דהשתא אין לתלות בעכבריס תלינן בקטנים יג: הניח

בתרומה דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן אטו בדיקת חמץ דאורייתא דרבנן היא ג דמדאוריי' בביטול בעלמא סגי ליה א צבור אחד של חמץ ולפניו ב' בתים בדוקין ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי להאי על אי להאי על היינו שני שבילין. ג דתנן שני שבילין א' טמא וא' טהור והלך באחד מהן ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין שניהן ב בבת אחת טמאין רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאין בזה אחר זה דברי הכל טהורין לא נחלקו אלא בבא להשאל עליו ועל חבירו רבי יוסי ג מדמי ליה לבת אחת ורבי יהודה מדמי ליה לזה אחר זה ספק על ספק לא על היינו בקעה ובפלוגתא דר"א ורבנן ד דתנן הנכנס לבקעה בימות הגשמים וטומאה בשדה פלונית ואמר אחד הלכתי במקום הלז ואיני יודע אם נכנסתי באותה שדה ואם לא נכנסתי ר"א מטהר וחכמים ד מטמאין שהיה ר"א אומר ספק ביאה טהור ספק מגע טומאה טמא על ובדק ולא אשכח פלוגתא דר"מ ורבנן ה דתנן היה ר"מ אומר כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא וחכמים אומרים בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה ו על ובדק ואשכח פלוגתא דר' ורשב"ג ז דתניא שדה שנאבד בה קבר ח הנכנס לתוכה טמא נמצא בה קבר הנכנס לתוכה טהור שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא דברי ר' רשב"ג אומר תיבדק כל השדה כולה הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן י דתניא הניח מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה דברי ר' וחכ"א יא הכל חולין הניח י' ומצא תשע היינו סיפא יב דתניא הניח מאתים ומצא מנה מנה מונח ומנה מוטל דברי ר' וחכ"א יג הכל חולין הניח

מסורת הש"ס

א) [עי' תוס' ביצה י: ד"ה הכל], ב) [לעיל ד:], ג) כתובות כו. טהרות פ"ה [מ"ס], ד) בבא בתרא נה: ע"ז ע. טהרות פ"ו [מ"ס], ה) כתובות כה: נדה סא., ו) כתובות כה:, ז) ביצה י: [תוספתא מ"ש פ"ב ה"ס], ח) ביצה י:, ט) [שוטה כח:], י) [וע"ע תוס' כתובות כו. ד"ה והלך], כ) [וע"ע תוס' ב"ב נה: ד"ה רבי אליעזר], ל) [עי' תוס' ב"מ מב. ד"ה ליפלוג ותוס' ביצה י: ד"ה חולין וע"י שם היטב גם ברש"י דהחליפו שיטתיהו],

מוסף רש"י

דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ליה. דכתיב תבערו והבאתה לכם היא הבאתה (לעיל ד:). אחד טמא. שם בו קבלות מפקיק כל דאנו ואין יודע איזהו הטמא אבל כך מוחזקים באחד מהם (כתובות כז.). טהורין. דכל חד כי אתי לקמן תלינן ליה לגמיר בטהור הלך, דהוי ליה ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור (שם). בבת אחת. באו לשאול בבת אחת, טמאין. דהיכי נימא להו טהורים אתם, חד מינייהו ודאי בטמא אזל (שם). בימות הגשמים. הוי רשות היחיד לטומאה וספיקה טמא, שהרי אין מהלכין בה בני אדם שלא לקולא הזריעה (רשב"ם ב"ב נה:). הלכתי במקום הלז. ככתבתי בבקעה זו (שם). וחכמים מטמאין. דספק פוף מה לי ב' שדות אחת מה לי ב' שדות, חדא ספיקה היא שמא הלך עד הבקר והאהיל, שמא לא הלך, וספיקו טמא (שם). ספק ביאה טהור. היכא דמספקא ליה אם נכנס באותה שדה, ואם תמצא לומר נכנס ספק אם בא עד מקום טומאה אם לאו, וספק ספיקא הוא וטהור, אבל היכא דליכא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דנכנס באותה שדה אלא שספק לו אם נגע בקבר אם לאו, חדא ספיקא היא וטמא (שם). לעולם הוא בטומאתו. אם לא נמצא הבקר שנאבד בשדה, אף על פי שנבדק כל השדה, בטומאתו הוא (בכורות כו.). בודק עד שמגיע לסלע. דודאי תאומו סלע ולמטה לא נעשה קבר שקשה הוא (שם). אבל לקרקע בתולה. שימצא קרקע קשה שלא היתה עבודה (שם). הניח מנה. ממעות מעשר שני כתיבה (ביצה י:). חולין ומעשר שני מעורבין זה בזה. האחד חולין ואינו יודע איזהו ונוטל היפה שבהן ואומר אם זו היא של מעשר הרי יפה ואם חולין היא תהא חבריתה מחוללת עליה (שם). הכל חולין. הואיל ולא נמצא כמו שהיה, תולין להקל ואומר נטל הראשון והניחו במקום אחר והניח שוב את אלו ושכח, שאין אדם מניח מעות חולין ומעות מעשר ביחד (שם). ומנה מוטל. ונשאר הן מנה ממעשר (שם). הכל חולין. הואיל ולא העלו לירושלים לא הפריון זה מזה ושניהם נטלו והניחן במקום אחר חה חולין הוא שהניח הלוס אחרי כן ושכח (שם).

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ב מהל' ממרי הל' יא סמג לאוין לט טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ב:

עב ב ג מיי' פי"ט הל' אבות הטומאה הלכה ב:

עג ד מיי' שם פ"כ הל' ט ופ"ב מהל' ממרי הלכה יב:

עד ה ו מיי' הל' ממרי שם הלכה יא ופ"ט מהלכות טומאת מת הל"י טוש"ע או"ח סי' תלט ס"ב:

ז [מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הל"א]:

עה ח ט מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלכה ג ופ"ב מהל' ממרי הלכה יב טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ג:

מוסף תוספות

א. שלא יבא הדבר לידי מכשול. תוס' הרא"ש. ב. ולא שייך למימר הכא נעמידנו על חזקתו כיון דמה נפשך טמא הוא. שם. ג. דמן התורה אוקי כל חד וחד אחזקיה. שם. ד. [ד]איכא ספק ספיקא. שם. ה. ועוד וגו'. שם. ו. הלכך פרש"י דאפי' לרבנן תלינן הכא לקולא. שם. ז. [ו]כאן חזר בו רש"י. תוס' שאנן. ח. [ד]אין לך בו אלא חדושו. מי' הר"ן. ט. [ד]מה לי ספיקא אחת מה לי תרי ספיקא. תוס' שאנן. י. וכי מצרכינן ליה ליצא מן הבית. תוס' ר"פ. יא. דהא עד השתא אמרינן היינו שני שבילין היינו בקעה, והכא משנינן לישנא אחרינא ואמרינן היינו פלוגתא. מי' הר"ן. יב. מן התורה. מי' רבינו דוד. [ו]לרבנן לא צריך בטול. מהר"ם מלאוה. יג. מ"ל. ואפי' מיירי הכא כשמונחין בדיסקיא (פי' אמתחת של עור. רש"י לקמן יג.) שאין לתלות בעכברים מ"מ תלינן בקטנים וצריך בדיקה. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

ציבור אחד חמץ ושני בתים בדוקין. ושקל עכבר ככר אחד מהן, ולא ידעינן בהי מיניהו על. פשטינן להה(א) משני שבילין, וקי"ל כר' יוחנן דאמר הכל מודים [ש]אם נשאלו לחכם שניהם ביחד דברי הכל טמאים, נשאלו בזה אחר זה דברי הכל טהורין, לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חברו, רבי יהודה מדמה ליה לבת אחת ושניהם טמאים, ור' יוסי מדמה לה לזה אחר זה ושניהן טהורין, וכן אם באו אלו הבעלי בתים ושאלו שניהם ביחד צריכין בדיקה, בזה אחר זה אין אחד מהן צריך בדיקה, בא אחד מהם לשאל על ביתו ועל בית חברו. הלכה כר' יוסי ואליבא דר' יוחנן. **ספק על ספק לא על.** פשטינן לה מבקעה בימות הגשמים שהיא רשות היחיד, וחלקו בו ר' אליעזר וחכמים, והלכה כחכמים שמטמאין, כן בכאן צריך לבדוק. על בדק ולא אשכח. פשטינן לה מדרבנן דאמרי בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה, פירוש, ארץ בתולה. על בדק ואשכח. פשטינן לה חלוקת ר' ורשב"ג, ר' אומר הקבר שנמצא הוא הקבר שאבד, רשב"ג אומר תבדק כל השדה כולה. הניח תשע ומצא עשר, חלוקת ר' ורבנן, דתניא הניח מנה ומצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבין, כלומר המנה שהניח היה מעשר שני ובא אחד והוסיף עליו מנה אחד של חולין, וחכמים אומרים הכל חולין, כלומר אותו המנה של מעשר שיני ניטל ואלו אדם אחר הניחם וכולן חולין הם. הניח עשר ומצא תשע, חלוקת ר' ורבנן, דתניא הניח מאתים ומצא מנה, מנה מונח ומנה מוטל דברי רבי, כלומר אדם בא ונטל חצים והניח חצים והמנה הנמצא מעשר שני הוא, וחכמים אומרים הכל חולין, כלומר אותם המאתים של מעשר שני נלקחו וזה המנה אדם אחר הניחו וחולין הן.

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרבן שמעון בן גמליאל ורבנן. לדרבנן [א] צריך בדיקה דמוששין שמא עכבר עשה ולא זהו שהניח ולית להו לרבנן הוא שאבד הוא שנמצא אלא כרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה [ב] אי נמי אתי אפי' כר' ומיירי כגון שאין יודע כמה ככרות הניח [ג] וצריך בדיקה שמא לא מצא כולם:

שאני אומר אדם טמא נכנס לשם. וא"ת דהכא ובפרק קמא דחולין (דף ט:) גבי צלוחית תלינן באדם טמא ובפרק קמא דנדה (דף ד.) גבי ככר הנתון על גבי הדף ומדף טמא מונח מתחיה תלינן באדם טהור ותירץ ר"מ דאמר בפ"ק דשבת (דף טו:) גזרו על ספק כלים הנמצאים [ד] ולא גזרו על ספק אוכלין הנמצאים [ה] אי נמי גבי ככר [ו] רוגלים לדבר שטהור הסירו שלא יפול על המדף ויטמא [ז]:

מפני שדרכו של תינוק לפרר. ומיירי שיש פירורין כדי כל הככר ולכך אין צריך בדיקה [ח] ואפי' לרבן שמעון בן גמליאל דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רוגלים לדבר יש שהפרורים מן הככר שהרי מיד נכנס אחריו:

מי אמרינן היינו הא דעל היינו הא דנפק. ואפילו לרשב"ג דאמר תיבדק כל השדה כולה הכא רוגלים לדבר שהרי הוא עם הככר:

או דילמא אחרינא הוא. ואפי' לר' דאמר הוא שנמצא הוא שנאבד הכא חיישינן דמסתמא הרהשונה נשאר בבית וחזו אחר שילא:

בממוניה לא אטרחוהו רבנן. פי' הכא דוק' דשמא יוציאנה [ט] או יאכלנה אבל היכא דאיכא חמץ אמר לעיל (דף ד:) דניחא ליה לאיניש דליעבד מצוה בממוניה:

ואם לא בדק בתוך המועד. פי' הקונטרס בשעה שהיא וקשה לדרבי יהודה קרי ליה שעת הביעור ואמה שיבה לשונו [י] אלא בתוך המועד היינו מתחלת שבע עד סוף הפסח ולאחר המועד יבדוק כדי שלא יתערב לו חמץ של איסור [יא] בשל היתר ואיכלנו ורש"י לא רצה לפרש כן מפני שפירש במשנה דבודקים שלא יעבור בבל יראה [יב]:

קולרין

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת פלוגתא דרשב"ג ורבנן דתניא קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית האחרת ושכח זוית מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני [א]קרדום שאבד בבית הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו או שהניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הבית טמא שאני אומר אדם טמא נכנס לשם ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת רשב"ג אומר הבית טהור שאני אומר השאילו לאחר ושכח או שנטלו מזוית זו והניח בזוית זו ושכח אמר רבא [ב]עכבר נכנס וכבר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה מפני שאין דרכו של עכבר לפרר ואמר רבא [ג]תינוק נכנס וכבר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין א"צ בדיקה מפני שדרכו של תינוק לפרר בעי רבא עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו מהו מי אמרינן היינו האי דעל והיינו האי דנפק או דילמא אחרינא הוא אם תמצא לומר [ד]היינו האי דעל והיינו האי דנפק עכבר לבן נכנס וכבר בפיו ועכבר שחור יוצא וכבר בפיו מהו האי ודאי אחרינא הוא או דילמא ארמוי ארמיה מיניה ואת"ל [ה]עכברים לא שקלי מהדדי עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר בפיה מהו חולדה ודאי מעכבר שקלתיה או דילמא אחרינא הוא דאם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח ואת"ל [ו]אם איתא דמעכבר שקלתיה עכבר בפיה הוה משתכח עכבר נכנס וכבר בפיו וחולדה יוצאה וכבר ועכבר בפי חולדה מהו הכא ודאי איהו הוא או דילמא אם איתא דאיהו ניהו כבר בפי עכבר משתכח הוה בעי אישתכוחי או דילמא [ז]משום ביעתותא הוא נפל ושקלתיה תיקו בעי רבא כבר בשמי קורה צריך סולם להורידה או אין צריך מי אמרינן כולי האי לא אטרחוהו רבנן כיון דלא נחית מנפשיה לא אתי למיכלה או דילמא זימנין דנפל ואתי למיכלה ואם תמצי לומר [ח]זימנין דנפל ואתי למיכלה כבר בבור צריך סולם להעלותה או אין צריך [ט]הכא ודאי דלא עבידא דסלקה מנפשה או דילמא זימנין דנחית למעבד צורכיה ואתי למיכליה את"ל זימנין דנחית לצורכיה ואתי למיכלה כבר בפי נחש צריך חבר להוציא או אין צריך [י]בגופיה אטרחוהו רבנן בממוניה לא אטרחוהו רבנן או דילמא לא שנא תיקו: **מתני'** [ו]ר' יהודה אומר בודקין אור י"ד ובי"ד שחרית ובשעת הביעור וחכ"א [כ]לא בדק אור י"ד לא בדק בי"ד יבדוק בתוך המועד [א]לא בדק בתוך המועד יבדוק לאחר המועד [ב]ומה [ג] שמשייר יניחנו בצינעא כדי שלא יהא צריך בדיקה אחריו: **גמ'** מ"ט דרבי יהודה רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו כנגד שלש השבתות שבתורה [1]לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור [2]שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם [3]אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם מתיב רב יוסף רבי יהודה אומר כל שלא בדק בשלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא במכאן ואילך הוא דפליגי מר זוטרא מתני הכי מתיב רב יוסף רבי יהודה אומר כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו שוב אינו בודק אלמא בשוב אינו בודק הוא דפליגי אלא רבי יהודה נמי אם לא בדק קאמר והכא בהא קמיפלגי מר סבר מקמי איסורא אין בתר איסורא לא גזירה דילמא אתי למיכל מיניה ורבנן סברי לא גזרינן ומי גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה והא [ד]תנן משקרב העומר יוצאין ומוצאין שוקי ירושלים שהם מלאים קמח וקלי

עו א מיי' פ"ג מהל' מעשה ומושב הל' טז
ופ"ב מהל' חמץ הל' יב
טוש"ע או"ח סי' תלט סעיף ד:
עז ב ג מיי' פ"ג מהל' חמץ הל' ח ט טוש"ע
או"ח סי' תלח סעיף ח:
עח ד ה ו ז מיי' שם הל' יג וטור שם:
עט ח ט מיי' שם הל' יד
וטוש"ע שם ס"ב:
פ י מיי' שם הל' יג:
פא כ מיי' פ"ג מהל' מו"מ הל' ה סמג
עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלה:
פב ל מיי' שם הל' ג
וסמג שם טוש"ע
או"ח סי' תלד סעיף ח:

רבינו חננאל

הניח בזוית זו ומצא בזוית אחרת, חלוקת רשב"ג ורבנן, וקיימא לן כרבנן דאמרי הבית טמא, שאני אומר אדם טמא נכנס לבית ונטלו מזוית זו והניחו בזוית אחרת. **אמר רבא עכבר נכנס וכבר בפיו נכנס אחריו ומצא פירורין צריך בדיקה,** שאין דרך עכבר לפרר, אלא העכבר עם הככר שנטל הלך (בו) ואלו הפירורין אינן ממנו, לפיכך צריך לבדוק, אבל אם נטל תינוק בידו ונכנס לבית ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך בדיקה, שכן דרך התינוק לפרר. **בעי** רבא עכבר נכנס וכבר בפיו ועכבר יוצא וכבר בפיו כו'. בעי רבא ככר בשמי קורה צריך סולם להורידו או לא כו'. בעי רב אשי ככר בפי נחש צריך חבר להוציאו או לא כו'. אלו כולן עלו בתיקו. **מתני' רב יהודה אומר בודקין אור ארבעה עשר ובארבעה עשר שחרית ובשעת הביעור.** ירושלמי בשעת הביעור רבא אמר שעה חמישית. וחכמים אומרים לא בדק באור ארבעה עשר יבדוק בי"ד כו', כלומר אין צריך לבדוק שחרית בי"ד אלא אם לא בדק באור י"ד, אבל אם בדק אור י"ד אין צריך אחרי כן בדיקה כלל. **פירש רב חסדא** טעמא דר' יהודה דבעי שלש בדיקות, כנגד שלש אזהרות שהזהירה תורה על השבתת חמץ. ומותבינן עליה מהא דר' יהודה אומר כל שלא בדק באחד משלשה פרקים הללו שוב אינו בודק, אלמא ר' יהודה חדא זימנא בעי. ואוקימנא לעולם חדא זימנא בעי, ובהא פליגי, ר' יהודה סבר עד שעת ביעור בודק, שאם ימצא חמץ ישרפנו, אבל אחר זמן ביעורו אינו בודק, חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. וחכמים אומרים בודק בתוך המועד ולאחר המועד, פירוש כגון שהיה במדינת הים, ובא אחר הפסח שבודק, ואם ימצא חמץ שורפו, ולא חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה. **ואקשינן** ומי גזר ר' יהודה, **והתנן** במנחות

תורה אור השלם

1. מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ:
שמות יג ז
2. שִׁבְעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּבָתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל מְחֻמָּצַת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל בַּגֵּר וּבְאֶזְרַח הָאָרֶץ:
שמות יב יט
3. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי:
שמות יב טו

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) מתני' לא בדק כו' לאחר המועד. עי' עיוק ערך מעד ודו"ק:

מוסף רש"י

ארמויי. נטל מידו (חגיגה טו:). **ובשעת הביעור.** בשעה שביעית, אבל מכאן ואילך לא יבדוק אחילו לא בדק בזמנו, דגזרינן משום לאמא אתי למיכל כשמונא אותו בפסח (מנחות סז:). **לא בדק בתוך המועד.** כלומר במועד שריפתו, דסייגו בשם (שם). **יבדוק לאחר המועד.** בתוך הפסח עצמו ולא גזרינן לאמא אתי למיכל מייר (שם). ומה שמשייר. אחר בדיקתו לאכילתו (לעיל ט:). **משקרב העומר יוצאין.** מיד כשיוצאין מוצאין שוקי ירושלים מליאות קמח וקלי מתבואה חדשה (מנחות סז:).

מוסף תוספות

א. דחוששין לאדם טמא. תוס' שאנן. ב. קאמר הכא נמי פלוגתא דרשב"ג ורבנן. תוס' הרא"ש. ג. ואם לא מפני שינוי הזוירות לא היה לו לחוש. מי' רבינו דוד. ד. שיש להם טהרה בטבילה. תוס' הרא"ש. ה. שאין להם טהרה עולמית. תוס' ר"פ. ו. שמדף טמא מונח תחתיה ואי אפשר לכבר ליפול. אלא אם כן נגע למדף טמא. תוס' חולין ט: ז. [ו]אדם טמא למה היה מסירו כמו כן היה מטמא בהסרתו. תוס' שאנן. אבל הכא ובגי צלוחית, טמאים ושהורים שכיחי ותלינן לחומרא. תוס' הרא"ש. ח. דאל"כ אע"פ שדרכו של תינוק לפרר למה אין צריך בדיקה דילמא לא אכילה כוליה. ריטב"ם. ט. לחוץ. תוס' הרא"ש. י. דהו"ל למימר אם לא בדק בתוך זמן ביעור יבדוק לאחר זמן ביעור. תוס' ר"פ. יא. ואע"ג דקי"ל כר"ש דחמץ שעבר עליו

ה) [נ]עיל ב: מנחות סז:], **ו)** [נעיל ט: וערש"י שם], **ז)** [נשון הר"ן הניחו תוי"ט ומה שמשייר בגילה לגורכו שיאכל בגילה גם בבוקר], **ד)** מנחות סז:, **ט)** [נ"ל אחר ד"ה בממוניה], **ו)** [עי' פירש"י מנחות סז: ד"ה ובשעתן], **ז)** [ועי' תוס' חולין ט: ד"ה שאני],

---

הפסח אינו אסור אלא משום קנס, דקנסוהו משום שעבר עליו בב"י ובב"י, הכא נמי קנסוהו הואיל ולא בדק ובא לשגגת לא יצא. תוס' הרא"ש. וע"ע בהשמטות מה שדנו בזה. יב. [ו]כיון דאחר הפסח הוא, אינו עובר. תוס' ר"פ.

שלא ברצון חכמים. דאיכא למיגזר דילמא כי מעסקי ביה אתי למיכל מיניה: **ר' יהודה אומר כו' מפוך שלא הפריחה לו.** קלירה כדרך כל השנה אלא בידים קוטפין המלילות מן הקרקע דהא אסור לקצור לפני העומר דכתיב (ויקרא כג) עומר ראשית קצירכם אל הכהן שהוא תחלה לקצירה זכור הוא את איסור החדש על ידי שינוי המעשה ולא אתי למיכל: **טחינה והרקדה.** שהרי קמח תגינא דהיה בידים (ה) וכשטחנוהו והרקידוהו איזה שינוי היה שם דלא ליתי למיתב לפומיה ההיא שעתא: ומשנינן **טחינה.** לא היו טוחנין אותו ברחים של מים אלא ברחים של יד דהוי שינוי לזכרון: **על גבי נפה.** לגד תחתון של נפה הופך הנפה על פניה: **אלא הא דתנן.** במנחות קוצרין בית השלחין כדרך מול קודש לעומר: **ושל בית העמקים.** תבואה הגדילה בין העמקים. וטעמא מפרש התם כתוב אחד אומרים (ו) וקצרתם את קציר קצירכם אלמא מותר לקצור קודש לעומר וכתוב אחד אומר עומר ראשית קצירכם דמשמע שהוא קודש לכל קציר הא כיצד ממקום שאתה מביא עומר אי אתה קוצר קודש לו וממקום שאי אתה מביא עומר אתה קוצר ותנן בפרק כל הקרבנות (מנחות פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית הזבלין ולא מבית השלחין ולא מבית העמקים מפני שתבואה שלהן איננה מן המובחר: **מאי איכא למימר.** הא ליכא התם שינויא דהא קוצרין קתני ומגל ולא גזרינן דילמא אתי למיכל ואוקמיה לההיא כר' יהודה במסכת מנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עא.) מדקתני סיפא אנשי יריחו קוצרין לפני העומר כו' ולא מיחו בידם חכמים ואמרינן מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו ר' יהודה: **חדש מבדל בדילי מיניה.** שהרי לא הורגלו לאוכלו כל השנה ואין למודין לפשוט יד להושיט לפיהם אבל ממן למודין הן בכך כל השנה: **דרבנן אדרבנן לא קשיא.** בתמיה. דלא משנית אלא לר' יהודה והא דרבנן נמי קשיא דבמתני' לא גזרינן והתם קתני שלא ברצון חכמים דמשמע דגזר ר' מאיר דהוא מבני פלוגתיה דילמא אתי למיכל: **הוא עצמו מחזר עליו לשורפו.** אע"ג דבעלמא גזרינן בדבר שעסוק בו שלא יושיט לפיו הכא בבדיקת חמץ ליכא למיגזר דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו אין לך זכרון לאיסור גדול מזה: **ומיכל קא אכיל מיניה.** בתמיה: **קמח וקני פגן.** ואין אלו ראויין לאכילה: **מקני ואילך.** לאחר שנתייבש בתנור אין ראוי לאכול: **מעיקרא.** בעודו רך בקליות קודם שיתיבש מאי איכא למימר: **וכי תימא.** זכור הוא ע"י הקיטוף כדאשי רבא לעיל בית השלחים דליכא קיטוף מאי איכא למימר: **אלא בדוחא.** וטעמא דרבי יהודה משום דבדילי מיניה וחמץ לא בדיל מיניה שרגיל בו כל שעה: כל גר שבגמ' היינו הכלי קרוייס"ל: **מנטפא.** טיפין דקות כשהפתילה מנערת: **ואפי' היא של חרס.** אותה שפופרת דמאיסא אפ"ה אסור דילמא אתי למיכל מינה ותגיע (ו) הנותן שמן לגר חייב משום מנעיר והמטפתק ממנו חייב משום מכבה: **ורבי יהודה מחייב.** ואע"ג דשמן הכל מדיירין בו. ורבנן אדרבנן ליכא לאקשויי דהא אוקימנא טעמא בחמץ משום דהוא עצמו מחזר עליו לשורפו: קשר של קיימא שהוא עשוי שלא להתירו לעולם הוי אב מלאכה במסכת שבת [קיא.]: **לא יהא קושרו.** דהוי קשר של קיימא אלא עונבו ולא גזרי' עגיבה אטו קשירה: **כורך.** כריכה בעלמא: **פוגדא.** חוזר חלול: **פסיקייא.** פייסל"א שכורכין סביבות שוקיים: **שלא יענבנו.** גזירה משום קשירה הוא ועסוק בכך: **קשיא דרבנן.** דשפופרת אדרבנן דחבל: **שמן.** זה בשמן הכל שנה מיחלף ואתי למיכליה: **קושרין דלי בפסיקייא.** דלאו קשר שעשוי להתקיים הוא דאינו מפסיד פסיקייא שלו בכך: **אבל לא בחבל.** שמא יניחנו שם עולמית: **אי נימא חבל דעלמא.** שתשמישו לכך ואיכא למיחש שמא יניחנו שם: **חבל דגרדי.** שאינו ראוי למילוי מים תמיד ורבי יהודה מתיר ולא גזר גבי שבת כדאוקימנא טעמא דמשום חומרא דשבת פרשי אינשי מאיסורא דיליה ומזכרין הן אבל דרבנן דהכא אדרבנן דעגיבה קשיא: ומשנינן **חבל בחבל מיחלף בו'.** והשתא אימרלו כולהו דרבנן גזרו כל היכא דמיחלף בין בשבת בין בשאר איסורי הילכך בחדש לפני העומר גזרו וכן בשפופרת וכן בחבל אבל (ז) בחמץ לא משום דמוחזר עליו לשורפו ובעגיבה נמי לא משום דלא מיחלפא ורבי יהודה גזר בכל מילי דלא בדילי מיניה ובמידי דבדילי מיניה לא גזר אבל בחדש בדילי מיניה ובכל הנך דשבת משום דבדילי מיניייהו ודקא מחמיר בעגיבה משום דקסבר היא גופא קשירה היא: **בטור.** אסור להטיל בו מוס ואפי' לגרום כדתניא מוס לא יהיה בו [ויקרא כב] אין לי אלא שלא יטיל בו מוס מניין שלא יגרוס לו ת"ל [שם] כל מוס במסכת בילה (מ:): **אין מקיזין דם.** אפי' במקום שאינו עושה בו מוס דהיינו בכל מקום שבו אם אינו חוזר ממנו עכס או פוגס שפתו או חוזו וכל דבר שאינו מוחז לקדמותו הוי מוס אידך לא הוי מוס וקא גזר רבי יהודה אטו מקום שעושה בו מוס ואע"ג דקדשים הכל בדילין מהן. מחלוקת רבי שמעון ורבי יהודה בתורת כהנים (ו) : על

הוא דכל היכא דלא בדיל מיניה גזר ביה ר' יהודה, והתנן לא יקוב אדם שפופרת של ביצה כו', ור' יהודה מתיר, הנה השמן לא בדיל מיניה, ולא גזר ר' יהודה שמא יסתפק מן השמן שבשפופרת של ביצה. ושנינן שאני שבת דחמיר ליה. אינו והא קשירת דלי בחבל דשבת היא וחכמים מתירין לענבו ור' יהודה אוסר, קשיא דרבנן אדרבנן ודר' יהודה אדר' יהודה. ושנינן רבנן אסרי בשפופרת דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מיניה, דשמן בשמן מיחלף, כלומר הרואה אותן אוכל שמן יאכל גם הוא זה, לפיכך גזרו לעשות שפופרת על פי הנר, אבל הרואה אותן עונב בשבת לא יקשור, דאתי למימר אלו היתה הקשירה מותרת לא היה עונב אלא קושר, לפיכך לא גזרו בו, ור' יהודה לאו משום דגזר עגיבה אטו קשירה אלא משום דסבר העגיבה קשירה מעליא היא. והא דרמינן דרבנן אדרבנן קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל כו', ור' יהודה דאמר בהדיא כל קשר שאינו של קיימא מותר, וכן הא דרמינן דר' יהודה אדר' יהודה, והתניא בכור שאחזו דם כו', דברים פשוטין הן.

קוצרין בית השלחין. פירש רש"י ממקום שאי אתה מביא אתה מביא קומר וכו' ובית השלחין וכל הנהו אע"ג דתניא בפרק כל הקרבנות (מנחות דף פה.) אם הביא כשר כיון דלכתחלה לא יביא חשבינן ליה ממקום שאי אתה מביא ואין לתמוה מי איכא מידי דמלאוריית לכתחלה אסור ובדיעבד שרי דאיכא מילי טובא דבעינן איסנה הכתוב עליו לעכב כגון קדשים (א): **אבל לא גודשין.** דבגדישה ליכא פסידא אם יתמין אחר

העומר דדוקא משום פסידא התירו קצירה שממהרין ליקצר משאר פירות ואי לא קצרי להו פסדי והא דשרי רבי יהודה קמח וקלי לעיל (ב) יש לומר משום עולי רגליס הקילו ור' מאיר אוסר בקמח (ג) ושרי קצירה לקמן בפ' מקוס שנהגו (דף טו.) דקתני במילתיה קוצרין בלולן חכמים והיינו משום פסידא וכן פי' הקונטרס במנחות ואם תאמר א"כ מאי פריך (ד) דילמא הכא שרי רבי יהודה משום פסידא אבל גבי חמץ גזרינן ויש לומר משום מצות ביעור יש להתיר כמו משום פסידא: **כורך עליו פונדא.** לאו דוקא כורך דאפילו לקשור יכול (ה) דלא מבטל ליה ובלבד שלא יענבנו (ו) אחבל קאי:

כל היכא דבדיל מיניה לא גזר ר' יהודה. דר' מאיר אדר"מ לא רצה להקשות דלעיל גזר גבי חדש (ד) וגבי בכור לא גזר דבפרק כל פסולי המוקדשין (בכורות לג: וסס) תניא בכור שאחזו דם מקיזין לו במקום שאין עושין לו מוס דברי ר' מאיר ורבי יהודה אומר וכו' (ה) משום דאיכא (ט) פסידא לשנויי שאני בכור דאיכא פסידא (ט) : זה

שלא ברצון חכמים (הן עושין) דברי ר"מ רבי יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין ולא קא גזר ר' יהודה דילמא אתי למיכל מיניה אמר (א) (ב) רבא שאני חדש מתוך שלא התרת לו אלא על ידי קטוף הוא זכור א"ל אביי תינה בשעת קטיפה טחינה והרקדה מאי איכא למימר הא לא קשיא טחינה ברחיא דיד הרקדה ע"ג נפה אלא הא דתנן (ג) קוצרין בית השלחים ושבעמקים אבל לא גודשין ואוקימנא כרבי יהודה מאי איכא למימר אלא אמר אביי חדש בדיל מיניה חמץ לא בדיל מיניה אמר רבא דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא (ג) דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנינן דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל קאכיל מיניה רב אשי אמר דר' יהודה אדר' יהודה לא קשיא קמח וקלי תנן (ג) הא דרב אשי (ד) בדותא היא התינה מקלי ואילך מעיקרא עד קלי מאי איכא למימר וכ"ת על ידי קיטוף כדרבא אלא קוצרין בית השלחין ושבעמקים ואוקימנא כרבי יהודה מא"ל אלא דרב אשי בדותא היא וכל היכא דלא בדיל מיניה מי גזר רבי יהודה (ד) והתנן (א) לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה בצד הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס ור' יהודה מתיר התם משום חומרא דשבת מבדל בדילי ורמי דשבת אשבת (ה) דתניא חבל דלי שנפסק לא יהא קושרו אלא עונבו רבי יהודה אומר כורך עליו פונדא או פסקיא ובלבד שלא יענבנו קשיא דרבי יהודה אדרבנן דרבנן אדרבנן לא קשיא שמן בשמן מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלף דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא טעמא דרבי יהודה לאו משום דגזר עניבה אטו קשירה אלא משום דקסבר עניבה גופה קשירה היא ורמי רבנן אדרבנן (ו) דתנן (ב) קושרין דלי בפסקיא אבל לא בחבל ורבי יהודה מתיר חבל דמאי אילימא חבל דעלמא ורבי יהודה מתיר קשר של קיימא הוא דודאי אתי לבטולי אלא פשיטא דגרדי וגזרו רבנן חבל דגרדי אטו חבל דעלמא אין חבל בחבל מיחלף עניבה בקשירה לא מיחלפא וכל היכא דבדיל מיניה לא גזר רבי יהוד' (ד) והתניא (ז) בכור שאחזו דם אפי' הוא מת אין מקיזין לו דם דברי ר' יהודה וחכ"א (ח) יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום התם מתוך שאדם בהול על

שאינו של קיימא מותר, וכן הא דרמינן דר' יהודה אדר' יהודה, והתניא בכור שאחזו דם כו', דברים פשוטין הן.

פג א מיי' פ"ה מהל' שבת הלכה יב סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' רסה סעיף ח:

פד ב מיי' פ"י מהלכות שבת הלכה ג סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שח סעיף ד:

פה ג מיי' פ"ג מהלכות כמוכות הל' יג סמג לאוין שמג טוש"ע י"ד סי' שיג סעיף ו:

לעזי רש"י

קרוישי"ל. מנורה. פיישל"א [פיישול"א]. חגורה, רצועה.

מוספך תוספות

א ג"ע. דהא איכא מילי טובא בקדשים. תוס' שאנן. ב. [ו]הא התם ליכא פסידא. מי' הכ"ן. ג. דמשום עולי רגלים ליכא למישרי. שם. ד. דר' יהודה אדר' יהודה. שם. ה. דהא ר' יהודה גופי' שרי קשירה בחבל גרדי וכ"ש דאיכא למישרי בפונדא או פסיקיא. שם. ו. לא קאי אפונדא או פסיקיא אלא. שם. ז. אע"ג דבדילי מיניה. שם ח. אלמא לא גזר ר"מ. תוס' הרש"ש. ט. דשמא ימות הבכור. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

שלא ברצון חכמים דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר ברצון חכמים היו עושין, דאלמא מתעסקין היו בחדש בזמן איסורו, ולא גזר ר' יהודה שמא יאכל ממנו. ופריק רבא שאני חדש הואיל ולא התירו חכמים לקצור כדרכו אלא בקטוף, כדכתיב וקטפת מלילות, דכור הוא כי אסור לאכול מן החדש, וכן בטחינה לא התירו לו לטוחנו אלא ברחים של יד, והרקדה ע"ג נפה, כיון דחזי כל הני שינויי אתי למדכר ולאימנועי. ואקשינן בית השלחין, דתנן קוצרין בית השלחין מאי איכא למימר, הנה קוצרין בלא שינוי. ופריק אביי חדש בדיל מיניה, פירוש מובדל הוא ממנו מכמה זמן ואינו אוכלו אלא עד שיראה שהותר, אבל החמץ שאינו מובדל ממנו כלל אלא אוכלו בכל שעה יתראה לו כי בהתירו עומד ויבא לאכול ממנו, לפיכך גזרו עליו. אמרינן עלה והא דקשיא ר' יהודה אדר' יהודה שנין כאבי, והא דתנינן במתניתין בלשון חכמים הוא ר' מאיר. קשיא דר' מאיר אדר' מאיר, אמאי בחמץ לא גזר ובחדש גזר. ושנינן הנה הוא מחזר על החמץ כדי לשרפו על החמץ כדי לשרפו לא גזרו, אבל החדש דלא מתעסק ביה כדי לשרפו, אלא כדי לאכלו מתעסק ביה גזרינן ביה. **ובא רב אשי** לפרק שאני חדש דקמח וקלי תנן, כלומר לא התירו לו אלא על ידי קליה. ודחינן לה הכי הא בריתא היא כלומר חיצונה היא ולא נשנת בין החכמים. ואקשינן אפירוקא דאביי, וכללא שתהא השמן מטפטף כל שעה לתוך הנר, וטעמא משום גזירה שמא יסתפק הימנו ויין שהקלטו לנר חייב משום מכבה, ואפילו אותה שפופרת של חרס דמאיסא ליה גזרינן (שבת כט:). **חבל דלי שנפסק.** בתמעניתא (שבת קיג.) **לא יהא קושרו.** דקשר של קיימא הוא לעולם (שם). **כורך עליו פונדא.** מחבר שני דלתי הסיפוק זה על זה וכוכך עליהם פונדא חוזר חלול, או **פסקיא.** פייסול"א (שם). **ובלבד שלא יענבנו.** לחבל, דר' יהודה סבר גזירנן עגיבה אטו קשירה וכדנן לא גזרו (שם). **קושרין דלי בפסקיא.** על פי הסור דפסקיא לא מבטל ליה התם (שם). **אבל לא בחבל.** דמבטל ליה התם והוי קשר של קיימא, שהרי קשור ותלוי שם תמיד (שם). **בחבל דגרדי.** פליגי דגרדי לה ולא מבטל לה (שם). **חבל בחבל מיחלף.** אינו ניכר בין זה לזה ואי שרינן דגרגדי אתי למישרי בדעלמא (שם). **בכור שאחזו דם.** אפילו מת. אם לא יקזיזנו, **אין מקיזין לו דם.** ואפילו במקום שאין עושין בו מוס, דיכול לחזור ולהתרפאות המכה (בכורות לג:). **יקיז ובלבד שלא יטיל בו מום.** שלא יתמוך ושלא יפגום את חזוו ואת ניב שפתיו שאין עושה בו מוס אתי למעבד במקום מוס (בכורות לג:).

זה ידע בעיבורו של חדש. וה"ה דה"מ למימר[א] זה ידע בחסרונו של חדש וזה לא ידע דחדש שעבר חסר היה והקשה ריב"א ומה אלו דייקינן בהני סהדי דתרוייהו ידעי בעיבורו של חדש וה"ל עדות מוכחשת ואין ניקוס וניקטול מספיקא דהכי פריך בסמוך אע"ג דבפ' בן סורר (סנהד' סט.) דייק מהכא דרובא דלאינשי עבידי דטעי בעיבורא דירחא מ"מ מה נפסיד אם נדקדק בהם[ב] וי"ל דהכא דייקינן בהו שפיר כיון דשייל להו באיזה יום וקמיכווני ליום אחד ש"מ שזה לא ידע[ג] ומ"מ שפיר מוכיח בבן סורר (שם) מהכא דאזלינן בתר רובא בדיני נפשות דרובא טעי בעיבורא דירחא דאי לא אזלי' בתר רובא כיון שזה אומר בשניים וזה אומר בשלשה מיד ה"ל מוכחשין וכי הדר מכווניס ליום אחד ה"ל מוזר ומגיד תדע דהא אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן בטלה אע"פ שמכווניס ליום אחד ולא אמרינן דטעו בשני עיבורים דבתרי עיבורי לא טעו אינשי ומשגיגן להו מוזר ומגיד: **אחד אומר בשתי שעות.** וא"ת אמאי עדותן קיימת אילו דייקינן בהני סהדי הא דקאמר שתים בתחילת שתים וה"ל קודם הנץ החמה ועדותן בטלה כדאמר לקמן דתחילת שעה שניה קודם הנץ החמה הוא דמהלך אדם ביום עשר פרסה שהן מ' מילין ומעלות השחר עד הנץ החמה מהלך ה' מילין כדאמר במי שהיה טמא (לקמן פג:) וזה עולה לשעה ומחצה וי"ל כשזה אומר קודם הנץ החמה וזה אומר לאחר הנץ החמה דמדקדקין בהנץ לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות[ד] ואין בני אדם בקיאין בשעות וסברין שהשניה התחילה אחר הנץ החמה: אלא

מתני' [ה]ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר [ו]אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על [ז]גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין [ח]ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש: **גמ'** [ט]תנן התם [י]אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה [כ] עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש [ג]אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטלה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה [כ] דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר עדותן קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה לדברי רבי מאיר [מ]אין אדם טועה ולא כלום מעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת והא דקאמר שתים בסוף שתים והא דקאמר שלש בתחלת שלש לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה איכא דאמרי אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו לדברי ר"מ אדם טועה משהו מעשה כי הוה או בסוף שתים הוה או בתחלת שלש וחד מינייהו טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש וחד

עדותן בטלה. אפילו לרבי יהודה דבחמש חמה במזרחו של רקיע ויכול להכין על ידי הגל כשנותן ידו כנגד המזרח הוה הגל לגד מערב: **ובשבע חמה במערב.** והגל לגד מזרח: **כשתמצא לומר.** כשתדקדק בדבריהם ותעמוד על מכונם תמצא לדברי רבי מאיר דמקיים עדות דב' וג' ומבטל של ג' וש"ל ה' אין אדם טועה ולא כלום ולדברי רבי יהודה דמקיים אף שלש וחמש אדם טועה חצי שעה. לרבי מאיר אין אדם טועה [נ] כלום והטועה שקרן הוא והאי דמקיים רבי מאיר עדות של שתים ושלש משום שנייהם העידו על רגע אחד דמעשה כי הוה במיפק תרתי ומעייל תלת ביציאתה של שניה כשהשלישית נכנסת ושניהן כך העידו דהאי דאמר שתים בסוף שניה קאמר והאי דקאמר כו'. ולקמן [יב.] פריך מי יודע שכוונתן לכך היתה דילמא האי דקאמר שתים בתחלת שתים קאמר ויש חילוק ביניהן והואיל ולר"מ אין תולין בטעות הרי הן שקרין: **ולדברי רבי יהודה.** תולין בטעות חצי שעה כילכך כי אמר האי בשלש והאי בחמש עדותן קיימת דמעשה כי הוה בפלגא דארבע כו' וזה אמר בסוף שלש וזה בתחלת חמש וכל אחד מהן טועה מן המעשה חצי שעה. ולקמיה [שם] פריך ליה היכי מהדרינן לגרופי עדותן הוה לן למימר דהאי בתחלת ג' קאמר והאי בסוף חמש קאמר ויש חילוק גדול ביניהן וכולי האי לא טעו ותחלק עדותן וגליל את הנפש: **וחד מנייהו קא טעי משהו.** אם בסוף שתים הוה האי דקאמר שלש בתחלת שלש וקא טעי משהו ואי בתחלת שלש האי דקאמר שתים בסוף שתים וקא טעי משהו: **לדברי רבי יהודה.** מעשה הוה בסוף שלש

על ממונו אמרינן אי שרית ליה במקום שאין עושין בו מום אתי למעבד במקום שעושין בו מום ורבנן כל שכן דאי לא שרית ליה כלל אתי למעבד ומי אמרינן לרבי יהודה אדם בהול על ממונו [ו]והתנן ר' יהודה אומר אין [ז](מקדרין) הבהמה בי"ט מפני שהוא עושה חבורה אבל מקרצפין וחכ"א אין מקדרין אף אין מקרצפין [ח]ותניא איזהו קידור ואיזהו קרצוף קידור קטני' ועושין חבור' קרצוף גדולים ואין עושין חבורה התם דאי שביק ל' מיית אמרינן אדם בהול על ממונו הכא אי שביק ל' צערא בעלמא הוא לא אמרי' אדם בהול על ממונו ור' יהודה מאי שנא גבי חמץ דגזר [ט]ומאי שנא גבי קרצוף דלא גזר לחם בלחם מיחלף קידור בקרצוף לא מיחלף: **מתני'** [ה]ר"מ אומר אוכלים כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר [ו]אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ועוד א"ר יהודה שתי חלות של תודה פסולות מונחות על [ז]גב האיצטבא כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין [ח]ר"ג אומר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש: **גמ'** [ט]תנן התם [י]אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה [כ] עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חודש וזה אינו יודע בעבורו של חדש [ג]אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטלה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה [כ] דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר עדותן קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אין אדם טועה ולא כלום לדברי רבי יהודה אדם טועה חצי שעה מעשה כי הוה בפלגא דארבע הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמיה והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחוריה איכא דאמרי אמר אביי כשתמצא לומר לדברי רבי מאיר אדם טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו לדברי ר"מ אדם טועה משהו מעשה כי הוה או בסוף שתים הוה או בתחלת שלש וחד מינייהו טועה משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שעה ומשהו מעשה כי הוה או בסוף שלש או בתחלת חמש

שעות ביום ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת, אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטלה, ר' יהודה אומר עדותן קיימת. ואתי אביי לאוקמינהו ללישנא קמא דידיה לדברי ר"מ אין אדם טועה ולא כלום, לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה, וללישנא בתרה דיליה לדברי ר' מאיר אדם טועה משהו, ולדברי ר' יהודה אדם טועה שעה ומשהו.

עין משפט נר מצוה

פו א מיי' פ"א מהל' ממרים ומגלה הלכה ט סמג לאוין עו טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ח:

פז ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הל' ד טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ז:

פח ג שם הלכה ה:

הגהות הב"ח

(**א**) גמ' בשלשה בחדש עדותן קיימת: (**ב**) שם ואחד אומר בתמם עדותן בטלה ר' יהודה אומר כל"ל ומיכות דברי ר' מאיר נמחק: (**ג**) רש"י ד"ה בשמנגא לומר וכו' טועה ולא כלום והטועה שקרן:

גליון הש"ס

גמ' ומ"ש גבי קרצוף. ק"ל הא קידור הוא מתכוין ולא דרבנן דהא אינו מתכוין ולא הוי פ"ב כמבואר לקמ' בגילה דאמר ר"י לטעמיה דדשמ"מ אסור ומ"כ הוי רק איסור דרבנן דהא בשבת דף מא ע"ב מתו' ד"ה מיתי כתבו דלר"י דבר שאינו מתכוין בשב' הוי דרבנן וכ"כ תו' ביומא דף לד ע"ב וכ"כ רש"י בשבת דף קכא ע"ב ד"ה לפי תומו ואם כן מש"ה לא גזר קוקיוף אטו קידור דקידור גופיה הוא דרבנן אבל במתן גזרינן שמא יאכל דהוי דאורייי ועע"ג. אח"ז מצאתי בעזה"י שהקשו כן בתוס' יבמות יומא דף לד ע"ב:

מוסף רש"י

אין מקרדין. במגרדת של נחל ששניה דקות (ביצה כג.). מקרצפין. במגרדת של עץ ששניה גסות ואין עושה חבורה (שם). ושורפין בתחלת שש. ולא יתמין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה לפי שאדם טועה בשעה (לעיל ד:). **ר' יהודה אומר.** טועה אדם יותר מכאן וצריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל מסוף ארבע ולמעלה (שם). ותולין כל חמש. לא אוכלין ולא שורפין, כלומר אין צריך לשרוף, ומאכיל לבהמתו כל חמש אבל הוא לא יאכל (שם). שזה יודע בעבורו של חדש. זה שאמר בשנים יודע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום שלשים מתחדש שעבר היה (שנהדרין מ.) וכ"ח ביום ל"ח, וזה שאמר בג' שבור שהחדש שעבר חסר וחשב כ"ח מיום ג' (שם שם.). **ר' יהודה אומר** עדותן קיימת. דכולי האי טעי אינש (שם מ.).

מוסף תוספות

א. אם היה חדש שעבר חסר. מ' סר"ן. ב. [ו]אמאי סמכינן בספק נפשות ארובא. שם. והכתיב ושפטו העדה והצילו העדה. תוס' ר"פ. ג. משום דטעו בעיבורא דירחא. מי' סר"ן. ד. שלא הזכירו הנץ החמה. תוס' שאנן.

מסורת הש"ס

ה) ביצה כג. [עדיות פ"ג מי"ב], ו) [ל"ל מקרדין וכ"ל בעדיות פ"ג מי"ב וכן בביצה כג. במשנה ובגמ' וכן בעיבור וכ"ל בתוספתא' דביצה פפ"ב וכ"ה בתוי"ט], ג) ביצה שם [תוספתא דביצה פפ"ב], ד) לעיל ד: לקמן כא., ה) [במשנה שבמשניו איתא גג וכן גרס התוי"ט], ו) לקמן כא., ז) סנהדרין מ. [סט.], ח) [סנהדרין מ.], ט) בס"ת: מקרדין, י) [לקמן יג.],

לעזי רש"י

אשטרילי"ר [אישטרילי"ר]. לקרד (לקרצף בחוזקה).

רבינו חננאל

ולדבי יהודה מי אמרינן אדם בהול על ממונו, דאי שרית ליה בחדא אתי למעבד טובא, והתנן ביום טוב בפ"ב ר' יהודה אומר אין מקרדין ביום טוב מפני שעושה חבורה, אבל מקרצפין. וחכמים אומרים אין מקרדין אף לא מקרצפין. והתניא איזהו קירוד קטנים ועושין חבורה, ואיזהו קרצוף גדולים ואין עושין חבורה, פירוש קירוד כמין תולעים והוא רמש, כגון אינכא דשכיחין בבשר הבהמה ואין מפרידין הקטנים מבשר הבהמה אלא בעשיית חבורה, כגון האלכא שאין שולפין אותה מן השער אלא בקושי, אבל הפרדת הגדולים נקראת קרצוף. והנה התיר ר' יהודה הקרצוף ולא חשש מתוך שהוא בהול על ממונו, כיון שתתיר לו הקרצוף שמא יעשה הוא הקירוד. ופרקינן התם דגבי קירוד דלא מתה הבהמה מנשיכת הרמש הזה, אלא צערא בעלמא הוא דאית ליה. לא גזר רבי יהודה הקרצוף אטו הקירוד, דקירוד נמי אפשר דעביד ליה לאורתא, אבל הכא גבי בכור אי שרית ליה להוציא דם במקום שאין (עושין) עושה בו מום, כיון שהוא בהול על ממונו אתי למעבד במקום שעושה בו מום. וחמץ נמי דמיחלף במצה דכולה פת היא גזר ר' יהודה, קרצוף בקירוד דלא מיחלף, דתני גדולים והני קטנים לא גזר. מתני' ר' יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש. פירוש דחייש ר' יהודה דילמא אתי למטעי בין שעה רביעית לששית. תנן התם בסנהדרין פ"ה, אחד אומר בשתים בחדש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת. פירוש שניהם ביום אחד מעידין, אלא שהאומר בשנים יודע שהחדש שיצא מעובר היה, והאומר שלשה לא היה יודע שהחדש שיצא מעובר היה, אלא מחשב לו יום שלשים מן החדש שנכנס, ולפיכך אמר בשלשה. אחד אומר בשתי

אלא אמר רבא לדברי ר' מאיר אדם טועה ב' שעות חסר משהו. ואם תאמר מ"כ אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה נימא דעודדא ברביעית הוה וי"ל דסבר רבא דאין לתלות הטעות בשניהם אך יש להקשות אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה אילו דייקת בהני סהדי דילמא האי דקאמר בג' בסוף ג' [א] ויש לומר דלהמייר ולקיים עדותן נא בדקינן להו [ב]:

באיזה יום. תימה כיון דכבר כיוונו יום אחד לחדש למה למשיילינהו באיזה יום והלא אפי' נא כיוונו איזה יום ה"ל מחזרין ומגידין ואין יכולין לחזור בהם אחר כדי דבור ויש לומר כיון דז' חקירות ילפינן מקראי בפרק היו בודקים (סנהדרין דף מ'.) גרי' שלא יכחישו זה את זה ושלא יכחישו את עצמן [ג] א"נ נפקא מינה לאחד אומר בג' במודש ואחד אומר בג' [ד] כדפרישית: **לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף ה'.**

הקשה ריב"א אמאי לא נתלה הטעות במזימים [ה] וכשאומרים המזימים עמנו הייתם עד סוף ה' נאמר שטעו וקרו לד' ה' והמעשה היה בה' [ו] ולא יהיו מוזמים בכך ונהי שהעדות מוכחשת היא שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' מ"מ מוזמים לא יהיו ואור"י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים כדפרישית לעיל: ויכול שניהם אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת והוינן בה מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות ואמרינן חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות עדות שאתה יכול להזימה היא ואי אמרת טעי אינש כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא דאמרי מטעי קטעינן דיהבינן להו כולי טעותייהו לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי ולרבי יהודה יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא

מסורת הש"ס

א) פ"ה דסנהדרין מ., ב) [נ"ל ותנן], ג) [סס], ד) [אמר כל"ל], ה) [ותנן], ו) [נ"ל בשם אומ' אני יודע], ז) דנדרים יט,

תורה אור השלם

1. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה
במדבר לה כד
2. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ:
במדבר לה כה

הגהות הב"ח

(א) גמ' בודקין אותן בשבע: (ב) רש"י ד"ה אמר רבא וד"ה והא רחמנא הד"ה: (ג) ד"ה אלא אמר רבא לר' מאיר שהיה מקיים עדותן אדם טועה וכו' את אלו דהיינו שתי שעו' כל"ל: (ד) ד"ה מעשה וכו' אדם טועה הס"ד ולא"מ ד"ה ולר' יהודה כו' משהו הס"ד: (ה) ד"ה היו בודקין אותן: (ו) ד"ה חקירות אחד מהן איני:

מוסף תוספות

א. והאי דאמר חמש בתחילת חמש וחד מינייהו טעי בציר משיעורא דאדם טועה. מי' הר"ן. ב. דדוקא להקל בדיקנן להו כדאמר רחמנא ושפטו העדה וגו' תוס' הרא"ש. ג. דהא דאמרינן דאינו מגיד וחוזר ומגיד היינו בדבר התלוי בסברא כגון בדיקות. תוס' ר"פ לעיל יא: ד. דצריך למשיילינהו באיזה יום. מי' הר"ן. ה. ב' שעות לר"מ ולר"י ג'. תוס' הרא"ש. ו. ולא היו עמהם כי אם עד סוף רביעית. שם.

רבינו חננאל

רבא רבא ודחה להני תרי לישני דאביי ופשוטות נינהו. ואוקמי' רבא הכי, לדברי ר' מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו, ומעשה כי הוה, פירוש השעה שראו העדות אי בתחלת שעה שניה היה, וזה שאמר שנים שפיר אמר, והאי דאמר שלש טעה שתי שעות חסר משהו, לפיכך אמר עדותן קיימת, אי בסוף שלש היה המעשה, והאי דקאמר בשתי שעות טעה שתי שעות חסר משהו, והאי דקאמר שלש שפיר קאמר, לדברי ר' יהודה אדם טועה ג' שעות חסר משהו, מעשה כי הוה בתחלת שעה ג' הוה, והאי דקאמר ה' טועה ג' שעות חסר משהו, או בסוף ה' היה המעשה, והאי דקאמר ג' טועה ג' שעות חסר משהו. ואקשינן על הא דרבא, תנן היו בודקין אותן בשבע חקירות, אחת מהן באיזו שעה, וקתני סיפא מה בין חקירות לבדיקות, אמר אחד בחקירות איני יודע עדותן בטלה, בבדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת, והוינן בה מכדי חקירות ובדיקות תרוייהו מדאורייתא נינהו, דכתיב ודרשת וחקרת. ומתרגמינן ותבדוק. מה לי חקירות מה לי בדיקות. ואמרינן חקירות כי אמר איני יודע הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל עדות שאינך יכול להזימה אינה עדות, ואי ס"ד טעי אינש כולי האי, חקירות דאיזו שעה עדות שאינך יכול להזימה היא, שאם כיוונו שני העדים ויעידו בשעה ג' וזימום בשעה ג', יאמרו טעינו שעה ה' היה המעשה, וכיון שאמרת יתכן שיטעו זה השיעור, הדין עמהם, (על זה הדין) נימצא כי בטלה תורת חקירות דאיזו שעה שהיא לדברי הכל, בין לת"ק דאמר שבע חקירות הן, בין לר' יוסי דאמר שלש חקירות הן, ואלו הן איזה יום איזו שעה איזה מקום, מ"מ לדברי הכל איזו שעה הכל מודים שהיא מן החקירות. ופריק רבא דיהבינן להו כולה טעותייהו, פירוש כל עדות שיעיד שיתכן שיטעו, אבל אם יעידו בשעה ה' אין נותנין שלש שעות שהן ה' וששית ושביעית בטעותם. למה שבחמש חמה במזרח, ובשבע חמה במערב, ואין אדם טועה בזה, וכענין הזה נותנין למעיד בשעה שביעית, ולא יוזמו אלא אם כן יעידו עליהם כי עמנו הייתם משעה שביעית עד שעה עשירית. ואם יעידו בשעה ט' לא יוזמו, אלא עד שיעידו שהיו עמהם משעה שביעית עד שעה י"א, ולמה שנינו אחד אומר בשתי שעות ולא שנינו אחד אומר בשעה ראשונה שהוא שחרית ושעה י"ב שהוא ערבית אין אדם טועה בהן. ודייקי' הני מילי מדקתני ר' יהודה אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותן קיימת, ואמר רבא מעשה כי הוה בתחלת ג' שעות הוה, וטעי האי דאמר ה' ג' שעות חסר משהו לאחריו. אי בסוף ה' הוה מעשה, והאי דקתני ג' טעי ג' שעות חסר משהו לפניו ומצטרפי, ש"מ דטעי אדם זה השיעור לפניו ולאחריו, וכענין הזה אליבא דר' מאיר שתי שעות חסר משהו, ונלתי השעות שאין בן אדם טועה בהן, כגון שעה ראשונה שאין אדם טועה בה שהיא ג', וכ"ש ד' וכיוצא בה.

וחד מינייהו קטעי שעה ומשהו אזל רב הונא בריה דרב יהודה אמרה לשמעתתא קמיה דרבא אמר ומה אילו דייקינן בהני סהדי דהאי דקאמר שלש בתחלת שלש והאי דקאמר חמש בסוף חמש והויא עדות מוכחשת ולא קטלינן ואנן ניקום ונקטיל מספקא ורחמנא אמר [1] ושפטו העדה [2] והצילו העדה אלא אמר רבא לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו לדברי רבי מאיר אדם טועה שתי שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שתים או בסוף שלש וחד מינייהו קטעי ב' שעות חסר משהו לדברי רבי יהודה אדם טועה שלש שעות חסר משהו מעשה כי הוה או בתחלת שלש או בסוף חמש וחד מינייהו קטעי שלש שעות חסר משהו (ו)[א]תנן היו בודקין (ו) אותו בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום (ז)(ותניא) (ז)[ב]מה בין חקירות לבדיקות חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה בדיקות אפילו

אלא אמר רבא לדברי ר' מאיר אדם טועה ב' שעות חסר משהו. ואם תאמר מ"כ אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה נימא דעודדא ברביעית הוה וי"ל דסבר רבא דאין לתלות הטעות בשניהם אך יש להקשות אחד אומר בג' וא' אומר בה' אמאי עדותן בטילה אילו דייקת בהני סהדי דילמא האי דקאמר בג' בסוף ג' [א] ויש לומר דלהמייר ולקיים עדותן נא בדקינן להו [ב]:

באיזה יום. תימה כיון דכבר כיוונו יום אחד לחדש למה למשיילינהו באיזה יום והלא אפי' נא כיוונו איזה יום ה"ל מחזרין ומגידין ואין יכולין לחזור בהם אחר כדי דבור ויש לומר כיון דז' חקירות ילפינן מקראי בפרק היו בודקים (סנהדרין דף מ'.) גרי' שלא יכחישו זה את זה ושלא יכחישו את עצמן [ג] א"נ נפקא מינה לאחד אומר בג' במודש ואחד אומר בג' [ד] כדפרישית: **לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף ה'.**

הקשה ריב"א אמאי לא נתלה הטעות במזימים [ה] וכשאומרים המזימים עמנו הייתם עד סוף ה' נאמר שטעו וקרו לד' ה' והמעשה היה בה' [ו] ולא יהיו מוזמים בכך ונהי שהעדות מוכחשת היא שהרי אותו שאמר שתים לא היה יכול לטעות עד ה' מ"מ מוזמים לא יהיו ואור"י דלא תלינן הטעות כלל בשני עדים כדפרישית לעיל: ויכול שניהם אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת והוינן בה מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות ואמרינן חקירות אמר אחד מהן איני יודע עדותן בטילה דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות עדות שאתה יכול להזימה היא ואי אמרת טעי אינש כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה היא דאמרי מטעי קטעינן דיהבינן להו כולי טעותייהו לרבי מאיר יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה עד סוף חמש ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי ולרבי יהודה יהבינן להו מתחילת שעה ראשונה ועד סוף ששית ובדין הוא דניתיב להו מעיקרא טפי אלא

מוסף רש"י

באיזו שבוע. של יובל (סנהדרין מ.) **באיזו שנה.** של שבוע (שם) **בכמה בחדש.** בעצרים ומעשה בעצרים ומעשה (שם) **באיזה יום.** של שבת, אף על פי שאמרו בכך וכך בחדש, אף על פי כן שואלין לכן באיזה יום בשבת היה, לפי שכל השבע הללו באות להפילן לידי זומה ושמא יש עדים לזימון ואין מעלין על לבן משמון של חדש אם היו אלו עמהן אומו היום במקום אחר, וכשאולין אותן באיזה יום וכסו אומרים ביום פלוני, מכריס עדי זומה להזימם (שם). **באיזו שעה.** של יום, שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן אותה שעה (שם). **באיזה מקום.** שזו היא המועלת להכיל את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מצומי (שם). **חקירות** אמר אחד מהן איני יודע עדותן **בטילה.** דשבע חקירות מקראי נפקא לן וצעינן בכולהו שתהא יכול להזימן, דהזמה כתיבא בהו וכיון דאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו בשאתה חקיר, וכיון דלא אפשר לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל העדות ואפילו הן מאה, דאין עדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן כדאמרינן במס' מכות (ה:) מגין שאפילו הן מאה תלמוד לומר עדים (סנהדרין שם). כל עדותן בטלה שבגמרא, הוא והן פטורין (שם). **בדיקות.** אפילו אמרו כולם אין אנו יודעין, מצות הזמה דאויב להתקיים בהן דאין אנו אלא בחקירות לומר עמנו הייתם בשאתה שעה במקום אחר (שם).

פט א מיי' פ"ו מהלכות עדות הלכה ד סמג עשין קט:
צ ב מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ח:

רבינו חננאל (המשך)

אדם משעה שניה של יום עד שעה ששית, ומשעה שביעית עד שעה י"א של יום, יהבינן להו לר' מאיר שתי שעות חסר משהו, ולר' יהודה שלש שעות חסר משהו, כיצד לר' יהודה אם יעידו בשעה שניה של יום, צריכין המזימין להעיד כי עמנו הייתם משעה שניה עד סוף שעה רביעית, ואם יעידו בשלישית יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד ה', ואם יעידו בשעה ד' יאמרו עמנו הייתם משעה שניה עד שעה ששית, כשם שיש לומר טעו לפניהם ג' שעות חסר משהו, כך י"ל טעו לאחור, וכל היכא דאיכא למתלי בטעות תלינן ולא קטלינן, אלא אם יעידו המזימין שהיו עמהן כדי

ניכול כולה שית. לאו דוקא כולה שית דהא צריך לשרוף תוך שש[א]: **ולהך** לישנא דאדם טועה שעה ומשהו ניכול עד סוף חמש. אפי' טעה בשתי שעות היה יכול להקשות ניכול עד סוף חמש [ב]שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב: **בשית** חמה בי קרנתא קאי.

הקשה ריב"ץ לאביי דאמר לר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ותלינן הטעות בשניהן אם כן אחד אומר בה' ואחד אומר בשבע אמאי עדותן בטלה כיון דאין הכילא בתחילת שש לז' נימא האי דקאמר ה' בסוף ה' והאי דקאמר ז' בתחילת ז' ועובדא הוה בפלגא דשית וטעה כל אחד חצי שעה וי"ל דהא דקאמר שית חמה בי קרנתא קאי וטעו בין תחילת שש לז' היינו חמץ דלכל מסור אבל עדות מסורה לזריזין אי נמי הך שיעורא דקאמר בי קרנתא קאי לית ליה לאביי[ג]:

אימתי שלא בשעת ביעורו.

פירש הקונטרס שלא בשעת ביעורו בשש ובשעת ביעורו מכאן ואילך ופריך הואיל ובשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ימתין עד שבע וקשה לר"ת היכי ימתין עד שבע לבערו הא אסקינן לעיל (ד' י:) דגזר ר' יהודה בשעת איסורו לבדוק דילמא אתי למיכל מייה[ד] ועוד שעת ביעורו דמתני' היינו בשש[ה] ועוד דמנותר יליף ר' יהודה[ו] דחמץ בשריפה ונותר אחר איסורו טעון שריפה וכמו כן חמץ[ז] ומפר"ת דשלא בשעת ביעורו היינו אחר שש שרוב העולם מבערין בשש כתיקון חכמים[ד] וטעם משום דליף מנותרי[ח] והיינו לאחר איסורו אבל בשעת ביעורו דהיינו בשש[ט] כיון שאינה מצוה לבערו אלא מדרבנן השבתתו בכל דבר[י] וכן איתא בירושלמי פרק כל שעה: **ארבע** זמן סעודה לכל היא. לא שייך האי טעמא אלא לענין אכילה[כ] אבל לענין עדות לא[ל]: רבן

אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי ובדין הוא דניתיב לקמיה טפי אלא שבה' חמה במזרח ובז' חמה במערב תנן ר"מ אומר אוכלין כל ה' ושורפין בתחילת ו' רבי יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל ה' ושורפין בתחילת ו' לאביי אליבא דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ניכול כולה שית ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו ניכול עד סוף שית ואביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ניכול עד פלגא דשית ולהך לישנא נמי דאמרת אדם טועה שעה ומשהו ניכול עד סוף ה' (אלא) אמר אביי עדות מסורה לזריזים חמץ לכל מסור ורבא אליבא דר"מ דאמר אדם טועה שתי שעות חסר משהו מתחילת ה' לא ניכול ה' חמה במזרח וז' חמה במערב אי הכי בשית נמי ניכול אמר רב אדא בר אהבה שית יומא בקרנתא קאי ורבא אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה ג' שעות חסר משהו מתחילת ד' לא ניכול ה' חמה במזרח ושבע חמה במערב וכל שכן ד' אי הכי בה' נמי ניכול [ו]תרגמה אביי אליבא דרבא עדות מסורה לזריזים חמץ לכל מסור ורבא אמר לאו היינו טעמא דרבי יהודה אלא רבי יהודה לטעמי' דאמר [ז]אין ביעור חמץ אלא שריפה ויהבו ליה רבנן שעה אחת ללקוט בה עצים איתיביה רבינא לרבא א"ר יהודה אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר אלא אמר רבא [א]גזירה משום יום המעונן אי הכי אפילו בארבע שעות נמי לא ניכול אמר רב פפא ד' זמן סעודה לכל היא ת"ר [ב]שעה ראשונה מאכל לודים שניה מאכל ליסטין שלישית מאכל יורשין רביעית מאכל פועלין חמישית מאכל תלמידי חכמים ששית מאכל כל אדם והאמר רב פפא רביעית זמן סעודה לכל היא אלא איפוך [ג]רביעית מאכל כל אדם חמישית מאכל פועלים [ד]ששית מאכל תלמידי חכמים מכאן ואילך בזורק אבן לחמת אמר אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה אמר רב אשי כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ פשיטא היינו הך דאמרינן הא קא משמע לן [ה]שינויי דשנינן שינויא הוא ולא תימא תנאי היא [ו]אמר רב שימי בר אשי לא שנו אלא בשעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר אחר הנץ החמה עדותן בטילה פשיטא אלא [ז]אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר בתוך הנץ החמה עדותן בטילה הא נמי פשיטא מהו דתימא תרוייהו חדא מילתא קאמרי והא דקאמר בתוך

אלא בין יממא לליליא לא טעו אינשי. ולבתרייה יהבינן ליה רביעית חמישית וששית ולבעל חמש יהבינן לקמיה רביעית ושלישית ושניה ולבתרייה ששית. ואכתי הוה לן למיתב ליה אלא הא פרים רבי יהודה בהדיא[ט] דבין חמץ לשבע לא טעו שבחמש חמה במזרח ובשבע במערב. וכל הנך טעותא דיהבינן להו ה"מ לאלוגיהו ולמפטרינהו מקטלא אבל מ"מ משעה כשהוח אחד מהן באותה שעה לבדה ובשל אחרים מיד בטלה העדות ואפי' לא הוחם בטעות שלפניו דהא כי אמרו ליה לבעל ג' שלישית ורביעית וחמישית עמנו היית והולך לומר בשניה היה אלא שטעיתי הלי נחלקה עדותן שאם בשניה היה המעשה אין כאן אלא עד אחד דהא חציו אמר בחמש ובין שנייה לחמישית לא טעו: **ניכול עד סוף ששית.** דהא מן התורה אינו אסור אלא משעברו שש ורבנן למה[ח] הוא דעבוד הרחקה במידי דלא טעו אינשי ביה: **עדות מסורה לזריזים.** אין אדם בא להעיד על הנפש אל"כ בקי בשעות לפי שיודע הוא שסופו להדרש בדרישה ומקירה אבל חמץ על הכל מוטל ושאינו בקי בשעות טועה בהן: **בחמש חמה במזרח ובשבע במערב.** וחמץ אינו אסור אלא בשבע ואין טעות בין חמש לשבע: **אי הכי בשש נמי ניכול.** דהא בשש עדיין לא נטתה חמה לגד מערב אלא באמצע הרקיע וזריחתה תחתיה בראש כל אדם ואין לו נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו: **יומא.** חמה: **בי קרנתא קאי.** באמצע הרקיע קרובה לנטות למזרח וקרובה לנטות למערב ואין עומדין עליה. ולהכי נקט בי מיצעי דבי קרנתא ולא נקט בי מיצעי דדרום קאי לפי שגלגל חמה שחמה סובבת בו עגול הוא ודבר עגול אין חילוק מרבע רוחות ניכר בו ומזרחו מתעגל על חצי דרומו וחצי לפונו ומיחזי פלגי דרום בסוף מזרח ראש מערב: **מתחילת חצי ניכול.** דהא טעי שש וחמש ואחרבע: ומשני שמעי' ליה לרבי יהודה דאמר בין חמש לשבע לא טעו וכ"ש אחרבע: **עדות מסורה לזריזין.** והילכך מודי בה רבי יהודה דלא טעו בין חמש לשבע אבל חמץ לכל מסור וטעו ומיהו כולי האי לא טעו ואע"ג דטעו בין תחילת שש לסוף חמש דהיינו שלא שעות לא טעו בין סוף אחרבע לתחילת שבע לאסרינהו בד' משום שבע אע"ג דאיכא בציר משש משום דאיכא היכירא בחמה: **ורבא אמר.** טעמא דר' יהודה בחמץ לאו משום טעותא היא דלא טעו אינשי בין חמש לשבע כדקאמר חמש חמה במזרח כו' והאי דקאמר תולין כל חמש ר' יהודה לטעמיה דאמר בחידך פירקין (דף כח.) אין ביעור חמץ אלא שריפה הילכך אסרו רבנן באכילתו כדי שיהא לו פנאי ללקט עצים בינתיים ואי שריא ליה כל חמש אינו זוכר אבל עכשיו דתלי ליה רמי אנפשיה ומדכר ללקט: **אימתי.** אני אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה: **שלא בשעת ביעורו.** בתחילת שש וכל שש דאכתי מדאורייתא שרי (ג) אבל בשעת ביעורו בשבע שהוא מוזהר מן התורה השבתתו בכל דבר וטורח זה למה אם אין לו עצים ימתין עד שעת ביעורו וישביתנו בכל דבר: **יום המעונן.** שאין חמה זורחת ואין יכולין לבדוק בחמה: **זמן סעודה לכל היא.** והכל בקיאים בה: לודים וליסטים רעבתנים הן אלא שהליסטים נעורין כל הלילה וישנים שחרית שעה ראשונה ואוכלין בשניה: **יורשין.** לאו משום רעבתנות אלא הואיל ולא עמלו בו: **כמחלוקת.** דרבי מאיר ור' יהודה בעדות משום דלרבי יהודה טעי אינשי טפי כך מחלוקת במתניתין נמי בחמץ משום דלר' יהודה טעי אינשי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה דלא מרחקי כולי טעותא כדאמרן בעדות לאמר שתי שעות ולמר שלש שעות (ג) : **משום שינוייא דשנין.** חמץ לכל מסור דלא תימא תנאי היא כי קשיא לך מתני' דסנהדרין ומתני' דהכא לא תימא תנאי היא אלימא דר' מאיר ור' יהודה דתנא דמתני' סבר לר' מאיר אדם טועה שעה אחת ולר' יהודה אדם טועה שתים ותנא דסנהדרין סבר לר"מ אדם טועה שתים ולר' יהודה שלש אלא דאי כאותו מחלוקת של שם כך הוא כאן אלא משום דחמץ לכל מסור הוא. א"ג כי קשה לך לר' יהודה דאמר התם אין טעות בין חמש לשבע משום חמה והכא אמר טעו לא תימא תנאי היא אלא כטעמו שם כך טעמו כאן אלא שחמץ לכל מסור אי נמי משום יום המעונן: **לא שנו.** הך דסנהדרין אלא שהעידו על השעות אבל הוליאו בפיהם שם הנץ החמה אין כאן טעות אלא כזב: **בתוך הנץ.** כשמתחיל הנץ:

הלכה

יב: אור לארבעה עשר פרק ראשון פסחים

עין משפט נר מצוה

צא א מיי' פ"א מהל' ממץ הלכה ט:
צב ב טוש"ע או"ח סי' קמז:
ג [טוש"ע שם]:
צג ד מיי' פ"ג מהלכות עדות הלכה ה סמג לאוין טו:

רבינו חננאל

ואקשינן ממתני' אמאי תאני ר' מאיר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש, לאביי דאמר אין אדם טועה ולא כלום יאכל עד סוף שש, דהא קיימא לן אך חלק מחצי היום איסורו של חמץ, וללישנא אחרינא דאביי כ"ר. ולרבא אליבא דר' מאיר דאמר אדם טועה שתי שעות, מתחלת חמש לא יאכל, למה אמר רבי מאיר אוכלין כל ה', וכן לר' יהודה מתחלת ד'. ופרקי' בהא אליבא ד' יהודה, הא אוקימ' לגבי עדות דלא טעי אינש בין שעה ה' לז', דבה' חמה במזרח וכל ד' חמה במערב, וכל שכן ד' דודאי לא טעי בד'. ואסיקנא תרגמה אביי בין לדידיה בין אליבא דרבא עדות מסורה לזריזין, חמץ לכל מסור, ולפיכך עבדו רבנן הרחקה. ואתא רבא לאוקומי טעמא דר' יהודה משום דקסבר אין ביעור חמץ אלא שריפה, ונדחו דבריו ואוקמה גזרה משום יום המעונן. אסקינן במחלוקת דר' מאיר ור' יהודה בעדות, דמשום טעותן היא, כך מחלוקת בחמץ, קמשמע לן דשנויא דשנין שנויי נינהו וסמכינן עלייהו. אמר רב שימי בר אשי, לא שנו דטעו אלא בשעות, כלומר אחד אומר כך וכך שעה ביום, [ואחד אומר כך וכך שעה ביום] אבל אחד אומר קודם הנץ החמה, ואחד אומר אחר הנץ החמה עדותן בטלה, כי עדות מכחשת היא, וכענין הזה פירשנו למעלה כי בכל מקום שהטעות דחויה, העדות בטלה היא.

מסורת הש"ס

(א) [שבת נג: וש"נ], ב) [לקמן כח. מ: תמורה לד.], ג) שבת י. [ע"ש], ד) [כתובות לח:], ה) סנהדרין מב., ו) [לעיל יח:], ז) [לקמן מז:], ח) [שם],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ניכול וכו' למה להו דעבוד: (ב) ד"ה אימתי וכו' מלאוריי"ת שרי הס"ד: (ג) ד"ה ממחלוקת וד"ה משום הד"ל: (ד) תוס' ד"ה אימתי וכו' מכמיס וטעמם משום:

מוסף רש"י

לודים. אומה שקורין קנלינ"ש ואוכלי אדם הן והם רעבתנין (שבת י.). יורשין. יורשי הון רב שלא טרחו בו ואין עסוקים ודוחקין לשוט אחר מזונות ולעסוק במלאכה (שם). כזורק אבן לחמת. קשה לגוף, ולי נראה לא קשה ולא יפה (שם). לא שנו אלא בשעות. דמר סבר טעי אינש הכי ומר סבר לא טעי כולי האי (סנהדרין מב.). אבל אחד אומר קודם הנץ החמה. סימן מוכיח הוא ואין לטעות בהנך המקום בתוך שהיא זוהרת (שם).

מוסף תוספות

א. קודם שיכנס בחיובא דאורייתא. תוס' שאנן. ב. דבין חמש לשבע לא טעי אינשי. שם. ג. [ד]לאביי בין סוף ה' לפלגא דשית לא טעי אינשי וכן בין ד' לפלגא דשית. שם. ד. הוא הדין נמי שלא לשרפו מהך גזירה. תוס' הרא"ש. ה. וה"נ יש לו להיות כן. תוס' שאנן. ו. אבל קודם איסורו לא. שם. ז. שאז רגילים העולם לבערו. תוס' הרא"ש. ח. והכי פריך, א"כ אמאי יהבינן ליה שעה אחת ללקט בה עצים, הא בשש מצי לבערו, דהשבתתו בכל דבר. תוס' ר"פ. ט. דרמי אנפשיה זמן אכילתו. תוס' הרא"ש. י. וטעי שפיר בין רביעית לאחרות. תוס' ר"פ.

הלכה כר' יהודה. דתולין כל חמץ: **ונימא הלכה כר' מאיר.** דאוכלין כל חמץ דהא סתם לן תנא כוותיה דתנן כל שעה שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות דמשמע כשאינו מותר לאכול אינו מאכיל ואי רבי יהודה הא איכא חמץ דאינו אוכל ומאכיל אלא ר' מאיר היא דאמר אוכל עד תחלת שש ומשעה שאינו אוכל אין מאכיל: **משום דקשיא מותר.** בפרק כל שעה[ט] מקשינן כל שעה שאוכל מאכיל מינצי ליה ומותר משמע כל שעה שמותר אדם אחר לאכול מאכיל זה האסור לאכול ומדוחקא דהא קושיא אוקימנא כרבן גמליאל והכי קאמר כל שעה שמותר כהן לאכול בתרומה מאכיל ישראל חולין לבהמה אלמא סתמא לא כר"מ היא: **רבן גמליאל.** **במתני': נאו מכריע הוא.** כדפרישית לקמן בפירקין (ד' כא.) דאין הכרעת דעת שלישית מכרעת והא הכרעת דעת שלישית היא דהא ר"מ ורבי יהודה לא חיישי דיהוי שייך חילוק בין זמן תרומה לזמן חולין כלל דאי הוה תנן ר"מ אומר אחד חולין וא' תרומה כל חמץ ר' יהודה אומר ג' חולין ואחד תרומה כל הרבע ורבן גמליאל אומר חולין כל הרבע תרומה כל חמץ הוה הכרעה אבל השתא דאינהו לא אדכור תרומה וחולין כלל ולא גלו דעתם שיהא שום רמז דין לאחלק ביניהם לאו הכרעה היא אלא דעת שלישית: ה"ג **ואיבעיא אימא רב דאמר כי האי תנא.** דקבע הלכתא כרבי אלעזר ברבי יהודה דאמר אפי' תרומה כל הרבע ותו לא דקתני דקבעו הלכה כמותו: **תלויות.** ספק טמאות ספק טהורות: **מזון שתי סעודות.** ולא שלש דכל שלש סעודות דשבת ערבית שחרית ומנחה וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה: **טהורות לא ישרפו.** כלל הואיל ולא הגיע זמנן לבער ואע"פ שיש לו שיור (א) כדי לאכלם ביתו של כהן שמא ימצא כהנים אוכלים שיאכילום ולא נפסיד תרומה בידים ואם לא ימצא יאכילום למחר לכלבי כהנים או יבטלם בלבו: **כבר נקשו ולא מצאו.** כלומר כל מה שיש לו לבקש כבר ביקש והא בשבת לא יבואו אורחים וכבר יודע ובקי הוא באותן שבעיר מי יבוא אצלו: **נו.** לשון מלון. שמא בתוך התחום ליש כהנים אורחים הלילה ויבואו למחר: **אף לדבריכם.** דחיישינן לשמא אמאי לא פלגיתו אלא בטהורות אף תלויות לא ישרפו קודם זמנן שמא יבוא אליהו היום או מחר קודם זמן ביעורן ויטהרם ויאמר לא נגע בהן טומאה ויאכלום: **לא בערבי שבתות כו'.** והיום ערב שבת ולמחר ערב יום טוב: **מפני הטורת.** שיש להן לעסוק בסעודות שבת ויטרדו בו: **מאי נאו אפי' נאכול.** בכל דברין קבעו כמותו ואף במה שקבע זמן האכילה עד ד' שעות ואפי' בתרומה: **לא נבער.** הא דקבעו כמותו לא חיישי באכילה אלא בביעור שהיו חבריו חולקין עליו שלא יבערו טהורות עד למחר קבעו דשורפין מערב שבת בשלשה עשר אבל בשיור לעולם אימא לך כדי לאכול עד חמש שעות והיא בכלל: **דיסקייא.** שתי מלות מורכבות שני שקיים אמתחת של עור: **ונקבוה עכברים.** והיה נחסר וארבעה עשר בניסן היה וחמץ בזול ובא לפני רבי לידע אם יכמרוהו מפני חסרונו של מפקיד: **המתן.** שמא יבא ויאכל בעליו: **חמיישים.** דמהשתא תו לא אכיל ליה: **אמר לו לא ומוכרן בשוק.** בעוד שהוא מותר בהנאה: **לא לישראל.** וכרבי מאיר והכי קאמר ליה אי שהיתו הא שעתא לא משכחת ישראל דזבין ליה: **נישקליה לנפשיה.** ואלכלנו ויתן דמיו לבעליו למה לו לטרוח ולילך בשוק אחרי שנותן לו רשות למכור: **פורטין.** פרוטות של נחשת שגבו לצדקה וכשמשהין אותם מחלידות צריך לפורטן בכסף: **ממחוי.** מאכל לחם ומיני מאכל שגודין לחלק: **ואין מוכרין לעצמן.** שמא יחשדוש שלקחום בזול: **בפירוש אמרת לן כו'.** ט רב יוסף חלה ושכח תלמודו ולאחר זמן כשהיה מחליף דבריו היו מזכירין אותו תלמידיו כך לימדתנו בראשונה: **למאן אזלא הא דרבי.** שהורה למכור פקדון מפני שאבד: **אזודין.** נחסרין והולכין:

בכדי

בתוך הנץ החמה בגילויי' הוה קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קא משמע לן אמר רב נחמן אמר רב הלכה כרבי יהודה אמר ליה רבא לרב נחמן ונימא מר הלכה כר' מאיר דסתם לן תנא כוותיה דתנן (ו)כל שעה שמותר לאכול מאכיל ההיא לאו סתמא הוא משום דקשיא (ז)מותר ונימא מר הלכה כרבן גמליאל דהוה ליה מכריע א"ל רבן גמליאל לאו מכריע הוא טעם דנפשיה קאמר ואיבעי' אימא רב דאמר כי האי תנא (ח)דתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורו' ומשיירין מן הטהורו' מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ד' שעות דברי רבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע אמרו לו טהורות לא ישרפו שמא ימצאו להן אוכלין אמר להן כבר בקשו ולא מצאו אמרו לו שמא חוץ לחומה לנו אמר להם לדבריכם אף תלויות לא ישרפו שמא יבא אליהו ויטהרם אמרו לו (ט)כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא (י)לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע מאי לאו אפילו לאכול (יא)אמר רב פפא משמיה דרבא לא לבער ואף ר' סבר להא דרב נחמן דאמר רבין בר רב אדא (יב)מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיא מלאה חמץ אצל יוחנן (יג)חקוקאה ונקבוה עכברי' והיה חמץ מבצבץ ויוצא ובא לפני רבי שעה ראשונה אמר לו המתן שניה אמר לו המתן שלישית אמר לו המתן רביעית אמר לו המתן חמישית א"ל צא ומוכרה בשוק מאי לאו (יד)לנכרים כרבי יהודה אמר רב יוסף לא לישראל כרבי מאיר אמר ליה אביי אי לישראל נישקלי' לנפשיה משום חשדא (טו)דתניא (יז)גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן גבאי תמחוי שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן משום שנאמר [1]והייתם נקיים מה' ומישראל אמר ליה רב אדא בר מתנה לרב יוסף בפירוש אמרת לן צא ומוכרן לנכרים כרבי יהודה אמר רב יוסף כמאן אזלא הא שמעתא דרבי כרשב"ג (יח)דתנן (יט)המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין לא יגע בהן רשב"ג אומר מוכרן בב"ד מפני השבת אבידה אמר ליה אביי ולאו איתמר עלה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן (כ)לא שנו אלא

בכדי

רבן גמליאל לאו מכריע הוא. וקשה לר"י דלימא הלכה כר"ג דסתם לן תנא כוותיה בפ' כל שעה (לקמן כא.) מדקתני מותר ואפי' אם מספקא ליה אם יש לדקדק בלשון מותר אם לאו מ"מ נימא הלכה כר' מאיר או כרבן גמליאל דממה נפשך ההיא דכל שעה כחד מינייהו אתו[א] וי"ל דאליבעיא אימא סמיך ודין הכרעה אפרש בסוף פירקין בע"ה:

ושורפין תרומות טמאות ותלויות וטהורות. [ב]אפילו אם נאמר דאסור לשרוף טהורות משום דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי כמו שאסור לטמאם הכא שרי אע"ג דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי ואין צריך לשורפה מכל מקום כיון דסופה ליאסר ולילך לאיבוד[ג] שרי לשורפה כמו לטמאותה דשרי ר' מאיר[ד] בסוף פירקין לשרוף טמאה עם הטהורה[ה]: **ומשיירין** מזון שתי סעודות. וכ"ש בתולין שאוכליהן מרובין דמשיירין כדמשמע בתוספת[ו]: **מאי** לאו לנכרים. להכי משמע לנכריס דאי לישראל ליפקוד לנפשיה כדפריך אביי בסמוך. בירושלמי גרס לא ומוכרה בבית דין בשוק משמע אע"פ שנתן לו רשות רבי שהיה אב"ד למכור אפי' הכי צריך ב"ד בשעת מכירה כדי לשומן וא"ת מ"ש מאלמנה דמוכרת לאחרים אלא בב"ד ובב"ד יכולה לעכב אפילו לעצמה דאמר בכתובות (ד' לח. ושם) אלמנה שאמה לעצמה לא עשתה ולא כלום דאמר מאן אם איך משמע דבבית דין יכולה לשום וקאמרינן נמי התם ההוא גברא דאפקידו גביה כיסתא דיתמי אזל שמה לנפשיה לסוף אייקר אמר ליה מאן שם ליך[ו] וי"ל דמוכרת אלא בבית דין משום חיגא וגבי כיסתא דיתמי דיכול לעכב לעצמו היינו דוקא בדיעבד[ז] א"נ גבי יתמי בית דין עצמן הן המפקידים ולכך יכול לעכב לעצמו על פיהם אבל פקדון של אחרים לא והא דאמר בגלו מציאה (ב"מ כח.)[ח] שם דמיהם ומניחן (ט) גבי מציאה התם ליכא חשד שהרי הוא מחזיר אבידה:

בכדי

הא דרבי כרשב"ג הוא, דתנן המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אובדין לא יגע בהן, רשב"ג אומר ימכרם בב"ד מפני השב אבדה לבעלים. ודחינן לא, כי אמרו רבנן לא יגע בהן כר' יוחנן, דאמר מחלוקת אם אבד

א [לקמן כא., ב] [שם], **ג** [לקמן כ: מט.], **ד** עירובין מג:, **ה** [עי' תוס' עירובין מג: ד"ה הלי מגת וכו' מבואר דלא כפירש"י דהכא], **ו** [עי' תוס' לעיל ג: ד"ה מקוקאה], **ז** ב"מ לח. ב"ב ח:, **ח** ב"מ שם, **ט** [לקמן כא.], **י** [נדרים מא.], **כ** [פ"ג ה"טן], **ל** [וע' שם לב. בתוס' ד"ה ב"ד],

הגהות הב"ח

(**א**) רש"י ד"ה טהורות וכו' שיור לאנשי ביתו של כהן דשמא כל"ל ותיבת כדי נמחק: (**ב**) תוס' ד"ה מאי לאו וכו' ומניחן התם גבי מציאה ליכא חשד כל"ל:

מוסף רש"י

בגילויי'. אשלוסטר"ל בלע"ז (תענית ג: גילהי, ובתוס' שם זריחת הלילה). **כל שעה שמותר לאכול מאכיל.** לדוקייא אשטרין, דתידוק הא מעשה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל (לקמן כא.). **מבערין את הכל מלפני השבת.** בין חולין בין תרומה, חוץ מכדי אכילתו לשבת, אבל כל מה שעתיד לבער יבער (לקמן מט.). **לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח.** שמעיקן לרכי שבת והולכין להקניל פניו (ערובין מג:). **פורטין לאחרים.** מחליפין פרוטות נחשת בסלעי כסף מפני שהפרוטות מתעפשות ונפסלות (ב"מ לח. ובערו"ך ב"ב ח:). **ואין פורטין לעצמן.** פן יחשדוס שפורטים בזול (שם). **תמחוי.** מאכל שגודין מבעלי בתים לחלק לעניים בכל יום (ב"מ לח.). **אפילו הן אבודין.** ע"י עכברים או ריקבון, **לא יגע בהן.** למוכרן (ב"מ לח.).

מוסף תוספות

א. דאי לא דייקינן מותר סתם לן תנא כר' מאיר ראי דייקינן ליה סתם לן כרבן גמליאל. מי' כר"ן. **ב.** כתב הר"ן במי'. מכאן דקדק הרב רבינו אפרים ז"ל דמדאורייתא שרי למשרף תרומה וכו', דמשמרת תרומותי לא משמע אלא שלא יטמאנה, דא"א דמדאורייתא אסור לשורפה, היכי תיקון רבנן למישרף תרומה וכו', ולאו ראיה היא וגו'. **ג.** דאין שייך ליזהר בשמירתה. תוס' שלנן. **ד.** [ואף ד]ע"כ לטמאה מיהא מיתסר מדאורייתא. **שם.** ה. בי"ד שחל להיות בשבת. **שם.** ו. משמע דבב"ד יכול לשום. תוס' ב"מ לב. ז. דמשון חשד לא מהדרינן עובדא. תוס' ב"מ שם.

צד א מיי' פ"ג מהל' ממן ומלה הל' ג ד סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תמד סעיף א:

צה ב ג מיי' פ"ז מהל' שלה הל' ג' טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ב טוש"ע מ"מ סי' רלב סעיף יח: [כב אלפס ב"מ פ"ג דף פ"א]:

צו ד מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלכה יא סמג עשין קפב טוש"ע י"ד סי' רמז סעיף ב:

צז ה ו מיי' פ"ז מהל' שלה הלכה א סמג עשין פח טוש"ע מ"מ סי' רלב סעיף טז:

תורה אור השלם

1. וְנִבְבַּשָּׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יָיָ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ וְהֵיִיתֶם נְקִיִּם מִיָּיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי יָיָ: במדבר לב כב

גליון הש"ם

גמ' אמר ר"פ משמיה דרבא לא לבער. כעין זה תענית י"ח ע"א מנחות ל"ב ע"א:

רבינו חננאל

אמר רב נחמן אמר רב הלכה כר' יהודה. ואע"ג דלאכילת חמץ משמע, כיון דאמרינן כמחלוקת בעדות כך מחלוקת בחמץ, ושינויא דשנינן שינויא הוא, ממילא שמעינן דהלכתא נמי כר' יהודה בעדות. **אמר ליה רבא ונימא מר הלכה כר' מאיר,** שהרי שנינו סתמא כל שעה שמותר לאכול מאכיל כוותיה דר' מאיר, אמר ליה לא עמדה ההיא סתמא כר' מאיר, דאי הות כר' מאיר כל שעה שאוכל מאכיל מבעי לי' למיתנא ונדחת. ור"ג נמי לאו מכריע הוא, דהא ר"ג קדים טובא, ואין ראשון מכריע לדברי אחרון. ועוד אין ר"ג ור"מ דבריהם שוין, דהא ר"ג לא התיר בחמץ אלא תרומ'[ה]. הלכך לא אמרינן מכריע הוא לדחות דברי ר' יהודה ולקיים דברי ר' מאיר אלא טעמא דנפשיה קאמר. **איבעית אימא רב דאמר כי האי תנא דתאני ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת כו',** ומשיירין בטהורות מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ארבע שעות דברי ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא וכו'. ודחה רב פפא משמא דרבא ואמר לא קבעו הלכה כמותו אלא בלבער בלבד, שאמר מבערין את הכל מלפני השבת. ואמרינן ואף רבי סבר דהלכתא כר' יהודה, מההוא מעשה דאפקיד ההוא גברא דיסקיא מלאה חמץ אצל ר' יוחנן חקוקה ולא התיר לו ר' למכרה אלא שעה חמישית, ואסקינן משמא דרב יוסף כי שעה חמישית התיר לו למכרה לגוים כר' יהודה.

בכדי חסרונן. פ"ה כדרך חסרונם של פירות וקשה לר"י מ"כ מ"ט דרשב"ג דאמר מוכרן בב"ד ואור"י[א] דמיירי דנחסר בחדש אחד יותר ממה שחסרון עולה לחדש וקרי בכדי חסרונן לפי שעדיין לא נתחסרו יותר מכדי חסרון העולה לשנה כדמפר' בהמפקיד (ב"מ מ.) לחטין ולאורז תשעה חלמי קבין לכור אבל אם נחסרו יותר[ב] ד"ה מוכרן בב"ד:

אמר רחבא אמר רבי יהודה. לפי שהיה רבו מובהק קרי ליי' ר' [ג]:

אין מביאין תודה אחרת. פ"ה ואותו לחם פודים ויוצא לחולין ויקח בדמים תודה אחרת או לחם לתודה אחרת ואין נראה כיון דלחם גופיה לא חזי לתודה אחרת[ד] דמיס נמי לא חזו לתודה אחרת דמאי שנא ובפרק התודה (מנחות פ.) אמר בהדיא הפרש מעות ולחמי תודה ומיתותו אין מביא בהן תודה אחרת[ה] ואע"ג דהדמיס אסורים פריך שפיר ויפרקינהו[ו] דשמא תמצא תודה שאבדה מ"נ ניפרקינהו בשוה פרוטה דלכתחלה יכול להלוז שוה מנה על פרוטה כשאין הפסד להקדש[ז] כדמוכח בערכין (ד' כט.):

אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח. אומר ריב"א דהשתא הדר ביה ממה שאמר כשירות היו דבי"ג איירי שנשחט הזבח כדאמר לעיל אין מביאין תודה בי"ד והשתא מיפסלו טפי שנשפך הדם וגם נפסלו בלינה ולכך מעמיד בנשפך הדם שהטעם הראשון שאמר רבי חנינא מתוך שהן מרובות נפסלות בלינה נראה לו דוחק לפיך יתכן דמפני ריבוי שלהן לא ימצא אוכלים הלא מותרין לזרים ובירושלמי רבי חנינא גופיה משני האי שיעורא דגרם התם רבי חנינא אומר פסולות היו מפני שהיו ממהרים להביא תודותיהן מפני חמץ שבתודות ואי אפשר שלא יפסל דמה של אחת מהן והן נפסלות מדקאמר מפני שממהרין משמע דבי"ג מייירי דכולם היו מביאין[ח]:

שחטן שלא לשמן ונזרק דמן שלא לשמן. נראה מזרק דמן שלא לשמן לאו דוקא דהוא הדין אם מזרק לשמן[ט]:

הלחם קדוש. בהתכלת (מנחות ד' מז.): איכא מאן דאמר קדוש לתפוס פדיונו ולא בעי למימר שיצא לחולין אלא מופס פדיונו ואינו יוצא לחולין דאל"כ אכתי מיקשי וליפרקינהו:

כל העומד ליזרק בזרוק דמי. וא"ת זרק דמן שלא לשמן נימא נמי כזרוק דמי ואמאי קאמר רבי אלעזר ב"ר שמעון דאינו קדוש וי"ל כיון שעקרן מלשמן גרע מנשפך הדם[י] ואיגלא מלתא דלא הוי כזרוק בשעת קבלה וקשה דבפרק המנחות והנסכים (מנחות קב.) אמר פיגל בזריקה מטמא טומאת אוכלים לר"ש משום דכל העומד לזרוק כזרוק דמי[יא] ודוחק לחלק בין פיגול לשלא לשמו וי"ל דלגבי גופיה דזבח חשיב כזרוק אע"ג דפיגול בזריקה אבל לגבי דברים המתקדשים עם הזבח כגון לחם לא חשיב כזרוק כשנעשה הזריקה שלא בהכשר:

כשירות היו. וא"ת מאחר דכשירות היו אמאי משהין אותן עד שעת איסור וי"ל דהיינו[יב] (כרשב"ג) דאמר לעיל (ד' יא.): תרומה כל חמש ולחמי תודה כתרומה והיו נוטלים האחרונה בסוף חמש[יב] וכן משמע בירושלמי[יג]:

שתי

בכדי חסרונן אבל יותר מכדי חסרונן מוכרן בבית דין וכל שכן הכא דהא פסידי לגמרי: ועוד אמר ר' יהודה שתי חלות כו': תני תנא קמיה דרב יהודה על גב האיצטבא א"ל וכי להצניעון הוא צריך תני על גג האיצטבא[ג] אמר רחבא אמר ר' יהודה [א]הר הבית סטיו כפול היה[ב] תניא נמי הכי הר הבית סטיו כפול היה רבי יהודה אומר איסטוונית היתה נקראת סטיו לפנים מסטיו: פסולות וכו': אמאי פסולות אמר רבי חנינא מתוך שהיו מרובות נפסלות בלינה דתניא[ג] [ב]אין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה פשיט' אמר רב אדא בר אהבה הכא [ג]בי"ד עסקינן וקסבר [ד]אין מביאין קדשים לבית הפסול וכולי עלמא בשלשה עשר מייתי להו ומתוך שהן מרובות נפסלות בלינה משום ר' ינאי אמרו כשירות היו ואלא אמאי קרי להו פסולות שלא נשחט עליהן הזבח ונשחוט שאבד הזבח ונייתי זבח אחר ונשחוט דאמר זו תודה וזו לחמה וכדרבה דאמר רבה[ה] [ה]אבד הלחם מביא לחם אחר אבדה תודה אין מביא תודה אחרת מ"ט לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם וניפרקינהו ונפקינהו לחולין אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח ונשפך הדם וכמאן כרבי דאמר רבי [ו]שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה דתניא [ז]כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא בשחיטה ביצד שחטן לשמן וזרק דמן לשמן קידש הלחם שחטן שלא לשמן וזרק דמן שלא לשמן קידש הלחם שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן לחם קדוש ואינו קדוש דברי רבי ר' אלעזר בר"ש אומר לעולם אינו קדוש הלחם עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן אפי' תימא ר' אלעזר ברבי שמעון הכא במאי עסקינן כגון [ח]שנתקבל הדם בכוס ונשפך ור"א בר"ש סבר ליה כאבוה [ט]דאמר כל העומד לזרוק כזרוק דמי תנא משום רבי אלעזר אמרו כשירות היו כל זמן שמונחות כל העם אוכלין ניטלה אחת מהן תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כולן שורפין תניא אבא שאול אומר שתי

בדמים יקח תודה או לחם תודה אחרת: **ואין תודה גלל לחם.** שהיא עיקר: **ונפרקינהו.** דכל זמן שלא קידשו לגופן יש להם פדיון והואיל ויש להם תקנה בכך למה אינו מפסידין קדשים: **אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח.** דשוב אין להן תקנה: **וכגון שנשפך הדם.** ומיהו עדיין אינן טעונות שריפה ולריכות לעבר לורתן דתנן בכילד לוין (לקמן פב.[ו]) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר לורתו ויצא לבית השריפה ואפ"ה מזגזגין בהו ויהבינן להו התם: **כמאן.** קאמרת דבשחיטה לחודה קדוש גופו שלא לפדות עוד: שחיטה וזריקה הן מתירין את הזבח ואת התלוי בו: **מעלין.** מעלין אותו מעלה אחת ליקדש בגופו ואע"פ שאינו ניתר עד שתבוא השניה: שתי הלחם של עצרת תלויין בשני כבשי שלמים דכתיב (ויקרא כג) ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגמרינן להו מלחמי תודה שאין דקדושים אלא בזביחה במנחות בפרק התכלת[ט]: **קדוש.** ליפסל ביוצא ושלא יפדה עוד: **ואינו קדוש.** ואינו ניתר באכילה ואף על פי שהכבשים עצמן מותרין דקיימא לן [זבחים ב.] כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ותניא בפרק שני דזיבה (ד' כ:) כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן הדם יזרק והבשר יאכל אינהו הוא דמתאכלי כשלמים בעלמא אבל לחם כיון דכבשים אין שמן עליהן דהא לא עלו לשם חובה אלא שם שלמי נדבה עליהן מי יתירנו: **לאבוה.** בב"ק בפרק מרובה (ד' עו.): **העומד ליזרוק.** שאינו ממוסר אלא זריקה: **כזרוק דמי.** לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים אבל לאשתרוי לא מישתרי עד דזריק:

שתי

בכדי חסרונן. כשאין נחסרין אלא כדרך חסרון של פירות הקלוב בב"מ בהמפקיד (ד' מ.) לחטין ולאורז תשעה חלמי קבין לכור: **דקא פסיד לגמרי.** שנאסרים בהנאה: **על גב האיצטבא.** על הכסא ממש: **וכי להצניעם הוא צריך.** והלא למראה העין הם ניתנות שם: **גג האיצטבא.** גג היה בנוי למעלה מפני הגשמים: **סטיו כפול היה.** האיצטבא סביב סביב מקפת ובתוך אותו הקף עוד אחר: **מאוך שהן מרובות.** לחמי תודה בשלשה עשר בניסן שכל מי שיש לו להביא תודה ברגל מביאה בשלשה עשר: **נפסלות בלינה.** לבוקרו של י"ד. לחמי תודה מ' חלות וי' מהן חמץ שנא' (ויקרא ז) על חלות לחם חמץ: **אין מביאין קדשים לבית הפסול.** אין מביאין קרבן ביום שיתמעט זמן אכילתו שקבעה לו תורה ונמצא בא לידי נותר ותודה נאכלת ליום ולילה ואם יביאום בי"ד אינן נאכלות של חמץ אלא עד שש שעות: **וכולי עלמא בי"ג מייתי להו.** כל מי שעליו תודה מביאה בי"ג לפי שלא יקריבנה למחר וכ"ש בפסח: **נפסלות בלינה.** שאין להם אוכלין כל כך ומשום דפסולות ועומדו' היו ניתנין שם לאש היו כשירות לא היו נותנין אותן שם כדי לפוסלן בידים שמונחות שם על זמן הביעור ונשרפות: **כשירות היו.** כלומר אפילו לא היה להן פסול גדול כלינה שהן כבר נשריפה אפ"ה מאחר שאין להם תקנה ליאכל ואפילו הן עדיין טעונות עיבור לורה יהבינן להו התם. והיכי דמי כגון שלא נשחט עליהן הזבח ויש להן קדושת דמיס שהוקדשו ואין להן הזבח עד שישחט עליהן הזבח ויזרק הדם דלחמי תודה אין קדושין קדושת הגוף אלא בשחיטת הזבח כדתניא במנחות [עח.]: על חלות לחם חמץ יקריב קרבנו על זבח[ט] מלמד שאין הלחם קדוש אלא בזביחת התודה והאי קדוש קדושת הגוף קאמר דהא משנה שאמר הרי עלי[י] לתודתי חל עליהם שם הקדש אבל אין קדושות ליפסל בלינה ובטבול יום ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין עד שישחט הזבח עליהן וכשם שהזבח מקדשן כך בזריקת הדם ניתרין הם לאכילה כבשר התודה עצמו דהואיל ותלויין בה הרי היא כמוה וזריקת הדם מתרת קדשים דכתיב[יא] ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל: **אין מביא תודה אחרת.** על אותו לחם ופודין אותו ויוצא לחולין דלחם גלל תודה וכיון דהוקבע לזו פסול לאחרת אבל בדמים יקח תודה או לחם תודה אחרת: **ואין תודה גלל לחם.** שהיא עיקר: **ונפרקינהו.** דכל זמן שלא קידשו לגופן יש להם פדיון והואיל ויש להם תקנה בכך למה אינו מפסידין קדשים: **אלא לעולם שנשחט עליהן הזבח.** דשוב אין להן תקנה: **וכגון שנשפך הדם.** ומיהו עדיין אינן טעונות שריפה ולריכות לעבר לורתן דתנן בכילד לוין (לקמן פב.[ו]) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר לורתו ויצא לבית השריפה ואפ"ה מזגזגין בהו ויהבינן להו התם: **כמאן.** קאמרת דבשחיטה לחודה קדוש גופו שלא לפדות עוד: שחיטה וזריקה הן מתירין את הזבח ואת התלוי בו: **מעלין.** מעלין אותו מעלה אחת ליקדש בגופו ואע"פ שאינו ניתר עד שתבוא השניה: שתי הלחם של עצרת תלויין בשני כבשי שלמים דכתיב (ויקרא כג) ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' וגמרינן להו מלחמי תודה שאין דקדושים אלא בזביחה במנחות בפרק התכלת[ט]: **קדוש.** ליפסל ביוצא ושלא יפדה עוד: **ואינו קדוש.** ואינו ניתר באכילה ואף על פי שהכבשים עצמן מותרין דקיימא לן [זבחים ב.] כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה ותניא בפרק שני דזיבה (ד' כ:) כבשי עצרת ששחטן שלא לשמן הדם יזרק והבשר יאכל אינהו הוא דמתאכלי כשלמים בעלמא אבל לחם כיון דכבשים אין שמן עליהן דהא לא עלו לשם חובה אלא שם שלמי נדבה עליהן מי יתירנו: **לאבוה.** בב"ק בפרק מרובה (ד' עו.): **העומד ליזרוק.** שאינו ממוסר אלא זריקה: **כזרוק דמי.** לחול עליו כל שם פסול קדשי קדשים אבל לאשתרוי לא מישתרי עד דזריק:

שתי

דאמר כל העומד ליזרק כזרוק דמי. משום ר' אלעזר אמרו כשירות היו, כל זמן ששתיהן מונחות הכל אוכלין וכו'.

עין משפט נר מצוה

צח א מיי' פ"ה מהל' בית המקדש הל' ח:

צט ב ג מיי' פ"ג מהל' תמורה הל' יג:

ד [מיי' פ"ו מהל' פסולי המוקדשין הל"ה והל' יח]: **ק** ה מיי' פי"ב מהלכות פסולי המוקדשין הל' יח:

קא ו מיי' פי"ז שם הלכה יח:

קב ז (מיי' פ"ג שם הל' יח וס"ו מהל' איסורי מזבח הל' ד ה):

מוסף תוספות

א. דודאי יתר מכדי חסרונן הם מתחסרין. תוס' שאנן. ב. מטי חצאי קבין. שם. ג. בלשון כבוד. מהר"ם מלגוס. ד. מפני שהוקבע לתודה זו. מ' הר"ן. ה. וכ"ש מדמי לחם עצמו שאינו מביא בהם תודה אחרת. תוס' ר"פ. ו. [אף ד]מה ריוח יש בה. תוס' שאנן. ז. והכא ליכא פסידא דאי לא פריק קא פסיד ליה. מ' הר"ן. ח. והיה דוחק גדול בעזרה. [אמנם] מתוך פרש"י משמע דאיירי בי"ד שהרי פירש וכו' דאפילו הם עדיין טעונות עיבור צורה וכו', ואי איירי בי"ג, כבר נתעברה צורתן בי"ד. תוס' הרא"ש. ט. דלא מיקדשי אלא בזביחה. שם. י. דגרע טפי כשעשו הזריקה ולא עשו אותה כדינה מכשלא עשו אותה כלל כמו הכא. תוס' ר"פ. יא. אלמא דאפילו נזרק בפסול אמרינן ביה כזרוק דמי. מ' הר"ן. יב. ואוכלים אותה. תוס' הרא"ש. שהכהנים זרזיים היו והיו יודעים לכוין שעותיהם. מ' רבינו שפיר כיון שהיה שם עד קרוב שעה שישית. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

בכדי חסרונן, אבל יתר מכדי חסרונן אפילו רבנן מודו שמוכרין אותן, וכל שכן הכא בפסח שאם ישארו יפסדו לגמרי, וכבר פרשנוהו בגמ' במקומו באר היטב. **מתני'** ועוד אמר ר' יהודה שתי חלות של תודה פסולות כו', תאני תנא על גב האצטבא, אמר ליה רב יהודה וכי להצניען הוא צריך שמניחן בתוך הבית, תני על גג האצטבא שיהו הכל מביטין עליהן. **למה פסולות,** מפני שיש בחלות של תודה חמץ, לפיכך אין מביאין תודה בחג המצות, ואפילו בארבעה עשר אין מביאין, שכיון שאין התודה נאכלת אלא ליום ולילה, ובארבעה עשר אין מותר לאכלן אפילו בו ביום כלו, אין מביאין אותה לכתחילה להפסל, לפיכך מקדימין ומביאין הכל ביום שלשה עשר, ומפני שהיו באות הרבה היו נותרות ונפסלות. והאי דר' ינאי דאמר כשרות היו נדחו. ואוקימנא בשנשחט עליהן הזבח ועדיין לא נזרק הדם, וכדרבי דאמר שני דברים המתירין, והן שחיטה וזריקה שמתירין חלבים למזבח והבשר לאכילה, מ(ו)עלין זה בלא זה, כלומר מקד(י)ש האחד בלא חבירו והנהנה ממנו כנהנה מן ההקדש שחייב קרבן מעילה. ור' מאי היא דתניא כבשי עצרת אין מקדשין שתי הלחם אלא בשחיטה, כיצד שחטן לשמן וזרק דמן לשמן קדש הלחם, שחטן שלא לשמן וזרק דמן לשמן לחם קדוש ואינו קדוש דברי רבי ר' אלעזר בר"ש אומר לעולם אינו קדוש הלחם עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן, ואמרי אפילו תימא רבי אלעזר בר' שמעון כגון דקבליה לדם ואשתפוך, וסבר לה כר' שמעון אבוה

מוסף רש"י

סטיו כפול היה. אלטבאות זו לפנים מזו בהיקף עגול ליצב סב (ברכות לג: וכעי"ז לקמן נב:) אלטבאות מקיפות אותו ואלטבאות אחרים היקף לפנים מהיקף (סוכה מה.). **מפני חמץ שבה.** על חלות לחם חמץ וגו' (ביצה יט.). **אין מביאין קדשים לבית הפסול.** שנמעטו זמן אכילתן, שאינו יכול לאכול ממנו אלא עד אלפנים שעות, ומעוון כך ממן שבה בא לידי נותר (שם). **זו תודה וזו לחמה.** אע"ג דלא אמר עלי, אם אבד הלחם מביא לחם אחר, דכיון דאמר זו נתחייב בלחמה, וכל זמן שעיקר הזבח קיים חייב בלחמה (מנחות פ.). **מביא לחם אחר.** על תודה זו (שם בת"י). **אין מביא תודה אחרת.** על לחם זה, אלא אבדה תודה אבדה הלחם (שם). **מאי טעמא.** מביא לחם אחר (שם). **לחם גלל תודה.** דכמיב והקריב על זבח התודה חלות (מנחות פ.). **ואין תודה גלל לחם.** משום הכי אבדה תודה אין מביא תודה אחרת אע"ג דלחמה קיים (שם). **שני דברים המתירין.** כגון זריקה ושחיטה מקדשים הקרבן לקדושה (מנחות עט.). **אין מקדשין את הלחם.** לסיות קדוש קדושת הגוף ליפסל ביוצא ולינה (יבמות קד:). **אלא בשחיטה.** אבל בפיה לא קדשי (מנחות עב:) ותע"פ שהן טעונין תנופה מיין עם הלחם אין תנופתן מקדשן אלא שחיטתן, דגמר מחיל מיז דכתיב (במדבר ו) ואת האיל יעשה זבח שלמים לה' על סל המצות, הלה הכתוב עשיתם סל המצות מזיתת האיל, בפ' התכלת (יבמות שם). **קידש הלחם.** מותר באכילה (מנחות מז.). **לא קידש הלחם.** ולא תפיס פדיונו בקדושת שם הלחם אלא בקדושת שאר תרומת הלשכה, ובפ"ב יליף לה מקרבנו על זבח תודת שלמיו, מגיד שאם נזבחה שלא לשם תודה לא קדש לחמו, וכבשי עצרת דמקדשי לחם מתודה ואיל מיז גמרינן (שם).

רבינו חננאל (המשך)

לשמן וזרק דמן שלא לשמן לא קדש הלחם, שחטן לשמן וזרק דמן שלא לשמן הלחם קדוש ואינו קדוש דברי רבי, ר' אלעזר בר' שמעון אומר לעולם אינו קדוש עד שישחוט לשמן ויזרוק דמן לשמן, ואמרי אפילו תימא רבי אלעזר בר' שמעון כגון דקבליה לדם ואשתפוך, וסבר לה כר' שמעון אבוה

ג) לקמן נב: סוכה מה. ברכות לג.; ב) [סטיו לפנים מסטיו כל"ל], ג) ביצה יט.; ד) [ביצה שם: [לקמן נח:] זבחים עה: בכורות פ: נדה ע:]; ה) מנחות פ. וע"ש של"ל ר' אבא, ו) [מנחות עט.], ז) יבמות קד: מנחות מז. ולף עב: (יבמות קה:), ח) ב"ק עו: [מנחו' עט.] קב: כריתות כד: תמורה כב:], ט) [ויקרא ז], י) אלו, כ) [דברים יב], ל) [ולקמן לד:], מ) דף מז., נ) [ל"ל כר"ג],

שתי פרות היו חורשות. בירושלמי דייק ירושלים לא מקום שנהגו בו שלא לעשות מלאכה כלומר סברא הוא לנהוג שם איסור כיון שמתקבלין שם אף ממקומות שנהגו בהן איסור ומשני תרומה וקדשים עושין כיוצא בהן. **אבל** גרלאות כחורשות:

שתי פרות היו חורשות בהר המשחה כל זמן ששתיהן חורשות כל העם אוכלין ניטלת אחת מהן תולין לא אוכלין ולא שורפין ניטלו שתיהן התחילו כל העם שורפין: **מתני'** [ז]רבי חנינא סגן הכהנים אומר [א]מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה אע"פ שמוסיפין טומאה על טומאתו הוסיף ר' עקיבא [ב]ואמר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהדליק את השמן שנפסל בטבול יום בנר שנטמא בטמא מת אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו אמר רבי מאיר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח א"ר יוסי [ג]אינה היא המדה ומודים ר' אליעזר ורבי יהושע ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר' אליעזר אומר [ד]תשרף זו לעצמה וזו לעצמה ור' יהושע אומר שתיהן כאחת: **גמ'** מכדי בשר שנטמא בוולד הטומאה מאי הוי שני כי שריף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה מאי הוי שני ושני הוא מאי מוסיף לו טומאה על טומאתו איכא אמר רב יהודה הכא [ה]בוולד וולד עסקינן דהוי ליה שלישי וקסבר שלישי מותר לעשותו שני והא אין אוכל מטמא אוכל דתניא יכול יהא אוכל מטמא אוכל ת"ל [ו]וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא הוא טמא ואין עושה טמא כיוצא בו. הניחא למאן דאמר בחולין אינו עושה. ולמאן דאמר בחולין ובתרומה נמי אין עושה, אבל בקדשים עושה טומאה כיוצא בה שפיר, דהני קדשים ניגהר, אלא לרבינא דאמר אפילו קדשים נמי אין עושה אוכל טמא כיוצא בו מאי איכא למימר. ופריק רב נחמן בר יצחק מהא דתנן אין כלי חרס מטמא חבירו אלא במשקה, נטמא המשקה טמאוהו, הכא נמי כגון דאיכא משקין בהדי האי בשרא דמטמא הבשר מחמת משקין, ונדחה. ואסיק' דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, ומתני' דקתני בשר מטמא בשר אחר מדרבנן.

מתני' הוסיף ר' עקיבא **מימיהם של כהנים** כו'. ואקשינן מכדי שמן שנפסל בטבול יום מאי הוא שלישי, כי הטבול יום פוסל ואינו מטמא, והשלישי פוסל ואינו מטמא, דתנן בטהרות פ"ב הראשון והשני שבתרומה טמאין ומטמאין. שלישי פסול ולא מטמא, ותנן בטבול יום פ"ב המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתו פסל את כלן, נמצא זה השמן פסול והוא כמו שלישי, כדנגע ביה בזה השמן הנר שנטמא מטמא מת, שני הוא, כי הנר הוא ולד ראשון, והשמן שנגע בנר נעשה ולד שני, מאי קמ"ל ר' עקיבא שלישי מותר לעשותו שני, היינו דר' חנניה סגן הכהנים. ומוקים רב יהודה למתני' בנר של מתכת, דרחמנא אמר בחלל חרב,

שתי פרות היו חורשות. אותו היום לסימן: **בהר המשחה.** הוא הר הזיתים: **מתני' מימיהם של כהנים.** הכא נקט לה משום סיפא דקתני מדבריהם למדנו ששורפין תרומה כו': **מלשרוף את הבשר שנטמא בוולד הטומאה.** שנגע בשר קודש זה בראשון לטומאה וה"ל אינו שני ולא נמנעו מלשורפו עם חמור ממנו ממיא שנגע באב הטומאה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאין אותו יותר ממה שהי'. ובגמרא פריך מאי תוספת טומאה איכא הכא גם בראשונה בוולד טומאה נגע ועכשיו חוזר ונוגע בוולד הטומאה: **מלהדליק שמן.** של תרומה: **שנפסל בטבול יום.** והוא שלישי דטבול יום פוסל את התרומה מן התורה ביבמות פרק הערל (דף עה.) מבכל קודש לא תגעו ויולדת משטבלה לסוף ימי טומאה עד מלאת ימי טהרה שלה טבולת יום אחוץ היא שהרי אינה ראויה להביא כפרה עד יום שמונים ואחד אלמא לא הוי הערב שמש דילה עד שקיעת החמ' דשמוני': **נגר שנטמא בטמא מת.** טמא מת אב הטומאה' הוא ומטמא כלים דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב בפרשת פרה גבי טומאת מת אלמא טמא מת מטמא אדם ועשאו הכתוב אב הטומאה כשרץ ונבילה שמטמאין אדם ולא כנוגע בהן שאין מטמא אלא אוכלין ומשקין דכתיב בשרצים (ויקרא יא) כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא אלמא לא מקבל טומאה מן הכלי שקיבל טומאה מן השרץ אלא אוכל ומשקה בלבד ולא אדם וכלים והאי נר הוי ראשון ועכשיו יש כאן תוספת טומאה שמתחלה היה שמן זה שלישי וחוזר ונעשה שני ע"י הנר דהואיל ויש טומאה עליו לא חיישינן ליה ומותר להוסיף בידים: **מדבריהן למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח.** עם זמן הביעור דהואיל והולכת לאיבוד אף הטהורה ואסורה מדאורייתא לא חיישינן לשמירתה ואע"ג שמוזהרין אנו לשומרה בטהרה דכתיב (במדבר יח) את משמרת תרומותי: **אינה היא המדה.** אי אתה יכול ללמוד את זו מדבריהן. ובגמרא [טו.] מפרש אמאי אינה היא המדה: **ומודים ר"א וכו'.** רבי יוסי קאמר לה לאע"ג דאיפלוג ר"א ורבי יהושע בשריפת תרומה בהא מודו ששורפין זו לעצמה וזו לעצמה: **גמ' שני ושני הוא.** מתחלה היה שני ועדיין שני הוא: **הכא בוולד וולד עסקינן.** האי בוולד הטומאה דקתני מתני' וולד וולד קאמר דהיינו שני ובשר שנגע בו הוה שלישי וכי הדר שרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון חוזר ונעשה שלישי זה שני: **והא אין אוכל מטמא אוכל.** וכיון דלא מטמא ליה מאי תוספת איכא: **ואין עושה כיוצא בו.** ואין מטמא אוכל כיוצא בו: **הוא טמא.** משמע מיעוטא: **אבל תרומה וקדשים עושה כיוצא בה.** דילפינן מנבלות חגי לחם וגזיד יין ושמן (חגי ב): **שפיר.** דמתני' בקדשים קיימי': **מקרא מגלה.** לא הוליא ממשמעו לא תרומה ולא קדשים אלא דבר אחר דאין אוכל מטמא אוכל לעולם ונבלות חגי טומאות דרבנן ניתנו וכבר נגזרו כלקמן [יח.] אבל דאורייתא לא מטמא אלא אוכל משקה ומשקה אוכל לקמן בפירקין (דף יח.) יליף לה דאוכל מטמא משקה ומשקה אוכל: **דאיכא משקין בהדי בשר.** כשנגע באב הטומאה היה משקה טופח עליה וטמא עמה והוה אף המשקה ראשון וכשורפה עדיין הוא עליה ומטמא הבשר שנשרף עם זה מחמת המשקין ונעשה שלישי שני: **מדרבנן מטמא.** וקא מוספי ליה טומאה מדרבנן: **מאי הוי שני.** דבר הוי ראשון: **היינו הך.** דר' חנינא דתרילנא בהכי ומאי הוסיף ר"ע דמשמע דהוסיף עדות על עדות חידוש על חידוש: בחלל

מסורת הש"ס

א) עדיות פ"ב [מ"ח], ב) ג"ז סס, ג) [עס מי רש"ס], ד) [ויקרא יב], ה) [ל"ל אחר ד"ה הוא], ו) [ועי' תוס' עירובין לט. ד"ה היה אוכל ותו' יומא פ: ד"ה וחליה וכמולין פז: ד"ה כל משקה וכריתות יג: ד"ה וחלב], ז) [וע"ש ברש"י ד"ה אבל],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה **דאיכא. דמשקין ממטא בפחות מרביעית כו'.** עי' ברש"י לקמן דף יח ע"ב ד"ה אבל ליח בהו רביעית:

מוסף תוספות

א. שהלחם מטמא נזיר. **תוס' שאנן.** ב. (ו)[ד]האי טמא מיקרי. **סס.** ג. בין להאי פי' בין לפרש"י. **סס.** ד. נ"ל, בדשייך טפי. מי' סר"ן. ה. נ"ל. מוקמינן ליה וכו' לכל הפחות שאנו יכולים להעמידו. **תוס'** ר"פ. ו. אבל לענין לטמא אחרים בין דאורייתא בין דרבנן סגי ליה בכל שהוא. **סס.** ז. נ"ל. ותימא כיון דאין אוכל מטמא אוכל אפי' מדרבנן, לא משכחת שלישי אלא ע"י משקין, כגון משקה אוכל ואוכל משקה, והנך משקין אחרונים ראשונים הוו, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (פרה פ"ח מ"ז). **תוס' הלא"ש.** ח. כדמפרש ר"ת לקמן על רביעי בקודש (יט.). **סס.** ט. [ד]לא נתקנה עדיין בימי ר' חנינא סגן הכהנים, שהיא א' מי"ח דבר דגזרו ב"ש וב"ה. **סס.** י. דתנן כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה. **קונגיית הגמ'** לקמן ע"ב. יא. נ"ל. [וי"ל] דגזירה דכל הפוסל את התרומה וכו' היתה אחר רבי חנינא סגן הכהנים כדפרישית. **תוס' הלא"ש.** אבל לר"ע דהוא בתרא ליכא למימר דמסהדי מקמי גזירת משקין. מי' הר"ן. יב. דאילו התם שלישי דאורייתא מותר לעשותו שני דרבנן ואילו הכא שלישי דאורייתא מותר לעשותו שני דאורייתא. **תוס' שאנן.**

רבינו חננאל

תניא אבא שאול אומר, שתי פרות היו חורשות בהר המשחה כו'. מתני' אמר רבי חנניה סגן הכהנים מימיהם של כהנים לא נמנעו מלשרוף הבשר שנטמא בולד הטומאה עם הבשר שנטמא באב הטומאה כו'. נקוט האי כללא בידך השרץ וכיוצא בו הוא אב הטומאה, כדתנן אבות הטומאה השרץ ושכבת זרע וטמא מת כו', והנוגע בהן נקרא ולד ראשון, והנוגע בולד ראשון נקרא ולד שני, והנוגע בולד שני נקרא ולד שלישי. ואקשינן אמתני' מכדי בשר שנטמא בולד הטומאה ולד שני הוא, כי שרף ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה הלא

עין משפט נר מצוה

קג א מיי' פי"ט מהל' פסולי מוקדשין ה"ו:
קד ב ג מיי' פ"ג מהל' ממן ומלה הל' ד:
קה ד מיי' פי"ט מהל' פסולי מוקדשין ה"ו:
קו ה מיי' פ"ז מהלכות אבות הטומאה הל' ז
סמג עשין רמז:
קז ו מיי' פי"ט מהלכות פסולי מוקדשין הל"ו:

תורה אור השלם

1. וְכִי יִתֵּן מַיִם עַל זָרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ויקרא יא לח

רבינו חננאל (המשך)

נעשה הנוגע באב הטומאה ולד ראשון, כי נגע באחר משורי ליה ולד שני, השתא כי נגע בבשר הזה שהיה ולד שני לא הוסיף לו טומאה, ולד שני הוה וגם עתה כשנגע בו הולד הראשון נעשה ולד שני, מה הוסיף לו דקתני במתני' אע"פ שמוסיף לו טומאה על טומאתו. ופריק רב יהודה ולד דמתני' ולד שיני הוא, שעשה הבשר שנגע בו וולד שלישי, והבשר שנגע באב הטומאה נעשה הוא ולד ראשון, [ו]כאשר נגע בבשר שהיה הולד שלישי עשאו שני, הנה הוסיף לו טומאה שעד עתה היה ולד שלישי ועכשיו נעשה שני. ואקשינן היאך הבשר שהוא אוכל יטמא אוכל כיוצא בו, והתניא יכול יהא אוכל מטמא אוכל, ת"ל וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם. הוא טמא ואין עושה טמא כיוצא בו. הניחא למאן דאמר בחולין אינו עושה. ולמאן דאמר בחולין ובתרומה נמי אין עושה, אבל בקדשים עושה טומאה כיוצא בה שפיר, דהני קדשים ניגהר, אלא לרבינא דאמר אפילו קדשים נמי אין עושה אוכל טמא כיוצא בו מאי איכא למימר. ופריק רב נחמן בר יצחק מהא דתנן אין כלי חרס מטמא חבירו אלא במשקה, נטמא המשקה טמאוהו, הכא נמי כגון דאיכא משקין בהדי האי בשרא דמטמא הבשר מחמת משקין, ונדחה. ואסיק' דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, ומתני' דקתני בשר מטמא בשר אחר מדרבנן.

מתני' הוסיף ר' עקיבא **מימיהם של כהנים** כו'. ואקשינן מכדי שמן שנפסל בטבול יום מאי הוא שלישי, כי הטבול יום פוסל ואינו מטמא, והשלישי פוסל ואינו מטמא, דתנן בטהרות פ"ב הראשון והשני שבתרומה טמאין ומטמאין. שלישי פסול ולא מטמא, ותנן בטבול יום פ"ב המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתו פסל את כלן, נמצא זה השמן פסול והוא כמו שלישי, כדנגע ביה בזה השמן הנר שנטמא מטמא מת, שני הוא, כי הנר הוא ולד ראשון, והשמן שנגע בנר נעשה ולד שני, מאי קמ"ל ר' עקיבא שלישי מותר לעשותו שני, היינו דר' חנניה סגן הכהנים. ומוקים רב יהודה למתני' בנר של מתכת, דרחמנא אמר בחלל חרב,

ואילו הכא פסול וטמא. פ"פע"ג דשלישי של תרומה מטמא הקודש כמו שלישי לקודש דתנן במסכת טהרות (פ"ב משנה ז) שלישי שבכולן מטמא משקה קודש ופוסל אוכלי קודש ואתרומה קאי מ"מ אור"י[א] דמגע טבול יום לא חשיב כשלישי לאפילו בקודש גופיה לא מטמא דבמעילה בפ' חטאת העוף (דף ח.) תנן חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה ונמלקה הוכשרה ליפסל בטבול יום ודייק בגמרא לאיפסולי אין לטמויי לא והכי סבר רבי עקיבא לקמן (דף יט.) בהסולת והקטורת והלבונה[ב] וכו' מיהו תימה דשלישי לטבול יום יעשה רביעי מק"ו ממחוסר כפורים כדמסיק רבי יוסי שלישי דעלמא וימא מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי לטבול יום שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש ואם יש שום מיעוט[ג] בשלישי לטבול יום א"כ כי עביד לקמן ק"ו נימא שלישי לטבול יום יוכיח[ד] ובירושלמי במסכת מגיגה פריך לה:

אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי. מכאן משמע דשמן חשוב משקה ולקמן (דף יז.) גבי משקה בית מטבחיא וכן בכמה דוכתי והא דתנן (טהרות פ"ג משנה ב) ר"מ אומר שמן תחלה לעולם וחכ"א אף הדבש ור"ש אומר אומר היין פירות דווקא יין אבל הנך לא ופסקינן בהקומץ רבה (מנחות לא.) דהלכתא כווותיה אור"ת דהתם מיירי בנקרש ואחר כך נמוח[ה] כדמשמע בתוספתא[ו] דקאמר התם במה אמרו שמן תחלה לעולם בנקרש ואחר כך נמוח[ז] ובלח נקרש משמע דר"ע מודו[ח] וכן משמע בריש פ"ג דמסכת טהרות (משנה א) דקתני התם הרוטב והגריסין וחלב ושמן שהן משקה טופח הרי הן תחלה קרשו ואח"כ נימוחו הרי הן שניים ובתר הכי קתני ר"מ אומר השמן תחלה לעולם והיינו לעולם אפי' קרשו ואהא קאי ר"ש אזורי והכא משמע ליה בלח נקרש[ט]: **הכא** טהור **וטמא.** הקשה ר"י לוקמן דז' דאסור מדאורייתא והיינו מדבריהם כי היכי דשלישי דאורייתא מותר לעשותו שני ה"נ איסור דאורייתא[י] ורבי יוסי דאמר אינה היא המדה אית ליה דלית לן למילף איסור מטומאה כמו שאפרש לקמן לר"ל משום בר קפרא דלא ילפינן איסור מטומאה[כ] ואור"י דלא בעי לאוקמא בשבע דשרפין תרומה טהורה עם הטומאה משמע ליה כדרך שבני אדם רגילין לשרוף והיינו בשם: **התם** פסול **וטמא והכא טהור וטמא.** וקשה לר"י בשלמא למ"ד אוכל מטמא אוכל א"ש דלא יליף איסורא דרבנן בשעה שאינו[יא] מפסול דאורייתא[יב] אבל למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא[יג] אמאי לא יליף שפיר כמו שמותר לעשות מפסול דאורייתא ראשון דאורייתא[יד] ה"נ מותר לעשות מאיסורא דרבנן שני דרבנן כדקמדמי בסמוך דקאמר נימא דקסבר ר"מ כו' ואור"י דלא דמי דמקלקול דאורייתא איכול לקלקלו עוד יותר אין ללמוד שיוכל לקלקל קלקול דרבנן יותר אפי' בקלקול דרבנן[יד] אבל בסמוך מדמי שפיר קלקול איסור דרבנן לקלקול שלישי דרבנן תדע דהא ר' יוסי דס"ל לקמן (מז.) טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא וה"ל וולד טומאה דר' חנינא דאורייתא לא יליף[טו] מיניה איסורא דרבנן שיהא מותר לעשותו שני דרבנן[טז] דלמ"ד אין אוכל מטמא אוכל כשנורפו עם טומאה לא הוי אלא שני דרבנן[יז יח] ואע"פ דמאי דמוקים לה בולד טומאה דרבנן *ר' חנינא נמי מוסיף אדר' עקיבא דמר"ע דאמר פסול מדאורייתא מותר לעשותו ראשון לא שמעינן שיהא שלישי דרבנן מותר לעשותו שני[יט] ובירושלמי פריך לה וקאמר למ"ד בולד טומאה דרבנן לא בא ר"ע אלא לפחות תיפתר בטבול יום דבית הפרס שהוא מדבריהם[כ] אך שמחליף דברי רבי יוחנן לבר קפרא: בחב

[1]בחלל חרב[ו] [2]חרב הרי הוא כחלל והויא ליה אב הטומאה וקסבר שלישי מותר לעשותו ראשון ומאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמיה בנר של מתכת נוקמיה בנר של חרם ומאי הוסיף דאילו התם טמא וטמא ואילו הכא פסול וטמא אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני נר שנטמא בטמא מת ניתני שנטמא בשרץ אלא איזהו דבר שחלוקה טומאתו בין טומאת מת לשרץ הוי אומר זה מתכת *אמר רבא ש"מ קסבר ר"ע [3]טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן אי לאיפסולי גופי' הא פסיל וקאי ממאי דילמא לטמא אחרים מדרבנן אי מדרבנן מאי איריא באב הטומאה אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי [4]דתנן [5]כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה [6]חוץ מטבול יום אלא ש"מ דאורייתא היא: א"ר מאיר מדבריהם למדנו וכו': מדבריהם דמאן אילימא מדברי ר' חנינא סגן הכהנים מי דמי התם טמא וטמא הכא טהור וטמא ואלא מדברי ר"ע מי דמי התם פסול וטמא הכא טהור וטמא נימא קסבר רבי מאיר מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא טהור מעליא ומאי

נחלל חרב. הקיש חרב לחלל. מתכת שנגע במת הרי הוא אב אבות הטומאה כמת עצמו ושנגע בטמא מת הרי הוא אב הטומאה כמוהו גזירת הכתוב היא במתכת אבל טומאת מת ולא אבל שאר טומאות: **וה"נ.** גר אב הטומאה וכשנותן שמן שלישי לתוכו נעשה ראשון: **נוקמה בגר של חרם.** דאינו אבל ראשון כנוגע בטמא מת ואשמעינן ר"ע דשלישי מותר לעשותו שני. ודקשי' לך מאי הוסיף אדר' חנינא הוסיף טובא דאילו התם גבי בשר קדשים כי אריך שלישי בהדי ראשון ועשהו שני טמא היה מתחלה לטמא אחרים שהשלישי עושה רביעי בקודש ועכשיו כשהוא שני הוי טמא כלומר לא נשתנה במגעה אם לקלקול יותר מבראשונה ואבל גבי עדותו של ר"ע גבי תרומה קאי דאילו שמן קודש אינו אבל של מנחות ונאכל הוא ואינו ראוי להדליק גר ואם נטמא קודש שנתנו במנחה משקדש בכלי אין לו היתר להכניס ונשרף בקודש בבית הדשן כשאר פסולי קדשי קדשים אבל שמן תרומה שנטמא כהכנס מדליקין בו דכתיב[ז] נתתי לך את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה ואמר רחמנא שלך תהא להסיקה תחת תבשילך ביבמות בפ' הערל (דף עד.) ושמן שלישי של תרומה אינו טמא לטמא אחרים אבל פסול דאין שלישי עושה רביעי בתרומה וכי הדר עביד ליה שני ה"ל טמא: **מאני קשיתיה.** לרב יהודה מאי איריא דתני טמא מת אי בגר של חרם קאי ובראשון עסקינן למה לי דנקט שקיבל טומאה זו מאב הטומאה של מת ליתני שנטמ'

[1]בחלל חרב[ו] [2]חרב הרי הוא כחלל והויא ליה אב הטומאה וקסבר שלישי מותר לעשותו ראשון ומאי דוחקיה דרב יהודה לאוקמיה בנר של מתכת נוקמיה בנר של חרם ומאי הוסיף דאילו התם טמא וטמא ואילו הכא פסול וטמא אמר רבא מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני נר שנטמא בטמא מת ניתני שנטמא בשרץ אלא איזהו דבר שחלוקה טומאתו בין טומאת מת לשרץ הוי אומר זה מתכת *אמר רבא ש"מ קסבר ר"ע [3]טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן אי לאיפסולי גופי' הא פסיל וקאי ממאי דילמא לטמא אחרים מדרבנן אי מדרבנן מאי איריא באב הטומאה אפילו בראשון ושני נמי תחלה הוי [4]דתנן [5]כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה [6]חוץ מטבול יום אלא ש"מ דאורייתא היא: א"ר מאיר מדבריהם למדנו וכו': מדבריהם דמאן אילימא מדברי ר' חנינא סגן הכהנים מי דמי התם טמא וטמא הכא טהור וטמא ואלא מדברי ר"ע מי דמי התם פסול וטמא הכא טהור וטמא נימא קסבר רבי מאיר מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן דמדאורייתא טהור מעליא ומאי

סתם ואמן קי"ל דאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה ומה לי אב הטומאה דמת מה לי אב הטומאה דשרץ אלא מדנקט מת ש"מ בגר של מתכת עסקינן דיש חילוק בו בין נגיעת אב הטומאה דמת לאב הטומאה דעלמא ואשמעי' דבגר שהוא עצמו אב הטומאה קאמר: **ש"מ.** מדקאמר הוסיף ר"ע קסבר טומאת משקים לטמא אחרים דאורייתא היא ודלא כהני תנאי דפירקין דאמרי לקמן[ט] אין משקין מטמא אוכל מן התורה אלא מדרבנן דאי ס"ד דאין משקין מטמאין אחרים אלא מדרבנן מאי תוספת דאוסיף ר"ע דאמר שהשמן שהיה שלישי עשאוהו ראשון ומה בכך הא' גר אב הטומאה כי עשאו ראשון להאי שמן מאי מהני ליה אחרי שאלא יטמא אחרים: **לאפסולי גופיה.** הוא דמהני ליה הא פסול וקאי: **דילמא.** אהני ליה שיטמא אחרים מעכשיו מדרבנן: **אי.** תוספת דרבנן אתא לאשמעי' מאי איריא דנקט שמדליקין אותו בגר אב הטומאה שעושין אותו להאי שמן ראשון דאורייתא א"נ אשמעינן שמדליקין אותו בראשון לטומאה או בשני לטומאה נמי תחלה הוי כלומר איכא נמי תוספת מדרבנן כי ההוא שנעשה ראשון מדרבנן ומטמא עוד שני ושלישי דהא גזור רבנן על המשקין שאפילו נגעו משקין בשני יעשו ראשונים: **דתנן כל הפוסל את התרומה.** כל הני דמייתינן בפ' יציאות השבת (דף יג.) גבי שמונה עשר דבר שגזרו עליהם תורת שניים לפסול את התרומה מטמאין משקין אפילו חולין להיות תחלה חוץ מטבול יום שפוסל לתרומה מן התורה וגזירת הכתוב היא ומ"מ איקילא טומאה דידיה ולא גזרו ביה לעשות משקין תחלה דאין בכרי תורה צריכין חיזוק ומשום דמשקין עלולים לקבל טומאה ומה היא עליונתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר גזרו עליהן חומר הרבה שיהו כהניס מזהרין לשומרן: **אלא ש"מ.** מדמהדר למעבדיה ראשון דאורייתא ש"מ לטמויי אחרים ולעשותם שני דאורייתא קאמר. כל סדר טומאה דאב עושה ראשון וראשון שני בחולין ותו לא ושני שלישי בתרומה ושלישי רביעי בקודש כולה מדאורייתא הוא בפירקין: **נימא קסבר ר"מ.** מדליף מדבריהן קסבר מתני' דר' חנינא בגר שנטמא באב הטומאה דקתני באב הטומאה דאורייתא הוא אבל בגר שנטמא בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא בוולד הטומאה דרבנן כגון כלי שנטמא במשקין דמדאורייתא אין אוכלין ומשקין מטמאין כלי שאין אוכל נעשה אב הטומאה ורבנן גזרו שיהו משקין מטמאין כלי משום משקה זב וזבה שהן אב הטומאה כגון רוקו ומימי רגליו בפ"ק דנדה (דף ז:) והאי בגר שנטמא באותו כלי דהוי וולד וולד דרבנן שהמשקין היו וולד הטומאה והכלי היה וולד דרבנן ומדאורייתא טהור הוא והאי בגר שנעשה שלישי על ידו טהור גמור מן התורה הוא ואשמעינן ר' חנינא דכיון דאיכא עלה טומאה דרבנן מטמאין לה בראשון דאורייתא: ומאי

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל"ג]:
קח ב מיי' פ"ז מהלכות אבות הטומאה הלכה ה:
קט ג מיי' פ"א שם הלכה ג:

תורה אור השלם

1. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקֶבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: במדבר יט טז

רבינו חננאל

ודייקינן מדהוה ליה למכתב בחלל. כדכתיב ועל הנוגע בעצם או בחלל, וכתיב וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת, שמעינן מינה דלא כתבו אלא ללמוד כי החרב הרי הוא כחלל. ותניא בספרי דברי רב בחלל חרב, בא הכתוב ולימד על החרב שמטמא טומאת שבעה, והנוגע בו טמא טומאת שבעה הא למדנו לכלים ולאדם וגו'. וגרסינן בתחלת שחיטת חולין בעיניין טמא השוחט בקדשים, האי טמא דאיטמי במאי אי נימא דאיטמי במת בחלל חרב כתיב. וילפינן חרב הרי הוא כחלל אב הטומאה הוא. טמייה לסכין. תיזיל סכין תיטמיא בלשר, נחברר כי כל כלי מתכת הנוגעים בטמא מת נעשים אב הטומאה. וכיון שהוא כך הגר שנטמא [ב]טמא מת הוא אב הטומאה, והשמן שהיה שלישי עכשיו בנגיעתו בגר שנטמא בטמא מת נעשה ולד ראשון, וקמ"ל ר' עקיבא שלישי מותר לעשותו ראשון, וכבר פרשנוהו בתחלת שחיטת חולין. וראינו לרבותינו הגאונים שהעמידו זה הגר, גר שנהרג בו אדם הוא, מכלל שאם לא נהרג אדם בו אין זה הדין עליו, ונתקשה לנו שיש שמועות מוכיחות כאשר פירשנו. ונדחק רב יהודה ואמר גר של מתכת ולא אמר גר של חרש, שאע"פ שהגר של חרש הנוגע בטמא מת טמא הוא, והרי הוסיף ר"ע על ר' חנניה סגן הכהנים, דר' חנניה לא אמר אלא טמא שלישי מותר לעשותו שני הני מילי טמא וטמא. אבל טמא ופסול לא אמר, ואלו ר' עקיבא הוסיף אפילו פסול [שרי] לעשותו טמא. מתני' קשיתיה מאי איריא מתני' בגר שנטמא בטמא מת. אמר רבא ש"מ מדר' עקיבא דקתני הוסיף, דטומאת משקין כגון השמן וכיוצא בו לטמא אחר דאורייתא היא, דאי ס"ד מדרבנן הוא אבל מדאורייתא טמא הוא אותו המשקה ואינו מטמא אחרים, כל שאינו מטמא פסול הוא, הנה הטומאה השניה לא הוסיפה לו (ו)לשמן כלום, פסול היה מקודם ועכשיו פסול הוא, ואלא מאי לטמא אחרים מדאורייתא הוא. מכדי משקה לא שנא כי נגעו באב הטומאה ולא שנא כי נגעו בראשון ובשני, אינהו שני עבדי, דתנן בפרה פרק ח' כל הפוסל בתרומה מטמא משקין להיות חוץ מטבול יום, למה לי למתנא בגר שנטמא בטמא מת ולאוקמה בגר של מתכת, ליתני בגר ואפילו בגר של חרש, שמעינן מינה שלישי מותר לעשותו (שני) ראשון, וטומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא הוא. **מתני'** אמר רבי מאיר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטומאה בפסח כו'.

מסורת הש"ס

ח) [דהוי ליה לכתוב בחלל כמו למעלה הנוגע בעצם או בחלל אלא לחכי כתב חרב מיומר לסורות דחרב הרי הוא כחלל. עיין ערך חל ר"ל], ט) [לקמן יט: עט. שבת קא: מיר נג. חולין ג.], ג) [לקמן טו:], ד) פרה פ"ח [מ"ז] [חולין לד.], ה) [במדבר יח], ו) דף נח., ז) טהרות פ"ב, ח) [וע"ע תוספות עירובין עא: ד"ה שמן ותוס' מנחות לא. ד"ה אימא],

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ואילו הכא וכו' אע"ג דשלישי. עיין חולין פז ע"ב תוד"ה משקה טבול יום: **בא"ד** מ"מ אור"י דמגע טב"י. עי' מגיגה כ ע"א תוד"ה לאב"ל: גמ' **אמר רבא** ש"מ קסבר ר"ע. עי' טורי אבן מגילה דף יט ע"ב ד"ה ר"י מתיר: תוס' ד"ה התם פסול וכו' ר"ח נמי מוסיף. עיין זמחים ג ע"א תוד"ה הסותב:

מוסף רש"י

חרב הרי הוא כחלל. טומאות של מת הלאחיות לטמא כלי, כגון מת הנוגע בו דהוי מיהא לא הטומאה, אם נגע בהם מתכות נעשה כיולא בו ואם נגע במת הוי אבי אבות ואם טמא מת נגע הוי אב, אבל ראשון ושני אין ממטמאין כלים (חולין ג.).

מוסף תוספות

א. (ד)שלישי דהכא אינו עושה רביעי אפי' בקודש. תוס' ר"פ. ב. שאם נגע טבו"י במקצתן פסל את כולו דוקא פסל אבל מטמא לא. תוס' שאנן. ג. מן הפסוק. שם. ד. שפסול בתרומה ואין עושה רביעי בקודש. שם. ה. ולהכי קאמר מר"ש דנפקא ליה מתורת משקה. שם. ו. וכל זמן שהוא קרוש אינו לא אוכל ולא משקה. תוס' הרא"ש. ז. [ד]הוי משקה. שם. ח. מותר לעשותו שני. שם. ט. ר"פ. ואין לומר דסברא הוא דלכ"ע ילפינן איסור מטומאה, דהא לר"ל משום בר קפרא בע"כ לא ילפינן איסור מטומאה. תוס' שאנן. י. לעשותו שני דאורייתא. שם.
יא. [ש]מותר לעשותו שני דאורייתא. שם. יב. אא"כ כששורף תרומה טהורה עם הטמאה בפסח אינה מטמאה אלא מדרבנן. שם.
יג. דמדליקין שמן שנפסל בטבול יום עם נר שניטמא בטומאת מת. תוס' ר"פ.
יד. דכל שלא טמא אלא דרבנן חשוב טהור גמור דאורייתא, ונמצא עכשיו דלמה שאין שם טומאה עליו מטמא בידים מדרבנן. מהר"ם מלאזה לקמן טו. טז. מדר' עקיבא. מי' סר"ן. ועי' מהרש"א. יז. דנימא הכי כי היכי דשמן שנפסל בטבו"י דהוי שלישי מדאורייתא עבדינן ליה ראשון דאורייתא וכו' ה"נ נימא דחמץ בשש שאסור מדרבנן שמותר לעשותו שני מדרבנן. שם.
יח. אלא ש"מ דנחי דבמקולקלת מדאורייתא שרי לאוסופי בקלקוליה, ליכא למיגמר מינה למקולקל דרבנן. שם. יח. א"כ כי היכי דמוסיף ר"ע על ר"ח סגן הכהנים. תוס' שאנן. יט. דהא לא גמרינן מהדדי כדפי'. שם. ועי"ש בתוך תירוצו ויעלה הירושלמי.
כ. והשתא הוי דומיא דר' חנינא דמטמא מדרבנן. תוס' ר"פ.

ומאי מדבריהם. דר' מאיר: **מדברי ר' חנינא.** דתרומה טהורה בשם שעות דמיא לההוא דשליחי דטיהור דאורייתא וטמא דרבנן והא נמי סריא מדאורייי עד תחילת שבע ואסירא מדרבנן וכיון דאשמעינן ר' חנינא דמטמאינן טומאה דרבנן בטומאה דאורייתא דטמטמא ליה מדרבנן אוכל את אוכל מטמאינן נמי תרומה טהורה דאסירא מדרבנן בטומאה דטמאה טומאה דאורייתא דלא מטמיא לה אלא מדרבנן דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן: **ארשב"ל.** לא תדחק לאוקמא הכי דמאי מדבריהן דקאמר מדברי רבי אליעזר ורבי יהושע קאמר ולאו לאמתני' קאי ר"מ אלא בעלמא קאי והכי קאמר מדברי סופרים שמענו ששורפין כו' ומאן מינהו סופרים רבי אליעזר ור' יהושע והאי עדות דר' חנינא ורבי עקיבא לא שייך גבי פסח וחילי דבעי לאוריי ששורפים קדש טהור עם הטמא נקט לה: **שנוב.** שאירע. כגון שנכנס אדם טמא לשם ספק נגע בה ספק לא נגע: **הפורפה.** הפקר: **יניחנה במקום המוצנע.** עליין מוחזר על שמירתה וטעמא מפרש בבכורות בפ' [ט] (עד כמה) את משמרת תרומותי) שתים בשמע אחת טהורה ואחת תלויה ואמר רחמנא עביד לה שימור: **יניחנה במקום הפורפה.** כלומר אם רצה יכול לגרום לה טומאה דקסבר יש אם למסורת ותרומתי כתיב. אלמא שמעינן ליה לרבי יהושע דכיון דאיכא ראויה אלא להדלקה יכול לגרום לה טומאה והא נמי אפי' טהורה בת ביעור היא ומטמאין אותה: **חביש של תרומה בגת העליונה.** היינו עדשים של גת שקורין מייט"י שהענבי בתוכה: **והתחתונה.** היינו בור שהיין יורד לתוכו: **טמאין.** חולין טמאין יש בה וראויין לו בימי טומאתו או למי שאינו אוכל חולין בטהרה ואם תפול תרומה זו לתוכו ה"ל מדומע טמא ולא חזי לישראל משום תרומה ואפי' טהורה ולא למכור לכהן דכיון דטמאה היא אסורה. ביצמות בהערל (דף עג:) נפקא לן שהאוכל תרומה טמאה עובר בעשה בשעריך תאכלנו לזה הטמא והטהור יחדו[ז] ולא לאחר: **מודה ר"א ור' יהושע.** אע"פ שנחלקו בחין יכול בסיפא מודין ושוין הן בכך שאם יכול להיגל ממנה רביעית בטהרה אם יכול לחזר אחר כלים טהורין ולקבל קודש שתרד כולה לתוך הטמאין ויקבל הימנה רביעית הלוג: **יגיל.** יחזר אחריהן ואל יקבלנה בכלים טמאין כדי להגיל את החולין שלא יתערב ממנה בהן ויאסרו ואע"פ שבתוך כך ירד ממנה לתוכם ויפסדם לא מטמאינן לה לתרומה משום הגלת חולין: **ואם לאו.** שלא ימצא כלי טהור וסוף סוף לטומאה חזא כולה בזו נחלקו רבי אליעזר ור' יהושע דר' אליעזר אומר אעפ"כ תרד ותטמא מאליה ויפסיד החולין ואל יטמאנה ביד כדי להגילן ר' יהושע אומר יטמאנה ביד. אלמא לרבי יהושע כיון דקופה לאיבוד שרי לטמוייה ביד ובפסח נמי לא שנא ור' מאיר מדרבי יהושע יליף: **ממחלוקתן למדנו.** שהרי הלכה כרבי יהושע בטהרות דרבי אליעזר נמנו עליו שלא לקבוע הלכה כמותו מפני תנורו של עכנאי בב"מ (דף נט:): **דיקא נמי.** דר"מ מדרבי יהושע יליף מדקא מהדר ליה רבי יוסי אינה היא מן[ח] המדה דמודה ר"א ורבי יהושע בזו ש"מ מייסיהו הוה יליף לה ולקמיה [ע"כ] פריך אמאי אינה היא המדה: **א"ר יוסי.** לר"מ אין הנדון דומה לראיה נדון שריפת חמץ בפסח שאתה דן ולמד מאלו אינו דומה לדברים שאתה מביא ראיה מהן עליו על מה העידו שתוכל ללמוד מהן: **זה טמא וזה טמא.** שליחי בקודש טמא הוא והראשון שהוא נשרף עמו טמא הוא: **שמא יצא אליהו.** לאחר זמן ויאמר טהורה היתה ונמצא למפרע שטימאתו תרומה בידים אף על פי שהיא טעונה שריפה מפני איסור חמץ אסור לטמאה בידים:

הפיגול

והא דנקט ר"ל ולד טומאה דאורייתא כלומר אפי' אם נאמר בולד טומאה דאורייתא איכא לפרושי מדבריהם דר' אליעזר ור' יהושע א"נ נקט דאורייתא לאוקמא אפי' לר"א אבל לר' יהושע אפי' שליחי דרבנן מותר לעשותו שני וכן חמץ בשם שעות שהוא איסור דרבנן יליף ר"מ מדבריו של רבי יהושע[יב]: **מדברי ר"א ור' יהושע.** והא דתני במתני' מילתיה דר' חנינא ור"ע[יג] משום דר' יוסי קטעי וסבר דר"מ מר' חנינא סגן הכהנים קאמר דקאמר בסמוך: **חבית** שנולד לה ספק טומאה. פירש הקונטרס כגון שנכנס שם אדם טמא ולא

ומאי מדבריהם מדברי ר' חנינא סגן הכהנים אמר ריש לקיש משום בר קפרא מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא ומאי מדבריהם מדברי ר"א ורבי יהושע הי ר' יהושע אילימא הא רבי יהושע דתנן [ט]חבית של תרומה שנולד לה ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע ואם היתה מגולה יכסנה רבי יהושע אומר אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה ואם היתה מכוסה יגלנה מי דמי התם גרמא בעלמא הכא בידים אלא הא ר' יהושע דתנן [י]חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתונה חולין טמאין מודה ר"א ורבי יהושע [יא]שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו ר"א אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד [יב]רבי יהושע אומר [יג]אף יטמאנה ביד אי הכי האי מדבריהם מדבריו מיבעי ליה ה"ק ממחלוקתן של ר"א ור"י למדנו דיקא נמי דקתני מודה ר"א ור' יהושע ש"מ וכן א"ר נחמן אמר רבה בר אבוה מתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דאורייתא ומאי מדבריהם מדברי ר"א ורבי יהושע איתיביה רבא לרב נחמן [יד]אמר רבי יוסי אין הנדון דומה לראיה שכשהעידו רבותינו על מה העידו אם על הבשר שנטמא בוולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה זה טמא וזה טמא אם על השמן שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת זה פסול וזה טמא אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בוולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה אבל היאך נשרף התלויה עם הטמאה שמא יבא אליהו ויטהרנה

הפיגול

[ט] **באב** הטומאה דאורייתא. נראה לר"י דלהכי נקט דאורייתא משום דאיכא אב הטומאה דרבנן כגון מעת לעת שבנדה וצית הפרס ואדן העמים והרבה כיוצא בהן[א] והא דנקט דאורייתא לא נפקא מינה מידי למ"ד אין אוכל מטמא אוכל דמ"מ לא מטמא אלא מדרבנן ולא נקט דאורייתא אלא משום דבעי למימר ולד טומאה דרבנן דהוי דווקא דרבנן.

ולד טומאה דרבנן. פי"ה כגון כלי שנטמא במשקין והק' ה"ר יעקב דאורלינ"ש א"כ היכי יליף רבי מאיר מדברי ר' חנינא הא בשר קודש שנטמא מכלי שנטמא במשקין אינו נשרף אלא בעיבור צורה כדמוכח במס' חגיגה (דף כב. ושם) ובפ' על אלו מומין (בכורות דף לח. ושם) דקאמר כלי שנטמא במשקין מאמוריו תוכו וחוצו ואוגנו וידיו טהורין לעבוד בהו רבנן היכא דלא ליישרוף עליה תרומה וקדשים ומאחר שנעשה נותר אפי' היה טהור לגמרי מותר לשורפו עם הטמא כדמוכח לקמן (ע"ב) מיהו אי עיבור צורה היינו אינה בעלמא אע"ג דלא הוי נותר לא קשה מידי ולפרש"י אינה היא מן המדה דר' יוסי היינו דלא מדמינן איסור דרבנן לטומאה דרבנן ונראה לר"י דוולד טומאה דרבנן היינו כדמפרש ר' ירמיה הכא בבשר שנטמא במשקין ור' מאיר לטעמיה וכו' ור' יוסי לטעמיה דאמר טומאת משקים לטמא אחרים דאורייתא[ב] אע"ג דכלי שנטמא במשקין אין שורפין קדשים אלא בעיבור צורה בשאר טומאה דרבנן שורפין דלא כל הטומאות שוות ואור"י דלמ"ד אוכל מטמא אוכל לא איצטריך לאוקמא לעיל בולד ולד אלא לרבי יוסי דאמר (א) משקין לטמא אחרים דאורייתא והוי ולד טומאה דאורייתא אבל לרבי מאיר דהוי ולד טומאה דרבנן בלא ולד ולד איכא תוספת טומאה דמעיקרא טמא דרבנן והשתא כשורפין [ג] טמא דאורייתא הקשה ר"י למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייי א"כ לר' יוסי לא משכחת שליחי דאורייתא אלא שנגע שליחי במשקין שנגעו באוכל ראשון[ד] א"כ מאי תוספת טומאה איכא כשורפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה דכיון דאין אוכל מטמא אוכל לא הוי שני אלא מדרבנן ובלאו הכי הוי שני דרבנן כיון שנטמא מן המשקין דהוי תחלה ואור"י דאכתי לא נגזרה גזירה לכל הפוסל התרומה מטמא משקין להיות תחלה כדפי' לעיל א"נ דהאי שליחי טמא בעצים ובזוהה[ה] כדפירש ר"ת לקמן גבי רביעי בקדש וסבירא ליה דשתא דחיבת הקודש מהני למימני ביה ראשון ושני אע"ג דר"ל בעי לה (לקמן דף כ.) ולא איפסיק: **דמדאורייתא** טהור מעליא הוא. הקשה ר"י הניחא למ"ד אוכל מטמא אוכל יליף שפיר איסור דרבנן לעשותו שני[ו] משליחי מדרבנן[ז] אע"ג דאיסור הוי כמו פסול ולעיל משמע דטמא ופסול אינם שוין דחשיב ליה הוסיף מ"מ בטומאה דרבנן לא משמע ליה לחלק[ח] אלא למאן דסבר אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא מאי קסבר אי קסבר דיש להשוותם א"כ בלא שום ראיה יהא איסור דרבנן מותר לעשותו שני דרבנן ואי קסבר דאין להשוותם אם כן היכי יליף משליחי[ט] וי"ל דלא יליף טפי אלא מכיון דחזינא דשליחי שהוא מקולקל דרבנן מותר לעשותו שני א"כ אין לחלק בין דרבנן לדאורייתא ולפיכך איסורא דרבנן מפסול דאורייתא לרבי עקיבא דמותר לעשותו טמא[ז] ואור"י דהא דשרי ר' יהושע במתני' לשרוף תלויה עם הטמאה לר' יוסי היינו תלויה דאורייתא דלדידיה שליחי דרבנן אסור לעשות שני[יא] [יא]:

ולד טומאה דאורייתא. הכא דקיימינן אליבא דר"ל לא אשכחן שליחי דאורייתא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל אלא ע"י משקין ואז הוי שני דרבנן ומאי תוספת איכא וא"ל דלא נגזרה גזירה עדיין לכל הפוסל וכו' כדפי' וע"י עצים ובזוהה ליכא לאוקמא דר"ל הוא דבעי בפ"ב דחולין (דף לו.) אי מהני חיבת הקודש למימני ביה ראשון ושני

[א] לקמן כ: בכורו' לו: תרומו' פ"ח [מ"ח], [לקמן כ:] מנחות מח., ג) תרומות פ"ח [מ"ט] ג) [הך דר' יהושע ליתא במשנה ט דתרומות ועי' ר"ש שם], ד) לקמן כ: תוספתא פסחים פ"ל ה"ה, ה) [ל"ל כל פסולי המוקדש' לה.], ו) [במדבר יח], ז) [דברים טו], ח) בס"א ליתא מן, ט) [מכאן שייך עוד לעמ' יד:], י) ע"כ שייך לעיל ע"ב,

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ולד טומאה דרבנן וכו' לר' יוסי דאמר טומאת משקין:

מוסף רש"י

במקום התורפה. במקום הגלוי ואינו משומר (בבכורות לג). ר' יהושע אומר. מעכשיו אינה ראויה לאכילה שמא טמאה היא, ולא לזילוף שמא טהורה ואסור לאבדה, הלכך יגלנה ותיעשה ותבא ראויה לזילוף (שם). מודה ר"א ור' יהושע. פע"ג דמיים ר' יהושע לקמן בהפסד חולין, מודה הוא שאם יכול לחזור אחר כלי טהור לקבל בו אפילו רביעית, יציל, ואע"פ שכן כך וכן כך תפול התרומה לתוך החולין ולך הכל לאיבוד, לפי שתרומה טמאה אין לה תקנה (מנחות מח.) דשמן שנתערב תרומה בהן יאסרו לכהן ומר משום טומאה דתרומה (לקמן כ:). תרד ותטמא. פע"ג למיפסדא לחולין, דעד דשתא הוי חזי ליה בימי הטומאה והשתא לא חזי למידי (מנחות מח:). ואל יטמאנה ביד. לקבלה בכלים טמאים כדי להגיל החולין (שם).

מוסף תוספות

א. ורש"י לא העלה על לבו, שפי' באב הטומאה שהיא דאורייתא. תוס' שאנן. ב. והשתא ניחא הא דאמר לקמן ר' יוסי אינה מן המדה. תוס' ר"פ. ג. בהדי בשר שנטמא באב הטומאה. תוס' שאנן. ד. ונעשו שניים דאורייתא והני משקין באוכל ונעשו שלישי דאורייתא. שם. ה. [שנטמאו ממשקין], דהוי שלישי דאורייתא ולא הוי שני דרבנן. שם. ו. דאורייתא. שם. ז. [ש]מותר לעשותו שני דאורייתא. שם. ח. דכל טומאות דרבנן שוות. שם. ט. ולעיל משמע דיש חילוק ביניהם מדתשיב ליה הוסיף. שם. י. מדאורייתא ה"נ איסור דרבנן מותר לעשותו שני דאורייתא. שם. יא. דמוקי ולד טומאה דר' חנינא דאורייתא דמשמע אבל שלישי דרבנן אסור לעשותו שני. שם. יב. דכי היכי דיליף מדברי ר' יהושע דאיסור דרבנן יכול לטמאתו כמו שיכול לטמאת את התרומה כשהולכת לאיבוד, א"כ הה"נ שלישי דרבנן יכול לטמאתו. תוס' הרא"ש. יג. כיון דר"מ לא קאי לא אר"ע ולא אר"ח סגן הכהנים א"כ מאי שייכי בהאי פירקא. שם.

עין משפט נר מצוה

כי א ב מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה ד:

לעזי רש"י

מייט"י [מיי"ט]. צַרְבָּה (חלק של הגת שבו מניחים את הענבים).

רבינו חננאל

סברינן דתנא דמתני' סבר שיש לאדם לטמא התרומה הטהורה בידים, לא שנא אב הטומאה ולא שנא ולד הטומאה הכל מדאורייתא, ומאי מדבריהם מדברי ר' יהושע דחבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה, ואמר ר' יהושע אם היתה מונחת במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה, ואם היתה מכוסה יגלנה, כלומר יעשה אלו הדברים אולי יפול בה שרץ, או יבא אדם טמא ויגע בה ותטמא כדי ליהנות ממנה, כדכתיב ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדבר אחת תרומה טהורה ואחת תרומה טמאה. וכתיב ונתתי לך בשתיהן הכתוב מדבר. ומפורש ביבמות בפרק הערל דאמר ר' אבהו כתיב לא בערתי ממנו בטמא, ממנו אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בשמן של תרומה שנטמא. ודחינן אימור דאמר ר' יהושע לגרום לו טומאה בעלמא אבל לטמאה בידים מי אמר. אלא הא רבי יהושע דתני בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה אף יטמאנה ביד. ודחינן אי הכי מדבריו היה צריך לשנות התנא, כלומר שהוא ר' יהושע לבדו למה שנה מדבריהם. וקשיא לן ולמה לא דחה בזו התשובה בתיובתא דאותבינן למעלה מזו, אלא פירק לו כגון שנולד בה ספק טומאה. ואית לן לשנויי לפי שכך דרך התלמוד כל מקום שיש ראיות לדחות דברי המקשה שתים שלש דוחה באחת מהן ואע"פ שיש אחרות, וכשישתבר אחת ישבי אחרת. ופרקינן עכשיו בזו הכי קאמר ממחלוקתן של ר' אליעזר ור' יהושע שמענין הכי, ואמרינן דיקא נמי דקתני מודה ר' אליעזר ורבי יהושע ש"מ. וכן אמר רב נחמן מתני' באב הטומאה דאורייתא ולד הטומאה דאורייתא ותרוייהו טומאה דאורייתא הוא ומאי מדבריהם מדברי ר' אליעזר ור' יהושע. איתיביה רבא אמר ר' יוסי אין הנדון דומה לראיה, שכשהעידו רבותינו לא העידו אלא על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה כו'.

ולא ידעינן מי נגע מי לא נגע וקשה לריב"ל מי ברה"י ספיקו טמא ומי ברה"ר ספיקו טהור ונראה לר"י לפרש כגון שתי חביות ברה"י ונגע בחתת מהן ואינו יודע באיזה מהן נגע דהשתא שתיהן תלויות דבר תורה דלא ילפינן מסוטה דברשות היחיד ספקו טמא אלא דבר שיכול להיות אמת כעין סוטה אבל הכא דודאי אחת מהן טהורה אין לטמאות שתיהן מספק כדמנן בפרק שני זיריס (זיר ד' נז.) ב' זיריס שאמר להם אחד ראיתי אחד מכם שנטמא מביאין קרבן טומאה וטהרה ומפרש בגמ' דהוי ספק טומאה ברה"י ופה"ר לא אמרי' דכל אחד יביא קרבן טומאה משום דודאי לא נטמא רק אחד מהן: **נימא** קסבר ר' יוחנן **כו' מדברי ר' חנינא.** פ"ה דמשמע ליה מדקאמר מחלוקת בשש דלא מדברי יהושע מאי איריא בשש אפי' בד' וה' נמי כיון דאזיל לאיבוד ואין נראה לר"י דדילמא הא דנקט שש לאו למעוטי ד' וה' אלא משום דבעי למימר אבל בז' ד"ה שורפין ועוד בבד' וה' לא אזיל לאיבוד דכיון דשרי באכילה ימלא להן אוכלין הרבה[א] ונראה לר"י דדייק מדקאמר אבל בז' ד"ה שורפין[ב] ואי מדברי רבי יהושע קאמר א"כ מנלן בז' שורפין לרבי יוסי כיון דסבירא ליה דהתם שאני דאיכא הפסד חולין אבל בעלמא לא אע"ג דאזיל לאיבוד א"כ אפי' בז' לא ישרפו עם הטמא וא"ת[ג] הא בז' שורפין אפילו לרבי יוסי משום דיליף מדברי רבי עקיבא דשרי לשרוף פסול עם הטמא[ד] וי"ל כיון דמדברי יהושע יליף ולא מצינו דר"מ יליף איסור מטומאה מסברא אין לנו ללמוד איסור מטמא[ה] אבל אי מדבריה' היינו מדברי רבי חנינא ויליף ר"מ איסור מטמא ורבי יוסי דאמר אינה היא המדה משום דסבירא ליה ולד טומאה דאורייתא ולא ילפינן מיניה איסור לדרבנן דהיינו בשש אבל בז' איסור לאורייתא ילפינן מיניה: **ונשרפת עם הטמאה.** נראה לו לדמות האי דאזיל לאיבוד לז'[ו] אבל בז' אין שורפין כיון דלא אזיל לאיבוד אלא משום גזירה דרבנן: **רבי** יוסי לטעמיה. קשה רבי יוסי גופיה אית ליה לקמן (דף יח:) טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן והא דאית ליה הכא דאורייתא בשיטת ר' עקיבא רבו אמר[ז] ואין זה לטעמיה ועוד קשה הפיגול והנותר בית שמאי אומרים אין נשרפין כאחת וב"ה אומרים נשרפין כאחת ואי סלקא דעתך ר"מ מדברי רבי יהושע קאמר אמאי מהדר ליה ר' יוסי מדר' חנינא סגן הכהנים א"ל רב נחמן רבי יוסי לאו אדעתיה דהוא סבר ר"מ מדברי חנינא סגן הכהנים קא"ל וא"ל אנא מדר' יהושע קאמינ' וא"ל ואפילו לרבי יהושע נמי אינה היא המדה דהא מודה ר"א ורבי יהושע ששורף זו בפני עצמה וזו בפני עצמה ואמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא שאני התם דאיכא הפסד חולין מתקיף לה רב ירמיה מתניתין נמי איכא הפסד דעצים א"ל ההוא סבא[ח] להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו א"ר אסי א"ר יוחנן מחלוקת בשש[ב] אבל בשבע דברי הכל שורפין א"ל רבי זירא לר' אסי נימא קסבר רבי יוחנן מתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן ומאי מדבריהם מדברי רבי חנינא סגן הכהנים א"ל אין איתמר נמי אמר רבי יוחנן מתניתין באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן ומאי מדבריהם מדברי רבי חנינא סגן הכהנים ומחלוקת בשש אבל בשבע דברי הכל שורפין לימא מסייע ליה הפיגול והנותר בית שמאי אומרים אין נשרפין כאחת וב"ש אומרים אין נשרפין כאחת שאני התם דאית להו טומאה מדרבנן[ט] דתנן הפיגול והנותר מטמאין את הידים לימא מסייע ליה[י] הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח שאני התם דעפרא בעלמא הוא אי הכי מאי מודה הכי קא"ל ר' יוסי לר"מ אפי' לר' יהושע דמיקל כי מיקל בתלויה וטמאה אבל בטהורה וטמאה לא אי הכי אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא א"ר ירמיה הכא בבשר שנטמא במשקין שנטמאו מחמת שרץ ואזדא ר"מ לטעמיה ורבי יוסי לטעמיה ר"מ לטעמיה דאמר[כ] טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן ור' יוסי לטעמיה דאמר[ל] טומאת משקין לטמא אחרים דאוריי' דתניא

ספק

הפיגול. לא צריך הכא אלא מסיים הבריתא: **הפיגול והנותר.** של קדשים: **והטמא.** בשר קודש שנטמא. דקיימא לן בפ' אחרון (ד' קכ:) דגזרו עליהן שיטמאו את הידים ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם גזרו עליהן לטמא מיהת את הידים ולא לטמא את הגוף משום תשמישי כהונה ועלני כהונה כדמפרשינן התם ואפילו הכי לאיש עלייהו טומאה דרבנן אמרי ב"ש דאין פיגול ונותר שמין טומאת אוכלין. הואיל ומתחלה נראית לאדם יראה לה תורת טומאה ואין עולה ממנה עד שתפסל מאכילת כלב: **ונשרפת עם הטמאה בפסח.** ואפילו היא תרומה טהורה והא דאלי' ר' יוסי קאמר לה דאלי' ר' מאיר אפילו פת מעלייתא שרי וש"מ דמודה ר' יוסי היכא דלאו בת אכילה היא והוא הדין לפת מעלייתא בשבע שנות: **אי הכי.** דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף מאי מודה ר' אליעזר דקאמר ליה ר' יוסי הא קא יליף רבי מאיר מדרבי חנינא ומהדר ליה אליעזר ורבי יהושע: **הכי קאמר ליה.** הא דקא ילפת מדרבי חנינא אינה היא מן[מ] המדה דלמיפרש לקמיה ואפילו לרבי יהושע נמי דשמעינן ליה דמיקל טפי גבי חבית דקאמר יטמאנה ביד מודה בשריפה בפסח דאין שורפין דהתם משום הפסד חולין הוא וכי איכא למימר דמיקל בשריפה בתלויה וטמאה הוא דאיכא למימר דמיקל כדשמעון ליה גבי חבית שנולד לה ספק טומאה דאמר יגלנה ותנא גרמא והוא הדין בידים אבל בטהורה ליכא למימר דמיקל: **אי הכי.** דרבי מאיר מדרבי חנינא יליף אמאי אינה היא המדה מדה ומדה היא דהא בשש איכא איסורא דרבנן על הטהורה כי התם דאיכא טומאה דרבנן והא ר' יוסי לא שני ליה בין שם טומאה לשם איסור דהא אמרת דמודה רבי יוסי בשבע הואיל ואיכא איסור דאורייתא ואע"פ דליכא עלה שם טומאה אלמא לא שני ליה וכיון דלא שני ליה שפיר יליף רבי מאיר מדרבי חנינא דאמר דמטמאינן טומאה מדרבנן בטומאה דאורייתא הכא נמי מטמיינן איסור דרבנן בטומאה דאורייתא: **א"ר ירמיה הכא בבשר שנטמא.** בוולד הטומאה דקתני כגון שנטמא במשקין שנטמאו בשרץ: **ואזדא ר' מאיר לטעמיה.** דאמר משקין אין מטמאין אחרים ואפילו אוכלין אלא מדרבנן והוה ליה מדאורייתא טהור מעליא ושרפי ליה בהדי בשר שנטמא באב הטומאה דטמא מדאורייתא וגבי תרומה טהורה בשש דאיכא נמי איסור דרבנן עלה לא שנא: **ורבי יוסי לטעמיה.** דמשקין טימאוהו לבשר זה מדאורייתא הלכך אינה היא מן[נ] המדה דטמא וטמא הוא. ור' ירמיה איכא לאקשויי א"כ בין לר"מ בין לר' יוסי מאי מוסיפין לו[נ] טומאתו קא מסהיד ר' חנינא מעיקרא בראשון נגע וה"ל שני והשתא נמי בהדי ראשון שרפין להו ונראה בעיני דרבי ירמיה אוולד דקאמר רב יהודה [יד.] סמיך ולא חש למידק כולי האי ונקט מילתיה בתר ליגא דמתני' דתני בוולד הטומאה ולעולם בבשר שנטמא במשקין שנטמא בכלי שנטמא בשרץ דהוו להו משקין שניים והוא שלישי ואשמעינן דשלישי מותר לעשותו שני. ואכתי איכא לאקשויי סוף סוף כיון דאין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן מאי קא מהני ליה האי בשר ראשון לבשר שלישי אי לשוויה שני מדרבנן מעיקרא נמי שני מדרבנן הוה דאילו משקין שנגע בהן תחלה היו מדרבנן הכא נגע בראשון ואפי' ע"י שני הן נעשין תחלה אלא על כרחך ר' ירמיה כרב אדא או כאביי ס"ל דאמרי קדשים עושין טומאה כיולא בהן ואשמעינן ר' חנינא דשני דרבנן עבדינן ליה שני דאורייתא ור' מאיר שמעינן מינה דשני דרבנן דהוא טהור מעליא דאורייתא מותר לעשותו שני דאורייתא והוא הדין לתרומה טהורה שנשרפת עם הטמאה ור' יוסי אשמעינן דשני דרבנן דהוא שלישי דאורייתא עבדינן שני דאורייתא הלכך אינה היא מן[ס] המדה. ורבינא דאית ליה [שם] מקרא אלא דבר הכתוב לא ס"ל דרבי ירמיה ומוקי לה לתוספת טומאה דרבנן דמתניתין כדאוקימנא בריש ומאי מדבריהן מדברי ר' אליעזר ורבי יהושע:

ספק

עין משפט נר מצוה

קיא א מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה ה:

קיב ב מיי' פי"ג מהל' מעק"ר ומע"ה ה"ד:

קיג ג מיי' פ"ז מהל' אבות הטומאה ה"ח:

רבינו חננאל

ואי ס"ד ר' מאיר מדברי ר' יהושע קאמר, היכי מהדר ליה ר' יוסי מדברי ר' חנניה סגן הכהנים וכו'. ופרקינן טעמא ר' יוסי דהוה סבר דר' מאיר מדברי ר' חנניה דייק, ואמר ליה ר' מאיר מדברי ר' יהושע קאמינא, והדר אמר ליה ר' יוסי גם לדברי ר' יהושע אינה היא המדה. ואקשינן אמאי אינה היא המידה מדה אחת היא. שהרי ר' יהושע בהדיא אמר טמאנה ביד. ודחינן שאני התם דאיכא הפסד חולין, כלומר כיון שהגת התחתונה יש בה יין שהוא חולין, ואם תרד התרומה הזו עליהן תפסד לגמרי שאינו שמן שראוי להדלקה אע"פ שנטמא, אלא הוא יין שאין בו הנאה של כלום אחר שנטמא לפיכך אמר ר' יהושע יטמאנה ביד. ואקשינן מתני' נמי אית בה הפסד, כי אם תשרף כל אחת במדורה בפני עצמה צריכות עצים הרבה. ודחינן הפסד של חולין שהוא מרובה חששו. להפסד מועט כגון הפסד של עצים לא חששו. אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן מחלוקת בשעה ששית שהיא גזירה מדרבנן, דמדאורייתא בשעה ששית שרי באכילה, אבל בשעה שבע שהוא אסור מן התורה דברי הכל שורפין הכל כאחת, לפי שהכל איסורא דאורייתא היא, ומאי מדבריהם מדברי ר' חנניה סגן הכהנים ומתני' באב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה דרבנן. נימא מסייע ליה הפיגול והנותר והטמא ב"ש אומרים אין נשרפין כאחת וב"ה אומרים נשרפין כאחת. דייקינן מדברי ב"ה כיון דמאחר דכולן השתא אסורין מדאורייתא הן, אע"ג דהפיגול והנותר טהורין הן נשרפין כאחד, אף הני בעידן איסורן מדאורייתא והיא משעה שביעית ולמעלה נשרפין כאחד. ודחינן לעולם לא מסייע ליה, ושאני פיגול ונותר דאית בהו מיהו טומאה מדרבנן, דתנן הפיגול והנותר מטמאין הידים. ואתינן תוב לסיועיה מן הפת שעפשה שהיא טהורה ונשרפת עם תרומה טמאה בפסח. ודחינן שאני פת שעפשה דכעפרא בעלמא היא. ואקשינן לר' יוחנן דאמר ר' מאיר מדברי ר' חנניה סגן הכהנים קאמר, אי הכי אמאי אומר לו ר' יוסי לר' מאיר מודה ר' אליעזר ור' יהושע, נימא ליה אנא אמינא לר' חנניה סגן הכהנים ואת אמרת לי מדברי ר' יהושע. ושנינן הכי קאמר ליה ר' יוסי לא מבעיא הני דמחמרי, אלא אפי' ר' יהושע דמיקל, לא

מוסף רש"י

הפיגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לקמן פה.). **ונפסלה מלאכול לאדם.** ותקלקלה בעיפושה ממאכל אדם (לקמן מה:). **מטמאה טומאת אוכלין.** דכל זמן שהיא ראויה לאכול לא פקע תורת אוכל מינה (שם). **ונשרפת עם הטמאה בפסח.** אם תרומה טהורה היא, לכיון דלא מיחת לאדם מוקר לטמאה, ואפילו לר' יוסי דאמר זו לעצמה חו לעצמה (שם).

מוסף תוספות

א. ואפי' בקש ולא מצא אוכלין מ"מ לא פסיקא ליה. תוס' הרא"ש. ועי' פנ"י. ב. דאי אמרת בשלמא וכו' מדברי ר' חנינא, משו"ה לר' יוסי בשבע שורפין דהא דקאמר ר"י אינה היא המדה משום דס"ל ולד טומאה דאורייתא ולא ילפינן איסור דרבנן מטומאה דאורייתא, אבל איסורא דאורייתא בשבע ילפינן, אבל אי. תוס' שאנן. ג. לעולם אימא לך מדבריהם מדברי ר' יהושע ומ"מ. שם. ד. ואיסור דאורייתא הוי כמו פסול. תוס' הרא"ש. ה. [ד]לא חזינן לשום תנא דאליף איסור מטומאה. תוס' הרא"ש. ו. דאזיל לאיבוד מדאורייתא. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

מיקל אלא בתלויה וטמאה אבל טמאה וטהורה לא. אי הכי כי ר' מאיר מדברי ר' חנניה סגן הכהנים אמר לר' יוחנן, דאמר אב הטומאה דאורייתא וולד הטומאה מדרבנן הוא טמא, אבל מדאורייתא טהור הוא, אמאי אמר ר' יוסי אינה היא המדה, הלא האב טמא [דאורייתא] והולד מדאורייתא טהור ואמר ר' חנניה לא נמנעו לשורפן כאחת היא היא המדה ששורפין תרומה טמאה עם הטהורה. ופירק ר' ירמיה הכי מתני' בבשר שנטמא בספק משקין הבאין מחמת שרץ שהוא ולד שאביו ספק, כדתנן בטהרות פ"ד ר"י אומר ספק משקין לאוכלין טמאין, לכלים טהורין, (ר"מ) כיצד שתי חביות אחת טמאה ואחת טהורה עשה עיסה מאחת מהן ואין ידוע מאיזה מהן עשה זהו ספק משקין לאוכלין טמאין, לכלים טהורין. ואודא ר"מ לטעמיה דשמעינן ליה דאמר

מסורת הש"ס

(א) [שבת קנד: לקמן כ: עה: ביצה לו. ב"ק קיז. ב"מ לח:]. ב) לקמן פה. קב:. ג) לקמן מה:. ד) [לעיל יד:]. ה) בס"ל ויתא מן. ו) בס"ל נוסף: טומאה עב. ז) ומיהו י"ל דר"מ מר' מינה ור"ע ליף שפיר שיין לטעמייה כיון דעליהו קיימי ועוד כו' העתק מחלופי גרסאו'.

ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור. כשנולד ספק במשקה בתחילת טומאתו כגון טמא שפשט רגלו במשקין טהורין ספק נגע ספק לא נגע זהו ספק משקה ליטמא שנולד לו ספק טומאה טומא מן הספק דקסבר טומאת משקין להיות עצמן טמאין דאוריי׳ היא דכתיב[ט] וכל משקה אשר ישתה וגו׳ הלכך הויא ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא. ספק משקה לטמא אחרים כגון [ח] היתה מקל בידו ודרשאה משקין טמאין וזרקה לבין הככרות טהורין ספק נגעה ספק לא נגעה זה הוא ספק משקה לטמא אחרים. כך היא שנויה במסכת טהרות [פ״ד מ״ט]: **טהור.** אותן הככרות טהורות הן דקסבר משקין לטמא אחרים מדרבנן הוא ולא מדאורייתא ולא דורש יטמא דכתיב גבי משקין[י] בלשון יטמא הלכך הויא ליה ספיקא דרבנן ולקולא. וגירסת הכי איתא ספק משקה ליטמא טמא לטמא אחרי׳ טהור: **רבי אלעזר גרסי׳: לכל טמא.** אספק משקה לטמא אחרים קאי כשנולד ספק נגיעת שום דבר טהור במשקין טמאין בין שנולד ספק זה בכלים בין שנולד באוכלין הרי הוא טמא מספק דקסבר משקין מטמאין כלים מן התורה ויליף טעמא מאשר יטמא בכל כלי יטמא[יא] ודרשי יטמא יטמא ומדסמיכה לכלי משמע יטמא את הכלי והכי דרשינן ליה בתורת כהניס[יב] הלכך כי הוי ספק הוי ליה ספיקא דאורייתא וכרה״י ספיקו טמא: **ר׳ יוסי ור׳ שמעון אומרים באוכלין טמאין.** אם נולד ספק זה באוכלים כגון משקין טמאין שנשפכו בין הכלים הככרות ספק נגעו ספק לא נגעו טמאין דקא סברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא הלכך ספק נמי ברשות היחיד טמא: **בכלים טהורים.** אבל אם נולד ספק זה בכלים כגון משקין טמאין שנשפכו בין הכלים ספק נגעו ספק לא נגעו טהורין דקסברי משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן ועל ספיקו לא גזרו ורבי יוסי ור״ש דרשי יטמא יטמא כרבי יהודה ומיהו כלים לא כדליף בפירקין[יג] יטמא לטמא את האוכלים או אינו אלא לטמא את הכלי אמרת לא כך היה: **טומאה בעולם.** מדאורייתא ואפילו לטומאת עצמן: **ר׳ אלעזר אומר אין טומאה למשקין.** מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן ואם אי מקשה אשר ישתה טומאה מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן: **שדה.** דאין להם טומאה מן התורה כל עיקר ואפילו לטומאת עצמן: **שהרי העיד יוסף בן יועזר על איל קמצא דכן.** מין חגב שמו איל קמצא דכן שהוא טהור וכשר לאכילה: **ועל משקה בית מטבחיא דכן.** על משקין של בית המטבחים שבעזרה כגון הדם והמים שהן דכן שאינן מקבלין טומאה אלמא טומאת משקין דרבנן ובהכי לא גזרו משום הספד קדשים לפי דאורייתא היכי מצו רבנן לטהריהו: **הא ניחא.** הא דאמרת לר׳ אלעזר יש להן טומאה לשמואל דאמר האי דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים קאמר אבל טומאת עצמן יש בהן מצית לתרוצי דהאי אין טומאה למשקין דקאמר רבי אלעזר לטמא אחרים קאמר דהא מעדותו דיוסף בן יועזר מבית רמיה לדבריו ויוסף בן יועזר לטמא אחרים קאמר: **אלא לרב דאמר דכן ממש.** קאמר יוסף בן יועזר ואפי׳ מטומאת עצמן על כרחך רבי אלעזר נמי מטומאת עצמן קאמר: **אחדא.** הא דקאמר ר׳ אלעזר כדבריו דרבי מאיר אלטמא אחרים טהור דרבי מאיר קאי אבל ליטמא טמא לא סבירא ליה כוותיה: ה״ג **והא דבריו דנפישי קאמר ועוד הא וכן קאני קשיא.** דנפישי כלומר כדבריו לשון דברים רבים משמע: **קסבר.** יוסף בן יועזר טומאת משקין אפילו לטומאת עצמן דרבנן: **ושמואל אמר לו׳ קסבר.** יוסף בן יועזר טומאת משקין לעצמן מן וכל משקה אשר ישתה אבל לטמא אחרים דרבנן וכי גזר רבנן לטמא אחרים במשקין בעלמא אבל משקין בית המטבחיא לא גזרו לטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן הא מדאורייתא רמיא עלייהו ולא מצו רבנן למשקליה: **קרי לאן והכשר אשר יגע בו׳.** ומהי דמשקין לא מטמאו אוכלין דמוקין מיהו גבי קדשים אשר יגע בכל טמא כתיב וכיון דאמר משקין מטמאין מדאורייתא לעצמן בשר קודש הנוגע בהן הרי נגע בטמא: **מידי דהוה ארביעי בקודש.** דהוה עצמו פסול ואינו מטמא קודש: **רביעי בקודש לא איקרי טמא.** ומק״ו הוא דנפיק לן דיה פסולא לקמן[טו] הלכך כי נגע ביה קודש לא קריגן ביה הכשר אשר יגע בכל טמא: **ת״ש ולכל משקה אשר ישתה בכל כלי מרס שקיבל טומאה מן השרץ וכתב** [ויקרא יא:] כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל וגו׳ וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא וגו׳ וקס״ד דהכי קאמר אחד אוכלין שבתוכו ואחד משקין שבתוכו יטמאו ותהי דלא דרשת יטמא יטמא מיהו טומאת עצמן מיהא מיטמו: **מאי יטמא הכשר.** והכי קאמר כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אשר יגע עליו מים או שיבא עליו כל המשקה אשר ישתה בכל כלי הוי הכשר ויטמא האוכל ממחמת אויר כלי חרס טמא: בכל כלי היינו משקין תלושין: **דאתאבינהו.** הואיל ומלאן גילה דעתו שהוא צריך להם וזהו חשיבתן: **אך מעין וכור יהיה טהור.** דאשמעינן הואיל ומחוברין ניהו לא מיטמו הא תלושין מקבלין טומאה וקשיא לרב: **יהיה טהור מטומאתו.** והכי קאמר אם יגע הטמא במעין וכור מקוה מים יהיה טהור הואיל וטבל הא שאובין לא מטהרי ליה: **ותלושין מי מכשרי.** אמים הוא דמתמה משום דמים תלושין לא חשיבי אבל אשאר משקין לא מתמה דכולהו תלושין מיהו: **אלא שאין מכשירים.** אלמא הכשר תלושין דרבנן הוא דאי מדאורייתא מאן שקליה ממשקי בית מטבחיא דלא ליכשרו: **פירגמא.** להא דקתני אין מכשירין אדם דמשקה בית מטבחיא ולא אמים ודם קדשים רחמנא אפקיה דלא ליכשר כדרבי חייא: **שנשפך כמים.** דם חולין שאין חשין לקבלו בכלי מכשיר דאיתקש למים אבל דם קדשים מתקבל בכלי ונריך ממנו למזבח ואינו נשפך לאיבוד כמים אינו מכשיר דלא איתקש למים: דם

מסורת הש״ס

(ח) נדרים יט. תוספתא דטהרות פ״ב ה״ב [ומשוס דכמסכה דטהרות מ״ז ומ״ט בפ״ד לא מזכר דברי ר׳ מאיר לכן אפיר איתא דתניא ספק משקין], (ט) [לקמן יח:], (י) [לקמן יח.: עדויות פ״ח מ״ד נדרים יט. ע״ז לז. [ע״ש], (יא) [ל״ל רבי יוסי], (יב) [לקמן יח. ע״ז לז:], (יג) [ער״כ רש״י חולין טז. ד״ה לענין הכשר], (יד) חולין לו: [לקמן כ.], (טו) שם כ. וכ״ב: [חולין לג. לו:], (טז) [ויקרא יא], (יז) [שמיני פרשה יז], (יח) [לקמן יח.], (יט) דף יח.:, (כ) לקמן יח.,

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ספק משקה וכו׳ כגון היה מקל בידו:

מוסף רש״י

ספק משקין. לכל טומאת משקין קרי ספק, משום דלית להו עיקר מן התורה, לפי שלא תלינו טומאה למשקין בפירוש מן התורה, והא דכתיב (ויקרא יא) וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, ההוא הכשר הוא (נדרים יט.). **ליטמא טמא.** לקבל טומאה לעצמן ולא טמאין (שם). **אבל טומאת עצמן יש להן.** מדאורייתא דמיא עליהו אם נטמא (ע״ז לז:) קסבר שמואל יש למשקין טומאה מן התורה ליטמא ולא מצו רבנן לדמיכו (שם לז.). **לא דיין שהן דכן.** אין מטמאין (חולין לז:). שאינו מכשיר. אם נפל על הזרעים (שם לג.). **דם שנשפך כמים.** הוי כמים ומכשיר (שם).

מוסף תוספות

א. דכתיב גבי אוכל דמשמע שהאוכל טמא אחרים והיינו משקה. תוס׳ ר״פ (יד: ד״ה הא). ב. אלמא דלעצמן איכא טומאה דאורייתא. שם. ג. משמע דאפי׳ טומאת עצמן אין בהן. תוס׳ שלנן. ד. ועליה קאמר דלטמא אחרים אין טומאה למשקין כל עיקר. מי הר״ן. בין לאוכלין בין לכלים. תוס׳ הרא״ש. ה. ואין צריך למת ושרץ לכל חד וחד תרי קראי משום תלושין ומחוברין דכיון. חולין לו: תוס׳ ד״ה חד. ו. ונגע בו השרץ. תוס׳ הרא״ש. ז. אלמא כל זמן שהוא במים אינו טמא. תוס׳ ר״פ. ח. דמשקין לשון רבים תוס׳ הרא״ש. וקאי אדם ואמים. תוס׳ שלנן. ט. דעדיפא מהא קמשני, אבל הכא לא מצי לשנויי כי התם לכך אמר הכי. תוס׳ ר״פ.

רבינו חננאל

ספק משקה הוא טמא אבל לטמא אחרים טהורים. וכיון שזה הבשר ששינו במשנתנו ולד הטומאה שנטמא בספק משקה הוא אמר ר״מ זה טהור, ומאחר ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה, כך מותר לשרוף התרומה הטמאה והטהורה יחדו, ואמר לו ר״י לא כי אלא ולד שנטמא מספק משקין לאוכלין טמא מן התורה הוא טומאת משקין לטמא אחרים מן התורה. ונמצאת משנתנו לר״מ טמא וטהור, לר״י טמא וטמא, לפיכך השיב ר״י לטעמיה אינה היא המדה. שזה. טמא וטמא וזה טמא וטהור, ונמצאת לטעמא דר״מ מדה ולטעמא דר״י אינה היא מדה. ואקשינן אהא דתניא ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור דברי ר׳ מאיר, וכן היה ר׳ אליעזר אומר כדבריו, איני דר׳ אליעזר כר׳ מאיר סבירא ליה דאמר משקה ליטמא טמא לטמא אחרים טהור, והתניא ר׳ אליעזר אומר אין טומאה למשקין כל עיקר, תדע שהרי העיד יוסף בן יועזר איש צרידה בן יועזר לר׳ מאיר, אלא לרב דאמר בית מטבחיא דכן, הניחא לשמואל דאמר דכן מלטמא אחרים אבל טומאת עצמן יש בהן היינו דר׳ מאיר, אלא לרב דאמר

עין משפט נר מצוה

כיד א מיי׳ פי״ד מהל׳ תמורה הטומאה הלכה ז:

קטו ב ג ד מיי׳ פי״א מהלכות טומאת אוכלין הלכה טז:

קטז ה מיי׳ פ״א מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה ו׳ וש״ו מהל׳ טומאת אוכלין הל׳ טז:

תורה אור השלם

1. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט
2. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא: ויקרא יא לו
3. אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא: ויקרא יא לו
4. רַק הַדָּם לֹא תֹאכֵלוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם: דברים יב טז

רבינו חננאל (המשך)

דכן ממש איך אמר ר׳ אליעזר כר׳ מאיר סבירא ליה דסבר ליטמא טמא אבל טומאת עצמן יש בהן. ופרקינן אליבא דרב מאי כדבריו אחדא, פירוש דמודה ר׳ אליעזר לר׳ מאיר אסיפא דאמר לטמא אחרים טהור, ופליג עליה אריש דאמר ליטמא טמא. והא דרבינא דאמר וכן היה ר׳ אליעזר אומר כדבריו דנפשיה שאין טומאה למשקין כלל עלתה בקשיא. אמר מר ועל משקה בית מטבחיא דכן רב אמר דכן ממש מדאורייתא. קסבר טומאת משקין מדרבנן היא, ובמשקה בית המטבחים לא גזרו. ושמואל אמר דכן שאינן מטמאין אחרים אבל הן עצמן מיטמאין]. דקסבר טומאת משקין לעצמן היא דאורייתא, ולטמא אחרים דרבנן, וכי גזור רבנן לטמא אחרים זולתי משקה בית המטבחים. וקשיא לן אליבא דשמואל דאמר טומאת משקין יש בהן ואינן מטמאין אחרים מדאורייתא, והכתיב והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, הנה כלל המקרא כל מגע טמא לא יאכל, ואיך אמר שמואל הן עצמן טמאין והן דכן מלטמא אחרים. ושנינן עשאוהו כרביעי שהוא עצמו פסול והנוגע בו טהור. ודחינן רביעי לא איקרי טמא, פסול איקרי, הא איקרי טמא, ועלתה בקשיא לשמואל. וחזרנו להקשות לרב דאמר דכן ממש, ת״ש **וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא,** הנה המשקה מיטמא. ושנינן מאי יטמא דכתיב בהאי קרא יכשיר (ז)האוכל זה המשקה שנפל עליו לקבל טומאה. ודחינן ההכשרה של אוכלין כבר למדנהו מרישה דקרא, דכתיב מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים יטמא. ושנינן לעולם תרוייהו להכשיר, האי קרא דכתיב בכל כלי יטמא לתלושין מן הקרקע ונתונים בכלי דמכשיר, והאי קרא דכתיב אשר יבוא עליו מים יטמא, למחוברין בקרקע דמכשיר, כגון המעינות והנהרות והבורות וכיוצא בהן וצריכי דכו׳. ת״ש אך מעין **ובור מקוה מים יהיה טהור,** מטומאה. הא תלושין מיטמו. ודחינן מאי יהיה טהור הכין פירושיה דקרא, כל כלי (ח)טמא שיבוא במעין ובור מקוה מים יהיה טהור מטומאתו. ואקשינן נמי לרב דאמר כי כתיב קרא לתלושין דלא מטמו ומכשרי, וכל תלושין דלא מטמו ואפילו משקה בית מטבחיא מכשרי, והאמר ר׳ יוסי בר׳ חנינא משקה בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאינן מכשירין. ושנינן הדם אינו מכשיר כר׳ יוחנן דאמר דם הנשפך כמים מכשיר, אבל דם קדשים שאינו נשפך כמים אלא מתקבל במזרק אינו מכשיר.

קשה במה מוקמין כיון דר׳ יוסי אליבא דרבי עקיבא אומר וכי אינו מודה ר׳ מאיר דלר׳ עקיבא משקין לטמא אחרים דאמריתא הא ר׳ עקיבא דריש בהדיא יטמא יטמא בהיא דבו ביום דרש ר׳ עקיבא[ט] ותי׳ ה״ר יוסף מירושלים דסבירא לי׳ לר׳ מאיר דיטמא דכתיב גבי משקין היינו הכשר ומשקה דמקבל טומאה נפקא ליה מדדריש ר׳ עקיבא גבי חולין יטמא[א] דשני עושה שליחי ובחולין לכ״ע אין אוכל מטמא אוכל שליחי ע״כ היינו משקין[ב]:

בשלמא לשמואל דאמר דכן מלטמא אחרים.

אע״ג דרבי אלעזר קאמר אין להן טומאה כל עיקר[ג] היינו משום דקאי בת״כ אמילתיה דר׳ שמעון דאמר לאוכלין טמא לכלים טהור[ד]: **חד בתלושין וחד במחוברין.** והא דכתיב (ויקרא יא) וכי יותן מים על זרע הא אמרינן בפ״ב דחולין (ד׳ לו: ושם) לחד בתמא וחד בשרץ ולריכי[ה] וכיון דגלי לן קרא בחד מיניהו דאין חילוק בין תלושין ובין מחוברים ה״ה באידך ומחוברים פי׳ ריב״א דבשעת חיבורן נדבקו באוכל והעלה האוכל מן המים[ו] אבל אם נגע בעודו במים אינו מוכשר דתנן במסכת מכשירין (פ״ד מ״ו) לגון במערה נדה מדיחתו והוא טהור העלתו כל שהוא מן המים טמא[ז]: **תירגמא אדם.** בפ״ב דחולין (דף לו:) פריך להא שיעוא והא משקי קאמר ביו״ד דמשמע ב׳ משקין[ח] והכא לא חייש להאי פירכא משום דמלי לשנויי מאי משקי משקה דעלמא כדאמר (קדושין ד׳ סד:) בוגרות דעלמא ותסס פריך משום דאית ליה שיעוא אחרינא[ט]: דס

א) ספק משקין ליטמא טמא לטמא אחרים טהור דברי ר׳ מאיר וכן היה רבי אלעזר אומר כדבריו רבי יהודה אומר לכל טמא רבי יוסי ור״ש אומרים לאוכלין טמאין לכלים טהורין וסבר רבי אלעזר משקין אית להו טומאה בעולם והתניא ב) ר״א אומר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי ג) העיד ד) (יוסף) בן יועזר איש צרידה על איל קמצא דכן ה) ועל משקין בית המטבחיא דכן הניחא לשמואל דאמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן שפיר אלא לרב דאמר דכן ממש מאי איכא למימר אמר ר״ג בר יצחק אחדא והא כדבריו קאמר דנפישי ועוד והא וכן קתני קשיא גופא ו) רב אמר ז) דכן ממש ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן רב אמר דכן ממש קסבר טומאת משקין דרבנן וכי גזרו רבנן במשקין דעלמא ובמשקין בית מטבחיא לא גזור ושמואל אמר דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן קסבר טומאת משקין עצמן דאורייתא לטמא אחרים דרבנן וכי גזור רבנן במשקין דעלמא במשקין בית מטבחיא לא גזור וכי לא גזור רבנן לטמויי אחרים אבל טומאת עצמן יש להן א״ל רב הונא בר חיננא לבריה כי עיילת לקמיה דרב פפא רמי ליה מי אמר שמואל דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן קרי כאן [1] והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל אמר רב שישא ברי׳ דרב אידי מידי דהוה ארביעי בקדש מתקיף לה רב אשי רביעי בקדש לא איקרי טמא האי איקרי טמא קשיא ת״ש [2] וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מאי יטמא הכשיר הכשיר מרישא דקרא שמעת ליה מכל האוכל אשר יאכל וגו׳ חד בתלושין וחד ט) במחוברין וצריכי דאי אשמעינן בתלושין משום דאחשבינהו אבל מחוברין אימא לא ואי תנא מחוברין משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי אבל תלושין אימא לא צריכי ת״ש [3] אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור מאי יהיה טהור מטומאתו ומאי יהיה טהור מטומאתו דמשקין בית מטבחיא לא דיין שהן דכן אלא שאין מכשירין תירגמא על דם דאמר ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן י) מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שנא׳ [4] על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר דם

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר. הקשה ה"ר יעקב דאורליינ"ש ז"ל כ דם מיה ועוף דטעונים כיסוי לא יהיו מכשירים דכיון דטעונים כיסוי לא חשיב נשפך כמים דאמרינן בפ' כיסוי הדם (חולין פד: ושם) אמריתו מיה בכלל בהמה לסימנים אימא נמי בהמה בכלל מיה לכיסוי ומשני אמר קרא על הארץ תשפכנו כמים אלמא דם מיה[א] לא חשיב נשפך כמים ולאו פירכא היא דכל דם הנשפך כמים לארץ ואין צריך לקבלו בכלי כגון דם מיה הוקש למים לענין הכשר וגם לענין כיסוי היה ראוי להקישו למים אי לאו דגלי קרא להדיא[ב]: **מדרבנן** ודלא כרבי יוסי בן יועזר. ה"מ לאוקמא מדאורייתא וכמ"ד טומאת משקין דאורייתא אלא ניחא לאוקמא מדרבנן וסבר האי תנא מאי נטמא הכשר כמו שאמר רב[ג]: **על הבשר.** [ד]בפ' כילד צולין (לקמן עמ.) אמרינן לר"א דאמר יש דם אע"פ שאין בשר הצין מרצה על האכילות למאי הלכתא לאקבועי בפגול[ה] ולאפוקי מידי מעילה[1] ולא כפ"ה דפי' דלא אמ' אלא כר' יהושע: **ה"ג ר"ת אם עון פיגול הוא נושא הרי כבר נאמר לא יחשב ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה.** דהכי איתא במסקנא בהדיא בפ"ב דזבחים[ו] דדריש תרוייהו מחד קרא אריבא דפרשא זו[ז] וריש דקרא דכתיב ביום השלישי מוקי למתשב לאוכלו חוץ לזמנו וסיפא במתשב לאוכלו חוץ למקומו ובמ"כ אהאי קרא דלו איתא האי גירסא ורש"י הגיה איפכא על פי ת"כ דפרש' קדושים דהתם ודאי דריש מקרא זוטא ואותה ברייתא נשנית לפי מה שלמה הגמרא בזבחים בתחל' ללמוד[ח] חוץ למקומו מקרא זוטא דקדושים[ט] ולכל הפי' ק"ק אמאי נקט עון פיגול ברישא[י]: **הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה.** תימה לר"ת למ"ל שהותרה מכללה תיפוק ליה דליכא לאוקמא לקרא אלא בהכי דמפרש אי עון פיגול וכו' ואור"ת[יא] משום דקרא משמע דלא מרצה אלא דבר שיש לו היתר בשום מקום דכתיב בסיפא דקרא לרצון להם[יב] ופיגול ונותר[יג] נמי הותרו מכללם במנחת כהנים ובמנחת נסכים דתנן בפ' ב"ש (זבחים מג: ושם) דאין חייבים עליהם משום פיגול ועוד דפיגול חוץ למקומו הותר מכללו בבמה[יד] וכן משמע בהקומץ רבה (מנחות כה.) דפריך אימא עון שמאל שהותר מכללו ביום הכפורים אמר קרא עון עון שהיה בו ודחיתיו והיינו משום דאלרצון סמיך וה"ק עון שהוא לרצון[טו] וא"ת דהתם פריך נמי ואימא עון יוצא דהותר מכללו בבמה ומשני לרצון להם לפני ה' עון דלפני השם הוא נושא ולא יוצא וא"כ בפיגול דחוץ למקומו נמי ניימא הכי ומאי קאמר אם עון פיגול וכו' וי"ל דיוצא ודאי אינו לפני ה' אבל מתשב להוציא לפני השם קריבן ביה: רביעי

אם אינו עניין לחוץ לזמנו תנהו עניין לחוץ למקומו הרי כבר נאמר לא ירצה בקדושים תהיו ואם עון נותר מתשבת נותר שאמטו על מנת להותיר ולאכלו חוץ לזמנו הרי כבר נאמר לא יחשב ואם האכל יאכל ואמרינן בזבחים [כט.] ובתורת כהנים[טז] במתשב לאכול אלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב לא יחשב לו אלמא ליתא מקנתא. ורובא גרסי איפכא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו שכן לשונו בכל הגמרא ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה ומוקמי' ליה בנותר ממש ולא יתכן חדא דלא כתב לא ירצה אלא במתשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו ועוד אי נותר ממש למאי לא ירצה אי לאכשורי קרבן הרי כשר ועומד הוא משעה שנעשו עבודות דמו בהכשר כדאמרינן בתורת כהנים[יז] או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכי אפשר לומר כן מאחר שהוכשר חוזר ופסל ואם לא ירצה לא יתכפר האוכל נותר קאמר וכי יש כפרה לחייבי כריתות ועוד לא ירצה הקרבן משמע ותו מי איצטריך למימר דאין לא מכפר על המחייב כרת והא עון הקדשים כתיב ולא עון האוכלים. וכליסנא קמא גרסי' בתורת כהנים ועיקר הוא והאי דקרי ליה להאי פיגול ולהאי נותר משום דתורת כהנים מדרש הוא ונקט ליסנא דקרא: **הא.** כמו הרי כלומר הרי יש לך להבין על כרחך שאין לך עון הקדשים שיוכל אין לרצות עליו אלא עון טומאה ומאי שנא טומאה מפסול יוצא ושאר היקלתה אף ביחיד שלא הותרה אלא בהתחלה בלא אין ירצה אין עליה: **מאי.** עון טומאה לאו טומאת דם דאין מצריך רצוי אלא ל"כ נטמא דם שהכפרה תלויה בו אלמא דם מקבל טומאה: **לא עומאת קמלין.** שהקומץ מתיר את המנחה כדם המתיר את הזבח וכל הכפרה תלויה בו. והוא הדין דמלי לשנויי לא בטומאת בשר ואבא ואליבא לא בטומאת בשר אין לא ניחא ליה לאוקמיה כדברי הכל: **בשר קדש.** שרק לשון קדש היה בארץ (מלכים ח יד) טומאה. והיה חגי הנביא בודק את הכהנים בשנת שתים לדריוש שהיה בבנין בית שני לידע אם בקיאין בהלכות טומאה לפי שנשתכח מהן בגולה שלא נתעסקו בה בקדשים: **וגגע בכנפו.** באותו כנף שהשרץ בו כלומר השרץ עצמו ועל כרחך הכי הוא דאי משום כנף שהוא ראשון כוליה בגד נמי ראשון הוי ומאי איריא דנקיט כנף אלא משום שרץ שהשרץ עצמו גגע אל הלחם והלחם אל המזיד והמזיד אל היין והיין אל השמן או אל כל מאכל היקדש כלום נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקודש דלחם ראשון ומזיד שני ויין שלישי ושמן רביעי. מזיד תבשיל כמו ומזיד עדשים (בראשית כה) יין ושמן של נסכים: ואמר

יא. דאין הכי נמי ודאי לא היה יכול אלא בהכי כדקאמר תלמודא, והא דנקט שהותרה מכללה. תוס' ר"פ. יב. לפני ה' ואינו נושא עון אלא שהוא לרצון במקום אחר. תוס' הרא"ש. יג. נמי תיפוק ליה משום דלא הותרו מכללם ולמה לי קרא למעוטינהו. תוס' הרא"ש. וע"ז מתרץ דפיגול ונותר נמי. יד. הלכך ס"ד לרבוייה וכו' אי לאו מיעוטא. תוס' אשלן. טו. וטובא פריך התם ולא פריך אלא מהנך שהותרו מכללם. תוס' הרא"ש.

קיז א מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין ה"ג: ב [מיי' פ"ז מהל' פסולי המוקדשין הל' לד]:

מוסף רש"י

בשוגג. קפדור אין קרבנות מקבלין מטומאה (מנחות כה:). הורצה. דהאין הלכה ומותר בשר באכילה (גיטין נד:). במזיד לא הורצה. קנסא דרבנן הוא, ולא שיבא אחר, דא"כ נמצאו ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה ולהביא חולין לעזרה, אלא לא הוצרך להתיר בשר באכילה אבל בעלים נתכפרו (זבחים פה: ע"פ יבמות צ.) ואע"פ שהאין מלכה, קנסוהו רבנן שלא יהא בשר באכל, אבל בעלים מיהו חולין נתכפרו דלא מיתו חולין לעזרה, דהא דתמוריית חזי (יומא ז.) והך זריקה מזיד איסורא דרבנן הוא, דמדאורייתא זורק לכתחילה דהאין מרצה (גיטין נד.). על מה הציץ מרצה. דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים, שיהו בעלים (יומא ז.). באונס. שנטמא בעל כרמו, אבל מזיד ולקון מדא מילתא היא, אלא אחידי דתני אוגם תני לון (מנחות כה: וכעי"ז יומא ז.). וכי איזה עון הוא נושא. איזה עון יהא בקרבן שיהא הצין מרצה עליו שיהא כשר (יומא ז.) ואין לומר שיכפר על עון הכהן שהקריב טמא, שהרי עון הקדשים נאמר ולא עון המקריבים, הא אינו מרצה אלא להשכיר הקרבן (שמות כח לח). אם עון פיגול. מתשבת חוץ למקומו הקרויה פיגול כדאמרינן בזבחים (כמ.). שלישי זה חוץ למקומו (יומא ז. ובעי"ז זבחים כג:). הרי כבר נאמר לא ירצה. בקדושים תהיו, פיגול הוא לא ירצה, ואוקימנא בחוץ למקומו (יומא שם). אם עון נותר. מתשבת נותר שמשב בשמיטה על מנת לאוכלו חוץ לזמנו (שם) פסול מתשבת נותר, שמשב לאוכלו לאחר שנעשה נותר, דהיינו מתשבת חוץ לזמנו (זבחים כג:). הרי כבר נאמר לא יחשב. המקריב אותו לא יחשב, ואוקמינן במתשבת חוץ לזמנו (שם ושם ע"י"ש בארוכה). הא אינו נושא וגו'. הא לשון מעתה הוא, מעתה אי אתה מוצא שיהא נושא אלא עון קרבן טומאה, ומאי שנא דשדינן ליה לקולא, דאילו ומצינו בה קל אחר, שהותרה לגבור מכלל איסור שבימיה, הלכך שדי ביה נמי לקולא שיהא הצין מרצה אותה בקרבן יחיד (יומא ז:) דאילו ומצינו לה היתר אחר שהותרה בכללה לכתחלה, הלכך יחיד שלא הותרה אלא בהתחלה יצא הצין וילקה בדיעבד (זבחים כג:). שהותרה מכללה בצבור. דכתיב בתמיד (במדבר כח) במועדו אפילו בטומאה (מנחות כה.).

רבינו חננאל

והרי דם התמצית שאין מתקבל. כלומר שאין מתכפרין בו ואינו מכשיר. ואסקינא הנח לדם התמצית שאינו דם, שנאמר כי הדם הוא הנפש דם שהנפש יוצא בו הוא קרוי דם ואמרינן התם איהו דם הנפש כל זמן שמקלח, יצא דם התמצית שהוא שותת. ואע"ג דתנן ר' יהודה מחייב בדם התמצית, הרי אמרינן עלה מודה היה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר. והא לא דיין שהן דכן קתני, כלומר דכן לשון משקין הרבה הוא ואין תאמר תרגומה אדם לבדו ועלתה בקשיא. ת"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה. אלמא הדם מטמא. ושנינן טומאת הדם מדרבנן הוא ולא כיוסף שהעיד על משקה בית מטבחיא דכן. ת"ש על מה הציץ מרצה כו'. ושנינן כדשנינן לעילא. תוב אקשינן מיהא, ונשא אהרן את עון הקדשים וכו', מאי לאו טומאת דם. והנה הדם מטמא וצריך כפרה. ודחינן לא טומאת קמצים, כלומר אם נטמא קומץ המנחה והקריבו, אותו העון נושא הציץ. כדתנינן נטמא הקומץ והקריבו הציץ מרצה, יצא והקריבו אין הציץ מרצה. ת"ש הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל המזיד ואל היין ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא.

דם שאינו נשפך כמים אינו מכשיר בהמה לא יקרב לה' ר' יוסי בן יועזר איש צרידה ת"ש דם שהנפש יוצאה בו אינו קרוי דם דם שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם תא שמע דם שנטמא וזרקו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה מדרבנן ודלא כר' יוסי בן יועזר איש צרידה ת"ש על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בצבור מדרבנן ודלא כיוסף בן יועזר איש צרידה ת"ש ונשא אהרן את עון הקדשים וכי איזה עון הוא נושא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה אם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב הא אינו נושא אלא עון טומאה שהותרה מכללה בציבור מאי לאו טומאת דם אמר רב פפא לא טומאת קמצים תא שמע הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא (יקדש) ואמר

דם הפמלים. אינו ראוי לזריקה דכתיב[ב] כי הדם הוא (הנפש) בנפש יכפר דם שהנפש יוצאה בו מכפר ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר. אלמא נשפך כמים ואינו מכשיר כדרבי יוסי בר' חנינא: **דאפי' בחולין לא מכשיר.** כדמפרש טעמא: **קיבלה מיניה ר' שמואל.** לפירושא דהאי טעמא מרבי זירא אמאי לא מכשיר דם הפמלים לפי שאינו קרוי דם והקרוי דם קרוי משקי' דכתיב (במדבר כג) ודם חלליו ישתה ומכשיר דכתיב[ג] וכל משקה וגו' ואוקימנא אהכשר [ע"ש] ושאינו קרוי דם אינו קרוי משקה: **הוללה.** קרבן לבעלים דמרלה ליה דלקמן: **במזיד לא הוללה.** להיות בשר קרבן נאכל להכהנים דקנסא הוא אבל בעלים נתכפרו דלאמרינן ביבמות בהאשה רבה (ד' 5.) דכיון דמדאורייתא מרלי נמי אמזיד לא מלו רבנן למימר ליה זיל אייתי חולין לעזרה. קתני מיהת דם שנטמא אלמא דם דקדשים שהוא משקין בית מטבחיא מקבל טומאה אלמא משקין טומאת עצמן דאורייתא ודכן דיוסף בן יועזר מלטמא אחרים הוא וקשיא לרב: ומשני **לעולם עומאה משקין דרבנן.** והך טומאת דם דרבנן היא ודקשיא לך הא העיד יוסף בן יועזר דגזירת רבנן לא אגזור אמשקי בית מטבחיא האי תנא ליה ליה דיוסף בן יועזר: **על הדם ועל הבשר ועל החלב.** כין שנטמא הדם כין שנטמא הבשר כין שנטמא החלב הצין מרצה. ולא שיהא בשר טמא נאכל לאין צין מטהר ודוחה לא תעשה דוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל[ד] אלא לר' יהושע

איצטריך דאמר בכילד צולין (לקמן עז.) אם אין בשר אין דם וקאמר הכא ה"מ כשיצא בשר חוץ למחיצתו שאין צין מרצה על היוצא או שאבד הבשר אבל נטמא בשר קודש זריקת דם הצין מרצה עליו להתיר דם לזריקה: **בין בשוגג בין במזיד.** והאי דתני לעיל בשוגג הורצה במזיד לא הורצה בכילד צולין[ה] פליגי בה אמוראי חד אמר טומאתו בין בשוגג בין במזיד אבל זריקתו בשוגג אין במזיד לא ואחד אמר איפכא: **בין ביחיד.** בקרבן יחיד. מזיד ולאו אחד הוא אבל גבי שוגג שייך מזיד וגבי אונס שייך לאו ושוגג ואונס תרי מילי איינהו. ותקני מיהת על הדם אלמא דם קדשים מקבל טומאה וש"מ טומאת משקין דאורייתא ולא לאו דבנן לטהר משקי בית מטבחיא וקשיא לרב: **מדרבנן.** וקסבר האי תנא דאמשקי בית מטבחיא נמי גזור ולא כיוסף: **ונשא אהרן.** בצין כתיב: **אם עון הקדשים.** פסול הקרבן יכשיר וילקה ואינו מכפר על האוכלין אותו טומאת דעון הקדשים כתיב ולא עון הכהנים: **איזה עון הוא נושא.** איזה פסול הוא מכשיר אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא ירצה גרסי' בת"כ[ו] ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא יחשב והכי פי' אם עון פיגול והוא מתשבת חוץ למקומו שנקראת פיגול כדכתיב בקדושים תהיו ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה [ויקרא יט:] ומוקמינן לה בזבחים בפ"ב (כמ:) ובתורת כהנים[ז] ומוקמינן לה בזבחים בפ"ב (כמ.) דאין מתשבת לאכול אלא בזמנו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב לא יחשב לו אלמא ליתא מקנתא. ורובא גרסי איפכא אם עון פיגול הרי כבר נאמר לא יחשב ומוקמינן ליה לפיגול חוץ לזמנו שכן לשונו בכל הגמרא ואם עון נותר הרי כבר נאמר לא ירצה ומוקמי' ליה בנותר ממש ולא יתכן חדא דלא כתב לא ירצה אלא במתשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו ועוד אי נותר ממש למאי לא ירצה אי לאכשורי קרבן הרי כשר ועומד הוא משעה שנעשו עבודות דמו בהכשר כדאמרינן בתורת כהנים[ט] או אינו אלא באוכל מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכי אפשר לומר כן מאחר שהוכשר חוזר ופסל ואם לא ירצה לא יתכפר האוכל נותר קאמר וכי יש כפרה לחייבי כריתות ועוד לא ירצה הקרבן משמע ותו מי איצטריך למימר דאין לא מכפר על המחייב כרת והא עון הקדשים כתיב ולא עון האוכלים. וכליסנא קמא גרסי' בתורת כהנים ועיקר הוא והאי דקרי ליה להאי פיגול ולהאי נותר משום דתורת כהנים מדרש הוא ונקט ליסנא דקרא: **הא.** כמו הרי כלומר הרי יש לך להבין על כרחך שאין לך עון הקדשים שיוכל אין לרצות עליו אלא עון טומאה ומאי שנא טומאה מפסול יוצא ושאר היקלתה אף ביחיד שלא הותרה אלא בהתחלה בלא אין ירצה אין עליה: **מאי.** עון טומאה לאו טומאת דם דאין מצריך רצוי אלא ל"כ נטמא דם שהכפרה תלויה בו אלמא דם מקבל טומאה: **לא עומאת קמלין.** שהקומץ מתיר את המנחה כדם המתיר את הזבח וכל הכפרה תלויה בו. והוא הדין דמלי לשנויי לא בטומאת בשר ואבא ואליבא לא בטומאת בשר אין לא ניחא ליה לאוקמיה כדברי הכל: **בשר קדש.** שרק לשון קדש היה בארץ (מלכים ח יד) טומאה. והיה חגי הנביא בודק את הכהנים בשנת שתים לדריוש שהיה בבנין בית שני לידע אם בקיאין בהלכות טומאה לפי שנשתכח מהן בגולה שלא נתעסקו בה בקדשים: **וגגע בכנפו.** באותו כנף שהשרץ בו כלומר השרץ עצמו ועל כרחך הכי הוא דאי משום כנף שהוא ראשון כוליה בגד נמי ראשון הוי ומאי איריא דנקיט כנף אלא משום שרץ שהשרץ עצמו גגע אל הלחם והלחם אל המזיד והמזיד אל היין והיין אל השמן או אל כל מאכל היקדש כלום נטמא האחרון הזה שהוא רביעי בקודש דלחם ראשון ומזיד שני ויין שלישי ושמן רביעי. מזיד תבשיל כמו ומזיד עדשים (בראשית כה) יין ושמן של נסכים: ואמר

תורה אור השלם

1. רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר: דברים יב כג
2. וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת עֲוֹן הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יַקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מַתְּנֹת קָדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְיָ: שמות כח לח
3. וְאִם הָאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה: ויקרא יט ז
4. וְאִם הָאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא: ויקרא ז יח
5. הֵן יִשָּׂא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ בְּכַנְפּוֹ בִּגְדוֹ וְנָגַע בְּכַנְפּוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנָּזִיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שֶׁמֶן וְאֶל כָּל מַאֲכָל הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא: חגי ב יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' הולה מדרבנן ולא כר' יוסף בן יועזר אים לריל' כל"ל וכן לקמן:

מוסף תוספות

א. רעוף. תוס' הרא"ש. ב. דלא איתקש למים לענין כיסוי וכו' ואין לך בו אלא חידושו וכו' אבל גבי בהמה דכתי' קרא על הארץ תשפכנו ודאי לאפוקי מתורת כיסוי אתי קרא. שם. ג. דרב מיהדר לאוקומי הך תנא כוותיה. שם. ד. ונראה דאפי' לר"א דאמר יש דם אע"פ שאין בשר איצטריך ריצוי הציץ כדאמרי' לקמן בפר'. שם. ה. דאין הקרבן נקבע בפיגול עד שיקרבו כל מתיריו בהכשר, וע"י ריצוי הציץ חשיב כאילו קרבו בהכשר. שם. ויהא חייב בפיגול. תוס' ר"פ. ו. דחשיב כאילו יש בו צד היתר לכהנים. תוס' הרא"ש, ומכוס' ר"פ כתב. דהא אין מרגלין בקדשים משנזרק הדם, דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו, וא"כ צריך ריצוי בציץ כדי שיהא הזריקה מהניא על הבשר ויהא נפקע מידי מעילה. ז. (ויקרא ז יח) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה. תוי' הר"ן. ח. (ד)איסורא דוטא דפיגול דהיינו. תוס' הרא"ש. ט. דכתיב ביה ביום השלישי לא יהיה לענין דנותר. תוס' אשלן. ואיסורא רבא דהיינו חוץ לזמנו כתי' בקרא אריבא בפרשה אריבא בצו את אהרן. תוס' הרא"ש. י. ולא נקט להו כסידרא דקרא. תי' הר"ן. יא. ועוף. תוס' הרא"ש. יב. דלא איתקש למים לענין כיסוי וכו' ואין לך בו אלא חידושו וכו' אבל גבי בהמה דכתי' קרא על הארץ תשפכנו ודאי לאפוקי מתורת כיסוי אתי קרא. שם. יג. דרב מיהדר לאוקומי הך תנא כוותיה. שם. יד. ונראה דאפי' לר"א דאמר יש דם אע"פ שאין בשר איצטריך ריצוי הציץ כדאמרי' לקמן בפר'. שם. טו. דאין הקרבן נקבע בפיגול עד שיקרבו כל מתיריו בהכשר, וע"י ריצוי הציץ חשיב כאילו קרבו בהכשר. שם. טז. ויהא חייב בפיגול. תוס' ר"פ. יז. דחשיב כאילו יש בו צד היתר לכהנים. תוס' הרא"ש, ומכוס' ר"פ כתב. דהא אין מרגלין בקדשים משנזרק הדם, דאין לך דבר שנעשה מצותו ומועלין בו, וא"כ צריך ריצוי בציץ כדי שיהא הזריקה מהניא על הבשר ויהא נפקע מידי מעילה. יח. (ויקרא ז יח) ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה. תוי' הר"ן. יט. (ד)איסורא דוטא דפיגול דהיינו. תוס' הרא"ש. כ. דכתיב ביה ביום השלישי לא יהיה לענין דנותר. תוס' אשלן. ואיסורא רבא דהיינו חוץ לזמנו כתי' בקרא אריבא בפרשה אריבא בצו את אהרן. תוס' הרא"ש. כא. ולא נקט להו כסידרא דקרא. תי' הר"ן. כב. ויומא ז. יבמות 5. גיטין נד. זבחים מה. מנחות כה. כג) ויומא ויבמות שם) לקמן פ: [מנחות כה:], כד) [ל"ל כר' יוסי], כה) יומא ז. זבחים כב. מנחות כה., כו) ויקרא יז, כז) [ויקרא יא], כח) [ויקרא ז], כט) [לקמן פ:], ל) [ויקרא סוף פרשה ג עי"ש], לא) [ע פרשה ד], לב) [ע פרשה ח], לג) [ובן זבחים כט.], לד) [במדבר כח], לה) [דף כח:], לו) [תוס' יומא ז: מילוא ב' מילוי' על זה וזבחים כב: וכן מנחות כה. כתבו מילוי אחר],

ואמר רב. לקמן: **אישתבש להני.** שטחרו רביעי בקודש. אלמא יין ושמן דמשקי בית מטבחיא נינהו ומיטמאו ואי טומאת משקין דרבנן הא אמרת דלא גזור עלייהו ואי נמי בטומאות דרבנן קא בדיק להו חגי לכהני וכבר נגזרה טומאה על המשקין בימי חגי הנביא שהיה מאנשי כנסת הגדולה קשיא לרב דהא אמר רב ממש וכ"ש אי בדאורייתא קא משתעי קשיא לרב והא ליכא למימר מדרבנן ודלא כיוסף בן יועזר דאקרא לא פליג דמשמע דאית עלייהו טומאה אי דאורייתא אי דרבנן: **מידי הוא טעמא אלא לרב.** כלום אתה מקשה אלא לרב רב לא קשיא ליה הלי לעולם חגי בדרבנן בדיק להו וכבר נגזרה גזירת טומאה על המשקין ולרב אליבא דיוסף בן יועזר לא תיקשי דרב משקי בי מטבחיא תני בעדותו של יוסף משקה המטבחים דס ומיס אבל משקה מדבחיא היין והשמן שהם משקה המזבח גזרו רבנן טומאה עלייהו והיינו דבסדר טומאות דהלי קרא איכא אוכל מטמא אוכל ומשק' מטמא משקה דמדרבנן טומאה עושה כיולא בה: **מי כתיב וגגע בנפו.** אל הלחם דמשמע שהשרץ נגע בלחם דלחם הוי ראשון מה שנגע בכנפו נגע בלחם דה"ל לחם שני: **טמא נפש.** קס"ד טמא מת שהוא אב הטומאה כשרץ: **בכל אלה.** כסדר שפירשנו טמא מת בלחם ולחם בזיד וכו': **מדהכא לא אישתבש.** דאמרו ליה רביעי טמא כדכתיב ויאמרו ליה הכא נמי לא אישתבש ואיהו במה שנגע בכנפו אמר להו דה"ל שמן חמישי ומשום הכי אמרי ליה טהור אלא לרב דאמר גבי שרץ נמי רביעי בעא מייניהו מאי שנא דאמרו ליה טהור: **בקיאין הן בטומאת מת.** ויודעים שהשלישי עושה בה רביעי ולא היו בקיאין בטומאת שרץ וסבורין שאין שלישי עושה בה רביעי: **רבינא אמר.** לא היו בקיאין ברביעי בקודש כלל וגבי מת שלישי בקודש בעא מייניהו דהלי טמא נפש דקרא ולאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת נפש ומת אבות ולחם אב וזיד ראשון ויין שני ושמן שלישי: **ויען חגי ויאמר וגו'.** סיפיה דקרא וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא: **בשלמא לרב.**

רביעי בקודש **בעא מינייהו.** פ"ה דנגע בכנפו היינו שרץ אל הלחם והלחם אל המזיד וכו' [א] וקשה לר"ת דמאי שנא דואל כל מאכל יהיה פירוש אי אל כל מאכל יותר מכולם [ב] ועוד למה דחק שמואל לתרץ במה שנגע בכנפו לימא אל כל מאכל דוקא [ג] ועוד למה קורא הכתוב לשרץ כנף ועוד דמפרש [ד] רביעא התם רביעי בקדש הכא שלישי שהלחם נעשה אב הטומאה [ה] כשנוגע במת [ו] והא קיימא לן בהמפלת (נדה כמ:) [ז] דכל דבר שאין לו טהרה במקום אינו נעשה אב הטומאה [ח] מיהו יש לומר דאין נעשה אב הטומאה היינו דווקא לטמא אדם וכלים אבל לאוכלין ומשקין נעשה אב הטומאה ומפר"ת [ט] דהשרץ נגע בכנף [י] ונעשה ראשון והכנף אל הלחם אי אל המזיד ומד מהנך אל היין אי אל השמן הרי שלשה ואל כל מאכל הרי ארבעה ונקט סדר כנף מאכל משקה מאכל דלא בעי למינקט שיעשה כיולא בו ולשמואל דייק מדכתיב בכנפו [יא] הרי חמש והשתא אתי שפיר לרביעא דאמר הכא שלישי שהכנף הנוגע במת נעשה אב הטומאה כדין כל הכלים:

אבל

ואמר רב אישתבש כהני מידי הוא טעמא אלא לרב רב משקי בית מטבחיא תני אבל משקי בי מדבחיא מטמא גופא רב אמר אישתבש כהני ושמואל אמר לא אישתבש כהני רב אמר אישתבש כהני רביעי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור ושמואל אמר לא אישתבש כהני חמישי בקדש בעא מינייהו ואמרו ליה טהור בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה [1] לחם ונזיד יין ושמן אלא לשמואל חמשה מנא ליה מי כתיב ונגע כנפו [1] ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו תא שמע [2] ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא הכהנים ויאמרו יטמא בשלמא לשמואל מדהכא לא אישתבש התם נמי לא אישתבש אלא לרב מאי שנא הכא דאישתבש ומאי שנא התם דלא אישתבש אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין הן בטומאת שרץ רבינא אמר התם רביעי הכא שלישי ת"ש [3] ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וגו' בשלמא לרב היינו דכתיב טמא אלא לשמואל אמאי טמא איתמוהי קא מתמה והא וכן כל מעשה ידיהם כתיב אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מתוך שקלקלו את מעשיהם מעלה עליהם הכתוב כאילו הקריבו בטומאה גופא רב תני משקי בית מטבחיא ולוי תנא משקי בי מדבחיא ללוי הניחא אי סבירא ליה כשמואל דאמר [ו] דכן מלטמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמן יש להן משכחת לה דנגעי כולהו בראשון אלא אי סבר לי' כרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה על כרחך כשמואל סבירא ליה ולשמואל הניחא אי סבר לה כרב דתני משקי בית מטבחיא אבל משקי בי מדבחיא אחריני נמי מיטמאו רביעי הוא דלא עביד חמישי הא שלישי עביד רביעי אלא אי סבר ליה כלוי דתני משקי בי מדבחיא מאי איריא רביעי דלא עביד חמישי אפילו שני ושלישי נמי לא עבדי על כרחיך כרב סבירא ליה תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דלוי תניא כוותיה דלוי הדם והיין והשמן והמים משקי בי מדבחיא שנטמאו בפנים והוציאן לחוץ טהורין נטמאו בחוץ והכניסן בפנים טמאין איני והאמר רבי יהושע בן לוי משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן מאי לאו למעוטי נטמאו בפנים והוציאן לחוץ לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן בפנים והא במקומן קאמר הכי קאמר לא אמרו דכן אלא שנטמאו במקומן תניא כוותיה דרב הדם והמים משקי בית מטבחיא שנטמאו בין בכלים בין בקרקע טהורין

רבן

לאמר אישתבש כהני דקרי למעשה ידיהם טמא: **איממוהי קא מתמה.** מאחר שבקיאין הן בהלכות טומאה וכי כל מעשה ידיהם טמא הוא: **וכן.** לאו תמיהא משמע: **שקלקלו מעשיהם.** לאחר זמן היה מתנבא שיקלקלו מעשיהן בבית שני בשאר עבירות: **וגלו.** דתני מדבחיא והכא כתיב יין ושמן דמטמאו הא ניחא אי סבר ליה בהא מילתא כשמואל דדכן דיוסף בן יועזר דכן מלטמא אחרים הן אבל טומאת עצמן יש בהן משכחת לה להאי דכתיב אם יגע טמא נפש בכל אלה דקאמר טמא דנגעו כולהו בראשון ולאו אסדרא קמא נקט ולא אישתבש כהני שבתחלה שאלם על הסדר ואמרו לו על האחרון לא טמא מפני שהיין לא יכול לטמאו לשמן שאין משקין בי מדבחיא מטמאין שום דבר ולבסוף שאלם אם יגע הטמא עצמו בכל אלה כלומר או בזה או בזה ואמרו ליה טמא: **אלא אי סבר ליה לרב דאמר דכן ממש היכי משכחת לה.** להאי טמא דקרא בשלמא לרב גופיה לא קשיא דאיהו תני מטבחיא אלא לרבי קשיא: **ולשמואל.** דאמר לא אישתבש ופריש למילתיה משום דחמישי הוה השמן דמה שנגע בכנפו כתיב הא אי רביעי הוה האי שמן הוה טמא ואע"ג דמן היין קבלה אלמא משקין מטמאין אחרים: **הא ניחא אי.** תנא בעדותו של יוסף משקה מטבחיא אבל משקה מדבחיא אפי' אחריני נמי מטמאו איינו דפריש למילתיה לעיל ואמר האי דלא הוי שיכוח משום דחמישי הוה והיין שהוא רביעי לא עביד ליה חמישי הא אי הוה יין שלישי הוה עביד ליה רביעי אלא אי תנא מדבחיא כלוי מאי איריא דפריש לעיל משום דחמישי הוה אפילו אי הוה יין שני שלישי לשמן לא עביד: **משקי בי מדבחיא.** כלומר כל אלו של קודש נקראין על שם מזבח כגון דם לזריקה ומים ויין לנסך ושמן למנחות: **שנטמאו בפנים.** בעזרה והוציאן לחוץ ונפסלו ביולא שאין ראויין עוד למזבח: **טהורין.** מלטמא אחרים שהרי לא ירדה להן תורת טומאה מתחלה לטמא אחרים והן עצמן ודאי טמאין כנבלות חגי: **אבל נטמאו בחוץ.** קודם שיהא שם מדבחיא עליהן והכניסן לפנים טמאין ואפילו לטמא אחרים דטומאתן כבר ירדה בהן ומי הפקיעה: **איני.** מרישא פריך דקתני הוציאן לחוץ טהורין ולא אמרינן תחוב טומאתן למפרע: **אלא במקומן.** בפנים: **לא למעוטי נטמאו בחוץ והכניסן לפנים.** כדמתרץ לישנא בסיפא דמילתא דהכי משמע אלא כשנטמאו במקומן ומשום דלא סיימיה לפרושא דמילתא פריך ליה והא במקומן קאמר דמשמע כל זמן שהן במקומן טהורין ומו לא:

רבן

1. הן יָשָׁא אִישׁ בְּשַׂר קֹדֶשׁ בְּכָנָף בִּגְדוֹ וְנָגַע בְּכָנְפוֹ אֶל הַלֶּחֶם וְאֶל הַנָּזִיד וְאֶל הַיַּיִן וְאֶל שֶׁמֶן וְאֶל כָּל מַאֲכָל הֲיִקְדָּשׁ וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ לֹא: חגי ב יב
2. וַיֹּאמֶר חַגַּי אִם יִגַּע טְמֵא נֶפֶשׁ בְּכָל אֵלֶּה הֲיִטְמָא וַיַּעֲנוּ הַכֹּהֲנִים וַיֹּאמְרוּ יִטְמָא: חגי ב יג
3. וַיַּעַן חַגַּי וַיֹּאמֶר כֵּן הָעָם הַזֶּה וְכֵן הַגּוֹי הַזֶּה לְפָנַי נְאֻם יְיָ וְכֵן כָּל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וַאֲשֶׁר יַקְרִיבוּ שָׁם טָמֵא הוּא: חגי ב יד

גליון הש"ם

תוס' ד"ה רביעי בקודש וכו' **והא** קי"ל בהמפלת. סס לא מזכר כלום מזה ול"ל כדמוכח סוף עדיונין קד ע"ב ע' ב"ק כה ע"ב תוס' ד"ה וקמייתי: **בא"ד** מיהו י"ל. עי' טורי אבן מגיגה כג ע"א ד"ה מת מתוב:

מוסף תוספות

א. דלחם חשיב תרי. תוס' הרא"ש. ב. אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל השמן שהוי דוקא הא וזה. סס. ג. דומיא דהני דהשמן נגע אל כל מאכל והשתא איכא חמישי. תוס' ר"פ. ד. לקמן במילתיה דרבינא. תוס' הרא"ש. ה. אבל איידך קשיין. מי' הר"ן. ו. ונראה לר"ת למנות כל האוכלין בה וכל המשקין לבד וסידרא דקרא הכי הוא בשר קדש היינו שרץ. תוס' הרא"ש. ז. ממש שהיה נושא בו את השרץ. תוס' שאנץ. ח. דמשמע מה שנגע בכנפו. מי' רבינו דוד. דהו"ל למיכתב ונגע בכנפו. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

ואמר רב אישתבוש כהני, כלומר טעו הכהנים באמרם כי כל אלו כולם הזכורים לא נטמאו. מכלל דטמאין הן, מכלל דרב סבר כי היין והשמן שהן משקין ומטמאין ואיך אמר דכן ממש. ופרקינן **מידי הוא טעמא אלא לרב,** כלומר תקשה אלא דרב אדרב, הא בהדיא תני רב משקה בית מטבחיא דכן, והן המים והדם כדבעינן למימר קמן, אבל משקה בית מדבחיא, כגון היין שמנסכין על המזבח והשמן שמקריבין עם הקמצין מיטמאין. ולא אמר רב שהן דכן אלא מטמא, וטעו הכהנים שאמרו אין מטמא. **וכשהזכרנו דברי רב** דאמר אשתבש כהני הוצרכנו לבאר טעמו, לפיכך אמרנו גופא רב אמר אשתבוש כהני שהשיבו על מגע רביעי בשלישי בקדשים שהוא טהור ואינו אלא פסול, ושמואל אמר חמישי בקדש בעא מייניהו חגי הנביא והשיבוהו כהלכה טהור. **בשלמא לרב** משכחת לה מן המקרא כי רביעי שאל חגי הנביא מן הכהנים, שנאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו שנגע בו שרץ, ונגע הבשר בכנף בגדו הטמא, ונגע עוד הבשר בלחם או בנזיד או ביין או בשמן, ונגעו אלו אל כל מאכל. נמצא הכנף של בגדו שנגע בשרץ ולד ראשון, כי השרץ הוא אב, ונמצא הנוגע בו ולד ראשון, והבשר שנגע בכנף ולד שני, ואלו הלחם והנזיד והמשקין הללו שנגעו בבשר ולד שלישי, והמאכל שנגע באילו נמצא ולד רביעי. ושאל ואמר להם היקדש המאכל או לאו, וטעו והשיבו לא קדש, כלומר לא נפסל המאכל, והמוכיח שעל המאכל לבדו שאלם באמרו היקדש לשון יחיד, ולא אמר היקדשו דמשמע דברים הרבה. ושמואל אמר חמישי שאלן, ודייק מזה הכתוב שכתב בכנפו שמביא מגע דבר אחר באמצע יתר מאלו הארבעה שהזכרנו לעיל. שנמצאו חמשה דברים ולדברי הכל החמישי בקדש טהור, ולפיכך אמר לא אישתבוש כהני. **ומותבינן** מהאי קרא עליה דרב. ויאמר חגי **אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא.** פירוש אילו כולן באו מכח כנף הבגד שנטמא בשרץ, וחזר שאלן אם תהיה הכנף טומאת נפש. ונגע בו הבשר, נעשה בשר ולד ראשון, כי הטמא נפש הוא אב, דתנן אבות הטומאות השרץ ושכבת זרע וטמא מת וכו', ונגעו הלחם והנזיד ושאר המשקין בבשר, וגנע המאכל בלחם או באלו המשקין, שנמצא הבשר ולד ראשון, והלחם והללו ולד שני, והמאכל והנזיד ושאר המשקין ולד שלישי, נמצאו כמו שאמר רבינא בטמא מת שלישי בעא מייניהו. [ח] ולשמואל שאמר במה שנגע כנפו

רבינו חננאל (המשך)

שמכניס בין הכנף לבשר דבר אחר, הנה ארבעה ולדות והן טמאין שלשה ההביעי פסול. נמצא לדברי שמואל דלא אשתבוש כהני לא בראשונה ולא בשניה. אלא לרב אמאי טעו בראשונה ולא באחרונה. ופריק בקיאין הן בטומאת מת כי הרביעי בטמא מת פסול הוא בקדש, ואין בקיאין הן בטומאת שרץ, אינם יודעים כי יש רביעי בטומאת שרץ, אלא היו אומרים רביעי אינו טמא בטמא שרץ. **בשלמא לרב** דאמר אשתבוש כהני ואמרו על הטמא טהור, היינו דמיקל להון חגי הנביא ואשר יקריבו שם טמא הוא. כלומר מקריבין הטמא שהוא רביעי, ואומר כי טהור הוא, ואינם יודעים כי טמא הוא. אלא לשמואל דאמר חמישי בעא מייניהו, ובקיאין הן בטמאות, למה אומר להם כי מה שמקריבין טמא הוא. ודחינן שמואל אתמוהי קא מתמה הנביא ואומר וכי אשר יקריבו שם טמא הוא, חס ושלום אינו טמא. ואקשינן עליה וכי בשבחם מדבר והלא מוכיחם, שנאמר וכן כל מעשה ידיהם, מכלל שכל מעשיהם רעים הם. ושנינן הכי קאמר הואיל ומעשיהן מקולקלין ואשר יקריבו אינו לרצון כאלו טמא הוא. ומצאנו בתלמוד ארץ ישראל בסוף מס' סוטה קרוב לזה הפירוש, מיהו פירשנו מה שקבלנו וכתבנו מה שמצינו. ירושלמי תמן אמרי' שתי שאלות שאל חגי הנביא את הכהנים, באחת השיבו כראוי ובאחת שלא כראוי, הן ישא איש בשר קדש וגו', כנף תחלה, בשר קדש שני, לחם ונזיד שלישי, יין ושמן וכל מאכל רביעי. רביעי בקדש בעא מייניהו, ואמרו לא, לא השיבו כראוי שהרביעי בקדש פסול. ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה יטמא ויענו הכהנים ויאמרו יטמא. אם תהיה הכנף טמא נפש ונגעה בכל אלו יטמא, ויענו הכהנים ויאמרו יטמא השיבו כראוי. ואמרו משמא דר' יוחנן קודם שגזרו רביעי בקדש שאלם ובשתים כראוי השיבוהו. **העיד** על איל קמציא. פירוש איל קמציא דכי, שם ממין חגב שהוא טהור. **משקה בית מטבחיא.** דמים שמדיחין בהן (הקרקבנים) [הקרביים] בבית המטבחים, רב היה שונה עדות זו שהעיד יוסף בן יועזר משקה בית מטבחיא דכן, והן המים והדם והן המצויין תמיד בבית המטבחים. ולוי היה שונה דברי יוסף בן יועזר משקה בית מדבחיא, והן הדם והמים והיין והשמן, והן המים והדם והיין והשמן, אבל טומאת עצמן יש בהן, ומוקמינהו למאכל דאמרו הכהנים לחגי כי הוא טמא, לאו דנגעו ביין ושמן, ולא עליו אמרו טמא, אלא על מאכל דנגע בכנף בגדו ומשום הכי אמרו טמא. ורב ושמואל לא חלקו אלא במשקה בית מטבחיא שהן הדם והמים, שזה אומר דכן ממש וזה אומר דכן מלטמא אחרים, אבל ביין ובשמן הכל מודים דאחריני נמי מטמא. מדפירש שמואל חמישי בעא מייניהו ואמרי טהור מכלל שהרביעי והוא המאכל הבא מכח היין והשמן טמא הוא שנטמא ממגעם. **תניא כלוי הדם והמים והיין והשמן משקה בית מדבחיא שנטמא בפנים וכו'.** ואע"פ שיצאו לחוץ בטהרתן הן עומדין. ותניא כרב הדם והמים משקה בית מטבחיא שנטמאו בין בקרקע ובין בכלים טהורין.

---

1. דברי רבינו ל"ע הא גם כשאלה זו שאל רביעי בקודש וכמו שמסיק בעצמו ושיאלך פי' בדברי המקשן ברביעא דשלישי בעי מייניהו ומלה לישב.

אבל דם לא. [ט]וש"ת אדרבה בדם יש לטהר טפי אפי' בכלים דדם קדשים לא איתקש למים כדאמרי' לעיל אמינו נשפך כמים אין מכשיר וי"ל דהכי פי' אבל דם היכא דמטמא כגון דם מוצין או בעלי מומין [א] או זבח שנפסל [ב] לו: **אלא** דהוי רביעית דחזי להטביל בהו מחטין וצינורות. מכאן אומר ר"י שיש לדקדק דמקוה שכולו שאוב אינו פסול אלא מדרבנן דמשקין בית מטבחיא שהן דבק ע"כ הן שאובין מדמפליג בין דם למים ולא מפליג בין שאובין למחוברין [ג] ואמר לחזי להטביל בהו מחטין וצינורות ועוד תניא בתוספתא דמסכת מקוואות (פ"ב) מקוה שהגיעו ריקן ומלאו מלא כשר [ד] והיינו משום דספיקא דרבנן לקולא [ה] וריקן נמי משמע שלא היה בו כלום מדלא קאמר שהגיעו חסר והא דתניא בת"כ אך מעין ומבול יכול אפילו מלא בכתף תלמוד לומר מעין מה מעין בידי שמים אף [מקוה בידי שמים י"ל דאסמכתא בעלמא [ו] הוא ואם תאמר כיון דכולו שאוב כשר מדאורייתא אמאי גזרו רבנן בשאיבה כלל [ז] ויש לומר דגזרו שאיבה אטו דילמא אתי לאתבולי במגא דבתוך הכלי ולאי אסור לטבול מדאורייתא [ח] ואור"י דכי נמי בטלו רביעית דמקוה [ט] מכל מקום כל שהוא דמעין לא בטלו [י] מדתנן בת"כ דמעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ"מ אלא היינו לצתר דבטלו רביעית [יא] ואפילו הכי קתני דמעין מטהר בכל שהוא הקשה ר"י בשם הרב רבינו שלמה דאמר בפרק חומר בקודש (חגיגה כב.) גבי מקוה שחלקו בסל תדע דבעי' כשפופרת הגוד דהא ארבע חלחולי מחלחלא ובעינן ארבעים סאה במקוה אחד וארבע חלחולי מחלחלא לא שייך אלא במעין [יא] ובעינן ארבעים סאה במקוה אחד והתם מיירי בדבר שכל גופו עולה בפחות דאם לא כן מה ראיה צריך [יב] [ט]: ה"ג **נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו.** וכן גרס רש"י ואף על גב דכל כלי שטף נמי דינו כן [יג] מכל מקום נקט כרים וכסתות ומקין ומרלופין משום דרבי מאיר פליג בהני דווקא דקתני סיפא רבי מאיר אומר כל שיש לו תוברות יש לו אחוריים ותוך ואין לו תוברות וכו' [יד] תוברות פירושו תפירות שפה לפיהן סביב כעין מכנסים דאז אין מהפכין אותן להשתמש בצד אחר ויש לו דין אחוריים ותוך לענין שאם נטמא גבו לא נטמא תוכו כמו שאר כלי שטף: הא

[ט] (רבן) שמעון אומר בכלים טמאין בקרקע טהורין א"ר פפא אפילו למ"ד טומאת משקין דאורייתא משקי בית מטבחיא [א] הלכתא גמירי לה א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא ואלא הא דאמר ר"א [ב] אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד [ג] (יוסף) בן יועזר איש צרידה על משקי בית מטבחיא דכן ואי הלכתא גמירי לה מי גמרינן מינה א"ל רבינא לרב אשי והא ר"ש דאמר טומאת משקין דאורייתא [ד] דתניא ר' יוסי ור' שמעון אומרים לכלים טהורין לאוכלין טמאין והכא קאמר [ה] (רבן) שמעון בכלים טמאין בקרקע טהורין ואי הלכתא היא מה לי בכלים מה לי בקרקע קשיא אמר רב פפא הא דאמרת בקרקע טהורין לא שנו [ו] אלא מים אבל דם לא ומים נמי לא אמרן אלא דהוי רביעית [ז] דחזי להטביל ביה מחטין וצינורות אבל [ח] לא הוי רביעית טמאין: אמר מר רבי יהודה אומר לכל טמא למימרא דסבר רבי יהודה טומאת משקין לטמא טומאת כלים דאוריית' [ט] והתנן [י] כל הכלים שיש להן אחורים ותוך כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו לא נטמא תוכו א"ר יהודה [יא] במה דברים אמורים שנטמאו מחמת משקין אבל נטמאו מחמת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו ואי סלקא דעתך טומאת משקין לטמא כלים דאורייתא מה לי נטמא מחמת משקין מה לי נטמא מחמת שרץ אמר רב יהודה אמר שמואל חזר בו ר' יהודה רבינא אמר לעולם לא הדר הא במשקין הבאין מחמת ידים הא במשקין הבאין מחמת שרץ אי הכי אדתני במה דברים אמורים שנטמאו מחמת משקין ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים במשקין הבאין מחמת ידים אבל במשקין הבאין מחמת שרץ נטמא תוכו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו אלא מחוורתא כדשנין מעיקרא חזר בו רבי יהודה איבעיא להו מכלים הוא דהדר ביה אבל באוכלין כרבי יוסי ורבי שמעון סבירא ליה או דילמא לגמרי הדר ביה כרבי מאיר אמר רב נחמן בר יצחק תא שמע [יב] פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא [יג] רבי יהודה אומר בטלו

[ט] (רבן) שמעון אומר בכלים טמאין בקרקע טהורין. אם עולה בפחות זה כלים, כגון משקין טמאים שנפסלו לגבן הכלים, פחות נגעו פחות לא נגעו, טהורין, דקסברי משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן ועל פסיקו לא גזרו (לעיל מז.). לאוכלין טמאין. אם עולה בפחות זה באוכלין, כגון משקין טמאין שנפסלו לגבן הכלכות פחות נגעו פחות לא נגעו, טמאין, דקסברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא, הלכך פחות נמי בכשות היחיד טמא (שם).

מוסף תוספות

א. שנשחטו בעזרה. תוס' שלגן. ב. דחשיב משקה מדאורייתא. שם. ג. וסתם משקין בית מטבחיא נמי שאובין הם. תוס' ב"מ סו. ד"ה מכלל. ד. מפני שזה ספק מים שאובין למקוה. תוס' ב"מ שם. ה. וליכא למימר דלאו בכולו שאוב איירי אלא כשהיה בו מים אך שהיה חסר. דריקן. תוס' שם. ו. כמו כמה דרשות דתורת כהנים. שם. ועי' תוס' הרא"ש כאן שמביא כמה דוגמאות. ז. והא לא אתי לידי חורבה. תוס' שלגן. ח. דדומיא דמעין אמר רחמנא שהן בקרקע. תוס' ב"מ שם. ט. ויכול להטביל מחטין במעיין אפי' כל שהוא. תוס' מיר לח: ד"ה בר. י. דאי קודם לכן גם המקוה טהור ברביעית. שם. יא. דאי במים שאינם נובעים וכו' דבר הנראה לעינים שאם היו חופרים סביבות הגומא לא היו מוצאים הקרקע לח כלל אלא ודאי במעין איירי שכל דרך מבוא המים הארץ מנוקבת. תוס' הרא"ש. יב. פשיטא שאין טובלין בו אם אין בו מ' סאה במקום א' שיהיה כל גופו עולה בהן. שם. יג. וא"כ אמאי לא נקט נמי שאר כלי עץ. תוס' ר"פ. יד. (ד)נקט הני להשמיענו דאע"ג דאין להם תפוראות יש להם תורת כלי לקבל טומאה ואם נטמא תוכו נטמא גבו. שם (וגירסתו "תפוראות" במקום "תוכרות" בתוס').

עין משפט נר מצוה

קיח (א מיי' פ"א מהל' טומאת אוכלין הלכה טז):

נב עיין מיי' שם פט"ו הלכה ה. מהגאון מהר"י לנדא זצ"ל:]

ג מיי' (פ"ד) מהלכות טומאת אוכלין הלכה ב:

קיט ד ה מיי' פכ"ח מה' כלים הל' ח ב [וס"ז מהל' אבות הטומאה הל' ג]:

קב ו מיי' פט"ו מהל' פרה אדומה הל' ז:

רבינו חננאל

ר' שמעון אומר נטמאו בקרקע טהורין בכלים טמאים. סוגיא דשמעתא רב סבר עיקר טומאת משקה מדרבנן, ומשקי בית מטבחיא אוקימנהו בדאורייתא דכן ממש, ולא גזרו בהו כלל. ושמואל סבר טומאת משקין לעצמן מדאורייתא, לטמא אחרים מדרבנן, ובמשקה בית מטבחיא לא גזרו לטמא אחרים. אמר רב פפא אפילו למאן דאמר טומאת משקין דאורייתא משקה בית מטבחיא דכן הלכתא גמירי לה הכי. ואקשי עליה רב הונא בריה דר' נתן [מר'] אליעזר דאמר אין טומאה למשקין כל עיקר תדע שהרי העיד כו', ואי הלכתא היא מהלכתא מי גמרינן, ולא מצא רב פפא תשובה ולא דחינן ליה, דהא לא עלתה בתיובתא. אבל הא דאמר רבינא והאמר ר' שמעון דאמר טומאת משקין דאורייתא, דתניא ר' יוסי ור' שמעון אומרים לאוכלין טמאים לכלים טהורין, וקתני הכא בכלים טמאים בקרקע טהורים, ואי הלכתא גמירי לה מה לי בכלים מה לי בקרקע. ו) הא פירקה רב פפא ואמר הא דאמר ר' שמעון בקרקע טהורין לא אמרן אלא במים שיש בהן כדי רביעית דחזו לאטבולי בהו מחטין וצנורות, כגון מקוה מים שהוא טהור, אבל אין בהן כדי רביעית לא והוו שאמר רב פפא בזבחים כדגרסינן בשחיטת קדשים פ"ב. מקוה שיש בו ארבעים סאה מכוונות ונתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר, ואמרינן משמיה דר' יוחנן עד רובו, אמר רב פפא ואם קדח ממנו רביעית מטבילין בו מחטין וצינוריות דמהכשרא דמקוה קא אתו. אמר מר ר' יהודה אומר לכל טמא, כלומר בין ליטמא בין לטמא בין לכלים בין לאוכלין. ואקשינן וכי ר' יהודה אית ליה טומאה למשקין מדאורייתא כלל ז). והא תניא כל הכלים שיש להם אחורים ותוך, כגון הכרים והכסתות והשקין והמרצופין שיש להם אחוריים. שפעמים ישן עליהם, ויש להם תוך שפעמים טוען בתוכם. כגון אלו נטמא גבן לא נטמא תוכם נטמא תוכם נטמא [נ"א: לא נטמא] גבן, אמר ר' יהודה במה דברים אמורים בטומאת משקין, כלומר שהיא מדרבנן שאין נטמאתן מן התורה, אבל טומאת שרץ נטמא גבן נטמא תוכן נטמא גבן, הא אשכחן לר' יהודה דשני ליה בין טומאת משקין לטומאת שרץ, ואי טומאת משקין נמי דאורייתא היא מה לי טומאת משקין מה לי טומאת שרץ כולה טומאה דאורייתא היא. ואמרינן חזר בו ר' יהודה ואמר אין למשקין טומאה מדאורייתא, ואע"ג דאמר רבינא לעולם לא הדר ביה, ואוקמה להאי דתני ר' יהודה לכל טמא במשקין הבאין מחמת שרץ, והא דתני נטמא גבו לא נטמא תוכו במשקין הבאים מחמת ידים, נדחו דבריו ועמדה השמועה ש"מ הדר ביה. **איבעיא** להו מכלים הדר ביה ואמר המשקין אין מטמאין את הכלים מן התורה אלא מדרבנן. אבל באוכלין כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה דאמרי לאוכלין טמאין, או דלמא לגמרי הוא הדהד כר' מאיר דאמר לטמא אחרים לטהר. ת"ש פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא מעת לעת. ר' יהודה אומר בטלו במעיה. ואי ס"ד דסבר ר' יהודה דיש טומאה למשקין באוכלין, וכי בהאי כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה, נהי דלא מטמיא טומאה חמורה כאב לטמא במשא כאשר עיקר מי חטאת ותורתם, שהן מאבות הטומאה ומטמאין אדם במשא וכלים וכל שכן אוכלין. כדתנן למעלה מהן נבלה ומי חטאת שיש בהן כדי הזיה שמטמאין האדם במשא לטמא בגדים, טומאה

ו) מדברי רבינו נראה דלא גרס בגמ' קשיא ואפשר דלזה רמז רש"י קשיא גרסינן לאפוקי מגי' הר"ח. ז) ר"ל לטמא את הכלים וכן בסמקנא דאמר דחזר בו ר"י ואמר דאין למשקין טומאה דאורייתא ר"ל לטמא את הכלים.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מרלופין של עור שנטמאו מחמת משקין:

גליון הש"ס

ברש"י ד"ה אבל דם לא. בהו רביעית וכו' הנ"מ לטמא אחרים. עי' לעיל יד ע"א תוד"ה דאיכא משקין: תוס' ד"ה אבל דם לא. תמוה לי במה דפשיטא להו לתוספת דבדם ליכא טומא' דאורייתא ומדמו טומאה להכשר והא לעיל דף טז ע"ב אמרינן ת"ש ונפש אהרן וכו' מאי לאו טומאת דם הרי מדאורייתא וכן מבואר מדברי תוס' שם ד"ה מדרבנן הוה מצי לאוקמי מדאורייתא וכמ"ד וכו' הרי דם"ל דלמ"ד טומאת משקין דאורייתא גם דם קדשים טמא דאורייתא ועי"ג:

מוסף רש"י

לכלים טהורין. אם עולה בפחות זה כלים, כגון משקין טמאים שנפסלו לגבן הכלים, פחות נגעו פחות לא נגעו, טהורין, דקסברי משקין אין מטמאין כלי אלא מדרבנן ועל פסיקו לא גזרו (לעיל מז.). לאוכלין טמאין. אם עולה בפחות זה באוכלין, כגון משקין טמאין שנפסלו לגבן הכלכות פחות נגעו פחות לא נגעו, טמאין, דקסברי משקין מטמאין אוכלין מדאורייתא, הלכך פחות נמי בכשות היחיד טמא (שם).

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל רבין], (ב) [לעיל מח. וש"ג], (ג) [ל"ל ר' יוסי], (ד) [לעיל מח.], (ה) [ל"ל רבין], (ו) [עי' תוס' ע"ז עה: ד"ה מים שהגדה כו'], (ז) כלים פכ"ח משנה ח עי' ר"ש שם, (ח) פרה פ"ט [מ"ה], (ט) [מעת לעת], (י) [ל"ל רבין], (יא) [ל"ל רבין], (יב) [ולקמן קט.], (יג) [ויקרא טו], (יד) תוספתא מקוואות פ"ח ה"ו, (טו) בס"ח: אלעזר, (טז) [ועי' תוס' ב"ב סו. ד"ה מכלל], (יז) [כדאיתא מיר לח.], (יח) [ועי' תוס' מיר לח. ד"ה בר מההוא],

בטלו במעיה. דאיכן דאויין למי חטאת ואין עוד שמן עליהן. ומי אית ליה לרבי יהודה משקין בעלמא מטמאו אוכל נהי דבטלי מתורת מי חטאת לענין דלא הוי טמא אב הטומאה לטמא אדם וכלים אם משקה טמא מי ליכא עלייהו כשאר משקין לטמא בשר זה שהוא אוכל ואמאי בטלו במעיה לגמרי אפילו מלטמא בשר זה דהיינו טומאת אוכלין קלה נהי דטומאה חמורה לא מטמאו אם נגעו אדם וכלים בהן בתוך המעיים דהא אין שם מי חטאת עליהן טומאה קלה כגון את הבשר לטמאו דהא משקין בעלמא ניהו ושם טומאה לא פקע מייהו דניטמאו מחמת עצמן דאין נגיעה גדולה ממה שהן נוגעין בעצמן וכי אזיל שם מי חטאת מייהו הוו להו משקין שנגעו במי חטאת אלא ש"מ מכולהו הדר ביה וכיון דבחוץ לא מטמאו משקין אוכלין אלא מדרבנן הכא דמילתא דלא שכיחא לא גזור: **טומאה חמורה.** אדם וכלים. טומאה קלה אוכלין: **והא בשרה טמא קתני.** דלא טימא אלא את הבשר ולא תנא אדם וכלים הנוגעין בהן טמאין: **אבל טומאה חמורה.** שיהא עדיין שמן עליהן לטמא אדם הנוגע בהן לא מטמאי שר' יהודה אומר בטלו במעיה מתורת מי חטאת: **רב אשי אמר לעולם לגמרי.** דאפי' שם משקה בעלמא ליכא עלייהו דה"ל משקה קרוש ותניא בת"כ: וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא פרט למשקה קרוש: ר' יוסי תלמידו של ר' עקיבא היה כדתניא ביצמות בהבא על יבמתו (דף סב:) והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם ואלו הן ר"מ ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש ור"א בן שמוע: **דדרש יטמא.** דכתיב גבי אוכלין טמאין יטמא ואיהו נמי דריש יטמא דכתיב גבי משקין טמאין יטמא: **בו ביום.** ביום שמינו את ר"א בן עזריה לנשיאות: **אשר יפול מהם אל תוכו.** ותניא בהכל שותטין (מולין כד:) אע"פ שלא נגע אלא נתלה באוירו ה"ל כלי ראשון וכתיב כל אשר בתוכו יטמא[ד] מחמת הכלי ה"ל אוכל שני ואינו אומר טמא אלא יטמא לדרוש בית יטמא: **לימד על כלי שני.** דהא קא משתעי באוכלין דכתיב בתריה מכל האוכל אשר יאכל והוא היה בתוך הכלי יטמא אלמא ככר שני עושה שלישי ואף בחולין דקרא סתמא כתיב. והא ליכא למימר דאוכלין שבו מקבלין טומאה מן הבשר דליהוי אויר כלי כמאן דמלי טומאה וניהוי אוכל ראשון דא"כ אף כלים שבאוירו יטמאו ובפרקין [כ.] מפרשינן לה בהדיא דעל כרחך שני הוא ומן הכלי הוא מקבלה שמטמא את השלישי. ואני שמעתי ככר עושה כיוצא בו ואית ליה לר"ע אוכל מטמא אוכל וא"א לומר כן משום דלא אשכחן לה בהדיא וע"י הדחק נאמר וא"כ כי אקשי לעיל [יד.] והא אין אוכל מטמא אוכל ודחיק נפשיה ואוקמה מדרבנן טמא אימא כר"ע ס"ל דהא ר"ע גופיה אייתי ביה והוסיף עדות על עדותו ולקמן דקאמר לא כך היה ולא מצי לדחויה אלא ע"י טעם זה לא מצינו טומאה עושה כיוצא בה הרי מצינו לר"ע ועוד בהדיא אמר לקמן [ע"ב] בהוא יטמא לטמא את המשקין ולא אוכל כיוצא בו: **והכא.** גבי יטמא דמשקין דקאמר רבי יוסי [טז.] דמטמא אוכל היכי דריש ליה רבי יוסי דמוקי ליה לטמא אוכל ולא לטמא משקה כיוצא בו ולא כלי: **ולכל משקה אשר ישתה בכל כלי.** אם היה המשקה הזה בתוכו של כלי חרס דהא עלה קאי יטמא ודריש ביה יטמא לטמא את האוכל: **לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה.** כדאמרינן לקמן [ע"ב] דלהכי קרינא יטמא למימר דהוא טמא ואין עושה כיוצא בו: **ואי ס"ד.** הלי יטמא דכתיב במשקה בסיפיה דקרא לטמא משקים קאמר ויטמא דרישא דכתיב גבי אוכל ע"כ לטמא משקין מוקמי ליה לקמיה א] דהכתיב לעיל מהאי קרא טמא הוא ואמרינן הוא טמא ואין עושה כיוצא בו ומדאיצטריך למעוטי אוכל מכלל דמשקין מטמאי א"כ יטמא יטמא למה לי ליערבינהו ונכתבינהו כו': **ואימא.** יטמא דסיפא לטמא את הכלים ואמאי קאמר רבי יוסי [טז.] לכלים טהור: **ומה כלי.** שטימא את המשקה הזה לא יוכל לטמא את הכלי כדאמר לקמן [כ:] כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכלין ומשקין מיטמאים מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס משקין אלו שבאין מחמת כלי אינו דין כו': **ואימא כי לא מטמאו משקין הבאים מחמת כלי.** דבהאי קל וחומר הוא דנפקא לן דאין משקה מטמא כלי ס"ד (אימא כי לא מטמאו משקין כלי) הני מילי משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין שנגעו בשרץ טמטאוהו: ומשני

בטלו במעיה ואי סלקא דעתך מכלים הוא דהדר ביה אבל באוכלין כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה אמאי בטלו במעיה לגמרי נהי דטומאה חמורה לא מטמאו טומאה קלה מיהא ניטמאו מאי בטלו במעיה נמי בטלו ממטומאה חמורה אבל טומאה קלה מטמאו מכלל דתנא קמא סבר טומאה חמורה נמי מטמאו הא בשרה טמא קתני כולה ר' יהודה היא וחסורי מיחסרא והכי קתני פרה ששתתה מי חטאת בשרה טמא בד"א טומא' קלה אבל טומאה חמורה לא שרבי יהודה אומר בטלו במעיה רב אשי אמר לעולם בטלו במעיה לגמרי [ו]משום דהוה ליה משקה סרוח ר' יוסי ורבי שמעון אומרים לאוכלין טמאין לכלים טהורים אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש רבי יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה דדריש יטמא יטמא [ז]דתנן בו ביום דרש ר"ע [1]וכל כלי חרש אשר יפול מהם וגו' אינו אומר טמא אלא יטמא יטמא אחרים לימד על כבר שני שעושה שלישי בחולין והכא היכי דריש [2]וכל משק' אשר ישתה בכל כלי יטמא יטמא לטמא טומאת אוכלין אתה אומר לטמא טומאת אוכלין או אינו אלא לטמא טומאת משקין אמרת לא כך היה מאי לא כך היה אמר רב פפא לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה רבינא אמר מגופיה דקרא נמי לא מצית אמרת יטמא לטמא טומאת משקין דאי סלקא דעתך יטמא דסיפא לטמא טומאת משקין יטמא דרישא נמי לטמא טומאת משקין ניערבינהו וניכתבינהו [2]מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא תרי יטמא למה לי אלא יטמא דרישא לטמא טומאת משקין יטמא דסיפא לטמא טומאת אוכלין ואימא לטמא את הכלים ולאו ק"ו הוא ומה כלי שמטמא משקה אין ממטא כלי משקין הבאין מחמת כלי אינו דין שלא יטמאו את הכלים ואימא כי לא מטמאו משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין הבאין מחמת שרץ ה"נ דמטמאו משקין הבאין מחמת שרץ מי כתיבי ולאו

א בשרה טמא קתני. משמע דוקא בשרה אבל אדם וכלים לא והיינו משום דנפקלו בהיסח הדעת ואם תאמר כיון דפרחה מהן טומאה חמורה אפי' טומאה קלה לא לטמאו דהא אמרי' בפ' בא סימן (נדה נא.) ובפ' טבול יום (זבחים קה.) כל שסופו לטמא טומאה חמורה לא בעי הכשר[א] שרץ וחשיב[ב] כאילו נגע בשרץ והיינו דוקא בעוד שסופו לטמא טומאה חמורה אבל כשאין רואין כבר לטמא טומאה חמורה בעי הכשר כדאמרינן בפרק בהמה המקשה (חולין עג:) גבי בשר הפורש מאבר מן החי דלא מהני ליה [ו] מה שסופו לטמא טומאה חמורה כשהיה עם אביו לשויה מוכשר כיון דלאחר שפירש ממנו אין ראוי לטמא טומאה חמורה וי"ל דשאני התם[ג] כששמש מעשה עץ שימש כדאמרינן בהעור והרוטב (שם דף קכט.) ולכך כשפירש מאביו בעי הכשר אבל מי חטאת צריך שיהו ראויין מתחלה לשתיה ונמצא טומאה חמורה שלהן אינו מעשה עץ אלא מעשה שיהיו ראויין לשתיה אדם דבע"א לא היו ראויין להזאה ולכך אף כשנפקלו לא פרחה טומאת משקין:

בטלו במעיה. אבל בעודם בפיה לא בטלו אע"ג דאמרינן במסכת פרה (פ"ט מ"ג) הכל העופות פוסלין מי חטאת[ד] אור"י דהתם מיירי קודם קדוש ונפסלים כדפ"ה[ה] בהמזקין (גיטין נג) דבעינן שתהא חיותן בכלי[ה] לו משום מלאכה[ו] [ח] והכא מיירי לאחר קידוש[ז] מדחשיב להו סופו לטמא טומאה חמורה ומלאכה אינה פוסלת אחר קידוש כדתנן במסכת פרה (פ"ד מ"ד) מים מלאכה פוסלת בהן עד שיתן לתוכן אפר[ט] (ובסיפא) יליף לה מדכתיב למי נדה[ו] וכבר הס למי נדה[ט] ובטלו במעיה משום היסח הדעת ובתוספת' (דמקוואות פ"ח) מפרש טעמ' דר"י משום דכתיב למשמרת יצאו אלו שאינם למשמרת הואיל ששתתה מהן הפרה: **לא מצינו טומאה עושה כיוצא בה.** פי' הקונט' כדדרשינן לקמן יטמא שאין טומאה עושה כיוצא בה ואית ספריס דל"ג לקמן ולשון לא מצינו לא משמע כן דמשמע דמעלמא נפקא לן ממשמעות ומפר"י לא מצינו טומאה עושה כיוצא בה כדדרשינן לעיל[י] (דף יד.) מטמא הוא[יא]:

[ט] **רבינא אמר מגופיה דקרא לא מצית אמרת.** דאי ס"ד לטומאת משקין לא לכתוב אלא חד יטמא תרי זימני למה לי[יב] למעוטי שאין טומאה עושה כיוצא בה: **ומה כלי שמטמא משקין.** וא"ת משקין הבאין מחמת אוכל לא יטמאו אוכל מהאי ק"ו וכן אוכל הבא מחמת משקין לא יטמא משקין וי"ל דהכא עדיד שפיר ק"ו דמה כלי שאין מטמא כלי משום שהוא קל שאינו אב הטומאה דכשהוא אב הטומאה מטמא כלי וכ"ש משקין הבאים מחמת כלי דקילי טפי אבל מה שאין אוכל מטמא אוכל היינו לפי שאין עושה כיוצא בו וא"ת משקין הבאים מחמת כלי שנגע במת מנלן דלא מטמאו כלי דמק"ו דכלי לא אתי דכלי שנגע במת מטמא כלי וי"ל דהאי קרא בשרץ כתיב[יג] אבל משקין שנגעו בכלי שנגע במת לא כתיב: ולאו

גבי יטמא דמשקין דקאמר רבי יוסי [טז.] דמטמא אוכל היכי דריש ליה רבי יוסי דמוקי ליה לטמא אוכל ולא לטמא משקה כיוצא בו ולא כלי: **ולכל משקה אשר ישתה בכל כלי.** אם היה המשקה הזה בתוכו של כלי חרס דהא עלה קאי יטמא ודריש ביה יטמא לטמא את האוכל: **לא מצינו טומאה שעושה כיוצא בה.** כדאמרינן לקמן [ע"ב] דלהכי קרינא יטמא למימר דהוא טמא ואין עושה כיוצא בו: **ואי ס"ד.** הלי יטמא דכתיב במשקה בסיפיה דקרא לטמא משקים קאמר ויטמא דרישא דכתיב גבי אוכל ע"כ לטמא משקין מוקמי ליה לקמיה א] דהכתיב לעיל מהאי קרא טמא הוא ואמרינן הוא טמא ואין עושה כיוצא בו ומדאיצטריך למעוטי אוכל מכלל דמשקין מטמאי א"כ יטמא יטמא למה לי ליערבינהו ונכתבינהו כו': **ואימא.** יטמא דסיפא לטמא את הכלים ואמאי קאמר רבי יוסי [טז.] לכלים טהור: **ומה כלי.** שטימא את המשקה הזה לא יוכל לטמא את הכלי כדאמר לקמן [כ:] כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכלין ומשקין מיטמאים מאויר כלי חרס ואין כלים מיטמאים מאויר כלי חרס משקין אלו שבאין מחמת כלי אינו דין כו': **ואימא כי לא מטמאו משקין הבאים מחמת כלי.** דבהאי קל וחומר הוא דנפקא לן דאין משקה מטמא כלי ס"ד (אימא כי לא מטמאו משקין כלי) הני מילי משקין הבאין מחמת כלי אבל משקין שנגעו בשרץ טמטאוהו:

ו) [לקמן כ.], ז) מולין לג: סוטה מ:, ח) [שמיני פרשה מ], ט) [ויקרא יח], י) [מלאה אם מ"ז], יא) מה שטימא לטמא כל"ל ר"מ, יב) [לא מצאתי שם רק בהמנהג פו: רש"י ד"ה מפני שמובלת משמע כן. אמנם ברש"י מולין ט: ד"ה אם מבואר כן להיפך], יג) [וע"ע מוספות גיטין פו: ד"ה כל ותוס' מולין ט: ד"ה אם יכולה], טו) [ובספרי כל"ל], יז) ר"מ כתב שזה עם דלעיל דבור אחד,

תורה אור השלם

1. וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ: ויקרא יא לג
2. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא: ויקרא יא לד

מוסף רש"י

בו ביום דרש ר"ע. במס' כרכות (כח.) אמרינן דכל היכא דאמי בו ביום הוא יום שהושיבו את ר"א בן עזריה לנשיאות, שנתרבו תלמידים שנתנו רשות ליכנס לכל, שהיה רבן גמליאל אומר כל ת"ח שאין תוכו כבריו אל יכנס לבהמ"ד וכבתה תורה בו ביום ולא היתה הלכה תלויה בפיו המלדש שלא פירשוה (סוטה כז:). וכל כלי חרש אשר יפול מהם וגו'. שרץ שנפל לתוך תנור שהוא כלי חרס נטמא והרי הוא ראשון והתנור מטמא מה שבתוכו והוי שני, וכתיב יטמא (חולין לג:). אינו אומר טמא. כל אשר בתוכו טמא, אלא יטמא. במלדש ממי יטמא שמטמא אחרים (סוטה כז:). לימד על כבר שני. להכי נקט ככר לפי שהוא מלוי בתנור שהוא כלי חרס (שם) דסתם תנור ככרות בתוכו (חולין לג:). שעושה שלישי בחולין. וקרא סתמא כתיב (סוטה כז:) משמע בין חולין בין תרומה (חולין לג:).

מוסף תוספות

א. מים ושרץ. תוס' ר"פ. ב. (ד)בלא נגיעת שרץ. שם. ג. גבי בשר הפורש מן האבר בעודו מחובר לא היה ראוי לקבל טומאת אוכלין כל זמן שלא הוכשר כדמוכח וכו' גבי כששימש. תוס' הרא"ש. ד. והוא הדין בהמה וחיה. תוס' ר"פ. ה. שלא ימלא כלי זה ויערה בכלי אחר קודם קידוש. רש"י חולין ט: ד"ה אם. ו. דהוראל והפרישו מהן לשתות הרי נעשה בהן מלאכה ונפסלו. רש"י שם. ז. שנתקדשה באפר. תוס' ר"פ. ח. כלומר שמור אותו למי נדה שלא יעשה בהן מלאכה. שם. ט. [וגם לטעם הראשון דפסול משום] דחיותן בכלי הייגו קודם קידוש דדרשינן ליה ממים חיים אל כלי. תוס' הרא"ש. י. גבי אוכל דאין מטמא אוכל. תוס' ר"פ. יא. הוא טמא [ו]אין עושה כיוצא בו טמא והה"נ דמשקין ילפינן מניה. תוס' הרא"ש. יב. ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט לומר דאין אחד מהם עושה כיוצא בו, ומסתבר למימר דמידי דכוותיה קא ממעט. שם. ועי' מהרש"א כאן שפי' כן דברי התוס'. מיהו נמי' רבינו דוד כתב דלהכי כתב רחמנא יטמא לומר שאין טומאתו של זה כטומאתו של זה, וכן בתוס' ר"פ בתוספת ביאור, ועי' מי' הר"ן. יג. וכיון דכתיב בשרץ לא אפשר למדרשיה לטמא את הכלי. תוס' שאנץ. וכיון דהאי משקה לא מטמא כלי הה"נ משקין שנגעו במת כיון דלא אשכחן בשום דוכתא שיקבל כלי טומאה אלא מאב הטומאה. תוס' הרא"ש.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה ואי ס"ד וכו' דהכתיב לעיל מהאי קרא. מלא לעיל נמחק וג"כ ל"ל בתר האי קרא:

קלה מיהת שהיא טומאת אוכלין תמטא, אמאי תני בטלו במעיה, ואם תאמר כי ר' יהודה הכי נמי לעולם דטומאה קלה מטמא, והא תנא קמא נמי בשרה טמא קתני, כלומר לא היא טומאת מי חטאת עצמה שהיא טומאה חמורה, אלא טומאה קלה והיא טומאת אוכלין הוא דמטמאה, ואי הכי מאי ביניהו, ואמרינן חסורי מחסרי והכי קתני, בשרה טמא טומאה קלה, אבל טומאת מי חטאת שהיא חמורה שמטמא במשא לא, דברי ר' יהודה, שר' יהודה אומר בטלו במעיה, ולעולם באוכלין ר' יהודה כר' יוסי ור' שמעון סבירא ליה. רב אשי אמר לעולם בטלו לגמרי, משום דהוי משקה סרוח. אמר מר ר' יוסי ור' שמעון אומרים לאוכלין טמאין כו'. אמרינן ר' יוסי ור' שמעון בשיטת ר' עקיבא אמרה שהמשקין מטמאין את האוכלין, ולא את הכלים דדריש יטמא יטמא הנוגע בו, דתנן בסוטה פרק בו ביום דרש ר' עקיבא, וכל כלי חרש וגו', [ו]כוותיה דריש הכא ר' יוסי וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, האוכל הנוגע במשקה הזה יטמא, אתה אומר אוכל מיטמא מן המשקה, או אינו אלא המשקה מיטמא מן המשקה ולא האוכל מן המשקה, אמרת לא כך היה, כלומר אין טומאה עושה כיוצא בה, ומאי היא אין מיטמא משקה ממשקה, אלא האוכל הוא שמיטמא מן המשקה. רבינא אמר אין טומאה עושה כיוצא בה מרישא דקרא נפקא, מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים מים יטמא, טמא לא אמר אלא יטמא, ללמדך כי הוא טמא וגם הנוגע בו יטמא, ואי ס"ד כי האוכלין לעולם אין מיטמאין מן המשקין, וכי יטמא דכתיב הכא במשקה אשר ישתה שניהן לטמא את המשקין באו, הוה ליה לקרא למיכתב חד יטמא, תרי למה לי, אלא יטמא דכתיב באוכל לטומאת משקין, ויטמא דכתיב במשקין אשר ישתה, לטמא טומאת אוכלין. ואימא יטמא דכתיב במשקה אשר ישתה לטמא כלים הוא דאתא ולא לטומאת אוכלין. ודחינן ומה כלי המטמא את המשקה אינו מטמא כלי, שאין כלי מטמא כלי. דקיימא לן שאין טומאה עושה כיוצא בה. משקין הבאין מחמת כלי דתנינן בספרא שהכלים מטמאין את המשקין, שנאמר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא כו' [אינו דין שלא יטמא את הכלים]. הא תינח משקין הבאין מחמת הכלי אין מטמאין את הכלי כדקאמרת, משקין הבאין מחמת שרץ אמאי לא יטמו את הכלי. ודחינן וכי תמצא מן התורה בפירוש כתוב שהשרץ מטמא משקין,

ולאו מק"ו קאתי ומה משקין הבאין מחמת כלי. וא"ת [א] נילף מק"ו דאוכל ומה אוכל הבא מחמת שרץ מטמא משקין שרץ גופיה לא כל שכן והשתא נימא דבין משקין ובין אוכל מטמא כלי וי"ל דע"כ אין אוכל מטמא כלי אפילו בא מחמת שרץ מק"ו דמשקין הבאין מחמת כלי שמטמא אוכל ואין מטמא כלי אוכל [מהות טמא] אינו דין שלא יטמא כלי: **דיו לבא** מן הדין להיות בנדון. הקשה הרב רבי יעקב דאורליינ"ש אם כן יהיו משקין הבאין מחמת שרץ שייס כמשקין הבאין מחמת כלי ואהני קל וחומר דמטמו ואהני דיו דהוו שייס [ב] דכה"ג אמרינן בגילד הרגל (ב"ק כה:) גבי קל וחומר דמפץ במת נימא אהני קל וחומר לטומאת ערב ואהני דיו לאפוקי מטומאת ז' וגבי קרן בחצר הניזק [ג] אמרינן נמי אהני קל וחומר לנזק שלם ואהני דיו למגופו ואומר ר"י דלא קשה דהכא לא אשכחן מידי שנגע בשרץ שלא יהיה ראשון הלכך אין לחלק אבל גבי מת [ג] אשכחן דבר הנוגע בו שלא יהיה אלא ראשון כגון אוכלים וכלי חרס [ד] וזקק שלם מגופו תרי מילי נינהו אבל אין לתרץ משום דאיכא למימר ק"ו הכי ומה אדם וכלים שאין מיטמא מאויר כלי חרס מיטמא משרץ משקין שמיטמא מאויר כלי חרס לא כל שכן שמיטמא משרץ דהשתא נמי איכא למימר דיו [ה] כדמוכח בגילד הרגל (שם): **וכי תימא אוכל חמור דמטמא משקין.** הוי מצי למילף דאין אוכל מטמא כלי מקל וחומר ומה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל שאינו מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי: **ומהו עלילותן שמקבלין טומאה בלא הכשר.** תימה לר"י דאכתי לא הוי קל וחומר דהא עלילותן לא מהני להו לקבל טומאה ממשקין ולענין אוכל מהני להו ס"כ אוכל חמור ולעיל דיליף דמשקה לא מטמא כלי לא מצי למילף בק"ו מאוכל שמטמא משקה ואין מטמא כלי משקה דלא מטמא משקה לא כ"ש דהיא גופא מנגן דאוכל לא מטמא כלי ועוד דמשקין חמור מאוכל דמטמא אוכל והכא לא מצי למיעבד ק"ו כדלעיל דמה כלי שמטמא אוכל אין מטמא כלי אוכל הבא מחמת כלי לא כ"ש דמ"מ אוכל הבא מחמת שרץ מנגן[1]: **ומה מחוסר כפורים.** אפי' מאן דאית ליה דיו אפילו היכא דמיפרך קל וחומר הכא מודה דבמה מצינו לפיגן שלישי ממחוסר כפורים דמחוסר כפורים כשלישי הוא שאינו עושה כלום בתרומה ופוסל בקודש והוא הדין בכל שלישי הלכך אליס קל וחומר דהכא ולא שייך למימר דיו מה התם שלישי ותו לא אף כאן שלישי ותו לא:

למדנו שלישי מן התורה. ניחא ליה להביא מקרא וה"מ למידרש שלישי לקודש קל וחומר מטבול יום[1] ורש"י פירש דלהכי איצטריך למימר למדנו שלישי מן התורה דלא תימא דיו אבל השתא דלמדנו מן התורה לא אמרינן דיו משום דמיפרך קל וחומר:

ניתני

ולאו מקל וחומר קאתי ומה משקין הבאין מחמת כלי מטמאין משקין הבאין מחמת שרץ לא כל שכן דיו לבא מן הדין להיות בנדון יטמא דרישא היכי דריש מכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא יטמא לטמא את המשקין אתה אומר לטמא את המשקין או אינו אלא לטמא את הכלי אמרת ק"ו ומה משקה שמטמא אוכל אינו מטמא כלי אוכל שאין מטמא אוכל אינו דין שלא יטמא כלי הא מה אני מקיים יטמא לטמא את המשקין שהן עלולין לקבל טומאה מאי איריא משקין משום דעלולין לקבל טומאה תיפוק ליה משום דליכא מידי אחרינא ה"ק וכ"ת אוכל חמור דמטמא משקין ניטמייה לכלי ההוא חומרא דמשקין הוא משום דמשקין עלולין לקבל טומאה ומה היא עלילתן שמקבלין טומאה שלא בהכשר יטמא דאין עושה כיוצא בה מהכא נפקא מהתם נפקא[ו] [1]וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא הוא טמא ואין עושה טומאה כיוצא בה חד במשקין הבאין מחמת שרץ וחד במשקין הבאין מחמת כלי וצריכי דאי אשמועינן במשקין הבאין מחמת כלי משום דלא חמירי אבל במשקין הבאין מחמת שרץ דחמירי אימא עושה טומאה כיוצא בה ולשמעינן משקין הבאין מחמת שרץ וכ"ש משקין הבאין מחמת כלי [ז]מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא א"ל רבינא לרב אשי והא אמר רבא לא ר' יוסי סבר כר' עקיבא ולא ר"ע סבר כר' יוסי אמר ליה רבי יוסי בשיטת ר"ע רבו אמרה וליה לא ס"ל אמר ליה רב אשי לרב כהנא בשלמא ר' יוסי לא סבר לה כר"ע [ח]דתניא א"ר יוסי מניין לרביעי בקודש שהוא פסול ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה פסול בקודש שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש ולמדנו שלישי בקודש מן התורה ורביעי מקל וחומר שלישי מן התורה דכתיב [2]והבשר אשר יגע בכל

ז) ומשני **משקין הבאין מחמת שרץ מי איכא.** בתוריית' ממשקין מחמת כלי הוא דאתו ומה כו' וכיון דמייהו הוא דילפי דיו למשקין שנגעו בשרץ הבאין מן הדין דמשקין שנגעו בכלי להיות כנדון מה אלו אין מטמאין כלי אף אלו אין מטמאין כלי: **יטמא דרישא.** גבי אוכל היכי דריש ליה ר"ע: **משקה שמטמא אוכל.** כדאמרן לעיל[ה] אינו מטמא כלי כדאמרן[ו] אוכל שאין מטמא אוכל דאין טומאה עושה כיוצא בה אינו דין כו'. והוא הדין דמצי למימר נמי קל וחומר מייה ודיה כדאמרן גבי משקין דנימא הכי מה כלי שמטמא את האוכל הזה אינו מטמא כלי אוכל שבא מחמת כלי כו' אלא משום דהדר מצטריך ליה למימר כדלעיל וא"מ הני מילי אוכל הבא מחמת שרץ לטמא כלי אבל אוכל הבא מחמת שרץ לטמא כלי וניחא ליה למילף ממשקה דאוקימנא בהו דלא שנא נגעו בשרץ לא שנא ניטמאו מן הכלי לא מטמאו כלי: **וכי תימא אוכל חמור.** ממשקה דאילו משקה אין מטמא משקה ואילו אוכל קאמרת מטמא משקה הלכך אע"ג דאין משקה מטמא כלי יהא אוכל מטמא כלי: **הוה.** דאוקימנא הלי יטמא דאוכל לטמא משקה חומרא דמשקין היא דעלולין לקבל טומאה: **יטמא דאין עושה כיוצא בה.** כלומר השתא דרשינן יטמא יטמא והלי דקרינן בתרוייהו[ח] יטמא ללמדך מיעוט דאין מטמא כיוצא בו כגון אוכל ומשקה משקה: **הוא.** מיעוטא ואוכל דכוותיה קא ממעט: **חד.** למעוטי משקין הבאין מחמת שרץ אע"ג דלא כתיבי בהאי קרא משקין דכי יותן מים על זרע וגו' אפילו שנגע בהן שרץ לאחר שניגבו מיהו גבי באוכל והוא הדין למשקה: **וחד במשקין הבאין מחמת כלי.** ההוא יטמא דלעיל אייבי בבאין מחמת כלי: **והא אמר רבא לא רבי יוסי.** דלקמן דדריש ק"ו ממחוסר כפורים סבר לה כר' עקיבא שיהא שני עושה שלישי בחולין ולא רבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי במאי דמייתי לקמן רביעי בקודש מקל וחומר ממחוסר כפורים ומילתיה דרבא פרשה רב אשי ורב כהנא לקמן בסמוך וכיון דאית ליה לרבי יוסי משקין מטמאין אחרים דאורייתא לא משכח לאיה אלא מיטמא דדריש יטמא על כרחך אית ליה שני עושה שלישי בחולין

דהא בין יטמא דאוכלין בין יטמא דמשקין אשני כתיבי: **בשיטת רבי עקיבא רבו אמרה.** להא דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא מיבעי ליה למדרש יטמא יטמא אליבא דר"ע אמרה דדריש ליה גבי אוכלין וקא"ר יוסי הואיל ודריש ר"ע יטמא יטמא אית ליה דמשקין מטמאין אחרים דאורייתא אבל רבי יוסי לא סבירא ליה טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא ולא דריש יטמא יטמא: **בשלמא רבי יוסי לא סבר ליה כר"ע.** דשני עושה שלישי בחולין: **דתניא אמר רבי יוסי מניין לרביעי בקודש שפסול ודין הוא מה מחוסר כפורים שמותר בתרומה.** כדלקמן ביבמות פרק הערל רבינו לוד. ד. שאין לך דבר שאינו נעשה אב הטומאה שהוא טמא טומאת שבעה. שם. ה. דכיון דסוף סוף צריכין למשקין שמיטמאין מאויר כלי חרס ולא הוו אלא שנים בכי האי גוונא נמי אמרינן דיו דלא ליהוי אלא שנים. מי' הר"ן. ועי' תוס' שאנן שמסתפק אם בכה"ג אמרי' דיו. ו. דלא

ח) לעיל יד., ב) [לקמן עז: יומא מג. יבמות כב: קידושין ד.: סוטי' כט. ב"מ לד: סנהדרין מ: מא. זבחים פב: קג: חולין קיח:], ג) סוטה כט: חגיגה כד. [תוספתא לחגיגה פ"ג ה"ז], ד) [שייך לע"ל], ה) [ע"ל], ו) [שם], ז) דף כט., ח) ב"ק יח:.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יטמא דאין וכו' דקרינן בתרוייהו יִטְמָא. נ"ב כלומר מדלא קרינן יִטַּמֵּא: (ב) ד"ה חד למעוטי במשקין וכו' משמע אפילו:

מוסף רש"י

ואין עושה טומאה כיוצא בה. ואין מטמא אוכל כיוצא בו (לעיל יד.). **מנין לרביעי בקודש שהוא פסול.** ולא אמרינן טיהר הוא בכתרומה (סוטה כט:). **ומה מחוסר כפורים.** בטומאות אלימות קרבן, כגון זב וחבר ויולדת ומצורע (שם). **שלישי שפסול בתרומה.** דנפקא לן ק"ו במסכת סוטה (כט.) ומה טבול יום שמותר במעשר אסור בתרומה, שני שפסול במעשר אינו דין שיעשה שלישי בתרומה (חגיגה כד.). **אינו דין שיעשה רביעי בקודש.** ולא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ומימי הכי שלישי שפסול בתרומה דין הוא שיהא פסול לקודש, דאם כן בטיל ליה האי קל וחומר, דשלישי בקודש לא אצטריך, דלא מיבעיא, דכי היכי דבתרומה איתמייה בקל וחומר מטבול יום, הכי נמי אתי קודש בהאי ק"ו, אלא אפילו מן התורה למדנוהו, והייטו דקאמר למדנו שלישי בקודש מן התורה, הלכך אי אמרינן דיו איפרך ליה ק"ו (סוטה כט:) והיכי דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון, כדאמרינן בב"ק (כה.) וגמ"ד נמי אמרינן דיו, הכי מעלות דרבנן הינהו ולאו דאורייתא, והאי דנקט ומנדנו שלישי בקודש, מלגאת בעלמא הוא דאמטיענן דשלישי לקדש מן התורה הוא (חגיגה כד.).

מוסף תוספות

א. מנלן דילפינן משקין הבאין מחמת שרץ ממשקין הבאין מחמת כלי. תוס' שאנן. ב. וא"כ משקין הבאים מחמת שרץ דלהוי ראשונים מנלן. שם. ג. אע"פ שכל טומאה של מת הוא טומאת שבעה. מי' רבינו לוד. ד. שאין לך דבר שאינו נעשה אב הטומאה שהוא טמא טומאת שבעה. שם. ה. דכיון דסוף סוף צריכין למשקין שמיטמאין מאויר כלי חרס ולא הוו אלא שנים בכי האי גוונא נמי אמרינן דיו דלא ליהוי אלא שנים. מי' הר"ן. ועי' תוס' שאנן שמסתפק אם בכה"ג אמרי' דיו. ו. דלא

בתרומה כדכתיב [ויקרא כב] ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים: **אסור בקודש.** כדיליף התם מוכפר עליה הכהן וטהרה [שם יב] מכלל שהיא טומאה עד עכשיו: **שלישי שפסול בתרומה.** לרבנן דפליגי אדר' עקיבא ונפקא לן בקל וחומר מטבול יום ומה טבול יום דמותר בחולין אסור בתרומה שני שפסול בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה במסכת סוטה בפרק כשם שהמים בודקין[ו] ובקודש דין הוא שיעשה בה רביעי מקל וחומר ממחוסר כפורים: **ומנדנו שלישי בקודש מן התורה.** דלא תימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה תרומה עושה שלישי ותו לא אף זה קודש יעשה שלישי ותו לא דמשום שלישי לא אצטריך לן קל וחומר דמן התורה למדנו שלישי וכי אתא ק"ו לרביעי הוא דאתא דקיימא לן בב"ק פ' שני (ד' כה.) דהיכא דמיפרך ק"ו לא אמרינן דיו:

בכל

שייך למימר אוכל הבא מחמת שרץ מי כתב בהדיא דודאי כתיב. תוס' שאנן. ותוס' ר"פ מוסיף. דודאי כתיב בקרא דמייתי בתר הכי וכי יותן מים על זרע ונפל וגו'. ז. דקים לן ביה שלישי לתרומה בפרק כשם (סוטה כט.). תוס' שאנן.

תורה אור השלם

1. וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זֶרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ויקרא יא לח
2. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

רבינו חננאל

מק"ו מייתינן ליה הכי, ומה כלי הבא מחמת שרץ מטמא את המשקין. דתנינן בתורת כהנים. אם כן למה נאמר משקה בכל כלי יטמא, מלמד שהכלים מטמאין את המשקה, שרץ שמטמא את הכלי אינו דין שיטמא משקין. וכיון שטומאת משקין מחמת שרץ בק"ו גמר לה מן הכלי, אמרינן דיו לבא מן הדין. והן משקין הבאין מחמת שרץ, להיות כנדון, והוא הכלי, מה כלי אין מטמא כלי שאין טומאה עושה כיוצא בה, אף משקין הבאין מחמת שרץ לא יטמאו את הכלי. יטמא דרישא לטמא האוכל את המשקה. ואימא לטמא האוכל את הכלי, אמרת ק"ו ומה משקה המטמא אוכל אין מטמא כלי. אוכל שאין מטמא אוכל כיוצא בו אינו דין שלא יטמא כלי, הא מה אני מקיים יטמא דרישא דקרא לטמא את המשקין שהן עלולים לקבל טומאה. ודחינן לא צריכת לכולי האי, חדא דליכא מידי אחרינא לרבוייה, כי מה יטמא מן האוכל כלים, הרי דחינום מק"ו שלא יטמאו מן האוכל, וכל שכן אדם, לא נשאר אלא אוכלין ומשקין, אוכלין ליכא למימר דהא אין טומאה עושה כיוצא בה, לא נשארו אלא המשקין, ותו מפני שהן עלולין לקבל טומאה שלא בהכשר כו'. ואין טומאה עושה כיוצא בה מהתם נפקא, וכי יתן מים על זרע וגו'. הוא טמא ואין עושה כיוצא בה. ואוקמ' חד למשקין הבאין מחמת שרץ, וחד למשקין הבאין מחמת כלי וצריכא וכו'. זה כלו לדברי ר' יוסי ור' שמעון דאמרי לאוכלין טמאין לכלים טהורין. ואסיקנא ר' יוסי בשיטת ר' עקיבא אמרה ולא סבירא ליה כוותיה דיש טומאה שלישית בחולין, כמו שדרש ר' עקיבא בו ביום. וכן ר' עקיבא לא סבירא ליה כר' יוסי, דתניא ר' עקיבא אומר למד על ככר שני שעושה שלישי בחולין, ור' יוסי תני בתוספתא בסוף חגיגה מנין לרביעי בקודש שפסול, ודין הוא ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה, כדקיימא לן טבל ועלה אוכל במעשר, הערב שמשו אוכל בתרומה, הביא כפרתו אוכל בקדשים, נמצא מעורב שמש מחוסר כפורים טהור בתרומה פסול בקדש. שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקודש, למדנו שלישי לקדש מן התורה שנאמר והבשר אשר יגע

בכל טמא מי לא משמע נמי דאי נגע בשני. דהא שני נקרא טמא כל אשר בתוכו יטמא[ט]. והשתא דשמעינן ליה לר' יוסי בשלישי לתרומה ולא רביעי ורביעי לקודש ולא חמישי על כרחין לית ליה שני עושה שלישי בחולין ולא דרש יטמא יטמא דאי אית ליה לייתיה לרביעי בתרומה בק"ו מטבול יום ומה טבול יום שמותר בחולין פסול בתרומה שלישי שפסול בחולין אין דין שיעשה רביעי בתרומה ודיו ליכא למימר דאי"כ מפריך ק"ו דהא שלישי לתרומה נפקא לן מקרא כי היכי דנפקא לן שלישי בחולין ורביעי בקל וחומר וחמישי בקודש בק"ו ממחוסר כפורים אלא ודאי לית ליה לרבי יוסי שני עושה שלישי בחולין: **אלא רבי עקיבא לא סבר לה כר' יוסי מגלן.** דילמא ר"ע אית ליה נמי ק"ו דר' יוסי ומייתי ליה בהאי ק"ו רביעי בתרומה וחמישי בקודש: **א"ל.** אם איתא דיש חולקים בדבר הזה וכי לא לישתמיט שום תנא וליתני רביעי בקל וחומר דאי לא לישתמיט תנא ליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש ונימא ר"ע היא ואנן אהכי ניקום ונסמוך נפק רב אשי ואי תימא רב כהנא דק ואשכח הא [פ]דתנן [ב]הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית משנה זו [ג](דתניא) [ג]הוסיף ר"ע [ד]הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן רביעי אין חמישי לא שלישי אין רביעי לא אלמא קסבר [ג]צירוף דרבנן ופליגא דרבי חנין דאמר [ד]צירוף דאורייתא שנאמר [ו]כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת הכתוב עשה [ה]כל מה שבכף אחת [ה]תנן התם [ה]על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא נמצאת בפרש הכל טהור אמר רבי עקיבא [ו]זכינו שאין טומאת ידים במקדש ונימא

ניתני נמי רביעי בתרומה. וה"ה דהוה מצי למימר[א] אי סבר לה כר"ע אמאי איצטריך לאיתויי בקל וחומר רביעי בקודש ממחוסר כפורים[ב] מגופיה דקרא שמעינן ליה כיון דשלישי טמא בחולין קרי כאן והבשר אשר יגע בכל טמא וגו' כי היכי דדרשינן השתא לענין שלישי: **לא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש.** פ"ה דלמ"ד טומאת משקין לטמא אחרים דרבנן לא משכחת רביעי בקודש אלא מדרבנן ועל ידי עניס ולבונה משכחת לה שפיר[ג] כדפי' לעיל ור"ל דמיבעיא ליה אי מהני מיבת הקודש למימני ביה ראשון ושני יסבור דאוכל מטמא אוכל ומה שפ"ה מדקתני לה גבי מעלות בפרק חומר בקודש (מגיגה כ: ושם) אם כן דרבנן היא אין נראה לר"י[ד] דהא אוקמת כר"ע ואיהו דרש יטמא יטמא ע"כ רביעי בקודש דאורייתא דקרי כאן והבשר אשר יגע וגו' ולירוף נמי דאורייתא לרבי חנין[ה] והא דאמר בחגיגה (שם כא:) חמש מעלות אחרונות לית להו דררא טומאה דאורייתא רבינו חננאל לא גרס דאורייתא ואפילו אי גרס ליה ה"פ לית להו דררא טומאה דאורייתא אלא היה לכתוב לטומאה לפי שהן רחוקין מן הטומאה דמן הדין היה להם להיות טהורים[ו] ועוד פ"ה דמאן דלא דרש יטמא יטמא נפקא ליה דאוכל דטמא אחרים מדאיצטריך טמא הוא למעוטי שאין טומאה עושה כיולא בה אור"י הניחא לאביי ולרב אדא בר אהבה אבל לרבינא דאמר מקרא מלא דבר הכתוב דילמא אתא הוא לקדשים דה"א עושין כיולא בהן מוהבשר אשר יגע בכל טמא: **אלמא** קסבר צירוף דרבנן. יש פי' מרש"י שמפרש דדייק לר"ע דלירוף דרבנן דמדאורייתא' אין טומאה לגבוה וגחלים דהא לאו אוכל מינהו דמעלה דרבנן היא מה שמקבלין טומאה ובפ' כל שעה (לקמן לה.) קרי לה מעלה ואין זה ראיה דהתם נמי קרי לה מעלה להביא כפרתו אוכל בקדשים אף על גב דהוי דאורייתא כדדרשים בפרק הערל (יבמות עד:) ועוד דבהדיא מוכח בפרק שני דחולין (דף לו:) דוהבשר לרבות עניס ולבונה לאו אסמכתא היא דמוכח התם מינה דחיבת הקודש מכשר דאורייתא[ז] ונראה לר"י כמו שהוגה בפי' דדייק לירוף דרבנן מהא דקתני ריש"א על אפר חטאת אם נגע טמא במקלת טימא את כולו וזהו מדרבנן שאפר חטאת אינו קודש אלא חול[ז] כדמוכח בפרק התכלת (מנחות נב. ושם) שאין מועלין באפר פרה וקתני הוסיף ר"ע משמע דהוי דרבנן כמו ריש"א: **שאין טומאת ידים במקדש.** תימה לר"י אמאי היה להם להיות טמא[ח] הא אין בהן היסח הדעת ואי משום דאמר בפ' בתרא דחגיגה (דף כד. ושם) כל הפוסל התרומה מטמא ידים להיות שניות א"כ מאי קא פריך מרוייהו בו ביום גזרו והא הכהו ידים שפוסלות התרומה אייר בשמש

מקבא א מיי' פי"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ד:

קכב ב ג מיי' פי"ב מהלכות אבות הטומאה הלכה ז:

ד [מיי' פ"ח מהל' טומאת אוכלין הל' ט]:

קכג ה מיי' פי"א מהל' טומאת אוכלין הלכה יז:

קכד ו מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ו:

רבינו חננאל

בכל טמא לא יאכל, בטמא לא נאמר אלא בכל טמא, אומר זה טמא ראשון, למה נאמר בכל טמא להוסיף טמא אחר זה טמא שני. וכתיב לא יאכל הנוגע בזה הטמא. הנה נמצא שלישי מן התורה רביעי מקל וחומר כדאמרן ומה מחוסר כפורים שמותר בתרומה כו'. ואי ס"ד דר' יוסי סבר לה כר' עקיבא דאית ליה שלישי בחולין, ליתני רביעי בתרומה וחמישי בקדש, דהא מעלה לכל אחד ואחד נינהו, מכאן למדנו דר' יוסי לית ליה הא דר"ע, ותו אשכחינן בהדיא במסכת סוטה דר' יוסי סבר אין שני עושה שלישי בחולין. ור' עקיבא נמי לית ליה הא דר' יוסי דתנאי ר' יוסי שלישי שפסול בתרומה אינו דין שיעשה רביעי בקדש, דאי ס"ד דאית ליה, כיון דאית ליה לר' עקיבא דשני עושה שלישי בחולין כמפורש בתורת כהנים, נימא שלישי שפסול בחולין אינו דין שיעשה רביעי בתרומה, וכי האי דינא ניתי חמישי בקדש ולימא ר' יוסי אליבא דר' עקיבא רביה אמרה ולית לא סבירא ליה, אלא מדלא אשכחן תנא דתני הכי, ש"מ דאפילו ר' עקיבא לית ליה רביעי בתרומה ולא חמישי בקדש, דהא ולית ליה האי דינא דדן ליה ר' יוסי. ומתמהינן וכי אתאי סברא ניקום ונימסמוך. ודק רב כהנא ואשכח הא דתנן במס' חגיגה הכלי מצרף מה שבתוכו לקדש אבל לא לתרומה, הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה. ואמרינן מעדותו של ר' עקיבא נשנית משנה זו, דתנן הוסיף ר' עקיבא הסלת והקטורת והלבונה והגחלים שנגע טבול יום במקצת פסל את כולן, כלומר אם נגע טבול יום במקצת הסלת נפסלה כולה, וכן הלבונה והקטורת כיוצא בה. ויש אומרים פירוש אחר, אם נגע טבול יום בסלת נעשה (תחלת) הסלת ראשון, והקטורת שני והלבונה שלישי והגחלים רביעי. עד כאן של תורה פירוש והוא דנגעי אהדדי, אבל אי לא נגעי אהדדי, או אם יש שם עוד חמישי והכלי הוא דמצרפן מדרבנן הוא דמיפסלי אבל מדאורייתא לא. ופליגא ד' חנן דאמר צירוף דאורייתא, כתיב כף אחת עשרה זהב, עשה הכתוב כל מה שבכף אחד. וקתני סיפא דהא דדייקינן עלה מעדותו של ר' עקיבא נשנית הרביעי בקדש פסול רביעי ולא חמישי. [ור'

גליון הש"ס

גמ' כל מה שבכף אחת. עי' חולין לו ע"ל תוס' ד"ה נרך:

מוסף רש"י

מי לא עסקינן דנגע בשני. מי לא מצינן למשמע מינה דאפילו נגע בשני נמי קתמר לא יאכל דהא כל טמא כתיב ושני איקרי טמא (סוטה ל.) דהא אמכמן דאיקרי שני טמא, דכתיב כל אשר בתוכו יטמא, וס"ל הכלי ראשון ומה שבתוכו שני וקרי ליה טמא, וקתמר דאמרת והבשר אשר יגע בכל טמא אפילו בשני וס"ל בשר שלישי, לא יאכל, והאי קרא בבשר שלמים כתיב (חגיגה כד.). **הכלי מצרף את מה שבתוכו.** תמיכות אוכלין הרבה בכלי אחד ונגע טמא באחד מהן, הכלי מצרפן להיות כולן תמיכה אחת וטומאתו כולן (חגיגה כ:) ושאם נגע טבול יום במקצתו פסל את כולו (מנחות כד.). **אבל לא לתרומה.** אלא אותה שנגע בה הוא ראשון והנוגעת בה הוא שניה, והנוגעת בשניה שלישית, והשאר טהורות (חגיגה כ:). **הוסיף ר"ע.** ריש"א קתני העיד ר"ש על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו פסל את כולו (חגיגה כג:). **פסל את כולן.** שזו אחת מאחת עשרה מעלות שנאמרו בחומר בקודש (חגיגה כ:) שהכלי מצרף כל מה שבתוכו להיות כאילו נגע בכולו (יומא מח.).

מוסף תוספות

א. [ד]מוכח מדברי ר' יוסי בהדיא דלית ליה דר"ע דאי וכו'. תוס' הרא"ש. ב. הו"ל למימר מצינו רביעי מן התורה. מי' רבינו דוד. ג. כגון כלי נגע לשרץ דהוי ראשון, ועצים או לבונה נגעו לכלי דהוי שני, והבשר נגע לעצים ולבונה דהוי שלישי, ורביעי נמי משכחת לה כגון שרץ שנגע לכלי והכלי נגע לאוכל דהוי אוכל שני, ועצים ולבונה נגעו לאוכל והוי שלישי, ואוכל או משקה נגעו לעצים או לבונה דהשתא הוו רביעי. תוס' ר"פ. ד. דע"כ דאורייתא הוא מהא דקתני בפרק חומר בקדש הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה. תוס' שאנ. ה. ומתוס' הרא"ש מוסיף. ומילתא דר' חנין מייתי התם לפרושי מתני'. ו. אבל ודאי רביעי בקדש דאורייתא הוא. מי' הר"ן. ז. ומתוס' שאנ שאין הוסיף טעם אחר. דמכף אחת לא נפיק שאינו צריך לכלי וגם אינו כלי שרת. ומתי' רבינו דוד. דאי מקרא דר' חנין ליכא למילף מינה אלא קדשי מזבח. ח. ואף אם יש טומאת ידים במקדש. מי' רבינו דוד.

בכל טמא לא יאכל אמי לא עסקינן דנגע בשני רביעי מקל וחומר כדאמרינן ואי ס"ד סבר כר"ע ניתני נמי רביעי בתרומה וחמישי בקודש אלא ר"ע לא סבר כר' יוסי מנלן א"ל דלא לישתמיט תנא וליתני רביעי בתרומה וחמישי בקודש ונימא ר"ע היא ואנן אהכי ניקום ונסמוך נפק רב אשי ואי תימא רב כהנא דק ואשכח הא דתנן הכלי מצרף את מה שבתוכו לקודש אבל לא לתרומה והרביעי בקודש פסול והשלישי בתרומה ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית משנה זו (דתניא) הוסיף ר"ע הסולת והקטורת והלבונה והגחלים שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן רביעי אין חמישי לא שלישי אין רביעי לא אלמא קסבר צירוף דרבנן ופליגא דרבי חנין דאמר צירוף דאורייתא שנאמר כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת הכתוב עשה כל מה שבכף אחת תנן התם על מחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות והבשר טמא נמצאת בפרש הכל טהור אמר רבי עקיבא זכינו שאין טומאת ידים במקדש ונימא

יוסי להא דתני אבא שאול טבול יום תחילה לקודש לטמא שנים ולפסוח אחד הא אסיקנא דר' יוסי לית ליה הא דאבא שאול]. תנן התם במס' עדיות פ"ב. ועל המחט שנמצאת בבשר שהסכין והידים טהורות, מכלל שלא גזרו על הידים טומאה במקדש, זכינו שאין טומאת ידים במקדש.

בסתם ידים[א] והנהו ידים דכל הפוסל התרומה מטמא ידים להיות שניות אינו אלא לקדשים[ב] כדמוכח בחגיגה ותירץ ר"י דהך גזירה ודאי לאינה הכיא דחגיגה אלא מסתמא כשגזרו אסתם ידים שיהיו שניות[ג] גזרו כמו כן מסתמא על ידים הנוגעות בראשון שיהיו שניות[ד] הלכך הני ידים שנגעו במחט שהוא ראשון היה להם להיות שניות אלא דאין טומאת ידים במקדש: **ונימא** אין **טומאת ידים וכלים במקדש.** תימה לר"י ממה היה לו לכלי ליטמא אי ממשקין הא משקין בית מטבחיא דכן[ד] וי"ל דר"ע היא דאמר טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא א"כ איך ליה שיהא דכן וזה אין נראה לו דלר' עקיבא יהיו דכן מלטמא כלים[ה] וא"ת דילמא כי אמר ר"ע זכינו עדיין לא נגזרה גזירה דכלים וגזירה דידים לקדש כבר נגזרה כדאמרינן בפ"ק דשבת (ד' טו. ופס) דשלמה גזר לקודש ואינהו גזרו לתרומה וי"ל דגזירה דכלים היינו בי"ח דבר וי"ח דבר קדמו לר"ע וא"ת מנא ליה לגמרא שאין טומאת כלים במקדש דילמא בי"ח דבר גזרו על כלים אף במקדש והא דקתני שהכסין טהור היא נשנית קודם י"ח דבר שהיה מעדותו של ר' חנינא סגן הכהנים וי"ל דאם איתא דגזרו בי"ח דבר טומאה על הכלים במקדש ה"ל למיתני בהדיא בשום מקום לאשמעינן דהיא דקתני שהכסין טהור קודם גזירה נשנית[ו]: **תרוייהו** בו ביום גזרו. תימה[ז] לידים לקודש[ח] שלמה גזר וי"ל דר"ע אי"ח דבר קאי שהיתה מחדש וה"ק בי"ח דבר כשעסקו בדיני ידים לא לו לגזור טומאת ידים במקדש[ט]: **האי** סכין דנגע במאי.

וס"ל דמיירי בלא משקין:

אין כלי מטמא כלי. ולית ליה דרב יהודה דמוקי לה במחט טמא מת דהוה כלי מטמא כלי[י] אלא כרבי יוסי דאמר כגון שהיתה פרה חסומה. **הא** ברשות היחיד ספיקו טמא. תימה הא איצטריך לאוקמא ברשות הרבים משום ידים[יא] דברה"ע טמא: **מכדי** האי מחט **דבר שאין בו דעת לישאל הוא.** פי' האי מחט כלי שנגע במחט[יא] דבטומאה לא בעינן שיהא בו דעת לישאל אלא המיטמא לחודיה דאם לא כן כל טומאת מת ושרץ אפילו ברה"י יהא ספיקו טהור: **ואמר** רבי יוחנן **וכו'.** ה"מ לאתויי דזעירי דמשני (נדה ד' ה:) דמעתה לעת שבנדה עושה משכב ומושב אע"ג דמשכב ומושב אין בו דעת לישאל כשחברותיה נושאות אותה במטה: לא

גזרו דכולי האי לא שמענו ממתני': בדרך אחת היו יורדין לבית הטבילה ועולין בדרך אחרת. הנמצאין בדרך הירידה טמאין דמאי בעו התם אלא טמאין היו והיה רואה להטבילן ונפלו ממנו: **דרך עליה טהורים.** שהטבילן: **ונטעמיך אימא ספיקא כו'.** ומהא ליכא למשמע מינה דאיכא למידק מרישא הכי ומסיפא הכי ומשמעינן הכי אמוראי דלעיל דאמרי לא גזרו דרישא דוקא דקתני בדרך ירידה הוא דמטמאין הא דכל העיר טהור וסיפא דקתני דרך עליה טהורין לא תידוק מינה הא דכל העיר טמאין אלא לאפוקי גזייתא מבואות קטנים שהיו סמוך לדרך ירידה ועליה ופעמים שהיו יורדין דרך אותן מבואות ופעמים עולין והנהו טמאין מספק שהרי מתחלה טמאין היו ספק נפלו בירידה ספק בעליה ומספקא לא נפקי מטומאה אבל שאר כלים ספק נטמאו לא גזרו עליהן מספק: **כיון דאמר מר חרב הרי הוא כחלל.** וחז נגעה בטומאת מת שהוא אב הטומאה ועשה גם הממחט אב הטומאה ואמאי הסכין והידים טהורות: **אדם וכלים נמי ליטמא.** דכל אב הטומאה מטמא אדם וכלים בין כלי את כלי בין אדם בין אדם את אדם בין אדם כלי וכלי אדם בפרשה זאת חקת התורה בספרי[מ]: **עזרה רשות הרבים היא.** לטומאה ואדם וסכין ספק נגעו במחט זה ספק לא נגעו והוא לה ספק טומאה ברה"ר דספיקו טהור: ופרכינן **הא רה"י הוי ספיקו טמא.** הא דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין. וא"ג האי מחט אלא מכדי דבר שאין בו דעת לישאל הוא ואי גרסי' ליה הכי מפרשינן מכדי האי עדות דמחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא הסכין וכל מי שאין בו דעת לישאל כו' דכל ספק טומאה מסוקה גמרי' מה קטוה רה"י ועל הספק טומאה אף כל ספק טומאות ברשות היחיד ספיקו טמא ומינה מה קטוה יש בה דעת לישאל אם נטמאה אם לאו אף כל שיש בו דעת לישאל כגון אדם ספק נגע בשרץ ספק לא נגע דיש בו דעת שיכולין לשאולו אם נגע והוא אינו יודע ספיקו טמא: **בגאה בידי אדם.** אדם היה עסוק בה ואם נגע בו הסכין במחט על ידי אדם נגע בו הלכך אם עזרה רשות היחיד ספיקו טמא: נשאלין

ונימא שאין טומאת ידים וכלים במקדש אמר רב יהודה אמר רב ואיתימא ר' יוסי בר' חנינא ידים קודם גזירת כלים נשנו אמר רבא והא תרוייהו בו ביום גזרו[ט] דתנן הספר והידים והטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין אלא אמר רבא הנח לטומאת סכין דאפי' בחולין נמי לא מטמא האי סכין דנגע במאי אילימא דנגע בבשר הא אין אוכל מטמא כלי ואלא דנגע במחט והא[כ] אין כלי מטמא כלי האי מחט מאי עבידתיה אי נימא ספק מחט והא איתמר ר' אלעזר ור' יוסי בר' חנינא חד אמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים וחד אמר לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים אמר רב יהודה אמר רב כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר ר' יוסי ברבי אבין אמר כגון שהיתה פרה חסומה ובאה מחוץ לירושלים: גופא ר' אלעזר ור' יוסי בר' חנינא חד אמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים וחד אמר לא גזרו על ספק הכלים שבירושלים רוקין תנינא כלים תנינא רוקין תנינא[ג] דתנן כל הרוקין הנמצאין בירושלים טהורין חוץ משל שוק העליון לא צריכא אף על גב דאיתחזק זב כלים תנינא[ד] דתנן כל הכלים הנמצאים בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאין הא דעלמא טהורין ולטעמיך אימא סיפא דרך עליה טהורין הא דעלמא טמאין אלא רישא דוקא וסיפא לאו דוקא ולאפוקי גזייתא ולרב דאמר כגון שאבדה לו מחט טמא מת והכירה בבשר כיון דאמר מר[ה] בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל אדם וכלים נמי ליטמא אמר רב אשי זאת אומרת אעזרה רשות הרבים היא והוה ליה ספק טומאה ברשות הרבים וכל ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור הא ברשות היחיד ספיקו טמא הוא מכדי האי מחט דבר שאין בו דעת לישאל הוא[ו] וכל דבר שאין בו דעת לישאל בין ברה"ר בין ברה"י ספיקו טהור משום דהוי ספק טומאה הבאה בידי אדם ואמר רבי יוחנן[ז] ספק טומאה הבאה בידי אדם נשאלין

לא בלעתה דהוו להו ספק כלים של מקומות אחרים: **של שוק העליון.** שם היו מתקבצין טמאין שלא לטמא את חבריהם: **ואע"ג דאיתחזק זב.** שראינוהו עובר בשוק זה שנמצא בו רוק אשמעינן דלא שהידים טהורות. מוס' הרא"ש. והשתא פריך שפיר והא תרוייהו בו ביום גזרו. מוס' שאנ'. ט. כיון דמחט הוי אב הטומאה. מוס' ר"פ ד"ה זאת. י. דקתני דידים טהורות. מי' הר"ן. דבע"א לא היה אדם עצמו טהור דאיהו הוי דבר שיש בו דעת לישאל. מוס' שאנ'. יא. ר"ל סכין והאי דנקט מחט כלומר היינו מעשה מחמת מחט, מוס' ר"פ.

א) שבת יג: [זבים פ"ה מי"ב], ב) [בכרכות נב: חגיגה כ.], ג) שקלים פ"ח [מ"ח], ד) שם [מ"ב], ה) [לעיל יד: וש"נ], ו) [קוטה כח: נדה ד: ה:], ז) נדה ה:, ח) [שבת יג:], ט) [שם יד.], י) [שם:], כ) [ויקוק רש"ש], ל) [לעיל יד:], מ) [מקח יט טו, כב], נ) [שבת טו.], ס) [וע"ע תו' שבת טו. ד"ה אלא],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שאין וכו' אסתם ידים שיהו שניות לתרומה גזרו כמו כן מסתמא על ידי הנוגעו' בראשון שיהיו שניות לתרומה הלכך הני ידים שנגעו בבשר שהוא ראשון:

מוסף רש"י

הספר. כל כתבי הקודש, תורה ונביאים וכתובים, פוסלין תרומה במגעם (שבת יג:). **והידים.** שתמן קודש נטילתן (שם). **אין כלי.** שאינו אב הטומאה, מטמא כלי (ברכות נב:). **בחלל חרב.** הקיש חרב לחלל, מתכת שנגע במת הרי הוא אבי אבות הטומאה ממת עצמו, ושנגע בטומא מת הרי הוא אב הטומאה כמותו, גזירת הכתוב הוא במתכת אבל טומאת מת ולא אבל שאר טומאות (לעיל יד: ובנע"ז חולין ג. הובא לעיל יד:). **דבר שאין בו דעת לישאל.** אם נגע אם לא נגע (נדה ה:). **ספק טומאה הבאה בידי אדם.** כגון נופל שרץ בידו, ספק נגע בכלי המונח על גבי קרקע ספק לא נגע, ואע"פ שאדם לא היה עמוק בכלי המטמא, הואיל והטומאה באה ע"י אדם, ספק נגעה הטומאה בכלי ספק לא נגעה, משניין לה כמו שיש לה דעת לישאל ובכה"י ספקו טמא (נדה ה:).

מוסף תוספות

א. [ו]לאו היינו ההיא גזירה דכל הפוסל וכו'. תוס' שאנ'. ב. דומיא דהא דקתני בהדה היד מטמאת חבירתה דהיינו דוקא לקדש. תוס' הרא"ש. ג. שהרי מפני שהם עסקניות גזרו עליהם, ובודאי שאין עסקניות ליגע באב הטומאה, שהרי אינו מצוי, אלא מפני שהן עסקניות ליגע בראשון טימאו אותן, וכ"ש כשנגעו ודאי בראשון והכא ודאי נגעו, מי' הר"ן. ונתוס' ר"פ מוסיף דבעלמא גזרו לראשון מטמא את הידים. ד. ובמחט נמי לא מיטמו דאין כלי מטמא כלי. תוס' שאנ'. ה. שאותה טומאה אינה אלא מדבריהם. מי' הר"ן. כיון דאינו יכול לסבור דכן ממש שלא יטמא כל עיקר וכו', לית ליה דכן כלל. תוס' הרא"ש. ו. אבל אחרי כן גזרו. תוס' שאנ'. ז. מאי קפריך רבה והא ידים. תוס' שבת יד. ד"ה אלא. ח. אלא הניחו אותן טהורות כאשר היה מקודם שהעיד ר' חנינא שהידים טהורות. תוס' הרא"ש. והשתא פריך שפיר והא תרוייהו בו ביום גזרו. תוס' שאנ'. ט. כיון דמחט הוי אב הטומאה. מוס' ר"פ ד"ה זאת. י. דקתני דידים טהורות. מי' הר"ן. דבע"א לא היה אדם עצמו טהור דאיהו הוי דבר שיש בו דעת לישאל. מוס' שאנ'. יא. ר"ל סכין והאי דנקט מחט כלומר היינו מעשה מחמת מחט, מוס' ר"פ.

רבינו חננאל

ואקשינן עלה והא על הסכין נמי קתני שהוא טהורה, ליתני ר"ע זכינו שאין טומאה במקדש לא לידים ולא לכלים. ודחינן הכי אותה העת שנשנית משנה זו לא גזרו רבותינו טומאה על הכלים אפילו בחוץ, והכלים בכל מקום טהורים היו אם נגעו במשקין טמאין וכל שכן במקדש, אבל הידים שבחוץ טמאות, הוצרך ר"ע לומר כי במקדש לא גזרו עליהן טומאה. ואתקיף עלה רבא והא אשכחן דידים וכלים כאחת גזרו עליהן, דתנינן י"ח דבר גזרו בו ביום ומתן הידים וטבול יום והאוכלין והכלים שנטמאו במשקין. ומשני רבא הכי הנח לסכין דאפילו בחולין לא מטמיא, כי מאין תרד לה טומאה לסכין זו. אם מנגיעת הבשר בסכין. הא קיימא לן אין אוכל מטמא כלי, והסכין כלי הוא, ואם נאמר כיון שנגע בו המחט נטמא הסכין מן המחט. המחט כלי הוא והסכין כלי הוא ואין כלי מטמא כלי ועמדו דברי רבא. **ובאנו לחקור** על זה המחט מאיזה דרך טמאה הבשר, ואמרנו אם המחט עצמה מטמאתה מספק דחיישינן שמא מחט זו טמאה היתה, הא אמרינן לא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים. ואוקמא רב יהודה במחט ידועה שנטמאת בטמא מת, ונמצא עכשיו בבשר שאינה ספק אלא ודאי. ור' יוסי בר אבין אוקמא בפרה חסומה, ובאה מחוץ לירושלים, שנתברר כי זו המחט מחוץ לירושלים בלעתה. וכי לא גזרו טומאה על ספק כלים, הני מילי בירושלים, אבל חוץ לירושלים גזרו, וזו המחט מחוץ לירושלים היא. **וחזרנו** לדקדק על מי שאמר לא גזרו על ספק הרוקין שבירושלים, למה הוצרך לומר זה, והלא שנינו כל הרוקין הנמצאים בירושלים כו', ופשוטה היא. ועוד הא דאמרינן לא גזרו על ספק כלים הנמצאים בירושלים, למה הוצרך לאמרו. והרי משנה שלימה שנינו בשקלים פ"ח כל הכלים הנמצאין בירושלים דרך ירידה לבית הטבילה טמאים, ודייקינן הני ודאי טמאים נינהו דמוכחא מילתא דלאטבולינהו בעי. הא ספק טהורין, ואמרינן אדרבה דייק מסיפא, דקתני דרך עליה טהורין, דמוכחא מילתא דודאי הטבילן, הא אחריני כולהו דאיכא למיחש שמא טמאין הן, ואפילו בספק טמאין. **ואסיקנא** לעולם רישא דוקא וסיפא למעוטי גזיאתא. פירוש הכלים הנמצאים דרך מעבר בבית הטבילה, דלא ידיע דרך עליה או דרך ירידה, ואתיא סיפא לאשמעינן שהן טמאים, וכי אינן טהורין אלא הנמצאין דרך עליה בלבד. ופירוש גזיאתא, כדכתיב וכן נגזזו ועבר. וכדמתרגמינן עברו גזו. והני מילי בבית הטבילה בלבד, אבל בירושלים הכל טהור. וגם מי שאמר לא גזרו על ספק כלים שבירושלים, דוקיא דהא מתניתין קמ"ל. **וחזרנו** להקשות כי מחט זו אם מחט טמא מת ודאי היא. אי הכי אדם וכלים נמי תטמא, דהא קיימא לן בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל, וכבר פירשנוהו למעלה בענין נר של מתכת שהוא טמא מת. ודחי רב אשי עזרה כרשות הרבים היא, ותנן בטהרות פ"ו ספק טומאה ברשות הרבים טהור, עד שיאמר נגעתי, ואקשינן עליה מכלל דברשות היחיד כי האי גונא טמא, והתנן בפ"ג חרש שוטה וקטן שנמצאו במבוי שיש בו טומאה הרי אלו בחזקת טהרה, וכל הפקח בחזקת טומאה, וכל שאין בו דעת לישאל ספקו טהור, והא חרש שוטה וקטן מפני שאין בו דעת להשאל ספקו טהור, וכל שכן מחט. ומשני כיון שהיא ספק טומאה הבאה בידי אדם, פירוש שהמתעסק בבשר הרי פקח הוא, כמי שיש בו דעת להשאל דמי, כר' יוחנן דאמר

נשאלין עליה. כלומר חשבינן לה לטומאת אותה כאילו יש בה דעת לישאל. נשון אחר נשאלין לב"ד מה תהא עליו (א) וזו עיקר נשאלין עליה בעלים יהו נשאלין בעל כרחן בשבילה לב"ד מה תהא עלה: **אפילו הוא כלי מונח על גבי קרקע.** כלומר אע"ג דכלי טהור זה שנולד בו הספק אין בו דעת לישאל וכו' לא היה אדם עוסק שיהא מוליכו ומביאו בידו אבל אדם עסוק בטומאה שהיה נושא שרץ בידו ספק נגע בכלי ספק לא נגע אם רש"י הוא ספיקו טמא: **אלא דאיתכשר במאי.** ה"ג מלי בעי אקרא והבשר אשר יגע בכל טמא (ב) במאי איתכשר ואיכא למימר בשר דקרא פשיטא דאיכא הכשר טובא דבשר של שלמים נאכל בכל העיר ולכל אדם ושם מדיחין אותו ומבשלין אותו ואיכא הכשר טובא אבל בהמה זו שנמצאת בשדה מחט בעזרה במקום שחיטה ומהיכן קבל הבשר הכשר דמה אינו מכשיר מדר' חייא בר אבא א"ר יוחנן כו': **משקה בית מטבחיא.** שהודמה בהן אינו מכשיר: **אלא דאיתכשר בחיבת הקודש.** חיבת הקודש מכשרתה לבוא לידי טומאה דקיימא לן בפרק שני דשחיטת חולין [לו:] חיבת הקודש משווה לה אוכל לקבולי טומאה: **למימי ביה ראשון ושני.** שיהא הוא מטמא אחרים דקתני הבשר טמא ולא קתני הבשר פסול: **גמי.** בתמיה. א"כ תיפשוט מדקתני טמא משמע מטמא אחרים משום הכשר חיבת הקודש תיפשוט דבעי ריש לקיש בשחיטת חולין [שם.]: **לריב של מנחות.** יבש של מנחות מקום שלא נגע לשם שמן: **לריב.** לשון יבש ודומה לו גבי שופר (ר"ה ד' מ:) היה קולו דק או עבה או לריב: להכי נקט פרה של זבחי שלמים לפי שהעור והבשר לבעלים ומתעסק ליפות העור והבשר ומעבירה בנהר סמוך לשחיטתה ומשקין אותה כדי שתהא נוחה להפשיט כדאמרינן בסיומא דביכה (ט): **ועדיין משקה טופח עליה.** ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט: **והדר פרש.** דקא סלקא דעתך תורת משקה עליו שהרי בשעה זו השקה אותה: **בפרש עבה.** דלאו משקה הוא: **שרץ מטמא את המשקין.** מקל וחומר מכלי כדלעיל [יח:] ומשקין שבאו מחמת שרץ מטמאין כלי כדיליף [שם] מבכל כלי יטמא (ג) וקא סבר יטמא הכלי מן המשקה כדהוה דריש לה ר' יהודה [יח:] מיקמי דהדר ביה ודריש ביה נמי להאי יטמא יטמא וילף מיניה דחוזר כלי זה ומטמא את האוכלין כדלאסכתן בהו דכלים מטמאין (ב) מכל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל (ד) משמע שנטמא האוכל מאויר כלי חרס ואוכלין את המשקין כו'. ומיהו לא מיתרצא היא דהאי אוכל הבא מחמת כלי דקאמר קרא דמטמא משקה לאו בכלי הבא מחמת משקה קאי אלא בבא מחמת שרץ ותנא תני למדנו שלא טומאות בשרץ דמשמע דטומאה הולכת מזה לזה ומזה לזה ומהכא הוה מצינו למיפרכיה למילתיה אלא דאקשי ליה קושיא אחריתי מפורשת טפי דקתני שלא וקא חשיב הרבע והיא היא: **ואוכלין מטמאין את המשקין.** דדריש יטמא דגבי אוכלין יטמא לטמא אוכלין המשקין כדדריש ליה ר"ע [יח.]. והוא הדין דמלי למיתני וכלי מטמא את המשקין ומשקין מטמאין אוכלין כיון דאית ליה יטמא יטמא אלא חדא מיניהו נקט ותרוויהו לא מצי למיתני דיעמא כלי מטמא את האוכלין ואוכלין את המשקין ומשקין שבאו מן האוכלין מטמאין את האוכלין דהא ליתא בקרא אפי' לר' עקיבא דהוה ליה שלישי עושה רביעי דוכל משקה אשר ישתה (ה) אתוכו דכלי חרס קאי שקיבל המשקה הזה טומאה מן הכלי וכי דרשא יטמא אכתי שני עושה שלישי משכחת מיניה אבל שלישי עושה רביעי לא ילפת מיניה: **הני ארבעה חויין.** שלישי עושה רביעי לא משכחת ליה בקרא דכי כתיב אוכל הבא מחמת כלי מטמא משקה לאו בכלי הבא מחמת משקה כתיב אלא בכלי הבא מחמת שרץ ותנא גופיה חשיב ארבע ותני שלש: **גוו משקין דרישא.** חתוך משקין הראשונים ואימא שרץ מטמא את הכלי והכלי את האוכל ואוכל את המשקה וכן הן סדורין במקרא ור' עקיבא הוא דדריש יטמא יטמא ושני עושה שלישי. והוא הדין דמצי למיתני נמי שרץ כלי וכלי משקה ומשקה אוכל וחדא מיניהו נקט כדפרשינן דתרוויהו לא מצי למתני והא אתא לאשמעינן דשני עושה שלישי בחולין: **אדרבה גוו משקין דסיפא.** ואימא שרץ משקה ומשקה כלי מבכל כלי יטמא כדהוה דריש ליה ר' יהודה וכלי אוכל דרוש ביה להאי יטמא דכלי יטמא ומשקין דסיפא לא תיתני משום דרביעי לא כתיב ואע"ג דאוכל ודאי מטמא משקה הבא לא מתגייה דהאי אוכל דהבא שלישי הוא: **אמר ליה לא אשכחן בגא כו'.** ואי הכי תדרוש כמאן תוקמיה: **וסימניך.** שלא תטעה בסדרן: **גזייפא.** סדר מטילי שכר שעורין תחלה נותנין כלי ואח"כ אוכל ואח"כ משקה: **שרץ שנמצא בתנור.** ולא נגע בפת הפת שבתוכו שני לטומאה ואינם מטמאים חולין לרבנן מפני שהתנור תחלה התנור קיבל טומאה מן השרץ והפת מן התנור: **וליחוייה להאי תנור למאן דמלי טומאה.** כיון דקיימא לן חויר כלי חרס מטמא מן השרץ אף על פי שלא נגע אלמא כמאן דמלי טומאה הוא דהא לא נגע בו ומטמאו ותיהוי נמי פת כאלו נוגעת בשרץ: **יכול יהו כל הכלים.** אם כלי שטף נתון בתוך כלי חרס ושרץ בחויר החיצון יכול יהא כלי עץ או כלי מתכת שבתוכו טמא משום דכתיב כל אשר בתוכו יטמא:

לא דיין שהן דבן **אלא** שאין מכשירין. לא בעי לשנויי תרגומא אדם דלעיל (מ) תירץ כן מחמת דוחק וזה שאין מכשירין משום דס"ל דתלושים לא מכשירין (א) דדרים יטמא דכתי' גבי משקין יטמא ממש ולא הכשר וליכא אלא חד קרא בהכשר (ב) וס"ל לאוקמי טפי במחוברין מבתלושין (ג): **אלא דאיתכשר בחיבת הקודש.** וא"ת אי חיבת הקודש מהניא למימני ביה ראשון ושני מאי נפקא מינה דהאי משקין בית מטבחיא דכן ואין מכשירין (ד) ואור"י דאיצטרין לכמה דברים שמביאין בעזרה דלא שייך בהו חיבת הקודש כגון ביכורים או חולין שאוכלין בעזרה כדי לאכול הממנה והזמה על השובע כדאיתא בהקומץ רבה (מנחות כא.:) (ה): **ובשעת שחיטה עדיין משקה טופח עליה.** פירש הקונטרס דאי אפשר שלא יפול מן העור על הבשר ואין נראה דאם כן הוי ליה תלושין ותלושין לא מכשירין כיון דדריש שמואל יטמא ממש ליכא אלא חד קרא בהכשר וההוא מוקי לה במחוברים ולהכי נקט והעבירה בנהר משום דבעי הכשר מן הנהר שהוא מחובר ואומר ר"י דעל ידי העור הוכשר הבשר דבהעור והרוטב (חולין קיח:) פליגי אי יש יד להכשיר אבל לכולי עלמא יש שומר להכשיר ובכל העור באו מים בעודם מחוברים (ו):

מי

נשאלין עליה אפילו בכלי המונח על גבי קרקע כדבר שיש בו דעת לישאל והבשר טמא האי בשר דאיתכשר במאי אי נימא דאיתכשר בדם והא (ז) א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שנאמר [1] לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר ושאינו נשפך כמים אינו מכשיר ואלא דאיתכשר במשקי בית מטבחיא והא א"ר יוסי בר' חנינא (ח) משקי בית מטבחיא לא דיין שהן דבן אלא שאין מכשירין ואלא דאיתכשר בחיבת הקודש אימור דמהניא ליה חיבת הקודש לאיפסולי גופיה למימנא ביה ראשון ושני נמי תיפשוט (ט) דבעי ריש לקיש צריך של מנחות (י) מונין בו ראשון ושני או לא (יא) אמר רב יהודה אמר שמואל (יב) כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר ושחטה ועדיין משקה טופח עליה נמצאת בפרש הכל טהור וניהדר פרש וניטמייה לבשר אמר רב אדא בר אהבה בפרש עבה רב אשי אמר (יג) אפי' תימא בפרש רכה (יד) משום דהוי משקה סרוח תני תנא קמיה דרב ששת שרץ מטמא את המשקין ומשקין מטמאין את הכלי וכלי מטמא את האוכלין והאוכלין מטמאין את המשקין ולמדנו שלש טומאות בשרץ הני ארבעה הן גוו משקין דרישא אדרבה גוו משקין דסיפא לא אשכחן תנא דאמר משקין מטמאין כלי אלא רבי יהודה והדר ביה וסימניך גזייתא (טו) תנן התם (טז) שרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה מפני שהתנור תחלה אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא וניחזי להאי תנור כמאן דמלי טומאה דמי ותיהוי האי פת ראשונה אמר ליה לא סלקא דעתך (יז) דתניא יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס

ת"ל

דברי ר' עקיבא. היה התנא שונה סתם, השרץ מטמא את המשקה, והמשקה את הכלי, והכלי את האוכל, והאוכל את המשקה, למדנו שלש טומאות בשרץ, אמר ליה רב ששת הני לפי מה שפירשת משקה וכלי ואוכל ומשקה ארבעה טומאות הן, אלא גוו משקה דרישא, כלומר העבר אותו ולא תאמר משקה בריישא אלא שנה כלי אוכל ומשקה ולמענן שלא יתחלף לך שים לך סימן נזיאתא. פירוש המשקה שאמרת מטמא הכלים שהוא שם הכלי של משקין נזיאתא, כדגרסינן בערב פסחים תמרי בהילוזן לבי נזיאתא רהוט, ועוד גרסינן מסובריא דנזיאתא, [נ"א: יש אומרים כדגרסינן האי מסובריא דנזייתא וסימן כשם שראשה של זו גזוזה כך משקין דבריישא בהך בריישתא גזוזין ולא סביר לן] סמי אותן המשקין דלא אשכחן תנא דתני משקה מטמא כלי אלא ר' יהודה והדר ביה כדפרשינן לעילא. **תנן התם השרץ שנמצא בתנור הפת שבתוכו שניה שהתנור תחלה,** אמר ליה רבא לרב אדא בר אהבה, הלא זה השרץ לא נגע בכותלי התנור אלא נתלה באוירו, ואתה רואה אותו כאלו נגע בכותלי התנור וטמאהו, כך נחזייה להאי תנור כמאן דמלי שרצים, ונימא כאלו השרץ עצמו נגע בפת ותהוי הפת תחלה. אמר ליה לא אמרינן דהאי תנור כמאן דמלי שרצים דמי ונימא כאלו השרץ עצמו נגע בפת ותהוי הפת תחלה דתניא יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס,

מסורת הש"ס

(א) [לעיל מח. [וש"נ], (ב) [לעיל מח. מולין לו:], (ג) מולין לו. מנחות קב:, (ד) מולין לו:, (ה) [לעיל יח.], (ו) שבת קלח: כלים פרק ח משנה ה, (ז) שבת קלח:, (ח) [ויקרא ז], (ט) [דף מ.], (י) [ויקרא יא], (יא) [שם], (יב) [שם], (יג) [דף מח.], (יד) [וע"ע תוס' מולין דף ל. סד"ה כי], (טו) [שם], (טז) [דף מח.], (יז) [וע"ע תוס' מולין דף ל. סד"ה כי],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נשאלין וכו' מה תהא עליה חו: (ב) ד"ה שרץ וכו' ממנתן אותן מכל אשר בתוכו:

מוסף רש"י

שאינו מכשיר. אם נפל על הזרעים (חולין לג.). **דם שנשפך כמים.** דם חולין שאין חשין לקבלו בכלי, מכשיר. דאיתקש לימים, אבל דם קדשים מתקבל בכלי ונרוך ממנו למזבח ואינו נשפך לגיבוד כמים, אינו מכשיר. ולא איתקש לימים (לעיל מז.). **לא דיין שהן דבן.** שאין מטמאין (חולין לו:). **צריך** של מנחות. קורטי קמח הלבור במנחה ואין שמן נכנס לתוכו (חולין לו.) קצת מן הסולת שלא נגע בשמן ולא הוכשר ונגע בו שרץ (מנחות קב:). **שהתנור תחלה.** שנטמא מן האויר, כדכתיב (ויקרא יא) אל תוכו, והוא מחזר ומטמא אוכלין שבתוכו מן האויר (שבת קלח:). **כמאן דמלי טומאה דמי.** כשנפל השרץ באויר, דהא נגע וגיעה מטמא והלך כמאן דמלי טומאה הוא ומהני פת דלשונה (שם). **לא סלקא דעתך.** למיהוי כמאן דמלי טומאה (שם). **יכול יהו כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס.** אם היה כלי אחר בתוכו שיטמא ממנה השרץ שבאויר החיצון או מחמת שיטמאנו אויר כלי החיצון שהוא טמא (שם).

מוסף תוספות

א. מדאורייתא. תוס' שאנ. ב. ההוא דמכל האוכל אשר יאכל אשר יבא עליו מים יטמא. תוס' שאנ. ג. וכיון דמדאורייתא תלושין לא מכשרי במשקה בית מטבחייא לא גזרו רבנן. רבינו דוד. ד. אבל אי אין מונין בו ראשון ושני אז נפק"מ טובא דאין מכשירין דאם היו מכשירין היו מונין בו ראשון ושני. תוס' שאנ. ה. ואע"פ שבאותה שעה היתה הבהמה חיה ולא היתה ראויה להכשר, הואיל ודיין אותה משקה שקיבל בעודו מחובר הוא טופח עליה רואין אותה שהוכשרה במים מחוברין. מי' הר"ן.

עין משפט נר מצוה

קכח א מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה הלכה ג:
קכט ב ג מיי' פ"י מהל' טומאת אוכלין הלכה י:
קל ד מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה ה"ב:

תורה אור השלם

1. לא תֹאכֵלֻנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֻנּוּ כַּמָּיִם: דברים יב כד

רבינו חננאל

נשאלין עליה אפילו בכלי המונח על גבי קרקע, ולפיכך אמר ברשות הרבים ספיקו טהור, ברשות היחיד כי האי גונא ספיקו טמא. **והאי** ספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור ברשות היחיד ספיקו טמא, גמרינן לה מסוטה, דכתיב בה ונסתרה והיא נטמאה, הנה כיון שנסתרה ספיקא הוא, אלא כיון ברשות היחיד נסתרה אמרה תורה נטמאה וכו', ופשוטה היא, וכבר פרשונה בכמה מקומות. לפיכך לא הארכנו בה. **ואקשינן** ועוד והלא אין האוכל מיטמא בלא הכשר מים. וזה הבשר היאך נטמא בלא הכשר משקה, הא אוקימנא לדם קדשים ולמשקה בית מטבחיא דלא מכשרי, היכן הוכשר שנטמא. ושנינן דאיתכשר בחיבת הקדש, כלומר תאות אדם לקדש משוה הדבר שמקדיש אע"פ שלא הוכשר במים כאלו הוכשר. **ואמרינן** אימור דמהניא חיבת הקדש כו', ואם תאמר אין הכי נמי דחיבת הקודש מכשר לטומאה למנות בו ראשון ושני. אי הכי תפשוט בעיא דריש לקיש, דהוה בעי צריך של מנחות, פירוש שהוא

מי אמר ר' יהושע שתיהן כאחת ורמינהו חבית. אומר ר"י הא דלא משני פסח שאני[א] דמשמע ליה דפסח לא מעלה ולא מוריד מדשרי בתלויה[ב] ואסר בטהורות[ג] א"כ מה שהיא תלויה הוי הטעם[ד]: **הא ר' שמעון אליבא דר' יהושע.** תימה לר"י לר' שמעון כיון דשרי תלויה לטמא ביד א"כ שרי לשורפו ואמאי קרי ליה תלויה[ה] דתלויה היינו לא אוכלין ולא שורפין[1] וי"ל דתלויה לר"ש היינו דלא מחייב לשורפו[1]: **ראוי לזילוף.** אף על גב דתרומה טמאה בשריפה כיון דמסקינן בפ' במה דברים (ד' לג.)[ו] הראוי לשריפה שריפה הראוי לקבורה קבורה[ז] והוא הדין בכי הא גוונא הואיל וראוי לזילוף[ח] (ש): אין

ת"ל [1]כל אשר בתוכו יטמא וסמיך ליה [2]מכל האוכל [א]אוכל מטמא מאויר כלי חרס [2]ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס: רב חסדא רמי פיסחא אפיסחא ומשני מי א"ר יהושע שתיהן כאחת ורמינהו [ב]א"ר יוסי אין הנדון דומה לראיה כשהעידו רבותינו על מה העידו אם על הבשר שנטמא בולד הטומאה ששורפין אותו עם הבשר שנטמא באב הטומאה זה טמא וזה טמא אם על השמן

ס"ל[ג] **וסמיך ליה מכל האוכל.** כלומר הא כל אשר בתוכו שאמרתי לך באוכל אמרתי לך ואי כמאן דמלי טומאה משיב ליה לחילון נמצאת טומאה נוגעת בגבו של כלי שטף וכלי שטף מטמא מגבו אלא שמע מינה כל אשר בתוכו יטמא מחמת כלי הוא דמטמא ואשמעינן קרא דאוכלין ומשקין הוא דמקבלי טומאה מולד הטומאה אבל כלי לא. ומהאי פירוקא נפקא לן בכל דוכתא הא דאשכחן דאין כלי ראשון מטמא כלי ואין אוכלין ומשקין מטמאין כלי כדיליף לעילא[ד] מק"ו ואדם נמי שאינו אב הטומאה כגון נוגע בטומאת נבלה ובשרץ לא מטמא כלי דכתיב[ה] והנוגע בנבלתם יטמא ולא כתיב כבוס בגדים אבל גבי נושא גזירת הכתוב היא בטומאת משא שמטמא אדם לטמא בגדים שעליו בשעת משא ולא בגדים הבאין לאחר מכאן אלמא ולד הטומאה לא מטמא כלי חוץ מטמא מת שהוא אב הטומאה וכן אדם לא מצינו לו טומאה בכל התורה אלא מאב הטומאה כגון ע"י שרץ ונבלה ושכבת זרע ועל ידי זב ומעייניותיו ומדרסו ועל ידי נדה ומעייניותיה ומדרסה וע"י טמא מת: **שאיכן לאחר.** בתלויה וטומאה בחמץ בפסח: **ורמינהו.** דתנאי הילך ישרף אפילו תלויה עם הטמאה: **מאני' ר' שמעון היא ואליבא דרבי יהושע.** ובריתא רבי יוסי אמרה כדקתני אמר ר' יוסי אין הנדון כו' ולקמן פריך והא מתני' ר' יוסי נמי קאמר לה דתנן א"ר יוסי אינה היא המדה: **ושורפין תרומה תלויה וטמאה וטהורה.** הכל ביחד. ר' מאיר לטעמיה דאמר מדבריהם למדנו ששורפין תרומה טהורה עם הטמאה בפסח: ה"ג **לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על טהורה ועל טמאה שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין.** דהואיל ולא הוחזקה טומאה אין נראה כמטמא בידים: **על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה.** דהואיל ואין לה טומאה ולאיתי הרי הוא מטמא בידים לר' אליעזר ור' יהושע סבר כיון דתלויה היא אי אתה מוזהר על שמירתה: **רמי תרומה אפיסחא.** תרומה דעלמא אתרומה דפיסחא: **ומי א"ר יהושע שאיכן לאחר.** דמותר לטמא תלויה בידים: **בידים לא.** ותע"ג דתלויה היא: **הא.** דקתני בידים לא ר' יוסי היא ואליבא דר' יהושע דגבי תלויה דפיסחא נמי הכי אמר ואנן הילך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה: **מאני'**

נמי אליבא דפסח עלים. ואמאי קאמר רבי יוסי אליבא דרבי יהושע דלא: **מודה רבי אליעזר בו'.** אמסקנא קאי אאם לאו תרד ותטמא ולקמן [כפ.] פריך מודה רבי יהושע לרבי אליעזר מנאי ליה. מכל מקום קתני גבי שמן דכולהו מודו שלא יטמאנה בידים משום דפסח דרבוי דשמן חולין דשמן שנתערב תרומה בהן יאסרו לכהן ולזר משום טומאה דתרומה משום דהפסד מועט הוא לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקוחות לשתיה ומי שאינו עשיר יקח יין בזול לשתייתו לוג בסלע ויין ביוקר לזילוף: **בחדש.** דאין ריחו נודף ואין ראוי לזילוף: **אתי ביה לידי תקלה.** אם ישהנו אלמא עד שיתיישן אתי למשתי מיניה: **ונזלוף קבעי ליה.** ולריך שיהא לו ריחו טוב ובכלי מאוס רמי ליה בתמיה: **ותקנה עצמה.** אי חייסינן לה ואסור לשהויי אי לא תנאי היא: **דשפך חבור(ו).** לשון חבילה כלומר שתפך יחד ולא נזלף דילמא אדמזלף קלי קלי אפי' בו ביום אתי למשתיה: **בשדה דשפך חבור.** שאין מזלפין בשדה והא לא אמרינן שיביאנה בבית לזלפו דאדהכי אתי ביה לידי תקלה: **ואיכא דאמרי.** לשהייה מועטת (לא חייסינן) כי הא מן השדה לבית לא חייסינן אלא בחדש דשפך חבל כו' (ט): פ **אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי.** כמה שנים אחר בית הלל וב"ש היה: **אמרו לו.** בני דורו:

אין

שנפסל בטבול יום שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת זה פסול וזה טמא אף אנו מודים בתרומה שנטמאת בולד הטומאה ששורפין אותה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה שמא יבא אליהו ויטהרם ומשני הא ר"ש ואליבא דר' יהושע הא ר' יוסי ואליבא דר' יהושע [ג]דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ושורפין תרומות טמאות תלויות וטהורות דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר טהורה בפני עצמה ותלויה בפני עצמה וטמאה בפני עצמה אמר ר"ש לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על הטהורה ועל הטמאה שאין שורפין על התלויה ועל הטהורה ששורפין על מה נחלקו על התלויה ועל הטמאה שר' אליעזר אומר תישרף זו בעצמה וזו בעצמה ור' יהושע אומר שתיהן כאחת והא מתניתין ר' יוסי היא הכי קאמר ר' יוסי לר' מאיר אפילו ר"ש ואליבא דר' יהושע דמיקל בתלויה וטמאה אבל בטהורה וטמאה לא רבי יוסי בר' חנינא רמי תרומה אפיסחא ומשני מי אמר ר' יהושע שתיהן כאחת ורמינהו [ד]חבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורפה יניחנה במקום המוצנע ואם היתה מגולה יכסנה רבי יהושע אומ' אם היתה מונח' במקום המוצנע יניחנה במקום התורפה ואם היתה מכוסה יגלנה גרמא אין בידים לא ומשני הא רבי שמעון אליבא דר' יהושע הא ר' יוסי אליבא דר' יהושע ר' אלעזר רמי תרומה אתרומה ומשני מי אמר ר' יהושע גרמא אין בידים לא ורמינהו [ה]חבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתיה חולין טמאין מודה ר' אליעזר [ו]לר' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו ר' אליעזר אומר תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד [ז]ר' יהושע אומר יטמאנה ביד ומשני שאני התם דאיכא הפסד חולין מתקיף לה רבא מתני' נמי איכא הפסד עצים א"ל אביי [ח]להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומנא תימרא דלהפסד מרובה חששו ולהפסד מועט לא חששו דתניא [ט]חבית של שמן תרומה שנשברה בגת העליונה ובתחתונה חולין טמאין מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד [י]מ"ש שמן דראוי להדליק יין נמי ראוי לזילוף וכ"ת זילוף לאו מילתא היא והאמר שמואל משום ר' חייא שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים בחדש והא ראוי לישנו [יא]אתי ביה לידי תקלה שמן נמי אתי ביה לידי תקלה [יב]דרמי ליה בכלי מאוס יין נמי רמי ליה בכלי מאוס לזילוף קא בעי ליה בכלי מאוס רמי ליה [יג]ותקלה עצמה תנאי היא דתניא חבית של יין של תרומה שנטמאת ב"ש אומרים תשפך [יד]חבל בית הלל אומרים תעשה זילוף אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי אני אכריע בשדה תשפך חבל בבית תעשה זילוף איכא דאמרי בחדש תשפך חבל בישן תעשה זילוף אמרו לו אין

שנמצא מטמא התלויה בידים, והלא בחבית של תרומה שנולד בה ספק טומאה לא התיר לטמותה בידים אלא ע"י גרמא. ומשני כרב חסדא, כי זה ששנינו במשנה ר' יוסי אפילו לר' שמעון שמיקל אליבא דר' יהושע השיב לר' מאיר, ומשנה דתרומה אליבא דר' יהושע שנאה ר' יוסי אליבא דדיה דמחמיר. ר' אלעזר רמי תרומה אתרומה ומשני. איני דלא התיר ר' יהושע בתלויה לטמותה בידים, והא בחבית של תרומה שנשברה בגת העליונה ותחתונה יש בה חולין טמאין ואמר ר' יהושע אף יטמאנה ביד, כלומר אוציאה ואפי' בכלי טמא ואל יניחנה שתרד על גבי חולין. ומשני שאני התם דאיכא הפסד, כלומר כיון שהגת התחתונה בתוכה חולין טמאים, אם תרד התרומה עליהם יפסידם לחולין משתיה. ואקשינן, והא מתני' דאיכא הפסד עצים שאתה מצריכו לעשות שתי מדורות ולשרוף הטהרות כאחת ולא חייש להפסד. אלא אמר זו לעצמה וזו לעצמה. ושנינן להפסד מרובה כגון הפסד של חולין חששו, אבל הפסד מועט שהוא של עצים לא חששו. ושמעינן האי סברא מהא דתניא, חבית של שמן של תרומה שנשברה בגת העליונה והתחתונה טמאה, ולא התיר ר' יהושע לטמאה ביד כדרך שהתיר ביין, אלא אמר תרד ותטמא ואל יטמא ביד, לאו מכלל דכיון שאינו הפסד מרובה בשמן שאעפ"י שנפסל מאכילה מותר לו להדליקו בנר וליהנות ממנו וכבר פירשנוהו ביבמות פרק (א) [ח] לפיכך לא חששו. ואמרינן למה בשמן אינו הפסד מרובה משום דראוי להדליקו בנר, ובין שמן העומד לאכילה לשמן העומד להדלקה הפסדו מועט, גם היין הטמא נמי ראוי לזילוף ואין בו הפסד. ולא עוד אלא שהיין הטוב הוא הנמכר לזילוף ואין בו הפסד, דהא אמרינן שותין מלוג בסלע, אבל לזילוף אין מזלפין אלא מן המובחר הנמכר לוג בשני סלעים. ודחינן זה היין חדש הוא שאינו ראוי לזילוף בשמים. ואמרינן יניחנו עד שיתישן. ודחינן חיישינן לישנו דלמא אינשי ושתי ליה. אי הכי שמן נמי ניחוש דלמא אכיל ליה. ודחינן שמן רמי ליה בכלי מאוס, אבל יין דבעי ליה לזילוף וריחו הוא דבעי, לא רמי ליה בכלי מאוס וריחו נמר וחייס ולא שדי ליה דילמא אתי ביה לידי תקלה. ותקלה תנאי היא, דתניא חבית של יין של תרומה שנטמאת ב"ש אומרים תשפך הכל וחייש לתקלה, וב"ה אומרים תעשה זילוף ולא חייש לתקלה, והלכה כב"ה. ואע"ג דאמר ר' ישמעאל בר' יוסי אני אכריע, וקימא לן כל מקום ששנים חלוקים ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע, ר' ישמעאל תלמיד הוא, ולא חשיב ר' ישמעאל בר' יוסי לאכרועי. דהא ר' יוסי אביו של ר' ישמעאל שאמר שמועה זו משמו תלמיד שלישי לגבי ב"ה וב"ש הוא, לכשתחשוב מרבן יוחנן בן זכאי שהוא תלמיד להלל עצמו עד ר' יוסי, אתה מוצא אותם שלשה ר' יהושע ור' עקיבא ור' יוסי, ולא עדיף ר' ישמעאל לאכרועי על ב"ה,

במקום התורפה. הפקר (שם) במקום הגלוי ואינו משומר (בכורות לג:). **יניחנה במקום המוצנע.** עליון מחהר על שמירתה, וטעמא מפרש בבכורות (לד.) אם משמרת תרומותי, שתים במשמע אחת טהורה ואחת תלויה, ואמר רחמנא עביד לה שימור (לעיל טו:). ר' יהושע אומר. מעכשיו אינה לחילה לאכילה אחת שמא טמאה היא, ולא לזילוף שמא טהורה ואפילו לאחדה, הלכך יגלנה ויטמטמ ותהא לחילה לזילוף (בכורות לג:). **יניחנה במקום התורפה.** כלומר אם לא יכול לגרום לה טומאה, דקסבר יש אם למקומת, ותרומתי כתיב (לעיל טו:). **שנשברה בגת העליונה.** היינו עדשים של גת שקורין מייט"ר שהענבים בתוכה (לעיל טו:). **מודה ר"א לר' יהושע.** אע"ג דמיש ר' יהושע לקמן בהפסד חולין, מודה הוא שאם יכול לאחוז אחר כלי טיהור לקבל בו אפילו רביעית, יציל, ואע"פ שאין בך וכין בך תפול תרומה לתוך המולין ולך הכל לאיבוד, לפי שתרומה טמאה אין לה תקנה (מנחות מח:). **יציל.** ולא יקבלנה בכלים טמאים כדי להציל את המולין שלא יתערב ממנה בהן ואפשר ואע"פ שבאותן כך ידי ממנה לתוכם ויפסדם, לא ממומאין לה לתרומה משום הצלת חולין (לעיל טו:). **ואם לאו.** שלא ימצא כלי טהור ושוף סוף לטומאה אחלה כולה, מזו נאלנו ר"א לר' יהושע, דל"ל אומר תרד ותטמא. מאליו ויפסדת המולין (שם) אע"ג דמיפסדת המולין דעל דעת שאמר טוו מזו ליה מימי הטומאה והשאת לא מזו למידי (מנחות מח:). **ואל יטמאנה ביד.** (שם) **ר' יהושע אומר יטמאנה ביד.** כיון דסופה לאיבוד (לעיל טו:). **לידי תקלה.** לשמותן והכי היא טמאה (ב"ק קטו:).

עין משפט נר מצוה

קלא א מיי' פ"ס מהל' טומאת מת הל' ו ופי"ג מהל' כלים הל' ג:
קלב ב מיי' הל' כלים שם הלכה ג:
קלג ג ד מיי' פי"ג מה' תרומות הלכה [ד] ה:
קלד ה שם הלכה יג:

מוסף תוספות

א. משום דהולכת לאיבוד ואיכא תרתי שהיא תלויה וגם בפסח. תוס' כלא"ש. אבל ההיא דחבית שנולד בה ספק טומאה לא מיירי בפסח. תוס' שאנץ. ב. וטמאה. תוס' כלא"ש. ג. וטמאה. תוס' כלא"ש. ד. דכיון דתלויה היא אינו מזהיר בשמירתה. תוס' ר"פ. ה. דבכל מקום אמרינן. שם. ו. דהא דקרי לה תלויה היינו דתולין אותה לא אוכלין וכו'. תוס' כלא"ש. ז. דהא דקאמר ולא שורפין ר"ל שאינו חייב לשורפה אבל ודאי יכול לשורפה אם רצה. תוס' ר"פ. ח. גבי עולה וכלאי הכרם. תוס' ר"פ. ט. כגון יין שאינו ראוי להדלקה. שם. י. זילוף היינו כמו קבורה. תוס' כלא"ש. [ו]מותר לזלפה דשרי לאיתהנויי מינה כדרך ביעורא כדדרשינן שלך תהא להסיקה תחת תבשילך. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

ת"ל מכל האוכל אשר יאכל, אוכלין ומשקין מטמאין מאויר כלי חרס ואין כלים מטמאין מאויר כלי חרס, ואי ס"ד דאמרינן כמאן דמלי שרצים דמי, הא קא נגעי שרצים בכלים אמאי לא מטמו, אלא כיון דלא מיטמו הכלים מאויר כלי חרס ש"מ דלא אמרינן כמאן דמלי שרצים דמי. ואחרי כל הדברים הללו חזרנו למשנתנו ואמרינן **רב חסדא רמי פסחא אפסחא**, תנן במתני' כי אמר ר' יוסי על התלויה ועל הטמאה נחלקו, ר' אליעזר אומר תשרף זו בעצמה וזו בעצמה, ור' יהושע אומר שתיהן כאחת, איני והתניא אמר ר' יוסי אין הנדון דומה לראיה כו' עד אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה שמא יבוא אליהו ויטהרנה. פי' התלויה. ומשני משנתנו כר' שמעון, דתמני ששורפין התלויה והטמאה יחדו דברי יהושע, ובריתא דקתני אבל היאך נשרוף אפילו תלויה וטמאה כאחת שמא יבא אליהו ויטהרנה ר' יוסי היא אליבא דר' יהושע. ומקשינן והא ר' יוסי היא, דקתני במתני' כי ר' יהושע אומר התלויה והטמאה שתיהן כאחת ואיך מוקמת לה לברייתא כר' יוסי שדבריו בברייתא חילוף במשנה. דתניא אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה. ושנינן הכי קאמר ליה ר' יוסי לר' מאיר, לדידי אפילו תלויה עם הטמאה אין שורפין, אלא אפילו לר' שמעון אליבא דר' יהושע דמיקל, לא מיקל אלא בתלויה וטמאה, אבל בטהורה וטמאה לא שרפינן. ר' יוסי **בר' חנינא רמי תרומה אפסח ומשני.** איך אתה שונה שר' יהושע אומר שתים כאחת, דהא שמעינן לר' יוסי דאמר שאינו שונה אלא אחת, ואי אמרת דאמרינן כמאן דמלי שרצים דמי, אמאי לא מטמו הכלים מאויר כלי חרס, ואי אמרת דלא אמרינן כמאן דמלי שרצים דמי, הא קא נגעי שרצים בכלים אמאי לא מטמו, אלא כיון דלא מיטמו הכלים מאויר כלי חרס ש"מ דלא אמרינן כמאן דמלי שרצים דמי. ואחרי כל הדברים הללו חזרנו למשנתנו ואמרינן **רב חסדא רמי פסחא אפסחא**, תנן במתני' כי אמר ר' יוסי על התלויה ועל הטמאה נחלקו, ר' אליעזר אומר תשרף זו בעצמה וזו בעצמה, ור' יהושע אומר שתיהן כאחת, איני והתניא אמר ר' יוסי אין הנדון דומה לראיה כו' עד אבל היאך נשרוף אפילו תלויה וטמאה כאחת שמא יבא אליהו ויטהרנה. ומשני משנתנו כר' שמעון, דתמני ששורפין התלויה והטמאה יחדו דברי יהושע, ובריתא דקתני אבל היאך נשרוף אפילו תלויה וטמאה כאחת שמא יבא אליהו ויטהרנה ר' יוסי היא אליבא דר' יהושע. ומקשינן והא ר' יוסי היא, דקתני במתני' כי ר' יהושע אומר התלויה והטמאה שתיהן כאחת ואיך מוקמת לה לברייתא כר' יוסי שדבריו בברייתא חילוף במשנה. דתניא אבל היאך נשרוף אפילו תלויה עם הטמאה. ושנינן הכי קאמר ליה ר' יוסי לר' מאיר, לדידי אפילו תלויה עם הטמאה אין שורפין, אלא אפילו לר' שמעון אליבא דר' יהושע דמיקל, לא מיקל אלא בתלויה וטמאה, אבל בטהורה וטמאה לא שרפינן. ר' יוסי **בר' חנינא רמי תרומה אפסח ומשני.** איך אתה שונה שר' יהושע אומר שתים כאחת,

מסורת הש"ס

(א) רש"י ד"ה כשפך חבל. ל"צ וכב"ק דף קטו גרס הכל וכן ל"ל נכון: (ב) רש"י ד"ה ואיכא דאמרי וכו' חבל וכו' הס"ד ואמ"כ מ"ה אמרו לו לאו ב"ש וב"ה קאמרי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי כמה שנים אחר ב"ש וב"ש היה אלא אמרו לו בני דורו כל"ל והד"ל:

מוסף רש"י

וסמיך ליה מכל האוכל. אוכלין ומשקין שבתוכו טמאים ולא כלים, שמע מינה מרתי, חדא דלא אמרינן חזייה כמאן דמלי דמלי טומאתה, דאם כן אם כלי שטף הוא הפימי שמטמא מגבו יהא טמא, והא נגע בטומאה, אלא לא אמרינן חזייה כמאן דמלי טומאה, ואוכלין ומשקין שבאמצע הוא דמטמאי מממת הכלי, שהכלי ראשון והם שייס, אבל כלים לא, דהואיל ואין טומאה זו באה אלא ממתם כלי, דאשמעינן אפי' קרא שאין כלי שאינו אב הטומאה מטמא כלי (שבת קלח:). **אמר ר' יוסי.** לר"מ, אין הנדון דומה לראיה. נדון שריפת תמץ בפסח שאתה דן ולמד מאלו, אינו דומה לדברים שאתה מביא ראיה מהן עליו (לעיל טו:). **על מה העידו.** שמוכל לגמוד מהן (שם). **זה טמא וזה טמא.** שגיסי בקודש טמא הוא, והראשון שהוא נשרף עמו טמא הוא (שם). **שמא יבא אליהו.** לאחר זמן ויאמר טהורה היתה ומתוך שמטמאתו תרומה בידים, אף על פי שהיא טעונה שריפה מפני איסור חמץ, אסור לטמאה בידים (שם). **מבעירין את הכל מלפני השבת.** בין חולין בין תרומה, חוץ מכלי אוכלות לשבת אבל כל מה שעתיד לבער יבער (לקמן מט:). **תלויות.** פסח מטמאת פסח בקבוטות (לעיל יג:). **שנולד לה ספק טומאה.** שאינה, כגון שנכנס אדם טמא לבית, ספק נגע בה ספק לא נגע (לעיל טו:).

הגהות הב"ח

(ג) רש"י ד"ה כשפך חבל.

תורה אור השלם

1. וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תְשַׁבֵּרוּ: ויקרא יא לג
2. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא: ויקרא יא לד

אין הכרעת שלישית מכרעת. פ"ה הואיל ולא הזכירו בית שמאי ובית הלל בית ושדה א"כ טעמא אחרינא הוא ולא משום תקלה ולר"י נראה אע"ג דטעמא דבית שמאי משום תקלה לא חשיב הכרעה לפי שלא גילו הראשונים דעתן[א] לחלק בין בית לשדה שלא הזכירו בדבריהם אחד בית ואחד שדה[ב] וכן פ"ה לעיל[ג] גבי[ג] ר"ג לאו מכריע הוא[ד] והיינו דקולי מטלניות בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן טמא דברי ר"א ר' יהושע אומר בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן טהור ר"ע אומר מן המוכן טמא שלא מן המוכן טהור וחשיב ליה בפ' כירה (שבת לט: וש"ס) הכרעה שהרי גילו ר' אליעזר ור' יהושע דשייך לחלק בין מן המוכן ובין שלא מן המוכן והיינו דפ' כילד מבדרכין (ברכות מג:) דקאמר ב"ש מברכים על השמן וקאמר ר"ג אי אכריע שמן זכיו לריחו וזכיו לסיכתו הדם לריחו זכיו לסיכתו לא זכיו וקאמר רבי יוחנן הלכה כדברי המכריע לאו משום דמכריע גמור הוא אלא מפרש ונותן טעם לדבריו ומדע דאי מכריע הוא למה הולרך לפסוק הלכה כמותו הא כבר א"ל יוחנן בפרק כירה הלכה כדברי המכריע וק"ק לפי' זה דהכא מאי איירא הכרעה שלישית שאין הכרעה תיפוק ליה דהכרעת תלמיד לאו הכרעה היא[ה] כדאמר בפ' כירה (שבת לט:) אדבי עקיבא ור"מ פי' הכרעת שלישי דור שלישי[ו] דהיינו הכרעת תלמיד כדאמר בפ' כירה[ז]:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה. עבר זמנו אסור בהנאה. ואסור למכור ואם מכר דמיו מותרין דאין תופס את דמיו כדתנן בפ"ב דקדושין (דף טו:) מכרן וקידש בדמיהן מקודשת:

לימא מתניתין דלא כר' יהודה. [ח]לף לפי המסקנא לא אתיא כר' יהודה אלא הכי קאמר לימא מתני' דלא כר' יהודה אלא כר' מאיר ומסיק דכר' מאיר נמי לא אתי: **ואי** אשמעינן חיה משום דמצנעא לה. ואין עובר משום בל יטמין דבל יטמין נפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיון שאין ידוע היכן הוא וכן משמע בפ"ק (דף ו:) דפריך וכי משכחת לה ליבטלה משמע דכל כמה דלא משכחת לא עבר בבל ירא[ח] הק' רשב"א היכי שרי להאכיל לחיה שדרכה להטמין הא תנן בפ"ק (דף ט:) מה שמשייר יניחנו בציעבא כדי שלא תטול חולדה בפניו ויהא צריך בדיקה אחריו וכ"ש שאסור ליתן בפניהם ויש לחלק בין חיה לחולדה המגלים בצתים דהחיה לא מצנעא כולי האי[ט] כמו חולדה הטומנת בחורים ובסדקין[י]: **וקאי** עליה בבל יראה. פי' אם לא ביטלו והוא הדין דהוה מצי למימר דילמא אתי למיכל מיניה:

רבינו חננאל

וזהו שאמר אין הכרעת שלישי מכרעת. ושמועה זו בהגזל זוטא. (ופרקי') [ב]פרק ראשית הגז תניא ר' ישמעאל בר' יוסי אומר משום אביו ארבע, שנאמר וארבע צאן תחת השה. תניא אמר רבי אלמלא דבריהם דברי תורה ודברי ברבי דברי קבלה, אנו דברי ברבי שומעין, וכל שכן שדבריהם דברי קבלה ודברי ברבי דברי תורה, והאמר מר אין הכרעת שלישית מכרעת, אמר ר' יוחנן מפי שמועה אמרוה מפי חגי זכריה ומלאכי. ורבינו האיי ז"ל היה אומר בקבלה כי אינה הכרעה אלא בזמן ששנים חלוקים ואחד מכריע כאחד מהן שנמצאו שנים ואחד מכריע והלכה כרבים. אבל בזמן שאומר חצי דברי זה וחצי דברי זה אין זה מכריע, טעם שלישי הוא. ולפיכך כשאמר ר' ישמעאל בבית תעשה זילוף כב"ה, בשדה תשתפך הכל כב"ש, אמרו לו הכרעה שלישית היא זו ואין הכרעה שלישית מכרעת. ושמועה זו בהגזל זוטא כמות שהיא בזה המקום. (ועוד) אמר ר' יוסי בר חנינא מחלוקת שנפלה לפחות ממאה חולין, דקא פסדי להו לחולין לגמרי, אבל נפלה לכמאה כמוה חולין דלא קא פסדי להו לחולין, דהא תרומה דדברי הכל עולה באחד ומאה, דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד. ותניא נמי הכי, דתניא חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין טמאין, מודה ר' אליעזר לר' יהושע שאם יכול להציל רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד. ומקשינן והא ר' יהושע הוא דתני אף יטמא ביד, והוא היה צריך עכשיו להודות לר' אליעזר שלא יטמא ביד, והיכי קתני דר' אליעזר הוא שמודה לר' יהושע. ואמר רב פפא אפיך ואימא מודה ר' יהושע לר' אליעזר. **רב הונא בריה דרב יהושע אמר לעולם לא תפיך,** והכא בבא להציל רביעית בטהרה בכלי שגבו טמא ותוכו טהור, מהו דתימא גזר ר' אליעזר להציל בכלי שגבו טמא, כי ההיא דתנן כלי שנטמא אחוריו במשקה, תוכו ואוגנו ואזנו וידיו טהורין, מהו דתימא גזר ר' אליעזר דלמא אתי למגנע גבו בתרומה ויטמאנה, קמ"ל מודה ר' אליעזר שמציל רביעית בטהרה בכלי שתוכו טהור וגבו טמא, ולא חייש ר' אליעזר דלמא נגע בגבו שהוא טמא ונמצא כאלו מטמא התרומה בידים. הדרן עלך **אור לארבעה עשר**

אין הכרעת שלישית מכרעת. דעת שלישית היא זו שבית שמאי ובית הלל לא הזכירו לגלות דעתם דיהוי חיישינן לתקלה כלל דאי הוו אמרו הכי ב"ש אומרים בין בבית בין בשדה[ה] חבל תשפך וב"ה אומרים בין בבית בין בשדה תיעשה זילוף ואתה בא להכריע ולומר בבית כב"ה בשדה בבית שמאי הוא הכרעה אבל השתא דלא הזכירו בית ושדה טעמא אחרינא הוא ולאו משום תקלה ור' שמעאל חייש לתקלה והיינו תנאי: **מחלוקת.** ר' אליעזר ור' יהושע שנפלה לפחות ממאה חולין טמאים שיש בגת התחתונה פחות ממאה חולין טמאים דאין תרומה בטילה בהן ופסדי לגמרי דתרומה צריך אחד ומאה לבטלה אבל היו בתחתונה מאה חולין מאה חביות כמו זו של תרומה דברי הכל לא טמאה ביד הואיל ולא פסדי חולין דתרומה עולה בהן וחזו בימי טומאה כדמעיקרא לזר: **מודה ר' אליעזר** וכו'. קס"ד אמסקנא קאי אאם לאו דהא פלוגתייהו באם לאו הוא ולהכי פריך מודה ר' יהושע דאמר לעיל טמאה ביד לר' אליעזר דאמר לא יטמאה ביד מיבעי ליה למימר: **בגלי שהוכו טהור וגבו טמא.** והאי מודה לאו אסיפא קאי אלא אריש דקתני אם יכול להציל רביעית בטהרה יציל ואפי' כלי זה שהוא בא להציל רביעית זו בתוכו תוכו טהור וגבו טמא ואשמעינן ליה לר' אליעזר דאמר אל יטמאה ביד מודה הוא דמותר להציל בזה ולא חיישינן דלמא נגע גבו בתרומה ומטמא לה בידים ובכלי שנטמא במשקין דטומאתן דרבנן היא דמשכחת לה כדתניא[ו] כלי שנטמאו אחוריו במשקין אחוריו טמאין תוכו או אוגנו או אזנו או ידיו טהורין[ז]:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה שמותר לאכול מאכיל. לדוקיא אילטריך דמידוק הא משעה שאינו מותר לאכול אינו מותר להאכיל: **ולא יסיק בו תנור וכירים.** בגמרא[ח] פריך פשיטא הא נמי הנאה היא: **גמ' כל שעה שאוכל מאכיל מבעי ליה.** אבל השתא דנקט לה בתרי ליתני משמע דאתרי גברי קאי. והא ליכא למימר דהכי קאמר כל שעה שמותר לאכול מן התורה מאכיל אפילו מדרבנן ותיתוקמ אליבא דר' יהודה דהא ליכא שם דמותר לאכול מן התורה ואסור להאכיל לדברי הכל: **אלא הכי קאמר כל שעה.** שיש היתר לשום אדם לאכול מאכיל אף האסור לאכול להבמתו כו': **בהמה לי משיירא חזי ליה.** שאין דרכה להגניע אבל חיה כגון חולדה וגמיה וחתול דרכן להגניע: **ואי תנא חיה.** הוה אמינא היא עדיפא משום דאי משיירא מצנעא לה[ט] ולא עבר עליה בבל ירא[ה]: **ולאו אדעתיה.** לבטלו[מ]: **קודם.** שיבוא הפסח דקסברי מצוה עליו לבערו מן העולם ולא שיהא קיים:

[מ]אין הכרעת שלישית מכרעת אמר ר' יוסי בר' חנינא [א]מחלוקת שנפלה לפחות ממאה סאה חולין טמאין אבל נפלה למאה חולין טמאין דברי הכל תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד תניא נמי הכי חבית שנשברה בגת העליונה ותחתיה מאה חולין טמאין מודה רבי אליעזר לרבי יהושע שאם יכול להציל ממנה רביעית בטהרה יציל ואם לאו תרד ותטמא ואל יטמאנה ביד האי מודה רבי אליעזר לרבי יהושע מודה רבי יהושע לר' אליעזר מיבעי ליה אמר רבא איפוך רב הונא בריה דרב יהושע אמר לעולם לא תיפוך הכא במאי עסקינן בכלי שתוכו טהור וגבו טמא מהו דתימא גיגזור דילמא נגע גבו בתרומה קמ"ל:

הדרן עלך אור לארבעה עשר

כל שעה [ב]שמותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו ולא יסיק בו תנור וכירים [ג]ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה [ד]וחכמים אומרים [ה]אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים: **גמ'** כל שעה שמותר לאכול מאכיל הא כל שעה שאינו מותר לאכול אינו מאכיל לימא מתני' דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה הא איכא חמש דאינו אוכל ומאכיל [ו]דתנן ר' מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש רבי יהודה אומר אוכלין כל ארבע ותולין כל חמש ושורפין בתחלת שש ואלא מאי ר' מאיר היא האי כל שעה [ז]שמותר לאכול מאכיל כל שעה שאוכל מאכיל מיבעי ליה אמר רבה בר עולא מתניתין רבן גמליאל היא [ח]דתנן רבן גמליאל אומר חולין נאכלין כל ארבע תרומה כל חמש ושורפין בתחלת שש והכי קאמר כל שעה שמותר לאכול כהן בתרומה ישראל מאכיל חולין לבהמה לחיה ולעופות למה לי למיתנא בהמה למה לי למיתנא חיה צריכא דאי תנא בהמה דאי משיירא חזי לה אבל חיה דאי משיירא קמצנעא לה אימא לא ואי תנא חיה משום דאי משיירא מיהת מצנעא אבל בהמה זימנין דמשיירא ולא מסיק אדעתיה וקאי עליה בבל יראה ובבל ימצא אימא לא צריכא עופות ל"ל איידי דתנא בהמה וחיה תנא נמי עופות: ומוכרו לנכרי: פשיטא לאפוקי מהאי תנא [מ]דתניא ב"ש אומרים לא ימכור אדם חמצו לנכרי אא"כ יודע בו שיכלה קודם פסח וב"ה אומרים [נ]כל שעה שמותר לאכול מותר למכור

מצי למימר דילמא אתי למיכל מיניה:

רבי

(א) שבת לט. מיר נג. חולין קלז. [ב"ק קטו.], (ב) לעיל יג., (ג) תמורה לד. [לעיל יב: לקמן מז:], (ד) [כרכ אלפס וכהרא"ש לימא מלא אף ושיין מנ"א ריש סימן תמה]; (ה) לעיל ד: יא:, (ו) [לעיל יג.], (ז) [לעיל יא:], (ח) שבת יח:, (ט) [כדתנן רש"ס], (י) [כלס פכ"ה מ"ו], (כ) [ע"ב], (ל) ס"ש נהי דעבר בבל ימצא בבל יראה לא עבר, (מ) בס"א: לבערו, (נ) [דף יג.], (ס) [וע"ע מרוכות בתו' ב"ק קטו. ד"ה הכרעה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין הכרעת וכו' בין בשדה תשפך חבל וכ"ה:

גליון הש"ם

בתום' לימא. אף לפי המסקנא. עי' מיר דף ב' ע"ב תד"ה לימא:

מוסף תוספות

א. שיש שום סברא. תוס' כרת"ם. ב. דאז הוה משמע שיש קצת סברא לחלק אלא אינו נראה להם לחלק הלכך המכריע שחלק הלכה כמותו שגם החולקים עצמם היה קצת בדעתם לחלק. שם. ג. פלוגתא דר"מ ור' יהודה דאוכלין כל ארבע. תוס' שאנן. ד. שלא גילו הראשונים דעתם לחלק בין תרומה לחולין. שם. ה. כשאין המכריע בדורו של חולקין, דכל שלא אמרה בפניהם לא מקריא הכרעה. מי' הר"ן. ו. לב"ש ולב"ה. תוס' ר"פ. דר' יוסי אביו של ר' ישמעאל היה דור ג' לרי"ז שהיה מתלמידי בית הלל. תוס' כרת"ם. ז. (ו)[אם איתא שעובר בבל יטמין מאי קא פריך ונ'ובטלה מה מועיל ביטול זה למה שעבר כבר. שם. ח. [ד]הכא בחתול וחיה בת תרבות דלא מצנעה אלא בתוך הבית ובקרן זוית. מהר"ם מלאוי. לפי שנותנין לה לאכול כל שבעה. תוס' הרא"ש. ט. דלא בת תרבות היא. מהר"ם מלאוי.

מוסף רש"י

אין הכרעה שלישית מכרעת. טעם עצמן אתה אומר ולא כדברי אחד מהן, שמיהם לא הזכירו בית ושדה, והיכי דמי הכרעה, כגון אי הוה מני ב"ש בין בשדה בטמאת בבית בין בשדה תשפך הכל, וב"ה אומרים בין בבית ובין בשדה תעשה זילוף, ר' ישמעאל אומר בטמאת בשדה תשפך הכל בבית תעשה זילוף, דטעמא דתרוייהו קמכרע והוו להו לגבי בית מרי ולגבי שדה מרי והלכתא כמרי, אאין עומדין דברי יחיד במקום שנים, דאחרי רבים להטות כתיב, כי הכיא דקולי מטלניות דבמה מדליקין (שבת כט.) אבל הכא דאינהו לא גלו דעתייהו דליהוי שום חילוק בין בית לשדה, טעמא דנפשיה קאמר (ב"ק קטז.) וכשזה אומר כך וזה אומר כך וזה אומר דעת שלישית, אפילו אמצעית היא בינייהם, אין זה הכרע לדבריהם אלא דעת שלישית, דהכרע לשון כף מאזנים הוי, בשנים חולקין ובא שלישי ומכריע המשקל באחד מהן אז בכל הדבר אז בחלוי הוה ובחלוי הוה: כל הכרעה שהיא במקצת כדברי זה ומקצת כדברי זה אינה הכרעה עד שתהא כולה כדברי אחד מהן, דהכרעה לשון שיקול, שעוקל דברי שניהם יותר מאחד (נדיר נג.).

הדרן עלך **אור לארבעה עשר**

אוכלין כל חמש ושורפין בתחלת שש. ולא יתמין עד תחלת שבע שהוא אסור מן התורה, לפי שאדם טועה בשעה (לעיל ד:) ואע"ג דכל שעה שאינו מבאוריינא שריא, גזור רבנן עלה דילמא טעי וסבור על הבינית שהיא שביעית, אבל אחמיצית לא טעי למימר על הבינית שהיא חמישית ומותר (לעיל יא:). **ר' יהודה אומר.** טועה אדם יותר מכאן ולריך להתרחק מן העבירה יותר ולא יאכל אלא מרבע ומעלה (לעיל ד:). **ותולין כל חמש.** לא אוכלין ולא שורפין, כלומר אין לריך לבערן, ומאכיל הוא לבהמתו כל חמש, אבל הוא לא יאכל (שם) דטעי וסבור על שביעית שהיא חמישית, ומיהו לאדוקי אינו לריך ומאכיל לבהמתו, אבל אחמיצית לא יאכל לבהמתו כל שעה שמותר אחר לאכול מאכיל זה האסור לאכול (לעיל יא:). **תרומה כל חמש.** דאסור להפקיר קדשים בידים כל זמן שיכול לאוכלן (לעיל יא:). **ושורפין בתחלת שש.** דהא ודאי טעו בין שש לשבע (שם).

רבי יהודה אומר כותח וכל מיני כותח. אור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעלי עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסברו שמכרו בפסח ע"י נכרי אי נמי יסברו שנפסח מכרו ישראל לנכרי ולכן אוסר ר' יהודה למכור כותח לנכרי וא"ש לף לר"ת דמפרש בריש אלו עוברים (לקמן מב.) דמותר להשהות כותח בפסח[א]:

חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אף **לאחר** זמנו. וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבעינן אחר לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה בפ"ק (דף טו:) **עבר** זמנו אסור בהנאה **פשיטא**. לש"י ל"ג פשיטא דהא רבי יוסי הגלילי פליג ושרי חמץ בהנאה כל שבעה ואין לפרש פשיטא דאסור בהנאה מדיוקא דריש[ב] לדרך התנא בכמה מקומות לכפול את דבריו ועוד דלא משני שפיר[ג] ונראה דפריך פשיטא משום דתנא בפ"ק (דף יא:) דשורפין חמץ[ד] אלמא אסור בהנאה דלר' יוסי הגלילי א"ל לשורפו אלא יריצנו לפני כלבו או ימכרנו לנכרי[ה]:

בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה. משום דלר' יהודה דאמר חמץ בשריפה אפרו מותר דתניא בפ' בתרא דתמורה (ד' לד.)[ו] כל הנשרפין אפרן מותר וקס"ד בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה[ז] אבל לרבנן דאין מצותו בשריפה[ח] והוי[ט] מן הנקברים דאמרינן בפרק בתרא דתמורה אפרן אסור ופשיטא לדידהו דבהדי דקשריף ליה אסור ליהנות ממנו[י]:

כל מקום שנאמר **לא יאכל**. וא"ת יהא כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה[כ] וכי תימא אין הכי נמי א"כ נקמן (דף כג:) דבעי מאי איכא בין חזקיה לר' אבהו לימא דאיכא ביניייהו הא ואו"י דלא יאכל ולא תאכל דלפינן מלא תאכלו אבל כי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו:

ליכתוב רחמנא תתנה ואכלה ומכור. משמע דאי הוי כתב הכי לא הוה דרשינן אלא כר"מ וכן באיזהו נשך (ב"מ סא.) גבי נשך ותרבית וא"ל דאמרי' בקדושין (ד' נב:) ורבנן אי ס"ד כרבי יוסי הגלילי ליכתוב רחמנא תפנה שיבה תקוט והדרת פני זקן[א] היינו משום דלשון והדרת לא שייך אמפני[ב] ולשון פני לא שייך אתקוט[ג] והנך קראי דאין להן הכרעה אאת אחרוב מחר משוקדים וקס (יומא ד' נג.) אין עניים לכאן דהתם מצי קאי אדלעיל או אלתחת[ד] אבל הכא תרוייהו לא מצי קיימי אגר לחודיה או אנכרי לחודיה[ט] ובפ"ב דזבחים (ד' כד.) פליגי תנאי גבי ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן איכא דמוקי אצבעו אלקיחה ולא אתניה משום דפשטיה דקרא קאי אלקיחה דלפניו ואיכא דמוקי לה אתניה דלאחריו ולא אלקיחה משום דמשכחת בדוכתא אחרינא ולקחת מדם הפר ונתת על קרנות המזבח באצבעך דקאי אצבע אתניה ואיכא דמוקי לה אתרוייהו משום דמשמע ליה אלקיחה כפשטא דקרא ואתניה נמי כדמוכח בקרא אחרינא[ט]:

בשלמא לרבי מאיר. תימה לר"מ נמי יקשה דהא איצטריך לאקדומי נתינה דגר[ט] ותי' ר"י דודאי אי לא הוה כתב קרא כל עיקר הוה ידעינן מסברא לאקדומי אבל השתא דכתב נתינה תתנה ואכלה ומכור[י] אי לא הוה כתב אז ה"א דאתא למידרש שאין צריך להקדיש[יא] וצריך ליכתב נמי גר ונכרי דאי לא הוה כתב אלא גר הוה אמינא דאתא למעוטי נתינה דנכרי ואי הוה כתוב נכרי לחודיה הוה אמינא דאתא למעוטי מכירה דגר[יב]:

אותו

ר' יהודה בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם לפסח: ומותר בהנאה: פשיטא לא צריכא שחרכו קודם זמנו וקמ"ל כדרבא[א] דאמר רבא[ב] חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אפילו לאחר זמנו: עבר זמנו אסור בהנאתו: פשיטא[ג] לא צריכא לשעות דרבנן[ד] דאמר רב גידל אמר רב חייא בר יוסף א"ר יוחנן[ה] המקדש משש שעות ולמעלה אפילו בחיטי קורדניתא אין חוששין לקדושין: ולא יסיק בו תנור וכירים: פשיטא לא צריכא[ו] לר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה סלקא דעתך אמינא הואיל ואמר ר' יהודה מצותו בשריפה בהדי דקא שריף ליה[ז] ליתהני מיניה קמ"ל: אמר חזקיה[ח] מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר[ט] לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה טעמא דכתב רחמנא לא יאכל חמץ הא לא כתב לא יאכל הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע ופליגא דר' אבהו[י] דא"ר אבהו[יא] כל מקום שנאמר לא יאכל לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה[יב] (משמע) עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה[יג] דתניא[יד] לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה או מכור לנכרי וגו' אין לי אלא לגר בנתינה ולנכרי במכירה לגר במכירה מנין ת"ל לגר אשר בשעריך תתננה או מכור לנכרי בנתינה מנין תלמוד לומר תתננה ואכלה או מכור לנכרי נמצאת אומר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה דברי ר' מאיר[טו] ר' יהודה אומר[טז] דברים ככתבן לגר בנתינה ולנכרי במכירה מאי טעמא דרבי יהודה אי סלקא דעתך כדאמר ר' מאיר ליכתוב רחמנא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ומכור או למה לי שמע מינה לדברים ככתבן ור' מאיר[יז] או להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי ורבי יהודה הא לא[יח] צריך קרא כיון דגר אתה מצווה להחיותו ונכרי אי אתה מצווה להחיותו לא צריך קרא סברא הוא בשלמא לר' מאיר דאמר אחד גר ואחד נכרי בין במכירה בין בנתינה מדאיצטריך קרא למישרא נבילה בהנאה הא כל איסורין שבתורה אסורין בין באכילה בין בהנאה אלא לרבי יהודה דאמר לדברים ככתבן הוא דאתא הא כל איסורים שבתורה מנא ליה דאסורין בהנאה נפקא ליה[3] מלכלב תשליכון אותו

אותו

לר' אבהו אליבא דרבי יהודה מנא ליה דילמא אי פרט דנבלה לאו למשרייה בהנאה אתא דלא איצטריך אלא לאחמיר ולומר דלנכרי במכירה ולגר בנתינה דאי לא כתביה הוה אמינא כל הנאות מותרות בה: **נפקא ליה**. לרבי אבהו ואליבא דרבי יהודה מדכתב בטרפה לא תאכלו ומיעט בה לכלב תשליכון אותו: אותו

ר' יהודה אומר כותח וכל מיני כותח. מור"י בשם ר"ת דר"י אתי כב"ה ואסר בכותח משום דשם בעלי עליו ויודעים שהוא כותח של פלוני ויסברו שמכרו בפסח ע"י נכרי אי נמי יסברו שנפסח מכרו ישראל לנכרי ולכן אוסר ר' יהודה למכור כותח לנכרי וא"ש לף לר"ת דמפרש בריש אלו עוברים (לקמן מב.) דמותר להשהות כותח בפסח[א]:

חרכו קודם זמנו מותר בהנאה אף **לאחר** זמנו. וכגון שנפסל מלאכול לכלב דבעינן אחר לא הוי שרי דומיא דפת שעיפשה בפ"ק (דף טו:) **עבר** זמנו אסור בהנאה **פשיטא**. לש"י ל"ג פשיטא דהא רבי יוסי הגלילי פליג ושרי חמץ בהנאה כל שבעה ואין לפרש פשיטא דאסור בהנאה מדיוקא דריש[ב] לדרך התנא בכמה מקומות לכפול את דבריו ועוד דלא משני שפיר[ג] ונראה דפריך פשיטא משום דתנא בפ"ק (דף יא:) דשורפין חמץ[ד] אלמא אסור בהנאה דלר' יוסי הגלילי א"ל לשורפו אלא יריצנו לפני כלבו או ימכרנו לנכרי[ה]:

בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה. משום דלר' יהודה דאמר חמץ בשריפה אפרו מותר דתניא בפ' בתרא דתמורה (ד' לד.)[ו] כל הנשרפין אפרן מותר וקס"ד בהדי דקשריף ליה ליתהני מיניה[ז] אבל לרבנן דאין מצותו בשריפה[ח] והוי[ט] מן הנקברים דאמרינן בפרק בתרא דתמורה אפרן אסור ופשיטא לדידהו דבהדי דקשריף ליה אסור ליהנות ממנו[י]:

כל מקום שנאמר **לא יאכל**. וא"ת יהא כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה[כ] וכי תימא אין הכי נמי א"כ נקמן (דף כג:) דבעי מאי איכא בין חזקיה לר' אבהו לימא דאיכא ביניייהו הא ואו"י דלא יאכל ולא תאכל דלפינן מלא תאכלו אבל כי כל אוכל לא ילפינן מלא תאכלו:

ליכתוב רחמנא תתנה ואכלה ומכור. משמע דאי הוי כתב הכי לא הוה דרשינן אלא כר"מ וכן באיזהו נשך (ב"מ סא.) גבי נשך ותרבית וא"ל דאמרי' בקדושין (ד' נב:) ורבנן אי ס"ד כרבי יוסי הגלילי ליכתוב רחמנא תפנה שיבה תקוט והדרת פני זקן[א] היינו משום דלשון והדרת לא שייך אמפני[ב] ולשון פני לא שייך אתקוט[ג] והנך קראי דאין להן הכרעה אאת אחרוב מחר משוקדים וקס (יומא ד' נג.) אין עניים לכאן דהתם מצי קאי אדלעיל או אלתחת[ד] אבל הכא תרוייהו לא מצי קיימי אגר לחודיה או אנכרי לחודיה[ט] ובפ"ב דזבחים (ד' כד.) פליגי תנאי גבי ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן איכא דמוקי אצבעו אלקיחה ולא אתניה משום דפשטיה דקרא קאי אלקיחה דלפניו ואיכא דמוקי לה אתניה דלאחריו ולא אלקיחה משום דמשכחת בדוכתא אחרינא ולקחת מדם הפר ונתת על קרנות המזבח באצבעך דקאי אצבע אתניה ואיכא דמוקי לה אתרוייהו משום דמשמע ליה אלקיחה כפשטא דקרא ואתניה נמי כדמוכח בקרא אחרינא[ט]:

בשלמא לרבי מאיר. תימה לר"מ נמי יקשה דהא איצטריך לאקדומי נתינה דגר[ט] ותי' ר"י דודאי אי לא הוה כתב קרא כל עיקר הוה ידעינן מסברא לאקדומי אבל השתא דכתב נתינה תתנה ואכלה ומכור[י] אי לא הוה כתב אז ה"א דאתא למידרש שאין צריך להקדיש[יא] וצריך ליכתב נמי גר ונכרי דאי לא הוה כתב אלא גר הוה אמינא דאתא למעוטי נתינה דנכרי ואי הוה כתוב נכרי לחודיה הוה אמינא דאתא למעוטי מכירה דגר[יב]:

אותו

ודרוש לתרוייהו אנכרי, דאי לדברים ככתבן אמי, דלעובד כוכבים אסור לתתנה, הכי אינעי ליה למכתב תתנה ואכלה לגר אשר בשעריך או מכור לנכרי, דלא מצי לאוקומי קרייה דנתינה לנכרי (שם) מדכתיב מכירה ומינה באמלע, שמע מינה אחד מכירה ואחד נתינה קיימי בין לגר ובין לעובד כוכבים, דאי דוקא כתיב הוה ליה למכתב הכי תתננה לגר ומתכרנה לעובד כוכבים (חולין קיד:). **לגר בנתינה ולנכרי במכירה**. אבל בנתינה אסור לתן לו שום מתנה (ע"ז כ.). **להקדים נתינה דגר למכירה דנכרי**. אם יש גר בשעריך לא יתכרנה לעובד כוכבים, ולהכי אחד גר ואחד גוי בין במכירה בין בנתינה, ר' יהודה אומר דברים ככתבן, כלומר כדכתיב קרא לגר במתנה ולגוי במכירה. ואמרינן בשלמא לר' מאיר דאמר הגוי והגר דינם אחד הוא התורה התירה לך, אמרינן מדאצטריך קרא למישרא נבלה בהנאה, מכלל דשאר איסורין שבתורה אסורין אפילו בהנאה, אלא לר' יהודה דאמר דברים ככתבן, כלומר לא איצטריך קרא אלא למיסר מתנה דגוי ומכירה דגר ולגופיה הוא דאתא, שאר אסורין שבתורה מנא ליה דאסירי בהנאה. ואמרינן מהאי קרא נפקא ליה. ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו.

ג א מיי' פ"ג מהל' חמץ הלכה יא סמג עשין סט טוש"ע או"ח סי' תמה ס"ב וסי' תמג סעיף ט:
ד ב מיי' פ"ז מה שם הל' ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ח:
ג [מיי' פ"ה מהל' איסורי הל' ח טוש"ע יה"ד סי' כח סעי' כא]:
ה ד מיי' פ"ג מהל' חמץ הלכה ב:
ו ה מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קלט:
ז ו מיי' פ"י מהל' ע"ז הלכה ד [וכ"ג מהל' זמירה ומתנה הל' יא]:

מוסף תוספות

א. דהכא אין הטעם שלא יאמרו שהוא משהה כותח שלו בביתו של נכרי בפסח אלא כדפי' וכשיסמכור אותו הנכרי בפסח יאמרו ישראל מוכרו על ידו א"נ יסברו שבפסח עצמו מכרו הישראל לנכרי. תוס' שאנ'.
ב. דקתני כל שעה שמותר לאכול מותר בהנאה הא שעה שאסור לאכול אסור בהנאה. שם. ג. דהא שמעינן נמי מרישא. שם.
ד. בתחלת שש. שם.
ה. וא"כ כל פרקין דלעיל לא אתיא כר' יוסי הגלילי אף נמי האי פירקין. תוס' ר"פ. ו. [ד]הוה ליה כאפר. מי' רבינו דוד. ז. אלא מפזר וזורה לרוח או מטיל לים. תוס' שאנ'. ח. כמו. שם.
ט. דאם אפרן אסור כ"ש להסיק שהוא אסור, ואוקימנא דאפילו לר"י אסור דאע"ג דאפרן מותר, קודם הגיע לאפר אסור דיש שבח עצים בפת. מהר"ם מלגזאי. י. וכל איסור אכילה יש אסור הנאה במשמע. שם.
יא. והשתא מאי קשיא להו והא בשמעתין משמע וכו' דהוי כאילו כתיב פעמיים דנדרוש לפניו ולאחריו. תוס' שאנ'.
יב. דגבי הידור שייך למיכתב פני כדכתיב פני זקנים לא נהדרו. שם.
יג. אלא מפני כדכתיב לא אוכל לקום מפניך. שם. ומוכחא מילתא דכל חד לגופיה. מהר"ם מלגזאי.
יד. [ו]לשון המקרא מיושב, הלכך אין לנו לומר דקאי אתרוייהו. תוס' הרא"ש. טו. ואין לומר דקאי כל חד וחד אדסמיך ליה דא"כ הו"ל למיכתב לגר תתננה ואכלה ולנכרי תמכרנה או ליכתב תתננה ואכלה לגר או מכור לנכרי ומדכתיב נתינה ומכירה באמצע מכלל דקאי אתרוייהו. שם. טז. וא"כ כל איסורין שבתורה שאסורין בהנאה מנליה. תוס' ר"פ. יז. ללמד בעלמא איסור הנאה. תוס' טולין קיד: יח. [אבל] עיקר קרא להיתר הנאה קא אתי. תוס' הרא"ש. יט. כיון שהוא מצוה להחיותו. תוס' שאנ'.

רבינו חננאל

ר' יהודה בן בתירא אומר כותח וכל מיני כותח אסור למכור שלשים יום קודם לפסח. **והלכתא** כסתמא דמתני'. ואם חרכו לפני זמנו, מותר בהנאתו אפילו לאחר זמן איסורו. **עבר זמנו אסור בהנאתו**. אוקימנא בזמן איסורו משש שעות ולמעלה. תנן סתמא כרב המקדש משש שעות ולמעלה בחטים שניתן בהם מים אפילו בחיטי קורדניתא שהן חזקות ולא מחמצי הייא. אין חוששין לקדושין. אמר חזקיה מנין לחמץ בפסח שאסור בהנאה שנאמר **לא יאכל חמץ לא יהא בו היתר אכילה**. ומתוך דבריו שמענו דכל איסורין דלא כתיב בהו לא יאכל מותרים בהנאה. ופליגא דר' אבהו, דאמר כל היכא דכתיב לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אסור בין באכילה בין בהנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. וחלקו במקרא הזה, ר' מאיר אומר אחד גר ואחד גוי בין במכירה בין בנתינה, ר' יהודה אומר דברים ככתבן, כלומר כדכתיב קרא לגר במתנה ולגוי במכירה. ואמרינן בשלמא לר' מאיר דאמר הגוי והגר דינם אחד הוא התורה התירה לך, אמרינן מדאצטריך קרא למישרא נבלה בהנאה, אלא לר' יהודה דאמר דברים ככתבן, כלומר לא איצטריך קרא אלא למיסר מתנה דגוי ומכירה דגר ולגופיה הוא דאתא, שאר אסורין שבתורה מנא ליה דאסירי בהנאה. ואמרינן מהאי קרא נפקא ליה. ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו.

ז א מיי' פ"ג מהל' חמץ הלכה יא סמג עשין סט טוש"ע או"ח סי' תמה ס"ב וסי' תמג סעיף ט:
ד ב מיי' פ"ז מה שם הל' ט סמג שם טוש"ע או"ח סי' תמג סעיף ח:
ג [מיי' פ"ה מהל' איסורי הל' ח טוש"ע יה"ד סי' כח סעי' כא]:
ה ד מיי' פ"ג מהל' חמץ הלכה ב:
ו ה מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' טו סמג לאוין קלט:
ז ו מיי' פ"י מהל' ע"ז הלכה ד [וכ"ג מהל' זמירה ומתנה הל' יא]:

תורה אור השלם

1. וְיֹאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְיָ אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ:
שמות יג ג
2. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאָכְלָה אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ:
דברים יד כא
3. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיֻן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ:
שמות כב ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' כדרבה דאמר רבה מרכו קודם זמנו: (ב) שם לא גריסא אלא לר' יהודה: (ג) רש"י ד"ה ה"ג עבר זמנו וכו' דרבנן ולא גרסינן כל"ל:

גליון הש"ס

גמ' ליתהני מיניה קס"ל. עי' לעיל דף ה' ע"א תד"ה ואומר: תום' עבר זמנו וכו' דדרך התנא. עי' עירובין ל' ע"ב תד"ה ולימרוס עליה. ועיין לקמן ל"ה ע"ב ול"ע:

מוסף רש"י

כותח. נותנין בו חמץ כדאמרינן בלו עוברין ואינו עשוי לאכול יחד אלא לנטול בו ואינו כלה עד זמן מרובה (שבת יט.). שלשים יום. משמתמלין לדרוש בהלכות הפסח אלה אוהבת פסח עליו (שם). המקדש משש שעות ולמעלה. מתחלת שם דאיסורא דרבנן הוא (לעיל ז.). הפקיעו ממונו (שם). עד שיפרט לך הכתוב. שהוא מותר בהנאה, כדרך שפרט לך בנבלה. שאע"פ שלא כתב לך אלא לא תאכל, הוצרך לפרט בה היתר הנאה, הא כל מקום שלא פירש לך בה היתר הנאה הוי במשמע איסור הנאה אלא תאכל (חולין קיד: וכע"ז קדושין נו: וב"ק מא.). לגר אשר בשעריך. גר תושב שקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, ונבילה מותרת לו ואתה מצוה להחיותו לכתיב בגר תושב (ויקרא כה) ומי עמך (ע"ז כ.). ת"ל לגר אשר בשעריך תתננה או מכור. וקאי אגר לגעיל מעיה לגר תתננה ואכלה או מכור (שם). ת"ל תתננה ואכלה או מכור לנכרי.

(ד) גמ' יוסי הגלילי אומר. מתוך דבריו שמענו דכל איסורין דלא כתיב בהו לא יאכל מותרים בהנאה. ופליגא דר' אבהו, דאמר כל היכא דכתיב לא יאכל לא תאכל לא תאכלו, אסור בין באכילה בין בהנאה, עד שיפרט לך הכתוב כדרך שפרט בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. וחלקו במקרא הזה, ר' מאיר אומר אחד גר ואחד גוי בין במכירה בין בנתינה, ר' יהודה אומר דברים ככתבן, כלומר כדכתיב קרא לגר במתנה ולגוי במכירה. ואמרינן בשלמא לר' מאיר דאמר הגוי והגר דינם אחד הוא התורה התירה לך, אמרינן מדאצטריך קרא למישרא נבלה בהנאה, מכלל דשאר איסורין שבתורה אסורין אפילו בהנאה, אלא לר' יהודה דאמר דברים ככתבן, כלומר לא איצטריך קרא אלא למיסר מתנה דגוי ומכירה דגר ולגופיה הוא דאתא, שאר אסורין שבתורה מנא ליה דאסירי בהנאה. ואמרינן מהאי קרא נפקא ליה. ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו.

אותו אתה משליך כו' כל איסורין. שנאמר בהן לא תאכל כגון זה ומדאיצטריך קרא למשריה לא מצי למילף טעמא דאי לאו אותו הוה אמינא קרא למצותיה איצטריך שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ונאמר במגיהים לא יאכל לשונו (שמות יא) לפיכך הקפידה תורה ליתן שכרו ונכבד [שכר][1] הכלב מן העובד כוכבים שהגבלה ימכור לנכרי וטרפה לכלב: **ור"מ.** דנפקא ליה איסור הנאה בשאר איסורים מדפרט בגבילה בשלמא פרט היתר דטרפה לגופיה איצטריך למיפרט בה היתר משום דאי לאו דפרט ביה הוה אמינא ליתסר בהנאה אלא אותו למה לי. ומשני לאיסור הנאה חולין שנשחטו בעזרה דנפקא לן[2] בהו איסור אכילה מדכתב (דברים יב) כי ירחק ממך המקום וזבחת ואכלת בריחוק מקום דהיינו חוץ למחנה שכינה אתה זובח ואוכל ואי אתה זובח ואוכל בקרוב מקום [3]ומשום דאין מפורש בהן לאו בהדיא באכילה איצטריך למילף להו איסור הנאה מהכא והכי משמע אותו שנאסר משום חוץ למחילה אתה משליך לכלב דהא מהאי קרא ובשר בשדה טרפה נפקא לן איסור מחילה כגון הושיט העובר את ידו בשעת שחיטה בפרק בהמה המקשה לילד (חולין מח:) אבל יש לך אחר הנאסר ומשום מחילה ואי אתה משליכו לכלב ואיזה זה זה חולין שנשחטו בעזרה: **חולין שנשחטו בעזרה.** דאסירי בהנאה לאו דאוריתא. בפרק שני דקדושין (דף נח.) איפליגו בה: **שולח אדם ירך לנכרי.** ולא מצרכינן ליטול גידה ולא גזרינן שמא ירמה ישראל חבירו כשיתננה לו וילך ויקנה אותה מן הנכרי וכסבור שניטל גידה הוא ומתחת יד ישראל יצתה ויאכלנה בגידה: **מפני שמקומו ניכר.** אם הוא נטול ואם לאו. שמעינן מינה מיהא דגיד מותר בהנאה וקשיא לר' אבהו: **היא והלבה וגידה הותרה.** לפיכך כל חלב וכל גיד מותרין בהנאה שהן בכלל לגר אשר בשעריך תתננה ואכלנה[4] שגם הן קרויין עמה נבלה והרי לך היתר הנאה בלאו דגיד ל"ש נבילה ול"ש כשירה: **הניחא למ"ד יש בגידין.** דאיסור נותן טעם בשר הרי הוא בכלל נבילה: **אלא למ"ד אין בגידין.** דאיסור נותן טעם בשר אם נתבשלו עם הבשר אלמא לאו טעם בשר אית בהו ולאו נבילה מיקרו אלא כעצמות הן עץ בעצמה ולא אישתרי בכלל נבילה ועץ הוא והתורה חייבה עליו מאי איכא למימר. ופלוגתייהו בגיד הנשה(חולין צט:): **ור"ש פוטר.** לגמרי. מבהמה טמאה פטור דקסבר אין בגידין נותן טעם בשר ומגיד נמי פטור דכי אזהריה רחמנא אגיד איכא דבשרה מותר דהיינו בהמה טהורה דהכי משמע גיד לא תאכל הא בשר אכול אבל טמאה לא אזהיר על גידה והכי מפרשי' לה בגיד הנשה(שם קא.). ולרבי שמעון הכי נמי דאסור גיד דטהורה אפילו בהנאה אלמא לא תאכלו איסור הנאה משמע וכשהותרה נבילה בהנאה היא לא הותרה לר"ש דלאו בכלל נבילה היא אבל לרבי יהודה מותר משום דקסבר יש בגידים נותן טעם כדקתני רבי יהודה מחייב שתים הלכך גיד בכלל בשר וכשהותרה נבילה הותרה גם היא: **אלו ואלו.** שיני דם חטאות הפנימיות הנשפכין על יסוד מערבי של מזבח החיצון ושיני דם חטאות החיצונות הנשפכין על יסוד דרומי יוצאין מן היסוד לרצפה דרך שני נקבים קטנים: **ומתערבין באמה.** סילון שהיה עובר בעזרה: **ויוצאין לנחל קדרון.** כמו לנחל איתן (דברים כא) עמק: **לגניס.** בעלי גנות לזבל: **ומועלין בהן.** כלומר אסור להנות מהן בלא דמים מפני שהן של הקדש. מכל מקום דם מותר בהנאה: **למיס המזבח.** שאסורות בהנאה שהרי קדש הן שקדשו בכלי שרת וכתיב (שמות ג) כל הנוגע בהם יקדש: ולחזקיה

ולחזקיה

[1]אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה [2]א"ור' מאיר אותו אתה משליך לכלב ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה ואידך [3]חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא היא מתיב רבי יצחק נפחא והרי גיד הנשה דרחמנא אמר [1]על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה [2]ותנן [2]שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכו מפני שמקומו ניכר קסבר ר' אבהו [3]כשהותרה נבילה היא והלבה וגידה הותרה הניחא למאן דאמר יש בגידין בנותן טעם אלא למאן דאמר [3]אין בגידין בנותן טעם מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר אין בגידין בנותן טעם רבי שמעון דתניא [3]האוכל מגיד הנשה של בהמה טמאה רבי יהודה מחייב שתים ורבי שמעון [4]פוטר רבי שמעון הכי נמי דאסר בהנאה דתניא גיד הנשה [5]מותר בהנאה דברי רבי יהודה ורבי שמעון אוסר והרי דם דרחמנא אמר [2]כל נפש מכם לא תאכל דם ותנן [3]אלו ואלו מתערבין באמה [4]ויוצאין לנחל קדרון ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בו שאני דם דאיתקש למים דכתיב [3]לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים מה מים מותרין אף דם מותר ואימא כמים המתנסכים על גבי המזבח אמר רבי אבהו כמים רוב מים מידי רוב מים כתיב אלא אמר רב אשי כמים הנשפכין ולא כמים הניסכין ואימא כמים הנשפכין לפני ע"ז התם נמי ניסוך איקרי דכתיב [4]ישתו יין נסיכם

[ח] א מיי' פ"ג מהלכות שחיטה הלכה כז:
ח ב מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' יד סמג לאוין קלט טוש"ע י"ד סי' סה סעיף יא:
ט ג מיי' פט"ו מה"ע הל' יז סמג לאוין קעט טוש"ע שם סעיף ט:
י ד מיי' פ"ל שם הלכה יא ופ"מ הלכה ה:
יא ה מיי' פ"ח שם הל' (טו) [יד] טוש"ע שם ס"י:
יב ו מיי' פ"ג מהלכות מעילה הלכה יא:

גליון הש"ם

גמ' ור"מ אותו אתה משליך לכלב. תמוה לי דלמא מה דאמר' ר"מ דאמר גר ואחד נכרי בין במכירה ובין בנתינה היינו לפי האמת דכתיב אותו דאי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתור' ממילא אצטריך קרא גבי נבילה לגר אשר בשעריך לתתיר נבילה בהנאה מש"ה לא אמר לנכרים ככתבן כיון דלא מייתר קרא. אבל אלו לא היה כתוב אותו אדיודוק מקרא דנבילה דלא תאכל איסור הנאה משמע היינו אומרים בתמת דמיתור' דקרא אתי לנכרים ככתבן וצ"ע: רש"י ד"ה בהן לאו וכו'. ק"ל הא מכל מקום נילף מקרא דלא תאכל כל תועבה דגם הנאה במשמע לר"מ. וכן קשה לר"י דס"ל חולין שנשחטו בעזרה לאו דאוריית' דלפירוש רש"י דשחיטתו דאורי' ליתסר בהנאה משום לא תאכל כל תועבה וצ"ע: **תוס'** ד"ה ור' שמעון וכו' שהוא במוכרו לו. עי' עירובין סד ע"ב תוס' ד"ה ולמדנו: **בא"ד** היכי מצי אתיא בר"י. תמוה לי הא זהו ליכא קושי' כ"כ די"ל דמתני' דיקן ס"ל כר"י מה דג"ר מותר בהנאה אבל בזה לא ס"ל כר"י דמתני יעקב נאסר. ואמאי לא הגלינו קושיתם יותר דאף ס"ל לר"י דבסותרה נבילה היא ותלבה וגידה הותרו הא ע"כ דלגר אשר בשעריך לא קאי אגיד דהא אסור משום לפני עור וצ"ע: **בא"ד** א"נ חזקיה לא סבר בר"ש. עי' חולין ל"ה ע"ב תד"ה למשרי:

רבינו חננאל

דרייקינן אותו אתה משליך לכלב, פירוש זה מותר לך בהנאה, שהרי אתה משליכו לכלבך ואינך משליך שאר כל איסורין שבתורה, אלא אסורין לכלבך, ור' מאיר, אותו אתה משליך לכלב ומותר בהנאה ואינך משליך חולין שנשחטו בעזרה, וקרא בנבילה למיסר כל איסורין בהנאה הוא דאתא, ור' יהודה איסור חולין שנשחטו בעזרה אינו מן התורה. ומותבינן לר' אבהו הרי גיד הנשה דכתיב ביה על כן לא יאכלו והוא מותר בהנאה, דתנן שולח אדם ירך שגיד הנשה בתוכה וכו'. ושנינן קסבר ר' אבהו כשהותרה הנבלה היא וחלבה וגידה הותרה, כי הנבלה כמות שהיא

מוסף תוספות

א. דרשינן לאסור כל דבר שיצא חוץ למחיצתו וכגון הוציא העובר את ידו לחוץ

מוסף רש"י

ואי אתה משליך לכלב חולין שנשחטו בעזרה. ואכי משמעמי חולין מיעיה, דלמא מאי קרא מיהי בשאר היולא חוץ למחילתו, כגון עובר שהוציא את ידו בשחיטת אמו יכולין לה מהאי קרא לאיסורא, ובשר בשדה כגון שיצא בשר חוץ למחילתו בגלוי כשדה שאין לו מחילה, הרי הוא כטרפה ולא תאכלנו, ומיעט בפיקיה לכלב משליכן אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה, ולרש"י הכי אותו הוא דנאסר ביציאת מחילה ולכלב משליכן אותו דמותר בהנאה, ולא חולין שנשחטו בעזרה הנאסרין ע"י כניסת מחילה, דאסורין אף בהנאה (קדושין נח:). **שולח אדם ירך לנכרי.** ואין חוששין שמא יחזור וימכרנה לישראל ואכלנה בגידה, דכיון דשלמה היא מקומו של גיד הנשה היה ניכר אם נחטט אחמה, והלוקח מצין שלא ניטל ונטלו (חולין צג). **אלו ואלו.** דמיס המיצוים ודמיס הפנימיים שמייחן נשפכין על יסוד מזבח המיצון והן יורדין מן היסוד לרצפה (ע"ז מד. וכביר"ז יומא נח:). **מתערבין באמה.** סילון שבעזרה היולא לנחל קדרון (יומא שם). **לגננין.** בעלי גנות (שם) לזבל גנותיהן (ע"ז שם). **ומועלין בו.** יש בהן איסור ליהנות בלא דמים (יומא שם) לאו קרבן מעלה קאמר, דאין מעילה בדם קדשים, כדאמרינן בפרק הוציאו לו, אלא אסור ליהנות מהן אלא בדמים (ע"ז שם).

בחלבה וגידה הותרה להמכר לנכרי מאיר ורבי שמעון מועלין בו מן התורה אלא ה"ג מאי טעמא אין מועלין ואמתני' קאי דקתני דס בתחלה אין מועלין בו: **מה מים מותרים אף דם מותר.** אף על גב דדם קדשים שאין נשפך כמים לא הוקש למים מ"מ כיון דמשמע קרא בדם חולין דשרי בהנאה ולא תאכל דידיה היינו אכילה ולא הנאה הוא הדין לדם קדשים ואף על גב דאיכא תרי לאוי חד לדם חולין וחד לקדשים מ"מ גילוי מילתא בעלמא הוא דכולהו לאוי דדם הוי איסור אכילה דוקא[5]: **ואימא כמים הניסכים על גבי המזבח.** לא פריך למילף שיהא דם אסור בהנאה דממילא ידעינן מלא תאכל אלא כלומר מהכא לא מצי למילף דשרי בהנאה[6]: ואכר

[1]אותו אתה משליך לכלב. דכתיב ביה לא תאכלו. תוס' שאנץ. ד. שדוחק לומר סבר לה כר' יהודה. שם. ה. כדמשני לעיל גבי גיד. תוס' הרא"ש. ו. הואיל ויכול לקרוש. שם. ז. א"כ קשה דר"ש אדר"ש. שם. ח. אמר עולא אמר קרא ואני נתתיו לכם שלכם הוא. שם. ט. דמצי למימר דמים דקרא לאו במים המותרים מיירי. תוס' שאנץ.

[1]א. דמיס המיצוים ודמיס הפנימיים. ב. אבל שאר אומות לא. תוס' הרא"ש. ג. דכתיב ביה לא תאכלו. תוס' שאנץ. ד. שדוחק לומר סבר לה כר' יהודה. שם. ה. כדמשני לעיל גבי גיד. תוס' הרא"ש. ו. הואיל ויכול לקרוש. שם. ז. א"כ קשה דר"ש אדר"ש. שם. ח. אמר עולא אמר קרא ואני נתתיו לכם שלכם הוא. שם. ט. דמצי למימר דמים דקרא לאו במים המותרים מיירי. תוס' שאנץ.

דתנן ונמכרין לגננין לזבל ומועלין בהן. ודחינן שאני דם דאיתקש למים שנאמר על הארץ תשפכנו כמים כר'.

ואבר מן החי לבני נח. תימה כיון דבאבר מן החי של נכרי מיירי כדאמר בפ״ק דמסכת ע״ג (דף ו:ט) מדקתני לא יושיט ולא קתני לא יתן ג״כ היכי דייק דשרי בהנאה אי לאו לפני עור [א] וי״ל דכיון דבאבר היה אסור להושיט דאסור להשתכר באיסורי הנאה אף על גב דליעבד שכרו מותר כדמשמע בפ׳ בתרא דמס׳ ע״ז (ד׳ סב.) מכל מקום אסור לכתחלה [ב] ובחנם נמי אסור דמה שמחזיק לו העכו״ם טובה משיב כמשתכר והא דאמר בסוף אלו מציאות׳ (ב״מ לב:) גבי אם היתה טעונה יין וסף אין זקוק לה ואי אמרת נער בעלי חיים דאורייתא אמאי אין זקוק לה אע״ג דחשיב כמשתכר באיסורי הנאה ואסור אפילו בחנם מ״מ כיון דאיכא מתכוון שיחזיק לו טובה ומשום נער בעל חיים משיב כמו [ג] לא אפשר ולא מיכוון דשרי מ״נ אין זקוק לה משמע ליה אפילו שלא בפני נכרי דאין מחזיק לו טובה:

סלקא דעתך אמינא בשרו אין עורו לא. וא״ת לישתוק מעורו [ד] ומבשרו ויש לומר דאיצטריך בשרו אע״ג דעבדיה כעין בשר [ד] ומאן דלית ליה הא דרשה בפ׳ שור שנגח ד׳ וה׳ (ב״ק מא.) אתא לדרשה אחרינא [ה]: **מנין שלא יצבע.** וא״ת כיון דנפקא לן דאסור בהנאה [ו] אמאי איצטריך לאסור בצביעה והדלקה [ז] ואור״י דס״ד דבצביעה לא חשיב הנאה דלא הוי אלא חזותא בעלמא כדאמר בהגחל (סס קא. וסס) אהך מילתא גופא [ד] וכן הדלקה סלקא דעתך דשריא כיון דהוי דרך ביעורו [ח] ונמ״ל [ט] אין שבח עניס בפת דשרי עניס בהדלקה [י] הא דאסר קרא הכא היינו בשמן דהוי בעין כשדולק בגר אבל עניס נעשה גחלים והשלהבת בא מן הגחלים ואם תאמר אמאי איצטריך קרא גבי תרומה טמאה להתיר דדרשי׳ [יא] לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך דהכא איצטריך קרא למיסר [יב] ויש לומר דסלקא דעתך דילף ממעשר הקל דאסר ביה הבער׳ דכתיב לא בערתי ממנו כדאמר בפ׳ במה מדליקין (שבת כה. וסס) ומה מעשר הקל אמרה תורה וכו׳:

לכם למ״ל לדתניא. הקשה הר״י מקורבל אמאי איצטריך ג׳ ערלים ליכתוב תרי ערלים לצביעה והדלקה ועל כרחך אתי׳ לכם לנטוע לרבים דאי להיתר הדלקה אתא לא לכתוב לכם ולא חד מהנך ערלים ואסור מלא יאכל הנאה ומחד ערלים צביעה והדלקה אין קרא לאסור ואין לומר דמלא יאכל משמע לאסור אפילו לצביעה והדלקה ואי הוה כתיב לא יאכל וחד ערלים הוה אסרינן מלא יאכל כל הנאה וערלים לשום דרשה והא דמצרכי׳ קראי לצביעה והדלקה היינו משום דכתב לכם דלכם משמע להתיר כל הנאה ולהכי אי הוה כתיב תרי ערלים ולכם הוה אסרינן הדלקה אי אפשר לומר כן דמלא יאכל לא שמעינן לצביעה דהא חזותא בעלמ׳ הוא כדאמר בהגחל (ב״ק קא. וסס): לנטוע

ולחזקיה. דאמר לעיל [כא.] איסור הנאה דחמץ מלא יאכל הא לא תאכל ולא תאכלו לא משמע ליה הנאה: **למאי הלכתא איתקש דם למים.** למשרייה בהנאה ומהיכא תיתי לך דיתסרו. ומנבילה לא אותביינה לחזקיה למאי איצטריך קרא למשרייה דאי כר׳ יהודה סבר לדברים ככתבן הוא דאתא ואי כר״מ סבר לה איצטריך להקדיש בתינה דגר למכירה דנכרי: **לא תאכל הנפש עם הבשר.** בעוד שהנפש בו: בני נח נאסר להם אבר מן החי [יד] דכתיב (בראשית ט) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו: **לפני עור.** אלמא לא מיתסר אלא משום לפני עור לא תתן מכשול אבל בהנאה אחריתי כגון לכלב שרי: **נבלתי אכול הדם.** סיפיה דקרא לא תאכל הנפש וגו׳: **מה אבר מן החי אסור.** באיסור האמור בו אף דם מן החי אסו׳ באיסו׳ האמור בו כלומר כרת משום דם גמור מהו דתימא רק חזק לבלתי אכול הדם אחזמת מבקרך ומצאך דכתיב לעיל קלי ודם זביחה הוא דאסור אבל דם הקזה מותר: **ואיזה זה.** כלומר על איזה דם מן החי אסור משום דם הא דם הנפש כתיב על דם הקזה של בהמה שהנפש יוצאה בו. יש ד׳ מיני דמים בהיקז כדאמרינן בברייתות (דף כב.) בתחלה שותת ולבסוף מקלח וחמ״כ משמיר וסופו שותת יש מהן שאין הנשמה יוצאה בו ויש מהן שהנשמה יוצאה בו והתם תניא איזהו דם היקז שהנשמה יוצאה בו כל זמן שמקלח כו׳: **שאם שחטו כו׳.** והכי אמר קרא סקול יסקל השור ואי לא סקלו אעפ״כ לא יאכל את בשרו: **איסור הנאה לא משמע.** וקשיא אפילו לחזקיה וכ״ש לרבי אבהו: **ולהנך תנאי.** דבב״ק פ׳ שור שנגח (דף מא: ומב.) דמפקי ליה להאי נקי לדרשה אחרינא לאשמעי׳ דתם פטור מחצי כופר דקאמר נקי מחצי כופר אם המית אים דאילו מועד משלם כופר אם שלם והתם אפי׳ חצי כופר לא משלם ואיכא דמפיק ליה לדמי וולדות אם נגח אשה הרה ויצאו ילדיה: **ואידך.** דנפקא ליה הנאת עור מנקי: **אם לא דרש.** לריבוא דסבר לה כשמעון העמסוני שפירש כל אתים שבתורה לרבות כיון שהגיע לאת ה׳ שלהיך תירא אמר מה ארבה לירא עמו פירש מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש דמדהא לאו לרבוי אתא כולהו נמי לאו לרבוי אתו: **לרבות תלמידי חכמים.** שיהא מורא רבך כמורא שמים: **ולא יצבע בו.** כגון בקליפי אגוזים שהשמר אסור משום ערלה (קדושין נז.). **מנין שלא יהנה ממנו.** כגון שלא ליטבע בו בפרי הלאו ליטבע בו, כגון קליפי אגוזין, ושומר לפירי אסור כפירי (קדושין נז.). **ולא ידליק בו את הנר.** כגון מן השמן (שם).

לרבים

ולחזקיה למאי הלכתא איתקש דם למים לכדר׳ חייא בר אבא דאמר ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן [ו] מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שנאמר [1] לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים דם שנשפך כמים מכשיר שאינו נשפך כמים אינו מכשיר והרי אבר מן החי דכתיב [2] לא תאכל הנפש עם הבשר ותניא [3] רבי נתן אומר [ז] מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת״ל [3] ולפני עור לא תתן מכשול הא לכלבים שרי שאני אבר מן החי דאיתקש לדם דכתיב [2] רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש ולחזקיה למאי הלכתא איתקש אבר מן החי לדם אמר לך דם הוא דאיתקש לאבר מן החי מה אבר מן החי אסור אף דם מן החי אסור ואי זה [2] זה דם הקזה שהנפש יוצאה בו והרי שור הנסקל דרחמנא אמר [4] לא יאכל את בשרו [ח] ותניא [ג] ממשמע שנאמר [4] סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבלה אסורה באכילה ומה ת״ל לא יאכל מגיד לך הכתוב שאם שחטו לאחר שנגמר (את) דינו אסור אין לי אלא באכילה בהנאה מנין ת״ל [4] ובעל השור נקי מאי משמע שמעון בן זומא אומר כאדם שאומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו ואין לו בהם הנאה של כלום טעמא דכתב ובעל השור נקי דאי מלא יאכל איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע לעולם לא יאכל איסור אכילה ואיסור הנאה משמע ובעל השור נקי להנאת עורו הוא דאתא ואיצטריך ס״ד אמינא לא יאכל את בשרו כתיב בשרו אין עורו לא קמ״ל ולהנך תנאי דמפקי ליה להאי קרא לדרשה אחרינא לחצי כופר ולדמי וולדות הנאת עורו מנא להו נפקא להו מאת בשרו את הטפל לבשרו ואידך [7] את לא דריש [ט] כדתניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני [ט] היה דורש כל אתים שבתורה כיון שהגיע [5] לאת ה׳ אלהיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה עד שבא ר״ע ודרש את ה׳ אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים והרי ערלה דרחמנא אמר [6] ערלים לא יאכל ותניא [י] ערלים לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה [יא] מנין שלא יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת״ל וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל לרבות את כולם טעמא דכתב רחמנא וערלתם ערלתו ערלים הא לאו הכי הוה אמינא איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע לעולם לא יאכל משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה ושאני התם דכתיב לכם ואצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתב לכם שלכם יהא קמשמע לן ואלא השתא דכתיבי הנך קראי לכם למה לי לכדתניא [יב] לכם לרבות את הנטוע לרבים

נקי. שם. ד. [ח] ל״ל רש״י שם. אע״ג דעבדיה כעין בשר שחוטה בהכשר. ועיי״ש. ה. מחד רבוייא. תוס׳ ר״פ. ו. דכל הני בכלל לא יהנה הן. שם. ז. ז״ל הגמרא שם. אמר רבא הנאה הנראה לעינים אסרה תורה דתניא וכו׳ מנין שלא יהנה ממנו ולא יצבע בו וכו׳. ח. דסד״א הואיל והשמן מתבער בהדלקתו יהא מותר ליהנות ממנו בשעת ביעורו קמ״ל. מי׳ הר״ן. ט. נ״ל. וא״ת והיכי אמרינן הכא דהנאת כילוי אסירא, והא אמרינן וכו׳ דלרבנן דאמרי אין שבח עצים בפת לא משכחת לה עצים דאיסורא דאסורי אלא בשרשיפא וי״ל וכו׳. שם. י. [ו]משמע דאי לאו קרא שריא. תוס׳ ר״פ.

להביא את הנטוע לרבים שחייב בערלה, ר׳ יהודה אומר לכם פרט לנטוע לרבים.

נקי מבעי ליה דאסור אפילו להנאת עורו כו׳. והרי ערלה דכתיב ערלים לא יאכל כו׳, וקשיא לתרוייהו. ושנין לעולם לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, ואצטריך סלקא דעתך אמינא הואיל וכתב שלש שנים יהיה לכם (ערלים לא יאכל) הוה אמינא שלכם יהא ומותר בהנאה, קמ״ל הני קראי למיסר אפילו בהנאה. ואקשינן למה לי למכתב לכם להתיר ולמיהדר ומיכתב הני קראי למיסר. ואמרינן לעולם איסור הנאה מלא יאכל נפקא. ולכם מבעי ליה לכדתניא, דתניא לכם

עין משפט נר מצוה

יג א סמג לאוין קסח:
יד ב מיי׳ פ״ו מהלכות מאכלות אסורות הל׳ ג סמג לאוין לו:
טו ג מיי׳ פ״ד שם הל׳ כב סמג לאוין קלה:
טז ד מיי׳ פ״י שם הל׳ ט סמג לאוין קמד טוש״ע י״ד סימן רלד סעיף ג:
יז ה [מיי׳ פ״י מהלכות מעשר שני הלכה ד] טוש״ע שם סעיף כה:

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאכֵלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם:
דברים יב כד
2. רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תֹאכַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַבָּשָׂר:
דברים יב כג
3. תַּקְלֵל חֵרֵשׁ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יד
4. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי:
שמות כא כח
5. אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ תִּירָא אֹתוֹ תַעֲבֹד וּבוֹ תִדְבָּק וּבִשְׁמוֹ תִּשָּׁבֵעַ:
דברים י כ
6. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָּכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג

רבינו חננאל

ולחזקיה דאמר כל איסור דלא כתיב ביה לא יאכל מותר בהנאה, והרי דם דלא כתיב ביה לא יאכל, למה לי למיתי במים למשרייה הוא גופיה שרי וקאי. ושנינן לא אתא למשרי לדם בהנאה דהא פשיטא, ולא צריך קרא, ולא אתא לשמעינן אלא האי, מנין לדם קדשים שאינו מכשיר שאין אני קורא בו תשפכנו כמים אלא נזרק על המזבח. הרי אבר מן החי שנאמר לא תאכל הנפש עם הבשר, ותניא ר׳ נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח כו׳. ולחזקיה למאי הלכתא איתקש (לכלהו) [לדם]. אמר לך חזקיה הדם למד מן אבר מן החי, שנאמר רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש לא תאכל הנפש עם הבשר, מה אבר מן החי אסור, אף דם מן החי אסור להאכילו לבני נח. ואיזה זה, זה דם הקזה שהנשמה יוצאה בו וענוש כרת. הרי שור הנסקל דכתיב ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי וטעמא דכתיב ובעל השור נקי לאסרו אפילו בהנאה, מכלל דלא יאכל איסור הנאה לא משמע וקשיא לתרוייהו. ושנינן לעולם מלא יאכל נפקא ליה אפילו איסורי הנאה, והאי ובעל השור

מסורת הש״ס

ה) חולין [נב.] לו: לעיל טז. [כ.], ב) ע״ז ז., ג) ב״ק מא. קדושין נו:, ד) [מגיגה יב.], ה) ב״ק מא: קדושין מז. בכורות ו: [ע״ש], ו) [קדושין מז. מיר סה: סוטה יח. ב״ק מא: מנחות יא: בכורות ו: נדה לה.], ז) קדושין נו: ב״ק קא., ח) [סנהדרין נו.], ט) [ע״ש בתוס׳ ד״ה מנין], י) [לקמן כה:], יא) [בע״ז לד:], יב) [לקמן כו:], יג) [שבת כה.],

מוסף רש״י

שאינו מכשיר. אם נפל על הזרעים (חולין לג.). דם שנשפך כמים. דם חולין שאין זרוק לקבלו בכלי, מכשיר. דאיתקש לנמים, אבל דם קדשים מתקבל בכלי וצריך ממנו למזבח ואינו נשפך לאיבוד כמים אינו מכשיר, דלא איתקש לנמים (לעניל טז.). שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר. שמא יבא לשתותו (עי״ז ו:). ואבר מן החי לבני נח. לפי שנאסר להן, דכתיב אך בשר וגו׳ (שם). אינו יודע שהיא נבלה. כואל וסקלו, ונבלה בכר למדנו מלא תאכלו כל נבלה שאסורה באכילה (קדושין נו:). מגיד שאם שחטו כו׳. ותרתי אשמועינן קרא, סקול יסקל השור ואם נשחט לא יאכל (שם). לאחר שנגמר דינו. דהכי משמע קרא משבא שור לידי סקילה יסקל ושוב לא יאכל את בשרו (ב״ק מא.). נקי מנכסיו. חסר (נדה לא:). לחצי כופר. אשם הרג את האדם נקי מחצי כופר, ותע״ג דמועד משלם כופר אלא לא תאמרינן תם ישלם חצי כופר כי היכי דגיי מזקין משלם חצי מזק (קדושין נו:). ולדמי ולדות. אם נגף אשה הרה ויצאו ילדיה אינו משלם דמי ולדות לנעגל כמו שהאדם הנוגף משלם, דכתיב (שמות כא) עונש יענש (קדושין שם). היה דורש כל אתים שבתורה. לריבוא (שם) אתין וגמין ריבויין (ב״ק מא:). שהגיע לאת ה׳ אלהיך תירא. לא ידע מה לרבות (שם). פירש. מכל דרשות שדרש, דכל אתין באין לרבות וזה אין מה לרבות בו (בכורות ו:) שיהא לרבות שום דבר להשוותו למורא המקום (קדושין נז.). מנין שלא יהנה ממנו. כגון שלא ליטבע בו בפרי הלאו ליטבע בו, כגון קליפי אגוזין, ושומר לפירי אסור כפירי (קדושין נו:). ולא ידליק בו את הנר. כגון מן השמן (שם).

מוסף תוספות

א. דמה הנאה יש לו במה שמרשיט לגוי אבר מן החי של עצמו. תוס׳ הרא״ש. ב. מדאורייתא. תוס׳ שאנן. ג. [פי׳] מבעל השור

לרבים לזורק רביס כגון בחמצע[ה] הדרך לכל עובר: **ונטעתם ליחיד משמע.** דאין דרך רביס לנטוע ולכל חד וחד קאמר ונטעתם: **מערבין לנזיר.** עירובי תחומין ביין אע"פ שסעודה שאינה רגילה לו היא הואיל ואי מתשיל אמזיותיה שריא ליה מערבין. וכן לישראל בתרומה דאי בעי מיתשל עליה דתרומת טעות אינה תרומה והדרא לטיבלה והדר מפרש עלה מינה ובה: **תרומתכם.** ונחשב לכם תרומתכם ובתרומת מעשר דמפרשי לוים כתיב ותרומה גדולה איתקש בההוא קרא דכתיב כדגן מן הגורן דהיינו תרומה גדולה: **ואידך.** מזקיה דאמר לא תאכלו לא משמע הנאה האי תרומתכם לאו למישרי הנאה אתא אלא תרומתכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאשתעויי הכי. ישראל לאו דוקא דהא בלוים כתיב: **גידולו.** שיער שלו אסור בהנאה וטעון שריפה דכתיב[ו] ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים: **מידי ואין דבר אחר רביב.** דילמא גידולו והוא הדין לדבר אחר דמאי מיעוט כתב הכא: **חדש.** לפני העומר: **קולר נשחט.** אע"ג דכתיב עומר ראשית קצירכם[ז] אל הכהן[ח] דמשמע דאסור לקצור לפני העומר מותר לקצור לשחת כשהוא עשב דלאו קציר הוא: **ומאכיל לבהמה.** אף מיטין גמורין על ידי קיטוף. מכל מקום חדש מותר בהנאה: **ואידך.** מזקיה דלא נפקא ליה הנאה מלא תאכלו ולא איצטריך קצירכם למישרי אמר לך קצירכם דכל ישראל קאמר ואורחיה דקרא לאשתעויי הכי: **שנזדמנו.** דווקא שנזדמנו דלא מצרכינן להו להפקירן אבל לכתחלה אסור לחזר אחריהן כדתנן התם במס' שביעית (פ"ז מ"ג) אין עושין סחורה לא בגבילות וטריפות ולא בשקלים ורמשים: **יהיו.** ושקץ יהיו לכם: **ולחזקיה למה לי למכתב לא יאכל ומייתי לכם למישרייה.** בשלמא לרבי אבהו לא מצינו לאקשויי בכל הנך דכתיב בהו לא תאכל והדר כתיב בו היתר הנאה דאיצטריך לא תאכלו לאכילה ואיצטריך היתירא להנאה אלא לחזקיה כיון דסוף סוף שרי ליה רחמנא בהנאה למה לי קרא דשני בדיבורא וכתב לא יאכל דמשמע הנאה ואיצטריך לכם למישרייה בהנאה ליכתוב לא תאכל ותו לא איצטריך לכם: **טעמא דידי.** דאמינא לא יאכל משמע הנאה מהא נפקא לי (א) ואי לאו האי קרא דכתיב לא יאכל ותו כתב לכם למישרייה לא הוה ידענא דלא יאכל איסור הנאה הוא וכל הנך קראי דהיתר הנאה דכתיבי גבי לא תאכל הא דרשינהו חזקיה למילתא אחרינא כדאמרן לעיל תרומתכם קצירכם דכל ישראל: **אמה על עצמך היאך נאסר חמץ בהנאה.** דס"ל מותר בהנאה כל שבעה וכ"ש לאחר הפסח ופליגא דרבי יהודה דאמר חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לקמן בפירקין (דף כח.): **תנאה לך בחיבי.** לא יראה לך חמץ ולא ימצא לך שאור בכל גבולך [שמות יג] ועוד קרא אחרינא ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים [דברים טז]: **ולריבי.** דאי כתב שאור משום דחימוצו קשה אבל חמץ אימא מותר ואי כתב חמץ משום דראוי לאכילה אבל שאור דלא אתי למיכליה אימא לא עבר עליה הכי מפרש להו בפ"ק דביצה (דף ז): **נימא רבנאי.** לא תאכל דרבי אבהו: יעשה למלאכה הוה מצי למיכתב גבי חלב דנבילה: **שיכול.** אי לא הוה כתב לכל הוה אמינא למלאכת גבוה יהא מותר אם צריך למשוח ממנו עורות למלאכת בדק הבית יהא מותר דהא מישתרי חלב בהאכילה לגבי גבוה למזבח אבל למלאכת הדיוט יהא אסור שהרי נאמר בו לא תאכלו [ויקרא ג] ואיסור הנאה במשמע ת"ל לכל מלאכה: **רבי עקיבא אומר כו'.** כלומר לא הוצרך הכתוב להתיר דלא הוה ס"ד לאיסור ולא בא אלא לטהרו מכלל טומאת הבשר ואומר שאין חלב בכלל נבילה ואינו חושש לטומאה אלא מותר לישתמש בעור המשוח בחלב נבילה ואם לא ריבה לכל מלאכה הייתי אומר למלאכת הדיוט להשתמש בו חולין יהא טהור אבל למלאכת גבוה להשתמש קדשים יהא טמא: חלבה

אסור בהנאה כל שבעה. ודחינן שאני התם דכתיב לך שלך יהא כו'. נימא כתנאי וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה, מה ת"ל לכל מלאכה, ר' יוסי הגלילי אומר בין למלאכת גבוה בין למלאכת הדיוט מותר שנאמר לכל מלאכה. ר' עקיבא אומר שיכול למלאכת הדיוט הוא טהור למלאכת גבוה יהא טמא, ת"ל לכל מלאכה יהא טהור, אם לגבוה הוא טהור ו) קל וחומר להדיוט.

ו) [נ"ק מה:], ז) עירובין כו: [נחמ.], ח) קדושין מ:, ט) מנחות עח., י) שביעית [פ"ז מ"ד], יא) [לקמן כח: לג.], יב) [לעיל ה: וש"נ], יג) [עי' תוס' לעיל כב. ד"ה וכ' שמעון], יד) בס"א: בפס, טו) [במדבר ו], טז) [ויקרא כג], יז) [וע' תוספות מנחות עח: ד"ה לימור],

תורה אור השלם

1. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג
2. וְכָל זֶר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשַׁב כֹּהֵן וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ: ויקרא כב י
3. וְנִדְּשֵׁם לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כִּדְגַן מִן הַגֹּרֶן וְכִמְלֵאָה מִן הַיְקָב:
במדבר יח כז
4. כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכֵל: במדבר ו ד
5. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַיְיָ קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ: במדבר ו ה
6. וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הֲבִיאֲכֶם אֶת קָרְבַּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם: ויקרא כג יד
7. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וּקְצַרְתֶּם אֶת קְצִירָהּ וְהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל הַכֹּהֵן: ויקרא כג י
8. וְכָל הַשֵّרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל: ויקרא יא מא
9. וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ:
ויקרא יא יא
10. מַצּוֹת יֵאָכֵל אֶת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ:
שמות יג ז
11. וְחֵלֶב נְבֵלָה וְחֵלֶב טְרֵפָה יֵעָשֶׂה לְכָל מְלָאכָה וְאָכֹל לֹא תֹאכְלֻהוּ: ויקרא ז כד

גליון הש"ם

גמ' תמה על עצמך היאך חמץ. היינו היאך אתה אומר ממץ אסור בהנאה וכן תמה על עצמך היאך מופפא בגרה סם ע"פ מוס' סס ד"ס כך ממנו בסד"ס: **תוס'** ד"ה נזרו. ואינו מגלח על נזירות **אביו.** ק"ל הא לר"י ור"מ דס"ל בפפ"ד דמזיר דבכל ענין מגלח על מזיות אבל ס"כ יהא מוכח מדאיצטריך מזו דלא יאכל איסור הנאה במשמע וא"כ איך אמרי' דא"ב מוזן שנשחטו בעזרה לר"י וא"ע:

מוסף תוספות

א. [ו]א"כ מאי הנאה אית להו. תוס' ר"פ. ב. טמאים הם לכם ומה ת"ל טמאים יהיו לכם אלא א' איסור אכילה וא' איסור הנאה כל דבר אסור לעשות בו סחורה וכו'. תוס' שאנן. ג. משום דקם ליה בארור. תוס' ר"פ. ד. כדאמר ארור בו שבועה בו קללה בו נידוי. תוס' שאנן. ה. דהא דאסור לעשות בהן סחורה היינו דוקא בדבר העומד לאכילה. תוס' ר"פ. ו. מאביו גרו או גר שנתגייר. שם. ז. וצריך למוכרם לאלתר ולא יגדלו עד שיוכל למכרם בשווים. תוס' הרא"ש.

נטוע לרבים. ברה"י לזורק רביס ולא כמו שפ"ה בחמצע הדרך דקתני במסכת ערלה (פ"א מ"ב) הנוטע לרביס חייב ורבי יהודה פוטר והדר קתני הנוטע ברה"ר והנכרי שנטע והגזלן כו' מדקתני בתרי בבי ש"מ תרי מילי נינהו:

מערבין לנזיר ביין. בפ' בכל מערבין (עירובין כח.) מפרש טעמא משום דאע"ג דלא חזי להאי חזי להאי ולא פריך הכא אליבא דמ"ד (שם דף לא.) אין מערבין אלא לדבר מצוה[א] ומצות לאו ליהנות ניתנו: **נזרו** שלו יהא. תימה לחזקיה נזרו לגמלי אתא ולית ספריס דגרסינן על נזרו מגלח[ב] ואינו מגלח על נזירות אביו:

קוצר לשחת ומאכיל לבהמה. אף על גב דהא דקולר לשחת היינו דווקא לבהמה כדמוכח במנחות בפ' רבי ישמעאל (ד' עח:) מ"מ ומאכיל לבהמה לא משמע ליה דקאי אקולר לשחת דא"כ לא פריך מידי דחדש שאסר הכתוב היינו תבואה גמורה אלא מאכיל לבהמה היינו אפילו מיטין גמורין ועל ידי קיטוף כפ"ה ועוד דקתני סיפא רבי שמעון אומר יקצור ויאכל אף משהביא שליש[ג]:

קצירכם שלכם יהא. תימה לרשב"א מנ"ל לאתא להכי הא איצטריך לכדדרשינן במנחות בפרק ר' ישמעאל (דף עב. ושם) קצירכם ולא קציר מצוה וחזקיה נמי לישני הכי וי"ל מדלא כתב לאשתי קציר והוי מצי למיכתב קצירך וכתב קצירכם שמע מינה תרתי:

אמר קרא יהיו בהוייתן יהו. ומ"ת מ"כ סוסים וחמורים היכי זבנינן וי"ל דבמידי דאכילה מיירי דווקא ובירושלמי דמסכת שביעית ספ"ח[ב] פריך והרי חמור וגמל ומשני למלאכתן הן גדילים ומ"ת דאמרי' במרובה (ב"ק פב: ושם) אסור לישראל לגדל חזיריס[ג] תיפוק ליה דמדאלוייתא אסור וי"ל דנפקא מינה למיקם באורו[ד] אי נמי הא דאסור מדאלוייתא היינו להשתכר ולמכור לנכרי לאכול אבל להשתכר בשומנן או בעורן לא או שמגדל שלא למכור אלא למשוח ולהדליק[ה] אפילו הכי בחזיריס אסור מ"נ בנזדמנו לו כגון שנפלו בירושה[ו] אין לגדלן[ז]:

שאני התם דאמר קרא לא יראה לך. תימה דליכתב לא יאכל לחזקיה ולא בעי לך: ומה

יח א מיי' פ"ח מהלכות עירובין הל' יד סמג עשין דרבנן ח טוש"ע או"ח סי' שפו סעיף ח:
ב ממי' פ"ו מהל' מזרות הל' יד:
יט ג מיי' פ"ו מהלכות ממרים הלכה טו:
כ ד מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הל' יז סמג לאוין קלט טוש"ע י"ד סימן קיז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טעמא דידי וכו' דאי לאו:

מוסף רש"י

מערבין לנזיר. עירובי תחומין, ביין. ואף על גב דלא חזי לדידיה חזי לאחריני וכיון דמזונו הוא נגי אחריני אדו ליה רבנן (עירובין כו:). **ולישראל בתרומה.** דהא חזיא לכהן (שם). **תמה על עצמך הכי'.** דאפילו בתוך המועד קאמר דמותר בהנאה וקא מתמה אהני דאסרי (לקמן כח:). **אבל אתה רואה של אחרים.** בגבולין של אחרים, כגון נכרי, ושל גבוה. אם הקדישם לבדק הבית (לעיל ה:).

רבינו חננאל

והרי תרומה קשיא לר' אבהו דכתיב וכל זר לא יאכל קדש, ותנן מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה. ושנינן שאני התם דכתיב תרומתכם שלכם תהא. והרי נזיר דכתיב מחרגנים ועד זג לא יאכל, ותנן מערבין לנזיר ביין. ושנינן שאני התם דכתיב נזרו שלו יהא כו'. והרי חדש דכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו ותנן קוצר לשחת ומאכיל לבהמה, והנה בזמן איסור אכילתו מאכיל לבהמתו, הא מותר בהנאה. ושנינן שאני התם דכתיב קצירכם שלכם יהא, בא להתירו בהנאה. והרי שרצים דכתיב בהו וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, ותנן בשביעית פ"ר צידי חיה עופות ודגים שנתמנו להם מינין טמאין מותר לממכר וקשיא לתרוייהו. ושנינן שאני התם דכתיב לכם להתירן בהנאה. אי הכי אפילו לכתחלה יהו מותרין לצורן וליהנות מהן אמאי תאני שנתמנו דאיעבד (אפילו לכתחלה יהו מותרין לצורן). ודחינן אמר קרא שקץ הוא בהוייתו יהא כלומר באיסורו יהא. ואקשינן לחזקיה למה לי למכתב בשרצים לא יאכל, דמשמע אפילו איסור הנאה, והוצרך לכתוב לכם להתירן בהנאה, היה כותב ולא יאכל ולא יכתוב לכם להתירו, ואנא ידענא דכל היכא דכתיב לא יאכל מותר בהנאה. ואמר חזקיה אדרבה טעמא דידי מהכא, מדאצטריך קרא למכתב לכם להתירו בהנאה, ש"מ דכל היכא דכתיב לא יאכל אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה משמע. והרי חמץ דכתיב ולא יאכל חמץ, ואמר ר' יוסי הגלילי תמה על עצמך היאך חמץ

אסור בהנאה כל שבעה. ודחינן שאני התם דכתיב לך שלך יהא כו'. נימא כתנאי וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה, מה ת"ל לכל מלאכה, ר' יוסי הגלילי אומר בין למלאכת גבוה בין למלאכת הדיוט מותר שנאמר לכל מלאכה. ר' עקיבא אומר שיכול למלאכת הדיוט הוא טהור למלאכת גבוה יהא טמא, ת"ל לכל מלאכה יהא טהור, אם לגבוה הוא טהור ו) קל וחומר להדיוט.

ו) [נראה דחסר כאן לחם מיצות ומאי דקאי על הא דאמרינן ור"י הגלילי לטומאה לא איצטריך קרא ודו"ק.]

ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה. וא"ת לימא שור הנסקל ומשור איסורי הנאה יוכיחו שאינן בכרת ואפ"ה אסורין בהנאה וי"ל דה"פ ומה חלב (ה) שענוש כרת ואסור באכילה ומותר בהנאה כמו נבילה עצמה גיד שאין ענוש כרת לכ"ש שיהא בכלל היתר נבילה והשתא לא שייך למימר תוכיח ולא מצי למיעבד נמי ק"ו מדם (א) דדם אינו בכלל נבילה ואפילו טומאה אין בו מטעם נבילה כדפרישי' לעיל (דף כב.) אבל חלב הוה שפיר בכלל נבילה לטומאה לא הוה צריך קרא דאדרבה לטהרו מידי נבילה מצריך קרא והא דקאמר היא הותרה וחלבה לא הותרה לאו משום דלא הוי בכלל נבילה אלא משום דלא הותרה בנבילה אלא מה שהותר בטהורה באכילה והשתא א"ש הא דקאמר ואידך אנן בבהמה קיימינן דלא ילפינן אלא שיהא בכלל היתר נבילה אבל בעלמא מודה דפריך שפיר (ב): **בבהמה מיהא לא אישתרי.** אין להקשות דגיד היה מיהא ליתסר דכיון דשל בהמה לא מיתסר בהנאה אם כן לא יאכל דכתיב גבי גיד הנשה באכילה דוקא קאמר ומהיכא תיתי לן לאסור של חיה בהנאה: **מאי בינייהו.** תימה לרשב"א לימא דאיכא ביניייהו חמץ נוקשה וחמץ דגן גמור ע"י תערובות דמרבינן בריש אלו עוברין (לקמן מג.) מכל מחמצת לא תאכלו דלחזקיה מותר בהנאה ולרבי אבהו כל מקום שנאמר לא תאכלו משמע איסור הנאה וכי תימא כיון דמרבינן ליה לאכילה ה"ה להנאה [ב] אם כן כרת נמי ליחייב: **דכתיב** והנה שורף. פרש"י בשעיר נחשון ובמ"כ דריש בהדיא אשעיר דלאש חודש מדכתיב ואותה נתן לכם [ג] וגו' והיינו של ר"ח דמכפר עון (ג) על טומאת מקדש וקדשיו (ד): **דהא** כתיב והנה שורף. פרש"י ואמר להו משה הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאם הובא שפיר עבוד דשרפוה הקשה הרב רבינו שלמה מטרוים הא על כרחיך לאו שפיר עבוד דשרפוה דהא שרפוה בלא עיבור זורה ואמר בפרק כילד צולין (לקמן פב:) כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לשריפה וקרא ה"ק מדוע לא אכלתם את החטאת הן לא הובא את דמה הא אם הובא שפיר עבוד דלא אכלוה ואומר ר"י דה"פ אם אינו ענין לגופה דהא קיי"ל בפרק כילד צולין (גם זה שם) כל שפסולו בקדש בשריפה וחטאת דאהרן משום מעשה שהיה תנהו לכל איסורים ואם

מאי לאו בהא קמיפלגי דר' יוסי הגלילי סבר לא תאכלו משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה וכי אתא קרא למישרייה לנבילה בהנאה הוא דאתא ורבי עקיבא סבר איסור אכילה משמע איסור הנאה לא משמע וכי אתא קרא לטומאה וטהרה לא דכ"ע לא תאכלו משמע בין איסור אכילה בין איסור הנאה והכא בהא קמיפלגי רבי יוסי הגלילי סבר כשהותרה נבילה היא הותרה חלבה וגידה לא הותרו וכי איצטריך קרא להיתר הנאה הוא דאתא ורבי עקיבא סבר (ו)כשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו וכי איצטריך קרא לטומאה וטהרה ור' יוסי הגלילי אשכחן חלב דשרייה רחמנא בהנאה (ז)אלא גיד נימא דאסור איבעית אימא הכי נמי דאסור איבעית אימא מייתי לה בק"ו ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה גיד שאינו ענוש כרת לא כל שכן ור"ש דאסר איכא למיפרך (ח)מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה תאמר בגיד שלא הותר מכללו אצל חיה ואידך בבהמה קאמרינן בבהמה מיהת לא אישתרי מכדי אותבינהו כל הני קראי ושנינהו חזקיה ורבי אבהו במאי פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל חזקיה נפיק ליה מלא יאכל ורבי אבהו נפיק ליה מנבילה מכדי בין למר ובין למר אסורין בהנאה מאי בינייהו איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה חזקיה סבר לא יאכל למעוטי הני אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה רבי אבהו סבר אותו למעוטי הני (ט)חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא נינהו יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני ויתיב וקאמר משמיה דר' יהושע בן לוי מנין לכל איסורין שבתורה דכי היכי דאסורין באכילה הכי נמי אסורין בהנאה ומאי ניהו חמץ בפסח ושור הנסקל מנין תיפוק ליה מלא יאכל לא יאכל איסור אכילה משמע ליה איסור הנאה לא משמע ליה תיפוק ליה מנבילה סבר לה כר' יהודה דאמר (ז)דברים כתבן אי סבר לה כר' יהודה תיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לר' יהודה [1]מלכלב תשליכון אותו קסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מנין דכתיב [2]כל חטאת אשר יובא מדמה וגו' שאין ת"ל באש תשרף ומה ת"ל באש תשרף אם אינו ענין לגופו דכתיב [3]והנה שורף תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם

חלבה וגידה לא הוסרו. דחלב אינו בכלל בשר הלכך לא הוה במשמע תתנגה ואכלה וגבי נוגע בנבלתה נמי לאו חלב במשמע הלכך יעשה לכל מלאכה לא הוצרך לטהרו אלא להתירו מכלל הנאות לא תאכל חלב: **ורבי עקיבא סבר.** חלב בכלל נבילה בין להיתר הנאה בין לטומאה הלכך כי איצטריך קרא לטהרו איצטריך: **ורבי שמעון.** דאמר לעיל [כב.] גיד אסור בהנאה משום דסבירא ליה אין בגידין בנותן טעם ולא הותר בכלל נבילה מאי טעמא לא מייתי ליה כרבי יוסי להתיר הנאה מקל וחומר מחלב: **מכלנו.** אף באכילה: **ואידך.** רבי יוסי אמר לך אינא בחלב בהמה קא מייתינא קרא להתיר בהנאה דקרא בחלב שור וכשב קאי וקא שרי ליה בהנאה ובבהמה לא הותר מכללו באכילה הלכך אתי גיד הנשה מיניה: **מכדי אוקבינהו כל הנך קראי.** דכל איסורין שנאמ' בהן לא תאכל ומותרין בהנאה: **ושנינהו.** רבי אבהו ואשכח בהו פרטא להיתר לא מצינו באחד מכולם שהתמיר בו רבי אבהו ויאמר שאסור בהנאה ולחזקיה ליתסרו אלא דבר האסור אסור לדברי שניהן והמותר מותר לדברי שניהן: **במאי פליגי.** דאין לך איסורי הנאה (י) בדבר שנאמר בו לאו באכילתו שלא נאמר בו פרט להתיר (יא) אלא הנך שני דברים דכתיב בהן לא יאכל כגון שור הנסקל וחמץ בפסח ובין אמר לא אסורין: **ואליבא דרבנן.** דפליגי עליה דרבי יוסי דאמר לעיל [ע"ב] חמץ בפסח מותר בהנאה: **מנבילה.** מדאיצטריך קרא למישרי נבילה ואי הוה כתיב לא תאכל דאמינא דלא יאכל אבל בהנאה לא אסור אלא דבר האסור אסור בהנאה ולחזקיה ליתסרו אלא דבר האסור אסור בהנאה ולרבי אבהו ויאמר שאסור בהנאה דבר המותר מותר לדברי שניהן: **אלא גיד נימא דאסור איבעית אימא הכי נמי דאסור איבעית אימא מייתי לה בק"ו ומה חלב שענוש כרת מותר בהנאה גיד שאינו ענוש כרת לא כל שכן ור"ש דאסר איכא למיפרך (ח)מה לחלב שכן הותר מכללו אצל חיה תאמר בגיד שלא הותר מכללו אצל חיה ואידך בבהמה קאמרינן בבהמה מיהת לא אישתרי מכדי אותבינהו כל הני קראי ושנינהו חזקיה ורבי אבהו במאי פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל חזקיה נפיק ליה מלא יאכל ורבי אבהו נפיק ליה מנבילה מכדי בין למר ובין למר אסורין בהנאה מאי בינייהו איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה חזקיה סבר לא יאכל למעוטי הני אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה רבי אבהו סבר אותו למעוטי הני (ט)חולין שנשחטו בעזרה לאו דאורייתא נינהו יתיב ההוא מרבנן קמיה דרבי שמואל בר נחמני ויתיב וקאמר משמיה דר' יהושע בן לוי מנין לכל איסורין שבתורה דכי היכי דאסורין באכילה הכי נמי אסורין בהנאה ומאי ניהו חמץ בפסח ושור הנסקל מנין תיפוק ליה מלא יאכל לא יאכל איסור אכילה משמע ליה איסור הנאה לא משמע ליה תיפוק ליה מנבילה סבר לה כר' יהודה דאמר (ז)דברים כתבן אי סבר לה כר' יהודה תיפוק ליה מהיכא דנפקא ליה לר' יהודה [1]מלכלב תשליכון אותו קסבר חולין שנשחטו בעזרה דאורייתא מנין דכתיב [2]כל חטאת אשר יובא מדמה וגו' שאין ת"ל באש תשרף ומה ת"ל באש תשרף אם אינו ענין לגופו דכתיב [3]והנה שורף תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם

נינהו חמץ בפסח ושור הנסקל: ותיפוק ליה מהילא דנפקא ליה לרבי יהודה. לעיל [כא:] אלינא דרבי אבהו דמייתי ליה מאותו אתה משליך לכלב ומי אתה משליך שאר איסורין: **קא סבר.** האי תנא: **חולין שנשחטו בעזרה.** אסורין בהנאה מדאורייתא ונפקא ליה מאותו ומיבעי ליה קרא אחרינא לשאר איסורין: **כל חטאת אשר יובא מדמה.** לאו בחטאות הפנימיות שהובא דמן כמצוותן לפנים כתיב דהא בהדיא כתיב בהן בפר כהן משיח והעלם דבר שריפתן מחוץ למחנה (ויקרא ד) אלא ללמד על חטאת החיצונה דאם הכניס דמה לפנים פסולה: **אם אינו ענין לגופו דהא כתיב והנה שורף.** בשעיר נחשון ביום ראשון דאמר להו משה הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאם הובא שפיר עבוד דשרפוה אלמא בת שריפה היא: **לכל איסורין.** שנאמר בהן לאו באכילתן כזה ועל כרחיך לא מייתי אלא חמץ בפסח ושור הנסקל דבשאר איסורים כתיב פרטא להיתירא: ואם

דנפקא ליה מוהנה שורף, דכתיב מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקודש, הן לא הובא את דמה אל הקודש פנימה, מכלל שאם הובא דמה פנימה, ודאי אכל בה שריפה היא, מה ת"ל באש תשרף, אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה שאסורין באכילה שיהו אסורין אפילו בהנאה. ואם תאמר כל איסורין שבתורה בשרפה תלמוד לומר בקדש באש תשרף, כל פסול שהוא

תורה אור השלם

1. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכֵלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ׃ שמות כב ל

2. וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף׃

ויקרא ו כג

3. וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֹף וַיִּקְצף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנּוֹתָרִם לֵאמֹר׃

ויקרא י טז

רבינו חננאל

דיקינן מדדריש ר' עקיבא לקרא בטומאה וטהרה, מכלל דפשיטא ליה דמותר בהנאה, נמצא חזקיה כר' עקיבא ור' אבהו כר' יוסי הגלילי. לא לעולם ר' עקיבא נמי לא תאכלהו איסור הנאה נמי משמע, ולמה דרש הפסוק לטומאה וטהרה, משום דמותר בהנאה כבר למדנו מנבלה, קסבר כשהותרה הנבלה הבשר והחלב והגידים הותרו, מאי טעמא שנאמר ואכלה כולה דמשמע כמות שהיא, ולא איצטריך קרא אלא לטהרה וטומאה ור' יוסי הגלילי סבר היא הותרה חלבה וגידה לא הותרו כו'. ואקשינן אשמעת' מכדי אותבינן כל הני תיובתא ושני כל חד וחד לנפשיה, חזקיה ור' אבהו במאי פליגי. ואמרינן פליגי בחמץ בפסח ואליבא דרבנן דאסרי אפילו בהנאה ולא כר' יוסי הגלילי דשרי בהנאה ופליגי נמי בשור הנסקל ואליבא דדברי הכל כו'. **תוב** אמרינן. מכדי חזקיה ור' אבהו תרוייהו בחמץ בפסח ובשור הנסקל מיסר אסרי בין באכילה בין בהנאה, מאי בינייהו. ואמרינן איכא בינייהו חולין שנשחטו בעזרה. דקיי"ל אמרה תורה שחוט חולין בחוץ וקדשים בפנים. וזהו [פירוש] שחוט שלי בשלי ושלך בשלך. שחוט שלי בשלי, כלומר קדשים שהן שלי במקדש שהוא שלי. ושחוטו שלך בשלך, כלומר חולין שהן שלך בגבולין, ומה קדשים ששחוט בחוץ אסורין אפילו בהנאה, אף חולין ששחטן בפנים בעזרה אסורין בהנאה. חזקיה סבר איסור חמץ בפסח ואיסור שור הנסקל ששניהם אסורין בהנאה מלא יאכל נפקא, והנבלה לדברים ככתבן הוא דאתי, בא אותו למעוטי חולין שנשחטו בעזרה שיהיו אסורין בהנאה, דדרשינן הכי, אותו ובשר טריפה אתה משליכן לכלבך ונהנה בו, ואי אתה משליך חולין שנשחטו בעזרה. ור' אבהו סבר בין לא יאכל בין לא תאכל בין לא תאכל כולן אחד הוא, אסור אפילו בהנאה, ואליבא דר"מ בא לא תאכלו כל נבלה ללמד על שאר איסורין שבתורה שיהיו אסורין אפילו בהנאה, ואליבא דר' יהודה דאמר דברים ככתבן ולא גמר מנבילה שהנבלה בלבד התורה התירה בהנאתה, מכלל שכל מקום שכתבו איסור אכילה גם בהנאה אסור, מפיק ליה מאותו, בא הכתוב אותו ללמד שהטריפה בלבד מותרת בהנאה, אבל כל איסורין שבתורה אסורין, וחולין ששחטו בעזרה לאו דאורייתא. **יתיב ההוא מרבנן קמיה דר' שמואל בר' נחמני ויתיב** וקאמר, מנין לחמץ בפסח ושור הנסקל שאסורין בהנאה, ואמרינן ותיפוק ליה

מסורת הש"ס

א) [נעיל כב.], ב) [חולין קכ.], ג) [נעיל כב. וש"נ], ד) [נעיל כא: וש"נ], ה) [דאין לך איסורים רש"ס], ו) [להתיר הנאה רש"ס], ז) [שמות כב], ח) [כב ע"א ד"ה וי"מ], ט) [עי' תוס' חולין קכ. ד"ה וכן פירש"י], י) [וכן הוא להדיא בשבועות ט: וברש"י שם וכן בזבחים קא: וכן פירש"י בתוס' להדיא אשל ר"מ וכן פירש"י לקמן פב: ד"ה לכך ולמר וכ"כ רש"י יומא ה: ד"ה כאשר לוה וכ"כ רש"י חולין סח: ד"ה הכל היין],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ומה חלב וכו' וי"ל דה"פ ומה חלב נבילה שענוש: (ב) ד"ה דכתיב וכו' דמכפר על עון טומאת כל"ל:

גליון הש"ס

גמ' אלא גיד נימא דאסור. ק"ל לפמ"ש תוס' חולין ל"פ ג"ה דחלב הוא דמדקיים גרמי דכתי' חלב שור אבל גיד אל מיד מ"כ י"ל דדוקא בחלב ג"ל דכתוהרים דהא משכחת לה הקרא דלגר אשר בשעריך תתנגה דעתן לו טולו עם החלב כגון שהפילה הבהמה לגיה אסור אבל גיד דל"ש כן י"ל דאמרינן כשהותרה ועי':

מוסף רש"י

כשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו. לפיכך כל חלב וכל גיד מותרין בהנאה, שהן בכלל לגר אשר בשעריך תתנגה ואכלה, שגם הן קרוין עמה נבלה, והכי לך היתר הנאה בלאו דגיד, לא שנא נבלה ולא שנא כשירה (לעיל כב.). **דאמר דברים ככתבן.** כך מצותה, לא יתנגה לגבי ולא ימכרנה לגר (לעיל כא:).

מוסף תוספות

א. ומה דם שענוש כרת מותר בהנאה גיד שאין ענוש כרת לא כ"ש. מי' הר"ן. ב. דסיון דאתרבי איסור הנאה בחמץ מלא יאכל חמץ, אפי' לחזקיה כל איסורי חמץ בכלל. סס. ג. לשאת את עון העדה. תוס' שאנץ.

רבינו חננאל (המשך)

מלא יאכל בדחזקיה, קסבר לא יאכטל ולא יאכל חד הוא. ותיפוק ליה מן הנבילה כר' אבהו, סבר ליה כר' יהודה דאמר (ארבעה) דברים ככתבן ולא מפיק ליה מנבילה. ותיפוק ליה מאותו כר' יהודה, קסבר חולין שנשחטו בעזרה מדאורייתא. ואלא מנא ליה, ופרשינן מדכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף. שאין ת"ל באש תשרף,

ואם אינו ענין לאכילה. לא אתי שפיר דהיכי מצי לאוקמי׳ באיסור אכילה דהא כתיב בהא תנא: **הא** אין לוקין **על לאו שבכללות.** הקשה הר״ר אליעזר ממיץ דבאלו הן הלוקין (מכות יג.) אמר דלאו דנותר ופיגול הוה בכלל הלוקין ואמאי והא לאו שבכללות הוא[א] ותירץ לגבי נותר שמפורש בהדיא דכתיב ושרפה את הנותר בהא תנא לא יאכל כי קדש הוא לא חשיב לאו שבכללות ופיגול נמי גמרינן עון עון מנותר אך קשה דבפרק בתרא דמכות (דף יז: יח.) גבי זר שאכל עולה לפני זריקה לוקה חמש פריך ולילקי נמי מדרבי אלעזר דאמר כל שבקודש פסול ומאי קושיא והא לאו שבכללות הוא[ב]: **אם אינו ענין לגופו דאתי בקל וחומר ממעשר.** ואם תאמר והא איצטריך לרביעי בקודש כדאמרינן בפרק קמא (דף יט.) וי״ל דלא ליכתוב לא יאכל אלא ישרף[ג]: **הקישא הוא.** תימה אמאי קרי ליה הקישא תיפוק ליה דקודש כתיב בהדיא בקרא ובכורות בקרך ונאכל ואזהרה למעשר נמי ליף מהאי קרא וי״ל דצריך הקישא משום איסור הנאה דלא תוקי קרא דוהכשר לאיסור הנאה שיהא בלאו[ד] דכפי׳ שני דשבת (דף כה.) לא יליפי׳ איסור הנאה בשמן קדש שנטמא אלא ממעשר: **דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך.** אמי׳ לא חשיב לאו שבכללות מדלא כתיב מעשר דגנך ובכורות בקרך לא תוכל לאכלם[ד] ש״מ ליחודי נאו אכל חד דכתי׳ בקרא אחת: לירעה

ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא [1]בקדש באש תשרף בקדש בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי בקדש באש תשרף להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי שמעון[ה] דתניא רבי שמעון אומר בקדש באש תשרף לימד על חטאת ששורפין אותה בקדש ואין לי אלא זו בלבד פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים מנין[א] תלמוד לומר (וכל) בקדש באש תשרף אמר ליה רבי יונתן רבך מהאי קרא קאמר לה [2]ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר וגו׳ שאין תלמוד לומר לא יאכל ומה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופיה דהא כתיב [2]ושרפת את הנותר באש תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא ושרפת את הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי לא יאכל להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר[ב] דאמר ר׳ אלעזר[ג] [2]לא יאכל כי קדש הוא [3]כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אמר אביי לעולם מקרא קמא ואיפוך דליכתוב באש תשרף ולא בעי לא תאכל מה תלמוד לומר לא תאכל אם אינו ענין לגופו דנפקא ליה מדרבי אלעזר תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר ליה רב פפא לאביי ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה הוא דאתא דאי מדרבי אלעזר[ד] [3]אין לוקין על לאו שבכללות אלא אמר רב פפא מהכא [3]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף שאין תלמוד לומר לא יאכל מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו דהא נפקא ליה מקל וחומר ממעשר הקל[ה] ומה מעשר הקל אמרה תורה [4]לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן וכי תימא[ו] אין מזהירין מן הדין[ז] הקישא הוא דכתיב [5]לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וגו׳ מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין להנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר לי׳ רבינא לרב אשי ואימא לעבור עליו בשני לאוין לאו מי[ז] אמר אביי [8]אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש

ציירעה

ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא [1]בקדש באש תשרף בקדש בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי בקדש באש תשרף להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי שמעון[ה] דתניא רבי שמעון אומר בקדש באש תשרף לימד על חטאת ששורפין אותה בקדש ואין לי אלא זו בלבד פסולי קדשי קדשים ואמורי קדשים קלים מנין[א] תלמוד לומר (וכל) בקדש באש תשרף אמר ליה רבי יונתן רבך מהאי קרא קאמר לה [2]ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבקר וגו׳ שאין תלמוד לומר לא יאכל ומה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופיה דהא כתיב [2]ושרפת את הנותר באש תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא ושרפת את הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה והאי לא יאכל להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדרבי אלעזר[ב] דאמר ר׳ אלעזר[ג] [2]לא יאכל כי קדש הוא [3]כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אמר אביי לעולם מקרא קמא ואיפוך דליכתוב באש תשרף ולא בעי לא תאכל מה תלמוד לומר לא תאכל אם אינו ענין לגופו דנפקא ליה מדרבי אלעזר תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לאיסור הנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר ליה רב פפא לאביי ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה הוא דאתא דאי מדרבי אלעזר[ד] [3]אין לוקין על לאו שבכללות אלא אמר רב פפא מהכא [3]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף שאין תלמוד לומר לא יאכל מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו דהא נפקא ליה מקל וחומר ממעשר הקל[ה] ומה מעשר הקל אמרה תורה [4]לא בערתי ממנו בטמא בשר קדש חמור לא כל שכן וכי תימא[ו] אין מזהירין מן הדין[ז] הקישא הוא דכתיב [5]לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וגו׳ מה תלמוד לומר לא יאכל אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לכל איסורין שבתורה ואם אינו ענין לאכילה תנהו ענין להנאה אי מה כאן בשריפה אף כל איסורין שבתורה בשריפה אמר קרא הנותר הנותר בשריפה ואין כל איסורין שבתורה בשריפה אמר לי׳ רבינא לרב אשי ואימא לעבור עליו בשני לאוין לאו מי[ז] אמר אביי [8]אכל פוטיתא לוקה ארבע נמלה לוקה חמש

ציירעה

ואם אינו ענין לאכילה. לאוסרם באכילה דהא איסור אכילה בגופייהו כתיב. זו מדה בתורה דבר שלא הולך לגופו תנהו ענין לענין אחר ותלמוד דבר לדבר אחר וכל המדות הלכה למשה מסיני: **נימד על חטאת.** פסולה ששריפתה בקדש בעזרה דמוהנה שוקף[ט] לא הוה שמעינן מקום שריפתה היכן: **פסולי.** כל שאר קדשי קדשים כגון מנחה ועולה ואשם שנטמאו או שנשפך דמן ומנחה שלא נקטר קומצה ואימורי קדשים קלים שנטמאו. ודוקא נקט הני שמחיצתן בתוך חומת העזרה אבל פסולי בשר קדשים קלים שאכילתן בכל העיר אף שריפתן אם נפסלו חוץ לעזרה הן והכי נמי תנן בחלו עובדין (לקמן מט.) שורפן לפני הבירה והיינו חוץ לעזרה ואם היה בית הדשן לכך וכן מפורש בזבחים בפ׳ טבול יום (ד׳ קד:): **אמר ליה.** הרוא מרבנן לרבי שמואל בר נחמני דאקשי ליה הא קושיא רבי יונתן רבך נמי לא הוה מייתי איסור הנאה לכל איסורין מבקדש באש תשרף דמנעי ליה לכדאמרת שתשרף בעזרה אלא מהאי קרא אמר להו: **דהא כתיב ושרפת.** אלמא לאו בר אכילה הוא: **לכל איסורין.** דוגמתן שנאמר בהן לאו בחכילתן: **ואם אינו ענין לאכילה.** דהא בגופייהו כתיב תנהו ענין להנאה: **אמר קרא והנותר.** דהוה ליה למכתב ושרפתו באש: **מיבעי ליה לדרבי אלעזר.** ליתן לא תעשה דאי מוסרפת לא הוה ידעינן ביה איסור לאו למלקות: **לא שבקודש פסול.** מדכתיב כי קודש הוא ימיה לרבות על שאר פסולי קדשי קדשים בלאו כגון פיגול ויותר ונשפך דמו: **מקרא קמא.** וכל חטאת[ט] ולאו מבאש תשרף דאיצטריך לומר שישרף בעזרה אלא מלא תאכל ליכתוב באש תשרף אלמא לאו בר אכילה הוא וממילא נפקא לן ביה נמי איסור לאו מהא דרבי אלעזר דמפיק מלא יאכל כי קודש הוא כל פסולי קדשים: **לאו שבכללות.** כגון זה שנכלל כל הפסולין יחד: **לא בערתי.** אזהרה נפקא לן ביה ביבמות בהערל (דף עג.): **אין מזהירין.** מדין קל וחומר אף על פי שאדם דן קל וחומר מעצמו אינה אזהרה ללאו. במסכת מכות (דף ה:) נפקא לן: **הקישא הוא.** ולאו קל וחומר דאיתקש נדריך ונדבותיך דהיינו שלמים למעשר דגן דכתיב ביה לא בערתי ממנו בטומאה ותייתי לן מינה דאף קדשים לא יאכלו בטומאה ולא בערתי ממנו בטומאה אע״ג דודאי בעלמא הוא ואינו לאו הא נפקא לן ביה איסור לאו דלא תוכל לאכול בשעריך ולהלן הוא אומר בפסולי המוקדשים שנפדו (דברים טו) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדיו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת יש כאן טומאת בשר לטהור וטומאת הגוף לטמא וקא אמר רחמנא גבי מעשר וקדשים ההוא בשעריך דשרמי לך ביה טומאה אתם בפסולי המוקדשין הכא לא תאכל: **אכל פוטיתא.** שרץ המים: **לוקה ארבע.** חד דלאו בשרץ המים בתורת כהנים דהוא ספר ויקרא [יא] וחד במשנה תורה [יד] ושני לאוין כתובים בתורת כהנים [ויקרא שם] בשקצים אתם [ז] לא תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהן והכא לא כתיב על הארץ ומשמע בין שרץ המים ובין שרץ הארץ הרי הארבע: **נמלה.** שהוא שרץ הארץ: **לוקה חמש.** הני תרי דאתם שרצים וחד [שם] וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל וחד [שם] לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלוס כי שקץ הוא וחד [שם] ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ:

ציירעה

כא א מיי׳ פי״ט מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה ח ג:

כב ב מיי׳ פי״ח שם הלכה ג ד:

ג [מיי׳ פי״ח מהל׳ סנהדרין הל׳ ג ג]:

כג ד מיי׳ פ״ב מהלכות מאכלות אסורות הל׳ כג [רב אלפס חולין סוף פ״ג דף רס״ב. תלרינ בפירושו]:

מוסף תוספות

א. דהא נותר כתיב בהאי קרא דמייתי הכא וחשיב ליה הכא לאו שבכללות. תוס׳ ר״ש. ב. ומדכתב לא יאכל מוקמינן ליה שפיר לכל איסורין שבתורה. שם. ג. דאי לאו הקישא הוה אמרינן דמהתוא נפיק לן בקדשים טמאים איסור אכילה וקרא דוהכשר אשר יגע וגו׳ הוה מוקמינן ליה לאיסור הנאה ולא הוה מיתר לן מידי. מי׳ הר״ן. ד. אלא כתיב לא תוכל לאכול והדר מפרש להו. תוס׳ הרא״ש.

רבינו חננאל

בקדש בשרפה, ולא שאר איסורין שבתורה. והאי בקדש מבעי ליה לכדתניא, בקדש באש תשרף לימד על חטאת כו׳ ונדחה. ואתינן לפרושי מהא דאמר ר׳ יונתן. ואם יותר מבשר המלואים וגו׳, נדחו דבריו. ותרצה אביי לעולם מקרא קמא, והוא וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד, וא״כ נימא קרא בקדש באש תשרף ונשתוק, לא תאכל למה לי. אם אינו ענין לגופיה דנפקא ליה מדר׳ אלעזר דאמר לא יאכל כי קדש הוא כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו, תנהו ענין לשאר איסורין שבתורה. ודחינן תוב, ואימא ליחודי ליה לאו לגופיה, דאי מדר׳ אלעזר הוה ליה לאו שבכללות כדפירש כל שבקדש כלל כל פסולין שבקדש, ולאו שבכללות אין לוקין עליו. **אלא א״ר פפא מהכא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל שאין ת״ל באש תשרף כו׳.** עד וכי מזהירין מן הדין. ודחינן הקישא הוא, כלומר התורה הקישה הקדש למעשר, שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וגו׳, וכל נדריך אשר תדר אלו הקדשים. אמר **ליה רבינא לרב אשי ואימא לעבור עליו בשני לאוין.** כלומר לא בא מופנה שתדרוש בו ואם אינו ענין לגופו תנהו ענין לשאר איסורין, אלא לגופיה בא. וא״ת הלא כבר הוקש למעשר דכתיב ביה לאו, שנאמר לא תוכל לאכול

עין משפט נר מצוה

בשעריך לא יאכל עוד למה בא, לחייבו בשני לאוין, מי לא אמר אביי אכל פוטיתא לוקה ארבע, נמלה לוקה חמש, צרעה לוקה שש, הכא נמי לוקה על שני לאוין. והא דאביי מפורש בפ׳ אלו הן הלוקין פוטיתא הוא דג טמא. וכתיב בדגים ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו, ו) וכתיב עוד לכל השרץ השורץ לא יאכל כי שקץ הם, ועוד כתיב אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם. נמצאו ארבעה לאוין באוכל שרץ סתם. ולא פירש באחד מהם בארץ, ונמצאו הלאוין הללו כולן בכל השרץ, בין שרץ של מים ובין שרץ של יבשה, לפיכך אמר אביי אכל פוטיתא שהיא שרץ הים לוקה עליה הללו ארבעה לאוין כלם. **אכל** נמלה שהיא שקץ היבשה עובר ב) בארבעה לאוין הללו והוסיפה התורה על שקץ של יבשה לאו חמישי, שנאמר ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ, הלכך לוקה חמש.

מסורת הש"ס

ה) נקמן פב:, ב) [במכו׳ ובמעיל׳ אימת אליעזר ביו״ל ודע עוד דבמעילה בריש״פ היא דתניא ר״ש אומר לא יאכל כו׳], ג) מכות יח. מעילה יז:, ד) [לקמן מא: מיר לא: ב״מ קטו: סנהדרין סג. מנחות נח: תמורה ז: כריתות ד. ה.], ה) [שבת כה.], ו) [יבמות כב: מכות ה:], ז) מכות מז: שילובין כח., ח) [ויקרא יז], ט) [ויקרא ו], י) [לקמן עג.], כ) [ועי׳ תוס׳ יומא לו: ד״ה לאו ותוס׳ מכות יח: ד״ה כלל],

תורה אור השלם

1. וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:
ויקרא ו כג

2. וְאִם יֹתֶר מִבְּשַׂר הַמִּלֻּאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֹּקֶר וְשָׂרַפְתָּ אֶת הַנּוֹתָר בָּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא: שמות כט לד

3. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכֵל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

4. לֹא אֲבַלְּתִי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה וְלֹא בַעַרְתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְיָ אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: דברים כו יד

5. לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:
דברים יב יז

הגהות הב"ח

(א) רש״י ד״ה לוקה ארבע וכו׳ בשקצים אתם אל תשקצו:

גליון הש"ם

גמרא הקישא הוא. עיין זבחים לד ע״א תד״ה והכשר:

מוסף רש"י

בקדש באש תשרף. במקום אכילתו שריפתו (לקמן מט. פא:). **ששורפין אותה בקדש.** בעזרה (לקמן פב:). **פסולי קדשי קדשים.** שמחיצתן בכשרותן בעזרה, דכתיב בהן (ויקרא ו) במקר אהל מועד (שם). **ואמורי קדשים קלים.** שנפסלו, דבכשרותן היתה חומת העזרה מחיצתה, דהא הקטרה בעו, מגין אף כשנפסלו תהא שם שריפתן, ולהכי נקט אימורים, דאי נמאת בשר של קדשים קלים דנאכל בכל העיר, שריפתן נמי בכל העיר כתיבן (לקמן פא:) שורפין אותו בחלריותיהן או על גגותיהן (לקמן פב:). **אכל פוטיתא.** שרץ המים קטן שאין בו כזית, ואפ״ה כיון דבריה היא אכילה היא ולוקה ד׳ מלקיות, בשרץ המים כתיב בתורת כהנים אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם, הרי כאן שנים, וגלל בהן בין שרץ הארץ בין שרץ המים, ומשום מבשרם לא תאכלו ומשום וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכלו (שרובין כח. ועי׳ מכות טז: בקצרה). **נמלה.** שהיא שרץ הארץ, לוקה חמש. תרתי הא דאתמרן, וכל הולך על גחון לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלוס, הרי ג׳, וכל השרץ השורץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל, הרי ד׳, ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ, הרי ה׳, כולן בפרשת ויקי כיום הטמיני (שרובין שם, ומכות שם בקצרה).

ו) דברי רבינו תמוהים דהא בהאי קרא כתיב בהדיא לכל השרץ השורץ על הארץ וגו׳ ובאתמא הרי״ף סו״פ אלו טרפות ובכש״ר כאן ובמכות הרש״ן הביאו לגאו ד׳ הך קרא דמשנה תורה וכל אשר אין לו וגו׳. ז) גם זה ל״ע דקרא דושקץ יהיה לכם מבשרם לא תאכלו כתיב רק בשרץ המים ושרץ הארץ לא נכלל כלל בהך קרא ועי׳ הרי״ף ובכש״ר ודברי רבינו מלוה ליישב.

צירעה לוקה שש. פ"ה דהא (ג) דכתיב בקדושים אל תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוס האדמה וגו' לא תאיב ליה דבגדולים מיירי א) אלא כתיב (ד) שרץ ולשון שרץ דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא ע"י שירוצו מפני קטנו וקשה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין נט:) דרשינן וכל חיה הרומשת זה הנחש משמע דרמיסה הוה נמי בדבר הרוחש כמו נחש שהולך על גחונו ותי' הר"י דאורליי"ש דההוא קרא אייר בח' שרצים דאמרינן במעילה בפרק קדשי מזבח (דף עז: וסס) במובדלים ממך דיבר הכתוב דכתיב בסיפא דקרא אשר הבדלתי לכם לטמא והיינו ח' שרצים שהן טמאים: **לרבות את האימורים.** דסד"א אין חייבין עליהם משום טומאה ב) הואיל ואין ניתרים ודרשינן במנחות בפרק הקומץ את המנחה (דף כה:) הניתר לטהורי' חייבים עליהם משום טומאה להכי איצטריך לרבויינהו מיהו קשה דבמעילה בפ' חטאת העוף (דף י:) דרש התם מאשר יקריב בכל הקדשים הכתוב מדבר ויליף התם אימורים ג) וכל שאין ניתר לטהורים ורבינו שמשון תירץ דאיצטריך לרבויי דסד"א דלא יבא איסור טומאה ויחול על איסור חלב: **פרט לאוכל חלב חי.** והא דאמר בגיד הנשה (חולין קב:) אכל לפור טהורה בחיים בכל שהוא במיתתה בכזית ד) שאני עוף שהוא רך וחזי לאומלא וחשיב כדרך הנאתו והא דאמר בהקומץ רבה (מנחות כא.) דס שבשלו אינו עובר עליו ופריך אביי מהא דתניא הקפה את הדס ואכלו או שהמתה את החלב וגמעו חייב ומשני כאן שהקפה באור וכאן שהקפה בחמה ולפי הך דהכא נ"ל שהבדייתא לגדיים קטני הקפה את הדס בחמה ואת החלב באור דאי בחמה מי הוא ופטור: **אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא.** תימה לר"י דבהעור והרוטב (חולין קכא. וסס) יליף מקרא דאין חייב משום ערלה אלא על היוצא מזיתים וענבים דגמר ערלה פרי פרי מבכורים ובכורים מתרומה ובתרומה כתיב תירוש ויצהר אם כן אמאי איצטריך למימר הכא זיעה בעלמא הוא ה) וי"ל דהא דאיצטריך למילף התם פרי פרי מבכורים לאו למעוטי שאר משקין איצטריך דמן הדין אפילו תירוש ויצהר לא היה (ה) ליתשב למשקין פרי דזיעה בעלמא הוא כדאמרינן הכא והתם איצטריך למילף שנתשוב משקה של תירוש ויצהר כמו הפרי והשתא א"ש הא דאמר בשמעתין דזיעה בעלמא הוא דמהאי טעמא הוא דשמעינן דמשקה אינו כפרי מיהו תימה אמאי אמר דזיעה בעלמא הוא והא טעם כעיקר לאוריי"תא: **אמרת** קל וחומר. תימה היכי אליס ק"ו לאפוקי מג"ש דיליף מנגילה בג"ש שלא תאסר בהנאה כמו נגילה ד) ובפרק כל הבשר (חולין קטו.) איכא תנא דיליף הכי וסבר דבשר בחלב לא אסור בהנאה ואור"ת דבהוא קרא לאנשי קדש כתיב ביה נמי איסורי הנאה דמבשר בשדה דרשינן מ) קדשים שיצאו חוץ למחיצה ה) וגלי לן ק"ו דגמרינן מקדשים ולא מ) (מנגילה) וא"ת בלא ק"ו נמי מקשינן לחומרא וי"ל דהכא ס"ד לאקשויי לקולא משום דמפורש בהדיא בקרא דיתר הנאה דכתיב לבלב תשליכון אותו הקשה הר"י דאורליי"ש אמאי לא ילפינן מנותר איסור אכילה ואיסור הנאה מקדש קדש דמההוא קדש דנותר דרשי ג"ש בפ' לולב וערבה (סוכה מט.) ובפרק כל הזבחים (זבחים כח:) וי"ל דהכא עם קדוש מאנשי קדש דרשי' שהן ענין אחד דקיימא קדושה לגברי אי נמי דין חולין ומחולין ואין דין חולין מקדשים מ) (לעיל) **הכל** מודים בכלאי הכרם. הא דלא קאמר הכל מודים בחולין שנשחטו בעזרה משום דכתיב בהו אכילה דמוזבחת ואכלת נפקא לן ועוד דאיכא מאן דאמר לאו דאורייתא ה) והא דלא קאמר הכל מודים בבשר וחלב ז) שמא משום דאין מזכירין מן הדין ז): **אמרת** ק"ו. איסור אכילה לא מצי למילף בק"ו מערלה כדאמר בכל הבשר (חולין קטו:) משום דאיכא למימר חורש בשור וחמור וחוסק פי פרה יוכיח דנעבדה בהו עבירה ושרו באכילה אבל השתא דיליף מקרא איסור אכילה ליכא למימר תוכיח דהנהו שרו באכילה: מה

לרבות אימורין. להתחייב כרת האוכלן בטומאת הגוף, דאשר לה' יתירא הוא למדרש ביה בכל שהוא לרבות הגוף. ואסיקנא מהאי קרא דכתיב ונפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה. ואמרינן לה' לרבות האוכל אימורין בטומאת משום טומאה קמ"ל. (שנינו בתוספתא פ' הזורע והלחיים והקבה נוהגין בכלאים כו'). ואסיקנא מהאי קרא דכתיב ונפש כי תגע בכל דבר טמא וגו' ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה. ואמרינן לה' לרבות האוכל אימורין בטומאת הגוף שהוא כרת, ובא הבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, לרבות כהן טהור שאכל בשר קודש טמא שהוא בלאו. אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן. וכל שכן דרך אכילתן למעוטי אכל חלב חי, ודרך הנאתן למעוטי מניח חלב של שור הנסקל על מכתו שפטור. אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינא אין סופגין ארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים, הא היוצא מן התותים ומן הרמונים לא, משום שאינו דרך הנאתן. ושני אביי שאני הני דזיעה בעלמא נינהו. אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם, כיון דלא כתיב בהו אכילה לוקה עליהן אפילו שלא בדרך הנאתן. ומותיב עלה איסי בן יהודה מיהא ברייתא דמייתי איסור בשר בחלב בק"ו מערלה.

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ו מהלכות מיסורי מזבח הלכה ח ופי"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה יב:
כה ב מיי' פי"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה יח:
כו ג סס הלכה יב:
כז ד מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' י טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ג:
כח ה מיי' פי"א סס הלכה כב:
כט ו מיי' פי"ד סס הלכה י טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ג:

תורה אור השלם

1. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט
2. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כ
3. לֹא תֹאכְלוּ כָּל נְבֵלָה לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ אוֹ מָכֹר לְנָכְרִי כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בְּחֲלֵב אִמּוֹ: דברים יד כא
4. וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיֻן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ: שמות כב ל

מוסף תוספות

א. דרמש שייך בדבר שהוא גדול כמו חיה כמו "בו תרמוש כל חיתו יער" (תהילים קד). תוס' הרא"ש.
ב. ושאינו ניתר לטהורים אין חייבים עליו משום טומאה. מי' הר"ן.
ג. אלמא חי נמי דרך אכילתו מקרי. סס. ד. דאין גזירה שוה למחצה. תוס' ר"פ. ה. דאסירי באכילה ובהנאה. תוס' שאנן.
ו. דלא כתיב ביה אכילה כדאמר בסמוך. סס.
ז. [ו]לית ביה מלקות. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

אכל צרעה שהיא שרץ העוף עובר על חמשה לאוין הללו, הוסיפה עליו התורה לאו אחד, שנאמר וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו, הילכך לוקה שש מלקיות. ופרקינן הני מילי דמוקמינן ליה בלאוי יתירי היכא דליכא מידי למידרש בגופיה. אבל היכא דאיכא למידרש כי האי גונא דרשינן. מכדי כתיב. ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו', והבשר אשר יגע בכל טמא למה לי, לרבות עצים ולבונה שאם נטמאו ישרפו. והבשר כל טהור יאכל בשר תוב למה לי, לרבות אימורין שנטמאו, סד"א כל טהור יאכל בשר כתיב, מידי דכהן טהור מצי למיכליה אם אכלו בטומאה חייב, אבל חלבים דלא יכול למיכלינהו אפילו הוא טהור, אימא לית להו חיוב

מסורת הש"ס

(ג) [בכורות י:], ב) [לקמן לה. וש"נ ע"ש בפירש"י], ג) [זבחים ו: כריתות כג: לקמן לו.], ד) [עי' תוס' ע"ז יב: ד"ה אלא], ה) [בר רב עוירא וכ"ל לקמן לג:], ו) חולין קכ: תרומות פי"ח [מ"ג], ז) [עי' תוס' ע"ז יב: ד"ה אלא וכו' לתפסד דס"ב בע"ז לוקין אפי' שלא כדרך הנאתן ע"ש], ח) חולין קטו:, ט) [ויקרא כ], י) [שבועות ל.], כ) [שמות כג], ל) וכל שאין לו מתירין כל"ל רש"ל, מ) [מכות יח.], נ) [מטולפה כל"ל], ס) [וע"ע תוס' בכורות י. ד"ה מה להלן],

הגהות הב"ח

(א) גמרא לא יאכל דריסה דקרא למה לי: (ב) רש"י ד"ה ומשני וכו' אייר דהאי: (ג) תוס' ד"ה לירעה וכו' פ"ה דהא. נ"ב ע' פ' בכל מערבין ד' כח: (ד) באא"ד דלא כתיב בהו שרץ ושאין שרץ וכו' ואינו נראה מפני קוטנו אלא על ידי שירוצו וקשה כל"ל: (ה) ד"ה אלא וכו' לא הי' ליה ליתשב:

גליון הש"ם

גמ' שאם הניח חלב של שור הנסקל. עיין נדה לב ע"א תד"ה וכשמן: תוס' ד"ה אלא וי"ל כו' דהא דאיצטריך למילף. ע' בספר מתנות אור להגאון בעל פנים מאירות סוף פ' בראשית: תוס' ד"ה הכל מודים. והא דלא קאמר וכו' משום דאין מזוחרין מן הדין. ע' ע"ז יב ע"ב תד"ה אלא ופע"ק:

מוסף רש"י

צירעה לוקה שש. שהיא שרץ העוף ולקי בכל המי ממאה, מוסף עליו וכל שרץ העוף שקץ הוא לא יאכל במשנה תורה, והאי דכתיב בקדושים תהיו ולא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף ובכל אשר תרמוש, לא תשיב ליה, דבבהמה ומיה ועוף גדולים משתעי ולא בשרצים דלא כתיב בהו, לשון שרץ דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא על ידי שירוצו וריחוקו מפני קוטנו (ערובין כח. וכנ"י מכות טז:). **והבשר וכו' לרבות עצים ולבונה.** והבשר כל טהור יאכל וגו', וי"ו יתירה, לרבות עצים ולבונה של קודש לטומאה, וקאי אלגעיל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר (לקמן לה.) או: והבשר יתירה הוא דהא ריבה דקרא בבשר משתעי, לרבות עצים ולבונה לקבל טומאת אוכלין (חולין לו:) לטומאת עצמן לחיבם הקודש מבשרתם לשניהם אוכלא ואע"ג דהני לאו מני אכילה נינהו (זבחים לד.) דעני המעורבה מקבלים טומאה, מדדבנן היא משום חיבם הקודש וקרא אסמכתא בעלמא דהא עצים בעלמא לא מקבלי טומאה (מנחות כא. וקב: וחולין לג.).

צירעה. שרץ העוף היא וגם שורלת על הארץ ויש בה אלו חמש לאוין ומוסיף עליה לאו דשרץ העוף במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו. שרץ לשון רוחש ונעגוע ואינו נראה ואין בהמה וחיה הגבוהין מן הארץ בכלל שרץ הלכך לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגו' דכתיב בקדושים תהיו (ט) אינו מן המנין דלאו בשרצים כתיב: **והבשר למה לי.** השתא דאמר' קרא לאו דגופיה אתא אלא לאם אינו ענין תינח ואשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר למה לי ומשני לרבות עצים ולבונה לקבל טומאה ואע"ג דלאו אוכלא הוא: **והבשר כל טהור יאכל למה לי.** והבשר יתירא מבעיא ליה דאילו כל טהור יאכל בשר דריש ליה במנחות (ד' כה:) כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגו' הניתר לטהורין חייבין עליו משום טומאה יצא שנטמאת לפני זריקת דס. לשון אחר בין בריאה בין בסיפא ו' יתירה מיבעי' ליה: **לרבות את האימורין.** שאם נטמאו ואכלן טהור שיעבור עליהן משום ב' לאוין לאו דזרות שלא הכהן זר אכלם ולאו דטומאת בשר ואלעיל קאי והכי קאמר לא יאכל והבשר נמי שנטמא לא יאכל: **אשר לה'.** קרא יתירא הוא דה"ל למכתב מזבח השלמים וטומאתו עליו וכתיב אשר לה' לרבות אף בשר הקרב לה' שאם אכלו בטומאה עונש כרת: ומשני **התם בטומאת הגוף.** אייר' (ג) והאי וטומאתו עליו מוקמינן לה בזבחים בפרק ב"ש (דף מג:) בטומאת הגוף הכתוב מדבר והכא רבינהו לאזהרת טומאת בשר כשנטמאו הם והוא טהור שיהא מוזהר עליהן והכא ליכא כרת אלא לאו דאימעטו מכרת בזבחים בפרק ב"ש [שם]: **אלא דרך אכילתן.** אלא אם כן אכלן דרך אכילתן: **אילא דאמרי.** הא דרבי אבהו אהנאה איתמר ואהנך דאסירי בהנאה: **חוב.** אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורות ולא לרפואה וכ"ש אוכל חוב חי: **אין סופגין את הארבעים כו'.** גבי משקין קאי במסכת תרומות וקאמר דאין כל מי פירות קרויין משקין אלא אלו בלבד. אין סופגין את הארבעים על שום מי פירות של ערלה משום דבכולהו אלא כדרך הנאתן הוא אלא אלו: **כשאמר לי אשמעינן בפרי גופא.** דאי אכיל אלא כדרכו כגון שביאל אגוזים או אפרסקין ואכלן ואשמעינן דלא תמייב: **שפיר.** שמעינן מינה דאין לוקין אלא כדרך אכילתן אבל השתא טעמא דפטור משום דלאו פרי אכל: **נלאי הכרם.** כתיב (דברים כב) פן תקדש המלאה המשמע לא תהנה ממנו אלא תשרפנו ופן לאו הוא ט): **שהוא אסור.** באכילה: **ערלה שלא נעבדה בה עבירה.** בנטיעתה: **בשר בחלב שנעבדה בו עבירה.** כשבישלו ועבר עליו על לאו לא תבשל ט): ערלה

מסורת הש"ס

(ד) [מכות יח.], ה) [שבועות ל.], ו) [מכות יח.], ז) [מטולפה כל"ל], ח) [וע"ע תוס' בכורות י. ד"ה מה להלן],

הגהות הב"ח

(ט) [בר רב עוירא וכ"ל לקמן לג:], י) [עי' תוס' ע"ז יב: ד"ה אלא וכו' לתפסד דס"ב בע"ז לוקין אפי' שלא כדרך הנאתן ע"ש], כ) חולין קטו:, ל) [ויקרא כ], מ) [שבועות ל.], נ) [שמות כג], ס) וכל שאין לו מתירין כל"ל רש"ל, ע) [מכות יח.], פ) [מטולפה כל"ל], צ) [וע"ע תוס' בכורות י. ד"ה מה להלן],

---

דאיכא צירעה לוקה שש א"ל כל היכא דאיכא למדרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דרישי' (ט) למה לי לרבות עצים ולבונה והבשר כל טהור יאכל בשר דסיפיה למה לי לרבות אימורין אימורין מהתם נפקא דתניא והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' לרבות את האימורין התם טומאת הגוף בכרת הכא טומאת בשר בלאו א"ר אבהו א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם אכל חלב חי שפטור איכא דאמרי א"ר אבהו אמר ר' יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור וכל שכן אוכל חלב חי שהוא פטור אתמר נמי אמר רב אחא בר עויא אמר רב אסי א"ר יוחנן הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור לפי שכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן אמר ר' זירא אף אנן נמי תנינ' אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הזיתים ומן הענבים בלבד ואילו מתותים תאנים ורמונים לא מאי טעמא לאו משו' דלא קאכיל להו דרך הנאתן אמר ליה אביי בשלמא אי אשמעינן פרי גופא דלא קאכיל ליה דרך הנאתו שפיר אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא אמר אביי הכל מודים בכלאי הכרם שלוקין עליהן אפילו שלא כדרך הנאתן מאי טעמא משום דלא כתיב בהו אכילה מיתיבי איסי בן יהודה אומר מנין לבשר בחלב שהוא אסור נאמר כאן כי עם קדוש אתה ונאמר להלן ואנשי קדש תהיון לי מה להלן אסור אף כאן אסור ואין לי אלא באכילה בהנאה מנין אמרת ק"ו ומה ערלה שלא נעבדה בה עבירה אסורה בהנאה בשר בחלב שנעבדה בו עבירה אינו דין שיהא אסור בהנאה מה

לרבות אימורין. דאי לאו דאיכא מידי אחרינא לא אצטריך לרבות אלא אימורין דאי לאו הכי הוה אמינא דלא אתי

ערלה לא היתה לה שעת הכושר. שהפרי הזה חנטו באיסור וגמר באיסור תאמר בבשר בחלב שיש לו שעת הכושר קודם שניתן בחלב: **כלאי הכרם יוביחו.** וכשחיטת חולין[ה] פריך וימעא ערלה תוכיח וחזר הדין והתם מתרץ לה בכל הבשר ולקמן פריך וימעא מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר: **ואם איתא.** דכלאי הכרם חלוקין להתמיר משאר איסורין ליפרוך האי: **ואביי.** אמר לך היכי ניפרוך היכי נסיימה למילתיה דלא נילף בשר בחלב מיניה נימא תאמר בבשר בחלב כו' אטו בשר בחלב אכילה כתיבא ביה התם נמי לוקין עליו אפי' אלא כדרך הנאתה: **מגבילה.** וגבילה אכילה כתיבא ביה. גבילה לאו דוקא קאמר דהא מטריפה גמרינן לה. ויש מפרשים דמשום דהאי טריפה דקא מיירי בחלב ובשר הממולגל בה ושחטה כדאמרינן בבהמה המקשה לילד (חולין עג:) קרי ליה גבילה דדמי לגבילה דלא מיסתרו בשחיטה ואין נראה לי דטריפה נמי לא מיסתרא בשחיטה ואי משום דלא מיטמיא הכך נמי לא מיטמאו: **ואידך.** אביי אמר לך להכי לא כתיב אכילה בגופו ללמדך שלוקין כו' הלכך לא מצי פריך תאמר בבשר בחלב כו': **וניפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר.** וקא סלקא דעתך שאין נאסרין אלא גידוליהן ולכן לא היתה להן שעת הכושר: **ואם אומרת.** מדלא פריך הכי שמע מינה כלאי הכרם עיקרן נאסר אף עיקר הזריעה עצמה נאסרה וזריעה היתה לה שעת הכושר כל ימיה עד שנשרשה. י"מ דהאי מקשה נמי ידע שאף הזריעה נאסרת אלא סבור שמשעת זריעה נאסרת וכך שמעתי אבל א"א להעמידה דמיבעי ליה לפרושי הכי מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להן שעת הכושר משעה שבאו לכלל כלאים תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר משעה שבא לכלל זה דאם שורהו כל היום בחלב אינו נאסר בכך ומשני עיקרן נאסרו משנשרשו ולא משנזרעו וכמה גמגומים יש בה אבל דטעמא דלא מיתסר[ט] משום דאכתי לא בשר בחלב חשיב ליה והרי הוא כאילו זה לבד וזה לבד וכן כלאים כ"ז שלא נשרשו הרי הן כמונחין בכדא ועוד כי אמר לעיל חמץ בפסח יוכיח מיבעי ליה למימר שהיתה לו שעת הכושר משנקרא חמץ בפסח והא ליתא ועוד מדמותיב רב שמעיה הוסיף אין לא הוסיף לא מכלל דליכא מאן דסליק אדעתיה משעת זריעה אלא הוה סלקא דעתיה תוספת אין עיקר לא ולשון עיקרן משמע כדפרישית דלגישנא בתרא הכי הוה ליה למימר זאת אומרת כלאי הכרם בהשרשה נאסרו: **המעביר עליו נקוב בכרם.** וזרעים בתוכו שכבר נמחו הוסיף הנמחה בכרם מתחים אחד מן המתחים שיש בו עכשיו שמתחלה היו בו קנ"ט שיעורים כתוספת זו ועכשיו יש בו מתחים אסורין לפי שאין בהיתר הראשון כדי לבטל התוספת האסור שהעלה וכלאים אין בטלין אלא במתחים של היתר לבד האיסור לא הוסיף מתחים אלא פחות כל שהוא מותר דיש בו כדי להעלות באחד ומתחים ובספריו[ו] יליף ליה מתרומה שעולה באחד ומאה וכלאים שכפל את אסוריו שאסורין בהנאה כפל את עליתן. ודוקא נקט נקוב דיוצק מקרקע לדך אויר: **לא הוסיף לא.** אלמא אין הזריעה נאסרת: **מגיאה.** הראשון: **זרוע מעיקרו.** בכרם בהשרשה כדכתיב הזרע משמע שאף הזריעה נאסרת מיהו קודם השרשה כמאן דמנחת בכדא דמי: **זרוע ובא.** קודם לכן הוסיף אין לא הוסיף לא דכתיב מגאה: **בכל מתרפאין.** אפילו באיסורי הנאה: **למה נאמר בכל מאודך.** יאמר החביב משניהן ודיו ומפרש לפי שפעמים שזה חביב ופעמים שזה חביב לכך הוצרכו שניהן לומר אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך והמתרפא בעני אשירה נראה כמודה בה: ושפיכות

מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח שהיה לו שעת הכושר ואסור בהנאה מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת תאמר בבשר בחלב שאינו ענוש כרת כלאי הכרם יוכיחו שאין ענוש כרת ואסור בהנאה ואם איתא ניפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפילו שלא בדרך הנאתן ואביי תאמר במאי תאמר בבשר בחלב שאין לוקין עליו אלא דרך הנאתו[א] אטו בבשר בחלב אכילה כתיבה ביה ואידך דקא מותיב לה סבר להכי קא גמר מגבילה מה גבילה דרך הנאתה אף בשר בחלב דרך הנאתו ואביי להכי לא כתב אכילה בגופו לומר שלוקין עליו אפי' שלא כדרך הנאתו וליפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה לו שעת הכושר א"ר אדא בר אהבה זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסרין הואיל והיתה להן שעת הכושר קודם השרשה מתיב רב שמעיה[ב] המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף מאתים אסור הוסיף אין לא הוסיף לא אמר רבא תרי קראי כתיבי כתיב[1] הזרע וכתיב המלאה הא כיצד[2] זרוע מעיקרו בהשרשה[3] זרוע ובא הוסיף אין לא הוסיף לא א"ר יעקב א"ר יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה היכי דמי אי נימא דאיכא סכנה אפילו עצי אשירה נמי ואי דליכא סכנה אפילו כל איסורין שבתורה נמי לא לעולם דאיכא סכנה ואפי' הכי עצי אשירה לא[3] דתניא ר' אליעזר אומר אם נאמר[2] בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך אלא לומר לך אם יש אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך[ו] ויש אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך כי אתא רבין אמר רבי יוחנן בכל מתרפאין[7] חוץ מע"ז וגילוי עריות ושפיכות

מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר. הקשה ריב"ל וילף מערלה שהיתה לה שעת הכושר כגון נטל ענף מאילן של איתר שלא נגמרו פירותיו והרכיבו או נטעו ואומר ר"י דאינו אוסר אם היה מותר וכן כלאי הכרם אי לא היה עיקרו נאסר או מעביר עליו נקוב חשוב לא היה לו שעת הכושר שהאיסור הגדל אחרי כן לא היה לו מעולם שעת הכושר: **מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת.** ומשור הנסקל לא מצי למימר יוכיח[א] דמה לערלה ולשור הנסקל שכן לא היה להם שעת הכושר לאכילה[ב]:

כלאי הכרם יוביחו. כפ' כל הבשר (חולין קטו:) פריך[ג] וימעא ערלה תוכיח ומשני וגרלה לר"י דהוה מצי למילף במה מצינו מכלאי הכרם לחולייהו דמה כלאי הכרם שכן נעבדה בו עבירה ואסורה באכילה והנאה אף אני אביא בשר בחלב וכו' אלא ניחא ליה למילף מכל הני בק"ו דאינים טפי: **מה לכלאי הכרם שכן לוקים עליו שלא בדרך בו'.** תימה לרשב"ם היא גופא נילף במה מצינו מכלאי הכרם שילקו על בשר בחלב אלא כדרך הנאה ואומר ר"י דליכא למילף דאיכא למימר דשור הנסקל וחמץ שעבר עליו בבל יראה יוכיח שנעבד בו עבירה ואסור באכילה ואינו אסור אלא כדרך הנאתו דאכילה כתיב בהו:

עיקרן נאסרין. הגבעונים והקש שגדל ממנו נאסר דאמרינן לקמן (ד' כו:) תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותן וקשה לר"י דבפרק האשה שנפלו (כתובות דף פ. ושם) גבי מוליא הוצאות על נכסי אשתו וכו' מפרש רב יהודה אפי' לא אכל אלא חציל זמורות רב יהודה לטעמיה דאמר אכלה ערלה וכלאים ושביעית הוי חזקה פי' אע"פ שבכל אלו אין יכול לאכול רק העליה שהפירות אסורין אלמא עני כלאים ואינו אסור אלא אם בשלו. ודחינן כלאי הכרם נמי מדלא פריך הכי שמע מינה דהיתה להם שעת הכושר משעת זריעה עד שעת השרשה, ו) כי לא נאסר אלא עיקרן, וזהן שלשה ימים שהנטיעה קולטת בהן. ומהאי טעמא דייק רב אדא בר אהבה ואמר זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסרו. ומקשינן אינו **דכלאי הכרם בהשרשה נאסרין, והתניא המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור,** כלומר אם הוסיף עציץ זה בכרם כשיעור שיש בו חלק אחד במאתים חלקים כמה שיש בו נאסר, דייקינן מינה מדקתני הוסיף נאסר, מכלל שאם לא הוסיף אפילו השריש לא נאסר. ופריק רבא כתיב המלאה וכתיב הזרע, הא כיצד, אם היה זרוע עד שימלא כדכתיב המלאה, לא היה זרוע אלא

ל א מיי' פי"ד מהלכות מאכלות אסורות הל' י יא טוש"ע שם:

לא ב מיי' פ"ה מהל' כלאים הל' יג טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ט:

לב ג מיי' שם הל' כג טוש"ע שם סעיף י:

לג ד מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הל' ו סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנה סעיף ב [רב אלפס כאן ובע"ז פ"ב ד' שלח.]:

תורה אור השלם

1. לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם:
דברים כב ט
2. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה

רבינו חננאל

ודחינן מה לערלה שכן וכו', חמץ בפסח יוכיח, ופרכינן מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת, כלאי הכרם יוכיחו. ואם איתא נפרוך מה לכלאי הכרם שכן לוקין עליהן אפילו שלא בדרך הנאתן. ופריק אביי הכי בשר בחלב נמי לוקה עליו אפילו שלא כדרך הנאתו דהא לא כתיבא ביה אכילה. ואיסי אמר לך כיון דבשר בחלב איתקש לנבלה, שנאמר כי עם קדוש אתה לה' אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו, וכתיב ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, הנה נאמר בכאן כי עם קדוש, ונאמר להלן ואנשי קדש תהיון לי, וכתיב בטרפה לא תאכלו, הרי אכילה בהדיא כתיבא ביה, בשר בחלב נמי כאלו אכילה כתיבה ביה. ואביי אדרבה נימא להכי לא כתיב ביה אכילה בגופו לומר שלוקה שלא כדרך הנאתו. **ונפרוך מה לכלאי הכרם שכן לא היתה להם שעת הכושר,** תאמר בבשר בחלב שהיתה לו שעת הכשר שאילו שרה בשר בחלב כל היום כולו מותר. ואינו אסור אלא אם בשלו. ודחינן כלאי הכרם נמי מדלא פריך הכי שמע מינה דהיתה להם שעת הכושר משעת זריעה עד שעת השרשה, ו) כי לא נאסר אלא עיקרן, וזהן שלשה ימים שהנטיעה קולטת בהן. ומהאי טעמא דייק רב אדא בר אהבה ואמר זאת אומרת כלאי הכרם עיקרן נאסרו. ומקשינן אינו **דכלאי הכרם בהשרשה נאסרין, והתניא המעביר עציץ נקוב בכרם אם הוסיף במאתים אסור,** כלומר אם הוסיף עציץ זה בכרם כשיעור שיש בו חלק אחד במאתים חלקים כמה שיש בו נאסר, דייקינן מינה מדקתני הוסיף נאסר, מכלל שאם לא הוסיף אפילו השריש לא נאסר. ופריק רבא כתיב המלאה וכתיב הזרע, הא כיצד, אם היה זרוע עד שימלא כדכתיב המלאה, לא היה זרוע אלא

עין משפט נר מצוה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואם יש אדם שמעמיד מביב:

גליון הש"ם

ברש"י ואת אומרת. משום דאכתי לאו בשר בחלב: עי' מנחות קא: ברש"י ד"ה הואיל ובתוספי שם ד"ה פיגול:

לעזי רש"י

מלוי"י [מלויי"ד]. קדחת.

מוסף רש"י

המעביר עציץ נקוב. חרעים בו והעמידו בכרם, וכיון דנקוב הוא יונק מן הכרם (חולין קפה.). **הוסיף מאתים.** הוסיף בתוך הכרם אחד ממאתים שגדל הירק או גרעיני הזרעים בתוכו, דהוו לה מאה ותשעים ותשעה דהיתר וחלק המאתים הוי איסור, אסור, וכל שכן אם הוסיף יותר, דכלאי הכרם אין בטלים עד שיהו בו מאתים דהיתר ואחד של איסור (שם). **לא הוסיף.** מאתים אלא פחות כל דהו וכגון שיש בהיתר אחד ומאתים בו, דהוי איסו אחד ומאתים, מותר (שם). **כתיב הזרע.** משמע זריעה עצמה (שם). **וכתיב המלאה.** משמע מילוי ותוספתו (שם). **זרוע מעיקרו.** בתוך הכרם נאסר מיד בהשרשה (שם). **זרוע ובא.** שהיה נשרש בכר בהיתר תוך לכרם בעינן מגאה (שם). **למה נאמר בכל מאודך.** יאמר החביב שבהן וכל שכן שאינו חביב (יומא פב.). **לכך נאמר בכל מאודך.** מן החביב עליך (ברכות נא:) כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך (סנהדרין עד.).

מוסף תוספות

א. שהיתה לו שעת הכושר ואסור בהנאה ואז לא מצי למיפרך שכן ענוש כרת והא שור הנסקל אינו ענוש כרת. תוס' ר"פ. ב. דלאחר שנגח הוא אסור וקודם שנגח נמי שהיה חי היה מחוסר שחיטה. שם. ג. וליהדר דינא וליתי במה הצד וכו'. תוס' שלמן. ד. ואין זה דוחק שהפירות הוסיפו מאתים ולא העצים דאורחא דמילתא הוי הכי דזמורות כבר הוי גדולות לפני זריעת כלאים. תוס' כתובות שם. ה. [ד]איירי בענבים שעושין מהם יין לנכסים וכו' דדוקא דחדרצן שנזרע הוא שהיתה לו שעת הכושר קודם השרשה ומן החדרצן אין עושין נסכים. תוס' מנחות ו. ו. כי לפעמים יש כח ביד שדים להטעות כדי לטרדם, אבל בשאינו תולה תועלת בהם יותר מאחרים אלא שאמר לו הבא לי מים או עצים מותר להביא אף מעבודת כוכבים. תוס' ע"ז מ:

ז) דנכרי רגינו הוא כפי' הי"מ שהוא בכש"י כאן ד"ה זאת אומרת ואולי דכש"י כיון בזה על דברי הר"ם ז"ל אלו.

אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור. פי׳ הבועל אבל היא מיבעל ולא תיהרג דקרקע עולם היא [א] כדאמר בבן סורר ומורה (סנהדרין עד:) ובריש כתובות (דף ג:) גמי פריך ולידרוש להו דאונס שרי [ב] ור״י אומר דשפיר גר׳ תיהרג דהא דמשמע בבן סורר ומורה ובריש כתובות דאונס שרי היינו היכא שהיא קרקע עולם ולא עבדה מעשה אבל לעשות מעשה כגון שאומר לה שתביא הערוה עליה תיהרג ואל תעשה מעשה דמרוצח ילפינן ורוצח לא מיתייב למימסר נפשיה אלא כשאומר לו להרוג בידים אבל אם אומר הגח לזרוק עצמך על התיעוק או תיהרג אינו חייב למסור עצמו כדי להציל חבירו דאדרבה איכא למימר מאי חזית דאמיה דחבריה סומק טפי דילמא דמא דידי סומק טפי [ג] ומיהו לדידיה אם אומרים לו הגח לתקוע אותך בערוה יהרג ואל יעבור דלא מצי למימר לא עבידנא מעשה דכיון שתוקעין אותו ואין קיטוי אלא לדעת כדאמרי׳ בריש הבא על יבמתו (יבמות נג.) ומה שהוא מתקשה הוי מעשה [ד]:

לא אפשר ולא מיכוין כולי עלמא לא פליגי. לגישת קמא נראה לפרש דכ״ע קאי אחביי ורבא ולא פליגי דשרי היינו לרבי שמעון דרבי יהודה אסר דהא רבא מוקי פלוגתא דרבי יהודה ור׳ שמעון בלא אפשר ולא מיכוון דבאפשר קאמר דמודה רבי שמעון דאסור ולאיכא דאמרי לא אפשר ולא מיכוין לכולי עלמא דשרי האי כולי עלמא היינו ר׳ יהודה ור׳ שמעון וא״ש דבאיכא דאמרי לא הדר ונקיט אלא מה שמשנה מלשון ראשון ולהכי לא נקט בדאיכא דאמרי אפשר ומיכוין לכ״ע אסור ומיירי כגון דלא הוי פסיק רישיה [ד] דבפסיק רישיה מודה רבי שמעון ואיכא למימר דאפילו בפסיק רישיה שרי הכא ר׳ שמעון משום דהכא מיירי בגרירה דכלים דליכא אלא איסורא דרבנן שהוא חופר בלאחר יד כדאמר [ה] בגמרא מדליקין (שבת כט) דהא בשמעתא מייתי עלה מידי דאורייתא כגון מעילה וכלאים ופסול פרה וע״ל דכל הנהו דמייתי לא הוי פסיק רישיה ולא אפשר דכולי שמעתא נראה לר״י דלא אפשר כדרכו אלא בטורח גדול דהא שילשול האומנין בקופות חשיב לא אפשר והא דאמרינן בכתובות (דף ה:) גבי מהו לבעול בתחלה בשבת דקאמר לר׳ יהודה דאסור משום דבר שאין מתכוון אע״ג דהוי לא אפשר ולא מיכוין ולריך לומר דהתם סוגיא כרבי ירמיה דבמה מדליקין [ו] דאסר לר׳ יהודה לא אפשר ולא מיכוון אע״ג דאיתותב במאי דאמר קטנים אסורים אפילו לר״ש (איתותב) מ״מ במאי דאסר אפילו בגדולים לר׳ יהודה לא איתותב: **אביי כרבי יהודה.** נראה דסבר אביי הואיל ואפשר ולא מיכוין אסור ובלא אפשר ולא מיכוין שרי אלמא דאיסור משום דאפשר הוא ומה שהיה בספרים בבמה מדליקין (שבת כט:) ופליגא דעולא דאמר עולא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים ד״ה אסור שיבוש הוא דבכולי שמעתא שרי טפי לא אפשר מהיכא דאפשר וגדולים היינו לא אפשר אלא גרס [ז] ד״ה מותר והיינו כלישנא בתרא דהכא דבלא אפשר ולא מיכוין כ״ע ל״פ דשרי: אמאי

ושפיכות דמים. כגון אמרו לו הרוג ישראל חבירך ואם לאו תיהרג: **מה למדנו מרוצח לנערה המאורסה.** והלא פירש בה אונס פטור כדכתיב [ח] ולנערה לא תעשה דבר אלא נראה כמי שרוצח בא ללמד כאן ומגלה שהוקש כאן להיות למד מכאן והכי קאמר כרוצח כנערה שניהן שוין כמו והיה כעם ההן (שמות כב) ולא נאמר והיה העם ההן: **ניתן להצילה.** ניתן רשות לרוצח שהוא רודף אחריה שילילה ממנו בנפשו של רודף כדכתיב (דברים כב) ואין מושיע לה הא אם יש מושיע צריך להושיעה בכל אשר יכול אפילו בהליגתו אם אין יכול להציל באחד מאבריו יהרגנו: **יהרג.** אם אמר לו עו״ג הרוג או תיהרג יהרג ואל יעבור עבירה זו: **מאי דוחלאי.** מושל עירי: **מאי חזיא דדמא דידך סומק.** כלומר כלום באתה לישאל על כך אלא מפני שאתה יודע שאין מצוה עומדת בפני פיקוח נפש וסבור אתה שאף זו תדחה מפני פיקוח נפשך אין זו דומה לשאר עבירות דמ״מ יש כאן אבוד נפש והתורה לא התירה לדחות את המצוה אלא מפני חיבת נפשו של ישראל וכאן עבירה נעשית ונפש אבודה מי יאמר שנפשך חביבה לפני המקום יותר משל זה דילמא של זה חביבה טפי עליו ומגלה עבירה נעשית ונפש אבודה: **שייף.** מושם: **גוהרקי דערלה.** בוסר זיתים קטנים משום רפואה דקסבר מותר להתרפאות באיסורי הנאה: **אישתא למירמא.** חוטי שקורין מלו״י. למירתא חס כמו דלמרה למורי בבבא קמא (דף ס.): **דרך הנאתו.** לאחר שיתבשלו ויולא שמנן בבית הבד: **מותרים.** אין צריך לפרוש הימנה כדמפרש: הכי גרסינן **אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסור.** אפשר לו ליבדל וקא מיכוין להתקרב כדי ליהנות כגון ריח של ע״ז או אפילו אי אפשר לו ליבדל ומיהו מתכוין הוא וחביב הוא לו ליהנות: **לא אפשר.** לו ליבדל ולא קא מיכוין ליהנות דאיכא תרתי להיתר לכ״ע שרי: **כי פליגי דאפשר.** לו ליבדל ולא נבדל ומיהו לא קא מיכוין: פלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון במסכת שבת (דף כב.) בגרירת מטה וכסא וספסל ובמסכת בילה (דף כג.): **דלא אפשר.** כגון שצריך לאותן כלים ואין יכול להגביהן על כתיפו וחבי סבר בקטנים נמי שרי רבי שמעון אע״פ שאפשר להגביהן על כתיפו והכי אמרינן במס׳ שבת [ו] ולרבא לא שרי ר׳ שמעון אלא בגדולים: **איכא דאמרי.** מודה רבא היכא דלא קא מיכוין אע״ג שאפשר שרי ר׳ שמעון דבהכי פלוגתייהו דר׳ יהודה ור׳ שמעון ובין לחבי ובין לרבא לר׳ יהודה אסור לרבי שמעון שרי: **כולי עלמא.** חביי ורבא לא פליגי דשרי ואפי׳ לרבי יהודה: **כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין.** ומיהו אליבא דר׳ שמעון דחשיבא ליה כוונה דמתיר אפי׳ בדאפשר הואיל ולא קא מיכוין אלמא אכוונה קפיד היכא דקא מכוין אע״ג דלא אפשר אסור: ה״ג **כי פליגי אליבא דר׳ יהודה דאמר לא שנא מפכוין ולא שנא אין מפכוין אפשר אסור** ולא גרסינן **ולא אפשר שרי.** דהא לא שמעינן ליה דאמר הכי דאי שמעינן ליה הכי היכי פליג רבא למיסר: **אביי כר׳ יהודה.** דקסבר כיון דאסר רבי יהודה בדאפשר אע״ג דלא קא מיכוין שמע מינה לא חשבינן ליה כוונה אלא בדאפשר ולא אפשר תליא טעמא הלכך היכא דלא אפשר אע״ג דקא מיכוין לא איכפת ליה לרבי יהודה: ורבא

שלא המיר הכמוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל דהקב״ה וכאן שם אבוד נפש חבירו לא ניתן רבר המלך לדחות, שנוה על הרליחה (סנהדרין עד. וכעי״ז יומא פב:).

ושפיכות דמים ע״ז הא דאמרן גילוי עריות ושפיכות דמים דתניא [ט] ר׳ אומר [י] כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה [כ] הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה [א] נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו [ב] אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה המאורסה מרוצח [ג] מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור ושפיכות דמים גופיה מנלן סברא הוא [ד] כי ההוא דאתא לקמיה דרבא א״ל מרי דוראי אמר לי זיל קטליה לפלני ואי לא קטלינא לך א״ל ליקטלוך ולא תיקטול מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשייף לה לברתיה בגוהרקי דערלה אמר ליה [ד] אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור א״ל האי אישתא צמירתא נמי כשעת הסכנה דמיא איכא דאמרי א״ל [ה] מידי דרך הנאה קא עבידנא איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אביי אמר מותרת ורבא אמר אסורה אפשר וקא מיכוין לא אפשר וקמיכוין כולי עלמא לא פליגי דאסור לא אפשר ולא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי [ו] כי פליגי דאפשר ולא מיכוין ואליבא דר׳ יהודה דאמר [ז] דבר שאין מתכוין אסור כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר״ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר אביי כרבי שמעון ורבא אמר עד כאן לא קא א״ר שמעון אלא היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא איכא דאמרי אפשר ולא מיכוין היינו פלוגתייהו דר׳ יהודה ור׳ שמעון לא אפשר ולא קא מיכוין כולי עלמא לא פליגי דשרי כי פליגי דלא אפשר וקא מיכוין ואליבא דר׳ שמעון דאזיל בתר כוונה כולי עלמא לא פליגי דאסור כי פליגי אליבא דר׳ יהודה דאמר לא שנא מתכוין ולא שנא שאין מתכוין אפשר אסור אביי כרבי יהודה ורבא

תיהרג ואל תעבור לא אמרנו אלא במתכוין להעבירה וכגון שיש נשים אחרות לפניו. ואחשוורוש אע״י שהיו כמה נשים לא נתכוין באסתר אלא להנאת עצמו, חדא שלא היה יודע מאיזה עם הייתה. ועוד הא כתיב ויאהבהו המלך את אסתר מכל הנשים ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות, ואמר רצה לטעום בה טעם בתולה טועם טעם בעולה טועמם).

שלמדה ממנו זו הנערה מניין כי הדין אם יאמר לו אנס לך הרוג לך פלוני ואם לאו אני הורגך, שיהרג ואל יהרוג. ואמרינן סברא הוא א״ל אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך וכו׳. **מר בר רב אשי הוה שאיף גרקי דערלה.** פירוש גרגרים של ערלה לברותיה דהוה בה אישתא צמירתא, ואמר ליה לרבינא האי אישתא צמירתא סכנה היא ובמקום סכנה שרי. איכא דאמרי הכי אמר ליה מידי דרך הנאתן קא עבידנא, ושלא כדרך הנאתן שרי. **איתמר הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו,** כגון שהיה עובר כנגד ע״ז והריח ריח בשמים של ע״ז, אביי אמר מותר רבא אמר אסור. כל היכא דאפשר, כלומר אם יש דרך אחרת ואפשר לו שלא יעבור משם ומתכוין לעבור משם כדי ליהנות מן הריח של ע״ז, כולי עלמא לא פליגי דאסור, אבל אין דרך אחרת כלל, לא קמכוין להנות כולי עלמא לא פליגי דשרי, כי פליגי דאפשר לו שלא יעבור משם וכשעובר משם אינו מתכוין ליהנות, ועלתה זו בתיובתא דרבא. אבל אי לא אפשר ומתכוין קימא לן דאסור כרבא.

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״ח מהל׳ רוצח הלכה י]:
לד ב מיי׳ פ״ח מהל׳ רוצח הל׳ ו ז סמג לאוין קסד:
לה ג מיי׳ פ״ה מהלכות יסודי התורה הל׳ ז סמג עשין ה טוש״ע י״ד סימן קנז סעיף ג:
לו ד ה מיי׳ שם הלכה ח סמג שם טוש״ע יו״ד סי׳ קנה סעיף ג [וכ״ה אלפס כאן ובמסכת ע״ג פ״ב דף שלח.]:

תורה אור השלם

1. וְלַנַּעֲרָ לֹא תַעֲשֶׂה דָּבָר אֵין לַנַּעַר חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה:
דברים כב כו

גליון הש״ס

גמ׳ מידי דרך הנא׳ קעבידנא. עי׳ בב״ק קא. תוס׳ ד״ה ולא יצנע: שם כי פליגי דאפשר ולא מיכוין. עי׳ בחידושי הרמב״ן ע״ג ד׳ יג ע״א אהא דאמרינן אם למיתהני מגיח ע״ז:

מוסף תוספות

א. כיון דלא עבדא מעשה אינה מצווה למסור את עצמה. תוס׳ הרא״ש.
ב. ואי גר׳ הכא תהרג ולא תעבור מאי קפריך ולדרוש להו דאונס שרי והא מחוייבת למסור את נפשה קודם שתעבור. תוס׳ שאנץ.
ג. כיון שאין הורג בידים ולא הוי אלא קרקע עולם בעלמא. תוס׳ יומת גג:
ד. כגון שיכול לסתום עצמו שלא יריח. תוס׳ ר״פ.
ה. מחלוקת בקטנים אבל בגדולים. תוס׳ שאנץ.

רבינו חננאל

וגלוי עריות ושפיכות דמים, ע״ז היא אשירה הא דאמרן, עריות ושפיכות דמים מנא לן, כדתניא רבי אומר כתיב אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש, וכי מה למדנו לרוצח (מעתה), [מנערה] וכי יש לומר אם יקום איש על רעהו ורצחו נפש אין לו דין מות כמו זו הנערה שכתוב בה אין לנערה חטא מות, אלא הרי זו הנערה באת ללמד לאחרים ונמצאת היא למדה. הוקשה זו הנערה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור, כך נערה המאורסה אם יאמר לה אדם השמעי לי ואם לאו הנני הורגך, תיהרג ואל תשמע לו, ואם תפסה ונתחזק עליה, אין לה חטא מות. [אסתר לא נטמ(ע)א]ה לאחשוורוש ברצון. אי נמי לרבא דאמר טעמא דאסתר הנאת עצמו שאני. אם כן כשאמרנו

מסורת הש״ס

ה) [יומא פב. סנהדרין עג. עד.], ב) [שם חולין כח. קיח. ערכין כט.], ג) סנהדרין עד. יומא פב:, ד) שבת מז: [נ. פז: קנג. ביצה כג. יומא לד: כתובות ה: ב״ק קיג. כריתות כ:], ה) [דברים כב], ו) [דף כט:], ז) [ויומא פב. האריכו תוס׳ בזה], ח) [ב״ע תוס׳ יבמות גג: ד״ה אין אומם], ט) [בפ׳ כירה מו: כל״ן], ט) [שבת כט:],

מוסף רש״י

כי כאשר יקום. בנערה המאורסה כתיב (יומא פב.). וכי מה ענין רוצח אצל נערה המאורסה. שהוא כמשפט הרוצח כן משפט הדבר הזה (שם) וכי מה למדנו מרוצח כאן לפטור את האונס, דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש, דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי אונס פטור (סנהדרין עג.). הרי זה בא ללמד ונמצא למד. אלא משמע שזה בא למד על הנערה ומגלה שנכתב כאן לגמוד היימנה, כלומר נמצא אף למד, דמשום מילי אחריני איתקום ותרוייהו ילפי מהדדי (שם). מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו. ניתן רשות למצל להצילה מבעילת זו בנפשו של בועל זה לזהוגנו עד שלא בא עליה, כדכתיב (דברים כב) אין מושיע לה, הא יש מושיע יושיענה בכל לידי תשועה (יומא פב.). מה רוצח יהרג ואל יעבור. אם אמרו לו הרוג חבירך ואם לאו יהרג ואל יעבור עבירה זו (שם וכעי״ז סנהדרין עד.).
אף נערה המאורסה. אם יאמרו בעול אחרוסת חבירך או תיהרג, יהרג ואל יעבור, אבל היא אינה מצווה למסור את נפשה, דהיא אינה עושה כלום דקרקע עולם בעלמא היא, ורמיה לדבר אסמכתא (יומא פב.). ושפיכות דמים גופיה מנלן. דיהרג ואל יעבור (שם פב:). סברא הוא. שלא תדחה נפש חבירו לחיות חבירו, אבוד נשמה ועבירה, מפני נפשו לליבא אלא חדא, אבוד נשמה, והוא לא יעבור, דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום זחי בהם, משום דיקרא בעינינו נשמה של ישראל, והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף אינא איבוד נשמה, למה יהא מותר לעבור, מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו, הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות (סנהדרין עד.). מרי דוראי. אדון עירי וגבורי הוה (שם) שלטון של כפר שאני דר שם (יומא שם) דורא, כפר (קדושין עג:). מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב ומאה ליוצרך יותר מדם חבירך, הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם.

ורבא אמר לך עד כאן. לא שמעת ליה לרבי יהודה דלא חזיל בתר כוונה אלא דלא פטר ליה משום אין מתכוין בדלאפסר דמתכוין אסור לדברי הכל ומשום שאין מיכוין כמתכוין לחומרא לאסור אבל דלא משיבא ליה כוונה דמשום מכוין כשאין מתכוין לקולא כגון דלא אפסר בשאין מתכוין שרי ומיסרי נמי רבי יהודה במתכוין דלא חשיב כוונה כלל הא לא שמעת ליה: דהיכל גובהו מאה אמה ולילו הולך למרחוק מאה ברחוב שלפני הר הבית ומתוך שרחוב גדול היה ומחזיק בני אדם הרבה היה דוחס שם מפני החמה שאין לך בית המדרש מחזיקן: **דלא אפסר.** מלדוחס לרבים הלכות החג: **וקא מיכוין.** ליהנות מצל הקודש: **דלכוכו עשוי.** ואין הנאת צילו נאסרה דאין זה דרך הנאתו: **נוי.** אדובה שבעלייה היולדת לבית קרי נוי: **האומנין.** כשיש בדק בחומת בית קדשי הקדשים: **יוונו.** לשון הנאה כמזונות שמשביע עצמו ממרלאת נוי המלאכה ונהנה: **והא הכא דלא אפסר.** שלא ידלו לתקן ואפילו הכי צריך לתת לאותן בתיבות שלא יוכלו להסתכל אנה ואנה דילמא מיכווני ליהנות ואסור: **קוי.** של כלי שיר שהן הקדש: **וריח.** הקטורת: **אין בהן משום מעילה.** דלוריתא הוא ואין בהם ממש וכיון דמדלוריתא שרו כי לא אפסר כגון הכא אמאי אטרחינהו רבנן אלא מעלה בעלמא הוא: **העומדים בפנים.** לשמש דלא אפסר מלעמוד שם ואסור להיות מתכווינים: **לאותן העומדים בחוץ.** קאמר אין מעילה הא איסורא איכא דאכל לעומדין בפנים אפילו איסורא ליכא: **המפטם את הקטורת.** קטורת זה שמינה של ליבור: **אם להשלמד בה או למוסרה.** אחר פיטומה לליבור פטור מכרת אבל אם דעתו להלמיע לצורכו להריח בה ועשאה בסממנין הכתובים חייב כרת דכתיב (שמות ל) איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת: **והמריח בה.** בקטורת של ליבור פטור מכרת ומחטאת דלא חייבה תורה אלא מפטם להריח: **אלא שמעו.** שנהנה מן הקודש ומביא אשם מעילות: **קול ומראה.** אין בהם ממש ופטור לעולם: **וריח.** יש בו ממש בסממנין לפיכך חייב ודקא אמר רבי יהושע פטור לאחר שעשה תמרתו במקדש קאמר דמשום דנעשית מצותו ואין צורך גבוה עוד בה יצתה מכלל קדשי ה' וכריחתא במריח בה בביתו שנותן ממנה על הגחלים: **תמרתו.** עמוד עשנו: **תרומת הדשן.** בכל יום היה נוטל מלא מחתה ונותנה אצל המזבח והיא נבלעת במקומה כדכתיב והריס את הדשן וגו' [ויקרא ו] ואסורה בהנאה ומועלין בה כדכתיב ושמו אצל המזבח אלמא טעונה גניזה: **ובגדי כהונה.** מרבעה בגדי לבן שבהן גדול נכנס בהם לפני ולפנים ביום הכפורים וטעונין גניזה עולמית ואין גניזה אוכין עובד בהן כל השנה ולא כ"ג ליום כפורים אחר, דכתיב ופשט את בגדי הבד והניחם שם (חולין שם וכנע"ז זבחים שם). **וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מדלא כתיב אחד וגמור כולהו מיהו (קדושין כד.) מדהדר כתיבה לאחוך ולא ילפא מתכייב שמע מינה דוקא הני קאמר (פסחים מה.). **והניחם שם.** גבי בגדי יום הכפורים כתיב ופשט את בגדי הבד אשר לבש בבאו אל הקדש והניחם שם (יומא יב.). **ראוין הן לכהן הדיוט.** כל השנה, שבהן הדיוט משמש בהן בארבעה בגדים (חולין שם). **ועגלה ערופה.** אע"פ שנעשית מצותה אסורה בהנאה, דכתיב וערפו שם, שם תהא קטורתה (שם). **הכניסה לרבקה ודשה.** בעגלה ערופה קאי, דבקה קופל"ה בגע"ז, שמדבקים שלא בהמות או מרבעה בגותאיהן זו אצל זו ודשים הדשה (ב"מ ל.). **בשירה.** טוחל ולא נתכוין שמדות (שם). **שהיתה אמה דשה והכניס את הבת לשם שתינק ולא נתכוין שמדות** (שם).

שאני היכל דלתוכו עשוי. פ"ה ואין הנאת צילו נאסרת שאין זה דרך הנאתו וא"ת והא לא כתיב אהילה ואפילו שלא כדרך הנאה יהא אסור וי"ל דמעילה ילפינן מחטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב אהילה[א] והא דאסר בפ' כל הצלמים (ע"ז מח:) ליישב תחת אשירה משום דאשירה לגל עשויה והיא דרך הנאה ועוד דגבי ע"ז לא כתיב אהילה[ב] : **והא הכא דלא אפשר וקמיכוין ואסור.** ה"מ אבני נאמוקמא כרבי שמעון דאליבא דרבי יהודה פליגי[ג] :

ותסברא והאמר רבי שמעון בן פזי קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. פ"ה וכיון דמדאוריתא שרי כי לא אפסר אמאי אטרחוה רבנן וקשה לר"י הא בגרירה דליכא איסורא דאוריתא[ד] ופליג רבא ואסר בלא אפסר ומיכוון ומאי קא מוכיח אביי לרבא וי"ל דה"פ כיון דלא אסירי אלא מדרבנן א"כ כשהוא לצורך כגון לתקן בית קדשי הקדשים סברא הוא דאפילו איסורא דרבנן ליכא :

מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא. תימה דבפרק החליל (סוכה נג. ושם) תניא אשם בוררת חטים לאור של בית השואבה והשמן והפתילה היו של קודש כדתנן התם ובירושלמי דייק מינה דקול ומראה וריח אין בהן משום מעילה[ה] : **לאותן** העומדים בחוץ. ליכא איסורא אלא שלא יקרבו עצמן לעזרה כדי להריח יותר דהא אמרינן (יומא דף לח:) לא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטורת[ו] : **כתיב הבא ושמו וכתיב התם הערופה.** תימה לר"י אמאי איצטריך תרי מיעוטי בחד סגי דלהכי כתביה דלא למילף מייעוטא[ז] וי"ל דאי לא כתיב אלא חד מיעוטא לא הוה מצי למעוטי אלא מילתא דלא דמי כל כך למיסר אבל מילתא דדמי למיסר לא להכי איצטריך תרוייהו :

הכניסה לרבקה. בתוספתא תני ליה גבי פרה :

הא

רבא [א]אמר לך עד כאן לא קאמר ר' יהודה שאין מתכוין במתכוין אלא לחומרא אבל מתכוין כשאין מתכוין לקולא לא אמר אביי מנא אמינא לה דתניא אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שהיה [ב]יושב בצילו של היכל ודורש כל היום כולו והא הכא דלא אפשר ומיכוין ושרי ורבא אמר שאני היכל דלתוכו עשוי אמר רבא מנא אמינא לה [ג](דתניא) [ג]לולין היו פתוחין בעליית בית קדשי הקדשים שבהן משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים והא הכא דלא אפשר וקא מיכוין ואסור ותסברא [ד]והאמר ר' שמעון בן פזי א"ר יהושע בן לוי משום בר קפרא [ד]קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה אלא מעלה עשו בבית קדשי הקדשים איכא דאמרי אמר רבא מנא אמינא לה דתניא אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה מעילה הוא דליכא הא איסורא איכא מאי לאו לאותן העומדין בפנים דלא אפשר וקא מיכוין ואסור לא לאותן העומדין בחוץ גופא א"ר שמעון בן פזי אמר ריב"ל משום בר קפרא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה וריח אין בו משום מעילה והא תניא [ה]המפטם את הקטורת להתלמד בה או למוסרה לציבור פטור [ו]להריח בה חייב והמריח בה פטור אלא שמעל אלא אמר רב פפא קול ומראה אין בהן משום מעילה לפי שאין בהן ממש [ז]וריח לאחר שתעלה תמרותו אין בו משום מעילה הואיל ונעשית מצותו למימרא דכל היכא דנעשית מצותו אין בו משום מעילה והרי תרומת הדשן דנעשית מצותה [ח]ויש בה משום מעילה דכתיב [1]ושמו אצל המזבח [ז]שלא יפזר ושמו שלא יהנה משום דהוו תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תרומת הדשן הא דאמרן בגדי כהונה דכתיב [2]והניחם שם [ט]מלמד [ח]שטעונין גניזה הניחא לרבנן דאמרי מלמד שטעונין גניזה אלא לר' דוסא [ח] דפליג עלייהו דאמר אבל ראויין הן לכהן הדיוט ומאי והניחם שם שלא ישתמש בהם ביום כפורים אחר מאי איכא למימר משום דהוו תרומת הדשן ועגלה ערופה שני כתובין הבאין כאחד [י]וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למאן דאמר מלמדין מאי איכא למימר תרי מיעוטי כתיבי כתיב ושמו וכתיב [3]הערופה ת"ש [י]הכניסה לרבקה ודשה בשירה בשביל שתינק ותדוש פסולה והא הכא דלא אפשר וקא מיכוין וקתני פסולה שאני התם דכתיב [4]אשר לא עובד בה מכל מקום אי הכי אפילו רישא נמי

הא

ושמו אצל המזבח, ובבגדי כהונה נמי אחר שנעשה מצוותן [יש בהם מעילה] כדכתיב והניחם שם, לאו משום דטעונין גניזה הוא, וכיון שטעונין גניזה בקדושתן קיימי ומועלין בהן, וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין מהן ואליבא דר' דוסא דאמר מאי והניחם שם לאו דטעונין גניזה, הוא מפיק בגדי כהונה ומייעל עגלה ערופה דכתיב וערפו שם את העגלה בנחל. דלמאן דאמר מלמדין מיעט רחמנא (בבגדי כהונה) [בתרומת הדשן] ושמו אצל המזבח, כלומר זה טעון גניזה ולא זולתו, ובעגלה ערופה כתיב וערפו שם את העגלה. העגלה הערופה שם תהא העגלה ולא זולתה. הני אין מידי אחרינא לא.

מסורת הש"ס

ה) [ל"ל דתנן], ו) מדות ט. [פ"ד מ"ה], ז) כריתות ו., ד) תמורה לד. לקמן מז: [ע"ש] וגר' רש"ל ומאמו אצל המזבח אצל שיהא יעמלו בה אחרים אלא שיהא כולו אצל המזבח משום דהוי., ט) כריתות ו. מולין קח. מעילה יח: זבחים מו. יומא יב: כד. ס., ו) [לקמן מה. יומא ס. קדושין כד. לד: לה. ל: מב: מג. נח. גיטין עו. מיר ל: ע"ז לד: סנהדרין מה: מז: עב: שבועות כו: זבחים כד. מו. מ. בכורות מט. ערכין יד: מולין מא: קיג: קח. כריתות ו. מעילה יח:], ז) ב"מ נ., ח) [ועי' תוס' ע"ז מח: ד"ה לא יאבד], ט) [מתוספות מולין קיג: ד"ה עזין כו' עוד שם קח: וכן בזבחים מו. המיתו דבר זה בתמיה אמנם במעילה יח. מילתו בשם ה"ר פרץ ע"ש וכן ביומא ס. אתריכו בביאור זה],

תורה אור השלם

1. וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו ג
2. וּבָא אַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת בִּגְדֵי הַבַּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם: ויקרא טז כג
3. וְכֹל זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא הַקְּרֹבִים אֶל הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל הָעֶגְלָה הֶעָרוּפָה בַּנָּחַל: דברים כא ו
4. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחֲלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל: דברים כא ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' דפליג עלייהו ראמר אכל:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שאני. חטא חטא מתרומה. עי' שלגת מייה סי' עו ובתוס' ר"פ כל הצלמים ד"ה ימותו:

מוסף רש"י

קול. הנהנה מקול הכנורות וגנלים כל כלי שרת, ומראה. הנהנה ממראה יפה של היכל, וריח. הקטרת (בריתות ו.). **הואיל ונעשית מצותו.** אין מועלין בו מין לליית בית לורך גבוה לא קריבן בית קדשי ה' ובמעילה כתיב (ויקרא ה) ומאלה בשגגה מקדשי ה' (יומא כ.). **והרי תרומת הדשן.** כל בקר תוסס מדשן המזבח בלא מחתה ונותנו בגדי המזבח ונבלעת שם במקומה, דכתיב והריס את הדשן אשר תאכל האש וגו' ושמו אצל המזבח, מלמד שטעון שימה וגניזה, אלמא אסור בהנאה (חולין קיז. וכנע"ז זבחים מו.) **ובגדי כהונה.** מרבעה בגדי לבן שבהן גדול נכנס בהן לפני ולפנים ביום הכפורים וטעונין גניזה עולמית ואין הדיוט עובד בהן כל השנה ולא כ"ג ליום כפורים אחר, דכתיב ופשט את בגדי הבד והניחם שם (חולין שם וכנע"ז זבחים שם). **וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.** מדאמר אין מלמדין מהן ואליבא דר' דוסא דאמר מאי והניחם שם לאו דטעונין גניזה, הוא מפיק בגדי כהונה ומייעל עגלה ערופה דכתיב וערפו שם את העגלה בנחל. דלמאן דאמר מלמדין מיעט רחמנא (בבגדי כהונה) [בתרומת הדשן] ושמו אצל המזבח, כלומר זה טעון גניזה ולא זולתו, ובעגלה ערופה כתיב וערפו שם את העגלה. העגלה הערופה שם תהא העגלה ולא זולתה. הני אין מידי אחרינא לא.

לז א מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הל' יב [רב אלפס כאן ובע"ז פ"ב ד' שלח:]:
לח ב מיי' פ"ה מהלכות מעילה הלכה ה:
לט ג מיי' פ"ז מהלכות בית המקדש הל' כג:
מ ד מיי' פ"ה מהלכות מעילה הל' יז סמג עשין רי:
מא ה מיי' פ"ב מהל' כלי המקדש הל' י:
מב ו שם הלכה ט:
מג ז מיי' פ"ה מהלכות מעילה הלכה טז:
מד ח מיי' פ"ב מהל' תמידין ומוספין הלכה טו [ופ"ב מהל' מעילה הל' יד]:
מה ט מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הל' ה:
מו י מיי' פ"א מהלכות פרה הלכה ז:

לעזי רש"י

קופל"א. צמד.

מוסף תוספות

א. ותהי כמו שכתוב במעילה אכילה. תוס' ר"פ. ב. ואפי' שלא כדרך הנאה אסור. תוס' שלנן. ג. אלא דבעי לתרוצה אליבא דכ"ע. מי' הר"ן. ד. לפי שהוא חופר כלאחר יד. שם. ה. אלמא דאפי' איסורא ליכא. תוס' הרא"ש. ו. [ו]אונס הוא. שם.

רבינו חננאל

וסמיך אביי אהא דרבן יוחנן בן זכאי שהיה יושב ודורש כל היום כולו בצלו של היכל. ודחי רבא שאני התם דהיכל דלתוכו הוא עשוי, ואין קדושה בצלו. רבא אמר מהא דתנן במדות לולין היו פתוחין בעליות קדשי קדשים שבהן היו משלשלין האומנין בתיבות כדי שלא יזונו עיניהם מבית קדשי הקדשים, ש"מ דהנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו אסור. ודחי אביי מעלה עשו דהא קול ומראה וריח אין בהן משום מעילה. איכא דאמרי רבא הוה מסתייע מזה דהוה דאיק אין בהן משום מעילה הא איסורא איכא, מאי לאו באותם העומדים בפנים דלא אפשר, וכיון דמכווני אסיר. ודחינן לא לאותן העומדים בחוץ דאפשר שלא יעמדו ולפיכך מעילה ליכא איסורא איכא. ואיני דריח אין בו מעילה, והתנינן המפטם את הקטורת להתלמד בה, למוסרה לצבור פטור. להריח בה חייב, המריח פטור אלא שמעל. ושנינן האי דתני ריח אין בו מעילה, לאחר שתעלה תמרתו היא שנויה, מאי טעמא דהא אתעבידא מצוותה, והא דתני המריח פטור אלא שמעל בדלא איתעבידא מצוותה. איני והרי תרומת הדשן דאתעבידא מצותה ומועלין בה. ושנינן משום דכתיב בתרומת הדשן

הא לא דמיא אלא להא שכן עליה עוף. מייתי לה משום דרב פפא אמר מילתיה עלה לפי שהיא משנה:

עלה עליה זכר **פסולה**. וא"ת אמאי פסולה הא ולדא לא ניחא ליה להפסיד פרה שדמיה יקרים בשביל דבר מועט וי"ל דאם נאמר כשירה הוה ניחא ליה ולכך אין להכשירה וא"ת הכשיר לרבקה ודשה אמאי כשירה מ"ש מעלה עליה זכר דפסולה וי"ל דהתם לא ניחא ליה בדישתה שאין מרויח כלום בדישתה דבלאו הכי נידושה התבואה[א] וה"ל יהודה פירש דסתם פרה בחורה היא[ב] ומסתמא אין אדם רוצה להטריחה וא"ת והא תתנן[ג] פרה מעוברת ר' אליעזר מכשיר וחכמים פוסלין והכא אמר עלה עליה זכר פסולה וי"ל דהכא כחכמים דפוסלין דה"נ ר' יהודה פליג ואמר דוקא העלה עליה זכר אבל עלה מעצמו כשירה אי נמי הא דאמר הכא פסולה היינו כשרואה בשעת עלייה וניחא ליה כדאמר גבי הכשר (כפ"ק דחולין) [ד] (דף יג.) עודהו הטל עליהן ושמח הרי זה כבי יותן נגבו אין בבי יותן דבעינן יותן דומיא דיתן אף על פי שאם היה יודע בעוד הטל עליהן היה שמח והא דאמרינן בפרק עגלה ערופה (סוטה מו.) עול פוסל בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה שאר דברים אינן פוסלין אלא בשעת עבודה מה שהזכר משמש בה חשוב עבודה:

מגוד. פירש ר"ת כמו גוגד ליה גלימא [ה] (עירובין ד' לד.):

חדש יותץ. קסבר יש שבח עליה בפת וה"ג יש שבח עליה בפת תנור וזה וזה גורם אסור ויש שבח עליה בפת היינו העליה שהן גורמים אפיית הפת כשאבוקה כנגדו ורבנן סברי אין שבח עליה בפת אף על פי שהאבוקה כנגדו דשלהבת אינה באה מן העליה אלא מחמת משהו הנשרף וא"כ היא כמו גחלת דאין האיסור בעין וכן פירש"י הקשה ה"ר אהרן [ו] לרבי הא דאמר (תרומות פ"ב מ"ג) המבשל בשבת בשוגג יאכל ואפילו בשבת ואמאי ניחא יש שבח מוקצה בפת דגחלים מוקצין הן ואומר ר"י דלא שייך אלא באיסורי הנאה דווקא [ז] וכן פי' הקונטרס בפרק בתרא דע"ז (דף סו: ושם) גבי תנור שהסיקו בכמון של תרומה:

בישלה על גבי גחלים. בישלה דווקא בדיעבד אף על גב דכל הנשרפין אפרן מותר[ח] אפילו לכתחלה יש לחלק בין אפרן לגחלים:

בין חדש בין ישן יוצן. דזה וזה גורם מותר אף על גב דזה וזה גורם דוקא בדיעבד מותר כדמוכח בסוף פרק כל הצלמים (ע"ז מח:) דאמר רבי יוסי אין נוטעין אגוז של ערלה ומודה ר' יוסי שאם נטע שהוא מותר וחשיב ליה זה וזה גורם דהכא הוי כדיעבד דאם נאמר חדש יותץ יפסיד התנור:

בין חדש ובין ישן יוצן. ואף על גב דזה וזה גורם מותר מ"מ יש כיון דסגי ליה בליטון ולא מפסיד מידי אלא איסור הנאה לחודה[ט] לכך צריך ליטון:

עד

הא לא דמיא אלא להא [א]שכן עליה עוף כשירה עלה עליה זכר פסולה מ"ט אמר רב פפא אי כתיב [ב]עבד וקרינן עבד עד דעביד בה איהו אי כתיב עובד וקרינן עובד אפילו ממילא נמי השתא דכתיב עבד וקרינן עובד עובד דומיא דעבד מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה ת"ש [ג]באבידה לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו אבל שוטחה לצורכה על גבי מטה ועל גבי מגוד נזדמנו לו אורחין לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד בין לצורכה בין לצורכו שאני התם דקלי לה אי משום עינא בישא אי משום גנבי ת"ש [ג]מוכרי כסות מוכרין בדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים והצנועין מפשילין לאחוריהם במקל והא הכא דאפשר למעבד כצנועין וכי לא מכוין שרי תיובתא למאן דמתני לישנא קמא דרבא תיובתא: ולא יסיק בו וכו': [ד]ת"ר תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת רבי אומר [ד]הפת אסורה וחכמים אומרים הפת מותרת [ה]בישלה על גבי גחלים דברי הכל מותר והא תניא [ו]בין חדש ובין ישן יוצן לא קשיא הא רבי והא רבנן אימור דשמעת ליה לרבי [ז]משום דיש שבח עצים בפת זה וזה גורם מי שמעת ליה אלא לא קשיא הא ר' אליעזר הא רבנן הי רבי אליעזר אילימא רבי אליעזר דשאור [ח]דתנן שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לתוך עיסה ואין בזה כדי להחמיץ ואין בזה כדי להחמיץ ונצטרפו וחמצו רבי אליעזר אומר אחר אחרון אני בא וחכמים אומרים בין שנפל איסור [ט]לכתחלה ובין שנפל איסור לבסוף לעולם אינו אוסר

הא לא דמיא. תירוצא הוא: **שכן עליה עוף.** בפרה אדומה קאי שפרה וגם על גבה אע"ג דכתיב[ו] לא עלה עליה עול דמשמע עליה אפילו עלייה בעלמא ואי משום דכתיב עול הא מרבינן ביה שאר עבודות במסכת סוטה (דף מו.) אפ"ה בהא עלייה כשרה דלא ניחא ליה והוא הדין להכניסה לרבקה ודשה: **עלה עליה זכר פסולה.** דניחא ליה והוא הדין לתינוק ותידוש: **עובד.** משמע ממילא עבד משמע בידים ואף על גב דהאי בעגלה כתיב תרווייהו ילפינן מהדדי בגזרה שוה דעול עול במסכת סוטה (דף מו.): **לא ישטחנה.** במוגא בגד אבודה קאי: **מגוד.** קבילי"א: **לצורכה.** כדי שלא יאכלנו עש: **נזדמנו לו אורחין וכו'.** אלמא אף על גב דלצורכה הוא והיינו לא אפשר הואיל ומתכוין להתכבד בשל חבירו באורחין חשיב ליה גזל ואקיר: ומשני לאו משום כוונה הוא אלא משום דבשטיחה זו קלי לה כלומר מאבדה בידים אי משום עינא בישא אי משום דלמא אורחין גנבי ליהו וגנבי לה: **מוכרין בדרכן.** מעוטפין בכסות כלאים דאין מתכוין להנאת לבישה: **והצנועים.** פרושים שמתרחקין מן הציעור ומן הדומה לו: **לישנא קמא דרבא.** אפשר ולא מתכוין אסור אפילו לרבי שמעון דא"כ הא מני: יש שטועין שמקשין על משנה זו אותה ששנינו בגד שאבד בו כלאים לא ימכרנו לנכרי [נדה סא:] אלמא כלאים אסור למכור וטעות בידם דהתם אבד דוקא שמא יחזור נכרי וימכרנו לישראל ולא יכיר שיש בו כלאים ולבשנו אבל כלאים הציר מותר בכל הנאות מכירה: **בקליפי ערלה.** קליפי אגוזים ורמונים שאף הם בכלל פרי ואסורין משום ערלה וכן קשין של כלאי הכרם הכל אסור דבכלאים לא כתיב פרי: **חדש יותץ.** שהרי על ידי היסק זה של ערלה נגמר ומתקייים כולו: **ישן.** שאין היסק זה מועיל לו אלא שאופה בו פת: **יוצן.** אלא שאופה בו פת בהיסק זה: **אפה בו פת.** בהיסק זה. לקמן [כז.] מוקי לה כשאבוקה כנגדו שכל שעה שהיתה פת בתנור היה דולק האור ואופהו שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהאיסור בעין: **רבי אומר הפת אסורה.** דיש שבח עלי איסור בפת: **וחכמים אומרים הפת מותרת.** דהא[ז] סברי אין שבח עליה בפת ממש והוא הדין דלית להו נמי חדש יותץ אלא יוצן והכי אמרי' בשמעתין: **בישלה על גבי גחלים דברי הכל.** הפת מותרת ואפילו לרבי דכי איתהני פת מאיסור כבר כלה ובטל וגחלים אינטריכא ליה דלא תימא אכתי איסורא בעיניה וכל שכן בתנור גרוף ואין אבוקה כנגדו: **הא רבי.** דקתני חדש יותץ רבי היא דאמר הפת אסורה משום דגמרה באיסור והוא הדין לתנור חדש שנגמר נמי ע"י האיסור: **אימור דשמעת ליה לרבי דיש שבח עליה בפת.** כי שמעת ליה דפליג רבי אדרבנן ביש שבח עליה בפת לאודא דשמעת ליה דרבנן הוו מקילי טפי ושרו אפי' פת לאכול דאמרי אין שבח עליה בה אלא שבח היסק ואיסור [ח] שבח כבר כלה הוא ורבי סבר הואיל ואבוקה כנגדו יש שבח עליה ואיסור גמור בה וגבי תנור חדש נהי דיש שבח עליה בו מיהו הוא עצמו אין נאכל אלא להיסק אחר עומד ויאפו בו ונמצאת פת הנאפת בו נגמרת ע"י איסור והיתר עלי איסור שנגמרו (בו) את התנור ועלי היתר שנגמרו את הפת והא היכא שמעינן ליה דאסר רבי: **הא ר' אליעזר.** דשמעינן ליה זה וזה גורם אסור דבר שאיסור והיתר גרמו לו שיבא אסור בהנאה: **נאסר אחרון אני בא.** אם סילק את הראשון כדמתרץ ליה אביי [כז.]:

לא

ר' אומר הפת אסורה וחכמים אומרים הפת מותרת. בשלה על גבי גחלים דברי הכלהפת מותרת, פירוש שכבר יצאו מתורת עצים. ומקשינן איני והתניא אחד ישן ואחד חדש יוצן. ושנינן הא דתני חדש יוצן רבנן והא דתני חדש יותץ ר'. ואקשינן אימור דשמעת ליה לר' דיש שבח עצים בפת, כלומר שבח עצי האיסור שרוי בפת והיא אפיית הפת הנה הוא ידוע בפת. לפיכך שנה הפת אסורה, אבל עצי היתר בתנור חדש שהוסק בעצי איסור, שנמצאו עצים של היתר והתנור של איסור שטעון נתיצה, שניהם (ז)התנור והעצים גורמין אפיית הפת [מי] שמעת לר' (שאסור) [שאוסר] בזה. ואתינן לאוקמינהו לר' אליעזר ורבנן דפליגי בשאור של חולין ושל תרומה שנפלו בעיסה, ואין באחד מהן שיעור לחמץ הוא לבדו העיסה, ונצטרפו וחימצו. ר' אליעזר אומר אחר אחרון אני

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ח מהל' פרה הלכה ז:

מח ב מיי' פ"ג מהל' אבידה הל' יא סמג עשין עד טוש"ע מו"מ סי' רסז סעיף יח:

מט ג מיי' פ"י מהל' כלאים הל' טז סמג לאוין רעג טוש"ע י"ד סי' שא סעיף ו:

נ ד מיי' פט"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה כב טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ד:

נא ה מיי' שם הל' כד טוש"ע שם סעיף ו:

נב ו ז מיי' שם הל' כב וס"ז מהלכות ע"ז הל' יג טוש"ע שם ס"ד:

לעזי רש"י

קבילי"א [קיבילי"א]. יתד, יו.

מוסף רש"י

עלה עליה זכר פסולה. שנאמר אשר לא עלה עליה עול, ותניא עול אין לי אלא עול, בתמ' סוטה (מו.) והאי הכשיבה לרבקה ודשה דלא ניחא ליה בה דמיא לשכן עליה עוף (ב"מ ל.). דקלי לה. בשטיחה זו הוא שורפה, ומה היא שריפתה, אי משום עינא. אתאלטו בה עין רע של אורחין, אי משום גנבי. פן יגנבוה האורחים (שם). מוכרין בדרכן. כסות של כלאים לובשו בשוק כדי להראותו למוכרו, דלא אסרה תורה אלא לבישה שהיא להתחמם בדרך כל הלובשים, והצלחה דומיא דלבישה נמי דמיתהני ביה (שבת כט:). ובלבד שלא יתכוין. להנאת חימום (שם מו:) ור' שמעון הוא דאזיל בתר כוונה (שם כט:). והצנועין. כשרים שמרחיקין עצמן מכל לוות שפתים (שם). והא הכא דאפשר. לכל אדם למעבד שלא על ידי איסור, ואפילו הכי שרי (שם). שאור של חולין. ושאור אחר של תרומה (ע"ז מט:). כדי להחמיץ. עיסה זו (שם). אחר אחרון אני בא. אומו שנפל אחרון, אם של חולין נפל אחרון בטל את הראשון ומותר לזרים ואם של תרומה נפל אחרון אסור לזרים (שם) שהוא גורם את המימון ואם נפל האיסור בסוף אסורה (תמורה יב.).

מוסף תוספות

א. דמיירי שיש פרות הרבה ואינו צריך לדישת פרה זו. תוס' הרא"ש. ב. דפרה בת שתים ואבתי ילדה היא. שם. ג. משום דיש שבח עצים בפת היינו שבח הנאה דעצים בתוך הפת וחשיב נהנה מן העצים. תוס' ע"ז סו: ד. שאין כאן אלא הפסד העצים. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

א) פרה פ"ב מ"ד, ב) ב"מ ל. [ע"ש], ג) שבת כט: מו: כלאים פ"ט משנה ה, ד) לקמן עה., ה) ע"ז מט. עג: תמורה יב. עולה פ"ב מי"ש, ו) ל"ל בתחלה וכ"ל במשנה, ז) [במדבר יט], ח) [ל"ל דהסם], ט) [פרה פ"ג מ"ח], י) [בפ"ב דב"מ כב.], כ) [ויותר מפורש בסוגיות מד:], ל) רש"ל גרס לר"י ועי' רש"ל, מ) [תמורה לד. ולקמן כז:].

תורה אור השלם

1. וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא עֶגְלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְּעֹל:
דברים כא ג

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה אימור וכו' היסק דאיסור שבה:

גליון הש"ם

גמ' בישלה על גבי גחלים. עי' לקמן דף מא ע"א תוס' ד"ה אמר ונכפו ונתנוסת פני יהושע סי' י"ח:

רבינו חננאל

ת"ש כסות המופקדת אצלו, לא ישטחנה לא על גבי מטה ולא על גבי מגוד לצורכו, אבל שוטחה לצרכה, נזדמנו לו אורחין בין לצורכו בין לצרכה לא ישטחנה, הנה אפילו לצרכה אסור. ושנינן שאני התם דקא קלא ליה, כלומר כיון שרואין אותה האורחין באין בלילה וגונבין אותה. נמצא כששוטחה כאלו שורפה באש. ת"ש הכניסה לפרה אדומה בגורן לרבקה. פירוש לפטומה. מלשון עגלי מרבק, ודשה כשרה, בשביל שתינק ותדרוש פסולה, הנה כיון שנתכוין לדרש פסלה. ואוקימנא מה עבד דניחא ליה אף עובד דניחא ליה, אע"פ שעובד בה מלאכה שלא על ידיו אלא ניחא ליה, עבודה היא ונפסלת בה. ת"ש מהא דתנן בסוף כלאים מוכרי כסות מוכרין בדרכן, כלומר נושאין בגדי כלאים על כתפיהן ונהנין מהן, ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, והצנועין מפשילין לאחוריהן במקל. והא הכא דאפשר למעבד כצנועין, ואע"ג דלא עביד כצנועין, כי לא מיכוין שרי, ותיובתא למאן דתאני לישנא קמא דרבא תיובתא. וקיימא לן אפילו אפשר ולא קא מיכוין שרי. **ולא יסיק בו תנור וכירים.** ת"ר תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם, חדש יותץ ישן יוצן. אפה בו את הפת,

לא שנו. דאחר אחרון אני בא ואם נפל היתר בסוף מותר אלא שקידם את האיסור וסילקו מכיון שנפל בו היתר מיד דהואיל וסילקו ועדיין לא החמיץ בטל והלך לו ואע"ג דהוועיל בה קצת שיכול זה האחרון לגמור חימוץ על ידו לעפ"כ כבר בטל לו ושוב אין מוחזר ויעור בו אכל לא קדם וסילק וגמר על ידי שניהם ואינו יכול ליבטל אסור אלמא זה וזה גורם אסור: **דאחר אחרון אני בא.** וטעמא משום דאזל בתר גמר מעשה גמרו בהיתר מותר ואפי' לא קדם וסילק דאיכא זה וזה גורם גמרו באיסור אסור [ו] (ואפילו קדם וסילק את האיסור): **אבל בבא אחת.** אם נפלו כאחת דליכא גמרו באיסור הכי נמי דשרי דזה וזה גורם מותר: **הימנה.** מן האשירה: **יוליך הנאה לים המלח.** דמי עליה. מכל מקום שמעינן ליה כל כמה דלא ממעט הנאה ליה המלח מודה הוא לת"ק בין אחדש יותן בין אישן יוצן בין באיסור פת אלמא כיון דקתני אחדש יותן אית ליה זה וזה גורם אסור והא דתניא לעיל [סו:] אחדש יוצן רבנן היא דפליגי עליה דר' ואמרי הפת מותרת משום דלא חשיבא להו הנאת היסק ואפילו בגורם אחד לבדו משום דליתיה לאיסורא בעייה וכל שכן בתנור שאינו נאכל הוא בעצמו ואין הנאתו בגורם אחד לבדו אלא בשני גורמים שלו ושל היתר. ואם תאמר לרבנן יוצן למה לי הא שרו לפת האפויה בהיסק איסור הני מילי דיעבד אבל לכתחלה לא קא שרו לאפות בהיסק איסור ולקמן[ח] פריך עליה דאיסור לרבנן היכי משכחת לה דאסירי מדאורייתא. והוא הדין דמצי לאוקמא להא דאחדש יותן דלעיל כתנא קמא דר' אליעזר אלא משום דלא ידעינן מנו ויתא ליה למיקנקו ר' אליעזר והוא ומחלוקתו קאמר: **א"כ.** דפרכת דילמא שאני ליה אמאן תרמייה להא דתניא לעיל גבי ערלה יותן [סו:] על כרחיך כיון דלא משכחת תנא דאמר זה וזה גורם אסור אלא רבי אליעזר ומחלוקתו במשכת ע"ז [מט:] וחזינא סתמא דתני בשאר איסורי נמי הכי רבי אליעזר קאמר לה ולא שני ליה: **אמר אביי אם תמצי לומר.** ברייתא מפורשת הכי דכי היכי דאסר רבי בפת הכי נמי אסר בתנור ואע"פ שאין עצמו נאכל דאית ליה זה וזה גורם אסור וריש"א דברייתא לעיל דערלה רבי קאמר לה כולה: **היינו ר' אליעזר.** בניחותא וליכא למיבעי מידי: **ואם תמצי לומר.** דסבירא ליה זה וזה גורם מותר וריש"א דההוא לאו רבי הוא אלא רבי אליעזר הוא והתם בפת הוא דאסר רבי משום דיש שבח עצים בגופה ומגלא כשאוכלה גופו הוא הנהנה מן האיסור בגורם אחד אבל בתנור דשם עצים בהן הנאת גופו ולא דמו לתנור דלא מטיא הנאה לגוף מיניה עד דאיכא גורם שני: **כי פליגי.** רבי דלא אסר אלא בפת ור' אליעזר אית ליה זה וזה גורם אסור בתנור וקדירה שאין הגוף נהנה מהן עד שיבא גורם שני והוא של היתר: **קדירה.** שארפה כשהיא חדשה בעלי איסור: **דהא מקבלה בישולה.** ואיכא הנאת תשמיש שמשתמש בה בלא גורם אחר אבל תנור אין נותנין בו פת אלא לאחר הסיקה של גורם היתר: **איפכא הני.** לה להא ברייתא דלעיל ואיפכא אתנייה: **ואי בעית אימא.** שמואל נמי הכי אתנייה ואית ליה דר' אסר ורבנן שרו ואיהו הפך לה כדי שלא יהא יכולו בני אדם אחרי רבים להתיר דבעלמא במחלוקות אחרות שנחלקו רבים על רבי סבירא ליה לשמואל דאע"ג דהלכה כרבי מחבירו במקום יחיד אין הלכה כמותו מחבירו כלומר במקום רבים ובהא סבירא ליה דהלכה כמותו ואע"ג דרבים פליגי עליה: **אפכה ואתנייה.** אפכנה ואשניה כי היכי דתיקו הא מילתא דאיסורא בשם רבנן ויעשו בני אדם כמותן שהכל הולכין אחרי רבים שאם אני אומר הלכה כרבי שהוא יחיד לא יאמינו לי: **גחלים עוממות.** כבויות כדכתיב (יחזקאל לא) אלוזים לא עוממוהו ומתרגמינן דהה[ט] עמיא: **לוחשות.** גחלים בוערות נראות כמתנענעות ולוחשות זו לזו: **אסורין.** לרבי: **לנגדו.** כנגד הפת מבעיר העצים בפי התנור:

עד שיהא בו כדי להחמיץ. פי' באיסור [א] דאי יש באיסור וגם בהיתר כדי להחמיץ נראה לרשב"ג דשרי דהא בפ' בתרא דמסכת ע"ז (דף סח.) תניא שאור של חולין ושל תרומה שנפלו לעיסה וזה כדי להחמיץ וזה כדי להחמיץ וחימצו אסור ור' שמעון מתיר והשתא הוי ר' שמעון כרבנן [ב] דהכא והא דתנן בסוף פ"ק דתמורה (דף יב.) אין מחמץ אחר ממחץ [אוסר] אלא לפי חשבון שבה שאם נפל שאור של תרומה בעיסה וחימצה וחזרה ונפלה לעיסה אחרת גדולה מזאת אם יש בשאור כדי להחמיץ השניה אסורה אע"פ שנתחמצה על ידי שאור של איסור ועל ידי עיסה ראשונה שהיה שם היתר ומוקמינן לה התם כרבנן דהכא אור"י מני למימר דהתם מיירי כגון שאין בעיסה כדי להחמיץ ובשאור של תרומה יש כדי להחמיץ [ג]: **נתערבו באחרות.** אור"ת אלא גרסי' ואחרות באחרות [ג] דבסדר המשנה לא גרס ליה לא במסכת ע"ז ולא בסדר זרעים [ד]: **וכן** היה רבי אליעזר אוסר בכל **איסורין שבתורה.** השתא משמע דבכל מקום אית ליה לרבי אליעזר דזה וזה גורם אסור ותימה לרשב"ג דתיקשי מהכא לרב הונא בר חיננא דתניא בתמורה בפרק כל האסורין (דף ל: וש"ס) כל האסורין לגבי מזבח ולדותיהן מותרין ותניא עלה ר"ג אוסר וקאמר רב הונא בר חיננא מחלוקת כשעיברו ובשוף נרבעו דרבי אליעזר סבר עובר ירך אמו הוא אבל נרבעו ובשוף עיברו ד"ה מותרין אלמא לרבי אליעזר זה וזה גורם מותר [ה]: **ובהא אפילו מחבריו.** וטעמא דרבי משום דיש שבח עצים בפת ולא מטעם דזה וזה גורם דשמואל פסיק בהדיא בפרק כל הצלמים (ע"ז מט.) הלכה כר' יוסי דזה וזה גורם מותר:

מכלל

עד שיהא בו כדי להחמיץ ואמר אביי לא שנו אלא שקדם וסילק את האיסור אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור אלמא [ו] זה וזה גורם אסור וממאי דטעמא דר' אליעזר כאביי דילמא טעמא דר' אליעזר משום דאחר אחרון אני בא לא שנא קדם וסילק את האיסור לא שנא לא קדם וסילק את האיסור אבל בבת אחת ה"נ דשרי אלא ר' אליעזר דעצי אשירה [ז] דתנן נטל הימנה עצים אסורין בהנאה הסיק בהן את התנור חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אסורין בהנאה נתערבה באחרות ואחרות באחרות כולן אסורין בהנאה רבי אליעזר אומר [א] יוליך הנאה לים המלח [ב] (אמר) לו אין פדיון לע"ז אימור דשמעת ליה לר' אליעזר בע"ז דחמיר איסורה בשאר איסורין שבתורה מי שמעת ליה אלא אם כן אמאן תרמייה ועוד הא תניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה אמר אביי אם תמצא לומר זה וזה גורם אסור רבי היינו ר' אליעזר ואם תמצי לומר זה וזה גורם מותר והכא משום דיש שבח עצים בפת הוא [ג] הני קערות וכוסות וצלוחיות אסירי כי פליגי בתנור וקדירה למ"ד זה וזה גורם אסור אסור למאן דאמר [ד] זה וזה גורם מותר שרי איכא דאמרי אפי' למ"ד זה וזה גורם מותר [ה] קדירה אסורה דהא קבלה בישולא מקמי דניתן עצים דהיתירא א"ר יוסף א"ר יהודה אמר שמואל תנור שהסיקו בקליפי ערלה או בקשין של כלאי הכרם חדש יותץ ישן יוצן אפה בו את הפת אומר הפת מותרת וחכמים אומרים הפת אסורה והתניא איפכא שמואל איפכא תני ואב"א בעלמא קסבר שמואל [ו] הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו ובהא אפי' מחבריו וסבר אתנייה איפכא כי היכי דניקום רבנן לאיסורא: בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת: [ז] (אמר) רב יהודה אמר שמואל ור' חייא בר אשי א"ר יוחנן חד אמר לא שנו אלא גחלים עוממות אבל גחלים לוחשות אסורין וחד אמר [ד] אפילו גחלים לוחשות נמי מותרין בשלמא למ"ד לוחשות אסורין משום דיש שבח עצים בפת אלא למ"ד אפילו לוחשות מותרות פת דאסר דיש שבח עצים בפת לרבי היכי משכחת ליה א"ר פפא כשאבוקה כנגדו

מכלל

נג א מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' יג טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ד:
נד ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' כג טוש"ע שם סעיף ה:
נה ג ד מיי' שם הלכה כד טוש"ע שם סעיף ו ז:

מוסף רש"י

ואמר אביי לא שנו. דאמר ר"א אם אחרון מותן שמותר (ע"ז מט. ע"ב). **אלא שקדם וסילק את האיסור.** קודם נפילתו של זה, שכשנפל זה ליכא למימר היתר מצטרף לאיסור להיות שיעור ליאסר ואע"פ שכבר נתן כח איסור בעיסה ולא היתה מצומצמת על ידי אחר אם לא בשביל ראשון, ואפילו הכי כיון דלא הוה בו מעולם שיעור מימון ליכא למימר זה וזה גורם ובטל שני את הראשון (שם מט.) ולא נשלם השיעור אפילו על ידי לילוף (שם עג.). **אבל לא קדם וסילק את האיסור אסור.** מצטרף היתר לאיסור להשלים את השיעור (שם) שאע"פ שנפל היתר לבסוף אסור זה וזה גורם אסור ולרבנן זה וזה גורם מותר (שם מט.). **משום דאחר אחרון אני בא.** דקסבר גמרו באיסור אסור גמרו בהיתר מותר, אבל היכא דנפלו בבת אחת לעולם קאמר לך זה וזה גורם מותר ס"ל (שם).

מוסף תוספות

א. גרידה. תוס' הרא"ש. ב. כגון שיש יותר בשאור של תרומה ממה שיש בעיסה ראשונה של חולין. תוס' אאע"ן. ג. משום דהוי ספק ספיקא. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

בא, וחכמים אומרים בין שנפל בתחלה בין שנפל בסוף לעולם אין אסור עד שיהא בשאור של תרומה כדי לחמץ. **ואמר אביי לא שנו** שאם יהיה האחרון שאור של חולין שהעיסה מותרת, אלא שקדם וסלק את האיסור קודם שהחמיץ. אבל לא קדם וסלק את האיסור אע"ג שהאחרון חולין אסור, ש"מ לר' אליעזר זה וזה גורם אסור. ודחינן דמאי דהכאבייי היא דילמא טעמא דר' אליעזר משום דסבר הכל אחר גמרו, אי גמר באיסור אסור, אי גמר בהיתר מותר, בין סלקו בין לא

רבינו חננאל (המשך)

סלקו לא שנא. לפיכך שנה אחר אחרון אני בא, אבל הכא שנתערבו שבח עצים ושבח תנור ובבת אחת הן באין על הפת דברי הכל שרי. **אלא הא ר' אליעזר** דתנן בע"ז פ"ג. נטל הימנה מן האשרה עצים והסיק בהן התנור כו', עד ר' אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח כו'. פירוש כשיעור שכר אפיית הפת יפדה הפת ויוליך דמיה לים המלח ושאר דמי הפת מותר בהנאה. מיהת הפת אסורה ש"מ לר' אליעזר זה וזה גורם אסור. ודחינן שאני התם משום חומרא דע"ז. **אם** כן הערלה וכלאי הכרם לאיזה איסור נדמה אותם, ועוד תניא בהדיא וכן היה ר' אליעזר אוסר בכל איסורין שבתורה. **אליבא** דמאן דאמר דלרבי זה וזה גורם מותר, והכא בפת אמאי אסר, משום דיש שבח עצים בפת סבירא ליה, ומש"ה קתני הפת אסורה. קערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות שנתבשלו בעצים של איסור דברי הכל אסורות, דחד גורם הוא. בתנור וקדרה פליגי, כי התנור אינו אופה אלא (אם) [עם] הדלקת העצים, וכן הקדרה אינה מבשלת אלא בעצים, שנמצאו התנור והקדרה איסור, והעצים שמדליקין בהן בתוך התנור ותחת הקדרה של היתר, והרי שניהם גורמין לאפיית הפת ולבישול. מאן דאמר זה וזה גורם מותר גם אלו מותרות, ומאן דאמר אסור גם אלו אסורות. **איכא דאמרי** בקדרה דברי הכל אסור, מאי טעמא דהא קדים ועייל בישולא ומקבל הקדרה מקמי דניתי כח עצים. שמואל הוה מהפיך דברי רבי לרבנן ואומר וחכמים אומרים הפת אסורה, וגם הברייתא תדניא וחכמים אומרים הפת מותרת הוה מהפיך לה ותאני וחכמים אומרים הפת אסורה, כי היכי דתיקום דרבנן לאיסורא וקיימא לן הכי. **בישלה על גבי גחלים דברי הכל הפת מותרת.** יש מי שאומר לא שנו אלא גחלים עוממות קרובות לכבוי מלשון ארדים לא עממוהו, וכמוהו איכה יועם זהב, דהא קלי ליה איסורא, אבל גחלים לוחשות הפת אסורה. ויש מי שאומר אפילו לוחשות הפת מותרת. ומקשינן אי הכי לרבי דקסבר יש שבח עצים בפת היכי משכחת לה. ושנינן בשאבוקה כנגדה, ומכח האבוקה נאפת.

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"ז מהל' מאכלות אסורות הל' ד סמ"ג עשין ל"ד טוש"ע יו"ד סי' קיא סעיף ד:
נז ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ה סמ"ג עשין ל"ד טוש"ע יו"ד סי' קיא סעיף ה:
נח ג מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' ט סמ"ג עשין ל"ד טוש"ע יו"ד סי' קיא סעיף ו:
נט ד מיי' פ"ז מהל' ע"ז הל' יג טוש"ע יו"ד סי' קמב סעיף ד:
נד ב מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' כג טוש"ע שם סעיף ה:
נה ג ד מיי' שם הלכה כד טוש"ע שם סעיף ו ז:

מכלל דרבנן שרו כשאבוקה בנגדו. ואם תאמר לרבנן הואיל ובאבוקה כנגדו חשיב כמו שלהבת באה מן הגחלים מאי פריך בסוף לולב הגזול (סוכה מ.) ובהגזול עליס (ב"ק קא:) והא איכא עליס דמשמן שהגאתן וביעורן שוה הא בשעת הגאה מצוערין הן כבר במקום השלהבת ויש לומר משום (א) דביעור כזה לא חשיב הגאה אחר ביעורן לענין שביעית שהרי באכילה דמינה ילפינן התם ליכא לגמרי הגאה וביעורן שוה ולא ממעטינן אלא שאר עליס שאין הגאתן אלא אחר שנעשו גחלים לגמרי ולרבי עליס דלא משמן נמי הוה ליה למיסר דלדידיה כשאבוקה כנגדו הגאתן וביעורן שוה ואיכא למימר הואיל ורוב הגאה אחר ביעור אית לן למימר דלא אסרה תורה בהן אבל תימה למאן דאמר לוחשות לרבי אסורים אמאי לא אסר בכל עליס בשביעית שהרי הגאתן וביעורן שוה הואיל ולא חשיב להו מצוערות כשהן לוחשות דבאותן הוי עיקר הגאה: **הקדש אפי' באלף לא בטיל.**

תימה מה חומר היא זו הלא הקדש דבר שיש לו מתירין הוא ע"י חילול ומטעם זה אין דינו להיות בטל אפילו באיסור קל אפילו מדרבנן כדאמרינן בריש בילה (דף ד.): **בעצי** שלמים. ה"מ לאוקמי בעצי הקדש ובמזיד ואליבא דרבי יהודה[א] אלא דלאו אורחא דמלתא לעבור במזיד: **ורמינהו** כל הנשרפין וכו'. ה"מ לאוקמי בעצי שלמים[ב]: **חוץ** מעצי אשירה. תימה לרשב"א תיהוי כעבודת גלולים שנשתברה מאליה דשריא כדאמרינן בפרק כל הבלמים (ע"ז מא.): ואין לומר דהכא מיירי באשירה של ישראל דאין לה ביטול עולמית דהא בסוף תמורה (ד' לד.) מפרש דלהכי לא עריב ותני אפר הקדש ואשירה לעולם אסורין משום דאשירה יש לה היתר אם שורפה עו"ג דבטלה: **אין ביעור חמץ אלא שריפה.**

נראה דהלכה כרבי יהודה דסתם לן תנא כותיה בפרק בתרא דתמורה[ג] (ד' לג.) ואע"פ א"כ בהא דאמר[ד] ר' יהודה סוכה אינה נוהגת אלא בארבע מינין שבלולב יהא נמי הלכה כמותו דהתם נמי לא פליגי רבנן אלא מטעם דכל דין שתחלתו להתמיר וסופו להקל[ה] אין דין וכפ"ק דסוכה (ד' יא.) סתם לן תנא כרבנן דקתני הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת אם קננן כשירה וי"ל דהכא קיימא לן כרבי יהודה משום דין אחר דיליף במה מצינו אף על גב דאמרו לו חטאת העוף ואשם תלוי יוכיחו ושתיק[ז] מ"מ לדידן סבירא לן כרבנן דאמרי חטאת ואשם בשריפה וליכא תוכיח[ח]: **מה** נותר בשריפה אף חמץ בשריפה. ואע"ת למאן דדריש לעיל (ד' כד.) הנותר בשריפה ואין דבר אחר בשריפה היכי יליף רבי יהודה חמץ בשריפה מנותר ותירץ רשב"א דלית לן למעוטי מנותר אלא שאר איסורין אבל חמץ דומי לנותר בכרת ובבל תותירו לא ממעטינן ואע"ת לעיל היכי יליף שאר איסורין באם אינו ענין נוקי קרא בחמץ בפסח דוקא דומי ליה טפי וי"ל דלחמץ בפסח לא צריך [קרא] דומי למילף במה מצינו[ו]: **חלבו** של שור הנסקל יוכיח. הקשה ריב"א היא גופה נילף מנותר שיהא בשריפה דומי ליה ותירץ דלא דומי ליה בבל תותירו.

חזר

עליס דאיסורא. דמתסרי בהגאה לרבנן היכי משכחת להו: **בשרשיפא.** כסא ליישב עליו אם להדום רגליו דהגאתן כשהן בעין ועל ידי ממש אבל הגאת היסק אין הגאתו אלא לאחר ביעורו אם בשעת ביעורו: **בעילה במאתים.** הלכך לא חמירא משכלה ונבער איסורו: **והלא מעל המסיק.** וחייב קרבן מעילה וכל דבר שאין בו קדושת הגוף כגון בהמה שאינה של קרבן וכלי שאינו כלי שרת כיון שמעל בו יצא לחולין דתנן (מעילה דף יט:) אין מועל אחר מועל במוקדשין אלא בהמה וכלי שרת בלבד אבל כל מידי אחרינא ממעילה דאשונה נפקא לחולין דקי"ל[ט] אין מעילה בכ"מ אלא שינוי שנשתנה מקדושתו ואמאי פת אסורה הא קודם שנתנו הפת היה ההיסק חולין: **בעלי שלמים.** שהמפיקן לדמי שלמים למוכרן וליקח בדמיהן שלמים. וקדשים קלים אין להם מעילה דאלו קדשי ה'[י] קרינן ביה שכולן לבעלים ואין לגבוה בהן אלא לאחר זריקת דמים את האימורין ואיסורא מיהא רביצא עלייהו וממעילה הוא דאימעיטו במסכת מעילה [ז:]: **ואליבא דרבי יהודה.** פשט ליה רב חסדא בקדושין בפ"ב (דף נה.) דאמר הקדש במזיד אין מתחלל אם נהנה ממנו במזיד אלא יצא לחולין הלכך בשלמים שוגג דידהו כמזיד דהקדש דהא לאו בני מעילה נינהו. והכי נמי הוה מצי למימר הכא כשהסיקו מזיד עסקינן מיהו שהסיקו משמע שוגג ומזיד וכיון דמצי לאוקמה בין בשוגג בין במזיד אוקמה: **כל הנשרפין.** בשילהי פרק בתרא דתמורה [לג.] מפרש אלו נשרפין ואלו נקברין: **ואפר הקדש לעולם אסור.** להכי נקט גבי הקדש לעולם וגבי אשירה לא נקט לעולם משום דאשירה יש לה היתר אם שורפה עו"ג ובטלה אבל הקדש אין בו ביטול והכי מפורש בשילהי תמורה [לד.]: רמי בר חמא ורב שמעיה אאפר הקדש לעולם אסור מהדדי: **נאסרו אפר שעטון גניזה.** קאמר לעולם אסור וזהו אפר של תרומת הדשן שלא היתה מעילה בהסיקו: **כל דין שאסר דן.** שמתחלתו אתה דנו כדי להתמיר עליו שהרי חמור הוא ואתה מביא לו חומר אחר כדקאמרת חמץ שהוא בבל יראה אין דין שעטון שריפה וסופו נמצא שחומר שאתה מוסיף עליו גורם לו להקל: **אינו דין.** שהרי הדין מלמד שיהא חמור והרי הוא מקילו: **שאם לא מצא עליס.** יבא ויבטל בתמיה. ואף על גב דאמרי' בפרק קמא (דף יב:) לרבי יהודה אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר גבי פלוגתייהו מיהא קולא היא במי שהוא רוצה לאחת בשירא או[ט] בתוך שאשים דאמרינן[י] זקוק לבער וכשאין[יא] עליס לשורפו יהא יושב ובטל ולא יבערנו: **ודנו דין אחר.** שאינו קל וחומר אלא גזירה שוה ובין לקולא ובין לחומרא בתרה אזלינן דגזירה הכתוב הוא ואין להשיב עליו תחלתו להתמיר וסופו להקל:

חמץ

מכלל דרבנן דפליגי עליה שרו אפי' כשאבוקה בנגדו אלא עצים דאיסורא לרבנן היכי משכחת להו א"ר אמי בר חמא בשרשיפא בעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא תנור שהסיקו בעצי הקדש ואפה בו הפת לרבנן דשרו בקמייתא מאי א"ל הפת אסורה ומה בין זו לערלה אמר רבא הכי השתא ערלה בטילה במאתים הקדש אפילו באלף לא בטיל אלא אמר רבא אי קשיא ליה הא קשיא והלא מעל המסיק וכל היכא [ח]דמעל המסיק נפקו להו לחולין אמר רב פפא הכא בעצי שלמים עסקינן ואליבא דר' יהוד' דאמר [ט]הקדש בשוגג מתחלל במזיד אינו מתחלל במזיד מאי טעמא לא כיון דלאו בר מעילה הוא לא נפיק לחולין שלמים נמי כיון דלאו בר מעילה נינהו לא נפקא לחולין וכל היכא דמעל המסיק נפקי לחולין והא [י]תניא כל הנשרפין אפרן מותר [יא]חוץ מעצי אשירה [יב]ואפר הקדש לעולם אסור אמר רמי בר חמא כגון שנפלה דליקה מאיליה בעצי הקדש דליכא אינש דנמעול רב שמעי' אמר [יג]באותן שטעונין גניזה [יד]דתניא [טו]ושמו [טז]בנחת ושמו כולו ושמו שלא יפזר: ר' יהודה אומר אין ביעור וכו': תניא [יז]א"ר יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה והדין נותן ומה נותר שאינו בבל יראה ובל ימצא טעון שריפה חמץ שישנו בבל יראה ובל ימצא [יח]לא כל שכן שטעון שריפה אמרו לו [יט]כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר וסופו להקל אינו דין לא מצא עצים לשורפו יהא יושב ובטל והתורה אמרה [כ]תשביתו שאור מבתיכם בכל דבר שאתה יכול להשביתו חזר ר' יהודה ודנו דין אחר נותר אסור באכילה וחמץ אסור באכילה מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו גבילה תוכיח שאסורה באכילה ואינה טעונה שריפה אמר להן הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וחמץ אסור באכילה ובהנאה מה נותר טעון שריפה אף חמץ טעון שריפה אמרו לו שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה ואינו טעון שריפה אמר להן הפרש נותר אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת וחמץ אסור באכילה ובהנאה וענוש כרת מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו חלבו של שור הנסקל יוכיח שאסור באכילה ובהנאה וענוש כרת ואין טעון שריפה

חזר

א [מיי' פ"ו מהל' מעילה הל"ג]:

נו ב מיי' פ"ז מהלכות ע"ז הל' י טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ג:

נז ג ד מיי' פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הלכה יג:

ה [מיי' פ"ב מהל' תמידין הל' טו]:

רבינו חננאל

ורבנן מכלל דשרו אפילו כשאבוקה כנגדו, אי הכי עצי איסור לרבנן היכי משכחת לה. ושנינן בשרשפא. פירוש כסא לשבת בו כגון זה אסרה תורה. בעי מיניה רמי בר חמא מרב חסדא תנור שהוסק בעצי הקדש ואפה בו פת לר' המתיר מהו. וא"ל הפת אסורה. ומה בין עצי הקדש לעצי ערלה, אמר רבא משום דערלה בטלה במאתים והקדש אפילו באלף לא בטיל. קשיא ליה לרבא והא קי"ל כי המסיק בעצי הקדש מעל, וכיון דמעל נפקי להו העצים לחולין הפת אמאי אסורה. ומשני רב פפא בעצי הקדש שאמרנו במאי עסקינן, כגון שהקדישם בתורת שלמים וכר' יהודה דתני בקדושין פ"ב הקדש בשוגג מתחלל במזיד אינו מתחלל, במזיד מאי טעמא אינו מתחלל משום דלאו בר מעילה הוא, הכא נמי בעצי הקדש המוקדשים בתורת שלמים, כיון דשלמים לאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין. ומקשינן וכל היכי דמעל המסיק נפקי לחולין, והתניא כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעצי אשרה ואפר הקדש דלעולם אסור, ואי אמרת מעל המסיק ונפקי לחולין אמאי אסור. ושנינן כגון שנפלה דליקה מאיליה, דליכא איניש דלימעול, לפיכך תאני אפר הקדש לעולם אסור. רב שמעיה אמר האי דקתני אפר הקדש לעולם אסור, כגון תרומת הדשן שטעון גניזה. ושמועה זו תרומת הדשן שהוא טעון גניזה בסוף תמורה. כדתניא ושמו אצל המזבח, ושמו בנחת ושמו כלו ושמו שלא יפזר. ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ אלא שריפה. תניא אמר ר' יהודה אין ביעור חמץ ללא שריפה, והדין נותן ומה נותר שאינו בבל יראה ובבל ימצא וכו' עד

ו) [עיין מה תמלי ר"ה כח.], ב) תמורה לד., ג) שם לעיל כו. [ע"ש], ד) [לעיל ה: יב: כפ. תמור' לד.], ה) [מעילה יח.], ו) [ויקרא ה:], ז) בס"ת ליתא, ח) [לעיל ו.], ט) בס"ת נוסף: לו, י) [סוכה לו: וסס],

תורה אור השלם

1. וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבָּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו ג

2. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מכלל וכו' ויש לומר דמשום שיעור מועט הוא לא חשיב: (ב) ד"ה אין ביעור וכו' וסופו להקל אינו דין:

גליון הש"ס

גמ' כל דין שאתה דן תחלתו להחמיר. עי' שבת קלו ע"ב תוס' ד"ה דמעל וחכמים יב ע"ב תד"ה כן עזאי:

מוסף רש"י

כל הנשרפין אפרן מותר. כגון חמץ ותרומה ועבלה וכלאי הכרם אפרן מותר לכיסוי בגדים (תמורה לד.).

מוסף תוספות

א. דאמר במזיד אין מתחלל. תוס' שאנץ. ב. דהא במסקנא נמי לא איירי בכל אפר הקדש אלא בתרומת הדשן. תוס' הרא"ש. ג. דקא חשיב חמץ בפסח מן הנשרפים. מי' הר"ן. אלמא חשבינן ליה דין אע"פ שסופו להקל. תוס' סוכה לו: ד. אלמא הדר ביה מההוא. תוס' סוכה שם. ה. דלא שתק אלא מתוך דברי עצמו במה שאומר במקום אחר דנותר בקבורה. תוס' סוכה שם. ו. כדאמר ר' יהודה הכא. תוס' שאנץ.

חמץ ישנו בכל פוסירו. לא ירחה ולא ימלא: **אשם תלוי.** בא על ספק כרת כגון חלב ושומן לפניו ושגג באחד מהן ואינו יודע איזה מהן אכל ואם שחטו ואירע בו פסול או נותר פליגי ר' יהודה ורבנן בשילהי פרק בתרא דתמורה [ד] לר' יהודה בקבורה לרבנן בשריפה: **חטאת העוף הבא על הספק.** כגון הפילה ספק ולד ספק אינו ולד אינה אוכלת בקדשים שמא ולד הוא עד שתביא כפרתה. העולה באה על תנאי אם ילדתי הרי היא לחובתי ואם לאו הרי היא נדבה. וחטאת העוף מביאתו על הספק ואין כאן משום חולין בעזרה דמקרבי נפיק במסכת זיר בפרק מי שאמר (דף כט.) ואסורה באכילה שמא חולין היא ומליקתה שויה נבילה ופליגי בה רבי יהודה ורבנן בפרק בתרא דתמורה [ד] חטאת העוף הבא על הספק תשרף רבי יהודה אומר יטילנה לאמה: **ואתה אומר בקבורה.** אתאי תנוי קאי דקאמר ר' יהודה יקבר ואע"ג שהנותר ממנו אסור באכילה ובהנאה ועונש כרת והוא בבל תותירו: **כפא דחטא נגרא.** כף בזך שחקק האומן בתוכו ישרוף את לשונו ואת חכו בחרדל. לישנא אחרינא ישרוף הומי"ר בלע"ז כמו שורפה היא בע"ז (דף כט.): **סדנא.** נגר עושה סד לשוס בו רגלי אסיריס כמו ותשם בסד רגלי (איוב יג): **מדויל ידיה משמנים.** מהרמת ידו וממלאכתו משתלם שכרו כשנמצא גנב: **גירתא.** עושה חלים: **או דילמא.** לרוח הוא דבעי פירור שמא יזרקנו שלם וימצאנו אחר ויאכלנו אבל לים מטיל בעייה דממיס [ה] ונימוק מאליו. לשון שחיקה שייך במתכת ולשון פירור שייך בפת: **יס המלח.** [ו] [הנקרא מי"ר בטיא"ה] אין ספינה עוברת בו: **בעי פירור.** שמא תפגע בו ספינה ותטלנו ונלאו אדעתייהו: **לא ממסה.** אין המים ממסות אותו: **תניא כוותיה דרבה.** דחמץ בעי פירור: **תניא כוותיה דרב יוסף.** דע"ז בעי שחיקה: **בחיטי.** שהחמילו בעי פירור כלומר פיזור שלא יתנס בשק ויזרקם אלא יפזרם על פני המים שלא יוכל אדם ללקטן מעל פני המים: **מתני' משום שנאמר לא יראה לך.** בגמרא [ז] מפרש לה משום קנסא דעבר עליה משום בל יראה: **גמ' בין לפני זמנו.** משש שעות עד שתחשך: [ח] **לאחר זמנו.** משעבר הפסח עובר עליו בלאו ואם אכלו אינו ענוש כרת ולקמן [ע"ב] מפרש בלאו: **תוך זמנו.** במועד ומשעה

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר. הא דקרי ליה השתא דין אחר טפי מהני דלעיל אומר ריב"א משום דהשתא אין צריך לאיסור אכילה והנאה וענוש כרת אלא בלד דבל תותירו לחודיה מצינו למילף דליתיה בכולהו: **וחמץ** הרי **הוא בבל תותירו.** תימה לר"י היכי עביד לעיל קל וחומר מנותר שאינו בבל יראה ובל ימצא והא שביב הכא בל תותירו כמו בל יראה ואומר ר"י דמכל מקום נראה דעביד שפיר קל וחומר דנותר אינו בבל יראה דמיד שהותיר עובר ושוב אינו עובר אבל חמץ אפי' לאחר שהותיר עובר בכל שעה בבל יראה:

אמרו לו אשם תלוי יוביא. תימה לרשב"א לדבריהם דרבנן דאמרו שהם בשריפה אמאי לא יליפינן חמץ מנותר שהוא בשריפה ואומר ר"י דמשמע להו [ה] הנותר בשריפה ולא כל איסורין שבתורה בשריפה ואפי' חמץ: **ואתה אומר בקבורה.** טעמא דר' יהודה דריש בא"כ מכי קדש הוא הוא בשריפה ולא חטאת עוף ואשם תלוי בשריפה:

ותנן נמי גבי ע"ז. אומר ר"י דרבנן דמתניתין היינו רבי יוסי דפרק בל הבלמים (ע"ז מג.) אי נמי מתני' דהכא א"ש כרבנן דהתם דאמרו לו אף היא נעשה זבל ומגדל נמחים ורחמנא אמר לא ידבק בידך וגו' והא דשרו הכא היינו משום דבחמץ כתיב לא יאכל ואינו אסור אלא כדרך הנאה וכי האי גוונא לאו דרך הנאה היא אבל בע"ז לא כתיב אכילה [א] ואסור אפי' שלא כדרך הנאה: **חמץ** דלשאר נהרות. דלא מצינו שהיה שונה בשום מקום גבי חמץ יש המלח אבל גבי ע"ז אשכחן בכמה דוכתין כי האי דלעיל יוליך הנאה ליס המלח הלכך אתם יש דתני גבי ע"ז הוי יס המלח מיהו לרבה מועלת שחיקה בשאר נהרות כדקאמר בסמוך כאן ביס המלח כאן בשאר נהרות: **איפכא מסתברא.** לשון איפכא אינו מיושב דמה שייך איפכא כיון שרבה משוה אותם: **ע"ז דלא ממיסה בעי שחיקה.** לכאורה משמע דלרב יוסף בעי שחיקה אפילו ביס המלח דמסתמא אמאי דקאמר רבה אין צריך שחיקה דהיינו ביס המלח קאמר רב יוסף דבעי שחיקה ולא ביס המלח ולא פליג מרבה בע"ז אלא בחמץ א"כ מאי קאמר תניא כוותיה דרב יוסף ומאי קאמר נמי שחיקה קשיא לרבה ולפי זה לרב יוסף בשאר נהרות לא מהני שחיקה מדקמלריך להוליך ליס המלח ואין נראה דהא ר' יוסי מייתי ראיה מויזר על פני המים משמע דמהניא שחיקה בשאר נהרות ועוד דבכל מקום דמזכיר יס המלח בע"ז ובשאר דוכתין לא מזכיר שחיקה ובכמה דוכתין מצינו דקתני יס המלח ואפי' הכי מהני בשאר נהרות דבסוף כל הבלמים (ע"ז מט:) תנן ר' אליעזר אומר יוליך הנאה ליס המלח ואמרינן התם בגמרא גבי חבית שקול ד' זוזי ושדי לנהרא וכן בזיר (דף כד.) ובמעילה (דף יא.) תנן גבי מפרשים מעות לנזיר ומת יוליך ליס המלח אלמא הקדש בעי יס המלח ובערכין (דף כט.) אמרינן גבי הקדש שקול ארבעה זוזי ושדי בנהרא לכך נראה דגם לרב יוסף לא בעי שחיקה אלא בשאר נהרות [ב] כמו לרבה אלא דרבה סבירא ליה דמטיל ליס התם דע"ז היינו יס המלח ובלא שחיקה כדתנא ריש"ג גבי זורת לבנה וזורת חמה ובכמה דוכתי יוליך ליס המלח ורב יוסף מוקי לה בשאר נהרות ועל ידי שחיקה מדלא תני בהדיא יטיל ליס המלח וליכא בין רבה לרב יוסף אלא חמץ בשאר נהרות [ג] וא"ת לרבנן דלית להו בע"ז (מפרר) [שוחק] וזורה לרוח מה יעשו מע"ז אמו כל שעה יוליך ליס המלח דלרבנן לא מהני שחיקה בשאר נהרות דקתני התם אמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר ויזר על פני המים לא נתכוין משה אלא לבודקן כסוטה ומדאיצטריך להאי טעמא מכלל דלא מהני שחיקה בשאר נהרות וטעמא לפי שהמים מוליכים אותו על ידות הנהר [ד] ויש לומר דלרבנן מפרר וזורה לרוח במקום שאין מגדל נמחים [ה] וכן אמרינן התם:

רבי

חזר רבי יהודה ודנו דין אחר נותר ישנו בבל תותירו וחמץ בבל תותירו מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה אמרו לו אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק לדבריך יוכיחו שהן בבל תותירו שאנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה שתק ר' יהודה אמר רב יוסף היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא [ו] (אמר אביי) סדנא בסדני יתיב מדויל ידיה משתלים רבא אמר גירא בגירי מקטיל מדויל ידיה משתלים: וחכ"א [א] מפרר וזורה וכו': איבעיא להו היכי קאמר מפרר וזורה לרוח ומפרר ומטיל לים או דילמא מפרר וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה [ב] ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא ר' יוסי אומר [ג] שוחק וזורה לרוח או מטיל לים ואיבעיא להו היכי קאמר שוחק וזורה לרוח ושוחק ומטיל לים או דילמא שוחק וזורה לרוח אבל מטיל לים בעיניה אמר רבה מסתברא ע"ז דלים המלח קא אזלא לא בעי שחיקה חמץ דלשאר נהרות קאזיל בעי פירור א"ל רב יוסף [ד] אדרבה איפכא מסתברא ע"ז דלא ממיסה בעי שחיקה חמץ דממיס לא בעי פירור תניא כוותיה דרבה תניא כוותיה דרב יוסף תניא כוותיה דרבה היה מהלך במדבר מפרר וזורה לרוח היה מהלך בספינה מפרר ומטיל לים תניא כוותיה דרב יוסף היה מהלך במדבר שוחק וזורה לרוח היה מהלך בספינה שוחק ומטיל לים שחיקה קשיא לרבה פירור קשיא לרב יוסף שחיקה לרבה לא קשיא הא לים המלח הא לשאר נהרות פירור לרב יוסף לא קשיא הא בחיטי הא בנהמא: **מתני'** [ה] חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ושל ישראל [ה] אסור בהנאה שנאמר [ו] לא יראה לך שאור: **גמ'** מני מתניתין לא רבי יהודה ולא רבי שמעון ולא רבי יוסי הגלילי מאי היא דתניא חמץ [ז] בין לפני זמנו בין לאחר זמנו עובר עליו בלאו תוך זמנו עובר עליו בלאו וכרת דברי רבי יהודה

רבי

א) [ל"ל אבי אמר], ב) ע"ז מג.; ג) [עיריובין סד.], ד) [דף לד.], ה) בס"א: דממתים, ו) רש"ל, ז) [לקמן כט.], ח) [לעיל כד.],

תורה אור השלם

1. מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ׃

שמות יג ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בין לפני וכו' שתמשך בין לאחר זמנו כל"ל והד"ח: (ב) תוס' ד"ה ע"ז וכו' אמתיס והכי אמרינן התם:

מוסף רש"י

ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח. אלא יכול כה ישראל ליהנות ממנה (ע"ז מג:).

מוסף תוספות

א. [ואדרבא] כתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם ואפ' כל דהו. תוס' ע"ז מג: ב. אבל לים המלח שרי בעיניה. תוס' שאנן. ג. דלרבה אפי' בנהמא בעיא פירור ולרב יוסף כיון דמאים לא בעיא פירור. תוס' ר"פ. ד. וראויה לזבל. שם.

רבינו חננאל

חזר ר' יהודה ודנו דין אחר, נותר הרי הוא בבל תותירו, וחמץ הרי הוא בבל תותירו, מה נותר טען שריפה אף חמץ טען שריפה. אמרו לו חטאת העוף הבאה על הספק ואשם תלוי לדבריך יוכיחו שהן בבל תותירו, כדכתיב לא יניח ממנו עד בקר, ואנו אומרים בשריפה ואתה אומר בקבורה, דתנן בסוף תמורה. אשם תלוי ישרף, ר' יהודה אומר יקבר, חטאת העוף הבא על הספק ישרף, ר' יהודה אומר יטילנה לאמה. ותניא כיצד אמר רבי יהודה יטילנה לאמה, מנתחה אבר אבר, ומשליכה לפני אמה ומתגלגלת ויורדת לנחל קדרון. ת"ר **אשם תלוי וחטאת [העוף] הבאה על הספק וחולין שנשחטו בעזרה**, ר' יהודה אומר יקברו ר' שמעון אומר ישרפו. שתק ר' יהודה. ירושלמי אשם תלוי בשיטתך יוכיח, שאסור באכילה ובהנאה וחייבין עליו כרת ויש בו זמן, ואתה אומר בקבורה ולא בשרפה, שתק ר' יהודה. פירושו אשם תלוי שנודע לו אחר שחיטה. וחטאת העוף הבאה על הספק, שנודע לו אחר מליקתה. דתנן בכריתות פ' המביא אשם חטאת העוף הבאה על הספק אם משנמלקה נודע לו הרי זו תקבר. שתק ר' יהודה, היינו דאמרי אינשי כפא דחטא נגרא כו'. פירוש כמו לגוי עד שאתה לוקח ממני במנה קח במאתיים שמא אצטרך ואקח ממך אחר הפסח. מני מתני' לא ר' יהודה ולא ר' שמעון ולא

נח א מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה יא סמג עשין לט טוש"ע או"ח סימן תמה סעיף א:

נט ב מיי' פ"ח מהלכות ע"ז הלכה ו טוש"ע י"ד סי' קמו סעיף יד:

ס ג מיי' שם הל' ו ופ"ג מהל' ממרים הלכה יא סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמה סעיף א:

סא ד מיי' פ"ד מהלכות ממרים הלכה ג ה טוש"ע א"ח סי' תמה סעיף א:

סב ה מיי' פ"א מהל' ממרים הל' ד סמג לאוין עו טוש"ע שם סעיף ג:

סג ו מיי' שם הלכה מ:

לעזי רש"י

הומי"ר. לגמרא על ידי שאיפה.

מי"ר ביטיא"ה. ים המלח.

רבינו חננאל (המשך)

משל אומרין בני אדם, הכף שחטטו בני אדם וחקקו, כי חטט וחקק אחד הוא, כגון החוטט בגדיש לעשות לו סוכה בתוכו, שורפין החרדל שלו, כלומר שאלו לא מצאו הכף שחקקו לא היו שורפין החרדל שלו. וכן היה ר' יהודה אומר אילולי לא השיבוהו מדבריו לא היו משתקין אותו. פי' **סדנא**, כמו היה יושב בספינה, או באסדא. והם כבלים שנותנין ברגלי הכלואים בבית הכלא. **גיראה.** האומן העושה החצים. **וחכמים אומרים מפרר וזורה לרוח או מטיל לים.** ותנן נמי גבי ע"ז כי האי גוונא, ר' יוסי אומר שוחק וזורה לרוח ומטיל לים. ואיבעי [להו מפרר] ומטיל לים, שוחק ומטיל לים, או כשמטיל לים לא בעי לא פרירה ולא שחיקה. ופשיט רבה כי החמץ דאזיל אפילו בשאר נהרות לעולם צריך פירור, אבל ע"ז דלים המלח הוא דאזיל לא בעי פירור. ואקשינן עלה, והתניא המבלך במדבר שוחק וזורה לרוח, בספינה שוחק ומטיל לים. ומשני הא דתניא שוחק בשאר נהרות, כי קאמינא אנא דע"ז לא צריכה שחיקה, שמשליכה לים הגדול. רב יוסף אמר חמץ כשמשליכין אותו לים לא בעי פירור, אבל ע"ז לעולם בעי שחיקה. ואקשינן עלה והתניא היה מהלך במדבר מפרר וזורה לרוח בספינה מפרר ומטיל לים. ומשנינן הוא דתניא מפרר בחטים, כי קאמינא דלא בעי פרירה בנהמא והלכתא כרבה דאמר חמץ בעי פירור.

מתני' חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר כו'. תוספתא ישראל וגוי שהיו באין בספינה [וחמץ ביד ישראל] הרי זה מוכרו לנכרי או נותנו לו במתנה וחוזר וקונהו ממנו אחר הפסח ובלבד שלא יערים עליו ויתנו לו במתנה גמורה רשאי ישראל לומר

רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא בלום. נראה דלרבי שמעון נהי דאין עובר עליו בלאו דחמץ לפני זמנו מודה הוא דאסור באכילה ומשעה שאסור מדאמרינן בפ"ק (לעיל דף יד.) אין טבטלה משמע הא לבדה שורפין בשם ואי מותרת לאכול יאכלנה עד הלילה ועוד דקאמר משעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לת"ק מכלל דלרבי שמעון אסור באכילה אע"פ שאינו אסור בהנאה דהיינו אחר שם [א] ונראה דנפקא ליה מתשביתו ומאך חלב ומשמע תשביתו שלא כדרך הנאה דהיינו אכילה אבל להסיקו תחת תבשילו מותר לרבי שמעון וא"ת למה שורפין בשם לרבי שמעון יסיקנו עד הלילה מעט מעט תחת תבשילו וי"ל דגזרינן שמא יאכלנו וכן לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ להסיקו תחת תבשילו היינו הכל ביחד אבל מעט מעט לא שמא יאכלנו דמסתמא אית ליה אור לאדעה עשר בודקין וכו':

אם כן מה תלמוד לומר לא תאכל עליו. הלשון דחוק ונראה לרשב"א דהכי פירושו והלא כבר נאמר תאכל עליו מצות וההוא עליו ע"כ אאכילת פסח קאי הכי נמי לא תאכל עליו חמץ קאי נמי אשעת אכילת פסח וקשה אמאי איצטריך קרא להכי מהיכא תיתי שיהא בבל תאכל חמץ בי"ד דהא כולהו קראי מצרכינן לקמן אליבא דרבי שמעון:

וחד לפני זמנו. וא"ת ולחזקיה [ב] מנלן איסור הנאה לפני זמנו [ג] דליכא אלא חד לא יאכל וההוא מסברא מוקמינן לתוך זמנו ואור"י כיון דחד מהנהו קראי משמע איסור הנאה לא נחלק ביניהם [ד]:

מחמת דבר אחר. פי' ריב"א מחמת דבר אחר דלאו מינו דעל ידי שאור מיקרי חמץ טפי משנתחמץ מאליו כדמוכח בפרק כל המנחות (מנחות נב:) אלא כגון שנתחמץ על ידי שמרי יין שמייבשין השמריס בתנור כאשר עושין בארץ אשכנז ול"ד לעיסה שילושה ביין דלית ביה כרת ויש בה לאו:

ואידך נפקא לה מבערב תאכלו מצות. תימה לר"י דנפ' קמא דקדושין (ד' נ:) נפקא לן בזמן הזה ממושבותיכם דכתיב גבי מצה והיינו דלא כחד ועוד תימה לרב אחא בר יעקב דאית ליה בשילהי ערבי פסחים (לקמן קכ.) מצה בזמן הזה דרבנן ודריש התם לכולהו קראי דלא בכל התנאים [ה]:

כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור. תימה גבי בן נכר שהוא מומר אמאי אינטריך קרא פשיטא שחייב לאכול מצה [ו] דהא חייב בכל מצות האמורות בתורה ואי קמשמע לן דמאי אכיל מצה אע"ג דאסור בפסח הא נמי פשיטא דאטו מצה קדושה אית בה [ז] וי"ל דאינטריך להיכא דנשחט הפסח כשהיה מומר ועשה תשובה דאף על גב דלא אכיל בפסח דאין נאכל אלא למנויו [ז] מכל מקום חייב לאכול מצה ומרור [ח]:

ערל. פי' הקונטרס שמתו אחיו מחמת מילה ולפירושו פסול נמי בתרומה דבהערל (יבמות ע. וסס) יליף תרומה מפסח בגז"ש דתושב ושכיר והא דמיבעיא לן התם (דף עא) ערל קטן מהו לסוכו שמן של תרומה עדלה שלא בזמנה פוסלת או לא יש לחלק בין שלא בזמנה דקטן שאין חייב למול כיונא בו [ח] למתו אחיו מחמת מילה דכיונא בו חייבין [ט] ותדע דהא טומטום אינו אוכל בתרומה בפרק הערל (שם עב.) אף על גב דמסברא אין חייב לקרוע הוא הדין מתו אחיו מחמת מילה דאינו אוכל אף על גב דאינו חייב למול:

רבי שמעון אומר חמץ לפני זמנו [א] ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום תוך זמנו עובר עליו בכרת ובלאו ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה אתאן לתנא קמא [ב] ר' יוסי הגלילי אומר תמה על עצמך היאך חמץ אסור בהנאה כל שבעה ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנאמר [1] לא תאכל עליו חמץ דברי רבי יהודה אמר לו ר' שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות אם כן מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ מ"ט דר' יהודה תלתא קראי כתיבי [2] לא יאכל חמץ [3] וכל מחמצת לא תאכלו [1] לא תאכל עליו חמץ חד לפני זמנו וחד לאחר זמנו וחד לתוך זמנו ורבי שמעון חד לתוך זמנו וכל מחמצת מבעי ליה [ג] לכדתניא [ד] [3] אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת דבר אחר מנין תלמוד לומר כל מחמצת לא תאכלו לא יאכל חמץ מיבעי ליה [ג] לכדתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד תלמוד לומר לא יאכל חמץ וסמיך ליה [4] היום אתם יוצאים ור' יהודה מחמת דבר אחר מנא לי' מדאפקיה רחמנא בלשון מחמצת דר' יוסי הגלילי מנא ליה אי בעית אימא מדסמיך ליה היום אי בעית אימא [ד] סמוכין לא דריש אמר מר ומנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא עובר בלא תעשה שנאמר לא תאכל עליו חמץ דברי רבי יהודה אמר לו ר' שמעון וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ורבי יהודה שפיר קאמר ליה רבי שמעון ורבי יהודה אמר לך ההוא לקובעו חובה אפילו בזמן הזה הוא דאתא ור' שמעון לקובעו חובה מנא ליה נפקא ליה [5] מבערב תאכלו ור' יהודה [ה] מיבעי לי' לטמא ושהיה בדרך רחוקה סלקא דעתך אמינא הואיל ובפסח לא יאכל מצה ומרור נמי לא ניכול קמ"ל ור' שמעון טמא ושהיה בדרך רחוקה לא איצטריך קרא דלא גרע מערל ובן נכר דכתיב [6] וכל ערל לא יאכל בו [ו] בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור ורבי יהודה כתיב בהאי וכתיב בהאי מני מתניתין אי רבי יהודה חמץ סתמא קאמר אפילו דנכרי ואי רבי שמעון דישראל

ומשעה שאסור באכילה. היינו משש שעות ולמעלה דאמרן [ע"א] לפני זמנו בנאו והא מילתא רבי יהודה קאמר לה כדמפרש בגמרא אתאן לתנא קמא: **אמה על עצמך וכו'.** דאפילו בתוך המועד קאמר דמותר בהנאה וקא מתמה אהני דאסרי: **לא תאכל עליו.** משעת שחיטה דהיינו משש שעות ולמעלה שחמה נוטה להעריב: הכי גרסינן **חמץ אין לי אלא שנתחמץ מאליו: מנין לפסח מצרים.** שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד: **ת"ל לא יאכל חמץ וסמיך ליה היום אסר יולאים.** לא יאכל חמץ היום: **ואי בעית אימא סמוכין לא דריש.** רבי יהודה אלא במשנה תורה לחוד והכי שמעינן ליה בפרק קמא דיבמות (ד' ל.) [ו] הלכך לית ליה דרבי יוסי הגלילי: **לקובעו חובה.** הלי שבעת ימים [ב] תאכלו מצות לאו לאקושי איסור חמץ למצות אכילת מצה אתא אלא לאקושי אכילת מצה לאזהרת חמץ לקבוע מכיל' מצה חובה לדורות כל זמן שהוא מוזהר על החמץ ואפילו בזמן שאין פסח דלא תימא על מצות ומרורים יאכלוהו כתיב [ג] אי איכא פסח מיחייב באכילת מצה ואי לא: **בערב תאכלו מצות.** קרא יתירא הוא דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו: **לטמא ושהיה בדרך רחוקה.** שלא על פי שאינו עושה פסח חייב באכילת מצה: **לא ניכול.** לא נתחייב: **ערל.** שמתו אחיו מחמת מילה: **בן נכר.** מי [ד] שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ולא לכל התורה: **כתיב בהאי.** ערל ובן נכר וכתיב טמא ושהיה בדרך רחוקה דליכול מצות ואף על גב דמצי ליף מייהי הלכך איצטריך היקישא לקובעו חובה. ומקראי אחריני טובא כגון שבעת ימים מצות תאכלו [ה] וכגון מצות יאכל את שבעת הימים [ו] לא נפקא ליה קביעות חובה דהנהו לאו חובה נינהו אלא מצות יאכל ולא חמץ ואם רצה ליזון שלא מחמץ ושלא ממצה הרשות בידו ותדע דהא בכולהו כתיב את שבעת הימים וחובת מצה אינו אלא לילה הראשון כדילפינן בפרק בתרא [ז] אבל מההוא קרא נפקא לן חובת לילה הראשון מדכתיב להיקישא גבי פסח וכדכתיב [ח] תאכל עליו מצות כי פסח לילה הראשון אף היקישא שלא בזמן פסח לילה ראשון ואהני היקישא לקובעו חובה בזמן הזה ואהני עליו למימרא דקביעת חובה דהיקישא לאו לכל שבעה אלא לילה הראשון:

דישראל

מסורת הש"ס

א) [נעיל כב. לקמן נב.:], ב) לקמן מג., ג) לקמן לו.; ד) [נכרכות כפ:] יבמות ד. סנהדרין סז:], ה) לקמן קכ., ו) לקמן לו. וקב. יבמות עח., ז) [וכן בברכות כפ:], ח) [במדבר טו], ט) בס"ל: משומד, י) [שמות יב], כ) [שם יג], ל) [לקמן קכ.], מ) בס"ל: כדכתיב, נ) [ע' בהרש"ש דאפסברא טפי דמוקמינן לה כר"ש להך מתני' בדף כ:], ס) [וע"ע תוס' לקמן קכ. ד"ה רב אחא בר יעקב], ע) [וע"ע תוס' לקמן קכ. ד"ה כל בן נכר],

תורה אור השלם

1. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

דברים טז ג

2. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְיָ אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ:

שמות יג ג

3. כָּל מַחֲמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת:

שמות יב כ

4. הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:

שמות יג ד

5. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב: שמות יב יח

6. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ:

שמות יב מח

הגהות הב"ח

(א) גמרא לכדתניא חמץ אין לי: (ב) רש"י ד"ה לקובעו וכו' שבעת ימיס תאכל עליו מצות לאו:

מוסף רש"י

תמה על עצמך וכו'. דס"ל מותר בהנאה כל שבעה וס"ס לאחר הפסח ופליגא דר' יהודה דאמר חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה (לעיל כג.).

מוסף תוספות

א. [ד]אי מותר באכילה לר"ש בשש שעות אחרונות, מנא ליה דאתאן לת"ק דילמא ר"ש היא ואלילה דחמשה עשר קאי. תוס' אלחן. ב. דאמר דלא יאכל דוקא הוי איסור הנאה. תוס' הרא"ש. ג. ולאחר זמנו. סס. ד. דמסתבר לדמויי אהדדי כל לאוי דאכילה דכתיבי גבי חמץ. סס. ה. דאפילו בפסח נמי הוא חייב. תוס' ר"פ. ו. בשלמא גבי ערל נימא דר"ל דחייב לאכול מצה ומרור ומכל מקום פסח לא מצי למיכל דכתיב כל ערל לא יאכל בו. סס. ז. וס"ד אמינא כיון דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ובפסח לא מצי למיכל, במצה ומרור נמי לא אכיל קמ"ל. סס. ח. שאין שום אדם בן גילו חייב למול. תוס' אלחן. ט. אע"ג דאי אפשר לו למול מפני הסכנה הוי ערל כיון שהגיע הזמן. תוס' יבמות ע.

רבינו חננאל

ר' יוסי הגלילי, מאי היא, דתניא חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו עובר עליו וכו' מני, אי ר' יהודה, חמץ סתמא קתני דאסור ואפילו דנכרי. אי ר' שמעון

דישראל נמי מישרא שרי. בהנאה לאחר זמנו: **לעולם ר' יהודה היא.** דלע"ג דנפקא ליה מקראי דלאחר זמנו אסר קרא בשאור דישראל קאמר אבל דנכרי שרי: **וילף שאור דאכילה.** כלומר ממך דגבי לא יאכל משאור דרחייה ומותר חמצו של נכרי אף באכילה ואפי' בפסח מן התורה: **לעולם ר' שמעון היא.** דאמר מדאוריתא לא מיתסר חמץ אחר זמנו הלכך דנכרי שרי ומיהו דישראל אסור מקנסא דקנסוהו רבנן משום דעבר בבל ירחה: **בשלמא לרבא.** דאמר טעמא דאסור בהנאה משום קנסא דעבר בבל ירחה הוא היינו דתנא ממני אסור משום לא ירחה לך: **ואזדו לטעמייהו.** רבא ורב אחא בר יעקב: **מעל.** מייב קרבן מעילה דקסבר חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש כר' שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר ואע"ג דקנסא קנים ה"מ בחמצו של הדיוט הואיל ועבר עליו בבל ירחה אבל האי דבהתירא שהיי' גביה דאמר מר (לעיל דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אחר הפסח הוה מזדין ליה גיזבר לישראל ואכלי ליה: **ויש אומרים לא מעל.** כדמפרש דהואיל ונתחייב כרת משום אכילה פטור מן התשלומין כרבי נחוניא ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה: **אם יום"כ בשבת.** המדליק גדיש ביום"כ ומתחייב כרת פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד דפשיטא לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון עונש יענש הא אם אסון יהיה לא יענש שאף יום"כ שמיתתו בידי שמים שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי שנא' (בראשית מב) וקרהו אסון הלכך פטור מלשלם והכי פרשינן לה בגלו נערות[ה]. יש טועים דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא והכא בשוגג עסקינן מדקתני מעל ושוגג לאו בר כרת הוא וטעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא דלא ידע שהוא של הקדש: **ורב יוסף אמר.** אי הוה סבירא להך תנאי כרבי שמעון דאמר תוך זמנו אסור בהנאה דכולי עלמא מודו דפטור הואיל והשתא מיהא לא חזי ולאו ממונא הוא ואע"ג דסופו גורם הוא לממון לאחר הפסח אלא אליבא דר' יוסי הגלילי פליגי דאמר תוך זמנו נמי שרי בהנאה ובפודין קדשים להאכילן לכלבים קא מיפלגי מאן דאמר מעל סבר דראוי היה בתותה שעה לפדות להאכילת כלבים ובר דמיס הוא ודר' נחוניא לית ליה: **ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין.** הלכך לא חזי. ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (דף לא.) תזבח[ו] ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים מכאן שאין פודין ואיכא דדרים תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זריקה למעוטי גיזה וחלב אבל לא לכלבים לא דרים: להא דישראל נמי מישרא קא שרי ואי ר' יוסי הגלילי אפי' תוך זמנו נמי מישרא קא שרי בהנאה אמר רב אחא בר יעקב לעולם ר' יהודה היא ויליף שאור דאכילה משאור דראייה מה שאור דראייה [ז]שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה[ב] אף שאור דאכילה שלך אי אתה אוכל אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפי' באכילה נמי שרי ואיידי דתנא דישראל אסור בהנאה תנא נמי דנכרי מותר בהנאה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא דאפילו בתוך זמנו מותר בהנאה ואיידי דתנא דישראל לאחר זמנו תנא נמי דנכרי לאחר זמנו רבא אמר לעולם רבי שמעון היא [ח]ורבי שמעון [א]קנסא קנים הואיל ועבר עליה בבל יראה ובל ימצא בשלמא לרבא היינו דקתני של ישראל אסור משום שנאמר לא יראה אלא לרב אחא בר יעקב משום לא יאכל חמץ מיבעי ליה מי סברת אסיפא קאי אריש קאי והכי קאמר חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה משום שנאמר לא יראה לך שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה וילף שאור דאכילה משאור דראייה ואזדו לטעמייהו דאיתמר האוכל שאור של נכרי שעבר עליו הפסח לדברי ר' יהודה רבא אמר לוקה ורב אחא בר יעקב אמר אינו לוקה רבא אמר לוקה לא יליף רבי יהודה שאור דאכילה משאור דראייה ורב אחא בר יעקב אמר אינו לוקה יליף שאור דאכילה משאור דראייה והדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל ויש אומרים לא מעל [ט]מאן יש אומרים אמר רבי יוחנן רבי נחוניא בן הקנה היא [י]דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין מה שבת מתחייב בנפשו ופטור מן התשלומין אף יום הכפורים מתחייב בנפשו ופטור מתשלומין רב יוסף אמר בפודין את הקדשים להאכילן לכלבים קמיפלגי מאן דאמר מעל קסבר [כ]פודין את הקדשים להאכילן לכלבים ומאן דאמר לא מעל קסבר [כא]אין פודין רב אחא בר רבא תנא לה להא דמיס הוא ודר' נחוניא לית ליה: **ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין.** הלכך לא חזי. ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (דף לא.) תזבח[ו] ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים מכאן שאין פודין ואיכא דדרים תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זריקה למעוטי גיזה וחלב אבל לא לכלבים לא דרים: להא דישראל נמי מישרא שרי. בהנאה לאחר זמנו: **לעולם ר' יהודה היא.** דלע"ג דנפקא ליה מקראי דלאחר זמנו אסר קרא בשאור דישראל קאמר אבל דנכרי שרי: **וילף שאור דאכילה.** כלומר ממך דגבי לא יאכל משאור דרחייה ומותר חמצו של נכרי אף באכילה ואפי' בפסח מן התורה: **לעולם ר' שמעון היא.** דאמר מדאוריתא לא מיתסר חמץ אחר זמנו הלכך דנכרי שרי ומיהו דישראל אסור מקנסא דקנסוהו רבנן משום דעבר בבל ירחה: **בשלמא לרבא.** דאמר טעמא דאסור בהנאה משום קנסא דעבר בבל ירחה הוא היינו דתנא ממני אסור משום לא ירחה לך: **ואזדו לטעמייהו.** רבא ורב אחא בר יעקב: **מעל.** מייב קרבן מעילה דקסבר חמץ דהקדש בפסח בר דמים הוא ואפסדיה להקדש כר' שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר ואע"ג דקנסא קנים ה"מ בחמצו של הדיוט הואיל ועבר עליו בבל ירחה אבל האי דבהתירא שהיי' גביה דאמר מר (לעיל דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה אחר הפסח הוה מזדין ליה גיזבר לישראל ואכלי ליה: **ויש אומרים לא מעל.** כדמפרש דהואיל ונתחייב כרת משום אכילה פטור מן התשלומין כרבי נחוניא ובמקום שאין קרן אין חומש ואין מעילה: **אם יום"כ בשבת.** המדליק גדיש ביום"כ ומתחייב כרת פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד דפשיטא לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון עונש יענש הא אם אסון יהיה לא יענש שאף יום"כ שמיתתו בידי שמים שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי שנא' (בראשית מב) וקרהו אסון הלכך פטור מלשלם והכי פרשינן לה בגלו נערות[ה]. יש טועים דקשיא להו כי פטר ר' נחוניא במזיד פטר דבר כרת הוא והכא בשוגג עסקינן מדקתני מעל ושוגג לאו בר כרת הוא וטעות הוא זה דגבי חמץ מזיד הוא וגבי הקדש שוגג הוא דלא ידע שהוא של הקדש: **ורב יוסף אמר.** אי הוה סבירא להך תנאי כרבי שמעון דאמר תוך זמנו אסור בהנאה דכולי עלמא מודו דפטור הואיל והשתא מיהא לא חזי ולאו ממונא הוא ואע"ג דסופו גורם הוא לממון לאחר הפסח אלא אליבא דר' יוסי הגלילי פליגי דאמר תוך זמנו נמי שרי בהנאה ובפודין קדשים להאכילן לכלבים קא מיפלגי מאן דאמר מעל סבר דראוי היה בתותה שעה לפדות להאכילת כלבים ובר דמיס הוא ודר' נחוניא לית ליה: **ומאן דאמר לא מעל סבר אין פודין.** הלכך לא חזי. ופלוגתא דתנאי היא בתמורה (דף לא.) תזבח[ו] ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים מכאן שאין פודין ואיכא דדרים תזבח ואכלת אין לך בהן היתר אכילה אלא לאחר זריקה למעוטי גיזה וחלב אבל לא לכלבים לא דרים: **בדין הוא דאפי'** תוך זמנו מותר. פרש"י מותר באכילה וקשה דאי אפשר אם לא יהא שלו בשעת אכילה אם נתן לו הנכרי הרי הוא שלו ואם גזל מנכרי הרי חייב באחריותו ולא גרע ממתן שחייב באחריותו דהוי כשלו ועוד לקמן דקאמר ואזדו לטעמייהו דפליגי בחמץ שעבר עליו הפסח ליפלגו בפסח גופיה[א] ונראה לריב"א דהא דקאמר אפי' תוך זמנו מותר היינו בהנאה והא דקאמר אבל אתה אוכל של אחרים לאו דוקא אי נמי אחר זמנו קאמר ומיהו בשל גבוה[ב] קשה לפרש בתוך הפסח דאם לא פדאו אסור בהנאה ואם פדאו הרי הוא שלו ושמא י"ל אבל אתה נהנה משל גבוה שלא יהא איסור חמץ אבל איסור הקדש יש:

מאן יש אומרים ר' נחוניא. תימה לר"י דמאן דיליף אסון אסון ברים אלו נערות (כתובות ל.) [ח] ואית ליה מיתה בידי שמים פטור מן התשלומים לר' נחוניא אם כן לרבי דאמר לקמן (דף לג.) הזיד במעילה במיתה אמאי פוטר כרת מתשלומים והא אע"ג דבעלמא פוטר מיתה מתשלומין הכא לא פטר דגלי לן קרא[ג] דבשוגג חייב וה"ה כרת אע"ג דבכרת הוא במזיד בשוגג יתחייב ואור"י דבמיתה דגלי לן קרא דלא פטרה הכא מתשלומים גלי בכרת דלא גלי לא גלי ות"ת והא אמר לקמן (דף לא:) האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש ומוקמי' לה כר' נחוניא ואפ"ה מיחייב בתשלומין משום דכי היכי דלא מיפטר מתשלומין משום חיוב מיתה דתרומה הכי נמי לא מיפטר משום כרת של חמץ[ד] ואור"י דתשלומי תרומה מחמת כפרה הם כדמוכח במסכת תרומות (פ"ו מ"ה) דתנן אם לקה כהן למחול אינו יכול למחול[ה] וכיון דכפרה הוא אין כרת פוטרו משום קס ליה בדרבה מייניה ותדע דהא מאן דלא יליף אסון אסון ולא פטר מיתה בידי שמים מתשלומין אם כן אוכל תרומת חמץ אמאי משלם דלא שייך למימר כיון שמיתה אינה פוטרת ה"ה כרת דהא מיתה לא פטרה בשום מקום אלא ע"כ מטעם כפרה הוא[ו] ועוד אור"י דהכא אתי אליבא דרבנן דאמרי הזיד במעילה באזהרה[ז]:

רבי נחוניא היא. אע"ג דהכא בשוגג איירי מדקתני מעל ולא מעל מ"מ קיימא לן כחזקיה דאמר[ח] חייבי מיתות שוגגין פטורים מן התשלומין וה"ה כרת לר' נחוניא הקשה ריב"א אמאי פטורין הכא מקרבן מעילה משום דקס ליה בדרבה מייניה הא אמר בהמלגיע (שבת לד:) המוציא אוכלים בכלי שגג באוכלים והזיד בכלי חייב על האוכלים חטאת ועל הכלי קרבן אלמא קס ליה בדרבה מייניה לא פטר מקרבן[ז] ותירץ כיון דפטר מקרבן וחומש פטר נמי מקרבן שאין אשם מעילות בא אלא כשיש קרן וחומש: **אין פודין את הקדשים וכו'.** הקשה הר"ר דבפ"ב דבכורות (דף יד:) משמע דלא פליגי אלא היכא שקדש הקדישן למומן[ח] אבל קדש מומן להקדישן הואיל ומעולה לא קדשו קדושת הגוף כ"ע מודים דפודים והכא משמע דפליגי אפי' בקדושת דמים[ט] ותי' ר"י דה"ק אין פודין מדרבנן ואין לתמוה אטו משום חשאת דרבנן נפקיע מעילה דאוריתא דכיון דאמרו רבנן אין פודין לא שייא מידי' והא דאמר בהתערובות (זבחים עא:)[כ] נתערבו בשור שנעבדה וכו' בכלאים וטריפה ירעו עד שיסתאבו וימכרו והשתא ע"כ יאכיל לכלבים דלישראל טריפה אסורה ליה אתי שפיר אפילו למאן דאמר אין פודין דהא דאין פודין היינו היכא דלא חזו לאכילה[יא] אבל הכא חזו לגדש אם היו מיכרים דהא רבי עקיבא אמר בזכורות (דף לג.) לזמן רבי על הבכור ובזבחים נפ' טבול יום (דף קד.) [כ]מוכח אר' עקיבא אוסר בכור טריפה בעל מום להאכיל לכלבים שאפילו העור אסור כשנמצא טריפה קודם הפשט והיכא דשרי לישראל איתקש לגבי גאלים[יב]: **אין פודין.** תימה לר"י אע"ג דאין פודין נמעול דהא לאחר שנשרף ונעשה אפר יכול למומן הוא והנהנה מממון של הקדש מעל. ת"ק סבר פודין אותו ולפיכך מעל, ויש אומרים סבר אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים.

מסורת הש"ס

א) [נעיל ה: כג.], ב) [לקמן ל.], ג) [ע"פ מ"ש תוס' ב"ב לג: ד"ה מאן וכו' יתבאר נמי הכאן], ד) כתובות ל. שבועות לג. לקמן לב. [מגילה ז: תוספתא ב"ק פ"ז ה"ה], ה) [בכורות טו: תמורה יז. לא. לג:], ו) [בכורות טו. שבועות יח:] תמורה יז. ל: לא., ז) [כתובות ל.], ח) [דברים יב], ט) [וע"ע תוס' כתובות ל: ד"ה זר], י) [כתובות לה.], כ) [וע"ש תוס' ד"ה ובטריפה], כא) [וע"ש תוס' ד"ה אמר ר' עקיבא],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאן וכו' ברים אלו נערות. נ"ב וע"ש בדף ל תוס' בד"ה זר שאכל:

מוסף רש"י

אבל אתה רואה של אחרים. בגמולין של אחרים, כגון נכרי, ושל גבוה. אם הקדישם לגדל הבית (לעיל ה:). היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין. לפטור המדליק את הגדיש ביום הכפורים כאילו הדליקו בשבת (כתובות ל.) דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין (לקמן לב. שבועות לג.). אין פודין. להאכילן לכלבים אלא למיתה וטעון קבורה לאחר מיתה (תמורה יז.).

רבינו חננאל

הא אמר לאחר זמנו דישראל נמי שרי בהנאה, אי ר' יוסי הגלילי בו'. ואוקמה רב אחא בר יעקב כר' יהודה, ואמר דר' יהודה יליף שאור דאכילה, שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל מחמצת, וכתיב תשביתו שאור מבתיכם כי כל אוכל חמץ וגו'. ויליף האי שאור דאכילה משאור דראיה שנאמר ולא יראה לך שאור, ומפרש בשאור דראיה לך, ודרשינן ביה שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ובדין הוא דליתני במתני' הכי, חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר באכילה, ובתוך זמנו נמי מותר בהנאה. ואיידי דבעי מיתני סיפא ושל ישראל אסור, דאפילו בהנאה נמי חמץ ישראל שעבר עליו הפסח אסור, תנא רישא נמי של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. **רבא** אמר מתני' ר' שמעון היא דסבירא ליה דלפני זמנו ולאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום, ומתני' דקתני ושל ישראל אסור לאחר זמנו, קנסא הוא דקנים ליה, משום דשהייה גביה ועבר עליה על לא יראה ועל לא ימצא. **בשלמא** לרבא דאוקמה למתני' כר' שמעון ומשום דעבר על לא יראה קנסוהו, היינו דקתני במתני' ושל ישראל אסור משום שנאמר לא יראה לך, אלא לרב אחא דמוקים כר' יהודה, משום לא תאכל מבעי ליה למיתנא. ומשני רב אחא בר יעקב מי סברת אסיפא דקתני ושל ישראל אסור קאי, לא אריש קאי והכי קתני חמץ של נכרי מותר, שנאמר לא יראה לך שאור, ויליף שאור דאכילה משאור דראיה כדאמרן. ואזדו

סו א מיי' פ"ג מהלכות ממרים הל' ד סמג לאוין עו:

ב [מיי' פ"ב מהל' איסורי מזבח הלכה י]:

מוסף תוספות

א. הואיל ומותר לרב אחא לאכול חמץ של אחרים לפרש"י. תוס' שאנן. ב. דקאמר אבל אתה אוכל של אחרים ושל גבוה. שם. ג. גבי הקדש דלא שייך קלב"מ דאם לא כן אין לך אדם שמועל בהקדש א"כ בפסח נמי דאיכא כרת ליחייב ולא הוה לן למימר דקלב"מ. תוס' כתובות ל: ד. ולא אמרינן דוקא במיתה דגלי גלי אבל כי איכא כרת לא. שם. ה. ואפילו אוכל תרומת עצמו דלא גזל מידי משלם כפרה לעצמו וחומש לכהן. שם. ו. [אבל] (ד)תשלומי קודש לא משום כפרה הוא אלא ממון חייבו הכתוב לשלם מחמת שגזל את ההקדש. תוס' שאנן. ז. משום דבא לכפרה. תוס' ר"פ. ח. שקודש קדושת הגוף. תוס' הלא"ש. ט. כי האי חמץ. תוס' שאנן. י. ולא שייכא ביה מעלה. שם. יא. אלא לכלבים כגון קדשים שמתו או נטרפו אבל הני אסורים מחמת טריפות חולין שנתערבו בהן אבל קדשים גופייהו אם היה מכירן דחזו לדידיה שרי להאכילן לעכו"ם ולכלבים. תוס' זמיש עא: יב. והיינו טעמא, דדרשינן ואכלת ולא לכלביך כלומר דבר שאין עומד אלא לכלביך אבל היכא דחזו לדידיה אישתרו לגמרי. שם.

רבינו חננאל (המשך)

לטעמייהו, דאיתמר האוכל חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח, לדברי ר' יהודה, רבא אמר לוקה, דהא סתמא קתני, לא שנא דישראל ולא שנא דנכרי. חמץ לפני זמנו ולאחר זמנו עובר בלאו. ואמרינן מאי טעמיה דר' יהודה, תלתא קראי כתיבי, חד לפני זמנו, שנאמר לא תאכל עליו חמץ והוא משעה ששית עד שחיטת הפסח, וחד לאחר זמנו לא יאכל חמץ, וחד תוך זמנו שחייב לאו וכרת, שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה וגו', ולא יליף שאור דאכילה משאור דראיה. רב אחא בר יעקב אומר אינו לוקה יליף שאור כו'. **והדר ביה רב אחא בר יעקב.** דתניא האוכל חמץ של הקדש במועד מעל, ויש אומרים לא מעל. מאן יש אומרים, א"ר חסדא ר' נחוניא הוא דפטר מחויב כרת מן תשלומין כמחויב מיתת ב"ד, וכיון שאוכל חמץ בפסח חייב כרת ופטור מלשלם קרבן מעילה. **רב יוסף אמר בפודין קדשים להאכילם לכלבים פליגי.** פי' החמץ הזה אע"פ שהוא קדש בין בפסח בין לאחר הפסח אסור באכילה, מיהו פודין אותו להאכילו לכלבים, והרי

עין משפט נר מצוה

סז א מיי׳ פ״ז מהלכות מועבד הל׳ ז טוש״ע ח״מ סי׳ שפז סעיף ג׳:
סח ב מיי׳ פט״ו מהל׳ מאכלות אסורות הלכה ו סמג לאוין קמא טוש״ע י״ד סימן לח סעיף ג׳:

רבינו חננאל

פירוש דבר הגורם לממון, כגון מי שגזל חמץ זה של הקדש, אם הוא בעינו מחזירו לו לנגזל ופטור, דתנן גזל חמץ ועבר עליו בפסח אומר לו הרי שלך לפניך, וכיון שאכלו נתחייב הגוזל לשלם לו ממון, ואע״פ שחמץ בפסח אינו ממון השבתו גורם לשלם ממון. **רב אחא בר יעקב** אומר **כולי עלמא דבר הגורם לממון לאו כממון דמי**, והכא בפלוגתא דר׳ יהודה ור׳ שמעון פליגי, ת״ק כר׳ שמעון דאמר תוך זמנו הוא דעבר עליו בלאו, לאחר זמנו אינו עובר עליו בלא כלום, וממון מעליא הוא, לפיכך מעל. ויש אומרים כר׳ יהודה דאמר אפילו לאחר זמנו עובר בלאו. ואמרינן והא רב אחא הוא דאמר דר׳ יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראייה, מה שאור דראיה של גבוה מותר בראיה, כך שאור דאכילה של גבוה מותר לאחר זמנו אפילו באכילה, ולמה לא מעל, אלא ודאי הדר ביה. **רב אשי אמר כולי עלמא אין פודין קדשים להאכילן לכלבים.** ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי, והכא בפלוגתא דר׳ יוסי הגלילי ורבנן קא מיפלגי. ת״ק כר׳ יוסי הגלילי, דקתני ותמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה, ויש אומרים כרבנן. ירושלמי. מתני׳ דקתני חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, במקום שלא נהגו לאכול פת שלל גוים, אבל במקום שנהגו לאכלו מותר אפילו באכילה. פירוש כגון שהיה ישראל רואהו ומסייעהו באפיית אותה הפת, וקי״ל בזמן שישראל רואהו, כגון הבצקות של גוים דאמור רבנן אדם ממלא כרסו מהן אלו וכיוצא בהן. אם היה גגו של נכרי סמוך לגגו של ישראל, ונתגלגל חמץ מגגו של גוי לגגו של ישראל הרי זה דוחפו בקנה. היתה שבת או יום טוב כופה עליו כלי. רב אמר צריך שיאמר בשעה שיבער בא״י אמ״ה אקב״ו על בער חמץ, וצריך נמי שיאמר כל חמץ שישנו ברשותי ואיני יודע בו, יהא בטל. אמר **רב חמץ**

לפדותו ומותר בהנאה ויש לומר דכיון דכמו שהוא עכשיו לא שוי מידי לא שייכא ביה מעילה והיינו נמי טעמא דכל איסורי הנאה אין מקדשין בהן האשה אע״ג דכל הנשרפין אפרן מותר ואפילו אי דבר הגורם לממון כממון דמי ומעל לא דמי להתם חזי לאחר הפסח שהוא כמו בעין ועוד יש לומר הא דאין מקדשין באיסורי הנאה היינו היכא דלית ביה שום פרוטה לכשיהא אפר ולתירוץ קמא קשה (ה) הא חזי בעיניה שלא כדרך הנאה (ו): **הדר ביה רב אחא.** תימה דבפרק קמא דחולין (דף ד:) אמר סברוה הא מני ר׳ יהודה דאמר חמצן של עובדי עבודה לאחר הפסח מותר מיד מפני שמתליפים [א] והכא מסקינן לר׳ יהודה אפילו חמץ של נכרי אסור אחר הפסח [ב] ויש לומר דהתם סברוה כס״ד דהכא לרב אחא מעיקרא ורבינו תם מפרש לא דווקא מיד דהא צריך שיהא שיעור להמליף והוא הדין שיהא חמץ זה ראוי לעשות אחר הפסח:

רב אשי אמר דכולי עלמא.

וקשה לר״י היכי גרסינן לי גרסינן דכולי עלמא פודין אם כן לרבנן אמאי לא מעל אף על גב דלישראל אסור בהנאה מכל מקום ימכרנו לנכרי ההקדש עצמו ואי גריס אין פודין אפילו לרבי יוסי הגלילי אמאי מעל ויש לומר דגרסי׳ אין פודין ואף על גב דאין פודין להאכיל לכלבים מכל מקום שרי להסיק תחת תבשילו [ג] (ד) וכדפרישית דהכא דקדושת דמיס אין פודין מדרבנן ולא גזרו רבנן אלא שלא להאכילן לכלבים [ד] אבל היכא דאין פודין מדאורייתא דהיינו היכא דאיכא קדושת הגוף אין פודין אפי׳ להסיק דהא תניא (ה) (בפ״ק) דבכורות (דף טו.) אם מתו יקברו ויקאמר התם ממאי דהאי אם מתו יקברו משום דבעי העמדה והערכה דילמא משום דאין פודין הקדשים להאכילן לכלבים והשתא אי טעמא משום דאין פודין אמאי יקברו והא דאי להסיקו תחת תבשילו אלא ודאי מדאורייתא אין חילוק וכן לעיל (דף כב.) דרשינן ואי אתה משליך לכלב כל איסורין שבתורה ואסירי אפילו להסקה אלמא מדאורייתא אין לחלק בהנאה ואם תאמר לרבנן אמאי לא מעל הלא הקדש יכול למכור לנכרי על מנת שיסיקנו לפניו ויש לומר דגזרינן שמא יאכלנו הנכרי והאי גוונא אמר במסכת ע״ז (דף טו.) אין מוכרין בהמה לנכרי על מנת לשחטה וכו׳ ומכאן מוכיח ר״י שהמשהה חמץ בפסח ולעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה דאי אמרת עובר אכתי אמאי מעל לרבי יוסי הא מיד כשיפדה אותו הוא שלו ומודה רבי יוסי דשלך אי אתה רואה אלא ולא לא עבר וטעמא משום דלא ירחה (ו) ניתק לעשה ולכך אינו עובר כשמבערו לבסוף: אמר

להא שמעתא משמיה דרב יוסף בהא לישנא דכולי עלמא אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים והכא בהא קמיפלגי בדבר הגורם לממון כממון דמי מאן דאמר מעל (ו) קסבר [א]דבר הגורם לממון כממון דמי ומאן דאמר לא מעל קסבר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא דבר הגורם לממון כממון דמי והכא בפלוגתא דרבי יהודה ורבי שמעון קמיפלגי מאן דאמר לא מעל כרבי יהודה ומאן דאמר מעל כר״ש והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר דר׳ יהודה יליף שאור דאכילה משאור דראייה אלא הדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא בפלוגתא דרבי יוסי הגלילי ורבנן קמיפלגי מאן דאמר מעל כרבי יוסי ומאן דאמר לא מעל כרבנן: אמר רב חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור שלא בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר במאי עסקינן אילימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר הא יהיב טעמא אלא במשהו חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור רב לטעמיה [ב]דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם רב גזר חמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו ושלא בזמנו במינו אסור כרבי יהודה ושלא במינו מותר דשלא בזמנו ושלא במינו אטו מינו כולי האי לא גזרינן שמואל אמר חמץ בזמנו במינו אסור שלא במינו מותר שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר חמץ בזמנו במינו אסור שמואל לטעמיה דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כל איסורין שבתורה במינו אסורין במשהו שלא במינו בנותן טעם שלא במינן אטו מינן לא גזר שלא בזמנו בין במינן בין שלא במינן מותרין כר׳ שמעון ורבי יוחנן אמר חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בנותן טעם שלא בזמנו בין במינן בין שלא במינן מותר חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם ר׳ יוחנן לטעמיה [ג]דר׳ יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו [ד]כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן טעם שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותרין כר׳ שמעון אמר

טעם נמי שרי ולקמן [ג.] פריך והא אסר ליה ר׳ שמעון משום קנסא: אמר

להא שמעתא. דרב יוסף: **דכולי עלמא אין פודין.** ואליבא דר׳ שמעון הוא דפליגי דשרי ליה לאחר פסח אף לאכילת ישראל ובהא פליגי מאן דאמר מעל סבר אף על גב דהשתא לא חזי הואיל ולקמיה גורם לממון דמי: **הכי גרסינן רב אחא בר יעקב אמר דכולי עלמא כממון דמי: ומאן דאמר לא מעל כרבי יהודה.** דאמרי׳ [ג] אף לאחר הפסח אסור בהנאה וכל שכן בפסח עצמו הלכך לאו ממון איכא לישראל לא חזי ולאו גורם לממון איכא שאם יפדה לא יהנה ממנו ולנכרי לא מזדכן דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים: **ומ״ד מעל כר״ש.** דאמר [ד] לאו הוא לאחר הפסח אף (לאדם) [לישראל] והו״ל גורם לממון: **משאור דראייה.** ושל הקדש אף בפסח מותר והכא אמר לרבי יהודה לא מעל: הכי גרסינן **רב אשי אמר דכולי עלמא אין פודין ודבר הגורם לממון לאו כממון דמי.** כלומר דכולי עלמא לנכרי לא מזדמנין ליה בפסח ומשום דלאחר הפסח דחזי לישראל לא מחייבי ליה דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי והכא טעמא דמעילה משום דסבר לה כרבי יוסי הגלילי דאמר אף תוך זמנו מותר בהנאה הלכך חזי למפרקיה ולהסיקו תחת תבשילו ומאן דאמר לא מעל כרבנן דאמרי חמץ בפסח אסור בהנאה ואי משום דמעלי לשהויי לאחר זמן כר״ש השתא מיהא לאו ממון הוא: **חמץ בזמנו וכו׳.** מפרש כוליה לקמיה: **אי נימא בנותן טעם שלא בזמנו שלא במינו מותר.** בתמיה. הא יהיב טעמא ורב מדקאמר שלא בזמנו במינו אסור גלי דעתיה דכר׳ יהודה סבירא ליה דאמר אף לאחר הפסח אסור: **שלא במינו.** נמי בזמנו אסור. ואע״ג דאית ליה לרב בכל איסורין שלא במינו בנותן טעם רב גזר בחמץ בזמנו הואיל ובכלת הוא שלא במינו אטו מינו ואע״ג דבחלב ודם לא גזר שלא במינו אטו מינו התם הוא דבדילי מייניה אבל חמץ לא בדילי מייניה הואיל ואוכלו כל יומת השנה: **שלא בזמנו במינו אסור לרבי יהודה.** דאמר לאחר הפסח דאורייתא הלכך אף תערובת אסור: **שלא במינו מותר דשלא בזמנו.** דאינו בכרת שלא במינו אטו מינו לא גזר כי היכי דלא גזר בבשר בחלב ובשאר איסורין: **ושמואל אמר רו׳.** במשהו עסקינן שלא במינו מותר כשאר איסורין דלא גזר שמואל בחמץ שלא במינו אטו מינו: **לרבי שמעון.** דלאחר זמנו שרי ואפי׳ בנותן

מסורת הש״ס

(ה) [לעיל ה:] כתובות לד. ב״ק עא: לח: [קה:] שבועות לב. לג., ג) ע״ז עג:, ג) [לעיל כח.], ד) [לעיל כח:], ה) [וע״ע תוס׳ קדושין נו: ד״ה המקדש וכו׳], ו) [וע״ תוס׳ ב״ק נג: ד״ה לענין כליס], ז) [לעיל כפ״ב], ח) [עי׳ לקמן לה. מד״ה בפרטיה],

הגהות הב״ח

(ה) תוס׳ ד״ה אין פודין וכו׳ ולתירוץ קמא קשה. נ״ב עיין בתוס׳ פ׳ הפיס מקדש דף נו בד״ה המקדש בעבלה:

מוסף תוספות

א. בשל עובדי כוכבים. רש״י שם. ב. וקשיא דר׳ יהודה אדר׳ יהודה. תוס׳ ר״פ. ג. או לצורך הנאה אחרת. תוס׳ ב״ק נג: ד. שהוא מגונה יותר. תוס׳ שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור אפילו במשהו, רב לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה במינו במשהו, וגזרה שלא במינו אטו במינו. שלא בזמנו, כלומר, אחר הפסח, במינו אסור במשהו, סבר לה כר׳ יהודה. שלא במינו לאחר הפסח מותר דלא גזר. ושמואל אמר חמץ בפסח [במינו] אסור במשהו, שמואל לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה במינן במשהו, שלא במינו שרי, ולא גזר שלא במינו אטו מינו. שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כר׳ שמעון. ור׳ יוחנן אמר חמץ בפסח בין בזמנו בין במינו אסור בנותן טעם, ר׳ יוחנן לטעמיה דאמר כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן אסור בנותן טעם. לאחר הפסח בין במינן בין שלא במינן מותר כר׳ שמעון.

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בכל שהוא כרב. פסק רש"י בחולין דמין במינו במשהו כרבי יהודה דאמר בפ' כל הבשר (חולין קט.) מין במינו לא בטיל ואף רבי קאמר התם גרלאין דברי רבי יהודה מכלל דהלכתא הכי ועוד הביא ראיה מהא דפליגי אביי ורבא בפרק בתרא דע"ז (דף סו.) חלא דחמרא וחלא דשיכרא חמירא דחיטי וחמירא דשערי רבא אמר במשהו אביי אמר בנותן טעם משום דמר סבר בתר שמא אזלינן ומר סבר בתר טעמא אזלינן אלמא בין לאביי בין לרבא מין במינו במשהו ועוד פסק רבא בשמעתא מין במינו במשהו כרב ור"ת אומר דכל אלו אינם ראיות דאין הלכה לא כר' יהודה ולא כ[ו] כרבי והביא דפ' בתרא דחמס ע"ז פלוגתא דאביי ורבא מלי למימר דחמירא וחלא דטבל ויין נסך דמודו ר' יוחנן ור"ל שהם במשהו[א] ודשמעתא אי גר' במשהו כרב י"ל שפוסק בחמץ כרב ולא מטעמי' דרב דס"ל בכל איסורין שבתורה במינו במשהו ורבא לית ליה אלא דוקא בחמץ בפסח משום חומרא דחמץ[ב] וגם רב יהודאי גאון פסק כן דדוקא בחמץ פסק רבא כרב דשאלו מקמיה כל איסורין שבתורה במשהו כרב או בנותן טעם כר"י והשיב מדאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו א"כ בהא [מיהו] הלכה כרב במשהו אבל בשאר איסורין בנ"ט כר' יוחנן וכר"ל ועוד אומר ר"ת אלא גרסי' במשהו כרב וכן משמע בה"ג אלא גרס ליה[ג] וסבר רבא גם בחמץ כר' יוחנן והא אלא

אמר רבא הלכתא[א] חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב[ב] שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר כרבי שמעון ומי אמר רבא הכי והאמר רבא[ג] רבי שמעון קנסא קנים הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא הני מילי בעיניה אבל על ידי תערובת לא ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא כי הוינן בי רב נחמן כי הוו נפקי שבעה יומי דפסחא אמר לן פוקו וזבינו חמירא דבני חילא: [ד]אמר רב קדירות בפסח ישברו ואמאי לשהינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן גזירה דילמא אתו למיעבד בהו במינו ושמואל אמר [ה]לא ישברו אבל משהי להו לאחר זמנו ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל להנהו דמזבני כנדי אשוו זביני אכנדיכי ואי לא דרשינא לבו כרבי שמעון ולידרוש להו דהא שמואל כרבי שמעון סבירא ליה אתריה דרב הוה [ו]ההוא תנורא דטחו ביה טיחיא אסרה רבא בר אהילאי למיכלי' לריפתא אפי' במילחא לעולם דילמא אתי למיכליה בכותחא מיתיבי [ז]אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת כולה אסורה מפני הרגל עבירה בו אין

אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו ובין שלא במינו אסור בכל שהוא כרב. פסק רש"י בחולין דמין במינו במשהו כרבי יהודה דאמר בפ' כל הבשר (חולין קט.) מין במינו לא בטיל ואף רבי קאמר התם גרלאין דברי רבי יהודה מכלל דהלכתא הכי ועוד הביא ראיה מהא דפליגי אביי ורבא בפרק בתרא דע"ז (דף סו.) חלא דחמרא וחלא דשיכרא חמירא דחיטי וחמירא דשערי רבא אמר במשהו אביי אמר בנותן טעם משום דמר סבר בתר שמא אזלינן ומר סבר בתר טעמא אזלינן אלמא בין לאביי בין לרבא מין במינו במשהו ועוד פסק רבא בשמעתא מין במינו במשהו כרב ור"ת אומר דכל אלו אינם ראיות דאין הלכה לא כר' יהודה ולא כ[ו] כרבי והביא דפ' בתרא דחמס ע"ז פלוגתא דאביי ורבא מלי למימר דחמירא וחלא דטבל ויין נסך דמודו ר' יוחנן ור"ל שהם במשהו[א] ודשמעתא אי גר' במשהו כרב י"ל שפוסק בחמץ כרב ולא מטעמי' דרב דס"ל בכל איסורין שבתורה במינו במשהו ורבא לית ליה אלא דוקא בחמץ בפסח משום חומרא דחמץ[ב] וגם רב יהודאי גאון פסק כן דדוקא בחמץ פסק רבא כרב דשאלו מקמיה כל איסורין שבתורה במשהו כרב או בנותן טעם כר"י והשיב מדאמר רבא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו במשהו א"כ בהא [מיהו] הלכה כרב במשהו אבל בשאר איסורין בנ"ט כר' יוחנן וכר"ל ועוד אומר ר"ת אלא גרסי' במשהו כרב וכן משמע בה"ג אלא גרס ליה[ג] וסבר רבא גם בחמץ כר' יוחנן והא אלא

דטחו ביה טיחיא. שומן נתנו בו בקרקעיתו ונותן טעם בלשון: לעולם. אפילו חזר והוסק: אפילו במילחא. להכי נקט אפילו במילחא שאין דרך לאכול פת בלא מלח או ליפתן: טשין

מין במינו בס' דקאמר אמרו רבנן בטעמא וכו' מין במינו דליכא למיקס אטעמא מי גמי מין שלא במינו וליכא קפילא בס' ואין לדחות דמיירי בחמרא חדתא ועינבי דהוי טעמא אחד והוי בס' משום דרבא בתר שמא אזיל ולא חשיב מינו דא"כ אמאי קרי ליה מין במינו ובהקומץ רבא (מנחות כג. ושם) משני רבא דסבר ר' יהודה מין במינו וד"א וכו' מכלל דאיהו לית ליה ובפ' התערובת (זבחים עט. ושם) קסבר ר"א בן יעקב מין במינו בטל[ד] וסתמא דגמרא קאמר בשילהי מסכת בילה (ד' לח. ושם) שפיר עבוד דאחיכו עליה חיטי בחיטי נהי דלרבי יהודה לא בטל לרבנן מיבטל בטיל מכלל דהכי הלכתא[ה] ורש"י גופיה פסק בפרק בתרא דחמס ע"ז (ד' סו.) גבי פלוגתא דאביי ורבא דהלכתא כרבי יוחנן דסבר בנ"ט ובה"ג של אספמיא פסק דחתיכה בחתיכות בנ"ט ומייתי מדרבא בפ' גיד הנשה (חולין לז.) ויין נסך דקאמר התם במשהו אומר ר"ת דוקא כשנתנסך לפני ע"ז דאמתני' קאי דבעי תרתי דבר שבמנין ואיסורי הנאה[ו] אבל סתם יינן דשרי בהנאה בס' ובתשובת הגאונים שכתב רבינו יוסף טוב עלם מגא ר"ת יין נסך שנתנסך ממנו לפני ע"ז אסור בהנאה ואינו בטל אפילו באלף כמו ששנינו[ז] אלו אסורין ואיסורן איסור הנאה בכל שהוא יין נסך וכו' מכלל דשאר איסורין וסתם יינן חוץ מבטל ויין נסך בין במינו ובין שלא במינו בנ"ט ובחמץ בפסח לא עשה ר"ת מעשה[ז] אע"ג דבשאלתות דרב אחאי[ח] נמי איתא דרבא אית ליה גם בחמץ בנ"ט: [ט]ועיע"ע תוס' חולין לז. ד"ה אמר רבא): **אמר רב קדירות בפסח ישברו.** בפ' בתרא דמס' ע"ז (דף סח: ושם) גבי עכברא בשיכרא מספקא ליה אי קסבר רב נותן טעם לפגם אסור או מותר ועכבר' בשיכרא אשבחוה משבח ואי ס"ל מותר אפ"ה קאמר הכא שפיר ישברו דנ"ט לפגם דוקא בדיעבד שרי אבל לכתחלה אסור דגזרינן שאינו בת יומא אטו בת יומא[ז] ועוד דהתם שרי לפי שפוגם טעמו כמו שהוא בעין אבל הכא אינו פוגם אלא מחמת ששהה בדופני הכלי[ח]: **לשהיינהו עד אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן.** תימה לר"י נהי דסבירא לן דטעמא דחמץ בקדירה חשיב משהו שאין רגילין להשתמש הרבה ביחד מ"מ הא תנן אין מבטלין איסור לכתחלה ואפי' איסורא דרבנן אין מבטלין דאם לא כן מה הועילו חכמים בתקנתם שאסרו עד ששים הואיל שיכול להוסיף ולבטל האיסור ולא דמי לעניים שנשרו מן הדקל לתנור בי"ט שמרבה עליהן עניים מוכנים ומסיקין (ביצה ד' ד:) דהתם איסור מוקצה אין לו שורש מן התורה אבל מידי דאית לי' שורש מן התורה הואיל ואיכא תרתי לטיבותא שהוא נותן טעם לפגם ומשהו שלא במינו בכה"ג מבטלין ולדבריו נ"ל דה"פ וליעבד שלא במינו אי ס"ל לרב נותן טעם לפגם מותר ור"י מפרש דכיון שהקדירות של חרס הן אם יהיו אסורין ואין להם תקנה זה חשוב דיעבד ואע"ג דלענין איסור קדירה שאין בת יומא אסרינן לה אע"פ שאין לה תקנה משום דהתם בלע איסור הרבה אבל הכא ליכא אלא משהו והואיל ושלא במינו הוא יכול לבטל ובדיעבד דמי: **דילמא אתי למיעבד במינו.** לעיל[ט] לא גזר שלא במינו אטו מינו דהא לא שכיח שיתערב לו חמץ[י] אבל הכא להתיר לבשל בהן איכא למיגזר: **ואפילו במלחא.** והא דאמר בביכל נולין (לקמן עו:) פת שאפאה עם הגלי בתנור אסור לאוכלו בכותח אבל במלח שרי התם לא אסרינן אלא מטעם ריח דליכא איסור כולי האי: **דילמא אתי למיכליה בכותח.** ותימה דליכא בכותח דהא נותן טעם בנ"ט הוא כדאמר בפ' כל הבשר (חולין קיא: ושם) דגיס שעלו בקערה מותר לאוכלן בכותח[יא] וי"ל דקאמר התם נמי לגון שחתכו בסכין אסור לאוכלו בכותח ופרש"י משום חורפא דלגון בלע טפי מדגיס רותחים שעלו בקערה ולפי זה דגיס שנתבשלו בקדירה אסור לאוכלן בכותח דע"י בישול בלעי יותר מדאי[יב] וכן נמי הכא מחוס התנור בלעי טפי ולפי' אחר שפ"ה שם דלגון אסור לפי שפעמים שהשמנונית קרוש על הסכין ואינו ניכר ואיכא בלגון טעם בשר ממש קשה הכא כיון שנתקנה התנור יפה או הוסק פעם אחרת אמאי אסור לאוכלו בכותח וי"ל דשומן שעל החרס אינו יכול לנקות יפה[יג]: והלכתא

באותו תנור אסורה עד שיוסק התנור, ש"מ שאם הוסק מותר. ועלתה בתיובתא לרבה בר אהילאי.

גליון הש"ם

גמ' אין לשין את העיסה בחלב. עי' שבת עח ע"ב תד"ה מתח מתח איספוגי': רש"י ד"ה בני חילא כו' שאופיהו. עי' ב"י יו"ד ס' קיב: תוס' ד"ה אמר רבא אבל סתם יינם דשרי בהנאה. תמוה לי הא סתם יינם אסור בהנאה. עי' מהר"ל כדמוכח בכמה דוכתי בגמ' ע"ג ושם וזמולין כתבו תו' סתם אבל סתם יינם בטל בס'. וכאן נראה ד"ס ומהגיל הוא כתוס': תוס' ד"ה דלמא אתי כו' אינו יכול לקנות יפה. עי' מ"ק דף יז ע"א בכס"ד ד"ס ומהגיל כי טמיא:

מוסף רש"י

דטחו ביה טיחיא. מין מיגון הוא שעושין מלחם וטשין המנור בחליה ומופין את הלחם אחר שנאפו, ובגמ' שבת (קיט.) נמי אמרינן תלמי קאי טחי טחיי (זבחים צה:). אין לשין את העיסה בחלב. כל ימות השנה שלא יאכל בשר עמה (לקמן לז.). ואם לש כל הפת אסורה. ואפילו לאכלה במלח (ב"מ צא.). מפני הרגל עבירה. שלא יאכל בשר עמה (שם. וכעי"ז זבחים צה:).

מוסף תוספות

א. תדע מדלא נקט אלא הני. תוס' שלמן. ב. דעובר בבל יראה ולא בדילי מינה. תוס' חולין לז. ג. עיין תוס' שלמן. ד. ומשנת ראב"י קב ונקי. תוס' חולין שם. ה. ולהכי אחיכו עליה. שם. ו. וכשהיו מוצאין חטה בתרנגולת רותחת בפסח היה מצרף להשהותה עד אחר הפסח. שם. ז. ואע"פ שאי אפשר שלא לשבור את הקדירה אפילו הכי לא הוי כדיעבד. שם. ח. דאי הוי האיסור בעין היה נותן טעם לשבח. תוס' שלמן. ט. בחמץ גופיה וכו' דמתיר שלא בזמנו שלא במינו. תוס' הרא"ש. י. אף שלא במינו הלכך לא גזרינן. תוס' שלמן. יא. והיינו טעמא משום דאיכא תרי נותן טעם הבשר לקערה והקערה לדגים. תוס' ר"פ. יב. [והיינו] דנקט דגים שעלו בקערה, דווקא אבל נתבשלו ודאי אסורי. תוס' שלמן. יג. משום דאיכא ביה גומות ואיכא שמנונית בעין. תוס' ר"פ.

סט א מיי' פ"ח מהל' ממרים הל' ה [ופ"ד הל' יב] ופט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ט סמג לאוין עח טוש"ע י"ד סי' תמז סעיף ז:

ע ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:

עא ג מיי' פ"ה מהל' מו"מ הל' כה סמג שם טוש"ע י"ד סי' תצח סעיף ז:

עב ד מיי' פ"ט מהל' מאכלות אסורות הל' כג סמג לאוין קמח טוש"ע י"ד סימן לז סעיף ז:

רבינו חננאל

אמר רבא הלכתא חמץ בפסח שהוא זמן איסורו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו כרב. לאחר הפסח שהוא שלא בזמנו, בין במינו בין שלא במינו מותר כר' שמעון, דהא רב ושמואל ור' יוחנן שלא בזמנו שלא במינו כולן שוין (בזה) שמותר. ואקשינן ומי אמר רבא הכי והא רבא הוא דאוקים למתני' כר' שמעון ואמר אע"ג דסבר ר' שמעון דחמץ לאחר הפסח שהם נכנסים משום דעבר עליה בבל יראה ובל ימצא. ושנינן אדיין ר' שמעון לעולם קנים לאחר הפסח, מיהו לא קנים אלא היכא דאיתיה לחמץ שעבר עליו הפסח בעיניה, אבל על ידי תערובות אפילו במינו לא קנים. ואזדא רבא לטעמיה, דאמר כי הוינא בי רב נחמן, כי הוו נפקו יומי דפסחא, הוה אמר לן פוקו אייתו חמירא דבני חילא. נראין הדברים דחמירא ו) דא הות לבני חילא ברשות ישראל. ואע"ג דכדידהו דמי שרי רב נחמן, דהא על ידי תערובות הוא. אמר רב קדירות בפסח ישברו, חיישינן לשהיינהו לאחר הפסח ולבשל בהו שלא במינן גזרה דלמא אתי לבשל בהו במינן. ושמואל אמר אחר זמנן מותר לבשל בהו בין במינן בין שלא במינן. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר שמואל להני דמזבני כנדי, פירוש כנדי כגון אגני דפחרא. אשוו זבינו, כלומר מכרו בזול ולא תמכרו ביוקר, ואי לא דרשינא לבו כר' שמעון דשרי בישנים לאחר הפסח בין במינו בין שלא במינן, והאי דלא דרש להו משום דהוה אתריה דרב, ולא הוה בעי לאורורי קמיה רב, וקיי"ל בהא כשמואל. ההוא תנורא דטחייה בשומן של בשר. אסריה רבה בר אהילאי למיפא ביה פת לעולם, אע"פ שמסיקין אותו, חייש דלמא אתו למיכל הפת ההיא בחלב. ומותבינן עליה אין לשין העיסה בחלב מפני הרגל עבירה, כלומר שלא יאכל הפת ההוא בבשר, ואם לש כל הפת אסורה, כיוצא בו אין טשין את התנור באליה מפני הרגל עבירה שלא יאכל אותו הפת בחלב, ואם טש כל הפת שתאפה

ו) עיין לעיל דף ה ע"ב ו"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא וכו' וע"ע היטב בהשגות הרמב"ד בפ"ד מהל' מו"מ הלכה ג' וכס"מ ובלח"מ שם ועי' בח"י סי' מ"מ סק"ד בשם הירושלמי ודו"ק.

והלכתא אידי ואידי ברותחין. תימה דתניא בתוספתא דע"ז הסכין והשפוד והאסכלא מלבנן באור ובפרק קמא דחולין (דף ח: ושם) אמר כגון שלבנה באור אלמא צריך ליבון ותירץ ר"ת דאמר בירושלמי דמיירי בסכינים ארוכים שלולין בהם בשר דומיא דשפוד וכן ההוא דחולין ועוד יש לחלק בין התירא בלע ובין איסורא בלע [א] כדמחלק רב אשי בשילהי מסכת ע"ז והא דמצריך להו רב אשי הכא ליבון מחמיר על עצמו היה:

התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דכתיב ביה ישבר. וא"ת מיפוק ליה דחזינן להו דמידייתי והיינו אחר הגעלה דאי לפני הגעלה שאר כלים נמי מידייתי וי"ל דלעולם מיירי קודם הגעלה וכמו שפ"ה בע"ז (דף לד.) דמידייתי בחוץ וכיון דמידייתי מבחוץ בלעי טפי וא"ת והלא יוצא מידי דופיו ע"י כבשונות דבזמנים בפ' דם חטאת (דף לו. ושם) פריך וליהדריניהו לכבשונות ואמאי קדירות במקדש ישברו ומשני לפי שאין כבשונות בירושלים הא יש כבשונות שרו בחזרה לכבשונות וכן לעיל אמר (אבל) קדירה לא דלמא חייס עלה הא לאו הכי שרי קדירות בהיסק מבפנים וכן אמר אי מלא גומרי שפיר דמי ואור"ת דזה לא חשיב יוצא מידי דופיו דכיון שהסיקו נעשה ככלי חדש שכן דרך כלי חרס כשעושין אותו נותנו אותו בכבשן להסיקו [ב] וא"ת והיכי מייתי ראיה מדכתיב ישבר דילמא גזירת הכתוב הוא דאפי' תלאו באויר התנור בעי התם [ג] רבא בר חמא אי קשיא לן ג' וי"ל [ד] דלכלי נחושת מועיל שטיפה ומריקה אפילו בצינול ובלוע א"כ מה שהקשה בכלי חרס אבישול בלא בלוע היינו לפי שעשאו כבישול ובבלוע ולר"ת יש להקשות תנור שנטמא אמאי חולקין לשלשה כיון דחשיב כאחד [ה] [א] ליעבד ליה היסק ותו לא ונראה לרשב"א [ו] דמיירי בקדרה שאין דרכה להסיק כשמחזירין אותה לכבשונות אז פנים חדשות באו לכאן אבל תנור כל שעה ושעה מסיקו מבפנים ולאו כפנים חדשות דמי ולריך שבירה

בחריות

קשה דמי אמר רבא [ז] הני אגני דמחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי פשיטא מהו דתימא כיון דרויחא שליט בהו אוירא ולא בלעי קמ"ל: **מתני'** נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה [ח] וישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה: **גמ'** איתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כל היכא דאקדיש לוה וזבין לוה כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה וטריף ואתי

מ) אין טשין את התנור באליה ואם טש כל הפת כולה אסורה עד שיסיק את התנור הא הוסק התנור מיהא שרי תיובתא דרבא בר אהילאי תיובתא אמר ליה רבינא לרב אשי וכי מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי אמאי קאמר רב קדירות בפסח ישברו אמר ליה התם תנור של מתכת הכא בקדיר' של חרס ואיבעית אימא הא והא בשל חרס זה הסיקן מבפנים וזה הסיקן מבחוץ וכי תימא ה"נ ליעבד ליה הסקה מבפנים [ב]חיים עליה משום דפקעה הלכך האי [ג]בוכיא הסיקו מבחוץ הוא ואסור ואי מלייה גומרי שפיר דמי א"ל רבינא לרב אשי הני סכיני [ד] בפסחא היכי עבדינן להו אמר ליה לדידי חדתא קא עבדינן אמר ליה תינח מר דאפשר ליה דלא אפשר ליה מאי אמר ליה אנא כעין חדתא קאמינא קתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעיילנא לקתייהו ברותחין [ד]והלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון אמר רב הונא בריה דרב יהושע עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון קסבר כבולעו כך פולטו [ג]בעו מיניה [ה] מאמימר הני מאני דקוניא מהו לאישתמושי בהו בפסחא ירוקא לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך אוכמי וחיורי מאי והיכא דאית בהו קרטופני לא תיבעי לך דודאי אסירי כי תיבעי לך דשיעי מאי א"ל [ה]חזינא להו דמידייתי אלמא בלעי ואסירי [ו] והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם ומאי שנא [ז]לענין יין נסך דדריש מרימר [ח]מאני דקוניא בין אוכמא בין חיורי ובין ירוקי שרי וכי תימא יין נסך דרבנן חמץ דאורייתא [ד] [ט]כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אמר ליה זה תשמישו על ידי חמין וזה תשמישו על ידי צונן אמר רבא בר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר שמואל [י]כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה חוץ מן בית שאור הואיל שחימוצו קשה אמר רב אשי [יא]ובית חרוסת כבית שאור שחימוצו

והלכתא דע"ז הסכין והשפוד והאסכלא מלבנן באור ובפרק קמא דחולין (דף ח: ושם) אמר כגון שלבנה באור אלמא צריך ליבון ותירץ ר"ת דאמר בירושלמי דמיירי בסכינים ארוכים שלולין בהם בשר דומיא דשפוד וכן ההוא דחולין ועוד יש לחלק בין התירא בלע ובין איסורא בלע [א] כדמחלק רב אשי בשילהי מסכת ע"ז והא דמצריך להו רב אשי הכא ליבון מחמיר על עצמו היה:

התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו לעולם דכתיב ביה ישבר. וא"ת מיפוק ליה דחזינן להו דמידייתי והיינו אחר הגעלה דאי לפני הגעלה שאר כלים נמי מידייתי וי"ל דלעולם מיירי קודם הגעלה וכמו שפ"ה בע"ז (דף לד.) דמידייתי בחוץ וכיון דמידייתי מבחוץ בלעי טפי וא"ת והלא יוצא מידי דופיו ע"י כבשונות דבזמנים בפ' דם חטאת (דף לו. ושם) פריך וליהדריניהו לכבשונות ואמאי קדירות במקדש ישברו ומשני לפי שאין כבשונות בירושלים הא יש כבשונות שרו בחזרה לכבשונות וכן לעיל אמר (אבל) קדירה לא דלמא חייס עלה הא לאו הכי שרי קדירות בהיסק מבפנים וכן אמר אי מלא גומרי שפיר דמי ואור"ת דזה לא חשיב יוצא מידי דופיו דכיון שהסיקו נעשה ככלי חדש שכן דרך כלי חרס כשעושין אותו נותנו אותו בכבשן להסיקו [ב] וא"ת והיכי מייתי ראיה מדכתיב ישבר דילמא גזירת הכתוב הוא דאפי' תלאו באויר התנור בעי התם [ג] רבא בר חמא אי קשיא לן ג' וי"ל [ד] דלכלי נחושת מועיל שטיפה ומריקה אפילו בצינול ובלוע א"כ מה שהקשה בכלי חרס אבישול בלא בלוע היינו לפי שעשאו כבישול ובבלוע ולר"ת יש להקשות תנור שנטמא אמאי חולקין לשלשה כיון דחשיב כאחד [ה] [א] ליעבד ליה היסק ותו לא ונראה לרשב"א [ו] דמיירי בקדרה שאין דרכה להסיק כשמחזירין אותה לכבשונות אז פנים חדשות באו לכאן אבל תנור כל שעה ושעה מסיקו מבפנים ולאו כפנים חדשות דמי ולריך שבירה

בחריות

קשה דמי אמר רבא [ז] הני אגני דמחוזא הואיל ותדירי למילש בהו חמירא ומשהו בהו חמירא כבית שאור שחימוצו קשה דמי פשיטא מהו דתימא כיון דרויחא שליט בהו אוירא ולא בלעי קמ"ל: **מתני'** נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה [ח] וישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה: **גמ'** איתמר בעל חוב אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כל היכא דאקדיש לוה וזבין לוה כולי עלמא לא פליגי דאתי מלוה וטריף ואתי

טשין. לשון טח: **מאחר דאיתותב רבא בר אהילאי.** ושמעינן דהיסק מועיל לכלי חרס קדירות בפסח אמאי שברו יסיקם ויתלבנו: **א"נ.** רב מוקים ליה לההוא דקתני עד שיסק דמשמע הא הוסק בתנור של מתכת אבל של חרס התורה העידה עליו שאינו יוצא מידי דופיו לעולם: **חיים עלייהו.** ואי שרית ליה על ידי היסק פנים מורה היתירא וסמיך אהיסק בחוץ: **בוכיא.** כלי שהוא מלעפים שקורין טיילי"ש ואופין ומטגנין בו ככר: **לדידי חדתא עבדא.** לצורכי עושין סכינים חדשים: **למר אפשר ליה.** שהרי עשיר אתה: **קפייהו בטינא.** להגן עליהם שלא ישרפם האור: **והלכתא.** לא צריך לאותבינהו בנורא אלא פרזלייהו כי קמייהו נמי סגי להו בהגעל' ברותחין: **עץ פרור.** שמגיפין בו הקדרה: **כבולעו כך פולטו.** כבולעו מתוך כלי ראשון כך פולטו בכלי ראשון: **קוייא.** פלומי"ר בלע"ז ושל חרס הוא וטוח באבר: **ירוקי.** עשויין מקרקע שחופרים ממנה צריף אלו"ס בלע"ז והוא עז ובולע לעולם: ה"ג **ירוקי לא חיבעי לך דודאי אסירי דמלרפי ובלעי.** דמלרפי צריף: **קרטופני.** בקעים: **כי חיבעי לך דשיעי.** שהן חלקים: **דמידייתי.** פולטין המשקין מדופנן החיצון ובלע"ז טרשטדט"ש וכיון דמידייתי ודאי בלעי והואיל ובלעי שוב אינן פולטין שהתורה העידה על כלי חרס שכיון שבלע אינו יוצא מידי דופיו לעולם שהרי בכלי עץ ומתכות כתב לך יקטף תעבירו באש[ו] ומורק ושוטף[ו] אבל בכלי חרס ישברו[ו]: חמץ תשמישו ע"י חמין כל השנה אבל יין נסך לא נתמעט בו אלא לגון: **כיש חרוסת.** כלי שנותנין בו חומץ וכל דבר שיש לו קיהוי ורגילין ליתן בו קמח ועשוי לטבל בו בשר כל ימות השנה והקמח מתחמץ מחמת הקיהוי ולשון חרוסת קיהוי אייגירו"ש בלע"ז: **כיש שאור.** כלי שהאשה שורה ומנחת בו את השאור ונותנתו בעיסה ופעמים שהוא שוהה שם בלילה: **אגני.** עריכות מי"ץ: **מתני' נכרי שהלוה את ישראל.** מעות על חמצו קודם הפסח ועבר עליו הפסח מותר בהנאה. ולקמיה [לא.] בגמרא מוקי לה כשהרויחו אלו בביתו ושוהה אצל הנכרי כל ימות הפסח דכיון דמטא זמניה ולא פרעיה ומתוסר גוביינא נמי לא הוה שהרי אלו נתון איגלאי מילתא למפרע דמשעה שהרויחו אלו הוה דילה: **ישראל שהלוה את הנכרי בו.** נמי כיון דהרויחו אלו ומטא זמניה ולא פרעי' מההיא שעתא לחוופיה קם ליה ברשותיה: **גמ' בעל חוב.** המלוה את חבירו ושיעבד לו נכסיו אאם לא אפרע לך עד יום פלוני גבה מנכסי והגיע זמן ולא פרע: **אביי אמר למפרע הוא גובה.** גבייתו שגבה עכשיו איגלאי מילתא דמשעה שהלוהו עמדו נכסיו הללו בחזקתו אלא מיכן ולהבא ולקמיה מפרש למאי נפקא מינה: **כל היכא דאקדיש לוה.** נכסיו בתוך הזמן: **או זבין לוה.** מוכרן לאחרים: **כולי עלמא לא פליגי.** אפילו לרבא דאמר עד עכשיו היו ברשות לוה מודה הוא דאין מכירתו מכירה ואין הקדישו הקדש שהרי ממושכנין הן למלוה ואף על גב שהן שלו אינן ברשותו ורחמנא אמר (ויקרא כז) **ואם כי יקדיש את ביתו קדש** מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו [בכ"מ ו.]: **דאתי מלוה וטריף.** מן הלקוחות בתנם: ואתי

מסורת הש"ס

ל) [עי' תוס' ב"ב קי. ד"ה נשון], ב) [וכ"ל בערוך תמנים מזמים לר' כוניא וכ"ה בשאלתות פ' מטות סי' קלו וכ"ה בפריסה פי"ד סי' לו], ג) ע"ז לג.: כתובות קז:, ד) [ע"ז לג.]: ה) [לקמן לט: קנח: יומא לא. יבמות יא. גיטין סד: סה. ע"ז לד. בכורות נד.], ו) [במדבר לא], ז) [ויקרא ו], ח) שם אתא רמי, ט) יין דלכלי מהר"ש, י) י"ג דדווקא,

הגהות הב"ח

(א) גמרא הני סכיני דפיסחא: (ב) שם בעו מיניה ממרימר הני מתני דקונים: (ג) שם בלעי ואסירי מ"ש התורה העידה: (ד) שם ממן דאוויתא והא כל דתקון:

גליון הש"ם

גמ' אין משטין. ועי' ב"ב קי ע"א תוד"ה נשון:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה התורה העידה כו' כיון דחשיב כחדש. נמחק מלא כאחד וכ"ב ל"ל כאחד וכ"ל דחשיב ע"י הסיקן ככלי אחד וכ"ה בתוס' זמחים לו ע"א יעו"ש:

הגהות מהר"י לנדא

(א) תוס' ד"ה התורה העידה וכו' כיון דחשיב כחדש. ל"ל כיון דחשיב כחדש:

לעזי רש"י

טיילי"ש. רעפים.
פלומי"ר. לצפות בעופרת.
אלו"ס. אלום.
טרשטדט"ש
[טרישטריש"ט]. נוטף, מבעבע.
אייגירו"ש [איגרו"ם]. חמיצות.
מיי"ץ. עֲרָבות (משאורות, ארגזים ללוש בהם את הבצק).

מוסף תוספות

א. [ואף] דכי פליט, איסורא פליט, לא חמיר איסורו, שכשנעשה [איסור] לא הוה איסור בעיניה, שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא הוכר איסורו. רש"י ע"ז עו. ב. ומיהו במקדש אית להו תקנתא בהכי אבל לדידן לא דחיים עלייהו דלמא פקע. ר"ן על סר"ף. ג. ואי טעמא משום בלינה מאי קא בעי רמי בר חמא. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

את הנכסים האלו. ומקשינן ומי אמר רבא הכי, והאמרי' ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות, וזקפן עליו במלוה ומת ראובן, ואתא בעל חוב למטרף משמעון, ופייסיה שמעון בזוזי, דינא הוא דלימרו בני ראובן לשמעון אנן מטלטלי שבק אבון גבך, כלומר האי מלוה דאית לאבונא גבך ואנן ירתי' לה מטלטלי הוא, ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי. אמר רבא ואי שמעון פקח הוא, מגבי להו ליתמי קרקע בחובייהו, והדר שמעון תבע להו באחריות דקביל עליה אבוהון וטרף ליה להאי ארעא מדרב נחמן, דאמר יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה מהן. אי אמרת בשלמא רבא סבר למפרע הוא גובה שפיר, דאמרינן מחיי אבוהון הות קניא הא ארעא דגבו ליה בניה, אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה וכי אילו זבני יתמי האידנא ארעא משתעבדא לבעל חוב דאבוהון. ושנינן הכא טעמא אחרינא הוא, דאמר להו שמעון ליתמי דראובן, בההיא שעתא דזקפן עלי אבוכון להני מעות מלוה כי היכי דאשתעבדי לאבוכון הכי נמי אשתעבדי לבעל חוב דיליה, כדר' נתן דתני מנין שמוציאין מן הלוה של ראובן ונותנין למלוה של ראובן, שנאמר ונתן לאשר אשם לו. ואקשי' לרבא ממתני' דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו כו'. אי אמרת למפרע הוא גובה היינו דמותר בהנאה, דאמרינן מההיא שעתא דזיקף ישראל לחמצו [לאו] ברשות ישראל קאי, וחמץ של גוי קרינא ביה, לפיכך שרי. אלא אי אמרת מכאן ולהבא וכו'. ושנינן בשהרהינו אצל הגוי. לימא מחלוקת **אביי ורבא** כי **הני תנאי היא** ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו וקבע לו זמן לפרעו אחר הפסח אינו עובר עליו, משום ר' מאיר אמרו עובר, מאי לאו בהא קא מיפלגי תנא קמא סבר מיכן ולהבא הוא גובה ור' מאיר סבר למפרע הוא גובה. אי הכי אימא סיפא אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח דבר הכל עובר, הא איפכא מיבעי ליה. פירוש ר' מאיר דסבר למפרע הוא גובה בהא אינו עובר דהא קנייה גוי, ורבנן סברי מכאן ולהבא הוא גובה עובר דהא חמצו של ישראל הוא.

חרס מטליין שנשתמש בהן גוי אפילו בשאר ימות השנה אסירי לאשתמושי בהו ישראל, בין אוכמי בין חיוארי, וכל שכן ירוקי. ולא תימא הני דאית בהו קרטופני, כגון סדקין, אלא אע"ג דשיעי, כיון דמידייתי, כשמשתמשין בהן נעשים [ו] כשחורין, משחל שחלי. כלהו אסירי להשתמש בהן כל ימות השנה וכל שכן בפסח. אבל הני מאני דקוניא דאשתמשו בהו גוים ביין נסך שרו. כדדרש מרימר דשרו ואע"ג דחמץ דאורייתא ויין נסך דרבנן וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, חמץ בפסח תשמישו בחמין, הלכך לעולם אסור, אבל יין נסך תשמישו בצונן [ג] ובהרתחה סגי להו. **אמר רב זביד הלכתא משמיה דשמואל כל הכלים של חרש שנשתמשו בהן בצונן** משתמש בהן בפסח, חוץ מבית שאור, והוא כלי חרש שמצניעין בו שאור, מפני שחימוצו קשה ונבלע כח החימוץ בכלי. ובית חרוסת דינו כדין בית שאור דאסור. אמר **רבא אגאני** דמשהו בהו חמירא אע"ג דרויחי ושליט בהו אוירא כבית שאור דמי ואסירי. ולא שרינן מאני דקוניא אלא החדשים, וכל שכן כלי חרס אחרים דלא שרו אלא חדשים. [וקיימ"ל דלא שרו בפסח אלא בכלי חרס חדשים]. **מתני' נכרי שהלוה את ישראל על חמצו לאחר הפסח מותר בהנאה.** אוקימנה בשהרהינו אצלו להאי חמץ אצל הגוי. והוא אצל הגוי וקבע לו זמן קודם הפסח. דכיון דעבר הזמן קנייה הגוי ונעשה כחמצו של גוי. **איתמר בעל חוב.** אביי אמר למפרע הוא גובה, מעות ההלוואה, ואם מכר המלוה את הקדיש נכסיו של לוה והגיע הזמן ולא פרעו נתברר כי מאותה העת של מלוה היו ומה שעשה מאותה העת עשוי. ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה, ומה שהקדיש או מכר המלוה לא עשה כלום מאותו העת שהקדיש לא היו שלו. הלא תראה שאלו היה לו ללוה מעות היה משלקו למלוה במעות, ולא היה יכול לומר לו הקרקע הוא קנוי (לו) [לי], ונמצא כי עכשיו קנה הנכסים. אבל אם מכר הלוה הכל מודים דאתי מלוה וטריף, ואי אקדיש לוה אתי מלוה ופריק להנהו נכסי, דתנן בערכין פ"ו מוסיף עוד דינר ופודה

ו) מיכות אלו משולי הכנה ומולי דל"ל פי' כמו משמלין (בכנלה דף לה) ומשמל שחלי (ביומא דף עח) כל"ל. ב) נראה דמפרש דמיירי בכלים שמכשיטין לקיום והוצלת כן מהא דאמר רבא בע"ז דף עד ע"ב נעוה אתמתו ויוחר נראה דע"פ יש כאן ול"ל ובהתם אגי לה ועי' סיטה בב"ב יו"ד סי' קל"ב וסי' קל"ח ודו"ק.

ואתי מלוה ופריק. מן ההקדש בדבר מועט כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון וגובה חובו כדתנן בערכין בפרק שור היתומים [כג:] הקדיש בתשעים מנה והיה חובו מאה מנה מוסיף מלוה זה על הלוואתו דיינר ופודה את הנכסים הללו מיד הקדש בדיינר זה ונוטלן בחובו ודיינר דיהיב מפרש טעמא התם שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. ואף על גב דאמר רבא (כתובות דף נט:) הקדש חמץ ושיחרור מפקיעין מידי שיעבוד דוקא קדושת הגוף קאמר רבא כגון קונמות או בהמה לקרבן או בגד שפירסו על המת כי ההיא דיבמות(דף סו:) גבי איצטלא דמילתא דפירסוה יתמי אמיתא דהוה משתעבד לכתובת האשה דאמר רבא קנייא מיתנא אבל קדושת דמים לא אמרינן: **כי פליגי דאקדיש מלוה.** בתוך הזמן את הקרקע המשועבד לו ולא הקדיש את החוב אלא הקרקע והשתא כשהגיע הזמן ולא פרעו זה והוא בא לגבותה מן הלוה חוזר בו מן ההקדש: **כיון דאילו הוה ליה זוזי.** ללוה ביום הזמן הוה מסלק ליה למלוה מן הקרקע בזוזי אישתכח שלא היה הקרקע קנוי לו עדיין אלא עכשיו כשהוא גובה אותה בחובו היא נקנית לו: **באחריות.** שמא יטלנה בעל חוב דראובן משמעון בשביל חוב ששיעבדה לו ראובן שישלם לו ראובן זה מעותיו לשמעון ולא היו לו נכסים עוד על דבר אחריות זה: **וזקפן עליו במלוה.** שלא היו מעות לשמעון שפסק על שדה זו וכתב לראובן שטר עליהן ושיעבד נכסיו לו עליהן: **ומת ראובן.** המוכר ובא בעל חובו וטורפה משמעון ועדיין לא נתן שמעון המעות לראובן ולא ליתומיו ופייסיה שמעון לבעל חוב דראובן באותן המעות: **דינא הוא.** אע"ג דאבוהון קביל עליה אחריות מכירה זו אפילו הכי יכולין בני ראובן לבא על שמעון ולומר אנן מטלטלי שבק אבון גבך לא היית חייב עליו אלא

באחריות. שלא באחריות פשיטא דיתן ליורשיו אפילו לא זקפן עליו במלוה אבל באחריות קמ"ל דה"א יעכבם לעצמו דה"ל כתופס מחייס קמ"ל דלא חשיב ליה כתופס מחייס כיון דזקפן עליו במלוה[א]: **ופייסיה** בזוזי. רבותא נקט אף על פי שנתן מעות לא מצי למימר המעות שנתחייבתי לאחיכם נתתי לו:

משתעבדנא לב"ח דאבוכון מדרבי נתן.

ואתי מלוה ופריק [ו]דתנן [א]מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים האלו כי פליגי דזבין מלוה וקדיש מלוה אביי אמר למפרע הוא גובה כיון דמטא זמניה ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותיה הוה קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאילו הוו ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי אישתכח דהשתא קא קני ומי אמר רבא הכי [ב]והאמר רמי בר חמא [ג]ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות וזקפן עליו במלוה ומת ראובן ואתא בעל חוב דראובן וטריף ליה משמעון ואתא שמעון ופייסיה בזוזי דינא הוא דאתו בני ראובן ואמרי ליה לשמעון אנן מטלטלי שבק אבון גבך ומטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואמר רבא אי פיקח שמעון מגבי להו ארעא והדר גבי לה מינייהו [ג]דאמר רב נחמן [ג]יתומים שגבו קרקע בחובת אביהם בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבו מחיים דאבוהון דמי אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי חוזר וגובה אותה מהן הא הוי כמאן דזבין יתמי נכסי דמי ואילו קני יתמי נכסי מי קא משתעבדי לבעל חוב שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא ליה לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדר' נתן [ד]דתניא רבי נתן אומר [ד]מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו שמוציאין מזה ונותנין לזה ת"ל [ו]ונתן לאשר אשם לו תנן נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי מותר בהנאה אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשותא דישראל הוה קאי הכא במאי עסקינן כשהרהינו אצלו לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר משום רבי מאיר אמרו עובר מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר למפרע הוא גובה ומר סבר מכאן ולהבא הוא גובה ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלוה לישראל על חמצו לאחר הפסח דברי הכל עובר והא איפכא מיבעי ליה למאן דאמר התם אינו עובר הכא עובר למאן דאמר התם עובר הכא אינו עובר

מעות ולא היה לך ליתנן לבעל חוב ולא לעכבן בשביל אחריות מכירתך דמטלטלי דיתמי לא שיעבדום חכמים לבעל חוב דקרקע של יתומים הוא דאמרינן בעל חוב גובה אותה בחובת אביהן משום דמחיים חל שיעבודא עליהן אבל על מעות שלא היו בעין לא חיל שיעבודו מחיים עליהן וכשהן בעין אין כאן לוה ולבעלי המעות דהיינו יתומים לא הלוה זה כלום: **ואמר רבא** גרסינן: **אי פיקח.** זה שמעון יטעון ויאמר להם אין לי מעות לפרוע לכם אלא קרקע יש לי ונותנה להם בחובותם[ה] וחוזר וגובה אותה מהם בשביל אחריות מכירה שקבל אביהן עליו דהשתא כי אגבי להו הא ארעא איגלאי מילתא דלאו מטלטלי הוא דשביק גביה אלא קרקע: **בעל חוב.** אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן אלמא אמרינן הנוטל קרקע בחובו מאותה שעה שנתן לו המעות נקנית לו: **אא"ב.** אמרינן איגלאי מילתא למפרע שהיתה קנויה לאביהן קרקע זה שגבו בחוב אביהן משום הכי בע"ח אחר של אביהן חוזר וגובה אותה מהן דכמאן דגבי לה מחיים דאבוהון דמי: **אלא אי אמרת.** כל הגובה קרקע בחובו אינה קנויה לו אלא מגבייה ואילך אמאי בעל חוב אחר חוזר וגובה אותה מהן לא יהא דבר זה אלא כמי שקנו יתומים קרקע במעות שלהן מי הוה משתעבדא לבעל חוב: **שאני התם דאמר להו כי היכי דמשתעבדנא לאבוכון משתעבדנא נמי לבעל חוב דאבוכון מדרבי נתן.** לעולם מכאן ולהבא הוא גובה ומאי דאמר רב נחמן בעלמא בעל חוב חוזר וגובה אותה מהן משום דאמר להן בעל חוב ליתומים מכח מי באתם וגביתם קרקע זו מכח שיעבוד של אביכן וכי היכי דמשתעבדא לאבוכון קרקע זו של לוה שלוה מאביכם משתעבדא נמי לדידי שהייתי מלוה של אביכן והמחויב לו כלום משועבד לי מדרבי נתן הלכך קדם שיעבודי עליה אפי' אצל לוה שהיתה ברשותו. ושמעון נמי אמר להו לבני ראובן כי היכי דהוי נכסיי משועבדין לאביכם בשביל חובו היו משועבדין גם לעצמי מכח אביכן שהיה לוה אצלי מחמת אחריות המכירה מדר' נתן דמה לי אני מה לי אחר הלכך אע"פ שלא היתה קנויה לאביכם מחיים חל שיעבודי עליה אצל עצמי: **לאשר אשם לו.** לאשר הלוהו לו לא נאמר אלא לאשר אשם לו לאשר הקרן שלו. בגבא קמא[ו] אמרינן אשם זה קרן: **תנן נכרי שהלוה כו'.** קס"ד השתא בשלא מסרו לו אלא שיעבדו לו כשאר לווים אשם לא אתן לך עד יום פלוני בא לביתי וגבה ממנו זה: **כשהרהינו אצלו.** בביתו של נכרי נתנו. קס"ד השתא דטעמא משום דהוה ליה תורת משכון ובעל חוב קונה משכון: **ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו.** קודם הפסח לאחר הפסח אינו עובר אם נהנה ממנו: **מאי נא'.** בשלא הרהינו ובהא קמיפלגי דת"ק סבר מכאן ולהבא הוא גובה כו': **אימא סיפא דברי הכל עובר.** ואי טעמא משום להבא ולמפרע הוא איפכא הוה לן לאפוקי פלוגתייהו בהא ולא לאשויי דעתייהו דלמאן דאמר לעיל בריש עובר אלמא למפרע הוא גובה הכא הוה ליה למימר אינו עובר משום דבשעת הלואה קס ליה ברשות נכרי ולמאן דאמר התם כו':

אלא

מוסרת אור השלם

1. וְהִתְנַדְּבוּ אֶת חֲפָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ: במדבר ה ז

מוסף רש"י

מוסיף עוד דינר. בעל חוב יוסף עוד להלוותו דינר לזה (ערכין כג:). וזקפן עליו במלוה. אלא נתן לו שמעון דמי השדה אלא כתב לו שטר חוב עליהם (כתובות צב.). ופייסיה בזוזי. במעות דמי השדה שהיה חייב ליתמי פייס את הנושה בשביל ראובן שבאחריות מכרה לו (שם). מטלטלי שביק אבון גבך. והיה בעל חוב של אביו מסולק ממנו שאין לו קרקע, והמעות לא היה לך ליתן, דמטלטלי דיתמי לא משתעבד לבעל חוב, ועתה גם אתה אין לך לחזור עלינו על האחריות, לפי שאין לנו קרקע מאביו (שם). מגבי להו ארעא. כשתבעוהו היתומים יפרע להן קרקע בדמי המעות והדר גבי מנייהו בשביל אחריות אביהם ולא מלו למימר לא ירשנו קרקע זה מאביו אלא לקחנוהו במעות, דאמר להו ע"י שעבוד חוב אביכם באה לכם והרי היא לכם כירושת קרקע שלקח אביכם במיו (שם). בעל חוב. של אביהם, חוזר וגובה אותה מהם. כאילו נפלה להם ממש בירושה (שם). ת"ל ונתן לאשר אשם לו. ולא כתב לאשר הלוהו, אלא לאשר האשם שלו, והאשם הוא קרן, דאמרינן בהגחל (ב"ק קי.) למי שהקרן שלו (כתובות יט.) לאשר הקרן שלו, ולא כתיב לאשר נושה בו (שם פב.). כשהרהינו אצלו. שמסרו בידו משכון (כתובות נט:) שנתנו במשכון בידך נכרי, דלא ממושכר גוביינא ולא שעבוד אלא קנייה ממש (ב"ק צ:).

מוסף תוספות

א. שהרי לא הגיע זמן של פריעה, כדמוכח בכתובות [פה.] דבעינן הוכחה שעיכבם לשם תפיסה מחיים וכו'. [ו]אי לא זקפן עליו במלוה הוה שמעון מצי למימר שהיה תופס ממון מחיים וכו', דעומדים ליפרע מיד בלא איחור. תוס' ר"פ.

פא א מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה טז:

פב ב מיי' פ"ל מהל' מלוה הלכה י סמג עשין לד:

פג ג מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' קז סעיף ג:

פד ד מיי' פ"ג שם הלכה ו סמג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' פו סעיף ג:

אלא הב"ע שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדרבי יצחק. תימה לריב"ם מצי היאך יתכן הך דע"כ בדרבי יצחק קמיפלגי וסיפא דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אמאי דברי הכל עובר לע"ג דלא קנה כיון דלמפרע הוא גובה וריש"א נמי אמאי אינו עובר למ"ד כיון דלמפרע הוא גובה ומפרש ריב"ם דהשתא כי מוקי פלוגתא דבדרבי יצחק מיירי שלא בא ישראל לידי גבייה שפתאו נכרי לנפשו[א] דלא שייך השתא פלוגתא דאביי ורבא כלל אלא בהא קמיפלגי דלמאן דאמר עובר ס"ל דקני ליה ישראל מנכרי[ב] וה"ל ברשות ישראל ומ"ד אינו עובר ס"ל דלא קני ליה והרי לא היה ברשותו ובסיפא ד"ה עובר דלא קני ליה נכרי לכ"ע והרי היה ברשות ישראל ומיהו מתניתין דקתני נכרי שהלוה וכו' מותר בהנאה מיירי שלא פדאו ישראל דאי פדאו לע"ג דמוקי לה בסמוך בדאמר ליה מעכשיו מכל מקום מאי מהני: **בדרבי** יצחק קמיפלגי. תימה הא ר' יצחק לא קאמר דקני משכון אלא שלא בשעת הלואה כדמוכח בהאומנין (בבא מציעא פב.) והכא ישראל שהלוה לנכרי על חמצו תנן דמשמע בשעת הלואה כדמשמע בהאומנין[ו] דקתני הלוהו על המשכון שומר שכר ותניא שומר חנם ומשני הא דמשכנו בשעת הלואתו והא שלא בשעת הלואתו ופריך והא אידי ואידי על המשכון קתני[ג] ומ"ש לומר דהכי פירושו כיון דשלא בשעת הלואה קונה לגמרי כדרבי יצחק מ"כ לענין חמץ יש לנו לחושבו כאילו הוא שלו לעבור בלא יראה אף בשעת הלואה דמשכון ליה מנוי וכן יש לפרש בהשולח (גיטין מ.) גבי המלוה על המשכון אינו משמט מדרבי יצחק כיון דקני ליה שלא בשעת הלואה בשעת הלואה נמי מיקרי של אחיך בידך: **שקונה** משכון. פ"ה קונה משכון לענין חיוב אונסין ור"י אומר דבהאומנין (ב"מ פב.) משמע דלא הוי אלא שומר שכר דהלוהו על המשכון שומר שכר בעי למימר התם בגמרא דסבר לה כרבי יצחק וכולה שמעתא חמצו של נכרי ביד ישראל מיירי שלא קבל עליו ישראל אחריות דאי קבל הרי הוא שלו ועובר עליו כדמוכח בפ"ק (דף ה.): **ואם אמר הנעתיך עובר.** לאביי[ד] ריש"א מיירי כשפדאו וסיפא כי אמר הנעתיך היינו שאינו רוצה לפדותו[ה]: דבר אלא הכא במאי עסקינן כגון שהרהינו אצלו וקמיפלגי בדר' יצחק[ו] דא"ר יצחק[א] מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר[1] ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין מכאן לבעל חוב שקונה משכון ת"ק סבר הני מילי ישראל מישראל הוא דקרינא ביה ולך תהיה צדקה אבל ישראל מנכרי לא קני ור"מ סבר קל וחומר ישראל מישראל קני ישראל מנכרי לא כל שכן אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח דברי הכל עובר התם ודאי נכרי מישראל לא קני תנן נכרי שהלוה[ו] ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה נהי נמי דהרהינו אצלו הא אמרת נכרי מישראל לא קני לא קשיא[ב] הא דאמר ליה מעכשיו הא דלא אמר ליה מעכשיו ומנא תימרא דשני ליה בין היכא דאמר מעכשיו ובין היכא דלא אמר מעכשיו דתניא נכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו עובר ואם אמר לו הגעתיך עובר מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אלא לאו שמע מינה שאני היכא דא"ל מעכשיו להיכא דלא אמר ליה מעכשיו שמע מינה ת"ר[ג] חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי נכרים נכנסין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה ואין צריך לומר באכילה חנות של נכרי ומלאי של נכרי ופועלי ישראל נכנסין ויוצאין לשם חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה ואין צריך לומר בהנאה: **מתני'**[ד] חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שאין הכלב יכול לחפש אחריו: **גמ'** אמר רב חסדא[ה] וצריך שיבטל בלבו תנא כמה חפישת הכלב שלשה טפחים אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי הא דאמר שמואל[ו] כספים אין להם שמירה אלא בקרקע מי בעינן שלשה טפחים או לא אמר ליה הכא משום ריחא בעינן שלשה טפחים התם משום איכסויי מעינא הוא ולא בעי שלשה וכמה[ז] אמר רפרם בר פפא מסיכרא טפח: **מתני'** האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מתשלומין ומדמי עצים: **גמ'** תנן התם[ח] האוכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש[ט] אחד האוכל ואחד השותה ואחד **אלא.** ריש"א וסיפא כשהרהינו אצל בלא הרהינו דכולי עלמא מכאן ולהבא הוא גובה: **קונה משכון.** כל ימי הלואה המשכון קנוי לו ואם נאנס חייב באונסין שאינו עליו לא כשומר חנם ולא כשומר שכר שפטורין באונסין אלא כולו ברשותיה ובשמירתו עומד: **ולך תהיה צדקה.** בהשבת העבוט כתיב. אי אמרת קונה משכון איכא לדקה בהא שביבה ששכב בשמלתו שהשאיל לו זה דבר הקנוי לו ואם אינו קונה לדקה בהשכבה זו מניין על שלו שכב: **אבל ישראל מנכרי לא.** הלכך לא עבר עליה דאמר מר (לעיל דף כט.) אבל אתה רואה של אחיכם: **תנן נכרי שהלוה וכו'.** ואותיבנא לרבא לעיל [ע"א] ושניין בשהרהינו אצלו והא אמרת השתא דברי הכל נכרי מישראל לא קני: **לא קשיא.** מתניתין דאמר ליה כשהרהינו אצלו אם לא אתן לך עד יום פלוני יהא שלך מעכשיו הלכך נכרי שהלוה את ישראל קם ליה חמץ ברשות נכרי וישראל שהלוה את הנכרי קם ליה ברשות ישראל ברייתא דלא אמר ליה מעכשיו אלא כשאר משכון נתנו לו וקבע לו זמן שאם לא יפרע לו יגבה חובו ממשכונו וישוב אותו בדמיס הלכך בנכרי שהלוה לישראל דברי הכל אפילו לא פרע ליה אסור לישראל ליהנות ממנו דכל ימות הפסח של ישראל היה דמכאן ולהבא הוא גובה ואי משום דהרהינו נכרי מישראל לא קני. וישראל שהלוה פליגי מאן דאסר סבר כיון שהרהינו בעל חוב קונה משכון וליכא למימר הכא מכאן ולהבא גובה ומאן דשרי סבר ישראל מנכרי ליכא לדקה ולא קני משכון: **ומנא תימרא.** דאפילו כשהרהינו שאני לן בין אמר מעכשיו לא אמר מעכשיו: **פת פורני.** פת גדולה האפויה בתנור גדול כעין תנורים שלנו שהתנורים שלהם היו קטנים ומיטלטלין ופיהם למעלה ומדביקין הפת בדפנות שאין אופין בה אלא פתים קטנים ואורחא דמילתא נקט דאיידי דחפיני שקיל ליה במשכון: **אינו עובר.** בפסח דקסבר ישראל מנכרי לא קני משכון: **הגעתיך.** מעכשיו קאמר אם לא אפרע לך עד יום פלוני עובר ואף על פי שלא הגיע הזמן שמא כשיגיע לא יפרע ומשלא עובר למפרע בבל ירא: **מאי שנא רישא כו'.** אי הגעתיך לאו מעכשיו הוא מאי קא מהני בלאו הגעתיך נמי כי מטא זמניה ולא פרע שקיל ליה בחובו: **ומנאי של ישראל.** פת ויין הנמכר בתוכה: **אסור בהנאה.** דלא תלינן ליה בפועלין אלא מן של מלאי היה ושל ישראל הוא: **גמ' צריך שיבטל בלבו.** שמא יפקח הגל במועד ומשלא עובר עליו: **כספים.** של פיקדון אין להם שמירה אלא בקרקע ואם לא נתנן בקרקע ואבדו פשיעה היא אלא וחייב דשומר חנם חייב בפשיעה: **משום ריחא.** שהכלב מריחו ומחטטו ומוציאו: **מסיכרא.** מקוס: **מתני' בשוגג.** שבגג בתרומה ואפילו הזיד בחמץ משלם קרן וחומש ואף על גב דלא הוה שוא מידי דחמץ בפסח אסור בהנאה מיהו שוגג דתרומה דכתיב ביה וחמישיתו יוסף עליו ונתן לכהן את הקודש [ויקרא כב] דבר הראוי להיות קודש שאינו יכול לשלם לו המעות אלא הפירות והתשלומין נעשין תרומה כדלקמן [נב.] לאו לפי דמיס משלם אלא לפי מדה משלם הלכך לאו בתר דמיס אזלינן: **במזיד.** שהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור מן התשלומין: **ומדמי עצים.** אם תרומה טמאה היא אין משלם לו דמי עצים שהיתה ראויה להיסק תחת תבשילו משום דתרומה מזיד אין בה חומש ואין תשלומיה לכפרה ואין נעשין תרומה דגבי חומש בשגגה כתיב אבל מזיד אינו אלא כשאר גזלן בעלמא ומשלם מעות ולפי דמיס ולא לפי המדה וחמץ בפסח לאו בר דמיס דאסור בהנאה ואף להיסק לא הוי ולאו מידי אפסדיה: גמ' דמים דאיסורי הנאה הוא, ואמרינן מתני' ר' יוסי הגלילי הוא דאמר ותמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה כדבעינן למימר לקמן. **תנן התם** בתרומה פ"ו. אכל תרומה שוגג משלם קרן וחומש, אחד האוכל ואחד השותה

פה א מיי' פ"י מהלכות שכירות הלכה ח סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' עב סעיף ב:

פו ב מיי' פ"ד מהלכות חמץ הל' ה טוש"ע או"ח סי' תמח סעי' ח:

פז ג טוש"ע ח"מ סי' תמט:

פח ד ה מיי' פ"ג מהל' חמץ הל' יא סמג עשין לט טוש"ע או"ח סי' תלג סעיף מ:

פט ו ז מיי' פ"ד מהל' שאלה ופקדון הלכה ד סמג עשין פח טוש"ע ח"מ סי' רלח סעיף (יח) [טו]:

צ ח מיי' פ"י מהלכות תרומות הל' ח:

צא ט שם הל' ב:

רבינו חננאל

ופריק לעולם רישא וסיפא בשהרהינו אצלו, ובדר' יצחק פליגי דאמר מניין לבעל חוב שקונה משכון, שנאמר ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין, ת"ק לית ליה הא דר' יצחק ור' מאיר אית ליה. ומתמהינן ו) וכי דר' יצחק תנאי היא. ושנינן כולי עלמא אית להו דר' יצחק, והכא בהא קא מיפלגי, ת"ק סבר ישראל מישראל דבר צדקה הוא קני, אבל משכון דגוי דלאו בר צדקה הוא לא קני. ור' מאיר סבר ק"ר משכון דישראל קני ליה המלוה, משכון דגוי לא כל שכן, אבל נכרי שהלוה את ישראל על חמצו וקבע לו זמן לפרעו אחר הפסח דברי הכל עובר, דלא קנה הגוי חמצו של ישראל אלא ברשות ישראל קאי ועובר עליו. ומקשינן תנן נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה, והאמרת גוי מישראל לא קני ואפילו הרהינו אצלו. ושנינן משנתינו בשפירש לו קני מעכשיו, כדתניא נכרי שהרהין פת פורני אצל ישראל אינו עובר בפסח. ואם אמר לו הגעתיך כלומר קני מעכשיו עובר. וכך סוגיא דשמעתא זו סלקא והוא כגון הא דתנן הלוהו על שדהו ואמר לו אם איני מביא לך עד שלש שנים הרי הוא לך ז) מעכשיו כו'. ת"ר חנות של גוי ומלאי של גוי. כלומר הסחורה שבתוך החנות לנכרי, ופועלי ישראל נכנסין לשם ועושין מלאכתן, חמץ שנמצא שם אחר הפסח אסור בהנאה. ואין צריך לומר באכילה, כלומר חמץ של ישראל הוא. וכן חנות של ישראל ומלאי של ישראל ופועלי גוים נכנסין שם ומשמשין בצרכי החנות. חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר באכילה. ואין צריך לומר בהנאה. כללא דמילתא בתר פועלין אזלינן, אם פועלין ישראל הן חמצן הוא ואסור, ואם של גוים מותר. חמץ שנפלה עליו מפולת ונטמן בעפר, אם הוא טמון שלשה טפחים בכדי שאין הכלב יכול לחפש אחריו, כלומר אינו מריח ריח החמץ הרי הוא כמבוער, ואינו חייב לחפור ולהוציאו ולשרפו, אבל צריך לבטלו. ולא תימא אפילו בשמירת הפקדון כך, כי הא דאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע, ולא בעינן כולי

מסורת הש"ס

א) ב"מ פב. גיטין מ. שבועות מד. [קדושין מ:], ב) [תוספתא פ"ג ה"ד ע"ש], ג) ב"מ מב. לעיל ח., ד) ב"מ שם, ה) תרומות פ"ו [מ"ט] ב"מ נד:, ו) [ב"מ פא:],

---

תורה אור השלם

1. הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֻךָ וְלָךְ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כד יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' שהלוה את ישראל על חמצו:

מוסף רש"י

שקונה משכון. לכל מילי לתתמייב באונסין (ב"מ פב.) ואם אבד חייב באחריותו (גיטין לז.). **חמץ שנפלה עליו מפולת הרי הוא כמבוער.** ואין צריך לנערו לאין כאן עוד כל ילתה (ב"מ מב.). **כספים אין להם שמירה אלא בקרקע.** דאם לא שמרן ונגנבו, פטיעה היא (ב"מ מב.). **משום ריחא.** שהכלב מריח ומופש אחריה והרי הוא מוציאו וגרלה (שם).

מוסף תוספות

א. קודם דמטא זימניה. תוס' ר"ש. ב. כיון דסבירא לן כרבי יצחק הרי הוא עובר עליו שכל זמן שהיה ביד ישראל היה שלו לגמרי דב"ח קונה משכון. תוס' רי"ד. ג. ופרש"י דעל המשכון משמע בשעת הלואה. תוס' שאנץ. ד. לא מוקי לה במעכשיו אלא. שם. ה. פי' לאחר הפסח א"ל לא אפדנו ויהיה שלך, עובר דלמפרע הוא גבוה. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

האי אלא טפח בלבד סגי. דכיון דמשום אכסויי מעינא הוא דיי, דהא משום ריחא לא חיישינן, לכך אפילו אם הוא טמון בקרקע טפח סגי ליה. מתני' האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש, במזיד הואיל וחייב כרת פטור מן התשלומין ומדמי העצים, פירוש לא תאמר חשוב זו התרומה שאכלת אתה כאילו שרפת אותה וניהנית ממנה ואתה חייב לשלם כפי הנאתך, אלא אפילו כעצים העומדין לשרפה אין חיוב לשלם, שהחמץ בפסח איסורי הנאה הוא. ולית ליה לכהן לשרפה וליהנות ממנה. כדרך שנהנה בשאר ימות השנה בתרומה טמאה שמסיקה תחת תבשילו. אי הכי אפילו בשוגג יהא פטור מן התשלומין דהא לית ליה

ו) משמע דרבינו הי' לו גי' אחרת בגמ' דמעיקרא ס"ל דפליגי בדר' יצחק גופא מ' כ"מ קונה משכון או לא. ז) במשנה שם לא הוזכר דמיירי מעכשיו אבל בש"ס שם ד' סו ע"ב מוקמינן דאמר ליה קני מעכשיו.

גמ' ואחד הסך. דאמרי' בפ' בתרא דיומא (דף עו:) סיכה כשתיה ושתיה בכלל אכילה והכא כתיב [ויקרא כב] כי יאכל קדש בשוגגה דאילו גזלה והשליכה לנהר אפי' בשוגג דלא ידע שהיא תרומה אינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין דעלמא דאמר מר (לקמן ע"ב) כי יאכל פרט למזיק: **וחומש חומשא.** שהתשלומין נעשין תרומה ואם חזר ואכל בשוגג אותו חומש לאשון חוזר ומשלם חומשו עליו: **איבעיא להו.** כיון דגבי תרומה בשוגג קפיד רחמנא אתשלומי פירות ולא מעות כדכתיב ונתן לכהן את הקודש[א] לפי מדה משלם או לפי דמים משלם. בגזלן דחולין שוגג או מזיד וכן גזלן דתרומת מזיד לא איבעיא לן כיון דלא קפיד רחמנא אתשלומין דידהו דאמרי[ב] יציב[ג] לרבות אפילו שוה כסף ואפילו סודין ודאי לפי דמים משלם אבל בתרומה שוגג איבעיא לן הואיל והקפידה התורה לשלם פירות: **כל היכא דמעיקרא.** כשאכלה הויא שויא הך גריוא ד' זוזי והשתא כשמשלם שויא זוזא ותו לא לא מיבעיא לן היכא אכילת תרומה בתשלומי מדה מיהו ממונא דכהן אוכל (ממונא) הוא[ד] ולא גרע משאר ממונא דחולין שהדיינין גודין ממנו כשעת גזילה כדכתיב (ויקרא ה) אשר גזל כמה שגזל[ה]: **גריוא משלם.** ואע"ג דשויא השתא טפי או דילמא לפי דמיס משלם דאע"ג דהקפידה התורה לשלם פירות לפי הדמיס כשאר תשלומין ומה שישלם ישלם בפירות: **גרוגרות.** תאנים יבשים: **תמרים.** חשובין מתאנים ודמיהן מרובים: **אכל גרוגרות.** דתרומה שוגג: **וביאה.** לוקחים: **אימא סיפא כמזיד פטור מן התשלומין ואי' ר' יוסי הגלילי אמאי פטור.** מי אמרת בשלמא רבנן וטעמא דריש משום דלפי מדה משלם סיפא דאינו אלא כשאר גזלן דמשלם מעות ולפי דמיס פטור מן התשלומין דחמץ בפסח נאו בר דמיס הוא אלא מי אמרת ר' יוסי הגלילי ובר דמיס הוא אמאי פטור: **ר' נחוניא בן הקנה.** דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין וליף טעמא[ו] מאסון אסון והוא הדין למתחייב מיתת שמים כגון אוכל תרומה מזיד. וסיפא דמתני' בהזיד בתרומה ולא בחמץ ופטור משום מיתה ובדין הוא דליתני' במזיד דתרומה דעלמא דלאו חמץ בפסח דפטור מתשלומין משום מיתה ומשום ריש[ז] נקט מילתא בחמץ בפסח דאשמועינן דהיכא דשגג בשתיהם חייב דחמץ בר דמיס הוא ושוגג דריש[ח] דשגג בשתיהן דאי שגג בחמץ והזיד בתרומה אמאי חומש איכא ואי שגג בתרומה והזיד בחמץ אמאי אשלם הא איחייב ליה כרת וסיפא אשמועינן דהזיד בתרומה אפילו שגג בחמץ פטור דמיתה בידי שמים כי כרת דאי הזיד בחמץ והא דפטור ליה משום כרת הוא דפטור ליה לשמעי' כולה מתני' בחמץ חולין של חבירו ונתני שוגג חייב ומזיד פטור משום כרת: **כאנאי.** לפי מדה או לפי דמיס: **פטור מתשלומין.** בין שוגג בין מזיד: **מה הנאה יש.** לו לכהן בה ומה הפסידו זה הרי אסור בהנאה: **ומה הנאה יש.** לו לכהן בתרומה טמאה שאסורה באכילה לכהן ואי אכלה זר שוגג משלם קרן וחומש דליכא למאן דפליג אתמא דתנן לעיל אחד תרומה טהורה ואחד תרומה טמאה וטעמא משום דלפי מדה משלם ואע"ג דלאו בר דמיס הוא: **היתר הסקה.** דכתיב (במדבר יח) ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומותי שתי תרומות במשמע אחת טהורה ואחת טמאה וכתיב לך תהיה להסקה [ובמות עד.]: **תרומת חוטים וענבים.** משקה הן ואינן ראויין להסקה ולזלף נמי לא דאמרינן בפ"ק (דף כ:) משום תקלה ובההוא נמי סבירא ליה דזר האוכלה פטור מלשלם ור' יוחנן בן נורי מחייב דקסבר לפי מדה משלם: **בד"א.** דמשכחת תרומת חמץ בפסח דקדשה בהפרשת תרומה והחמיצה והוא הדין להפרשה חמץ קודם הפסח: **אבל מפריש תרומה חמץ.** בפסח כגון חטים שהחמיצו דברי הכל אפי' לרבי יוסי הגלילי דשרי חמץ בפסח בהנאה וחזיא ליה להסקה אינה קדושה ולקמן [לג.] מפרש טעמא בשילהי שמעתין: **אם הקדש.** משמע את הקדש שאכל אלמא דאלו לאיות קדש היה שכשישלם דוגמתן יהא שם קדש חל עליו: **פרט לאוכל תרומה חמץ בפסח.** שכשמשלם דוגמתן אין שם קדש חל עליו: **וכי מה הנאה יש לו.** לכהן בה ומה הפסידו נהי נמי דלית לך הא דרשה מיהו מה ישלם הואיל ואין לו דמיס:

אמר

דבר הראוי להיות קודש **פרט לאוכל תרומת חמץ.** פי' הפסוק משמע שיתן לו דבר הראוי להיות קודש כמו שאכל ואי"כ מה שאכל בעינן דבר הראוי להיות קודש וחמץ בפסח אינו ראוי להיות קודש כדתניא לעיל אבל מפריש[ט] חמץ ד"ה אין קדוש[י] אע"ג דבכל עניין פטור הכא מתשלומין אפי' שהיה לה שעת הכושר[א] ולקמן מוקמא הא דלד"ה אין קדוש היינו אלא היה לה שעת הכושר אור"ת היינו לרבי יוסי הגלילי אבל לראב"י הואיל וסבירא ליה דחמץ בפסח אסור בהנאה אפילו היה לה שעת הכושר אין ראוי להיות קודש דאין כאן נתינה והיינו דקאמר ליה לראב"י מה הנאה יש לו בה כלומר הואיל ואין לו הנאה בה אית ליה למעוטי מקרא כדפרישית:

ואין

ואחד הסך אחד תרומה טמאה ואחד תרומה טהורה משלם חומש וחומשא דחומשא איבעיא להו כשהוא משלם לפי מדה משלם או לפי דמים משלם כל היכא דמעיקרא שויא ארבעה זוזי ולבסוף שויא זוזא לא תיבעי לך דודאי כדמעיקרא משלם לפי דמים *דלא גרע מגזלן דתנן[ב] אכל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה כי תיבעי לך דמעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה מאי לפי מדה משלם דא"ל גריוא אכל גריוא משלם או דילמא לפי דמים משלם בזוזא אכל בזוזא משלם אמר רב יוסף תא שמע [ג]אכל גרוגרות ושילם לו תמרים תבא עליו ברכה אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם אמטו להכי תבא עליו ברכה דאכיל גריוא דגרוגרות דשויא זוזא וקא יהיב גריוא דתמרים דשויא ארבעה אלא אי אמרת לפי דמים משלם אמאי תבא עליו ברכה בזוזא אכל בזוזא קא משלם אמר אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבא עליו ברכה דאכל מידי דלא קפיץ עליה זביניה וקא משלם מידי דקפיץ עליה זביניה: תנן האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא אין הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר [ד]חמץ בפסח מותר בהנאה אי הכי אימא סיפא במזיד פטור מן התשלומין ומדמי עצים אי ר' יוסי הגלילי אמאי פטור מן התשלומין ומדמי עצים סבר לה כר' נחוניא בן הקנה דתניא [ז]רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין וכו' כתנאי [ח]האוכל תרומת חמץ בפסח פטור מן התשלומין ומדמי עצים דברי רבי עקיבא ר' יוחנן בן נורי מחייב אמר לו רבי עקיבא לר' יוחנן בן נורי וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר' יוחנן בן נורי לר"ע ומה הנאה יש לאוכל תרומה טמאה בשאר כל ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה [ט]יש לו בה היתר הסקה תאמר בזה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה [י]הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל מפריש תרומת חמץ דברי הכל אינה קדושה תניא אידך [יא]ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור מן התשלומים ומדמי עצים דברי ר' אליעזר בן יעקב ור"א חסמא מחייב אמר לו ר"א בן יעקב לר"א חסמא וכי מה הנאה יש לו בה אמר לו ר"א חסמא לר"א בן יעקב וכי מה הנאה יש לו לאוכל תרומה טמאה בשאר ימות השנה שמשלם אמר לו לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה היתר אכילה יש לו בה היתר הסקה תאמר בזו שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה אמר לו אף בזו יש לו בה היתר הסקה שאם רצה הכהן [יב]מריצה לפני כלבו או מסיקה תחת תבשילו

אמר

אכילה כלל ולא היתר הסקה דלאו בני הסקה נינהו. בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל המפריש תרומת חמץ דברי הכל אינה קדושה. **תניא אידך** ונתן לכהן את הקדש דבר הראוי להיות קדש פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח שפטור דברי ר' אליעזר בן יעקב, ר' אליעזר חסמא מחייב, אמר לו ר' אליעזר בן יעקב וכי מה הנאה יש לו וכו', עד אמר לו ר' אליעזר חסמא אף חמץ בפסח יש לו היתר, שאם רצה מסיקה תחת תבשילו או מריצה לפני כלבו.

מוסף תוספות

א. ואותה ראויה להיות קדש. תוס' הרא"ש.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה דבר וכו' לעיל אבל מפרש תרומת חמץ וכו' ולקמן מוקמי'. נ"ב בד' לג סוף ע"א:

גליון הש"ם

גמ' דלא גרע מגזלן. ק"ל הא מ"מ נ"מ דאם אינו חייב רק מדין גזלן יכול לשלם חד גריוא בפירות לגאת ידי כפרה והשאר משלם במעות והכהן יכול למחול וגם החומש הוא רק מן חד גריוא. אבל אם לפי דמיס צריך לשלם ד' גריוא וחומש' מפרי והכהן אין יכול למחול: תוד"ה דבר בו' אע"ג דבכל עניין פטור הכא מתשלומין. ק"ל למאי נקטו קושייתם בדרך דמסתמא קאמ' בכל עניין אלא א"א כלל בגוונא אחרינא דהא אכל תרומת חמץ א"כ המאכל היה לה שעת הכושר דאלא"כ לא מקמת שהיא תרומה וע"ע:

מוסף רש"י

ואחד הסך. שמן של תרומה, דסיכה כשתיה ושתיה כאכילה, דאמרינן בפרק בתרא דיומא (עו.) שתיה כאכילה מואכלת לפני ה' וגו' וכתיב ביה תירושך, וסיכה כשתיה דכתיב ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו, אבל אם בישרה על ידי דבר אחר אינו משלם חומש, דאינ כי יאכל קודש כתיב, פרט למזיק את התרומה על ידי דבר אחר שאינה אכילה (ב"מ נד:). **וחומשא דחומשא.** כגון אם נתן קרן וחומש מן החולין כמאפטו ונעשו התשלומין תרומה, וחזר ואכל אותו חומש, משלם אותו וחומשו (שם). **אכל גרוגרות.** של תרומה בשוגג (ערובין כט:). **בזוזא.** בשוה זוז (שם). **היה עושה את יום הכפורים כשבת לתשלומין.** המדליק נרות ביוהכ"פ ומתחייב כרת, פטור מן התשלומין כאילו הדליקו בשבת שהוא מתחייב בנפשו מיתת ב"ד, דפטיקא לן דפטור מלשלם כדכתיב (שמות כא) ולא יהיה אסון עונש יענש, הא אם אסון יהיה לא יענש, שאף ביוהכ"פ שמיתתו בידי שמים, שנכרתים חייו ובניו אסון הוא קרוי, שנאמר (בראשית מב) וקראו אסון, הלכך פטור מלשלם (לעיל כט. וכעי"ז כתובות ל.).

מוסף תוספות

א. ואותה ראויה להיות קדש. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

צב א ממי' פ"ג מהל' גזילה הל' [ח] ב סמג עשין עג טוש"ע מ"מ סי' שסג סעיף [ח] ב:

צג ב ממי' פ"י מהל' תרומות הלכה ו:

צד ג שם הלכה ה:

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ: ויקרא כב יד

רבינו חננאל

ואחד הסך, אחד אוכל תרומה טהורה ואחד אוכל תרומה טמאה משלם חומשה וחומש חומשה, והוא חומשא מלבר כדקתני בהדיא שיהא הוא וחומשו חמשה, שנאמר ויסף חמישיתו עליו דברי ר' יאשיה. **איבעיא להו לפי מדה משלם.** פירוש קב אכל קב וחומשו משלם, או דילמא לפי דמים משלם, כלומר כפי שהיה שוה בשעה שאכלו. וכל היכא דהויא שויא ארבעה זוזי בעידן אכילתה והשתא שויא זוזא לא מיבעיא לן דודאי ארבעה זוזי משלם דלא גרע מגזלה, דתנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה, כי תיבעי לן היכא דמעיקרא הות שויא זוזא והשתא שויא ארבעה מאי. ואתא רב יוסף למפשט לפי מדה משלם מיהא, אכל גרוגרות ושלם לו תמרים תבוא עליו ברכה, כלומר שאכל קב גרוגרות שדמיהם זוזא ושלם קב תמרים ששוים ארבעה זוזי. ודחה אביי לעולם לפי דמים משלם ואמאי תבוא עליו ברכה, ואי אית לך למימר וכי כל המשלם דבר שחייב בו מחזיקין לו טובה ומברכים אותו, יש לך לומר לאו משום דקא משלם. אלא משום דמשלם דבר מעולה דקפיץ עליה דבונא. ואקשינן על אביי מתני' דקתני האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם כר', ואי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא. ומשני מתני' ר' יוסי הגלילי היא דאמר חמץ בפסח מותר בהנאה, וסיפא דקתני במזיד פטור סבר לה ר' יוסי הגלילי כר' נחוניא בן הקנה דפוטר חייבי כריתות מן התשלומין. **כתנאי** כלומר יש תנא שאומר לפי דמים משלם, ויש תנא שאומר לפי מדה משלם, דתניא האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש במזיד פטור מן התשלומים ומדמי העצים דברי ר' עקיבא, ר' יוחנן בן נורי מחייב, אמר לו ר' עקיבא לר' יוחנן בן נורי מה הנאה יש לו שמשלם כר'. עד שהשיבו ר' עקיבא לא אם אמרת בתרומה טמאה בשאר ימות השנה שאע"פ שאין לו בה [היתר אכילה יש לו בה] היתר הסקה, תאמר בחמץ בפסח שאין לו בה היתר הנאה כלל לא באכילה ולא בהסקה, חמץ בפסח למה הוא דומה לתרומת תותים וענבים שנטמאת שאין לה היתר

ואין נתינה פחות משוה פרוטה. ורבנן נמי לא פליגי אלא משום דכתיב אכילה וא"ת והא קיימא לן (חולין דף קלח:) לחטה אחת פוטרת את הכרי אע"ג דכתיב בה נתינה דכתיב תתן לו ובהזהב (כ"מ מז.) אמר קונין בכלי אע"פ שאין בו שוה פרוטה אע"ג דכתיב ונתן לרעהו וגבי גט נמי אמרינן (גיטין דף כ.) כתבו על איסורי הנאה כשר אע"ג דכתיב ונתן בידה ויש לומר דהכא ודלמי בעינן שוה פרוטה דנתינה קיימא אתשלומין והוי כמו השבת גזילה שאין בפחות משוה פרוטה[א] ולהכי משום דכתיב ונתן משמע שפיר נתינה חשובה אבל שאר מילי אע"ג דכתיב בהן נתינה לא בעינן שוה פרוטה מיהו קשה לר"י דרבי יהודה דריש בכריתות (דף ו:) ואשר יתן ממנו על זר בכזית וליף נתינה נתינה מתרומה ואדיליף מתרומה בכזית ליף מכל נתינה לחומרא דהוו בכל שהוא כגון מתן דמיס ומתן בהונות שאין בהן שיעור והוי נמי דומי דסיכה דהוי בכל שהוא והמ"ל התם נתינה בכל שהוא מ"ש[ב]: **ההוא מיבעיא ליה לדבר הראוי להיות קודש.** ואע"ג דמאת הקודש דרשינן דבר הראוי להיות קודש אצטריך נמי ונתן דאי כתב את הקודש לחודיה ה"א דלא אתא למעוטי אלא מעות אבל כל פירות ישלם[ב] להכי כתב ונתן דמשמע שהפירות של נתינה בעינן ראוי להיות קודש: **מעילה שלא חייב בה ברת אינו דין שפטר בה את המזיד.** תימה נימא היא הנותנת דאתר מצות שהן חמורות שהן בברת הראוי להיות כפרה אבל מעילה שהיא קלה שאין בה ברת יש לזדונה כפרה וכה"ג איכא ברים מכות (דף ג:) דקאמר ק"ו ומה הוא שעושה מעשה במזיד אינו גולה עדיים שלא עשו מעשה אינו דין שלא יגלו היא הנותנת הוא שעשה מעשה במזיד לא יגלה כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה הן שלא עשו מעשה יגלו דתיהוי להו כפרה ועוד אדרבה המביאין על הזדון כשגגה יוכיחו דאין בהן ברת וחייבין על זדונם הבא על שפחה חרופה וגזיר טמא ושבועת העדות והפקדון[ג] (תוספתא בכריתות פ"א) ואומר ר"י דשפיר פריך בלאו הכי לא אם אמרת וכו' ומיהו קשה לר"י[ג] אמאי אצטריך בכריתות (דף ט.) בשפחה חרופה אשר חטא לרבות זדון וגבי גזיר נמי דריש מפתאום לרבות זדון דאי מעשה דלא נילף ממעילה דאמעיט מזדון אדרבה משבועת העדות והפקדון אית לן למילף דלחומרא מקשינן[ד]: ומינה ולבסוף אלימא ליה מיתה ואמר ליה הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה בפחות מכזית תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית ואמר ליה[ה] תנוח דעתך שהנחת את דעתי וא"ל מאי ניחותא דרבה ורב ששת שדו ביה נרגא מאן שמעת ליה דאמר הזיד

אמר אביי רבי אליעזר בן יעקב ורבי עקיבא ור' יוחנן בן נורי כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה ובהא פליגי דרבי עקיבא סבר [א]לפי דמים משלם ורבי יוחנן בן נורי סבר לפי מדה משלם פשיטא מהו דתימא רבי יוחנן בן נורי נמי כרבי עקיבא סבירא ליה דאמר לפי דמים משלם והתם היינו טעמא דקא מחייב משום דסבר לה כר' יוסי הגלילי דאמר [ו]חמץ בפסח מותר בהנאה קמ"ל ואימא הכי נמי אם כן נהדר ליה רבי יוחנן בן נורי לר' עקיבא כי היכי דמהדר ליה רבי אלעזר חסמא לר' אליעזר בן יעקב: ת"ר [ב]האוכל כזית תרומה משלם קרן וחומש אבא שאול אומר עד שיהא בו שוה פרוטה מ"ט דתנא קמא אמר קרא [1]ואיש כי יאכל קדש בשגגה ואכילה בכזית ואבא שאול מאי טעמא אמר קרא ונתן ואין נתינה פחות משוה פרוטה ואידך נמי הא כתיב יאכל ההוא [ג][ד] פרט למזיק הוא דאתא ותנא קמא הכתיב ונתן ההוא מיבעי ליה לדבר הראוי להיות קדש [ג](פרט לאוכל תרומת חמץ בפסח): ת"ר [ג]האוכל תרומה פחות מכזית משלם את הקרן ואינו משלם את החומש היכי דמי אי דלית ביה שוה פרוטה קרן נמי לא לישלם ואי דאית בה שוה פרוטה חומש נמי לישלם לעולם דאית בה שוה פרוטה ואפילו הכי כיון דלית ביה כזית משלם את הקרן ואינו משלם את החומש אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא דלא כאבא שאול דאי כאבא שאול האמר כיון שיש בה שוה פרוטה אע"ג דלית ביה כזית אמר להו רב פפא אפילו תימא אבא שאול אבא שאול תרתי בעי ומי בעי אבא שאול תרתי והא [ד]תנן אבא שאול אומר את שיש בו שוה פרוטה חייב בתשלומין אמרו לו [ה]לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה בלבד אבל לתרומה אינו חייב עד שיהא בו כזית ואם איתא כיון שיש בו כזית מיבעי ליה תיובתא ואף רב פפא הדר ביה דתניא [2]וחטאה בשגגה פרט למזיד והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהן כרת פוטר בהן את המזיד מעילה שאין בה כרת אינו דין שפטר את המזיד לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה תאמר במעילה שחייב בה מיתה ת"ל בשגגה פרט למזיד ואמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין האי תנא מעיקרא אלימא ליה כרת

אמר אביי ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי. אע"ג דאיחייב בתשלומין סבירא להו דאין לו דמים. ובהא פליגי רבי עקיבא ור' יוחנן בן נורי: **א"כ.** דסבירא ליה מותר ניהדר ליה ר' יוחנן לרבי עקיבא אף לזה יש לו היתר הסקה: **כזיש תרומה.** בשאר ימות השנה קאי: **פרט למזיק.** תרומה של כהן אפי' בשוגג שאינו משלם חומש אלא קרן כשאר מזיק חולין: **ההוא מיבעי ליה דבר הראוי להיות קדש.** וכוליה קרא משום סיפא אצטריך: **דאית בה שוה פרוטה.** וליכא כזית כגון שנת בצורת: **כיון דליכ בה כזיש לו'.** דאכילה כתיבא בה: **אמרוה רבנן קמיה דרב פפא.** דקדקו מלבן ואמרו לפניו דהא מתני' דקפדא אכזית דלא כאבא שאול דהא שמעינן לי' דקפיד אפרוטו' ולא אכזית: **תרתי בעי.** שיהא בו כזית דהא אכילה כתיבא ביה ושיהא בדמיו פרוטה דהא כתיב ונתן: **חייב בתשלומין.** אתרומת שוגג קאי וקרן וחומש קאמר: **לענין מעילה.** בגהנה מהקדש גבוה דהתם לא כתיב אכילה אבל לתרומה אפי' יש בו שוה פרוטה אין חייב חומש עד שיהא בו כזית. מכלל לאבא[ו] שאול אע"ג דליכא כזית דאם אינו אינו חייב בו כזית דלית ביה כזית אמר קאי וקאמר דאע"ג דאית ביה כזית בענין פרוטו' הכי הוה להו למימר כיון דיש בו כזית חייב: **וחטאה בשגג'.** במעיל' דהקדש כתיב: **והלא דין הוא.** דמזיד פטור מקרבן ולמה לי קרא: **שחייב בהן.** הכתוב כרת כגון חלב ודם: **פטר בהן את המזיד.** מקרבן דגבי חטאת שגגה כתיב[ז]: **לא חייב בהן מיתה.** בידי שמים אבל מעילה חייב על זדונה מיתה כדלקמן ודילמא מיתה חמירא מכרת: **ואמר ליה רב נחמן** גרסינן. הא תנא אלימא ליה כרת ממיתה מעיקרא דקתני מעילה שלא חייב בה כרת אלא מיתה כו' אלמא כרת חמירא ולבסוף אלימא לי' מיתה דקתני תאמר במעילה כו': **וא"ל.** רב חייא לעולם כרת אלימא ליה והך סיפא דמתני' הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שהרי לא חייב בהן אפילו מיתה בפחות מכזית תאמר במעילה שחייב בה מיהא בפחות מכזית. בכולהו גרסינן ואמר ליה ומתקיף ליה רב פפא כו' עד הדר ביה[ח]: **ומאי ניחותא.** איכא דהא רבה ורב ששת שדו ביה נרגא בהאי תירוצא דתרילית ומקשו הכי היכי אמרי' דתנא אפחות מכזית מחייב מיתה: **מאן שמעת ליה דאמר מעילה זדונה מיתה רבי.** ועל כרחך מתרומה גמר לה דמפרשינן וכיון דמתרומה גמר לא משכח בה מיתה אלא בכזית כתרומה דתרומה גבי מיתה כתיב בה אכילה דמיתה דתרומה נפקא לן מדסמיך וכל זר לא יאכל קדש[ט] גבי ומתו בו כי יחללוהו באלו הן הגשרפין בסנהדרין (דף פג.): הזיד

צה א מיי' פ"י מהל' תרומות הל' כו:
צו ב ג מיי' שם הל' ג:
ד [מיי' שם הל' ח]:
ה [מיי' פ"א מהל' מעילה הל"א]:

רבינו חננאל

ודאי ר' אלעזר חסמא אית ליה כי חמץ בפסח מותר בהנאה, אבל ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי ור' אליעזר בן יעקב יש לומר כי כולהו סבירא להו חמץ בפסח אסור בהנאה ובהא פליגי, מאן דפטר סבר לפי דמים משלם וחמץ בפסח אין לו דמים לפיכך פטור, ומאן דמחייב סבר לפי מדה משלם ואע"פ שאין לו דמים כיון שהוא אינו משלם אלא לפי מדה חייב לשלם. ולית לן למימר מאאי דר' יוחנן בן נורי לפי מדה משלם סבירא ליה, דלמא לפי דמים משלם סבירא ליה, וחמץ בפסח מותר בהנאה סבירא ליה, דאי הכי הוי ליה לרבי יוחנן בן נורי לאהדורי לר' עקיבא אף חמץ בפסח יש לו היתר שאם רוצה מסיקה או מריצה לפני כלבו, כי היכי דמהדר ר' אלעזר חסמא. אלא ש"מ לפי מדה משלם סבירא ליה ש"מ. ת"ר אכל כזית תרומה משלם קרן וחומש, מ"ט דכתיב ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו, ואכילה בכזית אכילה היא. אבא שאול אומר אינו משלם עד שיהיה בה שוה פרוטה, מאי טעמא דכתיב ונתן לכהן את הקדש ואין נתינה בפחות משוה פרוטה. **תנא אכל פחות מכזית תרומה משלם** קרן ואינו משלם חומש, ואוקימנה דלא כאבא שאול, דאי אבא שאול כיון דאית ביה שוה פרוטה אע"ג דלא הוי כזית, ואמר רב פפא אפילו תימא אבא שאול, אבא שאול תרתי בעי שיהיה בו כזית ושוה פרוטה. איני דאבא שאול לא מיחייב אלא אם יש בו כזית, והתניא אבא שאול אומר כל שיש בו שוה פרוטה חייב בתשלומין וכל שאין בו שוה פרוטה אינו חייב, אמרו לו לא אמרו שוה פרוטה אלא לענין מעילה, אבל לענין תרומה עד שיהא בה כזית. מכלל דהשתא (לאבא שאול) לא מחייב וכיון דמיחייב ודאי אית ביה שוה פרוטה. ואם איתא דאבא שאול לא הוה מחייב עד דאית ביה כזית, כיון שיש בה כזית חייב הוה ליה למימר ליה. ועלתה בתיובתא לרב פפא. **ואף רב פפא הדר ביה,** דתניא נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' פרט למזיד שאינו מביא קרבן, והלא דין הוא ומה שאר מצות שחייב בהן כרת פטר המזיד מקרבן, מעילה שלא חייב בה כרת אינו דין שיפטור בה המזיד, לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן מיתה כו'. וקשיא לן האי תנא, מעיקרא אלימא ליה כרת דיליף מעילה שהיא במיתה מחייבי כריתות בקל וחומר, והדר פריך תאמר במעילה שחייב בה מיתה, מכלל שהמיתה חמורה מן הכרת. ושנינן לעולם כרת חמורה, וכי פריך בפחות מכזית פריך דליתא בחייבי כריתות ואיתא במעילה שהיא במיתה, ויליף חטא חטא מתרומה, כתיב במעילה ונפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה', וכתיב בתרומה ולא תשאו עליו חטא בהרימכם את חלבו ונדחה.

תורה אור השלם

1. וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיָסַף חֲמִשִׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֵת הַקֹּדֶשׁ: ויקרא כב יד
2. נֶפֶשׁ כִּי תִמְעֹל מַעַל וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי יְיָ וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ לַיְיָ אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְאָשָׁם: ויקרא ה טו

מוסף רש"י

פרט למזיק. אם התרומה (יומא פ:) שאם שפך אוכלין או משקין של תרומה ולא נהנה מהן, שאינו חייב (מעילה יט.).

מוסף תוספות

א. [ד]בפחות משוה פרוטה לאו בר תשלומין הוא. מי' סר"ן. ב. [ד]לא הייתי יודע שצריך לשלם תשלומין מעליא. תוס' ר"פ. ג. דהכא משמע דאי לאו בשגגה הוה מחייבינן מזיד א"כ. תוס' שאנ". ד. כל היכא דאיכא לאקשויי לקולא ולחומרא. שס.

מסורת הש"ס

ו) [נעיל כב. כח:], ז) [יומא פ: פפ. ב"מ לט: מעילה יט.], ג) רש"ל מ"ז, ד) [תוספתא דתרומות פ"ז ה"ב ע"ש וכ"ל והתניא], ה) [שבת קנב: יומא פז: סנהדרין ל: מנחות מה. ק.], ו) בס"א: דלאבא, ז) [ויקרא ד], ח) [לקמן לג.], ט) [ויקרא כב], י) [וע' תוספות גיטין כ. ד"ה דילמא כו' שייבו קושיא זו וע"ע תוס' מנחות ס. ד"ה מי בעינן ותוס' ב"מ מז. ד"ה קונים בכלי], כ) [וכ"ה להליא במנחה דכריתות ח: ד' מביאין על הזדון כשוגג ומפרש שם (ט.) במשנה עצמה אלו מביאין כו'],

הזיד. בהנאת קדש שנגנבה מעילה: **ר' אומר במיתה.** כדמפרש גמר חטא חטא הנאת קדש מאכילת תרומה כתיב הכא וחטאה בשגגה[1] וכתיב בתרומה לא יאשם עליו חטא ומתו בו וגו' (ויקרא כב): **וחכ"א באזהרה.** רבנן נמי אית להו גזירה שוה דר' להא עיקר מילתא דמעילה בהא גזירה שוה גמרי בפרק חמישי דמעילה (דף יח:) בברייתא גבי פגם והנה ובדבר שפגם נהנה ובתלוש מן הקרקע ובשליח שעשה שליחותו כל הני מתרומה גמרי בה ואזהרה נמי מתרומה גמרי מה אכילת תרומה הזהיר בכתיב [2] לא יאכל קודש[3] אף הנאת הקדש דמעילה הזהיר ומיהו מיתה לא גמרינן מינה כדמפרש רבנן טעמייהו בסנהדרין [פד.] דמיעט רחמנא בתרומה ומתו בו והאי בו מיעוטא בו ולא במעילה וכן עיקר: **ומינה.** היינו גרגא. כלומר וכיון דמיתה מהכא נפקא לן על כרחך הכי תילף ומינה מה תרומה מיתה הכתובה בה באכילה כתובה דהוא כזית אף מעילה אין מיתה עד דאיכא כזית ואיכא למימר דתנא הכי תאמר במעילה שחייב בה מיתה בפחות מכזית: **ומפקיף לה רב פפא.** להני דשדו ביה גרגא: **ממאי דרבי.** בתרומה כרבנן דפליגי אדאבא שאול סבירא ליה דבעו כזית בתרומה דילמא כאבא שאול סבירא ליה דבעו כזית ואפיר מני למילף מינה מיתה במעילה דהיא בשוה פרוטה מתרומה אפילו לפחות מכזית: **מר בריה דרבנא אמר.** הא מתניתא דלעיל[4] בשיבושא איתני בני מדרשא והכי קאמר סיפא לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן קרבן בשוגג (5) שאין מתכוין לאותה מלאכה כשוגג שמתכוין לאותה מלאכה: **שאם נתכוין לאחוז את האגוז.** שהוא מתכוין לדבר המותר ואחז את המחובר שאפילו בשבת פטור דמלאכת מחשבת בעינן[6] שיתכוין לתיקת מחובר ומיהו שגג בשבת שאינו יודע שהוא שבת או אינו יודע שהמלאכה זו אסורה: **תאמר במעילה שאם נתכוין לו' שמעל.** כגון היו כאן גיזי חולין וגיזי עולה ונתכוין ליטול של חולין והלכה ידו על של עולה ומכיר הוא מי עולה ומי חולין אלא שנסתכל במקום אחר דהיינו שאין מתכוין למעשה זה וחייב מעילה דוחטאה בשגגה כל דהו כתיב ולא כתב בה מיעוטא כדכתיב בשבת מלאכת מחשבת וכתיב בשאר מצות אשר חטא בה[7] פרט למתעסק[8] והיינו מתעסק שמתעסק בדבר אחר ובא זה לידו: **ר"ג בר יצחק אמר.** הא לא הוה ליה למיתני דהא בשאר מצות נמי אם היה מתעסק בחתיכה ואפי' בשל היתר ועלתה בידו חתיכת איסור ואע"ג דאין מתכוין לזו מלאכת מחשבת היא וחייב אלא הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא חייב בהן שאין מתעסק בדבר היתר ושגג באיסור כיוצא בו כמתעסק בדבר היתר ועלה בידו איסור: **שאם נתכוין להגביה את התנוא.** דהיינו אין מתעסק בחתיכה לגמרי ואפי' בשל היתר וחתך מחובר שפטור ולא עשאו כמתעסק לחתוך תלוש וחתך מחובר: **תאמר במעילה שאם הושיט ידו לו'.** ולא היה מתעסק בשום סיכה ואפילו בשל היתר וסך ידו בשמן של קודש שמעל: **אמר מר במה דברים אמורים לו' דברי הכל.** קאמר ואפי' למאן דשרי הנאת חמץ בפסח קאמר: **תפן לו.** בתרומה כתיב ראשית דגנך וגו': **ולא לאורו.** אפי' היא ראויה להיסק הואיל ואינה ראויה לאכילה: **אין תורמין מן הטמא על הטהור.** לכתחלה שמפסיד את הכהן: **בשוגג.** שלא ידע שטבל זה טמא: **שהיפה לו שעת הכושר.** שנראית כבר לתרומה קודם שנטמא. והא דלעיל בחמץ שלא היתה לו שעת הכושר לתרום ממנו דקודם שחל הפסח היה מחובר והחמיץ במחובר וכל זמן חיבורו לא היה ראוי לאחוז שם תרומה עליו דראשית דגנך כתיב משנדגן ודיגון לשון אסיפה והעמדת כרי הוא: **עירין.** מלאכים. כלומר תלמידי חכמים שהם כמלאכי השרת אמרי בבית המדרש כמותי דהא דקתני לעיל אינה קדושה בשהחמיץ במחובר קאמר: **ובמאמר קדישין שאילתא.** מקרא הוא בדניאל: **מורין.** מורין הוראה: **כוותי.** כמותי: **רב הונא בריה דרב יהושע אמר.** אפילו בשהחמיץ בתלוש נמי קאמר דאסור דלמה

הזיד במעילה במיתה רבי היא דתניא [6]**הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים** [1]**באזהרה מאי טעמא דרבי אמר רבי אבהו** [2]**גמר חטא חטא מתרומה מה תרומה במיתה אף מעילה במיתה ומינה מה תרומה בכזית אף מעילה בכזית ומתקיף לה רב פפא ממאי דרבי כרבנן סבירא ליה דילמא כאבא שאול סבירא ליה דאמר יש בה שוה פרוטה אע"ג דלית בה כזית והא רב פפא הוא דאמר דאבא שאול תרתי בעי אלא ש"מ הדר ביה מר בריה דרבנא אמר הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שלא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין שאם נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל רב נחמן בר יצחק אמר הכי קאמר לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא מתחייב בהן שאין מתעסק כמתעסק שאם נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר שפטור תאמר במעילה שאם הושיט ידו לכלי ליטול חפץ וסך ידו בשמן של קודש שמעל אמר מר בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה מנא הני מילי** [3]**אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא** [1]**תתן לו ולא לאורו מתיב רב הונא בריה דרב יהושע** [7]**אין תורמין מן** [8]**הטמאה לטהורה ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה ואמאי לימא לו ולא לאורו לא קשיא התם היתה לו שעת הכושר הכא לא היתה לו שעת הכושר ודלא היתה לו שעת הכושר היכי דמי כגון דאחמיץ במחובר אבל אחמיץ בתלוש הכי נמי דקדשה א"ל אין** [2]**בגזירת עירין פתגמא** [3]**ובמאמר קדישין שאילתא וכן מורין בבי מדרשא כוותי כי אתא רב הונא בריה דרב יהושע אמר**

ומינה מה תרומה בכזית. אע"ג דבסוף כל התדיר (זבחים לא:) ובפרק בתרא דמנחות (דף קז.) איכא למ"ד דרבי סבר דון מינה ואוקי באתרא[8] הכא אין לומר אוקי באתרא מה מעילה דממון שוה פרוטה אף מעילה דאכילה כן דהא אכילה דהקדש מאכילה דתרומה ילף ואיתיף יהיה בו מיתה אם לא כשיעור אכילת תרומה דבשאר נהנה ליכא מיתה אלא דאכילה דאפילו לרבי דומיא דתרומה ואם תאמר אמאי אין מפרש לא אם אמרת בשאר מצות שלא חייב מיתה עד דהוי כזית בכדי אכילת פרס תאמר במעילה דאפי' בעינן כזית הא תנן בפרק הנהנה (מעילה יח:) ילרף את המעילה אפי' לזמן מרובה וי"ל דאיכא נמי למיפרך דילף מתרומה שלא ילטרף: **אף מעילה בכזית.** תימה לר"י דהכא משמע דמאן דיליף חטא חטא סבירא ליה דמעילה בכזית כמו תרומה וכולהו אית להו גזירה שוה דפרק הנהנה (גם זה שם) יליף מעילה מתרומה למילי טובא ורבנן לא פליגי אדרבי אלא לענין מיתה משום דכתיב בו ולא במעילה ואם כן מ"ט דרבנן[2] דלעיל דאמרי לא אמר שוה פרוטה אלא לענין מעילה אבל בתרומה עד שיהא בו כזית: **נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר.** ר"ת מפרש נמצא שהוא מחובר[3] דאי נתכוון לחתוך תלוש זה וחתך מחובר אחר מאי איריא נתכוון לתלוש אפילו נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר פטור הואיל ולא אימעבידא מחשבתו[4] דתניא בהדיא בפרק קפק אכל (כריתות כ.) היו לפניו שתי גרות ונתכוון לכבות את זה וכבה את זה פטור: **תתן לו ולא לאורו.** תור"י דלא אילטריך למידרש מנו אלא לר' יוסי הגלילי דאית ליה חמץ מותר בהנאה[5] דלהכי תנאי דאסרי חמץ בהנאה נפקא לן מונתן לכהן את הקודש דבר הראוי להיות קודש או מתנן לחודיה שאין ליתן אלא מידי דשרי בהנאה לכל הפחות דשייכא ביה נתינה ולכך משמע ליה למידרש מתנן לו דבר הראוי לאכילה ולא דבר שאין ראוי אלא לאורו והיינו תרומה טמאה דלא חזיא אלא לאורו דאיסור הנאה מתנן נפקא ואם תאמר ובעל הגמרא דבעי מנהני מילי והא הכי תנאי דהך ברייתא דהפריש חמץ תרומה ד"ה אינה קדושה כיון דסבירא להו דאסור בהנאה דבר פשוט הוא דאינו קדוש ומאי קבעי ליה יש לומר דפשיטא ליה לגמרא דלא אילטריך למיתני בברייתא ד"ה אלא לרבי יוסי הגלילי דמשום הכי דאסירי בהנאה לא אילטריך למיתני ולהכי בעי מנהני מילי לרבי יוסי הגלילי אי נמי רב נחמן גופיה דמפרש לו ולא לאורו קאמר מה"מ לפי שהיה פשוט לו דאליבא דר"ע קתני הכי וכה"ג איכא בכמה דוכתי[6]: אמר

אמר

צו א מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה ג:

צח ב מיי' פ"ח מהל' תרומות הלכה ח:

מוסף תוספות

א. ואע"ג דאיכא מ"ד התם דון מינה ומינה מ"מ היכי פריך הכא כ"כ בפשיטות דקאמר שדא ביה נרגא. תוס' שאנץ. **ב.** דאבא שאול. תוס' הרא"ש. **ג.** [ו]נתכוון לזה שחתך אלא שחשב שהוא תלוש. מי' הר"ן. **ד.** [ו]לא הוי מלאכת מחשבת. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

ולא אשכחן מאן דאמר הזיד במעילה במיתה אלא רבי, דתניא הזיד במעילה ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה, ואמרינן מאי טעמא דרבי גמר חטא חטא מתרומה, מה תרומה במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו, אף מעילה במיתה, ומינה מה תרומה בכזית חייב פחות מכזית פטור אף מעילה כך. ואסיקנא דודאי רב פפא דאמר אבא שאול בעי תרתי כזית ושוה פרוטה הדר ביה. מר בריה דרבנא אמר (לא) הכי קתני, לא אם אמרת בשאר מצות שכן לא עשה בהן שאין מתכוין כמתכוין, שאם נתכוין לחתוך את התלוש (בשדה) וחתך את המחובר שפטור, תאמר במעילה שאם נתכוין להתחמם בגיזי חולין ונתחמם בגיזי עולה שמעל. ורב נחמן בר יצחק אמר שאם נתכוון להגביה התלוש וחתך המחובר פטור, תאמר במעילה שאם נתכוון להושיט ידו לחבית ליטול חפץ וסך שמן של (תרומה) [קדש] שמעל. בד"א במפריש תרומה והחמיצה אבל הפריש חמץ תרומה דברי הכל אינה קדושה, דאיק ראשית דגנך תתן לו, כלומר תתן לו תרומה מה שראוי לו לאכילה ולא לאורו מה שאין ראוי לו, ואע"פ שראוי לאורו, בעינן לו ממש. ומותבינן מדתנן בתרומות פ"ב אין תורמין מן הטמא על הטהור ואם תרם בשוגג תרומתו תרומה, ואמאי והא אינה ראויה לו. ופרקינן שאני הכא דהיתה לה שעת הכושר קודם שתטמא, אבל הא דתניא הפריש חמץ תרומה בפסח דברי הכל אינה קדושה, כגון שהוכשרו החטים והחמיצו והן מחוברין קודם קצירתן שלא היתה להם שעת הכושר כלל. ואמרינן מכלל דאי היתה לה שעת הכושר, כגון דהחמיצה אחר תלישה הכי נמי דקדשה. אמר ליה רב נחמן בר יצחק אין הכי נמי בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא וכך מורין בבי מדרשא כוותאי.

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

(א) סנהדרין [פג.] פד., (ב) [קדושין מב: סנהדרין פד. זבחים מה. תמורה ג. מעילה יח:], (ג) שבת כה:, (ד) מנחות כה: תרומות פ"ב מ"ב יבמות פט., (ה) [מן הטעמא על הטיהור כל"ל], (ו) [ומאמר קדישין כל"ל], (ז) [ויקרא ה], (ח) [ויקרא כב], (ט) [דף לב:], (י) [כילה יג:], (כ) [ויקרא ד], (ל) [כריתות יט.], (מ) [עי' תוס' ביצה לא. ד"ה ולא וש"ל יומנן יומא עו. ד"ה הני ה' עניין ב"מ כח. ד"ה וכמה ב"ב כב: ד"ה וכמה ובכורות כט. סוף ד"ה היכי ונמיר ל. ד"ה פשיטא],

תורה אור השלם

1. רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ:
דברים יח ד
2. בְּגִזְרַת עִירִין פִּתְגָּמָא וּמֵאֲמַר קַדִּישִׁין שְׁאֵלְתָּא עַד דִּבְרַת די יְנְדְּעוּן חַיָּיָא די שַׁלִּיט עִלָּאָה בְּמַלְכוּת אֲנָשָׁא וּלְמַן די יְצִבָּא יְתַנְּנַהּ וּשְׁפַל אֲנָשִׁים יְקִים עֲלַהּ:
דניאל ד יד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומכמים וכו' והיכי דכתיב וכל זר לא יאכל: (ב) ד"ה מר בריה כו' בשוגג בשאין מתכוין:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה תתן לו. דלהנך תנאי דאסרי חמץ בהנאה. יש לעיין דלכאורה לא צריך קרא כלל דהא אין יכול לקרות שם תרומ' דאיסורי הנאה לאו דידי' הוי כדאמרינן ב' דברים עשאן הכתוב כו' ועי' כריתות דף כד ע"א:

מוסף רש"י

הזיד במעילה. נהנה מן הקדש שיש בו מעילה במזיד (סנהדרין פג.) במיתה. בידי שמים (כריתות כב:). גמר חטא חטא מתרומה. לרוב דברים היא למודה מתרומה במסכת מעילה (יח:) כתיב הכא וחטאה בשגגה מקדשי ה' וכתיב בתרומה באוכלה בשוגג ולא יאשם עליו חטא (קדושין מב:). תתן לו ולא לאורו. תתן לו דבר הראוי לו לאכול, ולא לתת לאורו להסיק (שבת כה:). בשוגג תרומתו תרומה. דאמרינן בכמה דוכתי ולא תשלו עליו חטא בהרימכם את תלבו, אם אינו קדוש נשיאות חטא למה מכלן למוסם מן הרעה על היפה שתרומתו תרומה (מנחות כה:).

אמר קרא ראשית ששיריה ניכרים. ואם תאמר והא שיריה ניכרים דמעיקרא הוה אסירא בהנאה של כילוי כגון הדלקה וכיולא בו מידי דהוה אטבל טמא דאין מדליקין בו ומשעת הרמה ואילך מדליקין בו וי"ל דדוקא בטבל טמא אין מדליקין כדדרשינן [פ] את משמרת תרומותי בשתי תרומות הכתוב מדבר מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך אף תרומה וכו' אבל בטבל של חמץ מדליקין דלא אייני אלא בשתי תרומות:

לאימת מתכשרי לבי סחיט להו וכי סחיט להו בציר ליה שיעוריה. מכאן מקשה ר"ת לפ"ה דפירש דכל שהוא מקבל טומאה מן התורה דהא מכי נפיק מינה פורתא מתכשרי ומיד מקבל טומאה כל הנשאר דמשקין מיבלע בליעי וה"ר יוסף תירץ דאע"פ שאוכל מקבל טומאה בפחות מכביצה [פ] אין מקבל הכשר בפחות מכביצה ואומר ר"י דהיינו טעמא דמתשר יאכל נפקא ליה לטמא אחרים בכביצה אוכל הנאכל בצם אחת ועלה קאי אשר יבא עליו מים אלמא לא מקבל הכשר בפחות מכביצה[א] ועוד מקשה ר"מ דאמרינן בפ' אלו עובדין (לקמן מד.) השוס והשמן של תרומה ומקפה של חולין וגבע טבול יום במקצתו לא פסל אלא מקום מגעו וכתב בכל הספרים והוינן בה מקום מגעו אמאי פסול והא לא הוי כביצה אלמא לא מקבל טומאה בכל שהוא ורש"י מוחק שם מן הספרים ומפרש בדוחק ועוד ה"ל אליהו מביא ראיה מת"כ דדרשינן גבי כלי חרס דכתיב ואותו תשברו אותו אתה שובר לטהרתו ואי אתה שובר אוכלין לטהרתן ואי מקבלין טומאה בכל שהוא פשיטא דלא מהני להו שבירה והיינו דת"כ שהיא רש"י שאוכל טמא בכל שהוא אסמכתא היא ומילי טובא מפיק מקרא בת"כ וליתנהו אלא אסמכתא ורש"י בעצמו חזר בו בפ' אותו ואת בנו (חולין דף פב.) בשמעתא דפרה טמא טומאת אוכלים דהקשה למה לה קבלת טומאה היא גופה טמא אדם ובגדים ומירץ רש"י דכי האי גוונא מפרש בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא.) כגון שחיפוה בפחות מכביצה בצק אי משוית ליה אוכל מצטרף ליה בהדי בצק ומקבל האי בצק טומאה אם יגע בטומאה וטמא אחר אוכלין ואי לאו אוכל הוא לא מקבל האי בצק טומאה דלית בה שיעור וכי נגעי ביה אוכלין אחריני טהורין הן אין נוגעין בנגילה אלא בבצק לשון רש"י ב: [וע"ע תוס' שבת לא. ד"ה אי לענין ותו' זבחים לא. ד"ה אמר]:

בשליקתא

אמר אמר קרא [1]ראשית [ו]ששיריה ניכרין לישראל [2]יצתה זו שאין שיריה ניכרין יתיב רב אחא בר רב עויא קמיה דרב חסדא ויתיב ואמר משמיה דר' יוחנן [3]ענבים שנטמאו [4]דורכן פחות פחות מכביצה ויינן כשר לנסכין אלמא קסבר משקין מיפקד פקידי לאימת קא מיטמאי לבי סחיט להו לבי סחיט להו ליתיה לשיעוריה אי הכי כביצה נמי [5]דהתנן [ב]טמא מת שסחט זיתים וענבים בכביצה מכוונת טהורין התם דאי עבד הכא לכתחלה גזירה דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה א"ל רב חסדא [7]מאן ציית לך ולרבי יוחנן רבך וכי טומאה שבהן להיכן הלכה אלמא קא סבר משקין מיבלע בליעי וכיון דאיטמו ליה אוכלא איטמו ליה משקין אמר ליה ואת לא תיסברא דמשקין מיפקד פקידי והתנן טמא מת שסחט זיתים וענבים [ג]מכוונת כביצה טהורין אי אמרת בשלמא מיפקד פקידי משום הכי טהורין אלא אי אמרת מיבלע בליעי אמאי טהורין א"ל הכא במאי עסקינן בענבים שלא הוכשרו לאימת מתכשרי לבי סחיט להו [ו]כי סחיט להו בציר ליה שיעורא דאי לא תימא הכי הא דתניא [8]הא למה זה דומה לתרומת תותין [ח](זיתים) וענבים שנטמאה שאין לו בה לא היתר אכילה ולא היתר הסקה הא היתר אכילה נמי אית ביה דאי בעי דריך להו פחות פחות מכביצה אמר רבא גזירה [9]דילמא אתי בהו לידי תקלה [10]אמר ליה אביי ומי חיישינן לתקלה והא תניא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת אמר ליה [ג]פת זריק ליה בין העצים שמן של תרומה רמי ליה בכלי מאום גופא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת אביי אמר משמיה דחזקיה ורבא אמר דבי רבי יצחק בר מרתא אמר רב הונא לא שנו אלא פת אבל חיטי לא שמא יבא בהן לידי תקלה ורבי יוחנן אמר [ד]אפילו חיטי ואמאי ניחוש דילמא אתי בהן לידי תקלה כדאמר רב אשי

בשליקתא

דאמר קרא ראשית. משמע שתהא היא ראשית ואלו שיריים ניכרים שתהא היא מתירתן לישראל ואי במפרש תרומת חמץ מה היתר יש בשיריה שתהא ראשיתן עושה שיריים כי הוו מעיקרא טבל הוו שרו בהנאה ואסורין באכילה השתא נמי שרו בהנאה ואסורין באכילה משום חמץ ולענין מאי הוו שיריים: **פחות מכביצה.** אוכל טמא אין מטמא אחרים: **ויינן כשר לנסכים.** דאינו מטמא: **קסבר משקין מיפקד פקידי.** מופקדין הן בתוך הזג ואינן חיצור לו אלא כמי שנותנן בכלי וכשנטמא הזג לא נטמא משקה בכלל זג טומאת אוכלין דלאו אוכל דכוותיה חשיבי בהדייהו וטומאת משקין נמי לא נטמאו ואע"פ שמשקה מקבל טומא' בכל שהוא דלא היה שם משקה עליו מעולם ואין לירוף חבריו עמו להא זג זה לא נגע במשקין שבחבירו: **לאימת מיטמו.** משקין לכי סחיט להו והנסחטין נוגעין לכל הזגים יחד וכי סחיט להו ליתיה לשיעוריה דאין בזגין כביצה ליתן טומאה להא פחות מכביצה דלך: **בכביצה נמי.** דהא כי נפיק משקין מינייהו חסר ליה שיעוריה. אוכל ומשקה מקבל טומאה בכל שהן אבל אין מטמא אחרים אלא אוכל כביצה ומשקה ברביעית והכי תניא בתורת כהנים [ו] מכל האוכל [ז] מלמד שמטמא בכל שהוא יכול יטמא לאחרים בכל שהוא ת"ל אשר יאכל [ח] אוכל הנאכל בצם אחת והיינו כביצה כדאמרינן בפרק יום"כ (יומא פ.) אין בית הבליעה מחזקת יותר מביצת תרנגולת. ואני שמעתי דאף לקבל טומאה בעי כביצה: **טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהורין.** וכדמסיק מילתא במסכת טהרות [ט] ובלבד שלא יגע במשקה וכגון שדרכן בפשוטי כלי עץ שאין מטמאין שאין כאן מטמא משקה אלא הזגין שנגע בהן הטמא קודם לכן בידים שהוא לא נזהר אלא משיגא משקה וכשהמשקין נוגעין בזגין כבר חסר שיעור כביצה. ויותר מכביצה כל דהו קתני התם [י] בהדיא טמא שכיון שיצא טפה ראשונה נטומאת הטפה בכביצה שעדיין היה באוכל כביצה אע"ג דאין משקה הנבלע באוכל מקבל טומאה עמו משליס הוא את שיעורו דדכוותה תנן התם טובא ובמנחות (דף נד.) נמי מייתי לה בגמרא כביצה אוכלין שהגיחו בחמה ונתמעטו טהורין וכן כזית חלב ופיגול ונותר חזר והגיחו בגשמים ותפחו טמאין וחייבין עליהן משום פיגול ונותר וחלב ואע"ג דגשמים הנבלעין בתוכו לאו חלב הוו הכי נמי דאי סחיט להו ושתי מינייהו כזית פטור אפילו הכי כל כמה דבגווה הוו משלמי לשיעוריה. וטמא מת דוקא נקט שאינו מטמא בהיסט והוא הדין לטמא שרץ וכל טומאת מגע וריש דכולהו נקט אבל זב שמטמא בהיסט שסחט אפילו גרגיר יחידי תנן התם [יא] דמטמא אפילו בפשוטי כלי עץ דכיון דילאת טפה ראשונה [יב] ונטבל העץ והגביהו נטמאו משקין שעל העץ במשא דמשקה מקבל טומאה בכל שהוא וכשחזר ונתנו לתוכו נתערב טמא בטהור והכל טמא: **הפס דאי עביד קאמר.** שסחט אבל הכא בצם לימלך מה יעשה נימא ליה דרוך פחות מכביצה אבל כביצה לא דילמא אתי למיעבד יותר מכביצה כל שהוא וכשיואלה טפה ראשונה עדיין יש באוכל כביצה ונטמאת הטפה וחוזרת ומתערבת במשקין: **טומאה שבהן.** שקיבלו תחלה עם האוכל כשנטמאו הענבים: **משקין בליעי.** באוכל הן בלועין מכל דפנותיו וחיבור הן לו ונטמאו עמו: **אמאי טהורין.** הרי נטמאו הענבים במגע טומא מת ואע"פ שלא נגע במשקה נטמא: **כי סחיט להו ליתיה לשיעוריה.** וכשנוגע באוכל הנגוב ודוחהו אל תחת המדוך אין בהן שיעור כדי לקבל טומאה והוא זהיר מליגע במשקה כדקתני בהדיא ובלבד שלא יגע במקום המשקה: **דאי לא תימא הכי.** דמשקין בליעי ואיטמו אלא מיפקד פקידי ואין מטמאין בנגיעת טומאה באוכל: **הא דתניא.** לעיל כו' לתרומת תותים וענבים דמשמע שנטמאו תותים וענבים קודם דריכה וקתני אין לו בה היתר אכילה הא היתר אכילה נמי אית בה דאי בעי דריך לה פחות פחות מכביצה: **לידי תקלה.** כשהוא דורכן שמא יאכל מהן: **מדליקין בפת ובשמן כו'.** והא ודאי בחד שעתא לא מדליק שמן כולה אלא לזמן מרובה ולא חיישינן דילמא אכיל מיניה: **אלא פת.** דכי זרק ליה ממאיסא ומו לא אתי למיכליה: **אבל חיטי.** אי נמי זריק להו לא ממאיסי:

בשליקתא

צט א מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה יא ופ"ו מהל' איסורי מזבח הלכה ז:
ק ב מיי' פ"ט מהלכות טומאת אוכלין ה"ב:
קא ג ד מיי' פי"ב מהלכות תרומה הלכה יב:

מוסף רש"י

דורכן פחות פחות מכביצה. דלי יותר, הא אינטמו משקין בכביצה מיליאת ליפה לאשונה טומאת אוכל, שהרי יש בה כשיעור (לקמן לד:). **כביצה מכוונת טהורין.** משנה היא במסכת טהרות ומפרש בה בהדיא ובלבד שלא יגע במשקה, שאינו נוגע אלא באוכל, וכיון דכביצה מכוונת הוא לכי סחיט ליפה קמייתא אסר ליה מכביצה ואין האוכל אע"פ שהוא טמא טמא מטמא המשקה, שאין אוכל מטמא אחרים בפחות מכביצה, אבל אם היה נוגע במשקה איטמי ליה משקה מטיפה ראשונה, שהמשקה מקבל טומאה בכל שהוא, וכ"ג תני בה בהדיא יותר מכביצה טמא, שכיון שיצאה טיפה ראשונה נטמאה בכביצה, וטמא מת דוקא נקט, שאינו מטמא בהיסט, וה"ה לטמא שרץ וכל טמאי מגע, וטמא מת לרבותא נקט דהוי אב הטומאה, משום דקתני מיפא אבל זב שסחט זיתים וענבים שאינו שיצאה טיפה ראשונה נטמאה המשקה במשא הזב (שבת קמה.).

רבינו חננאל

רב הונא בריה דרב יהושע אמר בענין ראשית, מי ששיריה מותרין לישראל, יצאת תרומת חמץ בפסח ששיריה אסורין לישראל. **אמרי** משמיה דר' יוחנן ענבים שנטמאו דורכן פחות פחות מכביצה ויינם כשר לנסכים, אלמא קסבר משקין מיפקד פקיד בתוך הזגין ואינן חשובין מן האוכל שנטמא במגע טומאה. לאימת מיטמו לכי סחיט להו, בתר דסחיט להו ליכא אוכל כביצה דליטמא להו לחני משקין. ואקשינן אי הכי אמאי דורכן פחות פחות מכביצה קתני. אפילו כביצה נמי דהא תנן בטהרות פ"ג [מ"ג] טמא מת שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת משקה הנסחט מהן טהור מפני שאין בו כביצה דבמפקי"ד] לאו בר קבולי טומאה הוא. תשלום זו המשנה ובלבד שלא יגע במקום המשקה. יותר מכביצה טמא, שמכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת מכביצה. ושנינן מתני' שסחט קתני דיעבד, אבל לכתחלה לא שרינן ליה, דאי שרינן ליה כביצה חיישינן דלמא אתי למעבדינהו ביותר מכביצה, ותנן יותר מכביצה טמא שכיון שיצאת טיפה ראשונה נטמאת מכביצה, לפיכך לא שרינן אלא פחות פחות מכביצה. אמר **רב חסדא** והלא ענבים הללו שנטמאו קתני, מכלל דטמאין הם, ואם כן טומאה שלהם להיכן הלכה דתנן דיינן כשר לנסכים, ודייקינן מדבריו דאמר אנה הלכה טומאתן, אלמא קסבר רב חסדא משקה בענבים מבלע בליעי, וכיון שנטמאו הענבים הן והמשקין שבהן נטמאו אנה הלכה טומאתן. **ואקשינן** איני שאם נטמאו הענבים נטמאו גם המשקין, והא טמא מת שנגע בענבים טמאן, ותנן טמא מת שנטמאת שאין לו בה היתר אכילה ולא היתר הסקה כלל, אמאי לית ליה, והא אי דרך להו פחות פחות מכביצה שרו בשתיה. אמר רב ההיא גזירה היא משום דחיישינן דלמא אתי לידי תקלה, כלומר יאכלם כמות שהם. או יסחטם יתר מכביצה. **מתיב** עליה אביי ומי חיישינן לתקלה והתניא מדליקין בפת ובשמן של תרומה שנטמאת, ואי חיישינן דלמא אתי לידי תקלה היכי שרינן ליה. ושנינן פת זורקה לבין העצים, שמן נמי רמי ליה בכלי מאוס, וכיון דמאיסי לא אתי למיכל מינייהו.

גליון הש"ס

גמ' יצתה זו שאין שיריה נכרין. תמוה לי דלא"כ לא תליא כלל בתרומ' אם היא חמץ או לא ומלי הכל בשיריים דמשכחת דמפרש תרומה חמץ כיש לו סאה חמץ ומ' סאין שאינו חמץ דיכול לקרות לסאה חמץ תרומה על המ' סאין דהא שיריה נכרין ובהיפוך אם הנ' סאין חמץ וסאה שאינה חמץ א"י לספרים סאה זו על המ' סאין דאין שיריה נכרין: **שם** דורכן פחות. עיין תוס' קי"ז ע"ב תוס' ד"ה ולא אומר: **שם א"ל אביי** ומי חיישינן לתקלה. ק"ל דאין סבר אביי דלא חיישי' לתקלה דמשקין בלועי וטומאים מ"מ הא חזי לילוף אע"כ דחיישי' לתקלה וכמ"ש רש"י לעיל דף לב ע"א וא"ע: **בתוס'** ד"ה לאימת וכו' אין מקבל הכשר. עיין כריתות יג ע"א תוס' ד"ה כיון:

מוסף תוספות

א. דומיא דלטמא אחרים דבענין כביצה כיון דהכשר מטא עלה. תוס' ר"פ. ב. אלמא ס"ל דבין לטומאת עצמן בין לטומאת אחרים בענין כביצה. מי' הר"ן.

רבינו חננאל (המשך)

שסחט זיתים וענבים כביצה מכוונת טהור אע"פ שנגע בהן הטמאן, ואי אמרת נטמאו גם המשקין, אמאי תנן טהור. ומשנינן אליבא דרב חסדא בשלא הוכשרו ולא טמאן מגע טמא מת, אימת מטמו לכי מתכשרו מן המשקה דמסחטי מינייהו, בתר דסחטי מינייהו כל דהו בצר ליה שיעורא דביצה, דהא כביצה מכוונת הוו, וכיון דבצרי מכביצה לא מיטמו. אבל הני ענבים דאמר ר' יוחנן ודאי הוכשרו, דהא נטמאו קאמר, דאי לא תימא הכי דמשקה בענבים בליע, הא דתניא הא למה זה דומה לתרומת תותים וענבים

ח) [עיכוזין ג:: חולין קלו:]. **ט)** [נקמן לד: עי' תוס' חולין קיז: ד"ה ולא אומר], **י)** שבת קמד: **יא)** [נדרים נט. שבועות י: מעילה יב.], **יב)** [ע"ל כביצה מכוונת], **יג)** [עי' תוס' כריתות יג. ד"ה כיון דיקן], **יד)** [לעיל לב.], **טו)** ס"ל ל"ג, **טז)** [לעיל כ: וש"נ], **יז)** [שמיני פרק טו], **יח)** [ויקרא יח], **יט)** [שם], **כ)** [פ"ג מ"ג], **כא)** [שם], **כב)** [שם], **עג)** ס"ל ומתנו בתוכו, **פד)** [שבת כו.],

תורה אור השלם

1. רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְרֵאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֶּן לוֹ:
דברים יח ד

בשליקתא ומאיסתא. נלמד שנטמאו שולקן ואח"כ זורקן לגין העליס והן נמאסות ורב הונא חייש דלמא אכיל להו מקמי דלישלקינהו או בשעה ששולקן: **והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה.** שהיו לוקחין אותם מכהנים בזול: **נלוש בהן עיסה בטהרה.** כלומר אע"פ שרבי אוכל חולין בטהרה היה לא חייש דילמא נגעו הני חטיס טומאים בעיסה דבטלו להו מתורת אוכל ולא מטומאו: **הנו תרומות.** מס' תרומות: **מאי אמריתו.** חידוש וטעמא בתרומות שאתם שונים בבית אדם גדול כרבה: **שתילי תרומה.** כגון שתילי כרוב וכרישין: **טהרו מלטמא.** אחרים שחיבורן לקרקע בטלן מתורת אוכל: **ואסורין מלאכול.** וקא ס"ד משום טומאה ולכהנים: **אסורים לזרים.** דלא אמרינן פקע שם תרומה מייניהו: **ומאי קא משמע לן גידולי תרומה לתרומה.** אפילו בדבר שזרעו כלה כגון חיטין או אלעות שומין תנינא: **וכי תימא.** האי אסורין מלאכול בדבר שאין זרעו כלה קאמר כגון בצלים דקיס שקורין ליבו"ש וכששותלים אחת אחת לבדה הן נוספות ומתחברות ששה וד' יחד. והיינו גידולי גידולין אותן הנוספות עליהן שלא היו תרומה מעולם וגידולין עצמן כגון שתילי כרוב שהולכים ומרחיבין העלין הראשונים ובדיס החדשים העולין בקלא הוו גידולי גידולים: **הבצל גידוליו מופרין.** אע"פ שנתמרח בכרי והוקבע למעשר וחל עליו שם טבל וזרעו ולא הפריש מעשרותיו תחלה ונמח ונגמר וקברו מותר לאכילת ערלי עד שימרח בכרי ואף על גב דגידולי תרומה תרומה מדרבנן הוא ולחומרא שלא להפסיד את הכהנים אבל גידולי טבל חולין הן והרי הן כשקולקן כשאר תבואה ואוכל מהן ערלי עד שימרחם: **בהיסח הדעת.** כשנטמאו מתחלה הסיח דעתו מהם שוב מלשומרן ונפסלין בהיסח הדעת דכתיב גבי תרומה (במדבר יח) את משמרת תרומותי עביד לה שימור ולא תסיח דעתך: **פסול הגוף הוי.** מעלה היא בקדשים שנפסלין בכך ושם פסול הוא לעצמו ואפילו יבוא אליהו ויאמר שלא נטמאו כל אותן הימים שהסיח דעתו מהן אין שומעין לו: **שפיר.** משום הכי אסורין שאין שתילתן מועלת להן להסיר שם פסול מעליהן: **אלא למ"ד.** כל מה שקדשים נפסלין בהיסח הדעת אינו אלא משום חשש טומאה שמא ע"י שהסיח דעתו משמירתן נגעה בהן טומאה ואינו יודע: **מאי איכא למימר.** הני אמאי מיפסלי משום חשש טומאה הא אפי' טומאה ודאית שבהן טריהתה שתילתן: **ויטהרו.** ואימר שלא נגעה בו טומאה כל ימי היסח: **לו קטן.** כמין גומא חלולה עשויה בבנין הרצפה: **בין בבש לחוצה.** כלומר בקרן זוית סמוך לכבש וסמוך לחוצה במקום שהם מתחברים: **במערבו של כבש.** אלא שפת מערבית של כבש: **ששם זורקין פסולי חטאת העוף.** לפי שהיא נעשית בקרן מערבית דרומית למטה וכשתילרע פסול בה שאינו פסול הגוף ממש ואין יכול לשורפה מיד משום בזיון קדשים נותנין אותה שם: **ומעובר לורפה.** היינו פסול ליגה. עיבור צורת מרחית בשר בלינת לילה אחד הוא וכיון שלנה בלילה הרי היא נותר וטעון שריפה ונשרף. ועל כרחך מדבעינן העברת צורה לאו כשפיגל בה או נטמאת או יצתה או מלקה שלא במצותה קמיירי דהא פסול מעליא הוא ולמה לן לאהדורי אפסול ליגה ואין לנו לדיבעי ליגה אי לאו פסול היסח הדעת וא"א פסול חשש טומאה הוא איכא למימר דהאי פסול בהיסח הדעת קאמר וכיון דלא חזינן ליה דאיטמי אלא חששא בעלמא הוא בעי עיבור צורה דלא מצינן למשרפה להדיא שמא יבוא אליהו אחרי כן ויאמר טהורה היתה ונמצאת ששרפנו קדשים טהורין אלא אם סס פסול הוא לעצמו אפי' לא נטמא למה לי עיבור צורה: כל

[ג] בשליקתא ומאיסתא הכי נמי בשליקתא ומאיסתא והיכא איתמר דרב אשי אהא דאמר רבי אבין בר רב אחא א"ר יצחק אבא שאול גבל של בית רבי היה והיו מחמין לו חמין בחיטין של תרומה טמאה ללוש בהן עיסה בטהרה אמאי ניחוש דילמא אתי בהו לידי תקלה א"ר אשי בשליקתא ומאיסתא אביי בר אבין ורב חנניא בר אבין תנו תרומות בי רבה פגע בהו רבא בר מתנה אמר להו מאי אמריתו בתרומות דבי מר אמרו ליה ומאי קשיא לך אמר להו [ד]תנן [א]שתילי תרומות שנטמאו ושתלן [ה] טהורים מלטמא ואסורין מלאכול [ו](בתרומה) וכי מאחר דטהורין מלטמא אמאי אסורין מלאכול אמרו ליה הכי אמר רבה מאי אסורין אסורין לזרים ומאי קמ"ל גידולי תרומה תרומה [ז]תנינא [ב]גידולי תרומה תרומה וכי תימא גידולי גידולין ומאי קמ"ל בדבר שאין זרעו כלה [ח]הא נמי תנינא [ג]הטבל גידוליו מותרין בדבר שזרעו כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה אפי' גידולי גידולין אסורין באכילה אישתיקו א"ל מידי שמיע לך בהא אמר להו הכי אמר רב ששת מאי אסורין [ד]אסורין לכהנים הואיל ואיפסילו להו בהיסח הדעת הניחא למ"ד היסח הדעת פסול הגוף הוי שפיר אלא למ"ד היסח הדעת פסול טומאה הוי מאי איכא למימר דאתמר היסח הדעת רבי יוחנן אמר [ה]פסול טומאה הוי ורבי שמעון בן לקיש אמר פסול הגוף הוי רבי יוחנן אמר פסול טומאה הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה שומעין לו רבי שמעון בן לקיש אומר פסול הגוף הוי שאם יבא אליהו ויטהרנה אין שומעין לו איתיביה רבי יוחנן לרשב"ל [ט]ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר [י]לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף ותעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה אי אמרת בשלמא פסול טומאה הוי משום הכי בעי עיבור צורה שמא יבא אליהו ויטהרנה אלא אי אמרת פסול הגוף למה לי עיבור צורה [כ] והתנן [כא]זה הכלל

בשליקתא ומאיסתא. קלת נראה דוקא שהן כבר מאוסות מותר להשהותן אבל למאן דאסור דבתוך כך אתי ביה לידי תקלה כמו בדרישת ענבים דבפרק הלוקח בהמה (בכורות דף כב.) אמרינן שאה תרומה טמאה שנפלה לתוך מאה חולין טהורים ר"מ אומר תרום ותרקב ובמס' תרומות בפ"ה גרסינן תרום ותשרף ואומר ר"מ דבמאיסתא תשרף ויהנה ממנו בשעת שריפה: **מחמין** לו חמין בחיטין של תרומה. אור"ת דלכהנים של בית רבי היו עושין דלישראל לא שריא אלא הנאה שאינה של כילוי עירוב דמערבין לישראל בתרומה אבל הנאה של כילוי כגון להאכיל לבהמתו או להדליק אסור לישראל דלאמרינן בפ"ק דמס' ע"ז (טו.) כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה כרשיני תרומה ובמסכת תרומות (פי"א משנה י) נמי אמרי' מדליקין בנתי כנסיות ובנתי מדרשות בשמן של תרומה שנטמא ברשות כהן פירוש אם יש שם כהן דנר לאחד נר למאה ור"י אומר טעמא משום דדרשינן משמרת תרומותי מה תרומה טהורה וכו' ומה טהורה דוקא לכהן אף טמאה דוקא לכהן ובטמאה ליכא אלא הדלקה [ט]: **טהרו מלטמא.** תימה לר"י בפ' קמא דשבת (דף יח:) מסקינן דהיינו טעמא דגזרו גידולי תרומה תרומה משום תרומה טמאה ביד כהן פי' שלא ישהה אותה לזריעה והשתא כיון דטהרו ישהה אותה לזריעה כדי לטהרה ואומר ר"י דמשום ריוח פורתא לא ישהה אותה מאחר שעדיין היא תרומה [א] ולא נעשית חולין הקשה רבינו נסים גאון דתניא בתוספתא [ב] גידולי תרומה ומעשר שני הרי הן כחולין ומצא תירוץ בירושלמי דמסכת תרומות דהרי הן כחולין היינו להתחייב בלקט ושכחה ופאה ועניי ישראל ועניי כהנים מלקטין אותן אלא שאסורין לזרים והיינו דתניא עניי ישראל מוכרין את שלהן לכהנים בדמי תרומה וטעמא לפי שמדאורייתא אין תרומה ומעשר חייבין בלקט שכחה ופאה ולא אתי גזירה דרבנן ומפקע ליה ועוד הקשה הר"ר משה גבריי"ש דתנן במסכת בכורים (פ"ג מ"ב) יש במעשר ובכורים מה שאין כן בתרומה שהמעשר ובכורים גידולן אסורים מלאכול בירושלים אף לזרים ולבהמה משא"כ בתרומה משמע דגידולי תרומה שרו לזרים מיהו בלאו הכי לא א"ש ליתנא אף לזרים דאדרבה אף לכהנים מיבעי ליה למימר וגראה דזרים דהתם [ג] היינו נכרים וכן משמע בירושלמי: **גידולי** גידולין. פירש ריב"א דגידולים היינו גידולי ראשון מן הזרע ואח"כ חזר ונטע אותן גידולים זהו גידולי גידולין ומביא ראיה מירושלמי דמסיק התם אגידולי גידולין משיעשו שני גורנות דהיינו בכה"ג שנזרע ונלקט שתי פעמים ולפ"ה הכל הוי גידול ראשון ומה שפ"ה דשומין הוי דבר שזרעו כלה לא משמע הכי דבמסכת תרומות תנן בפ"ט (מ"ו) איזהו דבר שאין זרעו כלה הלוף והשום והבצלים: **פסול** הגוף הוי. תימה לעניל (דף כ:) אמרינן אם היתה במקום המולגע יניחנה במקום התורפה ואמרי' גרמא אין בידים לא ואמאי אין מותר לשורפה מיד כשמסיח דעתו ממנה: **למה לי עיבור צורה.** קשה לר"י דילמא האי פסול היינו בדם ובבעלים דבעי עיבור צורה וי"ל מ"מ אחר שנזרק בלול יש בו היסח הדעת [ב] הר"ר אלחנן: שאם

[ד] גי' אחרת הי' לו לרבינו ז"ל כאן דמייתי מתרומה גופא שם במשנה ד' והיא יותר מתווית מגי' דידן.

[ה] [עי' תוספות ב"ק קטו: קטז. ד"ה אתי לידי תקלה וכו' דהכי הונא נמי מודה בזה], [ו] תרומות פ"ט משנה ז, [ז] ר"מ מוחק זה, [ח] [שבת יח:] תרומות פ"ט מ"ד נדרים ס, [ט] ג"ז שם, [י] תוספתא דזבחים פ"ז ה"ב, [יא] [לקמן עז. וש"נ], [יב] [ל"ל והתניא], [יג] [תוספתא פ"ו ה"ו], [יד] [וכן במשנה תרומות פי"א משנה ט], [טו] [ועיין תוספות יבמות סו: ד"ה לא וכו' מבואר באורך ותוס' לעיל ט. ד"ה כדי ותוס' שבת כו. ד"ה אין מדליקין ותוס' מנחות סז: ד"ה כדי שתהא], [יז] [בטהרות פי"א ה"ה], [יח] עי' מהרש"א,

הגהות הב"ח

(א) גמרא ושתלן טהרו מלטמא וכ"ה ברש"י:

מוסף רש"י

גידולי תרומה. אם זרעה, ואפילו דבר שזרעו כלה כגון תבואה וקטנית (שבת יז:).

מוסף תוספות

א. דתרומה דמיה מרעטין. תוס' הרא"ש. ב. ולמה צריך להמתין עד למחר שתתעבר צורתו. שם.

עין משפט נר מצוה

קכ א מיי' פי"א מהל' תרומות הל' כג:
קכא ב שם הלכה כא:
קכב ג מיי' פי"ו מהל' מעשר שני ה:
קכג ד מיי' פי"א מהל' תרומות הלכה כג:
קכד ה מיי' פי"ט מהל' פסולי מוקדשין הלכה ז:
קכה ו מיי' פי"ב מהל' בית הבחירה הל' יד:

לעזי רש"י

ציבו"ש [ציבו"ט]. בצלצלים בצלים קטנים.

רבינו חננאל

וכן חיטי סליקתא ומאיסתא שרי לאדלוקי בהו, אבל חיטי שפירן וכיוצא בהן דחיישינן דלמא אכיל להו וכן תותין וענבים. דאתי לידי תקלה לא משהינן להו. וכן אבא שאול גבל של בית רבי היה מחמם חמין בחיטין של תרומה שליקתא ומאיסתא כדי ללוש עיסה בטהרה. בעי רבה בר מתנה מאביי ורב חנניה בני אבין הא דתנן בפ"ט דתרומות [מ"ז], שתילי תרומה שנטמאו ושתלן טהרו מלטמא ואסורין מלאכול עד שיגום את האוכל, וכיון שטהרו אמאי אסורין לאכול. א"ל הכי אמר רבה אסור לזרים, כלומר תרומה הן ובקדושתן קיימי. אמרו לו מאי קמ"ל דגידולי תרומה הן, התנינא גידולי תרומה תרומה, וכי תימא בגידולי גידולין עסקינן כגון שקיצץ הגידולין וחזרו עוד וצמחו ובדבר שאין זרעו כלה, הא נמי תנינא [ו] דתנן גידולי תרומה [תרומה] הן וגידולי [גידולין] חולין, ואוקימנא בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין, אשתיקו. פירוש דבר שאין זרעו כלה, כגון הלוף והשום והבצלים. אמר להו הכי א"ר ששת אסור לכהנים, מ"ט הואיל ונפסלו בהיסח הדעת, כלומר כיון שנטמאו הסיח דעתו מהן ונפסלו. ואמרינן הניחא למאן דאמר היסח הדעת פסול הגוף הואי, כלומר הרי הוא כבשר חזיר שאין לו היתר לעולם, אלא למאן דאמר היסח הדעת פסול טומאה הואי אמאי אסורין לא יהא הטפל חמור מן העיקר, ואם טהרו מטומאתן [אמאי] לא יהו מותרין מפסול טומאה, ונדחו גם דבריו. וחזרנו לברר מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש, דאיתמר ר' יוחנן אמר היסח הדעת פסול טומאה הואי שאם יבא אליהו ויטהר שומעין לו, ור' שמעון בן לקיש אמר פסול הגוף הוי שאפילו יבוא אליהו ויטהר אין שומעין לו. ומותיב עליה ר' יוחנן מהא דתניא בסוף תמורה ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר לול קטן היה בין כבש למזבח למערבו של כבש ששם היו זורקין פסולי חטאת העוף כדי שתעובר צורתן ויצאו לבית השרפה, כיון שנפסל הסיח דעתו ממנו. הניחא לדידי דאמינא פסול טומאה הוא משום הכי בעי עיבור צורה, אלא לדידך דאמרת פסול הגוף הוא למה ליה עיבור צורה, התנן זה הכלל

שאם זרק הורצה. אף על גב דאין ליך מרלה על היולא רבי יהושע סבר זריקה מועלת ליולא כרבי עקיבא דריש מעילה (לף ו:) דאמר זריקה מועלת להוליא בשר מידי מעילה וכל שכן להרלאה דהא רבי אליעזר דאמר הכא יזרוק קאמר התם דלהולאה ממעילה לא מהניא א): **ונתן אלמא תלושין והא מחוברין נינהו.** פירוש דונתן משמע דחשיב להו תלושין והיינו לענין קבלת טומאה אף על פי שהן מחוברין ב) והשתא מייתי ראיה דאין השקה להקדש מן התורה וכן בתרומה נמי עבוד רבנן מעלה ג) ופ"ה לחוק: כוסמין

ו)א)כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתן ויוצאין לבית השריפה א"ל האי תנא תנא דבי רבה בר אבוה הוא ב)דאמר אפילו פיגול עיבור צורה ג)איתיביה נטמא או שנפסל הבשר או שיצא חוץ לקלעים רבי אליעזר אומר יזרוק רבי יהושע אומר ב)לא יזרוק ומודה רבי יהושע שאם זרק הורצה מאי נפסל לאו בהיסח הדעת אי אמרת בשלמא פסולי טומאה הוי היינו דמשכחת לה דמרצי ציץ אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורצה ד)(ציץ) מאי נפסל נפסל בטבול יום אי הכי היינו טמא תרי גווני טמא כי סליק רבין אמרה לשמעתיה קמיה דר' ירמיה ה)ואמר בבלאי טפשאי משום דיתבי בארעא דחשוכא אמריתון שמעתתא דמחשכו לא שמיע לכו הא דרבי שמעון בן לקיש משמיה דר' אושעיא ג)מי החג שנטמאו השיקן ואחר כך הקדישן טהורין הקדישן ואח"כ השיקן טמאים מכדי זריעה נינהו מה לי השיקן ואח"כ הקדישן מה לי הקדישן ואחר כך השיקן אלמא ו)אין זריעה להקדש הכא נמי אין זריעה לתרומה יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא אמר ליה אביי הקדישן בכלי קאמר אבל בפה לא עבוד רבנן מעלה או דילמא בפה נמי עבוד רבנן מעלה אמר ליה זו לא שמעתי כיוצא בה שמעתי דאמר ר' אבהו אמר רבי יוחנן ענבים שנטמאו דרכן ואח"כ הקדישן טהורים הקדישן ואח"כ דרכן טמאין והא ענבים דקדושת פה נינהו ואפילו הכי עבוד רבנן מעלה אמר רב יוסף ענבים קאמרת הכא ה)בענבים של תרומה עסקינן דקדושת פה דידהו בקדושת כלי דמיא אבל הני דבעי כלי בפה לא עבוד רבנן מעלה דרכן ואפילו טובא ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן ו)ענבים שנטמאו דורכן פחות פחות מכביצה איבעית אימא הכא נמי פחות פחות מכביצה ואבע"א התם דנגעו להו בראשון דהוו להו אינהו שני הכא דנגעו בשני דהוו להו שלישי א] אמר רבא אף אנן נמי תנינא ז)ונתן עליו מים חיים אל כלי ז)שתהא חיותן בכלי ונתן אלמא תלושין נינהו והא מחוברין נינהו אלא

כל שפסולו בגופו. פסול ודאי ובבשר עצמו ישרף מיד: **בדם.** כגון נשפך הדם: **ובבעלים.** כגון נטמאו בעלים והפסח קיים ואין כאן מי שיאכלנו. ודם אע"פ שפסול גמור הוא אפילו הכי הואיל ואינו כבשר עצמו בעי עיבור צורה: **תנא דבי רבה בר אבוה.** עיקר מילתא לא ידענא היכא וטעמא דמילתיה בכילד צולין ז): **אפילו פיגול.** שפסול הגוף הוא טעון עיבור צורה והכא לו מצי לשנויי כדמשני לקמיה מאי פסולי חטאת העוף שנפסלו בטבול יום דהיינו טומאה וצורה למה לי: **רבי אליעזר אומר יזרוק.** אם הדם. ר' אליעזר לטעמיה דאמר בכילד צולין ז) דם אף על פי שאין בשר: **רבי יהושע אומר לא יזרוק.** ר' יהושע לטעמיה דאמרי ז) אם אין בשר אין דם ויצא חוץ לקלעים בבשר קדשי הקדשים קאמר שמחילה שלהן חומת עזרה כדכתיב בכולהו ז) בתוך אהל מועד יאכלוה ואם יצאת נפסלת כדילפינן בכילד צולין ז) מאכל הקודש פגימה ז): **מאי נפסל נאו בהיסח הדעת.** בתמיה. דכיון דתנא נטמא ויצא מאי פסול איכא תו אי נפסל בעבודת דם כגון במחשבת חוץ למקומו וחוץ לזמנו לא קרי נפסל בשר שהרי אף הדם נפסל ובהא לא נימא ר' אליעזר יזרוק: **אי אמרת בשלמא פסול.** חשש טומאה הוא משום הכי מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה דאפילו נטמא ודאי אע"ג דטומאה פסול הגוף הוי מרצה ליך ולכתחלה לא יזרוק דקא סבר ריצוי ליך בדיעבד הוא ויוצא אע"ג דלא מהני ליה ליך הורצה בדיעבד דאע"ג דרבי יהושע בעי תרתי דם ובשר מיהו הואיל והבשר בעין ופסול יוצא פסול מחמת דבר אחר הוא חשבינן ליה פסול חסרון מחילות בפרק קמא דמנחות בקופיו ז) איכא למימר בדיעבד הורלה: **אלא אי.** היסח הדעת פסול הגוף הוא ולית נמי לא מרלי עליה אמאי הורלה: **ה"ג אלא אי אמרת פסול הגוף הוי אמאי הורלה** ולא גרסינן **פסול הגוף מי קא מרלי ליך.** דהא פסול יוצא נמי לא מרלי ליך כדאמרינן בפרק קמא (דף טז:) הא אינו נושא אלא עון טומאה: **נפסל בטבול יום.** וטעמא משום ליך: **אמרה קמיה דר' ירמיה.** הא דרב ששת לעיל דאסורין מלאכול משום היסח הדעת הוא: **שמעתתא דמחשכו.** כשאין יודעין טעמו של דבר בודין מלבם טעם שאינו: **אחרא דמחשכא.** בגל עמוקה: **לא שמיע לכו כו'.** ומכאן יכולין ללמוד טעמה של משנה דאסורין מלאכול משום מעלה דאף על גב דמהניא זריעה לחולין עבוד רבנן מעלה דלא תהני לתרומה להעלות לה טהרה גמורה להיתר אכילה ומיהו מלטמא טהרו דלהא לא עבוד מעלה: **מי חגא.** כגון של ניסוך המים דשבת שבתות החג היו ממלאין אותן מערב שבת וכשנטמאו אין יכולין לילך ומלאות מן השילוח בשבת וטורח הוא למלאות מבור הגדול בגלגל והלך והשיקם בחמת המים שבעזרה ומיס סלקא להו השקה דזו היא זריעתן משעברו עליהן מי המקוה ונעשה חיבור ובטלו: **ואח"כ הקדישן.** שעדיין לא קרא עליהן שם או לא קידשו בכלי שרת טהורין: **אין זריעה להקדש.** לטהרו בכך דמעלה עשו בקדשים הכא נמי אין זריעה לתרומה דמעלה עשו: **להא שמעתא.** דרבי אושעיא: **הקדישן בכלי שרת קאמרת.** דכיון דקדושין הן קדושת הגוף עבדינהו להו רבנן מעלה אבל משום קדושת פה דמלאן בכלי חול לשם חג לא עבדי להו מעלה ומהניא להו השקה: **זו לא שמעתי.** במעלה זו דזריעה לא שמעתי אם בפה אם בכלי אבל במעלה אחרת שמעתי דאף בקדושת פה עבדוה רבנן ואיכא למיפה מינה דהוא הדין לכל מעלות שבקודש: **דרכן ואחר כך הקדישן טהורות.** לנסכים. ור' יוחנן לטעמיה דאמר לעיל [לג:] משקין מיפקד פקידי ולא קבילי טומאה עם האוכל. ולקמיה מפרש היכי דריך להו: **הקדישן ואח"כ דרכן טמאות.** קא ס"ל הקדש יינו לנסכים: **טמאות.** לעבוד רבנן מעלה בקדשים דמיטמא משקה עם האוכל ולא אמרינן בהו משקין מיפקד פקידי. והא ענבים קדושת פה הן דאי נמי נתנן לכלי אין כלי מקדשן דאין כלי שרת מקדשין אלא דבר הראוי לו כדילפינן בשחיטת קדשים ז) גבי מזבח שנאמר [שמות כט:] כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי תלמוד לומר עולה וכלי שרת דומיא דמזבח נפקא לן התם: **בענבים של תרומה.** והאי הקדישן קדושת תרומה קאמר דבתרומה לא שייכא קדושת כלי לא ביין ולא בענבים: **אבל הני.** מי החג: **דרכן ואפילו טובא.** לעיל קאמרה. אמרת דרכן ואחר כך הקדישן טהורות ואפילו טובא בשב אחת בתמיה והא אמרת לעיל פחות פחות מכביצה דאי יותר הא איטמו משקין בכביצה מיליאת טיפה ראשונה טומאת האוכל שהרי יש בה כשיעור: **הכי גרסינן אי בעיית אימא הכא נמי בפחות מכביצה ואי בעית אימא התם דבעינן פחות מכביצה דנגעו ענבים ברישון.** כגון טמא שרץ או טמא נבילה וכל שכן טמא מת דכיון דהוו ענבים שני טימאו את המשקין בכביצה משיליאת טיפה ראשונה ואף על פי שהן חולין דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה. ושני עושה שלישי בתרומה לא גרסינן דהא בחולין עסקינן דאי בתרומה הא אמרן דבעוד מעלה שמטמא משקה עם האוכל: **הכא דנגעו.** ענבים בשני דהוו להו שלישי ענבים שנעשו על טהרת תרומה משכחת בהו שלישי הלכך דרכן ואחר כך הקדישן אקרא להן שם תרומה טהורין ואפילו דרך הרבה יחד שהאוכל שלישי לא עשה למשקה כלום ומתחלה לא נטמאו עם האוכל דקודם קריאת שם לא עבוד מעלה הקדישן לתרומה ואח"כ דרכן טמאין דמקריאת שם חלה המעלה עליהן ונעשה המשקין כאוכל הכל אחד: **אף אנן נמי תנינא.** דעבוד רבנן מעלה בקדשים ואפילו בקדושת פה: **שתהא חיותן בכלי.** בתוכו כלי עצמו שהוא מקדש בו מי חטאת בתפרן לריך למלאותו מן המעין ולא ימלאם בכלי אחר ויערם לתוך זה וכתב ונתן דמשמע תלושין דמותר למלאותו בכלי אחר ויערם לתוך זה: אלא

עין משפט נר מצוה

קח א מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:
קט ב מיי' פ"ח מהל' פסולי המוקדשין הלכה לא:
קי ג מיי' פ"ו מהלכות תיסודי מזבח הל' ו:
קיא ד סם הלכה מ:
קיב ה מיי' פי"ב מהל' תרומות הלכה יח):

מוסף רש"י

כל שפסולו בגופו. כגון פיגול ונותר טמא ויולא, ישרף מיד. ואין ליך להמתין (לקמן עג:). **בדם ובבעלים.** כגון נשפך הדם וכגון פסח שמתו בעלים או נטמאו אחר זריקה, דעכשיו פסח כשר הוא אלא שאין לו אוכלין (שם). **תעובר צורתן.** ימתינו לו עד שתעובר ממנו צורת בשר, דכיון דאין פסולו חמור לא שרפינן קדשים בזמיין, ועיבור צורה הוא פסול ליה, דהוה ליה פסולו בגופו (שם). **אפילו פיגול.** דפסול חמור הוא ופסול דאוריתא הוא (מנחות נ:). **בארעא דחשוכא.** בגבל שהיא מלולה (יומא נז.) דבכל עמוקה היא לכתיב (ישעיה מד) האומר לצולה חרבי (מנחות נב.). **דורכן פחות פחות מכביצה.** פחות מכביצה אוכל טמא אין מטמא אחרים (לעיל לג:). **שתהא חיותן בכלי.** אלא יטול מן המעין בכלי אחר ויתן לתוך זה, אלא בכלי זה ישאבם מן המעין (סוטה סז:).

רבינו חננאל

כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו, כלומר כל זמן שיתכן שיאכל מניחין אותו שמא יבוא אליהו ויתירנו באכילה עד שיסריח וישתנה מצורת בשר שאי אפשר להאכל כלל ויצא לשרפה, קתני מיהא כל שפסולו בגופו ישרף מיד. פירוש לול אורבה כמו ובלולין יעלו. ושנינן האי תנא סבר אפילו פגול שאינו מרצה לעולם והוא ודאי פסול הגוף טעון עיבור צורה דליף עון עון מנותר. **ותוב מותיב עליה מהא, נטמא הבשר או נפסל או יצא חוץ לקלעים כו'.** קתני מיהא אם זרק הורצה וכי פסול הגוף בר הרצאה הוא. ומשני רבי שמעון בן לקיש מאי נפסל דקתני נפסל בטבול יום, דלא מסח דעתיה ותרי גוני טומאה הוי. ר' ירמיה פשיט ליה לבעיא דרבה בר מתנה מהא דאמר ריש לקיש מי החג שנטמאו השיקן במים ואחר כך הקדישן טהורין, הקדישן ונטמאו ואחר כך השיקן טמאין. פירוש כיצד משיקן נותנה בכלי גללים או בכלי אבנים או בכלי אדמה. וממלא אותו הכלי מן המים ומטבילן במי מקוה כדי שיהיו מי מקוה צפין עליו, ועלתה להם טהרה, והיינו השקתן וכבר פירשנוה ביום טוב. פירוש הקדיש מים, לנסך אותם בחג ונטמאו והשיקן, פירוש ושיקנן במי מקוה לטהרן, ואע"פ שנכנסו תחת המים שנמצאו כאלו זרועים הם במקוה לא עלתה להם טהרה. שאין הזריעה מטהרת בהקדש, כך שתילי תרומה אע"פ ששיקנן וזרען בקרקע לא עלתה להם התרה. ומאי אסורה אסורה לכהנים. א"ל **אביי לרב דימי בקדושת כלי קאמרת,** כגון אילו מי החג וכיוצא בהן שנקדשו בכלי הקדש, עבדו בהן רבנן מעלה שאין זריעה מטהרת בהקדש שנקדש בכלי מכביצה, דנטמאו בוולד ראשון דהוו ענבים שני, ושני עושה שלישי בתרומה, לפיכך דורכן פחות פחות מכביצה, והני דורכן כולן כאחד כגון שנטמאו בוולד שני, דהוו להו ענבים שלישי, ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. **אמר רבא אף אנן נמי תנינא,** דבקדושת כלי עבדו בהו מעלה, דכתיב ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי, מדקאמר ונתן אלמא (עיקרן) [דעקורין] מן המעין הן ותלושין נינהו, והדר קרי להו מים חיים אל כלי אלמא מחוברים נינהו.

מסורת הש"ס

ו) לקמן עג.; פב.; ז) ג"ז סם מנחות נ.; ג) לקמן עז: [זבחים קד.], ד) ל"ב, ה) יומא נז. זבחים ס: מנחות נב., ו) [לעיל לג:], ז) סוטה טז:, ח) [לקמן פב:], ט) [סם], י) [ויקרא ו], כ) [לקמן פב.], מ) [ויקרא י], נ) [דף יב.], ס) [זבחים פג:],

תורה אור השלם

1. וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי: במדבר יט יז

גליון הש"ם

תוס' ד"ה ונתן וכו' וס"ה דחוק. עיין בר"ם פ"ט מ"ג דפרה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' אמר רבא אף אנן נמי תניא וכו'. ל"ב ל"ע דעל זה לא שייך אף אנן נמי תניא כיון דאיהו בלשון הכרייתא אלא אמתמא דס"ס אמרו אבל בתמורה י"ב ע"ב איתא כך וכמ"ש שם בגליון ישש"ס כי בס"ס שלנו איננו אבל מלאתי כן בילקוט רמז תשס"ב:

מוסף תוספות

א. וכיון דקסבר דזריקה מועלת בפסול יוצא ודאי מרצה הציץ. תוס' ר"פ. ב. אפי' חיברן למים חשיבי כתלושין ואין זריעתן מטהרתן. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

הקדש, אבל אם הקדישו קדושה בפה שאמר זה קדש ועדיין לא בא בכלי קדש הא מיבעי לי, [אין] יש לו זו המעלה שהרי כבר נקדש או לא. אמר לו זו בהדיא לא שמעתי כיוצא בה שמעתי, דאמר רבא בר בר חנה אמר ר' יוחנן ענבים שנטמאו דרכן ואח"כ הקדישן טהורין, הקדישן ואח"כ דרכן טמאין, הרי ענבים הללו קדושת פה נינהו שעדיין לא באו בכלי, כי עדיין אינם יין להנסך, ואפילו הכי עבוד להו מעלה. ודחי רב יוסף ואמר, הני ענבים דאמר רבי יוחנן ענבים דתרומה הן דקדושת הפה דידהו קדושת גמורה היא, וכיון שאמר הרי אלו תרומה כקדושת כלי דמיא קדושתן, אבל קדש דבעו כלי כגון ניסוך המים ונ[יסוך היין וכיוצא בו, בפה בלא קדושת כלי לא עשו בהן מעלה. **ואקשינן** אהא ומי אמר ר' יוחנן הכי ענבים שנטמאו דורכן דרכן דקתני נמי פחות פחות מכביצה. איבעית אימא התם דאמר רבי יוחנן פחות פחות מכביצה, והני דורכן כולן כאחד כגון שנטמאו בוולד שני, דהוו להו ענבים שלישי, ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. **אמר רבא אף אנן נמי תנינא,** דבקדושת כלי עבדו בהו מעלה, דכתיב ונתן עליו מים חיים אל כלי שתהא חיותן בכלי, מדקאמר **אמרת,** כגון אילו מי החג וכיוצא בהן שנקדשו בכלי הקדש, עבדו בהן רבנן מעלה שאין זריעה מטהרת בהקדש שנקדש בכלי

אלא מעלה. בעלמא הוא מדרבנן שהרא חיותן בכלי ואסמכוה רבנן אקרא: הכא נמי מעלה. בעלמא הוא דאין זריעה לתרומה ואסורין מלאכול: תניא. דעבוד רבנן מ) מעלה בקדשים אפילו מדאורייתא: בקדשים נא. אם טומאה דבא כפרה היא כגון זב וזבה ויולדת: והבשר. כל טהור יאכל וגו' וי"ו יתירה לרבות עצים ולבונה של קודש לטומאה וקאי אדלעיל והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל והבשר: איטמויי ניהו. בתמיה. האי נאו אוכל ניהו: מתני' אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו. משום חובת מצה בלילה ראשונה שהוא מחוייב לאכול מצה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: שיבולת שועל. אביינ"א שיבולת שלה עשוי כזנב שועל: שיפון. שיגל"א: יוצאין בדמאי. תבואה הנלקחת מעם הארץ והיא נקראת דמאי ספק עשרה ספק לא עשרה ומייבו חכמים להפרישם מעשרותיה מספק ואם אכל מצה ממנה ולא הפרישם מעשר ממנה יצא: ובמעשר ראשון. של לויים: שנטלה תרומתו. תרומת מעשר לכהן ומכאן ואילך הממעשר מותר לזרים: והכהנים בחלה ובתרומה. אבל ישראל בתרומה לא כדיליף לקמן [ע"ב] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות מי שאינו מוזהר על חימוצו אלא משום חמץ אתה יוצא בו ידי חובת מצה יצא זה שאסור מחמת איסור אחר: ולא במעשר שני. חוץ לירושלים: עשאן לעצמו. לחם תודה ומזיר: אין יוצא בהן. ואפילו לא שחט הזבח עליהן ולא קרא שם עליהן אלא שעשאן לדעת כן וטעמא מפרש בגמ' [לח.]: נמכור בשוק. לצורכי לחמי תודה ומזירות יוצא בהן אם לא מכר להן וטעמא מפרש בגמרא [לח:]: גמ' מין חיטין. לענין תרומה דאין תורמין ממין על שאינו מינו ותורמין חיטין על כוסמין: דישרא. שיגל"א: גוליני. איספילט"א בלע"ז: שבילי תעלא. אביינ"א. תעלא תרגום של שועל[1]: דברים הבאין לידי חימוץ אדם יוצא בהן. משום מצה אם עשאן מצה: אורז ודוחן אין עושין חמץ ואם מחמיצין אותן מסריחין: אוסר באורז ודוחן. לאכול הימנו תבשיל בפסח. יש מפרשים למנחות משום דכל המנחות באות מצה ושיבוש הוא דאין מנחה באה אלא חטים דכתיב (שמות כט) סולת חטים תעשה אותם חוץ ממנחת העומר שאינה באה אלא שעורין [וכן] מנחת סוטה ופשיטא דדוחן לא ומאן פליג עליה דרבי יוחנן בהא ומי מתיר: שקרוב לחימוץ. אלמא בא לידי חימוץ ולדידיה יוצאין בו משום מצה: חמץ גמור לא הוי. ונפקא מינה דאין עונש כרת ואם אכלו בשוגג אין מביא קרבן: קרמית. מפרש לקמיה: חייבא בחלה. דמין דגן הוי ואע"ג דחלת לחם כתיב בה וגמר לחם לחם מלחם עוני במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף ע:) אורז[2] נמי לחם הוא: שיליניפא. קלח שקורין ניל"א בלע"ז עגול הוא כעין דוחן ושחור. ליתנא אחרינא שמעתי אסדרניל"א ומנלאת בשיפון: גליניפא. מק' בלע"ז: ביין ובשמן. דלא נתן בה מים: אין חייבין על חימוצו כרת. דמי פירות אין ממחיצין כדלקמן [ע"ב]: מצה עשירה. ורחמנא אמר לחם עוני [דברים טז]: המחהו וגמעו. אשוש לחם דמין דגן קאי ואשמעינן דגמיעה כאכילה לחייבו: המחה. דישטנפרי"ר בלע"ז. שהמחהו במים: אין אדם יוצא בה ידי חובתו. דלאו דרך אכילה קאכיל ליה: ומי

בוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין. רש"י פירש לענין דאין תורמין ממין על שאין מינו ור"י אומר דבמנחות בפרק ר' ישמעאל (דף ע.) מוכח בהדיא דברייתא לענין חלה מיתני' [א] יש מקשין דתנן במסכת חלה (פ"ד מ"ב) החיטה אינה מצטרפת עם הכל חוץ מן הכוסמין והשעורין מצטרפין עם הכל חוץ מן החיטין אלמא כוסמין בהדי שעורין שפיר דמי ואומר ר"י דכוסמין מין חיטין כלומר אף מין חיטין וכל שכן מין שעורין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין ולא מין חטין והא דתניא התם ברייתא המסכת ממשה דברים חייבין בחלה החיטין והשעורין והכוסמין ושיבולת שועל ושיפון הרי אלו חייבין בחלה ומצטרפין זה עם זה אומר ר"י דמשני בירושלמי כאן בנשוך וכאן בגלול פי' בנשוך שכל אחת ואחת נעשה עיסה בפני עצמה ואחר כן נאסו ונתחברו יחד התם ודאי אין מצטרפין כולם אלא כמו שמפורשין בגלול שכל הקמחים נילושים יחד ועשו מהן עיסה בהיא כולם מצטרפים דמשנינן כולם כאחד: ומי

[1] אלא מעלה הכי נמי מעלה אמר רב שימי בר אשי אף אנן נמי תנינא [ב]טבל ועלה [א]אוכל במעשר [ב]העריב שמשו אוכל בתרומה בתרומה אין בקדשים לא אמאי טהור הוא אלא [ג]מעלה ה"נ מעלה אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא [1]והבשר [ג]לרבות את העצים ולבונה עצים ולבונה בני איטמויי ניהו אלא [ד]מעלה הכא נמי מעלה: מתני' [ה]אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים בכוסמין ובשיפון ובשיבולת שועל ויוצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו חלות התודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן עשאן למכור בשוק יוצאין בהן: גמ' [ו]תנא [ז]כוסמין מין חיטין שיבולת שועל ושיפון מין שעורין כוסמין גולבא שיפון דישרא שיבולת שועל שבילי תעלא [ח]הני אין אורז ודוחן לא מנהני מילי [ט]אמר רבי שמעון בן לקיש וכן תנא דבי רבי ישמעאל וכן תנא דבי ר' אליעזר בן יעקב אמר קרא [2]לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דברים הבאים לידי חימוץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין לידי חימוץ אלא לידי סירחון מתניתין דלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת [י]דתניא רבי יוחנן בן נורי אוסר באורז ודוחן מפני שקרוב להחמיץ איבעיא להו שקרוב להחמיץ דקדים ומחמיץ או דילמא קרוב להחמיץ הוי חמץ גמור לא הוי תא שמע דתניא [יא]אמר רבי יוחנן בן נורי אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח וכן [יב]היה רבי יוחנן בן נורי אומר קרמית חייבת בחלה מאי קרמית אמר אביי שיצניתא מאי שיצניתא אמר רב פפא שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש [יג]עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת יתיב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי בר אבין ויתיב רב אידי בר אבין וקא מנמנם א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא מאי טעמא דריש לקיש א"ל דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ [וגו'] דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חייבין על חימוצו כרת והא הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו [יד]דהויא ליה מצה עשירה אין חייבין על חימוצה כרת איתיביה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא [טו]המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח והא הכא דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה וחייבין על חימוצו כרת איתער בהו רב אידי בר אבין אמר להו [טז]דרדקי היינו טעמא דריש לקיש משום דהוו להו מי פירות ומי

מהאי קרא, לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני וגו', דברים שיתכן לבוא לידי חימוץ אותם הזהירה תורה שלא תניחם להחמיץ אלא תאכלם מצה, אבל אילו שאין באים לידי חימוץ לעולם אלא לידי סרחון, גם אם תאכלם מצה אינה חשובה מצה. ואוקימנא למתני' דלא כרבי יוחנן בן נורי דאמר אורז מין (דוחן) [דגן] הוא, קמ"ל דלאו דגן הוא, ומה שאמר ר' יוחנן בן נורי כי אורז קרוב להחמיץ, פשטנא שמחמיץ הייא, כלומר במהרה מדקתני שחייבין על חימוצו כרת. קרמית עשב כדאמרינן קורמי דאגמא. אמר ריש לקיש עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת. קס"ד משום דהוה מצה עשירה, ואותבינן עליה המחהו וגמעו פירוש אם המחה לכבר במשקה [ביין שמן ודבש] וגמעו, אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה היא אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, דכיון שפתתו כמין שתיתא יצא מתורת לחם. והא הכא בזה הפת המחוי אין יוצא בה ידי חובתו בפסח וחייבין על חימוצו כרת. ושנינן לא תימא משום דהויא מצה עשירה, אלא משום דנילושה במי פירות ומי פירות אין ממחיצין. ירושלמי אין לשין מצה במשקין, אבל מקטפין אותה במשקין. אמר רבי עקיבא מעשה שהייתי עם רבי אליעזר ורבי יהושע בספינה ולשתי מצתם במשקין. אין לשין בחמין מפני שחולטין ולא בפושרין מפני שהן מחמיצין.

א) נדה עח: יבמות עד: [נגעים פ"ד מ"ג], ב) [עי' תוס' לעיל יט. ד"ה אלמא ויותר מבואר בתו' חגיגה כג: ד"ה והא], ג) חולין לו: [לעיל כד: ע"ש זבחים לד. מו:], ד) [ע"ע תוספות זבחים לד. ד"ה ואפ"ה ותוס' מנחות כח. ד"ה יאלון], ה) מנחות ע., ו) [עי' בפירש"י דסכת ד"ה מין חיטין וכו' וע' בפרש"י מנחות דף ע. ד"ה כוסמין], ז) [מנחות ע:], ח) [ברכות לז. לקמן קיד:], ט) [תוספתא דחלה ריש פרק א'], י) גם זה סס, כ) חולין קכ., ל) [עיין פרש"י שבת קמה:], מ) בס"א: רחמנא, נ) [שופטים טו],

גליון הש"ם

גמרא אלא מעלה. עיין מגדה למלך פ"ג הלכה ז מהלכות פסולי המוקדשין:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה מיינת בחלה וכו' אורז נמי לחם הוא. נ"ל קרמית נמי לחם הוא:

לעזי רש"י

אביינ"א. שיבולת-שועל. שייגל"א. שיפון. אישפילט"א. כוסמת. אביינ"א. שיבולת-שועל. ניל"א. קצח (צמח). אישדרניל"א. עשב בר הצומח בשדות שיפון. מק' [מ"ק]. פרג. דישטינפרי"ר. להשרות.

מוסף רש"י

והבשר לרבות את העצים ולבונה. והבשר ימיהם הוא דהא ריש דקרא בבשר משמעי לרבות עצים ולבונה לקבל טומאת אוכלין (חולין לו:) לטומאת עצמן, דחיבת הקודש מכשרתם לשויהו אוכלא ואע"ג דהני נאו בני אכילה ניהו (זבחים לד.) דעלי המערכה מקבלים טומאה, מדרבנן היא משום חיבת הקודש וקרא אסמכתא בעלמא דהא עצים בעלמא לא מקבלי טומאה (מנחות כא. וקב: וחולין לג.). **כוסמין** מין חיטין. לענין חלה איטטרין, כדתניין במסכת חלה החיטין אין מצטרפין עם הכל חוץ מן הכוסמין, השעורים מצטרפין עם הכל חוץ מן החיטין (מנחות ע.). **דרדקי.** בחורים שלא הגיעו לסברא (שבת קמה:).

ב) מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ד סמג לאוין רסד:

קיג ב מיי' פ"ז מהל' תרומות הלכה כ סמג לאוין רמז:

קיד ג מיי' פ"ו מהל' איסורי מזבח הלכה ח:

קטו ד מיי' פ"ה מהל' חו"מ הל' ל ופ"ו הלכה ד סמג לאוין עט טוש"ע ח"מ סי' מג סעיף ל:

קטז ה מיי' שם ופ"ו מהל' כיכורים הלכה ב טוש"ע שם וטוש"ע י"ד סי' שכד סעיף ל:

קיז ו ז מיי' פ"ה מהל' חו"מ הל' ב ופ"ו הלכה ה סמג לאוין עט טוש"ע ח"מ סימן תסב סעיף ל:

ח [מיי' פ"ל מהל' ממרים ומלה הל' ל]:

תורה אור השלם

1. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט
2. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: דברים טז ג

מוסף תוספות

א. דמצטרפי להשלים זה עם זה כשיעור, [אבל לענין תרומה לא מצטרפין]. תוס' ל"ש.

רבינו חננאל

אלא מעלה עשו בהן, דאע"ג דהן בכלי והן בתוך המעין נקראים חיים, וכי האי גונא בחולין לא מדטמו, דכתיב אך מעין ובור מקוה מים יהא טהור, והכא במי חטאת כיון שהן בכלי מיטמאין ואין חבורן במעין ב) מטהרן. הנה מעלה. **רב שימי** אמר מהא טבל ועלה אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה ג), אמאי בעי הערב שמש והא טהור הוא, אלא מעלה. **רב אשי** אמר מהא, והבשר לרבות עצים ולבונה, עצים ולבונה בני קבולי טומאה נינהו, אלא מעלה עשו, הכא נמי מעלה עשו. **מתני'** אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחטים בשעורים כו'. הני אין אבל אורז ודוחן אם יעשה מהן מצה אינו יוצא בהן ידי מצה מדאורייתא, מנא לן. ופשטינן ליה

ג) פי' רבינו בכאן הוא כפי' הוס' לעיל לד ע"ב ד"ה ומתן ודו"ק. ד) מלשון רבינו נראה דגי' אחרת היה לו בד' הגמ' כאן דהכאלים היא מתרומה עלמה דעשה בה התורה מעלה.

ומי פירות אין מחמיצין. היינו להתחייב כרת כדאמרינן בהדיא אין חייבין על חימולו כרת אבל נאו אית ביה ובסמוך נמי אמרינן[ב] אין לשין ביין ושמן ודבש ואם לא תערב מיד וחכמים נמי דאמרי תאכל היינו משום שיכולין לשומרה מן החמץ כשאר עיסה אבל לכולי עלמא מחמיצין וקשה לדקמן (דף מ.) מסקינן גבי [ג]קימחא דאפיסונא אבל מי פירות שרי דמי פירות אין מחמיצין משמע דשרינן לגמרי וכן פי' ר"ת דאין מחמיצין כל עיקר והא דאמר תערב מיד כשעירב עמהן מים דאז ממהרות יותר להחמיץ ועל הא אמר דאין בהן כרת אבל נאו אית ביה[א] אבל היכא דלית ביה תערובת מים כגון יין וחומץ ושאר מי פירות שרו לגמרי וכן מוכח בסוף כל המנחות בגאות מצה (מנחות דף מז: ושם) דאמר אשר תקריבו לרבות מנחת נסכים לחימוץ דברי רבי יוסי הגלילי ופריך מנחת נסכים מי פירות הן ואין מחמיצין אמר ריש לקיש אומר היה רבי יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשירה והשתא מי סלקא דעתיך דרש לקיש ורבי[ד] יוחנן מיירי הכא בגלא מים כלל ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא דחמץ נוקשה הוי אמאי איטטריך למימר התם מגבלה במים בגלא גיבול מים נמי איטטריך קרא שלא תאפה חמץ דהוי חמץ נוקשה וחמץ נוקשה פסול למנחה כדמשמע התם במנחות (דף נג.) דקאמר התם שיאור דר' יהודה לרבי יהודה דפסול למנחות אלא ודאי היכא דליכא מים אינו מחמיץ כלל וקשה לרשב"א דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק אלו עוברין (לקמן דף מג.) חמץ דגן גמור ע"י תערובת ואמאי והא חומץ האדומי מפרש התם[ה] דרמו ביה שעורים פי' משימין השעורים ביין כדי שיחמיץ היטב והא מי פירות אין מחמיצין ואפילו אם משימין מים עמהן אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה ואומר ר"י שהשעורים שורין במים קודם שמשימין ביין ומי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מדמים אבל ר"ת נהג היתר בדבר והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחר הרגע שעות עוגה שנילושה בביצים והא דקאמרינן[ו] בירושלמי האוכל מצה בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו היינו מצה הראויה לאפות בה ידי חובה וזו מצה עשירה היא:

יוצאין בדמאי. מסופק ר"י אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד כדאמרינן הואיל ומפקיר לנכסיה וחזי ליה מכל מקום עדיין לא מפקיר להו אי נמי יוצאים אף לכתחלה הואיל ושרי לעניים ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות[ב]: **אבסניא.** מפרש בירושלמי נכרים: **שחילל** על גב קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף. תימה אי כסף משמע ליה דווקא נימעוט שוה כסף ואי יליף מישיב דשוה כסף ככסף אפילו קרקע נמי ונראה לר"י דילפינן בכלל ופרט וכלל ויסף חמישיתו כלל כסף פרט והיה לו חזר וכולל מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון וכו' יצאו קרקעות ועבדים ושטרות וכן מוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נא.). דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות ומפרש התם בגמרא ולא הקדשות בכל אלו ובכור יליף התם בכלל ופרט וכלל[ז] וכן נמי יש לפרש הקדשות ומיהו תימה מאי מיבעי ליה בפ' הזהב (ב"מ דף נד.) חומש מהו שיתחלל ע"ג קרקע והא עיקר המיעוט בחומש כתיב ויסף חמישית כסף ערכך (ויקרא מז): האוכל

[ג] ומי פירות אין מחמיצין: יוצא [ב]בדמאי ובמעשר וכו': דמאי [ג]הא לא חזי ליה כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי השתא נמי חזי ליה [ד]דתנן [ה]מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי ואמר רב הונא תנא בית שמאי אומרים אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי ובית הלל אומרים מאכילין: מעשר ראשון שנטלה תרומתו וכו': פשיטא דכיון שנטלה תרומתו חולין הוי לא צריכא שהקדימו בשיבלים ונטלה הימנו תרומת מעשר ולא נטלה הימנו תרומה גדולה וכדרבי אבהו דאמר ר' אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש [ו]דמעשר ראשון שהקדימו בשיבלים פטור מתרומה גדולה שנאמר [ז]והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר מעשר מן המעשר אמרתי לך ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר אמר ליה רב פפא לאביי אלא מעתה אפילו [ח]הקדימו בכרי נמי ליפטר א"ל עליך אמר קרא [2]מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' ומה ראית האי אידגן והאי לא אידגן: מעשר שני והקדש שנפדו וכו': פשיטא הכא במאי עסקינן שנתן את הקרן ולא נתן את החומש וקא משמע לן דאין חומש מעכב: [ח]והכהנים בחלה ובתרומה וכו': פשיטא מהו דתימא מצה שוה לכל אדם בעינן קמ"ל [ט]מצות מצות ריבה: [י]אבל לא בטבל וכו': פשיטא [כ]לא צריכא בטבל טבול מדרבנן שזרעו בעציץ שאינו נקוב: [י]ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו: פשיטא לא צריכא שהקדימו בכרי מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי קא משמע לן כדשני ליה: ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו וכו': פשיטא לעולם דנפדו ומאי לא נפדו שלא נפדו כהלכתן מעשר שני שפדאו על גב אסימון דרחמנא אמר [3]וצרת הכסף [ט][ח]דבר שיש לו צורה והקדש שחיללו על גבי קרקע דרחמנא [כ]אמר [ל][4]ונתן הכסף וקם לו תנו רבנן יכול [מ]יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן כל טבל נמי הא לא נתקן אלא בטבל שלא נתקן כל צורכו שנטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר [מעשר] ראשון ולא מעשר שני ואפילו מעשר עני מנין תלמוד לומר [5]לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ אלא משום בל תאכל טבל ואיסורא דחמץ להיכן אזלא אמר רב ששת הא מני ר' שמעון היא דאמר [נ]אין איסור חל על איסור דתניא ר' שמעון אומר האוכל

[מ] דמאי הא לא חזי ליה. ואומרינן לקמן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ לבדו אתה יוצא בה לשום מצה יצא מי שיש לו איסור אחר. מ"מ הוא לה מצוה הבאה בעבירה: **בשאר נמי חזי ליה.** דאומרא דרבנן בעלמא הוא דרוב עמי הארץ מעשרין הן: **אכסניא.** חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לזון להגין עליהם מאויביהן וישראלים הן והרי הן כעניים הואיל ואין במקומן: **שהקדימו בשיבלים.** את המעשר הקדיש לתרומה גדולה קודם מירוח דמן התורה תרומה קודמת למעשר דלאשת קרי' רחמנא[ט] ומן הנותר הוא נותן מעשר ראשון ללוי ועכשיו העיירם הלוי וקידמו כדי שלא יחסרנו הכהן אחד ממחסיה ונטלה הימנו תרומת מעשר כדינו אבל תרומה גדולה הראשונה לא נטלה הימנו ואשמעינן מתני' דמותר כרבי אבהו: **מכל מתנותיכם.** בלויס כתיב: **אם כל תרומת ה'.** אפילו תרומה גדולה: **ומה ראית.** דאוקמת קרא דחיוב כשהקדימו בכרי וקרא דפטורא כשהקדימו בשיבלים: **האי.** דנתמרא בכרי אידגן וכיון דנקרא דגן נעשה טבל לתרומה כדכתיב[י] ראשית דגנך: **האי לא אידגן.** וכי שקליה לוי עדיין לא הוה טבול לתרומה: **טבול מדרבנן.** ואפ"ה מצוה הבאה בעבירה היא תשיב לה ולא דמי לדמאי וכדאמרן דהתם אשכחן ביה היתירא לכתחילה אלכך הכא בדיעבד נפיק: **ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו.** קא ס"ד בתרומת מעשר קאמר וקא פריך פשיטא: **לא צריכא שהקדימו בכרי.** והאי תרומתו דקתני תרומה גדולה דהוי חזי לאפרושי מינה מעיקרא קאמר: **כדאמר ליה רב פפא לאביי.** לעיל בשמעתין: **אסימון.** מעה בלא צורה. פלאט"ה בלע"ז: **ונתן הכסף וקם לו.** במקדיש שדה כתיב ויסף ממישית כסף ערכך וגו': **כל טבל נמי לא אתקן.** קושיא היא: **או אפילו (אכילה) מעשר עני.** שאין בו שום קדושה דאילו מעשר ראשון אית ביה תרומת מעשר שהיא קדושה ומעשר שני כולו קדוש: **מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ.** אתה יוצא בו ידי מצה הבאה בפסח אם עשאו מצה: האוכל

[נ] אין איסור חל על איסור. [2]מכל מתנותיכם תרימו. [3]וצרת הכסף. [4]ונתן הכסף וקם לו. [5]לא תאכל עליו חמץ.

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ב סמג לאוין עט טוש"ע שם:
קיט ב מיי' פ"ו מהל' ממרים הלכה ז:
קכ ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה יא:
קכא ד מיי' פ"ג מהל' תרומות הל' יג טור י"ד סי' שלא:
קכב ה מיי' פ"ו מהל' מעשר הלכה מ:
קכג ו ז שם הלכה ז:
ח [מיי' פ"ד מהל' מעשר שני הל"ט טו"ש י"ד סי' שלא סעי' קלח]:
ט [מיי' פ"ז מהל' ערכין הל"ח]:
קכד י מיי' פ"ז מהל' איסורי ביאה הל' ח ופי"ד מהל' מאכלות אסורות הלכה יח:

מוסף רש"י

מאכילין את העניים דמאי. לא אסרוהו עליהם מפני שנריכים לחזר על פתח עמי הארץ, וסמכו על שרוב עמי הארץ מעשרין (שבת קכז:) ומוקמא בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל, ונבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם (סוכה לה: וכעי"ז ברכות מז. וערובין יז:). **אכסניא.** חיל של מלך שמטיל על בני העיר לזונם בשוכם ממלאתמו והרי הם כעניים לפי שהם שלא במקומם (ברכות מז. וכעי"ז שבת קכז: וערובין יז: ולא: וסוכה לה:). מעשר ראשון שנטלה תרומתו פשיטא. קס"ד תרומת מעשר שהלוי נותן לכהן, וס"ש תרומה גדולה שיש על ישראל להפרישה והפרישו קודם שנתן המעשר ללוי (שבת שם). שהקדימו בשיבלים. ישראל היה לו להפרישם תרומה גדולה תחלה, דכתיב (שמות כב) מלאתך ודמעך לא תאחר, מלאתך אלו בכורים, מכאן שהמקדיש תרומה לבכורים ליקה, ודמעך זו תרומה, שאם הקדיש מעשר לתרומה ליקה, והני מילי משנתמרח בכרי ליקה אם הקדיש מעשר לתרומה, אבל הקדיש מעשר לתרומה בשבלים אינו ליקה (שבת קכז:) ולוי קדש את הכהן ונטל מעשר בשבלים קודש שנטל כהן תרומה גדולה, ונמצאת תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה אחד ממחשיה שבו לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפרישם תרומה ממעשרו (ברכות שם). **וכדרבי אבהו.** דאמרינן מתני' דהכי הוא כדרבי אבהו דפטור ליה ללוי מתרומה גדולה שבו (ברכות שם). מעשר ראשון שהקדימו בשבלים פטור מתרומה גדולה. שהיה לו לכהן לטול תרומה גדולה תחילה, שהרי קראה רשאשית, והלוי אחריו במה שמשייר, חס שנטל מעשר תחלה ומצאת שלא הורמה תרומה גדולה ממעשרו, וישראל לא יתן לכהן אלא אחד ממחשיה במה שייר, ונמצא כהן מפסיד, פטור הלוי מתרומה גדולה שבמעשר זה (ביצה יג: וכעי"ז ערובין לא: ותמורה ה:). **שנאמר והרמותם ממנו תרומת ה'.** בלויים כתיב גבי תרומת מעשר (שבת שם) ופירש ומה היא תרומה, מעשר מן המעשר (ביצה שם). **אפילו הקדימו, בכרי.** משנתמרח, נפטור לוי מהאי קרא (שם). עליך אמר קרא. שלא תאמר כן (שם). **את כל תרומת ה'.** בפרשת לויים כתיב ואל הלויים תדבר וכתיב בהאי קרא את כל תרומת ה', כל לך תרומה שבו חייבים להפרים (ברכות מז:) שאם הקדיש לוי את הכהן בכרי וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי, נרים לספרים הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמישים לתרומה גדולה ויחזור ויפרים תרומת מעשר (במדבר יח כט). **ומה ראית.** מימא איפכא (ביצה יג:). **האי אידגן.** מעשה שנתמרח בכרי נעשה דגן וכיון דאיקרי דגן חלה עליו רשות כהן תחלה כדכתיב דגנך תתן לו (ברכות מז:) הלכך כי שקלה לוי נעי אהדורי לכהן תרי ממחה שבו בריש והדר אחד מעשרה (שבת קכז: וכעי"ז ערובין שם וביצה שם). **והאי לא אידגן.** בשבלים לא אידגן ולא חלה עליו רשות כהן (ברכות שם). **ולא נתן את החומש.** מעשר שני והקדש אם הבעלים פודין אותו מוקיפין חומש (ברכות שם). **ולא במעשר ראשון וכו' פשיטא.** דסיינו טבל (שם). **שהקדימו בכרי.** לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן תורה קדש לוי את הכהן ונטל מעשר ראשון תחלה, ואחר ממחשיה שבו היה ראוי לתרומה גדולה לכהן, ושלא נטלה תרומתו דקתני לאו תרומת מעשר קאמר אלא תרומה גדולה (שם). **כדאמר ליה רב פפא לאביי.** לעיל אי הכי אפילו הקדימו בכרי (שם).

מסורת הש"ס

[א] [נקמן מ. מנחות מז:], [ב] שבת קח: בכרכות מז. סוכה לה: עירובין לא., [ג] דמאי פ"ג [מ"ט] עירובין יח: [ד] [בכרכות מז. שבת קח: עירובין לא: ביצה יג.], [ה] [נקמן נו.], [ו] [נ"מ מז:], [ז] ונתן הכסף לא כתיב עי' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן, [ח] [עי' תוס' סוכה לה. ד"ה משום], [ט] [בכרים יח], [י] [נקמן נו.], [כ] [מאב' דאמיטוי כפ"ל], [מ] [לפנינו בסוגי' לא נמצא רבי יוחנן רק ר"ל], [נ] [דף מב:], [ס] [וע"ע תוס' מנחות נג: ד"ה אין ממחיצין כו'], [ע] [ועיין תוספות בכורות נא. ד"ה אימא וכו'],

תורה אור השלם

1. וְאֶל הַלֵּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלָתְכֶם וְהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר: במדבר יח כו
2. מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת יְיָ מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ: במדבר יח כט
3. וְנָתַתָּה בַּכֶּסֶף וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ וְהָלַכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ: דברים יד כה
4. וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אֶת הַשָּׂדֶה הַמְּקֻדָּשׁ אֹתוֹ וְיָסַף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עֶרְכְּךָ עָלָיו וְקָם לוֹ: ויקרא כז יט
5. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: דברים טז ג

גליון הש"ס

גמרא ל"צ בטבל טבול מדרבנן. עיין לקמן קיד ע"ב תוד"ה אלכן דמאי:

לעזי רש"י

פלאט"ה [פלדו"ן]. עשת, גולם (תחיכה מתכת, לפני שהוטבעה בה צורת מטבע).

מוסף תוספות

א. [ד]נוקשה מיהא הוי. מי' סי"ן. ב. ואפשר דכל אכילות דענויות שרו רבנן בדמאי. **סס.**

רבינו חננאל

דמאי כב"ה דאמרי מאכילין את העניים דמאי, וכיון דחזנו לעניים יוצא אדם בו בפסח, ודמאי כבר פרשנוהו בכמה מקומות והוא הלוקח פירות מעם הארץ ואינו יודע אם הן מעושרין הן אם לאו, נותן מהם חלק אחד ממאה לכהן, והן תרומת מעשר שהיה חייב הלוי ליתן לכהן מעשר מן המעשר, אבל תרומה גדולה שהיא אחד מחמשים ודאי היו מפרישים ואפילו עמי הארץ. וכן מי שהפריש עמיר אחד מעשרה, ונתנו ללוי קודם שיעשהו גורן וקודם שהוציא ממנו תרומה גדולה לכהן, ונתן הלוי ממנו תרומת מעשר והוא מעשר מן המעשר, ואע"פ שתרומה גדולה לא נתן לכהן, מותר ללוי אותו מעשר, שלא נתחייב הלוי בתרומה גדולה אלא אם קבל הלוי מעשר מן הגורן אחר שהעמיד ישראל כרי, והפריש ממנו מעשר ונתנו ללוי מקודם התרומה חייב בתרומה וחייב בתרומת מעשר (הלוי). ופשוטה היא, והיא מפורשת בסוטה פרק אחרון. **ובמעשר שני והקדש שנפדו** אם נתן הקרן אע"פ שלא נתן עדיין החומש כבר שלו הוא. וכן החלה והתרומה לכהנים הן, ואע"פ שלישראל אסורה, מצות מצות ריבה. **טבל הוא** שלא הורמה ממנו התרומה והמעשר. ואע"פ שהיא תבואה שנזרעה בעציץ שאינו נקוב ואינה תבואת הארץ אלא תבואה זרועה בכלי מדאורייתא פטור מדרבנן חייב להפריש ממנו תרומה ומעשר, לפיכך אינו מותר שאינו ראוי לאכילה. וכ"ש טבל דאורייתא שאינו ראוי לאכילה בהיתר. **ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו,** כגון שהקדים בכרי, ונתן אחד מעשרה בו ללוי כמו שפרשתי לעיל בכרי ונמצא במעשר שלקח הלוי מן הכרי אחד מחמשים לכהן, והיא תרומה גדולה, וחייב עוד אחרי כן לתת לכהן מן הנשאר בידו חלק אחד מעשרה והיא תרומת מעשר, ואפילו אם נתן תרומת מעשר ולא נתן התרומה גדולה אין יוצא בו ידי חובתו בפסח שלא הותר באכילה בהיתר. וכן **במעשר והקדש שנפדו** על אסימון, והן מעות שאין בהן צורה, כלומר לא נטבעו במטבע, אלא הן חלק בלא צורה. כאלו לא נפדו, דפדיה כי האי גונא לא שמה פדיה, משום דאין מתחלל אלא על כסף שיש עליו צורה, שנאמר וצרת הכסף בידך, ודייקינן וצרת דבר שיש עליו צורה למעוטי אסימון שאין עליו צורה. ת"ר יכול יוצא **אדם בטבל** שלא נתקן כהלכתו, כגון שהפריש כל מה שחייב להפריש חוץ מדבר אחד, ואפילו מעשר עני שמרוצה בשנה השלישית. ת"ל לא תאכל עליו חמץ, מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל. פירוש כל תבואה שלא נתקנה כהלכתה נקראת טבל. ואקשינן עליה ואיסורא דחמץ היכא אזל, ודחי' הא מתניתא ר' שמעון היא דסבר אין איסור חמץ חל על איסור טבל, דתניא האוכל נבלה ביום הכיפורים פטור, ולא אתי איסור יום הכיפורים וחייל אאיסור נבלה.

האוכל נבלה ביום הכפורים. פש"ה אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חייבא עלה איסור יום"כ דהרי הוה עלה איסור יום הכפורים דאיסור אכר מן החי וקשה לר"י דהא כי פקע איסור אכר מן החי יחול עלה איסור יום הכפורים ונבילה בגת אחת דמודה רבי שמעון באיסור בגת אחת ומיהו י"ל אפילו נתנבלה ביום הכפורים לא חייבא עלה איסור יום הכפורים דאיסור שחוט זבוח הוה ביה גמי מעיקרא [א] ואכתי לא פקע מינה [ב] (ב):

עוני קרינן ביה. והא דגבי לובן (סוכה דף נב.) כ"ע מודו דכפת כתיב ולא אמר כפות קרינן וילטרך שני לובנים ליטול אור"י משום דהתם סמכינן אקרא פרי עץ הדר דלא משמע אלא חד לכך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת [ג] (ע):

במקום זריזים איתא. וא"ת והא הכא במנחת מאפה תנור [ד] מיירי שהיתה נילושה בפושרים ואותה [ה] מגלן שנבללת בעזרה ושאר מנחה שנבללת בעזרה לפי שהבלילה היתה בכלי שרת [ו] וי"ל דגם מאפה תנור היו לשין בעזרה סמוך לתנור של קודש שלא תחמיץ ורבינו אפריים בר אפריים הגדול מפרש דע"כ היו לשין אותה בעזרה לפי שהיו מודלין אותה בעשרון של קודש כדתנן בפרק שתי מדות (מנחות פז.) עשרון מה היה משמש בו מודד לכל המנחות [ז] (פ): **מה** מרור שאין ביכורים. וליכא למימר מרור היינו זית שהוא מר כדדרשינן [ח] (סנהדרין דף קח.): והנה עלה זית טרף בפיה אמרה יונה יהא מזונותי מרוריס כזית וכו' דלקמן (דף לט.) אמר מרור דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור כן ועוד זית האילן מר ולא הפרי [ט] כדמשמע עלה זית ואמרינן גמי (מכילתא פ' בשלח) ויורהו ה' עץ זהו זית שאין מר באילנות כזית [י] (ע):

[ח] האוכל נבלה ביום הכפורים פטור רבינא אמר אפילו תימא רבנן מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ בלבד יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ בלבד אלא אף משום בל תאכל טבל [ט] מידי בלבד כתיב אלא מחוורתא כדרב ששת ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים ת"ל [י] לחם עוני [יא] [יב] מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי [יג] ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא [יד] אומר [טו] מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני [יז] פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא דר' עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב ור' יוסי הגלילי מי קרינן עני עוני קרינן [יח] ור' עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל [יט] דאמר שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה וסבר ר"ע עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכמים אומרים [כ] יאכל ואמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואף על פי שאין לשין מקטפין בו אתאן לתנא קמא וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו [כא] אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין לא קשיא הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני כדאמר להו ר' יהושע [כב] לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא [כג] והתניא [כד] אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא [כה] כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורה: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: מאי שנא ממנחות [כו] דתנן [כז] כל המנחות נילושות בפושרין [כח] (ומשתמרין) שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתא נמי לתית אלמה [כט] אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל [ל] חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישה בזריזין איתא לתיתה ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב [לא] ויצק עליה שמן וגו' והביאה [לב] אל הכהן [לג] מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שבשירה בכל אדם לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר מר בלילה כשירה בזר [לד] חוץ לחומת עזרה פסולה לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין ומאי שנא ממנחת העומר דתניא [לה] מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה ציבור שאני תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים [לו] תלמוד לומר [לז] בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים אוציא

[יא] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טז ג

[יב] ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: ויקרא ב א

[יג] כל מחצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: שמות יב כ

[יד] גמ' לחם עוני מי שנאכל: [טו] שם קרינן ביה זו' עקיבא: [טז] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[יז] מדי בלבד כתיב. עיין בהר"ש פ"ג מ"ג דטהרות וע"ש:

[יח] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[יט] גמ' לחם עוני מי שנאכל: [כ] שם קרינן ביה זו' עקיבא: [כא] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כב] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כג] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כד] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כה] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כו] שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

[כז] כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו: הכי קרסינן **להנים זריזין** סס: **לחיפה.** לשורן במים מעט ולכותשן במכתשת להסיר מורסנן כדי שתהא סולתן נקיה: **לחיפה ליחא בזריזין.** כשמניחה הזר כבר היא סולת: **ליפה.** כגון מנחת מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור שאופין אותה תחילה עשר חלות ואחר כך פותתין אותן עד שמחזירן לסלתן דכתיב (ויקרא ב) פתות אותה פתים ואחר כך נותן שמן ובולה ויולק וקומץ וכשאפאה תחילה מילושה בפושרין: **לימד על יציקה ובלילה כו'.** והני במנחת מאפה תנור לאחר לישה ואפייה ופתיתה ניהו: **במקום זריזיה ליחא.** בעזרה שהמחבת והמרחשת כלי שרת הן וכן תנור של מקדש וכיון דבעזרה ליתא חזו לה כהנים ומלמדין אותו להיזהר בה: **ומאי שנא.** שאר מנחות דקאמר שמואל אין לותתין אותם ממנחת העומר דתנן בה לותתין אותה וצוברין אותה שיזובו מימיה: **ליבור שאני.** מנחת העומר קרבן ציבור היא וכל עסקין שלה נעשין על פי בית דין קצירתה והיבהוב שלה ולתיתה הכל בבית דין וזריזין הוא. ואיכא דאמרי לבור שאני דהואי אותה מימיה זבין ואין ממתיקין ולאו מילתא היא חדא דבתוספתא [יא] קתני לה ולא קתני וצוברין אלא וצוברין ועוד אי איכא תקנתא בצבור (שלו) חיטים של מנחות נמי ליתתינהו ויצברינהו: **בבכורים.** כגון כהן שהביאו לו חיטין בכורים בירושלים: **בכורים.** אין נאכלין אלא בירושלים שנאמר [דברים יב] לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ואמר מר (מכות יז.) ותרומת ידך [דברים שם] אלו בכורים: **מלה ומרור.** הקישן הכתוב על מצות ומרורים [במדבר ט] : **מרור אינו בכורים.** דתנן (בכורים פ"א מ"ג) אין מביאין בכורים אלא מז' מינין דכתיב מארצך [דברים טו] משבח ארצך במנחות בפ' כל קרבנות (פד.) ולקמן במקום שנהגו (נג.) : הדר

[יב] מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא דר' עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב ור' יוסי הגלילי מי קרינן עני עוני קרינן ור' עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל דאמר שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה וסבר ר"ע עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכמים אומרים יאכל ואמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואף על פי שאין לשין מקטפין בו אתאן לתנא קמא וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין לא קשיא הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני כדאמר להו ר' יהושע לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא והתניא אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורה: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: מאי שנא ממנחות דתנן כל המנחות נילושות בפושרין (ומשתמרין) שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתא נמי לתית אלמה אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישה בזריזין איתא לתיתה ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב ויצק עליה שמן וגו' והביאה אל הכהן מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שבשירה בכל אדם לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר מר בלילה כשירה בזר חוץ לחומת עזרה פסולה לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין ומאי שנא ממנחת העומר דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה ציבור שאני תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים תלמוד לומר בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים

[יא] תלמוד לומר בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים אוציא

[יב] מה שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה דברי ר' יוסי הגלילי ר' עקיבא אומר מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ודבש מאי טעמא דר' עקיבא מי כתיב לחם עוני עני כתיב ור' יוסי הגלילי מי קרינן עני עוני קרינן ור' עקיבא האי דקרינן ביה עוני כדשמואל דאמר שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה וסבר ר"ע עיסה שנילושה ביין ושמן ודבש לא והתניא אין לשין עיסה בפסח ביין ושמן ודבש ואם לש רבן גמליאל אומר תשרף מיד וחכמים אומרים יאכל ואמר רבי עקיבא שבתי היתה אצל רבי אליעזר ורבי יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר ואף על פי שאין לשין מקטפין בו אתאן לתנא קמא וחכמים אומרים את שלשין בו מקטפין בו ואת שאין לשין בו אין מקטפין בו ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין לא קשיא הא ביום טוב ראשון הא ביום טוב שני כדאמר להו ר' יהושע לבניה יומא קמא לא תלושו לי בחלבא מכאן ואילך לושו לי בחלבא והתניא אין לשין את העיסה בחלב ואם לש כל הפת אסורה מפני הרגל עבירה אלא הכי קאמר יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לושו לי בדובשא ואיבעית אימא לעולם בחלבא כדאמר רבינא כעין תורא שרי הכא נמי כעין תורה: ושוין שאין לשין את העיסה בפושרין: מאי שנא ממנחות דתנן כל המנחות נילושות בפושרין (ומשתמרין) שלא יחמצו אם אמרו בזריזין יאמרו בשאין זריזין אי הכי מילתא נמי לתית אלמה אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותה לישה בזריזין איתא לתיתה ליתא בזריזין ולישה מי איתא בזריזין והכתיב ויצק עליה שמן וגו' והביאה אל הכהן מקמיצה ואילך מצות כהונה לימד על יציקה ובלילה שבשירה בכל אדם לישה נהי דבזריזין ליתא במקום זריזין איתא דאמר מר בלילה כשירה בזר חוץ לחומת עזרה פסולה לאפוקי לתיתה דאינה בזריזין ולא במקום זריזין ומאי שנא ממנחת העומר דתניא מנחת העומר לותתין אותה וצוברין אותה ציבור שאני תנו רבנן יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים תלמוד לומר בכל מושבותיכם תאכלו מצות מצה הנאכלת בכל מושבותיכם יצאו בכורים שאין נאכלין בכל מושבותיכם אלא בירושלים דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר מצה ומרור מה מרור שאינו בכורים אף מצה שאינה בכורים אי מה מרור שאין במינו בכורים אף מצה שאין במינה בכורים אוציא

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טז ג

2. ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי סלת יהיה קרבנו ויצק עליה שמן ונתן עליה לבנה: ויקרא ב א

3. כל מחצת לא תאכלו בכל מושבתיכם תאכלו מצות: שמות יב כ

הגהות הב"ח

(א) גמ' לחם עוני מי שנאכל: (ב) שם קרינן ביה זו' עקיבא: (ג) שם ר' יהושע בן לוי לבניה:

גליון הש"ס

גמ' מידי בלבד כתיב. עיין בהר"ש פ"ג מ"ג דטהרות וע"ש:

מוסף רש"י

האוכל נבלה ביום הכפורים פטור. מכלל, דלא אמי איסור יום כפורים ומיתל אאיסור נבלה דקדיס, אם נתנבלה מערב יום כפורים הרי קדם איסור נבלה, ואם נתנבלה ביום כפורים אפילו הכי אסורה היתה עליו מבערב משום אכר מן החי (קדושין עז: וכרי"ז שבועות כד. וכרי"ות כג.) דלא אמרינן מינו דאמי יום הכפורים ואיתוסף איסורא לגבי שאר מילי, אתוסף אמי לגבי נבלה, ור"ש לטעמיה דאמר במסכת כריתות (כג.) דאפילו איסור חמור לא אתי ואיל על איסור קל (נזיר ד.). **ואם לש כל הפת אסורה.** ואפילו לאכלה במלח (ב"מ צא.). **מפני הרגל עבירה.** שלא יאכל בשר עמה (שם וכנ"ל זבחים צה:).

מוסף תוספות

א. דכתיב וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא. **מוס' שבועות כד.** ב. אף לאחר שנתנבלה איכא עשה דשאינה זבוחה. **מוס' חולין לז.** ג. ולא מקרא. מר' הר"ן. ד. שנתקצץ אחר אפיה וטיגון. **מוס' הרא"ש.** ה. לישה שקודם אפייה וטיגון. **סס.** ו. ונקמצת סלת. **סס.** ז. וכיון דהא עשרון הוא כלי שרת אם היה מוציאה לחוץ היתה נפסלת ביוצא הלכך בעינא שתהא הלישה בעזרה. **סס.** ח. [ז]הפרי עצמו מתוק הוא. **מוס' שאלתן.**

קכה א מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה ח:
קכו ב ג מיי' שם הל' ה [וסה"כ] סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תסב סעיף א:
קכו ד מיי' שם פ"ה הלכה כ שו"ע שם סעיף ד בהג"ה:
ה [מיי' פ"ט מהל' מאכלות אסורות הל' כב טוש"ע י"ד סי' לז סעי' ג]:
קכח ו מיי' פי"ב מהל' מעשה קרבנות הלכה כא:
קכט ז מיי' שם הל' כ: קל ח מיי' שם הל' כג ופי"א מהל' פסולי המוקדשין הלכה ז:
קלא ט מיי' פי"א מהל' פסולי המוקדשין הל' ו:
קלב י מיי' פי"ב מהל' מעשה קרבנות הלכה כ:
קלג כ מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה ח:

רבינו חננאל

ת"ר יכול יוצא אדם ידי מצה בפסח במעשר שני בירושלים ת"ל לחם עוני, כי בענין לחם הנאכל באוני, יצא זה שאינו נאכל באוני אלא בשמחה דברי ר' יוסי הגלילי, כדתנן בסוף מעשר שני במנחה ביום טוב היו מתודדים, כיצד היה רודי בערתי הקדש מן הבית זה מעשר שני וכו', עד לא אכלתי באוני ממנו. הא אם אכלו באנינה לא היה יכול להתודות. ר' עקיבא אומר מצות מצות ריבה אם כן מה ת"ל לחם עוני פרט למצה עשירה. ואסיקנא לר' עקיבא כתיב עני למעוטי מצה עשירה, וקרינן עוני כשמואל דאמר לחם שעונין אחריו דברים. ואקשינן אינו דר' עקיבא אוסר לאכול בפסח מצה עשירה, והתניא אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש ואם לש ר"ג אומר תשרף מיד. פירוש אפילו אפאה מיד תשרוף. וחכמים אומרים תאכל מיד. פירוש אם אפאה, אמר ר' עקיבא שבתי היתה אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש ולא אמרו לי דבר. ושניגן הא דאסר ר"ע מצה עשירה ביום טוב ראשון בלבד, בזמן שענין עליו דברים, והן ההגדה שאמר בה מצה זו שאנו אוכלין על שום מה, על שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ אותו זמן באנו. אסור אותו זמן לאכול מצה עשירה דבענין עוני. וזה שאמר לשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש, בשאר הימים. ויש לומר כי דבר מועט לש להם כגון בני ר' יהושע שלשו לו בחלב כעין תורא, שהוא דבר מועט. ובימים הראשון אסור ובשאר הימים מותר. ונתבדר למביני מדע דסוגיא דברייתא הכי הוא, אין לשין את העיסה ביין ושמן ודבש, ואע"פ שאין לשין בהן מקטפין בהן, וחכמים אומרים אין לשין ואף לא מקטפין, ואם לש או קטף, ר"ג אומר תשרף מיד ואפילו אפאה. וחכמים אומרים תאכל מיד אם אפאה. ודברי הכל זו הברייתא בשאר ימות הפסח היא שנויה זולתי יו"ט ראשון. ומראין הדברים שהת"ק שאמר אע"פ שאין לשין בו מקטפין בו, כך פירוש דבריו, אע"פ שאין לשין במים ושמן, (ו)אם לשן במים ושמן, מקטפין בשמן. מכלל שהלישה שאסר שמן על ידי מים הוא שאסר. ומה שאסר בלישה שמן על ידי מים התיר בקיטוף, וחכמים אסרו זה וזה הלישה והקיטוף ע"י מים הכל אסור. וקיי"ל כחכמים שאפילו אם לש במים לבדו אסור לו לקטף בשמן כלל, וכל שכן שאין לשין במים ושמן כלל. [והלכתא יום ראשון אסור לוש ולקטף במי פירות כל עיקר בין בפני עצמן בין בשתן מעורבין במים. בענין לחם עוני למצוה. מכאן ואילך בפני עצמן מותרין, ע"י עירוב אסורין בין

ללוש בין לקטף. ואם לש או קטף ויאכל מיד כחכמים]. ושוין שאין לשין **את העיסה בפושרין.** ואמרינן אמאי לא, והא כל המנחות מצה הן, ותנן כל המנחות נילושות בפושרין ומשמרן שלא יחמיצו. ודחינן אם התירו לכהנים שהן זריזין מתעסקין בעיסה ומשמרין העיסה שלא תחמיץ ומשום זריזותן התירו להן, יתירו לכל אדם. ואמרינן ואם הכהנים זריזין הן כמו שאמרת, יתירו להם גם לתיתה כי זריזין הן ושמרו החיטין בלתיתה ולא יבואו לידי חימוץ, ולמה אסרו הלתיתה במנחות. ודחינן לתיתה פעמים שתהיה שלא על ידי כהן דהא מקמיצה ואילך מצות כהונה ולישה קמי הכי הוא דהויא. ואסיקנא לישה אפילו בזמן שאינן כהנים אינה אלא בעזרה (במקום שהכהנים רואים אותה, אבל חוץ לחומת העזרה פסולה. לתיתה אינה לא בכהנים ולא בעזרה לפיכך לא התירוה) [דכל מנחה שנילושה חוץ לחומת עזרה פסולה, אבל הלתיתה אינה לא בכהנים ולא בעזרה במקום שהכהנים רואים אותה חיישינן שמא לא ישמורוה כראוי ולפיכך לא התירוהן]. **ת"ר יכול יוצא אדם ידי חובתו בבכורים כו'.** בא ר"ש לפעט הבכורים ממצה וממרור, ואמר בענין מצה כמרור. מה מרור אין מביאין ממנו בכורים כי ירק הוא ולא פירי. כך מצה אין מביאים מן הבכורים. ואקשינן אי הכי דמי שהוכשר למרור הוא שהוכשר למצה, אימא או מה מרור אין במינו בכורים כי ירק הוא ואין בכל מיני ירק בכורים שנאמר מראשית כל פרי האדמה ואף מצה בענין דבר שאין במינו בכורים,

אוציא חטין ושעורין שיש במינן ביכורים. (ה) ס"ל[א] אם כן נוטלת כל חמשת המינין שיש במינן ביכורים לאנו לחם בעינן דממעטינן לעיל אורז ודוחן:

אי מצות מצות ריבה אפי' ביכורים נמי. תימה לר"י דנימא להני ריבוי לרבות יש במינו ביכורים ואהני מיעוט למעט ביכורי' ויש לומר דסברא הוא אי מרבינן הא מרבינן נמי הא:

דאמר ר' אליעזר. נראה לר"י דהא דאליעזר למימר כר' אליעזר היינו אי מחילה לקלוט דאוריתא אבל אי מחילה לקלוט דרבנן לא צריך דר' אליעזר דהא נאכל בכל מושבות שיכול להוציאו חוץ לירושלים ולפדותו ומיהו רבי אליעזר מני סבר מחילה לקלוט דרבנן ואיצטריך קרא לגמרא שיכול לפדותו אפי' בירושלים ואם תאמר[ב] והא מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל בנוד ובגבעון כדתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) בנוד ובגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל ערי ישראל ולקמן (מ) תשביון הא נאכלין בכל מושבות גבי חלות תודה ורקיקי זיר דקאמר ריש לקיש חלות תודה ורקיקי זיר נאכלין בנוד ובגבעון ולכך מפיק להו מקרא אחרינא מושמרתם ולא מני מפיק להו מבכל מושבותיכם ובכיורים נמי נאכלין בנוד ובגבעון ובכל ערי ישראל דמאי שנא והיכי ממעטינן להו מבכל מושבותיכם ויש לומר דהכא לא ממעטינן להו מבכל מושבותיכם אלא לזמן בית עולמים[ג] ולא לזמן נוד וגבעון ולקמן גבי חלות תודה ורקיקי זיר איצטריך למידרש מושמרתם לזמן נוד וגבעון ולא לזמן בית עולמים[ד]:

מאן שמעת ליה דאמר מעשר שני **נפיק ביה ר' עקיבא.** אע"ג דכמה תנאי דרשי מסורת ולא מקרא ולדידהו נפיק במעשר שני דלא דרשינן אוי[ד] מ"מ אע"ג דס"ל דמסורת עיקר מ"מ דלא דרשי המקרא לשוס דרשה[ה]:

ורבי יוסי הגלילי תיפוק לי' שאינן **נאכלין לאונן.** ואם תאמר לר' יוסי הגלילי מעשר שני תיפוק ליה מבכל מושבותיכם כמו ביכורים וי"ל דאי לאו עוני ה"מ דמושבותיכם אתא דוקא לביכורים אבל מעשר שני שיכול להיות לו היתר בכל מושבות אם נטמא כר"מ ה"מ מצות מצות ריבה:

מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים. תימה לר"י דבפרק בתרא דמכות (דף יז.) קתני ותרומת ידך אלו הביכורים אמר ר' שמעון וכי מה בא זה ללמדך אם נאכלין חוץ לחומה פירוש דכתיב בריש דקרא לא תוכל לאכול בשעריך קל וחומר ממעשר הקל וכו' והשתא נימא דאיצטריך קרא[ו] דאי לאו קרא הוה אמינא דלא נילף ממעשר הקל דתרומה קרינהו רחמנא דכאמרינן הכא ונראה לרש"א דלענין חוץ לחומה איכא למילף ממעשר טפי לפי שעניהן ענין אחד הן שעניהן טעונין קריאה והבאת מקום:

פרט לחלוט. משמע דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני[ז] והא דאמרינן בסמוך מאי חלות המסרת חלוט של בעלי בתים משמע דלא הוי לחם מדפטר מן החלה לקמן מיירי בגלילתו רכה כמו שאפרש לפנים[ח] אי נמי הכא בדהדר אפייה בתנור אף קשה דאמרי' בהחולץ (יבמות מ.) אע"ג דחלוטה מעיקרא כיון דהדר ואפייה בתנור או באילפס לחם קרי' ביה ואדם יוצא ידי חובתו בפסח ואומר רבינו תם דהתם נמי מיירי בגלילתו רכה דקודם אפייה לאו לחם הוא כלל ואחר אפייתו הוא דחשיב לחם וחשיב נמי לחם עוני כיון שגלילתו רכה וכמה

הדר ביה ר' עקיבא. מהך הקישא דמלה ומרור ויליף ביכורים מבכל מושבותיכם: **אף מעשר שני.** בירושלים הוא אינו נאכל בכל מושבות מעתה משהביאו לירושלים שוב אינו יכול לאכול בחוץ כדאמרינן במסכת מכות (דף כ.) מחילה לקלוט מדרבנן דמשקלטוהו מחילות שוב אינו נפדה:

לר' אליעזר. דלא נטמא פודין אותו ואוכלין אותו בכל מקום הלכך כי לא ניטמא נמי ולא נפדה נפיק ביה: **שאמר.** כשלא תוכל לאוכלו כגון זה שניטמא ונתת בכסף: **מאן שמעת ליה דאמר ר' עקיבא.** לעיל בברייתא קמייתא וקממעט להו לביכורים מבכל מושבותיכם ולא מהיקש מלה ומרור: **ור' יוסי.** למה ליה למילף ביכורים מבכל מושבותיכם תיפוק ליה מלחם עוני מהיכא דנפקא ליה מעשר שני. בשלמא ר' עקיבא לא פירש אוי: **ואמר מר.** במסכת מכות (דף יז.): **אלו ביכורים.** דכתיב בהו יד ולקח הכהן הטנא מידך (דברים כו): **תרומה מותרת לאונן.** ביבמות בהערלו[ט] נפקא לן מוכל זרע[י] יתירתא זרוע אמרתי לך ולא אמינא: ה"ג **שמתה לביב בהו ושמתה בכל הטוב: ומן שמתה.** בזמן קצירה ולקיטה שאדם לוקט תבואתו ולבו שמח שהריכו הכתוב קרייה דאמרי אוכל אביו[יא]: **מעלרת.** דתנן במנחות (דף סח:) אין מביאין ביכורים קודם לעלרת ששתי הלחם של עלרת מתירין הבאת ביכורין דביכורים איקרו לכתיב [במדבר כח] וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה וגו': **ועד חג.** שבתוך הזמן הזה זמן לקיטה ושמח במעשיו: **מהחג ועד חנוכה.** אינו זמן שמחה ואינו קורא ומחנוכה ואילך אינו זמן הבאה דתניא בספרי[יב] אשר תביא מארצך[יג] כל זמן שמצויין על פני הארץ שלא כלו לחיה מן השדה: **חנוכה.** איסקלדי"ר. ותשובות הוא: **אשישה.** גלוסקה גדולה: **הדרלאה.** שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר: **של שלמה.** שהיה מעוגג. כלומר שלא נקייה: **גרגה דחמרא.** איפה של יין וכמה

אוציא חיטין ושעורין שיש במינן ביכורים ת"ל מצות מצות ריבה אי מצות מצות ריבה אפילו ביכורים נמי הדר ביה רע"ק דתניא יכול יצא אדם ידי חובתו בביכורים ת"ל[1] בכל מושבותיכם תאכלו מצות הנאכלת בכל מושבות יצאו ביכורים שאינן נאכלין בכל מושבות אלא בירושלים יכול שאני מוציא אף מעשר שני תלמוד לומר מצות מצות ריבה ומה ראית לרבות מעשר שני ולהוציא ביכורים מרבה אני מעשר שני שיש לו היתר בכל מושבות כדר' [ו](אליעזר) ומוציא אני ביכורים שאין להן היתר בכל מושבות [ז]דא"ר [ח](אליעזר) [א]מנין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפי' בירושלים ת"ל[2] כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר[3] וישא משאת מאת פניו מאן שמעת ליה דאמר במעשר שני נפיק ביה רבי עקיבא וקממעיט להו לביכורים מבכל מושבותיכם שמע מינה הדר ביה ור' יוסי הגלילי תיפוק לי' מלחם עוני מי שנאכל באוני יצא זה שאין נאכל אלא בשמחה סבר ליה כרבי שמעון [ב]דתניא [2]ביכורים אסורין לאונן ור' שמעון מתיר מאי טעמא דרבנן דכתיב [4]לא תוכל לאכול בשעריך ואמר מר [ז]תרומת ידך אלו ביכורים דאיתקש ביכורים למעשר מה [3]מעשר אסור לאונן אף ביכורים אסור לאונן ורבי שמעון תרומה קרינהו רחמנא כתרומה מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים מותר לאונן ורבי שמעון נהי דהיקיש לית ליה שמחה מיהא מיכתב כתיבא בהו דכתי' [5]ושמחת בכל הטוב ההוא לזמן שמחה הוא דאתא [ט]דתנן [ד]מעצרת ועד החג מביא וקורא מהחג ועד חנוכה מביא ואינו קורא תנו רבנן לחם עוני [ה]פרט לחלוט ולאשישה יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה ת"ל מצות מצות [י]ריבה ואפילו כמצות של שלמה א"כ מה ת"ל לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה ומאי משמע דהאי אשישה לישנא דחשיבותא דכתיב [6]ויחלק לכל העם לכל המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וגו' ואמר רב חנן בר אבא אשפר אחד מששה בפר אשישה אחד מששה באיפה ופליגא דשמואל דאמר שמואל אשישה גרבא דחמרא דכתיב [7]ואהבי אשישי ענבים ת"ר [כ]אין אופין פת עבה (ביום טוב) בפסח דברי בית שמאי ובית

מסורת הש"ס

(ה) [ס"ל אלעזר], ב) ב"מ נב. מכות יט: סנהדרין קיב:, ג) [בכורים פ"ג מ"ב] ינמר' עג., ד) [ינמות סס: מכות יח. חולין קכ: מעילה טו:], ה) [בכורים פ"ל מ"ו], ו) ביצה כב: וסס ליתא תיבת ביו"ט, ז) [דף ע.], ח) [ויקרא כב], ט) [דברים כו], י) [ריש כי תבא], כ) [דברים כו], ל) [מהרש"ל גורס ולא"ת אם כן כו' ואנו לחם בעינן כו' ועי' רש"ל], מ) [דף לח:], נ) [ועי' תוס' זבחים קיט. ד"ה בתו],

תורה אור השלם

1. כָּל מַחֲמֶצֶת לֹא תֹאכֵלוּ בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם תֹּאכְלוּ מַצּוֹת:

שמות יב כ

2. וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשׂוּם שְׁמוֹ שָׁם כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יד כד

3. וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פְּנֵי אֲדֹנָיו וְתֹרֶב מַשְׂאֵת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת בֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂכְּרוּ עִמּוֹ: בראשית מג לד

4. לֹא תוּכַל לָאֲכֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ וְכָל נְדָרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדֹּר וְנִדְבֹתֶיךָ וּתְרוּמַת יָדֶךָ:

דברים יב יז

5. וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל הַטּוּב אֲשֶׁר נָתַן לְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ:

דברים כו יא

6. וַיְחַלֵּק לְכָל הָעָם לְכָל הָמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לָחֶם אַחַת וְאַשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

שמואל ב ו יט

7. וַיֹּאמֶר יְיָ אֵלַי עוֹד לֵךְ אֱהֵב אִשָּׁה אֲהֻבַת רֵעַ וּמְנָאֲפֶת כְּאַהֲבַת יְיָ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהֵם פְּנִים אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְאֹהֲבֵי אֲשִׁישֵׁי עֲנָבִים:

הושע ג א

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה אוציא וכו' בכורים ואין לומר אע"כ וכו' דאגן לחם בעינן:

מוסף רש"י

שפודיין אותו אפילו בירושלים. לאמר שנכנס, ופע"ג דדרשינן מי ירחק ממך המקום ולרת הכסף בידך, בתחוק מקום אתה פודה ולר ולא נקרוב מקום (סנהדרין קיב:) שאין מעשר טיהור נפדה שם, דכתיב כי ירחק ממך וגו' ונתת בכסף ולא כשהיה בירושלים (ב"מ נג:). **ואין שאת אלא אכילה.** וכמי קאמר קרא כי ירחק ממך, שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים, או אפילו הוא בירושלים אלא שלא אתה יכול לאוכלו שנטמא, ונתת בכסף (מכות יט: ובעי"ז סנהדרין שם). **תרומת ידך אלו ביכורים.** דבעי הבאת מקום כדכתיב (דברים כו) ושמחת בטנא והלכת, ואתם אשמעינן עשה וכלל אשמעינן שהרת אלו לאוכלן בגבולין, דאילו תרומה ממש קדשי הגבול היא ולא בעינן חומה (יבמות עג:). **מעצרת ועד החג מביא וקורא.** אין קוראין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד חגג, שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו (דברים כו יא). **אין אופין פת עבה בפסח.** קא סלקא דעתך שאינו יכול לשמרה מהחמץ (ביצה כב:).

עין משפט נר מצוה

קלד א מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל"ג:
קלה ב מיי' פ"ג מהל' בכורים הלכה ו:
קלו ג מיי' פ"ג מהל' מעשר שני הל' ה:
קלז ד מיי' פ"ד מהל' בכורים הלכה יג:
קלח ה מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' ג טוש"ע או"ח סי' תנד סעיף ג:
קלט ו מיי' פ"ו מהל' מלכים הל' ה טוש"ע או"ח סי' תנד סעיף ח:

לעזי רש"י

אישקלדי"ר[אישקלדי"ר]. לחלוט (במים רותחים ונעשה קל כמו סופגניה).

מוסף תוספות

א. ל"ל. תימה א"כ הוציא כל ה' מינים וכו'. תוס' שאנן. ועי' בחי' הר"ן. ב. דאפי' מעשר שני טהור יש לו היתר מושבות, שם. ג. שאין להם היתר מושבות שם, דמה שנאכלים בנוד וגבעון אין זה קורי היתר מושבות בזמן בית עולמים. תוס' הרא"ש. ד. [ו]מגלן דאתיא כר"ע. תוס' שאנן. ה. [ו]הוי דריש עוני אגיגות. שם. הלכך לא אשכחן תנא דאית ליה דנפיק במעשר שני אלא ר"ע דדריש מצות מצות ריבה. תוס' הרא"ש. ו. ללמד לאכלו חוץ לחומה. תוס' שאנן. ועי"ש. ז. משום דהויא מצה עשירה. שם. ח. אבל הכא מיירי כשבלילתו עבה והוי תחילתו עיסה ולחם קרינן ביה אבל לא הוי לחם עוני. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

אוציא חטים ושעורים שיש במינן בכורים, ויהיו החיטין והשעורין פסולין למצה. ופרקינן ת"ל מצות מצות ריבה, אי מצות מצות ריבה אפי' בכורים יצא אדם ידי חובתו בפסח לשום מצה. (נ"א: אוציא חיטים ושעורים שיש במינן בכורים דתנן אין מביאים בכורים חוץ משבעת המינים, ופרשינן בגמ' דהני שבעת המינים הן חטה ושעורה גפן ותאנה ורמון זית ותמרים ת"ל מצות מצות ריבה אפילו בכורים יוצא אדם בהן). והדר ביה ר' עקיבא והודה לר' יוסי הגלילי דקא ממעיט לבכורים מבכל מושבותיכם, דתניא יכול יהא אדם יוצא בבכורים, ת"ל בכל מושבותיכם תאכלו מצות, מצה הנאכלת בכל מושבות יצאו בכורים שאינן נאכלים בכל מושבות וכו', ולא אשכחן תנא דתני יוצא אדם ידי חובתו במעשר שני בירושלים אלא ר' עקיבא, אוקימנא לר' עקיבא, וקא ממעיט בכורים ממושבותיכם, ש"מ הדר ביה מההיא, דהתני במעשר שני מצות מצות ריבה. הילכך חיטין ושעורין אע"פ שיש במינן בכורים כשירים למצה. מאי טעמא דרבנן דפליגי על ר' שמעון דאמרי בכורים אסורים לאונן. ואמרינן דכתיב לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך וגו', ואמר מר ותרומת ידך אלו הבכורים הקישן הכתוב למעשר, ובמעשר כתיב לא אכלתי באוני ממנו. מה מעשר אסור לאונן אף בכורים אסורין לאונן. ור' שמעון לא מקיש אמר לך התורה קרנהו תרומה, מה תרומה מותרת לאונן, דתניא בהדיא בגמרא יבמות פ' הערל אונן אסור במעשר ומותר בתרומה ובפרה, טבול יום אסור בתרומה ומותר בפרה ובמעשר כו', אף בכורים מותרין לאונן. ושמחת דכתיב בבכורים ושמחת בכל הטוב וגו', לאו למעוטי אונן הוא דאתא, אלא ללמדך שאין מביאין בכורים וקורין אלא עד זמן שמחה והן ימי החג. ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ואשישה, יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה בלבד, כלומר פת סובין שאוכל העני, ת"ל מצות מצות ריבה אפילו כמצת שלמה בשעתו שהיתה סלת יוצא בה, לא מיעטה התורה אלא מצה עשירה כגון חלוט ואשישה, והני מילי בלילה הראשון דגרסינן בירושלמי אמר ר' יהושע בן לוי אותו כזית שאדם יוצא בו ידי חובתו בפסח צריך שלא יהא בו משקין. ר' ירמיה אומר למצוה, ר' יהודה בן פזי אומר לעיכוב. (הביתבן) היתניב ר"ן בון והתנן חלות תודה ורקיקי זיר אם עשאן למכור בשוק יוצאין בהן, והא אית בהו משקין, אמר ר' יוסי תמן רביעית היא ומתחלקת לכמה מינין. יוצאין בפסח במצה עבה עד טפח כלחם הפנים, ובמצה נא עד כדי שתיפרס ואל תעשה גידין גידין. ת"ר אין אופין פת עבה בפסח וב"ה מתירין.

וכמה פת עבה טפח. ואפי' הכי שרו בית הלל אכל טפי מטפח לא: **שכן מצינו בלחם הפנים.** שהוא אסור לבא חמץ כדאמרינן במנחות (כו.) כל המנחה אשר תקריבו וגו' [ויקרא ב] לרבות לחם הפנים לחימוץ לאזהרה שלא יחמיצו ואפילו הכי עודי טפח דהיינו לחם שהיו לו פנים ואין פנים פחותין מטפח[ט]: **אם אמרו.** והתירו עודי טפח: **בזריזין.** כהנים שבקיאין בשימורו שלא יחמיץ יתירו לכל אדם שאינן זריזין: **בפת עמילה.** שאינה ממהרת להחמיץ שעמילתה מעכבתה. עמילה בריי"ר כדתנן (מנחות דף עו.) כל המנחות טעונין שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה: **בתנור חם.** בכל יום תמיד היו מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה ושל מתכת היה כדאמר בזבחים בפ' דם חטאת (דף לה.): **בעליה יבשים.** שהיו מביאים אותן מימות החמה כדאמרינן בתענית (דף לא.) מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה: **פת מרובה.** הרבה חרסין ביחד ולאו משום חימוץ נקט לה ובחרסין דקים קאמר ומשום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא: **ביחוד.** בינו לביני. רביה דר' ירמיה רב רביה דרב רבינו הקדוש. לשנא אחרינא ביחוד בבור כמו וידעו ביחוד ששם ארון נגנז (יומא דף נד.): **בליסה.** כשלשא אותה עבה היא העיסה כשהיא כולה ביחד: **הכי גרסינן תניא נמי הכי ב"ש אומרים אין אופין פת עבה כי"ע** ולא גרסינן **בפסח: תניא נמי הכי.** דלאו משום חמץ נקט אלא משום טירחא דהא הכא לא תנא פסח: **וכסריקין המצויירים.** מלות המצויירות ואע"פ שאמרו לכתחלה אסור דיעבד שפיר דמי: **שוהה עליהן.** לציירן ואין נותנין מהר לתנור ומחמיצין: **אפשר יעשה.** הצורה בדפוס ויקבענה בסרייק: **ליון.** כלומר מהר בדחיפה אחת: **יאמרו כל הסריקין אסורין ושל ציפוס מותרין.** שהרי רוב נחתומין אין להן אותו דפוס: **לא שלא כל אדם אמרו.** לאסור דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש לייפותן כל כך ואינו שוהה עליהן: **אלא של נחתומין.** העושין למכור ומקפידין על נויין ושוהין על ליורן: **אילא דאמרי לא של נחתומין אמרו.** לאסור שרגילין ובקיאין בדבר ויש להן דפוסין: **עושין סריקין.** מצויירין כמין רקיקין ובגבד שיהו דקין ורקושין דאין ממהרין להחמיץ אבל לא מצייריו את העבים כגלוסקאות דמתוך עובין מחמיצין בשהייה מועטת: **הסופגנין.** עשויין כספוג: **והדובשנין.** מטוגנין בדבש וכולן מין לחם: **והאיסקריטין.** עשויין כצפיחית דמתרגמינן איסקריטון (שמות טז) שלשין עיסתן רכה מאד: **המסרת.** תרגום של מחבת [יחזקאל ד]: **פטורין מן החלה.** דכתיב [במדבר טו] בהיותכם מלחם הארץ והני לאו לחם הוא. ולקמיה [ע"ב] מפרש טעמא: **והמדומע.** חולין שנפלה תרומה לתוכן פטור דתרימו תרומה כתיב [במדבר טו] ולא שכבר היה תרומה: **חלוט של בעלי בתים.** אינו נעשה כתקון לחם: ריש לקיש אכולהו קאי ולאו לאפלוגי אדר' יהושע בן לוי אתא: **מעשה אילפס הן.** לפיכך לאו לחם הוא דקא סבר אין לחם אלא האפוי בתנור כדכתיב לחמכם בתנור אחד (ויקרא כו): **והללו.** להכי פטורין לפי שעשאן בחמה ולא בתור: **שהרתיח.** האילפס ואחר כך הדביק בה הלחם דהוה ליה כעין מעשה תנור הלכך חייבין: **היא.** אינה אפויה כל צורכה. לשון אל תאכלו ממנו גא (שמות יב): **העשויה באילפס.** ואע"ג דלחם בעינן כדכתיב לחם עוני (דברים טז): **מאי מלה היא.** כלומר כמה תאפה ויהא יולא בה: **שפורסה.** שמשברה. לשון פרוסה: **וכן לענין לחמי תודה.** אם שחט הזבח עליהן מאחר שנאפת כענין הזה קידש הלחם והתודה כשירה דהואיל[ט] וקרמו פניה דתנן במנחות [עח:] כי האי גוונא בעינן אחד

ובית הלל מתירין וכמה פת עבה א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח מתקיף לה רב יוסף [א]אם אמרו בזריזין יאמרו בשאינן זריזין אם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינו עמילה אם אמרו בעצים יבשין יאמרו בעצים לחים אם אמרו בתנור חם יאמרו בתנור צונן אם אמרו בתנור של מתכת יאמרו בתנור של חרס אמר ר' ירמיה בר אבא שאילית את רבי ביחוד ומנו רב איכא דאמרי [ב]רב ירמיה בר אבא אמר רב שאילית את רבי ביחוד ומנו רבינו הקדוש מאי פת עבה [ג]פת מרובה ואמאי קרו ליה פת עבה משום דנפישא בלישה ואי בעית אימא באתריה דהאי תנא לפת מרובה פת עבה קרו ליה מאי טעמא אי משום דקא טרח טירחא דלא צריך מאי איריא בפסח אפילו בי"ט נמי אין הכי נמי והאי תנא ביום טוב של פסח קאי תניא נמי הכי בית שמאי אומרים אין אופין פת [ג]עבה ביום טוב [ד]ובית הלל מתירין [ג]ת"ר [ד]יוצאין בפת נקיה [ה]ובהדראה ובסריקין המצויירין בפסח אע"פ שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר רב יהודה דבר זה שאל בייתום בן זונין לחכמים מפני מה אמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמרו לו מפני שהאשה שוהה עליה ומחמצתה אמר להם אפשר יעשנה בדפוס [ו]ויקבענה כיון [ז]אמרו לו יאמרו כל הסריקין אסורין וסריקי בייתום מותרין אמר רבי אלעזר בר צדוק פעם אחת נכנסתי אחר אבא לבית רבן גמליאל והביאו לפניו סריקין המצויירין בפסח אמרתי אבא לא כך אמרו חכמים [ח]אין עושין סריקין המצויירין בפסח אמר לי בני לא של כל אדם אמרו אלא של נחתומין אמרו איכא דאמרי הכי קאמר ליה לא של נחתומין אמרו אלא של כל אדם א"ר יוסי עושין סריקין [ט]כמין רקיקין ואין עושין סריקין [י]כמין גלוסקאות [יא] [יב]ת"ר הסופגנין והדובשנין ואיסקריטין וחלת המסרת והמדומע פטורים מן החלה מאי חלת המסרת אמר רבי יהושע בן לוי זה חלוט של בעלי בתים אמר ריש לקיש הללו מעשה אילפס הן ורבי יוחנן [יא]אמר מעשה אילפס חייבין והללו שעשאן בחמה מיתיבי הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין תיובתיה דרבי שמעון בן לקיש אמר עולא אמר לך רבי שמעון בן לקיש הכא במאי עסקינן שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח מאי הכי נמי דפטורין אדתני סיפא עשאן בחמה פטורין ליפלוג וליתני בדידה בד"א כגון שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח פטורין חסורי מחסרא והכי קתני בד"א שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח נעשה כמי שעשאן בחמה ופטורין ת"ש[יב] [יג]יוצאין במצה הינא ובמצה העשויה [יד]באילפס הכא נמי שהרתיח ולבסוף הדביק מאי מצה הינא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה אמר רבא [טו]וכן לחמי תודה פשיטא הכא לחם כתיב והכא לחם כתיב מהו דתימא הואיל וכתיב [יז]והקריב ממנו אחד

ובית הלל מתירין. טעמא דבית הלל כדאמרינן (בילה דף יז.) מערמת אשה ואופה תנור מלא ככרות אע"פ שאין צריכה רק לככר אחד[א] אבל למלאות התנור פעם אחרת ליכא מאן דשרי[ב]:

תנא בפסח קאי. תימה הלא משני הכי בריש ערבי פסחים (לקמן לט:) דפריך מאי איריא ערבי פסחים וכו' וי"ל דהתם פריך משבת דהוי בכל שבוע ולא שייך לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דתנא בפסח קאי[ג]: ותנא

תורה אור השלם

1. וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבַּן תְּרוּמָה לַיְיָ לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה:
ויקרא ז יד

לעזי רש"י

ברייר"א [בריי"ד]. (לחם) חבוט, נלוש היטב.

מוסף תוספות

א. מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא. תוס' סלמ"ס. ב. [ד]אין לו להניח ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע. תוס' לקמן לט:

רבינו חננאל

וטרחינן לאוקמה במצה בפסח, וכמה עבה טפח כעובי לחם הפנים שהיה מצה והיה עביו טפח. ודחינן ואסקינן האי פת עבה פת מרובה היא, ומשום טירחא ובכל יום טוב הוא, ואמאי תנא בפסח משום דבענינא דפסח הוה קאי. תניא נמי הכי ב"ש אומר אין אופין פת עבה ביום טוב וב"ה מתירין. ת"ר יוצאין בפת נקיה והדראה ובסריקין המצויירין ואף על פי שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח. ואמרינן מאי טעמא מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן. ויעשו בדפוס. ודחו ואמרו אפילו בדפוס אין עושין. וסריקי רבן גמליאל אמר ר' צדוק לר' אלעזר בנו לא של כל אדם אמרו אין עושין אלא של נחתומין דבנו מסקו ליה טפי שהו עלייהו. איכא דאמרי הכי אמר ליה לא של נחתומין אמרו דפקיעי ועבדו לעגל.

הגהות הב"ח

(א) גמ' כמין גלוסקאות תנן התם הסופגנין והדובשנין וכן גי' הר"ן:

גליון הש"ם

גמ' ויקבענה ביון. וכן במתני' פ"ז דתמיד מ"ג פותח ביון. וכן במס' כלה עמוד ובפל על פניו וביון אחד:

מוסף רש"י

וכמה פת עבה. שהמיר בית הלל (ביצה כב:). **שכן מצינו בלחם הפנים.** שהיא מלה כדאמרינן בכל המנחות באות מלה (מנחות מ.). ועביו טפח כשמו לחם הפנים, יש לו פנים ואין פנים פחותין מטפח (ביצה כב:). **בזריזין.** של בית גרמו שהיו אומנים חריזים בדבר (שם). **בפת עמילה.** ברייר"א בלע"ז, שהיה טעון ג' מאות שיפה, שפשוף בידו, וחמש מאות בעיטה, בגלגוף, שף אחת בועטו שתים, שף שתים בועטו שלש (שם). **בעצים יבשין.** מט"ו באב היו פוסקין מלכרות עצים למערכה בגמ' תענית (לא.) ומעצי לשכת העצים היו אופין ומבשלים כל צרכי הקדש (ביצה כב:). **בתנור חם.** שמסיקין אותו בכל יום הן למנחות הן לגלי (שם). **בתנור של מתכת.** בגמ' זבחים (לה:) אמרינן תנור של מקדש של מתכת היה משום שמי הלחם ולחם הפנים, שאפייתן וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי חרס וכלי חרס דחרס לא עבדינן (ביצה שם). **איכא דאמרי.** רב גופיה אמר אמלא את רבי ביחוד (שם). **פת מרובה.** ולאו משום חמוץ הוא אלא משום דטרח טירחא יתירא למחר ולישו אחר (שם). **תניא נמי הכי.** דבשאר יו"ט נמי נאלקו (שם). **ובית הלל מתירין.** שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא (שם). **ובהדראה.** קיבר (לקמן מ.). **שאל בייתוס בן זונין.** נחתום אחד וביתוס שמו היה לו דפוס אחד מלוייר והיה מושיב לתוכו את הסריק והוא מלוייר מיד, אמר להם אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה מיד (חולין קח.). **כיון.** מהר בלא עוכרת. (ב"מ לג.). **יאמרו כל הסריקין אסורין.** כלומר דביתוס היה יכול למרוק חלוטו בלי שהוא לפי שהיה לו דפוס, ואעפ"כ אסרו משום דאמרי כל הסריקין כו' (מו"ק יד.). **ובמצה העשויה.** האפויה (מנחות עח.). **ואין חוטין נמשכין הימנה.** דבכל אפויה כל דהו (שם). **וכן לחמי תודה.** שאם נאפו כל כך בשעת שחיטת הזבח שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה קדש הלחם (שם). **פשיטא.** דחד דינא אית להו למצה ולחמי תודה, דהכא והכא כתיב לחם (שם).

מסורת הש"ס

(ט) מלת אמר חסר עי' ביצה כב.; (י) [בביצה אי' מרובה], (יא) לקמן מ., (יב) [גי' הערוך בע' רל הרלפה פי' לחם עב וכלשון לע"ז הוא חרל"ן], (יג) [מ"ק יד.] חולין קז.; (יד) [גי' הערוך ע' סרק ג' מן], (טו) חלה פ"ח [מ"ד], (יז) מנחות עח: [ע"ש], (א) [שם], (ב) [סוכה ה.], (ג) [י"ל אחר ד"ה ביחוד], (ד) בס"א ליתא דהואיל, (ה) [ועי' תוס' ביצה כב: ד"ה דנפישן], (ו) [וע"ע תוס' לקמן לט: ד"ה מאי], (ז) בס"א ליתא דהואיל, (ח) [מ"ק יד.] חולין קז.; (ט) [גי' הערוך ע' סרק ג' מן], (י) חלה פ"ח [מ"ד], (יא) מנחות עח: [ע"ש], (יב) [שם], (יג) [סוכה ה.], (יד) [י"ל אחר ד"ה ביחוד], (טו) בס"א ליתא דהואיל, (טז) [ועי' תוס' ביצה כב: ד"ה דנפישן], (יז) [וע"ע תוס' לקמן לט: ד"ה מאי],

הגהות הב"ח

(ט) גמ' כמין גלוסקאות תנן התם הסופגנין והדובשנין וכן גי' הר"ן:

גליון הש"ם

גמ' ויקבענה ביון. וכן במתני' פ"ז דתמיד מ"ג פותח ביון. וכן במס' כלה עמוד ובפל על פניו וביון אחד:

מוסף רש"י

וכמה פת עבה. שהמיר בית הלל (ביצה כב:). **שכן מצינו בלחם הפנים.** שהיא מלה כדאמרינן בכל המנחות באות מלה (מנחות מ.). ועביו טפח כשמו לחם הפנים, יש לו פנים ואין פנים פחותין מטפח (ביצה כב:). **בזריזין.** של בית גרמו שהיו אומנים חריזים בדבר (שם). **בפת עמילה.** ברייר"א בלע"ז, שהיה טעון ג' מאות שיפה, שפשוף בידו, וחמש מאות בעיטה, בגלגוף, שף אחת בועטו שתים, שף שתים בועטו שלש (שם). **בעצים יבשין.** מט"ו באב היו פוסקין מלכרות עצים למערכה בגמ' תענית (לא.) ומעצי לשכת העצים היו אופין ומבשלים כל צרכי הקדש (ביצה כב:). **בתנור חם.** שמסיקין אותו בכל יום הן למנחות הן לגלי (שם). **בתנור של מתכת.** בגמ' זבחים (לה:) אמרינן תנור של מקדש של מתכת היה משום שמי הלחם ולחם הפנים, שאפייתן וקדושתן בתנור, הוה ליה כלי חרס וכלי חרס דחרס לא עבדינן (ביצה שם). **איכא דאמרי.** רב גופיה אמר אמלא את רבי ביחוד (שם). **פת מרובה.** ולאו משום חמוץ הוא אלא משום דטרח טירחא יתירא למחר ולישו אחר (שם). **תניא נמי הכי.** דבשאר יו"ט נמי נאלקו (שם). **ובית הלל מתירין.** שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא (שם). **ובהדראה.** קיבר (לקמן מ.). **שאל בייתוס בן זונין.** נחתום אחד וביתוס שמו היה לו דפוס אחד מלוייר והיה מושיב לתוכו את הסריק והוא מלוייר מיד, אמר להם אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה מיד (חולין קח.). **כיון.** מהר בלא עוכרת. (ב"מ לג.). **יאמרו כל הסריקין אסורין.** כלומר דביתוס היה יכול למרוק חלוטו בלי שהוא לפי שהיה לו דפוס, ואעפ"כ אסרו משום דאמרי כל הסריקין כו' (מו"ק יד.). **ובמצה העשויה.** האפויה (מנחות עח.). **ואין חוטין נמשכין הימנה.** דבכל אפויה כל דהו (שם). **וכן לחמי תודה.** שאם נאפו כל כך בשעת שחיטת הזבח שפורסה ואין חוטין נמשכין ממנה קדש הלחם (שם). **פשיטא.** דחד דינא אית להו למצה ולחמי תודה, דהכא והכא כתיב לחם (שם).

עין משפט נר מצוה

קמא א ש"ע או"ח סי' תפ סעיף ה:
קמא ב ג מיי' פ"ג מהל' י"ט הל' ח טוש"ע או"ח סי' תקז סעיף ו:
קמב ד מיי' פ"ו מהל' מלה הל' ה סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תנד סעיף ג:
קמג ה מיי' פ"ה מהל' מלה הל' עו סמג עס טוש"ע או"ח סי' תס סעיף ד:
קמד ו מיי' פ"ו מהל' נכורים הלכה יב סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ח:
קמה ז מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה ו טוש"ע או"ח סי' תפא סעיף ג:
קמו ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קמז ט מיי' פי"ב מהל' פסולי המוקדשין הלכה יח:

תורה אור השלם

1. וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ אֶחָד מִכָּל קָרְבַּן תְּרוּמָה לַיְיָ לַכֹּהֵן הַזֹּרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים לוֹ יִהְיֶה:
ויקרא ז יד

לעזי רש"י

ברייר"א [בריי"ד]. (לחם) חבוט, נלוש היטב.

מוסף תוספות

א. מפני שהפת יפה בזמן שהתנור מלא. תוס' סלמ"ס. ב. [ד]אין לו להניח ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע. תוס' לקמן לט:

רבינו חננאל

וטרחינן לאוקמה במצה בפסח, וכמה עבה טפח כעובי לחם הפנים שהיה מצה והיה עביו טפח. ודחינן ואסקינן האי פת עבה פת מרובה היא, ומשום טירחא ובכל יום טוב הוא, ואמאי תנא בפסח משום דבענינא דפסח הוה קאי. תניא נמי הכי ב"ש אומר אין אופין פת עבה ביום טוב וב"ה מתירין. ת"ר יוצאין בפת נקיה והדראה ובסריקין המצויירין ואף על פי שאמרו אין עושין סריקין המצויירין בפסח. ואמרינן מאי טעמא מפני שהאשה שוהה עליהן ומחמצתן. ויעשו בדפוס. ודחו ואמרו אפילו בדפוס אין עושין. וסריקי רבן גמליאל אמר ר' צדוק לר' אלעזר בנו לא של כל אדם אמרו אין עושין אלא של נחתומין דבנו מסקו ליה טפי שהו עלייהו. איכא דאמרי הכי אמר ליה לא של נחתומין אמרו דפקיעי ועבדו לעגל.

אלא של כל אדם אמרו דלא בקיעי והני דבי ר"ג פקיעי. ר' יוסי אומר עושין סריקין כמין רקיקין ואין עושין סריקין כגרות כמין גלוסקאות. תנן התם הסופגנין והדובשנין והאסקריטין וחלת המשרת והמדומע פטורין מן החלה. מאי חלת המשרת זה חלוט של בעלי בתים שאמרנו למעלה. פירוש חלות שאינן אפויות בתנור אלא על המשרת. שהיא כמו טיגן, ואופין אותן החלות במשרת על ידי שמן, לפיכך נקראות חלות המשרת. כלומר חלות האפויות במשרת. **פירוש מדומע,** פירות שנתקנו ונפלה בהן תרומה נקרא דמוע. מאי טעמא הללו פטורין מן החלה, ריש לקיש אמר מפני שהן מעשה אלפס, ואינו קרוי לחם אלא האפוי בתנור. ור' יוחנן אמר אפילו מעשה אלפס חייבין בחלה, והללו לא עשאן באלפס על ידי האור אלא בחמה. ומותבינן לריש לקיש הסופגנין והדובשנין והאסקריטין עשאן באלפס חייבין בחמה פטורין. ומשני כגון שהרתיח האלפס ובסוף הדביק הסופגנין הללו באלפס חייבין. והכי קתני בד"א בשהרתיח ולבסוף הדביק, שנמצאת אפיתן. אבל הדביק ולבסוף הרתיח נעשה כמי שעשאן בחמה ופטורין. והא נמי דתני יוצאים במצה נא ובמצה העשויה באלפס, אוקמ' בשהרתיח ולבסוף הדביק. ומצה נא כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה, ואילו נגדי מינה חוטי, בצק הוא עדיין ואסירא. דבעינן לחם וליכא. וכן לענין לחמי תודה.

ותנא קמא מאי שנא החליטה. תימה לר"י מאי קבעי מינה נימא דמר סבר עילאה גבר ומר סבר תתאה גבר[א] ותירץ ר"י דקפסיק ותני אע"ג דלית ביה אלא שיעור חלה מלומלם ולהכי קבעי מ"ש דבין עילאה גבר ובין תתאה גבר אי אפשר שלא יתבטל מעט ממנו וחסר ליה משיעוריה[ב]:

אמר לך רבי יוחנן תנאי היא דתניא. לא איצטריך לאשכוחי תנאי אלא לגישנא דאמרי לה זה וזה לפטור אבל לגישנא דזה וזה לחיוב איכא תנאי בהך בריתא גופא דע"כ הא דמחייבא היינו באילפס דאי בתנור אבל באילפס פטור א"כ ר' ישמעאל ברבי יוסי היינו חכמים[ג]: **דבולי עלמא מעשה אילפס פטורים.** פסק ר"מ כר"ל מדקאמר דבולי עלמא מעשה אילפס פטורין ועוד דיתיב רבה וב"ב יוסף אחוריה דר' זירא אליבא דר"ל מייתי[ד] ולר"י נראה דבר' יוחנן קיי"ל מדלא חשיב לה בהחולץ (יבמות לו.) בהדי ג' דהלכה כריש לקיש לגבי רבי יוחנן ואומר ר"י דעל ידי משקה מודה ר' יוחנן דמעשה אילפס פטור' ואין מברך עליו המוציא כדמוכח בירושלמי דמסכת חלה בפרק קמא דחלה אמר ר' יוחנן כל שהאור מהלך תחתיו חייב בחלה ומברכין עליו המוציא ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח ריש לקיש אמר אינו חייב בחלה ואין מברכין עליו המוציא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח ואמר ר' יוחנן ובלבד שיהא על ידי משקין[ה] ואומר רבינו תם דדווקא בגלילתו רבה פליגי דר' יוחנן סבר אפייתו באילפס עושהו לחם וחייב בחלה וי"ל סבר אין עושהו לחם ופטור אבל בגלילתו עבה כולי עלמא מודו דחייב בחלה אפי' על ידי משקה[ו] דהא חיוב חלה הוי משעת גלגול דכמוכח בכמה דוכתי וכן משמע במס' חלה (פ"א מ"ה) דתנן עיסה שתחלתה וסופה סופגנין פטורה מן החלה תחלתה סופגנין וסופה עיסה תחלתה עיסה וסופה סופגנין חייבת בחלה ונראה לרבינו תם דהכי נמי מברכין עליו המוציא ומביא ראיה ממנחות (דף עה:) ומכילד מברכין (ברכות לז:) דאמר היה עומד ומקריב מנחה בירושלים אומר שהחיינו נטלו לאוכלו אומר המוציא וקפסיק ותני כל המנחות אפי' מנחת מחבת ומרחשת אע"פ שמטוגנת בשמן ואין סברא לחלק בין מיס לשמן א"כ על לפנגול"י ופיטלט"י אומר ברא מיני מזונות ועל גלטו"י וירבל"י מברך המוציא ועל אופלטק"י נראה שאין מברך המוציא אף על פי שעושין אותו בלא משקה דאין עליהם תוריתא דנחמה תדע שהרי אין מפרישין ממנו חלה אפילו יש הרבה בסל אחד כשיעור חלה אע"פ שהסל מלרפן בחלה ואע"ג דטריתא אמרינן בכילד מברכין (שם) דחייב בחלה ומברכין עליו ברא מיני מזונות[ז] ההוא כדמפרש התם דגובלא בעלמא הוא ואינו קועד הלב ורבינו תם היה אומר דאף על גרימזל"י אין מברך המוציא דלית בהו תוריתא דנחמה אף על גב דמסתמא חייב בחלה: **לחם** שאין **אפוי בתנור אחד.** ואם תאמר מנלן לחלק בין בלילה רבה ובין בלילה קשה והלא אינו תלויה לר' יהודה אלא באפוי בתנור אחד ואומר רבינו תם דהכי פירושו לר' יהודה לחם האפוי בתנור וכו' לחם שרגילין לאפות בתנור היינו בלילתו קשה: **הדביק** מבפנים והרתיח מבחוץ מהו. לפ"ה דמפרש דמיירי באילפס תימה אם כן במאי סבר רבה דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש ע"כ בהדביק מבפנים אם כן מאי מיבעיא ליה לרב יוסף בתר הכי הדביקה מבפנים ואבוקה כנגדו מהו[ח] ונראה לר"י דהכא בהדביק בתנור מייתי ומיבעיא ליה כיון דתנור הוא לא חשיב מעשה אילפס או דילמא לא שנא ולרב יוסף מיבעיא כשהדביק בתנור ולא הסיקו אלא מתבשל מהיסק שכנגדו וכן פירש רבינו חננאל:

אחד מכל קרבן אאחד[ט] שלא יטול פרוס והכא במאן דפריסא דמיא קמ"ל[י] מיתיבי המעיסה בית שמאי פוטרין וב"ה מחייבין החליטה בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין איזהו המעיסה ואיזהו החליטה המעיסה קמח שעל גבי מוגלשין החליטה מוגלשין שעל גבי קמח ר' ישמעאל ב"ר יוסי אומר משום אביו זה וזה לפטור ואמרי לה[כ] זה וזה לחיוב וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה עשאן באילפס פטור בתנור חייב ותנא קמא מאי שנא המעיסה ומאי שנא חליטה אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יהודה[כא] ואיתימא ר' יהושע בן לוי כמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו[כב] ותברא מי ששנה זו לא שנה זו קתני מיהת וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה שעשאן באילפס פטור בתנור חייב תיובתא דר' יוחנן אמר לך ר' יוחנן תנאי היא דתניא יכול יהא מעיסה וחלוטה חייבין בחלה ת"ל[כג] לחם ר' יהודה אומר אין לחם אלא האפוי בתנור ר' יהודה היינו תנא קמא אלא לאו מעשה אילפס איכא בינייהו תנא קמא סבר מעשה אילפס חייבין ור' יהודה סבר מעשה אילפס פטורין לא דבולי עלמא מעשה אילפס פטורין והכא כגון שחזר ואפאו בתנור קא מיפלגי דתנא קמא סבר כיון שחזר ואפאו בתנור לחם קרינן ביה ור' יהודה סבר אין לחם אלא האפוי בתנור מעיקרא וכיון דמעיקרא לאו בתנור אפייה לאו לחם הוא אמר רבא מאי טעמא דר' יהודה דכתיב[כד] ואפו עשר נשים לחמכם בתנור אחד לחם האפוי בתנור אחד קרוי לחם ושאין אפוי בתנור אחד אין קרוי לחם יתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא ויתיב ר' זירא קמיה דעולא אמר ליה רבה לר' זירא בעי מיניה מעולא הדביק מבפנים והרתיח מבחוץ מהו אמר ליה מאי אימא ליה דאי אמינא ליה אמר לי הי ניהו מעשה אילפס א"ל רב יוסף לרבי זירא בעו מיניה מעולא הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו מהו אמר ליה מאי אימא ליה דאי אמינא ליה אמר לי רוב עניים עושין כן אמר רב אסי[כה] עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים[כו] חייבת בחלה

מצות

אחד מכל קרבן. תרומה לה' לכהן הזורק וגו'. ארבעת מינין היו בה של עשר חלות ומכל מין ומין נותן אחד לכהן והשאר בנעלים וכתיב אחד שלא יתן לו פרוסה: **המעיסה.** החליטה: **פוטרין.** מן החלה: **מוגלשין.** רותחין: **ופגא קמא כו'.** בריסא מהדר גמרא לפירושא דבריתא דלא תהוי משבשתא והדר מסיים מילתיה ומותיב תיובתא מינה לרבי יוחנן: **למחלוקת בזו.** כלומר המחייב בזו מחייב בזו והפוטר בזו פוטר בזו וריש"א דמפיך פלוגתייהו לאו אדלא תנא אמריהו וקשיין אהדדי ומי ששנה זו לא שנה זו. הלי תנא לית לי' דמחומרי בית שמאי ומקולי בית הלל היא ותנא חליטה והוא הדין למעיסה והלי אית ליה דמקולי בית שמאי וחומרי בית הלל היא ותנא המעיסה והוא הדין לחליטה: **תנא קמא.** קשיין אהדדי: **תנא קמא סבר מעשה אילפס חייבין.** והכי קאמר יכול תהא המעיסה והחליטה חייבין בחלה ת"ל לחם והני לאו לחם ניהו דקודם ליתן מבושלין ברותחין הן אבל מעשה אילפס שלא נאפו אלא על האור קרוין הן למעשה תנור ולחם ניהו וחייב ואפי' הדביק ולבסוף הרתיח ואמר ליה ר' יהודה מעשה אילפס נמי פטורין דאין לחם אלא האפוי בתנור: **שחזר ואפאו בתנור.** למעשה אילפס והכי קאמר תנא קמא ת"ל לחם והני לאו לחם ניהו דמבושלים במים הן והוא הדין למעשה אילפס נמי שהדביק ולבסוף הרתיח נמי לאו לחם ניהו אבל חזר ואפאו בתנור לחם קרינא ביה: **ור' יהודה סבר.** אפוי בתנור אחד בעינן ולא בשני תנורים כגון אילפס ותנור: **הדביק מבפנים.** הלחם באילפס: **והרתיח מבחוץ.** שנתנה על האור כמו שאנו עושים: **מהו.** מי הוי לחם: **הי ניהו.** אלו הן מעשה אילפס שנתלקו בו חכמים ר' יוחנן וריש לקיש: **ואבוקה כנגדו.** מלמעלה וחוט האש לוהט באילפס וממהר אפייתו מהו מי הוי כעין תנור או לא: **רוב עניים עושין.** כל מעשה אילפס כן שאין להם עניים ובכך הוא ממהר לאפות: **לדברי רבי מאיר.** דאמר בפרק שני דקדושין (דף נד:) מעשר ממון גבוה הוא פטורה מן החלה כדמפרש דעריסותיכם כתיב[ו] ולא של גבוה: ומנה

עין משפט נר מצוה

קמח א מיי' פ"ט מהל' מעשה קרבנות הלכה כב:

קמט ב מיי' פ"ו מהל' בכורים הל' יב טוש"ע י"ד סי' שכט סעיף ח:

קנ ג מיי' שם הלכה ד:

רבינו חננאל

ת"ש המעיסה שהיא קמח על גבי מוגלשין, פירוש מוגלשין מים רותחין, בית שמאי פוטרין וב"ה מחייבין. החליטה שהיא מוגלשין על גבי הקמח, ב"ש מחייבין ב"ה פוטרין. ר' ישמעאל אומר משום אביו כו'. קתני מיהת וחכמים אומרים בין מעיסה בין החליטה עשאן באילפס פטורין בתנור חייבין, קשיא לר' יוחנן. אמר לך ר' יוחנן תנאי היא, וכך סידורא במסקנא המעיסה ב"ש פוטרין וב"ה מחייבין והוא הדין לחליטה, ותנא אחר שונה החליטה ב"ש מחייבין וב"ה פוטרין. והוו פירוש תברא מי ששנה זו לא שנה זו, אלא תרי תנאי, וכל חד מינייהו רישא וסיפא חדא קתני לה ופשוטה היא. ודחינן לא כולי עלמא מעשה אילפס פטורה, והכא בשחזר ועשאן בתנור, ת"ק סבר כיון שחזר ואפאו בתנור לחם קרינא ביה, ור' יהודה סבר אין לחם אלא האפוי בתנור בלבד מעיקרא, כלומר מתחילה ועד סוף. אמר רבא מאי טעמא דר' יהודה כו'. ואסיקנא הדביק פת בתנור מבפנים והרתיח מבחוץ היינו מעשה אילפס, הדביק מבפנים ואבוקה כנגדו רוב עניים עושין כן. אמר ר' אסי עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי ר' יהודה חייבת בחלה.

מסורת הש"ס

ט) [מנחות עז: נדרים יב:], י) חלה פ"ח [מ"ו] [עדיות פ"ה מ"ב], יא) [ל"ל ר' יוחנן], יב) [עי' תוס' כתובות עה: ד"ה תבלין], יג) סוכה לה., יד) [במדבר טו],

---

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: במדבר טו יט
2. בְּשִׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לֶחֶם וְאָפוּ עֲשָׂרָה נָשִׁים לַחְמְכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהֵשִׁיבוּ לַחְמְכֶם בַּמִּשְׁקָל וַאֲכַלְתֶּם וְלֹא תִשְׂבָּעוּ: ויקרא כו כו

מוסף רש"י

אחד שלא יטול פרוס. אחד שלם משמע (מנחות עז. מכת"י). **כמאן דפריסא דמיא.** שאין אפויה כל צרכה אע"ג דאין מוטיס ממנה כפרוסא דמיא, לפי שנפרכת כשמטלטלים אותה (שם עח:). **לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה.** דכתיב ערישותיכם והאי דגבוה היא, ואע"ג דאינה היתר אכילה, יין לית בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא (סוכה לה.).

מוסף תוספות

א. והיינו טעמא דב"ה דמחייב גבי המעסה, משום דקסברי תתאה גבר, כלומר המוגלשין שתחת הקמח גברו ואופין הקמח, והוה לחם גמור וכו'. תוס' ר"פ. ובחי' הר"ן כתב בזה"ל. דב"ש סברי דתתאה גבר ומשום הכי פטרי בקמח ע"ג מוגלשין לפי שכבר נתבשל במים ושוב אינו נעשה פת אעפ"י שחזר ואפאו וכו'. עיי"ש.
ב. עיין תוס' ר"פ ומידושי הר"ן. ג. דאמרי עשאן באילפס פטירי. תוס' הרא"ש. ד. דאי ר' יוחנן לא פטר אלא אפאו בחמה. שם. ה. כלומר בהא מודינא לך. שם.
ו. [ד]סופו לבשלו במים או לטגנו בשמן. שם.
ז. אין לומר כמו כן אע"ג דמחייב ר' יוחנן מעשה אילפס מ"מ אין מברכין בו המוציא. תוס' שאנץ.
ח. היינו הדביק מבפנים והרתיח מבפנים דפליגי ביה ומשמע דרב יוסף לא נחלק על רבה בפלוגתייהו דר"י ור"ל. תוס' הרא"ש.

ומלה של מעשר כו' לדברי ר"מ אין אדם יולא בה. ואפילו לא דריש עוני לשון אניות בענין מלה שלו ולא של גבוה ולקמן פריך מי כתיב מלתכם: **הכי קאמר נימא.** מסייעא הא לכל מילתיה דרב אסי **תרי זימני.** אבל התם לכם

מצות של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמי' [א]יוצא בה ידי חובתו בפסח אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין יוצא בו ידי חובתו ביום טוב לדברי חכמים [ב]אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה דכתיב [1]עריסותיכם משלכם אתרוג נמי דכתיב [2]ולקחתם לכם [ג]לכם משלכם יהא אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא [3]לחם לחם כתיב הכא [3]לחם עוני וכתיב התם [4]והיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם אף כאן משלכם לימא מסייע ליה [ד]עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים אומרים חייבת לימא מסייע היינו הך הכי קאמר (ליה) לימא מדפליגי בעיסה בהנך נמי פליגי או דילמא שאני התם דכתיב עריסותיכם עריסותיכם תרי זימני בעי ר' שמעון בן לקיש מהו שיצא אדם ידי חובתו בחלה של מעשר שני בירושלים אליבא [ה]דר' יוסי הגלילי לא תיבעי לך השתא בחולין לא נפיק בחלתו מיבעיא כי תיבעי לך אליבא [ה]דר' עקיבא בחולין הוא דנפיק דאי מיטמו יש להן היתר במושבות אבל חלה דאי מטמיא לית לה היתר במושבות ולשריפה אזלא לא נפיק או דילמא אמרינן הואיל ואילו לא קרא עליה שם ואיטמי אית לה היתר במושבות ונפיק בה השתא נמי נפיק איכא דאמרי הא ודאי לא תיבעי לך דודאי אמרינן הואיל כי תיבעי לך חלה הלקוח בכסף מעשר שני ואליבא דרבנן לא תיבעי לך כיון דאמרי יפדה היינו מעשר כי תיבעי לך אליבא דר' יהודה דאמר יקבר [ו]דתנן [ד]הלקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה ר' יהודה אומר יקבר מי אמרינן הואיל ואי לא לקוח הוי והואיל ולא קרא עלי' שם ואיטמי יש לו היתר במושבות ונפיק בי' השתא נמי נפיק ביה או דילמא חד הואיל אמרינן תרי הואיל לא אמרינן אמר רבא מסתברא שם מעשר חד הוא: [ה]חלת תודה ורקיקי נזיר וכו': מנה"מ [ז]אמר רבה דאמר קרא ושמרתם

אתיא לחם לחם. הקשה הר"י דאורליינ"ש כיון דילפינן לחם לחם דבעינן מלה שלכם אמאי איצטריך לעיל [ח] למעוטי שלא יצא בטבל מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ כו' תיפוק ליה דבעי' שלכם וטבל אינו שלכם דהא אתרוג של דמאי דמכשרי ב"ה בגולב הגזול (סוכה דף לה:) מפקש התם משום דלא בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי שלכם קרינן ביה משמע דטבל גמור לא חשיב שלכם ותי' ר"י אתרוג של טבל לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי [א] ובענין שיהא כל האתרוג שלו [ב] אבל מלה אשם אכל כל כך אשם היה נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכמי אכל שיעור מלה חשיב שפיר שלו [ג] ורשב"ש תירץ דאיצטריך לעיל קרא להיכא שמה שיפרים יהיה שלו א) כגון אם הוא כהן או לוי או ישראל עני ונטל ממנו [ד] ככר תרומה ומעשר ראשון דשלכם קרינן ביה [ה]: **אבל** חלתו **דאי מטמיא.** זו הסוגיא כמ"ל (מכות דף כ.) מחילה לקלוט דאורייתא [ד] דאי מדרבנן יש לה היתר מושבות דאי יצאה חוץ למחילה נפדית אפילו טהורה אי נמי כיון דמדרבנן אין להם פדייה לא חשיב נאכל בכל מושבות: **אן דילמא הואיל ואילו לא** קרי לה שם. תימה לר"י אי אמרת הואיל א"כ בכורים נמי נאכלין בכל מושבותיכם הואיל ולא קרי ליה שם וי"ל דלא דמי דשם בכורים אינו נאכל בכל מושבותיכם אבל הכא שם חלה נאכל בכל מושבותיכם וכן שם מעשר לחוליה נאכל בכל מושבותיכם הלכך בחלת מעשר אמר שפיר הואיל ולא קרי לה שם ועוד הקשה אי אמרת הואיל מעשר שני נמי נאכל בכל מושבותיכם הואיל ולא העלהו לירושלים ואמאי איצטריך לאוקמא לעיל (דף לו:) כרבי אלעזר וי"ל דאי לאו משום דר' אלעזר לא חשיב שם מעשר שני נאכל בכל מושבותיכם משום דהואיל ולא העלהו לירושלים [ה] כמו שאין לומר הואיל ולא קרא לו שם מעשר [ו]: **רבי** יהודה אומר יקבר. טעמיה דר' יהודה משום דדרש כסף ראשון ולא כסף שני ולכך אינו נפדה לקוח טהור ברחוק מקום וה"ה שאין נפדה טמא בקרוב מקום דתרוייהו מחד קרא נפקי מלא תוכל שאתו ורבנן לא דרשי כסף ראשון ולא כסף שני וסברי לקוח טהור נפדה ברחוק מקום וה"ה טמא בקרוב מקום וקשה לרשב"ש דבריש איזהו מקומן (זבחים דף מט.) פריך ולא מלינו שטפל חמור מן העיקר כדמעיקרא ואי משום דאלה הוא ונפדה ולקוח אינו נפדה דתנן הלקוח שנטמא יפדה נטמא אין לא נטמא לא אינו ברחוק מקום דכה"ג מעשר עצמו יפדה ובע"ש לא הוי טפל חמור מן העיקר [ז]אלמא לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור ברחוק מקום ותירץ ר"י דהתם מיירי מדרבנן:

חלות תודה ורקיקי נזיר. נראה לר"י כפ"ה דמיירי שלא נשחט עליהם הזבח ולא הוקדשו דאי הוקדשו תיפוק ליה דבעינן מלתכם דגמרינן לעיל לחם לחם [ד] ועוד דקאמר למכור בשוק יוצאין בהן משמע דבלא הוקדשו מיירי וה"פ מלה המשתמרת לשם מלה יצאה זו שמשתמרת לשם זבח כשיקדישנה וכן שאין נאכלין אלא ליום אחד אקרא [ה] דמשתמרת סמיך [ו] דבעינן שתהא נשמרת לשם שבעה והא דפריך ותיפוק ליה שאין נאכלין באניות ושאין נאכלין בכל מושבות ה"פ שאין נעשה נאכול בכל מושבותיכם ולאכול באניות והא דלא פריך שאין נעשה להיות מלתכם אלא לגבוה כיון דלא כתב בהדיא פסול דמלתכם לא שייך למיפרך הכי: זאת

[מ]פרק [ולא] מלינו שטפל חמור מן העיקר כדמעיקרא ואי משום דאלה הוא ונפדה ולקוח אינו נפדה דתנן הלקוח שנטמא יפדה נטמא אין לא נטמא לא אינו ברחוק מקום דכה"ג מעשר עצמו יפדה ובע"ש לא הוי טפל חמור מן העיקר [ז]אלמא לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור ברחוק מקום ותירץ ר"י דהתם מיירי מדרבנן:

חלות תודה ורקיקי נזיר. נראה לר"י כפ"ה דמיירי שלא נשחט עליהם הזבח ולא הוקדשו דאי הוקדשו תיפוק ליה דבעינן מלתכם דגמרינן לעיל לחם לחם [ד] ועוד דקאמר למכור בשוק יוצאין בהן משמע דבלא הוקדשו מיירי וה"פ מלה המשתמרת לשם מלה יצאה זו שמשתמרת לשם זבח כשיקדישנה וכן שאין נאכלין אלא ליום אחד אקרא [ה] דמשתמרת סמיך [ו] דבעינן שתהא נשמרת לשם שבעה והא דפריך ותיפוק ליה שאין נאכלין באניות ושאין נאכלין בכל מושבות ה"פ שאין נעשה נאכול בכל מושבותיכם

מסורת הש"ס

ה) [סוכ' מ: וש"נ], ו) [סנהדרין קיב: [סוכה לה:], ג) [לעיל לו.], ד) ב"מ דף נג: סנהדרין קיג. מ"ש פ"ג [מ"ש] זבחים מט., ה) [הואיל רש"ש], ו) [דף לו.], ז) [שם:], ח) [לעיל לה.], ט) [דברים יד], י) [דף לה:], כ) ל"ל כבר, ל) [וע"ע תוס' סוכה לה: ד"ה דלא בעי], מ) ל"ל דומתתם,

גליון הש"ם

תוס' ד"ה רי"א כו' אלמא לקוח לרבנן ג"כ אינו נפדה. תמוה לי דלמאי צריך לזה סוכתה. הא מפורש כן בהן מתני' עצמה דקתני בפיפא מ"ל לא אם אמרת במעשר שני עצמו שכן נפדה בריחוק מקום תאמר לקוח שאינו נפדה בטיסור בריחוק מקום ומהשיב כן לרבנן מוכחת דרבנן מודו לו מזה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בתוס' ד"ה אמי' לחם וכו' וכשב"ש תירץ דאיצטרך לעיל קרא להיכא שמה שיפרים יהיה שלו. נ"ב עיין שו"ת שאגת אר' דף פ"ה עמוד דלי"ת שזהו נגד ש"ס דחולין דף קל"ח ע"א שאפילו מעני שבישראל מוליאין את המעשר עני וי"ע:

מוסף רש"י

ר' יהודה אומר יקבר. דקא סבר לא אלים למתפס פדיונו (ב"מ נג:).

מוסף תוספות

א. ויש לו חלק לכהן או ללוי באותו אתרוג. תוס' שאנן. ב. משום דאינו יוצא באתרוג דשותפות, שאם היה נותן תרומה או מעשר יהיה אתרוג חסר ויהיה פסול. תוס' ר"פ. ג. כיון דיש לו שותפות מתבואה שלו יוצא בו משום מצה. שם. ד. ואינה נאכלת בכל מושבות אלא ע"י טומאה. תוס' שאנן. ה. דכל מעשר סופו לאכול בירושלים. תוס' הרא"ש. ו. דשם מעשר שני והבאתו לירושלים ענין אחד ושם אחד הוא. תוס' שאנן. ז. דמשולחן גבוה קא זכו. תוס' הרא"ש. ח. דלענין עשייה מיירינן דבענין שתהא עשויה לשם אכילה שבעה ימים. תוס' ר"פ (לקמן ע"ב).

רבינו חננאל

וכן מצה של מעשר שני, וכן אתרוג של מעשר שני אין יוצאין בהן ידי חובה. ודייק מהא עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים חייבת, נימא מדבהא פליגי בהני נמי פליגי. ודחינן דלמא לעולם לא פליגי, ושאני הכא דכתיב עריסותיכם תרי זימני, ואמרינן מדכתיב תרי זימני בענין עיסה שלכם שתהיה שלכם ממש של חולין ולא של מעשר שני, דהא מעשר שני אינו שלכם אלא חשוב הוא כשלמים שהן קדשים והותרו לבעלים לאכלן בירושלים [נ"א: אלא של הקדש הוא והותר לו לאוכלו בירושלים, כגון השלמים שהן קדשים ונאכלין לבעלים]. אבל אתרוג אע"ג דכתיב ולקחתם לכם, למעוטי שאול וגזול הוא דאתא, ולא למעוטי אתרוג של מעשר שני. מצה נמי לא כתיב מצתכם, ולחם לחם מחלה לא יליף. **בעי ריש לקיש מהו שיוצא אדם בחלה של מעשר שני בירושלים** אליבא דר' עקיבא דאמר אדם יוצא ידי חובתו במעשר שני בירושלים, מי אמרינן בחולין דמעשר שני נפיק, דאי נטמאו פריק להו כרבי אלעזר דאמר מנין למעשר שני שנטמא שפודין

קנא א מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה מ:

קנב ב מיי' פ"ח מהל' לולב הלכה ב:

קנג ג מיי' פ"ו מהל' מלה הל' ז טוש"ע א"ח סי' תנד סעיף ד:

קנד ד מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הל' ה ג:

קנה ה ו מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה ט:

תורה אור השלם

1. ראשית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְּרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ׃ במדבר טו כ
2. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים׃ ויקרא כג מ
3. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ דברים טז ג
4. וְהָיָה בְּאָכְלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיְיָ׃ במדבר טו יט

רבינו חננאל (המשך)

אותו ואפילו בירושלים, שנאמר כי לא תוכל שאתו, ואין שאת אלא אכילה שנאמר וישא משאת מאת פניו אלהם, אבל חלה דאי מטמיא נשרפה לא נפיק בה, או דלמא הואיל ואילו הוה מטמיא מקמי דנקרי עלה שם חלה הוה נפיק בה השתא נמי נפיק בה. איכא דאמרי הא נמי לא תבעי לך דבודאי אמרינן נפיק בה, דאמרינן הואיל וכי לא נטמא נפיק בה כי נטמא נמי נפיק בה, דאמרינן הואיל. כי תיבעי לך בחלת לקוח, כלומר קנה חטים מכסף מעשר שני ועשה מהן עיסה והוציא חלה, ואליבא דרבנן דאמרי לקוח שנטמא יפדה לא תיבעי לך דבודאי נפיק דהיינו מעשר, כי תיבעי לך אליבא דר' יהודה דאמר יקבר, דתנן במעשר שני פ' שלישי לקוח בכסף מעשר שני שנטמא יפדה, ר' יהודה אומר יקבר. מאי מי אמרינן הואיל ואילו [לא] היה לקוח, והואיל ולא היה קורא עליהן שם חלה הוה נפיק בחולין דמעשר שני, השתא נמי נפיק דאמרינן הואיל. או דלמא חד הואיל אמרינן תרי הואיל לא אמרינן. אמר רבא מסתברא שם מעשר, כלומר כיון שאומר הואיל במעשר לא שנא חד ולא שנא תרי. **וסוגיא** דשמעתין סלקא דאין קרוי לחם אלא האפוי בתנור. אבל מעשה אילפס פטור מן החלה, ואין מברכין עליהן המוציא לחם, ואין אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל בחלה אמר ר' יוחנן ובלבד מעשה אילפס

על ידי משקין [פי' שנתבשל במשקין ולא במים]. והא דתאני יוצאין בסופגנין שנעשו על ידי האור, מוקים לה ריש לקיש בשהאור מהלך עליהם מן הצד. ובהאור מהלך תחתיהן, התיתה ובסוף הדביק שלא על ידי משקה לחם קרי ליה. **ירושלמי** בתחלת חלה. ר' שמואל בר נחמן שמע להון כהלון מן הדין קרא. ושם חטה שורה ושעורה נסמן וכוסמת גבולתו. חטה כמשמעה, שורה זו שבולת שועל, ולמה נקרא שמה שורה שהיא עשויה כשורה, ושעורה כמשמעה, נסמן זה השיפון, וכוסמת אלו כוסמין, גבולתו עד כאן גבולתו של לחם, וכי למדין מדברי קבלה אמר ר' סימן מדכתיב ויסרו למשפט אלהיו יורנו, כמי שהוא של דבר תורה. **חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצא בהן**, מנא לן אמר (רבא) [רבה]

זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר. פ"ה דלא אתי כר"ש דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) לא קרבו אלא פסחים וחובות הקבוע להם זמן אבל שאין קבוע להם זמן לא וכפירושו משמע בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) דתניא התם כל הנידר ונידב קרב בבמה ושאין נידר וכו' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא קרבו אלא עולות ושלמים בלבד רבי שמעון אומר אף ליבור לא הקריבו אלא חובות הקבוע להן זמן משמע דמודה ר' שמעון לחכמים דלא קרבו מנחה ונזירות בבמה וקשה דבפ"ק דמגילה (דף ט:) תנן אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסח זה הכלל כל שנידר ונידב קרב בבמה שאין נידר וכו' ואמר בגמרא מני ר"ש היא א"כ לר' שמעון קרבה מנחה בבמה דנידר ונידב הוא ונזירות נמי קרב לדידיה בבמה דהא ר"מ דקתני בהאי לישנא כל שנידר ונידב קרב בבמה וסבר רקיקי נזיר איכא בבמה דאמר התם מאי טעמא דר"מ אמר קרא לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים וגו' אמר להו משה כי עליתון לארץ ישראל תקריבו[א] חובות לא תקריבו ומנחה ונזירות ישראל נינהו דנזירות גופייהו נידר ונידב הוא אע"ג דהקרבנות חובה ורבנן מפרש התם דסברי אין מנחה בבמה ונזירות אע"ג דנידר הוא מ"מ הקרבן חובה ונראה לר"י דה"פ דמתניתין דמגילה דאין חילוק בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים זה הכלל כל הנידר ונידב הקרב בבמה גדולה קרב בבמה קטנה וכל שאין נידר וכו' ולא נחית אלא לפרש מה ששוה הגדולה לקטנה אבל יש נידר ונידב כמו מנחה ונזירות שאינן קריבין לא בזו ולא בזו:

נאכלים בנוב וגבעון. הקשה רבינו נסים א"כ היכי ממעט ביכורים מבכל מוקדשות והא ביכורים הוו חובה הקבוע להן זמן בזמן שמחה דמעלרת עד החג מביא וקורא א"כ קריבים בנוב וגבעון כמו פסחים שהיו קריבים לכ"ע ויש לומר דביכורים הואיל ויש להם זמן גדול כל כך לא חשיב זמן קבוע ורשב"א מפרש דמשום הכי הוו ביכורים חובה שאין להן זמן קבוע כיון שאם אין לו פירות לא יביא ביכורים: ורקיקי נזיר נאכלות בנוב וגבעון ודלא כר"ש דאמר בפ"ק דמגילה (דף ט:) דלא קרב בנוב וגבעון דהיינו במה גדולה אלא פסחים וחובות הקבוע להן זמן אבל חובות שאין להן זמן קבוע לא ודלא כמ"ד בפרק בתרא דזבחים (דף קיז.) כאן וכאן במה גדולה דנוב וגבעון ובמה קטנה שהיה עושה בראש גגו לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים. ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הוצרך להביא ראיה מושמרתם את המצות וממצות תאכלו וגו' דלא נפקי מבכל מוקדשותיכם דאית להו היתר בכל מוקדשות שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן דתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) בא לנוב וגבעון הותרו הבמות קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל. עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבודה בבכורות משהוקם המשכן עבודה בכהנים ונאסרו הבמות עברו את הירדן והוקבעו בגלגל ז' שכיבשו וז' שחילקו היו הבמות מותרות בא לשילה לאחר שחילקו והוקבע משכן שם נאסרו הבמות וכולהו מפרש מקראי בפרק בתרא דזבחים [קיח:] חרבה שילה בימי עלי כשנשבה הארון בארץ פלשתים בא להן לנוב ולא היה שם משכן אלא בית של אבנים היה והוקבע שם מזבח הנחשת אבל ארון לא היה שם שכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש כדכתיב (מ"א ח) ויביאו הכהנים את ארון בית ה' וגו' ומזבח הנחשת היה בנוב כל ימי שאול ושמואל כדכתיב (ש"א כא) ויאמר אין לחם חול אל תחת ידי כי אם לחם קודש [וגו'] המוסרים מלפני ה' חרבה נוב על דבר זה שהרגם שאול מפני שנתנו לחם לדוד ובאו להם לגבעון ויתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית כדכתיב בדברי הימים (א כא): **בית.** שבועה: **ואילא דאמרי.** בתמיה אמר ליה וכי הן הדברים כו' דלא בעי טעמא כהלכה למשה מסיני: **וטעמא מאי.** גמרא בעי לה. וטעמא מאי שעשאן למכור בשוק לצורכי תודה יוצא בהן אם לא מכרן הרי לא נשתמרה לשם מלה אלא לשם זבח: **איפוק בהו אנא.** ידי חובה מלה:

[1] ושמרתם את המצות המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאין משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח רב יוסף אמר אמר קרא [2] שבעת ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת לשבעת ימים יצתה זו שאינה נאכלת לשבעת ימים אלא ליום ולילה תניא כוותיה דרבה ותניא כוותיה דרב יוסף תניא כוותיה דרבה יכול יצא ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר תלמוד לומר ושמרתם את המצות מצה המשתמרת לשם מצה יצתה זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשום זבח תניא כוותיה דרב יוסף יכול יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר תלמוד לומר שבעת ימים מצות תאכלו מצה הנאכלת לשבעה יצתה זו שאינה נאכלת לשבעה אלא ליום ולילה ותיפוק ליה מלחם עוני [3] מי שנאכל באנינות יצא זה שאינו נאכל באנינות אלא בשמחה סבר לה כר' עקיבא דאמר עני כתיב ותיפוק ליה דהוה ליה מצה עשירה אמר שמואל בר רב יצחק רביעית היא ומתחלקת היא לכמה חלות ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות אמר ריש לקיש זאת אומרת חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון [3] תניא אמר ר' אילעאי שאלתי את ר' אליעזר מהו שיצא אדם בחלות תודה ורקיקי נזיר אמר לי לא שמעתי באתי ושאלתי לפני ר' יהושע אמר לי הרי אמרו חלות תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין אדם יוצא בהן למכור בשוק יוצא בהן כשבאתי והרציתי דברים לפני ר' אליעזר אמר לי ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני איכא דאמרי ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני ולא טעמא בעיא וטעמא מאי אמר רבה כל לשוק אימלוכי מימלך אמר אי מזדבן מזדבן אי לא מזדבן איפוק בהו אנא:

מתני'

[1] ושמרתם אף המצות עניד לה שמירה לשם מצה. כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה: **יצאו בו'.** דלאו לשם מצה של מצות פסח עניד לה אלא לשם מצה של זבח: **שאינה נאכלת לשבעה.** דלאחר יום ולילה הויא נותר כדכתיב (ויקרא ז) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו וגו'. והיכא דלא נשחט עליהן הזמן אע"ג דעבשיו יש לה היתר לשבעה מיהו כי עבדה לאו לשם מצה הראויה למצוה אימכוון דכי עבדה לדעתא לאיפקולי ביום ובלילה עבדה ואית ליה לרב יוסף הא דרשה דרבא[ב] דבעינן שימור לשם מצוה ואההוא קרא סמיך ובהא פליג דלא נמי איכוין לה נמי לשימור מצת מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעי' שימור לשום מצה כל שבעה: **ותיפוק ליה.** דאינה נאכלת לאונן ולמה לי קרא אחרינא דכל קדשים אסורין לאונן ביבמות (דף עג:) אתיא לן בק"ו מה מעשר הקל אמרה תורה[ד] לא אכלתי באוני בשר קודש חמור לא כל שכן: **סבר לה כרבי עקיבא דאמר.** לעיל (דף לו.) במלה של מעשר שני נפיק ואע"ג דאסור לאונן דלא דריש עוניי[ה] לשון אוני אלא עני כמסורת: **ותיפוק ליה.** כיון דדריש עני הא לאו מלה עניייה היא דהא גילאה בשמן: **רביעית היא.** מני לוג שמן מביא לתודה ומולהו חציו לעשר חלות ועשר רקיקין וחציו לרבוכה במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף פט.) ובנזירות לא היתה רבוכה אלא חלות ורקיקין ולא היה מביא אלא רביעית כדאמרינן נמי התם הלכך רביעית שמן לעשרים חלות גדולות שנעשות משבע עשרונות פחות שליש עשרון שזה הוא שיעורן כדאמרינן התם בהתודה[ו] אין כאן עומר: **ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות.** אלא בירושלים דמחיצת קדשים קלים לפנים מן החומה כדכתיב (דברים יב) ואכלת לפני ה' וגו' וכל נדריך אשר תדור ואם יצאו נפסלין דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה וגו' כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר: **ואם תומרם.** מדלא נפקא ליה מבכל מושבותיכם[ו] קסבר חלות תודה ושמרתם אם המצות עניד לה שמירה לשם מצה. כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה: **יצאו בו'.** דלאו לשם מצה של מצות פסח עניד לה אלא לשם מצה של זבח: **שאינה נאכלת לשבעה.** דלאחר יום ולילה הויא נותר כדכתיב (ויקרא ז) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו וגו'. והיכא דלא נשחט עליהן הזמן אע"ג דעבשיו יש לה היתר לשבעה מיהו כי עבדה לאו לשם מצה הראויה למצוה אימכוון דכי עבדה לדעתא לאיפקולי ביום ובלילה עבדה ואית ליה לרב יוסף הא דרשה דרבא[ב] דבעינן שימור לשם מצוה ואההוא קרא סמיך ובהא פליג דלא נמי איכוין לה נמי לשימור מצת מצוה למיפק בה משום תודה ומשום מצה לא נפיק דבעי' שימור לשום מצה כל שבעה: **ותיפוק ליה.** דאינה נאכלת לאונן ולמה לי קרא אחרינא דכל קדשים אסורין לאונן ביבמות (דף עג:) אתיא לן בק"ו מה מעשר הקל אמרה תורה[ד] לא אכלתי באוני בשר קודש חמור לא כל שכן: **סבר לה כרבי עקיבא דאמר.** לעיל (דף לו.) במלה של מעשר שני נפיק ואע"ג דאסור לאונן דלא דריש עוניי[ה] לשון אוני אלא עני כמסורת: **ותיפוק ליה.** כיון דדריש עני הא לאו מלה עניייה היא דהא גילאה בשמן: **רביעית היא.** מני לוג שמן מביא לתודה ומולהו חציו לעשר חלות ועשר רקיקין וחציו לרבוכה במסכת מנחות בפרק שתי מדות (דף פט.) ובנזירות לא היתה רבוכה אלא חלות ורקיקין ולא היה מביא אלא רביעית כדאמרינן נמי התם הלכך רביעית שמן לעשרים חלות גדולות שנעשות משבע עשרונות פחות שליש עשרון שזה הוא שיעורן כדאמרינן התם בהתודה[ו] אין כאן עומר: **ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות.** אלא בירושלים דמחיצת קדשים קלים לפנים מן החומה כדכתיב (דברים יב) ואכלת לפני ה' וגו' וכל נדריך אשר תדור ואם יצאו נפסלין דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טרפה וגו' כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר: **ואם תומרם.** מדלא נפקא ליה מבכל מושבותיכם[ו] קסבר חלות תודה

[ה] [נעיל לו.], [ו] תוספתא דחלה פ"ל ה"ל, [ז] ל"ל דרבה, [ח] [דברים כו], [ט] [דברים טז], [י] [מנחות עז.], [יא] [שמות יב],

תורה אור השלם

1. וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: שמות יב יז
2. שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ אַךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תַּשְׁבִּיתוּ שְׂאֹר מִבָּתֵּיכֶם כִּי כָּל אֹכֵל חָמֵץ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשֹׁן עַד יוֹם הַשְּׁבִעִי: שמות יב טו

מוסף רש"י

מי שנאכל באנינות. שמותר לאוכלו כשהוא אונן, דרוש היה לאם אוני (לעיל לו.).

מוסף תוספות

א. נדרים ונדבות. רש"י זבחים שם.

מסורת הש"ס

מתני' אואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור ב יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלה שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחלין בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסווס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסווס וטורא ג אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרבינין ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן ד ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי ה ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר ו אמרירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא ז מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא ח חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן תנינא ערוגה

אצוותא דדיקלא. ל"ל דהוי מין זרעים א דהא לקמן אמרינן מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ב:

ואימא הירדוף כי מצה וכו'. נפ' לולב הגזול (סוכה דף נב:) פרין גבי הדס ואימא הירדוף אמר אביי דרכי דרכי נועם ופ"ה דלא הוי נועם כיון דהוי סס המות לבהמה הכא נמי ה"מ לשוויי הכי אלא דמשני שפיר טפי אבל קשה לרשב"ל דלעיל אמר דהירדופני כשר למרור ובפרק אלו טרפות (חולין דף נח:) משמע דהוי סס המות לבהמה דאמר בהמה שאכלה הירדופני כשירה ופריך היינו הירדופני היינו סס המות ומשני תרי גווני סס המות:

ערוגה

מתני' אואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחרחבינא ובעולשין ובמרור ב יוצאין בהן בין לחין בין יבשין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין ומצטרפין לכזית ויוצאין בקלה שלהן ובדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו: **גמ'** חזרת חסא עולשין הינדבי תמכא אמר רבה בר בר חנה תמכתא שמה חרחבינא אמר רשב"ל אצוותא דדיקלא ובמרור מרירתא תני בר קפרא אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בעולשין ובתמכא בחרחלין בחרחבינין ובחזרין רב יהודה אומר אף עולשי שדה ועולשי גינה וחזרת עולשי גינה וחזרת הא תנא לה רישא הכי קאמר אף עולשי שדה כעולשי גינה וחזרת רבי מאיר אומר אף עסווס וטורא ומר ירואר א"ל ר' יוסי עסווס וטורא ג אחד הוא ומר זה הוא ירואר תני דבי (ר') שמואל אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בעולשין ובתמכא ובחרבינין ובחרגינין ובהרדופנין ר' יהודה אומר אף חזרת יולין וחזרת גלין כיוצא בהן ד ר' אילעא אומר משום ר"א אף ערקבלים וחזרתי על כל תלמידיו ובקשתי לי חבר ולא מצאתי וכשבאתי לפני ר"א בן יעקב הודה לדברי ה ר' יהודה אומר כל שיש לו שרף ר' יוחנן בן ברוקה אומר כל שפניו מכסיפין אחרים אומרים [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין א"ר יוחנן מדברי כולן נלמד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין אמר רב הונא הלכה כאחרים רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר ו אמרירתא א"ל מאי דעתיך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא ז מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילוון ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן למה נמשלו מצריים כמרור לומר לך מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה אף מצריים תחילתן רכה וסופן קשה א"ל הדרי בי א"ל רב רחומי לאביי ממאי דהאי מרור מין ירק הוא אימא מרירתא דכופיא דומיא דמצה מה מצה גידולי קרקע אף מרור גידולי קרקע ואימא הירדוף דומיא דמצה מה מצה מין זרעים אף מרור מין זרעים ואימא הרזיפו דומיא דמצה מה מצה שניקחת בכסף מעשר אף מרור שניקח בכסף מעשר א"ל רבה בר רב חנין לאביי אימא מרור חד מרורים כתיב ואימא מרורים תרי דומיא דמצה מה מצה מינין הרבה אף מרור מינין הרבה אמר רבה בר רב הונא אמר רב ירקות שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כולן נזרעין בערוגה אחת למימרא דלית בהו משום כלאים מתיב רבא ח חזרת וחזרת גלין עולשין ועולשי שדה כרישין וכרישי שדה כוסבר וכוסבר שדה חרדל וחרדל מצרי ודלעת המצרי והרמוצה אינם כלאים זה בזה חזרת וחזרת גלין אין חזרת ועולשין לא וכי תימא כולהו בהדדי קתני להו והא אמר רב זוגות זוגות קתני מאי נזרעין דאמר רב נזרעין כהלכתן תנינא ערוגה

סיב הגדל וכרך סביב לדקל שקורין ווידיל"א: **מרירייתא**. אמירפוי"ל והיא פופר"ך: **חרחנין**. לא איתפרש שמו: **וכחזרין**. חזרת: **עולשי שדה**. אע"ג דיש להן סס לוי הרי הן כעולשי גינה: **עסווס וטורא ומר ירואר**. מיני ירקות: **הירדופנין**. יש מפרשין אלויש"א: **חזרת גלים**. סס לוי הוא: **ערקבלין**. מפרש בסוף פ' שני דעירובין ה אלוותא חרזייתא הוא סיב גדול ועב ומין לעגמו הוא: **וחזרתי על כל תלמידיו**. של ר' אליעזר ובקשתי לי חבר לסייעני ששמע דבר זה מפיו ולא מצאתי: **ערף**. כשסוחטין ו אותו במקום חיתוכו יולא ממנו ערף לבן כחלב וקורין לייטו"ן: **מכסיפין**. אינו ירוק מאד ככרתי אלא פלד"ש: **לא ירק מר**. תרוויהו אית ליה יש לו ערף ופניו מכסיפין והן הן סימני מרור: **מדברי כולן**. כל המפרשין שמות הירקות כגון מתני' ותנא דבר קפרא ורבי יהודה ור' מאיר ותנא דבי שמואל מכולן למדנו שהמרור יש לו ערף ופניו מכסיפין שבכל הירקות הללו רואין אנו בהן הסימנין האלו: **אמרירייתא**. פופר"ך: **והא**. אנן ריישא דכולהו חזרת תנן: **ותנא דבי שמואל**. נמי חזרת תנא בריישא אלמא היא קדמי לכולהו: **מצוה בחזרת**. דלמפרש טעמא דדרבא ור' יונתן: **מאי חסא**. מאי טעמא קרינן ליה חסא משום דזכר הוא דחס רחמנא עלן אלמא להכי קיימא: **למה נמשלו למרור**. דכתיב (שמות א) וימררו את חייהם: **תחילה רכה**. בתחילה נשתעבדו להן ע"י שכר שהיו שוכרין אותן: **מרור סופו קשה**. הקלה שלו מתקשה כעין: **הדרי בי**. לא אוסיף עוד: **מרירתא דכופיא**. מרה של דג ששמו כן: **כי מצה**. שהרי הוקשו: **הירדוף**. עץ שהמתיק בו משה את מי מרה ואמרינן (בסוטה) [מכילתא פרשת בשלח] גם בתוך גם שהוא היה מר והוא הירדוף: **הרזיפו**. מין זרע וסס המות לבהמה הוא: הרזיפו אינו ניקח בכסף מעשר דאינו פרי מאכל ואנן אוכלא בעינן דומיא דיין ושכר ובקר ואלן דכתיב (דברים יד) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו': **ואימא מרור חד**. מינא הוא מהנך ירקות ולאו כל הני אלא מר שבכולן: **כרישין**. כרתי כרישין של גינה: **כרשי שדה**. שלוויי"ש: **והרמולה**. מין דלעת הוא ובמסכת נדרים (דף נח.) מפ' קרא קרקוזאי: **אינן כלאים זה בזה**. אע"ג שיש סס לוי לאחד אינו כלאים בחבירו: **חזרת בחזרת גלין**. וכן עולשין בעולשי השדה ט (זוגות זוגות כמו שהן שנויין): **וכי תימא כולהו בהדי הדדי קתני**. דבכל הני קאמר דאינן כלאים זה בזה חזרת עולשין וכרישין: **זוגות זוגות**. חזרת וחזרת גלין או עולשין ועולשי שדה וכן כולן שנינו דאין כלאים זה בזה אבל חזרת בעולשין לא: **מאי**. כולן נזרעין בערוגה אחת דאמר רב לעיל נזרעין כהלכתן קא אמר כדי שלא ייעקו זה מזה כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים כדתנן במסכת שבת (דף פד:):

אבל

מסורת הש"ס

א) [בכרכות לח:], ב) ס"א אל הוא ומר הוא וחבו מר ירואר. רש"ל, ג) עיבוקין כג., ד) [תוספתא פ"ב הי"ד ע"ב], ה) [עי' סוכה יג. ד"ה מרגרית ותוס' חולין נט. ד"ה עיקלא], ו) כלאים פרק א [מ"ב], ז) [לעיל דף לח:], ח) [דף כו: וע"ש בפרש"י וע"ע קלח], ט) ל"ל כשמוחקין, י) מרלה אל מ"ל, כ) [וע"ע תוס' סוכה לו: ד"ה בסיב ועוד שם תוס' יג. ד"ה אפקומא],

מוסף רש"י

אף ערקבלים. סס מרור (ערובין כג.).

מוסף תוספות

א. עשב הגדל סביב הדקל. תוס' סוכה יג. ואינו גדל מן הדקל. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

מתני' ואילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח וכו'. חזרת חסא, עולשין הנדבי, תמכה כך שמה, חרחבינא אסוא דדיקלא, מרור מרריאתא. **אמר רבי יוחנן מדברי כולן נלמוד ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין**. אמר רב הונא הלכה כאחרים דאמרי ירק מר ופניו מכסיפין ויש לו שרף זהו מרור. רב אחא בריה דרבא הוה מהדר אמרריתא דדבא, אמר ליה רבינא מאי דעתיך דמרירן טפי, והא אנן חזרת תנן, וכן תאני בר קפרא ור' שמואל חזרת, ואמר ר' אושעיא מצוה בחזרת וכו'. אמר ליה הדרי בי. ש"מ דכולי עלמא מצוה בחזרת דהיא חסא. **אימא מרירתא דכופיא**. יש מי שאומר המרה של בהמה. ויש מי שאומר מרה של דג ששמו כופיא, והיא שיבוטא, והוא קולייס האספנין. ודחינן בענין מרור גידולי קרקע כמצה, דהא הקישו הכתוב על מצות ומרורים. פי' הרדוף הרזיפא. ואסיקנא מרורים כתיב מינין הרבה. **אמר רבה בר רב הונא אמר רב** ירקות ששנינו, כגון חזרת ועולשין ותמכה וחרחבינה וכיוצא בהן, שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח משום מרור, כולן נזרעין בערוגה אחת. דייקינן מינה כי אלו כולן מין אחד הן ואין בהן משום כלאים. ומותיב רבא עליה חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשי שדה, כרישין כו', ואמרינן בסופה כולן

עין משפט נר מצוה

קנו א ב מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה יג סמג עשין מא טוש"ע ח"מ סי' תעג סעיף ה:

קנז ג מיי' פ"ג מהל' כלאים הלכה ג סמג לאוין רעט טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף יד:

לעזי רש"י

לייטוג"א [לייטוג"א]. חסה.

קרישפיל"א. עולש.

מרובי"א. מרובין (מין צמח).

וידיל"א. קנוקנת.

אמירפוי"ל. דקורית (צמח).

פופר"ך [פורפירי"ן]. טלופח, טלף החמור (מין עשב).

אלוישנ"א. לענה.

לייטו"ן. נוזל מעשבים דמוי חלב.

פלדש [פלדי"ש]. חיוורים.

פופר"ך [פורפירי"ן]. טלופח.

שלוויי"ש. בר.

רבינו חננאל (המשך)

נזרעין בערוגה אחת, ודייקינן דוקא חזרת וחזרת גלין דתרוייהו מין חזרת נינהו, הני הוא דליתנהו כלאים בהדי הדדי, הא חזרת ועולשין אע"ג דתרוייהו מין מרור אינון כלאים הוו, וכי תימא הכי קתני כל מין חזרת, וכל מין עולשין, וכל מין כרישין, וכל מין כוסבר, וכל מין חרדל, וכל מין דלעת, אלו כולן ביחד נזרעין בערוגה, והא רב הוא דאמר זוגות זוגות שנינו, כלומר חזרת וחזרת גלין הנה זוג, עולשין ועולשי שדה זוג אחד, כרישין וכרישי שדה זוג אחר, כי האי גונא זוגות זוגות בפני עצמן אינן כלאים, הא כולהו בהדדי כלאים נינהו. ושנינן מאי נזרעין דקאמר רבה בר רב הונא כהילכתן אחד מין כלומר אם בא לזרען בערוגה אחת נותן לכל אחד ואחד כדי עבודתו שלא יהא זרע אחד יונק מגבול חברו שכל אחד מין בפני עצמו הוא.

ערוגה בת ו' טפחים זורעין לתוכה ה' זרעים. ומ"ת הואיל ורחוק ג' טפחים לא יעקי מהדדי דהא אמצעית אינה רחוקה מן האחרות אלא ג' טפחים דבפרק ר' עקיבא (שבת דף פה.) משמע דד' מארבע רוחות הערוגה לא בקרנות אלא באמצע הרוחות א"כ יזרע לתוכה ט' זרעים ג' שורות של ג' ג' ויהא רחוקים זה מזה ג' טפחים ואומר ר"י דהכא אינה משום יעיקה אלא משום עירבוב לאחר שיהיו גדולים ולא רצו חכמים להמיר יותר ותדע דאפי' חמשה לא היו מתיריס אי לאו דנפקא לן בשבת בפרק ר' עקיבא (ג"ז שם) בהדיא מקרא אע"ג דקיים להו לרבנן דחמשה בשיתא לא יעקי והייגו משום דאיכא למיחש לערבובא ואם תאמר ואין זורעים בתוכה חמשה זרעוים והא אין רחוק זה מזה שלשה טפחים דהא איכא מקום זריעה ותירץ ר"ת דטפחים של כלאים שוחקות כדמוכח בריש עירובין (דף ד.) ור"י אומר דגמירי דבהכי לא יעקי אע"פ שיש מקום זרעים:

לא שלוקין ולא מבושלין. משמע דשליקה הוי טפי מביסול דאי לאו הכי הוי זו ואין צריך לומר זו וכן משמע בכמה דוכתין והא דתנן בפרק ג' מיניס (זיר דף מה:) היה מבשל השלמים או שולקן אע"ג דשליקה הוי טפי מביסול לא הוי התם זו ואין צ"ל זו דקמ"ל דבשליקה אינו יוצא מתורת ביסול[ה]:

ה"ג

[א] ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים זורעין בתוכה חמשה זרעונין ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע מהו דתימא הני מילי בזרעין אבל בירקות לא קמ"ל למימרא דירקות אלימא מזרעים [ב] והתנן בכל מיני זרעים אין זורעין בערוגה אחת כל מיני ירקות זורעין בערוגה אחת מהו דתימא הני מרור מין זרעים נינהו קמ"ל זרעים סלקא דעתך והא תנן ירקות ותני בר קפרא ירקות ותני דבי שמואל ירקות חזרת איצטריכא ליה ס"ד אמינא הואיל וסופה להקשות ניתיב לה רווחא טפי לאו א"ר יוסי בר' חנינא קלח של כרוב שהוקשה מרחיבין לו בית רובע אלמא כיון דסופו להקשות יהבינן ליה רווחא טפי ה"נ ניתיב לה רווחא טפי קמ"ל: יוצאין בהן בין לחין בין יבשין כו': א"ר חסדא [ג] לא שנו אלא בקלח אבל בעלין לחין אין יבשין לא והא מדקתני סיפא בקלח שלהן מכלל דרישא עלין פרושי קא מפרש כי קתני בין לחין בין יבשין אקלח מיתיבי [ג] יוצאין בהן ובקלח שלהן בין לחין בין יבשין דברי ר' מאיר וחכ"א לחין יוצאין בהן יבשין אין יוצאין בהן ושוין שיוצאין בהן כמושין אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין כללו של דבר כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו וכל שאין בו טעם מרור אין יוצאין בו תרגומא אקלח ת"ר אין יוצאין בהן כמושין משום ר"א בר' צדוק אמרו יוצאין בהן כמושין בעי רמי בר חמא מהו שיצא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים אליבא דר' עקיבא [ד] לא תיבעי לך השתא במצה דאורייתא נפיק במרור דרבנן מיבעי' כי תיבעי לך אליבא דר' יוסי הגלילי [ה] מאי במצה דאורייתא הוא דלא נפיק אבל מרור דרבנן נפיק או דילמא [ו] כל דתקינו רבנן בעין דאורייתא תקון אמר רבא מסתברא מצה ומרור: **מתני'** [ז] אין שורין את המורסן לתרנגולים אבל חולטין [ח] האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא בבשרה יבש [ט] לא ילעוס אדם חיטין ויניח על מכתו[י] מפני שהן מחמיצות: **גמ'** תנו רבנן אלו דברים שאין באין לידי חימוץ האפוי והמבושל וחלוט שחלטו ברותחין מבושל אדמבשל ליה מחמע אמר רב פפא [יא] האפוי שבישלו קאמר תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר [יב] קמח שנפל לתוכו דלף אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ אמר רב פפא [יג] והוא [יד] דעביד טיף להדי טיף אמרי דבי ר' שילא ותיקא שרי והתניא ותיקא אסור לא קשיא [טו] הא דעבדיה במישחא ומילחא הא דעבדיה במיא ומילחא אמר מר זוטרא [יא] לא לימחי אינש קדרא בקמחא דאבישנא דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוץ אמר רב יוסף לא ליחלוט אינש תרי מינין אותו להחמיץ: **לא תשרה המורסן.** לשוף בה בשרה מפני שמחמיץ בשרייתו: **אבל שפה היא.** מורסן יבש בבשרה ואע"פ שמיס טופחין על בשרה: **לא יעלוס.** לא יכוס: **גמ' האפוי.** לחם משנאפה כל מה שבשוריהו במים אינו מחמיץ: **אדמבשל ליה מחמע.** בעוד שהמים פושרים קודם שירתיחו הוא מחמיץ. ובדשדי ליה לתוך רותחין ליכא לאוקומה דהא בהדיא תני לה וחלוט שחלטו ברותחין: **אפוי שבשלו.** כלומר אפוי אפילו הוא מבשלו לאחר אפייה אינו מחמיץ: **דלף.** מן הגג: **אינו בא לידי חימוץ.** שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מניחו להחמיץ: **טיף להדי טיף.** שנופלין טיפה אחר טיפה שמוך ותכף ואין שהות ביניתים: **ותיקא.** מאכל קמח: **מישחא ומילחא.** בקימחא שרי דמי פירות אין מחמיצין: **לא לימחי אינש קדרא.** שמעבין תבשיל הקדירה על ידי שממחין קמח לתוכו ואפילו בקמחא דאבישנא שנתייבשה וניקלית בתנור כשהיא לחה עושין אותה קלי בתנור והרי היא כאפויה אפילו הכי לא ליעביד: **דילמא לא בשיל שפיר.** לא נעשית קלי כל צורכה בתנור ומחמצת בתבשיל וכשהוא טורפה בקערה היא מחמצת (ועוד) שאין דרך נתינתה לתוך תבשיל רותח: **לא ליחלוט.** ברותחין:

תרי

[ה] בלאים פ"ג [מ"ל] שבת דף פד: [קידושין לט:], [ב] בלאים שם [מ"ב], [ג] [בכרכות לח:], [ד] [לעיל לו.], [ה] [שם], [ו] [לעיל ל: וש"נ], [ז] כתובות דף קג., [ח] ס"א בפסח, [ט] [ע"ז ל:], [י] [עדיות פ"ח מ"ו], [יא] [ועי' תוס' זבחים ל: ד"ה בלויין ועי' ברש"י וכ"ן ולא"ש בלבוש מט. ד"ה הטולה] ;.

הגהות מהר"י לנדא

[א] גמ' אמר רב פפא האפוי שבישלו וכו'. חסר בלעוזי עין משפט מ"י פ"ה מהלכות ממן הלכה ג:

לעזי רש"י

פלצדא"ו [פלצידי"ש]. נובלים.

מוסף רש"י

זורעין בתוכה חמשה זרעונין. ולא הוי ערבוב שים בה כדי להפרים ביעיבה הפרם הלאלו (שבת פד:). **ארבע על ארבע רוחות הערוגה.** ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן (שם). **ואחת באמצע.** גרעין אחד. ואע"פ שכל אלא הקרנות סמוכין זה לזה ואין ביניהם הרחקה ג' טפחים ויונקים זה מזה, אין כאן בית מיטות, דגבי כלאים היכרא הוא דבעינן דלא נהוי ערבוב, דהא אכלאים קפיד קרא, אבל אכלאים לא מייתינן אפילו ליעקה לא שכיח דאוריתא בכלאי הכרם דאוריתא דתנן (ב"ב כו.) זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דיעקי מתמאי וכ"ש כלאי זרעים דרבנן דלא מייתינן ליעקה, כדתנן (שבת פה:) גבי לאם תור וגבי שתי שורות, והרי יש כאן היכר גדול רוח זו זרועה לפון ודרום חו זרועה מזרח ומערב, אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות צריך הרחקה כדי שיקה דאין שם היכר, ואי הוו מקרבי הוי ערבוב. והמפרש ד' גרעינין בד' הרוחות טועה, דאי הכהרחקה משום יעקה ע' זרעונין יש לזרוע בו, ד' בד' הקרנות ואחד בכל רוח ורוח באמצעו ואחד באמצע הערוגה ויש בין כל אחד ואחד ג' טפחים כביעור יעקה, טפח ומחצה לכל אחד, הלכך לכל הרוח הוא ממלא עד סמוך לקרן ואפילו אין בין זרע שברוח זו לזרע שברוח זו ג' טפחים לא איכפת לן, דלענין כלאים היכר בעלמא הוא דבעינן כדפריש (שבת פד:). **ויניח על גבי מכתו.** שהחטים הלעוסין יפה למכה (כתובות קג.). **דעביד טיף להדי טיף.** שמטפטף תדיר והטיפים רודפים זו את זו ותכופות (ע"ז ל:) דכיון שהטיפות תוכפות זו את זו אין מניחות להחמיץ (האורח ח"ב סי' לד).

רבינו חננאל

ואמרינן הא פשיטא מתני' היא מנין לערוגה שהיא ששה על ששה טפחים שזורעין בתוכה חמשה זרעונין כו', ודחינן מהו דתימא הני מילי זרעים אבל ירקות בעו טפי. ואקשינן וכי ירקות אלימי מזרעים דבעו טפי. והא איפכא תנן כל מיני זרעים אין זורעין בערוגה, וזורעין כל מיני ירקות בערוגה, מהו דתימא הני מרורים כולן ששנינו מיני זרעים נינהו ואין זורעין אותן בערוגה, בא רב להודיענו כי ירקות הן וזורעין בערוגה אחת. ואקשינן והא מתני' ירקות קתני, דתנן אילו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, ותוב כל תנא ברא נמי ירקות קתני, וליכא תנא דתני זרעים. ושנינן חזרת שסופה להקשות איצטריכא ליה, סד"א ניתיב ליה רווחא טפי משאר ירקות כמו קלח של כרוב שהוקשה, כלומר שגדל ונעשה קשה שמרחיבין לו בית רובע מכל צדדיו, פירוש אין מניחין שם סביבותיו זרעים כדי שישלח שרשיו לכל צד מפני שגדול הוא, נעשה גם כך לחזרת, קמ"ל דלא. **יוצאין בהן באלו הירקות בין לחין בין יבשין.** אמר רב חסדא לא שנו יבשין אלא קלח, אבל עלין לחין יוצאין בהן יבשין אין יוצאין בהן. **מיתיבי יוצאין בהן ובקלח שלהן** וכו' ודברים פשוטין הן, ורב חסדא פירק תרגומה אקלח, אבל עלין אין יוצאין בהן אלא לחין, ושוין שיוצאין בהן כמושין, אבל לא כבושין ולא שלוקין ולא מבושלין, זה הכלל כל שיש בו טעם מרור יוצאין בו. **בעי רמי מהו שיצא אדם במרור של מעשר שני אליבא דר' עקיבא.** ופשטה רבה כשם שיוצאין במצה שהיא מדאורייתא, כך יוצאין במרור שהוא מדרבנן. **מתני'** אין שורין את המורסן לתרנגולין אבל חולטין. **ת"ר דברים שאין באין לידי חימוץ,** אסיקנא כגון אפוי שבשלו וחלוט שחלטו ברותחין. **תניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר** קמח שנפל לתוכו דלף, דעביד טיף טיף כנגד טיף טיף, אפילו כל היום כולו אינו בא לידי חימוץ. **ותיקא** דהוא כגון שתיתא דעביד במישחא ומילחא בקמחא שרי, פירוש כי השמן מי פירות הוא ומי פירות אין מחמיצין. אבל במיא ומלחא וקמחא אסור. **לא נימחי אינש קדירה בקמחא דאבשונא,** דילמא לא בשיל שפיר ואתי לידי חימוערא. **סנבוסך** נמי אסורה דהא לוותיקא דמי, דאמרי דבי ר' שילא ותיקא שרי והא איתמר ותיקא אסור, לא קשיא הא דחליט ליה במיא ומילתאהא דחליט ליה במישחא ומילחא, במיא אסיר במישחא שרי. וכן מי שעורין שמרתיחין ומטילין לתוכן שעורין בין בהמעסה בין בהחלטה הכל אסור בזמן הזה, כך אמר רבינו גאון צז"ל. **הא דאמר רב יוסף לא נחלוט אינש תרתי חיטי בהדי הדדי** כו' אילו הן כגון קליות.

פרקי חיטי. גרעיני חיטין אלא חדא חדא חיטתא: **דילמא אתיא חדא ויתכה בציריא דחברתה.** בסדק של חבורתה: **דיקולא דמיא.** רתיחת המים: **ציריא.** סדק כמו (א) טייליא חריפא דמגרי זיקי דמסכת ע"ז (דף ג.): **אי הכי אפילו חדא.** שבולתא נמי לא ליחרוך: **דילמא נפיק.** מיא מחיטי דבריתא חדא ובלעי חטים לתידך ריתא: ה"ג **והדר ביה אביי דכל אגב מדלייהו לא מחמעי.** כל דרך נפילתם לא מחמעי: **דאכישונא.** כל שמייבשין בתוכו קליות בתנור: **סחיפא שרי.** אם פיו כפוי למטה שיהו המים הנפלטין מן הקלי על ידי חום האור זכין ויוצאין לחוץ שרי: **וקיפא.** שיהא זוקף כדרכו אסור שהמים נפלטין וחוזרין ונבלעין. ומדאמר אביי סחיפא שרי משום דלייבי אבדלי שמע מינה הדר ביה ממאי דאמר לעיל לא ליחרוך חיטים תרתי שיבלי דהני נמי דייבי מיא ושרקי ונפלי ולא מיבלעי בתידך: **נתבקעו.** ממחת הגיפוח שממחת המים אסורות דודאי ממהרות להחמיץ: **שורן בחומץ.** אם רואה שנופחות שורן בחומץ: **וחומץ לומתן.** אשטרייי"ב בלע"ז ואינו מגיחן להחמיץ: **והן מתבקעות מאיליהן.** שאינן יכולות לעמוד מפני ריח היין: **בדורא דבי בר חשו.** בכפר של אותו האיש: **נתבקעו ממש.** כלומר דאין אסורות אלא נתבקעו ממש ואותן לא מבוקעות ממש היו והתירן: **אמר רבה** גרסינן: **בעל נפש.** חסיד[ה]: **הכי קאמר אפילו חיטי.** שהן קשין משעורין ואין ממהרין להחמיץ בעל נפש לא יאכל דלאו בעל נפש דלא (ב) מחמיר על נפשיה כולי האי: **דשריין.** קשים: **לאכול.** (ג). **רבה.** הכי קרי ליה לשון רבנות: **מאן דלאיים ליה לאכל יאכל לאם עיפושא.** כלומר לא תהא סולתן נקיה: **דהא בי רב הונא לאמי.** כולה רב נחמן אמר לה: **ורבא אמר אסור לאפוה.** לכולי עלמא: **דשיגו.** שחלקין הן: **והדרלה.** קיבר: **של נכרים טהורים.** לפי שאין מקפידין על סולתן לעשותן נקיה כל כך ולא לתתי לחיטי דידהו ומגלה שלא הוכשרו וקא קרי להו סולת אלמא אפשר לנקיה בלא לתיתה: **בשר דנפק.** רבא מבי מדרשא: **אמר.** רב פפא לנטער בעצמו מדוע לא נזכרתי להשיב לו מהא דאמר ר' ירמיה בר': **ואי לאו.** לתיתה דעכשיו בעי שימור שלא יחמיצו שימור למה לי: **לאו שימור הוא.** אי לא עבד ליה שימור מקמי הכי: **דאמר רב הונא** גרסינן: **בצקות של נכרים.** שמכיר בהן שלא החמיצו שאין שם לא קרני חגבים ולא הכסיפו פניו דהוא הוי סימן סידוק וסימן שאור כדלקמן [מא:]: **שיאכל כזית מצה באחרונה.** דבהא לא נפיק ידי חובת מצה משום דלא הוי לה שימור לשם מצה ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ ומיהו למצה של מצוה שימור לשמה בעינן: **באחרונה.** (ד) היא מצות אכילתה שעם הפסח היא חובת אכילתה דכתיב קרא (שמות יב) על מצות ומרורים יאכלוהו ופסח נאכל על השובע כדתנן (לקמן דף קיט:) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: **כראשונה לא.** כלומר באכילה ראשונה שאכל מבצקות של נכרים לא נפיק: הכי גרסינן **מאי טעמא דלא עבד לה שימור** ולא גרסינן **אי נימא.** דהא ודאי טעמא משום הכי הוא: **מאפייה ואילך.** משמע משמתקנה לאפייה כגון עריכתה וקיטוף שלה ונתינתה לתנור: **וממאי דילמא.** לעולם שימור דלשה שימור הוא ואע"ג דלא אילטריך שימור מקמי הכי והכא ממי טעמא לא נפיק משום דמשעת נתינת מים לקמח שזה דבר המחמצת הויא צריכה שימור וזו לא נעשה לה שימור מהשיא עידנא דנחית לתורת שימור דהיינו מנתינת מים: **ואפילו הכי.** דלא אשכח רבא סייעתא למילתיה לא הדר ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישה: **מהפכי ליפי.** העמרין וקושרין את העמרים בימות הקציר:

מנקטא

ה"ג ר"מ **כל שאילו מניחן על פי אבוב של קלאים והם מתבקעות.** פירוש כלי שבעלי קליות עושין בו קליות והוא מנוקב כדאמרינן בפרק ר' ישמעאל (מנחות דף סו.) מניחין בתוך אבוב של קלאים כדי (ה) שתגמור האור בכולו והם מתבקעות מכח האור וכן מצא ר"י בספר ישן בשם רבינו תם:

תרגומא אקמחים. תימה השתא אמאי תני סלתות ויש לומר דלגדלין קתני[א]: **כי מהפכיתו כיפי הפכיתו לשם מצה.** וא"ת כיון דסגיא ליה בנעי שימור בשעת היפוך אם כן היכי מוכח דמצה לנתות דילמא לאו מצה היא אלא דצריך שימור מתחלתו ועד סופו ויש לומר דעיקר שימור כדי שלא תחמיץ וסגר רגא אי לאו שיש שימור ממתן בשעה שהוא עדיין דגן כגון לתיתה לא היה מצריך שימור בשעת בי דרי מתחילת הדגון[ב]: לא

תרי חיטי בהדי הדדי דילמא אזלא חדא ויתבה בציריא דחברתה ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע רוחתא ואתי לידי חימוץ ואמר אביי לא ליחרוך אינש תרי שבולי בהדי הדדי דילמא נפקי מיא מהאי ובלע אידך ואתיא לידי חימוץ אמר לי' רבא א"ה אפילו חדא נמי דילמא נפיק מהאי רישא ובלע אידך רישא [א]אלא אמר רבא מי פירות נינהו [ב]ומי פירות אינן מחמיצין והדר ביה אביי מההיא דכל אגב מדלייהו לא מחמצי דאמר אביי האי חצבא דאבישנ' סחיפא שרי וקיפא אסור רבא אמר אפילו זקיפא נמי שרי מי פירות נינהו ומי פירות אינן מחמיצין ת"ר [ג]אין לותתין [ד]שעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן [ה]אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי א"ר חסדא אמר מר עוקבא [ו]לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן נתבקעות מאיליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא בדורא דבי בר חשו נתבקעו ממש אמר רבה בעל לא ילתות מאי אירא בעל נפש אפילו כולי עלמא נמי דהא תניא אין לותתין שעורין בפסח הכי קאמר [ז]בעל נפש אפי' חיטין דשרירי לא ילתות א"ל ר"נ מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעיפושא דהא בי רב הונא לתתי ובי רבא בר אבין לתתי ורבא אמר אסור ללתות אלא הא דתניא אין לותתין שעורין בפסח שעורין הוא דלא הא חיטי שרי לא מיבעי' קאמר לא מיבעיא חיטין כיון דאית ביה ציריא עיילי בהו מיא אבל שערי דשיעי אימא שפיר דמי קמ"ל הדר אמר רבא [ח]מותר ללתות [ט]דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה ואי אפשר נקיה בלא לתיתה איתיביה רב פפא לרבא הקמחין והסלתות של נכרים של כפרים טהורים ושל כרכין טמאין דכפרים מ"ט לאו משום דלא לתתי וקא קרי ליה סולת תרגומא אקמחא בתר דנפיק אמר מ"ט לא אימא ליה מהא [י]דאמר רבי זירא אמר רב ירמיה אמר שמואל חיטין של מנחות אין לותתין אותם וקא קרי להו סולת הדר אמר רבא מצוה ללתות שנאמר [י]ושמרתם את המצות אי לא דבעי לתיתה שימור למאי אי שימור דלישה שימור דלישה לאו שימור הוא דאמר רב הונא בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה אין בראשונה לא מ"ט משום דלא עבד בהו שימור ולעביד ליה שימור מאפייה ואילך אלא לאו שמע מינה שימור מעיקרא בעינן וממאי דילמא שאני התם דבעידנא דנחית לשימור לא עבד לה שימור אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור הכי נמי דשימור דלישה הוי שימור ואפ"ה לא הדר ביה רבא דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי כי מהפכיתו הפיכו לשום מצוה [ה]אלמא קסבר שימור מעיקרא מתחלתו ועד סופו בעינן מר בריה דרבינא

מנקטא

ישראל בשמור, דגוי לאו בר שימור הוא, אבל ישראל דבר שימור הוא אם התחיל מתחלה להשמר אפילו שימור דלישה הוי שימור. אפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר רבא להנהו דהוו מהפכי לגורן, והן העומרין. הפכו לשם מצה, כלומר הזהרו מהכשרת המים והפיכו להו למקום שאין בו הכשרת המים שיהיה שימור מתחילה לשמן לשם מצה.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לימיס סדק כמו טיילי"ם. ג"כ לשון יון: (ב) ד"ה הכי קאמר וכו' דלאו בעל נפש לא מחמיר: (ג) ד"ה לאכל וד"ה מאן הד"ם: (ד) ד"ה בתחרונה מצות כל"ל ותיכת היא נמתק:

מוסף רש"י

צומתן. לשון חיבור והיזוק (חולין נז.). בעל נפש. אדם כשר (חולין ו.) המנהגו בילנו ומתמתק מן העבירות (האורה ח"א סי' פז). מותר ללתות. לגרות מעט במים ולכותשן במתכת ולא מייתין לחימוץ הוא, וכותשן מיל (סנהדרין ה:). ובלבד שיאכל כזית מצה. אחרת, באחרונה. משום דמצות מצה בעינן שמור לשם מצה (קדושין עו.).

מוסף תוספות

א. הקמחים של כפרים טהורים והסלתות של נכרים טמאים. תוס' אתק. ב. נ"ל, ותירצו דוודאי עיקר שימור היינו בגורנא דצריך שימור, ואי לאו לתיתה וליכא עיקר שימור, ודאי דלא צריך שימור קמי לישה כלל, אבל כיון דמצוה ללתות, משום ההוא, דהוי עיקר שימור, צריך ג"כ שימור מתחילת דגן. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

והא דאמר אביי לא ניחרוך אינש תרתי שבלי בהדי הדדי, לית הלכתא כותיה. אלא כרבא דאמר מי פירות אין מחמיצין. כן פירוש דשמועה חצבא דאבישנא שהן שיבלי דשערי רטיבתא, אמר אביי כשנותנין זה החצבא בתנור בימות הפסח ופיה למטה, כל זיעה שיוצא מאותן השעורים נשפכין בתנור, ואם לאו לא ישארו אותן המים היוצאין מהן מחמיצין. ולית הלכתא כאביי, וקיימא לן כל מי פירות אין מחמיצין. ת"ר אין לותתין את השעורין בפסח. ואם לתתן, נתבקעו אסורות. ואמרינן לא נתבקעו ממש, אלא כל שמניחין על פי אבוב של קלאים והן מתבקעות וכן הלכתא. ור' יוסי דאמר שורן בחומץ מפני שהחומץ צומתן לית הלכתא כותיה, דהא בהדיא אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי. והא דעביד שמואל עובדא נתבקעו ממש לא סמכינן עליה. אמר רבה בעל נפש, כלומר המתרחק מריח עבירה ומדקדק הרבה על עצמו. לא ילתות אפילו חטין דשרירין, פירוש שרירין שהן חזקים מן השעורים, ולא אתי לידי חימוץ, הא לא ילתות כל שכן שעורים. אמר רב נחמן מאן דציית

קסז א מיי' פ"ס מהל' תו"מ הלכה ד טוש"ע א"ח סי' תסג סעיף ח:

קסח ב ג ד מיי' פ"ס מהלכות מלה הל' ו ז טוש"ע או"ח סימן תנג סעיף ה:

קסט ה מיי' שם הלכה ח ט טוש"ע או"ח סימן תנג סעיף ד:

תורה אור השלם

1. וְשָׁמַרְתָּם אֶת הַמַּצּוֹת כִּי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאתִי אֶת צִבְאוֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַיּוֹם הַזֶּה לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: שמות יב יז

לעזי רש"י

אשטריינ"ב [אישטריינ"ט]. סוגר.

רבינו חננאל (המשך)

לרבה אוכל פת מעופשת. פירוש כגון פת קיבר שאין בה סלת, [נ"א: כי בלא לתיתה אין יוצא סולת נקיה] ואמר רב נחמן לותת דהא בי רב הונא ובי רבה בר אבוה לתתי, ורבא אמר אסור ללתות. ומותבינן עליה אין לותתין את השעורים בפסח הא חטין שרי כו'. פי' צריא (כגון) הסדק שהוא באמצעה של חטה, אבל השעורים שיעי [נ]אין בהן סדק. איכא דאמרי אמר רבא מותר ללתות, דתניא יוצאין בפת נקיה והדראה, ואי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה, כלומר אם אין שורין את החטים לא תצא מהם סלת נקייה. ומותיב רב פפא מהא דתאני הקמחין והסלתות של גוים של כרכים טמאים ושל כפרים טהורים, ש"מ מדקתני טהורין, מכלל דלא הוכשרו, וקרי להו סלתות, הנה הסלת בלא לתיתה. ודחי רבא האי דקתני של כפרים טהורין אקמחים בלבד ולא אסלתות. והא דאמר רבא אי אפשר לפת נקיה בלא לתיתה, דחויה היא, דהא משמא דשמואל אמרו חטים של מנחות אין לותתין אותן. וקרי להו התורה סלת, הנה נמצאת סלת בלא לתיתה. הדר אמר רבא מצוה ללתות, דכתיב ושמרתם את המצות, ואין שמור אלא שמור דחטים בלתיתה, אבל שימור דלישה ליתיה שימור מדרב הונא, דאמר הבצקות של גוים אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, ואי הוה שמור דלישה שמור היה עושה שימור לבצק של גוי ואינו צריך כזית אחר. ודחינן הני בצקות של גוים משום דלא אתחיל בהו

לא יעשנו מרדעת לחמור. אומר ר"י דדוקא בכלאים אבודים אסור לעשות מהן מרדעת שמא יעשנו טולאי על בגדו ולא יזהר נמי שלא יגע בבשרו[א] אבל בכלאים ידועים שרי כדאמרי' במסכת כלאים (פ"ע מ"ד) מרדעת החמור אין בה משום כלאים ומותר לעשות מהן כר וכסת ובלבד שלא יגע בבשר אע"ג דאמרינן בפ"ק דביצה (דף יד:)[ב] אפי' עשר מלעות זו על גב זו אסור שמא תכרך לו נימא על בשרו שמא כר וכסת ומרדעת אין רגילין ליכרך כל כך:

אבל עושהו תכריכין למת. וא"ת והא איכא לועג לרש[ב] וגו' ובפרק התכלת (מנחות דף מא.) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל כלי קופסא חייבין בציצית (אמר רב) ומודה שמואל בזקן שעשאה לבגדו[ג] שפטורה וההיא שעתא ודאי דמיין ליה[ד] משום לועג לרש ומהאי טעמא נמי לא יעשה כלאים למת ואומר ר"ת בציצית שקולה כנגד כל המצות דכתיב איכא לועג לרש טפי כדאמרינן בהתכלת (שם דף מג:) וזכרתם את כל מצות ה' מלמד ששקולה ציצית כנגד כל המצות והא דאמר בפ' מי שמתו (ברכות דף יח.) רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות הוי שדיא תכלת דרבי יונתן אמר ליה ר' חייא דלייא שלא יאמרו למחר באים אצלנו והיום מלעיגים אותנו ואף על גב דמתים נמי יש להם ציצית אומר ר"ת דמכל מקום שייך בהן ליעוג לפי שמראין עצמן כמצווין במצות והן אינן מצווין[ה] ואינו דומה מצווה ועושה למי שאין מצווה ועושה ומה שמסיים בזמן הזה מטליתות של מתים סומכין אהא דתניא במסכת שמחות (פי"ב) אבא שאול בן בטנית לוה לבניו[ו] קברוהו תחת מרגלותיו של אבא והתירו תכלת מפליוני[ז] וכמה דבריס אנו סומכין על ספרים חיצונים ומניחין גמרא שלנו דבפרק בתרא דמגילה (דף לא:) אמרי' ראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין חדשיכם ומועדיכם דהיינו חזון ישעיה[ט] ואנו מפטירין השמים כסאי וכן הוא בפסיקתא ובפר' ויחל אנו קורין בתענית שלנו אע"ג דתנן במגילה (גס זה שם) שקורין בתענית בקללות וברכות ואנן סומכין על מס' סופרים (פי"ז ה"ז)[מ]:

האילפס וחקדירה שהעבירן מרותחין **לא** יתן **לתוכן תבלין.** מכאן אין להוכיח דעירוי ככלי שני מלא אשמעינן רבותא שלא יערה[נ] על הקערה שהתבלין בתוכה דאדרבה דוק מסיפא איכא דקתני אבל נותן הוא לתוך הקערה[ד] ולא קתני אבל מערה על הקערה שיש בה תבלין וגרסה דאפילו שמואל דאית ליה דתתא גבר ותניא בכילד צולין (לקמן דף עו.) כוותיה אפ"ה מבשל העירוי כדי קליפה דאמר התם תניא כוותיה דשמואל חס לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח ואם עירו רותחין על התרנגולת צריך קליפה[ה] וכלי שנשתמשו בכלי ראשון לא יוכל להגעילו ע"י עירוי דאין מבשל אלא כדי קליפה והוא בלע יותר מכדי קליפה והא דאמרינן בפרק כירה (שבת דף מב.) דשרי חס לתוך צונן יש לומר כיון שאינו מבשל אלא כדי קליפה הואיל והצונן של מטה מיס שהוא דבר המתערב אינו יכול להתבשל מחמת צינות המים אבל דבר שאינו מתערב לא ובשילהי ע"ז (דף עו.) אמר[ו] מר עוקבא זבן יורה מנכרי ואסהר ליה גדנפא וכו' ומסיק כבולעו כך פולטו מה בולעו בצינלות[ז] אף פולטו בצינלות ואי עירוי ככלי ראשון הוא מאי איריא משום דבלע בצינלות אפילו בלע בלועה גמורה פליט בצינלות דהיינו עירוי אלא ודאי לא בשל אלא כדי קליפה והא דתנן בפרק חבית (שבת דף קמה:) כל שלא נא בחמין לפני השבת מדיחין אותו בחמין בשבת[ח] וכו' צריך לאוקמא בכלי שני דבכלי ראשון אפילו הלחה אסורה וקשה דקתני דוקא מדיחין אבל שורין לא והכא גבי תבלין קתני אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי שורין ואומר ר"י דהתם מיירי במידי דבר ביטול וכשהשורין אותו אפילו בכלי שני מיחזי כמבשל אבל תבלין עשויין למתק הקדירה ולא מיחזי כמבשל ובירושלמי בפרק כירה בעי מהו ליתן תבלין מלמעלה ולערות עליהן מלמעלה ר' יונה אומר אסור דעירוי ככלי ראשון הוא חיליה דר' יונה מן הדא וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ר' שביעל בו ור' שעירה לתוכו רותח ודמי ר' אסי תמן כלי חרס בולע תבלין אינו מבשל התיב ר' אסי בר בון והתניא אף בכלי נחשת כך היא לך למימר כלי נחשת בלע בתמיה[א]: **רבא** מחו ליה קידרא בחסיסי. פ"ה קימחא דאכישוגא וקשה דהא לעיל (דף לט:) אסרינן[ב] ולכא מאן דפליג וגרסה לר"י כדפירש בערוך בחסיסי קמח של עדשים[ג] דאין דרכם לבא לידי חימוץ כל כך לא מנקטא ליה אימיה בארבי: ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא שריא רבא לזבוני לנכרים איתיביה רבה בר ליואי לרבא[ד] בגד שאבד בו כלאים הרי זה[ה] לא ימכרנו לנכרי ולא יעשה[ו] בו מרדעת לחמור אבל עושין אותו תכריכין למת לנכרי מאי טעמא לא לאו משום דהדר מזבין לישראל הדר אמר רבא[ז] לזבינהו קבא קבא לישראל כי היכי דכליא קמי פיסחא תנו רבנן אין מוללין את הקדירה בפסח והרוצה שימלול נותן את הקמח ואח"כ נותן את החומץ ויש אומרים אף נותן את החומץ ואח"כ נותן את הקמח[ח] מאן י"א א"ר חסדא רבי יהודה היא[ט] דתנן[י] האילפס והקדירה שהעבירן מרותחין לא יתן לתוכן תבלין אבל נותן לתוך הקערה או לתוך התמחוי רבי יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר ונוקמה כר' יוסי[כ] (דתנן) ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן כי אשמעינן ליה לרבי יוסי הני מילי דאיתיה בעיניה אבל על ידי תערובת לא עולא אמר[ל] אחד זה ואחד זה אסור משום[מ] לך לך אמרינן גזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב רב פפי שרי ליה[נ] לבורדיקי דבי ריש גלותא[ס] לממחה קדירה בחסיסי אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתא דשכיחי עבדי א"ר רבא גופא מחי לה קידרא בחסיסי: **מתני'** אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך החרדל ואם נתן יאכל מיד ורבי מאיר אוסר[ע] אין מבשלין את הפסח לא במשקין ולא במי פירות[פ] אבל סכין ומטבילין אותו בהן מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין: **גמ'** אמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך חרוסת דברי הכל ישרף מיד ותניא נמי הכי[צ] אין נותנין קמח לתוך החרוסת ואם נתן ישרף מיד לתוך החרדל ר' מאיר אומר ישרף מיד[ק] וחכמים אומרים יאכל מיד אמר רב הונא בריה דרב יהודה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כדברי חכמים א"ל רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהודה אחרוסת מנקטא ליה אימיה בארבי: ההוא ארבא דחיטי דטבעא בחישתא שריא רבא לזבוני לנכרים איתיביה רבה בר ליואי לרבא בגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לנכרי. דהואיל ואין כלאים שבו ניכרים אתי לזבוניה האי נכרי לישראל ולבים להו ישראל ולאו אדעתיה: **ולא יעשנו מרדעת לחמור.** דילמא הדר שקיל ליה מהתם ותופרו באחד מבגדיו: **אבל עושה אותו תכריכין למת.** דמהתם תו לא שקיל ליה דבגדי המת אסורין בהנאה ומת אין מצות נוהגות בו דכתי' במתים חפשים[ט] כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות (שבת ג.). והני חיטי כיון דלא מינכר חימוץ דידהו אתי האי נכרי והדר מזבין להו לישראל: **קבא קבא.** קב לזה וקב לזה ולא הרבה לאיש א': **מולגן.** בקמח קרי מגילה כשנותנין קמח לתבשיל: **ואחר כך נותן את החומץ.** דאין החומץ מגיחו להחמיץ לפי שמבשלו: **ויש אומרים אף נותן חומץ.** תחלה דאף על גב דחומץ כבר מעורב בתבשיל הוא מבשל את הניתן בתוכו: **שהעבירן.** מעל האור מרותחין ערב שבת עם חשיכה: **לא יתן לתוכן תבלין.** דכלי ראשון מבשל ומצלא מבשל תבלין בשבת: **לתוך הקערה.** דכלי שני אינו מבשל: **לא הוא נותן.** לכל מיני מאכל הוא נותן תבלין בכלי שני חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר שהחומץ מבשלן ואע"ג שקדם: **הני מילי בעייניה.** כשהחומץ בעין אבל כשהוא מעורב בתבשיל אין כחו חזק: **אחד זה ואחד זה.** בין חומץ תחלה בין חומץ בסוף אסור: **לבורדקאי.** נחתומין: **בחסיסי.** קמחא דאכשוגא: **בדוכתא דשכיחי עבדי.** כגון בי ריש גלותא שהעבדים מזלזלין בדבר איסור יותר ויותר: **מתני' חרוסת.** אייגרו"ם ויש בו חומץ ועשוי לטבל בו בשר ורגיליס לתת בו קמח וכל דבר שמקהה את טעמו וקמח לאחר זמן מחמיץ ומקהה את הטעם: **אין מבשלין.** דכתיב (שמות יב) אל תאכלו ממנו גא ובשל מבושל וגו': **לא במשקין.** אע"ג דכתיב במים וטעמא מפרש בגמרא [מא.]: **סכין.** בשעת אלייתו: **ומטבילין.** בשעת אכילתו: **מי תשמישו של נחתום.** שמלגן בו ידיו בשעה שהוא עורך ומקטף את המצה ישפכו:

גמ' מחלוקת. דשרי ליה תנא קמא לאוכלו מיד בנותן לתוך החרדל לפי שהוא חזק ואין מגיחה מהר להחמיץ:

אחרוסת

לתוך חרוסת, ואם נתן ישרף מיד, לתוך החרדל ר' מאיר אומר ישרף מיד, וחכמים אומרים יאכל מיד. ואמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כחכמים. אין מבשלין הפסח במשקין ולא במי פירות, אבל סכין אותו ומטבילין אותו בהם.

עין משפט נר מצוה

קע א מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה כז טור שו"ע יו"ד סימן צא סעיף ח:

קעא ב מיי' פ"ה מהל' תמיד הלכה ט טוש"ע או"ח סימן תסז סעיף ח:

קעב ג מיי' פכ"ג מהל' שבת הלכה ו טור שו"ע או"ח סימן שיח סעיף ט:

קעג ד ה מיי' פרק ה מהלכות מלה הלכה ה טוש"ע או"ח סימן תסג סעיף ג:

קעד ו מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ז סמג לאוין שכ:

קעה ז שם הלכה ח:

קעו ח ט מיי' פ"ה מהלכות מלה הל' יט טוש"ע או"ח סימן תסד:

מוסף רש"י

בגד שאבד בו כלאים. שלרוג בו כלאים חוט אחד ואין מקומו ניכר (ע"ז סה:) שאם היה מכיר חוט האמר בגגד הפסתן נוטקו וכשר (נדה סא:). **שהעבירן.** מן האור, מרותחין. בין המשקות, לא יתן לתוכן תבלין. משמשמע, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל (שבת מב.). **התמחוי.** כעין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכה ומשם מערה לקערות (שבת מב:). **חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר.** שהן מבשלין את התבלין כשהן רותחין (שם). **ציר.** הטוטף מן הדגים כשכובשים אותן במלח (שם). **בחסיסי.** מלה אחרת שטומנין אותה ומבשלים אותה במים ומולגין בה את הקדירה (האורה ח"א סי' פז). **מי תשמישו של נחתום.** כלומר מותר כלי לשה (שם).

רבינו חננאל

מר בריה דרבינא מנקטא ליה אימיה בארבי. פירוש היתה החירה הרבה ומעיקריהן היתה משמרת אותן לשם מצה (מתחילה). **ההיא ארבא דטבעא בחישתא.** כלומר טבעא ספינה בנהר. התיר רבא למכור החטים שבספינה לגוים. ומותבינן עליה הבגד שאבד בו כלאים הרי זה לא ימכרנו לגוי, חיישינן שמא יחזור הגוי וימכרם לישראל אחר. ולא יעשנו מרדעת לחמור, אבל עושין אותו תכריכין למת. הדר ביה רבא ושרנהו לזבוניהו קבא קבא לישראל כי היכי דניכלו קמי פסחא. ת"ר אין מוללין את הקדירה בפסח. פירוש מליל הקמח בקדרה, והרוצה שימלול נותן הקמח ואח"כ החומץ, ויש אומרים נותן החומץ ואח"כ נותן הקמח. ואוקימנא יש אומרים ר' יהודה הוא, דתאני בענין נתינת תבלין בשבת. ר' יהודה אומר לכל הוא נותן חוץ מדבר שיש בו חומץ וציר, כלומר החומץ והציר מבשל, ומדלענין שבת מבשל ואסור לענין חמץ בפסח שרי, דקדים ומבשיל ליה ולא אתי לידי חימוצא. ונוקמה מאן יש אומרים ר' יוסי דאמר שורן בחומץ וחומץ צומתן. ודחינן אימור דאמר ר' יוסי בחומץ לבדו שצומת, אבל על ידי תערובת מים וחומץ מי קאמר. עולא אמר בין החומץ מקודם בין אחרי כן הכל אסור למלול משום הרחקת איסור, כמו שאומרים לנזיר התרחק מן הכרם שלא תאכל מן הענבים.

מסורת הש"ס

א) ע"ז סה: נדה סח:, ב) [עי' תוספות חולין לה. סד"ה וכגמלא], ג) [עמ"ש תוס' ב"ב לג: ד"ה מאן], ד) שבת מב., ה) [ל"ל דתמיה], ו) [שבת יג. ב"מ לב. ע"ז יח. נח: נט.], ז) [גי' הערוך למרדקין], ח) [עי' תוספות לקמן מא. ד"ה אין מבשלין], ט) [תהלים פח], י) [וביומא סט.], כ) [ל"ל קבנו אותן], ל) [עי' תוס' מגילה לא: ד"ה ר"ח אב וכו' וקע"ע ועי' תרומת הדשן סי' יט], מ) [וע"ע תוס' ברכות יח. ד"ה למתר ובב"ב עד. ד"ה פפקי ובע"ז סה: ד"ה אבל ובנדה סח: ד"ה אבל], נ) ל"ל רב עקביה,

---

הגהות הב"ח

(א) גמ' כר ליואי לרבא בגד שאבד וכו' לא יעשנו מרדעת לחמור כל"ל: (ב) תוס' ד"ה אילפס וכו' אלא יערה בקערה כל"ל ותיבת על נמחק:

לעזי רש"י

אייגרו"ם [איגרו"ם]. חומציות (במאכל).

מוסף תוספות

א. כיון שאין הכלאים ידוע בו. תוס' הרא"ש. ב. שמלבישו בדבר האסור ומראה לו שאין לו עוד חלק במצות. תוס' נדה סח: ג. פי' לתכריכים. תוס' ב"ב עד. ד. פי' באותה שעה שיקברוהו יטילו בו ציצית. תוס' ע"ז סה: ה. כלומר אנו מחויבים ועושים מה שהם אינם יכולים לעשות. תוס' הרא"ש. ו. [ו]תניא במסכת ציצית וכו' אמר אבא שאול אבא אמר לי כשאמות התר לי ציצית לפי שיש בו משום קדושה, וחכמים אומרים אין בו משום קדושה. מי' הר"ן. ז. דמשמע שהתבשיל כבר בתוכם דומיא דאילפס וקדירה. תוס' הרא"ש. ח. מפני שהוא מבשל הדם שעל פניה. מי' הר"ן. ט. בולענו ע"י ניצוצות שניתנו הרתיחות שם. רש"י ע"ז שם. י. ולא אמרינן זהו בישולו, אבל לא שורין. רש"י שבת שם. יא. ומהדהד מייתי סייעתא לר' יונה דקאסר ש"מ דהלכתא כוותיה עירוי ככלי ראשון. תוס' שאנן. יב. משום דילמא לא בשיל שפיר. מי' הר"ן. יג. דהיינו מיני קטניות. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל (המשך)

רבא מייחי ליה בחסיסי כעין ותיקא. ולא מיחה על רב פפי דשרי לדבי ריש גלותא אלא משום דעבדי דלא מעלי ועבדי איסורא. [מתני'] אין נותנין קמח לתוך החרוסת, ולא לתוך החדרל, ואם נתן לתוך החדרל יאכל מיד, ור"מ אוסר, אבל לתוך חרוסת דברי הכל ישרף מיד. תניא נמי הכי אין נותנין קמח

אחרוסת קאמר. מי אית לך דרבנן נמי אחרוסת פליגי: **גא סבירא לי.** אלא באחרוסת נמי שרו והלכה כמותן: **רווחיה דרב דהנא מסתברא.** דאמר רבנן אחרוסת לא פליגי וכי אמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר: **אין הלכה כרבי יוסי.** דאמר רבי יוסי [מ:] חומץ לומתן: **מאי לאו.** מדלא צמית חטין שהתחילו ליפח כבר אלמא (ב) כשאר משקין הוא אחמועי נמי מחמע את הציתן מתחלה לתוכו כדרב דהנא אלמא שמואל כרב דהנא סבירא ליה וכי קאמר שמואל הלכה כחכמים אחרדל קאמר ולא אחרוסת: **גא מיצמא צמית.** את שהתחיל להחמיץ ולא מחמע נמי את הציתן לתוכו דלא הוי כמיס: **במים.** ובשל מבושל במים: **שמפיגין טעמן.** שנותנין בו טעם שלהן: **ובשל מבושל.** רבויא הוא דהוה ליה למיכתב גא ומבושל: **לי קדר.** שמבשלין אותו בקדירה בלא מיס ובלא שום משקה אלא מיס הנפלטין משמנו. למאן דיליף לה מק"ו הכא שרי לרבי דיליף מרבויא האי נמי בשל מבושל הוא: **חייב.** מלקות על אכילתו: **ר' יוסי היא.** דאמר בישול לאחר אפיה בישול הוא: **יוצאין.** ידי חובת מצה ברקיק השרוי בתבשיל לאחר אפייתו ואף על פי שמתמעטת לחם הוא כל זמן שהוא קייס שלא נימוח לגמרי וכן במבושל: **אבל לא במבושל.** דלאו לחם קריינן ביה ואע"פ שכבר נאפה בתנור הואיל וחזר ובישלו ביטלו מתורת לחם: **שאני הכא.** דרבייה קרא ובשל מבושל דהוי ליה למכתב ומבושל וגזירת הכתוב היא בפסח: **יכול נלאו כל צורכו.** ואח"כ בשלו יהא חייב והאי תנא הוא דאמר לעיל נלאו ואח"כ בישלו חייב. לישנא אחרינא יכול נלאו כל צורכו דשויא חרוכא כדמפרש יהא חייב דלאו אי אש הוא אלא קלי אש ושרוף וזה עיקר ורשאון אינו כלום דההוא תנא כיון דרבי קרא נלאו ואחר כך בישלו מה לי שויה חרוכא מה לי לא שויה: **חרוכא.** שרוף: **חי.** לגמרי אלא נגלה כלל: **גא.** אלי ואינו אלי: **יכול יהא מוסר.** לאכול ממנו חי לכתחלה דאפי' איסורא נמי ליכא תלמוד לומר אל תאכלו ממנו גא כי אם אלי אש ולא זה שאינו אלי והוי לאו שבכללות והאי תנא סבר אין לוקין על לאו שבכללות: **דאמרי פרסאי אברנים.** אותה אליה שבלשון פרסי קרויה אברנים בלשון הקודש קרי גא: **חמי טבריא.** מעיינות רותחין: **פסח שבישלו בחמי טבריא חייב.** על אכילתו וקא אלקא דעתך משום דלא תאכל מבושל: **דלאו תולדות אש היא.** הלכך לאו בישול הוא דליהוי חייב משום אב מלאכה: **משום אלי אש.** לאו דלא תאכל כי אם אלי אש איכא ולא לאו בישול וסבר לוקין על לאו שבכללות: **בהדיא.** דחייב רב חסדא משום אלי אש ולאו משום בישול: לוקה

אחרוסת קאמר מר או אחרדל קאמר מר א"ל למאי נפקא מינה לדרב כהנא דאמר רב כהנא מחלוקת לתוך החרדל אבל לתוך החרוסת דברי הכל ישרף מיד א"ל (ג) לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי א"ר אשי כוותיה דרב כהנא מסתברא מדאמר שמואל (ד) אין הלכה כרבי יוסי מאי לאו (ה) צמותי הוא דלא צמית הא חמועי מחמעא לא דילמא לא מצמת צמית ולא חמוע מחמע: אין מבשלין וכו': ת"ר [1]במים אין לי אלא במים שאר משקין מניין אמרת קל וחומר ומה מים שאין מפיגין טעמן אסורין שאר משקין שמפיגין טעמן לא כ"ש רבי אומר במים אין לי אלא מים שאר משקין מניין א"ת"ל [1]ובשל מבושל מ"מ מאי בינייהו איכא בינייהו צלי קדר ורבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו מבעי ליה לכדתניא (ו)בשלו ואח"כ צלאו או צלאו ואח"כ בשלו חייב בשלמא בשלו ואח"כ צלאו חייב דהא בשליה אלא צלאו ואח"כ בשלו הא צלי אש הוא אמאי אמר רב כהנא הא מני רבי יוסי היא (ז)דתניא יוצאין ברקיק השרוי ובמבושל שלא נימוח דברי ר"מ רבי יוסי אומר [ג]יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל אע"פ שלא נימוח עולא אמר אפילו תימא ר"מ שאני הכא דאמר קרא (ח)ובשל מבושל מ"מ ת"ר [ד]יכול צלאו כל צורכו יהא חייב ת"ל [1]אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים נא ובשל מבושל אמרתי לך ולא שצלאו כל צורכו היכי דמי אמר רב אשי [ה]דשויא חרוכא תנו רבנן [ו]יכול אכל כזית חי יהא חייב תלמוד לומר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל נא ובשל אמרתי לך ולא חי יכול יהא מותר תלמוד לומר [ז]כי אם צלי אש היכי דמי נא אמר רב כדאמרי פרסאי אברנים (ט)אמר רב חסדא [ח]המבשל בחמי טבריא בשבת פטור פסח שבשלו בחמי טבריא חייב מאי שנא בשבת דלא דתולדות אש בעינן וליכא פסח נמי לאו תולדות אש הוא אמר רבא [ט]מאי חייב (י)דקתני דקא עבר משום צלי אש רב חייא בריה דרב נתן מתני לה להא דרב חסדא בהדיא א"ר חסדא המבשל בחמי טבריא בשבת פטור ופסח שבשלו בחמי טבריא חייב שעבר משום צלי אש אמר (כ)רבא (כא)אכלו נא

לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. אף על גב דתניא כוותיה קסבר מתניתין פליגא:

מדאמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי. השתא מדמי חומץ לחרוסת וע"כ נראה לר"י דעולא דאמר לעיל בין כך ובין כך אסור משום לך לך אמרינן גזירא שמור שמור לכרמא לא תקרב פליג אדרב דהנא דהא רב דהנא דאמר אכל לתוך חרוסת לדברי הכל ישרף ולעולא לא אסר אלא משום לך לך אמרינן: **מאי לאו מדלא מצמת מחמע.** קשה לר"י דלעיל קאמר י"א אף נותן את החומץ ואח"כ וכו' ופריך ולוקמא כר' יוסי דאמר שורן בחומץ וחומץ לומתן משמע דתנא קמא דיש אומרים היינו ת"ק דר' יוסי דלית ליה דחומץ צמית ואפילו הכי קאמר נותן הקמח ואח"כ נותן את החומץ אלמא קסבר אע"ג דלא צמית חמועי נמי לא מחמע ואור"י דלעיל אייר לפי המסקנא דהכא:

(ט) **אין מבשלים את הפסח לא במשקין וכו'.** תימה למה שנאו כאן אי משום דתנא יראות שלוקות ומבושלות א"כ מיד היה לו לשנות בסמוך אחריה: **איבא** בינייהו צלי קדר. פי' אי לוקה עליו אי לא אבל לכולי עלמא פסול הוי ועשה נמי אית ביה דלגי מחמת ד"א הוא (א) כדאמרינן בריש כילד צולין (לקמן עה:) נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו (ב) נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו וכן שאר משקין לא איצטריך למילף אלא לענין מלקות אבל פשיטא דלכל הפחות איכא עשה דכי אם צלי אש ואי"ת והיכי יליף שאר משקין מק"ו והא אין מזהירין מן הדין ויש לומר דהאי קל וחומר אינו אלא מגלה דבישול דקרא אייר אף בשאר משקין:

אמר רב כהנא הא מני ר' יוסי **היא.** תימה דרב כהנא דמוקי לה כרבי יוסי לרבנן האי בשל מבושל מאי עבדי להו דלגלו ואחר כך בישלו לא צריך קרא דמסברא ידעינן דבישול מבטל הצליה כדאמר רבי יוסי גבי מצה (ג) ויש לומר דרב כהנא סבר דרבי יוסי יליף מבשל מבושל דבישול מבטל אפייה:

אבל לא במבושל. פ"ה דבישול מבטל ליה מתורת לחם ולפי' מיירי בבלילתו רכה דבלילתו עבה לא נפיק מתורת לחם (ד) כדפירשתי לעיל (ה) ור"י מפרש דמיירי בבלילתו עבה ופסולה משום מצה עשירה ומייתי דכי היכי דסבר רבי יוסי דבישול מפיק ליה מתורת אפייה לשוויה מצה עשירה

כאילו לא נאפה ה"נ גבי פסח עקר מייתי בישול שם צליה:

עולא אמר אפי' תימא ר' מאיר וכו'. הכא מדמי פסח לבישול מצה והיינו דלא כמסקנא דכילד מבכרכן (ברכות דף לח:) דקאמר התם עולא משמיה דר' יוחנן שלקות מברכין עליהם שהכל לרבי יוסי דאית ליה הכא גבי מצה דבישול מבטל האפיה ה"נ בישול מבטל מהם שם ירק ודחי ע"כ לא קאמר רבי יוסי אלא דבעינן טעם מצה (ה) ועולא לטעמיה דלא בעי לדחויא הכא טעמא דרבי יוסי דבעינן טעם מצה והתם נמי קאמר דלרבי יוסי מברך שהכל:

אכל

מסורת הש"ס

(ג) [עירובין קב: וש"נ], (ד) [נעיל מ.], (ה) [תוספתא פ"ה ה"ט], (ו) ברכות לח:, (ז) [עי' תוס' חולין קטו. ד"ה שמיכן], (ח) [שבת מ:], (ט) [יותר נכון לגרסם מאי מייב דקאמר], (י) ב"מ קטו:, (כ) [גי' הכ"מ בפרק ח' מהלכות ק"פ דין ד' אמר אביי אכל גא לוקה וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות וכ"כ הכ"מ עוד בפרק י"ח מהלכות סנהדרין דין ג' וע"ע מ"ש הכ"מ פ"ה מהלכות מזרות דין ח' ולאיה לגירסתם ממ"ש תוס' שבת דף כג: ד"ה גזירה ועוד שם ע: ד"ה נודע וכו' דאין מהדרך להקדים רבא לאביי וכ"כ בשאר דוכתי וכ"כ הרא"ש פ"ק דב"מ סימן י"ט שלא מלינו בכל הש"ס שקבע דבריו רבא קודם וכו' ע"ש.], (כא) שיך לעיל במשנה, (כ) [נ: ד"ה דכו"ע],

תורה אור השלם

1. אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ:
שמות יב ט

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין הלכה כרבי יוסי מאי לאו מדלא צמית חמועי נמי מחמעא כל"ל ותיבות נמותי הוא ותיבת הא נמחק: (ב) רש"י ד"ה מאי לאו וכו' אלמא בשאר משקין אחמועי כל"ל ותיבת הוא נמחק:

מוסף רש"י

יוצאין ברקיק השרוי. במים, ידי אכילת מצה של מצה וקרינן ביה לחם עוני (ברכות לח:).

מוסף תוספות

א. מחמת הקדירה כשמחממו ומבשלו. תוס' ר"פ. ב. שנתבשל שם מחום התנור. רש"י שם. ג. אע"ג דליכא קרא. תי' הר"ן. ד. דהא הוי תחילתו עיסה וסופו פוננין. תוס' ר"פ. ה. פי' טעם מצה לחם עוני, אבל לחם מיהא הוי. תוס' שאנן.

עין משפט נר מצוה

קעז א ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ז ח סמג לאוין שכ:
קעח ג מיי' פ"ו מהל' ממרי הלכה ו טור ש"ע או"ח סימן תסח סעיף ד:
קעט ד ה ו מיי' פ"ח מהלכות ק"פ הל' ו סמג לאוין שכ:
קפ ז מיי' פ"ט מהלכות שבת הלכה ג:
קפא ח מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:

רבינו חננאל

ת"ר ובשל מבושל במים, אין לי אלא במים, שאר משקים מנין, אמרת קל וחומר מה מים שאין מפיגין טעם הבשר אסור שאר משקין שמפיגין טעמו של בשר אינו דין שאסור. ר' אומר במים, אין לי אלא במים שאר משקין כמים, מי פירות מנין, ת"ל ובשל מבושל במים מכל מקום, לר' דמפיק ליה מלשון בשול אפילו צלי קדר, כיון שהוא עשוי כמין בשול אסור הוא, ות"ק דממעט מכח הפנת הטעם צלי קדר מותר שאינו מפיג טעמו. ות"ק דמייתי ליה לשאר משקין בק"ו ובשל מבושל מאי עביד ליה, מבעי ליה דאפילו אם בשלו אחר שצלאו או צלאו אחר שבשלו חייב, וכר' יוסי דתאני יוצאין ברקיק השרוי אבל לא במבושל ואע"פ שלא נימוח, הרי לר' יוסי אע"פ כי רקיק זה אפוי הוא, כיון שבשלו יצא מתורת אפוי והרי הוא כמבושל, כך זה הבשר אע"פ שצלאו, כיון שבשלו יצא מתורת צלי, והרי הוא כמבושל. צלאו כל צרכו כגון דשויא חרוכא פטור, כי אינו חייב אלא על נא ועל מבושל. פירוש נא אברנים, כגון שנצלה מעט. אבל בשר חי לגמרי דלא עבר באש כלל אינו חייב. אמר רב חסדא המבשל בשבת בחמי טבריא פטור. דלאו תולדות אור הן, פסח שבשלו בחמי טבריא פטור. אמר רבא ועובר משום דבעינן צלי אש וליכא. אמר רבא אכל נא

אכל כזית נא לוקה שתים משום נא ומשום כי אם צלי אש דהוי **באילו כתיב אל תאכלו כי אם צלי אש.** הקשה הרר"י דאורליינ"ש אמאי תשבי' ברים אלו נערות (כתובות דף ג.) בעולה לכהן גדול בעשה גרידא דכי אם בתולה מעמיו כתיב הא כי היכי דתשבינן הכא כי אם צלי אש בנאו ה"נ ל"ל לאיתשובי בעולה לכהן גדול בנאו דהוי כאילו כתיב לא יקח כי אם בתולה וי"ל דכי אם בתולה לא תשיב לאו משום דסיפא דקרא מוכח עליו דהוי עשה דכתיב כי אם בתולה מעמיו יקח אשה: **איבא** דאמרי הדא מיהא לקי. פ"ה

בתי וחמי טבריא חייב משום כי אם צלי אש ובקשה לר"ת א"כ בין לאחיי בין לרבא תיקשי להו ברייתא לעניל דתניא בא ומבושל אמרתי לך ולא הי אלמא לא לקי על הי ועוד דאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קטו:) אפלוגתא דרב הונא ורב יהודה בחובל ריחיים ורבב דרב יהודה אמר לוקה שתים ורב הונא אמר לוקה אלא ומסיק רבא אנא דאמרי אפילו כרב יהודה התם אלא דכי נפש קאמר רב יהודה התם אלא דכי נפש הוא חובל לדברים אחרים הוא דאתא אבל הכא כי אם צלי אש למאי אתא ולפ"ה הא איצטריך לחי ולחמי טבריא לר"ג לר"ת דאחי[א] לא לקי לכו"ע דכי אם צלי אש לא משמע דאתא למלקות אלא לעשה דכי אם צלי אש תאכלו ולא דמי לכי נפש הוא חובל דבהוא מודו כו"ע דלוקה אשאר דברים כדקתני התם בהדיא בברייתא חבל זוג של ספרים ונמד של פרות לוקה שתים דכי נפש הוא חובל משמע שפיר בלשון לאו שהוא נתינת טעם כל שהוא דבר נפש לא תחבול ואתא שפיר הא דקאמר רבא התם דכי נפש הוא חובל אתא לאשאר דברים אבל כי אם צלי אש לא אתא אלא לעשה[ב] ובנא ומבושל דווקא פליגי דרבא סבר להכי סמכיה לאלו ללקות עליו על נא ומבושל שהם בני מילקא[ג] ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות והא דקאמר חדא מיהת מילקא לקי הכי פי' אם התרו בו משום כי אם צלי אש לבדו אבל על מלקות נא ומבושל לא ילקה[ד] דלהכי מהני מה שכתבו בלשון כלל ומיהו לבדו מיהא לקי שסמכו לאלו שהם בני מלקות[ה]: **אמר** רבא אכל זג לוקה שתים. הא פלוגתא דאביי ורבא איתמר איפכא בפ' אלשה מינין (מזיר דף לח:)

וכהנה רבות בגמרא[ו]:

שאין ת"ל כי אם צלי אש. אע"ג דאיצטריך להלקות עליו משום כי אם צלי אש היינו נמי משום דסמכיה לנא ומבושל[ז]: **אם** כן לימא קרא בשל בשל או מבושל מבושל. הכא משמע דאורחיה דקרא לכפול תיבה אחת בענין אחד טפי מבשני עניינים וכן במרובה (ב"ק דף פה.) גבי המלא תמלא ובהחובל (שם דף פה:) גבי ורפא ירפא וקשה דברים היו בודקין (סנהדרין ד"מ:) קאמר מדהוי ליה למיכתב דרוש תדרוש או חקור תחקור וכתב היטב שמע מינה לאפנויי משמע דאי הוה כתב הכי לא הוה מופנה[ח] ושמא התם לא חש לדקדק בלשון רק להוכיח דמופנה[ח] לאמר

לוקה שתים מבושל לוקה שתים נא ומבושל לוקה שלש [ט]אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי [י]א תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה [כ]כלאו דחסימה [ל]רבא [מ]אמר [נ]אכל זג לוקה שתים חרצן לוקה שתים זג וחרצן לוקה שלש אביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי חדא מיהת לקי איכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מייחד לאויה כלאו דחסימה ת"ר אכל כזית נא מבעוד יום פטור כזית נא משחשיכה חייב אכל כזית צלי מבעוד יום לא פסל עצמו מבני חבורה כזית צלי משחשיכה פסל עצמו מבני החבורה תניא אידך יכול אכל כזית נא מבעוד יום יהא חייב ודין הוא ומה בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו דין שישנו בבל תאכל נא או לא בשעה שאינו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שישנו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא ואל תתמה שהרי הותר מכללו אצל צלי תלמוד לומר [ס]אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש ומה תלמוד לומר כי אם צלי אש לומר לך [ע]בשעה שישנו בקום אכול צלי ישנו בבל תאכל נא בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא [פ]רבי אומר אקרא אני בשל מה ת"ל מבושל שיכול אין לי אלא שבישלו משחשיכה בשלו מבעוד יום מנין תלמוד לומר בשל מבושל מכל מקום והאי בשל מבושל אפקיה רבי לצלי קדר ולשאר משקין אם כן לימא קרא או בשל בשל או מבושל מבושל מאי בשל מבושל שמעת מינה תרתי תנו רבנן [ר]אכל צלי מבעוד יום חייב וכזית נא משחשיכה חייב קתני צלי דומיא דנא מה נא בלאו אף צלי בלאו בשלמא נא כתיב אל תאכלו ממנו נא אלא צלי מגלן דכתיב [ש]ואכלו את הבשר בלילה הזה [ת]בלילה אין ביום לא [א]האי לאו הבא מכלל עשה הוא וכל לאו [ב]הבא מכלל עשה עשה אמר רב חסדא הא מני רבי

לוקה שתים. משום לא תאכל נא ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש דכי אם צלי אש נמי אלאו דלא תאכלו קאי: **מבושל לוקה שתים.** משום מבושל ומשום לא תאכלו כי אם צלי אש: **לאו שבכללות הוא.** דכולל בו כל מיני בשולים שאינן צליה לאסור: **איבא דאמרי תרתי הוא דלא לקי.** כיון שהוא לוקה משום נא [לאו] משום מבושל תו לא לקי משום כלל דכי אם צלי אש: **אכל חדא מיהא לקי.** כגון המבשל בחמי טבריא ואכלו דאין כאן מלקות דבישול ולא מלקות של נא לוקה משום כי אם צלי אש: **ואיבא דאמרי חדא נמי לא לקי.** משום כי אם צלי אש דלא מיוחד לאויה לידיה כלאו דחסימה שהוא מפרש איסורו וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מיניה[ו]: **אכל זג לוקה שתים.** נזיר שאכלו משום זג לא יאכל[ג] ומשום מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים וגו'[ד] דלא יאכל קאי נמי אמכל אשר יעשה: **לאו שבכללות.** אין לוקין על מכל אשר יעשה דלאו שבכללות הוא שכולל חרצנים וזגים וענבים לחים ויבשים ועניים ולולבין: **תרתי לא לקי.** היכא דאכל זג או חרצן ולקי עלייהו לא לקי תו משום מכל אשר יעשה. ומודה אביי דאם אכל זג וחרצן לוקה שתים דכיון דמפורש כל אחד לעצמו קאי נמי אלאו דלא יאכל והוי כמאן דכתב לאו אכל חד וחד והכי מוכח במסכת נזיר[מ] דלא פליג אביי אלא אמלקות דמכל אשר יעשה: **חדא מיהא לקי.** אם אכל עלין ולולבין דאין כאן מלקות דזג וחרצן לקי משום לאו דמכל אשר יעשה: **אכל כזית נא מבעוד יום פטור.** טעמא מפרש לקמיה מקרא: **לא פסל את עצמו מבני חבורה.** דאמרי' לקמן (דף פו.) אין הפסח נאכל לא בשתי חבורות כאחד ואין האוכל אוכל בשני מקומות ונפקא לן מבבית אחד יאכל[נ] ומתרגמינן בחבורה חדא יתאכל ואכילה דמבעוד יום לאו אכילה היא ומותר לאכול משתתשך עם בני חבורה שנמנה עמהן: **כזית לאי משחשיכה. מפסח שנמנה עליו: פסל עצמו מבני חבורה.** כדפרישית שאין האוכל מותר לאכול הימנו בשני מקומות: **בשעה שאינו בקום אכול אלי.** דאין לו היתר אכילת צלי אינו דין שישנו בלאו דלא תאכל נא: **לו לא.** לו לא נאמר כן אלא בענין אחר בשעה שישנו בקום אכול צלי דהיינו בלילה דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה[ס] אינו בבל תאכל נא: **ואל תאמה שהרי הותר מכללו אצל צלי.** דהא אפילו צלי היה אסור לאכול ביום דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה ולא ביום וכשתכה הותר מכלל איסור עשה דצלי וימא נמי נהי דלא הותר לכתחלה אבל נא מיהו לא לחייב עליה אם אכלו: **שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש.** דהא כתיב לעיל מיניה צלי אש ומצות וגו': **אקרא אני בשל.** דייך הוה ליה בקריאת בשל: **אין לי.** שיתחייב על אכילת בשר[פ] אלא אם כן בישלו משחשיכה שהוא עיקר זמנו: **בישלו מבעוד יום.** ואכלו משתתשך מנין: **והא אפקיה.** רבי גופיה דרשיה לעיל [ע"ל] לשאר משקין ולצלי קדר: **בשל מבושל.** מדשני בדבוריה דריש ביה דרשה אחריתי נמי: **כזית צלי מבעוד יום חייב.** מפרש ליה לקמיה: **קתני.** חיובא דצלי דמבעוד יום דומיא דחיובא דנא משחשיכה:

עין משפט נר מצוה

קפב א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ד ופ' י"ח מהלכות סנהדרין הלכה ג:

קפג ב מיי' פ"ה מהל' מיר הלכה מ:

קפד ג מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ד:

קפה ד ה סש הלכה ה:

רבינו חננאל

לוקה שתים, אחת משום נא ואחת משום צלי אש. אכלו מבושל לוקה שתים. נא ומבושל לוקה שלש. ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות, כלומר לאו אחד כולל האוכל נא והאוכל מבושל. שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים וגו'. **איבא דאמרי** לאביי אכל נא ומבושל חדא מיהא לקי. איבא דאמרי לא לקי כלל עד דמיחד לאויה כלאו דחסימה. **אמר רבא** נזיר **שאכל זג לוקה שתים,** אחת משום שנאמר מחרצנים ועד זג לא יאכל. ואחת משום שנאמר מכל אשר יעשה מגפן היין, חרצן לוקה שתים, זג וחרצן לוקה שלש. אביי אמר אין לוקין וכו'. ת"ר **אכל כזית נא מבעוד יום פטור.** מאי טעמא אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש, בשעה שישנו בקום אכול צלי שהוא בלילה, דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה, ישנו בבל תאכל נא, מבעוד יום שאינו בקום אכול צלי, אינו חייב אם אכל נא. אכל כזית נא משחשכה חייב, שהרי ישנו בקום אכול צלי. אכל כזית צלי מבעוד יום, לא פסל עצמו מבני חבורה שאינה אכילת כזית צלי, משחשכה פסל עצמו מבני חבורה. וסוגיא דשמעתא כולה כענין הזה. ואקשינן אהא דתניא אכל כזית צלי מבעוד יום חייב, אמאי לאו הבא מכלל עשה עשה הוא, האיך שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש, בלילה אכול אותו ולא ביום, זהו לאו הבא מכלל עשה, דמאכילתו בלילה שהוא עשה הבאתה לא תאכל ביום שהוא לאו, וכל כי האי גונא עשה הוא ואין לוקין על עשה. אמר **רב חסדא** זו הברייתא

תורה אור השלם

1. אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ:
שמות יב ט

2. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח

מוסף רש"י

אין לוקין על לאו שבכללות. משום לא תאכלנו כי אם צלי אש, דכיל נא ומבושל, ואין לוקין אלא על נא ומבושל שהן מפורשין (ב"מ קטו:). **זג וחרצן לוקה שלש.** אחת מכל אשר יעשה מגפן היין ואחת על מלגיס ואחת על זג, דלא יאכל אכולהו קאי (נזיר לח:). **בשעה שאינו בקום אכול צלי אינו בבל תאכל נא.** שאינו עובר בנא ומבושל אלא בלילה (ב"מ קטז.).

מוסף תוספות

א. [ו]חמי טבריא. תוס' שאנן. ב. [ו]אינו מזכיר שם איסור דשייך למימר ביה דאתא להלקות בשאר דברים כגון חי וחמי טבריא. סש. ג. שאנו רואין בהן כבר לאו. סש. ד. לעולם. סש. ה. לאשמועי' פי' דהאי לא תאכלו אכי אם צלי אש נמי. סש. ו. נ"ל. אפילו הכי הכא סמיכותא קא דרשינן. מי' הר"ן. ז. ואמאי אכתי הוה מופנה מדהוה ליה למיכתב או דרוש דרוש או תחקור תחקור. תוס' ב"ק סה. ח. וניחא ליה למינקט כפל לשון השגור בכמה מקומות. סש.

מסורת הש"ס

מ) מנחות נח:, נ) [סש], ס) מנחות יג: טו.], ע) [מ"ל אמר רבא ע' תוס' דהכא ד"ה אמר רבא אמנם ג' הכ"מ בפ"ה מהלכות מזרות אמר אביי אכל זג וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות], פ) ב"מ קטז., צ) מכילתא בא פרשה ו, ק) [לקמן קכ:], ר) יומא נד: נו: סמ. עג: זבחים לד. חולין פח., ש) [דברים כה], ת) [מדבר ו], א) [סש], ב) [דף לח:], ג) [מנחות יג], ד) בפ"ח: בשל, ה) [הביאו תוס' מנחות נח: בפרוטרוט בד"ה ואיכא], ו) [וע"ע תוס' כתובות נט: ד"ה אין ותוס' ב"ק סה. ד"ה לכתוב ותוס' מנחות יח: ד"ה לכתוב],

ח) מנחות נח:, ט) [סש], י) [מכות יג: טו.], כ) [מ"ל אמר רבא ע' תוס' דהכא ד"ה אמר רבא], ל) [ב"מ קטז:], מ) [מ"ל אמר רבא ע' תוס' דהכא ד"ה אמר רבא אמנם ג' הכ"מ בפ"ה מהלכות מזרות אמר אביי אכל זג וכו' רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות], נ) ב"מ קטז., ס) מכילתא בא פרשה ו, ע) [לקמן קכ:], פ) יומא נד: נו: סמ. עג: זבחים לד. חולין פח., צ) [דברים כה], ק) [מדבר ו], ר) [סש], ש) [דף לח:], ת) [מנחות יג], א) בפ"ח: בשל, ב) [הביאו תוס' מנחות נח: בפרוטרוט בד"ה ואיכא], ג) [וע"ע תוס' כתובות נט: ד"ה אין ותוס' ב"ק סה. ד"ה לכתוב ותוס' מנחות יח: ד"ה לכתוב],

רבי יהודה היא. דאמר לאו הכא מכלל לאמור לאו הוא: **שרוע.** הוא שאחת מעיניו (ו) גדולה ואחת קטנה וכן שאר אברים: **קלוט.** שפרסותיו קלוטות: **נדבה תעשה אותו.** לדמיו הקדישהו לבדק הבית ונדר להעלות קרבן לא ירצה. וכתב אותו אותו בעל מוס אתה מתפיס לקדושת בדק הבית ואין אתה מתפיס תמימים הראויין למזבח לבדק הבית: **וידבר ה' וגו'.** בתחלת הפרשה כתיב: **לא נאמר בדברים.** נוטריקון לאמר: **לאו אמור.** אמור להן שיש איסור לאו בדברים והכא גבי פסח נמי כתיב בתחלת הפרשה (מ) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר: **האישבורן.** לשון שבירה שמשתבר הקרקע ויש בקעיס שהמים נאספים ושוהין בתוכן ואין נבלעין ומתמלין: הכי גרסינן **הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו.** כשהן מרובות הן נקוות אל מקום אחד ואין נבלעות מהר ומתמילות וכשהן מועטות לא קוו: **שלגו.** גלילה מפני שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין יומות הגשמים הן כדאמרינן במי שהיה (לקמן לד:) בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולו של רקיע לפיכך כל העולם לוגן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומלטנינן: **דרשה רב מתנה.** ובלשון הקודש היו דורשין וכסבורין השומעין שמים שלו הוא אומר: **דציתו.** תרגום של לגו (ז) **דציתו** (ח): **לא בחמה.** לפי שחוש השמש מתממה: **ולא בחמי חמה.** במים שהוחמו בחמה וכ"ש בחמי האור: **הגרופים מן המוצייר.** דוד גדול של נחושת ותלוי על האור כל שעה ונחושתו עבה ואפי' כשאין שם אור מים שבשוליו חמים או פושרין: **גרופים.** לשון שריית שמתלגין מנחושתו של שוליו: **ואל תגביה ידה מן הסנור.** כלומר תהא עוסקת בבלק כל שעה: **שמקטפת בו.** עוקה פני החלרה במים: **שמלגנת בו ידיה.** דאותן שמקטפת בהן מתממות מחוש ידיה והעיסה: **עברה ולשה.** בחמין: **לא נתבקעו מוסרות.** ואע"ג דתנא אין לותתין הכא נמי ל"ש הואיל ואנו רואין שלא החמיץ שאין שם לא שימני שיאור ולא שימני שידוק: **מחיתא מחיתינהו.** כולם אריגה אחת אריגתם משוש דבחדא איקורא דרבנן תנא אם עבר מותר באכילה בעית למימר נמי בכולהו: **היכא דאיתמר.** בהדיא דלא קנסינן ליה איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר והלכך עברה ולשה בחמין קרובה למזיד היתה ואסור ולא דמי לבליקות של נכרים דאמרינן (לעיל דף מ.) (ח) ממלא אדם כריסו מהן דהכא בעינן למיקנסה דעברה אדרבנן. מעשה אורג מתרגמינן עובד מחי (שמות כח):

הדרן עלך כל שעה

רבי יהודה היא (ט) דתניא [1] שור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו [א] אותו אתה מתפיס לבדק הבית ואי אתה מתפיס תמימים לבדק הבית מכאן אמרו כל המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה אין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין ת"ל [2] וידבר ה' אל משה לאמר לימד על כל הפרשה כולה שיהא בלא תעשה דברי רבי יהודה (י) אמר לו רבי לבר קפרא מאי משמע אמר לו דכתיב לאמר לא נאמר בדברים בי רב אמרי לאמר לאו אמור: [ב] מי תשמישו של נחתום וכו': תני חדא שופכין במקום מדרון ואין שופכין במקום האישבורן ותניא אידך שופכין במקום האישבורן לא קשיא הא דנפישי דקוו הא דלא נפישי דלא קוו אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בספוניא למחר אייתו כולי עלמא חצבייהו ואתו לגביה ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא [ג] במיא דביתו אמרי (יא) דרש רבא [ד] אשה לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופין מן המולייר [ה] ולא תגביה ידה מן התנור עד שתגמור את כל הפת (יוצריך) (ד) שני כלים אחד שמקטפת בו ואחד שמצננת בו את ידיה איבעיא להו עברה ולשה מהו [ו] מר זוטרא אמר מותר רב אשי אמר אסור אמר מר זוטרא מנא אמינא לה דתניא (יב) אין לותתין השעורין בפסח ואם לתת נתבקעו אסורים לא נתבקעו מותרין ורב אשי אמר (יג) אטו כולהו חדא (יד) מחיתא מחיתינהו היכא דאיתמר איתמר והיכא דלא איתמר לא איתמר:

הדרן עלך כל שעה

ואלו [ה] עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וזומן של צבעים ועמילן של טבחים וקולן של סופרים ר"א אומר אף תכשיטי נשים זה הכלל כל שהוא ממין דגן הרי זה עובר בפסח [ז] הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת: **גמ'** ת"ר שלשה דברים נאמרים בכותח הבבלי מטמטם את הלב ומסמא את העינים ומכחיש את הגוף מטמטם את הלב משום נסיובי דחלבא ומסמא את העינים משום מילחא ומכחיש את הגוף משום קומניתא דאומא (יא) ת"ר ג' דברים מרבין הזבל וכופפין את הקומה ונוטלין (יב) אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם אלו הן (יג) פת קיבר ושכר חדש וירק (יד) חי ת"ר שלשה דברים ממעטין את הזבל וזוקפין את הקומה ומאירין את העינים אלו הן פת נקייה בשר שמן ויין ישן פת נקייה דסמידא

לאמר לימד על כל הפרשה שהיא בלאו א]. גרסה לר"י דהיינו דוקא בהכי דברים דאית בהו לאו הכא מכלל עשה (א) אבל שאר דברים לא:

הדרן עלך כל שעה

ואלו עוברין בפסח. פ"ה לעבור עליהן בבל ירלה ובבל ימלא וגם ריב"ל מדקדק מלשון עוברים דמשמע (ב) עוברין מן העולם ואין גרלה לר"ת דמשמע דכל הנך מרבינן מכל מחמלת לא תאכלו [ב] ואפילו באכילה לא הוה מיתייב אי לאו דרביא קרא ומהיכי תיתי בל ירלה ובל ימלא וגרלה לר"ת דאלו עוברין (ג) פי' האוכלין ועוברין היינו מעל השולחן דלאו בני מיכל נינהו אבל בל ירלה ליכא (ג): **רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים.** היינו (ד) חמץ נוקשה [ד] ואפילו הוי חמץ דגן גמור על ידי תערובות מ"מ מדקאמר אף משמע דמודה לת"ק ובגמרא אמרי' דרבי אליעזר סבר נוקשה בעיניה בלא כלוס [ה] לכך גרלה דגרס רבי אלעזר בחד מיניהו או במתני' או בגמרא: הא

ואלו עוברין. עליהן בבל ירלה ובבל ימלא. וכולהו מפרש להו בגמרא [ע"ב] זיתום וזומן וקולן ועמילן: **תכשיטי נשים.** בגמרא [שם] מפרש: **מין דגן.** חמשה מינין חיטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון: **ואין בהן כרת.** אם אכלן אבל לאו יש בחלילתן. ובגמרא [מג.] יליף לה כולה: **גמ'** מטמטם. לשון סתימה: **מסמא את העינים משום מילחא.** מלח סדומית יש שמסמא את העינים כשנוגע במלח וחוזר ונוגע בעין: **נסיובי דחלבא.** מיסג"ל: **קומניתא דאומא.** עיפושא פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותח: **וכופפין את הקומה.** כלומר מתישין כוחו: **ירק חי.** כגון כרישין ובצלים וחזרין כשאוכל מהן הרבה תמיד: דסמידא

קפו א מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה ו:
קפז ב מיי' פ"ה מהל' ממן הלכה טו סמג לאוין עט טור שו"ע או"ח סימן תנט סעיף ד:
קפח ג מיי' שם הלכה יא טור שו"ע או"ח סימן תנה סעיף ה:
קפט ד מיי' שם הלכה יב טוש"ע או"ח סימן תנט סעיף ה:
קצ ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קצא ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
קצב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
א ח מיי' פ"ד מהלכות ממן הלכה ח סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סימן תמד סעיף ה:
ב ט מיי' פ"ה מהלכות ממן הלכה ו:

מוסף רש"י

כל המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה. אמאי עשה דלמיגין ואי אתה מקדיש תמימים, דהיינו לאו הכא מכלל עשה ועשה הוא (תמורה ז:). לא נאמר בדברים. כלומר בהיא פרשה (שם). לאו אמור. כלומר הכי אמר הקב"ה לאו אמור לכם לישראל, דלאו איכא הכא, דאי עבדי אהך פרשה עוברין בלאו (שם). שופכין במקום מדרון. שהוא מקום גבוה ומשופע ששופכין ואינם נקוים (האורה ח"א סי' פז). לא תלוש. בפסח (יומא כח:). חדא מחיתא מחיתינהו. וכי בחריגה אחת אריגתם לכולם, לשון עובד מחי (שמות לט כב: מעשה אורג) דתיקון דבר קרי לו אינשי אריגה, שמסדר את דבריו (חולין נח:).
הדרן עלך כל שעה

רבינו חננאל

לר' יהודה היא, דתניא ושור ושה שרוע וקלוט נדבה תעשה אותו, פירוש אותו שהוא בעל מום אתה מתפיסו נדבה לבדק הבית ואי אתה מתפיס תמימים לבדק הבית אלא לנדר אתה מתפיס תמימין, מכאן אמרו כל המתפיס תמימים לבדק הבית עובר בעשה, דלאו הבא מכלל עשה עשה הוא, ואין לי אלא בעשה בלא תעשה מנין, ת"ל וידבר ה' אל משה לאמר, לימד על הפרשה כולה שהיא בלאו דברי ר' יהודה. א"ל ר' לבר קפרא, והיכן אתה מוצא בזה הפסוק לאו, אמר ליה דכתיב לאמר, לא יומרו דברים, מכאן למדנו כל

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה ו:
קפז ב מיי' פ"ה מהל' ממן הלכה טו סמג לאוין עט טור שו"ע או"ח סימן תנט סעיף ד:
קפח ג מיי' שם הלכה יא טור שו"ע או"ח סימן תנה סעיף ה:
קפט ד מיי' שם הלכה יב טוש"ע או"ח סימן תנט סעיף ה:
קצ ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
קצא ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
קצב ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
א ח מיי' פ"ד מהלכות ממן הלכה ח סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סימן תמד סעיף ה:
ב ט מיי' פ"ה מהלכות ממן הלכה ו:

תורה אור השלם

1. שׁוֹר וָשֶׂה שָׁרוּעַ וְקָלוּט נְדָבָה תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְנֶדֶר לֹא יֵרָצֶה׃
ויקרא כב כג
2. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ויקרא כב א

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה היכא דאימר וכו' דאמרן אדם ממלא כריסו מהן: (ב) תוס' ד"ה ולגו וכו' מלשון עוברים דמשמע. נ"ב פירוש מלגא קאמר עוברין עליהם: (ג) בא"ד ונראה לר"ת דאלו עוברין פי' (האוכלין) מז"מ וכ"כ ס"ה האוכלין: (ד) ד"ה ר' אליעזר וכו' היינו חמץ נוקשה. נ"ב ולפי זה מוסיף ר"א דלת"ק [דוקא נוקשה] בעיניה ולר"א אף נוקשה [ע"י תערובות] ואי הוי חמץ דגן גמור ע"י תערובות [מוסיף] ר"א דאפילו מכשיטי נשים [דלא] הוי רלוויש לאכילה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה לאמר לימד על כל הפרשה שהיא בלאו. נ"ב עיין מנחות דף נ"ח בתוס' ד"ה אף כאן וכו' ודוק:

לעזי רש"י

מישג"א מי-גבינה, נסיוב החלב.

מוסף תוספות

א. דומיא דהך ברייתא. מי' הכ"ן. ב. והיינו דוקא לאכילה דבאכילה איירי קרא. תוס' הכא"ש. ג. הואיל והוי כי תערובת. תוס' שאנן לעיל ב. ד. פי', ר"א מוסיף את"ל אפילו נוקשא ע"י תערובת. מי' הכ"ן. ה. ותכשיטי נשים מפרש בגמרא שטופלות אותן בסולת. תוס' שאנן.

הממיר ממה שכתוב ואפילו עשה עובר בלאו שהרי המיר. בבי רב אמרי כן פירושו, לאמר לא אמר, כלומר על כל מצוה שבתורה גזר עליהן בלאו. מי תשמישו של נחתום ישפכו, מפני שהן (נקיין) [נקרין] ומחמיצין פירורי העיסה הנגררים מן המים שנשתמש בהן, כמו שרוחץ אותם נקוין ומחמי. ואוקימנא אי נפישי דקוו וקיימו נשפכין במקום מדרון, ואי לא נפישי אלא נבלעין במקומן שופכין אפילו במקום האשבורן. אמר רב יהודה. אין לשון אלא במים השאובין מאתמול ולנו בלילה, דאינון מיא בייתי ונצטננו הרבה. דרש רבא אין לשין בחמה ולא בחמין ולא אפילו במים שהוחמו בחמה ולא במים גדופין. ויש אומרים גרופין כדכתיב נחל קישון גרפם, כלומר משוכין לשעה. ולא תגביה יד מן התנור, כלומר לא תניח הפת מוטל ותעסוק בדבר אחר עד שתדביק ועד שתגמור את הפת בתנור. ויש אומרים לא תגביה ידה עד שתדביקנו בתנור. וצריכה שני כלים במים, אחת שמקטפת בו הפת בתוך התנור. ואחת שמצננת ידיה. עברה ולשה בחמין או במים גרופין או באלו כלן מאי, ופשט רב אשי אם עברה ולשה אסור וקיימא לן כותיה. הדרן עלך כל שעה

ואלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי וכו'. קיימא לן כי אילו ששנינן כמו שכר המדי וחומץ האדומי וכיוצא בהן, והוא שיש בהן מים, אבל אין בהן מים לא דמי פירות אין מחמיצין. כותח הבבלי אסור בפסח משום קומניתא דאומא, דהיא חמץ פת ניקודים, ואסור לאכלו בבשר משום נסיובי דחלבאו, פי' [מי חלב]. פירוש ריפתא ספסקא. פסולת הסלת, הוא פת קיבר.

מב: אלו עוברין פרק שלישי פסחים

הא בדרווקא והא בדפורצני. והא דאמרינן שחזקתו מן התמד היינו מתמד דפולני אבל דרווקני טוב מאד ואינם נעשים לעולם חומץ: **וסימניך סיסני.** בגמרא אשה יולאה (שבת סו.) גבי הקיטע יולא בקב שלו רבי יוסי אוסר גרסינן וסימניך ממ"ך סמ"ך הוא סימן טוב יותר והכא לא מצי למימר הכי משום דשערי בשי"ן כתיב:

טיפולן של בנו' עשירי'. וא"ת א"כ היינו (ג) תכשיטי נשים א ותירץ הר"י דאורליינ"ש דהכא מיירי בפיסים של מעלה ב (ד) דלא מאיס כל כך כשטופלים על פייסס ותכשיטי נשים היינו בפיסים של מטה שטופלים להסיר השער דמאיס טפי: למה דסמידא בשר שמן דצפירתא דלא אפתח יין ישן עתיק עתיקי כל מילי דמעלי להאי קשה להאי ודקשה להאי מעלי להאי בר מזנגבילא רטיבא ופילפלי אריכתא ופת נקייה ובשר שמן ויין ישן דמעלי לכולי גופיה: שכר המדי: דרמו ביה מי שערי: וחומץ האדומי: דשדו ביה שערי אמר רב נחמן [6](בר יצחק) בתחלה כשהיו מביאין נסכים מיהודה לא היה יינם של יהודה מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין והיו קורין אותו חומץ סתם ועכשיו אין יינם של אדומים מחמיץ עד שנותנין לתוכן שעורין וקורין אותו חומץ האדומי לקיים מה שנאמר [1]אמלאה החרבה [2]אם מלאה זו חרבה זו ואם מלאה זו חרבה זו רב נחמן בר יצחק אמר מהכא [2]ולאם מלאם יאמץ תניא אמר רבי יהודה ביהודה בראשונה [3]הלוקח חומץ מעם הארץ אינו צריך לעשר מפני שחזקה אינו בא אלא מן התמד ועכשיו הלוקח חומץ מעם הארץ צריך לעשר שחזקתו אינו בא אלא מן היין וסבר רבי יהודה תמד לאו בר עשורי הוא והא [7](תניא) [8]א המתמד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו פטור ורבי יהודה מחייב הכי קאמר לא נחשדו עמי הארץ על התמד אי בעית אימא נחשדו ולא קשיא הא [9]בדרווקא הא בדפורצני: וזיתום המצרי וכו': מאי זיתום המצרי [9]תנא רב יוסף תלתא שערי תלתא קורטמי ותלתא מלחא רב פפא מפיק שערי ומעייל חיטי וסימניך סיסני תרו להו וקלו להו וטחני להו ושתו להו [10]מדיבחא ועד עצרתא דקמיט מרפי ליה ודרפי מקמיט ליה לחולה ולאשה עוברה סכנתא: וזומן של צבעים וכו': הכא תרגימו מיא דחיורי דצבעי בהו לבא [11]: ועמילן של טבחים וכו': פת תבואה שלא הביאה שליש שמניחה על פי קדירה ושואבת הזוהמא: וקולן של סופרים וכו': הכא תרגומא פרורא דאושכפי רב שימי מחוזנאה אמר זה טיפולן של בנות עשירים שמשיירות אותו לבנות עניים איני והא תנא רבי חייא ארבעה מיני מדינה ושלשה מיני אומנות ואי אמרת טיפולן של בנות עשירים מאי מיני אומנות איכא ואלא מאי פרורא דאושכפי אמאי קרי ליה האי קולן של סופרים קולן של רצענין מיבעיא ליה אמר רב אושעיא לעולם פרורא דאושכפי [12] ומאי קרי ליה קולן של סופרים דסופרים נמי מדבקין בהו ניירותיהן: רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים וכו': תכשיטי נשים סלקא דעתך אלא אימא אף טיפולי נשים דאמר רב יהודה אמר רב בנות ישראל שהגיעו

מעורב בו ומן המים נשאר בשמרים: **קורטמי.** מוריק"א קרו"ג: **וסימניך.** שלא תטעה מאן אמר חיטי ומאן אמר שערי: **סמ"ך סמ"ך.** רב יוסף שיש סמ"ך בשמו אמר שערי: לישנא אחרינא **וסימניך סיסני.** כלי ששמו כן כדאמרינן (בכתובות) (ב"מ דף סז:) ואי אגבינהו בסיסני קנה ושם כלי זה יהא סימן לגירסא זו דרב יוסף אמר שערי שני סמכי"ן יחד: **תרו להו.** שורין אותן יחד: **מדבחא ועד עצרתא.** מפסח ועד עצרת: **דקמיט.** עצור מנקביו: **מרפי ליה.** משלשלו: **ודרפי קמיט ליה.** למי שיש לו שילשול מעצרו: **סכנתא.** שמשלשל יותר מדאי: **מיא דחיורא.** מי סוביו: **דצבעו בהו לבא.** סרכ"א: **פירורא דאושכפי.** גלו"ד. והרצענים מדבקין בו את העור כשמתחלק לשתים או מדבקין שתי עורות יחד לעשותן עבה ודרכן לתת בה קמח של שיפון. ולקמיה מפרש מאי של סופרים: **טיפולן של בנות עשירים.** שהיא של סולת משיירות משיוריהן לבנות סופרים מלמדי תינוקות שהן עניים ומטיפולן של בנות עניים לא מצי למימר דעניות אין להן סולת אלא סיד. טיפול לשון מטפל [13] ומדביק אותו דבר או סיד או סולת על בשרן להסיר השער: **והא תני ר' חייא.** ויהיב סימנא בהני דמתני' ואמר ארבע מיני מדינה שינו בהם הלריכין לכל אדם בין אומן בין לא אומן שהרי למאכל או לרפואה עשויין כותח שכר וחומץ וזיתום אבל זומן אינו ראוי אלא לצבעים וקולן של סופרים ועמילן של נחתומין [13]. נייר עשוי מעשבים ע"י דבק שקורין גלו"ד: **תכשיטי נשים.** הוא כחל ושרק ובשמים שמולות בצואריהן להריח ומאי חמץ איכא:

שהגיעו

דסמידא. קולת: **דלפירתא דלא אפתח.** עז שלא ילדה: **עתיק עתיקי.** יין של שלש שנים: **כל דמעלי.** לחולי זה קשה לזה המועיל לזב קשה לעיניים או לאחד מתחלואי שאר האברים: **וגבגילא.** זיזיבר"א: **דרמו ביה מי שערי.** שמטילין לתוכו מי שעורין כגון שכר שלנו ועושין אותו במדי: **שכר המדי.** לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין אותן שלנו קרי ליה שכר המדי: **דשדו ביה שערי.** [7]יין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו לפי שיינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין: **בתחילה.** כשבית המקדש קיים היו מביאין נסכים מיהודה ובזכות הנסכים היה טעם ביינם ולא היה מחמיץ כו': **אמלאה החרבה.** ריש"א דקרא יען אמרה צור לירושלים האח וגו' אתמלא מן חורבנה של ירושלים ולור מאדום היא: **ולאם מלאם יאמץ.** כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שייסס מתקייס יחד: **סמד.** כופי"ט. לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ ופתם חומץ שלהם מן תמד היה בא: **ועכשיו.** בטל טעם היין וממהר להחמיץ: **פטור.** מלעשר שהרי אין כאן אלא מים שלא מצא אלא כדי מדתו ואע"ג דחזותיה דטעמיה חמרא קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה: **ורבי יהודה מחייב.** דאזיל בתר חזותא וטעמא: **הכי קאמר.** מתניתא קמייתא לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד לפי שאינו חשוב בעייניהם לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי: **ואי בעית אימא נחשדו.** ורבי יהודה במתניתא קמייתא טעמיה משום דפטור אפי' ממעשר ודאי ובתמד דפולני קאמר שנותנין מים בחרלנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיין התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא והא דקתני ר' יהודה מחייב בדרווקא שנותנין בשמרים מים והוא נמי תמד בהוא מחייב ר' יהודה אע"ג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים

ג א מיי' פ"ב מהלכות מעשר הלכה ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' לעולם פרורא דאושכפי ואמאי קרי: (ב) רש"י ד"ה והא תני רבי חייא וכו' ועמילן של טבחין נייר: (ג) תוס' ד"ה טיפולן וכו' א"כ היינו נ"ב [אין לומר] דהקושיא ר"א היינו מ"ק דהא פליג עליה דמוקף אפילו מוקף [ע"י תערובות] אי נמי ממן דגן גמור על ידי תערובות [מוקף דסור] ראוי לאכילה אלא קשיא להו דאי טיפולן כו' היינו תכשיטי נשים אם כן מאי קאמר ר"א אף תכשיטי נשים הא ת"ק נמי קאמר תכשיטי נשים ועיקר קושית התוס' הוא דה"ל לפרש במאי דפליגי ותירץ הר"י כו' דהכא מיירי בפיסים של מעלה ונלנע שאל פייסס וכדתניא בפרק המלניע אשה לא תעביר סרק על פיה מפני שלובעת דלא מאיס הפיסס גם אם לא היתה טופלת ולכך [לא קרי לה] תכשיטי נשים אבל מה שטופלת בפיסים של מטה להסיר השיער דמאוס טפי אם לא היתה טופלת קרי לה תכשיטי נשים דכיון דבה מעביר המאוס א"כ [תכשיטי הוא] לה והשתא שפיר קאמרינן [מאי דפליגי] דאותו טיפול דקרי לה תכשיטי נשים ועיקר יהוא הוא דהוי [נוקשה ע"י] תערובות ג"כ ממן דגן גמור [על ידי תערובות] וכל הלומדים פירשו דמאוס ולא מאיס על הטיפול ויש תימה לפרש כן דהא מתניתין לא קמיירי בטיפול שכבר טפלו הנשים בהן אלא מייירי במה שעושין לטפל בהן אע"פ שלא טפלו בהן: (ד) בא"ד ותירץ הר"י דאורליינ"ש דהכא מיירי בפיסים של מעלה **כשטופלין על פניהם דלא מאיס כל כך** ותכשיטי נשים כל"ל:

מוסף רש"י

המתמד. מים בשמרים (דשב"ם ב"ב צז.). **ומצא כדי מדתו.** ולא יותר, אשם מצא יותר הכל מודים שחייב לעשר, שהרי יש כאן יין (חולין כה:). **ור' יהודה מחייב.** במעשר דכולים פיקח היא וחכמים פוטרים הואיל ולא נוסף בו כלום, אף על פי שיש בו טעם יין אינו כלוס (שם). **קורטמי.** כרכום (שבת קי.). **סיסני.** כלי שנותנין בו תמרים כדאמרינן בעלמא (ב"מ סז:) ואי אגבינהו בסיסני קנהו, היוצא מהן נקרא תמד דדווקא. **זיתום המצרי** משום שערי דאית בהו. זומא של צבעין. משום מיא דחיורא. עמילן של טבחים. הפת שעושין לשאוב הזוהמא של בשר נקרא עמילן של טבחים. קולן של סופרים. ריש מי ששונה קולה, והדבר אחד הוא, והוא דבק שמדבקין בו הסופרים

תורה אור השלם

1. בֶּן אָדָם יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹר עַל יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסֻבָּה אֵלָי אִמְּלָאָה הֶחֳרָבָה:
יחזקאל כו ב
2. וַיֹּאמַר יְיָ לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:
בראשית כה כג

לעזי רש"י

זיניבר"א [ויניבר"א]. זנגוויל.
בופי"ט. יין הנעשה משמרים (בעל איכות גרועה).
מוריק"א קרו"ג [קר"ו]. חריע.
סרכ"א [פרק"א]. עור אדום.
גלו"ד. דבק חזק.

מוסף תוספות

א. דקאמר ר' אלעזר וא"כ מאי מוסיף דקאמר אף. תוס' ר"פ. ב. כשטופלות על פניהם להאדים הבשר. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

צפירתא דלא אפתח. יש מי שאומר שעירה שעדיין לא ילדה, כלומר לא נפתחה רחמה. ויש אומר עופות שמנות שלא ילדו. **שכר המדי** אית ביה שערי. חומץ האדומי, אין יינם של אדום מחמיץ עד שנותנים בו שעורים. פירוש תמד דפרנצני אחר שסרחטין הענבים נותנים מים על החרצנים שנים שלשה ימים, ואחר כן סוחטין אותן, היוצאת מהן נקראת תמד דפרנצני. והנותן מים בשמרי יין ומסננן, היוצא מהן נקרא תמד דדווקא. **זיתום** המצרי משום שערי דאית בהו. זומא של צבעין. משום מיא דחיורא. עמילן של **טבחים.** הפת שעושין לשאוב הזוהמא של בשר נקרא עמילן של טבחים. קולן **של סופרים.** ויש מי ששונה קולה, והדבר אחד הוא, והוא דבק שמדבקין בו הסופרים

ז) [כילקוט פרשת תולדות וכן מיזוקמל כו רמז שסה לא מכר בר יתמן וכזה ש"ם בסמוך], **ב)** מגילה ו., **ג)** [מוספתא דמאי רפ"ח ע"ש], **ד)** [ל"ל תמן], **ה)** ב"ב ג:. חולין כה: מעשרות פ"ה [מ"ו], **ו)** [עי' תוס' ע"ז לד. ד"ה דורדיא ותוס' ב"ב לו: ד"ה אין הלכה], **ז)** שבת קי. [ע"ש בכס"ר], **ח)** [שבת קמו:], **ט)** [לכל כ"ה בפי' המשניות להרמב"ם ופי' רש"י פ"ב דחולין כח. לכל לנבע עור לחוש ע"ש], **י)** [עי' תוספות לעיל לה: ד"ה מי פירות], **כ)** נס"ל: שטופל,

---

ח) דסמידא דלא אפתח. עז שלא ילדה: **עתיק עתיקי.** יין של שלש שנים: **כל דמעלי.** לחולי זה קשה לזה המועיל לזב קשה לעיניים או לאחד מתחלואי שאר האברים: **וגבגילא.** זיזיבר"א: **דרמו ביה מי שערי.** שמטילין לתוכו מי שעורין כגון שכר שלנו ועושין אותו במדי: **שכר המדי.** לפי שבאותן הימים אין נוהגין לעשות שכר אלא מתמרים ובמדי עושין שכר ממי שעורין כעין אותן שלנו קרי ליה שכר המדי: **דשדו ביה שערי.** [7]יין נותנין שעורין שלמים כדי להחמיצו לפי שיינם טוב ואינו בא לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין: **בתחילה.** כשבית המקדש קיים היו מביאין נסכים מיהודה ובזכות הנסכים היה טעם ביינם ולא היה מחמיץ כו': **אמלאה החרבה.** ריש"א דקרא יען אמרה צור לירושלים האח וגו' אתמלא מן חורבנה של ירושלים ולור מאדום היא: **ולאם מלאם יאמץ.** כשעשו גבור יעקב חלש אין מלכות שייסס מתקייס יחד: **סמד.** כופי"ט. לפי שהיין היה טוב ואינו מחמיץ ופתם חומץ שלהם מן תמד היה בא: **ועכשיו.** בטל טעם היין וממהר להחמיץ: **פטור.** מלעשר שהרי אין כאן אלא מים שלא מצא אלא כדי מדתו ואע"ג דחזותיה דטעמיה חמרא קיוהא דפירא בעלמא הוא דעייל ביה: **ורבי יהודה מחייב.** דאזיל בתר חזותא וטעמא: **הכי קאמר.** מתניתא קמייתא לא נחשדו עמי הארץ מלעשר את התמד לפי שאינו חשוב בעייניהם לפיכך הלוקחו ממנו פטור מן הדמאי: **ואי בעית אימא נחשדו.** ורבי יהודה במתניתא קמייתא טעמיה משום דפטור אפי' ממעשר ודאי ובתמד דפולני קאמר שנותנין מים בחרלנין והוא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיין התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא והא דקתני ר' יהודה מחייב בדרווקא שנותנין בשמרים מים והוא נמי תמד בהוא מחייב ר' יהודה אע"ג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים. שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל שנים וכוסות על כך: **עשירום טופלות אותן בסולת.** ומשיר את השער: **לגפיקינון.** במנחות [פה:] תנן אגפקינון לא יביא ומפרש ר' יהודה אגפקינון הוא שמן זית כו': **סטכת.** לא איתפרש [ז]: **ומעדן את הבשר.**

[ז] שהגיעו לפרקן ולא הגיעו [ח] לשנים בנות עניים טופלות אותן בסיד בנות עשירים טופלות אותן בסולת בנות מלכים בשמן המור שנא' [1] ששה חדשים בשמן המור [ט] מאי שמן המור רב הונא בר ירמיה אומר סטכת רב ירמיה בר אבא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא ר' יהודה אומר אנפיקנין שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו מפני שמשיר את השיער ומעדן את הבשר: זה הכלל כל שהוא ממין דגן: תניא א"ר יהושע וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן כי הא דההוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישרא בהדיה אמר להו קריבו לי מתכילתא שמע דקאמרי קריבו ליה כותח כיון דשמע כותח פירש: הרי אלו באזהרה: מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר"מ היא דתניא שיאור ישרף ונותנו לכלבו והאוכלו בארבעים הא גופא קשיא אמרת שיאור ישרף אלמא אסור בהנאה והדר תני ונותנו לפני כלבו אלמא מותר בהנאה הכי קאמר שיאור ישרף [י] דר"מ לר' מאיר דר' יהודה לר' יהודה ונותנו לפני כלבו דר' מאיר לר' יהודה והאוכלו בארבעים אתאן לר' מאיר שמעינן ליה לרבי מאיר נוקשה בעיניה בלאו וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת רב נחמן אמר ר"א היא דתניא [א] על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום ושמעינן ליה לר' אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו וכל שכן נוקשה בעיניה ורב נחמן מ"ט לא אמר כרב יהודה אמר לך דילמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת לא ורב יהודה מ"ט לא אמר כרב נחמן אמר לך עד כאן לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה [2] כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל [3] כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א היא ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר ש"מ נוקשה לר"א לית ליה ור"א עירובו בלאו מנא ליה דכתיב כל מחמצת לא תאכלו אי הכי כרת נמי לחייב דהא כתיב [4] כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ההוא מיבעי ליה [ז] לכדתניא [ח] (מחמצת) אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת ד"א מנין ת"ל כל [ט] מחמצת ונכרתה אי הכי דלאו נמי להכי הוא דאתא אלא טעמא דר"א מכל התם נמי הכתיב כל ההוא מיבעי ליה לרבות את הנשים נשים מדרב יהודה אמר רב נפקא [י] דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא [5] איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב [כ] איש לאשה לכל עונשין שבתורה איצטריך

למה מנו חכמים את אלו. תימה לרשב"ג הא איצטריך למנותם לאשמועינן שהן בנלאו ולא בכרת ותירץ ר"י דלא הוה ליה לאשמועינן אלא תרי מיניהו [א] חד לנוקשה בעיניה וחד ע"י תערובת ועוד הקשה דת"ק שמנאם לית ליה הלי כללא דהא איכא תכשיטי נשים שהן מין דגן ואין עובר בפסח אלא רבי אליעזר הוא דקאמר לה: **מאן תנא** חמץ גמור ע"י **תערובת ונוקשה בעיניה בלאו.** משמע בשמעתין דלי לאו דאיתרבי חמץ נוקשה למלקות אפילו איסור לא היה בו ותימה לר"י דבפ"ק דחולין (דף כג:) בעי רבי זירא הרי עלי לאחמי תודה מן החמץ לו מן המלה והביא שיאור מהו שיאור דמאן לי דר"מ לר"מ מדלקי עליה חמץ הוא והשתא מנא ליה דהוי חמץ לענין תודה דילמא שאני חמץ בפסח דרבייה קרא למלקות [ב] (גרידא) ואור"י דהתם נמי [ג] איכא שום קרא דמרבינן מיניה חמץ נוקשה והא דתניא בפרק כל המנחות בחוט מלה (מנחות דף נג:) אין מחמיצין בתפוחים דהוי חמץ נוקשה [ד] דמשמע התם היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשר:

ואילו נוקשה בעיניה לא קתני. וא"ת ונימא דמשום הכי לא חשיב ליה משום דכ"ש הוא כדאמר רב נחמן וי"ל דאי כ"ש הוא הוה ליה למיתני לאשמועינן דלית ביה כרת:

ונותנו לפני כלבו דר"מ לרבי יהודה. מדאורייתא אפי' באכילה שרי כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף כג:) [ה] דמלה מעלייתא היא לגמרא מדרבנן אסור:

ההוא כל לאתויי נשים. תימה לר"י הא תרי כי כל כתיבי גבי כרת כי כל אוכל חמץ ונכרתה וכי כל אוכל מחמצת ורבינן עירובו לכרת ואפילו לרבנן דלא דרשי כל כי כל דרשי ואור"י דפשיטא ליה לגמרא דאתא לאוסוי דרשא:

סלקא

[ז] שהגיעו לפרקן ולא הגיעו [ח] לשנים בנות עניים טופלות אותן בסיד בנות עשירים טופלות אותן בסולת בנות מלכים בשמן המור שנא' [1] ששה חדשים בשמן המור [ט] מאי שמן המור רב הונא בר ירמיה אומר סטכת רב ירמיה בר אבא אמר שמן זית שלא הביא שליש תניא ר' יהודה אומר אנפיקנין שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו מפני שמשיר את השיער ומעדן את הבשר: זה הכלל כל שהוא ממין דגן: תניא א"ר יהושע וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח למה מנו חכמים את אלו כדי שיהא רגיל בהן ובשמותיהן כי הא דההוא בר מערבא איקלע לבבל הוה בישרא בהדיה אמר להו קריבו לי מתכילתא שמע דקאמרי קריבו ליה כותח כיון דשמע כותח פירש: הרי אלו באזהרה: מאן תנא דחמץ דגן גמור ע"י תערובות ונוקשה בעיניה בלאו אמר רב יהודה אמר רב ר"מ היא דתניא שיאור ישרף ונותנו לכלבו והאוכלו בארבעים הא גופא קשיא אמרת שיאור ישרף אלמא אסור בהנאה והדר תני ונותנו לפני כלבו אלמא מותר בהנאה הכי קאמר שיאור ישרף [י] דר"מ לר' מאיר דר' יהודה לר' יהודה ונותנו לפני כלבו דר' מאיר לר' יהודה והאוכלו בארבעים אתאן לר' מאיר שמעינן ליה לרבי מאיר נוקשה בעיניה בלאו וכל שכן חמץ דגן גמור על ידי תערובת רב נחמן אמר ר"א היא דתניא [א] על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלאו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים על חמץ דגן גמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום ושמעינן ליה לר' אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו וכל שכן נוקשה בעיניה ורב נחמן מ"ט לא אמר כרב יהודה אמר לך דילמא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא נוקשה בעיניה אבל חמץ דגן גמור על ידי תערובת לא ורב יהודה מ"ט לא אמר כרב נחמן אמר לך עד כאן לא קאמר ר"א התם אלא חמץ דגן גמור ע"י תערובת אבל נוקשה בעיניה לא אמר תניא כוותיה דרב יהודה [2] כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי וזיתום המצרי יכול יהא ענוש כרת ת"ל [3] כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו מאן שמעת ליה דאמר על עירובו בלאו ר"א היא ואילו נוקשה בעיניה לא קאמר ש"מ נוקשה לר"א לית ליה ור"א עירובו בלאו מנא ליה דכתיב כל מחמצת לא תאכלו אי הכי כרת נמי לחייב דהא כתיב [4] כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ההוא מיבעי ליה [ז] לכדתניא [ח] (מחמצת) אין לי אלא שנתחמץ מאליו מחמת ד"א מנין ת"ל כל [ט] מחמצת ונכרתה אי הכי דלאו נמי להכי הוא דאתא אלא טעמא דר"א מכל התם נמי הכתיב כל ההוא מיבעי ליה לרבות את הנשים נשים מדרב יהודה אמר רב נפקא [י] דאמר רב יהודה אמר רב וכן תנא דבי ר' ישמעאל אמר קרא [5] איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם השוה הכתוב [כ] איש לאשה לכל עונשין שבתורה איצטריך

סלקא

[ז] שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים. שיש להן שערות כאילו הגיעו לפרקן והן לא הגיעו לכלל שנים וכוסות על כך: **עשירום טופלות אותן בסולת.** ומשיר את השער: **לגפיקינון.** במנחות [פה:] תנן אגפקינון לא יביא ומפרש ר' יהודה אגפקינון הוא שמן זית כו': **סטכת.** לא איתפרש [ז]: **ומעדן את הבשר.** אשקלייר"ל: **שיהא נקי בהן.** שידע ממה הן עושין אותו שיהא נזהר בהן כשיביאו לו כותח ידע שיש חלב ויש שם חמץ אם פסח הוא: **מאכילתא.** שוס לפתן ללפת בו את הפת: **ליון דשמע.** שקראו שמו כותח: **פירש.** שנקי היה וידע שיש שם חלב: **מאן תנא.** דמתני' דאית ליה חמץ דגן גמור שנתערב במין אחר ואינו בעין שנימוח אי נמי חמץ נוקשה רע ואיתיה בעיניה מוזהרין על אכילתו בלאו דקתני מתניתין כותח הבבלי ושכר המדי חמץ דגן גמור אלא שנתערב בדבר אחר ותכשיטי נשים בעייה הוא אבל נוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה וקתני באזהרה דעובר עליהן בלאו: **שיאור.** שלא נתחמץ כל צורכו. שיאור פליגי במתני' [ט] ר"מ קרי שיאור את שהכסיפו פניו וזהו תחלת חימוצו ורבי יהודה הוי שיאור שהתחיל ליסדק כגר סדקין דקין כקרני חגבים אחד לכאן ואחד לכאן אבל שהכסיפו פניו לרבי יהודה מלה היא ורבי קרני חגבים חמץ גמור הוא. והכא הכי קאמר שיאור ישרף דאסור בהנאה שיאור דר"מ הכסיפו פניו ישרף לר"מ ושיאור דרבי יהודה ישרף לרבי יהודה וסיפא דקתני ונותנו לפני כלבו אליבא דרבי יהודה קאמר ליה ואשיאור דר"מ קאי והאוכלו בארבעים אתאן לר"מ כלומר לר"מ האוכלו לשיאור זה שרבי יהודה מתיר בהנאה סופג את הארבעים. אלמא שמעינן ליה לר"מ דאית ליה חדא מהני תרתי דמתני' דקאמר נוקשה בעיני' בלאו כגון שיאור דנוקשה הוא דאינו ראוי לאכילה הואיל והחמיץ קלת ולא גמר והחמיץ עיסות אחרות כשאור נמי לא חזי וקאמר בלאו וכ"ש חמץ גמור ע"י תערובת דקסבר רב יהודה ע"י תערובת חמיר מנוקשה בעין והאי לאו דנוקשה נפקא ליה מכל מחמצת לא תאכלו כל דבויא הוא כדלקמן: **ועל עירובו בלאו.** מכל מחמצת כדלקמן: **מ"ט לא אמר כדרב יהודה.** דמוקי מתניתין כר"מ: רב נחמן ס"ל נוקשה בעייה חמור מחמץ גמור ע"י תערובת: **פנאי כווסיה דרב יהודה.** דאמר חמץ גמור בתערובת חמור: לענין כרת לא כתיב כל מחמצת אלא כל אוכל חמץ ולקמן מפרש ליה: כותח ושכר וחומץ וזיתום כולן חמץ גמור מעורב בהן כותח איכא פת ובהנך תלתא איכא שערי וכולהו בני אכילה ושתיה מינהו אבל זומן ועמילן וקולן דנוקשה הוא ובעייה הואיל ולאו בני אכילה מינהו לא תעניהו כדרב יהודה דאמר מודה היה ר"א בנוקשה בעייה דפטור: **ור"א עירובו בלאו מנא ליה.** פשיטא מדאפקיה בלשון מחמצת וגבי כרת נמי מחמצת כתיב: **הטוא.** מחמצת דגבי כרת לאו לעירובו אתא אלא לנתחמץ מחמת דבר אחר: **אי הכי.** האי דגבי לאו נמי אימא לאחמוי לנתחמץ מחמת דבר אחר אתא ואזהרה דתערובת מנא ליה: **הכא נמי.** גבי כרת הא כתיב כל אוכל מחמצת ונכרתה: **לכל עונשין.** מכאן שהנשים חייבות על כל לא תעשה שבתורה שהרי עונשן מלקות: מגלות

כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי. יכול יהא ענוש כרת ת"ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו. מאן דשמעת ליה בהדיא על עירובו בלאו ר' אליעזר, ואלו הני דפשיטנא דאינון נוקשה בעיניה דומא של צבעין ועמילן של טבחים וקולן ויותום שיירינהו, ש"מ דלית ליה לר' אליעזר נוקשה בעיניה בלאו ואיתוקמא דמתני' ר"מ הוא. ואפילו הכי דרשינן טעמא דר' אליעזר עירובו בלאו מנא ליה, ופשטינן מדוקיא דקרא מדהוה ליה למכתב מחמצת לא תאכלו, וכתב כל מחמצת לא תאכלו. ואפילו ע"י תערובות בלאו. ואם תאמר אי הכי אפילו כרת נמי ליחייב, דהא כתיב מחמצת ונכרתה. ודחינן ההוא מחמצת דכרת מיבעי ליה להכין, אין לי חמץ שנתחמץ מאליו, נתחמץ ע"י ד"א כגון ע"י שאור וכיוצא בו מנין, ת"ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, לרבות את שנתחמץ מחמת ד"א. אי הכי אימא מחמצת דלאו נמי להכי הוא דאתא, ושנינן טעמא דר' אליעזר דדריש מכל מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו ואפילו עירובו. אי הכי כרת נמי הכתיב ביה כל, ההוא כל לרבות הנשים שחייבות בחמץ. ודייקינן דוקיא דהני קראי, בלאו דחמץ כתיב כל מחמצת לא תאכלו, כתב כל מחמצת לרבות כל המחמיצין ואפילו ע"י תערובת לא תאכלו לאוקמיה בלאו. [נ"א: ואפילו ע"י תערובת לא תאכלו נמי] [ואמרינן] לא [ואידך] זמנין דכתב ליה לכל בני אדם שהם באוכלים שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, מדכתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, לרבות כל מי שאוכל ואפילו נשים. ואסיקנא דנשים חייבות באכילת מצה ואסורות באכילת חמץ בפסח.

מגלות [ז] אלא חמץ שנתחמץ דכרת מיבעי ליה להכין, אין לי חמץ שנחייב עליו [כרת] אלא חמץ שנתחמץ מאליו, נתחמץ ע"י ד"א כגון ע"י שאור וכיוצא בו מנין, ת"ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, לרבות את שנתחמץ מחמת ד"א. אי הכי אימא מחמצת דלאו נמי להכי הוא דאתא, ושנינן טעמא דר' אליעזר דדריש מכל מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו ואפילו עירובו. אי הכי כרת נמי הכתיב ביה כל, ההוא כל לרבות הנשים שחייבות בחמץ. ודייקינן דוקיא דהני קראי, בלאו דחמץ כתיב כל מחמצת לא תאכלו, כתב כל מחמצת לרבות כל המחמיצין ואפילו ע"י תערובת לא תאכלו לאוקמיה בלאו. [נ"א: ואפילו ע"י תערובת לא תאכלו נמי] [ואמרינן] לא [ואידך] זמנין דכתב ליה לכל בני אדם שהם באוכלים שנאמר כי כל אוכל מחמצת ונכרתה, לרבות כל מי שאוכל ואפילו נשים. ואסיקנא דנשים חייבות באכילת מצה ואסורות באכילת חמץ בפסח.

ד א מיי' פ"ז מהלכות חמץ ומצה הלכה ז סמג לאוין עט:

לעזי רש"י

אישקלייר"א. יבהיק (את העור).

מוסף תוספות

א. כותח הבבלי ועמילן של טבחים. תוס' שאנץ. ב. אבל לענין תודה לא איתרבי וחמרן גמור בעינן. תוס' הרא"ש. ג. דלמא. שם. ד. ומה בכך הא אמרינן דאיתרבי חמץ נוקשה לענין חמץ שבתודה ושתי הלחם. שם.

רבינו חננאל

תניא אמר ר' יהושע וכי מאחר ששנינו כל שהוא מין דגן הרי זה עובר בפסח, למה מנו חכמים את אלו כותח הבבלי ושכר המדי ושאר המנויין במשנה, והלא בכלן יש בהן מין דגן והרי זה עובר בפסח. אלא כדי שיהא בקי בהן ובשמותיהן, כי ההוא דאמר להו הבו לי מידי למכלא ביה רפתא. שמע דקאמרי הבו ליה כותחא שהה ליה בהדיה בשרא, כיון דשמע כותחא פירש, דידע דאית ביה נסיוביה דחלבא. הרי אלו באזהרה ואין בהן משום כרת. אמרינן מאן האי תנא דאית ליה חמץ דגן גמור על ידי תערובת, כגון כותח הבבלי וכיוצא בו, ונוקשא בעיניה כגון עמילן של טבחים וזומן של צבעין וקולן של סופרים בלאו. אמר רב יהודה אמר רב ר"מ הוא, דתניא שיאור ישרף וכו', ואוקימנא שיאור דקרי ליה ר"מ שיאור, והוא הכספת פנים, תני ישרף, וכן שיאור דקרי ליה ר' יהודה שיאור, והוא כקרני חגבים, תני ישרף, ושיאור דר' מאיר דהוא הכספת פנים כגון נוקשא בעלמא הוא אומר ר' יהודה נותנו לפני כלבו, כלומר מותר בהנאה, ור' מאיר אומר האוכלו בארבעים. מיהא שמעינן ליה לר' מאיר דאמר נוקשה בעיניה בלאו, פירוש נוקשה שאינו חמץ גמור וכל שכן חמץ על ידי תערובות. רב נחמן אמר, מתני' ר' אליעזר היא, דתניא על חמץ דגן גמור ענוש כרת ועל עירובו בלאו, דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים על עירובו בולא כלום. שמעינן ליה לר' אליעזר דאמר חמץ דגן גמור על ידי תערובת בלאו, וכש"כ נוקשה בעיניה. רב יהודה לא אמר כרב נחמן, אמר לך רב יהודה ר' אליעזר לא אמר אלא ע"י תערובות שהוא בלאו, אבל נוקשא בעיניה לא. **תניא כרב יהודה,** כל מחמצת לא תאכלו, לרבות

מוסף רש"י

שהגיעו לפרקן ולא הגיעו לשנים. שהביאו שתי שערות ולא בלו לכלל שנים הראויות לכך ומתגייסות בדבר (שבת פ:) שלשן בנות י"ג שנה ויום אחד שעדיין אינו דין שיהא להן שער (מו"ק ט:). **טופלות.** מוסקות (שבת פ:) השיער בסיד ומשירות אותן (מו"ק ט:) אוכלא דמילתא נקט, שדרכן להשיר לפי שלא הגיעו לפרקן ולרך עניות טופלות בסיד (שם מכת"י). **סטכת.** אקורן בלשמ"ל (מנחות פו.). **אנפיקנין.** דתנן במנחות (פה:) אין מביאין אגפיקנין (שבת שם). **שלא הביא שליש.**

שלא נשלה שליש (מו"ק שם). **ולמה סכין אותו.** היינו שמן המור (שבת שם) **אי:** אכל הני קא מהדר דקאמר טופלין כו' (מו"ק שם). **משמיר את השיער.** לפי שהוא נוסר ויש בו כח (מנחות שם). **ומעדן את הבשר.** מלהיב (מגילה יג. ובב"ח הוסיף: ומצהיל). **לכל עונשין שבתורה.** לאו דכרת, אבל עשה לא הוי עונש הלכך מלות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים מחייבות (יבמות פד:).

סלקא דעתך אמינא כל שישנו בקום אכול מצה. תימה לר"י היכי סלקא דעתך למידרש הכי אדרבה איפכא יש לדרוש דלחומרא מקשינן [א] ואור"י דס"ד דאורחיה דקרא דסיפא מפרש לריש [ב] משום הכי אמר דבאכילת מצה תלוי דכתיבא בסוף ועוד יש לומר דהכא יש לדרוש יותר היתר לנשים משום ג"ש דט"ו מחג הסוכות והוו מיפטרי ממצה כמו מסוכה דפטר להו בהדיא בפ' הישן (סוכה כח.) מהלכה למשה מסיני יש מקשים למה נשים אין חייבות בציצי' משום דכל שישנו בציצית שעטנז ישנו בגדילים כדדרשינן בערכין (דף ג:) גבי כהנים ולפירוש ר"י דפי' דמסיפא לריש סברא לדרוש קשה להפך אלא יהו נשים חייבות בכלאים וכי תימא ה"נ והא בפ"ק דביצה (דף יד:) משמע דכלאים לא חזו למידי [ג]: **אין לי אלא** בולו מקצתו מנין. נפרק כל המנחות בחות מצה (מנחות נח.) מפרש אביי אין לי אלא כולו להיינו כזית מקצתו אלא זית מניין ורבא אמר התם דה"ק אין לי אלא קומץ כולו מקצת קומץ מניין ומסיק התם דאיכא ביניייהו דאביי דאביי סבר דיש קומץ בפחות מג' זיתים דהיינו כזית לכך מפרש כולו כזית וסבר נמי דיש הקטרה בפחות מזית ואע"ג דבפ' כילד צולין (לקמן עט.) א"ר יהושע כל הזבחים שנשתייר מהן כזית בשר וכזית אלב זורק את הדם משמע דאין הקטרה בפחות מכזית הכא היינו טעמא משום דסבר דיש קומץ בפחות מג' זיתים א"כ ריבה אלא זית ורבא סבר אין קומץ בפחות מג' זיתים ואין הקטרה בפחות מזית:

מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר. אף על גב דר"ע נמי דרים כל בפ' התערובות (זבחים פב.) גבי כל חטאת [ד] לא קשה דאפילו יהא כר"ע מ"מ לא משתמיט תנא למימר (שיסבור) שיהא תערובת חמץ בכרת ועוד נראה לר"י דאפילו לרבנן דלא דרשי הכא כל דרשי בעלמא דרים מרובה (ב"ק סג.) דאמר כל רבוא הוא ובפ' שני דסוכה (דף כח.) גבי כל האזרח ודווקא הכא לא דרשי בדבר שאין סברא לרבות כגון עירובו וכגון נשים משום היקשא וכגון מקצת דבל תקטירו וה"פ כמאן כר"א דדרים כל אפילו לדבר שאין סברא לרבות כגון עירובו וכגון נשים והא קאמר נמי דרבנן לא דרשי כל:

חוץ מאיסורי נזיר. אע"ג דחטאת נמי קאמר לקמן לרבי יוחנן היתר מצטרף לאיסור הכא לא חשיב חטאת דבקדשים לא קמיירי:

כמאן כר"א דדריש כל. נראה לר"י דזעירי משמע ליה דשאור היתר מצטרף לאיסור מדקתני עירובו מגיין ת"ל כי כל ומדרבי עירובו א"כ היתר מצטרף לאיסור והיינו כדרבא דלדידיה ה"פ מקצתו מגיין היינו זית אלא [ד] אבל לאביי דמפרש מקצתו מגיין חצי זית לא שייך היתר מצטרף לאיסור דאמר דאיסור מיחייב והא דמרבה עירובו היינו כשמתערב לגמרי ולא אמר שיתבטל האיסור אגב ההיתר והא דקאמר כמאן כר"א דדרים כל משום דלרבנן אף על גב דדרשי כי כל לא מוקמא ליה לרבות עירובו אלא לרבות מקצתו ורש"י פירש דזעירי משמע ליה מקצת היינו חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמלה ואין מעורבין אלא כל אחד ניכר וקשה דאמר כמאן כר"א דדרים כל ולא כרבא [ה] ועוד מאי קאמר כמאן כר"א הא כרבנן נמי אתיא דהא כי כל דרשי ומוקמינן ליה אמקצתו דהיינו היתר מצטרף לאיסור לפ"ה ועוד בחמץ מנ"ל תערובת כיון דצריך קרא להיתר מצטרף לאיסור [ו] ועוד דלפ"ה ל"ל מקצתו מגיין פי' חצי זית לאיסור וחצי זית היתר שאינם מעורבים יחד דאי לאו הכי היינו עירוב ולקמן גבי חטאת משמע דאין היתר מצטרף לאיסור אם לא שיתערב האיסור וההיתר יחד דהא אמר עד שיבלע בבשרה: לענין פירוש כלום משאור, אפילו מקצתו. עירובו מנין, ת"ל כי כל שאור לרבות שאור ותו לא, אפילו כותח הבבלי לרבי אליעזר היתר מצטרף לאיסור, והוה ליה לענין

סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב [1] לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בקום אכול מצה ישנו בבל תאכל חמץ והני נשי הואיל וליתנהו בקום אכול מצה דהויא ליה מצות עשה שהזמן גרמא (היא) אימא בבל תאכל חמץ נמי ליתנהו קמ"ל והשתא דאתרבו להו בבל תאכל חמץ איתרבי נמי לאכילת מצה כרבי [2] (אליעזר) דאמר ר"א [3] [א] נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנא' לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה והני נשי נמי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה ומאי חזית דהאי כל לרבויי נשים ומפקת עירובו אימא לרבויי עירובו מסתברא קאי באוכלין מרבה אוכלין קאי באוכלין מרבה נאכלין מתקיף לה רב נתן אבוה דרב הונא [3] (בריה דרב נתן) וכל היכא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין והא תניא [2] כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריב אין לי אלא חלב תמימין שראוי ליקרב חלב בעלי מומין מנין ת"ל מן הבהמה חלב חולין מניין ת"ל כי כל והא הכא דקאי באוכלין וקא מרבה נאכלין התם דליכא אוכלין מרבה נאכלין הכא דאיכא אוכלין לא שביק להו לאוכלין ומרבה נאכלין ורבנן דלית להו עירוב כל לא דרשי אלא נשים מנא להו כל לא דרשי כי כל דרשי ור"א אימא כל לרבות את הנשים כי כל לרבות את עירובו וכי תימא כי כל ר"א לא דריש והתניא [7] [3] שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מניין ת"ל [3] כל עירובו מניין ת"ל כי כל מאן שמעת ליה דדריש כל רבי אליעזר וקא דריש כי כל קשיא [5] א"ר אבהו אמר רבי יוחנן [3] כל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר שהרי אמרה תורה [4] משרת וזעירי אמר אף שאור בל תקטירו כמאן כר"א דדריש כל אי הכי מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר ואם איתא נימא ליה אגב טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה וכל לא דרים: **אף שאור בל תקטירו.** נמי היתר מצטרף לאיסור חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמלה ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר: **כר"א דדריש כל.** לעיל ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מגיין ת"ל כל ודרים ליה הכי מקצתו מגיין חצי זית שאור וחצי זית מלה עמו: אפילו

מלוא עשה שהזמן גרמא. נפקא לן בפ"ק דקדושין (דף כט.) דנשים פטורות: **קמ"ל.** הא' כל דמתחברות על החמץ וכיון דמתחברות על לאו דחמץ חייבות בעשה דאכילת מצה לילה הראשון ואע"ג דזמן גרמא כר' אליעזר הואיל וישנן בבל תאכל חמץ דנפקא לן מכל אוכל חמץ [1] ישנן בקום אכול מצה: **קאי באוכלין.** כל דגבי כרת בתוכלי חמץ כתיב אבל כל דאזהרה בנאכל כתיב [2] כל מחמצת: **קאי באוכלין מרבה נאכלין.** בתמיה: **אשר יקריב.** משמע קדשים ושיריו תמימים: **הפס דליכא לרבויי אוכלין.** דהא נשים מדרב יהודה נפקי [4] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה [5]: **הכא דליכא לרבויי אוכלין.** דנשים באיסור חמץ לגא נפקי לן מדרב יהודה דאמרן לעיל לא שביק אוכלין ומרבה נאכלין: ופרכינן **ורבנן.** דפליגי אדר"א בעירוב דחמץ כיון דלית להו לאו בעירוב פשיטא כל דכתיב גבי אזהרה דכל מחמצת לא דרשי והשתא על כרחך כל דגבי כרת לרבויי נשים נמי לא דרשי ואלא נשים מנא להו: **כל.** דגבי אזהרה דלא כתיב כי בהדיה לא דרשינן לרבויי נאכלין דעירוב אבל גבי כרת דאוכלין כתיב כי כל אוכל דרשינן ליה: ומקשינן **ור"א אימא כל.** דכרת לרבויי נשים כי כל דכרת לרבויי עירוב נמי לכרת דכיון דליכא תו אוכלין לרבויי מרבינן ביה נאכלין כדאמרן גבי חלב ואימא על עירובו בכרת: **אין לי אלא בולו.** בזמן שכל ההקטר מן השאור: **מקצתו.** חצי זית שאינו הקטר אלא דאין הקטרה פחותה מכזית [6] : **עירובו מניין.** [6] כשאינו בעין אלא מעורב ונבלע עם מנחה הוגמת של מצות לאחר שפתתן דאינן בעין: **אין היתר מצטרף לאיסור.** אבל חצי זית חלב וחצי זית בשר בתת אחת אין היתר משלים את שיעור האיסור לחייבו חוץ מאיסורי נזיר שאם אכל חצי זית ענבים וחצי זית לחם בתת אחת חייב שהרי אמרה תורה משרת ענבים לא יאתה חייב על שריית פתו ביין ואי איכא מיין לחודה כזית למה לי קרא. וכל משרת לא גרסינן ואית דגרסי ליה ומפרשי דאפילו לרבנן דלא דרשי כל וכל דרשי ולא היא דהא פרכינן לקמן [מד.] הא מיבעיא ליה לכדתניא משרת ליתן טעם כעיקר ואם איתא נימא ליה אגב טעמא דידי מוכל אלא ממשמעותא דמשרת נפקא ליה וכל לא דרים: **אף שאור בל תקטירו.** נמי היתר מצטרף לאיסור חצי זית קומץ דשאור וחצי זית דמלה ואינן מעורבין אלא כל אחד ניכר: **כר"א דדריש כל.** לעיל ומהתם נפקא ליה כדאמרן לעיל מקצתו מגיין ת"ל כל ודרים ליה הכי מקצתו מגיין חצי זית שאור וחצי זית מלה עמו: אפילו

רבינו חננאל (המשך)

עירובו, מאן שמעת ליה דדריש כל ר' אליעזר ודרש כי כל לרבות עירובו, ועלתה בקשיא. אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אין היתר מצטרף לאיסור, חוץ מאיסורי נזיר, שהרי אילו אמרה תורה משרת ענבים הייתי למד שמשרת ענבים בלבד הוא אסור, למה כתב כל לאסור עירובו. זעירי אמר אף שאור בבל תקטירו היתר מצטרף לאיסור, ואם יש מקצת שאור ומצה משלים לכזית חייב. כמאן כר' אליעזר דמרבה עירובין מכל. ומקשינן אם כן הוא כי זעירי אליבא דר' אליעזר קאמר, אמאי אמר לזעירי למימנינהו לכלהו.

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ו מהלכות מלה הלכה י סמג עשין מ טוש"ע ח"ו סי' תעב סעיף יד:

ו ב מיי' פ"ה מהלכות איסורי מזבח הלכה ז סמג לאוין שיח:

ג [מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הל' טו]:

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טז ג

2. כי כל אכל חלב מן הבהמה אשר יקריב ממנה אשה ליי ונברתה הנפש האכלת מעמיה: ויקרא ז כה

3. כל המנחה אשר תקריבו ליי לא תעשה חמץ כי כל שאר וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי: ויקרא ב יא

4. מיין ושכר אל תשת חמץ יין וחמץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבים לא ישתה וענבים לחים ויבשים לא יאכל: במדבר ו ג

רבינו חננאל

ואמרינן מאי חזית דהאי כל דכרת מרבית לנשים בכרת וממעט עירובין מכרת. אימא לרבות עירובין בכרת. ואמרינן מסתברא קאי באוכלין מרבה אוכלין, כלומר כתב כל אדם האוכל ואפילו נשים, וכתיב כל מחמצת לרבות כל המתחמץ ואפילו ע"י תערובת בלאו, אבל לית ליה אורחא דקרא כדקאי באוכלין למשבק אוכלין לרבויי נאכלין. ואמרינן איני דכל היכא דקאי באוכלין לא מרבה נאכלין, והתניא כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה', אין לי אלא חלב תמימים הראוין ליקרב, חלב בעלי מומין מנין, ת"ל מן הבהמה, חלב חולין מנין, ת"ל כי כל, והא הכא כי כל אוכל חלב כתיב, דמשמע אוכלין וקאי באוכלין וקא מרבי חלב חולין הנאכלין. ושנינן היכא דליכא אוכלין מרבה נאכלין, אבל היכא דאית ליה לרבות אוכלין כגון הנשים לא שבק אוכלין ומרבה נאכלין. ורבנן דלית להו לאו בעירובין, משום דלא דרשו כל, אם כן נשים שחייבות בכרת מנא להו. ושנינן כל לא דרשי, כי כל דרשי, ובכרת כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה. ואקשינן לר' אליעזר נימא כל לרבות נשים, כי כל לרבות עירובין בכרת, דתניא שאור לא תקטירו, אין לי אלא כולו, מקצתו מנין, ת"ל כל שאור,

---

מסורת הש"ס

א) [ל"ל אלעזר], ב) [וס"ש למתוס כמו שמוזכר הרש"ק בכריתות כה: גבי רב חלביפא אבוה דרב הונא בר חלביפא ועי' לקמן קיז: וחבמים ע:], ד) מנחות נח., ה) מזיר לה:, ו) [שמות יב], ז) [שם], ח) [ע"ש], ט) [מנחות נח:], י) [וע"ע תוס' יבמות ד. ד"ה דכתיב ותוס' שבועו' כ: ד"ה כל ותוס' מנחות מג. ד"ה וכ"ש ותוס'] ותוספות ערכין ג: ד"ה הנין], כ) [וע"ע תוס' זבחים פב. ד"ה מ"ל ותוס' מנחות יח: ד"ה קומץ עוד שם נו: ד"ה אמר],

---

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אתם וכו' נפקי דהשווה: (ב) ד"ה עירובו וכו' דאינו בעין:

מוסף רש"י

עירובו מניין. שעירבו עם מלה דלא מינכר (מנחות נח.). **שהרי** אמרה תורה משרת. לרבות שאפילו לא הוי אסיורי מזיר כזיעור, והיתר משלימו לכזית שהוא חייב (נזיר לה:).

מוסף תוספות

א. דהיכא דאיכא לאקושי לחומרא ולקולא, לחומרא מקשינן. תוס' שאנץ. ב. דהכי פירושו לא תאכל עליו חמץ למי שצוה לו שיאכל מצות אבל למידרש איפכא מרישיה לסיפיה אין סברא למידרש. תוס' ר"פ. ג. משמע דאפי' לנשים אסירי. תוס' הרא"ש. ד. וגו' עירובו מנין דהיינו חצי זית היתר וחצי זית איסור דמצטרפין ת"ל כי כל. תוס' שאנץ. ה. דלאביי מקצתו היינו חצי זית שאור בלחודו ולרבא מקצתו היינו חצי קומץ שאור ואית ביה כזית. מי' הר"ן. ו. כיון דדריש ברישא היתר מצטרף לאיסור. והדר עירובו. תוס' הרא"ש.

לענין חמץ בפסח נמי. לר' יוחנן לא מצי פריך לאיהו לא דריש כל ואם תאמר והא בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דריש רבי יוחנן מכל אלב דאלי שיעור אסור מן התורה ואור"י דלא דריש אלא לאיסורא אבל להתחייב מלקות כמו בכשיעור לא וכן גבי חמץ[א] ע:

ס"ג רש"י **מקום** מגעו אמאי פסל **הא בטיל ברובא.** ופירש דס"ד השתא דדימוע דרבנן[ב] וקשה לריב"א דמשמע שהשוס והשמן בעין מדקתני נגע במקצתן ולא קתני במקצתה[ג] ועוד דתני סיפא אימתי בזמן שהן גוש בקערה אבל אם היה מפוזר טהור ואי פסיל מקום מגעו משום מדומע אדרבה כי הוי מפוזר יש לו להיות מדומע יותר ועוד אמאי פסיל מקום מגעו ותו לא כיון דחשיב כמו כולה תרומה על ידי דימוע יפסל הכל או לא יפסל אפילו מקום מגעו דבהליה אימת הא פלוגתא במסכת עבודת יום בעיסה מדומעת ומי שפוסלה פוסלה לגמרי ומי שמכשיר מכשיר לגמרי[ד] וגראה לר"י כפירוש ר"ת דפירש דמתניתין מייר שהשוס והשמן בעין וכדגרס בכל הספרים מקום מגעו אמאי פסל והא לא הוי כבילה[ה] והואיל דלא מקבל טומאה אלא מדרבנן אית לן למימר דבטלי אגב מקפה כדפרים בפרק כל שעה (לעיל דף לג:)[ו]:

לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור.

ומעטעם הואיל אם היה מלקט מן השוס או מן השמן כזית וילקה עליו אית לן למימר שלא תבטל אגב מקפה כיון שאין דרך אכילה בכך: **דאיבא** כזית בבדי אכילת פרס.

מקשין דבהשוחט (חולין דף לד:)[ז] אמרינן הנח לנזיד הדמע דלית ביה כזית בכדי אכילת פרס משמע דבסתמא לא הוי כזית בכדי אכילת פרס ויש לומר דהכא קיס ליה דעסקינן בדאית ביה כזית בכדי אכילת פרס ולפירוש ר"ת דמוקי בשהשוס והשמן בעין אתי שפיר דאי הוי מעורב לא הוי כזית בכדי אכילת פרס[ח]:

אלא מאי היתר וכו'. נראה דלא גרס ליה דאי גרס ליה א"כ מאי ס"ד דאביי לאקשויי כיון דלדידיה נמי קשה אלא לאביי א"ש דפליגי עליה רבנן דלר"ע דווקא אית ליה היתר מצטרף לאיסור בכל התורה דגמר מנזיר אבל לרבנן דמוקמי משרת לטעם כעיקר לית להו היתר מצטרף לאיסור בשוס מקום ועוד דבנזיר בפ' ג' מינים (דף לז.) גרסינן גבי שתי קופות דבסמוך בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור דנפיסי חולין פי' לאביי הא דהיתר מצטרף לאיסור היינו כשיש מן האיסור יותר מן ההיתר או ששניהם בשוה אבל כשהיתר רבה על האיסור אין מצטרף ולרב דימי אין היתר מצטרף לאיסור בשוס מקום כדמסיק לקמן דהוי חטאת וזיר שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וה"פ א"ה אמאי פליגי רבנן כו' בשלמא לדידי פליגי רבנן משום דר' אליעזר דריש כל ואתא אפילו כשהאיסור מועט ורבנן לא דרשי כל דכשהאיסור מועט אין מצטרף כמו בעלמא אלא לדידך אמאי פליגי וכן גבי קופה ומדוכות אתי שפיר לאביי:

הנח לתרומת תבלין דרבנן. קשה לרשב"א כיון דתרומת תבלין דרבנן גבי שום אמאי פסל מקום מגעו ויש לחלק:

איתיביה שתי קופות. ואם תאמר מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר והא פשיטא דבכל מקום מדאורייתא מין במינו בטל ברוב והכא מיירי שרבו חולין על התרומה כיון דסבר השתא דמיירי בתרומה דאורייתא דבדאורייתא בעי רבייה אפילו לר' יוחנן בהערל (יבמות דף פב.) ואור"י דבעי למימר בכל ענין אפילו מין בשאינו מינו כגון קמח חיטין בקמח שעורין שאינו ניכר: והוה

לענין חמץ בפסח נמי אין הכי נמי ולאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה לפחות מכזית קמשמע לן דהקטרה לאו לפחות מכזית יתיב רב דימי וקאמר לה להא שמעתא אמר ליה אביי לרב דימי וכל איסורין שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור והתנן המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין ונגע טבול יום במקצתן פסל את כולן המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצתן לא פסל אלא מקום מגעו בלבד והוינן בה מקום מגעו אמאי פסולה הא בטלי להו תבלין ברוב ואמר רבה בר בר חנה מה טעם הואיל וזר לוקה עליהן בכזית היכי דמי לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור לא מאי כזית דאיכא כזית בבדי אכילת פרס וכזית בבדי אכילת פרס דאורייתא היא א"ל אין אי הכי אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא מאי משום דהיתר מצטרף לאיסור סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה דר"א בכותח הבבלי אלא הנח לכותח הבבלי דלית ביה כזית בבדי אכילת פרס אי בעיניה דקשריף וקאכיל ליה בטלה דעתיה אצל כל אדם ואי משטר קשטר ואכיל לית ביה כזית בבדי אכילת פרס איתיביה שתי קדירות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהן שתי מדוכות אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר תרומה לתוך התרומה נפלה וחולין לתוך חולין נפלו ואי אמרת כזית בבדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר תרומה לתוך כו' א"ל הנח לתרומת תבלין דרבנן איתיביה שתי קופות אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם ב' סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו אלו לתוך תרומה לתוך תרומה נפלה ואי אמרת כזית בבדי אכילת פרס דאורייתא אמאי אמרינן שאני אומר אמר ליה הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן והאי משרת להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא משרת ליתן

מצטרף לאיסור בשוס מקום ועוד דבנזיר בפ' ג' מינים (דף לז.) גרסינן גבי שתי קופות דבסמוך בשלמא לדידי דאמינא היתר מצטרף לאיסור דנפיסי חולין פי' לאביי הא דהיתר מצטרף לאיסור היינו כשיש מן האיסור יותר מן ההיתר או ששניהם בשוה אבל כשהיתר רבה על האיסור אין מצטרף ולרב דימי אין היתר מצטרף לאיסור בשוס מקום כדמסיק לקמן דהוי חטאת וזיר שני כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין וה"פ א"ה אמאי פליגי רבנן כו' בשלמא לדידי פליגי רבנן משום דר' אליעזר דריש כל ואתא אפילו כשהאיסור מועט ורבנן לא דרשי כל דכשהאיסור מועט אין מצטרף כמו בעלמא אלא לדידך אמאי פליגי וכן גבי קופה ומדוכות אתי שפיר לאביי:

הנח לתרומת תבלין דרבנן. קשה לרשב"א כיון דתרומת תבלין דרבנן גבי שום אמאי פסל מקום מגעו ויש לחלק:

איתיביה שתי קופות. ואם תאמר מאי פריך אמאי אמרינן שאני אומר והא פשיטא דבכל מקום מדאורייתא מין במינו בטל ברוב והכא מיירי שרבו חולין על התרומה כיון דסבר השתא דמיירי בתרומה דאורייתא דבדאורייתא בעי רבייה אפילו לר' יוחנן בהערל (יבמות דף פב.) ואור"י דבעי למימר בכל ענין אפילו מין בשאינו מינו כגון קמח חיטין בקמח שעורין שאינו ניכר: והוה

הנח לתרומת תבלין דמדרבנן. דלתשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב [דברים יח]: **קופות.** גדולות ובתוכן דגן דהוא תרומה דאורייתא: ליתן

אפילו חמץ נמי. דהא אמרינן[ט] על עירובו בלאו והיינו נמי היתר מצטרף לאיסור: ומשני **אין הכי נמי.** דחמץ בפסח היתר מצטרף לאיסור והאי דנקיטו אשור לאפוקי מדאביי דאמר בנמנחות בפ' כל המנחות באות[י] יש הקטרה בפחות מכזית וחייב בהקטרת אשור כל דהו ולא בעי צירוף ומתרץ לברייתא דלעיל הכי אין לי אלא כזית אחי זית מנין ת"ל כל וליף מינה דיש הקטרה לפחות מכזית קא משמע לן דאין הקטרה ואי אימא צירוף אין ואי לא לא: **נהא שמעתא.** דר' יוחנן: **המקפה.** תבשיל קפוי ועב של תרומה כגון דייסא והשוס והשמן הנתונין בו לתבלין היו של חולין: **פסל את.** כל הקדירה דמקפה עיקר וטבול יום פוסל את התרומה: **מקום מגעו אמאי פסל הא בטלו להו תבלין ברובא.** דקא ס"ד דימוע מדרבנן הוא דאסור: **ואמר רבה בר בר חנה.** דימוע מדאורייתא הוא וזר לוקה עליו בכזית משום דיש שם תרומה עליה הלכך לגבי טומאה ומי שם תרומה עליה ומיהו לא חמירא כתרומה עצמה ליפסול את כולן ומ"ט זר לוקה עליו בכזית משום זרות הא לא אכל כזית תרומה לאו משום דהיתר מצטרף לאיסור: ומשני מאי לוקה בכזית דקאמר כזית בכדי אכילת פרס שאם אכל פרס ממנו שיעור ארבעה ביצים יש בו כזית תרומה. וקי"ל דכל שיעורי אכילת איסור בין כזית של חלב ודם ובין כותבת דיוס הכפורים מצטרפת אכילת השיעור בכדי שהייה זו שאם אכל כחרדל חלב וחזר ואכל כחרדל עד שהשלים לכזית אם אין מתחלת האכילה ועד סופה יותר משהיית כדי אכילת פרס באכילה בינונית מצטרף והוי כמו שאכלו בבת אחת וחייב. והכא נמי יש כאן תרומה כדי להצטרף כזית באכילת פרס ממנו: **וכזית בכדי אכילת פרס דאורייתא.** בתמיה. הא דאמור רבנן כזית מצטרף כשיעור שהיית אכילת פרס מי הוי מדאורייתא הלכה למשה מסיני כשאר שיעורין דקא אמרת לוקה ומתרצת משום **אמאי פליגי רבנן עליה דר' אליעזר כדוסא.** נהי נמי דלא דרשי כל לרבות שיעורו הא אכיל מיהא מאיסור כזית בכדי אכילת פרס: **ואלא מאי.** סבירא לך דאי לוקה דרבה משום דהיתר מצטרף לאיסור ובאחד כזית קאמר דלקי: **סוף סוף אמאי פליגי רבנן עליה.** יצטרף היתר לאיסור וליחייב: **אלא** גרס: **הנח לכותח הבבלי.** דלא אכיל כזית מן החמץ כשיעור שהיית אכילת פרס דהא כותח אינו עשוי לאכול אלא לטבל ואי מתרמי ואכיל ליה ממש דהשתא איכא כזית מהאי להצטרף כשיעור אכילת פרס ממנו: **בטלה דעתו.** ולאו אכילה היא לחיובי עליה: **ואי משטר קא שטר.** מטבל בתוכו כדרכו ליכא כזית מן החמץ בבדי שהיית אכילת פרס שכשאכל כדי אכילת פרס ממה שטיבל בתוכו לא אכל מן הכותח אלא מעט או שני זיתים או ארבעה ובההוא פורתא ליכא מן החמץ כזית. ושכר המדי נמי אף על גב דשתי ליה בעיניה מיהו אין לך שותה ג' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים הלכך בבדי שהיית אכילת פרס לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובת שתתפ שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קלת: **פרס.** הוא חצי ככר ששיערו בו עירובי תחומים שהוא מזון שתי סעודות וחציו לבית המנוגע לטמא בגדים אם ישהה בו כדי אכילתו שנתנה תורה שיעור שהייתו כדי סעודה דכתיב (ויקרא יד) והאוכל בבית יכבס את בגדיו והלכה למשה מסיני דחצי ככר של שמונה ביצים הוא סעודה: **שפי מדוכות.** שהתבלין נידוכין בתוכן פלפלין וזנגביל: **אלו לתוך אלו.** ממדוכות לתוך הקדירות: **מותרין.** קדירות חולין לזר: **היכי אמרינן שאני אומר.** ותלינן לקולא בעון מיתה ודילמא תרומה לתוך חולין נפל וכי אכיל לה איכא כזית תרומה באכילת פרס אלא שמע מינה אי נמי ודאי נפל לא מיחייב משום כזית בכדי אכילת פרס אלא מדרבנן וכי מספקא לן תלינן לקולא: במסכת נזיר [לו:] גרסינן **ואלא מאי היכר מצטרף לאיסור היכי אמר שאני אומר אלא הנח לתרומת תבלין דמדרבנן.** דלתשית דגנך תירושך ויצהרך כתיב [דברים יח]: **קופות.** גדולות ובתוכן דגן דהוא תרומה דאורייתא: ליתן

שטר ואכיל שהוא כעין טבילת פת במרק, ליכא כזית מקומניתא דאומא כשיעור שעה כדי שיאכל אדם פרס, ואם הוא יותר מזה השיעור אין מצטרפין וראשון ראשון בטלי. ומותבינן **מיהא שתי קדירות** אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם שתי מדוכות באחת תבלין של תרומה כו'. ושנינן הנח לתרומת תבלין דאינה מן התורה, לפי שאינם מיני תבואות. ומותבינן **תוב שתי קופות** של חולין ושל תרומה, ולפניהם שתי סאין אחת של חולין ואחת של תרומה ונפלו אלו לתוך אלו מותרין, שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו, ואי כזית בבדי אכילת פרס מדאורייתא לחומרא, כל ספק דאורייתא מצטרף, אמאי תאני שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו נמצא מיקל. ומשנינן כי תניא ההיא בתרומה בזמן הזה שהיא מדרבנן. **ואקשינן** מדרך אחרת ומשרת להיתר מצטרף לאיסור הוא דאתא, ההוא מיבעי ליה לכדתניא משרת

ז מיי' פ"ה מהל' מאכלות אסורות מזבח הלכה ב:
ח ב מיי' פ"ט מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:
ט ג סס הל' יג:
י ד מיי' פי"ד מהל' מאכלות אסורות הל' ח:
יא ה מיי' פ"א מהל' תרומות הל' כו סמג עשין קנב טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף ב:
יב ו מיי' פ"ה מהלכות מיר הלכה ד:

מוסף תוספות

א. מרבי חצי שיעור לאיסורא. תוס' הרא"ש. ב. כלומר דמדאורייתא חד בתרי בטיל והא דתרומה בחד ומאה דרבנן הוא. תוס' מיר לו. ג. והיאך יבטל דבר שהוא בעין. תוס' שאנץ. ד. וליכא מאן דמפליג בין מקום לשאינו מקום מגעו. תוס' הרא"ש. ה. ופחות מכביצה אוכלין אינו מקבל טומאה כדפירש ר"ת (לעיל לג:). תוס' ר"פ. ו. ובעיני ר"ש לא ישרה זאת הגירסא שבכמה מקומות פי' שאוכל מקבל טומאה אפי' בכל שהוא. תוס' מיר שם. ז. והיינו ההיא דפרק השוחט. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

ושנינן אדין הני כלהו היתר מצטרף לאיסור נינהו, מיהו לא הזכיר זעירי השאור לבדו אלא לאפוקי מדאביי דאמר יש הקטרה בפחות מכזית, אתא זעירי לאשמועינן דאין הקטרה בפחות מכזית ובעי צירוף להשלימו. אקשינן לר' אבהו, ולר' יוחנן ליכא מידי אחרינא דהיתר מצטרף לאיסור, והתניא מקפה של חולין והשום והשמן של תרומה ונגע טבול יום במקצת לא פסל אלא מקום מגעו, והיינו בה אפילו מקום מגעו במקפה אמאי פסול. ואמרי משמיה דר' יוחנן הואיל וזר לוקה על המקפה בכזית, מאי לאו משום דמקפה שהיא היתר מצטרפת לשום ולשמן שהן איסור ונעשית המקפה כלה איסור, לפיכך זר האוכל ממנה לוקה, אלמא לרבי יוחנן איכא דברים אחרים דהיתר מצטרף לאיסור מדאורייתא. ושנינן לעולם לית ליה, והכא כגון דאיכא במקפה שאכל הזר, יש בה באותה אכילה כזית מן השום והשמן של תרומה, ומצטרף השום והשמן ונעשו כזית, ולפיכך לוקה. שאינו לוקה אלא על התרומה ולא על המקפה. ושיעור אכילה שמצטרפת מעט מעט עד שמצטרפין לכזית בבדי אכילת פרס, דתניא אכל וחזר ואכל אם יש מתחלת אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה שיעור כדי אכילת פרס מצטרפין, וכמה היא כדי אכילת פרס, מצאנו ששיער רבי שיעור חצי פרס, כמה שיעורו שני ביצים ואחד מעשרים בביצה, נמצא הפרס ארבעה ביצים ואחד מעשרה בכביצה. ומפורש בעירובין פרק כיצד משתתפין בתחומין. ואקשינן אי הכי בכותח הבבלי נמי נימא איכא כזית אוכל מקומניתא דאומא בבדי אכילת פרס, ואמאי פליגי רבנן ואמרי בולא כלום. ואמרינן שאני כותח הבבלי דלא משכחת ביה כזית בבדי אכילת פרס, אי דקשריף ואכיל כותח, כגון אכילת הביצה בטלה דעתו, כלומר אין זה דרך ארץ, ואי דקא

אלו עוברין פרק שלישי פסחים

והוא הדין לערלה בשתים. וכן אמרינן בפ"ק דקדושין (דף לח.) גבי חדש [א] ופ"ה דערלה אין איסורו איסור עולם לאחר שלש מותר וקשה מה שמותר אחר שלש היינו האילן והאילן לא נאסר מעולם רק הפרי והפרי אין לו היתר ור"ת פי' הוא הדין לערלה בשתים היינו בשנת ארבע דיש היתר לאיסורו על ידי פדייה או להביא לירושלים ור"י מפרש דנזיר וחדש אין איסורן איסור עולם שהגדל מן הנפן אחר השלמת נזרו לא חל עליו איסור וכן חדש היולא מקנה השיבולת אחר הבאת העומר לא חל עליו איסור כיון שהשרש קודם העומר וכן ערלה אחר ג' שנים היולא ממנו אין איסור חל עליו ויש היתר לאיסורו יש לפרש כפ"ה שנזיר תוך זמנו יש לו היתר על ידי שאלה וחדש נמי לר' יהודה דאמר [ב] יום הנף כולו אסור יש לו היתר תוך זמנו על ידי עומר וערלה אין לה היתר תוך זמנה וילדה בזקינה דבעלה אין זה אילן דערלה דפיס חדשות בלו לכאן ועוד מפר"י שהפרי של חדש שנאסר כבר וכן היולא מן הנפן קודם השלמת נזירות יש להן היתר בהשלמת זמן האיסור אבל ערלה וכלאים הפרי שנאסר אין לו היתר ופירוש זה נראה עיקר דאין צריך להעמיד כר' יהודה ואין להקשות לפי' זה אמאי לא חשיב יש היתר לאיסור בשאלה ובעומר ויהא ג' בערלה דיש לומר דלא סבר כר' יהודה אלא האיר המזרח מתיר ונזיר נמי אי מתשיל אין זה היתר לדבר שנאסר שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ונמצא שלא נאסר מעולם אבל לפי' קמא ה"מ לאתשובי מה שהפרי עצמו נאסר לעולם והיה מולא בערלה שלש:

ודילמא מיין לחודיה. ולשון לצרף אתי שפיר כלומר לצרף היין הבלוע בתוכו:

ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן דחדיש הוא. תימה לרש"י אלא לאביי דאית ליה בפרק כל הבשר (חולין דף קמ.) דבשר בחלב לאו חידוש הוא אמאי איצטריך למילף מנזיר לטעם כעיקר [ג]:

אלא יליף מגיעולי נכרים. הקשה ה"ר יוסף היכי יליף רבי עקיבא טעם כעיקר בנזיר מגיעולי נכרים הא נזיר קל מכל איסור שבתורה שאין איסורו איסור עולם ויש היתר לאיסורו ותי' דבמדין נמי היו כליהן בלועות מיין ואסורים לנזיר [ד]: **ורבנן** קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא. ואפ"ה אסר הכתוב אם כן ליכא לאיפלוגי בין בת יומא לשאין בת יומא וכולהו אסורים [ה] ור"ע סבר קדירה בת יומא לא פגמה כלל אבל שאין בת יומא דפגמה שרי דנ"ט לפגם מותר דגמר מנבילה וה"נ סבר ר"ש בפרק בתרא דמסכת ע"ז (דף סז:) ור"מ פליג עליה התם וסבר נ"ט לפגם אסור דגמר מגיעולי נכרים דאסר הכתוב אע"ג דנ"ט לפגם הוא דאפילו קדירה בת יומא אי אפשר דלא פגמה הוא וגיעולי נכרים לאו חידוש הוא ומה שהתיר הכתוב נבילה מוקי לה בסרוח מעיקרא [ו] ולרבי מאיר מצי למילף נמי מגיעולי נכרים לטעם כעיקר כיון דלאו חידוש הוא ואיכא השתא שלש מחלוקות בדבר:

משוש

ונתקלקל ותו לא משכחת לאוכל שהיא נפלטת לתוכו: **בת יומא.** שבישל בה הנכרי בו ביום: **דלא פגמה פורתא.** מטעם הכליעה נפגמה הכליעה: **מדרבנן נשמע לר"ע.** לרבי יוחנן פריך דאמר לעיל כל איסורים שבתורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואוקימנא כר"ע מכדי לר"ע שמעינן ליה דאמר באיסורי נזיר היתר מצטרף לאיסור ובשאר איסורי לא איירי מידי ור' יוחנן אמאי לא אמר דכי היכי דאית ליה באיסורי נזיר אית ליה נמי בשאר איסורי הא ממאי דשמעינן להו לרבנן בטעם כעיקר מצינן למשמע מינה נמי דעתיה דר"ע בהיתר מצטרף לאיסור: **ולו אמרי רבנן כו'.** וקא אמרי נמי הכי בשאר איסורי לר"ע נמי דמפיק לה להיתר מצטרף לאיסור איכא למימר נמי דאית ליה מכאן אתה דן לכל התורה כולה: **אמר ליה.** כיון דמוקי ליה ר"ע להיתר מצטרף לאיסור לא מצינן למימר מכאן אתה דן:

משוש

[א] ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין חייב מכאן אתה דן לכל התורה כולה ומה נזיר שאין איסורו איסור עולם ואין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו עשה בו טעם כעיקר כלאים שאיסורו איסור עולם ואיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו אינו דין שיעשה טעם כעיקר והוא הדין לערלה בשתים הא מני רבנן היא ורבי יוחנן דאמר כרבי עקיבא הי ר"ע אילימא ר"ע דמתני' דתנן [ב] רבי עקיבא אומר [ג] נזיר ששרה פתו ביין ויש בו לצרף כדי כזית חייב וממאי דמפת ומיין דילמא מיין לחודיה וכי תימא מיין לחודיה מאי למימרא הא קמ"ל דאע"ג דתערובת אלא ר"ע דברייתא דתניא ר"ע אומר נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב ור"ע טעם כעיקר מנא ליה יליף מבשר בחלב לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי לא שנא [ד] ורבנן מבשר בחלב לא גמרינן דחדיש הוא ומאי חידוש אילימא דהאי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדי הדדי אסור כלאים נמי האי לחודיה והאי לחודיה שרי ובהדדי אסור אלא דאי תרו ליה כולי יומא בחלבא שרי בשיל ליה בשולי אסור ור"ע נמי בשר בחלב ודאי חידוש הוא אלא יליף מגיעולי נכרים גיעולי נכרים לאו טעמא בעלמא הוא ואסור הכא נמי ל"ש ורבנן גיעולי נכרים נמי חידוש הוא דהא כל נותן טעם לפגם מותר דגמרינן מנבילה והכא אסור ורבי עקיבא כדרב [ה] חייא בריה דרב הונא דאמר לא אסרה תורה אלא [ו] בקדירה בת יומא הלכך לאו נותן טעם לפגם הוא ורבנן קדירה בת יומא נמי לא אפשר דלא פגמה פורתא א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי מדרבנן נשמע לרבי עקיבא מי לא אמרי רבנן משרת ליתן טעם כעיקר מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה לרבי עקיבא נמי משרת להיתר מצטרף לאיסור מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה כולה א"ל משום

ליתן טעם כעיקר. לעשות טעמו של איסור כעיקרו וממשו: **ויש בהן.** במים טעם יין: **חייב.** בכזית מהן והא לאו משום היתר מצטרף לאיסור הוא אלא משום דאיתעביד ליה כוליה איסור אבל היתר מצטרף לאיסור לא יליפינן מינה: **לכל התורה כולה.** שיהא טעמו של איסורין כממשו: **שאין איסורן איסור עולם.** אלא כמה שפירש ואם סתם שלשים יום וענבים ויין מותרין לו בהנאה: **ויש לו היתר לאיסורו.** אף תוך זמן על ידי הפרת [ז] חכם: **אלאים.** כלאי הכרם: **איסור עולם.** זרע חטה וחרגן הכל אסור לעולם: **והוא הדין לערלה בשתים.** ק"ו זה אתה דן לערלה בשתי דרכים דאיסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו בתוך שלש מה שאין כן בנזיר ואיסור עולם ליכא למימר בה דלאחר שלש מותרות: **הא מני.** דאפיקתיה להאי קרא לטעם כעיקר רבנן דפליגי אדר"ע בהיתר מצטרף לאיסור ולקמיה מפרש מאי היא: **הי ר"ע.** מהי מילתא דר"ע שמעינן דהיתר מצטרף לאיסור: **דילמא מיין לחודיה.** ולירוף שייך למיתני בה משום דנבלע בתוך הפת. והיאך משערין כזית יין ממלא כלי מפה לפה ומביא זית ונותן לתוכו והיין היולא הוא כזית יין וכן הוא בתוספתא דנזיר [ח]: **תערובת.** שאינו בעין שנבלע בפת: **מפת ומיין חייב.** ופליגי רבנן עליה דלית להו היתר מצטרף לאיסור ואילו פשטו [ט] היין בכל הפת לא הוו פליגי רבנן עליה דהא אית להו טעם כעיקר ואיתעביד ליה פת גופיה איסור והא מיהא פליגי עליה דטעמא דר"ע משום לירוף הוא וא"נ לא נשרית כל הפת ביין מצטרף נמי היתר לאיסור לחיובא: **ור"ע.** כיון דמפיק ליה להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור: **טעם כעיקר.** היכא דליכא מידי עיקר אלא טעם כגון שרה ענבים במים מנא ליה: **בשר בחלב.** בשר שנתבשל בחלב והבשר בעייה אלא שטעם החלב נבלע בו: **חידוש הוא.** כל איסורו תימה הוא ודבר חידוש שאינו מצוי בעינו [י] בשאר איסורין לא גמרינן חומרא דידיה לשאר איסורין דכי היכי דשאר חידושין דידיה לא הוו בשאר איסורין האי דטעם כעיקר נמי לא תיגמר מיניה: **ומאי חידושיה.** משאר מילי: **אילימא.** היינו חידושיה דשני דברים המותרים הם וכשנתערבו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים: **הא לאלאים נמי.** דוגמתן: **תרי ליה.** שורהו בחלב כל היום שרי כלומר מותר לשרותו בתוכו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ואפילו יהיב ביה טעמא ומיהו מדרבנן אסור: **בשיל ליה בשולי אסור.** עובר על בישולו ועובר על אכילתו: **גיעולי נכרים.** קדירה שבישל בה הנכרי ובשחוזר ישראל ומבשל בה היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל. גיעול לשון מקיא ופולט. והתורה אסרתו במעשה מדין כל דבר אשר יבא באש (במדבר לא) דהיינו יורות וקומקמוסין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור: **דגמרינן מנבילה.** דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר וגו' (דברים יד) הרלוויה לגר קרויה נבילה שאינה רלוויה לגר אינה קרויה נבילה [יא]: **והכא אסור.** דהאי נמי לפגם הוא דאותה בליעה משהתה בדופנו של כלי לילה אחת הופג טעמו נאסרין מה שאין כן בשאר דברים: **הא לאלאים נמי.** דוגמתן: **תרי ליה.** שורהו בחלב כל היום שרי כלומר מותר לשרותו בתוכו ואינו עובר עליו אפילו על אכילתו דלא אסרה תורה אלא דרך בישול ואפילו יהיב ביה טעמא ומיהו מדרבנן אסור: **בשיל ליה בשולי אסור.** עובר על בישולו ועובר על אכילתו: **גיעולי נכרים.** קדירה שבישל בה הנכרי ובשחוזר ישראל ומבשל בה היא מגעלת בליעתה לתוך של ישראל. גיעול לשון מקיא ופולט. והתורה אסרתו במעשה מדין כל דבר אשר יבא באש (במדבר לא) דהיינו יורות וקומקמוסין וכיוצא בהן שמרתיחין אותן על האור: **דגמרינן מנבילה.** דכתיב לא תאכלו כל נבילה לגר וגו' (דברים יד) הרלוויה לגר קרויה נבילה שאינה רלוויה לגר אינה קרויה נבילה [יב]: **והכא אסור.** דהאי נמי לפגם הוא דאותה בליעה משהתה בדופנו של כלי לילה אחת הופג טעמו

עקיבא למה לא למד לתורה כולה מיהא נמי הכי משרת להיתר מצטרף לאיסור, ומכאן אתה דן לכל התורה כולה.

עין משפט נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ה מהל' מיר הל' ה:

רבינו חננאל

ליתן טעם כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהן טעם יין אסור, ומכאן אתה דן לכל התורה כולה, ומה נזיר שאין איסורו איסור לעולם אלא עד מלאת ימי נזרו בלבד, ואין הנאת היין עליו אסורה אלא שתייתו בלבד, ויש היתר לאיסורו שאפילו זה היין בעצמו שנאסר עליו עכשיו בשתיה אחר מלאת ימי נזרו מותר הוא בו היין עצמו. שנאמר ואחר ישתה הנזיר יין, עשה בו משרת ענבים שאין בו אלא טעם יין כענבים עצמן, כלאים שאיסורן איסור עולם שנאמר את חקותי תשמרו חקים שחקקתי לך כבר, תשמרם באיסורן לעולם. ואיסורן איסור הנאה, דכתיב פן תקדש המלאה הזרע, ודרשינן לה תוקדש תוקד אש, ואין היתר לאיסורו לעולם דלשריפה הוא הולך. אינו דין שיהיה בו טעם כעיקר. והוא הדין לערלה בשתים, שאיסורן איסור הנאה, שנאמר ערלים לא יאכל, ודרשינן ביה אחד איסור הנאה ואחד איסור אכילה, ואין היתר לזה האילן באלו שני ערלה כלל, לא בו ולא בפירותיו, אבל אחר כן מותר הפירות והאילן, והרי משרת להכי הוא דאתא. ומשני רבי יוחנן זו הברייתא לרבנן היא, ואני לא אמרתי אלא אליבא דרבי עקיבא, דתניא רבי עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב. אבל הא דתנן ר' עקיבא אומר אפילו שרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית אסור דחזיה היא. ודחינן ממאי דחזי זית פת וחצי זית יין עלייהו דמצטרפי ואסור, דלמא כזית מיין לחודיה קאמר, וקמ"ל אע"ג דליתיה היין לחודיה במקום אחד, כיון דאית ביה שיעור לאיצטרופי כזית אסור. ואמרינן ורבי עקיבא דמפיק כל משרת להיתר מצטרף לאיסור, ליתן טעם כעיקר שאסור מנא ליה. ואמר מבשר וחלב, שאין בחלב אלא טעם בשר, וכן בבשר טעם חלב ואסירי, כך כל התורה טעם כעיקר אסור. ורבנן האי בשר בחלב חדרש הוא, דאי תרו לבשר כולי יומא בחלב שרי, ואי מבשל להו בהדי הדדי אסירי, ומאי שנא בישול משריה, אלא חידוש הוא. ור' עקיבא מחידוש היכי גמר, ואמרינן אלא רבי עקיבא מגיעולי גרים גמר לכל התורה כולה, דהא גיעולי גרים טעמא בעלמא הוא, וכתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש, ותניא דברים שנשתמש בהן על ידי חמין כגון יורות וקומקמוסין ומחמי חמין מגעילן ומטבילן כו', וקתני בסיפא וכלן שנשתמש בהן עד שלא הטביל ולא הגעיל ולא ליבן אסור, ואוקימנא למאן דתאני נותן טעם לפגם אסור. ורבנן בכל התורה כולה נותן טעם לפגם שרי, דילפינן מנבלה דכתיב בה תתננה ואכלה, וכתיב בטריפה לכלב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חידוש סוף וכו' שאינו מצוי כה"ג בשאר:

מוסף רש"י

ויש בו לצרף כדי כזית. כזית פת ויין, חייב. דהיתר מצטרף לאיסור לאלאוסרי מיר, דילפינן ליה ממשרת וכל משרת (שבועות כא:). **לא אסרה תורה אלא בקדירה בת יומא.** שבישל בה עובד כוכבים היום, אבל בישל בה אתמול כבר הפיג בה טעמו בלילה ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם (ע"ז עו.) ואלו חידוש הוא, והואיל ואלו חידוש הוא ומיתסר ביה טעם כעיקר אמרינן לשאר איסורין שבתורה (נזיר לז:). **ורבנן.** אלא יליפי מיניה סברי (שם) **לא אפשר דלא פגמה פורתא.** בתבשיל הבא אתמול ופס"ה אסר לרמנא (ע"ז סז:) וחידוש הוא (נזיר שם).

מוסף תוספות

א. [ד]עביד נמי ק"ו כי האי גוונא מחדש לכלאים שנוהגין בחו"ל ומסיק נמי וה"ה לערלה בשתים. תוס' שאנן. ב. ב"פ. דבכולהו כלי מדין הצריך הכתוב הגעלה, אף לאותן שנבלעין מיין, דנאסרו נזירי ישראל להשתמש בהן, דקרא בכולהו כלים כתיב ואותן כלים שהמדינים בשלו בהן יין הוי אסירי לנזירי ישראל דאכולם אמר רחמנא תעבירו באש. תוס' מזר לז: ג. [ו]מצינן למימר דרבנן נמי סברי דלא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא ומ"מ חידוש הוא דבעלמא אפילו פגם מועט שרי והכא אסור וכו'. תוס' שאנן. ד. וו"ש סרוח מעיקרא לא בעי קרא דעפרא בעלמא הוא. שם.

רבינו חננאל (המשך)

תשליכון אותו. ודייקינן מינה אם נפגמה ונפסלה מלאכל הכלב פרחה ממנה תורת טומאת נבלה וגיעולי גרים, כיון דנותן טעם לפגם מותר, והכא כתיב אסור, חידוש הוא, ומחידוש לא גמרינן. **ורבי עקיבא** אומר אינו חידוש, כדרב חייא בריה דרב הונא דאמר לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומה דנותן טעם לשבח הוא. ורבנן אפילו קדרה בת יומה אי אפשר דלא פגמה פורתא ומפורש בע"ז. **ותוב** אקשינן, ורבי

(ב) מיר [לד:] סנהדרין לט. שבועות כא:, ג) חולין קמ., ג) ע"ז סז: ע"ש לאיפכא רב הונא בר' ע"ש דרב חייא, ד) [ע"ז עה: מיר לז: ע"ש], ה) [ל"ל התרת], ו) [פ"ד ה"ח], ז) בס"א נוסף: טעם, ח) [ע"ז סז:], ט) [מנחות סח.], י) [וע' תוס' חולין קמ. ד"ה מבשר וכו' כתבו לתנאי מזר בו],

(יא) [ל"ל מיר לז:] ע"ז סז: ע"ש, יב) [ל"ל מיר לז: ע"ש], יג) [ל"ל התרת], יד) בס"א נוסף: טעם, טו) [ע"ז סז:], טז) [מנחות סח.], יז) [וע' תוס' חולין קמ. ד"ה מבשר וכו' כתבו לתנאי מזר בו],

משום. דבדוכתא אחריתי נמי כתבה רחמנא ושני כתובין הבאין כו׳ אבל לרבנן דמוקי ליה לטעם כעיקר לא הוו שני כתובין הבאין כאחד כדמפרש לקמיה: **כל אשר יגע בבשרה.** בשר חולין או שלמים שזמן אכילתו מרובה מחטאת ונגע בחטאת יקדש כדמפרש להיות כמוה שאם פסולה היתה החטאת כגון פיגול או פסול אחר תיפסל אף זו שנגעה ממנה ואם כשירה היא החטאת מהניא לבולעת הימנה לאסור באכילה אלא כחמור שבה כחומר החטאת שנבלע בה לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד: **יכול אפילו לא נגעה.** הנוגעת בה ממנה קאמר רחמנא יקדש ת״ל כו׳: **תאכל.** הבולעת כחמור שבה שהרי יש בה ב׳ מינין אחד חמור ואחד קל וכולה הולכת אחר החמור אלמא היתר מצטרף לאיסור: **מילרך לריכי.** תרוייהו כדמפרש לקמיה ולא הוו שני כתובין הבאין כאחד דחד מחברייה לא מצי יליף דנימא מדהדר כתביה לאידך ולא יליפא מחברייה ש״מ דווקא הכי [א] קאמר: **חולין.** להחמיר לא גמרי מדין קדשים דדין קדשים להיות חמורין: ה״ג **ורבנן אמרי לך מילרך לריכי חטאת.** אשמועינן משום דהיתר מצטרף לאיסור [ב] ואי נמי לא אינבא בכולה אי אכל חצי זית פיגול וחצי זית היתר בבת אחת ניגמור מינה דבקדשי׳ ניחייב ומיהו בשאר איסורין לא אמרינן הכי ואפילו בנזיר דחולין מקדשים לא גמרינן ומשרת [ג] לאו לאגמורי היתר מצטרף לאיסור אתא בנזיר אלא ליתן טעם כעיקר דמגיעולי נכרים לא יליף דחידוש הוא ואיצטריך למכתביה בנזיר ומכאן אתה דן לכל התורה: **ור׳ עקיבא.** אית ליה גיעולי נכרים לאו חידוש הוא [ד] דלא מצריך קרא לטעם כעיקר הלכך לר״ע כיון דשמעת ליה דמפיק משרת להיתר מצטרף לאיסור על כרחיך תרוייהו הני להיתר מצטרף לאיסור אתו והוה ליה חטאת קרא יתירא דמצי למיגמר מנזיר והוו להו שני כתובין הבאין כאחד ומש״ה פשיטא ליה לרבי יוחנן דר״ע לא גמר שאר איסורין מנזיר דהא לא מצי דשני כתובין מיהו. והא ליכא למימר משרת להיתר מצטרף לאיסור וחטאת לטעם כעיקר דגיעולי נכרים חידוש הוא ולא מצי גמר חטאת מינייהו ואין כאן שני כתובין דא״כ טעם כעיקר בשאר איסורין מנא ליה מגיעולי נכרים לא גמרינן מקדשים נמי לא גמרינן ורבנן דפליגי עליה דר״ע בכותח הבבלי אלמא לית להו טעם כעיקר דאורייתא מפקי להאי משרת להיתר מצטרף לאיסור כר״ע ובגיעולי נכרים סבירא להו דחידוש הוא כרבנן והכי אמרינן נמי בכל הבשר [ה] דאיכא למאן דאמר טעמו ולא ממשו דרבנן: **לימד על איסורי נזיר כו׳.** מדכיילינהו לחלנים וזגן בחדא אכילה לימד שמצטרפין: **בשאת לרבי עקיבא.** ל״ל דכתב רחמנא קרא להכי השתא איסור ומצטרפין כו׳: **מתני׳ וכן לענין הטומאה.** מפרש בגמ׳: **גמ׳** ה״ג **ל״ש אלא במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער מכלל דפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חייב לבער.** ופירוש לא שנו דכזית במקום אחד חייב לבער אלא שאין הסדקין בשולי עריבה מקום הלקת מיס שיהא בלק זה מועיל לעריבה לחזק המים אלא דבפנותיהן [ו] מקום שאין עשוי לחזק אבל אם במקום העשוי לחזק הן בטלו לגבה והוו כעין דמסתמא בטליהו אלי גברא לתתם ואפילו כזית אינו חייב לבער [ז] : **מכלל דפחות מכזית הוי.** ותלמודא דייק ממילתא דשמואל דאוקמה למתני׳ במקום שאין עשוי לחזק וקתני מתני׳ בפחות מיכן בטל במיעוטו שמע מינה דפחות מכזית לא חשיב ואע״ג דאיכא בה פלגי זיתא טובא הוא ולאו במקום אחד מיהו לא חשיבי: ה״ג **איכא דאמרי לה אסיפא פחות מיכן בטל במיעוטו אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לחזק חייב לבער מכלל דכזית אפילו במקום העשוי לחזק חייב לבער.** ואע״ג דודאי מבטיל ליה אפילו הכי כיון דחשיב לא בטיל ולישנא בתרא חמיר מקמא: אינו בטל במיעוטו, ודייקינן לא שנו פחות מכזית בטל, אלא במקום שעשוי לחזק שנעשה כעין, אבל כזית אפילו במקום העשוי לחזק אפילו כל שהוא אסור. **תניא כלישנא קמא תניא כלישנא בתרא**

משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין באחד. תימה לרשב״ם אמאי לא קאמר נזיר וחמץ דר״ע דריש כל בפ׳ התערובת (זבחים דף פב.): **ר״ח** גרס בחומר שבהן. ומייני בחטאת ושלמים [א] ואם נבלע החטאת [ב] בשלמים שנשחט אתמול נאכל כחומר השלמים ואינו נאכל בלילה ואם נבלע החטאת בשלמים שנשחט היום נאכל כחומר החטאת ואינו נאכל למחר ולשון הברייתא קשה דאמר עד שיבלע בבשרה משמע דאיירי בהיתר שנבלע באיסור והדר קאמר יקדש להיות כמוה משמע שהאיסור נבלע בהיתר: **ורבנן אמרי לך חטאת להיתר מצטרף לאיסור.** אור״י דבנזיר בפ׳ ג׳ מינין (דף לז:) משמע נזיר וחטאת לרבנן תרוייהו לטעם כעיקר דקאמר התם לריכי דאי כתב רחמנא חטאת חולין מקדשים לא גמרינן ואי כתב רחמנא נזיר חטאת מנזיר לא יליפינן דחמיר איסוריה דאפילו חדא אסיר ליה:

בשמעתין משמע דטעם כעיקר דאורייתא. דילפינן מנזיר דלאו אסמכתא היא דמדר״ע דאמר לקי אהיתר מצטרף לאיסור בנזיר נשמע לרבנן וקשה מפ׳ כל הבשר (חולין דף קא.) וממסכת ע״ג (דף סז:) וש״ס מפורש:

[ג] כאן שלא במקום לישה. פ״ה דשלא במקום לישה עובר בפחות מכזית וקשה דאמר לקמן לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער משום דזימנין [ד] דמיכנף ונפלי אהדדי ולפ״ה תיפוק ליה דפחות מכזית חייב לבער אלא במקום לישה ורא״ה לר״י דמקום העשוי לחזק היינו את הכלי בין במקום לישה ובין אלא במקום לישה עושין לחזק [ג] אך במקום לישה יש להחמיר יותר שיש לחוש שידבק מאותה עיסה לעיסה אחרת על ידי לישה או תבלע מן הטעם ולכך כזית במקום לישה אפילו עשוי לחזק עובר אף על גב דודאי מבטלו כיון דאיכא תרתי לריעותא כזית ובמקום לישה ופחות מכזית אפילו במקום לישה אי עשוי לחזק לא גזרו ביה רבנן דכיון שהוא דבר מועט יכול לשמור אלא יום עליו וכן כזית אלא במקום לישה אי עשוי לחזק מין עובר אבל פחות מכזית ואלא במקום לישה אפילו אין עשויה לחזק מותר [ד] :

כופת

ובמקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר במה דברים אמורים בכזית אבל בפחות מכזית אפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר ותניא כלישנא בתרא [ו] בצק שבסידקי עריבה במקום העשוי לחזק אינו

מסורת הש״ס

[א] [נעיל כו. וש״נ], [ב] מיר לז: [גמ״ש מז. ג] שם: חולין לט., ד] [שבועות כו:], [ה] [מיר לז: ע״ש], ו] [ל״ל לאח], ז] [תוספתא רפ״ג], [ח] ל״ל חמי, ט] [במדבר ו], י] [חולין קח.], כ] בס״ת: בדפוסים, ל] שיך לע״ב.

תורה אור השלם

1. כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בַּבְּשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ וַאֲשֶׁר יִזֶּה מִדָּמָהּ עַל הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזֶּה עָלָיִהּ תְּכַבֵּס בְּמָקוֹם קָדֹשׁ:

ויקרא ו כ

2. כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכֵל: במדבר ו ד

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ה״ג וכרבנן וכו׳ לאיסור דאי נמי: (ב) ד״ה וכי עקיבא וכו׳ ולא מצרך: (ג) ד״ה ה״ג לא וד״ה מכלל הד״ם: (ד) תוספות ד״ה כאן וכו׳ דזימנין דמיכנש להו וגפלי:

מוסף רש״י

שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין. מלא כתיב אחד וגמור טולהו מניה (קדושין כד.). **עד שיבלע בבשר.** כגון המתנך שומן חטאת וסך ממנו לגלי של שלמים ונבלע בו, ומכאן אנו למדים היתר מצטרף לאיסור בקדשים, ואין לגמוד מכאן טעם כעיקר, שאין זה טעם אלא ממש (זבחים צז:). **להיות כמוה.** הטוגע בה ובלע ממנה חולין לט.). **שאם פסולה היא תיפסל.** יפסל הבולע (שם) שאם החטאת פסולה כגון שעבר עליה לילה ויום ונתבשל בו בשר שלמים, יהא בשר שלמים אסור אכילה כמוהו (נזיר לז:). **ואם כשרה.** אלא עבר אותו היום (שם). **תאכל כחמור שבה.** מיאכל זו כחמור שבחטאת, שאפילו הן שלמים אסורין ליאכל אלא לזכרי כהונה ליום ולילה ולפנים מן הקלעים (חולין צט.) שהרי יש בה עכשיו שני מיניס וכחומר שבשניהם מיאכל (זבחים צז:).

מוסף תוספות

א. וזה פי׳ כחמור שבהן דפעמים נאכל בתורת שלמים ופעמים נאכל בתורת חטאת. תוס׳ שאתן. שלמים נאכלים לב׳ ימים ולילה אחד וחטאת אינה נאכל אלא ליום ולילה. תוס׳ ר״פ. ב. שנשחטה היום. תוס׳ שאתן. ג. שיש מקומות שאין הכלי עב ונוח ליסדק ומועלת לו דבר הקשה הנדבק שם. שם. ד. והכי פירושא קמייתא שלא במקום לישה הלכך שרי אפי׳ כזית במקום העשוי לחזק ופחות מכזית אפי׳ אינו עשוי לחזק, בתרייתא במקום לישה הלכך מקום העשוי לחזק לא שרי אלא בפחות מכזית אבל מקום שאין עשוי לחזק אסור אבל כזית אפי׳ במקום העשוי לחזק אסור כיון דהוי במקום לישה. תוס׳ הרא״ש.

עין משפט נר מצוה

יד א מיי׳ פ״ח מהל׳ מעשה קרבנות הלכה [טור] טז:

טו ב שם הלכה טו:

טז ג ד מיי׳ פ״ה מהל׳ מיר הלכה ג:

יז ה ו מיי׳ פ״ב מהל׳ ממן הל׳ טו סמג עשין לט טוש״ע א״ח סי׳ תמב סעיף ז:

רבינו חננאל

ודחינן משום דהוי נזיר וחטאת שני כתובין הבאין באחד ואין מלמדין. נזיר הא דאמרן, חטאת דתניא כל אשר יגע בבשרה יקדש, יכול אע״פ שלא בלע, ת״ל בבשרה, עד שיבלע בבשרה יקדש להיות כמוה, שאם פסולה היא תפסל, ואם כשרה היא תאכל כחמור שבה. פירוש החטאת נאכלת ליום ולילה והשלמים לשני ימים ולילה אם ניתנו [נ״א: נתן] [ב] מדם החטאת שנשחטה היום על חתיכת בשר שלמים שנשחטו מאתמול, נאכל הבשר בתורת שלמים בו ביום בלבד, אבל לא בלילה כבשר החטאת. ואם נשחטו שניהם היום, נאכל בתורת חטאת היום והלילה בלבד, אבל לא למחר כשאר בשר שלמים. הנה ההיתר נצטרף לאיסור. וזהו פירוש נאכל כחמור שבהן. פעמים נאכל בתורת שלמים ופעמים נאכל בתורת חטאת, כי השלמים שנשחטו מאתמול היום מותרין ובלילה אסורין באכילה והחטאת שנשחטה היום מותרת באכילה כל הלילה, נמצאו השלמים בזה חמורין מן החטאת. **ורבנן** כי אמרינן שני כתובין הבאים כאחד, היכא דתרוייהו חולין או תרוייהו קדשים ניגהו, אבל חד חולין והוא הנזיר, וחד קדשים והוא חטאת, מצרף צריכי, ולא קרינן בהו שני כתובין הבאין כאחד. ונדחו הדברים הללו, וחזרו רבנן ואמרו טעם אחר. למדנו מן החטאת היתר מצטרף לאיסור, וממשרת למדנו ליתן טעם כעיקר, ומיכן אתה דן לכל איסורין

[ב] שבתורה בין בזה ובין בזה. **ור׳ עקיבא ליתן טעם כעיקר מגעולי גוים גמר.** חטאת ונזיר תרוייהו להיתר מצטרף לאיסור, והוו להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין. ומקשי רב אשי אליבא דרבי עקיבא, הא דתניא מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג שלא יאכל אסור, כגון חצי זית חרצן וחצי זית זגין שמצטרפין זה עם זה, השתא לרבי עקיבא חצי זית פת שהוא היתר וחצי זית יין מצטרפי, שהיין בלבד הוא אסור, והפת מותרת. חרצן וזג ששניהן אסורין לנזיר מיבעיא. ושנינן פת ויין ביחד, אבל זה בעצמו וזה בעצמו לא מצטרפי, חרצן וזג אפילו בזה אחר זה מצטרפי.

מתני׳ בצק שבסידקי ערבה אם יש כזית במקום

ג) נראה דל״ל מרוטב החטאת. ד) נראה דר״ל דאמר לכל התורה כולה כוותן בין בקדשים בין בחולין אבל עדיין לשון לריך ביאור והבנה.

כופת שאור שיחדה לישיבה בטלה. אע"פ שרשאי לאכילה כיון שאין מקיימין אותו לאכילה בטלה כמו לענין טומאה דאמרינן בהעור והרוטב (חולין דף קכט.) דבטלה אע"פ שרשאי לאכילה כדאמרינן התם בית שסיככו בזרעים טהרו וטומאתו לא דאורייתא דלא דאורייתא א"כ מציו אוכלים דמטמאי טומאה חמורה ומשני כששימש מעשה עץ שימש משמע דמיירי בראוי לאכילה ונראה לר"י כי היכי דפליגי לענין טומאה בפרק במה בהמה (שבת דף נב:) דלרבנן סברי דכל הכלים עולין מטומאתם בשיטוי מעשה ורבי יהודה סבר דלא אמרינן שיטוי מעשה לתקן אלא לקלקל הכי נמי פליגי גבי ט) חמץ א) לגבל

אינו חוצץ ואינו עובר במקום שאין עשוי לחזק חוצץ ועובר במה דברים אמורים בפחות מכזית אבל בכזית אפילו במקום העשוי לחזק חוצץ ועובר קשיין אהדדי אמר רב הונא סמי קילתא מקמי חמירתא ב) רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתניא הפת שעיפשה חייב לבער מפני שראוי לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות ומשנין בן אלעזר אומר במה דברים אמורים במקויימת לאכילה אבל ג) כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה מדאמר ר' שמעון בן אלעזר בטלה מכלל דתנא קמא סבר לא בטלה אלמא קסבר כל כזית אע"ג דמבטל לא בטיל אמר ליה אביי תרצת בכזית פחות מכזית מי תרצת אלא הא והא ר' שמעון בן אלעזר היא ולא קשיא הא במקום לישה הא שלא במקום לישה אמר רב אשי לא תימא שלא במקום לישה אגבה דאגנא אלא אשיפתא דאגנא פשיטא מהו דתימא זמנא דאטיף ומטי להתם קא משמע לן א"ר נחמן אמר רב הלכה כר' שמעון בן אלעזר איני והאמר רב יצחק בר אשי אמר רב א אם טח פניה בטיט בטלה טח אין לא טח לא מאן דמתני הא לא מתני הא איכא דאמרי אמר רב נחמן אמר רב אין הלכה כר' שמעון בן אלעזר דאמר רב יצחק בר אשי אמר רב אם טח פניה בטיט בטלה וכו' אמר רב נחמן אמר שמואל ג) ב שני חצאי זיתים וחוט של בצק ביניהן רואין כל שאילו ינטל החוט וניטלין עמו חייב לבער ואם לאו אינו חייב לבער אמר עולא ג לא אמרן אלא בעריבה אבל בבית חייב לבער מאי טעמא דזימנין דכניש להו ונפלי גבי הדדי אמר עולא ד בעו במערבא בית ועלייה מהו בית ואכסדרא מהו שני בתים זה לפנים מזה מהו תיקו ז) ת"ר ה הפת שעיפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה מטמאה טומאת אוכלין בכביצה ונשרפת עם הטמאה בפסח משום ר' נתן אמרו אינה מטמאה כמאן אזלא הא דתנן ח) כלל אמרו בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב כמאן דלא כר' נתן תנו רבנן ט) עריבת העבדנין שנתן לתוכה קמח תוך שלשה ימים חייב לבער קודם שלשה ימים אינו חייב לבער אמר ר' נתן במה דברים אמורים שלא נתן לתוכה עורות אבל נתן לתוכה עורות אפילו תוך שלשה אין חייב לבער אמר רבא ה הלכה כר' נתן אפילו יום אחד ואפילו שעה אחת: וכן י) לענין טומאה אם מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה: מי דמי התם בשיעורא תליא מילתא הכא בקפידא תליא מילתא אמר רב יהודה אימא ולענין הטומאה אינו כן א"ל אביי הא וכן לענין טומאה קתני אלא אמר אביי הכי קאמר וכן לענין

דכיון דמהני פורתא לחזק עיסה כשמפשפשין ולשין שם בטיל ובשלא במקום לישה כגון שפה עליונה לא איירי הלי תנא מידי ומודה הוא בה דאפילו פחות מכזית לא בטיל ביה. ותנא בתרא הכי קאמר מקום העשוי לחזק עיסה כגון דפנות אינו חוצץ בפחות מכזית והכי נמי אמרן בקמייתא מקום שאין עשוי לחזק כגון שפה העליונה חוצץ ואף על גב דליכא כזית והכי נמי אמרן בקמייתא וכזית אפילו בדפנות חוצץ והכי נמי תניא בקמייתא: **לא תימא שלא במקום לישה.** דאמרן ביה דאפילו בגיר מכזית חוצץ היינו גבה דאגנא מבחוץ אבל שיפתא דאגנא קרי מקום לישה ובטיל ביה פחות מכזית: **אלא שיפתא דאגנא.** נמי קרי שלא מקום לישה ולא בטיל ביה בגיר מכזית: כללא דתרוייהו תנאי שפה עליונה אפילו פחות מכזית עובר דפנות כזית אינו עובר פחות מכזית אינו עובר: **זימנין דאתיף.** פעמים שהיא נפה על שפה עליונה והוי מקום לישה: **ורבי שמעון בן אלעזר.** דכיון דבטלה בטלה ואפילו טובא: **טח פניה.** של כופת שאור לתקנה לישיבה: **מאן דמתני הא.** משמיה דרב לא מתני הא ואמורלי מינהו ואליבא דרב: **שני חצאי זיתים.** בסידקי העריבה: **חייב לבער.** לחוט מלרפן והוי כזית במקום אחד ובדפנות קאי: **לא אמרן.** דאם אין ניטלין עמו אינו חייב לבער אלא בעריבה דקביעי בה: **אבל בבית.** אפילו שני חצאי זיתים שאין חוט מלרפן חייב לבער: **זימנין דכניש להו.** מכבד הבית ונפלי אהדדי: **בית ועלייה.** חלי זית בבית וחלי זית בעלייה מי חיישינן לכנושי דילמא כניש להו ומחברן חו לא. אם תמצא לומר בית ועלייה לא חיישינן דהא לא מקרי דאי נפיל נהוי מכוון כנגד התחתון בית ואכסדרה מהו. ואם תמצא לומר בית ואכסדרה שדרך האכסדרה נכנסים ויוצאין לבית תמיד ואין מחיצות שלימות חוללות ביניהם שיש חלונות ופתחים לאכסדרה הרבה מכל לד והוי כחד ביתא וחיישינן דכניש כיבודי בית ואכסדרה: **שני בתים זה לפנים מזה.** ונכנסין לפנימי דרך החילון אבל אין תשמישן שוה תדיר מזה לזה כבית ואכסדרה מהו מי חיישינן דכניש כיבודי בית זה בזה חו לא: **ונפסלה מלאכול לאדם.** ונתקלקלה בעיפושה ממאכל אדם: **מטמאה טומאת אוכלין.** דכל זמן שהיא ראויה לכלב לא פקע תורת אוכל מינה: **ונשרפת עם הטמאה בפסח.** אם תרומה טהורה היא דכיון דלא חזיא לאדם מותר לטומאה בידים ואפילו לרבי יוסי דאמר בפרק קמא (דף יד.) זו לעצמה וזו לעצמה: **המיוחד לאוכל אדם.** וחל עליו שם אוכל טמא לעולם ואפילו נתקלקל מאכילת אדם עד שיפסל מאכילת כלב: **העבדנין.** שנותנין בה עורות לעבד ונותנין שם קמח: **תוך שלשה ימים.** לפסח נתן קמח לתוכה עדיין שם חמץ עליה וכשבא הפסח חייב לבער ואפילו היו בה עורות: **קודם שלשה ימים.** כבר נתקלקלה ע"י ריח הכלי ואף על פי שלא נתן לתוכה עורות: **רבי נתן אומר.** לא נתן לתוכה עורות מודינא לך דתוך שלשה ימים חייב לבער ואחר שלשה ימים לא שנתקלקלה מריח הכלי אבל נתן לתוכה עורות בקמח ביטלה מתורת חמץ: **אם מקפיד עליו.** שעתיד ליטלו חוצץ ואין טבילה עולה לה: **בקיומו.** שיתקיים בסדקיו לסתום: **מי דמי.** דקתני וכן התם גבי פסח בשיעורא בכזית ופחות מכזית תליא מילתא בקפידא לא שנא פורתא ולא שנא טובא:

לענין

יח א מיי' שם הל' טו טוש"ע שם סעיף יא:
יט ב ג ד מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סעיף ח:
כ ה שם ס"ב וסעיף ט:
כא ו מיי' פ"ב מהל' טומאת אוכלין הלכה יח:
כב ז ח מיי' פ"ד מהל' ממן הל' ט סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמב סעיף ג:
כג ט מיי' פ"א מהל' מקוואות הלכה יב סמג עשין רמח:

רבינו חננאל

קשיין אהדדי. אמר רב הונא סמי קמייתא דקילתא היא מקמי בתרייתא דהיא חמירתא. **ורב יוסף** אמר תנאי היא, דתניא פת שעפשה חייב לבער מפני שיכול לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות. ר' שמעון בן אלעזר אומר במה דברים אמורים במקויימת לאכילה, אבל כופת שאור וייחדה לישיבה בטלה, מכלל דת"ק סבר כל זית אע"ג דמבטל ליה לא בטל. ת"ק דתניא כלישנא בתרא ר' שמעון דתניא כלישנא קמא. אמר ליה **אביי** לרב יוסף שנית כזית, פחות מכזית מאי, אלא הא והא ר' שמעון, הא דתניא כזית במקום העשוי לחזק חוצץ ועובר, במקום לישה, אבל פחות מכזית לא. והדתניא כזית במקום העשוי לחזק אינו חוצץ ואינו עובר, שלא במקום לישה. וכל שכן פחות מכזית שאפילו במקום שאין עשוי לחזק אינו עובר. אמר **רב אשי לא תימא שלא במקום לישה** אחורי אגנא, כגון ספל שלשים בה. אלא על שפת אגנא הוא שלא במקום לישה. ומדחזינן רב אשי דפשיט שינויא דאביי, ש"מ דהילכתא כותיה. אמרי משמיה דרב הלכה כר' שמעון בכופת שאור, והוא דטח פניה בטיט. **שני חצאי זיתים** חמץ **וחוט של בצק ביניהן**, רואין כל שאלו ינטל החוט ניטלין עמו, כלומר חוט זה עב וחזק הוא חייב לבער. מוקמינן לה במקום העשוי לחזק, אפילו במקום לישה דפחות מכזית אינו עובר, אבל כזית עובר, ואם החוט מצרפן, נמצא כזית במקום אחד וחייב. אמר עולא לא אמרו אם ניטלין עם החוט אלא בעריבה, אבל בבית אפילו אין ביניהם חוט חייב לבער, מאי טעמא זמנין דכניש ונפלי אהדדי והוו להו כזית מקום אחד. **איבעיא להו** בית ועליה, בית ואכסדרה, שני בתים זה לפנים מזה מהו, ועלו בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא. ת"ר **פת שעיפשה** ונפסלה מלאכל אדם והכלב יכול לאכלה מטמאה טמאת אוכלין בכביצה, ונשרפת עם הטמאה בפסח. משום רבי נתן אמרו אין מטמאה. וקיימא לן כת"ק,

לעזי רש"י

מטו"ן. גוש.

מוסף רש"י

תנאי שקלת מעלמא. אינדת סולם שאין אתה מולא תנאים שנתלקו בכך דתוקי הכך תרתי מתנייתא חדא כמר וחדא כמר (שבת נג:). **כופת שאור.** מוטיי"ל בלע"ז, **שייחדה לישיבה בטלה.** מתורת חמץ ואינו עובר עליו בפסח משום שאור לא ימצא בבתיכם (חולין קכט.).

מוסף תוספות

א. דלרבנן כופת שאור בטל בתורת חמץ בשינוי מעשה בלא קלקול ורק יהודה סבר דבעינן קלקול. מוס' שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

דתנן כוותיה, כלל אמרו בטהרות, כל המיוחד לאכל אדם טמא עד שיפסל מלאכל הכלב. ת"ר **עריבת העבדנין** שנתן לתוכה קמח בשנים עשר או בשלשה עשר לניסן חייב לבער. באחד עשר אין חייב לבער. וכ"ש מקדם. בד"א שלא נתן לתוכו עורות, אבל נתן לתוכו עורות אפילו שעה אחת אינו חייב לבער. וכן הלכה. **תוספתא.** הקילור והאספלנית והרטיה שנתן לתוכן קמח אין צריך לבער. מלוגמא שנסרחה אין צריך לבער. **וכן לענין הטומאה,** אם בצק זה שבעריבה מקפיד עליו וחפץ לקלפו חוצץ ולא עלתה לו טבילה, ואם רוצה בקיומו כדי להיות הסדק סתום הרי הוא כעריבה ואינו חוצץ. ואקשינן וכן לענין הטומאה מכלל שדין זה כדין זה, והא בפסח בשיעור כזית חייב, ובטומאה בקפידא תליא מילתא, ואינו דומה זה לזה.

ז) [שבת נג.] עירובין מ': ביצה יט. סנהדרין סח.], ב) [חולין קכט.], ג) [תוספתא רפ"ג], ד) [נעיל טו:], ה) טהרות פ"מ [מ"ו] [כריתות כח.], ו) [תוספתא פ"ג ה"ב], ז) [מכלן שיך לע"ז], ח) [ע"כ שיך לשם], ט) [וע"ע תוספות סנהדרין מח. ד"ה נתנו],

ט) **אינו חוצץ.** אם נטמאת ובא להטבילה דבטיל לגבי עריבה: **ואינו עובר.** לענין חמץ בפסח: **במה דברים אמורים.** דבמקום שאין עשוי לחזק עובר בכזית והיינו כלישנא קמא דאוקמה למתני' בשאין עשוי לחזק קתני בה נמי הכי דבכזית עובר ובפחות מכזית בטל אבל אי עשוי לחזק אפילו כזית בטל א): **קילתא מקמי חמירתא.** קמייתא דאינה משנה: **רב יוסף אמר.** תרוייהו איתנו בי מדרשא ומשנה הן ותנאי נינהו ופליגי בהכי: **תנאי שקלת לך מעלמא.** דלא משכחת תנאי דפליגי בהכי דקאמרת סמי דאינה משנה: **כופת.** מטו"ן: **שייחדה לישיבה** גרסינן. וכופת שם דבר הוא ובסדר טהרות טובא איכא כופת של עץ וכופת של אבן: **בטלה.** אלמא איכא דסבירא ליה אפי' כזית מכי מבטיל לה בטל ומתני' קמייתא דקתני נמי במקום העשוי לחזק אפילו כזית בטל רבי שמעון בן אלעזר היא דכיון דאינה מקויימת לאכילה בטלה: **תרצת כזית.** שבמקום העשוי לחזק דר"ש היא: **פחות מכזית.** במקום שאין עשוי לחזק דקשו נמי אהדדי דקמייתא תני אף במקום שאין עשוי לחזק אין חייב לבער ובתרייתא תני חייב במקום שאין עשוי לחזק מי קא תרצת הא לא שמעינן ליה לרבי שמעון דמיקל אלא בשאינה מקויימת לאכילה אבל במקויימת לאכילה לא שמעינן דשני ליה בין כזית לפחות מכזית: **אלא הא והא רבי שמעון בן אלעזר ולא קשיא לאן במקום לישה.** מתניתין בתרייתא לא קרי מקום שאין עשוי לחזק אלא מקום שאינו מקום לישה כלל כגון שפה העליונה אבל דפנות קרי מקום העשוי לחזק וקמייתא קרי אף דפנות מקום שאין עשוי לחזק ואף על גב דבמקום לישה הוא ומקום העשוי לחזק קרי שוליים. והכי קאמר תנא קמא במקום העשוי לחזק כגון שוליים שמקבלין את המים אפילו כזית אינו עובר מקום שאינו עשוי לחזק מים כגון דפנות דמקום לישה הוא ולאו מקום מים חוצץ ועובר ופחות מכזית אפילו בדפנות נמי אינו חוצץ

ח) [שבת נג.] עירובין מ': ביצה יט. סנהדרין סח.], ב) [חולין קכט.], ג) [תוספתא רפ"ג], ד) [נעיל טו:], ה) טהרות פ"מ [מ"ו] [כריתות כח.], ו) [תוספתא פ"ג ה"ב], ז) [מכלן שיך לע"ז], ח) [ע"כ שיך לשם], ט) [וע"ע תוספות סנהדרין מח. ד"ה נתנו],

לענין לירוף טומאה. כדמפרש וחזיל דבפסח תליא מילתא בשיעוריה: **ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא.** חילוק בין מקפיד לשאינו מקפיד והיינו דתנא קיפא אם מקפיד עליו: **דאיכא פחות מכביצה אוכלין דנגעו בהאי בצק.** הדבוק בעריבה ונגעה בהן טומאה ואיטמי והדר נגעו בהן אוכלים טהורים: **בפסח.** דאיסור חמץ מחשבו ועושהו חשוב הואיל וכזית הוכחר להיחשב לענין איסור חמץ דלא בטיל לגבי עריבה כדתניא ריש"א השתא לענין טומאה נמי לא בטיל לגבי עריבה ומצטרף להשלים לכביצה ואע"ג דאין מקפיד עליו ומטמא את אחרים: **בשאר ימות השנה.** דליכא למימר איסורו חישובו בקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף דחשיב אוכלא הואיל וסופו ליטלו: **וכן להעלות לה טהרה לעריבה.** תליא נמי בשיעורא ולא שיעורא בפסח ואם מקפיד עליו קאי אשאר ימות השנה כגון דאיטמי וקא מטביל לה וקאמר דבפסח הואיל וכזית עובר עליה ובדפנות איסורו חישובו דעל כרחו צריך ליטלו וחייל דלא הוי כעריבה ואפי' אינו מקפיד עליו (א): **אבל בשאר ימות השנה.** בין מרובה בין מועט בקפידא תליא מילתא: **וכן להוריד טומאה לעריבה.** על ידי בצק זה תליא נמי בימות הפסח בשיעורא ולא שיעורא ואם מקפיד עליו אשאר ימות השנה קאי: ה"ג **והיכי דמי כגון דנגע שרץ בהאי בצק: בפסח.** דכזית איסורו חישובו חייל ולא הוי כעריבה ולא נחתא לה שום טומאה לעריבה ואפילו אין מקפיד עליו ובפחות מכזית כי אינו מקפיד עליו לא (ב): **ובשאר ימות השנה.** אם מקפיד עליו אפילו בפחות מכזית חוזק: **ואם רולה הוא בקיומו הרי הוא לעריבה.** והוי כאלו נגע שרץ בעריבה ממש: **מתני' בצק החרש.** שאין ניכר אם החמיץ אם לאו שמשונה הוא כחרש הזה שיש לו אזניים ואינו ניכר אם שומע אם לאו דאין אדם עומד על בירורו ועל דעתו. לישנא אחרינא בצק החרש קשה כחרש ואינו ניכר שהחמיץ ר"ל הכסיפו פניו ואין סידוק לסימן החימוץ (ג): **אם יש כיולא בו שהחמיץ.** אם יש עיסה אחרת שיולשה בשעתה וכבר החמיצה: **גמ' ממגדל נוניא נטבריא.** דהיינו מיל: **לגבל ולתפלה בו'.** משום דרבי אבהו אמר ריש לקיש נקט לה: **לגבל.** המגבל עיסת אחרים בשכר וכלי בעל הבית טמאים עד ארבע מילין הטריחוהו חכמים לילך למקוה לטבול כליו. וכן לתפלה אם מהלך אדם בדרך ובא עת לגלן ולהתפלל אם יש בית הכנסת לפניו ברחוק ארבע מילין הולך ומתפלל שם ולן שם. וכן לנטילת ידים לאכילה אם עתיד למצוא מים לפניו בד' מילין הולך לשם ונוטל את ידיו: **ר' אייבו אמרה.** להא מילתא משמיה דריש לקיש ולא ר' אבהו אמרה: **וארבעה מילי אמר בה.** לשיעור ארבע מילין היינו תלת ואחדא מוסיף (ד): **ומאי היא עבוד.** שיעור עבוד של עור רך המטמא כבשר כגון הנך דחשיב בהעור והרוטב (ה) ארבע מילין הוא לבטלו מתורת בשר ממחמת שיעורו: **כולן.** כל אלו שמנו חכמים בהעור והרוטב שעורותיהן מטמאין כבשרן מפני שהוא רך ודרכו לאכול (ו): **שהילך בהן.** דרך עורות לשוטחן לפני דריסת רגלי אדם וזהו תחילת עיבודן: **אלא לפניו.** אנטילת ידיס ואתפלה דמהלך בדרך קאי דאילו גבל ילך עד ד' מילין דמה יש לו להפסיד: **ומינה.** מהא דר' יוסי בר' חנינא דאמר בהדיא אפי' מיל אינו אחר דוקא מיל קאמר הא פחות ממיל אחר: **מתני' ניצד מפרישין אלה בטומאה.** שנטמאת העיסה ושוב אין אלה הניטלת ממנה ראויה לאכילת כהן כיצד מפרישין אותה ביום טוב של פסח הרי אין יכול לאפותה מאחר שאינה ראויה לאכילה ולשאותה לשורפה לערב אי אפשר שלא תחמיץ ולשורפה או להאכילה לכלבים אי אפשר שאין שורפין קדשים ביום טוב: **רבי אליעזר אומר לא תקרא לה שם.** אלה: **עד שתאפה.** תחלה דאלכתי כל אלה ואלא חזיא ליה דמפרישי מכל אלה פורתא ולאחר אפייה אם רלה יפרישם אלה עליה על כולן כדתניא בגמרא [מא:] דקסבר רבי אליעזר הסל שהוא רודה מן התנור לתוכו מלרפו לאלה: לא

לגבל. פי' בערוך דבאלה (א) המהלך בדרך מיירי דומיא דתפלה דאם יש גבל העושה עיסתו בטהרה ברחוק ד' מילין ימתין עד שיגיע לאותו גבל והשתא א"ש דלא שנו אלא לפניו קאי אכולהו (ב): **ולתפלה.** נראה כפירוש הקונטרס (ג) ולא כערוך דפירש דתפלה היינו לרחוץ ידיו להתפלל דהיכי דמי אי בעידנא דלאותא הא אמרינן בברכות (דף טו.) (ד) (אביי) לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן לאותא דכתיב ארחן בנקיון כפי (ה) ואי שלא בזמן תפלה מאי איריא ד' מילין אפי' טובא נמי: **לא תקרא לה שם עד שתאפה.** אם היה (ו) קורא לה שם לא היה יכול לאפותה ולא לשורפה דאין שורפין קדשים ביו"ט כדליף בבמה מדליקין (שבת כד:) והיינו נמי טעמא הא דתנן התם אין מדליקין בזמן שריפה ביו"ט ותימה בשלמא פסול קודש אין שורפין ביו"ט שאין יכול להנות ממנה בשעת שריפה אבל תרומה טמאה שיכול להנות ממנה בשעת שריפה אמאי אין שורפים כמו שמותר להדליק בשמן של חולין להנאתו כך ישרוף תרומה טמאה להנאתו וכי תפני שמצוה לשרוף מיגרע גרע ותירץ ריב"ל דשמן של חולין מותר להדליק להנאתו כמו שמותר לאכול (ז) אבל תרומה טמאה לאסורה בכל ההנאות נמצא שהשבערה אינה להנאה אלא לשם מצות שריפה אלא שאסורה לא הקפידה אם יהנה ממנה בשעת שריפה לכך אין דוחה יו"ט כשאר שריפת קדשים מידי דהוי אנדרים ונדבות למ"ד אין קרבים ביו"ט (בילה דף יט.) אע"פ שיש בהן היתר לאכילת אדם כיון דעיקרו לגבוה וכהנים משולחן גבוה קזבה אסור לשותחן ולמ"ד קרבים קסבר עיקר שחיטה לגורך אדם אבל שריפת תרומה טמאה אינה לשם הנאה מדאסר כל שאר הנאות אלא ולאי לשם מצות ביעור הוא ור"י פי' דודאי מותר לשרוף ביו"ט תרומה לגורך אוכל נפש דלא שייך למימר משולחן גבוה קא זכו (ח) אלא דגזרינן לגורך אטו שלא לגורך דשלא לגורך אסור מן התורה דגמרינן מקדשים שאין שורפין ביו"ט (ט): **עד שתאפה.** אומר ר"י אין שרינן לקרות לה שם קודם אפייה אע"ג דפסקינן כר"א דהא אי איכא כהן קטן חזיא ליה כדאמר בפרק עד כמה (בכורות מ.) אין תרומת א"ל (י) אסורה אלא למי שטומאתה יולאה עליו מגופו (יא) וכן פסק בה"ג בסדר פסח בשם רב כהן לדק ריש מתיבתא ואפי' ליכא כהן קטן אי איכא כהן גדול שרי דחזיא ליה ע"י ביטול ברוב כדאמר התם רבה מבטל לה ברוב ואכיל לה בימי טומאה (יב) וא"ת ואמאי לא שרינן לאפות אלה טומאה מטעם דאמר (יג) (ר"א בר' שמעון) בפ"ב דבילה (דף יז.) אף ממלאה אשה תנור פת אע"פ שאינה לריכה אלא לבכר אחד מפני שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא ואמר (יד) (רבה) התם הלכה כר"א בדברי שמעון ואפילו נאמר דאסור לאפות מפני שאסור לטלטלה מכל מקום כי לא קרא לה שם אמאי לריך לטעמא דהואיל ואור"י דטעמא [דאמרינן] בבילה לא שייך אלא בתנור (יא) אבל כשאופה תחת גחלים לא: **תטיל בצונן.** אור"י דר"א ורבי יהושע לא פליגי אבן בתירא שלא תועיל הטלה לצונן והיכא שאירע שקרא לה שם אור"ת תטיל בצונן: הואיל

מסורת הש"ס

(א) [ער' תוס' שבת לא. ד"ה אי לענין טומאה], (ב) [מגילה כ:], (ג) תולין קכב:, (ד) שם נדה נה., (ה) [ל"ל איבו], (ו) ברכות טו. תולין קכג., (ז) ר"ל וכו' המיוחד ליתא בס"ת, (ח) [תולין קכב.], (ט) בס"ת: ליתא, (י) [ל"ל רב חסדא], (כ) [ועי' תוס' שבת כד: ד"ה לפי ותוס' ביצה מ: ד"ה ועל החלה], (ל) [ל"ל שמעון בן אלעזר], (מ) [ל"ל רבא], (נ) ל"ל כר"ש בן אלעזר,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וכן להעלות וד"ה אבל הד"א: (ב) ד"ה בפסח וד"ה ובשאר הד"א: (ג) ד"ה ובשאר וד"ה ומאי הד"א: (ד) תוס' ד"ה לא בעל תקבל וכו' שאם היתה קורלו לה שם לא היתה יכולה לאפותה וכו' ולכך אין דומה:

גליון הש"ם

גמרא בגון דאיכא פחות מכביצה. עיין שבת לא ע"א תד"ה אי לענין: **שם הא** קמ"ל דשיעורא דמיל. עיין עוד מגן מגילה ב ע"ב ד"ה הא קמ"ל:

מוסף תוספות

א. שהאוכל חולין בטהרה. מר' הר"ן. ב. שאם כפי' רש"י מה ענין לפניו ולאחריו והלא הגבל הוא עומד ויכול לילך ארבעת מילין לכל צד. מ' רבינו דוד. ג. דלתפילה היינו להתפלל בעשרה והוא רוצה ללון בעיר שאין בה עשרה אם יש לפניו ד' מילין עיר סמוכה צריך לילך ללון שם. תוס' שאנץ. ד. במידי דמנקי. תוס' הרא"ש. ה. [ד]ניכר שלהנאתו הוא מדליקו שאם היה רוצה היה אוכלו. שם. ו. שאין לגבוה ממנו כלום. תוס' שאנץ. ז. דרבנן היא. רש"י שם. ח. כגון זב וזבה ונדה ובעל קרי. שם. ט. [ד]לאחר שעירבה ברוב חולין יכול לאכול זר או כהן בימי טומאה לאחר שביטלה. שם. י. ר"ת. אמאי צריכה לכל הני טעמי במגרא הואיל ואי בעי מיתשיל עלה כו'. תוס' שאנץ. יא. דכשהתנור מלא משביח את הפת יותר מכשהוא ריקם. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

ואמר אבוי וכן לענין צירוף טומאה, וכי קתני וכן לענין טומאה בפסח, ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא, כיצד כגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין בהאי עריבה, ואית בה כדית בצק ונגעי בה, בפסח דאיסורא חושבו להאי בצק ולמשקליה קאי מצטרף, ואי נגעה בה טומאה איטמי. אבל בשאר ימות השנה אם מקפיד עליו ובעי למשקליה מצטרף, ואי לא לא, אלא הרי הוא כעריבה דלא מצטרף. ודחי רבא אי הכי מצטרף מיבעי ליה למתני במתני', אלא הכי קתני וכן להעלות טהרה לעריבה, כגון שזו העריבה טמאה היא והטבילה ונמצא בה בצק בסדקיה, בפסח דאיסורא חושבו וחייב לבערו, חוצץ ולא עלתה לה טבילה, בשאר ימות השנה אם רוצה בקיומו הרי בצק זה כעריבה ועלתה לו טבילה ואינו חוצץ. וגם זה נדחה. ואוקמה רב פפא הכי וכן לענין טומאה להוריד טומאה לעריבה, היכי דמי כגון דדביק בצק בהאי עריבה ונגע שרץ בבצק, בפסח דחייב לבערו לאו כגופה דעריבה דמי ולא נטמאת העריבה, בשאר ימות השנה אי מקפיד לקלפו ולא נחתה לה טומאה לעריבה, ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה, וכאלו בגופה של עריבה נגע השרץ ונטמאת העריבה. בצק החרש

לענין צירוף טומאה בפסח ובשאר ימות השנה איכא פלוגתא היכי דמי כגון (ג) דאיכא פחות מכביצה אוכלין ונגעו בהאי בצק בפסח דאיסורו חשוב מצטרף בשאר ימות השנה דבקפידא תליא מילתא אם מקפיד עליו מצטרף אם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה מתקיף לה רבא מי קתני מצטרף והא חוצץ קתני אלא אמר רבא וכן להעלות טהרה לעריבה היכי דמי כגון דאיטמי הך עריבה ובעי לאטבולי בפסח דאיסורו חשוב חוצץ ולא סלקא לה טבילה בשאר ימות השנה בקפידא תליא מילתא אי מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה מתקיף לה רב פפא מי קתני וכן לענין טהרה הא לענין טומאה קתני אלא אמר רב פפא וכן לענין להוריד טומאה לעריבה היכי דמי (ד) כגון דנגע שרץ בהאי בצק בפסח דאיסורו חשוב חוצץ ולא נחתה לה טומאה בשאר ימות השנה דבקפידא תליא אם מקפיד עליו חוצץ אם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה:

מתני' בצק החרש אם יש כיוצא בו שהחמיץ הרי זה אסור: **גמ'** אם אין שם כיוצא בו מהו א"ר אבהו אמר ר' שמעון בן לקיש כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא מיל (ה) ונימא מיל (ו) הא קמ"ל דשיעורא דמיל כממגדל נוניא ועד טבריא (ז) א"ר אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש (ח) לגבל ולתפלה ולנטילת ידים ארבעה מילין אמר רב נחמן בר יצחק אייבו אמרה וארבעה אמר בה והדא מינייהו עבוד דתנן (ט) וכולן שעיבדן או שהילך בהן כדי עבודה טהורין חוץ מעור האדם וכמה כדי עבודה א"ר (אינייא) (י) א"ר ינאי כדי הילוך ארבעה מילין א"ר יוסי ברבי חנינא (יא) הלא שנו אלא לפניו אבל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר אמר רב אחא ומינה מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר: **מתני'** ביצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירא אומר תטיל בצונן א"ר יהושע

לא

כב א מיי' פ"כ מהל' כלים הלכה ט:

כג ב מיי' פ"ט מהל' ממרים הלכה יג סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תנט סעיף ב:

כד ג מיי' פ"ח מהל' מיכוים הל' יא:

כה ד מיי' פ"ח מהל' אבות הטומאה ה"ט:

כו ה מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה ב סמג עשין יט טוש"ע או"ח סי' לב סעיף ד וסימן קסג סעיף ה:

כז ו מיי' פ"ג מהלכות ר"ט הלכה ט סמג לאוין עה עט טוש"ע או"ח סי' תנ סעיף ב וסי' תקו סעיף ד:

מוסף רש"י

לגבל. הלש עיסתו בטהרה והוא שכיר לגבל הבית ולריך למיס להטביל כליו יטריח עלמו מרבעה מילין עד שיגיע למקוה ויטביל ויותר מכאן אין עליו לטרוח מן הפתח אלא אם כן נותן לו בעל הבית שכר הליכה (חולין קכב:). **ולתפלה.** המהלך בדרך וגמר בלבו ורולה ללון מבעוד יום, אם יש בית הכנסת לפניו עד ארבעה מילין יטריח ולך שם כדי להתפלל (שם). **ולנטילת ידים.** לאכילה ואין לו מים ויש מים לפניו לסוף ארבעה מילין, יממין עד שיגיע למים (שם). **אייבו אמרה.** להא שמעתא משמיה דריש לקיש, והשותא טעה בין אייבו לאבהו (שם קכג.). **וארבעה אמר בה.** וארבעה דבריס היה אומר בה בשיעור ד' מילין (שם). **רחדא מנייהו עבוד.** הלי כדי עבודה דמתניתין (שם). **וכולן.** העורות שמנו חכמים לחיות מטמאין כבשר, שעיבדן או שהילך בהן כדי עבודה. כדרך שרגילין לתת עור לפני דוסקן, טהורין. שבועות (נדה נה.).

רבינו חננאל (המשך)

אם כיוצא בו שהחמיץ. כלומר אם יש מי שלש בבת אחת עמו והחמיץ אותו הבצק, גם זה אסור שחמץ הוא, ואע"פ שהוא חרש ואין אדם יכול להרגיש בו. אין שם כיוצא בו, אם שהה משעה שגמר הלישה כשעור הליכת מיל אסור שודאי החמיץ. אמר ר' אבהו אמר ריש לקיש לגבל, כגון שיש לפניו גבל המגבל בטהרה. ולתפלה כגון שצריך להתפלל ויש לפניו מים ליטול ידיו ולנטילת ידים רוצה לאכל ואין לו מים ליטול ידיו ארבעת מילין. פירוש אם יש גבל העושה עיסתו בטהרה, או אם יש מים בטהרה, ארבעת מילין לפניו, ימתין עד שיגיע לגבל ההוא שעושה בטהרה ויעשה לו עיסתו בטהרה. וכן לא יתפלל ולא יאכל עד שיגיע למים ויטול ידיו. והני מילי דבעינן ד' מילין לפניו, אבל לאחריו אפילו מיל אחד אין מטריחין אותו לחזור, אלא עושה עיסתו כמו שמזדמן לו, ומקנמה

ידיו בעפר ומתפלל. גם אוכל בבלאי חמתות בלא נטילה. וכן עבודת העור בהלוך ארבעת מילין נקרא עבודה ונטהר. ומפורש בפרק העור והרוטב.

מתני' ניצד מפרישין חלה בטומאה ביום טוב ר' אליעזר אומר כו'. פירוש יש חייבין להפריש חלה וליתנה לכהן. ובשאר ימות השנה מפרישה ונותנה לכהן עיסה זו אפויה וכן ביום טוב, אבל הטמאה ביום טוב אסור לאפות אותה שאינה ראויה לאכילה, ולשריפה נמי אסורה לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב, וכבר פירשתי חלת חוצה לארץ בפרשת שלח לך לפיכך לא האריכנו.

הואיל ואי בעי מיתשיל עליה. הקשה בקונטרס ל"כ יקרא לה סס ואמ"כ תאפה מטעם הואיל ואי בעי מיתשיל עלה (ג) ואור"י כיון שיכול לעשות בלא הואיל אין לנו לעשות ע"י הואיל ול"ת ל"כ אמאי שרי ר' אליעזר לאפות משום הואיל דכל חדא וחדא חזיא ליה כדלקמן בלא הואיל יכול לעשות ע"י הטלה לגונן ואור"י דהכי עדיף טפי מהטלה לגונן דאיכא למיחש שלא תזהר יפה ויבא לידי חימוץ ועוד י"ל[א] הואיל ואי בעי מיתשיל עלה לא שכיח[ב] לא אמר להתיר כדמוכח לקמן גבי לחם הפנים ושמי הלחם דאין אפייתן דומה יו"ט ועי"ג דאיכא למימר הואיל ואי בעי פריק ליה שאין התנור מקדשם שאם היה מקדשם ל"כ יפסלו בלינה כיון דאופין אותן קודם יו"ט וכן מוכח במנחות (דף עב:) דמ"ד אין אפייתן דומה י"ט קסבר דאין התנור מקדשן [ג] ורשב"ל פירש כי נ"ל שדעת רש"י כיון שהסל מגרפן וסופו ליטול אחת על כולן נמצא שטרח בדבר שאין ראוי לאכילה אלא מטעם הואיל שרי דאי בעי לא מפרש חדא לחלה אלא בצע פורתא מכל חדא וחדא וכל חדא וחדא חזיא ליה וכיון דכי נמי לא תקרא לה אם עד שתאפה לא שרי אלא על ידי הואיל ואם יקרא לה אם קודם שתאפה הוו תרי הואיל ותרי הואיל לא אמרינן[ד] וקשה לרשב"ל לפירושו כיון דאם יבצע מכל חדא וחדא יהא מותר בלא הואיל היאך שרו רבנן למיעבד ע"י הואיל כיון דאפשר בלא הואיל ותיכף שלא הטריחו מחכמים לבצוע מכל אחת ואחת ור"י מקשה דהא כי נמי בצע מכל חדא וחדא אסור לאפות כדמוכח בפ"ב דביצה (דף כא.) דאמר עיסה של נכרי ושל ישראל אסור לאפות בי"ט כיון דאפשר למיפלגה בלישה[ה] וגרלה לרשב"ל לחלק דדוקא בעיסת נכרי אסרו מדרבנן אבל גבי חלה לא אסרו משום תיקון חלה ואין נראה לריב"ל מה שמשמע מתוך פ"ה דאע"פ שהיה בהן כדי חיוב חלה מתחלה בענין לירוף אחת על כולן וכן משמע בפסק שלו לקמן דלא בענין לירוף של לר' אליעזר אלא כשלא היה בתחלה שיעור חלה דאהכי מייתי לה לקמן[ו] בשמעתין גבי הני נשי דאפיין קפיזי לפסחא והכי תניא בהדיא במס' חלה (פ"ג משנה ד) דתנן העושה עיסתו קבין קבין (ז) פטור מן החלה עד שישובו ר' אליעזר אומר אף הרודה ונותן לסל וכו' משמע בהדיא דמיירי היכא דלא היה שיעור חלה אבל היכא דיש שיעור חלה לא בענין לירוף של לאפרים מזה על זה אלא הקפה בעלמא כדי לתרוס מן המוקף כמו בתרומה ומעשר דלא בענין לירוף של לאפרים מזה על זה אלא הקפה מיהו נראה לר"י דעם נתיבה לסל בענין נמי נגיעה בהדי הדדי משום נטילת חלה מן המוקף וכדאמר ר' אליעזר גופיה בפ' כשם (סוטה ל.) שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נותן פחות מכביצה בחמצע כדי ליטול מן המוקף מדלא שרי על ידי לירוף של משמע דבעי נמי נגיעה:

הואיל אי בעי מיתשיל עלה. תימה לרשב"ל אמאי אמר בפרק כל שעה (לעיל דף לח.) דמצת מעשר שני אין יוצא בה בפסח לר"מ דסבר מעשר שני ממון גבוה הוא ולא חשיב מצתכם הא הואיל אי בעי מיתשיל עלה מחשבינן [ליה] כשלו ועוד דאמר לעיל (דף ה:) אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה והא של גבוה נמי חשיב כשלו הואיל אי בעי מיתשיל עליה ותי' ר"י דשאני הנהו דכתיב בהו [ו]לה' [ב] אע"ג דאי בעי מיתשיל עלה חשבם הכתוב של גבוה ועוד תי' ר"י היכא דאתא הקדש ליד הגזבר לא אמרי' הואיל אי בעי מיתשיל עלה והואיל אי בעי פריק נמי לא אמרינן דאם כן היה קונה אותו דאטו נחשוב חמץ של נכרי כשלו הואיל אי בעי קני ליה ועוד תירץ כיון שנתחמץ שוב אדם לא יפדנו וע"ע בהנהו הואיל דכל שעה (ג"ז שם) הואיל ולא קרא לה שם:

רבה אמר אינו לוקה. וא"ת דאמר בהמלגיע (שבת לה.) המכבד (ח) והרודה חלות דבש שגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב סופג את האדעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין כאן אלא שבות ואמאי לוקה לר' אליעזר ליתא הואיל ומיקלעי ליה אורחים ואפי' רבנן לא פטרי אלא משום דלא חשיבי דבש בכוורתו מחובר ויש לומר כגון שהדבש הדבש ואינה נאכלת ואפי' אי מיקלעי ליה אורחים לא חזי להו אי נמי ברודה קמוך לשקיעת החמה שאפילו יבואו אורחים אין שהות ביום לאוכלו ובהאי טיעוה"ש מה שהקשה ריב"ש דשמעינן ליה לרבה דאית ליה הכנה ברים מסכת בילה (דף ג:) וברים בכל מערבין (עירובין לח:) דאמר אין יום טוב מכין לשבת אי אמרת הואיל היכא משכחת לה דאין יום טוב מכין לשבת[ז] והשתא משכחת לה סמוך לשקיעת החמה[ז] כדפרישית ואם תאמר אי אמרינן הואיל א"כ בטלת כל מלאכת שבת הואיל ולאו לחולה שיש בו סכנה וי"ל כיון דלא שכיח כלל לא אמרינן הואיל:

נאכל

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו. כדמפרש בגמ' [מא.] דלאו דידיה הוא לאחר שקרא עליה שם וקרא כתיב שלך אי אתה רואה [ה:] וזה אינו שלך ולא של חבירך דאכתי לא מטא ליד כהן: **גמ' טובת הנאה.** דבר מועט דתניא (בכורות דף כז.) רשאי ישראל לומר לחבירו הילך סלע ותן כל תרומותיך לבן בתי כהן והיינו טובת הנאה שיש לו לישראל בחלה זו שראוי לתתה לכל כהן שירצה וליטול דבר מועט מאוהבו של כהן בשביל שיתנה לו. ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון והוא דלא חלה כדידיה ועבר עלה אי מחמילה גזיה הלכך אפי' לה בריש ר' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון והוא דלא חלה כדידיה הוא ואינו מוזהר עליה ומשום פקדון נמי ליכא דאכתי לא מטא ליד דכהן: **לא דבולי עלמא טובת הנאה אינה ממון ודהואיל קא מיפלגי ר' אליעזר סבר.** עבר עליה משום הואיל ואי בעי מיתשיל עלה והדרה לטיבלא ודידיה היא דעל כל נדר והקדש ותרומה הקדוש בתמירת פה יכול לישאל לחכם ולעקור דבורו הלכך ממוויה הוא ועבר עליה. ומלאכת אפייתה נמי בי"ט כי לא קרא עליה שם ואע"ג דאיכא חדא דלא חזיא משתריא דכל[ח] חדא וחדא איכא למימר הא לאו חלה היא ואי נמי קרא עליה שם מצי למיפא לה הואיל ואי בעי מיתשיל עלה מיהו כיון דאית לר"א הסל מגרפן לחלה [מא:] הכי שפיר טפי שתאפה תחלה משום רווחא דמילתא וכל כמה דאפשר למיעבד שפיר בלא שום הואיל ניחא למיעבד: **לא אמרינן הואיל.** הלכך על חימוצה אינו עובר אבל על אפייתה עובר דאיכא חדא דלא חזיא ליה: **האופה מי"ט לחול.** לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי אחידנא עד אורתא שהוא חול: **לוקה.** משום לא תעשה כל מלאכה: **הואיל ואי מיקלעי ליה אורחין.** שיהו צריכין לפת זה היום: **היאך אופין מי"ט לשבת.** אי לאו דאמרי' הואיל אי מיקלעי ליה אורחין חזי ליה כוליה יום טוב: **מדאורייתא לוקי שבת נעשין ביו"ט.** דכתיב (שמות יב) אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויו"ט חדא קדושה היא דתרוייהו שבת איקרו וכי היכי דמותר לבשל לבו ביום מותר לבשל למחר: **ורבנן הוא דגזור.** כי לא אותיב עירוב תבשילין כדי שלא יאמרו אופין אף לחול: **בהמה מסוכנת.** ורואה לשוחטה ביום טוב שלא תמות ויפסידנה: (ז) **חיים לו.** זהו קל בבישולים: **כדי שיכול לאכול.** שיהא שהות ביום כדי להפשיט ולחתוך חיות ולגלות ולאכול ואי איכא שהות כי האי שרי ואע"ג דלא אכיל מינה: **אמאי שחיט.** הא לא צריך למיכל שכבר אכל: **משום הפסד ממונו.** (ח) ויודע הוא שאינו מותר בלא אכילה גמר בלבו לאכול את עצמו ולעבור על דעתו ולאכול חיות ויהוה ליה כצריך לחיות ומשום ההוא זיק בעיא למישחטיה לכולה דאי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה אבל הכא דליכא למימר גמר בלבו לאכול עצמו משום הואיל לא שריגן איסורא דאורייתא כיון דלא צריך למידי: **נחס הפנים.** כל שבת ושבת:

נאכל

לא זה הוא חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובבל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה: **גמ'** (ט) לימא בטובת הנאה קמיפלגי דר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון ור' יהושע סבר טובת הנאה אינה ממון לא דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קמיפלגי א] דר' אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה ממוניה הוא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל (י) איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל אמר ליה רבה לרב חסדא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל היאך אופין מיום טוב לשבת א"ל משום עירובי תבשילין ומשום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה [ב]מדאורייתא צורכי שבת נעשין בי"ט ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמא יאמרו אופין מי"ט אף לחול וכיון דאצרכוה רבנן עירובי תבשילין אית ליה היכירא איתיביה (ג) [ג]בהמה המסוכנת לא ישחוט אלא כדי שיכול לאכול הימנה כזית צלי מבעוד יום יכול לאכול אע"ג דלא בעי למיכל בשלמא לדידי דאמרי הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל משום הכי ישחוט אלא לדידך דאמרת לא אמרינן הואיל אמאי ישחוט אמר ליה משום הפסד ממונו ומשום הפסד ממונו שרינן איסורא דאורייתא אמר ליה אין משום הפסד ממונו גמר בלבו לאכול כזית ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה איתיביה לחם הפנים

נאכל

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה טו סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תקג סעיף ח:

לא ב מיי' פ"ו מהלכות י"ט הלכה ח:

לב ג מיי' פ"ח שם הלכה יב סמג שם טוש"ע או"ח סי' תמח סעיף ו:

רבינו חננאל

נימא בטובת הנאה קא מפלגי. פירוש אותה הנאה שיש לו לישראל לתת חלתו לאיזה כהן שירצה, אע"פ שעיקר חלה חייב ליתנה לכהן, אבל יש לו לבחור כהן לתתה לו שיחזיק לו טובה, אותה הנאה ממון היא. ור' אליעזר אומר דממונו הוא וחייב עליה בבל יראה ובל יצא, ור' יהושע אומר אינו ממונו, דאי מקדש בה אשה אינה מקודשת, לפיכך אינו חייב עליה כלל. ודחינן לא כולי עלמא טובת הנאה אינה ממון, ובהואיל פליגי, ר' אליעזר סבר הואיל אי בעי מתשיל עליה ומפריש אחריתי. כלומר הולך אצל חכם ואומר טעיתי וקריתי עליה שם חלה, ומתירה לו החכם ויוצאת לחולין, ונמצאת ממונו, לפיכך עכשיו חייב עליה. ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל השתא מיהא לא איתשל עלה ומי יימר דמיתשיל עלה. והילכתא כר' אליעזר. והמנהג בבני ישראל להפריש בצק מראשית העיסה לשום חלה ומברך עליו ושורפו. ומפריש חלה אחרת ונותנה לכהן. וכיון שאסור לשרוף קדשים [ביו"ט] אופין בצק ההוא ונותנו לכהן קטן ואוכלו. ואם אין כהן קטן מניחו אפוי לשורפו במוצאי יום טוב. ומסקנא כר' אליעזר. וכולהו הני בחלת ארץ ישראל. אבל בחלת חוצה לארץ שאין אוכלין חוליהן בטהרה, כהן קטן שלא ראה קרי, ובת כהן קטנה שלא פירסה מגופו. דאמרינן אמר רבינא הילכך נידה קוצה חלה ואכיל לה כהן קטן, ואי ליכא כהן קטן, שקלא בריש מסא ושדיא לתנורא. והדר מפריש חלה אחרת כדי שלא תשתכח תורת חלה ואכיל לה אפילו גדול טמא, וקיימא לן כרבינא. איתמר האופה מיום טוב לחול, רב חסדא אמר לוקה דהא לא חזי ליה האידנא, רבה אומר אינו לוקה הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי לא לקי. אמר ליה רבה לרב חסדא בשלמא לדידי דאית לי הואיל לפיכך אופין מיום טוב לשבת, כיון דלא אפשר שרינן ליה. אלא לדידך דלית לך הואיל איך אופין מיום טוב לשבת, אמר ליה משום עירובי תבשילין, אמר ליה משום עירובי תבשילין שרינן איסורא דאורייתא שלוקין עליה, אמר ליה מדאורייתא יום טוב מכין לשבת. ורבנן הוא דגזרו כדי שיאמרו מיום טוב לשבת אסור וקל וחומר מיום טוב לחול, וכיון דמנח עירובי תבשילין אית ליה הכירא. ומותבינן עליה (דרבה) [דרב חסדא]. הא דתנן בהמה מסוכנת לא ישחוט שתמות נבלה, ואי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה, וכי קא שחיט לאכילה קא שחיט.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא דכ"ע וכו' דאכל חדא וחדא כו' לאיש ליה לר' אליעזר: (ב) ד"ה משום הפסד ממונו דיודע: (ג) תוס' ד"ה הואיל וכו' ואי בעי מיתשיל עלה ותירץ כיון שיכול כל"ל ותיבת ואור"י נמחק: (ד) **בא"ד** במס' חלה כו' עיסתו קבין קבין נגעו זה בזה פטורין מן החלה: (ה) ד"ה רבה וכו' המכבד והמרבץ והרודה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] בגמ' דר"ל סבר אמרינן הואיל ואי בעי מיתשל עלה ממוויה הוא. נ"ב ואע"ג דר"ל כב"ש פ"ל דטעות הקדש הקדש ואין נשלנין עליו אע"פ מ"ש בזה הרמ"ע מפאנו סי' ס"ג וע"ע בלשון רש"י כאן בד"ה לא דכ"ע וכו' שאין מיולו דהרמ"ע מספיק לדבריו ועיין בתי"ט במשנתנו בד"ה ר"פ וכו' עי' תוס' תדשים סוף הסדר מועד: **ב]** בתוס' ד"ה הואיל מימה לרשב"ל וכו' ומירץ ר"י דשאני הנהו דכתיב בהו לה'. נ"ב ר"ל דכתיב בהו קודש לה' בסוף פ' בתקבי אבל מלה דאמר הש"ס הכא הואיל ואי בעי מיתשל עלה שאני דל"כ בה קודש כדמשני הש"ס בקדושין דף כ"ג ע"א יעוש"ה ולוק. אחרי שיש רבות שבתבתי זה יצא לאורה ס' מעין החכמה להגאון מוהרכמ"ה ולאחי לו שם דף פ"ז ע"א בד"ה ומתורמו של הרמב"ן וכו' יעוש אחר בזה על התוס' והגלענ"ד כתבתי והוא אמת נכון יותר:

מוסף רש"י

האופה מיום טוב לחול. לאחר שסעד אפה, הכא ולאי לאחל הוא (ביצה בא.). **הואיל ומיקלעי ליה אורחים.** ואע"ג דאיכא הכא לא סעד ליה ולא צריך למידי (לקמן מא:). **בהמה המסוכנת.** שהוא יגע שממות ואינו צריך לה שכבר סעד סעודתו אלא מחמת הפסדו הוא שוחטו (ביצה כה.).

מוסף תוספות

א. דמהאי טעמא דהואיל ואי בעי מתשיל עלה, לא היה שרי לאפות אחר קריאת שם [משום ד]. תוס' שאנן. ב. וכיון דלא שכיח למיעבד. שם. ג. ורש"י פי' אע"ג דאי נמי קרא עליה שם מצי למיפא וכו' מיהו כיון דאית ליה לר"א הסל מצרפן לחלה וכו', ולא יכולתי להבין מה שתולה הטעם בסל מצרף לחלה. שם. ד. אבל אם היה סובר ר"א אין הסל מצפרן אז היה מותר לקרות שם תחילה דליכא אלא חד הואיל ההוא דאי בעי מתשיל עלה ותו לא. שם. ה. וא"כ הכא נמי אפשר למיפלגה בלישה. שם. ו. הא שרי לה מדאורייתא ע"י הואיל. תוס' הרא"ש. ז. דבכה"ג אין יו"ט מכין לשבת. שם.

מסורת הש"ס

ח) קדושין נח. מדרש פד: ב"מ יא: חולין קלא., ב) ביצה כא. לקמן סב., ג) ביצה כה. [ע"ש אבל גרלה דהכא בריימתא היא דמיימין], ד) [ל"ל אחר ד"ה כדי], ה) [דף מח:], ו) [קדש עיין קדושין נג.],

נאכל לתשעה. ליום תשיעי לאפייתו: **נאפה בערב שבת.** זו מסקרין אותן למחר ולשבת הבאה מסלקים אותן הרי הוא נאכל לשבת הבאה ליום תשיעי לאפייתו: **אל י"ט בערב שבת.** ולא היו יכולין לאפות דבר שלא לצורך י"ט ואפילו מערב י"ט שהוא חמישי בשבת נאכל לשבת שניה דהיינו בעשרה: **שני ימים של ר"ה.** חלו בחמישי ושני כגון שבתו עדים מן המנחה ולמעלה דתנן (ר"ה דף ל:) נוהגים אותו היום קודש ולמחר קודש נאפה בריביעי בשבת ונאכל בשבת שניה לאחד עשר והוא שבת ולו יום לוס הוא דכשהיו באים עדים לאחר המנחה היו עושין אלול מעובר ומונין מיום שני כדאמרינן [שם] שלא היו מקבלין את העדים לקדש בו ביום אא"כ באים קודש המנחה ול"ג הוי יום לוס מני אכיל ליה לאורתא דהוי נאכל ליום ולילה ובקדשים לילה הולכת אחר היום. ושני ימים טובים של ר"ה דוקא נקט דבזמן לחם הפנים לא היו שני ימים טובים של גליות: **שאינו דוחה.** באפייתו: לחם הפנים לרבי שבת הוא שמסלקין ואוכלין אותו בשבת ולא מדאורייתא נעשין בי"ט בגבולין ומדרבנן הוא דאסור הא במקדש קיימא לן [ב] דלא גזרו על השבות ואמאי אינו דוחה: לעולם לרבי שבת בי"ט אין בהן אלא משום שבות ודקא קשיא לך הכא ליתני דאין שבות במקדש: **שבות קרובה.** של י"ט עצמו או של אותה שבת עצמה שצריכה לבו ביום במקדש התירו: **שבות רחוקה.** לדחות שבות י"ט זה בשביל שבת שניה לא התירו במקדש: **ואינו דוחה את יום לוס הכפורים.** באפייתו דאיסורא דאורייתא הוא דלא הותר בו אוכל נפש אבל יו"ט הותר בו אוכל נפש והאי אוכל נפש הוא ואע"ג דאינו צורך לי"ט הרי צורך לשבת דהוא נמי י"ט הלכך בעצמא איסור שבות הוא ובמקדש לא גזור ואע"ג דרחוקה היא: **שפי הלחם.** הבאין בעצרת: **נשנה.** לפי שאפאום מערב שבת: **ביום טוב מיבעיא.** אי נמי לא חזו השתא הא חזו לבו ביום ומי גרעי מצרכי שבת של מחר דלכל האי יומא לא חזי ליה דהא סעד כבר אלא לאו שמע מינה אין מותר בי"ט מן התורה אלא דבר הראוי לו אותה שעה וצרכי שבת טעמייהו משום הואיל דאורחים ובהני ליכא למימר הואיל משום דההיא שעתא לא חזי עד שישחטו כבשים עליהן ויזרוק דמן וכיון דהוה אפשר למיעבד מאתמול לא דמי ליה לי"ט מידי דלא חזי ליה: **רבן שמעון בן גמליאל אומר לא חזו ואינו דוחה יום לוס.** דמה ענין יום לוס סמוך לעצרת: **נאפה שאול.** במס' ביצה (דף כ:): **לחם ולא נגריס.** אבל לגבוה שרי: **ביד רב אחא.** הטעיימו תשובה זו לאומרה לרבה משמו: **החורש בשור וחמור.** משום לא תחרוש וגו' [ד]: **והן מוקדשין.** עובר על השור שהוא קדשי מזבח משום לא תעבוד בבכור שורך [ה] וכל הקדשים בבכור ועל החמור שהוא קדשי בדק הבית משום לאו דהזיד במעילה דאמרן בפ' כל שעה (לעיל נב.) הזיד במעיל' בשוגג' וגמר חטא חטא מתרומה הרי שלשה לאוין חלוקין ולא חשיב אלא לאוין חלוקין:

ומוקדשין. פ"ה דבמוקדשין איכא תרתי בשור עובר משום לא תעבוד בבכור שורך וחמור שהוא קדשי בדק הבית חייב משום מעילה ובחנם דחק דבשור גופיה מיחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת וקשה לר"י דבפרק בתרא דמכות (דף כב.) אמר מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ומשני בבכור ופריך והרי זיר והשתא מחמור הוה ליה לאקשויי לפ"ה כיון דאייר בחמור הקדש [ו] וע"ק לפי' ליחשוב נמי כלאי זרעים ולוקמא כגון שזרע הרבה מיני בכרם דכי האי גוונא פריך במסכת מכות (דף כח.) לחשוב כמה לאו [ז] וגרלה לר"י דלא חשיב לאו דמעילה דלא חשיב אלא הנך לאוי דלקי עלייהו אחריתא כל שהוא אבל אלו דמעילה לא לקי עד שיחזרו בשוה פרוטה וכלאי הכרם מפרש ר"י דחשיב תרי לאוי משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם וכן משמע בפי' מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם והא דאמר רבי יאשיה אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרלן במפולת יד לאו משום דלית ליה כלאי זרעים אלא אינו חייב משום כלאי הכרם קאמר וכן משמע בירושלמי דקאמר על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים פי' כיון דבלא חרלן מיחייב משום שדך ומשני שאם התרו בו משום שדך לוקה ומשום כרמך לוקה וכן משמע בפ' אותו ואת בנו (חולין פב.) דקאמר הזורע כלאים כלאים לוקה ופריך כלאים כלאים למה לי ומסיק מילתא אגב אורחיה קמשמע לן דאיכא תרי גווני כלאים לאפוקי מדרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה וכו' וקא משמע לן דכי זרע חטין וחרלן ושעורה וחרלן נמי חייב ומדלא נקט חטה ושעורה אלא חטה וחרלן משמע דרבי יאשיה מודה בחטה ושעורה דלוקה משום כלאי זרעים והא דאמרינן בפרק בתרא דבכורות (דף נד.) דתירוש ויצהר אין תורמין מזה על זה מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן תן חלב לזה וחלב לזה אשכחן תירוש ויצהר תירוש ודגן ודגן מנין אמרת קל וחומר וכו' ולרבי יאשיה מייתי לה הכי מה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה עם זה אפילו

נאכל לאחד עשר יום. כגון שבתו עדים מן המנחה ולמעלה ביום חמישי דנוהגין אותו היום קודש ולמחר קודש [א] כי היכי דלא לזלזלו ביה לשנה הבאה כשיבאו העדים קודש המנחה כדמוכח בריש בילה (דף ה:) ובתרא עיקר ומיניה מינין יום"כ ויהא יום"כ ביום א' ואז נאכל לי"א אבל אם באו עדים קודם המנחה א"כ למחר ביום ו' חול גמור הוא ויכולין לאפות לחם אחר ביום ו' [ב] ולחם הראשון יפדה לאין התנור מקדשם כיון דקסבר דאינו דוחה לא שבת וי"ט כדפריסת נעיל: **ואי אמרת צורכי שבת נעשים בי"ט.** תימה לר"י מאי פריך והא רב חסדא לא פליג עליה דרבה אלא שמתיר לבשל בי"ט לשבת כמו שמותר לבשל לבו ביום דקדושה אחת היא כדפ"ה אבל בכה"ג דמייתי אפי' לבו ביום אסורה כדקתני סיפא גבי שתי הלחם ובהא לא אמר רב חסדא שיעשו בי"ט יותר מרבה וגרלה לר"י דה"פ לעיל צרכי שבת נעשים בי"ט לאו משום דקדושה אחת היא אלא כלומר הואיל שהיא מצות שבת אם לא יעשנה בי"ט שוב לא יעשנה חשיב כמו אוכל נפש די"ט [ג] והשתא פריך שפיר בשלמא לדידי [ד] דלא שריא בי"ט לשמחת י"ט אלא בכה"ג שיהא עיקרו משום שמחת י"ט [ה] והכא ליכא שמחת י"ט וגבי שתי הלחם נמי אין עיקרו לשמחת י"ט אלא עיקרו משום זכר אלא לדידך דאמרת צורכי שבת נעשים בי"ט וכל דבר שהוא מצוה וצריך לעשות בי"ט שאין לו זמן אחר הכא אמאי לא דחי י"ט וכן גרלה לקמן גבי שתי הלחם ורש"י פי' גבי שתי הלחם דלרבה א"ש דלא שייכא הואיל משום דההיא שעתא לא חזו עד שישחטו עליהם כבשים ויזרוק דמן וקשה לר"י לפירושו כיון דהגמרא אינה יודעת חילוק בין גבוה להדיוט וכי בשביל שלא יהא עכשיו רואי אע"פ שיהא ראוי לבו ביום יהא אסור הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה [ו] ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן אע"פ שאסורים עד שיזרוק דמן ושחט בהמתו נמי בשעת שחיטה אינה ראויה אלא כיון שמותר אחר זמן לבו ביום לאו חסרון הוא וא"כ תיקשי נמי לרבה ומיהו י"ל לפ"ה דשתי הלחם אין להם שום חסרון בגופו [ז]:

ולר"ש ב"ג דאמר דוחה י"ט. בשלמא לדידי דאמינא דסבירא ליה לת"ק דצורכי שבת אינן נעשים בי"ט איכא למימר דבהא פליגי ולא אייתי אלא בדאורייתא וקשה לך מת"ק אי נמי אומר רש"ג דאיכא למימר דפליגי דמר סבר אמרי' הואיל ויכול לפדותו ומר סבר לא אמרי' הואיל דלא שכיח כדפרי' נעיל אלא לדידך דאמרת דטעמא דת"ק משום שבות דמוקה בהא ליפלוג עליה רש"ג [ח]: **לכם ולא לגבוה.** פי' אף ולא לגבוה ודרשינן נמי ולא לנכרי כדמוכח בבילה (דף כ:) דמאן דסבר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט דרשי נמי לכם ולא לנכרי גבי אמרו להם בית שמאי לבית הלל והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה:

ו) נאכל לתשעה לעשרה ולאחד עשר לא פחות ולא יותר כיצד כדרכו לתשעה נאפה בערב שבת נאכל בשבת לתשעה חל יום טוב להיות בע"ש נאכל לשבת לעשרה שני ימים טובים של ראש השנה נאכל לשבת לאחד עשר אלפי שאינו דוחה לא את השבת ולא את הי"ט ואי אמרת צורכי שבת נעשין בי"ט אמאי לא דחי י"ט א"ל ז) שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו ולרשב"ג דאמר ח) משום רבי שמעון בן הסגן דוחה את י"ט ואינו דוחה את יום צום מאי איכא למימר בהא פליגי מר סבר שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו ומר סבר שבות רחוקה נמי התירו מתיב רב מרי ט) שתי הלחם אינן נאכלות לא פחות משנים ולא יותר על שלשה כיצד נאפות ערב יום טוב נאכלות ליום טוב לשנים חל י"ט להיות אחר השבת נאכלות לי"ט לשלשה י) לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את הי"ט ואי אמרת צורכי שבת נעשין בי"ט השתא דשבת בי"ט שרי דיום טוב ביום טוב מיבעיא שאני התם דאמר קרא לכם יא) ולא לגבוה ולרשב"ג דאמר משום ר"ש בן הסגן דוחה את יום טוב מאי איכא למימר סבר לה כאבא שאול דאמר יב) לכם לכם ולא לנכרים שלח ליה רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר רב הונא מי אמרינן הואיל והא תנן יג) יש חורש תלם אחד וחייבין עליה משום שמונה לאוין החורש בשור וחמור והן מוקדשים וכלאים בכרם

ושביעית

וכי בשביל שלא יהא עכשיו רואי אע"פ שיהא ראוי לבו ביום יהא אסור הלא כשאופה העיסה לאורחים אינה ראויה עד שתאפה [ו] ושלמי חגיגה שמותר לשוחטן אע"פ שאסורים עד שיזרוק דמן ושחט בהמתו נמי בשעת שחיטה אינה ראויה אלא כיון שמותר אחר זמן לבו ביום לאו חסרון הוא וא"כ תיקשי נמי לרבה ומיהו י"ל לפ"ה דשתי הלחם אין להם שום חסרון בגופו [ז]:

ולר"ש ב"ג דאמר דוחה י"ט. בשלמא לדידי דאמינא דסבירא ליה לת"ק דצורכי שבת אינן נעשים בי"ט איכא למימר דבהא פליגי ולא אייתי אלא בדאורייתא וקשה לך מת"ק אי נמי אומר רש"ג דאיכא למימר דפליגי דמר סבר אמרי' הואיל ויכול לפדותו ומר סבר לא אמרי' הואיל דלא שכיח כדפרי' נעיל אלא לדידך דאמרת דטעמא דת"ק משום שבות דמוקה בהא ליפלוג עליה רש"ג [ח]: **לכם ולא לגבוה.** פי' אף ולא לגבוה ודרשינן נמי ולא לנכרי כדמוכח בבילה (דף כ:) דמאן דסבר נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט דרשי נמי לכם ולא לנכרי גבי אמרו להם בית שמאי לבית הלל והלא כבר נאמר לכם ולא לגבוה:

ומוקדשין. פ"ה דבמוקדשין איכא תרתי בשור עובר משום לא תעבוד בבכור שורך וחמור שהוא קדשי בדק הבית חייב משום מעילה ובחנם דחק דבשור גופיה מיחייב משום מעילה אם הוא עולה או חטאת וקשה לר"י דבפרק בתרא דמכות (דף כב.) אמר מידי דאיתא בשאלה לא קתני ופריך והרי הקדש ומשני בבכור ופריך והרי זיר והשתא מחמור הוה ליה לאקשויי לפ"ה כיון דאייר בחמור הקדש [ו] וע"ק לפי' ליחשוב נמי כלאי זרעים ולוקמא כגון שזרע הרבה מיני בכרם דכי האי גוונא פריך במסכת מכות (דף כח.) לחשוב כמה לאו [ז] וגרלה לר"י דלא חשיב לאו דמעילה דלא חשיב אלא הנך לאוי דלקי עלייהו אחריתא כל שהוא אבל אלו דמעילה לא לקי עד שיחזרו בשוה פרוטה וכלאי הכרם מפרש ר"י דחשיב תרי לאוי משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם וכן משמע בפי' מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם והא דאמר רבי יאשיה אינו חייב עד שיזרע חטה ושעורה וחרלן במפולת יד לאו משום דלית ליה כלאי זרעים אלא אינו חייב משום כלאי הכרם קאמר וכן משמע בירושלמי דקאמר על דעתיה דר' יאשיה כתיב שדך לא תזרע כלאים לאיזה דבר נאמר לא תזרע כרמך כלאים פי' כיון דבלא חרלן מיחייב משום שדך ומשני שאם התרו בו משום שדך לוקה ומשום כרמך לוקה וכן משמע בפ' אותו ואת בנו (חולין פב.) דקאמר הזורע כלאים כלאים לוקה ופריך כלאים כלאים למה לי ומסיק מילתא אגב אורחיה קמשמע לן דאיכא תרי גווני כלאים לאפוקי מדרבי יאשיה דאמר עד שיזרע חטה וכו' וקא משמע לן דכי זרע חטין וחרלן ושעורה וחרלן נמי חייב ומדלא נקט חטה ושעורה אלא חטה וחרלן משמע דרבי יאשיה מודה בחטה ושעורה דלוקה משום כלאי זרעים והא דאמרינן בפרק בתרא דבכורות (דף נד.) דתירוש ויצהר אין תורמין מזה על זה מדכתיב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן תן חלב לזה וחלב לזה אשכחן תירוש ויצהר תירוש ודגן ודגן מנין אמרת קל וחומר וכו' ולרבי יאשיה מייתי לה הכי מה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה עם זה אפילו

(כתו.) בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא, בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא, מאי טעמא, עולה דבא מעילה היא, כיון דמעל בה נפקא לחולין, שלמים דלאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין, והכי נמי מוכח בגמ' מעילה וכמה דוכתי (מכות כא:). **וכלאים בכרם.** דמכסי בהדי דאזיל ומתפה סורע (שם).

עין משפט נר מצוה

לג **א** מיי' פ"ט מהל' תמידין ומוסרין הלכה י סמג עשין קפ:

לד **ב** מיי' פ"ח שם הל' ח סמג עשין רח:

מוסף תוספות

א. וקמא לאו יו"ט מן התורה אלא. תוס' שלמן. ב. כדי לקיים מצות לחם חם. תוס' הרא"ש. ג. דה"ק קרא אך אשר יאכל לכל נפש דבר שהוא צריך לנפשו, ואם לא יעשנו היום שוב לא יוכל לעשותו, הוא לבדו יעשה לכם. שם. ד. דאמרי הואיל. שם. ה. כגון דמקלעי ליה אורחים. שם. ו. נ"מ. היאך לשין עיסה כיון דאכתי לא חזי. שם. ז. דכל תיקון שתלוי בגוף הדבר אינו קרוי חסרון אבל תיקון שתי הלחם תלוי בדבר אחר. שם. ח. ומשני אה"נ בהא פליגי דרשב"ג לא חשיב ליה שבות דחוקה לפי שצריך לסדרו על השולחן בשבת זו ואם לא יסדרנו עכשיו לא יהיה נאכל לשבת אחרת וחשיב ליה שבות קרובה. שם. ט. [והיינו] בקדשי בדק הבית דאיתיה בשאלה. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

ואקשינן אהא דאמרינן מדאורייתא יום טוב מכין לשבת, אינו והתנן במנחות פ"א לחם הפנים נאכל לתשעה לעשרה לאחד עשר לא פחות ולא יותר כו'. וקתני סיפא לפי שאינה דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. ואי אמרת יום טוב מכין לשבת לייפיה ביו"ט. ושנינן שבת קרובה התירו, שבת רחוקה לא התירו, כלומר יום טוב מכין לשבת שהוא אחריו, אבל בלחם הפנים אינו מותר באכילה אלא לשבת הבאה שהיא שבת רחוקה לא התירה תורה. ולרשב"ג דאמר משום ר' שמעון בן הסגן לחם הפנים דוחה יום צום ואינו דוחה את יום צום, כלומר אם חל יום הכפורים ערב שבת אינו דוחה אפיית לחם הפנים יום צום כמו שדוחה יום טוב, קסבר אפילו שבת רחוקה התירו.

ומותיב רב מרי משתי הלחם, ואי אמרת יום טוב מכין לשבת יום טוב ליום טוב אמאי אינו מכין, דתנן בשתי הלחם לפי שאינן דוחות לא שבת ולא יו"ט. ומשני שאני קדשים דאמר קרא יעשה לכם לכם ולא לגבוה, ור"ש בן הסגן לכם מותר ק"ו לגבוה ופשוטה היא. שלח **רב חסדא לרבה ביד רב אחא בר הונא**, ומי אמרינן הואיל, והתנן בפ' ואלו הן הלוקין יש חורש תלם אחד וחייב עליו שמונה לאוין, ואלו הן, החורש בשור וחמור יחדיו. והן אלו שור וחמור מוקדשין, חייב בשור אחת ובחמור אחת כל אחד ואחד בפני עצמו. וכלאים בכרם אחת.

אלו עוברין פרק שלישי פסחים

ושביעית. דעובר משום שדך לא מזרע[ג] וחורש תולדה דזורע כגון חורש לכסות את הזריעה: [ד] **וכלאים בכרם.** דבהדי דקא חרש מחפה בכלאים והמחפה בכלאים לוקה הרי חמשה. וי"ט הרי ששה. ושבת לא תנא משום דלאו שניתן לאחרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו: **וכהן ונזיר אביה הטומאה.** שזה בית הקברות והוא כהן ונזיר ויש כאן לאו דכהן לנפש לא יטמא[ה] ולאו דנזיר על נפש מת לא יבוא[ו]: **אחרישה.** משום לאו די"ט לא לילקי: **דש ליפור.** הואיל ואי מזדמני ליה לפריס וחיות טובא: **באבנים.** דלא חזו לכיסוי: **לאויות לזריעה.** קושיא היא: **בלאחר יד.** ע"י שינוי דשבות בעלמא הוא וכיון דמדאורייתא שרי פקע ליה מלקות: **טיעא.** טיט לח ובלול: **מפוגפא.** ארץ לחה דאויה לזריעה ואינה נעשית עפר אם בא לכותשה היא מדבקת וגבגלת: **לוקה משום מבשל גיד בי"ט.** דישול שאינו ראוי ולוקה משום מבשל בשר בחלב ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום הבערה ואי אמרינן הואיל אהבערה לא ליחייב הואיל דחזי ליה לצרכו אמר ליה אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה והתני רבי חייא לוקין שתים על אכילתו ושלש על בישולו ואי איתא שלש על אכילתו מיבעי ליה אלא אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה ומוקצה דאורייתא הוא א"ל אין דכתיב [1]והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ואזהרתה מהכא [2]מלא תעשה כל מלאכה א"ל והא את הוא דאמרת בעאי מיניה מרב חסדא ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביו"ט מהו [3]ואת אמרת לן (אמר לי) עלה [3]שה ולא הבכור אחת [4]ולא מעשר מן הצאן [5]ולא הפלגס מן

ושביעית ביום טוב כהן ונזיר אבית הטומאה ואי אמרינן הואיל [6]אחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור א"ר פפא בר שמואל באבנים מקורזלות ראויות לכותשן וכתישה ביום טוב מי שרי ראויות לכותשן כלאחר יד בצונמא צונמא בר זריעה צונמא מלמעלה ועפר תיחוח מלמטה ותיפוק ליה משום עפר תיחוח אלא אמר מר בר רב אשי בטינא וטינא בר זריעה הוא במתונתא איתיביה אביי [6]המבשל גיד הנשה בחלב בי"ט ואוכלו לוקה חמש לוקה משום מבשל גיד ביום טוב ולוקה משום אוכל גיד ולוקה משום מבשל בשר בחלב ולוקה משום אוכל בשר בחלב ולוקה משום הבערה ואי אמרינן הואיל אהבערה לא ליחייב הואיל דחזי ליה לצרכו אמר ליה אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבילה והתני רבי חייא לוקין שתים על אכילתו ושלש על בישולו ואי איתא שלש על אכילתו מיבעי ליה אלא אפיק הבערה [7]ועייל עצי מוקצה ומוקצה דאורייתא הוא א"ל אין דכתיב [1]והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו ואזהרתה מהכא [2]מלא תעשה כל מלאכה א"ל והא את הוא דאמרת בעאי מיניה מרב חסדא ואמרי לה בעאי מיניה מרב הונא הביא שה מאפר ושחטו תמיד ביו"ט מהו [3]ואת אמרת לן (אמר לי) עלה [3]שה ולא הבכור אחת [4]ולא מעשר מן הצאן [5]ולא הפלגס מן

באבנים מקורזלות. פי' רכות שהן ראויות לזריעה מיהו לא חזי לכיסוי עד שיכתוש וגבי בית הכסא נמי לפי שהן רכות ראויות יותר לקינוח מכשהן קשים ולא כפ"ה דפי' התם בפ' כירה (שבת מג.) מקורזלות חדות דהכא לא מ"ש[ג] ורש"י מחקו כאן מן הספרים[ד]: **כתישה** בי"ט מי שרי. הקשה ריב"א מאי פריך הא ודאי שרי כמו חריסה דשרי משום הואיל הכא נמי כתישה ועוד תימה היכי פריך הכא דליתי עשה דכיסוי וידחה לאו די"ט הא אין י"ט נדחה מפני עשה דהא תנן בכילד צולין (לקמן פג:) אין שריפת קדשים דוחה י"ט ובפ' במה מדליקין (שבת כד:) יליף מקראי או משום כדמסיק רב אשי התם די"ט עשה ולא תעשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה ומפרש רשב"ם הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור לא משום דחיה קאמר אלא משום דאז לא צריך לחריסה אלא לעפרה ופטור[ו] דהחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה פטור משום דהוי מלאכה שאין צריכה לגופה[ז] והשתא פריך שפיר כתישה בי"ט מי שרי דכתישה הוי כטחינה וצריכה לגופה הוא שמתכוון לעשות עפר לכסות ולא משתרי לצורך כיסוי דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה וקשה לר"י הא דחופר גומא פטור הייט דוקא בבית דמקלקל הוא כדמוכח בפ"ק דחגיגה (דף י.) והכא בשדה לזריעה קיימא שמשביח את השדה בחריסה ואפילו אי הוה התם דם ציפור הוה חייב אי חריש באדעתא דיליה ואי אמרת הואיל ואי הוי מלאכה שאין צריכה לגופה פטור השתא נמי פטור א"כ ביטלת כל מלאכת שבת ור"ת מפרש דבחריסה דכלאים[ח] קאי דליכא אלא לאו גרידא אבל איום טוב לא קאי דאין עשה היה הולך לבקש עפר אחר היה הדם נבלע בקרקע ומסיק כתישה בי"ט מי שרי טפי כיון דמשום י"ט אסור דמשום דאית ביה עשה ולא תעשה גם משום כלאים לא שייך למיפטר בהואיל דאפילו אם היה אסור לכיסוי[ט] דהתם הא מני ב"ש היא דלית ליה בעשה ולא תעשה גם משום יגדיל תורה ויאדיר[י]: **ולוקה משום הבערה.** בפ"א דביצה (דף יב:) אמר הא מני ב"ש היא דלית ליה מתוך אבל נבית הלל שרי אע"ג דצריך שיהא אורך היום אם נמי חשיב אורך היום אע"פ שאין רואו לאוכלו אלא באיסור: **אהבערה לא ליחייב.** מנכאן מוכיח ריב"א דדבר דאמר הואיל היינו אפילו נבית שמאי אמר[ז]: **הואיל** וחזי לצורבו. בלא הא פירכא נמי קאמר במכות אפיק הבערה משום דקשיא ליה הא דקאמר רבה חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות לי"ט: **ועייל עצי מוקצה.** תימה לר"י מ"מ ליתני גיד הנשה של נבילה[ח] ולילקי נמי משום נבילה: **שה ולא הבכור.** פירש בקונטר דשה משמע בין זכר ובין נקיבה ותימה דהא בעולה מיירי דאין בהא נקבה וא"ת אמאי אינטריך קרא שאין תמיד בא מבכור ומעשר תיפוק ליה שאין מתנותיהן שוות וי"ל דהא אמרי' כל הניתני' במתן ד' שנתנו במתנה אחת כיפר וע"ק היאך יעשה תמיד מבכור הא קעבר משום כל שממנו לאשים הרי הוא בכל תקטירו (יבמות דף ק.)[ט] וי"ל כיון דמסיק ליה לשם עולה דינו כדין עולה ומהאי טעמא נמי ניחא לענין מתנה ור"י פירש דהאי קרא מיפתעי בפסח דכתיב ביה שה תמים[ח] וקאמר שלא יביאנו לא דבכור ולא דמעשר וא"ש השתא דמתנותיהן שוות ולא תיקשי כל שממנו לאשים: **שה ולא בבור.** וא"ת בפרק קמא דחגיגה (דף ח.) דנפקא לן מבמסת ידך דכל דבר שבא חובה אין בא אלא מן החולין וי"ל דהכא אסמכתא בעלמא היא ומן המתאים שערלה בטילה במתאים נמי אסמכתא היא אך קשה דממשקה ישראל דרשא גמורה היא דמהאי קרא יליף בפ"ק דמנחות (דף ה:) דטריפה אסורה לגבוה: רבי

לה א מיי' פט"ז מהל' מעשה קרבנות הלכה טו:
לו ב מיי' פ"א מ' שם הלכה יד:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְּׁנֵה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:
שמות טז ה
2. וַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:
שמות כ ט
3. וְשָׁה אַחַת מִן הַצֹּאן מִן הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעֹלָה וּלְשֶׁלָּמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:
יחזקאל מה טו

רבינו חננאל

והוא בשביעית ויו"ט שתים, כהן ונזיר אבות הטומאה שתים הרי ח' לאוין. ואי ס"ד אמרינן הואיל, אחרישה ביום טוב לא ליחייב הואיל וראוי לכסות באותה החפירה דם צפור. ודחינן אותו מקום שחורש בו אבנים מקורזלות הם דלאו בני כסוי נינהו. אמרינן והא ראוי לכותשן כלאחר יד כו'. ואוקמה רב אשי במתונתא, פירוש קרקע שיש בו ליחלוחית ואינו ראוי לכסות בו. ויש מי שאומר טיט יבש. ומותיב **אביי המבשל גיד הנשה בחלב ביו"ט ואכלו לוקה** חמש כו'. ואי אמרינן הואיל, אהבערה לא ניחייב הואיל וחזי ליה לצרכיה לבשל ולאכול. ושני' אפיק הבערה ועייל גיד הנשה של נבלה. איני והתני ר' חייא אומר לוקה שתים על אכילתו ושלשה על בישולו, ואלו הן לוקה משום מבעיר אש שלא לצורך אכילה, ולוקה משום מבשל גיד ביום טוב שאינו בר אכילה, וכן משום מבשל בשר בחלב, הרי שלשה בבישול. ושתים באכילה משום אוכל גיד הנשה ומשום אוכל בשר בחלב, ואם תוציא הבערה ותכניס גיד הנשה של נבלה ותאמר משום אכילת נבלה ולא משום הבערה, יבואו שלשה על האכילה ושתים על הבישול. **והדר** ומשני אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה. ומקשינן וכי מוקצה מדאורייתא הוא שלוקין עליו כו', והא את הוא דאמרת בעי מרב הונא ואמרי לה מרב חסדא, הביא שה מן האפר, פירוש מן המדבר ממקום המרעה, ושחט תמיד ביום טוב מהו, מי יש מוקצה לגבוה או לא, ואמרת לן פשטו לי מהאי קרא ושה אחת מן הצאן מן המאתים ממשקה ישראל, שה ולא בכור, אחת ולא מעשר, מן הצאן ולא מן הפלגס, כלומר הפלגס פסול שאינו לא כבש ולא איל, והוא מפורש במס' פרה.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה שה ולא הבכור פי' וכו' ור"י פי' דהמי קרא משמעי בפסח לכתיב ביה שה תמים א"כ אתא קרא שיביאו פסח מדבר שיכול להיות אחת פי' נקבה דהיינו חולין ולא בכור ושה אחת כתיב וקאמר וכו':

גליון הש"ם

גמ' אחרישה לא ליחייב. עי' טורי אבן מגיג' בתנני מלאוים דף יח ד"ה וכלל: שם ועייל עצי מוקצה. עי' מג"א סי' שכ"ה סק"ט:

מוסף רש"י

ושביעית. נמי משום זורע בשביעית (מכות כא:). **ביום טוב.** דקנגיד חריסה ביו"ט (שם). **כהן ונזיר אבית הטומאה.** כהן והוא מיר והולך במקום טומאה אחר מחרשתו, דאיכא חד לאו משום כהן לנפש לא יטמא בעמיו, וחד משום מיר על כל נפשות מת לא יבוא (שם). **לוקה משום מבשל גיד ביו"ט.** שהבשול אב מלאכה הוא, ובשול גיד דבר האסור ואינו ראוי לאכילה ועומד באיסור לא תעשה כל מלאכה, דלא הותר אלא לצורך (בריצה יב.). **משום מבשל בשר בחלב.** לאו משום יו"ט, דמלקות דבשול יו"ט הא תנא ליה, אלא אפילו הוא חול לוקה משום מבשל בשר בחלב, דכתיב לא תבשל גדי בחלב שלש פעמים, אחד לאסור אכילה ואחד לאסור הנאה ואחד לאסור בשול (שם). **משום הבערה.** שהיא מלאכה לעצמה, וקא סבר יש חלוק מלאכות ליום טוב לגלקות שתים על שתי מלאכות משום יו"ט (שם יב:) דאי הוה איכא מבעיר ותבערו מבשל הוו תרוייהו מיתין, דמבעיר ומבשל אחות מלאכות (מכות כב.).

מוסף תוספות

א. אלמא לית ליה כלאי זרעים מדבעי בדגן ודגן דבר אחר עמו כגון חרצן. תוס' שאנן. ב. [ו]משום תירוש ודגן נקט ע"י דבר אחר, דלא מיחייב משום כלאי הכרם אלא בג' מינין אבל משום כלאי זרעים חייב בתרי. תוס' בכורות נד. ג. [ד]מה שייך להזכיר [כאן] אבנים חדודות. תוס' סוכה לו: ד. ולמאן דאית ליה הואיל, אף כשאין לו עכשיו דם צפור לכסוי יש לנו לפטור אותו מדין הואיל וחזי לכסויי דם צפור וכו' אע"פ שהוא חורש לכוונת אסור שאינו צריך לעפר שאין לו דם צפור. מי' רבינו דוד. ה. ואינן. תוס' שאנן. ו. שאחר שיש בחרישה בעבירה אחת שאינה נדחית מפני העשה, כל הלאוין חזרו למקומן שלא ניתנו לדחות שהרי אי אפשר שיעשה כסוי זה היום בהיתר. מי' רבינו דוד. ולא שייך למיפטריה בהואיל אלא בכי האי גוונא שאם יראע אותו דבר הוא יכול לתקן בהיתר. תוס' שאנן.

ז. דלית להו מתוך שהותרה, וסברא הוא כיון שיכול לבא לידי שמחת יו"ט אי מקלעי ליה אורחים. תוס' הרא"ש. ח. ולשטפי מלקיות שפי. תוס' שאנן. ט. [ו]היכי מצי מקטר כוליה. תוס' הרא"ש.

מסורת הש"ס

(א) גיל' יב. [ע"ש] מכו' כת: [ע"ש], ב) ס"א מ"ל שה, ג) [ויקרא רבה], ד) [שיך לע"ז], ה) [ויקרא כה], ו) [במדבר ו], ז) [תולין פט:], ח) בס"א: לוכלי, ט) [שמות טז], י) [שם כז], כ) [וע"ע תוס' סוכה לו: ד"ה מקורזלות], ל) [שבת עג:], מ) [עיין מ"ש תוס' תולין קמא. ד"ה לא לריכה וכו' בשם ריב"א], נ) [זבחים לו:],

מן המאתים. על כרחך אנסכים קמי וקאמר הניחו הנסכים עליו מן המאתים שיסתיירו מאתים בבור היין: **מכאן לערלה שבטילה במאתים.** דאי לאו בשאיסור מעורב בו קמי אמאי מצריך מאתים ובעלמא בספיקי ה) נפקא לן שפיר דערלה וכלאי הכרם בטילין במאתים והאי מכאן לאו דוקא אלא אף כאן אתה יכול לסמוך קמת: **איסור דבר אחר.** שבת: **הא אם הוא דאמרת.** בחלו הן הלוקין (מכות דף כח.): **חילוק מלאכות נשבת.** שאם עשה שתים בהעלם אחד או [אחת] בשתי העלמות חייב שתים: **ואין חילוק מלאכות ליום טוב.** שאם עשה שתי מלאכות במזיד אינו לוקה שתים והכא ביום טוב קיימינן ומחייבת ליה משום י"ט תרתי משום מוקצה ומשום מבשל גיד ביום טוב: **אמר רמי בר חמא הא דרבה ורב אסדא.** דאיפליגו ו) גבי יום טוב אי שרינן ליה משום הואיל או לא: **מתקיף רבי אליעזר ור' יהושע היא דרבי אליעזר סבר לא אמרינן הואיל.** אע"ג דקופו להפריש אחת מהן לחלה ונמצא שטרח בדבר שאינו ראוי לאכילה אפי' הכי אמרינן הואיל ואי בעי לא מפרש חדא לחלה אלא בלע מכל חדא וחדא ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ומותר לאפותה: **ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל.** כדי להתיר מלאכות יום טוב. ואהואיל ואי בעי מיתסיל עלה לגעיל [מו:] לא קאי רמי בר חמא אלא אהואיל לאיסור מלאכת יום טוב: **אלא דבעידנא דעיילי לה.** איכא למימר בכל חדא וחדא חזיא ליה בלאו הואיל דבכל חדא איכא למימר זו לא תהא לחלה: **אבל הכא דלאורחין הוא דחזיא.** והכי עדיין לא זימן לית ליה הואיל למיסרייה לרבי אליעזר: **דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחים.** ה) והכי קופו ליטול אחת לחלה שאין דרך לבלוע מכל אחת: **אבל הכא.** דכולהו חזו לאורחין ואורחין שכיחי אמרינן הואיל למיסרייה. ואי קשיא הא דאמר ר' יהושע לא זהו חמץ שמוזהרין כו' אלמא לית ליה הואיל ואי בעי מיתסל עלה אפילו לחומרא וכל שכן הואיל דהכא לקולא לא דמי דהשתא מיהא לאו דידיה הוא וכך שמעתי ומגמגם לבי עלה ונראה בעיני דאין הואיל בזה בדבר שאינו שלו דנימא הואיל ואי בעי מייתי ליה בראשותיה דאם כן הקדש דקיימת לן ו) אבל אתה רואה של גבוה ולא פליג ר"ל הא אי בעי פריק ליה והוי דידיה ואף קוגיא דשמעתא לא מייתבא שפיר. וכמדומה דפירוש הכתוב בריש דשמעתא הואיל ואי בעי מיתסיל עליה לא גר' אלא הכי גר' ר' אליעזר סבר לא אמרינן הואיל והכי פירושא ר' אליעזר סבר שרי לאפותה ואע"ג דסוף סוף איכא חדא דלא חזיא ליה אין כאן איסור מלאכה הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה דמצי למשקל מכל חדא פורתא ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל דהא קופו ליטול אחת מהן לחלה הלכך כיון דטובת הנאה איכא ממון ולא עבר עלה מנחתה עד הערב ושרפנה: **אמרוה.** להא דרמי בר חמא: **מילתא דקשיא לן רו'.** דבטובת הנאה ממון ליכא לאוקמי פלוגתייהו לחוד דנהי נמי דטובת הנאה ממון לר' אליעזר אפילו הכי השתא נמי עובר משום לא תעשה כל מלאכה ומוטב לעבור על בל יראה מלאו ואינו עושה מעשה בידים מלעבור על לא תעשה כל מלאכה ועושה מעשה בידים: **טעמא דידי משום הואיל.** ואין כאן חילול: **אהדר ליה במכילתא אחריתא.** ואיכא למימר דבתרוייהו פליגי ר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון הלכך אי מחמצה גייה עבר עלה ולאפותה קודם לכן אין כאן איסור דאמרי' הואיל ואיכא למימר בכל חדא חזיא ליה ור' יהושע סבר אינה ממון הלכך לא זהו חמץ שמוזהרין עליו וכי אפי' לה עבר עלה דלא אמרינן הואיל והא דתרילנא לעיל [מו:] דכולי עלמא טובת הנאה אינה ממון אכתי לא שמיע לן הא דאהדר ליה ר' אליעזר לר' יהושע הרי הוא עובר בבל יראה: **הלכה כבן בתירא.** תניא לגון: **שיעור עיסה.** לגוש בספח ולא יותר שיכול לשומרה מידי חימוץ: **חילוף הדברים.** שהשעורין קרובין להחמיץ יותר מן החיטים: **הא בחסיכתא הא במעלייתא.** קמייתא במעלייתא בחסיכתא שלש שלהן אינן אלא קביים טובות: **שמע מינה.** לענין מקח וממכר: **גריען חיטי חסיכתא ממעלייתא טפי ממאי דגריען שערי חסיכתא ממעלייתא דאילו.** בחיטי קתני בטובות קביים וברעות שלשת קביים אלמא גרעי תילתא ואילו בשעורין הטובות שלשת קבין והרעות ארבעה ליכא גריעותא אלא ריבעא: **קבא מלוגנאה.** קב של אותו מקוס: **לפיסחא.** שלא לגוש יותר כדי שיוכל לשומרו מן החימוץ: **וכן נחלה.** בהך שיעור עיסה נמי כל ימות השנה להתחייב בחלה: חמשת

[1]מן המאתים ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור מכאן [א]לערלה שבטילה במאתים ממשקה ישראל [ב]מן המותר לישראל מכאן אמרו [2]אין מביאין נסכין מן הטבל יכול לא יביא מן המוקצה אמרת מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו אף כל שאיסור גופו גרם לו [3]יצא מוקצה שאין איסור גופו גרם לו אלא איסור דבר אחר גרם לו ואי אמרת איסור מוקצה דאורייתא מה לי איסור גופו מה לי איסור דבר אחר ועוד הא את הוא דאמרת [ג]חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט אלא אפיק הבערה ועייל עצי אשירה ואזהרה מהכא [2]ולא ידבק בידך מאומה מן החרם אמר ליה רב אחא בריה דרבא לאביי ונלקי נמי משום [3]ולא תביא תועבה אל ביתך אלא אפיק הבערה ועייל עצי הקדש ואזהרה מהכא [4]ואשריהם תשרפון באש [5]לא תעשון כן לה' אלהיכם אמר רמי בר חמא הא דרב חסדא ורבה מחלוקת דר"א ורבי יהושע היא דר"א סבר אמרינן הואיל ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל אמר רב פפא ודילמא עד כאן לא קאמר ר"א התם דאמרינן הואיל אלא דבעידנא דקא עיילי לתנורא כל חדא וחדא חזיא ליה לדידיה אבל הכא דלאורחין הוא דחזי לדידיה לא חזי אימא הכי נמי דלא אמרינן הואיל אמר רב שישא בריה דרב אידי ודילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי יהושע התם דלא אמרינן הואיל אלא דאיכא חדא דלא חזיא לא לדידיה ולא לאורחין אבל הכא דחזי מיהת לאורחין אימא הכי נמי אמרינן הואיל אמרוה [רבנן] קמיה דרבי ירמיה ור' זירא ר' ירמיה קיבלה ר' זירא לא קיבלה א"ל רבי ירמיה לרבי זירא מילתא דקשיא לן ואתיא כמה שני במאי פליגי ר"א ור' יהושע השתא אמרוה משמיה דגברא רבה ולא ניקבלה אמר ליה היכי אקבלה דתנינא אמר ליה רבי יהושע לדבריך הרי הוא עובר משום[ב] [6]לא תעשה כל מלאכה ושתיק ליה ואי איתא לימא ליה טעמא דידי משום הואיל א"ל וליטעמיך הא דתנינא בברייתא אמר לו ר"א לדבריך הרי הוא עובר משום בל יראה ובל ימצא ושתיק ליה ה"ג דלא אהדר ליה הא קא מהדר ליה במתני' דתנן לא זהו חמץ שמוזהרין עליו משום בל יראה ובל ימצא אלא שתיק ליה בברייתא ומהדר ליה במתני' ה"נ אימור שתיק ליה במתני' ואהדר ליה במכילתא אחריתי תניא רבי אומר הלכה כר"א ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא וכמה שיעור עיסה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר בחיטין קבין ובשעורין שלשת קבין ר' נתן אומר משום ר"א חילוף הדברים והתניא רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר בחטין שלשת קבין ובשעורין ארבעה קבין לא קשיא הא בחסיכתא הא במעלייתא אמר רב פפא שמע מינה גריעין חיטי חסיכתא מחיטי מעלייתא טפי מדגריעין שערי חסיכתא משערי מעלייתא דאילו התם תילתא והכא ריבעא אמר רב קבא מלוגנאה לפיסחא וכן לחלה [7](והתניא) חמשת

רבי אומר הלכה כר' אליעזר. ה"ל יוסף פסק כרבי משום דקיימת לן ד) כוותיה מתבירו וכן מנהג ור"ל דומה דשמת לא קאמר הכא כרבי מתבירו דהא איפליגו רבה ורב חסדא בהכי והא דהלכה כרבי מתבירו היינו היכא דליכא פלוגתא דאמוראי: חמשת

ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ור' נתן בשיעור אפיית עיסה, והאי אמר בחטין קביין, דעבדי קביין חטין פת שפי [נ"א: טפי פת] מדעבדי תלתא קבי שערי, וטירחא דהני טפי מהני. ור' נתן אמר בחטין שלשת קבין דשרירן, כלומר חזקין הן ויש בהן שמנונית ועיסתן לא מחמצה הייא, פירוש מהרה, לפיכך אפילו שלשת קבין מותר, אבל שעורים שאינן חזקים אלא כחושין ורזין כד שיגן מתחמצת עיסתן מהרה, לפיכך אין אופין שעורים אלא קביין קביין. ומקשינן ואמרינן ר' ישמעאל אומר קביין חטין, והא תניא שלשת קבין חטין, והוא דאמר שלשת קבין שעורין, והא תניא ארבעת קבין שעורין. ושנינן הא דאמר קביין חטין חיטי מעלייתא, והא דאמר שלשת קבין חטין בחיטי חסיכתא, רעים דקים [נ"א: ריקים] כדמתרגמינן חסיכתא יבישתא. וכן בשעורים, השעורים היפות שלשה קבין, והרעות ארבעת קבין, שנמצאו עושות פת קבים חטים יפות כמו שלשת קבין רעות, וכן בשעורים. נמצא בין חיטים יפות לחטים רעות שליש פחיתות, ובשעורים רביע, מכלל שהחטים הרעות כו', ודברים פשוטין הן. **אמר רב קבא מלוגנאה לפסחא וכן לחלה,** וזה וזה שיעורן אחד הוא, כי קבא מלוגנאה הוא חמשת רבעים ועוד. והן שיעור הקמח להוציא מהן חלה.

ואהדרתיה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כו', ונדחת גם זו וכו'. ואוקימנא אלא עייל עצי הקדש כו'. אמר רמי בר חמא מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע דמתני' בהואיל, ופליגי בדרבה ורב חסדא, ר' אליעזר סבר הואיל ואי בעי האי מפרש ואי בעי האי מפרש. כל חדא וחדא חזיא ליה ושרי ליה למיפייה. לפיכך לא תקרא לה שם עד שתאפה. ור' יהושע סבר לא אמרינן הואיל, וכיון דאיכא חדא דלא חזיא ליה אסור. ודחי רב פפא דלמא לא קא שרי ר' אליעזר למפייה אלא הואיל ובעידנא דקא אפי לה כל חדא וחדא חזיא ליה, אבל האופה מיום טוב לחול דבעידנא דקא אפי לא חזי ליה לבו ביום, דהא אית לה אחרים אימא לך אסר ר' אליעזר. ודחי רב שישא נמי הא דרמי, דלמא עד כאן לא אסר ר' יהושע באפיית הפת שלא הופרשה חלה ממנה אלא משום דאית ביה פת אחת שאינה ראויה לא לו ולא לאחרים. מפני שהיא חלה לכהן. אבל הכא לענין האופה מיום טוב לחול דאי מקלעי ליה אורחים חזי להאכיל להו שרי ר' יהושע. **אמרוה** הא דרמי קמי ר' זירא ולא קבלה, אמר ליה ר' ירמיה אמאי לא קבלת, אמר ליה ואמאי נקבלה, דתניא בברייתא אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה, כי אופה דבר שאינו ראוי לו ושתק, ואי ס"ד בהואיל פליגי נימא ליה אינו

ה) נראה דיש טעות סופר בדברי הגלי"ל טעמא דר"י ואני אכריע דכשאני אופה נמצאתי עובר על כל מלאכה לא יעשה בהם ועושה כו'.

תורה אור השלם

1. וְשָׁה אַחַת מִן הַצֹּאן מִן הַמְּאֻתַּיִם מִמִּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעֹלָה וְלִשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי אֱלֹהִים:
יחזקאל מה טו
2. וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם לְמַעַן יָשׁוּב יְיָ מֵחֲרוֹן אַפּוֹ וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים וְרִחַמְךָ וְהִרְבֶּךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ:
דברים יג יח
3. וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא:
דברים ז כו
4. וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וְשִׁבַּרְתֶּם אֶת מַצֵּבֹתָם וַאֲשֵׁרִיהֶם תִּשְׂרֹפוּן בָּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תְּגַדְּעוּן וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא:
דברים יב ג
5. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַיְיָ אֱלֹהֵיכֶם: דברים יב ד
6. יָמִים תֵּשֵׁבוּן שִׁבְעַת יָמִים לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ עַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וּבְהֶמְתֶּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ:
שמות כ ט

רבינו חננאל (המשך)

עובר הואיל וכל חדא וחדא חזיא ליה, אמאי שתיק, ואלא מדאישתק לית ליה הואיל. א"ל ר' ירמיה אי הכי הא דתנינא בברייתא, אמר לו ר' אליעזר הרי הוא עובר משום לא יראה ולא ימצא, ואשתיק ר' יהושע בברייתא, הכי נמי דהדר ביה. והא אהדר ליה במתני', לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בבל יראה ובל ימצא, אלא שתיק בברייתא ואהדר ליה במתני', ר' אליעזר נמי אימור אהדר ליה במכילתא אחריתא. ואע"ג דמסתבר טעמא דר' יהושע ד) ואמר אני אכריע כשאני אופה נמצאתי עובר על הלא לבדו יעשה לכם ועושה מעשה בידי, וכשאני מניחה ואיני אופה אותה נמצאתי עובר ואיני עושה מעשה בידי. תניא אמר ר' הלכה כר' אליעזר דאמר לא תקרא לה שם עד שתאפה. ואע"ג דאין למדין הלכה ממשנה דהיא תלמוד. מסכינן אהא דאמר רב יהודה אמר שמואל הילכתא כר' אליעזר שהרודה ונותן לסל הסל מצרפן, דכלהו חדא טעמא הוא. ור' יצחק אמר הילכתא כבן בתירא דאמר תטיל לצונן. ואע"ג דפליגי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בלא חזיא וכו' דהרי סופו:

מוסף רש"י

ממשקה ישראל. מקרא הוא בספר יחזקאל שם המתאים ממשקה ישראל, ולענין קרבנות ונסכיהם כתיב (חולין צ:). מן המותר לישראל. מן המותר לגמילת ישראל הבא קרבן (תמורה כט.) מן המותר למשקה ישראל יביאו נסכים (מנחות ה.) כל קרבנותיהם יהיו משקה הראוי לישראל, כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה, לומר האכילה עם השתיה תהא מן המותר לישראל (יחזקאל מה טו). ואין חילוק מלאכות ליו"ט. אם עשה שתים ושלש מלאכות בהעלם אחד, או עשה מלאכה שיש בה שתי מלאכות לאין, אינו חייב אלא אחת, למ"ד הנעבדה לאלק יצאת, סבירא ליה אין חילוק מלאכות ביו"ט, דביו"ט לא יצאת הנעבדה לגלו יצאת ונפקא ליה חילוק מלאכות מועשה אחת מהנה, הני מילי בשאיסורי דאית בהן חיוב חטאת כגון דאית בהן חיוב חטאת דמלאכות דשבת דחזונן כרת ושגגתן חטאת, דבהיא פרשה דועשה מאחת מהנה קמיירי בחטאת, אבל יו"ט דחיוב מלקות הוא ואין זדונן כרת אין בו חילוק מלאכות (מכות כא:).

רבינו חננאל

מן המאתים ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור, כלומר אפילו ערלה שהיא חמורה מן הכל. אם עלתה ונשתיירו מאתים מותרין הן, מכאן לערלה שבטלה במאתים. ממשקה ישראל מן היין המותר לישראל, מכאן אמרו אין מביאין נסכים מן הטבל, יכול לא יביא מן המוקצה, אמרת לאו, אלא יביא מן המוקצה, ומה ראית להתירו, גמרינן מטבל מה טבל מיוחד שאיסור גופו גרם לו שלא להקריב כי לא ניתקן אף כל שאיסור גופו גרם לו. יצא מוקצה שגופו תמים וכשר הוא ואיסור הכנה בא להרחיקו, ואי ס"ד מוקצה אסור מן התורה איך מתירו, ואיפריכא. ומשני אפיק הבערה ועייל עצי אשרה,

ד) נראה לפי הגרא"ח דלא חזיא ליה אסור. ודחי רב פפא דלמא לא קא שרי ר' אליעזר למפייה אלא הואיל ובעידנא דקא אפי לה כל חדא וחדא חזיא ליה, אבל האופה מיום טוב לחול דבעידנא דקא אפי לא חזי ליה לבו ביום, דהא אית לה אחרים אימא לך אסר ר' אליעזר. ודחי רב שישא נמי הא דרמי, דלמא עד כאן לא אסר ר' יהושע באפיית הפת שלא הופרשה חלה ממנה אלא משום דאית ביה פת אחת שאינה ראויה לא לו ולא לאחרים. מפני שהיא חלה לכהן. אבל הכא לענין האופה מיום טוב לחול דאי מקלעי ליה אורחים חזי להאכיל להו שרי ר' יהושע. **אמרוה** הא דרמי קמי ר' זירא ולא קבלה, אמר ליה ר' ירמיה אמאי לא קבלת, אמר ליה ואמאי נקבלה, דתניא בברייתא אמר לו ר' יהושע הרי הוא עובר משום לא תעשה כל מלאכה, כי אופה דבר שאינו ראוי לו ושתק, ואי ס"ד בהואיל פליגי נימא ליה אינו

מח: אלו עוברין פרק שלישי פסחים

חמשת רבעים קמח. רש"י לא גרס ועוד משום דחמשה לוגין ליפורים בגמלוס הוי כעיסת מדבר ור"ת מפרש דהיינו כר' יוסי דאמר בפ"ק דשבת (דף טו.) חמשה פטורים חמשה ועוד חייבין והיינו טעמא דר' יוסי דלאחר הפרשת חלה בעינן שיעור עריסותיכם א"ז):

לא שנו אלא בכרות שנושכות זו את זו. תימה דלא משמע הכי במסכת חלה (פ"ב משנה ד) דתנן העושה עיסתו קנין פטור מן החלה עד שישוכו רבי אליעזר אומר אף הרודה וכו' אלמא לא בעי ר' אליעזר שישוכו ואי לא גרס אף אתי שפיר דמאי למימר דבעי תרתי שישוכו ויתנש לסל:

לשנות

ו)א חמשת רבעים קמח ועוד חייבין בחלה הכי קאמר קבא מלוגנאי נמי ב אהאי שיעורא קאי אמר רב יוסף הני נשי דידן ג נהוג למיפא קפיזא לפיסחא א"ל אביי מאי דעתיך לחומרא חומרא דאתי לידי קולא הוא דקא מפקע לה מחלה א"ל דעבדן כר' אליעזר ד) (דתניא) ה) רבי אליעזר אומר ו הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה ואמר רב יהודה אמר שמואל ז הלכה כרבי אליעזר א"ל והא איתמר עלה אמר רבי יהושע בן לוי לא שנו אלא בכרות של בבל שנושכות זו מזו אבל בעכין לא הא איתמר עלה א"ר חנינא אפי' כעכין בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לבזבזין ח מהו ט תוך כלי בעינן והא ליכא או דילמא אויר כלי בעינן והא איכא תיקו: תניא ר' אליעזר אומר הסל מצרפן ר' יהושע אומר תנור מצרפן רבן שמעון בן גמליאל אומר כברות [א] של בבל שנושכות זו מזו מצטרפות: **מתני'** רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק כאחת אחת לשה ואחת עורכת ואחת אופה ר' עקיבא אומר י לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן: **גמ'** ת"ר לשה היא מקטפת וחבירתה לשה תחתיה מקטפת היא אופה וחבירתה מקטפת תחתיה והשלישית לשה אופה היא לשה וחבירתה אופה תחתיה והשלישית מקטפת וחוזרת חלילה יכל זמן שעוסקות בבצק אינו בא לידי חימוץ: ר"ע אומר לא כל הנשים וכו': תניא אמר רבי עקיבא דנתי לפני רבן גמליאל ילמדינו רבינו בנשים זריזות או בנשים שאין זריזות בעצים לחים או בעצים יבשים בתנור חם או בתנור צונן אמר לי אין לך אלא מה ששנו חכמים זה הכלל תפח תלטוש בצונן: **מתני'** שיאור ישרף יז והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה דברי רבי יהודה וחכמים אומרים יח זה וזה האוכלו חייב כרת ואיזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו: **גמ'** תנו רבנן יט איזהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו סידוק כקרני חגבים כ דברי ר' מאיר וחכמים אומרים איזהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה וזה וזה האוכלו חייב כרת והאנן תנן שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי רבי יהודה אימא לרבי מאיר זה וזה האוכלו חייב כרת אמר רבא מאי טעמא דר' מאיר אין לך כל סדק וסדק מלמעלה שאין לו כמה סדקים מלמטה:

מתני'

חמשת רבעים. לוגין ליפורים שהן שבעה ועוד מדבריים שזה הוא שיעור העומר שהיתה עיסת מדבר שנאמר גבי חלה (במדבר טו) ולשית עריסותיכם כדי עריסותיכם דהיינו עיסת מדבר שהוא עומר גולגולת והוא עשירית האיפה והאיפה שלש סאין וסאה ששה קבין מדבריות חשוב עישור שבהן ותמצא שבעת רבעי קב ובילה וחומש בילה. כילד חלק שלש סאין שהן שמונה עשרה קבין ועשה מהן רבעי קב היינו לוגין ותמצא בהן שבעים ושנים לוג טול עישור של שבעים הרי שבעה והשנים הנשארים שתים עשרה בילים הן עישור שלהן בילה וחומש בילה הרי שבעת רבעים ועוד דהוא בילה וחומש בילה. ובירושלים הוסיפו על המדות שתות מלבר שהוא חומש מלגו שנתנו ששה מן הראשונים בתוך חמשה האחרונים הרי ששת רבעים הראשונים נעשו חמשה והרובע ובילה וחומש הנשארים נעשו רובע שהרובע שש בילים עשה מהן חמש בילים גדולות והבילה וחומש בילה נעשית בילה גדולה שניתוסף עליה חומש מלגו דהוא שתות מלבר הרי שש בילים גדולות דהוא רובע קב גדול הרי עומר המדבר ששה רבעים ירושלמיים וסאה ליפורית עולפת על ירושלמית שתות מלבר כדאמר בעירובין (דף פג.) הרי עומר שהיה ששה רבעים ירושלמיים נכנס בחמש ליפוריים: **הוג למיפא בפיסחא קפיזא קפיזא.** שלשת לוגין לחומרא לשומרו מן החימוץ: **אמר לי'.** כר' אליעזר סבור' לן דהסל מצרפן לחלה לאחר אפייתן. והאידנא קיימא לן כר' אליעזר בחלה של אור דאין שורפין קדשים ביום טוב ולהשהותם אי אפשר ומשיקרא עליה שם אסור לאפותה דהא לאו לאכילה היא ולא קיימן עליה שם אלא שהרה קטנה אצל גדולה ואופה שתיהן וכשהוא רודה נותנן לכלי והוא מצרפם ונוטל הקטנה וקורא שם ומברך ומצניעה ושורפה משתמשך או למחר וכן הורה לנו רבינו יעקב בן יקר: **שנושכות זו את זו.** שהן רחבות ועגולות כעין שלנו וכשמדביקין זו אצל זו בתנור נושכות זו מזו הלכך חדא היא: **אבל כעכין.** קויל"ש בלע"ז אלכוכין וקלרין ואין נושכין זה מזה: **טבלא שאין לה לבזבז.** מסגרת ושפה סביב לה ולדה פת לתוכה מן התנור: **מהו.** שתצטרף לר' אליעזר: **תנור מצרפן.** [ב] אף תנור מצרפן אף על פי שלא נתנן לסל: **לכרוס של בבל בו'.** אבל כעכין לא: **מתני' רבן גמליאל אומר שלש נשים לשות כאחת.** כל אחת מלא התנור ואין כאן חימוץ אף על פי שהאחת ממתנת **עד שיאפו השתים: והחכמים אומרים.** אין להקל כל כך שיהו לשות כאחת אלא שלש נשים עוסקות כל אחת בצבק שלה: **אחת לשה.** האחרונה לשה כשהגיעה האמצעית מקטפת והשלישית שלשה תחלה אופה וסידרא מפרש בגמרא: **לא כל הנשים.** יש עצלניות וממהרות אם ישהו כל כך ויש תנור שאינו חם מהר ויש עצים שאינם נבערים מהר: **זה הכלל תפח.** הבצק בידה שהיא רוחה שרוחה לתפוח: **תלטוש.** בחמיס לוגן ותקטפנה ותלטנן: **גמ' תנא לשה היא מקטפת.** אדרבנן קאי. הראשונה שקדמה ללוש אצל התנור קטן שלהן תחלה כשהיא מקטפת דהיינו עריכה שקורין אנטורטי"ר והבריתה מתחלת ללוש עיסה שלה: **מקטפת היא אופה.** וזו הראשונה שהיתה מקטפת עכשיו וגמרה קיטופה היא אופה ונותנת לתנור וחבירתה שהיתה לשה מקטפת תחתיה והשלישית לשה וכשגמרה ראשונה לאפות גמרה אמצעית לקטף ואחרונה ללוש הרי האמצעית המקטפת אופה וחבירתה האחרונה מקטפת תחתיה והראשונה חוזרת ולשה שהיו תנורין קטנים ולא היתה מספקת [אלא] כמלא תנור: **וכן חוזרות חלילה.** חלילה לשון מחול סביב סביב: **דנהי לפני רבן גמליאל.** שהיה אומר כלל דבר בכל שלש נשים לשות כאחת וממתנת האחת עד שיאפו השתים: **מתני' שיאור.** שלא החמיץ כל צרכו: **סידוק.** כשהוא מחמיץ נעשית בו סדקין: **קרני חגבים.** סדק לכאן וסדק לכאן: **זה וזה האוכלו בכרת.** דקרני חגבים נמי סידוק הוי: **ואיזהו שיאור.** שפטור זה שאין בו סדק אצל הכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו ומתוך פחד ורתת פניו מכסיפין: **גמ'** חכמים דבריתא הוא ר' יהודה דמתני' וחכמים דמתני' הוא ר' מאיר: ת"ג דבריתא **וחכמים אומרים אי זהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה וזה וזה האוכלו בכרת: והא אנן תנן.** דר' יהודה פטר בשיאור דידיה דלא"ג דאמר ישרף לא מיחייב עלה לא מלקות ולא כרת: **אימא לרבי מאיר זה וזה.** בין שיאור דרבי יהודה דקרני חגבים בין סידוק חייבין כרת דתרוייהו לרבי מאיר סידוק הוא: **למה סדקין מלמטה.** בתוכו הלכך כי הוי למעלה כקרני חגבים הוי למטה כשנתערבו סדקין: מתני'

מא א מיי' פ"ו מהל' איסורי המזבח הלכה טו סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכד סעיף ח:
מב ב מיי' פ"ה מהל' מלכים הלכה יא סמג לאוין עט טור ש"ע ח"מ סי' תנו ס"ח:
מג ג ד טוש"ע ח"מ סי' תמו ס"ח:
מד ה ו מיי' פ"ו מהל' איסורי המזבח הלכה טו יז סמג עשין קמא טוש"ע י"ד סי' שכה סעיף ח:
מה ז מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה יג סמג לאוין עט טור ש"ע ח"מ סי' תנט סעיף ג:
מו ח טור ש"ע שם:

רבינו חננאל

אמר רב יוסף הני נשי דידן. כלומר בני ביתו נהגו למיפא קפיזא קפיזא בפסח שהוא פחות מקבא מלוגנאה. ואמר להו אביי נתרחקו מאיסור דחמץ ואפקעו תורת חלה. אמר ליה לא מפקעינן מחלה, אלא עבדין כר' אליעזר, דתנן ר' אליעזר אמר הרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה. ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי אליעזר. בכברות שנושכות זו את זו ונראות כאלו נכנסות זו בתוך זו. ואפילו בעבין שאין נושכות הסל מצרפן. בעי ר' ירמיה טבלא שאין לה לבזבז. פירוש לבזבז מסגרת. מהו, מי מצרפן לחלה דאויר כלי מצרף והא איכא אויר, או דלמא תוך כלי מצרף והא לית ליה תוך ועלתה בתיקו. תניא ר' אליעזר אומר הסל מצרפן לחלה. ר' יהושע אומר תנור מצרפן, רבן שמעון בן גמליאל אומר כברות נושכות זו את זו מצרפות. כולן שוין שאם אין בעיסה כשיעור להוציא ממנה חלה, ואפאה עיסה אחר עיסה ונצטרפו חייב, כדכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ, מלמד שאם לא הפריש מן העיסה מפריש מן החלחם. כיצד, מצרפן לסל ואע"פ שאין נושכות זו את זו מוציא ככר אחת מעשרים וארבעה ככרות. וקורא עליה שם. אסיקנא הלכה כר' אליעזר. **מתני'.** ת"ג אומר שלש נשים לשות כאחת ואופות בתנור אחד זו אחר זו וזו אחר זו. כלומר אע"פ שכולן לשו בבת אחת, ואחת מסיקה את התנור ואופה, והאחרת אחריה והשלישית אחריה. וקמ"ל אע"פ שיהא הבצק שוהה כדי שלשה הסקות ושתי אפיות, אינו בא לידי חמוץ וטוב לעשות כך. אבל ארבע נשים ללוש באחת לא נחברר כי התיר רבן גמליאל ללוש ולקטוף ולאפות אשה אחת והאחרת שלשה עמה ממתינות לה. **וחכמים אומרים שלש נשים עוסקות בבצק,** אחת לשה, וכשתתחיל לערוך אחרת לשה, וזה שערוכת מסיקה ואופה, וזו שלשה אחריה ערוכת, וכשתתחיל הראשונה לאפות והשניה לערוך, מתחלה השלישית ללוש, נמצאת בבת אחת הראשונה אופה והשניה ערוכת והשלישית לשה, ואין אחת מהן יושבת וממתנת לחברתה אלא כולן עוסקות. וזו היא ששנינו בחיצונה לשה היא מקטפת וחברתה לשה תחתיה, מקטפת היא אופה וחברתה מקטפת תחתיה [והשלישית לשה] אופה היא לשה וחברתה אופה תחתיה [והשלישית מקטפת] וחוזרות חלילה, כל זמן שעסוקות בבצק אינו בא לידי חמרץ. ר' עקיבא אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין, זה הכלל תפח

גליון הש"ם

גמ' מהו תוך כלי בעינן. עיין טורי אבן מגיגה כד ע"ח ד"ה דאוריית': **מתני' לא כל הנשים.** כעין זה יבמות קכ ע"ב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' רשב"ג אומר ככרות כו'. נ"ב הוא תנור והוא דברי ת"ק דמתני' דחלה ועיין תוס': [ב] רש"י ד"ה תנור מצרפן אף תנור כו'. נ"ב בירושלמי (פ"ב דחלה) אתא דוקא תנור ולא סל:

לעזי רש"י

קויילו"ש [קילי"ש]. יחדות (של משחק), וכאן בהשאלה: כעכים מאורכים. אינטורטי"ר. לעצב.

מוסף רש"י

הרודה ונותן לסל. כגון שהיה גם את עיסתו פחות מחמשת רבעים, לפוטרו מן החלה, הסל מצרפן לחלה. כשרוכן מן התנור (נדה ח). **ואי זהו שיאור כל שהכסיפו פניו.** ר"מ קרי שיאור את שהכסיפו פניו וחכו תמיהת מימולו, ולר' יהודה הוי שיאור שהחמיל ליסדק כגר סדקין דקין כקרני חגבים, אחד לכאן ואחד לכאן, אבל שהכסיפו פניו לר' יהודה מלה היא, ולר"מ קרני חגבים ממן גמור הוא (לעיל מג.).

מוסף תוספות

א. וא"כ קודם שהופרשה איכא בה יותר מה' רבעים ומשום הכי קאמר ועוד. תוס' ר"פ. דחלה אין לה שיעור מן התורה. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל (המשך)

תלטוש בצונן. ויש אומרים כנפח. שיאור ישרף והאוכלו פטור סידוק ישרף והאוכלו חייב כרת כו'. במשנתנו שנה לנו דברי ר' מאיר בלשון חכמים, ובברייתא שנה לנו דברי ר' יהודה בלשון חכמים. לרבי יהודה השיאור כקרני חגבים והסידוק שנתערבו סדקין זה בזה, ולר' מאיר

ו) שבת עו: [חלה פ"ב מ"ו] עדיות פ"ל [מ"ב], ג) [ל"ל דתמן], ג) נדה ח. [חלה פ"ב מ"ד], ד) לעיל מג., ה) מכילתא בא פרשה ט, ו) [לעיל מג. מנחות נג. חולין כג.:], ז) [וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה רבי יוסי אומר ובעירובין פג: ד"ה שבעת],

שיאור שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערותיו, סידוק כקרני חגבים. מאי טעמא שאין לך סדק מלמעלה שאין בו כמה סדקין מלמטה, דבתרוייהו האוכלו חייב כרת, נמצא שיאור דר' יהודה סידוק לר' מאיר. ת"ר אי זהו שיאור כקרני חגבים סידוק שנתערבו סדקין זה בזה, וזה וזה האוכלו חייב כרת. ואקשינן מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא ר' יהודה, וכי ר' יהודה מחייב אקרני חגבים כרת, והתנן שיאור ישרף והאוכלו פטור דברי יהודה. ושנינן אימא זה וזה, כלומר בין סידוק כקרני חגבים בין סידוק שנתערבו סדקין זה בזה לר' מאיר אחד הוא כל סדק זה וזה חייב כרת. וקי"ל כר' מאיר דשנה לן תנא בלשון דחכמים.

מתני' מבערין אם הכל. בין חולין בין תרומה חוץ מכדי אכילתו לשבת אבל כל מה שעתיד לבער יבער: **תרומה מלפני השבת.** שאינו יכול להאכילה לא לזרים ולא לבהמת זרים ולהשהותה אי אפשר אבל חולין אין צריך לבער אלא בזמנן איכולו למצוא להן אוכלים הרבה: **גמ' שנת.** נשתהה שם שנת אחת: **מתני' ההולך.** בארבעה עשר: **אם יכול.** שיש שהות ביום: **להליל מן הערים.** את ישראל הנרדפין: **יבטל בלבו.** ולא יחזור ואפי' יש שהות דמדאורייתא סגי ליה בביטול בעלמא[מ]: **לשבות שביתת הרשות.** שהיה הולך להמשיך על התחום לקנות שביתה שם כדי שיהא לו משם ולהלן אלפים לילך למחר שם לדבר הרשות יחזור מיד אבל לקנות שביתת מזה כגון שילך מחר חוץ לתחום לבית האבל או לבית המשתה היינו ההולך לשחוט את פסחו: **שיש בידו בשר קודש.** עמו בדרך ונפסל ביולא שמחילת קדשים קלים חומת ירושלים: **אם עבר לופים.** שם כפר שיכול לראות בית המקדש משם: **שורפו במקומו.** ולא הטריחוהו לחזור: **ואם לאו חוזר ושורפו בו'.** כדאמרן בכל שעה (לעיל כד.) בקודש בחם תשרף[מא] דבמקום אכילתו שריפתו: **זה וזה.** חמץ דאמרן לעיל ונזכר שיש לו חמץ בביתו ובשר קודש שעמו: **בכביצה.** אבל בפחות בגי חמץ יבטל בלבו וגבי בשר קודש שורפו במקומו: **גמ' שעודה שניה.** כך הוא דרך החמצים לחמר שעודת אירוסין חוזר ומשגר סבלונות לחרוסתו וסועד שם: **אני לא שמעתי.** שתהא מצוה אלא שעודת אירוסין לבדה אבל לא שעודת סבלונות: **סבלונות.** דורונות כלים נאים: **בא הכן.** צריכה להיגשא להכנים ולא לפגום משפחתה להיגשא לישראל: **אין זווגן עולה יפה.** במזל טוב: **מאי היא.** מה עולה בידן: **או אלמנה או גרושה או זרע אין לה.** כדכתיב (ויקרא כב) ובת כהן כי תהיה לאיש זר וסמיך ליה ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וגו': **או קוברה.** בלא זמן: **אלמיד חכם.** [מ] הוא שבא לו אבל עם הארץ ואינו כהן גנאי הוא לו להכרן ונענשים: **לא גנאי.** רב כהנא גלה מבבל לא"י כדאמרי בהגוזל ומאכיל (ב"ק קיח.): **לא גנאי כדגנו אינשי.** שאר תלמידים יוצאין מדעתן ואני יצאתי על כרחי מחמת מרדין ואינמת מלכות: **ומאלמן אם אשתו.** שמבקש לימודו ואי אפשר לו ובולה למזונות והרי אשתו כאלמנות חיות: **גוזליו.** יתומין: **ופלמודו משפחה.** שאינו עסוק לחזור עליו: **ומחלוקות רבות באות עליו.** מחמת שעכשו תלמודו או הקפות שמקיף מחגונין לסעודותיו: **קרו ליה.** לבנו: **מרקיד בי כובי.** כדרך הליגים שמשחקין ומרקדין בחגויות להשקותן בשכרן: **מלחיך פינכי.** קערות: **מך רבע.** מקפל לבושו ורובך ויבן כך דרך המשתכרין אינו מספיק לילך לביתו ולשכב על מטתו אלא מקפל לבושו תחתיו ויבן: **מך.** כמו בר חמרא מוך שקיך וגבי [מ] (תענית דף ו:): ואינו

מתני' [מא]ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר"מ וחכמים אומרים בזמנו ר"א בר צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בזמנן: **גמ'** [מב]תניא ר"א בר צדוק אומר פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר להיות בשבת ובא זונין ממונה של ר"ג ואמר הגיע עת לבער את החמץ והלכתי אחר אבא וביערנו את החמץ: **מתני'** [מג]ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו מבטלו בלבו להציל מן [מד]הנכרים ומן הנהר [מה]ומן הלסטים ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד [מו]וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חוזר ושורפו [מז]לפני הבירה מעצי המערכה ועד כמה הן חוזרין ר"מ אומר זה וזה בכביצה ר' יהודה אומר זה וזה בכזית וחכמים אומרים בשר קדש בכזית וחמץ [מח] בכביצה: **גמ'** ורמינהו ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד א"ר יוחנן לא קשיא הא ר' יהודה הא רבי יוסי דתניא סעודת אירוסין רשות דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר מצוה והשתא דאמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שניה אבל בסעודה ראשונה דברי הכל מצוה אפילו תימא הא והא ר' יהודה ולא קשיא הא בסעודה ראשונה הא בסעודה שניה תניא אמר רבי יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין אבל לא סבלונות אמר לו ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסבלונות תניא רבי שמעון אומר [מט]כל סעודה שאינה כגון מאי א"ר יוחנן כגון בת כהן לישראל ובת תלמיד חכם לעם הארץ דא"ר יוחנן בת כהן לישראל אין זווגן עולה יפה מאי היא אמר רב חסדא או אלמנה או גרושה או זרע אין לה במתניתא תנא קוברה או קוברתו או מביאתו לידי עניות איני והא א"ר יוחנן הרוצה שיתעשר ידבק בזרעו של אהרן כל שכן שתורה וכהונה מעשרתן לא קשיא [נ]הא בת"ח הא בעם הארץ ר' יהושע נסיב כהנתא חלש אמר לא ניחא ליה לאהרן דאדבק בזרעיה דהוי ליה חתנא כי אנא רב אידי בר אבין נסיב כהנתא נפקו מיניה תרי בני סמיכי רב ששת בריה דרב אידי ור' יהושע בריה דרב אידי אמר ר"פ [נא]אי לא נסיבנא כהנתא לא איעתרי אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי אמרו ליה והא למקום תורה גלית לא גלאי כדגלי אינשי אמר רבי יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה שנא' [1]ואוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק וכתיב [2]לכן עתה יגלו בראש גולים: ת"ר כל ת"ח המרבה סעודתו בכל מקום סוף מחריב את ביתו ומאלמן את אשתו ומייתם את גוזליו ותלמודו משתכח ממנו ומחלוקות רבות באות עליו ודבריו אינם נשמעים ומחלל שם שמים ושם רבו ושם אביו וגורם שם רע לו ולבניו ולבני בניו עד סוף כל הדורות מאי היא אמר אביי קרו ליה בר מחים תנורי רבא אמר בר מרקיד בי כובי רב פפא אמר בר מלחיך פינכי רב שמעיה אמר בר מך רבע: ת"ר [נב]לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח שאם מת או גולה מובטח לו שבניו ת"ח ואל ישא בת ע"ה שאם מת או גולה בניו ע"ה ת"ר לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת ת"ח וישיא בתו לת"ח משל לענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל ולא ישא בת עם הארץ משל לענבי הגפן בענבי הסנה דבר כעור ואינו

לשבות שביתת הרשות. פי"ה שהיה הולך להמשיך על התחום לקנות שביתה שם ולילך ד' אלפים לדבר הרשות וקשה א"כ תיקשי למ"ד בפ' בכל מערבין (עירובין לא.) אין מערבין אלא לדבר מצוה וגר' לר"י דה"פ לשבות שביתת הרשות שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו [מא]: **אם עבר צופים.** פי' בקונטר שם כפר וקשה לר"י א"כ ה"ל למימר וכמדתו לכל רוח כדתניא בפ' מי שהיה טמא (לקמן לג.): איזהו דרך רחוקה מן המודיעין ולחוץ וכמדתה לכל רוח ואור"י דבתוספתא דמכילתין מפרש בהדיא איזהו לופים הרואה ואין מפסיק פי' כל מקום שביב ירושלים שיכול לראותו משם [מב]: **ושורפו לפני הבירה.** פי"ה כדאמר פ' כל שעה (דף כד.) בקודש בחם ישרף במקום אכילתו שריפתו וקשה לר"י אי דאורייתא הוא מה לי עבר לופים ומ"ל לא עבר לופים וי"ל דמן התורה יכול לשורפה בכ"מ שילה דבפרק כל שעה (ג"ז שם) לא מרבינן אלא פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים אבל שאר קדשים שנאכלים לזרים לא מרבינן ומה שהגריכו חכמים לשרוף הני דהכא לפני הבירה היינו גזירה אטו קדשי קדשים [מג]: **לפני הבירה.** בזמנים בפ' טבול יום (דף קד:) פליגי מאי בירה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מקום יש בהר הבית ובירה שמו ר"ל אמר כל הבית כולו הוי בירה שנאמר [מד]אל הבירה אשר הכינותי: **וחכמים אומרים בשר קודש בכזית וחמץ בכביצה.** אומר ריב"א דמפרש בירושלמי משום דבשר קודש לית ליה תקנה בביטול החמירו בכזית אבל חמץ לית ליה תקנה בביטול לא החמירו עד כביצה: **תניא א"ר יהודה.** תימה אמאי לא מייתי תניא נמי הכי מהך דהכא לרב חסדא:

אמר

מז א מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה ג סמג עשין לט טוש"ע א"ח סי' תמד סעיף א:

מח ב מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ז:

מט ג מיי' פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה מ:

מט ד [מיי' פ"ג מהל' ממרים הל' ט טוש"ע א"ח סי' תמד סעיף ז]:

נ ה מיי' פ"ה מהלכות דעות הלכה ב:

נא ו מיי' פכ"א מהל' אסורי ביאה הלכה לא סמג לאוין קכו טור ש"ע אה"ע סי' ג ס"מ:

ז [מיי' שם הלכה לב טוש"ע שם סעיף ו]:

רבינו חננאל (המשך)

בבית חמיו ולשבות שביתת הרשות יחזור מיד, והיכי קתני במתני' יבטל בלבו, מכלל שאין מחייבין אותו לחזור. ושנינן מתני' ר' יוסי היא דסבר סעודת אירוסין מצוה, וביער חמץ נמי מצוה, מיהו ביער חמץ אפשר לקיימה בביטול חמץ וישלים סעודת אירוסין שנמצא מקיים שתיהן. דבר"ת ר' יהודה דסבר סעודת אירוסין רשות, כגון שביתת הרשות דלדברי הכל חייב לחזור מיד, דתניא סעודת אירוסין רשות דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר מצוה. והשתא דאמר רב חסדא מחלוקת בסעודה שניה, אבל בסעודה ראשונה אפילו ר' יהודה מודה דמצוה, אפילו תימא מתני' ר' יהודה ובסעודה ראשונה שהיא מצוה, ברייתא בסעודה שניה שהיא רשות. תניא אמר ר' יהודה אני לא שמעתי אלא סעודת אירוסין בלבד, אמר ר' יוסי אני שמעתי סעודת אירוסין וסיבלונות. ירושלמי לשבות שביתת הרשות, לשבות אצל רבו או אצל מי שהוא גדול ממנו. אמר ר' יוסי בר בון גדול השלום שהוקש לשני דברים שחייבין עליהן כרת, מילה ושחיטת פסח. תניא א"ר אלעזר כל סעודה שאינה של מצוה אין תלמיד חכם רשאי ליהנות ממנה, כגון מאי, א"ר יוחנן כגון בת כהן או בת תלמיד חכם אצל עם הארץ, לפי שאין זווגן עולה יפה, כדכתיב ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע. אמר רב כהנא אי לא נסיבנא כהנתא לא גלאי. ומעשה דרב כהנא מפורש בהגוזל בתרא כי שמטיה לקוניה דההוא גברא וערק לארץ ישראל. אמר ר' יצחק כל הנהנה מסעודת הרשות לסוף גולה, שנאמר אוכלים כרים מצאן ועגלים מתוך מרבק, וכתיב בתריה לכן עתה יגלו בראש גולים. ת"ר תלמיד חכם המרבה סעודתו בכל מקום. לסוף מחריב את ביתו, ומאלמן את אשתו, ומייתם גוזליו, ותלמודו משתכח, ומחלוקות רבות עליו, ודבריו אין נשמעין, ומחלל שם שמים, ושם אביו, ושם רבו, וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות, וקרו לו בר מיחם תנורא, ובר מרקיד בי כובא, ובר מלחך פנכי, ובר מן רבעי.

תורה אור השלם

1. הַשֹּׁבְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וְסֹרְחִים עַל עַרְשׂוֹתָם וְאֹכְלִים כָּרִים מִצֹּאן וַעֲגָלִים מִתּוֹךְ מַרְבֵּק: עמוס ו ד
2. לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גֹּלִים וְסָר מַרְזַח סְרוּחִים: עמוס ו ז

הגהות הב"ח

(מ) רש"י ד"ה תלמיד חכם שבח הוא לו:

מוסף רש"י

אם עבר צופים. מקום שיכול לראות משם הבירה ומשם והלאה אין יכול לראותו (לקמן פא:). **שורפו במקומו.** לא הטריחוהו לחזור ולשורפו בירושלים הואיל וכבר נתרחק הרבה, ותע"ג דקי"ל בפרק כל שעה (לעיל כד.) דבמקום אכילת קדשים שם שריפתן מבקדש בחם תשרף (שם). **לפני הבירה.** מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן גדול ששורפין פסולי קדשים קלים כדאמרינן בזבחים (קד:) בפרק טבול יום (ברכות מט: וכנ"ז לעיל כד.) או: כל המקדש קרוי בירה (לקמן פא:). **לא גלאי כדגלי אינשי.** שהרי לא נעבור מקום תורה גלויי אלא מאימת מלכות בתחתי (ב"ק קיז:).

מוסף תוספות

א. ולא מיירי כלל בעירוב. תוס' ר"פ. ב. בלי הפסק. תוס' כרל"ש. והיינו דקאמר עבר צופים כלומר עבר אותו מקום שרואים ירושלים ממנו והשתא ניחא דהוא הדין נמי לכל צד. תוס' ר"פ. ג. וכי עבר צופים לא אטרחוה רבנן. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

מתני' ארבעה עשר שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת דברי ר' מאיר ר' אלעזר [בר צדוק] אומר תרומה מלפני השבת, וחולין בזמנן. וקיי"ל כר' אלעזר בר' צדוק. תניא ר' אלעזר ברבי צדוק אומר פעם אחת שבת אבא ביבנה וחל ארבעה עשר להיות בשבת כו'. מתני' ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר כו'. ורמינהי ההולך לאכול סעודת אירוסין

רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות, וקרו לו בר מיחם תנורא, ובר מרקיד בי כובא, ובר מלחך פנכי, ובר מן רבעי.

נב א מיי' פ"ז מה"ל לב טוש"ע סס ס"ו:
נג ב מיי' פ"ח מה"ל עדות הלכה ב סמג לאוין ריד טור ש"ע מ"מ סימן לד סעיף יז:
נד ג מיי' פ"י מה"ל נחלות הלכה ו סמג עשין לו טוש"ע מ"מ סי' רל סעיף ב:
נה ד מיי' פ"ס מהלכות ברכות הל' ח סמג עשין כו טוש"ע מ"מ סי' קפד סעי' ו וסי' קלו ס"ד:

רבינו חננאל

תניא ר' אומר עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר זאת תורת הבהמה. אמר ר' אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת. אמרו לו תלמידיו רבי כו'. אמר ר' יונתן עם הארץ מותר לקרעו כדג כו'. ואסור להתלוות עמו בדרך כו'. ת"ר גדולה שנאה ששונאים עמי הארץ תלמידי חכמים כו' ונשותיהם. שנה ופירש יתר מכולן. ת"ר ששה דברים נאמרו בעמי הארץ. ואין מוסרין להם עדות. ואין מקבלין מהן עדות. ואין מגלין להם את הסוד. ואין ממנין מהם אפוטרופין על היתומים. ואין ממנין אותן אפוטרופין על קופה של צדקה. ואין מגלין להם דרך. ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתן. ת"ק זימנין דנפיק מיניה זרעא מעליא [שנאמר] יכין וצדיק ילבש. מתני' וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו כו'. פירוש שם מקום שעומד שם וצופה בכל צד, שורפו במקום שנזכר. ואם לא עבר הצופים חוזר כו'. עד כמה חוזרין, ר"מ אומר בין חמץ בין בשר קדש כביצה. ר' יהודה אומר זה וזה בכזית. וחכמים אומרים בשר קדש כזית וחמץ (ככותבת) [כביצה]. ואקשינן ורמינהי עד כמה מזמנין עד כזית, ר' יהודה אומר עד כביצה, מכלל דלר"מ כזית חשוב, ולר' יהודה כביצה, ומשני ר' יוחנן מוחלפת השיטה, כלומר חלף דברי ר' מאיר לר' יהודה ודברי ר' יהודה לר' מאיר, כי היכי דלא תיקשי דבריהן אדבריהן. אביי אמר לעולם לא תפוך, והתם בענין זימון בקראי פליגי, ר"מ סבר ואכלת זו אכילה, ושבעת זו שתיה, ומצינו אכילה כזית. ור' יהודה אמר לך לא בענין אכילה שיש בה שביעה, ולא תהיה פחות מכביצה, והכא בסברא פליגי, ר"מ מקיש ליה לטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה, ר' יהודה אומר לך כנותר. מה נותר איסורו בכזית דאכילה כתיב ביה אף חזרתו בכזית.

מ) **אמר רב כהנא אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי.** מסמע שלא היה כהן והא דאמרינן בפ"ק דקדושין (דף ח.) רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן בשביל אשתו היה לוקח כדאמרינן בפ' הזרוע (חולין דף קלב.) רב כהנא הוה אכיל בשביל אשתו והא דאמר בפרק ערבי פסחים (לקמן קיג.) א"ל רב לרב כהנא פשוט ובילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא כהנא [וגבבא] רבא אגא לא בשביל שהיה כהן אלא שכך היה שמו(מ): **לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות.** מסמע דגבאי לדקה עדיפי ממלמדי תינוקות והא דאמר בפרק השותפין (ב"ב ח:) והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע אלו גבאי לדקה ומצדיקי הרבים ככוכבים אלו מלמדי תינוקות ל"ל דזוהר הרקיע עדיף מזוהר ככוכבים: **מה ארי דורס ואוכל.** פר"ת דורס ואוכל ואין ממתין עד שתמות אף עם הארץ אינו ממתין עד שתתפייס(מ):

ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו. וא"ת מאין יודע שהיא של ע"ה (ע) ואור"י כגון שהיא של ע"ה עובדת ורואינו שנפל מהם והשתא משמע דדוקא אין מכריזין על אבידתו אבל לגזול בידים לא אע"ג דלית ליה האי סברא דבסמוך אפשר דנפיק מיניה ברא מעליא ותימה לר"י אמאי ממונו אסור השתא גופו מותר שמותר לקורעו כדג ממונו לא כל שכן דכה"ג אמר בהגזל בתרא (ב"ק קיט.) ובע"ז (דף כו.) גבי מוסר למאן דלית ליה סברא דאפשר דנפיק מיניה ברא מעליא וגר' לר"י דלעיל מייתי במכיר וכופר להבעים[א] דה"ל הריגתו כמו פיקוח נפש שהוא לסטין ואשוד על הדמים[ב] דאי לאו הכי היאך מותר להורגו ביום הכפורים שחל להיות בשבת הלא אפילו נכרי אסור וכן משמע הלשון על חייו אינו אם כן דמכיר וכופר[ג] דיש הרבה עניני ע"ה כדמוכח בסוטה בפ' היה נוטל (דף כב.) ואור"י דמה שאנו מקבלים עדות מע"ה כדאמר בפרק חומר בקדש (מגיגה כב.) כמאן מקבלים האידנא שהדותא מע"ה כרבי יוסי: **ואכלת** זו אבילה. נראה דהני שיעורי כזית וכביצה דלא הוי אלא אסמכתא וכן פ"ה בפרק מי שמתו (ברכות כ:) גבי הא דאמר בן מנכך לאביו ומוקי לה כגון דאכל האב שיעור דרבנן ופ"ה שם דהיינו כזית וכביצה דמדאורייתא בעינן שביעה גמורה וכן מוכח התם דקאמר לא אשא פניה לישראל שכתבתי להם ואכלת ושבעת וברכת והן מדקדקים על עצמם בכזית וכביצה וקשה דבפרק ג' שאכלו (שם מח.) אמר יאמי מלכא ומלכתא כרכי ריפתא בהדי הדדי ואינו מתקבל: תנו רבנן [א]לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם לא מצא בת תלמיד חכם ישא בת גדולי הדור לא מצא בת גדולי הדור ישא בת ראשי כנסיות לא מצא בת ראשי כנסיות ישא בת גבאי צדקה לא מצא בת גבאי צדקה ישא בת מלמדי תינוקות ולא ישא בת עמי הארץ מפני שהן שקץ ונשותיהן שרץ [ב]ועל בנותיהן הוא אומר [1]ארור שוכב עם כל בהמה תניא ר' אומר עם הארץ אסור לאכול בשר [ג](בהמה) שנאמר [2]זאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף: אמר רבי אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכיפורים שחל להיות בשבת אמרו לו תלמידיו ר' אמור לשוחטו אמר להן זה טעון ברכה וזה אינו טעון ברכה: אמר רבי אלעזר עם הארץ אסור להתלוות עמו בדרך שנאמר [3]כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס על חיי חבירו לא כל שכן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן עם הארץ מותר לקורעו כדג אמר רבי שמואל בר יצחק ומגבו: תניא אמר רבי עקיבא [ד]כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור אמרו לו תלמידיו רבי אמור ככלב אמר להן זה נושך ושובר עצם וזה נושך ואינו שובר עצם: תניא היה רבי מאיר אומר כל המשיא בתו לעם הארץ כאילו כופתה ומניחה לפני ארי [ה]מה ארי דורס ואוכל ואין לו בושת פנים אף עם הארץ מכה ובועל ואין לו בושת פנים: תניא רבי אליעזר אומר [7]אילמלא אנו צריכין להם למשא ומתן היו הורגין אותנו תנא רבי חייא כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאילו בועל ארוסתו בפניו שנאמר [4]תורה צוה לנו משה מורשה אל תקרי מורשה אלא [ו]מאורסה גדולה שנאה ששונאין עמי הארץ לתלמיד חכם יותר משנאה ששונאין עובדי כוכבים את ישראל ונשותיהן יותר מהן: תנא שנה ופירש יותר מכולן תנו רבנן ששה דברים נאמרו בעמי הארץ [ז]אין מוסרין להן עדות ואין מקבלין ממנו עדות ואין מגלין להן סוד [ח]ואין ממנין אותן אפוטרופוס על היתומים ואין ממנין אותן אפוטרופוס על קופה של צדקה ואין מתלוין עמהן בדרך ויש אומרים אף אין מכריזין על אבידתו ותנא קמא [ט]זמנין דנפיק מיניה זרעא מעליא ואכיל ליה שנאמר [5]יכין וצדיק ילבש: וכן מי שיצא וכו': [י]למימרא דרבי מאיר סבר כביצה הוא דחשיב ורבי יהודה סבר כזית נמי חשיב ורמינהי [כ]עד כמה הן מזמנין [ל]עד כזית ורבי יהודה אומר עד כביצה אמר רבי יוחנן מוחלפת השיטה אביי אמר לעולם לא תיפוך התם בקראי פליגי הכא בסברא פליגי התם בקראי פליגי רבי מאיר סבר [6]ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה [מ]ואכילה בכזית ורבי יהודה סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו בכביצה הכא בסברא פליגי דרבי מאיר סבר חזרתו [נ]כטומאתו מה טומאתו בכביצה אף חזרתו בכביצה ור' יהודה סבר חזרתו כאיסורו

ואינו מפקבל. לשומעים: גדולי הדור. אנשי מעשה ולדיקים: כפ גבאי לדקה. שאין ממנין אלא אם כן טובים ונאמנים: גשומיהן שרץ. שאינן זהירות במלות: עם לו בהמה. שדומות לבהמה שאין להן לב להבין: כי היא חייך ואורך ימיך על חייו לא חס. לגמוד תורה ולחיות: על חיי חבירו לא כל שכן. ויש לדאג שמא יהרגנו: ומגבו. דמו לא חיי כדאמרינן בשמיעת חולין (דף כח.) קרעו כדג מטמא בהאהל מיד ואף על גב שמפרפר ואמר רבי שמואל בר רב יצחק ומגבו: לילמלא לריכין אנו לסם. למזונותיהן ולעזרתם היו הורגין אותנו: לאינו בועל ארוסתו בפניו. שמבייש: מאורסה. לכל קהילות יעקב: שנה ופירש. תלמיד שאנה ופירש מן התורה ויודע כמה תלמידי חכמים מגנים את עמי הארץ וכמה הם שפלים בעייהם שונא יותר מכולם: אין מוסרין לו עדות. אין מזמנין אותו לשמוע דבר להעיד עליו: ואין מגלין לו סוד. שוס דבר סתר לפי שהולך רכיל ומגלה: על היתומין. שאשתו על הגזל: המולא אבידה חייב להכריז כדאמרי' בחלו מציאות (ב"מ כח.) ועם הארץ אינו מכריז לאו אחיך הוא דאינו עושה מעשה עמך: מזמנין. שלשה שאכלו כאחת דתנן[ב] חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק: ואכלתם ושבעתם. מהאי קרא נפקא לן ברכת הזימון[ג] בברכות (דף מח:): חזרתו. ומדרבנן היא ואשיעור טומאתו אסמכוה וטומאת אוכלין בכביצה: כאיסורו

ע) [עיריבין נה:], ב) ס"א ל"ג, ג) [סנהדרין ל: ע"ש], ד) [חולי ל"ל אלמלי ביו"ד עי' תוס' מגילה כא. ד"ה אלמלא], ה) [ברכות מ. סנהדרין מו.], ו) [ב"ק קיט.], ז) [ברכות מט:], ח) ברכות דף מה. יומא דף עט:, ט) [יומא פח.], י) [לקמן קכח.], כ) [ברכות מה.], ל) [ל"ל המזון], מ) שייך מע"ל, נ) [וע"ע תוס' קדושין ח. ד"ה ר"כ וב"ב קי. ד"ה ולא ובחולין קלב. ד"ה ר"כ], ס) [וע"ע תוס' חולין סא. ד"ה הדורס ותוס' ב"ק טז: ד"ה דלמא], ע) [וע' תוס' ב"מ כב: ד"ה מי דליכא],

תורה אור השלם

1. אָרוּר שֹׁכֵב עִם כָּל בְּהֵמָה וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: דברים כז כא
2. זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמַּיִם וּלְכֹל נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל הָאָרֶץ:
ויקרא יא מו
3. לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאָרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם: דברים ל כ
4. תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב:
דברים לג ד
5. יָכִין וְצַדִּיק יִלְבָּשׁ וְחַסְדֶּיךָ יְרַנְּנוּ: איוב כז יז
6. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: דברים ח י

גליון הש"ס

גמ' אמר ר"ע בשהייתי ע"ה. עי' כתובות סב. ע"ב תוס' ד"ה דהוא לגוע:

מוסף רש"י

עד כמה מזמנין. מנכרכין על המזון אחריו (יומא עט:) כמה יאכל עמהם ויתחייב בעמהם בזימון, ונפקא מינה לחולאים ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לברך (ברכות מד:). מוחלפת השיטה. התנא שמילכן טעם בחתם מהן והחליף שיטתו (לקמן נה.). ואכילה בכזית. משמע (יומא פא:). חזרתו כטומאתו. שיעור חזרתו כשיעור טומאתו, מידי דחשיב לענין טומאה חשיב זה לענין חזרה (ברכות מט:).

מוסף תוספות

א. והוא רע לבריות. תוס' הרא"ש. ב. והריגתו בכל עת מצוה היא והצלת נפשות כיון שהוא רגיל בכך אע"פ שאין עושה כלום באותה שעה. הרא"ש בספקיו. ג. ועם הארץ דהכא דקאמרינן עלה דאין מכריזין על אבידתו וכו' בעם הארץ אחר מיירי. סס.

הדרן עלך אלו עוברין

לאיסורו. שלא חמץ. ובשר קודש נמי משנפסל ביולא אסור באכילה: **יקרות וקפאון.** איידי דאיירי בירושלים ביציאת שעריה דקתני וכן מי שיצא מירושלים כו' פתח בהא פרשתא דבעינן למימר קמן **שעתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים: אור שיקר בעולם הזה.** כשחמה מאירה בגבורתה ואורה גדול אותו אור חשוב ויקר שלא יהא קפוי וקל לעולם הבא. כל דבר קל קרי קפוי לף על המים ויצף הברזל מתרגמינן וקפא פרזלא (מלכים ב ו): **בני אדם שיקריים.** עשיריים וחשובים ואינן טובים למקום: **איתנגיד.** גוע ופרחה רוחו: **עליונים למטה.** אותן שהיו כאן חשובים ראיתי קליס: **ואנן.** תלמידי חכמים היכי איתינן התם: **הרוגי מלכות ומו לא.** לא היתה בהן מעלה אחרת שיחשבו עליה אלא זו בלבד: **הרוגי לוד.** שני אחים היו שמסרו עצמן [6] על ישראל שהודו על עצמן הריגת בת מלך שהיו מטילין אותה על כל ישראל: **עד שעה שהסום רץ ומציל.** כשיעור מרוצת הסוס עד חצי היום. ולשון מציל שלילו תחתיו שכל שעות היום חמה נוטה לגדלין ולל האדם ולל הבהמה נוטה לגידו כשחמה במזרח לל האדם למערב אבל בחצי היום חמה עומדת באמצע הרקיע ברקש כל האדם ולל הסוס תחתיו בפי' ר' מכיר זל"ל מצלתי: **לל מציולות.** כלומר [7] שתולין לסוס לנוי ולקשקש לשון מצלתים (ד"ה א יג): **יהיה קודש לה'.**

שיתנדבו ישראל נדבותיהן למקדש: לל ביזה שיכווו ישראל. מן הנכרים ביזה אחד עד חצות יהיו קודש לה' שיציאוס נדבה למקדש: **הסירות למזרקים.** אף הסירות יהיו של כסף ושל זהב שתהא שם ביזה רבה להקדש: **מאי והיה הסירות למזרקים.** הא במציאות הסוס ליכא הקדש כולי האי: **דמיתעבדי ישראל.** יתעבדו ישראל ובשורה אחרת היא: **כנעני.** לא יהיו לריכין גזברין לעשות סחורה בנכסי הקדש לפי שיהא שם עושר גדול מן הביזה: **גא אברהם והזהיר את יצחק.** שהשביע לאליעזר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני (בראשית כד): **ויצחק את יעקב.** לא תקח אשה מבנות כנען (שם כח): **טובו הטוב והמטיב.** שאין שם בשורה רעה: **למידרשיה בפירקא.** קרייה דיו"ד ה"י דאדרבא אותיות דרשיה וטעמיה התלויים בו: **נעלם וחיב.** זה שמי נעלם חסר וי"ו לשון העלמה: **חיב זה שמי נעלם.** בהעלמה וכתיב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה. לשון אחר כיון דכתב זה שמי פשיטא דזה זכרי היאך יקרא אלא בשאני נכתב: **לא בשאני נכתב.** שני שמות לימדו שם הכתיבה ושם הקרייה: הדרן עלך אלו עוברין

מקום שנהגו. עד חצות. חצי היום: **שלא יעשה.** כדי שלא יהא טרוד במלאכה וישכח ביעור חמצו ושחיטת הפסח ותקון מצה לצורך הלילה דמצוה לטרוח מבעוד יום כדי להסב מהר כדאמר בפ' בתרא (דף קט.) חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תיובתא שלא ישנו:

ואל

[6] כאיסורו מה איסורו בכזית אף חזרתו בכזית תניא ר' נתן אומר זה וזה כשתי ביצים ולא הודו לו חכמים [1] והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון מאי יקרות וקפאון א"ר אלעזר זה אור שיקר בעולם הזה וקפוי לעולם הבא ר' יוחנן אמר אלו נגעים ואהלות שיקרין הן בעוה"ז וקפויין הן לעולם הבא ור' יהושע בן לוי אמר אלו בני אדם שיקרין הן בעולם הזה וקפויין הן לעוה"ב [2] כי הא דרב יוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר אמר ליה אבוה מאי חזית אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה אמר לו בני עולם ברור ראית ואנן היכי התם כי היכי דאיתו אנן הכא הכי איתינן התם ושמעתי שהיו אומרים [3] אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין אדם יכול לעמוד במחיצתן [7] (ומאן) נינהו אילימא ר"ע וחבריו משום הרוגי מלכות ותו לא אלא הרוגי לוד [2] ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה' מאי מצלות הסוס א"ר יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שהסוס רץ ומציל ר' אלעזר אמר כל מצילות שתולין לסוס בין עיניו יהיה קדש לה' ור' יוחנן אמר כל ביזה שבוזזין ישראל עד שעה שהסוס רץ ומציל יהיה קדש לה' בשלמא למאן דאמר כל ביזה שבוזזו ישראל היינו דכתיב [2] והיה הסירות בבית ה' כמזרקים לפני המזבח אלא למ"ד בהנך תרתי מאי והיה הסירות בבית ה' מילתא אחריתי קאמר דמתעתרי ישראל ומתנדבי ומייתי בשלמא למ"ד ביזה היינו דכתיב [3] ולא יהיה כנעני עוד בבית ה' צבאות אלא למ"ד הנך תרתי מאי ולא יהיה כנעני א"ר ירמיה [8] אין כאן עני וכנעני מנלן [9] דאיקרי תגר דכתיב [4] וירא שם יהודה בת איש כנעני מאי כנעני אילימא כנעני ממש אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אזיל ונסיב אלא אמר רבי שמעון בן לקיש בת גברא תגרא דכתיב [5] כנען בידו מאזני מרמה ואיבעית אימא מהכא [6] אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ: [7] והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד אטו האידנא לאו אחד הוא אמר רבי אחא בר חנינא לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה [10] [8] על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת לעולם הבא כולו הטוב והמטיב ושמו אחד מאי אחד אטו האידנא לאו שמו אחד הוא א"ר נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י ונקרא באל"ף דל"ת אבל לעולם הבא כולו אחד [9] נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י [10] סבר רבא למדרשה בפירקא א"ל ההוא סבא לעלם כתיב ר' אבינא רמי כתיב [8] זה שמי לעלם [11] וזה זכרי לדור דור אמר הקב"ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת:

הדרן עלך אלו עוברין

[1] **מקום** שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין [2] נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וחומרי מקום שהלך לשם

מקום שנהגו. אור"י בשם ריב"א דמפרש בירושלמי מאי שנא ערבי פסחים משאר י"ט משום דזמן הפסח מחלות ואילך ואף יחיד קאמר התם בשאר ימות השנה ביום שמביא קרבן אסור במלאכה ופריך אם כן יהא כל היום אסור כמו יחיד שמביא קרבן ומפרש התם משום דראוי להקריב משחרית אבל פסח אינו יכול להקריבו אלא אחר חצות כדנפקא לן מבין הערבים ופריך אם כן קרבן תמיד שהוא לכל ישראל וקרב בכל יום יהא בכל יום אסור במלאכה ומשני שאני תמיד שהתורה הוציאה מן הכלל דכתיב ואספת דגנך ואם כל ישראל יושבים ובטלים מי יאסוף להן דגן ומשמע התם דמדאוריתא אסורה ונראה דאף בזמן הזה דליכא הקרבה כיון שנאסר אז אסור לעולם [א]:

העושה

א [מיי' פ"ו מהל' ברכות הל"ג טוש"ע או"ח סי' רכב סעי' ח בן]:

א ב מיי' פ"ח מהל' י"ט הל' יח כ סמג לאוין עח טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ג ד:

מוסף תוספות

א. דמנהג אבותינו בידינו אע"פ שפסח אינו נוהג עתה. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

וכיון שהזכיר אם לא עבר הצופים חוזר, דש"מ עד הצופים מירושלים הוא חשוב, הוצרך לבררו מהאי קרא, והיה ביום ההוא יהיה על מצלות הסוס קדש לה', ואמר ר' יהושע בן לוי עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים עד שעה שהסוס רץ ומציל, פירוש חצי היום שהצל של סוס תחתיו, מפני זה פתח והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון, פי' ר' אלעזר אור שהוא יקר בעולם הזה, כלומר החורה. כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור, וכתיב ודבר ה' היה יקר בימים ההם, קפוי הוא מצוי לעולם הבא, וכל דבר מצוי ביד הרבים כדכתיב והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו וגו' בזול הוא. ריש לקיש דרשו בתלמוד נגעים ואהלות שהוא יקר עכשיו כו'. ור' יוחנן אמר אלו בני אדם שנראין בעולם הזה יקרים ונכבדים, קפויים הם לעולם הבא. כי הא דיוסף בריה דר' יהושע בן לוי חלש כאילו פרחה נשמתו, איתפח אמר ליה אבוה מאי חזית, אמר ליה עולם הפוך ראיתי עליונים למטה, כלומר היקרים החשובים בעולם הזה, כדכתיב אוקיר אנוש מפז ואדם מכתם אופיר, ראיתי אותם תחתונים במדרגה התחתונה, והיורדים בעולם הזה ראיתי בעליה למעלה מאלו. אמר ליה בני עולם ברור ראית, כלומר האמת שם הוא, מי שהוא לשם עליון הוא העיקר. אמר ליה ואנו אנה מקומנו, אמר ליה אנו חשיבותינו התם כי הכא. ושמעתי אשרי מי שיבא לכאן ותלמודו בידו. יש מי שאומר שגורס תלמודו על פה, כי הלך וגרסתו עמו. ויש מי שמפרש מי שיבא בכאן ומעשיו מיסדים ותלמודו שקיים כל מה שלמד, נמצא כאלו הביא ראיותיו עמו. **והרוגי מלכות אין כל בריה ולשון יכולה במחיצתן.** ואסיקנא לאו ר"ע וחבריו דהללו מעלתן גדולה זולתי מצות הריגתם, אלא שני אחים שהיו בלוד בשעה שנמצאת בת קיסר הרוגה, ובקשו להרוג כל (יהודי)

גליון הש"ם

גמ' אר"י אין כאן עני. עי' שבת סג ע"א רש"י ד"ה לא יחלל:

מוסף רש"י

מה איסורו בכזית. שיעור איסור אכילתו שהוא מיב עליו בכזית (לקמן פה:). **עליונים למטה.** אותם שהם עליונים כאן מחמת עושרן, ראיתי שם שהם למטה (ב"ב י:). **ותחתונים למעלה.** ראיתי עניים שהם ביניו שפלים, שם ראיתים תשובים (שם). **ואנן היכי התם.** בעלי תורה היאך אתיין, היאך יש חשיבותנו (שם). **כי היכי דאיתו אנן הכי.** תשובים וכבדים (שם). **משום הרוגי מלכות ותו לא.** כלומר הן מלבד אותו הוא דהוי כזו כזו (שם). **הרוגי לוד.** לוליינוס ופפוס, אחים שהרגם טורנוסרופוס (ל' טוריינוס) הרשע בגזרתו כדאמרינן במס' תענית (יח:) על גזירה שגזרה על ישראל להשמיד על שנמלאת בת מלך הרוגה, ותמדו את ישראל עליה ועמדו האחים הללו ואמרו מה לכם על ישראל אנו הרגנוה (ב"ב שם, וכנר"ז תענית שם). **כתיב זה שמי.** מדלא כתיב שמי חכרי משמע שלמדו שני שמות ואמר לו זה שמי מיוחד וזה השני אני מזכר (קדושין נא. ושם הגירסא: כתיב זה שמי וכתיב זה זכרי). הדרן עלך אלו עוברין

היהודים בשבילה, ואמרו שני האחים [נ"א: שמעיה ואחיו] אנו הרגנוה כדי להציל כל ישראל, ונהרגו הן וכו'. [נ"א: ושלמו בנפשם ונהרגו הם... ועליהם מפורש בישעיה כי עליך הורגנו כל היום וגו'] וקיימא לן כי הרוגי לוד הם שמעיה ואחיו שנהרגו בי"ב באדר כמפורש בפרק סדר תעניות כיצד כו'. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. יהיה ה' אחד, שאין שם בשורה רעה, שצריך לומר ברוך דיין האמת, אלא הטוב בכל, שהכל טוב שאין שם רע. ושמו אחד כר"נ בר יצחק דאמר בעולם הזה שמי נכתב ביוד הא ונקרא באלף דלת, אבל בעולם הבא כולו אחד, כשאני נכתב כך אני נקרא. רבה סבר למדרשה בפירקא. ולגלותו, א"ל ההוא רבא זה שמי לעולם חסר ו' כתיב, כלומר עלמיה, [וזה] זכרי כשאני נקרא עכשיו באלף דלת, ובעולם הבא בשמי שנאמר זה שמי לעולם. הדרן עלך ואלו עוברין מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין כו'. ומתמהינן מאי איריא ערבי פסחים אפילו כל ערובה נמי, דתניא הערשה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם. ושנינן התם מן המנחה ולמעלה הכא מחצות. אי נמי התם ברכה לא חזי, הכא בערב הפסח הערשה מלאכה מחצות היום ולמעלה, זולתי

העושה מלאכה במוצאי שבתות. אור"י דאיתא בירושלמי הכי הני נשי דנהיגי דלא למעבד עבידתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עד דתיפתי סידרא מנהגא פי' (א) שיטלים התפלה מנהג כשר ונהא איירי נמי הכא[א]: **ובאן** בעושים שלא לשמה וכדרב יהודה. תימה מ"ט (דרב) גופיה אמר בפ"ב דברכות (ד' יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא ואור"י דהתם מיירי כגון שלומד כדי להתיהר ולקנטר ולקפח את חביריו בהלכה ואינו לומד ע"מ לעשות[ב] אבל הכא מיירי[ג] דומיא דהיא דלעיל יש שפל ונשכר דלא עביד כוליה שבתא ולא במעלי שבתא שאין מתכוון לשוס רעה אלא מתוך עצלות אפ"ה גדול עד שמיס חסדו[ד]: **מתקולתא.** מטוה לכך קורא אותה מתקולתא לפי שנשכרת לשיעור משקל מטוה כדתנן בכתובות (ד' סד:) כמה היא עושה לו משקל ה' סלעים ופר"ח שהיא מתבזה על כך שהיא מגלה זרועותיה בשעת טוויה: **ומגדלי** בהמה. וקשה לר"ת דאמר (בחולין ד' פד:) הרואה שיתעטר יעסוק בבהמה דקה ואמר נמי עשתרות שמעשרות את בעליהן וי"ל דהתם בחורשין[ד]: **כותבי ספרים.** [ה]אור"י בשם ריב"א דדוקא הכותבים כדי למכור עליהן בקשו[ו] דלעולם ימצאו לוקחין כדקתני הן ותגריהם אבל על המשכירים עצמן לבעלי בתים לא בקשו שלא היו מקפחים פרנסתן שלא ימצאו כל כך להשתכר[ז]: **ד) דילמא** אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב.

ות"ת והיכי אתי למיטעי תיפוק ליה דמפריש ממין על שאין מינו וי"ל דבגלול איכא למיטעי דלית ביה משוס מין על שאין מינו כדפי' בפ' כל שעה (לעיל לה.) ואיכא למיחש שתהא עיסה רובה אורז במקוס אחד ויפרים מאותו לד[ח] על לד אחר: אי

ואל ישנה אדם מפני המחלוקת כיוצא בו המוליך פירות שביעית [ט]ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער ר' יהודה אומר צא והבא לך אף אתה: **גמ'** [כ]מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא [ב]העושה מלאכה בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה לא [ג]הכא מחצות אי נמי התם סימן ברכה הוא דלא חזי אבל שמותי לא משמתינן ליה [ד]הכא שמותי נמי משמתינן ליה גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה [ה]ובמוצאי שבת ובמוצאי יו"ט ובמוצאי יום הכפורים ובכל מקום שיש שם נידנוד עבירה [ו]לאתויי [א] תענית ציבור אינו רואה סימן ברכה לעולם: ת"ר [ז]יש זריז ונשכר ויש זריז ונפסד יש שפל ונשכר ויש שפל ונפסד זריז ונשכר דעביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא זריז ונפסד דעביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא שפל ונשכר דלא עביד כולי שבתא ולא עביד במעלי שבתא שפל ונפסד דלא עביד כולי שבתא ועביד במעלי שבתא אמר רבא [ח]הני נשי דמחוזא אע"ג דלא עבדן עבידתא במעלי שבתא משום מפנקותא הוא דהא כל יומא נמי לא קא עבדן אפילו הכי שפל ונשכר קרינן להו רבא רמי כתיב [1]כי גדול עד שמים חסדך וכתיב [2]כי גדול מעל שמים חסדך הא כיצד כאן בעושין לשמה וכאן בעושין שלא לשמה וכדרב יהודה (ה) [ט]דאמר רב יהודה אמר רב [י]לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה: תנו רבנן המצפה לשכר אשתו וריחים אינו רואה סימן ברכה לעולם שכר אשתו מתקולתא ריחייא אגרתא אבל עבדה ומזבנה אישתבוחי משתבח בה קרא דכתיב [3]סדין עשתה ותמכור: ת"ר המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא כיון דנפיש אפחזייהו שלטא בהו עינא: תנו רבנן [כ]תגרי סימטא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות [ל]ונותנין עיניהן בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא דתהו ביה אנשי: ת"ר ד' פרוטות אין בהן סימן ברכה לעולם שכר כותבין ושכר מתורגמנין ושכר יתומים ומעות הבאות ממדינת הים בשלמא שכר מתורגמנין משום דמיחזי כשכר שבת ומעות [מ]יתומים נמי לאו בני מחילה נינהו מעות הבאות ממדינת הים משום [נ]דלאו כל יומא מתרחיש ניסא אלא שכר כותבין מאי טעמא א"ר יהושע בן לוי כ"ד תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו [ס]שאילמלי מתעשרין אין כותבין: ת"ר [ע]כותבי ספרים תפילין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן וכל העוסקין במלאכת שמים לאיתויי מוכרי תכלת אינן רואין סימן ברכה לעולם ואם עוסקין לשמה רואין: בני ביישן [פ]נהוג דלא הוו אזלין מצור לצידון במעלי שבתא אתו בנייהו קמיה דר' יוחנן אמרו לו אבהתין אפשר להו אנן לא אפשר לן (צ) אמר להו [צ]כבר קיבלו אבותיכם עליהם שנאמר [4]שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך: בני חוזאי נהגי דמפרשי חלה מארוזא אתו ואמרו ליה לרב יוסף אמר להו ניכלה זר באפייהו איתיביה אביי [ק]דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור

אי

עין משפט
נר מצוה

ב א מיי' פ"ז מהל' שמטה ויובל הל' יב:
ג ב טוש"ע או"ח סי' רנא סעיף ה:
ד ג ד מיי' פ"ח מהל' י"ט הל' יח ופ"ו מהל' ת"ת הל' יד טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ג וטוש"ע י"ד סי' שלד סעיף מג:
ה ה מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ה סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רצט סעיף י:
ו ו מיי' פ"ג מהלכות תענית הלכה ד טוש"ע או"ח סי' תקעה סעיף ג:
ז ז מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ה ופ"י מהלכות תשובה הלכה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כ:
ח ח [מיי' פ"ל מהל' שבת הלכה יג טוש"ע או"ח סי' רמח סעיף ג]:
ט ט י טוש"ע י"ד סי' ריד סעיף ג ב:

תורה אור השלם
1. כִּי גָדוֹל עַד שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ: תהלים נז יא
2. כִּי גָדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ וְעַד שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ: תהלים קח ה
3. סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וְחֲגוֹר נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: משלי לא כד
4. שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: משלי א ח

רבינו חננאל
שהתירו להם חכמים, משמתינן ליה. גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים ובמוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים מן המנחה ולמעלה ובתענית צבור אינו רואה סימן ברכה לעולם. תוספתא בתחילת יבמות יש זריז ונשכר, דבעיד מלאכה כל יום ואינו עושה [ערב] שבת מן המנחה ולמעלה. יש זריז ומפסיד שעושה מלאכה בכל ימות השבוע ועושה גם בערב שבת. שפל ונשכר שאינו עושה מלאכה לא בשאר ימות השבוע ולא בערב שבת. שפל ומפסיד, כל השבוע יושב ובטל [נ"א: שאין עושה מלאכה כל השבוע] ובערב שבת עושה מלאכה. גדול מעל שמים חסדך, אלו העושין לשמה. כי גדול עד שמים חסדך, אלו העושין שלא לשמה, שאע"פ שעושין שלא לשמה יש להם חסד, כדרב יהודה אמר רב דאמר לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה יבא לשמה. פירוש המצפה לשכר אשתו כדי להתפרנס ממנו. פירוש מתקולתא משקל המטוה שטווה בכל יום, ושכר הרחים שכירותו, מפני שהוא דבר מועט אינו רואה סימן ברכה בזה הדרך. ת"ר ארבע פרוטות אין בהן ברכה. שכר כתבין שבקשו עליהן אנשי כנסת הגדולה מלפני הקב"ה

שלא יתעשרו. שכר מתורגמנין הדרשנין שדורשין בשבת לצבור, ועושין להן פסיקה, נראה כאלו שכר שבת הוא. והנושא והנותן במעות של יתומים קרוב לשכר ורחוק להפסד, פעמים שאינו מדקדק היטב היטב, ויתמי לאו בני מחילה נינהו. ומעות הבאות ממדינת הים, פעמים שילך הכל בבת אחת כגון שנטבעה הספינה. ת"ר כותבי ספרים תפלין ומזוזות הן ותגריהן ותגרי תגריהן, וכל העוסקין במלאכת שמים, לאתויי מוכרי תכלת, אין רואין סימן ברכה. ואם עסוקין לשמה מתברכין. בני בישן נהוג שלא לילך בצידן בערב שבת, ובאו בניהן ואמרו לו לר' יוחנן אבותינו היו עשירים ולא היו צריכים לעשות מלאכה בערב שבת ואנו אנשי עניים, מהו לילך ולישא וליתן. אמר להם כבר קבלו אבותיכם עליהם, דכתיב ואל תטוש תורת אמך. ופירש בירושלמי כי לפרש בים [הגדול] שאלוהו ואסר להם, משום דסבר אסור לפרוש בים הגדול [בערב שבת], אבל זה אפילו נדר, נשאל ומתירין לו, ולא אסר אלא דסבר אסור לפרוש בים. בני בי חוזאי נהגו להפריש חלה מן האורז

מסורת הש"ס

ואל ישנה אדם. בגמרא [נא:] פריך ממקום שאין עושין למקום שעושין ואיכא נמי אל יעבד והא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שילא משם: **המוליך פירות שביעית ממקום שכלו.** לחיה מן השדה ומיתיבי בני המקום לבערן מן הבית והוליכן זה למקום שלא כלו וכני אותו מקום עדיין אוכלין הכנוסין בבית: **חייב לבער.** משום חומרי מקום שילא משם: **לא והבא לך אף אתה.** מפרש בגמרא [נב.]: **גמ' מאי איריא ערבי פסחים.** דקתני עד חצות במנהגא מכלל דמחצות ולהלן אסור ולמה ליה למיתני חצות לאשמעינן הך דיוקא הא כל ערבי ימים טובים אסירי: **מן המנחה.** תשע שעות ומחצה: **סמוך למנחה.** קודם לכן: **נידנוד עבירה.** רמז עבירה: **תענית לצור.** אסור במלאכה במסכת תענית (דף יב:) כשהיו מתענין על הגשמים אבל אחר תענית ליבור לא כדאמר שמואל אין חומר תענית ליבור בגבל (לקמן דף יד:): **ג) דמולאי שבתות.** משוס כבוד שבת שמוסיפין מחול על הקדש: **זריז.** בעל מלאכה: **שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא ולא במעלי שבתא.** ואע"ג דלאו לשוס מצוה מיכוין מצוה שלא לשמה מיהא הויא דאמרינן לקמן יעסוק אדם במצוה ואפי' שלא לשמה: ה"ג **ואע"ג דהאי דלא קעבדן כו': עושין לשמה.** מעל שמים ושלא לשמה עד לשמים דמצוה מיהא קא עביד כדרב יהודה: **מתקולתא.** נוטלת מאזנים בידה ומהלכת בשוק להשכירן לכל הלריכין דשכר מועטו הוא ומתבזה אשתו על שכר מועטו: **אגרתא.** שכר ריחיים שמשכירין טורח גדול ושכר מועטו אבל קונה ריחיים ומוכרן הרי הוא כשאר פרקמטיא: **בקנים.** כל מקלות דקים קרי קנים שעושין מהן גדרות ומחילות: **אפחזייהו.** נפח שלהן: **תגרי סימטא.** יושבין ומוכרין בשוק ועין שולטת בהן: **ומגדלי בהמה דקה.** הכל לוחין עליהן: **וקוללי אילנות טובות.** למוכרן לעצים הכל תמיהים ומלעיזין עליהם ומתוך כך עין שולטת בהן ולעקת בני אדם: **ונותנין עיניהם בחלק יפה.** כשחולקים עם אחרים תמיד מקפידין ליטול חלק יפה: **מסורגמנין.** שעומדין לפני החכם בשבתות ושומעין מפיו ומשמיעין לרבים: **ומעות יתומין.** למחלית שכר: **ממדינת הים.** משלח סחיונותיו תמיד במקום סכנה: **תכלת.** לגילית: **אינן רואין.** כדאמרן שאם יתעשרו לא יהו עסוקין: **ואם עוסקין לשמה.** להיות המצוה מצויה לגריכין לה: **רואין.** דהואיל ולשמה עושין לא יגיחו בשביל עשרן: **מצור לצידון.** יוס השוק של לידון בע"ש והם מחמיריס על עלמן שלא להיבטל מלרכי שבת: **הוה אפשר להו.** להמנע מן השוק שעשיריס היו: **מארוזא.** אורז דסלרכי

ג) [עי' תוס' לקמן נב. ד"ה ממקו'], ד) [עי' תוס' לקמן לט: ד"ה מאי אירא], ה) [תוספתא דיבמות ספ"ד], ו) [שבת לב:], ז) סנהדרין קה: ערכין טז: סוטה כב: מז. הוריות י: מיר כג:, ח) [תוספתא דכמוריס ספ"ב ושם הגירסא שמיטה], ט) [ב"מ כב:], י) [מגילה ז:], יא) [עי' תוס' מגילה כא. ד"ה אלמנין], יב) [תוספתא דבכורים ספ"ב], יג) נדרים טו. פא: [מגילה ה:], יד) [ל"ל לפני ד"ה נידנוד], טו) [ל"ל דרבא], יז) [עי' תוס' תענית ז. ד"ה וכל העוסק ותוס' ברכות יז. ד"ה העושה], יח) שייך לקמן,

הגהות הב"ח
(א) גמ' ואיכא וכדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה: (ב) שם לא אפשר לן מאי אמר להו: (ג) תוס' ד"ה העושה וכו' פי' עד שיטלים:

גליון הש"ם
גמ' ונותנין עיניהן בחלק יפה. עיין מ"ק כ"ח ע"ב תד"ה ולעולם:

הגהות הגר"א
[א] גמ' ואיכא לאתויי תענית בחב כל"ל:

מוסף רש"י
וכאן בעושין שלא לשמה. דמקיים כדי שיכבדוהו וכן משמע בירושלמי (ברכות יז. ושם שמ"ש שם העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, פי' שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר). **יתומים נמי לאו בני מחילה נינהו.** קטנים שאין הפקרן הפקר (ב"מ כב:).

מוסף תוספות
א. והשתא נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה כל ליל מוצ"ש. תוס' ר"פ. ב. וכיון שכוונתו לדבר עבירה נוח לו שלא נברא. מי' הר"ן. ג. שאינו עוסק בתורה אלא מחמת שאין לו מלאכה אחרת לעשות וכו' או עוסק בתורה מחמת שהוא עצל לעשות מלאכה. תוס' ר"פ. ד. פי' ביערים דאין העולם רואים אותם ואין בהן מראית עין אבל בישוב לא והכא נמי מיירי בישוב. סס. ה. וקשה דהיאך היו מקפחין פרנסתן וכו'. סס. ו. ובהכי ליכא קיפוח. סס. ז. דהא אין מעשה מצוי שימצאו לעולם בעלי בתים להשכיר אצלם. סס. ח. שהוא אורז. תוס' שלנ.

דסרכי מילתא. של קולא ומזלזלין יותר: **הגך אינשי נמי.** כיון דלא גמרי: **סרכי מילתא.** קושיא היא דאתו לאימנועי מהלה אף מדגן: המפרים מן האורז על הדגן אוכל טבלים דלא חל הסס על האורז ולא ניתקן הדגן והמפרים מן הדגן על האורז מאכיל טבל לכהן אין הסס חל על הדגן בשביל האורז שהרי אינו מחוייב ונמצא שאין זו חלה אלא טבל: **רוחלין שני אחים לאחד.** ואין כאן משום פריצות דגימא מתוך שמצויין יחד ועכשיו רואין ערומים זה את זה נותנין עין איש באחיו למשכב זכור: **ואין רוחלין זו.** כלומר אין נוהגים שני אחים לרחוץ כאחד: **בכבול.** מקוס: **קורדקיסין.** אשקפונ"ש רחבים ולא חיישינן דילמא משתלפי ואתי לאייתוינהו ארבע אמות ואין דרך בני בירי לצאת בקורדקיסין שהן נוהגין בהן איסור: **ספסלי נכרים.** שהן מוכרין בהן סחורה ולא חיישינן לאשדא: **לבוסאי דמי.** דכיון דלא גמירי ולאו מקוס תורה הוא סרכי מילתא: **מאכיו וחמיו.** מתוך שרואהו ומזכר שמשם יצא נותן לבו להרהור וכן בחמיו נותן לבו שיצתה אשתו מכאן וכן בבעל אחותו נמי איכא הירהורא: **משום כבוד אביו.** שמשמשו במרחץ: **ואמו אינהו.** בני כבול: **תלמיד לא ירחץ עם רבו.** שצריך להתביש מכבודו וממורלתו: **ואם היה רבו צריך לו.** שישמשנו במרחץ: **אבל דאייתרא.** חלב שבכפיפת הקיבה שהקיבה כפופה ועשויה כקשת ואותו חלב שבמקום היתר אוכלין בני ארץ ישראל ובני בבל נוהגין בו איסור: **שוינהו כוותאי.** דאמריגן לעיל [נ:] דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן ואוקמה רב חסדא בכותאי: **הני מילי מבבל לבבל.** מעיר לעיר בבבל דכיון דלא כייפי להדדי אם ישנה מנהגו לעיניהן יש כאן מפני המחלוקת וכל שכן מבבל לארץ ישראל אל ישנה את מנהג המקום מפני המחלוקת: **אבל מארץ ישראל לבבל.** אם ישנה את המנהג בבבל אין כאן מחלוקת דאתן כייפינן לבני א"י דאינהו סמיכי ובבבל לא סמיכי: **עבדינן כוותייהו.** כלומר אם באין משם לכאן אין להם לשנות מנהגם אלא עושין כמקומן: **אפילו תימא מארץ ישראל לבבל.** אל ישנה: **לא תאכל.** דאייתרא: ונטל

אי אתה רשאי להתירן בפניהן. תימה א"כ היאך התיר ר' בית שמן בפ"ק דחולין (דף ו:) ותירץ דבינו נסים במגילת סתרים דהתם דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור היינו שיודעים שהן מותרים והם רוצים להחמיר על עצמן[א] וכן משמע ליישנא דברים המותרים אבל דברים שנוהגים מחמת טעות שסכורים שהוא אסור והוא מותר יכול להתיר בפניהם[ב] וכן משמע בהדיא בירושלמי [ג] וא"ת א"כ אמאי קאמר דילמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב כיון דידעי שהוא פטור וי"ל דלאו כ"ע ידעי וא"ת דמשמע דווקא בבני המדינה או בכותאי אינו רשאי להתיר אבל בפני חכמים או שלא בפניהם מותר ואמאי והא תנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא ממנו ושהלך לשם ואור"י דמתניתין איירי במנהג חשוב שהנהיגו ע"פ ת"ח והכא מיירי שנהגו בני המדינה מעצמם[ג] וכן הנהו דמייתי ולאייתרא דלקמן קים ליה דהוי מנהג חשוב ור"י מסתפק במנהג שאינו חשוב דיכולין להתיר בפני ת"ח אם יכול להתיר להם כדמשמע לקמן ולא רצו לומר להם מותרים אתם משום דבני המדינה חשוב להו ככותאי אבל לתלמידים משמע שהיו אומרים מותרין אתם או דילמא יכול להתיר לעצמו בפניהם אבל להם אינו יכול להתיר והי"ק לא רצה לומר להם מותרים אתם ומה שהחמרתם לא מחמת איסור אלא מחמת מנהג שטות ולתלמידים היה מתיר לעצמו בפניהם אבל לא להם ורשב"א אומר דלא קשה ממתני'[ד] דרב אשי דמוקי מתני' באין דעתו לחזור ובכותאי אפילו דעתו לחזור אסור ולאביי דמוקי ה"מ מבבל לא"י אבל מא"י לבבל עבדינן כוותייהו ובכותאי אפילו מא"י לבבל אסור והיינו נמי דמייתי[ה] הוו מא"י לבבל:

ביון דאנן כייפינן להו וכו'. קשה לר"ת דבפ"ק דקידושין (דף ה.) אמר פשיטא מהכא לתתם מהני דהכא שבט ותתם מחוקק משמע דבני בבל עדיפי ותירץ דה"מ לאפקועי ממונא[ו] אבל לענין איסור והיתר וסמיכה בני א"י עדיפי שלומדים תורה ברבים ואמרינן (ב"ב דף קנח:) תורה דאתרן ישראל מחכים[ז]:

עבדינן כוותייהו. לא עבדי[ח] כוותייהו ה"ל למימר ומשום פ"ק דחולין (דף יח:) נקט הכי דקאמר התם כי סליק רבי זירא אכל מוגרמת דרב ושמואל ופריך ולית ליה לרבי זירא נותנין עליו חומרי מקום וכו' ומשני אביי הני מילי וכו' אבל מבבל לארץ ישראל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו: **רבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה.** ובחולין נמי מתרץ רבי זירא אין דעתו לחזור הוה קלת קשה דהשתא לגדדין קתני[ט] וחומרי מקום שיצא ממנו בדעתו לחזור וחומרי מקום שהלך לשם באין דעתו לחזור:

אי אתה רשאי להתירן בפניהם אמר לו ולאו מי איתמר עלה אמר רב חסדא בכותאי כותאי מאי טעמא משום דמסרכי מילתא הגך אינשי נמי סרכי מילתא אלא אמר רב אשי חזינן אי רובן אורז אכלי לא ניכלה זר באפייהו דילמא משתכחא תורת חלה מינייהו ואי רובן דגן אכלי ניכלה זר באפייהו דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב גופא דברים המותרין ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהן אמר רב חסדא בכותאי עסקינן וכ"ע לא והתניא רוחצין שני אחין כאחד ואין רוחצין שני אחין בכבול[ו] ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שרחצו שניהם כאחד בכבול ולעזה עליהן כל המדינה אמרו מימינו לא ראינו כך ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להן מותרין אתם יוצאים בקורדקיסון בשבת ואין יוצאין בקורדקיסון בשבת בבירי[ז] ומעשה ביהודה והלל בניו של רבן גמליאל שיצאו בקורדקיסון בשבת בבירי ולעזה עליהן המדינה ואמרו מימינו לא ראינו כך ושמטום ונתנום לעבדיהן ולא רצו לומר להן מותרין אתם ויושבין על ספסלי נכרים בשבת ואינן יושבין על ספסלי נכרים בשבת בעכו[ח] ומעשה[ט] בר"ש בן גמליאל שישב על ספסלי נכרים בשבת בעכו ולעזה עליו כל המדינה אמרו מימינו לא ראינו כך נשמט על גבי קרקע ולא רצה לומר להן מותרין אתם בני מדינת הים נמי כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו ככותים דמו בשלמא ספסלי נכרים משום דמחזי כמקח וממכר בקורדקיסון נמי דילמא משתלפין ואתי לאיתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים אלא רוחצין מאי טעמא לא כדתניא[י] עם הכל אדם רוחץ[א] חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו ור' יהודה מתיר באביו מפני כבוד אביו והוא הדין לבעל אמו ואתו אינהו וגזור בשני אחין משום בעל אחותו תנא[ב] תלמיד לא ירחץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר כי אתא רבה בר בר חנה אכל דאייתרא עול לגביה רב[ג] עוירא סבא ורבה בריה דרב הונא כיון דחזינהו כסייה מינייהו אתו ואמרו ליה[ד] לאביי אמר להו שווינכו ככותאי ורבה בר בר חנה לית ליה הא דתנן נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם[ה] אמר אביי הני מילי מבבל לבבל ומארץ ישראל לא"י אי נמי מבבל לא"י אבל מא"י לבבל לא כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו רב אשי אמר אפילו תימא מא"י לבבל[ו] הני מילי היכא דאין דעתו לחזור ורבה בר בר חנה דעתו לחזור הוה א"ל רבה בר בר חנה לבניה בני לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני אני שראיתי את ר' יוחנן שאכל כדי הוא ר' יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה לא ראית אותו לא תאכל בין בפני בין שלא בפני ופליגא דידיה אדידיה דאמר רבה בר בר חנה סח לי רבי יוחנן בן אלעזר פעם אחת נכנסתי אחר ר"ש בן רבי יוסי בן לקוניא לגינה ונטל

א [מיי' פכ"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ל' טור ט"ז] טוש"ע אה"ע סי' כג סעיף ו בהג"ה:

ב מיי' [שם] ופ"ה מהל' מ"ת הלכה ו טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ט:

יא **ג** מיי' פ"ח מהלכות י"ט הלכה כ סמג לאוין עה טוש"ע או"ח סי' תסא סעיף ד:

הגהות הב"ח

(**א**) תוס' ד"ה עבדי' כוותייהו לא עבדי כוותן ה"ל למימר: (**ב**) ד"ה רבה וכו' דחומרי מקום:

לעזי רש"י

אשקפונ"ש [אישקפינ"ש]. נעליים קלות.

מוסף רש"י

אי אתה רשאי להתירן בפניהם. לבטל מנהגם דעובר משום בל יחל, ומן הטורה אינו בבל יחל אלא מדרבנן (נדרים טו. ועי"ש פא:). **כסייה מיניייהו.** משום דבני בבל אסרי לה (חולין נ.). **מבבל לבבל.** שם המדינה בבל ובה מקומות הרבה (חולין יח:). כיון דאנן כייפינן להו. לבני ארץ ישראל לקיים הסדם ולעיבור שנה כדאמרינן בשמעתא בתרא דסוטה (יח:) ולדיני קנסות שאין סמיכה בבבל (שם). עבדינן כוותייהו. כי אזלינן גבייהו ואין אנו צריכין לאזול כבול לשקומינו ובא"י הוו אכלי ליה (שם).

מוסף תוספות

א. [ואין להתירן בפניהם] שלא ירגילו בני אדם להקל ויבאו להתיר איסור. תוס' ערובין קא: ב. ועובדא דבית שאן טעות היה שהיו סבורים שהיה ארץ ישראל. תוס' הרא"ש. ג. הלכך מותר שלא בפניהם אבל מ"מ בפניהם אסור כיון שלא נעשה מחמת טעות אלא משום שהחמירו על עצמן. תוס' ר"פ. ד. דבין לאביי בין לרב אשי לקמן לא קשיא מידי. תוס' שאנץ. ה. דעכו חו"ל הוא. שם. ו. מפני שראש גולה עמהם. מי' הר"ן.

רבינו חננאל

שאינו חייב בחלה. ואסיקנא אמר רב אשי חזינן אי רובא דבני חוזאי אורז אכלי לא ניכלה זר באפייהו, כי היכי דלא תשתכח תורת חלה מיניייהו, ואי רובא חיטי ושערי אכלי, ניכלה זר להאי חלת האורז באפייהו, כדי שיתברר להם שאין בה תורת חלה, דחיישינן דלמא אתו לאפרושי חלה מן מיסה של אורז על מיסה של חיטין, דאתו למימר כיון שכלן חייבין בחלה, מין אחד מהן, זה פוטר את זה וזה פוטר את זה. **גופה דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם.** אוקמה רב חסדא בכותאי, מאי טעמא משום דסרכי, אומרין הלא דבר פלוני היינו נוהגין בו איסור והיה מותר, גם דבר זה כן מותר הוא, ויבואו להתיר האיסור, לפיכך כל דבר שנהגו בו איסור אין מתירין אותו להם. ולאו כותאי בלבד אלא אפילו מקום שאינן בני תורה וחיישינן כי האי גונא, אין מתירין להם. כגון תוספתא בסוף משקין בכבול אשי דעתו לחזור דאתו לאפרושי חלה מן מיסה של חיטין, ואם אינו נוהגין בה. ופריק רב אשי דעתו לחזור הוה, ומי שדעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי אותו מקום שהלך לשם. אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה, אני שראיתי את ר' יוחנן דאכל דאיתרא כדאי הוא ר' יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו, אתה לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני. מכלל שהבא מכח אחר שראה מי שעשה מעשה אע"פ שהוא עושה כמותו, אחרים אין סומכין עליו, לא בפניו ולא שלא בפניו. איני והא איהו דאמר סח לי יונתן בן אלעזר, ראיתי את ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא

רבינו חננאל (המשך)

שנהגו שלא לרחוץ שני אחים כאחד, ונכנסו יהודה והלל בני ר"ג לרחוץ כאחד, ולעזה עליהם כל המדינה, אמרו לא ראינו כך מימינו, ונשמט הלל ויצא לבית החיצון ולא רצה לומר להן מותרים אתם. וכן בבירי נהגו שלא לצאת בשבת בקורדקייסין, פירוש מנעל שאין לו עקב, והוא (סנדי) [סנדל], ויצאו יהודה והלל בקורדקייסין בשבת, ולעזה המדינה עליהם כו'. וכן בעכו נהגו שלא לישב על ספסלי גוים בשבת, ונזדמן לרשב"ג וישב בשבת בעכו על ספסלי גוים שיש להם בחנויות, ולעזה עליו כל המדינה וכו'. הנה אלו כלן לא רצו לומר להם מותרין אתם. ושנינן בני מדינות נמי כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו אתו למסרך ולהתיר כמו שאמרנו על הכותים. שני אחים מאי טעמא, כדתניא עם הכל אדם רוחץ חוץ מאביו וחמיו ובעל אמו, והוא הדין לבעל אחותו שאסור כמו אביו וחמיו ובעל אמו, וגזרו על שני אחים כאחד משום בעל אחותו. **תנא תלמיד לא ירחוץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר.** ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' אבון כל דבר שאינו יודע שהוא מותר וטועה בו באיסור, נשאל ומתירין לו. וכל דבר שיודע שמותר ונוהג בו איסור, נשאל ואין מתירין לו. כל הדברים תלו אותן במנהג, נשייה דנהגן דלא למעבד עבידא ביומא דירחא, מנהגא, ודלא עבדי באפוקי שבתא עד דתיתפני סידרא, ובשיני ובחמישי עד דתיתפני תענייתא, מנהגא. **כי אתא רבה בר בר חנה** בבבל אכל השומן דאייתרא דנהגו בו בני בבבל איסור, כדגרסינן באלו טרפות דאקשתא של קיבה כ"ע לא פליגי דאסור, והוא החלב שעליה מלמעלה, דאייתרא [כי הא דאמר ר'] אויא א"ר אמי מקמצין, והכא בבבל נהגו בו איסור. שמעיה דר' חנינא הוה קאי קמיה [דר' חנינא] אמר קמון והב לי דאיכול, חזייה דהוה קא מהסס א"ל בבלאי את גום שדי. עול לגבי רבה בר בר חנה רב אויא ורבה בר נתן, כדחזנהו כסייה להא דאיתרא דהוה אכיל ליה, א"ל שוונהו ככותאי שאין מתירין בפניהם דברים שנהגו בהן איסור. **ורבה בר בר חנה** היכי עביד הכי, והתנן נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם, והנה בבבל שהוא שם עתה איסור היו נוהגין בה. אשי דעתו לחזור הוה, ומי שדעתו לחזור אין נותנין עליו חומרי אותו מקום שהלך לשם. אמר ליה רבה בר בר חנה לבריה, אני שראיתי את ר' יוחנן דאכל דאיתרא כדאי הוא ר' יוחנן לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו, אתה לא תאכל לא בפני ולא שלא בפני. מכלל שהבא מכח אחר שראה מי שעשה מעשה אע"פ שהוא עושה כמותו, אחרים אין סומכין עליו, לא בפניו ולא שלא בפניו. איני והא איהו דאמר סח לי יונתן בן אלעזר, ראיתי את ר' שמעון בן יוסי בן לקוניא

אני ראיתי את ר"ש שאכל. תימה לר"י דאמר בירושלמי[1] ר"ש חזא לההוא גברא מלקט ספיחי כרוב בשביעית א"ל מאי האי א"ל ואלו את הוא דשרית א"ל ואלו חברתי פליגי עלי קרי עליה פורק גדר ישכנו נחש וכן הוות ליה והשתא כיון שבעלמו היה אוכל למה היה כועס על אחריס שהיו אוכלין וסומכין על הורתתו וי"ל דמ"מ לא היה רוצה שעמי הארץ יסמכו עליו כל זמן שלא פסקו הלכה כמותו:

כל הספיחים אסורין חוץ מספיחי ברוב. פי' רש"י דלאחר ביעור מיירי ואין ביעור נוהג בברוב לפי שאין השורש כלה בארץ ולא קרינן ביה כלה לחיה מן השדה וקשה לר"י א"כ אמאי איצטריך קרא דלא נאסוף תיפוק ליה דכתיב ולבהמתך[א] ועוד מאי שנא דלא מפיק אלא ספיחי כרוב ה"ל למעוטי כל הני דפ"ז דשביעית (משנה ג) דתנן עיקר הלוף (ב) השוטה ו) וגרגינה אין להן ביעור[ב] ועוד מאי שנא דרבנן גזרי הכא ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים וכל הנהו דהתם לא גזרי ועוד הקשה ריב"ץ דלעיל קתני וכנכתי לגינה אחריו ונטל ספיחי כרוב ואכל משמע שתלשן מן הקרקע והי' מהן הרבה מחוברין ול"כ מיירי קודם ביעור ועוד הקשה ר"ת דאמרינן בפ"ק דמנחות (דף ה:) (ג) מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעי' ספיחים כר"ע דאמר ספיחי' אסורים ובפסח של שביעית היא קודם ביעור שאז תבואה אינה כלה בשדה ואדרבה היא במילואה וביעור לא היה אלא בשמינית כשהיא כלה לחיה מן השדה ועוד דקאמר ומרוייהו אליבא דר"ע (ד) ורבנן נמי לא פליגי אדרשה דכלה לחיה בשדה ומודו רבנן דספיחים אסורים אחר ביעור דבסיפרי קאמר אמילתא דרבנן דפליגי אדר' עקיבא אמרת לנו לא תזרעו ומה שאנו אוסרים אין מכניסו לקיום פי' שאסור אחר ביעור אמרת לנו בערו מה אנו אוכלין מן הביעור ואילך [ה]לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם ביעור מיירי כדמשמע קרא דלא נאסוף מן הקרקע דכתיב ביה מה נאכל בשנה השביעית ודריש ר"ע מהאי קרא דספיחים אסורים בשביעית ורבנן פליגי עליה ודרשי לא נאסוף להכניסו לקיום ולא אסרי אלא אחר ביעור ור"ש ורבנן פליגי הכא אליבא דר"ע ומתיר ר"ש ספיחי כרוב דלא אסרה תורה אלא ספיחים דומיא דזריעה דכתיב הן לא מזרע אבל ספיחי כרוב דמו לאילן כדאמר (כתובות קיא:) כרוב הגיח לנו אבא והיינו עוליס (ה) בו בסולם ולא גזרינן אטו שאר ספיחים ורבנן גזרי ודוקא דאיכא דר"ע דאיסור ספיחים מדאורייתא פליגי אבל לרבנן דפליגי עליה דר"ע וסברי איסור ספיחים דרבנן ליכא למיגזר (ו) הקשה רבינו נסים גאון דאיפכא שמעינן להו במסכת שביעית בפ"ט (משנה ח) דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין ביעור בהן בירק השדה וליכא למיגרס התם אסורין דבירושלמי מוכח בהדיא דגרס התם מותרין ותירץ דהתם מיירי בספיחים שגדלו בשדות בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור ולכך שאר ספיחים שרו דלא אתו לאיתלופי בהנהו שגדלו בשביעית דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים אבל של כרוב שגדלים הרבה בזמן מועט אין היכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית[ג] וכן איתא בירושלמי א"ר יצחק כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש ובין ישן ברס הכא פי' ספיחי כרוב שלא ילך ויבא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי והך דשמעתא איירי בשביעית עצמה כדמפר"ת ורבינו נסים פי' נמי שמעתא בע"א ופי' הכא בספיחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיוצא בהן וסבר ר"ש ספיחים אסורין במוצאי שביעית דכשירלו אותם גדולים יסברו שלקטן בשביעית אבל ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה לא גזרו בהן אטו שאר ספיחים דכשירלו אותם גדולין לא יסברו שלקטן בשביעית דדרכם ליגדל הרבה בזמן מועט וכשאכל ר"ש גן [רבי' יוסי בן לקוניא ספיחי כרוב במוצאי שביעית הוא דאכל כר"ש בן יוחי (ז) ולא משמע הכי ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכולן אסורין ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספיחים מר"ה ועד תנובה איסור ספיחים ומחנוכה ועד ר"ה היתר ספיחים ותניא בתוספתא בפ"ה בגלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין ותרוייהו אליבא דר"ע דאסר ספיחים מדאורייתא בשביעית[ד] אבל לרבנן דפליגי עליה[ה] ליכא למיגזר ומה שפי' רבינו נסים דמה שגדל בשמיטה ונכנסה לשביעית היכא דליכא למיטעי שמא גדל בשביעית אסור קשה לרשב"א דתניא בפ"ק דר"ה (דף טו.) ר"ש בן יהודה משום ר"ש אומר אתרוג בת שמיטה שנכנסה בשביעית פטור מן המעשר ומן הביעור והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות בלים ואפ"ה קאמר פטור מן הביעור ואע"ג דליכא למיטעי ולמימר שזה האתרוג גדל בשביעית וי"ל דהתם מיירי מדאורייתא א"נ כשלקטן בתחילתה של שביעית דליכא למיטעי[ו] מיהו הא קשיא לר"י דבשמעתא משמע לכ"ע דירקות הגדילין בשביעית אסורין באכילה[ז] ובמסכת שביעית משמע דשרו דתנן (פ"ח מ"ד) האומר לפועל הילך דינר זה ולקח לי בו ירק היום ובפרק בתרא דע"ז (דף סב.) מייתי לה ותירץ ר"י דבשל ערב שביעית מיירי ומה שיש בהן דין שביעית לענין סחורה ושאר דינים לפי שנלקט בשביעית דבירק חזלינן בתר לקיטה[ח]:

כגון אנא דידענא בקביעא דירחא. ולא בקוד העיבור קאמר דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא כדאמרינן ברש בילה (דף ד:) ועבדי תרי יומי אלא מפרש ר"ת שהיה במקום שבלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין אלא יום אחד[ט] והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה בי"ט ששומעין קידוש החודש[י]:

ביישוב

ונטל ספיחי כרוב ואכל ונתן לי ואמר לי בני בפני אכול שלא בפני לא תאכל אני שראיתי את ר"ש בן יוחי שאכל כדי הוא ר' שמעון בן יוחי לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו אתה בפני אכול שלא בפני לא תאכל מאי ר"ש [ט]דתניא רבי שמעון אומר כל הספיחים [י]אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה וחכ"א [א]כל הספיחין אסורים ותרוייהו אליבא דר' עקיבא דתניא [ב]הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתנו א"ר עקיבא וכי מאחר שאין זורעין מהיכא אוספין מכאן [ג]לספיחין שהן אסורין במאי קא מיפלגי רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחי דעלמא ור"ש סבר לא גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחי דעלמא: ההולך ממקום וכו': בשלמא ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם ואל ישנה אדם מפני המחלוקת ולא ליעביד אלא ממקום שאין עושין למקום שעושין אל ישנה אדם מפני המחלוקת ונעביד הא אמרת נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם וחומרי מקום שיצא משם אמר אביי ארישא רבא אמר לעולם אסיפא והכי קאמר [ג]אין בזו מפני שינוי המחלוקת מאי קא אמרת הרואה אומר מלאכה אסורה [ד]מימר אמרי כמה בטלני הוי בשוקא א"ל רב ספרא לרבי אבא [ה]כגון אנן דידעינן בקביעא דירחא

ביישוב

למקום שאין עושין: **רבא אמר לעולם אסיפא והכי.** משמע מתני' או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ולא ליעבד דהא דקי"ל בעלמא[ה] אל ישנה אדם ממנהג העיר אינו אלא מפני המחלוקת וכאן אין מחלוקת[ו]: **דמאי אמרת.** הרואה אותו בטל יאמר זה אומר שהמלאכה אסורה וחלוק על כולנו לא יאמר הכי אלא יאמר מלאכה אין לו שהרי כמה בטלנין יש בשוק כל יומת השנה:

ביישוב

אלא. בפני אתה יכול לסמוך עלי הואיל ורואיתי את ר"ש שאכל. והיינו פלוגתא דידיה אדידיה לעיל [ע"א] אמר לא תאכל אפי' בפני והכא קאמר דאע"ג דלאו בר סמכא הוא ולאו מגמריה ומסבריה קא שרי ליה סמכינן עליה מיהא בפניו משום דחזא לגברא רבה דאכיל: **כל הספיחין אסורין.** משרשין הן גדילין והרי הן כאילן שמוסיף ענפים על ענפים ולאו בכלל שאר ספיחים נינהו וכל שאר ספיחים מזרע הנחבט ונופל לארץ הוא אבל ספיחי כרוב אינו כן אלא עליו גדילין בענפים ולא אסרה תורה אלא ספיחים מעין זריעה דכתיב הן לא מזרע וגו'. כך שמעתי וקשיא לי מדא דכי האי גוונא לא קרי ספיחים אלא הגדילים מזרע הנחבט ונופל לארץ קודם לקיטה ועוד אילנות בשביעית מי לא נהגה בהן נמי קדושה. ונראה בעיני דטעמא משום דכרוב אינו כלה לחיה כל יומת החורף וגימגום: **א"ר עקיבא.** למה נאמר ולא נאסוף מאחר שאין אנו זורעין מה יאספו לימד על הספיחים שאסורין וה"ק הן לא מזרע והגדילין מאיליהן לא נאסוף: **גזרינן ספיחי כרוב אטו ספיחין דעלמא.** דאע"ג דאין ביעור לכרוב דהא מתקיים כל יומת הגשמים ספיחין דידיה אסורין דלא ליתא טעמא משום דאין בספיחי' איסור שביעית ואתו למישרי שאר ספיחים: **אריש.** ואל ישנה דמתני' אריש קאי ההולך ממקום שעושין

רבא אמר לעולם אסיפא והכי. משמע מתני' דאיכא דזריעה דכתיב הן לא מזרע אבל ספיחי כרוב דמו לאילן כדאמר (כתובות קיא:) כרוב הגיח לנו אבא והיינו עוליס (ה) בו בסולם ולא גזרינן אטו שאר ספיחים ורבנן גזרי ודוקא דאיכא דר"ע דאיסור ספיחים מדאורייתא פליגי אבל לרבנן דפליגי עליה דר"ע וסברי איסור ספיחים דרבנן ליכא למיגזר (ו) הקשה רבינו נסים גאון דאיפכא שמעינן להו במסכת שביעית בפ"ט (משנה ח) דקתני התם ר"ש אומר כל הספיחים מותרין חוץ מספיחי כרוב שאין ביעור בהן בירק השדה וליכא למיגרס התם אסורין דבירושלמי מוכח בהדיא דגרס התם מותרין ותירץ דהתם מיירי בספיחים שגדלו בשדות בהיתר ונכנסו בשביעית ונשתהו עד לאחר הביעור ולכך שאר ספיחים שרו דלא אתו לאיתלופי בהנהו שגדלו בשביעית דשל ערב שביעית גדולים ושל שביעית קטנים אבל של כרוב שגדלים הרבה בזמן מועט אין היכר בין הגדל בערב שביעית לגדל בשביעית[ג] וכן איתא בירושלמי א"ר יצחק כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש ובין ישן ברס הכא פי' ספיחי כרוב שלא ילך ויבא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי והך דשמעתא איירי בשביעית עצמה כדמפר"ת ורבינו נסים פי' נמי שמעתא בע"א ופי' הכא בספיחים של שביעית שיצאו למוצאי שביעית דאסורין מדרבנן עד כדי שיעשו כיוצא בהן וסבר ר"ש ספיחים אסורין במוצאי שביעית דכשירלו אותם גדולים יסברו שלקטן בשביעית אבל ספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירק השדה לא גזרו בהן אטו שאר ספיחים דכשירלו אותם גדולין לא יסברו שלקטן בשביעית דדרכם ליגדל הרבה בזמן מועט וכשאכל ר"ש בן [רבי' יוסי בן לקוניא ספיחי כרוב במוצאי שביעית הוא דאכל כר"ש בן יוחי (ז) ולא משמע הכי ורבנן גזרי היתירא אטו איסורא וכולן אסורין ובגמרא דדמאי בפרק שני גרס לענין ספיחים מר"ה ועד תנובה איסור ספיחים ומחנוכה ועד ר"ה היתר ספיחים ותניא בתוספתא בפ"ה בגלים שיצאו משביעית למוצאי שביעית אם עשו כיוצא בהן מותרין ואם לאו אסורין ותרוייהו אליבא דר"ע דאסר ספיחים מדאורייתא בשביעית[ד] אבל לרבנן דפליגי עליה[ה] ליכא למיגזר ומה שפי' רבינו נסים דמה שגדל בשמיטה ונכנסה לשביעית היכא דליכא למיטעי שמא גדל בשביעית אסור קשה לרשב"א דתניא בפ"ק דר"ה (דף טו.) ר"ש בן יהודה משום ר"ש אומר אתרוג בת שמיטה שנכנסה בשביעית פטור מן המעשר ומן הביעור והשתא ביעור לא הוי אלא בזמן שהפירות בלים ואפ"ה קאמר פטור מן הביעור ואע"ג דליכא למיטעי ולמימר שזה האתרוג גדל בשביעית וי"ל דהתם מיירי מדאורייתא א"נ כשלקטן בתחילתה של שביעית דליכא למיטעי[ו] מיהו הא קשיא לר"י דבשמעתא משמע לכ"ע דירקות הגדילין בשביעית אסורין באכילה[ז] ובמסכת שביעית משמע דשרו דתנן (פ"ח מ"ד) האומר לפועל הילך דינר זה ולקח לי בו ירק היום ובפרק בתרא דע"ז (דף סב.) מייתי לה ותירץ ר"י דבשל ערב שביעית מיירי ומה שיש בהן דין שביעית לענין סחורה ושאר דינים לפי שנלקט בשביעית דבירק חזלינן בתר לקיטה[ח]:

כגון אנא דידענא בקביעא דירחא. ולא בקוד העיבור קאמר דהא בני בבל בקיאי בעיבורא דירחא כדאמרינן ברש בילה (דף ד:) ועבדי תרי יומי אלא מפרש ר"ת שהיה במקום שבלוחי בית דין מגיעין ושם אין עושין אלא יום אחד[ט] והיינו בקביעא דירחא שהיה יודע מתי נקבע החודש דהתם ליכא למיגזר שמא יעשה מלאכה בי"ט ששומעין קידוש החודש[י]:

ביישוב

מסורת הש"ס

(א) שביעית פ"ט מ"ח ושם הגר' מותרין. (ב) [וע' מה שמילמו תוס' ד"ה כל הספיחים כו' על פתילה זו וע"ע תוס' ר"ה יד: ד"ה ולשביעי' ותוס' בכורות כב: ד"ה תיבוסן]. (ג) [מנחות ה:]. (ד) [לקמן נה. בכורות יח:]. (ה) [נ"מ פו:]. (ו) [בכורות פ"ח ה"ח]. (ז) ב"ל והדלעה. (ח) [וע"ע תוס' סוכה מג. ד"ה לא ידעינן].

תורה אור השלם

1. וְכִי תֹאמְרוּ מַה נֹּאכַל בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרָע וְלֹא נֶאֱסֹף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ: ויקרא כה כ

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבא וד"ה דמאי הד"א: (ב) תוס' ד"ה כל הספיחים כו' עיקר הלוף והשוטה: (ג) בא"ד בפ"ק דמנחות תיתי ממנחת העומר מה למנחת העומר שכן מתיר חדש בשביעי' שביעי' נמי שכן מתרת ספיחים כר"ע דאמר וכו' של שביעית עדיין הוא קודם ביעור שאז התבואה כו': (ד) בא"ד אליבא דר"ע הא רבנן נמי לא וכו' אחר ביעור דבתורת כהנים קאמר אמילתא וכו' אמרת לנו בערודו ומה אנו אוכלין: (ה) בא"ד והיינו עוליס ויורדים בו בסולם: (ו) בא"ד הקשה רבינו נסים. נ"ב עי' רפ"ק דקדושין ד' ב' ד"ה אתרוג: (ז) בא"ד דאכל כרשב"י (ולא משמע הכי) תפ"מ וע"ב נ"ל דהגה"ה הוא מגליון תוס':

גליון הש"ם

גמ' בגון אנן דידעינן בקביעא דירחא. עי' מהרש"ל ולענ"ד י"ל דהא במקום דמגיעים ג"כ שלוחי תשרי והלך בינסן למקום דמגיעים שם שלוחי ניסן ולא שלוחי תשרי ושם צריכים לעשות ב' ימים כדאי' בר"ה כל ע"ח: **תוס'** ד"ה כל הספיחים. **לכך נראה לר"ת דבשביעית קודם ביעור.** עיין תענית י"ט ע"ב תד"ה רשב"ג:

מוסף תוספות

א. ולחי' אשר בארצך. תוס' שלחן. ב. לפי שאינם כלים לחיה שבשדה. תוס' הרא"ש. ג. וצריך לנהוג בו דין קדושת שביעית. תוס' שלחן. ד. [ד]אליבא דר"ע הוא דאיכא למיגזר ספיחי כרוב אטו שאר ספיחין. שם. ה. [ו]סברי איסור ספיחים מדרבנן. שם. ו. שלא היו יכולים ליגדל. שם. ז. לר"ע מדאורייתא ולרבנן מדרבנן. שם. ח. אבל לענין איסור ספיחים דנפקא לן מדכתיב מה נאכל בשנה השביעית דמשמע דתחילת גידולו בשביעית אבל ירק שגדל בשישית והוסיף בשביעית הנהו ספיחי שישית מיקרי ולא ספיחי שביעית. תוס' הרא"ש. ט. ולפנמים היה הולך למקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין שם. שם.

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ד מהל' שמיטה הלכה ב:
יג ב מיי' פ"ח מהלכות ע"ז הלכה ב סמג לאוין עט טוש"ע או"ח סי' תסח סעיף ד:

מוסף רש"י

לספיחין שהן אסורין. מן הביעור ואילך, וביעור משמרד רביעה שניה דהוא לה כלה לחיה שבשדה, כדתניא (תענית ו:) עד מתי נהגין וזורפין בתבן ובקש של שביעית (מנחות ה:). **כמה בטלני הוי בשוקא.** אף בימי מלאכה (ברכות יז:).

רבינו חננאל

שנטל ספיחי כרוב ואכל, ונטל ונתן לי ואמר לי אני שראיתי את ר' שמעון בן יוחי שאכל ספיחי כרוב בשביעית, כדי הוא לסמוך עליו בפניו ושלא בפניו, אתה בפניי אכול שלא בפניי לא תאכל. וסלקא פליג דידיה אדידיה. מאי ר' שמעון דתנן בשביעית פ"ט ר' שמעון אומר כל הספיחין אסורין חוץ מספיחי כרוב שאין כיוצא בהן בירקות שדה, וחכמים אומרים כל הספיחים אסורין. ר' שמעון וחכמים אית להו הא דר' עקיבא, דתניא הן לא נזרע ולא נאסוף את תבואתינו, אמר ר' עקיבא מאחר שאין זורעין מהיכן אוספין, מיכן לספיחים שאסורין. פירוש הן לא נזרע ומי שאינו זורע ודאי שאינו אוסף, אלא אפילו הספיחים שצמחו לא נאסוף אותם, מיכן לספיחים שאסורין לאוספן בשביעית, וכולי עלמא הספיחים אסורין ובספיחי כרוב פליגי, רבנן סברי גזרינן ספיחי כרוב אטו שאר ספיחים, חיישינן דאם נתיר ספיחי כרוב, שמא יתירו הן שאר ספיחים, ואמרי מאי שנא כל הספיחים חדא הוא. ור' שמעון סבר לא גזרינן דהא אין כיוצא בהן בירקות השדה, דחיישינן לאיחלופי הני בהני, הילכך לא גזרינן. ומצינו במשנה ר' שמעון אומר כל הספיחין מותרין חוץ מספיחי כרוב מכלל שאסור שאין כיוצא בהן בירקות השדה, וגרסינן בגמרא ר' חמא בר עוקבא בשם ר' יוסי בר חנינא אומר מפני שדרכן לגדל אמהות, וכי בשביל כן יהו אסורין. אמר ר' שמואל כל ירק אתה יכול לעמוד עליו בין חדש בין ישן, ברם הכא שלא ילך ויביא מן האיסור ויאמר מן האמהות הבאתי, לכאורה ר' שמעון אומר כל הספיחים מותרין משמע. ותו גרסינן ר' שמעון בן יוחי הוה עבר בשמיטתא וחמא חד מלקט שביעית, אמר ליה אסור, אמר ליה ספיחין אינון ולית אנת דשרי, אמר ליה חברי חלוקין עלי, וקרא עליו ופורץ גדר ישכנו נחש. ואע"ג דאיכא לשנויי כי הספיחין הללו דהוה מלקט ספיחי כרוב הוו, מיהו כי מעיינת ביה בקצירת ספיחים חלקן, כדתניא ספיחי שביעית אין תולשין אותן ביד, אבל חורש בדרכו ובהמה רועה כדרכה, מר סבר גזרינן ומר סבר לא גזרינן. **מתני' ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ובאותו מקום אין עושין.** ומשני אביי הא דתנן אל ישנה ארישא, דקתני ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין המחלוקות, וכי ממקום שאין עושין לשם אלא עושה, והא תנן נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם ובאותו מקום אין עושין. ומשני אביי הא דתנן אל ישנה ארישא, דקתני ההולך ממקום שעושין למקום שעושין המחלוקות, שיבאו לומר כי הוא אל ישנה ממנהג המקום שבא בו, אלא ישב ולא יעשה. **רבא אמר לעולם אסיפא,** ההולך ממקום שאין עושין לשם נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם וישב ולא יעשה, ואם תאמר אל ישנה מפני המחלוקות, שיבאו לומר כי הוא שישב בטל סבור הוא כי המלאכה אסורה והללו שעושין עוברין ואתו לאינצויי, אין בזה מחלוקות, כי יש לומר הרואה אותו ישב ובטל ואומר אין לו מלאכה לעשות ולאו משום שאומר שהמלאכה אסורה, הלא תראה כמה בני אדם יושבין ובטלין מאנשי המקום בעצמו אומר פוק חזי כמה בטלני איכא בשוקא, ולאו משום דמלאכה אסורה סבירא להו דקאמרי דבטל. **אמר ליה רב ספרא לר' אבא.** כגון אנא דידענא בקביעא דירחא, ובני מקומי עושין שני ימים, כי בעינא למיסק לארץ ישראל דלא עבדי [נ"א: דלית להן] אלא יום אחד, בישוב לא עבידנא, במדבר של ארץ ישראל מהו לעשות ביום שהוא ברור לי שהוא חול, מי אמור רבנן בכי הא מילתא במדבר ארץ ישראל נותנין עליו חומרי מקום שיצא משם או לא, אמר ליה הכי אמר ר' אמי בישוב אסור במדבר מותר.

ביישוב לא עבידנא. מלאכה ביום טוב שני הואיל ונהגו בו איסור לא אשנה לעיניהם את המנהג: **דעדיפא מינה.** החמורה ממנה: **עבדי ליה.** עשיתי לו: **מימנו אנגדא דבר בי רב.** תלמיד שסרח היו נמנין להלקותו ולא נגדותו משום דשמתא חמורה וחוששין לכבוד התורה: **ולית ליה לר' יהודה כו'.** דמשמע שיכול לומר לו בן מקום שלא כלו לבן מקום שכלו לא והבא לך אף אתה ממקום שהבאתי ותמצא שלא כלו שם לחיה ואכול מאותן שתביא (ב) ואותה שלך שים לך בבית אסורין וטעמא משום דגלו כאן ובזה המקום כלו אבל אני הבאתי את שני ממקום היתר ואין כאן מחלוקת ולית ליה לר' יהודה לאסור משום חומרי מקום שהלך לשם ואפילו אין שם מחלוקת דהא ממקום שאין עושין למקום שעושין דטעמא לאו משום מחלוקת הוא ואסרינן ליה משום חומרי מקום שילא משם: **הכי גרסינן מילתא אחריתי קאמר או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן חייב לבער ורבי יהודה אומר לא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו והא לא כלו(ג): מילתא אחריתי קאמר.** תנא קמא: **ושמע שכלו במקומן חייב לבער.** ואע"ג דאין כאן חומרי מקום שילא משם שבשעה שילא עדיין לא היו נוהגין בהן חומרא: **ר' יהודה אומר לא.** יכול זה לומר לבני מקומו שילא משם אינו משנה ממנהגכם דהא אוכלים למקום שלא כלו ולא והבא לך משם ואוכל למצוה הרבה: **לאומרא אמרה רבי יהודה.** הכי הוה גמיר לה ר"א מרביה דרבי יהודה אמר לאומרא: **אלא איפוך.** תוספת זו שהוספנו על המשנה ואימא או ממקום שלא כלו למקום שלא כלו ושמע שכלו במקומן אינו חייב לבער דאין כאן משום חומרי מקום שילא משם שבשהוליאם עדיין לא נאסרו ר' יהודה אומר יש כאן זילזול מקומו דאמרי ליה בני מקומו הראשון לא והבא לך מהיכא דאייתינהו ממקום שהבאתם ותמצא שבבר כלו: **לעולם דקאמר.** דלא אירי מתניתין במבית ממקומו למקום השוה לו אלא למקום שאין שוה לו: **והכי קאמר.** מתניתין המולך פירות שביעית ממקום שכלו למקום שלא כלו או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער החזירן למקומן ועדיין לא כלו אינו חייב לבער ורבי יהודה מחמיר דאמרינן ליה לא והבא לך אף אתה מהיכא דאייתינהו השתא והא כלו להו: **גבא דאמרא קלטינהו.** גבו של חמור שהכניסן לתוך אותו מקום החמור קלטן בחומרי אותו מקום שלא יוכל להחזירן עוד הא לא גדלו שם ואינו אוכלן שם: **הכובש שלשה כבשים.** שלשה מיני ירק בחבית אחת של חומץ או של ציר כדי להתקיים: **אוכלין.** משלשתן: **על הראשון.** על סמך הראשון הממהר להיות כלה לחיה מן השדה דמשעה שיכלה אחד מהן מן השדה שלשתן אסורין דכבשייהו משוי להו כחד: **אף על האחרון.** על סמך מין הכלה אחרון ואוכל משלשתן ואע"פ שמין השאים כלה לחיה כבר. ותנא דמתני' ור' יהודה בהא פליגי דתנא קמא סבר לה כרבי יהושע דמיקל והכי מישתמעא למילתיה ממקום שלא כלו למקום שכלו כולן חייב לבער אבל כלו מקצתן אוכל אף ממין הכלה כר' יהושע דאוכלין אף על האחרון ר' יהודה אומר לא והבא לך אף אתה מאותו המין מן השדה והרי לא תמצא בשדה ואסור כרבן גמליאל: **אוכלין בתמרים.** בכל ארץ יהודה עד שיכלה דקל האחרון שבגוער שהיא עיר התמרים ותנן לקמן [ע"כ] שלש ארצות בגיעור שאין בני יהודה אוכלין משכלו בכל ארץ יהודה ואע"פ שלא כלו בגליל אבל אוכלין הן ביהודה ואפילו במקום שכלה עד שיכלה מקום אחרון שבכל ארץ יהודה לפי שהיה כשאינה מוצאת כאן הולכת למקום אחר והיא מתפרנסת שם ורחמנא תלה בה כדלקמן [שם]: אוכלין

ביישוב לא עבידנא אפשר למלאכה בגיעבא כמו שאר דברים:

ממקום שכלו למקום שלא כלו חייב לבער. תימה לר"י והלא אסור לשנות מפני המחלוקת אפילו לקולא כדאמר לעיל אין בזה מפני שינוי המחלוקת דמימר אמרי כמה בטלני איכא בשוקא הא אי לאו האי טעמא הוה אסור לשנות מפני המחלוקת[א] ומיהו יש לומר אי מדאוריתא חייב לבער משום מחלוקת לא יעבור על דברי תורה ועוד אור"י דלא שייך מחלוקת אלא בדבר שתלוי בגוף האדם אבל בפירות לא שייך מחלוקת דאמרינן ממקום שכלו באו: **אביי אמר לעולם בדקתני.** לדבריו אין חסר כלום מן המשנה דרבי יהודה אדיוקא דמתניתין קאי[ב]: **הכובש** שלשה כבשים. כגון לפת וכגל וקפלוט שאין ביעורן שוה רבי אליעזר אומר אוכלין על הראשון שטעמו אוסר כולם ולא חשיב כמבוער אך לרבי יהושע תימה לר"י איך מותר גוף אותם שכלו ואומר רבינו תם דבתותם כהנים בפרשת בהר סיני פליגי בקראי דתניא מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית וכו' מכאן אמרו חכמים הכובש שלשה כבשים בחבית רבי אליעזר אומר כיון שכלה אחד מן השדה יבער הכל מן הבית והייו אוכלין על הראשון דבשמעתין ואם תאמר לר' אליעזר ליתתוק קרא מייה דנפקא לן מולבהמתך[ג] וי"ל דסבר ר' אליעזר דאי לאו האי קרא ה"א דאותו המין דוקא יבער ולא יותר אע"פ שטעם האיסור מעורב בהן דלא דמי איסור דביעור לשאר איסורים דהא שרי לעניים והא דיתשביה כמבוער כיון שאין כאן אלא הטעם אוסר ור' יהושע סבר דוקא הטעם חשיב כמבוער והאי קרא אתי להתיר אף גוף אותו שכלה הואיל ומעורב בהן הטעם המותרין ומן השדה משמע ליה מן דבר שמקצת הטעם ממנו בשדה תאכלו אף האיסור שעמו ורבן גמליאל סבר ממשות של כל אחד שכלה מן השדה אסור אבל הטעם הוא כמבוער ובמגילת סתרים דרבינו נסים פירש דראשון הייו שיתן ראשון בכבוש ואחרון שיתן אחרון בכבוש והכי אמרינן בירושלמי מה טעם דרבי אליעזר הראשון נותן טעם באחרון[ד] הלכך אם כלה מן השדה אותו שבכבש ראשון אוסר הכל אבל האחרון אינו נותן טעם בראשון[ה] ואם כלה מין האחרון מן השדה אינו אוסר אותם שבכבש קודם וטעם דרבי יהושע אחרון נותן טעם בראשון פי' אף האחרון כדאמר הכא אף על האחרון וקסבר ר' יהושע דמיד כשכלה אחד מהמינים האחרון או הראשון או האמצעי כולן אסורין דנותן טעם זה בזה ורבי יהודה דמתניתין לאומרא כוותיה[ו] ורבן גמליאל סבר כדפרישית דהגוף שכלה אסור והטעם הוי כמבוער: עד

יד א מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה כ טוש"ע א"ח סי' תלו סע"ג:

טז ב מיי' פ"ז מהלכות מ"מ הלכה ג סמג לאוין רמ טוש"ע י"ד סי' שלד סעיף מב:

טז ג מיי' פ"ז מהלכות מ"מ הלכה יד סמג סס טוש"ע שם סעיף מג:

יז ד מיי' פ"א מהלכות יו"ט הלכה כב סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תלו סעיף ג:

יח ה מיי' פ"ז מהלכות שמיטה הלכה ו סמג עשין קמח:

יט ו שם הלכה יא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' דעדיפא עבדי ליה: (ב) רש"י ד"ה ולית ליה לר' יהודה וכו' מאותן שתביא אלך אותן פירות שלך שים לך: (ג) ד"ה הכי גרסינן וכ"כ מילתא וכ"כ ושמע וכ"כ רבי יהודה הכ"ל:

מוסף תוספות

א. אע"פ שמחמיר על עצמו. תוס' שאנ'. ב. אדקתני או ממקום שלא כלו למקום שכלו חייב לבער דמשמע הא החזירן למקומן אינו חייב לבער. תוס' הרא"ש. ג. וממילא ידענא דכל איסורין שבתורה איסורן בנותן טעם. שם. ד. כי הוא קולט טעם הציר והחומץ יותר מן האחרים וחזר ופולט ונותן טעם בהם. שם. ה. דכבר שבע ליה טעמא. שם. ו. צא והבא לך אף אתה מאותו מין שנותן טעם. שם.

רבינו חננאל

והא דשמתיה רב יוסף לבר נתן אסיא. משום דאתא מבי רב לפומבדיתא ביום טוב שני דעצרת, ואמר ליה אביי ולינגדיה מר, אמר ליה רב יוסף דעדיפא מינה עבדי ביה, כלומר השמתא חמורה מן המלקות, דבמערבא מימני אנגדא [תרגום במשוך הייבל במגד שופרא] דבר בי רב, פירוש מתקבצין אצל הרב ואין מלקין עד שיסכימו בהכאתו, ולא מימנו אשמתא, למה שלא תהיה שמתא אלא על דבר חמור, ובדבר חמור אין חולקין כבוד לרב אלא משמתין אותו מיד, לפיכך השמתא עדיפה היא מן המלקות. **איכא דאמרי נגדיה כו'.** ואמר ליה דטבא ליה עבדי ליה דכי המלקות קלה היא מן השמתא, דגרסינן באלו מגלחין בהאי ענינא דלא מימנו אשמתא דבר בי רב, מאי שמתא אמר רב שם מיתה. ושמואל אמר שמה היא. אמר רב יוסף שדי שמתא אדנבי דכלבא והיא דידה עבדא, ודברים ברורין הן. **ביצא בו המולך פירות שביעית כו'.** ואקשינן ולית ליה לר' יהודה נותנין עליו חומרי מקום וכו'. ואמר רב שישא לעולם אית ליה, ומלתא אחריתי איכא במתני' דלא איתמא בהדיא, דמאחר שהורה שהמולך ממקום שכלו לתוך ומקום שלא כלו לתוך ומקום שלא כלו לתוך הרי הוא כמי שלא כלו, ושמע שכלו מאותו מקום

רבינו חננאל (המשך)

שהביאם, ואתא לאוקמה דרבי יהודה לקולא ונדחה. ואפיכנא למתני' דאוקימנא רבי יהודה לחומרא חייב לבער, ות"ק לקולא אינו חייב לבער, והכין פירושו, ת"ק סבר כיון דאייתינהו ממקום שלא כלו לתוך שלא כלו נסתלקו תורת אותו מקום שהביאו משם מעליו, ואע"ג דכלו התם השתא כיון דלא כלו הכא אין חייב לבער. ור' יהודה אומר לו צא והבא [לך] ממקום שהבאת [אתה] אותם, וכיון שאין שם מי יביא חייב לבער, וכאלו הביאם עכשיו ממקום שכלו למקום שלא כלו שנותנין עליו חומרי מקום שיצא משם, לפיכך חייב לבער. **והא** דאמר אביי ממקום שלא כלו למקום שכלו והחזירן למקומן שלא כלו, ת"ק סבר הרי הן בחזקתן, ור' יהודה סבר כיון דעילינהו למקום שכלו נאסרו. ואתקפתא דרב אשי פשוטין הן. **ואוקמה רב אשי** בפלוגתא דהני תנאי, דתנן הכובש שלשה כבשין בחבית אחת, ר' אליעזר אומר אוכלין על הראשון, פירוש אותו הכבוש שכבש מתחלה, ור' יהושע אומר אף על האחרון כו', והכי קתני במתני', וכן הכובש שלשה כבשין בחבית אחת ולא כלה הכל, אלא אפילו נשאר אחד מהן אינו חייב לבער, רבי אליעזר אומר כיון שכלה אחד מהן חייב לבער, שאומר לו צא והבא לך אף אתה, וכיון שאינו מוצא להביא [לפיכך] חייב לבער, נמצא רבי יהודה דמתמיר כרבי אליעזר. וגרסי' בירושלמי מאי טעמא דר' אליעזר הראשון נותן טעם באחרון, מ"ט דרבי יהושע אחרון נותן טעם בראשון. **רבינא אמר בפלוגתא דהני תנאי,** דתניא אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער, רשב"ג אומר אוכלין על של בין הכיפים. פירוש הנסבכין בין האמירין, שאיפשר לאדם ללקטן, ואין אוכלין על של בין השיצים, כגון שנסבכו על קוצין שמכין הידד, שכל הרואה אותן מתיאש מהן, ואין נכשרין אלא לעופות. ת"ק כי הני, ור' יהודה חייב לבער ולא חיישינן אומר אומרים לו צא והבא לך אף אתה ממקום שאתה בו, ואם כלה מאותו המקום מה שיש בצוער.

עד שיכלה אחרון שבה. פ"ה עד שתכלה האחרונה שבארצותיה והשלש ארצות שבכל אחת שוות הן ואין נראה דאם אינם חלוקות למה שונה שלש ארצות בכל אחת ועוד קשה לר"י דתנן בפ"ט דשביעית (מ"ב) שלש ארצות לביעור ושלש ארצות בכל אחת עד שיכלה האחרונה שבה ר"ש אומר לא אמרו שלש ארצות אלא ביהודה מכלל דלתנא קמא שלש ארצות חלוקות שכל אחת חלוקה לביעור ור"ש נמי מודה להו ביהודה לכך י"ל דאחרון שבה היינו פירות שבהר עד שיכלה אחרון שבהר ופירות שבעמקים עד שיכלה אחרון שבעמקים וכן שבשפילה עד שיכלה אחרון שבשפילה [א] וכירושלמי יש אומר [ב] ר' חייא בר' עקיבא בשם ר' יוסי בר חנינא שיערו לומר אין היה שבהר גדילה בעמק והיה שבעמק אין גדילה בהר ולפי זה משמע דהוי מדאורייתא ולא תיקשי הא דאמרינן בשמעתין דאין היה שביהודה גדילה על של גליל [ב] דמיירי אפי' מהר להר [ג] והיינו דמסקינן בשילהי שמעתין דתניא אמר רשב"ג סימן להריס מילין וכו' [ד] דנפקא מינה נמי לג' ארצות שביהודה והא דלא קאמר לקמן נפקא מינה לביעור [ה] משום דחילוק הר ושפלה ועמק לא שייך אלא ביהודה גרידא דקתני במסכת שביעית בהדיא אבל ביכורים ונחל איתן שייכים בכל א"י ובגמ' דירושלמי במסכת שביעית עלה דהתיא סימן להריס מילין קאמר אית דבעי למימר למידק הדא אימתי פירוש לענין שלש ארצות נאמר אותו סימן:

מתבערין בכל מקום. פ"ה שנותנין אותן למרמס מיה ובהמה ולא נראה דהא מותרין אחר ביעור לעניים לכ"ע דתנן התם (משנה מ) מי שהיו לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד עניים אוכלים אחר הביעור ולא עשירים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד עניים ולא עשירים אוכלים אחר הביעור [ו] ובתוספתא קתני מי שיש לו פירות שביעית והגיע שעת הביעור מחלק מהן לשכייניו ולקרוביו וליודעיו ומוליא ומניח על פתח ביתו ואומר אחיינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול וחוזר ומכניס לתוך ביתו והולך ואוכל עד שיכלו ואומר ר"י הא דמשמע בכל מקום לאסור לאכול אחר הביעור היינו כשמשהה בביתו בחזקת שלו אבל אם מפקירו ומוליאו מרשותו שיאכל כל מי שירצה הן אדם והן חיה מותר להכניסו ולאכלו אחר הביעור: **רב ספרא אפיק גרבא דחמרא מא"י לח"ל.** הקשה ריב"א דתנן בפ"ו דשביעית (משנה ה) אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מן הארץ לח"ל ותירץ דהתם מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לאסורה דיש סחורה שמותרת אי נמי בשוגג הוציאו: מפני

עליה. דרב ספרא: **קץ לפנייתא דשביעית.** דקל טעון כפניות והן תמרים קטנים שלא בישלו וקצץ הדקל לעניים והפסיד כפניות: **דנחת לפירא.** פירי שנגמר אסור להפסידו: **מחחני דערלה.** שומר הגדל סביבות התמרים בקטנן כעין פקס הגדל סביבות לגוזי יער הדקות: **אסירי.** משום ערלה דלא הוו כעץ אלא שם פירי עליהם הואיל דנעשו שומר לפירי: **ושומר פירי אימא הוי בכופרי.** כשהן קטנות וכופרא הוא כפניות וכשגדילין הוא יבש ונופל אלמא כפניות קרויין פירי: **רב נחמן.** דאמר פירי שלא נגמר קרוי פירי: **דאמר רב' יוסי.** דאמר משנפלו פרחי הגפן ונראית צורת הענבים והיינו סמדר אסור משום ערלה מפני שהוא פירי ובלע"ז קורין אשפר"ר: **ופליגי רבנן עליה.** במסכת ערלה [פ"א מ"ז] דקתני ריש הטלין והלולבין ומי גפנים וסמדר מותרים משום ערלה ורבי אלעאי דעבד כרבנן: **בשאר אילנות.** חוץ מגפן: **אין קוללין.** לעניים מפני שמפסיד הפירי ורחמנא אמר לאכלה ולא להפסד: **משיוציאו.** תחילת הטלין בימי ניסן: **משישרשרו.** משיראו בהן כעין שרשרות [ז] של חרובין: מגיגריעו

יוסי כיון שבא לכלל סמדר קרוי פרי ואסור משום ערלה (שם). **ופליגי רבנן עליה.** והלכה כרבים (שם). **בשאר אילנות.** חוץ מן הענבים (שם). **משיוציאו.** אם הפרי (שם).

אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על שבין השיצין [ח] **תנן התם** [א] **שלש ארצות לביעור יהודה ועבר הירדן וגליל ושלש ארצות בכל אחת ואחת** [ב] **ולמה אמרו שלש ארצות לביעור שיהיו אוכלין בכל אחת ואחת עד שיכלה האחרון שבה מנא הני מילי אמר רב חמא בר עקבא א"ר יוסי בר חנינא** [ג] **אמר קרא** [1] **ולבהמתך ולחיה אשר בארצך** [2] **כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמה שבבית כלה לחיה אשר בשדה כלה לבהמתך מן הבית וגמירי דאין חיה שביהודה גדילה על פירות שבגליל ואין חיה שבגליל גדילה על פירות שביהודה ת"ר** [3] **פירות שיצאו מארץ ישראל לחוצה לארץ מתבערין בכל מקום שהן רשב"א אומר יחזרו למקומן ויתבערו משום שנאמר בארצך הא אפיקתיה קרי ביה בארץ בארצך אי נמי מאשר בארצך רב ספרא נפק מארץ ישראל לחוצה לארץ הוה בהדיה גרבא דחמרא דשביעית לוו בהדיה רב הונא בריה דרב איקא ורב כהנא אמר להו איכא דשמיע ליה מיניה דרבי אבהו הלכה כר"ש בן אלעזר או לא א"ל רב כהנא הכי א"ר אבהו הלכה כר' שמעון בן אלעזר א"ל רב הונא בריה דרב איקא הכי א"ר אבהו אין הלכה כרשב"א אמר רב ספרא נקוט הא כללא דרב הונא בידך** [4] **דדייק וגמר שמעתתא מפומיה דרביה כרחבה דפומבדיתא** [5] **דאמר רחבה אמר רב יהודה הר הבית סטיו כפול היה סטיו לפנים מסטיו קרי עליה רב יוסף** [2] **עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו כל המיקל לו מגיד לו ר' אילעאי קץ כפנייתא דשביעית היכי עביד הכי** [6] **לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכי תימא הני מילי היכא דנחית לפירא אבל היכא דלא נחית לפירא לא והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה** [7] **הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפירי ושומר לפירי אימת הוה בכופרי וקא קרי להו פירי ר"ג דאמר כר' יוסי** [8] **דתנן רבי יוסי אומר סמדר אסור מפני שהוא פירי** [9] **ופליגי רבנן עליה פירי שנגמר אסור לכל אדם ומותר לבהמה** [10] **אמר רב יוסף** [11] **אמר רב חנינא** [12] **אמר רב אבא אמר רב אבהו אמר רבי אלעזר אמר רבי יוסי בר חלפתא אמר רבי אלעזר אמר רבי יוסי בר חלפתא אמר רבי אלעזר אמר רבי יוסי בר חלפתא

משיגריעו. משגדלו הענבים קלת וקרקלו גירוע ולקמן מפרש שיעורו כפול הלבן: **משיגיעו.** משיגדיל הגן עליהן והוא כעין מתחלי ודומה לו בברכות (דף לו:) הפטמה של ריימון מלטרף והגן שלו אינו מלטרף: **הוא בוסר.** דאמר כל היכא דתנן או בוסר או גירוע כולהו חדא גינהו. בוסר תנן בגיטין (דף לח.) משעת כניסת הסיס לבוסר: **פול הנכן ס"ד.** הא בגפנים קיימא: **ומאן.** תנא דשמעת ליה דאמר בוסר הוא דהוי פירי דקתני משיגריעו דהיינו בוסר אבל סמדר לא רבנן היא וקתני דמודו בשאר אילנות. הא דרב אסי הוא בוסר הוא גירוע נקט הכא משום דלא תימא גירוע היינו סמדר ורבי יוסי היא: **בדיספחני קן.** תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלין בו עולמית וגודלין אותן בגיסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות הלכך ר' אילעאי לא אפסיד מידי: **אוכל.** מקום כרמים. ואית דגרסי של אבל[ט] והוא אבל כרמים[י]: **דליות.** טריילי"ש: **תקוע.** מקום זיתים כדתנן במנחות (דף פח:) תקועה אלפא לשמן ומתוך שהשמן מצוי שם ורגילין בו מצויין חכמים בהן כדכתיב (שמואל ב יד) וישלח יואב תקועה וגו': **גוש חלב.** נמי איכא זיתים טובא והוא בחלקו של אשר דכתיב ביה[כ] וטובל בשמן רגלו במנחות (פח:): **רבי שיהא עני יוצא בו.** מותר לאכול מן הכנוסין עד שיכלו בשדה כל כך שיהא עני יוצא לבקש ואינו מוצא כו': **גרוגרות.** תאנים יבשים: **פגי בית היני.** תאנים של אותו מקום: **לא הוזכרו.** בבית המדרש להמשך פירי אלא למעשר: **אהיני.** תמרים: **דטוביא.** מקום. ואותן פגים ואותן תמרים לעולם קטנים: **ואמר רב ביבי גרסינן.** ולא תירוצא הוא: **תרבי בתרייתא מחליף.** בגרוגרות עד הפורים בתמרים עד תענוכה: **פגי בית היני.** תאנים בתמרים עד תענוכה: **דטוביא.** שאר אילנות דשאר פירי אלא בתמרים שבעמקים. תנוחא (שם) אע"פ שהם משבעה מינים דדבש היינו דבש תמרים, הני שבהרים ושבעמקים אינן מן המוכחר לפי שהן כחושים (מנחות שם). **מקום שנהגו למכור בחמה דקה.** כגון מקום אלא נשמדו על הרביעה, והכי מפרש לה בגמרא (ע"ז יד:). אין מוכרין **להם בחמה גסה.** מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בחמתו מלאכה בשבת (שם). **עגלים וסייחים שלמין רשבורין.** ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאתחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנעיולי לתפרקא בגמ' (שם). ר' יהודה מתיר בשבורה. לתכור לעכו"ם בחמה שנשברו רגליה ובמקום אלא לענין מעשר, פגי ביתוני ואהיני דטובינא, פירוש גיסואן חייבין במעשר. **אוכלין בתמרים** עד שיכלה האחרון שבצוער רשב"ג. ורמינהי אוכלין בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים, ואמר רבי ביבי רבי יוחנן מחליף ותני אוכלין בגרוגרות עד הפורים בתמרים עד החנוכה. ושנינן אידי ואידי חד שיעורא הוא, כלומר התמרים כלים בצוער בפורים. איבעית אימא הא תנינן בהדיא ואם יש מאוחרת מהן אוכלין עליהן. **ציפין ושיצין** כבר פירשנום למעלה. תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר סימן **להרים** מילין, כלומר מילין, שהן עפץ גדילים בהרים. סימן לעמקים דקלים, כלומר אין בית גדילתם אלא בעמקים, ונפקא מינה דאין דקלים טובים שבהרים, ולא מן הפירות שבעמקים, פירוש ששת המינין הנותרים לא תביא בכורים חוץ משבעת המינין, ולא מן הדקלים שבהרים, ולא מן הפירות שבעמקים, פירוש ששת המינין הנותרים לא תביא מן העמקים שאינן גדילים כהוגן. **מתני'.** מקום **שנהגו למכור בחמה דקה לגרום כו'.** מקום **שנהגו לאכול צלי בלילי הפסח** אוכלין וכו'. אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח, מפני שנראה כמקדיש בהמתו ונראה אוכל קדשים בחוץ. ומותבינן עליה מדרבי יוסי דאמר תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים בלילי פסחים וכו'.

ח) ברכות לו:, ב) [תוספתא דשביעית פ"ז ה"י], ג) [תוספתא דשביעית פ"ז ה"ט], ד) מנחות פד. בכורים פ"ד [מ"ג], ה) נדה מ:, ו) ע"ז יד:, ז) נ"ל מקום שנהגו שלא למכור, ח) שבת לד. בכורות ב, ט) ברכות יט. ביצה כב. [תוספתא דשביעית פ"ב ה"י], י) וכן ג' הערוך, כ) [ע"י רש"ש], ל) [דברים לג], מ) [דברים כו], נ) [שם מז], ס) [שם], ע) בס"י אותא כמוסה, פ) [לפניו שם אותא רבי טרפון],

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלִַם כְּאֲבָנִים וְאֶת הָאֲרָזִים נָתַן בְּשִׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב:
מלכים א י כז

גליון הש"ם

גמרא סימן להרים מילין. עי' ת' חכם צבי סי' ל"ג:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה מפני וכו' כדמוכח בתוספתא בפ' בתרא דמנחות. ל"ל במשנה דמנחות ד' קט.:

מוסף רש"י

משיגריעו. שהענבים נפסק כגרוע (ברכות לו:). משיגיעו. משיגדל הגן סביב (שם). דמאן שמעת ליה דאמר. גבי ענבים בוסר הוא דהוי פרי אבל סמדר לא, רבנן. הוא דפליגי עליה דר' יוסי במסכת עדלה וקאמרי בשאר אילנות דמשיגיעו הוי פרי הלאוי (שם). פגי. תאנים הן שלא נתבשלו, (ערובין כח:). בית היני. מקום (שם ושם: ביתיוני). משבעת המינין. שתמורים בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו' ודבש דקלים היינו דבש תמרים (מנחות פד. מכת"י). ולא מדקלים שבהרים. מתוקים, ולא מפירות שבעמקים. תנוחא (שם) אע"פ שהם משבעה מינים דדבש היינו דבש תמרים, הני שבהרים ושבעמקים אינן מן המוכחר לפי שהן כחושים (מנחות שם). מקום שנהגו למכור בחמה דקה. כגון מקום שלא נשמדו על הרביעה, והכי מפרש לה בגמרא (ע"ז יד:). אין מוכרין להם בחמה גסה. מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בחמתו מלאכה בשבת (שם). עגלים וסייחין שלמין רשבורין. ואפילו שבורים שאינן ראוין למלאכה גזרו בהו רבנן דלמא אתי לאתחלופי ואתי למזבן להו גדולים ושלמים הראוין למלאכה ואיכא למיחש להו לשאלה ולשכירות ולנעיולי לתפרקא בגמ' (שם). ר' יהודה אומר בשבורה. לתכור לעכו"ם בחמה שנשברו רגליה ובמקום שלא נשמדו על הרביעה (בכורות ב.). מתיר בסוס. שאין מלאכתו אלא לרכיבה ורכיבה שבת היא ולא מלאכה, משום דמי טשא את עצמו, לא איכפת לן לי אתי להשאילו ולהשכירו (ע"ז שם ובע"ז שבת צד. ובכורות שם) וסוס לי נמי דמושיל ומוגר לאו איקורא דאורייתא איכא שאין זו מלאכה אלא הסוס וגבי אחרת שביתת בהמה מלאכה כמיבא (שבת שם). מקום שנהגו לאכול צלי. זמנן הזה (לקמן עד.). גדיים מקולסין. לויס כתבן שלמין ותולין כריעתן וקרסוליהן וקרביהם שביניהן בשפוד ועל סך קורהו מקולס שהוא לשון מזוין כדמתרגם וכוכב נחוש על ראשו (ש"מ יז) ומקולס דנחשא (ברכות יט.) אי: לשון כופע נחושת, דתרגמינן קולסא דנחשא, דסכירא ליה מולין למעלה בראשו ורגליהם ככופע נחשא על ראש גבור (לקמן עד.). בלילי פסחים. זכר לפסח שאולהו שלם שנאמר בו על כרעיו ועל קרבו (שמות יב) כלומר עם כרעיו ועם קרבו (שם). אלמלא תודוס אתה. מכס גדול ונכבד (ביצה כג.). קדשים שלקא דעתך. מאי קרוב להאכיל קדשים איכא, היאך יכול לגיות קדשים ואין אדם מקדישן (שם).

מפני שנראה כמקדיש קדשים בחוץ. בכולי שמעתא פירש"י שעכשיו קורא שם ופירש נמי שלא התנדב כדרך המתנדבים[א] היינו דמחייב לא קרא לו שם פסח ואי נמי קרא לו שם בשעת גלייה הוי שלא כדרך המקדישין וקשה דקאמר נראה כמאכיל קדשים בחוץ[ב] והלא גם בפנים אין לעשות כן דאינו קדוש אלא לדמיו[ג] והוה ליה למימר שהוא קרוב למעילת קדשים ועוד בגדי מקולס לר' שמעון הי דליכא למיחש שמא הקדישו עכשיו שאין זה כדרך המתנדבים מכל מקום ליתסר למיעבד הכי שלא יאמר מחייב אקדשיה דסופו מוכיח על תחלתו שעשאו מקולס וע"כ טעמא משום הכי הוא דהא מוקמינן לא שנא אמר ולא שנא לא אמר לכך נראה דעל ידי שאומר עכשיו בשר זה לפסח סברי אינשי דמחייב אקדשה[ד] ורבי שמעון אפילו אקדשה מחייב [לשמחו] בחוץ לא הוי הקדש משום שלא התנדב כדרך המתנדבים כדמוכח בתוספתא[א] בפרק בתרא דמנחות דקאמר הרי עלי עולה על מנת שאקריבנה בבית חוניו רבי שמעון אומר אין זה עולה וה"ג הוי כמקדיש על מנת להקריב בחוץ הוא דאינו קדוש[ה] והא דלא מייתי לה הכא אלא מייתי הכא דמנחה משום דמפרש בה בהדיא שלא התנדב כדרך המתנדבים:

רבי משיגריעו והזיתים משיניצו ושאר כל האילנות משיוציאו[ו] ואמר רב אסי הוא בוסר הוא גירוע הוא פול הלבן פול הלבן סלקא דעתך אלא אימא שיעורו כפול הלבן ומאן שמעת ליה דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר כל האילנות משיוציאו אלא רבי אילעאי[ז] בדניספחני קן תנו רבנן אוכלין בענבים עד שיכלו דליות של אוכל אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן אוכלים בזיתים עד שיכלה אחרון שבתקוע ר' אליעזר אומר עד שיכלה אחרון של גוש חלב כדי שיהא עני יוצא ואינו מוצא לא בנופו ולא בעיקרו רובע אוכלין בגרוגרות עד שיכלו פגי בית היני[ח] אמר רבי יהודה לא הוזכרו פגי בית היני אלא לענין מעשר (דתנן) פגי בית היני ואהיני דטובינא חייבין במעשר: אוכלין בתמרים עד שיכלה האחרון שבצוער רשב"ג אומר אוכלין על של בין הכיפין ואין אוכלין על של בין השיצין ורמינהי[ט] אוכלין בענבים עד הפסח בזיתים עד העצרת בגרוגרות עד החנוכה בתמרים עד הפורים ואמר רב ביבי ר' יוחנן תרתי בתרייתא מחליף אידי ואידי חד שיעורא הוא ואי בעית אימא הא קתני בהדיא אם יש מאוחרות מהן אוכלין עליהן תניא[י] רבן שמעון בן גמליאל אומר[כ] סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים סימן לנחלים קנים סימן לשפלה שקמה ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר[ל] ויתן המלך את הכסף בירושלים כאבנים ואת הארזים נתן בשקמים אשר בשפלה לרוב סימן להרים מילין סימן לעמקים דקלים נפקא מינה לבכורים דתנן[מ] אין מביאין בכורים אלא משבעת המינין[נ] ולא מדקלים שבהרים ולא מפירות שבעמקים סימן לנחלים קנים[ס] נפקא מינה לנחל איתן סימן לשפלה שקמה נפקא מינה למקח וממכר השתא דאתית להכי כולהו נמי למקח וממכר: **מתני'** [ע]מקום שנהגו למכור בחמה דקה לגברים מוכרין[פ] מקום שלא נהגו למכור אין מוכרין[צ] ובכל מקום אין מוכרין להם בחמה גסה עגלים וסייחין שלמין ושבורין ר' יהודה מתיר בשבורה[ק] בן בתירא מתיר בסוס[ר] מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב[ש] אסור לו לאדם שיאמר בשר זה לפסח הוא מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ אמר רב פפא[ת] דוקא בשר אבל חיטי לא דמינטר לפסחא קאמר ובשר לא מיתביי[א] אמר ר' יוסי תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לאכול גדיים מקולסין בלילי פסחים שלחו לו אלמלא תודוס אתה זגרנו עליך נדוי שאתה מאכיל את ישראל קדשים בחוץ קדשים סלקא דעתך אלא אימא קרוב

מאתמלך וקרשין במנחות (דף פד:) נאמר כאן ארלך ונאמר להלן[ב] ארץ חטה ושעורה וגו' מה להלן שבח ארץ דהא בשבחה הכתוב מדבר אף כאן שבח ארץ ולפינן מינה דאין מביאין אלא משבעת המינין האמורין שם ואין מביאין אלא ממקום משובח ותמרים משבעת המינין הם דכתיב ודבש[ג] דהיינו דבש תמרים: **ולא מדקלין שבהרים.** דאינן משובחין אלא דקלים של עמקים: **ולא מפירות.** תבואת דגן שבעמקים שהמים נגים שם ותבואתן כמושה[ד] ומרקבת: **לנחל איתן.** לעגלה ערופה צריך שיהו קנים גדילים בו ואי לא לא מיקרי נחל: **למקח וממכר.** שפלה אי מוכר לך צריך שיהו בה שקמים: **מתני' מקום שנהגו שלא למכור.** דהחמירו על עצמן דילמא אתי למכור גסה: **ובכל מקום אין מוכרין להן בהמה גסה.** דגזור ביה רבנן משום שאלה ומשום שכירות ומשום נסיוני במסכת ע"ז (דף טו.) וישראל מצווה על שביתת בהמתו בשבת: **עגלים וסייחים.** קטנים ואף על גב דלאו בני מלאכה הינהו מיחלפי במכירת גדולים ושבורים מיחלפי במכירת שלימים: **בשבורה.** דלא משהי לה ושחטוה לה הלכך לא חזי ליה ישראל גבי נכרי ולא אתי למישריה מכירה אחריתי: **כן בפירה מפיר בסוס.** לפי שמלאכתו לרכיבה ונסיוני דידיה ליכא למיגזר בהן דאין בה אלא משום שבות דאין רוכבין על גבי בהמה גבי שבות תנן לה במסכת ביצה (דף לו:): **שלא נאכול.** דמיחזי כאוכל פסח בחוץ: **גמ' בשר זה.** ואפילו שחוטה כבר: **אכל חיטי לא.** דמו מידי לקדשים וכי קאמר חיטין אלו לפסח דמנטר לפסח קאמר אלמינעו לפסח לאוכלם ולא אמרינן מיחזי כמאן דאמר למוכרן ולקנות פסח בדמיהן: ה"ג **אמר רבי יוסי תודוס איש רומי.** ישראל חשוב שהיה ברומי: **מקולסין.** עלויין ראשו על כרעיו ועל קרבו כלליית הפסח דתניא בכילד צולין (לקמן עד.) רבי עקיבא[ו] קורהו מקולס לפי שתולה כרעיו תולה לו בצלו כנושא כלי זיינו בצלו. כובע נחושת בגלית (שמואל א יז) תרגומו קולסא דנחשא: **אלמלא תודוס אתה.** אדם חשוב: קרוב

ח) לפנינו כיכושלמי הגי' לשתי שנים, אמנם בפי' ר"ח למסכת ר"ה טו ע"ב וערוך ערך בנות שבע ל'שלש שנים'.

רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר אף בגמר דבריו וכו'.
אע"ג דלר' יוסי חייבי תרוייהו היינו משום דתרי מילי קאמר ואינם פירוש זה לזה אבל הכא מן השעורים הוא פי' מה שאמר הרי עלי מנחה [א] וכיון דאף בגמר דבריו אדם נתפס מבטלים להא דאמר בתחלה הרי עלי מנחה ואפי' אם אמר אילו הייתי יודע שאין נודרין כך לא הייתי נודר כך אלא כך דהיינו טעמא דרבנן דאלים להו לשון ראשון ולא הוי נדר ופתחו עמו כי אמר אילו הייתי יודע כו' כדאמרינן בהמנחות והנסכים (מנחות קג.) [ב]: **מה ראו חנניה מישאל ועזריה.** פ"ה מה ראו אלא אלא דרשו ומי בהם ולא שימות בהן וקשה דהא בפרהסיא הוה ומסקינן בסנהדרין (דף עד.) דלכולי עלמא בפרהסיא חייב למסור עצמו אפילו אמלוה קלה ומפר"ת דלגם זה שעשה נבוכדנצר לאו ע"ז הוה אלא אינדרטא שעשה לכבוד עצמו ולכך קאמר מה ראו וכן משמע מדכתיב נאלהך לית אנחנא פלחין ולגלם דהכא לא נסגוד משמע דאלהא דידיה ולגלמא תרי מילי נינהו ואתי נמי שפיר הא דאמרינן באלו נערות (כתובות נג:) אלמלי נגדו לחנניה מישאל ועזריה פלחו לגלמא ואי ע"ז הוה מ"ו שהיו משתחוים לו [ג] ומיהו לשון פלחו לא אתי שפיר [ד] ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו שהרי קודש המעשה היו יכולים לברוח כמו שעשה דניאל כדאמר בחלק (סנהדרין צג.) ג' היו באותה עלה [ה]: **אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת.** הקשה ה"ר יוסף למה אין מברכין בכל שעה שנהנה ממנו דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ותירץ דה"מ כשגופו נהנה [ו] אבל שאר הנאה לא [ז] ואף על גב דמברכין על אור השמש בכל יום [ח] היינו משום שמתחדש בכל יום [ט]: אלא

מתני' [ב]מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [ג]ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים: **גמ' תנא** [ד]בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא [3]ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה [ה]ישר וכן אמר רבי יוחנן עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות א"ל אנא לאו אהא אמרי אלא אהא אמרי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אומר [ו]יום הכפורים שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ועני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרים א"ל עדא תהא קרי עליה רב יוסף [4]מים עמוקים עצה בלב איש ואיש

פסח קאמר: **גברא רבה הוה.** ומפני כבודו לא גזרו עליו גדול: **לו בעל אגרופין.** ומפני הילקה: **ועוד זו דרש.** אלמא גברא רבה הוה: **מה ראו.** שלא דרשו [ז] ומי בהן [ח] ולא שימות בהן (ויומא פה.): **מעיל מלאי.** נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: **בגל החכמה.** במחילת החכמה יכנס זה שהנהו מנכסיו: **מתני' מקום שנהגו להדליק אם הנר.** בגמרא מפרש טעמא: **גמ' בין שאמרו להדליק.** אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפרישם עצמו ממשכבי אשה המומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה: **ישר.** שפיר קאמרת. וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן ישר: **ודאי דאמריתו כו'.** אמת הדבר שמשמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי: **הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות.** נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במולאי יום"כ מברכין עליו הואיל ודבר אחד הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו: **אנא אהא אמרי לה.** משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מולאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במולאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו: **עדא אהא.** זאת תהיה. בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן: [ט] **זה עולא.** [י]שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות ואתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש בלא איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך: ואיש

וכענין שאמרו בברכת השבח שאין מברכין אותן אלא לפרקים, שהרואה את הים הגדול אינו מברך אלא בשעמד ל' יום ולא ראוהו וכו', אלא במוצ"ש מפני שתחילת ברייתו הוא, ראוי לברך עליו וכו'. סש.

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה יא ע"ש סימן תקט בהג"ה:
לו ב מיי' פ"ג מהל' שביתת עשור הלכה י טוש"ע א"ח סי' תרי סעיף ה:
לז ג סש סעיף ג:
לח ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מה ראו וכו' ומי בהם ולא שימות בהם:

רבינו חננאל

ופרקינן גדי מקולם אפילו בסתמא שלא יזכיר לפסח אסור, אבל בשר שאינו מקולם ראשו על כריעו ועל קרבו, אם הזכיר עליו לפסח אסור, סתמא מותר. אמר רב פפא ודוקא בשר כי האי גונא אסור, אבל חטים ואפילו אומר חטים הללו לפסח מותרין, מ"ט חטים דמינטרן לפסח קאמר. איכא דמתני להא דרבי יוסי הכי, א"ר שמעון הנהיג תודוס איש רומי לאכול כו'. ואתקפינן בשלמא למאן דמתני לה כרבי יוסי, חייש ר' יוסי בכי האי גוונא, אלא למאן דמתני לה כר' שמעון מי חייש ר' שמעון כי האי גונא, והתנן בסוף מנחות הרי עלי מנחה מן השעורים יביא מן החטים, קמח יביא מן הסלת כו', עד רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין. הנה מי שיאמר כגון זה בשר זה לפסח לא חייש ליה דהא אין אדם מתנדב בשר לקרבן. ולר' יוסי מי ניחא, והאמר רבא רבי שמעון בשיטת רבי יוסי דסבר בגמר דבריו אדם מתפיס אמרה, דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר. אמר רבי יוסי אם לכך נתכוון מתחלה אע"פ שאי אפשר לקרות שני שמות כאחד דבריו קיימין. ואוקימנא לרבי יוסי דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי ר' יוסי נמי וכו'. ואסיקנא תודוס איש רומי חכם היה ומטיל מלאי בכיס תלמידי חכמים היה. מתני' מקום שנהגו להדליק ביום הכפורים, מי שאמר להדליק סבר שאם יהיה הבית אפל ישמש מטתו, לפיכך ידליק להתרחק מן העבירה, ומי שאמר לא ידליק סבר אין היצר מתאוה אלא לדבר שהעין רואה, לפיכך לא ידליק, שכיון שלא יראה לא יתאוה ושניהם לטובה נתכוונו. פירוש דבר אחר תשמיש המטה. אבל מדליקין בפונדקאות ובבית המים. אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת ברייתו הוא, אמר ליה יישר, וכן אמר רבי יוחנן. אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמא דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות. אהדר דוא ברבה בר בר חנה בישות, והרגיש רבה בר בר חנה ואמר ליה לא אמרי לך הכי, אלא הכי אמרי, תאני חדא קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר יום הכפורים שחל להיות בשבת אפילו במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת, עאני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרין, ודייקינן מינה מאחר שאין מדליקין ביום הכפורים לא מצא אור ששבת ממלאכת עבודה, לפיכך [נ"א: שמענן מינה כי] אין מברכין על האור במוצאי יום הכפורים. אמר ליה עדה תהא, כלומר זאת היא, ופירוש עדה כדגרסינן בגיטין בעניין בנתיה דרב נחמן עדי גוברין, ותוב עדה סוראה כלן ענין אחד הן. וכיון שדחו שמועה זו, כלומר אינה הלכה, כמאן סבירא, כי הא דאמרן משום ר' אלעזר מברכין על האור במוצאי שבתות ובמוצאי יום הכפורים וכן עמא דבר.

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ מקולם אין שאין מקולם לא אמרי מקולם [א]לא שנא אמר לא שנא לא אמר שאינו מקולם פירש אין לא פירש לא רב אחא מתני לה להא מתני' [ב]כר' שמעון מתקיף לה רב ששת בשלמא למאן דתני לה כרבי יוסי ניחא אלא למאן דמתני כר' שמעון מי ניחא [ג]והתנן רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבים אמר ליה רבינא לרב אשי ומאן דמתני לה כר' יוסי מי ניחא והאמר רבא [ד]רבי שמעון בשיטת רבי יוסי אמרה דאמר [ה]אף בגמר דבריו אדם נתפס מאי לאו מדרבי שמעון סבר לה כר' יוסי רבי יוסי נמי סבר לה כרבי שמעון לא רבי שמעון סבר לה כר' יוסי ולא רבי יוסי סבר לה כר' שמעון איבעיא להו תודוס איש רומי גברא רבה הוה או בעל אגרופין הוה ת"ש עוד זו דרש תודוס איש רומי מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו [עצמן] על קדושת השם לכבשן האש נשאו קל וחומר בעצמן מצפרדעים ומה צפרדעים שאין מצווין על קדושת השם כתיב בהו [1]ובאו [ועלו] בביתך [וגו'] ובתנוריך ובמשארותיך אימתי משארות מצויות אצל תנור הוי אומר בשעה שהתנור חם אנו שמצווין על קדושת השם על אחת כמה וכמה רבי יוסי בר אבין אמר מטיל מלאי לכים של תלמידי חכמים היה דאמר ר' יוחנן כל [ו]המטיל מלאי לכים תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה שנא' [2]כי בצל החכמה בצל הכסף:

מתני' [ב]מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין [ג]ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולים: **גמ' תנא** [ד]בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהן לדבר אחד נתכוונו אמר רב יהושע דרש רבא [3]ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו' בין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר אחד אמר רב יהודה אמר שמואל אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא אמר ליה ההוא סבא ואיתימא רבה בר בר חנה [ה]ישר וכן אמר רבי יוחנן עולא הוה רכיב חמרא ואזיל והוה שקיל ואזיל רבי אבא מימיניה ורבה בר בר חנה משמאליה אמר ליה רבי אבא לעולא ודאי דאמריתו משמיה דרבי יוחנן אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחלת ברייתו הוא הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות א"ל אנא לאו אהא אמרי אלא אהא אמרי דתני תנא קמיה דרבי יוחנן ר"ש בן אלעזר אומר [ו]יום הכפורים שחל להיות בשבת אף במקום שאמרו שלא להדליק מדליקין מפני כבוד השבת ועני רבי יוחנן בתריה וחכמים אוסרים א"ל עדא תהא קרי עליה רב יוסף [4]מים עמוקים עצה בלב איש ואיש

פסח קאמר: **גברא רבה הוה.** ומפני כבודו לא גזרו עליו גדול: **לו בעל אגרופין.** ומפני הילקה: **ועוד זו דרש.** אלמא גברא רבה הוה: **מה ראו.** שלא דרשו [ז] ומי בהן [ח] ולא שימות בהן (ויומא פה.): **מעיל מלאי.** נותן סחורה לתלמידי חכמים להשתכר בה: **בגל החכמה.** במחילת החכמה יכנס זה שהנהו מנכסיו: **מתני' מקום שנהגו להדליק אם הנר.** בגמרא מפרש טעמא: **גמ' בין שאמרו להדליק.** אותן שנהגו להדליק והנוהגין שלא להדליק לא נתכוונו אלא לדבר אחד להפרישם עצמו ממשכבי אשה המומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומרים שלא להדליק סוברים כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה: **ישר.** שפיר קאמרת. וכן א"ר יוחנן ולא גרסינן ישר: **ודאי דאמריתו כו'.** אמת הדבר שמשמעתי עליכם שאתם אומרים משמיה דר' יוחנן הכי: **הדר עולא חזא ביה ברבה בר בר חנה בישות.** נסתכל בו בפנים זועפות כלומר אתה אמרת בשם רבי יוחנן והוא לא אמר כן אלא אף במולאי יום"כ מברכין עליו הואיל ודבר אחד הוא שנאסר בו כל היום ועכשיו נהנה ממנו: **אנא אהא אמרי לה.** משמיה דרבי יוחנן דענה אחר התנא וחכמים אוסרין להדליק את הנר אף ביום הכפורים שחל להיות בשבת עד מולאי שבת ולא הזכרתי שמו של ר' יוחנן על אור במולאי שבת אלא בזו והם סבורים שעל דבר ברכת האור הזכרתי שמו: **עדא אהא.** זאת תהיה. בזו אני מודה שאמרה רבי יוחנן: [ט] **זה עולא.** [י]שהבין מדבריו של רבה בר בר חנה טעות וחזא ביה בישות ואתם דבריו שלא אמר לו כלום והיינו עצה בלב איש דנקיט ליה בלביה ולא אמר לו למה אמרת כך: ואיש

מסורת הש"ס

(א) ל"ל בר"ש, ב) מנחות קג. מזר טו. [ערכין כ.], ג) [מנחות קג:], ד) [לקמן נט: ס. מיר טו.], ה) עי' שבת סג. וכתובות קיא:, ו) [תוספתא פ"ג הי"א], ז) [שבת סג: וש"נ ול"ל ייטב וכ"א בנכלות מנ: ובשבת סג: שבועות מ. מה: חולין יח: עה: יישר בנד' יודין], ח) [ויקרא יח], ט) שיך לדף נד ע"ב, י) שהגין מדבריו של רבי אבא בדבנ"ח טעות כנ"ל רש"ל, כ) [ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה אילמלי ותוס' ע"ז ג. ד"ה שלא],

תורה אור השלם

1. וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ:
שמות ז כח
2. כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ:
קהלת ז יב
3. וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר: ישעיהו ס כא
4. מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֵב אִישׁ וְאִישׁ תְּבוּנָה יִדְלֶנָּה: משלי כ ה

מוסף רש"י

קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ. והכי שלמו ליה שאתה מאכיל את ישראל כעין קדשים והכולה אומר הוקדשו לפסח (ביצה כג.). אף בגמר דבריו אדם נתפס. כלומר תחלה דבריו של אדם וסופן כוונן דעתו נתפסת וכולן מתקיימין (לקמן ס.) דלא אולינן בתר לשון ראשון לחודיה ולא בתר אחרון לחודיה אלא בתר כולהו (מנחות קג.). המטיל מלאי לכים. מעות ומלאי להשתכר בהן למתלמיד שכר (שבת סג.). ודאי דאמרייתו. לשון שאלה הוא, אמת הוא ששמעתי שאתם אומרים דבר זה של מימרא (כתובות פו.).

מוסף תוספות

א. וכאילו אמר הרי עלי מן השעורין מנחה ולא תרי מילי קאמר. תוס' שאנן. ב. אבל ר' יוסי דלא מחשיב ליה לשון ראשון הכא נמי לא מחשיב ליה לענין הכי אלא ה"ק הרי עלי מנחה מן השעורין אם יכול לחול יחול ואם לאו לא יחול. שם. ג. ולא היה התלמוד אומר כן על צדיקים כאלו. תוס' הרא"ש. ד. דלשון זה לא שייכא אלא בע"ז. תוס' שאנן. ה. אלא שמסרו והכינו עצמם לקדושת יוצרם ק"ו מצפרדעים. שם. ו. בדברים הנכנסים לגוף. מי' הכ"ן. ז. וריח נמי נכנס לגוף הוא. שם. ח. [ד]ברכת השבח הוא. שם. ט. אבל תשמישו של אור ואורו משתמשין בו ביום ובלילה לפיכך אין לברך עליו בכל לילה,

ואיש סבונה ידלנה. הבין מה היה בלבו של עולא שהיה מסתכל בו: **ואיהו למאן סברוה.** עולא ורבה שלא רצו להודות לדברי רבי אבא: **עמא דבר.** נוהג: **באור שבת.** שהיה בשבת שדלק היום ומכל מקום ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של היה ושל חולה או גר הדולק מערב יום הכפורים מברכין אף במוצאי יום הכפורים דההיא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נהנה מן האור היום: **באור היולא מהעליה.** דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יום"כ אלא במוצאי שבת שאף הוא תחילת בריית אור: **רבי מפזרן.** רבי כשרואה אור מברך עליו מיד וכשמביאין לו בשמיס לסוף שעה מברך עליהן: **מכנסן.** על הכוס כמו שאנו עושין: **באור.** באורה של מריס שלא שיצאו ממנו המיס על ידי משה ועגול כמין כברה היה ומתגלגל עמהן כל מקום שהולכין: **נאם.** קריאת שם האותיות: **המלכם.** מקיקתן ונורתן כך שמעתי. ולי נראה כתב זו היא מקיקת נורתן והמכתב הוא עט ומרט שנכתב בו מקיקת הלוחות כי ההיא דקדושין (דף כא:) מניין לרבות הסול והסירה והמכתב ונראין דברי דקרייה לא קרי ליה כתב: **ומערה שעמד בו משה.** ושמתיך בנקרת הצור (שמות לג) וכן באליהו וילך עד הר האלהים חורב ויבא שם אל המערה וילן שם (מלכים א יט): **לבלוע את הרשעים.** עדת קרח: **והפרד.** אין כל חדש תחת השמש ופרד ראשון נברא מן הארץ ולא בא מן הכלאים: **האיל.** של אברהם: **השמיר.** כמין תולעת היה ואין כל דבר קשה עומד בפניו שלא יתפרק ובו בנה שלמה את הבית במסכת גיטין (דף סח.): **הלבת.** טרגליי"ש של ברזל: **נלבתה.** שעושין עכשיו הנפחים: **נלבתה מהעביד.** על ידי לבת אחרת היא עשויה שאוחזה בלבת ומכה בקורנס עד שנעשית ולבתה קמייתא מאן עבדא: **הא נאי.** באמת על כרחך בריה בידי שמים היא: **יעשנה בדפוס.** על ידי יציקה כמו שיולקין כלי כסף וכלי נחשת: **ויקבענה ליון.** כולה כאחד מהר: **ראשיה דרכו.** קודם לשאר דרכיה והא דאמרן לעיל הכתב בערב שבת בכתבן של לוחות וזו היתה כתובה מתחילה: **בשם** שחורה על גבי לבנה: **בטרם הרים יולדו.** בראת מדת תשובה: **משב אנוש עד דכא.** עד ידכא לבבו לפניך: **מקדש.** מוקדש לעולם: **מאתמול.** קודם לעולם: **תפתה.** שכל המתפתה בילרו נופל שם: **מרום מראשון.** מרום הוא בערבות מראשון מקודם העולם וכן מקום מקדשנו נברא מראשון: **חלנה.** חלב של גיהנם קודם בריית העולם ותירגמא הוא: **אין לו כייה עולמית.** שהוא אור של גיהנם: **חזר וללנו.** לקרותו טוב לפי שהרשעים נידונין בו: **אלא.** ודאי אור דגיהנם נברא בשני בשבת והא דתניא לעיל אור בערב שבת באור דידן ודתניא בריש"ת במו"ש לא תיקשי כאן במחשבה כאן ביצירה בערב שבת עלה במחשבה ליברא ולא נברא עד מוצאי שבת: **וטחן.** טח וסכה ושפשף זו בזו: **דורשי חמורות.** מקראות סתומים: **פסול היה.** שאחיו מאמו היה אביו כדמפרש שבא לבעון על אמו והוליד: **אלה בני שעיר וגו'.** ובעון ועגה אלמא אחי הוו וכתיב אלה בני בעון ואיה וענה אלמא בנו היה: שמואל קרי ליה רבא שבור מלכא משום דבקי היה בדיינין והלכתא כוותיה בדיינין כדין היולא מפי המלך שמתקיים ושבור מלך פרסיים היה בימי רבא: **בגדו**

אלה בני שעיר החורי וכו' מלמד שבא צבעון על אמו. תימה דבשם נוחלין (נ"ג קטו:) מוכח מהאי קרא דבני בניס כבניס ולא"כ מנלן שבא על אמו[א] ועוד לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו והכא אמר דלהכי קרי ליה בנו לפי שגולד מאשתו[ב] וי"ל דקרי ליה בנו לפי שהיה בן בנו כדאמרינן בשם נוחלין והכא דייק שבא על אמו מדלא כתיב איה שהיה כמו כן בן לבעון ולא כתיב אלא עגה לחודיה ש"מ לפי שהיה נמי בן אשתו של שעיר כתביה קרא הכא עם שאר בני שעיר:

מין

ואיש תבונה ידלנה מים עמוקים עצה בלב איש זה עולא ואיש תבונה ידלנה זה רבה בר בר חנה ואינהו כמאן סברוה כי הא דאמר ר' בנימין בר יפת אמר רבי יוחנן [א]מברכין על האור בין במוצאי שבת בין במוצאי יום הכפורים וכן [ב]עמא דבר מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת הואיל ותחילת ברייתו הוא וכיון שרואה מברך מיד רבי יהודה אומר סודרן על הכוס ואמר רבי יוחנן הלכה כרבי יהודה לא קשיא כאן באור ששבת כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים תני חדא [ג]אור היוצא מן העצים ומן האבנים מברכין עליו ותני חדא אין מברכין עליו לא קשיא כאן [ד]במוצאי שבת כאן במוצאי יום הכפורים רבי מפזרן רבי חייא מכנסן אמר רבי יצחק בר אבדימי אע"פ שרבי מפזרן חוזר וסודרן על הכוס כדי להוציא בניו ובני ביתו ואור במוצאי שבת איברי והא תניא [ה]עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות אלו הן באר והמן וקשת כתב ומכתב והלוחות וקברו של משה ומערה שעמד בו משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים רבי נחמיה אומר משום אביו אף האור והפרד ר' יאשיה אומר משום אביו אף האיל והשמיר רבי יהודה אומר אף הצבת הוא היה אומר צבתא בצבתא מתעבדא וצבתא קמייתא מאן עבד הא לאי בריה בידי שמים היא אמר ליה אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון הא לאי בריה בידי אדם היא לא קשיא הא באור דידן הא באור דגיהנם אור דידן במוצאי שבת אור דגיהנם בערב שבת ואור דגיהנם בערב שבת איברי והא תניא [ו]שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם ואלו הן תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב [1]ה' קנני ראשית דרכו תשובה דכתיב [2]בטרם הרים יולדו וכתיב [3]תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם גן עדן דכתיב [4]ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם גיהנם דכתיב [5]כי ערוך מאתמול תפתה כסא הכבוד ובית המקדש דכתיב [6]כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו שמו של משיח דכתיב [7]יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו אמרי חללה הוא דנברא קודם שנברא העולם ואור דידיה בערב שבת ואור דידיה בערב שבת איברי והתניא רבי יוסי אומר אור שברא הקב"ה בשני בשבת אין לו כבייה לעולם שנאמר [8]ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה ואמר רבי בנאה בריה דרבי עולא מפני מה לא נאמר כי טוב בשני בשבת מפני שנברא בו אור של גיהנם ואמר רבי אלעזר אע"פ שלא נאמר בו כי טוב חזר וכללו בששי שנאמר [9]וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד אלא חללה קודם שנברא העולם ואור דידיה בשני בשבת ואור דידן במחשבה עלה ליבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים [7]וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד רבן שמעון בן גמליאל אומר פרד בימי ענה היה שנאמר [10]הוא ענה אשר מצא את הימים במדבר [ז]דורשי [ח]חמורות היו אומרים ענה פסול היה לפיכך הביא פסול לעולם שנאמר [11]אלה בני שעיר החורי וכתיב אלה בני צבעון ואיה וענה [ט]אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ודילמא תרי ענה הוו [י]אמר רבא אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו שמואל איכא דאמרי אמר ר"פ אמינא מילתא דשבור מלכא לא אמרה ומנו [כ]רבא אמר קרא הוא ענה הוא ענה דמעיקרא תנו רבנן [כא]עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן באר ומן וקשת הכתב והמכתב והלוחות קברו של משה ומערה שעמד בה משה ואליהו פתיחת פי האתון ופתיחת פי הארץ לבלוע את הרשעים ויש אומרים אף מקלו של אהרן שקדיה ופרחיה ויש אומרים אף המזיקין ויש אומרים אף

מסורת הש"ס

א) [ברכות מה. וש"נ], ב) [מנות פ"ה מ"ו (ע"ש) מכילתא בשלח סוף פ"ה, ג) גדרים לט:, ד) [נס"מ]: וטמן], ה) [ברכות כד. מולין קלד:], ו) ועי' תוס' מולין קלד: ד"ה דורשי ממורות מ"ש בשם הערוך, ז) ב"ב קטו:, ח) [שם אימא רבה ועי' שם בפי' הרשב"ם], ט) [שם אימא רבה], י) [מנות פ"ה וע"ש כמה שנויים], כ) [אור ושמחי כפי עליך], ל) [כדאי' עירובין יט.], מ) [בכורות מט:].

תורה אור השלם

1. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז:
משלי ח כב
2. בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וּתְחֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:
תהלים צ ב
3. תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם:
תהלים צ ג
4. וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
בראשית ב ח
5. כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתָּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הֹרְחִיב מְדֻרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבָּה נִשְׁמַת יְיָ כְּנַחַל גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָּהּ:
ישעיהו ל לג
6. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ:
ירמיהו יז יב
7. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לְפְנֵי שָׁמֶשׁ ינון שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יְאַשְּׁרוּהוּ:
תהלים עב יז
8. וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר:
ישעיהו סו כד
9. וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי:
בראשית א לא
10. וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן וַאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיֵּמִם בְּמִדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת הַחֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו:
בראשית לו כד
11. אֵלֶּה בְּנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:
בראשית לו כ

מוסף רש"י

דורשי חמורות. קסיים וסתומים הכלולים בתורה (ברכות כד.). **שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה.** נמצא שהוא אחיו וכנו (השב"ם ב"ב קטו:). **ומנו רבה.** רבה נמי קרי שבור מלכא, דהלכתא נמי כוותיה (השב"ם שם וע' גיטין עד:).

מוסף תוספות

א. דילמא הא דחשיב ענה עם בני שעיר היינו משום דבני בנים הרי הם כבנים ולעולם הוה בן צבעון מאשתו ולא מאמו. תוס' ר"פ. ב. דאלה בני שעיר דחשיב ענה היינו משום אשתו של שעיר קרי להו בני שעיר. תוס' אנן.

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פכ"ט מהל' שבת הל' כד סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רלח סעיף ה וסי' תרכד ס"ד: [רב אלפס ברכות פ"ח דף מג.]:
מ ב ג מיי' שם הל' מ טוש"ע שם סי' רלח סעיף ח:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה ראשית דרכו כו' באש שחורה ע"ג לבנה. עי' ברש"י שיר השירים בפסוק קולותיו תלגלים שחורות כעורב:

לעזי רש"י

טיגליי"ש. צֶבֶת.

רבינו חננאל

ואותבינן עלייהו הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבתות הואיל ותחלת בריייתו הוא, וכיון שרואהו מברך עליו מיד, ר' יהודה אומר סודרן על הכוס, ואמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה. ופרקינן לא קשיא, הא דתניא אין מברכין על האור אלא במוצאי שבת ולא ביום הכפורים באור היוצא מן העצים ומן האבנים, והא דאמר משמיה דר' אלעזר מברכין אפילו ביוה"כ באור ששבת. ופירש רב נחמן בר יצחק בואלו דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, באור ששבת ממלאכת עבודה. תניא נמי הכי עששית שהיתה דולקת והולכת בשבת כולה, במוצאי שבת מברכין עליה. ואקשינן **ואור במוצאי שבת איברי,** והתניא אלו דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, באר שהיתה מהלכת עם ישראל, ומן שירד להם, וקשת דכתיב את קשתי נתתי בענן, כתב מכתב, פירוש כתב, צורת האותיות. מכתב צירוף האותיות להיות תיבה להיקרות במילה. ד"א כתב, אלו ב"ב אותיות כתב הקודש שאנו כותבין בו ומשתמשין בו. מכתב הוא נקרא טרטגונה שנראה ונקרא מכל צד מארבעה צדדין, והוא הכתוב על הלוחות, והוא שפירש הכתב והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות. ולוחות כמשמען. וקבר משה רבינו, ומערה שהיא נקרית הצור שעמד בה משה רבינו ואליהו זכור לטוב. ופתיחת פי האתון בלעם, ופתיחת פי הארץ לבלוע קרח. ור' יאשיה אמר אף האיל הנאחז בסבך, והשמיר שבו בנה שלמה את בית המקדש. ר' נחמיה אומר משום אביו אף האור ופרד, ר' יהודה אומר אף הצבת. קתני מיהא ר' נחמיה אומר דאור בין השמשות נברא. ופרקינן האי אור דגיהנם הוא, אבל אור דידן במוצאי שבת איברי. **ואקשינן** אינו והא גיהנם אחד משבעה דברים שנבראו קודם בריאת העולם הוא, ואלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח. ופרקינן

חללה של גיהנם נבראת קודם בריית העולם ואור שלה בין השמשות נברא. איני והא אור של גיהנם בשני בשבת איברי. ופרקינן חלל של גיהנם נבראת קודם בריית עולם אור של גיהנם נברא בשני בשבת, אור דידן עלה במחשבה להבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת. ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה בינה באדם מעין דוגמא של מעלה, והביא שתי אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור, והביא מין סוס ומין חמורה והרכיבן זו על זו ויצא מהן פרד וכו'. ת"ר עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן מן ובאר וכו'. ויש אומרים אף מקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה ובגדו של אדם הראשון והמזיקין.

אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב. פ"ה לאכול מבעוד יום ולאסור במלאכה ושאר חומרי האמוריס שם וא"ת תשעה באב מי הוי כתענית ציבור לאסור במלאכה וי"ל דה"ק אין תענית ציבור בבבל אפילו במקום שלא נהגו לעשות מלאכה: **אין** בין תשעה באב **ליום הכפורים.** הא דלא חשיב מלאכה שמותר בתשעה באב במקום שנהגו נראה לר"י משום דבסיפא מסיק לה לשריותא דמלאכה גבי אין בין ט' באב לתענית ציבור והא דלא חשיב תפילת נעילה לדיתא בט' באב כדלקמן משום דבברייתא לא אייר אלא במידי דאיסור והיתר: **לאו** דשרי בין השמשות דידיה.

תימה לר"י אמאי קתני גבי יום"כ ספיקו הא אפילו ודאי יום אסור דתוספת יום"כ דאורייתא ותיכף דנקט ספיקו לאשמועינן דבט' באב אפילו ספיקו מותר[ע]: **לקביעא** דירחא. אין לפרש כגון בני בבל שאין יודעים מתי הוקבע החודש בא"י שהיו צריכים לעשות יום"כ שני ימים דבהדיא אמר בסוף פ"ק דר"ה (דף כא.) שאין עושין אלא יום אחד אלא ה"פ ספיקו אסור אם מסתפק אפילו בא"י מתי הוקבע החודש כגון שמהלך במדבר עושה ב' ימים כדין כל ספיקות דאורייתא דאזלינן לחומרא הקשה רש"א דמשמע לקביעא דירחא הן חלוקין הא לכל דבריהן שוין והא יום הכפורים תוספתו אסור וט' בא"ד תוספתו מותר ותיכף ר"י דלא מיירי אלא בדבריהם דשייכי בתענית עצמו: **והאמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל כל היום.** מע"ג דר' יוחנן מיירי דוקא בספק לא התפלל אבל ולואי התפלל אסור להתפלל[א] כדמוכח במי שמתו (ברכות כא.) דקאמר ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ור' יוחנן אמר ולואי שיתפלל כל היום וקאמר אם התפלל ומלא ליבור מתפללין אם יכול לחדש דבר בתפלתו יחזור ויתפלל ואם לאו אל יתפלל[ב] מ"מ פריך שפיר כיון דר' יוחנן על הספק מחייב להתפלל א"כ בתשעה בא"ד דדמי לתענית ליבור בכמה דבריס ובתענית ליבור איכא תפלת נעילה בט' בא"ד ומי יתפלל ומשני התם חובה והכא רשות פי' לא לגמרי רשות אלא לאו חובה הוי אלא מצוה מיהא איכא[ג]: קולי

בגדו של אדם הראשון ת"ר [ה] שבעה דברים מכוסים מבני אדם אלו הן יום המיתה ויום הנחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו ואין אדם יודע במה משתכר ומלכות בית דוד מתי תחזור ומלכות חייבת מתי תכלה[ד] ת"ר ג' דברים עלו במחשבה ליבראות ואם לא עלו דין הוא שיעלו על המת שיסריח ועל המת שישתכח מן הלב ועל התבואה שתרקב וי"א על המטבע שיצא: **מתני'** [ו]א מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אין עושין ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים רשב"ג אומר [ז] לעולם יעשה אדם עצמו תלמיד חכם: **גמ'** אמר שמואל [ח] ג אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד למימרא דסבר שמואל ט' באב בין השמשות שלו אסור והאמר שמואל תשעה באב [ט] בין השמשות שלו מותר וכי תימא קסבר שמואל כל תענית ציבור בין השמשות שלו מותר והאנן [י] תנן אוכלין ושותין מבעוד יום למעוטי מאי לאו למעוטי בין השמשות לא למעוטי משחשיכה נימא מסייע ליה אין בין תשעה באב הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות לא כדאמר רב שישא בריה דרב אידי לקביעא דירחא הכא נמי לקביעא דירחא דרש רבא [יא] עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכיפורים [יב] ובין השמשות שלו אסור וכן אמרו משמיה דר' יוחנן ומי אמר ר' יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן תשעה באב אינו כתענית ציבור מאי לאו לבין השמשות לא למלאכה מלאכה תנינא מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין ואפילו רשב"ג לא אמר אלא דכי יתיב ולא עביד לא מיחזי כיוהרא אבל מיסר לא אסר אלא מאי אינו כתענית ציבור לתפילת נעילה והאמר ר' יוחנן [יג] ולואי שיתפלל אדם [יד] והולך כל היום כולו התם חובה הכא רשות ואיבעית אימא מאי אינו כתענית ציבור לעשרים וארבעה רב פפא אמר מאי אינו כתענית ציבור אינו כראשונות אלא כאחרונות ואסורה מיתיבי אין בין תשעה באב ליום הכיפורים אלא שזה ספיקו אסור וזה ספיקו מותר מאי ספיקו מותר לאו בין השמשות שלו אמר רב שישא בריה דרב אידי לא לקביעא דירחא הא לכל [טו] דברים זה וזה שוין מסייע לרבי אלעזר דא"ר אלעזר [יז] אסור לו לאדם שיושיט אצבעו במים בתשעה באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביום הכיפורים מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית ציבור אלא שזה אסור בעשיית מלאכה וזה מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו הא לכל דבריהם זה וזה שוין ואילו גבי תענית ציבור תניא [יח] כשאמרו [יט] אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו לא א"ר פפא תנא

השמשות קאמר ולא תקשי לרבי יוחנן קמייתא דהאי דקאמר אינו כתענית ציבור לחומרא קאמר והכי קאמר אינו כשלש ראשונות שמותר בין השמשות שלהן כדתנן בהו בתענית [כ.] אוכלין ושותין משחשיכה אלא כאחרונות דתנן בהו [כא] אוכלין ושותין מבעוד יום: **לאו בין השמשות.** וקשיא לרבא ולרבי יוחנן דאמרי בין השמשות שלו אסור: **הא לכל דבריהן זה וזה שוין.** מילתא באנפי נפשה היא ודייק לה ממתניתין דלעיל דקתני **אין בין תענית בא"ד.** קס"ד דין להקל בין להחמיר אלמא לא חמיר תשעה בא"ד מתענית ליבור ובתענית ליבור ודאי אינו חומר לט' באב

מא א ב מיי' פ"ה מהל' תענית הל' י' סמג עשין מד"ס ג טוש"ע או"ח סי' תקנד סעיף כב:

ג [מיי' פ"ג מהל' תענית הל' יא טוש"ע או"ח סי' תקסח ס"ו]:

מב ד מיי' פ"ה מהל' תענית הל"י טוש"ע שם סעיף ה:

מג ה מיי' שם הלכה ז וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תקנג סעיף ג: ו [טוש"ע או"ח סי' תקנד סעי' ז]:

ז [מיי' פ"ג מהל' תענית הל' ד טוש"ע או"ח סי' תקעה סעי' ג]:

הגהות הב"ח

(**ה**) גמ' לכל דבריהם זה חס שרון:

גליון הש"ם

גמ' בה"ש שלו מותר. עיין עירובין מא ע"א תד"ה אי אתם מודים:

רבינו חננאל

ת"ר שבעה דברים מכוסין מבני אדם. יום מיתה ויום נחמה ועומק הדין ואין אדם יודע מה בלבו של חברו [ואין אדם יודע במה משתכר] ומלכות בית דוד מתי תבוא ומלכות חייבת מתי תכלה. ת"ר שלשה דברים עלו במחשבה ליבראות, ואילו לא עלו דין הוא שיעלו, המת שיסריח וישתכח מן הלב והתבואה שתרקב, ויש אומרים אף על המטבע שיצא. מתני' מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין כו'. אמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא תשעה באב בלבד, ופריש דסבר שמואל אחד תענית צבור ואחד תשעה באב ביה"ש שלו מותר ואינן אסורין אלא משחשכה. נימא מסייעא ליה אין בין תשעה באב ליום הכפורים אלא שיום הכפורים ספיקו אסור ותשעה באב ספיקו מותר, מאי לאו בין השמשות. ודחינן לא לקביעא דירחא, כלומר אם מסתפק לך מתי נקבע החדש אתה תופס מספק שני ימים יום כפור, ולא שני ימים תשעה באב, וכדאמר רב שישא. דרש רבא עוברות ומניקות, מתענות ומשלימות בו כדרך שמתענות ומשלימות ביום הכפורים, ובין השמשות שלו אסור, וכן אמרו משמא דר' יוחנן. [ה]והאלהים לא אמרה הכי, פירוש בשבועה לא אמרה ר' יוחנן ורבא אמרה עליו כך. ואקשינן ומי אמר ר' יוחנן הכי, והאמר ר' יוחנן תשעה באב אינו כתענית צבור, מאי לאו לבין השמשות, מכלל שבין השמשות שלו מותר. ודחי רבא לא למלאכה מותר. ואקשינן למלאכה הא תנינא לה מקום שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב עושין, דאי ס"ד איסורא היכא דנהגו במקום איסורא מי שבקינן להו, אלא מאי אין תשעה באב כתענית צבור לתפלת נעילה, כלומר אין מתפללין תפילת נעילה בתשעה באב, ומאי איכפת לן והא אמר ר' יוחנן ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו.

רבינו חננאל (המשך)

ופרקינן הכא דאמר ולואי רשות הוא, התם בתענית צבור תפלת נעילה חובה, וכי אתא ואיצטריך למימר [ת"ב] אינו כתענית ציבור, למיפטריה מתפילת חובה קאתא. איבעית אימא למיפטריה מכ"ד ברכות. ופירק רב פפא פירוק אחר אליבא דרבא אינו כתענית ציבור כתעניות הראשונות דקילו, כדתנן אוכלין משחשיכה וכו', אלא כאחרונות דחמירן ובין השמשות שלו אסור. ומותבינן על רבא מהא, אין בין ט' באב ליוה"כ אלא שיוה"כ ספקו אסור וט' באב ספקו מותר, מאי לאו ספקו בין השמשות, וקתני מותר. ודחי רב שישא מאי ספקו קביעא דירחא, שיוה"כ תופס שני ימים וט' באב יום אחד. דייקינן מינה מדקתני אין ביניהם אלא כך וכך, הא לכל דבריהם ט' באב ויוה"כ שוין, מסייע ליה לר' אלעזר דאמר אסור לאדם להושיט אצבעו במים בט' באב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביוה"כ. מיתיבי אין בין תשעה באב לתענית צבור אלא שתענית צבור אסור בעשיית מלאכה ומפורש בתענית פ"ק, וט' באב מותר בעשיית מלאכה במקום שנהגו בו לעשות מלאכה, דייקינן מינה הא לכל דבריהם זה וזה שוין, ואלו גבי תענית צבור תניא כשאמרו אסור ברחיצה לא אמרו אלא כל גופו אבל פניו ידיו ורגליו מותר. והנה הקיש ט' באב לתענית צבור, מה תענית צבור פניו ידיו ורגליו מותר, אף ט' באב פניו ידיו ורגליו מותר, ואיך אמר אסור להושיט אצבעו במים. ופרקינן תנא חומרי חומרי קתני, פי' תנא אין בין ט' באב ליום הכפורים אלא חמור יום הכפורים מט' באב שיום הכפורים ספקו אסור וט' באב ספקו מותר כדאמרן, וכן עוד שנה חמור תענית צבור מט' באב שתענית צבור אסור במלאכה וט' באב מותר במקום שנהגו, ויש עוד חומר לט' באב

מוסף תוספות

א. והכא היינו ודאי התפלל. תוס' ר"פ. ב. ולא פליג עלה ר' יוחנן. תוס' הרא"ש. ג. כמו בספק התפלל. שם.

(**ה**) מכילתא סוף בשלח פרשה ה, (**ו**) [נכ"ל: תפולן], (**ז**) [תענית ל: ברכות יז:], (**ח**) תענית יא: וע"ש, (**ט**) תענית יב:, (**י**) ברכות כא., (**יא**) [בברכות וגם בתוס' דהכא ליתא], (**יב**) [מ"ק טו: תענית יג.], (**יג**) [גי' רש"ש אור], (**יד**) [מלאמי ל], (**טו**) עי' הגהות רש"ל, (**לו**) ס"א המעטע שיצא. דאל"כ במה היו עניים מתפרנסי' שאין להם עבודת שדה וכרם., (**מ**) [תענית יב:], (**נ**) [עי' רש"י דתענית יג. ד"ה כשאמרו כו' והמ"א סי' תקנד ס"ק כג הגיהו בג"ע], (**ס**) [תענית יב:], (**ע**) [עי' תוס' ר"ה ס. ד"ה וכי עקיבא],

(**ה**) נראה מדברי רבינו אלו דהיה לו גירסא אחרת בסוגיא זו וצ"ע.

תנא קולי קולי נקט. כל הני מין בין חד תנא אמרינהו וקולי קולי נקט בריש תנא מין (א) בין תשעה באב קל מיוה"כ לכתחלה אלא שזה סליקו כו' וסיפא תנא מין תשעה באב קל מתענית ליבור אלא לענין מלאכה וכאומרי דאמיר דתשעה באב מתענית ליבור לא מיירי הכא דתידוק מינה זה וזה שוין ולעולם לענין רחיצה ט"ב אמיר: **ליטול לו אם השם.** כתר פריטות וירלת חטא שאינו יכול לבטל הימנו מלכות שמים אפילו לילה אחת לא כל הרוצה ליטלו יטלנו דמיחזי כיוהרא ומחיין בילה: **מוחלפת השיטה.** התנא שסידרן טעה באחת מהן והחליף שיטתו: **אמרי מנלאה ניס ליה.** הרוצה אותו בטל אומרים אין לו מה לעשות ולא מיחזי כיוהרא דאיסור: **מתני' הלילה.** אור לארבעה עשר: **גמ' מעיקרא תנא מנהגא.** תלה במנהג: **ולבסוף תנא איסורא.** דקתני בית שמאי אוסרין דמשמע בכל מקום: **מה ראיה יהודה וגליל נלאן.** אף כל מקום שנהגו היתר היתר נהגו איסור איסור: **מכלל דר' יהודה איסורא קאמר.** דבני יהודה מתירין ובני גליל אוסרין דאי מנהגא קאמר מאי פלוגתייה דר"מ הא ר' יהודה נמי הכי הוה אמר בגליל היו נוהגין בו איסור שהחמירו על עצמן וביהודה נוהגין בו היתר: **וסבר רבי יהודה מותר.** דקאמר בני יהודה מתירין: **המנכש.** מבין תבואת דגן (ב): **בשלשה עשר בניסן.** מפרש ואזיל שלשה עשר אמאי נקט: **ונעקרה בידו.** השיבולת עצמה נעקרה בידו שורשה מן האדמה ובא לחזור ולשותלה: **שותלה במקום הטיט.** שתמהר ליקלט קודם העומר שהעומר מתיר את הנשרשין אבל הנשרשין אחר העומר אסורין משום חדש עד שיבא עומר הבא: **הגריד.** יבש שאינו ממהר לקלוט: מנכש בשלשה עשר קתני מנכש בארבעה עשר לא קתני ומ"ט נקט שלשה עשר ולא קתני ארבעה עשר אי משום דלא מיקלטה לפני העומר הקרב בשלשה עשר מבדי שמעינן לרבי יהודה כו' בפ"ק דרשש השנה (דף י:) ואי ארבעה עשר מותר במלאכה איינקוט ארביסר נמי דהא איכא מקצת ארביסר וחמיסר עד שעת הקרבתו: **בגליל שנו.** שלא היו עושין מלאכה כל עיקר בארבעה עשר ובהן נשנית משנה זו: **והא איכא לילה.** ומאי למיתני המנכש לילי ארבעה עשר: **בכ"ש.** דמתניתין דתנן הלילה ב"ש אוסרין: ה"ג **רבינא אמר לעולם ביהודה.** ודקשיא לך ליתני בארבעה עשר ובהשרשה חד מקצת אמרינן תרי מקצת לא אמרינן לענין השרשה חד מקצת היום כולו אמרינן אם היה מנכש בין השמשות של כניסת ארבעה עשר הוה אמרינן דקלטה בי"ד שלש ובחמשה עשר שלש ומקצת ששה עשר אבל תרי מקצת כגון מנכש בי"ד דמיבעי לן למימר תרי מקצת לא אמרינן: **מתני' אלא אומניות עושין מלאכה.** בכל מקום וטעמא מפרש בגמרא [ע"ב]: **רלעניין.** אושכפין: **גמ' לצורך המועד הנן.** הא דר"מ: **או דילמא אלא לצורך המועד הנן.** ומשום הכי אין מתחילין אבל לצורך המועד אפילו אתחולי נמי שרי כו': **ליגלוג.** בנדי"ל לחגור: **שבלה.** על הראש: גומרה

*תנא קולי קולי קתני: ובכל מקום ת"ח וכו': (ו)למימרא דרשב"ג סבר לא חיישינן ליוהרא ורבנן סברי חיישינן ליוהרא והא איפכא שמעינן להו דתנן (ז)[א]חתן אם ירצה לקרות קרית שמע לילה הראשון קורא רשב"ג אמר לא כל הרוצה ליטול את השם יטול אמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה רב שישא בריה דרב אידי אמר לא תיפוך דרבנן אדרבנן לא קשיא הכא כיון דכולי עלמא עבדי מלאכה ואיהו לא עביד מיחזי כיוהרא אבל התם כיון דכולי עלמא קרי ואיהו נמי קרי לא מיחזי כיוהרא דר' שמעון בן גמליאל אדרשב"ג לא קשיא התם הוא דבעינן כוונה ואנן סהדי דלא מצי כווני דעתיה מיחזי כיוהרא אבל הכא לא מיחזי כיוהרא אמרי מלאכה היא דלית ליה פוק חזי (ח)כמה בטלני איכא בשוקא: **מתני'** וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר (ט)הלילה ב"ש אוסרים וב"ה מתירין עד הנץ החמה: **גמ'** מעיקרא תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא אמר ר' יוחנן לא קשיא הא ר' מאיר הא ר' יהודה דתניא אמר ר' יהודה ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל אינן עושין כל עיקר אמר לו ר"מ מה ראייה יהודה וגליל לבאן אלא מקום שנהגו לעשות מלאכה עושין מקום שנהגו שלא לעשות אין עושין מדקאמר ר' מאיר מנהגא מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר וסבר ר' יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה והתניא ר' יהודה אומר המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שותלה במקום הטיט ואין שותלה במקום הגריד בשלשה עשר אין בארבעה עשר לא מכדי שמעינן ליה לר' יהודה דאמר (י)כל הרכבה שאינה קולטת לשלשה ימים שוב אינה קולטת ואי ס"ד ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה למה לי שלשה עשר והאיכא ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר אמר רבא בגליל שנו והאיכא ליליא אמר רב ששת כב"ש רב אשי אמר לעולם כב"ה לפי שאין דרכן של בני אדם לנכש בלילה רבינא אמר לעולם ביהודה ובהשרשה חד מקצת היום בכולו אמרינן תרי מקצת היום בכולו לא אמרינן: **מתני'** (יא)ר' מאיר אומר כל מלאכה שהתחיל בה קודם לארבעה עשר גומרה בארבעה עשר אבל לא יתחיל בה בתחלה בארבעה עשר אע"פ שיכול לגומרה וחכמים אומרים (יב)ג' אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ואלו הן החייטין והספרים והכובסין ר' יוסי בר יהודה אומר אף רצענין: **גמ'** איבעיא להו לצורך המועד תנן אבל שלא לצורך המועד אפילו מיגמר נמי לא או דילמא שלא לצורך המועד תנן אבל לצורך אתחולי מתחלינן או דילמא בין לצורך המועד בין שלא לצורך מיגמר אין אתחולי לא ת"ש אבל לא יתחיל בתחילה בארבעה עשר אפילו צלצול קטן אפילו שבכה קטנה מאי אפילו לאו אפי' הני דלצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא מכלל דשלא לצורך מיגמר נמי לא גמרינן לא לעולם דשלא לצורך מיגמר נמי גמרינן ומאי אפילו אפילו הני נמי דזוטרי נינהו דסלקא דעתך אמינא התחלתן זו היא גמר מלאכתן נתחיל בהו נמי לכתחילה קמשמע לן: תא שמע רבי מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה

קולי קולי קתני. בגלא דר' אלעזר דאסר להושיט אצבעו במים ל"ל קולי קולי קתני דהא בתשעה באב לכל הפחות כל גופו אסור אפילו בצונן ובתענית ליבור מותר בצונן כדמוכח בפ"ק דתענית (דף יג.): **אמר** ר' מאיר מה ראייה יהודה וגליל לבאן. לרבי מאיר דאית ליה דהוי מנהגא קסבר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דבמנהגא לא שייך פלוגתא דליחזי היכי נהוג: **מדקאמר** ר"מ מנהגא מכלל דרבי יהודה איסורא קאמר. אמתניתין ליכא למידק הכי מדקאמר ת"ק מנהגא מכלל דחכמים איסורא קאמרי דאמתני' איכא למימר דתרוייהו סברי מנהגא וה"ק חכמים לת"ק למה אתה סותם דבריך והלא אתה יכול לפרש דבריך ולבאר דבגליל אין עושין וביהודה עושין ובברייתא לא שייך לפרש כן (א): **כל הרכבה שאינה קולטת.** וא"ת א"כ למה אינו שותלה במקום הגריד אי קלטה עד שלשה ימים שרי לה עומר ואי לא קלטה שוב לא תקלוט ואינו צריך היתר כמו חיטי דכלא (ב) וי"ל דבמקום הגריד מאחרת לקלוט יותר מג' ימים א"כ יש לחוש כשילאה שלא תקלוט שישתול אותה במקום הטיט אחר העומר: **ומאי אפילו אפי' הני נמי דזוטרי.** ה"מ לשנויי כדבסמוך אפי' הני נמי דלצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא אלא ניחא ליה למידחי שלא יפשוט מינה כלל דהשתא מצי למימר דלצורך המועד אתחולי נמי מתחלינן (ב):

עולי

מד א מיי' פ"ד מהל' ק"ש הלכה ז סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' ע סעיף ג:

מה ב ג מיי' פ"ח מהל' יו"ט הלכה יט סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סי' תסח סעיף ה:

לעזי רש"י

בינדי"ל. אֶגֶד.

רבינו חננאל (המשך)

גריד במועד, כלומר זו השבולת אינה קולטת קודם ששה עשר בניסן, ונמצאת כאלו נזרעה אחר העומר, והיא אסורה עד ששה עשר בניסן הבא אחר זה, ואם היא נשתלת במקום הטינא ביום שלשה עשר בניסן, קלטה קודם העומר, והעומר מתירה ככל תבואה שבעולם. ואקשינן אמאי פסיק ותני בי"ג מכלל דר"ד לא איפשר, הא שמעינן ליה לר' יהודה דאמר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת, ואפילו הושתל בי"ד הא איכא ג' ימים, ארביסר וחמיסר ומקצת שיתסר, וקיימא לן מקצת (שיתסר) היום ככולו, ש"מ דלית ליה לר' יהודה היתר עשיית מלאכה בארביסר כלל, לפיכך תני היה מנכש בי"ג. ופריק רב יוסף זו הברייתא אליבא דבני גליל היא שנויה שאין עושין מלאכה ביום י"ד כלל. ואמרינן אפילו לבני גליל אין אוסרין אלא יום י"ד ממש, אבל ליל י"ד ב"ה מתירין, ולדברך היה לו לומר המנכש לילי י"ד. ופריק רב ששת הא מתניתא אליבא דב"ש שנאה שאוסרין אפילו הלילה. **רב אשי אמר** אפילו תימא אליבא דב"ה, דלא שנה אלא דבר שהוא דרך בני אדם, ואין דרך בני אדם לנכש בלילות, לפיכך לא תנא המנכש בלילה. **ורבינא** אמר אמאי לא תני לילי י"ד, חד מקצת היום ככולו אמרינן תרי לא אמרינן. פירוש המנכש לילי יום י"ד או יום י"ד, צריכין אנו לומר מקצת היום ככולו, ולחשוב יום י"ד כולו ויום ט"ו כולו ומקצת ט"ז עד שעת הקרבת העומר לחשבו ככולו, נמצא תרי מקצתו ככולו באלו הג' ימים, יום י"ד ויום ט"ז, ותרי מקצת היום ככולו לא אמרינן, דכי האי גונא לא משתכח אלא שני מקצת ויום אחד בלבד. ויש שמחליפין דברי ר' יהודה לר' מאיר, דמעמידין תחלת הפרק לר' יהודה, והיא דתני מנהג, ור' מאיר סבר איסור, והפירוש במקומו עומד בין לר' יהודה בין לר' מאיר, הפירוש שפירשנו אליבא דר' יהודה החזירהו אליבא דר' מאיר. גירסא דמתיבתא דתניא אמר ר' מאיר ביהודה בראשונה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות ובגליל לא היו עושין כל עיקר, פירוש ר' מאיר סבר אין דבר זה תלוי במנהג אלא אם הלכה כבני יהודה, בני גליל טועים הם, ואם הלכה כבני גליל בני יהודה עוברים על האיסור. אמר לו ר' יהודה דבר זה במנהג תלוי, וכן אמר לו וכי מאי ראיה ליהודה וגליל מעתה, אלא מקום שנהגו לעשות עושין, שלא לעשות אין עושין, ש"מ מדקאמר ר' יהודה מנהג, מכלל דר' מאיר אסורה קאמר, ומתני' דקתני מנהגא ר' יהודה הוא, ור' מאיר פליג ואמר איסורא. **מתני'** ר"מ אומר כל מלאכה שהתחיל בה כו'. פשוטה היא. ובבינן למפשט טעמא דר' מאיר, ופשטינן דאתחולי לא מתחלינן בארבעה עשר כלל ואפילו מצי למגמרינהו, ומה שהתחיל קודם י"ד, אם הוא לצורך המועד יגמור, ואי לא לא.

לא קשיא מתני' דריש פירקא דתני מנהגא לר' מאיר, והא דקתני איסורא לר' יהודה. **במאי** אוקימתה להא מתני' כר' יהודה, וסבר ר' יהודה ארבעה עשר מותר במלאכה כלל דקתני וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות, והתניא ר' יהודה אומר המנכש בשלשה עשר ונעקרה בידו שותלה במקום הטינא ואין שותלה במקום הגריד, ואי ס"ד לר' יהודה ארבעה עשר מותר בעשיית מלאכה, מכדי (על) מאי קא מהדר ר' יהודה למפטריה להאי שבולת העומר הקרב בששה עשר בניסן, שכל תבואה הנזרעת בששה עשר בניסן, אסורה באכילה עד שיבוא עומר אחר ויתירנה. ואם ישתלנה במקום הגריד שהוא מקום היבש, כדגרסינן במשקין בית השלחין, אם היתה שדה מטוננת מותרת, ואין משקין שדה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תנא קולי וכו' תנא מין תשעה באב קל כל"ל ומיהת בין נמתק:

גליון הש"ס

תנא קולי קולי קתני. עיין מזל מז ע"ב תד"ה ת"ש דתניא ועיין מגילה ה ע"ב תד"ה ממעטי':

מוסף רש"י

לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא שוחקן מכס וחסיד לרבים אין זה אלא גאוה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו (ברכות יז:). **אמרי מלאכה היא דלית ליה.** הרואה אותו שאינו עושה מלאכה אינו מבין שמתמת תשעה באב הוא בטל אלא אין לו מלאכה לעשות (שם). **כמה בטלני איכא בשוקא.** אף בימי מלאכה (שם). **הלילה.** גליל בדיקת חמץ, ב"ש **אוסרים וב"ה מתירים.** לעשות מלאכה (יבמות יג:).

מוסף תוספות

א. דמדקאמר וחשיב המקומות קודם משמע דמאן דאמר בתר הכי מקום שנהגו וכו' בא לחלוק. תוס' ר"פ. ב. [נ]אי הוה אמר הכי, פשיטא מיהא דלצורך המועד לא מתחלינן. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, רשב"ג אומר כל אדם עושה עצמו תלמיד חכם. ורמינן עלה אי משום דחיישינן ליוהרא, הא מדתנן לענין החתן איפכא משמע. ואמר ר' יוחנן מוחלפת השיטה, כלומר הפיך דברי ת"ק לרשב"ג. ורב שישא אמר לא תיפוך, ודברים פשוטין הן. **וחכמים אומרים ביהודה היו עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות,** ובגליל לא היו עושין מלאכה כל עיקר, פירוש כל היום. **הלילה** בגליל, ב"ש אוסרין וב"ה מתירין עד הנץ החמה. ואקשינן בתחלת פרקין קתני מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים, מכלל דבמנהגא תליא מילתא, והכא קתני בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין, ואפי' לב"ה לאחר הנץ החמה אוסרין, מכלל דאיסורא איכא, וליחזי היכי נהוג. ופרקינן

גומרה בארבעה עשר. אפילו במקום שלא נהגו[ה] לעשות מלאכה: **לא נהגו לא.** אפילו גמר דהא בגמר קיימי': **החייטין.** משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום שכן מצינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד: **שכן הדייטין תופר דדרכו.** משנה היא במועד קטן[ט] הדיוט שאינו אומן בכך הלכך בארבעה עשר דקיל ממחולו של מועד אפי' אומן נמי שרי: **שכן הבא ממדינת הים וכו'.** וכיון דאשכחן בהן היתר קלת בחולו של מועד הלכך בארבעה עשר דקיל שרי לכולי עלמא: **תחילה מלאכה.** לענין שעושין מנעלים חדשים': **מסוף מלאכה.** תיקון מנעלים:

מתני' מושיבין שובכין. כשנותנין ביצים תחת תרנגולת להתחמם לגדל אפרוחים קרי מושיבין שובכין: **ותרנגולת.** המתחממת ביצים: **שברחה.** מעליהם מחזירין אותה וכגמ' פריך השתא אותבי מותבינן אהדורי מבעיא: ל"א הכי כתיב בסדר משנה מושיבים שובכין ותרנגולת כלומר שובכין ליונים ותרנגולת היו מושיבין להתחמם לגדל אפרוחי' והכי מסתברי' דשובך לא שייך אלא ביונים: **גורפין.** ומסליקין לחוץ ובמועד שממור יותר אין מסליקין לחוץ אלא מסלקין לצדדים: **גמ' סיפא.** דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר והכי קאמר מושיבין שובכין בי"ד ותרנגול' שברח' בחולו של מועד מחזירין אותה משום הפסד ביצים דדבר האבד מותר: **לא שנו.** דלף במועד מחזירין אלא תוך שלשה למורדה שעדיין לא עברו שלשה ימים שברחה מעליהן: **דאלחי לא פרח לימרא.** לא עבר חמימותה ממנה והיא נוחה להחזיר: **לימרא.** כמו אשתא למירתא (ע"ז דף כח.[י]): **ולאחר שלשה לישיבתה.** שכבר ישבה עליהן שלשה ימים קודם שעמדה מעליהן וכבר נשתנו הביצים ואם לא תחזור הרי הן אובדין דאין רואין לאפילה: **אבל לאחר שלשה למרדה.** שהיא קשה וטורח גדול להחזיר או אפילו תוך שלשה למרדה אם תוך שלשה עמדה מעליהן דאלחי לא פסדי ביצי שהרי רואין לאפילה לא מהדרינן: **אפילו תוך שלשה לישיבתה.** הואיל ונשתנו קלת ואין רואין לכל אדם אלא למי שדעתו יפה ואינו איסטניס מהדרינן: **להפסד מועט.** שמוכרים בזול למי שדעתו יפה: **לצדדין.** ולא לאשפה חוץ לחצר: **אם נעשית חלר כרפס.** שנתקלקלה כולה ואין מקום לסלק לצדדין מוליאין אותן לאשפה: **בדיק לן.** מנסה אותנו: **לחלר אחרת.** אצל האומן אבל לא יציאה לביתו שרחוק מבית האומן מפני הטורח: **במאמינו.** לאומן שלא ימכרם אין מביאין. ל"א מאמינו שלא יתבע שכרו פעם אחרת והוא צריך לשכרו עכשיו: **והתניא.** בגיחותא: **לגון לד מבית הכדר וכום מבית הזוגג.** שצריכין למועד: **זגג.** עושה כלי זכוכית: **אבל לא למר.** שאין צורך המועד: **ואם אינו מאמינו וכו'.** אלמא שאני לן בין מאמינו לשאין מאמינו: **הרבה מביאין.** דמתני' גומרה באר"ע עשר אימתי בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר לא יתחיל בה בארבעה עשר אפילו צילצול קטן אפילו שבבה קטנה לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא הוא הדין דאפילו שלא לצורך נמי גמרינן והא קמ"ל דאפי' לצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא ת"ש ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בארבעה עשר ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו מקום שנהגו אין לא נהגו לא וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא ש"מ: וחכמים אומרים שלש אומניות: **תנא** [ח]**החייטין** שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, והספרין והכובסין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד. ר' יוסי בר' יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד, ואע"פ שתקנת המנעל סוף מלאכה היא, קסבר ר' יוסי לפנין תחלת מלאכה מסוף מלאכה, מה סוף מלאכה מותר אף תחלת מלאכה מותר.

מתני' מושיבין השובכין לתרנגולין בי"ד כו'. תריצנא הכי בחולו של מועד. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה, ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה, אמר רב הונא לא שנו שמחזירין אותה בחולו של מועד אלא תוך שלשה ימים למרדה, דאכתי לא פרח צמרה עדיין החמות בה, והיא תחמם הביצים, ואחר שלשה ימים לישיבתה על הביצים, כלומר כיון שעברו ג' ימים אחר שישבה על הביצים התחילו לרקם, ואם תניחם נפסדין הביצים לגמרי, אבל תוך ג' ימים לישיבתה שלא הופסדו הביצים לגמרי, ואחר ג' ימים למרדה דפרח לה צמרה לא מהדרינן לה בחולו של מועד. ר' אמי אמר אפילו תוך ג' ימים לישיבתה כו'. ואסיקנא רב הונא סבר להפסד מרובה חששו, כלומר במקום שיש הפסד מרובה כי הביצים נפסדין לגמרי חששו ואמרו מחזירין, אבל תוך ג' לישיבתה דלא נפסדו, אלא שאין מגדלין אפרוחין, אבל ראוין הן לאכילה ואין בהן הפסד, אלא דביני ביני הפסד מועט הוא זה, ולהפסד מועט לא חששו, ורב אמי סבר אפילו להפסד מועט חששו ומחזירין.

מתני' גורפין הרעי מתחת **רגלי הבהמה בארבעה** עשר ובמועד מסלקין אותו לצדדין כו'. ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין, שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה. הא גופה קשיא אמרת שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תאני ושבחצר מוציאין אותו לאשפה. ומשני אביי בארבעה עשר מוציאין אותו לאשפה, ובחולו של מועד מסלקין אותו לצדדין. רבא אמר לעולם בחולו של מועד, והכי קתני אם נעשית החצר כרפת שנתמלאת רעי מוציאין אותו לאשפה. ירושלמי [בפרקין ה"ח] זבל שבמבוי מסלקו לצד, שברפת ושבחצר מוציאין לאשפה, אמר רבא הדא דתימר בחצר קטנה אבל בחצר גדולה מסלקה לצדדין והרפת בין קטנה בין גדולה

עולי רגלים מתקנים מנעליהן. מהכא משמע בהדיא דאסור לתקן מנעליה בחול"מ דלא תתירו אלא לעולי רגלים דווקא ואין לומר דדבר האבד הוא שמא יקרעו יותר[א] דהא יכול לקנות חדשים[ב] ובפרק מי שהפך (מ"ק יג.) מייתי הך ברייתא ופריך אלא מעתה לגלר לישתרי שכן כותב גיטי נשים ושוכרים כדתנן בפרק אלו מגלחים (סה יח:) ומשני שפיר[ג]:

ואם מתיירא שמא יגנבו. וכיון שאין יכול להניחם בביתו ולא בבית הסמוך לו לא הזקיקוהו להניח בבית שלישי והתירו להביאם בצינעה בביתו: לא

גומרה בארבעה עשר אימתי בזמן שהתחיל בה קודם ארבעה עשר אבל לא התחיל בה קודם ארבעה עשר לא יתחיל בה בארבעה עשר אפילו צילצול קטן אפילו שבבה קטנה לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא הוא הדין דאפילו שלא לצורך נמי גמרינן והא קמ"ל דאפי' לצורך המועד מיגמר אין אתחולי לא ת"ש ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד גומרה בארבעה עשר ושאינה לצורך המועד אסור ועושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות במקום שנהגו מקום שנהגו אין לא נהגו לא וש"מ לצורך המועד אין שלא לצורך המועד לא ש"מ: וחכמים אומרים שלש אומניות: **תנא** [ח]**החייטין** שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, והספרין והכובסין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של מועד רבי יוסי ברבי יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד במאי קמיפלגי מר סבר למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה ומר סבר אין למידין תחילת מלאכה מסוף מלאכה: **מתני'** [א]מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד ותרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה [ב]ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה [ג]גורפין מתחת רגלי בהמה בי"ד ובמועד מסלקין לצדדין מוליכין כלים ומביאין מבית האומן אע"פ שאינם לצורך המועד: **גמ'** השתא אותבי מותבינן אהדורי מיבעיא אמר אביי [א] [ד]סיפא אתאן לחולו של מועד אמר רב הונא [ה]לא שנו אלא [ב] תוך שלשה למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה ואחר שלשה לישיבתה דפסדא לה ביעי לגמרי אבל לאחר שלשה למרדה דפרח לה צימרא מינה ותוך שלשה לישיבתה דאכתי לא פסידי ביעי לגמרי לא מהדרינן רבי אמי אמר אפילו תוך שלשה לישיבתה מהדרינן במאי קמיפלגי מר סבר [ו]להפסד מרובה חששו להפסד מועט לא חששו ומר סבר להפסד מועט נמי חששו: גורפין מתחת: ת"ר [ז]הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא גופא קשיא אמרת זבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה אמר אביי לא קשיא כאן בי"ד כאן בחולו של מועד רבא אמר [ג] הא והא בחולו של מועד והכי קאמר [ח]אם נעשה חצר כרפת מוציאין אותו לאשפה: מוליכין כלים ומביאין מבית האומן: [ט]א"ר פפא בדיק לן רבא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן אע"פ שאינן לצורך המועד ורמינהו אין מביאין כלים מבית האומן ואם חושש להן שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת ומשנינן לא קשיא [י]כאן בארבעה עשר [כ]כאן בחולו של מועד ואיבעית אימא הא והא בחולו של מועד ולא קשיא כאן במאמינו כאן בשאינו מאמינו והתניא [כא]מביאין כלים מבית האומן כגון הכד מבית [כב]הכדר והכום מבית הזוגג אבל לא צמר מבית הצבע ולא כלים מבית האומן ואם אין לו מה יאכל נותן לו שכרו ומניחו אצלו ואם אינו מאמינו מניחן בבית הסמוך לו ואם חושש שמא יגנבו מביאן בצינעה בתוך ביתו תרצת מביאין מוליכין קשיא דקתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא: **מתני'** [כב]**ששה דברים עשו אנשי יריחו.** היו נוהגין ישראל הדריס ביריחו: **מרכיבין דקלים לו היום.** של י"ד. בלע"ז אינטי"ר: **וזורקין אם שמע.** מפרש בגמרא [נו.]: **וקולרין** לא גרסינן. דהא סימר גמור הוא דקיימא לן במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף עח.) ממקום שאי אתה מביא אתה קולר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשירה למנחות דתנן (שם פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכו' ולהכי אינה כשירה לעומר דאין מנחות באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ: **מפירין גמזיות.** גידולין ענפים שגדלו בחרובין ושיקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים. דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חוזרין וגדלין ומיתוספין וקודם קליפתן קרי ליה בתולת שיקמה ומשנקלף קרי ליה סדן שיקמה. והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין ומיתוסף לאחר מיכן גמזיות: ואוכלין

ואין מביאין דמועד קטן תרוייהו בחולו של מועד ומתניתין דהכא בשלא מאמינו אבל מוליכין קשיא דקתני מתניתין מוליכין והתם מאי אין מאמינו איכא ובהיא קתני אין מביאין וכ"ש דאין מוליכין: **מעיקרא.** מתניתין בי"ד והיא בחולו של מועד: **מתני'** [כא]**ששה דברים עשו אנשי יריחו.** היו נוהגין ישראל הדריס ביריחו: **מרכיבין דקלים לו היום.** של י"ד. בלע"ז אינטי"ר: **וזורקין אם שמע.** מפרש בגמרא [נו.]: **וקולרין** לא גרסינן. דהא סימר גמור הוא דקיימא לן במנחות בפרק רבי ישמעאל (דף עח.) ממקום שאי אתה מביא אתה קולר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשירה למנחות דתנן (שם פה.) אין מביאין סולת למנחה לא מבית השלחין ולא מבית העמק וכו' ולהכי אינה כשירה לעומר דאין מנחות באה ממנו דבעינן משבח ארץ ישראל דילפינן התם ג"ש ארץ ארץ: **מפירין גמזיות.** גידולין ענפים שגדלו בחרובין ושיקמין שהקדישו אבותיהן הן היו מתירין ליהנות מן הגידולים. דרך חרוב ושקמה לקוצצו לשבע שנים והן חוזרין וגדלין ומיתוספין וקודם קליפתן קרי ליה בתולת שיקמה ומשנקלף קרי ליה סדן שיקמה. והקדישו מתחילה כשהן מקוצצין ומיתוסף לאחר מיכן גמזיות: ואוכלין

וכו'. ואסיקנא שנית מביאין, כלומר התירו לו להביאן מפני שאינו מאמינו, התינח מביאין מוליכין מאי איכא למימר, למה מוליכין בחוש"מ, ואסיקנא אלא מחוורתא מתני' דקתני מוליכין ומביאין בארבעה עשר, ומתני' דקתני אין מביאין בחולו של מועד. ומסקנא מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד חצות עושין כו' והכי קיימא לן.

מתני' ששה דברים עשו אנשי יריחו וכו'. אלו שלא מיחו, מרכיבין דקלים כל היום, קיימא לן כי הא דאמר מייתו גופרא דיכרא ומעייל ליה בדנקיבתא.

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' סה הלכה כא טוש"ע סה סעיף ו:
מז ב מיי' סה טוש"ע סה סעיף ז:
מח ג מיי' סה טוש"ע סה סעיף ח:
מט ד ה מיי' וסמג סה טוש"ע או"ח סימן תקלו סעיף ד:
נ ו ז מיי' סה הלכה יא סמג סה טוש"ע או"ח סי' תמח סעיף ט וסי' תקלה סעיף ג:
נא ח מיי' סה הלכה כא סמג סה טוש"ע או"ח סי' תמח סעיף י:
נב ט י מיי' סה הלכה טז סמג סה טוש"ע או"ח סי' תקלד סעיף ג:

רבינו חננאל

ואסיקנא הכי ת"ש ר' מאיר אומר כל מלאכה שהיא לצורך המועד שהתחיל בה קודם י"ד גומרה בי"ד, ושאינה לצורך המועד אסור, ש"מ לצורך המועד תנן שגומרה בי"ד ש"מ וקיימא לן כותיה. ואין מתחיל בי"ד אפילו צלצול קטן, ואפילו סבבה קטנה, ואפילו הן לצורך המועד. **תנן וחכמים אומרים שלש** אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים, החייטין שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד, והספרין והכובסין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מותרין לספר ולכבס בחולו של מועד. ר' יוסי בר' יהודה אומר אף הרצענין שכן עולי רגלים מתקנין מנעליהן בחולו של מועד, ואע"פ שתקנת המנעל סוף מלאכה היא, קסבר ר' יוסי לפנין תחלת מלאכה מסוף מלאכה, מה סוף מלאכה מותר אף תחלת מלאכה מותר.

מתני' מושיבין השובכין **לתרנגולין בי"ד** כו'. תריצנא הכי בחולו של מועד. תרנגולת שברחה מחזירין אותה למקומה, ואם מתה מושיבין אחרת תחתיה, אמר רב הונא לא שנו שמחזירין אותה בחולו של מועד אלא תוך שלשה ימים למרדה, דאכתי לא פרח צמרה עדיין החמות בה, והיא תחמם הביצים, ואחר שלשה ימים לישיבתה על הביצים, כלומר כיון שעברו ג' ימים אחר שישבה על הביצים התחילו לרקם, ואם תניחם נפסדין הביצים לגמרי, אבל תוך ג' ימים לישיבתה שלא הופסדו הביצים לגמרי, ואחר ג' ימים למרדה דפרח לה צמרה לא מהדרינן לה בחולו של מועד. ר' אמי אמר אפילו תוך ג' ימים לישיבתה כו'. ואסיקנא רב הונא סבר להפסד מרובה חששו, כלומר במקום שיש הפסד מרובה כי הביצים נפסדין לגמרי חששו ואמרו מחזירין, אבל תוך ג' לישיבתה דלא נפסדו, אלא שאין מגדלין אפרוחין, אבל ראוין הן לאכילה ואין בהן הפסד, אלא דביני ביני הפסד מועט הוא זה, ולהפסד מועט לא חששו, ורב אמי סבר אפילו להפסד מועט חששו ומחזירין.

מתני' גורפין הרעי מתחת **רגלי הבהמה בארבעה** עשר ובמועד מסלקין אותו לצדדין כו'. ת"ר הזבל שבחצר מסלקין אותו לצדדין, שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה. הא גופה קשיא אמרת שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר תאני ושבחצר מוציאין אותו לאשפה. ומשני אביי בארבעה עשר מוציאין אותו לאשפה, ובחולו של מועד מסלקין אותו לצדדין. רבא אמר לעולם בחולו של מועד, והכי קתני אם נעשית החצר כרפת שנתמלאת רעי מוציאין אותו לאשפה. ירושלמי [בפרקין ה"ח] זבל שבמבוי מסלקו לצד, שברפת ושבחצר מוציאין לאשפה, אמר רבא הדא דתימר בחצר קטנה אבל בחצר גדולה מסלקה לצדדין והרפת בין קטנה בין גדולה

מסורת הש"ס

א) [מ"ק יג.], ב) [לעיל טו: וש"נ], ג) [תוספתא פ"ג הי"ד], ד) מ"ק יג. [עיתוס' נא. וש"נ], ה) [מ"ק שם: ע"ש], ו) נראה שי"ל הכדר בדלי"ת ע' תו' תולין ס"ד. ד"ה כודרת, ז) [מנחות עח.], ח) בס"ל: במקום שנהגו לא, ט) [דף מ:], י) [לעיל כה: שבת סז.], כ) [ועי' תוס' מ"ק י. ד"ה ההדיוט],

הגהות הגר"א

[א] גמ' סיפא. נ"ב גירסת הרמב"ם ריטב"ן: [ב] שם תוך ג' למרדה דאכתי לא פרח צימרא מינה. נ"ב הרי"ף לא גרס לה (וה"ג נ"ש אלא אחר ג' כו' אבל תוך ג' כו'. ועבהגר"א א"ש סוף סי' תס"ח. ומ"ש בהרי"ף שלנו אינו מהרי"ף ובדפו' הראשון ליתא): [ג] שם הא והא בחולו של מועד. נ"ב הרי"ף לא גרס לה:

לעזי רש"י

אינטי"ר. להרכיב (ענף על עץ).

מוסף רש"י

שכן הדיוט תופר כדרכו. שהותרה מלאכה זו להדיוט, דין הוא שנתירה בארבעה עשר אפילו לאומן כדלהו (מו"ק יג. מכת"י). **בדיק לן.** מנסה אותנו אם נדע להשיב (חולין קלג.) אי ידעינן לתרוצי (מו"ק יג.). **כאן בארבעה עשר.** מביאין, דטורח י"ד ליכא, ואמינו לצורך המועד דקתני, לצורך הפסח, **כאן בחולו של מועד.** אין מביאין, דטירחא הוא (שם מכת"י).

מוסף תוספות

א. ודבר האבד מותר לעשותו בחול המועד. תוס' ר"פ. ב. [ו]כיון דאפשר לקנות מנעלים חדשים אין זה דבר האבד. שם.

רבינו חננאל (המשך)

מוציאו לאשפה. **אמר רב פפא הוה בדיק לן רבא** [נ"א: **רבה**] הכא תנן מוליכין ומביאין כלים מבית האומן ואע"פ שאינו לצורך המועד, והתם במשקין פרק ב' תנן אין מביאין כלים מבית האומן. ואם חושש להם שמא יגנבו מפנן לחצר אחרת. ושנינן ליה מתני' דהכא דקתני מוליכין ומביאין כלים מבית האומן בארבעה עשר, ומתני' דקתני אין מביאין בחולו של מועד, וכך סוגיין דשמעתא סלקא. (ואע"ג) [ואיכא] דאמרי מתני' דהכא נמי בחוש"מ ומפני שאינו מאמין בעל הבית כליו לאומן קתני מביאין אפילו כלים שאינן לצורך המועד, כדתניא מביאין כלים מבית האומן כגון כוס מבית הזוגג

ואוכלין מתחת הנשרים. תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות. וטעמא דכולהו מפרש בגמרא: **ונותנין פיאה לירק.** והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא [ע"ב]: **ומיהו בידן.** משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר ניהו: **גמ' גירר עצמות אביו.** משום כפרה ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: **ליפא נחש הנחשת.** לפי שהיו טועים אחריו: **וגנו ספר רפואות.** כדכתיב[ה] והטוב

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים: **גמ'** [ו]ת"ר ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו [ז]גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גנז ספר רפואות והודו לו ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו: מרכיבין דקלים כל היום וכו': היכי עבדי אמר רב יהודה מייתי אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה וכל דקאי בארבע אמות דידיה אי לא עבדי ליה הכי צאוי לאלתר רב אחא בריה דרבא אמר מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא: וכורכין את שמע: היכי עבדי אמר רב יהודה אומרים [1]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים [2]היום על לבבך דמשמע היום על לבבך [ג]ולא מחר על לבבך: [ד]ת"ר כיצד היו כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד [א]ואנן מאי טעמא אמרינן ליה כדדריש ר' שמעון בן [ה]לקיש דאמר רשב"ל [3]ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה להביא [ו]בחשאי אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי: [ז]תנו רבנן ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ואלו ברצון חכמים מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין לפני העומר ואלו שלא ברצון חכמים גודשין לפני העומר ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה דברי רבי מאיר אמר לו רבי יהודה אם ברצון חכמים היו עושין יהו כל אדם עושין כן אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת נותנין פיאה לירק ומיחו בידם חכמים וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא [ח]והתנן אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים

לא היו מפסיקין. בין שמע ישראל לשם דמשמע דלאומר לשם שיתמע ישראל ויענס[א ט]: מחלוקת

מאן

מאן

גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע גזהו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להליצו הסוגן במטות זהב וכסף (ברכות י:). **גנז ספר רפואות.** כדי שיבקשו רחמים (שם). **סתם מי גיחון.** שלא בדבר הימים (ב נב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור ויטלו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דהסוא לא בארץ ישראל היה, אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים, שנאמר (מ"א א) והורדתם אותו אל גיחון, ומתרגמינן ותמתון יתיה לשלוח (ברכות י:). **ולא היו מפסיקין.** ליתן ריוח בין תיבה לתיבה (מנחות עא.). **מרכיבין דקלים כל היום.** אל אחד עשר בניסן, דסבירי לה מלאכה חשובה היא (שם). **וקוצרין לפני העומר.** ואע"ג דאמר ר' מאיר (שם מז:) מולאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא כרצון חכמים, דגזר דלמא אתי למיכל מיניה, התם הוא דעסיק ביה טובא בקליה וטחינה וקלי והרקדה, ועוד שלא במקום פסידא הוה, אבל אנשי יריחו דפסידא איכא וקליה למהוה שרינן להו, מודה ר' מאיר דבדרגון חכמים הוא, תדע מדלא שרי גדישה (שם עא.). **מתירין גמזיות של הקדש.** בהגאה, היו מתירים עצים של חרוב ושקמה, שהיו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר הבית ואנו מתיר גמזיות, וקא סבירי לין מעילה בגדולין, ולכתי נקט חרוב ושקמה, דתמתייהו לקורות קיימי (שם עא.). **להאכיל נשר.** פירות שתתם הבלין שנשרו, וכבנן גזרו שמא יעלה ויתלוש (שם). **נותנין פאה לירק.** ולין פאה נוהגת בה, דכלל אחרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום, ואמרינן (שבת קח.) מכניסו לקיום למעוטי ירק, וכי יהבי פאה מפקעי לה להך פאה ממעשר שלא כדין (מנחות עא.).

א מיי' פ"ל מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' סא סעיף יג [רב אלפס ברכות פ"ב דף יח.]:

לעזי רש"י

לו"ר. דפנה.

ביי"ש. גרגירים (ובפרט פירות הדפנה).

שנבו"ג [שיאו"ר]. סמבוק (צמח).

ארשידור"א. בשר מטונן ומתובל.

מוסף רש"י

גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע גזהו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להליצו הסוגן במטות זהב וכסף (ברכות י:). **גנז ספר רפואות.** כדי שיבקשו רחמים (שם). **סתם מי גיחון.** מי שלוח בדבר הימים (ב נב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימלאו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דהסוא לא בארץ ישראל היה, אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים, שנאמר (מ"א א) והורדתם אותו אל גיחון, ומתרגמינן ותמתון יתיה לשלוח (ברכות י:). **ולא היו מפסיקין.** ליתן ריוח בין תיבה לתיבה (מנחות עא.). **מרכיבין דקלים כל היום.** אל אחד עשר בניסן, דסבירי לה מלאכה חשובה היא (שם). **וקוצרין לפני העומר.** ואע"ג דאמר ר' מאיר (שם מז:) מולאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא כרצון חכמים, דגזר דלמא אתי למיכל מיניה, התם הוא דעסיק ביה טובא בקליה וטחינה והרקדה, ועוד שלא במקום פסידא הוה, אבל אנשי יריחו דפסידא איכא וקליה למהוה שרינן להו, מודה ר' מאיר דבדרגון חכמים הוא, תדע מדלא שרי גדישה (שם עא.). **מתירין גמזיות של הקדש.** בהגאה, היו מתירים עצים של חרוב ושקמה, שהיו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר הבית ואנו מתיר גמזיות, וקא סבירי לין מעילה בגדולין, ולכתי נקט חרוב ושקמה, דתמתייהו לקורות קיימי (שם עא.). **להאכיל נשר.** פירות שתתם הבלין שנשרו, וכבנן גזרו שמא יעלה ויתלוש (שם). **נותנין פאה לירק.** ולין פאה נוהגת בה, דכלל אחרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום, ואמרינן (שבת קח.) מכניסו לקיום למעוטי ירק, וכי יהבי פאה מפקעי לה להך פאה ממעשר שלא כדין (מנחות עא.).

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ל מהל' ק"ש הלכה ד סמג עשין יח טוש"ע א"ח סי' סא סעיף יג [רב אלפס ברכות פ"ב דף יח.]:

מסורת הש"ס

(א) ברכות י: [במשניו' נדפס כל זה למשנה ועתו"ט], ב) [סנהדרין מז.], ג) [עי' תוס' ע"ז ג. ד"ה היום], ד) [מוספתא פ"ב טע"ז], ה) ס"א בן פזי, ו) מנחות עא. [מוספתא פ"ב טע"ז], ז) מנחות עא., ח) [שעיה לח], ט) [דף י:], י) [בפסוק: למה], כ) [דף יב:], ל) [מנחות יב], מ) [לעיל יח.], נ) בס"א לימא: שאינו נוהג אותו כל השנה, ס) [ועי' תוס' מנחות עא. ד"ה וכורכין],

תורה אור השלם

1. שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד:
דברים ו ד
2. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ: דברים ו ו
3. וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
בראשית מט א

הגהות הב"ח

(ו) גמ' **גמרא** להכי לה בחשאי: (ז) רש"י ד"ה וגו' היו מפסיקין בין אחד לואהבת ר"ל אין מאריכין דגרך להאריך כל"ל ותיבת אע"פ נמחק:

מוסף תוספות

א. רא"ש ליכא קבלת מלכות כלל. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

פירוש צאוי, יבש. וכורכין את שמע. קיימא לן כרבי יהודה דאמר לא שהיו כורכין שמע ישראל עם ואהבת את ה', אלא לעולם מפסיקין היו, אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, ומאי כורכין דקתני דלא היו מפסקי בדבר אחר בין שמע לואהבת את ה' אלקיך. ואנן מאי טעמא אמרי ליה, כי הא דדרש ר' שמעון בן פזי, ויקרא יעקב אל בניו, מלמד שבקש לגלות הקץ לבניו, נסתלקה שכינה ממנו, אמר דלמא חס ושלום פסול יש במטתי, פתחו כולן ואמרו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, כיון ששמע להם כך פתח הוא ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. התקינו חכמים במקום שאין בו מינין לאמרו בחשאי, ובמקום שיש בו מינין אומרין אותו בקול. באושא[ח] הוו שכיחי מינין.

ח) מדברי רבינו ז"ל אלו נראה שהיה נוהג בגמ' אמר רבי אבהו בחוטא התקינו וכו' ולפיכך נתן טעם משום דבחוטא הוו שכיחי מינין.

ואוכלין מתחת הנשרים. תחת הדקל המשיר פירותיו היו אוכלין מן הנושרות. וטעמא דכולהו מפרש בגמרא: **ונותנין פיאה לירק.** והוא פטור מן הפיאה כדמפרש בגמרא [ע"ב]: **ומיהו בידן.** משום דקא מפקעי ליה ממעשר שהיו עניים אוכלין אותה פיאה בטיבלה דסבורין שהיא פיאה גמורה ולקט שכחה ופיאה פטורין מן המעשר משום דהפקר ניהו: **גמ' גירר עצמות אביו.** משום כפרה ולא קברו בכבוד בדרגש ומטה נאה ומפני קידוש השם שיתגנה על רשעו ויוסרו הרשעים: **ליפא נחש הנחשת.** לפי שהיו טועים אחריו: **וגנו ספר רפואות.** כדכתיב[ה] והטוב

ואוכלין מתחת הנשרים בשבת ונותנין פאה לירק ומיחו בידם חכמים: **גמ'** [ו]ת"ר ששה דברים עשה חזקיה המלך על שלשה הודו לו ועל שלשה לא הודו לו [ז]גירר עצמות אביו על מטה של חבלים והודו לו כיתת נחש הנחשת והודו לו גנז ספר רפואות והודו לו ועל שלשה לא הודו לו קיצץ דלתות של היכל ושיגרן למלך אשור ולא הודו לו סתם מי גיחון העליון ולא הודו לו עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו: מרכיבין דקלים כל היום וכו': היכי עבדי אמר רב יהודה מייתי אסא דרא ושיכרא דדפנא וקימחא דשערי דרמי במנא דלא חלפי עליה ארבעין יומין ומרתחי להו ושדו להו לדיקלא בליביה וכל דקאי בארבע אמות דידיה אי לא עבדי ליה הכי צאוי לאלתר רב אחא בריה דרבא אמר מנחי כופרא דיכרא לנוקבתא: וכורכין את שמע: היכי עבדי אמר רב יהודה אומרים [1]שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין רבא אמר מפסיקין היו אלא שהיו אומרים [2]היום על לבבך דמשמע היום על לבבך [ג]ולא מחר על לבבך: [ד]ת"ר כיצד היו כורכין את שמע אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד ולא היו מפסיקין דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר מפסיקין היו אלא שלא היו אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד [א]ואנן מאי טעמא אמרינן ליה כדדריש ר' שמעון בן [ה]לקיש דאמר רשב"ל [3]ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמא חס ושלום יש במטתי פסול כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שיצא ממנו עשו אמרו לו בניו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי אמר רבי יצחק אמרי דבי רבי אמי משל לבת מלך שהריחה ציקי קדירה אם תאמר יש לה גנאי לא תאמר יש לה צער התחילו עבדיה להביא [ו]בחשאי אמר רבי אבהו התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינין ובנהרדעא דליכא מינין עד השתא אמרי לה בחשאי: [ז]תנו רבנן ששה דברים עשו אנשי יריחו שלשה ברצון חכמים ושלשה שלא ברצון חכמים ואלו ברצון חכמים מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין לפני העומר ואלו שלא ברצון חכמים גודשין לפני העומר ופורצין פרצות בגנותיהן ובפרדסותיהן להאכיל נשר לעניים בשני בצורת בשבתות וימים טובים ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה דברי רבי מאיר אמר לו רבי יהודה אם ברצון חכמים היו עושין יהו כל אדם עושין כן אלא אלו ואלו שלא ברצון חכמים היו עושין על שלשה מיחו בידם ועל שלשה לא מיחו בידם ואלו שלא מיחו בידם מרכיבין דקלים כל היום וכורכין את שמע וקוצרין וגודשין לפני העומר ואלו שמיחו בידם מתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ופורצין פרצות בגנותיהן ופרדסיהן להאכיל נשר לעניים בשבתות וימים טובים בשני בצורת נותנין פיאה לירק ומיחו בידם חכמים וסבר רבי יהודה קצירה שלא ברצון חכמים היא [ח]והתנן אנשי יריחו קוצרין לפני העומר ברצון חכמים וגודשין לפני העומר שלא ברצון חכמים ולא מיחו בידם חכמים

לא היו מפסיקין. בין שמע ישראל לשם דמשמע דלאומר לשם שיתמע ישראל ויענס[א ט]: מחלוקת

מאן

גירר עצמות אביו. לפי שהיה רשע גזהו ולא נהג בו כבוד בקבורתו להליצו הסוגן במטות זהב וכסף (ברכות י:). **גנז ספר רפואות.** כדי שיבקשו רחמים (שם). **סתם מי גיחון.** מי שלוח בדבר הימים (ב נב) ולמה כדי שלא יבאו מלכי אשור וימלאו מים לשתות, ולא זהו גיחון הנהר הגדול, דהסוא לא בארץ ישראל היה, אלא מעין קטן הוא סמוך לירושלים, שנאמר (מ"א א) והורדתם אותו אל גיחון, ומתרגמינן ותמתון יתיה לשלוח (ברכות י:). **ולא היו מפסיקין.** ליתן ריוח בין תיבה לתיבה (מנחות עא.). **מרכיבין דקלים כל היום.** אל אחד עשר בניסן, דסבירי לה מלאכה חשובה היא (שם). **וקוצרין לפני העומר.** ואע"ג דאמר ר' מאיר (שם מז:) מולאין שוקי ירושלים מלאין קמח וקלי שלא כרצון חכמים, דגזר דלמא אתי למיכל מיניה, התם הוא דעסיק ביה טובא בקליה וטחינה והרקדה, ועוד שלא במקום פסידא הוה, אבל אנשי יריחו דפסידא איכא וקליה למהוה שרינן להו, מודה ר' מאיר דבדרגון חכמים הוא, תדע מדלא שרי גדישה (שם עא.). **מתירין גמזיות של הקדש.** בהגאה, היו מתירים עצים של חרוב ושקמה, שהיו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא קורות עיקר הבית ואנו מתיר גמזיות, וקא סבירי לין מעילה בגדולין, ולכתי נקט חרוב ושקמה, דתמתייהו לקורות קיימי (שם עא.). **להאכיל נשר.** פירות שתתם הבלין שנשרו, וכבנן גזרו שמא יעלה ויתלוש (שם). **נותנין פאה לירק.** ולין פאה נוהגת בה, דכלל אחרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום, ואמרינן (שבת קח.) מכניסו לקיום למעוטי ירק, וכי יהבי פאה מפקעי לה להך פאה ממעשר שלא כדין (מנחות עא.).

מאן

מחלוקת בשל מכבדות. פ"ה כולה שמעתא בנתלשו ביו"ט ודווקא בשל מכבדות דאיכא נמי מחוברות גזרו רבנן שמא יעלה ויתלוש וקשה נהי דלא גזרו בני יריחו בשל מכבדות שמא יעלה ויתלוש מיפוק ליה שמשתמש במחובר דאטו לית להו הא דתנן (ביצה דף לו:) אין עולין בגילן וכו' ובין הכיפין נמי אמאי ד"ה מותר הא קמשתמש בגילן כדאמר בכירה (שבת דף מה.) אין מניחין נר על גבי דקל שמא ישתמש בגילן בשעת נטילתה[א] וכן משמע בעירובין (דף ק.) ובכמה דוכתי ועוד דלא גרע בין הכיפין מבילה שנולדה שהיא על הקרקע דאסרינן בבילה (דף ג.) משום פירות הנושרין [ו] וליכא לאוקמא בפחות מג' טפחים דמותר להשתמש דמ"מ ה"ל לפלוגי בבין הכיפין בין פחות מג' טפחים ליותר וגרלה לר"י דשמעתא איירי בתלושין מעי"ט במכבדות ובכיפים ומונחים שם בין השמשות וקאמר מחלוקת בשל מכבדות דרבנן אסרי אפילו נפלו לארץ בי"ט כיון דמכבדות איכא נמי מחוברים גזרינן שמא יעלה ויתלוש כיון דבין השמשות היו על האילן אע"פ שהן תלוש ובני יריחו לא גזרו כיון דתלוש מעי"ט אבל בשל בין הכיפין הואיל ולא היו שם מחוברים ליכא למיגזר אטו שמא יעלה ויתלוש ממקום שלא נשרו והשתא א"ש דלא דמי לבילה דהתם שנולד בי"ט גזרינן והכא בנתלשו מעי"ט וקשה תימה איך יכירו בין אותם שנשרו אתמול לאותם שנשרו היום ונשר מן הכיפין לנשר מן המכבדות ופריך והא מוקלה ניהו כיון דהיו בין השמשות על האילן ולא היו רואים לינטל שלא ישתמש באילן ובירושלמי דס"פ פריך במה אנן קיימין אי בנשרו מעי"ט ד"ה מותרים ואי בי"ט ד"ה אסורים אלא במה קיימין בנתפס פי' דנתפס לא שייך למיגזר שמא יעלה ויתלוש אלא דוקא בנשרו ודאי בי"ט [ב] והיכא דנשרו ודאי בי"ט אפילו בשל בין הכיפין אסור ופריך והא מוקלות ניהו פי' ספק מוקלות ניהו[ג] אבל מ"מ קשה דתיפוק ליה שמשתמש במחובר:

דתנן רבי יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש. תימה הא התם לא הוי מוכן לאדם דאסור לשוחטה בשבת[ד] ומפרש ה"ר יוסף דממשנה יתירא דייק דלא ה"ל למיתני לפי שאינה מן המוכן כיון דכבר תנא איסורא[ה] אלא אפילו היה מוכן שאין מוקלה מחמת איסור לא הוי מוכן לכלבים ור"י מפרש מוכן לאדם היינו שעומדת לאכילת אדם ואע"ג דאין רואיה לאדם לאותה שבת היינו מחמת איסור ולא מחמת הקלקה שלא היה רוצה שיהנה בה אדם[ו] ולא אמרינן עמידתה לאדם כעמידתה לכלבים שאלו היתה עומדת לכלבים כמו שעומדת לאדם היתה מותרת כשנתנבלה בשבת לגבי כלבים ליכא מוקלה מחמת איסור כי יש דברים שראויים לינתן לכלבים חיים כגון עופות וכיוצא בהן ולא אמר דהוי מוכן לכלבים אע"ג דלבסוף הוי מוכן לכלבים אלא אדרבה לפי שסתמא עומד לאדם מקלי ליה מכלבים ה"נ[ז] מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם אע"ג דלבסוף הוי מוכן לאדם: **מוכן** לעורבים. אפילו אי לא שרי הכא אלא למי שיש לו עורבים אינטריך ברישא בילה (דף ג.) למיסר פירות הנושרין מטעם גזירה שמא יעלה ויתלוש[ח] דלא מצי למימר התם איסורא משום מוקלה שהרי מעמיד שם המשנה בתרנגולת העומדת לאכילה א"כ איסור מוקלה לא שייך בה למיגזר אי לאו משום גזרה שמא יעלה ויתלוש:

כלל אמרו בפיאה כו'. נראה לרבינו תם דמדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא זית וכרם ושדה דכתיבי בהדיא בקרא ואחריני תקנתא דרבנן נינהו ושאין מכניסו לקיום לא רצו לתקן פיאה לאינו דבר חשוב ותאינה וכל דדמי לה אף על גב דחשיב איכא בטול עניים לפי שאין לקיטתן כאחד והפסד יתר על הריוח[ט] וכמיהין ופטריות הואיל ואין במינו חיובא שאין גדל בקרקע לא תקנו והא דדרים בתורת כהנים יכול שאני מרבה קישואין ודלועין שיהיו חייבין בפיאה תלמוד לומר ובקוצרכם את קציר ארצכם מה קציר ארצכם אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ אף כל כו' יצאו ירקות כו' אסמכתא בעלמא היא כמו שדורש שם מקרא מעשר ירק אף על גב דהוי דרבנן: אלא

מאן שמעת ליה דאמר מיחו ולא מיחו רבי יהודה וקתני קוצרין ברצון חכמים וליטעמיך הני ארבעה הוה אלא סמי מיכן קצירה: ומתירין גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה אמרו אבותינו לא הקדישו אלא קורות ואנו נתיר גמזיות של הקדש של חרוב ושל שקמה ובגידולין הבאין לאחר מכאן עסקינן וסברי לה כמ"ד אין מעילה בגידולין ורבנן סברי נהי דמעילה ליכא איסורא מיהא איכא: ופורצין פרצות: אמר עולא א"ר שמעון בן לקיש מחלוקת בשל מכבדות דרבנן סברי גזרינן שמא יעלה ויתלוש ואנשי יריחו סברי לא גזרינן שמא יעלה ויתלוש אבל בשל בין הכיפין דברי הכל מותר א"ל[ח] רבא והא מוקצות נינהו וכי תימא הואיל דחזי לעורבין השתא מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים[ט] דתנן ר' יהודה אומר אם לא היתה נבילה מע"ש אסורה לפי שאינה מן המוכן מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם א"ל[י] אין מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים דכל מידי דחזי לאיניש לא מקצה ליה מדעתיה מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם כל מידי דחזי לאיניש דעתיה עלויה כי אתא רבין א"ר שמעון בן לקיש מחלוקת בשל בין כיפין דרבנן סברי מוכן לעורבים לא הוי מוכן לאדם ואנשי יריחו סברי מוכן לעורבים הוי מוכן לאדם אבל בשל מכבדות דברי הכל אסור גזרינן שמא יעלה ויתלוש: ונותנין פיאה לירק: ולית להו לאנשי יריחו הא פיאה[יא] דתנן כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפיאה כל שהוא אוכל פרט לספיחי סטים וקוצה ונשמר פרט להפקר וגידולו מן הארץ פרט לכמהין ופטריות ולקיטתן כאחת פרט לתאנים ומכניסו לקיום פרט לירק א"ר יהודה אמר רב הכא בראשי לפתות עסקינן ומכניסו לקיום ע"י דבר אחר קמיפלגי מר סבר מכניסו לקיום ע"י דבר אחר שמיה קיום ומר סבר לא שמיה קיום: ת"ר בראשונה היו נותנין פיאה ללפת ולכרוב ר' יוסי אומר אף לקפלוט ותני' אידך[יב] היו נותנין פיאה ללפת ולקפלוט ר"ש אומר אף לכרוב נימא

מאן שמעת ליה. דנקט ליסנא דמיחו ולא מיחו ר' יהודה היא דשמעת ליה לעיל [ע"ל]: **וליטעמיך.** דסבירא לך הא דלעיל דקתני אלו ואלו שלא בלון חכמים כו' מתרצתא היא דקא רמית אחריתי עליה ליפרכיה מינה ובה דקתני על שלשה לא מיחו וקא חשיב ארבעה מרכיבין וכורכין וקוצרין וגולשין: **וגידולין** גרסינן: **למאן דאמר אין מעילה בגידולין.** במסכת מעילה (דף יג.): **מחלוקת.** דאמרי יריחו ורבנן: **בשל מכבדות.** כפות תמרים הן בראש הדקל וכפופות[ה] זו אצל זו כעין כלי וכשהתמרים נושרין מקבלות אותן וכיון דגבוה וצריך לעלות על הדקל לנוטלן חיישינן שמא יתלוש מן המחוברות דהוי אב מלאכה: **בשל בין הכיפים.** למטה ממנו סופות התחתונים וליכא למיחש לתלישה דאין כאן מחוברות: **והא מוקלות ניהו.** שמערב שבת בין השמשות היו מחוברות ונמצאו מוקלות מחמת איסור תלישה ומוקלה בין השמשות מוקלה לכל היום: **וכי תימא הואיל וחזו.** במחובר לעורבים שיש לו הגדילות בתוך ביתו לגדולה ומותר להעמידם עליהן לאוכלם: נבילה שנתנבלה בשבת היתה עומדת בין השמשות לאדם ולא חשיב לה מוכן לגבי כלבים: **ונשמר.** שאינו מופקר ומקפידין עליו לשומרו: **ומכניסו לקיום.** שמתקייים ימים רבים: **ספיחי סטים וקוצה.** קשין לאכילה אבל סטים וקוצה שאינם ספיחים חזו לאכילה. סטים מוריק"א קרו"ג. קוצה ווי"שר"ל: תאינה אינה מתבשלת כאחת אלא זו גמורה היום ואחרת יולאה בלילה כל ימות הקיץ: **ראשי נפסות.** עלי הלפת מכניסין אותן לקיום על ידי האימהות: **נלפת.** לעלין דבאימהות כולי עלמא מודו דהא מתקיימין: הכי

מסורת הש"ס

א) חולין יד. שבת קנו: ביצה ו: מ:, ב) [ביצה שם], ג) שבת קמ. נדה נ. פיאה פ"ח [מ"ד], ד) [תוספתא פ"ג ת"ר"ן], ה) בכ"ל: ומכופות, ו) מהרש"ל מהפך הדברים הן וליכא לאוקמא בתחלה עד ליותר ואח"כ ועוד דלא גרע כו' עד פירות הנושרין ואח"כ ונראה לר"י,

הגהות הב"ח

(א) גמרא א"ל רבה והא מוקלות ניהו:

לעזי רש"י

מוריק"א קרו"ג [קר"ן]. חריש.

ווי"שר"א [וישד"א]. איסטים, פַּסְטֶל (צמח שמשורשו מפיקים צבע).

מוסף רש"י

לפי שאינה מן המוכן. אתמול כשקדש היום לא היתה עומדת למאכל כלבים (חולין יד.). מוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. למאן דאית ליה מוקלה, הכא נתנבלה בשבת לר' יהודה אתמול בין השמשות היתה עומדת לאדם, וקא חשיב ליה מוקלה בהא לגבי כלבים (ביצה ה:). כלל אמרו בפיאה. כמיב (ויקרא יט) ובקוצרכם את קציר וגו' דומיא דקציר דמכניסו לקיום ואיכא כל הני (נדה נ. וכבי"ז שבת סח.). ומכניסו לקיום. שאדם יכול לאוכלו (נדה שם). פרט לספיחי סטים וקוצה. דאין אוכל אלא מין גבע (שם) שעומדים לגבע, להכי נקט ספיחים דאין דרך לגוקטן בשנה שזורעים אלא לטוף ד' וה' שנים שהשרשין מתפשטין בארץ ומשמימין ושורש שלהן עיקר, והא דנקט הני ולא נקט שאר מינים שאינן ראויים לאכילה, משום דאיידי דגבי שביעית תני להו דיש להן שביעית נקט הכא דבפיאה ומעשר לימנהו. לשון רבינו הלוי (שבת שם) ולא יצענא אמאי נקט ספיחים ומכומה לי שהראשונים ראויים לאכילה (נדה שם) סטים, ווי"שר"ל. קוצה, ווילנ"ל (שבת שם) לו: סטים, קרו"ג: קוצה, גוטר"ל (נדה שם). פרט לירק. כגון לפת וקפלוטות (שבת שם).

עין משפט נר מצוה

נד א מיי' פ"ג מהל' מתנות עניים הלכה ח ג:

מוסף תוספות

א. אלמא דאיסור דמשתמש באילן שייך נמי בנטילה. תוס' ר"פ. ב. אבל אם ודאי נשרו מערב יו"ט אפי' בשל מכבדות שרי. תוס' שאנץ. ג. דנהי דבספק נשרו וכו' לא שייך למגזר שמא יעלה ויתלוש מיהו משום דספק מוקצות נינהו יש לאוסרם ולפי"ז לא קשיא מידי מביצה. שם. ד. והיכא מוכח מהכא דמוכן לאדם לא הוי מוכן לכלבים. תוספות ביצה ו: ה. והייתי יודע דאסורה משום מוקצה. שם. ועי"ש בגליונות. ו. שלא הקצה בעלים דעתו ממנה מאכילת אדם. תוס' שאנץ. ז. הוה לן למימר. שם. ח. ולא משום מוקצה. שם. ט. כי הענים שהיו מצפים ליטול מהם פאה היו מפסידים יותר במקום אחר. תוס' הרא"ש.

רבינו חננאל

מתירין גואזיות של הקדש פירוש הן נצרים הפרים משרשי אילנות והן קשקושי אילנות וענפיהן. והיו אנשי יריחו אומרים אבותינו לא הקדישו אלא הקורות, מפני שהיו בעלי בתים נוטלין אותן בזרוע הקדישו, והיו מתירין הגזיאות, ומיחו בידם חכמים ואמרו, נהי דמעילה בגידולין ליכא איסורא מיהא איכא, רבנן לטעמיהו דפליגי עליה דר' יוסי במעילה פ"ד, ואמרי הקדישו אילן ואח"כ נשא פירות, שדה ואח"כ נתמלאת עשבים, מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן. ואוכלין מתחת הנשרים. פירוש מן הפירות הנובלות מן האילן, ומיחו בידם חכמים, ואסיקנא כלישנא בתרא, מחלוקת בשל בין הכיפין, ואנשי יריחו סברי מוכן לעורבים הוה מוכן לאדם, ורבנן סברי מוכן לעורבים לא הוה מוכן לאדם, אבל התמרים של מכבדות שהן מחוברין, אם נשרו דברי הכל אסורין, מאי טעמא הרואה כי מחוברין היו ונפלו בשבת ויאמרו מותרין הן ויעלה ויתלוש. ונותנין פאה לירק. ואקשינן והתנן כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וכו', ואמרינן בסיפא ומכניסו לקיום חייב בפיאה, ותאני עלה הירק אע"פ שלקיטתו כאחת אין מכניסו לקיום. ושני רב יהודה משמא דרב, האי ירק דקתני במתני' ראשי לפתות הן דמכניסין לקיום ע"י דבר אחר בכבישה [נ"א: כלומר כבישה] כדרך כל הכבושין, אנשי יריחו סברי כי האי גוונא מכניסו לקיום, ורבנן סברי לא. ת"ר נותנין פיאה ללפת ולכרוב, רבי יוסי אומר אף לקפלוט, ותניא אידך נותנין פיאה ללפת ולקפלוט, רבי שמעון אומר אף לכרוב.

מסורת הש"ס

הכי גרסינן נימא תלתא תנאי הוו לא תרי תנאי הוו תנא קמא דרבי יוסי היינו ר' שמעון ותנא קמא דרבי שמעון היינו רבי יוסי ומאי אף אקמייתא: נימא תלתא תנאי הוו. תנא קמא דר' יוסי ללפת ולכרוך ולא לקפלוט ותנא קמא דרבי שמעון ללפת ולקפלוט ולא לכרוך ורבי יוסי ורבי שמעון כי הדדי סבירא להו דללפת ולכרוך ולקפלוט: **לא.** ת"ק דר' שמעון הוא ר' יוסי ות"ק דר' יוסי הוא ר' שמעון ומאי אף דקאמרי תרוייהו אקמייתא דתנא קמא דידהו קיימי דהיינו אלפת דקאמר תנא קמא דרבי יוסי ללפת ולכרוך וקאמר ליה רבי יוסי אף לקפלוט כמו ללפת אבל לכרוך לא ותנא קמא דרבי שמעון נמי הכי קאמר ללפת ולקפלוט כרבי יוסי וקאמר ליה רבי שמעון אף לכרוך כמו ללפת אבל לקפלוט לא דהיינו כתנא קמא דר' יוסי: **בן בוחיין.** שם אביו בוחיין: **כפלייס במעושר** גרסי'. אני אתן לכם כפלייס שיש לכם עכשיו פיאה אתן לכם חולין ממוקצין ומעושרין: **אין נותנין פיאה לירק.** משום דמפקע ליה ממעשר דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך מי שאין לו נחלה עמך חייב לעשר יצא פיאה שיש לו נחלה עמך דהפקר ניתנו וכן בשביעית דהפקר פטור ממעשר דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה מה חיה אוכלת ופטורה ממעשר אף אביונים פטורין מן המעשר: **למה ליה למימר הכי לא מפני כו'.** הא קא יהיב להן כפלייס ומיחזא חזו דלא עין ברה היא: **דלא נימרו דחויי מדחי לן.** ולא יתן לנו כלום דמה לו ליטול זו ולתן פי שנים לפיקר הוברך לפרש להן טעמא של דבר: **עורות קדשים.** עור עולה וחטאות ואשמות וקרבנות ציבור שמתחלקין עורות קדשי הקדשים לכהנים כדכתיב (ויקרא ז) עור העולה אשר הקריב ולפיכך בזבחים (דף קג:) מעולה כל עורות קדשי קדשים: **וערב.** שכל יום היו מחלקין אותן לאנשי בית אב שעבדו היום שהשמר היה חלוק לשנה בתי אבות לשנה ימים ומה שהגיע ליומן הן מרובה הן מועט הוא נוטל אע"פ שיש יום שמרבים היחידים להביא ביום זה מחבירו: **בעלי זרועות.** שהיו בכהנים חזקים מחבריהם: **לערב שבת.** דכולו משמרה תיהוי התם ולא יניחו לבעלי זרועות ליטול בזרוע: **גדולי הדור.** שריס שבהן: **עמדו בעלים.** כל כהני משמרות יחד והקדישום לבדק הבית: **בהר הבית.** לחבה פנויה חוץ לעזרה ויש שם מעלות כדאמרינן בפ"ק דיומא (דף טז.): **דלס.** דופי: **קורות.** מחוברין. עובין של אילן קרי קורה: **בייסוס.** כהן גדול היה וכן כולן [ו][והיו להן עבדים חמסנין וחובטין את העם]: **אלכן.** מקלותיהן כמו לא באלה ולא ברומח במסכת שבת (דף סג.): **לחישמן.** שהיו כותבין איגרות לרעה: **אמרלנים.** אמר כולו. על פיו נחתך כל צורך הקדש: **שטימאו.** כדכתיב (שמואל ב ג) אשר ישכבון את הנשים: **לריך ידיה בשיראי.** וחגיגה פוסלת בקדשים דבעינן ולקח הכהן[ז] שיקח בעצמו[ח] ועוד דבזיון הוא: **ישמעאל בן פיאכי.** כשר היה אבל אנשי ביתו היו בעלי זרוע: **שלש מאות עגלין.** שהיה מגדל בביתו כהנים הרבה: **מאי סלקא ביה.** מה גמול נשתלם: **מלכא ומלכתא.** מלכי בית חשמונאי: **גדיא יאי.** גדי טוב למאכל יותר מן הכבש:

אלא מפני שאמרו חכמים אין פיאה לירק. ואם תאמר מכל מקום ליפטר ממעשר מפני שהפקירם והפקר פטור ממעשר וי"ל כב"ה דאמרי במס' פאה [פ"ו מ"ח] אינו הפקר עד שיופקר לעניים ולעשיריס כשמיטה (בירושלמי) משמיטה דכתיב תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהיא כזו ומה היא זו הפקר לעניים ולעשיריס ל"ל אפילו בית שמאי דילפי מפיאה וסברי דהפקר לעניים הפקר [ב] (הכא מחייבי משום דהפקר בטעות הוה) וטעמא מפרש התם דכתיב בפיאה לעני ולגר מה תלמוד לומר תעזוב אותם יש לך עזיבה אחרת שהיא כזו ומה היא זו לעניים ולא לעשיריס ומיהו בפיאה גופיה כולי עלמא מודו דפטורה כדדרשינן בספרי וצא הלוו כי אין לו חלק ונחלה עמך יצא זה שיש לו לווי חלק בהן שאם הוא לוה אין עני נוטל פיאה: **דכריך ידיה בשיראי.** פירש בקונטרס וחגיגה פוסלת בקדשים דכתיב ולקח הכהן בעינן שתהא לקיחה בעצמו של כהן וא"ת והא גבי לולב לא אמרינן הכי בפרק לולב הגזול (סוכה דף לז.) גבי לא ליגקוט אינם לולבא בסולדא רבא אמר לקיחה על ידי ד"א שמה לקיחה ותירץ ר"י דהתם מיירי באוחז הלולב על ידי סודר כעין בגת כגון שכרך הלולב בסודר ואוחז בסודר שהסודר מסייעו להחזיק וכי האי גוונא לא הוה חגיגה[א] וכן משמע בהחיא שמעתא דבהכי מיירי דהא קאמר התם לא ליהדוק אינם לוגיבא בהוטענא דילמא נתרי טרפי והוי כחגיגה רבא אמר מין במינו אינו חוזר משמע דבשאינו מינו חוזר והיינו משום דהחיא הוי כעין דשמעתין דכריך ידיה בשיראי דכי האי גוונא שייכא חגיגה[ט]:

הדרן עלך מקום שנהגו

נימא תלתא תנאי הוו לא תרי תנאי הוו ותנא קמא דר' שמעון היינו ר' יוסי ותנא קמא דר' יוסי היינו ר' שמעון ומאי אף אקמייתא ת"ר [ו]בן בוחיין נתן פיאה לירק ובא אביו ומצאן לעניים שהיו טעונין ירק ועומדין על פתח הגינה אמר להם בני השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפליים במעושר לא מפני שעיני צרה אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנין פיאה לירק למה ליה למימרא להו לא מפני שעיני צרה כי היכי דלא לימרו דחויי קא מדחי לן ת"ר [ז]בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת בית הפרוה לערב היו מחלקין אותן לאנשי בית אב והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע [א]התקינו שיהיו מחלקין אותן מערב שבת לע"ש דאתיין כולהו משמרות ושקלן בהדדי ועדיין היו גדולי כהונה נוטלין אותן בזרוע עמדו בעלים והקדישום לשמים אמרו לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית כדי שיהו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה [ב]דלס [ג]תנא אבא שאול אומר קורות של שקמה היו ביריחו והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע עמדו בעלים והקדישום לשמים עליהם ועל כיוצא בהם אמר אבא שאול בן בטנית משום אבא יוסף בן חנין אוי לי מבית ביתום אוי לי מאלתן אוי לי מבית חנין אוי לי [ד]מלחישתן אוי לי מבית קתרום אוי לי מקולמוסן אוי לי מבית ישמעאל בן פיאכי אוי לי מאגרופן שהם כהנים גדולים ובניהן גיזברין וחתניהם אמרכלין ועבדיהן חובטין את העם במקלות [ה]תנו רבנן ארבע צווחות צווחה עזרה ראשונה צאו מכאן בני עלי שטימאו היכל ה' ועוד צווחה צא מיכן יששכר איש כפר ברקאי שמכבד את עצמו ומחלל קדשי שמים דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ועוד צווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאכי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה ועוד צווחה העזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרבאי תלמידו של פנקאי וימלא כריסו מקדשי שמים אמרו עליו על יוחנן בן נרבאי שהיה [ו]אוכל ג' מאות עגלים ושותה ג' מאות גרבי יין ואוכל ארבעים סאה גוזלות בקינוח סעודה אמרו כל ימיו של יוחנן בן נרבאי לא נמצא נותר במקדש מאי סלקא ביה בישששכר איש כפר ברקאי אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי מלכא אמר גדיא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי אמרו מאן מוכח כהן גדול דקא מסיק קרבנות כל יומא אתא איהו אחוי

[ו] [תוספתא פ"ג הי"ז], [ז] [תוספתא דמנחות פי"ג ה"ד חזמיס פי"ח ה"ז], [ח] [בערוך ערך לוס פי' דופין, ד] [שם בתוספתא], [ט] [פי' שהיו רגילין עריך ערך לחם], [י] כריתות כח. [וע"ש], [יא] פי' לו ולאנשי ביתו כי היו לו בני בית לרוב, [יב] ס"א רש"ל, [יג] [ויקרא ידו], [יד] [יומא מא:], [טו] ט"ס פה ושיך בסמוך אחר מלות ולא לעשירים וכנון, [טז] [וע' תוס' יומא נח. ד"ה מין ותוס' זבחים כד. ד"ה הוא"ל ותוס' סוכה לז. ד"ה כי],

מוסף רש"י

דהוה כריך ידיה בשיראי. כדי שלא ילבלך ידו בבשר וכדם (כריתות כח:). בקינוח סעודה. לאחר אכילתו (שם).

מוסף תוספות

א. דחשיב הסודר כמו גוף הלולב. תוס' הרא"ש.

נה א מיי' פ"ה מהלכות מעשה קרבנות הל"כ:

רבינו חננאל

ואוקימנא לה לר' יוסי ולר' שמעון, ומאי אף דקתני הא והא אלפת, והכי קתני נותנין ללפת ולכורב, ר' יוסי אומר ואף לקפלוט, ר' יוסי הוא התנא קמא דפליג על ר' שמעון. ותניא אידך נותנין פאה ללפת ולקפלוט, ר' שמעון אומר ללפת ואף לכרוב, ר"ש נמצא תנא קמא דר' יוסי, ר' שמעון, ות"ק דר"ש רבי יוסי, ואמאי דקתני ת"ק ראשון, מוסיף עליה בר פלוגתיה אף כך וכך. בן בוחיין נתן פיאה לירק, בא אביו ומצאן לעניים טעונין ועומדין בפתח הגנה, אמר להם בני השליכו מעליכם ואני נותן לכם כפלים מעשר עני, לא מפני שעיני צרה, אלא מפני שאמרו חכמים אין נותנין פיאה לירק. ת"ר בראשונה היו מניחין עורות קדשים בלשכת בית הפרוה ולערב היו חולקין אותן, והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע, הקדישום בעליהם לשמים כו', עד כדי שיהיו עולי רגלים רואין שמלאכתן נאה בלי דלס. תניא קורות שקמה היו ביריחו, והיו בעלי זרועות נוטלין אותן בזרוע, עמדו בעליהן והקדישום לשמים. עליהם ועל כיוצא בהן אמרו אוי לי מבית חנן אוי לי מלחישתן שהיו רכילין, אוי לי מבית ביתום אוי לי מאלתן שהיו בעלי זרוע, אוי לי מבית קתרוס, אוי לי מקולמוסן שהיו חוקקין חוקקי און. אוי לי מבית ישמעאל בן פיאבי, הוא היה טוב ובני ביתו היו בעלי אגרופין, והם כהנים גדולים ובניהם גזברין, וחתניהן אמרכלין ועבדיהם חובטין העם במקל. ת"ר ארבע צווחות צווחה עזרה, שתים בכניסה ושתים ביציאה, ראשונה צווחה צאו מכאן בני עלי, שטמאו היכל ה'. ועוד צווחה, צא מכאן יששכר איש כפר בדקאי שמכבד עצמו, הכריך ידיה בשיראי ועביד עבודה, ונמצא מבזה קדשי שמים ליגע בהן בידו. ועוד צווחה שאו שערים ראשיכם ויכנס יוחנן בן נרכיי תלמיד פצאי ומילא כרסו מקדשי שמים. ועוד צווחה עזרה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעדאל פן פיאבי תלמידו של פנחס וישמש בכהונה גדולה. הדרן עליך פרק מקום שנהגו

ו) אולי ל"ל בן מביא יין וכ"ה בירושלמי כאן או שהי' גורס בירושלמי בן נכי היין ובתוספתא הגי' מעשה בבן נכו ועי' במלאה הפיים כאן.

אחוי בידיה אי גדיא יאי יסק לתמידא אמר מלכא הואיל ולא הוי ליה אימתא דמלכותא ניפסקו לימיניה יהב שוחד ופסקיה לשמאליה שמע מלכא ופסקיה לימיניה אמר רב יוסף [9]בריך רחמנא דאשקליה לישבר איש כפר ברקאי [6]למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא אמר רב אשי ישבר איש כפר ברקאי לא תנא מתניתין [3]דתנן ר"ש אומר כבשים קודמים לעזים בכל מקום יכול מפני שמובחרין במינן ת"ל [1]אם כבש יביא קרבנו מלמד ששניהן שקולין כאחד רבינא אמר אפילו מקרא גמי לא קרא דכתיב [2]אם כבש [3]אם עז אי בעי כבש לייתיה אי בעי עז לייתיה: אם כבש יביא וגו': אם לכבש אם עז. [1]גבי שלמים מדלא הדר לה הכתוב רמז מובחר בזה מזה שמעת מינה ששניהן שוין: הדרן עלך מקום שנהגו וסליקא לה פסח ראשון

1. וְאִם כֶּבֶשׂ יַקְרִיב קָרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נְקֵבָה תָּמִימָה יַקְרִיבֶנָּה: ויקרא ד לב
2. אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ג ז
3. וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ג יב

גליון הש"ם

גמ' אמר רב יוסף בריך רחמנא. כעין זה יבמות קה ע"ב:

הגהות הגאון מוה' ליב פישלם

[א] צ"ל בין בחול בין בשבת. (עיין במשנה תמיד שם):[ב] צ"ל ובערב שבת ע"ש: [ג] חסר וצ"ל אם שחטו [אחר חצות] קודם לתמיד כשר (עיין במשנה דף ס"ח ע"ח):[ד] חסר וצ"ל ואם מזרק קודם לדם התמיד כשר (ע"ש):[ה] חסר וצ"ל חוץ מהקטר חלבים וחמורין שחביבה מצוה בשעתה (עיין דף ס"ח רע"ב):

מוסף רש"י

אחוי בידיה. בלשון גסות וגלגות ומרד במלכות (כריתות כח:). למיטרפסיה. לגמולו, לשבח אחריתא למלקותו (שם).

הדרן עלך מקום שנהגו

סדר והלכות קרבן פסח ראשון בקצרה

מצות עשה לשחוט קרבן פסח בי"ד בניסן אחר חצות בכ"מ בעזרה. ואיש ואשה חייבין במצוה זו[א]. ובא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה. ומי שביטלה במזיד והוא טהור ובדרך רחוקה לא היה חייב כרת[ב]: ולא יהיה כזית חמץ בבית שוס ג' מהמתעסקים ואם היה חמץ ברשות אחד מהם לוקה והפסח כשרי[ג]. לכתחילה צריך לשחוט אותו אחר התמיד של בין הערבי' והקטרת והטבת נרות[ד] [א] ובחול נשחט התמיד ב' ומחלה ונקרב בח' ומחלה[ב] ובשבת נשחט בו' ומחלה ונקרב ב' ומחלה והפסח אחריו[ה]. הפטורין מקרבן רחייב פטורין מפסח[ו] (תוס' פסחים דף ג':) ומצוה לכתחילה לחלק כל העם שעשו הפסחים לג' כתות בעזרה וכל כת לא פחות מל' בני אדם. ונכנסה כת ראשונה עד שנתמלאה העזרה ונועלין הדלתות ושוחטין ואם נמצא בעל מום או טריפה שוחטין אחר אפי' בשבת אפי' מאה עד שיכשיר ג' או עד שתחשך וידחה לפסח שני שהרי אנוס הוא[ז]. ויהא ג' ממרס בדמו שלא יקרוש עד שיזרוק[ד] דם התמיד. והלויים קראו את ההלל בשיר כל זמן שחיטה והקרבה ואם גמרו ההלל ועדיין לא שלמו הכת מלהקריב שוים ואם שנו ולא שלמו מלהקריב משלשין ומעולם לא שלשו. ועל כל קריאה וקריאה תוקעין ג' תקיעות בחצוצרות תקיעה תרועה תקיעה [ועל כל פסח היו ט' תקיעות ומנין הקריאה והתקיעות מפורש בסוכה נה. ובמוס' ד"ה שייר] והכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם מזרקי כסף ומזרקי זהב שורה שבולה כסף כסף ושורה שבולה זהב זהב ולא היו מעורבין משום נוי. ולא היו למזרק שוליים כדי שלא יניחום ויקרוש הדם. שחט השוחט וקיבל הכהן ונותנו לחבירו וחבירו לחבירו עד שיגיע הדם אצל הכהן הקרוב למזבח ושופכו שפיכה אחת כנגד היסוד. חזר וקיבל מזרק ג' מלא ואח"כ החזיר הריקן. ואח"כ תולין הבעלים הפסח במסמרות של ברזל שהיו קבועין בכתלים ובעמודין ומי שלא מצא מקום לתלות לקח ממקלות דקים וחלקים שהיו שם והניחו על כתיפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיטו. ומפשיטין את כולו וקורעו וממחה את קרביו עד שמסיר מהן הלואה והפרש ומוציא האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחן ומקטירן הכהן ע"ג מזבח כל פסח בפני עצמו. ואסור להביא האימורין לידי נותר. נטמא הבשר ונודע לו קודם זריקה אע"פ שאימורין טהורין לא יזרוק הדם ואם זרק לא הורלה ואם נודע לו אחר הזריקה הורלה. נטמאו האימורין והבשר קיים זורק הדם והבשר נאכל לערב. נטמאו הבעלים כל החבורה אחר שנשחט לא יזרוק ואם זרק לא הורלה וחייבין בפסח שני: כל שפסולו בגופו ישרף מיד. בדם או בבעלים תעובר צורתו ואח"כ ישרף (מיד). שלמו מלהקריב פותחין דלתות העזרה ויוצאת כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצאה שניה נכנסה שלישית כמעשה ראשונה כך מעשה שניה ושלישית. שלמה כת ג' ויצאת רוחצים העזרה אפילו בשבת. חל י"ד בשבת מעשהו כמעשהו בחול לפי שקבוע לו זמן ואין לעשותו קודם השבת אבל מה שהיה אפשר לעשות קודם השבת כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יצלתו בכלי אם היבלת לא וכדומה אסור או מה שאפשר לעשות אחר השבת כגון הדחת קרביו וגלייתו וכדומה[ה] אינו דוחה שבת. שכח ולא הביא הסכין בע"ש אם לא הקדישו עדיין יניחנו בין קרני הכבש או בגמרו ומכישו עד שמביאו לעזרה ומקדישו אם הוציל וקבוע לו זמן. ובשבת נבד רשאין להקטיר האימורין כל הלילה לפי שחלבי שבת קרבין בי"ט: שלמו מלהקריב בחול בעל הזבח בוטל פסחו עם העור ומביאו לביתו בירושלים ובשבת לא היו רשאין להוליך פסחיהן לבתיהן אלא כת א' יוצאין בפסחיהן ויושבין בהר הבית וכת ב' יושבת בחול וכת ג' עומדין במקומן בעזרה ושוהים הכל עד מ"ש:

ואחר שבא לביתו[ו] אלא וכיבד אלא נוטל אותו כולו שלא יחסר אבר ממנו ותוחבו מתוך פיו עד בית נקבותו בשפוד של עץ רמון ותולהו לתוך התנור שלא יגע בחרסית התנור והאש למטה וכרעיו ובני מעיו חוצה לו ואין צולין אותו בתנור שגרוף האש או ע"ג כלי חבן או כלי מתכת לפי שצריך להיות צלי אש ולא ע"י ד"א ואם היה הכלי מנוקב ששולט בו האור צולין עליו. ואסור לאוכלו חי אפילו חצי צלי ומבושל אפילו לאחר צלייתו ומותר לסוך אותו בשעת צלייתו או לטבל בשעת אכילתו במי פירות חוץ ממים: **ואחר** שנצלו אוכלו לערב ואותך הבשר ואוכל ואותך העצמות מן הפרק ומפרקן אם רצה וכשיגיע לגיד הנשה מוציאו ומניחו עם שאר הגידין והעצמות והקרומות שיוצאין בשעת אכילה. ולא יאכל ממנו כזית צלי מבשר". וכל האוכל מן הפסח אינו אוכל אלא בחבורה אחת ואין מוציאין ממנו מן החבורה שיאכל בה (אבל ב' חבורות יכולין לאכול פסח א' בב' מקומות) (כ"פ הכ"מ) ובשר הפסח שהוציאו בעקירה והנחה חוץ לחבורתו מן החגף ולחוץ נאסר באכילה. הפסח אינו נאכל אלא בהיקף מחיצה וב' חבורות שאוכלין בבית א' צריכין כל חבורה לעשות היקף מחיצה לעצמן ואלו הופכין פניהם לכאן ואלו לכאן אלא ירחו מעורבין וכלה מותרת להחזיר פניה ושמש ג' שמשמש לשניהם והתחיל לאכול ואוכלו בפיו כשהולך לשמש לחבורה אחרת קופץ פיו ומחזיר פניו עד שמגיע אצל חבורתו נפרצה המחיצה אינן אוכלין וכן אם נעשה מחיצה בין חבורה א' אינן אוכלין עד שתסתלק: בתחילת הסעודה שנכנסו רק ב' מהחבורה צריכין להמתין על השאר אבל ג' שנכנסו בזמן הסעודה אין צריכין להמתין: נטמא מקצת האכרים שורף את הטמאים ואוכל הטהורים. נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה כדי לבייש אלא מזהרו בו ונשרף מעצי המערכה ואם רצו הבעלים לשורפו בקש ובקנים משל עצמן שורפין. ונטמא מיעוטו והנותר שורפין בחצרותיהן מעצי עצמן. ונטמאו הבעלים מקצתן אע"פ שהתחילו כבר לאכול ונטמאו זכו הטהורים בחלקם של טמאים אבל התחילו כולן לאכול ונטמאו מקצתן חלק הטמאים ישרף וה"ה אם מתו. אין הפסח נשחט ומזרק ונאכל אלא למנויו ולנמולים ולטהורים ולשם פסח. המאכיל פסח ראשון או שני לנומר או גר תושב ולנכרי אף על פי שנימול מכין אותו מכת מרדות וישראל ערל שאכל פסח חייב מלקות: מילת בניו ועבדיו וטבילת שפחותיו של גדול מעכבתו מלישחט ולאכול הפסח ולא עבדיו ושפחותיו של קטן מעכבים את הקטן. לכתחלה לא ישחוט על יחיד ואם שחט צריך שיהיה רואי לאכול את כולו וכן אין שוחטין אלא על מי שרואי לאכול כזית ממנו משעת שחיטה עד שעת זריקה. הרבה נמנין על פסח א' עד שיהא כזית לכל א' ונמנין על מוח שברגש אבל לא על הגידין הרכין שסופן להקשות ולא על מוח שבקולית. וכל זמן שלא נשחט עדיין יכולין למנות עליו ולמשוך ידיהן ממנו ואף כולן יכולין למשוך ממנו רק שישאר א' מהם ואין נמנין על שני פסחים כאחד וכשנמנה על שנים יאכל מן הנשחט ראשון. ואין צולין שני פסחים כאחד. אין עושין חבורה נשים ועבדים קטנים ועבדים אבל עושין חבורה כל אחד לעצמן ולכתחילה אין עושין חבורה כולה קטנים או חולים זקנים וחוגגים וגרים. שחטו לכשרים ולפסולים כשר אבל זרק הדם לכשרים ולפסולים פסול שהזריקה חמורה שהוא עיקר הקרבן אפי' חישב בשעת שחיטה ע"מ לזרוק לכשרים ולפסולים פסול אבל חישב לזרוק שלא לאוכליו כשר שאין מחשבת אוכלין בזריקה. שוחט אדם בשביל אחרים שהן ברשותו כגון בנו ובתו הקטנים ועבדו ושפחתו הכנענים אפי' שלא מדעתן ומי שאינו ברשותו שוחט עליו מדעתו ממין שצוה לו ואם שינה פסול ובנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים ואשתו כ"ז שלא מיחו הוי מדעתן. ואין שוחטין על חצי עבד וחצי בן חורין: זמן אכילת הפסח מן התורה כל הלילה ומדרבנן עד חצות ומה שנותר עד הבוקר באש תשרף: טעון הלל בשעת אכילתו. אסור לשבר עצם מפסח טהור שיש עליו כזית בשר או שיש בו מוח אפי' לאחר זמן אכילתו אפי' מפסח שנפסל ובלבד שהיתה לו שעת הכושר בשחיטה וזריקה. לפיכך שורפין עצמות הפסח בכלל הנותר שלא יבוא לידי תקלה. וכל הנאכל בשור הגדול אחר שנתבשל הוא שמותר לאוכל כנגדו מן הגדי הרך אחר צלייתו: [ב]כשמקריבין הפסח בחול ובטהרה ובחבורה גדולה שהאוכלים מרובים מקריבין חגיגה עמו כדי שיהא הפסח נאכל על השובע ואוכל מחגיגה תחלה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הזבח ובאחרונה אוכל מגוף הפסח כדי שיהא הפסח גמר שביעה ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל אפי' כזית מבשר הפסח ואינו טועם אחריו כלום. והחגיגה נאכלת כשאר שלמים. ובשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן זמן אכילתו כפסח עצמו. מי שאבד פסחו ומצאו אחר שהפרים פסח אחר יקריב איזו שירצה והשני יקריב שלמים. פסח שנתערב בשלמים יקריב כולו שלמים ומעות פסח שנתותר יקריב ג"כ שלמים ופסח שלא בזמנו יקריב שלמים. מחוסרי כפורים שחל יום הבאת קרבנותיהן בי"ד שוחטין עליהן ומקריבין קרבנותיהן בי"ד בין קודם שחיטת הפסח בין אחר שחיטתו ואוכלין פסחיהן לערב ואין שוחטין עליהן עד שימסרו קרבנותיהן ביד ב"ד שמא יפשעו: מצורע שחל שמיני שלו בי"ד ולאה קרי בו ביום הרי זה טובל ונכנס לעזרת נשים. ישראל ערל שמל בע"פ שוחטין עליו אחר שמל אבל גר שמל וטבל בי"ד אין שוחטין עליו: מי שבא בבית הפרס ה"ז מנפח והולך ואם לא מצא עצם ולא נטמא שוחט ואוכל פסחו וכן בית הפרס שנידוש טהור לעשה פסח:

(יתר הלכות הפסח יבואר לקמן דף צט. בהלכות פסח שני)

ג) [פי' גבה דינו ממנו וי"ל לשון אחרמי הוא ופי' נטל מלקו וגורלו מן העונש כנגד מוחבו. ערוך], ד) כריתות כח:, ה) [עי' רש"י שם בכריתות], ו) [לקמן לא:], ז) [לקמן סג:], ח) [לקמן נט.], ט) [לקמן נח.], י) [לקמן עד.], כ) [לקמן סט:],

תמיד. של בין הערבים: **וקרב בשמונה ומחצה.** גמר הקרבתו שהיו שוחין שעה אחת בעשייתו. ובגמ' מפרש טעמא:

ערבי פסחים. מקדמינן ליה משום דבעי למיעבד פסח אחריו. בברייתא מפרש בגמ' [נט.] מנא לן דפסח אחר תמיד: **חל ערב פסח בערב שבת.** בעינן לאקדומי טפי משום דבעי לשחוט פסח אחריו ולצלותו מבעוד יום: **גמ' בין הערבים.** משש שעות ולמעלה שהצל נוטה קיימין בין הערבים והוה ליה למכתב בערב ושני בדבוריה וכתב בין הערבים לדרשה חלוק הערב לשני חלקים[ה] שתי שעות ומחצה לכאן ומחצה לכאן שעשייתו וב' שעות ומחצה לכאן לאחר עשייתו: **אלא אמר רבא.** כולה תקנתא דרבנן היא דמדאורייתא כל שש שעות אחרונות כשירות דהיינו מכי יצטו צללי ערב [ו]דהיינו מחצי שבע ואילך שהחמה נוטה למערב והצל למזרח כשהדם עומד כנגד החמה צלו נוטה למזרח חצי שש וחצי שבע היא עומדת באמצע הרקיע ואין לו נוטה אלא לו כל אדם תחתיו: **ואמר מר.** לקמן בהאי פירקא [נט:]: **עליה חלבי השלמים.** על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות ולא תשלימם על תמיד הערב דלאחר תמיד הערב לא תקריב קרבן לפיכך אף על פי שזריזים מקדימין למצות התקינו לאחרה כדי שיביאו גדריהם ונדבותיהן ויהא כשר להקריבן ובשבת נמי אף על גב דליכא גדרים ונדבות מאחרינן ליה משום סדר[ו] גזירת גדרים ונדבות דחול כדמפרש לקמן[ז]: לגיית פסח אינו דוחה שבת מפני שצורך הדיוט היא ויכול לצלות מבעוד יום: **ומוקמינן ליה אדיניה.** מכי יצטו הצללים דהיינו בשש ומחצה: **כסידרו.** של תמיד: **כסידרו בערב פסח** גרסי' בדברי עקיבא: **כסידרו בחול בערב הפסח.** דהיינו בשבע ומחצה כך סידרו בשבת בערב הפסח: **ר' עקיבא אומר.** בשבת של ערב הפסח הוא בשש ומחצה כסידרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת דכיון דבעי למיעבד פסח אחריו ובשבת לא קרבי גדרים ונדבות דינלטריך לאיחוריה מוקמינן ליה אדייה בשש ומחצה: **ומתני' דקתני.** ערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה בין בחול בין בשבת בין בשבת רבי ישמעאל היא: **במאי קא מיפלגי.** אמאי קא מאחר ליה רבי ישמעאל הא מסתבר טעמא דרבי עקיבא מפני שהפסחים מרובין לשחוט וליקרב אחריו דבשלמא כשהוא חל בחול מאחרינן ליה חדא שעתא משום גדרים ונדבות אבל בשבת למה לי לאחרינהו בשלמא בשאר שבתות לא חייסינן לאקדומי ולשנויי מחול דידיה משום גדרים ונדבות דחול אבל השתא משום פסחים בעינן לאקדומיה: **בזיכין.** היא לבונה הנתונה בשני בזיכים על שתי מערכות של לחם הפנים ובשבת היו מסלקין הישנה ומסדרין את החדשה כדכתיב ביום השבת יערכנו [ויקרא כד] ומקטיר הבזיכין והן מתירין הלחם לאכילת כהנים [ה] והיתה ללחם לאזכרה [שם] וחולקין הלחם מיד ולריך שעה אחת להתעסק בכך: **ר' שמעאל סבר מוספין קודמין.** לסילוק בזיכין והקטרתן וזמן מוספין אורמייהו בשש דכתיב בהו יום ולא כתיב בהו ביום [שם כג] וקיימא לן בסדר יומא בפרק אמר להן הממונה (דף לד.) בקר הוי הקדמה ויום משמע איחור: **ובזיכין בשבע.** דבעי לאחרינהו דבמוספין כתיב[ח] יום ובבזיכין כתיב[ט] ביום ביום תרי זימני ומהכא ילפינן טעמא דאמר מוספין קודמין לבזיכין במסכת יומא (שם) מדכתב בהו ביום השבת ביום השבת תרי זימני לאחר ועבדינן ליה בשבע ומחצה. והוא הדין דמצי למיעבדיה בתחלת ח' אלא חדא דשמא אין חילוק לחם הפנים כלה בסוף שבעה ועוד כל הני זימני לא משגיחן ליה אלא בשש ומחצה כדיניה או בשבע ומחצה כשאר ערבי פסחים: **בזיכין קודמין.** הכא גמר חוקה חוקה מחביתין: **מי קסבר.** במילתי' דרבי עקיבא. ולהכי לא פריך ליה אמילתיה דר' שמעאל דאיהו נמי אמר כוותיה דאבי במקצת ובהוא מקצת פריך ליה רבה בר עולא לקמן [נ"ג]: **כסידרו.** של תמיד: **בחול דעלמא.** כל ימות השנה דהיינו בשמונה ומחצה כך סידרו בשבת בערב הפסח אלא מקדמינן לי' למהר שחיטת הפסחים אחריו דהואיל ואינו יכול לצלותו עד שתשקע חייסינן שמא יתחמם בשר הפסח ויקריב: **ר' עקיבא אומר כסידרו.** שאר ערב הפסח מפני שהפסחים מרובים ולריך להקדימם: **לא חייסינן למכמר בישרא.** חימום הבשר ודומה לו באיזהו נשך (ב"מ עד.) על הכומר של זיתים שמניחין יחד בכלי כדי שיתחממו [ועי' פירש"י בחומש מקץ מ"ג פסוק ל']: אי

תמיד נשחט. מאחרינן ליה תרתי שעי. אבל טפי לא אלא היו רוצים לעשות כל כך בלמוס סמוך לחשיכה ורבא דמפרש לקמן מילתיה דר' ישמעאל כסדרו בחול בעלמא כן סדרו בשבת ערב הפסח וקרב הפסח [ז] (בשמונה) ומחצה היינו בדוחק משום מכמר בישרא:

מוקמינן ליה אדיניה בו' שעות ומחצה. בריש אמר להן הממונה (יומא דף כח:) פריך ונשחטיה מכי משחרי כתלי פי' מתחלת שבע ומשני משום דלא מכוונינ:

רבי ישמעאל סבר מוספין קודמים לבזיכין. דוקא בשבת דערב הפסח פליגי דאיכא היתירא שמקדמים אותו מפני עשיית הפסח שאחריו ולא שייך למיגזר אטו חול אבל [א] בשבת דעלמא קרב כסדר החול גזירה שבת אטו חול:

וקעבדינן ליה בו' ומחצה. וא"ת ולעבדיה בתחלת שמונה ופי' בקונטרס לפי שאין חלוק הלחם כלה בסוף שבע ואין נראה לר"י דהא לר"ע קאמר בזיכין בחמש ומוספין בשש משמע לר"ע ליכא שהייה בהקטרה וחילוק לחם אלא שעה [ב] ונראה לר"י כלשון אחר שפי' בקונטרס:

מידי ר"ע כסדר הפסח שחל להיות ערב שבת קתני. אע"ג דלרבא נמי איכא למיפרך כדפריך בסמוך רבה בר עולא מידי כסדרו בחול בעלמא כן סדרו בשבת בערב הפסח קתני רבא לא חייש ליה פירכא דהא ר' ישמעאל אמתני' קאי דקתני דערב הפסח שוה בין בחול בין בשבת ועליה פליג רבי ישמעאל ולכך לא היה צריך להזכיר בדבריו ערב הפסח:

חיישינן למיכמר בישרא. הואיל ואין הדחת קרביו דוחה שבת כדאמר בפרק [אלו דברים] (לקמן דף סה:): דברי

תמיד [א]נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת [ב]חל ערב פסח להיות בערב שבת נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה והפסח אחריו: **גמ'** מנא הני מילי אמר ר' יהושע בן לוי דאמר קרא [1]את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים חלקהו לבין שני ערבים ב' שעות ומחצה לכאן שתי שעות ומחצה לכאן ושעה אחת לעשייתו מתיב רבא בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה בין בחול בין בשבת ואי סלקא דעתך בשמונה ומחצה דאורייתא היכי מקדמינן ליה אלא אמר רבא [2]מצותו דתמיד משינטו צללי ערב מאי טעמא דאמר קרא בין הערבי' מעידנא דמתחיל שמשא למערב הלכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות דרחמנא אמר [2]עליה חלבי השלמים ואמר מר [ג](עליה חלבי השלמים) [ג]עליה השלם כל הקרבנות כולם מאחרינן ליה תרתי שעי ועבדינן ליה בשמנה ומחצה בערבי פסחים דאיכא פסח אחריו קדמינן ליה שעה אחת ועבדינן ליה בשבע ומחצה חל ערב פסח להיות ערב שבת דאיכא נמי צלייתו דלא דחי שבת מוקמינן ליה אדיניה בשש ומחצה ת"ר כסידורו בחול כך סידורו בשבת דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב פסח מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר כסידורו בחול בערב הפסח כך סידורו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידורו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת כך סידורו בשבת ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת רבי ישמעאל היא במאי קא מיפלגי במוספין קודמין לבזיכין קמיפלגי רבי ישמעאל סבר[ד] [ד]מוספין קודמין לבזיכין עבד להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה רבי עקיבא סבר בזיכין קודמין למוספין בזיכין בחמש ומוספין בשש ועביד ליה לתמיד בשש ומחצה מתקיף לה רבא מידי רבי עקיבא כסידרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת קתני כסידרו בערב הפסח סתמא קתני אלא אמר רבא הכי קאמר כסידרו בחול דעלמא כך סידרו בשבת בערב הפסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר כסידרו בערב הפסח ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת רבי עקיבא היא במאי קא מיפלגי במכמר בשרא קמיפלגי רבי ישמעאל סבר חיישינן למכמר בשרא ורבי עקיבא סבר לא חיישינן למכמר בשרא

בחול בערב הפסח קתני כסדורו [ו]. בחול סתמא קתני. ופירש רבא הכי כסדורו בחול בעלמא בשמונה ומחצה כך סדורו בשבת בערב הפסח, ר' עקיבא אמר כסדרו בכל ערב הפסח בשבע ומחצה כך סדרו בשבת בערב הפסח, כמתניתין דקתני בין בחול בין בשבת בשבע ומחצה. **ובמכמר בשרא פליגי,** ר' ישמעאל סבר כיון דלא צלינן ליה עד לעת ערב, אי שחטת ליה לפסח משעה תשיעית אתי בשרא למכמר, אלא מאחרינן ליה ושחטינן ליה [לפסח] משעה עשירית ולמעלה, ור"ע לא חייש למכמר בישרא. פי' מכמר, כגון כימוש כדגרסינן באיזהו נשך בזיתים מכמר עיולי לבי דפא כו'.

[ו]) [נראה כי לפני רבינו היתה גי' אחרת בגמ' דרבא מקשה על אבי דגם בדברי ר"י [ו]"א לפרש כן דמידי כסדרו בחול בע"פ קתני וכו'].

עין משפט נר מצוה

א א ב מיי' פ"ו מה"ל תמידין ומוספין הלכה ג ה סמג עשין קכ:

ב ג מיי' פ"ד שם הל' י"ז ופ"ו הל' יא:

תורה אור השלם

1. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם: במדבר כח ד
2. וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תִכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֲלְבֵי הַשְּׁלָמִים: ויקרא ו ה

רבינו חננאל

תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה כו'. מנא הני מילי, ובא ר' יהושע לפרש כי מן התורה הוא זה השיעור, ונדחו דבריו, ופשיט רבא מצותה דתמיד של בין הערבים מכי יצטו צללי ערב. מאי טעמא. בין הערבים משעה שמתחיל היום להעריב משמע תחילת שעה שביעית הוא בין שני הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא שכל הלילה נקרא ערב שנאמר ויהי ערב ויהי בקר ונמצאת מצות התמיד מתחלת שביעית. הלכך כל השנה דבעינן להשלים כל קרבן ואחר כך תמיד של בין הערבים דאמר מר והקטיר עליה חלבי השלמים, השלמים למה לי, וכי אין מקטירין אלא חלבי השלמים והלא חלבי החטאות והאשמות כיוצא בהן, אלא לומר לך עליה השלם כל הקרבנות כולן. וכיון דאיכא בכל השנה נדרים ונדבות עבדינן להו קודם התמיד של בין הערבים מאחרינן לה לתמיד שתי שעות ומחצה ועבדינן ליה בשמנה שעות ומחצה. ערב פסח דבעינן פסח אחר התמיד עבדינן ליה בשבע ומחצה. כדי שתהא השהות ביום לשחיטת הפסח. חל ערב הפסח להיות בערב שבת דאיכא נמי צלייתו הפסח דבעינן מבעוד יום. עבדינן התמיד כדין התורה בשש שעות ומחצה. ת"ר כסדרו בחול כך סדרו בשבת דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר כסדרו בערב הפסח ופריש ליה אביי הכי, כסדרו בחול בערב הפסח בשבע שעות ומחצה כך סדרו בשבת בערב הפסח דברי ר' ישמעאל, נמצאו דברי ר' ישמעאל כמשנתנו דקתני בשבע שעות ומחצה בערב הפסח נשחט התמיד בין בחול בין בשבת, ר' עקיבא אומר התמיד של בין הערבים של שבת בערב הפסח היה נשחט בשש שעות ומחצה כסדרו בערב הפסח שחל להיות בערב שבת. ובהא פליגי ר' ישמעאל סבר מוספין קודמין לבזיכי לחם הפנים הלכך מוספין בשש כו'. ור' עקיבא סבר בזיכין קודמים הלכך בזיכים בחמש ומוספים בשש והתמיד בשש ומחצה. ודחי לה רבא להא דאביי ואמר הכי מ[נ]ר' כסדורו

הגהות הב"ח

(**ה**) רש"י ד"ה בזיכין וכו' לאכילת כהנים כדכתיב והיתה:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה אלא אמר רבא דהיינו מחצי שבע וכ"כ רש"י שבת ד"ט ע"ב ד"ה מנחה גדולה וצ"ע מקוגיית דיומא דף כח ע"ב ורש"י לקמן דף לג ע"ב ד"ה ט"ו מילין:

מוסף רש"י

חל ערב פסח להיות בערב שבת. הולרך למהר תמיד של בין הערבים בכל יכולת, לפי שפסחים נשחטו אחריו ולריך לצלותן מבעוד יום (יומא כח:). **עליה חלבי השלמים.** ולרש ליה לשון השלמה, עליה על העולה, תמיד של שחר, שהמוליה בראש המקרא, שנאמר וערך עליה העולה והקטיר, והוסיף והשלים אחריה כל הקרבנות, ולא על שבין הערבים, למד על תמיד של בין הערבים שהוא אחרון לכל הקרבנות (שם לג.).

מוסף תוספות

א. אביי ורבא מודו. תוס' שאנן. ב. א"כ מאי שנא דאין שיעור בזיכין לר"ע כמו לר"י ולימא ר"ע מוספין בתחלת חצי שעה שישית. שם.

(**ה**) יומא כח:, ב) ס"פ ל"ג, ג) [לקמן נט: יומא לב.], ד) [יומא לב. לד.], ה) בס"פ: ערבים, ו) י"ג פרק, ז) [ע"ב], ח) [במדבר כח], ט) [ויקרא כד], י) [בעברה. תוי ל"ל בנו'].

1. וְהָאִשֶּׁה עַל הַמַּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ לֹא תַכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עָלֶיהָ חֶלְבֵּי הַשְּׁלָמִים: ויקרא ו ה

רבינו חננאל

[ואקשינן] אי לא חיישינן לעבודה כי דיניה ותפסה ומחצה כי דיניה ותפסה אחריו. ושני, ר"ע סבר מוספין קודמין לבזיכין, הלכך עביד להו למוספין בשש ולבזיכין בשבע ולתמיד בשבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה ותפסה אחריו. ודחה רבא בר עולא להא דאביי ולהא דרבא ואמר בשבת דעלמא פליגי ופריש הוא הכי כסדרו בחול דעלמא בשמונה שעות ומחצה כך סדרו בשבת דעלמא בשמונה שעות ומחצה. ר"ע אומר כסדרו ערב הפסח בשבע ומחצה כך סידורו בשבת דעלמא אבל בערב הפסח שניהם שוין שהיו בשבע ומחצה בין בחול בין בשבת. ובשבת דעלמא בלבד פליגי, ר' ישמעאל סבר גזרינן בשבת להעשות התמיד בח' שעות ומחצה ולא מקדמינן ליה גזרה שלא יבוא להקדימו בחול וישארו הנדרים והנדבות. ור"ע סבר לא גזרינן שבת אטו חול, הכל יודעין שהשבת אין שם נדרים ונדבות. ומקשינן אי הכי אי לא גזר ר"ע ניקדמיה בשש ומחצה כי דיניה. ופרקינן אית ליה מוספין קודמין לבזיכין. ונמצא לטעמיה דאביי ר' ישמעאל כמתני' ולטעמיה דרבא ר' עקיבא כמתני'. מיתיבי חל ערב פסח להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר כסדרו בערב הפסח, מאי לאו ר' ישמעאל היא דסבר בין בחול בין בשבת בשבע ומחצה דהא בהדיא קתני לה חל ערב פסחים להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת דמתני' קשיא לרבא. ומשני רבא ואמר מתניתא הכי קתני חל להיות ערב פסחים בשבת דינן כשני בשבת כמו חול דעלמא מה שני בשבת שהוא חול דעלמא התמיד בשמונה ומחצה אף ערבי פסחים שחל להיות בשבת התמיד נשחט בשמונה ומחצה דלא כמתני'. ר"ע אומר כסדרו ערב הפסח מה כל ערב הפסח התמיד בשבע ומחצה כך בשבת בערב הפסח בז' ומחצה כתנא דמתני'. ודיקינן מיניה מדקתני בשני בשבת דשביק ליה לאחד בשבת, וקתני בשני בשבת מכלל דלא אפשר שיחול ערב הפסח באחד בשבת דאם כן חייל פסח בשני בשבת, מכאן תשובה לאומרים כי בימי החכמים חל פסח בבד"ש וכי אחרי סתימת התלמוד תקנו לא בבד"ו פסח. תוב מותבי' לאביי מהא דתניא תמיד כל השנה קרב כהלכתו. חל להיות בשבת כסדר כל השנה דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר כסדר ערב הפסח,

דברי הכל היא. וכין בחול וכין בשבת דקתני במתני' לא קאי אי לא חיישינן ניעבדיה בשש ומחצה קא סבר מוספין קודמין לבזיכין עביד להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה מתקיף לה רבה בר עולא מידי כסידרו בחול כך סידרו בשבת הפסח דברי ר' ישמעאל קתני כך סידרו בשבת סתמא קתני אלא אמר רבה בר עולא הכי קתני כסידרו בחול דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת דברי הכל היא במאי קמיפלגי בגזרת נדבות ונדרים קמיפלגי ר' ישמעאל סבר גזרינן שבת אטו חול ור' עקיבא סבר לא גזרינן אי לא גזרינן ניעבדיה בו' ומחצה קסבר מוספין קודמין לבזיכין מוספין בשש ובזיכין בז' ועביד ליה לתמיד בז' ומחצה מיתיבי תמיד כל השנה כולה קרב כהלכתו נשחט בשמונה ומחצה וקרב בט' ומחצה ובערב הפסח נשחט בז' ומחצה וקרב בח' ומחצה חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא לא תימא כחל בשני בשבת אלא אימא כשני בשבת דעלמא מיתיבי חל להיות בשבת כסידרו כל השנה כולה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא בשלמא לרבא ניחא אלא לאביי קשיא אמר לך אביי לא תימא כסידרו כל השנה אלא אימא כסידרו כל השנים כולן דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת [6]תנו רבנן מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר [1]וערך עליה העולה מאי תלמודא [3]אמר רבא [1]העולה עולה ראשונה ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים ת"ל [1]והקטיר עליה חלבי השלמים מאי תלמודא אמר אבי עליה שלמים ולא על חבירתה שלמים מתקיף לה רבא אימא שלמים הוא דלא נקריב הא עולות נקריב אלא אמר רבא השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן ת"ר תמיד קודם לפסח פסח קודם לקטרת קטרת קודמת לנרות

כאילו חל בשני בשבת. אין לריך לפרש דדוקא נקט שני דהוא יומא קמא דמיקלע ביה לרבעה עשר דחל בשבתא לא חזי לאלרכיסר דלא בד"ו פסח דהא ע"כ לרבא דמוקי לה בשני בשבת דעלמא לא הוי שני בשבת דוקא דהא לא בערב הפסח מיירי הוא הדין לאבני אם לא יהיה דוקא אין לחוש ורש"י שהקשה דעל פי הרמייה היו מקדשין אין נראה לר"י דאע"ג דהיו מקדשין על פי הרמייה היו מזהרין שלא יבאו תרי שני בהדי הדדי דאמרינן בהדיא פרק קמא דרמאש השנה (דף כ.) מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו לומר שלא יאו והא דאמרי' בשילהי אלו קשרים (שבת דף קיג.) חלבי שבת קרייביס ביום הכפורים אלמא בהדי הדדי ניהו מוקי לה בהחליל (סוכה דף נד:) כאחרים דאמרי אין בין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד:

אלא לרבא קשיא. תימה לרבה בר עולא נמי תיקשי דלדבריו לרבי עקיבא מוספין קודמין לבזיכין ולפי מה שהבריתא כאביי לרבי עקיבא תמיד נשחט בשש ומחצה וא"כ בזיכין קודמין למוספין ותיכף דשב"א דלרבה בר עולא לא קאי ר"ע אלא אריש דקתני תמיד כל השנה קרב כהלכתו משמע ל"ש חול ולא שבת שבת ועלה פליג ר"ע ואמר דשבת דעלמא בערב הפסח והיינו ממש כרבה בר עולא או יתרץ כרבא:

העולה עולה ראשונה. תימה דבזבחים פ' כל התדיר (דף פט.) מפקינן מקרא אחרינא דתנן התמידין קודמין למוספין שנאמר מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד [א] וליכא למימר דהתם איצטריך לגבור שאין להן תמידין ומוספין אלא כדי אחד מהם [ב] דהא קתני התם דם חטאת קודם לדם עולה ודומיא דזה הוי תמידין ומוספין וליכא למימר נמי דאיצטריך קרא תניא לענבר דבהתכלת (מנחות דף מט:) אמרינן בהדיא דליכא עיכובא וי"ל דהתם איצטריך למוספין דלא קדמי והכא לנדרים ונדבות ולריכי דשמא מוספין חמירי שהן קרבן גבור או שמא נדרים ונדבות חמירי שרגילים ומצויים יותר אי נמי קרא דהכא להקדמת הקטרה דבהקטרה כתיב וערך עליה העולה וקרא דכל התדיר להקדמת שחיטה דתעשו את אלה בעשיית הדם כתיב והא דפריך בהתכלת (שם) גבי הא דתנן התמידין אין מעכבין את המוספין וקאמר היכי דמי אילימא דאית ליה ולקדש והתניא מנין שלא יהא דבר כו' ומייתי הא דרבא ולא מייתי קרא דמלבד משום דלשון שלא יהא דבר קודם משמע טפי עיכוב [להכי] אתייה טפי מן המשנה אי נמי למימרא דאפי' בהקטרה לא תנן בכל התדיר תמיד של שחר קודם [ג] אך קשה דאמאי איצטריך העולה ומלבד תיפוק לי' דתמיד קודם למוספין דבתמיד כתיב בבקר ובמוספין כתיב ביום דמשמע בעילומו של יום ולמאי דאמרי' בהתכלת דליכא עיכובא בהקדמה לתמיד אתי שפיר הא דאמרינן בריש עירובין (דף ג.) שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולים שנאמר ושחטו פתח אהל מועד בזמן שהן פתוחין ולא בזמן שהן נעולין דמטעם ששחטן קודם תמיד של שחר לא הוו פסולין והא דתני בתוספתא דמכילתין [פ"ד] כל הקדשים שהקריבן קודם תמיד של שחר או שעיכבן אחר תמיד של בין הערבים פסולין שאין לך קודם לתמיד של שחר אלא קטורת ואין לך שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים כו' הא' פסולין היינו מדרבנן [ועיין תוס' עירובין ג'. ד"ה שלמים ותוס' יומא כט. ד"ה אלא ע"ש היטב שכתבו להדיא אבל לשון התוספתא משמע דאפי' זרק הדם בדיעבד ועשה כל מצות אפ"ה פסולין דקתני שהקריבו ולא קתני ששחטו ואי מדרבנן אמאי פסולין וכו'] :

יאוחר

אי לא חיישינן ניעבדיה בשש ומחצה קא סבר מוספין קודמין לבזיכין עביד להו למוספין בשש ובזיכין בשבע ועביד ליה לתמיד בשבע ומחצה מתקיף לה רבה בר עולא מידי כסידרו בחול כך סידרו בשבת הפסח דברי ר' ישמעאל קתני כך סידרו בשבת סתמא קתני אלא אמר רבה בר עולא הכי קתני כסידרו בחול דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא כך סידרו בשבת דעלמא ומתני' דקתני בין בחול בין בשבת דברי הכל היא במאי קמיפלגי בגזרת נדבות ונדרים קמיפלגי ר' ישמעאל סבר גזרינן שבת אטו חול ור' עקיבא סבר לא גזרינן אי לא גזרינן ניעבדיה בו' ומחצה קסבר מוספין קודמין לבזיכין מוספין בשש ובזיכין בז' ועביד ליה לתמיד בז' ומחצה מיתיבי תמיד כל השנה כולה קרב כהלכתו נשחט בשמונה ומחצה וקרב בט' ומחצה ובערב הפסח נשחט בז' ומחצה וקרב בח' ומחצה חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא לא תימא כחל בשני בשבת אלא אימא כשני בשבת דעלמא מיתיבי חל להיות בשבת כסידרו כל השנה כולה דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו בערב הפסח דעלמא בשלמא לרבא ניחא אלא לאביי קשיא אמר לך אביי לא תימא כסידרו כל השנה אלא אימא כסידרו כל השנים כולן דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת [6]תנו רבנן מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר תלמוד לומר [1]וערך עליה העולה מאי תלמודא [3]אמר רבא [1]העולה עולה ראשונה ומנין שאין דבר קרב אחר תמיד של בין הערבים ת"ל [1]והקטיר עליה חלבי השלמים מאי תלמודא אמר אבי עליה שלמים ולא על חבירתה שלמים מתקיף לה רבא אימא שלמים הוא דלא נקריב הא עולות נקריב אלא אמר רבא השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולן ת"ר תמיד קודם לפסח פסח קודם לקטרת קטרת קודמת לנרות

אי לא חיישינן ניעבדיה בשש ומחצה. דהא הפסחים מרובין ובשבת לא בעי לאיחוליה משום נדרים ונדבות: **קסבר מוספין קודמין לבזיכין.** ועל כרחך בזיכין בשבע ואינן פעוין בה: **בעלמא.** כל ימות החול בשמונה ומחצה: **לך סידרו.** בשבתות של כל השנה ואף על גב דליכא נדרים ונדבות חיישינן לסרך נדרים דחול דילמא אתו למסרך ולמיעבד בחול נמי בשבע ומיפסלי נדרים ונדבות של אחריו: **ר"ע אומר.** כל שבתות השנה הוא נשחט בשבע ומחצה כסידרו ערב הפסח דלא גזרינן משום חול: **דברי הכל היא.** דר' ישמעאל ורבי עקיבא לא אייירי בערב פסח כלל וכמתניתין סבירא להו בין בחול בין בשבת: **ניעבדיה בשש ומחצה.** דהא זריזין מקדימין למצות: **קסבר מוספין קודמין לבזיכין** גרסינן: **לחל להיות בשני בשבת.** ערב הפסח שהתמיד נשחט בשבע ומחצה: **בשני בשבת.** חד מימות החול נקט. ואית דאמרי יומא קמא דשבתא דחזי לאלרכיסר נקט ומה בשבתא לא חזי לאלרכיסר דלא בד"ו פסח ולאו מילתא היא שהרי על פי הרמייה היו מקדשין: **ור"ע אומר כסידרו ערב הפסח** גרסינן ותו לא: **בשלמא לאביי ניחא.** דמדקאמר רבי ישמעאל חל להיות בשבת כחל להיות בשני בשבת על כרחך כסידרו ערב הפסח דקאמר ר"ע בע"פ שחל להיות בע"ש קאמר: **אלא לרבא.** דקאמר רבי ישמעאל למיכמר בישרא חייש וכסידרו בחול בעלמא קאמר הא קתני הכא כחל להיות בשני בשבת: **אלא אימא בשני בשבת.** שאינו ערב הפסח דהיינו בשמונה ומחצה דחייש לן למיכמר בישרא: **כסדר כל השנה.** היינו בשמונה ומחצה דחייש' למיכמר בישרא: **כל השנים.** שערב הפסח חל בחול דשחטינהו בשבע ומחצה ור"ע אמר כסידרו ערב הפסח שחל להיות בערב שבת: **מנין שלא יהא דבר.** נקטר במערכה משנערכה אחרים קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה בתר ובער עליה הכהן כתיב דהוא סידור מערכה: **מאי תלמודא.** דהאי העולה אתמיד של שחר קאי: **העולה עולה ראשונה.** מדלא כתיב וערך עליה עולה אלא העולה הכי קאמר וערך עליה מיד העולה האשורה האמורה תחלה לכל העולות והיינו עולת תמיד דפרשת קרבנות [ג][נפ' פינחס] דקרבן תמיד כתיב בריש': **והקטיר עליה.** אתמיד קאי דסיפיה דקרא הוא וה"ק והקטיר על העולה הזאת כלומר אחריה חלבי השלמים: **ואימא שלמים הוא דלא קרבי.** אחר תמיד של בין הערבים: **השלמים.** לשון השלם: **תמיד.** של בין הערבים קודם לפסח: **לקטורת.** של בין הערבים וכולהו יליף טעמא [ד]: **לנרות.** להדלקת נרות:

יאוחר

מוסף רש"י

שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר. שלא יהא דבר ניתן על מערכה גדולה קודם לאברי התמיד (יומא לג:). **העולה עולה ראשונה.** העולה משמע העולה תהא ראשונה לכל הקרבנות (מנחות מט.) דאי לאוריי בעלמא אתא שיקטירו עליה עולה ושלמים נכתוב וערך עליה (יומא לד.) או: ה' יתירה דרש (ב"מ נה.) או: העולה משמע העולה האמורה ראשון בפרשת קרבנות והיא עולת הבקר, שנאמר ואמרת להם זה האשה כו' וה"א יתירא קא דרש (כתובות קו. וכנו"ז זבחים קג.).

מוסף תוספות

א. העשויה כבר משמע, אלמא תמידין קודמין למוספין. רש"י זבחים תוס' שלמן. ב. דהא משמע בזבחים דלאו בהכי מיירי, אלא כגון שיש לו שתיהן ואתא קרא שיקדים תמיד דקתני התם וגו'. תוס' שלמן. ג. בתוס' שלמן תולה את זה בד' תירוצי התוס' דלעיל.

רבינו חננאל (המשך)

כלומר לא שנא חול ולא שנא שבת (לר"י) [לר"ע] דינם כאחד קשיא לאביי. ומשני **לא תימא כסדר כל** השנה דמשמע בשמונה ומחצה אלא אימא כסדר כל השנים בערב הפסח בז' ומחצה דברי ר' ישמעאל, ר"ע אומר כסידורו ערב הפסח שחל להיות ערב שבת. ת"ר מנין שלא **יהא דבר קודם לתמיד של שחר** כו' פשוטה היא. ת"ר **תמיד קודם לפסח** שהתמיד נאמר בו בין הערבים והפסח נאמר בו בין הערבים, דכתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים, ונאמר בו בערב שנאמר שם תזבח את הפסח בערב, וקטורת לא נאמר בה אלא בין הערבים שנא' בין הערבים יקטירנה. הנרות נאמר בהן בין הערבים דכתיב והבעלות אהרן את הנרות בין הערבים, וכתיב בהן מערב שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר.

ג) ב"ק קיח. תמיד כח: מנחות מט., ד) יומא לג: לד. כתובות קו: [נ"מ נה. זבחים קג:], ה) [עי' בתוס' ב"מ נה. ועי' ברש"י כתובות קו: ד"ה העולה], ו) [לקמן מט.].

א) ב"ק קיח. תמיד כח: מנחות מט., ב) יומא לג: לד. כתובות קו: [נ"מ נה. זבחים קג:], ג) [עי' בתוס' ב"מ נה. ועי' ברש"י כתובות קו: ד"ה העולה], ד) [לקמן מט.].

יאוחר דבר כו'. טעמא דרישא קא מפרש תמיד קודם לפסח דדין הוא שיאוחר הפסח שנאמר בו בערב ובין הערבים תזבח את הפסח בערב (דברים טז) ושחטו אותו וגו' (שמות יב) לתמיד שלא נאמר בו אלא את הכבש השני תעשה בין הערבים (במדבר כח): **אי הכי קטרת וגרום נמי ליקדמו לפסח.** משום דאי טעמא גופיה יאוחר דבר כו' דבקטרת וגרות חד בין הערבים כתיב והעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה (שמות ל) ובין הערבים אתרוייהו קאי: **דמיעט רחמנא.** גבי גרות: **אותו מערב ועד בקר ואין אחר מערב ועד בקר.** ואין לך עבודה כשירה אחריה להתחיל: **אין לה מדתה.** אי נוגע לכל גר דאין לך ליל ארוך שלא יהא לך בה כשיעור: **ואתקש קטרת לגרות.** מה גרות אין עבודה כשירה אחריה אף קטרת אין עבודה כשירה אחריה: **אמיד קודם לקטרת וקטרת קודם לגרות.** טעמא מפרש בסדר יומא (לד.) בפ' אמר להן הממונה: **הזהו למעוטי עבודה שבפנים.** הזהו אותו לאו למעוטי פסח אתא שהיא עבודת חוץ דמסתברא דכי קא ממעיט עבודת פנים דכוותה קממעיט. גרות עבודת פנים וקטרת עבודת פנים: **הא מיקטרא קטרת.** כבר הא מקוטרת: **אין לך כל דבר.** בא"שים קודם לתמיד של שחר אלא קטורת שנאמר בה בפרשת ואתה תצוה בבקר בבקר ובתמיד לא כתיב אלא חד בקר[6]: **ומחוסר כפורים.** כגון מצורע או זב שטבח ולא הביא כפרתו קודם לתמיד ואם לא יביאנה לא יאכל פסח דמחוסר כפורים אסור בקדשים וענוש כרת: **שטובל.** ואע"פ שטבל אתמול בשביעי שלו צריך לטבול אחר שהביא כפרתו דתנן בחומר בקודש (חגיגה כא.) הטובל והמחוסר כפורים צריכים טבילה לקודש: **בשאר ימות השנה.** אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו דכתיב [שמות כט] ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמה אכילת קדשים עשה היא בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל: **דהשלמה.** עליה השלם: **הא' עשה.** דהשלמה[1] מהאי עשה (דאכילת קדשים)[1]: **הלא.** דקא"ר ישמעאל אף מחוסר כפורים במצורע עני קאמר שמביא חטאת העוף ונאכלת לכהנים ואין בה הקטרה ועשה דהשלמה גבי הקטרה כתיב וטהרה של מחוסרי כפרה תלויה בחטאת דלכתיב (ויקרא יב) והקריבו לפני ה' וכפר עלי' ובחטאת קאי ביולדת: **מעלה ומלינה בראש המזבח.** דלכתיב והקריבו לפני ה' וכפר עליה ולמחר יקטירנה לאחר תמיד של שחר ולינה אינה פוסלת בראש המזבח דלא כתיב בזבחים בפ' המזבח מקדש (דף פז.) [6]לד"ה דלא ילרו: **והא איכא אשם.** מצורע דלא אתי עוף: **וכ"ש אשם לא מעכב** לא גר'. דהיכי תיסק אדעתין דלא מעכב הרי עיקר טהרה תלויה בו שהרי נותן מדמו על גבי בהונות: בחטאת ואשם פשיטא לן דמעכבי טהרה לאכילת קדשים חטאת דלאשכחן ביולדת ואשם שהרי ממנו לבהונות: **ואם השני.** בתרי דהסוא קרא כתיב בשבועת ביטוי וממילא ידעי' כיון דהאי שני עולה חטאת הוה ראשון: **זה בנה אב.** הבנין הזה בנה הכתוב אב ללמד לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן: **וקיימא לן.** בזבחים בפרק כל התדיר (דף 5.) דהאי בנין אב לא איצטריך אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה כגון יולדת עשירה שמביאה עולתה בהמה וחטאתה עוף שתקדים חטאת לעולה: מצורע שאם הקדים העולה לחטאת כיפר שנאמר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ואין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד שנאמר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה. מקטורא קטורת זו היא לישנא דיקא דמתיבתא. ת"ר אין לך

[6] יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד אי הכי קטרת וגרות נמי נקדמו לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד שאני התם דמיעט רחמנא אותו [3]דתניא [1]מערב ועד בקר [8]תן לה מדתה שתהא דולקת מערב עד בוקר דבר אחר אין לך עבודה שכשירה מערב עד בוקר אלא זו בלבד מאי טעמא אמר קרא [1]יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר אותו מערב עד בוקר ואין דבר אחר מערב עד בוקר ואיתקש קטרת לגרות ותניא כי קושיין [2]תמיד קודם לקטרת קטרת קודמת לגרות וגרות קודמות לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים לדבר שלא נאמר בו אלא בין הערבים בלבד והא כתיב אותו האי אותו מיבעי ליה למעוטי עבודה שבפנים ומאי ניהו קטרת סלקא דעתך אמינא הואיל וכתיב [2]ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה אימא נדליק גרות בראשא והדר נקטיר קטורת מיעט רחמנא אותו אלא בין הערבים יקטירנה למה לי הכי קאמר רחמנא בעידן דמדלקת גרות תהא מקטרא קטרת תנו רבנן [3]אין לך דבר שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת בלבד שנאמר בה בבקר בבקר ויוקדם קטרת דבר שנאמר בו בבקר בבקר דכתיב [3]והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בקר אחד ואין לך דבר שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא [7]קטרת וגרות [8]ופסח ומחוסר כפורים בערב הפסח שטובל שנית ואוכל את פסחו לערב רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים לערב [9]בשלמא לתנא קמא יבא עשה דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דהשלמה שאין בו כרת אלא לר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מאי אולמיה דהאי עשה מהאי עשה אמר רבינא אמר רב חסדא הכא בחטאת העוף עסקינן שאין למזבח אלא דמה רב פפא אמר אפילו תימא בחטאת בהמה [10]מעלה ומלינה בראשו של מזבח והאיכא אשם בשלמא לרב פפא היינו דמלין לה אלא לרב חסדא מאי איכא למימר אמרי שקרב אשמו והאיכא עולה וכ"ת [11]עולה לא מעכבא והתניא [12]ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר כשם שחטאתו ואשמו מעכבין אותו כך עולתו מעכבתו וכי תימא בשקרבה עולתו ומי קרבה עולתו קודם לחטאתו ראשון והתניא [7][4]והקריב את אשר לחטאת ראשונה מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא קודמת לעולה הרי כבר נאמר [5]ואת השני יעשה עולה כמשפט אלא זה בנה אב [8]לכל חטאות שיהו קודמות לכל עולות הבאות עמהן וקי"ל דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה אמר רבא שאני עולת מצורע דרחמנא אמר והעלה

יאוחר דבר כו'. אע"ג דתמיד תדיר איצטריך למיכתב דה"א שהפסח יקדים משום עליה השלם: **קטרת** וגרות נקדמו **לפסח.** הקשה ריב"א והלא גרות כתיב גמי מערב ועד בקר ומה לי מערב ומה לי בערב ויש לומר דמערב ועד בקר איצטריך ליתן לה מדתה ולא לאיחור:

אין לך דבר שמתעכב כו' אלא קטרת. נראה לר"י דלא גרס וגרות דע"כ לא חשיב אלא מידי דהקטרה דבה הקפידה תורה לאחר דכתיב והקטיר עליה חלבי וגו' דאי לא תימא הכי ליחשוב גמי בריש אין לך שקודם לתמיד של שחר אלא קטרת וליטון מזבח הפנימי ושני גזרי עצים והטבת גרות דקודמין לתמיד כל הני דלתמרינן בתמר להן הממונה (יומא דף לג.) ובתוספתא גמי ליתא: **אתי עשה דפסח דאית ביה כרת ודחי בו'.** הקשה ריב"א הא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מיקיים עשה דאכילת פסח דאינה אלא בגילה ותירץ דמיירי שיחטנו פסח עליו קודם שידחו עשה דהשלמה דשוחטין חורקין על טבול יום ומחוסר כפורים לכולי עלמא אפילו לא יאכל לבסוף הואיל וגילו תלוי ופטור מפסח שני אפילו לא אכל הלכך כשהמקריב כפרתו מקיים עשה דפסח דאז הוי ראוי לאכול אשם לא היה יכול להקריב לא יהיה ראוי לאכול לערב והפסח היה פסול וי"ל מתרץ דדוקא בלא תעשה דחמיר בעינן בעידנא דמיעקר לאו דלקיים עשה אבל עשה דחמיר דאי עשה הקל בכל עניין אפילו לא מקיים עשה חמור בעידנא דקא עבר אעשה הקל כדמוכח [9]בהשולח (גיטין דף לח.) גבי רבי אליעזר ששיחרר עבדו ובשילוח הקן (חולין דף קמא.) דהוה דחי עשה דמצורע דחמיר לעשה דשילוח הקן אי לאו דאמר רחמנא שלא תשלח אפי' לדבר מצוה[10]:

זה בנה אב לכל חטאות כו'. ואפילו לעכב קאמר דאי למצוה אכתי ליתא בשקרבה. הקשה ריב"א דבס"כ משמע דליכא עיכובא דקתני התם גבי יולדת שאם הביאה עולתה תביא חטאתה ממין עולתה ובפרק כל התדיר (זבחים דף 5.) משמע דלא איצטריך האי זה בנה אב אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה וליכא כי אם יולדת עשירה ובמסכת קנים (פ"ב) גמי אמרינן האשה שהביאה חטאתה ומתה מביאין יורשים עולתה כו' עולתה ומתה לא יביאו יורשים חטאתה משמע קצת אם היתה קיימת לא היתה מביאה אלא חטאתה ותירץ רבינו מייס כהן דהא דפריך הכא ואפילו עיכובא יהא היינו דוקא במצורע דכתיב ביה תהיה דמשמע עיכובא דלאמר דריש הקומץ רבה (מנחות דף יט.) ומשני דכתיב והעלה למעוטי מעיכובא[9]:

דכתיב והעלה. ודוקא בדיעבד דהא כתיב בהליל ואחר ישחט את העולה: עשאום

יאוחר דבר שנאמר בו בערב אלא בין הערבים בלבד. הא כתיב אותו האי אותו מיבעי ליה למעוטי עבודה שבפנים. הזהו אותו לאו למעוטי פסח אתא שהיא עבודת חוץ דמסתברא דכי קא ממעיט עבודת פנים דכוותה קממעיט. גרות עבודת פנים וקטרת עבודת פנים: **הא מיקטרא קטרת.** כבר הא מקוטרת: **אין לך כל דבר.** בא"שים קודם לתמיד של שחר אלא קטורת שנאמר בה בפרשת ואתה תצוה בבקר בבקר ובתמיד לא כתיב אלא חד בקר[6]: **ומחוסר כפורים.** כגון מצורע או זב שטבח ולא הביא כפרתו קודם לתמיד ואם לא יביאנה לא יאכל פסח דמחוסר כפורים אסור בקדשים וענוש כרת: **שטובל.** ואע"פ שטבל אתמול בשביעי שלו צריך לטבול אחר שהביא כפרתו דתנן בחומר בקודש (חגיגה כא.) הטובל והמחוסר כפורים צריכים טבילה לקודש: **בשאר ימות השנה.** אם הביא שלמי נדבה קודם התמיד והוא היה מחוסר כפורים ואם לא יביא כפרתו לא יאכל את שלמיו דכתיב [שמות כט] ואכלו אותם אשר כופר בהם אלמה אכילת קדשים עשה היא בין הנאכלים לכהנים בין הנאכלים לישראל: **דהשלמה.** עליה השלם: **הא' עשה.** דהשלמה[1] מהאי עשה (דאכילת קדשים)[1]: **הלא.** דקא"ר ישמעאל אף מחוסר כפורים במצורע עני קאמר שמביא חטאת העוף ונאכלת לכהנים ואין בה הקטרה ועשה דהשלמה גבי הקטרה כתיב וטהרה של מחוסרי כפרה תלויה בחטאת דלכתיב (ויקרא יב) והקריבו לפני ה' וכפר עלי' ובחטאת קאי ביולדת: **מעלה ומלינה בראש המזבח.** דלכתיב והקריבו לפני ה' וכפר עליה ולמחר יקטירנה לאחר תמיד של שחר ולינה אינה פוסלת בראש המזבח דלא כתיב בזבחים בפ' המזבח מקדש (דף פז.) [6]לד"ה דלא ילרו: **והא איכא אשם.** מצורע דלא אתי עוף: **וכ"ש אשם לא מעכב** לא גר'. דהיכי תיסק אדעתין דלא מעכב הרי עיקר טהרה תלויה בו שהרי נותן מדמו על גבי בהונות: בחטאת ואשם פשיטא לן דמעכבי טהרה לאכילת קדשים חטאת דלאשכחן ביולדת ואשם שהרי ממנו לבהונות: **ואם השני.** בתרי דהסוא קרא כתיב בשבועת ביטוי וממילא ידעי' כיון דהאי שני עולה חטאת הוה ראשון: **זה בנה אב.** הבנין הזה בנה הכתוב אב ללמד לכל חטאות שיקדמו לעולות הבאות עמהן: **וקיימא לן.** בזבחים בפרק כל התדיר (דף 5.) דהאי בנין אב לא איצטריך אלא לחטאת העוף הבאה עם עולת בהמה כגון יולדת עשירה שמביאה עולתה בהמה וחטאתה עוף שתקדים חטאת לעולה: מצורע שאם הקדים העולה לחטאת כיפר שנאמר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה, ואין לך דבר קודם לתמיד של שחר אלא קטורת בלבד שנאמר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה. מקטורא קטורת זו היא לישנא דיקא דמתיבתא. ת"ר אין לך

תורה אור השלם

1. בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר לִפְנֵי יְיָ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: שמות כז כא
2. וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יְיָ לְדֹרֹתֵיכֶם: שמות ל ח
3. וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה: שמות ל ז
4. וְהֵבִיא אֹתָם אֶל הַכֹּהֵן וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה וּמָלַק אֶת רֹאשׁוֹ מִמּוּל עָרְפּוֹ וְלֹא יַבְדִּיל: ויקרא ה ח
5. וְאֶת הַשֵּׁנִי יַעֲשֶׂה עֹלָה כַּמִּשְׁפָּט וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ: ויקרא ה י

גליון הש"ם

גמ' בשלמא לת"ק יבא עשה. ע' שבת דף ד ע"א תוספות ד"ה וכי אומרין: רש"י ד"ה בעלה ומלינה וכו' לר"ה לא ירדו. עי' לאש"ש דף ל ע"ב תוס' ד"ה ומתקלקלו ומנחות מט ע"א תוספות ד"ה מ"ל:

מוסף רש"י

דתניא מערב עד בקר. גרות כתיב יערוך אותו אהרן ובניו מערב עד בקר (יומא סו.). **תן לה מדתה.** תן לה למורה מדת שמן כדי שתהא דולקת כל הלילה, ושיערו חכמים הני ליל לכל גר וגר ויש בו כדי להדליק כל הלילה של תקופת טבת, ואם יותיר בקלרה יותיר (שם) כך שיערו חכמים ליל תקופת טבת שלא תכבה כל הלילה, ונתמעט ונכיסן ונתעתי אם תדליק שלגים היום לא איכפת לן (זבחים יא:). **אין לך עבודה שכשרה מערב עד בקר.** שתהא כשרה אחר תמיד של בין הערבים ואחר כל העבודות (מנחות פט.) משקיעת החמה ואילך עד בקר (שם מכת"י) מעבודות שהן אמורות ביום כגון עבודות הדם וקמיצת של מנחה שכשרין מהדלקת גרות ואילך, אבל מאותמת לטולן (זבחים יא:) כלומר אין לך עבודה יום כשירה אחר הדלקתן, דדרש הכי אותו מערב עד בקר ולא אחר מערב עד בקר (יומא סו.). **והקריב את אשר לחטאת ראשונה.** בשמיעת הקול כתיב (זבחים צ.). **זה בנה אב.** הלה טעם הקדמתו בשביל שם חטאת (שם).

רבינו חננאל

תניא כי קושיין תמיד קודם לקטורת וקטורת לגרות גרות לפסח יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים כו'. אסיקנא הכי אמר רחמנא בעידנא דמדלקת גרות תהא מקטרא קטורת זו היא לישנא דיקא דמתיבתא. ת"ר אין לך

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פ"ג מהלכות תמידין הלכה יא:
ד ב מיי' פ"ח מהלכות ק"פ הלכה ד:
ה ג מיי' פ"ו מהלכות תמידין הלכה ד ה:
ו ד שם הלכה יא והל' ק"פ שם:
ז ה מיי' שם ופ"ח מהל' תמידין הלכה ד:
ח ו מיי' פ"ג מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יא:
ט ז מיי' פ"ח מהלכות מחוסרי כפרה הל"י:
י ח מיי' פ"ט מהלכות תמידין הלכה ו:

רבינו חננאל (המשך)

שמתעכב אחר תמיד של בין הערבים אלא קטורת וגרות ופסח ומחוסר כפורים בערבי פסחים שטובל ואוכל פסחו לערב. ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף מחוסר כפורים בשאר ימות השנה שטובל ואוכל בקדשים. ואמרי' בשלמא מחוסר כפורים בפסח אתי עשה דהוא עשיית הפסח דאית ביה כרת שנא' וחדל לעשות הפסח ונכרתה, ודחי עשה דהוא עליה השלם כל הקרבנות דלית ביה כרת, כלומר אין לך קרבן שקרב במערכה אלא קודם תמיד של בין הערבים, הני מיני קרבן דלית ביה כרת, אבל האי דאי לא מקריב כפרתו ועביד פסח אתי לידי כרת לא, אלא בשאר ימות השנה אכילת קדשים עשה היא, וזה שאמר עליה השלם כל הקרבנות עשה, למה דחי זה העשה לזה העשה. ופריקי' זה מחוסר כפורים כגון זב ומצורע דל שאין עליו אלא עופות, וחטאת העוף אין למזבח ממנו אלא דמה, ואין לו קרבן במערכה אחר התמיד. **רב פפא** אומר אפי' תימא מחוסר כפורים כגון מצורע ובחטאת בהמה שהחלבים שלה במזבח סלקי אלא מעלם ומלינם ע"ג המזבח. ירושלמי יכול יהא הקטרת אימורין מעכבת כפרה ת"ל זבח. מכאן למדנו שאפי' מעלן ומלינן נתכפר לו שהרי אמרו אין מעכבין את הכפרה, בהדיא נאמר כי האימורין אין מעכבין את הכפרה, לפיכך אמר מעלן ומלינן, ונעשין אלו האימורין שמעלן ומלינן על גבי המזבח כמי שנטמאו או שאבדו, ואוכלין הכהנים הבשר ונשלמה הכפרה לבעלים באכילת הכהנים הבשר כדבעינן למימר קמן. ואימורין של אשם נמי עביד להו כמה דעביד לאימורין של חטאת בהמה. **אלא לרב חסדא** דאוקמא בזב ואפילו במצורע דסבר כל מחוסר כפורים טהור הוא ואי לא עביד פסח חייב כרת הנה מצורע דל אע"פ שחטאתו ועולתו עופות אי איפשר לו מכבש לאשם והני אימורין [שהן] למזבח היכי עביד, וכי תימא הקרבת אשמו אינו מעכבו מלאכול בקדשים והתניא שמעכב. וכי תימא בשקרב האשם מקודם התמיד אפילו הכי הא איכא עולת העוף שהולכת במערכה, וכי תימא עולתו אינה מעכבתו מלאכול בקדשים והתניא שאפילו עולתו מעכבתו לאכול בקדשים. וכי תימא בשקרבה עולתו והתניא זה בנה אב שיהו כל החטאות קודמות לעולות הבאות עמהן, וקיימא לן דאפילו חטאת העוף קודמת לעולת בהמה. ופריק רבא אין כל החטאות קודמות לעולות הבאות עמהן זולתי עולת

עשאום כמי שנטמאו אימורין או אבדו. למאן דאמר (לקמן דף עז:) אין הליך מרלה על העולין ניחא הא דנקט הכא שנטמאו או אבדו אבל בריית דלקמן (דף פ:) על מה הליך מרלה על הדם ועל החלב ל"ל הואיל ומדרבנן לא מרלה הוי כאילו אבדו האימורין[א]:

יכול נטמאו או שאבדו לא יהו הכהנים כו'. הכי קתני מסקנא הכא דאי לא אכלי כהנים לא מכפרי בעלים ולא משתרו לאכול בקדשים ומקשה ריב"א דבהאשה רבה (יבמות דף 5.) אמר מ"ש דם שנטמא וזרקו בשוגג הורלה במזיד לא הורלה והא הכא דמדאורייתא מרלוי מרלי כו' ומשני מאי לא הורלה להתיר בשר באכילה אבל בעלים מתכפרין אלמא אף על גב דבשר אינו נאכל בעלים מתכפרין וי"ל דהיכא דמזי לאכילה מדאורייתא מתכפרין והכא בעי למימר דכל כמה דלא מזו כהנים לאכילת בשר (ז) לא מתכפרים בעלים ומיהו קשה מנטמא בשר איאך זורק את הדם הא אין לבשר שעת היתר לכהנים ומרלה לפרש דכל זמן דמזי בשר לאכילה לא מתכפרי בעלים עד שיאכלו כהנים אבל אם נטמא אחרי כן או יצא או נעשה נותר מתכפרי בעלים:

ולא עולת חול ביו"ט. הקשה ריב"א דהא קרא בשבת כתיב דחמיר אבל ביו"ט דקיל מנא לן דלא קריבה וי"ל דאתיא כרבי עקיבא דאמר בסוף אלו קשרים (שבת דף קיד.) עולת שבת לימד על חלבי שבת שקרבין בי"ט ב ומשמע ליה קרא עולת שבת זו בשבת אחרת דהיינו של שבת בי"ט מכלל דשל חול בי"ט לא קריבה ג וקשה לר' עקיבא תיפוק לי' דחלבי שבת קריבין בי"ט מקרא דהכא דלא יצאו הא כל הלילה יצאו דלכל הפחות מיתוקם באחרבעה עשר שחל להיות בשבת תימה לר"י הא קרא בנותר דבשר מיירי דהא לקמן (דף סג:) מחייב שוחט על חמץ אחד מבני חבורה מדכתיב לא יצאו דמשמע הני דקיימינן עלי' בלא יצאו וכל הלילה יצאו כדר' עקיבא אוקימנא לסוגיא דהכא ומעיין ליה לר' עקיבא דבסח נאכל כל הלילה עד שעת חפזון ד ואיכא למימר דמשמע ליה למסדר הש"ס דקרא בכל הזבח מיירי בין בבשר ובין באימורין ומדלא כתיב חלב כמו גבי חלב חגי ומדלא כתיב גבי אכילה דוחכלו את הבשר דכתב התם לא תותירו ש"מ דבתרוייהו משתעי:

בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן. בירושלמי דייק מקרא דלא יצאו חלב חגי הא"ג ומוקי לה נמי ר' אבהו בי"ד שחל להיות בשבת ופריך דלא מצי לאוקמי בשבת דחגי כתיב דהיינו חגיגה הבאה עם הפסח דלא דחיא שבת כדאמר לקמן בגלו דברים (דף סט:) ומפרש דה"ק שמרהו שלא יבא לידי בל יצאו שיקריבהו מבעוד יום בשעה הראויה לו ותימה על ירושלמי דפריך מינה דהאי קרא דחלב חגי דבחגיגת חמשה עשר מיירי כדמוכח בגלו דברים ה הקשה רשב"א לבן תימא דדרים לקמן בגלו דברים (דף ע.) חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא הפסח דזבח חג זה חגיגה היכי מיתוק' האי קרא בשבת הא מודה דלא דחיא שבת כדמוכח התם ו וי"ל דבן תימא יסבור כר' ישמעאל דאמר בגלו קשרים (שבת דף קיד:) דחלבי חול קריבין בי"ט אי נמי בן תימא יפרש שמרהו שלא יבא לידי בל יצאו כדמפרש בירושלמי: **דאי** ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון. (דף נ.) עדיין היא מחלוקת פירוש אפילו בתמורת עולה ושלמים פליג ר"מ[1] ובגלו הכי הך דיוקא דהכא לא מיתוקם אלא אליבא דרבא דאמרי לקמן בפירקין (דף סג.) גבי אחריים הקדים מוליא לעראלים כו' וסבר אינה נשחטה אלא לבסוף וכדרבא דאמר עדיין היא מחלוקת ופליגי בתפוס לשון ראשון אפילו בכי האי גוונא אף על גב דאינה נשחטה אלא לבסוף וברגע אחרון יש לשניהם לחול וסבר ר"מ התם תפוס לשון ראשון אע"פ שלא חל בשעה שאמר[2] דלרבא ואביי דלקמן דסבירא להו דישנה נשחטה מתחלה ועד סוף חיילי תרוויהו אפילו לר"מ כמו שנאמר לקמן וא"כ לא יכשיר הכא לר"מ לשמו ושלא לשמו אפי' בעבודה אחת אבל

[1] **והעלה הכהן את העולה ואת המנחה וגו'.** [2] כפר חטאת כתיב וממדהו ליה למיכתב ואת העולה יעלה וכתיב והעלה משמע אפילו הביא העולה קודם לחטאת יכפר: **דסברי דיומיה היא.** כשמקטירים כל הלילה אבברים שניתותרו מקרבנות שנשחטו וזורק דמן קודם לתמיד ויולח את האברים הללו יהו סבורין שגם אלה ניתותרו ולאוין להקטירם היום ויקטירם ועברי אעשה דהשלמה: **זריזין הן.** והמעלן שם יודיע לאחיו הכהנים ויזהרו בהן: **אמר ליה רב אשי לו'.** אלרב פפא פריך דאמר מלינן: **מבדי כל המה דלא מקטרי אמורין.** דחטאת הכהנים בשר החטאת לא מצי אכלי ובעלים לא הויא להו כפרה ועדיין מחוסר כפורים הוא והיאך יאכל בקדשים: **בחזה ושוק.** הנתונים לכהנים מן השלמים: **ואכלו אופס.** במלואים כתיב: **אשר כופר בהם.** כתב כפרה גבי אכילה למימרא דלא באכילה תלויה כפרה: **יין דלא אפשר.** לאקטוריהו האידנא משום עשה דהשלמה עשאום כמי שנטמאו או שאבדו ומשתרו כהנים באכילת בשר והויא כפרה לבעלים: **הא כל הלילה יין.** למטה ומעלן ומקטירן כל הלילה ואינו נפסל אלא אם כן מצאן בעלות השחר כשהוא למטה אלמא כל הלילה לאוי להקטיר: **והכתיב עליה השלם.** דמשמע שלא יתעכב דבר אחר תמיד של בין הערבים: **כשנפותרו.** מקרבנות שנזרק דמן קודם תמיד ולא הספיקו להקריב דכיון דנראה להקרבה קודם לכן על תמיד של שחר הוא מושלם: **הא כל הלילה יין.** ויקטירנו בלילי י"ט ואע"פ שנותר מקרבן של חול דהא י"ל שנזרק דם הפסח בו חול הוא: **ואנן ניקו בו'.** קושיא היא: **שבקיה נקרא דהוא דחיק ומוקים אנפשיה.** מדקשו קראי אהדדי על כרחך קראי גופייהו מוקמי אנפשייהו הכי:

מתני' הפסח נשחטו שלא לשמו. לשם שלמים: **או קיבל או הלך או זרק שלא לשמו.** שבארבע עבודות הללו הפסח נפסל במחשבתן אם נפסול אם לפגל כדיליף בשמעתא קמייתא דזבחים (דף ד.): **או לשמו ושלא לשמו.** בגמרא מפרש לי' במחשבת עבודה אחת קאמר לי' במחשבת שתי עבודות כגון קיבל לשמו וזרק שלא לשמו: **פסול.** דכתיב זבח פסח הוא[3] שתהא זביחתו לשם פסח וכתיב הוא למעוטי נשחט שלא לשמו:

גמ' בעבודה אחת תנן. ומיישב הא לשמו ושלא לשמו ואפ"ה קתני פסול ור' יוסי היא דאמר במסכת תמורה (דף כה.) אף בגמר דבריו אדם נתפס דבוק: **דאי ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון.** במס' תמורה (ג"ז סס) גבי האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים ר"מ אומר הרי זו תמורת עולה ר' יוסי אומר הרי זו תמורת שלמים ומתכר ויביא בדמי חליה עולה ובדמי חליה שלמים": או

דבחגיגת חמשה עשר מיירי כדמוכח בגלו דברים[4] הקשה רשב"א לבן תימא דדרים לקמן בגלו דברים (דף ע.) חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא הפסח דזבח חג זה חגיגה היכי מיתוק' האי קרא בשבת הא מודה דלא דחיא שבת כדמוכח התם ו וי"ל דבן תימא יסבור כר' ישמעאל דאמר בגלו קשרים (שבת דף קיד:) דחלבי חול קריבין בי"ט אי נמי בן תימא יפרש שמרהו שלא יבא לידי בל יצאו כדמפרש בירושלמי: **דאי** ר' מאיר האמר תפוס לשון ראשון. אור"י ו דרבא לטעמיה דאית ליה דפליגי בתפוס לשון ראשון דאמרינן בפ"ב דזבחים (דף נ.) עדיין היא מחלוקת פירוש אפילו בתמורת עולה ושלמים פליג ר"מ[1] ובגלו הכי הך דיוקא דהכא לא מיתוקם אלא אליבא דרבא דאמרי לקמן בפירקין (דף סג.) גבי אחריים הקדים מוליא לעראלים כו' וסבר אינה נשחטה אלא לבסוף וכדרבא דאמר עדיין היא מחלוקת ופליגי בתפוס לשון ראשון אפילו בכי האי גוונא אף על גב דאינה נשחטה אלא לבסוף וברגע אחרון יש לשניהם לחול וסבר ר"מ התם תפוס לשון ראשון אע"פ שלא חל בשעה שאמר[2] דלרבא ואביי דלקמן דסבירא להו דישנה נשחטה מתחלה ועד סוף חיילי תרוויהו אפילו לר"מ כמו שנאמר לקמן וא"כ לא יכשיר הכא לר"מ לשמו ושלא לשמו אפי' בעבודה אחת אבל שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והשלים אחריה כל הקרבנות, ולא על שאין הערבים, למד על תמיד של בין הערבים, שהוא אחרון לכל הקרבנות (יומא לג.). **ולא עולת חול ביום טוב.** כגון אחרי תמיד של ערב יו"ט שלא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותן (שבת כד:). **דחלבי שבת קריבין ביום טוב.** שחל להיות במוצאי שבת (שבת קיד:). **ובקבל דהלך וזורק.** אי אי קתני, קבל אי הלך אי זרק (זבחים יג.). **אף בגמר דבריו אדם נתפס.** נדבק ונתפס, כלומר תופס הוא את גמר דבריו (לעיל נג.) דלא אזלינן בתר לשון ראשון לחודיה ולא בתר אחרון לחודיה אלא בתר תולהו (מנחות קג:).

יא א מיי' פ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הל"ח:
יב ב מיי' פ"י שם הלכה ח:
יג ג מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה ח ופ"ח מהלכות קפ"ש הלכה ח:
יד ד מיי' פ"ח מהלכות תמידין הלכה ז:
טו ה מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה ג הלכה יח ופ"ד מהל' ק"פ הלכה ח:
[טז] ו מיי' פרק י"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ח [מהר"י לנדא]:

מוסף תוספות

א. ר"ת. תימה מה ענין נטמאו לאבדו, דטומאה צריך מדבה וכו', ואומר רבי וכו' דהואיל ומדרבנן לא מרצה הוה כאילו אבדו האימורין. תוס' שאנץ. ב. ומסיק לכשתמצא לומר לדברי רבי עקיבא בדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט. שם. ג. ר"ת, והשתא הא דקאמר ולא עולת חול ביו"ט, לאו מהאי קרא נפיק, אלא וכו' דלא אשכחן דשרי רחמנא אלא עולת שבת, ומסילא ידעינן דלא חול ביו"ט משום דנדרים ונדבות אין קרבן ביו"ט. שם. ד. ר"ת. תימה לר' מנא ליה לתלמודא דלא יצאו לבקר זבח מיירי באימורין, דוילמא בנותר דבשר מיירי וכו' ובשר ודאי כל הלילה יצאו דהא כר"ע אוקימנא לסוגיא דהכא וכו' (נו"ל) דפסח נאכל כל הלילה. שם. ה. הדרש מיניה אימורי חגיגת חמשה עשר דנפסלין בלינה. שם. ו. ר"ת. תימה לר' מאי שייך כאן פלוגתא דר"מ ור"י דהא מסקינן בתמורה וכו' דאי אמר תמורת עולה ושלמים [ולא אמר תמורת עולה תמורת שלמים] הוה מודה ר"מ, והכא לשמו ושלא לשמו הוי כתמורת עולה ושלמים, ותירץ ר' דרבא לטעמיה דגר'. שם. ז. עד סוף השחיטה שאז נאמרו שניהם. שם.

רבינו חננאל

ואמר ליה רב שמן בר אבא לרב פפי וכי עבידי מילתא דאתי בה לידי תקלה, הני אמוראי דאמרת מעלן ומלינן בראשו של מזבח. ניחוש דילמא סברי דיומיה נינהו ואתו לאקטרינהו. ופריק כהנים זריזין הן ולא אתו לידי תקלה. והא כמה דלא מתקטרי אימורין לא מיתכיל בשר ואי לא מיתכיל בשר לא סלקא לבעלים שהרה, שנאמר ואכלו אותם אשר כפר בהם מלמד שהכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין. ופרקינן כיון דלא אפשר להקטיר לאימורין הללו נעשו כמי שנטמאו או נאבדו והכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין דתניא יכול נטמאו אימורין כו'. **רב כהנא רמי כתיב לא ילין חלב חגי עד בקר וכל הלילה ילין ויקטיר** איזו שעה שיזדמן לו שיקטיר מן הלילה יקטיר, והכתיב והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות, הנה כל הקרבנות עם תמיד של שחר היו קרבים קודם תמיד שבין הערבים. ופריק באותן החלבים שנותרו מן היום מקריבין כל הלילה והזהירה תורה לא ילין שלא ילינו מכל אותן החלבים עד הבקר. **רמי ליה רב ספרא לרבא** כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה יצאו לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה כשרין להקרבה, והא הפסח נשחט בארבעה עשר והוא חול והלילה שהוא לילי חמשה עשר יום טוב הוא וכתיב עולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת (ולא עולת שבת בחול) ולא עולת חול ביום טוב. ופרקינן האי קרא כתיב לא ילין לבקר זבח חג הפסח דתיקון מינה לבקר הוא דלא ילין הא כל הלילה ילין. כלומר יקריב לילי חמשה עשר אע"פ שהוא יו"ט, **בארבעה עשר שחל להיות בשבת עסקינן דחלבי שבת קריבין** ביו"ט, כלומר דברים הנשחטין בשבת חלביהן קריבין ביום טוב. אמר ליה רבא ונימא ליה לקרא דבארבעה עשר שחל להיות בשבת כתיבת. א"ל שבקיה לקרא כיון דלית ליה דרשה אחרינא הוא דחיק ומוקים נפשיה בהכי. **מתני' הפסח נשחטו שלא לשמו** כו'. **בעי רב פפא בעבודה אחת** מאלו העבודות אמר לשם פסח ולשם שלמים, או דלמא **בשתי עבודות** בשחיטה אמר לשם פסח ובקבלה אמר לשם שלמים. ודברי ר' מאיר דאמר בתחלת דבריו אדם נתפס ור' יוסי הוא דאמר אף בגמר דבריו אדם נתפס. מפורשין הן במשנתנו בתמורה פ' חמישי. האומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר' מאיר, ר' יוסי אומר אם לכך נתכוון בתחלה אע"פ שאי אפשר לקרות שני שמות כאחת דבריו קיימין, אם משאמר תמורת עולה נמלך ואמר תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה, ומיפרשא בגמרא אליבא דרבי מאיר דאמר בתחלת דבריו אדם נתפס, לר' יוסי בדקינן ליה אי מהדר הוא דקא הדר ביה תפוס לשון ראשון, ואי אמר לתמורת שניהם נתכוונתי דבריו קיימין, מאי.

מסורת הש"ס

(ז) [זבחים פה:], ח) [שבת כ. וש"נ], ט) [יבמות מ. ל. יומא סח:], י) ולא, יא) [לעיל נח. יומא לג.], יב) [ל"ל לרבא וכ"ל מילקוט פנחס רמז תשפ"ג וס' משפטים רמז שנ"ז וידוע דרב פפרא דא"ל רבא משה שפיר קאמרת שבת קא: וכן בשאר דוכתי ובזה אתי נמי שפיר שהשיב רבא ככר דמייה ויהליה דאמ"ש לר' תנהו משא"כ רב היה זמן טובא קודם לר' אבהו], יג) ולא, יד) [לקמן פב: שבת כד:], טו) [שבת קיד.], טז) [קדושין סח. נדה לג.], יז) [זבחים יג.], יח) גי' רש"ל רבא, יט) [שמות יב], כ) [ועי' תו' לקמן ע. סד"ה לאו], כא) [גי' תוס' היא בעי רבא וכן מלאתי בכ"ל ומהרש"א],

תורה אור השלם

1. וְהֶעֱלָה הַכֹּהֵן אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה הַמִّזְבֵּחָה וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְטָהֵר:
ויקרא יד כ
2. וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַחֵלֶב הַמִּזְבֵּחָה וְהָיָה הַחֲזֶה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: ויקרא ז לא
3. וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כֻּפַּר בָּהֶם לְמַלֵּא אֶת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֹאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם: שמות כט לג
4. לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר: שמות כג יח
5. וְהָאִשֶּׁה עַל הַמִּזְבֵּחַ תּוֹקֵד בּוֹ לֹא תַכְבֶּה וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר וְעָרַךְ עָלֶיהָ הָעֹלָה וְהִקְטִיר עֲלֵיהָ חֲלְבֵי הַשְּׁלָמִים:
ויקרא ו ה
6. לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפָּסַח: שמות לד כה
7. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
במדבר כח י

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה יכול וכו' י"ל וכו' דכל כמה דלא אמו אהני' לחילת בשר. נ"ב פי' אפילו מדאורייתא:

גליון הש"ם

גמ' והכתיב עולת שבת. עי' שבת ד"כ ע"א תד"ה למאי. וביומא דף מו ע"א תוד"ה כל אבל וכ"ש:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' דתני' יכול טמאו אמורין. הרמב"ם השמיט בריית זאת עיין לל"מ דף נ: ב) רש"י ד"ה והעלה הכהן וכו' כפר חטאת. ל"ל בתר חטאת:

מוסף רש"י

כהנים זריזין הן. בקיאין הן בכל, דכתיב בהן (בבריה לג) יורו משפטיך ליעקב (שבת קיד:) מדכיון שנכנס לעבודה בידוע שלמדוהו הלכות קודש (ערובין קג.). ואכלו אותם. את הקדשים, אשר כפר בהם. כי איכי דמהוי כפרה שלמים (יבמות מ.). עליה השלם כל הקרבנות כולן. על תמיד של שחר השלם כל הקרבנות ולא משלימים על תמיד הערב, דלאחר תמיד הערב לא מקריב קרבן (לעיל נח.) ודרש ליה לשון השלמה, עליה על העולה, תמיד של שחר המתורה בראש המקרא, שנאמר וערך עליה העולה והקטיר והוסיף אחריה כל הקרבנות, ולא על שאין הערבים, למד על תמיד של בין הערבים, שהוא אחרון לכל הקרבנות (יומא לג.). ולא עולת חול ביום טוב. כגון אחרי תמיד של ערב יו"ט שלא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותן (שבת כד:). דחלבי שבת קריבין ביום טוב. שחל להיות במוצאי שבת (שבת קיד:). ובקבל דהלך וזורק. אי אי קתני, קבל אי הלך אי זרק (זבחים יג.). אף בגמר דבריו אדם נתפס. נדבק ונתפס, כלומר תופס הוא את גמר דבריו (לעיל נג.) דלא אזלינן בתר לשון ראשון לחודיה ולא בתר אחרון לחודיה אלא בתר תולהו (מנחות קג:).

מסורת הש"ס

א) [לעיל נג: וש"נ],
ב) [לקמן סח.], ג) [סס],
ד) כש"מ: שחשב,
ה) [ויקרא ח],

רבינו חננאל

ת"ש הפסח ששחטו שלא לשמו קבל והלך וזרק שלא לשמו או לשמו ושלא לשמו כו' היכי דמי אי נימא בעבודה אחת כדקתני למה לי עד דמחשב שלא לשמו בכולהו מקמייתא איפסל ליה לדברי הכל אלא לאו הכי קתני הפסח ששחטו שלא לשמו או ששחטו לשמו וקבל דמו שלא לשמו או שחטו וקבל דמו לשמו כו' דהוה ליה שתי עבודות אחת לשמו ואחת שלא לשמו. אי הכי אימא סיפא או לשמו ושלא לשמו ת"ר אי נימא בשתי עבודות היינו רישא למה לי למתני ליה תרי דימני. אלא לאו בעבודה אחת שחטו לשם פסח ולשם שלמים ומתני' רבי יוסי היא דאמר אף בגמר דבריו אדם מתפיס לפיכך תני פסול. אבל לר' מאיר בתחלת דבריו מתפיס וכשר. ודחינן לא לעולם כולה מתני' בשתי עבודות רישא כגון דשחיט ומחשב בשחיטה לשמו ומחשב שלא לשמו בקבלה וכן בהולכה וכן בזריקה. סיפא כגון דאמר בשחיטה הריני שוחטו לשם פסח לזרק דמו שתים שהן ארבע לשם שלמים. ושמעינן מינה דמחשבין מעבודה לעבודה והיינו בעיא דרב פפא הא איפשטא. ת"ש או שלא לשמו ולשמו פסול האי מאי אי אמרת מתני' בשתי עבודות היא ומחשב באחת שלא לשמו ובאחרת לשמו, היינו רישא דרישא והיא תחלת משנתנו דאמרינן דברי הכל פסול, אי דקאי בעבודה ומחשב בעבודה אחרת היינו רישא. אלא לעולם בעבודה אחת, ומדסיפא שלא לשמו בעבודה אחת, כך רישא לשמו ושלא לשמו בעבודה אחת ובעיא דרב פפא קיימא. ודחינן לא לעולם בשתי עבודות ובדין הוא כו'. ת"ש לאוכליו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים וכו'. ת"ש שחטו לאוכליו ושלא לאוכליו וכו' כשר היכי דמי אי נימא בשתי עבודות כגון שחטו לאוכליו וזרק דמו לשמו שלא לאוכליו טעמא דחשיב בזריקה ולפיכך הוא כשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה דתנן נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט כו'. ואוקימנא מחלוקת לימשך אבל לימנות דברי הכל עד שישחוט שנא' במכסת נפשות תכוסו על השה הזהיר לשחוט על הנימנין בו הא אלו שחטו לאוכליו ושלא לאוכליו פסול, והא קיי"ל כל היכא דפתיכא פסולין לכשרין כשר.

אבל בשתי עבודות אפי' ר' מאיר מודה. וא"ת והיכי מיתוקמא מתני' כר' מאיר הא קתני סיפא לטמאים ולטהורים כשר ואמאי נימא תפוס לשון ראשון ובעבודה אחת מיירי דאין משחבת טמאים אלא בשחיטה וי"ל דמתני' מיירי כגון דקיימי קמיה טמאים וטהורים ואמר הריני שוחט לאלו דבעינן אחר לא משכחת מקלת עדלה אלא פסלה לר' מאיר אליבא דרבא דאמר אינה נשחיטה אלא לבסוף[א]: **אי בשתי עבודות היינו רישא.** וא"ת ולימא דרישא מיירי כשנשחט סתמא ולכך כשזרק שלא לשמו אמר הוכיח סופו על תחלתו אבל אם אמר בהדיא הריני שוחט לשמו ה"א דלא עקר שלא לשמו אפי' בשתי עבודות להכי אינטריך סיפא וי"ל דסברא הוא דבשתי עבודות אינו מועיל מפרש יותר מסתם:

והיינו בעיא דרב פפא. פי' הקונט' דחוק דנקט רב פפא ולא נקט ר' יוחנן דאמר התם בהדיא מחשבין מעבודה לעבודה ונראה לריב"א דגר' לעיל בעי רב פפא בעבודה אחת תנן ומסיק היינו בעיא דרב פפא פי' שפיר מתוקמא בעיא דרב פפא שאינו יכול לפושט' מן המשנה וכן מצא רבי בספר ישן וכן גר"מ ורשב"א מפרש והיינו בעיא דרב פפא מה ששאל בעבודה אחת תנן או בשתי עבודות הנך שתי עבודו' היינו כגון שוחט לשמו על מנת לזרוק שלא לשמו:

שלא לשמו ולשמו מיבעיא. וא"ת כי נמי אמרי' בעבודה אחת תיקשי ליה הכי השתא לשמו ולשמו שלא לשמו פסול שלא לשמו ולשמו מבעיא דאפי' ר' מאיר דפליג בלשמו ושלא לשמו בשלא לשמו ולשמו מודה דלכ"ע תפוס לשון ראשון וי"ל דאי בעבודה אחת מיירי קא משמע לן כמו שפירש בקונ' דלא אזלינן בתר לשון אחרון [דוקא] לאפוקי מבן גנס דאית ליה בפרק בית כור (ד' קה.) תפוס לשון אחרון לגמרי לבטל הראשון ור"י מפרש דבעבודה אחת אתי שפיר דתני שלא לשמו ולשמו אגב לשמו ושלא לשמו כיון דשניהם בעבודה אחת אבל בשתי עבודות דרישא הפסול בזריקה וסיפא הפסול בשחיטה לא דמו אהדדי ולית ליה למתניי' אגב רישא: **שחטו שלא לאוכליו.** פי' רש"י לחולה ולזקן ואין מנויין עליו אלא הן וקשה אם כן מאי איריא שלא לאוכליו אפי' סתם נמי פסול כיון שאין לו אוכלין ונראה דמיירי דיש נמי מנויים אחרים:

אילימא בב' עבודות טעמא דחשיב בזריקה. נראה לר"י דהכא מיירי אליבא דרבה דאמר לקמן (ד' סא:) שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים כשר דלרב חסדא דאמר פסול לא מצי מיירי בשתי עבודות ב מיהו לקמן משמע במסקנא דאף לרבה פסול:

פסח

כתיב (שמות יב) הראוי לאכול: **שלא למנוייו.** נימנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת: **לערלים.** ישראל שמתו אחיו מחמת מילה והן פסולין מלאכול פסח דכתיב כל ערל לא יאכל בו (שם): **טמאים.** נמי אסורים בקדשים ובכרת הן על אכילתן: **הכא פשיטא בעבודה אחת קאי.** דהא חדא מחשבה הוא דאיכא: **רישא נמי בעבודה אחת.** כלומר אפילו בעבודה אחת ולא כר' מאיר: **מידי איריא.** וכי ראיה היא זו: **סיפא.** דבמחשבה אחת מיירי ליכא לאוקומה אלא בעבודה אחת: **רישא.** דמיירי בשתי מחשבות איכא לאוקומה אי אף בעבודה אחת ולא כר' מאיר: **אי בשתי עבודות.** ולא בעבודה אחת ור' מאיר: **לאוכליו ושלא לאוכליו.** כדמפרש ואזיל: **היכי דמי אי נימא בשתי עבודות.** שחטו לאוכליו ע"מ לזרוק שלא לאוכליו ואשמעי' דכשר: **וטעמא מאי משום דאין מחשבת אוכלין.** אין מחשבת פסול האוכלין כגון חולה וזקן פוסלת בזריקה דבשחיטה הוא דכתיבי אוכלין לפי אכלו תכוסו [שם] והיינו תשחוט כדמתרגמי' ושחט[ב] ויכוס: ה"ג **בעבודה אחת כגון בשחיטה דמהני' בה מחשבת אוכלין פסול.** ואפי' כה"ג דאמר לאוכליו ושלא לאוכליו: **והא קיימא לן.** לקמן (ד' סא.): **מקלת אוכלין.** כגון הכא דנימנו בו ראויין לאכול ושחטו לשם כולן כשר דהא כולה שחיטה נמי משום אוכלין צריכה דאי אפשר לזרוק בשר בלא שחיטה. ולקמן [שם:] מפרש מאי שנא דלשמו ושלא לשמו פסול ולאוכליו ושלא לאוכליו כשר:

אלא

א) מיי' פרק ט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ח:
יז ב מיי' שם הלכה י:

מוסף רש"י

לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. דמקלת אוכלין לא פסלי (לקמן סא.).

מוסף תוספות

א. עיין תוס' שאנן סג.
ב. [ד]היכן מצינו למימר דמתניתין דקתני לאוכליו ושלא לאוכליו בשתי עבודות, שחטו לאוכליו ע"מ שיתכפרו שאינם אוכליו, הא איהו ס"ל דפסול ובמתניתין קתני כשר. תוס' שאנן.

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פרק ט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ח:
יז ב מיי' שם הלכה י:

פסח ששחטו לשמו ושלא לשמו. אומר ר"י דמיבעיא ליה אפי' לר"מ דסבר בעלמא תפוס לשון ראשון דילמא הכא פסול דלשמו דאיהו נוהג בכל הזבחים לא חשיב למיחל והוי עקירה או דילמא אפ"ה אמר תפוס לשון ראשון אליבא דר' יוסי הוא מצי למיבעי אפילו בשלא לשמו ולשמו[א] אלא להכי נקט לשמו ושלא לשמו משום דבעיא אפילו אליבא דר"מ: **בשאר** ימות השנה. היינו קודש שהגיע זמן הפסח כדפי' בקונטרס ולכך בעי עקירה לפי שעומד לפסח כשיבא וכבולה שמעתא חשיב ליה דקאי לשמו אבל לאחר הפסח משמע לקמן (ד' סד.) דספיקא הוי דקתמרינן ס"מ פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה:

הבא נמי אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו. וא"ת והא לשמו ושלא לשמו כשר לר"מ ולא אמרינן אתי שלא לשמו ומפיק מידי לשמו ושלא לשמו גרידא פסול אע"ג דסתמא לשמו קאי ואור"י דהתם היינו טעמא דהכשר לשמו נוהג בכל הזבחים הילכך כי אמר לשמו אינים למיחל טפי ולא אתי שלא לשמו ומפיק ליה אבל האי פסול דלשמו אינו נוהג בכל הזבחים ולהכי לא מקשה ליה אלא מלאוכליו ושלא לאוכליו דלא שייך אלא בפסח גרידא: **סתמו** להני אוכלין קאי הני מימשכי בו'. הקשה ריב"א מה לנו אי לא קאי להני אוכלין מ"מ סתמא לאוכלין קאי או להני או לאחריני דסתמא לא לאוכליו או לזקיס קאי[ב] ואפ"ה שלא לאוכליו מפיק מלאוכליו ושלא לאוכליו נמי אמאי לא עקר לאוכליו דקאמר בריש"א ואומר ר"י דכששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו אינו כשר אלא על ידי אותם אוכלין ששחטו וחישב עליהן וסתמיה לאו לאלו אוכלין[ח] והרי כאילו לא קאי לאוכליו:

ויש"נ

אלא לאו בעבודה אחת ומדסיפא בעבודה אחת רישא נמי בעבודה אחת מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא סיפא בעבודה אחת ורישא או בעבודה אחת או בשתי עבודות איבעיא להו פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו מהו מי אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו ומכשיר ליה או לא כי אתא רב דימי אמר אמריתא לשמעתא קמיה דר' ירמיה הואיל ולשמו מכשירו בזמנו ושלא לשמו מכשירו שלא בזמנו מה לשמו המכשירו בזמנו אין מוציאו מידי שלא לשמו אף שלא לשמו המכשירו שלא בזמנו אין מוציאו מידי לשמו ופסול ואמר לי לא אם אמרת בשלא לשמו שכן נוהג בכל הזבחים תאמר בלשמו שכן אינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח בלבד מאי הוי עלה אמר רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו כשר דהא סתמו לשמו קאי ואפילו הכי כי שחיט ליה שלא לשמו כשר אלמא אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו כי שחיט נמי לשמו ושלא לשמו אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו א"ל רב אדא בר אהבה לרבא דילמא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר דהא לאוכליו ושלא לאוכליו כשר וכל היכא דשחיט ליה שלא לאוכליו לחודיה פסול ואמאי הא סתמא לאוכליו קאי אלא שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר הכי נמי שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר א"ל[ו] מידי איריא בשלמא התם כמה דלא עקר ליה בשחיטה סתמיה ודאי לשמו קאי אלא הכא סתמיה לאוכליו קאי דילמא מימשכי הני ואתי אחריני ומימני עלויה (אחריני) דתנן

[ג] נמנין ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחט איבעיא להו פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו שינוי בעלים כשינוי קודש דמי ומכשיר ליה או לא אמר רב פפא אמריתא לשמעתא קמיה דרבא הואיל ושינוי קודש פוסלו בזמנו ושינוי בעלים פוסלו בזמנו מה שינוי קודש שפוסלו בזמנו מכשירו [ג]לאחר זמנו אף שינוי בעלים שפוסלו בזמנו מכשירו [ג]לאחר זמנו ואמר לי לא [ז]אם אמרת בשינוי קודש שכן פסולו בגופו וישנו בארבע עבודות

וישנו

אלא ודאי בעבודה אחת ומדסיפא כו' ובעיא דרב פפא לא איפשיטא. פי' פתיכי מערבין כדגרסינן בתחלת שבועות בענין מראות נגעים, אימור דשמעת לה לר"ע בפתוך בחלוק מי שמעת ליה. ובמשנה בתחלת נגעים הפתוך כשלג ביין המזוג כשלג הפתוך שבסיד כו'. **איבעיא להו פסח בשאר ימות השנה** לשם פסח ולשם שלמים מהו, מי אתי שלא לשמו מפיק ליה מיד לשמו ומכשיר ליה או לא. מפורש בתחלת שחיטת קדשים כי שלא לשמו בכל הזבחים פסול שלא עלו לבעלים לשם חובה ולשמו כשר, ופסח בשאר ימות השנה שלא לשמו כשר ולשמו פסול, זה ביניהם, ופשיט ליה רבא מינה דאתי שלא לשמו מפיק ליה מיד לשמו וכשר ודייק ליה הכי דקאמר דהא לעולם דהא בסתמא לשמו קאי וכי מפרש בשאר ימות השנה שלא לשמו נדחה לשמו וכשר, כך אע"פ שהזכיר עכשיו לשמו בא שלא לשמו ודחאו ונמצא הזבח כשר. **ואקשינן עליה רב אדא והא** סתמא לאוכלין קאי ואי פריש שלא לאוכליו בלבד פסול אמאי נימא כאלו לאוכליו ושלא לאוכליו שחטו והיה כשר. ודחה רבא ואמר לא דמי בשלמא פסח כיון שהקדישו לשם פסח ודאי נקבע לשם פסח וסתמו שם פסח עליו ואי אפשר לו לשנותו מקדושתו. אבל הני אוכלין מדבק דביקי ביה אי משכו הני ואתו אחרינא ונדחו קמאי לגמרי בעדנא דאתו בתראי ופסח ליכא למימר הכי ולפיכך שאני. **איבעיא להו פסח ששחטו בשינוי בעלים בשאר ימות השנה** כגון שהיה פסח זה לראובן ושחטו לשם שמעון, מי נחשב זה אותו שינוי בעלים כשינוי קדש, כגון מי שהיה לו פסח ושינה אותו ושחטו לשם שלמים וכשר או לא. **ופשטינן שינוי קדש פוסל בזמנו,** פי' ב"י"ד. גרסינן בשחיטת קדשים אשכחן שינוי קדש שינוי בעלים מנא לן, אמר רב פנחס אמר קרא ובשר זבח תודת שלמיו, פי' כשם שאם שחט הפסח לשם שלמים פסול, וזהו שינוי קדש הפוסל בזמנו, כן אם שחט פסח ראובן בזמנו לשם שמעון פסול, כשם ששינוי קדש שפוסלו בזמנו מכשירו שלא בזמנו, כך שינוי בעלים מכשיר אותו שלא בזמנו. [ו]פריך מה לשינוי קדש שכן נפסל בשמו, כי היה שמו פסח ונשחט לשם שלמים, נמצא כי נשתנה ונעשה שינוי בגופו בזבח עצמו. עוד נוהג שינוי קודש בארבעה עבודות בשחיטה או בקבלה או בהולכה או בזריקה, בכל אחת מאלו נפסל, לאפוקי שינוי בעלים דאינו נפסל אלא בשחיטה בלבד, כדתנן נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחוט אבל אם נשחט לשם בעלים אף על פי שנזדרק לשם אחר כשר.

אלא לאו בעבודה אחת ומדסיפא בעבודה אחת. אף בעבודה אחת כשר ומתני' בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות קאמר בעבודה אחת כגון בשחיטה מכשר ליה דמשום מקצת אוכלין לא פסלי ובשתי עבודות כגון שחט לאוכליו וזרק שלא לאוכליו אף על גב דכולה זריקה שלא לאוכליו כשר משום דאין מחשבת אוכלים בזריקה: **ומדסיפא.** אף בעבודה אחת קאמר רישא נמי אף בעבודה אחת קאמר דלשמו ושלא לשמו פסול דאף בגמר דבריו אדם נתפס ורבי יוסי היא ולא ר' מאיר: **סיפא בעבודה אחת רישא.** אימא לך מי אף בעבודה אחת ורבי יוסי היא מי בשתי עבודות קאמר ולא בעבודה אחת וס"מ דאי בעבודה אחת כשר בלשמו ושלא לשמו דתפוס לשון ראשון: **פסח בשאר ימות השנה.** כגון שהפריש קודש לכן ימים רבים וקיימא לן דכשר לשלמים בפירקין דלקמן (ד' ע.) ואם שחטו לפסח פסול דלאו זמניה ואי לשם שלמים שחטו כשר והיכא דשחטו לשמו ושלא לשמו מהו: **אמריפא לשמעתא.** למילף מדין בנין אב דפסול: **אין מוציאו מידי שלא לשמו.** לתפוס לשון אחרון לבדו ולהכשיר הנשחט שלא לשמו ולשמו: **אף שלא לשמו כו' אין מוציאו מידי לשמו.** לתפוס לשון אחרון ולהכשירו: **שכן נוהג.** פסולו בכל הזבחים או לפסול לגמרי בפסח וחטאת או לפסול מעלות לבעלים לשם חובה בשאר זבחים כדתנן (זבחים ד' ב.) כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין לזרוק ולהקטיר אימורים ולאכול בשרן ולא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מפסח וחטאת שפסולין לגמרי אלמא נוהג בכל הזבחים הלכך לא אתי לשמו ומפיק לה מידיה לגמרי: **תאמר.** בפסול דלשמו שאינו נוהג אלא בפסח בשאר ימות השנה וכיון דקיל אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה: **מהיכא דלא אמר.** דאף על גב דהיכא דלא אמר בריש"א לשמו ואמר שלא לשמו כשר היכא דאמר פסול: **דהא שלא לאוכליו פסול.** ואף על גב דסתמיה לאוכליו קאי אתי שלא לאוכליו ומפיק ליה מידי לאוכליו וכשר: **הכי השתא.** ומי דמי סתמא דלאוכליו לסתמא דלשמו דתילפינהו מהדדי

התם סתמא דלשמו אינים טובא דכל כמה דלא מיעקר ליה שם פסח מייתי סתמא לשמו קאי ואפילו הכי כי אמר שלא לשמו מפיק ליה מסתמיה הלכך כי אמר לשמו בריש"א נמי ליף מייתי דאתי שלא לשמו ומפיק ליה מידיה דלא שאני לן בין היכא דאמר מהיכא דלא אמר אבל לאוכליו מי אינים סתמא דידיה דסתמא ליקו להני אוכלין הא אי בעי מימשכו הני מייתי ומוכרין אותו לחבורה אחרת: **דתנן נמנין עליו ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט.** הכא למנות עליו ימנה והרוצה למשוך ידיו ממנו שכבר נמנה עליו מושך הלכך לא אינים סתמא דלאוכליו ואף על גב דאתיא מחשבת שלא לאוכליו ומפקא ליה מסתמא ופסל ליה שאני לן היכא דאמר לאוכליו בריש"א מהיכא דלא אמר דהתם טעמא משום דלא אינים סתמיה הוא ואיכא למימר אימשכו להו קמאי ואימנו עליה חולה וחזק ואיסתמיה כוליה שלא לאוכליו וכי אמר לאוכליו ושלא לאוכליו הוו להו מקצת אוכלין ולא פסלי: ה"ג **פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים מהו** ול"ג **לשמו.** שחטו סתם בשינוי בעלים. של רחובן היה ושחטו לשם שמעון אבל לא עקר שם פסח ממנו: **כשינוי קודש.** שלא לשמו: **שינוי בעלים פוסל.** בפסח בזמנו לגמרי וכן בחטאת ובשאר זבחים מונען מלעלות לשם חובה וכל תורת שינוי קודש עליהן בשמעתא קמייתא דזבחים [ד.]: **פסולו בגופו.** שמחשבתו על עצמו של קרבן: **וישנו בארבע עבודות.** שחט או קיבל דמו (או ט) זרק או הלך) שלא לשמו פסול דבכל ארבע עבודות דס ילפינן ליה לפוסלה בפ"ק דזבחים (ז:) שחיטה מזבח פסח [שמות יב] שתהא זביחתו לשם פסח ושאר עבודות מועשית פסח [דברים טז] שיהו כל עשיותיו לשם פסח:

ויש"נ

א) הכי הסתמא כל"ל, ב) לקמן פט. [יומא מט: גיטין כה.], ג) לשלא בזמנו כל"ל, ד) זבחים דף ד., ה) [או הלך או זרק כך יתכן להיות ועיין מה שכתבו התו"ט פרק ג' דחולין מ"ז ד"ה שהמחבה וכו' דדמוק לעולה בפירש"י והרע"ב דהתם],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה סתמו וכו' לאו לאלו אוכלין קאי והרי:

מוסף רש"י

נמנין ומושכין את ידיהם ממנו. ממנין על הפסח מי שרוצה לימנות, ומושך ידיו ממנו מי שרוצה לימשך (יומא מט:) מי שהיה ממנה ורוצה לימשך ולהסמנות על אחר, מושך ידיו הימנו (גיטין כה.). **עד שישחט.** אבל לאחר שחיטה לא ממנין ולא ממשכין לכתיב ואם ימעטו הכת, אם באו להמעטו ולהמשך ממנו, מהיות משה, בחיותו של שם יתמעטו (שם).

מוסף תוספות

א. אי אמרינן הכא לר' יוסי אף בגמר דבריו אדם נתפס ופסול הואיל ופסולא דלשמו אינו נוהג בכל הזבחים. תוס' שאנן. ב. דהא מפרשינן לקמן דלאוכלין ושלא לאוכליו היינו לחולה ולזקן. שם.

וישנו לאחר מיתה. מת בנו מביא קרבן אביו ואם שחטו שלא לשמו לא עלה לשם חובה ואחריות הקרבן מוטל על נכסי המת ולריך להביא אחר וישנו בקרבן בנו בקרבן יחיד: **אבל בשינוי בעלים.** משאב בדבר אחר הוא ואינו בארבע עבודות. בשאר זבחים דלאו פסח דלאו עיקרן לאכילה אתי שלא לכפרה לא שייך שינוי בעלים שלא בזריקה שאין לו בקרבן שלא כפרתו וכפרה ליתא שלא בזריקה וכי מרבינן שאר עבודות לפוסלה בשינוי בעלים בפ"ק דזבחים[ט] לא מרבינן שלא שחטו להתכפר אחר בזריקת דמו או מוליך או מקבל לזרוק לשם אחר או זרק ממנו לשם אחר אבל שחטו לשם אחר שתהא השחיטה לבדה לשם אחריס אבל בשעת שחיטה אין דעתו על הזריקה שלא לבעליו כשר והכי אמרי' התם[י] אמר רב אשי ק"ו ומה אם במקום שאמר הריני שוחטו לשם פלוני כשר שחטו לזרוק לשם פלוני פסול מקום שאם אמר כו' ס"מ מיהת דאין מחשבת שינוי בעלים בשאר עבודות שלא"כ מחשבין באחת מהן על מנת לזרוק אבל בשינוי קודש שחט שלא לשמו פסול דכתיב[יא] זבח שלמים זביחה לשם שלמים וכן בחטאת[יב] ושחט אותה לחטאת וכן בפסח[יג] זבח פסח הוא. ומיהו ולאי פסח שעיקרו לבעליו ליאכל בא שחטו שלא לשם בעליו להאכילו למנויין אחריס פסול כדקתני מתני' [לקמן] שחטו שלא למנויו פסול וע"כ בחישב על השחיטה לחודא קאמר לא על מנת לזרוק מדאיפלגו בה אמוראי בגמרא [ע"ב] שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו עריס מכלל דשחטו לעריס דמתניתין במחשב על השחיטה קאמר ושלא למנויו דומיא דלעריס הא גבי הדדי קתני להו: **ואינו לאחר מיפה.** דאין שם בעליו עליו מאחר שמת ואם שינה שמו כשר: **ואינו בלבור.** דלשם מי ישנה אותו שלא יהא בעליו אם לשם נכריס לא מיפסיל כדאמרי' התם[ט] ולקמן בשמעתין [סב.] דאין שינוי בעליס פוסל אלא"כ שינהו למחויב כפרה כמותו דליף מלכפר עליו[יא] עליו ולא על חבירו אלמא שינוי בעליס פסול בחבירו דומיא דידיה ומחויב כפרה כמותו ואי לא לא פסיל: **ואע"ג דבריו.** מהנך פירכי: **נאו דווקא.** כלומר לאו פירכי ניהו תרתי מיהא דווקא ומפרש ואזיל הי תרתי לאו דווקא: פסול מחשבה לא מיקרי פסול הגוף: **ורב פנחס.** בפ"ק דזבחים אמרה: **יש בעליס לאחר מיפה.** ואם שחטו לשם בעליס אחריס צריך היורש להביא אחר: **למי שאין לו בעליס.** כמי ששחטו בזמנו שלא לשם בעליס. ואני שמעתי שינוי בעליס אינו בזריקה כדאמרי' [פ.] אין מחשבת אוכלים בזריקה ואי אפשר לומר כן דמחשבת שלא לאוכלין מנויין עליו הן ובשחיטה הוא דגלי רחמנא ולא בשאר עבודות אבל מחשבת שלא למנויו דהיינו שינוי בעליס עיקרה בזריקה הוא כדיליף לקמן[יב] בשמעתין בזריקה וכפר עליו ולא על חבירו: **מתני' נאוכלין ושלא נאוכלין כשר.** דמקלת אוכלין לא פסלי ולקמן [סב:] מפרש טעמא: **ממרס בדמו.** שלא יקרוס כדי שיהא ראוי לזריקה: **ואם זורק.** קודם לתמיד כשר דאע"ג דאמרן [לעיל ד' עט.] יאוחר דבר שנאמר בו בערב ובין הערבים וגו' לא מיפסיל בהכי: **גמ' מכאן.** לשון מנויין כמו את מכסת הערכך [ויקרא כז]: **פורסי.** אדמי. חכמי האומות קורין לו ליגנ"א שוריי"א: **כוס.** שחוט. למימרא דבשעת שחיטה צריך להתכוין למנויו: **נפי אכלו.** הראוי לאכול פרט לחולה ולזקן ולערל ואפילו הן מנויין: שחטו

מנויו הא פשיטא דפסול לכ"ע דהיינו שינוי בעליס דפסח ובחטאת ומיהו נראה לר"י דה"נ פליגי בשחטו לאוכלין על מנת שיתכפרו שאינם אוכלין כגון חולה וזקן דפסל ביה רב חסדא כמו בערלים אע"ג דקראי דמייתי בערל כתיבי דמחד קרא דלפי אכלו נפקי וילפי מהדדי לכל מילי דהא לאוכלין ושלא לאוכלין דכשר היינו משום דילפי' מלמולים ולערלים ודווקא בשחטו למולים ע"מ שיתכפרו ערלים פסל רב חסדא אבל מזרק לשם ערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה דהא בכ"מ פשוט זה למסדר הש"ס בכולה שמעתי' ובריש זבחים (ד' ד.) דקאמר אשכחן זביחה שאר עבודות מנלן וכי תימא נילף מזביחה מה לזביחה שכן פסולה שלא לשם אוכלין בפסח משמע דליכא מאן דפליג דאין מחשבת אוכלין בזריקה ועוד דרב אשי מסיק דרבה לא פליג בהא אדרב חסדא ובפ' כילד צולין (ד' עח.) דתניא שחטו לאוכלין לזרוק דמו שלא לאוכלין פסח עלמו כשר ואדם יולא בו ידי חובתו לא גרסינן לזרוק דמו אלא ומזרק דמו דלא מיקשי לרב חסדא וכן יש במקלת ספרים וריב"א פי' דדווקא נקט על מנת שיתכפרו שחיטה להתכפר בו ערלים אבל אם לא חיטה להתכפר בו ערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דלא שייך בזריקה מחשבת פסול דאכילה אלא פסול דכפרה ובשחיטה דווקא אם חיטה להאכיל שלא לאוכלין וערלים פסול דשחיטה ודאי בעינן לשם בעליס הראויים לאוכלו כדכתיב איש לפי אכלו דאין מחשבת אוכלין בזריקה:

וישנו לאחר מיתה וישנו בצבור בביחיד תאמר בשינוי בעלים דאין פסולו בגופו ואינו בארבע עבודות ואינו לאחר מיתה ואינו בצבור בביחיד ואף על גב דתרתי לאו דוקא תרתי מיהא דוקא דמאי שנא שינוי בעלים דלא הוי פסולו בגופו דפסולו מחשבה בעלמא היא שינוי קודש נמי פסולו מחשבה בעלמא היא ותו הא דאמר שינוי בעלים אינו לאחר מיתה ולרב פנחס ברי' דרב אמי דאמר יש [ז]שינוי [ח]בעלים לאחר מיתה מאי איכא למימר תרתי מיהת דוקא נינהו אלא אמר רבא [א]פסח ששחטו בשאר ימות השנה בשינוי בעלים נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול: מתני' [ג]בשחטו שלא לאוכלין ושלא למנויו [ד]לערלים ולטמאים פסול לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולים ולערלים לטמאים ולטהורים כשר [ה]שחטו קודם חצות פסול משום שנא' [1]בין הערבים שחטו קודם לתמיד כשר ובלבד שיהא אחר ממרס בדמו עד שיזרק התמיד ואם נזרק כשר: גמ' ת"ר [ו]כיצד שלא לאוכליו לשום חולה או לשום זקן כיצד שלא למנויו נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת מנהני מילי [ז]דת"ר [2]במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר ת"ל במכסת תכוסו הכתוב [ח]שנה עליו לעכב ר' אומר לשון סורסי הוא כאדם שאומר לחבירו כוס לי טלה זה אשכחן שלא למנויו שלא לאוכליו מנא לן [ה]אמר קרא [2]איש לפי אכלו תכוסו איתקש אוכלין למנויין שחטו

וישנו לאחר מיתה. ושינוי בעליס אינו לאחר מיתה שמת משוס דכתיב לכפר עליו ולא על חבירו ומת ולאו בר כפרה גמורה הוא אלא שנתחייב להביאו והך דשמעתין אתיא להדיא כמ"ד שיעבודא דאוריי' וכרב אסי אמר רב [ט]בפ"ק דקדושין (ד' יג.) דמוקי הא דתנן האשה שמתה יביאו יורשין עולתה אע"פ שלא הפרישתה מחייס[א] אבל לרב יהודי אמר שמואל דאמר והוא שהפרישתה מחייס אבל לא הפרישתה לא משוס דשיעבודא לאו דאוריי'תא לכאורה אינו נפקותא בין שינוי קודש לשינוי בעליס דלאחר מיתה כיון דבשינוי קודש [נמי] אין היורש חייב להפריש אחר תחתיו ומיהו י"ל דנ"מ אם הפרישו בעליס שתי עולות לאחריות שאם תפסל האחת יביא השניה ואם לאו תהא השניה חולין אי נמי שינוי קודש אסור לגנות אחר מיתה דאמר ברים זבחים (ד' ב:) ונדבה מי שרי לגנויי בה אבל שינוי בעליס ליכא אפי' איסור כיון דאינו לאחר מיתה:

נעשה כמי שאין לו בעליס בזמנו ופסול. תימה לר"י ל"ל למימר נעשה כיון דתרתי דוקא ליימא דפסול משוס דאין עקירה ואי לא חייס להני פירכי וסבר דדמי לשינוי קודש הואיל ופוסלו בזמנו וחשיב עקיר' ל"כ אמאי הוי כמי שאין לו בעליס בזמנו הלא בשינוי קודש לא חשבי' משנה כבזמנו לפסול ואור"י דהכי פי' אפי' ליתנהו להנהו פירכי מ"מ לא הוי עקירה דנעשה כפסח בזמנו שמתו בעליו דאמר בסוף אלו דברים (ד' עג.) דבעי עקירה וכשחטו סתם פסול אע"פ שהוא כמפרש שלא לשם בעליו שהרי מתו ה"נ שלא בזמנו שינוי בעלי' לא חשיב עקירה וכן מוכיח הלשון דקאמר שאין לו בעליס ולא קאמר כמי ששחטו בשינוי בעליס: **רבי** אומר לשון סורסי הוא זה. אור"י דרבי לא פליג אתי"ק ומודה דאיכא עיכובא באוכליו ומנויו ואינו אלא מפרש דבריו דלא פסלי אוכליו ומנויו אלא בשחיטה וכן משמע בגילד צולין (ד' עח.) דמסיק רב דאמר אחילה לא מעכבי כרבי נתן ולא קאמר כר' והיינו משוס דלפרושי אתא כדפי': **לאוכליו מנא לן.** אור"י דערלים וטמאים כולהו נפקי מהאי קרא דאיש לפי אכלו דכיון דלא מצו אכלי ליה חשיבי כולהו שלא לאוכליו וכן משמע בפ"ב דזבחים (ד' כב:) דקאמר קסבר זקני דרום טומאת משלא קרבנותיו פי' פסח והתניא במכסת נפשות מכאן שאין הפסח נשחט אלא למנויו ואיתקש אוכליו למנויו משמע בהדיא דטמא נפקא לן מאיש לפי אכלו:

ואיתקש אוכליו למנויו. תימה לר"י א"כ מה מנויו פסלי בד' עבודות דהיינו שינוי בעליס אף אוכליו יפסלו בד' עבודות ובשאר קרבנות נמי יפסלו במנויו וי"ל דשלא למנויו אין זה שינוי בעליס דשינוי בעליס לא פסיל אלא בזריקה כגון שוחטו או מקבל ומוליך על מנת לזרוק לשם אחריס או זורק לשם אחריס אבל שוחטו ומקבל ומוליך לשם אחריס כשר דמוכפר עליו נפקא לן[ב] ושלא למנויו היינו שוחטו שלא למנויו ולא פסיל אלא בשחיטה דווקא כדכתיב תכוסו ודווקא בפסח ולא בשאר קרבנות וא"ת ומימא הואיל וגלי שלא לאוכליו בשחיטה ה"ה בשאר עבודות כדאי' בפ"ק דזבחים (ד' ז:) פסח שלא לשמו מזבח פסח שאר עבודות מנא לן הואיל וגלי גלי ואור"י דלא דמי כיון דגלי בכל הקרבנות דלא עלו לבעליס לשם חובה וגבי פסח אשכחן פסול בחד מיניייהו אין לנו לחלק[ג]: **שחטו** למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים. אם שחטו למנויו על מנת שיתכפרו בו שאינם אוכלין כגון חולה וזקן דפסל ביה רב חסדא כמו בערלים אע"ג דקראי דמייתי בערל כתיבי דמחד קרא דלפי אכלו נפקי וילפי מהדדי לכל מילי דהא לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר היינו משום דילפי' מלמולים ולערלים ודווקא בשחטו למולים ע"מ שיתכפרו ערלים פסל רב חסדא אבל מזרק לשם ערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה דהא בכ"מ פשוט זה למסדר הש"ס בכולה שמעתי' ובריש זבחים (ד' ד.) דקאמר אשכחן זביחה שאר עבודות מנלן וכי תימא נילף מזביחה מה לזביחה שכן פסולה שלא לשם אוכלין בפסח משמע דליכא מאן דפליג דאין מחשבת אוכלין בזריקה ועוד דרב אשי מסיק דרבה לא פליג בהא אדרב חסדא ובפ' כילד צולין (ד' עח.) דתניא שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו פסח עלמו כשר ואדם יולא בו ידי חובתו לא גרסינן לזרוק דמו אלא ומזרק דמו דלא מיקשי לרב חסדא וכן יש במקלת ספרים וריב"א פי' דדווקא נקט על מנת שיתכפרו שחיטה להתכפר בו ערלים אבל אם לא חיטה להתכפר בו ערלים אפי' רב חסדא מודה דכשר דלא שייך בזריקה מחשבת פסול דאכילה אלא פסול דכפרה ובשחיטה דווקא אם חיטה להאכיל שלא לאוכליו וערלים פסול דשחיטה ודאי בעינן לשם בעליס הראויים לאוכלו כדכתיב איש לפי אכלו דאין מחשבת אוכלין בזריקה:

רב

נמנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת, ופשטנא בעינן למנויו שנאמר במכסת נפשות תכוסו על השה. לאוכליו שנאמר איש לפי אכלו, ואיתקש אוכלין למנויין.

מסורת הש"ס

א) זבחים דף ד: ז: [ע"ס], ב) [בזבחים ז: איתא יש בעליס לאחר מיתה וכן ביין רש"י בכל ד"ה יש בעליס כו'], ג) [לעיל ס. וע"ש פרש"י ותוס'], ד) כל מקום שמצלא ערל בזה הענין הוא ישראל שמתו אחיו ממתת מילה ועליו נאמר כל ערל לא יאכל בו, ה) זבחים דף לא., ו) [תוספתא פ"ד ה"ג], ז) לקמן דף עח: [ע"ש] זבחים כג. ע"ש, ח) [לקמן עח: יומא לט: נא: יבמות מ. שבועות יד. זבחים כב.: מנחות יט:], ט) [דף ד.], י) [זבחים י.], כ) [ויקרא ג.], ל) [שם ד], מ) [שמות יב], נ) [זבחים ד:], ס) [ויקרא ז:], ע) [דף סב.], פ) שם כתוב רב אסי א"ל יוחנן ולריך לעיין אם הוא רבי אסי תלמיד דר' יוחנן או רב אסי תלמיד תבר לרב ע' רש"י שבת קמו: ד"ה רב כהנא ותוס' חולין יט. ד"ה אמר רב הונא], צ) [שיך לע"ב],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו

2. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרוֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכוּסוּ עַל הַשֶּׂה: שמות יב ד

לעזי רש"י

לינג"א שוריא"ה. שפה סורית.

מוסף רש"י

שלא לאוכליו. למולה ולזקן שאין יכולין לאכול מיס ואין בו מנויין אחריס אלא הן (לעיל ס.). **פסול.** דאיס לפי אכלו כתיב. הראוי לאכול (שם). ושלא למנויו. ימנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת (שם). **לערלים.** ישראל שמתו אחיו ממתת מילה והן פסולין מלאכול פסח דכתיב כל ערל לא יאכל בו (שם). **ולטמאים.** נמי אסורים בקדשים וכבכת הן על אכילתן (שם). **משום שנאמר בין הערבים.** וכמה פעמים שנה הכתוב בקביעות זמנו ד"ל בין הערבים (זבחים ח: יא.). **איתקש אוכליו למנויין.** מה מנויין מעכבי אף אוכלין מעכבי, שאם שחטו לנמאס ועלעלים ולמולה ולזקן שאין יכולין לאכול מיס פסול, ואפילו הן מנויין, דהא לפי אכלו בהאי קרא כתיב גבי מנויין (זבחים כג.).

מוסף תוספות

א. דלדידיה נפקא לן מיניה דאם שחטו שלא לשמו לאחר מיתת בעליס חייב היורש להביא אחר תחתיו דהו לא עלה לבעליס לשם חובה משא"כ אם שחטו שלא לשם בעליו. תוס' שאנן. ב. עליו ולא על חבירו והיינו זריקה דחשיב כפרה. סס. ג. אבל הכא אית לן למימר דלא גלי אלא בזביחה ולא בשאר עבודות. סס.

יח א מיי' פט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יח:

יט ב מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ה:

כ ג מיי' פ"ח מהלכות ק"פ הלכה ד ופט"ו מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יב:

כא ד מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ח:

כב ה שם הלכה ג:

רבינו חננאל

ושינוי קודש עוד ישנו אפי' לאחר מיתת המקדיש, כגון שהיה עולה ושחטה לשם שלמים, לאפוקי שינוי בעלים דאינו נפסל אלא מחיים דכיון שמת פקעה רשותיה ודוכרניה מעליה. וישנו **בצבור בביחיד** כי שנוי קדש פוסל בקרבנות הצבור, שאם ישחוט העולה לשם חטאת או לשם אשם, כמו שפוסל בקרבן יחיד כך פוסל בקרבנות צבור. **ואע"ג** דפרכת שינוי קודש דפסולו בגופו ושינוי בעלים שאין פסולו בגופו, דהא פסח הוא לשם בעלים כשרה, אין בעלים לאחר מיתה, ורב פנחס בר רב אמי אומר יש בעלים לאחר מיתה, אמר ליה רב אשי לרב פנחס דוקא קאמר מר יש בעלים לאחר מיתה והוה ליה כשינוי קדש ובעי איתויי אחריתי, או דלמא אמרינן מאי איכא גביה כמה עשה ומכפרא ליה, א"ל דוקא קא אמינא. וזו השמועה כלה מה לשנוי קדש שכן פסולו בגופו וישנו בארבע עבודות וישנו לאחר מיתה וישנו בצבור כביחיד כולו מפורש בפ"א בשחיטת קדשים פריך מיהא בתרתי לדברי הכל באחת, ולרבא דהוה מרא דשמעתא בתרתי מה לשנוי קודש שכן ישנו בארבע עבודות כדאמרן וישנו בצבור כביחיד לאפוקי צבור דלא משכחת ליה בשנוי בעלים דהא כל ישראל בעליו הן. ופשטה רבא פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשם פסח בשנוי בעלים נעשה כמי שאין לו בעלים בזמנו ופסול. תנן בתחלת שחיטת קדשים חוץ מן הפסח ומן החטאת פסח בזמנו שלא לשמו פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה', דייקינן מינה דבעינן לשמו, ותנן נמי (הפסח) [הזבח] נפסל בארבעה כו' בשחיטה שנאמר המקריב את זבח השלמים כו', בקבלה שנאמר והקריבו זו קבלת הדם, בזריקה שנאמר הזורק את דם השלמים, בהולכה שנאמר והקריבו הולכה ואפקה רחמנא בלשון הקרבה. **מתני'** שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו כו'. ת"ר כיצד שלא לאוכליו שחטו לחולה ולזקן. כיצד שלא למנויו

כג א מיי' שם הלכה ו:

רב חסדא אמר פסול. ואם תאמר מאי שנא משחטו למוליס ולערליס תרין דהתם יש מחשבת מוליס בשחיטה אבל הכא לא פתיכי מוליס בזריקה: **רבה אמר כשר.** תימה לר"י גילף מק"ו דפסול משיוי בעליס דמה הריני שוחט לשם פלוני דכשר לזרוק דמו לשם פלוני פסול שוחט לשם ערליס דפסול דאמר בשוחט לזרוק לערליס שכן זורק לשם ערליס כשר דאין מחשבת אוכלין בזריקה לכ"ע כדפרישית ואם תאמר היא גופה גילף משיוי בעליס שיהא זורק לשם ערליס פסול [ב] ושמא יש מיעוט למעט אוכליס מזריקה ומיהו מתכוסו לא משמע שום מיעוט אלא מיעוט אחרינא איכא ועוד איכא למיפרך מה לשיוי בעליס שכן פסול בכל הזבחים: **וכי תימא** ה"ה לזריקה. וכן רב אשי קאמר בסמוך לא שנא שחיטה ולא שנא זריקה תימה לריב"א כיון דזריקה קילא דאין בה מחשבת אוכלין היכי גילף משחיטה ואמאי איצטריך השתא זאת [ג]:

דילמא האי כל ערל אפילו כל דהו. מע"ג דפלוגתא דתנאי הוא בסנהדרין (ד' עח.) גבי הכוהו עשרה בני אדם בי' מקלות בכל נפש אי כולה נפש משמע או כל דהו וכן בנכורות (ד' ג.) גבי כל בכור רב אשי בא לסתור ראייתו של רבה ולהעמיד הברייתא כמאן דאמר כל דהו משמע ועוד כדפי' בקונטרס דברייתא גופה מוכחא דזאת בא להתיר מקצת ערלות ולהכי פריך: **כתב** רחמנא **זאת עד דאיכא כולה ערלה.** תימה לשתוק מכל ועוד דימא איפכא דזאת ודאי כולה ערלה משמע כתב רחמנא כל אפילו כל דהו וי"ל דידע בעל הש"ס דאיצטריך כל לשום דרשה אחריתי ואיצטריך זאת לגלויי דלא נדרוש מכל כל דהו אבל אי הוה דרשי' איפכא לא הוה ידעינן כלל זאת למאי אתא:

מאי בשחיטה ולא שנא בזריקה אלא אמר רב אשי רב חסדא ורבה בהאי

שחטו. להאכילו למולין מנויין אבל יתכפרו בו בזריקתו ערליס או מנויין או שאינן מנויין: **אין מחשבת ערליס בזריקה.** לא מהניא לפסול וטעמא מפרש לקמיה: **מנא אמינא לה כו'.** ריש"א דברייתא וכל ערל לא יאכל בו: **יכול יפסול.** ערל: **בני חבורה הבאין עמו.** אם נמנו עליו מולין וערל שמתו אחיו מחמת מילה ושחט לשם כולם יכול יפסל: **הואיל וטומאה פוסלת.** אם שחטו לטמאין דבעינן הראוי לאוכלו כדכתיב [ג] אינ לפי אכלו תכוסו תשחטו. ולתנא קמא דלית ליה לשון סורסי בתריה כתיב ושחטו אותו: **וערלה פוסלת.** מהאי טעמא נמי דראוי לאכילה בעינן: **מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה.** כגון לטמאים ולטהורים: **כלל טומאה.** כאילו נשחט כולו לטמאים. ולקמן [סב.] פריך מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה: **וזמן פוסל.** שחטו על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו נעשה כולו פיגול והיינו מקצת זמן שלא חישב אלא על כזית הימנו כדכתיב [ג] אם האכל יאכל וגו' ותניא בתורת כהנים [ד] ובזבחים (דף כט.) כוף אזנך לשמוע במחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר וכתיב האכל יאכל אכילה בכזית: ערלה וטומאה אינה נוהגת בשאר זבחים כפסח שכן ערל וטמא משלחין קרבנותיהן דלא מעכבא בהו אכילת בעליס: ערלה לא הותרה מכללה שאין שום קרבן נאכל לערליס דילפינן ביבמות (דף עג.) דערל אסור בקדשים דאתי בקל וחומר מפסח הקל וזמן נמי לא הותר לשום קרבן לאוכלו חוץ לזמנו וטומאה הותרה מכללה כדמפרש לקמן [סב:] הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה: **פ"ל זאת.** חקת הפסח וכתיב בהאיש פרשתא כל ערל לא יאכל בו: **מאי זאת.** היכי משמע מזאת דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו על כרחין מילתא אחריתי קאמר והכי קאמר ת"ל וכל ערל עד דאיכא כולה ערלות וזאת אתא דלא תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלות מיהא פסלה ביה אם שחטו למולין על מנת לזרוק דמה לערליס לבדם: **תלמוד לומר זאת.** דמשמע בעבודה אחת הוא דפסלה ערלות והיינו שחיטה דהיא תחלה לעבודות והיא הוזכרה אצל מנויין ואוכלין כדמפרש: **וכ"ש מאי קולא דזריקה.** דתימא האי זאת אשחיטה קאי

שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים בזריקה [א] רב חסדא אמר פסול רבה אמר כשר רב חסדא אמר פסול יש מחשבת ערלים בזריקה רבה אמר כשר אין מחשבת ערלים בזריקה אמר רבה מנא אמינא לה דתניא יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו ודין הוא הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה אף ערלה לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה או כלך לדרך זו הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל מה זמן עשה בה מקצת זמן ככל זמן אף ערלה עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה נראה למי דומה דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה ת"ל [1] זאת מאי זאת אילימא דכולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה האי [2] מוכל ערל נפקא אלא לאו הכי קתני ת"ל וכל ערל כולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלה מיהא פסלה ת"ל זאת בשחיטה הוא דכולה ערלה מיהא פסלה אבל זריקה אפילו כולה ערלה נמי לא פסלה וכי תימא מאי קולא דזריקה [ב] דאין מחשבת אוכלין בזריקה ורב חסדא אדרבה לאידך גיסא ת"ל וכל ערל כולה ערלה פסלה מקצתה לא פסלה אבל זריקה אפילו מקצתה פסלה וכי תימא הוא הדין לזריקה דכולה ערלות מיהא פסלה ביה אם שחטו למולין על מנת לזרוק דמה לערליס לבדם: **תלמוד לומר זאת.** דמשמע בעבודה אחת הוא דפסלה ערלות והיינו שחיטה דהיא תחלה לעבודות והיא הוזכרה אצל מנויין ואוכלין כדמפרש: **וכ"ש מאי קולא דזריקה.** דתימא האי זאת אשחיטה קאי

ולמעוטי זריקה היינו קולא דהא לא אתרבי מחשבת אוכלין אצל זריקה דשחיטה גלי בה רחמנא הלכך מסתברא דזאת דפסול כולה ערלות אשחיטה קאי ולאו אזריקה הוא אלא לאתמורי עליה אתא והכי קאמר זאת היא דמקצת ערלה לא פסלה בה אבל זריקה אפי' מקצתה פסלה: **וכי תימא מאי תומרא דזריקה.** משחיטה דמוקמית קולא דמקצת ערלה לא פסלה אשחיטה אבל זריקה אפי' מקצתה פסלה היינו תומרא דילה דלא מקייס פיגול אלא בזריקה אם חישב באחת מאלבע עבודות על מנת לאכול הימנו כזית חוץ לזמנו פיגול הוא וחייבין עליו כרת אפילו אכל ממנו חוץ זמנו כדכתיב (ויקרא ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא ובגבד שיעשו כל עבודות שלאחריה שלא בפסול אחר אלא או בשחיקה או בכשרות על מנת חוץ זמנו או על מנת פיגול כמותה אבל חישב באחת מעבודות שלאחריה פסול אחר כגון חוץ למקומו שוב אין בו כרת כדאמרי' בזבחים (כח:) ובמנחות בפ' שני (מז:) הרלאה כתיבא בפיגול נאמר [ויקרא יט] לא ירצה בפיגול ונאמר בכשר מיום השמיני והלאה ירצה [שם כב] כהרלאת כשר כך הרלאת פיגול מה הרלאת כשר עד שיקריבו כל מתיריו בכשרות אף הרלאת פיגול עד שיקריבו כל מתיריו או בפיגול או בכשרות אלמא לא מיקבע וודאי של פיגול אלא בזריקה שהיא סוף העבודה דכל שעתא קאי בספק שמא יחשב פסול אחר בעבודה הבאה ויפקיע שם פיגול ממנו: **מתקיף לה רב אשי.** בין לרבה בין לרב חסדא ממאי דהאי וכל ערל עד דאיכא כולה ערלה משמע דנייתי זאת למעוטי זריקה למר לחומרא ולמר לקולא ות"ל זאת דקתני תנא מילתא אחריתי קאמר דילמא זאת דקתני תנא אמילתיה קאי ומיניה יליף דאינו פוסל בני חבורה הבאין עמו ומשום דכל ערל כל דהו משמע והכי קאמר יכול יפסול בני חבורה דכל ערל כל דהו משמע ושוב לא יאכל בו שום אדם: **פ"ל זאת.** עבודה שלימה בעינן בערלות ולעולם לא שנא שחיטה ולא שנא זריקה שוין:

בהאי

ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה בצבור ת"ל וכל ערל, אי איכא כולה ערלות פסלה ואי לא לא פסלה. וכי תימא הוא הדין לזריקה דאי אית בה כולה ערלות פסלה, ת"ל זאת, בשחיטה הוא דפסלה ערלה, בזריקה לא פסלה, ומאי קולא דזריקה לדחוייה דאין מחשבת אוכלין פוסלה בזריקה כדאמרן. **ורב חסדא אדרבה לאידך גיסא** כולה ערלות פסלה בשחיטה מקצתה לא פסלה. וכי תימא הוא הדין לזריקה דבזריקה נמי לא פסלה עד דאיכא כולה ערלות ת"ל **זאת** בשחיטה הוא דבעי כולה ערלות אבל בזריקה אפי' מקצת ערלה פסלה דזריקה חמורה היא משחיטה דלא מקבע פיגול בשחיטה אלא בזריקה, דתנן בזבחים פ"ב השוחט את הזבח לזרוק דמו למחר או מקצת דמו למחר להקטיר אימוריו למחר או מקצתן לאכול כזית מבשרו למחר פיגול וחייבין עליו כרת, הנה לא מקבע הזבח פגול אלא מזריקה ואילך אבל בשחיטה לא, דאי אפשר לחשב בשחיטה לשחטו למחר דהא היום שחט ליה. ובא רב אשי ודחה האי תירוצא. ואמר ממאי דהאי וכל דכתיב בערלה כולה משמע דלמא האי ולא כלום משמע דאפילו מקצת ערלה כתב רחמנא זאת עד דאיכא כולה ערלות לא שנא בשחיטה ולא שנא בזריקה.

מוסף תוספות

א. דין הוא שיהא פסול. תוס' שאנן. ב. ומה במקום שאם אמר הריני שוחט לשם פלוני כשר זורק לשם פלוני פסול מקום שאם אמר הריני שוחט שלא לאוכלין פסול אינו דין דזורק דמן שלא לאוכליו פסול. שם. ג. ולפי מה שפרשתי לעיל ליתא לאקשויי מידי. שם. ולכאורה כוונתו לקושיית ר"י בתוד"ה רבה, ולע"ע.

1. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ:
שמות יב מג

2. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ:
שמות יב מח

מוסף רש"י

דאין מחשבת אוכלין בזריקה. מולה וחקן, מריקח דס, דאיס לפי אכלו לגבי שחיטה כתיב (לקמן עח:).

רבינו חננאל

אתמר שחטו למולין על מנת שיתכפרו בו ערלים רב חסדא אמר פסול יש מחשבת אוכלין בזריקה. כלומר בעינן שיחשוב בזריקה לאוכליו, וכיון שחשב לערלים שאינן יכולין לאכלו שנאמר וכל ערל לא יאכל בו פסול. רבה אמר כשר בתר שחיטה אזלינן ואין מחשבת אוכלין פוסלין בזריקה, כלומר אם זרק שלא לאוכליו לא נפסל הפסח. ירושלמי אמר ר' יוחנן שחטו לאוכליו וזרק דמו שלא לאוכליו כשר. אמר רבה מנא אמינא לה דאין מחשבת ערלין בזריקה, דתניא יכול יפסול בני חבורה הבאין עמו, ודין הוא הואיל וטומאה פוסלת שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח, וערלה פוסלת שנאמר וכל ערל לא יאכל בו, מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל הטומאה אף ערלה לא עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה, [או] כלך לדרך זו הואיל וערלה פוסלת וזמן פוסל מה זמן עשה בו מקצת זמן ככל זמן אף ערלה עשה בה מקצת ערלה ככל ערלה. נראה למי דומה דנין דבר שאין נוהג בכל הזבחים [כמו] הערלה שאין ערלה פוסלת אלא בפסח אבל בשאר זבחים לא דקיימא לן [טמא משלח קרבנותיהן]. ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים. או כלך לדרך זו דנין דבר שלא הותר מכללו הערלה מדבר שלא הותר מכללו הזמן ואל תוכיח טומאה שהרי הותרה מכללה בצבור, שנאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש, איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחה לפסח שני אלא עושין בטומאה. ת"ל זאת חקת הפסח, ודייק רבה מאי זאת, אלא לאו הכי קתני

ג) [לקמן עח:], ב) [שמות יב], ג) [ויקרא ז], ד) [פרשה ח],

בהאי קרא פליגי. ושיתכפרו בו ערלים דקאמר שאין מנויין עליו קאמר ומשום מחשבת שלא למנוייו קאמרי אבל במנויין עליו ושחטו למולים שהן נמי מנויין לזרוק דמו למנוייו ערלים שבהם לבדם דהויא כולה זריקה לערלים מנוייו דכולי עלמא פסול ובערלים שאינן מנויין ומשום מחשבת שלא למנוייו פליגי ובהאי קרא דשלא למנוייו בזריקה מהכא נפיק בכל הקרבנות לכפר עליו היינו זריקה עליו ולא על הזורק לשם חבירו. **רבה סבר חבירו.** דפסול משום שיגוי בעלים דומיא דידיה בעינן מה הוא דבר כפרה כו': **מתקן נפשיה.** מל את עצמו: **הואיל ואי מיקנעי ליה אורחיים חזי ליה לא לקי.** ואע"ג דאיכו השתא לא סעד ליה ולא צריך למידי: **אלא דרב חסדא קשיא.** השתא היכא דלא מחוסר מעשה כגון זימון אורחים דלאו מעשה הוא לית ליה הואיל הכא גבי ערל דמחוסר מעשה אית ליה הואיל: **נקולא.** לפוטרו ממלקות: **לחומרא.** לפסול בפסחים: **בטומאת גברי.** שנמנו עליו טמאים וטהורים וכדפרישית לעיל[ב]: **לא פסלי להן טמאין.** לפסח על הטהורין: **ערל וטמא משלחין קרבנותיהן.** בעזרה חוץ מפסח דבעינן לאוכלו שאכילת בעליו מעכבת בו דכתיב[ג] לפי אכלו תכוסו: **ואינעים אימא.** לעולם בטומאת בשר ומאי אינו נוהג בכל הזבחים אין מנהגו בשאר זבחים שוה למנהגו בפסח דאילו בשאר זבחים לר' יהושע דאמר בכילד לולין (לקמן דף עז.) אם אין בשר אין דם אם בשר קיים לאכילת אדם או חלב קיים לאכילת מזבח זורק את הדם ואילו פסח לא מהניא אכילת מזבח לזרוק דם עליה אלא אם נשתייר כזית בשר כדתנן בכילד לולין[ד]: **דנין דבר שלא הותר מכללו.** ערלה במקום שאסרה דהיינו בפסח לא הותרה: **מדבר שלא הותר מכללו.** זמן: [ה] **היכא אישתרא.** טומאת בשר לאכילה אפילו קרבן ליבור שדוחה טומאה הני מילי להקרבה אבל למיכלה בטומאה לא דתנן בכילד לולין (לקמן עו:) חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה כו': **אלא פשיטא בטומאת גברי.** שאפילו פסח שלא הותר ליאכל טמא לשלא פסחו לעזרה לשחוט הותר לליבור טמאין להביא פסחיהן בטומאה אם רובן טמאין נמצא שהותרה מכלל איסורה: שמתחלתו

בהאי קרא קמיפלגי[1] **ונרצה לו לכפר עליו**[ו] **עליו ולא על חבירו רבה סבר חבירו דומיא דידיה מה הוא דבר כפרה אף חבירו דבר כפרה לאפוקי האי ערל דלאו בר כפרה הוא ורב חסדא סבר האי ערל נמי כיון דבר חיובא הוא בר כפרה הוא [הואיל] דאי בעי מתקן נפשיה**[ז] **ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והא איתמר**[ג] **האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה רבה אמר אינו לוקה אמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה השתא נמי חזי ליה ולא לקי רב חסדא אמר לוקה לא אמרינן הואיל בשלמא דרבה אדרבה לא קשיא הכא מחוסר מעשה התם דלא מחוסר מעשה אלא דרב חסדא אדרב חסדא קשיא אמרי כי לית ליה לרב חסדא הואיל לקולא לחומרא אית ליה אמר ליה מר זוטרא בריה דרב מרי לרבינא קתני הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת מה טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה אף ערלה לא עשה מקצת ערלה ככל ערלה האי טומאה היכי דמי אילימא בטומאת גברי ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה דאי איכא ארבעה וחמשה גברי טמאין וארבעה וחמשה גברי טהורין לא פסלי להו טמאין לטהורין גבי ערלה נמי הא לא פסלי דתנן למולין ולערלים כשר מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה אלא בטומאת בשר ומאי לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה**[ב] **דאילו איטמי חד מאברים האי דאיטמי שרפינן ליה ואידך אכלינן ליה במאי אוקימתא בטומאת בשר אימא סיפא דנין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים ואל יוכיח זמן שנוהג בכל הזבחים ומאי טומאה אי נימא טומאת בשר אמאי אינו נוהג בכל הזבחים אלא פשיטא בטומאת גברי ומאי אינו נוהג בכל הזבחים**[ג] **דאילו בכל הזבחים ערל וטמא משלחין קרבנותיהן ואילו בפסח ערל וטמא אין משלחין פסחיהן רישא בטומאת בשר וסיפא בטומאת גברי א"ל אין שם טומאה קא פריך ואיבעית אימא סיפא נמי בטומאת בשר ומאי אינו נוהג בכל הזבחים דאילו**[ד] **בכל הזבחים בין שנטמא חלב ובשר קיים בין שנטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם ואילו בפסח נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם במאי אוקימתא בטומאת בשר אימא סיפא דנין דבר שלא הותר מכללו מדבר שלא הותר מכללו ואל תוכיח טומאה שהרי הותרה מכללה במאי אילימא בטומאת**

האי מחוסר מעשה כו'. הקשה ריב"א דנפ' אלו עוברין (דף מז:) מסיק כתיפא בי"ט מי שרי משמע אי הוה שרי אמרינן הואיל אע"ג דמחוסר מעשה ותירץ ר"י דהאי מעשה דמילה חשיב טפי[א]: **כי** לית ליה לקולא וכו'. נראה דרב חסדא לא פסל אלא מדרבנן דמדאורייתא לא שייך לחלק בין לחומרא בין לקולא ומדאורייתא לא אמרינן הואיל כלל אפי' לחומרא וכן מוכח בר"פ שני שעיריס (יומא דס"ב:) דקאמר רבינא השתא דאמר ר"מ מחוסר הגדלה כמחוסר מעשה דמי פי' אם שחט שעיר יום הכפורים בחוץ היה פטור משום דמחוסר הגדלה אי לאו משום דחזי לשעיר חיצון שלמים (ה) שאחטן קודם פתיחת ההיכל פטור מחוסר פתיחה כמחוסר מעשה דמי אלמא לית ליה הואיל אפילו לחומרא ואין להקשות אי מדרבנן היאך יתחייב פסח אחר הא קמייתי חוזין לעזרה לא היא כיון דלא יזרוק הדם אינו יוצא ומותר לאחר בשחר וכן מוכח בכילד לולין דאמר רב לא זרק את הדם חייב לעשות פסח אחר כו' ט) (תימה דהשתא לרב אשי דמחשבת ערלים המנויין לכ"ע פסל אף בזריקה וכשאינם מנויין איכא מאן דמכשר וסברא משמע איפכא דהשתא כשאינם מנויין לא פסלה כ"ש במנויין)[ב]:

מאי שנא טומאה דפשיטא ליה ומאי שנא ערלה דמספקא ליה. תימה לרשב"ם דלמא טומאה פשיטא ליה משום דילפינן טומאת גברי מטומאת בשר[ג] וכי תימא דמשמע ליה דאי פשיטא לן בטומאת גברי דלא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאה הוא הדין בערלה משום דמחד קרא דלפי אכלו נפקי ותו לא הוה שייך למילף מזמן מכל מקום מאי קאמר דנין דבר שלא הותר מכללו כו' הא ע"כ איכא למילף טפי טומאת גברי מטומאת בשר דהוי טומאה מטומאה ודמי ליה בכל לד מדמילף טומאת גברי מזמן דלא דמי ליה כלל וכיון דפשיטא לן בטומאה דגברי פשיטא לן נמי בערלה כיון שיש להשוותם והיכי קבעי למילף ערלה מזמן ואומר ר"י דטומאת גברי נמי איכא למימר דילף טפי מזמן מדמילף מטומאת בשר משום דדנין פסול מחשבה מפסול מחשבה ולא תוכיח טומאת בשר דלא הוי פסול מחשבה: **ערל** משלח קרבנות **וטמא משלח כו'.** כרבי עקיבא אתיא דמרבי ערל כי טמא בחגיגה (דף ד:) [ד] דאי לאו הכי לייתי איהו גופיה קרבנותיו וקשה לר"י (ב) ברישא חגיגה (שם) טמא פטור מן הראייה שנאמר ונאת שמה והבאתם שמה כל שישנו בביאה ישנו בהבאה וכל שאינו כו' משמע דטמא אינו משלח שוס קרבן דבהבאה קרא גופיה כתיבי שאר קרבנות עולותיכם וזבחיכם וגו' ואומר ר"י דמכל מקום דווקא בחגיגה שתלויה בביאה קפיד קרא ואע"ג דכל הקרבנות כתיבי בקרא לא קאי אכולהו דהא מעשרות ותרומה כתיבי נמי התם [ה] ועוד קשה לר"י טמא אין משלח קרבנות והא בעי סמיכה ואפילו למאן דאמר ביאה במקצת לא שמה ביאה ליכא למימר אפשר דמעייל ידיה וסמיך דהא בפרק כל הפסולים (זבחים דף לג.) אמרינן כל הסומך לאשם ורובו מכניס מאי טעמא כל כחו בעינן ותירץ ר"י דהכא מיירי בעופות וכן משמע בכל הגט (גיטין דף כח:) אי נמי בבכור ומעשר דלא בעי סמיכה כדתנן פרק שתי מדות (מנחות דף לב:) ובקרבן נשיא[ו] ליכא לאוקמי משום ערל: [וע"ע תוס' יבמות קד: ד"ה דאמר]: אילימא

א מיי' פט"ו מהל' פסולי מוקדשין הלכה ח:

כה ב מיי' פ"ד מהל' קר"פ הלכה ב:

כו ג מיי' פ"ב מהל' ביאת מקדש ס"ב:

תורה אור השלם

1. וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו: ויקרא א ד

הגהות הב"ח

(ה) תוס' ד"ה כי לית וכו' שנאמרן בחוץ קודם פתיחת ההיכל: (ב) ד"ה ערל וכו' וקשה לר"י דאמר בריש:

מוסף רש"י

האופה מיו"ט לחול. לאחר שסעד אפה, דהא ודאי לחול הוא (ביצה כא.) לאחר שאכל וגמר סעודתו, דפשיטא לן דלא חזיא ליה מידי האידנא עד אורתא שהוא חול (לעיל מו:). **לוקה.** משום לא תעשה כל מלאכה (שם). **הואיל ואי מקלעי ליה אורחים.** שיהו צריכין לפת זה היום (שם).

מוסף תוספות

א. מעשה גדול. תוס' שאנן. ב. עיין תוס' שאנן שממה כן. ג. מה טומאת בשר לא עשה בה מקצת טומאה ככל טומאות אף טומאת גברי כן. שם. ד. שם בגמ'. תנא הערל והטמא פטורין מן הראיה, בשלמא טמא וכו' אלא ערל מנלן, הא מני רבי עקיבא דמרבי לערל בטמא וגו'. ה. [ועל זה] לא שייך למימר דקאי. תוס' שאנן. ו. דלא בעי סמיכה דה"נ פריך פרק כל הגט (כח:) וכו' והא בעי סמיכה ומשני בנשים. שם.

רבינו חננאל

וכי פליגי רבה ורב חסדא **בהא פליגי,** וכפר עליו ואמרינן עליו ולא על חברו, רבה דייק עליו ולא על חבירו סבר (דיקי') בעינן חברו דפסול דומיא דידיה מה הוא בר כפרה אף חברו דבר כפרה, אבל ערל דלאו בר כפרה הוא אם זרק עליו לא פסול. ורב חסדא אמר האי נמי בר כפרה הוא הואיל דאי בעי מיתקן נפשיה ומכפר השתא נמי בר כפרה קרינא ביה. ומי אית ליה לרב חסדא הואיל והא איתמר האופה מיום טוב לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה הואיל ואי מקלעי ליה אורחין חזי ליה וכו', הנה רבה הוא דאית ליה הואיל אבל רב חסדא לית ליה הואיל

רבינו חננאל (המשך)

כו', פי' מחוסר מעשה מילה. ופרקינן כי לית ליה לרב חסדא הואיל להקל אבל לחומרא אית ליה. ומתמהי' מאי שנא האי תנא דאי איכא מקצת מבני חבורה טמאין ומקצתן טהורין דפשיטא ליה דלא פסלי הטמאין לטהורין אלא אוכלין הטהורין ולא חיישינן לטומאה ואי איכא מקצת מבני חבורה ערלים ומקצתן מולין דמספקא ליה. ואמר ליה רבינא בטומאת בשר היא היכי דמי כגון שנטמא מקצת אברין של זבח שהטמאין נשרפין והטהורין נאכלין ולא פסלי הטמאין לטהורין. ומי מצית לאוקמה בטומאת בשר והא תאני סיפא דנין **דבר שאינו נוהג בכל הזבחים** היינו ערלה מדבר שאינו נוהג בכל הזבחים הטומאה, ואי בטומאת בשר אמאי אינה נוהגת בכל הזבחים מי משכחת בשר זבח טמא שהותר, אלא בטומאת גברי ומאי אינה נוהגת בכל הזבחים דערל וטמא משלחין קרבנותיהן וקריבין, דלא גרעי מנכרי ותנן בשקלים נכרי ששלח עולתו ממדינת הים ושילח עמהן נסכין קרבין משלו כו', ותנן נמי בגטין השולח חטאתו ממדינת הים מקריבין אותה בחזקת שהוא קיים כו'. ותנינן בתורת כהנים ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו', יכול השוחט לערלים ולטמאים יהא בלא ירצה, ת"ל המקריב אותו בלא ירצה ואין השוחט לערלי' ולטמאין בלא ירצה, מכאן שהערל והטמא משלחין קרבנותיהן דכהנים אכלו להו וראוין הן. (ואפי') [אבל] בפסח לא ערל ולא טמא אין משלחין פסחיהן דהא איש לפי אכלו תכוסו כתיב והני לאו בני אכילה נינהו. ואמר רבינא שום טומאה פריך ולעולם רישא בטומאת בשר סיפא בטומאת גברי. **איבעית אימא** רישא וסיפא בטומאת בשר ומאי אינה נוהגת בכל הזבחים, דאילו כל הזבחים בין נטמא חלב ובשר קיים ובין נטמא בשר וחלב קיים, זורק את הדם כדבעינן למימר קמן. ואלו פסח נטמא חלב כו' ודברים פשוטין הן. **והאי** דפריך ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה, בפסח שבא בטומאה פריך, דתנן פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא בתחלתו אלא לאכילה.

אילימא בטומאת בשר היכא הותרה. ואם תאמר והא ודאי טומאת בשר הותרה לזרוק הדם כדאמרינן בכילד זולין (ד' עז.) גבי חמשה דברים באים בטומאה ואע"ג דלא מיפתרא בהכילה דבכי האי גוונא הוי השתא הותרה לטומאת גברי לזרוק הדם דאכתי לא ידע גמרא הא דפסח נאכל בטומאה ויש לומר דה"פ דין דבר שלא הותרה מכללו בפסח מדבר שלא הותר מכללו בפסח ואל תוכיח טומאה שהותרה מכללה בפסח כי ההיא דלעיל דין דבר שאינו נוהג בכל הזבחים אלא בפסח מדבר כו' וכי מוקי לה בטומאה לגברי ומאי הותרה מכללה בציבור היינו בפסח כדפירש הקונטרס: **ורבי יהושע מכשיר.** ואע"ג דאיכא מאן דאמר פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה בעברה שנתו מודו כ"ע דהיינו עקירתו ושלמים לשם פסח שחיט[א]: **לימא הואיל ובזמנו פסול כו'.** פי' שיכול להמתין עד זמנו ויפסל ולמאי דמסקינן בריש שני שעיריס (יומא סב:) דאין מחוסר זמן לבו ביום[ב] לגבי הואיל ונרא' לפר' דמבו ביום פריך דשלא בזמנו משמע אפי' בי"ד שחרית[ג] ולהכי פריך הואיל בזמנו בו ביום פסול שלא בזמנו נמי פסול[ד]: **שאני התם דאמר קרא הוא.** וא"ת והא מק"ו דריש ליה רבי אליעזר בפ"ק דזבחים (ד' יא.) ומה פסח שמותרו בא שלמים כו' כדמייתי בקונטרס. וי"ל דע"י ק"ו משמע ליה לר' אליעזר דהוא בהויתו יהא לא הוא לשם אחרים ולא אחרים לשמו ועל ידי כך דריש דשלא בזמנו דכשר לשם אחרים כשרים לשמו דהא איתקוש אהדדי אבל אי לאו ק"ו לא הוה דרשינן אלא לא הוא לשם אחרים ותו לא: **מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו.** תימה מאי קא בעי הא גמר לעיל מקרא דמקלא אוכלים לא פסלי ונראה לרשב"א דמיבעיא ליה אמאי לא גמרינן לשמו ושלא לשמו דכשר מלאוכליו ושלא לאוכליו: **לשמו ושלא לשמו ישנו בציבור כו'.** תימה לר"י מאי איריא דאינו בציבור תיפוק ליה דאפי' ביחיד אינו נוהג אלא בפסח גרידא:

פסולו בגופו ואי אפשר לברר איסורו הדא מילתא היא. דס"ל דאי לאו טעמא דאי אפשר לברר איסורו לא קרי ליה בגופו הואיל ומחשבה היא כדלעיל אבל ר' יוחנן לא דייק בהכי וקרי ליה שפיר פסולו בגופו ושינוי בעלים נמי אי אפשר לברר איסורו ולהכי לא קאשיב ליה לעיל: **ערלים** למולים נמי ליתיה לבולה ערלה. משמע דהוה ניחא ליה אי הוה תני בתרוייהו כשר ואע"ת אדרבה בתרוייהו הוה ליה למיפסל דהא ר"מ אית ליה מפגולים בחצי מתיר[ה] ואחרים היינו רבי מאיר וי"ל דלא אמר פיגול בחצי מתיר אלא במפרש סימן ראשון או שני לערלים דהוי דבר מסויים כדמוכח בפ"ב דזבחים (ד' ג.) ובקונטרס הביאה אמר ליה אביי מי סברת אינה כו' ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו וסימן שני חוץ למקומו ולמה ליה לפרושי הוה ליה למימר בפתם אלא ודאי לא אמר ר' מאיר מפגולי' בחצי מתיר אלא במפרש ועוד נראה דאפילו אמר בחצי סימן לאו כלום היא אלא דווקא בסימן אלא[ו] דפריך התם והרי קמילה דכי לחלות דמי ופליגי ומשני התם נמי[ז] דאמרי' קומץ דמנחה חוץ לזמנו דלבונה חוץ למקומה והרי קומץ דמנחה חוטא דליכא לבונה ופליגי ומשני לא פליגי כו' ואמאי לא קאמר דפליגי דאמר חצי קומץ חוץ לזמנו וחצי חוץ למקומו אלא על כרחיך דבר המסויים ושלם בעינן לימא

בטומאת בשר היכא הותרה אלא פשיטא בטומאת גברי והיכא הותרה מכללה בציבור רישא בטומאת בשר סיפא בטומאת גברי אין שם טומאה קפריך ואיבעית אימא כולה בטומאת בשר והיכא הותרה בטומאת פסח דתנן[ח] פסח הבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה מתיב רב הונא בריה דרב יהושע[ט] הפסח שעברה שנתו ושחטו בזמנו לשמו וכן השוחט אחרים לשם פסח בזמנו ר"א פוסל ורבי יהושע[י] מכשיר טעמא בזמנו הא שלא בזמנו כשר ואמאי נימא הואיל ובזמנו פוסל שלא בזמנו נמי פוסל אמר רב פפא שאני התם דאמר קרא [1]ואמרתם זבח פסח הוא הוא בהוייתו לא הוא לשום אחרים ולא אחרים לשמו בזמנו שהוא פסול לשום אחרים אחרים פסולין לשמו שלא בזמנו שהוא כשר לשום אחרים אחרים כשרים לשמו ר' שמלאי אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל ניתני לי מר ספר יוחסין א"ל מהיכן את א"ל מלוד והיכן מותבך בנהרדעא א"ל אין[כ] נידונין לא ללודים ולא לנהרדעים וכל שכן דאת מלוד ומותבך בנהרדעא כפייה וארצי א"ל ניתנייה בג' ירחי[ל] שקל קלא פתק ביה א"ל ומה ברוריה דביתהו דר"מ ברתיה דר"ח בן תרדיון דתניא תלת מאה שמעתתא[מ] ביומא מג' מאה רבוותא ואפ"ה לא יצתה ידי חובתה בתלת שנין ואת אמרת בתלתא ירחי[נ] כי שקיל ואזיל א"ל רבי מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו א"ל הואיל וצורבא מרבנן את תא ואימא לך לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו לאוכליו ושלא לאוכליו אין פסולו בגופו לשמו ושלא לשמו א"א לברר איסורו לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לברר איסורו לשמו ושלא לשמו ישנו בד' עבודות לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בארבע עבודות לשמו ושלא לשמו ישנו בציבור כביחיד לאוכליו ושלא לאוכליו אינו בציבור כביחיד רב אשי אמר פסולו בגופו וא"א לברר איסורו חדא מילתא היא דמה טעם אמר פסולו בגופו משום דא"א לברר איסורו אמר רמי בר רב יודא א"ר מיום שנגנז ספר יוחסין תשש כחן של חכמי' וכהה מאור עיניהם אמר מר זוטרא[2] בין אצל[3] לאצל טעינו ד' מאה גמלי דדרשא תניא[ס] אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר ערלים למולים פסול מאי שנא מולין לערלים דכשר דכולה ערלה בעינן וליכא ערלים למולין נמי כולה ערלה בעינן וליכא ונמצאת מחשבתו בטילה למפרע ולשמעון ראוין יחזור דמיהן וכך שמעתי: **אינו נארבע עבודות.** דאין מחשבת אוכלין בזריקה: מחשבת אכילה לא שייכא בקרבן ציבור דלא שייכא אלא בפסח: **פשש כחן.** שנגנזו מהן טעמי תורה שהיו בו: **נגנו.** נשתכח: **מאלו נאלו.** שני מקראות הן ופרשה גדולה ביניהן ונאלו אשה בנים וקא חשיב ואזיל הבנים וסיפא דפרשתא אלה בני אלו: וכדרבא

שמתחנאו לא בא. לא נאמרה הבאת עיקר פסח אלא לאכילה וכי שרייה רחמנא לאיתויי בטומאה ברוב ציבור כדכתיב אים אים כי היה טמא וגו'[ע] אים נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין אדעתיה למיכליה שרייה: **שעברה שנתו.** שנולד אשתקד קודם רגלא חודש ניסן והפרישו לשם פסח וכי מטו רגלא חדש ניסן ועברה שנתו הו לא חזי לפסח דכתיב זכר בן שנתו[פ] וקאי לשלמים כדילפינן בפירקין דלקמן (ד' ע.): פסח בשאר ימות השנה שלמים הוא: **ושחטו בזמנו לשמו** גרסי'. דהוה ליה שוחט שלמים לשם פסח בזמנו: **ר' אליעזר פוסל.** טעמא מפרש בפ"ק דזבחים (יא.) ומה פסח שמותרו בא שלמים שחטו לשם שלמים בזמנו פסול שלמים שאין מותרן בא פסח שחטן לשם פסח בזמנו פסח אינו דין שפוסל: **ורבי יהושע מכשיר.** דכל זבחים שנזבחים שלא לשמן כשירין חוץ מפסח וחטאת[צ] ואי משום דנשחטו לשם פסח קל וחומר הוא ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו בזמנו שהוא כשר לשמו אינו דין שיכשרו אחרים לשמו. וכל טעמייהו התם מפרש: **שלא בזמנו.** לא פליג ליה רבי אליעזר אם שחטו לשם פסח כדאמר ליה ר' יהושע ומה שלא בזמנו שאינו כשר לשמו אחרים כשירים לשמו ולא מיהדר רבי אליעזר לדידי שלא בזמנו נמי אחרים פסולים לשמו ואמאי לרב חסדא דאמר לחומרא אמרינן הואיל נימא הכא הואיל ואלו זמנו הוה ושחיט לשמו מיפסיל הכא הכי נמי ליפסיל כדקאמר גבי ערל הואיל ואי הוה מל פסיל השתא נמי פסיל: **שלא בזמנו שהוא כשר לשם אחרים.** דנקא לן לקמן (ע.) מוזבחת פסח לאן ובקרבן[ק] דפסח שניתותר לאחר הפסח קרב שלמים ואף קודם הפסח נמי נקא לן בפ"ק דזבחים (מ:) מקרא אחרינא מוקא מן הלאן קרבנו לזבח שלמים[ר] דבר הבא מן הלאן דהיינו פסח יהא לזבח שלמים: **אחרים כשירין לשמו.** דהא איתקש פסולו לשם אחרים ופסול אחרים לשמו: **ספר יוחסין.** מתני' דדברי הימים: **אין שונין.** ספר יוחסין לא לגודים כו'. לדחוייה איכוון. ל"א לפי שאינן מיוחסין: **לא יגלה ידי חובתה.** לא יכלה לשנותה בשלש שנים: **שקל קנא.** מוגה"ג: **בהדי דקא שקיל ואזיל א"ל.** ר' שמלאי לר' יוחנן: **מה בין לשמו ושלא לשמו לאוכליו ושלא לאוכליו.** מאי שנא לשמו ושלא לשמו פסול לאוכליו ושלא לאוכליו כשר: **פסולו בגופו.** מחשבה בגופו של קרבן אבל מחשבת אוכליו פסול דבר אחר הוא: **אי אפשר לברר.** דמה חלק לשמו ומה חלק שלא לשמו אבל אוכליו אפשר לברר חלק אוכליו לגד זה וחלק חולה וזקן בגד אחר אי נמי לברר אם אמת מחשבתו אם אין בה ממש כגון יאכלנו לראוין לראוין

מסורת הש"ס

א) מיי' פט"ו מהל' פסו"ק הל' יב:

תורה אור השלם

1. וְאַמַּרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: שמות יב כז
2. וּלְאֶצֶל שִׁשָּׁה בָנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עֵזְרִיקָם בִּכְרוֹ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה וְעֹבַדְיָה וְחָנָן כָּל אֵלֶּה בְּנֵי אֶצֶל: דברי הימים א ח לח
3. וּלְאֶצֶל שִׁשָּׁה בָנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עֵזְרִיקָם בִּכְרוֹ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה וְעֹבַדְיָה וְחָנָן אֵלֶּה בְּנֵי אֶצֶל: דברי הימים א ט מד

מוסף רש"י

פסח הבא בטומאה. כגון רוב ציבור טמאין (לקמן עו:). **שלא בא מתחילתו אלא לאכילה.** כגנטוה עיקר פסח לאכילה נגטוה, דכתיב לפי אכלו, וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה מאים נדחה ואין לבור נדחין, אדעתיה למיכליה שרייה (לקמן עו:). **הפסח שעברה שנתו.** דמו לא חזי לפסח, סתמיה שלמים (זבחים יא.). **ושחטו בזמנו לשמו.** דהוה ליה שוחט שלמים לשם פסח (שם). **וכן השוחט אחרים.** אחד מכל הזבחים (שם). **שקל קלא.** פיסח רגיס (ר"ה כה. ושבועות יח:) מוט"ש בלע"ז (ר"ה שם) **פתק ביה.** זרק בו (שבועות שם ועז"ז יז:). **הקדים מולים לערלים.** בשחיטת פסח מייר, דשחט סימן ראשון למולים, סימן שני לערלים (מנחות סז:).

מוסף תוספות

א. [ז]הלכך כשר. תוס' שאנן. ב. [ד]זמן הראוי לבו ביום אין זה חסרון זמן. רש"י יומא סב: ג. קודם המנחה קודם שעברו שש שעות. תוס' שאנן. ד. שהרי לבו ביום הוא. שם. ה. כדאמרינן במסקנא. שם. ו. דחשיב והוי דבר מסוים. שם.

מסורת הש"ס

ב) לקמן עו:, ג) זבחים יא., ד) ס"פ שונין, ה) [ר"ה כה. שבועות יח:], ו) [מנחות מז:], ז) [במדבר טו], ח) [שמות יב], ט) [זבחים ב.], י) [דברים טז], כ) [ויקרא ז], ל) [ל"ל אחר ד"ה שקל], מ) ל"ל דאמר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' תלת מאה שמעתתא ביומא דשותא מחלת מאה רבוותא וכו': (ב) שם בתלת ימי הוה קא שקיל ואזיל:

לעזי רש"י

מוט"א. רגב אדמה.

רבינו חננאל

ומותבינן אהא דאמרינן כל הואיל אם הוא לחומרא דברי הכל הוא מיהא, הפסח שעברה שנתו שחטו בזמנו בי"ד לשם פסח וכן השוחט קדשים אחרים לשם פסח בי"ד פסול ורבי יהושע מכשיר, ואפילו לרבי אליעזר דפוסל אינו פוסל אלא השוחט בי"ד לשם פסח אבל בשאר ימות השנה מכשיר, ואמאי נימא הואיל ובזמנו פסול כך שלא בזמנו פסול דהא לחומרא הוא. ופריקינן **שאני התם** דרחמנא אכשריה שנאמר **ואמרתם זבח פסח הוא לה' הוא בהוייתו יהא.** כלומר הפסח הוא שישחט לשם פסח בי"ד ולאפוקי קדשים אחרים לשם פסח דלא, ולא הפסח לשלמים, דבעינן הוא בהוייתו יהא. לשמו בזמנו דהוא אם ישחוט לשם אחרים פסול, שלמים נמי אם ישחטו לשם פסח פסולין לשמו, שלא בזמנו, דהוא כשר לשם שלמים, גם שלמים נמי לשם פסח כשרים. **ניתני לי מר ספר יוחסין.** פי' אמר לו למדני ספר דברי הימים. שקל קלא פתיק ביה, נטל אבן זרק עליו, כלומר גער בו. שאלו, מה בין לשמו ושלא לשמו **לאוכליו ושלא לאוכליו,** שהשוחט לשמו ושלא לשמו פסול, והשוחט לאוכליו ושלא לאוכליו כשר. **אמר ליה לשמו ושלא לשמו פסולו בגופו** שהוא פסח ושחטו לשם שלמים שינה הזבח עצמו במחשבתו, לאוכליו ושלא לאוכליו לבריא ולחולה אין הזבח פסולו בגופו כי הזבח בכשרותו עומד. **לשמו ושלא לשמו אי אפשר לברר איסורו,** כלומר לא יתכן להיוודע איזה צד של זבח לשמו ואיזה צד שלא לשמו כדי שתניח האיסור ותאכל המותר. **לאוכליו ושלא לאוכליו אפשר לברר** איסוריה החולה אסור והבריא מותר. **לשמו ושלא לשמו ישנו בארבע עבודות** לאוכליו ושלא לאוכליו אינו אלא בשחיטה. כדאמרן במכסת תכוסר. **לשמו ושלא לשמו ישנו** בקרבן צבור כביחיד דבין זה ובין זה שלא לשמו פסול. לאוכליו ושלא לאוכליו לא משכחת לה בצבור, דליכא בצבור זבחי שלמים אלא שני כבשי עצרת הבאין עם שתי הלחם כדכתיב והניף הכהן אותם על לחם הבכורים תנופה לפני ה' על שני וגו' קדש יהיו לה' לכהן, לכהן הם ולא לצבור. אמר רב אשי פסולו בגופו ואי אפשר לברר איסורו דבר אחד הן, והכי קאמר, מה טעם איסורו בגופו שאי אפשר לברר איסורו. **מתני'** שחטו למולין ולערלים לטהורין ולטמאין כשר. **תניא אחרים אומרים הקדים מולים לערלים כשר הקדים ערלים למולים פסול.** מפורש בסוף הוריות מאן אחרים ר' מאיר.

ולדרבא. כפ"ב דזבחים (ה) : **עדיין היא מחלוקת.** גבי תפוס לשון ראשון דאיפלגי בה ר' מאיר ור' יוסי בשאומר הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי רבי מאיר דתפוס לשון ראשון רבי יוסי אומר דבריו קיימים דלקח בגמר דבריו אדם נתפס ואיבעיא להו אמר חציה עולה וחציה שלמים מי מודה בה ר' מאיר או לא מי אמרינן טעמא דרבי מאיר משום דנמלך הוא וכיון דחל שם עולה מו לא פקע אבל כי אמר לחצאין ליכא למימר הכי או דילמא כיון דפשטא ביה קדושת עולה בריאה מו לא חיילא קדושת שלמים ואמר אביי בהא ודאי מודי ר"מ דבא אמר עדיין היא מחלוקת ואותביה רבא לאביי מהשוחט את הזבח לאכול בזית בחוץ בזית למחר דקא פליג ר' יהודה אדרבנן ואמר כר' מאיר תפוס לשון ראשון דקאמר זה הכלל כל שמחשבת זמן קדמה למחשבת מקום פיגול וחייבין עליו כרת לא שנא בעבודה אחת ולא שנא בשתי עבודות אחת בעבודה שניה מחשבת פסול בתר מחשבת פיגול לא מפקע ליה מיד פיגול דתפוס לשון ראשון ורבנן סברי אף בגמר דבריו הוא נתפס והוא לה בחדא עבודה עירוב מחשבות ולא קרב המתיר כמצוותו ואנן בעינן דלא ליהוי ביה פסול אחרינא דהרלאה כתיב ביה אלמא מאן דאית ליה תפוס לשון ראשון אפילו לחצאין אית ליה דהא זימי טובא יש בזבח ופליג ר' יהודה ואמר ליה אביי מי סברת אינה לשחיטה אלא לבסוף ואחר לבסוף היא ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כו' וכגון דאמר סימן ראשון חוץ לזמנו ושני חוץ למקומו ור"מ סבר מפגלין בסימן אחד מכלל דרבא דאותביה מהא ס"ל אליבא דר' מאיר ור' יהודה דאינה לשחיטה אלא לבסוף וכולה מחשבה בסוף שחיטה הואי והוה ליה חדא מחשבה ונמלך ליכא למימר דהא בשני זיתים חישב ואפילו הכי פליג. והיינו דאמרינן הכא לימא קסברי אחרים שהם אינה לשחיטה אלא לבסוף וכל מחשבת שחיטה לא מהניא אלא אם כן חישב בגמרה וכדרבא דאמר התם עדיין היא מחלוקת בשאומר לחצאין וע"כ אית ליה לרבי מאיר אינה לשחיטה אלא לבסוף ואחרים היינו ר"מ הילכך בגמר שחיטה אין שאות לומר שני דברים והיכא דהקדיש מולין לערלים בסוף שחיטה מולין חייבי כולה הקדיש ערלים למולין ערלים חייבי כולה והוה ליה כולה ערלה ופסלה: **והא במאי עסקינן.** דקתני הקדיש ערלים למולין פסול כגון שגמר בלבו להוציא מולין אחר ערלים ולומרן. כל מחשבה דקדשים מועיל בפיו הוא: **לא בעינן פיו ולבו שוין.** והלך אחר פיו ואיכא כולה ערלה ואע"פ שלא היה בלבו אלא למקצתה: **שאיני נהנה לזה. לאיש הזה: לא אמר כלום.** ותפס משנה היא ור"מ היא: **סימן שני אף לערלים** גרסינן. בסימן ראשון לא היה דעתו אלא למה שהוציא בפיו ובסימן שני היה מוסיף על מחשבתו הילכך כי הקדיש ערלים למולין נגמר סימן ראשון בערלים: **ור' מאיר לטעמיה דאמר.** במנחות מפגלין בחצי מתיר דתנן(ט) פיגול בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא בקומץ כלומר חישב בהקטרת האחד על מנת לאכול מן השייריים למחר ר"מ אומר פיגול וחכ"א אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר: **יש פיגול.** במחשבת חצי מתיר והאי חצי מתיר הוא דשחיטה בשני הסימנין היא: (י) **פליגי.** מעורבין: **מתני' השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה.** דלא תשחט על חמץ וגו'(י) : **אף הממיד.** של בין הערבים בערב הפסח שחשבו על החמץ וטעמא יליף בגמ'(כ) : **ר"ש אומר הפסח כי"ד.** שחשבו על החמץ: **שמו חייב.** משום לא תשחט על חמץ דפסח כשר הוא ושחיטה ראויה היא (ושמה שחיטה): **ושלא שמו פטור.** דפסול הוא ושחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. והכי אית ליה לר"ש בכל דוכתי בביקורי הדם (חולין דף פה.) ובתשלומי מרבעה וחמשה (כ"ק דף ע.) : **ושאר כל הזבחים.** שחשבו בי"ד לאחר חצות על החמץ בין לשמן ושלא לשמן ואע"ג שכשיריו הן כתנן זבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין: **פטור.** כדמפרש בגמ'(מ) בעידנא דמחייב אפסח לא מיחייב אשאר זבחים: **ומעוד.** בתוך הפסח אם לשמו שחטו לפסח על החמץ פטור מלא תשחט לפסח שלא בזמנו לשמו פסול והוא לה שחיטה שאינה ראויה: **שלא לשמו.** אלא לשם שלמים: **חייב.** דלהכי קאי והוא לה שחיטה ראויה וחייב משום לא תשחט בהדי לאו דלא יראה ולא ימצא ואיכא מלקות נמי דשחיטה: **ושאר כל הזבחים.** שחשבו במועד על החמץ: **בין לשמן בין לו' חייב.** דהא כשיריו הן וגבמ'(מ) מפרש דקרא אשאר זבחים נמי אזהר: **חוץ מן החטאת שחשבו שלא לשמה.** דפסולה היא כדתנן בזבחים (שם) חוץ מן הפסח והחטאת וטעמא משום דכתיב בשחיטה חטאת היא מעוטא היא ולא הנשחטת שלא לשמה: **גמ'** ואע"ג דכתיב על חמץ סתמא אם היה חמץ לאחר שאינו מבני חבורה ואפילו ישנו עמו בעזרה ואלו השוחטין פסחיהן רואין אותו והתרו בהן אין עוברין כדמפרש לקמיה [ע"ב] מדכתיב לא תשחט ולא יליף(ב) כל שישנו בהלנה ישנו בשחיטה ואם יש לא' מהן כולן עוברין: **לזורק.** הדם דזריקה נמי איתרבי במכילתא(ש) מדם זבחיך(ת) : **בעל**

בקומץ רבי מאיר אומר פיגול וחכמים אומרים אין בו כרת עד שיפגל בכל המתיר, ורבנן כיון דפתיכי מולין בהאי שחיטה אין מפגלין בחצי מתיר. וקימ"ל דבמפגלין בחצי מתיר בחשבת אוכלין בזריקה מדרבא בשם ר' יוחנן שחטו לאוכליו לזורק דמו שלא לאוכליו כשר. נעשה משעה ראשונה כמי ששחטו לאוכליו ושלא לאוכליו. רבי שמלאי אתא לגבי רבי יוחנן אמר ליה אלפני הגדה, אמר ליה מסורת בידינו מאבותינו שלא ללמד הגדה לא לבבליים ולא לבני דרום שהן גסי הרוח ומיעוטי התורה, ואתה נהרדעי ודר בדרום, ועוד מעט קטן. **מתני' השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה** שנאמר לא **תזבח** על חמץ דם זבחי [נ"א: לא **תשחט** על חמץ דם זבחי]. **רבי יהודה אומר אף התמיד** מדכתיב זבחי. **רבי שמעון אומר הפסח בארבעה עשר** לשם פסח חייב, שלא לשמו כיון שנפסל אינו עובר עליו משום שוחט על חמץ דשחיטתו לאו שחיטה היא וכן שאר דבריו זה כללם. **אמר רבי שמעון בן לקיש** לעולם אינו חייב עד שיהא חמץ לשוחט או לזורק,

לימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף וכדרבא וכו'.

בפ' שני דזבחים (ד' ג.) פליגי אביי ורבא אליבא דר"מ דאביי אמר בלאו' מודה ר' מאיר ורבא אמר עדיין היא מחלוקת והתם נמי סבר ר' מאיר תפוס לשון ראשון ולחצות מפרש בקונטרס חציה תמורת עולה וחציה תמורת שלמים(א) ונראה כפירוש ר"ח דמפרש לחצות לחצי היום יחולו שניהם וקאמר אביי דהתם מודה ר"מ כיון דבשעת אמירה אינם חלים ולחצי היום יחולו שניהם ורבא סבר דאפילו התם פליג רבי מאיר כמו בשחיטה דאינה אלא לבסוף דאין כאן אלא משהו אחד לחול לשניהם ולר' מאיר חייל קמא ולהכי לערלים ולמולים ערלים חייבי דאמרינן תפוס לשון ראשון אבל אי ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף כיון שיש שאות לשניהם לחול חייבי תרוייהו ולא אמרינן תפוס לשון ראשון אלא דוקא אי אמרינן אינה לשחיטה אלא לבסוף דאין להם שאות לחול לשניהם כדפרי' ולא דמי לתמורת עולה ותמורת שלמים דיותר אמרינן תפוס לשון ראשון כי לא אמר לחצות שיש לשניהם שאות לחול מכי אמר לחצות דהתם כיון דאמר תמורת עולה ואפילו חציה פשטה בכולה ותו לא מצי חייל תמורת שלמים אבל מולים וערלים כי אמרי ישנה לשחיטה כו' הואיל ויכולים לחול זה אחר זה חייבי תרוייהו אף על גב דסבירא ליה בעלמא תפוס לשון ראשון: **ולא הספיק לומר למולים כו'.** תימה לרשב"ל מ"כ מאי איריא דקתני הקדיש מולים לערלים אפילו הקדיש ערלים כשר אם הספיק לומר למולים קודם גמר שחיטה:

רבי מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין. מכאן מדקדק ר"י דהא דקרי בכל דוכתי(ג) פיגול פסול מחשבה לאו דוקא דאינו פיגול עד שיוציא בשפתיו דאי במחשבה תליא מילתא בשלא הספיק לומר למולים אמאי פסול לר' מאיר הלא גמר בלבו נמי לומר למולים: **המתבוין** לומר תרומה כו'. אפילו אי דבריה שבלב לא הוו דבריה גבי הלוה דזבין ליכסי' אדעתא למיסק לארץ ישראל ובעידנא דזבין לא אמר (קדושין דף מט:) התם אינו טועה בדיבורו(ב) אבל הכא דבריה שבלב הם ומה שהוציא בשפתיו אינו כלום לפי שטעה בדיבורו(ג) : **וסימן שני אף לערלים דפתיבי מולין וכו'.** וא"ת א"כ אמאי קאמר הקדיש מולין אפילו לא הקדיש נמי אלא שחטו סימן ראשון למולים ולערלים ולא שחטו שני לערלים סתמא כיון ששחטו סימן ראשון למולים מסתמא אף לערלים קאמר וכן בסיפא דקתני ערלים למולים פסול אפילו הקדיש מולין פסול אם פירש שני לערלים דוקא אלא הא קמ"ל דאע"פ ששחטו סימן ראשון לערלים סתם לא אמרינן כיון ששחטו סימן שני למולים גלי אדעתיה דבסימן ראשון אף לערלים קאמר וכשר: **השוחט** פסח **על החמץ עובר בלא תעשה.** אומר ריב"א דהפסח כשר הא לא שנה עליו הכתוב לעכב(ד) ותפסקתא דמכילתין (פ"ד) תניא בהדיא השוחט את הפסח על החמץ בי"ד עובר בלא תעשה והפסח עצמו כשר ויוצא בו ידי חובתו בפסח: **לו**

מתני' השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה. דלא תשחט על חמץ דם זבחי [ע"ב] מדכתיב לא תשחט ולא יליף(ב) כל שישנו בהלנה ישנו בשחיטה ואם יש לא' מהן כולן עוברין: **לזורק.** הדם דזריקה נמי איתרבי במכילתא(ש) מדם זבחיך(ת) : **בעל**

א נמי' פ"ש מהל' פסולי המוקדשין הל' יח וס"ד מהל' שחיטה הל' יג):

כח ב מיי' פ"ד מהל' תרומות הל' טז טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף מה:

כט ג מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' י"ל סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סימן כי סעיף ג:

ל ד מיי' פט"ז מהלכות פסולי מוקדשין הל' מ:

לא ה מיי' פ"ש מהל' ק"פ הל' ה:

רבינו חננאל

נימא קסברי אחרים אינה לשחיטה אלא לבסוף. וכי אמר הריני שוחט למולין ולערלים אסוף שחיטה קא מכוון דאמר הריני שוחט, ואינה לשחיטה אלא לבסוף ובסוף שחיטה חלו נמולים, ולא אשתייר רווחא לערלין למיחל, לפיכך הפסח ההוא כשר. וכדרבא דאמר עדיין היא מחלוקת. ועיקר דהא שמעתא דרבא בשחיטת קדשים פ"ב דתנן הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים הרי זו תמורת עולה דברי ר' מאיר, ר' יוסי אמר אם לכך נתכוון וכו', איבעיא להו הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים לחצות מאי, אמר ר' מאיר מי אמרי' בהא מודי רבי מאיר דכיון דאית ליה רווחא מהשתא ועד לחצות חיילן תרוייהו, או דלמא בהא נמי פליג רבי מאיר משום דלאימת חיילא לכי מטיא חצות, הא בההיא שעתא חיילה לה תמורת עולה ולית לה לתמורת שלמים רווחא למיחל. אמר אביי היא היא, רבא אמר בהאי נמי פליג ר' מאיר משום דלאימת חיילא לכי מטיא חצות, הא בההיא שעתא חיילה לה תמורת עולה ולית ליה לתמורת שלמים רווחא למיחל. אמר **רבא לעולם קסברי אחרים ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף** ובגמר בלבו למולין ולערלים והוציא בפיו לערלים, דלא הספיק לומר למולין עד שנגמרה השחיטה לערלים. **דרבי מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין,** אלא כיון שהוציא בפיו ערלים לא חיישינן במה שהיה בלבו, הילכך פסול. **ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין.** ומותיב **אביי** המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר מעשר ואמר תרומה, עולה ואמר שלמים, שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה, נתכוין לומר שאיני נתנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין. קשיא הדא מתני' לרבי מאיר, דהא סתמא היא וקיימא לן סתם מתני' רבי מאיר. ופירק אביי **יישא** כגון ששחט סימן ראשון למולין וסימן שני לערלים וסימן שני למולין ולערלים דפתיכי מולין בכולה שחיטה. **סיפא** דאמר סימן ראשון ושני לערלים וסימן שני למולין ורבי מאיר לטעמיה דאמר מפגלין בחצי מתיר. וכיון ששני האיסמנים מתיירין הוזבח, אם פיגל באחד מהן שהוא חצי המתיר הרי זה פיגול, כדתנן פיגל בקומץ ולא בלבונה בלבונה ולא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה וכדרבא כפ"ב דזבחים. נ"ב דף ג' ע"א:

גליון הש"ס

מתני' השוחט את הפסח על החמץ. עי' שלמת מלייה ובמשנת פני יהושע מ"ש סימן י"ג:

מוסף רש"י

אינה לשחיטה אלא בסוף. אין השחיטה קרויה שחיטה אלא בסופה (חולין כט:) אין שחיטה נקראת אלא לבסוף, ונפקא מינה לענין המחשב בקדשים חוץ למקומם או חוץ לזמנן מו מחשב אלא לשמן, אינה מחשבה אלא אם כן מחשב בסוף שחיטה (ב"ק עב.). **ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף.** וכל כמה דחשיב הוא מחשבה (שם). **מפגלין בחצי מתיר.** פיגל בקומץ ולא בלבונה, שהקטיר קומץ על מנת לאכול זית מן השייריס חוץ לזמנו, פיגול (זבחים קי:). פסול הוא דלא חזי אלא חוצמו לשמו (חולין ל:). **שלא לשמו.** דשחטו לשם שלמים, חייב. דפסח לאחר זמנו קרב שלמים, חה שנשחטו לשלמים זבח כשר הוא (שם). **או לזורק.** הכהן הזורק (מנחות עח: מכת"י).

מוסף תוספות

א. ובקשה לר' א"כ היכי אמר אביי בהא ודאי מודה ר' מאיר והא בהדיא בתמורה בפ' כיצד מערימין (כה.) בגמרא פליגי ר' מאיר ור' יוסי בחציה עולה וחציה שלמים. תוס' שאל. ב. [ד]לא היה בדעתו להוציא בשפתיו יותר, אלא שאילולי הוה ידע שלא יעלה לא"י לא היה [מוכרם]. שם. ג. שלא היה מתכוין לומר מה שאמר. שם. ד. ל"פ. תרי קראי כתיב חד לא תזבח על חמץ דם זבחי בפ' ואלה המשפטים ואידך לא תשחט על חמץ דם זבחי בפ' כי תשא ואע"ג דשנה הכתוב אין הקרבן נפסל בכך וגו'. שם.

עין משפט נר מצוה

לב א ב מיי׳ פ״ג מה׳ פסולי מוקדשין הלכה טז:

לג ג מיי׳ פ״ד מהל׳ שבועות הלכה כ:

לד ד מיי׳ פט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ד
סמג עשין קה:

לה ה מיי׳ פ״ט מהל׳ ק״פ הלכה ה:

מסורת הש״ס

רבינו חננאל

או לאחד מבני חבורה. אומר ר״י דלא מיחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק דלא תשחט אמר רחמנא ועוד אין יתחייב לרבי יוחנן הא לאו שאין בו מעשה הוא: **לא** אמרינן על בסמוך. תימה דבפ׳ שתי הלחם (מנחות נא.) אמרינן דלכל הפחות בעינן על בסמוך דפליגי תנאי בבזיכי לבונה של לחם הפנים דאיכא למאן דאמר ונתת על המערכת על ממש ואיכא למאן דאמר על בסמוך וכן באלו נאמרין (סוטה מז.) פליגי בקרא דונתת את הברכה על סר גרזים אי על ממש אי בסמוך וי״ל דהתם סברא הוא דהוי בסמוך דהא בשעת הנחת הלחם היו מניחין אותם ובשעת סילוקו נקטרים וכן גבי סר גרזים סברא הוא דלכל הפחות סמוך בעינן דאי לאו הכי למאי כתביה וכן משמע בסמוך דהיכא דסברא הוא לא פליגי דקאמר אבל לענין מקדש אימא מודה ליה לרש״י לקיש:

התראת ספק לא שמה התראה.

מתוך פ״ה משמע דלא הוי התראה משום כיון דלא ידעינן לאו התראה היא ולא נהירא לר״י דמה לנו אם ספק למתרה אלא שיהא ודאי למותרה דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ולשון הקונטרס נמי יש לישב דה״ק כיון דאמן לא הוה ידעינן לאו התראה היא שיהא המותר:

להכחישנו ולומר שוגג הייתי:

לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כו׳.

מפורש בהשוכר את הפועלים (ב״מ 5:): **מידי** דהוי אכלי שרת. פי׳ בקונטרס דאין מקדשין אלא מה שבמוכן. וקשה מה שייך זה לשחיטת הזבח שלא יקדש אלא מה שבפנים לעזרה הילכך נראה לפרש מידי דהוה אכלי שרת שאין מקדשין מה שבמוכן אלא כשהן בעזרה וכן משמע בפרק המזבח מקדש (זבחים פח.) דקאמר כלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא בפנים וא״ת דתנן בלולב וערבה (סוכה מח:) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מערב שבת ופריך (שם מט:) ואמאי ניתי מקודשת א״ל זעירי קא סבר אין שיעור למיס וכלי שרת מקדשין שלא מדעת פי׳ ואי מייתי מקודשת איפסיל להו בלינה והשתא אכתי נייתי מקודשת וייתיה חוץ לעזרה דלא מיקדשה אלא בפנים וי״ל דטוב להביא שאינה מקודשת וייתיה בפנים׳ ממקודשת וייתיה בחוץ הא

בעל בסמוך. כל היכא דכתיב על משמע בסמוך והכא על חמץ כתיב[1] כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ג): **בפנים.** בעזרה: לחמי תודה משהוקדשו בפה קדשו קדושת דמים ליאסר באכילה ובהגאה אבל לא קדשו קדושת הגוף ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין ושחיטת הזבח מקדשתן לגופן להיות נפסלין בטבול יום ובמגע מחוסר כפורים ובלינה ואם נטמאו ישרפו כדכתיב[2] על זבח התודה חלות ואמר מר במנחות[3] קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קרוי קרבן אלא בזביחה: **לא קדש הלחם.** קדושת הגוף: **בית פאגי.** היינו מקום חילון שבירושלים. התם הוא דחון לחומת בית פאגי חוץ לירושלים והא ואינו מקום אכילת קדשים וקלים ואם נפסלין התם ודאי לא מקדשא ליה שחיטה אבל אי חוץ לחומת עזרה קאי אע״ג דלאו גבי זבח קאי בשעת זביחה הואיל ובמקום הכשירו היה עומד שפיר דמי ולא בעינן על בסמוך: **אלא.** הכא גבי חמץ: **בהתראת ספק קא מיפלגי.** דמלקות ליתא אלא בהתראה וכי מתרינן ביה לא תשחט על החמץ אי חזינן חמץ גביה ומתרין ביה הויא התראת ודאי ואי לא התראת ספק היא ואפילו אשתכח דהוה ליה בביתיה כיון דאמן לא הוי ידעינן לאו התראה היא ורבי יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה ואי אישתכח דהוה ליה מיחייב: **פטור ממלקות.** דלא תשא: **התראת ספק.** וכי מתרינן ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתנו דעדיין יש שהות ביום: **וגריר.** לאיפלוגי בחמץ ובלחמי תודה: **מידי דהוה אכלי שרת.** דמקדשי לגופה כדכתיב[4] כל הנוגע בהם יקדש ואין מקדשין אלא הנכנס לתוכן: **רב אושעיא.** הא דפשיטא לר״ל דעיל הוא מיבעיא ליה: **אפי׳ נאחד בסוף העולם.** שאינו מבני חבורה נמי אם ישנו עמו בעזרה יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו: [5]כל בני חבורה בכלל לא יצאו מן הכשר הן בכל תומיה: **לא תשחט[6] ולא יצון.** בחד קרא נינהו: **המקטיר את החלב.** של פסח על החמץ שיש לו בשעת הקטרה אי לא היה לא׳ מבני חבורה חמץ בשעת שחיטה ויש לו לכהן המקטיר בשעת הקטרה עובר הוא. ואע״ג דלא כתיב אלא לא תשחט [7]וחריקה מתרגיא במכילתא[8] מדם אתיא נמי הקטרה מדסמכיה אלא יצון כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ הילכך מקטיר נמי עובר: **הואיל וישנו בהלנה אמורין.** דכתיב בהו נמי[9] לא יצון חלב חגי: **אכל המולק את העוף.** של מחוסר כיפורים דאמרן בפירקין (דף נט.) דכשר להקריבה אחר התמיד שהוא זמן שחיטת פסח אינו עובר עליו משום לא תשחט על חמץ ולקמן [פד.] מוקי לה כר״ש דמחייב נמי אשאר זבחים במועד והכא טעמ׳ לפוטרה משום די״ל לא מיחייב עליה אשאר זבחים. ועוף דנקט לאו דוקא אלא משום דאין דרך

[1] [פסוקי דזמרה ל:] מנחות כ. סב. לח. סנהד׳ יג.:], **[2]** [מנחות עח.: [מעילה ג.:], **[3]** [שבועות דף ג: ודף כח. מכות דף טו: תמורה דף ג:, ד] [מנחות עח.:], **[4]** [תוספתא פ״ד ה״ד], **[5]** [שמות לד], **[6]** [ויקרא ז:], **[7]** [דף עא.:], **[8]** [שמות ל], **[9]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[1]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[2]** [שמות לא.], **[3]** [ויקרא ז:], **[4]** [שמות לד], **[5]** [ויקרא ז:], **[6]** [דף עא.:], **[7]** [שמות ל], **[8]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[9]** [תוספות פ״ה אלא].

תורה אור השלם

1. לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח:

שמות לד כה

גליון הש״ס

גמ׳ אף ע״פ שאין עמו בעזרה. עי׳ ר״ש פ״ג מ״ה דכלים ופע״ג: רש״י ד״ה המקטיר וכו׳ וזריק׳ מתרבאי במכילתא. עי׳ יומא דף ס״ג ע״ב תד״ה זריקת דמים:

מוסף רש״י

ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם. דכתיב על זבח התודה חלות, ובעינן על בסמוך (מעילה ג.). חוץ לחומת בית פאגי. היינו חוץ לחומת הר הבית, אבל אם היו בהר הבית קדשו אע״פ שאין בעזרה (מנחות עח:) אי: חוץ לחומת המילוה בירושלים (שם מכת״י). ולא בעינן על בסמוך. אע״ג דכתיב והקריב על זבח התודה חלות, לא דרשינן על בסמוך שיהיה הלחם אצל התודה בשעת זביחה, ואיכון יוצא ליכא שהרי תודה ולחמה נאכלין בכל העיר (שם). אפילו חוץ לחומת עזרה. ואע״ג דהוי לפנים מחומת בית פאגי לא קדש (מנחות שם). דאמרי תרוייהו אינו לוקה. ומכל מקום חולקין בטעמו של דבר, טעמא דיריב מר לא יהיב מר, ומר ליה ליה טעמא דמר ולקמן מפרש פלוגתייהו (שבועות ג:). משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה. אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר, דהתראת ספק שמה התראה (מכות טז:). משום דהוה ליה התראת ספק. ספק אם יעבור על התראה אם לאו, שיכול לומר עדיין יש לי שהות ביום, ואין המתרה יכול לסיון שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה (שבועות כא.) דאי אתרו ביה דהיכי שתאכל הכיכר שנשבעת עליה, יכול לומר אין לי בית מיומא בהתראה זו, דאכתי יש לי שהות, וכן כל היום כולו, ואפילו כי עבר היום יכול לומר שכוח הייתי ולא מזכרתי לא בשבועה ולא בהתראה ואינו לוקה (תמורה ג:) אבל משום לאו שאין בו מעשה לא הוה מפטר דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו (מכות טז.).

מבני חבורה ועד שיהא עמו בעזרה ר׳ יוחנן אמר אעפ״פ שאין עמו בעזרה במאי קמיפלגי אילימא בעל בסמוך קמיפלגי דרבי שמעון בן לקיש סבר על בסמוך ורבי יוחנן סבר לא בעינן על בסמוך והא איפלגו בה חדא זימנא דתנן השוחט תודה לפנים ולחמה חוץ לחומה לא קדש הלחם מאי חוץ לחומה רבי יוחנן אמר חוץ לחומת בית פאגי אבל חוץ לחומת העזרה קדיש ולא בעינן על בסמוך רבי שמעון בן לקיש אמר אפילו חוץ לחומת עזרה לא קדיש אלמא בעינן על בסמוך אלא בהתראת ספק קמיפלגי בהא נמי הא פליגי בה חדא זימנא דאיתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה ר׳ יוחנן ור״ש בן לקיש דאמרי תרוייהו אינו לוקה רבי יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אבל התראת ספק שמה התראה ור״ש בן לקיש אמר אינו לוקה משום דהוה ליה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה אבל לאו שאין בו מעשה לוקין עליו אמרי לעולם בעל בסמוך קא מיפלגי וצריכא דאי איפלגו לענין חמץ הוה אמינא בההוא הוא דקאמר רבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך משום דאיסור הוא וכל היכא דאיתיה איתיה אבל לענין מקדש לחם לא קדיש אלא בפנים אימא מודה ליה לר״ש בן לקיש דבעינן על בסמוך דאי איתיה גואי קדיש אי לא לא קדיש מידי דהוה אכלי שרת צריכא ואי אשמעינן לענין מקדש לחם ה״א בהך קאמר ר״ש בן לקיש דבעינן על בסמוך דאי איתיה גואי קדיש אי לא לא קדיש אבל לענין חמץ מודה ליה לרבי יוחנן דלא בעינן על בסמוך דאיסורא הוא וכל היכא דאיתיה איתיה צריכא בעא מיניה רב אושעיא מרבי אמי אין לו לשוחט ויש לו לאחד מבני חבורה מהו אמר ליה מי כתיב לא תשחט על חמצך לא תשחט על חמץ כתיב אמר ליה אי הכי אפילו לאחד בסוף העולם נמי אמר ליה אמר קרא לא תשחט ולא ילין לא תשחט על חמץ הנך דקיימי עליה משום לא ילין אמר רב פפא הילכך כהן המקטיר את החלב עובר בלא תעשה הואיל וישנו בכלל הלנת אמורין תניא כוותיה דרב פפא [2]השוחט את הפסח על החמץ עובר בל״ת אימתי בזמן שהוא לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה היה לאחד בסוף העולם אין זקוק לו ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המקטיר חייב אבל המולק את העוף בארבעה עשר אינו עובר בלא כלום ורמינהי השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה ר׳ יהודה אומר אף התמיד אמרו לו לא אמרו אלא בפסח בלבד אימתי בזמן שיש לשוחט או לזורק או לאחד מבני חבורה היה לאחד בסוף העולם אין זקוק לו ואחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה חייב אבל הקומץ את המנחה אינו עובר בלא תעשה המקטיר את האימורין אינו עובר בלא תעשה

קשיא

לשמוט שוס קרבן בזמן שחיטת פסח דהיינו אחר חצות אלא קרבן של מחוסר כיפורים כדי שיאכל פסחו לערב ורובייהו עוף מייתין זב וזבה ויולדת אפי׳ עשירים ומלורע עניי[1]: אחד השוחט. את הפסח **ואחד זורק** את דמו **ואחד המולק** חטאת העוף **דמחוסר כיפורים: ואחד המזה.** מדמה **כדכתיב[2] והזה מדם החטאת וגו׳ ובחטאת העוף קאי.** והך סיפא דמשמע דעובר אף אשאר קרבנות רמי לקמן[3] אריש דקתני לא אמרו אלא פסח בלבד: **אכל הקומץ מנחה.** במועד על החמץ: **אינו עובר.** דקמילה ודאי לאו שחיטה היא: **המקטיר את האימורין.** בין פסח בי״ד בין במועד אשאר זבחים אינו עובר:

קשיא

[1] [פסוקי דזמרה ל:] מנחות כ. סב. לח. סנהד׳ יג.:], **[2]** [מנחות עח.: [מעילה ג.:], **[3]** [שבועות דף ג: ודף כח. מכות דף טו: תמורה דף ג:, ד] [מנחות עח.:], **[4]** [תוספתא פ״ד ה״ד], **[5]** [שמות לד], **[6]** [ויקרא ז:], **[7]** [דף עא.:], **[8]** [שמות ל], **[9]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[1]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[2]** [שמות לא.], **[3]** [ויקרא ז:], **[4]** [שמות לד], **[5]** [ויקרא ז:], **[6]** [דף עא.:], **[7]** [שמות ל], **[8]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[9]** [תוספות פ״ה אלא],

תוספות

אם לאחד מבני חבורה. אומר ר״י דלא מיחייב בעל החמץ אלא השוחט והזורק דלא תשחט אמר רחמנא ועוד אין יתחייב לרבי יוחנן הא לאו שאין בו מעשה הוא: **לא אמרינן על בסמוך.** תימה דבפ׳ שתי הלחם (מנחות נא.) אמרינן דלכל הפחות בעינן על בסמוך דפליגי תנאי בבזיכי לבונה של לחם הפנים דאיכא למאן דאמר ונתת על המערכת על ממש ואיכא למאן דאמר על בסמוך וכן באלו נאמרין (סוטה מז.) פליגי בקרא דונתת את הברכה על סר גרזים אי על ממש אי בסמוך וי״ל דהתם סברא הוא דהוי בסמוך דהא בשעת הנחת הלחם היו מניחין אותם ובשעת סילוקו נקטרים וכן גבי סר גרזים סברא הוא דלכל הפחות סמוך בעינן דאי לאו הכי למאי כתביה וכן משמע בסמוך דהיכא דסברא הוא לא פליגי דקאמר אבל לענין מקדש אימא מודה ליה לרש״י לקיש:

התראת ספק לא שמה התראה.

מתוך פ״ה משמע דלא הוי התראה משום כיון דלא ידעינן לאו התראה היא ולא נהירא לר״י דמה לנו אם ספק למתרה אלא שיהא ודאי למותרה דלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ולשון הקונטרס נמי יש לישב דה״ק כיון דאמן לא הוה ידעינן לאו התראה היא שיכול המותר:

להכחישנו ולומר שוגג הייתי:

לאו שאין בו מעשה לוקין עליו כו׳.

מפורש בהשוכר את הפועלים (ב״מ 5:): **מידי** דהוי אכלי שרת. פי׳ בקונטרס דאין מקדשין אלא מה שבמוכן. וקשה מה שייך זה לשחיטת הזבח שלא יקדש אלא מה שבפנים לעזרה הילכך נראה לפרש מידי דהוה אכלי שרת שאין מקדשין מה שבמוכן אלא כשהן בעזרה וכן משמע בפרק המזבח מקדש (זבחים פח.) דקאמר כלי שרת אין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא בפנים וא״ת דתנן בלולב וערבה (סוכה מח:) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהיה ממלא חבית של זהב שאינה מקודשת מערב שבת ופריך (שם מט:) ואמאי ניתי מקודשת א״ל זעירי קא סבר אין שיעור למיס וכלי שרת מקדשין שלא מדעת פי׳ ואי מייתי מקודשת איפסיל להו בלינה והשתא אכתי נייתי מקודשת וייתיה חוץ לעזרה דלא מיקדשה אלא בפנים וי״ל דטוב להביא שאינה מקודשת וייתיה בפנים׳ ממקודשת וייתיה בחוץ הא

בעל בסמוך. כל היכא דכתיב על משמע בסמוך והכא על חמץ כתיב[1] כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ג): **בפנים.** בעזרה: לחמי תודה משהוקדשו בפה קדשו קדושת דמים ליאסר באכילה ובהגאה אבל לא קדשו קדושת הגוף ואם נטמאו נפדין ויוצאין לחולין ושחיטת הזבח מקדשתן לגופן להיות נפסלין בטבול יום ובמגע מחוסר כפורים ובלינה ואם נטמאו ישרפו כדכתיב[2] על זבח התודה חלות ואמר מר במנחות[3] קרבנו על זבח מלמד שאין הלחם קרוי קרבן אלא בזביחה: **לא קדש הלחם.** קדושת הגוף: **בית פאגי.** היינו מקום חילון שבירושלים. התם הוא דחון לחומת בית פאגי חוץ לירושלים והא ואינו מקום אכילת קדשים וקלים ואם נפסלין התם ודאי לא מקדשא ליה שחיטה אבל אי חוץ לחומת עזרה קאי אע״ג דלאו גבי זבח קאי בשעת זביחה הואיל ובמקום הכשירו היה עומד שפיר דמי ולא בעינן על בסמוך: **אלא.** הכא גבי חמץ: **בהתראת ספק קא מיפלגי.** דמלקות ליתא אלא בהתראה וכי מתרינן ביה לא תשחט על החמץ אי חזינן חמץ גביה ומתרין ביה הויא התראת ודאי ואי לא התראת ספק היא ואפילו אשתכח דהוה ליה בביתיה כיון דאמן לא הוי ידעינן לאו התראה היא ורבי יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה ואי אישתכח דהוה ליה מיחייב: **פטור ממלקות.** דלא תשא: **התראת ספק.** וכי מתרינן ביה אכלהו היום פן תעבור על השבועה שמא יעבור שמא לא יעבור על התראתנו דעדיין יש שהות ביום: **וגריר.** לאיפלוגי בחמץ ובלחמי תודה: **מידי דהוה אכלי שרת.** דמקדשי לגופה כדכתיב[4] כל הנוגע בהם יקדש ואין מקדשין אלא הנכנס לתוכן: **רב אושעיא.** הא דפשיטא לר״ל דעיל הוא מיבעיא ליה: **אפי׳ נאחד בסוף העולם.** שאינו מבני חבורה נמי אם ישנו עמו בעזרה יעבור השוחט הזה עליו אם התרו בו: [5]כל בני חבורה בכלל לא יצאו מן הכשר הן בכל תומיה: **לא תשחט[6] ולא יצון.** בחד קרא נינהו: **המקטיר את החלב.** של פסח על החמץ שיש לו בשעת הקטרה אי לא היה לא׳ מבני חבורה חמץ בשעת שחיטה ויש לו לכהן המקטיר בשעת הקטרה עובר הוא. ואע״ג דלא כתיב אלא לא תשחט [7]וחריקה מתרגיא במכילתא[8] מדם אתיא נמי הקטרה מדסמכיה אלא יצון כל שישנו בעבודה שלהן באזהרת הלנה ישנו נמי באזהרת חמץ הילכך מקטיר נמי עובר: **הואיל וישנו בהלנת אמורין.** דכתיב בהו נמי[9] לא יצון חלב חגי: **אכל המולק את העוף.** של מחוסר כיפורים דאמרן בפירקין (דף נט.) דכשר להקריבה אחר התמיד שהוא זמן שחיטת פסח אינו עובר עליו משום לא תשחט על חמץ ולקמן [פד.] מוקי לה כר״ש דמחייב נמי אשאר זבחים במועד והכא טעמ׳ לפוטרה משום די״ל לא מיחייב עליה אשאר זבחים. ועוף דנקט לאו דוקא אלא משום דאין דרך

[1] [פסוקי דזמרה ל:] מנחות כ. סב. לח. סנהד׳ יג.:], **[2]** [מנחות עח.: [מעילה ג.:], **[3]** [שבועות דף ג: ודף כח. מכות דף טו: תמורה דף ג:, ד] [מנחות עח.:], **[4]** [תוספתא פ״ד ה״ד], **[5]** [שמות לד], **[6]** [ויקרא ז:], **[7]** [דף עא.:], **[8]** [שמות ל], **[9]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[1]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[2]** [שמות לא.], **[3]** [ויקרא ז:], **[4]** [שמות לד], **[5]** [ויקרא ז:], **[6]** [דף עא.:], **[7]** [שמות ל], **[8]** [לא אמר ד״ה לא תשחט], **[9]** [תוספות פ״ה אלא],

תוספות

קשיא מליקה אמליקה. דס"ד בארבעה עשר קאמר וקתני דעבר אמליקה דומיא דשאר קרבנות ועוד דקא חשיב ליה כשחיטה: ה"ג **ולטעמיך תיקשי לך היא גופא דקתני ריש"א לא אמרו אלא בפסח בלבד.** אבל בחול המועד אפילו בעוף נמי מיחייב והיינו כר' שמעון ובקונטרס פי' לעיל טעם אחר אמאי נקט עוף:

ואיכא דלא מקיש. חלב לזבח ונהי דלא מקיש להקטרה לענין הכי מקיש דלא אמרינן אפילו אחד בסוף העולם דסברא הוא לאקושי להכי: **טעמא** שלא לשמו **הא סתמא פטור ש"מ כו'.** זאת גילסת רש"י ואין נראה לר"ת דהא איכא למידק מרישא איפכא [ב] וגרים ר"ת הכי לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קשמיט ש"מ בעי עקירה פירוש דאי לא בעי עקירה אפילו שחט לשמו כשר דשלמים לשם פסח כשר דהא מכשיר לעיל ר' יהושע שוחט אחרים לשמו[ג]:

קראו את ההלל. פי' לויס דתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן ולויס קורא'ים את ההלל קשה לר"י דאמרינן בפ' אין נערכין בערכין (יא.) ובכילד מברכין (ברכות לה. ופס) אין אומרים שירה אלא על היין והכא חזינן דאיכא שירה אלא נסכים וכן היו [ד] מקדשין העזרות בב' תודות ובשיר ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן [ג] אלא על היין דמשמע אלהים ואנשים דריש ליה ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל אלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה אלא על היין בכמה דוכתי:

אתיא

הא והא רבי שמעון. נראה לר"י דהיא קמייתא [א] לא הוה מצי לאוקומי כרבנן משום דקתני בה אבל המולק את העוף בי"ד אינו עובר בולא כלום אמאי נקט עוף אי לאו דאתא למידק דווקא בי"ד אבל בחול המועד אפילו בעוף נמי מיחייב והיינו כר' שמעון ובקונטרס פי' לעיל טעם אחר אמאי נקט עוף:

ואיכא דלא מקיש. חלב לזבח ונהי דלא מקיש להקטרה לענין הכי מקיש דלא אמרינן אפילו אחד בסוף העולם דסברא הוא לאקושי להכי: **טעמא** שלא לשמו **הא סתמא פטור ש"מ כו'.** זאת גילסת רש"י ואין נראה לר"ת דהא איכא למידק מרישא איפכא [ב] וגרים ר"ת הכי לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קשמיט ש"מ בעי עקירה פירוש דאי לא בעי עקירה אפילו שחט לשמו כשר דשלמים לשם פסח כשר דהא מכשיר לעיל ר' יהושע שוחט אחרים לשמו[ג]:

קראו את ההלל. פי' לויס דתניא בתוספתא ישראל שוחטין את פסחיהן ולויס קורא'ים את ההלל קשה לר"י דאמרינן בפ' אין נערכין בערכין (יא.) ובכילד מברכין (ברכות לה. ופס) אין אומרים שירה אלא על היין והכא חזינן דאיכא שירה אלא נסכים וכן היו [ד] מקדשין העזרות בב' תודות ובשיר ואומר ר"י דה"פ אין אומרים שירה בשעת הקרבת קרבן [ג] אלא על היין דמשמע אלהים ואנשים דריש ליה ועיקר שתיה ושמחה היינו בשעת אכילה ודומיא דהכי נמי לגבוה בשעת הקרבת קרבן קאמר דאין אומר שירה אלא על היין אבל אלא בשעת הקרבה היו אומרים שירה אלא על היין בכמה דוכתי:

אתיא

קשיא מליקה אמליקה קשיא הקטרה אהקטרה ולטעמיך תיקשי לך היא גופא דקתני לא אמרו אלא בפסח בלבד והדר תני אחד השוחט ואחד הזורק ואחד המולק ואחד המזה אלא הא והא ר"ש מליקה אמליקה לא קשיא כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד ואידי ואידי ר"ש היא הקטרה אהקטרה נמי לא קשיא תנאי היא דאיכא דמקיש הקטרה לשחיטה ואיכא מאן דלא מקיש: רבי יהודה אומר אף התמיד וכו': מאי טעמא דרבי יהודה אמר לך [1] זבחי זבח המיוחד לי ומאי ניהו תמיד: ר"ש אומר הפסח בארבעה עשר וכו': מ"ט דר"ש דכתיב זבחי זבחי תרי זמני קרי ביה זבח זבחיי למאי הלכתא פלגינהו רחמנא מהדדי ולא כתב זבחיי למימר בזמן דאיכא זבח לא מחייב אזבחיי בזמן דליכא זבח מחייב אזבחיי: ובמועד לשמו פטור וכו': טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור אמאי [א] פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי [ב] שמעת מינה פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה אמר ר' חייא בר גמדא נזרקה מפי חבורה ואמרו כגון שהיו בעלים טמאי מת ונדחין לפסח שני דסתמיה לשום פסח קאי: **מתני'** [2] הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר [2] ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל [ג] נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה [ד] תקעו הריעו ותקעו [ה] הכהנים עומדים שורות שורות ובידיהם בזיכי כסף ובזיכי זהב שורה שכולה כסף כסף ושורה שכולה זהב זהב לא היו מעורבין ולא היו לבזיכין שוליים שמא יניחום ויקרש הדם [ו] ושחט ישראל וקבל וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו ומקבל את המלא ומחזיר את הריקן כהן הקרוב אצל המזבח זורקו זריקה אחת כנגד היסוד [ז] יצתה כת ראשונה ונכנסה כת שניה יצתה שניה נכנסה שלישית כמעשה הראשונה כך מעשה השניה והשלישית [ח] קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו אע"פ שלא שלשו מימיהם ר' יהודה אומר [ג] מימיהם של כת שלישית לא הגיעו לאהבתי כי ישמע ה' מפני שעמה מועטין [ט] כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת אלא שהכהנים מדיחים את העזרה שלא ברצון חכמים ר' יהודה אומר [ז] כום היה ממלא מדם התערובת זרקו זריקה אחת על גבי המזבח ולא הודו לו חכמים [י] כיצד תולין ומפשיטין אונקליות של ברזל היו קבועים בכתלים ובעמודים שבהן תולין ומפשיטין כל מי שאין לו מקום לתלות ולהפשיט [יא] מקלות דקים וחלקים היו שם מניח על כתפו ועל כתף חבירו ותולה ומפשיט ר"א אומר י"ד שחל

מליקה אמליקה. תרוייהו הוי מתניתא רבי שמעון דמתני' דפטר לשאר קרבנות בארבעה עשר ומחייב עלייהו במועד: **מליקה אמליקה לא קשיא.** קמייתא דפטר בארבעה עשר קאי כדתני בה בהדיא ותנא עוף והוא הדין לשאר זבחים אלא משום דאורחיה לעבוביה בו ביום אחר תמיד אתמיד נקט ליה וריש"א דמתניתא בתרייתא דקתני נמי לא אמרו אלא פסח בלבד רבי שמעון אמרה ואארבעה עשר קאי ואחד השוחט כו' דסיפא בחולו של מועד קאמר ואשמעינן חיובא לזורק ולמולק כשוחט דלא תימא שחיטה דווקא: **תנאי היא.** הני תרתי סתמי תנאי היא ואליבא דרבי שמעון מר מקיש הקטרה לעבודת הדם הואיל וישנו בהלנת אימורין ומר לית ליה הא היקישא דשחיטה קאמר רחמנא וזריקה דמתרבית בהדיא מדם זבחי אבל הקטרה לא: **זבחי זבחי תרי זימני.** תרי קראי כתיבי שקיל י' דאד מינייהו ושדי אאידך וקרי ביה זבח דהיינו פסח וקרי ביה זבחיי לשאר זבחים: **ואמאי פלגינהו רחמנא.** ולא כתב זבחיי בחד קרא והכל במשמע בין בפסח בין בשאר זבחים: **לומר לך בזמן דאיכא זבח.** דהיינו פסח בארבעה עשר לא מחייב אשאר זבחים: **הא סתמא פטור.** מלא תשחט לאמרינן כל כמה דלא עקר שם פסח מיניה הוא פסח ושחטו בשאר ימות השנה ופסול ושחיטה שאינה ראויה היא: **בעי עקירה.** ולא אמרינן סתמיה שלמים הוא ולשון בעיא הוא כלומר פשטינן לה מהכא או לא: **מפי הגבורה.** כולם הודו בדבר זה לאוקומי מתני' דמשמע דבעי למעקר שם פסח מיניה כגון שהיו בעליו טומאין בארבעה עשר דסתמיה לשם פסח אבל אמאי מש"ה בעי עקירה: **מתני' הפסח נשחט בשלש כיתות.** פסחי לבור בין שהלבור מועטין ויכולין לישחט כולן בבת אחת מצוה ליחלק לשלש כיתות זו אחר זו: **בזיכי זהב ובזיכי כסף.** כפות גדולות לקבל בהן הדם: **שכולה כסף כו'.** בגמ' [1] מפרש טעמא: **ולא היו לבזיכין שוליים.** לחבין מלמטה אלא חדין מחתיכה כדי שלא יוכלו לישב על הקרקע: **שמא יניחום.** כהנים על גבי קרקע עד שיקבלו דם אחר מחמת שהן מרובין ושכחום ויקרום הדם ולא יהא לאו לזרוק: **שחט ישראל.** אם ילמה שהשחיטה כשירה בזרים בכל הקרבנות: **וקיבל הכן.** הדם בבזך מלאר הטלה: **נותנו לחבירו.** שהרי בשורה הן עומדים עד המזבח: **מקבל את המלא.** מיד הנותנו לו ומחזיר את הריקן לשחזר אליו מיד כהן הזורק: **זריקה אחת.** בבזך עצמו זורק ולא מתנה באלבע אחין לך קרבן טעון אלבע אלא חטאת לבדה כדכתיב [ויקרא ד] באלבעו: **כנגד היסוד.** ברוחות שבמזבח שהיא יסוד תחתיהן וזורק לזקיפתו של מזבח והוא נופל ליסוד. ולפי שאין היסוד מקיף את המזבח אלא את הלפון ואת המערב כדתנן במסכת מדות (פ"ג משנה ח) לכך הולרך לומר כנגד היסוד: **כך מעשה השניה והשלישית.** הכל כאשר אמרנו: **קראו את ההלל.** אבל כיתות אמי: **אם גמרו שנו.** כשהיו מתחילין לשחוט מתחילין לקרות ואם רבו הפסחים ומשך זמן שחיטתן עד שגמרו ועדיין רבים שוחטין מחזרין וקורין שניה: **ואם שנו.** ועדיין לא גמרה שחיטת פסחי אותה הכת שילשו וכן השניה וכן השלישית ואע"פ שלא אירע מעולם ששילשו לפי שהיו שם כהנים מרובין ומהירין במלאכתן: **לא הגיעו לאהבתי.** אפילו פעם ראשון: **אלא שהכהנים מדיחין העזרה.** שאמת המים מהלכת בעזרה וכשהן רוצין להדיח העזרה פוקקין את נקב יציאתה והמים פושטין והולכין על גדותיה ומדיחין את כל העזרה שרצפה של שיש היתה כולה ואחר כך פותחין הנקב והמים יולאים ובערב הפסח מתוך שהדמים מרובים היו מדיחין אותה והכהנים היו מדיחין אותה בשבת אלא בדרגון חכמים: **מדם הערובה.** המוטל על הרצפה וטעמא מפרש בגמרא [שם.]: **אונקליות.** מסמרים שראשיהן כפופין למעלה. קרוק"ש בלע"ז: **בעמודין.** אלו עמודין קטנים הרבה וקרויין נגסין כדאמרינן במס' תמיד (פ"ג משנה ה) דתנן בית המטבחיים היה לפנים של מזבח ועליו שמונה עמודין וקרויין נגסין וקורות של ארז על גביהן ואונקליות של ברזל היו קבועין בהן וג' סדרים שבהן תולין ומפשיטין וקבועין בעזרה במקום בית המטבחיים: **חלקין.** מחולקין. מפוצלות קליפתן:

שחל

מסורת הש"ס

א) לקמן עג.; מולין ג., ב) זבחים יד.; ג) סוכה כד.; ד) [זבחים לד: מנחות נט:], ה) שבת קכג.; ו) [ע"ב], ז) [וע"ע תוס' יומא סג. ד"ה טעמא], ח) [שבועות יד.].

תורה אור השלם

1. לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר: שמות כג יח
2. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו

לעזי רש"י

קרוק"ש. ווים, אנקולים.

מוסף רש"י

פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי. דנפקא לן מוזבחת פסח לה' אלהיך לאן ומקר דמותר פסח קרב שלמים (חולין ל.). **שמעת מינה.** מדקרי ליה זבח פסול, **פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה.** למיעקר שם פסח מיניה וכל כמה דלא עקר פסח הוא וכי שחיט ליה שלא בזמנו הוי פסח פסול (שם). **נזרקה.** תשובה זו שאני משיב, מפי **חבורה.** ואמרו לעולם לא בעי עקירה, והאי דמשמע דבעי עקירה כגון שהיו **בעלים.** בפסח ראשון טמאי מתים ופסח זה לא נדחה מחמת איבוד אלא מחמת בעלים שנדחו מחמת טומאה לפסח שני ואמאי פסח הזי לקרב בחייב הלכך בעי עקירה (שם). **שחט ישראל וקבל הכהן.** כן היה דרכן לעשות (זבחים יד:). **קראו את ההלל.** כל כת קוראה את ההלל ג' פעמים שהיו פסחיהם מרובין והיו טועונין הלל בשחיטתם ולא היו מספיקין לשחוט פסחם כל כת עד שקראוהו שלש פעמים, ואע"ג דתנן אע"פ שלא שלשו מימיהן, היינו לא גמרו פעם שלישית כולו, אבל מיהו אין כת שלא היתה גומרתו שתי פעמים ומתחלת בו פעם שלישית (סוכה נד:). **מפני שעמה מועטין.** שבשתי כתות הראשונות נתמלאה העזרה לכל כת ונשאר בו שלישית במעטן ולא היה שחיטת פסחיהן מתארכת בכדי קריאת שלש הללות (שם).

מוסף תוספות

א. דמחייב ליה למקטיר. תוס' שאנן. ב. דקתני לשמו פטור הא סתמא חייב אלמא לא בעי עקירה אלא מדיוקא ליכא למשמע מינה. שם. ג. מ"ל. פירוש אין אומרים שירה על שום אכילת מזבח כגון זריקת דמים וניסוך המים. תוס' ברכות לה.

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ה מהל' פסולי המוקדשין הל' יט]:
לו ב מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה טו:
לז ג שם הלכה יא:
לח ד שם הלכה יב:
לט ה שם הלכה יג:
מ ו שם הלכה יד:
מא ז שם הלכה טו:
מב ח שם הלכה יא:
מג ט שם הלכה טז:
מד י שם הלכה יד:

רבינו חננאל

הכא קתני המולק עובר והמקטיר את האימורין אינו עובר. והתם קתני המקטיר את האימורין עובר והמולק אינו עובר קשיין אהדדי. ופרקינן שתי הברייתות לר"ש הן, הא דפטרה אמליקה בי"ד הכי קתני ר' שמעון במתני' ושאר כל הזבחים בי"ד בין לשמן ובין שלא לשמן פטור ור' שמעון פוטר בשאר זבחים כ"ש אמליקה, והא דמחייבת אמליקה בחולו של מועד דבהדיה מחייב ר"ש במשנתנו [דתנן] בשאר כל הזבחים במועד בין לשמן ובין שלא לשמן [חייב] דמליקה כשחיטה חשיב לה. הקטרת אימורין יש תנא דמקיש הקטרה לשחיטה ומחייב, ויש תנא דלא מקיש ותרוויהו אליבא דר"ש. ואמרינן מאי טעמא דר' שמעון דבי"ד מחייב השוחט את הפסח לבדו על החמץ ופוטר השוחט שאר זבחים על החמץ בי"ד. ובמועד מחייב השוחט שאר זבחים על (הפסח) [החמץ] ופוטר השוחט הפסח לשמו. ופשטינן טעמא דר"ש משום דכתיבי תרי קראי לא תשחט ולא תזבח, ובתרוויהו כתיב זבחי שמעי' מתרי זבחי דאינון זבחי וכיון דהוה ליה למכתב זבחים דמשמע זבחים טובא ופלגינהו וכתב זבחי זבחי. ש"מ כל היכא דאיכא זבח והוא זבח חג הפסח. הבשר שעובר עליו קרינא ביה זבחי, אזבח זה חייב ולא אשאר זבחים, אבל במועד דליכא זבח חג הפסח קרינא זבחים וחייב אשאר זבחים. ודיקינן מדקתני השוחט הפסח על החמץ במועד לשם שלמים חייב, דוקא שעקר שם פסח מעליו וקראו שלמים, מכלל דבשאר ימות השנה בעי עקירה. ופרקינן לעולם אימא לך דלא בעי עקירה ומתני' כגון שהיו בעליו טמאי מתים ונדחו לפסח שני דסתמיה לשם פסח קאי. **מתני' הפסח נשחט בשלש כתות** שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל, הרי ג'.

אתיא זריקה זריקה מעולה. כפ׳ איזהו מקומן (זבחים מז.) פריך ונילף מעולה מה עולה שמים שהן ארבע אף פסח כו׳ ומשני אמר אביי למה לי למיכתב סביב בעולה סביב בחטאת הוו להו שני כתובין הבאין כאחד ואין מלמדין וקשה לר״י דנהי דלא ילפינן משני כתובין הבאין כאחד במה מצינו מדלא כתב כאחד מיניהו[8] בכור ומעשר ופסח דאיכא גזירה שוה גילף שפיר מעולה דאין גזירה שוה למחלה ואומר ר״י דע״כ אשם וחטאת דכתיב בהו סביב דאמרינן התם דהוו שני כתובים ואשם כתובים ילפינן בג״ש מעולה או עולה ילפא מיניהו והשתא אתי שפיר הא דמסיק הוו להו שני כתובים הבאין כאחד דלמעוטי דלא גילף בגזירה שוה אתו דדומיא דכתב בהו סביב קא ממעט דאית בהו גזירה שוה כדפירש״י:

המולג

שחל להיות בשבת מניח ידו על כתף חבירו ויד חבירו על כתיפו ותולה ומפשיט קרעו והוציא את אימוריו נתנו במגים והקטירן על גבי המזבח [8]יצתה כת הראשונה וישבה לה בהר הבית שניה בחיל והשלישית במקומה עומדת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהן: **גמ׳** א״ר יצחק [9]אין הפסח נשחט אלא בג׳ כתות של שלשים שלשים בני אדם מ״ט קהל ועדה וישראל מספקא לן אי בבת אחת אי בזה אחר זה הלכך בעינן שלש כתות של שלשים שלשים בני אדם דאי בבת אחת היא איכא ואי בזה אחר זה הא איכא [3]הלכך בחמשין נמי סגיא דעיילי תלתין ועבדי עיילי עשרה ונפקי עשרה ועיילי עשרה ונפקי עשרה: נכנסה כת ראשונה וכו׳: איתמר אביי אמר נגעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא אביי אמר נגעלו תנן כמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא והא דתנן [3]א״ר יהודה ח״ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין עזרה נגעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה אין בעזרה בשעה שנגעלה על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל רבא מתרץ לטעמיה אין בעזרה בשעה שנועלין אותה על כל ישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל תנו רבנן מעולם לא נתמעך אדם בעזרה חוץ מפסח אחד שהיה בימי הלל שנתמעך בו זקן אחד והיו קוראין אותו פסח מעוכין תנו רבנן [3]פעם אחת ביקש אגריפס המלך ליתן עיניו באוכלוסי ישראל אמר ליה לכהן גדול תן עיניך בפסחים נטל כוליא מכל אחד ונמצאו שם ששים ריבוא זוגי כליות כפלים כיוצאי מצרים חוץ מטמא ושהיה בדרך רחוקה ואין לך כל פסח ופסח שלא נמנו עליו יותר מעשרה בני אדם והיו קוראין אותו פסח מעובין נטל כוליא הא בעי אקטורה דהדר מקטיר להו והכתיב [1]והקטירו [7]דשלא יערב חלביו של זה בזה דהדר מקטיר להו חדא חדא והתניא [8][2]והקטירם שיהא כולו כאחד אלא תפיסה בעלמא דשקיל מינייהו עד דיהבין ליה מידי אחרינא: כהנים עומדין שורות וכו׳: מאי טעמא אילימא דילמא שקלי דדהבא ומעיילי דכספא הכי נמי דילמא שקלי בר מאתן ומעיילי בר מאה אלא דהכי שפיר טפי: ולא היו לבזיכין שוליים וכו׳: תנו רבנן כל הבזיכין שבמקדש לא היו להן שוליים [8]חוץ מבזיכי לבונה של לחם הפנים שמא יניחום ויפרום הלחם: שחט ישראל וקבל הכהן וכו׳: לא סגיא דלאו ישראל היא גופא קמ״ל [1]דשחיטה בזר כשירה וקבל הכהן הא קמשמע לן [9]מקבלה ואילך מצות כהונה נותנו לחבירו שמעת מינה הולכה שלא ברגל הויא הולכה דילמא הוא [9]נייד פורתא ואלא מאי קמ״ל הא קמשמע לן [3]ברב עם הדרת מלך: קבל את המלא ומחזיר את הריקן וכו׳: אבל איפכא לא מסייע ליה לר״ש בן לקיש [9]דאמר ר״ש בן לקיש אין מעבירין על המצות: כהן הקרוב אצל המזבח וכו׳: מאן תנא פסח בזריקה א״ר חסדא ר׳ יוסי הגלילי היא דתניא [9]ר׳ יוסי הגלילי אומר [4]את דמם תזרוק על המזבח ואת חלבם תקטיר דמו לא נאמר אלא דמם חלבו לא נאמר אלא חלבם למד על [1]בכור ומעשר ופסח שהן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מנלן דטעונין [8]יסוד אמר רבי אלעזר אתיא זריקה זריקה מעולה כתיב הכא את דמם תזרוק על המזבח וכתיב התם [5]וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח סביב מה עולה טעונה יסוד אף פסח נמי טעון יסוד ועולה

פרק קמא דזבחים (דף יד:). אבל עבודות נאמרו בדם שחיטה וקבלה והולכה וזריקה קבלה והולכה מוהקריבו נפקי בשילהי פרק קמא דחגיגה ומאי אשמעינן מתניתין דאיכפל למיתני סדר הולכתן היאך אי לאו הא אתא לאשמעינן: **ברב עם הדרת מלך.** שהיו כולן עסוקין בעבודה[6]: **אבל איפכא.** מחזיר את הריקן בריש לא דמכי מושיט ליה האי מיד בעי לקבולי דאין מעבירין על המצוה מאחר שבאת לידו: **מאן תנא פסח בזריקה.** למרחוק ולא בשפיכה בנחת מקריב הכלי לכותל המזבח דאיכא למאן דאמר בפרק בתרא (דף קכא.) פסח בשפיכה ורבי ישמעאל היא דמפיק ליה מודם זבחיך ישפך [דבריס יב] במסכת זבחים[6] בפרק בית שמאי אין לך קרבן שצריך מתנה באצבע אלא חטאת בלבד אבל כל שאר קרבנות מתן דם על ידי זריקת כל הכלי: **דמו לא נאמר.** בבכור כתיב [במדבר יח] אך בכור שור וגו׳: **אלא דמם.** אלמא אחריני נמי מישתמעי לימד על הפסח ומעשר בהמה שלא מצינו להם מתן דמים בתורה אלא כאן וכתיב תזרוק ולא כתיב תשפך:

ועולה

עין משפט נר מצוה

מה א שם הלכה ח:
מו ב שם הלכה ט:
מז ג שם הלכה י:
מח ד שם הלכה ו:
מט ה מיי׳ פ״ה מהל׳ תמידין הלכה ב: ו [מיי׳ פ״ט מהל׳ איסורי מקדש הלכה ו]:
נ ז מיי׳ פ״ה מהל׳ מעשה קרבנות הל׳ ח:
נא ח שם:

רבינו חננאל

אמר רבי יצחק אין הפסח נשחט אלא בשלש כתות של שלשים שלשים בני אדם. מאי טעמא מספקא לן אי כולהו קהל ועדה וישראל בבת אחת נכנסין או בזה אחר זה, הלכך עיילי שלשים שלשים ואפי׳ בחמשין משכחת לה, כגון דעיילי שלשים עבדי עשרה ונפקי ועילי עשרה אחריני ועבדי נמי עשרה ונפקי, ועיילי עשרה אחריני. יש מי ששונה נגעלו דלתות העזרה מעצמם בנס מן השמים, ויש מי ששונה נועלין דלתות העזרה. כלומר כיון שנתמלאת העזרה נועלין הדלתות דלא לירמסו אהדדי. והא דתנן בעדיות ח״ו שעקביא בן מהללאל נתנדה שאין העזרה נגעלת על כל אדם בישראל בחכמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל, כל השמועה פשוטה היא. והכליות שלקח תפיסה בעלמא עד שיתנו לו דבר אחר כגון צרור או כיוצא בו לעמוד בהן על המנין. מדקתני שחט ישראל ש״מ כי בא החנא להודיענו דשחיטה בזר כשרה. נותנים לחברו וחברו לחברו ש״מ דהולכה שלא ברגל כשרה והוא דניידי פורתא. ותו שמעינן מדקתני קבל המלא מקודם ואחר כך החזיר הריקן הא דאמר ריש לקיש אין מעבירין על המצות אלא מקדים מצוה דפגע ברישא. ומיהא דקתני זורקו זריקה אחת כנגד היסוד ש״מ דמתני׳ רבי יוסי דאמר פסח טעון מתן דמים על מזבח.

מסורת הש״ס

ח) מכילתא בא פרשה ה, **ט)** ברכות יט. עדיות פ״ה מ״ו, **ג)** [תוספתא ספ״ד], **ד)** מנחות פט:, **ה)** מ״כ ויקרא [פרשה יד], **ו)** [ברכות לא: וש״נ], **ז)** זבחים יד:, **ח)** יומא לג. [וש״נ], **ט)** זבחים ט. [נו:], **י)** [אוני צ״ל לטלטול], **כ)** [ויקרא א], **ל)** בס״א נוסף: אחת, **מ)** [דף לז.],

תורה אור השלם

1. וְהִקְטִירוֹ הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לַיְיָ׳: ויקרא ג יא
2. וְהִקְטִירָם הַכֹּהֵן הַמִּזְבֵּחָה לֶחֶם אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ כָּל חֵלֶב לַיְיָ׳: ויקרא ג טז
3. בָּרֵב עַם הַדְּרַת מֶלֶךְ וּבְאֶפֶס לְאֹם מְחִתַּת רָזֹן: משלי יד כח
4. אַךְ בְּבוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֵת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ׳ במדבר יח יז
5. וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפֹנָה לִפְנֵי יְיָ׳ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: ויקרא א יא

מוסף רש״י

שאין עזרה נגעלת על כל אדם בישראל. כלומר כשהיה נגעלת עליהם, והייני כשנתמלא פה לפה לא היה בכולם אדם חשוב בחכמה וילאת חטא כעקביא (ברכות יט.). **והקטירו.** מדלא כתיב והקטיר, משמע לבדו, שלא יערב חלבי קרבן זה עם חלבי קרבן אחר (מנחות פט: מכת״י). **נייד פורתא.** בשפשוף רגלים (בבחים יד:). **אין מעבירין על המצות.** הפוגע במצוה לא יעבור ממנה, ופקא לן במכילתא ושמרתם את המצות, קרי ביה את המצוות, לא תמתין לה שתמתין ותיתן (רומא לג. ובני״ז מגילה ו: ועני׳ ר״ה יז. וב״מ כג.) אם באת מצוה לידך אל תתמהמה (מגילה שם).

מוסף תוספות

א. [ד]מדכתב תרי ש״מ ה״ק רחמנא דלא מגמר מיניייהו דאי מינייהו גמרי לשתוק קרא חד מינייהו וגמרי כולה מילתא מחד קרא. תוס׳ שאנץ.

ועולה גופה מנלן. שמתן דמה במקום שיש תחתיו יסוד למעוטי מזרח ודרום חוץ מאמה למזרח אצל צפון ואמה לדרום אצל מערב דהכי תנן (מדות פ"ג מ"ב) אוכל במזרח אמה אחת ובדרום אמה אחת: **אל יסוד מזבח העולה.** גבי חטאת [נשיא] כתיב ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה וה"ל למיכתב אל יסוד המזבח למה לי דכתיב מזבח העולה אלא הכי קאמר אל יסוד מזבח מעשה העולה: **עצלנית.** מפני שנתעצלה להיות אחרונה: **והא נא סגי דלאו הכי.** דמצוה לשלם כתות: **לזרוזי נפשייהו.** להיות מן הראשונים: **שלא ברצון רבי אליעזר.** דאמר בעלמא גבי מכבד דהיינו דומיא דהדמה איכא חיוב חטאת הלכך במקדש כשכבר נעשה צורך גבוה אסור: **החולב.** מושך החלב מן הבהמה: **מחבץ.** מעמיד החלב ועושה ממנו חבילין שקורין מטוו"ש: **אחד זה ואחד זה.** מכבד ומרבץ ורודה אבל מאידך לא קאמרי דתולדות אב מלאכה הינהו כדאמרינן בפרק המקנין ד) ורבי אליעזר משום הכי מחייב חובב משום מפרק מגבן משום בונה מחבץ משום בורר בהמקנין ומרבץ ומכבד מפרש התם משום אשווי גומות: **ורודה.** מדכתיב (שמואל ב יד) ויצבור אותה ביערת הדבש: **רב אשי אמר.** לעולם רבנן דאמרי בעלמא נמי שבות הוא ומתני' כר' נתן דאמר שבות שאינה צריכה לא התירו במקדש: **שאם נשפך דמו של אחד מהן.** לארץ ולא נזרק ממנו למזבח: **נמלא כום זה מכשירו.** שהרי מעורב בו מן הנשפך: **שמא לא נתקבל בכלי.** אותו שאתה רואה להכשיר שמא לא נתקבל בכלי ותו לא מהניא ליה זריקה דתנן נשפך מצואר בהמה על הרצפה ואספו פסול בזבחים בפרק שני (דף טו.): **אף אני לא אמרתי.** שיועיל אלא כשנתקבל בכלי: **ומאן ידע.** רבי יהודה אם נתקבל בכלי והא דשמא בעלמא הוא דקאמר שאם נשפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא היכי מיתקני בהכי שמא לא נתקבל: **הכנים זריזין הן.** וליכא למיחש לשמא לא קיבלוהו. לישנא אחרינא שמא לא נתקבל בכלי כל[ו] זה שאתה שואב מארץ ומנלאת זורק דם פסול אף אני לא אמרתי אלא ממקום שיודעין שנשפכו שם דמים שנתקבלו בכלי ואי משום דמיערב בהו מהאי דלא נתקבל כגון דם התמצית הא קא פריך ליה בסיפא וראשון עיקר: **אי זריזין הן.** היכי נשפכין הא זריזין הן וידעי: **אגב זריזותייהו.** שממהרים לרוץ ולקרב ולזרוק מיתשיב מילייהו: **והלא דם התמצית.** של פסחים הרבה מעורב בו ואי נשפך דם של אחד כולו בטל במיעוטו ומה תועיל זריקה שהרי בטל: **דם התמצית.** של חולין ושל קדשים: **נאוהרה.** בלאו ולא כרת דכתיב[ו] כי נפש כל בשר דמו בנפשו הוא וגו' עד כל אוכליו יכרת יצא דם התמצית שאינו דם הנפש ובמסכת כריתות [ד:] מפרש טעמא חמשה לאוין כתיבי בדם ומייתיר חד לדם התמצית: **לענין כפרה.** שאינו לאוי לזריקה: דם

החולב בגרוגרות. הקשה ה"ר אפרים דתנן בפ' המוציא (שבת עו:) דשיעור המוציא חלב כדי גמיאה ושיעורי שבת הן שוים לכל המלאכות הוצאה טחינה וקצירה ותירץ[א] דסתם חלב כדי גמיאה שהוא שיעור גדול אבל הכא בחולב לגבינה דאחשבוי אחשביה שיעורו כגרוגרות דזוטר אבל אי כדי גמיאה זוטר צריך לומר דסתם חלב לגבינה ולכך הכא שיעורו כגרוגרת והא דמיחייב בכדי גמיאה היינו במפרש בהדיא לאחילה ולשתיה דאי סתם חולב לאחילה ולשתיה ולא לגבינ' אפילו היה מפרש בהדיא לגבינה היה לו להתחייב בכדי גמיאה דזוטר הואיל וסתמו לאכול ולשתות כדאמרינן בסוף כלל גדול (שבת עו.) המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל חייב אף על גב דלגמל לא הוי שיעורא בהכי הואיל וסתמא לפרה מיחייב אשיעורא דפרה ויש מפרש דכשהחלב כבר בעין מיחייב בכדי גמיאה אבל חולב לא מיחייב אלא בכגרוגרת דאין אדם טורח לחלוב בפחות מגרוגרת וכי האי גוונא מפליג בהמוציא (שבת עמ.) גבי עור לעשות קמיע[ב]:

המכבד והמרבץ. ע"כ לאו פסיק ריסיה הוא דנפסיק ריסיה לא הוה שרי ר"ש לרבן לכתחלה בשילהי המקנינע (שבת לה.) ותימה לר"י דא"כ אמאי מחייב רבי אליעזר כיון דיכול להיות אלא גומות[ב] ודוחק לומר דפליגי אי הוי פסיק ריסיה אי לא ונראה לר"י דבהא פליגי דר' אליעזר סבר סתם מכבד ומרבץ[ג] מתכוון להשוות גומות אף על פי שא"ל להשוות גומות מיחייב לרבי יהודה הואיל והשוה גומות לבסוף ורבנן סברי דאין מתכוון אלא לכבד ולרבץ בעלמא וליכא אלא שבות. תימה לר"י היכי מתוקמא מתניתין כרבי אליעזר והא בעזרה שהיה לה רצפה אבנים לא שייך בה אשווי גומות ואפילו לכתחלה שרי כדאמר בשילהי המקנינע (גס זה שם) אמימר שרא זילחא במחוזא אע"ג דגזרינן בבמה מדליקין (שבת דף כט:) עילתא דשיעא אטו עילתא דעלמא מחוזא היתה כולה רצופה באבנים לא גזרינן אטו דעיר דעלמא ואור"י דבעזרה בין רובד לרובד היו גומות אי נמי דלרבי אליעזר דאיכא איסורא דאורייתא בכיבוד דעלמא גזרינן עזרה אטו כיבוד דעלמא דכמה שבות אשכחן במקדש בפ' בתרא דעירובין (דף קב:) אבל לרבנן דאפילו בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן אין שבות כי האי במקדש כיון דליכא איסורא דאורייתא דשום מקום.[ד] פסק בהלכות גדולות דכיבוד מותר כדאמרינן בהמקנינע (דף לה.) גבי ריבוץ האידנא קיימא לן כרבי שמעון דשרי לרבן לכתחלה ואין נראה לר"י דהא מזיז עפר ממקומו אסרינן בכירה (שבת דף לט.) ובביצה (ד' ת.) ועוד בפרק כל הכלים (שבת דף קכד:) אמרינן אמר רבי[ה] (אליעזר) אף מכבדות של תמרה מותר לטלטל ופריך אי מחמה לגל בהא לימא רבי[ו] (אליעזר) כו' משמע דפשיטא דהוי מלאכתו לאיסור לבוני עלמא[ז] ואף על גב דריבוץ שרי לכתחלה לרבי שמעון בכיבוד אסור דמשוי ביה גומות יותר מריבוץ: **שמא לא נתקבל בכלי.** פי' בקונטרס ולא תועיל זריקה משום דנשפך מצואר בהמה וקשה לר"י דמ"מ יזרוק דתועיל זריקה לאותו שנשפך אחר שנתקבל בכלי ונראה לר"י דהכי פי' שמא לא נתקבל בכלי ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח כדמוכח בכמה דוכתי דדוקא אם עלו בדיעבד לא ירדו וקאמר אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל דסמיכין אזריזות הכנים כדמסיק ודוקא מדם הראוי להתקבל פריך אבל דם התמצית כמיס בעלמא חשיב כיון דאיתו ראוי לכיסוי אינו אוסרי[ח] להעלותו וכי פריך והלא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך דעולין אין מבטלין זה את זה אפי' לרבנן כדאמר בהקומץ רבה (מנחות דף כב:): אמנו

ועולה גופה מנלן אמר קרא [1]אל יסוד מזבח העולה אלמא עולה טעונה יסוד: יצתה כת ראשונה וכו': תנא [2]היא נקראת כת עצלנית והא לא סגי דלאו הכי מאי הוי להו למיעבד אפ"ה איבעי להו לזרוזי נפשייהו כדתני'[3] רבי אומר אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנתו בסם אוי לו מי שאומנתו בורסי ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות: כמעשהו בחול וכו': שלא ברצון מאן אמר רב חסדא שלא ברצון רבי אליעזר דאי רבנן הא אמרי שבות הוא ואין שבות במקדש מאי היא דתניא[7] אחד [8]החולב [2]והמחבץ והמגבן כגרוגרות המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב חטאת הזיד ביום טוב לוקה את הארבעים דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים [3]אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות רב אשי אמר אפילו תימא שלא ברצון חכמים ורבי נתן היא דתניא רבי נתן אומר שבות צריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו: רבי יהודה אומר כום היה ממלא וכו': תניא[9] רבי יהודה אומר כום היה ממלא מדם התערובות שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו אמרו לו לרבי יהודה והלא לא נתקבל בכלי מנא ידעי אלא הכי קאמרי ליה שמא לא נתקבל בכלי אמר להן אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי מנא ידע [10]כהנים זריזין הן אי זריזין אמאי משתפיך אגב זריזותייהו דעבדי משתפיך והלא דם התמצית מעורב בו רבי יהודה לטעמיה דאמר דם התמצית דם מעליא הוא דתניא[11] דם התמצית באזהרה רבי יהודה אומר בהיכרת [12]והאמר ר' אלעזר מודה ר' יהודה לענין כפרה שאינו מכפר שנא' [2]כי הדם הוא בנפש יכפר דם

מוסף תוספות

א. דאי שיעור גרוגרות קטן מכדי גמיעה את"ש. **סס.** ב. ר"פ. אמאי מחייב ליה לרבי אליעזר הכא, כיון דלאו פסיק רישיה דיכול להיות שלא ישוה גומות. **סס.** ג. וה"ק דאי רבנן שבות הוא משום דאיכא למגזר אטו דעלמא דליכא רצפה וכו' אבל איסורא דאורייתא אינו יכול לבא לרבנן בשום ענין אפי' שלא במקום רצפה והואיל וכן אין שבות כי האי במקדש. **סס.** ד. ואי מותר לכבד א"כ הוי מלאכתו להיתר. **סס.**

רבינו חננאל

שהיו הכהנים מדיחין העזרה בשבת שלא ברצון חכמים. אמרינן מאן חכמים ר' אליעזר אבל חכ"א אין שבות במקדש, אלא כל דבר שאיסורו משום שבות מותר הוא במקדש. והדחה מנא לן דמשום שבות היא, מיהא החולב בהמה והמגבן והמחבץ כגרוגרת והמכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בשוגג בשבת חייב בזמיד ביום טוב לוקה דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה אינן אלא משום שבות. **רב אשי אמר** שלא ברצון רבי נתן דתני שבות שצריכה התירו שבות שאינה צריכה לא התירו, וזו ההדחה אינה צורך עבודה במקדש. **תניא רבי יהודה** היה אומר כוס היה ממלא מדם התערובות שאם נשפך אחד מהן אחר שנתקבל בכלי זה היה מכשירו. ואף על גב שדם התמצית מעורב בו, אין דם התמצית מבטל דם הנפש. ולא תימא דדם התמצית לר' יהודה אינו דם אלא דם מעליא הוא, דתנן דם התמצית באזהרה רבי יהודה אומר בכרת, ואפילו הכי לענין כפרה מודה ר' יהודה כי דם הנפש בענין שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר, דם שהנפש יוצא בו הוא מכפר.

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"ח מהל' שבת הלכה ז:
נג ב סס הלכה יא:
נד ג מיי' פכ"ל מהל' שבת הלכה ג ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכא סעיף יג וסימן שלו סעיף א ב:
נה ד מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכה ד:

לעזי רש"י

מטוש"ש. גושים (של חלב חמרן).

מוסף רש"י

בלא בסם. מוכר בשמים (קדושין פב:). **והמחבץ.** המעמיד החלב בקיפה. ול"ג מחבץ עושה כמין כלי גמי ונותן הקפוי בתוכו ומי החלב שהן נסיוני טוטפין, ולועזין אותן אגקיד"ש (שבת צה.). **המכבד.** את הבית, **והמרבץ.** במים להרבין את האבק שלא יעלה (שם). **חייב חטאת.** לקמיה מפרש טעמא דהרודה חלות דבש חייב משום טולש, מחבץ חייב משום בורר, ומכבד ומרבץ משום בונה (שם). **אחד זה אחד זה.** אחד שבת ואחד יו"ט (שם). **משום שבות.** דילמא כי כנים ליה מתמלאין הגומות שבבית מאליהן והוי בנין (שם). **מדם התערובות.** של פסחים מעל הרלפה (זבחים ס:). **שאם ישפך דמו של אחד מהן.** על ידי שהן רגיש ונבהלים לעשות נמלא כוס זה מכשירו שהרי כולם מעורבים בו, ואי משום דאיעבוד בדם התמצית דכתיב לקמן ר' יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם ולא אמרינן אימתי ליה בהתערבו הואיל וכיון לאוקפו (זבחים לד:). **והלא.** זה הנשפך, **לא נתקבל בכלי.** ואיתא כשר הא קיימא לן נשפך מן הצואר על הרלפה ואספו פסול (שם). **מנא ידעי.** רבנן שלא נתקבל, **והלא** לא מעשה היא אלא שכרא היא בעלמא דחיים לשמא נשפך דמו של אחד מהן (שם). **שמא לא נתקבל.** ומנלא זורק דם פסול (שם). **אף אני לא אמרתי.** שיאסף אלא נתקבל בכלי (שם לה.). **מנא ידע.** רבי יהודה מנא ידע שנתקבל בכלי (שם). **כהנים זריזין הן.** בקיאין הן בכל, דכתיב בהן (דברים לג) יורו משפטיך ליעקב (שבת קיד:) או: דכיון שנכנס לעבודה ביחוש שלמדוהו הלכות קודש (ערובין קג.) ומקבלי לאולהו (זבחים לד:). **באזהרה.** ה' לאוין כתיבי בדם, חד לדם התמצית, דכתיבי בכרתות בפ"ק (שם). **בהיכרת.** דנפקא ליה מייניה דכל דם (חולין עד:). **כי הדם הוא בנפש יכפר.** דמשמע דאיתו חייב אלא על דם הראוי לכפרה, לזריקה על המזבח, ואין לו כרת אלא בדם קדשים והוא שהנפש יוצאת בו שהוא לכפרה, דכתיב בנפש יכפר, דמשמע אין כפרה אלא בדם הנפש (כריתות כב:).

אטו במגס גופיה מקטר ליה. רש״י מוחקו משום דבמנחות לא פריך דתניא בכמה דוכתי ומקטירה בכלי שרת וכן מוחק בפ׳ שני שעירי (יומא סז:) ואין צריך להגיה הספרים דברים פר׳ שני דסוטה (ד׳ טו.) פריך גבי מנחות כי האי גוונא דקתני התם ומעלה ומקטירה בכלי שרת ופריך וכלי שרת מקטר ליה אימא להקטירה ומשום דהתם פריך ומשני לא פריך לה במנחות והא דפריך הכא גבי לימוריס אע״ג דכבר פריך בפרק שני שעירי (ד׳ סז:) משום דהתם בפריס והכא בכבשים[א] ומיהו יש ספריס דגרסי בברייתא דסוטה מעלן ומקטירן בכלי שרת ומולתן ונותן ע״ג האשים ופריך מקטירן בכלי שרת ס״ד פי׳ וכי כמו שהוא בכלי שרת מקטירן והא לא מלתן ומשני להקטירן פירוש אחר מליחה ולפי זה יתכן פרש״י ור״ת מפרש דגבי מנחה לא שייך למיפרך דשייך למיתני ומקטירן בכלי שרת כיון שהיא כבר בכלי שרת שהיא נתונה שם להתקדש[ב] אבל נתנם במגס משמע שבא לומר שבתוך המגס מקטירם[ג]: [ע״ע תוס׳ יומא סז: ד״ה אטו וכו׳ האמיטו ביתר ביאור]:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים. זריקת דמו תנא אגב שחיטתו[ד] וקשה לר״י אמאי לא תני נמי הפשט עורו ודחי שבת כדתנן בפירקא דלעיל (ד׳ סד.) י״ד שחל להיות בשבת מניח ידו כו׳ ותולה ומפשיט ומירק ר״י משום דהוי בכלל הקטר חלבים שאינו יכול להפשיט אלא עד החזה לרבי יוחנן בן ברוקה בפ׳ כל כתבי (שבת ד׳ קיז:) ואפילו רבנן דפליגי עליה[ה] לא שרו להפשיט כדרכו אלא עד החזה והשאר מפשיט וחותך בחתיכות קטנות כדאמרינן התם[ו] לא לריכא דשקיל לה בבחזי מה דם שהנפש יוצאה בו. דם קילוח שה׳ דמיס הם בפרק דם שחיטה[מ]: אלא רבי יהודה לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם. הלכך לא בטיל ההוא דאישתפיך וכל פורתא דמטי מייתי למזבח זריקה היא ומיתכשר. ומילתיה דרבי יהודה בזבחים בפרק כל הזבחים שנתערבו דקתני גבי דם זבחים[נ] דם שנתערב במים אם יש בו מראית דם כשר נתערב בדם בהמת חולין או בדם חיה רוחץ את הפסול כאילו היה מים ואם יש בכשר כדי להיות בהן מראית דם כשר ואם לאו פסול ר׳ יהודה אומר אין דם מבטל דם: **תניא** גרסינן: **לדבריהם למה פוקקין.** את נקב חומת העזרה שהדמיס המתערבין באמה יוצאים בו לחוץ[ס] והיו פוקקין אותו בכל ערבי פסחים בשלמא לדידי כדי שלא יצא כל דם הנשפך וכשמילא כוס התערובות נמצא מכולם בתוכו ואם נשפך אחד מהן בלא זריקה נמצא זורק ממנו: **והא קא הוי תליה.** בין רגליהן לרצפה דתנן בזבחים (ד׳ טו:) עומד על הכלי או על גבי רגל חבירו פסול דבעינן לעמוד לשרת[ע] ואין זה עמידה: **חולן.** לענין טבילה תנן: **מיחווסי.** מתלכלכין בדם: **מדו.** ונכנס הכהן מדו בד: **למדמו.** שוה לארץ: **בהולכת אברים לבשב.** הא דקתני שבת הוא לגבי אהרן כי׳ בהולכת אברים קאמר, ולקמן פריך בהולכת דם היכי אזלי (זבחים לה.). והקריב הכהן את הכל. גבי אברים כתיב והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה (חגיגה יא.). ויש״א דקרא והקרב והכרעים ירחץ במים, אלמא באברים קמשתעי קרא, ומדבעי כהונה שמע מינה עבודה היא (ערובין קד.). **זו הולכת אברים לבשב.** דאילו הקטרה בהדיא כתיב בקרא והקטיר המזבחה (חגיגה שם). **דמסגי אאיצטבי.** אילטעאות גבוהין היו שם בין אברים ואינן מוגלין למן הארלפה הן (זבחים לה.).

הדרן עלך תמיד נשחט

מוסף תוספות

א. אבל גבי מנחות שם מנחה אחת הוא. תוס׳ יומא סז: ב. אגב דמקדש בכלי שרת מעלה למזבח בכלי שרת. שם. ג. [ו]פריך שפיר במגס ס״ד וכי חובה הוא שיהיה בכלי שרת. שם. ד. [ד]לא הוה צריך למתני כלל דפשיטא דמאי איסורא אית בה. תוס׳ שאנן. ה. ואמרי מפשיט את כולו. שם.

עין משפט נר מצוה

נו א מיי׳ פ״ב מהל׳ מקואות הלכה ב סמג לאוין קיח טוש״ע י״ד סי׳ קלח סעיף טו:

נז ב מיי׳ פ״ז מהל׳ כלי המקדש הל׳ ד:

נח ג מיי׳ פ״ח מהל׳ פסולי המוקדשין הלכה כב:

נט ד מיי׳ פ״ח מהל׳ ק״פ ה״ב ו:

א ה מיי׳ פ״ח מהל׳ ק״פ הלכה יח סמג עשין רכג:

ב ו מיי׳ פ״ו שם הל׳ ו:

תורה אור השלם

1. וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבָּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֵת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ׃ ויקרא ו ג

2. וְהִקְרַב וְהִכְרַעִים יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ׃

ויקרא א יג

גליון הש״ס

גמ׳ במגס להקטירם. נ״ל והקטירן:

רבינו חננאל

ואסיקנא דדם לח אינו חוצץ דתניא הדם והדיו והדבש והחלב יבשים חוצצין לחין אין חוצצין והנה כיון שהוא זה הדם לח אין חוצצין ברגליהן. [ואקשינן] הלא מטנפי מן הדם בגדי הכהנים. ואמרינן דמדלו להו פי׳ שהיו מגביהין בגדיהם כמעט שלא יטנפו מן הדם. איני והתניא מדו בד כמדתו שלא יחסר ולא יותיר. ושנינן לא היו מגביהין בגדיהם אלא בהולכת אברים לבשב דלאו עבודה היא כו׳. ואסיקנא בהולכת אברים לבשב והולכת דם היו מהלכין על האצטבאות. כיצד תולין ומפשיטין אונקלאות של ברזל כו׳. פי׳ מגיס כמין קערה שנותן בה החלבים כדמתרגמינן קערה מגיסתא. תאנא כל אחד נותן פסחו בעורו ומפשילו לאחוריו אמר רב עילוש טייע. **הדרן עלך תמיד נשחט**

אילו דברים בפסח דוחין את השבת שחיטה וזריקה ומחזי קרביו והקטרת חלביו [אבל] צלייתו והדחת קרביו כו׳. פי׳ מיחוי קרביו היא שירקא דמעייא, והוא כמו שומן רך שדומה למוח וקרוב להיות רעי. ועל זה השומן שדומה למוח נקרא מיחוי קרביו.

מסורת הש״ס

מ) [זבחים לה. לו. נדה עא.]. נ) זבחים עח. [מנחות כב. חולין פז:]. ס) [פוסקתא פ״ד ה״י זבחים לה.]. ע) שבת קכ: זבחים לה. מנחות כא., פ) [ל״ל ותניא]. צ) זבחים יח. [לה.]. ק) [יומא כג:]. ר) זבחים [ד.] יד: כד: חגיגה יא. מנחות י. [יומא כ:. עירובין קד.]. ש) סוטה טו. יומא סז:. ת) [לקמן סט:] עירובין קג., כ) [שם]. ב) [ע״ע תוס׳ לקמן שם: ד״ה ומה שחיטה], מ) [כריתות כב.]. נ) [זבחים עז:]. ס) עי׳ בערש״ל ר״ש, ע) [דברים יח]. פ) [שבת לד.]. צ) דהכי שמעי׳ ליה ר״ש בע״ל רש״א. ק) [דף קיז.].

לעזי רש״י

וירוא״ה. יבלת.

מוסף רש״י

אין דם מבטל דם. דמין במינו לר׳ יהודה לא בטיל (זבחים לה שם:) ואפילו טיפה לתוך כלי גדול כשר לזריקה (שם עז:). **למה פוקקין את העזרה.** עבדי פסחים שלא יצאו הדמים דרך אמה לגחל קדרון (שם לה.). **מטרשטשין.** בטיט (זבחים יח:). **מדו כמדתו.** כאן למדך שיהא כתונת הכהנים למדת קומתו, לא נגררות ולא מסולקות (יומא כג:). **בהולכת אברים לבשב.** הא דקתני שבת הוא לגבי אהרן כי׳ בהולכת אברים קאמר, ולקמן פריך בהולכת דם היכי אזלי (זבחים לה.). והקריב הכהן את הכל. גבי אברים כתיב והקרב והכרעים ירחץ במים והקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה (חגיגה יא.). ויש״א דקרא והקרב והכרעים ירחץ במים, אלמא באברים קמשתעי קרא, ומדבעי כהונה שמע מינה עבודה היא (ערובין קד.). **זו הולכת אברים לבשב.** דאילו הקטרה בהדיא כתיב בקרא והקטיר המזבחה (חגיגה שם). **דמסגי אאיצטבי.** אילטעאות גבוהין היו שם בין אברים ואינן מוגלין למן הארלפה הן (זבחים לה.).

הדרן עלך תמיד נשחט

דם שהנפש יוצאה בו מכפר דם שאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר אלא ר׳ יהודה[ס] לטעמיה דאמר אין דם מבטל דם תניא[ע] אמר להן ר׳ יהודה לחכמים לדבריכם למה פוקקין את העזרה אמרו לו שבח הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם בדם והא קא חייץ לה הוא ואינו חוצץ כדתניא[ק] אהדם והדיו והחלב והדבש יבשים חוצצין לחין אין חוצצין והא קמתווסי מאנייהו[ר] (ותנן)[ש] היו בגדיו מטושטשין ועבד עבודתו פסולה וכי תימא דמדלו להו למאנייהו והתניא[ת] [1]מדו בד מדו כמדתו שלא יחסר ולא יותיר בהולכת איברין לכבש דלאו עבודה היא ולא [2]והא מדבעי כהונה עבודה היא דתניא[פ] [2]והקריב הכהן את הכל המזבחה זו הולכת אברים לכבש אלא בהולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם מיהא היכי אזלי דמסגי אאיצטבי: כיצד תולין ומפשיטין וכו׳ קרעו והוציאו את אמוריו נתנם במגס[צ] להקטירם: אטו הוא גופיה הוה מקטר להו[ק] אימא להקטירן ע״ג המזבח: יצתה כת ראשונה וכו׳: [ד]תנא כל אחד ואחד נותן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו אמר רב עיליש טייעות:

הדרן עלך תמיד נשחט

אלו דברים בפסח דוחין את השבת [ה]שחיטתו וזריקת דמו ומיחוי קרביו והקטרת חלביו אבל צלייתו והדחת קרביו אינן דוחין את השבת [ר]הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו אין דוחין את השבת ר׳ אליעזר אומר דוחין[ש] אמר ר״א והלא דין הוא[ת] מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו שהן משום שבות לא ידחו את השבת א״ל רבי יהושע יום טוב יוכיח שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות א״ל ר״א מה זה יהושע מה ראיה רשות למצוה השיב רבי עקיבא ואמר הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות[פ] ואינה דוחה את השבת אף אתה אל תתמה על אלו שאף על פי שהן משום מצוה והן משום שבות לא ידחו את השבת אמר לו רבי אליעזר ועליה אני דן ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת אמר

אלו דברים דוחין את השבת. לקמיה בגמרא [סו.] מפרש מנא לן: **שחיטתו וזריקת דמו.** מי אפשר אלא ביום דכתיב (ויקרא ז) ביום צוותו להקריב את קרבניהם ביום ולא בלילה: **מיחוי קרביו.** מפרש בגמ׳ [סח.] וטעמא שלא יסריחו: **צלייתו והדחת קרביו אין דוחין.** דאפשר משתחשך: **הרכבתו.** על כתף האדם להביאו לעזרה דרך רשות הרבים אע״פ שאינו אלא איסור שבות דרבנן דקי״ל[ב] חי נושא את עצמו אין דוחה דה״ל למיעבד מאתמול וכן הבאתו מחוץ לתחום: **וחתיכת יבלתו.** שהיא בלפרניו או בשיניו אינה אלא שבות דמלאכה כלאחר יד היא: **שחיטה שהיא.** אסורה בחולין בשבת משום איסור מלאכה גמורה שהרי באבות מלאכות היא מנויה ואעפ״כ דוחה את השבת בפסקה: **לא ידחו.** בתמיה: **י״ע יוכיח שהתירו בו.** שחיטה ובשול שהוא אב מלאכה ומותרין להדיוט ואסרו בו להביא דבר מחוץ לתחום ולאכלו הואיל והוה אפשר לן מאתמול ואע״ג דתחומין דרבנן: **מה ראיה רשות למצוה.** אכילת הדיוט רשות היא ולורך גבוה מצוה היא ואם העמידו חכמים איסור שבות שלהן במקום רשות יעמידוהו אף במקום מצוה בתמיה: **הזאה תוכיח שהיא מצוה.** בטומאת מת שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב פסח שאם לא יזה לא יעשה פסחו ואפ״ה אינה דוחה[ג] דהכי שמעינן ליה לרבי עקיבא דלא דחיא והזאה שבות הוא דמאי מלאכה היא אלא מתחזי כמתקן גברא: **ועליה אני דן.** וגם על ההזאה אני חולק ואומר שתדחה ולא תעכבהו מפסחו ומקל וחומר זה עלמו: אמר

אמר לו רבי עקיבא או חילוף. או אני אחליף הדין דפסיעה לי דהזאה מעכבא וילפינן בקל וחומר מינה לשחיטה שמעכב: **במועדו.** ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו: **הבא לי מועד נאלו.** שיהא זמן קבוע להן כמה שקבוע לשחיטה הילכך כיון דלא קביע להו זימנא ומלי למיעבד להו מאתמול לא דחו והזאה נמי לאו מגופיה דפסח היא ולא כתיב בה מועד: **גמ' הלכה זו.** שפסח דוחה שבת: **בני בתירה.** נשיאים היו: **אמר להן.** הלל: **וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יומר ממאתים פסחים יש לנו שדוחין את השבת.** כלומר יותר ממאתים קרבנו' יש שדוחין שבת בשנה חמשים שבתות השנה בכל שבת ושבת ארבעה כבשים שנים לתמידים ושנים למוספין הרי מאתים לבד שבת שבתוך פסח ובתוך החג שקריבין בהן מוספי היום שבעת טלאים בפסח וארבעה עשר לחג: **מה מועדו הנאמר בתמיד.** ולקמיה פריך תמיד גופיה מנא להו: **והיה יושב ודורש.** כדרך שהנשיא עושה: **מקנטרן.** לשון קנטור ועלבון. קונטנדי"ר בלע"ז: **מהו.** הבאת סכין אינה דוחה דהא אפשר למיעבד מאתמול ומה יעשה: **שמעתי ושכחתי.** לקמן(א) מפרש טעמא: **בני נביאים הן.** ומראו מה יעשו: **למחר.** בארבעה עשר בשבת: **שפסחו טלה אחד לו בצמרו.** את הסכין: **ומי שפסחו גדי.** שאין לו צמר אלא שיער שאין יכול לתוחבו בצמרו תחב לו בין קרניו ואין זה משאוי לעבור עליו משום שביתת בהמתו דלאו אורחיה בכי האי מלאכה ובענין זה הביאו סכיניהן: **ראה.** הלל זה המעשה שעשו: **ונזכר הלכה.** כך שמעתי: **כך מקובלני.** שכך הלכה כמו שעשו אלו: **פסח נמי לחיב ביה במועדו.** ולא שמעת לי' מיניה ומתמיד ילפת ליה אלא על כרחיך מדבעית למילף מתמיד לא משתמע להו לחיית שבת דאמרי במועדו דקאמר בזמן התירא קאמר הכא בתמיד נמי לא משמע להו ומנא ליה: **אלא אמר קרא.** במוספין עולת שבת בשבתו על עולת התמיד לבד מעולת התמיד אלמא תמיד נמי דחי: **אמר מר ועוד קל וחומר כו' ופרכוה.** מהא פירכא שכן כליל שכן תדיר: **וכי מאחר דגמיר.** מרבותיו שגזירה שוה זו לכך באה דקיימא לן אין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן נתקבלה ובאה מסיני דדילמא קרא למילתא אחריתי אתא וכיון דהוא כך קיבל הרי הוא כמו שנכתב בגופו בפירוש ולמה ליה קל וחומר שהוא דבר סברא מדעתו ומלבו: **הכי קאמר נהי דגזירה שוה לא גמריתו.** מרבותיכם גזירה שוה צריכה רב דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן למדה מרבו אלא קל וחומר כו': **אמרו לו קל וחומר.** דאית ביה לא דייניגן דפריכא הוא כדאמרן שכן תדיר: והא

מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת. ולקמן יליף מעל עולת התמיד תימא דבשמעתין לא דרים ממשמעות דמועדו וכן הא דפסח דחי טומאה ילפינן לקמן מאיש איש נדחה ואין ליבור נדחין ובתמיד ילפינן מג"ש דמועדו מועדו ובפרק כילד צולין (לקמן דף עז.) משמע דדרים לה ממשמעות דמועדו דתניא וידבר משה את מועדי ה' מה ת"ל לפי שלא מצינו בכל התורה שנאמר בהן מועדו אלא בפסח ותמיד מועדו אפי' בשבת מועדו אפילו בטומאה שאר קרבנות מנין משמע דממשמעות' דמועדו דרים ועוד דקאמר התם ולריכי דאי כתב רחמנא תמיד שכן תדיר וכליל אבל פסח לא ואי כתיב פסח שכן כרת ואי מגזירה שוה ילפינן מה לריך לגריכותא הא איצטריך מועדו דתמיד משום טומאה ודפסח משום שבת אלא ודאי ממשמעותא דמועדו דרים וע"כ תנאי היא ועוד בפ' ר' ישמעאל במנחות (דף עב.) דרים ע) שתי הלחם דדמו שבת מתקריב תקריב אפילו בשבת ואפילו בטומאה ולפי שמעתין א מצי למילף בג"ש דמועדו מפסח ותמיד או ממשמעותא כמו בכילד צולין (לקמן דף עז.):

תוחב לו בצמרו. ופ"ת ע) והא בעי כלי שרת ב כדילפינן בפ' דם חטאת (זבחים דף לז:) ויקח את המאכלת ויש לומר שהקדישום ג השתא משמע בשמעתין דיש איסור רשות הרבים בירושלים וקשה לאמרינן בפ' קמא דעירובין (דף ו:) ירושלים אלמלא לתוחיה רשות הרבים ולאו דוקא נעלות אלא לאויות לנעול כדמסיק התם ותירץ ר"י דהכא לאחר שנפרלו בה פרלות וכי האי גוונא משני בפרק בתרא דעירובין (דף קא.) אמילתא אחריתי ד):

מה לתמיד שכן תדיר. ותימה ונילף מבייהו לתמיד ומילה או משתי הלחם ו (גרילא) ד דלאו שבת: והא

אמר לו רבי עקיבא או חלוף מה אם הזאה שהיא משום שבות אינה דוחה את השבת שחיטה שהיא משום מלאכה אינו דין שלא תדחה את השבת אמר לו ר' אליעזר עקיבא עקרת מה שכתוב בתורה [1]במועדו בין בחול בין בשבת אמר לו רבי הבא לי מועד לאלו במועד לשחיטה [2]כלל ג אמר רבי עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת שחיטה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת: **גמ'** תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא ד) פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו שלחו וקראו לו אמרו לו כלום אתה יודע אם הפסח דוחה את השבת אם לאו אמר להם וכי פסח אחד יש לנו בשנה שדוחה את השבת והלא הרבה יותר ממאתים פסחים יש לנו בשנה שדוחין את השבת אמרו לו מנין לך אמר להם נאמר מועדו בפסח ונאמר [2]מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה את השבת ועוד ק"ו הוא ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת ה)מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם והיה (ו) דורש כל היום כולו בהלכות הפסח התחיל מקנטרן בדברים אמר להן מי גרם לכם שאעלה מבבל ואהיה נשיא עליכם עצלות שהיתה בכם שלא שמשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון אמרו לו ר' שכח ולא הביא סכין מע"ש מהו אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הנח להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן למחר מי שפסחו טלה תוחבו בצמרו מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו ז)ראה מעשה ונזכר הלכה ואמר אכך מקובלני מפי שמעיה ואבטליון אמר מר נאמר מועדו בפסח ונאמר מועדו בתמיד מה מועדו האמור בתמיד דוחה את השבת אף מועדו האמור בפסח דוחה שבת ותמיד גופיה מנלן דדחי שבת אילימא משום דכתיב ביה במועדו פסח נמי הא כתיב ביה מועדו אלא מועדו לא משמע ליה הכא נמי מועדו לא משמע ליה אלא אמר קרא [3]עולת שבת בשבתו על עולת התמיד מכלל [עולה] דתמיד קרבה בשבת אמר מר ועוד ק"ו ומה תמיד שאין ענוש כרת דוחה את השבת פסח שענוש כרת אינו דין שדוחה את השבת איכא למיפרך מה לתמיד שכן תדיר וכליל ק"ו אמר להו ברישא ופרכוה והדר אמר להו גזירה שוה וכי מאחר דגמר גזירה שוה ק"ו למה לי אלא לדידהו קאמר להו בשלמא גזירה שוה לא גמריתו ט)דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא ק"ו דאדם דן מעצמו איבעי לכו למידן אמרו ליה קל וחומר פריכא הוא: אמר מר למחר מי שפסחו טלה תוחב לו בצמרו גדי תוחב לו בין קרניו והא

אמרו לו קל וחומר כו': **אמרו לו קל וחומר.** דאית ביה לא דייניגן דפריכא הוא כדאמרן שכן תדיר: והא

ב א מיי' פ"א מהלכות קרבן פסח הל' יט:

לעזי רש"י

קונטנדי"ר [קונטרריי"ר]. להעליב.

רבינו חננאל

ת"ר הלכה זו נתעלמה מבני בתירא פעם אחת חל ארבעה עשר להיות בשבת אמרו לו להלל הזקן פסח דוחה את השבת או לא. אמר להן וכי פסח אחד יש לנו שדוחה את השבת והלא יותר ממאתים פסחים דוחין את השבת כו'. ירושלמי אית תנא תני מאה פסחים ואית תנא דתני מאתים אית תנא תני שלש מאות. מאן דתני מאה תמידי שבת, מאן דתני מאתים תמידין ומוספין של שבתות, מאן דתני ג' מאות מוסיף של ראשי חדשים ושל ימים טובים וכו'. **אמר מר נאמר במועדו בפסח ונאמר במועדו בתמיד מה זה** דוחה שבת דכתיב עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אף פסח דוחה שבת וכו' ועוד קל וחומר וכו', הכי קאמר להו נהי דגזרה שוה לא גמיר לכו דאין אדם דן גזרה שוה מעצמו אא"כ קיבלה מרבותיו. אבל היה לכם לדון קל וחומר, דאדם דן קל וחומר מעצמו. אמרו לו ק"ו איכא למיפרך מה לתמיד שכן כליל שכן תדיר. מינוהו לנשיא עליהן התחיל לקנתרן בדברים. ומפני שנתיהר נתעלמה ממנו ההלכה.

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

1. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ:
במדבר ט ב
2. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר כח ב
3. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבָּתוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
במדבר כח י

הגהות הב"ח

(ע) גמ' והיה יושב ודורש כל היום:

מוסף רש"י

כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת. כגון הבאתו ממון לתחוס ומתיקה יבלתו (לקמן שם:). **והלל הבבלי** שמו. שמיום שגלה יכניה המרש והמסגר עמו היתה ישיבה מלויה בבבל (סוכה כ.). ומינוהו נשיא עליהם. שהיו נשיאים ובשביל שלאו להלל שהיה גדול בתורה ועלה אלגן מבבל עזבו נשיאותן ומינוהו נשיא עליהן (ב"מ פה.).

מוסף תוספות

א. (ד)מאי צריך למדרש מתקריב. תוס' שאנן. ב. דהאי סכין צריך שיהא קדוש. שם. ג. בערב שבת. תוס' זבחים מז. וע' מהרש"א וקרני ראם. ד. בתוס' שאנן גרים ליה. ועי' מהרש"א.

והא קא עביד עבודה בקדשים בהלל. בירושלמי מפרש בענין אחר דכל עבודה של זורק הקרבן אין בו מעילה ויליף מפרה כי היכי דלא חשיב עבודה מידי דלגרכה לפסלה ה"נ לא חשיב עבודה להתחייב במעילה ומייתי הא דתנן במסכת פרה (פ"ב מ"ג) רכב עליה ותלה בזנבה ועבר בה את הנהר קיפל עליה את המוסרה נתן טליתו עליה פסולה אבל קשרה במוסרה עשה לה סנדל בשביל שלא תחליק פירס טליתו עליה מפני הזבובים כשירה זה הכלל כל שהוא לגרכה כשירה[א]: **מביאה** כשהיא חולין לעזרה. כפ' המוכר את הספינה (ב"מ דף פא:) גבי קונה שתי לילנות פריך ליחוש דילמא לאו בכוריס ניהו וקא מעייל חולין לעזרה ובהזרוע (חולין דף קנ.) נמי דקאמר טעמא דכ' רחמנא זה הא לאו הכי ה"א חולין מיידין בחזה ושוק הא בעי תנופה והיכי ליעבד ליניפיהו לפני ה' כתיב ואי מגבוהי קא מעייל חולין לעזרה[ב] התם ולאי אסור שעושה בהן[ג] תנופה כדרך שעושה בקרבן[ד] אבל הכא שמכניס טלה חולין בעזרה ואינו עושה שום דבר שעושה בקרבנות שירא כמקרי חולין לגבוה שרי כדאשכחן בהקומץ רבה (מנחות דכ"ג:)[ה] שהיו אוכלי חולין בעזרה כדי לאכול מנחות על השבע: **מחמר** כלאחר יד הוא. ה"מ לשנויי

כשהוא מהלך מניחו עליו וכשהוא עומד נוטלו הימנו דכי האי גוונא שרי ברש מי שהחשיך (שבת ז' קנג.): **כלאחר** יד נמי אסור מדרבנן. הוי מלי למיפרך הלא משתמש בבעלי חיים דאסור מדרבנן: **הנח** להו לישראל. ואם תאמר

והא במתניתין אסר שבת דרבנן כיון דאפשר לעשות מערב שבת ויש לומר שבת בהמתו קיל משבות עצמו: **ואין** ציבור נדחין. תימה דהכא לא ממעטינן מאיש אלא[ה] רוב ישראל ובפ"ק דסנהדרין (דף י"ז:) דרשינן והוצאת את האיש ההוא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך ואיכא דממעט התם שבט וי"ל דשאני התם דמצינו שאבק[ו] בעיר הנדחת א"נ טובא איש ואשה כתיבי התם[ז]: **אלא** אמר ריש לקיש וישלחו מן המחנה. תימה לרשב"א לדריש לקיש הניחא לרבי יהודה אלא לרבי שמעון דאמר לקמן דלהכי כתב רחמנא טמא מת זב ומצורע לפי שאבוקים בשילוח מחנות פסח דדחי טומאה מנא ליה:

הכתוב

והא קא עביד עבודה בקדשים[א] כהלל דתניא[ב] אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה וסומך ידו עליה ושוחטה פסח בשבת היכי מצי מקדיש ליה[ג] והתנן אין[ד] מקדישין ואין מעריכין ואין מחרימין ואין מגביהין תרומה ומעשרות כל אלו ביום טוב אמרו קל וחומר בשבת הני מילי בחובות שאין קבוע להן זמן אבל בחובות שקבוע להן זמן מקדישין[ה] דאמר רבי יוחנן[ו] מקדיש אדם את פסחו בשבת וחגיגתו ביו"ט והלא מחמר מחמר כלאחר יד מחמר כלאחר יד נמי נהי דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא מדרבנן מיהא איכא היינו דקא בעי מיניה דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות עומד לפניו לעקרו כלאחר יד במקום מצוה מאי אמר להן הלכה זו שמעתי ושכחתי אלא הניחו להן לישראל אם אין נביאים הן בני נביאים הן: אמר רב יהודה אמר רב[ז] כל המתיהר אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל דאמר מר התחיל מקנטרן בדברים וקאמר להו הלכה זו שמעתי ושכחתי אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מדבורה דכתיב[1] הדלו פרזון בישראל הדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם בישראל וגו' וכתיב[2] עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר וגו' ר"ל אמר כל אדם שכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו[ז] ממשה[ח] דכתיב[3] ויקצוף משה על פקודי החיל וגו' וכתיב[4] ויאמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא הבאים למלחמה זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה וגו' מכלל דמשה איעלם מיניה אם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו מאלישע דכתיב[5] לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך ואם אראך וגו' וכתיב[6] ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' וגו' אמר רבי מני בר פטיש כל שכועס אפילו פוסקין עליו גדולה מן השמים מורידין אותו מנלן מאליאב שנאמר[7] ויחר אף אליאב בדוד ויאמר למה [זה] ירדת ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר אני ידעתי את זדונך ואת רוע לבבך כי למען ראות המלחמה ירדת וכי אזל שמואל לממשחינהו בכלהו כתיב[8] לא בזה בחר ה' ובאליאב כתיב[9] ויאמר ה' אל שמואל אל תביט אל מראהו ואל גבה קומתו כי מאסתיהו מכלל דהוה רחים ליה עד

והא עביד מלאכה בקדשים. ועובר משום לא תעבוד בבכור (דברים טו:): **דעבדי להלל.** דלא מקדשי לקרבנן עד דמייתי להו לעזרה: **לא מעל.** שלא היה שהות בין הקדישה לשחיטה שיבאו בה לידי מעילה: **דתנן לא מקדישין וכו'.** במסכת בילה והיאך הקדישו פסחיהן אלו בשבת: **הני מילי.** דאין מקדישין: **חובות הקבוע להן זמן.** לבו ביום שפיר דמי דהואיל ומשחטין היום יכול להקדישן היום: **פסחו.** ליכא למימר ביום טוב דאין פסח קרב ביום טוב וחגיגה ליכא למימר בשבת: **מחמר.** לא קרי אלא בבהמה הנושאת משוי והוא מנהיגה קרי לי' מחמר ומוזהר עליו בפ' מי שהחשיך[ט]: **כלאחר יד.** שאין דרך טלה לשאת משוי: **שיש לו היתר מן התורה.** כגון זה שאינו מחמר גמור אלא כלאחר יד ואין כאן אלא שבות ואפילו שבות דילה לא חמיר כשאר שבות דכל כלאחר יד לא שביתא: **במקום מצוה.** כי האי גוונא דמעכב דמפסח: **עד שקמתי דבורה.** יוהרא שהיתה משפלת המנהיגים שלפניה ומתפארת לעצמה: **עורי עורי דבורה.** שנשתתקה מחמת סילוק נבואתה: **קחו לי מנגן.** להעביר כעסו שכעס על יהוסט: **והיי עליו יד.** מכלל דאסתלק: לא בחר משמע מעולם אבל מאסתיהו משמע השתא מאסתיהו מפני שהוא רגזן מאסו מכלל שמתהלה נבחר. ואע"ג דהאי מעשה דמשיחה קדיס לרגזנות מיהו לא מצינו בו דופי אלא זה בלבד ומפני שגלוי לפניו שהוא רגזן מאסו: **דחוו טומאה מנא ן.** הואיל ומועדו לא משמע להו[ו] מנא ן דדחו ואנן קיימא ן דדחו טומאה בכילד לולין (לקמן עו:): פסח אקרי קרבן ליבור דאתי בכופיא בחידך פירקין (פס עו:): **זבין ומצורעין.** חמורין מטמאי מתים שהרי טומאה יולאה עליהן מגופן אלא על כרחיך כי איצטריך זב ומצורע להיכא דאין טמא מת משתלח איצטריך: אלמא

האידנא: אשכחן תמיד ופסח דדחו שבת דדחו טומאה מנא לן אמרי כי היכי דיליף פסח מתמיד לענין שבת הכי נמי הילף תמיד מפסח לענין טומאה ופסח גופיה מנא לן אמר רבי יוחנן דאמר קרא[10] איש איש כי יהיה טמא לנפש[יא] איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה אמר ליה ר"ש בן לקיש לרבי יוחנן אימא איש נדחה לפסח שני ציבור לית להו תקנתא לא בפסח ראשון ולא בפסח שני אלא אמר רבי שמעון בן לקיש מהכא[11] וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש יאמר טמאי מתים ואל יאמר זבין ומצורעין ואני אומר אם טמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין לא כל שכן אלא

רכתיב ועתה קחו לי מנגן וגו' מכלל שנסתלקה הנבואה מעליו. וכן הכועס אפי' אם פסקו לו גדולה מן השמים מורידין אותו ממנו מאליאב אחי דוד, שנאמר ויחר אף אליאב בדוד וגו'. **תניא** אמר להם מקובל אני מרבותי שהפסח דוחה השבת, ולא פסח ראשון אלא אפילו פסח שני ולא פסח צבור אלא אפילו פסח יחיד. אמרו לו מה יהא על העם ששכחו להביא סכיניהן מאתמול לשחוט פסחיהם כו'. **וסליקא** כיון דפסח חובה הקבוע להם זמן הוא, שרי להקדיש ולהקריב בשבת. לפיכך מי שהיה פסחו טלה תחב הסכין בצמרו, ומי שהיה פסחו גדי תחב הסכין בין קרניו והביאום לעזרה. ומקשינן **והא קעבדי עבודה בקדשים** ופרקינן כי עביד קודם שהקדישום הביאום לעזרה ואח"כ הקדישום שלא יתראו כעושי מלאכה בקדשים. ואע"ג דנראה כמחמר אחר בהמתו בשבת, הא אסיקנא כלאחר יד הוא שהוא שלא כדרך המחמרין הוא, שכל העושה בשבת דבר שאינו כדרך מלאכה מחמר כלאחר יד מקרי ופטור כדתנן המוציא לאחר ידו או ברגלו כו'. ואע"פ שמן התורה פטור [נ"א: מותר] מדרבנן אסור הוא. והכי קא מיבעיא להו לבני בתירא, כלומר כך שאלו מהלל, דבר המותר מן התורה ודבר שבות כלאחר יד עומד בפניו לעכבו, במקום מצוה שרי או לא. **אמר להם** הניחו להן לישראל אם הן אינם נביאים בני נביאים הם. **כל** העושה בשבת דבר שאין להעשות מלאכתו כך, נקרא כלאחר יד. כגון חולב דאמרינן מפרק כלאחר יד דמי וכו' המהלך אחר הגדי אם טלה הוא הביאו לעזרה והסכין תחובה לו בצמרו, מחמר כלאחר יד נקרא ופטור, כדתנן המוציא לאחר ידו ברגלו או בפיו כו'. **נתברר** כי התמיד והפסח מן התורה דחו שבת אבל דדחו טומאה מנא לן. אמרינן יליף תמיד מפסח. **ופסח גופיה** דדחי טומאה מנא לן. אמר ר' יוחנן פסח משום דכתיב איש איש כי יהיה טמא לנפש וגו' איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני אלא עושין אותו בטומאה. ודחה ר"ל להא דר"י ואמר הוא מהכא וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וגו'. הא כיצד טמא מת משתלח חוץ למחנה שכינה וטמא שרץ כמותו זב משתלח חוץ למחנה לויה ובעל קרי כמותו מצורע משתלח חוץ למחנה ישראל נמצא המצורע משתלח חוץ לשלש מחנות וזב משתים וטמא מת מאחת וברור הוא.

תורה אור השלם

1. חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ עַד שֶׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שֶׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל:
שופטים ה ז
2. עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֶה שְׁבִיךָ בֶּן אֲבִינֹעַם:
שופטים ה יב
3. וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה:
במדבר לא יד
4. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִّלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה:
במדבר לא כא
5. וַיֹּאמֶר אֲלִישָׁע חַי יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָּ:
מלכים ב ג יד
6. וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ:
מלכים ב ג טו
7. וַיִּשְׁמַע אֲלִיאָב אֲחִיו הַגָּדוֹל בְּדַבְּרוֹ אֶל הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר אַף אֲלִיאָב בְּדָוִד וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה יָרַדְתָּ וְעַל מִי נָטַשְׁתָּ מְעַט הַצֹּאן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת זְדֹנְךָ וְאֶת רֹעַ לְבָבְךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמִּלְחָמָה יָרַדְתָּ:
שמואל א יז כח
8. וַיִּקְרָא יִשַׁי אֶל אֲבִינָדָב וַיַּעֲבִרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם בָּזֶה לֹא בָחַר יְיָ:
שמואל א טז ח
9. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל שְׁמוּאֵל אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבַהּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם וַיְיָ יִרְאֶה לַלֵּבָב:
שמואל א טז ז
10. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ:
במדבר ט י
11. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לְנָפֶשׁ:
במדבר ה ב

גליון הש"ם

גמ' דכתיב ויקצוף משה. עי' **תשובה פניס מאירות** מ"ב סימן כ"ט:

מוסף רש"י

אין מקדישין. הקדשות, ואין מעריכין. ערכן עלי ומוקן כפי כפי שנים כמו שכתוב בפרשת ערכין, ואין מחרימין. הרי בהמה זו חרם ופתם חרמים לבדק הבית (ביצה לו:). מקדיש **אדם את פסחו בשבת.** אם חל י"ד בשבת (שבת קנח:). **וחגיגתו ביו"ט.** ביום הקרבתה מותר להקדיש, ואע"ג דתנן אלו הן משוש שבות אין מקדישין, הני מין דהקרבתן דומה קדושתן דומה (שם). **וכתיב עורי עורי דבורה.** מפני שנתהללה ואמרה עד שקמתי דבורה, נסתלקה הימנה רוח הקודש (שופטים ה יב). **ואין ציבור נידחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה.** וטומאת מת הותרה להם, דכתיב טמא לנפש, אבל לא זיבה וצרעת (מנחות צה.).

מוסף תוספות

א. **ותלמודין** לא דקדק כל זה. **תוס' שאנן.** ב. דכל חולין מדאורייתא אסור להביא בעזרה. **תוס' מולין** שם. ג. הגשה או... **תוס'** ב"מ פא: ד. דמי חזי כאילו מביא חולין לשם ביכורים. **תוס' שאנן.** ה. או כל ישראל או... שם. ו. הכתוב בין יחיד למרובים. **תוס' מולין** כט.

רבינו חננאל

מכאן אמר רב שכל המתיהר, אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו מהלל, ואם נביא נבואתו מסתלקת ממנו מדבורה, דכתיב הדלו פרזון בישראל הדלו עד שקמתי דבורה שקמתי אם וגו'. וכתיב עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר וגו'. אמר ר"ש בן לקיש כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו ממשה, דכתיב ויקצוף משה על פקודי החיל וגו', וכתיב ויאמר אלעזר הכהן וגו' מכלל דאיעלם ממשה רבינו. **ואם נביא הוא נבואתו מסתלקת ממנו** מאלישע, דכתיב לולי פני יהושפט מלך יהודה אני נושא אם אביט אליך וגו'.

ג) [א מ"י: סס: ד ב מ"י: פכ"ג מהלכות שבת הלכה יד סמג לאוין סה עה טור שו"ע או"ח סימן שלט סעיף ד וסימן תקכ"ד סעיף ח: ה ג מ"י: שם הלכה יד ופ"ח מהלכות ק"פ הלכה יט סמג עשין רנג: ו ד מ"י: פ"ב מהלכות דעות הלכה ג: ז ה מ"י: פ"ח מהלכות מעילין הלכה ז: ו [מ"י: פ"ז מהל' קרבן פסח הל"ח ופ"ד מהל' בית המקדש הל' טז]:

תורה אור השלם

1. חָדְלוּ פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל חָדָלוּ עַד שֶׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שֶׁקַּמְתִּי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל:
שופטים ה ז
2. עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי שִׁיר קוּם בָּרָק וּשְׁבֶה שִׁבְיְךָ בֶּן אֲבִינֹעַם:
שופטים ה יב
3. וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצָּבָא הַמִּלְחָמָה:
במדבר לא יד
4. וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִّלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה:
במדבר לא כא
5. וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע חַי יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו כִּי לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נֹשֵׂא אם אַבִּיט אֵלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ:
מלכים ב ג יד
6. וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ:
מלכים ב ג טו
7. וַיִּשְׁמַע אֲלִיאָב אֲחִיו הַגָּדוֹל בְּדַבְּרוֹ אֶל הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר אַף אֲלִיאָב בְּדָוִד וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה יָרַדְתָּ וְעַל מִי נָטַשְׁתָּ מְעַט הַצֹּאן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת זְדֹנְךָ וְאֶת רֹעַ לְבָבְךָ כִּי לְמַעַן רְאוֹת הַמִּלְחָמָה יָרַדְתָּ:
שמואל א יז כח
8. וַיִּקְרָא יִשַׁי אֶל אֲבִינָדָב וַיַּעֲבִרֵהוּ לִפְנֵי שְׁמוּאֵל וַיֹּאמֶר גַּם בָּזֶה לֹא בָחַר יְיָ:
שמואל א טז ח
9. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל שְׁמוּאֵל אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבַהּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ כִּי לֹא אֲשֶׁר יִרְאֶה הָאָדָם כִּי הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם וַיְיָ יִרְאֶה לַלֵּבָב:
שמואל א טז ז
10. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ:
במדבר ט י
11. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לְנָפֶשׁ:
במדבר ה ב

גליון הש"ם

גמ' דכתיב ויקצוף משה. עי' **תשובה פניס מאירות** מ"ב סימן כ"ט:

אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח הבא בטומאה אמר אביי אי הכי לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע ואני אומר זב משתלח מצורע לא כ"ש אלא יש לך שעה שמצורעין משתלחין ואין זבין וטמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח בטומאה וכי תימא הכי נמי והתנן [6]פסח הבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין אלא אמר אביי לעולם מקרא קמא אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא לנפש למה לי וכי תימא האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני אבל שאר טמאין לא [3]והתניא יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מניין ת"ל איש איש לנפש דכתב רחמנא למה לי אלא הכי קאמר איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחה לפסח שני אלא עבדי בטומאה [8]וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת אבל שאר טומאו' לא עבדי אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור שנאמר [1]בדד ישב מחוץ למחנה מושבו בדד ישב לבדו ישב מחוץ למחנה מושבו הכתוב נתקו לעשה איתיביה [2]מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו זבין וזבות שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים [3]וטמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר [2]ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו תנאי היא דתניא בדד ישב לבדו [7]ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת תלמוד לומר [3]ולא יטמאו את מחניהם [9] [7]ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינו צריך הרי הוא אומר [4]וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש

[א] יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב ואני אומר טמאי מתים משתלחין זבין לא כ"ש למה נאמר זב ליתן לו מחנה שניה ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זבין משתלחין מצורעין לא כל שכן למה נאמר מצורע ליתן לו מחנה שלישית כשהוא אומר בדד ישב הכתוב נתקו לעשה מאי חומריה דזב מטמא מת שכן טומאה יוצאה עליו מגופו אדרבה טמא מת חמור שכן טעון הזאה שלישי ושביעי אמר קרא טמא וכל טמא לרבות טמא שרץ וזב חמור מטמא שרץ ומאי חומריה כדאמרן אדרבה שרץ חמור שכן מטמא באונס אמרי

הכתוב נתקו לעשה. פי' נקו' דכתיב כל ימי אשר הנגע בו משמע דמיתוק לאו הוא כל ימיו בדד ישב שאם עבר ונכנס יחזור ויצא ואין בו עונש אחר כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו וקשה לר"י דאם כן ה"ל לאיתויי רישיה דקרא בספרים ועוד הקשה ריב"א דלא דמי דלא יוכל לשלחה כל ימיו משמע דליכא לאו אלא כשמשלחה כל ימיו אבל הכא לא משמע מקרא הכי ואור"י דהאי נתקו לעשה שהעשה כתוב אחר הלאו בסמוך משמע שלתקן הלאו בא כמו לא תותירו ממנו והנותר וגו' (שמות יב) וכמו לא תקח האם על הבנים שלח תשלח (דברים כב) [9]אלא ה"פ הכתוב נתקו לעשה דכיון דכל הטמאים היו בכלל ולא יטמאו את מחניהם ופרט במצורע בפני עצמו עשה אחת להוציאו מכלל האחרים לנתקו מן הלאו [8] וליתנו בעשה אבל היכא שאינו כתוב הלאו אלא על דבר אחד לא מנתקינן את הלאו בעשה אלא הוי בלאו ועשה וקשה דבעל קרי נמי לא ליליק אם נכנס לפנים ממחיצתו שהכתוב נתקו לעשה דכתיב ויצא אל מחוץ למחנה וי"ל [2] דהכא בחד קרא איכא תרי עשה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והאי ניתוק עשה נראה [9] דלא מהני אלא במחנה שלישית דלא גרע מזב הואיל ואיכא לאוקמי ניתוק למחנה שלישי' [3] ובמחנה שכינה חייב כרת דלא גרע ממתוסר כפורים וכן משמע בפ' כל הפסולים (זבחים לג ע"ב:) דקאמר ואי ביאה במקלת שמה ביאה היכי מעייל ידיה לבהונות אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא מ"ל ומטונך הואיל והותר לגרעתו הותר לקריו ואיכא למידחי דהיא כרבי יהודה דלא חשיב ליה לקמן ניתוק לעשה:

זבין ובועלי נדות שנכנסו כו'. ריב"א לא גרס ובועלי נדות בהדי זבין דהא אמרינן לקמן בועל נדה כטומאת מת למחנות ובתוספתא ליתיה: **מאי** חומרא דזב שכן טומאה יוצאה מגופו. ה"ה דהוה מלי למימר [7] שכן מטומאת משכב ומושב וכלי חרס בהיסט כדלקמן אלא ניחא ליה למינקט חומרי [8] דלא מצי למימר להו בסמוך גבי חומר בזב מבמצורע: כי

[א] [6]פסח הבא בטומאה. שנטמאו רוב צבור במת ועשו פסח בטומאה (בכורות לג.). לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות. פע"ג דאכלי ליה טמאי מתים (שם) דכי אתמרה טומאה בצבור לגבי טומאת מת איתמרה, דכתיב איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועלה דרשינן איש נדחה לפסח שני ואין נדחין עושין בטומאה (בריתות י.) אבל גבי זיבה אף צבור נדחין (לקמן צה:). למחנה לויה. והוא במדבר חניית הלויים סביב למשכן, בחנית עולמים הר הבית (זבחים נה.). עמו במחיצתו. ובמדבר נמי היו ג' מחנות, לפנים מן הקלעים מחנה שכינה, והלויים יחנו סביב למשכן העדות (במדבר א) זה מחנה לויה, והדגלים ג' פרשיות זה מחנה ישראל, ומשם היה לוי וקאמר עמו (סוטה כב). מחניהם. שני מחנות משמע, אחת לכל זב ואחת לכל טמא נפש (זבחים קיז.).

מוסף רש"י

פסח הבא בטומאה. שנטמאו רוב צבור במת ועשו פסח בטומאה (בכורות לג.). **לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות.** פע"ג דאכלי ליה טמאי מתים (שם) דכי אתמרה טומאה בצבור לגבי טומאת מת איתמרה, דכתיב איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועלה דרשינן איש נדחה לפסח שני ואין נדחין עושין בטומאה (בריתות י.) אבל גבי זיבה אף צבור נדחין (לקמן צה:). **למחנה לויה.** והוא במדבר חניית הלויים סביב למשכן, בחנית עולמים הר הבית (זבחים נה.). **עמו במחיצתו.** ובמדבר נמי היו ג' מחנות, לפנים מן הקלעים מחנה שכינה, והלויים יחנו סביב למשכן העדות (במדבר א) זה מחנה לויה, והדגלים ג' פרשיות זה מחנה ישראל, ומשם היה לוי וקאמר עמו (סוטה כב). **מחניהם.** שני מחנות משמע, אחת לכל זב ואחת לכל טמא נפש (זבחים קיז.).

רבינו חננאל (המשך)

מותר להכניסו במחנה לויה, שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו, קתני מיהא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו בארבעים והיכי פטר ליה רב חסדא. ושנינן תנאי היא ורב חסדא דאמר כר' שמעון. דתניא בדד ישב מחוץ למחנה לבדו ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו. יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין מן המחנה אחת ת"ל ולא יטמאו את מחניהם ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי ר' יהודה. ר"ש אומר אינו צריך הרי הוא אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, יאמר טמא נפש ואל יאמר זב ואני אומר טמא מת משתלח זב לא כל שכן מה ת"ל זב ליתן לו מחנה שניה, יאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זב משתלח מצורע לא כל שכן מה ת"ל מצורע ליתן לו מחנה שלישית כשהוא אומר בדד ישב הכתוב נתקו לעשה מאי חומריה דזב מטמא מת דקתני ואני אומר טמא מת משתלח זב לא כל שכן מכלל שהזב חמור מטמא מת מאי חומריה, שכן הזב טומאה יוצאה עליו מגופו. אדרבה טמא מת חמור ממנו שטעון הזאה שלישי ושביעי. ודחינן מוכל דכתיב בטמא מת מרבינן טמא שרץ דלא כתיב ביה בהדיה להיות טעון שילוח חוץ למחנה, ומרבינן טמא

תורה אור השלם

1. כָּל יְמֵי אֲשֶׁר הַנֶּגַע בּוֹ יִטְמָא טָמֵא הוּא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ: ויקרא יג מו
2. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבֵּע הִשְׁבִּיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: שמות יג יט
3. מִזְּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם: במדבר ה ג
4. וַיַּעַשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לְנָפֶשׁ: במדבר ה ב

גליון הש"ם

תוס' ד"ה הכתוב נתקו לעשה. **אלא** ה"פ הכתוב נתקו לעשה כו'. עי' מולין פ' ע"ב תוס' ד"ה הגח לגמ"ז:

הגהות הגר"א

[א] גב' יאמר טמא מת ואל יאמר זב וכו' כל"ל:

מוסף תוספות

א. לגמרי לומר שאין לוקין עליו. תוס' שאנ'. ב. דשאני התם כיון דאיצטריך לגופיה אבל. **סס.** ג. בדדמי ליה מוקמינן ליה. **סס.** ד. הגך דלקמן. **סס.** ה. יתירתא. **סס.**

רבינו חננאל

ואתא אביי ואתקיף אהא דריש לקיש ואהדר לדרשא דר' יוחנן והכי קאמר, לעולם מקרא קמא ונכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא ולישתוק לנפש דכתב רחמנא למה לי. וכי תימא טמא נפש הוא דנדחה לפסח שני אבל שאר טמאים לא. והתניא יכול לא יהו עושין את השני אלא טמאי נפש ומי שהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין ובועלי נדות מנין, ת"ל איש איש, ומאחר דכל טמאין עושין פסח שני השתא לנפש דכתב רחמנא למה לי. אלא הכי קאמר רחמנא איש נדחה לפסח שני ואין צבור נדחין לפסח שני אלא עבדי בטומאה. וצבור דעבדי בטומאה בטומאת נפש אבל בשאר טומאות לא. **אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור** ממלקות **שנאמר בדד ישב** מחוץ למחנה מושבו נתקו לעשה לומר שאינו לוקה. ומותבינן עליה מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו לעשה וכתב בו בדד ישב מחוץ למחנה מושבו נתקו לעשה לומר שאינו לוקה. **בארבעים**, וכן זבים וטמאי מתים שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים ומטמא מת מותר להכנס במחנה לויה ואפילו מת עצמו

אלא יש לך שעה שזבין ומצורעין משתלחין ואין טמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח הבא בטומאה אמר אביי אי הכי לימא נמי יאמר זב וטמאי מתים ואל יאמר מצורע ואני אומר זב משתלח מצורע לא כ"ש אלא יש לך שעה שמצורעין משתלחין ואין זבין וטמאי מתים משתלחין ואיזה זה פסח בטומאה וכי תימא הכי נמי והתנן [6]פסח הבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין אלא אמר אביי לעולם מקרא קמא אם כן ניכתוב רחמנא איש איש כי יהיה טמא לנפש למה לי וכי תימא האי לנפש להכי הוא דאתא הטמא מת הוא דנדחה לפסח שני אבל שאר טמאין לא [3]והתניא יכול לא יהו עושין פסח שני אלא טמאי מתים ושהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מניין ת"ל איש איש לנפש דכתב רחמנא למה לי אלא הכי קאמר איש נדחה לפסח שני ואין ציבור נדחה לפסח שני אלא עבדי בטומאה [8]וכי עבדי ציבור בטומאה בטמא מת אבל שאר טומאו' לא עבדי אמר רב חסדא מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו פטור שנאמר [1]בדד ישב מחוץ למחנה מושבו בדד ישב לבדו ישב מחוץ למחנה מושבו הכתוב נתקו לעשה איתיביה [2]מצורע שנכנס לפנים ממחיצתו זבין וזבות שנכנסו לפנים ממחיצתן בארבעים [3]וטמא מת מותר ליכנס למחנה לויה ולא טמא מת בלבד אמרו אלא אפילו מת עצמו שנאמר [2]ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו תנאי היא דתניא בדד ישב לבדו [7]ישב שלא יהו טמאין אחרים יושבין עמו יכול יהו זבין וטמאי מתים משתלחין למחנה אחת תלמוד לומר [3]ולא יטמאו את מחניהם [9] [7]ליתן מחנה לזה ומחנה לזה דברי רבי יהודה ר"ש אומר אינו צריך הרי הוא אומר [4]וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש

[א] יאמר טמאי מת ואל יאמר טמאי זב ואני אומר טמאי מתים משתלחין זבין לא כ"ש למה נאמר זב ליתן לו מחנה שניה ויאמר זב ואל יאמר מצורע ואני אומר זבין משתלחין מצורעין לא כל שכן למה נאמר מצורע ליתן לו מחנה שלישית כשהוא אומר בדד ישב הכתוב נתקו לעשה מאי חומריה דזב מטמא מת שכן טומאה יוצאה עליו מגופו אדרבה טמא מת חמור שכן טעון הזאה שלישי ושביעי אמר קרא טמא וכל טמא לרבות טמא שרץ וזב חמור מטמא שרץ ומאי חומריה כדאמרן אדרבה שרץ חמור שכן מטמא באונס אמרי

הכתוב נתקו לעשה. פי' נקו' דכתיב כל ימי אשר הנגע בו משמע דמיתוק לאו הוא כל ימיו בדד ישב שאם עבר ונכנס יחזור ויצא ואין בו עונש אחר כמו לא יוכל לשלחה כל ימיו וקשה לר"י דאם כן ה"ל לאיתויי רישיה דקרא בספרים ועוד הקשה ריב"א דלא דמי דלא יוכל לשלחה כל ימיו משמע דליכא לאו אלא כשמשלחה כל ימיו אבל הכא לא משמע מקרא הכי ואור"י דהאי נתקו לעשה שהעשה כתוב אחר הלאו בסמוך משמע שלתקן הלאו בא כמו לא תותירו ממנו והנותר וגו' (שמות יב) וכמו לא תקח האם על הבנים שלח תשלח (דברים כב) [9]אלא ה"פ הכתוב נתקו לעשה דכיון דכל הטמאים היו בכלל ולא יטמאו את מחניהם ופרט במצורע בפני עצמו עשה אחת להוציאו מכלל האחרים לנתקו מן הלאו [8] וליתנו בעשה אבל היכא שאינו כתוב הלאו אלא על דבר אחד לא מנתקינן את הלאו בעשה אלא הוי בלאו ועשה וקשה דבעל קרי נמי לא ליליק אם נכנס לפנים ממחיצתו שהכתוב נתקו לעשה דכתיב ויצא אל מחוץ למחנה וי"ל [2] דהכא בחד קרא איכא תרי עשה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו והאי ניתוק עשה נראה [9] דלא מהני אלא במחנה שלישית דלא גרע מזב הואיל ואיכא לאוקמי ניתוק למחנה שלישי' [3] ובמחנה שכינה חייב כרת דלא גרע ממתוסר כפורים וכן משמע בפ' כל הפסולים (זבחים לג ע"ב:) דקאמר ואי ביאה במקלת שמה ביאה היכי מעייל ידיה לבהונות אידי ואידי עשה שיש בו כרת הוא מ"ל ומטונך הואיל והותר לגרעתו הותר לקריו ואיכא למידחי דהיא כרבי יהודה דלא חשיב ליה לקמן ניתוק לעשה:

זבין ובועלי נדות שנכנסו כו'. ריב"א לא גרס ובועלי נדות בהדי זבין דהא אמרינן לקמן בועל נדה כטומאת מת למחנות ובתוספתא ליתיה: **מאי** חומרא דזב שכן טומאה יוצאה מגופו. ה"ה דהוה מלי למימר [7] שכן מטומאת משכב ומושב וכלי חרס בהיסט כדלקמן אלא ניחא ליה למינקט חומרי [8] דלא מצי למימר להו בסמוך גבי חומר בזב מבמצורע: כי

[א] [6]פסח הבא בטומאה. שנטמאו רוב צבור במת ועשו פסח בטומאה (בכורות לג.). **לא יאכלו ממנו זבים וזבות נדות ויולדות.** פע"ג דאכלי ליה טמאי מתים (שם) דכי אתמרה טומאה בצבור לגבי טומאת מת איתמרה, דכתיב איש כי יהיה טמא לנפש וגו' ועלה דרשינן איש נדחה לפסח שני ואין נדחין עושין בטומאה (בריתות י.) אבל גבי זיבה אף צבור נדחין (לקמן צה:). **למחנה לויה.** והוא במדבר חניית הלויים סביב למשכן, בחנית עולמים הר הבית (זבחים נה.). **עמו במחיצתו.** ובמדבר נמי היו ג' מחנות, לפנים מן הקלעים מחנה שכינה, והלויים יחנו סביב למשכן העדות (במדבר א) זה מחנה לויה, והדגלים ג' פרשיות זה מחנה ישראל, ומשם היה לוי וקאמר עמו (סוטה כב). **מחניהם.** שני מחנות משמע, אחת לכל זב ואחת לכל טמא נפש (זבחים קיז.).

א [מיי' פ"ז מהל' קרבן פסח הל' ו] ופ"ד מהל' גירשת מקדש הל' יב:
ח ב מיי' פ"ג מהלכות גירשת מקדש הל' ח סמג עשין קעד ולאוין דש: ט ג מיי' שם הלכה ד [ופ"ז מהלכות גירשת הבאתיה הל' טו]:
י ד מיי' פ"ג מהל' גירשת מקדש הלכה ב:

כי האי גוונא זב נמי טמוויי מטמי באונס. תימה לרש"י אכתי
שרץ חמור שמטמא בבעדשה מה שאין כן בזב דכר׳ נתן מוקמי׳
לה דבעי חתימת פי האמה [א] דהוי טפי אפילו מכגרים כדמוכח בסמוך [ב]
ואור"י דאם היו מפזרין העדשה יהיה יותר מחתימת פי האמה ומגרים
ודומק ונראה לתרץ דאיכא למימר
טמא מת יוכיח דבכזית וכי פריך
בסמוך אדרבה בעל קרי חמור שכן
מטמא במשהו לא שייך טמא מת
יוכיח דהא אין משולה אלא חוץ למחנה
אחת ואם רואה שיהא מצורע משאלה
חוץ לשתי מחנות כבעל קרי:

שכן טעון פריעה ופרימה.
תימה לר"י אמאי לא
קאמר נמי שכן מטמא בציאה הבא
אל האהל: **ואסור** בתשמיש
המטה. כמאן דאמר בפ"ק דמ"ק
(ד׳ ז:) דמוחלט אסור בתשמיש
המטה: **שכן** עושה משכב
ומושב. פירש בקונטרס דהא
דתניא בת"כ דמצורע עושה משכב
ומושב לא לטמא אדם וכגדים [ג] אלא
לטמא אוכלין ומשקין אבל ליכא
למימר דהא מיירי במצורע בימי
ספרו דאינו עושה משכב ומושב
כדקתני בהדיא בת"כ דהא אמר
הכא דמשולם חוץ לג׳ מחנות ובשילהי
מסכת נגעים (פי"ד מ"ג) תנן דבימי
ספרו הוי כטומאת שרץ אלמא אינו
משולח אפי׳ חוץ למחנה לויה והא
דקתני נמי התם ונכנס לפנים מן
החומה לאו דוקא לפנים מן החומה
ועוד דמסיק הכא שכן טעון פריעה
ופרימה והיינו במוחלט והקשה הרב
משה מפוטייש"ל דתניא בתורת כהני׳
[ד] (אשר ישכב) אים אותה פרט
למצורעת ואי מצורע לא לטמא משכב
ומושב למ"ל למעוטי מהיכי תיתי
שתטמא את בועלה דמנדה לא יליפא
שכן מטמאה משכב ומושב אלא ודאי
מטמאה משכב ומושב להכי איצטריך
קרא למעוטי ויש לומר דאסמכתא
בעלמא היא ועוד הקשה מהא דאמר לזכר לרבות מצורע למעיינותיו
אקשיה רחמנא לזב מה זב דאי רואיה מטמא במשא כו׳ והואיל ואיתקש
אין היקש למחלה ולמשכב ומושב נמי איתקש ולאו פירכא היא דאם
כן למחנותם נמי נימא דאיתקש ואם כן מאי פריך הכא והא דתנן
בפרק בתרא דמסכת זבין (פ"ה מ"ו) הנוגע בזב ובזבה במצורע כו׳
אחד הנוגע אחד המסיטו ואחד הנושא ואחד הנישא אלמא משמע
דמצורע מטמא בהיסט ובשמעתין משמע דלא מטמא אור"ת דהא
דקתני נישא דמשמע דמטמא בהיסט לא קאי אמצורע אלא אשאר [ה]:

ואיתקש בעל קרי לזב. הכא משמע דבעל קרי נמי טמא
מטעם ראיה ואומר ר"י דפליגא אהיא דריש
המפלת [ו] (נדה דף כב.) דקאמר התם בעא מיניה רבא מרב הונא הרואה
קרי בקיסם מהו אמר ליה ותיפוק ליה דהוא עצמו אינו מטמא אלא
בחתימת פי האמה וקאמר למימרא דנוגע דנוגע הוי פירוש מדבעי חתימת
פי האמה אלמא משמע התם דמטעם נגיעה טמא ובפרק יוצא דופן
(שם דף מב.) דקאמר שכבת זרע לרואה במשהו לנוגע בבעדשה פליגא [ז]
אדשמעתא [ח] והמפלת [ז]: **מחילות** לא נתקדשו. ומ"ת הא
אמר בפ"ב דזבחים (דף כד.) נעקרה אבן ועמד במקומה מהו כו׳
ומסיק לעולם פשיטא ליה דכי קדיש דוד רגליה עד ארעית תהומא
קדיש וי"ל דבכילא גולין (לקמן דף פו.) מסקינן כי א"ר יוחנן בפתוחות
לחול אבל פתוחות לקודש קודש: [ט] **האי** טומאת שבעה כתיב ביה
והאי טומאת כו׳. הוי מלי לשנויי כדמשני בפ"ק [י] דיומא (דף ו:)
דלעולם לטומאת שבעה וסיפא איצטריכא ליה אלא שחמור הימנו
בועל נדה שטמטמא משכב ומושב [ז] לטמא אוכלין ומשקין:

מפכן

כי האי גוונא זב נמי טמוויי מטמי באונס
כדרב הונא [ה] דאמר רב הונא [א] ראיה ראשונה
של זב מטמאה באונס מאי חומריה דמצורע
מזב שכן [ב] טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש
המטה אדרבה זב חמור שכן [א] [ג] מטמא משכב
ומושב ומטמא כלי חרס בהיסט אמר קרא זב
וכל זב לרבות בעל קרי ומצורע חמור מבעל
קרי ומאי חומריה כדאמרן אדרבה בעל
קרי חמור שכן מטמא במשהו [ד] סבר לה כר׳ נתן
[ה] דתניא ר׳ נתן אומר משום ר׳ ישמעאל זב
צריך [ו] כחתימת פי האמה [ז] ולא הודו לו
חכמים ואיתקש ליה בעל קרי לזב וכל צרוע
למה לי [ח] איידי דכתיב כל זב כתיב נמי כל
צרוע ורבי יהודה שפיר קאמר רבי שמעון
ההוא מיבעי ליה [ט] לכדתניא רבי אליעזר אומר
יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח
הבא בטומאה יכול יהו חייבין ת"ל [י] וישלחו
מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש
בשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין
משתלחין אין טמאי מתים משתלחין אין זבין
ומצורעין משתלחין אמר מר זב וכל זב לרבו׳
בעל קרי מסייע ליה לר׳ יוחנן [יא] דא"ר יוחנן
מחילות לא נתקדשו [יב] ובעל קרי משתלח חוץ
לשתי מחנות מיתיבי [יג] בעל קרי כמגע שרץ
מאי לאו למחנותם לא לטומאתם לטומאתם
האי טומאת ערב כתיב ביה והאי טומאת
ערב כתיב ביה אלא לאו למחנותם לא
לעולם לטומאתם והא קמשמע לן דבעל
קרי במגע שרץ [יג] מה מגע שרץ מטמא
באונס אף בעל קרי מטמא באונס מיתיבי
בועל

זב נמי מטמא באונס. כגון בראיה ראשונה שאין בה אלא טומאת
ערב דאיתקש לשכבת זרע דכתיב (ויקרא טו) זאת תורת הזב ואשר
תצא ממנו שכבת זרע והיינו ראיה ראשונה דלא מנה ביה בהאי
קרא אלא חדא זיבה דאזלינן בתר מנייניה דקרא כדאמרינן במגילה
(ד׳ ח.) מנה הכתוב שתים וקראו
טמא כו׳: **מטמאה באונס.** מהאי
היקש גופיה נפקא ליה לרב הונא מה
קרי מטמא באונס אם ראה מחמת
רוב מאכל ומשתה דגבי קרי לא כתיב
מיעוטא אף ראיה ראשונה של זב
מטמאה באונס. וזב דומה לגובן ביצה
המוחזת שכבת זרע דומה לגובן ביצה
שאינה מוזרת: **פריעה.** פריעת הראש
גידול שיער: **פרימה.** בבגדים: **ואסור
בתשמיש המטה.** דכתיב (ויקרא יד)
ושב מחוץ לאהלו ואין אהלו אלא משתו.
למאן דאמר במועד קטן (ד׳ ז:) ק"ו
ליומי חלוטו איכא חומרא טובא ולמאן
דאמר יומי ספרו דוקא אפ"ה חומרא
מיהא היא דאילו זב לא מיתסר מידי
בתשמיש: זב עושה משכבו ומושבו
אב הטומאה לטמא אדם הנוגע בו
טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו
אע"פ שלא נגעו הבגדים במשכב אבל
מצורע אע"ג דתניא בתורת כהנים [ט]
עושה משכב ומושב לאו אב הטומאה
לטמא אדם לטמא בגדים אלא לטמא
אוכלין ומשקין: **ומטמא כלי חרס
בהיסט.** דכתיב (ויקרא טו) וכלי חרס
אשר יגע בו הזב ישבר ותניא בתורת
כהנים [י] יכול אפילו נגע בו הזב מאחוריו
יהא טמא תלמוד לומר אשר יגע בו
והלכן הוא אומר אשר תבושל בו [יא] מה
בו האמור להלן מאחוריו אף בו האמור
כאן אינו מטמא במגע אלא מאחוריו
אם כן מאחר שלמדנו שמטמא אותו
מאחוריו מה ת"ל אשר יגע בו פירוש
ומה חלק בו ומה הוסיף בו בכלי חרס
בטומאת הזב מבשאר טומאות במגעו
שהוא כאולו הוי אומר זה היסטו:

ומשנינן **זב וכל זב לרבות קרי.** כזב
וכיון דאיתרבי בעל קרי לישתלח חוץ לשתי מחנות לא איצטריך מצורע
דחמור מבעל קרי: ופרכינן **מאי חומרא דדאמרן.** וכיון דלא
איצטריך וכתביה רחמנא ליתן לו מחנה שלישית אדרבה כו׳:
במשהו. כעין חרדל ובפחות מכאן במסכת נדה (ד׳ מ:) ומצורע
שיעורו כגרים בתורת כהנים [יב]: **כתימה פי האמה.** כדי שתיעת נקב
פי אמתו וילף לה מהתיתים בשרו את זובו [ויקרא טו] במסכת נדה (מג.):
ואיתקש בעל קרי לזב. כדכתיב זאת תהיה תורת הזב ואשר תצא
ממנו שכבת זרע [ויקרא טו] מה זב צריך כחתימת פי האמה אף בעל קרי.
אלמא מצורע חמור דאזלא ליה פירכא דכל שהוא וכי איצטריך ליתן
לו מחנה שלישית: **וכל.** דכתיב גבי מצורע מאי (כל) מרבי גבי
דין מצורע: **שפיר קאמר ר׳ שמעון.** דמפיק ליה מההוא קרא דין
שילוחין ומה לי קרא אחרינא: **הכוא.** נרוע וזב לכדרבי אליעזר
אתי לאקשיהו לטמא מת לפוטרו מן ההיכרת בפסח הבא בטומאה
ואע"ג דלא אישתרי להו לכתחלה בציאת מקדש: **אין טמאי מתים
משפנלחין.** כגון פסח הבא בטומאה דאישתרו [יג] (טמאי מתים
לכתחלה כשרוב הציבור טמאי מתים כדכתיב איש וכו׳) כדלעיל [סו:]
בשמעתין: **אין זבין ומצורעין משפנלחין.** שילוחן הראשון בכרת
ומיהו לכתחלה לא אישתרו דהא טמא לנפש גלי רחמנא דאין ציבור
נדחין הא בשאר טומאות נדחין מיהו אהני היקישא לפוטרן מן
ההיכרת: **מחילות** (יא) **לא נתקדשו.** הני תרתי מילי שמעינהו כי הדדי
מרביה וכי הדדי אמרינהו מחילות ומערות שלתחת העזרה לא
נתקדשו בקדושת עזרה: **ובעל קרי משתלח כו׳.** והיינו כברייתא
דהא איתקש לזב: **לטומאתן.** דאין טמא שבעה כזב וכטמא מת:
טומאת ערב בהדיא כתיב ביה. כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ
במים וגו׳ (ויקרא טו): **מה שרץ מטמא באונס.** אם נפל עליו שרץ מת: **מטמא באונס.** אם ראה מחמת רוב מאכל ומשתה:

בועל

א) מיי׳ פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הל"ה: ב) [מיי׳ פ"י מהל׳ טומאת צרעת הל"י]: ג) [מיי׳ פ"ז מהל׳ מטמאי משכב ומושב הל"ח]: יב ד) מיי׳ פ"ב מהל׳ מחוסרי כפרה ה"ט: ה) [מיי׳ פ"ג מהל׳ איסורי מקדש הל"ג]: יג ו) מיי׳ פ"ה מהלכות אבות הטומאה הל"ח:

מוסף תוספות

א. ועל כרחין הוי יותר מכעדשה... תוס׳ שאנ׳. ב. דאי הוי חתימת פי האמה פחות מכגרים א"כ מאי משני בסמוך דפריך אדרבה בעל קרי חמור שכן מטמא במשהו ומשני סבר לה כר׳ נתן אכתי בעל קרי חמור שמטמא בחתימת פי האמה ומצורע בעי כגרים אלא הוי יותר מחתימת פי האמה. סס. ג. דמשמע דלא מטמא אלא משום דחשבינן ליה כנוגע בקרי. סס. ד. נמי. סס. ה. דהכא יהיב שיעור בחתימת פי האמה. סס. ו. [ד]מטעם ראיה משמע דמטמא. סס. ז. בטומאה קלה. סס.

רבינו חננאל

ושנינן להטמאות הזב בטומאת ערב כטומאת שרץ אפילו אם ראה ראיה באונס מטמא טומאת ערב דלא גרע מקרי, וכדרב הונא דאמר ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. **נתברר** שהזב חמור הוא מטמא שרץ שנתרבה מטמא מת, ועל זה אמר יאמר טמא נפש ואל יאמר זב כו׳, וכן עוד דתאני זב משתלח מצורע לא כל שכן מכלל שמצורע חמור מזב. מאי חומריה דמצורע מזב שכן מצורע טעון פריעת הראש ופרימת בגדיו ואסור בתשמיש, שנאמר וישב מחוץ לאהלו ואין אהלו אלא אשתו שנאמר שובו לכם לאהליכם וכן מפורש במשקין. **אדרבה זב חמור שכן מטמא משכב ומושב וכלי חרס בהיסט** מה שאין כן במצורע. ושנינן מוכל זב אתה מרבה בעל קרי ששניהם טומאתן יוצא מגופן. ומבעל קרי מצורע חמור, שכן טעון פריעה ופרימה ואסור בתשמיש המטה. וא"ת בעל קרי חמור שמטמא במשהו מה שאין כן במצורע שהמצורע אינו מטמא אלא בכגרים דתנן גופה של בהרת כגרים הקילקי מרובע במקום הגרים תשע עדשות מקום עדשה ארבע שערות נמצאו ל"ו שערות, זב נמי כר׳ נתן דאמר זב צריך בחתימת פי האמה ובעל קרי איתקש לזב, מוכל זב קא מתרבי לשילוח מן המחנה כר׳. אמרינן ור׳ **יהודה שפיר** קאמר ליה ר"ש דלא צריכת לריבויי להו שלש מחנות מולא יטמאו את מחניהם, דהא מוישלחו מן המחנה קא מרבית להו. אמר לך ר׳ יהודה **האי וישלחו** מן המחנה **מיבעי ליה לכדתניא ר׳ אליעזר אומר** יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין ת"ל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש, בשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין, אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעין משתלחין. אמר **מר זב וכל זב לרבות בעל קרי מסייע ליה לר׳ יוחנן דאמר מחילות לא נתקדשו**, בשעה שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין חוץ לשתי מחנות כמו הזבין. ומותבינן עליה מיהא דתנן בסוף מס׳ זבין **בעל קרי כמגע שרץ מאי לאו למחנותם** מה טמא שרץ חוץ למחנה אחת כטמא מת אף בעל קרי חוץ למחנה אחת, קשיא לר׳ יוחנן דאמר חוץ לשתי מחנות.

ומשני לאו למחנותם איתקש אלא לטומאתן ובא ללמדנו דבעל קרי כמגע שרץ מה מגע שרץ אפי׳ באונס טמא אף בעל קרי אם ראה קרי באונס מטמא.

ג) [שם כב.], ד) [ינמות נד: וש"נ], ה) [לקמן לה:] מנחות לה:, ו) לקמן פו. [תמיד מז:], ז) [וע"ר משנה למלך פ"ג מהלכות ביאת המקדש ה"ג], ח) זכין פ"ה [מי"ל יומא ו.], ט) [מזריע פרק ג], י) [מצורע דזבים פרשה ג], כ) [ויקרא יז], ל) [מזריע פרשה ח], מ) מהרש"ל מ"ז, נ) גי׳ רש"ל ואם שכב, ס) [ועי׳ תוס׳ יומא ו: ד"ה שמטמא], ע) שייך לקמן סח.

תורה אור השלם

1. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לְנָפֶשׁ: במדבר ה ב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מחילות. נ"ב עי׳ ס"פ כילד צולין ברש"י: (ב) תוס׳ ד"ה אלי וכו׳ בפ"ק נ"ב דף ו׳ וע"ש בתוס׳ בד"ה סיפא:

גליון הש"ס

גמ׳ סבר לה כר"נ. עי׳ שבת מ: ע"א תוד"ה שכן בטומאת: תוס׳ ד"ה שכן עושה וכו׳ אלא למטא אוכלין. ועי׳ יומא ו ע"ב תוד"ה שמטמא: מגילה מ ע"א תוד"ה ומה מצורע. נדה נד ע"ב תוד"ה יכול:

הגהות הגר"א

[א] גמ׳ שכן מטמא משכב ומושב ומטמא כ"ח. נ"ב הרמב"ם וכל הגאונים לא גרסי משכב ומושב אלא שכן מטמא כלי חרס כו׳:

מוסף רש"י

ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. אותה טומאה קלה המאורה בה, מגע וטומאת ערב כקרי ולהלטרף לגניה לטמא מזב גמור, והא דכתיב מבשרו ולא מחמת אונסו, על כרחך מראייה שניה דכתיב בתרה קרי ולא מראשונה, דהא איתקש לשכבת זרע ושכבת זרע כל עצמו מחמת אונס תימוס נא (נדה לה.). כחתימת פי האמה. עד שיצא ממנו כחתימת פי אמתו (נדה כב.). יכול דחקו זבין ומצורעין ונכנסו לעזרה. מקום שלא הותרו שם לזבין שם לרבי פסח, ואפילו הכניס אסורין ליכנס לשם אלא לעזרה משום דכתיב אל יבא בכל עת, חס שנכנס בטומאה יכול יתמיד על ביאת מקדש בטומאה (לקמן צה:). בפסח הבא בטומאה. כגון שרוב לבוד טמאים, כדאמר אינו נדחה לפסח שני ולא ליבור, וטומאתא מת הותרה להם כדכתיב טמא לנפש, אבל לא זבה ולרעת (מנחות צה.). מחילות לא נתקדשו. ומותר ליכנס במחילות דהר הבית (לקמן פו.). לטומאתם. בעל קרי כמגע שרץ לטומאת ערב ולאשון לטומאה (יומא ו.).

בועל נדה לטמא מת. סיפא דמתני' דלעיל היא: **מלורע חמור מזב.** למחנותיו כדאמרן וכן זב מטמא מת: **יצא בעל קרי.** מפרש ואזיל מאי היא: **לא יצא מכלל טמא מת הוא'.** והכי משמע יצא בעל קרי מכלל זה דהכך לפי חומר טומאתן חומר שלוחן יצא בעל קרי שאע"פ שטמא מת חמור ממנו שהוא טומאת שבעה וזה טומאת ערב אפילו הכי לענין מחנות בעל קרי חמור דעל כרחיך כי כתיב וכל זב לרבויי בעל קרי אתא לכלל זב וכל טמא לרבויי טומאת ערב לכלל טמא מת אתא דכל חד וחד למאי דדמי ליה מדמינן ליה ובעל קרי דומה לזב שהטומאה יוצאה עליו מגופו: **ויצא אל מחוץ למחנה.** בבעל קרי כתיב כי יהיה בך איש וגו': הכי גרסינן **ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה ולא יבא אל תוך המחנה זו מחנה לויה מלמן שבעל קרי משמא תוך לשתי מחנות.** דקאמר קרא שאם נטמא בעזרה יצא משתיהן: **אמר ליה אלכי לא אעיילתיה אפיקתיה.** עדיין לא הכנסתו למחנה לויה וכבר הוצאתו ממנה דמדקאמרת לא יבא לתוכה מכלל דעומד חוצה לה וקאמר לא יכנס והא אכתי לא אשתעי בזה שיצא ממחנה שכינה ועומד במחנה לויה לשלחו ממנה וקא מזהר ליה שלא יכנס כאילו כבר יצא אכתי לא אעיילתיה כלומר עדיין לא דיבר על כניסתו מה תהא עליה אפיקתיה ודיבר עליו כאילו יצא. ל"א גרסי' אכתי לא אפיקתיה אעיילתי' עדיין לא הוצרכתו לצאת ממחנה לויה וכבר הזהרתו שלא יכנס והיינו אעיילתיה כבר אתה מדבר בכניסתו: **אלא אימא הכי ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה לויה.** וכשבא לצאת ממנה אל יכנס במחנה שכינה ואי לא הוו כתיבי שתי מחנות הוה מוקמינא ליה בעומד במחנה שכינה ומצריכו לצאת ממנה אבל עומד במחנה לויה אין משתלח והשתא דכתבינן שתי מחנות על כרחיך הכי תוקמא: **אם כן יימא.** וישלחו מן המחנה ולא יבא אל תוך ולישתוק: **מנקבן בסכין.** שיצא הרעי שאם יניחנו בתוכן יסריחו קודש שתחשך. ולשון מיחוי שמוציא פרש רכה דנמחת בתוכה דשנפי"ר בלע"ז כמו וממחה ושופך (מעשר שני פ"ה מ"א) וכמו המחהו וגמעו (לעיל דף לה.). ולישנא אחרינא מיחוי לשון נקיבה וחיבול כמו תמחה את זכר עמלק (דברים כה): **שיקא דמעיא.**

[ג] א ב מיי' פ"ג מהל' איסו"מ מקדש הלכה ח וע"ש בכסף משנה דלהרמב"ם וגם לסמג לא היה הגירסא א"ל אכתי לא עיילתיה וכו' אלא אימא וכו' עי"ש]:

גליון הש"ם

גמ' כאן במחנה שכינה. עי' יקוטו מהליש טו בפסוק כי לדיק ה':

לעזי רש"י

דשנפי"ר [דישטינפרי"ר]. להשרות.
לימו"ן. רפש, בוץ.

מוסף רש"י

לטומאתם. בועל נדה טומאת שבעה ואב הטומאה כטמא מת (יומא ג). כמדובר בם. נחמות המדברות לסם (ישעיה ה יז). וכתיב כי הנער בן מאה שנה ימות. כלומר כשימות אדם לעתיד ומת בן מאה שנה יאמרו נער הוא מת, כי הנער בן מאה שנה ימות, אלמא מתין (סנהדרין צא:). וחפרה הלבנה ובושה החמה. משמע שיבא חוטם כסה (שם). כאן לעולם הבא כאן לימות המשיח. לימות המשיח כשיכלה השעבוד ויהיה אור הלבנה כאור החמה, ונעתיד לבא וחפרה הלבנה ובושה החמה מרוב גנסם של צדיקים (שם). כאן במחנה שכינה. וחפרה מזיו השכינה (שם). כתיב אני אמית ואחייה. דמשמע כשם שאני אמית את האדם כך אני מחייהו, כשמת בעל מוס עומד אחי בעל מוס, וכתיב מחצתי ואני ארפא. שכשהוא מחיה מרפא את המתן ועומד שלם (שם, ע"פ הגירסא בגמ' שם של"ג השתא אחויי וכו'). יכול מיתה באחד וחיים באחד. וכסי קאמר אני ממית אדם זה ומחיה אדם אחר (שם). כדרך שהעולם נוהג. שזה מת וזה נולד (שם). מה מכה ורפואה באחד. ואין רפואה אלא ממקום אחר (שם).

רבינו חננאל

ת"ש מסיפא ובועל נדה טמא מת למאי, אילימא לטומאה הא בהדיא כתיב בתרוייהו טומאת שבעה. אלא לאו למחנותם כשם שטמא מת חוץ למחנה אחת כך בועל נדה חוץ למחנה אחת, ומדסיפא למחנותם רישא נמי למחנותם קשיא לר' יוחנן. ומשני מידי איריא רישא לטומאה סיפא למחנותם. ת"ש מצורע חמור מזב וזב חמור מטמא מת יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו מאי לאו יצא מכלל זב ונכנס לטמא מת ואע"פ שטמא מת חמור ממנו, מדקתני הכי שמעינן מיהת דבעל קרי כטמא מת חוץ למחנה אחת. ומשני לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב להשתלח חוץ לשתי מחנות ואע"ג שטמא מת חמור ממנו הואיל ובעל קרי טומאתו מגופו יצא, לזב מוקמינן ליה. **תאני תנא קמיה דרב יצחק** ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זה מחנה לויה. **אמר ליה אכתי לא אפיקתיה אעילתיה.** פי' מכדי הני קראי בבעל קרי כתיבי ובעל קרי נתרבה מזב דטומאה יוצא מגופו וחוץ לשתי מחנות משתלח כמו הזב ועדיין לא אפיקתיה אלא ממחנה שכינה וצריכת עוד לאפוקיה ממחנה לויה, וקודם שתוציאו ממחנה לויה חזרת ואמרת לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מכלל דבמחנה לויה נכנס ואתה מזהירו שלא יכנס ממחנה לויה למחנה שכינה עדיין לא יצא ממחנה לויה ואתה צריך להוציאו עוד. **אלא** כך אמור ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה לויה. כלומר לא יבוא ממחנה ישראל לתוך מחנה לויה. ומתקיף **לה רבינא** דלמא בעל קרי אינו משתלח אלא חוץ למחנה שכינה והני קראי לחיוביה חד קרא בעשה והוא ויצא, וחד קרא והוא לא יבוא בלאו, ללמד כי בעל קרי הנכנס למחנה שכינה עובר בעשה ולא תעשה. ודחינן **אם כן** נכתוב רחמנא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא, אמאי כתיב תו אל תוך המחנה, ללמד שהתורה אין תחיית המתים מן התורה דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא: **והקטר**

ו) [זבים פ"ה מי"ח יומא ו.], ג) [ל"ל ומותר], ג) [ל"ל אלעזר], ד) [סנהדרין לא.], ה) ברכות לד: שבת סג. וש"נ, ו) [סנהדרין לא.], ז) סנהדרין לא: [ע"ש], ח) כש"ל: הסכין, ט) בע"י: עת,

תורה אור השלם

1. כִּי יִהְיֶה בָךְ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה לָיְלָה וְיָצָא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: דברים כג יא
2. וְזָרְעוּ כַבְשִׂים כִּדְבָרָם וְחָרְבוֹת מֵחִים גָּרִים יֹאכֵלוּ: ישעיהו ה יז
3. רֵעָה עַמְּךָ בְּשִׁבְטֶךָ צֹאן נַחֲלָתֶךָ שֹׁכְנֵי לְבָדָד יַעַר בְּתוֹךְ כַּרְמֶל יִרְעוּ בָשָׁן וְגִלְעָד כִּימֵי עוֹלָם: מיכה ז יד
4. יוֹאֵל הָרְאֹשׁ וְשָׁפָם הַמִּשְׁנֶה וְיַעֲנִי וְשָׁפָט בַּבֶּשֶׁן:
דברי הימים א ה יב
5. וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאִין פֹּה נָבִיא לַיְיָ וְנִדְרְשָׁה אֶת יְיָ מֵאוֹתוֹ וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמַר פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט אֲשֶׁר יָצַק מַיִם עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ:
מלכים ב ג יא
6. וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתֹּשְׁבֵי גִלְעָד אֶל אַחְאָב חַי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפִי דְבָרִי:
מלכים א יז א
7. כֹּה אָמַר יְיָ צְבָאוֹת עַד יָשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִָם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב יָמִים: זכריה ח ד
8. וַיֹּאמֶר לְגִיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדֶךָ וְלֵךְ כִּי תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל פְּנֵי הַנָּעַר:
מלכים ב ד כט
9. בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה אֲדֹנָי אֱלֹהִים דִּמְעָה מֵעַל כָּל פָּנִים וְחֶרְפַּת עַמּוֹ יָסִיר מֵעַל כָּל הָאָרֶץ כִּי יְיָ דִּבֵּר:
ישעיהו כה ח
10. לֹא יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד עוֹל יָמִים וְזָקֵן אֲשֶׁר לֹא יְמַלֵּא אֶת יָמָיו כִּי הַנַּעַר בֶּן מְאָה שָׁנָה יָמוּת וְהַחוֹטֵא בֶּן מְאָה שָׁנָה יְקֻלָּל: ישעיהו סה כ
11. וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וּבְנֵי נֵכָר אִכָּרֵיכֶם וְכֹרְמֵיכֶם: ישעיהו סא ה
12. וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה כִּי מָלַךְ יְיָ צְבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלִָם וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד: ישעיהו כד כג
13. וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חָבֹשׁ יְיָ אֶת שֶׁבֶר עַמּוֹ וּמַחַץ מַכָּתוֹ יִרְפָּא:
ישעיהו ל כו
14. רְאוּ עַתָּה כִּי אֲנִי אֲנִי הוּא וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה מָחַצְתִּי וְאֲנִי אֶרְפָּא וְאֵין מִיָּדִי מַצִּיל: דברים לב לט

ה) בועל נדה בטמא מת למאי אילימא לטומאתם האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת שבעה כתיב ביה אלא לאו למחנותם ומדסיפא למחנותם הוי רישא נמי למחנותם מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא מיתיבי מצורע חמור מזב וזב חמור מטמא מת יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו מאי יצא לאו יצא מכלל זב ובא לכלל טמא מת דהא טמא מת חמור ממנו ומותר במחנה לויה לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב ואע"ג דטמא מת חמור ממנו ג) (דמותר) במחנה לויה למאי דדמי לי' מדמינן ליה תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי [1]ויצא אל מחוץ למחנה [א] זו מחנה שכינה לא יבא אל תוך המחנה [ב] זו מחנה לויה מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשתי מחנות אמר לי' אכתי לא עיילתיה אפיקתיה לישנא אחרינא אכתי לא אפיקתיה עיילתיה אלא אימא מחוץ למחנה זו מחנה לויה לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מתקיף לה רבינא אימא אידי ואידי למחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה אם כן לימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא אל תוך המחנה למה לי שמע מינה תיתן לו מחנה אחרת: ומיחוי קרביו וכו': מאי מיחוי קרביו רב הונא אמר שמנקבן בסכין (רב) חייא בר רב אמר שיקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא דסכינא אמר ר' ד)(אליעזר) מאי טעמא דחייא בר רב דכתיב [2]וחרבות מחים גרים יאכלו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף ונכסיהן דרשיעיא צדיקיא יחסנון [2]ורעו כבשים כדברם אמר מנשיא בר ירמיה אמר רב כמדובר בם מאי כמדובר בם אמר אביי וחרבות מחים גרים יאכלו אמר ליה רבא בשלמא אי כתיב חרבות כדקאמרת השתא דכתיב וחרבות מילתא אחריתי קאמר אלא אמר רבא כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב עתידין צדיקים שיחיו את המתים כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתיב התם [3]ירעו בשן וגלעד כימי עולם בשן זה אלישע הבא מן הבשן שנאמר [4]ויעני ושפט בבשן וכתיב [5]פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו גלעד זה אליהו שנאמר [6]ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו' אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן עתידים צדיקים שיחיו מתים שנאמר [7]עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרוב ימים וכתיב [8]ושמת משענתי על פני הנער [7] עולא רמי כתיב [9]בלע המות לנצח וכתיב [10]כי הנער בן מאה שנה ימות לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ועובדי כוכבים מאי בעו התם דכתיב [11]ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם רב חסדא רמי כתיב [12]וחפרה הלבנה ובושה החמה וכתיב [13]והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא כאן לעולם הבא כאן לימות המשיח [ה]ולשמואל דאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד מאי איכא למימר אידי ואידי לעולם הבא ולא קשיא [ו]כאן במחנה שכינה כאן במחנה צדיקים [ז]רבא רמי כתיב [14]אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא השתא אחויי מחיי מרפא לא כל שכן אלא אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה כמו שמחצתי ואני ארפא [ח]ת"ר אני אמית ואחיה יכול מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא: **והקטר**

ליתה האלוקה במעיים שיוצא מהן בדוחק בסכין ד) וכלע"ז לימו"ן. מיחוי לשון דבר בזוי כדמפרש טעמא וחרבות מחים: **רשיעא.** אלמא דבר רע ושנוי הוא: **ורעו כבשים כדברם.** כבשים ישראל: **כמדובר בם.** כמה שהובטחו על ידי נביא: **מאי כמדובר בם.** מה היא אותה הבטחה ומפרש לה סיפא דקרא היינו הבטחה וחרבות מחים גרים יאכלו לדיקים עד הנה כגרים ותושבים: **אי כתיב חרבות מחים.** ה"א סיפא דקרא פירוש לרישא דקאמרת אבל השתא דכתיב וחרבות לאו פירוש דרישא הוא אלא מילתא אחריתי היא: **אלא.** כמדובר בם דרישא היינו כרב חננאל כמדובר באליהו ואליצא שהחיו את המתים כך יחיו כל הצדיקים את המתים. ירעו ורעו לגזירה שוה: **ויעני ושפט בבשן.** ושפט הוא אביו של אליצא דכתיב אליצא בן שפט: **ושמת משענתי.** באליצא כתיב עלי ד) שהחיה בן השונמית: **וכלע המות.** יבולע מלאך המות אלא ישלוט: **בישראל.** כתיב ובלע המות וגו': **ובושה החמה.** אלא תאיר: **יהיה שבעתים לאור שבעת הימים.** שבעתי' הן ארבעים ותשע וכתיב כאור שבעת הימים ארבעים ותשע כאור שבעת ימים של עכשיו ג' מאות וארבעים ושלשה: **בעולם הבא.** וחפרה הלבנה ובושה החמה אלא יהא בעולם אלא זיו זוהר ומראה שכינה: **לימות המשיח.** יהיה אור הלבנה כאור החמה: **ולשמואל דאמר.** ימות המשיח אין משתנין משל עכשיו מה הוא מקיים והיה אור הלבנה כאור החמה: **כתיב אני אמית ואחיה מחלתי ואני ארפא.** כיון שאמר שהמתים הוא מחיה פשיטא דהמחוליים יכול לרפאות אלא הא אתא לאשמועינן דלא תימא אמית ואחיה לאו דמתים חיים קאמר אלא אני אמית את המתים ואני מחיה וזן את החיים ובורא את הנולדים להכי כתיב בתריה מחלתי ואני ארפא דאין רפואה אלא במוכה כך אותו עצמו שאני ממית אני מחיה: **מיכה באחד וחיים באחד.** אני ממית את המתים ואני מחיה וזן את החיים: הכי גרסינן **דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שאני מחלתי אני ארפא.** שכדרך שהן מתים מגריס קומיס אלמיס כך הן חיין במומן ואחר כך מתרפאים דכתיב אז ידלג כאיל פסח (ישעיה לה):

כשירין

---

[1] בבעל נדה בטמא מת למאי אילימא לטומאתם האי טומאת שבעה כתיב ביה והאי טומאת שבעה כתיב ביה אלא לאו למחנותם ומדסיפא למחנותם הוי רישא נמי למחנותם מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא מיתיבי מצורע חמור מזב וזב חמור מטמא מת יצא בעל קרי שטמא מת חמור ממנו מאי יצא לאו יצא מכלל זב ובא לכלל טמא מת דהא טמא מת חמור ממנו ומותר במחנה לויה לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב ואע"ג דטמא מת חמור ממנו ג) (דמותר) במחנה לויה למאי דדמי לי' מדמינן ליה תני תנא קמיה דרב יצחק בר אבדימי [1]ויצא אל מחוץ למחנה [א] זו מחנה שכינה לא יבא אל תוך המחנה [ב] זו מחנה לויה מכאן לבעל קרי שיצא חוץ לשתי מחנות אמר לי' אכתי לא עיילתיה אפיקתיה לישנא אחרינא אכתי לא אפיקתיה עיילתיה אלא אימא מחוץ למחנה זו מחנה לויה לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מתקיף לה רבינא אימא אידי ואידי למחנה שכינה ולעבור עליו בעשה ולא תעשה אם כן לימא קרא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא אל תוך המחנה למה לי שמע מינה תיתן לו מחנה אחרת: ומיחוי קרביו וכו': מאי מיחוי קרביו רב הונא אמר שמנקבן בסכין (רב) חייא בר רב אמר שיקא דמעייא דנפקא אגב דוחקא דסכינא אמר ר' ד)(אליעזר) מאי טעמא דחייא בר רב דכתיב [2]וחרבות מחים גרים יאכלו מאי משמע כדמתרגם רב יוסף ונכסיהן דרשיעיא צדיקיא יחסנון [2]ורעו כבשים כדברם אמר מנשיא בר ירמיה אמר רב כמדובר בם מאי כמדובר בם אמר אביי וחרבות מחים גרים יאכלו אמר ליה רבא בשלמא אי כתיב חרבות כדקאמרת השתא דכתיב וחרבות מילתא אחריתי קאמר אלא אמר רבא כדרב חננאל אמר רב דאמר רב חננאל אמר רב עתידין צדיקים שיחיו את המתים כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתיב התם [3]ירעו בשן וגלעד כימי עולם בשן זה אלישע הבא מן הבשן שנאמר [4]ויעני ושפט בבשן וכתיב [5]פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו גלעד זה אליהו שנאמר [6]ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד וגו' אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן עתידים צדיקים שיחיו מתים שנאמר [7]עוד ישבו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרוב ימים וכתיב [8]ושמת משענתי על פני הנער [7] עולא רמי כתיב [9]בלע המות לנצח וכתיב [10]כי הנער בן מאה שנה ימות לא קשיא כאן בישראל כאן בעכו"ם ועובדי כוכבים מאי בעו התם דכתיב [11]ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם רב חסדא רמי כתיב [12]וחפרה הלבנה ובושה החמה וכתיב [13]והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא כאן לעולם הבא כאן לימות המשיח [ה]ולשמואל דאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שיעבוד מלכיות בלבד מאי איכא למימר אידי ואידי לעולם הבא ולא קשיא [ו]כאן במחנה שכינה כאן במחנה צדיקים [ז]רבא רמי כתיב [14]אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא השתא אחויי מחיי מרפא לא כל שכן אלא אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה כמו שמחצתי ואני ארפא [ח]ת"ר אני אמית ואחיה יכול מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא מה מכה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא: **והקטר**

דבעל קרי כטמא מת חוץ למחנה אחת. ומשני לא יצא ממחנה טמא מת ונכנס למחנה זב להשתלח חוץ לשתי מחנות ואע"ג שטמא מת חמור ממנו הואיל ובעל קרי טומאתו מגופו יצא, לזב מוקמינן ליה. **תאני תנא קמיה דרב יצחק** ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זה מחנה לויה. **אמר ליה אכתי לא אפיקתיה אעילתיה.** פי' מכדי הני קראי בבעל קרי כתיבי ובעל קרי נתרבה מזב דטומאה יוצא מגופו וחוץ לשתי מחנות משתלח כמו הזב ועדיין לא אפיקתיה אלא ממחנה שכינה וצריכת עוד לאפוקיה ממחנה לויה, וקודם שתוציאו ממחנה לויה חזרת ואמרת לא יבא אל תוך המחנה זו מחנה שכינה מכלל דבמחנה לויה נכנס ואתה מזהירו שלא יכנס ממחנה לויה למחנה שכינה עדיין לא יצא ממחנה לויה ואתה צריך להוציאו עוד. **אלא** כך אמור ויצא אל מחוץ למחנה זו מחנה שכינה לא יבוא אל תוך המחנה זו מחנה לויה. כלומר לא יבוא ממחנה ישראל לתוך מחנה לויה. ומתקיף **לה רבינא** דלמא בעל קרי אינו משתלח אלא חוץ למחנה שכינה והני קראי לחיוביה חד קרא בעשה והוא ויצא, וחד קרא והוא לא יבוא בלאו, ללמד כי בעל קרי הנכנס למחנה שכינה עובר בעשה ולא תעשה. ודחינן **אם כן** נכתוב רחמנא ויצא אל מחוץ למחנה ולא יבא, אמאי כתיב תו אל תוך המחנה, ללמד שהתורה אין תחיית המתים מן התורה דבר אחר בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא: הזהירה על המחנה אחרת. מיחוי קרביו מנקבן בסכין לחוציא הרעי. פי' שיקא דמעיא. השומן הדומה למוח ודבוק בבני מעים. דבר אחר הפרש הדבוק במעים ואינו מתפרך אלא בגרידה בסכין כמו הרשעים שמחזיקין בנכסי הטובים. כתיב וחרבות מחים גרים יאכלו, פי' וחרבות נכסי מחים, הרשעים, גרים יאכלו, הצדיקים [נ"א: מחים, הרשעים גרים הצדיקים]. כלומר נכסי הרשעים הצדיקים יאכלו אותם. פי' כמו מוח וקרוב להיות כריעי והשומן הדומה למוח נקרא בלשון מחים וחרבות מחים מחים גרים יאכלו, פי' וחרבות נכסי מחים, הרשעים, גרים יאכלו, הצדיקים עולות מחים. **אמר רב חננאל** עתידין הצדיקים להחיות את המתים כתיב הכא ורעו כבשים כדברם וכתיב התם ירעו בשן וגלעד כימי עולם.

מפרך פריכא. הילכך ההוא דעירובין ליכא לאוקמא ביבשה דהא קתני סיפא ואם בכלי כאן וכאן אסור ויבשה כיון דמפרכא אפילו בכלי נמי שריא והכי מוכח בפרק בתרא דעירובין (דף קג.): [ט] **ומה** שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת אלו **בו'.** תימה לר"י מה קל וחומר הוא זה דלמא שאני הני משום דאפשר לעשותן מערב שבת ור' אליעזר גופיה אית ליה זה החילוק [א] ומשום הכי כפ' רבי אליעזר דמילה (שבת קלב.) מצריך תרי קראי חד למילה [ב] וחד למכשיריה משום דאפשר לעשותן מערב שבת דאמר התם מילה וכל מכשיריה דוחין את השבת דברי ר' אליעזר מנא ליה לרבי אליעזר הא דאמר קרא ויהי היום השמיני ביום ואפילו בשבת והדר קאמר ע"כ לא פליגי רבנן עליה אלא במכשיריה אבל מילה דברי הכל דחיא מנא לן והשתא מאי קבעי מנא לן תיפוק מההוא קרא דביום דדייק מיניה ר' אליעזר מכשיריה אע"כ משום דבעינן תרי קראי למילה ולמכשיריה כדפריש' וגרלאה לר"י דודאי לר' אליעזר לא צריך האי קל וחומר דהא אפילו מכשירי פסח דהוו מלאכה גמורה דחו שבת אע"ג דאפשר לעשותן מערב שבת כדקאמר (לקמן סט.) בגמרא ולישבריה דהא שמעינן ליה לרבי אליעזר דאמר מכשירי מלוה דחו והא דקאמרינן הכא ק"ו לדבריהם דרבנן קאמר כלומר אף על גב דאפשר לעשותן מערב שבת כיון דליכא אלא שבות בעלמא יותר יש להתירם משחיטה עצמה דהיא מלאכה גמורה אף על גב דאי אפשר לעשותה מבערב ותימה לר"י מכשירי פסח מנא ליה לרבי אליעזר דדחו שבת דהא גבי מילה מצריך תרי קראי וכי תימא דגמר מסוכה ולולב ומלה ושופר ועומר ושתי הלחם דמוכח התם דדחו מכשיריהם שבת [ג] הא איכא למיפרך דמה להנך שכן בשעת דחייתו מיד יכול לקיים מצותן אבל פסח אינו נאכל אלא בלילה [ד] ועוד אי מהתם יליף אמאי איצטריך במועדו גבי פסח [ה] דקאמר ר' אליעזר עקרת מה שכתוב בתורה במועדו אפי' בשבת: [ו] **מה ראיה רשות למצוה.** משמע דמכשירי אוכל נפש שאפשר לעשותן מערב יו"ט אסירי לר' אליעזר והקשה ר"ש כהן בריש תולין (שבת ד' קלז:) אמרינן דרבי אליעזר עדיפא מדר' יהודה ושרי אפי' מכשירי דאפשר מערב יו"ט ותירץ לו ר"י דלא שרי אלא דוקא במשמרת דלא דמיא מלאכה כולי האי: **הכל** מודים בעצרת דבעינן לכם. תימה לריב"א א"כ מאי קאמר רבי אליעזר מה ראיה רשות למצוה דנימא עצרת תוכיח שהיא מצוה וי"ל דהא דבעי רבי אליעזר בעצרת לכם לאו דוקא מקרא אלא מסברא: אם

כשירין כל הלילה. כדכתיב (ויקרא ו) על מוקדה על המזבח כל הלילה ויכול להקטירן כל הלילה ואעפ"כ אין ממתינין להם עד שתחשך אלא מחללין שבת עליהן כדכתיב (במדבר כח) עולת שבת בשבתו על עולת התמיד אלמא חביב למהר מצוה בשעתה: **חוכין יבלת במקדש.** דלא גזרו על השבות במקדש: **הא והא ביד.** שחוטה בידו ולא בסכין דאין בה אלא משום שבות ואפילו הכי אסור בלחה הוא ומאי הכי אסור בלחה הוא ומאי הכי אסור בלחה הוא ומאי

ורבי אליעזר. אמר לך המי לאו קל וחומר הוא דשבות מצוה עדיפא משבות דרשות הלכך יום טוב דשמחתו רשות גזרו על שבות שלא אבל שבת דחיית מלאכה שבו משום מצוה היא לא גזרו חכמים בה על השבות לדחות את המצוה: **שלאחר שחיטה.** מיתוי קרביו ואע"ג דאיתעביד ליה צורך גבוה: **לא ידחו בו.** בתמיה למיעבד צורכי גבוה: **דמה לי.** כלומר דין הוא כן ומה לי לתמוה שהרי דחתה שחיטה כבר את שבת במצותה הלכך הוא ומיתתה לדחות כבר לא גזרו בה שוב על שבות הצריך: **בריש״א.** אמר ליה המי טעמא שמא ימצא זבח פסול: **ופרכיה.** ואמר ליה א"כ משחט נמי לא נשחוט: **בשחיטה השבתני.** דבר שחוק וגיחוך שאמרת או חילוף ומה אם הזאה שהיא שבות אינה דוחה שחיטה לא כל שכן שלא תדחה ובאת לעקור את מה שכתוב בו במועדו ויודע היית שאין זה ק"ו: **אל תכפירני.** אל תכפור במה שלימדתני הזאה אע"פ שהיא שבות אינה דוחה ולכך דנתי קל וחומר זה לפניך אע"פ שאינו[1] כדאי אלא כדי שתשיס אל נכך אחרי שבא זה לדון שחיטה מהזאה מכלל דבהזאה פשיטא ליה דלא דחיא ממון כך תזכור מה שלימדתני דלא דחיא ותחזור בך ממה שאתה אומר ועליה אני דן: **בשעה הדין.** בשעה זו שאנו דנין עליה: **ומאחר דאגמריה.** ר' אליעזר גופיה דלא דחיא מאי טעמא פריך ואמר עליה אני דן: **הזאה דתרומה.** הבא להזות עליו ליטהר כדי לאכול תרומה אגמריה דלא דחיא שבת דהא הפרשת תרומה גופא לא דחיא שבת: **הזאה טמא מת כו׳.** אלמא דבהזאת פסח השיבו וקאמר אינה דוחה שבת אלמא דאגמריה ר' אליעזר דאגמריה ליה כולי האי: **אלא ודאי הזאה פסח אגמריה.** ומאי גזירת שבות איכא בהזאה גזירה שמא יעבירנה בידו וכשהיה דן עליה עם ר' עקיבא שכח דבר זה מלמודו והכי נמי אמרינן בע"ז בפרק כל הבלמים (דף מו:) ר' אליעזר גמריה מיעקר ליה ואתא ר' עקיבא לאדכוריה גמריה: **דוחין את השבת.** אפי' מלאכה גמורה במס' שבת (דף קנ.): **היכא דגברא חזי.** כגון להביא איזמל למילה דרך רשות הרבים שכבר התיעוק ראוי למול אבל היכא דגברא לא חזי כגון האי טמא לא רמיא מיוצא עליה ואין אלו מכשירי מצוה: **אמר רבה לדברי רבי אליעזר.** דאמר כל היכא דגברא לא חזי ליכא חיובא עליה: **קטן בריא.** דבאלו רחיצה ראוי למול: **מחמין לו חמין.** בשבת קודם מילה: **להברותו.** להיות בריא וחזק: **קטן חולה.** שכל זמן שלא ירחצוהו בחמין לא ירצה למול ואם ירחצוהו ירצה למילה: **הכל אזל מינה חולין הן.** כל זמן שלא נרחצו בחמין ואפילו לרבי אליעזר צריך להיות לו מחמי חמין מערב שבת: **איכיביה אביי ערל.** גדול שלא מל ערב הפסח: **ענוש כרת.** בשביל שהיה ראוי לתקן מו' שעות מזמן דשחיטת הפסח ולמעלה ולא ניתקן ולא דמי לטמא ושהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן בתוכן שם שעות ומיקמי הכי לא רמיא חיובא עלייהו. אלמא אע"ג דלא חזיא רמיא מצוה עליה היכא דאפשר למיתקן והזאה נמי תדחה שבת דהא מצוה רמיא עליה ליתקן לכך. ואי קשיא הא דקיימא לן (לקמן דף נב.) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר וצריך הזאה שניה ושביעי ואפילו מל אינו ראוי הא אוקמינן לההיא בערל נכרי שנתגייר בפרק האשה[6]: הכי גרסינן **אמר רבה קסבר ר' אליעזר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ:**

אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה (ה) **השבת בו׳.** פי׳ בקונטרס מיחוי קרביו ותימה לר״י מה ראיה מייתי דילמא שאני התם משום דלא אפשר למיעבד מאתמול ונראה לר״י דמכשירי מצוה שלאחר שחיטה דקאמר היינו הקטר חלבים דאפשר להמתין עד הלילה ודמי שבת וכן יש בירושלמי דקא אמר ר׳ אליעזר אימורי ליבור יוכיחו אע״פ שאפשר להמתין למוצאי שבת מה לי מכשירין שלאחר שחיטה כו׳ והא דפריך משחט נמי לא נשחוט אע״ג דשחיטה לא אפשר מ״מ פריך משום שכבר הוכיח שאין חילוק בין אפשר לא אפשר מדשרינן הקטר חלבים[א]:

הזאה דתרומה אגמריה. ואית לן למימר דר׳ אליעזר סי׳ סבור דבהזאה דפסח קאמר ר״ע ולכך היה משיב ועליה אני דן שתהא מותרת להשבת שכירה לן דהזאה דפסח דחיא וקאמר ליה ר״ע (ב) זה חילוף שהיה סבור שר׳ אליעזר היה טועה במה שלמדו דאינה דוחה:

דתרומה גופה לא דחיא שבת. ות״ת גילף דתידחי שבת מכל הנהו וי״ל משום דיכול לקייס מצות אכילת תרומה אחר השבת: **שמא** יעבירנה ארבע אמות. וא״ת ואמאי חיישינן להכי הלא נוגע מי חטאת טמא (ג) ויחזור ויטמא את המים ויש לומר דמעביר בכלי אבנים ובכלי גלליס דלא מקבלי טומאה:

קטן בריא מחמין בו׳ דהא חזי. דווקא לר׳ אליעזר יש חילוק בין חזי לגא חזי אבל ר׳ עקיבא אינו מחלק כלל דהא קאמר במתני׳ הזאה תוכיח[ב]: **לא** שנא חלש ולא שנא בריא אין מחמין לו חמין בו׳. וכי אמר רבי אליעזר דמכשירי מילה דחו שבת ה״מ היכא שהוחמו חמין מערב שבת דמי:

(ד) **מדקמהדר אטמא שרץ קסבר אין שוחטין בו׳.** מכל מקום חייב הוא כרת לפי שהיה יכול לטבול ואז היו שוחטין וזורקין עליו כדאמר לקמן שוחטין וזורקין על טבול יום דשמשא ממילא ערבא: **שוחטין** וזורקין בו׳. וא״ת אי לעולם רבי אליעזר לימד מסרה לר׳ עקיבא כי הזאה כדי לטהרו לעשות הפסח אינה דוחה שבת וכאשר קבל רבי אליעזר השמועה כך מסרה לר׳ עקיבא. ועכשיו שדחה ר׳ אליעזר ואתא רבי עקיבא בעקיפין כדי שיזכור ר׳ אליעזר מתוך דברי ר׳ עקיבא גמרא שלו לפי שאין דרך תלמיד חכם לומר לרבו בפרהסיא שכחת מה שלמדתני. ולר׳ אליעזר הזאה טלטול בעלמא הוא אמאי לא דחיא שבת. אמר רבה גזירה שמא יעבירנה ד׳ אמות ברשות הרבים. ונ״ע ברייה דאמר מכשירי מצוה כגון הרכבתו והבאתו חוץ לתחום דחו שבת. ופרקינן היכא שרי ר׳ אליעזר מכשירי מצוה היכא דגברא חזי, האי טמא הוא ולית עליה חיובא האידנא, לפיכך לא אידחא אפי׳ טלטול. אמר רבה קטן בריא מחממין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא חזי, אבל קטן חולה אין מחמין לו חמין למולו בשבת דהא לא חזי. ודחי רבא אי בריא הוא חמין למה ליה אלא לא שנא בריא ולא שנא חולה אין מחמין לו חמין דהכל אצל מילה חולין הן ולא חזו. ומותיב אביי עלה מל ערל שלא מל ועשה פסח ענוש כרת דברי ר׳ אליעזר והא ערל לא חזי כתיב וכל ערל לא יאכל בו ואע״ג דלא חזי גברא קתני ענוש כרת אלמא איכא חיובא עליה אפי׳ בזמן דלא חזי כל היכא דיכול לתקוניה נפשיה ולמעבד פסחא. ופריק **רבא קסבר ר׳ אליעזר אין** שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וטמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב פסח כטמא שרץ הוא ואין שוחטין עליו,

ור׳ אליעזר שבות דמצוה עדיף ליה תניא (ו) אמר רבי אליעזר ומה לי אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת דאיתעביד ליה מצוה לא ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת אמר לו ר׳ עקיבא דמה לי אם דחו מכשירי מצוה שלאחר שחיטה את השבת שהרי דחתה שחיטה את השבת תאמר ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה את השבת שלא דחתה שחיטה את השבת דבר אחר שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אי הכי משחט נמי לא נשחוט שמא ימצא זבח פסול ונמצא מחלל את השבת למפרע אלא הא אמר ליה ברישא ופרכיה והדר א״ל הך דמה לי אם דחו: השיב ר״ע ואמר הזאה תוכיח וכו׳: תניא אמר לו ר׳ אליעזר עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו אמר לו ר׳ (ז) אל תכפירני בשעת הדין כך מקובלני ממך (א) הזאה שבות היא ואינה דוחה את השבת וכי מאחר דהוא אגמרי׳ מאי טעמא קא הדר ביה אמר עולא רבי אליעזר כי אגמריה הזאה דתרומה אגמריה דתרומה גופה לא דחיא שבת ר״ע נמי כי אותביה הזאה דתרומה אותביה שהיא מצוה והיא משום שבות והוא סבר הזאה דפסח קא מותיב ליה מתיב רבה השיב ר״ע ואמר הזאת טמא מת תוכיח שחל שביעי שלו להיות בשבת ובערב הפסח שהיא מצוה והיא משום שבות ואינה דוחה את השבת אלא וודאי הזאה דפסח אגמריה וכי מאחר דאגמריה מ״ט קא פריך ליה ר׳ אליעזר ר׳ אליעזר גמריה איתעקר ליה ואתא ר״ע לאדכורי גמריה ונימא לי׳ בהדיה סבר לאו אורח ארעא והזאה מאי טעמא לא דחיא שבת מכדי טלטולי בעלמא הוא תדחי שבת משום פסח (ח) אמר רבה גזירה שמא יטלנה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים ולר׳ אליעזר ניעבר׳ דהא א״ר אליעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת אמרי הני מילי היכא דגברא גופיה חזי ורמי חיובא עליה אבל הכא דגברא גופיה לא חזי לא רמי חיובא עליה אמר רבה לדברי ר׳ אליעזר קטן בריא מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא חזי ליה קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו דהא לא חזי ליה אמר רבא ואי בריא הוא למה ליה חמין להברותו אלא אמר רבא הכל חולין הן אצל מילה אחד קטן בריא ואחד קטן חולה אין מחמין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא לא חזי איתיביה אביי (ז) בערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר והא הכא דגברא גופיה לא חזי וקתני ענוש כרת אלמא רמי חיובא עליה אמר רבה קסבר רבי אליעזר (ט) אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ וכל

(ה) [תוספתא רפ״ה], (ו) ע״ז דף מו:, (ז) סוכה דף מב: ב״ר ס דף כט: מגילה דף ד: [גיטין דף ח:], (ח) [לקמן דף לד:], (ט) [לקמן פ: [פפ. נ: נא. נב: זבחים כב:], (א) כס״מ: שאיני, (ב) [לקמן נב.], (ג) מכאן שייך לע״ב,

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה אם דחו וכו׳ שלאחר שחיטה את השבת: (ב) שם ד״ה הזאה וכו׳ וקאמר ליה ר״ע או חילוף:

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה שמא. ויחזור וימא. עיין פרק ר׳ מ״ו דפרה ומזבחים דף ק״ה תוד״ה מתוסר:

מוסף תוספות

א. ולא בעית לחלק אלא משום דשמא ימצא זבח פסול משחט נמי לא לשחוט וכי תימא הכי נמי משום דאי אפשר הקטר חלביו יוכיח הלכך פריך ליה שפיר. תוס׳ שאנ. ב. אע״פ שיש לחלק דהאי חזי והאי לא חזי, אלא ודאי ר׳ עקיבא לא חייש להאי טעמא כלל. סס. ג. הלכך אתא קרא למימר דמיחייב. סס.

רבינו חננאל

תניא אמר ר׳ אליעזר ומה אם דחו מכשירי מצוה של אחר שחיטה כגון מיחוי קרביו והקטרת אימוריו את השבת שכבר נעשת המצוה, לא ידחו מכשירי מצוה שלפני שחיטה כגון תחיכת יבלתו וכיוצא בה שעדיין לא נעשת המצוה. אמר ר׳ (יהושע) [עקיבא] מכשירי מצוה דלאחר (שבת) [שחיטה] דחו שבת שכבר נדחית השבת בשחיטה הפסח, תאמר במכשירי מצוה שלפני השחיטה שלא נדחה השבת עדיין. ד״א שמא ימצא זבח פסול ונמצא אותם מכשירין שעשה מקודם כי בחלול שבת היו שנתברר כי לא היתה מצוה ראויה. ופריך רבי אליעזר **אי הכי** שחיטה נמי נימא הכי לא נשחוט שמא ימצא הזבח טרפה ונמצאת השחיטה באיסור ולא מצא ר׳ (יהושע) [ר״ע] תשובה. יש מי שאומר זאת התשובה השיב רבי (יהושע) [ר״ע] ברישא ונתפרכה, ואח״כ השיב התשובה הראשונה, מה לידחו מכשירי מצוה דלאחר שחיטה את השבת וכו׳ שאין בה פירכא. ירושלמי שלש עשרה שנה היה למד תורה ר׳ עקיבא לפני ר׳ אליעזר ולא היה משיב לו כלום (ו) וזו תחלת תשובותיו שהשיב לו, אמר לו ר׳ יהושע הלא זה העם אשר מאסת בו צא נא הלחם בו עתה.

מתני׳ השיב ר״ע הזאה תוכיח שהיא משום מצוה והיא משום שבות כו׳, אמר ר׳ אליעזר ועליה אני דן כו׳, אמר לו הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה. **תניא** אמר לו ר׳ אליעזר עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתו אמר לו אל תכפירני בשעת הדין. כלומר אל תחשדני בכופר על מה שלמדתני, אתה למדתני הזאה שבות ואינה דוחה את השבת. אמר **עולא ר׳ אליעזר הזאה דתרומה** למדו, כלומר אם היה כהן טמא מת שחל שביעי שלו להיות בשבת אין מזין עליו בשבת לאכול בתרומה לערב, ומותיב ר׳ עקיבא מהזאה דתרומה להזאה דפסח. ופריך ר׳ אליעזר אימר דאמרינן הזאה דפסח דחיא שבת דהא פסח עצמו דוחה שבת, תאמר בהזאה דתרומה שאין תרומה עצמה דוחה שבת. והביא רבה ברייתא מפורשת דר׳ עקיבא

(ו) [הגה מירושלמי לפנינו כאן הגי׳ חז היא תחילת תשובתו הראשונה לפני ר׳ אליעזר אמר לו ר׳ יהושע הלא זה העם וכו׳].

יח א מיי׳ פכ״ג מהל׳ שבת הלכה ח [ופ״ו מהל׳ קרבן פסח הל״ו]: **יט** ב מיי׳ פ״ה מהל׳ ק״פ הלכה ד:

מוסף רש״י

אל תכפירני בשעת הדין. כשאמר לו ר״ע הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה, כעס ר״ע ואמר לו עקיבא בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך, ואמר לו ר״ע אל תכפירני בשעת דין זה שאנו תולקין ודנין זה כנגד זה ואל תבחל דבריך לתשובים חבור מה שלמדתני הזאה שבות כו׳ (ע״ז מז: ועי״ש עוד). **ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים.** הוא הדין דמצי לאמר ויוליא מרה״י לרה״ר, אלא שבריך מקומות ועניינים אמרינן יש לחוש להעברת מרבע אמות ואין לחוש להוצאה, כגון אם היה מונח בכרמלית או בקרקף או בגינה, דאין כאן איסור הוצאה דאוריית׳א ויש כאן איסור הטבה ברה״ר, אי הגביהו על מנת ליטלו ולא להוליאו ומגלך להוליאו פטור משום הוצאה אם לא עמד לפוש בינתיים, כדאמרינן במס׳ שבת (ה: שוכה מג.). אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אין שוחטין וזורקין את הפסח על יחיד טמא שרץ, ודאמר לפסח שני, ואף על גב דיכול לטבול ולאכול לערב, דאיכא מ״ד דס״ל הכי, ואיף לה מאיש אים מי יהיה טמא לנפש, ואפילו אל שביעי שלו ערב הפסח במשמע דהוה ליה כטמא שרץ, שאינו מתוסר אלא טבילה והזאה ויכול ליטהר כדי לאכול הפסח בלילה וכסי משמע קרא דכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, דמשמע הא למחר יכולין לעשותו (זבחים כב: וש״מ).

רבינו חננאל (המשך)

מהזאה דפסח מותיב ודחה דברי עולא. ואוקימנא לעולם רבי אליעזר לימד מסרה לר׳ עקיבא כי הזאה כדי לטהרו לעשות הפסח אינה דוחה שבת וכאשר קבל רבי אליעזר השמועה כך מסרה לר׳ עקיבא. ועכשיו שדחה ר׳ אליעזר ואתא רבי עקיבא בעקיפין כדי שיזכור ר׳ אליעזר מתוך דברי ר׳ עקיבא גמרא שלו לפי שאין דרך תלמיד חכם לומר לרבו בפרהסיא שכחת מה שלמדתני. ולר׳ אליעזר הזאה טלטול בעלמא הוא אמאי לא דחיא שבת. אמר רבה גזירה שמא יעבירנה ד׳ אמות ברשות הרבים. ונ״ע ברייה דאמר מכשירי מצוה כגון הרכבתו והבאתו חוץ לתחום דחו שבת. ופרקינן היכא שרי ר׳ אליעזר מכשירי מצוה היכא דגברא חזי, האי טמא הוא ולית עליה חיובא האידנא, לפיכך לא אידחא אפי׳ טלטול. אמר **רבה** קטן בריא מחממין לו חמין להברותו ולמולו בשבת דהא חזי, אבל קטן חולה אין מחמין לו חמין למולו בשבת דהא לא חזי. ודחי רבא **אי בריא הוא** חמין למה ליה אלא לא שנא

אכילת פסחים לא מעכבא. פי' בכי האי גוונא שיש בידו לתקן עצמו ואינו מתקן לא מעכבא אבל בטמא גמור מעכבא דהוי דומיא דחולה וזקן ולא כפירוש הקונטרס דפי' דהא דכתיב אינ לפי אכלו היינו למצוה דהא לעיל (דף פא.) אוקימנא ליה לעכב ומסיק בכילד לוקין (דף עח:) מאיש לפי אכלו דבעי' גברא דחזי לאכילה: **האי מיחזא חזי ותקוני הוא דלא איתקן.** הקשה ריב"א ז"ל מאמאי אמר ר"א לעיל ערל אלא מל עגום כרת הא מיחזא חזי אלא דלא איתקן וי"ל דשאני התם דמחוסר מעשה בגופו וחשבינן ליה שלא לאוכליו: **הלכה בר"ע.** הא דלא פריך הלכתא למשיחא מפורש [בפ' ד' מיתות ב) סנהדרין] (דף נא.): **וצריכא דאי אשמעינן בו'.** אדרב יהודה עביד צריכותא אמאי איצטריך למיפסק בתרוייהו בר"ע דאי אדר' עקיבא הוה ליה לאגרוכי ההיא דפרק שתי הלחם (מנחות דף לו.) גבי חביתי כהן גדול דמסיק התם בלב א"ר עקיבא בו' ג): **אבל מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות אימא דנידחי.** תימה מה מועיל מה שנכרתו עליה י"ג בריתות הא איכא קרא באפי נפשיה למכשירין כדפי' לעיל א) ונראה לרשב"א לפרש דאי לאו דפסק רב יהודה בר"ע גבי מילה ה"א דשבירה ליה בכל מקום בר' אליעזר וגבי פסח דפסק בר"ע היינו להחמיר מדרבנן שלא יהו מכשירין דוחין שבת אבל גבי מילה דנכרתו עליה י"ג בריתות לא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי מיחזא חזי תקוני הוא דלא מתקן: כלל אמר ר"ע וכו': ד) אמר רב יהודה אמר רב ב) הלכה בר"ע ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא ג) כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת ואמר רב יהודה אמר רב ג) הלכה בר"ע וצריכא דאי אשמעינן גבי פסח התם ד) (דהוא מכשירי) מצוה לא דחו שבת משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אימא לידחי ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי צריכא: **מתני'** ה) אימתי מביא חגיגה עמו בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט ו) ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות ז) ונאכלת לשני ימים ולילה אחד: **גמ'** מאי תנא דקתני חגיגה תנא ח) הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת והכי קאמר אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט א"ר אשי שמע מינה ט) חגיגת ארבעה עשר לאו וכל שאילו ביחיד נדחה בציבור עבדי בטומאה וכל מילתא דאיתא בציבור איתא ביחיד וכל מילתא דליתא בציבור ליתא ביחיד ערילות דאי כוליה ציבור ערלים נינהו אמרינן להו קומו מהולו נפשייכו ועבידי פסחא יחיד נמי אמרינן ליה קום מהול ועביד פסחא ואי לא מהיל ועביד (ו) ענוש כרת טומאה דאי כוליה ציבורא טמאין נינהו לא מדינן עלייהו אלא עבדי בטומאה יחיד נמי פטור א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרבא והרי פסח שני דליתיה בציבור ואיתיה ביחיד א"ל שאני התם דהא עבד ליה ציבורא בראשון מיתיבי א) יכול לא יהא ענוש כרת אלא שהיה טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וטמא שרץ ושאר כל הטמאים מנין ת"ל [1] והאיש מדקא מהדר אטמא שרץ קסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאי שוחטין וזורקין על טמא שרץ ל"ל לאהדורי' עליה היינו טהור אלמא אע"ג דלא חזי ב) חיובא עליה ואע"ג דליתיה בציבור איתיה ביחיד אלא אמר רבא קסבר רבי אליעזר שוחטין וזורקין על טמא שרץ והוא הדין לטמא מת בשביעי שלו הזאה למאי לאכילה ג) אכילת פסחים לא מעכבא א"ל רב אדא בר אבא לרבא א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו א"ל שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי מיחזא חזי תקוני הוא דלא מתקן: כלל אמר ר"ע וכו': ד) אמר רב יהודה אמר רב ב) הלכה בר"ע ותנן נמי גבי מילה כי האי גוונא ג) כלל א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינה דוחה את השבת מילה שאי אפשר לעשותה מע"ש דוחה את השבת ואמר רב יהודה אמר רב ג) הלכה בר"ע וצריכא דאי אשמעינן גבי פסח התם ד) (דהוא מכשירי) מצוה לא דחו שבת משום דלא נכרתו עליה שלש עשרה בריתות אבל מילה דנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אימא לידחי ואי אשמעינן מילה התם הוא דמכשירי מצוה לא דחו שבת דליכא כרת אבל פסח דאיכא כרת אימא לידחי צריכא: **מתני'** ה) אימתי מביא חגיגה עמו בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט ו) ובזמן שהוא בא בשבת במרובה ובטומאה אין מביאין עמו חגיגה חגיגה היתה באה מן הצאן מן הבקר מן הכבשים ומן העזים מן הזכרים ומן הנקבות ז) ונאכלת לשני ימים ולילה אחד: **גמ'** מאי תנא דקתני חגיגה תנא ח) הרכבתו והבאתו דלא דחי שבת וקתני נמי חגיגה דלא דחיא שבת והכי קאמר אימתי מביאין עמו חגיגה בזמן שהוא בא בחול בטהרה ובמועט א"ר אשי שמע מינה ט) חגיגת ארבעה עשר לאו

וכל שאילו ביחיד נדחה בו'. והכי פירושא היינו טעמא דר' אליעזר (ג) לא רמיא מיוחא דפסח אטמא מת בשביעי שלו הואיל ולא חזי ואערל רמיא מיוחא ואע"ג דלא חזי ומשום דלא דמיא מצות הזאה למצות מילה דמצות הזאה כדי לעשות פסח לא רמיא אליבור שהרי מותרין לעשות בטומאה אע"פ שיכולין ליטהר דקסבר רבי אליעזר אין שוחטין וזורקין על יחיד טמא שרץ שלא טבל ואף על פי שראוי לערב וכן על טמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח שראוי נמי לערב וטמא שרץ נקט משום דפלוגתא גביה הוא בפ' האשה (לקמן ל:) וכיון דקא סבר אין שוחטין וזורקין על היחיד אלא נדחה לשני על כרחיך ליבור עושין בטומאה אם ירלו דכל שביחיד נדחה ליבור עושין בטומאה דכתיב) אין איש נדחה ואין ליבור נדחין אלמא לא רמיא מצות הזאה דפסח אליבור ומילתא דליתיה בציבור ליתיה ביחיד דמצות פסח יחד לכל ישראל נאמרה אבל ערילות דלא נדחה אבל ליבור ולא הותרו לעשות פסח ערלים ואילו כולהו ליבור ערלים אמרי' להו קומו מהולו יחיד נמי אמרינן ליה בחול קום מהול והזאה דליבור (ד) לא אמרי' להו קומו אזו: **יחיד נמי.** לא רמיא חובה עליה להזות וכיון דלא רמיא עליה לא ניתנה שבת לדחות אבלה. אבל אי הוה שבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ כיון דלא קרינא ביה איש נדחה לא הוה קרינא נמי אין ליבור נידחין למיסרינהו לעשות בטומאה אלא אמרינן להו קומו אזו ומדרמי' הזאה אליבור הוה רמיא נמי איחיד כדי להתירו באכילה ודחיא שבת: **אמר ליה.** התם אלי דאיתיה ביחיד משום דעבוד ליבור בראשון הוא ואי לא עבוד ליבור בראשון כגון רוב ליבור זבין דלא הותרה טומאת זיבה בליבור ומיעוטן טמאי מתים אין עושין לא את הראשון ולא את השני: **ערל וטמא שרץ ושאר.** הדומין לו כגון כל טמאי טומאת ערב שראויין ליתקן וכגון טמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח: **מדקא מיהדר אטמא שרץ.** לאיתויי מקרא יתירא שמע מינה שבירא ליה להאי תנא דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ שלא טבל ואף על פי שראוי לערב וכן על טמא מת שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח שראוי נמי לערב וטמא שרץ נקט משום דפלוגתא גביה הוא בפ' האשה (לקמן ל:) וכיון דקא סבר אין שוחטין וזורקין על היחיד אלא נדחה לשני על כרחיך ליבור עושין בטומאה אם ירלו דכל שביחיד נדחה ליבור עושין בטומאה דכתיב) אין איש נדחה ואין ליבור נדחין אלמא לא רמיא מצות הזאה דפסח אליבור ומילתא דליתיה בציבור ליתיה ביחיד דמצות פסח יחד לכל ישראל נאמרה אבל ערילות דלא נדחה אבל ליבור ולא הותרו לעשות פסח ערלים ואילו כולהו ליבור ערלים אמרי' להו קומו מהולו יחיד נמי אמרינן ליה בחול קום מהול והזאה דליבור (ד) לא אמרי' להו קומו אזו: **יחיד נמי.** לא רמיא חובה עליה להזות וכיון דלא רמיא עליה לא ניתנה שבת לדחות אבלה. אבל אי הוה שבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאין לדחות אבלה. אבל אי הוה שבירא ליה כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ דאין לדחות אבלה. אמר רבא קסבר רבי אליעזר שוחטין וזורקין על טמא שרץ והוא הדין לטמא מת בשביעי שלו הזאה למאי לאכילה ג) אכילת פסחים לא מעכבא א"ל רב אדא בר אבא לרבא א"כ נמצא פסח נשחט שלא לאוכליו א"ל שלא לאוכליו לחולה ולזקן דלא חזי אבל האי

פסחו על ידי שליח לשולחו בעזרה דכי פטר קרא מכרת הנך דלא יכלו לעשות פסח פטר אלא ודאי אין שוחטין וזורקין עליו שבירא ליה ואפילו הכי מיחייב ליה כרת משום דיכול לטבול וליתקן משהגיע זמן שחיטה ואף על גב דליבור כי האי גוונא לא אמרינן להו זילו טבולו דכיון דיחיד נדחה ליבור עבדי בטומאה: **אלא אמר רבא.** אי הוה שבירא ליה אין שוחטין דמעכבא ליה הזאתו משחיטת פסחו ודאי דחיא שבת לר' אליעזר אע"ג דליתא בליבור אלא קסבר שוחטין וזורקין הלכך הזאה למאי אתיא לאכילה דהא לא מיעכבא לה לשחיטה ולזריקה: **אילא פסחים לא מיעכבא.** והא דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו למצוה: **אם כן.** דטמא מת שחל שביעי שלו בערב הפסח בשבת שוחטין וזורקין עליו ואע"פ שאין סופו להזות היום: **נמצא פסח זה נשחט שלא לאוכליו.** ותנן בתרתי פירקא (לעיל דף פא.) שחטו שלא לאוכליו פסול: ה) **אלא א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לה לעשותה מערב שבת.** כגון הבאתו מחוץ לתחום וחתיכת יבלתו: **ותנן נמי גבי מילה: וצריכא.** לרב לאשמעינן הלכה כרבי עקיבא בתרוייהו: מילה שלש עשרה בריתות נאמרו בה באותה פרשה שנאמרה לאברהם (בראשית יז): **דליכא כרת.** לבו ביום אם יומל למחר: **מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה.** בגמרא בעי מאי תנא לעיל דקתני חגיגה: **עמו.** עם הפסח בארבעה עשר בניסן כדליף בגמרא: **בזמן שבא בחול ובטהרה.** דלקח על גב דפסח דחי שבת וטומאה חגיגה לא דחיא ט) **שבת:** ו) **ובמועט.** שהיה הפסח מועט ולאכילת בני החבורה ואוכלין החגיגה תחלה כדי שיהא פסח גמר שביעתן ותיחשב להן לאכילה: **במרובה.** שהיתה חבורה מועטת ודי להם פסח לבדו: **מן הכבש ומן הבקר ומן הנקבות.** מה שאין כן בפסח שאינו בא מן הבקר ולא מן הנקבות: **גמ' הגא הרכבתו ו' וקאמר נמי בהך סיפא אימתי מביאין ו'.** ואשמעינן דחגיגה נמי לא דחיא שבת אפילו שחיטה דילה: על

שבת. ובתרוייהו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' עקיבא. **וצריכא דאי אשמעינן גבי מילה [וכו']. מתני' אימתי מביאין עמו חגיגה.** אקשינן מאן תנא דקתני אימתי. ופרקינן איידי דתנא הללו דאין דוחין השבת בעי למיתני נמי חגיגה דלא דחי שבת כוותיהו וכיון דבעי למיתני חגיגה מתחיל ותני אימתי. כיון דתנן דחגיגת י"ד לא דחי לא שבת ולא טומאה ש"מ דלאו חובה מדאורייתא היא. לפיכך אינה דוחה לא שבת ולא טומאה.

ז) [סג"ל אבל בהאזה דאי כולה ליבורא טמאין לא מדינו עלייהו מי איכא למימר הכי.]

כ א מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה ד:
כא ב מיי' פ"ש מהל' ק"פ הלכה יח סמג עשין רפג:
כב ג מיי' פ"ב מהל' מילה הלכה ז סמג עשין כח טוש"ע י"ח סי' שלא סעיף ו וטוש"ע י"ד סי' רסו סעיף ג:
כג ד מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה יב:
כד ה ו שם הלכה יג:

רבינו חננאל

וכל שהיחיד נדחה לפסח שני צבור עושה [בטומאה] שנאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש כו' איש אם הוא טמא נדחה לפסח שני ואין צבור אם טמאין נדחין לפסח שני אלא עושין הראשון בטומאה. ומילתא דאיתא בצבור איתיה ביחיד ודליתה בצבור ליתיה נמי ביחיד. ערלות דאיתיה בצבור דאלו כלהו ערלים אינון אמרינן להו קומו מהולו נפשייכו ועבידי פסח, יחיד נמי אמרינן ליה קום מהול ועביד נמי פסח ואי לא עביד ענוש כרת. טומאה דליתה בצבור דאי צבור טמאין אינון לא אמרינן להו קומו מדו עלייכו וטבולו ועבידו פסח אלא עבדי בטומאה, יחיד נמי לא אמרי' ליה קום טבול ולא מדינן עליה, כי לא טביל ולא עביד לא מיחייב כרת. איני דכל מילתא דליתא בצבור ליתא ביחיד והרי פסח שני דאין בצבור פסח שני ואיתיה ביחיד. ופריק רבא מאי טעמא עביד יחיד פסח שני משום דעבוד צבור בראשון ולא עבד בהדייהו, ב) צבור נמי איכא למימר הכי. מיתיבי יכול לא יהא ענוש כרת אם לא עשה פסח אלא שהיה טהור ומי שלא היה בדרך רחוקה דמפרש בהו קרא בהדיא, ערל וטמא שרץ ושאר טמאין מנין ת"ל והאיש, מדהוה ליה למכתב והטהור שלא היה בדרך רחוקה וחדל לעשות הפסח ונכרתה וכתב והאיש ש"מ אפילו טמאים דאפשר להו לתקוני נפשייהו ולא מתקני ועבדי ענושין כרת. ודייקינן מדקא מפרש וקתני וטמא שרץ ענוש כרת שמעינן מינה דסבר אין שוחטין עליו. ומדרבי ליה לטמא שרץ מוהאיש. לית ליה להאי תנא דכיון דיכול למיכליה פסח באורתא האידנא בשעת שחיטה טהור קרינן ביה, דאי הכי למה ליה לאהדורי ולרבויי מוהאיש לימא הכי שהור הוא אלא אע"ג דלא חזי האידנא איכא עליה חייובא אע"ג דליתיה בציבור דהא אמרת לית ליה למימר להו טבולי עבידו פסח ואפי' הכי איתה ביחיד. והדר פריק רבא הכי, לעולם קסבר ר' אליעזר שוחטין וזורקין על טמא שרץ שחל שביעי שלו להיות בערב פסח ואמאי אין מזין עליו בשבת דסבר הזאה למה ליה לאכילת פסח, אכילת פסח לא מעכב. וא"ת אי הכי נמצא שוחט שלא לאוכליו, האי בר אכילה הוא, דמדאורייתא מתקן נפשיה ואכיל, ורבנן הוא דלא שבקו ליה נפשיה לתקוני להזות עליו. **מתני'** כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאיפשר לעשות מערב שבת אינה דוחה את השבת שחיטה הואיל ואי איפשר לעשותה מערב שבת דוחה שבת בארבעה עשר יום בין

תורה אור השלם

1. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבַדֶּרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

במדבר ט יג

הגהות הב"ח

(א) גמ' לא מהיל ועביד פיסחא עוגש כרת: (ב) שם אע"ג דלא חזיא רמיא מיוחא עליה: (ג) רש"י ד"ה וכל שביחיד וכו' דלא רמיא וכו': (ד) בא"ד והזאה דלבור דלא:

גליון הש"ס

מתני' ובומן שהוא בא בשבת. עיין ע"ז דף ג' ע"ל תוס' ד"ה יבא בלילה:

מוסף רש"י

אכילת פסחים לא מעכבא. כפרה בדיעבד (לקמן עח:). וצריכא. למימר דכי אתרוייהו הלכה כר"ע דמכשירין לא דחו (שבת קלג.). דליכא כרת. מילה בזמנה ליכא כרת, דקנון לאו בר עונשין הוא ואכוס לא מיחייב עליה כרת (שם).

מוסף תוספות

א. דר' אליעזר מצריך תרי קראי חד למילה וחד למכשיריין וכו' אבל אי נפיק לן תרוייהו מחד קרא א"ש דכיון דנכרתו עליה י"ג בריתות אית לן למימר דכי שרי רחמנא מילה עצמה שרי נמי מכשיריה. תוס' שלנו.

רבינו חננאל (המשך)

הערבים שחיטת פסח דוחת השבת. וכן אמר ר' עקיבא לעניין (מעילה) [מילה] הואיל ואי איפשר למולו בערב שבת דכתיב וביום השמיני מילה דוחה

ב) [לקמן עח:], ג) שבת דף קלג., ד) מנחות עב. עו: יבמות דף יד. [שבת קל.], ה) [הוא דמכשירי כל"ל], ו) [לעיל סה:], ז) [מגיגה ח.], ח) [במדבר טו], ט) [שיך למשנה דלעיל דף סו.], י) [ע' תי"ט ד"ה בחולן], יא) בס"א בוטלין וטומאה, יב) [ועי' מ"ש תוס' שבת קלג. ד"ה ותנן נמי ישוב על קושיא זו וכ"כ בזבחים דף מה. ד"ה הלכתא וע"ע תוס' יומא יג. ד"ה הלכה], יג) [ומילתא דר"ע לא בעי צריכותא דאשמעינן בכל דוכתי מאי דתמי שבת כך כתבו תוס' במנחות שם ד"ה כלל וע"ע תוס' סנהדרין לו: ד"ה תניגא],

יד) [לקמן עח:], טו) שבת דף קלג., טז) מנחות עב. עו: יבמות דף יד. [שבת קל.], יז) [הוא דמכשירי כל"ל], יח) [מגיגה ח.], יט) [במדבר טו], כ) [שיך למשנה דלעיל דף סו.], כא) [ע' תי"ט ד"ה בחולן], כב) בס"א בוטלין וטומאה, כג) [ועי' מ"ש תוס' שבת קלג. ד"ה ותנן נמי ישוב על קושיא זו וכ"כ בזבחים דף מה. ד"ה הלכתא וע"ע תוס' יומא יג. ד"ה הלכה], כד) [ומילתא דר"ע לא בעי צריכותא דאשמעינן בכל דוכתי מאי דתמי שבת כך כתבו תוס' במנחות שם ד"ה כלל וע"ע תוס' סנהדרין לו: ד"ה תניגא],

על השבע. שיהו נהנין באכילתו ותיחשב להן: **ונאכלה לשני ימים.** חגיגת חמשה עשר דנפקא לן במסכת חגיגה (ט.) מוחגותם אותו[ז]: **יוצא בה משום שמחה.** אם עיכבה עד למחר ושחטה יוצא בה משום שמחה משום שלמי שמחה ואע"ג שמופרשת ועומדת היא כבר ושלמי שמחה חובה הן. והא דק"ל (לקמן דף עא.) כל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין כדתניא בסיפרי[א] וזבחת פסח כו' עד אלא ובקר[ב] והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים א"כ למה נאמר בקר להקיש כל הבא מצאן ובקר לפסח מה פסח דבר שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין אף כאן שהוא חובה ואינו בא אלא מן החולין הני מילי בחובות דעלמא[ג] אבל שלמי שמחה איתרבי במסכ' חגיגה (ח.) מדתניא בסיפרי[ד] ושמחת[ה] לרבות כל מיני שמחה יכול אף בעופות ומנחות תלמוד לומר[ו] בחגך מי שחגיגה בא מהן יצאו עופות מכאן אמרו ישראל יוצאים ידי חובתן בנדרים ונדבות כו' אע"ג דמחויב ועומד הוא: **ואין יוצא בה משום חגיגת חמשה עשר כדאמרן[ז] דבר שיש בו חובה אינו בא אלא מן החולין כלומר משלו ולא ממה שהוא מחויב ועומד וזו כבר נתקדשה מאתמול: מאי טעמא.** דאמר אין נאכלין אלא ליום ולילה: **נאכלה לני.** צריך לאוכלה לני: **הנילה הזה כולו לני.** מתני' היא בפרק בתרא כולו לני ואפי' החגיגה: **למידי דאכילה.** דאזהרת ליה לזוי אכילה היא: **האי סברא.** איזה נאכלת אלא ליום ולילה: **שמע מינה כולהו אפיין.** כולהו מילי דפסח אתיין בחגיגה בההוא היקשא: **שוחט בה.** פסחו מיד ואין צריך להטבילה זה המולאה דמסתמא הטבילוה בעליה אם טמאה היתה הטבילוה בשלשה עשר כדי שיהא הערב שמש ותהא טהורה בארבעה עשר: **שונה ומטביל.** כלומר אע"פ שספק שמא הטבילוה הבעלים זה שונה ומטביל' מספק שמא עדיין לא הטבילוה שהיה להן שהות ביום להטבילה ולהעריב שמשה: **קופין.** סכין גדול הוא ורובן אינן לשחיטה אלא לחיתוך בשר ולשבירת עצמות: **בין בזה בין בזה.** אפילו נמצאת בארבעה עשר: **שונה ומטביל.** דמתוך שאין שבירת העצם בפסח אין הבעלים צריכין לה כל ארבעה עשר עד למחר ויש לומר לא הטבילה שהיה לו שהות ביום להטבילה סמוך לבין השמשות לצורך מחר: **מני.** הא דמשמע דאין שבירת עצמות בערב הפסח: **אי רימא רבנן.** דלא מקשי חגיגה לפסח ואין בה איסור שבירת עצם: **מאי שנא סכין דמטביל.** לה בעליה מאתמול ומוקמינן לה השתא בחזקת טהרה למולאה משום דחזיא ליה לבעליה בארבעה עשר לפסח לשחוט הילכך אטבלה מאתמול דניחוי ליה הערב שמש והא לא חיישינן שמא אבדה לו זה ימים רבים דודאי היום נפלה ממנו דמתוך שבשעת הרגל העם רב אין שוהה שם במקום נפילתה אלא תמצא: **חזי לחגיגה.** לשבירת עצמות ואטבלה מאתמול ואמאי המולאה בארבעה עשר שונה ומטביל: **שנא.** ערב הפסח בשבת דאין חגיגה בא עמו הלכך לא צריכה לבעליה בארבעה עשר: **חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט.** בקופין זה מיד ואין צריך להטבילו דאע"ג דשמא בעליה היה להן סכין לשחוט ולא היתה קופין זו להן אלא לשבירת עצמות והיום אין שבירת העצם בשבת אפילו הכי כיון דצריכה להן ביום טוב אחר שבת כבר הטבילוה מערב שבת דהא בשבת לא מצו לאטבולה כדאמרינן במסכת בילה (ד' יז:): **חל יום טוב להיות אחר שבת מטבילין את הכל מלפני השבת: ובחמשה עשר.** אם מצאה ביום טוב עצמו: **שוחט בה.** שלמים מיד דודאי הטבילוה בעליה מאתמול: **הרי היא כסכין.** ואפילו נמצאת בארבעה עשר שחל להיות בחול שוחט בה מיד דודאי הוטבלה עם הסכין בשלשה עשר הואיל וקשורה עמו: **מכלל דרישא.** דקתני בין בזה בין בזה שונה ומטביל: **לאו בשבת עסקינן.** דאם לא כן קשיא רישא אסיפא ואפילו הכי קאמר דאין בו שבירת עצמות אלמא אסור לשבור עצמות בחגיגת ארבעה עשר: במרובה

לאו חובה היא. כלומר אינו חייב מן התורה להביאה דאי ס"ד חובה היא מן התורה שוב אין לנו לומר שיש חילוק בין שבת לחול דהוי קרבן הקבוע לו זמן ותיתי במרובה ובטומאה אלא ודאי לאו חובה היא ואינה באה אלא כדי שיאכל הפסח על השבע ואומר ריש"א דמשמע בירושלמי דהא דפסח נאכל על השבע היינו מדרבנן גזירה משום שבירת עצם אשם לא היתה באה על השבע מתוך שהוא רעב לאכול הבשר שסביב העצמות היה בא לידי שבירתן[א] וקשה לר"י דהשתא משמע דלרבנן דבן תימא דבסמוך הויא חגיגת ארבעה עשר לרבנן ולקמן (דף עא.) משמע שהיא מן התורה דתניא לא יצלו מן הבשר וגו' לימד על חגיגת ארבעה עשר שנאכלת לשני ימים[ב] ויש לומר[ג] דלשבתן בפ"ק דחגיגה (דף ח.) תנא דסבירא ליה שהיא מדרבנן דקאמר רב אשי הא קמ"ל חגיגת חמשה עשר אין חגיגת ארבעה עשר לא אלמא קסבר חגיגת י"ד לאו דאורייתא והשתא נבן[ד] תימא ולתנא דלקמן דאית להו חגיגת ארבעה עשר דאורייתא דחי שבת והשתא אתי שפיר הניא דרישא נשחט (נעיל נט:) בארבעה עשר שחל להיות בשבת כו':

והא מדקתני סיפא חל י"ד להיות בשבת כו'. וא"ת אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטבילן כלים הא קיימא לן דלא מזין[ה] ולא טובלין ולא פירכא היא דאיכא למימר שונה ומטביל לאחר י"ט וי"ד וי"ג[ו] (שחל להיות בשבת) אמציאה קאי: מאי

מסורת הש"ס

[א] [תוספתא פ"ה ה"ג], [ב] [לקמן עא.], [ג] לקמן דף קנו:, [ד] [ע' תוס' שם ד"ה טולין], [ה] [לקמן פג. פד. לו.], [ו] שקלים פ"ח מ"ב. [ע' תוס' זבחים לח: בד"ה טבול יום], [ז] [ויקרא כג], [ח] [ילה טז ב] [וכן במשנה דמנחות פב.], [ט] [דברים טז], [י] [רש"ל מוקח: הני מילי בחובות דעלמא], [כ] [ילה טז יד], [ל] [דברים טז], [מ] [שם], [נ] [לקמן עא.], [ס] [עי' רש"ל], [ע] [בילה יז:], [פ] רש"ל מ"ז,

תורה אור השלם

1. לא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח:

שמות לד כה

2. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

מוסף תוספות

א. ולפי הירושלמי יש לפרש לאו חובה היא כלומר אינה חייב מן התורה להביאה. תוס' שאנ. ב. וההיא כרבנן דפליגי עלי' דבן תימא אתי מדקתני לשני ימים. שם. ג. [ד]לאו חובה היא מדאורייתא אלא מדרבנן. שם.

רבינו חננאל

אמאי בחול באה בממועט ואינה באה במרובה, פי' ממועט כגון שנמנו על זה הפסח בני אדם הרבה ואינו מגיע לוכל [לאכול] ממנו אלא מעט. ופרקינן לכך מביא עמו חגיגה כדתנינן **חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה לפסח כדי שיהא נאכל פסח על השבע. ונאכלת לב' ימים.** מתני' **דלא כבן תימא דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה** בי"ד **עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה.** מאי טעמא **דבן תימא,** דכתיב ולא ילין לבקר זבח חג הפסח, חג זו חגיגה הפסח כמשמעו. בתרויהו בפסח ובחגיגה אמר רחמנא לא ילין לבקר. ואסיקנא לבן תימא חגיגת י"ד הבאה עם הפסח הרי היא כפסח לכל דבר, באה מן הצאן ולא מן הבקר מן הזכר ולא מן הנקיבות בן שנה ולא בן ב' שנים ואינה נאכלת אלא למנויה ואינה נאכל אלא צלי ואינה נאכלת אלא ליום וליל, יום י"ד וליל ט"ו. **ואיבעיא** (להלן) [להו], לבן תימא דאקיש חגיגת י"ד לפסח אסור בשבירת עצם כפסח כתיב ועצם לא תשברו בו, או לא. ופשטי לה מהא

רבינו חננאל (המשך)

דתנן בסוף שקלים סכין שנמצא בי"ד בניסן שוחט בה מיד בי"ג בניסן ושונה ומטביל כו'. פי', כל טומאת מת טעונה הזאה שלישי ושביעי ואם מצא כלי ואינו יודע אם טמא הוא או לאו שונה ומטביל, היה מזה ושונה עליו בו ביום ומטבילו ונטהר. ומצינו בעניין הזה משנה כלי מתכות מטמאין ומיטהרין דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר אין מיטהרין אלא שלימין, כיצד היזה עליהן נישברו בו ביום התיכן חזר והזה עליהן שנייה בו ביום הרי טהורין דברי ר' אליעזר, ר' יהושע [אומר] אין הזייה פחות משלישי ושביעי. הילכך זו הסכין שנמצא בי"ד בניסן שוחט בה המוצאה מיד שודאי טהורה היא ולא הוציאוה בעלים אלא לשחוט בה שכל היום שוחטין. מצא אותה בי"ג בניסן יתכן שהייתה טמאה והיום יום שביעי שלה, והוציאה בעליה להזות עליה ולטהרה היום כדי שיעריב השמש ותהא טהורה לשחט בה למחר. בי"ד הרי היא טהורה. קופין שהוא כעין קרדום והוא עשוי לקצב לשבר בו עצמות של צאן ושל בקר, המוצאו בין ביום י"ג בין ביום י"ד שונה ומטביל כמו שאמרנו, ומחר ביום ט"ו הוא טהור. ודייקי מדוקיא דמתני' דקתני בקופין ביום ארבעה עשר שונה ומטביל, שאין בארבעה עשר צורך לקופין ולא היו בעליו מוליכין אותו אלא לטהרו היום להשתמש בו למחר. ומאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא שחגיגת ארבעה עשר כפסח הוא בן תימא, וש"מ כי לבן תימא אסור לשבר בו עצם לפיכך אין צורך ביום ארבעה עשר לקופין, דאי רבנן כיון דאמרי חגיגת ארבעה עשר אינה כפסח ומותר לשבר בה עצמות אמאי לא נימא דהאי קופין ביום ארבעה עשר טהור לגמרי הוא ולשבור בה עצמות החגיגה הוציאו בעליו. אלא ש"מ משנה זו אינה לרבנן אלא לבן תימא וש"מ יש לו לבן תימא שחגיגת י"ד אסור לשבר בה עצם. **ודחינן לא לעולם** מתני' רבנן היא וכגון שחל י"ד להיות בשבת שאין שם חגיגה כלל. ודחי להא

כה א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ג:

כו ב מיי' פ"ב מהל' חגיגה הלכה י:

כז ג מיי' פי"ג מהל' אבות הטומאה הל' ה:

כח ד שם הלכה ו:

כט ה שם הלכה ה:

ל ו שם הלכה ז:

מאי אם לא תשבר בו עצם אינו אוכל בשר הבא מן הצאן ולא מן הבקר מן הזכר ולא מן הנקיבות בן שנה ולא בן ב' שנים ואינה נאכלת אלא למנויה ואינה נאכל אלא צלי ואינה נאכלת אלא ליום וליל, יום י"ד וליל ט"ו. **ואיבעיא** (להלן) [להו], לבן תימא דאקיש חגיגת י"ד לפסח אסור בשבירת עצם כפסח כתיב ועצם לא תשברו בו, או לא. ופשטי לה מהא

לאו חובה היא דאי סלקא דעתך חובה היא תיתי בשבת ותיתי במרובה ותיתי בטומאה ובמועט מיהו מ"ט אתיא כדתניא[ג] חגיגה הבאה עם הפסח נאכלת תחילה כדי שיהא פסח נאכל על השבע: ונאכלת לשני ימים וכו': מתני' דלא כבן תימא דתניא בן תימא אומר חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח ואינה נאכלת אלא ליום ולילה וחגיגת חמשה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד[ד] וחגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה מ"ט דבן תימא כדמתני רב לחייא בריה[ו] ולא ילין לבקר זבח חג הפסח זבח חג זה חגיגה הפסח כמשמעו ואמר רחמנא לא ילין איבעיא להו לבן תימא נאכלת צלי או אין נאכלת צלי כי אקשיה רחמנא לפסח ללינה אבל לצלי לא או דילמא לא שנא ת"ש[ז] הלילה הזה כולו צלי[ח] ואמר רב חסדא זו דברי בן תימא שמע מינה איבעיא להו לבן תימא באה מן הבקר או אינה באה מן הבקר באה מן הנקבות או אינה באה מן הנקבות באה בת שתי שנים או אינה באה בת שתי שנים כי אקשיה רחמנא לפסח למידי דאכילה אבל לכל מילי לא או דילמא לא שנא ת"ש חגיגה הבאה עם הפסח הרי היא כפסח באה מן הצאן ואינה באה מן הבקר באה מן הזכרים ואינה באה מן הנקבות באה בת שנתה ואינה באה בת שתי שנים ואינה נאכלת אלא ליום ולילה ואינה נאכלת אלא צלי ואינה נאכלת אלא למנויו מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא בן תימא שמע מינה כולהו מילתא בעינן ש"מ איבעיא להו לבן תימא יש בה משום שבירת עצם או אין בה משום שבירת העצם אע"ג דכי אקשיה רחמנא לפסח אמר קרא[ב] בו בו ולא בחגיגה או דילמא האי בו[ג] בכשר ולא בפסול הוא דאתא ת"ש[ד] סכין שנמצאת בארבעה עשר שוחט בה מיד[ה] בשלשה עשר שונה ומטביל קופין בין בזה ובין בזה שונה ומטביל מני אילימא רבנן מאי שנא סכין דמטביל דחזיא לפסח קופין נמי הא חזי לחגיגה אלא לאו דבן תימא היא ושמע מינה יש בה משום שבירת העצם לא לעולם רבנן וכגון שבא בשבת והא מדקתני סיפא[ו] חל ארבעה עשר להיות בשבת שוחט בה מיד ובחמשה עשר שוחט בה מיד[ז] נמצאת קופין קשורה לסכין הרי היא כסכין מכלל דרישא לאו בשבת עסקינן ואלא שבא במרובה

סברא מסיפא דקתני חל י"ד להיות בשבת שוחט בה מיד מכלל דרישא לאו שבת הוא אלא בחול עסקינן.

לא א מיי' פ"ד מהל' קרבן פסח הלכה י:
לב ב מיי' פ"ש מהל' חגיגה הלכה ח:

רבינו חננאל

אלא בפסח שבא במרובה. פי' מעט בני אדם נמנו בפסח ההוא ואינן צריכין בשר אחר אלא די להם הפסח לבדו לשבוע ממנו דליכא חגיגה. ודחינן וכי כהנים קסומי אינהו. כלומר ראו בדרך מראה הקוסמים החוזים בכוכבים כי הפסח של זו השנה במרובה הוא בא ואין עמו חגיגה לפיכך לא יהרו הקופין שלהן. אלא כגון שבא הפסח בטומאה שאין עמו חגיגה. ואקשינן וכי כהנים קסומי נינהו דהוה ידעי דישראל זו השנה רובן טמאין הן והפסח בא בטומאה ואין עמו חגיגה. ואמרינן כגון שהיה נשיא גוסס בי"ג ואם ימות יטמאו לו רוב ישראל. סכין דחד ספק הוא, ספק מת נשיא היום או מחר ספק לא מת בספק אחד חייש ומטהר לסכין, דחייש דלמא לא מאית ובענין סכין שהורה וליכא קופין דהיא הוה והואי ספיקא דאמרינן וספיקא אחרינא נמי, דלמא לא מאית נשיא ואתו הפסח במרובה ואין שם חגיגה לא חייש ולא מטהר ליה. ולא מתוקמא דמת נשיא בי"ד [ו]נטמאו הרוב ועבדו בטומאה, דאי אתי בטומאה (קופין) [סכין] למה ליה שהרה, אלא בפסח הבא בטהרה הוא. ת"ר יהודה בן דורתי פירש הוא ודורתי בנו כו', ודייק מדכתיב ובחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר צאן לפסח ובקר לחגיגת ט"ו מכאן לחגיגת ט"ו שדוחה שבת כשם שפסח דוחה שבת כך חגיגה דוחה שבת. אמר רב אשי האי טעמא דפרושים הוא כלומר מדרש פרושים הוא זה. אלא טעמיה דהאי קרא הכי הוא, **וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר**, ואם יותר מן הדמים שהפרשת לקנות בהן פסח. הביאהו דבר הבא מן הבקר וכ"ש מן הצאן, ומאי ניהו שלמים. **ורבנן** דפליגי על יהודה בן דורתי דאמר אין חגיגת ט"ו דוחה שבת, דייקי כיון דהחג שמונה ימים הוא דהא אתרבו יום טוב האחרון של חג מבחדש השביעי תחוגו אותו כאשר הוא מפורש בחגיגה פ"א. נמצא החג שמונה, וקאמר רחמנא וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים מכאן לחגיגה שאינה דוחה שבת דכתיב שבעה ולא שמונה למעוטי שבת מחגיגה. וקשו בה והלא אי מקלעי יום טוב הראשון של חג בשבת יבוא גם יום טוב האחרון שבת, ואינך חוגג אלא ששה ימים בלבד. ופריק שבעה חוגגין איתא ברוב שנים, ואי מקלעי במיעוט שנים כי האי גונא יו"ט הראשון שבת דלא משכחת ימי חגיגה אלא ששה, למיעוט לא חיישינן. אבל שמונה לעולם לא תמצא ולא משכחת תמניא יומי בלא שבת. אמר ר' אלעזר שלמים ששחטן מערב יום טוב אין יוצא בהן משום חגיגה. דאי אפילו בט"ו היה שוחטן לא היה יוצא בהן ידי חובתו,

מאי טעמא דבן דורתאי דכתיב וזבחת פסח וכו'. רש"י פי' דבחגיגת י"ד מיירי [ט] ולפי' ל"ל דלבן תימא אע"ג דאית ליה היקשא אחריני לעיל חגיגת י"ד לא דחיא שבת אע"ג דלכל מילי אקשיה חגיגה לפסח דאפילו לשבירת עצם אקשיה אי לאו דכתב בו מדקאמר רב אשי בסמוך ואנן טעמא דפרושין ניקו ויפרוש ואי בן תימא נמי ס"ל דדחי' שבת לא הוה מתמה כולי האי וטעמא כדילפינן בסמוך מוחגותם אותו וגו' דלא דחיא שבת אע"ג דקרבן ציבור היא ה"נ לבן תימא ואע"ג דקרא וחגותם אותו בחגיגת ט"ו כתיב סברא הוא להשוות החגיגות יחד ולהכי איצטריך לבן דורתאי למילף מוזבחת פסח שהוקשו לענין זביחה ואפי' בשבת לאפוקי שלא נקיש החגיגות יחד ולא מצי למילף מהיקשא דבן תימא כדפי' וקשה דלעיל קאמר רב אשי דאי חובה היא תיתי בשבת ממעט לבן תימא ולתנא דלקמן דאית להו חגיגת ארבעה עשר דאורייתא דחיא שבת א"כ מאי קמתמה רב אשי ואנן טעמא דפרושין ניקו ויפרוש ועוד תיקשי לההוא דאמר בהוליאו לו (יומא נ.) נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה את השבת ואת הטומאה ואפי' דיחיד הא איכא חגיגת י"ד דקבוע לה זמן ולא דחיא לכך נראה לר"י עיקר דהכא איירי בחגיגת ט"ו כדמוכח דמייתי קרא דוחגותם אותו[א] ואתי שפיר דלא כייל בהוליאו לו אלא דבר שקבוע לו זמן יום אחד ולא יותר אבל חגיגת ט"ו לא חשיב כל כך זמן קבוע כיון שיש לה תשלומין כל שבעה ומ"מ פריך שפיר הא ודאי קרבן ציבור הוא דאף חגיגת חמשה עשר תשיבה זמנה קבוע כדאמרינן בפרק ב' דזבחים (דף כ:) אמר להן ב"ש אף זו קבוע לה זמן דתנן עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ואין להקשות א"כ אמאי הוצרך בן דורתאי לפרוש ולהתרחק כדי שיהיה בדרך רחוקה ויפטר הלא היה יכול להביא חגיגתו כל שבעה כדילפינן בסמוך אומר ר"י דילמא יהודה בן דורתאי ס"ל מדאיתקש חגיגת חמשה עשר לפסח [ט] שמע מינה אין לה תשלומין והא דמוקי בן דורתאי קרא דוזבחת פסח בחגיגת חמשה עשר ולא בחגיגת י"ד משום דסבר דחגיגת י"ד לאו דאורייתא: **הא ודאי קרבן ציבור הוא.** [ב] נקט קרבן ציבור משום דאיכא תנא דתני בהכי בפ' יש קרבנות (תמורה יד.) דתנן יש בקרבנות ציבור שאין ביחיד שקרבנות ציבור דוחין את השבת ואת הטומאה ומיהו בפרק הוליאו לו (יומא נ.) אמרי' כל שזמנו קבוע דוחה את השבת וטומאה אפילו ביחיד וק"ק דהכא קרו ליה קרבן ציבור משום דאתי בכיופיא וכן ביומא [ג] [אבל בחגיגה] (דף ו.) קרי ליה קרבן יחיד: **הא ודאי קרבן ציבור.** תימה לרשב"א מה בכך אם הוא קרבן ציבור והא פסח ותמיד ושעירי ר"ח ועומר ושתי הלחם לכולהו מצרכינן קראי בכילד לולין (לקמן עז.) שילחו שבת [ד] וא"כ הכא מנא לן ואור"י דחגיגה [ה] בכלל שאר קרבנות מועדות [ד] דהאי קרא דוחגותם כתיב בסוף פרשת פינחס: **שלמים** ששחטן מערב יו"ט וכו'. נראה לר"י דאפי' הקדישם מתחלה ושחטן לשם חגיגת ט"ו איירי דאי לשם שלמים דעלמא אין יוצא משום חגיגה אפי' שחטן בי"ט דכל דבר שבחובה אין בא אלא מן החולין לכך נראה דהקדישן ושחטן לשם חגיגה דהואיל והוי דבר שבחובה ואינו בא אלא מן החולין שצריך להקדישם לשם כך סברא הוא שישחט נמי בשעה הראויה לחגיגה וראייה לדבר מדאמר לעיל שבעה שמונה הוו אלא מכאן לחגיגה וכו' ואי יכול לשחטה הקשה מערב י"ט והא האי קרא דוזבחת שלמים לא כתיב גבי שמחת י"ט אלא גבי הר עיבל והיכי יליף מיניה י"ט וי"ל דאיכא למימר דבכל ענין קאמר קרא דבעינן זביחה בשעת שמחה: לרבות

במרובה מנא ידעי ואלא שבא בטומאה סוף סוף מנא ידעי דמית נשיא דמית נשיא אימת אילימא דמית בשלשה עשר סכין למה לי דמטבליה ואלא דמית בארבעה עשר מאי שנא סכין דמטביל ומאי שנא קופיץ דלא מטביל לה לא צריכא דנשיא גוסס בשלשה עשר סכין דחד ספיקא מטביל לה קופיץ דתרי ספיקי לא ממטביל לה תניא יהודה בן דורתאי פירש הוא ודורתאי בנו והלך וישב לו בדרום אמר אם יבוא אליהו ויאמר להם לישראל מפני מה לא חגגתם חגיגה בשבת מה הן אומרים לו תמהני על שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון שהן חכמים גדולים ודרשנין גדולים ולא אמרו להן לישראל חגיגה דוחה את השבת אמר רב מ"ט דבן דורתאי דכתיב [1]וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר והלא אין פסח אלא מן הכבשים ומן העזים אלא צאן זה פסח בקר זו חגיגה ואמר רחמנא וזבחת פסח א"ר אשי ואנן טעמא דפרושים ניקו ונפרוש אלא קרא לכדרב נחמן הוא דאתא [ו]דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה [א]מניין למותר הפסח שקרב שלמים שנא' וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר וכי פסח מן הבקר בא והלא אין פסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים אלא מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר ורבנן מ"ט לא דחי שבת הא ודאי קרבן ציבור הוא א"ר אילעא משום רבי יהודה בן ספרא אמר קרא [2]וחגותם אותו חג לה' שבעת ימים בשנה שבעה שמונה הוו [3]אלא מכאן לחגיגה שאינה דוחה את השבת כי אתא רבין אמר אמרתי לפני רבותי פעמים שאי אתה מוצא אלא ששה כגון שחל י"ט הראשון של חג בשבת אמר אביי [3]אבין תכלא לימא כי הא מילתא שמנה לא משכחת לה כלל שבעה איתא ברוב שנים אמר עולא אמר רבי אלעזר שלמים ששחטן מערב י"ט אינו יוצא בהן לא משום שמחה ולא משום חגיגה משום שמחה דכתיב [3]וזבחת ושמחת בעינן זביחה בשעת

במרובה. בחבורה מועטת שהפסח מרובה להן ולא יביאו חגיגה: **מנא ידעי.** הבעלים בשלשה עשר שתהא חבורתו מועטת הרי כל שעה באין ונמנין עליו אנשים מעלמא וקוים להן בו חלק מן הבעלים עד שעת שחיטה הלכך לא קיים [ה] ליה שתהא חבורה מועטת ומטביל לקופין שמא יביאו חגיגה וילטרכו לשבירת עצמות: **שבא בטומאה.** שרוב ציבור טמאין ומנן [פסח:] בזמן שבא בטומאה אין מביאין עמו חגיגה וזה המולאה טהור ואע"פ שאף הטהורים עושין בטומאה עם הציבור מטבילה לשבר בה עצמות חגיגת חמשה עשר שאינה באה בטומאה: **מנא ידעי.** הבעלים בשלשה עשר כשמטבילין סכיניהם שיהו רוב ציבור טמאין: **דמית נשיא.** ומצוה לכל ישראל להתעסק בו: **אי נימא בשלשה עשר.** כשהיו מטהרין כליהם: **סכין למה ליה לאטבוליה.** למריה הרי היא עתיד ליטמא וזה המולאה אם טהור הוא למה מחזיקה בטהורה ושוחט בה שלמי חגיגתו בי"ט: **אלא דמית בארבעה עשר.** וכשהטבילו כליהם בי"ג הלריכין לארבעה עשר לא היו יודעין שיבוא בטומאה א"כ גם את הקופין הטבול לשבירת העצמות דחגיגת ארבע עשר: **ומאי שנא סכין.** דאמרי' אטבולה מרה מאתמול ומאי שנא קופין דלא אמרי' אטבולה מרה מאתמול: **לא לריכא דשביא גוסס בשלשה עשר** ולא גרסינן **ומה בארבעה עשר.** דמה לי מת ומה לי לא מת: **סכין דחד ספיקא.** הוא דאיכא למימר שמא ימות הנשיא ויעשו פסח בטומאה משום הך ספיקא לא אימנע מלאטבולה ואטבלה לחייש שמא לא ימות ויעשה פסח בטהרה: **אבל קופין דתרי ספיקי.** אית ליה מסלקי ליה מתורת טבילה שמא ימות ולא יביאו חגיגות לא בארבעה עשר ולא בחמשה עשר או אפי' לא ימות שמא אתי לא אלטרך לחגיגת ארבעה עשר שתהא חבורתו מועטת ויבא פסח במרובה ואי משום חגיגת חג חמשה עשר עדיין יש שהות להטבילה בי"ד הלכך לא אטבלה מרה בשלשה עשר: **בן דורתאי פירש.** מן החכמים ונבדל מהם מפני שהיו אומרים אין חגיגת ארבעה עשר דוחה שבת: **ושב לו בדרום.** רחוק מירושלים שלא לעלות לרגל ויתחייב בפסח ובחגיגה דקסבר חגיגה חובה ואפי' במרובה: **ואנן טעמא דפרושים וכו'.** וכי לכך הוצרכנו לדרוש המקראות אחר טעמי המבדילים מן החכמים: **מוסר הפסח.** בין שהפריש פסחו ואבד ונתכפר באחר ואח"כ נמצא זה בין שהפרישו מעות לפסחו וחלה קדושת פסח על כולן והחלו טלאים ויתותרו מן המעות: **שקרב שלמים.** במועד או לאחר הרגל: **לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר.** היינו שלמים שבאירין לבא מכל צאן ומכל בקר זכר ונקבה: **אמאי לא דחיא שבת.** ואפילו חגיגת חמשה עשר הא ודאי קרבן ציבור הוא דהא אתי בכיופיא כי פסח וזמן קבוע לה: **וחגותם אותו.** בחג הסוכות כתיב דתשלומין דידיה כל שמונה הלכך שמונה הוי אלא לאו שמע מינה אין לך חגיגה שדוחה שבת הלכך לא משכחת שמונה לעולם: **לגון שחל י"ט הראשון של חג להיות בשבת.** דמטו נמי שמיני עצרת בשבת דאין כאן אלא ששה: **אכין אכלא.** קובר את בניו היה: **לימא כי האי מילתא.** שאילה שאינה הוגגת: בשעת

[ו]) זבחים ד' [ז:] ט. מנחות דף פג.; [ז]) מולין קי. [ע"ש], [ח]) [דף כח. רש"ל],

תורה אור השלם

1. וְזָבַחְתָּ פֶסַח לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ צֹאן וּבָקָר בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: דברים טז ב
2. וְחַגֹּתֶם אֹתוֹ חַג לַיְיָ שִׁבְעַת יָמִים בַּשָּׁנָה חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תָּחֹגּוּ אֹתוֹ:
ויקרא כג מא
3. וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כז ז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מנא ידעי וכו' לא קיס להו שתהא: (ב) תוס' ד"ה הא ולאי וכו' ואור"י דמגיגה הוי בכללו:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מאי טעמא וכו' ולפי' צ"ל דלב"ת. עיין לעיל נמ ע"ב תוס' ד"ה בי"ד ולקמן קיד ע"ב תוד"ה אחד זכר לפסח: **בא"ד** ש"מ אין לה תשלומין. עי' מגיגה ו' ע"ב בתוס' ד"ה יש בשמחה: **תוס'** ד"ה הא ודאי וכו' דהאי קרא דוחגותם. עיין טורי אבן מגילה ה ע"א ד"ה וחגיגה:

מוסף תוספות

א. דגבי חגיגת ט"ו כתיב. תוס' שאנן. ב. לאו משום קרבן צבור אמר שידחה שבת שאין הטעם תלוי בכך אלא אפי' קרבן יחיד שקבוע לו זמן דוחה שבת וכו' והא ד... תוס' שאנן. ג. הא לאו קרא לא. שם. ד. דנפקא לן לקמן דדחו שבת מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם. שם.

בשעת שמחה. ביום טוב שהוא זמן שמחה: **והייתם אך שמח.** קבל יתירא הוא דכתיב לעיל מיניה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וסמיך ליה ושמחת בחגך והדר כתיב שבעת ימים תחוג וגו' והיית אך שמח: **לרבות לילי יום טוב האחרון.** ואין שמחה אלא באכילת שלמים ויום טוב האחרון גופיה לא דהא תרי זימני שבעת ימים כתיב גבי שמחה כדפרישי' וממילא אימעיט שמיני: **או אינו אלא לרבות לילי יום טוב ראשון.** ואף על פי שאין קרבן בלילה נלמד שהטעינו הכתוב לשמוט שלמים מערב יום טוב לשמחת לילי יום טוב: **אך (שמח) חלק.** כל אכין וקבין מיעוטין: **מאי טעמא.** משום מיעוטא דלילי ראשון וריבויא דלילי אחרון ולא אמרינן איפכא לאו משום דאמרינן אין לו במה ישמח דשלמים מבערב לאו שמחה היא דבעינן זביחה בשעת שמחה: **שיש שמחה לפניו.** כל ימות ולילות החג: **חגיגת י"ד בו'.** קס"ד דרב יוסף בשחטה בארבעה עשר קאמר: **הא מסתיפא.** בן תימא אמרה לעיל[ד] ולבן תימא איפסילא לה דהא אמר אין נאכלת אלא ליום ולילה: **והשמחה.** בשלמים: **שחל יום טוב בשבת.** ומבערב אין יכול לשמוט דהא בשעת שמחה בעית: **אמר רב הונא.** ודאי מקרבן שמחה ליכא אלא שבעה אלא הא דקתני השמחה שמונה משמחו בשעירי הרגלים שעיר החטאת האמור בראשון שבכל יום היה שעיר בא משל ליבור וכל מטאות החיצונות נאכלות וכל קרבן ליבור הקבוע דוחה שבת: **חי נאכלין.** אם בא לאוכלו בשבת לא יאכלנו כי אם חי דאין לגייתו וביטולו דוחה שבת ובשר חי אין כאן שמחה: **ועוד.** הרי נמי דיש שמחה בבשר חי הרי חטאות אין נאכלות אלא להכהנים והן אוכלין וישראל במה ישמחו: **לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה.** כשאר לילי החג: **או אינו אלא כו'.** כדפרישית: **לאימורי חגיגת ט"ו שנפסלין בלינה.** ואע"פ שזמן אכילת בשרה כל יום השמחה: **וסמיך ליה ראשית ביכורי וגו'.** ודרוש ביה בקר ראשון[ה]: **דבשר איפסיל ליה מאורתא.** משחשכה ועבר יום שהה עשר ואימורין יכשרו עד בקר שבעה עשר דאי בקר בקר שני בקר של שבעה עשר: **ר' אלעזר בן עזריה.** בפרק בתרא (דף קכ:) דאמר מדאורייתא אכילת פסח עד חצות ומו אלא: **הכי קשיא ליה.** אע"ג דאותיב מלתא אחריתי: **ומי איכא מידי.** כלומר אפשר להיות משמעות המקרא בקר שני אלא חזיון תנא דמתניתי' דלקמן דאפי' לבשר שהוא קל מאימורין לא בעי ראשית ובקר דכתיב ביה משמע ליה לתנא בקר ראשון ורב כהנא באימורין דחמירא קדושתיהו לא משמע ליה בקר דכתיב בגייהו בקר ראשון בלא ראשית: **אשר תזבח בערב.** בחגיגת ארבעה עשר מייתי דנשחטת עם הפסח בערב דהא ליכא למימר בערב של יום טוב הראשון עצמו קאמר קרא דאם כן מאי בערב הלא שחיטתן ביום כולו: [ט] **שנאכלת לשני ימים.** דהאי בקר בוקרו של שה עשר קאמר קרא: **לרבות** לילי יום טוב האחרון. נראה לריב"ל דהוא הדין לילות אחרות מיצטריך ריבוי משום דהאי קרא דומשמתחת לפני ה' שבעת ימים דדרשינן מיניה שלמי שמחה דרשינן נמי מיניה בפרק לולב וערבה (סוכה מג.) במקדש לולב שבעת ימים והתם ימים ולא לילות ומיהו לילי יום טוב האחרון מיצטריך ריבוי[א] טפי משום דשמיני רגל בפני עצמו הוא וה"א לא יהא מחוייב לזבוח (ד) שמחה ביום שביעי לזורק שמיני כמו שאינו מחוייב בערב יום טוב לזורק הלילה: **או** אינו **אלא לילי י"ט הראשון.** ולא בא למעוטי שאר לילות אלא לילי יום טוב האחרון: **לאו** משום דאין לו במה ישמח. וא"ת אם כן[א] מיפוק ליה מאידך קרא דבעינן זביחה בשעת שמחה וי"ל דאי מהתם ה"א דלא בעינן זביחה בשעת שמחה אלא בחגיגה של יום טוב שיכול לשמוטה בו ביום אבל הכא שאין יכול לשמוטה בלילה לא להכי מיצטריך אך למעט: **לילי יום טוב האחרון.** פי' בקונטר' דווקא לילה אבל יום שמיני לא וקשה לריב"ל דהתנן ההלל והשמחה שמונה ולילה למימר משום ליל שמיני קתני שמונה דלילה שמונה לילות דליל יום טוב ראשון לא קאשיב ועוד דומיא דהלל דעיקרו ביום ועוד דכי פריך לקמן ואם אימא זימנין דלא משכחת לה שמונה כגון שחל להיות יום טוב הראשון בשבת ואי כפירוש הקונטר' מיקשי נמי לכולי עלמא דכשחל יום שמיני באחד בשבת אז ליכא אלא שבעה דמתני יוכל לשמוט בליל שמיני שהוא מוצאי שבת דאי שחיט בערב שבת איפסלא לה הלכך נראה לפרש לילי יום טוב האחרון לאו דווקא דה"ה ביום:

מנין לאימורי חגיגה שנפסלין בלינה שנאמר ולא ילין בו'. מהכא נפקא בכל אימורין: לימד

בשעת שמחה וליכא משום חגיגה הוי דבר שבחובה[ב] וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין לימא מסייע ליה[1] והיית אך שמח[ג] לרבות לילי י"ט האחרון לשמחה אתה אומר לילי י"ט האחרון או אינו אלא לילי יום טוב הראשון תלמוד לומר אך (שמח)[ג] חלק מ"ט לאו משום דאין לו במה ישמח לא כדתני טעמא[ד] מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב ראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב ראשון שאין שמחה לפניו מתיב רב יוסף[ה] חגיגת ארבעה עשר יוצא בה משום שמחה ואין יוצא בה משום חגיגה אמאי הא בעינן זביחה בשעת שמחה וליכא אמר רב אידי בר אבין שעיכב ושחטה אמר רב אשי הכי נמי מסתברא דאי לא תימא הכי הא מתניתא מאן קתני לה בן תימא בן תימא הא פסלה לה בלינה ש"מ מתיב רבא[ו] ההלל והשמחה שמנה ואי אמרת בעינן זביחה בשעת שמחה הא זמנין סגיאין דלא משכחת לה אלא שבעה כגון שחל י"ט הראשון להיות בשבת א"ר הונא בריה דרב יהודה משמחו בשעירי הרגלים אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דשעירי הרגלים חי נאכלין צלי אין נאכלין ושמחה בחי ליכא ועוד כהנים אוכלין וישראל במה שמחים אלא א"ר פפא משמחו בכסות נקיה ויין ישן כי אתא רבין א"ר אלעזר[2] שלמים ששחטן מערב יום טוב יוצא בהן משום שמחה ואין יוצא בהן משום חגיגה יוצא משום שמחה[ג] לא בעינן זביחה בשעת שמחה ולא משום חגיגה הוי דבר שבחובה וכל דבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין מיתיבי והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה אתה אומר לרבות לילי יום טוב האחרון או אינו אלא לרבות לילי יום טוב הראשון תלמוד לומר אך חלק מאי טעמא לאו משום דאין לו במה ישמח לא כדתניא מה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב הראשון מרבה אני לילי יום טוב האחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו אמר רב כהנא[ד] מנין לאימורי חגיגת חמשה עשר שנפסלין בלינה שנאמר[2] ולא ילין חלב חגי עד בקר וסמיך ליה[3] ראשית למימרא דהאי בקר בקר ראשון מתקיף לה רב יוסף טעמא דכתב ראשית הא לא כתב ראשית הוה אמינא מאי בקר בקר שני מי איכא מידי דבשר איפסיל ליה מאורתא ואמורין עד צפרא אמר ליה אביי אלמה לא והרי פסח[ו] לרבי אלעזר בן עזריה דבשר איפסיל ליה מחצות ואמורין עד צפרא אמר רבא רב יוסף הכי קא קשיא ליה מי איכא מידי דאלו תנא לבשר לא בעי ראשית ורב כהנא לאימורין בעי ראשית מאי היא דתניא[4] לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר לימד

הראשון הא איפסליה בלינה, ואיך יוצא בה לשם שמחה והא לא אכיל לה. אלא ודאי שנתעכב ושחטה ביום חמשה עשר. מותיב **רבא** לר' אלעזר מהא דתנן הלל והשמחה שמונה, ואי אמרת שלמים ששחטן מערב יום טוב אין יוצא בהן לשם שמחה דבעינן זביחה בעידן שמחה וליכא, זמנין דלא משכחת שמחה אלא ששה ולילי יום טוב האחרון הרי שבעה ואנן תנן לעולם שמונה. ופריק רב הונא בר יהודה אי חל להיות יום טוב ראשון בשבת שאי אפשר לו לשחוט חגיגה בשבת משמח הרגל בבשר שעירי הרגל שהן חטאות ונאכלות. ודחי **רבא בשתי תשובות**, חדא דשעירי הרגלים בשבת מי נאכלים, שלא יתכן לבשל בשבת, שלא הותר בשבת אלא העולה למזבח, וכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלין ובעלין מתכפרין, וכיון דאין כפרה עולה אלא באכילת כהנים. בשר חטאת אוכלין אותו חי, פי' בשר נא. ושמחה בבשר חי ליכא. ועוד שעירי הרגלים קדשי קדשים הן הכהנים אוכלין אותן, ואלו היתה בהן שמחה הכהנים אוכלין והתורה לא הזהירה בשמחה אלא לישראל לכל אחד בפני עצמו [נ"א: ואילו הייתה אכילת הכהנים שמחה כהנים אוכלין וישראל שמחין והתורה הזהירה בשמחה אלא לישראל לכל אחד בפני עצמו]. ופריק רב פפא משמחין עצמן **בכסות** נקייה ויין ישן. אבל שעיר של יום הכפורים נאכל במוצאי יום הכפורים. כדתנן חל להיות ערב שבת שעיר של יום הכיפורים אוכל בערב הבבליים [וכו'], לפי שאין אכילת החטאת דוחה יום הכיפורים וכיון שעומדת לאכילה לערב נמצאת תולה לכפר, ואמרינן בפרק ידיעות הטומאה שעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים תולה עד שיודע לו ריבא בעולה ויורד, ואמרינן עלה וכי מאחר שאינו מכפר למה תולה, א"ר זירא לומר שאם מת בלא עון כו' עד להגן עליו מן היסורין. ועוד יש להן כפרה בשעיר של עזאזל. **אמר רב כהנא** מנין לאימורי חגיגת ט"ו **שנפסלת בלינה** שנאמר לא ילין חלב חגי עד בקר וסמיך ליה ראשית בכורי וגו'. ומתקיף עלה רב יוסף וכי יש לומר כי אימורי חגיגת ט"ו אינן נפסלין עד בקר שני, כלומר אם שחטן ביום ראשון נאכלין בו ביום ששחטן והוא ביום ראשון וליל שני ויום שני כדכתיב בם ובחרו יאכל ומחרת וגו', ואם ישאר מן הבשר נשרף לילי יום שלישי כדכתיב והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. ואם תאמר כי האימורין אינן נפסלין אלא לבקר יום שלישי לשחיטתו שהוא בקר שני. מי **איכא** זבח דבשר דידיה איפסיל מאורתא שהוא סוף יום שני לשחיטתו ואימורין דידיה לא מפסלו עד צפרא. ודחינן הן **הפסח** דתנן בשחיטת קדשים הפסח אינו נאכל אלא בלילה ואינו נאכל אלא עד חצות, וכדר' אלעזר בן עזריה דאמר בסוף ערבי פסחים שהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ומחצות ולהלן נפסל, ואימורין לא מפסלו עד צפרא. ואמר רב יוסף הכי קשיא ליה מי **איכא** מידי דהאי תנא לפסילות הבשר לא בעי ראשית לרבויי בקר ראשון, ואלו רב כהנא לפסילות אימורי ט"ו בעי ראשית לרבויי בקר ראשון, ואיזהו תנא דלא בעי ראשית לרבויי בקר ראשון דתניא בתורת כהנים לא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר,

---

ה) מגמות דף פב. [מגיגה ז: מ. ביצה יט:], ב) סוכה דף מח., ג) [לעיל ה. וש"נ], ד) [סוכה מח.], ה) [לעיל ע.], ו) [סוכה מב:], ז) [לקמן קכ: וש"נ], ח) [דף ע.], ט) שיך לע"ז,

תורה אור השלם

1. שִׁבְעַת יָמִים תָּחֹג לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ כִּי יְבָרֶכְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל תְּבוּאָתְךָ וּבְכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ וְהָיִיתָ אַךְ שָׂמֵחַ: דברים טז טו
2. לֹא תִזְבַּח עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין חֵלֶב חַגִּי עַד בֹּקֶר: שמות כג יח
3 רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תְבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ: שמות כג יט
4. וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׁאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר: דברים טז ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה וסמיך ליה וכו' דאשון הס"ד ואח"כ מ"ה מאי בקר בקר שני בקר של שבעה עשר דבשר איפסיל ליה וכו' שבעה עשר הס"ד והשאר נמחק: (ב) שם ד"ה הכי קא קשיא ליה: (ג) שם ד"ה ומי איכא מידי כלומר איך אפשר וכו' שי אינו אלא מן חזיון: (ד) תוס' ד"ה לרבות וכו' לזבוח שלמי שמחה ביום שניי:

מוסף רש"י

אינו בא אלא מן החולין. ולא ממעות מעשר שני ולא מנדרים ונדבות שהוא מחוייב ועומד בהן (ביצה יט:) כלומר משלו ולא ממה שהוא מחוייב ועומד (לעיל ע.). **לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה.** שלפניו כולנו עם שבעת הימים שחכמ שלמים בשביעי כדי לאכול ליל שמיני, דהאי שמח למאי אתא מין דכתיב לעיל מיניה ושמחת בחגך, אלא לרבות שמחת ליל שמיני, וכיון דאתרבי לילי יו"ט האחרון שהוא טפל, ק"ו היום שהוא עיקר שחייב בשמחה, ושאר הלילות לא לריבוי ריבויא, דיומים אפילו לילות משמע כדרבינן גבי סוכה, וכי אצטריך לילי יו"ט שאחרון אצטריך, דאיש בכלל שבעה, ואל כרחך לילה אחרני שהוא סמוך לשבעת ימים דקרא, ויום אחי בקי"ו ואשמעינן שבשלמים המזבחים בחג הסוכות ישמחו בליל שמיני שאינו יכול להקריב בלילה (סוכה מח.). **או אינו אלא לילי יו"ט הראשון.** ואשמעינן שלריך לזבוח שלמים ערב יום טוב לשמחת ליל הראשון ולא בעינן זביחה בשעת שמחה (שם). **ואין יוצא בה משום חגיגה.** משום חגיגת חמשה עשר כדאמרן דבר שיש בו משום חובה אינו בא אלא מן החולין, כלומר משלו ולא ממה שהוא מחוייב ועומד, חו כבר נתקדשה מאתמול (לעיל ע.). **ההלל.** לגמור כל שמונה, כן תקנו נביאים הראשונים ובערכין (י.) מפרש מאי שנא מפסח שיש אחר מלוקים בקרבנותיהן (סוכה מב:). **והשמחה.** לאכול בשר שלמים דקיימא לן (לקמן קט.) בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת, ואף על גב דהאי קרא בהר גרזים וכהר עיבל כתיב מיהו בהגלגל שמחה כתיבא ושמחת בחגך (סוכה מב:).

מוסף תוספות

א. אמאי איצטריך אך. תוס' שאנץ.

רבינו חננאל

דחגיגה חובה היא וכל חובה אינה באה אלא מן החולין, ואלו השלמים קדשים הן. לפיכך אין עולין לו משום חגיגה, וגם אין יוצא בהן משום שמחה, שהשמחה אינה אלא בשמונת ימי החג, ויום י"ד אינו חשוב מימי השמחה, וכתיב וזבחת ושמחת בעינן זביחה בעידן שמחה וליכא. **ותנא תונא והיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה כו'.** דכתיב ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים שבעה ולא שמונה, וכתיב והיית אך שמח ואמרינן אך חלק לרבות לילי יום טוב האחרון לשמחה. והוציא ליל יו"ט הראשון לאו משום דאין לו בלילי יום טוב הראשון במה ישמח, שאפילו שוחט ב"י"ד זביחה בעידן שמחה ליכא. ודחינן לאו משום דאין לו בלילי יום טוב הראשון במה ישמח, אלא ריבה לילי יום טוב האחרון משום שיש שמחה לפניו, ומיעט לילי יום הראשון שאין לו שמחה לפניו, כי יום י"ג וי"ב חול הן ואין בהן שמחה, ולעולם חגיגת ארבעה עשר יוצא בה לשם שמחה. ומותיב עלה רב יוסף אהא דתני בן תימא חגיגת י"ד יוצא בה לשם שמחה ואין יוצא בה לשם חגיגה, איני, והא בעינן וזבחת ושמחת זביחה בעידן שמחה וליכא. ופריק רב אידי בר אבין כגון שהפרישה ב"י"ד ונתעכב ולא שחטה ב"י"ד ושחטה בט"ו, יוצא בה משום שמחה דהא איכא זביחה בעידן שמחה, ואין יוצא בה משום חגיגה דהא אינה מן החולין שכבר מי"ד הקדישה והפרישה. והודה לו רב אשי דודאי נתעכב ושחטה, דהא מותבינן עלה מתניתא דבן תימא היא דסבר דחגיגת י"ד כפסח היא לכל מילי ואינה נאכלת אלא לילי ט"ו בלבד ובבוקר נותר הוא, ואי ס"ד ששחטה ב"י"ד אי אכיל ליה לילי ט"ו בלבד, הא אוקימנא לילי יום טוב הראשון אין בו שמחה, אי שביק למיכלה ביום טוב לג א מיי' פט"ו מהל' מעשה קרבנות הלכה טו:
לד ב מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה יא:
לה ג שם הלכה יב:
לו ד מיי' פ"א מהלכות ק"פ הלכה ז סמג לאוין שמח:

עא: אלו דברים פרק ששי פסחים

לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד. תימה לר"י דתניא בסוף פרק כל הפסולים (זבחים לו.) ובשר זבח תודת שלמיו למדנו תודה שנאכלת ליום ולילה מנין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח ת"ל שלמיו ופי' בקונ' התם שלמים הבאים מחמת פסח היינו חגיגת י"ד והשתא היינו ברייתא כמאן דלתנא דשמעתין נאכלת לשני ימים ולכן תימה (לעיל ד' ע.) נמי דנאכלת ליום ולילה נפקא ליה מדהוקש לפסח והתם נפקא ליה מדכתיב זבח תודת שלמיו על כן נראה לר"י דשלמים הבאים מחמת פסח דקתני התם היינו מותר הפסח שקרב שלמים והשתא אתי שפיר דלקמן פרק האשה (ד' פט.) אמרינן דמותר הפסח נאכל ליום ולילה ומנא לן מי לא מקרא דהתם וכמ"כ בפרשת לו את אהרן משמע בהדיא כפי' ר"י דדרש התם הלי קרא דבשר זבח תודת שלמיו לשלמים הבאים מחמת פסח וכתר הכי מייתי ההיא דשמעתין ודרש מנא לין מן הבשר אשר תזבח בערב וגו' בחגיגה הבאה עם הפסח הכתוב מדבר שתאכל לשני ימים ולילה אחד משמע דההיא דלעיל איירי במותר הפסח שקרב שלמים:

והאיך בוליה קרא לחגיגת י"ד. תימה לרשב"ם כיון דכולי' קרא בחגיגת י"ד איירי ומאי בקר בקר שני א"כ תאכל לשני ימים ושני לילות דקרא משמע שאינה נפסלת עד בקר שני אבל ליל בקר שני נאכלת:

כל היכא דכתב בקר סתמא בקר ראשון. תימה לר"י דבסוף ערבי פסחים (לקמן קכ:) דרש בקר בקר שני אף על גב דכתיב סתמא: שמעת

לימד על [א]חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד או אינו אלא ליום ולילה כשהוא אומר [1]ביום הראשון (לבקר) הרי בקר שני אמור או אינו אלא בקר ראשון ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד חוץ מזו כשהוא אומר בו [2]אם נדר או נדבה לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לב' ימים ולילה א' אמר מר או אינו אלא בקר ראשון הא אמרת כשהוא אומר ביום הראשון (לבקר) הרי בקר שני אמור ה"ק או אינו אלא בשתי חגיגו' הכתוב מדבר אחת חגיגת י"ד ואחת חגיגת ט"ו וזו לבוקרה וזו לבוקרה הדר אמר אלא דקי"ל חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד א"כ אם נדר או נדבה במאי אי חגיגת י"ד הא כתיב בה יום ולילה אי חגיגת ט"ו הא כתיב בה יום ולילה אלא האי לחגיגת ט"ו והאיך כוליה קרא לחגיגת י"ד לימד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד טעמא דכתיב ביום הראשון לבקר דמאי בקר בקר שני הא כל היכא דכתיב בקר סתמא בקר ראשון ואע"ג דלא כתב ביה ראשית: **מתני'** הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת [ב]ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואם ראויין הן רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע [ג]פוטר א"ל ר' אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת בפסח ששינהו בדבר אסור תאמר בזבחים ששינן בדבר המותר א"ל ר"א [ד]אימורי ציבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שיש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור [ה]שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלין ולטמאין חייב לאוכליו ושלא לאוכליו למנויו ושלא למנויו למולין ולערלים לטמאין ולטהורין פטור שחטו ונמצא בעל מום חייב [ו]שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור שחטו ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות: **גמ'** במאי

אי אינו אלא ליום ולילה. דהאי בקר בוקרו של ט"ו קאמר: **כשהוא אומר ביום הראשון (לבקר).** מכלל דנאכלת כל יום הראשון של יום טוב וקאמר לבקר דלא תלין עד בקר שני: **או אינו אלא בקר ראשון.** נקמיה פריך היכי מיסק אדעתין למימר תו הא אמרת ביום הראשון חד ולבקר תרי: **ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים.** דנפקא לן מקרא אחרינא דיש חגיגה נאכלת לשני ימים ולקמן מפרש היכא דאשכחן ובאיזו חגיגה אני מקיימה בשאר חגיגות חוץ מזו: **כשהוא אומר אם נדר.** באכילת שלמים שני ימים אם נדר או נדבה זבח קרבנו ביום הקריבו את זבחו יאכל ממחרת וגו' הרי שני ימים ולילה שביניהם והוה ליה למיכתב נדר (ז) ונדבה אם נדר למה לי ריבה אף שלמי חובה לאכילת שני ימים: **לימד על חגיגת י"ד כו'.** (ב) ולקמן מפרש במאי מיסתמע ליה והשתא מפרש לה למתניתא והדר אסיק אתקפתי' דתנא לבשר לא בעי ראשית: **הכי קאמר או אינו.** אלא ליום ולילה והאי דכתב ביום הראשון לבוקר מילתא אחריתי היא ובשאי חגיגות דיבר הכתוב חגיגת ארבעה עשר וחמשה עשר זו לבוקרה וזו לבוקרה והכי משמע קרא לא ילין מבשר חגיגת י"ד אשר תזבח בערב וסתם ליה לבוקרה משמע ומאותה שתזבח ביום הראשון דהיינו חגיגת חמשה עשר לא ילין לבוקר של שבה עשר: **הדר אמר.** תנא ומה אני מקיים חגיגה הנאכלת לשני ימים חוץ מזו כלומר באיזו חגיגה חוץ מזו אני מקיים את אשר אני מולא שנאכלת לשני ימים הרי השווית את כולן והיכן אני מולא כשהוא אומר אם נדר הרי מצאתי שיש חגיגה נאכלת לשני ימים ואיזו היא על כרחיך לימד על חגיגת י"ד כו' והאיך לימד דעל כרחיך אי נמי אם נדר בחגיגת ט"ו משוית ליה דקילא דאינה באה עם הפסח שמעת בה מיהא דנאכלת לשני ימים וביום הראשון לבקר על כרחיך לאו אחגיגת ט"ו קאי אלא אאשר תזבח בערב ולימד שתאכלנה כל יום הראשון עד בקר שני: **האי לחגיגת חמשה עשר.** אם נדר: **והאיך כולי'.** ביום הראשון כדפרישי': **וטעמא דכתיב כו'.** השתא מפרש אתקפתיה דאילו תנא לבשר לא בעי ראשית אי לא כתיב ביום הראשון ולבוקר דמשמע תרי הוה אמינא בקר בקר ראשון ואע"ג דבבשר קאי דקיל וכל שכן בקר דכתיב גבי חלב חגי [שמות כג] דלא בעי ראשית והאי דסמכינהו קרא מילתא אחריתי דרוש בה:

מתני' הפסח ששחטו בשבת אלא לשמו. וכסבור כשם שמותר לשמו כך מותר אלא לשמו: **חייב חטאת.** שחילל שבת בשוגג: **אם אינן ראויין.** לפסח כגון עגל או איל כן שתי שנים או נקבה חייב עליו חטאת אם נעלמה ממנו שבת או כסבור שמותר לשחוט אחרים לשם פסח בשבת דהאי לאו טועה בדבר מצוה הוא דהכל יודעין שאין זה כשר לפסח: **ואם ראויין הן.** כגון שהוא שה בן שנה של שלמים ששחטו לשם פסח דמתוך שטרוד ובהול לשחוט פסחו טעה בזה ולא זכר שהקדישו לדבר אחר: **ר' אליעזר מחייב חטאת.** אע"פ שטעה בדבר מצוה: **ור' יהושע פוטר.** דקסבר טעה בדבר מצוה ועשה מצוה כל דהו פטור מחיוב חטאת שבה וזה עשה מצוה שהקריב קרבן וכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין ואף הנשחטין לשם הפסח ר' יהושע מכשיר להו בפרק תמיד נשחט (לעיל סב:): **מה אם פסח שמותר.** לשוחטו בשבת לשמו שינה את שמו מודית לי דחייב חטאת כדקתני לעיל: **ששינהו בדבר האסור.** ששחטו לשם קרבנות אחרים שאסורין לשוחטן בשבת: **ששינן בדבר המותר.** ששחטן לשם פסח שמותר לשוחטו בשבת: **אימורי ציבור.** קרבנות האמורין בציבור בשבת כגון תמידין ומוספין יוכיחו שמותרין לשוחטן לשמן והשוחט שאר זבחים לשמן בשבת חייב: **שיש להן קצבה.** שאינו רואה אחרים הרבה עסוקין בשחיטתן וכיון שנשחט התמיד יודע הוא שאין צריך לשחוט עוד הלכך אין זה טועה אלא שוגג דלא היה לו לטעות בדבר: **דאמר בפסח שאין לו קצבה.** שהכל צריכין לכך והרי הוא רואה את אחרים הרבה עוסקין בכך וטרוד להתעסק במצוה ואפילו שחט הוא פסחו כבר ומצא זבח זה עומד בעזרה וכסבור שהוא פסח ושחטו לשם מי שהוא וטעה על כך הלכך טועה בדבר מצוה הוא: **ר' מאיר אומר.** השוחט אחרים כל שבתות שנה לשם אימורי ציבור פטור: **שחטו בשבת אלא לאוכליו.** דפסח פסול הוא ונעלמה ממנו שבת או כסבור שכשר: **אלא לאוכליו.** לחולה ולזקן חייב חטאת דלא ניתנה לידחות שבת אלא שחיטה זו: **לאוכליו ואלא לאוכליו וכו' פטור.** דהא פסח כשר הוא כדתנן בתמיד נשחט (לעיל סח.) דמקלת אוכלין לא פסלי: **שחטו ונמצא בעל מום חייב.** דשוגג הוא ולא אנוס דהוה ליה לבקוריה: **שמשכו הבעלים את ידם.** ממנו קודם שחיטה ונמנו על אחר: **או שמתו או שנטמאו.** דעכשיו לא ניתנה לידחות שבת אלא: **פטור.** שאנוס הוא דלא היה יודע שכן ולא היה לו לבדוק על כך: **גמ'** מי

א [מיי' פ"י מהל' קרבן פסח הל' יג]:
לז ב ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה יב ופ' ט"ו מהלכות פסולי המוקדשין הלכה יב:
לח ד מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה יג:
לט ה סש הלכה יב:
מ ו סש הלכה י:

רבינו חננאל

לימד על חגיגת י"ד שנאכלין לשני ימים ולילה אחד כו'. אמר מר או אינו אלא בקר ראשון והא אמרת כשהוא אומר ביום הראשון לבקר הרי בקר שני אמור. אמרי הכי קאמר או אינו אלא בקר ראשון ובשתי חגיגות הכתוב מדבר אחד חגיגת ארבעה עשר ואחד חגיגת ט"ו וזו לבוקרה וזו לבוקרה. הדר אמר אלא חגיגה דתנינן חגיגה הנאכלת לשני ימים ולילה אחד נימא חוץ מזו ורבינא מגדר אם נדבה הוא הא פשטת דכתיבי בהאי קרא תרתי חגיגות ותרויהו ליום אחד, אלא ודאי האי דכתיב ביום הראשון לבקר לא בא אלא ללמד על חגיגת י"ד שנאכלת לשני ימים ולילה אחד וטעמא דכתב רחמנא ביום הראשון לבוקר הא לא כתב רחמנא ביום הראשון דמשמע בקר של יום שהוא אחר יום ראשון, הוה אמינא מאי בקר בבקר ראשון ואף על גב דלא כתיב ראשית וקשיא לרב כהנא. אבל שלמים הבאים מחמת פסח אין נאכלין אלא ליום אחד דתניא בתורת כהנים ובשר זבח תודת שלמיו הרי זה בא ללמד שיהו נאכלין ליום אחד, אין לי אלא תודה לחמה מנין ת"ל קרבנו, ומנין לרבות הולדות ותמורות ת"ל ובשר, ומנין לרבות חטאת ואשם ת"ל זבח, ומנין לרבות שלמי נזיר ושלמים הבאים מחמת הפסח ת"ל שלמיו. **מתני'** הפסח ששחטו שלא לשם פסח או לשם שלמים [נ"א: אלא לשם שלמים] בשבת חייב עליו חטאת כו'.

ב) [עי' תוס' לקמן עג. ד"ה שחטו],

תורה אור השלם

1. וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר בְּכָל גְּבֻלֶךָ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא יָלִין מִן הַבָּשָׂר אֲשֶׁר תִּזְבַּח בָּעֶרֶב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לַבֹּקֶר:
דברים טז ד
2. וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ בְּיוֹם הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת וְהַנּוֹתָר מִמֶּנּוּ יֵאָכֵל:
ויקרא ז טז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כשהוא אומר וכו' למיכתב נדר או נדבה: (ב) שם ד"ה לימד וכו' לקמיה מפרש במאי:

מוסף רש"י

שלא לאוכליו. לחולה ולזקן שאין יכולין לאכול מזה ואין מעוין אחרים אלא הן (לעיל ח.). ושלא למנוייו. וימנו עליו חבורה זו ושחטו לשם חבורה אחרת (שם). לערלין. ישראל שמתו אחיו ממחת מילה והן פסולין מלאכול פסח, דכתיב כל ערל לא יאכל בו (שם). ולטמאין. נמי אסורים בקדשים ובכלת הן על אסלתן (שם).

לי נימא בטועה. כסבור שהוא זבח אחר: **שמעת מינה.** מדקתני חייב אלמא פסול הוא: **עקירה בטעות.** שלא נתכוון לעקור שם פסח ממנו הויא עקירה כעוקר מדעת: **מה לי שאינן ראויין.** עוקר לאו טועה בדבר מצוה הוא ואמאי פטר ליה ר' יהושע בראויין והלא לא טעה בו שיודע שאינו פסח:

רישא. הפסח ששחטו: **סיפא.** ושאר כל הזבחים: **אובלוסא.** מבורה גדולה מאד: **הא לא דמי.** רישא לסיפא דרישא בעוקר ולאו טועה הוא: **לר"ח.** דלאין הלי ק"ו לא שאני ליה בין עוקר לטועה: ומקשי' **ר' יהושע דשני ליה.** לימא ליה דלא דמי טועה לעוקר אמאי אהדר ליה טעמא משום שאינה בדבר האסור כו': **בפסח שאין לו קצבה.** אין חשבון לפסחים וזה שמלא טלה זה עומד בעזרה כסבור שהוא אבוד מבעליו ושחטו לשם מי שהוא: **תינוקות דיש להן קצבה.** מי שיש לו שני תינוקות אחד למול בשבת ואחד למול באחד בשבת יודע הוא שאין לו למול בשבת אלא אחד: **ושלא ומל אם של אחר השבת בשבת חייב.** לטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא דעדיין לא הגיע זמנו ומודה רבי יהושע דחייב: **אם של ערב שבת בשבת.** כסבור שהוא של שבת וזה של ערב שבת היה אתמול חולה או שנאנס ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת דהואיל ועבר זמנה יתמין עד למחר: **ר' אליעזר מחייב חטאת.** דלית ליה טועה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור: **רבי יהושע פוטר.** לטעה בדבר מצוה ועשה מצוה פטור ואע"ג דחילל שבת ועשה שלא כדת מכל מקום מצות מילה קיים. והכא נמי אע"ג דאית להו קצבה ליפטר דמכל מקום עשה מצוה דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשירין וזה שמלא זבח אחד בעזרה ושחטו לשם תמידי ליבור כשר לזבחו הראשון: **הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת.** בשעה שמל את זה עדיין שניהן עומדין דמשום הכי פטור לטרוד היה באחד מהן דיודע הוא שהיום חובת האחד עליו ומתני' כגון דקדים ושחטינהו לאימורי לבור דהשתא לא הוה טרוד ועסוק בשחיטתן: **ואע"ג כו'.** בתמיה: **[מאבל ערב.** שם מקום]: **ושלא ומל את של ערב שבת בשבת דחייב.** ואע"ג דעשה מצוה: **על מה נחלקו כו'.** וקס"ד השתא בריש מחייב ר' מאיר כשמל את שניהם ע"י [שסבור] ששניהן כבר הגיע זמנן ומל של שבת תחלה שזמנו היום ואחר כך מל את של אתמול ואף על גב דעשה מצוה כיון דלא רמיא טרידא עליה בתר דמהליה לשל שבת לאו טועה בדבר מצוה הוא וסיפא פטור משום דטריד בשל שבת והוחלף לו של מחר דהא ודאי לא קאמר שמל את שניהם דהא לא טעי בהכי. אלמא היכא דלא טריד האידנא לר"מ חייב: **ותסברא.** דטעמא משום הכי הוא השתא סיפא דלא עבד מצוה דעדיין לא הגיע זמנו פטור רישא דעבד מצוה מחייב: **אמרי דבי ר' ינאי רישא כגון.** שנתחלף לו אתמול של שבת בערב שבת ומלו בערב שבת ועדיין לא נודע טעותו וסבור שזה העומד של שבת הוא ואע"ג דטריד ביה דרמיא מצוה עליה כפי מחשבתו וגם עשה מצוה אפילו הכי חייב משום דלא ניתנה שבת לידחות אצלו ואע"ג דלא ניתנה שבת לידחות אצל של שבת וטעה בדבר מצוה פטור ואפילו לא עשה מצוה לרבי מאיר פטור. והשוחט לשם אימורי לבור ניתנה שבת לידחות אצל קרבן לבור ואע"ג דקדים שחטינהו לאימורי לבור הרי שכח וע"י שטרוד בזבח זה בימים שעברו ויודע שזבח זה עומד ליקרב נהל ושכח שכבר נשחטו אימורי לבור ושחטן לשמן: ומאד

שמעת מינה עקירה בטעות הויא עקירה. אומר ר"י דפלוגתא היא בהתכלת (מנחות מט.): **הא לא דמי רישא בעוקר כו'.** ומאי קאמר ר' יהושע שכן שינה שמו בדבר האסור[א] אפילו שינה שמו לדבר המותר נמי חייב כיון שהוא עיקר:

לרבי יהושע דשני ליה לימא ליה הכי. תימה לרשב"א[ב] הא אפי' אי מוקמי' כולה בטועה ע"כ רבי יהושע לדבריו דרבי אליעזר קאמר דלדידיה רישא אפילו שינה לדבר המותר חייב כיון דלא עשה מצוה[ג] דמתני' מוקמי' בגמרא כרבי שמעון דאית ליה היכא דלא עשה מצוה חייב לרבי יהושע בפרק רבי אליעזר דמילה בסופו (שבת קלז.) דאמר רבי שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על ג' תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת דחייב משום דלא עשה מצוה[ד] א"כ מה שהולך לומר דרישא משום דשינה לדבר האסור היינו לדברי רבי אליעזר דלרבי אליעזר בסיפא נמי לא עשה מצוה דפסל לעיל אחריס לשם פסח ואומר ר"י דבכמה מקומות מצי למימר וליטעמיך ולא קאמר ועוד[ה] דלא דמי לתינוקות דהתם ודאי חייב כשמל של אחר השבת בשבת לפי שלא עשה מצוה וגם לא ניתנה שבת לידחות אצל אותו תינוק אבל פסח שינה לדבר המותר פטור כיון שניתנה שבת לידחות אצל אותו פסח אם היה שוחטו לשמו:

לדידך לא אם אמרת בפסח כו'. תימה לרשב"א מה משיב ר' יהושע לדברי ר' אליעזר תאמר בזבחים ששינה שמן לדבר המותר כיון לר' אליעזר לא שני בין עוקר לטועה מה מועיל מה ששינה לדבר המותר הלא לר' יהושע עוקר לדבר המותר חייב ה"ה טועה לר' אליעזר ומפרש דה"ק ר' יהושע לר' אליעזר נהי דלא שני לך בין עוקר לטועה מ"מ יש לחלק דרישא תרתי לגריעותא עוקר ולדבר האסור וסיפא תרתי לטיבותא טועה ולדבר המותר:

שקדם ומל של שבת בערב שבת. הוה מצי לפלוגי בדידי' בין קדם ומל ללא קדם אלא דנקט רבותא בסיפא דמל של אחר השבת בשבת פטור אע"ג דלא עשה מצוה כיון שניתנה שבת לידחות ורישא נמי קמ"ל רבותא דנקט ע"ש אף על גב דעשה מצוה חייב כיון שלא ניתנה שבת לידחות: נאשמו

מא א מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה ח ופ"ב מהלכות שגגות הלכה יח:

מב ב ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ח:

רבינו חננאל (המשך)

איתא נימא לא דמי רישא בעוקר ולפיכך חייב, אי הוה רישא נמי בטועה כסיפא לא הוה מיחייב מידי. ושנינן לר' אליעזר לא שני ליה בין עוקר לטועה משום הכי לא פריך הכי, לר' יהושע שני ליה, והכי קאמר ר' יהושע לדידי לא קשיא רישא בעוקר וסיפא בטועה, אלא לדידך דלא שני לך בין עוקר לטועה לא אם אמרת טועה בפסח שטועה בדבר [נ"א: ששינהו לדבר] האסור לשחטו בשבת כגון שלמים וכיוצא בהן, תאמר בשלמים ששחטן לשם פסח ששינן לדבר המותר לשחטו בשבת והוא הפסח. אמר לו ר' אליעזר תמידין ומוספין יוכיחו שמותרין לשחטן בשבת והשוחט זבחים אחרים לשם תמיד בשבת חייב חטאת. אמר לו ר' יהושע שאני אימורי צבור שכן יש להן קצבה, כלומר שני תמידין ושני מוספין בכל שבת, וכיון שיש להם קצבה מאחר שנשחטו קצבת החובה, השאר עומדין באיסור שבת כשאר שאין ראויין לשבת כגון חטאות וכיוצא בהן, תאמר בפסח שאין לו קצבה. ואקשינן וכי כל היכא דאית ליה קצבה מחייב ר' יהושע והתנן בפרק ר' אליעזר מי שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את שלאחר השבת בשבת חייב חטאת. ומשני ר' אמי כגון שקדם ומל של ערב שבת דעדיין בהאייך דבשבת, הכא דקדים שחטינהו לאימורי צבור ברישא דהא ליכא מידי דטריד ביה. אי הכי ר' מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי צבור פטור ואע"ג דקדים שחטינהו לאימורי צבור, והא תני ר' חייא אמר ר' מאיר לא נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע על שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת ורבי יהושע אומר, קחני מיהת רישא ושכח ומל של ערב שבת בשבת שחייב, נהי נמי דקדים מהליה להאיך דשבת האמר רבי מאיר אע"ג דקדים עבדינהו לאימורי צבור פטור. ואמרינן ולטעמיך תקשי לך רישא אסיפא, השתא רישא דקתני שכח ומל את של ערב שבת בשבת דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה שאפי' עובר זמנו והוא מלו בשבת בן תשעה ימים, מכל מקום בר מילה הוא ונתקיימה המצוה, סיפא דשכח ומל את של אחר שבת בשבת בן שבעת ימים, שאע"פ שטעה בדבר מצוה לא עשה מצוה שבן שבעת ימים אינו בר מילה קא

מסורת הש"ס

א) [מנחות מט.], ב) [בכרכות כח. וש"נ], ג) שבת דף קלז. כריתות יט.; ד) שבת שם [ע"ש], ה) גי' רש"ל, ו) [נזכר ביבמות לד.],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ליטני ליה הכי קאמר כל"ל ותיבת הכי נמחק:

מוסף רש"י

ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב. לטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה הוא ועבד ליה חבורה שלא לצורך, והכא אפילו ר' יהושע מודה (שבת קלז.). **רבי אליעזר מחייב חטאת.** דמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת, ואע"ג דטעה בדבר מצוה, שהיה טרוד בגופו של שבת ומתוך כך טעה בזה ולא עשה מצוה שהרי לאו הוא למול אלא שאינו דוחה שבת, ס"ל לר"א טעה בדבר מצוה ועשה מצוה שיש בה חיוב חטאת חייב (שם).

מוסף תוספות

א. מאי איריא לדבר האסור. תוס' שאנ. ב. מאי קשיא ליה. שם. ג. דפסח ששחטו בזמנו לשם שאר זבחים פסול והכי הוה ליה למימר לא [אם] אמרת בפסח שכן טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה תאמר בשאר זבחים שטעה בדבר מצוה ועשה מצוה. שם. ד. אלמא קסבר טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה חייב לדבריי הכל. שם. ה. דמצינו למימר דאע"ג דמיחייב ר' יהושע גבי תינוקות הכא גבי פסח אם שחטו לשם דבר המותר היה פוטר. שם.

רבינו חננאל

אוקימנא בעוקר ומפרש אינו שוחטו אלא לשם שלמים. והאי דקתני סיפא ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח בשבת שחל להיות בי"ד אם אינן ראויין לפסח כגון שהיו נקבות או זכרים בני שתים חייב, ואם ראוין הן ר' אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר. אוקימנא בשטעה כסבור כי הזבח של פסח הוא ששוחטו ונמצא שטעה ושחט זבח אחר. ועמדה רישא בעוקר שם פסח מעליו ושוחטו לשם שלמים וסיפא בטועה. ואמרינן איני דרישא בעוקר וסיפא בטועה, והתנן אמר רבי אליעזר ומה אם הפסח שמותר הוא עצמו לשוחטו בשבת לשם פסח אלא מפני ששינה שמו ושחטו לשם שלמים חייב, שאר זבחים שאסורין לשוחטן בשבת לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב. ואם

עין משפט נר מצוה

פטר ר' יהושע. אלא אמרי דבי ר' ינאי רישא דמתני' כגון שקדם ומל את של שבת בערב שבת

במאי עסקינן אילימא בטועה שמעת מינה [ו]עקירה בטעות הויא עקירה אלא בעוקר אימא סיפא ושאר כל הזבחים ששחטן לשום הפסח אם אינן ראוין חייב אם ראוין הן ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר ואי בעוקר מה לי ראוין מה לי שאינן ראוין אלא פשיטא בטועה רישא בעוקר וסיפא בטועה א"ר אבין אין [א]רישא בעוקר וסיפא בטועה אשכחיה רב יצחק בר יוסף לר' אבהו דהוה קאי באוכלוסא דאינשי א"ל מתניתין מאי א"ל רישא בעוקר וסיפא בטועה תנא מיניה [ב]ארבעין זימנין ודמי ליה כמאן דמנחא בכיסיה תנן א"ר אליעזר מה אם פסח שמותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב ואם איתא הא לא דמי דרישא בעוקר וסיפא בטועה לר' אליעזר לא שני ליה לר' יהושע דשני ליה [ג] לישני ליה הכי הכי קאמר ליה לדידי לא דמי רישא בעוקר וסיפא בטועה לדידך לא אם אמרת בפסח ששינה את שמו לדבר האסור תאמר בזבחים ששינה את שמן לדבר המותר א"ל רבי אליעזר אימורי ציבור יוכיחו שהן מותרין לשמן והשוחט לשמן חייב אמר לו רבי יהושע לא אם אמרת באימורי ציבור שכן יש להן קצבה תאמר בפסח שאין לו קצבה למימרא דכל היכא דאית ליה קצבה מחייב רבי יהושע והרי תינוקות דיש להן קצבה [ד]ותנן מי שהיו לו שני תינוקות אחד למולו אחר השבת ואחד למולו בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת חייב אחד למולו בע"ש ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ע"ש בשבת רבי אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר א"ר אמי הכא במאי עסקינן כגון שקדם ומל את של ערב שבת בשבת דאיכא הך דשבת דטריד ביה הכא כגון שקדם ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא אי הכי רבי מאיר אומר אף השוחט לשם אימורי ציבור פטור אע"ג דקדים ושחטינהו לאימורי ציבור ברישא [ה]והתניא רבי חייא [ו][מאבל ערב] א"ר מאיר לא נחלקו ר' אליעזר ורבי יהושע על שהיו לו שני תינוקות אחד למול ערב שבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של ערב שבת בשבת דחייב על מה נחלקו על שהיו לו שני תינוקות אחד למול אחר השבת ואחד למול בשבת ושכח ומל את של אחר השבת בשבת [ז]דר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע [ח]פוטר ותסברא מה התם דלא עביד מצוה פטר רבי יהושע היכא דקא עביד מצוה מחייב אמרי דבי רבי ינאי [ט]רישא כגון שקדם ומל של שבת בערב שבת שלא

מא א מיי' פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה ח ופ"ב מהלכות שגגות הלכה יח:

מב ב ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ח:

באשתו נמי קא עביד מצוה. וכסמוך נמי פריך והא מיכא שמחת עונה ותימה הא באשתו נדה קיימינן דליכא מצוה ולא שמחת עונה ואומר ר"י דפריך אליבא בתרא דפוטר טעה בדבר מצוה אע"פ שלא עשה מצוה הלכך פריך והא מיכא (ד) שמחה וטעה בדבר מצוה ומסיק דהוה ליה לשיולי:

סמוך לווסתה. אין לפרש דיודע שהוא סמוך לווסתה ומספקא ליה אם נדה גמורה היא אם לאו דא"כ ביבמתו אמאי פטור כיון דיודע שהוא סמוך לווסתה וסמוך לווסתה דאורייי דנפקא לן מוהזהרתם את בני ישראל אלא יש לפרש שאינו יודע אם הוא סמוך לווסתה אם לאו דהוה ליה לשיולה כיון שאינו יודע והא דאמר בפ"ב דנדה (דף טו.) דכל הנשים בחזקת טהרה לגבעליהן היינו כשיודע שלא הגיע זמן ווסתה דלא חיישינן שמא שינתה ווסתה וה"ה דהוה מלי למימר שאינו יודע אם היא נדה גמורה או לאו אלא נקט דאפילו יודע שאינה נדה כיון דמספקא ליה אם הוא סמוך לווסתה באשתו חייב ומיהו הוה מלי לאשמעינן במספקא ליה אם היא נדה גמורה ואפי' הכי ביבמתו פטור: לדברי

שלא נתנה שבת לדחות [וסיפא נתנה שבת לדחות אצלו] הכא הרי נתנה שבת לדחות אצל קרבן ציבור א"ל רב אשי לרב כהנא הכא נמי הרי נתנה שבת לדחות אצל תינוקות דעלמא א"ל לגבי דהאי גברא מיהת לא איתיהיב: ושאר כל הזבחים ששחטן לשום פסח אם אינן ראויין חייב ואם ראויין רבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר: מאן תנא דשני ליה בין ראויין לשאינן ראויין ר' שמעון היא דתניא [6]אחד הזבחים הראויין ואחד זבחים שאינן ראויין וכן השוחט לשם אימורי ציבור פטור דברי ר' מאיר א"ר שמעון לא נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע על שאינן ראויין שחייב על מה נחלקו על הראויין שרבי אליעזר מחייב חטאת ורבי יהושע פוטר אמר רב ביבי אמר רבי אלעזר פוטר היה רבי מאיר אפי' עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח א"ל רבי זירא לרב ביבי והאמר רבי יוחנן מודה היה רבי מאיר בבעלי מומין א"ל בבעלי מומין לא טריד בהו והאי טריד ביה בעא מיניה רבא מרב נחמן חולין לשום פסח מאי לי א"ר מאיר אמר ליה פוטר היה ר' מאיר אפילו חולין לשום פסח והא"ר יוחנן מודה היה ר"מ בבעלי מומין בעלי מומין לא מיחלפי הני מיחלפי וטעמא דרבי מאיר משום איחלופי ולא איחלופי והאמר רב ביבי א"ר אלעזר פוטר היה ר' מאיר אפי' עגל של זבחי שלמים ששחטו לשום הפסח אלמא טעמא דר"מ משום דטריד א"ל טריד אע"ג דלא מחלף מחלף אע"ג דלא טריד לאפוקי בעלי מומין דלא איחלופי מחלף ולא מטריד טריד יתיב ר' זירא ורבי שמואל בר רב יצחק אקילעא דר' שמואל בר רב יצחק ויתבי וקא אמרי א"ר שמעון בן לקיש [1]נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב ור' יוחנן אמר [2]אשתו נדה בעל חייב [3]יבמתו נדה בעל פטור איכא דאמרי כ"ש בההיא דמחייב דלא עשה מצוה אית דאמרי בההיא פטור מאי טעמא התם הוא דה"ל לשיולי אבל הכא דלא ה"ל לשיולי לא ור' יוחנן מאי שנא יבמתו דקא עביד מצוה אשתו נמי קא עביד מצוה באשתו מעוברת והא איכא שמחת עונה שלא בשעת עונתה והאמר רבא [3]חייב אדם לשמח אשתו בדבר מצוה סמוך לווסתה אי הכי אפי' יבמתו נמי יבמתו [3]בזיז מינה אשתו לא בזיז מינה ור' יוחנן כמאן אילימא כרבי יוסי [7]דתנן רבי יוסי אומר יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לרשות הרבים פטור מפני שהוציא ברשות דילמא שאני התם דזמנו בהול ואלא רבי יהושע דזבחים דילמא התם נמי זמנו בהול ואלא כרבי יהושע דתינוקות התם נמי זמנו בהול ואלא כרבי יהושע דתרומה [8]דתנן [9]היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה רבי אליעזר מחייב קרן וחומש ר' יהושע פוטר דילמא כדרב ביבי בר אביי דאמר רב ביבי בר אביי בתרומה בערב הפסח דזמנה בהול אי נמי שאני תרומה דאיקרי עבודה ועבודה רחמנא אכשר [10]דתנן היה עומד ומקריב ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה [11]כל הקרבנות כולן שהקריב על גבי המזבח פסולין ור' יהושע [12]מכשיר ואמרינן [13]מ"ט דר' יהושע [14]דכתיב [1]ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה ותרומה היכא איקרי עבודה דתניא מעשה בר' טרפון שלא בא אמש לביהמ"ד לשחרית מצאו רבן גמליאל אמר לו מפני מה לא באת אמש לבית המדרש אמר לו עבודה עבדתי אמר לו כל דבריך אינן אלא דברי תימה וכי עבודה בזמן הזה מנין אמר לו הרי הוא אומר

עבודת

הוא היום למהר פן יעבור זמנו: **כן גרושה.** כהן חלל זר גמור הוא דכתיב בכהן הנשא גרושה (ויקרא כא) לא יחללו זרעו שמחללו מדין כהונה: **קרן וחומש.** שהרי אכלה שוגג: **ור' יהושע פוטר.** שטעה בדבר מצוה: **דאיקרי עבודה.** אכילתה כדלקמן: **ועבודה.** של חלל בשוגג רחמנא אכשרה דתנן כו': **ברך ה' חילו.** בכהניס כתיב ישימו קטורה באפך וגו' וסמיך ליה ברך ה' חילו חלליס שבו: **אמש.** בערב:

ואחד זבחים שאינן ראויין. לפסח: **פטור.** הואיל וטרוד במחשבת לבו מאז הופרשו ויודע שעליו להקריבם טועה ושוחטן לשם פסח: **על שאינן ראויין שחייב.** דלאו טועה הוא: **אפילו עגל.** דסל"ל ליכא דטעי בה: **לא טריד בהו.** אין מחשבת הקרבתן בלבו על הנה: **האי טריד ביה.** כל ימי הפרשתן בלבו ועסוק ואומר מתי אפנה ואקריבנו: **חולין לשם פסח מה לי א"ר מאיר.** כלומר מה ר' מאיר אמר לנו בו: **מודה היה ר' מאיר בבעלי מומין.** הואיל ולאו בני קרבן הינהו לא יכול לומר טועה הוא ומייב הכא נמי חולין לשם פסח יהא חייב הואיל ולאו בני קרבן הינהו: **הני מיחלפי.** חולין בקדשים מיחלפי ויכול לומר טעיתי סבור הייתי קדשים הן משום הכי פטור: **הני לא מיחלפי.** בעלי מומין בקדשים לא יכול לומר טעיתי כסבור קדשים הן משום הכי חייב: **אלמא טעמא משום טירדא.** ולאו משום איחלופי וחולין לא טריד בהקרבתן: **אקילעא.** לפני הבית כעין בית שער וקורין פוריי"ל: **בשפוד של לני.** של קודש הרעוי ואכילת קדשים מצוה דכתיב (שמות כט) ואכלו אותם אשר כופר וגו': **חייב.** דטעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה (א) ונותר חייבים על זדונו כרת ושגגתו חטאת דכתיב (ויקרא יט) ואוכליו עונו ישא: **אשתו נדה בעל חייב.** כדמוקי לה לקמיה בסמוך לווסתה ובמעוברת דלאו מצוה היא. ולקמיה מפרש ואזיל אם חלוק הוא על ריש לקיש או מוסיף על דבריו: **כל שכן בהנאה.** (ב) נותר: **דמחייב.** דאין שם לחלוטין מצוה אבל הכא אע"ג דמעוברת מיהו מצות שמחת אשתו איכא: **בשפוד ליכא למאן** (ג) דשייליה: **ור' יוחנן מאי שנא יבמתו.** דפטור ואע"ג דהוה ליה לשיולי: **דקא עביד.** מצות יבום. בביאה דאשונה קאמר: **אשתו.** מצות פריה ורביה: **עונה.** לפי מה שהוא חמר או גמל או טייל או תלמיד כדמפרש בכתובות (דף סא.): **לשמח את אשתו.** אפילו שלא בשעת עונתה אם רואה שמתאוית לו: ומשני **בסמוך לווסתה.** דמוהרין ישראל לפרוש מנשותיהן סמוך לזמן ווסת נדותיהן כדאמרינן בשבועות (דף יח.) והזרתם את בני ישראל (ד) והדור בנדתה (ה) מכאן אזהרה לבני ישראל שיהו פורשין מנשותיהן כו': **אי הכי יבמתו נמי.** סמוך לווסתה לא רמיא מצוה עליה: **בזיז מינה.** בוש ממנה לשואלה אם סמוך לווסתה הוא: **ור' יוחנן.** דאמר פטור כמאן: **ברשות.** של מצוה שהיה טרוד בה: **דומנה בהול.** שקבוע לה היום וטרוד באם לא עכשיו אימתי הולך אצל בקי ללמדו: **דזבחים.** דפטור במתני' בשאתו לשם פסח משום דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה: **זמנו.** של פסח בהול דפטר בזמן שנמצא בן גרושה או בן חלוצה, דלמא בתרומות חמץ בערב הפסח דזמנה בהול. אי נמי משום דאכילת תרומה נקראת עבודה כדבי טרפון דתני עבודת מתנה אתן את כהונתכם, עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש, ועבודת בן גרושה או בן חלוצה דרחמנא אכשרה דתניא היה מקריב על גבי המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה כל קרבנות שהקריב פסולין ור' יהושע מכשיר. מאי טעמא דכתיב ברך ה' חילו, אפי' חולין שבו פועל ידיו תרצה.

מג א מיי' פ"ג מהלכות שגגות הלכה טז:
מד ב סש הלכה ח:
מה ג מיי' פ"ה מהל' דעות הל' ד סמג לאוין קכז טוש"ע א"ח סימן רמ סעיף א:
מו ד מיי' פ"ג מהלכות שגגות הלכה י:
מז ה מיי' פ"י מהל' תרומות הלכה יב:
מח ו מיי' פ"ו מהלכות גזילת מקדש הל' י:

רבינו חננאל

דהא לית ליה הכא דחייה לשבת כלל, דהא ליכא הכא תורת מילה כלל בשבת, כי הדר מהיל ליה להאיך דבערב שבת בשבת, לא טועה בדבר מצוה הוא, ולא נתנה שבת להדחות היום כלל לגבי האי גברא לפיכך חייב. אבל אימורי צבור ליכא למימר הכי, אלא אפי' טעה והקריב כמה בערב שבת (לקרבן שבת) אפי' הכי חייב בשבת להקריב חובות של שבת לעולם, וכיון דניתנה שבת לידחות אמרינן טעה בדבר מצוה פטור. **מתני' אם** אינן ראויין לפסח אותן הזבחים ששחט בשבת לשם פסח חייב, ואם הן ראויין ר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. אוקימנא לרבי שמעון דתאני לא נחלקו רבי אליעזר ור' יהושע על שאינן ראויין שחייב, על מה נחלקו על הראויין שר' אליעזר מחייב חטאת ור' יהושע פוטר. אבל ר' מאיר בין ראויין בין אינן ראויין פוטר. וכן השוחט לשם אימורי צבור לשם תמידין ומוספין לשם קדשים אחרים בשבת. **פוטר היה ר"מ ואפי' בעגל של זבחי שלמים** ששחטו לשם פסח ואפי' אם שחט חולין לשם פסח, פוטר רבי מאיר, ורבי מאיר תרתי אית ליה, משום דמיחלף ומשום דטריד, אבל אם שחט בעל מום לשם פסח ודאי חייב, הילכך עגל של זבחי שלמים אע"ג דלא מיחלף עגל בכבש טריד ביה דהוא קדשים ובעי אקרוביה. חולין לשם פסח כלומר כבש של חולין לשם כבש של פסח מיחלף הלכך פטור, לאפוקי בעלי מומין שנפסלו מהקרבה דלא טריד להו ומיחלף לא מיחלפי. **יתיב ר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק** וקאמרי אמר ריש לקיש נתחלף לו שפוד של נותר בשפוד של צלי ואכלו חייב. ור' יוחנן אמר אשתו **נדה בעל חייב** יבמתו נדה יבם פטור. **איכא דאמרי** אם באשתו שעשה מצוה חייב ר' יוחנן, כל שכן בנותר דמחייב ר' יוחנן דהא לא עשה מצוה כלל. **איכא דאמרי** לא מחייב באשתו אלא משום דהוה ליה לשיולי ולא שאילי אבל בנותר דלית ליה דמאן דשאיל פטור ופליג על ריש לקיש. **ואקשינן** ור' יוחנן למה מחייב באשתו ופוטר ביבמתו. ושנינן יבמתו מצוה קא עביד שנאמר יבמה יבוא עליה. ביאתו על אשתו נמי מצוה היא שנאמר פרו ורבו. ושנינן **באשתו** מעוברת, שכבר נתקיימה מצות פריה ורביה. **והא איכא** מצות עונה שנאמר שובו לכם לאהליכם. **ושנינן שלא בשמחת עונה.** כלומר **זו הביאה בתורה** בתורה כדתנן בכתובות פרק אע"פ שהעונה האמורה בתורה הטיילין בכל יום וכו'. **והאמר רבא חייב אדם לשמח את אשתו בדבר מצוה.** ודהינן זו הביאה בזמן שבא עליה בעת שחייב להתרחק ממנה והוא בסמוך לוסתה, דקיי"ל חייבין ישראל להיות מתפרשין מנשותיהן סמוך

תורה אור השלם

1. בָּרֵךְ יְיָ חֵילוֹ וּפֹעַל יָדָיו תִּרְצֶה מְחַץ מָתְנַיִם קָמָיו וּמְשַׂנְאָיו מִן יְקוּמוּן:
דברים לג יא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חייב וכו' מלוה דנותר: (ב) שם ד"ה כל שכן בהנאה דנותר: (ג) שם ד"ה בשפוד ליכ' מאן דנישייליה: (ד) תוס' ד"ה בשאתו וכו' והא מיכא שמחת עונה וטעה:

גליון הש"ס

גמרא יבמתו נדה בעל. עי' יבמות ג ע"א תוספות ד"ה ואמות אשתו:

לעזיז רש"י

פורי"א. אכסדרה.

מוסף רש"י

פטור מפני שהוציא ברשות. כרשות מצוה שהיה טרוד במצוה ומתעסק ועסוק וממהר לעשותה ומתוך כך טעה ושכח שהוא שבת, וקסבר ר' יוסי טעה בדבר מצוה וגומר בדבר כלא פטור מקרבן (סוכה מא:). **ברך ה' חילו.** חללין שבו, חללין שבשבט לוי, דקרא בשבט לוי כתיב (קדושין סו.).

רבינו חננאל (המשך)

לווסתן. שנאמר והזרתם את בני ישראל. ואקשינן ויבמתו למה הוא פוטר היה לו לשאול אותה. ושנינן כזיז מינה. כלומר כמו מתבייש הוא לשאול אותה בענין הזה, דהא לא גייסא ביה עדיין. ואמרינן ר' יוחנן דאמר טעה בדבר מצוה כי האי גוונא פטור כמאן, אי כר' יוסי דלולב, **דלמא שאני התם דזמנו בהול**, שאם לא יטלנו היום עובר זמנו. וכן ר' יהושע דתינוקות, התם נמי משום דזמנו בהול. אבל ביבמתו דהוא יכול לקיומי הדא מצוה ולימים מחר, אינו בהול הוה ליה לשיולי ולא שאיל חייב. [נ"א: אבל ביבמתו דיכיל לקיומי מצוה למחר וליומא דא הוה ליה לשיולי, לא שייל חייב]. וכן ר' יהושע דזבחים נמי זמנו בהול. **אלא** ר' יהושע דתרומה

עבודה מתנה. מתנות כהונה שנתתי לכם הרי הן כעבודה: **פשיטא ליון דהתם.** בתמיד נשחט (לעיל פח.), תנן דפסח שלא לאוכליו פסול: **הכא.** דנשבת קאי ממילא שמעינן דחייב: **משום.** דבעי למיתנא סיפא לאוכליו ושלא לאוכליו פטור תנא רישא שלא לאוכליו חייב: **לדברי האומר.** במס' שבת (דף קו.): **מקלקל בחבורה.** העושה חבורה בשבת לקלקלה שאינו מתקן פטור ואין חובל חייב משום שבת אלא שוחט שמתקן או חובל בבהמה וצריך לדם להחליטו לכלבו: **שלא לאוכליו חייב.** דקתני מתני' חייב: **מה טיקן.** הא פסלי': **טיקן.** דכל הקרבנות שנפסלו בעזרה תנן במס' זבחים (דף פד.) אם עלו למזבח אימוריהן להקטיר לא ירדו: **בעלי מומין.** תנן התם אם עלו ירדו שלא היה פסולן בקודש: **בדוקין שבעין.** טליי"ת. כגון הטוה כדוק שמיס (ישעיה מ). וגבי קרבן מוס הוא כלכתיב (ויקרא כא) או דק או תבלול בעינו: **ואליבא דר"ע.** במס' זבחים[פ] תנן ר"ע מכשיר בבעלי מומין אם עלו ואמרו בגמרא[ק] לא אר"ע אלא בדוקין שבעין הואיל וכשירין לכתחלה בעופות: **עריפה.** אמר התם אם עלתה תרד: **מידי גניבה.** מלמדת: **השוחט חטאת** גר'. ובשחיטת חולין בפרק שני[ר] מפרש אמאי נקט חטאת: **ג' חטאות.** משום שבת ומשום ע"ז ומשום שחוטי חוץ לעזרה: **מה טיקן.** הכא אפי' לטהרו מידי גניבה ליכא דתקרובת ע"ז מטמאה אפי' באהל: **מידי אבר מן החי.** [ש]לבני נח שאם אכלו אינו נהרג: **אשם שניתק לרעיה.** שמתו בעליו או נתכפרו באחר. וחטאת ואשם אינן באין נדבה ומשנתכפרו באחר אין תקנה לזה וגבי חטאת הילכתא גמירי לה (תמורה כא.): דתמה ובאשם גמירי הילכתא (שם יח.) כל שבחטאת מתה באשם רועה וא

פסולו מחמת מאי הוי ששחטו כו'. וא"ת מאי קמדמי הך עקירה להיות דלעיל דאסיר שכפרו בעליו באחר תו לא חזי לאכשר אבל פסח שנטמאו בעליו או משכו ידיהם מאכי חזי לפסח אם ימנו אחרים עליו כדתנן לקמן (דף פט.) נימנין ומושכין ידיהם עד שישחט וי"ל דהני מילי כשנשאר אחד מבני חבורה עליו שאם נשאר לגמרי בלא בעלים תו לא חזי לפסח כדתניא בסוף מי שהיה טמא (לקמן צח.) המפריש פסח ומת אם בנו נמנה עליו יביאנו לשם פסח אין בנו נמנה עליו[א] יביאנו לשם שלמים: **בדם ובבעלים תעובר.** תימה א"כ היכי קתני שחטו וזרק שמשכו בעלים את ידם או שנטמא בחול ישרף מיד והא בדם ובבעלים בעינן עיבור צורה ולילא למימר כפי' הקונטרס דהך בדם ובעלים מיירי כגון שנטמא אחר זריקה דעכשיו פסח כשר אלא אמאי לא אוכלין דבפרק כילד צולין (לקמן פב:) מוקמינן לה קודם זריקה דקתני בעלים דומיא דדם ותירץ ר' שמואל בר' שלמה דהיא דלעיל מיירי קודם שחיטה דהוי כמו שחטו שלא לאוכליו דמשיב פסולו בגופו:

האמר רב בעלי חיים אינם נדחין. תימה הא מסקי' בפ' שני שעירי (יומא סד:) אמר לן רב אליעא דר' יהודה לא קאמינא וא"כ לימא דממנתיתן רבי יהודה דסבר נדחין וכמה משניות מלינו דסבר דבעלי חיים נדחין בפ' מי שהיה טמא (לקמן צח.) ובתמורה (דף כב.) ובשילהי כריתות (דף כח.) דדייק עלייהו שמע מינה בעלי חיים נדחין ונריך לרב לאוקמי' כרבי יהודה ומתני' נמי אמאי לא מוקי כוותיה:

הדרן עלך אלו דברים

נב א מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:

נג ב מיי' פ"ד מהלכות פסולי מוקדשין הלכה טו:

רבינו חננאל

חטאות. ומשני רב עוירא תיקן להוציאה מידי אבר מן החי, דאלו קמי שחיטה הוה אכיל מינה אבר אפי' כזית בשר גידים ועצמות חייב משום אבר מן החי, והשתא דשחטה כמו נבלה היא ולא מחייב עד דאכל מינה כזית בשר. שחטו ונודע שמשכו **הבעלים ידם** או שמתו כו'. אמר [רב הונא] משמיה דרב אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה, [אלמא] קסבר לא בעי עקירה. אי הכי כי לא ניתק לרעיה נמי. ושנינן גזרה לאחר כפרה. קודם שניתק לרעיה להקריבו עולה, שמא יראה אחר ויקריב אשם אחר קודם שיתכפרו בעליו יקריבהו עולה. **היכא** אמרו רבנן יראה, דתניא אשם שמתו בעליו או שנתכפרו ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה. ר' אומר ימכר ויביא בדמיו עולה. אמאי ניקרביה איהו גופיה עולה, אלא ש"מ גזרה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ש"מ. מותיב **רב חסדא** שחטו ונודע שמשכו בעלים את ידם או שנטמאו פטור מפני ששחט ברשות. ותאני עלה בחול כי האי גונא ישרף מיד. **אי אמרת בשלמא בעי עקירה האי פסח הוא, וכיון דלית ליה לבעלים** ולא אפשר למכליה לעולם פסולו בגופו הוא, אטו הכי ישרף מיד. **אלא אי אמרת לא בעי** עקירה, כיון דנודע בעת השחיטה שכבר מתו בעליו, נמצאת כי שחיטתו ששחט סתם לשם שלמים הוא, משום מאי פסלת ליה משום שנשחט אחר תמיד של בין הערבים, האי אין פיסולו בגופו אלא פיסולו מחמת דבר אחר הוא תיבעי צורה. **דתניא זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מידבדם ובבעלים** כו'. ואתינן לתרוצה להא דרב בששחטו לשם עולה ועקר שם אשם מעליו. ואקשינן ומי בעי עקירה למאן דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרו כגון שהיו בעליו טמאי מתים ונדחו לפסח שני, דהאי פסח סתמיה לשמו קאי למיפק ביה בפסח שני, והאי הוא דבעי עקירה, אבל זולתו לא בעי עקירה, ולעולם הא דרב כגון ששחטו סתם, והא דקתני ונודע שמשכו הבעלים את ידם או שמתו או שנטמאו כגון שהפרישו לשם פסח קודם חצות ומתו בעלים אחר חצות דהוה ליה נראה לשם פסח ונדחה וכל הנראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה, שנמצא פיסולו בגופו, לפיכך תני עלה ישרף מיד. ואקשינן עלה מידי **הוא** טעמא דלא בעי עקירה אלא לרב, הא בהדיא אמר רב בעלי חיים אינן נידחין. ומשני רב פפא דמתני' ר' **אליעזר היא דאמר וכן השוחט אחרים לשם פסח** פסולין דהוו להו כי הא גוונא פסולו בגופו. ואקשינה **אי** ר' אליעזר כי האי גוונא השוחט בשבת כרת הוא דמחייב דהא לית ליה לרבי אליעזר טעה בדבר מצוה פטור, ולא הוה ליה למשחט עד דבדיק ליה דהאידנא דקא שחיט בעלים איגון חיים. **והדרינן** ואוקימנן ליוסף בן חוני דתנן בריש שחיטת קדשים **יוסף בן חוני אומר הנשחטין לשם פסח ולשם חטאת פסולין אלמא פיסולו בגופו הוא,**

ותני עלה [א]בחול כי האי גונא ישרף מיד אי אמרת בשלמא בעי עקירה האי פסח הוא וכיון דלית ליה בעלים הוה ליה פסולו בגופו אמטו להכי ישרף מיד אלא אי אמרת לא בעי עקירה מרישא הוה ליה שלמים פסולו משום מאי משום דבר אחר דקא שחיט ליה אחר תמיד של בין הערבים עיבור צורה בעי [ב]דתניא זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה אלא לא תימא שחטו סתם כשר לשום עולה אלא אימא [ג]שחטו לשום עולה כשר אלמא בעי עקירה ולרבי חייא בר גמדא [ד]דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרי כגון שהיו בעלים טמאי מתים ונדחין לפסח שני האי הוא דבעי עקירה הא בעלמא לא בעי עקירה מאי איכא למימר אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכא במאי עסקינן כגון שהפרישו קודם חצות ומתו בעלים אחר חצות דהוה ליה נראה ונדחה וכל הנראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה מידי הוא טעמא אלא לרב הא אמר רב [ה]בעלי חיים אינם נדחים אלא אמר רב פפא הא מני ר' אליעזר היא דאמר וכן השוחט אחרים לשם פסח פסול דהוה ליה פסולו בגופו ואי רבי אליעזר היא חטאת נמי מחייב דהא לית ליה לר"א טועה בדבר מצוה פטור אלא תרגמא רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא הא מני יוסף בן חוני היא [ו]דתנן יוסף בן חוני אומר הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת פסולו בגופו היא ומשום הכי ישרף מיד ובפטורי סבר לה כר' יהושע רב אשי אמר רב דאמר כר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה [ז]דתניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם יש שהות ביום לידע אם משכו בעלים את ידיהם או שמתו או שנטמאו חייב [ח]ותעובר צורתו ויוצא לבית השרפה מאי טעמא לאו משום דלא בעי עקירה ממאי דילמא משום דסבר לה [ט]כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול נמי בעי עיבור צורה דיליף עון עון מנותר דאי לא תימא הכי נטמאו בעלים מאי איכא למימר הא ודאי בעי עקירה דאמר רבי חייא בר גמדא [י]נזרקה מפי חבורה כגון שהיו בעלים טמאי מת ונדחו לפסח שני אלא מחוורתא כדשני מעיקרא יוסף בן חוני היא:

הדרן עלך אלו דברים

ותני עלה. דמתניתין: **בחול כי האי גוונא.** הוא ליל ויכול לשורפו: **ישרף מיד.** ואין צריך להמתין עד שתעבור צורתו. ואע"ג דמותר הפסח קרב שלמים ואם היה שוחטו לזה שמתו בעליו לשם שלמים היה כשר עכשיו שלא עקר שם פסח ממנו ישרף מיד דהוה ליה פסח שנשחט שלא למנויו: **אי אמרת בשלמא.** אע"ג דסתמיה לשם שלמים קאי בעי עקירה ולכ כמה דלא עקר הוי שם פסח עליו משום הכי ישרף מיד ולא בעי עיבור צורה דהוה ליה פסולו בגופו שנשחט שלא למנויו: **אלא אי אמרת לא בעי עקירה.** וסתמיה שלמים הוא פסולו מחמת מאי הוי הוא ליל ושלמים הוא משום דנשחט אחר תמיד בין הערבים בעי [ג]דתניא זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה אלא לא תימא שחטו סתם כשר לשום עולה אלא אימא [ב]שחטו לשום עולה כשר אלמא בעי עקירה ולרבי חייא בר גמדא [ד]דאמר נזרקה מפי חבורה ואמרי כגון שהיו בעלים טמאי מתים ונדחין לפסח שני האי הוא דבעי עקירה הא בעלמא לא בעי עקירה מאי איכא למימר אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע הכא במאי עסקינן כגון שהפרישו קודם חצות ומתו בעלים אחר חצות דהוה ליה נראה ונדחה וכל הנראה ונדחה שוב אינו חוזר ונראה מידי הוא טעמא אלא לרב הא אמר רב [ה]בעלי חיים אינם נדחים אלא אמר רב פפא הא מני ר' אליעזר היא דאמר וכן השוחט אחרים לשם פסח פסול דהוה ליה פסולו בגופו ואי רבי אליעזר היא חטאת נמי מחייב דהא לית ליה לר"א טועה בדבר מצוה פטור אלא תרגמא רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא הא מני יוסף בן חוני היא [ו]דתנן יוסף בן חוני אומר הנשחטים לשם פסח ולשם חטאת פסולו בגופו היא ומשום הכי ישרף מיד ובפטורי סבר לה כר' יהושע רב אשי אמר רב דאמר כר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה [ז]דתניא ר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם יש שהות ביום לידע אם משכו בעלים את ידיהם או שמתו או שנטמאו חייב [ח]ותעובר צורתו ויוצא לבית השרפה מאי טעמא לאו משום דלא בעי עקירה ממאי דילמא משום דסבר לה [ט]כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול נמי בעי עיבור צורה דיליף עון עון מנותר דאי לא תימא הכי נטמאו בעלים מאי איכא למימר הא ודאי בעי עקירה דאמר רבי חייא בר גמדא [י]נזרקה מפי חבורה כגון שהיו בעלים טמאי מת ונדחו לפסח שני אלא מחוורתא כדשני מעיקרא יוסף בן חוני היא:

הדרן עלך אלו דברים

תירוצא רב מתריץ ליה דאמר לא בעי עקירה: **והאמר רב.** בפ' שני שעירי [יומא סד.]: **בעלי חיים אינן נדחין.** ואין דיחוי אלא בדם או בבעלים כגון שעיר של שם שנשחט וקודם זריקת דמו מת המשתלח יפקר הדם אבל כל זמן שהקרבן חי אינו נפסל משום דיחוי: **אלא אמר רב פפא.** לעולם לא בעי עקירה וסתמיה שלמים והא דקתני עלה דמתני' בחול ישרף מיד ר' אליעזר הוא ומשום דשלמים הוא וכגון דשחטיה בהליא לשם פסח ורבי אליעזר לטעמיה דאמר בפ' תמיד נשחט (לעיל סב:) שלמים ששחטן לשם פסח פסול: **ואי רבי אליעזר.** אמאי תנן מתני' פטור לחייב משום שבת דהא לית ליה כו': **סבר לה.** רבי יוסף בן חוגאי כרבי יהושע: **רב אשי אמר רב דאמר.** נעיל לא בעי עקירה לית ליה דהאי תנא דאמר בחול ישרף מיד אלא קסבר רב דמתני' לענין זורה כי האי תנא סבר לה דאמר בעי עיבור צורה: **אם יש שהות ביום.** לזה ששחט פסח זה בשבת לבדוק אם מתו בעלים כו' ולא שאל לא טועה בדבר מלוה הוא אלא שוגג קרי את הקרוב לפושע: **ותעובר צורתו.** אם הוא חול דאילו בשבת לא אצטריך ליה דהא בשבת לא שריף ליה ולמחר ביום טוב נמי לא שריף ליה: **מאי טעמא.** בעי עיבור צורה: **לאו משום דקסבר לא בעי עקירה.** וזה סתם נשחט וכרי הוא שלמים כשרין אלא שנשחטו אחר התמיד ופסול מחמת דבר אחר הוא: **וממאי דילמא.** לעולם בעי עקירה ופסולו בגופו והאי דבעי עיבור צורה משום דרבי ישמעאל סבר לה כתנא דבי רבה בר אבוה דאמר אפילו פיגול נמי בעי עיבור צורה. ולא מיתפרש לי עיקר מילתיה דתנא דרבה בר אבוה היכא אתמר ובכמה מקומות מייתי לה בגמרא: **דאי לא תימא הכי.** דטעמא משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה אלא משום דלא בעי עקירה הא תינח מתו או נתכפרו אבל נטמאו מי איכא דלא בעי עקירה הא סתמיה לפסח שני קאי ורבי ישמעאל או שנטמאו נמי קתני: **אלא מאי מחוורתא.** דטעמא דרבי ישמעאל משום דקסבר פסול הגוף טעון עיבור צורה ותנא דישרף מיד סבר לה בעי עיבור צורה ואי לתרוצי בעית דלא תיקשי לרב הכי תרצת דפסול הגוף בידה גבי מתו או משכו ידם משום דשחטיה לשם פסח בהדיא ואיהו לשלמים קאי בלא עקירה כרב והוו להו שלמים לשם פסח ופסול הגוף הוא כיוסף בן חוגאי:

הדרן עלך אלו דברים

פיסולו בגופו הוא טעון צורה. **דאי לא תימא הכי דהאי תנא ודאי בעי עקירה,** תינח במי שמתו בעליו או שמשכו את ידם איכא למימר סתמיה לשלמים קאי, אלא נטמאו בעלים מי איכא מאן דאמר לא בעי עקירה. **והא אמר ר' חייא בר גמדא** נזרקה מפי חבורה וכו', אלא מחוורתא יוסף בן חוני היא כדשנין מעיקרא. **הדרן עלך אלו דברים**

נג) לעיל דף לד: לקמן דף פב: [תוספתא פ"ו ה"ו], ג) [לעיל סד.], ג) יומא דף סד. לקמן דף לח., ד) זבחים דף כ. [נ"ש], ה) [תוספתא פ"ה ה"ו], ו) [תוספתא פ"ו ה"ו], ז) [לעיל לד: לקמן פב: מנחות נ:], ח) לעיל דף סד. חולין דף ל., ט) [לעיל ע:],

מוסף רש"י

כל שפסולו בגופו. פסול ולא וכנסר עצמו (לעיל לד:). **בדם.** כגון נשפך הדם (שם) כגון נטמא הדם או נשפך לתוך (לקמן פב:). **ובבעלים.** כגון נטמאו בעלים והפסח קיים ואין כאן מי שיאכלנו, ודם אע"פ שפסול גמור הוא אפילו הכי הואיל ואינו כנסר עצמו בעי עיבור צורה (לעיל לד:). **נזרקה מפי חבורה.** כולם הולו בדבר זה (לעיל סד.) מזרקה תשזוה זו שאני משיב מפי חבורה ואמרו לעולם לא בעי עקירה, והאי דמשמע דבעי עקירה, כגון שהיו בעלים בפסח לאשון טמאי מתים ופסח זה לא נלחה מחמת איחוד אלא מחמת בעלים שנטמו מחמת טומאה לפסח אבל, ואפילו פסח חזי ליקרב בחייר הלכך בעי עקירה (חולין ל:). **בעלי חיים אינם נדחים.** אלא מחמת מום או אתנן ומחיר שאין לאוין, אבל לאה שהוא לאוי יקרב (לקמן צח.). **הנשחטין לשם פסח ולשם חטאת פסולים.** כל שאר זבחים שנזבחו בי"ל בעיקן לשם פסח או שנזבחו לשם חטאת בכל זמן פסולין, כי היכי לאיעבו פסולין לשם אחרים (זבחים ב.). **אפילו פיגול.** דפסול חמור הוא ופסול לאוריימא הוא (מנחות נ:).

הדרן עלך אלו דברים

מוסף תוספות

א. דהשתא הויא ליה בלא בעלים. תוס' שאנץ.

רבינו חננאל (המשך)

ובפטורי סבר לה כר' יהושע דתני טעה בדבר מצוה פטור. **רב אשי אמר רב דאמר** לא בעי עקירה כי האי תנא דאמר הכי דתני **אם** יש שהות **ביום** כדי לידע שמשכו הבעלים את ידם **או** שמתו **או** שנטמאו ולא שאל אלא שחט בשבת **חייב ותעובר** צורתו. כלומר ישאר ימים עד שיבאיש ולא ישאר עליו אדמומית אלא תעשה צורתו כעין ירקרוק ויצא לבית השרפה. ומדקתני תעובר צורתו ש"מ דלאו פיסולו בגופו היא אלא מחמת דבר אחר הוא, ש"מ דהאי תנא לא בעי עקירה, וכיון שמתו בעליו או שנטמאו או שמשכו את ידם ממילא הוי ליה שלמים, ופסולו משום דנשחט אחר תמיד של בין הערבים לפיכך בעי צורה. ודחינן ממאי דכי מוקמת לה הכי היא דלמא לעולם פיסולו בגופו הוא והאי תנא סבר לה כרבה דאמר אפי' פגול שדברי הכל

ביצד צולין. שפוד של רמון. טעמא מפרש בגמרא: **ונותן את כרעיו לו.** כדכתיב לבי אש ראשו על כרעיו וגו' כולו כאחד משמע: **כמין בישול הוא זה.** שמבשל בני מעיו בתוכו כמו בתוך הקדירה: **תולין תולה לו.** תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה: **על השפוד.** של ברזל כדמפרש בגמ' שהמתכת כשמתחמם מקלטו מתחמם כולו ונעלה הפסח מחוס השפוד שבתוכו שהפנימי מתחמם ע"י קלטו החיצון והוה ליה פסח צלי מחמת דבר אחר ורחמנא אמר צלי אש: **אסכלא.** גרגילי"ש בלע"ז. וכולה חד טעמא: **גמ' שיבי.** קנלי"ר שעשוי שורות שורות: **מחלחל.** כעין של ערבה ושל אגוז שיש להן מוח מבפנים: **אלון.** יושב"א שהוא קשה: **איידי דאיתיה בהו קיטרי.** ובעי למישעיהו בסכינא מפיק מיא דרך מקוס חתך הסכין והוה ליה פסח מבושל: **שיעי קיטריה.** ואין צריך להעביר סכין עליהם: **בנבגא בר שתא.** נטיעה בת שנתה: **והא איכא בי פיסקי.** דאם השפוד שהוא מקוס חתך ומוציא מיס: **דמפיק בי פיסקי נבר.** חוץ לפי הפסח דאי מפקי מיא לא עיילי לפסח: **בשם שבשפוד של עץ.** כשתולין אותו בתנור ומכוסה בטלה אין מה שבתוך הטלה נשרף שהטלה מגין עליו כך שפוד של מתכת אין מה שבתוך הטלה מרתיח מחמת חוס מקלטו היוצא חוץ לטלה: **אמרו לו.** אע"פ שאין פנימי של עץ נשרף אבל פנימי של מתכת מרתיח שזה של עץ חס מקלטו לא חס כולו והוה ליה לבי אש וזה של מתכת חס מקלטו חס כולו ואפילו מה שמכוסה ממנו הלכך הו"ל לבי שפוד: **רבי ישמעאל קוריהו חוך חוך.** דנותן לתוכו ס"ל וכשמרתיחין ומתבשלין בתוכו נשמע קול רתיחתן חוך חוך כקול הסיר. ל"א כתב בספרים ישנים תכבר לשון חוך וכר כלומר ממולא מבפנים וגרלה מבחוץ כעין שממלאין גדיין ותרנגולין שלנו ודוגמא גבי אביגיל (שמואל א כה) חמש לאן עשויות ומתרגמינן חמש עאן תכברין משם רבינו קלונימוס: **מקולם.** לשון כובע נחשת דמתרגמינן קולסא דנחשא (שם יז) דקסבירא ליה תולין למעלה בראשו וגרלים ככובע נחשת על ראש גבור: **איזה גדי מקולם.** דתנן בפרק מקום שנהגו (לעיל נג.) שאסור לאכול כלי בערבי[ד] פסחים בזמן הזה במקום שלא נהגו: **לאחד.** דדמי לפסח וגרלה כאוכל קדשים [ה] בחולה לאדם: **מיבעיא.** קס"ד דנחתך והדר נשלק ומשעה שחתכו קודם לייתו לא הוי מקולם: **האי מולייתא.** אינפלדור"ל בלע"ז כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות: **שריא.** [ו] ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו מותר ואפילו מלחו כמליחת כלי דאי במליחה כל צורך לקדירה פשיטא: **והא קא בלע.** הטלה דס היוצא מן הבשר הכנוס בתוכו: **פולטו.** לאחן ושואבו חוס האור: מידב

ביצד צולין. ותוחבו לתוך פיו [ח]. [א] אומר ר"י משם ר"ה תוחבו דרך פיו לפי שנותן הגס שבשפוד למטה [ב] כדי שלא יפול הפסח ואם הוי בית השחיטה למטה וקדייב דמא דרך שם: **נחתך ממנו אבר אין זה מקולם.** גרלה לרייב"א דמצוה לקלסו אבל משום הכי לא מיפסיל מדאמר לקמן בפרק האשה (דף פח:) גבי ה' שנתערבו עורות פסחיהן ופריך והא איכא חד דלא נפיק ומשני משום דלא אפשר דהיכי נעביד נייתי כל חד ונתנו לי דידי בעל מום הוה להוי האי פסח ואי לא להוי שלמים הא איכא חזה ושוק ופריך ונייתי כל חד כהן בהדיה והשתא איך יעשו כן והא חזה ושוק דאסוריס לזרים אי אפשר לגלותן עם הפסח וצריך לאותכן ולא הוי מקולם אלא משום הכי אין נפסל וכן תנא לקמן (דף עה.) חתכו ונתנו על גבי גחליס רבי אומר אומר אני שזה לבי אש משמע חתכו לגמרי מיהו רש"י פירש לקמן חתכו שלא הבדילו אלא [ג] פירמו בשנים ושלשה מקומות [ד]:

האי מולייתא שריא. פי' בקונטרס אע"פ שלא מלחו אלא לגלי [ד] ולר"ת נראה דלגלי לא בעי מליחה כלל דלא מיבעיא כשנלגה הבשר יפה יפה ונפלטו כל הדם דשרי ליותר מפליטו ע"י האש מע"י המלח דמעשים בכל יום שמבשלים כבד אחר מליחתו אע"פ שמחמיריס לבשלו אחר מליחתו אלא אפילו לא נלגה כל צורכו דלא נפלט כל הדם מותר אע"ג דאמרינן בפ"ק דבריתות (דף ד: ודף כב.) דאיכא לאו בדם האברים ה"מ דוקא כשפירש אבל כל זמן שלא פירש ולא יצא לאוץ שרי כדמוכח בפ' מפנין (שבת דף קכח.) [ה] דבשר טפל מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא אלמא יכול לאוכלו בלא מליחה ועוד דאמר בפ' כל הבשר (חולין דף קיא.) דבכבד אחר שחלטוהו ברותחין או בחלא בדם בתוכו ואין מניחין אותו לפלוט דקאמר התם רב הונא חלטו ליה בחלא ורב נחמן חלטו ליה ברותחין סבר רב פפא קמיה דרבא למימר חלייה אסור אמר ליה אי חלייה אסור איהו נמי אסור דכי היכי דפליט הדר בלע אלא ודאי חלייה נמי שרי דמלמית הדם ואין מניחו לפלוט ואפ"ה שרי באחילה ואין לאסור לגי שלא נמלח ולא נלגה כל צורכו משום שמחמת האש הדם נפרש מבפנים מלד זה לגד זה דמה שיוצא לאוץ משרק שריק ומה שנשאר בפנים אע"פ שפירש מצד זה לגד זה לא הוי כדם האברים שפירש דהא איכא מאן דאסר במסכת חולין (דף קיב.) לאכול ככר שחתך עליה בשר מפני דם הבשר שנכנס לתוכו ואפילו הכי משמע דבשר עצמו מותר אע"פ שלא יצא כל דמו ודבר תימה הוא לרש"י מה מועלת מליחה מועטת לגלי דאין הבשר יוצא מידי דמו עד שימלחנו יפה יפה אלא ודאי לא בעי מליחה כלל וכן קבל ר"י מר"ת ובהקומץ רבה (מנחות כא.) גבי מליחת קדשים דקאמר כילד [ד] עושה מביא את האבר ונותן עליו מלח וחוזר והופכו ונותן עליו מלח ומעלהו ויש דגרס בתר הכי אמר מגיי וכן לגלי לא גרס לגלי אלא וכן לקדירה וכן כתוב ברוב ספרים והא דאמר בפרק קמא דביצה (יא.) ושוין שמולחין עליו בשר לגלי לאו משום דבעי מליחה אלא שמנהג למולחו והא דאמר בכל הבשר (חולין קיג.) רב ששת מלח גרמא גרמא תרי מ"ט לא משום דפריש מהאי גיסא ובלע האי חד נמי פריש מהאי גיסא דפריש מהאי גיסא דקאמר היינו שפירש לגמרי לאוץ אבל מבפנים שרי כדפרישית: **כבולעו כך פולטו.** כפ' כל הבשר (חולין קיא.) [ה] שרי כבדא עילויה ביארא בדיעבד משום דדם מישרק שריק [ה] אתם לא שייך להזכיר כלל טעם של כבולעו כך פולטו[ו] שהדם נופל שם מבחוץ ושריק ואינו נבלע ומטעם כבולעו כך פולטו נמי לא הוא שריא אתם גבי כבד אלא בדיעבד ואע"ג דבא למיסרי הכא גבי פסח לכתחלה אע"ג דבני מעיו בתוכו ואיכא נמי כבד גבי פסח לא רצו להחמיר משום דכתיב (שמות יב) ראשו על כרעיו ועל קרבו ואפילו מאן דאסר בכבדא עילויה ביארא לא קשה ליה מתניתין דפסח דמדרבנן אסר ובפסח לא החמירו אי נמי הוא יעמיד כגון שמלח בני מעיס מליחה גמורה דאפילו לקדירה מתירו ר"ת על ידי מליחה גמורה ואפילו לפי מנהג העולם שאין מבשלים כבד על ידי שום מליחה[ז] מכל מקום כיון דנמלח כמליחת קדירה נתמעט דמו ולא אסר טפי משאר בשר שלא נמלח דבשרא על גבי בשרא שרי לכתחלה לכולי עלמא ויש לגמוד היתר במולייתא אפילו נמלח בשר החיצון ושהה כדי מליחה והפנימי לא נמלח מדמייתי ראיה מטפילת בר גוזלא דשרי מטעם כבולעו כך פולטו אע"פ שמעשים בכל יום שאוסרים בשר שנפל בציר ומלח שנפלטו ואין מותר אפילו בבלי[ח] ועדיפא מינה היה אוסר ר"ת תרגוגלת שנמלחה בקערה אף על פי שלא שהתה שם שיעור צלייה ולא פלטה אפילו חצי דמה ואסרה לאוכלה לגי משום דלא מפליג רבא[ט] גבי אין מולחין בשר אלא בכלי מנוקב בין שהה הרבה לשהה מעט: שמני

ביצד צולין את הפסח מביאין שפוד של רמון ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר [ב]כמין בישול הוא זה אלא תולין חוצה לו [ג]אין צולין את הפסח לא על השפוד ולא על האסכלא א"ר צדוק מעשה בר"ג שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא: גמ' וניתי של מתכת [ד]איידי דהם מקצתו הם כולו וקמטוי מחמת השפוד ורחמנא אמר [ה]צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר וניתי של דקל איידי דאית ליה שיבי מפיק מיא והוי כמבושל וניתי של תאנה איידי דמחלחל מפיק מיא והוה ליה כמבושל וניתי של אלון של חרוב ושל שקמה איידי דאית ביה קיטרי מפיק מיא של רמון נמי אית ביה קיטרי שיעי קיטרי ואבע"א בנבגא בר שתא דלית ביה קיטרי והא איכא בי פסקיה דמפיק לבי פסקיה לבר מתני' דלא כרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר כשם ששפוד של עץ אינו נשרף כך שפוד של מתכת אינו מרתיח אמרו לו זה הם מקצתו הם כולו וזה הם מקצתו אינו הם כולו: ונותן את כרעיו וכו': [ו]תניא רבי ישמעאל קוריהו [ז]תוך תוך ר"ט קוריהו גדי מקולם ת"ר[ח] [ט]איזהו גדי מקולם דאסור לאכול בלילי פסח בזמן הזה כל שצלאו כולו כאחד נחתך ממנו אבר נשלק ממנו אבר אין זה גדי מקולם השתא יש לומר נחתך ממנו אבר דאף על גב דקא מטוי ליה בהדיה אמרת לא נשלק מיבעיא א"ר ששת ששלקו במחובר אמר רבה [י]האי מולייתא שריא א"ל אביי והא קא בלע דמא א"ל כבולעה כך פולטה נימא מסייע ליה נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו מ"ט לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו אמרי שאני התם כיון דאיכא בית השחיטה דמחלחל מידב

א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:
ב ג ד שם הלכה ט:
ג ה מיי' פ"ח מהל' מלה הל' יא סמג עשין מא טוש"ע א"ח סימן תעו סעיף ח:
ד ו מיי' פ"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכ' יז סמג לאוין קלו טור ש"ע י"ד סי' עז ס"ח [רב אלפס מולין פ"ז דף רל: וכן הרא"ש שם סי' י"ג]:

לעזי רש"י

גראיל"ש [גרדי"ל]. אסכלה.
קנילי"ר. לחרוך.
יושב"א [יישב"א]. אלון.
אינפלידור"א. בשר למילוי (בבצק או כדומה).

רבינו חננאל

כיצד צולין את הפסח. שפוד של רמון כו' ואקשינן למה אינו צולהו בשיפוד של מתכת. ושנינן דאיידי דהם מקצתו הם כולו, וכיון שנתחמם ראש שפוד הנתון באש מתחמם השפוד כולו המשוקע בבשר ונמצא חמום השפוד צולה בשר הפסח, ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי ברזל. ושפוד של דקל אית ליה שיבי כגון שאיבה ומפקי מיא. **ותאינה** איידי דמחלחלא מפקי מיא. והאלון והחרוב והשקמה הני כולהו אית בהו קטרי, מקום שצומחין ומגדלין אמירין ונצרים וכשחוותכין אותן אותו מקום חתך מפקי מיא, וכיון דמפקי מיא על הבשר הוה ליה כמבושל לפיכך אין עושין מהן שפוד לצלות בו הפסח. רמון אע"ג דאית ביה קטרי שיעי, כלומר סתומין הן ומקום חיתוכו והוא ראשו שפולט מים מוציאו חוץ לבשר. ירושלמי כל העצים יבשים מבחוץ ואין יבשים מבפנים ורמון יבש מבחוץ ויבש מבפנים. **ורבי יהודה** דמכשיר בשפוד של מתכות אוקימנא למתני' דלא קוחיה.

מתני' נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו. תניא ר' ישמעאל קוריהו תוך בר. כלומר נותן כרעיו שהן מבחוץ לתוכו. ר' טרפון קוראהו גדי מקולס. ת"ר איזהו גדי מקולס פי' שאסור לאכלו בלילי פסחים בזמן הזה. דתנן ביום טוב פ"ב ועושין גדי מקולס בלילי פסחים בזמן הזה וחכמים אוסרים והלכתא כחכמים. גדי מקולס כל שצלאו כולו כאחד, אבל אם נחתך ממנו אבר או נשלק ממנו אבר אין זה מקולס. ואוקימנא נחתך ממנו אבר נחתך ונתפרק האבר מן הגדי ממש אינו גרי מקולס. ונשלק דקתני שלא נחתך האבר אלא היה צולהו ושפת קדרה בצדו ונתן ירך הגדי כמות שהוא בלא חתיכה בתוך הקדרה ונתבשלה, אין זה גדי מקולס ומותר בזמן הזה. **אמר רבה מליתא שריא.** פי' מליתא עוף או כבש מלא בשר בתוכו ונצלה בתוכו. **ואמר אביי כבולעה כך פולטה** כלומר כשם שבולע מן הבשר שבתוך

מסורת הש"ס

ח) מכילתא בא פרשה ו, **ט)** [בכרכות לט. עירובין נט.], **י)** [מוספתא ביצה פ"ב הי"ח], **ד)** [בלילין], **ה)** [בחולה קדשים בתוך כל"ל ע' תוי"ט פרק ד' מ"ד], **ו)** ס"א שריא ואפילו לא מלחו את הבשר שנותנים לתוכו אלא כמליחת כלי. מ"מ, **ז)** [בחולין קיג. ושם איתא שמואל],

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה כילד צולין וכו' לתוך פיו כ"כ גרלה דלף למאי דאסיק אדעתיה מקמי דמשני דשמני בית השחיטה מידב דייבי נמי צריך לומר תוחבו דרך פיו כו' דאם היה [תוחבו דרך נקובתו אין] הדם יוצא מהמזרקים כיון דלא הוי בית השחיטה למטה דם נשאר שם ממזרקים שנתחבו בשחיטה: **(ב)** בד"ח נתחך וכו' שלא הבדילו אלא חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו הס"ד: **(ג)** ד"ה הלי וכו' דבשר **תפל** מותר וכו': **(ד)** שם כילד הוא עושה מביא: **(ה)** ד"ה כבולעו וכו' שרינן כבדא:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה מקולם דס"ל תולין. עי' רש"י לעיל נג. ד"ס מקולסין וכמילה כב: ברש"י ד"ה מקולס:

מוסף רש"י

תוך תוך. שמבושל יפה ונעמקך כולו עד שמיעת וכשהוא רותח דומה כמשמיע קול זה תוך תוך (ערובין כט. וכעי"ז ברכות לט. וראה רש"י שמואל א כה יח). **ר"ש קוריהו גדי מקולס.** לפי שתולה כרעיו תולה לו בגדו כנשא כלי זינו בגדו, כופע נחושת בגלית (ש"א יז) תרגומו קולסא דנחשא (לעיל נג.).

מוסף תוספות

א. בירושלמי משמע דדוקא הוא. תוס' שאנן. **ב.** כשדוקף השפוד בתנור. שם. **ג.** משמע הא אם הבדילו פסול. שם. **ד.** משמע דלצלי בעי מליחה מיהא קצת. שם. **ה.** ואמאי לא שרינא אפי' לכתחילה משום כבולעו כך פולטו וכו' וי"ל. שם. **ו.** כיון שאין הדם חוזר ונבלע. שם. **ז.** אתי שפיר דלשתרי הכא במליחה גמורה ד... שם. **ח.** משום פליטת ציר. שם.

שאני לב דשיע. גרלה דכל שכן דמבחוץ הוא יותר שיע וגרלה לריב"א דלוקא לגבי דם דסמיך אמרינן דשיע אבל לענין שמנוניות דאיסורא לא דמפעפע ולא אמרינן שיע ולהכי גבי נב לא קתני שאוסר ואינו נאסר כדקתני [ד] גבי כבד והתם טעמא לאו משום דשיע אלא איידי שהיא טרודה לפלוגי לא בלעה [א] ומיהו אור"י בשם ר"ת דהא דמסקינן שאני לב דשיע דיחויא בעלמא הוא [ב] וכרבה פסקינן בסמוך דמולייתא שריא [ג]:

טפלו ליה בר אווזא. פירש בקונטרס דהיינו פשטיד"א ואומר ר"ת וריב"א דלשון טפל לא משמע הכי דמשמע דהיינו טיהה כמו בנות עשיריס טופלות אותן בסולת (לעיל דף מג.) ועוד דפשטיד"א לא אמרינן כבולעו כך פולטו דחזינן דלא פלטי שמקום מושבם יבש בתנור [ד] על כן נראה דהיינו מה שרגילים לטוח בעיסה שבגילתה רכה ורגילים לעשות סביב קורקבניס ובני מעיים שמשימין אותם בשפוד וטוחין סביבותן בעיסה רכה כעין פרפיי"ש: **מאן דאסר אפילו פומיה לתחת.**

אף על גב דאמרינן לעיל שאני בית שחיטה דמחלחל ושרי אף על גב דלא אמרינן כבולעו כך פולטו שאני התם שהחלל רחב ביותר ולא דמי לפומא דמולייתא:

וכן ביעי. פי' בקונטרס דאסמיקו ובמנס פי' כן משום דפירש רבינו חננאל דאיכא עלייהו קרמא דאסור משום דמא דבאמרינן בגיד הנשה (חולין נג.) ה' קרמי הוו דביעי כו' משום דמא: **אסמיק** חלייה **אסור.** פירש בקונטרס מוהל היולא ממנו כשחוטו ולא גרסינן הוא וחלייה וקשה לר"י דהיכי דמי אי נלה בשר כל צרכו אף המוהל מותר דלא גרע ממלחיה דאמרינן לעיל דאפילו לקדירה שפיר דמי ואי לא נלה כל צרכו אמאי בשר מותר מדלא גרים הוא משמע דבעי למימר דבשר שרי ותימה למה יהא מותר [ה] אע"ג דדם האברים שרי היכא דאסמיק אסור דהא אליבא דמ"ד גומרי מצמית למתי אסור על כרחך צריכין לחלק דאסיר משום דאסמיק [ו] וע"י תחיכה אי אפשר שהיה יולא כולו ועוד מדמייתי בסמוך האי חלא דחליט חדא זימנא מכלל דעד השתא איירי בחלא ממש ולשון אחר שפירש חלא שחולטים אותו בו אחר גלייתו והוא נסחט לתוכו קשה דאית לן למימר דאי חלייה אסור איהו נמי אסור כדמסקינן בכל הבשר (שם קיא.) גבי כבד שהבאתי למעלה ועוד דהתם משמע שהחלא מצמית ולא מפליט וגראה לר"י כמו שפירש ריב"א בשם ה"ג דבבשר אי איירי ומנהג הוא כשנותנים בשר אי לתוך החומץ ואינו שוהה בתוכו [ז] לא מפליט מידי ונצמת הדם בתוך הבשר והכל מותר דאכתי לא פירש הדם וכי שוהה בתוכו עד דאסמיק נעקר ממנו הדם ונפלט לתוכו והיינו דקאמר אומצא דאסמיק שנשתהה בחומץ עד דאסמיק הוא [ח] וחלייה אסור אבל אי לא אסמיק שרי והיא דכל הבשר [ט] בדלא אישתהי [י] ורבינא כי לא אסמיק נמי חלייה אסיר סבירא ליה אפילו לא אישתהי בגו חלא אלא פורתא הוא נפלט מחמת השורייקי מיהו לא כ"כ שתהא הבשר נאסר בפליטה מועטת כזו ורב אשי מגמע גמועי כמסקנא דכל הבשר דחלייה נמי שרי [יא]:

וגרפו

לקיוהא דפירא כו'. **רבינא אמר** אע"ג דלא אסמיק חלייה אסור, אי אפשר דלית ביה שורקי דדמא. וקיי"ל כרבינא ולחומרא.

מידב דייבי נימא מסייע ליה [ו] **א**הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר מ"ט לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו **ב**שאני לב דשיע (איני) והא רבין סבא טפליה ההיא בר גוזלא לרב ואמר ליה אי מעלי טפליה הב לי ואיכול ההיא בסמידא **ג**דמפריר והא רבא איקלע לבי ריש גלותא וטפלו ליה בר אווזא אמר אי לא דחזיתיה דזיג כזווזא חיורא לא אכלי מיניה ואי סלקא דעתך כבולעו כך פולטו מאי אירא כי זיג אפילו כי לא זיג נמי התם בחיורתא דשריר והילכתא **ד**דסמידא בין אסמיק בין לא אסמיק שריא דחיורתא אי זיג כזווזא חיורא שריא אי לא אסיר דשאר קמחים אסמיק אסור לא אסמיק שרי האי מולייתא מאן דאסר אפילו פומא לתחת ומאן דשרי אפילו פומא לעיל והילכתא **ה**מולייתא שרי אפילו פומא לעיל **ו**אומצא ביעי ומיזרקי פליגי בה רב אחא ורבינא בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והילכתא כרבינא לקולא לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא **ז**והלכתא כרב אחא לקולא האי אומצא דאסמיק חתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שרי שפדיה בשפודא שרי מידב דייב אחתיה אגומרי פליגי בה רב אחא ורבינא וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב והילכתא מישאב שאיב וכן ביעי חתכינהו ומלחינהו אפילו לקדרה שריין תלינהו בשפודא שריין מידב דייב אחתינהו אגומרי פליגי ביה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב וכן מיזרקי חתכיה ומלחיה אפילו לקדרה שרי תלייה בשפודא בית השחיטה לתתאי שרי מידב דאיב אחתיה אגומרי פליגי רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי מאן דאסר מצמית צמית ומאן דשרי מישאב שאיב והלכתא מישאב שאיב **ח**האי אומצא דאסמיק חלייה אסיר לא אסמיק חלייה שרי רבינא אמר אפילו לא אסמיק נמי חלייה אסיר אי אפשר דלית בה שורייקי דמא אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא מגמע ליה גמועי איכא דאמרי רב אשי גופיה מגמע ליה גמועי אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי אבא **ט**האי חלא דחליט ביה חדא זימנא תו לא תאני חליט ביה מאי שנא מחלא מתמהא דחלטינן ביה התם איתיה לקיוהא

מידב דייבי. לפי שכשנתלה בתנור ופי בית שחיטתו למטה הדם יולא דרך חלל הצואר שקורין פורליל"א ושותת דרך בית שחיטה: **נאחר ביטולו.** קס"ד לאחר ביטולו לגי קאמר דלגי נמי קרי ביטול (ב לה) ויבשלו הפסח באש כמשפט: **דשיע.** ולא בלע ואפילו בקדירה נמי שרי ואף על גב דליכא למימר כך פולטו: **טפליה.** בעיסה שקורין פשטיד"א: **אי מעלי טפליה.** אם יש טעם יפה בלחם: **הב לי דאיכול.** וסייעתא לרבה: **בסמידא.** בעיסה של סלת ואינה נדבקת כל כך ונפרכת מאליה והדם יולא ממנה: **דמיפריר.** לשון פירורין: **ואי לאו דחזיתא.** ללחם: **דזיג.** (א) לשון זכוכית לבן וצלול מראה מוהל הבשר שזב בלחם: **כי זווזא חיורא.** לרוף שאין בו אדמימות דם ואי לא לא אכל מיניה: **בחיורתא.** קמח נקייה כעין שלנו שאינה סולת: **דשריר.** קשה ואינו פולטו: **דסמידא.** דאמר לעיל דמיפריר: **בין אסמיק.** מוהל שבתוך הלחם בין לא אסמיק שרי שהדם ודאי יולא ואודם זה ודאי לא דמות דם הוא: **והילכתא מולייתא שריא ואפילו פומא לעיל.** כשהיא תלויה בתנור ואע"ג דעכשיו אין נקב לצאת הדם שרי כבולעו בשר החילון כך פולטו וחוס האור שואבו: **אומצא ביעי ומיזרקי.** אומצא דאסמיק חתיכות בשר אשקנטור"א בלע"ז וכן ביצי זכר דאסמיק וכן מיזרקי מוטין גסין שהן וירדין שבבית השחיטה: **פליגי בה.** כדמפרש פלוגתייהו לקמיה דאגמרי: **בכל התורה כולה.** כל היכא דחזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר דע שרב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא בכולן כדברי המיקל: **מידב דייב.** ושפיר דמי אף במלא מעט בתורת גלי: **למתו.** ודמו נבלע בו: **שאיבי ליה.** שואבים את הדם: **חלייה.** מוהל היולא ממנו כשחוטכו. ליתנא אחרינא שחולטין אותו בחומץ לאחר גלייתו ודמו נסחט לתוכו: **אסמיק חלייה אסיר** לא גרס **הוא וחלייה.** (ב) ורב אחא קאמר לה דמיקל ובחלייה מודי דאסיר: **מגמע לה.** לההוא חלא: **חלא.** חומץ דחלטו ביה גלי האידנא כדי להוליא דמו לא חליט ביה זימנא אחריתי לפי שאין בו כח עוד: **מתמהא.** חלא מעיקרו דחלטינן ביה: לקיוהא

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ו מהל' מאכלות אסורות הלכ' ו סמג לאוין קלז טור ש"ע י"ד סי' עב ס"א:
ו ב מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע י"ד סי' עח ס"א:
ז ג מיי' שם הלכה יז סמג שם טוש"ע י"ד סי' עז ס"א:
ח ד מיי' שם הלכה יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' ק"ס ס"ק ס"ל וסעיף ד וסימן מז סעיף ד:
ט ה מיי' שם הלכה יג סמג שם טוש"ע י"ד סי' מז ס"ב:
י ו מיי' שם טוש"ע סעיף ו:

רבינו חננאל

ואתינן נמי לסיועי מהא דתנן הלב קורעו ומוציא את דמו לא קרעו קורעו לאחר בישולו ומותר. ודחינן שאני לב דשיע, כלומר הלב סתום הוא ואינו פולט הדם שבתוכו, וכי קרע ליה לאחר בישולו מוצאו בתוכו ומשליכו ומותר. וגרסינן בכריתות פ' דם שחיטה בבהמה אמר רבי זירא אמר רב לא שנו הלב קורעו לאחר בשולו ומותר אלא בלב עוף הואיל ואין בו כזית דם, אבל לב בהמה דיש בו כזית דם אסור וחייבין עליו כרת. וקאמר רב בדם דאתי בלב מבחוץ דאמר רבי זירא אמר רב בשעה שהנשמה יוצאה משריף. כלומר מגמע כדגרסינן בקיבת עולה כהן שדעתו יפה שורפה חיה. ואמרינן איני דמלייתא שריא דאמרינן כבולעו כך פולטו **והא רבין.** פי' שם חכם, **טפל בר גוזלא לרב ואמר ליה אי מעלי טפליה הב לי ואיכול. ודחינן התם בסמידי דאיפרר** מלשון פירורין. **והא רב איקלע לבי ריש גלותא וטפלו ליה בר אוזא** ואמר אי לאו דחזיתיה דזיג כי זווגא חיורא לא אכלי, ואי ס"ד דאמרי' כבולעו כך פולטו, מאי אריא זיג אפילו לא זיג נמי. ושנינן **התם בחיורתא** דקריר. הלכך דסמידא בין אסמיק בין לא אסמיק שרי, דחיורתא זיג שרי, לא זיג אלא יש בו אדמומית אסור. דשאר קימחא אסמיק אסור, לא אסמיק שרי. **והא** מליתא שריא ואפילו פומא לתחת אמרי מידב דאיב, והילכתא מליתא שריא ואפילו פומא לעיל. ודוקא צלי כעין הפסח בתנור אבל שלוק לא. **אומצא ביעי ומזרקא פליגו בה רב אחא ורבינא בכל התורה כולה רב אחא כו', אומצא דאסמיק** פי' חתיכה של בשר שהאדימה חתכיה ומלחיה אפילו לבשלה בקדרה מותר. שפדיה בשפודא מידב דאיב. אחתיה אגומריה מישב שאיב וכן הלכה. **ביעי**

מסורת הש"ס

א) חולין קט. [כריתות כב.], ב) [ז"ל הערוך ערך סמד פי' ר"ם מלשון פירורין ומנו שוין דאיפרל בדלי"ת ומלשון ויפרדון], ג) חולין לג.; ד) [מרומות פ"י מי"ב],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אי לאו לחזיא לאחם לאחם כי זווזא חיוראא לשון זכוכית וכו' שזב בלחם לרוף שאין בו כל"ל והד"א: (ב) ד"ה אסמיק וכו' דרב אחא:

גליון הש"ם

גמ' שאני לב דשיע. מלשון הכתוב (יחזק' טז) לא רוחלת למשעי:

לעזי רש"י

פורציל"א. חלל הצוואר. פשטיד"א. פשטידה. אישקנטור"א [שנקטירו"ד]. רווי-דם.

מוסף רש"י

שאני לב דשיע. בשרו אינו נאסר שהלב חלק הוא ואינו בולע (חולין קט.).

מוסף תוספות

א. לא שנא דם ולא שנא שמנונית. תוס' שאנ". ב. [ו]אין לסמוך על זה לעשות מעשה. תוס' חולין קט. ג. דשייך ביה כבולעו כך פולטו שהדם נופל לחוץ אבל בקדרה אסור ולא אמרינן דשיע ולא בלע. סס. ד. בלא לחלוחית שומן ושום דבר. תוס' שאנ". ה. הלא חי בלא שום פליטה משמע לעיל דאסור. סס. ו. שהרי בא הדם ממקום אחר וכנוס בתוכו. סס. ז. עד דאסמיק. סס. ח. ה"ג בפר"ח. סס. ט. שהיא להצמית היינו. סס. י. עד דאסמיק. סס. יא. דלא פליט כלל אלא צמית. סס.

רבינו חננאל (המשך)

פירוש ביצים בקרמייהו חתכינהו ומלחינהו אפילו לקדרה שריין. **חתכנהו ותלנהו בשפודא שריין** דמידב דאיבן. **אחתינהו אגומרי הילכתא** מישב שייבן ושרו. **מזרקי חתכינהו** בדופקא ומלחינהו אפי' לקדרה שריאן. **תלנהו בשפודא** בית שחיטה לתתאי, מידב דייבי ושרי. אגומרי. משב שייבן ושרי. **האי אומצא** אסמיק הוא **וחלייה אסור. לא אסמיק הוא וחלייה שרי. אמר מר בר אמימר** אבא חלה דהוה חליט חדא זימנא לא הוה חליט ביה זימנא אחרינא. ומאי שנא מחלא תמהא התם איתא

לקיוהא דפירא בעיניה הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה: אין צולין את הפסח וכו': מעשה לסתור חסורי מיחסרא והכי קתני [א]ואם אסכלא מנוקבת מותר ואמר רבי צדוק מעשה בר"ג שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא מנוקבת בעא מיניה רב חיננא בר אידי מרב אדא בר אהבה [ב]תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת לדברי האוסר מהו א"ל [ג]הפת מותרת א"ל והאמר רב חיננא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן [ד]תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש שנאמר [1]צלי אש [2]צלי אש שתי פעמי' טעמא דגלי רחמנא צלי אש צלי אש שתי פעמים הא לא גלי רחמנא הוי אמינא צלי אש הוא א"ל גלי רחמנא התם וילפינן מינה ואי בעית אימא התם טעמא דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הוה אמינא אאש קפיד רחמנא ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא אבל הכא אעצים דאיסורא קא קפיד רחמנא והא ליתנהו ת"ר [ד]חתכו ונתנו על גבי גחלים רבי אומר אומר אני שזה צלי אש רמי ליה רב אחדבוי בר אמי לרב חסדא מי אמר רבי גחלים אש נינהו ורמינהו [3]מכות אש אין לי אלא שנכוה באש [3][ה]נכוה בגחלת ברמץ בסיד רותח בגפסים רותח וכל דבר הבא מן האור לאיתויי חמי האור מניין ת"ל מכוה מכוה ריבה טעמא דרבי רחמנא מכוה מכוה הא לא רבי רחמנא מכוה מכוה גחלים לאו אש נינהו א"ל גחלת של עץ לא איצטריך קרא לרבויי כי איצטריך קרא לגחלת של מתכת וגחלים של מתכת לאו אש הוא והא גבי בת כהן דכתיב [4]באש תשרף [5]ואמר רב מתנה [ו]פתילה של אבר היו עושין לה שאני התם דאמר קרא באש תשרף תשרף לרבות כל שריפות כל שריפות המאות מן האש וכ"ש אש עצמה ונקיף לה חבילי זמורות ונקלה אתיא שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים ונעביד לה חמי האור משום דר"נ [7]דאמר ר"נ אמר קרא [8]ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכי מאחר דאיכא רב נחמן גזירה שוה למה לי אמרי אי לאו גזירה שוה ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא ואי משום דרב נחמן ניפוש לה חבילי זמורות טובא כי היכי דתמות בעגלא קמ"ל ואלא באש ל"ל לאפוקי אבר מעיקרו אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא וכל היכא דכתיב באש תשרף לרבות כל שריפות הבאות מחמת אש הוא והא גבי פרים הנשרפים דכתיב בהו [6]ושרף אותו על עצים באש ותניא באש [ו]ולא בסיד רותח ולא בגפסים רותח א"ל הכי השתא התם כתיב באש והדר תשרף לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש הכא כתיב ושרף אותו על עצים באש לבסוף אש למימרא דאש אין מידי אחרינא לא התם נמי כתיבא שריפה לבסוף דכתיב על לא תימא הכי תיקשי אמאי איצטריך קרא דלא דחי שבת כיון שיכול להרתיח פתילה של אבר מערב שבת: [ועיין תוס' יבמות ו': ד"ה טעמא]:

וגרפו ואפה בו את הפת מהו. תימה לריב"א מאי קבעי הא קתני סיפא (ב) בישלה ע"ג גחלים דברי הכל מותרת ואפי' למאן דמוקי התם בגחלים עוממות לא גרע חומו ממוסס תרם התנור שגרפו ותירץ ר"י שאני גחלים שאין חומן בא מחמת השלהבת אלא מחמת עצמן ועפרא בעלמא הן אבל חוס התנור שגרפו מחמת חוס שלהבת האבוקה בא שהוא איסור גמור הילכך מיבעי ליה ותימה לר"י כיון דהפת אסור כשאבוקה כנגדו וחוס אבוקה[א] אסור א"כ כשגרפו ואפה בו את הפת נמי יהא אסור אפת פת ופי' ר"י דאפילו כשאבוקה כנגדו לא אסור אלא מדרבנן ולא משמע כן בשמעתין וגם לא הוה שייך לפלוגי אי יש שבת עליה בפת אי לא[ב] ובירושלמי דייק כשהפסח נגלה בתנור והגחלים תחתיו הלא חוס התנור כמו כן מבשלו והוי לגי מחמת דבר אחר ומפרש כי איכא אש האש נוגע כח התנור והתנור מלרף חוס הגחלים שלא יתפוך: **אין לי אלא שנכוה באש מניין בו'.** אע"ג דשתין ומכוה שוין לכל דבר דשתין ומכוה מטמאים בשבוע אחד בשיער לבן ובפשיון מ"מ נפקא מינה לענין לירוף דשתין ומכוה אין מצטרפין: **נכוה בגחלת בגפסים בו'.** תימה מה בין גפסים רותח וסיד לחרסו של תנור דאמרינן לעיל טעמא דכתב רחמנא לגי אש שני פעמים הא לאו הכי לגי אש קרינא ביה והכא איצטריך סיד וגפסים רותח ריבויא אבל מאש לא הוה ידענא: **הא לאו הכי גחלת לא איקרי אש.** נראה לרשב"א דהוה מגי למימר גלי רחמנא במכוה וגמרינן מיניה ולא איצטריך לשנויי בע"א אלא משום לשון אחרון דלעיל מיהו תימה אמאי לא משני דרבי אייבי בגחלים לוחשות והכא לא איצטריך לרבויי אלא עוממות דלא איקרי אש כדמוכח בסמוך וי"ל נהי דגחלת דקרא היינו עוממות סתם גחלת דמשנה ודברייתא הוי לוחשות: **באש תשרף לרבות כל שריפות.**

תשרף ריבויא הוא דהוה מגי למיכתב באש תמות:

למעוטי אבר מעיקרו. הקשה ה"ר יוסף נימא באש פרט תשרף כלל ונעשה כלל מוסף על הפרט ורבי כל מילי ואפילו אבר מעיקרו דלא דמי לפרט וי"ל דכלל דתשרף קאי אפרט כלומר במה תשרף באש הלכך לא מרבינן מתשרף אלא דומיא דאש דקאי עליה והוי כלל הצריך לפרט דאמרינן בכיסוי הדם (חולין דף פח:) דאין דין אותו בכלל ופרט ריב"א. והקשה רבינו יעקב דאורליינ"ש אמאי איצטריך קרא למעוטי אבר מעיקרו הא שמעינן ליה מדאיצטריך לא תבערו למעוטי שאין שריפת בת כהן דוחה שבת מכלל דאין יכול לשורפה באבר מעיקרו דאי יכול לשורפה בו א"כ פשיטא דלא דחיא שבת כיון דיכול לעשות בלא דחיית שבת ואומר ר"י דלא פירכא היא כלל דאיצטריך קרא היכא דליכא אבר מעיקרו דאי לא תימא הכי תיקשי אמאי איצטריך קרא דלא דחי שבת כיון שיכול להרתיח פתילה של אבר מערב שבת: [ועיין תוס' יבמות ו': ד"ה טעמא]:

מסורת הש"ס

א) לעיל כו:, ב) [חולין ח.], ג) סנהדרין נב., ד) סנהדרין מה. וש"נ [וע"ש ל"ל ר"נ אמר רבה בר אבוה],

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
2. אַל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ:
שמות יב ט
3. אוֹ בָשֹׂר כִּי יִהְיֶה בְעֵרוֹ מַכּוֹת אֵשׁ וְהָיְתָה מוֹקֵדֶת הַמַּכֻּה בְּהַרֶּת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לָבָנָה:
ויקרא יג כד
4. וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת אֶת אָבִיהָ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:
ויקרא כא ט
5. לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ אֲנִי יְיָ:
ויקרא יט יח
6. וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף:
ויקרא ד יב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קמ"ל וכו' לאפוקי זמורות וזותמין נ"ב גראה לפענ"ד דהאי לישנא דרש"י לגדלין קא מפרשינן וה"ק דאמאי דרב נחמן בהדי ג"ש לאפוקי זמורו' וזותמין חזמורות ממעטינן להו מג"ש וזותמין מדרב נחמן: (ב) תוס' ד"ה וגרפו וכו' קמני בסיפא נ"ב בפרק כל שעה דף כ"ו ע"ב:

מוסף רש"י

בקליפי ערלה. קליפי אגוזים ורמונים שאף הם בכלל פרי ואסורין משום ערלה (לעיל כו:). בגחלת. פחם שלא כבה (חולין ח.). ברמץ. אפר מס וקר שמו בלשון ערבי (שם). בגפסים. מין סיד ושורפין אותו כמין סיד (שם).

מוסף תוספות

א. שנאפה בו את הפת. תוס' שאנן. ב. נ"ל. ועוד ק"ל מה שייך לאפלוגי מדרבנן אי יש שבח עצים בפת או לא. סס.

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה ט:
יב ב מיי' פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הל' כב טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף ד:
יג ג ד מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה י:
יד ה מיי' פ"ה מהל' טומאת צרעת הלכה א:
טו ו מיי' פט"ו מהל' מאכלות אסורות הל' ג: ז [מיי' פ"ז מהל' מעשה הקרבנות הל' ה]:

לעזי רש"י

איגדו"ר. [איגרו"ר]. חדות, חריפות.
אינקריני"ר. לחרוץ.

רבינו חננאל

מתני' אין צולין את הפסח על האסכלה ואם היתה אסכלה מנוקבת מותר. ומבעיא לן אליבא דמאן דאסר לצלות את הפסח על האסכלה דסבר כיון שאין האש בעצמה סובבת אותו אינו צלי אש, **תנור שהסיקו בקליפי ערלה** שהן איסורי הנאה וגרפו ואפה בו את הפת, לדברי האוסר צליית הפסח באסכלה מהו. אמר **ליה רב אדא** הפת מותרת. **איני והאמר רבי יוחנן** תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח אין זה צלי אש משום שנאמר צלי אש שני פעמים (ודייקינן טעמא דכתיב צלי אש קרינא ביה). [נ"א: למעוטי כי האי גוונא צלי אש קרינן ביה]. ושנינן גלי רחמנא בצליית הפסח דלאו אש היא וילפינן מינה, אי בעית אימא כו'. ת"ר **חתכו ונתנו על גבי גחלים רבי אומר אומר אני שזה צלי אש.** ומי אמר רבי גחלת אש היא **והתניא מכות אש אין לי אלא שנכוה באש** ופרחה בה נגע הוא שהוא טמא, נכוה בגחלת ברמץ כו' מנין, ת"ל מכוה מכוה ריבה כלומר שינה ושלש הכתוב מכוה לרבות כל מכוה הבאה מחמת אש. מדרבי לגחלת מרבויא דקרא ש"מ דגחלת לאו אש הוא. ושנינן כי קא מרבי קרא גחלת של מתכת, אבל גחלת של עץ ודאי אש היא. איני דגחלת של מתכת אינה אש, והא בת כהן דכתיב בה באש תשרף וא"ר מתנה פתילה של אבר. ושנינן שאני התם דאמר קרא באש תשרף מדלא כתיב תשרף באש דמשמע אין שריפה עולה לה אלא באש, אלא כתב רחמנא באש תשרף לרבות כל שרפה הבאה מכח האש ואע"פ שאינה אש בעצמה. אבל פרים הנשרפים דכתיבא האש אחר שריפה שנאמר ושרף אותו על עצים באש, אין שריפה עולה לה אלא באש עצמה, למעוטי סיד רותח וגפסים רותחים וכיוצא בהן. פי' הייא מהרה. ס"א לעגל והוא מהרה. חילקם בלשון אבל הפתרון אחד.

תלמוד לומר ולקח וגו' משעת לקיחה בעינן דניהוי גחלים. וא"ת אפילו לא כתיב ולקח אלא גחלי אש ידעינן דניהוי גחלים בשעת לקיחה לעיולי לגיו לא איצטריך דשמעינן ליה מק"ו ומה לפני מלך כו' וע"כ מוקמינן ליה בשעת לקיחה וי"ל דודאי לא צריך קרא משום הכי אלא דאי אפשר לכתוב בע"א אלא ולקח:

יטול את מקומו. ולא סגי ליה בקליפה לפי שהרוטב נבלע יותר בתוכו. ואם תאמר נגע בחרסו של תנור אמאי סגי ליה בקליפה הלא הרוטב שיש באותו כדי קליפה נבלע בפסח עד כדי שיטול את מקומו כמו נטף מרוטבו וחזר אליו וכל דבר הנאסר בגלי דקי"ל דאינו נאסר אלא כדי קליפה מחמת הרוטב שבו יאסור עד כדי שיטול את מקומו ואיכא לאוקמא בשאין רוטב כי אם מעט ומעט רוטב אינו אוסר כל כך כדאמרינן בגמ' שאני סיכה דמשום עבדי לה: **ואם** צלי הוא יקלוף **את** החיצון. בכל ענין מיירי בין אם בין לונן [ס] דמתוך שהוא רך בולע אע"פ שאינו אם דדומיא דחי קתני: **לפי** שאין מוכרין מעשר שני בירושלים. פירש בקונטרס דכי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף כתיב וקשיא לר"י דהא קרא בפדיון מיירי שמוליאו מקדושתו ומחללו על דבר אחר אבל הכא אפילו לאוכלו בקדושתו כדפי' בקונטרס גופיה והכי נמי משמע לישנא דמוכרין מדלא קתני מחללין ויש ספרים שכתוב בהן שאין פודין אבל רש"י כתב שאין מוכרין וגרסה לר"י דבירושלים גזרו מדרבנן מכירה אטו פדייה דאסור מן התורה ולרש"י גרסה דלא אסרו מכירה אלא משום בזיון מצוה כדתנן ברים מסכת מעשר שני (פ"א מ"ה) שאין מוכרין אותו ואין ממשכנין אותו ואין שוקלין כנגדו[א]:

תנן

[1]על שפך הדשן ישרף אמרי ההוא ישרף מיבעי ליה לכדתניא ישרף אע"פ שאין שם דשן ישרף אע"פ שהצית האור ברובן רבינא אמר כרוך ותני [2]מכות אש אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת נכוה ברמץ בסיד רותח ובגפסים רותח ובכל דבר הבא מחמת האור לאיתויי חמי האור מניין ת"ל מכוה מכוה ריבה רבא רמי מי אמר ר' גחלים איקרו אש ורמינהי גחלי יכול עוממות ת"ל אש אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות [ו](אלמא גחלים לא איקרי אש אמרי) והא גופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות אלמא לוחשות אש נינהו אימא סיפא אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי אלמא אפילו לוחשות לאו אש נינהו ואמר רב ששת הכי קתני גחלי יכול בין עוממות בין לוחשות ת"ל אש אי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות מ"מ גחלים לא איקרי אש קשיא לרבי אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש אי אש יכול רצה שלהבת יביא רצה גחלת יביא ת"ל גחלי הא כיצד מביא מן הלוחשות אמר [3]רבה רצה גחלת יביא רצה שלהבת יביא שלהבת בלא גחלת היכי משכחת לה כגון דשפייה למנא משחא ואתלי ביה נורא ההוא למה לי קרא למעוטי [3]השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה לא כל שכן אלא אמר רבא תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש אי אש יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת אדעייל לגובאי הוי כוליה גחלת תלמוד לומר [3]ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח [א]משעת לקיחה ניהוי גחלים [ז]איבעיא להו אוממות או עוממות אמר רבי יצחק [4]ארזים לא עממוהו בגן אלהים: **מתני'** [ב]נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו [ג]נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו יטול את מקומו [ד]נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו [ה]סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו ואם צלי הוא יקלוף את החיצון [ו]סכו בשמן של מעשר שני לא יעשנו דמים על בני חבורה [ז]שאין (פ) פודין מעשר שני בירושלים: **גמ'** איתמר [ח]חם לתוך חם דברי הכל אסור

על שפך הדשן ישרף. סיפא דההוא קרא דכתב בהו באש הוא: **אע"פ שאין שם דשן.** דלא תימא אדשן קפיד רחמנא לשורפו על מקום שהיו מוליאין שם דשנו של מזבח החילון כדכתיב (ויקרא ו) והוליא את הדשן אל מחוץ למחנה ואם ניטל הדשן משם לא ישרפנו שם קמ"ל ישרף מכל מקום: **אע"פ שהולא האור ברובו.** יתעסקו בו עד שתגמר שריפה: **רבינא אמר.** הא דפרכת לעיל [ע"א] לר' מדאיצטריך מכוה מכוה לרבויי גחלת לא תיקשי דמתני' משכשתא היא וגחלת לאו מריבוייא דמכוה אתא לתנא אלא ממשמעותא דאש וכרוך ותני גחלת בהדי אש במשמעות דרישא אין לי אלא אש וגחלת כו' וריבוייא דמכוה מכוה לרמץ וסיד אתא: **גחלי.** ולקח מלא המחתה גחלי אש וגו' (ויקרא טז). ואם נאמר גחלי ולא נאמר אש יכול גחלים עוממות כבויות אבל לא לוחשות בוערות הלכך לאו גחלים הוא סתמא אלא אש תלמוד לומר אש בתר גחלי להביא את הלוחשות. אי נאמר אש ולא נאמר גחלי יכול שלהבת ולא גחלים לוחשות דלאו אש סתמא נינהו תלמוד לומר גחלי אש כי כתבינהו לתרווייהו משמע גחלים שיש להן אש: **הא גופא קשיא אמרת גחלי יכול עוממות.** ולא לוחשות מדלא משמע ליה לוחשות מכלל דלוחשות לאו גחלים איקרו ומאי מיקרו ע"כ אש והדר תני אש שלהבת משמע ולא לוחשות: **ואמר רב ששת** גרסינן: **יכול בין עוממות בין לוחשות.** איזה שילה דתרווייהו גחלי מיקרו ת"ל אש בתר גחלי לאפוקי עוממות: **ואי אש.** בלא גחלי יכול שלהבת דודאי אש סתמא אין גחלים לוחשות במשמע תלמוד לומר גחלי אש להכי כתב תרווייהו: **מכל מקום לרבי קשיא.** דמדאיצטריך גחלי שמע מינה אש סתמא אין גחלת במשמע: **אמר אביי תריץ הכי גחלי יכול עוממות ולא לוחשות.** ולוחשות לאו גחלי נינהו אלא אש תלמוד לומר אש דהיינו לוחשות אבל בסיפא לא תימא אי אש יכול שלהבת ולא גחלת אלא אי אש יכול רצה גחלים לוחשות רצה שלהבת ותרווייהו אש מיקרו ת"ל גחלי אש למעוטי שלהבת גרידתא: **מחצה גחלת ומחצה שלהבת.** כגון אוד שהולת האור ברובו יטול ממזבח החילון דבין גחלת ובין שלהבת מיקרו אש וכי מטי התם ממזבח החילון לפני ולפנים הוה ליה כולה גחלת דאילו לעיולי הכי לא איצטריך מיעוטא דלפני מלך בשר ודם אין מביאין אוד בשלהבתו מפני שמעלה עשן וכי איצטריך מיעוטא לשעת לקיחה איצטריך: **ת"ל כו'.** משעת לקיחה להוי גחלי אש ואין שלהבת משמע גחלי אש: **ארזים לא עממוהו.** לא הכהו את מראיתו לפי שהיה נאה מכל אילנות ועל חירם מלך צור נאמר: **מתני' נגע בחרסו של תנור וכו'.** נגע הפסח בחרסו של תנור: **יקלוף.** מן הפסח מקום שנגע בתנור כדמפרש בגמ' שנתבשל שם מחוס התנור ולא גלי אש הוא כדאמרן לעיל [ע"א] משום שנאמר[ב] גלי אש גלי אש שני פעמים למעוטי תנור שגרפו וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא: **נטף.** בתנור מרוטבו על החרס: **וחזר אליו.** שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח: **יטול את מקומו.** דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעודי דשומן נבלע בתוכו הרבה ואותו שומן מבושל מן החרס (היה): **נטף מרוטבו על הסולת.** מפרש בגמ' [עו.] בסולת רותחת דמטוי רוטבו מחוס הסולת והוי גלי מחמת דבר אחר ואסור למיכליה לההוא רוטב שבתוך הסולת משום אל תאכלו כי אם גלי אש הילכך יקמוץ את מקומו ויסרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין: **אם חי ידיחנו.** דלא בלע: **גלי.** בעי קליפה משום דבלע: **אין מוכרין מעשר שני בירושלים.** ואפילו לאוכלו שם בקדושה דכי ירבה ממך הדרך ונתתה בכסף כתיב (דברים יד): **גמ' חם לתוך חם.** בשר רותח לתוך חלב רותח או אחד של איסור ואחד של היתר: אסור

עין משפט נר מצוה

מז **א** מיי' פ"ג מהל' ממרדין הלכה ה ופ"ד מהל' עבודת יום"כ הלכה ח:
יז **ב** מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה יח:
יח **ג** שם הלכה יב:
יט **ד** שם הלכה יג:
כ **ה** **ו** שם הלכה (יג) יד:
ז [מיי' שם ופ"ב מהל' מעשר שני הל' ח]:
כא **ח** [רא אלפס חולין פ"ח דף ש"ח: וברא"ש שם סימן לד]:

רבינו חננאל

רבינא מתרץ אליבא דרבי הכי מכות אש אין לי אלא שנכווה באש ובגחלת נכוה ברמץ כו' ש"מ גחלת אש היא. **רבא** רמי מי אמר רבי גחלת אש היא, והתניא ולקח מלא המחתה גחלי אש יכול שלהבת ת"ל גחלי אש הא כיצד כו'. מדקתני יכול שלהבת ת"ל גחלי אש מכלל דגחלים לאו אש נינהו. ושנינן הכי קתני גחלי יכול עוממות ולא לוחשות ת"ל אש מכלל שהגחלים הלוחשות הן אש. שלהבת בלא גחלת כבר פירשנוהו למעלה. ואסיקנא גחלים עוממות מלשון ארזים לא עממוהו, איכה יועם זהב. נגע בשר הפסח בחרסו של תנור, נצלה מן החרס ולא מן האש, לפיכך יקלף אותו מקום. איתמר חם לתוך חם כגון בשר חם בחלב חם דברי הכל אסור.

מסורת הש"ס

(א) כ"מ מ"ז, ב) [גרלאה לל"ל רבא], ג) [שבת עד: יומא מז.], ד) ברכות נג: [ע"ש] שבת עז: [ע"ש], ה) [שמות יב],

תורה אור השלם

1. וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מָקוֹם טָהוֹר אֶל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בָּאֵשׁ עַל שֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן יִשָּׂרֵף:
ויקרא ד יב
2. אוֹ בָשָׂר כִּי יִהְיֶה בְעֹרוֹ מַכֻּת אֵשׁ וְהָיְתָה מִחְיַת הַמַּכָּה בַּהֶרֶת לְבָנָה אֲדַמְדֶּמֶת אוֹ לְבָנָה:
ויקרא יג כד
3. וְלָקַח מְלֹא הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְיָ וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת:
ויקרא טז יב
4. אֲרָזִים לֹא עִמָּמוּהוּ בְּגַן אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא הָיוּ כִּפְאֹרָתָיו כָּל עֵץ בְּגַן אֱלֹהִים לֹא דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ: יחזקאל לא ח

הגהות הב"ח

(ו) **גמרא** על בני חבורה (שאין פודין) תפ"מ וכ"כ ס"ל שאין מוכרין:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה **ואם צלי.** דמתוך שהוא רך. עי' חולין לו: תוס' ד"ה אבל נצלה:

מוסף רש"י

ארזים לא עממוהו. לא הסאיכו מראיתו להיות הסם נאים ממנו (שבת עז:).

מוסף תוספות

א. [ו]נראה הכל טעם אחד. תוס' שאנן.

אסור. דבלע היתר מאיסור: עילאה גבר. העליון נופל הלכך חס לתוך לונן לאסור שהעליון מחממו לתחתון והרי שניהן חמין ובלעי מהדדי ולונן לתוך חס מותר שהעליון מגינו לתחתון ולא בלעי: **ושמואל אמר תתאה גבר.** הלכך חס לתוך לונן מותר ולונן לתוך חס אסור. ואף על גב דהילכתא כרב בגיסורין[ו] דהא הילכתא כשמואל דהא תניא תרתי מתני' כוותיה כדלקמן: **והדר חרס ומחמם ליה לרוטב. דהוי ליי מחמת דבר אחר: אקורי מיקר ליה ואמאי יטול את מקומו ולא גרסינן בקולף את מקומו סגיא: לסולת דהדר הודרניה.** לסולת אשר בציבותיו: **הדר הודרניה.** לשון סמור סמור (ח) ליה: **ואמאי יקמוץ והכא נמי לא גרס ביטול את מקומו סגיא: [לונן הואן].** דאקורי קא מיקר ליה. וקליפה מיהא בעיא דאפילו לונן גמור הוא הפסח מאחר שנגלה ויבש שאי אפשר דלא עייל ביה סיכת השמן פורתא: **ולונן לתוך חס אסור.** אלמא תתאה גבר: **עד דמיקר ליה.** קודם שילטנן בלע כל דהו: **לכוש.** בחומץ: **הרי הוא כמבושל.** ואם נכבשו איסור והיתר יחד (ב) כולן אסורין: **שאין נאכל מחמת מלחו.** שהמליחו הרבה עד שמקדים טעמו מחמת מלחו קצת ואינו לאוי לאוכלו אלא אם כן היה מדיחו. והאי אין נאכל נאו לגמרי קאמר שאין שום אדם יכול לאוכלו אלא כיון שנתקנקל טעמו אינו נאכל מחמת מלחו קרי ליה ואסור: **כמלח.** כותח ואית ביה נסיובי דחלבא: **מפשרוניא.** מקום: **ולא אמרן.** דלעי בקליפה סגי ליה אלא דלית ליה פילי פילי קרבא"ש: **ואי מיתבל.** בר גוזלא בתבלי אסור דתבלי מרككי ליה ומייל ובלעי לכותחא ובר גוזלא לונן הוה כדמפרש: בשר

תנן נטף מרוטבו על החרם בו'. מריש דקתני נגע בחרסו של תנור יקלוף את מקומו ליכא לאקשויי אפי' למאי דס"ד בחרס לונן דכ"ע מודו דתתאה בלע כדי קליפה וה"ה לאחר שהוחם מעט מבשל בפסח כדי קליפה[א] אי נמי כיון דקתני נגע אין להוכיח אם נגע מלמעלה או מלמטה אבל הכא דקתני נטף משמע למטה אי נמי חרסו של תנור ודאי חם הוא אבל סיפא דקתני על החרס קס"ד בחרס לונן ולא נהירא דמדנקט חרס משמע דבחרס תנור מיירי[ב]:

בשלמא למאן דאמר עילאה גבר להכי יטול את מקומו. וא"ת למאן דאמר עילאה גבר למה הפסח אינו נאסר מחמת השפוד ויהיה צריך ליטול את מקומו כציב השפוד ואומר ר"י דאין שפוד של עץ קולטו חוט כל כך כמו חרס וקולת אי נמי מבפנים אינו רותח כבחוט ברזב ספרים ובפירוש ר"מ גרס וכי הדר רוטב אפסח מיטוי פסח מחמת חמימות החרס כו' וקשה דתיפוק ליה שרוטב איסור נבלע בפסח וגרסה דהא דקאמר ומיטוי פסח ארוטב קאי מדקאמר מחמת חרס דאי אפסח קאי הוה ליה למימר מחמת רוטב:

אלא למ"ד תתאה גבר אוקורי מיקר ליה. ה"ג בכל הספרים ובפי"ח ביטול את מקומו סגי ורש"י מחקו משום דקשיא ליה כיון דאוקורי מיקר מה איסורא יש ברוטב ודוחק לומר כגון שהסולת של חבורה אחרת ואסור להן הרוטב לפי שאינו מנויו[ג] ולר"ת גרסה דגרס ליה שפיר דע"כ מייירי כגון שהרוטב לא נבלה כל צורכו והו"ל אברים דבנבלה כל צורכו לא הוה תו מפסיל משום לאי מחמת דבר אחר ונלאו ואחר כך ביטלו דאסור היינו דוקא במיס משום ריבוי' דובשל מבושל מכל מקום כדאמר בסוף כל שעה (לעיל דף מא.) אבל בדבר אחר לא ותדע דהכי הוא דבע"א היה אסור לאחוץ בסכין פסח בעוד שהוא חם דמחמם ליה לסכין ומחמם לדידיה והוה ליה לאי מחמת דבר אחר אלא בנבלה כל צורכו לא מיפסיל משום הכי[ד] וא"ת מ"מ למה נאסור הסולת משום זה יאפו אותו וילבה נמי הרוטב וי"ל דאז הוי לאי מחמת דבר אחר שהרי על ידי חמימות הסולת הוא נבלה ומיהו לפי זה לא הוה צריך לעיל לאסוקי והדר קולת ומרתח ליה לרוטב דמה צריך לאסוקי איסור ברוטב משום לאי מחמת דבר אחר כיון דאית ביה איסור גם ואור"ת דיאמר ליה לאסוקי כל איסור שיכול לומר[ה] אבל לעיל גבי נטף מרוטבו על החרס לא גרס ביקלוף את מקומו סגי שהרי יכול לבלותו עם הרוטב[ו] ובפי' ר"ח ליתיה:

משום הכי סגי ליה בקליפה. וכגון שסכו אחר שבלאו ולא נשתהא בתנור אחר סיכה כלל שאם לא כן ע"י רתיחת התנור היה נבלע אפי' למאן דאמר עילאה גבר: **תניא** אידך בשר רותח בו'. תימה הא תו למה לי להביאה ואומר ר"ת דקמ"ל דאפילו אבל שרי דאע"ג דחס לתוך לונן בעי קליפה בדבר שיכול לעשות קליפה בדבר דלא שייך קליפה כמו בחבל מותר מדלא קתני איסורא גבי חבל כדקתני קליפה גבי בשר וריב"א חולק בזה ומגריך ששיס כדי קליפה:

אסור צונן לתוך צונן דברי הכל מותר חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר תנן נטף מרוטבו על החרם וחזר אליו יטול את מקומו קא סלקא דעתך בחרס צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יטול את מקומו דאזל רוטב מרתח ליה לחרס והדר חרס מרתח ליה לרוטב וכי הדר רוטב אפסח קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס ורחמנא אמר [1]צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר חרס כיון דצונן הוא אקורי מיקר ליה לרוטב אמאי יטול את מקומו כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל בסולת רותחת הכא נמי בחרס רותח תנן נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו קא סלקא דעתך בסולת צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר משום הכי יקמוץ את מקומו דמרתח לה לסולת דהדר הודרניה והדרא סולת ומרתחא ליה לדידיה וקא מטוי רוטב מחמת חמימותא דסולת ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר אלא לשמואל דאמר תתאה גבר סולת כיון דצוננת היא אקורי קא מיקר ליה למה לי יקמוץ את מקומו [ו](תסגי ליה ביטול את מקומו) א"ר ירמיה אמר שמואל בסולת רותחת תנן סכו בשמן של תרומה אם חבורת כהנים יאכלו אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו אם צלי הוא יקלוף את החיצון בשלמא לרב דאמר עילאה גבר אמטו להכי סגי ליה בקליפה משום דעילאה צונן הוא אלא לשמואל דאמר תתאה גבר כיון דחם הוא מבלע בלע אמאי סגי ליה בקליפה ניתסר לגמרי שאני סיכה דמשהו הוא דעבידא תניא כוותיה דשמואל [ז]א חם לתוך חם אסור וכן צונן שנתן לתוך חם אסור חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי אלא אימא [ב]חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח תניא אידך בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן שנפל לתוך חם אסור חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן מדיח חם לתוך צונן מדיח כיון דחם הוא אדמיקר ליה אי אפשר דלא בלע פורתא קליפה מיהא ניבעי אלא אימא חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח אמר מר צונן לתוך צונן מדיח אמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור [ג]דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל אמר רבא הא דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח (וכו') [ד]לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו אבל נאכל מחמת מלחו לא [ה]ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא שרייא רב חיננא בריה [ה]דרבא מפשרוניא אמר רבא מאן חכים למישרא מילתא כי הא אי לאו רב חיננא בריה [ו]דרבא מפשרוניא דגברא רבה הוא אמר לך כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח שאין נאכל מחמת מלחו האי נאכל מחמת מלחו [ז]והני מילי חי אבל צלי בעי קליפה ולא אמרן אלא דלית ביה פילי אבל אית ביה פילי אסור ואי מתובל בתבלי אסור אמר רב בשר

ורבא דהוא בתרא מפרשי טעמיה ש"מ דהילכתא כותיה. ורב חיננא עבד כשמואל ושרא לבר יונה דנפל לכדא דכמכא דהוא כותחא ואית ביה נסיובי דחלבא. והני מילי בר יונה נא אבל צלי בעי קליפה. **ואי אית ביה פילי.** פי' פלחי כמין גומות, בלע כוליה ואסור. ואי לית ביה פילי ומתבלע אגב חורפא דתבלין בלע כוליה ואסור.

מסורת הש"ס

(א) כ"מ מ"ז, (ב) [תוספתא חולין פ"ח ה"כ], (ג) חולין מ: קיא: קיב. קיג., (ד) שם קיב., (ה) נ"ל דרבה מפרשניא, (ו) [בכורות מט:].

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לסולת וכו' סמור הס"ד ואח"כ מ"ה אקורי קא מיקר ליה ואמאי יקמוץ: (ב) ד"ה הרי הוא וכו' כולו אסור הס"ד:

לעזי רש"י

קרבצ"ש [קריבצי"ש]. סדקים (על גבי בשר צלוי).

מוסף רש"י

מליח הרי הוא כרותח. שאם נמלח עם חֵלב, הרי הוא כלולה הבשר בדלא נקריה לאלב מגיה ואסור לאכול אותו הבשר לעולם (האורה סי' קט). כבושב. בחומץ ובגיון וכבשם בהן איסור והיתר יחד, שולי"ר בלע"ז (חולין צז:). הרי הוא כמבושל. לפי שחוק החומץ מוציא את הדם ומולח כמו מלח ולפיכך אם ישים תמיכת בשר בדלא מליח בחומץ כדי למנוע הדם ויש עמה תמיכת איסור, הרי הוא כאילו נתבשלו יחד ושמיהן אסורות (האורה שם). לו: שאם מלח הבשר בקערה דמי כאילו בשלו בקדירה בדלא מלמיה ואסור לאכול אותו בשר לעולם ואפילו אלו, אלא ימכרנו לגוי והקערה אין לה תקנה עד שיגעילנה (שם). שלא נאכל מחמת מלחו. אינו נוח ליאכל מרוב מלח שבו עד שצורין ומדיחין אותו במים כעין מליחת בשר להגיע (חולין קיב.). שרייא רב חיננא. אע"פ שהכותח מלוח הוא (שם). האי נאכל מחמת מלחו. כלומר נאכל במלחו הוא (שם). בעי קליפה. מלמעלה סביב (שם). אבל אית ביה פילי. בקעיס והוא אלי לא סגיא ליה בקליפה לפי שבולע דרך הנקבים וכולו אסור (שם). ואי מתובל בתבלי אסור. התבלין שנתבשלו עמו מרككין אותו ונוח לבלוע וכשנפל לכותח היה למח לבלוע ובלע (שם).

מוסף תוספות

א. וכמו חם לתוך צונן והואיל וראינו אוסר אלא כדי קליפה בענין זה אין חילוק בין עילאה לתתאה. תוס' שאנן. ב. דא"כ אמאי קתני חרס טפי משאר דברים. שם. ג. דהיכן דיבר באיסור שלא למנוייו. שם. ד. והשתא אתיא מסקנא דפירכא שפיר וכו' שהרי הרוטב (נמי) נא הוא כדפר' ולהכי צריך שיטול את מקומו. שם. ה. ומכלל זה אנו יודעים על נא. שם. ו. שהרי תחילתו נא הוא. שם.

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ט מהל' מ"א הלכה יז סמג לאוין קמג טוש"ע יו"ד סימן לא סעיף ד וסימן קה סעיף ג:

כב ג ד מיי' שם הלכה יח סמג שם טור שו"ע יו"ד סימן לא סעיף ה:

כג ה מיי' שם הלכה יט סמג שם טור שו"ע שם סעיף ז:

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח

רבינו חננאל

צונן לתוך צונן דברי הכל מותר חם לתוך צונן וצונן לתוך חם רב אמר עילאה גבר ושמואל אמר תתאה גבר. תנן נטף מרוטבו על החרס וחזר עליו יטול את מקומו. קס"ד בחרס צוננת בשלמא לרב דאמר עילאה גבר כיון דרוטב חם הוא בעידנא דנטף על החרס והוא צונן ארתחיה לחרס ונעשה חם, והדר חרס אחים ליה לרוטב וכי הדר רוטב אבישרא דפסח, אשתכח דפסח קמטוי מחמת חמימה דחרס והוה ליה צלי מחמת דבר אחר, ורחמנא אמר צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר. אלא לשמואל דאמר תתאה גבר, כיון דחרס צונן הוא אקורה קא מיקר ליה לרוטב אמאי תנינן יטול את מקומו. ומשני בחרס רותחת היא מתני' והוא חם לתוך חם. תנן נטף מרוטבו על הסלת יקמוץ את מקומו קס"ד בסלת צוננת וכו' עד לשמואל ביטול את מקומו סגיא אמאי יקמוץ. ושני ר' ירמיה בסלת רותחת. ת"ש ממתני' סכו לפסח בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים יאכלו, ואם חבורת ישראל אם חי הוא ולא נצלה עדיין ידיחנו, ואם צלי יקלוף את מקומו החיצון ומותר אפי' לישראל. בשלמא לרב כיון דשמן צונן הוא אקורי קא מיקר ליה לפסח ובקליפה סגי ליה. אלא לשמואל כיון דפסח חם הוא, מחמם ליה לשמן ונעשה חם בחם דלדברי הכל אסור אמאי תני יקלוף את החיצון. ודחינן שאני סיכה דמשהו עבדי, וכיון שהוא מועט אינו נבלע אלא בחיצון בלבד. תניא כוותיה דשמואל בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח וכן צונן לתוך חם אסור. חם לתוך צונן קולף צונן לתוך צונן מדיח. והא דתני צונן לתוך חם וצונן לתוך צונן לא שנו אלא שאינו מלוח אבל מלוח אסור. דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח כבוש הרי הוא כמבושל. והני מילי דאמר שמואל מליח הרי הוא כרותח מליח שאינו נאכל מחמת מלחו, כלומר הוא מלוח הרבה. אבל אם נאכל מחמת מלחו לא. וקי"ל כותיה דשמואל דתניא כותיה. ורב הונא

מאי

מאי לאו תערובת טעמים. לפי מה שפי' בקונטרס דלוי לא שרי בדיעבד קשיא מה פריך דהכא לכתחלה קתני אבל בדיעבד הוה שרי כלוי: **נימא** תהוי תיובתא דרב. תימה מאי קושיא הא לאסר משום תערובת גופים היינו היכא דשייכם כחושים דליכא תערובת טעמים: **אסרה רבא מפרזיקיא** כו'. מכאן פוסק ר"ת כרב ורבא נמי[א] דשרי בבת תיהא (ע"ז דף סו:) מלי סבר כוותיה ושם מפורש ובתנורים [גדולים] שלנו נראה דמותר לאפות לחם עם אותו פשטיד"א הואיל ומכוסות היטב הוי כעין שתי קדרות ואפי' פלדו"ש שיש להרמיק אין נראה לרבי שיהא אסור שיש אויר מרובה בתנור והסבל מתפשט:

ה"ג **קא** משמע לן כיון דלא דחיא שבת לא דחיא טומאה. ולא גרס כיון לחיא לה תשלומין שאין הטעם תלוי בכך דלעיל בפרק אלו דברים (דף ע:) ילפינן דלא לחיא שבת מוחזקותם וגו'. ועוד פסח נמי אית ליה תשלומין בשני ולחי טומאה ועוד חגיגת ט"ו איכא למ"ד ט) בפירקין דלית לה תשלומין בטומאת בעלים אשם נטמאו בעלים ביום ט"ו ולא חזו ביום קביעת חובתיה כה"ג לית לה תשלומין:

שעירי

בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור מאי טעמא מפטמי מהדדי ולוי אמר א אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר מאי טעמא ריחא בעלמא הוא וריחא לאו מילתא היא עביד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר מיתיבי ב) אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת מאי לאו תערובת טעמים וקשיא ללוי לא מפני תערובת גופין הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא ג) אפילו גדי וטלה אי אמרת בשלמא מפני גופין היינו דקתני אפי' גדי וטלה אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי אלא מאי על כרחיך מפני תערובת גופין הוא דאסור אבל תערובת טעמים שרי לימא תיהוי תיובתיה דרב אמר רבי ירמיה הכא במאי עסקינן כגון שצלאו בשתי קדירות בשתי קדירות סלקא דעתך אלא אימא כעין שתי קדירות והכי קאמר אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובת מאי תערובת תערובת טעמים ואפי' כעין שתי קדירות דליכא תערובת טעמים אסור משום תערובת גופין ואפילו גדי וטלה אמר רב מרי כתנאי ג) הרודה פת חמה ונתנה ע"פ חבית יין של תרומה ר"מ אוסר ורבי יהודה מתיר ורבי יוסי ג מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות מאי לאו תנאי היא דמר סבר ריחא לאו מילתא היא ומר סבר ריחא מילתא היא ללוי ודאי תנאי היא לרב נימא תנאי היא אמר לך רב דכולי עלמא ריחא מילתא היא לאו איתמר עלה דההיא אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש ד בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור בפת צוננת וחבית חתומה פת צוננת וחבית פתוחה והא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה פת צוננת וחבית פתוחה והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמיא תני רב כהנא בריה דרב חיננא סבא ה פת שאפאה עם צלי בתנור אסור לאכלה בכותחא ההיא ביניתא דאיטווא בהדי בישרא אסרה רבא מפרזיקיא ו למיכליה בכותחא מר בר רב אשי אמר אפי' ז במילחא נמי אסורה משום דקשיא לריחא ולדבר אחר: **מתני'** ח חמשה דברים ט) באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים י) הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא מתחילתו אלא לאכילה: **גמ'** חמשה למעוטי מאי יא) למעוטי חגיגת חמשה עשר דסלקא דעתך אמינא כיון דקרבן ציבור הוא וקביעא ליה מועד תדחי טומאה קא משמע לן כיון דאית ליה תשלומין כל שבעה לא דחיא שבת ומדשבת לא דחיא לא דחיא טומאה וניתני נמי שעירי הרגלים הא תנא ליה זבחי שלמי צבור אי הכי שעירי ראשי חדשים נמי לא ניתני דהא תנא זבחי שלמי צבור אמרי שעירי

בשר שחוטה שמן שצלאו. בתנור בשני שפודים זה רחוק מזה אסור שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו ומחזר זה ומוליא ריח גם הוא. וכ"ש שחוטה כחושה וגבילה שמינה ורבותא אשמעינן רב דלא נימא נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה בריחא והדר מפקא ליהו ריחא: **עבד עובדא.** שצלו בתנור ובא מעשה לפניו והתיר: **דבר אחר.** חזיל: **אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת.** ונמצא פסח נאכל שלא למנויו ואפילו גדי וטלה שאין מתחלפין זה בזה: **מאי לאו תערובת טעמים.** דפטמי מהדדי ונמצא פסח נאכל שלא למנויו: **לא מפני תערובת גופים.** שלא יתערבו זה בזה ואפילו גדי וטלה זימנין דלאו אדעתייהו ואיחלפי: **אלא מאי על כרחיך.** דקתני ביה ואפילו גדי וטלה שמעינן מינה דמפני תערובת גופים קאמר אבל לתערובת טעמים לא חייש נימא תיהוי תיובתא דרב: **הכא במאי עסקינן.** דקתני גדי וטלה דלא חייש לתערובת טעמים שצלאן בשתי קדירות: **שתי קדירות ס"ד.** וכי צולין פסח בקדירה: **כעין שתי קדירות.** שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע: **הרודה.** מן התנור: **אוסר.** לזרים מפני שנכנס לה ריח התרומה: **שואבות.** את הריח: **לוי.** דאמר ריחא לאו מילתא היא ודאי מילתיה כתנאי אמרה דעל כרחיך רבי מאיר אית ליה ריחא מילתא היא וכן רבי יוסי ואי איכא דקאי כוותיה רבי יהודה הוא דקאי כוותיה: **אלא רב מי נימא תנאי היא.** כלום צריך לאוקומי למילתיה כתנאי ולמימר אנא דאמרי כרבי מאיר ורבי יוסי אבל דרבי יהודה לית ליה אי דילמא רבי יהודה נמי קאי כוותיה וטעמא דשרי משום דקא סבר לא עייל בה ריחא: **אמר לך רב דכולי עלמא ריחא מילתא.** וטעמא דרבי יהודה משום דפת צוננת וחבית ט) מגופה היא ולא עייל בה ריחא דמי לאו אית מר עלה כו'. ואע"ג דקיימי תנאי כוותיה דרב הילכתא כוותיה דלוי דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת ע"ז (דף סו:) וקס ליה רבא בשיטתיה דלוי ואמר ריחא לאו מילתא היא ואביי ורבא הילכתא כרבא וכן הוא בתשובות הגאונים ואף משמו של רבי אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה: **ביניתא.** דג: **דאיטווי בהדי בישרא.** בתנור אחד: **אסרה רבא מפרזיקיא למיכליה בכותחא.** שיש בו חלב משום דקסבר ריחא מילתא היא: **לדבר אחר.** לערבא: **מתני' חמשה דברים באין בטומאה וכו'.** אין לך קרבן נאכל אלא אלו וקרבן ציבור דוחה את הטומאה ואשמעינן מתניתין דאף על גב דקרב בטומאה לאפוקי ציבור ידי חובתן אין נאכלין בטומאה. ולקמיה פריך ליתני נמי שעירי הרגלים: **וזבחי שלמי ציבור.** כבשי עצרת שאין שלמים אחרים לציבור: **הפסח שבא בטומאה.** כגון רוב ציבור טמאין: **שמתחילתו לא בא אלא לאכילה.** כשנטהר עיקר פסח לאכילה נעשה דכתיב [שמות יב] לפי אכלו וכי שייכה רחמנא למיתי בטומאה ט) מאיש נדחה ואין לבור נדחין אדעתא למיכליה שייכה ט): **גמ' חמשה למעוטי מאי.** מניינא למה לי ליתני קרבנות ציבור באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה: **חגיגת חמשה עשר.** והוא הדין לעצרת וסוכות אלא אדא מיינייהו נקט: **כיון דקרבן ציבור הוא.** אף על גב דכל יחיד ויחיד מיחייב קרי ליה קרבן ציבור משום דאתיא בציבור באסיפת חבריס ברגל במסכת יומא בפרק הוליאו לו (דף נא.): **תשלומין כל שבעה.** כדנפקא לן בפרק קמא דמסכת חגיגה (דף ט.) מוחזקותם אותו חג לה' שבעת ימים ט): **הא אני ליה וזבחי שלמי ציבור.** שהן מיני דמים ואשמעינן דאין נאכלין בטומאה והוא הדין לשאר מיני דמים:

הא

כד א מיי' פט"ו מהל' מ"א הלכה לג סמג לאוין (קלז) קמא טוש"ע יו"ד סימן קח סעיף ח [כב אלפס מולין ס"ז דף לצא. ושם כל הסוגיא דהכא וכ"ה ברא"ש פרק בתרא דע"ז סימן ח]:

כה ב מיי' פ"ח מהל' ק"פ הלכה יד:

כו ג ד מיי' פט"ו מהל' מרומות הלכה יג טוש"ע יו"ד סימן קח סעיף ד:

כז ה מיי' פ"ט מהלכות מ"א הלכה כג סמג לאוין קמא טור שו"ע יו"ד סימן לז סעיף ג:

כז ו [טוש"ע יו"ד סי' קנז סעיף ג]:

כח ז מיי' פ"ד מהלכות מיאת מקדש הל' יא:

כט ח מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ח:

ל ט מיי' פ"א מהלכות מגילה הלכה ח:

רבינו חננאל

אמר רב בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבלה כחוש אסור, דאזיל ריח השחוטה מפטם לנבלה וחזור ריח נבלה ומפטם לשחוטה ולוי מתירו אפילו נבלה שמינה עם שחוטה כחושה, סבר ריחא לא כלום הוא ועבד עובדא והתיר גדי שצלאו עם חזיר. ואותבינן עליה מיהא אין צולין שני פסחים כאחד ואפילו גדי וטלה מפני התערובות. ומסתברא דמשום תערובות גופין הוא גזרה גדי וטלה אטו טלה וטלה. שאם נתערבו חיישינן שמא תטול חבורה זו פסח שאינו שלה ונמצאו אוכלין פסח שאינו שלהם, וקשיא לרב דאמר ריחא מילתא היא והריח כעיקר. אע"ג דלא מיחלפי כיון שהריח כעיקר נמצא עיקר פסח של חבורה זו בפסח של חבורה זו ואסור. ומוקים לה רב הכי, אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובת טעמים, [נ"א: מפני התערובת, ומפני תערובת הטעמים] ואפי' כעין שתי קדרות, כגון שהיה דבר מפסיק הריח שביניהם ואין שם תערובות טעמים אסור, משום תערובת גופין ואפילו גדי וטלה דלא מיחלפי גזרה גדי וגדי או טלה וטלה. אמר רב מרי כתנאי הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה ר' מאיר אוסר ור' יהודה מתיר. ור' יוסי מתיר בפת של חטים ואוסר בפת של שעורים מפני שהשעורים שואבות, דלוי ודאי תנאי היא דהא ר' מאיר אוסר בפירוש, וא"ת הנה ר' יהודה מתיר דלא כרב וחנה גם לרב תנאי היא. אמר לך רב הא אתמר עלה בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל ואפילו ר' יהודה אוסר דריחא מילתא היא. בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותרת דליכא חשש לריח היין של תרומה כלל, דהא חבית זו מגופה היא. לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית מגופה.

גליון הש"ס

גמ' למיכליה בכותחא. עי' לעיל ל. תוד"ה ואפי' במנלח: מתני' באין בטומאה. עי' יומא מו ע"א תוד"ה מחלתו דומה:

מוסף רש"י

ר"מ אוסר. לפי שאשאה את היין סיין (ע"ז סו:). שלא בא מתחילתו אלא לאכילה. לא נאמרה הבאת עיקר פסח אלא לאכילה, וכי שייכה רחמנא לאיתויי בטומאה בדוב ליבור, כדכתיב אים אים כי יהיה טמא וגו', אים נדחה לפסח שני ואין ליבור נדחין, אלעמיה למיכליה שייכה (לעיל סב:).

מוסף תוספות

א. דבתרא הוא. תוס' שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

בפת צוננת וחבית פתוחה, והכא גבי בשר שחוטה שנצלה עם בשר נבילה כפת חמה וחבית פתוחה הוא דלדברי הכל אסור. וקיימא לן כרב ואע"ג דלוי מיתוקמא כתנאי, ולוי כר' יהודה, הא אתמר עלה דחבית פתוחה ופת חמה דברי הכל אסורה, ומסתבר טעמא דרב, ולא עוד אלא הא תני רב כהנא פת שאפאה בתנור עם בשר צלי אסור לאכלה בכותח כרב, ותוב ההיא ביעתא שנצלית עם בשר ואסרה רבא מפרזיקא לאכלה בכותח שיש בו נסיובי דחלבא. מר בר רב אשי אסר לאוכלה אפילו במלח משום דסבר דג ובשר להתבשל יחדיו ולהאכל קשו לריחיא ולדבר אחר. פי' דבר אחר נגע צרעת. הני כלהו כרב הלכך כרב. עבדינן וראינו מי שאמר קיימא לן כלוי ואנן לא סבירא לן כותיה אלא הלכתא כרב.

מתני' חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה, העומר ושתי הלחם ולחם הפנים וזבחי שלמי צבור ושעירי ראשי חדשים. **הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה שלא בא בטומאה מתחלתו אלא לאכילה.** ואמרינן חמשה כלומר מנין חמשה ולא יתר מה בא למעט. בא למעט חגיגת חמשה עשר, דכיון דאית לה תשלומין דתנן מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג והולך כל הרגל וכו' אע"פ שהוא קרבן צבור וקביע ליה מועד לא דחיא טומאה. ובכלל זבחי צבור משמע אפילו שעירי רגלים דהא זבחי צבור הן.

ח) [תוספתא ספ"ס], ט) [שם ועי"ש], ג) תרומות פ"י מ"ג ע"ז סו:, ד) לעיל סב:, ה) [לעיל מא מחיצת], ו) [לעיל סו:], ז) [לקמן לא.], ח) [וקרא כג], ט) [לקמן פ.],

שעירי ראשי חדשים איצטריך ליה. תימה וליתני שעירי רחמי חדשים ולא ליתני אידך: **סלקא** דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד. ואע"ג דבפרשת פינחס כתיב נמי רחש חדש ס"א דאלה תעשו במועדיכם דכתיב בסוף פרשת פינחס לא קאי אראש חדש אלא אשאר ימים טובים דכתיבי בתריה לאיקרי רגל דהכי נמי לא קאי [ב] אשבת ותמיד ומנרכי' להו קרא בסמוך:

שכן יש בהן צד חמור. פר"ת שכן ישנן לפני הדיבור [ב] וכמאן דאמר (מגיגה דף ו.) עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד הוא ולחם הפנים [ג] אומר ריב"א מדכתיב תמיד ילפינן ליה דמשמע אפילו בשבת ובתורת כהנים איכא מאן דדריש דתמיד דמי שבת מדכתב ביה תמיד ומיהו [ד] מתרי מייתי הוה מצי למילף כולהו [ה] ואומר ר"י דשמא יש שום פירכא דאי לאו הכי אמאי צריך קרא בשאר. וקשה דבפרק קמא דיומא (דף ה:) בעי למימר עשה דוחה לא תעשה שיש בו כרת מפסח ותמיד ופריך מה לפסח ותמיד שכן ישנן לפני הדיבור ואמאי לא ליף משאר קרבנות ציבור דדמי שבת כדמסקינן הכא [ו]: **דלא** אשכחן תנא דאית ליה טומאה הותרה אלא ר' יהודה. ואם תאמר מאי אולמא דר"ש טפי מדרבי יהודה אדרבה אשכחן במי שהוציאוהו (עירובין דף מו:) דר' יהודה ור' שמעון הלכה כרבי יהודה וי"ל דאשכחן לקמן (דף עח.) ר' יוסי דנמוקו עמו דסבר טומאה דחויה היא תימה לר"י דבשמעתין משמע דלמאן דאמר טומאה דחויה אינה דחויה אלא על ידי ריצוי צין ואמאי הא טומאה דגברא דדחויה בציבור א] אע"פ שאין הצין מרצה על טומאת הגוף כדתנן בפירקין (דף פ:):

רבי אליעזר אומר הציץ מרצה בו'. רבי אליעזר גרסינן ולא ר' אליעזר דלקמן פריך וליטעמיך כיון דאמר ר' אליעזר יש דם אף על פי שאין בשר הצין מרצה על אכילות למאי הילכתא:

נימא מתני' דלא כר' יהושע. משמע משום דסבירא ליה דבעינן דם ובשר ותימה דאפי' סבירא ליה נמי יש דם אף על פי שאין בשר כיון דס"ד דטומאה דחויה ואין הצין מרצה על אכילות לא אמית מתני' כוותיה משום שתי הלחם [ה]:

נימא דלא כר' יהושע. לר"י והא ע"כ כרבי יהושע אתיא דקתני סיפא ובמוקדשין אף על פי שנטמא בשר וחלב קייס זורק את הדם משמע הא נטומאו שיהם אינו זורק והיינו כרבי יהושע דאמר לקמן וי"ל דה"ק נימא דלא כר' יהושע והא ע"כ סיפא אתיא כוותיה ואם כן קשיא סיפא:

אויר קטן היה בין כבש למזבח. [ו] אלא אויר נמי היה יכול לקיים מצות זריקה [ז] אלא לכך היה אויר שע"י כך יזכור לזרוק:

דם אף על פי שאין בשר שנאמר ודם זבחיך וגו'. תימה לרשב"א מנא ליה בעולה דיש דם אף על פי שאין בשר [ח] [מנחת לון]: שאין

הא לא כתיב בהו מועד. ולא לידחו טומאה דהא כל קרבנות ציבור ממועד נפקי לן בדאקמן: **קרא עלי מועד.** תמוה דשילוח מרגלים מלווי מליוה וכלו ארבעים לידיהו בט' באב בפרק בתרא דתענית [כט.] והוקבעה להם בו ביום לדורות ויום עיבור החדש קרי מועד: **וידבר משה וגו'.** בתורת כהנים [ט] הוא גבי עומר ושתי הלחם: **אלא למדנו** כו' שנאמר בהן מועד. לדחות שבת וטומאה: **במועדו.** משמע לא יעבור זמנן ואפילו הן טמאין ואפילו הוא שבת: **אלא תעשו וגו'.** בפרשת פינחס כתיב גבי מוספים: **מניין** לרבות עומר והקרב עמו. ועשיתם ביום הביכורים וגו' (ויקרא כג): **ושתי הלחם.** והכבשים הקרבין עמהן האמור בתורת כהנים [ט] ואינם אמורים בפרשת פינחס [מ]. **פ"ל.** בשילהי הבית פרשת דשור אור כשב או עז וידבר משה וגו': **לא הני נמה לי.** לכתוב חד וליתי הנך מייתי: **שאר קרבנות** ציבור. מוספין דעולה מכפרת אעשה כדתניא ביומא (דף לו.) אין עולה באה אלא על עשה ולא תעשה שניתק לעשה: **עומר ושתי הלחם.** אינן באין אלא להתיר את החדש זה במדינה וזה במקדש: **סברוה.** האמוראין בני ישיבה היו סבורין כן לפיכך הולרך להם לישאל הא דבעי לקמיה לימא מתניתין אלא כר' יהושע: **דחויה.** אף על גב דאכשרה רחמנא למיתי בטומאה לאו היתר גמור הוא אלא היכא דלא מישתכחי טהורין וכיון דלאו היתר גמור הוא בעי לין לרצוי: **בין שישנו על מצחו.** בשעה שאירעה טומאה בקרבנות: **הן גדול ביום הכפורים יוביח.** בשעת עבודת פנים: **שאינו על מצחו.** דהא אין נכנס שם בבגדי זהב [י] כדאמרינן [בראש השנה] (דף כו.) דאין קטיגור נעשה סניגור: **ומרלה.** אם באו בטומאה דהא קיימא לן כל קרבנות הציבור הקבוע להן זמן דוחין את הטומאה ורבי שמעון אית ליה טומאה דחויה היא בציבור ואי לאו משום דלין מרלה אטומאה לא הוו מיתכשרי: **שטומאה הותרה בציבור.** ואין קרבן ציבור לריך ריצוי הלין אלא קרבן יחיד: **ודחולי עלמא.** כלומר הנך רבנן דתתם מתניתין סברי אין הלין מרלה על אכילות על טומאה שנגעה בבשר ובשירי מנחה הנאכלים אלא על טומאת הדם וקמליס [יא] (ואימורין): **לימא מסייפין.** דאמר עומר ושתי הלחם באין בטומאה ואף על גב דבעינן ריצוי לין ולין אאכילות לא מרבי ומנלא שאין כאן שייריס הנרלין אלא הקומץ לבדו שהלין מועיל וכן במיני דמים לא הועיל לין לבשר אלא לדם וקתני דהדם מזרק: **דלא כר' יהושע.** דאמר אם אין בשר ראוי אין דם ראוי: **אם אין בשר.** ראוי כגון שנטמא או שנאבד אין הדם מזרק: **נו.** אויר יש בין בכש למזבח. לא היה ראש הכבש מחובר למזבח שיש אויר מעט בינתים והמסדר את האברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת העליס לקיים מצות זריקה: **הא לא כתיב גביה והבשר תאכל.** אלמא בשר קייס בעינן: והני

אף על פי שאין בשר אימא דווקא שלמים אבל עולה דכולה כליל אימא אין בשר אין דם יש דם אף על פי שאין בשר [ט] [מנחת לון]: אין

שעירי ראשי חדשים איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא הא לא כתיב בהו מועד קמ"ל דראש חדש איקרי מועד כדאביי [ו] דאמר אביי תמוז דהאי שתא מלויי מליוה דכתיב [1] קרא עלי מועד לשבור בחורי למימרא דכולהו ממועד אתו מנהני מילי [ז] דתנו רבנן [2] וידבר משה את מועדי ה' מה תלמוד לומר לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח שנאמר בהו במועדו במועדו [ח] ואפילו בשבת במועדו ואפילו בטומאה שאר קרבנות ציבור מניין שנאמר [3] אלה תעשו לה' במועדיכם מניין לרבות עומר והקרב עמו שתי הלחם והקרב עמם ת"ל וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל הכתוב קבעו מועד אחד לכולן וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא תמיד הוה אמינא תמיד שכן תדיר וכליל אבל פסח לא קמ"ל ואי כתב רחמנא פסח פסח שהוא ענוש כרת אבל תמיד דאין ענוש כרת אימא לא קמ"ל ואי כתב רחמנא הני תרתי הוה אמינא הני הוא [ט] יש בהן צד חמור תמיד תדיר וכליל פסח שהוא ענוש כרת אבל שאר קרבנות ציבור אימא לא כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם ואי כתב רחמנא אלה תעשו לה' במועדיכם הוה אמינא שאר קרבנות ציבור הבאין לכפר אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר אלא להתיר בעלמא נינהו לא קמ"ל ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לחודייהו הוה אמינא אדרבה עומר ושתי הלחם דאלימי דבאין להתיר אבל הנך לא קמ"ל סברוה [י] דלכולי עלמא טומאה דחויה היא בציבור ובעי' ציץ לרצות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה דתניא [יא] ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי ר"ש ר' יהודה אומר [יב] עודיהו על מצחו מרצה אין עודיהו על מצחו אינו מרצה אמר לו ר"ש כהן גדול ביום הכפורים יוביח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו הנח ליום הכפורים שטומאה הותרה בציבור מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בציבור ודחולי עלמא [יב] אין הציץ מרצה על אכילות דליכא תנא דשמעת ליה דאמר [יג] הציץ מרצה על אכילות אלא ר"א דתניא [יד] ר"א אומר הציץ מרצה על אכילות רבי יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות נימא מתניתין דלא כרבי יהושע [טו] דתניא [1] ועשית עולותיך הבשר והדם רבי יהושע אומר [טז] אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם רבי אליעזר אומר דם אף על פי שאין בשר שנאמר [2] ודם זבחיך ישפך ומה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם לומר לך [יז] מה דם בזריקה אף בשר בזריקה הוי אומר [יח] לול קטן יש בין כבש למזבח ורבי יהושע נמי הכתיב ודם זבחיך ישפך אמר לך הא כתיב גביה והבשר תאכל

אכילתו] אלא ר' אליעזר דתניא ר' אליעזר אומר הציץ מרצה על אכילות. ר' יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות. נימא מתני' דקתני חמשה דברים באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה דלא כר' יהושע, דהא ר' יהושע שמעינן ליה דתרתי הוא דקא בעי דם ובשר, דתניא ועשית עולותיך הבשר והדם ר' יהושע אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם. ואקשינן עליה והכתיב ודם זבחיך ישפך על מזבח ה' אלהיך, הנח דם אע"פ שאין בשר. ומשני הכתיב ביה והבשר תאכל.

תורה אור השלם

1. סֵלָה כָּל אֲבִירֵי אָדָנָי בְּקִרְבִּי קָרָא עָלַי מוֹעֵד לִשְׁבֹּר בְּחוּרָי גַּת דָּרַךְ אֲדֹנָי לִבְתוּלַת בַּת יְהוּדָה:
איכה א טו

2. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מֹעֲדֵי יְיָ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
ויקרא כג מד

3. אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיְיָ בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם:
במדבר כט לט

4. וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכֵל:
דברים יב כז

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שאינו על מצחו. כדאמרינן בר"ה. תמוה לי וכי צריך לאיש זה הלא מפורש בכתוב דלפני ולפנים עובד רק בד' בגדים אלא דבר"ה אמרינן עצמא לקמן: **תוס'** ד"ה אויר. בלא אויר נמי. עי' תשו' מ"ל סי' קנ"ג.

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה דלא וכו'. דלמוי' בציבור וכו'. כ"כ עיין מנחות ע"ו ע"א תוס' ד"ה והכא מאי לין וכו' וע"ע ודו"ק: **ב]** שם ד"ה אויר וכו'. יכול לקיים מצות זריקה. נ"ב עיין שו"ת מ"ל סימן קנ"ג:

מוסף רש"י

תמוז דהאי שתא מלויי מליוה. תמוז דהכא שתא של שנה הבאה ליליפת מלרים שנשלחו בה מרגלים בעשרים ושבעה בסיון, מלויי מליוה לתמוז לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בשמונה בתמוז, ויבכו העם בליל הסוף בתשעה באב בכו בכיה של חנם והוקבעה להם בכיה לדורות (שבועות י.). **מה תלמוד לומר.** והלא כל המועדות אמורין למעלה ומשה אמרן (מנחות עב:). **במועדיכם.** ואפילו בשבת (שם). **מניין לרבות עומר.** דלא כתיב בהכהיל פרשתא (שם). **והקרב עמו.** כבש הבא עם העומר (שם). **שתי הלחם והקרב עמם.** כבשי עלרת (שם). **ת"ל וידבר משה וגו'.** ובהכהיל פרשתא דאמור אל הכהנים בתר עומר ושתי הלחם כתיב (שם). **בין שישנו על מצחו.** שלא כהן גדול כשאירע טומאה על הקרבן (יומא ז:). **מרצה.** לין מרלה על טומאת זמיהם לעצות לרצון (שנהדרין יב:). **כהן גדול ביום הכפורים.** בגדולו לפני ולפנים בבגדי זהב ואם אירעה טומאה בקדשים מרלה הלין (שם) יום הכפורים אינו על מלאו בשעת עבודת היום הפנימית, שאינו נכנס לפנים בבגדי זהב (יומא ז:). **הנח ליום הכפורים שטומאה הותרה בצבור.** שהוא קרבן לבור ואינו לריך לין (שם) שהוא עבודת לבור הוא וטומאה הותרה בקרבן לבור כטהרה גמורה ואין לריך לין לרצות, אלמא איתר גמור הוא (שנהדרין יב:). **מכלל דר"ש סבר טומאה דחויה היא בצבור.** ולין הוא המרלה עלה (יומא ז:). כלומר בקושי נדחית אלא דחוי בעלמא על ידי נשיאת עון, שהלין מרלה לא בהיתר גמור, וכל מה דמלינו לבהודי מהבלינן שיעשה בטהרה (יומא ז: מו:). **הציץ מרצה על אכילות.** לחכי נקנו אכילות, דאעולין כולי עלמא מודו דלין מרלה דקתני בריש מו"כ ונרלה לו לכפר עליו, בדם, בכתיב (ויקרא ז) כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם טיהור, טמא מנין, ת"ל (שמות כח) ונשא אהרן וגו', והוא בדם קמיירי, בכתיב בלעון לפם וכבא כתיב ונרלה, מה הכא דם לפם אף התם דם, ואין לי אלא דם, מנין לרבות כל העולים, ת"ל לכל מתנות קדשיהם וגו' (מנחות כה:). **אף בשר בזריקה.** אלמא אויר יש ומתמה האויר הוא לריך זריקה שעומד בכבש חוזק אל עבר האויר למערבה (שם).

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' ט ין]:
לא ב מיי' שם הל' טו טז:
לב ג שם הלכה ח:
לג ד שם הלכה ז:
לד ה מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:
לה ו מיי' פ"ו מהלכות מעשה קרבנות הלכה ד:
לו ז מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הל' יג:

מוסף תוספות

א. גבי שאר מועדות תחילה לכולם. תוס' שאנץ. **ב.** ולא חש הש"ס לפרשה. תוס' מתומות לב: **ג.** דלא מזכיר כלל שנשנה במשנה מגלן. תוס' שאנץ. **ד.** יש לתמוה הכא. שם. **ה.** דתנן דבאין בטומאה. שם.

רבינו חננאל

ואפילו שעירי ראשי חדשים כיוצא כשעירי הרגלים הם, מיהו הוצרך להודיע כי ראש חדש נמי איקרי מועד שנאמר קרא עלי מועד. מנא הני מילי דת"ר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל מה ת"ל לפי כו' התמיד שכן תדיר שכן כליל. פי' התמיד חובה קבועה בכל יום והוא עולה כליל, מה שאין כן בפסח, כי הפסח הוא פעם אחד בשנה ונאכל כי אין למזבח ממנו אלא האימורין בלבד. ויש בפסח מה שאין בתמיד שמי שאינו עושה פסח ענוש כרת שנאמר וחדל לעשות הפסח ונכרתה, מה שאין כן בתמיד. כי התמיד אין בו ענוש כרת. לפיכך הוצרך לפרש בזה במועדו, ובזה במועדו להיות שניהן דוחין השבת והטומאה שאין למדין זה מזה. והני תרוייהו לא גמירי מיניהו שכן ישנן לפני הדיבור כלומר ניתנין לישראל ועשאום קודם מתן תורה פסח עשאוהו במצרים שנאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל וגו'. תמיד דגרסינן בתחלת חגיגה עולה שהקריבו ישראל במדבר עולת תמיד היא. ואי כתיב הני לא ילפי האחרים מיניהו, דאיכא למיפרך מה להני שכן ישנן לפני הדבור כדאמרן, אי נמי שכן יש בהן צד חמור, התמיד תדיר וכליל, הפסח ענוש כרת, משא"כ בשאר הנקרבין. לפיכך הוצרך לפרש בהן במועדו. והני מילי בקרבנות דמכפרי אבל עומר ושתי הלחם דאין בהן כפרה אלא להתיר, כדגרסינן עומר מתיר חדש במדינה דכיון שקרב העומר בששה עשר בניסן מותרין ישראל לאכול תבואה חדשה, וכיון שהקריבו שתי הלחם בעצרת הותרו ישראל להקריב מנחה מן התבואה החדשה, לפיכך הוצרך לכתוב בכל אחד במועדו שיהיו כולן דוחין הטומאה כמו שאמרנו. [אין הציץ מרצה על אכילתו כגון מי שאכל הקודש הטומאה וכיוצא בה]. **סברוה דס"ע טומאה דחויה בצבור** ובעיא ציץ לרצות, דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה היא בצבור אלא ר' יהודה, דתניא בין שישנו על מצחו וכו', ודחולי עלמא סברי אין הציץ מרצה על אכילות, כגון מי שאכל קודש בטומאה וכיוצא בה, [וליכא תנא דאמר הציץ מרצה על

שאין בשר ניתר באכילה עד שיזרק הדם. תימה אימת דוקא שלמים דאית ביה תרי אכילות אבל עולה מנלן דאימת כי היכי דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כדתנן במעילה בפרק מטאת העוף (דף ט.) לית בה נמי מעילה קודם זריקה דהאי קרא בשלמים כתיב וי"ל דר"א לא חשיב הך חומרא ורשב"א מתרץ דר"א יליף עולה מקל וחומר דר' יהושע ובשלמים [א] טרח וכתב לה קרא כדאמר בסמוך:

עומר ושתי הלחם דליכא עולין מאי איכא למימר. וא"ת ובשתי הלחם מה שייך באין בטומאה וי"ש לומר משום תגופה דאית בהו: **קסבר** ר' יהושע הציץ מרצה על העולין. וא"ת לענין מה מפיק קרא בעולה אם אין בשר אין דם הלא הציץ מרצה וי"ש לומר לענין אבוד וסרוף דלא מרצה ליה: **כי** אמר ר' יהושע בזבחים במנחות לא אמר. השתא משתי הלחם לא תיקן כלום ובלאו הכי פריך שפיר: **אלא** פשיטא ר' יהושע קתני לה. תימה לרשב"א אמאי לא משני כדלעיל כמדת ר' יהושע דביני תרתי ולא כמדת ר' יהושע דאיהו ס"ל הציץ מרצה על אכילות ואתן סבירא לן דלא מרצה:

הא

והני תרי קראי למה לי חד בעולה וחד בשלמים וצריכא דאי כתב רחמנא בעולה הוה אמינא עולה היא דחמירא שכן כליל אבל שלמים דלא חמירי אימא לא ואי כתב רחמנא שלמים הוה אמינא אדרבה דאית בהו שתי אכילות אבל עולה דלית בה שתי אכילות אימא לא קמ"ל ור' אליעזר נמי הכתיב והבשר תאכל אמר לך ההוא מיבעי ליה [א] שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם אי הכי אימא כוליה להכי הוא דאתא דם אע"פ שאין שם בשר מנלן אמר לך אם כן נכתוב רחמנא הבשר תאכל והדר ודם זבחיך ישפך כדכתיב ברישא [1] ועשית עולותיך הבשר והדם מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך שמע מינה דם אע"פ שאין בשר ושמע מינה שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם ור' יהושע אין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם [ב] קל וחומר הוא ומה אימורין דכי ליתנהו לא מעכבי כי איתנהו מעכבי דם דכי ליתיה מעכב כי איתיה לא

כל שכן דמעכב ורבי אליעזר [ג] מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא ור' יהושע [ג] כל היכא דאיכא למדרש דרשינן השתא לימא מתני' דלא כרבי יהושע דכיון דאמר בעינן תרתי וציץ אאכילות לא מרצה היכי אתי בטומאה אפילו תימא רבי יהושע אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על העולין הא תינח זבחים דאיכא עולין אלא עומר ושתי הלחם דליכא עולין מאי איכא למימר אמרי כי אמר רבי יהושע נמי דבעינן תרתי בזבחים במנחות לא אמר ובמנחות לא אמר [ד] והתנן נטמאו שיריה אבדו שיריה כמדת רבי אליעזר כשירה כמדת רבי יהושע [ה] פסולה כמדת ולא כמדת כמדת רבי יהושע דבעינן תרתי ולא כמדת רבי יהושע דאילו רבי יהושע בזבחים אמר במנחות לא אמר ואילו האי תנא סבר אפילו במנחות ומנו האי תנא דקאי כוותיה ומחמיר טפי מיניה ועוד תניא [ה] א"ר יוסי רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים ודברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר דם אף על פי שאין שם בשר ודברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר קומץ אף על פי שאין שירים דברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר אם אין קומץ אין שירים אם אין שירים אין קומץ אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על [ו] [העולין ועל] האכילות אי הכי אמאי כמדת רבי יהושע פסולה אאבוד ושרוף אלא נטמא למאן קתני לרבי אליעזר פשיטא השתא יש לומר אבוד ושרוף דליתנהו מכשיר רבי אליעזר נטמא דאיתיה מיבעיא אלא פשיטא לרבי יהושע וקתני פסולה ועוד [ז] תניא רבי יהושע אומר [ח] כל זבחים שבתורה [ט] בין שנטמא בשר וחלב קיים ובין שנטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם אבל נטמאו תרווייהו לא אלמא קסבר רבי יהושע אין הציץ מרצה [י] על העולין ולא על האכילות אלא לעולם רבי יהושע היא מתני' ולא קשיא כאן לכתחלה כאן דיעבד כי אמר רבי יהושע לכתחלה דיעבד לא ומנא תימרא דשני ליה לרבי יהושע בין לכתחלה לדיעבד [יא] דתניא נטמא בשר או שנפסל או שיצא חוץ לקלעים ר"א אומר יזרק ר' יהושע אומר [יב] לא יזרק ומודה ר' יהושע [יג] שאם זרק הורצה חדא דפסולה דיעבד משמע ועוד חמשה דברים באין לכתחלה משמע אלא

שנאה להודיענו כח דברי רבי אליעזר דלמדנו כשירה בתמיה פשיטא השתא י"ל כו' אלא פשיטא על כרחך ר' יהושע פליג עלה ולאשמעינן דרבי יהושע פסיל בה תניא ורבותא אשמעינן דאף על גב דאיתא בעינא פסול: **ונא על העולין.** דהיינו חצב דאי מרבי אחד מיניהו אמאי פסול: **אלא לא קשיא.** מתני' ודרבי יהושע מתני' דיעבד ודר' יהושע לכתחלה תרתי בעי ואי אייתוה מתכשר דיעבד: **נפסל.** בטבול יום: **חדא דפסולה דיעבד משמע כו'.** אתקפתא היא: **ועוד.** אי נמי משמע פסולה להקטיר קומצה לכתחלה מתני' באין לכתחלה קתני:

ביחיד

ותניא הכי דשני ליה לר' יהושע בין לכתחלה ובין דיעבד דתניא נטמא הבשר או נפסל או יצא חוץ לקלעים ר' אליעזר אומר יזרק ר' יהושע אומר לא יזרק ומודה ר' יהושע שאם זרק הורצה. ואקשינן חדא דפסולה דקתני בנטמאו שיריה דאיעבד משמע דהאי נטמאו קתני ואפ' נטמאו הכי פסולה. ועוד מתני' דקתני חמשה דברים באין בטומאה לכתחלה משמע.

אליעזר במנחות ודברי ר' יהושע במנחות, כי הנה בהדיא תאני ר' יוסי כי ר' יהושע סבר במנחות אם אין קומץ אין שירים אם אין שירים אין קומץ. (וכו') [ופריך] אלא לעולם קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על אכילות. אי הכי כי הציץ מרצה על האכילות אמאי תנינן כמדת ר' יהושע פסולה (תאכל) כי הציץ מרצה. ושנינן כי קתני פסולה אאבדו שיריה ונשרפו שיריה דהא ליתנהו אבל נטמאו שיריה דברי הכל

לז א מיי' פי"א מהלכות מעשה קרבנות הל"ד:
לח ב מיי' פי"א מהל' פסולי מוקדשין הלכה כ:
לט ג מיי' פי"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:
מ ד ה סס הלכה לא:

רבינו חננאל

ותרי קראי בחד ענינא למה לי, ומשני האי קרא ודם זבחיך ישפך שלמים הן והאי דכתיב ועשית עולותיך בעולה. וצריכין, דאי כתב רחמנא בעולה לא אתו שלמים מינה, דפרכינן מה לעולה שכן כליל וכו'. ר' אליעזר אומר דם אע"פ שאין בשר שנאמר ודם זבחיך ישפך ומה אני מקיים ועשית עולותיך הבשר והדם ללמד כי הבשר נזרק על גבי המזבח כמו הדם, הוי אומר אויר יש בין כבש למזבח שאינו יכול לעבור ועומד בכבש וזורק על גבי המזבח. והאי דכתיב והבשר תאכל בא ללמד שאין הבשר נאכל אלא אחרי שיזורק דם ה(מ)זבח כדכתיב ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל, ומדלא כתיב והבשר תאכל ברישא והדר ודם זבחיך ישפך כדכתיב ועשית עולותיך הבשר והדם, ש"מ דדם ישפך לעולם מ"מ ואם יש בשר יאכל אחריו. ואם אין בשר ראוי לאכילה אינו מעכב הדם. ואם נאמר משנתנו לר' יהושע היא והנה הוא לית ליה כי הציץ מרצה על אכילות, ד[ד]הא (ד)אמרן דר' אליעזר לבדו הוא דאית ליה האי סברא היכי אתו הני חמשה דברים בטומאה. ואמרינן אפילו תימא ר' יהושע קסבר הציץ מרצה על העולין, כלומר אפילו קרבין כשהן טמאין הציץ מרצה. בשלמא זבחים איכא אימוריהן שהן עולין אפילו טמאין וגם הדם נזרק והציץ מרצה. אלא עומר ושתי הלחם דקתני באין בטומאה וליכא בהו תרתי שהן עולין אמאי באין בטומאה. ושנינן לא בעי ר' יהושע (תרתי אלא בזבחים אבל במנחות אית ליה קומץ אף על פי שאין שירים. [נ"א: ושנינן כי בעי ר' יהושע תרתי בזבחין אבל במנחות אית ליה אף על פי שאין שירים]. אינו והתנן במנחות פ"ג נטמאו שיריה נשרפו שיריה אבדו שיריה כמדת ר' אליעזר כשרה כמדת ר' יהושע פסולה, מכלל דכי היכי דפליגי בזבחים, הכי [נמי] פליגי במנחות. ומשני האי תנא דמנחות שנאה כמדת ר' יהושע דבעי תרתי ולא כמדת ר' יהושע, דאלו ר' יהושע בזבחים בעי תרתי במנחות לא בעי תרתי. ואקשינן ומאן האי תנא דקאי בשיטת ר' יהושע דבעי תרתי ומחמיר טפי מיניה דבמנחות נמי בעי תרתי. ועוד תניא א"ר יוסי [רואה אני] את דברי ר' אליעזר בזבחים ודברי ר' יהושע בזבחים דברי ר' סבר במנחות אם אין קומץ אין שירים אם אין שירים אין קומץ. (ופי') [ופריך] אלא לעולם קסבר ר' יהושע הציץ מרצה על אכילות. אי הכי כי הציץ מרצה על האכילות אמאי תנינן כמדת ר' יהושע פסולה (תאכל) כי הציץ מרצה. ושנינן כי קתני פסולה אאבדו שיריה ונשרפו שיריה דהא ליתנהו אבל נטמאו שיריה דברי הכל

תורה אור השלם

1. וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם עַל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֵּאָכֵל: דברים יב כז

הגהות הב"ח

(א) גמ' אין הציץ מרצה לא על העולין: (ב) רש"י ד"ה אי הכי דיעבד כל"ל ומיבעי ליה לר' יהושע כל"ל ומיבעי ליה דיעבד ומיבעי ליה לכתחלה ומתכשר דיעבד: נפסל:

מוסף רש"י

כמדת ר' אליעזר. דאמר ועשית עולותיך הבשר והדם, דם אע"פ שאין בשר (מנחות ט.) הכי נמי קומץ אע"פ שאין שירים, כשרה. להקטיר הקומץ (שם כו.). כמדת ר' יהושע. דאמר אם אין בשר אין דם, אם אין דם אין בשר (שם ושם), פסולה. להקטיר הקומץ (שם ט.). ר"א אומר יזרק. את הדם, ר"א לטעמיה דאמר דם אע"פ שאין בשר (לעיל לד:). ר' יהושע אומר לא יזרק. ר' יהושע לטעמיה דאמר אם אין בשר אין דם, ואע"פ חוץ לקלעים בבשר קדשי הקדשים קאמר, שמתיאה שלהן חומת עזרה כדכתיב בכולהו בתר אהל מועד יאכלוהו, ואם יצאה נפסלת כדילפינן מאהל הקודש פרימה (שם).

מוסף תוספות

א. נמי הוה מצי למילף אלא מילתא דאתיא בק"ו. תוס' שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

כשרה (ולא הוצרך התנא לפרש כי ר' אליעזר מכשיר בה). ודחינן הכי השתא, באבדו ונשרפו דליתנהו כלל מכשיר בה ר' אליעזר, בנטמאו דאיתנהו והציץ מרצה על אכילות מיבעיא ליה דודאי מכשיר. אלא לא הוצרך נטמאו שיריה אלא לר' יהושע קתני לה, וקתני פסולה. [ולא הוצרך התנא לפרש כי ר' אליעזר מכשיר בה]. ועוד תניא ר' יהושע אומר כל הזבחים בין נטמא בשר וחלב קיים בין נטמא חלב ובשר קיים זורק הדם הא נטמאו תרוויהו לא, אלמא קסבר ר' יהושע אין הציץ מרצה לא על העולין ולא על האכילות. ושנינן שינויא כי קא בעי ר' יהושע תרתי לכתחלה כגון המנחות, אבל דאיעבד כגון משנתנו אפי' חדא (לא) [סגי].

ג) כ"ל מנ"ל, ג) [לעיל יח: וש"נ], ג) [קדושין ד: חולין קיח:], ד) מנחות ט. כו. ע"ש, ה) [לקמן עח.], ו) ס"ל ל"ג, ז) לקמן עט., ח) [לעיל סב.], ט) לעיל לד: [זבחים קד.],

ביחיד. לכתחלה פסולה ואם זרק הורלה ומתני' בציבור באין לכתחלה דטומאת ציבור הוא בהיתר: **נימא מתני' דלא כר' יוסי.** דכיון דא"ר יוסי בעינן תרתי כדמפרש ואזיל מדקאמר רבי יוסי אין הלין מרצה על אכילות ס"מ כרבי יהושע סבירא ליה דבעי תרתי ואשמעינן הכא דיטמא בשר לא מהני ליה לין למהוי כי בשר קיים לזרוק את הדם ולפי לא בעי תרתי ריצוי לין לאכילות למה לי הא בלאו אכילות נמי מיתכשרא זריקת דם: **ברבי אליעזר ס"ל.** דבחלא סגיא ולקמן פריך שמי הלחם אפילו חדא ליכא: **למאי אין הלין מרצה על אכילות.** למאי מיבעי לן ריצוי לין דידהו אלא על כרחין לרבי אליעזר ריצוי דלין לאכילות לאו לאכסורי זריקה מיבעי לן לאפוקי בעלים דבלאו אכילות נמי מיתכשר אלא לאכילות גופייהו מיבעי לן: **למיקבעינהו בפיגול.** דקי"ל אם יש פסול אחר בקרבן שחשב בו מחשבת פיגול אינו נקבע בפיגול להתחייב כרת על אכילתו דאמר מר ירלה כהרלאת בשר כך הרלאת פיגול במסכת מנחות (דף עז:ד): **ולאפוקי.** להאי בשר מידי מעילה דבקדשי קדשים זריקתן משום בשרן שעת היתר לכהנים ותו לא קדשי ה'[ה] מיקרו ונפקו מידי מעילה: **ומשוי לי' כי טהור.** ואע"ג דאסור לאוכלו בטומאה מיהו לכל שאר מילי הוי כי טהור ומהניא ליה זריקה למיקבעיה בפיגול כו': **ורבי יוסי סבר.** נהי דזריקה בשירה היא להוציא את הבעלים ידי נדרן דלא בעינן תרתי מיהו להאי בשר לא מהני לין למהוי הך זריקה מהניא ליה למיקבעה בפיגול ולאפוקה מידי מעילה: **בשלמא זבחים.** דמתני' איכא עולין דמרלי לין עלייהו ואיכא תרתי: **עומר נמי דאיכא קומץ.** דמרלי לין עליה ואדא מיהא איכא: **ובלחם הפנים איכא בזיכין.** שמתירין את הלחם בקומץ למנחה דכתיב ביה (ויקרא כד) והיתה ללחם לאזכרה: **בזיכים.** לבונה של לחם הפנים וכתיב בקומץ (שם ב) והקטיר הכהן את אזכרתה ולין מרלי עלייהו דהא עולים נינהו: **אלא שמי הלחם.** דכולה אכילות ורבי יוסי אין הלין מרלה על אכילות קאמר מאי איכא למימר: **וכי תימא.** הא דקתני מתני' שמי הלחם באין בטומאה לאו בשמי הלחם הבאות בפני עצמן כגון אלא היו להן כבשים דאמרינן במנחות (דף מה:) דבאין בפני עצמן ובהנהו לא קאמר מתני' דליתו בטומאה אלא בבאו עם הכבשים ומשום הכבשים הקריבין עמהן שחיטתן מקדשת את הלחם וזריקת דמם מתרת אותן קאמר מתניתין דבאות בטומאה משום דלין מרלי עלייהו: **הותרה בציבור.** ולא בעי' לין: **אחד זה ואחד זה.** אחד כהן השורף את הפרה ואחד כהן גדול ביום הכפורים שטעונין פריסה שבעת ימים: **מכל חטאות.** מכל אפרי הפרות שהיו במקדש שאפר פרה של משה לא נלתה: **כל שבעה.** בפ"ק דיומא (ח:) מפרש טעמא בראשון לפריסתו שמא היום שליטי בטומאתו שמא ביום ג' ימים שיטמא בשמא ותשרף בעלמא היא ומעלה וכן שני שמא שלישי ושלישי שמא שלישי (ג) ואינך מספקינן כל חד וחד בז' לטומאה: **הואה למה לי.** הא קרבן ביום הכפורים בציבור הוא ודוחה טומאה אלא ס"מ בקושי נדחית טומאה בקרבנות ובעי ריצוי לין. וכיון דלא מרלי מאכילות לא מיתוקם שמי הלחם דמתניתין כרבי יוסי ואפילו סבירא ליה דבחלא סגיא דהא אפילו חדא ליכא: **שטרא מזכי לבי תרי הוא.** בתמיה. כלומר מי ראה שטר שמזכה את התובע ואת הנתבע דקאמר רבי יוסי רואה אני את דברי שניהן: **מסתברא קאמר.** מסתברא דפליגי בתרוייהו קאמר: **עיקר קראי.** ועשית עולותיך[ו]: **בזבחים כתיבי.** ובמנחות לא כתיבי ואילטריך לאשמעי' דאפ"ה פליגי במנחות: **ועוד בציבור ר' אליעזר הוא דמכשיר ולא ר' יהושע.** בתמיה:

אלא לא קשיא [א]כאן ביחיד כאן בציבור נימא מתני' דלא כר' יוסי [ב]דתניא ר"א אומר הציץ מרצה על אכילות רבי יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות קס"ד מדקאמר ר' יוסי אין הציץ מרצה על אכילות כר' יהושע ס"ל דאמר בעינן תרתי נימא השתא מתני' דלא כר' יוסי לא רבי יוסי כר"א ס"ל דאמר דם אע"פ שאין בשר אי הכי למאי הלכתא אין הציץ מרצה על אכילות וליטעמיך ר"א דאמר הציץ מרצה כיון דאמר דם אע"פ שאין בשר הציץ מרצה על אכילות למאי הלכתא אלא למיקבעיה בפיגול ולאפוקי מידי מעילה קמיפלגי רבי אליעזר סבר מרצה ציץ עיליוה ומשוי ליה בטהור וקבע ליה בפיגול ומפיק ליה מידי מעילה ור' יוסי סבר לא מרצה ציץ עיליוה ולא משוי ליה בטהור ולא קבע ליה בפיגול ולא מפיק ליה מידי מעילה מתקיף לה רב מרי נהי נמי דרבי יוסי סבר כר"א בשלמא זבחים איכא דם עומר נמי איכא קומץ לחם הפנים נמי איכא בזיכין אלא שתי הלחם מאי איכא למימר וכ"ת לקרב עמהן [ג]היינו שלמי ציבור א"כ הוו להו ארבעה ואנן חמשה תנן אלא קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור והא [ד]תניא אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם דברי רבי מאיר רבי יוסי אומר [ה]אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד ואי סלקא דעתך קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור למה לי הזאה כלל אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי יוסי א"ל רב פפא לאביי ורבי יוסי שטרא מזכי לבי תרי הוא דתניא [ו]א"ר יוסי רואה אני את דברי רבי אליעזר בזבחים ודברי רבי יהושע בזבחים ודברי רבי אליעזר במנחות ודברי רבי יהושע במנחות דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר דם אע"פ שאין בשר דברי רבי יהושע בזבחים שהיה אומר אם אין דם אין בשר אם אין בשר אין דם דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר קומץ אע"פ שאין שם שירים ודברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר אם אין שם שירים אין קומץ אם אין קומץ אין שירים א"ל מסתברא קאמר כי קאי בזבחים אמר מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות קאי במנחות אמר מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים א"ל התינח כי קאי בזבחים אמר מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות דעיקר קראי כי כתיבי בזבחים כתיבי אלא כי קאי במנחות ואמר מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים והא עיקר קראי בזבחים הוא דכתיבי אלא לא קשיא רואה אני את דברי ר' אליעזר בנטמא ודברי רבי יהושע באבוד ושרוף בנטמא מ"ט משום דמרצי ציץ הא שמעת ליה לרבי יוסי דאמר אין הציץ מרצה על אכילות אלא לא קשיא רואה אני את דברי רבי אליעזר בציבור רואה אני את דברי רבי יהושע ביחיד בציבור מ"ט משום דטומאה הותרה בציבור חדא דשמעת ליה לר' יוסי דאמר טומאה דחויה היא בציבור ועוד אי בציבור רבי אליעזר מכשיר ולא רבי יהושע

הא לא קשיא הא ביחיד והא בציבור. פי' בקונטרס דסבירא לן טומאה הותרה בציבור וקשה דה"ל למימר אלא קסבר רבי יהושע טומאה הותרה בציבור כדמסיק לעיל דקסבר לין מרלה על אכילות ועוד היכי קאמר בסמוך נימא דלא כרבי יוסי דאמר אין הלין מרלה על אכילות מהאי טעמא גופיה דטומאה הותרה בציבור דאחוקימנא כרבי יהושע אתי נמי כר' יוסי[ז] כדקאמר נמי לבסוף ורואה לר"י דלעולם סבירא ליה טומאה דחויה אלא דסבירא ליה דהלין מרלה על אכילות וביחיד לכתחלה לא יזרוק מדלבנן ופסולה דקתני הייני לכתחלה הלכך בציבור באין לכתחלה[א] ואם תאמר ומאי איכא בין ציבור ליחיד הואיל ומדאורייתא ביחיד נמי זורק לכתחלה יש לומר טומאת הגוף איכא ביייהו דבציבור דחיא ביחיד לא דחיא:

מבלל דרבי יוסי ברבי יהושע ס"ל. תימה לרשב"א מנא ליה הא דילמא כר' אליעזר סבירא ליה ואין הלין מרלה על אכילות נפקא מינה לשתי הלחם: **והא** עיקר קראי בזבחים כתיבי. תימה לר"י לרש לקיש דאמר במנחות פרק קמא (דף ט.) שיריס שאסרו בין קמילה להקטרה אין מקטיר קומץ עליהן אדרבה קראי במנחות כתיבי דבזבחים כיון שנשחיט זית בשר זורק את הדם ומשמע התם דטעמיה מקרא דכתיב המנחה מיהו לרבי יוחנן דפליג עליה התם אתי שפיר:

הא

מסורת הש"ס

(א) [נעיל עז.] מנחות כה:, (ב) יומא ד. ח., ג) [נעיל עז:], ד) [בזבחים כח:], ה) [ויקרא ה], ו) [דברים יב], ז) [עי' יומא ח.],

הגהות הב"ח

(א) גמ' וכ"ת לקרב עמהן הי ניהו שלמי ציבור: (ב) רש"י ד"ה כל שבעה בפ"ק דיומא דף ח' מפרש וכו' אמת שלשי ורביעי לא בעי זריקה ואינך מספקינן:

מוסף רש"י

אין הציץ מרצה על אכילות. על טומאה שנגע בבשר ובשיני מנחה הנאכלים, אלא על טומאת הדם וקמלים (לעיל עז.) לחמי נקבו אכילות, דאעולין כ"ע מודו דלין מרלה, דקתני ברש ת"כ ונלה לו לכפר עליו בדם, דכתיב (ויקרא יז) כי הדם הוא בנפש יכפר, אין לי אלא דם טהור, טמא מנין ת"ל (שמות כח) ונשא אהרן וגו' והוא בדם קמייני דכתיב ברגלן לבסם, והכא כתיב ונגלה, מה הכא דם אף התם דם, ואין לי אלא דם, מנין לרבות כל העולים, ת"ל לכל מתנות קדשיהם וגו' (מנחות כה:). **אחד זה ואחד זה.** כהן ביום הכפורים וכהן דפרה, מזין עליו כל שבעה. ימי הפרשה, **מכל חטאות שהיו שם.** מכל פרה ופרה היו נותנין קצת למשמרת מן אפר המיל, כך שניו במסכת פרה (פ"ג מי"ח) ומאי שמעתי אפר פרה של משה לא כלה (יומא ד.).

מוסף תוספות

א. על ידי ריצוי ציץ. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

אלא לא קשיא כי קתני דבעי ר' יהושע תרתי בקרבן יחיד אבל בקרבן צבור הוא ומנחות אפילו חדא סגי ליה, ומתני' קרבן צבור הוא ומנחות קרבן יחיד. **ואתינן למימר מתני' דלא כר' יוסי** דתני אין הציץ מרצה על אכילות ור' יוסי סבר לה כר' יהושע דאמר תרתי בעינן. ודחינן לא לעולם כ' יוסי בהא כר' אליעזר סבירא ליה דאמר דם אע"פ שאין בשר והאי דקא מיפלגי בציץ מרצה על אכילות בהא פליגי, ר' אליעזר סבר הציץ מרצה על אכילות וכיון דמרצו לאכילה הוא דקאי (והטהור) [וכטהור] חשוב הוא ואי חשיב עליה למכליה חוץ לזמנו אע"ג דהוא טמא קבעא ליה מחשבתו בפיגול, ואי אכיל ליה מקודם לאו בר מעילה הוא דאכילה מעליא היא. ור' יוסי סבר לא מרצה ציץ ולא משוי ליה טהור ולא קבע ליה בפיגול ולא

עין משפט נר מצוה

מא א ממי' פ"ח מהלכות פסולי מוקדשין הלכה לד:

מב ב ממי' פ"ח מהל' עבודת יום הכפורים הלכה ד:

רבינו חננאל (המשך)

מפיק ליה מידי מעילה. ואקשינן נהי נמי דר' יוסי כר' אליעזר סבירא לי' דאמר דם אע"פ שאין בשר (בשלמים) [בשלמא] זבחים איכא דם, עומר נמי איכא קומץ, לחם הפנים נמי איכא בזיכין, אלא שתי הלחם מאי טעמא, וכי תימא איכא נמי להני שלמים הבאין עמהן, אי [הכי] היינו זבחי שלמי ציבור והוו להו [ארבעה] ואנן חמשה תנן. ושנינן אלא קסבר ר' יוסי טומאה הותרה היא בצבור. איני דסבר ר' יוסי התר היא בצבור. **והתניא אחד זה ואחד זה מזין עליו כל שבעה מכל חטאות שהיו שם.** פי' [בין] כהן גדול שרוצה לשמש ביום הכפורים, בין כהן השורף את הפרה, היו מזין עליהם כל שבעת הימים שהיו מפרישין אותן מכל אפר הפרות שהיו שם שנעשו מימות משה ועד אותו זמן, ואסיקנא בתחלת סדר יומא דר' יוסי טומאה דחויה בצבור הוא דאית ליה. ואמרינן **אלא מחוורתא** מתני' דלא כר' יוסי. ירושלמי בין למאן דאמר הלחם עיקר בין למאן דאמר כבשים עיקר ארבעה אינון ותנא חש להון וקרינון חמשה. ואקשינן היכי קתני ר' יוסי במילתא דפליגי ר' אליעזר ור' יהושע זה פוסל וזה מכשיר ואומר ר' יוסי רואה אני דברי זה ודברי זה, ו[כי] יש אמת בשני דרכים המכחישין זה את זה. **ופרקינן** האי דקאמר רואה אני לאו משום דקא מודה להו, אלא הכי קאמר, רואה אני דברי ר' אליעזר בזבחים כלומר טעמיה במנחות כטעמיה בזבחים, כי היכי דפליג בהאי פליג בהאי וכן ר' יהושע. ונדחה האי שינויא ושנינן רואה אני דברי ר' אליעזר בנטמא דהא איתיה והציץ מרצה [ודברי ר' יהושע באבוד ושרוף]. איני והתניא ר' יוסי אומר אין הציץ מרצה על אכילות ומפלג הוא דפליג על ר' אליעזר, היכי קתני רואה אני דברי ר' אליעזר במאי דפליג עלה. אלא רואה אני דברי ר' אליעזר בציבור מאי טעמא משום דטומאה התר הוא בצבור. והא ר' יוסי טומאה דחויה היא שמעינן ליה. ותוב הכי ר' יהושע פליג עליה והא אוקימנא לעילא דאפילו ר' יהושע מודה בצבור דדם אע"פ שאין בשר ולפיכך איתוקמא מתניתין כותיה.

הא אמרת מודה רבי יהושע בציבור. תימה לרשב"ם מאי קושיא דילמא ה"ק רואה אני דברי רבי אליעזר בציבור אף ר' יהושע לא אמר אלא ביחיד דכי האי גוונא אמרי' פ"ק דחולין (דף יב.) וכמה דוכתי ואומר ר"י דהכא לא שייך למימר הכי דלא קתני בברייתא לא בציבור ולא ביחיד: **כי** מודה בנטמא. משום דאין מרלה:

ולעכב לא והתניא במכסת נפשות. תימה לר"י והא קרא בשחיטה כתיב ומהתם נפקא דמחשבת אוכלין פסלה בשחיטה אבל בזריקה אמרן לעיל דאין מחשבת אוכלין בזריקה והיכי פריך משחיטה לזריקה ואומר ר"י דווקא מחשבת אוכלין ליתא בזריקה אלא בשחיטה אבל כשאין לו אוכלין לגמרי אף בשעת זריקה סברא היא דפסול שהיא עיקר עבודה כיון דבשעת שחיטה הקפיד הכתוב אפילו אמחשבה:

שאני התם דאי מימשכי הני כו'. תימה לרשב"ם והא בשעת זריקה אינם יכולים לימשך ונמצא דהשתא לא חזי לאכילה וי"ל דילמא ר' נתן סבר כר"ש דתנן לקמן בפרק האשה (דף פט.) נמנין ומושכין ידיהם עד שיזרק הדם אי נמי נטמאו מקצתן או שמתו חזי להני: **ולרבי** נתן איש לפי אכלו למה לי דבעינן גברא דחזי לאכילה. וא"ת לרבנן נמי ליפני הכי נעיל כי פריך ולעכב לא לימא כי אתא קרא לעכב היינו דבעינן גברא חזי לאכילה אבל בשר לא ולאו פירכא היא דרבנן בעו בשר חזי לאכילה כדתניא לעיל אחרונים שאין להם כזית אינם אוכלין וחייבין לעשות פסח שני והא נמי לא תיקשי אמאי לא משני לר' נתן אינם לפי אכלו למלוה כדבעי למימר לעיל משום דלא אשכחן תנא דלא מקיים אוכלין למנויין אלא זקני דרום לחודייהו בפרק שני דזבחים (דף כג.) ולמאי דמוקי מתני' כר' נתן ל"ל דיולאין בפסח אחד דקאמר היינו דוקא דיעבד:

לימא ר' נתן היא כו'. תימה לר"י והיכי מיתוקמא כר' נתן והא ר' נתן ורבנן לא פליגי אלא בבשר אבל בגברא לכ"ע בעינן גברא דחזי לאכילה ועוד א"כ אפילו שחטו שלא לאוכליו נמי ואמאי נקט שחטו לאוכליו ועוד היכי תיסק אדעתיה למימר השתא דיש מחשבת אוכלין בזריקה הא פשוט בכולי גמרא דאין מחשבת אוכלין בזריקה כדמוכח בזבחים (דף ד.) ובתמיד נשחט נעיל (דס"ת.) ופ' הבאתי וגראה לר"י דה"פ נזרק דמו שלא לאוכליו לא שנזרק שלא בשם אוכליו אלא שבשעת זריקה היו הבעלים חולים והשתא קאמר כמאן כר' נתן דמשמע ליה כיון דר' נתן מיקל כולי האי ולא בעי שיהא בשר ראוי לאכילה א ה"נ לא חיים אם אין בעלים ראויין בשעת זריקה אבל רבנן דמחמרי ובעו שיהא בשר ראוי לאכילה ה"ה דבעו שיהו הבעלים ראויים לאכילה בשעת זריקה וה"נ סבר ר' אלעזר בסמוך דלא בעי ר' נתן גברא חזי אלא בשחיטה דווקא:

גזיר

אלא תרוויהו ביחיד והא לכתחלה והא דיעבד. והא דקתני אם זרק הולה ואוקימנא ביחיד ה"מ דמודה רבי יהושע בדיעבד כשנטמא דהא עלה קאי ומשום דאיתיה בעינא אבל באבוד ושרוף לא. ור' יוסי אפי' נשרפו או אבדו שיריה קאמר אם הקטיר קומלה כשירה:

מתני' נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם. אפי' לר' אליעזר דעיקר פסח לאכילת אדם קאתי: **ובמוקדשין אינו כן.** אפילו לר' יהושע שאפילו נטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם דהא תרתי איכא מתיר ושייריס שהדם מתיר אימורין למזבח: **גמ' הולה.** ופטור מלעשות פסח שני: **לא מעכבא.** כפרה בדיעבד: **אולין.** חולה וזקן: **רב.** דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא דאמר כר' נתן: **יולאין בפסח אחד.** ואע"פ שאין בו כזית לכל אחד אלמא אכילה לא מעכבא: **דאי מימשכי הני.** מה שיש בהן יותר מכזית לכל אחד חזי להני הנשאריס: **ואי מימשכי הני כו'.** אשתכח דחזי לכולהו דהי מינייהו מפקת הלכך אע"ג דלא אימשך חד מינייהו פטורין אבל ניטמא לא חזי אפילו לחד: **נימנו עליו.** עד שהיה כזית לכל אחד: **ומאי דוחקיה דרב לאוקמא למתני'.** כר' נתן דלא מעכבא ולימיר דמתני' לכתחלה קאמר הא אם זרק הולה: **נוקמה ברבנן.** וניחא דמתני' אפי' בדיעבד פסול: **פסח עצמו כשר.** קס"ד לזרוק דמו ולהקטיר חלבו אבל לאכילה לא וקתני ואדם יולא בו ידי חובתו: **אין מחשבת אולין.** חולה וזקן בזריקת דם דאים לפי אכלו לגבי שחיטה כתיב: **חלים.** בריא: **גברא דחזי לאכילה בעי'.** דכי כתיב אים לפי אכלו אגברא כתיב דליהוי גברא בר אכילה אבל פסח לא איכפת לן אי לא חזי: **יזרק בטהרה.** בכהנים וכלי שרת טהורין: **ור' נתן היא.** דאמר אכילה לא מעכבא ולא בעי ר' נתן גברא דחזי לאכילה ומתניתא קמייתא מוקי ר' אלעזר כרבנן: **הכא במאי עסקינן בציבור.** שנטמאו רוב ציבור בין שחיטה לזריקה כגון שמת הנשיא ונטמאו הילכך גברי דחזו לאכילה ניהו: **גזירה שמא.** לשנה אחרת יטמאו ציבור אחר זריקה: **ויאמרו אשתקד.** מי לא היינו טמאין בשעת אכילה ואכלנו ואע"פ שבשחיטתו בטהרה השתא נמי אע"פ שבשחיטתו וזריקתו בטהרה ניכול בשר בטומאה ולא ידעי דאשתקד בעידנא דהוי זריקת דם טמאין הוו והוה ליה פסח הבא בטומאה:

ואיבעית

אלא אמרת בציבור אפילו רבי יהושע מודה אלא רואה אני דברי ר"א בדיעבד ודברי ר' יהושע לכתחלה דיעבד אפילו רבי יהושע נמי מודה הוא דקתני מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה הא בטומאה הא באבוד ושרוף כי קתני מודה רבי יהושע שאם זרק הורצה בנטמא אבל באבוד ושרוף לא כי קאמר ר' יוסי רואה אני את דברי ר"א בדיעבד באבוד ושרוף: **מתני'** נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא החלב והבשר קיים זורק את הדם ובמוקדשים אינו כן אלא אע"פ שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם: **גמ'** אמר רב גידל אמר רב אם זרק הורצה והא בעינן אכילה אכילה לא מעכבא והא כתיב איש לפי אכלו למצוה ולעכב לא והתניא במכסת מלמד שאין הפסח נשחט אלא למנויו יכול שחטו שלא למנויו יהא כעובר על המצוה וכשר ת"ל איש לפי אכלו תכוסו הכתוב שנה עליו לעכב ואיתקש אוכלין למנויין אלא רב דאמר כרבי נתן דאמר אכילת פסחים לא מעכבא הי רבי נתן אילימא הא רבי נתן דתניא רבי נתן אומר מניין שכל ישראל יוצאין בפסח אחד ת"ל ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכי כל הקהל שוחטין והלא אין שוחט אלא אחד אלא מלמד שכל ישראל יוצאין בפסח אחד דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להני ואי ממשכי הני חזי להני אלא הא ר' נתן דתניא נמנו עליו חבורה אחת וחזרו ונמנו עליו חבורה אחרת ראשונים שיש להן כזית אוכלין ופטורין מלעשות פסח שני אחרונים שאין להם כזית אין אוכלין וחייבין לעשות פסח שני רבי נתן אומר אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני שכבר נזרק הדם אכתי דילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להו א"כ ליתני הואיל וראויים לימשך מאי שכבר נזרק הדם ש"מ בדם תליא מילתא אבל אכילה לא מעכבא מאי דוחקיה דרב דמוקים לה מתני' לכתחלה ור' נתן נוקמה כרבנן ואפילו דיעבד נמי לא רב מתני' קשיתיה אמאי (תני) אין זורק את הדם ליתני פסול אלא שמע מינה אין זורק לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי ולר' נתן איש לפי אכלו למה לי דבעינן גברא דחזי לאכילה מאן תנא להא דתנו רבנן שחטו לאוכליו וזרקו דמו שלא לאוכליו הפסח עצמו כשר ואדם יוצא בו ידי חובתו כמאן נימא רבי נתן היא ולא רבנן אפילו תימא רבנן אין מחשבת אוכלין בזריקה מאן תנא להא דתנו רבנן הרי שהיה חולה בשעת שחיטה וחלים בשעת זריקה חלים בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהא חלים משעת שחיטה עד שעת זריקה כמאן נימא רבנן היא ולא רבי נתן אפילו תימא רבי נתן גברא דחזי לאכילה בעינן מאן תנא להא דתנו רבנן שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים יזרק הדם בטהרה ואל יאכל בשר בטומאה כמאן אמר רבי (אליעזר) במחלוקת שנויה ורבי נתן היא ורבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן היא הכא במאי עסקינן בציבור דאפילו בטומאה נמי עבדי אי בציבור אמאי אין הבשר נאכל בטומאה גזירה שמא יטמאו הבעלים לאחר זריקה ויאמרו אשתקד לא נטמאנו ואכלנו השתא נמי ניכול ולא ידעי דאשתקד כי איזדריק דם בעלים טמאים הוו השתא בעלים טהורין הוו

ואיבעית

ופטורין מלעשות פסח שני, האחרונים שאין להם לאכול כזית חייבין לעשות פסח שני. ר' נתן אומר אלו ואלו פטורין מלעשות פסח שני, שכבר נזרק הדם. ש"מ לר' נתן אכילת פסחים לא מעכבא. ומאי דוחקיה דרב לאוקמה למתני' דקתני

ויאמרו אשתקד נטמאינו ואכלנו, השתא נמי ניכול, ואינהו לא ידעי דאשתקד נטמאו קודם זריקה ונזרק הדם והן טמאין, והשתא בשעת זריקה טהורין הן ואין רשאין לאכלו בטומאה אחרי שנזרק הדם והם טהורין.

מג א מיי' פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה לא:
מד ב מיי' פ"ד מהלכות ק"פ הלכה ב:
מה ג מיי' פ"א מהלכות פסולי המוקדשין הלכה לד:
מו ד מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה יד:
מז ה מיי' פ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ב:
מח ו ז מיי' פ"ב מהל' ק"פ הלכה ו:
מט ח ס"ס הלכה ז:
נ ט י מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ט:

רבינו חננאל

אלא לא קשיא הא לכתחלה הא דיעבד, ורואה אני דברי ר' אליעזר דיעבד כיון שיש דם אע"פ שאין בשר כיפר, אבל זה שאומר ר' אליעזר אפי' לכתחלה יזרוק הדם אע"פ שאין בשר, אין אני רואה דבריו בזה אלא דברי ר' יהושע אני רואה בזה, שלכתחלה לא יזרוק אלא אם יש בשר טהור ראוי לאכילה. איני והא מדקתני ומודה ר' יהושע שאם זרק הורצה, כלומר בדיעבד אפי' ר' יהושע מודה, ומה הוצרך ר' יוסי לומר רואה אני דברי ר' אליעזר בדיעבד והא דברי הכל הוא [ו]אמרינן מודה בדיעבד בנטמא בלבד אבל באבוד ושרוף פליג ר' יהושע דאפילו דיעבד לא הורצה, ואאבוד ושרוף אומר ר' יוסי רואה אני דברי ר' אליעזר דאיעבד הורצה וכר' אליעזר, ולכתחלה לא יעשה, כר' יהושע. אית לן למימר כיון דסוגיא דשמעתין סלקא דציץ מרצה על אכילות, אמאי (תנו) הני חמשה דברים דתנינן במתני' אין נאכלין, אית לן למימר הא דאמרינן דציץ מרצה על אכילות לאו להתירו להאכל בטומאה הוא דקתני. אלא לדברים אחרים כגון הא דתנינן במנחות נטמאת אחת מן החלות או אחת מן הסדרים, ר' יהודה אומר שניהם ישרפו וחכ"א הטמא בטומאתו והטהור יאכל, ואמר רב פפא עלה בציץ מרצה על אכילות פליגי, רבנן סברי כיון דאלו נאכלו הציץ מרצה עליהן כטהורין חשבינן להו, הלכך אותם שלא נטמאו אינן נפסלין בטומאת אלא הטהורין נאכלין והטמאין נשרפין. וסוגיא דשמעתא נמי אהאי אורחא אית לן לאסוקה.

[מתני'] נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא חלב כו'. אמר רב ואם זרק הורצה ואע"פ שהבשר טמא אכילת פסחים לא מעכבא. איני והכתיב איש לפי אכלו למצוה אבל לעכב לא, **והתניא במכסת** מלמד כו'. (אמר) [אלא] רב דאמר כר' נתן דסבר כל ישראל יוצאין בפסח אחד, וכי כל ישראל אוכלין בפסח אחד, אלא ש"מ אכילת פסחים לא מעכבא. ודחינן להא ודילמא שאני התם דאי ממשכי הני חזי להני ואי ממשכי הני חזי להני. אלא הא ר' נתן דתניא נמנו עליו וחזרו ונמנו עליו. ראשונים שיש להם כזית אוכלין

תורה אור השלם

1. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכֻסּוּ עַל הַשֶּׂה:
שמות יב ד

2. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם:
שמות יב ו

מוסף רש"י

במכסת. לשון מנויין כמו (ויקרא כז) את מכסת הערכך (לעיל מא.). **אכילת פסחים לא מעכבא.** והא דכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו, למנויו (לעיל מט:). **בפסח אחד.** אע"פ שאין בו כזית לכל אחד, דקסבר אכילת פסחים לא מעכבא אלא זריקת דם לחודא (קדושין מב.).

מוסף תוספות

א. בשעת זריקה. תוס' שאנן.

רבינו חננאל (המשך)

אינו זורק הדם לכתחלה הוא דאינו זורק, הא אם זרק הורצה ואליבא דר' נתן דסבר אכילת פסחים לא מעכבא, נוקמה אפילו בדיעבד אם זרק לא הורצה, דבעינן אכילת פסחים כרבנן דאמרי אכילת פסחים מעכבא. ובסוף שחיטת קדשים אמר רבינא אכילת פסחים מעכבא מדרבה בר רב הונא דאמר וכן ששמע אחר שקיעת החמה. ואוקימנא שמע מינה אכילת פסחים מעכבא. ודייק רבא מדקתני אינו זורק ולא קתני נטמא הבשר והחלב קיים פסול, ש"מ לכתחלה הוא דאינו זורק ואם זרק דאיעבד הורצה. האי תנא סבר אכילת פסחים לא מעכבא. ור' נתן האי איש לפי אכלו למה לי, אמר לך בעינן גברא דחזי לאכלו, ואי לא אכיל לא חיישינן. והא דת"ר שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח עצמו כשר ואדם יוצא ידי חובתו נימא ר' נתן היא ולא רבנן. אפילו תימא רבנן אין מחשבת אוכלין בזריקה. והא דת"ר שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו בעלים יזרק הדם בטהרה ואין הבשר נאכל בטומאה, אינה לדברי הכל אלא במחלוקת שנויא ור' נתן היא. ר' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן, והא מתניתא בציבור היא דעבדי בטומאה, ואמאי אין הבשר נאכל גזרה שמא יטמאו בעלים לאחר זריקה

ח) [זבחים ק:], ט) לעיל סח. ע"ש זבחים כג. ע"ש, ג) [לעיל סח. וש"נ], ד) [לעיל סט:], ה) קידושין מא: מנ. ושם מ' ר' יוחנן, ו) [ל"ל תנן], ז) [עי' תו' לעיל סח. ד"ה שחטון], ח) [לעיל סח:], ט) [ל"ל אלעזר], י) [ד"ה שחטו למולין],

ואיבעיא אימא רב דאמר כר' יהושע אומר: **אם** זרק הולכה: **לרבי יהושע.** דאית ליה מכילת פסחים לא מעכבא: שלמי נזיר מחילתן לאכילה דבעי שילוח שערו תחת הדוד שהשלמים מתבשלין בו כדכתיב (במדבר ו) ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש וגו' ועוד בעי תנופת זרוע בשלא אלמא צריך שיהא בשר טהור בשעת זריקה שיהא ראוי למצוה האמורה בו: **ואם זרק הורלה.** דהני לא מעכבי: **נטמאו בעליו במת.** דלא חזו למיכל לאורתא דטומאתן שבעה: **ואם זרק לא הורלה.** דאע"ג דאכילתו לא מעכבא גברא דחזי לאכילה בעינן ורחמנא דחייה לטומא נפש לפסח שני ובנזיר נמי כתיב (שם) כי ימות מת עליו וגו' דסותר את נזירותו: **חלי זיב בשר וחלי זיב חלב אין זורק הדם.** דאכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפין: **אפי' כולה קיימא לא יזרוק.** את הדם עליה: **מנחה מאי עבידתיה.** בזריקת דם: **מנחת נסכים.** הבאה עם הזבח מהו דתימא כזבח דמיא ותיהוי במקום זבח להכשיר את הדם: **חלב מנא לן.** דהוי שיור להכשיר זריקת דם: **והקטיר החלב.** גבי זריקת דם כתיב דכתיב וזרק הכהן את הדם וגו' עד והקטיר החלב לריח ניחוח: **יוקרא הכבד ושפי הכליות מנא לן.** מדאיצטריך ליה למיתני מנחה לא הויא שיור מכלל דסבירא ליה דהני דגופיה דזבח מינהו הוי שיור: **אמר קרא.** בהאי קרא גופיה והקטיר החלב לריח ניחוח: **מתני' יעשו בטומאה.** ואפי' טומאין יחידין דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי משום הכהנים: **גמ' שאין קרבן צבור.** הבא בטומאה חלוק מאחר שקרבן רובן בא בטומאה אף היחיד עושה בטומאה: **לא שנו.** דמשמע משום טומאת כלי שרת עבדי כולהו בטומאה: **אלא שנטמא סכין בטומאה מם.** שהוא אב הטומאה דנעשה אף הסכין אב הטומאה לטמא אדם: **דרחמנא אמר בחלל חרב.** למידרש מיניה דכלי מתכת המיטמא במת נעשה כיולא בזה שנגע בו: **טומאה דחויה היא בצבור.** בקושי הותרה וכל כמה דאפשר לאהדורי אטהרה או אטומאה קלה מהדרינן: **קרינא ביה והבשר כל טהור יאכל בשר.** ולא טמא: **הללו עושין לעצמן.** בטהרה והללו עושין לעצמן בטומאה. טהורים לא עבדי בטומאה דהוי כרוב ורוב טהורין לא עבדי בטומאה וטמאין לשני לא מידחו משום דהוו נמי רובא ורובא לשני לא מידחו: **טהורין עושין הראשון.** בטהרה דאי נמי מיעוטא נינהו אית להו למעבד הראשון בטומאה וכל שכן כי עבדי בטהרה שפיר דמי: **וטמאין עושין את השני.** דכיון דאינן כרוב גילוגין כמיעוט ומידחין לשני: וטמאין

נזיר ועושה פסח נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק כו'. ריב"א אומר דלא גרס נזיר דאין חילוק בזה בין נזיר לשאר קרבנות ומה שפירש רש"י דבעי שילוח שערו תחת הדוד אין נראה שיהא עיכוב ומה שפי' נמי משום תנופה הא כל שאר שלמים נמי בעו תנופה ולא אשכחן תנא דאית ליה תנופה בנזיר מעכבת אלא ר"א בסוף ג' מיניס (מיר דף מו.) ובתוספתא לא גרס נזיר:

או שהיו כהנים טמאים יעשו בטומאה. אע"פ שיכולין ליהכר [ב]שלא יגעו בבשר כיון דאיתרמי טומאת אימורים איתרמי נמי טומאת בשר דאמר במי שהיה טמא (לקמן דף לו.) כל היכא דאיתרמי טומאת בשר איתרמי טומאת אימורים משמע שהם שוים:

אלא שנטמא סכין בטמא מת כו'. תימה [ג]א"כ מאי אפי' דקאמר היינו ריבא ממש היו ישראל טהורים וכהנים וכלי שרת טמאים כיון דמיטמא גברא מחמת סכין: **בטומאת** הגוף דבכרת מיתעביד. וא"ת ישחוט בסכין אחרוכה ולא יצטרך ליכנס לעזרה אי נמי יאחוז הסכין בפשוטי כלי עץ וישחוט ואומר ר"י דאין פנאי לכל הפסחים לשחוט בענין זה [ד] ואף להביא סכינים אחרים אין פנאי: וטמאין

ואיבעית אימא רב דאמר כר' יהושע [ה]דתניא רבי יהושע אומר [א] כל הזבחים שבתורה בין שנטמא בשר וחלב קיים בין שנטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נזיר ועושה פסח נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם נטמא בשר וחלב קיים אין זורק את הדם ואם זרק הורצה נטמאו הבעלים במת לא יזרוק ואם זרק לא הורצה: במוקדשין אינו כן וכו': מתניתין מני רבי יהושע היא [ו]דתניא רבי יהושע אומר [ז]כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק את הדם כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אין זורק את הדם ובעולה אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם מפני שכולה כליל ובמנחה אע"פ שכולה קיימת לא יזרוק [ח]מנחה מאי עבידתה אמר רב פפא מנחת נסכים סלקא דעתך אמינא כיון דקא אתיא מכח זבח כגופיה דזבח דמי קמ"ל חלב מנא לן אמר ר' יוחנן משום ר' ישמעאל ומטו בה משום רבי יהושע בן חנניה דאמר קרא [1]והקטיר החלב לריח ניחוח לה' חלב אע"פ שאין בשר אשכחן חלב יותרת הכבד ושתי כליות מנא לן היכא אמרינן דזרקינן מדקתני ובמנחה אע"פ שכולה קיימת לא יזרוק מנחה הוא דלא אבל יותרת הכבד ושתי הכליות שפיר דמי מנא לן רבי יוחנן דידיה אמר אמר קרא לריח ניחוח כל שאתה מעלה לריח ניחוח ואיצטריך למכתב חלב ואיצטריך למכתב ריח ניחוח דאי כתב רחמנא חלב הוה אמינא חלב אין יותרת הכבד ושתי הכליות לא כתב רחמנא לריח ניחוח ואי כתב רחמנא לריח ניחוח הוה אמינא כל העולין לריח ניחוח ואפי' מנחה כתב רחמנא חלב: **מתני'** [2]נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים יעשו בטומאה נטמא מיעוט הקהל הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני: **גמ'** ת"ר [3]הרי שהיו ישראל טמאין וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין ואפילו ישראל וכהנים טהורין וכלי שרת טמאין יעשו בטומאה [ד]שאין קרבן ציבור חלוק אמר רב חסדא [ה]לא שנו אלא שנטמא הסכין בטמא מת דרחמנא אמר [2]בחלל חרב [ו]חרב הרי הוא כחלל וקא מטמא לגברא דמעיקרא כי מיתעביד [ז]בטומאת הגוף דכרת קא מיתעביד [ח]אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ דבשר הוא דמטמיא ליה לגברא לא מטמיא ליה טהורין עביד טמאין לא עביד מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו ואל יאכל בשר בטומאת הגוף שהוא בכרת אלמא קסבר רב חסדא [ט]טומאה דחויה היא בציבור וכן אמר ר' יצחק טומאה דחויה היא בציבור ורבא אמר אפילו טמאין נמי עבדי מאי טעמא דכתיב [3]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף והבשר כל טהור יאכל בשר [ט]כל היכא דלא קרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל לא קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר כל היכא דקרינן ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל קרינן ביה והבשר כל טהור יאכל בשר [י]איתמר הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין רב אמר מחצה על מחצה כרוב ורב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב רב אמר מחצה על מחצה כרוב [יא]הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ור"כ אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני איכא דאמרי אמר רב כהנא מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין

גליון הש"ס

גמ' בטומאת הגוף דכברת. עי' ר"ש פ"ג מ"ד דאהלות: **תוס'** ד"ה **או** שהיו וכו' **שלא** יגעו בבשר. ולא זכיתי לעמוד על עומק דבריהם הקדושים הא אין הכיתר מגד טומאת בשר שהוא בלאו רק מטום דטומאת גברא דהוא בכרת ואם כן לא תלי כלל ביכולים ליהכר בנגיעת בשר אם לא ואף אם זר ישחוט מכל מקום הזריקה מתעביד בטומאת הגוף דכברת: **שם** ד"ה **אלא שנטמא** וכו' **אם** כן מאי אפילו. ק"ל הא בזיכור שלמת"ל הקשו דלשחוט בסכין אחרוכה וכו' ואם כן זהו גופא המחדוש דבכהנים טמאים מ"מ בלא דחיית כרת דהא יצטרכו לזרוק בטומאה אבל בסכין טמא ס"ל דלא לדחי הא אפשר בסכין אחרוכה והזורק יהיה כהן אחר שהוא טהור מכל מקום דחיא לכרת כמיבואר דתוספות כאן דאין פנאי וצ"ע:

הגהות הגר"א

[א] גמ' כל הזבחים כו' זורק את הדם פסח נטמא חלב כו' כל"ל:

מוסף רש"י

שנשתייר מהן. בשעת זריקה, אבל אם נטמא כל הבשר והחלב או שאבד לא יזרוק, ר' יהושע לטעמיה דדרש ועשית עולותיך הבשר והדם, אם אין בשר אין דם (זבחים כה: קס.) וזבחים כתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך והבשר תאכל, הזקיקן הכתוב זה לזה (שם קס.). **כזית בשר.** דאיכא כדי אכילת אדם **או כזית חלב.** דאיכא כדי אכילת מזבח (בכורות לט: מעילה טו:) דכתיב וזרק הכהן את הדם וגו' והקטיר החלב, אע"פ שאין בשר זורק עליו את הדם (זבחים קס:). **זורק את הדם.** דקרינא ביה הבשר והדם (מנחות כו.). **כחצי זית כו' אין זורק את הדם.** שאין אכילה והקטרה מצטרפין (שם) שאין אכילת אדם ואכילת מזבח מצטרפין, זריקת דם איננה אלא להתיר אימורים למזבח ובשר לאדם, וכיון דאבדו שניהם זריקה למה (מנחות ט.). **ובעולה.** דלית בה אכילת אדם (מעילה טו:) **דבין בשר בין חלב כולהו למזבח סלקי,** מצטרפים (מנחות ט.). **ובמנחה אע"פ שכולה קיימת.** ואין שם כלום מן הבשר, לא יזרוק (מעילה טו:). **מנחה מאי עבידתה.** מאי זריקת דם איכא במנחה (זבחים קס: מנחות שם). **מנחת נסכים.** כלומר האי דקאמר ובמנחה אפילו כולהו קיימא כו' באותה מנחה הבאה בנסכים קאמר, כדכתיב ומנחתם קולת וגו' (מעילה טו:) שבאה עם הזבח ואבד בשר הזבח והמנחה קיימת לא יזרוק את הדם בשבילה אלא גופא דזריקה הוא (זבחים קס: וכעי"ז מנחות ט:). **סלקא דעתך אמינא כו' כגופיה דזבח דמי.** דתיהוי במקום בשר כאילו נשתייר בשר (מנחות כו.) ואע"ג דלא נשתייר מן הבשר כלום יזרוק עליה את הדם, קמ"ל דלא (מעילה טו:). **בחלל חרב.** הקיש חרב לחלל, מתקת שנגע במת חרי הוא אבי אבות הטומאה כמת עצמו, ושנגע בטמא מת חרי הוא אב הטומאה כמותו, וגזרת הכתוב הוא שבמתכת אבל בטומאת מת ולא אבל שאר טומאות (לעיל יד:) טומאות של מת הרבותיות לטמא כלי, כגון מת הנוגע בו דהוי מיהא אב הטומאה, אם נגע בהם מתכות נעשה כיולא בו, אבל לאחרון ושני אין מטמאים כלים (חולין ג.). **טומאה דחויה היא בציבור.** כלומר בקושי נדחית אלא דיחוי בעלמא על ידי נשיאות עון, שהעון מלבה, ולא בהיתר גמור, וכל מה דמצינו להדורי מהדרינן שיעשה בטהרה (יומא ו: מו: וכעי"ז לעיל עז.). **מחצה על מחצה כרוב.** וטהורים עושין לעצמן בטהרה וטמאין עושין לעצמן בטומאה ולא מידחו לפסח שני כימיהן (חולין כט.).

נב א מיי' פ"א מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ג:

נג ב ג ד מיי' פ"ז מהלכות קר"פ הלכה ו ופ"ד מהלכות ביאת המקדש הלכה יב:

נג ה מיי' פ"ז מהלכות קר"פ הלכה ט:

נד ו סמ הלכה ב:

תורה אור השלם

1. וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת הַדָּם עַל מִזְבַּח יְיָ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ׃
ויקרא יז ו

2. וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחַלְל חָרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים׃ במדבר יט טז

3. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר׃ ויקרא ז יט

מוסף תוספות

א. דבטורה גדול שוחטין כך. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

ואי בעית אימא רב דאוקמה למתני' לכתחלה אבל דיעבד אם זרק הורצה כר' יהושע אמרה דתניא ר' יהושע אומר נזיר ועושה פסח נטמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם נטמא חלב ובשר קיים זורק את הדם ואם זרק הורצה נטמאו בעלים במת לא יזרק ואם זרק לא הורצה. **ובמוקדשין אינו כן** אע"פ שנטמא בשר וחלב קיים זורק את הדם. **תניא** ר' יהושע אומר כל הזבחים שבתורה כו', פשוטה היא. **[ובמנחה]** פי' ובמנח(ו)ת נסכים הבאה עם הזבח והמנחה כלה קיימת לא יזרק, מהו דתימא כי גופיה דזבח דמיא קמ"ל דלא. ואסיקנא ואי כתב רחמנא לריח ניחוח הוה אמינא כל העולין ואפילו מנחה, כתב רחמנא חלב.

מתני' נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהור יעשה בטומאה כו'. ת"ר הרי שהיו ישראל טמאין וכהנים וכלי שרת טהורין או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין יעשו בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק. **אמר רב חסדא לא שנו** כלי שרת טמאין יעשו בטומאה אלא בסכין שנטמאת בטמא מת, דרחמנא אמר בחלל חרב דחרב הרי הוא כחלל, ומטמאה הסכין לאדם, דכי קא מתעביד בטומאת הגוף מתעביד. דתניא בשאר ספרי דבי רב מגיד שהחרב טמאה

טומאת שבעה והנוגע בחרב טמא טומאת שבעה. **אבל אם** נטמא הסכין בטומאת שרץ שאינו מטמא בטומאת בשר אלא הבשר, אבל האדם לא, דאין כלי הבא מחמת שרץ מטמא אדם וכבר פירשנוה בפ"א. **טהורין** עושין הפסח טמאין אין עושין מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו, שנאמר והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, ואל יאכל בטומאת הגוף שהוא בכרת, שנאמר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה הנפש ההיא וגו'. אלמא קסבר רב חסדא טומאה דחויה היא בצבור. **ורבא [אמר]** אפילו הטמאים טומאת הגוף נמי עבדי, כל היכא דקרינא ביה והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל הוא דבעינא והבשר כל טהור יאכל בשר, כלומר יאכלנו בטהרה ואל יאכלנו בטומאה. אבל היכא דהותרה טומאת בשר לא בעינן לדקדק על טומאת הגוף. **איתמר הרי** שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, רב אמר מחצה על מחצה כרוב [טהורין] הללו עושין לעצמן בטהרה בראשון והללו עושין לעצמן בטומאה בראשון. רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני. איכא דאמרי רב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב טהורין עושין את הראשון

וטמאין אין עושין **לא את הראשון ולא את השני.** קשה לריב"ל מי פלגא מיקרו איש לידחו לפסח שני ואי לא מיקרו איש אלא ליבור ליעביד בטומאה בראשון וליכא למימר דמספקא ליה מי משיבי איש או ליבור דאיש כן ליטמאו אחד מן הטהורים[א] דבשלמא מי לא מספקא ליה אתי שפיר דלמה יטמאו את הטהור לעשות בטומאה כיון שדין של טמאין ליפטר לגמרי[ב] ואומר ר"י דלא מיקרו איש ומ"מ לא יעשו הטהורים בטומאה בשביל כיון שאין רוב טמאים ואין עושין נמי אלו לעצמן ואלו לעצמן דקסבר אין קרבן ליבור חלוק אע"ג דלר' יהודה דאית ליה לקמן אין קרבן ליבור חלוק קאמר יעשו כולם בטומאה רב כהנא אית ליה הך סברא אלא קסבר דמהאי טעמא מידחין לגמרי:

קסבר נשים בראשון רשות. מאוס רב אלעזר למימר הכי דאי בראשון חובה הוה אמרינן דהללו עושין לעצמן כו' אבל לרב כהנא אפילו הוו בראשון חובה אתי שפיר דפלגא בראשון לא עבדי ובשני עבדי כיון דבשני נשים רשות הוו להו טמאים מיעוטא[ג] והא דאמר בפר' קמא דסנהדרין (דף יב.) גבי חזקיהו שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורין ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהן מעיקרא סבר נשים בראשון חובה והוו להו טמאים מיעוטא ומידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות והוו להו טמאים רובא ורובא בשני לא עבדי והשתא לרב ולישנא בתרא לרב כהנא לא הוה צריך למינקט משלימות אלא עודפות עליהן גרידא ולישנא קמא לרב כהנא הוה מצי למינקט משלימות ולא עודפות אלא נקט משלימות ועודפות דהשתא לכולהו לישני עשה שלא כתורה[ד] והוה מצי לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות[ה] ולכך לאו שפיר עבד פסח שני אלא משום דהתם אליבא דרבי שמעון קיימינן דאית ליה לקמן בפרק האשה (דף לא.): נשים בראשון רשות אי נמי ניחא ליה למידחי דאף מה שלא עשו בראשון היה שלא כדין:

נשים בראשון רשות. הוה מצי למינקט בברייתא רוב טהורים וע"י נשים היו רוב טמאים נדחין לפסח שני כיון דנשים בראשון רשות והוו להו מיעוט טמאים: **ורב כהנא מתרץ לה הכי כו'.** השתא נמי הוה מצי למינקט בברייתא רבותא דאפי' רוב טהורין אין הטמאין עושין[ו] את השני שבלא נשים הוו טהורים מיעוטא ומצינו למימר דנקט בכי האי גוונא לאשמועי' דמחצה על מחצ' אינו כרוב: משלחין

**וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני בראשון לא עבדי דלא הוו רובא בשני לא עבדי דלא הוו מיעוטא תנן נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהורים יעשה בטומאה רובו הוא דעבדי בטומאה אבל פלגא ופלגא לא עבדי בראשון קשיא לרב אמר לך רב רובא עבדי כולהו בטומאה פלגא ופלגא הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ה"נ מסתברא דקתני סיפא נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני מיעוט הוא דעבדי בשני אבל פלגא ופלגא לא ועבדי בראשון והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ואלא קשיא לרב כהנא אמר לך רב כהנא נטמאו מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני הא פלגא ופלגא טהורין עושין את הראשון אבל טמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני התינח ללישנא בתרא דרב כהנא אלא להך לישנא דאמר רב כהנא טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני מאי איכא למימר אמר לך רב כהנא הוא הדין דאפילו פלגא ופלגא נמי טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני והאי דקתני מיעוט הקהל איידי דתנא רישא רובו תנא נמי סיפא מיעוטו תניא כוותיה דרב תניא כוותיה דרב כהנא כתרי לישני תניא כוותיה דרב היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן תניא כלישנא קמא דרב כהנא הרי[ח] שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ותניא כלישנא בתרא דרב כהנא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין טהורין עושין את הראשון וטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני לרב וללישנא בתרא דרב כהנא הא דתנא טהורין עושין את הראשון וטמאין את השני היכי מתרצי לה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטמאים וקסבר נשים בראשון רשות דל נשים מטמאין והוו להו טמאין מיעוטא ומיעוטא ידחו לפסח שני לרב וללישנא קמא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני היכי מתרצי לה רב מתריץ לה [א]כגון שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין ונשים עודפות על הטהורים וקסבר [ג]נשים בראשון חובה ובשני רשות בראשון לא עבדי דהוי ליה מיעוט ומיעוטא לא עבדי בראשון ובשני לא עבדי דל נשים מינייהו והוו להו פלגא ופלגא ופלגא לא עבדי בשני ולרב כהנא דאמר פלגא נמי עבדי בשני הכי מתריץ לה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטהורין [ב]וקסבר נשים בראשון חובה ובשני רשות בראשון לא עבדי דהוו להו פלגא ופלגא ופלגא בראשון לא עבדי בשני נמי לא עבדי דל נשים מינייהו מן הטהורין הוו להו טמאין רובא ורובא לא עבדי בשני ולרב כהנא הא דתניא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן היכי מתריץ לה אמר לך רב כהנא תנאי היא איכא למ"ד מחצה על מחצה כרוב ואיכא למ"ד מחצה על מחצה אינו כרוב גופא הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן היו טמאין עודפין על הטהורין [ג]אפי' אחד יעשו בטומאה [ד]לפי שאין קרבן ציבור חלוק ר"א בן מתיא אומר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה שנאמר לא

וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני. דכיון דאינו כרוב לא עבדי בטומאה ובשני נמי לא דאינו מיעוטא. אף הטהורין יעשו בטומאה. רובא הוא כו'. כי איתמי רובא הוא דעבדי טמאין בראשון ובטומאה: **אבל פלגא ופלגא לא עבדי.** טמאים בראשון כלל: **והללו.** אפילו הטהורין אין צריכין להזהר בטמירת טהרה: **מסתברא.** דפלגא ופלגא נמי טמאין עבדי בטומאה ולא מידחו: **ורב.** דאמר הללו לעצמן והללו לעצמן: **ולישנא בתרא דרב כהנא.** דאמר טמאין אין עושין לא זה ולא זה הא דקתני טמאין נדחין לשני היכי מתרצא לה: **משלימות לטמאין.** דבזכריס הוו טהורים רובא אבל יש מן הנשים טמאות יותר מן הטהורות עד שמשלימות החשבון למחצה על מחצה וקסבר האי תנא נשים בראשון רשות וכ"ש בשני הילכך דל נשים מהכא דאינן מן המניין וזיל בתר זכרים והוו טמאים מיעוטא ומדמו לשני אבל בפלגא ופלגא אי כמר אי כמר: **כגון שהיו ישראל.** הזכרים מחצה טהורין ומחצה טמאין וכשאתה מונה הנשים עמהן רבין טהורים על הטמאים: **בראשון חובה.** והרי הן במנין ומצאו טמאים מיעוטא: **ובשני נשים רשות.** ותנאי פליגי בהא מילתא בפ' האשה (לקמן דף לא.): **בראשון לא עבדי.** טמאין דהוה להו מיעוטא: **ובשני לא עבדי.** דלגבי שני אין הנשים מן המנין למיהוי טהורין רובא הילכך לא הוו טמאים מיעוטא אלא פלגא ולרב מחצה על מחצה כרוב ולא עבדי בשני: **ורב כהנא דאמר פלגא עבדי בשני מתרץ הכי הו': ונשים משלימות לטהורין.** שלא היו טהורין מחצה אלא על ידי הנשים ואי אזלינן בתר זכריס הוו טמאין רובא. **ועודפות** עליהן לא גרסינן: **ופלגא בראשון לא עבדי.** בטומאה לישנא קמא דרב כהנא: **תנאי היא.** האי תנא ותנא דלעיל דקאי כוותי האי תנא סבר מחצה על מחצה הוי כרוב ותנא דלעיל סבר אינו כרוב: **עושין בטומאה.** אפילו הטהורין: לא

רבינו חננאל

וטמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני. ואקשינן עליה דרב מדתנן נטמא קהל או רובו יעשה בטומאה רובו של קהל הוא דעבדי בטומאה אבל פלגא [לא]. ומשני רב בזמן שרוב הקהל טמאין עושין הכל בטומאה ואפי' הטהורין אבל בזמן שחצי הקהל טמאין עושין הטמאין בטומאה והטהורין בטהרה. ומוקמינן להאי שינויא דודאי הכי הוא מדקתני סיפא נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין הראשון וטמאין את השני מיעוט עושין את השני אבל חצין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני, אבל אם הן מחצה ומחצה, טהורין עושין הראשון וטמאין אין עושין לא [את] הראשון ולא [את] השני. וללישנא קמא דרב כהנא אמר לך הוא הדין אפי' פלגא ופלגא טהורין עושין הראשון וטמאין השני, ואיידי דתנא רישא רוב הקהל תנא סיפא מיעוט. **תניא כוותיה דרב ותניא כוותיה דרב כהנא** בתרי לישני. לרב וללישנא בתרא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין הראשון וטמאין עושין השני היכי מתרצי לה, כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומיעוט טמאין ונשים משלימות לטמאין למחצה, ונמצאו מחצה טהורין ומחצה עם הנשים טמאין, וקסברי נשים בראשון רשות, דל נשים מן הטמאין ונמצאו הטמאין מיעוט, ומיעוט נדחין לפסח שני והטהורין עושין הראשון בטהרה כי רוב הקהל טהורין הן. לרב וללישנא קמא דרב כהנא הא דתניא טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני היכי מתרצי לה. רב מתרץ לטעמיה כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים עודפות על הטהורין, וסבר האי תנא נשים בראשון חובה והאנשים והנשים שוים, טהורין עושין את הראשון דהא רובא נינהו, טמאין אין עושין את הראשון דהא מיעוטא נינהו. ומיעוט לא עבדי בראשון, בשני נמי אין עושין דל נשים מן הטהורין דנשים בשני רשות והוו להו טמאין פלגא ופלגא לא מדחו לפסח שני. הלכך טמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני. וללישנא קמא דרב כהנא דאמר פלגא ופלגא נמי עבדי בשני מתרץ

רבינו חננאל (המשך)

לטעמיה, כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין ונשים משלימות לטהורין ועודפות עליהן, פי' כגון שהיו עשרה טהורין ועשרה טמאין והטהורים הם ארבעה אנשים ושש נשים הרי עשרה, והטמאים הם ששה אנשים וארבע נשים הרי עשרה, ומאי עודפות עליהן דקתני דנפישין טהורות (מטהורות) [מטהורים]. וקסבר נשים בראשון חובה ובשני רשות. טמאים בראשון לא עבדו דהוה להו פלגא ונדחין לפסח שני, בשני נמי לא עבדי דנשים בשני רשות, ונשים מן הטהורין ומן הטמאין היו בראשון. ונמצאו הטמאין ששה והטהורין ארבעה, הנה הטמאין רובה ורובה בשני נמי לא עבדי. ורב כהנא הא דתניא כותיה דרב, מוקים לה כתנאי דלא מתרץ ליה. גופא היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן, ואם היו הטמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד יעשה בטומאה. אלעזר בן מתיא אומר אין היחיד מכריע צבור לטומאה שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך וגו'.

מוסף רש"י

נשים בראשון. לילה הראשון (לקמן צא:) **כהכנת הפסח** ראשון (סנהדרין יב:).

מוסף תוספות

א. דהשתא עבדי טמאים וטהורים בראשון. תוס' שלנו. ב. אבל אי משום ספיקא הוא קשיא. שם. ג. ומיעוטא דטמאים עבדי בשני. שם. ד. ולכך בקש רחמים על עצמו. תוס' סנהדרין יד: ה. ודל נשים מינייהו הוו להו טמאים רובא. תוס' שלנו. ו. לא את הראשון ולא. שם.

א) [תוספתא פ"ו ה"ב], ב) [לקמן לא: סנהדרין יב:], ג) ס"י ועודפות עליהן היכי דמי כגון דאיכא ד' גברי טהורין ושש נשים טהורו' אימא גברי טמאין וד' נשים טמאות וקסבר כ' וכ"ל מ"ז, ד) [מגמות יד: טו. לעיל ע"א],

לא תוכל לזבוח את הפסח באחד. כשביל יחיד לא מזבחנו שיהא אותו היחיד גורס ומועיל בשחיטתו שום לד טעיה: **איקרי קהל.** ומילתא מפ' בהוריות (ה:) דקתמר ליה רחמנא ליעקב[1] גוי וקהל גויים יהיה ממך וכבר נולדו לו כל השבטים חוץ מבניימין הילכך שבט אחד חשוב כליבור ולא מידחי לשני: **יעשו בטומאה.** לף טהורין אם ילנו: **מטמאין אחד מהן.** כי היכי דיהוו רוב טמאין ויעבדו כולהו [בטומאה]: **שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד.** דלא חזו טהורים בראשון: **הדר' קושיין לדוכתיה.** דהוו להו פלגא ופלגא והללו יעשו לעצמן והללו יעשו לעצמן: **אלא ה"ק כו'.** ולעולם מתלה על מתלה דווקא קתני וה"ק רב אי משכחת תנא דאית ליה כת"ק דאמר פלגא ופלגא לא עבדי טהורין בטומאה כדקתני הללו עושין לעצמן וכרבי יהודה דאמר אין קרבן ליבור חלוק מכי עביד קהל בטומאה בראשון לא מפליג למיעבד טהורין בטהרה דאסור ליחלק שגגאי הדבר דמוכחא מילתא בהדיא כשמזהרין אלו מאלו: **מטמאין אחד מהן בארן.** ועבדיה כולהו בטומאה: **שוחטין וזורקין על טמא ארץ.** הואיל וחזי לאורתא הילכך אין מכריע את הליבור לטומאה: **מחגיגתו.** של מחר שאתה מטמאו כל שבעה: **אפשר דעביד.** חגיגתו בשביעי של פסח שהוא שמיני שלו דהא כל ז' תשלומין אית ליה: **קסבר רוב.** הימים של רגל תשלומין של ראשון הן ואינן תשלומין זה לזה ופלוגתא היא בחגיגה (דף ט:). ומאן דאית ליה כולן תשלומין לראשון סבר היכא דלא חזי לראשון תו לא חזי: **מאן לייה לך.** להשתלח לדרך רחוקה: **וכי עקר משכניה וסיליה.** אהלו ויתדותיו והיינו בתמיה. מי ישמע לנו להטריח עצמו הילכך הא עדיפא כרב: **רובן זבין.** דלא מלו למיעבד בראשון: **אין תשלומין לפסח הבא בטומאה.** ואין הזבין עושין את השני אפילו טהרו: **רב הונא סבר טומאה דחויה היא בליבור.** ובקושי הותר להקריבו הלכך לא משוינן להו בטהורים למידחי טמאין לשני: **ורב אדא סבר היכר הוא בליבור.** ומשוינן להו בטהורין ולהו זבין לשני: טהרה

[1] לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך רבי שמעון אומר אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן מאי טעמא דרבי שמעון קסבר שבט אחד איקרי קהל רבי יהודה אומר [2]אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין יעשו בטומאה שאין קרבן ציבור חלוק רבי יהודה סבר שבט אחד איקרי קהל והוו להו פלגא ופלגא ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולהו בטומאה איתמר היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין אמר רב [3]מטמאין אחד מהן בשרץ ואמאי ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו דהא אמר רב [4]הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד אי הכי הוו להו רובא טמאים ניעבדו כולהו בטומאה סבר לה כר"א בן מתיא דאמר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה אי הכי הדר קושיין לדוכתיה ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו אלא ה"ק אי איכא תנא דסבר לה כתנא קמא דאמר פלגא ופלגא לא עבדי כולהו בטומאה וסבר לה כרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק מטמאין אחד מהן בשרץ ועולא אמר משלחין אחד מהן לדרך רחוקה ויטמאנו בשרץ קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ ויטמאנו במת מדחהו אתה מחגיגתו השתא נמי מדחהו אתה מפסחו אפשר [5]דעביד בשני במת נמי אפשר דעביד בשביעי דהוה ליה שמיני שלו קסבר עולא [6]כולהו [7]תשלומין דראשון נינהו [8]דחזי בראשון חזי בכולהו וכל היכא דלא חזי בראשון לא חזי בכולהו אמר להו רב נחמן זילו ואמרו ליה לעולא מאן ציית דעקר סיכיה ומשכניה ורהיט איתמר [9]היו רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים אמר רב אותן טמאי מתים אינן עושין לא בראשון ולא בשני ראשון לא עבדי דהוו מיעוטא ומיעוטא לא עבדי בראשון בשני נמי לא עבדי כל היכא דעבדי ציבור בראשון עביד יחיד בשני כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון לא עביד יחיד בשני אמר להו שמואל זילו אמרו ליה [10]לאבא [2]ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו מאי עבדת ליה אמר להו זילו אמרו ליה כי הוו כולהו זבין מאי עבדת ליה אלא כיון דלא אפשר לא אפשר הכא נמי לא אפשר איתמר היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין רב הונא אמר [11]אין תשלומין לפסח הבא בטומאה ורב אדא בר אהבה אמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה נימא בהא קמיפלגי דמאן דאמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר [12]טומאה דחויה היא בציבור ומ"ד יש תשלומין לפסח הבא בטומאה קסבר טומאה הותרה בציבור אמרי לא דכולי עלמא טומאה דחויה בציבור ובהא פליגי מר סבר טהרה

כדפריסית ומר סבר טומאה נמי מידחיא וקרא משמע הכי אם נדחה ואין ליבור נדחים אלא עבדי בין בטהרה בין בטומאה: בראשון

משלחין אחד מהן לדרך רחוקה. פירוש אחד מן הטהורים מדפריך ויטמאנו בשרץ [13]וקשה לריב"א [14]אדרבה ישלחו אחד מן הטמאים לדרך רחוקה דהשתא הוו טהורין רובא ועבדי בטהרה דבכולה שמעתין אמרינן דמהדרי' אטהרה ותירץ דעולא גופיה אמר לקמן במי שהיה טמא (דף לג:) דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא ולא היה מועיל שיאוח טמא דלעולם היה מצטרף לאותם שבירושלים ואין נראה לר"י דטעמא דאין דרך רחוקה לטמא לפי שכשהוא בירושלים עמי אינו יכול לעשות פסחו אלא ע"י שיאוח [15] (ב) אבל הכא יש דרך רחוקה לטמא כיון דמתלה טמאין ואם היה בירושלים היה יכול בעצמו לעשותו [16] אלא נראה לר"י דמהדרינן שיעשו כולם בראשון ולא ידחו הטמאין [17]:

אתה מדחהו מחגיגתו. ואם תאמר והא קיימא לן בתמיד נשחט (לעיל סב.) עולה וטמא משלחים קרבנותיהן ותירץ ריב"א הואיל והיא חובה לבא ברגל יש לה דין עולת ראייה דדרשינן בפרק קמא דמגיגה (דף ד:) דטמא פטור מן הראייה שנאמר ובאת שמה והבאתם שמה כו' [18] וכן איתא בירושלמי דאיתקש לעולת ראייה ואם תאמר השתא כשמשלחהו בדרך רחוקה נמי מדחהו מחגיגתו שאינו יכול לבא ביום טוב מחוץ לתחום [1] וכיון דלא חזי בראשון לא חזי בשני ויש לומר דיכול לבא ולעשות ביום ראשון מה"ת דתחומין דרבנן ועוד נהי דכשישלחהו בדרך רחוקה עד שעת שחיטה שלא יכול לחזור לירושלים מבעוד יום מכל מקום יכול לבא תוך התחום ויכנס למחר ועוד טמא וחיגר דלא חזי בגופו בראשון לא חזי בשני ויש לומר דיכול לבא מיחזא חזי אלא שאינו יכול לבוא וכי הוי יום ראשון בשבת אף על גב דלא חזי אמרינן באלו דברים (לעיל דף ע:) **דעביד באיך יומי: עקר** משכניה וסיכיה ורהיט.

הך פירכא ליתא למאן [19] דחשיב דרך רחוקה מאיסקופת עזרה ולמחן ואם תאמר ומה תקנה רואה רב נחמן שיעשו דהא רב נחמן גופיה קסבר בפרק מי שהיה טמא (לקמן לג.) שוחטין וזורקין על טמא ארץ ויש לומר דקסבר דלאו תשלומין דראשון נינהו ויכול לטמאותו במת:

לימא בהא קמיפלגי מר סבר טומאה דחויה ומר סבר טומאה הותרה. השתא לכולי עלמא טהרה מידחיא ולא טומאה דאים כי היכי טמא משמע דהאים לבדו טמא והליבור טהורים [1] ומאן דסבר טומאה הותרה מיקרו שפיר טהורים [2] ומסיק דלכולי עלמא דחויה מר סבר טהרה מידחיא

---

[1] (מנחות טו.), [2] (לקמן לג:), [3] (לקמן לג:), [4] (לעיל עט.), [5] (חגיגה ט.), [6] (לעיל עט.), [7] (לעיל דף ע:), [8] (לקמן לג:), [9] (לקמן לג:), [10] (לקמן לג:), [11] (לקמן לג:), [12] (לקמן לג:), [13] (לקמן לג:), [14] (לקמן לג:), [15] (לקמן לג:), [16] (לקמן לג:), [17] (לקמן לג:), [18] (לקמן לג:), [19] (לקמן לג:)

תורה אור השלם

1. לֹא תּוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים טז ה
2. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר ט ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא אפשר דעביד בשני. נ"ב נ"ל דס"ל כמ"ד בסמוך יש תשלומין לפסח הבא בטומאה או דס"ל נחלק בין מי שהיה זב בפסח ראשון לבין מי שהיה בדרך רחוקה בפסח ראשון וק"ל: (ב) תוס' ד"ה משלחין וכו' על ידי שליח אבל הכא:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה משלחין וקשה לריב"א. ק"ל הא הכל לפי הלד דטמאין אין עושין בראשון ולא בשני ובזה אם נשלח הטמא הא בפסח שני שיטמרפו הטמאים יחד אימו ושאר הטמאים יהיו נכוי לאין עושין פסח שני וי"ע:

מוסף תוספות

א. למה משלחין אחד מן הטהורין ועבדי כולהו בטומאה. תוס' שאלן. ב. הילכך אין מועלת לו דרך רחוקה שאז כמו כן ישלח פסחו. שם. ג. וכשהוא בדרך רחוקה אינו יכול לעשותו הוא לעצמו והוי טמא כי טהור שמועלת לו דרך רחוקה. שם. ד. לפסח שני. שם. ה. [ו]ה"נ דרשינן גבי חגיגה. שם. ו. שהרי חוץ לירושלים הוא. שם. ז. ובהא פליגי מר סבר טומאה דחויה ולא מקרי טהורין. שם. ח. והילכך יש לו תשלומין. שם.

רבינו חננאל

איתמר היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין אמר רב מטמאין אחד מהן בשרץ. ואמאי האמר רב הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהיו הטמאין עודפין על הטהורים אחד, ואם תאמר א"כ הנה הרוב טמאין יעשו בטומאה. סבר רב אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, כלומר אחד כמי שאינו הוא. אי הכי מחצה על מחצה הן, ושמעינן ליה לרב דאמר מחצה על מחצה כרוב והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן. ושנינן הכי אמר רב אי איכא תנא דסבר לה כת"ק דאמר היו הטמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד יעשו בטומאה וכרבי יהודה דאמר אין קרבן צבור חלוק, מטמאין אחד מן הטהורין בשרץ, ונמצאו הטמאין עודפין על הטהורין שנים, כיצד כגון שהיו מאה טהורין ומאה טמאים נטמא אחד מן הטהורים נמצאו הטמאין מאה ואחד והטהורין צ"ט ומשכחת לה אפילו לאליעזר בן מתיא. עולא אמר משלחין אחד מן הטהורין לדרך רחוקה, ויטמא בשרץ וכו', ואסיקנא קסבר עולא כל מי שהיה טהור וראוי להגיגת ביום הראשון ונאנס ולא חג, כגון מי שהיה בדרך רחוקה, ובא במועד וכיוצא בו, חוגג והולך כל הרגל. אבל אם היה טמא ביום הראשון כבר נדחה ואינו חוגג אותו הרגל, מאי טעמא כולהו תשלומין דראשון הוא. דתרוייהו רב ועולא סבירא להו שאין מטמאין אחד מהן במת שלא ידחוהו מחגיגתו. פי' **סיכי** יתדות אהלו עוקר והולך. **איתמר היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבים רב הונא אמר אין תשלום לפסח הבא בטומאה**, כלומר הזבין אינן עושין לא את הראשון ולא שאר טמאין כגון זבין וזבות וכיוצא בהן כלל, דטהרה מדחיא אפילו שאר טמאין לשני, אבל טומאה לא מדחיא שאר טמאין מן הראשון לשני, הלכך לא עבדו בשני כלל. **ורב** אדא בר אהבה אמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה. ומי שלא עשה הראשון יעשה השני, דטומאה נמי דחיא, מאי טעמא טמאי מתים למה נקראו שהיו שלא יכלו לעשות הראשון, זבין ומצורעין נמי כיוצא בהן לא יכלו לעשות הראשון ויעשו שני. **וכולי עלמא טומאה דחויה היא בציבור** (ד"א) אפילו טומאה מדחיא דכיון דטמאי מתים עבדו הראשון כטהורין חשיבי דטומאת מת התר היא בצבור הלכך שאר טמאין עושין השני. **איתמר רובן זבין ומיעוטן טמאי מתים.** אמר רב טמאי מתים אין עושין הראשון דהא מיעוטא נינהו ומיעוטא נדחין לפסח שני, בשני נמי לא עבדו דקיימא לן כל היכא דלא עבוד צבור בראשון לא עבוד מיעוט בשני וכי כתיב ויעשו בני ישראל היכא דאפשר, היכא דלא איפשר חשבינן להו כאלו כולן זבין.

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' פ"ח מהל' מגילה הלכה ד:
נט ב מיי' פ"ב מהל' מגילה הלכה ה:
ס ג מיי' פ"ז מהל' ק"פ הלכה ד:
סא ד שם הלכה ה:

מוסף רש"י

אפילו שבט אחד טמא. כי"ל בגמן וס"ל לר' יהודה שבט אחד איקרי קהל, הלכך דומה טומאה ועשו כולן בטומאה עמו, לפי שאין קרבן ציבור חלוק. ולדבני מכמיס טהורים עושים הראשון והשבט עושין פסח שני (מנחות טו.). **מטמאין אחד מהן בשרץ.** להכריע רוב ליבור לטומאה (לקמן צ:). **הללו עושין לעצמן.** בטהרה, והללו עושין לעצמן. בטומאה, טהורים לא עבדי בטומאה דהוי כלום, וכולם טהורין לא עבדי בטומאה, וטמאין לשני לא מידחו משום דהוו נמי רובא ורובא לשני לא מידחו (לעיל עט.). **כולהו תשלומין דראשון נינהו.** שהרי אמר יום אחד עשה הכתוב עיקר בכולן, דכתיב אותו, ושלחמיו עשה תשלומין לו (חגיגה ט.). **טומאה דחויה היא בציבור.** לומר בקושי נדחית אלא ליחוי בעלמא על ידי שיאות עון, שהיין מרלה ולא בהיתר גמור (זבחים לג.) אף על פי שקרבן ליבור דוחה אותה בקושי הותרה ולא היתר גמור, וכל מה דמליו להדוחי מהדרינן שיעשו בטהרה (יומא ה: מו: ולעיל עט. עט.).

רבינו חננאל (המשך)

את השני. ואתיא כר' נתן דאמר כל הזקוק לראשון זקוק לשני, וכן השני תשלומין דראשון הוא, הילכך כשם שהראשון לא עבדו דתנן הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין וזבות וכו', בשני נמי לא עבדו דטהרה תדחה הטמיאין לפסח שני, כדתניא אלו עושין את השני הזבין והזבות והנדות היולדות האנוסין והשוגגין והמזידין והמצורעים ובועלי נדות ומי שהיה טמא או בדרך רחוקה, א"כ למה נאמר טמא דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה, א"כ למה נאמר ומי שהיה בדרך רחוקה לפטרן מן הכרת. ומרבינן לזבין ולזבות מאיש איש, דתניא יכול לא יהו נדחין מן הראשון ועושין את השני אלא טמא ומי שהיה בדרך רחוקה, זבין ומצורעין מנין, ת"ל איש איש. הלכך כל היכי דעבדי טהורין בראשון עבדו טמאין בשני, אבל אי לא עבדי ראשון אלא בטומאה, לא עבדי השני

בראשון לא עבדי הגדילו זבין על הטהורין כו'. גרלה לר"י דס"ל כרב ולא כשמואל דאמר ויעשו את הפסח במועדו מאי עבדת ביה דלדיליה כיון שאין רוב טהורין לא מידחו טומאים לפסח שני א: **נזרק** דמו ואח"כ נודע שהוא טמא כו'. פי' בקונטרס שהוא טמא הדם או הבשר וקשה לריב"א דבטומאת בשר ע"כ אין לא מרלה לאכילה אלא לפטור מפסח שני וכמ"ד הא'ן מרלה על אכילות וכו' נתן דלא בעי אלא גברא דחזי ולא"כ היכי דייק טעמא דנזרק ואח"כ נודע הא נודע ואח"כ נזרק לא מרלה אין והיינו לפוטרו מפסח שני וע"כ הא דלא מרלי היינו מדרבנן מדמפליג בין שוגג למזיד וכן אמר בהאשה רבה (יבמות דף ל. ושם) והיכי מחייבי ליה רבנן בפסח שני כיון דמלאוריימא פטור הוי חולין בעזרה ועוד הא לעיל (דף עח:) תנן טמא בשר וחלב קיים אינו זורק את הדם והיינו מדרבנן דמוקי לה כרבי נתן ואע"כ הא דדייק רב לעיל אם זרק הורלה היינו אפילו מדרבנן ונודע קודם זריקה מיירי מדקאמר לא יזרוק ב וגרלה לריב"א דלא מיירי מתני' אלא בטומאת דם והא דדייק בגמ' הא נודע ואחר כך נזרק לא היינו ג להתיר בשר באכילה אבל פטור מלעשות פסח שני מיהו יש לישב פירוש הקונטרס דהא דקאמר הא'ן מרלה היינו להקטיר האימורין הא נודע ואח"כ נזרק לא מרלה להקטיר האימורים ופטור מפסח שני:

הוא הדין נודע ואחר כך נזרק.

וא"ת א"כ מאי דוחקיה דר' שילא לחלק בין טומאה לזריקתו כיון דלאו דווקא קתני במתניתין נזרק ואח"כ נודע ואומר ר"י דר' שילא לאו אהך קושיא אמרה אלא אמאי דפריך בהקומץ רבה (מנחות דף כה:) אהך בריתא דעל מה הא'ן מרלה מבריתא דקתני דם שנטמא וזרקו בשוגג הורלה במזיד לא הורלה ד ואכא אסיק ליה אגב תירולא דרבינא: **לאו** למעוטי טומאת התהום דשרץ.

וא"ת היכי שייך טומאת התהום בשרץ והא לא מטמא אלא במגע וטומאת התהום אינה בגלוי אלא מכוסה וטמון בעפר בתבן או בגרור דתניא לקמן (דף פא:) ויש לומר כגון שהכניס ידו בעפר וגגע ה: **אי** בנזיר וכי ימות מת עליו אמר רחמנא. תימה לר"י דילמא לעולם בנזיר ונפקא מינה אם שחט קרבנות וטמא ו דלא מרלי ליה וכן קשה בסמוך דקאמר אלא למ"ד שוחטין וזורקין כו' הא מכל מקום נפקא מינה ז לאם שחט פסחו כדפי' ואומר ר"י דלא בעי למימר הכי דא"כ תיפשוט דבזיבחא גמירי לא שנא בבעלים וא"ש בכהן: לאו

טהרה מדחיא טומאה לא מדחיא ומר סבר אפילו טומאה נמי מדחיא איתמר א היו שלישיתן זבין ושלישיתן טהורין ושלישיתן טמאי מתים אמר רבי מני בר פטיש אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני בראשון לא עבדי הגדילו זבין על הטהורים דלא עבדי בטומאה הוה ליה טמאי מתים מיעוטא ומיעוטא לא עבדי בראשון בשני לא עבדי נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון הוו להו רובא ורובא לא מדחו לפסח שני: **מתני'** הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא הציץ מרצה ב נטמא הגוף אין הציץ מרצה ג מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח הציץ מרצה על טומאת הדם ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף נטמא טומאת התהום הציץ מרצה: **גמ'** טעמא דנזרק ואח"כ נודע אבל נודע ואח"כ נזרק לא מרצה ורמינהו ד על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון בין ביחיד בין בציבור אמר רבינא ה ב טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה זריקתו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה רבי שילא אמר זריקתו בין בשוגג בין במזיד הורצה טומאתו בשוגג הורצה במזיד לא הורצה אלא הא דקתני בין בשוגג בין במזיד ה"ק נטמא בשוגג וזרקו בין בשוגג בין במזיד הורצה והא דקתני דם שנזרק ואח"כ נודע טעמא דנזרק ואח"כ נודע אבל נודע ואח"כ נזרק לא הוא הדין דאפילו נודע ואח"כ נזרק והאי דקתני נזרק ואח"כ נודע משום דבעי למתני סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה דאפילו נזרק ואח"כ נודע לא קתני רישא נמי נזרק ואח"כ נודע: נטמא טומאת התהום וכו': ו בעי רמי בר חמא כהן המרצה בקרבנותיהן הותרה לו טומאת התהום או לא מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בבעלים בכהן לא גמירי או דילמא ז בזבחא גמירי לא שנא בכהן ול"ש בבעלים אמר רבא ת"ש דתני ח רבי חייא ט לא אמרו טומאת התהום אלא למת בלבד מת למעוטי מאי לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ ובמאי עסקינן אי נימא בבעלים ובמאן אי בנזיר מי מהני ביה י כי ימות מת עליו אמר רחמנא אלא בעושה פסח הניחא למאן דאמר יא אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ אלא למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמאי שרץ השתא טומאה ידועה הותרה לו טומאת התהום לא כל שכן אלא לאו בכהן ושמע מינה הותרה לו טומאת התהום אמר רב יוסף לא לעולם בבעלים ובפסח ולמעוטי טומאת התהום דזיבה וטומאת תהום דזיבה לא מרצה יב והתניא רבי יוסי אומר שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני

טומאת זיבה שהיא שבעת ימים ואין שוחטים וזורקים עליו ואשמעינן רבי חייא דטומאת התהום דזיבה כגון זב בשביעי שלו דספק הוא שמא ירלה היום ושתור כל מה שמנה ספק לא ירלה והרי הוא טמא שרץ דחזי לאורתא והויא לה טומאת התהום ופסלא ביה: בשני

טהרה מדחיה. טומאה לשני כי עבדי ליבור בטהרה: **בראשון לא עבדי.** דהא טמאי מתים מיעוטא ובשני לא עבדי דהואיל וטהרו זבין עכשיו נמצאו רוב ליבור לריכין לו ורובא דליבור בשני לא עבדי: **מתני' הפסח שנזרק דמו ואח"כ נודע שהוא טמא.** הפסח או הדם: **הרי הא מרלה.** ופטור מפסח שני: **נטמאו.** בעליו טומאת הגוף בטמא: **אין הרי הא מרלה.** וחייב לעשות פסח שני דהא בשעת זריקה לאו בר מיעבד פסח הוא דרחמנא דחייה: **הנזיר.** דכתיב ביה (במדבר ו) וכי ימות מת וגו' והימים הראשונים יפלו אם נטמא בשעת קודם הבאת קרבנותיו קותר: **הרי הא מרלה על טומאת הדם.** ותגלחתו כשירה ומותר לשתות יין וליטמא למתים: **ואין הרי הא מרלה על טומאת הגוף.** ואם נטמא ו בשעת הבאת קרבנותיו קותר את הכל: **נטמא.** גופו בטומאת התהום בטומאת ספק כדמפרש בגמרא הרי זה מרלה דהלכה למשה מסיני היא דהותרה טומאת התהום להם כדאמר בגמרא. ובתוספתא [א] מפרש לה הכי כילד אמרו לו קבר היה עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה פסחו [א] צריך לעשות פסח שני וכן מזיר שהיה הולך להביא קרבנותיו אמרו לו מת היה עמך בבית שנכנסת בו ונודע לו בין עד שלא הביא קרבנותיו בין משהביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה אבל אמרו לו קבר התהום עמך בבית שנכנסת בו תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה [ב] ומהו קרבן טומאה אם אם תורים ומתחיל למנות מזירות אחרת. בתוספתא' דזבחים: **גמ' בין בשוגג בין במזיד.** קס"ד דהכי קאמר שזרקו בין בשוגג בין במזיד ומשני דהאי שוגג ומזיד אטומאה קאי אבל זריקה בעינן שוגג: **בקרבנותיהן.** דנזיר ועושה פסח הותרה לו אם נטמא גופו בספק טומאה וקרבן יחיד אינו דוחה שבת וטומאה: **כי גמירי.** דטומאת התהום מותרת להם בבעלים הוא דגמירי אבל בכהן לא: **או דילמא בזיבחא גמירי.** בקרבנות הללו בפסח ובקרבנות נזיר גמירי דהותרה להם טומאת התהום של גוף הילכך לא שנא בבעלים ולא שנא בכהן: **לא אמרו טומאת התהום.** דהותרה בנזיר ועושה פסח: **אלא במת בלבד.** אבל שאר טומאות ספק לא הותרו: **ובמאן.** במי תתרע טומאת התהום זו דשרץ דקאמר לא הותרה: **אי בנזיר מי מהניא ביה.** אפילו טומאות דשרץ [ודאי] לתתר מנייהו והבאת קרבנותיו: **וכי ימות עליו כתיב.** פתע זה שוגג פתאום זה מזיד בכריתות (דף ט.): **הניחא למאן דאמר.** לקמן בפ' האשה (דף 5:): ה"ג **אלא לאו בכהן: לעולם בבעלים ובעושה פסח.** ודקשיא לך הא לא מהניא ביה טומאה אחריתי איכא שייכא טומאת תהום בשרץ לא איכפת ביה מידי, ואי לא שייכי ביה טומאת התהום הרי נטמא בשר הקרבן (ולא מרצי ציץ). סס.

מתים מיעוטא ומיעוטא נדחין לפסח שני. בשני נמי לא עבדי דזבין וטמאי מתים בשני שוין, הוו להו בשני רובא ורובא בשני לא עבדי. **מתני'** הפסח שנזרק דמו ואחר כך (נזרק) [נודע] שהוא טמא הציץ מרצה וכו', ופשוטה היא. ואסיקנא הוא הדין דאפילו נודע שהוא טמא ואחר כך נזרק הציץ מרצה, והאי דקתני נזרק ואחר כך נודע, איידי דבעי למיתנא סיפא נטמא הגוף אין הציץ מרצה, דאפילו נזרק ואחר כך נודע לא, משום הכי קתני רישא נזרק ואחר כך נודע. **נטמא טומאת התהום הרי זה מרצה.** בעי רמי בר חמא כהן המרצה בקרבנותיהן של ישראל הותרה לו טומאת התהום או לא. ופשטה רבא מהא דתאני רבי חייא **לא אמרו טומאת התהום** שהציץ מרצה אלא במת בלבד, ודייק מדקתני במת בלבד מכלל דטומאת התהום בשרץ הותרה לו ולמאן לכהן. ודחה רב יוסף **ואמר לא לעולם בבעלים דפסח ולמעוטי טומאת התהום** דזיבה לא הותרה להן. ואקשינן וטומאת התהום בזיבה לא (מטמאה והציץ) מרצה, והתניא רב יוסי אומר שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה

עין משפט נר מצוה

סב א שם הלכה ו:
סג ב מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג ופ"ו הלכה יב ופ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ו ז ופ"ו מהל' מחיות הלכה ח:
סד ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ב:
סה ד מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ו:
סו ה מיי' פ"ו מהלכות מחיות הלכה יח:

מוסף רש"י

מפני שאמרו הנזיר ועושה פסח. להכי נקט ועושה פסח, דאילו שאר קרבנות אין טומאת בעלים פסול בהן, אבל עושה פסח אכילתו מעכבת ומזיר נמי כתנטמא בתת שסתר מזירותו וצריך לחזור ולמנות כדכתיב (במדבר ו) וכי ימות מת עליו וגו' ואין רואי לקרבנות תגלחתו עד שיטהר ויביא תמילה קרבנות מזירות טומאה שהם שתי תורים ואשם וימנה את מזירותו ואחר כך יביא קרבנות מזירות טהרה (זבחים כג.). על מה הציץ מרצה. דכתיב ונשא אהרן את עון הקדשים, שילוו לבעלים (יומא ז.). **על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא.** אין שנטמא הדם אין שנטמא הבשר אין שנטמא החלב, הא'ן מרלה, ולא שיאכל בשר טמא נאכל, דאין א'ן מטהר ודוחה לא תעשה דוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, אלא לר' יהושע איצטריך דאמר (לעיל עג.) אם אין בשר אין דם ואקמור הכא הני מילי כשיאכל בשר חוץ למחיצתו, שאין א'ן מרלה על הוצאה או שאכל הבשר, אבל נטמא בשר קודם זריקת דם הא'ן מרלה עליו להתיר דם לזריקה (לעיל טז:). **בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון.** מזיד ולוגן אחד הוא, אבל גבי שוגג שייך מזיד ובגי חוגם שייך לוגן, ושוגג ואונס תרי מילי נינהו (שם) באונס שנטמא בעל כרחו, אבל מזיד ולוגן חדא מילתא היא, אלא אידי דתני חוגם תני לוגן (מנחות כה:). **טומאתו בין בשוגג בין במזיד הורצה.** בין שנטמא בשוגג בין שנטמא במזיד הורלה אם זרקו בעל עון, והא דתני מזיד ולוגן אחד הוא, אבל גבי שוגג שייך מזיד ובגי חוגם שייך לוגן, ושוגג ואונס תרי מילי נינהו (שם) באונס שנטמא בעל כרחו, אבל מזיד ולוגן חדא מילתא היא, אלא אידי דתני חוגם תני לוגן (מנחות כה:). **בין בבעלים בין בכהן.** אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אין שוחטין וזורקין את הפסח על יחיד טמא שרץ, ובמה נפסח שני, ואף על גב דיכול לעבוד ולאכול לערב, דאיכא מ"ד דס"ל הכי (זבחים כב:) ועי' לעיל סט. בתרוכה.

מוסף תוספות

א. כיון שאין כאן רוב כשרים לעשות פסח. תוס' שאנן. ב. דאי דלא נודע שנטמא היכי מזהרי ליה רבנן שלא יזרוק, ואפ"ה משמע הא אם זרק הורצה. סס. ג. לא מרצי. סס. ד. [נ]התם משני ר' שילא האי תירוצא. סס. ה. בשרץ. סס. ו. דאי

מסורת הש"ס

א) זבחים כג., ב) לעיל טז: יומא ז. יבמות ל. מנחות כה:, ג) (זבחים מה.) [מנחות שם], ד) זבחים כג., ה) [לקמן פא: ע"ש זבחי' כג. ע"ש] מיז סג.; ו) [לעיל סט. וש"נ], ז) מיז טו:, ח) [המ"ט כתב דל"ל טמא],

תורה אור השלם

1. וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פֶּתֹאם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ: במדבר ו ט

גליון הש"ם

תוספו' ד"ה אי בנזיר כו' נ"ש לאם שחט פסחו. ק"ל הא לשמוט לעמוד כשר ולזריקה ובעלים כהן ומדין הזריקה בטומאה הא זהו האיעיא ודוקא באמת לפשוט מזה דלכהן הותרה וכדלמרינן אלא לאו בכהן ובודאי אין מיזוק בזה אם הזורק כהן הוא הבעלים או כהן אחר ועי"ש:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ד"ה נטמא כו' ובתוספתא כו' כילד אמרו לו קבר היה עמך בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה פסחו כו' אבל אמרו לו קבר התהום היה בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו עד שלא עשה כו' ל"ל מת היה בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו בין כו' אבל ל"ל קבר כו' שנכנסת בו או תחת אבן כו' עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה משהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן טומאה ומהו קרבן טומאה כו' מזירות אחרות בתוספתא בפסחים כל"ל [וכן בתוספתא דזיר פ"ו]:

הגהות מהר"ב רגשבורג

א] רש"י ד"ה נטמא גופו וכו' ונודע לו עד שלא עשה פסחו וכו'. נ"ב בין שעשה פסחו ובין עד שלא עשה פסחו צריך לעשות פסח שני אבל אמרו לו קבר התהום היה עמך בבית שנכנסת בו או תחת האבן שישבת עליה ונודע לו כ"ל וכ"ה בתוספתא פ"ו דמילתן וגם בתוספתא פ"ו דזיר: **ב]** **בא"ד** אבל אמרו קבר התהום עמך וכו' ונודע לו עד שלא הביא קרבנותיו צריך להביא קרבן טומאה וכו'. נ"ב משהביא קרבנותיו אין צריך להביא קרבן טומאה כ"ה בתוספתא הנ"ל:

רבינו חננאל

שלישתן הטהורין ושלישתן טמאי מתים ושלישתן זבין, אותן טמאי מתים בראשון לא עבדו הגדילו זבין על הטהורין והוו להו טמאי

בשני שלה. עדיין ספק הוא שמא תרמה יום זה ויטרוף עם אתמול ותרמה גם מחר והוו להו שלשה והוה לה זבה גמורה ואם לא תרמה בטהר לערב: **אינה אוכלת.** שהרי צריכה להיות עוד מחר שומרת יום כנגד יום: **ופטורה מלעשות פסח שני.** קס"ד כיון דבשעת שחיטה וזריקה ספק הוי מרמה אין מטומאת התהום דזיבה ואע"ג דאיגלאי מילתא למפרע שנטמאה ודאי בטומאת התהום: **מכאן ולהבא היא מטמאה.** שומרת יום כנגד יום שספרה קצת היום וטבלה טהורה מטומאה של אתמול וכי הדר חזיא בו ביום מטמאה מכאן ולהבא ותהיה מחר שומרת יום כנגד יום הלכך בזריקה ושחיטה טהורה מעליתא הוא. ורבנן פליגי עליה ואמרי דכי חזיא איגלאי מילתא למפרע דזיבה היא וחדא טומאה היא ובשעת שחיטה ספק הוא ואייבת בפסח שני. ולקמיה פריך כיון דלרבי יוסי כל חד וחד טומאה באנפי נפשיה הוא היאך מצטרפים לזיבה לעשות זבה גדולה: **בעל שפי ראיות.** דאילו בעל ג' ראיות לא חזי למיכל לאורתא עד שיביא קרבנותיו במ' ובשמיני נמי לא מצי למינקט ומיתני ואח"כ ראה מטמא משכב ומושב למפרע דכיון דילא מזיבה ראשונה לשעה שהיא ראויה לקרבן הוא לה הך זיבה אחריתי ומושב ומשכב שמאתמול לאחר טבילה ועד הנה טהור למפרע אפילו טבל בז' שחרית: משכבות ומושבות שלאחר טבילתו טומאין שהרי סתר מניינו והרי הוא כבתחלתו דכתיב (ויקרא טו) וספר לו שבעת ימים והרי אינן. ומדקתני נמי בשומרת יום למפרע אלמא נמי למפרע מטמאה ואפ"ה פטר לה מפסח שני ש"מ טעמא משום דטומאת התהום הוי. ומשכבות ומושבות רבותא נקט להו מפני שהן אב הטומאה לטומאת אדם ובדבר זה זב חלוק משאר טומאין: **מדרבנן.** אבל מדאורייתא לא מטמאו אלא מכאן ולהבא לא הזב בז' ולא שומרת יום בשני דמקצת יום עולה להן לספירתן הילכך לגבי פסח טהורין מעליא הוו: **אבל הרואה זוב כו'.** לא ידענא אהיכא קאי אבל: **סותר את שלפניו.** כל ספורין שספר ולריך לספור ז' אחרים: **וא"ל רבי יוחנן לא יספור אלא יומו.** ויחזור ויספור יום א'. והוינן אמילתיה דר' יוחנן מה נפשך אי למפרע מטמא דאין מקצת היום עולה לו ולא נגמרה ספירתו: **רובהו נמי נספור. דכתיב** [2] וספר לו ז' ימים לטהרתו טהרה אחת לכולן שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן במס' נדה (דף לג.) ואם תנה לסירוגין כי הכא שיסתור יומו וישלימנו למחר נמצאת הפסקה ביניהם: **ואם מכאן ולהבא מטמא.** שעלתה לו מקצת היום וגמרו ספורין שלו: **יומו נמי לא נספור.** אלא הרי הוא כראיה ראשונה של זיבה אחרת ואין בה אלא טומאת ערב ויטבול לערב ויטהר [3] דקי"ל ראיה ראשונה של זב קרי בעלמא הוא במס' נדה (דף עב.): **אלא.** ה"ק ר' יוחנן לא יסתור ולא יומו כלומר אפילו יומו לפי שכבר עלתה לו מקצת היום כולו ושלמו ספורין שלו וילא מכלל זיבה: **וא"ל.** ר' אושעיא לרבי יוחנן: **ר' יוסי קאי דווקא.** דס"ל נמי מכאן ולהבא הוא מטמא מדפטר ליה לעיל מפסח שני אלמא קסבר ר' אושעיא למפרע דר' יוסי מדרבנן קאמר: **והא ר' יוסי כו'.** מסקנא דמילתיה הוא ולא משום קשיא מייתי לה: **השתא דאמר מכאן ולהבא מטמא.** ולא משכחת טומא' התהום בזיבה: **בלבד.** דקתני לעיל למעוטי מאי ע"כ למעוטי שרץ תוקמא וכהן דאמר לעיל [פ:] דאילו בבעלים לא מהני שרץ וקאמר דבטומאת התהום דמת מיהא הותרה לו: **אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.** ואשמעינן דטומא' התהום נמי דחיא ליה: **היכי משכחת לה.** כיון דאית ליה מקצת היום עולה לה לספירתה ומכאן ולהבא מטמאה הוי"ל כל יומא טומאה באנפי נפשה: **בשופעת.** כל שלשה רלופין אלא הוה להו מגיעה כלל: **אי נמי ברואה שני בה"ש.** דכל תחלות הימים היו בטומאה דאין כאן ספירה כלל. ובשני בין השמשות סגי דאיכא טומאת ג' ימים רלופין כגון בה"ש של ע"ש יש כאן סוף ערב שבת ותחלת שבת ובין השמשות של מחר שהוא סוף השבת ותחלת א' בשבת הרי ג' ימים רלופין ואין כאן תחלת יום טהור שיעלה לספירה ולפי הדבריס למ"ד מקצת היום כולו תחלת הלילה עולה לספירתה וא"ל עלות השחר מדאיצטריך למנקט בין השמשות ולא נקט משכחת לה בשרואה בלילה: **בשמיד.** כל השנה ואליבא דמאן דאמר טומאה דחויה היא בציבור קבעי רב יוסף הכי אי איצטריך להדר אכהן טהור משום טומא' התהום אי לא ואליבא דמ"ד לקמן [ע"כ] דטומאת התהום מרלי לין גבי זיר ועושה פסח אפי' לכתחלה כגון שנודע לו לפני זריקה: **בקרבנותיהן.** דזיר ועושה פסח: **במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה.** כלל כגון זיר ועושה פסח שהן קרבנות יחיד: **מקום שהותרה לו טומאה ידועה.** היכא דליכא טהורין: אינו

לאו משום דסבר דציין מרצה. תימה לרשב"ם מנ"ל דילמא הא דפטורין היינו משום דסבר דנשים בשני רשות ואור"י דבהדיא מוכח לקמן סוף פרק האשה (דף לא.): דרבי יוסי סבר נשים בשני חובה: **קסבר** רבי יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה. פי' ואמן

בשני שלה ואחר כך ראתה אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני מ"ט לאו משום דמרצה ציין אמרי לא משום דקסבר ר' יוסי מכאן ולהבא היא מטמאה [6] והתניא רבי יוסי אומר זב בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואחר כך ראה וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה [7] הרי אלו מטמאין משכב ומושב למפרע [8] ופטורים מלעשות פסח שני אמרי מאי למפרע מדרבנן ואף רבי אושעיא סבר מטמא למפרע מדרבנן [9] דתניא רבי אושעיא אומר אבל [10] זב שראה בשביעי שלו סותר את שלפניו וא"ל רבי יוחנן לא יסתור אלא יומו ממה נפשך אי קסבר למפרע הוא מטמא אפילו כולהו נסתור אי קסבר מכאן ולהבא הוא מטמא יומו נמי לא נסתור אלא אימא לא יסתור ולא יומו וא"ל רבי יוסי קאי כוותך והא רבי יוסי אומר מטמאין משכב ומושב למפרע אלא לאו שמע מינה מטמא למפרע מדרבנן ש"מ ולר' יוסי השתא דאמר מכאן ולהבא הוא מטמא [למת] בלבד למעוטי מאי נפשוט מינה דבכהן והותרה לו טומאת התהום אמרי לעולם בבעלים ובפסח [11] וקסבר [12] אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ ואיצטריך למעוטי אלא לרבי יוסי זבה גמורה היכי משכחת לה בשופעת אי בעית אימא כגון שראתה כל שני בין השמשות בעי רב יוסף כהן המרצה בתמיד הותרה לו טומאת התהום או לא אם תמצא לומר כהן המרצה בקרבנותיהן [13] (של נזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום כהן המרצה בתמיד מאי מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום בפסח בתמיד לא גמירי או דילמא יליף תמיד מפסח אמר רבה ק"ו ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה הותרה לו טומאת התהום מקום שהותרה לו טומאה ידועה אינו

בלילה ובלבד שתראה קודם היום שלא יעלה לה שימור תחלת יום ג' וא"ת והא אמרינן בפרק בנות כותים (נדה דף לג.) דכותים יום שפוסקת סופרתו למנין שבעה הא רבי יוסי נמי סבר הכא סוף היום ככולו [1] וי"ל דלא אמר סוף היום ככולו בתחלת חשבון אלא דוקא בסוף חשבון כי הכא כגון זב בשביעי או שומרת יום כנגד יום שאין לה למנות יותר [2] וסוף חשבון מסוף חשבון אית לן למילף ולא מתחלת חשבון ואשכחן חילוק בין תחלת חשבון לסוף חשבון בפ"ק דר"ה (דף י.) דגבה עולה לה סוף היום בתחלתה ואין תחלת היום עולה לה בסופה אע"ג דהתם הוי איפכא מסברתנו [3]:

אמר רבא ק"ו כו' מקום שהותרה לו טומאה ידועה אינו דין שהותרה לו טומאת התהום. וא"ת ומנא דיו מה טומאה ידועה לא הותרה אלא היכא דלא אפשר ה"ג טומאת התהום וי"ל דעדיפא פריך אפילו לר' טרפון דלית ליה דיו היכא דמיפרך ק"ו (נב"ק ד' כה.) [4]:

לריש

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ה מהל' מעשה ומושב הלכה ט:

סח ב מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ג:

סט ג מיי' פ"ג מהל' ממזרים כפלה הלכה א:

רבינו חננאל

בשני שלה ואחר כך ראתה, הרי זו אינה אוכלת ופטורה מלעשות פסח שני. ושנינן קסבר רבי יוסי טהורה היתה בשעת זריקה ונפטרה ומכאן ולהבא מטמא כלומר משעה שראתה היא טמאה. איני דר' יוסי סבר מכאן ולהבא מטמאה, **והתניא רבי יוסי אומר זב בעל שתי ראיות ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו, וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה,** מטמאין משכב ומושב למפרע. ושנינן מאי למפרע דקתני מדרבנן. ודייקינן מדתני ר' אושעיא **זב שראה זוב בשביעי שלו סותר את שלפניו,** וכל מה שנגעו באותן ששה ימים כולן טמאין. ורבי יוחנן אמר **לא יסתור אלא יומו,** אע"פ שלא ראה סמוך לשקיעת החמה סתר היום כולו ובחזקת טמא הוא מן הבוקר כלומר כל מה שנגע היום כלו נטמאו. ואקשינן לר' יוחנן מאי דעתיך אי למפרע הוא מטמא יסתור הימים כולן אי מכאן ולהבא אפילו יומו לא יסתור. ושנינן כך אמר רב יוחנן **לא יסתור ולא יומו** אלא משעה שראה. ואמר לו רבי אושעיא **רבי יוסי קאי כוותך,** ש"מ דרבי אושעיא סבר דהאי דמטמא בזב בעל שתי ראיות ובשומרת יום כנגד יום למפרע מדרבנן, דאי מדאורייתא טהור מעליא הוא מדאמרינן ליה לרבי יוחנן דאמר אינו סותר ולא יומו רבי יוסי קאי כוותך. והשתא דאוקימנא לר"י מכאן ולהבא היא מטמאה [למת בלבד] למעוטי מאי, ופשוט מינה דבכהן הותרה לו טומאת התהום. ודחינן **לא לעולם בבעלים** דפסח וקסבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ואיצטריך קרא או בדרך רחוקה דשמעינן מינה או בדרך רחוקה למעוטיה מטומאת התהום. ולר' יוסי **לא** משכחת לה זבה גמורה אלא **בשופעת** דם בלא הפסקה בין יום ליום. אי נמי **בראה שני בין השמשות** כיצד, כגון שראתה ערב שבת בין השמשות מחזיקין ראייתה לשני ימים בערב שבת ובשבת, ועוד ראתה בשבת בין השמשות מחזיקין ראייתה בין השמשות לשבת וליום ראשון. הנה ראתה שלשה ימים זה אחר זה הרי זו זבה גמורה. **בעי רב יוסף כהן המרצה בתמיד** הותרה לו טומאת התהום או לא. **אמר רבה** קל וחומר ומה יחיד שלא הותרה לו טומאה ידועה, שהיחיד אם נתבררה טומאה נדחה לפסח שני הותרה לו ליחיד טומאת

גליון הש"ס

גמ' וקסבר אין שוחטין וזורקין. עיין לקמן לג ע"א תוס' ד"ה לא קשיא:

מוסף רש"י

בשני שלה. שכבר רתמה ביום שמיני ועד שלא רתמה ביום תשיעי שהיא שומרת כנגדו לידע אם תרתה בג' ימים ג' ראיות ותהא זבה (נזיר טו:). **אינה אוכלת.** דספק דטומאה היא ואע"ג דאינה אוכלת פטורה מלעשות פסח שני דאכילת פסחים לא מעכבא (שם). **זב בעל שתי ראיות.** בין ביום אחד בין בשני ימים כדאמרינן התם (ב"ק כד.) תלה הכתוב את הזב בראיות דכתיב ואת הזב בראיותיו בזובו, ואת הזבה בימים, דכתיב ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים, מעטו ימים שנים רבים שלשה (נזיר טו:). **בשביעי שלו.** שאין בין זב רואה שתים לרואה שלש אלא קרבן, שבעל ג' מונה ז' ומביא קרבן ובעל ב' מונה ז' ואינו מביא קרבן, לפי נקט בעל שתי ראיות ושומרת יום משום דלאו בני קרבן ניהו, דעל הגך דבני קרבן לא מצי למשחט עלייהו בשביעי משום דלא מצו אכלי פסח בערב, דכפרת קרבן דבעי לאיתויי בשמיני מעכבת להו דקתי"ל (יבמות עד:) הכיא כפרתו אוכל בקדשים (נזיר טו:).

מוסף תוספות

א. על טומאת התהום דזיבה. תוס' שאנן. ב. דלא סבירא לן כר' יוסי אלא. שם. ג. דאי איכא שימור היכי מיחייבי קרבן הא שמא לא תראה עוד. שם. ד. כלומר שמתחלת לראות שעה גדולה מבעוד יום ורואה עד הלילה. שם. ה. משמע בהדיא דמחצי היום הבא שיעלה שימור קפריך. שם. ו. [ו]גימא וכי ככותאי אמרה לשמעתיה. תוס' נדה עב. ד"ה כרואה. ז. [ו]התם בתחילת החשבון, תחילת ספירת זיבתה, ולשם ודאי אין לנו למנות סוף היום ככולו. תוס' שאנן. ח. הכא אין דנין כלל ק"ו. שם.

פא: כיצד צולין פרק שביעי פסחים

לריש לקיש דאמר בדרך עד דידעי בה כ"ע. קשה לריב"ל דבגזיר בסופו (דף סג.) אימת הך מסקנא ולא מייתי התם מילתיה דר' יוחנן ולא פריך נמי אלא לר"ל וקאמר בשלמא למ"ד **וטמא** וטהור לבתחלה הוא. ודוקא לפני זריקה אבל לפני שחיטה לא כמו שהביא בקונטרס במתני' מתוספתא: **אלא לפני** זריקה נמי מרצה. ע"כ לפני זריקת שוס דס דאס גזרק אפילו אחד מן הדמים ונטמא[א] תנן בפרק ג' מייס (מזיר דף מז.) [ב] יביא שאר קרבנות ויטהר אפילו בטומאה ידועה אינו סותר מזירותו וריצוי דטומאת התהום דכולה שמעתין היינו שאינו סותר מזירותו כדפי' לעיל אי בגזיר כי ימות מת עליו כו' [ג] וקשה לר"י דבפר' בתרא דגזיר (דף סג.) תנן אם עד שלא גילה נודע לו אפילו טומאת התהום סותר ומוקי ליה ר' יוחנן בגמ' כר"ל דאמר תגלתם מעכבת[ד] וא"כ נודע לו לפני זריקה נמי כיון דמעכבת אמאי אינו סותר ותירץ ר"י דהכא כיון שנשחט יש לו להשלים ומרלה ליך על טומאת התהוס ואינו סותר כאילו לאחר[ד] זריקה נטמא ולא דמי לקודם גילוח ואע"ג דגילוח הוה אחר זריקה כדתנן בג' מייס (שם דף מו:) גילח על זבח ונמלא פסול תגלחתו פסולה ואי גילוח הוא לפני זריקה יביא זבח אחר [ה] לרבנן אית להו דתגלחת לא מעכבא ולכך מרלה הכא לפני זריקה:

המוצא מת מושכב בו'. גפ' בתרא דגזיר (דף סה.) דייק על הא דתנא דתהס המוצא פרט למוצי מת פרט להרוג מושכב פרט ליושב[ו] וקשה לריב"ל דהכא ביושב אתי שפיר טפי מבמושכב דבמושכב לא הוי כולי האי טומאת התהוס אם קברוהו אם וי"ל דמושכב נקט בשביל תרומה שהוא תופס כל רוחב הדרך ואי אפשר שלא יאהיל או יסיט אבל יושב לא דאיכא למימר שמא לא האהיל כנגדו: **ובקבר אפי' בו'.** וא"ת היכי שייכא טומאת התהוס בקבר והלא נודע כשקברוהו אם ואיכא למימר כגון שנפל בקבר[ז] ומא הא דפי' בקונטרס שהקבר מלרפו משום דכתיב או בקבר אין נראה לר"י דשמע קרא מיירי בקבר מכוסה ומשום הכי נמי הקבר מלרפו משום אהל שהכיסוי מביא את הטומאה עליו: **מצאו** טמון בתבן בו'. משום דלפי מה שמלאנוהו עכשיו לא היה ראוי להכיר לאחד בסוף העולם אבל בימים ראוי להכיר:

נטמא רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי בו'. נראה הטעם משום דלב בית דין מתנה עליהם לפי שהקיקיוהו לשורפו לפני הבירה כדי לגייסו לא הטריחוהו להביא עצים משלו ויכול להנות משל הקדש וכן בליקנין[ח] התנו[ט] כמו כן ולא לכל דמתוך ליקנותן היו נמנעין מלשורפו ואתי לידי עבירה ודוקא בליקנין או באכסנאי דאמרי' בגמרא דעשאוהו כליקנין אבל אדם אחר לא ואפילו למאן דלית ליה בפ"ק דשבועות (י"ח.) לב ב"ד מתנה עליהן ה"מ בקרבנות דקדישי קדושת הגוף אבל בקדושת דמים כולי עלמא מודו:

מתני' נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה. כדי לביישן, מפני שפשעו בו ונטמא. נטמא מיעוטו והנותר שורפין אותו בחצרותיהן כו' איני ששורפין אותו בחצרותיהן והתנן באילו עוברין בסופו על בשר הקדש שיצא ונפסל אינו דין שהותרה לו טומאת התהום אמרי ומי דיינינן ק"ו מהלכה והתניא [ט]אמר לו רבי אליעזר עקיבא עצם כשעורה הלכה רביעית דם ק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה אלא אמר רבא יליף מועדו מועדו מפסח וטומאת התהום גופא היכא כתיבא [י]אמר ר"א אמר קרא [1]וכי ימות מת עליו במחוורת עליו אשכחן נזיר עושה פסח מנלן א"ר יוחנן אמר קרא [2]בדרך רחוקה לכם במחוורת לכם רשב"ל אמר כדרך מה דרך בגלוי אף טומאה נמי בגלוי מיתיבי[ג] [א]אי זהו טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום לר"א דאמר במחוורת עליו עד דידע הוא לר' יוחנן דאמר לכם במחוורת לכם עד דידעי בה תרין לרשב"ל דאמר כדרך עד דידעי כולי עלמא אלא טומאת התהום הלכתא גמירי לה וקרא אסמכתא בעלמא אמר מר בר רב אשי לא שנו אלא שנודע לו לאחר זריקה דכי אזדריק דם שפיר איזדריק אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה מיתיבי [ד]המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה טמא לנזיר ועושה פסח טהור בד"א שאין לו מקום לעבור אבל יש מקום לעבור אף לתרומה טהור בד"א שמצאו שלם אבל משובר ומפורק טהור שמא בין הפרקים עבר ובקבר אפילו משובר ומפורק טמא מפני שהקבר מצרפו בד"א במהלך ברגליו אבל טעון או רכוב טמא לפי שמהלך ברגליו אפשר שלא יגע ולא יאהל אבל טעון או רכוב אי אפשר שלא יגע ולא יאהל בד"א בטומאת התהום אבל בטומאה ידועה טמא ואי זה היא טומאת התהום כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם אבל הכיר בה אחד בסוף העולם אין זה טומאת התהום [ד]מצאו טמון בתבן בעפר ובצרורות הרי זה טומאת התהום במים באפילה בנקיקי הסלעים אין זה טומאת התהום ולא אמרו [ו]טומאת התהום אלא למת בלבד: **מתני'** [ה]נטמא שלם או רובו שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה נטמא מיעוטו והנותר שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה: **גמ'** מ"ט א"ר יוסי בר חנינא כדי לביישן נטמא מיעוטו וכו': ורמינהו [ו]וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קדש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו אינו דין שהותרה לו טומאת התהום אמרי ומי דיינינן ק"ו מהלכה והתניא [ז]אמר לו רבי אליעזר עקיבא עצם כשעורה הלכה רביעית דם ק"ו ואין דנין ק"ו מהלכה אלא אמר רבא יליף מועדו מועדו מפסח וטומאת התהום גופא היכא כתיבא [ח]אמר ר"א אמר קרא [1]וכי ימות מת עליו במחוורת עליו אשכחן נזיר עושה פסח מנלן א"ר יוחנן אמר קרא [2]בדרך רחוקה לכם במחוורת לכם רשב"ל אמר כדרך מה דרך בגלוי אף טומאה נמי בגלוי מיתיבי[ג] [ט

חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה אמר רב חמא בר עוקבא לא קשיא כאן [א]באכסנאי כאן בבעל הבית רב פפא אמר הא והא באכסנאי כאן שהחזיק בדרך כאן שלא החזיק בדרך רב זביד אמר לעולם כדאמר מעיקרא כאן באכסנאי כאן בבעל הבית ואף ע"ג דלא החזיק בדרך אכסנאי כיון דלית ליה עשאוהו כציקנין דתנן הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה ת"ר [ב]באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה אין שומעין להן לפני הבירה ומעצי עצמן אין שומעין להן בשלמא מעצי המערכה בחצרותיהן אין שומעין להן [ג]דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה אלא לפני הבירה מעצי עצמן מ"ט לא רב יוסף אמר [ד]שלא לבייש את מי שאין לו רבא אמר [ה]מפני החשד מאי בינייהו איכא בינייהו [ו]דאייתי קני וחריותא דלא חזי למערכה [ז]תנן התם [ח]ראש המעמד היה מעמיד את הטמאין על שער המזרח מ"ט אמר רב יוסף כדי לביישן רבא אמר [ט]מפני החשד מאי בינייהו איכא בינייהו מפנקי אי נמי דקא גדיל שישורא: **מתני'** [י]הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתו וישרף בששה עשר ר' יוחנן בן ברוקה אומר אף זה ישרף מיד לפי שאין לו אוכלין: **גמ'** בשלמא טמא כתיב [1]והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף אלא יוצא מנלן דכתיב [2]הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה [ז]אמר לו משה לאהרן מדוע לא אכלתם את החטאת שמא נכנס דמה לפני ולפנים אמר לו אמר לו שמא חוץ למחיצתה יצתה אמר לו לאו בקודש היתה אמר לו אי בקודש היתה והן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מדוע לא אכלתם אותה מכלל דאי נפקא אי נמי עייל דמה לפנים בת שריפה היא בשלמא נטמא גלי רחמנא בקדשים קלים [יא]כ"ש בקדשי קדשים אלא יוצא אשכחן קדשי הקדשים קדשים קלים מנלן ותו הא דתניא לן דמה

נשפך

חוזר ושורפו כו'. אלמא מיעוטו שנפסל מעצי המערכה נמי שרפינן: **לאן באכסנאי.** שאין לו עצים שורפו מעצי המערכה ומתני' בבעל הבית: **שהחזיק בדרך.** לא הטריחוהו לחזר על עצים כדקתני וכן מי שיצא אלמא בהחזיק בדרך עסקינן: **רב זביד.** כרב חמא מוקים לה ואדרב פפא פליג ויהיב טעמא למילתיה דרב חמא דכיון דלית ליה עצים שם עשאוהו כציקנין והחזיק בדרך דקתני מתני' לאשמועינן חזרה נקט לה ולא משום עצים דהוה הדין לגא החזיק: **באו לשורפו כו'.** כדמפרש טעמא: **לידי תקלה.** ליהנות מהן הנאה אחרת והנאה זו אין בו מעילה דתנאי ב"ד הוא ועל מנת כן מקדישין אותו: **משום חשד.** שלאחר שריפתן מחזירין מותר העצים לתוך ביתן והרוחה חושדן בגזוני עני המערכה ונהנין מהן: **קני וחריות.** קנים וחריות של דקל הכל יודעים שאינם מעצי המערכה לפי שקלים הם ונשרפין מהר ואין אם המערכה מתקיימ' בהן ומשום חשד ליכא אבל משום בושת איכא: **תנן התם.** במסכת תמיד: **ראש המעמד.** הממונה על כך מעמיד את הטמאים של בית אב בכל בקר בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית: **כדי לביישן.** שלא יזהרו מלטמא והרי העבודה של מחר היתה מוטלת עליהן והיה להן ליזהר: **משום חשד.** שלא יחשדום שמפני מלאכתן הן נחלין מלבוא לעבוד עבודה (א) ומעמידן שם כדי שירחו אותם בני אדם ויודעין שמחמת טומאה הם חדילין. ואיידי דאיירי לעיל בהך פלוגתא דמפני החשד נקט לה להא: **מפנקי.** הכל יודעין שבטילים הן מן המלאכה ואין מניחין עבודה מפני מלאכתן דהני משום חשד ליכא ואין צריך להעמידם שם ולמאן דאמר כדי לביישן צריך: **אי נמי דקגדיל שישורת.** מפשילי חבלים שהיא אומנות קלה ושכרה מעט ואין בני אדם חשודין שיחדלו מלבוא לעבודה מפני ביטול מלאכה זו: **מתני' הפסח שנטמא או שיצא ישרף מיד.** בארבעה עשר ואין צריך להשהותו עד הבוקר של שאר עשר שתעובר צורתו דהיינו לילה אחד ומיהו בי"ט לא מצי שריף ליה כדיליף לקמן (דף פג:) דאין שורפין קדשים בי"ט: **נטמאו הבעלים או שמתו.** דאין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר שאין לו אוכלין: **גמ' בשלמא נטמא.** טעון שריפה: **דכתיב והבשר וגו'.** וגבי קדשים קלים כתיב: **שמא נגע דמה.** אל הקודש לכפר בהיכל ונפסלה כדכתיב (ויקרא ו) וכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' א"כ הוא יפה עשיתם שרפתם: **שמא חוץ למחיצה.** חוץ לעזרה יצאת ומקרא ידבר דרשי לה דלא אילטריך פנימה אלא הכי בעא מיניה בריש שרפתם (ג) פנימה היתה ולא יצאת הא למדנו שאם יצאת היה לו לשורפה: **נטמא.** והבשר אשר יגע וגו' גבי שלמים כתיב וכ"ש קדשי קדשים דחמירי: **אלא יוצא.** בחטאת אשכחן דמלריך ליה תנא דמתניתין שריפה ליוצא דפסח: **לן דמה.** של בהמת קרבן דאמרינן בזבחים (דף טו.) מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה שנא' (ו) ביום הקריבו את זבחו ביום שאתה זובח אתה מקריב כו':

נשפך

רב זביד אמר לעולם כדאמר מעיקרא. פי' בקונטרס דרב זביד לא פליג אדרב חמא בר עוקבא ואינו אלא מפרש טעמו וקשה לריב"א דלא מצינו בשום מקום שיאמר לעולם כו' כדי לפרש ונראה לו דרב חמא בר עוקבא ורב פפא לא פליגי דרב חמא בר עוקבא מוקי כאן באכסנאי כאן בבע"ה ואידי ואידי בהחזיק בדרך אבל אלא החזיק אפי' אכסנאי הוי כבע"ה אלא דלא איירי בה ורב פפא מוקי אידי ואידי באכסנאי ולא פליג אדרב חמא בר עוקבא ורב זביד פליג אתרוייהו וקסבר אכסנאי שלא החזיק עשאוהו כציקנין אי נמי רב פפא ורב זביד פליגי אליבא דרב חמא בר עוקבא רב פפא סבר דרב חמא בר עוקבא איירי בהחזיק אבל בלא החזיק הוי אכסנאי כבעל הבית ורב זביד סבר דאכסנאי אפי' לא החזיק עשאוהו כציקנין [א]ודוקא נקט רב חמא בר עוקבא בעל הבית: **היה מעמיד את הטמאים בשער המזרח.** אפילו בטומאת קריין מיירי ונראה לר"י דהאי שער המזרח היינו שער עזרת נשים [ב] ואע"ג דאמר בפ"ק דיומא (דף ז:) ובכמה דוכתי דבטול יום אינו נכנס במחנה לויה לא בכל מחנה לויה קאמר אלא מעזרת נשים ולפנים דהכי מוכח במסכת כלים (פ"א מ"ח) דקתני התם עזרת נשים מקודשת ממנה שאין טבולי יום נכנסין לשם: **בשלמא נטמא דכתיב והבשר.** אין לפרש דאמיר דקתני במתניתין קאי דכיון דכתיב בקרא ישרף אית לן למימר דהיינו מיד בלא עיבור צורה דאי בעיבור ליתסוק קרא מיניה ואגא ידענא דישרף דהוה ליה נותר מדאמר לקמן ורבה מוסיף אף ר"י הגלילי דתניא כו' אבל לרבנן דילפי מכל חטאת אשר יובא מדמה וגו' בעי עיבור צורה אע"ג דכתיב (ג) ישרף אלמא מישרף לא משמע מיד מיהו יש לדחות דהוה ישרף מוקמינן לשריפת בקודש ואינו מיותר אך יש להביא ראיה מדקאמר בסמוך לן דמה נשפך דמה או שיצא חוץ לקלעים מנלן והתם לא בעי בע"כ מנלן שהם מיד בשריפה דהתנן בדם ובבעלים תעובר צורתו אלא מנלן בשריפה קאמר ושריפה דמיד מסברא נפקא לן ולא מקרא ומ"ת ואמאי צריך קרא בפסול הדם דכיון דצריך עיבור צורה פשיטא דישרף משום נותר ואו"י דאילטריך דלא ליעבד ליה קבורה קודם שיהיה נותר אי נמי הוה אמינא אפי' כשיהיה נותר ואידי בהחזיק בדרך שהיה ראוי לאכילה קודם שיתותר דוקא ישרף כדמשמע לא תותירו אלא תאכלוהו [ג] אבל קשה דהיכי יליף יוצא בשריפה מחטאת דאהרן דהא ע"כ לא הודה להן משה על השריפה דחטאת שנכנס דמה לפנים דפסולו בדם בעי עיבור צורה והם שרפוה מיד אלא ה"ק להו הא אם הודא יפה עשו אלא אכלוהו דהכי כתיב ריש דקרא מדוע לא אכלתם ומיהו נראה לרש"ל דמצינו למימר דאמיד בעי מנא לן וכולה שמעתין מסקא אליבא דר' יוחנן דסבירא ליה לקמן דפסול הדם הוי פסולו בגופו דחשיב דם ובשר חדא מילתא ובפסול בעלים דוקא קתני מתניתין דבעי עיבור צורה ושפיר מייתי השתא מחטאת דאהרן דמשה הודה להן אם נכנס דמה לפנים שפיר עבוד דשרפוה ולן דמה נמי קבעי מנלן דמיד אך קשה על זה כיון דמסברא לא הוה אמרינן דישרף מיד אלא בעיבור צורה אי לאו דמסיק דהלכתא גמירי לה מאי קאמר ולרבה בר אבוה דאפי' פיגול בעי עיבור צורה מנלן לימא דלא גמירי הלכתא ומה צריך גזירה שוה אלא ודאי דפסולו בגופו ישרף מיד סברא הוא ודם ובבעלים דבעי עיבור צורה נמי סברא:

בקדש היתה. רש"י פירש דדרים מפניהם וכן ר"ח ולר"י נראה דדרים מאכל תאכלו אותה בקודש ובתורת כהנים דריש מבמקום הקדש[ו]: **בשלמא** נטמא גלי רחמנא בקדשים קלים והוא הדין בקדשי קדשים. וא"ת והא בהדיא בהאי קרא כתיבי קדשי קדשים ומאי קאמר והוא הדין כדדרשינן בכל שעה (לעיל כד:) והבשר לרבות עצים ולבונה ויש לומר דאי לאו הוא הדין הוה אמינא דאתא לרבות קדשים קלים דלא בעו הכשר ולא קדשי קדשים:

עה א מיי' פרק יט מהל' פסולי מוקדשין הלכה ח:
עו ב ג ד מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכ' ג:
עז ה ו מיי' פ"ו מהל' תמידין הלכה ה:
עח ז מיי' פ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג ופרק יט מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ג:

רבינו חננאל

חוזר ושורפו לפני הבירה. ושינון לא קשיא התם באכסנאי שאין לו חצר. משנתנו בבעל הבית. ואכסנאי זה אע"פ שלא החזיק בדרך עשאוהו כציקנין ששורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה. ת"ר באו לשרפו בחצרותיהן מעצי המערכה אין שומעין להם חיישינן דלמא פיישי מינייהו ומדליקו תחת תבשילו ואתי בהו לידי תקלה. מעצי עצמן לפני הבירה אין שומעין להם שלא לבייש מי שאין לו. אי נמי שמא ישארו לו ויקחם ויחשדוהו הרואים כי עצי הקדש לקח. ואם הם קני וחוורתא כגון קוצים וחריות שאין ראוין למערכה כדתנן בתמיד באלו הן רגילין להביא במורביות של תאנה ושל אגוז ושל עץ שמן, מונעין אותו שלא לבייש את מי שאין לו. תנן התם בתמיד בסוף פ"ה ראש המעמד היה מעמיד את הטמאים בשערי מזרח, רב יוסף אמר כדי לביישן רבא אמר מפני החשד שמא יכנס יחשדוהו [שאם יכנס יחשדוהו] כי לעבוד עבודה נכנסו והם טמאים. פי' מפונק לאו בר עבודה הוא, הילכך יכנס שאין שם חשד. ואי גדיל שישוורא אין שם ביוש, שהרואה אומר במלאכתו הוא מתעסק.

מתני' הפסח שיצא או שנטמא ישרף מיד כו'. יוצא מנא לן דכתיב הן לא הובא את דמה אל הקדש, מכלל שאם נכנס דמה לקדש בת שרפה היא, וכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף פנימה, כלומר פנימה היתה ולא יצאת חוץ למחיצת הקדש אכול תאכלו אותה, מכלל שאלו יצאת טוב עשיתם ששרפתם אותה. ש"מ בשר היוצא חוץ למחיצתו בן שרפה הוא. בשלמא נטמא גלי רחמנא בשלמים שהם קודשים קלים והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף, והוא הדין לקדשי קדשים, אלא יוצא אשכחן בחטאת שהיא קדשי קדשים שהיא בשרפה, קדשים קלים מנא לן.

תורה אור השלם

1. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט
2. הֵן לֹא הוּבָא אֶת דָּמָהּ אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי: ויקרא י יח

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה משום חשד וכו' ומעמידים שם: (ב) שם ד"ה שמא חוץ וכו' שערפתם וא"ל פנימה היתה: (ג) תוס' ד"ה בשלמא וכו' אע"ג דכתיב תשרף אלמא מתשרף לא משמע וכו' דהסוא תשרף:

מוסף רש"י

חוזר ושורפו. כדאמרן בפרק כל שעה (לעיל כד.) בקודש נאם תשרף, דנמקום אמילתו שריפתו (לעיל מט:). **לפני הבירה.** מקום בהר הבית שיש שם בית הדשן גדול ששופין פסולי קדשים קלים כדאמרינן בזבחים (קד:) בפרק טבול יום (ברכות מט: וכנעי"ז לעיל כד.). **שמא נכנס דמה לפני ולפנים.** מתשובתו אתה למד שכך אמר להם מתחילה, מדקאמר הן לא הוכח וגו' פנימה (זבחים קא.).

מוסף תוספות

א. [ו]לעולם כדאמרינן מעיקרא דדוראקא.... תוס' שאנן. ב. דבשער המזרח דעזרת ישראל לא היו יכולין ליכנס שזהו לפנים מעזרת נשים הרבה. שם. ג. והנותר ממנו באש תשרופו, אבל מי שאינו ראוי לאכילה שנפסל לא. שם ע"ב.

ונגמר עון עון מחטאת דאהרן. תימה לרשב"ם ז"ל דלישתוק מעון דפיגול [ז] וממילא נימא דיסרף מיד וי"ל דבלאו הכי איצטריך למיכתב עון בפיגול דבפרק שני דזבחים (דף כח:) יליף בפיגול כרת עון עון מנותר: **אבל** נטמא דאיתיה בחולין כו'. תימה לרשב"ם ז"ל דליף כולהו מטמא ואמאי צריך הלכתא ואומר ר"י דה"ק מה שנוהג בחולין הוי חומרא [ח] הואיל ומעשה חול אתעביד ביה וא"ת ונילף קל וחומר מתרומה דבעי שריפה וי"ל דאיכא למיפרך מה לתרומה דאסורה לזרים תאמר בקדשים קלים דשרי. רשב"ם: **לאחר** זריקה מחלוקת. פירוש אף לאחר זריקה דאי דוקא בדם ובבעלים מאן קתני לה: **רבי** יוחנן בן ברוקה ורבי נחמיה אמרו דבר אחד. וא"ת [א] דילמא לעולם רבי נחמיה כרבנן ס"ל דבעו עיבור צורה וחטאת אהרן שנשרף מיד מפני אינות הוצאת שעה היתה דעדיין לא פירש להם עיבור צורה כדפירש בקונטרס [ב] ואומר רשב"ם דלפי מה שפירש ר"י דסברא דפסול בעלים בעי עיבור צורה אמי שפיר דהכא לא שייך הוצאת שעה היתה דאינות הוי פסול בעלים ומסברא בעי עיבור צורה ועיל דקאמר הוצאת שעה היתה קסבר דמפני טומאה נשרפה:

ורבה

נשפך דמה יצא דמה חוץ לקלעים דקיימא לן בשריפה מנלן נפקא לן מדר"ש דתניא [ג] ר"ש אומר [1] בקדש באש תשרף לימד על חטאת ששריפתה בקודש אין לי אלא זו בלבד שאר פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים מנין ת"ל (וכל) בקדש באש תשרף אשכחן קדשי קדשים קדשים קלים מנלן אלא [א] כל פסולו בקדש בשריפה לא שנא קדשים קלים ולא שנא קדשי קדשים גמרא גמירי לה וחטאת דאהרן [ג] משום מעשה שהיה כך היה ולתנא דבי רבה בר אבוה [ד] דאמר אפילו פיגול טעון עיבור צורה מנא לן יליף עון עון מנותר ונילף עון עון מחטאת דאהרן אמר לך חטאת דאהרן כי האי גוונא נמי עיבור צורה לדורות בעיא והתם הוראת שעה היתה השתא דאמרינן כל פסולי דקדש בשריפה לא שנא דקדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים גמרא גמירי לה בקדש באש תשרף למה לי ההוא מבעי ליה ששריפתה בקדש [2] והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף למה לי ההוא לגופיה איצטריך סד"א כל פסולי דקדש כגון לן דמה ונשפך דמה ויצא דמה ונשחטה בלילה דבשריפה דליתנהו בחולין אבל נטמא דבחולין נמי מפסיל אימא הואיל ואיתעביד ביה עובדין דחול אימא לא תיבעי שריפה ותיסגי ליה בקבורה קמ"ל: [ב] נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתן וכו': אמר רב יוסף מחלוקת שנטמאו בעלים אחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה אבל נטמאו בעלים לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה דברי הכל ישרף מיד מיתיבי [ד] זה הכלל כל שפסולו בגופו ישרף מיד בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה קתני בעלים דומיא דדם מה דם לפני זריקה אף בעלים לפני זריקה אלא אי איתמר הכי איתמר [ג] מחלוקת שנטמאו בעלים לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה דהוה ליה כפסולו בגופו אבל נטמאו בעלים לאחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה דברי הכל פסולו מחמת דבר אחר ובעיא עיבור צורה ורבי יוחנן אמר אף לאחר זריקה נמי מחלוקת ואזדא ר"י לטעמיה דאמר רבי יוחנן ר"י בן ברוקה ור' נחמיה אמרו דבר אחד ר' יוחנן בן ברוקה הא דאמרן ר' נחמיה מאי היא [ה] דתניא ר' נחמיה אומר מפני אינות נשרפה זו לכך נאמר [3] כאלה והא אינות כלאחר זריקה הויא וכי אשתרוף לאלתר [ו] (נשתרוף) רבה

נזהרו ונטמאה נתחללה והוחלה בקדושתה: **ופיסגי לה בקבורה.** לגוזזה מן העין שלא יאכלוה כלבים: **מחלוקת.** דקאמר תנא קמא פסולו מחמת דבר אחר הוא ובעי עיבור צורה כגון שנטמאו הבעלים אחר זריקת הדם דנעשו כל עבודות הדם בהכשר: **אבל נטמאו קודם זריקה.** דרחמנא דחייה לפסח שני ממלאת זריקה שלא בבעלים וה"ל פסולו בגופו דזריקה פסולה היא ויישרף מיד בי"ד: **בדם.** כגון נטמא הדם או נשפך לארץ: **מחלוקת לפני זריקה.** התם פליג ר' יוחנן בן ברוקה דחשיב ליה פסולו בגופו ותנא קמא סבר מ"מ לא בא פסול זה אלא מחמת דבר אחר ורבי יוחנן אמר אף לאחר זריקה נמי מחלוקת: **מפני אינות נשרפה.** חטאת דאהרן שהיו אונין ואסורין לאכול בקדשים דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו ואתו קדשים בקל וחומר ממעשר: **לכך נאמר כאלה.** ותקרלמה אותי כאלה שאני אונן והיאך הייתי אוכל קדשים. למשה נגעוה לאמר להם [ויקרא י] קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה באינות והיה סבור שאף החטאת תאכל באינות כמנחה ואמר לו אהרן שמא לא שמעת אלא במנחה זו שהיא קדשי שעה ליום שמיני של מלואים נעטוית אותה מנחה ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום דכתיב (ויקרא ט) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת שהם קדשי שעה חובה ליום ואכילתן [מותר] לאונן אבל חטאת זו שעיר ר"ח הוא וקדשי דורות הן ואסורין לאונן. ור' יהודה פליג עלה התם [זבחים קפ.] ואמר מפני טומאה נשרפה שנטמאת באונס והאי כאלה דריש ליה אמאי דקאמר משה לאהרן שמא מתוך לערך פשעת בה ונטמאת וקאמר ליה אהרן למשה כך אני בעיניך שאני מבזה קדשי קדשים אלמלי קראוני כאלה וכאלה לא הייתי מבזה אותן: הכי גרסינן **והא אינות כלאחר זריקה היא.** שאפי' מתו נדב ואביהוא לפני זריקה אין הזריקה נפסלת בכך דחטאת לא דמיא לפסח דעיקרו לאכילה דאילו חטאת לא חיישינן לאוכלין דידה לכפרה אחיה ואכל ישראל שהיו רואין ואם מפני שהקריבוה באינות ונפסלה לאונן שעבד מילל לא הדיוטים הקריבוה כי אם אהרן עצמו וקיימא לן (יומא יג:) כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל והכי אמרינן בזבחים (קפ.) ודרשינן הן היום הקריבו [ויקרא י] דקאמר ליה משה לאהרן דילמא באינות אקריבתיה ופסלתיה ועל כן שרפתם אותה ת"ל אהרן הן היום וכי הם היום הקריבו דפסל בהו אינות אני הקרבתי דלא פסלה בי אינות ושריפה מיד הואי בלא עיבור צורה. ומדקאמר ר' יוחנן דר' נחמיה ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד אלמא ס"ל דפלוגתא דמתניתין אף כשנטמאו לאחר זריקה דעבודות דם נעשו בהכשר ואפילו הכי ישרף מיד מפני שאין מי שיאכלנו כי חטאת דאהרן שלא היה לה פסול אחר אלא שלא היו לה אוכלין. וספרים כתוב בהן והא אינות לאחר זריקה הואי וקשיא לי מנלן הא הלא לא נתפרשו בפרשה אלא עבודות של קרבנות שמיני אבל קרבנות של ר"ח לא נתפרשו בה ועוד מדקא מהדר ליה אהרן וכי הן הקריבו והלא אני הקרבתי מכלל דקודם זריקה הואי אינות: [ט] **ורבה מוסיף אף רבי יוסי.** נמי סבירא ליה כר' יוחנן בן ברוקה דפסול בעלים לא בעי עיבור צורה:

כל

נשפך דמה. דאין כאן זריקה ולא הותר הבשר: **וכן יצא דמה.** דמהאי פיימה דלעיל נמי נפקא דמיפסיל אף הדם ביציאה: **דקיימא לן דכל הני בשריפה.** בכל הגמרא אנו מוצאין בכל פסולי קדשים יצאו לבית השריפה ומנלן מקרא: **בקדש.** בעזרה: **פסולי שאר קדשים.** שמחיצתן בהשרותן בעזרה דכתיב בהן (ויקרא ו) בחצר אהל מועד ואימורי קדשים קלים שנפסלו בהכשרותן היתה חומת העזרה מחיצתן דהא הקטרה בעו מנין שאף כשנפסלו תהא שם שריפתן. ולהכי נקט אימורים דאי ניטמא בשרן של קדשים קלים דנאכל בכל העיר שריפתן נמי בכל העיר כדתנן [ז] שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן: **קדשים קלים.** דבעו שריפה כלל בשאר פסולין חוץ מטומאה מנלן ומטומאה ליכא למיליף דשאני טומאה דפסלה אף בתרומה ומעשר: **הלכתא גמירי לה וחטאת דאהרן.** לא איצטריכא לפרושי בה שריפה בחמיעותה ובציאתה אלא מעשה שהיה הוא דאיתעבי. ולקמן פריך והבשר אשר יגע בכל טמא למה לי: **אפי' פיגול.** שפסולו בגופו טעון עיבור צורה. והא דתנא דרבה בר אבוה לא איתפרש מהיכא: **מנא ליה.** דבעי עיבור צורה פשיטא לן דטעמא משום דגמר עון עון מנותר כתיב בפיגול (שם ז) והנפש האוכלת ממנו עונה תשא וכתיב בנותר (שם יט) ואוכליו עונו ישא והאי קרא בנותר מוקמינן ליה בכריתות (דף ה.) בגזרה שוה כתיב [ויקרא יט] כי את קודש ה' חילל וכתיב [ח] ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא וגמר פיגול מנותר מה נותר כבר עובר צורתו אף פיגול צריך שתעובר צורתו ואדגמר מנותר ליגמרי' מחטאת דאהרן שנשרפה בו ביום דכתיב ביה נמי עון [ט] ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ומשה הודה להם דכתיב [י] וייטב בעיניו: **כי האי גוונא.** בין למאן דאמר בזבחים [קפ.] מפני אינות נשרפה בין למאן דאמר מפני טומאה נשרפה לדורות בעיא עיבור צורה והולאת שעה היתה שנשרפה בו ביום: **שנשרפתן בקדש.** שצריך לשורפן בעזרה: [יא] **מעשה חול.** שלא

[ז] לעיל דף כד., [ח] עיינו סה: וש"נ, [ט] לעיל דף לד: [עג: מנחות נ:], [י] לעיל לד: [עג: [תוספתא פ"ו ה"ו], [יא] זבחים דף קפ., [ב] [לעיל דף לד:], [ג] [שמות כט], [ד] [ויקרא י], [ה] [שם], [ו] שייך לדף פג., [ז] גי' רש"ל ומסברא, [מ] נראה דדבור אחר הוא ומלת הואיל הוא התחלת דבור,

תורה אור השלם

1. וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ לֹא תֵאָכֵל בָּאֵשׁ תִּשָּׂרֵף:

ויקרא ו כג

2. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

3. וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חַטָּאתָם וְאֶת עֹלָתָם לִפְנֵי יְיָ וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הֲייִטֵב בְּעֵינֵי יְיָ:

ויקרא י יט

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שנשרפתן וכו'. בעזרה הס"ל ואחר כך מ"ש עובדין דחול מעשה חול:

מוסף רש"י

בקדש באש תשרף. במקום אכילתו שריפתו (לעיל מט. פא.): **לימד על חטאת.** פסולה, ששריפתה בקודש. בעזרה, דמוכיח שורף לא הוה שמעינן מקום שריפתה היכן (לעיל כד.). שאר פסולי קדשי קדשים. כגון מנחה ועולה ואשם שנטמאו או שנשפך דמן ומנחה שלא נקטר קומצה, ואימורי קדשים קלים. שנטמאו, ודוקא נקט הני שמחיצתן בתוך חומת העזרה, אבל פסולי בשר קדשים קלים שאכילתן בכל העיר, אף שריפתן אם נטמאו חוץ לעזרה הן, והכי נמי תנן בפלו עובדין (לעיל מט.) שורפן לפני הביירה והיינו חוץ לעזרה ואם היה בית הדשן לבד וכן מפורש בזבחים בפ' טבול יום (לעיל כד.). אפילו פיגול. דפסול תמורה הוא ופסול דאורייתא הוא (מנחות נ:). כל שפסולו בגופו. פסול ודאי ובבשר עלמו (לעיל לד:) כגון פיגול נותר טמא ויוצא, ישרף מיד. ואין צריך לחמתין (לעיל עג:). בדם ובבעלים. כגון נשפך הדם וכגון פסח שמתו בעלים או נטמאו אחר זריקה, דבעבור פסח בשר הוא אלא שאין לו אוכלין (שם וכנ"ל לעיל לד:) ודם אע"פ שפסול גמור הוא אפילו הכי הואיל ואינו בבשר עלמו בעי עיבור צורה (לעיל לד:). תעובר צורתו. ימתינו לו עד שתעובר ממנו צורת בשר, דכיון דאין פסולו תמורה לא שרפינן קדשים בחוץ, ועיבור צורה הוא פסול ליה דהוה ליה פסולו בגופו (לעיל עג:).

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פרק יט מהל' פסולי מוקדשין הלכה ח:

פ ב ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ג:

מוסף תוספות

א. מנא ליה לר' יוחנן דמשום דס"ל מפני אינות נשרפה לא יוכל לסברר כרבנן. תוס' שאנץ. ב. לעיל ד"ה כי האי הוראת שעה היתה. שם.

רבינו חננאל

ותוב לן או נשפך או יצא דמה חוץ לקלעים דקיימא לן בשרפה מנא לן. ואתינן לאפוקה מדר' שמעון דתני כל בקדש באש תשרף דכתיב בחטאת, לרבות כל פסולי קדשי קדשים ואימורי קדשים קלים שהן בשרפה, פסולי קדשים קלים עצמן מנין, ולא אשכחנן ראיה מן התורה. **ואסיקנא** אלא כל פסול קדש בשרפה הלכתא גמירי לה, וחטאת דאהרן מעשה שהיה אתא לאשמועינן. **ורבה בר אבוה** דתני אפילו פגול טעון צורה, כלומר אינו נשרף מיד אלא עד שתעובר צורתו, נילף מחטאת דאהרן. אמר לך אפי' כעין חטאת דאהרן לדורות צורה בעי. וחטאת דאהרן הוראת שעה היתה, לא שיהיה דבר זה נוהג לדורות. **אמר רב חסדא** מחלוקת ת"ק ור' יוחנן בן ברוקה בשנטמאו הבעלים או שמתו, שזה אומר תעובר צורתו וזה אומר ישרף מיד, בשמתו או שנטמאו הבעלים לאחר זריקה דאיתחזי בשר לאכילה, אבל לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה כלל דברי הכל ישרף מיד. **אותבינן** עלה וחזר ואמר **אלא הכי איתמר**, אמר רב חסדא מחלוקת שנטמאו או שמתו לפני זריקה דלא איתחזי בשר לאכילה כלל דהוי ליה כפסולו בגופו אבל לאחר זריקה דברי הכל בעי צורה. ור' יוחנן **אמר אפי' לאחר זריקה** נמי מחלוקת, כי היכי דלא תקשה לך הא תיובתא דאותבינן על רב חסדא ולא אשכח לה פירוקא. **ואודא** ר' יוחנן לטעמיה דאמר ר' יוחנן ר' נחמיה ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד. דאפי' פסול הזבחים בבעלים ישרף מיד. ר' יוחנן בן ברוקה הא דמתני'. ר' נחמיה דתניא ר' נחמיה אומר מפני אינות נשרפה לכך נאמר כאלה, ואינות לאחר זריקה הואי ושרפה מיד הואי.

מסורת הש"ס

ז) לעיל דף כד., ח) עיינו סה: וש"נ, ט) לעיל דף לד: [עג: מנחות נ:], י) לעיל לד: עג: [תוספתא פ"ו ה"ו], יא) זבחים דף קפ., ב) [לעיל דף לד:], ג) [שמות כט], ד) [ויקרא י], ה) [שם], ו) שייך לדף פג., ז) גי' רש"ל ומסברא, מ) נראה דדבור אחר הוא ומלת הואיל הוא התחלת דבור,

כל הענין כולו. כל פרשה זו. וכל חטאת אשר יוכל מדמה (ויקרא ו) דמוקי לה רבנן במסכת זבחים (דף פב.) בחטאת החילונה שהכניס דמה לפנים וזהו פסול שלה וקאמר רחמנא שישרף פליג ריה"ג ומוקי בחטאת הפנימית כגון פר העלם דבר של ציבור אשר יוכל מדמה כמלותה אל אהל מועד לא תאכל באש תשרף ובשרה [ח] לא אינטריך קרא דהא כתיב בגופיה (ויקרא ד) ושרף אותו על עצים וגו' אלא שאם נפסלה ביולא ובטומאה בא הכתוב ללמדך שתשרפנה בבית הבירה ולא חוץ לג' מחנות כמלות' וליתן לא תעשה על אכילתה: **אמרו לו חטאת החילונה שהכניס דמה לפנים מנין לך.** שהיא פסולה: **אמר להן.** מדאמר ליה משה לאהרן הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה אכול תאכלו אותה בקדש כאשר צויתי: ויקרא י יח

2. בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבירת העלם אימור לבתר לדיהור: (ב) רש"י ד"ה בסים כדמתרגמינן כגו בסיסיה: (ג) תוס' ד"ה בו וכו' לקמן. ר"ג דף פ"ד ע"ב:

מוסף רש"י

כל הענין כולו. אדרבנן פליג בא"כ דמוקמינן ליה ליפסול חטאת החילונה שנכנס דמה לפנים ואמר להו אין המקרא מדבר אלא בפנימית שדמם נכנס לפנים כמלותה ואמר קרא שאם אירע בהן פסול שרפו אבית הבירה בעזרה ולא חוץ לג' מחנות כמלותן כדכתיב בהאי קרא בקדש באש תשרף שהא שריפה בקודש וליתן לא תעשה על אכילתן אין בשרין בין פסולין כדכתיב לא תאכל, דבמקומן לא נאמר לאו על אכילתן וכתבו כאן (זבחים פב.). ישרפו בששה עשר. ולא בט"ו, דיו"ט הוי ואין שורפין קדשים ביו"ט (תשובה ד:). המותיר בטהור. בפסח טהור וכשר והשובר. את העלם, בטמא אינו סופג את הארבעים. המותיל בטהור, אפילו בטהור, וכל שכן בטמא (שבועות ג:).

מוסף תוספות

א. אפי' לדברי רבה. תוס' שאנן. ב. כמו שפי' בקונטרס שעדיין לא אמר לו הקב"ה שיהא טוען עיבור צורה. שם. ג. כמו שפי' ר"י לעיל (פב. ד"ה בשלמא). שם. ד. [ו]לא היה להם לשורפו מיד. שם. ה. דהאי דאמר ליה משה לאהרן הן לא הובא וגו' לאו משום שאם הובא דמה לפנים שיפה עשו ששרפוה מיד. שם. ו. כתוס' שאנן מוסיף. אפי' ע"י גומרתא.

ורבה מוסיף אף ריה"ג. ות"ת [א] היכי נימא דריה"ג ור' יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד והא פסולה לחטאת שנכנס דמה לפנים היינו לפני זריקה ור' יוחנן בן ברוקה אחר זריקה איירי ואליבא דר' יוחנן מסיק מדקא מוסיף עלי' וי"ל דרבה לא מפליג בין קודם זריקה בין לאחר זריקה כי היכי דלא מפליג ר' יוחנן דקאמר אף אחר זריקה מחלוקת:

אמר להן הן **לא הובא את דמה.** פירש בקונטרס דרבנן לא בעו למילף מחטאת דאהרן דלא גמרי' דורות משעה ומה שפירש כן לא משום דחטאת דאהרן היה לשעה דהא שעיר של ר"ח היה כדפירש בקונ' וכן איתא בזבחים בפרק טבול יום (דף קא:) אלא דקסברי רבנן הוראת שעה היתה כדאמר לעיל וקשה לרשב"ל דלעיל שייך הוראת שעה כדפי' דקסבר מפני טומאה נשרפה דהוי פסולו בגופו ומסברא ישרף מיד [ב] אבל בחטאת שנכנס דמה לפנים דהוי פסולו בדם ומסבר' בעי עיבור צורה [ג] לא שייך הוראת שעה היתה [ד] ונראה לר"י דרבנן לא בעו למילף מחטאת אהרן משום דמצינו למימר דמשה לא הודה להן [ה] על השריפה דשפיר עבוד אלא במה שלא אכלוה אבל על השריפה לא הודה להן [ו] דאפי' היה כן שלא כדין שרפוה בלא עיבור צורה וקשה דלעיל יליף מחטאת אהרן שריפה ביולא וקאי אמתני' דסבר' דשאינו פסולו בגופו בעי עיבור צורה והיינו כרבנן דר' יוסי ואינהו לא בעו למילף הכא מחטאת אהרן:

בו בכשר ואפי' בפסול. ולא מיקשי ויולא המוח ע"י גומרתא דליכא שבירת עצם דאיכא למיחש שמא יפקע כדאמרי' לקמן (ג) אי נמי ע"י גומרתא טריחא מילתא למיעבד: **רבי שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם.** ות"ת ר"ש היינו ת"ק ונראה לר"י דר' יעקב ור"ש פליגי אליבא דת"ק כי היא דלא ירבה לו נסים דפרק כהן גדול (סנהדרין כא.) [ז] והיא לחזקתן שלא סיים לחזקת הבמים (ב"ב כח:): **אימור** לבתר איסורא הלצינהו. ומפני התקלה דקתני בברייתא היינו דמשום שבירת עצם לא חלצינהו קודם איסורא [ח] ולהכי ישרפו דשימשו נותר:

מי

פא א מיי' פרק יט מהלכות פסולי מוקדשין הלכה ה:

פב ב מיי' פ"ח מהלכות מאכלות אסורות הטומאה הל' ד:

פג ג מיי' פ"י מהלכות ק"פ הלכה ו:

פד ד מיי' פרק יט מהלכ' פסולי מוקדשין הלכה ט ופ"י מהלכות ק"פ הלכה כ:

רבינו חננאל

ורבה מוסיף אף רבי יוסי הגלילי סבר פסולו בבעלים ישרף מיד, דתניא ר' יוסי הגלילי אומר כל זה הענין דכתיב וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד וגו' אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ושעירין הנשרפין כו'. אמרו לו אם זה הענין כולו [מדבר] בפרים ושעירים הנשרפין הוא, חטאת הנעשת בחוץ שנכנס דמה לפנים מנין שהיא פסולה ותשרף. אמר להם הן לא הובא את דמה לפנים ולא היא יוצאה חוץ לקלעים אלא פנימה היתה אכול תאכלו אותה, ש"מ מכלל שאם נכנס דמה לפנים או יצאה היא חוץ לקלעים פסולה ונשרפה מיד כמעשה דחטאת אהרן. ור' יוחנן אמר לך פסילות דם כפסילות בשר הוא ופסולו בגופו קרינא ביה ופסילות בעלים שניא.

מתני העצמות והגידים והנותר ישרפו בשישה עשר חל ששה עשר להיות בשבת ישרפו בשבעה עשר שאין דוחין לא שבת ולא יום טוב. ולא תימא חל ממש, דאם כן חל פסח להיות בבד"ו, אלא אילו חל דין הוא שישרפו למחר. וכך הוא מפורש בתלמוד ארץ ישראל במסכת מגילה. אמר מרי בר אבוה [בר אבויה] עצמות קדשים ששמשו נותר, כלומר היה עליהם בשר ונעשה נותר ונפסל מטמאין את הידים. הואיל ונעשו בסיס לדבר האסור. וסייעיניה ממתני' דקתני העצמות ישרפו מכלל דאית בהו מוח דאי לית בהו מוח למה להו שריפה. אלא לעולם דאית בהו מוח ואי שימוש נותר לאו מלתא היא נתברינהו ונחליצה למוח ונשרפה ונשדינהו לעצמות. אלא ש"מ שמוש נותר מלתא היא. ודחינן [לא] לעולם אימא לך אי ממתני' שמוש נותר לאו מלתא היא, ותנא דמתני' סבר אפי' הפסול יש בו שבירת עצם לפיכך תני ישרפו מפני המוח שבהן. איני והתנן המותיר בטהור והשובר בטמא אינו לוקה ארבעים. ודחינן הא דתנן אינו לוקה מכלל דלית בה שבירת עצם בפסול מעיקרא דלא הוה ליה שעת הכושר, ומתני' דקתני ישרפו ואוקימנא משום שבירת העצם, כשהיתה לו שעת הכושר ונפסל ור' יעקב היא. ומותבינן למארי כל עצמות קדשים אין טעונין שרפה חוץ מעצמות הפסח מפני תקלה, והני עצמות ודאי בדאית בהו מוח דאי לית בהו מוח אפי' עצמות פסח לא בעו שרפה, אלא ודאי אית בהו מוח, ואי

רבה מוסיף אף ר"י הגלילי [ט] דתניא ריה"ג אומר כל הענין כולו אינו מדבר אלא בפרים הנשרפים ובשעירי' הנשרפין לשרוף פסוליהן אבית הבירה וליתן לא תעשה על אכילתן אמרו לו חטאת שנכנס דמה לפני ולפנים מנין אמר להן [1] הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה מכלל דאי נפיק איהי א"נ עייל דמה בשריפה ורבי יוחנן סבר דם ובשר חדא מילתא היא בעלים מלתא אחריתי היא: **מתני'** [ב] העצמות והגידין והנותר ישרפו בששה עשר חל ט"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את י"ט: **גמ'** אמר רב מרי בר אבוה א"ר יצחק [ג] בעצמות קדשים ששימשו נותר מטמאין את הידים הואיל ונעשה בסים לדבר האסור נימא מסייע לי' [ד] העצמות והגידים והנותר ישרפו לט"ז הני עצמות ה"ד אילימא דלית בהו מוח למה בשריפה נשדינהו אלא פשיטא דאית בהו מוח אי אמרת בשלמא שימוש נותר מילתא היא אמטו להכי בעי שריפה אלא אי אמרת שימוש נותר לאו מילתא היא למה להו שריפה נתברינהו ונחלצה למוח דידהו ונשרפיה ונשדינהו לדידהו אלא לאו שמע מינה שימוש נותר מילתא היא אמרי לא לעולם אימא לך שימוש נותר לאו מילתא וקסבר בו בכשר ואפי' בפסול אפי' בפסול ס"ד והא [ה] תנן אבל המותיר בטהור והשובר בטמא אינו סופג את הארבעים לא קשיא [ו] כאן שהיתה לו שעת הכושר כאן שלא היתה לו שעת הכושר ומאן תנא דשני ליה בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר רבי יעקב היא דתניא [2] ועצם לא תשברו בו [ז] בו בכשר ולא בפסול רבי יעקב אומר [ח] היתה לו שעת הכושר ונפסל יש בו משום שבירת העצם לא היתה לו שעת הכושר אין בו משום שבירת העצם ר"ש אומר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם מיתיבי [ט] כל עצמות הקדשים אין טעונין שריפה חוץ מעצמות הפסח מפני התקלה הני עצמות היכי דמי אילימא דלית בהו מוח למה להו שריפה אלא פשיטא דאית בהו מוח ואי סלקא דעתך שימוש נותר מילתא היא עצמות קדשים אמאי אין טעונין שריפה אמר רב נחמן בר יצחק הכא במאי עסקינן כגון שמצאן חלוצין עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם קמי דנהוו נותר חלצינהו ולא הוו שימוש נותר ולא בעו שריפה עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם [י] לבתר דנהוו נותר הוא דחלצינהו והוו להו שימוש נותר ובעו שריפה רב זביד אמר הכא במאי עסקינן כגון שמצאן

הוו בכלל והנותר דמתני': **אמטו להכי בעו שריפה.** אף העצמות כמוח עצמו: **אלא אי לאו מילתא היא.** הרי מכיון שניתותרו ונפסלו אין בהן משום איסור שבירה דאמרינן לקמן ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול: **ניפנרינהו.** ומיקקליה למוח ומישרפיה ולא יפסיד עליה וטורחא לשרוף העצמות: **קסבר.** האי תנא בו דכתיב גבי שבירה לאו למעוטי פסול אמא אלא אורחיה דקרא הוא וכשר ואף פסול במשמע: **המותיר בטהור.** וכל שכן בטמא: **אין סופג.** לקמן בפירקין [פד.] מפרש טעמא: **היכה לו שעת הכושר.** כגון נותר יש בו שבירת העצם: **לא היכה לו שעת הכושר.** כגון זריקה אין בו משום שבירת עצם: **ומאן ניהו תנא.** דמתני' דשאני ליה בהכי לגבי שבירת העצם: **כל עצמות.** נותר מן הקדשים אין טעונין שריפה אלא שובר ומוליא את המוח ושורפו ומשליך את העצמות: **חוץ מעצמות הפסח.** שאין יכול לשובדן מפני תקלת עצם לא תשברו בו לפיכך נשרפים על ידי מוח שבהן: **למה להו שריפה.** לעצמות הפסח: **שמצאן חלוצין.** כולה מתני' מיתוקמא במונח עצמות חלוצין כלומר שבורין ונחלץ מוח מהן: **עצמות קדשים.** דמותר לשובדן אמרי' סתמא דמילתא לא אתא מוח דידהו לידי נותר ומקמיה איסורייהו דניתו לידי נותר חלצינהו ואין כאן שימוש נותר: **לבתר הכי.** דאיפסיל חלצינהו דתו לית ביה איסור שבירה כר"ש ויש כאן שימוש נותר: שמצאן

שמוש נותר מלתא היא עצמות קדשים אמאי אין טעונין שרפה. ומשני כגון שנמצאו חלוצים. כלומר נחלץ מוחם, עצמות קדשים דלית בהו משום שבירת עצם אימור קמי איסורייהו חלצינהו ולא שמשו נותר, לפיכך לא בעי שריפה. עצמות פסח דאית ביה משום שבירת עצם, חיישינן דלמא בתר איסורייהו חלצינהו, הלכך בעי שריפה. רב זביד אמר כגון שמצאן

אי אמרת בשלמא בשר נינהו כו'. ולפי להקשות לי בשר נינהו ליכלינהו[א] דלאו בשר גמור הוא שיהא טעמם כטעם בשר מיהו לענין שריפה בעי למימר דליהוי בשר: **לא נצרכא אלא לשומנו.** [ב]קשה דברים גיד הנשה (חולין פט.) פריך וסבר תנא דידן אין בגידין שמצאן צבורין לצורין. ובדק עליונים ומצאן חלולין: **עצמות קדשים.** לא בעו למיבדק תחתונים אבל עצמות פסח בעו למיבדק כולהו ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן דאי מצאן חלולין לא חמיר שימוש נותר כולי האי להצריכו שריפה מספק ולומר בתר איסורייהו חלינהו: **כל הגידין בשר.** הרי הן כבשר וימינין עליהן בספק ויולא ידי חובתו: **חוץ מגידי לוחר.** שהוא אלא הרחב וקשה ועץ בעצמה הוא: **הני גידין.** דקאמר עיקרן ותחלתן לשריפה היכי דמי: **ואי דאייבור.** ע"ש שנתעצלו באכילתן היינו נותר: **אלא פשיטא בגידי לוחר.** קאמר ומשום שאין נאכלין מחמת קשיין מני להו בהדי עצמות וקאמר דעיקרן לשריפה דמסתמא לא אכיל להו: **אי אמרת בשלמא בשר נינהו.** ואי אכיל להו נפיק בהו אמטו להכי בעי שריפה כו': **לא צרכא אלא לגיד הנשה כו'.** לעולם גידי לוחר לאו בשר נינהו ואשר גידים בשר גמור ורחוי לאכילה ומתני' דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה וסתמן אין נאכלין דקאמר ישרפו בט"ז בגיד הנשה שהוא רך וכשר לאכילה: **לר' יהודה.** דאמר אין נוהג אלא באחת ולא ידעינן בהי מינייהו הילכך מתחלה עומד אותו של היתר לשריפה משום דלא ידע ליה לדליכליה: ופרכינן **תיפשוט מיהא דמספקא ליה לרבי יהודה.** בהי היא דהא מילתא מיבעיא לן בפ' גיד הנשה (חולין 5:) דקתני ר' יהודה אומר אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין ומיבעיא לן מיפשטא ליה לרבי יהודה דשל ימין ומאי דעת דקא אמר דעת תורה כדמפרש התם[ו] היכי[ו] המיומנת שביד או דילמא ספוקי מספקא ליה ומאי דעת דעת נוטה כלומר מסתברא הכי תיפשוט ממתני' מדקא אמר תחלתו לשריפה ודאי מספק' ליה הילכך שריפה בעו תרוייהו דאכל חד וחד אמר הלי דהיתירא הוה והרי הוא נותר ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור דאי פשיטא ליה אמאי תחלתו לשריפה דהיתירא ניכליה דאיסורא נשדייה: לעולם פשיטא ליה דשל ימין ומתני' דלא מצי אכיל ליה ומצריך ליה שריפה כשנתערבו לאחר מכאן. בשהוכרו לאו דוקא דודאי מתחלתו הוכרו דאין לך אדם שאינו מכיר בין לד ימין לגד שמאל: **רב אשי אמר.** מתני' בשומנו של גיד קאמר דמותר מן התורה ונהגו איסור בו הלכך תחלתו לשריפה דכיון דמן התורה מותר חל איסור נותר עליו ובכלל נותר לא חשיב ליה דהאי על כרחו מתחלתו לכך עומד ואיצטריך למיתנייה באנפי נפשיה ולאשמעינן דאסור לאוכלו: **שני גידין הן.** בידך: **פנימי הסמוך לעצם.** זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך ופנימי קרי ליה שהוא בצד פנימי של ירך לד הרואה את הירך השניה: **וסמוך לעצם.** עצם הקולית התחוב בבוקא דאטמא וגם יוצא מבוקא דאטמא ונמתח אצל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור: **וחייבין עליו.** מלקות: **חילון.** זה גיד קצר הניתן בסוף השופי לרחבו וחילון קרי ליה על שם שהוא מוטל לגד חילון של ירך לד הרואה את האויר הסמוך לבשר שמובלע בבשר: **אסור.** מדרבנן: **ואין חייבין עליו.** כדמפרש טעמא התם[ח] שאר על כף הירך[ט] שהוא דפשיט בכוליה ירך והיינו פנימי אבל חילון לא ובההוא קאמר תנא דידן דתחלתו אינו נאכל משום איסור דרבנן וטעון שריפה דחייל עליה שם נותר דחזי מדאורייתא: **ניחי עשה.** דבשם תשרפו: **ונידחי לא תעשה.** דמצלחת י"ט: **שאין ת"ל עד בוקר.** בתרא דהא כבר כתיב קמא: **ולא עולה חול בי"ט.** אלמא אפילו הקטר עולה אינו דוחה י"ט וכ"ש שריפת פסול שלה ופסח קרבן של חול הוא דזריקת דמו בארבעה עשר ואין יכול להקטירו בלילה והא דכתיב [שמות לד] לא ילין לבקר דמשמע הא כל הלילה ילין הא אוקימנא בארבעה עשר שחל להיות בשבת בפ' תמיד נשחט (לעיל נט:): **הוא ולא מכשיריו.** היכולין ליעשות מבעוד יום: ולא

פה א ב מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הלכה ח [עוש"ע יו"ד סי' סה סעיף ח']:

מוסף תוספות

א. ואמאי הוי נותר. תוס' שאנן. ב. השתא משמע הכא דשמנו מיקרי גיד שפיר. **שם.** ג. (ו)היכי מוכח מהתם דקסבר יש בגידין בנותן טעם. **שם.** ד. דאי מחמת איסור יו"ט א"כ יהא מותר לשורפו במוצאי יו"ט. **שם.** ה. אע"פ שאין כאן איסור יו"ט. **שם.** ו. דכיון שלא היה יכול לשורפו ביום בבוקר ראשון מחמת איסור יו"ט הקפיד הכתוב שלא לשורפו עכשיו בלילה עד למחר ביום. **שם.**

רבינו חננאל

צבורין צבורין מהן חלוצין ומהן אין חלוצין, עצמות קדשים שאין בהן שבירת עצם אמרינן מדהנך חלוצין הנך נמי חלוצין. בעצמות פסח דאיכא שבירת עצם בעו בדיקה. אמר **רב יהודה אמר רב כל הגידין בשר חוץ מגידי צוואר.** ואקשינן עליה מתמתי' דקתני **הני גידים** מאי עבדתייהו, אי בשר הן אמאי ישרפו נכלינהו, ואי נותר הן נותר, אלא ודאי גידי צואר הן, ולא יכול לאכלן וטענינן שריפה, ואי אמרת לאו בשר הן נשדינהו. **ושנינן גיד הנשה הוא ואליבא דר' יהודה דאמר אינו נוהג אלא בירך אחת,** ולא תימא דודאי מספקא ליה אלא אפי' תימא פשיטא ליה דשל ימין אסורין, וכגון שהוכרו ולבסוף נתערבו דהא לא אפשר למכלינהו, הלכך טענינן שרפה. **רב אשי אמר** גידין דקתני במתני' שימנו של גיד הנשה הוא דנהגו בו ישראל קדושים איסור. **רבינא אמר** גיד החיצון הוא ששנינו במשנתנו שאין חייבין עליו, דגרסינן בפרק גיד הנשה אמר שמואל שני גידין הם פנימי סמוך לעצם אסור וחייבין עליו, חיצון סמוך לבשר אסור ואין חייבין עליו.

מתני' חל ששה עשר **להיות בשבת** כו'. אקשינן ניתי עשה שנאמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו, עשה דשריפת נותר לידחי לא תעשה כל מלאכה ביום טוב. ושני חזקיה מה ת"ל עד בקר ליתן בקר שני לשרפתו. **אביי** אמר האי נמי בפירוש רבתה תורה לדחות עולות ארבעה עשר מלהשרף ביום טוב דכתיב עולת שבת בשבתו דייקינן מינה דאין מקריבין אלא עולת שבת בשבת בלבד, אבל אברי עולות חול בשבת או ביום טוב לא, ואע"ג דמצותן להקריבן, וכל שכן דלא שרפינן הפסולין. **רבא** מפיק ליה מהאי קרא הוא לבדו יעשה לכם הוא ולא מכשיריו, לבדו ולא מילה שלא בזמנו דאתיא בקל וחומר, ומה

תורה אור השלם

1. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ:
שמות יב י
2. עֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ:
במדבר כח י
3. וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלֶאכֶת לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם:
שמות יב טז

מוסף רש"י

וישראל קדושים. הטעמין סייג לתורה (חולין קז:). לגירסא שם: וישראל קדושים נהגו בו איסור). **פנימי הסמוך לעצם.** גיד האחוך והוא בצד פנימי של ירך (חולין צג:) הוא גיד אחוך ונתון לאחרו של שופי כשפורעין את הירך ופושטו בכל הירך, ראשו אחד מתחבר בעצם האליה ומשם נפשטו לאורך השופי עד מקום חיבור הקולית ועצם הירך ושם הוא סמוך לעצם (שם צא.). **אסור.** מן התורה, **וחייבין עליו.** מלקות כדילוף לקמן (שם) מהירך, ועוד שהוא על הכף שהכף הוא בשר עגול הסובב את הקולית ודבוק בה, ועל שם שהוא בצד פנימי של ירך לד שכלפי ירך חברתה כשהבהמה מחוברת קרי לה פנימי (שם). **חיצון.** גיד קצר הנתון לרוחב השופי בסופו מוצנע בכף הסובבת את הקולית והוא נתון בצד חילון של ירך (שם ובנע"ז שם צג:). **אסור.** מדרבנן, ואין חייבין עליו. דלאו היינו על הכף אלא בתוך הכף ובההוא חילון עסקינן ומשייר ליה על כמחיה ושרפה בעי דהא מדאורייתא חזי (שם צא.). **שאין ת"ל עד בקר.** דומצא אחריתי אחרת והנותר ממנו באש תשרופו דהא כתיב עד בקר בריש (שבת כד: ובנע"ז שם קלג. ובמות עד.) אלא שאריפה קאי והכי קאמר והנותר ממנו בזמן שאסרתי לך, דהיינו בקר ראשון, כשיצא בקר שני שהוא חולו של מועד תשרפו אבל ביו"ט לא (שבת קלג. ובנע"ז יבמות שם ותמורה ד:). **ולא עולה חול ביום טוב.** כגון אברי ממיד של ערב יו"ט שלא הוקטרו מבעוד יום אין מעלין אותן משחשכה (שבת כד:).

פו ז) חולין דף 5:, ב) חולין דף 65, ג) שם ודף 56:, ד) שבת דף כד: ודף קלג. תמורה דף ד: ע"ש, ה) [לעיל נט: וש"נ], ו) [חולין 65:], ז) [בכלאים לב:], ח) [חולין 65:], ט) [בכלאים לב:], י) [בשבת כד:].

ולא מילה שלא בזמנה. דאי לא ממעט קרא אתיא בק"ו לדחות ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה אפילו במקום בהכרת יקוץ בהכרתו שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא מילה דוחה ואתא קרא ומיעטה דכיון דשלא בזמנה היא כגון גר שנתגייר וקטן שנגמם אביו ועבר זמנה נשהויה למחר. וגבי שריפת פסולי קדשים נמי כמילה שלא בזמנה דאפשר לשהוייה דמי: **שכחון דיום עוב עשה הוא.** דמשמע שבות והוה ליה י"ט עשה ולא תעשה: **מתני' כל הנאכל בשור הגדול בו'.** שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו: **יאכל בגדי הרך.** ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אע"פ שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו: **וראשי כנפים והסחוסים.** שקורין טיבר"ס שברגש גף הכתף אשפרל"ן והסחוסין שאר הסחוס שבו כגון תנוך האוזן והסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה: **גמ' וי"א אף ראשי כנפים והסחוסין.** הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה ביושל יתר: **מה הן קתני והכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול בשליקה יאכל בגדי הרך לני ומה הן ראשי כנפים והסחוסין: גידים שסופן להקשות.** גידי לוצר ובגדי טולה הן רכים אבל אם היה מזקין סופן להיות קשים: **ר' יוחנן אומר בו.** וגידים הרכין דקתני בהך ברייתא נידונין כבשר לר' יוחנן משמע לי דרכין השתא ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים דרכין לעולם: **הני אין.** דס"ד מדפרישם מה הן דוקא קאמר: **הני מ"ט.** פירושא הוא ומסקנא דתירוצא: **עגל הרך.** מפרש בהעור והרוטב[ה] כל זמן שיונק ועור ראשו רך מולגין אותו ונאכל עמו: **מהו שיטמא.** טומאת אוכלין בתר השתא אזלינן וטמא אם בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא: **לא חש לקמחיה.** למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת: **הא הדר ביה ר' יוחנן.** מהא דגידין שסופן להקשות כדאמר בשליבי בהמה המקשה (חולין עז.) ופשטינן לה מהא דהעור והרוטב דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דההיא אין מטמא ואותביה ריש לקיש ממתני' דהעור והרוטב דקתני אילו שעורותיהם כבשר עור הראש של עגל הרך אלמא דבתר השתא אזלינן ור"ל רבי יוחנן אל תקניטני באותה משנה שבלשון יחיד אני שונה אותה אלמא מעיקרא הוה סמיך ר' יוחנן עליה ופליג בגידין שסופן להקשות ואידכר דיחידאה היא והדר ביה: **מתני' אבל המותיר בטהור.** אפילו בטהור והשובר בטמא אינו לוקה[ו] המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה.** אם תותיר ובערת על לאו, בא תשרפנו, נתקו הכתוב בעשה זה מעונש של שאר לאוין, לומר זה עונשו ומקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג:) דמשמע שזה עונש של לאו שאם הותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג:) שהמעשה המעוה אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). **לא מן השם הוא זה.** כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:) לא מטעם זה הוא פטור (חולין פג.) אין טעם זה עיקר ולאו שיתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המותיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד: וכנ"ל שבועות ג:). **דהוה ליה לאו שאין בו מעשה.** יש לו ולא אכל ומאלינו נעשה נוטר (חולין פג.). אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן

ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו. פירש בקונ' ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת וקשה דרבא לית ליה האי ק"ו כפ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלב:) דקסבר דהא דלרעת דוחה עבודה לא משום חומרא דלרעת אלא משום דגברא דלא חזי ור"ח פי' ק"ו ומה אוכל נפש שלא נכרתו עליו י"ג בריתות דוחה י"ט כו' וים להשיב מה לאוכל נפש שכן מצוה עובדת שלמחר לא יהיה מצוה עליה ואומר ר"י דאיכא למיעבד ק"ו מנדרים ונדבות דדחו י"ט אע"פ שלא נכרתו עליהן י"ג בריתות וסבר רבא דקריבין בי"ט ואיכא למיפרך מה לנדרים ונדבות שכן צורך גבוה כדפריך בפ' ר' אליעזר דמילה (שם דף קלא.) מה לעומר ושתי הלחם כו' דלאו חובה הינהו ואפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה כיון דאי לאו דחטוי לא בעו לאיתויינהו ונראה דרבא אית ליה הא דרב אשי די"ט עשה ולא תעשה ולהכי איצטריך ק"ו דאי לאו ק"ו לא הוה צריך למיסר וכן משמע בפ"ק דביצה (דף ח:) דפריך גבי אפר כירה מוכן לודאי כו' סוף סוף י"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא אמר רבא כו' משמע דרבא אית ליה די"ט עשה הוא והשתא לבדו לא איצטריך לשריפת קדשים אלא על מילה דאיכא ק"ו אמר רבא פרק י (אם לא הביא) (דף קנג.) וגמרא מייתי לה הכא אשריפת קדשים דממילא ממעטי ורב אשי לא קאי למיפלג ארבא אלא מילתא דנפשיה קאמר ואקדשים קאי ואפילו אמילה כדמשמע בגמ' לא הביא דלית ליה קל וחומר: **גידין שסופן להקשות.** פי' בקו' גידי לוצר ואין נראה לריב"א דהא משמע דהשתא הם רכים כבשר לגמרי ואפי' ר"ל לא פסיל להו אלא משום בסוף ולעיל קאמר אלא פשיטא בגידי לוצר משמע שהם רגילין להיות נותר ואין ראוין ליאכל כמו עצמות אלא נראה דהיינו גידי שדרה וגידים הרכים דקתני בברייתא איירי בגידי בשר דלכ"ע הוו כבשר:

הואיל ומתאכלי בשור הגדול בשלקא. והשתא א לא חזיל רבי יוחנן בתר השתא אלא בדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא ב וא"ת ור"ל מאי פריך ליה לר' יוחנן אדרבה תיקשי לדידיה דמוכח בברייתא דבדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא וים לומר דסבר ר"ל דראשי כנפים והסחוסין יש עליהם שם בשר יותר מבגידים ג ופריך לרבי יוחנן מדלא נקט בברייתא גידים דהוי רבותא טפי ור' יוחנן משני דאין רבותא כלל מה שאין בהן טעם בשר כל כך דהא אם היו רכים לעולם לא היה פוסלן הילכך כיון דמתאכלי בשלקא נימנין עליהן כמו ראשי כנפים והסחוסים ורשב"א מפרש טעמא דריש לקיש דגידים לא דמו לראשי כנפים והסחוסים דגידים סופן להקשות בגדי עצמו אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופם להקשות בגדי לעולם אלא בשור הגדול דוקא ולא עגל הרך מהו שיטמא, ואמר ליה אינו מטמא, דאלמא בתר בסוף אזלינן. אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן עליה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך, אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי יחיד הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים מר' יעקב הם ומפורש בפ' העור והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. **מתני' אבל המותיר בטהור כו'.** בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו', ובא הכתוב כו', לרבי יהודה כדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה. אלא שובר בעצם בטמא מנא לן דלא לקי. ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, הטהור הראוי לאכילה יש בו שבירת עצם. ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו. וחלקו בזה, ר' ירמיה אמר פסח

פו א מתי' פ"י מהל' ק"פ הלכה ט:
פז ב מתי' שם הל' י:
פח ג מתי' שם הלכה ח:
פט ד מתי' שם והל' יח:

לעזי רש"י

טיברו"ס [טינרומ"ש]. סחוסים.
אשפרלו"ן [אישפלדו"ן]. עצם השכם.

מוסף תוספות

א. בעי ר' יוחנן תרתי ד.. מוס' שאנן. ב. דאי לאו הכי אכתי תיקשי ליה בריתא. שם. ג. ויש להם יותר טעם. שם. ד. משמע לפי הירושלמי דבכל מקום אזיל בתר השתא בר מגבי פסח דכתיב קרא. מוס' חולין עז. ד"ה אל. ה. ולפי הירושלמי אית לן לפרש דהא דקאמר בתר בסוף אזלינן לא מסברא אלא מקרא. מוס' שאנן.

רבינו חננאל

אוכל נפש שאע"פ שהוא באחדות שמחה ואינה מצוה דוחה יום טוב. מילה שאע"פ שהיא שלא בזמנה כרת. ולא עוד אלא שהיא מצוה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות אינה דוחה יום טוב, כל שכן עשה של נוחר שלא ידחה יום טוב שאפילו ביטלו לגמרי אינו ענוש כרת. **רב אשי** מפיק ליה מהאי דכתיב ביו"ט שבתון ולא תעשה מלאכה, נמצא ביו"ט עשה שבתון ולא תעשה כמשמעו, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה.

מתני' כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ראשי הכנפים והסחוסים כו'. וכי כל מי שאינו נאכל בשור הגדול אינו נאכל בגדי הרך, והרי **ראשי כנפים** והסחוסים שאינן נאכלין בשור הגדול שהן כעצמות ובגדי הרך נאכלין. ופריק רבא ואמר הכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול שלוק יאכל צלי בגדי הרך, ומה הן ראשי כנפים והסחוסין. **תניא** כותיה דרבא כל הנאכל בשור הגדול בשלקא כו' עד וגידין הרכין נידונין כבשר. **איתמר גידין שסופן להקשות נמנין עליהן ר' יוחנן אמר בדבר** הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא ואם תאמר ר"ל ור' יוחנן מאי פריך ליה לר' יוחנן אדרבה תיקשי לדידיה דמוכח בברייתא דבדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא וים לומר דסבר ר"ל דראשי כנפים והסחוסין יש עליהם שם בשר יותר מבגידים ופריך לרבי יוחנן מדלא נקט בברייתא גידים דהוי רבותא טפי ור' יוחנן משני דאין רבותא כלל מה שאין בהן טעם בשר כל כך דהא אם היו רכים לעולם לא היה פוסלן הילכך כיון דמתאכלי בשלקא נימנין עליהן כמו ראשי כנפים והסחוסים ורשב"א מפרש טעמא דריש לקיש דגידים לא דמו לראשי כנפים והסחוסים דגידים סופן להקשות בגדי עצמו אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופם להקשות בגדי לעולם אלא בשור הגדול דוקא ולא עגל הרך מהו שיטמא, ואמר ליה אינו מטמא, דאלמא בתר בסוף אזלינן. אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן עליה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך, אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי יחיד הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים מר' יעקב הם ומפורש בפ' העור והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. **מתני' אבל המותיר בטהור כו'.** בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו', ובא הכתוב כו', לרבי יהודה כדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה. אלא שובר בעצם בטמא מנא לן דלא לקי. ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, הטהור הראוי לאכילה יש בו שבירת עצם. ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו. וחלקו בזה, ר' ירמיה אמר פסח

ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה אפילו במקום בהכרת יקוץ בהכרתו שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא מילה דוחה ואתא קרא ומיעטה דכיון דשלא בזמנה היא כגון גר שנתגייר וקטן שנגמם אביו ועבר זמנה נשהויה למחר. וגבי שריפת פסולי קדשים נמי כמילה שלא בזמנה דאפשר לשהוייה דמי: **שכחון דיום עוב עשה הוא.** דמשמע שבות והוה ליה י"ט עשה ולא תעשה: **מתני' כל הנאכל בשור הגדול בו'.** שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו: **יאכל בגדי הרך.** ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח אע"פ שעכשיו רך הוא עתיד להקשות בסופו: **וראשי כנפים והסחוסים.** שקורין טיבר"ס שברגש גף הכתף אשפרל"ן והסחוסין שאר הסחוס שבו כגון תנוך האוזן והסחוסי החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה: **גמ' וי"א אף ראשי כנפים והסחוסין.** הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה ביושל יתר: **מה הן קתני והכי קאמר כל הנאכל בשור הגדול בשליקה יאכל בגדי הרך לני ומה הן ראשי כנפים והסחוסין: גידים שסופן להקשות.** גידי לוצר ובגדי טולה הן רכים אבל אם היה מזקין סופן להיות קשים: **ר' יוחנן אומר בו.** וגידים הרכין דקתני בהך ברייתא נידונין כבשר לר' יוחנן משמע לי דרכין השתא ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים דרכין לעולם: **הני אין.** דס"ד מדפרישם מה הן דוקא קאמר: **הני מ"ט.** פירושא הוא ומסקנא דתירוצא: **עגל הרך.** מפרש בהעור והרוטב[ה] כל זמן שיונק ועור ראשו רך מולגין אותו ונאכל עמו: **מהו שיטמא.** טומאת אוכלין בתר השתא אזלינן וטמא אם בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא: **לא חש לקמחיה.** למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת: **הא הדר ביה ר' יוחנן.** מהא דגידין שסופן להקשות כדאמר בשליבי בהמה המקשה (חולין עז.) ופשטינן לה מהא דהעור והרוטב דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דההיא אין מטמא ואותביה ריש לקיש ממתני' דהעור והרוטב דקתני אילו שעורותיהם כבשרן עור הראש של עגל הרך אלמא דבתר השתא אזלינן ור"ל רבי יוחנן אל תקניטני באותה משנה שבלשון יחיד אני שונה אותה אלמא מעיקרא הוה סמיך ר' יוחנן עליה ופליג בגידין שסופן להקשות ואידכר דיחידאה היא והדר ביה: **מתני' אבל המותיר בטהור.** אפילו בטהור והשובר בטמא אינו לוקה[ו] המותיר משום לא תותירו ולא שובר בטמא משום לא תשברו וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה.** אם תותיר ובערת על לאו, בא תשרפנו, נתקו הכתוב בעשה זה מעונש של שאר לאוין, לומר זה עונשו ומקנת עבירתו שישרפנו (שבועות ג:) דמשמע שזה עונש של לאו שאם הותירו ישרפנו ויפטר (סנהדרין סג:) שהמעשה המעוה אחריו תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (מכות ד:). **לא מן השם הוא זה.** כלומר טעם זה אינו מן העיקר (סנהדרין סג:) לא מטעם זה הוא פטור (חולין פג.) אין טעם זה עיקר ולאו שיתק לעשה אין לוקין עליו, אלא מפני מה המותיר אינו לוקה לפי שהוא לאו שאין בו מעשה (מכות ד: וכנ"ל שבועות ג:). **דהוה ליה לאו שאין בו מעשה.** יש לו ולא אכל ומאלינו נעשה נוטר (חולין פג.). אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן

ולא מילה שלא בזמנה דאתיא בק"ו. פירש בקונ' ומה לרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת וקשה דרבא לית ליה האי ק"ו כפ' ר' אליעזר דמילה (שבת קלב:) דקסבר דהא דלרעת דוחה עבודה לא משום חומרא דלרעת אלא משום דגברא דלא חזי ור"ח פי' ק"ו ומה אוכל נפש שלא נכרתו עליו י"ג בריתות דוחה י"ט כו' ויש להשיב מה לאוכל נפש שכן מצוה עובדת שלמחר לא יהיה מצוה עליה ואומר ר"י דאיכא למיעבד ק"ו מנדרים ונדבות דדחו י"ט אע"פ שלא נכרתו עליהן י"ג בריתות וסבר רבא דקריבין בי"ט ואיכא למיפרך מה לנדרים ונדבות שכן צורך גבוה כדפריך בפ' ר' אליעזר דמילה (שם דף קלא.) מה לעומר ושתי הלחם כו' דלאו חובה הינהו ואפילו חטאות ואשמות לא מיקרו צורך גבוה כיון דאי לאו דחטוי לא בעו לאיתויינהו ונראה דרבא אית ליה הא דרב אשי די"ט עשה ולא תעשה ולהכי איצטריך ק"ו דאי לאו ק"ו לא הוה צריך למיסר וכן משמע בפ"ק דביצה (דף ח:) דפריך גבי אפר כירה מוכן לודאי כו' סוף סוף י"ט עשה הוא ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא אמר רבא כו' משמע דרבא אית ליה די"ט עשה הוא והשתא לבדו לא איצטריך לשריפת קדשים אלא על מילה דאיכא ק"ו אמר רבא פרק י (אם לא הביא) (דף קנג.) וגמרא מייתי לה הכא אשריפת קדשים דממילא ממעטי ורב אשי לא קאי למיפלג ארבא אלא מילתא דנפשיה קאמר ואקדשים קאי ואפילו אמילה כדמשמע בגמ' לא הביא דלית ליה קל וחומר: **גידין שסופן להקשות.** פי' בקו' גידי לוצר ואין נראה לריב"א דהא משמע דהשתא הם רכים כבשר לגמרי ואפי' ר"ל לא פסיל להו אלא משום בסוף ולעיל קאמר אלא פשיטא בגידי לוצר משמע שהם רגילין להיות נותר ואין ראוין ליאכל כמו עצמות אלא נראה דהיינו גידי שדרה וגידים הרכים דקתני בברייתא איירי בגידי בשר דלכ"ע הוו כבשר:

הואיל ומתאכלי בשור הגדול בשלקא. והשתא א לא חזיל רבי יוחנן בתר השתא אלא בדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא ב וא"ת ור"ל מאי פריך ליה לר' יוחנן אדרבה תיקשי לדידיה דמוכח בברייתא דבדבר הנאכל בשור הגדול בשלקא אזלינן בתר השתא וים לומר דסבר ר"ל דראשי כנפים והסחוסין יש עליהם שם בשר יותר מבגידים ג ופריך לרבי יוחנן מדלא נקט בברייתא גידים דהוי רבותא טפי ור' יוחנן משני דאין רבותא כלל מה שאין בהן טעם בשר כל כך דהא אם היו רכים לעולם לא היה פוסלן הילכך כיון דמתאכלי בשלקא נימנין עליהן כמו ראשי כנפים והסחוסים ורשב"א מפרש טעמא דריש לקיש דגידים לא דמו לראשי כנפים והסחוסים דגידים סופן להקשות בגדי עצמו אבל ראשי כנפים והסחוסים אין סופם להקשות בגדי לעולם אלא בשור הגדול דוקא ולא עגל הרך מהו שיטמא, ואמר ליה אינו מטמא, דאלמא בתר בסוף אזלינן. אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן עליה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך, אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי יחיד הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים מר' יעקב הם ומפורש בפ' העור והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. **מתני' אבל המותיר בטהור כו'.** בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו', ובא הכתוב כו', לרבי יהודה כדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה. אלא שובר בעצם בטמא מנא לן דלא לקי. ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, הטהור הראוי לאכילה יש בו שבירת עצם. ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו. וחלקו בזה, ר' ירמיה אמר פסח

שייך למיזל בהו בתר בסוף כיון דבגדי טולה הם רכים לעולם: **הא** הדר ביה ר' יוחנן. פירוש מהך דשמעתין דמוכח בפרק בהמה המקשה (חולין עז.) וקשה לר"י לר"ל דאותביה לר' יוחנן מההיא שעורותיהן כבשרן תיקשי לנפשיה דקסבר גבי פסח בתר בסוף אזלינן והתם אזיל בתר השתא וי"ל שלפי שבעור ראש של עגל הרך יש לו טעם בשר הרבה מגידין וריב"א אומר דבירושלמי פריך דר"ל אר"ל ומשני טעמא דר"ל מקרא ואכלו את הבשר (שמות יב) ולא גידין[ז] ובעור הראש של עגל הרך אזיל בתר דהשתא והכא הוי גזירת הכתוב[ח]: היתה

עגל הרך מהו שיטמא. ואמר ליה אינו מטמא, דאלמא בתר בסוף אזלינן. אמר ליה ר' אבהו דדמא לא חש לקמחיה, כלומר אכילתו להפסד הולכת שאינו מתעסק בתורה כראוי לה. בפירוש הדר ר' יוחנן ואמר לריש לקיש בעידנא דאקשינן עליה והתנן אלו שעורותיהן כבשרן ואחד מהן עור הראש של עגל הרך, אמר לו ר' יוחנן משנה זו דברי יחיד הן דברי אלעזר בן יהודה איש אבלים מר' יעקב הם ומפורש בפ' העור והרוטב כי אמר לו רבי יוחנן אל תקניטני בלשון יחיד אני שונה אותה. **מתני' אבל המותיר בטהור כו'.** בשלמא מותיר בטהור אינו לוקה דתניא לא תותירו ממנו עד בקר והנותר וגו', ובא הכתוב כו', לרבי יהודה כדאית ליה ולר' יעקב כדאית ליה. אלא שובר בעצם בטמא מנא לן דלא לקי. ופשטינן לה מהא דת"ר ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול, ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו, הטהור הראוי לאכילה יש בו שבירת עצם. ואמרינן מכדי תרוייהו אמרי דלא לקי מאי בינייהו. וחלקו בזה, ר' ירמיה אמר פסח

היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא ביניהו מאן דאמר כשר הא כשר הוא. לא משום דדריס בו בכשר ולא בפסול משמע ליה הכי דהא ר' שמעון מפרש לעיל[1] מילתיה דת"ק דקתני נמי בו בכשר ולא בפסול וקאמר אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת עצם אי[6] פסול למ"ד ראוי לאכילה האי נמי ראוי לאכילה הוא רב יוסף אמר [8]אבי הא גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם [9] דר' לאקולי קא אתי והאי הא פסול הוא אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו למ"ד כשר [2]הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה הא השתא לאו ראוי לאכילה הוא אביי אמר [3] כ"ע כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת העצם מאי טעמא השתא מיהת הא פסול הוא אלא שבירת העצם מבעוד יום איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה השתא לאו בר אכילה הוא מיתיבי רבי אומר [5]נמנין על מוח שבראש ואין נמנין על מוח שבקולית על מוח שבראש מ"ט הואיל ויכול לגוררו ולהוציאו ואי ס"ד שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי קולית נמי נתבריה מבעוד יום ונפקוה למוח דידיה ונמנו עליה אמר לך אביי ולטעמיך משחשיכה נמי נייתי גומרתא וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח דידיה ונימני עליה דהא [3]תניא אבל [4] דהשורף בעצמות והמחתך בגידין אין בו משום שבירת העצם אלא מאי אית לך למימר אביי אמר משום פקע רבא אמר משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה בידים דילמא אכיל נורא ממוח דידיה מבעוד יום נמי גזירה מבעוד יום אטו משחשיכה רב פפא אמר [6]כל כי האי גוונא כ"ע יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא לאורתא מיחזי לאכילה אלא באבר שיצא מקצתו קמיפלגי מ"ד כשר [7] הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה האי לאו בר אכילה הוא כדתניא[8] ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר אבר שיצא מקצתו ושברו אין בו משום שבירת העצם רב ששת בריה דרב אידי אמר כל כה"ג דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם דהאי אבר הא פסול הוא אלא שבירת העצם בנא איכא בינייהו מ"ד כשר הא כשר הוא ומ"ד ראוי לאכילה השתא אינו ראוי לאכילה רב נחמן בר יצחק אמר [9]כל כי האי גוונא יש בו משום שבירת העצם מאי טעמא דהא חזי לאכילה דמטוי ליה ואכיל ליה אלא שבירת האליה איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה האי אינו ראוי לאכילה [10]דאליה לגבוה סלקא רב אשי אמר [11]כל כי האי גוונא ודאי אין בו משום שבירת העצם דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל אלא אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה וליכא רבינא אמר [12]כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם דבעינן שיעור אכילה אלא אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו למ"ד כשר הא כשר הוא למ"ד ראוי לאכילה בעינן שיעור אכילה במקום שבירה והא ליכא תניא כארבעה מינייהו דתניא ר' אומר [1]בבית אחד יאכל [1]ועצם לא תשברו בו על הכשר הוא חייב ואינו חייב על הפסול היתה לו שעת הכושר ונפסל בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת עצם אין בו שיעור אכילה אין בו משום שבירת עצם הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם בשעת אכילה יש בו משום שבירת עצם שלא בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר רבי יוחנן אמר [13]יש בו משום שבירת העצם רבי שמעון בן לקיש אמר אין בו משום שבירת עצם איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש עליו כזית בשר ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מאי אין עליו כזית בשר אילימא דאין עליו כזית בשר כלל [2]אמאי יש בו משום שבירת העצם אלא לאו הכי קאמר אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר [3](קשיא לרבי שמעון בן לקיש) א"ל לא

ה"ג היתה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם. ול"ג יש בו [4] דאי גר' תיקשי לרב יוסף ולא משכחינן כארבעה מיניייהו ואית דגרס לעיל במילתיה דרב יוסף למ"ד כשר לאו כשר הוא למ"ד יאכל בר אכילה הוא ולפי זה מיתוקמא גירסת הספרים דגר' יש בו ואין גראה דבכולה שמעתין טפי נפיק [5] (ב) מאכילה מדנפיק מתורת כשרות כי ההיא דאבר שיצא מקצתו דכשר קרי ליה ולא בר אכילה הוא:

איתמר אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה בו'. גראה לר"י ולריב"א דאליבא דרבי קמיפלגי דקתני בברייתא סתמא יש בו שיעור אכילה יש בו משום שבירת העצם[6] ובפלוגתא דרבינא ורב אשי קמיפלגי אבל לרבנן לכ"ע יש בו משום שבירת עצם והא דמסיק אילימא דאין עליו כזית בשר כלל אמאי יש בו משום שבירת עצם ולא גרס לה בגמרא אלא לאו הכי קאמר אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה ואחד עצם שאין עליו כזית בשר במקום אחר חייב.

הא' פסול הוא. שנעשה בפסול דטומאה דחויה היא בציבור אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרן בו: **הא' בר אכילה הוא.** כדתנן (לעיל דף עו:) הפסח שנא בטומאה נאכל בטומאה: **הא בשר.** שנעשו עבודותיו בהכשר: **מבעוד יום.** שאינו שעת אכילה: **נמנין על מוח שבראש.** אפילו לא נמנה אלא על המוח יצא: **ואין נמנין על מוח הקולית.** מפני שאסור לשוברה ולהוציאו אבל מוח הראש יכול להוציא ולגוררו בקיסם דרך הפה: **ניתי גומרתא.** גחלת וגמר עליה עד שיתקב ויוציא מוחו: **אלא מאי איס לך למימר.** אמאי אין נמנין ויוציאו בגחלת: **אביי אמר משום פקע.** שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר ואין זו שריפה אלא שבירה: **ורבא אמר משום הפסד קדשים.** שמפסיד המוח ושורפו בידים ומוטב שיפסל מאליו. הכא נמי לענין שבירה מבעוד יום אע"ג דמדאורייתא שרי רבנן גזור אטו משחשיכה: **אבר שיצא מקצתו.** חוץ לחומת ירושלים ולריך לחתוך את היוצא איכא ביניייהו: **הא' נמי בשר.** שהרי הפיימי בשר והרי הוא שובכו ועובר משום לא תשברו בו אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך כדתנן במתניתין (לקמן דף פה:): **הא' לאו בר אכילה הוא.** במקום שבירה אינו ראוי לאכילה אבל אבר שיצא מקצתו היה לו שעת הכושר ונפסל כ"ע אין בו משום שבירה שבירה ויש בו כזית במקום אחר איכא ביניייהו: **ואינו חייב על הפסול.** והשתא מפרש ואזיל הי פסול קא ממעט: **היפה לו שעת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם** גרסינן **ורבי אומר** גרסינן בריש"א. והיינו כרב יוסף. למזבח למעוטי אליה כדרב נחמן בר יצחק. אלא בשעת אכילה מבעוד יום כדאביי דאמר מבעוד יום. אתא רבי למעוטי שיעור אכילה במקום שבירה כרבינא אי נמי למעוטי אין עליה כזית כרב אשי: **אין בו משום שבירת העצם.** דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה: **אמאי יש בו משום שבירת עצם.** בין לר' יוחנן בין לריש לקיש כזית בעינן: **במקום זה.** במקום שבירה: לא

[1] א מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ח:
צא ב מיי' שם הל' ו:
צב ג מיי' שם הל' י:
צג ד מיי' שם הל' ה:
צד ה מיי' שם הל' ח:
צה ו ז מיי' שם הל' ו:
צו ח מיי' שם הל' ז:
צז ט י כ מיי' שם הל' ג:

רבינו חננאל

הבא בטומאה איכא בינייהו. ורב יוסף אמר היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו. ודברי כולן פשוטין הן. **ואסיקנא** תניא כי ארבעה מיניייהו ר' אומר בבית אחד יאכל ועצם לא תשברו בו על הכשר חייב ולא על הפסול, היתה לו שעת הכושר ונפסלה יש בו משום שבירת העצם בשעת אכילה יש בו משום [שבירת עצם], אין בו בעצם בשר שיעור כזית אין בו משום שבירת עצם. תניא השורף בעצמות והמחתך בגידים אין בו משום שבירת העצם. איתמר עצם שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר, ר' יוחנן אמר יש בו משום שבירת העצם ריש לקיש אמר אין בו משום שבירת העצם. איתיביה ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש ועצם לא תשברו בו כולו'. ותרוצנא הכי ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה ואחד עצם שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר חייב.

תורה אור השלם

1. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ׃ שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) גמ' שבירת העצם (תל' לאקולי קא אמי) תא"מ וי"ב ס"א ל"ג ליה: (ב) שם אביי אמר כל כי האי גוונא כ"ע אין בו כל"ל: (ג) שם אבל הסורף בעצמות. נ"ב עיין בחולין דף יא המחתך בגידין והסורף בעצמות עכ"ל: (ד) שם מ"ד כשר האי נמי כשר הוא: (ה) תוס' ד"ה ה"ג וכו' טפי נפיק מתורת אכילה:

מוסף תוספות

א. [ד]הוה משמע דגרס ליה דומיא דאחריני, בשעת אכילה יש בו אין בו, הראוי למזבח יש בו ואין בו. תוס' שאנ. ב. בפסול מועט. שם. ג. וקמיפלגי בהאי שיעור אכילה באיזה מקום בענין לה. שם.

[1] [פסול הוא כל"ל], **[2]** תולין דף יא. [תוספתא פ"ו ה"ז], **[3]** [תוספתא פ"ו ה"ז], **[4]** [לעיל ג:], **[5]** [ממש תיבות סלגו נראין מיותר], **[6]** [דף פג.],

מסורת הש"ס

[1] [לעיל ג:], **[2]** [תוספתא פ"ו ה"ז], **[3]** [תוספתא פ"ו ה"ז], **[4]** [לעיל ג:], **[5]** [ממש תיבות סלגו נראין מיותר], **[6]** [דף פג.],

לא הכי קאמר כו'. לעולם אכילה במקום שבירה בעינן ואחד עצם שאין עליו כזית בשר דקאמר הכי קאמר אין עליו בשר מבחוץ ויש בתוכו מוח מבפנים ובמקום שבירה ואשמעינן דאכילת מוח אכילה היא: **והסניא.** בניחותא דאסור לשבר עצם שבתוכו מוח ולא אמרינן ליתי עשה דוחלנו את הבשר וידחה את לא תעשה דשבירה: **ומה אני מקיים ואכלו את הבשר בבשר שעל העצם.** אבל מוח לא דליכא לאוקומה במוח גמי ועל ידי גחלת דלא מצריך ליה קרא מילתא דאתי בה לידי תקלה דילמא פקע: **שאין מצמוד לומר.** שלא הולרך ללמד איסור שבירה: **אבר שיצא מקצתו.** ולריך לאחוז את היולא: **חוסך.** את הבשר סביב אינקרני"ר: **עד שמגיע לעצם וקולף.** הבשר שלא יצא: **עד שמגיע לפרק.** שמתחברין שם שני עצמות: **וחוסך.** את הפרק ומשליך את העצם שיצא מקצתו ויאכל בשר הנקלף: **נקולף בה פורפת.** במקום שבירה סביב: **משום פקע.** שמא יפקע וישבר תחת הבשר כשיכה על מקום הקלוף: **נקוליה.** רלונדי"ל של היד[ה] דיש בו מוח מתוכו לא מהניא ליה קליפה: **מטמאין את הידים.** מדרבנן: **חד אמר משום חשדי כהונה.** שהשודין לפגל קרבן משום איבה גזרו על הפיגול שיטמא את הידים כדי שיהא זה לריך להטביל ידיו קודם שיגע בקודש ויטריחוהו: **וחד אמר משום עצלי כהונה.** המתעצלים באכילת קדשים גזרו טומאה על הנותר כדי להטריחו עליהם: **מר מתני.** טעמא דידי' חשדי אפיגול ומר מתני טעמא דידיה עצלי אנותר: **מר מתני.** בין פיגול בין נותר בכזית גזור רבנן דליטמאו: **לאיסורו.** כשיעור איסור אכילתו שהוא חייב עליו בכזית: **לטומאתו.** כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא בכביצה: **הא קא מיטמי.** פנימי מחמת מגעו של יולא המחובר לו: **ומשני טומאת בית הספרים היא.** כל מגע חיצון בית הספרים שאין מקום מגעו גדלה. וטומאת בית הספרים נפקא לן במסכת נדה דלא מיטמיא מודיו לא שקוף במיס[ו] בפ' יולא דופן (דף מג.) דבעינן נגיעה בידים שהן בגלוי: **ולרבינא דאמר.** בפרק בהמה המקשה (חולין עג.) לגבי מגע חיבור דאוכלים כמאן דמפרתי דמו ולא הוי חיבור ולא מגע בית הספרים מיקרי: **דיש בה כזית.** באותו קלת: **שיצא מחבורה לחבורה.** לקמיה[ז] מפרש לא תעשה דיליה: **מאי לאו טהור.** מלטמא: **ואסור.** לאכול כשאר יולא חוץ למחילה דמחילת פסח מקום אכילתו היא ואפילו הכי קתני טהור: **לא טהור ומותר.** דלא פסול יולא אית ביה אבל יולא חוץ למחילה לעולם אימא לך דמטמא: **הרי זה לא תעשה.** כדאמר[ח] בפרק כל שעה (נעיל כד.) לא יאכל כי קדש הס[ט] כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו אלמא יולא חייב ליה ואפי' הכי קתני טהור: **בשלמא למאן.** דמתני אפיגול ונותר בכילה מצי לתרוצי דגזור טומאה גמי איולא והאי דקתני טהור בדליכא כביצה: **מאי איכא למימר.** מדקתני האוכלו בלא תעשה מכלל דאיכא כזית: **זריזין הן.** שיש רגיש ומזרזיש[ט] זה את זה מלהוציא ולא איצטריך לאחמורי עליהו שלא יבואו לידי יציאה: מחבורה

אכילתו בכזית, אף איסור נגיעתו בכזית. וחד אמר כביצה כטומאת אוכלין. איבעיא להו בשר היוצא חוץ למחיצתו ונפסל גזרו בו טומאה או לא. ואתיון למפשט לה מתתי' דתנן אבר שיצא מקצתו חותך כו' ואי אמרת גזרו בו אע"פ שחותכו ומפרישו מן הבשר הנשאר באבר מבפנים מאי הוי, גם הבשר שבפנים נטמא מן הבשר שיצא. ושנינן נגיעת הבשר בבשר במקום החתיכה היא, ומקום החתיכה קודם חתיכתה מקום סתור הוא, וקימא לן זו היא טומאת סתרים ולא מטמאה. וכבר פירשנוהו בפרק בהמה המקשה לילד. ולשם רבינא מפריק אפילו תימא רבנן חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי דמי וקא נגעו אהדדי, כלומר כיון דלחתיכה קאי כחותך דמי ואינה טומאת בית הסתרים אלא טומאה גלויה היא, וכאלו חתיכה אחת נוגעת בחברתה. ושנינן הא דתנן אבר שיצא חותך בבשר ומפרישו ומה שבפנים כשר, בזמן שאין בשר היוצא כזית דלא נחתא ליה טומאה כלל. ת"ש **בשר בפסח היוצא מחבורה לחבורה** אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו יוצא מחבורה לחבורה טהור [ואסור, לא טהור] ומותר הוא. ולאו כתיב ביה לא תוציא מן הבית חוצה. כלאו דשבירת עצם מה שבירת העצם לא פסול ליה אף יציאתו אי הכי טהור ומותר הוא אימא סיפא והאוכלו הרי זה בלא תעשה דתניא בתורת כהנים והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל, בכל לרבות היוצא, והבשר כל טהור יאכל בשר, לרבות בשר הפנימי שהוא מותר מכאן אמרו אבר שיצא מקצתו כו'. בשלמא למאן [דאמר] ביוצא כביצה, מוקי לה בדליית ליה כביצה אלא כזית, הלכך עובר משום אוכל חוץ למחיצתו, ואין עובר משום יוצא, דהא ליית ביה כביצה. אלא למאן דבעי ביוצא כזית הואיל והאוכלו בלא תעשה לא אפשר בפחות מכזית אמאי טהור ומותר. **ואסיקנא** אלא יוצא דפסח דברי הכל לא גזרו בו טומאה, דבני חבורה זריזין הן, כי קא מבעיא לן יוצא דקדשים. ועלתה בתיקו.

אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח. הכא מזכיר שאינו פשוט קודם וכן בפ' החולן (יבמות מא.) כל הנשים לא יצאו עד ג' חדשים אחד בתולות ואחד אלמנות כו' תנא נמי בריש בתולות שאינו פשוט והיכא דאיכא פלוגתא או קאי אקרא דרך להזכיר פשוט קודם כהיא דרשא

לא הכי קאמר [א]אחד עצם שיש עליו כזית בשר מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש עליו כזית בשר מבפנים במקום שבירה [ב]והתניא [1]ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ומה אני מקיים [2]ואכלו את הבשר בלילה הזה בבשר שעל גבי העצם או אינו אלא בבשר שבתוך העצם ומה אני מקיים ועצם לא תשברו בו בעצם שאין בו מוח אבל בעצם שיש בו מוח שובר ואוכל ואל תתמה שהרי יבא עשה וידחה ל"ת כשהוא אומר [3]ועצם לא ישברו בו בפסח שני שאין ת"ל שהרי כבר נאמר [3]ككל חקת הפסח יעשו אותו הוי אומר [ג]אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח מיתיבי אבר שיצא מקצתו חותך עד מקום שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ואי אמרת אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש [ד] במקום אחר אין בו משום שבירת העצם למה לי דקולף עד שמגיע לפרק וחותך נקלוף ביה פורתא ונתבריה אביי אמר משום פקע רבינא אמר בקולית [ה]תנן התם [ב]הפיגול והנותר (והטמא) מטמאין את הידים [ד]רב הונא ורב חסדא חד אמר מפני [ה]חשדי כהונה וחד אמר מפני עצלי כהונה מר מתני אפיגול ומר מתני אנותר מאן דמתני אפיגול משום חשדי כהונה ומאן דמתני אנותר משום עצלי כהונה מר מתני כזית ומר מתני כביצה מאן דמתני כזית כאיסורו ומאן דמתני כביצה כטומאתו איבעיא להו יוצא גזרו רבנן טומאה או לא מי אמרינן נותר דגזרו טומאה דאתי לאיעצולי ביה אבל יוצא אפוקי בידים לא מפקי ליה בידים לא גזרו ביה רבנן טומאה או דילמא לא שנא ת"ש אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך וא"א גזרו ביה רבנן טומאה כי חתיך ליה מאי הוי הא קמטמא ליה טומאת סתרים היא וטומאת סתרים לא מטמיא ולרבינא דאמר [ו]חיבורי אוכלין לאו חיבור הוא וכמאן דמפרתי דמי מאי איכא למימר הא קנגע בהדדי וקא מטמא אלא למאן דמתני כזית דלית ביה כזית ומאן דמתני כביצה דלית ביה כביצה ת"ש המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אע"פ שהוא בלא תעשה טהור מאי לאו [ז]טהור ואסור דיוצא מחבורה לחבורה כיוצא חוץ למחיצתו דמי ומפסיל ואפי' הכי קתני טהור אלמא לא גזרו רבנן טומאה לא טהור ומותר דיוצא מחבורה לחבורה לאו כיוצא חוץ למחיצתו דמי ולא מפסיל והא קא תני סיפא האוכלו הרי זה בל"ת בשלמא למאן דאמר כביצה דאית ביה כזית ולית ביה כביצה אלא למאן דאמר כזית מאי איכא למימר אלא [ד]ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה מאי טעמא [ט]בני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה אלא כי קמיבעיא לן ביוצא בקדשים מאי תיקו ומוציא בשר פסח מחבורה

הוצאה

השנה (דף כט.): דתנן אמר רבי אלעזר לא התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין אלא בינבנה אמרו לו א' ינבנה כו' כלומר כמו שפשוט לך שמוקעים בינבנה כך כל מקום שיש ב"ד וכן בבבא קמא (דף כ:) אחד בור אחד שיש ומערה דקאי אקרא דכתיב בור וכן בסוטה (דף מג.) אחד הבונה ואחד הלוקח כו' [א] וכן בפ"ק דסוכה (דף כ.) גבי ל' גדולה ול' קטנה כו' [ב מ]): **בשהוא אומר ועצם לא ישברו בו בפסח שני בו'.** בפ' דם חטאת דאין בזבחים (דף לז:): יליף מהכא דאין עשה דוחה ל"ת בקדשים מדכתב רחמנא גבי פסח ועצם לא תשברו בו וקשה היכי יליף מינה ואמאי נמי לריך קרא הכא הא בעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה [ג] ועוד קשה לרשב"א דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי גומרתא דהשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם וקיימא לן [ד] דהיכא דיכול לקיים שניהם לא אתי עשה ודחי ל"ת ותירץ רבינו חיים לרשב"א [ה] דלרבא שפירש לעיל בגומרתא דאסור משום הפסד קדשי' [ו] אתי שפיר [ז]: **משום חשדי כהונה.** וא"ת כמו כן לא יאוסו לעשות בטומא' [ח] ל"ל דאף לרשעים אמירא להו טומאה [ט] דלאמרינן ביומא (דף כב.) גלמדך שאמורה עליהן טהרת כליס יותר משפיכות דמיס[ו]: **טומאת בית הסתרים היא.** וא"ת אמינא לר' יוסי אלא לר' מאיר דפליג עליה ומייתי לה בפ' בהמה המקשה (חולין עב:) דאית ליה דמטמא מאי איכא למימר וי"ל דקיימא לן כר' יוסי לגבי ר' מאיר: **ולרבינא דאמר חיבורי אוכלין כמאן דמפרתי כו'.** וא"ת אלא רבינא כיון דס"ד דאיכא שיעור לטמוי במה שיצא לחוץ הוה מצי לאקשוי דמסקינן בפרק בהמה המקשה (שם) דמודה ר' יוסי בשלא על שלא הבאות מבגד גדול דבשעת פריסתו מאביו מקבל טומאה מאביו וה"ג הכא וי"ל דאיכא לאוקומה בנתוצה בכל כחן [1] וכן משני בפ' אמרו לו (כריתות טו:) גבי אבר המדולדל בחלב טהור מיהו הכא כיון שאינו חותך העצם אלא חותך סביבו' העצם אינו יכול להתיז בכל כחו ובירושלמי מוקי בחותך ומשליך בעצם מעט: **דבני חבורה זריזין הן כי קמיבעיא לן יוצא דקדשים.** וא"ת דבפ' המוצא תפילין (עירובין קג.) משמע איפכא דקאמר הכמים זריזין הן אמרינן בני חבורה זריזין הן לא אמרינן ותירץ ר"י דלא דמי [ד] דגבי בני חבור' שייך למיגזר טפי שמא יתחה מלגבי הכמים דהא מילתא לא שייכא לפסח כלל אבל במידי דשייך לפסח כגון יולא זריזין בני החבורה יותר מהכמים:

הוצאה

צוצ א מיי' פ"א מהל' ק"פ הלכה ג:
[צוצ ב מיי' פ"א מהלכות אבות הטומאה הלכה ג]:
צוצ ג מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה כ:
ק ד מיי' פ"א מהל' אבות הטומאה הל' ה:

תורה אור השלם

1. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו
2. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
3. לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ: במדבר ט יב

לעזי רש"י

אינקרינ"ר. לחרוץ (חריץ).
רידונדי"ל. עצם הירך.

רבינו חננאל

ומשני ריש לקיש הכי קתני, אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש בו כזית מוח בפנים, יש בו משום שבירת עצם. **והתניא** הכי ועצם לא תשברו בו אחד עצם שיש בו מוח במקום שבירה, ואחד עצם שאין בו מוח [במקום שבירה] ומה אני מקיים ואכלו את הבשר [אומר] אחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח חייב. ומותבינן תוב לריש לקיש **אבר שיצא מקצתו,** פי' חוץ לירושלים ונפסל חותך בבשר עד שמגיע לעצם ומפריש בין הבשר שיצא ובין הבשר שנשאר באבר שלא יצא וקולף, כלומר מפריש הבשר הכשר שלא יצא, מפשיטו מן העצם עד שמגיע לפרק וחותך. נמצא הבשר המופשט תלוי בפסח הכשר [ו]שיצא מחובר, על העצם, ושורף הבשר שיצא ושהעצם עמו, ושאר הבשר שהפשיט מן העצם כשר לאכילה. ולדברי ריש לקיש למה אמרה המשנה שצריך קליפה עד הפרק הלא הוא שבירת העצם שלא במקום בשר [ו]אינו חייב, יקלוף מן הבשר מעט ולא ישאיר באותו מקום בשר וישבר העצם. ומשני אביי חיישינן משום פקע. כלומר, כששובר העצם אינו מתפרק עמו נסירה אלא נסדק, חיישינן שמא יעלה הסדק במקום [בשר] לפיכך חותך בפרק. **רבינא** אמר בקולית. אבר שיצא מקצתו כו' תנן התם בסוף מסכתא זו הפגול והנותר והטמא מטמאין את הידים, אפגול (ו)אמרינן מ"ט גזרו בו רבנן טומאה משום חשדי כהונה שלא יחשדו הנוגע בו כי לאכלו נגע בו, הלכך גזרו בו טומאה שלא יבוא ליגע בו כלל. וחד מתני אנותר מפני שנתעצלו בו והניחוהו להיות נותר. חד מתני כזית מטמא הידים כאיסור אכילתו, מה איסור

מסורת הש"ם

(א) זבחים לז:, ב) [לקמן לה.], ג) [נעיל טו:] לקמן קכ:, ד) [שם], ה) [פי' שלא יתבדו הנוגע בו כי לאחלו נגע בו הילכך גזרו בו טומאה כו' ערוך ערך חשוד ע"ש יפוש ופשט מחמד ולפ"ז יתיבב קושית תוספות בד"ה משום חשדי כהונה], ו) [חולין עב: עג.], ז) [עירובין קג. וש"נ], ח) בפ"ק: הילך, ט) [וקקל טון], י) [ע"ב], כ) [שמות כטן], ל) בפ"ק: ומזוהיריו], מ) [ועיין תוס' לקמן קח: ד"ה אחד ובפנח כ: ד"ה אחד וכסוכה כ. ד"ה אחת וקדושין יג. ד"ה כשם וכתוספות כ: ד"ה אחד זבחים לג: ד"ה אי הכי ובמנחות קג: ד"ה ר"ן], נ) [ועיין פסקי תוס' זבחים פ' דם חטאת סעיף סטן], ס) [שבת קלג.], ע) [וע"ש תוס' סנהדרין מח. ד"ה משמשין כו'].

הגהות הב"ח

(א) גמרא ויש עליו כזית בשר במקום אחר אין בו: (ב) תוס' ד"ה כשהוא וכו' דלרבא שפירש לעיל. נ"ב פי' הלי מוגמא ס"ל הלי טעמא משום הפסד קדשים אבל לא כרבא דקאמר דילמא אכל נוגע אלא ס"ל דאיכא דאי הפסד קדשים:

גליון הש"ם

רש"י ד"ה הרי זה בל"ת בראבר פב"ש. עיין לקמן דף לה ע"א בכרש"י ד"ה לא תעלה: תוס' ד"ה משום חשדי כהונה ר"ל דאף לרשעים. עיין סנהדרין מח ע"א תד"ה משמשין:

מוסף רש"י

הפיגול והנותר מטמאין את הידים. ופע"פ שאין אוכל טומאת אדם, גזרו עליהן לטמא מיסת את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). מאן דמתני אפיגול משום חשדי כהונה. גזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו בדעתן להפסיד את הבעלים, ועוד דשלמים הן ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק ושמטש בגמיד לשם חטאת כדי לאוכלן טולם ומשם הכי גזרו טומאה (לקמן קבא. וע"ש ברשב"ם). ומאן דמתני אנותר משום עצלי כהונה. שלא יתעצלו באכילתן (שם). חבורי אוכלין. שהן רכין אינו אוכלין. בני חבורה. חבורי אוכלין (חולין עג.). דמפרתי. מפודיים (בביצה ב. ע"ש). בני חבורה. הנמנין על הפסח, זריזין הן. דכל העוסקין בקדשים זריזין וחכמים (ערובין קג.).

מוסף תוספות

א. [ד]קאי אקרא. תוס' כתובות כ: ד"ה אחד. ב. אבל הכא ובהחולץ לא קאי אמידי אין להקפיד איזה נשנה תחילה. תוס' שלמן. ג. דאי אפשר שלא ישרוף גומרתא מן המוח שבפנים. תוס' שלמן. וע' הגהות הב"ח כאן. ד. דאפי' ע"י גומרתא לא הוי קרא דואכלו את הבשר דווקא כל הבשר, אם לא ע"י שבירה, כיון שאי אפשר שלא ישרוף מעט מן המוח. שם. ה. אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר. תוס' סנהדרין מח. ד"ה משמשין.

ו. דאז לא הוי נוגעות בשעת פרישתן כיון שבכח נפרד. תוס' שלמן. ז. [ד]התם לענין איסור שבת מיירי. שם.

הוצאה כתיב ביה בשבת. פי׳ אל יצא איש ממקומו והיינו אל יוציא דהא תמומים דרבנן ואפילו למ״ד תמומין דאוריתא היינו מדשני[א] ולא כתב אל יוציא אבל לדידיה נמי קרא בהוצאה מיירי[ב] כדמשמע סוף פ״ק דעירובין (דף יז:) דתני רבי חייא לוקין על תמומין דבר תורה פי׳ מאל יצא ופריך לאו שייתן לאזהרת מיתת ב״ד הוא משמע דלהוצאה נמי אתא וא״ת דבריש הזורק (שבת לו:) דריש הוצאה מוילא העם מהביא ואומר ר״י דאיצטריך חד להוצאה דעני וחד להוצאה דבעל הבית[ג] ומשום דהוצאה מלאכה גרוע היא[ד] איצטריך למיכתב בתרוייהו ולהכי חשיב להו נמי בריש מסכת שבת (דף ג.) בתרתי לפי שכתובות בשני מקראות ומסיק אבות מאי ניהו יציאות יציאות תרתי הווין[ה]:

בנגררין. אומר ר״י דלאו דוקא נגררין אלא שיהיו תוך ג׳ לקרקע דאפי׳ לרבנן[ו] דר״ע דלית להו קלוטה כמו שהוזכר דמיא בזורק במעביר תוך ג׳ מודו דהכי אמרינן בהמוליא יין (שם דף פ.) אמר רבא הוליא חצי גרוגרת והניחה ואחר והוליא חצי אחרת דרך עליה חייב ופריך והא אמר רבא תוך שלשה לרבנן צריך הנחה על גבי משהו ומשני לא קשיא כאן בזורק כאן במעביר ואלו דוקא נקט התם דרך עליה דהוא הדין שלא דרך עליה תוך ג׳ אלא נקט דרך עליה דהשתא לא צריך שיהא תוך ג׳[ז] רק שיהא תוך ג׳ דגרוגרת[ח] מיחייב ואם תאמר אכתי היאך ראשונים מטמא הא בשבת לא הויא הוצאה כענין זה הויא ואגד הפר ביד האחרונים שבפנים כדמוכח בהמליגא (שם דף לא:) וי״ל דהכא מיירי שכל הפר חוץ לחומת העזרה[ט] ואפילו למאן דאמר התם אגד כלי שמיה אגד הכ״מ כלי שיש לו תוך דאינו חייב אם הוליא מקצתו שע״י מה שבפנים יכול להביאו מבפנים אבל ע״י משיכת המוט לא היו יכולים האחרונים להביאו אלא:

ובן לתפלה. פי׳ בקונטרס לענין צירוף ואין נראה דבאלו נאמרין (סוטה דף לח:) משמע סוגיא דגמרא דהלכה כר׳ יהושע בן לוי דאמר אפי׳ מחילה של ברזל אינה מפסקת ובפרק כל גגות (עירובין לג:) משמע שתמא דגמרא דמחילה מפסקת לצירוף דקאמר ט׳ בקטנה ואחד בגדולה אין מצטרפין[י] ולענין שופר ומגילה נמי לא מצית לפרש דתנן בהדיא בפ׳ ראוהו ב״ד (ר״ה דף מ: ושם) היה עובר אחורי בית הכנסת או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת ושמע קול שופר או מגילה אם כוון לבו יצא ונראה לר״י דהכא מיירי לענין[יא] לענות יחיד קדושה ויהא שמיה רבא מברך[יב] דאין מחילה מפסקת לריב״ל[יג] ולרב יהודה מפסקת כיון דהוי דבר שצריך עשרה וכי היכי דלא מצטרף לא נפיק ידי חובה אבל שופר לא בעי עשרה: **לא נתקדשה שער ניקנור.** וא״ת אם כן בשאר שערים וי״ל[יד] דמתניתין בפסח קאי שאינו נפסל אלא חוץ לחומת ירושלים:

החלונות ועובי החומה כלפנים. בפ״ב דשבועות (דף טו:) פליגי כיצד מהלכים שתי תודות שהיו מקדשין בהם חד אמר זו כנגד זו וחד אמר זו אחר זו משמע התם דמבפנים היו מהלכין דפריך בשלמא למאן דאמר זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת שכבר קדשה ראשונה אלא למאן דאמר כו׳ ומי מבחוץ היו מהלכין היכי קאמר דקדשה ראשונה חוץ לחומה והא דקאמר התם למאן דאמר זו כנגד זו פנימית הך דמקרבה לחומה אע״ג דמבפנים היו מהלכים[יג] קרי לה פנימית שהיא נלד חוץ ירושלים מפני שהיתה בין ב״ד ובין החומה אי נמי דמקרבה לחומת עזרות קאמר והא דקתני הכא שנתקדשה עובי החומה[יד] הקידוש היה תלוי בדעת ב״ד וקדשה שפיר עובי החומה וחלונות[טו] אי נמי למאן דמסקינן בגמרא עובי החומה בכר אורא אתי שפיר לשם ולאי יכולים לילך ולקדש:

לא

[א] מחבורה לחבורה מנין דתניא [ו]לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה אין לי אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין ת״ל חוצה חוץ לאכילתו א״ר אמי [ב]המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח הוצאה כתיב ביה בשבת מה שבת עד דעבד עקירה והנחה אף ה״נ עד דעבד עקירה והנחה מתיב רבי אבא בר ממל [ג]היו סובלים אותן במוטות הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה והאחרונים לא יצאו הראשונים מטמאין בגדים והאחרונים אין מטמאין בגדים והא לא נח הוא מותיב לה והוא מפרק לה בנגררין: **מתני׳** [ד]אבר שיצא מקצתו חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך ובמוקדשין קוצץ בקופיץ שאין בו משום שבירת העצם מן האגף ולפנים כלפנים [ה]מן האגף ולחוץ כלחוץ [ו]החלונות ועובי החומה כלפנים: **גמ׳** אמר רב יהודה אמר רב [ז]וכן לתפלה ופליגא דריב״ל [ח]דא״ר יהושע בן לוי [ט]אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים הא גופא קשיא אמרת מן האגף ולפנים כלפנים הא אגף עצמו כלחוץ אימא סיפא מן האגף ולחוץ כלחוץ הא אגף עצמו כלפנים לא קשיא כאן בשערי עזרה כאן בשערי ירושלים דאמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים מפני שמצורעין מוגינין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואמר רבי שמואל בר רב יצחק מפני מה לא נתקדשה שער נקנור [י]מפני [יא]שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם: החלונות ועובי החומה וכו׳: אמר רב [יב]גגין ועליות לא נתקדשו אינו והאמר רב משום רבי חייא כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא

מאי

[א] מחבורה לחבורה מנא לן. חבורה של שני פסחים בבית אחד: חולה. קרא יתירא הוא למילף חוץ לחבורת אכילתו: **מן חולה.** קרא יתירא הוא למילף חוץ לחבורת אכילתו: **מן חולה** לא גרסינן מן: **עד שיניח.** במקום חבורה האחרת: **דעבד ליה עקירה והנחה.** כשבת דבעינן עקירה והנחה דעד שיניח לא נגמרה מלאכה וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב[ב] בעשותה בעשה את כולה ולא בעשה מקצתה (שבת דף לב:) והא׳ נמי אע״ג דלאו בר חטאת הוא הוצאה כי התם בעינן: **היו סובלין אותם במוטות.** פרים הנשרפין כגון פר ושעיר יום״כ ופר העלם דבר ופר כהן משיח הנשרפין חוץ לג׳ מחנות. ולפיכך בסדר יומא בפ׳ שני שעירי (דף סח.) להלן בשאר פרים הנשרפין אתה נותן להם ג׳ מחנות וכאן ביום הכפורים אתה נותן להם מחנה אחת בתמיה לכתיב[ג] יוצא אל מחוץ למחנה ושרף[ד] וגו׳ אלא לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמא בגדים הא כתיב[ה] והשורף אותם יכבס בגדיו אלמא כשיוצאין מן העזרה מטמא בגדים שעליהם מיד ואע״ג דלא נח והכא הוצאה כתיב[ו] כתיב[ז] והוציא את הפר וגו׳: **בנגררין.** על גבי קרקע דאיכא הנחה: **מתני׳ חותך עד שמגיע לעצם.** כדפרישית לעיל[ח]: **ובמוקדשים.** בשאר קדשים שיצא מהן מקצת אבר: **קולף.** את היוצא בקופיץ: **מן האגף ולפנים כלפנים.** אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף[ט] ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב״ן: **מן האגף ולפנים.** דהיינו חוץ העיר ממש כלפנים ואוכלין שם קדשים קלים: **מן האגף ולחוץ כלחוץ.** דהיינו מקום הנקישה. ואגף עצמו לא ידעי׳ השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש לי׳: **החלונות.** שבחומת ירושלים ועובי רוחב החומה בגובה כלפנים ואע״ג דבעובי השערים לא אמרן הכי התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים: **גמ׳ וכן לתפלה.** העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אין מצטרף: **איכא מפסקת.** שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו: **אגף עצמו.** עובי השער מן הנקישה ולפנים: **שערי ירושלים.** אגף עצמו כלחוץ אלא נתקדש עובייו: שערי עזרה נתקדש עובייו בקדושת עזרה חוץ משער ניקנור מפני המצורע שעומד שם בעודו מחוסר כפורים ומכניס משם בהונותיו לעזרה. מצורע משתלח חוץ לשלש מחנות כדאמרינן באלו דברים (לעיל מז.): **מפני מה לא נתקדשה שער ניקנור.** בקדושת עזרה והוא שער המזרחית של עזרה: **עומדין שם.** ביום שמונה לימי ספרו לאחר שנטרפא וגלח וטבל והעריב שמשו בשביעי ועודנו מחוסר כפורים ותניא בהקומץ (מנחות מז:) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה עושה כרת ונפקא לן[ט] מעוד טומאתו בו[י] ומכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם שאילו מוליאו לחוץ היה נפסל ביוצא וביאה במקלת לאו שמה ביאה לעושה על כך אי נמי שמה ביאה וגזירת הכתוב היא והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר לפני ה׳ וגו׳ (ויקרא יד): **גגין ועליות לא נתקדשו.** בין גבי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גבי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים: **כזיתא פסחא.** חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח: **והלילא פקע איגרא.** לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח כדתנן לקמן (דף לה.) הראשון טעון הלל על אכילתו:

מאי

כיצד צולין. [ב] [ג] [ד] [ה] [ו] [ז] [ח] [ט] [י] [יא] [יב] [יג] [יד] [טו] [טז] [יז] [יח] [יט] [כ] [כא] [כב] [כג] [כד] [כה] [כו] [כז] [כח] [כט] [ל] [לא] [לב] [לג] [לד] [לה] [לו] [לז] [לח] [לט] [מ] [מא] [מב] [מג] [מד] [מה] [מו] [מז] [מח] [מט] [נ] [נא] [נב] [נג] [נד] [נה] [נו] [נז] [נח] [נט] [ס] [סא] [סב] [סג] [סד] [סה] [סו] [סז] [סח] [סט] [ע] [עא] [עב] [עג] [עד] [עה] [עו] [עז] [עח] [עט] [פ] [פא] [פב] [פג] [פד] [פה] [פו] [פז] [פח] [פט] [צ] [צא] [צב] [צג] [צד] [צה] [צו] [צז] [צח] [צט] [ק] [קא] [קב] [קג] [קד] [קה] [קו] [קז] [קח] [קט]

[א] מחבורה לחבורה מנין דתניא. [ב] המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה אינו חייב עד שיניח הוצאה. [ג] היו סובלים אותן במוטות. פרים הנשרפין כגון פר ושעיר יום״כ ופר העלם דבר ופר כהן משיח הנשרפין חוץ לג׳ מחנות. ולפיכך בסדר יומא בפ׳ שני שעירי (דף סח.) להלן בשאר פרים הנשרפין אתה נותן להם ג׳ מחנות וכאן ביום הכפורים אתה נותן להם מחנה אחת בתמיה לכתיב יוצא אל מחוץ למחנה ושרף וגו׳ אלא לומר לך כיון שיצאו חוץ למחנה אחת מטמא בגדים הא כתיב והשורף אותם יכבס בגדיו אלמא כשיוצאין מן העזרה מטמא בגדים שעליהם מיד ואע״ג דלא נח והכא הוצאה כתיב והוציא את הפר וגו׳: בנגררין. על גבי קרקע דאיכא הנחה: מתני׳ חותך עד שמגיע לעצם. כדפרישית לעיל: ובמוקדשים. בשאר קדשים שיצא מהן מקצת אבר: קולף. את היוצא בקופיץ: מן האגף ולפנים כלפנים. אגף קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו דהיינו משפת הפנימית של עובי הפתח עד מקום הנקישה שקורין רב״ן: מן האגף ולפנים. דהיינו חוץ העיר ממש כלפנים ואוכלין שם קדשים קלים: מן האגף ולחוץ כלחוץ. דהיינו מקום הנקישה. ואגף עצמו לא ידעי׳ השתא אי כלפנים אי כלחוץ ובגמרא מפרש לי׳: החלונות. שבחומת ירושלים ועובי רוחב החומה בגובה כלפנים ואע״ג דבעובי השערים לא אמרן הכי התם כדמפרש טעמא בגמרא מפני המצורעים: גמ׳ וכן לתפלה. העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה והעומד חוץ לפתח אין מצטרף: איכא מפסקת. שאין הפסק לפני המקום שהכל גלוי וידוע לפניו ואין סתימה לפניו: אגף עצמו. עובי השער מן הנקישה ולפנים: שערי ירושלים. אגף עצמו כלחוץ אלא נתקדש עובייו: שערי עזרה נתקדש עובייו בקדושת עזרה חוץ משער ניקנור מפני המצורע שעומד שם בעודו מחוסר כפורים ומכניס משם בהונותיו לעזרה. מצורע משתלח חוץ לשלש מחנות כדאמרינן באלו דברים (לעיל מז.): מפני מה לא נתקדשה שער ניקנור. בקדושת עזרה והוא שער המזרחית של עזרה: עומדין שם. ביום שמונה לימי ספרו לאחר שנטרפא וגלח וטבל והעריב שמשו בשביעי ועודנו מחוסר כפורים ותניא בהקומץ (מנחות מז:) מחוסר כפורים שנכנס לעזרה עושה כרת ונפקא לן מעוד טומאתו בו ומכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם שאילו מוליאו לחוץ היה נפסל ביוצא וביאה במקלת לאו שמה ביאה לעושה על כך אי נמי שמה ביאה וגזירת הכתוב היא והעמיד הכהן המטהר את האיש המיטהר לפני ה׳ וגו׳ (ויקרא יד): גגין ועליות לא נתקדשו. בין גבי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים בין גבי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים: כזיתא פסחא. חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח: והלילא פקע איגרא. לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים שהיו אומרים ההלל על הפסח כדתנן לקמן (דף לה.) הראשון טעון הלל על אכילתו:

מסורת הש״ס

[ב] זמים קד:, [ג] [זמים נו.], [ד] סוטה לח:, [ה] [עי׳ תוספות יומא ז: ד״ה זה נכנס כו׳], [ו] [ויקרא ד], [ז] [ויקרא טז], [ח] [ויקרא טז], [ט] [ויקרא טז], [י] [ויקרא טז], [יא] [שם ד], [יב] [ע״ח], [יג] בס״ח: דופק, [יד] [ספרי מקק יט יג], [טו] [נמדבר יט], [טז] [וע״ע תוס׳ שבת ב. ד״ה פסטן], [יח] [שבת ד.],

תורה אור השלם

1. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ׃ שמות יב מו

גליון הש״ם

גמרא נגרין ועליות. עי׳ מכות יב ע״ח מד״ה אילן. ובמהרש״א שם ובמגיה למלך פי״א ה״ד מהל׳ שגגות:

לעזי רש״י

רב״ן. שפת הפתח (השטח, במזוזות הפתח, שעליו מגיפים את הדלת).

מוסף תוספות

א. קרא בדיבוריה... ש״מ תרתי. תוס׳ שאנן. ב. והכי משמע פשטיה דקרא שאל יצא בשבת עם כליו לללקוט את המן כדרך שעושין בחול. עירובין ז: תוס׳ ד״ה לאו. ג. דויכלא העם מהביא היינו הוצאה דבעה״ב ולהכי איצטריך אל יצא להוצאה דעני. תוס׳ שאנן. ד. דמה לי מוציא מרה״י לרה״ר מה לי מוציא מרה״י לרה״י, ולא הוה גמרינן הוצאה דעני מבעה״ב ולא בעה״ב מעני. תוס׳ שבת ג. ד״ה פשט. ה. דאפי׳ גבוה מן הקרקע ג׳ טפחים חייב, שבת פ. תוס׳ ד״ה והעבירה. ו. המונחת על גבי הקרקע, שם. ז. והאחרונים סובלים המוט עדיין בפנים ולהכי הויא הוצאה דאפילו. תוס׳ שאנן. ח. א״ב הויא סוגיא דכל גגות דלא כריב״ל וכוותיה קיימא לן. ר״ה מ:. תוס׳ ד״ה ושמע. ט. ציבור שמתפללין ויחיד יוצא בתפילה ועונה. תוס׳ שאנן. י. משום דאמרינן כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מי׳. תוס׳ ר״ה שם. יא. והוי בכלל ציבור לעניית ברכת כהנים ולענות דבר שבקדושה. תוס׳ עירובין לב: ד״ה תשעה. יב. דלא סגי דלא מיירי בשערי ירושלים. תוס׳ שאנן. יג. ולפי זה היא יותר חיצונה שהיא כלפי חוץ לעיר מכל מקום... תוס׳ שבועות טו: ד״ה אמטו. יד. אע״פ שהלכו מבפנים. שם. [ט]היאך קדשו התודות את החלונות ועובי החומה שחוצה להם. תוס׳ שאנן. טו. דלא אפשר לילך בענין אחר. תוס׳ שבועות שם.

עין משפט נר מצוה

קא א ב מיי׳ פ״ט מהל׳ ק״פ הל׳ ח:
קב ג מיי׳ פ״ה מהלכות פרה אדומה הל׳ ה:
קג ד מיי׳ פ״ט מהל׳ ק״פ הלכה ב:
קד ה מיי׳ שם הל׳ ח:
קה ו מיי׳ פ״ח מהל׳ מעלה הלכה ז סמג עשין יט טוש״ע א״ח סי׳ נה סעיף יג:
קו ז מיי׳ (פ״ט) [טו] מהל׳ גזילות כפיס הל׳ ח טוש״ע (סעיף ו) סימן קכ״ח סעיף כד:
קז ח מיי׳ פ״ד מהל׳ מתנות לעניים הלכה ב:
קח ט מיי׳ פ״ו מהל׳ בית הבחירה הלכה ז:

מוסף רש״י

הראשונים. בני אדם הנושאין במוט, אותן שבראש האחד יוצאים לשמוש (זבחים קד:). **החלונות.** עובי אלו החלונות שבחומות העזרה סביב מבפנים, ועובי החומה. בראשה למעלה (זבחים נו.).

רבינו חננאל

תניא לא תוציא מן הבית אין לי אלא מבית לבית מחבורה לחבורה מנין ת״ל מן הבשר חוצה לאכילתו ואינו חייב עד שיעשה עקירה והנחה. ומותבינן עלה מהא דתנן בשחיטת קדשים פי״א פרים הנשרפין ושעירין הנשרפין היו טוענין אותן במוטות ראשונים יצאו לחומת עזרה אחרונים לא יצאו ראשונים מטמאין בגדים אחרונים אין מטמאין בגדים עד שיצאו, והא לא נח. ואוקימנא בנגררים על הארץ ואינן (נעמסין) [נושאן] ומגביהן מן הקרקע אלא נמשכין (מן) [על] הארץ דהיינו הנחתם. **פיסקא אבר שיצא** מקצתו כו׳, מן האגוף ולפנים כלפנים מן האגוף ולחוץ כלחוץ. אמר רב יהודה אמר רב וכן לתפלה, העומד בכנסת מן האגוף ולפנים הרי הוא בכלל ברכה מן האגוף ולחוץ כלחוץ, ופליגא דר׳ יהושע בן לוי דאמר ר׳ יהושע בן לוי אפי׳ מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. ואקשינן הא גופה קשיא אמרת מן האגוף ולפנים כלפנים האגוף אינא סיפא מן האגוף ולחוץ כו׳. ואוקימנא בשערי ירושלים אגוף עצמו כלחוץ, כי לא נתקדשו מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה כו׳. וכן שערי ניקנור לא נתקדשו מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין ידיהם לבהונות כדי שיזו עליהם, אבל שערי עזרה אגוף עצמו כלפנים. **החלונות ועובי החומה כלפנים.** אמר רב גגין ועליות של ירושלים לא נתקדשו. ואקשינן עליה והא איהו דאמר משום רבי חייא פסח כזיתא והלילא פקע איגרא.

מאי לאו דאכלי ליה בגגין. אלמא גגי ירושלים נתקדשו: **אין מפטירין.** כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן [מ] (חולין קלב:) למשה [במדבר יח] לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין אין נפטרין על ידי אפיקומן: **ואמר רב.** אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת: **שלא נשעם אכילה.** קריאת ההלל לאחר אכילה: **פעם אחת בשנה.** ביום״כ לקטורת ולהזיית בין הבדים: **בשבוע.** בשמיטה: **מה היא קריאה.** שמא תבקע החומה וקריאה תיקון. אלמא עליות נתקדשו: **שאני היכל דכתיב.** בית ועליותיו וכתיב הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל אלמא קדוש: **בקודש.** בעזרה: **ופתוחות לחול.** שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית: **פותן חול.** כקדושת הר הבית ולא כעזרה דבתר פתיחה אזיל: **בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה.** שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע הלכך גגיהן דילהו הוו להו כי ארעא: **כי אמרה רבי יוחנן.** להא דמחילות לא נתקדשו בפתוחות להר הבית דגגי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית אמרה באלו דברים (ה) דקאמר מחילות לא נתקדשו ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות ומותר ליכנס במחילות להר הבית: **כי אניא הכיא.** דתוכן קודש בפתוחות לעזרה. להכי נקט פתוחות דבתר פתיחתן אזלינן: **והתניא מחילות שתחת היכל חול.** וקא סלקא דעתך בפתוחות לעזרה קאמר. ומשנינן בפתוחות לחול שמחילות מהלכות מתחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת עד שנפתחות להר הבית מחוץ לעזרה: **ת״ש וגגו קודש.** גגו של היכל וסיפא דהא דרבי יהודה היא והכא לא מלי לשנויי כדלעיל מהיכל ניתיב אינים דהא גגו לא כתיב בקרא: **גגין הללו.** שבעזרה ולשכותיה: **אין אוכלין שם קדשי קדשים.** הנאכלין בעזרה ואין שוחטין שם קדשים קלים בשחטין בכל מקום בעזרה: **לאוכן שתי אמות.** להכי קדשי גגין לשימוש נתינת כלי קודש הצריכין לבנין אבל לא הצריכין למזבח כדאשכחן שאותן שתי אמות מקלות של מדה היו נתונות בגובה השער שהוא בגגין ובעליות: **דתנן שתי אמות.** קני מדה היו בשוקן הבירה והוא בית הבנוי על גובה השער כדתנן במסכת מדות (פ״א מ״ג) שער המזרחי ועליו שוקן הבירה כורה מצויירת ומפרשינן במנחות [לא.] כדי שידעו מהיכן באו ולהכי הוא דקדשי גגין לכל דדמין לשתי אמות אלא הוי כורך המזבח אבל למילתא אחריתי לא קדשו: **של משה.** ששה טפחים: **ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה.** מיסגי להו בשל משה: **שיהו אומנין.** ששכרן לבנות כך וכך אמות נוטלין למדה הקטנה של משה ומחזירין הבנין לגזברין למדה האחת מאלו הגדולות כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבואו לידי מעילה: **ופרסי.** גדולות למה לי מיסגי בשל משה ובחדא מהני: **חדא לדהבא וכספא.** כזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע היו לאומנות זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה וכזו שיתירה עליהן[ו] אלבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תגלן אלבע לכל אמה: **עוני החומה.** אלמא ראש החומה נתקדש דדמו לגגין ועליות: **בר שורא.** חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות: **מתני׳ שתי חבורות שהיו אוכלות.** פסח אחד בבית אחד: **אלו הופכין פניהן אינן.** אין צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כחבורה אחת אלא ראשין להפוך פניהם אלו אינן ואלו אינן ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן כדליף בגמרא שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות: **והמיחם.** שמחממין בו חמין שמוזגין בו היין ראשין לתת באמצע כדי שיהא נוח לשמש המשמש לשתיהן למזוג משם לכאן ולכאן ואין צריכין לשנות משאר מנהג כל השנה ואף על פי שמפסיק בין החבורות לא איכפת לן. וכשהשמש משמש לשתיהן עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה מן הפסח למזוג לחבורה האחרת: **קופץ אף פיו ומחזיר אף פניו.** לצד חבורתו אלא יחשדוהו שאוכל עם חבורה האחרת דסבירא ליה לתנא דידן הפסח נאכל בשתי חבורות אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות ממנו ולהכי מוקי בבית אחד יאכל שאין אדם אחד אוכל בשני בתים ושתי חבורות הסובבות פניהן כשתי בתים דמו: **והללה.** שהיא בושה ראשה להפוך פניה לצד אחר ולאכול כדאמרן פסח נאכל בשתי חבורות: **גמ׳ על הבתים אשר יאכלו אותו.** משמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשתי בתים דכתיב יאכלו שנים אותו חד פסח בתים שנים: **יכול יהא.** אדם אחד אוכל בשני מקומות כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות פניהם ת״ל בבית אחד יאכל ור׳ יהודה סבר יש אם למסורת כדלקמן [ע״ב] יאכל כתיב משמע אדם אחד אוכלו בבית א׳ ולא בשני בתים אבל גבי אוכלים הרבה כתיב בתים הרבה: **השמש.** שהיה לולהו ושכח והכניס בזית לתוך פיו והוא היה נמנה עליו: **אם פיקח הוא ממלא בריסו ממנו.** דאם יעמוד משם שוב לא יאכל: **מלמד שהאוכל אוכל בשני מקומות.** ויאכלו דכתיב בקרא אכל חד וחד מאוכלין קאי: ועליו שושן הבירה צורה, מאי טעמא רב יצחק בר אבדימי ורב חסדא חד אמר כדי שידעו מהיכן באו, כלומר בענוותיכם גליתם לבבל ועתה משם עליתם, וכל זמן שרואין אותה הצורה יזכרין הגלות והדורות הבאין מספרין לבניהם, וחד אמר כדי שתהא אימת מלכות עליהן. כלומר, אע״פ שאנו כאן תחת מלכות פרס אנו. רבי יצאי אמר לעולם תהא אימת מלכות עליך שנאמר וירדו כל עבדיך אלה אלי וגו׳ ולא כתיב וירדת אתה. ר׳ יוחנן אמר מהכא ויד ה׳ היתה אל אליהו וישנס מתניו. ועלהו לתרופה, חזקיה אמר להתיר פה אלמים. בר קפרא אמר להתיר פה עקרות לקבל הריון. ואמרינן עלה ושתי אמות למה חד דלהבא וכספא וחדא לבנינא. כלומר כשנותנין לאומנין כותל לבנות דבר קצוב, כך וכך אמה בכך וכך דמים, נותנין אמה באמה הקטנה והן בונין באמה הגדולה. כדי שלא יהנו מן ההקדש יתר מכדי מלאכתן ויבואו לידי מעילה. וכן בכלי זהב כגון

מאי לאו דאכלי באיגרא ואמרי באיגרא לא דאכלי בארעא ואמרי באיגרא איני [ח] **והתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ואמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה לא קשיא כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה ת״ש** [ט] **אבא שאול אומר עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא** [א] **פעם אחת בשבוע ואמרי לה פעמים בשבוע ואמרי לה פעם אחת ביובל לידע מה היא צריכה אמר רב יוסף** [ב] **מהיכל ניקום וניתיב אינישׁ** [ג] **שאני היכל דכתיב** [1] **ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו** [2] **ואת גנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפורת וכתיב** [3] **הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל ת״ש** [ד] **הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קודש תרגמא רב חסדא** [4] **בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה אי הכי** [5] **אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות לקודש תוכן קודש וגגותיהן חול ואי ס״ד בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה הויא לה מחילות** [ה] **וא״ר יוחנן מחילות לא נתקדשו כי קאמר רבי יוחנן** [ו] **בפתוחות להר הבית כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה** [ז] **והתני׳ ר״י אומר מחילות מתחת ההיכל חול כי תניא ההיא שפתוחות לחול ת״ש** [ח] **וגגו קודש ותסברא והא קתני** [ט] **הגגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ואלא קשיא גגו קדש אמר רב חמא בר גוריא לאותן ב׳ אמות** [י] **דתנן ב׳ אמות היה בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה** [יא] **שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה כדי שלא יבואו לידי מעילה ותרתי למה לי אחת לכספא ודהבא ואחת לבנינא תנן החלונות ועובי החומה כלפנים בשלמא החלונות משכחת לה דשויה לקרקע עזרה אלא עובי החומה היכי משכחת לה משכחת לה בבר שורא דכתיב** [3] **ויאבל חיל וחומה** [יב] **ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא שורא ובר שורא: מתני׳** [ח] **שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין** [יג] **והמיחם באמצע כשהשמש עומד למזוג קופץ את פיו ומחזיר את פניו עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל והכלה הופכת את פניה ואוכלת: גמ׳ מתני׳ מני רבי יהודה היא** [יד] **דתניא** [4] **על הבתים אשר יאכלו אותו בהם** [מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות יכול יהא האוכל אוכל בשתי מקומות תלמוד לומר [5] **בבית אחד יאכל מכאן** [טו] **אמרו השמש שאכל בזית בצד התנור אי פקח הוא ממלא כריסו ממנו ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה באין ויושבין בצדו דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות יכול לא נצרכה אלא לאותן שתי אמות.**

לא בעי למימר דאותן שתי אמות היו מונחות בגגו של היכל דהא שער מזרחי שעליו (טז) שושן הבירה צורה אחת משערי העזרה היה אלא ה״ק כמו שאותו שער מזרחי היה מקודש להניח שם כלי קודש כמו כן גגו של היכל קודש דקאמר היינו להניע שם כלי קודש ולא שיהיו כלי קודש צריכין מקוש מקודש כדמוכח בכמה דוכתי אלא הן קדושה אית להו להניחם שם: ומר

מסורת הש״ם

א) לקמן קיט:, ב) תוספתא פ״א דכלים ה״ק הי״ז, ג) [עי׳ תוספות שבועות יח: ד״ה וטמא], ד) ונגמיר כל״ל, ה) מעשר שני פ״ג מ״ח זבחים טו. יומא כה., ו) לעיל סז: תמיד כז:, ז) תוספתא דכלים פ״ק ה״טו, ח) שם, ט) [שבועות יח:], י) מנחות לא, בכורות לט: כלים פי״ז מ״ט], כ) מעילה כא פט״ו, ל) לקמן פט:, מ) [סוטה טו.], נ) [עליה רש״ם],

תורה אור השלם

1. וַיִּתֵּן דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ אֶת תַּבְנִית הָאֻלָם וְאֶת בָּתָּיו וְגִנְזָכָיו וַעֲלִיּוֹתָיו וְחַדְרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכַּפֹּרֶת:

דברי הימים א כח יא

2. הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְיָ עָלַי הִשְׂכִּיל כָּל מְלֶאכוֹת הַתַּבְנִית:

דברי הימים א כח יט

3. חָשַׁב יְיָ לְהַשְׁחִית הוֹמַת בַּת צִיּוֹן נָטָה קָו לֹא הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּע וַיַּאֲבֶל חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו אֻמְלָלוּ:

איכה ב ח

4. וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וְנָתְנוּ עַל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל הַמַּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָהֶם:

שמות יב ז

5. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ:

שמות יב מו

הגהות הב״ח

(ה) רש״י ד״ה כי אמרה וכו׳ נגלו דברים. נ״ב סוף דף ס״ז וע״ש: (ו) תוס׳ ד״ה לא נצרכה וכו׳ דהא שער מזרחי שעליו צורת שושן הבירה אחת משערי כל״ל:

גליון הש״ם

גמ׳ שאני היכל. עיין שבועות יח ע״ב תוד״ה ומתא:

מוסף רש״י

מחילות לא נתקדשו. מחילות ומערות שלתחת העזרה לא נתקדשו בקדושת העזרה (לעיל סז:). גגין הללו. שבעזרה, אין אוכלין שם קדשי קדשים. הנאכלים לפנים מן הקלעים, דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו אלא הרצפה והאויר עד הגג (שבועות יז:). שתי אמות. שני מקלות שאורכן אמה (בכורות לט:) מקלות היו שם שבהן מודדין האמות והן אמה (מנחות צח. וכעי״ז סוכה ה:). בשושן הבירה. מקום הוא על חומת שער מזרחי של הר הבית ושושן הבירה מצויירת בו (סוכה שם) מדד אחד היה בנוי על שער המזרחי של עזרה ומצויר מבפנים שושן הבירה (מנחות שם) יציע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה (בכורות מ.). שיהיו האומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה. שהיה גזבר מתנה עם האומנין כך וכך אמות בין מגנו לגדף הבית בכך וכך דמים באמה של משה ומחזירין לו במדת אמה גדולה שיתירה עליה אצבע, כדי שיוסיפו על תגלם משלהם שלא יפחתו ומגלאו נהנים מן ההקדש יותר ממה שעשו ובאין לידי מעילה (מנחות שם). שלא יבואו לידי מעילה. שלא יהנו מן ההקדש, שאם היו עושין באותה מדה שמתנין, שמא יפחתו דאי אפשר לגמלם, הלכך מחזירין בגדולה (בכורות שם). ותרתי למה לי. בחד סגי ובאותה של משה שהיא ו׳ טפחים (בכורות שם). אחת לכספא ודהבא. שמלאכת עובדת היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע (בכורות שם) כשמתנין לורכי זהב לעשות עבלה בת חמש או בת עשר באמה יפחתו ומגלאו נהנים מן ההקדש מן ההקדש שלא יבואו לידי מעילה (מנחות שם). שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין את פניהם ואוכלין וכו׳. פירוש משנתנו פסח אחד וחלקוהו ואוכלין אותו בשתי חבורות. אוקימנא לרבי יהודה דתני בבית אחד יאכל ולא בשני בתים וכתיב קרא אחרינא אשר יאכלו אותו בהם מכאן שהפסח נאכל בשתי חבורות. רבי שמעון אומר על הבתים אשר יאכלו אותו בהם מלמד שהאוכל אוכלו בשני מקומות מכאן שהפסח נאכל בשני בתים.

עין משפט נר מצוה

קטז א מיי׳ פ״ז מהל׳ בית המקדש הלכה כג:

קיז ב מיי׳ פ״ו מהל׳ בית המקדש הל׳ ז:

קיא ג שם הלכה מ:

קיב ד שם הלכה ט:

ה [מיי׳ שם הלכה ט]:

קיג ו מיי׳ פ״מ מהל׳ מעילה הלכה ה:

קיד ז מיי׳ פ״ם מהל׳ בית המקדש הל׳ ג:

קטו ח מיי׳ פ״ע מהל׳ ק״פ הלכה ג:

קטז ט שם הלכה ד:

קיז י שם הלכה ח:

רבינו חננאל

מאי לאו דאכלין הפסח בגג ושם קראו את ההלל דאלמא הגג נתקדש דאין לנו רשות לאכול את הפסח אלא במקום קדוש. ושנינן כגון שאכלו הפסח בארץ ועלו בגג לקרות את ההלל. **והא** דתנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן פי׳ שלא יעברו מחבורה לחבורה. התם בשעת אכילה אבל בקריאת ההלל שרי. ת״ש מהא דתנן בתחלת כלים אבא שאול אומר עליות בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים כו׳ הרי העליות נתקדשו. ודחי רב יוסף וכי מהיכל נותיב אינישׁ. כלומר שאני היכל דרחמנא גזר הכי שנאמר ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם וגו׳ וכתיב הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל. ת״ש מהא דתנן במעשר שני פ״ג הלשכות הבנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש הנה הגגות נתקדשו. ומשני רב חסדא הגגות הללו שוין לקרקע עזרה וכקרקע הן חשובין. אי הכי אימא סיפא בנויות בחול ופתוחות בקדש תוכן קדש וגגותיהן חול, ואי ס״ד בשוין גגות הללו לקרקע עזרה, הויא להו מחילות ואמר רבי יוחנן מחילות לא נתקדשו אמאי תנן תוכן קדש. כי אמר ר׳ יוחנן בפתוחות להר הבית, כי תניא ההיא בפתוחות לעזרה. **והתניא** ר׳ יהודה אומר מחילות שתחת ההיכל חול. ושנינן בפתוחות לחול. ת״ש וגגו של היכל קדש. ומתמהינן ותסברא גגין מי קדשי. **והא** קתני סיפא גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשי קלים. ואלא קשיא וגגו של היכל קדש. ושנינן **באותן שתי אמות.** כלומר, **הא** דתניא גגו של היכל קדש באותן שתי אמות, כדתנן במסכת כלים (פי״ז) שתי אמות היו בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית. יש מי שאומר מדת ב׳ אמות של כסף או של זהב כגון שרביט היו עשויות ומונחות באותו מקום ובהן היו משערין ונותנין לאומנין ולוקחין. ויש אומרים מקום היה בנוי בבית המקדש צורת שושן הבירה ועשו בה בנין אמה אחת כמדת משה רבינו שעשה בה כל כלי הקודש ותוספת חצי אצבע בקרן מזרחית (דרומית) [צפונית] בנין אמה ואחרת יתירה עליהן בקרן מזרחית דרומית. ומפורש במנחות פרק שתי הלחם נילושות אחת אחת, כיון שהביא משנה זו גרדה ופרקה, פירש ענין שושן הבירה הנזכר בה. תנן התם במדות פ״א שער המזרחי

ומר סבר יש אם למקרא. ולא"ת והא שמעינן ליה לרבי שמעון בפ"ק דקדושין (דף יח:) דאית ליה יש אם למקרא ולמסורת דדרש בגבוגדו בה בבוגדו בה דאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות ולא ח) אלאישות אחר שפחות י"ל דהתם לא סתרי אהדדי ויכול לדרוש שניהם אבל הכא דליכא למידרש אלא חד דריש מקרא וכן בפ"ק דסנהדרין (דף ד.) והא דאמר לעיל (דף פה.) המוליא בשר פסח מחבורה לחבורה הרי הוא בלא תעשה אתי אפילו למאן דאמר פסח נאכל בשתי חבורות דאחר שנחלק ולקחו כל חבורה חלקה אסור להוליא חלק חבורה זו לחבורה אחרת:

ט) **הכלה הופכת פניה.** איצטריך לאשמעינן דלא חשבינן כשתי מקומות אע"פ שאכלה מקצת סעודה בלא הפיכת פניה אי נמי קמ"ל דחייבת להפוך פניה כדאמר בגמרא כלה תנן:

אין מסרבין לגדול. אמאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר משום דאין מסרבין דישיבת פוליא דבר גסות וסרבה הוא ולא היה לו לישב אי לאו משום כל מה שיאמר בעל הבית עשה: (י) **נכנסין** בג' בו'. פירש ר"ח חבורה שנמנו על הפסח ובאו מקצת מהן בעת שדרך בני אדם לאכול ושגרו הדיילא פי' שמש לחפש אחריהם ולא מצאן אם נתקבצו רק שלשה אוכלין את הפסח ואין עליהן להמתין עד שיבואו כולם אבל פחות משלשה לא אבל אם היו מקובצים יחד ויצאו ונתאחרו והדר בהו דיילא ולא מצאן אפילו לא נשאר רק אחד מהם אין צריך להמתין כיון שהיו שם ויצאו:

אמר רבינא ונותן דמים. האוכל פסח ולית הלכתא כוותיה והנ"מ דעל בעידנא דעיילי אינשי והדר בהו דיילא:

הדרך עלך ביצד צולין

יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל בבית אחד יאכל במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת ור' שמעון סבר כ) יש אם למקרא היו יושבין ונפרסה מחיצה ביניהם לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות אוכלין לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות אין אוכלין היו יושבין ונסתלקה מחיצה ביניהן לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות אוכלין לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלין יתיב רב כהנא קא פשיט ליה מפשט א"ל רב אשי לרב כהנא ותיבעי לך איבעיא סילוק מחיצה ועשיית מחיצה מי הוי כב' מקומות וכב' חבורות דמי או לא א תיקו: הכלה הופכת את פניה וכו': מ"ט א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מפני שהיא בושה רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך אמר להו רב הונא אמרו ניתיב מר אפוריא יתיב יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בתרי זימני ב) ולא אהדר אפיה אמרו ליה מ"ט קרית לך רב הונא אמר להו בעל השם אני מ"ט כי אמרו לך ניתיב אפוריא יתבת אמר להו ג) כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה ד) (חוץ מצא) מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא אמר להו מסרבין לקטן ה) ואין מסרבין לגדול מ"ט אשתיתיה בתרי זימני אמר להו ו) דתניא ז) השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן שנים דרך ארץ שלשה מגסי הרוח מאי טעמא לא אהדרת אפך אמר להו כלה הופכת פניה תנן ח) ר' ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן לקוניא יהבו ליה כסא קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא אמרי ליה לא סבר לה מר השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן אמר להו ט) לא אמרי בכוסך קטן ויינך מתוק וכריסי רחבה אמר רב הונא י) בני חבורה נכנסין בשלשה ויוצאין אפילו באחד אמר רבה י) והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל והוא דרגש בהו דיילא אמר רבינא ונותנין שכר דמים וצריך האחרון להוסיף דמים ולית הלכתא כוותיה:

הדרן עלך ביצד צולין

יכול יהא. עיקרו של פסח נאכל בשתי חבורות: **ת"ל בבית אחד יאכל.** וקסבר יש אם למקרא. יאכל אפסח קאי ולא אגברי כלומר עיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת ולא יתחלק לשתי חבורות אבל אגברא אי בעי קאי מהכא ואזיל ואכיל הכא דלא קפיד רחמנא אלא לעיקר תחלת אכילה מדקריבין יאכל אפסח ולא יאכל אגברא. ואני שמעתי חילוף ר' יהודה סבר יש אם למקרא בבית אחד ולא בשני מקומות ור"ש סבר יש אם למסורת שמסר אומקלוס הגר בחבורה חדא יתאכל אבל אשני מקומות לא קפיד וקשה לי לאומרו דלא שמעתי מסורת כזה מעולם ועוד דקיימא לן דר' שמעון יש אם למקרא ס"ל בשמעתא קמייתא דסנהדרין ו) ועוד ליכא דבריתא דייקא כוותי דגבי חבורות נקט פסח נאכל ולא נקט שתי חבורות אוכלין אותו וגבי מקומות נקט האוכל אוכל ולא נקט פסח נאכל הלכך כי דרשינן בבית אחד יאכל במקרא אפסח משמע למעוטי חבורות וכי דרשינן יאכל אגברי משמע למעוטי מקומות: **ונפרסה מחיצה ביניהן** גרסינן. היו יושבין חבורה אחת ואוכלין פסח אחד ונפרסה מחיצה ביניהן ועשאום שני חבורות לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות גומרין אכילתן ואע"ג דמאן דאית ליה פסח נאכל בשתי חבורות אוסר לאדם לאכול בשני מקומות הכא לא נעשה לכל חבורה וחבורה מקומם כמקום אחר שהרי אינו רואה אויר שלא ראה עד עכשיו ואין כאן מקום אדם: **היו יושבין.** ג' חבורות בשני בתים ואכלו שם פסחיהם ונסתלקה המחיצה יש כאן אויר אדם ונעשה לכל חבורה כמקום אחר והוו ליה כאוכלים במקום הראשון ובשני הלך לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות אין אוכלים: **פשיט ליה מפשט.** אומרה לשמועה זו פשוטה ומפורשת כמו שאמרנו שעשית מחילה עושה אותן שתי חבורות וסילוק מחילה עושה אותן שני מקומות ולא מספקא ליה בה מידי: **מ"ט.** למה לה להפוך פניה ומאי אורחה בהכי: **מפני שהיא בושה.** לאכול לעיני האנשים על ידי שמסתכלין בה: **יתיב.** ומטה מקום הסב חשובין היא והקטנים יושבין על גבי ספסלין וניהג עצמו בחשיבות: **קבליה בחד זימנא.** ולא סריב עד שיפנלו בו: **ושתייה בתרי זימני.** הפסיק בו: **ולא אהדר אפיה.** לגד אחר אלא שתה לעיניהן: **בעל השם אנא.** מקטנותי כך קוראין לי רב הונא: **מ"ט כי אמרי לך תיב אפוריא איתיבת.** ולא ישבת על גבי קרקע ולא על גבי ספסל ולהכי בעו ליה שלא היה מנהגם כך ותמיהא להו: **כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה.** מתניתא היא במסכת דרך ארץ (בפרק בן עזאי) (דא"ר רבה פ"ה): **מסרבין לקטן.** מלקבל דבריו עד שיפליר בו: **ואין מסרבין לגדול.** שכן במלאכים שאמרו לאברהם כן תעשה (בראשית יח) ולא סירבו בו וללוט אמרו כי ברחוב נלין עד ויפצר בם מאד (שם יט): **אלה הופכת פניה תנן.** ואין דרך האיש להפוך פניו: רבי ישמעאל בר רבי יוסי כריסו רחבה הוא כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד.): **בני חבורה.** אלו בפסח קאי: **בני חבורה.** שמש המשמש בסעודתן נכנסין בשלשה להסב ואם בא יחיד או שנים והסבו אין על השמש לשמש עלייהו: **ויוצאין באחד אחד.** כל מי שסיים אכילתו קודם אם בא לצאת יצא ואע"פ שקשה לשמש לשרת היחידים הנשארין: **והוא דעייל בעידנא דעיילי אינשי.** שאין האחרון מאריך יותר משעת סעודת האחרים וגם בכניסתן לא ימהרו להסב כדי לאחר השמש עד זמן גמר שעת סעודה: **והוא דרגש בהו דיילא.** שהודיעו לשמש שזה דרכן לצאת אחד אחד לפי שטורח הוא לו לשמש היחידים: **ולריך האחרון להוסיף דמים.** לשמש:

הדרן עלך ביצד צולין

וראו זה את זה ויצאו אוכלו אפילו האחד הנשאר ואינם יכולין לומר לו למה לא המתנת אותנו. ואמר רבינא ונותן דמים האוכל הפסח, ולית הלכתא כותיה. והני מילי דעל באידנא דעיילי אינשי כרבה והדר בהו דיאלא.

הדרן עלך ביצד צולין

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' סס הל' ה:
קיט ב טוש"ע ח"מ סי' קנ ס"ה:
ג [טוש"ע ח"מ סי' נג סעיף טו]:
קכ ד ה טוש"ע או"ח סי' קע סעי' ח:
קכא ו ז מיי' פ"ט מהל' ק"פ הל' ו:

רבינו חננאל

יכול יהא נאכל בשתי חבורות ת"ל יאכל. ואמרינן במאי פליגי רבי יהודה סבר יש אם למסורת יאכל כתיב בבית אחד יש רשות לאוכל לאוכלו ולאוכל קא מזהיר רחמנא שלא יאכל אותו אלא במקום אחד בלבד ולא בשני מקומות. ורבי שמעון סבר יש אם למקרא יאכל קוראים על הפסח קא מזהר רחמנא להאכל בחבורה אחת ולא בשתי חבורות אבל חבורה אחת בשני מקומות רשאין, וקיימא לן כרבי יהודה דתנן סתמא כותיה. **נפרצה מחיצה ביניהם** ונתפרדו חצים לחד, וחצים לחד נעשו כשתי חבורות בפסח אחד. וכן אם היו שתי חבורות כל אחת בפסח שלה נסתלקה מחיצה מביניהם ונתערבו כאלו באו אלו לתוך אלו ואלו לתוך אלו. ופשוטות הן. **הכלה הופכת את פניה ואוכלת.** פי' מפני שהיא בושה לאכול. **רב הונא** כדאיקלע לבי רב נחמן בר יצחק אמרו ליה מה שמך, אמר להו רב הונא. פי' נסמכתי בישיבה להקרות רב, ובזה השם אני ידוע, לפיכך אמר בעל השם אנא כלומר סמוך בישיבה אני וכו'. **ענינא מסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול,** כל מה שאומר לך בעל הבית עשה. והשוותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן אלו כולם דברים פשוטין הן. **אמר רב הונא בני חבורה נכנסין אפילו בשלשה ויוצאין אפי' באחד כו'.** פי' בני חבורה שנמנו על הפסח ובאו מקצת מהן בעת שדרך בני אדם להכנס ולאכול הפסח ושגרו הדיאלה, פי' דיאלא כגון השמש שהוא השמש שלהן וחפש אחריהם אחרי הנשארים מבני חבורה ולא מצאם, אפי' אם לא נתקבצו מכל בני החבורה ובאו אלא שלשה בלבד, אוכלין את הפסח ההוא, ואין עליהן להמתין להם עד שיבואו כיון שנתאחרו לבוא מדרך בני אדם כולם. אבל פחות משלשה לא יאכלו אלא ימתינו עד שיבואו שאר בני החבורה זה דין הנכנסין. אבל אם היו מקובצין כולן וראו מקצתן למקצתן ויצאו ונתאחרו יתר מן השיעור שאמרנו, והדר בא דיאלא ולא מצאם. אפילו לא נשאר מכל בני חבורה אלא אחד, כגון שהיו שם כולם

מסורת הש"ס

ח) סנהדרין ד. [סוכה ו: קדושין יח: וש"נ], ט) [עיין תוספות בכורות מד: ד"ה ואין], י) המג"א סימן ק"ע ס"ק יו"ד העתיק חוק מלא וכ' פי' על זה בשם הב"ח ובשם מט"מ ע"ש וכ"כ השל"ה בשער האותיות אות ק' דף ל"ח ע"ב בשם ראשית חכמה ע"ש דגרסתם חוק מלא וע"ע בחידושי אגדות, ד) [מס' ד"ל רבה רש"ו ושם איתא כשהוא דבר כשהוא], ה) [שם] בילה כה:, ו) [בעריך ערך דייל מבאר פי' סוגיא זו בתריכים ע"ש], ז) [דף ד.], ח) [ל"ל ולא לשפחות אחר שפחות ר"מן], ט) [שיך לע"ל במשנה],

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה נכנסין וד"ה אמר הד"א:

גליון הש"ם

גמ' רבי ישמעאל ברבי יוסי. בירושלמי פס"ג דמעשרו' איתא ר"ש בר"ש:

מוסף רש"י

ת"ל בבית אחד יאכל. ומתרגמינן בחבורה חדא יתאכל (לעיל מא:). **יש אם למסורת.** כמה שנמסרה כתב של תיבה למשה אנו צריכין לדורשה ולא לפי המקרא (מכות ז:) פו: כמה שכתב משה ומסר בספר תורה לישראל היא האם והעיקר, ולא כמו שהוא נקרא (סוכה ה:). **יש אם למקרא.** כתב קרייה אזנין דהיא עיקר (סנהדרין ד.).

הדרן עלך ביצד צולין

מוסף תוספות

א. לשפחות אחר שפחות. תוס' שאנן. וכגירסת מהר"ש.

האשה. אכל משל בעלה. דמסתמא דעתה לימנות על של בעלה כל זמן שלא פירסה שיהא דעתה בשל אביה: **רגל הראשון.** כך דרך הנשואות ללכת לבית אביהן רגל הראשון שאחר הנשואין: **אכל ממקום שהיא רולה.** ובגמרא מוקי לה כשאינה רדופה לילך עד הנה לבית אביה תמיד הלכך מספקא לן בהי ניחא לה אלא אם כן פירשה: **אפוטרופסין.** שהיו לו שנים והמנוהו זה על פסמו וזה על פסמו: **לא יאכל משל שניהן.** לא מפסמו של זה ולא משל זה ואפילו הממנהו האחד על פסמו מי נתן רשות לחלק האחר לימנות על זה ואין לו תקנה אלא א"כ רצו שניהן שיממנה עם האחד: **לא יאכל משל רבו.** דמסתמא לא היה דעת רבו לימנות אלא החירות על פסמו: **גמ' שמעת מינה יש בדירה.** קס"ד ממקום שהיא רולה בשעת אכילה קאמר ואמרינן הוברר דשחיטה וזריקה דהאי פסח אפיר לאזדריק עלה דהאי אתתא: **בשעת שחיטה.** ששאלנו את פיה בשעת שחיטה ואמרה זה אני רולה: **אוכלת משל אביה.** מן הסתם: **מתניתין בשאינה רדופה.** לילך תמיד לבית אביה דבית בעלה חביב לה הלכך כל שאר הרגלים ודאי שייכא בתייה ורגל ראשון ספק ובריתא בדרופה הלכך רגל הראשון ודאי בתר אביה מכאן ואילך ספק: **ממולאת שנים.** נתחבבתי עליו ונמלאתי שלימה לו: **להגיד שבחה.** הילך מקובלת היא בבית חמיה: **ושדים.** להגיה אחרים: **אין לה.** שאין הגאה ממנה: **זו עילם.** שהיה בה דגיגל שנאמר (דגיגל ח) ואני (דגיגל הייתי) בשושן[ט] אשר בעילם המדינה וחכה בלמוד ולא רבץ תורה בישראל אבל בבל גידלה עזרא הסופר דכתיב (עזרא ז) (הוא) הכין לבבו לדרוש (בתורה) [את תורת] ה' [ולעשות] וללמד בישראל חק ומשפט: **ושדי אלו ת"ת.** המגיקין אחרים כשדיים הללו: **למגדלות.** שמגיעין על הדור: **לגטיעים.** נטיעות יונקות שלא נתקלקלו עדיין ולא אירע בהן שבר: **שאוגדות פתחיהן לבעליהן.** סותמות פתחיהן עד שמזדקקות לבעליהן ואינן נבעלות לאחרים. לשון אחר שמגידות פתחיהן של נדה לבעליהן לפרוש מהן ואע"פ שתאוותן רבה: **וכן הוא אומר ומלאו למזרק לזויות מזבח.** מה זויות דהתם כתיב בהו ומלאו הכא נמי בנותינו כזויות על ידי שמתמלאות תאוה ואין נזקקות אלא עד שיבואו בעליהן: **לאילו נבנה היכל בימיהן.** דהכי משמע מחוטבות בבנין היכל. תבנית לשון בנין: **בימי עוזיהו כו'.** משום דאיירי בכנסת ישראל בלשון אשה הנשאת לבעל כדאמרן כמולאת שנים נקט נמי להא דהושע דכתיב ביה תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי:

האשה. [א]בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל במקום שהיא רוצה יתום ששחטו עליו אפוטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה [ב]עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן [ג]מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו: **גמ'** שמעת מינה [ד]יש ברירה מאי [ה]רוצה בשעת שחיטה ורמינהו [ו]אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה לא קשיא כאן ברדופה לילך כאן בשאינה רדופה דכתיב [1]אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום [ז]וא"ר יוחנן ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה [ח]כדכתיב [2]והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה [3]אחות לנו קטנה ושדים אין לה [ט]א"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד [1]אני חומה ושדי כמגדלות [י]אמר רבי יוחנן אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים [יא]ורבא אמר אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מאי דכתיב [4]אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל אשר בנינו כנטיעים אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא בנותינו כזויות אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן וכן הוא אומר [5]ומלאו כמזרק כזויות מזבח איבעית אימא מהכא [6]מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן מחוטבות תבנית היכל אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן: [7]דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה [יב]מלך יהודה בפרק אחד נתנבאו ד' נביאים וגדול שבכולן הושע שנאמר [8]תחלת דבר ה' בהושע [יג]וכי בהושע דבר תחלה והלא ממשה עד הושע כמה נביאים א"ר יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע ישעיה עמוס ומיכה אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו והיה לו לומר בניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל שנא' [8]ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וכתיב [9]וילך ויקח את גומר בת דבלים גומר אמר רב שהכל גומרים בה בת דבלים

האשה. מאי רוצה בשעת שחיטה. ודווקא בירדה בשעת שחיטה אבל לא בירדה אינה אוכלת לא משל זה ולא משל זה **כאן ברדופה כאן בשאינה רדופה.** אור"ת דכל נשים רדופות הן להגיד בבית אביהן כשנמצאו שלימות בבית חמיהן והשתא מוקי מתני' בשאינה רדופה כגון שברגל הראשון שאחר חופה לא הלכה לבית אביה ומיירי מתני' ברגל שני לחופתה והוא ראשון להליכה שברגל שלפניו לא הלכה הלכך כיון שאינה רדופה ספק הוא דשמא גם בזה לא תלך ולריכה לברר אי נמי מתניתין מיירי ברגל ראשון לחופתה ואינה רדופה לפי שמיירי שכבר קודם הרגל הגילה שבחה בבית אביה ולכך הוי ספק[א] אף ברגל ראשון וריש דקתני תאכל משל בעלה ברגל שני להליכתה שכבר היתה בבית אביה ברגל שלפניו ובריתא בדרופה ברגל הראשון לחופתה ולהליכתה[ב] דודאי דעתה בשל אביה דהיא רדופה להגיד שבחה שנמצאת שלימה ומכאן ואילך דקתני היינו ברגל שני ועדיין לא הגילה שבחה דאז הוא ספק והלכה דקתני במתניתין לאו דוקא דאי דוקא כבר גילתה דעתה שרוצה בשל אביה א"נ אפילו הלכה כל זמן שלא בירדה ספק הוא אבל הלכה לעשות לא גרס ואי גרס ל"ל דלעשות לאו דווקא והשתא אמי אפיר הא דגרס דכתיב אז הייתי בעיניו כמולאת שנים וגו' וגרס נמי וא"ר יוחנן דמייתי ראיה דסתם כלה רדופה להגיד שבחה:

בזויות מזבח. מה להלן דס אף כאן דס נדות:

בימי עוזיהו. נתנבאו ד' נביאים אע"ג דבמיכה לא כתיב ביה עוזיהו אלא בימי יותם אחז יחזקיהו מ"מ כיון דכתיב קרא סתם י"ל שבתחלת מלכות יותם נתנבא ואז היה עדיין עוזיהו חי אלא שנתנבא ומלך יותם בנו תחתיו בימיו:

אמר לו הקב"ה להושע. ממה שאמר לו לקחת אשת זנונים דרש שמסתמא כך אמר לו וכך השיבו:

יזרעאל

א א מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה יא:
ב ב שם הלכה יב:
ג ג שם הלכה יג:
ד ד ה שם הלכה יא:

מוסף רש"י

זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. שהיה בה דגיגל כדכתיב (דגיגל ח) ואני בשושן הבירה אשר בעולם המדינה, וכן מרדכי, ולא היו דורס עוסקים בתורה ולא זכו אלו החכמים ללמד, כאילו לא היה להם שדים להניק אבל בבל זכתה ללמד כדכתיב בעזרא מי הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט (קדושין מט: וכני"ז סנהדרין כד.). **אני** חומה זו כנסת ישראל. כולם שוין לענין חומה וגודליה עצמן מלנטע בעובדי כוכבים (ב"ב ח:). **שנתנבאו באותו הפרק.** בימי אותם המלכים, עוזיה יותם אחז וחזקיה, באחרונה נביאים הללו כתיב כן, חוץ ממיכה שלא היה בימי עוזיהו, אבל היה בימי יותם אחז וחזקיה (שם יד:).

רבינו חננאל

האשה שהיא בבית בעלה שחט עליה אביה שחט עליה בעלה כו'. כיון ששנינו תאכל במקום שרוצה. דייקינן מינה דיש ברירה, וכאלו נתברר כי מעת שחיטת הפסח בזה נמנית. ושנינן מאי במקום שהיא רוצה בשעת שחיטה. ורמינן עלה האשה רגל ראשון משל אביה, ואם תאמר ממקום שרוצה בשעת שחיטה מה לי אביה מה לי בעלה. ושנינן **הא מתניתא ברדופה** וכו' יוחנן דאמר מאי דכתיב אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום, כמה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה, בודאי בשל אביה רוצה. אבל מכאן ואילך ממי שהיא רוצה בשעת שחיטה. **אחות לנו קטנה**, אמר רבי יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא [זכתה] ללמד. **בימי עוזיה** מלך יהודה נתנבאו ארבעה נביאים הושע ישעיה עמוס ומיכה. גדול שבכולן הושע שנאמר תחלת דבר ה' בהושע תחלה לארבעה נביאים.

מוסף תוספות

א. דשמא כיון שכבר הגידה שבחה שמא לא תלך עכשיו בבית אביה. תוס' שאנן. **ב.** שלא הגידה שבחה עדיין. שם.

ג) נקמן פט., **ד)** כתובות עח: ע"ש, **ה)** ס"א כתיב, **ו)** קדושין מט: סנהדרין כד:, **ז)** ב"ב ח., **ח)** ב"ב ז:, **ט)** [ל"ל מלכי], **י)** ב"ב יד:, **יא)** הבירה, **יב)** [דריש נמי למילת' דהושע כל"ל רש"ל], **יג)** [הושע ה, ישעיה ה, עמוס ה - בימי עוזיה, מיכה ה - בימי יותם אחז יחזקיה],

תורה אור השלם

1. אֲנִי חוֹמָה וְשָׁדַי כַּמִּגְדָּלוֹת אָז הָיִיתִי בְעֵינָיו כְּמוֹצֶאת שָׁלוֹם:
שיר השירים ח י
2. וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְיָ תִּקְרָאִי אִישִׁי וְלֹא תִקְרָאִי לִי עוֹד בָּעְלִי:
הושע ב יח
3. אֲחוֹת לָנוּ קְטַנָּה וְשָׁדַיִם אֵין לָהּ מַה נַּעֲשֶׂה לַאֲחֹתֵנוּ בַּיּוֹם שֶׁיְּדֻבַּר בָּהּ: שיר השירים ח ח
4. אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כִּזְוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל:
תהלים קמד יב
5. יְיָ צְבָאוֹת יָגֵן עֲלֵיהֶם וְאָכְלוּ וְכָבְשׁוּ אַבְנֵי קֶלַע וְשָׁתוּ הָמוּ כְּמוֹ יָיִן וּמָלְאוּ כַּמִּזְרָק כַּזְּוִיּוֹת מִזְּבֵחַ:
זכריה ט טו
6. מְזֻוָּנוּ מְלֵאִים מְפִיקִים מִזַּן אֶל זַן צֹאנֵנוּ מַאֲלִיפוֹת מְרֻבָּבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ:
תהלים קמד יג
7. דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: הושע א א
8. תְּחִלַּת דַּבֵּר יְיָ בְּהוֹשֵׁעַ וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל הוֹשֵׁעַ לֵךְ קַח לְךָ אֵשֶׁת זְנוּנִים וְיַלְדֵי זְנוּנִים כִּי זָנֹה תִזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי יְיָ:
הושע א ב
9. וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גֹּמֶר בַּת דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן: הושע א ג

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה יא:
ב ב שם הלכה יב:
ג ג שם הלכה יג:
ד ד ה שם הלכה יא:

---

[1] אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. **[2]** והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי. **[3]** אחות לנו קטנה ושדים אין לה. **[4]** אשר בנינו כנטעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל. **[5]** ומלאו כמזרק כזויות מזבח. **[6]** מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן. **[7]** דבר ה' אשר היה אל הושע. **[8]** תחלת דבר ה' בהושע. **[9]** וילך ויקח את גומר בת דבלים.

[א] בזמן שהיא בבית בעלה שחט עליה בעלה ושחט עליה אביה תאכל משל בעלה הלכה רגל ראשון לעשות בבית אביה שחט עליה אביה ושחט עליה בעלה תאכל במקום שהיא רוצה יתום ששחטו עליו אפוטרופסין יאכל במקום שהוא רוצה. **[ב]** עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן. **[ג]** מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו. **[ד]** יש ברירה מאי. **[ה]** רוצה בשעת שחיטה ורמינהו. **[ו]** אשה רגל הראשון אוכלת משל אביה מכאן ואילך רוצה אוכלת משל אביה רוצה משל בעלה לא קשיא כאן ברדופה לילך כאן בשאינה רדופה דכתיב. **[ז]** אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום. **[ח]** וא"ר יוחנן ככלה שנמצאת שלימה בבית חמיה ורדופה לילך להגיד שבחה בבית אביה. **[ט]** כדכתיב. **[י]** והיה ביום ההוא נאם ה' תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה. **[יא]** אחות לנו קטנה ושדים אין לה. **[יב]** א"ר יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. **[יג]** אני חומה ושדי כמגדלות. יוחנן אני חומה זו תורה ושדי כמגדלות אלו תלמידי חכמים. **[יד]** ורבא אמר אני חומה זו כנסת ישראל ושדי כמגדלות אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב מאי דכתיב. **[טו]** אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא בנותינו כזויות אלו בתולות ישראל שאוגדות פתחיהן לבעליהן וכן הוא אומר. **[טז]** ומלאו כמזרק כזויות מזבח איבעית אימא מהכא. **[יח]** מזוינו מלאים מפיקים מזן אל זן מחוטבות תבנית היכל אלו ואלו מעלה עליהן הכתוב כאילו נבנה היכל בימיהן. **[יט]** דבר ה' אשר היה אל הושע וגו' בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה **[כ]** מלך יהודה בפרק אחד נתנבאו ד' נביאים וגדול שבכולן הושע שנאמר. **[כא]** תחלת דבר ה' בהושע. **[כב]** וכי בהושע דבר תחלה והלא ממשה עד הושע כמה נביאים א"ר יוחנן תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק ואלו הן הושע ישעיה עמוס ומיכה אמר לו הקדוש ברוך הוא להושע בניך חטאו והיה לו לומר בניך הם בני חנוניך הם בני אברהם יצחק ויעקב גלגל רחמיך עליהן לא דיו שלא אמר כך אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירם באומה אחרת אמר הקב"ה מה אעשה לזקן זה אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים ואחר כך אומר לו שלחה מעל פניך אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל שנא' **[כג]** ויאמר ה' אל הושע לך קח לך אשת זנונים וילדי זנונים וכתיב **[כד]** וילך ויקח את גומר בת דבלים גומר אמר רב שהכל גומרים בה בת דבלים **[כה]** ארבעה נביאים. לקמיה מפרש להו וכולהו כתב בהו **[כו]** בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיה שכולן החלו להיגבא בימי עוזיהו וקיפחו חיי ארבעה מלכים: **[כז]** לא דיו שלא אמר כן. אתה למד ממה שאמר לו הקדוש ברוך הוא קח לך אשת זנונים ולא אמר כן לנביא אחר: (מלאתי כאן הגה"ה מלשון רבינו ארבעה נביאים כולהו כתיב בהו בימי עוזיהו בר ממיכה דכתיב ביה יותם אחז יחזקיהו ובעמוס לא כתיב אלא עוזיהו ומיהו מיכה בימיו נתנבא אלא שכבר נתנבא ויותם בנו שופט על הארץ לפיכך לא נקרא על שמו אבל שלשה היו קודם שנלטרע בעמוס [פ] נאמר שנתים לפני הרעש ויעשיה ביום הרעש דכתיב (ישעיה ו) וינועו אמות הספים מרעשו עליונים לשורפו ותחתונים לבולעו כמשפט קרח ועדתו שערערו על הכהונה ואותו היום נתנגע והושע קודם לכולן): הכי גרסינן **אומר לו קח לך אשת זנונים ואח"כ אומר לו שלחה: וילדי זנונים.** שתלד לך בנים זנונים ספק שלך ספק של אחרים: **גומרין בה.** ביאתם ותאוות לבם:

דבלים

דכנים. שתי דיבות דומה בת דומה: **כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש: ותהר ותלד בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל.** שעתיד לוי לזורעם ולזרותם בגולה: **ארבעה קניין** גרסינן. ודית המקדש אחד מייייהו. קנינין תשובין בעייני לקרותם קנין לו כלתם שטורת לקנות דבר המביא לו: **שלא גזירות.** יזרעאל דהיינו גולה ולא עמי ולא רוחמה: **יאמר להם וגו' ונקבלו וגו'.** בטלה גזירת הגלות. ורחמתי בטלה גזירת לא רוחמה. ואמרתי ללא עמי עמי אתה בטלה גזירת לא עמי: **קיפח.** קבר. האריך ימים מהם

יזרעאל. על שם העתיד שיזרעו בגולה:

והגלה אותם לבבל. והא דאמר בגיטין (דף יז. ושם) רחמנא בטולך או בטולא דבר עשו אלמא בני עשו מעלו טפי היינו לבתר דאתו חברי לבבל: שמעת

דבלים דבה רעה בת דבה רעה ושמואל אמר שמתוקה בפי הכל כדבלה ורבי יוחנן אמר שהכל דשין בה כדבלה דבר אחר גומר אמר [6]רבי יהודה שבקשו לגמר ממונן של ישראל בימיה רבי יוחנן אמר בזזו וגמרו שנאמר [1]כי אבדם מלך ארם וישימם כעפר לדוש [2]ותהר ותלד לו בן ויאמר ה' אליו קרא שמו יזרעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יזרעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל [3]ותהר עוד ותלד בת ויאמר לו קרא שמה לא רוחמה כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל כי נשא אשא להם ותהר ותלד בן ויאמר (ה' אליו) קרא שמו לא עמי כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם לאחר שנולדו [לו] שני בנים ובת אחת אמר לו הקב"ה להושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פירש מן האשה אף אתה בדול עצמך ממנה אמר לו רבש"ע יש לי בנים ממנה ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה א"ל הקב"ה ומה אתה שאשתך זונה ובניך [בני] זנונים ואין אתה יודע אם שלך הן אם של אחרים הן כך ישראל שהן בני בני בחוני בני אברהם יצחק ויעקב אחד [3]מארבעה קנינין שקניתי בעולמי תורה קנין אחד דכתיב [4]ה' קנני ראשית דרכו שמים וארץ קנין אחד דכתיב [5]קונה שמים וארץ בית המקדש קנין אחד דכתיב [6]הר זה קנתה ימינו ישראל קנין אחד דכתיב [7]עם זו קנית ואתה אמרת העבירם באומה אחרת כיון שידע שחטא עמד לבקש רחמים על עצמו אמר לו הקב"ה עד שאתה מבקש רחמים על עצמך בקש רחמים על ישראל שגזרתי עליהם שלש גזירות בעבורך עמד ובקש רחמים ובטל גזירה והתחיל לברכן שנאמר [8]והיה מספר בני ישראל כחול הים וגו' והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חי ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו וגו' [9]וזרעתיה לי בארץ ורחמתי את לא רוחמה ואמרתי ללא עמי עמי אתה אמר רבי יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת את בעליה שאין לך כל נביא ונביא שלא קיפח ארבעה מלכים בימיו שנאמר [10]חזון ישעיהו בן אמוץ אשר חזה על יהודה וירושלים וגו' אמר ר' יוחנן מפני מה זכה ירבעם בן יואש מלך ישראל להמנות עם מלכי יהודה מפני שלא קבל לשון הרע על עמום מנלן דאימני דכתיב [11]דבר ה' אשר היה אל הושע בן בארי בימי עוזיה יותם אחז יחזקיה מלכי יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל מנלן דלא קיבל לשון הרע דכתיב [12]וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עליך עמוס בקרב בית ישראל לא תוכל הארץ להכיל את כל דבריו: עמוס ז י [13]כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל אדמתו: עמוס ז יא [14]אל תלשן עבד אל אדניו פן יקללך ואשמת: משלי ל י [15]דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך: משלי ל יא [16]מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות יי צדקת פרזונו בישראל ירדו לשערים עם יי: שופטים ה יא [17]כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום: מלכים א יא טז [18]אלהים הבין דרכה והוא ידע את מקומה: איוב כח כג [19]מיד שאול אפדם ממות אגאלם רבי חנינא אמר מפני שקרוב לשונם ללשון תורה רבי יוחנן אמר מפני ששיגרן לבית אמן משל לאדם שבעם על אשתו להיכן משגרה לבית אמה והיינו דרבי אלכסנדרי דאמר שלשה חזרו למטעתן אלו הן ישראל כסף מצרים וכתב לוחות ישראל הא דאמרן כסף מצרים דכתיב [20]ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלים וגו' כתב הלוחות דכתיב [21]ואשברם לעיניכם תנא לוחות נשברו ואותיות פורחות עולא אמר כדי שיאכלו

תמרים

1. כִּי לֹא הִשְׁאִיר לִיהוֹאָחָז עַם כִּי אִם הַמְּשִׁים פָּרָשִׁים וַעֲשָׂרֶה רְכָב וְעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רַגְלִי כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיְשִׂמֵם כָּעָפָר לָדִישׁ:
מלכים ב יג ז
2. וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח אֶת גֹּמֶר בַּת דִּבְלָיִם וַתַּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֵּן:
הושע א ג
3. וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בַּת וַיֹּאמֶר לוֹ קְרָא שְׁמָהּ לֹא רֻחָמָה כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֲרַחֵם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי נָשֹׂא אֶשָּׂא לָהֶם:
הושע א ו
4. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז:
משלי ח כב
5. וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
בראשית יד יט
6. וַיִּבִיאֵם אֶל גְּבוּל קָדְשׁוֹ הַר זֶה קָנְתָה יְמִינוֹ:
תהלים עח נד
7. תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בְּגֹדֶל זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ:
שמות טו טז
8. וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסָּפֵר וְהָיָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יֵאָמֵר לָהֶם לֹא עַמִּי אַתֶּם יֵאָמֵר לָהֶם בְּנֵי אֵל חָי:
הושע ב א
9. וּזְרַעְתִּיהָ לִּי בָּאָרֶץ וְרִחַמְתִּי אֶת לֹא רֻחָמָה וְאָמַרְתִּי לְלֹא עַמִּי עַמִּי אַתָּה וְהוּא יֹאמַר אֱלֹהָי:
הושע ב כה
10. חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה:
ישעיהו א א
11. דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן בְּאֵרִי בִּימֵי עֻזִּיָּה יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּה מַלְכֵי יְהוּדָה וּבִימֵי יָרָבְעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:
הושע א א
12. וַיִּשְׁלַח אֲמַצְיָה כֹהֵן בֵּית אֵל אֶל יָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר קָשַׁר עָלֶיךָ עָמוֹס בְּקֶרֶב בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא תוּכַל הָאָרֶץ לְהָכִיל אֶת כָּל דְּבָרָיו: עמוס ז י
13. כִּי כֹה אָמַר עָמוֹס בַּחֶרֶב יָמוּת יָרָבְעָם וְיִשְׂרָאֵל גָּלֹה יִגְלֶה מֵעַל אַדְמָתוֹ:
עמוס ז יא
14. אַל תַּלְשֵׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו פֶּן יְקַלֶּלְךָ וְאָשַׁמְתָּ:
משלי ל י
15. דּוֹר אָבִיו יְקַלֵּל וְאֶת אִמּוֹ לֹא יְבָרֵךְ: משלי ל יא
16. מִקּוֹל מְחַצְצִים בֵּין מִשְׁאָבִים שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְיָ צִדְקַת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם יְיָ:
שופטים ה יא
17. כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם:
מלכים א יא טז
18. אֱלֹהִים הֵבִין דַּרְכָּהּ וְהוּא יָדַע אֶת מְקוֹמָהּ:
איוב כח כג
19. מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אַיֵּה קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחֶם יִסָּתֵר מֵעֵינָי: הושע יג יד
20. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלִָם:
מלכים א יד כה
21. וְאֶתְפֹּשׂ בִּשְׁנֵי הַלֻּחֹת וְאֶשְׁלְכֵם מֵעַל שְׁתֵּי יָדָי וְאֶשְׁבְּרֵם לְעֵינֵיכֶם: דברים ט יז

מוסף רש"י

ה' קנני ראשית דרכו. שבריאתה קודם העולם, מפני שכשעלה במחשבה לפניו לברוא את עולמו מתקיים העולם בשביל התורה (אבות פ"ב מי"א). הבין דרכה. של תורה ולומדיה היכן היא ראויה להתייסד (גיטין יז.). גזירות. שגוזרין שמד שלא יתעסקו בתורה ולא יקיימו מצות (שם). לפיכך הגלה אותם לבבל. בתורכן הבית (שם).

רבינו חננאל

ישראל אחד משלשה קנינין וכו'. א"ר יוחנן אוי לה לרבנות שמקברת בעליה שאין לך נביא בישראל שלא קפח ארבעה מלכים בימיו. מפני מה זכה ירבעם להמנות עם מלכי בית דוד מפני שלא קבל לשון הרע על עמוס, שנאמר וישלח [אמציה] כהן בית אל אל ירבעם בן (נבט) [יואש] מלך ישראל וגו' אפילו דור [ש]אביו (ש)יקלל [ואת אמו] לא יברך אל תלשן אותו מהושע כו'. צדקות פרזונו, צדקה עשה הקב"ה לישראל שפיזרן לבין האומות. מיד שאול אפדם זו בבל שהיא עמוקה משאול. שלשה חזרו למטעתן ישראל כסף מצרים וכתב הלוחות.

מסורת הש"ס

א) [ל"ל רב יהודה], ב) תבות פ"ו הי"א מכילתא (בא) [בשלח פוף פרשה טו] ספרי פר' האזינו לב ז, ג) [גיטין יז.], ד) בס"א: שאינן,

תמריס. יש בבבל הרבה: **טירינא.** סל: **למה כי הני בזוזא.** כמה מאלו בזוז אחד: הל המוריה ושדה דילמחק ובית אל דיעקב כולם בהר הבית התפללו: **שקרא בית.** מקום מיושב: **יום יזרעאל.** יום כינשיהון מתרגמינן וקרי ליה יום כילירת בראשית: **יש ברירה.** שהובר שבזה נתלה בשעת שחיטה אילו הודיעוהו: **שה לבית.** אים בעל הבית יקחנו לכל בני ביתו ואין לריך דעתן: **על ידי.** בשביל. שבנו ובתו הקטנים עליו לחנכן הלכך בין מדעתן דהיינו בסתמא כדמוקי לקמן בין שלא מדעתן דאמרי לא אין יכולין למחות וכן עבדו ושפחתו הכנעניים על כרחם ימכו אחריו דסמוכין עליו אבל שפחתו העברית אף על גב דלא משכחת לה אלא בקטנה דהא יולאה בסימנין כיון דאין עליו לחנכה יכולה למחות: ה"ג **מניח אידך לא ישחטו אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ולא על ידי עבדו ושפחתו העברים ולא על יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא כו' חוץ מן האשה.** שיולאת בשל עלמה מפני שמתאחה מחאה דקיי"ל ח) (גיטין דף עז:) יכולה אשה שתאמר לבעלה איני נזונית משלך ואיני עושה לגרכך: ה"ג **מאי שנא אשה.** כלומר מאי שנא איהי מעבדו ושפחתו העברים ובנו ובתו הגדולים: ומשני **אמר רבא אשה וכל דדמי לה.** דהיינו כל הני. שיכולים למחות משמע שמחאה שלהם מחאה אלמא טעמא דמחאי הא סתמא יולאה בשל בעלה: ה"ג **לאפוקי היכא דאמור לא.** אין אנו רולין דהיינו מחאה: **בדקפדי אהדדי.** שני הבעלים ואין רולין ליהנות זה מזה הלכך אפילו נתלה האחד שיאכל העבד משלו אין חבירו רולה שיהנה חלקו משל חבירו: **כמשנה ראשונה.** קודם שחזרו ב"ה לא יאכל משל עלמו מפני שאין חלק עבדו נמשך אחר דעתו: **כמשנה אחרונה.** הואיל ובידיהו לשחרו הרי הוא כבן חורין ואוכל משל עלמו:

תקנתם

שמעת מינה יש ברירה. הכא לא שייך מאי רולה בשעת שחיטה דבשלמא לעיל אשמעינן דאי לא ברירה בשעת שחיטה אינה אוכלת כלל אע"ג דסיד בעלה גרילא טפי אבל הכא אם רולה בשעת שחיטה מאי קמ"ל: **שה לבית מ"מ.** פי' משום דשה לבית לאו דאורייתא והכי אית ליה לר"ז גופיה בפרק אין בין המודר (נדרים דף לו.) ואם תאמר והיאך מאכיל פסח שלא למנויו נהי דקטן אוכל נבילות אין ב"ד מלווין להפרישו לספות לו בידים אסור כדאמר בפ' חרש (יבמות דף קיד.) ואור"י דהתם ילפינן מלא תאכלוס ולא אסור אלא דומיא דשרלים ונבילות אבל הכ"ג דאיכא חנוך מצוה שרי:

על ידי בנו ובתו הקטנים. בפ"ק דב"מ (דף יב:) **גבי** מציאה איכא למאן דאמר דלא קטן קטן ממש אלא גדול וסמוך על שלחן אביו זהו קטן הכא ע"כ קטן ממש מדאמרי' בין מדעתו בין שלא מדעתו ושלא מדעתו אמרינן בסמוך היינו דאמרי לא וגדולים פשיטא דיש בידם למחות אפי' סמוכין על שלחן אביהן: **וכולן ששחטו כו'.** קמ"ל אפי' סמוכין דשחטו אין לך מיחוי גדול מזה כדאמרינן בסמוך: **מתניתין בדקפדי אהדדי.** אין לפ' דקפדי שאין כל אחד רולה להנות את חבירו ולכך אפילו אבקו לא יאכל דאי אפשר שלא יהנה גם אבק חבירו א"כ כל אחד ששוחט עליו וכי [א] השוחט הוא סבור שיהנה אבקו משלו ולא יהנה אבק חבירו דמסתמא מיירי כששחט עליו רבו דומיא דריש תוס ששחטו עליו כו' ועוד דמי שאינו עבד אמאי לא יאכל משל עלמו אף למשנה ראשונה דדעתו ודאי להנות אף אבק רבו כדי לגאת ידי חובה לכך נראה כפי' הקונטרס דקפדי שכל אחד אינו רולה שיהנה אבקו משל חבירו [ב] ושוחט אף על אבק חבירו וסבור שחבירו אינו מקפיד אם יאכל אבקו משלו ולכך חביו עבד לא יאכל למשנה ראשונה אף משל עלמו: [ג] **לישא שפחה אינו יבול.** ואם תאמר [ג] ולימי עשה דפרו ורבו (בראשית ט) ודאמר לאו ולא יהיה קדש (דברים כג) וי"ל משום דילה דליכא עשה [ד] דאפשר לה בעבד ועוד [ה] דבתחלת ביאה מיעקר לאו ולא מיקיים עשה אלא בהולאת זרע [ו] ואת"ל ויכול עלמו בעבד עברי ויהיה מותר בשפחה וי"ל בזמן שאין היובל נוהג דאז נמי אינו נוהג עבד עברי [ז] ועוד אומר ר"י [ד] דאסור למכור עלמו בעבד עברי דאמרי' בפ"ק דקדושין (דף כב:) ואת"ת יש חליה שפחה וחליה בת חורין וי"ל דאתי לד עבדות ומשתמש בבל חירות ואם תאמר ויש ממזרת דממזר מותר בשפחה דבפרק האומר (שם דף סט.) אמר רבי טרפון יכולים ממזרים ליטהר כילד ממזר נושא שפחה ומותר נמי בבל חירות דחבורי וממזרי מותרים לבא זה בזה וי"ל אי חליו עבד קדושין תופסין אתי לד עבדות ומשתמש בבל אשת אים ואי לא תפסי אם כן בעילתו בעילת זנות ובהשולה (גיטין מג.) מספקא ליה אי תפסי אי לא ועוד אור"ת דאין [ח] תקנה להרבות ממזרין ואם תאמר ויש נתינה דחבורי ונתיני מותרים לבא זה בזה וי"ל דאף על גב דממזר מותר בשפחה נתין אפשר דאסור בה [ט] דקדש ועומד הוא הממזר שנולר מאיסור דלא תפסי קדושין ולכך מותר בבלו דלא יהיה קדש [ט] והא דאמרינן בים מותרות (יבמות דף פה:) דממזרת ונתינה מרבלא ליה [ט] לפי שיכול להכשיר זרעו שישא בנו שפחה ואף על גב דנתין אסור בשפחה אמי גברא לא אכפת ליה באיסור דהא קא נסיב נתינה:

כופין

תמרים ויעסקו בתורה [ח] עולא איקלע לפומבדיתא קריבו ליה טירינא דתמרי אמר להו כמה כי הני בזוזא אמרו ליה תלת בזוזא אמר מלא צנא דדובשא בזוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא בלילא צערוהו אמר מלא צנא סמא דמותא בזוזא בבבל ובבלאי עסקי באורייתא ואמר ר' אלעזר מאי דכתיב [1] והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב וגו' אלהי יעקב ולא אלהי אברהם ויצחק אלא לא כאברהם שכתוב בו הר שנאמר [2] אשר יאמר היום בהר ה' יראה ולא [3] כיצחק שכתוב בו שדה שנאמר [3] ויצא יצחק לשוח בשדה אלא כיעקב שקראו בית שנאמר [4] ויקרא את שם המקום ההוא בית אל א"ר יוחנן גדול קבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנאמר [5] ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל וכתיב [6] ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד: יתום ששחטו עליו אפוטרופסין וכו': שמעת מינה [ג] יש ברירה א"ר זירא [7] שה לבית מ"מ ת"ר שה לבית [א] מלמד שאדם מביא ושוחט על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנעניים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו שוחט על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן תניא אידך [ד] לא ישחוט אדם לא על ידי בנו ובתו הגדולים ועל ידי עבדו ושפחתו העברים ועל יד אשתו אלא מדעתן אבל שוחט הוא על ידי בנו ובתו הקטנים ועל ידי עבדו ושפחתו הכנעניים בין מדעתן ובין שלא מדעתן [ב] וכולן ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן ואין יוצאין בשל עצמן חוץ מן האשה שיכולה למחות מאי שנא אשה אמר רבא אשה וכל דדמי לה הא גופא קשיא אמרת חוץ מן האשה שיכולה למחות טעמא דמחי הא לא מחי נפקא בשל בעלה והא קתני רישא ולא על ידי אשתו אלא מדעתן הא סתמא לא נפקא [ג] מאי אלא מדעתן לאו דאמרי אין אלא בסתמא לאפוקי היכא דאמור לא והא כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן דבסתמא וקתני חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות אמר רבא [ד] כיון ששחטו אין לך מיחוי גדול מזה: עבד של שני שותפין וכו': רמי ליה רב עינא סבא לר"נ תנן עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן והתניא רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל א"ל [ה] עינא סבא ואמרי לה [ו] פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתתא [ה] מתניתין בדקפדי אהדדי ברייתא דלא קפדי אהדדי: מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה דתנן [ז] מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד הלל בית שמאי אומרים תקנתם

מאי שנא אשה אמר רבא אשה וכל דדמי לה הא גופא קשיא אמרת חוץ מן האשה שיכולה למחות טעמא דמחי הא לא מחי נפקא בשל בעלה והא קתני רישא ולא על ידי אשתו אלא מדעתן הא סתמא לא נפקא [ג] מאי אלא מדעתן לאו דאמרי אין אלא בסתמא לאפוקי היכא דאמור לא והא כולם ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין בשל רבן דבסתמא וקתני חוץ מן האשה מפני שיכולה למחות אמר רבא [ד] כיון ששחטו אין לך מיחוי גדול מזה: עבד של שני שותפין וכו': רמי ליה רב עינא סבא לר"נ תנן עבד של שני שותפין לא יאכל משל שניהן והתניא רצה מזה אוכל רצה מזה אוכל א"ל [ה] עינא סבא ואמרי לה [ו] פתיא אוכמא מיני ומינך תסתיים שמעתתא [ה] מתניתין בדקפדי אהדדי ברייתא דלא קפדי אהדדי: מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו הוא דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו לא קשיא כאן כמשנה ראשונה כאן כמשנה אחרונה דתנן [ז] מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד הלל בית שמאי אומרים תקנתם

תורה אור השלם

1. וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לְכוּ וְנַעֲלֶה אֶל הַר יְיָ אֶל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב וְיֹרֵנוּ מִדְּרָכָיו וְנֵלְכָה בְאֹרְחֹתָיו כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלִָם:
ישעיהו ב ג
2. וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְיָ יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְיָ יֵרָאֶה:
בראשית כב יד
3. וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עֶרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים:
בראשית כד סג
4. וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה:
בראשית כח יט
5. וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יִזְרְעֶאל:
הושע ב ב
6. וַיְקָרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד:
בראשית א ה
7. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת:
שמות יב ג

מוסף רש"י

דתמרי. דכם עושין מהן (תענית ט:). **ובבלאי לא עסקי באורייתא.** כלומר יכולין הן לעסוק תמיד שיש להן מזונות בזול וכלא טורח (שם). **צערוהו.** כשלשול, לאמרו (גיטין ע.) תמרי משמנן ומשלשלן (תענית שם). **מלא צנא סמא דמותא בזוזא.** שמתוך שלוקחין אותו בזול אוכלין מהן הרבה ומלערים אותן (שם). **פתיא.** כלי חרס (ברכות נ.) פתיא אוכמא, כלי שחור, כמו (ע"ז לג.:) הני פתוותא דני מיכסי אוכמא, שנשתחר ע"י מלאכה, כלומר גם אתה רגיל ותדיר בתורה כמו (ברכות כח.) מומחלי ביתך ביכר שפחמי אתה, תכמה מפותחה בכלי מכוער (ע' תענית ז.) דרכן של תלמידי חכמים שמלטערין על לימוד תורה ואינם מכבסים בגדיהם (ע"ז טז:). **מיני ומינך תסתיים שמעתתא.** כלומר על ידי ועל ידך תתפרש אמתו של דבר (מגילה יד:). **מי שחציו עבד וחציו בן חורין.** כגון שהיו ב' אחין או ג' שותפין ושחרר אחד את חלקו (גיטין מא.).

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה מ:
ו ב שם הלכה ע:
ז ג שם הלכה מ:
ח ד שם הלכה י:
ט ה שם הלכה יג:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לישא וכו' ועוד אור"ת דאין זו תקנה: (ב) בא"ד מרגלא ליה לישראל לפי שיכול:

מוסף תוספות

א. בעל הבית זה שוטה הוא שיהא סבור... כך נוסחת בתוס' שאנן. ב. שהוא רוצה לעשות מצוה. שם. ג. אמאי כופין. תוס' ב"ב יג. ד"ה כופין. ד. בתוס' גיטין מא. ד"ה לישא מוסף. ואפי' מיפקדא אפשר לה בכיוצא בה. ועי' מהרש"א. ה. דבעידנא דמיעקר לאו לא מקיים עשה. תוס' ב"ב שם. ו. דחזיא להתעבר. תוס' גיטין שם. ז. דאפי' בזמן שהיובל נוהג אין זו תקנה. תוס' שאנן. ח. והא דאסור נתין בשפחה טפי מממזר אע"ג דשניהם פסולי קהל וכו' משום. תוס' גיטין שם. ט. [אבל] נתינה אסור בצד עבדות דלאו קדש ועומד הוא אע"ג דמותר בממזרת משום דלא מיקרי קהל מוהדר בלאו דלא יהיה קדש. תוס' מגיגא ב: ד"ה לישא.

רבינו חננאל

אמר ר' אלעזר מאי דכתיב והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה' ואל בית אלהי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו כי מציון תצא תורה וגו'. **מתני' יתום ששחטו עליו אפוטרופין** יאכל ממקום שרוצה, ש"מ יש ברירה. אמר ר' זירא שה לבית מכל מקום. בין מדעתו בין בעל כרחו. **תניא נמי הכי שה לבית, מלמד שאדם שוחט על ידי בנו ובתו הקטנים** ועל [ידי] עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן. **וכלן ששחטו ושחט רבן עליהן יוצאין** בשל רבן חוץ מן האשה. ואוקימנה חוץ מן האשה וכל (רבותה) [דכוותה] שיכולין למחות. והאשה כיון ששחטה לעצמה, אע"פ שלא מיחת בפירוש, שחיטתה לעצמה אין לך מיחוי גדול מזה. **עבד של שני שותפין,** אם אלו השותפין קפדי אהדדי שלא ישמש לזה יותר מזה. וכן במזונות קפדי שלא יאכילנו אלא כדי חלקו בלבד לא יאכל משל שניהם, ומתני' דקפדי אהדדי. ברייתא דקתני יאכל ממי שהוא רוצה, בשותפין דלא קפדי אהדדי. **מי שחציו עבד וחציו בן חורין,** במשנה ראשונה דתני עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד, לא יאכל לא משלו ולא משל רבו. אבל במשנה אחרונה דקתני כופין את רבו ועושין אותו בן חורין כו', [יאכל] משל עצמו כי כבן חורין הוא.

כופין את רבו. בחליה שפחה אין כופין את רבה אלא היכא דנהגו בה מנהג הפקר [ו] היינו משום דכשישתחרר עבדו לא תקיים כיון דלא מיחייבה [א] וא"ת אמאי כופין וכי אומר לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו דהמשתחרר עבדו עובר בעשה וי"ל מצוה רבה שאני דלא תהו ברואה נשבת ילדה כדמשני (ברכות דף מז:) גבי ל"ג ששיתחרר עבדו [ח] מצוה דרביס שאני: **והתניא** אין נמנין על שני פסחים באחד. פירש בקונטרס דבריית סברה דאין בריה ולא מצי לשנויי דמתניתין קסבר דיש בריה דאם כן הוה ליה למיתני מאיזה שירלה יאכל וא"ת ואמאי לא משני דבריית קתני כשנמנה על ב' פסחים כא' והתם ודאי לא יאכל משניהם אבל מתניתין כשהמנוהו זה אחר זה דדעתו על הראשון וי"ל דמתני' קאמר לאשון לשמיטה [ב] אע"פ שהמנה עליו לבסוף: **במלך** ומלכה. שיש להם רוב מעדניה ולא קפדי אם גדי ואם טלה אם שמן אם כחוש: **על** מנת שאין לרבו רשות בו. ולמאן דאמר בפ"ק דקדושין (דף כג:) דקני רביה עד שיתן על מנת שיצא בו לחירות ה"נ יפרש שיתן לו שיצא בו חובת פסח: **קמי שמיא גליא.** [ג] פירוש ולא פסיל כל כך הואיל ואינו בגוף הקרבן:

תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם לישא שפחה אינו יכול שכבר חציו בן חורין לישא בת חורין אינו יכול שעדיין חציו עבד יבטל והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר [ו] לא תוהו בראה (אלא) לשבת יצרה [א] אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו וחזרו בית הילל להורות כבית שמאי: מתני' [ב] האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח שחט גדי יאכל מן הראשון [ג] שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחט טלה וגדי ויאמר אם גדי אמר לי רבי גדי שלו וטלה שלי ואם טלה אמר לי רבי הטלה שלו וגדי שלי שכח רבו מה אמר לו שניהן יצאו לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני: גמ' פשיטא שחט גדי יאכל אע"ג דרגיל בטלה שחט טלה יאכל אף על גב דרגיל בגדי [ד] שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון והא תניא אין נמנין על שני פסחים כאחד מתניתין במלך ומלכה [ה] והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ויצאו ושחטו עליהן שני פסחים באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו [ו] מן המלכה אמרה להם לכו ושאלו את ר"ג באו ושאלו את ר"ג אמר להם [ז] המלכה ומלך דדעתן קלה עליהן יאכלו מן הראשון אגן [ח] לא נאכל לא מן הראשון ולא מן השני ושוב פעם אחת נמצאת הלטאה בבית המטבחים ובקשו לטמא כל הסעודה כולה באו ושאלו את המלך אמר להם לכו ושאלו את המלכה באו ושאלו את המלכה אמרה להם לכו ושאלו את רבן גמליאל באו ושאלו אותו אמר להם בית המטבחים רותח או צונן אמרו לו רותח אמר להם לכו והטילו עליה כוס של צונן הלכו והטילו עליה כוס של צונן וריחשה וטהר ר"ג כל הסעודה כולה נמצא מלך תלוי במלכה ונמצאת מלכה תלויה בר"ג נמצאת כל הסעודה תלויה בר"ג: שכח מה שאמר לו רבו וכו': שלי [ט] מה שקנה עבד קנה רבו אמר אביי [י] הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו דניחא ליה בתקנתא דרביה ומקני ליה חד מינייהו על מנת שאין לרבו רשות בו: שכח רבו מה שאמר לו וכו': אמר אביי [יא] לא שנו אלא ששכח אחר זריקה דבעידנא דאיזריק דם הוה חזי לאכיל' אבל שכח לפני זריקה דכי איזריק דם לא הוה חזי לאכילה חייבין לעשות פסח שני איכא דמתני לה אברייתא [יב] חמשה שנתערבו עורות פסחיהן זה בזה ונמצאת יבלת באחד מהן כולן יוצאין לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח שני אמר אביי [יג] לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה דבעידנא דאיזריק דם מיהא הוה חזי לאכילה אבל נתערבו לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני מאן דמתני אמתני' כ"ש אברייתא מאן דמתני אברייתא אבל אמתניתין לא כיון דכשירין נינהו דאי אידכר הוי חזי לאכילה קמי שמיא גליא אמר מר ופטורין מלעשות פסח שני והא איכא חד דלא נפיק משום דלא איפשר היכי ליעביד ליתי כל חד וחד פסח קא מייתי חולין לעזרה דארבעה מינייהו עבדי להו ליתי כולהו חד פסח נמצא פסח נאכל שלא למנויו האי מאי ניתי כל חד מינייהו פסחו וניתני ונימא אי דידי בעל מום האי דאייתי השתא ניהוי פסח ואי דידי תם האי דאייתי השתא ניהוי שלמים לא אפשר משום

תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. מה תהא עליו: **נישא שפחה אינו יכול.** דלד חירות אסור בה דכתיב (דברים כג) לא יהיה קדש לא יסב איתתא אמה: **מתני' שחט גדי יאכל.** רבו ממנו ואע"ג דרגיל בטלה דכיון דלא פריס ליה עליה סמך: **יאכל מן הראשון.** והשני ישרף: **שכח מה אמר לו רבו.** שפירש לו גדי או טלה וזה שכח: **וטלה שלי.** ובגמרא פריך מה שקנה עבד קנה רבו ומנא ליה לדיליה: **שכח רבו מה אמר לו.** וזה כבר שחט השנים: **שניהם יצאו לבית השריפה.** דלא ידיע הי דהאי והי דהאי ואין פסח נאכל אלא למנויו: **ופטורין מפסח שני.** דשמיטה וחזיקה מעלייתא היא חדא אהאי וחדא אהאי וקמי שמיא גליא: **גמ' והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד.** לאכול בשעת אכילה מא' מהם שירלה דאין בריה וכי בעי למיכל דילמא בשעת שחיטה לא הוה דעתיה עליה הלכך לא אכיל וזה שהמנה את רבו על שני פסחים ורבו סמך עליו היאך יאכל מן הראשון: **במלך ומלכה.** שתליין על עבדיהן ואין מקפידין על סעודתן אם גדיים אם טלאים הלכך אין כאן דין בריה דתרווייהו ניחא ליה לפיכך יאכל מן הראשון דכיון דליכא קפידא יצא בראשון ידי חובתו ואידך בכדי נשחט: ה"ג **והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה הו': שני פסחים.** גדי וטלה: **לו ושאלו את המלכה.** בקיאה וחכמה היתה: **שדעתן קלה.** כדאמרן שאין מקפידין אם גדי אם טלה: **אנו לא נאכל.** אם היה אחד ממנו שנשחטו עליו גדי וטלה לא יאכל לא מן הראשון ולא מן השני דכיון דקפיד לא ידיע בהי ניחא ליה: **הלטאה.** אחד משמנה ברייס המטמאין במגען וביקשו לטמא שהיו סבורין שמתה: **בית המטבחים רותח או צונן.** כלומר נמצאת ברותחין או בצונן: **וריחשה.** ופירכסה. וגבי טומאה במותה כתיב [ז]: **נתקנתא דרביה א).** שאין לו תקנה אחרת דהא לא מצי למימר גדי שלו וטלה שלמים ואם טלה אמר לי רבי טלה שלו וגדי שלמים כדמפרש לקמן [ח] (שממעט באכילתו דקא אכיל לתרווייהו באותו הלילה משום ספק פסח וחד מינייהו שלמים הוא): **לא שנו.** דנפטרו מפסח שני אלא ששכח רבו לאחר זריקת שני הדמים מה אמר לו אבל בשעת זריקה עדיין הוא זכור והיה אפשר לברר איזה של רב ואיזה של עבד דכי איזדריק דם לשם אכילה איזדריק דהא ידיעי מנויו דידיה: [ט) [חייבין. דכי איזדריק לא לאכילת בשר איזדריק דהא לא ידיעי מנויו דידיה]: **יבלת.** מוס לפסול: **באחד מהם.** באחד העורות ואין ידוע מאיזה פסח היה עור זה ואותו הפסח פסול הוא: **ופטורין מפסח שני.** ולקמן פריך והא איכא חד דלא נפק: **אמר אביי לא שנו.** דפטורין **הוי חזי.** אדרבעה הכשירין לאכילה הלכך האדבעה יצאו והחמישי פטור משום דלא ידיע מנו דלייתי חולין לעזרה כדלקמיה: **חייבין.** כולן אין כאן בשר שלא נזרק הדם לאכילת בשר: **מאן דמתני.** להא לא שנו דאביי אמתניתין שאע"פ ששניהן כשירין אלא אין מנויו מיכרין קאמר דאם היה הספק בשעת זריקה חייבין בפסח שני כ"ש אברייתא דספק פסול מוס יש בכולן ולא נראית זריקה שלהן: **קמי שמיא גליא.** איזה בעליס של כל אחד והדם ניתן לזריקה שהרי אין כאן פסול קרבן ואע"פ שאסור לאוכלו: ה"ג **אמר מר פטורין מלעשות פסח שני הו'.** ואברייתא קאי: **קא מייתי חולין לעזרה.** האדבעה שכבר יצאו: **שלא למנויו.** שאלו שכבר יצאו אין מניגס כלום:

משום

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ז מהלכות עבדים הלכה ז [טוש"ע י"ד סימן רסז סעיף סב]:
יא ב מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה ח:
יב ג שם הלכה ב:
יג ד ה שם הלכה ח:
ו [טוש"ע י"ד סי' רסז סעי' כב]:
יד ז ח מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה ב:
טו ט י שם הלכה ט:

רבינו חננאל

מתני' האומר לעבדו צא ושחוט עלי את הפסח כו' שחט גדי וטלה יאכל מן הראשון. ואקשינן והתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד. ומשני אביי. מתני' במלך ומלכה, וכדתניא אין נמנין על שני פסחים כאחד ומעשה במלך ומלכה שאמרו לעבדיהם צאו ושחטו עלינו את הפסח ויצאו ושחטו עליהם שני פסחים באו ושאלו המלך כו', אמר רשב"ג המלך והמלכה יאכלו את הראשון ואנו לא נאכל לא את הראשון ולא את השני. נמצאת משנתנו שנויה במלך ומלכה ובריייתא בשאר כל אדם. וכן בלטאה שנמצאת בבית המטבחים רותח, ואמר רשב"ג הטילו עליה כוס של צונן והטילו עליה. כלומר עדיין בחיים היא וטהר רשב"ג כל [בית] המטבחים. נמצא המלך תלוי במלכה והמלכה תלויה ברשב"ג, נמצא הכל תלוי ברשב"ג. שכח מה אמר לו רבו כיצד יעשה ישחוט גדי וטלה. ואמרינן מנא ליה לעבד מה שקנה עבד קנה רבו. אמר אביי הולך אצל רועה הרגיל אצלו דניחא ליה בתקנתא דרביה ומקנה ליה על מנת שאין לרבו רשות בו. שכח רבו מה אמר לו שניהם יצאו לבית השרפה ופטור מלעשות פסח שני. אוקמה אביי למתני' כשהיה יודע אם גדי אם טלה ועכשיו שכח לאחר זריקה, (דאזדקיק) [דבעידנא דאיזריק] דם פסח ראוי לאכילה היה ונפטר בזריקה, ואכילת פסח לא מעכבא אבל אם שכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני. איכא דמתני להא דאביי אברייתא חמשה שנתערבו פסחיהן ונמצא יבלת באחד מהן כולן יצאו לבית השרפה ופטורין מלעשות פסח שני. אמר אביי לא שנו אלא שנתערבו לאחר זריקה כו'. מאן דמתני לה אמתני' כי לפני זריקה חייבין, כל שכן אברייתא כי חייבין שאחד מהן פסול. מאן דמתני לה אברייתא אבל אמתני' כו'. ומקשינן אברייתא ופטורין כולן אם נתערבו לאחר זריקה דאמרינן איפטרו להו בזריקה, והא איכא חד שהיה פסחו בעל מום ולא יצא. ושנינן משום דלא אפשר היכי נעביד, ניתי כל חד פסח, קא מייתו ארבעה מינייהו חולין לעזרה דהא איפטרו להו בזריקה. ניתי כולהו פסח אחד, נמצא פסח נאכל שלא למנויו. וניתי כל חד וחד פסח ניתנ[ו]י כו'.

מסורת הש"ס

ז) [בגיחותא], ב) כ"ל אמ, ג) [קדושין כג.], ד) [ויקרא יא], ה) ר"מ מ"ז, ו) ס"ל, ז) [כדאיתא בגיטין לח.], ח) [ועי' תוס' שבת ד. ד"ה וכי ותוס' עירובין לב: ד"ה ולא ותוס' מגילה כ: וגיטין מא: וכ"ב יג. ד"ה כופין ועי' תוס' לעיל נט. ד"ה אמר],

תורה אור השלם

1. כִּי כֹה אָמַר יְיָ בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יֹצֵר הָאָרֶץ וְעֹשֵׂה הוּא כוֹנְנָהּ לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ לְשֶׁבֶת יָצָרָהּ אֲנִי יְיָ וְאֵין עוֹד: ישעיהו מה יח

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרגיל בגדי אלא שחט גדי וטלה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רש"י ד"ה בתקנתא דרביה וכו'. נ"ב עי' שו"ת מ"ל סי' קנ"ח:

מוסף רש"י

תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום (שם) כל תקנת רבו כאן היא אבל תקנת העבד אין כאן, אם נתקן במשפט הממון לא נתקן בפריה ורביה (חגיגה ב:). **לישא שפחה אינו יכול.** מפני לד החירות שבו וכתיב לא יהיה קדש וגו' (שם). **לישא בת חורין אינו יכול.** מפני לד עבדות שבו (שם). **לא תהו בראה.** לא ברא תקבל"ה את העולם לשבת יהיה (שם) יוצר אתרן לא על תוהו להיות ריקנית ברא אותה כי אם לשבת, להיות בה ישוב, יהיה (גיטין שם).

מוסף תוספות

א. אבל עבד כשיהיה בן חורין ע"כ יקיים. תוס' ב"ב שם. ב. דראשון דמתני' לא משמע ראשון להמנאה אלא ראשון לשחיטה... תוס' שאנן. ג. (ד)מה בכך דקמי שמיא גליא מ"מ לא הי' ראוי לאכילה קודם זריקה, והוה פסולא דפסח כמו נמצא יבלת באחד מהם ונתערבו, מיהו ע"כ אית לן למימר... שם.

משום דאיכא חזה ושוק. דסלמים שצריך ליתן לכהן וא"א לתת דהא כל חד וחד שמא האי הוי פסח ונמצא מאכילו לכהן שלא נמנה עליו: **וניתי כל חד וחד.** מיניהו חד כהן וימנייה אפסחו: ה"ג **וניתי כולהו חמשה חד כהן דלא עבד פסח ומנייה בהדי כל חד וחד.** דממה נפשך איכא חד דקא נפיק ביה ואכל חזה ושוק של כולם: **דקא ממעט באכילה דסלמים.** בזמן אכילתו שאוכל את כולם ליום ולילה ושורף את הנותר ואם סלמים הוא עדיין אינו נותר ונמצא שורף קדשים כשרים: **וניתי במותר הפסח.** מתחלתו יתנה עליו אם שלי תם היה זה יהיה מותר הפסח שהוא קרב סלמים והוא כפסח שנאכל ליום ולילה א] והכי תניא בתוספתא מ)דזבחים כפ' ג)(הפסח שנתערב). ומשני אין מפרישין קרבן מתחלה לשם (פ) נותר שהיאך יכול להיות מותר הפסח והרי אם פסח לא חל עליו מעולם שהרי זה כבר יצא: **ונטרחו ונייתי במותר הפסח.** יבקשו אנשים שנתותרו להם פסח מי אי מעות פסח ויקחו מהן בהמות ויתנה כל אחד על שלו אם שלי בעל מום היה הרי זה פסח ואם לאו הרי הוא כמות שהוא מותר הפסח לשלמים ונאכל ליום ולילה: **בעי סמיכה.** וא"א לסמוך על זה שמא פסח הוא וקא עביד עבודה בקדשים: **קרבן נשים.** לא בעי סמיכה: **פסח בשפיכה.** בנחת מן המזרק לקיר המזבח כנגד היסוד דנפקא לן מתן דם דפסח מודם זבחיך ישפך) במסכת זבחים כפ' ג"ש (דף לז.). ובשלמים כתיב זריקה שזורק למזבח ואין מתן אצבע אלא בחטאת דכתיב בה ע) באצבעו אבל בכל שאר קרבנות וזרקו כתיב וזורק כנגד הקרן עד שהדם ניתן לקיר מערבי וקיר דרומי:

לכתחלה נמי. בתמיה:

מתני' על מי שיעלה. משמע שאינו ממנה עליו אלא הראשון: **ומזכה את אחיו עמו.** בגמרא מפרש היכי מתמני ומתרץ דאמנינהו אבוהון מעיקרא וכדי לזרזן קאמר שיזדרז כל אחד להיות ראשון ויהיה הוא ראש לאחיו שיזכו על ידו וכך הוציעם: **גמ' ש"מ יש בריר.** קס"ד דלא אימנו אלא אחד: **כדי לזרזן.** וכולן אימנו עליו בין ראשון בין אחרון: **פניא** פ) **נמי הכי.** דמשום זריזות נקט: **מתני' נמנין.** הרולה לימנות: **ומשכין.** הרולה לימשך: **עד שישחט.** אבל משנשחט אין נמנין עליו ואין מושכין הימנו אפי' לר"ש דפליג ואמר עד שיזרק הא מוקים לימשך הוא דפליג אבל בימנות מודה: **גמ' דאף על גב דנמנין עליו חבורה [זו חוזרין ונמנין עליו חבורה] אחרת.** כל חבורה שלימה שימנו על פסח אחד ימשכו כולן ידיהן הימנו ולא כדרבי יהודה דאמר לקמן בפ' מי שהיה ג' מבני חבורה (דף לט.). **ובלבד שיהיה ג' מבני חבורה ראשונה קיים עליו: מחלוקת לימשך.** בההיא קאמר ר"ש עד שיזרק: **אם ימעט הבית.** אם בלו לימעט ולימשך מהיות משה בעוד היותו לשה ימתמעטו: **מחיוסיה.** בעודו בחיים: **מהויסיה.** קודם גמר עבודותיו:

מתני'

האי כהן היכי דמי אי דעבד פסח כו'. וא"ת וניתי כהן קטן ויש לומר דעדיפא מינה פריך: **ונייתי מותר פסח.** לא כפי' הקונטרס שיקדיש לשם מותר אם שלו היה תם דבזה לא היה טועה הגמרא א אלא נראה לר"י שיקדיש לפסח ואם בעל מום שלו יצא בזה ואם לאו יהא מותר פסח אלא היכא שהופרש ב דלא הוי מותר פסח אלא היכא שהופרש לגמרי לפסח וניתותר:

ונטרחו ונייתי מותר פסח. וא"ת ואיך יכשר מותר זה לפסח הא לקמן בפרק מי שהיה טמא (דף לט.) פליגי רבי יוסי ורבי יהודה אי בעינן אחד מבני חבורה ראשונה אבל כ"ע מודו דאם נשאר שעה אחת בלא בעליס דלא חזי תו לפסח וי"ל הכא כשהפרים ג' פסחים לאחריות וניתותר לו ג' דאינו נפסל משום שהניחוהו יחידי וא"ת אכתי למאן דלא בעי עקירה ג שלמים לשם פסח קשתיו ועוד איך ימכרהו האמר לקמן המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום וי"ל כיון דאיכא אינם דאריך ליה לכ"ע בעי עקירה כדאמרי' בתמיד נשחט (לעיל דף סד.) כגון שהיו בעליס טמאי מתים ואי מותר פסח במעות איירי כדפירש בקונטרס אתי שפיר: **דאילו פסח ליום ולילה.** קשה לר"י דתנן פ"ק דברכות (ד' ב.) כל האכלין ליום אחד מצותן עד שיעלה עמוד השחר וקאמר בגמרא (שם דף ט.) ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהו ק"ש והלל כו' ואכילת פסחים מצותן עד שיעלה עמוד השחר ומאי קא פריך ד והא הכא משמע דשייך למיתני גבי פסח יום ולילה וא"כ הוי בכלל האכלין ליום ולילה דקתני התם וי"ל דהתם הוה ליה למיתני בהדיא אם אינתא דאכל עד עמוד השחר ה לאפוקי ממשנה דאיזהו מקומן (זבחים דף טו:) דקתני אינו נאכל אלא עד חצות והיינו מדאורייתא דומיא דאחרייני וכיון דלא קתני ליה בהדיא ש"מ דסבר דאינו נאכל אלא עד חצות כמשנ' איזהו מקומן: **ואילו פסח לא בעי סמיכה.** סבירא ליה סמיכה בכל כמו בעינן דאי לא בעינן אלא כל דהו ו לא הוי עבודה בקדשים ז] ובאין דורשין (מגיגה דף טז:) פלוגתא ח דתנאי היא: **הני מילי דיעבד.** וה"ה דאחולהו אמרי' הכי אסמיכה ואמתנות ואמותר ותימה וכי בשביל דשמא יהיה נותר או משום סמיכה דלא מעכבא או לא יעשו מתנות כהלכתן יכנס לידי ספק כרת וי"ל דטוב שידחה ספק כרת בשב ואל תעשה ממה שיעשו רובם שלא כהוגן ז כי כבר רובם עשו פסח: **אלא אי אמרת דלא אמנינהו כו'.** תימה דבפ' אין בין המודר (נדרים דף לו.) מסיק רבי זירא אליבא דרבי יוחנן מהך משנה דשם לבית אבות נאו דאורייתא דאי דאורייתא קאי ומזכה להון ט והכא מוקי לה רבי יוחנן בדאמנינהו מעיקרא וי"ל דהכא ה"פ אי אמרת דאבות דאורייתא אמאי מזכה אחיו עמו דפשיטא שלא המנה כולם קודם שחיטה מדקאמר הריני שוחט על מי שיעלה מכם ראשון אומר [מנין] עד (שיזרק) [שישחט] ונמשכין עד שיזרק הדם.

דעות

ומונה את אחיו עמו. פיס'[קא] נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט ר' שמעון אומר עד שיזרוק הדם. ואוקימנא מחלוקת לימשך דת"ק סבר מהיות משה, מחיותיה דשה, כלומר כיון שנשחט נעתק שם שה מעליו. ור' שמעון סבר מחיותיה דשה [הוא] מדבר שהוא חי, ואיזה זה, זה הדם שהוא הנפש. תניא נמי הכי נמנין ומושכין ידיהם ממנו עד שישחט ר"ש אומר [נמנין] עד (שיזרק) [שישחט] ונמשכין עד שיזרק הדם.

משום דאיכא חזה ושוק דכהנים הוא דאכלי ליה וניתי כל חד וחד כהן בהדיה האי כהן היכי דמי אי דעביד פסח דילמא האי פסח הוא ונמצא פסח נאכל שלא למנויו ואי דלא עביד פסח דילמא שלמים הוא ולא עביד פסח וניתי כל (ח) חמשה ס חד כהן דלא עבד פסח ונימני עילויה הני חמשת פסחים דממה נפשך איכא חד דלא עביד פסח וקא נפקי ביה אלא משום דקא ממעיט באכילת שלמים דאילו פסח ליום ולילה ואילו שלמים לשני ימים ולילה אחד ס וניתי מותר הפסח ונימא אי דידי בעל מום האי דאייתי השתא ניהוי פסח אי דידי תם הוא ניהוי האי דאייתי השתא שלמים ט דמותר הפסח נ נאכל ליום ולילה אחד נ וכי מפרישין תחלה למותרות ונטרחו ונייתי מותר הפסח אלא משום סמיכה א דאילו פסח לא בעי סמיכה ואילו מותר בעי סמיכה הא תינח קרבן אנשים קרבן נשים מאי איכא למימר אלא משום מתנות ב דאילו פסח מתנה אחת ואילו שלמים שתים שהן ד' מאי נפקא מינה והא ד תנן ג כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתן אחת כפר אלא משום דאילו ד פסח בשפיכה ואילו שלמים בזריקה מאי נפקא מינה והא ה תניא ה כל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא אימר דקא אמרינן ו דאי עבד לכתחלה נמי: **מתני'** ו האומר לבניו הריני שוחט את הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כיון שהכנים הראשון ראשו ורובו זכה בחלקו ומזכה את אחיו עמו: **גמ'** ש"מ ז יש ברירה א"ר יוחנן ח כדי לזרזן במצות קאמר דיקא נמי דקתני ומזכה אחיו עמו אי אמרת בשלמא דאמנינהו מעיקרא שפיר אלא אי אמרת דלא אמנינהו מעיקרא לבתר דשחיט מי קא מתמנו והא תנן נמנין ומושכין ידיהן ממנו עד שישחט ש"מ תניא נמי הכי ט מעשה וקדמו בנות לבנים ונמצא בנות זריזות ובנים שפלים: **מתני'** י לעולם נמנין עליו עד שיהיה בו כזית לכל אחד ואחד י נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט רבי שמעון אומר עד שיזרק את הדם: **גמ'** מאי קמ"ל הא קמ"ל דאע"ג דאימני עליו חבורה זו חוזרת ונמנין עליו חבורה אחרת: נמנין ומושכין את ידיהן עד שישחט וכו': אמר אביי מחלוקת לימשך דרבנן סברי [1]מהיות משה מחיותיה דשה ור"ש סבר ט)מהוייתיה דשה אבל לימנות דברי הכל עד שישחט דאמר קרא [1]במכסת נפשות והדר תכוסו תניא נמי הכי נמנין ומושכין את ידיהן ממנו עד שישחט רבי שמעון אומר נמנין י) עד שישחט ומושכין עד שיזרק הדם:

מתני'

אבות דאורייתא אמאי מזכה אחיו עמו דפשיטא שלא המנה כולם קודם שחיטה מדקאמר הריני שוחט על מי שיעלה מכם ראשון:

דעות

דשלמא דאשוב כאילו אמנינהו מעיקרא דאין צריכין מינוי והיינו טעמא דשה לבית אבות נאו דאורייתא שפיר אלא אי אמרת אינו חשוב כאמנינהו מעיקרא אלא צריכין מינוי דשה לבית אבות דאורייתא אמאי מזכה אחיו עמו דפשיטא שלא המנה כולם קודם שחיטה מדקאמר הריני שוחט על מי שיעלה מכם ראשון:

דעות

(שם). **ובנים שפלים.** ולא קתני ומצאו בנות זכות בספקא ובנים לא יצאו ידי חובתן, מכלל דלא מחייני מדאורייתא, אלא לזרזן קאמר (נדרים לז.).

מזא א מיי' פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו סמג עשין קפג:

יז ב שם פ"ה הלכה יח:

יח ג מיי' פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הל' ח ופי"ז הלכה ח:

יט ד מיי' פ"ח מהלכות קרבן פסח הלכה ו ופ"ג הלכה ט ופ"ה מהלכות מעשה הקרבנות הלכה יח:

כ ה מיי' פ"ג מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ב:

כא ו מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה ט:

כב ז מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה יד:

מוסף תוספות

א. לומר כן שתחול קדושת מותר הפסח על הבהמה באמירה בעלמא אם לא תהיה מותר ממש. תוס' ב"ב יג. ד"ה כופין. ב. וכי מפרישין תחילה למותרות. שם. ג. א"כ היה שם שלמים עליו בלא עקירה. שם. ד. מנא לן דלא קתני ליה. תוס' הרא"ש ברכות ט. ד"ה ואילו. ה. דהכי דייק ואילו אכילת פסחים לא קתני בהדיא. תוס' שאנן. ו. מאי איכפת לן בפסח אי סומכין עליו פורתא אותו משהו... שם. ז. [ד]הרי הוא כמו ששוחט באיסור. שם. ח. דאיירי בלא אמנינהו. תוס' גיטין כה. ד"ה מי אמרת.

רבינו חננאל

וניתי וניתני במותר הפסח, פי' פרישי מעות ויאמר אלו מותר בפסח ויקנה כבש ויתנה ונימא אי דידי בעל מום נהוי האי פסח, ואי דידי תם הוה להוי האי מותר פסח, דמותר נאכל ליום ולילה כפסח. ואמרינן וכי מפרישין תחלה למותר, כלומר אפשר להיות העיקר הוא עצמו המופרש מותר לא יקרא עיקר. ואמרינן ונטרח וניתי מותר הפסח, פי' יבקש עד שימצא אדם שהפריש מעות לפסחו וקנה כבש ונשחייורו אצלו מן המעות דמי כבש אחד והוא מותר הפסח, יקח המעות מאצל אותו האיש ויקנה בהן כבש ויתנה ויאמר, אם שלי היה בעל מום זה פסח שלי, ואם שלי כשר היה זה הכבש יהיה שלמים וכן כל חד וחד. ודתנינן אמאי לא עבדו הכי משום סמיכה, דמותר הפסח אינו טעון סמיכה. ואלו שלמים טעונין סמיכה. התינח קרבן אנשים כו', ואסיקנא אימור דאמרינן ופטורין מלעשות פסח שני דאיעבד, לכתחלה נמי מהדרי ואי משכחינן ואפשר להו למיעבד עבדי, ואי לא משכחי כלל פטירי.

מתני' האומר לבניו הריני שוחט הפסח על מי שיעלה מכם ראשון לירושלים כו' ש"מ יש בריירה, כדאמרינן לעילא. אמר ר' יוחנן מתניתין בששחט עליהם כלם, וכי לא אמר להם כך אלא כדי לזרזן במצות. ודיקא מתני' כוותיה דקתני

עין משפט נר מצוה

(ח) [תוספתא זבחים פ"פ ה"ג], ט) [עי' תוספות לעיל עא.: ד"ה לימלך], ג) מנחות פט., ד) מנהדרין ד. זבחים לו.; ה) זבחים לז., ו) גיטין כה. נדרים לו., ז) [לעיל מז. פס.], ח) [גיטין כה. נדרים לו.], ט) [גיטין שם.] נדרים לז., י) לעיל מ: יומא מט: גיטין כה., כ) [בערוך ערך מי גרם מחיותיה דשה הוא מדבר שהוא מי חיטו הדם כי הדם הוא הנפש כו'], ל) [תוספתא פ"ז ה"ג], מ) נראה של"ל בתוספתא דפסחים, נ) [כל הזבחים בתרא פ"לן], ס) [דברים יב], ע) [ויקרא ד], פ) בפ"ק ד"ז לפני ד"ה לאף, ולימא תיבות מתני' גמ' דלהלן,

תורה אור השלם

1. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכֻסּוּ עַל הַשֶּׂה:

שמות יב ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומיתי כולהו חמשה חד כהן: (ב) רש"י ד"ה וניתי כו' מתמלה לשם מותר שהיאך:

גליון הש"ם

גמ' חד בהן. ע"ל עד ע"א תוס' ד"ה נמתך: שם וניתי מותר הפסח. עי' לקמן לח ע"א ברש"י ד"ה וש"מ יש לדחי: תוס' ד"ה ואלו פסח וכו' דתנאי היא. עי' בשער המלך פ"ח הל"ג מהלכות מעה"ק:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י וניתי במותר הפסח וכו' והכי תניא בתוספתא דזבחים. נ"ב עיין שער המלך פ"ו מהלכות פסולי המוקדשין הל' י"ח ד"ה ובהיום. ובפ"ג מהלכות מעה"ק הלכה י"ח כולה ופ"ג מהלכות ק"פ הלכה ט: ב] תוס' ד"ה ואילו פסח וכו' ובאין דורשין פלוגתא דתנאי היא. נ"ב עיין ביאור דוחק בזה בשער המלך פ"ג מהלכות מעה"ק הלכה י"ג ועיין בילה דף כ ע"א בתוס' ד"ה דלא וכו':

מוסף רש"י

וכי מפרישין תחלה למותרות. שום קרבן על מנת שיהא מותר זבח (מנחות פא.) הא לא מצינו מותרות אלא ולד או שכפר ונתותר כגון שאבד ראשונה והפרים אחרת ואח"כ נמצאת הראשונה (שם מכת"י). כל הניתנין על מזבח החיצון. עולה ושלמים ואשם הטעונין שתי מתנות שהן ארבע (סנהדרין ד.). שנתנן במתן אחת. זריקה אחת (זבחים לז:). כפר. אע"פ שריבן טעונים שתי מתנות שהן ארבע (שם) דכתיב ולם שבחך ישפך, שפיכה אחת בשמעון כהן זריקה, כגון עולה ושלמים ואשם דכתיב בהו וזרקו, וכתיב דכתיב ביה ואת דמם תזרוק, וכל זריקה מרבוק משמע שזורק מן הכלי למזבח למרבוק (זבחים לז:). שנתנן בשפיכה. עומד אצל היסוד ושופך (שם). על מי שיעלה מכם ראשון. יפה נמנה עליו ואי מקנה לו אלקו בשעת שחיטה (ניסין כה.). כיון שהכנים הראשון. לאחר שחיטה (שם). זכה בחלקו. דאמרינן יש בריר, דמשעת שחיטה היה זה ראוי לכך שנשחט פסח זה עליו, ומזכה את אחיו עמו. לימנות בחלקו, ולקמיה מוקי לה שפיר (שם). כדי לזרזן במצות. אבינן המנה את כולן עליו משעת שחיטה והא דקאמר על מי שיעלה לאשון לזריזנו אתא, כלומר נראה אחיה אחיו עמו (שם). נמנין. הרולה לימנות, ומושכין ידיהן ממנו. מי שהיה נמנה ורולה לימשך ולהמנות על אחר מוצך ידיו הימנו, עד שישחט. אבל לאחר שחיטה לא נמנין ולא נמשכין, דכתיב ואם ימעטו הבית מהיות משה, בחיותו של שה ימעטו (שם). תניא נמי הכי. דלא נתכוין אלא לזרזן, ומיהו כולהו אמנינהו (שם). ולא כתיב אלא עד חצות כמשנ' איזהו מקומן, מכלל דלא מחייני מדאורייתא, אלא לזרזן קאמר (נדרים לז.).

דעות שאני. אע"ג דלא אכלי כולהו אלא כחד תימה לר"י מה לריך לשנויי הכי לימא ליה דשאני הכא דלא שייך למימר הא קבילתון ולא דמי כלל לידיו של א' מהן יפות וי"ל דאיצטריך לשנויי הכי דלא גילוך [איכא דוקא] ממנה אחרים דלא מצי למימר הא קבילתון [הא ידיו יפות דמצי למימר קבילתון] אין רשאין ליתן חלקו[א] ומעיקרא דהוה בעי למיפשט דהוי כידיו של א' מהן יפות ה"מ למפרך אדרבה איפכא מסתברא לכך משני דלא מצי למיפשט מידי: **בני חבורה רשאין לחלק או לא.** וא"ת אמאי לא פשיט ממתני' דדוקא אם הממנה אחרים עמו רשאין ליתן חלקו וי"ל דאיכא למידחי דבלא ממנה נמי רשאין ליחלק והא דנקט ממנה משום דבכל ענין מיירי אפי' התנו שלא ליחלק ואם ממנה רשאין ליחלק אבל ברייתא לא מצי למידחי דפשיטא דאם התנו שלא ליחלק אפי' א' מהם ידיו יפות אין רשאין ליתן חלקו דמסתמא על דעת כן התנו דאם אין אחד מהן ידיו יפות אין דרך ליחלק בלא תנאי:

מעות כל שהן יפלו לנדבה.

ק"ק לר"י דריש מייני כשהקדיש מעות לשם פסח כדמוכח בסמוך וסיפא מייני [ב] במעות חולין דאי הקדישן לשלמים איך יפלו מעות שלמים לנדבת ציבור ויקריבו מהן עולות לקיץ המזבח:

ומאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו לנדבה.

פירוש אי אמרת בשלמא דעשייתו מועלת אתי שפיר דקנסינן ליה שלא ירגיל לעשות כן פעם אחרת אבל כיון דלא עשה ולא כלום אמאי קנסינן ליה כיון שאין ממש בעשייתו ומשני דמ"מ קנסינן ליה:

וזה הפריש מעות לפסחו בו'.

דאי במעות חולין מאי קמ"ל פשיטא שהן חולין דלית לן למיקנסיה כמו בסיפא [ג] כיון דשרי למעות אחרים על פסחו וא"ת אפילו אי הוו מעות חולין מעיקרא מכל מקום איך יכול למעות אחרים אחר שהקדישו כיון דסבר דאפילו במעות לא משייר וכ"ש בפסח דלא משייר מדקשיא ליה אין הקדש חל על הקדש וי"ל דאע"ג דלא משייר ביה מידי על דעת כן מקדישו שיצאו כל אשר יצא עליו דקרא כתיב (שמות יב) ולקח הוא ושכנו וכתיב ביה (שם) תכוסו משמע דבכל ענין אפילו הקדישו כבר משום דדעת האדם כן [ד]: כי

מתני' [א]הממנה עמו אחר בחלקו רשאין בני חבורה ליתן לו את שלו והוא אוכל משלו והן אוכלין משלהן: **גמ'** איבעיא להו בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות מהו שיאמרו לו טול חלקך וצא מי אמרינן מצי אמר להו הא קבילתון או דילמא מצו למימר ליה כי קבלינן לתיקוני זביחה אדעתא דאכלת טפי מינן לא קבלינך ת"ש הממנה אחרים עמו על חלקו רשאין [בני חבורה] ליתן לו את שלו והוא אוכל את שלו והן אוכלין את שלהן מאי טעמא לאו משום דהוי ליה כידים של אחד מהן יפות ואי סלקא דעתך ידיו יפות מצי אמר להו קבילתון ניהוי האי כידיו יפות אמרי לא דעות שאני דא"נ תרוייהו כחד מבני חבורה הוא דאכלי מצי אמרי לי' דלא ניחא לן אינש נוכרא גבן ת"ש [ו]השמש שאכל כזית בשר בצד התנור אם היה פקח ממלא כריסו ממנו אם רצו בני חבורה לעשות טובה עמו באין ויושבין בצדו ואוכלין דברי רבי יהודה רצו אין לא רצו לא ואמאי נימא להו הא קבילתון שאני התם דאמרי ליה כי קבלינך אדעתא דנטרחך קמן למטרח לן לדידך לא קבלינך ת"ש [ז]בני חבורה שהיה ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר טול חלקך וצא ולא עוד אלא [ח]אפילו חמשה ועשו סיבולת רשאין לומר לו טול חלקך וצא שמע מינה מאי ולא עוד לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא פסח דמצי אמרי ליה כי קבלינך לתקוני זביחה אלא אפילו סיבולת נמי דצוותא בעלמא הוא רשאין לומר לו טול חלקך וצא איכא דאמרי הא לא איבעיא לן אלא הכי הוא דאיבעיא לן בני חבורה רשאין לחלק או אינן רשאין לחלק ת"ש בני חבורה שהיו ידיו של אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך וצא ידיו יפות אין [ט]אין ידיו יפות לא שמע מינה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע עריבו ריפתא בהדי הדדי אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא אכיל רב פפא ארבע א"ל פלג לי אמר ליה קבילתון איתיביה כל הני תיובתא ושני בדשנינן איתיביה בני חבורה א"ל התם דאמרי לי' כי קבלינך לתיקוני זביחה איתיביה סיבולת פלג ליה אזל עריב בהדי רבינא אדאכיל רב הונא בריה דרב יהושע חדא אכיל רבינא תמניא אמר מאה פפי ולא חדא רבינא ת"ר [י]הממנה אחרי' עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין [יא]והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום ומעות כל שהן יפלו לנדבה וכי מאחר דלא עשה ולא כלום מעות אמאי יפלו לנדבה אמר רבא קנסא ומאי כל שהן אע"ג דלא הוו שוו אלא ארבעה ויהבו ליה חמשה אפילו בההיא יתירא נמי קנסוהו רבנן אמר עולא ואיתימא ר' אושעיא [יב]אפשר ידעי חברין בבלאי טעמא דהאי מלתא זה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות לפסחו היאך הקדש חל על הקדש דקתני מעות שבידו חולין אמר ליקנסיה: **אפשר ידעין כו'.** והלומי שיהו יודעין טעם זה ויודיענו: **היאך.** מעות הקדש חל על טלה הקדש אחר לגמת הקדש של מעות לחולין מי הוליאן למעות [יג](של חולין) אילו היה נותנן בבהמת חולין היתה נתפסת בקדושת המעות והן יצאו לחולין אבל עכשיו מה נתפס תחתיהם שיצאו הם לחולין והא ליכא למימר במעות שלא הוקדשו עסקינן דאם כן מאי למימרא: אמר

מתני' הממנה אחרים עמו על פסחו. א' מבני חבורה שהמנה אחרים עמו על חלקו בלא דעת חבורה: **רשאין.** לומר לו טול חלקך ולא ואכול אתה וחבורתך את חלקך דאית ליה להאי תנא פסח נאכל בב' חבורות [יד]: **גמ' ידיו יפות.** ליסנא מעליא ממהר לאכול הרבה: **קבילתון.** קבלתוני עליכם לאכול בכל כחי בדמים הללו: **לתקוני זביחה.** שלא יהא נותר ושיערערוך למאכל אחר בני אדם: **לאו משום דהוה ליה כו'.** שיהו עמו אוכלין: **דעות שאני.** אין בני חבורה מרוצין להיות כל אלו הדעות בחבורתם שמא יעכבו [טו] עליהם הסעודה ולא משום אכילה יתירתא אלא אפילו לא אכלי כולהו אלא כחד גברא מצו מעכבי עליה: **ממלא כריסו ממנו.** כדאמרי' בכילד צולין (לעיל דף פו.) שאין האוכל אוכל בשתי מקומות: **לא רצו לא.** אלמא משום טירחא הדרי ביה הכא נמי משום פסידא הדרי ביה: **לאטרחינן לדידך לא קבלינך.** אבל ידיו יפות מדלא בדקו אחריו ש"מ בכל מאכלו קיבלו עליהן: **סיבולת.** תערובת סעודה של כל ימות השנה: **מאי ולא עוד.** מאי אולמיה הא מהא: **לתקוני זביחה.** כמדת איש אחד: **דצוותא.** ואיכא למימר משום צוותא קבליה עליה בכל מאכלו: **רשאין ליחלק.** לחלק פסח ביניהן לכל א' חלק המגיעו: **או אין רשאין לחלק.** אלא אוכלין כאחד וגותנין המנות לפניהם כשאר סעודות: **ש"מ.** אין רשאין ליחלק: **כל הני היובתא.** הממנה אחרים והשמש: **איתיביה בני חבורה.** מריש דקתני טול חלקך ושני ליה בהיא משום לתקוני זביחה וכמדת איש אחד אבל אמת צוותא קבלית עלך וניחא עלך צוותי לקבולי עלך בכל סעודתי: **ועל חגיגתו.** חגיגת י"ד שאף היא באה לכל המעוין: **מעות שבידו.** שלקח מן הנמנין הללו: **חולין.** כדמפרש טעמא לקמיה שאף על פי שהנמנה כבר הקדיש מעותיו לכך והממנה כבר הקדיש פסחו מתחלין המעות על הפסח וטעמא מפרש [טז]: **המוכר עולתו.** להתכפר בה אחר לא עשה כלום ואין העולה קריבה אלא לשם בעלים הראשונים: **ומעות כל שהן.** כל מה שקיבל מן העולה והשלמים ואפילו יותר על כדי דמיהן יפלו המעות לנדבת ציבור לשופרות שהיו במקדש שהיו מקריבין מהן עולות לקיץ המזבח. ולקמיה פריך מאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו דמיהן לנדבה: **אמר רבא קנסא.** קנסו רבנן לקונה דלא ליקני זימנא אחריתי עולה ושלמים דאחר ואיהו הוא דאפסיד אנפשיה דלא הוה ליה למיקני כפרת אחרים וכי האי גוונא נמי אמרי אינשי לאו עכברא גנב אלא חורא גנבי [יז] כלומר המוכר לא פשע אלא הקונה הלכך מעותיו נדבה: **אף על גב דשויא ארבעה ויהבו ליה ה'.** לא אמר איסתכא דמתנה בעלמא הוא דיהב ליה ולא

[א] נר מצוה מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה טו:
[ב] נר מצוה מיי' שם טוש"ע חו"מ סי' קעו סעיף י בהג"ה:
[ג] נר מצוה מיי' פ"ג מהלכות ק"פ הלכה טו:
[ד] נר מצוה מיי' פ"ד מהלכות מעילה הלכה ח:

מוסף רש"י

השמש שאכל כזית בשר. שהיה צולהו ושכח והכניס כזית לתוך פיו והוא היה ממנה עליו (לעיל פו.). ממלא כריסו ממנו. דאם יעמוד משם שוב לא יאכל (שם).

מוסף תוספות

א. דאי לאו הכי לאשמעינן רבותא. תוס' שאנן. ב. (כ)שקנה העולה והשלמים. שם. ג. דקנסינן משום דאסור למכור עולתו ושלמיו. שם. ד. אבל במעות קשה ליה היאך מתחללין על הקדש דבמעות הקדש איירי. שם.

[ה] (לעיל פו., ב) [תוספתא פ"ז ה"ז], [ו] [תוספתא שם], [ז] [ניטין עח: זמיס ל: חולין מה.], [ח] [לעיל פו.], [ט] [שם], [י] תרגו, [יא] [לקמן נ.], [יב] [עי' קדושין נו: ניטין מה. ערכין נ.], [יג] ל"ל לחולין, [יד] רש"ל,

רבינו חננאל

מתני' הממנה אחרים על חלקו רשאין ליתן להם את חלקו כו'. פירוש שלשה שנתחברו וקנו פסח ואמר אחד מהן לאחרים תנו לי מעות ובאו ואכלו עמי בחלקי רשאין בני חבורה (לו) [לומר] [ל]שלישי ולהוציאו מחבורתם. ואוקימנא משום דאמרי ליה לא ניחא (ליה) [לן] דליתיב אינש נוכראה גבן, ואף על גב דאכלי כולהו בחד. **איבעיא להו בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות.** כלומר אוכל הרבה. מהו שיאמרו לו טול חלקך וצא. ופשטנה מיהא דתניא בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות, רשאין לומר לו טול חלקך וצא. ולא עוד אלא אפי' חמשה ועשו סיבולת רשאין לומר לו טול חלקך וצא ש"מ. מאי ולא עוד, לא מיבעיא קאמר. לא מיבעיא פסח דאמרן) ליה לתקוני (זבחן) [זבחא] קבילנך, אלא אפילו סיבולת נמי דלצוותא בעלמא, רשאין לומר לו טול חלקך וצא. **איכא דאמרי** הא לא איבעיא (להו) [לן] דמצי אמרי ליה לתקוני זבחא קבילנך, למיכל יתר (מינך) [מינן] לא קבילנך. כי איבעיא לן הא, רשאין בני חבורה ליחלק או לא. ופשטנא מיהא, בני חבורה שהיו ידי אחד מהן יפות רשאין לומר לו טול חלקך וצא, ידיו יפות אין שאין ידיו יפות לא (או לא) ש"מ. ואסיקנא אפילו סיבולות דלצוותא בעלמא רשאין לומר לו טול חלקך וצא. ומעשה דרב הונא בהדי רב פפא ובהדי רבינא פשוט הוא. ת"ר הממנה אחרים עמו על פסחו ועל חגיגתו מעות שבידו חולין והמוכר עולתו ושלמיו **לא עשה כלום ומעות כל שהן יפלו לנדבה.** ופשטה רבא למה יפלו לנדבה, קנסא. מאי כל שהן יפלו לנדבה, דאע"ג דשוה ארבעה ויהבו ליה חמשה, כולהו חמשה יפלו לנדבה ואפילו בההוא יתירא קנסיה רבנן. וכיון שפשט רבא להא אמר עולא אפשר ידעין חברין בבלאי טעמא דהא מתניתא זה הפריש טלה לפסחו וזה הפריש מעות שבידו חולין. היאך הקדש מתחלל על הקדש מעות שבידו חולין.

אמר אביי אי לאו דאוקמיה ר' אושעיא. להא דתנן לקמן דאתנן חל על המוקדשים בממנה לזונה על פסחו באתנה ואע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא אמרינן דאתנן חל עליו: **ורבי היא.** דאית ליה פסח ממון בעלים הוא דאמר לקמן אף מכדי מקח שאם ימעטו לו מעות לבעל הפסח ליקח חלוק וטלית ממנה אחרים עמו על פסחו וטוטל מהן מעות ועושה לרביו אלמא שלו הוא ויכול לאוסרו. אי לאו דאוקמה רבי אושעיא במסכת תמורה לההיא כדפרישית אגא דייתי מוקי לה להיא דאתנן בקדשים קליס שנתן לה שלמיס בתאנה ויש בידו לאוסרן ורבי יוסי הגלילי היא דאמר בפרק קמא דבכ"ק (דף יב:) קדשים קליס ממון בעליס הם והאי מתניתא דלעיל[1] דקתני מעות חולין הוה מוקמינא כרבי והוה אמינא דהא דשרי רבי לעשות לרביו במעות לאו משום דפסח אית ביה שיור בקדושתו ליתפס קדושת המעות בחולין שבו אלא משום דזה שמפריש המעות משייר בקדושתו לתתם מתת חולין לבעל הפסח והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי דהא דאמר קתני בשלמיס לא עשה כלום וההיא דאתנן כר' ובפסח לא דייתי מוקי לה דלא הוה סלקא דעתאי דפסח לרבי ממון בעליס הוא שיהא בידו לאוסרו: **דלא משייר איניש.** בקדושת הגוף דבהמה וטעמא דרבי דאמר אף מכדי מקח משום דבמעות משייר איניש לתתם מ[2] מתת חולין בחזקת חולין ומעיקרא אדעתא דהכי אפרשיהו ומשום הכי חולין הם דזה שהפריש לפסחו ואחר כך הימנה אחריס עמו מתנה בעלמא הוא דיהיב להו והיך יהבו ליה ממעות חולין מתנה והממנה זונה מתנה הוא שאין בידו למוכרו ואין אתנן חל עליו: **והשתא דאוקמה ר' אושעיא לההוא בממנה זונה על פסחו**[3]. אלמא קא סבר ר' אושעיא פסח גופיה לר' ממון בעליס ושמעינן מינה דאפי' בפסח משייר איניש כל שכן מעות וכ"ש דמצינן לאוקמה להך דקתני מעות שבידו חולין כרבי דהא פסח חולין הוא ויכול למוכרו ומעות של אותן אחרים חולין הוה וליכא לאקשויי היאך הקדש חל על הקדש לגאת לחולין: **הרי אלו מותרין.** כדיליף לקמן: **עופות.** תורים ובני יונה שאינן מוקדשין: **שהמום פוסל בהם.** אף משהוקדשו אין אתנן חל עליהם כדיליף לקמן: **עופות.** חולין שמום אין פוסל בהן מלהקדישם דלא נאמר תמות וזכרות בעופות אינו דין כו': **קל וחומר למוקדשין מעתה.** שיחול אתנן עליהן: **אלא טעמא כו'.** פירכא הוא: **ואם ימעט הבית וגו'.** אם יהיו מעות מועטין לבעל הפסח מהיות משה שאין לו במה לקנות לצורכי הפסח ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו יקח מעות משכנו וימנו על פסחו ויקח מן המעות מה שהוא צריך לפסח: **מכדי אכילה.** אם יחסר לו מעות שאין לו במה ליקח צורכי אכילת הפסח כגון עניים לגלותו דשאי הוא למוכרו: **ונא מכדי מקח.** שאם אין לו מעות לסחורה אינו דשאי למכור פסחו לכך: **כו"ע נא פליגי.** דיכול להימנות אחרים ליקח במעות עניים: **החייהו נשה.** עשה צורכי הפסח מן המעות: **ונאכיי דאמר.** לעיל אליבא דרבי בפסח נא משייר איניש הא קתני שעל מנת כו' אלמא פסח גופיה ממון בעליס הוא: **אימא מעות פסחיהן.** זה שנתמנה עמו לפסחו ונתן לו מעותיו חולין היו ונתן לו בתמנה ומשום הכי יכול ליקח בהן טלית ונותן לו חלק של פסחו בתמנה ומעותיו חולין הן שעל מנת כן הקדישן שאם לא ליתנם בתמנה יתנם: **מתני' זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשבת.** שטומאתו טומאת שבעה ואינו טעון קרבן: **שוחטין עליו בשביעי.** ואע"פ שלא העריב שמשו דהא חזי למיכל לאורתא: **ראה שלש.** דלא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: **שוחטין עליו.** אם חל שמיני שלו בערב הפסח ואפילו לא הביא כפרתו ומביאה לאחר מיכן דמחוסר כפורים דחי עשה דהשלמה כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל נט.): **שומרת יום לנגד יום.** הרואה יום אחד בתוך אחד עשר ימים שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת שוחטין עליה ספירה דכיון שספרה מקלת היום מותרת לטבול ואף על פי שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: **והזכה.** שראתה שלשה לוסיפים בתוך אחד עשר יום ולריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני ותביא כפרתה קודם שתחשך ותאכל: **גמ'** ומין

אמר אביי אי לאו דאוקמיה רבי אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא הוה מוקמינא לה לההיא בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר [6]**קדשים קלים ממון בעלים הוא בפסח לא משייר איניש במעות ודאי משייר איניש דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו והא רבי היא ומשום הכי מעות שבידו חולין** [5]**(דבפסח לא משייר איניש) ובמעות ודאי משייר איניש וההיא דקא מוקי לה רבי אושעיא כרבי לא מוקמינא ליה אנא כרבי דבפסח לא משייר איניש** [5]**(ובמעות משייר איניש דמעיקרא כי מפריש להו אדעתא דהכי מפריש להו) והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי דהא תני בה והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה ולא כלום והשתא דאוקמיה רבי אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא ש"מ דסבירא לי' אפילו בפסחו משייר איניש מאי היא דרבי אושעיא דתנן** [7]**א נתן לה מוקדשין באתננה הרי אלו מותרין עופות דחולין הרי אלו אסורין שהיה בדין ומה אם מוקדשים שהמום פוסל בהן אין אתנן ומחיר חל עליהן עופות שאין המום פוסל בהן אינו דין שאין אתנן ומחיר חל עליהן ת"ל** [1]**לכל נדר לרבות את העופות** [8]**ק"ו למוקדשין מעתה מה עופות שאין המום פוסל בהן אתנן ומחיר חל עליהן מוקדשין שהמום פוסל בהן אינו דין שאתנן ומחיר חל עליהן ת"ל לכל נדר פרט לנדור אלא טעמא דכתב רחמנא נדר הא לאו הכי הוה אמינא מוקדשים חל איסור אתנן עליהן והא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו א"ר אושעיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא מאי רבי דתניא** [2] **אם ימעט הבית מהיות משה החייהו משה מכדי אכילה ולא מכדי מקח רבי אומר אף מכדי מקח שאם אין לו ממנה אחר עמו על פסחו ועל חגיגתו ומעות שבידו חולין שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן רבה ורבי זירא חד אמר בעצים לצלייתו כולי עלמא לא פליגי דכיון דתקנתא דפסח הוא כגופא דפסח דמי כי פליגי במצה ומרור רבנן סברי הא אכילה אחריתי היא ורבי סבר כיון דהכשירו דפסח הוא כגופא דפסח דמי וחד אמר במצה ומרור נמי** [3]**כולי עלמא לא פליגי דכתיב** [3]**על מצות ומרורים יאכלוהו דכיון דמכשירין דפסח נינהו כפסח דמי כי פליגי ליקח בו חלוק ליקח בו טלית רבנן סברי מהיות משה אמר רחמנא החייהו לשה ורבי סבר החיה עצמך משה ולאביי דאמר אי לאו דאוקמה רבי אושעיא לההיא בממנה זונה על פסחו ורבי היא הוי מוקמינן לה בקדשים קלים ואליבא דר"י הגלילי דאמר קדשים [קלים] ממון בעלים הוא אבל בפסח לא משייר איניש הא קתני בהדיא שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן אימא שעל מנת כן הקדישו ישראל מעות פסחיהן: מתני'** [3]**זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי ראה שלש שוחטין עליו בשמיני שלו שומרת יום כנגד יום שוחטין עליה בשני שלה ראתה שני ימים שוחטין עליה בשלישי והזבה שוחטין עליה בשמיני: גמ'** אמר רב יהודה אמר רב [4]**שוחטין וזורקין על טבול יום** [5]**ומחוסר כפורים**

כי פליגי במצה ומרור. ליטעמא לריך לומר דהך דאתנן אתיא כרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים קליס ממון בעליס הוא להכי אילטריך לכל נדר אבל כרבי לא מתוקמא כיון דסבר להאי ליטעמא דפסח לא משייר אלא במצה ומרור לחודיה ומיהו ההיא דלעיל דקתני מעות שבידו חולין הייטו חולין לענין מצה ומרור דכרבי יוסי הגלילי לא מיתוקמא דקתני לא עשה ולא כלום[1]: **החיה עצמך משה.** תימה כיון דמקרא נפיק מה לריך לטעמא שעל מנת כן הקדישו ישראל פסחיהם ויש לומר דקא משמע לן קרא דדעתו לכך: מחוסר

[1] **לכל נדר לרבות את העופות.** להא דתנן לקמן דאתנן חל על המוקדשים בממנה לזונה על פסחו באתנה ואע"ג דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הכא אמרינן דאתנן חל עליו: **ורבי היא.** דאית ליה פסח ממון בעליס הוא דאמר לקמן אף מכדי מקח שאם ימעטו לו מעות לבעל הפסח ליקח חלוק וטלית ממנה אחרים עמו על פסחו וטוטל מהן מעות ועושה לרביו אלמא שלו הוא ויכול לאוסרו. אי לאו דאוקמה רבי אושעיא בכסכת תמורה לההיא כדפרישית אגא דייתי מוקי לה להיא דאתנן בקדשים קליס שנתן לה שלמיס בתאנה ויש בידו לאוסרן ורבי יוסי הגלילי היא דאמר בפרק קמא דבכ"ק (דף יב:) קדשים קליס ממון בעליס הם והאי מתניתא דלעיל[1] דקתני מעות חולין הוה מוקמינא כרבי והוה אמינא דהא דשרי רבי לעשות לרביו במעות לאו משום דפסח אית ביה שיור בקדושתו ליתפס קדושת המעות בחולין שבו אלא משום דזה שמפריש המעות משייר בקדושתו לתתם מתת חולין לבעל הפסח והא ליכא לאוקמי כרבי יוסי דהא דאמר דקתני בשלמיס לא עשה כלום וההיא דאתנן כר' ובפסח לא דייתי מוקי לה דלא הוה סלקא דעתאי דפסח לרבי ממון בעליס הוא שיהא בידו לאוסרו: **דלא משייר איניש.** בקדושת הגוף דבהמה וטעמא דרבי דאמר אף מכדי מקח משום דבמעות משייר איניש לתתם מ[2] מתת חולין בחזקת חולין ומעיקרא אדעתא דהכי אפרשיהו ומשום הכי חולין הם דזה שהפריש לפסחו ואחר כך הימנה אחריס עמו מתנה בעלמא הוא דיהיב להו והיך יהבו ליה ממעות חולין מתנה והממנה זונה מתנה הוא שאין בידו למוכרו ואין אתנן חל עליו: **והשתא דאוקמה ר' אושעיא לההוא בממנה זונה על פסחו**[3]. אלמא קא סבר ר' אושעיא פסח גופיה לר' ממון בעליס ושמעינן מינה דאפי' בפסח משייר איניש כל שכן מעות וכ"ש דמצינן לאוקמה להך דקתני מעות שבידו חולין כרבי דהא פסח חולין הוא ויכול למוכרו ומעות של אותן אחרים חולין הוה וליכא לאקשויי היאך הקדש חל על הקדש לגאת לחולין: **הרי אלו מותרין.** כדיליף לקמן: **עופות.** תורים ובני יונה שאינן מוקדשין: **שהמום פוסל בהם.** אף משהוקדשו אין אתנן חל עליהם כדיליף לקמן: **עופות.** חולין שמום אין פוסל בהן מלהקדישם דלא נאמר תמות וזכרות בעופות אינו דין כו': **קל וחומר למוקדשין מעתה.** שיחול אתנן עליהן: **אלא טעמא כו'.** פירכא הוא: **ואם ימעט הבית וגו'.** אם יהיו מעות מועטין לבעל הפסח מהיות משה שאין לו במה לקנות לצורכי הפסח ולקח הוא ושכנו הקרוב אל ביתו יקח מעות משכנו וימנו על פסחו ויקח מן המעות מה שהוא צריך לפסח: **מכדי אכילה.** אם יחסר לו מעות שאין לו במה ליקח צורכי אכילת הפסח כגון עניים לגלותו דשאי הוא למוכרו: **ונא מכדי מקח.** שאם אין לו מעות לסחורה אינו דשאי למכור פסחו לכך: **כו"ע נא פליגי.** דיכול להימנות אחרים ליקח במעות עניים: **החייהו נשה.** עשה צורכי הפסח מן המעות: **ונאכיי דאמר.** לעיל אליבא דרבי בפסח נא משייר איניש הא קתני שעל מנת כו' אלמא פסח גופיה ממון בעליס הוא: **אימא מעות פסחיהן.** זה שנתמנה עמו לפסחו ונתן לו מעותיו חולין היו ונתן לו בתמנה ומשום הכי יכול ליקח בהן טלית ונותן לו חלק של פסחו בתמנה ומעותיו חולין הן שעל מנת כן הקדישן שאם לא ליתנם בתמנה יתנם: **מתני' זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשבת.** שטומאתו טומאת שבעה ואינו טעון קרבן: **שוחטין עליו בשביעי.** ואע"פ שלא העריב שמשו דהא חזי למיכל לאורתא: **ראה שלש.** דלא חזי למיכל עד דמייתי כפרה: **שוחטין עליו.** אם חל שמיני שלו בערב הפסח ואפילו לא הביא כפרתו ומביאה לאחר מיכן דמחוסר כפורים דחי עשה דהשלמה כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל נט.): **שומרת יום לנגד יום.** הרואה יום אחד בתוך אחד עשר ימים שבין נדה לנדה דבעיא לספור יום המחרת שוחטין עליה ספירה דכיון שספרה מקלת היום מותרת לטבול ואף על פי שמחוסרת הערב שמש שוחטין עליה: **והזכה.** שראתה שלשה לוסיפים בתוך אחד עשר יום ולריכה לספור שבעה נקיים ולהביא קרבן שוחטין עליה בשמיני ותביא כפרתה קודם שתחשך ותאכל: **גמ'** ומין

מפריש [את פסחו וזה מפריש את מעותיו ממנה אותו על שלו והמעות יוצאין ל] חולין מאיליהן. **ואקשינן** על אביי דאמר אפילו לרבי בפסח לא משייר איניש, והא קתני בהדיא על מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן. ושני אימא שעל מנת [כן] הקדישו ישראל מעות פסחיהן. **מתני' זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו כו'.** אמר רב יהודה אמר רב שוחטין וזורקין על טבול יום, דאע"ג דמחוסר ערב שמש, שמשא ממילא ערבא. ועל מחוסר כפרה בשמסר קינו לב"ד של כהנים.

---

[1] נראה לפי הענין כי אחר ושאחר לו ל"ל הדבור לפיכך תני מעות כו' והדבור והשתא דאוקמי כו' ל"ל אחר סוף הדבור ומחלפו השורות בס"א ובדפוס.

מסורת הש"ס

[1] [נ"ק יב: וש"נ], [2] ס"א ל"ג, [3] ס"א ל"ג, [4] [שם], [5] [תמורה ל:], [6] [דף פט:], [7] [דף פט:], [8] [ס"א מתנת חנם],

תורה אור השלם

1. לא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְכָל נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְיָ אֱלֹהֶיךָ גַּם שְׁנֵיהֶם: דברים כג יט
2. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשׁוֹת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכַסּוּ עַל הַשֶּׂה: שמות יב ד
3. בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: במדבר ט יא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה והשתא וכו' על פסחו וכרבי אלמא:

מוסף רש"י

הרי אלו מותרין. לא חייל עליהו אתנן (תמורה ל:). **בממנה זונה על פסחו.** הא דאלטריך קרא למעוטי קדשים, כגון שהפרים פסחו ולאחר זמן אמר לזונה הבעלי לי וחימני על פסחי באתנתך, וכיון דאמר רבי רשאי אדם למעות אחרים אם יצטרך למעות לשום דבר אלמא ממונו הוא ואימא ליחול עליה אתנן להכי אלטריך לכל נדר להוציא הנדור (שם). **ואם ימעט.** דרש הכי שנתמעטו ביתו שאין לו מה שהוא לריך, מהיות משה, החייהו משה, שיתנה אחרים עמו על פסחו ויתנו לו מעות, **מכדי אכילה.** אם נתמעטו הבית מכדי אכילה נתמעטו יקבל מיתום ומזונו מן הסה, שאין לו מה שיאכל. ל"א החייהו משה, אם אין לו עניים לגלותו מכדי אכילה הוא והחייהו משה, ולא מכדי מקח. שאם רוצה לעשות סחורה ונתמעטו ביתו אותו מקח, שאין לו מה ליתן בו, אינו מתנה אחרים על פסחו בכך (שם).

מוסף תוספות

א. דמשמע אף הבשר אינו מכור ליאכל לחוקה, ואי כדהי"ג נהי דלא עלו לבעלים לשם חובה דלא מצינו אדם מוכר כפרתו, מיהו הבשר למה לא תהא קנויה לחוקה. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

אמר אביי אי לאו דאוקמיה ר' (יאשיה) [אושעיא] להא דתנן בתמורה פ"ו נתן לה מוקדשין באתננה הרי אלו מותרין ובעופות אסורין כו', וממעטינן להו למוקדשין מלמיחל עלייהו איסור אתנן ומחיר [כלב] מדכתיב לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך לכל נדר, ודרשינן לכל נדר פרט לנדור, כלומר כל דבר הנדור ומוקדש אין אתנן ומחיר חל עליהן. אמאי בענין קרא למעוטי המוקדשין, תיפוק ליה דכיון דאקדשינהו לאו דידיה איננון וקיימא לן אין אדם אוסר דבר שאינו שלו. ואוקמא ר' אושעיא בהא מתני' בממנה לזונה על פסחו ואליבא דרבי דאמר המקדיש פסחו

רבינו חננאל (המשך)

משייר ביה בפסחו, ואם ימנה אחר עמו ויקח מעות ממנו, אותן המעות חולין הן. ולזה הוצרכה המשנה לומר אע"פ שממנה הזונה על פסחו ויש לו רשות, לא נפסל הפסח ההוא ואיצטריך קרא למעוטי דהא דידיה, ומעטינן ליה לכל נדר פרט לנדור, והפסח הזה כבר נדור ומופרש לשם פסח הוא. והיכן שנה רבי שמשייר אדם בפסחו, דתניא ואם ימעט הבית מהיות משה, מכדי אכילה ולא מכדי מקח. רבי אומר אף מכדי מקח, שאם אין לו ממנה אחרים עמו ומעות שבידו חולין, דתקנתא דפסח הוא שעל מנת כן הקדישו ישראל את פסחיהן. ואמר אביי אנא הא מתני' הוינא מוקים לה בקדשים קלים ואליבא דר' יוסי הגלילי דאמר ממון בעליס הם, כיון דאינון ממוניה איצטריך קרא לכל נדר פרט לנדור למעוטי הני קדשים קלים, דלא חייל איסור אתנן ומחיר עליהן. ווו הברייתא דקתני ומעות שבידו חולין לא הייתי מעמידה לרבי, אלא הייתי אומר דבפסח לא משייר איניש אבל במעות ודאי משייר איניש, דכי מפריש אדעתא דהכי מפריש להו שמשים בדעתו וכי לא יהיו דמי הכבש אלא אלו לא פחות ולא יתר, יתכן שיהיו יתר ואוסיף, או פחות וישאר לי. ו) והשתא דאוקמי ר' אושעיא לההיא כרבי אנא נמי מוקימנא לה להא מתניתא לרבי, ולא משייר איניש בפסח אבל במעות משייר איניש. לפיכך תני מעות שבידו חולין והא ברייתא כר' יוסי הגלילי לא מצית מוקמת לה דקתני והמוכר עולתו ושלמיו לא עשה [כלום]. והא ברייתא דקתני אם ימעט הבית (חולקת) [חולקת] רבנן ורבי, חלקו רבה ור' זירא עלה, חד אמר למנות עמו אחד בפסח וליטול ממנו מעות לקנות בהם עצים לצלותו דברי הכל מותר, דכי גופיה דפסח הוא, כי פליגי לקנות מן המעות מצה ומרור כו'. וחד אמר מצה ומרור דברי הכל מותר, כי פליגי לקנות מן המעות חלוק או טלית, רבנן סברי מהיות משה החייהו לשה, ורבי סבר מי כתיב מהיות שה משה כתיב, החיה עצמך מן השה. ירושלמי ר' אלעזר בשם ר' אושעיא תנאי ב"ד הוא שיהא (זר) [זה]

כח א ממי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הלכה יד טו סמג לאוין שטו:
כט ב ממי' פ"ד מהלכות ק"פ הלכה יפ:
ל ג ממי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה ג סמג עשין רכד:
לא ד ממי' שם הלכה ח סמג שם:
לב ה שם הלכה ד:

מחוסר טבילה. ואף על גב דמחוסר כפרה נמי צריך טבילה כדתנן בפ׳ חומר בקודש (חגיגה דף כא.) האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש אינו אלא מדרבנן כדמוכח התם ועוד דבהתיא טבילה לא בעי הערב שמש[8] ולא שייך התם דילמא פשע:

עד שיכלו כל המעות שבשופר.

הקשה ריב״א הא מי אפשר שלא יהא מעורב בכל קן וקן ממעות שתי נשים ואפי׳ למאן דאמר יש ברירה כי האי גוונא לא שייך למימר דאזן סהדי שנתערבו ואי הוה אמרינן שמכל מעות שבשופר קונה קינין יחד מאדם א׳ הוה אתי שפיר אבל ליתנא דעד שיכלו[ב] לא משמע הכי וגרלאה לר״י דכל אחת היתה נולדת מעותיה ונותנת בשופר: **מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח.** ואם תאמר ואפילו טבל נמי לא ישתנו עליו מהאי טעמא וי״ל כי היכי טמא

כתיב והאי קליגא טומאתיה:

שחל שביעי שלו. אבל שני שלו ליכא למימר מדכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא הא למאר היו יכולים לעשות ולשתוט הן עצמן בלא שליחות מדלא כתיב ולא יכלו לאכול אי נמי דייק מביום ההוא דמיותר ואי שני הוא לישתוק מיניה ואם תאמר למה אמר להם לדחות לפסח שני יטבלו בו ביום וישחטו עליהם ויש לומר דשמא כן עשו ובשעה ששאלו לא טבלו עדיין ואמר להו משה אם לא תטבלו היום תדחו לפסח שני:

בשמיני פשיטא. אמתניתין דקתני זב שוחטים עליו בשמיני ליכא למיפרך פשיטא דמלי למימר דקתני לה אגב ריש״א דזב שראה שתי ראיות ושומרת יום כנגד יום שוחטין עליה ולא חיישינן שמא תראה ותסתור: **האונן.** כגון שמת לו מת אחר חצות שכבר חל עליו חיוב פסח אבל קודם חצות חל עליו אנינות כדאמר במי שהיה טמא (לקמן דף לא.):

שהיה

ו)[8] ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ועולה אמר אף שוחטין וזורקין על טמא שרץ לרב מאי שנא טבול יום דחזי לאורתא טמא שרץ נמי חזי לאורתא מחוסר טבילה טבול יום נמי מחוסר הערב שמש[3] שמשא ממילא ערבא מחוסר כפורים נמי הא מחוסר כפרה שקינו בידו טמא שרץ נמי הרי מקוה לפניו דילמא פשע אי הכי מחוסר כפורים נמי דילמא פשע[2] כגון דמסרינהו לב״ד וכדרב שמעיה[3] דאמר חזקה אין ב״ד של כהנים עומדין משם עד שיכלו מעות שבשופרות ולרב מדאורייתא מיחזא חזי ורבנן הוא דגזרו ביה (ו) אלמה אמר רב[7] מטמאין אחד מהן בשרץ אלא לרב מדאורייתא נמי לא חזי דכתיב[1] איש איש כי יהיה טמא לנפש[ג] מי לא עסקינן שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח דהיינו טומאת שרץ ואמר רחמנא נידחי וכי תימא ממאי דהכי סבר לה כרבי יצחק[1] דאמר טמאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן להיות בערב הפסח שנאמר[2] ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא ביום ההוא הוא דאינן יכולין לעשות אבל למחר יכולין לעשות ואמר רחמנא נדחו תנן זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי מאי לאו דלא טביל ושמע מינה שוחטין וזורקין על טמא שרץ לא דטביל אי טביל מאי קמ״ל הא קמ״ל דאע״ג דמחוסר הערב השמש קמ״ל דשמשא ממילא ערבא הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא ראה שלש ראיות שוחטין עליו בשמיני אי אמרת בשלמא זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי דטביל איצטריך סד״א ראה שתי ראיות בשביעי הוא דלא מחוסר מעשה אבל ראה שלש בשמיני דמחוסר מעשה מחוסר כפרה לא קמ״ל דאע״ג דמחוסר כפרה שוחטין וזורקין עילויה אלא אי אמרת ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל ראה שלש בשמיני למה לי השתא יש לומר ראה שתי ראיות בשביעי דלא טביל דטמא מעליא הוא שחטינן וזרקינן עילויה ראה שלש בשמיני דטביל ליה בשביעי דקלישא טומאה לא כ״ש דשחטינן וזרקינן עילויה אלא לאו ש״מ ראה שתי ראיות בשביעי דשחטינן עילויה דטביל לא לעולם אימא לך דלא טביל ואיצטריך ס״ד אמינא בשביעי הוא דבידו לתקן אבל בשמיני דאין בידו להקריב קרבן אימא פשעי ביה כהנים קמ״ל כדרב שמעיה: והזבה שוחטין וכו׳: תני תנא קמיה דרב אדא בר אהבה והזבה שוחטין עליה בשביעי שלה אמר ליה זבה בשביעי שלה מי חזיא אפילו למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ הנ״מ טמא שרץ דחזי לאורתא הא עד למחר דמתיא כפרה לא חזיא אימא בשמיני פשיטא מהו דתימא כיון דמחסרא כפרה לא קמ״ל כדרב שמעיה רבינא אמר נדה תנא קמיה והנדה שוחטין עליה בשביעי א״ל נדה בשביעי מי חזיא אפי׳ למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ דחזי לאורתא (ז) נדה לאורתא דשביעי הוא דטבלה עד שמיני דעבדה הערב שמש לא חזיא[ד] אלא אימא בשמיני פשיטא השתא ומה זבה דמיחסרא כפרה שוחטין וזורקין עליה בשמיני נדה דלא מיחסרא כפרה צריכה למימר דשחטינן וזרקינן עלה נדה איצטריכא ליה הא קא משמע לן בשמיני אין בשביעי לא (ח) כדתניא[ה] כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת בלילה דתניא יכול תהא טובלת מבעוד יום תלמוד לומר[3] שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל שבעה ויולדת איתקש לנדה: **מתני׳**[ו] האונן והמפקח

מפרש לקמיה: **פשע.** ולא טביל: **משם.** מן העזרה: **שבשופרות.** שופר היה שם שכתוב עליו קינין[ה] ואשה שיש עליה לידה וכן כל מחוסרי כפרה מביאין מעות ונותנין לתוכו ודמי הקינין קלובין היו ואוכלים בקדש לערב וסומכין על חזקת בית דין של כהנים שאין עומדין משם עד שיכלו כל מעות אותו שופר כדי [ו] שלא יאכלו מחוסרי כפרה בקדשים: [ז] **מחוסרי כפרה.** זב וזבה ומצורעת ויולדת: ופרכינן **ורב.** דאמר שמא פשע אלמא מדאורייתא מיחזא חזי טמא שרץ לשמוט עליו ומשום דילמא פשע בתנו גזרו ביה רבנן: **והאמר רב.** בכילד לולין[ו] היו ישראל מחלה טהורין ומחלה טמאין מטמאים אחד מהן בשרץ להכריע רוב ליבור לטומאה ואי מדאורייתא חזי היאך הוא מכריעם לטומאה דהיינו טמא שרץ לחזי למטבל: **וממאי דהכי.** דילמא מדכתיב טמא לנפש ולא כתיב טמא שרץ שמע מינה טמא מת שאינו ראוי לערב קאמר: **סבר לה כרבי יצחק דאמר.** בספרי[ו] אותן אנשים שנפשם מדבר שהיו טמאין לנפש אדם טמאי מת מצוה היו שחל שביעי כו׳: **מאי לאו דלא עביד.** וקשיא לרב: **הא קא משמע לן דאף על גב דמחוסר הערב שמש דשימשא ממילא ערבא.** ולא הוי כמחוסר מעשה: **הכי נמי מסתברא.** דאטבול קאי מדאצטריך למיתנא סיפא דשוחטין על מחוסר כפורים אי אמרת בשלמא ריש״א לא אמרת שוחטין עליו בשביעי מאי [אלא] טבול יום איצטריך למיתנא סיפא לאשמעי׳ דשוחטין על מחוסר כפורים ס״ד אמינא הלי מחוסר מעשה חשיב ליה קא משמע לן דשרי ובמסרו לב״ד של כהנים כדאמרן: **אלא אי אמרת כו׳ יש בידו לתקן.** לטבול אבל מחוסר כפרה אין בידו לתקן אלא ביד כהן: זבה טבילתה ביום שביעי דכתיב (ויקרא טו) וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר אחר מעשה תטהר כיון דסיימה לה ספירה תטהר ובתחלת היום עבדה לה ספירה אבל נדה דאורייתא שאינה סופרת נקיים אלא שבעה עם ימי ראייתה אינה טובלת עד לאחר שקיעת החמה של שביעי והערב שמש בדילה לא הוי עד למחר: **בשביעי לא.** משום דלא חזיא לאורתא משום הערב שמש: **הסיה.** יתירא דריש: **ויולדת איתקש לנדה.** דכתיב (שם יב) כימי נדת דותה תטמא: **מתני׳ האונן.** שמתו מוטל לפניו כדאמרי׳ בשחיטת קדשים בפרק טבול יום (זבחים דף ק:) אינו אונן כל זמן שלא נקבר: והמפקח

מסורת הש״ס

ו) לעיל סט. פ: פפ. לקמן לג. זבחים כב:, ג) [מיר סד:], ג) עירובין לב., ד) לעיל פ., ה) [לקמן לד.], ו) סוכה כה:, ז) שבת קכא. יומא ו. פח. ע״ז, ח) שקלים פ״ו מ״ה, ט) גי׳ יעב״ץ שיאכלו, י) [ל״ל לפני ד״ה משם], כ) לעיל פ., ל) [בהעלותך ט ו],

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה:
במדבר ט י
2. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא:
במדבר ט ו
3. וְאִשָּׁה כִּי תִהְיֶה זָבָה דָּם יִהְיֶה זֹבָהּ בְּבְשָׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה בְנִדָּתָהּ וְכָל הַנֹּגֵעַ בָּהּ יִטְמָא עַד הָעָרֶב:
ויקרא טו יט

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ וכבן הוא דגזרו ביה והא אמר רב: (ב) שם דחזי לאורתא אבל נדה לאורתא דשביעי:

מוסף רש״י

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אין שוחטין וזורקין את הפסח על ימיד טומא שרץ, ונדחה לפסח שני, ואף על גב דיכול לטבול ולאכול לערב, דאיכא מ״ד דס״ל סט. (זבחים כב: ועי׳ לעיל סט. בארוכה). **שמשא ממילא ערבא.** וכלא מחוסר ולא כלום דמי (נזיר סד:). **מטמאין אחד מהן בשרץ.** ונעבדיה כולהו כטומאתה (לעיל פ.). **טמאי מת מצוה היו.** לאו מת מצוה דווקא קאמר, דאפילו מתיהן נמי מת מצוה קרי להו, דמצוה להתעסק בהן כגון האמורים בפרשת הכהנים שהכהן מטמא בו (סוכה כה:). **טבילתן ביום.** משאליל המולת ביום השביעי אלהם וטעמא מפרש בפ״ב דמגילה (כ.) מקבא דביום השביעי, מקבא שביעי שפירה (שבת קכא.). **נדה ויולדת טבילתן בלילה.** שאינה יכולה לטבול ביום ז׳ (שם) נדה דכתיב (ויקרא טו) שבעת ימים תהא בנדתה, כל שבעה, ויולדת (שם יב) כימי נדת דותה תטמא (יומא ו.).

מוסף תוספות

א. אפי׳ בלילה יכול לטבול ויאכל. תוס׳ זבחים לא: ד״ה טבול יום. ב. משמע שבזה אחר זה היו קונים. תוס׳ שלנו.

עין משפט נר מצוה

לג א מיי׳ פ״ד מהלכות איסו״מ מקדש הלכה יב ופ״ו מהלכות ק״פ הלכה ח סמג שם:
לד ב שם הלכה ד:
לה ג שם הלכה ב:
לו ד שם הלכה ג:
לז ה מיי׳ פ״ח מהלכות מקוואות הלכה ו ופרק ג מהלכות שביתת עשור הלכה ג ופ״ד מהל׳ חיפוי איסו״מ הלכה ו סמג עשין רמג טוש״ע או״ח סימן תקנד סעיף ח וסימן תריי״ג סעיף יא וטוש״ע יו״ד סימן קנ״ז סעיף ג וסימן שפא סעיף ה וכ״כ אלפס שבועות פ״ב דף לא וברא״ש מקוואות סימן לו:
לח ו מיי׳ פ״ו מהלכות ק״פ הלכה ט:

גליון הש״ס

גמ׳ ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. עי׳ לקמן לג ע״ב תוס׳ ד״ה אלו פטורים:

רבינו חננאל

ואין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, חיישינן אף על פי שמקוה לפניו דילמא פשע ולא טבל. דייקינן מינה מדקאמר דילמא פשע, מכלל דמדאורייתא חזי ומשום דילמא פשע אמר רב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אלמא אמר רב מטמאין אחד מהן בשרץ ורושין הפסח בטומאה, והא טמא שרץ מדאורייתא טהור מעליא הוא. אלא לרב טמא שרץ מדאורייתא נמי לא חזי, מאי טעמא גמר לה מטמא שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, דאע״ג דבערב ראוי הוא, כיון דהשתא לא חזי נדחה מהאי קרא דכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא אינן יכולין לעשות הפסח אבל למחר יכולין לעשות ונדחו לפסח שני, כן נמי טמא שרץ. ואקשינן עליה מדתנן זב שראה שתי ראיות שוחטין עליו בשביעי, הנה זב בשביעי שלו כטמא שרץ הוא וקתני שוחטין עליו, מאי לאו דלא טביל וקשיא לרב. ומשני לא דטביל, והא קמ״ל דאף על גב דמחוסר ערב שמש, שמשא ממילא ערבא. דיקא נמי דקתני סיפא ראה שלש וכו׳. עולא אמר שוחטין וזורקין אף על טמא שרץ. הזבה שוחטין עליה בשמיני והוא שמסרה קרבנה לב״ד מהו דתימא דילמא פשעי כהנים ולא קרבי להו, קמ״ל כדרב שמעיה דאמר חזקה אין ב״ד של כהנים עומדין משם עד שיכלו כל מעות שבשופר. רבינא אמר התנא נדה תנא קמיה שוחטין עליה בשביעי. אמר ליה רב אדא בר אהבה אפי׳ למאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ משום דחזי לאורתא, אבל נדה דטבלה ליל שמיני עד דעריב עלה שמשא דיום שמיני לא חזיא. אימא נדה שוחטין עליה בשמיני שלה, והא קמ״ל דבשמיני אין בשביעי לא, כדתניא כל חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה. ותניא מנין לנדה שאינה טובלת ביום שביעי שלה שנאמר שבעת ימים תהיה בנדתה [תהא בנדתה] כל שבעה.

והמפקח אם הגל. מעל אדם ואין ידוע אם ימצאנו מי או מת: **שוחטין עליו.** דמכ"מ עודנו בחזקת טהרה. ואונן נמי נאורתא חזי כדאמרינן בגמרא[1] דאינינה ליה ליתא מדאורייתא אלא מינינות יום כדכתיב (ויקרא י) הן היום הקריבו יום אסור ליה מותר בשחיטת קדשים[2] וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת: **שוחטין עליהן.** בחבורת אחרים: **שמא יביאוהו לידי פסול.** שמא יטמא אונן למתו ומפקח גל ימצאנו מת ונמצא שהאהיל על הטומאה והחבוש שמא לא יצא וחולה וזקן שמא יכבד חוליו ולא יוכל לאכול כזית: **לפיכך.** הואיל ובשעת שחיטה ראויין היו וזמרן הדם עליהן אם אירע בהן פסול כמו שפירשתי פטורין מלעשות פסח שני: **חוץ מן המפקח אם הגל.** ונמצא המת תחתיו שחייב לעשות פסח שני: **שהוא עמא מתחלתו.** קודם שחיטה שהרי האהיל על הטומאה משעה שהתחיל לפקח ובגמרא מוקי לה בגל עגול שמתחלה האהיל את כולו: **גמ' לא שנו.** דאין שוחטין על החבוש בפני עצמו: **בית האסורין של ישראל.** כגון לכופו להוציא אשה פסולה או לשלם ממון אי נמי כדתניא (כתובות דף נג:) אם יקוס והתהלך בחוץ כו'[3] וכי תעלה על דעתך זה מהלך בשוק וזה נהרג אלא מלמד שמובשין אותו עד שנראה מה תהא עליו: **בית פאגי.** מקום חיצון בירושלים: **דמעיילי ליה.** מן הפסח בתוך בית האסורין לאכול דהא לפנים מירושלים הוא: **נ"מ.** דמפקח גל חייב לעשות פסח שני אלא גל עגול דמתחלתו האהיל עליו אבל גל ארוך שמא בשעת שחיטה עדיין לא האהיל כנגד הטומאה וכיון דספק יצא ספק לא יצא פטור משום דלא אפשר כדאמרן לעיל (דף פח:) גבי חמשה שנתערבו עורות פסחיהן:

מתני' על היחיד. טעמא יליף בגמרא: **ואפילו חבורה של מאה.** רבי יוסי קאמר לה כלומר לא תליא מילתא דפסח אלא באכילה יחיד ויכול לאכול כזית שוחטין עליו מאה ואין יכולין לאכול כזית בין כולם אין שוחטין עליהן: **ואין עושין חבורה נשים ועבדים וקטנים.** טעמא מפרש בגמרא: **גמ' לא הוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך.** ודריש באחד באנפיה נפשיה על היחיד: **ואין יכולים לאוכלו.** כזית ממנו: **מנין לזובח פסחו בשמא יחיד.** בשה קטנה שהיא בלא תעשה. להכי נקט במת יחיד ולא במת ליבור דבמת ליבור בשעת איסור הבמות ליכא דשעת איסור הבמות לאחר שנבחר משכן שילה ומשחרב היה להם היתר עד שנבנה בית עולמים ומשנבנה חזרו לאיסורם ושוב לא היה להם היתר: **שהוא בלא תעשה.** אבל כרת דשחוטי חוץ ליכא. ובשחיטת קדשים בפרק בתרא (זבחים קיד:) מוקי לה בקודם חלות דמחוסר זמן הוא להתקבל בפנים דכתיב (ויקרא יז) אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו הראוי לפתח אהל מועד חייב עליו ושאינו ראוי לאהל מועד אינו חייב עליו ויליף מהכא דמחוסר זמן בחוץ אע"פ שאינו בכרת בלא תעשה מיהא הוי הואיל וראוי לבא לאחר זמן: **יכול אף בשעת היתר הבמות כן.** יהא בלא תעשה זה דהא לא הותרה במת יחיד אלא לדבר הנידר ונידב ולהוי האי לגביה כשעת איסור: **ת"ל כו'.** דהאי לאו דהכא לא משתעי אלא בשעת איסור הבמות והכי שמעינן ליה לקרא לא תוכל לזבוח את הפסח בבמת יחיד בזמן שכל ישראל נכנסין בשער אחד כו' כי אם אל המקום אשר יבחר שם תזבחנו: ופרכינן **לר' יוסי ממאי דקרא לכדרבי שמעון כו'.** ולאו פירכא כולי האי דאיכא למימר מר דריש ליה הכי ומר דריש ליה הכי אלא טעמא דר' יוסי מהדר לפרושי מאיש לפי אכלו: **לא ס"ד.** דלאסור פסח על היחיד אתא דכתיב איש לפי אכלו תכוסו על איש אחד תשחטו ובלבד שיראה לאכילה: **מפרישנא.** שם מקום: **אשה בראשון.** חובה ובשני רשות. ולקמיה [ע"כ] יליף טעמייהו: **טפילה.** חיבור: קתני מיהת בפני עצמה לשון יחיד: ה"ג **לא נשים ועבדים וקטנים: תפלות.** עבירה:

עבדים

שהיה טמא מתחלתו. תימה לר"י מפקח הגל נמי נימא מי הוה כשהתחיל לפקח וי"ל דכיון דמצאו מת אית לן למימר שמתחלתו היה מת שכל הטומאות כשעת מציאתן[4]: **לא שנו אלא בבית האסורין של עכו"ם.** בירושלמי מוקי לה רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן בשמשאוהו ישראל אבל מבשוהו עכו"ם אין שוחטין עליו אפי' עם אחרים (5) אשר פיהם דבר שוא והיינו איפכא משמעתין:

עשרה ואין יכולין לאוכלו אין שוחטין עליהן. בהא מודה אפילו ר' יהודה דתנן שלא יביאוהו לידי פסול: **האי באחד מאי עביד ליה.** הוה מצי למימר דאיצטריך לכדאמרינן בכילד צולין (לעיל דף עט:) שאין היחיד מכריע[6]: **והתנן אין עושין חבורת נשים.** מעיקרא דקתני בפני עצמה לא קשיא ליה אלא השתא דקאמר אימא בפני עצמן משום דמשמע ליה דלא אסרה מתניתין חבורת נשים אלא כשיש נשים הרבה שסומכות זו על זו ואינן זהירין לשמור הפסח ומביאות אותו לידי פסול אבל יחידה שוחטין עליה: וכתיב

[1] והמפקח את הגל וכן [2] מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורים והחולה והזקן שהן יכולין לאכול כזית שוחטין עליהן על כולם אין שוחטין עליהן בפני עצמן שמא יביאו את הפסח לידי פסול לפיכך אם אירע בהן פסול פטורין מלעשות פסח שני חוץ מן המפקח בגל שהוא טמא מתחלתו: **גמ'** אמר רבה בר הונא א"ר יוחנן [3] לא שנו אלא בית האסורין דעכו"ם אבל בית האסורין דישראל שוחטין בפני עצמו כיון דאבטחינהו מפיק ליה דכתיב [1] שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אמר רב חסדא הא דאמרת בית האסורין דעכו"ם [4] לא אמרן אלא חוץ לחומת בית פאגי אבל לפנים מחומת בית פאגי שוחטין עליו בפני עצמו מ"ט אפשר דאמטו ליה ואכיל ליה: לפיכך אם אירע וכו': אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן [5] לא שנו אלא גל עגול אבל גל ארוך פטור מלעשות פסח שני אימא טהור היה בשעת שחיטה תניא נמי הכי ר"ש בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר מפקח בגל עתים פטור עתים חייב כיצד גל עגול ונמצאת טומאה תחתיו חייב גל ארוך ונמצאת טומאה תחתיו פטור אימא טהור היה בשעת שחיטה: **מתני'** [6] אין שוחטין את הפסח על היחיד דברי רבי יהודה ורבי יוסי [7] מתיר ואפילו חבורה של מאה שאינן יכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהן [8] ואין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים: **גמ'** ת"ר [9] מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד ת"ל [2] לא תוכל לזבוח את הפסח באחד דברי ר' יהודה ורבי יוסי אומר יחיד ויכול לאכלו שוחטין עליו עשרה ואין יכולין לאכלו אין שוחטין עליהן ורבי יוסי האי באחד מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדר"ש [10] דתניא ר"ש אומר [11] מניין לזובח את פסחו בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה ת"ל לא תוכל לזבוח את הפסח [12] באחד שעריך יכול אף בשעת היתר הבמות כן ת"ל באחד שעריך [13] לא אמרו אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד ור"י האי מנא ליה תרתי שמעת מינה ולר' יוסי ממאי דלהכי דקאמר ר"ש דילמא כדקאמר ר' יהודה הוא דאתא אמר לך לא סלקא דעתך דהא כתיב [3] איש לפי אכלו רמי ליה רב עוקבא בר חיננא מפרישנא לרבא מי א"ר יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד ורמינהו אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפילה לאחרים דברי ר' יהודה א"ל לא תימא בפני עצמה אלא אימא בפני עצמן אמר ליה מי עבדינן חבורה שכולה נשים והתנן אין עושין חבורת נשים ועבדים וקטנים מאי לאו נשים לחודייהו ועבדים לחודייהו וקטנים לחודייהו אמר ליה לא נשים ועבדים וקטנים נשים ועבדים משום תפלות קטנים ועבדים משום

פריצותא

נשים ועבדים וקטנים. ושנינן לעולם עושין חבורה כולה נשים ומשנתינו נשים ועבדים יחדו משום תפלות והוא דבר עבירה כדגרסינן רוצה אשה בקב ותפלות ולא עבדים וקטנים משום פריצותא.

מסורת הש"ס

1) קדושין מב. [נקמן לה. לט. יומא נא.], 2) [נקמן לה. תוס' לקמן לה. ד"ה מיבעי], 3) זבחים קיד:, 4) [בזבחים קיד: וכן בתוספתא זבחים פי"ג ה"ו ליתא], 5) [סוכה נה:], 6) [לקמן לב.], 7) [זבחים דף ק:], 8) [שמות כא], 9) [עירובין לה: נדה ד.],

תורה אור השלם

1. שְׁאֲרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה וְלֹא יְדַבְּרוּ כָזָב וְלֹא יִמָּצֵא בְּפִיהֶם לְשׁוֹן תַּרְמִית כִּי הֵמָּה יִרְעוּ וְרָבְצוּ וְאֵין מַחֲרִיד: צפניה ג יג
2. לֹא תוּכַל לִזְבֹּחַ אֶת הַפֶּסַח בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים טז ה
3. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכַסּוּ עַל הַשֶּׂה: שמות יב ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' בית האסורין דעכו"ם לא לא אמרן: (ב) תוס' ד"ה לא שנו וכו' אחרים דכתיב אשר פיהם:

מוסף תוספות

א. את הציבור. תוס' שאנן.

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ו מהלכות ק"פ הלכה י:
מ ב ג מיי' שם פ"ה הלכה ט:
מא ד שם פ"ו הלכה י:
מב ה מיי' שם פ"ג הלכה ב ג:
מג ו שם הלכה ד:
מד ז מיי' שם פ"א הלכה ג:

רבינו חננאל

מתני' האונן והמפקח בגל וכן מי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין כו'. אוקמא ר' יוחנן בבית האסורין של עכו"ם, ואף על גב דאבטחוהו לאפוקיה אין שוחטין עליו דעבידי דמשקרי, שנאמר אשר פיהם דבר שוא וגו'. אבל בית אסורין של ישראל כיון שהבטיחוהו שהוציאו לא משקרי, שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב, הלכך שוחטין עליו. אמר **רב חסדא** זדה האסור בבית אסורין של גוים ששנינו אין שוחטין עליו בבית האסורין שהוא חוץ לחומת בית פאגי, פ"י מקום חוץ לירושלים שאין אוכלין שם קדשים קלים, אבל אם הוא זה בבית האסורין לפנים מבית פאגי שוחטין עליו דאפשר דמעיילינן ליה פסחא התם ואכיל ליה. **ואלו** ששנינו במשנתנו כגון האונן ומי שהבטיחוהו להוציאו מבית האסורין והחולה והזקן שיכולין לאכול כזית אין שוחטין עליהם בפני עצמן שלא יביאו הפסח לידי פסול כלומר איפשר שלא יאכלוהו כי אינם יכולין ויפסל בנותר אבל נפטרו בזריקת הדם מלעשות פסח שני, חוץ מן המפקח בגל שבודאי האהיל על המת והיה טמא מתחלה. והני מילי בגל עגול אבל גל ארוך אימור טהור היה, אני אומר נזרק הדם עד שלא הגיע לטומאה. **ולא שנו אלא** גל עגול. פ"י גל עגול קצר מלמעלה ורחב למטה, וכשמתחיל לפקח מתחיל מלמעלה ומאהיל עליו). **תניא** נמי הכי ר' ישמעאל בר' יוחנן אומר מפקח בגל עתים חייב עתים פטור כיצד גל עגול כו'.

[**מתני'**] אין שוחטין **את הפסח על היחיד** כו'. תנו רבנן מנין שאין שוחטין את הפסח על היחיד שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר יחיד ויכול לאכלו שוחטין עליו עשרה ואין יכולין וכו'. ורמינן אהא דר' יהודה הא דתניא אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה בשני עושין אותה טפילה לאחרים דברי ר' יהודה. ושנינן תריץ ואימא הכי, נשים בראשון שוחטין עליהן בפני עצמן. אקשינן וכי עושין חבורה כולה נשים והתנן אין עושין חבורה

צא: האשה פרק שמיני פסחים

וכתיב בשני ונברתה הנפש ההיא אפי' אשה. ולא נפקא לרבי יוסי אשה מכלל חקת הפסח דמהתם מפיק ר"י טפילה דאי לאו הנפש ההיא ככל חקת הפסח לא הוה מוקמינן אלא לטפילה כו' יהודה ואיש למעוטי חובה הלך גלי הנפש ההיא דלא ממעטינן אשה מאיש: **איש ולא קטן.** תימה אמאי איצטריך דהיכן מצינו שחייב קטן במצות וי"ל דאיצטריך לקטן שהגדיל בין שני פסחים דס"ל דחייב לעשות פסח שני קמ"ל דשני משלומין דראשון הוא ובפרק מי שהיה טמא (לקמן דף נג.) משמע דנפקא לן מקרא אחרינא ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נד:) נמי קשה אמאי איצטריך איש פרט לקטן בנא על אשת איש ועל אשת אביו ועל הזכר ועל הבהמה: **אי נימא מאיש שה הא מיבעי ליה לכדר' יצחק בו'.** תימה לר"י דברים פ"ב דקדושין (דף מב.) משמע דמילתיה דרבי יצחק מאיש לפי אכלו נפקא ואומר ר"י דהתם משום דמאיש שה מפיק לשליחות דלא מצי מפיק שליחות מאיש לפי אכלו[א] לכך נפקא דרבי יצחק מאיש לפי אכלו אבל תלמודא דהכא נפקא ליה שליחות מדרבי יהושע בן קרחה ולכך מוקי איש שה לכדרבי יצחק דמשמע דמיירי בזביח טפי מאיש לפי אכלו: **איש** זובה ואין קטן זובה. תימה אמאי איצטריך קרא והא קי"ל דאין שליחות לקטן ובפ' קמא דבכא מציעא (דף יב.) מוכח דזביח מטעם שליחות[ב] וכי תימא מהכא קיי"ל דאין לו שליחות[ג] אכתי קשה אמאי איצטריך למעט דאינו זובח הא אפילו לעצמו אין לו זביח במציאתו אלא מפני דרבי שלום כדאמרינן בהניזקין (גיטין דף נט.) ויש לומר דדוקא מציאה אבל מתנה דדעת אחרת מקנה אותו עדיף[ד] כדמסיק בשאים אוחזין (ב"מ דף יב:) וכן בפרק התקבל (גיטין דף סד:) קאמרינן לרוב חזרקו אגוז ונוטלו זובח לעצמו אפי' לגבי קנין דאורייתא: **רבי** שמעון נמי סבר לה כרבי יוסי. תימה דילמא סבר לה כרבי יהודה ותרתי שמעת מינה כדאמרינן לעיל לרבי יהודה:

שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי **פסול.** תימה דבעי למימר דגרים מדקדקים ביותר ודמי להא דאמרינן (חולין דף ד.) כל מצוה שהחזיקו בה ע) גרים וכותים הרבה מדקדקים בה יותר מישראל ובירושלמי גרים אמר רבי יעקב בר יצחק בשם רבי יוסי אין עושין חבורות של גרים שמתוך שהן מקולקלים אין מדקדקין ויביאוהו לידי פסול ובכל דוכתא נמי חזינן דגרים לא דייקי במצות כישראלים והכא קאמר דגרים מדקדקים יותר:

גבי

פריצותא גופא [פ]אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפילה לאחרים [ג]דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר [א]אשה בשני שוחטין עליה בפני עצמה ואין צ"ל בראשון ר"ש אומר אשה בראשון עושין אותה טפילה לאחרים בשני אין שוחטין עליה כל עיקר במאי קמיפלגי רבי יהודה סבר [1]במכסת נפשות ואפילו נשים וכי תימא א"ה אפילו בשני נמי כתיב [2]חטאו ישא האיש ההוא איש אין אשה לא וכי תימא אי הכי אפילו טפילה נמי בשני לא אהני [3]ככל חקת הפסח לטפילה בעלמא ורבי יוסי מ"ט דכתיב בראשון במכסת נפשות ואפילו אשה וכתיב בפסח שני [2]ונברתה הנפש ההיא מישראל נפש ואפילו נשים ואלא חטאו ישא האיש ההוא למעוטי מאי למעוטי קטן מכרת ור"ש כתיב בראשון איש איש אין אשה לא וכי תימא אי הכי אפילו טפילה נמי לא אהני ליה במכסת נפשות לטפילה וכ"ת אפילו בשני נמי מיעט רחמנא בשני דכתיב חטאו ישא האיש איש אין אשה לא ממאי קממעיט ליה אי מחיוב השתא בראשון לא בשני מיבעיא אלא לאו מטפילה ומאי איש דקאמר ר"ש אי נימא [4]ויקחו להם איש שה לבית אבות וגו' ההוא מיבעי ליה לכדרבי יצחק [ב]דאמר [3]איש זובה ואין קטן זובה ואלא [1]מאיש לפי אכלו הא מדר' יוסי סבר לה כר' שמעון רבי שמעון נמי סבר לה כר' יוסי והוא מיבעי ליה דשוחטין את הפסח על היחיד אמר לך אם כן נכתוב רחמנא לפי אכלו מאי איש שמעת מינה תרתי כמאן אזלא הא דאמר רבי אלעזר [ד]אשה בראשון חובה ובשני רשות ודוחה את השבת אי רשות אמאי דוחה את השבת אלא אימא [5]בשני רשות ובראשון חובה ודוחה את השבת כמאן כרבי יהודה א"ר יעקב א"ר יוחנן [ה]אין עושין חבורה שכולה גרים שמא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול: ת"ר [ו]פסח ומצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר באנשים חובה ובנשים רשות אהייא קאי אילימא אפסח [ז]פסח כל שבעה מי איכא ואלא אמצה ומרור אימא סיפא ר"ש אומר באנשים חובה ובנשים רשות [ח]לית ליה לרבי שמעון הא [ט]דאמר רבי אלעזר נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר [5]לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה והני נשים הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה אלא אימא פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות ר' שמעון אומר פסח באנשים חובה בנשים רשות: **מתני'** [מ]אונן טובל ואוכל את פסחו לערב אבל לא בקדשים השומע על מתו והמלקט

חובה אבל בנשים רשות ורבי שמעון לטעמיה: **מתני' אונן טובל ואוכל את פסחו לערב.** ואף על פי שעדיין לא נקבר דאין אינות מן התורה אלא ביום שנאמר (ויקרא י) הן היום הקריבו ואני אונן ואכלתי חטאת היום יום אסור לילה מותר וטבילה בעי. וזו אחת מאחת עשרה מעלות דאמור בקודש (מגיגה דף כח.) האונן והמתוסר כפורים צריכין טבילה לקודש מתוך שנאסרו עד עכשיו בקדשים אצריכינהו רבנן טבילה ואף על פי שמתוסר כפורים טבל אתמול אבל לא יאכל אונן לערב בשאר קדשים דאיסור אינות לילה מדרבנן ולגבי פסח לא העמידו דבריהן במקום כרת: **השומע על מתו.** יום שמועה הוי אונן דרבנן:

וכן

מה א מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ד:
מו ב מיי' פ"ב מהלכות שלוחין הלכה ב [טוש"ע ח"מ סי' קפב סעי' ב]:
מז ג מיי' פ"ה מהלכות קרבן פסח הלכה ח וס"ז הלכה ג:
מח ד מיי' שם פ"ג הלכה ד:
מט ה מיי' פ"ו מהלכות מלה הלכה ח סמג עשין כו טור שו"ע או"ח סימן תעה סעיף ז:
נ ו מיי' פ"ו מהלכות קרבן פסח הלכה ט וס"ב מהלכות גירשת מקדש הלכה י [רב אלפס ברכות פ"ג די"ב. וברא"ש שם סי' טו ושבת פ"א ז: וברא"ש שם סימן לח]:

מוסף תוספות

א. דלא משמע למדרש מיניה שליחות כלל, אבל איש שה משמע למדרש מיניה שליחות שפיר כדכתיב לבית אבות. תוס' שאנן. ב. דכיון דזכות הוא לו נחשב כאילו עשאו שליח לזכות עבורו. תוס' הרא"ש קידושין מב. ד"ה אים. ג. כיון שאינו זוכה אינו בר שליחות. תוס' שאנן. ד. קנין שלהם מזכייתם. שם.

רבינו חננאל

גופה אשה בראשון שוחטין עליה בפני עצמה ובשני עושין אותה טפלה לאחרים. מאי טעמא כתיב בראשון במכסת נפשות ואפילו נפש אשה משמע, וכתיב בשני חטאו ישא האיש ההוא, איש ולא אשה. וכי תימא אי הכי אפי' טפלה נמי לא תעשה אותה בשני, ת"ל ככל חקת הפסח, אהני האיש למעוטה בשני מחזבה. אהני ככל חקת הפסח לרבויי לטפלה בעלמא. ור' יוסי אומר לטעמא דאמר שוחטין את הפסח ביחיד וכתיב בראשון במכסת נפשות ובשני כתיב ונברתה הנפש ההיא כל נפש במשמע ואפילו אשה. ר' שמעון אומר בראשון עושין אותה טפלה לאחרים ובשני אין שוחטין עליה כל עיקר, מאי טעמא בראשון כתיב איש לפי אכלו, ובשני כתיב חטאו ישא האיש ההוא איש ולא אשה. ודייקינן השתא בראשון פטור בשני מבעיא, אלא מכלל שבראשון טפלה ואפילו טפלה שבראשון מיעטה בשני. וקמו להו ר' יוסי ור' שמעון בשיטתא חדא דשוחטין את הפסח על היחיד. אמר ר' יעקב אמר ר' יוחנן אין עושין חבורה שכולה גרים שמא לא ידקדקו בו ויביאוהו לידי פסול. ותרצינן להא מתניתא הכי תנו רבנן פסח מצה ומרור בלילה הראשון חובה מצה מכאן ואילך רשות. ר' שמעון אומר פסח באנשים חובה (מכאן ואילך רשות) [בנשים רשות].

[מתני'] אונן טובל ואוכל פסחו לערב אבל לא

ע) **עבדים וקטנים משום פרילותא.** דמסכת זכור: **לא שוחטין עליה כל עיקר.** ואפי' טפילה דלא שייכא ביה מידי ואי אכלה ביה הוה פסח נאכל שלא למנויו וה"ה לעבדים לאין אוכלין בו וכי אכלי עבדים ונשים בראשון שהן רשות בו אבל בשני לא דאפי' מרשות אימעוטו כדלקמן: **במכסת נפשות.** מדלא כתב אנשים אפי' אשה במשמע: **כתיב בשני חטאו ישא האיש ההוא.** והכי משמע ליה קרא והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח[ו] דראשון ונכרת כי קרבן ה' כו' כי לשון שימוש אי כשקרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא[ח] והכי דרשי בפרק מי שהיה טמא (לקמן נג.) אליבא דר"י א"נ קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא: **וכתיב בשני ונברתה הנפש ההיא.** דאע"ג דראשון קאי מיהו כי קרבן ה' אשני קאי וכדמפרשינן וגמרינן בה כרת לקמן (שם) האי חטאו ישא מוגשא חטאו דמבכר את השם דכתיב ביה[ט] את ה' הוא מגדף ונכרת וגו' והוי כמאן דכתיב נפש בגופיה: **ואלא האיש.** דגבי פסח מאי עביד ליה ליכתוב חטאו ישא ותו לא: **כתיב בראשון איש.** לקמן בעי מאי איש כתיב בראשון: **איש זובח.** לאחרים בלקיחתו אם לקח מקח לצורך אחרים או קיבל מתנה לשם אחרים כדכתיב ויקחו איש שה לבית אבות ואין קטן זובח דאין נעשה שליח: **אלא מאיש לפי אכלו.** דרשי ליה למעוטי אשה: **והא מדר' יוסי סבר לה כר"ש.** דאין שוחטין פסח בבמת יחיד מלא תוכל לזבוח[מ]: **ר"ש נמי סבר לה כר' יוסי.** דיליף מאיש לפי אכלו ששוחט פסח על היחיד דאי לא ס"ל כוותיה ממאי דהמי באחד לדרשא דידיה אתא הא הא טפי משמע שפיר כר"י דאין שוחטין על היחיד: **לפי אכלו.** בלאו איש נמי נפקא לן מלשון יחיד דשוחטין פסח על היחיד ואיש דרשינן ליה למעוטי אשה: **רשות ודוחה את השבת.** בתמיה: **ידקדקו בו.** משום שאין בני תורה יחמירו עליו לדקדק ויפסילוהו על חנם: **תנו רבנן פסח מצה ומרור בראשון חובה בו'.** בראשון לילה הראשון: **אהייא קאי.** מכאן ואילך רשות דתנא קמא אי נימא אפסח פסח כל שבעה מי איכא: **ואלא אמצה ומרור.** ועלה מהדר ר"ש אף בראשון דקאמרת חובה באנשים הוא דהויא אבל בנשים רשות: **ליה ליה לר"ש.** והא ליכא למימר דליהדר אמרור לחודיה דסתמא מצה ומרור בהדי הדדי כתיב[נ] על מצות ומרורים וכשם שנשים באכילת מצה חובה הכי נמי במרור: **הואיל וישנן בכל תאכל חמץ.** דהשתא הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה[ס] דכתיב (במדבר ה) איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו': **אלא.** הכי קאמר פסח מצה ומרור בראשון חובה מכאן ואילך רשות וקאי האי מכאן ואילך אמצה ומרור ור"ש פליג אפסח דקאמרת בראשון חובה באנשים הוא דהוה

מסורת הש"ס

פ) [תוספתא פ"מ ה"ו ומזבח סנהדרין יב:],
צ) [מזבח לקמן נג.],
ג) קדושין מב., ד) [לעיל עט: סנהדרין יב:],
ה) [תוספתא ספ"ב],
ו) [לקמן נו.], ז) לעיל מג.;
ח) זבחים לט.; ט) [שיך לע"ל], י) [במדבר טו],
כ) בשני חטאו ישא ולא קאי אחלעיל והכי אמרינן בפ' מי שהיה טמא אליבא דר' כל"ל ר"מ והכיבור שאמר זה לריך להתחיל וכתיב בפסח שני,
ל) [במדבר טו], מ) [דברים טו:], נ) [במדבר טו],
ס) [לעיל מג.], ע) [עי' ברכות מז: קדושין עו. גיטין י. חולין ד. איתא כל מצוה שהאחיזו בה חותים הרבה מדקדקי' כו' אבל מענין גרים בהך מילתא נעלם ממני מקומו],

---

תורה אור השלם

1. וְאִם יִמְעַט הַבַּיִת מִהְיֹת מִשֶּׂה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֹב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִכְסַת נְפָשֹׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ תְּכֻסּוּ עַל הַשֶּׂה:
שמות יב ד
2. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:
במדבר ט יג
3. לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:
במדבר ט יב
4. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת:
שמות יב ג
5. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
דברים טז ג

הגהות הב"ח

(א) גמרא ובנשים רשות וכי ליח לר"ש הא:

מוסף רש"י

ואין קטן זובח. שאין לו כח ליקח בשביל אחרים להיותו זובח להן במקחו (קדושין מב.). **אונן טובל ואוכל את פסחו** לערב. ולא גרסינן בה מחוסר כפורים, דאינו צריך להמתין לערב, אלא מביא כפרתו וטובל ואוכל בקדשים (זבחים צט:). **טובל.** כדתנן (חגיגה כח.) אונן צריך טבילה לקדש (שם).

א והמלקט לו עצמות טובל ואוכל בקדשים גר ב) שנתגייר בע"פ ב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים ג) הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר: **גמ'** מ"ט קא סבר ד) אנינות דלילה דרבנן וגבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת גבי קדשים העמידו דבריהם במקום עשה: השומע על מתו וכו': מלקט עצמות הא בעי הזאת שלישי ושביעי אימא שליקטו לו עצמות: גר שנתגייר וכו': אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מחלוקת בערל נכרי דב"ה סברי גזירה שמא יטמא לשנה הבאה ויאמר אישתקד מי לא טבלתי ואכלתי עכשיו נמי אטבול ואוכל ולא ידע דאשתקד נכרי הוה ולא מקבל טומאה עכשיו ישראל ומקבל טומאה וב"ש סברי לא גזרינן ג) אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל את פסחו לערב ולא גזרינן ערל ישראל משום ערל נכרי תניא נמי הכי אמר ה) ר"ש בן אלעזר לא נחלקו ב"ש וב"ה על ערל ישראל שטובל ואוכל את פסחו לערב על מה נחלקו על ערל נכרי שב"ש אומרים טובל ואוכל את פסחו לערב וב"ה אומרים הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר: אמר רבא ו) ערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהן במקום כרת אונן ומצורע ובית הפרס לא העמידו דבריהן במקום כרת ערל הא דאמרן הזאה ז) דאמר מר ח) הזאה שבות ואינו דוחה את השבת איזמל ט) דתניא י) כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים כך אין מביאין אותו דרך גגות ודרך חצרות ודרך קרפיפות אונן הא דאמרן מצורע מאי היא ט) דתניא י) מצורע שחל שמיני שלו בערב הפסח וראה קרי בו ביום טובל ואוכל אמרו חכמים אע"פ ח) שטבול יום אינו נכנס זה נכנס מוטב יבא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת ט) וא"ר יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו שנאמר [1] ויעמד יהושפט בקהל יהודה וירושלים בבית ה' לפני החצר החדשה מאי חצר החדשה שחדשו בו דבר ואמרו טבול יום לא יכנס במחנה לויה בית הפרס ט) דתנן ושוין ב"ש וב"ה שבודקין

גבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. הא דלא קאמר משום דפסח מצוה עוברת משום דיש קדשים דמלותן נמי עוברת כגון תודה דאין נאכלת אלא ליום ולילה: **אבל ערל ישראל** ד"ה טובל. ט) תימה לריב"א דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן: **ואמר רבי יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו.** ר' יוחנן לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף ח.) גבי אין אבלים מן המנין דלא מסני אר' יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליג כדמשני ארב אלא פרושי מפרש לה א) וכן מוכח דגבי יולדת שהיא טבולת יום לרוץ כתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבוא משמע הא למחנה לויה תבא: **טבול יום לא יכנס במחנה לויה.**

לא בכל המחנה אלא מעזרת נשים ולפנים כדתנן במסכת כלים (פ"ל משנה ח) עזרת נשים מקודש הימנו שאין טבול יום נכנס לשם אבל בהר הבית היה נכנס וקרי חגר לעזרת נשים כדתנן פ"ב דמדות עזרת נשים היתה אורך קל"ה ורחבה לשכות היו ברחבה מקצועותיה של מ' אמה ולא היו מקורות וכן הם עתידות להיות כדכתיב ויוציאני אל החצר החיצונה וגו' ב) וא"ת מנא ליה דגזרו על טבול יום דילמא על טמא מת גזרו שהיה מותר בכל מחנה לויה ג) וי"ל דטמא מת אפי' בחיל גזרו שלא יכנס כדתנן במסכת כלים (שם) החיל מקודש הימנה שאין נכרים וטמאי מתים נכנסין לשם והא דנקט בברייתא ורואה קרי בו ביום ולא נקט טבול יום דשאר טמאים דמלוייתא מוהרים ליכנס אלא אפילו בעל קרי דמשתלח אפ"ה מדאורייתא חוץ לשתי מחנות אפ"ה טבול יום שלו לא גזרו ביה רבנן ואם תאמר דנפרק נוטל (סוטה דף כ:) פריך אהא דקתני התם הוציאוה הוציאוה אלא תטמא את העזרה והתניא טמא מת מותר ליכנס במחנה לויה ואפילו מת עצמו כו' ומאי פריך כיון דמדרבנן אסור ליכנס וי"ל דמשמע ליה מדאורייתא מדקאמר הוציאוה הוציאוה תרי זמני שהיו ממהרין כל כך א"נ לא גזרו אלא אלא יכנס לפנים אבל אם נטמא בפנים לא גזרו עליו לצאת והא דאמרי' בהנשרפין (סנהדרין ד' פא.): כהן שנטמא בטומאת מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין לאו דוקא חוץ לעזרה אלא הוא הדין חוץ לחיל: בודקין

ומדהא ממחנה לויה דאמרי' בעלו דברים (לעיל סז:) **דבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות** וטובל לקרוייו דלגרעתו טבל מאתמול אף על פי שטבול יום אחר דקרי אינו נכנס דכתיב (דברים כג) כי יהיה בך איש וגו' וכבר השמש יצא אל תוך המחנה זה נכנס להר הבית להכנים ידיו לבהונות כדי שיאכל פסחו לערב: **יצא עשה.** דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דטבול יום בהר הבית שאין בו כרת אלא בעזרה. ואי משום דמכנים ידיו לעזרה הא אמרינן בשחיטת קדשים בפ"ג (דף לב:) איכא למ"ד ביאה במקלת לאו שמה ביאה ואיכא למ"ד הואיל והותרה לו אותה ביאה מקלת לגרעתו אע"פ שענוש כרת משום מחוסר כפורים והתירו הכתוב דכתיב לפני ה' הותרה לו אף לקרוייו: **וא"ר יוחנן.** עשה שאין בו כרת דקאמר תנא דברייתא לאו דוקא דאפילו עשה אין בו בטבול יום במחנה לויה אלא דרבנן הוא וקרא דכבא השמש במחנה שכינה קאמר: **חלר החדשה.** הר הבית וקרי לה חדשה מפני חידוש שחידשו והוסיפו על קדושתו בו ביום ואמרו טבול יום לא יכנס לה. והכי גמיר ר' יוחנן מרבים דדבר זה חידוש. וגבי פסח לא העמידו דבריהם לאיסור (דמצורע) [דבעל קרי] מלבוא אלא התירוהו לכנס ולטהר שלא יהא מפסח: **שבודקין**

א) [עדיות פ"ה מ"ב], ב) [בכלות עז: וש"נ], ג) [תוספתא פ"ז ה"ט ושם איתא ר"מ ב"ר לדוקן], ד) [הא דלא חשיב אמיתא יבלגו וכה"ג עי' תוס' זבחים נו. ד"ה מנין ותוס' מנחות כ: ד"ה בפסקל], ה) [לעיל דף סה:, ו) שבת דף קלז:, ז) יומא דף ז: זבחים דף לב:, ח) יומא דף ז: סוריות דף ה: זבחים לב: ע"ש, ט) חגיגה דף כה: אהלות פי"ח מ"ד, י) [לעיל סה:], כ) [לקמן לו.], ל) [בכלאים ח:], מ) [במדבר יט], נ) [ע' בתו"ש יסוד הגון],

תורה אור השלם

1. וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וּירוּשָׁלִַם בְּבֵית יְיָ לִפְנֵי הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה:
דברי הימים ב כ ה

מוסף רש"י

אנינות דלילה דרבנן. ואנינות דאורייתא חד יומא הוא, כדכתיב (עמוס ח) ואחריתה כיום מר (זבחים צט:) ואע"פ שהוא ליל יום המיתה וכתיב אנינות בתורייתא, דכתיב (דברים כו) לא אכלתי באוני ממנו ופחות מיום אחד אינה אנינות, דילפי רבנן מואחריתה כיום מר, קסבר אין לילה של אחריו עם היום, אלא מדרבנן הוא כשאר ימי האבל (ברכות מז:). **הזאה שבות.** דמאי מלאכה היא, אלא מתחזי כמתקן וגברא (לעיל סה:). **דרך גגות ודרך חצרות.** אלא עיכו זו עם זו ואיכא איסורא דרבנן (שבת קלז:). **מצורע שחל שמיני שלו.** שהוא יום הבאתו קרבנותיו ולרוץ בהר הבית ולעמוד בשער נקנור ולהכניס ידיו לעזרה ליתן מן הדם להבהונות (יבמות ז:) שאע"פ שמשתלח חוץ לג' מחנות, בשמיני שלו הותר לבא בשתי מחנות, אבל בעזרה אינו נכנס כדאיתא במס' מכות (ח:) טמא יהיה לרבות טבול יום, עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים, וטבעת מקדש כתיב בפ' פרה אדומה, וחוץ לעזרה אי אפשר אלא יפסל ביוצא, והכנסת ידיו ביאה מקלת היא במצורע ולא שמה ביאה, הלכך מזה עליו והוא עומד בשער נקנור (ס"א הובא בב"ח יבמות שם). **וראה קרי.** להכי נקט קרי ולא טומאת שרץ ונבלה, דטמא נכנסין להר הבית, כדמפרש בלאו דברים (לעיל שם.) שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו, ושערי נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה, כדאמרינן במלל עולין (לעיל פה:) והרי הן בהר הבית ויכול טמא מת לינכס לשם, אבל בעל קרי משתלח חוץ לשני מחנות כזב, כדמפרש בלאו דברים לעיל סז:) זב וכל זב לרבות בעל קרי (יבמות ז:). **טובל.** לקרוייו (שם). **אע"פ שטבול יום.** אחר דקרי, **אינו נכנס.** להר הבית, דכל טבול יום הרי הוא בטומאה עדיין לתרומה ולקדשים ומקדש (שם) דקסבר טבול יום דזב כזב דמי (זבחים שם. ובשמ"ק שם: וה"ה לטבול יום דקרי). **זה נכנס.** ומכניס ידיו לעזרה ליתן מדם האשם ומלוג האשם על בהונותיו כדי שיטהר לאכול פסחו לערב והוא ישלחנו לעזרה היום לשחוט ולזרוק עליו, אבל הוא לא יכנס לעזרה, דטבול יום שנכנס לעזרה בכרת (זבחים לב:). **יבא עשה שיש בו כרת.** דאם לא יכנס ידיו לבהונות לא יטהר לאכול פסחו לערב (יבמות ז:). **וידחה עשה.** דשלוח טמאים מהר הבית, שאין בו כרת. שאין עונש כרת אלא מחומת העזרה ולפנים (זבחים לב:) שאין עונש כרת אלא על ביאת עזרה חה לא יכנס לעזרה אלא לשעתי איקנוט שלא מקדשו ויכנס ידיו לבהונות ויטבל מלגעתו ויצא אלא פסחו לעזרה לשחוט ולערב יערב שמשו ויטהר מקרויו (יבמות ז:). **אפילו עשה אין בו.** בהר הבית לגבי טבול יום, דקסבר טבול יום חזב לאו כזב דמי (זבחים לב:). **ויעמד יהושפט.** אומו היום נטהרו ישראל מטומאה שביאיסם, בדברי הימים (יבמות ז:). **לפני החצר החדשה.** הר הבית שחידשו בה בהלכותיה (זבחים לב:). **במחנה לויה.** בהר הבית (יבמות ז:).

בערל נכרי, דב"ה סברי שמא יטמא הגר לשנה הבאה ויאמר אשתקד לא טבלתי ואכלתי בערב הפסח עכשיו נמי כיון שטבלתי טהור אני כבר ואוכל, והוא לא ידע דאשתקד (גר) [נוי] הוה ולא היה מקבל טומאה, השתא ישראל [הוא] ומקבל טומאה, ואין הטבילה עלתה לו היום לטהר אותו בערב כטמא מת ביום שביעי שלו. וב"ש לא גזרי. אבל ערל ישראל דברי הכל טובל ואוכל פסחו לערב, ולא גזרינן על ישראל משום ערל גור. תניא נמי הכי (וכו'). **אמר רבא ערל הזאה ואיזמל,** אלו שלשה דברים מדאורייתא ראורין הן ורבנן הוא דגזרו בהו ואפ"ה במקום כרת העמידו דבריהם. ערל הא דאמרן, כי זה הגר ראוי הוא שיטבול ויאכל בפסח בערב. דלא עדיף מישראל שאם היה ערל ישראל שמתו אחיו מחמת מילה וגדל זה בערלה ונכשיו מל עצמו בערב הפסח טובל ואוכל בערב הפסח. וב"ה גזרו על הגר כמו שאמרנו למעלה, ואמרינן הפורש מן הערלה כפורש מן הקבר. **הזאה שהיא שבות,** ואמרו חכמים אם חל י"ד להיות בשבת אינה דוחה ואין מזין על טמא מת שחל שביעי שלו בי"ד אלא מתגרע לבלתי עשות פסח. איזמיל אין מביאין אותו בשבת כדי למול זכריו, וקיימא לן מילת זכריו מעכבין אותו מלאכול הפסח, שנאמר והאיש אשר הוא טהור וגו', אין מביאין האיזמל אפי' במקום שאיסורו מדרבנן. דתניא כשם שאין מביאין אותו דרך רשות הרבים, כך אין מביאין אותו דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות. **בפרק האשה שהלך בעלה למדינת הים** כו'. זו השמועה בלשון הזה. אמר רבא בעאי לאותיביה ערל הזאה ואיזמל וסדין בציצית וכבשי עצרת, וכיון דשנית לי שב ואל תעשה לאו (מעיקר) [מיעקר] מילתא הוא וכו'. **אבל** באלו שלשה דברים מדרבנן לא העמידו דבריהם במקום כרת, והן אונן ומצורע ובית הפרס. אונן הא דאמרן דאנינות לילה מדרבנן. ובטלו דבריהם ואמרו טובל ואוכל פסחו לערב. מצורע דתניא מצורע שחל (שביעי) [שמיני] שלו להיות בערב הפסח וראה קרי בו ביום וטבל אמרו חכמים אע"פ שאין טבול יום אחר נכנס זה נכנס, מוטב יבוא עשה שיש בו כרת וידחה עשה שאין בו כרת. ואמר רבי יוחנן דבר תורה אפי' עשה אין בו דכתיב ויעמוד יהושפט וגו'. **בית הפרס** דתנן ושוין בית שמאי ובית הלל

מט א מיי' פי"ב מהל' בית המקדש הל' י ופי"ו מהל' ק"פ הל' ט): נ ב ג ד מיי' פי"ו מהל' ק"פ הלכה ז ופי"ח מהל' פרה הלכה ג):
ד [מיי' פי"ב מהל' בית מקדש הל"ט ופי"ו מהל' ק"פ הלכה ט):
נא ה מיי' פי"ו מהל' ק"פ הלכה י:
נב ו מיי' פי"ב מהל' מילה הלכה ו סמג עשין כח טוש"ע י"ד סי' שלח סעיף ו וטוש"ע י"ד סימן רסו סעיף ב [רב אלפס שבת פי"ט דף מז: וכלח"ש שם סימן מ):
נג ז מיי' פי"ו מהלכות ק"פ הלכה ה:
ח [מיי' פי"ז מהל' בית המקדש הל' ח ופי"ב מהל' בית מקדש הל"ט):

מוסף תוספות

א. דהאי עשה דקתני אינו אלא מדרבנן אבל דבר תורה אפי' עשה אין בו. מוס' שלנו. ב. אלמא דאיקרי חצר אבל הר הבית והחיל לא אשכחן דאיקרו חצר והילכך מותר ליכנס בהם טבול יום. שם. ג. וגזרו שלא ליכנס בו. שם.

רבינו חננאל

בקדשים קסבר אנינות לילה מדרבנן. סתם לן תנא כו' שמעון דגרסינן בסוף שחיטת קדשים מאן תנא אנינות לילה דאורייתא מדרבנן ר' שמעון, דתניא אנינות לילה דבר תורה דברי ר"י, רבי שמעון אומר דרבנן, שהרי אמרו אונן טובל ואוכל פסחו לערב. ובא רב מרי להעמיד דברי ר' שמעון ביום מיתה אנינות לילה דאורייתא, וביום קבורה אנינות לילה מדרבנן, וכן אמר (מר) [מרי] מת לו מת בארבעה עשר וקברו בארבעה עשר יום מיתה תופס לילו מדאורייתא, מת לו מת בשלשה עשר וקברו בארבעה עשר לא תפיס לילו ועלתה בקשיא. ורבנן לא העמידו דבריהם בפסח שהוא במקום כרת שנאמר וחדל לעשות הפסח ונכרתה, אבל אכילת קדשים שהיא עשה העמידו דבריהם ואמרו, האונן אע"פ שאנינות לילה מדרבנן אינו טובל ואוכל לערב קדשים. אבל מי שלקטו לו עצמות טובל ואוכל אפילו בקדשים לערב, דתניא יום שמרוצה כיום קבורה למצות שבעה ושלשים ולאכילת פסחים כיום ליקוט (לו) עצמות, ואחד זה ואחד זה טובל ואוכל בקדשים לערב ואנינות לא פסק ליה יום טוב אלא למצות שבעה.

מתני' שנתגייר ערב הפסח כו'. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מחלוקת

עין משפט נר מצוה

גבי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת. הא דלא קאמר משום דפסח מצוה עוברת משום דיש קדשים דמלותן נמי עוברת כגון תודה דאין נאכלת אלא ליום ולילה: **אבל** ערל ישראל ד"ה טובל. ט) תימה לריב"א דלא מצינו בשום מקום טבילה בישראל שמל אפילו מדרבנן: **ואמר רבי יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו.** ר' יוחנן לא פליג אברייתא דלאו תנא הוא כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף ח.) גבי אין אבלים מן המנין דלא מסני אר' יוחנן רבי יוחנן תנא הוא ופליג כדמשני ארב אלא פרושי מפרש לה א) וכן מוכח דגבי יולדת שהיא טבולת יום לרוץ כתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבוא משמע הא למחנה לויה תבא: **טבול יום לא יכנס במחנה לויה.**

לא בכל המחנה אלא מעזרת נשים ולפנים כדתנן במסכת כלים (פ"ל משנה ח) עזרת נשים מקודש הימנו שאין טבול יום נכנס לשם אבל בהר הבית היה נכנס וקרי חגר לעזרת נשים כדתנן פ"ב דמדות עזרת נשים היתה אורך קל"ה ורחבה לשכות היו ברחבה מקצועותיה של מ' אמה ולא היו מקורות וכן הם עתידות להיות כדכתיב ויוציאני אל החצר החיצונה וגו' ב) וא"ת מנא ליה דגזרו על טבול יום דילמא על טמא מת גזרו שהיה מותר בכל מחנה לויה ג) וי"ל דטמא מת אפי' בחיל גזרו שלא יכנס כדתנן במסכת כלים (שם) החיל מקודש הימנה שאין נכרים וטמאי מתים נכנסין לשם והא דנקט בברייתא ורואה קרי בו ביום ולא נקט טבול יום דשאר טמאים דמלוייתא מוהרים ליכנס אלא אפילו בעל קרי דמשתלח אפ"ה מדאורייתא חוץ לשתי מחנות אפ"ה טבול יום שלו לא גזרו ביה רבנן ואם תאמר דנפרק נוטל (סוטה דף כ:) פריך אהא דקתני התם הוציאוה הוציאוה אלא תטמא את העזרה והתניא טמא מת מותר ליכנס במחנה לויה ואפילו מת עצמו כו' ומאי פריך כיון דמדרבנן אסור ליכנס וי"ל דמשמע ליה מדאורייתא מדקאמר הוציאוה הוציאוה תרי זמני שהיו ממהרין כל כך א"נ לא גזרו אלא אלא יכנס לפנים אבל אם נטמא בפנים לא גזרו עליו לצאת והא דאמרי' בהנשרפין (סנהדרין ד' פא.): כהן שנטמא בטומאת מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין לאו דוקא חוץ לעזרה אלא הוא הדין חוץ לחיל: בודקין

ומדהא ממחנה לויה דאמרי' בעלו דברים (לעיל סז:) **דבעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות** וטובל לקרוייו דלגרעתו טבל מאתמול אף על פי שטבול יום אחר דקרי אינו נכנס דכתיב (דברים כג) כי יהיה בך איש וגו' וכבר השמש יצא אל תוך המחנה זה נכנס להר הבית להכנים ידיו לבהונות כדי שיאכל פסחו לערב: **יצא עשה.** דפסח שיש בו כרת וידחה עשה דטבול יום בהר הבית שאין בו כרת אלא בעזרה. ואי משום דמכנים ידיו לעזרה הא אמרינן בשחיטת קדשים בפ"ג (דף לב:) איכא למ"ד ביאה במקלת לאו שמה ביאה ואיכא למ"ד הואיל והותרה לו אותה ביאה מקלת לגרעתו אע"פ שענוש כרת משום מחוסר כפורים והתירו הכתוב דכתיב לפני ה' הותרה לו אף לקרוייו: **וא"ר יוחנן.** עשה שאין בו כרת דקאמר תנא דברייתא לאו דוקא דאפילו עשה אין בו בטבול יום במחנה לויה אלא דרבנן הוא וקרא דכבא השמש במחנה שכינה קאמר: **חלר החדשה.** הר הבית וקרי לה חדשה מפני חידוש שחידשו והוסיפו על קדושתו בו ביום ואמרו טבול יום לא יכנס לה. והכי גמיר ר' יוחנן מרבים דדבר זה חידוש. וגבי פסח לא העמידו דבריהם לאיסור (דמצורע) [דבעל קרי] מלבוא אלא התירוהו לכנס ולטהר שלא יהא מפסח: **שבודקין**

בודקין לעושי פסח. ות"ת דמשמע הכא דדוקא לעושי פסח התירו ע"י בדיקה משום דלא העמידו דבריהם במקום כרת ובפ' בכל מערבין (עירובין ד' כו:) תנן מערבין לכהן בבית הפרס ומפרש בגמרא[1] משום דמצי אזיל כדרב יהודה ואומר ר"י דהאי דקתמר הכא במקום כרת דוקא היינו משום דליכא נמי כרת בעשיית פסח בטומאת' והיינו דקתמר בסוף תגיגה (דף כה:) לעושי פסח לא העמידו דבריהם במקום כרת לאוכלי תרומה העמידו דבריהם במקום מיתה פירוש לענין פסח טיהרוהו אע"ג דליכא כרת באכילתו בטומאה לענין תרומה העמידו דבריהם ולא טיהרוהו אע"ג דליכא אלא מיתה לאוכלה בטומאה אבל בטומאת כהן דליכא אלא לאו שרי ליכנס בבית הפרס לגורך עירוב[2] ויש דבר כגון ללמוד תורה ולישא אשה דשרי אפי' בלא נפוח כדאמרי' במי שהוציאוהו (עירובין דף מז.) ובע"א (דף יג.) משום דעדיפי משאר מצות[3]:

מאי בודקין. קשה לר"ת מאי קנעי הלא הבדיקה מפורשת בסוף אהלות באותה משנה עצמה דקתני ומודים ב"ש וב"ה שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה' ונגזיר ב"ש אומרים בודקין וב"ה אומרים אין בודקין כילד הוא עושה מביא את העפר שהוא יכול להסיטו ונותן לתוך כברה שנקביה דקים כו' ואומר ר"י דבדיקה דמתני' בשכבר עבר ורב יהודה ורב חייא באין לפרש שיוכל לבא ולעבור וה"ק מאי בודקין אם לבא לעבור: [עי' תוספות בכורות כט. ד"ה היכי אזיל כו' וע"ע תוס' כתובות כח: ד"ה מנפח:]:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא: אלו פטורין מהכרת. נראה לר"י דמתני' קסבר שותטין וזורקין על טומאת שרץ והשתא אירי מתניתין בטומאת מת בשני דלא חזי לאכילה לאוקמה דלא קסבר אין שותטין אם כן טומאת דמתני' אף בטומאת שרץ או דטומאת מת בשביעי שלו א"כ אמאי פטור מהכרת כיון דיכול לטבול להתנות בפ' אלו דברים (לעיל דף פט:) יכול לא יהא ענוש כרת אלא טהור ושלא היה בדרך רחוקה ערל וטומאת שרץ ושאר טומאים מנין ת"ל והאיש ומשמע דליכא מאן דפליג עלה מדפריך מינה לרבא דקאמר דר"א פוטר מכרת ב ות"ת תיקשי מתני' לרב דאמר לעיל (דף 5:) אין שותטין וזורקין על טומאת שרץ וי"ל דכמה תנאי אשכחן דסברי כרב דאין שותטין והא דפריך ליה לעיל ממתניתין דזב שראה שתי ראיות היינו משום דרב עלה קאי ומוקי לה בשטבל:

ורב נחמן אמר הוצרה. רב נחמן מצי סבר כרב יהודה דאמר לקמן [4] דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה ואפ"ה הוצרה דנהי דאינו יכול בהילוך בינוני כיון דיכול לבא בסוסים ובפרדים בר אכילה הוא ולא דמי לאוצרה וערל וטומאת:

הכא נמי אונן קתני בהדייהו. ות"ת מה בין אונן למזיד [5] (ושוגג) דאם הוא מזיד היינו מזיד [6] (ואם הוא שוגג) היינו שוגג וי"ל דתנא תרי גווני מזיד חד שהניח בחנם ואונן שנתעצל אגב מרירה ומיירי במת לו מת אחר חצות אבל קודם חצות אינו בהכרת כדמוכח בסוף פירקין [7] וכן איתא בהדיא בפ' טבול יום (זבחים דף ק.) ולעיל הוי מצי למיאסב נמי אונן בהדי הנהו דהעמידו דבריהם במת קודם חצות:

ה"ג

שבודקין לעושי פסח ואין בודקין לאוכלי תרומה מאי בודקין [8] (לעושי פסח) [9] אמר רב יהודה אמר שמואל [10] מנפח בית הפרס והולך [11] רב יהודה בר [12] אביי משמיה דרב יהודה אמר בית הפרס שנידש טהור:

הדרן עלך האשה

מי שהיה [13] טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני א"כ למה נאמר טמא או שהי' בדרך רחוקה [14] שאלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת: **גמ'** איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה רב ששת אמר [15] לא הורצה רב נחמן אמר הורצה מיחם הוא דחם רחמנא עליו ואי עביד תבא עליו ברכה ורב ששת אמר לא הורצה מידחא דחייה רחמנא כטמא אמר ר"נ מנא אמינא לה דתנן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה את הראשון יעשה את השני מכלל דאי בעי עבד ורב ששת אמר לך אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה את הראשון יעשה את השני מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי עבד הרי שגג והרי נאנס אלא מזיד קתני בהדייהו ה"נ אונן קתני בהדייהו אמר רב אשי מתניתין נמי דיקא דקתני אלו פטורין מהכרת ואלו חייבין בהכרת אהייא אילימא אשוגג ונאנס שוגג ונאנס בני כרת גינהו אלא לאו אמזיד ואונן ורב נחמן אמר לך לעולם אמזיד לחודיה ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא חייב והאי דקתני חייבין איידי דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא [16] ר"ע אומר נאמר [1] טמא ונאמ' [1] בדרך רחוקה מה שבודקין. מהלכין בבית הפרס ע"י בדיקה לעשות פסח אם אין לו דרך אחרת: **ואין בודקין לאוכלי תרומה.** אלא ימתין ויקיף או יום או יומים עד שמגיע אל תרומתו ואוכלה: ה"ג **מאי בודקין.** איבעי ליה: **מנפח בית הפרס.** הוא שדה שנחרש בה קבר כדתנן (אהלות פי"ז מ"ח) החורש בית הקבר הרי זה עושה בית הפרס אלא מענה מאה אמה וגזור רבנן שמא כיתתה מחריסה את העצמות ופיזרתן באורך המענה ויש כאן עצם כשעורה ויעבור ויסיטנו ועצם כשעורה מטמאה במגע ובמשא דהיינו היסט הלכך מנפחו בפיו ואם יש עצם גדול ירחנו ועצם כשעורה נדחה בנפיחתו ואהל אין מטמאו דהא אין טומאת אהל בעצמות אלא רוב בנין ורוב מנין: **שנידש.** ברגל טהור שדריסת הרגלים העבירתן והבא לעשות פסחו יבדוק אם נידש ויעבור אבל לאכילת תרומה לא סמכי' עלה שיכול להמתין ובית הפרס מדבריהם ולא העמידום במקום כרת דפסח:

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא. א"כ למה נאמר טמא. בגמ' [לג.] פריך הא אינטריך דאי בעי למיעבד בראשון לא מצי עביד אלא אדרך רחוקה קאי דאגוס הוי דלא מצי עביד (א) וה"ג אמרינן בגמרא ואי בעי למיעבד ע"י שלוחו עביד כמ"ד בגמרא [שם] הוצלה והלך הוא ואמר אונסין אירחו לשני אונס דדרך רחוקה ל"ל דאידכר רחמנא טפי מאונס אחרינא הא דרך רחוקה אונס הוא שאינו יכול ליכנס כל שעת שחיטה כדאמרינן בגמ' ולאשמעינן דאי בעי למיעבד לא מצי עביד לא מצינן למימר דהא ודאי מצי עביד כמ"ד הוצלה: **שאלו פטורין מן הכרת.** טומאת ודרך רחוקה ושגג ונאנס: **ואלו חייבין.** מפרש בגמרא: **גמ' שחטו וזרקו עליו.** ולערב יבא ומ"מ בדרך רחוקה הוא שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דהיינו כל שש שעות עד שקיעת החמה: **הוצלה.** ופטור מן השני: **טמאת.** ולא עשה כלום וחקוק לשני: **מדקתני ולא עשה מכלל דאי בעי מצי עביד.** ואטומאת ליכא לאוקמא ועל כרחין אדרך רחוקה קא מהדר: [1] וליטעמיך סיפא גבי שגג ונאנס דתנא תו זימנא אחריתי ולא עשה אהי מוקמת לה הלא שגג ולא ידע שהיום פסח הרי שגג ונאנס ומאי אי בעי איכא למימר הכא אלא מאי איתא לך למימר בלא עשה דסיפא מזיד קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי הוה עביד: **ה"נ.** גבי לא עשה דריש אונן קתני בהדייהו ועלה קאי ולא עשה דאי בעי עביד כדאמרי' בפ' האשה (לעיל לא.) האונן והמפקח הגל כו' שותטין עליהן: **מתני' נמי דיקא.** דמזיד ואונן קתני הכי: **אהייא.** קתני חייבין בהכרת: **ור"נ.** דאמר לא תנן אונגין בריש ולא עשה אדרך רחוקה קאי אמר לך סיפא ודאי מזיד מחסרא בה ועלה קאי ולא עשה דסיפא וחייבין בהכרת נמי עליה קאי והא דתני חייבין לשון רבים איידי דתנא פטורין תנא נמי חייבין. (אמר המגיה בקצת פי' רש"י זה אינו) ותימה לי אמאי לא אמר ר"נ מנא אמינא לה דקתני א"כ למה נאמר דרך רחוקה שאלו פטורין כו' מדקאמר למה נאמר ש"מ דאי בעי למיעבד עביד כר"נ דאי כרב ששת אינטריך דאי בעי למיעבד לא ליעבד (עד כאן): מה

ברגלים הרבה (כתובות כח:). **טהור.** דתלינן לקולא ואמרינן כל העצמות נכתתו לפחות מכשיעור (שם) שאי אפשר לעצם כשעורה שלא יהא נידש ברגל (בכורות שם) שהרגלים נוטאים את העצמות ושמקום (נדה שם).

מסורת הש"ס

(א) ס"א ל"ג, ב) בהכות דף יט: שיעורין דף ל: מ"ק דף ה: חגיגה דף כה: כתובות דף כח: בכורות דף כט. נדה דף מ., ג) [בהכות יט: ע"ש על הגליון], ד) ס"א אמר, ה) [תוספתא רפ"ח], ו) נ"א אי הכי, ז) [שם דף ל:], ח) [ועיין תוס' בכורות כט. ד"ה היכי אזיל], ט) [דף לג.], י) ס"א ל"ג, כ) [דף לח.],

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיהוָה:

במדבר ט י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי שהיה וכו' דלא מצי עביד ואי בעי למיעבד כל"ל ותיבת וה"נ אמרינן בגמרא נמחק:

מוסף רש"י

שבודקין לעושי פסח. בית הפרס, כדמפרש ואזיל, היה סולך לעשות פסחו ובית הפרס של שדה שנחרש בה קבר מפסיקו, בודקו בנפיחה ואם יש עצם כשעורה רואהו ונשמטו ממנו, ועצם כשעורה אינו מטמא בהאהל אלא במגע ובמשא, לפיכך בודק בנפיחה שלא ימיטנו ברגלו (חגיגה כה:). ואין בודקין לאוכלי תרומה. אין סומכין על בדיקה זו, דכיון דאין זמן קבוע לאכילה ימתין שבעה ימים ואם אלו שבעיני ושביעי ויעבור, אבל נדי פסח הואיל ובית הפרס דרבנן לא העמידו דבריהם במקום כרת (שם). בית הפרס. והוא שדה שנחרש בה קבר ואם חכמים אמרו דלאו כלי המחריסה את העצמות והדורס עליהן מטיטן ועצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל (ברכות יט:) ואוקמי רבנן כל סביבות הקבר מאה אמה בספק טומאה (נדה נז.) שכך שיעורו שהמחריסה מולכת את עצמות המת (כתובות כה:). פרס, לשון דבר שבור ופרוס, על שם שנפרסו העצמות (נדה שם). יש שם עצם גדול נראה מאליו ועצם קטן נראה בנפיחה ואינו מסיטו ברגליו (ערובין ל:) ומומך על כך שאם יש עצם רואהו, ואע"ג דמהאהל לא מיישינן דאין עצם כשעורה מטמא בהאהל עד דאיכא שדרה או גולגולת שלמה או רוב בנין או רוב מנין (כתובות כה:). שנדש. בדריסת רגלי בני אדם (ערובין ל:) שדשוהו בני אדם ברגליהם (בכורות כט.). דשה רבה

מוסף תוספות

א. [דלא] העמידו דבריהם במקום מצוה דאפי' מערבין לדבר רשות אורחא דמילתא הוא לערב לדבר מצוה. תוס' עירובין כו: ד"ה ולכהן. ב. ולא משני דפליג אההיא ברייתא משמע דס"ע מודו בה. תוס' שאנץ.

רבינו חננאל

שבודקין לעושי פסח ואין [בודקין] לאוכלי תרומה, (אין) [מאי] בודקין, (מפסח) [מנפח], ואם אין שם עצם הרי הוא (עצם) [טהור]. ורב יהודה [אומר] בודקין (כלומר) אם הלכו בו בני אדם וטהר, דקי"ל כל עצם שהוא כשעורה [שנידש] ברגל [טהור] וכל שכן גדול ממנו. מאי שנא הני ומאי שנא הני. פי' ערל וטמא [ואיזמל], ערלה איסורא דאורייתא היא, וכן הוצאה נמי אי מעבר לה דרך רשות הרבי אתי לידי חלול שבת דהיא איסורא דאורייתא, וכן איזמל נמי אי מייתי ליה דרך רשות הרבים איסורא דאורייתא היא, העמידו דבריהם במקום כרת, אבל אונן ומצורע ובית הפרס דלא אתו לידי איסורא דאורייתא, לא העמידו דבריהם במקום כרת.

הדרן עלך האשה

מי שהיה טמא או בדרך רחוקה כו'. איתמר היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו רב נחמן אמר הורצה, מיחם הוא דחם רחמנא עליה, ואי עביד תבוא לו ברכה. רב ששת אומר לא הורצה רחמנא דחייה כטמא. ודייק רב נחמן מי שהיה טמא או בדרך רחוקה ולא עשה הראשון יעשה השני, מכלל דאי בעי עבד. רב ששת אמר אי הכי סיפא דקתני שגג או נאנס ולא עשה הראשון יעשה השני, וכי אלו יכולין לעשות הראשון והרי שינוו [שגג] או נאנס, ואלא מזיד קתני בהדייהו והכי קתני, שגג או נאנס או אפי' הזיד שהיה יכול לעשות הראשון ולא עשה יעשה השני, רישא נמי מי שהיה טמא או בדרך רחוקה או אונן קתני. ודייק רב אשי להא סברא מדקתני אלו חייבין בכרת מכלל דבמזיד ואונן קתני. ודחי רב נחמן מזיד קתני בסיפא, דהא חייבין כרת קתני, אבל ברישא איך נאמר אונן תני בהדייהו והא פטורין קתני, אלא לעולם מזיד בלבד הוא דקתני בסיפא, ואמאי קתני הרי אלו לשון רבים, משום דתנא רישא פטורין תנא סיפא חייבין. אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא ר' עקיבא אומר נאמר טמא ונאמר דרך רחוקה כו'.

מה טמא שיש ספק בידו לעשות. אי לאו דלמייה רחמנא דהא קמן קאי: **ואינו עושה.** דקא אסר ליה רחמנא לעשות: **אף דרך רחוקה שספק בידו לעשות.** שהיה לו שלוחים לשלח וקאמר רחמנא דאינו עושה דמדהכא דמייה: **ר"ע סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ.** ואע"ג דחזי לאורתא והאי ספק דקאמר ה"ק מה טמא שספק בידו לעשות דחזי למיכל לאורתא ואפילו הכי אין שוחטין וזורקין עליו ואתן ס"ל שוחטין וזורקין הלכך האי נמי דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין וזורקין עליו: **וכועלי נדות.** שכל אלו טומאה ארוכה: **וטמא.** לנפש: **וא"כ.** אלו עושים את השני: **למה נאמר טמא.** בתמיה: **אלא למה נאמר דרך רחוקה.** אי משום דאי בעי למיעבד הא בדרך רחוקה הוא וא"ת אלא ישלח פסחו וכדרב ששת האי תנא לית ליה אלא כרב נחמן סבירא ליה דאמר הולכה דאי כרב ששת אינצריך דרך רחוקה למימר דאי בעי לא ליעביד: **מי מחייבת.** דקתני נדות וילודות: **יכול לא יהו כו'.** ולא קתני זבות ויולדות: **הא רבי יוסי.** דאמר בפירקין דלעיל (דף 5א:) נשים בשני שוחטין עליהן בפני עצמן: **הא ר"י ור"ש.** דאמרי רשות: **חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני.** חיוב כרת יש על זה ועל זה ובחד גברא לא משכחת לה דתרי קטלי בחד גברא ליכא ואם לענין דאם שגג בשניהן יתחייב שתי חטאות ליכא למימר הכי דכרת דפסח אין חייבין על שגגתו חטאת דתנן בכריתות (דף ג.) הפסח והמילה מצות עשה היא ואין חטאת באה אלא על שגגת כרת של לאו דכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה אלא נפקא מינה דאם שגג בא' מהן והזיד בחבירו חייב אי נמי לגר שנתגייר בין שני פסחים: **ופטור על השני.** ואם שגג בראשון והזיד בשני פטור: **אף על הראשון.** אם הזיד אינו חייב כרת על שיזיד אף בשני אבל אם עשה את השני או שגג בו פטור לגמרי דשני תשלומים דראשון ותקנתא דראשון הוא ומזיד שלו הוא גמרו של כרת דראשון הלכך באיזה מהן שגגו פטור: **וחזרו לטעמייהו.** רבי ורבי נתן: **שהגדיל.** למחו בו שערות: **חייבין לעשות את השני.** דקסבר רגל בפני עצמו הוא ואית ליה חיובא באנפי נפשיה ואפי' למאן דלא מיחזי בראשון: **תשלומין דראשון.** ומאן דלא מיחזי בראשון לא מיחייב אשני ומיהו תקוני לראשון מכרת אם הזיד בראשון לא מתקן ליה הלכך חייב כרת על הראשון ואפילו עשה את השני ופטור על השני אם שגג בראשון והזיד בשני דהא ליתא ליה חיובא באנפי נפשיה ובראשון הרי שגג: **תקנתא דראשון.** מכרת דילה דאפילו הזיד בראשון השני פטורו מן הכרת: **אי נמי קרבן ה' לא הקריב וגו'.** דכי משמש באחרבא לשונות) וזה בלשון אי דרשינן ליה ולא קאי אדלעיל מייה לפרושי טעמא למילתא קמייתא כמו לשון דהא אלא מילתא אחריתי היא כמו כי יקרא (דברים כב) כי תכלה לעשר (שם כו) כי תפגע (שמות כג): קסבר

מה טמא שספק בידו לעשות ואינו עושה אף דרך רחוקה נמי שספק בידו לעשות ואינו עושה ורב נחמן אמר לך ר' עקיבא [6]לטעמי' דקסבר [7]אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואנא סבירא [8]ליה כמ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ ת"ר [9]אלו שעושין את השני הזבין והזבות המצורעין והמצורעות [ונדות] ובועלי נדות והיולדות [2]השוגגין והאנוסין והמזידין וטמא ושהיה בדרך רחוקה א"כ למה נאמר טמא למה נאמר דאי בעי למיעבד בראשון לא שבקינן ליה אלא א"כ למה נאמר בדרך רחוקה לפוטרו מן הכרת וכמ"ד הורצה אשה בשני מי מיחייבא והא [10]תניא יכול לא יהו עושין את השני אלא טמא נפש ושהיה בדרך רחוקה זבין ומצורעין ובועלי נדות מנין ת"ל [1]איש איש לא קשיא הא [11]ר' יוסי הא ר"י ור"ש ת"ר [12]חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי רבי נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני ר"ח בן עקביא אומר אף [על] הראשון אינו חייב כרת אא"כ לא עשה את השני ואזדו לטעמייהו דתניא [13]גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני דברי רבי רבי נתן אומר כל שזקוק לראשון זקוק לשני כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני במאי קמיפלגי רבי סבר שני [14]רגל בפני עצמו הוא רבי נתן סבר שני תשלומין דראשון הוא תקוני לראשון לא מתקין ליה ורבי חנניא בן עקביא סבר שני תקנתא דראשון הוא ושלשתן מקרא אחד דרשו [2]והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה רבי סבר [2]וחדל לעשות הפסח ונכרתה דלא עבד בראשון אי נמי [2]קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני וממאי [15](דהא) חטאו ישא כרת הוא

קסבר

(דף כג.) וי"ל דודאי קרא לא איצטריך להכי אלא פריך משום דקתני למה נאמר טמא לפוטרו מהיכרת דמשמע מכרת פטור אבל אי בעי למיעבד מני עביד הלכך פריך הא אי בעי למיעבד לא שבקינן ליה והשתא טמא לא איצטריך למיכתב אלא לאשמעינן דאיש נדחה ואין ליבור נדחין וגראה לר"י דממתניתין דקתני שאלו פטורין מהיכרת ליכא למידק כרב נחמן מדקתני פטורין מכלל דאם זרק הורצה דה"א אם זרק לא הורצה ואיידי דקתני סיפא חייבין תנא ריישא פטורין ואתי שפיר דלעיל מייתי ראיה ממתניתין לרב ששת:

אלא למה נאמר דרך רחוקה כו'. קשה לרב יהודה דאמר לקמן מאיזהו דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה דרך רחוקה דכתב רחמנא למה לי פשיטא דפטור דהא לא חזי לאכילה ואי משום דיכול ליכנס בסוסים ובפרדים א"כ לקמן דקתני היה חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים יכול יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה ואמאי איצטריך ההוא קרא הא לא איצטריך למיכתב כלל דרך רחוקה אלא משום היכא דיכול ליכנס בסוסים ובפרדים ואין לומר דס"ד דחייב כרת על מה שהרחיק עצמו דאם כן מאי פריך למה נאמר טמא דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה הא שפיר קאמר דנאמר לפוטרו מכרת דס"ד דליחייב על מה שטימא עצמו וגראה לרשב"א דטמא ודרך רחוקה איצטריך למיכתב דלא נימא כיון דלא חזי בראשון לא ליעבד בשני וסבר כרבי נתן דשני תשלומין דראשון הוא: **לא** קשיא הא ר' יוסי. תימה דמוקי הך ברייתא דסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ כר' יוסי ובפ' כילד צולין (לעיל דף פח.) גבי טומאת התהוס מסיק דקסבר ר' יוסי אין שוחטין וזורקין כו' וי"ל דהכא לא מוקי לה כר' יוסי אלא [3] במאי דסבר דנשים בשני חובה:

עולה

ה"ג בכל הספרים וכן גרסינן בספרי (פר' בהעלותך) **מה טמא שאין ספק בידו כו'** ומייתי התם אפלוגתא דר"א ור"ע [4] ומייתי ר"ע ראיה לדבריו מה טמא שאין ספק בידו לעשות מפני טומאה אף דרך רחוקה שאין ספק בידו לעשות שרחוק כ"כ שאין יכול לבא בשעת שחיטה לעולה או בשעת אכילה לרב יהודה ומייתי לה רב ששת מדקאמר ואינו עושה משמע דלא הוצרכה לבלבל מילי יליף דרך רחוקה מטמא ומשני רב נחמן דר"ע סבר אין שוחטין וזורקין ולכך יליף דרך רחוקה מטמא דתרוייהו חזו בשעת אכילה ולא חזו בשעת שחיטה ולדידיה נמי אם זרק לא הורצה אבל אינה סבירא לי שוחטין וזורקין והשתא ליכא למילף דלא הורצה בדרך רחוקה כמו בטמא מת דשאני טמא מת דלא חזי בשעת אכילה [5] ורב ששת סבר נמי שוחטין דאין סברא שיאכלוהו בזה אלא דסבירי דר"ע גמר מטמא מת אע"ג דלא דמי ליה כ"כ וגראה לר"י דלאו מהיקשא יליף דרך רחוקה מטמא אלא במה מצינו דאי מהיקשא מאי קא משני רב נחמן דסבר שוחטין מ"מ ניגמר מיניה דאין משיבין על ההיקש וק"ק לר"י דאי לאו היקשא הוא איכא טובא למיפרך: **רבי עקיבא סבר אין שוחטין וזורקין.** תימה מנא ליה דהא לעיל (דף 5:) אמר דמ"ד אין שוחטין סבר לה כרבי יצחק דאמר טמאי טמאי מתים היו שחל כו' וקדרים ביום ההוא אין יכולים לעשות הא למחר יכולים ואילו ר"ע בפרק היסן (סוכה ד' כה:) לית ליה דרבי יצחק: **דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה.** תימה הואיל וסבירא ליה להאי תנא שוחטין על טמא שרץ מדקאמר לפוטרו מהיכרת משמע מכרת פטור אבל אם זרק הורלה ומ"ד הורלה אסיקנא לעיל (דף פח.) דסבר שוחטין וזורקין אם כן טמא דקרא שאינו יכול לאכול בלילה והיכי קאמר התלמודא דלהכי כתביה דאי בעי למיעבד לא שבקינן ליה פשיטא דלא שבקינן ליה כיון דלא חזי למיכל א] ומלפי אכלו נפקא דטמא נמי נפק' לן מהתם כדאמר בפ"ב דזבחים

ד א מיי' פ"ו מהג' ק"פ הלכה א:
ה ב מיי' שם פ"ה הלכה א ג:
ו ג מיי' שם:
ז ד מיי' שם הלכה ז:

רבינו חננאל

ודחה רב נחמן ר' עקיבא סבר אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ודרך רחוקה כטומאת שרץ דמי. ואנא סבירא לי כמאן דאמר שוחטין וזורקין על טמא שרץ, ודרך רחוקה כטמא שרץ דמי, מה טמא שרץ אם שחטו עליו הורצה, אף מי שהיה בדרך רחוקה אם זרק הורצה. ת"ר אלו שעושין את השני זבין וזבות מצורעין ובועלי נדות והיולדות והשוגגין והאנוסין והמזידין וטמא ומי שהיה בדרך רחוקה. אם כן למה נאמר בדרך רחוקה הלא אנוס הוא וכבר שנה האנוסין. ואמרינן לפטרו מן הכרת. אליבא דמאן דאמר הורצה, דאי אליבא דמאן דאמר לא הורצה, סוף סוף למה לי למתנייה דאי בעי למעבד לא שבקינן ליה, היינו הני, אלא ש"מ היינו אליבא דמאן דאמר הורצה, אלמא בר מעבד הוא ואפ"ה פטריה רחמנא מכרת. ואקשינן מדקתני והזבות מכלל שהנשים חייבות בשני, וכי אשה בשני חייבת והתניא יכול לא יהו עושין את השני אלא טמא נפש כו' ת"ל איש, איש ולא אשה. ושנינן הא דתניא שהנשים עושות את השני ר' יהודה ור' יוסי היא והא דתניא איש ולא אשה רבי שמעון [היא] כדאמרן בפרק של מעלה. ת"ר טהור שלא עשה פסח, חייב כרת על הראשון וחייב כרת על השני דברי רבי. מאי טעמא שני רגל בפני עצמו הוא. ר' נתן אומר חייב כרת על הראשון ופטור על השני, קסבר שני תשלומין דראשון הוא, תקוני לראשון לא מתקין. ר' חנניא בן עקביא אומר אף על הראשון אינו חייב אלא אם לא עשה את השני, כלומר כיון שלא עשה הראשון נסתלקה חובת הראשון ונתחייב בשני, ולעולם אינו חייב אלא על השני קסבר שני תקנתא דראשון הוא. ואזדו לטעמיהו] דתניא גר שנתגייר בין שני פסחים וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים חייבין לעשות פסח שני דברי רבי, ר' נתן אומר כל הזקוק לראשון זקוק לשני וכל מי שאינו זקוק לראשון אינו זקוק לשני. ושלשתן מקרא אחד דרשו, והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח בראשון ונכרת, אי נמי קרבן ה' לא הקריב במועדו בשני חטאו ישא, והוא כרת

עין משפט נר מצוה

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶּסַח לַיְיָ:

במדבר ט י

2. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:

במדבר ט יג

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה לאי בעי למיעבד כו' ומלפי אכלו נפקא כו'. נ"ב עי' לעיל ס"ט ע"א תוס' ד"ה שוחטין וזורקין וכו':

מוסף רש"י

אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אין שוחטין וזורקין את הפסח על יחיד טמא שרץ, ונדחה לפסח שני, ואף על גב דיכול לטהרו ולאכול לערב, דאיכא מ"ד דס"ל הכי (זבחים כב: ועי' לעיל שם. בארוכה). ת"ל איש איש. כי יהיה טמא, משמע כל טומאה, מדלא כתיב לנפש בראשה, א"נ אים כי יגע במת, ש"מ למידרשיה באנפיה נפשיה הוא (לעיל שז.). אי נמי קרבן ה' וגו'. והכי משמע ליה קרא והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וחדל לעשות הפסח וכלכת כי קרבן ה' כו'. כי לשון שימוש אי, כשקרבן ה' לא הקריב בשני, חטאו ישא (לעיל צא:).

מוסף תוספות

א. דקאמר ר"א מאסקופת העזרה ולחוץ. תוס' שאנ. ב. אבל דרך רחוקה חזי לכל הפחות בסוסים ובפרדות. שם. ג. כתנא דסבירא ליה כר' יוסי... שם.

עולא לטעמיה. תימה מנא ליה לעולא דלא הוי שעת שחיטה מתחילת שקיעה דהס נפסל בשקיעת החמה דריש [ט] ליה מביום הקריבו את זבחו והא קיימא לן בפ' שני דמגילה (דף כ:) דעד לאת הכוכבים יממא הוא: **רב** יהודה אמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה. תימה דלרב יהודה מן המודיעים לא יכול ליכנס בחצי היום וכל הלילה ועולא בשעת שחיטה[א] דיחזי אגן[ב] ויש לומר דליסתמוס דרכים כדאמרינן בר"ה (דף כג:) ועוד דאליבא דר"ע קיימי' דאית ליה[ג] תחומין דאורייתא ולרב יהודה יכול ליכנס מן המודיעים עד סמוך לתחום בתחלת הלילה וליכא ביניייהו אשמא כולי האי וכן משמע בירושלמי: **וקאמרת** שוחטין וזורקין על טמא שרץ. נאלומיה פירכי' הוא דקאמר הכי וא"פ' סבר אין שוחטין הוה מלי למיפרך מטבול יום דלכולי עלמא שוחטין וזורקין עליו אע"פ שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה: **דרך** רחוקה לטהור בו'. דתלייה בעשיה דכתיב ודרך לא היה וחדל לעשות בו' [ד] ואע"ג דבהאוא קרא גופיה כתיב טומאה והאיש אשר הוא טהור אזלינן בתר אכילה מדמייב טומאת שרץ דכתיב טומאת נפש ולא כתיב טומאת שרץ:

לרב

רבינו חננאל

דגמר חטאו ישא מחטאו ישא מן המכרך את השם דברי ר' יהודה. ר' נתן סבר וחדל וגו'. הלכך הזיד בזה ובזה דברי הכל חייב. שגג בזה ובזה דברי הכל פטור. הזיד בראשון ושגג בשני, לרבי ולרבי נתן דמחייבי בראשון, כרת חייב כרת. לר' חנניה בן עקביא דסבר שני תקנתא בראשון הוא, כיון דשגג בשני פטור הוא. שגג בראשון והזיד בשני לר' חייב, לר' נתן דסבר שני תשלומין בראשון הוא וכל הזקוק לראשון זקוק לשני, כיון ששגג בראשון פטור. וכל שכן לר' חנניה בן עקביא דסבר שני תקנתא בראשון הוא.

מתני' איזו היא דרך רחוקה מן המודעית ולחוץ וכמדתה לכל רוח כו'. פי' שיהיה שם כחצי היום. אמר עולא מן המודעית לירושלים חמשה עשר מיל. **סבר לה כר'** יוחנן, דאמר עשר פרסאות מהלך אדם בינוני ביום, חמשה מילין מעלות השחר ועד הנץ החמה, וחמשה מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים. פשו שלשים מיל, חמשה עשר מצפרא לפלגיה דיומא, וחמשה עשר מפלגיה דיומא עד לאורתא, וקימא לן כל מצות התמיד מכי ינטו צללי ערב והפסח אחריו, השתא אימת קא מחייב האי גברא למעבד פסח בחצות, כיון דאיבעי סגויי לא מתעייל ליה עד דאיכא שמשא פטור, כי אחר ביאת השמש אינו שוחט כלל. עולא לטעמיה דאמר איזו היא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה. [גופא אמר עולא איזו היא דרך רחוקה כל שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. ורב יהודה אמר כל שאין יכול ליכנס בשעת אכילה]. ואקשינן עליה והא טמא שרץ דטביל דכיון דערבא שמשא יכול ליכנס ולאכול, ואת אמרת לעילא אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ושנינן שאני טמא שרץ דרחמנא דחייה מפני שהוא כטמא נפש שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח, וכתיב ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, ביום ההוא לא יכלו הא למחר יכולין, ואפי' הכי אמר רחמנא לידחו. ואקשינן תוב לעולא איני דכל מי שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה אין שוחטין עליו, והא טמא שרץ שאינו יכול ליכנס בעזרה בשעת שחיטה, ואמרת אתה שוחטין וזורקין על טמא שרץ. ושנינן רחמנא תלה לטהור בדרך רחוקה והנה הוא בדרך, אבל הטמא לא תלאו הכתוב ברחיקות מקום אבל בטומאה וטהרה, ובשעת אכילה טמא שרץ שכבר טבל טהור הוא כי הנה בא שמשו. **ופרישנא** דמעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מילין מדכתיב וכמו השחר עלה ויאיצו וגו' וכתיב השמש יצא על הארץ וגו' ואמר ר' חנינא אני ראיתי אותו מקום והרי מסדום לצוער חמשה מילין. ירושלמי מאילת השחר עד שיעלה עמוד השחר ארבעה מילין שנאמר וכמו השחר עלה, מדהוה ליה למכתב כמו השחר עלה וכתב וכמו, מלה דדמיא לחברתה.

קסבר מגדף. דכתיב ביה כרת היינו מברך את השם וכיון דיש כרת במברך את השם יליף האי מיניה נשיאות חטא נשיאות חטא לגזירה שוה: **ורבי נתן.** מוקי ליה להאי כי בלשון דהא וקאי אלעיל מייתי למיתב טעמא למילתיה ונכרת בראשון משום דהא קרבן ה' לא הקריב במועדו בראשון.

לאו היינו מברך את השם. אלא מומר ומשורר לע"ז דאיכא דסבירא ליה הכי בברייתות (דף ז:) ולית לן כרת במברך אי לאו מהכא גמירי לה: **ורבי חנניא.** נמי דריש האי כי לשון אי כר' אלא קסבר לאו מילתא אחריתי היא אלא כרת דקמא תלא ביה ונכרת במזיד דראשון אם קרבן ה' לא יקריב בשני: **דאמרן.** לאגמולי כרת למברך: **דברי הכל חייב.** חד כרת: **לר' ור' נתן חייב.** דלא סבירא להו דשני תקנתא דראשון: **שגג בראשון והזיד בשני לר' חייב.** דליתא ליה כרת בשני בגופי נפשיה: **לר' נתן ור' חנניא פטור.** דהא לא כתיב כרת אלא אראשון והרי שגג בו: **מתני' מודיעים.** אם העיר: **נקוד על ה'.** שבראקוקה וכל ניקוד למעטו הדבר בא דמשמע סמיוה להא תיבה מהכא: **גמ' חמשה עשר מילין.** מדקרי ליה תנא דידן דרך רחוקה לגבי פסח וסבירא ליה לעולא דרך רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה כל שעת שחיטה מהלך ואינו מגיע ושעת שחיטה מחצות היום ואילך דבין הערבים כתיב ביה[ו] כתמיד[ז] ותמיד אע"פ שנשחט בשש ומחצה זמנו [ח] מן התורה מתחלת שבע ואילך שמתחלת החמה להתעקש כלפי מערב קצת ומשחרי כותלי דהכי אמרינן ביומא בפ' שלישי (דף כח:) גלותיה דאברהם מכי משחרי כותלי והיינו מחצות היום ולהלן ופרכינן עלה מהא דתנן תמיד נשחט בשש ומחצה ומשני שאני כותלי בית המקדש דלא מכווני רחבים מתחתיהן ולא משחרי בעיקום פורתא עד חצי שבע ומיהו זמן שחיטה מתחלת שבע ואילך ומשך עד שתשקע החמה ומשתשקע החמה לא דהס נפסל בשקיעת החמה בחיזהו מקומן (זבחים דף נו.) ומחצות ועד שקיעת החמה מהלך חמשה עשר מילין כי הא דר' יוחנן: **סבר לה.** עולא: **כמה מהלך אדם.** ביונוי וביום ביונוי דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין: **עשרה פרסאות.** ארבעים מילין: **מעלות השחר עד הנץ החמה חמשה מיל.** כך שהיית החמה לאת בעוביו של רקיע וכנגדה שוהה בשקיעתה ליכנס דהיינו משקיעתה ועד לאת הכוכבים: **פשו תלתין.** מהגלה ועד שקיעתה: **לאורתא.** לשקיעת החמה דשוב אין זמן שחיטה דהס קדשים נפסל בשקיעת החמה כדאמרינן בחיזהו מקומן בשחיטת קדשים [נו.]: **בשעת אכילה.** כל שעת אכילה שרחוק מחצות היום כל כך שאינו יכול ליכנס כל הלילה. אכילת הפסח כל הלילה ורבנן עבוד [י] הרחקה ואמור עד חצות לר"ע ולר"א דאורייתא עד חצות בפרק בתרא (דף קכ:) ובברכות בפ"ק (דף ט.): **ולרב יהודה קשיא.** דאמר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה הוא דפטור הא איחזי למיכל לאורתא דייב: **והא טמא שרץ כו'.** ופלוגתייהו בפ' האשה (לעיל דף 5:): **לדידי לא קשיא.** דלף על גב דדרך רחוקה פטרינן להאי דחזי לאורתא ומיחייבנא ליה גבי טמא שרץ היינו בשעת אכילה דרחוקה תלא רחמנא פטורא דטהור והיינו דרך רחוקה שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה דגבי עשייה כתיב ולף על גב דיכול ליכנס בשעת אכילה רחמנא פטריה אבל לטומאה לא תלה רחמנא פטורא דידיה בדרך רחוקה אלא בטומאה וטעמא דטומאה משום אכילה היא ולאו משום עשיה דהא יכול לשלח קרבנותיו ועוד מדכתב טומאת נפש ולא כתב בעל קרי או טומאת שרץ שמעינן מיניה לא פטריה אלא בטומאה אריכתא דלא חזי לאורתא:

ולרב

מתניתין מן המודיעים ולחוץ. **סס.** ג. הילכך תלינן רחוקה כל שאינו יכול ליכנס בשעת שחיטה אבל בטומאה אזלינן בתר אכילה. **סס.**

ח א ב ג מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה כ:

ט ד ה מיי' סס הל' ח:

רבינו חננאל

מסורת הש"ס

ה) [כריתות ז:], ו) [ז:], ז) [ר"ה ג. תענית ט. גיטין 5. שבועות מט:], ח) [לקמן לד.], ד) [לעיל סט. וש"נ], ט) [לקמן לד:], י) [שמות יב:], יא) [במדבר כח], יב) [עיין רש"ל], יג) [זבחים נו.], יד) [סוטה מז:],

תורה אור השלם

1. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֱלֹהָיו וְנָשָׂא חֵטְאוֹ: ויקרא כד טו

2. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: במדבר ט יג

3. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ: במדבר ט י

4. וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר: בראשית יט טו

5. הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה: בראשית יט כג

גליון הש"ם

גמ' לדידך קשיא. כעין זה עיינתי דף מט ע"ב. יומא דף מו ע"ב. ב"ב דף קכד ע"ב: שם ואין דרך רחוקה למטא. עי' לעיל פ ע"ח תוס' ד"ה משלמין: רש"י ד"ה חמשה עשר כו' מה"ת מתחלת שבעה. עיין לעיל נח ע"א רש"י ד"ה אלא:

מוסף רש"י

דהאי כי לשון דהא הוא. שנתן טעם לדבר (ר"ה ג.) כלומר ליתן טעם לישב דבר שלמעלה הימנו (גיטין צ.). אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ. אין שוחטין וזורקין את הפסח על יחיד טומא שרץ, ונדחה לפסח אחר, ולף על גב דיכול לטבול ולאכול לערב, דאיכא מ"ד דס"ל הכי (זבחים כב: ועי' לעיל סט. בארוכה).

מוסף תוספות

א. והא"ל רב יהודה וכו' מאריך השיעור כפלים מעולא... ודוחו דבר תימא דמר סבר מן המודיעים לירושלים יכול לילך אדם בינוני עד שעת שחיטה ומר סבר לא יוכל אדם להלוך אם לא ניתן לו שהות גדול כפלים. תוס' שאנן. ב. והא בהדיא קתני

לרב יהודה לא קשיא טמא שרץ רחמנא דחייה. ול"ת הואיל וסבר רב יהודה אין שוחטין וטמא דקרא היינו טמא שרץ אמאי לא יליף דרך רחוקה מטמא דהיכא דלא יוכל ליכנס בשעת שחיטה לא ישחטו עליו כי היכי דאין שוחטין על טמא שרץ דהא ר"ע מדמי להו לעיל (ג) אהדדי וי"ל דסבר רב יהודה כיון דיכול ליכנס בשעת אכילה שוחטין עליו דלא דמי לטמא שרץ דהא טהור הוא ואינו חסר כלום אלא דיאה בעלמא ור' עקיבא מדמי דרך רחוקה[8] שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה לטמא ומייתי ספיר דאיה בהא דלא אמרי' כרבי אליעזר דאמר מפיסקופת עזרה ולחוץ ומסבר' אין לן למימר כל שאינו יכול ליכנס בשעת אכילה דהואיל וטהור הוא אין לו לדמותו אם יכול ליכנס בשעת אכילה:

רבי יהודה אומר משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין. קשה לר"ת דבסוף במה מדליקין (שבת דף לד:) אמר איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין דברי ר"י ומסקי' התם דבין השמשות דר"י תלתא ריבעי מיל והכא קאמר ר"י גופיה ארבעה מילין וי"ל דהכא קאמר מתחלת שקיעה דהיינו משעה שמתחלת החמה ליכנס בעודי הרקיע עד הלילה הוי ד' מילין והתם קאמר מסוף שקיעה[ב] (ח):

כל הישוב כולו תחת כוכב אחד עומד. הך פליגא אהא דאמר בעלמא כל העולם כולו שליש ימים שליש מדברות שליש ישוב דא"כ[ג] לא היה להיות ברקיע אלא שלשה כוכבים[ד] ואפילו אם נאמר דאין יש אוקיינוס בכלל שליש ימים[ה] וקיימי כל הכוכבים כנגד יש אוקיינוס מ"מ פליג אדאמרי' לקמן מן הארץ עד לרקיע ה' מאות שנה וכמס' תמיד (דף לב.) משמע דממזרח למערב כמו מן השמים לארץ ואי כל הישוב תחת כוכב א' עומד א"כ אורך העולם כמה אלפים שנה שהרי אין מספר לכוכבים וגם משמון של ה' מאות שנה פליג אחשמון דכולם אחד מס' בעולם[ו] (ז): מעולם אחד יושב תדע שהרי אדם נותן עינו בכוכב אחד הולך למזרח עומד כנגדו לארבע רוחות העולם עומד כנגדו מכלל דכל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב תיובתא ת"ש[ח] עגלה בצפון ועקרב בדרום וכל הישוב כולו אינו יושב אלא בין עגלה לעקרב וכל הישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום שאין חמה נכנסת לישוב אלא שעה אחת ביום תדע שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם תיובתא ת"ש דאמר[ט] ר' יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע בשעה שאמר[4] אעלה על במתי עב אדמה לעליון יצתה בת קול ואמרה לו רשע בן רשע בן אחר לאת הכוכבים: **תיובתיה דרבי חנינא.** דאמר מסדוס ועד לוער חמשה מילין והתם בהדיא מפרש קרא מעלות השחר עד הנץ החמה דכתיב (בראשית יט) וכמו השחר עלה וגו' וכתיב (שם) השמש יצא על הארץ: **וכוש הוי אחד משמש בעולם.** אלמא עולם טפי משיתא אלפי פרסי: **ביסוי קדירה.** דבר מועט: **כל הישוב כולו.** של בני אדם: **תחת כוכב אחד עומד.** וכמה כוכבים יש ברקיע לאין מספר וכיון דכוכב אחד מחזיק את כל הישוב ורואין אנו שהישוב יותר מאלף פרסה הרי כמה כוכבים שברקיע ישוב אחד לכל כוכב בימים ובנהרות ומדברות ואילו אין ברקיע אלא ששה כוכבים הרי כאן ששת אלפים פרסי לעלמא וכ"ש שיש כוכבים יותר מו' אלפים כוכב לכל פרסה: **הוך נמזרת.** לסוף העולם לקן שניים הרבה ירחה אל אותו מקום שהיה רואהו כשהיה עומד במערב ואילו לא היה מחזיק כל הישוב כשהוא עומד במערב ורואהו על ראשו כשהוא למזרח לא היה רואהו על ראשו אלא מן הצד באלכסון כפי מה שעבר ונמשך מתחתיו: **עגלה.** אותן כוכבים העשויים כעגלה והוא מזל שור: **בין עגלה לעקרב.** ולא שמחזיק כל אויר שביניהם שהרי כמה כוכבים יש ביניהם וכל אחד כדי ישוב אלא ישוב בין שניהם עומד שהרי כל אדם רואה בצפונו עגלה ובדרומו עקרב: **וכלו הישוב.** אינה מהלכת החמה אלא שעה אחת ביום חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם רואה החמה על ראשו והיינו אותה שעה שהחמה מהלכת ברקיע נגד הישוב: **תיובתא.** דרבא דקתני דמדברות וימים ונהרות מחזיקות אחד עשר שיעורי ישוב וקא חזינן דישוב גדול מאד ומאלא עולה עולם לכמה אלפים תיובתא דרבא: **לאותו רשע.** נבוכדנצר: כן הכוכבים, הם שטעו שחשבו מאלו עשר פרסאות שאמר ר' יוחנן שמהלך אדם ביום חמשה מילין בשחר וחמשה מילין בערב, נמצאת הליכת החמה ממזרח למערב שלשים מיל. ור' יוחנן לא הזכיר מהלך החמה בעובי הרקיע כמה הוא, יש לומר שכך אמר ר' יוחנן בעובי הרקיע כמו הברייתא שאמרה מפרסה עשר פרסאות. שנמצאת עובי הרקיע אחד מעשרה ביום. ולר' חנינא נמי לא הויא היא תיובתא, דיכול למימר ודאי מהלך אדם בינוני מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעה מילין כמו שאמרה הברייתא, ולוט הלך בריצה חמשה מילין. ת"ש מצרים הויא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה כו'. ת"ש כל הישוב כלו תחת כוכב אחד יושב וכו'. ת"ש אמר ר' יוחנן בן זכאי מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע כו'. אלו כולן עלו להו בתיובתא ונדחו דבריו.

כולו מן המזרח למערב שלשים (פרסאות) [מיל]. נמצאת עובי של רקיע אחד מששה ביום. ופירש רבינו שמואל בברייתא שלו כי הרקיע עשוי ככובא, הגלגל קבוע והמזלות חוזרין, וחניא כדבינון למימר קמן כי החמה מהלכת בלילה למעלה מן הרקיע מן המערב למזרח, וכשנגעת לחלון שזורחת ממנו לאלתר עולה עמוד השחר והחמה מהלכת בעובי של רקיע, וכשתגיע לסוף עביו של רקיע לצד הנראה לבני אדם, מיד מנצת על הארץ ומהלכת ביום כולו ממזרח למערב. וכן בשקיעות מהלכת בעביו של רקיע וכשתצא מעובי הרקיע כולו מיד הכוכבים נראין. כיון שראה רבה כי למהלך החמה ביום כלו מן המזרח למערב לדברי ר' יוחנן עשר פרסאות, ובכללם מה שמהלכת החמה בעביו של רקיע בבקר ובערב, נמצא עביו של רקיע כפי הלוכו מקצה הרקיע ועד קצהו שלשים (פרסה) [מיל]. ובעביו של רקיע חמשה מילין שהן כפי מדת מהלך החמה

וגרב יהודה לא קשיא. דקסבר טומא לנפש סתמא כמיב ואפילו שביעי שלו במשמע כדאוקימנא באידך פירקין (דף 5:) דסבר לה כמאן דאמר טומאי מת מצוה היו שחל שביעי שלהן בערב הפסח: **בסוסים ובפרדים.** במרוצה: **יכול יהא חייב.** כרת אם לא הגיע לעזרה בשעת שחיטה: **והלה היה.** לחוץ למודיעין דרך רחוקה הוא: **מפני גמלים וקרונות.** והוא היה מביא בניו ובני ביתו (ו) עליהן: **חייב.** שאין זה אונס שיש לו להשמט ולילך יחידי ולשחוט: **שיתא אלפי פרסי הוה עלמא.** היקף הילוך החמה בתוך הגלל ממזרח למערב: **ואומנא דרקיעא.** עוביו של רקיע: **חדא גמרא.** שיתא אלפי פרסי דעלמא גמיר הוה מרביה והא דאלפא פרסי סומכא דרקיע הוה סבר לה מדעתי' מההיא דשיתא אלפי פרסי דגמרא: **עוביו של רקיע אחד מששה ביום.** מהגלה ועד שקיעתה שהרי אדם מהלך שלשים מילין מהגלה ועד שקיעתה ובתוך מהלך שלשים מילין לאדם היא מהלכת את כל העולם שהוא ששת אלפים פרסי וכדי מהלך חמשה מילין הוי אחד מששה בשלשים מילין אלמא סומכא דרקיעא אלפא פרסי שבכל מהלך חמשה מיל לאדם החמה מהלכת אלף פרסאות. וי"מ שיתא אלפי פרסי היינו לאורך או לרוחב ולא נהירא לן כלל שהרי אין החמה מהלכת לאורכו של עולם אלא מקיפתו: **פ"ש ר"י אומר כו' אחד מי' ביום.** ר"י קא משיב לכוליה יומא מעלות השחר ועד לאת הכוכבים מיהו בהא מותבינן לרבא דקתני הכא מעלות השחר ועד הנץ החמה ארבעה מילין להיינו עובי הרקיע וכן משקיעתה ועד לאת הכוכבים ארבע מילין פשו להו ל"ג מילין מהנץ החמה ועד שקיעה ותיובתא דרבא ודעולא דאמרי אלשים מילין: **נימא תיובתא דר"י.** כלומר נימא דהא דאמרי' לעיל בדרבה בר בר חנה מעלות השחר ועד הנץ החמה ממשה מילין כולה רבה בר בר חנה אמר לה ומשמיה דר' יוחנן ותיהוי הך נמי תיובתיה: **כי אמינא אנא ביממא אמרי.** אני כללתי של כל היום מעלות היום עד לאת הכוכבים עשרה פרסאות ולא פירשתי כמה קודם הנץ החמה ואחר שקיעתה ורבנן עולא ורבא שפירשו הדבר טעו בקדמא ואשוכא שרוב בני אדם מהלכין חמשה מילין קודם הנץ החמה ע"י שמשכימין קודם עלות השחר וכן אחר שקיעתה על ידי שמתשכין ליכנס

לרב יהודה לא קשיא טמא שרץ רחמנא דחייה דכתיב[1] איש איש כי יהיה טמא לנפש[ח] מי לא עסקינן[8] שחל שביעי שלו להיות בערב הפסח ואפילו הכי אמר רחמנא לידחי תנו רבנן היה עומד חוץ למודיעים ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים יכול יהא חייב ת"ל[2] ובדרך לא היה והלה היה בדרך היה[3] עומד לפנים מן המודיעים ואין יכול ליכנס מפני גמלים וקרונות המעכבות אותו יכול לא יהא חייב ת"ל ובדרך לא היה והרי לא היה בדרך: אמר רבא שיתא אלפי פרסי הוי עלמא וסומכא דרקיעא אלפא פרסי חדא גמרא וחדא סברא סבר לה כי הא[ט] דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כמה מהלך אדם בינוני ביום י' פרסאות מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין משקיעת החמה עד צאת הכוכבים חמשה מילין נמצא עוביו של רקיע אחד מששה ביום מיתיבי רבי יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום תדע כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעת מילין נמצאת עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום תיובתא דרבא תיובתא דעולא תיובתא לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן אמר לך אנא ביממא הוא דאמרי ורבנן הוא דקא טעו דקא חשבן דקדמא וחשוכא לימא תיהוי תיובתא דרבי חנינא לא[3] ויאיצו שאני ת"ש[ג] מצרים הי' ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה ומצרים אחד מששים בכוש וכוש אחד מששים בעולם ועולם אחד מששים בגן וגן אחד מששים בעדן ועדן אחד מששים בגיהנם נמצא כל העולם כולו כביסוי קדירה לגיהנם תיובתא תא שמע דתנא דבי אליהו רבי נתן אומר[6] כל הישוב כולו תחת כוכב

מוסף רש"י

כמה מהלך אדם בינוני. וכיוס בינוני, י' פרסאות. ארבעים מילין (לעיל צג). מעלות השחר ועד הנץ החמה ה' מילין. כך שהיית החמה לאת בעוביו של רקיע, וכנגדה שוהה בשקיעתה ליכנס, דהיינו משקיעתה ועד לאת הכוכבים (שם). כביסוי קדירה. הקטן כנגד הקדירה (תענית ד'). עגלה בצפון ועקרב בדרום. מזלות הן (עירובין נו.). בראש כל אדם. בחמלא הרקיע (ברכות כו:).

מוסף תוספות

א. גמור. תוס' שאנן. ב. אחר שנכנסה חמה בעובי הרקיע. תוס' שבת לה. ד"ה תרי. דרגיל ר"ת לפרש דשקיעה דווקא משמע תחילת שקיעה, אבל משתשקע משמע סוף שקיעה. תוס' זבחים טו. ד"ה מנין. ג. (ו)לדברי ר' נתן. תוס' שאנן. ד. [ד]היכי קיימי כל הני כוכבים הנראין ברקיע. תוס' חגיגה יב. ד"ה משוף. ה. [ד]יס אוקיינוס אין לו שיעור כדאמר במדרש. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

ת"ר היה חוץ למודעית ויכול ליכנס בסוסים ובפרדים ולא נכנס, יכול יהא חייב, ת"ל ובדרך לא היה והלא היה בדרך. כיצא בו היה לפנים למודעית ואין יכול ליכנס מפני הגמלים והקרונות שמעכבות אותו, יכול יהא פטור. ת"ל ובדרך לא היה, וזה לא היה בדרך רחוקה. אמר רבה שיתא אלפי פרסי הוי עלמא וסומכא דרקיע אלפא פרסי. הא [ד]אמר רבה שיתא אלפי פרסי הוי עלמא גמרא, ודייק מדברי ר' יוחנן דאמר כמה מהלך אדם ביום עשרה פרסאות, אמר רבה בדעתו מהם חמשה מילין מעלות השחר עד הנץ החמה ומהן חמשה מילין משתשקע החמה עד צאת הכוכבים, נמצא מהלך החמה ביום

רבינו חננאל (המשך)

מהנץ החמה עד ביאתה, חלק מששה חלקים, כי השלשים כשתחלקם שתותם חמשה, והוא מהלך החמה בעובי הרקיע. וכיון שהיתה בידו גמרא כי העולם כולו ששת אלפים פרסאות, אמר ש"מ עביו של רקיע שמהלכת בו החמה מעלות השחר ועד שתנץ החמה אלפא פרסי, שהוא שתות מהלכו של עולם, וכן בערב משתשקע החמה עד צאת הכוכבים. ואע"פ שהחזרים בכוכבים שבזמן הזה מדברים דברים המכחישין, לא משגחינן להו, אלא אנו מזהירין דברי רבותינו כתקנם ולא לחוש לדברי זולתם. ואותבינן עליה מהא דתניא עביה של רקיע ארבעה מיל, דתניא ר' יהודה אומר כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, מעלות השחר עד הנץ החמה ארבעת מילין שהן פרסה, וכמותם משתשקע החמה ועד צאת הכוכבים כו'. נמצאת הא מתניתא תיובתא לעולא דאמר מהלך החמה ביום מן המזרח למערב שלשים מיל ומתני' דא שמונה פרסאות שהן שנים ושלשים מיל. ותיובתא דרבה בתרתי, חדא כדעולא דהא תרוייהו מדתן שוה במהלך החמה ביום שלשים מיל. ותיובתא אחרייתי דרבה דאמר עביו של רקיע כשיעור מהלך אדם חמשה מילין, ומתני' אמרה פרסה שהיא ארבעה מילין. ואתיין למימר לימא תהוי הא מתניתא תיובתא נמי לר' יוחנן. ושנינן לא, לר' יוחנן לא הוי תיובתא, דהוא לא אמר אלא כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, זה שאמר ר' יוחנן בלבד, באו רבה ועולא ואמרו מדעתם חמשה מילין מעלות השחר עד הנץ החמה וחמשה מילין משתשקע החמה עד צאת

א [מיי' פ"ו מהל' ק"פ הלכה ו]:

ב מיי' פ"ה מהלכות ק"פ הלכה ע:

תורה אור השלם

1. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחוֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ:
במדבר ט י

2. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא:
במדבר ט יג

3. וּבְמוֹ הִשְׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר:
בראשית יט טו

4. אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי עָב אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן:
ישעיהו יד יד

מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון. ג"ל דעגלה לאו היינו מזל שור כדפי' בקו' ועקרב נמי אינו עקרב די"ב מזלות דבפ"ק דראש השנה (דף יא:) קאמר די"ב מזלות לעולם ששה למטה מן הארץ וששה למעלה וכשהא' עולה שכנגדו שוקע והכא אמר שאינן זזים ממקומן ושייסה לעולם למעלה אלא אחמיס סס: **ואין** דרך רחוקה לטמא. קלת תימה כשהוא עומד חוץ לעזר' והוא ערל או טמא חייב בפסח ואם ימול ויטהר יפטר מיהו דוגמת זה מצינו כל הראוי לגילה אין גילה מעכבת בו (מנחות קג:):

מה להלן חוץ לאכילתו. לא היה לרש"י להזכיר כאן ואין שאת אלא אכילה דלא צריכא לכך אלא במעשר שני בירושלים שנטמא[א]: **אף כאן** חוץ לאכילתו. וכפירש מסייס ואיזה מקום אכילתו מפתח ירושלים ולפנים[ב] (ד) ולא מייתי תנאי אלא כלומר כיון דאשכחן תנאי דפליגי אליבא דר' אליעזר בשיעור דרך רחוקה ה"ג הוה דקתני ערל שלא מל ענוש כרת[ג] סבור דלר' אליעזר דרך רחוקה מן המודיעים ולחוץ דהשתא לא מצי עייל:

בטומאה הלך אחר העומדים בעזרה. פי' בעשיית פסח בטומאה הלך אחר טהורים העומדים בעזרה לאותם שבחוץ הס בדרך רחוקה:

שומע אני. רש"י לא גרס אפילו ב' וג' פרשאות והדין עמו דמשום הכי לא הוי דרך רחוקה כיון שיכול לבוא בשעת אחיטה או בשעת אכילה לכך נראה לגרוס כדאיתא בתוספתא:

מה

בן בנו של נמרוד הרשע [ו] שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה שנאמר [1] ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין [2] (כל) רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע [2] אך אל שאול תורד אל ירכתי בור תיובתא ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין א"ר תשובה לדבריהם מעולם לא מצינו [3] עגלה בדרום ועקרב בצפון מתקיף לה רב אחא בר יעקב ודילמא [7] כבוצינא דריחיא א"נ כצינורא דדשא חכמי ישראל אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע וחכמי אומות העולם אומרים ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע א"ר [8] ונראין דבריהן מדברינו שביום מעינות צוננין ובלילה רותחין תניא ר' נתן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובה של רקיע לפיכך כל העולם כולו רותח ומעינות צוננין בימות הגשמים חמה מהלכת בשיפולי רקיע לפיכך כל העולם כולו צונן ומעינות רותחין תנו רבנן בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר וסיון מהלכת בהרים כדי לפשר את השלגין תמוז אב ואלול מהלכת בישוב כדי לבשל את הפירות תשרי מרחשון וכסליו מהלכת [9] בימים כדי ליבש את הנהרות טבת שבט ואדר מהלכת במדבר שלא ליבש את הזרעים: ורבי אליעזר אומר מאסקופת כו': ואע"ג דמצי עייל ולא אמרינן ליה קום עייל [10] והתניא [א] יהודי ערל שלא מל ענוש כרת דברי רבי אליעזר אמר אביי [11] דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא רבא אמר תנאי היא דתניא רבי [12] אליעזר אומר נאמר ריחוק מקום בפסח ונאמר ריחוק מקום במעשר מה להלן חוץ לאכילתו אף כאן חוץ לאכילתו רבי יוסי בר רבי יהודה אומר משום רבי אליעזר חוץ לעשייתו כמאן אזלא הא דאמר רבי יצחק בר רב יוסף [ב] בטמאים הלך אחר רוב העומדין בעזרה כמאן כרבי יוסי בר רבי יהודה שאמר משום רבי אליעזר: אמר לו רבי יוסי לפיכך וכו': תניא [13] רבי יוסי הגלילי אומר דרך [ג] שומע אני מהלך שנים או שלשה ימים כשהוא אומר [3] ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת העזרה ולחוץ קרוי דרך:

מתני'

בן בנו של נמרוד הרשע [ו] שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו כמה שנותיו של אדם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה שנאמר [1] ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך ה' מאות שנה ובין [2] (כל) רקיע לרקיע מהלך ה' מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע [2] אך אל שאול תורד אל ירכתי בור תיובתא ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין א"ר תשובה לדבריהם מעולם לא מצינו [3] עגלה בדרום ועקרב בצפון. גלגל קבוע ואינו מגלגל אלא כעין אופן עגלה המונח בקרקע אבל המזלות מהלכים סביב הילוך מועט ואין מקיפין את הגלגל אלא כל מזל משמש את החמה גד ממקומו ומוליכו עד חבירו וחוזר למקומו לפיכך אין עגלה נראית בדרום ולא עקרב בצפון שהרי אין מקיפין אלא מהלכין הילוך מועט וחוזרין: **לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון.** ואי ס"ד גלגל חוזר ומזלות קבועין נמצא גלגל מוליך ומגלגל המזלות לכל ד' הרוחות (ב) כשם שהוא מגלגל והיינו כמין אופן ונתון בקרקע חציו למטה מן (ג) הקרקע וחציו למעלה מן הקרקע וכשעולה לדו זה שוקע לדו אחר לפי דברי חכמי אומות העולם שאומרים גלגל חוזר ולפי דברי חכמי ישראל שאומרים גלגל קבוע אין לפרש שוקע ועולה אלא במזלות: **דילמא כי בוליגא דריחיא.** כברזל התחוב בנקב רחב שברחים שהשוכב עומד במקומו והברזל חוזר ואם בתא לגלגל השוכב מתגלגל סביב הברזל והברזל עומד במקומו: **אי נמי כי צינורא דדשא.** שהלת סובבת בחור המפתן העליון והמפתן במקומו עומד ואם בתא לגלגל המשקוף הוא מתגלגל סביב הציר והלת עומד במקומו וכך הגלגל מתגלגל בפני עצמו ומוליך החמה והמזלות קבועים בגלגל אחר בתוכו ואותו הגלגל אינו זז ממקומו אלא גלגל חיצון מוליך חמה על פני כל המזלות אי נמי גלגל חמה מבפנים וגלגל המזלות מבחוץ: **למטה מן הרקיע.** זורחת על הארץ כאשר אנו רואין ובלילה למעלה מן הרקיע זורחת ואינה נראית למטה: ה"ג **וחכמי או"ה אומרים ביום למטה מן הרקיע ובלילה למטה מן הקרקע: מעינות צוננין.** אין לך מים נובעין שאינו צונן ביום יותר מבלילה ואע"פ שמי נהרות חמין הן ביום בחום הקיץ הוא זה מפני שרחקו ממקום נביעתן ונתחממו בחום העולם אבל תכף נביעתן הן צונן ביום לפי שהחמה גבוהה מהן: **ובלילה מעינות רותחין.** שהחמה מחממתן תחת הקרקע תדע שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות: **בשפולו של רקיע.** סמוך לקרקע בשולי הכיפה: **לפיכך כל העולם צונן.** שאינה מהלכת אלא בגדי העולם: **ומעינות רותחין.** דהיינו אצל המים מגדי העולם שהמעינות באות מהם: **בארבע שבילין.** מהלכת גבורתה של חמה: **ולא אמרינן ליה קום עייל.** ואי לא עיילת מיחייבת כרת: **עשוי כרת.** משום פסח. אלמא אמרינן ליה קום מהול: **דרך רחוקה.** פטרה את הטהור והרי הוא בדרך רחוקה לחוץ לעזרה דרך רחוק מיקרי דילפינן מריחוק מקום דמעשר מה להלן חוץ למקום הכשירו והכשירו דפסח בעזרה היא הלכך לא אמרינן ליה קום עייל. אבל אין דרך רחוקה בטומאה דלאו משום טומאה דריחוק איפטר טומאה אלא משום דלא מצי אכיל לאורתא. והכי נמי אין דרך רחוקה לערל והאי דנקט טומאה משום דלעיל (דף לג:) אמרו להאי שיטוא גבי טומאה וכיון דערל מצי לתקוני נפשיה מיחייב דלא פטריה רחמנא לטומאה אלא משום דלא מצי למיכל ובאורתא והאי מצי למיכל והכי נמי ערל: **נאמר ריחוק מקום בפסח.** אי בדרך רחוקה לכם (במדבר ט) ריחוק מקום במעשר כי ירחק ממך המקום (דברים יד) חוץ לחומת ירושלים אפילו פסיעה אחת דכתיב [שם] כי לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה במס' מכות (דף יט:): **חוץ לאכילתו.** חומת ירושלים אבל חוץ לעשייתו דהיינו חומת עזרה לא דאמרינן קום עול: **חוץ לעשייתו.** דגמרינן מריחוק דמעשר הכי מה להלן חוץ להכשירו והכשירו דפסח בעזרה. אלמא אינא תנאי דפליגי בדר' אליעזר ותנא דערל שלא מל פליג ואמר דלא פטר רבי אליעזר אלא בעומד חוץ למודיעים דלא מצינו למימר ליה קום עול: **הלך אחר רוב העומדים בעזרה.** אם רובן טמאין אע"פ שבחוץ ישראל טהורין הרבה יעשה בטומאה דדרך רחוקה היא לאותן העומדין מבחוץ ואינן משגיחין בעושי פסח ובתר הני [שבעזרה] אזלינן: ה"ג בתוספתא **ר' יוסי הגלילי אומר דרך רחוקה שומע אני מהלך שנים ושלשה ימים כשהוא אומר ובדרך לא היה מגיד שמאסקופת עזרה ולחוץ קרוי דרך.** ובספרים היא משובשת:

מתני'

ולעשות פסח פשעו ולא עשו חייבין, אבל הטהור בדרך תלייה רחמנא והוא היה בדרך ריחוק מקום כמעשר, שנאמר וכי ירחק ממך המקום וגו' חוץ לאכילתו. אמר ר' יוסי למה נקוד על ה"א לא מפני שרחוקה ודאי, אלא אפ' מאסקופת העזרה ולחוץ.

יא א מיי' פ"ה מהל' ק"פ הלכה ד:
יב ב מיי' פ"ז מהלכות ק"פ הלכה ו:

תורה אור השלם

1. יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם בִּגְבוּרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה: תהלים צ י
2. אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוֹרַד אֶל יַרְכְּתֵי בוֹר: ישעיה יד טו
3. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא שָׁטוֹר וּבְדַרְךְ לֹא הָיָה וְחָדֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְיָ לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא: במדבר ט יג

רבינו חננאל

ת"ר חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרין וחכמי אומות העולם אומרים גלגל חוזר ומזלות קבועין. אמר רבי תשובה לדבריהם, אם היו המזלות קבועין והגלגל הוא החוזר, היינו רואין פעמים עגלה בדרום ועקרב בצפון, מדלא חזינן הכי ש"מ הגלגל קבוע והמזלות חוזרין. ואתקיף עלה רב אחא בר רב יעקב ודלמא כי סדנא דרחיא פ' כמו הסדן הזה אע"פ שסובב הגלגל הקבוע בו עולה ויורד שני קצות הסדן במקומן נראין לעולם אין הדרומי(ן) נראה בצפון ולא הצפוני בדרום. אי נמי כצנורא והדבר אחד. ת"ר חכמי ישראל אומרים חמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע ובלילה למעלה מן הרקיע כמו שפרשוהו ר' יהודה ורבה. וחכמי אומות העולם אומרין חמה מהלכת ביום למעלה מן הארץ ובלילה למטה מן הארץ. אמר רבי נראין דבריהם מדברינו וכו'. ומפורשת עוד בבראשית רבה. כיצד חמה ולבנה שוקעין, ר' יהודה בר אילעאי אומר מאחורי כיפה ולמעלה. רבנן אמרי מאחורי כיפה ולמטה, ר' שמעון בן יוחאי אומר אין אנו יודעין [אם פורחין הן] באויר אם שפין הן ברקיע ואם מהלכין הן כדרכן. תניא ר' יוחנן אומר בימות החמה חמה מהלכת בגובהה של רקיע לפיכך כל העולם רותח ומעינות צוננין. בימות הגשמים חמה מהלכת בשפולי רקיע לפיכך העולם כולו צונן ומעינות רותחין. ת"ר בארבעה שבילין חמה מהלכת ניסן אייר סיון בהרים כדי לפשר השלגין, תמוז אב ואלול בישוב כדי לבשל הפירות כו'. ר' אליעזר אומר מאסקופת העזרה ולחוץ. ואקשינן ולא אמרינן ליה עול ועביד פסח. והתניא ערל שלא מל (ועשה) [ולא עשה] פסח חייב כרת דברי ר' אליעזר, אלמא אמרינן ליה קום מהול ועביד פסחא. ושנינן ערל כטמא ובטהרה תלנהו רחמנא, והני יכולו לטהר

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך רחוקה שומע אני: (ב) רש"י ד"ה לא מצינו וכו' אלבע הרוחות נ"ב פי' אף מדרום לצפון ומצפון לדרום: (ג) בא"ד כמין אופן ונתון בקרקע חציו למטה מן הקרקע וחציו למעלה מן הקרקע וכשעולי לדו זה: (ד) תו' ד"ה אף כאן כו' ירושלים ולפנים תנאי הוא לא מייתי תנאי:

גליון הש"ם

גמ' ונראין דבריהם. עי' שיטה מקובצת כתובות יג: ד"ה השבתנו על המעוברת שכתב משמו של ר"מ דאע"ג דגלגל חכמי א"ס לחכמי ישראל היינו נלמון בטבעות אבל האמת היא בחכמי ישראל והיינו דאמרי' בתפלה ובוקע תלוי רקיע עכ"ל: שם בטמאים הלך אחר הרוב. עיין לעיל פ' ע"א תוס' ד"ה משלחי וע"ע:

מוסף רש"י

ערל. גדול, שלא מל. ערב הפסח, ענוש כרת. בשביל שהיה יאוי לתקן מו' שעות ממון דשחיטת הפסח ולמעלה ולא יתקן, ולא דמי לטמא ואהיה בדרך רחוקה שאין יכולין לתקן באותן שש שעות, ומיקמי הכי לא רמיא מיוסף עלייהו (לעיל סט.).

מוסף תוספות

א. שפודין אותו אפי' בירושלים, אבל מעשר שני שפודין אותו פסיעה אחת חוץ משמע התם (מכות יט:) דנפקא לן מדאפקיה רחמנא בלשון שאת. תוס' שאנן. (וע' מהרש"א). ב. ולפי' זה איני יודע מה תירץ רבא תנאי היא, דההיא ברייתא דערל שלא מל ענוש כרת אתי לא כמר ולא כמר, אפי' כמ"ד חוץ למקום אכילתו, דמשמע לא אמרינן ליה כשהוא פסיעה חוץ מירושלים קום עול, ובברייתא אמרינן קום מהול, וצריך לומר דלא... שם. ג. תנא שלישי. שם.

א) [עירובין נג.], ב) ס"א ל"ג, ג) [עי' תשובות מ"י סי' רי"ט], ד) [ערוך בשם ר"מ גרס כסדנא דריחיא ע"ש והגי' שלפנינו הוא גי' רבינו גרשום ע"ש], ה) [בתוס' בכורות נה: בד"ה אין וכו' העתיקו בתמצא הדבור בדף נו. באורך], ו) [לעיל סט., ז) [לעיל לג:], ח) [תוספתא רפ"ח], ט) [תוספתא רפ"ח כגירסת רש"י והכא ד"ה ה"ג בתוספתא כו'], י) ס"א ואורכו, כ) [דברים ד],

---

ו) הושלם ע"פ ב"ר פ"ו ע"ש

מתני' א) מה בין פסח הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו זה וזה טעון[ב] הלל בעשייתן ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת: **גמ'** ת"ר [1]ככל חוקת הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו הכתוב מדבר מצוה שעל גופו מנין ת"ל [2]על מצות ומרורים יאכלוהו יכול אפילו מצות שלא על גופו ת"ל [1]ועצם לא ישברו בו מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו איסי בן יהודה אומר [1]יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אמר מר יכול אף מצוה שלא על גופו הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר ה"ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא אימא הוה ליה כפרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואפילו כל מילי נמי קמ"ל איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה מיבעי ליה ג)לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה ד)שאין שוחטין את הפסח על היחיד [2]דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו ואין לי אלא מצות עשה מצות [3]ל"ת מנין ת"ל [1]לא ישאירו ממנו עד בקר ואין לי אלא מצות ל"ת שניתק לעשה [2]מצות ל"ת גמור מנין ת"ל [3]ועצם לא ישברו בו מה הפרט מפורש מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור אף כל מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי צלי אש בפרטיה מאי ממעיט ליה השבתת שאור איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו ה)(דדמי ליה דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא) בפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ולא ימצא ו)(דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שניתק לעשה) איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דעצם לא ישברו בו מאי

מתני' ז) מה בין ראשון לשני. בתוספ' (פרק ח) קתני נמי הראשון נשחט בג' כיתות ואין השני נשחט בג' כיתות והכא תנא ושייר דשייר נמי ביקור ד' ימים דליתיה בשני כדאמר בגמ' (דף לז.) ובתוספתא דלא קתני ביקור דלא קתניא דלא הוי שנוהגין בפסח לבדו[א] וביקור נוהג נמי בתמיד:

ואיסי בן יהודה עצם לא ישברו בו מאי עביד ליה. תימה לאיסי לא ישאירו ממנו עד בקר מאי עביד ליה דהא לדידי' לא צריך למעוטי בל ירלה דמאותו מפיק מצוה שלא על גופו:

מיבעי ליה שאין שוחטין את הפסח על היחיד. קשה לרשב"ם דתיפוק ליה מכלל חקת הפסח ולאשון נפקא לן בפרק האשה (לעיל דף לא.) דאין שוחטין אותו על היחיד מלא תוכל לזבוח את הפסח באחד וי"ל דלית ליה ההיא דרשה ובפסח לאשון נפקא ליה משום דלא גרע מפסח שני:

בכלליה דמצות ומרורים מאי קמרבי צלי אש. משמע משום מצות ומרורים דקאי כללא עליה מרבינן צלי אש ותימה כיון דפרט וכלל הוא בלא מצות ומרורים מרבינן צלי אש וכל מילי אפילו השבתת שאור ומפרטי ממעטי מכל חד וחד חדא מילתא כדאמר בריש מרובה (ב"ק דף סב:) דמסיק על כל דבר פשע כלל ריבויא וכל הני פרטי למה לי חד למעוטי עבדים כו' ויש לומר דודאי בלא מצות ומרורים ידעינן צלי אש ד) מכללא ומצות ומרורים לא אתא אלא למעוטי השבתת שאור ולא נקט האי לישנא בכלליה דמצות ומרורים מאי קמרבי צלי אש אלא משום דבעי למיפרך ואיפוך אנא: **לא תוציא מן הבית.** פי' בקונטר' דלאו הייתק לעשה הוא דכתיב בבית אחד יאכל לא תוציא משמע לא תוציא לאוכלו בבית אחר אלא בבית אחד יאכל בעמוד והחזר קאי אם תוציאו וקשה לר"י היכי חשבינן ליה לאו הייתק לעשה והא לאו שקדמו עשה הוא ולא חשיב לאו הייתק לעשה כדאמרינן בפרק בתרא דמכות (דף טו.):

בפרטיה קא ממעיט בל יראה. כאן משמע כמו שפירש ר"י בכל שעה (לעיל כט:) ז) דלא ירלה הוי ייתק לעשה: פסח

מתני' ח) מה בין פסח הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית הראשון טעון הלל באכילתו והשני אינו טעון הלל באכילתו זה וזה טעון[ב] הלל בעשייתן ונאכלין צלי על מצה ומרורים ודוחין את השבת: **גמ'** ת"ר [1]ככל חוקת הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו הכתוב מדבר מצוה שעל גופו מנין ת"ל [2]על מצות ומרורים יאכלוהו יכול אפילו מצות שלא על גופו ת"ל [1]ועצם לא ישברו בו מה שבירת העצם מיוחד מצוה שבגופו אף כל מצוה שבגופו איסי בן יהודה אומר [1]יעשו אותו במצות שבגופו הכתוב מדבר אמר מר יכול אף מצוה שלא על גופו הא אמרת במצוה שבגופו הכתוב מדבר ה"ק השתא דאמרת על מצות ומרורים יאכלוהו אלמא יעשו אותו לאו דוקא הוא אימא הוה ליה כפרט וכלל ונעשה כלל מוסיף על הפרט ואפילו כל מילי נמי קמ"ל איסי בן יהודה האי עצם מאי עביד ליה מיבעי ליה ט)לאחד עצם שיש בו מוח ואחד עצם שאין בו מוח ורבנן האי יעשו אותו מאי עבדי ליה מיבעי ליה י)שאין שוחטין את הפסח על היחיד [2]דכמה דאפשר לאהדורי מהדרינן ת"ר ככל חוקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון אסור בבל יראה ובל ימצא כך שני אסור בבל יראה ובל ימצא ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו ואין לי אלא מצות עשה מצות [3]ל"ת מנין ת"ל [1]לא ישאירו ממנו עד בקר ואין לי אלא מצות ל"ת שניתק לעשה [2]מצות ל"ת גמור מנין ת"ל [3]ועצם לא ישברו בו מה הפרט מפורש מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור אף כל מ"ע ול"ת שניתק לעשה ול"ת גמור בכלליה דמצות ומרורים מאי קא מרבי צלי אש בפרטיה מאי ממעיט ליה השבתת שאור איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דלא ישאירו ממנו עד בקר מאי קא מרבה ליה לא תוציא ממנו י)(דדמי ליה דהאי דהאי מיפסל בנותר והאי מיפסל ביוצא) בפרטיה מאי קא ממעט ליה לא יראה ולא ימצא י)(דדמי ליה דהאי אינו לוקה דהוה לאו שניתק לעשה והאי אינו לוקה דהוה ליה לאו שניתק לעשה) איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף בכלליה דעצם לא ישברו בו מאי מאחר טמא מצירו להמנותו עמו מהדרינן כגון לטמא אחד בשרן ואיידי דכתיב יעשו כתיב אותו דאע"ג דכתיב בריש יעשו אותו אי לא כתביה זימנא אחריתי הוה אמינא אורחיה דקרא הוא: **ת"ל על מצות ומרורים וגו'.** והדר כתיב כללא עליה לרבויי דומיא דידיה וכל מילי לא אמרינן דיורבי דא"כ כל הני פרטי למה לי ופרטא ממעט דכוותיה כדמפרש לקמן דכללא דכל חוקת הפסח מהדרינן אכולהו פרטא לרבויי בכל פרטא דומיא דידיה ולמעוטי מפרט' נמי דומיא דידיה ומאחד מפרטיה ממעטינן בל ירלה ובל ימצא לקמן ובריית' דמזוז מרמזא ואזלא כללי מאי מרבו ופרטי מאי ממעטי ולכוותיה מרבו וממעטי: **ואין לי.** שיהא כלל מוסיף אלא על הפרט של עשה מצות ומרורים דכוותיה לאי אם שהוא מ"ע ופרט נמי ממעט דכוותיה השבתת שאור: **ל"מ מנין.** שיבא הכלל וכן הפרט ימעט ל"ת ת"ל לא ישאירו ממנו עד בקר וכתיב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה לאו הייתק לעשה ולא ירלה ולא ימצא דלאו שייתק לעשה ניהו כדמפרש במסקנא: **ואין לי אלא כו' ל"מ גמורה מנין.** שיבא [הכלל] וימעט פרט ת"ל לא ישברו וכתב כללא לאהדורי עליה לרבויי דכוותיה בכללא ולמעוטי דכוותיה בפרטא כדלקמן: **בפרטיה מאי קא ממעט.** דכל פרטא משמע מיעוטא דכוותיה דהכי משמע האי ולא מידי אחרינא השבתת שאור דהוא נמי כמצות עשה: ל"ת דמותיר לאו הייתק לעשה הוא דכתיב גבי ראשון [שמות יב] והנותר ממנו וגו': **לא תוציא.** לאו הייתק לעשה הוא דכתיב [שם] בבית אחד יאכל לא תוציא וגו' ומשמע לא תוציא לאוכלו בבית אחד יאכל בעמוד והחזר קאי אם הוציאו ולית ליה להאי תנא הא דתני בכילד לולין (לעיל פה.ט) האוכלו הרי זה בל"ת דובשר בשדה טרפה (שמות כב) אלא מותר להחזירו ולאוכלו: **ולא ירלה.** ואם נרלה תשביתהו לעולם הוא בעמוד והשבת כל ימות המועד: **בכלליה דעצם לא ישברו בו.** דמרבי לא תעשה גמור: מאי

מיפסל ביוצא, בפרטיה ממעט לא יראה ולא ימצא דמיי ליה, דלא ישאירו ממנו לא לקי דהוה ליה לאו שניתק לעשה, לא יראה ולא ימצא נמי לא לקי דהוה ליה לאו שאין בו מעשה. בכלליה ועצם לא תשברו בו

מסורת הש"ס

א) [עי' תוס' יומא כט. סד"ה אלא], ב) טעוין. יעב"ץ, ג) [לעיל פה.], ד) [לעיל לא. וש"נ], ה) ס"א ל"ג, ו) ס"א ל"ג, ז) [נ"ב], ח) [ועי' בפרש"י דהתם ד"ה ה"ז בל"ת], ט) ס"א לגי אם מכללים, י) תוס' ד"ה כ"ש אשר,

תורה אור השלם

1. לא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ:
במדבר ט יב
2. בְּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:
במדבר ט יא
3. בְּבַיִת אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבַּיִת מִן הַבָּשָׂר חוּצָה וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ: שמות יב מו

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מלה וכו' דכולה מתניתין הסמ"ד ותמ"ל ל"ל ד"ה **צלי דאתרבי מכלליה דמצות ומרורי'** הס"ד:

מוסף רש"י

אחד עצם שיש בו מוח. ולא אמרינן ליתו עשה דוחלנו את הכשר וילחם אם לא תעשה **דשבירה** (לעיל פה.).

מוסף תוספות

א. ולא בשאר קרבנות. תוס' שאנן.

רבינו חננאל

מתני' מה בין הראשון לשני הראשון אסור בבל יראה ובל ימצא והשני חמץ ומצה עמו בבית. ת"ר ככל חקת הפסח יעשו אותו במצוה שבגופו כגון צלייתו. מצוה שעל גופו ואינה בגופו עצמו מנין, ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו. יכול אף מצוה שנוהגת בפסח ואינה לא בגופו ולא על גופו של פסח כגון השבתת שאור, ת"ל ועצם לא תשברו בו מה שבירת עצם כו'. ואקשינן אמאי צריך קרא למעוטי (מצה) [מצוה] שלא על גופו כגון השבתת שאור, והא כתיב ככל חקת הפסח יעשו אותו, ואוקימנא במצות שבגופו הכתוב במדבר כגון צלייתו, מכלל שבמצוה אחרת אינה נוהגת בו. ושנינן הכי קאמר השתא דאתא על מצות ומרורים יאכלוהו ורבי אפי' מצוה שעל גופו, אלמא האי דפשטא ככל חקת הפסח במצוה שבגופו לאו דוקא הוא, הואיל ואפקיה קרא אימא אפי' מצוה שלא על גופו תהא נוהגת בו, קמ"ל ועצם לא תשברו בו מצוה שעל גופו אין מצוה שלא על גופו כגון השבתת שאור וחמץ וכיוצא בהן לא. **ואיסי בן יהודה** האי ועצם לא תשברו בו מבעי ליה, שאין שוברין בו כל עצם בין יש בו מוח בין אין בו מוח. ות"ק סבר לה כר' דאמר מבעוד יום אין בו משום שבירת עצם, הלכך כיון דאיפשר ליה למתבריה מבעוד יום ולאפוקיה למוחיה ולמיכליה בלילא, לא אתי עשה דאיפשר

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"י מהלכות ק"פ הלכה טו:
יד ב מיי' פ"ב מהלכות ק"פ הלכה ב:
טו ג ד מיי' פ"י מהל' ק"פ הלכה טו:

רבינו חננאל (המשך)

לקיומיה כי האי גונא, ודחי לא תעשה. הלכך לא אתא ועצם לא תשברו בו אלא למעוטי מצוה שלא על גופו. ותיפוק ליה[ן] האי סברא מיעשו אותו, ההוא בא ללמד דוקא רבים, מכאן שאין שוחטין את הפסח על היחיד מבעי ליה, דוקא יעשו רבים אבל יחיד לא, מכאן שאין שוחטין את הפסח על היחיד. ת"ר ככל חקת הפסח יעשו אותו יכול כשם שהראשון כו'. פי' מצאנו דפסח שני שכתוב בין הערבים יעשו אותו זהו כלל, פרט על מצות ומרורים יאכלוהו, ועוד כתיב לא ישאירו ממנו עד בקר, וכתיב עוד ועצם לא ישברו בו, חזר וכלל ככל חקת הפסח יעשו אותו, נמצא כלל (כו')[ג'] פרטים וכלל, ואנו דורשים בכל אחד ואחד כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כענין הפרט. הלכך בין הערבים יעשו אותו כלל. על מצות ומרורים יאכלוהו פרט, ככל חקת הפסח יעשו אותו חזר וכלל. עכשיו באין לדון כענין הפרט, מה הפרט מפורש על מצות יאכלוהו דהיא עשה גרידתא, אף אני ארבה דחייב לאכלו צלי דהוא עשה גרידתא, וממעט השבתת שאור דאע"ג דהוא עשה גרידתא אינו על גופו. ומכלליה לא ישאירו דהוא לאו שניתק לעשה, שנאמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו, ריבה לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה שהוא כענין הפרט, שזה נפסל בנותר וזה נפסל ביוצא, וממעט לא יראה לך שאור דדמי ליה, דהא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וזה לאו שאין בו מעשה. ואע"ג דדמי ליה ממעיט ליה דהאי לא יראה לך שאור לית ליה בגופיה דפסח מכלליה דעצם לא תשברו בו, דהוא לאו שחייבין בו מלקות, ריבה אל תאכלו ממנו נא דהוא לאו שחייבין מלקות כיוצא בו בגופיה דפסח, וממעט לא תשחט על חמץ דאע"ג דהוא לאו שחייבין עליו מלקות, ליתיה כענין הפרט דהא ליתיה בחוביה בגופיה דפסח. ובהני כולהו כללי ופרטי דדרשינן אמרינן ואפוך אנא. ופרקינן מסתברא הני מצוה דבגופיה והני ליתנהו בגופיה כדפרשינן להו כל חדא וחדא. לשנא אחרינא ת"ר ככל חקת הפסח יעשו אותו, יכול כשם שהראשון כו' אמרי בכלליה דכתיב ככל חקת הפסח מאי מרבה מצוה שבגופו והיא צלייתו באש, בפרטו ממעט השבתת שאור. בכלליה דלא ישאירו ממנו קא מרבי לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה דדמי ליה, דהאי מיפסל בנותר והאי

פסח שני אין טעון לינה. תימה לרשב"ג אמאי מילטריך הא לא מרבינן מכלל חקת הפסח מצוה שאינה על גופו: **טעון לינה.** פי' יוס מ' וילך יוס שני וקשה דבלולב וערבה (סוכה דף מז.) משמע דטעון לינה כל ז' דקאמר כשם שנטעת ימי החג טעונין קרבן שיר וברכה ולינה מאי ברכה לאו זמן לא ברכת המזון ותפלה ה"נ מסתברא דאי ס"ד זמן זמן כל ז' מי איכא משמע דקרבן ולינה ניחא ליה שיהיו כל שבעה י"ל דהוה מצי למימר ולטעמיך לינה כל ז' מי איכא וכמו שמסיק אזמן דאי לא בריך יומא קמא זמן יברך שאר ימים ה"נ נפרש גבי לינה אם לא לן יום ראשון ילין שאר ימים[א] ולעולם אין טעון לינה רק יום מ' ובפ' דם חטאת (זבחים דף נו:[ב]) נמי דקאמר ר' טרפון ואם ביטל בו בתחלת הרגל יבשל בו כל הרגל ומפרש בגמרא אמר רבי יצחק דאמר קרא ופנית בבקר עשאן הכתוב כולן בקר מ' היינו דאגידי כולן זה בזה כמו בקר מ' שאם לא לן אתמול ילין היום והדר ופנית בבקר וע"כ כן הוא דאי לינה כל ז' אם כן מאי קאמר שמיני רגל בפני עצמו לגבי לינה הלא כל שאר ימים שלפניו נמי טעונין לינה אלא ודאי יום ראשון ושמיני טעונין לינה ולא יותר וכן משמע בסיפרי בפרשת כל הבכור והלכת לאהליך מלמד שטעונין לינה פי' כל ג' רגלים מנין לרבות עופות ומנחות יין ולבונה ועצים ת"ל ופנית בבקר כל פנות שאתה פונה לא יהא אלא מבקר ואילך ר' יהודה אומר יכול יהא [פסח קטן טעון לינה ת"ל ועשית פסח כו' וחכמים אומרים הרי הם כעצים וכלבונה שטעונים לינה משמע שאינו טעון לינה אלא אותו] לילה בלבד שאחר הבאת קרבנו ומרבי ליה כמו לינה דרגלים אלמא יום אחד הוא ותו לא וא"ת דהכא ממעט פסח [קטן] מלינה ומי גרע ממביא קרבנו בימות החול דטעון לינה יום א' ושמא כיון דתשלומין דראשון הוא לא בעי לינה אפילו יום אחד וא"ת דתנן (סוכה דף מב:) ההלל והשמחה שמונה א"כ ע"כ יצטרך לינה כל ז' משום שלמי שמחה דדוקא בשבת אמרינן באלו דברים (לעיל דף עא.) משמחו בכסות נקיה ויין ישן וי"ל ישמח באותן שנשחטו אתמול או בשלמי חגיגה: **כל היכא דקרינא ביה אל מחוץ למחנה כו'.** וא"ת כיון דאין מילוק בין היכל לעזרה למאי הלכתא איכתיב מן המחנה דמשמע מקצת מחנה וי"ל דעשה מיהא איכא בהיכל טפי מבעזרה דלא אישתרי מהיקשא אלא כרת: למעוטי דאישתרי אישתרי מאי דלא אישתרי לא אישתרי אמר רבא אמר קרא [ט]וישלחו מן המחנה אפילו מקצת מחנה [י]איכא דאמרי אמר רבא אמר קרא וישלחו מן המחנה אל מחוץ למחנה תשלחום כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ למחנה תשלחום קרינן ביה וישלחו מן המחנה בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה מהו

מאי קא מרבה [1]אל תאכלו ממנו נא בפרטיה מאי קא ממעטי [2]לא תשחט על חמץ דם זבחי איפוך אנא מצוה דגופיה עדיף: הראשון טעון הלל באכילתו וכו': מנא הני מילי א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק אמר קרא [ג][3]השיר יהיה לכם כליל התקדש חג לילה המקודש לחג טעון הלל לילה שאין מקודש לחג אין טעון הלל: זה וזה טעונין הלל בעשייתן כו': מ"ט איבעית אימא לילה קא ממעט יום לא קא ממעט ואיבעית אימא [ד][3]אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לוליביהן ואין אומרים הלל: ונאכלין צלי וכו': שבת אין טומאה לא מתני' דלא כרבי יהודה [ה]דתניא [4]דוחה את השבת ואין דוחה את הטומאה ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה מ"ט דת"ק מפני טומאה דחיתיו יחזור ויעשה בטומאה ורבי יהודה התורה חזרה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשה בטומאה ת"ר פסח ראשון דוחה את השבת פסח שני דוחה את השבת פסח ראשון דוחה את הטומאה פסח שני דוחה את הטומאה פסח ראשון טעון לינה פסח שני טעון לינה [ו]דוחה את הטומאה כמאן כר' יהודה ולרבי יהודה טעון לינה והא [ז]תניא ר' יהודה אומר מניין לפסח שני שאין טעון לינה שנאמר [4]ופנית בבקר והלכת לאהליך וכתיב [5]ששת ימים תאכל מצות הנאכל לששה טעון לינה שאין נאכל לששה אין טעון לינה תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה: **מתני'** [ח][6]הפסח שבא בטומאה לא יאכלו ממנו זבין ויולדות ואם אכלו פטורין ור' אליעזר פוטר אף על ביאת מקדש: **גמ'** ת"ר זבין וזבות נדות ויולדות שאכלו בפסח שבא בטומאה יכול יהו חייבין תלמוד לומר [6]כל טהור יאכל בשר [7]והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה [ט]נאכל לטהורים חייבים עליו משום טמא ושאינו נאכל לטהורין אין טמאין חייבין עליו משום טמא [י]רבי אליעזר אומר יכול דחקו [יא]זבין ונכנסו לעזרה בפסח הבא בטומאה יכול יהו חייבין תלמוד לומר [8]וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש בזמן שטמאי מתים משתלחין זבין ומצורעין משתלחין אין טמאי מתים משתלחין אין זבין ומצורעין משתלחין בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו מדאישתרי טומאת עזרה אישתרי נמי טומאת היכל או דילמא מאי דאישתרי אישתרי מאי דלא אישתרי לא אישתרי אמר רבא אמר קרא [9]וישלחו מן המחנה אפילו מקצת מחנה [3]איכא דאמרי אמר רבא אמר קרא וישלחו מן המחנה אל מחוץ למחנה תשלחום כל היכא דקרינן ביה אל מחוץ למחנה תשלחום קרינן ביה וישלחו מן המחנה בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ואכלו אימורי פסח הבא בטומאה מהו

מאי קא מרבי אל תאכלו ממנו נא. דמייב בפסח שני: **לא תשחט על חמץ.** דמותר לשוחטו על חמץ כדתנן [ע"ב] מלה וחמץ עמו בבית אע"ג דכבר מיעט ליה מהשבתת שאור ומבל ירלה הוה אמינא הני מילי שלא בשעת שחיטה אבל בשעת שחיטה לא להכי איצטריך למעוטי מלא תשחט: **השיר יהיה לכם.** ביום שתגאלו מן הגלות: **כליל התקדש חג.** כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג ואין לך ליל חג להטעין שירה חוץ מליל פסחים על אכילתו: **לילה המקודש לחג.** כגון פסח ראשון: **שאין מקודש לחג.** כגון ליל אכילת פסח שני שאינו י"ט: **לילה.** דפסח שני מיעט אבל יום שהוא זמן עשייתו לא מיעט והרי הוא כפסח ראשון שטעון הלל בשעת שחיטתו כדאמרן בתמיד נשחט (לעיל דף סד.) ולקמן (דף קיז.) אמרינן נביאים שביניהן תקנו להם שיהו אומרים על כל פרק ופרק וכל דבר וחידוש: **אפשר כו'.** דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל: **נוטלין את לולביהן.** אגרלא נסבא דבריתא היא הכי בפרק בתרא (שם): **צלי** (א). דאיתרבי מכלליה דמצות ומרורים: **דוחה את השבת.** דבשני כתיב ביה במועדו למ"ד [ב]קרבן ר' לא הקריב במועדו[ג] בשני (לעיל דף נג.): **יחזור ויעשה בטומאה.** בתמיה. אלא מוטב ידחה לגמרי: **טעון לינה.** לילה הראשון ילין בירושלים מיכן ואילך רשאי לדור חוץ לחומה בתוך התחום והיינו לאהליך לאהל שחוץ לחומה ולא לביתו ממש דהא י"ט הוא ועוד דקא בעי למיתוי עולת ראייה: **הנאכל לששה.** שאוכלין עליו מצות ששה ימים ולישנא דקרא נקט וקרא לדרשא אתא ללמד על ימות הפסח שהן ששת באכילת מצה חוץ מלילה הראשון בפרק בתרא (דף קכ.): **טעון לינה.** לילה אחד בתוך העיר: **מתני' לא יאכלו ממנו זבין.** דגבי טמא לנפש כתיב אים [ד] אים נדחה ואין ליבור נידחין אבל גבי זיבה אף ליבור נדחין בפרק אלו דברים (לעיל דף סז.): **ואם אכלו פטורין מכרת.** דאוכל קדשים בטומאה כדיליף בברייתא בגמרא אבל מביאת מקדש לא פטרינהו רחמנא: **ורבי אליעזר פוטר.** אף מכרת דביאת מקדש וטעמא ילף בגמרא: **גמ' וישלחו מן המחנה כו'.** ות"ק לא דרים להכי דכולהו איצטריכו כדאמרינן באלו דברים (שם) לחלקם למחנותיהם: **ונכנסו להיכל.** מקום אלא הותרו שם דאין שם ארכי פסח [ה] ואלו כהנים אסורין ליכנס לשם אלא לצורך משום דכתיב[ו] אל יבא בכל עת וזה שנכנס בטומאה יכול יתחייב על ביאת מקדש בטומאה: **אפילו מקצת מחנה.** אע"פ שאין משתלחין מכל מחנה שכינה שהרי מותרין בעזרה טמאי מתים בפסח הבא בטומאה משתלחין מיהא ממקצתו מן ההיכל: **איכא דאמרי כו'.** ורבא לקולא פשט דאין חייבין על ביאת מקדש דהיכל: **אל מחוץ למחנה תשלחום.** היינו היכל כדסמיך ליה אשר אני שוכן בתוכם: **וישלחו מן המחנה.** עזרה כך קבל רבי. וא"ל דאיפכא גרסי' לה כל היכא דקרינא אל מחוץ למחנה שצריך להוציאם לגמרי אף מן העזרה קרינא ביה מן המחנה היכל וכל היכא דלא קרינא ביה אל מחוץ לא קרינא ביה וישלחו מקצת מחנה: **לימורי פסח.** כגון כליות ויותרת הכבד: מהו

מסורת הש"ס

א) ערכין י:, ב) [לקמן קיז.], ג) יומא דף נא., ד) מ"ק תמר מר, ה) סוכה דף מז., ו) לעיל דף סז. כריתות דף י. בכורות דף לג., ז) [מנחות כה: ע"ש], ח) לעיל דף סז: [מנחות לה:], ט) [זבין ומצורעין כל"ל], י) [ועי' תוספות יומא נא.]. ד"ה דוחה], כ) [במדבר טו], ל) [שם], מ) [ויקרא טז], נ) [ושם נז.],

תורה אור השלם

1. אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֹׁל מְבֻשָּׁל בַּמָּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ:
שמות יב ט

2. לֹא תִשְׁחַט עַל חָמֵץ דַּם זִבְחִי וְלֹא יָלִין לַבֹּקֶר זֶבַח חַג הַפֶּסַח:
שמות לד כה

3. הַשִּׁיר יִהְיֶה לָּכֶם כְּלֵיל הִתְקַדֵּשׁ חָג וְשִׂמְחַת לֵבָב כַּהוֹלֵךְ בְּחָלִיל לָבוֹא בְּהַר יְיָ אֶל צור יִשְׂרָאֵל:
ישעיה ל כט

4. וּבִשַּׁלְתָּ וְאָכַלְתָּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ בּוֹ וּפָנִיתָ בַּבֹּקֶר וְהָלַכְתָּ לְאֹהָלֶיךָ:
דברים טז ז

5. שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:
דברים טז ח

6. וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף וְהַבָּשָׂר כָּל טָהוֹר יֹאכַל בָּשָׂר: ויקרא ז יט

7. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כ

8. צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִשַּׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לְנָפֶשׁ: במדבר ה ב

9. מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלְּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם:
במדבר ה ג

מוסף רש"י

השיר. הלל (ערכין י:). המקודש. בעשיית מלאכה (שם). מגיין לפסח שני. האמור לעמתיה לעשותו בתחש השני, שאין טעון לינה. בירושלים (סוכה מז:). ופנית בבקר. ומיכן ליה שאם ימיס וגו'. פסח שני אינו אסור בחמץ אלא שטעון מצה למצוה ואוכל חמץ מיד (שם). הפסח שבא בטומאה. שנטמאו רוב לבור בחמץ ועשו פסח בטומאה (בכורות לג.). לא יאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות. אע"ג דאכלי ליה טמאי מתים (שם) דכי דייקינן אים נדחה ואין ליבור נידחין, בטומאת נפש הוא דדייקינן, גבי אים כי יהיה טמא לא כתיב אלא לנפש, ובדילה דייקינן אים ולא לבור (לעיל סז.). יכול דחקו כו' בפסח הבא בטומאה. כגון שרוב ליבור טומאתם דכתיב אים נדחה לפסח שני ולא ליבור, וטומאת מת הוא מה לנפש, אבל לא זיבה ולרעת (מנחות צה:).

מוסף תוספות

א. תוס' זבחים נו. ד"ה ופנית כתב. דעולת ראייה יש לה תשלומין כל ז' ויום הבאת קרבנו טעון לינה ולא יותר.

רבינו חננאל

מרבה אל תאכלו ממנו נא דדמי ליה, בפרטיה קא ממעט לא תשחט על חמץ. ובכלהו אמרינן איפוך אנא, ושנינן מצה דגופיה עדיף. הראשון טעון הלל באכילתו. דכתיב השיר יהיה לכם כליל התקדש חג. כלומר אין טעון הלל אלא בלילי חג, ופסח שני אינו נאכל בלילה מקודש לחג. זה וזה טעונין הלל (באכילתן) [בעשייתן] ונאכלין הפסח הראשון והשני על מצות ומרורים. ודוחין את השבת. דייקינן מינה שבת אין אבל טומאה אין השני דוחה. מתני' דלא כר' יהודה, דתניא דוחה שבת ואינו דוחה טומאה, מפני טומאה דחיתו מן הראשון יחזור בשני יעשנו בטומאה. ר' יהודה אומר אף דוחה את הטומאה, מאי טעמא, התורה חיזרה עליו לעשותו בטהרה לא זכה יעשנו בטומאה. ת"ר פסח ראשון ושני דוחין את השבת ואת הטומאה וטעונין לינה. ואמרינן בשלמא פסח שני דוחה את הטומאה כר' יהודה, אלא טעון לינה כמאן, כר' יהודה, והתניא ר' יהודה אומר מנין לפסח שני שאין טעון לינה כו'. ושנינן תרי תנאים ואליבא דרבי יהודה, חד תנא תני משמיה טעון לינה וחד תנא תני משמיה אין טעון לינה.

מתני' הפסח שבא בטומאה לא יאכלו זבין וזבות נדות ויולדות ואם אכלו פטורין וכו'. אוקימנא לר' יהושע דתנאי פסח הבא בטומאה שאכלו ממנו זבין וזבות נדות ויולדות, יכול יהו חייבין, ת"ל כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר, נאכלין לטהורין חייבין עליו משום טומאה וכו'. בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונכנסו להיכל בפסח הבא בטומאה מהו, מדאישתרי טומאת עזרה אשתרי נמי טומאת היכל כו'. ופשיט רבא בלישנא קמא דלא אשתרי ובלישנא בתרא משמע דאשתרי. בעי רב יוסף דחקו טמאי מתים ונגעו באימורי פסח והן חלבי פסח [הבא] בטומאה מהו.

מהו. מי מחייבי משום אוכלי קדשים בטומאה או לא: **אישתרי נמי טומאת אימורין.** דלא מיחייב בהו משום טומאה ואע"ג דאסירי משום זרות וכל זר לא יאכל קדש (ויקרא כב): **מכדי.** אוכל אימורין בטומאה מהיכא אתרבי לחיובא: **מטומאת בשר.** דכתיב גבי אוכל בשר בטומאת הגוף אשר לה' לרבות את האימורין והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה': **הילא אקטרינהו.** שלא הוזכר בו מזבח: **שויסקי**(א). **בשר לוי בשפוד: ג' מוזכות.** להוציא הדם אבל להקטרת אימורין לא היה שם מזבח: **מתני' מקום מבעשור.** אומר זה לשם פסח דכתיב בעשור לחדש הזה וגו' (שמות יב): **ועונין הזאה באגודת אזוב גרסי': לילה אחד.** מפרש בגמרא [ע"ב]: **גמ' למשמרת.** ביקור שלא יהא בו מוס מבקרין אותו כל ארבעה וכתיב הזה ה"נ דממעטי מ[פסח דורות וכל] שאר קרבנות: **מה להלן בו'.** וכי היכי דלדורות בתמיד בעי ביקור ה"ה ולאי לפסח דורות: **ופסח דורות נמי בו'.** בגימוטא: **שיהו לו עבודות של חדש הזה הזה.** כל פסחי דורות הוקשו זה לזה ומיהו לענין מקום מבעשור אמעטיו מהזה והאי הזה דגבי ביקור דריש ליה למלתא אחריתא כדמפרש ואזיל: **אלא הזה.** דגבי ביקור למה לי: **למעוטי פסח שני.** מביקור ארבעה ימים: **דכווסיה.** דהוי יום אחד כמו פסח מצרים וכי קא ממעטו דכוותה ממעטו והזה דגבי מקום מבעשור על כרחין למעוטי פסח דורות אתא דאילו למעוטי שני לא איצטריך דהא אימעטו מהאי הזה דגבי ביקור ומימעטו מביקור ארבעה ימים וממקום עשור דתרוייהו משתמעי מההוא קרא דלמשמרת משמע ביקור ומקום ואידך הזה ממעטו פסח דורות ממקום בעשור אבל מביקור ארבעה ימים לא ממעטו ליה אם לא הפריש מבעשור יבקר שנים ושלשה טלאים מבעשור ובשעת שחיטה יקח א' מהן: **לבדר' אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא.** בפ"ק דברכות גמר כאן(ב) בלילה הזה ונאמר להלן(ג) ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה כו': **ערל.** שמתו אחיו מחמת מילה: **בן נכר.** שנתנכרו(ד) מעשיו לאביו שבשמים. נראה בעיני דלא גרסינן גבי הדדי כל ערל וגו' כל בן נכר וגו' הכי נמי כו'. אלא הכי גרסי' כל ערל לא יאכל בו הכי כו' אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו המרת דת(ה) פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה ואיצטריך למיכתב ערל כו'. ולא גרסי' אלא מעתה תושב ושכיר כו' דהא תושב דתושב ושכיר כולי' קרא יתירא הוא דתושב ושכיר אוכל בפסח דתושב זה קנוי כסף קנין עולם וגרע ושכיר זה עבד עברי הקנוי קנין שנים ותרוייהו ישראל מעליא נינהו ואכלי בפסח כדאמרינן ביבמות בהערל (דף ע.) וקרא יתירא הוא ומופנה לגזירה שוה גאמר תושב ושכיר בפסח וגאמר תושב ושכיר בתרומה כדמפרש ליה התם ואידי דכתביה כתב בו דידיה. ולגשון הספרים לא ידענא מאי שינויא דקא משני בו המרת דת פוסלת מאי שייך המרת דת גבי תושב ושכיר הא ישראל מעליא נינהו ועוד הא דרשה מבו דגבי בן נכר דרשינן לה בהערל (שם:) ומלתה אותו אז יאכל בו יאכלו לא יהיו דמילת זכריו ועבדיו מעכבת בפסח אם יש לו בן העומד למול אז עבד אינו אוכל פסח עד שימול אותם דכתיב [שמות יב] המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו: **דרבה א"ר יצחק.** בפ' הערל (יבמות עד.) נאמר ממנו בפסח [שמות יב] ונאמר ממנו במעשר [דברים כו] מה להלן ערל אסור בפסח אף כאן ערל אסור במעשר: **בחפזון.** במהירות: ואלא

מהו מדאישתרי טומאת בשר אישתרי נמי טומאת אימורין או דילמא מאי דאישתרי אישתרי מאי דלא אישתרי לא אישתרי אמר רבא מכדי טומאת אימורין מהיכא איתרבי מטומאת בשר דכתיב [1]אשר לה' [2]לרבות את האימורין כל היכא דאיתיה לטומאת בשר איתיה לטומאת אימורין [3]כל היכא דליתיה לטומאת בשר ליתיה לטומאת אימורין בעי רבי זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו א"ל אביי ומאן לימא לן דלא שויסקי עבוד ועוד הא תנא רב יוסף ג' מזבחות היו שם על המשקוף ועל שתי המזוזות ותו מידי אחרינא לא הוה: **מתני'** [3]מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וטעון הזאה באגודת אזוב ועל המשקוף ועל שתי המזוזות ונאכל בחפזון בלילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה: **גמ'** מנא לן דכתיב [2]דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחדש הזה ויקחו זה מקחו מבעשור ואין פסח דורות מקחו מבעשור אלא מעתה [3]והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה הכי נמי זה טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה ואין אחר טעון ביקור [3]והתניא בן בג בג אומר מניין [2]לתמיד שטעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה שנא' [4]תשמרו להקריב לי במועדו ולהלן הוא אומר והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר מה להלן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה אף כאן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה שאני התם דכתיב תשמרו ופסח דורות נמי הכתיב [5]ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה [3]שיהו כל עבודות חדש זה כזה אלא ההוא הזה למעוטי פסח שני דכוותיה אלא מעתה דכתיב [6]ואכלו את הבשר בלילה הזה ה"נ דזה נאכל בלילה ואין אחר נאכל בלילה אמר קרא ועבדת את העבודה אלא הזה למה לי [7]לכדר' אלעזר בן עזריה ור"ע אלא מעתה דכתיב [7]וכל ערל לא יאכל בו ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל בפסח דורות אמר קרא [5]ועבדת אלא בו למה לי [8]דבו אינו אוכל אבל הוא אוכל במצה ומרור אלא מעתה [8](וכל) בן נכר לא יאכל בו ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל הוא פסח לדורות אמר [9]קרא ועבדת אלא בו למה לי [10]בו המרת דת[11] פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה [12]ואיצטריך למיכתב ערל ואיצטריך למכתב בן נכר [13]דאי כתב רחמנא ערל משום דמאים אבל בן נכר לא מאים אימא לא צריכא ואי אשמעינן בן נכר משום דאין לבו לשמים אבל ערל דלבו לשמים אימא לא צריכא אלא מעתה [9]תושב ושכיר לא יאכל בו הכי נמי דבו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו המרת דת פוסלת ואין המרת דת פוסלת בתרומה אלא מעתה [10]ומלתה אותו אז יאכל בו ה"נ דבו אינו אוכל אבל אוכל בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו ל"ל [12]בו מילת זכריו ועבדיו מעכבת [13]ואין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בתרומה אלא מעתה דכתיב [11]ועצם לא ישברו בו ה"נ דבו אינו שובר אבל שובר בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי [14]בו בכשר ולא בפסול אלא מעתה דכתיב [12]אל תאכלו ממנו נא ממנו אי אתה אוכל אבל אתה אוכל נא בפסח דורות אמר קרא ועבדת אלא ממנו למה לי [15]לכדרבה א"ר יצחק: ונאכל בחפזון וכו': מנא לן דאמר קרא [13]ואכלתם אותו בחפזון אותו נאכל בחפזון ואין אחר נאכל בחפזון: ופסח דורות נוהג כל שבעה וכו': אמאי קאי אי לימא אפסח [16]פסח כל שבעה מי איכא אלא

למעוטי פסח שני דכוותיה. דפסח דורות מרבינן מועבדת דליכא למימר דהזה דמקחו מבעשור נמי בא למעט פסח שני דאין מקחו מבעשור ולא נמעט פסח דורות דהא לפסח שני לא איצטריך כיון דלא בעי ביקור לא בעי נמי שיהא מקחו מבעשור:

אבל אתה שובר בפסח דורות אמר קרא ועבדת. תימה לריב"א אמאי איצטריך לכאי ועבדת הא כיון דכתיב בפסח שני ועשה לא ישברו בו כל שכן בראשון:

אותו בחפזון ואין אחר בחפזון. קשה לריב"א אמאי לא פריך ואימא אותו בחפזון ואין פסח שני נאכל בחפזון אבל פסח דורות הכי נמי נאכל בחפזון מועבדת:

(שייך לעמוד ב):

נאכל בחפזון לילה אחד וה"ה לפסח דורות. ותא תאמר ס"כ אמאי תנייה כלל במתניתין כיון דשויס בזה ויש לומר דתנייה אגב דבעי למיתני וחמולו כל היום ופסח דורות נוהג כל שבעה:

קודם

מסורת הש"ס

(א) [לעיל כד: זבחים לו: כריתות כג:], ב) [מגילת תענית פ"ב] ערכין דף יג: [מנחות מט:], ג) [מנחות פב:], ד) ברכות דף ט. וש"נ, ה) לעיל כח: לקמן קכ. יבמות עא., ו) [ל"ל כל], ז) יבמות ע.; ח) [בס"ל: משמדות, וכן להלן], ט) שם עא., י) יבמות עא. זבחים כב: [עי' זבחים כב: ובמוס' לקמן קכ. ד"ה כל בן וביבמות עא. תוספות ד"ה בו], כ) [יבמות ד' ע:], ל) [בס"ל: משברו, והוא פסוק של פסח מצרים שמות יב], מ) [לעיל ע. וש"נ], נ) [גז"ש ביבמות עא. ודף עד. ע"ש], ס) [לעיל לא:], ע) ס"ש, פ) [שמות יב], צ) [שם], ק) בס"ל: משומד שנתנכרו, ר) בס"ל: משמדות, וכן להלן, ש) [ביבור זה שייך לעיל במשנה],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שויסקי. נ"ב בקדושין דף ע ע"ב:

מוסף רש"י

אשר לה' לרבות את האימורין. לכתמיד כתב המוכלן בטומאת הגוף, דאשר לה' קרא ימיכ הוא למידרש ביה דבר שהוא עולה לגבוה (זבחים לד:) דהוה ליה למכתב מזבח השלמים וטומאתו עליו, וכתיב אשר לה' לרבות אף בשר הקרב לה' אשם אכלו בטומאה עונש כרת (לעיל כד:). מה להלן טעון ביקור ד' ימים קודם שחיטה. שמירה שמירה לגזירה שוה, מה פסח מבוקר ד' ימים דמקחו מבעשור ושחיטתו בי"ד, אף תמיד טעון ביקור ד' ימים (מנחות מט:). בו המרת דת פוסלת. דאם המיר דתו ונתנכרו מעשיו לאביו שבשמים אמר רחמנא לא יאכל בו (יבמות נא.).

רבינו חננאל

מדאישתרי טומאת בשר אשתרי נמי טומאת החלבים או לא. ופשיט רבא טומאת אימורין מטומאת בשר איתרבי, שנאמר אשר לה' לרבות האימורין, וכיון דליתה לטומאת בשר ליתה לטומאת אימורין. בעי ר' זירא אימורי פסח מצרים היכא אקטרינהו. אמר ליה ומאן לימא לן דלא שויסקי עבדינהו. כלומר צלו אותם מיני מאכל ואכלום. ועוד הא תאני רב יוסף שלש מזבחות היו שם, אחד המשקוף ושתים בתי המזוזות שנתנו עליהם מן הדם, ומזבח להקרבה לא היה שם, הלא משמע שאכלום.

[**מתני'**] מה בין פסח מצרים לפסח דורות פסח מצרים מקחו מבעשור וכו'. מנא לן דכתיב ויקחו להם, זה מקחו מבעשור ולא לדורות מבעשור.

ואקשינן אי הכי כל מה דכתיב ביה אמרינן לזה ולא לדורות, והא כתיב ביה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום וכו'. ותניא מנין לתמיד שטעון ביקור ארבעה ימים קודם שחיטה, שנאמר תשמרו להקריב לי, ונאמר בפסח מצרים והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום, מה להלן ארבעה ימים קודם שחיטה אף כאן ארבעה ימים קודם שחיטה. ושנינן שאני תמיד דכתיב ביה תשמרו מלמד שצריך שימור. **אקשינן תוב** ופסח דורות אמאי אינו טעון ביקור ארבעה ימים, והכתיב ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה, שיהו כל עבודות של חדש הזה כזה. ושנינן **אלא** למעוטי מביקור ד' ימים קודם שחיטה לפסח שני הוא דממעט, דכיון דהוא נמי פסח כותיה הוה מרבינן ליה, קמ"ל. **אלא מעתה** ואכלו את הבשר בלילה הזה, הכי נמי דפסח מצרים נאכל בלילה הזה ולא פסח דורות. ושנינן שאני אכילת פסחים בלילה דאתרבי מועבדת שיהיו כל עבודות של חדש הזה כזה. אי הכי דאכילת בשר נוהג בזה כאשר נוהג בזה, למה לי דכתב רחמנא הזה. ושנינן לא בא הזה אלא לכדר' אלעזר בן עזריה

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ז מהל' ק"פ הלכה ח:
כ ב מיי' פ"י מהלכות ק"פ הלכה טו:
כא ג מיי' פ"ח מהל' ממרדין הלכה ט:
כב ד מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ח:
כג ה סס הלכה ז:
כד ו מיי' פ"ט מהל' ק"פ הלכה ט ופ"ה הל"ה:
כה ז מיי' פ"ז מהל' תרומות הל' י ויב:

תורה אור השלם

1. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשַׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיְיָ וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמֶּיהָ: ויקרא ז כ
2. דַּבְּרוּ אֶל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בָּעֲשֹׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְיִקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׂה לְבֵית אָבֹת שֶׂה לַבָּיִת: שמות יב ג
3. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו
4. צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחִ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ: במדבר כח ב
5. וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ יְיָ אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֶיךָ לָתֶת לְךָ אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ וְעָבַדְתָּ אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה: שמות יג ה
6. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
7. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מח
8. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֵכָר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מג
9. תּוֹשָׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מה
10. וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְנַת כֶּסֶף וּמַלְתָּה אֹתוֹ אָז יֹאכַל בּוֹ: שמות יב מד
11. לֹא תַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא תִשְׁבְּרוּ בוֹ כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יֵעָשׂוּ אֹתוֹ: במדבר ט יב
12. אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מְבֻשָּׁל בַּמַּיִם כִּי אִם צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ: שמות יב ט
13. וְכָבָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקְלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַיְיָ: שמות יב יא

רבינו חננאל (המשך)

דליף הזה הזה מועבדתי בארץ מצרים, וכתיב ביה כחצות הלילה אני יוצא וגו', מה להלן הזה דכתיב עד חצות אף הזה דכתיב באכילת פסחים עד חצות. ופירושו בסוף מסכתא זו.

אקשינן תוב אלא מעתה כל ערל לא יאכל בו וכל בן נכר לא יאכל בו דכתיב בפסח מצרים, נדחו מפסח מצרים וכשרין הן בפסח דורות. ושנינן שאני התם דכתיב ועבדת כדאמרן, ומרבינן בפסח דורות מועבדת אכילת הבשר בלילה הזה ודחית ערל ובן נכר ותושב ושכיר, פי' גר תושב ושכיר ולא גר צדק פסילות ומשומדות, ועיכוב אכילתו בפסח עד שימול עצמו וזכריו ועבדיו. ושבירת עצם בו, ואכילת נא ממנו, אלו כולם נתרבו מועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה שיהו כל עבודות של חדש הזה כזה. פי' בפסח דורות. וכיון דאתרבי פסח דורות כפסח מצרים, ממנו ממנו דכתיב בפסח מצרים דמשמע ממעט למה לי. ושנינן הני ממנו ממנו בענין להו כדדרשינהו רבא משמיה דר' יצחק ביבמות פ' הערל דאמרינן מנין לערל שאסור במעשר, אמר רבא אמר ר' יצחק תלתא ממנו כתיבי בפסח, חד לגופיה, וחד מופנה לדון ממנה גזירה שוה, וחד ליתן עשה אחר לא תעשה, ושלשה ממנו כתיבי במעשר חד לגופיה וחד שמותר לסוך שמן של מעשר שני שנטמא כו', וחד מופנה לדון ממנו גזירה שוה. **ופסח דורות נוהג כל שבעה.** אוקימנא הכי

צו: מי שהיה פרק תשיעי פסחים

קודם שחיטת הפסח ירעה. וטעמא דלחייה בידים כדפירש רש"י ואפי' רב דאמר אין בעלי חיים נדחין ופליג אר' יוחנן בפ' שני שעירי (יומא דף סד.) היינו דוקא כגון דלא לחייה בידים כגון נטמאו בעלים או שמשכו ידיהם וא"ת והא משמע דפליג בפ"ק דקדושין (דף ז.) דא"ר יוחנן בהמה של ג' שותפין הקדיש חציה וחזר ולקחה והקדיש חציה קדושה ואינה קריבה משום דנדחת בתחלה כשהקדיש חציה ודייק עלה ש"מ בעלי חיים נדחין משמע דרב פליג וי"ל כיון דדרך הקדש דחי לה לא מיקרי כל כך לחוי בידים ובתוספתא [פ"ט] פליגי רבי יוסי ורבנן איזה מהן יקריב לכתחלה ומייתי לה בפ' שני שעירי (יומא דף סד.):

קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה. דקבע לה חצות או שחיטה דס"ד דלא קבע הואיל ובאיסור הוקדשה ואין דעתו עליה לשוחטה לשם פסח קמ"ל דאפילו הכי קבע לה ור"י מפרש דס"ד הואיל ואינה קריבה לעולם לשם פסח מתחלתה שלמים היא קמ"ל ומתוך פרש"י דפי' אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחה משמע שסובר שלפי האמת ראויה לפסח:

ושלמים הבאין מחמת הפסח. לפי אותו לשון דפירש בקונטרס דהנך שלמים היינו מגיגת י"ד אין לחוש מה ח (שפירש) באלו דברים (דף ע"א: ד"ה לימד) דשלמים הבאים מחמת פסח בפרק כל הפסולים (זבחים דף לו.) היינו מותר פסח דהא דלא כדאיתא והא כדאיתא: **ואם עז הפסיק הענין.** פירש ריב"א מדלא כלל אותו בהדי כשם אלא הפסיק הענין וכתבו לבדו ולא שינה בו כלום אלא דלא כתיב ביה אליה להכי כתביה למעוטי מתורת אליה: אילימא

ואלא אחמץ. דאיסור חימוצו נוהג כל שבעה מכלל דלילה אחד דקתני מתני' בפסח מצרים אחמץ קאי וה"ק ואין חימוצו נוהג אלא לילה אחד ופסח דורות נוהג כל שבעה: **יום א'.** משמע כל היום: **לא יאכל חמץ היום.** וסמיך ליה היום אתם יוצאים: **אלא.** הכי משמע ונאכל בחפזון בלילה אחד וה"ה דפסח דורות חימוצו נוהג כל היום ופסח מצרים חימוצו נוהג כל שבעה ופסח דורות כל שבעה: **מתני' שמעתי.** מרבותי: **שתמורת הפסח קריבה.** שלמים אחר הפסח: **ותמורת הפסח אינה קריבה.** ויש תמורת פסח שאינה קריבה היא עצמה שלמים אלא רועה עד שיסתאב במום ותמכר ויביא בדמיה שלמים דמותר הפסח קרב שלמים: **ואין לי לפרש.** שכחתי על איזה שמעתי תקרב ועל איזה שמעתי תרעה: **הפסח.** שאבד והפריש אחר שחיטתו ומתוך כן יש לו עומד לפניו בשעת שחיטה הרי קבעתו שעת שחיטה בשם פסח וזה אלא הקריבו דהתם בידים לא יקרב עוד הוא עצמו שלמים דאין זה מותר הפסח אלא פסח [דחוי]: **וכן תמורתו.** אם תמיר הוא בהמת חולין אחרי כן הרי הוא כמוהו אין קרב הוא עצמו שלמים אלא דמיו ואם לאחר שחיטת השני נמצא הרי לא קבעתו שעת שחיטה בשם פסח ולא נדחה בידים ויביא שלמים[ט] ויקרב הוא עצמו שלמים. וה"ה דמלי למימתי רבי יהושע אומר פסח קרב ופסח אינו קרב ובגמרא פריך לה: **גמ' דאילא תמורת הפסח דלא קרבה.** ולא אמרינן מתחלה שלמים היא ואפילו תמיר קודם שחיטה לא קבעתה זמן השחיטה בשם פסח ואין בה דחוי אלא אף היא נקבעת בפסח ונדחת: **קודם שחיטה ואחר שחיטה.** דוקא שינו במשנתנו ולא שינו בה זמן שחיטה דהיינו חצות ואשמעינן דאפילו היה אבוד בשעת חצות אם נמצא קודם שחיטה הוא אבוד ונדחה הואיל ונדחה להקריבו לפסח: **קודם חצות שינו.** שעת חצות היא הקובעתו בפסח אם נמצא קודם חצות קבעתיה חצות שהרי נראה וכי לא אקריביה דמייה אבל נמצא אחר חצות אפי' נמצא קודם שחיטה אין כאן קביעות ולא דחוי: **קודם שחיטה.** של שני: **קודם חצות.** ונתכפר באחר ירעה: **אחר חצות.** ונתכפר באחר: **יקרב.** זה שלמים ואע"פ שבשעת שחיטת השני הרי הוא עומד בפניו: **לא שנו.**

אלא אחמץ מכלל דפסח מצרים לילה אחד ותו לא [6] והתניא רבי יוסי הגלילי אומר מנין לפסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד ת"ל [1] לא יאכל חמץ וסמיך ליה [2] היום אתם יוצאים אלא ה"ק לילה אחד והוא הדין לפסח דורות וחימוצו כל היום ופסח דורות נוהג כל שבעה: **מתני'** [3] א"ר יהושע שמעתי שתמורת פסח קריבה ותמורת פסח אינה קריבה ואין לי לפרש א"ר עקיבא אני אפרש [8] הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו אחר שחיטת הפסח קרב שלמים וכן תמורתו: **גמ'** ולימא פסח קרב ופסח אינו קרב הא קמ"ל דאיכא תמורת הפסח דלא קרבה איתמר רבה אמר [2] קודם שחיטה ולאחר שחיטה שנינו רבי זירא אמר קודם חצות ולאחר חצות שנינו ולרבי זירא הא קתני קודם שחיטת הפסח אימא קודם זמן שחיטת הפסח כתנאי הפסח שנמצא קודם שחיטה ירעה לאחר שחיטה יקרב ר"א אומר קודם חצות ירעה לאחר חצות יקרב: אחר שחיטת הפסח יביא שלמים וכו': אמר רבא [4] [3] לא שנו אלא שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחויה קא אתא ולא קרבה איתיביה אביי [3] אם כשב מה ת"ל אם כשב לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקרבה שלמים היכי דמי אילימא שנמצא אחר שחיט' והמיר בו אחר שחיטה פשיטא למה לי קרא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה לא לעולם שנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה וקרא אסמכתא בעלמא אלא קרא למאי אתא [5] [6] כדתניא כשב לרבות את הפסח לאליה כשהוא אומר אם כשב [7] לרבות פסח שעברה שנתו ושלמים הבאין מחמת פסח לכל מצות שלמים שטעון סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק וכשהוא אומר [4] ואם עז הפסיק הענין [8] לימד על העז שאין טעונה אליה איכא דמתני לה ארישא הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה עד שיסתאב וימכר ויביא בדמיו שלמים וכן תמורתו אמר [7] רבא לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו קריבה שלמים מאי טעמא כי קבעה שחיטה מידי דחזי ליה מידי דלא חזי ליה לא קבעה איתיביה אביי אם כשב מה תלמוד לומר לרבות תמורת הפסח אחר הפסח שקריבה שלמים יכול

דתמורה קריבה אלא שנמצא אחר שחיטה שאפי' הפסח לא נדחה אבל נמצא קודם שחיטה שהוא עצמו נדחה אע"פ שתמורתו לא נדחית בידים אינה קריבה שהרי מכח קדושה דחויה באה: **אם כשב.** הוא מקריב גבי שלמים כתיב אם שה יתירא הוא דמלי למיכתב כשב הוא מקריב. מ"נ כשב קדיש דהא כתיב לעיל מייתיה אם מן הצאן קרבנו ובפרשה התחונה אמור ואם עז קרבנו מכלל דעד השתא בכשב איירי דאין לך עוד בצאן אלא כשב: **למה לי קרא.** הא מותר הפסח הוא ונפקא לן מוזבחת פסח [דברים טז] דמותר הפסח אחר חצות[1] קרב שלמים כדאמרן באלו דברים (לעיל דף ע.) ותמורתו כ"ש דקריבה דלא עדיפא מייתיה: **והמיר בו אחר שחיטה.** ואשמעינן דאע"ג דאיהו לא קרב תמורתו קריבה הואיל ולא הוקדשה קודם שחיטה: **כשב.** קרא יתירא כדפריש מדכתיב בתריה ואם עז מכלל דעד השתא בכשב איירי: **לאליה.** דבכל קרבנות כשב אליה כתיבא עם האימורין בשלמים אבל האליה (ויקרא ג) ובאשם כתיב (שם ז) את כל אבלו יריס ממנו את האליה וגו' ואמרינן באשם אבל פסח אימורין גופייהו לא כתיבי בהדיא אלא כדנפקא לן (לעיל סד.) מאת דמם תזרוק ואת אבלם תקטיר [במדבר יח] הלכך אלייתו צריכה להתרבות בקרבנות שבשר לא הוזכרה אליה באימוריו: **ושלמים הבאין מחמת פסח.** מותר פסח כגון תמורתו ופסח שנתכפרו בעלו באחר כך שמעתי: **לכל מצות. מצות שלמים** גרסינן שיהא דין כל חומר שלמים עליהן. לשון אחר הבאין מחמת פסח מגיגת ארבעה עשר וזו שמעתי[1] [וכך קבל רבי]: **ואם.** הפסק הוא להפסיק בין כשב לעז שבכשב נתפרשה אליה כדכתיב האליה תמימה לעומת העלה ממקום שהכליות יועלות ובא הכתוב והפסיק ולמד על העז שאינה טעונה אליה להקריב אליה שלה למזבח. יש מפרשין עז אין לו אליה וטעות היא בידם שהרי ממקום שהכליות יועלות היא ניטלת ועוד מה לימד הכתוב הואיל ואין לו: **אילא דמתני.** להמי לא שנו דרבה: **לא שנו.** אלא תמורתו דחויה אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה דכי שחטה דחיגהו לתרוייהו הני שהיו ראוין ועומדים לפסח ונקבעו: **אבל המיר בו אחר שחיטה.** אע"פ שהפסח רועה התמורה קריבה שהרי לא נדחית: **מידי דלא חזי ליה.** שעדיין לא הוקדש: יכול

כו א ב ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ו:
כז ד שם הלכה ז:
כח ה מיי' פ"ח מהל' מעשה קרבנות הלכה יח:

רבינו חננאל

פסח מצרים נוהג לילה אחד וכן מצתו והוא הדין לפסח דורות. וחימוץ מצרים אינו נוהג אלא יום אחד, שנאמר לא יאכל חמץ היום אתם יוצאים. וחמוץ פסח דורות נוהג כל שבעה שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם.

מתני' א"ר יהושע שמעתי שתמורת הפסח קריבה ותמורת הפסח אינה קריבה ואין לי לפרש אמר ר' עקיבא אני אפרש הפסח שנמצא קודם שחיטה וכו'. והאי דקאמר רבי יהושע תמורת הפסח ולא שנא פסח, אתא לאשמעינן דאיכא תמורת פסח דלא קרבה שלמים. איתמר רבה אמר זה שפירש רבי עקיבא במשנתנו מי שאבד פסחו והפריש אחר אם זה הפסח האבוד נמצא קודם [שחיטת] הפסח שהפריש ירעה עד שיסתאב וכו', ואם אחר שחיטה נמצא יקרב הפסח שנמצא עכשיו שלמים כי בשעה שנמצא כבר נתכפרו בעלים ונסתלק שם פסח מעליו וכן תמורתו. ר' זירא אמר משנתנו בשנמצא קודם חצות, והאי דקתני קודם שחיטה קודם זמן שחיטה הוא. ועלתה כתנאי. **אחר הפסח יביא שלמים** וכן תמורתו. אמר רבה לא שנו יביא שלמים וכן תמורתו, אלא בפסח שנמצא אחר שחיטת הפסח שהפריש, כיון שאבד זה דסתמו של זה לשלמים קאי, שכבר יצאו הבעלים בפסח ששחטו. אבל אם נמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר שחיטה תמורתו מכח קדושה דחויה קא אתיא, דפסח עצמו שנמצא קודם שחיטה נדחה מלהקרב הוא בעצמו ולרעיה קאי, והבא מכחו מכח קדושה דחויה [הוא] לפיכך לא קרבה שלמים שלא מצינו הטפל עדיף מן העיקר. **ואותיב** עליה אביי כשב מה ת"ל אם כשב לרבות תמורת הפסח וכו'. ושני ליה לעולם כשנמצא אחר שחיטה והמיר בו אחר שחיטה הוא דקרבה תמורתו שלמים, והאי דאמרת הני שלמים מעלי נינהו ולא בעי קרא, אין הכי נמי וקרא אסמכתא בעלמא הוא. **איכא** דמתני להא דרבה ארישא, הפסח שנמצא קודם שחיטת הפסח ירעה וכו' וכן תמורתו תרעה, אמר רבה לא שנו אלא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו אחר (תמורה) [שחיטה]. דהאי תמורה מכח קדושה דחויה אתיא הלכך לא קרבה, אבל נמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה. תמורה זו קרבה שלמים. מאי טעמא כי קבעה שחיטה קדושה בפסח שנמצא מידי דחזי להקרבה מידי דלא חזי להקרבה לא קבעה. ומותיב עליה אביי מה ת"ל אם כבש לרבות הפסח שקרב שלמים. יכול אף לפני הפסח כן ת"ל וכו'.

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יְצָאתֶם מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים כִּי בְחֹזֶק יָד הוֹצִיא יְיָ אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חָמֵץ:
שמות יג ג
2. הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב:
שמות יג ד
3. אִם כֶּשֶׂב הוּא מַקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְיָ: ויקרא ג ז
4. וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְיָ:
ויקרא ג יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה לא שנו: (ב) שם למאי אתא לכדתניא כשב:

מוסף רש"י

מנין לפסח מצרים. שלא נהגו בו איסור חמץ אלא יום אחד (לעיל כח:). **וסמיך ליה היום אתם יוצאים.** לא יאכל חמץ היום (שם). **כשב לרבות את הפסח לאליה.** גבי שלמים כתיב אם כשב הוא מקריב וגו' וקרא יתירא הוא דהא למעלה נאמר ואם מן הצאן קרבנו כו' ולמעט נאמר ואם מן העז קרבנו ממילא ידענא דעד השתא איירי בכבש, הוי ליה כשב קרא יתירא לרבות את הפסח לאליה, שתהא אלייתה כולה לגבוה עם שאר האימורים כדין כבש שלמים, כדכתיב והקריב מזבח השלמים אלבו האליה תמימה (מנחות פג: מכת"י) שהא קריבה עם אימורין כנגד הכליות ולמטה דכתיב לעומת העלה יסירנה, מקום שהכליות יועלות (זבחים ט.) דמשום שמשמע שיהיה שלם שיהא עמו האליה הולרך הכתוב זה לרבותו, דאילו שאר אימורים נפקי מתוך בכור שור או בכור כשב ואמרינן (זבחים לז.) דמו לא נאמר אלא דמם, אבל לא נאמר אלא אבלם, לימד על בכור ומעשר ופסח שטעונים מתן דמים ואימורין, אבל אליה אצטרך קרא אחרינא כשב לרבותו, משום דפסח בעינן שיהא שלם ואילו הוה שקיל נאליה לא הוה הפסח שלם, ולהכי אצטרך האי קרא לרבותו דגבי כבש כתיב אליה (מנחות פג:). **כשהוא אומר אם כשב.** אם הוי יתירא, **להביא פסח שעברה שנתו.** והכיא אמר, דבן שנה בעינן, והרי זה הנאמר מותר הפסח וכשיקריב אותו לאחר זמן יהיה שלמים ויטעון סמיכה ונסכים (שם מכת"י). **ושלמים הבאין מחמת הפסח.** מגיגת אחרבעה עשר (זבחים ט.) היינו מגיגת י"ד בניסן, שאם (ל"ל שאם) היתה תחורת הפסח מרובה, מביאין עמו שלמים כדי שיאכל פסח על השובע (מנחות שם מכת"י) אי: היינו מותר פסח (מנחות שם). **כשהוא אומר ואם עז.** ולא כתיב אם, **הפסיק הענין.** למעטו מאליה (שם) **שאין** לעז דין האמור למעלה (שם מכת"י). **לימד על העז שאינה טעונה אליה.** שאם הביא עז לשלמים אין אליה קריבה עם האימורים, שיש לה דין בקר שאינה טעונה אליה (שם) לימד על העז ועל הפסח הבא מן העז שאינם טעונים אליה (מנחות שם).

א) לעיל ד' כח:, **ב)** זבחים דף לז:, **ג)** זבחים דף ט. מנחות דף פג: [לקמן לז.], **ד)** לפי הב"ח לקמן דף לז. ל"ל כאן אמר רבה וכן הוא בכ"מ, **ה)** בס"מ ליתא ויביא שלמים, **ו)** ל"ל פסח, **ז)** [ס"א], **ח)** [ל"ל שפירשתי],

יכול אף לפני הפסח כן. תמורת הפסח שנמצא לפני פסח (שני) תהא קריבה שלמים: **תלמוד לומר הוא.** פסח הוא הפסח כשר קרב ואין תמורתו קריבה. לאו תמורת ההוא דקרב קא ממעט אלא הכי קאמר יש תמורת פסח שאינה קריבה: **פשיטא.** דלא קריבה דהא הוקבעה ונדחה בפסח ואע"ג דלעיל אמר מתני' הא קא משמע לן דאיכא תמורת פסח דלא קריבה קרא מיהא לא איצטריך לאשמעינן הכי: ה"ג **אמר שמואל כל שבחטאת מתה כו' ור' יוחנן אמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה.** כל שבחטאת מתה חמש חטאות מתות הלכה למשה מסיני[1] כונסן לכיסה והן מתות ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה וחטאת שנתכפרו בעליה על ידי האחרת שאבדה זאת ואחר כך נמצאת שעברה שנתה. ונקט שמואל גבי פסח סימנא דיה ואמר כל שבחטאת מתה אי מיתרע הכי בפסח קרב שלמים וקא סלקא דעתך דאכולהו מתות דחטאת דאשתכחן גבי פסח קרב שלמים דהיינו תמורת פסח ופסח שמתו בעליו ושכיפרו בעליו ושעברה שנתו קריבין שלמים: **וכל שבחטאת רועה.** לקמן מפרש מאי היא. ומיתה ורעיה לאו קולא ומומרא איכא בחדא מאידך והאי דנקט גבי מיתה דחטאת בפסח קרב וגבי רעיה דחטאת בפסח רעיה לאו טעמא קא יהיב דיה דמשום דהכא מתה הכא קרב אלא סימנא בעלמא הוא: **וכללא הוא.** כל שבחטאת רועה בפסח רועה: דריש לקיש בשם' תמורה בפרק ולד חטאת (דף כב.) והתם מותיב לה ממתניתין דהתם דקתני ושעברה שנתה כו' ומתרץ לה דהכי קתני שעברה שנתה ואבדה [1][לאו אבדה] ונמצאת בעלת מום: **לאילו עומדת בבית הקברות.** כל מקום שהיא רואין כאילו היא בבית הקברות שאין כהן נכנס שם לשוחטה ורועה עד שתשתאב ותימכר ויפלו דמיה נדבה לשופרות שכתוב עליהן נדבה ומקיימים בה את המזבח. זה מדרשו של יהודע הכהן בשם תמורה (דף כג:[1]) שכל מותר חטאת ואשם לקין המזבח חוץ מחטאות מתות שהן הלכה למשה מסיני: **לשב לרבו' כו'.** קתני מיהת פסח שעברה שנתו קרב: ה"ג **כי קאמר שמואל בחבורין בדחוין לא אמר ובאבודין מי משכחת לה כו'.** כי אמר שמואל כל שבחטאת מתה לאו אבודה קאי אלא אכיפרו בעליה לאודע שהיא על ידי איבוד ואמתו בעליה לא קאי דלא משכחת ביה רועה אלא אכיפרו בעליה לאוד קא משכחת ליה לרועה דלנקמן וגבי פסח נמי אכיפרו בעליו קאי וכללא הוא דכל פסח שכיפרו בעליו [2]באחר רועה אם כיולא בו בחטאת רועה וקרב שלמים אם כיולא בו בחטאת מתה אבל אם חטאת דחויה כגון עברה שנתה שעומדת בפניו והרי היא דחויה מהקריב לא אמר: **והרי אבודה בשעת הפרשה.** חטאת שאבדה עד שהפרים אחרת תחתיה ונמצאת קודם הקרבת השמיה לרבנן דפליגי עליה דרבי בשם' תמורה (דף כב:) ואמרי דלרעיה אזלא דתנן המפרים חטאת כו': **אין חטאת מתה.** משום כיפרו בעליה אלא האבודה בשעת כפרה ונמצאת אחר שנתכפרו הבעלים הא נמצאת קודם כפרה כיון דאמרי רבנן לא מתה הוא לה מותר חטאת ורועה ודמיה לשופרות: **ואילו בפסח.** כי האי גוונא אבד בשעת הפרשה ונמצא קודם שחיטה אחר חצות: **קרב שלמים.** כר' זירא דאמר [לו:] קודם חצות ואחר חצות שניהו. אלמא פסח שהיה לפניהו בשעת כפרה ובלבד שיהא אבוד בחצות קרב שלמים: **שמואל כר' סבירא ליה.** ורועה בחטאת דקאמר שמואל לקמיה [ע"כ] מפרש. והוא הדין דמלי לתרוצי שמואל כרבה סבירא ליה דאמרי[3] קודם שחיטה שניהו ובפסח נמי אבוד בשעת הפרשה רועה ולקמן [ע"כ] מפרש לה בלישנא אחרינא הכי: **נמצא קודם חצות.** אפי' לר' זירא רועה דקבעתיה חצות: **קודם חצות.** שהיא שעה שאינה ראויה לו להקרבה: **לאו אבוד הוא.** ואפי' הפרים אחר תחתיו קודם שנמצא לאו (מיתה) אבוד חשיב ליה: **דאמר רבא.** גבי חטאת אבידת לילה והפרים אחרת תחתיה בלילה ונמצאת (תחתיה) לאור הבוקר אפי' לר' לאו למיתה אזלא אלא לרעיה הואיל ולילה לאו שעת הקרבה היא: **אזלא רועה לרבי.** באבודין היכי משכחת לה דתיקוס כל שבחטאת רועה דשמואל:

לאחריות

אילימא שנמצא קודם שחיטה והמיר בו קודם שחיטה **פשיטא** למה לי קרא. ואע"ג דקתני ליה במתני' לאשמעינן דאיכא תמורה דלא קריבה מ"מ לא איצטריך להכי: **פשיטא.** השתא לא שייך לשנויי דקרא אסמכתא בעלמא כדשני לעיל דאם כן קרא למאי אתא: **אלא** לאו שנמצא קודם שחיטה.

תימה לישנא קמא מאי מקשה אדבי לרבה מהך ברייתא והלא סיפא מסייעתא לו בהדיא כדמסיק השתא וזהו תימה לומר שלא ידע אביי סיפא דברייתא דמקשי מינה[1]: **אמר** שמואל כל שבחטאת מתה כו'. שמואל כרבי זירא סבר דאמר חצות קבע מדא"ר יוחנן אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה והכי[2] [דייק] לקמן: **וכללא הוא והרי כו'.** תימה דפריך אסיפא דמילתיה דכל שבחטאת רועה ואריש נמי איכא למיפרך דהא תמורת חטאת[3] [לאו] שמתו בעליה דלמיתה אזלא ואלו בפסח אמרי' במתני' דתמורת הפסח רועה אם המיר קודם חצות דקבעיה חצות וכן מתו בעליו אמר לקמן דאי מת קודם חצות דקבעיה חצות: **רואין** אותה כאילו היא בבית הקברות. נקט הכי משום דלחיית בית הקברות לאו דחיה היא וכמו כן עברה שנתה לא חשיב דחוי כמו מתו או נתכפרו בעליה: **ורועה.** פירש רש"י ויפלו דמיה לקין המזבח ממדרשו של יהודע ואין נראה לריב"ל דלא נאמר מדרש יהודע אלא בהפרים מעות לחטאתו או לאשמו ונשתייר מהם או אבדו והפרים אחרים ואחר כך נמצאו דמה שנשתייר יפלו לנדבה אבל בכי האי גוונא שלא נתכפרו עדיין בעליה אמרינן תימכר ויביא אחרת בדמיה והביא ר"י ראיה לדבריו דתנן בפרק ולד חטאת (תמורה דף כא.) ושאבדה אם נשכיפרו כו' ואם עד שלא כפרו בעליה תרעה עד שתשתאב ותימכר ויביא אחרת בדמיה והשתא בדחויה גמורה כמו אבדה דמודי ריש לקיש לאחר כפרה דמתה קתני עד שלא כיפרו יביא בדמיה אחרת בעברה שנתה דלאו דחוי גמור הוא דאף לאחר שכיפרו בעליה אינה מתה לא כל שכן אם נשתאבה קודם כפרה דיביא אחרת בדמיה: **קודם** חצות לאו אבוד הוא. פירוש ובכי האי גוונא לא חייבי שמואל דהא שיינן כי קאמר שמואל באבודין קאמר: **אלא** רועה לרבי היכי משכחת לה. דליכא למימר כגון שנאבדה בלילה לאבידת לילה לאו שמה אבידה ושמואל באבודין חייבי כדפרישית:

כדרבי

א) [מיי' פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הל"ז]:

כט ב מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ז:

ל ג מיי' פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הלכה מ:

לא ד שם הלכה ט:

רבינו חננאל

ואסיקנא אלא לאו שנמצא קודם שחיטה והמיר מקודם שחיטה קא ממעט לה תנא דלא קרבה. (מיהא כלומר הנמצא) [מיהא שמעינן דהנמצא] אחר שחיטת הפסח הוא דקרב שלמים וכן תמורתו. אבל הנמצא קודם שחיטה אינו קרב לא הוא ולא תמורתו תיובתא דרבה. **אמר שמואל כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה,** ואתקיף עליה רב יוסף הרי חטאת שעברה שנתה דלרעיה אזלא, דאמר ר"ל בתמורה פ"ד חטאת שעברה שנתה רואין כאלו עומדת בבית הקברות ורועה, ואלו פסח שעברה שנתו קרב שלמים, דתניא כשב לרבות פסח לאליה, כשהוא אומר אם כשב לרבות פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים וכו'. ושנינן כי קאמר שמואל כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה באבודין ונמצאו, אבל בדחיין כגון שעברה שנתם ונדחו לא אמר שמואל. **ובאבודין** מי משכחת להא דשמואל, והא אבודה בשעת הפרשת אחרת, דלרבנן אע"פ שנמצאת הראשונה לרעיה אזלא. דתנן בתמורה פ"ד המפריש חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה ונמצאת הראשונה והרי שתיהן עומדות תמימות וכו'. ודייקינן מינה נמצאת אחר שנתכפרו בעלים מתה, מכלל שאם נמצאת קודם שיתכפרו בעלים רועה. ואלו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר (הפסח) [חצות] קודם שחיטה קרב שלמים. ושנינן שמואל כרבא סבירה ליה [1] דאמר בשמעתא דקמי הא שחיטה קבועה. **והא** מדאמר ר' יוחנן עלה אין לך פסח שקרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, מכלל דשחיטה קבועה. מכלל דשמואל סבר חצות קבועה ולא שחיטה. ודחינן שמואל כרבי ס"ל דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה. והרי כל אבודה לרבי מתה, דקתני במתני' במסכת תמורה ושניה מתה דברי רבי, ואלו פסח שאבד ונמצא קודם חצות רועה. ודחינן אבודה ונמצאת קודם חצות לאו אבודה היא, כדרבא דאמר בתמורה בתחלת פ"ד אמר רבא אבודת לילה לא שמה אבודה. איני והא אמרינן התם אי הכי רועה לר' היכי משכחת לה.

עין משפט נר מצוה

1) יומא דף סו. תמורה דף כב., ב) [לעיל לו:] מנחות דף פג: זבחים דף ט., ג) תמורה דף כב: [מנחות פ.], ד) תמורה שם, ה) [בכורות טז.], ו) רש"ג, ז) [שקלים פ"ו מ"ו], ח) בתחלת רועה אם כיולא בו בחטאת רועה אבל אם שחטאת כל"ל רש"ל, ט) [לעיל לו:], י) [וכן תמהו עוד בבכ"ק ד. ד"ה לאו וכמולין עד. ד"ה ולהאי וכבדה לד: ד"ה אלימא ויש מקום לעיין בתוס' מ"ק ה. ד"ה לתתוי פ"מ נד: סד"ה לענין וכע"ז י. ד"ה והתניא], כ) רש"ל, ל) רש"ל,

תורה אור השלם

1. וְאָמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתָּחֲוּ: שמות יב כז
2. אִם כֶּשֶׂב הוּא מִקָּרְבָּן וְהִקְרִיב אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ויקרא ג ז
3. וְאִם עֵז קָרְבָּנוֹ וְהִקְרִיבוֹ לִפְנֵי יְהוָה: ויקרא ג יב

הגהות הב"ח

(א) גמ' מיומתא דרבה מיומתא:

מוסף רש"י

רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות ורועה. לומר כל מקום שהיא שם רואין אותה כאילו היא עומדת בבית הקברות, שאין כהן יכול ליכנס אחריה ולשוחטה, ורועה עד שתשתאב (תמורה כב. וכבני"ז יומא סז.) אבל לא מחטאות המתות היא, אלא שאינה קריבה, הלכך רועה עד שיפול בה מום ותימכר (יומא שם). **אין חטאת.** שכפרו בעליה, **מתה אלא שנמצאת לאחר שנתכפרו בעלים.** באחרת, הא אם נמצאת קודם לכן, כי הא דשמיהן עומדות ונתכפר באחת מהן, שניה רועה (מנחות פ. מכת"י). **אבידת לילה לאו שמיה אבידה.** אם אבדה בלילה והפרים אחרת תחתיה, לאו שמה אבודה ואפילו לרבי דאמר אפילו נמצאת קודם כפרה מתה, היא אינה מתה דהואיל ובלילה לא מצי לאקריבה והיא נמצאת ביום המחרת, לאו שמה אבודה, ורועה אם נתכפר בתחבולה (תמורה כב.).

א) נראה דגי' אחרת סי' לרבינו בנמ' וכי' גורם שתי הלשונות דאיתא כאן ולהלן עמוד ב' הכל בלשון א' ועי'.

לב א מיי' פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הלכה ה:

לג ב מיי' פ"ד מהל' ק"פ הלכה ד:

מוסף רש"י

הפריש שתי חטאות לאחריות. שאם תאבד האחת יתכפר באחרת, דאתם רבי מודה דיתכפר באחת מהם והשניה תרעה, דאין חטאת שנתכפרו באחרת מתה אלא ע"י ליקוי, שאבדה ונדחית, אבל בהכך דלא נדחו מעולם לא, דהכי הוי הלכה למשה מסיני, דכל דין חטאות המתות הלכה למשה מסיני במס' תמורה (מנחות 9. מכת"י).

כדרבי אושעיא דאמר הפריש שתי חטאות לאחריות בו'. מה שפרש"י דהוה מצי לאקשויי והא לא אבוד הוא אלא דאקשי' קושיא אחריתי לא נהירא דאין זה סוגיית הגמרא דאמאי דפריך שמואל רועה באבודה היכי משכחת לה לא משני מידי במאי דקאמר כדר' אושעיא וגרסא לר"י דרבי אושעיא דקאמר השניה תרעה בכל ענין קאמר ואפי' אבדה אחר כך דלא דמיא לשאר אבודין דמתין לרבי דשאר אבודין תחלת הפרשתן להקרבה וכשאבדו נדחו מהקרבה ובדין הוא שימותו אבל מפרש ג' חטאות לאחריות דתחלת הפרשתן לחוי כמו שרועה בלא אבדה הכי נמי באבדה אי נמי איכא למימר דאפילו לא אבדה חשיב כאבדה הואיל וכשמפרישה לא חזיא להקרבה חשיב לה אבודה ולא דמיא לאבודת לילה דהתם לא נדחת בשעה הראוי' להקרבה והוי כאילו כל שעה הראוי' להקרבה אבל הכא איכא חדא ואי בלא קרבה:

הפריש שתי חטאות לאחריות. קשה לריב"א היכי דמי אי דאמר הרי זו חטאת וחזר ואמר הרי זו חטאת אין קדושה חל על השניה דאין אדם מביא שתי חטאות על חטא אחד ואי דאמר הרי אלו בהמות חטאות האמר רבה במי שהוליאוהו (עירובין ד' ג.) כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו ואפי' אחת מהן לא קדשה וע"כ אית לן למימר כגון שאמר אחת מהן תהא חטאת והאחרת לאחריות וקשה לן בשלא נאבדה החטאת אחת אמאי שני' תרע' והא לא הוקדשה אלא לאחריות החטאת דהיינו אם תאבד אבל אם לא נאבדה לא נתקדשה ונראה לר"י דכל כי האי גוונא גמירי לה דרועה: **אלא** שמואל **בר' שמעון סביר' ליה.** פרש"י ואי כרבי מאי סימנא דנקיט שמואל הלא אף הרועה בחטאת בפסח קריבה שלמים ולא נהירא לר"י דמאי קאמר הא באבודה לא משכחת לרבי דרועה דבהפרשה שתי חטאות לאחריות פירש רש"י גופיה דלאו אבוד הוא ומיהו לפירוש ר"י דפירש דר' אושעיא מיירי אפי' באבודה אחי שפיר ונראה לר"י דכר' שמעון נמי לא מתוקש אלא באבודין דאם לא כן מיקשי דנאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות רועה ואבודת לילה דלאו אבודה (היא) בפסח קודם חצות מתה לרבי שמעון ואע"ג דלרבי שמעון אית ליה לקמן (ד' לח.) בעלי חיים אינן נדחין וסבירא ליה בפסח [דמית] אחר חצות קרב שלמים אע"פ שנדחה שמואל לא קסבר לה בהא כר' שמעון ורשב"ם מפרש דהא דשנינן כי קאמר שמואל באבודין בדחויין לא אמר שנוי דחיקא הוא והשתא דמשי סבר לה כרבי שמעון מתרץ מילתיה דשמואל כמשמעות הראשון דמיירי בין באבודין בין בדחויין והשתא לא מצי שמואל סבר כרבי דאם כן קשיא חטאת שעברה שנתה והפרש שתי חטאות לאחריות דלרבי לאו למיתה אזלי ובפסח קריבה שלמים הלכך מוקי לה כרבי שמעון דאמר בכל חמש חטאות דלמיתה אזלי בכל ענין ואילו בפסח קרבי שלמים ואע"ג דנאבד ונמצא קודם חצות בפסח רועה לשמואל דהא קתני לה בהדיא במתני' מיהו חד לד באבד קרב שלמים כגון נמצא אחר חצות וה"ק בכל ענין שבחטאת מתה איכא לד דבפסח קרב שלמים וקא משמע לן לאפוקי מדרבי יוחנן דבע"א לא הוה קמשמע לן מידי דבעניינים אחרים מיתנו או במשנה או בברייתא דקרב שלמים ואין ר"י יודע מנא ליה לגמרא דלר' שמעון חמש חטאות מתות בכל ענין ויש לדקדק מדקתני בפרק שני דתמורה (דף טו.) רבי שמעון אומר חמש חטאות מתות ולד חטאת תמורת חטאת כו' ולא מפליג כדמפליג בריש ולד חטאת (תמורה דף כח:) במתני' באבדה בין כיפרו הבעלים ללא כיפרו ואיהו לא מפליג לא בהא ולא באחריני משמע דבכל ענין קאמר:

המפריש נקבה **לפסחו כו' ויביא בדמיה שלמים.** אומר ר"ת דהא דקתני ויביא בדמיה שלמים היינו בשנתיירה אחר הפסח כמו כולה בבא דלעיל אבל קודם הפסח יביא בדמיה פסח וכן מחלק בהדיא בברייתא בתמורה בחלו קדשים (דף יט.):

ויביא בדמיה שלמים. אבל היא עצמה אינה קריבה שלמים דיש רחוי בדמים כדאמר בגמרא שמתחלה לא הוקדשה ליקרב היא עצמה וא"ת ימכרנה כמות שהיא בלא מום כיון שמעולם לא נתקדשה קדושת הגוף ואור"י דלא מיבעיא מקדיש נקבה לפסחו דפסח קרב שלמים אחר הפסח והיא ראויה לשלמים אם תחלה הוקדשה לכך אלא אפי' מקדיש נקבה לאשמו אמר בחלו קדשים (שם:) תרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא אשם ואפילו רבי שמעון דאמר התם תימכר שלא במום מצי מודה הכא כדפרישית:

שמע

כדרבי אושעיא [ו]דא"ר אושעיא [א]הפריש שתי חטאות לאחריות מתכפר באחת מהן ושניה תרעה והא אילו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים אלא שמואל כר' שמעון סבירא ליה דאמר [ב]חמש חטאות מתות והא רועה לרבי שמעון לית ליה כלל שמואל נמי חדא קאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים ומאי קמ"ל לאפוקי מדר' יוחנן דאמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא אלמא שחיטה קבע קמ"ל חצות קבע לישנא אחרינא ואילו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה יקרב שלמים שמואל כרבה ס"ל דאמר שחיטה קבע והא מדקאמר רבי יוחנן עלה אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה אבל קודם שחיטה לא אלמא שחיטה קבע מכלל דשמואל סבר חצות קבע אלא שמואל כרבי סבירא ליה דאמר אבודה למיתה אזלא והא כל אבודין לר' מתין ואילו בפסח היכא דאבד קודם חצות ונמצא קודם חצות רועה קסבר קודם חצות לאו אבוד הוא וקסבר חצות קבע: **מתני'** [ג]המפריש נקבה לפסחו או זכר בן שתי שנים ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה [ג]לשלמים המפריש

לאחריות. שאם תאבד האחת יביא מבירתה. והכא איכא לאקשויי הא לאו אבודה היא אלא דקא מותיב ליה קושיא אחריתי: ה"ג **והא אלו בפסח כי האי גוונא קרב שלמים.** דהיינו מותר הפסח גמור שהרי לכך הופרש ואין כאן דחוי: **אלא.** לא תיבעי רועה בחטאת היכא משכחת לה דשמואל כר"ש ס"ל דאמר במסכת תמורה חמש חטאות מתות המזכרות למיתה מתות הן בכל עניינים שאתה מוצא וחטא' שכיפרו בעליה מתה בכל שהיא אין שנמצאת קודם כפרה אין שנמצאת לאחר כפרה אין שהפרישה לאחריות מתה הנותרת: **והא רועה לר' שמעון ליה ליה.** ומאי היא דקאמר שמואל כל שבחטאת רועה: **שמואל נמי חדא קאמר כל שבחטאת מתה.** דהיינו כיפרו בעליה מ"מ בפסח קרב שלמים ותו לא אמר מידי ועל כרחין כיון דכל אבודין בפסח קריבין שלמים ושמואל חדא קאמר מוקמי' לה כר"ש דאי כר' או כרבנן דאית להו רועה בחטאת מאי סימנא קא נקיט שמואל למימר חדא כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים הלא אף הרועה בחטאת קריבה שלמים בפסח אבל השתא דס"ל כר"ש הוי סימן שלם דאין לך אבוד בחטאת שאינו מת ואין לך אבוד בפסח שאינו קרב: **ומאי קא משמע לן.** שמואל כיון דכל אבודין בחטאת מתין ואתא שמואל למימר כל אבודין בפסח קריבין שלמים מתניתין היא הפסח שנמצא אחר שחיטה ומתרצינן לה לעיל אחר זמן שחיטה יקרב אלמא קסבר האבוד בחצות יקרב: **לאפוקי מדרבי יוחנן.** דפליג עליה ואמר אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה: **אבל נמצא קודם שחיטה.** ואע"ג דאבוד היה בחצות רועה דשחיטת השניה קבעה ליה לקמא בדחוי: **קא משמע לן.** שמואל דאמר כל שבחטאת מתה וכו' שמעון דאמר אבודה בשעת הפרשה מתה ואשמעינן שמואל אבוד בשעת הפרשה ובחצות שהוא נקרא אבוד אפי' נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דחצות הוא דקבעיה בדחוי והשתא אע"ג דאוקימנא לשמואל חדא קאמר ליכא לאוקומה כל שבחטאת מתה אמתו לה בעליה דהא כל מתו בעליה מתות ואלו פסח מתו בעליו אחר חצות רועה וקבעתיה חצות. וליכא למימר דסביר' ליה שמואל חצות לא קבעה דהא ר' יוחנן בר פלוגתיה הא סברא אית ליה הלכך על כרחיך באבודין מוקמינן ליה ועוד דר' יוחנן בר פלוגתיה אאבודין פליג דקאמר נמצא: הכי גרסינן **לישנא אחרינא ואלו בפסח היכא דאבד ונמצא אחר חצות קודם שחיטה קרב שלמים.** ולעיל קא מיפדר והרי אבודה בשעת הפרשה לרבנן וכו' ואלו בפסח האבוד בחצות והפרישם אחר תחתיו ונמצא זה אחר חצות קרב שלמים כר' זירא ואע"ג דאבוד היה בשעת הפרשה: ומשני בלישנא אחרינא **שמואל כרבה סבירא ליה.** דאמרי' קודם שחיטה שינו שהנמצא קודם שחיטה רועה בפסח כרבנן בחטאת: ופרכינן **והא מדאמר ר' יוחנן עלה אין הפסח קרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה.** מכלל דשמואל אמר אפילו נמצא קודם שחיטה קרב שלמים דלאו שחיטה קבעה אלא חצות קבעה וזה כיון דבחצות אבוד היה קרב שלמים אלמא לשמואל אבוד בשעת הפרשה אע"פ שהיה בשעת כפרה קרב שלמים: **אלא שמואל כר' סבירא ליה.** כדלעיל עד קא משמע לן חצות קבע: **מתני' או זכר בן שתי שנים.** דאינו ראוי לפסח: **ירעה עד שיסתאב ויביא בדמיו שלמים.** דקבעתיה הפרשה אע"פ שמעיקרו דחוי הוא הרי הוא כקבוע שנדחה שאין הוא עצמו קרב שלמים אלא דמיו:

המפריש

ו) יומא דף סה. תמורה דף כה. [ע"ש כד. מנחות פ.], ז) תמורה דף טו. [הוריות ו:], ג) [במשנה שבמשניות ליתי' מיבא לשלמים ועי' תו"ט ודע דגם תוס' בזבחים ט: ד"ה חד העתיקו הגירסא ויביא בדמיו שלמים וכן במנחות פג: ד"ה חד], ד) [לעיל לו:].

רבינו חננאל

ואמרינן כר' אושעיא דאמר בתמורה פ"ד המפריש שתי חטאות לאחריות ונתכפר באחת מהן שניה רועה. ואלו בפסח כי האי גונא קרב שלמים. ודחינן שמואל כר' שמעון סבירא ליה, דאמר הא נמי כיון שנתכפרו הבעלים מתה, דתניא ר' שמעון אומר אף שכפרו בעליו (ושעברה) [ושעברו] שנתן יהו מתות, ותנן נמי ר' שמעון אומר חמש חטאות מתות. אי הכי הא דתני שמואל כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה הא ר' שמעון לית ליה רועה כלל. אלא לעולם שמואל כר' סבירא ליה ובאבודין אמר, אבל בדחויין לא אמר, ופסח שאבד ונמצא קודם חצות לאו אבוד הוא, כדרבא דאמר אבודת לילה לא שמה אבודה אלא רועה לרבי היכי משכחת לה. ושנינן אלא לשמואל לא אמרינן כל שבחטאת רועה בפסח נמי רועה אלא חדא קאמר כל שבחטאת מתה בפסח קרב שלמים. ומאי אתא לאשמעינן לאפוקי מדר' יוחנן דאמר אין לך פסח שקרב שלמים אלא שנמצא אחר שחיטה, אלמא שחיטה קבעה, מכלל דשמואל סבר חצות קבע. זו דקדוקה של שמועה וענינה כולן פשוטין.

מתני' המפריש נקבה **לפסחו כו'.**

המפריש פסחו ומת. לקמיה מפרש אימת מית: **לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח.** דהוה ליה פסח שמתו בעליו ואין כאן מנוין: **גמ' שמע מינה בעלי חיים נדחין.** בהמה שנדחית בחיים דחויה דיחוי גמור שאף לכשנראית למה שהיתה ראויה אינה קריבה אלא רועה דהא דתנן תרעה ולא קריבה שלמים היא גופה שזו היא ראייתה במתחלה שכל מותר פסח קרב שלמים ודלא כר"ש דאמר בעלי חיים אין נדחין בפ' שני שעירי (יומא דף סג:) דגמרי' מבעל מום שנדחה ולכשעבר מומו נראה ומריש נמי שמעינן לה אלא משום דמהא שמעינן תלת נקט לה הכא: **ושמע מינה דחוי מעיקרא הוי דחוי.** דהא נקבה או זכר בן שתי שנים מתחלתו לא נראה למה שהוקדש ונקאמר יעבה ולא יקרב שלמים הוא עצמו ואיכא למאן דאמר במסכת סוכה (דף לג:) דאין דחוי אלא הנראה ונדחה: **ושמע מינה יש דחוי בדמים.** כדפריש. בכמה מקומות בגמ' מצינו לשון זה גבי הא דאמר רבי יוחנן בהמה של שני שותפין הקדיש חציה וחזר ולקח חציה קדושה ואינה קריבה שמע מינה תלת כו' כי הכא ובמסכת קדושין (דף ז:) ובזבחים (דף יב.). ולמדתי פירושה ממסכת חריתות (דף מ.) דגרס התם בלשון הזה ש"מ קדושת דמים נדחה כלומר שמע מינה אפילו דבר שלא קדש תחלה להקרבת גופו אלא לדמיו כגון הקדיש חציה וחציה השני חולין דחוי ליקרב לגופו בתחלת הקדישו אינו קרב עוד לעולם דהואיל ונדחה ידחה ולא תימא אין דחוי בקדשים אלא הקדיש לגופו ונדחה מהקריב אבל קדושת דמים לא אלימא למימר דיה תורת דחוי ואי אתיא לה שעת הכשר הקרבה כגון הכא דחזר ולקח חציה תקריב. והכא נמי הכי פריש"ג לה יש דחוי בדמים כגון נקיבה לפסח לא חזיא גופה לפסח אלא כי אקדשה לדמים אקדשה ואידי דדחויה דלא חזיא לאקרובי גופה לדבר שהוקדשה לה אמרינן תדהה לעולם אפילו לאחר הפסח דכל מותר הפסח הוי שלמים ונקיבה לשלמים מחזא חזיא דקתני מתני' דמיה שלמים אבל גופה לא אלמא אלימא קדושת דמים לומר בה תורת דחוי ולא אשכחן דפליגי תנאי בהא מילתא מיהו טובא אשמעינן תשובת רבינו ע"כ. ותמיהא לי אמאי גרע ממותר הפסח שראוי לפסח[ז] כדאמרינן בהאשה (לעיל דף פט.) ונטורתו ונייתי במותר: **כגון נמנה עמו.** אם היה בנו נמנה עמו ועדיין יש לו בעלים: **אי נימא דמים קודם חלות.** ובו ביום הא חל אינות עליה בריאשא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח להביאו בפני עצמו כדתנן (לעיל דף לא.) וכולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן ומתני' קתני יביאנו דמשמע הוא עצמו: **אלא דמא אחר חלות.** דכיון דחיילא עליה דין פסח בריאשא שוחט לעצמו ולא חיישינן שמא יביאוהו לבית הפסול דמזהר זהיר משום חובת פסח דחייל עליה מעיקרא אבל כי חיילא אינות בריאשא לא זהיר. ובמת יום או יומיים קודם לא מצי לאוקמא אלא פתמא דמילתא בו ביום היו מפריש"ן פסחיהן: **הא קבעתו חלות.** לפסח ואידחי משלמים דהא תנן (לעיל דף לו:) הפסח העומד בחלות ולא הקריבו ירעה: **לשם פסח שני.** אם לא עשה את הראשון מפני אינותו: **לגדדין קפני מה אחר חלות.** דחיילא עליה זמן חיובא דפסח בריאשא ובנו נמנה עמו ונשארו לו בעלים יביאנו לשם פסח. אין בנו נמנה עמו לא מיירי בה מידי וממתני' שמעינן יראה דהא קבעתי' חלות: **מה קודם חלות ואין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים.** דלא קבעתיה חלות. ואם בנו נמנה עמו לא אינטריך לאורויי בה מידי דודאי מיקרב לפסח שני ואשמעינן מינה דהיכא דחל עליה חיובא דפסח בריאשא שוחטין עליו: ל"ל הא חל עליה אינות בריאשא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח והא דתנן (לעיל דף ל:) שוחטין על האונן ה"מ היכא דחיילא חובת פסח עליה בריאשא והדר חל עליה אינות: **שהיה אביו גוסס בחלות.** ומת לאחר חלות בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דהא חל עליה חיובא דפסח בריאשא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים דכיון דבחלות היה גוסס ורוב גוססין למיתה[ח] לא קבעתיה חלות: **לעולם דמיה אחר חלות.** ודקשיא לך היאך יקרב שלמים הא קבעתיה חלות ואידחי ר' שמעון היא דאמר בסדר יומא בפ' ב' שעירי (דף סג:) בעלי חיים אין נדחין אלא מחמת מום או אתנן ומחיר שאינן ראויין אבל למה שהוא ראוי יקרב והאי חזי לשלמים: ה"ג **רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חלות ומתו בעליו אחר חלות.** בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דחיובא דפסח חיילא בריאשא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשלמים דכיון דבחלות עדיין לא הופרש אין כאן קבע לדחות וקסבר תנא דידן חלות קבע ולא כל שאר זמן שחיטה: **מתני' הפסח שנתערב בזבחים.** שלשה טלאים א' של פסח וא' של אשם וא' של עולה ונתערב הפסח ביניהן כולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן עולה דשמא היפה עולה היה ובדמי היפה אשם שמא היפה אשם היה ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח [נסתאבו] ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאנו שלמים דשמא היפה פסח היה ואותו מותר שהוא צריך להוסיף על השנים עד שיגיעו לדמי היפה שבהן יפסיד מביתו משלו. וא"ת הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין משנין מקדושה לקדושה כשבא לחלון להבהמות כך הוא עושה אם יפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחת ואומר כל מקום שהיא העולה הרי מחוללת על הסלע זו ויביא ממנו עולה ונוטל סלע השנית ואומר כל מקום שהוא האשם הרי הוא מחולל על סלע זו ומביא בו אשם וכן לשלמים: **נתערב בנכורות.** שמתן דמן ומתן דם הפסח שוה ואין טעונין תנופת חזה ושוק ולא סמיכה ונסכים: **ר"ש אומר.** אם כל הנכורה כולה כהנים היו יאכלו את כולם בו בגילה ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא והנכורות לשם נכור בכל מקום שהן: **גמ'** והא

א) המפריש פסחו ומת לא יביאנו בנו אחריו לשם פסח אלא לשם שלמים: **גמ'** אמר רב הונא בריה דרב יהושע שמע מינה תלת **ב)** שמע מינה בעלי חיים נדחין וש"מ דחוי מעיקרא הוי דחוי ושמע מינה יש דחוי בדמים: המפריש פסחו וכו': ת"ר **ג)** המפריש את פסחו ומת אם בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים לששה עשר לי"ו אין לט"ו לא קא סבר **ד)** נדרים ונדבות אין קריבין בי"ט דמית האב אימת אילימא דמית קודם חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח הא חלה אינונות עילויה מעיקרא אלא דמית אחר חצות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים הא קבעתיה חצות אמר **ה)** (רבא) לעולם דמית קודם חצות ומאי יביאנו לשום פסח לשום פסח שני אביי אמר לצדדין קתני מת אחר חצות בנו ממונה עמו יביאנו לשום פסח מת קודם חצות אין בנו ממונה עמו יביאנו לשום שלמים רב שרביא אמר לעולם דמית לאחר חצות וכגון שהיה אביו גוסס בחצות רב אשי אמר **ו)** לעולם דמית לאחר חצות ור"ש היא דאמר **ז)** אין בעלי חיים נדחין רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעלים אחר חצות וקא סבר חצות קבע: **מתני'** **ח)** הפסח שנתערב בזבחים כולן ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה ובדמי היפה שבהן ממין זה **ט)** [ויפסיד] המותר מביתו נתערב בבכורות **ר"ש** אומר אם חבורות כהנים יאכלו: **גמ'** והא

שמע מינה דחוי מעיקרו הוי דחוי. תימה לר"י דבפרק לולב הגזול (סוכה דף לג:) מסיק גבי לולב דדחוי מעיקרו לא הוי דחוי ויש לחלק בין דחוי מעיקרו דגבי מצות לדחוי מעיקרו דהקרבה ועוד דשאני התם דמעיקרא אפשר למעוטי בתקנתא ולא דחוי גמור הוא וא"ת מאי קמ"ל ר' יוחנן בפ"ק דקדושין (דף ז:) גבי בהמה של שני שותפים דכל הנהו תלת מילי דמדקדק ממילתיה שמעינן מתני' דהכא וי"ל דאכתי אשמעינן דעושה תמורה ותמורתה כיוצא בה אע"ג דאינה קריבה כלל והא דלא קאמר התם וש"מ דעושה תמורה כיוצא בה לא חשיב אלא מילי דדחייה וא"ת ומילף ממתוסר זמן דדחוי מעיקרא הוא ולא הוי דחוי ויש לומר דשאני מתוסר זמן דלא איתחזי מעולה א) לשום קרבן וזמן קבוע להיות לחוי ליום השמיני הלכך לא שייך למילף מיניה בעלמא: **ושמע** מינה יש דחוי בדמים. פרש"י בתשובתו דאפילו דבר שלא קדש מתחלה קדושת הגוף אלא לקדושת דמים דחוי הוא מלקרב בנסוף דלא תימא אין דחוי אלא בדבר הקדוש קדושת הגוף ודאתה מהקריבה אבל קדושת דמים לא אלימא למידחי ותימה לר"י הא כל דחוי מעיקרו הוא דחוי בדמים[א] ואם כן כיון דאמר דדחוי מעיקרו הוי דחוי שמעינן נמי דיש דחוי בדמים[ב] ואור"י דמשכחת ליה דחוי מעיקרו בקדוש קדושת הגוף כגון ששחט וקיבל הדם בכלי שיש בו מים דראשון דחוי הוא[ג] הלכך אפילו בנסוף רצה הדם ויש בו מרלית דם הוי דחוי ולהכי איצטריך תו לאשמעינן דאפי' בדמים יש דחוי ובפ"ק דקדושין (דף ז:) מפורש כל הצורך:

הא חייל עליה אינונות. אף על גב דקריבה היא לפי אכלו בגילה מכל מקום אינו יכול לשלא שלמים בזמן שהוא שלם: (זבחים דף לט:) ופטורין

קרבנותיו כדאמרינן **ט)** כדאמרינן בהאשה (לעיל דף פט.) ונטורתו ונייתי במותר: **כגון נמנה עמו.** אם היה בנו נמנה עמו ועדיין יש לו בעלים: **אי נימא דמים קודם חלות.** ובו ביום הא חל אינות עליה בריאשא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח להביאו בפני עצמו כדתנן (לעיל דף לא.) וכולן אין שוחטין עליהן בפני עצמן ומתני' קתני יביאנו דמשמע הוא עצמו: **אלא דמא אחר חלות.** דכיון דחיילא עליה דין פסח בריאשא שוחט לעצמו ולא חיישינן שמא יביאוהו לבית הפסול דמזהר זהיר משום חובת פסח דחייל עליה מעיקרא אבל כי חיילא אינות בריאשא לא זהיר. ובמת יום או יומיים קודם לא מצי לאוקמא אלא פתמא דמילתא בו ביום היו מפריש"ן פסחיהן: **הא קבעתו חלות.** לפסח ואידחי משלמים דהא תנן (לעיל דף לו:) הפסח העומד בחלות ולא הקריבו ירעה: **לשם פסח שני.** אם לא עשה את הראשון מפני אינותו: **לגדדין קפני מה אחר חלות.** דחיילא עליה זמן חיובא דפסח בריאשא ובנו נמנה עמו ונשארו לו בעלים יביאנו לשם פסח. אין בנו נמנה עמו לא מיירי בה מידי וממתני' שמעינן יראה דהא קבעתי' חלות: **מה קודם חלות ואין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים.** דלא קבעתיה חלות. ואם בנו נמנה עמו לא אינטריך לאורויי בה מידי דודאי מיקרב לפסח שני ואשמעינן מינה דהיכא דחל עליה חיובא דפסח בריאשא שוחטין עליו: ל"ל הא חל עליה אינות בריאשא ותו לא חיילא עליה חיובא דפסח והא דתנן (לעיל דף ל:) שוחטין על האונן ה"מ היכא דחיילא חובת פסח עליה בריאשא והדר חל עליה אינות: **שהיה אביו גוסס בחלות.** ומת לאחר חלות בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דהא חל עליה חיובא דפסח בריאשא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשם שלמים דכיון דבחלות היה גוסס ורוב גוססין למיתה[ח] לא קבעתיה חלות: **לעולם דמיה אחר חלות.** ודקשיא לך היאך יקרב שלמים הא קבעתיה חלות ואידחי ר' שמעון היא דאמר בסדר יומא בפ' ב' שעירי (דף סג:) בעלי חיים אין נדחין אלא מחמת מום או אתנן ומחיר שאינן ראויין אבל למה שהוא ראוי יקרב והאי חזי לשלמים: ה"ג **רבינא אמר כגון שהפרישו אחר חלות ומתו בעליו אחר חלות.** בנו נמנה עמו יביאנו לשם פסח דחיובא דפסח חיילא בריאשא אין בנו נמנה עמו יביאנו לשלמים דכיון דבחלות עדיין לא הופרש אין כאן קבע לדחות וקסבר תנא דידן חלות קבע ולא כל שאר זמן שחיטה: **מתני' הפסח שנתערב בזבחים.** שלשה טלאים א' של פסח וא' של אשם וא' של עולה ונתערב הפסח ביניהן כולם ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן עולה דשמא היפה עולה היה ובדמי היפה אשם שמא היפה אשם היה ובדמי היפה שבהן פסח אם קודם הפסח [נסתאבו] ואם לאחר הפסח נסתאבו יביאנו שלמים דשמא היפה פסח היה ואותו מותר שהוא צריך להוסיף על השנים עד שיגיעו לדמי היפה שבהן יפסיד מביתו משלו. וא"ת הרי הוא מחליף שמביא שלמים בדמי האשם או בדמי העולה והרי קדושת הבהמה חלתה על מעות דמיה ואין משנין מקדושה לקדושה כשבא לחלון להבהמות כך הוא עושה אם יפה שבהן שוה סלע מביא ג' סלעים מביתו ונוטל הסלע האחת ואומר כל מקום שהיא העולה הרי מחוללת על הסלע זו ויביא ממנו עולה ונוטל סלע השנית ואומר כל מקום שהוא האשם הרי הוא מחולל על סלע זו ומביא בו אשם וכן לשלמים: **נתערב בנכורות.** שמתן דמן ומתן דם הפסח שוה ואין טעונין תנופת חזה ושוק ולא סמיכה ונסכים: **ר"ש אומר.** אם כל הנכורה כולה כהנים היו יאכלו את כולם בו בגילה ויקרב פסח לשם פסח כל מקום שהוא והנכורות לשם נכור בכל מקום שהן: **גמ'** והא

מסורת הש"ס

א) יומא סד. סד: קדושין ז: זבחים יב. כריתות כ. ודף כח. תמורה כו: [זבחים נט.], **ב)** [תוספתא פ"ט ה"ז], **ג)** [שבת קיד. ביצה יט. כ: סנהדרין לו.], **ד)** [ל"ל רבה עי' שבת עב: מ"ש שם], **ה)** לעיל עג., **ו)** בנ"י ויפרש, **ז)** נ"ל לשלמים ועי' במהרש"ל, **ח)** [גיטין כח.], **ט)** [מ"ק טו:],

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוד"ה שמע מינה דיחוי מעיקרו כו' וי"ל דשאני מתוסר זמן דלא אתחזי מעולם וכו'. נ"ב עיין יומא סד ע"א בתוס' ד"ה התם וכו' ובתוספות ישנים שם בד"ה מי דמי וכו' ובד"ה דיליף ולו"ק:

מוסף רש"י

בעלי חיים נדחין. ולע"ג דהדר מיחזו אילמלא לעולם משום דיחוי קמלי (תמורה כב:) אם נדחו ידחו לעולם, ואיכא למ"ד (יומא סד.) אין דיחוי אלא בשחוטין אבל בעלי חיים בשחוטין חוחיים ונמלאין (קדושין ז:). **אין בעלי חיים נדחין.** ואין דיחוי אלא בדם או בבעלים כגון שעיר של שם שנשחט וקודש זריקת דמו מת המשלח יפקר הדם, אבל כל זמן שהקרבן חי אינו נפסל משום דיחוי (לעניל עג:).

מוסף תוספות

א. שאם היה ראוי לקדושת הגוף לא היה דחוי מעיקרו. תוס' הרא"ש קדושין ז: ד"ה ש"מ. **ב.** למה לי למימר הני תרתי. תוס' קדושין שם ד"ה שמע. **ג.** כל זמן שאין בו מראית דם. תוס' הרא"ש שם.

עין משפט נר מצוה

לד **א** ב ג מיי' פ"ד מהל' ק"פ הל' ה:
ד [מיי' פ"א מהל' תמידין הל' ח ין:
ה [מיי' פט"ו מהל' מעשה הקרבנות הל"ד ופ"ג מהל' פסולי המוקדשין הל' כג]:
לה ו מיי' פ"ד מהל' ק"פ הל' ח:

רבינו חננאל

ש"מ מדקתני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה, כיון שאינן קרבים שלמים ש"מ בעלי חיים נדחין. ודחוי מעיקרא כי היא נקבה או זכר בן שתי שנים שאינן ראוין מעיקרא לשם פסח, לא תימא כיון שאינן (שלמים) לשם פסח, מעיקרא כי אקדשינהו לשלמים אקדשינהו אלא נדחו. ומדלא קתני ריבא בדמיו שלמים אלא יפלו דמיו לנדבה ש"מ דיש דחוי בדמים. **המפריש פסחו ומת** וכו', ת"ר המפריש פסחו ומת, בנו ממונה עמו [יביאנו לשם פסח אין בנו ממונה עמו] יביאנו לשם שלמים לששה עשר. ואוקמא רבא בשמת קודם חצות וחל עליה אינונות דאורייתא והוא נדחה לפסח שני. והא דתנן אונן טובל ואוכל פסחו לערב, באינונות דרבנן, אבל באינונות דאורייתא לא. **רב שרביה** אמר כגון שהיה אביו גוסס בחצות ומת אחר חצות, בנו ממונה עמו יביאנו לשם פסח, דהא לא חל עליה אינונות, אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים, דכיון דבחצות גוסס היה לא הוה חזי למעבד פסח ולא קבעתיה חצות. **רב אשי** אמר לעולם דמת אחר חצות ולא חל עליה אינונות, דהא משעת הפסח כיום טוב חשוב שאומרים בו הלל. לפיכך לא חל עליה אינונות, אין בנו ממונה עמו יביאנו לשם שלמים, מאי אמרת קבעתיה חצות, רבי שמעון הוא דאמר בעלי חיים אינן נדחין ומשום הכי מקריב לה שלמים. **רבינא** אמר כגון שהפרישו אחר חצות ומתו בעלים אחר חצות וקסבר לא קבעה.

מתני' הפסח שנתערב בזבחים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויביא בדמי היפה שבהן ממין זה כו' עד שנתערב בבכורות. רבי שמעון אומר אם חבורת כהנים יאכלו.

והא קא מייתי קדשים לבית הפסול. לר"ש קא פריך דממעט בזמן אכילת הבשר ושורפו לגותר עד בקר שלא כדין משום קפץ פסח והל"ל ירעו שדין הבכור לשני ימים ולילה אחד: **מביאין קדשים לבית הפסול.** למעט בזמן אכילתן מוטב מלנתקן לרעייה: **ישחטו בצפון.** כתומר אשם ולא כשלמים בכל מקום ויאכלו כתומר שבהן כתורת האשם לזכרי כהונה ליום ולילה לפנים מן הקלעים: **לבית הפסול.** שממעט בזמן אכילת השלמים אלא ירעו: **ורבנן.** דאמרי אין מביאין היכי עבדינן לפסח שנתערב בבכורות בשלמא גבי אשם שנתערב בשלמים או פסח שנתערב בעולה ואשם איכא למימר ירעו וימכרו ויביא בדמיהן אותן קרבנות כדאמרן לעיל [ע"א] אבל בכור גמר בו[ד] לא תפדה ואין לו פדיון ואינו תופס את דמיו ואינו יוצא מקדושתו לחול על המעות אלא נאכל במומו לכהן ופסח בר פדיון הוא ואינו נאכל בלא פדיון: **ממתין עד שיוממו ויביא בהמה שמינה.** ביפה שבהן: **וגימא כל היכא דאיכא לפסח איחוי.** קדושתיה אהנך מעות ומייתי בהנך מעות שלמים כדין מותר הפסח: **ואליל נהו.** לכל התערובת: **בכורה בכור בעל מום.** ואיזו היא תורתו אין נשחט באטליז ואין נמכר באטליז ואין נשקל בליטרא ואם היה מכיר בפסח שנפדה היה שוחטו ומוכרו באטליז אם ירצה: **מתני' לא נקש.** את האבוד ושחוט עליו: **אם שנו נשחט ראשון.** הואיל והם אמרו לו שחוט עליו על שנו הם נמנין ושוב אין יכולין להימנות על שלהן ושלהן ישרף דפסח בלא בעלים הוא ואוכלין כולן משלו: **ואם שלהן נשחט ראשון הוא אוכל משלו.** שהרי לא נמנה על שלהן והם אוכלין משלהן שהרי חזרו בהן מן האבוד ומשכו ידיהן ממנו: **והן אינן אוכלין עמו.** שמא שלהן נשחט ראשון ונמשכו מזה: **ושלהן יצא בשריפה.** שמא שלו נשחט ראשון ואין נמנים על השני: **ופטורין מפסח שני.** דממה נפשך בראשון נימנו ואכילה לא מעכבא: **אמר להם אם איחרתי שחטו עלי.** יחיד שהלך לבקשו ואמר לבני חבורה אם איחרתי שחטו עלי והמנוני עמכם והן לא אמרו שחוט עליו: **הוא אוכל עמהן.** ושלו ישרף דכיון שהמנוהו על שלהן הרי נמשך מן הראשון וחזר בו משליחותו: **ושלו יצא בשריפה.** שמא שלהן נשחט ראשון ונמשך משלו שהרי עשאן שלוחין: **ופטור מפסח שני.** ממה נפשך בראשון יצא: **אמר להם.** שחטו עלי אם איחרתי ואמרו לו בקש ושחוט עליו יאכלו כולן מן הראשון דהם שלוחיו והוא שלוחם: **ואם אין ידוע איזהו נשחט ראשון.** ישרפו שניהם ופטורין מפסח שני: **אינן אחראין זה לזה.** אין אחריות וטענה זה על זה ואין זה וזה חושדין איזו נשחט ראשון אלא הן אוכלים משלהם והוא אוכל משלו: **אלו מושכין להם אחד.** מן הפסחים ואלו מושכין אחד: **אחד.** מבני חבורה זו בא לו אצל חבורה זו ואחד מזו בא לו אצל זו: **וכן הם אומרים.** לאותו יחיד הבא אצלן: **אם שלנו הוא פסח זה.** שמשכנו אלינו ויפה ביררנו את שלנו משוך ידיך משלך והיומנה עמנו על שלנו ואם שלך הוא פסח זה הרי אתה עליו וידינו משוכות משלנו ויהא לבני חבורה האחרת ונמנינו על זה שלך נמצא אם המליפו הרי זה הומשכו כל חבורה וחבורה משלהן ונמנו על אותו שבירנו וכן בני חבורה השניה אומרים ליחיד הבא אצלן. ועל כרחינו צריך אחד מאלו לבוא אצל אלו ולימנות עמהן ולא אמרינן ימשכו אלו משלהן בכל מקום שהוא ואלו משלהן ויחזרו וימנו אלו על האחד ואלו על האחד משום דאמרינן בגרייתא בגמ'[ה] בין לרבי יהודה בין לר' יוסי אסור לימשך כל בני חבורה מן הפסח להמיטו בלא בעלים ועכשיו כשהאחד מבני החבורה זו בא אצל החבורה האחרת ממה נפשך אין כאן פסח בלא בעלים אם יפה ביררו הרי כל חבורתו עליו חוץ מן האחד שפירש מהן ומשך ידו ואם הם המליפו הרי הלך אחד מהם עם חבורה האחרת וכשמשכו הנותרים את ידיהן ממנו נשאר הוא עליו: **וכן חמש חבורות של חמש חמש.** בני אדם שנתערבו פסחיהם כל חבורה וחבורה מושכים להם ג' מן הפסחים וחמש אנשים שבכל חבורה וחבורה מתחלקין לחמשה פסחים שאם המליפו לא יהא כאן פסח שלא יהא אחד מבעליו הראשונים עליו: **וכן הם אומרים.** כשנעשו עתה חבורות חדשים אומרים האחרונה לאחד אם שלך הוא פסח זה ידי אחרונתינו משוכין מאחרונה פסחינו בכל מקום שהן וימנינו עמך וכך הן חוזרין ואומרים לשני וכן האחרונה לכל ג' שבחבורה וכן כל חבורה וחבורה: **שנתערבו פסחיהן.** לאוכן ושמעון שנתערבו פסחיהן לאוכן מושך לו אחד ושמעון מושך לו אחד לאוכן הולך וממנה עמו את לוי מן השוק ואומר כל מקום שהוא פסח שלי הרי אתה נמנה עליו שמעון ממנה עמו את יהודה מן השוק דעכשיו יהו שניהם על כל אחד כל מקום שהוא: **זה בא אצל זה.** לאוכן בא לו אצל פסח שמשך לו שמעון ושמעון בא לו אצל פסח שמשך לו לאוכן וכן אומר לאוכן ליהודה הנשאר על פסח שבירר לו שמעון אם שלך הוא פסח זה שיפה בירר לו שמעון תחלה הרי ידי משוכות משלי והריני נמנה עמך על זה ואם שלי הוא פסח זה שלא כיוונו לברר תחלה יפה ואין זה פסח שנימנית עליו עם שמעון הרי ידיך משוכות משלך והמנה על זה. ולכך הוצרך כל אחד להמנות אחד מן השוק שאם באו להתנות כשהן יחידין ולומר אם שלי הוא פסח זה ושלך שלך הרי יפה בירר לו אם הריני מושך משלי ונמנה על שלך נמצא כשהוא נמשך משלו הרי הוא מניח פסחו כמות שהוא כלומר בלא בעלים שעדיין לא נמנה אחר עליו ואפי' לר' יוסי[ו] לית ליה והא ליכא למימר שימנה כל ג' על שלו חבירו קודם שימשך משלו דהנמנה על שני פסחים אין זה מנין: **גמ'** מכאן

והא קא מייתי קדשים לבית הפסול רבי שמעון לטעמיה דאמר מביאין קדשים לבית הפסול [ו]דתנן אשם שנתערב בשלמים רבי שמעון אומר ישחטו בצפון ויאכלו כחומר שבהן אמרו לו [א]אין מביאין קדשים לבית הפסול ורבנן היכי עבדינן אמר רבא [ב]נמתין לו עד שיוממו ויביא בהמה שמינה ולימא כל היכא דאיתיה לפסח תחול עליה דהאי ואכיל להו בתורת בכור בעל מום: **מתני'** [ג]חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש ושחוט עלינו והלך ומצא ושחט והם לקחו ושחטו אם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלין עמו משלו ואם שלהן נשחט ראשון הם אוכלין משלהן והוא אוכל משלו ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו כאחד הוא אוכל משלו והם אינם אוכלין עמו ושלהן יצא לבית השריפה ופטורין מלעשות פסח **ופטורין** מלעשות פסח שני. לא דמי להא דאמר לעיל א] (פח:) שכח לפני זריקה חייבין לעשות פסח שני: הדרן עלך מי שהיה

שני [ד]אמר להן אם אחרתי צאו ושחטו עלי הלך ומצא ושחט והן לקחו ושחטו אם שלהן נשחט ראשון הן אוכלין משלהן והוא אוכל עמהן ואם שלו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והן אוכלין משלהם ואם אינו ידוע איזה מהן נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד הן אוכלין משלהן והוא אינו אוכל עמהן ושלו יצא לבית השריפה ופטור מלעשות פסח שני [ה]אמר להן ואמרו לו אוכלין כולן מן הראשון ואם אין ידוע איזה מהן נשחט ראשון שניהן יוצאין לבית השריפה [ו]לא אמר להן ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה [ז]שתי חבורות שנתערבו פסחיהן אלו מושכין להן אחד ואלו מושכין להן אחד אחד מאלו בא לו אצל אלו ואחד מאלו בא לו אצל אלו וכך הם אומרים אם שלנו הוא הפסח הזה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלנו ואם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך וכן [ח]חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה מושכין להן אחד מכל חבורה וחבורה וכן הם אומרים [ט]שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו אחד וזה מושך לו אחד זה ממנה עמו אחד מן השוק וזה ממנה עמו אחד מן השוק זה בא אצל זה וזה בא אצל זה וכך הם אומרים אם שלי הוא פסח זה ידיך משוכות משלך ונמנית על שלי ואם שלך הוא פסח זה ידי משוכות משלי ונמניתי על שלך: **גמ'** תנו רבנן [י]אמר להן ואמרו לו אוכל מן הראשון לא אמר להן ולא אמרו לו אינן אחראין זה לזה

עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"ו מהל' פסולי המוקדשין הלכה טו [וה"ל' ה]:
לז ב מיי' שם [הל"י] והל' יב והל' טו ופ"ד מהל' ק"פ הלכה ח:
לח ג מיי' פ"ג מהל' ק"פ הלכה ד:
לט ד מיי' שם הלכה ה:
מ ה ו מיי' שם הל' ו:
מא ז ח מיי' שם הל' ז:
מב ט מיי' שם הלכה ח:

א) תוס' ד"ה ופטורין וכו' לא דמי לכה דאמר לעיל וכו'. ר"ב עי' מהרש"א ולח"מ פ"ג מהלכות ק"פ הלכה ד' והגל"מ לא ראהו:

מוסף רש"י

ויאכלו כחומר שבהן. לזכרי כהונה ונעזרה ליום ולילה כדין אשם, ונעל השלמים יצא ידי שלמים, שהרי כל אחד יקרב למי שהוא (זבחים עה:). **לבית הפסול.** שממעט בזמן אכילת שלמים ומביא לידי נותר, אלא ירעו וימכרו (שם). **והם אוכלין עמו משלו.** שהרי עשאוהו שליח לשחוט, ושלהן פסול (קדושין מא:).

הדרן עלך מי שהיה

רבינו חננאל

ואקשינן והא קא מייתי קדשים לבית הפסול שדין הבכור להאכל שני ימים ולילה אחד, כדתנן בפ' איזהו מקומן של זבחים. והפסח אינו נאכל אלא בלילה, ומותר הפסח נמי אינו נאכל אלא ליום ולילה כמו שאמרנו בפרק שקודם זה. וכיון שאתה אוכל הבכור בקדושת פסח אתה גורם לו להפסל הנותר בבקר כדין הפסח והוא כשר עדיין עד יום שלישי, וזה הוא וכי מביאין קדשים כי האי גוונא לבית הפסול, דתנן בזבחים (פ"ז)[פ"ח] אשם שנתערב בשלמים רבי שמעון אומר שניהם ישחטו בצפון ויאכלו כחמור שבהן, אמרו לו אין מביאין קדשים לבית הפסול, אלא לרבנן היכי לעביד. אמר רבא ממתין להם עד שיוממו ומביא בהמה שמנה ואומר כל היכי דאיתיה לפסח תחול קדושתיה עליה דהאי, ואכיל להו להנך בתורת בכור.

מתני' חבורה שאבד פסחה ואמרו לאחד צא ובקש עלינו כו'. ת"ר אמר להם ואמרו לו אוכלין מן הראשון לא אמר להם ולא אמרו לו אין אחראין זה לזה.

ב) זבחים עה:, ג) קדושין מא:, ג) [מוספתא פ"ט ה"ב], ד) [במדבר יח], ה) [לקמן לט.], ו) [שם],

הגהות מהר"ב רנשבורג

מסורת הש"ס

ז) [ל"ל ד"ה אמר לה לכל אחד ואמר לו אין אחראין זה לזה]. ח) [ל"ל ד"ה אמר לה לכל אחד ואמר לו אין אחראין זה לזה]. ט) [ל"ל ד"ה אמר לה לכל אחד ואמר לו אין אחראין זה לזה]. י) [ל"ל ד"ה אמר לה לכל אחד ואמר לו אין אחראין זה לזה].

מכאן אמרו. מפני דבר כזה אמרו יפה שתיקה כו' שאילו אמר ואמרו השני אין לו תקנה לא אמר ולא אמרו שניהן ראויין זה אוכל משלו כו': **לימא מפני'.** דקתני שנים שנתערבו פסחיהן כו': **דלא כר' יהודה. דבעי שיהא א' מבני חבורה הראשונה קיים עליו דהא ודאי אותן שהביאו מן השוק אינן מצוין בתר הכי סגי מאי איכא בין דידיה לרבי יוסי ונמצא שאם הוחלפו בשעת שחיטה על ידי התנאי והמשכה אין אחד מן הראשונים קיים עליו וריש"א דקתני דבעינן שהוחלפו מכל חבורה לכל הפסח טעמא משום דבעי אתנויי ומימר אם שלך הוא הפסח הזה ידינו משוכות משלנו ונמנינו על שלך ואם לאו לאיכא חד מבעליו התם מאן קא ממני עליה והיאך יכולין לומר ונמנינו על זה בלא רשות בעליו: (א) ואם ימעט. משמע אם לא מתמעטין ונמשכין ובלבד שיהא אחד מבני החבורה קיים ואם ימעט משמע שיש שיור: למוש שהוא. בלא בעליה ואם אין כולן לימשך ימנו עליו אחרים תחלה אבל לבני חבורה ראשונה לא קפיד קרא: ליון דאמר ר' יהודה. בפרקין דלעיל (דף נא.) מעיקרא לאימנויי אחרינא עליה קאי ואפילו אין שם תערובת הלכך זה הבא מן השוק ונמנה עליו בכל מקום שהוא הוה ליה אחד מבני חבורה ראשונה: מפני' נמי דייקא. דר' יהודה היא: חמשה וארבעה לא. חמש חבורות שיש בהן אחת של ארבעה אנשים ואין בה כדי לתת חלק אחד לכל פסח ופסח לא שרי מתני': מ"ט לאו משום דלא פש אחד מבני חבורה גביה. שאם נתחלפו פסחן של אלו לאותה חבורה שנתחדשה אחרי כן שיש ארבעה מארבע חבורות ואותה של ארבעה לא הי' בה לרבי יוסי טעמא משום דצריך אחד מבעליו שימנה בו את האחרון אבל אחבורה ראשונה דשעת לקיחה לא קפיד אפילו איכא בהו חבורה של ד' נמי איכא תקנתא שימנו מן השוק אחד עמהן בכל מקום שהוא פסחן ונמצאו עליו חמשה אנשים כדי לחלק אחד לכל פסח ופסח אלא שמעת מינה אבני חבורה קפיד:

הדרן עלך מי שהיה טמא

(א) מס' ד"א זוטא פ"ז, ב) [תוספתא פ"ז ה"ה], ג) [לעיל נא.], ד) מיר סד:, ה) עי' כסף משנה פ"ז הלכה ח מהל' ק"פ פד"ה בד"א, ו) הייט לדעת רש"י ואין כן דעת התוספות והרמב"ם ז"ל, ז) תוספתא פ"ח ה"ג, ח) שם, ט) זבחים ק., י) שם, כ) ל"ל טמא מת,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא כרבי יהודה וכו' דשות בעליו הס"ד ואח"כ מ"ה מלמד שמתמעטין ואם ימעט:

רבינו חננאל

מכאן אמרו יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים. וכתיב גם אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון. שתי חבורות שנתערבו פסחיהם אלו מושכין להם אחד וכו'. פי' בני חבורה זו מושכין (לו) [להם] כבש אחד ובני חבורה האחרת מושכין להם הכבש האחר, אחד מבני חבורה זו בא ונמנה עם בני חבורה האחרת ואחד מבני חבורה האחרת בא לו ונמנה עם בני חבורה זו. וכך הן אומרין, אם זה הפסח שלנו הוא (ידינו) [ידך] משוכות משלך ונמניתה עלינו. ואם זה הפסח הוא שהיה לחבורתך ויש לך חלק בכללם הרי הוא לך (וידיך) [ידינו] משוכות משלנו ונמנינו על שלך. ולמה צריכין אנו לכך, מפני שאנו צריכין להיות מי שנמנה עיקר על אותו הפסח מתחלה יהיה מנוי גם עכשיו עיקר וימנה אחרים עמו. וכך עושין בני חבורה האחרת. כאשר פירשנו מעשה האחרת כך מעשה השניה. וכן חמש חבורות של חמשה חמשה ושל עשרה עשרה נמשכין להם אחד מכל וכך הן אומרין ופשוטה היא. שנים שנתערבו פסחיהן זה מושך לו כבש אחד וזה מושך לו כבש אחד, זה ממנה עמו אחד מן השוק על פסחו, וזה ממנה עמו אחר על פסחו אחד מן השוק. ומצאו בכל פסח שנים שנים, זה ראשון שהפריש אותו הכבש שנתערב לפסחו מניח אותו הכבש שמשך לעצמו לזה שהביאו מן השוק וממנה עמו עליו, והולך אצל שמשך אותו הכבש השני, וגם הוא עושה כמעשה חברו. וכך הן אומרין, אם שלי הפסח הזה ידיך משוכות

מכאן אמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים וחומר לטפשים שנאמר [1]אויל מחריש חכם יחשב: שנים שנתערבו פסחיהם וכו': לימא מתניתין דלא כר' יהודה דתניא [2]ואם ימעט הבית מהיות משה [3]מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר ובלבד שלא יניחו את הפסח כמות שהוא א"ר יוחנן אפילו תימא רבי יהודה כיון דאמר רבי יהודה [4]אין שוחטין את הפסח על היחיד מעיקרא לאמנויי אחרינא בהדיה קאי וכאחד מבני חבורה דמי א"ר אשי מתניתין נמי דייקא דקתני וכן חמש חבורות של חמשה חמשה של חמשה אין אבל של חמשה וארבעה לא לאו משום דלא פייש חד מבני חבורה גביה שמע מינה:

הדרן עלך מי שהיה טמא וסליקא לה פסח שני

פסקי הלכות פסח שני בקצרה

כתיב בתורה איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדורותיכם ועשה פסח לה' במועדו בחודש השני בארבעה עשר יום בין הערבים יעשו אותו וגו' ככל חקת הפסח יעשו אותו. ושנינו שאף כל אונס במשמע שאם נאנס או שגג בראשון יעשה בשני אלא שטמא ודרך רחוקה פטורין מן הכרת אפילו הזיד בשני ושאר אונסין בראשון אם הזיד בשני חייב כרת. אבל הזיד בראשון בלא שום אונס ושגגה אפילו נאנס בשני חייב כרת: איזהו דרך רחוקה מי שהיה בינו ובין ירושלים יום י"ד עם עליית השמש ט"ו מיל או יותר היה פחות מזה ולא הגיע לירושלים מפני שעכבוהו בהמות או שהיה בירושלים והיה חולה ברגליו ולא הגיע לעזרה עד שעבר זמן הקרבה הרי זה אונס ואינו בדרך רחוקה. היה חבוש ביד ישראל חוץ לחומת ירושלים והבטיחוהו ללאת לערב שוחטין עליו אבל נחבש ביד נכרים אין שוחטין עליו עד שילא ואם שחטו עליו ויצא הרי זה אוכל. שחטו עליו ולא יצא וכן האונס והחולה והזקן שיכולין לאכול ששחטו עליהן ואחר שנזרק הדם נטמאו במת ואינן יכולין לאכול פטורין מפסח שני [וכן כל מי שהיה רחוי בשעת שחיטה וזריקה ונדחה אחר כך פטור מפסח שני]. טמא שיכול להטהר בפסח ראשון ולא טבל ויש בטומאתו וכן הערל אלא מל בראשון הרי זה חייב בראשון: ואיזהו טמא נדחה לפסח שני כגון זיבים וזבות נדות ויולדות וגבעלי נדות אבל הנוגע בנבלה ובשרץ וכיוצא בהם ביום י"ד הרי זה טובל ושוחטין עליו אחר שיטבול ואוכל לערב. וזב שראה ב' ראיות וטבל בשביעי שוחטין עליו ואוכל לערב וכן שומרת יום כנגד יום ואם ראו אחר זריקת הדם פטורין מפסח שני ואין שוחטין על הנדה בשביעי אלא: טמא מת שחל ז' שלו בע"פ אף על פי שהוזה עליו וטבל וראוי לאכול קדשים לערב אין שוחטין עליו ונדחה לשני בד"א שנטמא בטומאת מת שהמזיר מגלח עליהן אבל בטומאת מת שאין המזיר מגלח עליהן שוחטין עליו ב' שלו אחר הזאה וטבילה. מי שעשה פסח בחזקת שהוא טהור ואח"כ נודע לו שהיה טמא בטומאת התהום פטור מפסח שני אבל נודע לו שנטמא בטומאת ודאי חייב בפסח שני. בד"א בטהור אבל טמא כגון [5]טמא מת שנטמא בטומאת התהום בששי שלו אע"פ שנודע לו אחר שעשה הפסח חייב בפסח שני שחזקת הטמא טמא עד שנטהר ספק טומאת התהום טהור לפסח: בטומאת מת אין ודאי אין ספקו ידידים שהן מיעוט הלבור נדחין ולא לבור אפילו הם מחלה קהל אין נדחין שאם היה בפסח ראשון רוב הקהל או הכהנים או כלי השרת טמאים בטומאת מת עושין הפסח הטמאים עם הטהורים בטומאה אפילו היה ברוב הטמאים רק א' [עודף]. היו מחלה על מחלה כולן עושין בראשון והטהורים עושין לעצמן בטהרה וטמאים לעצמן בטומאה. היו הנשים משלימין לרוב טהורים הטהורים עושין הראשון והטמאין אינן עושין לא הראשון ולא השני. היו רוב הקהל טמאים בשאר טומאות ומעוטן טמאי מת אותן טמאי מת אינן עושין לא בראשון לפי שהן מיעוט וגם שני אינן עושין לפי שאין היחידים עושין בשני אלא בזמן שרוב הקהל עשו הראשון. וכן אם היו רוב הקהל טמאי מתים ומיעוטן בשאר טומאות הטמאי מתים עושין בראשון והמיעוטין אינן עושין לא בראשון לפי שאין טומאה דוחה בראשון אלא טומאת מת לבד ובשני אינן עושין לפי שאין עושין בפסח שני אלא אם נעשה הראשון בטהרה. היו שלש הקהל טהורים ושלש טמאי מתים ושלש טמאים בשאר טומאות הטמאי מתים אינן עושין לא בראשון שהרי הן מיעוטין לגבי טהורים עם הטמאים משאר טומאות ובשני אינן עושין שהרי מיעוט עשו בראשון. כילד משערין הפסח לידע אם רוב הקהל טמאים או טהורים אין משערין בכל האוכלין שאפשר שיהיו עשרים נמנים על פסח א' ומשלחין אותו לשחוט ביד א' אלא משערין בכל הנכנסין לעזרה. ועד שהן מגמחון קודם שתכנס כת הראשונה משערין אותן. פסח שהקריבוהו בטומאה נאכל בטומאה שמתחלתו לא בא אלא לאכילה. ואינו נאכל אלא לטמאי מת שנדחית להם הטומאה ולכיוצא בהן מטמאי טומאת מגע אבל לא לטמאים שטומאה יושבה מגופן ואם אכלו פטורין ואפילו אכלו טמאי מת מהאימורין שלו פטורין. [6]בד"א שהפסח נאכל בטומאה כשנטמאו הציבור קודם זריקת הדם אבל אם נטמאו לאחר זריקת הדם לא יאכל. שחטוהו בטהרה ונטמאו רוב הציבור קודם זריקה זורק את הדם והפסח לא יאכל. היו כלי שרת טמאים בשרץ וכיוצא בו אע"פ שטמאין את הבשר לא יעשוהו אלא הטהורים ויאכל אע"פ שהוא טמא שמוטב שיאכל בטומאת בשר שהיא בלאו ולא יאכלוהו טמאי הגוף שהם בכרת: מה בין פסח ראשון לשני הראשון אסור בחמץ בכל ירחה ובל ימצא ואינו נשחט על חמץ [7]ולריך ביקור ד' ימים] ואין מוציאין ממנו חוץ לחבורה וטעון הלל באכילתו ומביאין עמו חגיגה ואפשר שיבא בטומאה אם נטמא רוב הקהל טומאת מת אבל פסח שני חמץ ומצה עמו בבית [8][ואין נשחט בג' כתות ואין לריך ביקור] ואינו טעון הלל באכילתו ומוציאין אותו חוץ לחבורתו [9]ואין מביאין עמו חגיגה ואינו בא בטומאה ושניהם דוחין את השבת וטעונין הלל בעשייתן ונאכלין לני בבית אחד על מלה ומרור ואין מותירין מהן ואין שוברין בהן את העצם: נשים שנדחו לשני בין מפני טומאה ודרך רחוקה בין משאר אונס ושגגה הרי פסח שני להן רשות לפיכך אינן שוחטין עליהן בפני עצמן בשבת בפסח שני. [10]האונס שמת לו מת אחר חצות בי"ד שכבר נתחייב בק"פ שוחטין עליו וטובל ואוכל שאניעות לילה מדרבנן וכן [11]מת לו מת בי"ג ונקבר בי"ד אבל מת לו מת קודם חצות ידחה לשני ואם שחטו וזרקו עליו טובל ואוכל לערב. גר שנתגייר בין פסח ראשון לשני וכן קטן שהגדיל בין ב' פסחים חייבין בפסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור. הזאה אינה דוחה שבת כגון (כ)זב שהגיע ז' שלו בי"ד בשבת אין מזין עליו ואפילו חל הי"ג בשבת אין מזין עליו בי"ג אלא למחרת בי"ד ואין שוחטין עליו אלא ידחה לשני:

(שאר עניני סדר וחובת ליל ט"ו מבואר הכל בש"ע א"ח)

1. גם אויל מחריש חכם יחשב אטם שפתיו נבון: משלי יז כח
2. ואם ימעט הבית מהיות משה ולקוח הוא ושכנו הקרב אל ביתו במכסת נפשת איש לפי אכלו תכסו על השה: שמות יב ד

רבינו חננאל (המשך)

מאותו שנמנית בו, ועכשיו נמנית על שלי. ואם שלך הוא, ידי משוכות משלי ונמניתי על שלך. וכך עושה השני. נמצאו אותם שהביאו מן השוק הם עיקרים על הזבח, והעיקרים שהיו מקודם נמנין עמהם, ויתכן שכל אחד מהם יוצא בעיקר פסחו של חבירו בכלל אלו שהביאו מן השוק. ולפיכך אמרנו לימא מתני' דלא כרבי יהודה, דתניא ואם ימעט הבית מהיות משה מלמד שמתמעטין והולכין ובלבד שיהא אחד מבני חבורה קיים דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר בלבד שלא יניח הפסח כמות שהוא, כלומר לא בא הכתוב אלא ללמד שלא יניחו הפסח כמות שהוא. ומשני ר' יוחנן אפילו תימא רבי יהודה היא מתני', כיון דאמר רבי יהודה אין שוחטין את הפסח על היחיד, מעיקרא למנויי אחרינא בהדיה קאי, וכאלו האי דאתי עכשיו ומנייה בהדיה על פסחו מלכתחלה בהדיה הוא כאלו נמנה על הראשון ותרויהו עיקרא נינהו, הלכך מבני החבורה דמי. אמר רב אשי מתני' נמי דייקא דצריך להשאר אחד מבני חבורה מדקתני וכן חמש חבורות של חמשה חמשה, ולא קתני (וכן חמשה) וכן חמש חבורות של ארבעה ארבעה, אלא תני חמשה שילכו ארבעה מהן בכל חבורה אחד מהן, וישאר אחד מהן בחבורה שלו, ויביאו אצלו מכל חבורה אחת, נמצאו בכל חבורה חמשה. ואלו הן חמש חבורות, ארבעה מהן חמשה חמשה, וחבורה אחת ארבעה, נמצאת חבורה זו שיש בה ארבעה הולך אחד מהן בכל חבורה. הלכו הארבעה בארבע חבורות ולא נשאר בחבורתן אחד אלא הן הן הארבעה שבאו ונתקבצו בה אחד מכל חבורה, ש"מ מדלא קתני ארבעה אלא חמשה חמשה צריך שישאר אחד מבני חבורתו קיים שם ש"מ.

הדרן עלך מי שהיה טמא

בעזרת האל יתברך נשלם סדר פסח ראשון ושני

(תוספות אחרים מערבי פסחים נמצאים בספר רב מרדכי)

ערב פסחים. אי גרסינן ערבי ניסן[א] ואי גרסינן ערב [ב]ה"ק ערב שבתות [ג] פסחים ל"ג ערב פסח רלשון ושני: **לא יאכל אדם.** פירוש אפילו התפלל ומשום מלה כדאמרינן בגמ' דבגלא התפלל תפלת מנחה אפילו בשאר ימות השנה אסור כדתנן בפ"ק דשבת (ד' ט:) ול"ת ומה לא יאכל אי מלה אפילו קודם נמי אסור כדאמרינן בירושלמי כל האוכל מלה בערב הפסח כאילו בועל ארוסתו בבית חמיו ואי במייני תרגימא הא אמר בגמרא (ד' קז:) אבל מעבל הוא במייני תרגימא וי"ל דאייני במלה עשירה דלא אסר בירושלמי אלא במלה הראויה לאת בה חובתו ואוכלה קודם זמנה אבל מלה עשירה שריא וכן היה נוהג ר"ת[ג]:

סמוך למנחה לא יאכל. ואם תאמר והא אמר בכל שעה (לעיל ד' מ.) בליקות של נכרים ממנא אדם כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מלה באחרונה[ד] והכא אסר לאכול אפי' מבעוד יום וי"ל דבאותה הסעודה אדם נזהר ואינו אוכל כל שובעו כדי שיאכל מלה לתיאבון אבל מבעוד יום אין אדם נזהר ואוכל כל שובעו וסבר שעד הלילה יתאוה ואדרבה יהיה שבע יותר כי יתבדך המאכל במעיו והא דדייק רבא לקמן (ד' קז:) דאמרא גריר לאי אמרת מיסעד סעיד בין הכוסות הללו אמאי ישתה אף על גב דבאותה סעודה נזהר מלאכול שובעו (ה) אבל בשתיה אי אפשר להזהר א"נ מבין ראשון לשני דאיכא אגדתא והלל דייק דדמי לסעודה אחרת:

עד שתחשך. מקשי' אמאי אינטריך עד שתחשך פשיטא ועוד דבגמרא גבי שבתות וימים טובים לא קתני ליה ואומר הר"י מקרבי"ל דגבי מלה דווקא בעינן עד שתחשך כדתניא בתוספתא[ו] הפסח ומלה ומרור מצותן משתחשך וטעמא משום דכתיב (שמות יב) ואכלו את הבשר בלילה הזה ומלה ומרור איתקשו לפסח אבל סעודת שבת וימים טובים מצי אכיל להו מבעוד יום כדאמר בפרק תפלת השחר (ברכות דף מז:) מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קידוש היום מבעוד יום[ז] ואומר מהר' יחיאל דכי פריך בגמרא מאי איריא ערבי פסחים כו' לא מצי לשנויי דנקט ערבי פסחים משום דבעי למיתני עד שתחשך דכבר אשמעינן באיזהו מקומן (זבחים ד' ו:) דקתני הפסח אינו נאכל אלא בלילה[ז] והכא אגב אורחיה תנייה בקולר ורביו יהודה תירץ אפילו אי בעינן גבי שבתות וימים טובים עד שתחשך הכא אינטריך למיתני דאתא לאשמועינן דאע"ג דשחיטת פסחים מבעוד יום אינו נאכל מבעוד יום כשאר קדשים וכן יש בירושלמי ברים פירקין תני ערב שבת מן המנחה ולמעלה לא יטעום כלום עד שתחשך: **ואפילו** עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. דסלקא דעתך דהסיבת עני לא חשיבא הסיבה דאין לו על מה להסב[ז] ואין זה דרך חירות[ח] ויש מפרשים דאדלעיל קאי עד שתחשך ואפילו עני שבישראל פירוש אפי' עני שלא אכל כמה ימים לא יאכל עד שתחשך[ט]: **לא** יפתחו לו. פי' רשב"ם גבאי לדקה וגרס (ד) לא יפתחו וכן נראה מדלא קתני לא יפתחו ל' יחיד וליכא למימר דיפתחו אד' כוסות קאי דאם כן הוה ליה למיתני ארבע כוסות בלא מ"ם והא דקאמר מן התמחוי לא יענע מלקבל כדי לקיים ארבע כוסות. וארבע כוסות פירש רשב"ם כנגד ארבעה לשוני גאולה וכן יש בירושלמי:

לא יפחתו לו מארבע כוסות. מתוך הלשון משמע קצת שאין נותנין לבניו ולבני ביתו כי אם לעצמו והוא מוציא את כולם בשלו וסברא הוא דמאי שנא ארבע כוסות מקידוש דכל השנה שאחד מוציא את כולם ומיהו גם בקידוש שמא היה לכל אחד כוס כדמשמע לקמן (דף קו.) גבי חזיה לההוא סבא דגחין ושתי אבל בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) גבי זמן משמע קצת שלא היה לכל אחד כוסו ועוד דאמר בגמרא (לקמן דף קח:) השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא והוא דשתה רובא דכסא משמע דהם יצאו בשמיעה דהא בעינן רובא דכסא ועוד דמשמע דלכתחלה אין רגילות להשקותם מיהו יש לדחות בשיש להם כוס לעצמם[יא] אי נמי בבניו ובני ביתו קטנים מיירי שלא הגיעו לחינוך[יב] ואין אשתו בכלל ומיהו בגמרא משמע שצריך כל אחד ארבע כוסות דקתני (שם) הכל חייבין בארבע כוסות אחד נשים ואחד תינוקות אמר רבי יהודה מה תועלת לתינוקות ביין משמע דלתנא קמא צריך כוס אף לתינוקות ויש לדחות דחייבין לשמוע ברכת ארבע כוסות קאמר[יב] ומשום חינוך ונראה להחמיר ולהצריך ארבע כוסות לכל אחד והמחמיר צריך ליזהר שלא יהא כוסם פגום דאמר בגמרא (לקמן ד' קה:) טעמו פגמו: **מאי איריא ערבי פסחים.** ואם תאמר אמאי לא משני דתנא בפסח קאי כדמשני בפרק כל שעה (לעיל ד' נ.) גבי פת עבה ויש לומר משום דבפסח קאי אין לו להניח ערבי שבתות דתדירי בכל שבוע[יג] אי נמי הכא דאיכא למיטעי ולמימר דדוקא נקט ערב פסח משום חיובא דמלה לא הוה ליה למיתני ערב פסח וכן בריש מקום שנהגו (לעיל ד' כ:) איכא למיטעי דדוקא בערב הפסח אסור לעשות מלאכה משום קרבן[יד]: **מן** המנחה ולמעלה. השתא סלקא דעתא דלאו דוקא אלא הוא הדין סמוך למנחה:

דילמא

ערב פסחים סמוך למנחה. קודם למנחה מעט: **לא יאכל.** כדי שיאכל מלה של מצות לתיאבון משום הידור מצוה: **ואפילו עני שבישראל לא יאכל.** בגלילי פסחים עד שיסב כדרך בני חורין (ה) זכר לחירות במטה ועל השלחן: **ארבע כוסות.** כנגד ארבעה לשוני גאולה האמורים בגלות מצרים והוצאתי אתכם והצלתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם בפרשת וארא[ו]: **ואפי'.** מתפרנס מתמחוי של צדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה (פ"ח מ"ז) מי שיש לו מזון ב' סעודות לא יטול מן התמחוי: **גמ' דשהוא אחוה.** ולא תבא סעודת שבת על השובע: **לא צריכא.** דקתני ערב פסחים לא יאכל עד שתחשך אלא לרבי יוסי דאמר הולך ואוכל עד שתחשך: **אפילו תימא.** מתני' נמי רבי יהודה היא ובדין הוא דליתני ערבי פסחים לרבויי סמוך למנחה: **מבשע שעות.** היינו סמוך למנחה:

משבשתא

פירוש רבינו שמואל תלמיד רש"י ז"ל

ערבי פסחים סמוך למנחה. מנחה קטנה. קודם למנחה מעט אלי שעה בתחלת שעה עשירית דתנן (לעיל דף נח.) תמיד נשחט בשמונה ומחצה וקרב בתשעה ומחצה ומנלאת מנחה קטנה בט' ומחצה וסמוך ליה היינו אלי שעה קודם בסוף שעה תשיעית ותחלת שעה עשירית: **לא יאכל אדם כו'.** כדי שיאכל מלה של מצוה לתיאבון משום הידור מצוה: **ואפילו עני שבישראל לא יאכל.** בערביי[ד] פסחים עד שיסב כדרך בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות: **ולא יפתחו לו.** גבאי לדקה המפרנסין את העניים כדתנן (פאה פ"ח מ"ז) אין פותחין לעני העובר ממקום כו' אלמא לשנא דלא יפתחו אגבאי לדקה אלי והוא הדין נמי אם לא יתנו לו שצריך שיחזר בכל כחו אחריו אלא אורחא דמילתא נקט שרגילין ליתן לו ארבע כוסות וסדרן מפורש לפניו. ומצינו בב"ר (פ' פח) רב הונא בשם רבי אבא אמר כנגד ארבע לשוני גאולה האמורין בגלות מצרים והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתי בפ' וארא[ה]: **ואפילו.** הוא מתפרנס מתמחוי של לדקה דהיינו עני שבעניים דתנן במסכת פאה [פ"ח מ"ז] מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי אפילו הכי אם לא נתנו לו גבאי לדקה ימכור את מלבושו או יוצה או ישכיר את עצמו בשביל יין לארבע כוסות: **גמ' ואפילו ערבי שבתות כו'.** אליבא דרבי יהודה כדי שיהא קידוש וסעודת שבת חביב עליו: **משום חיובא דמלה.** שלא תהא נאכלת על השובע וחיובא דמלה ליה הראשון חובה דכתיב (שמות יב) בערב תאכלו מצות: הכי גרסינן **אפילו תימא רבי יהודה הסם מן המנחה ולמעלה כו'.** במילתיה דר' יהודה קתני מן המנחה ולמעלה ובמתניתין תנן סמוך למנחה: **מבשע שעות ולמעלה.** היינו אלי שעה סמוך למנחה:

דילמא

ערב פסחים[א] סמוך למנחה לא יאכל אדם [ב]עד שתחשך [ג]אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב [ד]ולא יפתחו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי: **גמ'** מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים נמי דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר [ה]אוכל והולך עד שתחשך אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הני מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה רב פפא אמר אפילו תימא רבי יהודה התם בערבי שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסיר סמוך למנחה שרי אבל בערב הפסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ובערב שבת סמוך למנחה שרי והתניא לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים מתשע שעות ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך אמר מר זוטרא [ו]מאן לימא לן דמתרצתא היא

דילמא

מוסף תוספות

א. ורוצה לומר ערב פסח שבכל שנה ושנה. תוס' ר"פ. ב. [וכן] פירש הקונטרס דלא גרסינן ערבי אלא ערב, דדווקא גבי שבתות ויו"ט שהן הרבה בשנה שייך למיתני ערבי אבל פסח שאינו אלא פעם אחת בשנה לא שייך למיתני ערבי [ן]. שם. ג. בער"פ שחל להיות בשבת שהיה עושה סעודה ג' במצה עשירה. תוס' הרא"ש. ד. אלמא לא חיישינן כדי שיאכל מצה לתיאבון. תוס' ר"פ. ה. [ד]מוסיפין מחול אל הקודש. שם. ו. ואין זה עיקור חידוש מתני' אלא לא יאכל. תוס' ר"פ. ז. משום דעני אין לו כרים וכסתות אלא ספסל. שם. ח. ולא צריך הסיבה קמ"ל. תוס' הרא"ש. ט. ולא אלא יאכל עד שיסב דקתני קאי. תוס' שמן. י. והם לא שתו אלא מיעוטו. שם. יא. והוא נותן מכוסו לאחר שבירך לתוך כוסם ולהכי יצאו דשתו כוס שלפניהם. שם. יב. ואפילו תינוקות. שם. יג. [אבל] התם דאיירי באפיה דנוהגת רק בימים טובים ניחא דנקט פסח משום דקאי בפסח. תוס' הרא"ש.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ואפילו עני וכו' בני חורין במטה ועל השלחן זכר לחירות השלחן זכר לחירות הסמ"ד: (ב) תוס' ד"ה ערב וכו' ה"ק ערב שבתות כו הרבה פסחים: (ג) ד"ה סמוך וכו' מלאכול שובעו בשתיה כל"ל ותיבת אכל נמחק: (ד) ד"ה לא יפתחו פי' רשב"ם וכו' וגרס. נ"ב פי' השתא דריש קאי על עצמו שלא יאכל עד שתחשך ועד שיסב והסיפא קאי אגבאי לדקה לא גרסינן ולא יפתחו אלא לא בלא וי"ו:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה לא יפתחו וכו' ואין אשתו בכלל. עיין ברכות כד. תד"ה והתניא:

רבינו חננאל

ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך וכו'. ואמרינן מאי איריא ערב פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים. דתניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאב דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. ועוד תניא לא יאכל אדם מתשע שעות ולמעלה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך.

מסורת הש"ס

א) [עי' תוספות לקמן קז. ד"ה סמוך], ב) [שבת קכח:], ג) [שמות ו'], ד) ל"ל בגלילי, ה) [שמות ו'], ו) [פ"ב הטו"ן], ז) [ע' תוס' לעיל לז. ד"ה תנא],

דילמא משבשתא היא. וברייתא קמייתא דקתני מן המנחה ולמעלה היא עיקר משום דלדילה אתיא מתני' ככולי עלמא [א]:

ס"ג **והאמר ר' ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא רבי אבהו א"ר יוסי בר ר' חנינא.** ולא גרס רבי יוחנן ס"ר אבהו דרבי אבהו תלמידיה דר' יוחנן הוה:

מכלל דפליגי בהפסקה בדתניא.

לא גרס דתניא דהא בברייתא לא פליגי בהפסקה דפסח אלא כדתניא גרס ומייתי כי היכי דפליגי בהפסקה דשבת הכי קיים ליה דפליגי נמי בהפסקה דפסח ומורי רבינו יחיאל אמר דגרס דתניא [ג] ודייק מדקאמר ר' יוסי אין מפסיקין והייו אפילו בערב הפסח דאין מתחילין דבע"ש קרי רבי יוסי אפי' להתחיל [ב] עוד נראה דאמר לקמן (ד' קב.) בני חבורה שהיו מסובין וקדש כו' וקתני פלוגתא דר' יהודה ורבי יוסי והתם סתמא קתני וקידש בין שבת בין פסח:

מפסיקין לשבתות. פי' בעקירת שולחן כדמוכח בסמוך והייו שמברך ברכת המזון כדתניא לקמן (שם:) לאשון אומר עליו ברכת המזון והיו רגילין לסלק השולחן לפני ברכת המזון כדאמר בפרק [מילד מברכין] (ברכות דף מב.) סילק אסור מלאכול ולכך קאמר בסמוך [ג] דבעי לר' יהודה עקירת שולחן ולספרים דגרסי לקמן ראשון אומר עליו קידוש היום ושני ברכת המזון היו עוקרין את השולחן לפני קידוש כדי להפסיק אלא שהקידוש עושה קודם לפי שאסור לשתות כוס של ברכת המזון אלא קידוש דע"כ עקירת שולחן אינו בין קידוש לברכת המזון מדקאמר פורס מפה ומקדש ופריסת המפה היא במקום עקירת שולחן לרבי יהודה: **רבי** יוסי אומר אין מפסיקין. וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בברייתא דלקמן (דף קב.) משמע דאין צריך לעשות סעודה [ד] לשם שבת [ה] דאי צריך מה לו להמתין יפסיק מיד וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה אלא אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי איך יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו סעודה אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות שלא כסדר הרגילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ואחריו כוס של קידוש וירקות ואחריו כוס שלישי למה נשתנה ואחריו מרור ועל כוס רביעי הלל: **אין מפסיקין.** בהתחילו בהיתר אייר דבהתחילו באיסור מודה ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין הייו כשכבר קידש היום כדמוכח בעובדא דמייתי דקתני וקידש עליהן היום אבל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבתות וי"ט אפי' להתחיל שרי כר' יוסי דרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדמוכח בעירובין (דף מו:) ובערבי פסחים אסור להתחיל ואם התחיל אפי' בהיתר מפסיקין בברכת המזון דבהא פסקינן כר' יהודה ומורי רבינו יחיאל אומר מדפסיק כר' יוסי בהפסקה בההוא עובדא מכלל דלכתחלה לא קי"ל כוותיה ועוד כתב בה"ג דבע"ש אין להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה דאפי' ר' יוסי לא קאמר אלא דלא יפסיק אבל לאתחולי לא [ו] וע"כ ה"פ דלא קי"ל כרבי יוסי אלא להפסקה אבל לא להתחיל [ז]: **שהיו** מסובין והתחילו בהיתר שהרי רבי יהודה היה שם. ס"ג בתוספתא אמר לו א"כ לא נפסיק וה"פ א"כ כיון שמחית [ח] לא נפסיק שמא יראו התלמידים: **אלא** פורס מפה ומקדש. פי' רשב"ם דאית ליה לשמואל דהלכה כר' יוסי אלא שבת להחמיר על דבריו אלא לגמור סעודה קודם קידוש דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן דבריית דקתני פורס מפה ומקדש לא מיירי בהפסקת אכילה אלא בבא להתחיל לאכול ובחנם דחק דשמואל סבר כחכמים דהכי איתא בירושלמי רב יהודה בשם שמואל זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש וצריך לדקדק כמאן הלכה דאע"ג דאמר ר' יוחנן לעיל הלכה כר' יוסי ובמי שהוציאוהו (שם ד' מז:) משמע דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל איכא חד לישנא דלא א"ר יוחנן ורב נמי סבר לקמן (ד' קה.) כשמואל וקאמר שבת קבעה נפשה ואע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל הייו דוקא בשוין כדאמר בפ"ק דמסכת ע"ג (ד' ז.):

דילמא משבשתא היא א"ל מרימר ואיתימא רב יימר אנא איקלעי לפירקיה דרב פנחס בריה דרב אמי וקם תנא ותני קמיה וקיבלה מיניה אי הכי קשיא אלא מחוורתא כדרב הונא ולרב הונא מי ניחא והאמר רבי ירמיה א"ר יוחנן ואיתימא א"ר אבהו א"ר יוסי בר רבי חנינא הלכה כר' יהודה בערב הפסח והלכה כר' יוסי בע"ש הלכה כר' יהודה בערב הפסח [ט] מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו לא הלכה מכלל דפליגי בהפסקה דתניא [י] מפסיקין לשבתות דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר אין מפסיקין ומעשה ברשב"ג [ורבי יהודה] ורבי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהם היום א"ל רשב"ג לרבי יוסי ברבי רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני רבי יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי רבי יהודה בפני [1] הגם לכבוש את המלכה עמי בבית א"ל א"כ לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא [א] פורס מפה ומקדש איני והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש

כך

משבשתא היא. והכי איבעי ליה למיתני מע' שעות ומחצה ואילך: **וקא סגיא קמיה.** לכך מתניתא הכי מע' שעות ולמעלה אלמא מתרצתא היא: **אלא מחוורתא כרב הונא.** ומן המנחה דקתני מתניתא קמייתא סמוך למנחה קאמר: **הלכה מכלל דפליגי להפסקה.** הא דא"ר ירמיה הלכ' כר' יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בערב הפסח להפסקה הוא דפליג דאם התחיל לאכול אף בערב הפסח אינו מפסיק אבל להתחיל מודה ר' יוסי דאסור ומתניתין בהתחלה לרבי יוסי אילטריך דקמשמע לן דמודה רבי יוסי בערב הפסח דאין מתחילין: **דתניא.** דבהפסקה נמי פליגי: **אין הלכה כרבי יהודה.** דאמר מפסיקין דמשמע עקירת שולחן: **ואלא כרבי יוסי.** דאמר אין מפסיקין כלל: **אלא פורס מפה.** על השולחן ומקדש היום וחוזר ואוכל:

כך

רש"ם

דילמא משבשתא היא. דה"ל למיתני מע' שעות ומחצה ולמעלה א"נ מן המנחה ולמעלה כדתניא בההיא קמייתא: **אמר מרימר.** לאו משבשתא היא: **אלא קשיא.** הך ברייתא בתרייתא דקתני [ג] מע' ולמעלה אלמא סמוך למנחה נמי קאסר רבי יהודה בערבי שבתות ויו"ט ולישנא לאוקומי השתא מתניתין כרבי יהודה דמאי שנא ערבי פסחים דנקט בהו סמוך למנחה טפי משבתות ויו"ט: **אלא מחוורתא כרב הונא.** לרבי יוסי אילטריך ומן המנחה דקתני הך ברייתא סמוך למנחה קאמר: **מכלל דפליג רבי יוסי בתרוייהו.** אפי' בערב הפסח והיכי מוקי למתני' כר' יוסי: **מכלל דפליגי להפסקה.** הא דא"ר ירמיה הלכה כרבי יהודה בערב הפסח דמשמע דפליג נמי רבי יוסי בע"פ להפסקה הוא דפליג דאי התחיל לאכול אף בע"פ אינו מפסיק אבל להתחיל מודי ר' יוסי דאסור ומתני' בהתחלה ולר' יוסי אילטריך דקמ"ל דמודי ר' יוסי בערב הפסח דאין מתחילין: **דתניא.** דבהפסקה נמי פליגי: **מפסיקין לשבתות.** אם התחיל סעודתו בהיתר קודם המנחה והיה אוכל והולך עד שתחשך (ה) אפי' לר' יהודה מפסיק סעודתו מיד כשיחשיך ומקדש היום: **וקדש עליהן.** שהחשיך: ס"ג בתוספתא דברכות **אמר לו רבן גמליאל לר' יוסי בר' רצונך שנפסיק וניחוש לדברי יהודה חבירנו אמר לו בכל יום ויום אתה מחבב דבריי לפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בביה אמר לו א"כ לא נפסיק שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי: אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש איני והא אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש**

כך

במקום עקירת שולחן לרבי יהודה: **רבי** יוסי אומר אין מפסיקין. וגומר כל הסעודה ומברך ברכת המזון ואח"כ מקדש כדמוכח בברייתא דלקמן (דף קב.) משמע דאין צריך לעשות סעודה [ד] לשם שבת [ה] דאי צריך מה לו להמתין יפסיק מיד וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברכת המזון ומיהו קשה לר' יוסי איך יעשו ד' כוסות כיון שלא יקדשו אלא אחר ברכת המזון ולא יעשו סעודה אחרת וי"ל דיעשו ד' כוסות שלא כסדר הרגילין לעשות כוס ברכת המזון תחלה ואחריו כוס של קידוש וירקות ואחריו כוס שלישי למה נשתנה ואחריו מרור ועל כוס רביעי הלל: **אין מפסיקין.** בהתחילו בהיתר אייר דבהתחילו באיסור מודה ר' יוסי דמפסיקין ולרבי יהודה נמי דמפסיקין הייו כשכבר קידש היום כדמוכח בעובדא דמייתי דקתני וקידש עליהן היום אבל הגיע שעת מנחה אין מפסיקין והלכה כרבי יוסי ובערבי שבתות וי"ט אפי' להתחיל שרי כר' יוסי דרבי יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי כדמוכח בעירובין (דף מו:) ובערבי פסחים אסור להתחיל ואם התחיל אפי' בהיתר מפסיקין בברכת המזון דבהא פסקינן כר' יהודה ומורי רבינו יחיאל אומר מדפסיק כר' יוסי בהפסקה בההוא עובדא מכלל דלכתחלה לא קי"ל כוותיה ועוד כתב בה"ג דבע"ש אין להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה דאפי' ר' יוסי לא קאמר אלא דלא יפסיק אבל לאתחולי לא [ו] וע"כ ה"פ דלא קי"ל כרבי יוסי אלא להפסקה אבל לא להתחיל [ז]: **שהיו** מסובין והתחילו בהיתר שהרי רבי יהודה היה שם. ס"ג בתוספתא אמר לו א"כ לא נפסיק וה"פ א"כ כיון שמחית [ח] לא נפסיק שמא יראו התלמידים: **אלא** פורס מפה ומקדש. פי' רשב"ם דאית ליה לשמואל דהלכה כר' יוסי אלא שבת להחמיר על דבריו אלא לגמור סעודה קודם קידוש דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן דבריית דקתני פורס מפה ומקדש לא מיירי בהפסקת אכילה אלא בבא להתחיל לאכול ובחנם דחק דשמואל סבר כחכמים דהכי איתא בירושלמי רב יהודה בשם שמואל זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל חכמים אומרים פורס מפה ומקדש וצריך לדקדק כמאן הלכה דאע"ג דאמר ר' יוחנן לעיל הלכה כר' יוסי ובמי שהוציאוהו (שם ד' מז:) משמע דהלכה כר' יוחנן לגבי שמואל איכא חד לישנא דלא א"ר יוחנן ורב נמי סבר לקמן (ד' קה.) כשמואל וקאמר שבת קבעה נפשה ואע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל הייו דוקא בשוין כדאמר בפ"ק דמסכת ע"ג (ד' ז.):

כך

מסורת הש"ס

א) [שבת קו: וש"נ], ב) [תוספתא דברכות רפ"ה], ג) [לעיל לט:], ד) [ע"ב],

תורה אור השלם

1. וְהַמֶּלֶךְ שֵׁב מִגִּנַּת הַבִּירָתָן אֶל בֵּית מִשְׁתֵּה הַיָּיִן וְהָהָמָן נִפַּל עַל הַמִּטָּה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לִכְבּוֹשׁ אֶת הַמַּלְכָּה עִמִּי בַּבָּיִת הַדָּבָר יָצָא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: אסתר ז ח

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה מפסיקין וכו' עד שתחשך לר' יהודה כל"ל ותיבת אפילו נמחק:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מכלל. ודייק מדאמרינן אין מפסיקין וכו' דבע"ש שרי ר"י אפי' להתחיל. קשה לי הא ר"י אמר דאין מפסיקין אפי' אחר שתחשך להתחיל אסור קודם קידוש דמ"מ אין מפסיקין וצ"ע:

מוסף תוספות

א. אפי' כר' יהודה. תוס' שאנן. ב. כל שכן דאין מפסיקין. תוס' ר"פ. ג. גבי אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי. תוס' שאנן. ד. אחרת. שם. ה. ולשם פסח. שם. ו. וקשה דלכאורה משמע בשמעתין דשני מחלוקות הם, דפליגי בהתחלה ופליגי בהפסקה. תוס' ר"פ. ז. כדברי רבינו יחיאל. שם. ח. נ"ל. כלומר כיון שאתה כועס. שם.

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה יב סמג עשין כט טוש"ע או"ח סימן רעא סעיף ד:

רבינו חננאל

ושקלינן וטרינן ואוקמה רב הונא למתני' כרבי יוסי, ובערב הפסח משום חיובא דמצה אסיר למיכל מן המנחה ולמעלה, ומודה ליה לרבי יהודה בערב הפסח. והא דאמר ר' יוחנן הלכה כרבי יהודה בערב הפסח והלכה כרבי יוסי בערבי שבתות ובערבי ימים טובים. אוקימנה להפסקה, דתניא מפסיקין לשבת, ועוקרין את השלחן ומקדשין ומברכין ברכת המזון. דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר אין מפסיקין, אלא גומרין סעודתן ומברכין ברכת המזון ואחר כך מקדשין. ומעשה ברבן גמליאל ור' יוסי ור' יהודה שהיו מסובין בעכו וכו' עד לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי אלא פורס מפה ומקדש.

תניא נמי הכי ושוין שאין מביאין השלחן אלא אם כן קדש, ואם הביא פורס מפה ומקדש. רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא פרס וקדש. וכן הלכתא. תאני חדא ושוין שמתחילין ומוקמינן לה קודם תשע שעות. אותם בני אדם שקדשו בבית הכנסת, אמר רב ידי קדוש יצאו ידי יין לא יצאו. ושמואל אמר

כך מפסיקין להבדלה. רב אית ליה לקמן [1] דלהבדלה איכא קובעת ואם התחילו אין מפסיקין להבדלה בהבדלה פליג אשמואל: **לאו** לעקירת שלחן. היינו ברכת המזון כדפרישית לעיל שהיו רגילין לסלק שהיו להם שולחנות קטנים שכל אחד אוכל על שולחנו והיו מסלקין מלפני כולם ולא מלפני המברך ואנו שאנו אוכלים בשלחן אחד אין נכון לסלק: **איקלע** פירם מפה וקידש. בהתחלת סעודה איירי כדפי' רשב"ם: **ושוין.** אי גרסינן ושוין קאי אדרבי יהודה ורבי יוסי כדפירש רשב"ם: **שאין** מביאין את השלחן **אא"כ** קידש. והא דאמר בכל כתבי (שבת דף קיט:) מצא שלחן ערוך מצלף טוב אומר כו' [א] לא קשה דערוך הוא במקום אחר אך אין מביאין אותו למקום סעודה עד אחר קידוש ועכשיו שלחנות שלנו שהם גדולים יותר מדאי וקשה להביאם אחר קידוש שלא להפסיק כל כך בין קידוש לסעודה אנו רגילין לפרוס מפה ולקדש [ב] והטעם מפורש בשאילתות [ג] כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא ויש מפרש זכר למן שלא היה יורד בשבתות [ד] וי"ט והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן [ה] ביניתים: **ידי** קידוש יצאו. אף על פי שלא שתו רק שיטעום המברך או אפילו אחד מהם כדמוכח בסוף בכל מערבין (עירובין דף מ:) ולכתחלה צריך שיטעמו כולם ונראה דהלכה כשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה ואע"ג דבעלמא [ו] הלכה כרב באיסורי וגם ר' יוחנן סבר לקמן כרב [ז] הכא הלכה כשמואל דרב הונא ורבה ואביי כולהו סברי בסמוך אין קידוש אלא במקום סעודה וכן פסק במגילת סתרים והמקדש שדעתו לאכול במקום אחר יכול להוציא את האוכלים שם דלדידהו הוי מקום סעודה וכן משמע דמסתמא אחד מבני העיר היה מקדש בבהכ"נ ומוציא האורחים והיכא דליכא אורחים סמוך לבהכ"נ אין לקדש דהויא ברכה לבטלה דקי"ל כשמואל ואין לומר במקדש כאן על דעת שרואה לאכול במקום אחר מודה שמואל דיש קידוש והא דפליגי בסתמא מדפריך ולשמואל למה לי לקדושי בני כישתא [ח] ומיהו ממקום למקום בבית אחד כגון מאיגרא לארעא נראה דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה וכן מוכח בירושלמי דקאמר רבי יעקב בשם שמואל קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא בשם ר' אושעיא אמר רב מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל י"ט האחרון בביתו ועולה ואוכל בסוכתו א"כ בון ולא פליגי מאי דאמר רב בשלא היה בדעתו לאכול בבית שקידש ומאי דאמר שמואל בשהיה בדעתו לאכול בבית שקידש והא דקאמר ולא פליגי היינו ממקום למקום בחד בית ולאו דוקא נקט בירושלמי קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ויתישב שלא יחלוק הירושלמי עם הש"ס שלנו. כתב בשם רב נטרונאי גאון בתשובות מקדשין בבית הכנסת ונותן לתוך עיניו לרפואה כדאמר (ברכות ד' מג:) פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק מאור עיניו ואימת מהדרא ליה בקידושא דבי שימשי ומיהו באבי העזרי כתוב דהאי רפואה מצי למיעבד בקידוש שבביתו: **ידי** יין **לא יצאו.** וחייבין לברך בביתם בפה"ג משום שינוי מקום [ה] אבל משמע אם קידש בביתו על שולחנו שוב א"צ לברך על היין תוך הסעודה אע"ג דסבר יש קידוש שלא במקום סעודה ולא שייך קידוש לסעודה א"כ אם הבדיל על שולחנו פטור מלברך על היין שבתוך הסעודה אע"ג דיש הבדלה שלא במקום סעודה לכ"ע והכא יש לדחות דאיכא למימר דלא פטר אא"כ רואה לשתות לפני המזון אבל תוך המזון לא פטר אך יש להביא ראיה מכילד מברכין (שם ד' מב.) דתנן בירך על היין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון פי' שהיו רגילין לשתות אחר הסעודה לפני ברהמ"ז משמע דכ"ש שפוטר היין שבתוך המזון שלא בא אלא לשרות אכילה שבמעיו ואפילו למאן דאמר התם בגמרא יין שבתוך המזון לא פטר יין שלאחר המזון היינו משום דאין יין שבא לשרות פוטר את היין הבא לשתות אבל יין שלפני המזון שבא לשתות דעדיף טפי כ"ע מודו דפוטר את היין שבתוך המזון ועוד אם צריך לברך בתוך המזון מאי קאמר יין שלפני המזון פוטר את שלאחר המזון תיפוק ליה דפטרו יין שבתוך המזון למ"ד התם דפוטר ודוחק לומר בשלא שתו יין תוך הסעודה ואע"ג דהתם מוקי לה בשבתות וי"ט ובשעת הקזת דם שאדם קובע סעודתו על היין ה"ה בחול נמי אם דעתו לשתות יין בתוך הסעודה אלא נקט שבתות וי"ט דאז רגילות לקבוע סעודתו על היין ותדע דבי"ט אם נמלך ואין בדעתו לשתות יין לא פטר משמע דהכל תלוי בדעתו הלכך אם בירך על היין לפני המזון ודעתו לשתות בתוך המזון א"צ לברך אחריו על הגפן ולא תוך המזון בפה"ג אבל אם נמלך אינו פוטר וגם צריך לברך אחריו ברכה מעין שלש: אף

> כך מפסיקין להבדלה מאי מפסיקין לאו לעקירת שולחן לא למפה רבה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא אייתו תבא קמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי (ושוין) שאין מביאין את השולחן אלא אם כן קידש ואם הביא פורס מפה ומקדש תני חדא שוין שאין מתחילין ותניא אידך שוין שמתחילין בשלמא הא דתניא שוין שאין מתחילין משכחת לה בערב הפסח אלא הא דתניא שוין שמתחילין אימת אי נימא בערב שבת הא מיפלג פליגי לא קשיא כאן קודם תשעה כאן לאחר תשעה אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר

כך מפסיקין להבדלה. אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין: **אין מביאין את השולחן.** לאכול משקדש היום אא"כ קידש: **ואם הביא.** קודם לכן. אי נמי אין מביאין את השולחן בערב הפסח אפילו מבעוד יום אא"כ קידש כדאמרן דאפי' רבי יוסי מודה בערב הפסח: [ו] **איקלע לבי ריש גלותא.** והיו מסובין על השולחן בערב שבת וקידש עליהן היום ופרס מפה וקידש: **ידי יין לא יצאו.** שאם יש להם יין לשתות בביתם חייבין לברך ברכה בורא פרי הגפן שאינם פטורין בברכת הכוס [ז] (על שתיית) יין בלא ברכה מאחר שעקרו ממקומן: [ח] **אין** קידוש

רשב"ם

כך מפסיקין להבדלה. אם היו מסובין בשבת עד הלילה מפסיקין אכילתן ומבדילין: **מאי לאו עקירת שולחן.** ומדקאמר כשם שמפסיקין מכלל דלא סגי במפה: ה"ג **רבה בר בר חנה איקלע לבי ריש גלותא אייתו תבא לקמיה פרס מפה וקידש תניא נמי הכי** ולא גרסי' **ושוין** אלא ה"ג **אין מביאין כו'.** והכי פירושה רבה בר בר חנה איקלע לבי ריש גלותא ולא היו אוכלין קודם חשיכה ולאחר שיצאו מבית הכנסת החשיך אייתו תבא לקמיה הביאו את הפת על השולחן כמו שאנו עושין קודם קידוש פרס מפה על הלחם ואח"כ קידש לפי שבדרונו לא היו מביאין את הלחם על השולחן עד לאחר קידוש כדתניא לקמיה לפיכך פרס מפה על הלחם והיינו כעין סילוק שולחן וכמי שאינו דומה ורואה לדבר שכן עושין דקתני מתני' (לקמן דף קיד.) מזגו לו כוס ראשון ואח"כ הביאו לפניו ירקות וחזרת מטבל בחזרת מכלל דעד השתא לא אייתי. וטעמא כדפרישנא דרב אחאי גאון בפרשת וישמע יתרו וכתוב בהו הכי וקרובי תבא מקמי דליקדיש לקדושא דשבתא לא מקרבינן מ"ט כי היכי דתיתי סעודה ליקרא דשבתא והיכי דקריבו לא מסלקינן ליה אלא פורס עליו מפה ומקדש דתניא שוין שאין מביאין את השולחן אא"כ קידש ואם הביא פורס עליו מפה ומקדש והיכא דאתחיל סעודתא מדאנהר במעלי שבתא וקדיש עליה יומא פורס מפה ומקדש ומטעם זה נהגו לפרוס מפה ללחם עד לאחר קידוש בשבתות ויו"ט. וש מפרשין איקלע לבי ריש גלותא והיו מסובין על השלחן בע"ש וקדיש יומא ופרס מפה וקדיש ולא נהירא לי דהא ברייתא דלקמיה דמסייעין ליה מיניה לא מפרשא בהפסקה אלא בתחלת אכילת ליל שבת: **ושוין.** לא יצטרך אהיכא קאי ואיכא למימר ושוין רבי יוסי ור' יהודה דפליגי בהפסקה הכא מודי ר' יוסי דלכתחלה מיהת אין מביאין קודם קידוש אע"פ שלא אכלו [ט] עד לאחר קידוש. ואית דמפרשי ושוין ב"ש וב"ה דפליגי באלו דברים (ברכות ד' נא:) דאמרי ב"ש נוטלין לידים ואח"כ מוזגין את הכוס לקידוש וב"ה אומרים איפכא אפ"ה היכא דנטל ידיו מודין ב"ש דאין מביאין את השולחן עם האוכלין אלא א"כ קידש וכדפרישית טעמא לעיל. ונראה בעיני דאיידי דאמרינן לקמיה תנא חדא שוין שאין מתחילין כו' שיבשו למעלה הספרים וכתבו נמי ושוין שאין מביאין כו' וטעות הוא בידם ולא גרסי' ליה: **תני חדא שוין.** ר' יהודה ורבי יוסי דפליגי לעיל בין באכילת ערב שבת מן המנחה ולמעלה בין בהפסקה: **שאין מתחילין.** לאכול מן המנחה ולמעלה: **משכחת לה בערב הפסח.** כדקאמרת דאפי' רבי יוסי מודי בערב הפסח: **לאו קודם תשעה.** שוין שמתחילין לאכול ומשהתחילו בהיתר אוכלין עד שתחשך אפילו לרבי יהודה: **לאו לאחר ט'.** הוא דפליגי דלרבי יהודה אין מתחילין כדתניא לעיל [י] בהדיא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מט' שעות ולמעלה כו' רבי יוסי אומר כו': **שקידשו בבהכ"נ.** הוא קידוש שמקדש שליח ציבור בליל שבתות וימים טובים בבהכ"נ: **ידי קידוש יצאו.** אע"פ שלא שתו דקי"ל דהמקדש צריך שיטעום אם לא טעם אלא א' מהם יצאו כולן ידי חובתן כדמוכח בעירובין בשילהי בכל מערבין (ד' מ:) ומיהו לכתחלה צריך שיטעמו כולן ולא צריכין הו לאקדושי בביתן דלא בעי רב קידוש במקום סעודה הלכך אע"ג דלא אכלי בבית הכנסת נפקי: **ידי יין לא יצאו.** שאם יש להם יין בביתם לשתות חייבין לברך בפה"ג שאינן פטורין בברכת הכוס של שתיית יין ששתו בבהכ"נ מאחר שעקרו ממקומן דה"ל היסח הדעת וצריך לברך אבל המקדש בביתו על שולחנו בשבת א"צ לברך על היין שבתוך הסעודה שהרי פוטרו יין שלפני הסעודה כדתנן בכילד מברכין (ברכות ד' מב.) בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ומוקי לה בגמרא [שם:] בשבתות וביומים טובים הואיל ואדם קובע סעודתו על היין:

[1] ס"פ ג' ג', [2] ג"ל לשמות, [3] [שייך לדף קפ.], [4] [אכלי רש"ם], [5] [דף לט:], [6] [דף קה.], [7] [פרשת יתרו סימן נד], [8] [עי' תוספות ביצה ב: ד"ה והיה], [9] [ועי' תוס' שבת קיט: ד"ה ומצאו], [10] [בכורות מט:],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה איקלע ג"ל קודם ד"ה אין מביאין וכ"כ עיין במרדכי:

מוסף תוספות

א. דמשמע שהיו מביאין השולחן קודם שבת. תוס' ר"פ. ב. אבל שולחנות שלהם קטנים היו וכל אחד ואחד היו לו שלחן לפני מטתו. שם. ג. דקאמר אף ידי יין נמי יצאו ונהי דאיתותב ר"י ביין, ביש קידוש שלא במקום סעודה לא איתותב. שם. ד. לימא להוציא כל בני העיר שדעתם לאכול בביתם. תוס' הרא"ש לקמן קפ. ה. [ו]חשיב כהיסח הדעת. תוס' הרא"ש.

[6] ס"פ ג' ג', [7] ג"ל לשמות, [8] [שייך לדף קפ.], [9] [אכלי רש"ם], [10] [דף לט:], [11] [דף קה.], [12] [פרשת יתרו סימן נד], [13] [עי' תוספות ביצה ב: ד"ה והיה], [14] [ועי' תוס' שבת קיט: ד"ה ומצאו], [15] [בכורות מט:],

אף ידי קידוש לא יצאו. דאין קידוש אלא במקום סעודה משום דכתיב וקראת לשבת עונג. כלומר במקום קריאת קידוש שם תהא עונג:

ולשמואל למה לי לקדושי בבי בנישתא. ורב צריך לקדושי בני כנישתא להוציא כל אותם שאין להם בני בית שלא יצטרכו לקדש בביתם:

דאכלו ושתו וגנו בבי בנישתא. וא"ת והא אמרי' בפ' בני העיר (מגילה דף כח.) בתי כנסיות אין אוכלין בהן ואין שותין בהן אע"ג דאכילה ושתיה של מצוה מותר כדאמרי' בירושלמי שהיו אוכלים שם בקידוש החדש וגם עכשיו נוהגין לשתות כוס הבדלה ובדית מילה מ"מ שאינה של מצוה ושינה אסור ואפי' בשל בצל אין אוכלין בהן דקאמר התם[ה] רבינא ורב אלא בר אהבה שלא היו רוצים ליכנס בבית הכנסת מפני הגשמים אי לאו משום דשמעתא בעיא לאותא והא דקאמר התם בתי כנסיות של בצל על תנאי עשויין היינו לאחר שיחרבו שאין נוהגין בהן קדושה[א] וי"ל דלא דוקא בני כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת [ב]קרי בי כנישתא ומשם היו שומעים הקידוש ולפי מה שפירשתי דממקום למקום אחר בחד בית כשדעתו לאכול במקום אחר יש קידוש כו' אתי שפיר:

אבל ממקום למקום בחד ביתא. פי' מחדר לבית או מבית לעליה כמו מאיגרא לארעא אבל מפינה לפינה יש קידוש כי היכי דלא חשוב שינוי מקום בסמוך ולקמן גבי שינוי מקום דקאמר לא שנו אלא מבית לבית ומיהו[ו] שני מקומות בחד בית קרי ליה מבית לבית ומיהו י"ס דגרסי' הכא מפינה לפינה כו'[ג]:

טעימו מידי. נראה דהיינו טעימת לחם כדאמרינן בפ"ג דשבועות (דף כב:) כדאמרי' אינשי מיטעום מידי ואכלי ואשתו ואם מועיל מיני תרגימא להשלים ג' סעודות שבת כמו בסוכה היינו דוקא בסעודה שלישית אבל לא בסעודת ערבית ושחרית שהם עיקר כבוד שבת: **ובקידושא** דהכא לא נפקיתו. ומה שלא היה מקפיד על סעודת שבת שלא לאכול בלא נר כדפי' בקונטרס היינו משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות או שמא יוכלו לאכול במקום שיש שם נר ואין יין: **מתירין** מבגד לבגד. ואע"ג דשמואל אית ליה בפ' התכלת (מנחות דף מא.) כלי קופסא חייבין בציצית מודה אם אין ציצית לכל בגדיו שיתיר ציצית מבגד שמצויעו ליתן בבגד שרוצה ללבוש ותהא המצוה עליו: **והלכה** כר"ש בגרירה. קשה תיפוק ליה משום דרבי יוחנן סבר כר"ש דפריך בבמה דוכתי (שבת דף פא.) והא מ"ר יוחנן הלכה כתתם משנה ותנן זיר חופף ומספסף כו' אלמא ס"ל דדבר שאין מתכוין מותר י"ל שמא רבי יוחנן לא סבר לה כוותיה בגרירה לפי שקרוב לעשות חריץ ודמי לפסיק רישיה: **ורבי** יוחנן אמר אף ידי יין יצאו. ומיירי ששתו בבית הכנסת אע"ג דלענין קידוש יצאו בשמיעה כדפי' לעיל (ה) לענין יין לא פטר אא"כ שתה דהוי הפסק כדאמרי' בפ' כילד מברכין (ברכות דף מ.) גבי המוציא שאם הפסיק שצריך לחזור ולברך: **שינוי** יין א"צ לברך. מיהו הטוב והמטיב צריך לברך כדאמרינן בהרואה (שם דף נט:) ופי' רשב"ם דווקא היכא דמשובח מן הראשון וכן בהלכות גדולות וכן משמע בירושלמי דסוף כילד מברכין דקאמר אבא בר רב הונא אמר יין חדש ויש צריך לברך שינוי יין אין צריך לברך שינוי מקום משמע שרואה לומר צריך לברך היכא הדעת כמו שהוא שינוי מקום משמע שרואה לומר דיין חדש ויש צריך לברך לפי שהיין טוב מן החדש אבל שינוי יין סתם אין צריך לברך כיון שאין יודע שהשני משובח מיהו עובדא דבתר הכי פליג עליה דקאמר דעל כל חבית וחבית מברך מה היה מברך ואמר רבי יצחק בשם רבי ברוך הטוב והמטיב משמע בכל ענין אפילו מטבא לגישא מיהו יש לדחות שהיה מברך לפי שלא היה מכירו[ד] אבל אם ידוע שהשני גרוע לא ונראה דאפילו השני גרוע מברך דעל ריבוי יינות הוא מברך ובלבד שלא יהיה האחרון רע יותר מדאי שאין יכולין לשתותו אלא מדוחק וצריך לברך הטוב והמטיב בין בשעת סעודה בין שלא בשעת סעודה ויחיד אין צריך לברך לי ליכא אחרינא בהדיא כדמוכח בהרואה (שם)[ה] ודווקא ביין מברכין לפי שזיבלו כרמיהן בדמיהן של ישראל והטוב שלא הסריחו והמטיב שניתנו לקבורה[ו] [ועיין תוספות ברכות נט: ד"ה הטוב]:

אף ידי קידוש לא יצאו אלא לרב למה ליה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו ושמואל למה לי לקדושי בבי בנישתא [א]לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל [ב]אין קידוש אלא במקום סעודה סבור מינה הני מילי מבית לבית אבל ממקום למקום בחד ביתא לא אמר להו רב ענן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דרב הונא קדיש [ג]ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה איני [ד]והאמר אביי כל מילי דמר הוה עביד כרב לבר מהני תלת דעביד כשמואל [ד]מתירין מבגד לבגד [ה]ומדליקין מנר לנר והלכה כר"ש בגרירה דתניא [ג]ר"ש אומר [ו]גורר אדם מטה כסא וספסל בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ כחומרי דרב הוה עביד כקולי דרב לא הוה עביד ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דא"ר חנין בר אביי א"ר פדת אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד

מסורת הש"ס

(א) שבת כב. מ. מנחות מא:. (ב) [שם ושבת כט: מו: ביצה כג. [תוספתא דביצה פפ"ב], (ג) מ"מ מ"ז, (ד) [עירובין ז.], (ה) [דף כח:], (ו) בס"א ליתא: ומיהו,

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה והלכה כר"ש וכו' כשמואל לקולא בקולי דרב כגון קידוש לא עבוד ואע"ג דתניא העושה בב"ש כל"ל ותינח כחומרא נמתק: (ב) תוס' ד"ה ורבי יוחנן וכו' כדפרישית לעיל. נ"ב במתני' בד"ה לא יפתחנו:

מוסף רש"י

כל מילי דמר. רבה בר נחמני (שבת כב.). מתירין מבגד לבגד. לסטיל ציצית מטלית יש לטלית אדם ומנמנמות (מא:) מפרש טעמא דמאן דאסר (שבת כב.). מנר לנר. דחנוכה (שם). והלכה כר"ש בגרירה. דאמר דבר שאין מתכוין מותר ואע"ג דקעביד חריץ והוי תולדה דחורש או בונה, ומשום דהילכתא כרב באיסורי בקוליה הש"ס בר מהני תלת, נקטינהו גבי הדדי (שם).

מוסף תוספות

א. [ו]יעשו מהן מה שירצו לבד מקלות ראש. תוס' ב"ב ג: אבל בישובן אין תנאי מועיל. תוס' ר"פ. ב. ואיידי דשייכן לבי כנישתא. תוס' הרא"ש. ג. דמשמע אפי' בבית אחת. שם. ד. ומספק היה מברך על כל אחד שמא משובח הוא. תוס' ברכות נט: ה. דהטוב לדידיה והמטיב לאחריני. תוס' ר"פ. ו. ולכן נתקנה על היין שהוא אדום כמו דם ועוד זכר לבצירת כרמיהן. שם.

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה ח סמג עשין כט טור שו"ע או"ח סימן רסט:
ח ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן רעג סעיף ג:
ט ג שם סעיף (ב) [ז]:
י ד מיי' פ"ל מהלכות ציצית הלכה יג סמג עשין כו טור שו"ע או"ח סימן טו סעיף ג:
יא ה מיי' פ"ד מהלכות מעוכה הלכה ט סמג עשין ה טור שו"ע או"ח סימן תרעד סעיף ג:
יב ו מיי' פ"ג מהלכות שבת הלכה ה סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שלו סעיף ג:

רבינו חננאל

אפי' ידי קדוש לא יצאו, אלא צריך לקדש בביתו ולברך נמי בורא פרי הגפן. ורב מאחר שיצא ידי חובתו בבית הכנסת למה ליה למהדר לקדושי בביתיה. ואמרינן להוציא בני ביתו. ושמואל מאחר שאין אדם יוצא בקידוש של בית הכנסת למה ליה לקדושי בכנסת. ואמרינן לאפוקי אורחין דאכלי בכנישתא. וקיימא לן בהא כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה. סבור מינה הני מילי מבית לבית, אבל מפנה לפנה בחד ביתא לא. ואסיקנא דשמואל אפי' מארעא לאיגרא הוה הדר מקדש. ואף רב הונא סבר אין קדוש אלא במקום סעודה, דרב הונא קדיש בעא למיכל אתעקר שרגא, עילוה למאני לבי גנניה דרבה בריה, וקדיש ואכיל. ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דאמר (רב הונא) [אביי] כי הוינן בי מר הוה מקדש והוה אמר לן טעימו מידי הכא דילמא אדאזליתו לאושפיזיכו אתעקרא לכו שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. איני והאמר אביי כל מילי דמר, דהוא רבה בר נחמני רביה. עביד כרב, בר מהני תלת דעביד כשמואל, מתירין הציצית מבגד לבגד, ותולין אותו לבגד אחר. ומדליקין מנר לנר, של חנוכה. והלכה כר' שמעון בגרירה, דתנינ[א] גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואין עבד בהא כשמואל. ואסיקנא כחומריה דרב עביד כותיה כקוליה לא עביד, והכא מיקל הוא.

אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן. פירש רשב"ם כגון מיס ופירות שאין צריכין אחריהם ברכה חשובה מעין שלש ומה"מ מ"ל לברך במקומן הלכך עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא וצריך לברך בתחלה אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן כגון יין וכל ז' מינין לקיבעא קמא הדר והא דתנן ברכות (דף נא.) מי שאכל ושכח ולא בירך לכתחלה צריך לברך במקומו בכל ז' מינים מיירי ובריתא דמייתי בסמוך לא גרסינן לשמות יין מדמדקדק הגמ' דאיירי בדברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן מדקתני עקרו ולא דייק מדקתני יין שהוא מז' מינין אבל בברייתא דתניא כוותיה דרב חסדא גרסי' יין ומיהו קשה דאי הוה יין בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן מ"כ אמאי איתותב ר' יוחנן לעיל דרבי יוחנן איירי ביין ואמאי דקאמר ר' יוחנן אף ידי יין נמי יצאו קאמר ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דאמר שינוי מקום מ"ל לברך [א] ובריתא איירי בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומן ועוד דא"כ פליג רב חסדא [ב] לרב ושמואל דאמרי לעיל ידי יין לא יצאו ולכאורה משמע דלא פליג אלא עם רב ששת [ג] עוד קשה דאמר בירושלמי ס"פ כילד מברכין היה אוכל במזרחה של תאנה ובא לו במערבה צריך לברך אלמא בז' מינין נמי שינוי מקום צריך לברך ודוחק לומר דאתיא כרב ששת שאין הלכה כמותו לכך נראה דיין וכל ז' מינין לא הוו בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהם במקומן אלא פת וכל מיני פת שמברכין עליו המוציא או שמא כל מיני מזונות שיש בהם מה' מינין הוו בכלל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן [ד] ולהאי פי' נמי לא גרסינן בברייתא דבסמוך לשמות יין ולא בדתניא כוותיה דרב חסדא דבפת או בה' מינין מיירי מדקתני עקרו וכן הלכה בכל דבר חוץ מפת ומיני מזונות שהם מחמשת מינין מ"ל ברכה לאחריהם במקומן ושינוי מקום צריך לברך בהם ושינוי מקום היינו אפי' בחד בית כמו מאיגרא לארעא או מחדר לבית אבל מפינה לפינה לא ולכל הפירושים אם הלך באמצע סעודה למקום אחר יכול לשמות יין או מיס בלא ברכה דכיון שהוא בתוך הסעודה לקיבעיה קמא הדר: **כשהן** יוצאין טעונין ברכה **למפרע** כו'. משמע היכא דאיכא היסח הדעת לא סגי שיברך ברכת המוציא אלא צריך שיברך ברכת המזון וא"כ הא דאמר לקמן (דף קג:) כיון דאמר הב ומיברך איתסר לכו למישתי היינו עד שיברך ברהמ"ז וכן משמע בגילה מברכין (ברכות דף מב) דקאמר רבה ורבי זירא הוו אכלי עליקו תכא מקמייהו אייתי להו ריסתנא רבה אכל ורבי זירא לא אכל א"ל לא סבר לה מר עילק אסור מלאכול א"ל אנא אתכא דריש גלותא סמיכנא והשתא אם לא היה צריך לברך בהמ"ז למה לא אכל [ה] ויש לדחות דאותו מאכל היה מעורב בו לחם והיה לו טורח ליעול ידיו ולברך המוציא והא דקאמר הכא טעונין ברכה למפרע [ו] היינו משום שמא ישהו מלחזור עד שירעבו ואז לא יוכלו לברך ברהמ"ז כדאמר בגלו דברים (שם דף נא:) ומיהו אם יצאו ולא בירכו למפרע כשיחזרו לא יברכו רק ברכת המוציא ומדא דאם לעולם טעונין ברכה למפרע אמאי איצטריך לאמעינן כשהן חוזרין דמברכין ברכה לכתחלה פשיטא כיון דלעולם מברכין למפרע והא דאמר בשמעתין שינוי מקום צריך לברך

ואחד שינוי מקום א"צ לברך מיתיבי [ז] שינוי מקום צריך לברך [ח] שינוי יין אין צריך לברך תיובתא דרבי יוחנן תיובתא יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא [ב] הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא שנו אלא [ג] מבית לבית אבל ממקום למקום לא א"ל רב אידי בר אבין הכי תנינא לי' במתניתא דבי רב הינק ואמרי ליה במתניתא דבי בר הינק כוותיך ואלא רב הונא [ד] מתניתא קמ"ל רב הונא [ה] מתניתא לא שמיע ליה ותו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן אין צריך לברך מאי טעמא לקיבעא קמא הדר ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך מיתיבי [ד] בני חבורה שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן לצאת לקראת חתן או לקראת כלה כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה בד"א שהניחו שם זקן או חולה אבל לא הניחו שם לא זקן ולא חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע כשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה מדקתני עקרו רגליהן מכלל דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן וטעמא דהניחו שם זקן או חולה הוא דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל לא הניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה קשיא לרב חסדא אמר רב נחמן בר יצחק

מאן

ח"ל לברך. שייך על היין: **ממקום למקום.** מבית לעליה: **בדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם** [ח]. כגון מיס או פירות שאין טעונים ברכה חשובה בפני עצמן [ט] (כגון שבעת המינים) דודאי כיון דעמד והלך למקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא ולריך לברך בתחלה: **אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהם במקומן.** כלומר ברכה חשובה בפני עצמן כגון שבעת המינין הואיל ולא בירך אחריהם ועמד ליל למקום אחר לסעוד על [י] קביעות הראשון הלך לברך אחריהם ברכה אחת על שתיהן ולפייסם נמי אין לריך לחזור ולברך: **לקיבעיה קמא הדר.** כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו: **אחד זה ואחד זה.** בין טעונין ברכה לאחריהן במקומן בין שאינן לריכין: **כשהן יולאין אין טעונין ברכה למפרע.** כלומר לברך ברכה של אחריהן הואיל ועתידין לחזור: ה"ג **בד"א כו'** ולא גרס בהא **רבי יהודה: מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין כו'.** דעקירות [יא] משמע משום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין היו לריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהם:

מאן

רשב"ם

ואחד שינוי מקום. לכל דבר הנאכל אם אכל ממנו במקום זה וחוזר ואוכל במקום אחר מ"ל לברך שניה וכגון שלא היה לו היסח הדעת בינתים: **שינוי מקום לריך לברך.** כרב ושמואל דאמרי ידי יין לא יצאו ותיובתא דרבי יוחנן: ה"ג **במתני' דבי רב הינק כוותיך ומו יתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה** ולא גרסי' **מתני' אתא לאשמועי'.** ושיבוש גמור הוא שכן הוא שיטת הגמרא להשמיענו האמורא דבר המפורש בברייתא דזימנין שאין הכל בקיאין בברייתא וגם האמורא עצמו זימנין דלא ידע לה להיות בריתא עד דמייתי ליה סייעתא מיני'. ולפי שראו דיתיב רב חסדא וקאמר משמיה דנפשיה וטעו לומר מכלל שחזר בו ממה שאמר למעלה משמיה דרב הונא והגיהו בספרים קושיא זו ואינה אלא שני דברים אמר רב חסדא בהיות בריתא חדא משמיה דרב הונא וחדא משמיה דנפשיה: **דבדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן במקומן.** כגון מיס או פירות שאין טעונין ברכה חשובה בפני עצמם אלא בורא נפשות רבות הלכך מ"ל לברך במקומן אחריהן דודאי כיון דעמד והלך במקום אחר עמידתו זו היא גמר סעודתו והך סעודה אחריתי היא ולריך לברך בתחלה: **אבל דברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן.** כלומר ברכה חשובה בפני עצמן (והלכך) לריכין במקומן כגון שבעת המינין דאית בהו ברכה אחת מעין שלש הואיל ולא בירך אחריהן והלך במקום אחר לסעוד על דעת קביעות הראשונה הלך לברך ברכה אחת על שתיהן ולפייסן נמי מ"ל לחזור ולברך. מהכא שמעינן דהא דתנן (ברכות דף נא:) מי שאכל ושכח ולא בירך ב"ש אומרים כו' ושמעינן מינה דלכתחלה לריך לברך במקומו בשבעת המינין מיירי דאיכא כעין ברכת המזון ברכה אריכתא וחשיבותא מעין שלש: **לקיבעיה קמא הדר.** כלומר על דעת סעודה הראשונה הוא אוכל עכשיו לסיים סעודתו. וא"ת אמאי אומיבניה לרבי יוחנן מהך בריתא תיובתא הא איכא לתרוצי בריתא כרב חסדא בשאינו טעונין ברכה לאחריהן במקומן ומילתיה דרבי יוחנן בשטעונין והלכך אין לריך לברך ליכא לתרוצי הכי דרבי יוחנן סתמא קאמר שינוי מקום אינו לריך לברך בכל דבר הנאכל קאמר מדלא פירש שהאמורא יש לו לפרש דבריו יותר מן הברייתא ועוד יודעין היו האמוראין שהשיבו מהתיא בריתא לרבי יוחנן דבכל מקום קאמר רבי יוחנן שינוי מקום אינו לריך לברך אבל הבריתא שקדמה להם הרבה יש להם לפרש כן וכן: **אחד זה ואחד זה.** בין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן בין שאינן טעונין שאינן משבעת המינין: **שהיו מסובין לשתות ועקרו רגליהן כו'** גרסינן ולא גרסי' יין: **כשהן יולאין אין טעונין ברכה** [ד] **לאחריהן למפרע.** כלומר לברך ברכה שלאחריה הואיל ועתידין לחזור: ה"ג **בד"א כו'** ולא גרסי' בהא **רבי יהודה: מדקתני עקרו מכלל דבדברים הטעונין כו'.** דעקירות משמע דמשום מהירות חתן וכלה הן נעקרין אבל אם לא כן עדיין היו לריכין לעמוד ולברך ברכה שלאחריהן: **קשיא לרב חסדא.** דאילו לרב חסדא אפילו לא חזרו למקומן אלא גמרו סעודתן במקום אחר אין לריך לברך תחלה הואיל ועדיין לא בירך אחריהן והכא מוכח דאפילו חזרו למקומן הראשון לריך לברך תחלה:

מאן

עין משפט
נר מצוה

יג א ב מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה ג וס"ס ס"מג עשין כז טוש"ע או"ח סימן קעח סעיף ח:
ג [מיי' שם הל' יח]:
יד ד מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ב:

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן אחד שינוי יין ואחד שינוי מקום אין צריך לברך. ואיתותב ר"י ונדחה. אמרי משמיה דרב הונא הא דאמר שנוי מקום צריך לברך, לא אמרו אלא מבית לבית אבל מפנה לפנה לא. ואסיקנא הכי תנינא לה במתניתא דבי בר הינק. ומתמהינן וכי רב הונא מתניתא אתא לאשמעינן. אלא כי הא דרב חסדא דאמר שנוי מקום צריך לברך ברכה אחרת, לא אמרן אלא בדברים שאין טעונין ברכה ראשונה. והיא ברכת הזימון. לאחריהן במקומן. [אבל דברים הטעונים ברכה לאחריהן במקומן] אם הלך למקום אחר וטעם שם עראי, אין צריך שם לברך מאי טעמא לקביעה הדר. ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך ברכה במקום שהלך ואחר כך יטעום שם. ואותבינן על רב חסדא מיהא דתניא עקרו רגליהם לצאת לקראת חתן וכלה כשיוצאין אין [טעונין] ברכה למפרע על מה שאכלו, וכשחוזרין אין טעונין ברכה על הפת בתחלה. אז"א בזמן שהניחו שם זקן או חולה ודעתן לחזור אליהם, אבל אם לא הניחו שם אדם כלל, כשיוצאין טעונין ברכת המזון למפרע, וכשחוזרין טעונין ברכת המוציא לכתחלה. ודייקינן מדקתני עקרו מכלל דבדברים שהן מין דגן שטעונין ברכה לאחריהן במקומן עסקינן, דאפילו ב"ה דאמרי מברך באיזה מקום שנזכר, לא אמרו אלא מי שהחזיק בדרך שחזרתו למקום שאכל היא סכנה, אבל אם לא החזיק בדרך, וכ"ש מי שאינו עומד בדרך שאפי' ב"ה מודו דאינו מברך אלא במקום שאכל. וטעמא דהניחו שם זקן או חולה, אבל לא הניחו שם זקן או חולה צריך לברך ואע"ג דהדר לקביעה, קשיא לרב חסדא.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בדברים וכו' לאחריהן במקומן כגון מיס: (ב) ד"ה אבל וכו' לסעוד על דעת קביעות: (ג) ד"ה מדקתני וכו' דעקירה משמע וכו' ולברך תחלה ברכה שלאחריהם: (ד) רשב"ם ד"ה כשהן יולאין אין טעונין ברכה למפרע כל"ל ומיהא לאחריהן נמחק:

מוסף רש"י

שינוי מקום. יצא מכאן והלך לבית אחר והביאו לו יין (ברכות נח:). שינוי יין. שתה יין בסעודה והביאו לו יין אחר טוב מן הראשון, אין צריך לברך. בורא פרי הגפן (שם).

מוסף תוספות

א. [ו]מאן לימא לן דאלאו דוקא כי היכי דנותיב עליה תיובתא. מי' סל"ן. ב. אכל רבותיו. תוס' ר"פ. ג. דהוה בר פלוגתיה. תוס' הרא"ש. ד. [דהיינו] כל דבר שאדם קובע סעודתו עליו בין שמברכין אחריו שלש ברכות או ברכה אחת מעין שלש. מי' רבינו דוד. ה. כיון דלא בעי ברכת המזון אלא ברכה שבתחלה. תוס' מוקן פו: ו. עצה טובה קמ"ל. שם.

מסורת הש"ס

א) ברכות נט:, ב) לא שנו אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא כל"ל רש"ל, ג) [ר"ה מ. כתובות יז:], ד) [שבת יט: וש"נ], ה) [ברש"י שבתלפס ליתא],

מאן תנא עקירות רבי יהודה דתניא חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש כשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אמר רבי יהודה במה דברים אמורים בזמן שהניחו שם מקצת חברים אבל לא הניחו שם מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן דכשהן יוצאין אין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה אבל דברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן אפילו לרבנן כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן [ח]ולאו מי אותביניה חדא זימנא נימא מהא נמי תיהוי תיובתא [ט]אמר לך ר' יוחנן הוא הדין דאפילו דברים שאין טעונין ברכה לאחריהם במקומן נמי אין צריכין לברך והא דקתני עקרו רגליהן להודיעך כחו דר' יהודה דאפילו דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן טעמא דהניחו מקצת חברים אבל לא הניחו מקצת חברים כשהן יוצאין טעונין ברכה למפרע וכשהן חוזרין טעונין ברכה לכתחלה תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך

גמרו

מאן תנא. להך ברייתא דקתני אע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן צריך לברך רבי יהודה היא: **חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם לשתות יין:** ומקשינן **אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהם.** משום הכי פליגי רבנן עליה דר' יהודה: **הא בדברים שאין טעונין ברכה לאחריהן אפילו.** רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה: **לימא היכי היוכבא דרבי יוחנן.** דאמר לעיל [קא:] שינוי מקום אין צריך לברך ולא מפליג בין דברים הטעונין לדברים שאין טעונין: **נאו אוסביניה חדא זימנא.** לעיל [שם]: ה"ג **תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו'.** והיינו כרב חסדא דאמר דברים שטעונין ברכה לאחריהן (א) אין צריך לברך והא בהדיא מסייעא לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תנא יין בהדי': **ואומר עליו קידוש היום.** באמצע סעודתו: **ושני.** מיד אומר עליו ברהמ"ז ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל ומיהו הואיל והגיע עונת קידוש צריך לקדש תחלה. לא גרסינן ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קדושת היום:

גמרו

רשב"ם

מאן תנא עקירות. מאן תנא להך ברייתא דקתני אע"ג דדברים הטעונין ברכה לאחריהן במקומן צריך לברך רבי יהודה היא: **ה"ג חברים שהיו מסובין ועקרו רגליהם כו'** ולא גרסי' **לשתות יין: א"ר יהודה במה דברים אמורים כו'.** מכלל דרבנן פליגי עליה ברישא דאע"ג דלא הניחו שם מקצת חברים אין צריך לברך כרב חסדא דא"ר יוחנן בעירובין בפרק חלון (דף פב.) כל מקום שאמר ר' יהודה במה לחלוק אימתי לפרש דברי חכמים בא: ומקשינן **אלא טעמא דבדברים הטעונין ברכה לאחריהן.** משום הכי פליגי רבנן עליה דרבי יהודה הא בדברים שאין טעונין עליה דרבי יהודה הא בדברים שאין טעונין אפי' רבנן מודו דצריך לברך פעם אחרת בתחלה: **לימא היכי היוכבא דרבי יוחנן.** דאמר לעיל [קא:] שינוי מקום אין צריך לברך ולא מפליג בין דברים הטעונין לדברים שאין טעונין: **נאו אוסביניה חדא זימנא.** לעיל [שם]: **נימא היכי היוכבא נמי מהא.** שאם יבא אדם ויתרץ להך קמייתא או ישבש אותה על ידי ברייתות אחרות נותביה מהך: **להודיעך כחו דר' יהודה כו' בשאין יוצאין טעונין ברכה למפרע כו'.** אבל בשאר דברים לא היה יכול לומר (ב) טעונין ברכה למפרע כו' דהא אין צריכין ברכה לאחריהן במקומן. וליכא לאקשויי אדרבה לישמעינן דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן להודיעך כחן דרבנן דמקילין כל כך שאפי' (הס) [עליה'] אין צריכין לברך ומשום הכא היתרא עדיף אין לומר כך דאין כחן כח וחשיבות אם אין מצריכין לברך דסברא הוא דכיון שלא היה היסח הדעת בינתים למה יחזור ויברך אבל כח דר' יהודה עדיף טפי שמחמיר שתי חומרות על דברי חכמים דלא מיבעיא דברים שאין צריכין ברכה לאחריהן במקומן שחייב (לאחריהם) לברך אע"פ שחביריו פוטרין אלא אפילו דברים הצריכין ברכה אחריהן במקומן נמי דחייב הכא כח לאסורא עדיף: ה"ג **תניא כוותיה דרב חסדא חברים שהיו מסובין לשתות יין כו'.** והיינו כרב חסדא דאמר דברים שטעונין ברכה לאחריהן במקומן א"ל לברך והא בהדיא מסייעא לרב חסדא מדקתני יין אבל בההיא דלעיל לא תנא יין בהדיא. מיהו שמעינן משמעתין שינוי יין אין צריך לברך ברכת היין אבל מברך הטוב והמטיב. שינוי מקום בשבעת המינין שטעונין ברכה לאחריהן במקומן מעין שלש כגון אוכל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר קודם שבירך אחריהן או שאכל בבית זה והלך לשוק וחזר וגמר סעודתו בבית אחר בכל אלו אין צריך לחזור ולברך תחלה דלקיבעיה קמא הדר דהא תניא כוותיה דר"ק. אבל שאר פירות ומשקין שאינן משבעת המינין שאינן צריכין ברכה לאחריהן במקומן ואכל בבית זה וחזר ואכל בבית אחר צריך לברך תחילה אבל מפינה לפינה בבית אחד אין צריך לברך כדתניא במתניתא דבי רב הינק [שם]. ומשום דקבעי למיתני ועקרו רגליהן כדי לילך לבית המדרש הלכך נקט חברים תלמידי חכמים: ה"ג **תנו רבנן בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום באמצע סעודתו ושני מיד אומר עליו ברכת המזון.** ומפסיק כדאמר ר' יהודה לעיל [ק.] ומיהו הואיל והגיע שעת קידוש צריך לקדש תחלה: לשון אחר גרסינן **ראשון אומר עליו ברכת המזון שני אומר עליו קידוש היום.** ובתוספתא דברכות [פ"ה ה"ג] מוכח כלשון ראשון: **ר' יוסי אומר אוכלין והולכין.** עד שתגמר סעודתן אי נמי הולכין ואוכלין משתחשך ור' יוסי לטעמיה דלדידיה אין מפסיקין כלל:

גמרו

לברך היינו לפניו ולא למפרע וכן פירש רשב"ם ור"ח לקמן (ד' קג:) איתסר לכו למישתי עד דברכיתו בפה"ג ואע"פ שלא היה יודע אם רוצים לשתות בלא ברכה מ"מ היה מורה להם שלא ישתו בלא ברכה וכן נראה עיקר דהא בפ' כל הבשר (חולין דף קז:) אמר השמש מברך על כל פרוסה ופרוסה לפי שמסיח דעתו[א] ולא משמע שילטרך בכל פעם לברך ברכת המזון[ב] ועוד דלקמן גבי חד בריך אכסא קמא ואכסא דברכתא בפה"ג ומייתי ראיה מהא דבריך דאסור למישתי עד שיברך ואי בפה"ג מייתי שפיר אבל אי אסור למישתי עד שיברך ברהמ"ז מנא ליה דאחר ברכת המזון יצטרך לברך בפה"ג אף על פי שיש לדחות דמוכח שפיר דאי אחר ברהמ"ז אין מברך בפה"ג דלא הוי הפסק כהוא בהא ומיבריך אמאי אתסר למישתי אבל לא משמע הכי מדלא פי' עד דברכיתו ברכת המזון ובפה"ג וסברא הוא כיון דהא ומיבריך הוי הפסק כאילו כבר בירכו סגי בברכת בפה"ג כמו אחר ברהמ"ז והא דתניא בתוספתא דברכות בעל הבית שהיה מיסב ואוכל קראו חבירו לדבר עמו אין צריך לברך כו' הפליג צריך ברכה למפרע וכשהוא חוזר צריך ברכה לכתחלה לא כשחזר טעון ברכה למפרע[ג] אלא כשרוצה לצאת ומיירי שקראו להפליג ומברך שמא ישהה כדפרי' ותדע דאמר בפ"ג דיומא (ד' ג.) דיבר עם חבירו והפליג טעון נטילת ידים ומשמע דה"ה ברכת המוציא אבל ברהמ"ז לא קאמר דצריך ומיירי שלא ידע מתחלה שיפליג ואין הלכה כאותן ברייתות אלא אפילו ברכה לכתחלה לא צריך דקי"ל כרב חסדא דאמר לקיבעי' קמא הדר והנהו ברייתות וההיא דתוספתא אמו כרבי יהודה[ד]:

ועקרו רגליהם לילך לבהכ"נ כו'.

מכאן משמע שאם שכח להתפלל ונזכר באמצע סעוד' והתפלל שא"ל ברכה אפי' לכתחל' ומה שהביא ה"ר יוסי טוב ראיה[ה] מפרק כיסוי הדם (חולין ד' פז.) דאמר מישתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר שצריך לברך ברהמ"ז וליטול ידיו אינה ראיה דדוקא גבי ברהמ"ז אמרינן הכי דהוי הפסק וגמר סעודה אבל תפלה[ו] אע"ג דמיכל ונלוי בהדי הדדי לא אפשר אין בכך כלום: **תניא** כוותיה דרב חסדא. פי' רשב"ם הא דלא מייתי כרב חסדא מרבנן דר' יהודה[ז] משום דבהיא לא קתני בהדיא יין וזה פי' לפי שיטתו דגרסי' הכא יין וי"ל משום הכי לא מייתי סייעתא מינה משום דאיכא דאמרי בסנהדרין (ד' כה.) דבמה נמי לפרש ואע"ג דחזרו מייתי ראיה לרב חסדא דטעמא דשינוי מקום דצריך לברך משום שעמידתו ממקומו היא גמר אכילתו וה"ה נמי חזרו:

ה"ג

ופריק רב נחמן בר יצחק מאן תנא עקירות שצריך להניח שם זקן או חולה ר' יהודה היא, דתניא חברים שהיו מסובין עקרו רגליהם לילך לבית הכנסת או לבית המדרש. כשיוצאין אין טעונין ברכה למפרע, וכשחוזרין אין טעונין ברכה לכתחלה. אמר ר' יהודה בד"א כשהניחו שם זקן או חולה וכו'. וכיון דסלקא לדרב חסדא בקושיא אע"ג דמוקמי לה כר' יהודה, שינוייא הוא ולא סמכינן עלה [להקל]. אלא עבדינן כרב ששת דמחמיר וטפי עדיף. וכן ר' יוחנן כיון דאיתותב ונדחו דבריו וקיימא לן דכל שנוי מקום צריך לברך וכן הלכה. **תניא** חברים שהיו מסובין לשתות יין ועקרו רגליהן וחזרו אין צריכין לברך. ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום, מביאין לו כוס ראשון ומקדש. שני מברך עליו ברכת המזון דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אוכלין עד שתחשך.

מסורת הש"ס

א) [עיין חולין נ.],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ה"ג וכו' אחריהן במקומן אין צריך: (ב) רשב"ם ד"ה להודיעך וכו' לא היה יכול לומר כשהן יוצאין טעונין וכו' שאפילו הכי אין צריכין:

גליון הש"ם

גמ' א"ל ר"י ה"ה וכו'. ק"ל דאם כן גם מהתם ליכא תיובתא דיש לומר דהכנייתא דשנוי מקום צריך לברך אתיא כר"י ואיהו סבר כת"ק: **רשב"ם** ד"ה ה"ג ת"כ דר"ח וכתוס' ד"ה ת"כ דר"ח. קשה לי למאי הוצרכו הא כפשוטו ניחא דלא מייתי ראיה מברייי' דלעיל די"ל דנקט עקרו לרבותא דר"י וכדלמי' לעיל אגיגא דר' יוחנן לזה מייתי סייעתא מהך ברייתא דלא קתני פלוגתא א"כ מדנקט עקרו מוכח דדוקא בטעונה ברכה במקומה:

מוסף תוספות

א. מפני שעסוק לשמש האוכלים. תוס' ר"פ. ב. [ד]א"כ ה"ל למימר השמש מברך אחר כל פרוסה ופרוסה וכו' וממילא ידענא דצריך לברך המוציא אם יאכל פרוסה אחרת. תוס' הרא"ש. ג. כדמשמע לישנא. תוס' חולין שם. ד. דמצריך שיניחו שם זקן או חולה. שם. ה. שאם נזכר אדם בתוך סעודתו שלא התפלל ועמד להתפלל. תוס' הרא"ש. ו. לא הוי גמר סעודה. תוס' חולין שם. ז. דאמר בכל ענין אינו צריך לברך. תוס' ר"פ.

ה"ג **ראשון אומר עליו ברכת המזון.** להפסיק והשני אומר עליו קידוש היום סמוך לסעודת שבת ולגירסא זו אתי שפיר הא דמשמע לעיל (ד' ק: ופס) דמפסיק לר' יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש לפי שהיו רגילין לעקור שלחן לפני ברכת המזון אבל ספרים דגר' ראשון אומר עליו קידוש היום וטעמא שאינו יכול לטעום מכוס ברהמ"ז בלא קידוש קשה מנא ליה לעיל דמפסיקין לרבי יהודה בעקירת שלחן קודם קידוש.[א] והא דקתני בתוספתא דברכות אורחין שהיו מסובין אצל בעל הבית וקדש עליהן היום עקרו עם תשיכה לבית המדרש חזרו ומזגו להם את הכוס אומר עליו קידוש דברי רבי יהודה וברכת המזון לא מזכיר כלל[ב] היינו משום דמתחלה עשו ברהמ"ז קודם יציאתם לעשות הפסק בין סעודת חול לסעודת שבת ולכך נמי עשו עקירה לבית המדרש: **ונימרינהו לתרוייהו אחד כסא.** לר' יוסי פריך כיון דתרוייהו אסעודת שבת קאתו כדפרישית לעיל (ד' ק.)[ג] דהך סעודה עולה לו לסעודת שבת[ג] הוה ליה למימר תרוייהו אחד כסא אבל לר' יהודה לא פריך כיון דברכת המזון אסעודת חול וקידוש על סעודה הבאה אין לומר שייסה על כוס אחד: **שאין אומרי' שתי קדושות על כוס אחד.** ויש נוהגין בחופה מטעם זה שלא לומר שבע ברכות על כוס ברכת המזון אלא מביאין כוס אחר[ד] ואין מברכין על השני בפה"ג כיון שכבר בירך על כוס ברכת המזון כי אין נכון לברך פעמים אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד אלא דמי לברכת המזון וקידוש דתרי מילי נינהו כדאמרי' בסמוך אבל הכא חדא מלתא היא דברכת המזון גורם לברכת נישואין וברכת אירוסין ונישואין נהגו לומר על שתי כוסות וטעמא דרגילים זה בלא זה כדאמר בכתובות (ד' ז:) מברכין ברכת האירוסין בבית אירוסין וברכת חתנים בבית חתנים ועוד דנהגו לקרות כתובה בינתים והוי הפסק ולכך מתכוונים ולכך צריך ב' כוסות: **מיתיבי הנכנס לביתו כו'.** הוה מצי למיפרך ממתני' דאלו דברים (ברכות ד' נא:) דמייתי בסמוך ב"ש אומר גר ומזון ובשמים והבדלה כו' אלא פריך מברייתא משום דבעי לשנויי אין לו שאני דקתני בברייתא אין לו אלא כוס אחד כו' ולרך הש"ס להקשות ממקום שמוצא לתרץ בפשיטות: **מניחו** לאחר המזון. הקשה ה"ר נסים איך יאכל קודם הבדלה הא אמרי' לקמן אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל ואמימר נמי בת טווית[ה] כדאמר לקמן (ד' ז.) ותירץ דהכא מיירי כשאכל מבעו"י עד שהשיכה לו ואע"ג דמפסיקין להבדלה לשמואל[ו] וכ"ש לר' יהודה דאמתיר טפי והך ברייתא מוקי לה בסמוך[ז] כב"ש ואליבא דרבי יהודה הא דקאמר מניחו לאחר המזון לא שמותר לאכול אלא כלומר כשיפסיק סעודתו בברהמ"ז אז יבדיל וקשה לשון הנכנס לביתו משמע שלא התחיל לאכול מבעו"י ועוד הקשה מורי ה"ר יחיאל לקמן (ד' קה:) אמרי' על הך ברייתא ש"מ טעם מבדיל ולפירוש רבינו נסים דמיירי באכל מבעוד יום אין להוכיח כלום אלא י"ל דודאי בחנם אין לו לאכול קודם הבדלה אבל כשאין לו אלא כוס אחד מותר לאכול קודם הבדלה כדי לעשות על הכוס ברכת המזון[ח]: **דאית ליה ואמר רב יקנ"ה.** פי' בקונטר' דש"ד דביו"ט ראשון של פסח מיירי דאית ליה כוסות טובא כדתנן (לעיל ד' נט:) לא יפחתו לו מד' כוסות וקשה דהא כל ד' כוסות צריכי כל חד למילתיה ועוד דבסמוך דפריך מיקנה"ז לימא דבשמיני של חג מיירי דאיכא זמן ואכיל ושתה כל מה דהוה ליה ועוד דאכיל כל מה דהוה ליה לשון אכילה לא היה לו להזכיר אכוסות לכך נראה לפרש דביום טוב ראשון משמתא אדם מכין הרבה[ט] ובשמיני של חג נמי שהוא רגל בפני עצמו רגילין להכין הרבה כדתנן (חולין ד' פג.) ד' פרקים בשנה צריך הטבח להודיע אמה מכרתי לשחוט וחשיב יו"ט האחרון של חג: **רב אמר יקנ"ה.** ומה שאין מזכיר בשמים פירש רשב"ם דטעם בשמים משום איבוד נשמה יתירה וביום טוב נמי איכא נשמה יתירה. וקשה דאם כן במוצאי יום טוב אמאי לא תקינו בשמים לכך נראה דביום טוב ליכא נשמה יתירה והכא אין מזכיר בשמים משום דשמתא יום טוב ואכילה ושתיה מועיל כמו בשמים ויש טעמים לא נכונים וזה הטעם נכון ועיקר[י]: **יקנ"ה.** יין בריאה ות"ת אמאי לא תקינו נמי בברכת המזון יין בריאה כמו בכל מקום[יא] וליכא למימר דפטר ליה יין שבתוך הסעודה דיכין לאמר הב ונבריך איתסר למישתי ויש לומר דברכת המזון בא לשם גמר סעודה ומפסיק לכל מה שלפניו כדאמר לקמן (ד' קג:) דברכת המזון עקר דעתיה ממשתיא צריך לברך אכסא קמא והשתא הכוס בידו ודעתו לשתות אח"כ אפילו הכי הוה הפסק לכך תיקנו לברך אין אחר ברכת המזון שאם יברך קודם יצטרך לברך שנית:

רבה

[א] גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום אמאי ונימרינהו לתרוייהו אחדא כסא אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק [ב] לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והא תניא [ג] הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו אין לו שאני והא יו"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה ואמר רב יקנ"ה אמרי מדלא אמר זמן מכלל דבשביעי של פסח עסקינן דכל מאי דהוה ליה אביל ליה ולית לי' והא יו"ט ראשון דאית ליה ואמר אביי יקנ"ה ורבא אמר יקנה"ז אלא הבדלה וקידוש חדא מילתא היא ברכת המזון וקידוש תרי מילי נינהו: גופא יום טוב שחל להיות אחר השבת רב אמר יקנ"ה ושמואל אמר ינה"ק ורבה

גמרו. סעודתן: [ד] **אומר עליו כו'.** ר' יוסי קאמר לה: **משלשלן.** עד לאחר המזון. אלמא אמרי' שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברהמ"ז: **ואמר רב יקנ"ה.** כדמפרש בשביעי עסקינן ובשביעי ליכא זמן ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד: ומשנינן **מדלא קאמר זמן בשביעי של פסח עסקי'.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס א': **והא יום ראשון דאית ליה.** דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות[ה]: **קידוש והבדלה חדא מלתא היא.** דתרוייהו משום קדושת יו"ט נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדוש' יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך:

הכי

רשב"ם

גמרו. סעודתן: **כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון כו'.** ר' יוסי קאמר לה ורבותא הוא שאינו צריך לקדש מיד אלא יגמור סעודתו ויברך ברכת המזון ואח"כ יקדש. ומיהו אם פרס מפה וקידש מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי דאי לא תימא הכי אלא דוקא קאמר רבי יוסי דראשון מברך עליו ברהמ"ז אם כן שמואל דאמר כמאן (לעיל דף ק.): **ולימרינהו תרוייהו אחד כסא.** קידוש היום וברכת המזון. ולרבי יוסי קא פריך דאילו לרבי יהודה כיון דמפסיקין וצריך עקירת שלחן צריך שני כוסות: **שני קדושות.** ברכת המזון קורא קדושה בקידוש היום כלומר שתי מלות: **תבילות תבילות.** דמיחזי עליה כמשוי: **מברך על היין.** תחלה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם: **על המאור ועל הבשמים.** כב"ש מוקמינן לה במסכת ברכות בפרק אלו דברים (דף נב.) דאמר מאור בריאה ואחר כך בשמים והבדלה לבסוף לפי שאלו הראשונות קצרות וברכת הבדלה ארוכה לפיכך אומרה לבסוף: **משלשלן.** לשון שלשלת שמחברים יחד עם ברכת המזון. אלמא אמרינן שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון: **[אין לו אלא]** לית ליה יין לשני כוסות ואנן בדאית ליה עסקינן: **אחר השבת.** מוצאי השבת: **דאית ליה וקאמר רב יקנ"ה.** קס"ד בי"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת עסקינן דאית ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' נט:) אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מצי אמר: ומשני **מדלא אמר רב יקנה"ז אלמא בשביעי של פסח עסקינן.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד. וטעמיה דרב לקמיה אפרשנו במקומו וכן דרבא ודאביי[ו]: **והא יו"ט ראשון דאית ליה.** דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות: **קידושא והבדלה חדא מילתא היא.** תרוייהו משום קדושת ימים טובים נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדושת יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש מברך: **גופא יו"ט שחל להיות אחר השבת.** צריך להבדיל ולקדש ומשמע שאם לא היה יום טוב לא היו מוקמין האמוראים הללו אלא כולי עלמא מודו יין מאור והבדלה והשתא דאיכא קדושת היום פליגי ולפיכך צריך ליתן טעם לכל דבריהם ולומר שהקידוש גורם לשנות את הסדר מכמות שרגיל: **רב אמר יקנ"ה.** ס"ל קדושת היום עדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל בריאשא מיחזי דהוי עליה קדושת היום כמשוי ולפיכך יין קודם לקידוש בבית הלל (ברכות דף נא:) דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואחר הקידוש נר והבדלה כשאר מוקמי שבתות שהנר קודם להבדלה: **ושמואל אמר ינה"ק.** שמואל סבירא ליה הבדלה קודם לקידוש כדמפרש טעמא לקמיה [קג.] משל דרבי יהושע בן חנניא למה הדבר דומה למלך שיצא ואפרכוס נכנס מלוין את המלך השבת להבדיל ואח"כ יוצאין לקראת אפרכוס לקראת יו"ט לקדשו. ועל מלתיה דשמואל אמר לה בהליה בברכות בירושלמי בלו דבריסי[ט] רבי חנינא אמר ינה"ק ואתי רבי חנינא כשמואל דא"ר חנינא בשם שמואל משל למלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואח"כ מכניסין את השלטון הלכך יין תחלה ואח"כ מאור ואח"כ הבדלה דכיון דהבדלה קודם לקידוש יעשה כל סדר הבדלה כדין מוצאי שבתות דעלמא ואח"כ יקדש. ומה שאין נותנין האמוראים סימן לבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים ביו"ט שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה בשבת:

ורבה

[ב] **אומר עליו כו'.** ר' יוסי קאמר לה: **משלשלן.** עד לאחר המזון. אלמא אמרי' שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברהמ"ז: **ואמר רב יקנ"ה.** כדמפרש בשביעי עסקינן ובשביעי ליכא זמן ומכל מקום שמעינן מינה קידוש והבדלה על כוס אחד: ומשנינן **מדלא קאמר זמן בשביעי של פסח עסקי'.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס א': **והא יום ראשון דאית ליה.** דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות[ג]: **קידוש והבדלה חדא מלתא היא.** דתרוייהו משום קדושת יו"ט נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדוש' יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש קא מברך:

הכי

רשב"ם

גמרו. סעודתן: **כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון כו'.** ר' יוסי קאמר לה ורבותא הוא שאינו צריך לקדש מיד אלא יגמור סעודתו ויברך ברכת המזון ואח"כ יקדש. ומיהו אם פרס מפה וקידש מודה רבי יוסי דכל שכן דשפיר טפי דאי לא תימא הכי אלא דוקא קאמר רבי יוסי דראשון מברך עליו ברהמ"ז אם כן שמואל דאמר כמאן (לעיל דף ק.): **ולימרינהו תרוייהו אחד כסא.** קידוש היום וברכת המזון. ולרבי יוסי קא פריך דאילו לרבי יהודה כיון דמפסיקין וצריך עקירת שלחן צריך שני כוסות: **שני קדושות.** ברכת המזון קורא קדושה בקידוש היום כלומר שתי מלות: **תבילות תבילות.** דמיחזי עליה כמשוי: **מברך על היין.** תחלה לפי שהוא תדיר ותדיר קודם: **על המאור ועל הבשמים.** כב"ש מוקמינן לה במסכת ברכות בפרק אלו דברים (דף נב.) דאמר מאור בריאה ואחר כך בשמים והבדלה לבסוף לפי שאלו הראשונות קצרות וברכת הבדלה ארוכה לפיכך אומרה לבסוף: **משלשלן.** לשון שלשלת שמחברים יחד עם ברכת המזון. אלמא אמרינן שתי ברכות על כוס אחד הבדלה וברכת המזון: **[אין לו אלא]** לית ליה יין לשני כוסות ואנן בדאית ליה עסקינן: **אחר השבת.** מוצאי השבת: **דאית ליה וקאמר רב יקנ"ה.** קס"ד בי"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת עסקינן דאית ליה כוסות הרבה דתנן לעיל (ד' נט:) אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות ואמר רב יקנ"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מצי אמר: ומשני **מדלא אמר רב יקנה"ז אלמא בשביעי של פסח עסקינן.** דשמא עני הוא ואין לו אלא כוס אחד. וטעמיה דרב לקמיה אפרשנו במקומו וכן דרבא ודאביי[ו]: **והא יו"ט ראשון דאית ליה.** דאפי' עני שבישראל לא יפחתו לו מארבע כוסות: **קידושא והבדלה חדא מילתא היא.** תרוייהו משום קדושת ימים טובים נינהו ובהבדלה עצמה הוא מזכיר קדושת יו"ט דהמבדיל בין קדש לקדש מברך: **גופא יו"ט שחל להיות אחר השבת.** צריך להבדיל ולקדש ומשמע שאם לא היה יום טוב לא היו מוקמין האמוראים הללו אלא כולי עלמא מודו יין מאור והבדלה והשתא דאיכא קדושת היום פליגי ולפיכך צריך ליתן טעם לכל דבריהם ולומר שהקידוש גורם לשנות את הסדר מכמות שרגיל: **רב אמר יקנ"ה.** ס"ל קדושת היום עדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל בריאשא מיחזי דהוי עליה קדושת היום כמשוי ולפיכך יין קודם לקידוש בבית הלל (ברכות דף נא:) דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ואחר הקידוש נר והבדלה כשאר מוקמי שבתות שהנר קודם להבדלה: **ושמואל אמר ינה"ק.** שמואל סבירא ליה הבדלה קודם לקידוש כדמפרש טעמא לקמיה [קג.] משל דרבי יהושע בן חנניא למה הדבר דומה למלך שיצא ואפרכוס נכנס מלוין את המלך השבת להבדיל ואח"כ יוצאין לקראת אפרכוס לקראת יו"ט לקדשו. ועל מלתיה דשמואל אמר לה בהליה בברכות בירושלמי בלו דבריסי[ט] רבי חנינא אמר ינה"ק ואתי רבי חנינא כשמואל דא"ר חנינא בשם שמואל משל למלך יוצא ושלטון נכנס מלוין את המלך ואח"כ מכניסין את השלטון הלכך יין תחלה ואח"כ מאור ואח"כ הבדלה דכיון דהבדלה קודם לקידוש יעשה כל סדר הבדלה כדין מוצאי שבתות דעלמא ואח"כ יקדש. ומה שאין נותנין האמוראים סימן לבשמים לפי שאין מברכין על הבשמים ביו"ט שהרי גם ביו"ט יש לנו נשמה יתירה בשבת:

ורבה

רבינו חננאל

גמרו, כוס ראשון אומר עליו ברכת המזון והשני מקדש עליו. ואמרינן, ונמרינהו כלהו בחד כסא. ודחינן לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד, מאי טעמא לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות. ולא והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה. ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן אחריו. הנה אומר שתי קדושות על כוס אחד. ושנינן לית ליה שני. והא יו"ט אחר שבת דאית ליה ואמר רב יקנ"ה, ודחינן מדלא אמר רב זמן, ש"מ דהאי יום טוב אחר שבת דקתני רב יקנ"ה, בשביעי של פסח עסקינן דלית ליה יין, דכל דהוה ליה שתיה. והא יו"ט ראשון דאית ליה ואמר אביי יקנ"ה ורבא אמר יקנה"ז, ופריק כי קאמרינן שתי קדושות, אבל קידושא ואבדלתא חדא קידושא היא. כלומר ברכת [ה]מזון והקידוש של יום שתי קדושות הן ומאי שנא. ופירוש קידוש היום והבדלה תרוייהו קודם אכילה הן, קידוש וברכת המזון, הקידוש קודם אכילה, וברכת המזון אחר הסעודה, לפיכך שתי קדושות הן.

מסורת הש"ס

[א] ברכות מט. סוטה ח.], [ב] לקמן קה: ברכות נב. [תוספתא דברכות פ"ה הל"ב], [ג] [לעיל נט:], [ד] [לקמן קג. ד"ה אמרי'], [ה] [פ"ס ה"ל], [ו] [בד"ה ר"י אומר], [ז] [וכ"כ תוס' ביצה לג: ד"ה כי הוינן],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה גמרו סעודתן כוס ראשון אומר עליו כל"ל והד"ל: (ב) תוס' ד"ה מניחו וכו' כשמואל. נ"ב לעיל בד' ק' סוף ע"א: (ג) **בא"ד** מוקי לה בסמוך. נ"ב בתחלת דף ק"ו:

מוסף רש"י

שאין עושין מצות חבילות חבילות. שנראה כמי שהיו עליו למשאוי וממהר לפרק משאו (שוטה ח.). **ומשלשלן.** לשון שלשלת, כלומר סודרן לאחר המזון (ברכות נב.).

מוסף תוספות

א. אנה הוזכר עקירת שולחן קודם שבת בהך בריתא. תוס' הרא"ש. ב. משמע דקידוש ברישא, אין הוכחה משם כלל ד... שם. ג. וצריכין לומר רצה והחליצנו. תוס' ר"פ. ד. ואומרים עליו שש ברכות. ריטב"א. ה. פי' לן בתענית לפי שלא היה לו יין ולא רצה לטעום קודם הבדלה. תוס' ר"פ. ו. ואמימר דבת טווית משום דלא הוה ליה חמרא כלל וכיון שלא היה מקיים מצות הבדלה כלל לא רצה לאכול. תוס' רי"ד מהדורא תנינא. וע"ע תוס' ר"פ. ז. כדאמרינן חייב לשמח את ביתו ברגל ובמה משמחן אנשים ביין. תוס' הרא"ש. ח. דטעון כוס כגון ברכת הבדלה וברכת חתנים דתקנו לומר ברכת היין תחילה. שם.

הכי גרסינן **שאמר משום רבי יהושע בן חנניה נהי"ק:** ה"ג **משל דרבי יהושע בו': והלכתא ברכת.** דקידושא והדר אבדלתא דכי מבדיל ברישא מיחזי עליה קדושת שבת כמשאר: **גר ומזון בשמים והבדלה.** היכא דאין לו אלא כוס א': **על המזון שהוא בתחלה.** כיון דגמר סעודתו בההוא איחייב ברישא ואין מעבירים על המצות: **אלכסא קמא.** כשמתחיל לשתות: (ב) על המזון שבתחלה: **והדר בריך.** בפה"ג אלכסא דברכת המזון כמו שאנו עושין בכל סעודה וסעודה ובשאר סעודות עסקינן דלאו במוצאי שבת: לא הוי ידעיתו אי משקו לכו (ג) בתר כסא קמא אי לא ומשום הכי בעיתו למיהדר ובדוקי:

קאי

רשב"ם

ורבה אמר יהנ"ק. סבירא ליה כרב דמשוי מאור בין קידוש להבדלה שאין נכון בעיניו של רבה לסמוך הבדלה לקידוש שזה מכחיש כחו של זה הקידוש עושהו קודש(ד) והבדלה עושהו קודש קל וסבירא ליה כשמואל דהבדלה קודם לקידוש ומיהו יין בראש כולן דתדיר קודם והכי נמי בברכות ירושלמי(ה) יו"ט שחל להיות במוצ"ש רבי יוחנן אמר יקנ"ה ר' חנינא אמר ינה"ק ולוי אמר יהנ"ק מסתברא דלוי דאמר מעין שניהן. ונראה לי דהכא גרסינן [נמי] ולוי אמר יהנ"ק רבה אמר קני"ה שכן דרך האמוראין רב ולוי ושמואל חבריה הם ורבה אחריהן: **קני"ה.** סבירא ליה דקידוש קודם להבדלה כרב (ה) ולמה אינו רואה לומר יין בריאה לפי שא"כ אינו נראה שמבדיל על היין הואיל ומרחיק הבדלה מעל ברכת היין והרי עיקר הבדלה לא תיקנו אלא על היין אבל קידוש אפילו על הפת יכול לקדש כדלקמן (ד' קו:) הלכך קידוש בראש והדר מאור לפי שאנו רואין לסמוך יין להבדלה והבדלה על כרחך לבסוף תהיה כשאר כל מוצאי שבתות והאי דלא מקדים יין מקמי מאור כשאר מוצאי שבתות שאם כן היה נראה על הקידוש ולא על הבדלה אבל במוצ"ש דעלמא דליכא קידוש מקדמי ליה: **קיי"ה.** סבירא ליה כרב דקידוש קודם להבדלה ורואה נמי לסמוך יין להבדלה טפי מקידוש הלכך קידוש בראש והדר כל סדר הבדלה של סדר כל מוצאי שבת דהוי יין מאור והבדלה אי נמי רואין להבדיל בין קידוש להבדלה בכל היכולת: **נקי"ה.** קידוש קודם להבדלה כרב ויין נמי רואה לסמוך להבדלה כמו שפירשתי הלכך נקי"ה בעינן ומאור משוי בראש מקמי קידוש דהא כל מוצאי שבת קודם להבדלה לפי שנהנה בו תחלה ה"נ קודם לקידוש שהרי נהנה בו תחלה והרי אי אפשר לאומרו בין יין להבדלה כדין שאר מוצאי שבת שהיין קודם לו בשביל שתדיר לא"כ יש כאן הפסק בין יין להבדלה: ה"ג **שאמר [משום] רבי יהושע בן חנניה נהי"ק.** וטעמא דמפרש לקמן דהבדלה קודם לקידוש והלכך גר תחלה לפי שרואה ליתן יין סמוך להבדלה ולקידוש ששניהן נתקנו על היין אבל מאור אומרו בלא יין אם אין לו כוס: ה"ג **משל דר' יהושע בן חנניה בו':** אבי ורבא סבירא להו כרב דאמר יקנ"ה ובזמן הוא דפליגי אבי סבירא ליה יקנ"ה מאחר שמתחיל לקדש יגמור כל הקידוש ואמר זמן שאם אין כאן קידוש אין כאן זמן זמן אבל הבדלה אינה גורמת לומר זמן ורבא ס"ל מה מצינו בכ"מ זמן לבסוף הבא נמי זמן לבסוף וטעמו של דבר דזמנן אומרו אפילו בשוק(ו) ועיקרו אינו על הכוס הלכך אומר לבסוף: **והלכתא ברכת.** דאמר יקנה"ז דקידושא והדר הבדלה וכי(ו) מבדיל בראש מיחזי דהוי עליה קדושת שבת כמשאר: **רב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא.** במוצאי שבת של חול: **בריך אבשמים בראש.** כמנהג שלנו: **א"ל.** רב הונא לרבא לאחר שגמר הבדלה והא בין ב"ש לב"ה: **גר ומזון בשמים והבדלה.** היכא דאין לו אלא כוס אחד: **זו דברי ר"מ.** דהכי הוו תני לפלוגתייהו דב"ש וב"ה דתנא מתני' ר"מ(ו): **על המזון שהוא בתחלה.** דכיון דגמר סעודתו בההוא מחייב בראש ואמר רבי יוחנן נהגו כו': **רב יעקב בר אחא איקלע לבי רבא.** שבת הוה כדאמרינן לקמיה [ע"ב] כי מטא לאבדולי כו' אלמא דמעיקרא סעודת שבת ביום היו אוכלין: **אלכסא דברכתא.** ברכת המזון בירך עליו לבסוף בפה"ג כמו שאנו עושין: לא הוי ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא אי לא וכי ברכיתו אקמא לא היה דעתייכו אכסא אחרינא וה"ל כל כוס כתחלת סעודה ומשום הכי בעיתו למיהדר ובדוקי: (ד) רשב"ם ד"ה ורבה אמר וכו' הקידוש עושהו קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קני"ה וכו' כרב ומ"ה אינו רואה וכו' ומרחיק הבדלה מברכת היין כל"ל ותיבת ולמה ותיבת על נמחק: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדיל:

מסורת הגהות הב"ח

(א) גמרא דהכי עבדינן דספק מיימי: (ב) רש"י ד"ה אכסא קמא כשמתחיל לשתות הס"ד והשאר נמחק: (ג) ד"ה לא הוי ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא אי לא וכי ברכיתו אקמא לא היה דעתייכו אכסא אחרינא וה"ל כל כוס כתחלת סעודה ומשום הכי בעיתו למיהדר ובדוקי: (ד) רשב"ם ד"ה ורבה אמר וכו' הקידוש עושהו קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קני"ה וכו' כרב ומ"ה אינו רואה וכו' ומרחיק הבדלה מברכת היין כל"ל ותיבת ולמה ותיבת על נמחק: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדיל:

מוסף רש"י

גר ומזון בשמים והבדלה. מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת, מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו גר ומזון ובשמים והבדלה (ברכות נב.).

מוסף תוספות

א. וראוי לסדר דבריהם זה אחר זה. תוס' הרא"ש. ב. [ו]לא חשש לסדרן כאותו סדר של הקדמת דורות. תוס' ר"פ. ג. [ד]סתם משנה הוי מאור ואח"כ בשמים, והא ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה. שם. ד. וא"כ לא הוי סתמא. שם. ה. [ד]משמע קצת דלכתחילה עבדי הכי מדבריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור. תוס' ר"ה טו: ו. כי שמא ישתוהו כולם קודם שיגיע לידם. תוס' הרא"ש. ז. אע"ג דברכה אחת מעין שלש פוטרתן. תוס' ר"פ.

הגהות הב"ח

(ו) גמרא דהכי עבדינן דספק מיימי: (ב) רש"י ד"ה אכסא קמא כשמתחיל לשתות הס"ד והשאר נמחק: (ג) ד"ה לא הוי ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא אי לא וכי ברכיתו אקמא לא היה דעתייכו אכסא אחרינא וה"ל כל כוס כתחלת סעודה ומשום הכי בעיתו למיהדר ובדוקי: (ד) רשב"ם ד"ה ורבה אמר וכו' הקידוש עושהו קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קני"ה וכו' כרב ומ"ה אינו רואה וכו' ומרחיק הבדלה מברכת היין כל"ל ותיבת ולמה ותיבת על נמחק: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדיל:

מוסף רש"י

גר ומזון בשמים והבדלה. מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת, מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו גר ומזון ובשמים והבדלה (ברכות נב.).

מוסף תוספות

א. וראוי לסדר דבריהם זה אחר זה. תוס' הרא"ש. ב. [ו]לא חשש לסדרן כאותו סדר של הקדמת דורות. תוס' ר"פ. ג. [ד]סתם משנה הוי מאור ואח"כ בשמים, והא ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה. שם. ד. וא"כ לא הוי סתמא. שם. ה. [ד]משמע קצת דלכתחילה עבדי הכי מדבריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור. תוס' ר"ה טו: ו. כי שמא ישתוהו כולם קודם שיגיע לידם. תוס' הרא"ש. ז. אע"ג דברכה אחת מעין שלש פוטרתן. תוס' ר"פ.

הגהות הב"ח

(א) ברכות נב.; ב) שם נא.; ג) [ברכות נב: תוספתא ברכות פ"ה הל"א], ד) תוקן פו.; ה) [פ"ח ה"א], ו) [עירובין מ:], ז) [סנהדרין פו.], ח) [קדושין נב.], ט) [וע"ע תוס' ברכות נב: ד"ה ונהגו ותוס' ר"ה טו: ד"ה וכי],

---

מוסף רש"י

גר ומזון בשמים והבדלה. מי שאין לו אלא כוס אחד במוצאי שבת, מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו גר ומזון ובשמים והבדלה (ברכות נב.).

מוסף תוספות

א. וראוי לסדר דבריהם זה אחר זה. תוס' הרא"ש. ב. [ו]לא חשש לסדרן כאותו סדר של הקדמת דורות. תוס' ר"פ. ג. [ד]סתם משנה הוי מאור ואח"כ בשמים, והא ר' יוחנן הוא דאמר הלכה כסתם משנה. שם. ד. וא"כ לא הוי סתמא. שם. ה. [ד]משמע קצת דלכתחילה עבדי הכי מדבריך רבא אבשמים ברישא והדר אמאור. תוס' ר"ה טו: ו. כי שמא ישתוהו כולם קודם שיגיע לידם. תוס' הרא"ש. ז. אע"ג דברכה אחת מעין שלש פוטרתן. תוס' ר"פ.

הגהות הב"ח

(ו) ברכות נב.; ב) שם נא.; ג) [ברכות נב: תוספתא ברכות פ"ה הל"א], ד) תוקן פו.; ה) [פ"ח ה"א], ו) [עירובין מ:], ז) [סנהדרין פו.], ח) [קדושין נב.], ט) [וע"ע תוס' ברכות נב: ד"ה ונהגו ותוס' ר"ה טו: ד"ה וכי],

---

הגהות הב"ח

(ו) גמרא דהכי עבדינן דספק מיימי: (ב) רש"י ד"ה אכסא קמא כשמתחיל לשתות הס"ד והשאר נמחק: (ג) ד"ה לא הוי ידעיתו אי משקו לכו תו בתר כסא קמא אי לא וכי ברכיתו אקמא לא היה דעתייכו אכסא אחרינא וה"ל כל כוס כתחלת סעודה ומשום הכי בעיתו למיהדר ובדוקי: (ד) רשב"ם ד"ה ורבה אמר וכו' הקידוש עושהו קודש חמור והבדלה: (ה) ד"ה קני"ה וכו' כרב ומ"ה אינו רואה וכו' ומרחיק הבדלה מברכת היין כל"ל ותיבת ולמה ותיבת על נמחק: (ו) ד"ה והלכתא וכו' דכי מבדיל:

יח א מיי' פ"ד מהל' ברכות הלכה ח סמג עשין מז טוש"ע או"ח סי' קעט סעיף ג [וברא"ש פ' כיסוי הדם סי' ה]:

יט ב מיי' שם פ"ד הל' יג (וס"ז הל' טו) סמג שם טוש"ע או"ח סי' קעד סעיף ה וסי' קז סעיף ה [רב אלפס ורא"ש כאן ובברכות פ"ו דף לד וברא"ש סי' לב]:

כ ג מיי' פכ"ט מהלכות שבת הלכה טו סמג עשין כט טוש"ע או"ח סי' רלז"ח סעיף ב:

כא ד מיי' שם הל' ג [טור או"ח סימן רלט]:

רבינו חננאל

והוה קאי עלייהו רב ייבא סבא, אמרו ליה שטוף כסא הב ונבריך, הדור אמרו ליה הב לן ונשתי, אמר להו הכי אמר רב כיון דאמריתו הב נבריך איתסר לכו למשתי. אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודתא, קאי עלייהו רב אחא בריה דרבא, אמימר בריך אכל כוס וכוס דהוה שתי, מר זוטרא בריך בורא פרי הגפן אכסא קמא ואכסא דברכתא. רב אשי בריך אכוס ראשון בלבד. אמר להו רב אחא אנן כמאן נעביד, אמימר אמר אנא נמלך אנא, כלומר, כיון שאני שותה הכוס אני מסיים בדעתי שלא לשתות כוס אחר וכבר פסק[ה] השתיה ונאסרתי לשתות, וכשמפצירין אותי אחר כך לשתות כאלו אני מתחיל, לפיכך אני צריך לברך בתחלה. מר זוטרא אמר אנא עבדי כתלמידי דרב כיון דאמרי הב ונבריך איתסרו למשתי. רב אשי אמר לית הילכתא כתלמידי דרב, דלאו הברכה מפסקת וכל שכן אם אומר הב ונבריך, דהא יום טוב אחר שבת ואמר רב יקנ"ה, פי' כיון שברך בורא פרי הגפן בתחלה אע"פ שהפסיק וברך קידוש ונר וגם הבדיל, שותה בלא ברכת היין פעם אחרת, ש"מ כי הברכה (דרב) [לרב] אינה מפסקת, והא דתלמידיו אינה. ודחינן להא דרב אשי ואמרינן ולא היא, בברכת המזון שהוא כוס (אחד) [אחר] זולתי הכוס שברך עליו בורא פרי הגפן, עקר דעתיה משתיה וצריך ברכה אחרת, אבל יקנ"ה שהן כולן בכוס אחד לא עקר דעתיה משתיה, וכלהו כברכה אחת אריכתא דמר. וקיימא לן כדמר זוטרא. כי מטא לאבדולי. קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא, אמר להו האמר ר' יוחנן אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר. פתח ואמר המבדיל בין קדש לחול ובין אור לחשך ובין ישראל לגוים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה. ואסיקנא הא דעבד כר' אלעזר דאמר הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע.

דבריס הרגילים לבא אחר הסעודה כגון תאנים וענבים אפי' באים בתוך הסעודה צריכין ברכה לפניהם ולאחריהם אין נראה פירוש זה כדמפרש שם ועוד דלא דמי לתאנים וענבים דיין חשיב בא מחמת הסעודה[א] ולא צריך לברך אחריו לכולי עלמא ואע"ג דאמר התם שאלו את בן זומא מפני מה אמרו דבריס הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעוד' אין טעון ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם מפני שפת פוטרתן אי הכי יין (ד) נפטריה פת פירוש ואתן תנן הביאו להם יין תוך המזון כל אחד מברך לעצמו ומשני שאני יין הואיל וקובע ברכה לעצמו התם לא מיירי אלא בברכה שלפניו אבל לעניין ברכה שלאחריו לא אשכחן דחשיב ואין מנהג לברך אחר היין בתוך הסעודה ואפילו יין דלאחר הסעודה נראה שאין צריך לברך אחריו דלעולם חשוב מחמת הסעודה והא דקאמר דבריס הבאים אחר הסעודה צריכין ברכה לפניהם ואחריהם היינו חוץ מיין ומיהו אנו אין אנו מסלקין ידינו מפת עד ברכת המזון והכל קרוי תוך הסעודה ואין שום דבר טעון ברכה אחריו דברכת המזון פוטר וצימי החכמים היו מסיחין מן הפת בעקירת שלחן קודם ברכת המזון ואז היו רגילין לשתות יין ולאכול פירות:

כיון דאמר הב ונבריך איתסר למישתי. ופ"ת בפ' ג' שאכלו (ברכו' דמ"ח.) גבי ינאי מלכא כו' דקאמר מאן יהיב לן גברא דמברך לן דהוי הב ונבריך היכי נעטרף תו עמהן ר"ש בן שטח הא אמרי' לעיל בההוא פרקין (דף מז.) דרב ושמואל הוו יתבי בסעודתא על ואתא רב שימי בר חייא הוה קמסריהב ואכיל אמרו ליה מאי דעתך לאטטרופי בהדן אנן אכלינן אלמא כיון דגמרו מלאכול תו לא מצטרפי וי"ל בלאו הכי אמרי' התם הוא דעבד לגרמיה שהוליאם [ב]אע"פ שלא אכל כזית דגן:

בריך אכל כסא וכסא. אחריו לא היה מברך דברכת המזון פוטרת והא דשינוי מקום צריך לברך היינו דוקא לפניו ולא לאחריו כדפיר' לעיל[ג]: **רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך.** אע"ג דברכת המזון טעונה כוס לא היה מברך ובירושלמי נמי קאמר דאם התחיל לסעוד בע"ש מבעוד יום אין צריך בקידוש לברך בפה"ג משמע דכל דבר מצוה הטעון כוס א"צ לברך בפה"ג היכא דלא הוי הפסק וא"ת א"כ אמאי מברכין בכוס שני שאחר הגדה בפה"ג[ד] אפילו תהא הגדה טעונה כוס אין צריך לברך דלא הוי הפסק כדאמר הכא וי"ל דהגדה והלילא נמי הוי הפסק ואע"ג דבין ראשון לשני אם רצה לשתות ישתה מכיון דהתחיל אשר גאלנו אסור לשתות והוי כמו ברכת המזון דמסקינן הכא דצריך לברך ומ"מ חשיב קידוש במקום סעודה דלענין זה לא חשיבא הגדה הפסק ולמאי דפרישית דהויא הגדה הפסק צריך לברך אחר ירקות[ה] בורא נפשות וגם נראה לברך אחר ארבע כוסות על הגפן חוץ מכוס שני הסמוך לסעודה וגם אחר ג' כוסות של אירוסין ונשואין נראה דצריך לברך אחר כל אחד על הגפן:

ואמר רב יקנ"ה. תרי זימני בפה"ג חד אקידוש וחד אהבדלה והוא הדין נמי ברכת המזון וקשה דאין יברך פעמים בפה"ג על כוס א' וזה לא מצינו[ו] ונראה דדייק מדלא תיקנו יין לבסוף ש"מ דלא הוי הפסק הוא הדין נמי ברכת המזון: **ולא היא בו'.** והכי מסקינן דמברכין אכסא דברכתא וקשה דאמרינן בכיסוי הדם (חולין דף פז.) דכוס של ברכה אתה שותה אז מ' זהובים אתה נוטל והשתא האיכא נ' זהובים בשביל ברכת בורא פרי הגפן וי"ל דהתם לא נקט נ' משום רב אשי דלא צריך אכסא דברכתא ועוד פעמים מברכין ברכת המזון בלא כוס:

ומר

קאי עלייהו רב ייבא סבא א"ל הב לן ונבריך לסוף אמרו ליה הב לן ונישתי אמר להו הכי אמר רב [א]כיון דאמריתו הב לן ונבריך איתסרא לכו למישתי מאי טעמא דאסחיתו דעתייכו אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה וקאי עלייהו רב אחא בריה דרבא אמימר בריך על כל כסא וכסא ומר זוטרא [ב]בריך אכסא קמא ואכסא בתרא רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך אמר להו רב אחא בר רבא אנן כמאן נעביד אמימר אמר [ג] נמלך אנא מר זוטרא אמר אנא דעבדי כתלמידי דרב ורב אשי אמר לית הילכתא כתלמידי דרב דהא יו"ט שחל להיות אחר השבת ואמר רב יקנ"ה ולא היא התם עקר דעתיה ממשתיא הכא לא עקר דעתיה ממשתיא כי מטא לאבדולי קם שמעיה ואדליק אבוקה משרגא א"ל למה לך כולי האי הא מנחא שרגא א"ל שמעא מדעתיה דנפשיה קא עביד א"ל אי לא שמיע ליה מיניה דמר לא הוה עביד א"ל לא סבר ליה מר [ד]אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר פתח ואמר [ד]המבדיל בין קודש לחול בין אור לחשך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה א"ל למה לך כולי האי והאמר רב יהודה אמר רב המבדיל בין קודש לחול זו היא הבדלתו של רבי יהודה הנשיא א"ל אנא כהא סבירא לי דאמר ר"א אמר רבי אושעיא הפוחת לא יפחות מג' והמוסיף לא יוסיף על ז' אמר ליה והא

לאשון וכן כל פעם ופעם שאתיתי נמלכתי: **כמלמידי דרב.** כי ההוא עובדא דלעיל [שם] דיליף רבא מייה דמיבעי לברוכי אכסא דברכתא אע"פ שכבר בירך איין שבתוך המזון: **ליה הלכתא כתלמידי דרב.** כלומר כעובדא דתלמידי דרב לעיל דברכת המזון לאו אסוחי דעתא הוא ואע"ג דאמר הב ומיבריך שרי למישתי. ואפילו הכי לית הילכתא כרב אשי דקמו להו רבא ומר זוטרא בחד שיטתא ונריך לחזור ולברך על היין של ברכת המזון בפה"ג כמנהג שלנו וכיון דאמר הב ומיבריך אסור למישתי עד לאחר ברכת המזון ועוד מדקא מייתי רב אשי סייעתא ממילתיה דרב להקשות על תלמידי דרב להכחישן מדברי רב רבן וקא מהדר גמרא ולא היא מכלל דלית הילכתא כרב אשי: **ואמר רב יקנ"ה.** ולא בעי לברוכי ברכת בפה"ג תרי זימני חד אקידוש וחד אהבדלה והוא הדין לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון וקשיא לרב ייבא סבא דאמר להו הכי אמר רב הב ומיבריך אסור לכו למישתי דא"כ קשיא דרב אדרב: **הכא.** גבי יקנ"ה לא עקר דעתיה ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות. וא"ל דלא גרסי' כולהו חדא ברכתא אריכתא מינהו שריבוי לשון שלא לגורך הוא שכבר פירש טעמו יפה משום דלא עקר דעתו ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות: **כי מטא רבא לאבדולי.** לעיל [שם] קאי אהא דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא והוא עובדא בסעודת שבת אוקימנא לעיל משום הא מילתא דהכא דמשמע למולאי שבת אתחיל רבא לברך ברכת הבדלה ואגב גרדא אייתי להא עובדא דאמימר ומר זוטרא אית ליה דרבא ורב אשי ליה. וליכא לפרושי אההוא עובדא קמא דרב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתי לקמייהו כסא דאבדלתא ובריך מאור ובשמים [שם] דלא שייך למימר כי מטא לאבדולי קם שמעיה וכו' והרי כבר אמרנו שהיה מבדיל ובירך כבר אבשמים ואמאור ועוד הא דרב יעקב בר אבא אמאי מפסיק בינתיים: **קם שמעיה.** דרבא אדליק אבוקה בשרגא: **א"ל.** רבי יעקב בר אבא לרבא לאחר שהבדיל למה ליה למהדר לרב יעקב בר אבא: ה"ג **המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך זו היא הבדלתו כו'.** ולא היה אומר יותר: **על שבע.** מפרשינן לקמיה [קד.]:

והא

קאי עלייהו. משמע עליהן. והוא עומד עליהם [בראשית יח] מתרגמינן והוא משמש: **אסור לכו למישתי.** אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא ונריך לחזור ולברך לאחר ברכת המזון והכי איגיגין. ואע"ג דשמעי' מהכא דברכת המזון אפסוקי סעודתא הוא לא בעי ברוכי על היין לאחריו מיקמי דנבריך ברכת המזון לפי שברכת המזון פוטרתו דהשתא אחת מעין שלש סגי להו כ"ש שלש ברכות עלמן ובהלכות גדולות נמי כתב דלא בעי לברוכי ברכת היין לאחריו עד לאחר ברכת המזון: **הוו יתבי בסעודתא.** דמול: **על כל כסא וכסא.** על כל פעם שהיה שותה בתוך המזון: **ואכסא דבתרא**[ג]. ברכת המזון. סבירא ליה כרבא דבריך נמי לעיל [ע"א] אכסא קמא ואכסא דברכתא: **נמלך אני.** בכוס שני נמלכתי לשתות שכבר הוי לי היסח הדעת משאתיתי כוס

ראשון וכן כל פעם ופעם שאתיתי נמלכתי: **כתלמידי דרב.** כי ההוא עובדא דלעיל [שם] דיליף רבא מייה דמיבעי לברוכי אכסא דברכתא אע"פ שכבר בירך איין שבתוך המזון: **ליה הלכתא כתלמידי דרב.** כלומר כעובדא דתלמידי דרב לעיל דברכת המזון לאו אסוחי דעתא הוא ואע"ג דאמר הב ומיבריך שרי למישתי. ואפילו הכי לית הילכתא כרב אשי דקמו להו רבא ומר זוטרא בחד שיטתא ונריך לחזור ולברך על היין של ברכת המזון בפה"ג כמנהג שלנו וכיון דאמר הב ומיבריך אסור למישתי עד לאחר ברכת המזון ועוד מדקא מייתי רב אשי סייעתא ממילתיה דרב להקשות על תלמידי דרב להכחישן מדברי רב רבן וקא מהדר גמרא ולא היא מכלל דלית הילכתא כרב אשי: **ואמר רב יקנ"ה.** ולא בעי לברוכי ברכת בפה"ג תרי זימני חד אקידוש וחד אהבדלה והוא הדין לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון וקשיא לרב ייבא סבא דאמר להו הכי אמר רב הב ומיבריך אסור לכו למישתי דא"כ קשיא דרב אדרב: **הכא.** גבי יקנ"ה לא עקר דעתיה ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות. וא"ל דלא גרסי' כולהו חדא ברכתא אריכתא מינהו שריבוי לשון שלא לגורך הוא שכבר פירש טעמו יפה משום דלא עקר דעתו ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות: **כי מטא רבא לאבדולי.** לעיל [שם] קאי אהא דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא והוא עובדא בסעודת שבת אוקימנא לעיל משום הא מילתא דהכא דמשמע למולאי שבת אתחיל רבא לברך ברכת הבדלה ואגב גרדא אייתי להא עובדא דאמימר ומר זוטרא אית ליה דרבא ורב אשי ליה. וליכא לפרושי אההוא עובדא קמא דרב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתי לקמייהו כסא דאבדלתא ובריך מאור ובשמים [שם] דלא שייך למימר כי מטא לאבדולי קם שמעיה וכו' והרי כבר אמרנו שהיה מבדיל ובירך כבר אבשמים ואמאור ועוד הא דרב יעקב בר אבא אמאי מפסיק בינתיים: **קם שמעיה.** דרבא אדליק אבוקה בשרגא: **א"ל.** רבי יעקב בר אבא לרבא לאחר שהבדיל למה ליה למהדר לרב יעקב בר אבא: ה"ג **המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך זו היא הבדלתו כו'.** ולא היה אומר יותר: **על שבע.** מפרשינן לקמיה [קד.]:

והא

למר דעביד כולי האי הא איכא שרגא: **מדעתיה דנפשיה.** מעצמו אשר לא צויתיו. והא דקאמר ליה רבא לא גרסי' דהא רבא עצמו הוא דקא מהדר לרב יעקב בר אבא: ה"ג **המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך זו היא הבדלתו כו'.** ולא היה אומר יותר: **על שבע.** מפרשינן לקמיה [קד.]:

והא

קאי עלייהו. משמע עליהם: **הב** (ב) **ומיבריך.** ברכת המזון והדר אמליכו ואמרו הב בריאת ונישתי: **כיון דאמריתו הב**(ג) **ומיבריך.** ברכת המזון אסחיתו דעתייכו ואסור למישתי עד לאחר ברכת המזון. אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא וצריך לחזור ולברך: **ואמר רב יקנ"ה.** ולא בעי לברוכי ברכת היין תרי זימני חדא אקידוש וחדא אהבדלה וה"ה לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון: **כי מטא.** רבא לאבדולי במולאי שבת. ולעיל קאי אלא אגב גרדא אייתיהו להנך תרתי עובדי ועובדא דאשונה בשבת הוה: **קם מהלי גורא בשרגא.** מדליק אבוקה בנר: **א"ל.** רב יעקב בר אבא למה ליה למר כולי האי הא איכא שרגא: **מדעתיה דנפשיה.** כלומר מעצמו אשר לא צויתיו: **על שבע.** מפרש להו לקמיה [קד.]:

והא

רשב"ם

קאי עלייהו. משמע עליהן. והוא עומד עליהם [בראשית יח] מתרגמינן והוא משמש: **אסור לכו למישתי.** אלמא ברכת המזון אסוחי דעתא הוא ונריך לחזור ולברך לאחר ברכת המזון והכי איגיגין. ואע"ג דשמעי' מהכא דברכת המזון אפסוקי סעודתא הוא לא בעי ברוכי על היין לאחריו מיקמי דנבריך ברכת המזון לפי שברכת המזון פוטרתו דהשתא אחת מעין שלש סגי להו כ"ש שלש ברכות עלמן ובהלכות גדולות נמי כתב דלא בעי לברוכי ברכת היין לאחריו עד לאחר ברכת המזון: **הוו יתבי בסעודתא.** דמול: **על כל כסא וכסא.** על כל פעם שהיה שותה בתוך המזון: **ואכסא דבתרא**[ג]. ברכת המזון. סבירא ליה כרבא דבריך נמי לעיל [ע"א] אכסא קמא ואכסא דברכתא: **נמלך אני.** בכוס שני נמלכתי לשתות שכבר הוי לי היסח הדעת משאתיתי כוס

ראשון וכן כל פעם ופעם שאתיתי נמלכתי: **כתלמידי דרב.** כי ההוא עובדא דלעיל [שם] דיליף רבא מייה דמיבעי לברוכי אכסא דברכתא אע"פ שכבר בירך איין שבתוך המזון: **ליה הלכתא כתלמידי דרב.** כלומר כעובדא דתלמידי דרב לעיל דברכת המזון לאו אסוחי דעתא הוא ואע"ג דאמר הב ומיבריך שרי למישתי. ואפילו הכי לית הילכתא כרב אשי דקמו להו רבא ומר זוטרא בחד שיטתא ונריך לחזור ולברך על היין של ברכת המזון בפה"ג כמנהג שלנו וכיון דאמר הב ומיבריך אסור למישתי עד לאחר ברכת המזון ועוד מדקא מייתי רב אשי סייעתא ממילתיה דרב להקשות על תלמידי דרב להכחישן מדברי רב רבן וקא מהדר גמרא ולא היא מכלל דלית הילכתא כרב אשי: **ואמר רב יקנ"ה.** ולא בעי לברוכי ברכת בפה"ג תרי זימני חד אקידוש וחד אהבדלה והוא הדין לתרי כסי דקידוש היום וברכת המזון וקשיא לרב ייבא סבא דאמר להו הכי אמר רב הב ומיבריך אסור לכו למישתי דא"כ קשיא דרב אדרב: **הכא.** גבי יקנ"ה לא עקר דעתיה ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות. וא"ל דלא גרסי' כולהו חדא ברכתא אריכתא מינהו שריבוי לשון שלא לגורך הוא שכבר פירש טעמו יפה משום דלא עקר דעתו ממישתיא שעדיין לא שתה וכל דעתו לשתות: **כי מטא רבא לאבדולי.** לעיל [שם] קאי אהא דרב יעקב בר אבא איקלע לבי רבא והוא עובדא בסעודת שבת אוקימנא לעיל משום הא מילתא דהכא דמשמע למולאי שבת אתחיל רבא לברך ברכת הבדלה ואגב גרדא אייתי להא עובדא דאמימר ומר זוטרא אית ליה דרבא ורב אשי ליה. וליכא לפרושי אההוא עובדא קמא דרב הונא בר יהודה איקלע לבי רבא אייתי לקמייהו כסא דאבדלתא ובריך מאור ובשמים [שם] דלא שייך למימר כי מטא לאבדולי קם שמעיה וכו' והרי כבר אמרנו שהיה מבדיל ובירך כבר אבשמים ואמאור ועוד הא דרב יעקב בר אבא אמאי מפסיק בינתיים: **קם שמעיה.** דרבא אדליק אבוקה בשרגא: **א"ל.** רבי יעקב בר אבא לרבא לאחר שהבדיל למה ליה למהדר לרב יעקב בר אבא: ה"ג **המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך זו היא הבדלתו כו'.** ולא היה אומר יותר: **על שבע.** מפרשינן לקמיה [קד.]:

והא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמימר אמר אנא נמלך אנא: (ב) רש"י ד"ה הב לן ונבריך וכו' ואמרו הב לן בריאת: (ג) ד"ה כיון דאמריתו הב לן ונבריך: (ד) תוס' ד"ה אנא וכו' אי הכי יין נמי ניפטריה:

מוסף רש"י

קאי עלייהו. משמש בסעודה היום (חולין פז:). הב לן ונבריך. מזגו כוס לברכת המזון ומזגו ונמלכו ואמרו מזג לשתות (שם). כיון דאמריתו הב לן ונבריך. גלית בדעתיה דנמלך סעודתא ואסור לשתות עד שיברך לפניו, שלא מצטרפת לסעודה לאשונה (שם).

מוסף תוספות

א. דיין בא לשרות האכילה דא"א לאכילה בלא שתיה. תוס' הרא"ש לקמן בד"ה פי' רשב"ם. ב. ידי חובתם בשתייה בעלמא ששתה עמהם. שם. ג. דהיסח הדעת אינו מצריך ברכה אחרונה. שם. ד. והא כבר בירך בכוס ראשון שלפני ההגדה. תוס' שאנן. ה. דטובל ראשון. שם. ו. נ"ל. הא הוי ברכה ראשונה בלא טעימה וקי"ל המברך צריך שיטעום. תוס' הרא"ש.

ז) לעיל מ"ו, ב) בפ"ג: דברכתא,

ומר לא תלת אמר ולא שבע אמר. [א] ומסתמא לו ג׳ לו ז׳ תיקנו כנגד שוס דבר שלא לפחות לו להוסיף כדאמר בהתלת (מנחות דף לט.) לא יפחות מז׳ כנגד ז׳ רקיעים והמוסיף לא יוסיף על י״ג כנגד ז׳ רקיעים ושבע אוירים: **מאי** בינייהו. דלוג הברכות הפתיחה והחתימה מעין אחד: **בעי** למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת. שאל ר׳ אפרים את ר״ת למה נהגו העולם להוסיף ולומר ואת יום השביעי משבת ימי המעשה קדשת הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך [ב] דאין זה לא מעין פתיחה ולא מעין חתימה והשיב לו ר״ת משום חיבת היום האריכו כדי לומר פעם אחת מעין ז׳ הבדלות. בין קודש לחול אחד. בין אור לחשך ב׳. בין ישראל לעמים ג׳. בין יום השביעי לששת ימי המעשה ד׳. בין קדושת שבת לקדושת י״ט הבדלת. פירוש שבי״ט שרי מידי דאוכל נפש. ואת יום השביעי משבת ימי המעשה קדשת היינו חולו של מועד דשרי דבר האבוד ובשבת אסור. זה חלוק שבת מי״ט והיא הבדלה אחת הרי ה׳. הבדלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך שתי הבדלות בין כהנים לויס וישראלים ז׳ והוי מעין חתימה דבין קדש לקדש:

מיתיבי אומרים הבדלות כו׳. הוה מלי לאתויי מרבי יהודה הנשיא דלעיל אלא דניחא ליה למיפרך מברייתא:

דלא מסתכל בצורתא דזוזא. אבל מנחם קאי [ג] דאמר במועד קטן בפרק בתרא (דף כה:) כי קא ניחא נפשיה דר׳ מנחם בר רבי סימאי אשתנו כל גילגוליא והוו למיחלליא פירוש חלקים בלא צורה [ד] ותולה קדושתו באביו שגם אביו היה קדוש [ה]: **בין** יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא. ה״ג הוה מלי למיפרך הא לא כתיבא והא דלא קתני לה לבסוף פירש רש״ס דשנאה אחר ג׳ הבדלות דכשאינו אומר רק ג׳ הבדלות הויא סמוך לחתימה ואם תאמר לר׳ יוסי ברבי יהודה ולרב דחתמי מקדש ישראל היכי הויא מעין חתימה אדרבה כהנים ולויס וישראלים הוי טפי מעין חתימה ויש לומר דבין יום השביעי לששת ימי המעשה הוי שפיר מעין חתימה [ה] שקדשנו הקב״ה במצותיו ונתן לנו את השבת אבל כהנים לויס וישראלים לא הזכיר ישראל אלא להקל שקלים בקדושתן מכהנים ולויס ולא הוי מעין חתימה: ולית

והא מר לא תלתא אמר ולא שבע אמר (ג). כולן ארבע: **מעין חתימה.** ולא ממנינא הוא: ה״ג **י״ט שחל להיות אחר השבת.** דבעי למתחת המבדיל בין קודש לקודש: ה״ג **מ״ד מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב כו׳: האמורות בתורה.** כמו הכך דלקמן: **סדר הבדלות.** היינו שבע הבדלות ואף על גב דאיכא תמני בין [יוסי] השביעי לא קא חשיב דמעין חתימה: **והוסיף בסדר בראשית.** ברוך סודר בראשית. וכולהו הכך כתיבי ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור (ויקרא י) ויבדל אלהים בין האור ובין החשך (בראשית א) ויבדל בין המים (שם): **ובין להבים לגויס כו׳.** מפרש להו לקמן. אבל הבדלה דשבת לא כתיב׳ דמעין חתימה קא חשיב ליה לקמן ולאו ממנינא: **מעין חתימה היא.** דקאמר והוסיף בסדר בראשית והויא ליה בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה ובגרי להו משבע: המבדיל

רש״ם

והא מר לא שלש אמר ולא שבע אמר. דאדרבה אמר ומה ראית אם לתפוס את המועט דייך בג׳ ואם לרבות בשת היה לך לומר כל שבע: **איברא.** בתמיה: **מעין חתימה.** סוף הברכה חותם בברוך: **פתיחתן.** התחלתן: **ומאי בינייהו.** דהא ברכת הבדלה מעין פתיחתן ומעין חתימתן איכא וכן רוב ברכות: **יום טוב שחל להיות אחר השבת.** דבעי למיחתם בין קודש לקודש: הכי גרסי׳ **מאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת.** והכי עבדינן לאפוקי נפשין מפלוגתא: **אבל לא במוצאי יום טוב לשבת.** דאפרכוס יולא והמלך נכנס אין דרך לצוות האפרכוס שהכל נמשכין אחר המלך: **הרגיל.** שבקי בהן: **אומר אחת.** קשיא לר׳ אלעזר דאמר לא יפחות משלש: הכי גרסינן **תנאי היא דאמר רבי יוחנן בנן של קדושים כו׳.** והיינו תנאי בנן של קדושים שהוא תנא: **ונהגו העם.** תנאים שהיו בימיו נחלקו עליו ועושין העם על פיהן הרי תנא אחר: **ר׳ מנחם בר רבי סימאי.** ואמרינן במסכת ע״ג פרק ר׳ ישמעאל (דף נ.) אמאי קרי ליה בנן של קדושים משום דלא אסתכל בצורתא דזוזא: **וגים הלכתא כוותיה.** גמרא קאמר ליה: **האמורות בתורה.** כגון הכך דלקמן: **סדר הבדלות.** היינו שבע הבדלות אע״ג דאיכא שמונה בין יום השביעי לששת ימי המעשה לא חשיב דמעין חתימה היא: [ד] **והוסיף בסדר בראשית.** ברוך סודר בראשית שבמוצאי שבת התחיל הקב״ה לסדר מעשה בראשית. וכולהו הכך כתיבי ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור [ה] ויבדל אלהים בין האור ובין החשך [ו] המים וגומר [ז] ואבדיל אתכם מן העמים (ויקרא כ). אבל הבדלה דשבת לא כתיבא דמעין חתימה חשיבא לקמן ולאו ממנינא הוא והאי דלא חשיב לה לבסוף משום דלגבי שלש קתני לה דכי לא עביד אלא שלש הבדלות קאמר לה סמוך לחתימה: **בין היס לחרבה.** לקמן מסמי לה מברייתא: **בין להבים לגויס וישראלים** גרסינן. ולקמן מפרש ליה: **מקדש ישראל.** מכל עולמו שיצר לא קידש אלא ישראל ולפי פירוש זה שייכא חתימה זו במוצאי שבת: **מעין חתימה היא.** דקאמרת והוסיף בסדר בראשית והויא לה בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה ובגרו להו משבעה: **רב אמר מקדש ישראל.** כר׳ יוסי בר׳ יהודה: **ושמואל אמר המבדיל בין קדש לחול.** שמואל לא סבירא ליה ככל הכך תנאי דלעיל אלא כרבנן סבירא ליה דתנן בסוף פרק קמא דחולין (דף כו:) גבי יום טוב שחל להיות במוצאי שבת כיצד מבדילין בין קדש לחול [ח] כו׳ ואמרינן בגמרא היכא אמר לה להך ברכה בין קדש לקדש אמר רב יהודה בחתימתה רב שישא בריה דרב אידי אמר בפתיחתה ולית

והא מר לא תלתא אמר ולא שבע אמר איברא בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימה היא ואמר רב יהודה אמר שמואל המבדיל צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימתו ופומבדיתאי אמרי מעין פתיחתן [ח] סמוך לחתימתן מאי בינייהו איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר השבת דחתמינן בין קודש לקודש מ״ד מעין פתיחתן סמוך לחתימתן לא בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת ומאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן בעי למימר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת גופא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא הפוחת לא יפחות משלש והמוסיף לא יוסיף על שבע מיתיבי [א] אומר הבדלות במוצאי שבתות ובמוצאי ימים טובים ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי שבת ליום טוב ובמוצאי יום טוב לחולו של מועד אבל לא במוצאי יום טוב לשבת הרגיל אומר הרבה ושאינו רגיל אומר אחת תנאי היא דא״ר יוחנן בנן של קדושים אומר אחת ונהגו העם לומר שלש [ג] מאן ניהו בנן של קדושים רבי מנחם בר סימאי [ד] ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא איסתכל בצורתא דזוזא שלח ליה רב שמואל בר אידי חנניא אחי אומר אחת ולית הלכתא כוותיה אמר רבי יהושע בן לוי המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות האמורות בתורה מיתיבי סדר הבדלות היאך אומר המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים ובין יום השביעי לששת ימי המעשה בין טמא לטהור בין הים לחרבה בין מים העליונים למים התחתונים בין כהנים ללוים וישראלים וחותם בסדר בראשית ואחרים אומרים ביוצר בראשית רבי יוסי ברבי יהודה אומר חותם מקדש ישראל ואם איתא הא בין הים לחרבה לא כתיבא ביה הבדלה סמי מכאן בין הים לחרבה אי הכי בין יום השביעי לששת ימי המעשה נמי מעין חתימה הוא בצר חדא וליכא שבע אמרי כהנים לוים וישראלים תרי מילי נינהו בין לוים לישראלים דכתיב [1] בעת ההיא הבדיל ה׳ את שבט הלוי בין הכהנים ללוים דכתיב [2] בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים מחתם מאי חתים רב אמר מקדש ישראל ושמואל אמר [3] המבדיל בין קודש לחול לייט עלה אביי ואיתימא רב יוסף אהא דרב תנא משמיה דרבי יהושע בן חנניא כל החותם מקדש ישראל והמבדיל בין קודש לחול מאריכין לו ימיו ושנותיו ולית

מסורת הש״ס

א) [מוספתא דברכות פ״ה הל״ב], ב) ע״ז דף נ., ג) [לפני הרשב״ם לא היה הגירסא הך ואמאי וכו׳ עד בחתן], ד) [ל״ל אמר ד״ה בין כהנים], ה) [ויקרא י״], ו) [בראשית א], ז) [שם], ח) [לקודש כל״ל], ט) [ועי׳ תוספות ע״ז נ. ד״ה ה״ג],

תורה אור השלם

1. בָּעֵת הַהִוא הִבְדִּיל יְיָ אֶת שֵׁבֶט הַלֵּוִי לָשֵׂאת אֶת אֲרוֹן בְּרִית יְיָ לַעֲמֹד לִפְנֵי יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
דברים י ח

2. בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא וּבָנָיו עַד עוֹלָם לְהַקְטִיר לִפְנֵי יְיָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד עוֹלָם:
דברי הימים א כג יג

הגהות הב״ח

(ח) גמ׳ אמרי מעין פתיחתו סמוך לחתימתו כל״ל וכן בכל העמוד: (ג) רש״י ד״ה והא מר לא שלש אמר כו׳ דארבע איכא הס״ד ותיבת כולן נמחק:

מוסף תוספות

א. וא״ת מאי קושיא, הא לא אמרינן אלא דלא יפחות משלש הא יותר משלש ועד ד׳ מצי אמר. וי״ל וגו׳. תוס׳ ר״פ. ב. אחר בין קדושת שבת לקדושת יו״ט הבדלת. תוס׳ הרא״ש. ג. ולא על אביו ואמו. תוס׳ ע״ז נ. ד. משום דלא איסתכל בצורתא דזוזא. שם. ה. [ד]שייך שבת בקדושת ישראל. תוס׳ הרא״ש.

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת הל׳ יח טוש״ע או״ח סי׳ תצא סעי׳ ח]:
כב ב מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת הל׳ ג טור א״ח סי׳ רצט:

רבינו חננאל

ואקשינן והא מר ארבעה הוא דאמר וליתנהו לא תלת ולא שבע, ואמר להו תלת קאמינא אבל בין יום השביעי לששת ימי המעשה מעין חתימתה היא, דאמר שמואל כל הברכות צריך לומר מעין חתימתן סמוך לחתימתן. וקיי״ל כותיה פומבדיתאי אמרי מעין פתיחתן סמוך לחתימתן, איכא בינייהו יום טוב שחל להיות אחר שבת, דחתימתן בין קדש לקדש, מאן דאמר מעין חתימתן סמוך לחתימתן, צריך לומר בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הבדלת, מאן דאמר מעין פתיחתן סמוך לחתימתן לא צריך. אמר רבי יוחנן, בנן של קדושים אומרין הבדלה אחת. ומאי איננו ר׳ מנחם בר סימאי, ואמאי קרו ליה בנן של קדושים, דלא אסתכל ממימיו בצורתא דזוזא. נהגו העם לומר שלש הבדלות, חנניה אומרה אחת, ולית הלכתא כותיה. המבדיל צריך שיאמר מעין הבדלות שבתורה.

ולית הלכתא כוותיה. וטעמא לפי שאין חותמין בשתים ובריתא סברה (כר׳) [כמאן] דאמר בפ׳ ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מט.) חותמין בשתים ופי׳ רשב״ם דהלכה כשמואל דחתים בין קודש לחול מדמתמינן במולאי שבת לי״ט בין קודש לקודש ספ״ק דחולין (דף פו:) ש״מ במולאי שבת דחול חותמין בין קודש לחול:

כל הברכות פותח בברוך וחותם בברוך. ותימה ברכה דאלהי נשמה אמאי לא פותחת בברוך דהא מעיקרא לא הוות סמוכה לחבירתה כדאמרינן בברכות (דף ס:) כי מתעבר אומר אלהי נשמה וכן קשה מאתה הוא עד שלא נברא העולם ותפלת הדרך שחותם ואינו פותח בברוך וי״ל לפי שאין ברכות אלא שבח ותפלה בעלמא [א] וברכה שאחר מגילה נראה דחתמינן בא״י האל הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע שהיא ארוכה ולא דמיא לברכת פירות ומצות שהן קצרות וכן יש בירושלמי דמגילה ובגמרא דידן (דף כא:) בספרים ישנים דחותם בה בברוך האל הנפרע כו׳ וברכה דבורא נפשות רבות חותם בירושלמי בא״י מי העולמים: **חוץ מברכה הסמוכה לחבירתה.** פירוש לפי שחת׳ בראשונה אין צריך לפתוח השניה בברוך [ב] וברכה שלאחר הפטרה דצור כל העולמים עד שכל דבריו האמת והצדק ויש הפסק במחזורים ומתחיל נאמן אתה הוא ואין שם ברכה לא בתחילת הראשונה ולא בפתיחת השניה וברא׳ דכולה ברכה אחת היא דכולה משתעיא בנאמנות ובאמיתות המקום ומה שיש הפסק במחזורים לפי שהיו רגילים כל הציבור להפסיק שם ולומר שבח כדאמר במסכת סופרים (פרק יג הלכה י״) וכן משמע התם דברכה אחת היא דקאמר דמפטיר מברך ז׳ ברכות כנגד ז׳ קרואים פי׳ בקריאת התורה בתחלה וסוף ואחת לפני הפטרה וד׳ אחריה הרי ז׳ [ג] ושבע ברכות של נישואין שהכל ברא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר את האדם כו׳ שפותחין בברוך פירש רש״י בכתובות (דף ח.) דשהכל ברא לכבודו נתקנה לאסיפת העם והיה ראוי לאומרה משעת אסיפה [ד] והיא ברכה בפני עצמה [ה] וכן יוצר האדם לא היתה צריכה שהרי יאמר אשר יצר אחריה אלא להזכיר שמי יצירות תיקנוה והקדימוה לאשר יצר והרי היא כמו לעצמה ואשר ברא שפותחת בברוך לפי שאומר אותה לבדה כשאין פיוט חדשות ור״ת אומר דשהכל ברא לכבודו ויוצר האדם לך פותח בברוך בלא חתימה שהם קצרות כמו ברכת פירות ומצות ופתיחתן זו היא חתימתן ובאשר יצר את האדם צריך לפתוח בברוך שאם לא היה פותח היה נראה הכל ברכה אחת וברכת לעסוק בדברי תורה והערב נא אומר שהיא ברכה אחת כיון שאין פותח הערב נא בברוך והבדלה נמי שפותחת בברוך אע״פ שסמוכה לברכת מאור משום שלא תראה ברכה אחת ומיהו בירושלמי פריך והרי הבדלה ומשני רבי הוא מפזרן. [ו] וא״ת יהללוך שאחר הלל וילאו עיניו ושתבח למה אין פותח בהן בברוך וי״ל דיהללוך הוא סמוכה לברכה דלקרוא את ההלל וילאו עיניו להשכינו ושתבח לברוך שאמר ולא הוו הפסוקים הפסק כמו ברכה אחרונה שבקריאת שמע [ז] דלא הוי קריאת שמע ואם כן נראה שאין להפסיק [ח] בין ברוך שאמר לשתבח ומיהו קשה מיהללוך דלילי פסח דאין מברכין לקרוא את ההלל לכך נראה דברכה שאחר פסוקים אין צריך פתיחה שבלא פתיחה ניכרת התחלה ובירושלמי (דברכות פ״ו) פריך והרי גאולה פי׳ אשר גאלנו דסמוכה לברכה דקריאת הלל ומשני שניא היא הלל אם שמע בבהכ״נ יצא פירוש שהיו קורין הלל בלילי פסח בבית הכנסת כדאיתא במס׳ סופרים (פ״כ הלכה ט״) התיב ר׳ אלעזר בר ר׳ יוסי והרי סופה פירש רבינו שמואל בר ר׳ שמעי׳ סופה סוף ברכה דאשר גאלנו שחותם בברוך והיא כולה הודאה ומשני שתים הן אחת להבא ואחת לשעבר פירוש שתי גאולות אשר גאלנו גאולה לשעבר וגאולה להבא שמחים בבנין עיר ולכך חותם בברוך דאין כולה הודאה דיש בה הפסק ותפלה שיגאל אותנו ופריך מהבדלה כדפריסת לעיל ופריך והרי נברך פי׳ ברוך הוא שאכלנו משלו כו׳ דהויא ברכה בפני עצמה כדאמרינן בפ׳ ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מו.) ומתחיל ברכת הזן בברוך אע״פ שסמוכה לנברך ומשני שניא היא שאם היו שנים אוכלים אין אומר נברך ופריך והרי הזן פי׳ שאומר אחריו נודך ואין פותח בברוך אע״פ שפעמים אינה סמוכה לברכת הזן כשרצו השנים לזמן והשליחי מפסיק לרב ששת עד הזן צריך לשמוע והלכה כרב ששת באיסורי וכשיגמור סעודתו קאמר התם בסוף שמעתא דרבנן אמרי יחזור למקום שפסק קשיא ועוד פריך והרי הטוב והמטיב פי׳ בברכת המזון דסמוכה לחבירתה ופותחת בברוך שניא ביבנה תיקנוה ופריך והרי קידוש פירוש דסמוכה לבורא פרי הגפן ופותחין בברוך שניא היא שאם היה אוכל מבעוד יום עד שיקדש היום אינו מברך בורא פרי הגפן ופריך והרי סופה של קידוש שחותמת בברוך וסלקא דעתך דכולה הודאה היא והוא ברכת פירות ומצות א״ר יונה טופס ברכה כך היא דאמר ר׳ יודן מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך מטבע ארוך פותח בברוך וחותם בברוך פי׳ וקידוש הוא מטבע ארוך ויש הפסק שאומר כי הוא יום תחלה למקראי קודש ולכך חותם בברוך: **הטוב והמטיב פותח ואינו חותם בברוך.** וא״ת והלא ארוכה היא ועוד דר״ת פי׳ שצריך לומר ג׳ גמולות ג׳ הטבות כמו ג׳ מלכיות דאמר בברכות (ד׳ מט.) צריכה ג׳ מלכיות לבד מדידיה וי״ל שאין זה אריכות אלא שמזכיר שם שמים בהרבה לשונות מלכנו יוצרנו קדושנו קדוש יעקב רועינו כו׳ ואין ראוי לחתום בברוך:

קשיא

ולית הלכתא כוותיה עולא איקלע לפומבדיתא אמר ליה רב יהודה לרב יצחק ברי׳ זיל אמטי ליה כלכלה דפירי וחזי היכי אבדיל לא אזל שדר ליה לאביי כי אתא אביי א״ל היכי אמר א״ל ברוך המבדיל בין קודש לחול אמר ותו לא אתא לקמיה דאבוה א״ל היכי אמר אמר ליה אנא לא אזלי אנא שדריתיה לאביי ואמר לי המבדיל בין קודש לחול א״ל רבבנותיה דמר וסררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתיה מפומיה מיתיבי[ט] אכל הברכות כולן פותח בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת מצות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחבירתה וברכה אחרונה שבקרית שמע שיש מהן פותח (בהן) בברוך ואין חותם בברוך ויש מהן שחותם בברוך ואין פותח בברוך והטוב והמטיב פותח בברוך ואינו חותם בברוך

קשיא

המבדיל בין קודש לחול. ותו לא אמר בה שאר הבדלות ולא חתם בה: **היא גרמא ליה למר.** שלא הלכת אתה בעצמך: **וברכה המצות.** כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב: **וברכה הסמוכה לחבירתה.** כגון אותם של שמונה עשרה: **וברכה אחרונה שבקריאת שמע.** אע״פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך: **יש מהן.** מאלו שהזכרנו שפותח בהן בברוך ואינו חותם בברוך כגון ברכת פירות ומצות: **ויש מהן שחותם ואינו פותח.** כגון ברכה הסמוכה לחבירתה שהרי פוטרתה ראשונה שנפתחה בברוך: **הטוב והמטיב.** אף על גב דסמוכה לחבירתה שהרי התחיל בברכת המזון בברוך משום דברכה בתפי נפשה איתקן משום הרוגי ביתר וכולה הודאה כברכת הפירות ומצות:

קשיא

רשב״ם

ולית הלכתא כוותיה אלא כרב יהודה ומדהתם במולאי שבת ליום טוב חתמינן בין קדש לקדש הכא במולאי שבת לחול חתמינן בין קדש לחול כך נראה בעיני דאי לא תימא הכי שמואל דאמר כמאן ואנן היכי קיימינן כוותיה כדלקמן: **ולית הלכתא כוותיה.** כר׳ יהושע בן חנניה דאמר בפ׳ ג׳ שאכלו (ברכות ד׳ מו.) אלא כשמואל דהא לייטי עלה דרב: **זיל אמטי ליה.** לעולא ובעלילה זו תראה היאך מבדיל: **המבדיל בין קדש לחול.** הוא דאמר ותו לא: **א״ל.** רב יהודה לרב יצחק ברייה: **סררותיה דמר.** כעס עליו על שלא הלך הוא בעצמו: **דלא תיגמר שמעתיה מפומיה.** דרב יצחק אלא מפומיה דאביי ואמרינן (יבמות דף לז.) כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו שפתותיו דובבות בקבר: **ברכה המצות.** כגון להתעטף בציצית ועל נטילת לולב וטעמו של דבר לפי שאין בהן ריבוי דברים: **וברכה הסמוכה לחבירתה.** כגון אותן של שמונה עשרה ברכות: **וברכה אחרונה שבקריאת שמע.** אע״פ שאין ברכה אחרת למעלה הימנה שהתחיל בה בברוך שהרי הפסיק קריאת שמע אינו מתחיל בה ברכה הסמוכה לחבירתה לאותה שלפני ק״ש שהרי מחובר אמת ויציב על סופו של ק״ש וכדאמרינן בברכות (דף יד:) שצריך לסמוך אמת ויציב אחר תני ה׳ אלהיכם כדתיב[ג] וה׳ אלהים אמת הלכך כחדא ברכתא אריכתא דמיא: **יש.** מאלו שהזכרנו שפותח בהן בברוך ואינו חותם כגון ברכת פירות ומצות: **יש מהן.** שחותמין ואינו פותח כגון ברכה הסמוכה לחבירתה שהרי פוטרתה הראשונה שנפתחה בברוך: **וברכה הטוב והמטיב.** דברכת המזון. אע״ג דסמוכה לחבירתה שהרי התחיל בברכת המזון אף על פי כן פותח בה בברוך משום דברכה בתפי נפשה איתקן משום הרוגי ביתר והמטיב שניתנו לקבורה[ד] אבל אנו מאריכין בה קצת כדי לומר בה שלש מלכיות כדמפרש בפ׳ שאשה שאכלו (ברכות מט.) הלכך כולה חדא הודאה היא כברכת הפירות וכברכת המצות ולא בעיא חתימה:

קשיא

מסורת הש״ס

א) מיי׳ פ״ז מהל׳ ברכות הלכה ה ופי״א הלכה א סמג עשין מז:

ב) ברכות דף מו., ג) פי׳ שלא יאמרו שמעתתא מפומך וגי׳ ס״י מפומיה דרבנן, ג) [ירמיה י׳], ד) [ברכות מח:],

ה) ברכות דף מו., ו) פי׳ שלא יחתום בברוך. ז) פי׳ ומצות פותח ואינו חותם (ברכות מז.).

ח) ברכות דף מו., ט) פי׳ שלא יאמרו שמעתתא מפומך וגי׳ ס״י מפומיה דרבנן, ג) [ירמיה י׳],

רבינו חננאל

עולא איקלע לפומבדיתא ואבדיל בין קדש לחול בלבד, (אלא) [בלא] ברכה בתחלה וברכה בסוף, אלא אמר בא״י המבדיל בין קדש לחול בלבד. אותבי עליה, כל הברכות כלן פותח בהן בברוך וחותם בהן בברוך חוץ מברכת המצות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחבירתה וברכה אחרונה שבקריאת שמע, שיש בהם פותח בברוך ואינו חותם בברוך, ויש מהן חותם בברוך ואינו פותח בברוך. הטוב ומטיב פותח בה בברוך.

מוסף רש״י

שיש מהן פותח בברוך. כגון ברכת פירות ומצות פותח ואינו חותם (ברכות מז.).

מוסף תוספות

א. ר״ל, דאינה תפילה אלא שבח והודאה בעלמא, ומן הדין לא היה אפי׳ לחתום בברוך אלא משום שיש בה אריכות דברים חתימנן בה בברוך. תוס׳ הרא״ש. ב. דחתימת הראשונה הויא פתיחה לברכה הסמוכה לה. שם. ג. ואי חשבת להו כתרתי הויא להו ח׳. שם. ד. אלא מאחר שיש כוס קבועה על הכוס. שם. ה. הילכך יוצר האדם לא הויא סמוכה. שם. ו. וכיון שלפעמים מפזרן לא מיקריין סמוכות. שם. ז. הויא סמוכה לברכה שלפני ק״ש. שם. ח. ולדבר. תוס׳ הרא״ש ברכות מו:

קשיא לעולא. לפירוש הקונטרס דפירש לעיל דלא אמר אלא המבדיל בין קודש לחול ומו לא קשה מאי ס"ד דמקשה הא פשיטא דלברכת הפירות דמיל דאין לך קלרה יותר מזו ועוד ליתא דסבר עולא כר' יהודה הנשיא דמשמע נמי דלא הוי חתיס ונרלאה דעולא אמר נמי כל שאר הבדלות ואישמיק בלא חתימה וס"ד דמקשה כיון דארוכה היא קלת הוה ליה למיתתס בברוך מידי דהוה אקידוש שחותמין בה אע"ג דהודאה היא כיון שיש בה אריכות קלת ומשני דדמיא שפיר לברכת פירות [א] וכן משמע דרב יהודה לא היה שואל אלא לידע אם יחתוס או כרב או כשמואל [ב]:

כך קובעת לקידוש. שאסור לאכול בלא קידוש אפילו התחיל לאכול מבעוד יום וה"ג קובעת למעשר אפי' התחיל לאכול ערלי מבעוד יום כדאמרינן בסוף המבדיל כדי יין (פיסה ד' לה.) היה אוכל באשכול ואשכה לו שבת רבי אליעזר אומר יגמור רבי יהושע אומר לא יגמור: **והנ"מ דאכלו ושתו מעיקרא.** משמע שהיו אוכלים בשבת סמוך לאשיכה ותימה שלא נהגו לאכול בין מנחה למעריב וגם ר"ת כעס על רבינו משום שהנהיג לאכול בין מנחה למעריב דאמר במדרש השותה מים בשבת בין השמשות גוזל את קרוביו המתים [ג] וכתב שפעם אחת אירע מעשה בלותיר ובא לידי סכנה ובקושי התירו ערב יום הכפורים לאכול אחר וידוי משום שכרות וגם תשעה באב שחל להיות בשבת ובלחה התירו בקושי ויש לדחות דמיירי הכא שהתחילו בהיתר ובאמצע סעודה התפללו מנחה והיכא דהתחילו בהיתר מותר להשלים: **אבל לשתיה מפסיקין.** פירוש שתיה בלא סעודה דאין בה קביעות [ד] ולכך מפסיקין: **לא** קפדי אמיא. וברייתא דכל הטועם מיתתו באסכרה לא מוקמי אמיא ומיתתו באסכרה מדה כנגד מדה הוא משביע גרונו יחנק ואסכרה במקום חנק כדאמרינן (כתובות ד' ל:) מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בקרונכי והייגו אסכרה: שמע

קשיא לעולא אמר לך עולא הא נמי כברכת המצות דמיא ברכת המצות מאי טעמא משום דהודאה היא הא נמי הודאה היא רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכיתו [א] שבתא קבעה נפשה דאמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת [ב] ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל [ג] אתחולי לא מתחלינן ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה ופליגא דרב הונא דרב הונא חזייה להההוא גברא דשתה מיא קודם הבדלה אמר ליה לא מיסתפי מר מאסכרה דתנא משמיה דרבי עקיבא כל הטועם כלום קודם שיבדיל מיתתו באסכרה רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא בעא מיניה רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קידש בערב שבת מהו שיקדש והולך כל היום כולו א"ל מדאמרי [ד] בני רבי חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו הכא נמי [ד] מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו איתיביה [ה] לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון שבת ויום טוב אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואי סלקא דעתך מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו שבת ויום טוב נמי משכחת להו דיש בהן קדושה על הכוס דאי לא קידש מאורתא מקדש למחר אמר ליה [ו] דאי לא קתני איתיביה [ז] כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש

דשבת היא קבעה נפשה. לקעודתיו: **בשבתא.** לשם שבת: **לא לריכיתו.** להפסיק בעקירת שלחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת: **ויקבעיה.** לקעודתיו: **בשבתא.** לשם שבת: **לא לריכיתו.** להפסיק בעקירת שלחן כדי להבדיל בין סעודת חול לסעודת שבת: **דשבת היא קבעה נפשה.** לקעודתה דמאחר שהיא אוסרת עליו לאכול מעתה בלא קידוש אין לך הפסק גדול מזה ומעלמה סעודת שבת חשיבא נבדלת [ה] מסעודת חול ודי לכם בפריסת מפה וקידוש: **כשם שקובעה למעשר.** פירוש אכילת ערלי דשבת חשבו אותה קבע למעשר במסכת בילה (דף לד:) משום דהוי עונג אפי' סעודת כל שהוא דילה קבע הוא ואין אוכלין בשבת אפילו ערלי מתבואה א' [ו] שלא נגמרה מלאכתה למעשר אלא אם כן עישר מערב שבת: **קובעה לקידוש.** שאסור לטעום עד שיקדש. אלמא משחשיכה היא חשובה אכילת שבת מאליה: **כך קובעה להבדלה.** כך יציאתה קובעת להבדלה שאם יושבין על השלחן וחשיכה במוצאי שבת אסור לאכול עד שיבדילו ואע"פ שלא הפסיקו סעודתן [ז] פורס מפה ומבדיל שיציאת שבת אוסרתן באכילה וקובעתן להבדלה: **הבדלה איננה קובעת.** דכיון שהתחיל בסעודת שבת מבעוד יום זהו כבוד שבת שיהא גומר סעודתו אף לאחר שהחשיך ולאחר שגמר סעודתו יבדיל: **והני מילי.** להבדלה איננה קובעת לאפסוקי סעודתא אבל לאתחולי לא מתחלינן: והני מילי דלא מפסקי לאכילה אבל לשתיה לאו דבר חשוב הוא ומפסיק ומבדיל: **ולא אמרן.** אתחולי לא אלא אחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה: **לא קפדי אמיא.** קמי הבדלה אבל קמי קידושא קפדי משום כבוד שבת והכי הלכתא. ושמעינן נמי שאם היו סועדים בשבת והחשיך גומרין כל סעודתן ומזמנין ואחר כך מבדילין: **מבדיל והולך כל השבת כולו.** עד רביעי בשבת כדלקמן [קו.]: **הזכרה בברכת המזון.** רלה והחלילנו ויבוס טוב יעלה ויבא: **שבת ויום טוב.** הימים ולא הלילות: **אין בהן קדושה על הכוס.** כי אם בורא פרי הגפן לבד: **דאי לא קתני.** דתנא לא בא להורות לנו דין אדם הפושט אם שאירע לו מקרה ולא קייס דברי חכמים: **כבוד יום וכבוד לילה.** אם אין לו יין הרבה לסעודה אם מיני מגדיס יניחס עד היוס: **קידוש**

ויש בהן הזכרה בברכת המזון. ואם איתה דמי שלא קדש בערב שבת מקדש ביום השבת, גם אתה מוצא ביום השבת קדושה על הכוס, כגון שלא קדש בערב שבת. ופריק, דאי לא קתני, כלומר לא פירש בזו הברייתא אלא דברים קבועין ועומדין, אבל זה שאינו מצוי הקידוש בכוס ביום השבת אלא אם לא קדש בערב שבת (אינו) מקדש ביום. לפיכך לא פסיקא ליה ולא תאני ליה. ת"ש כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם איתה דמקדש ביום נשבקיה עד למחר ולעבד ביה תרי קידושי וכבוד יום.

מסורת הש"ס

א) [לקמן קו.], ב) [תוספתא ברכות פ"ג ה"ז], ג) [יומא י. מנחות נב:], ד) [תוספתא דברכות פ"ג ה"ז], ה) ל"ל לין, ו) כס"ל: ונגדלת,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כך קובעת לקידוש וכו' מאליה הס"ד ומס"ל מ"ה כך קובע להבדלה כך יציאתה: (ב) רשב"ם ד"ה כך קובעת להבדלה וכו' סעודתן (פוס מפה) תא"מ וג"ב ט"ס הוא ע"ל מה שפרשב"ם:

גליון הש"ם

ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת וכו' שלא נגמרה מלאכתו. עי' בילה דף לד ע"ב ודף לה ע"א:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) ברשב"ם ד"ה כשם שקובעת למעשר וכו' מתבואה שלא נגמרה מלאכתה למעשר וכו'. נ"ב מימה לי דזהו נגד מסקנת דר' יוחנן בבילה דף לה ע"א דמסיק דאינו קובע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ולולי דמסתפינא אמינא דצריך להיות שנגמרה מלאכתו וא"ע. שוב הראני מ"ו הגאון מו"ה ליב פישלס נרו דיל דברי הרשב"ם עפמ"ש המאגה למלך פ"ה מהלכות מעשר הלכה כ"ג ביאור הרמב"ם ישוע"ה ודפס"ה:

מוסף רש"י

משום דהודאה היא. דכולה מדא הודאה ואין הפסק דבר תחנה או דבר אחר בתוכה, כמו שיש בקידוש כי הוא יום תחלה למקרא קודש והמזמינו (ברכות מו.).

מוסף תוספות

א. דהודאה היא. תוס' ר"פ. ב. דבהכי איירי לעיל מיתתם כמאן חתים. תוס' הרא"ש. ג. מפני שהם שותים כשהם חוזרים לדיבון. תוס' ר"פ. ד. וכל כוס וכוס ששותה לחודיה קאי, והוה ליה כהתחלת שתיה. שם.

רבינו חננאל

קשיא לעולא דאמר הבדלה אינה חשובה בכל אלו. ופריק ברכת הבדלה נמי כברכת המצות דמיא. רב חיננא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא והוה קאי עיליה רב המנונא סבא, אמרי ליה חזי אי נגה יומא נפסוק ונקבעה לשבתא, אמר להו לא צריכיתו שבת היא קבעה נפשה, דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת המוקצה לענין המעשר, פי' העת שהיא ספק חשכה ספק לא חשכה אין מעשרין את הודאי. וכל מה שהנגיעה אותה עונה ולא עישר הרי נקבע מוקצה כל השבת, ותנן בתרומות (פ"ח) היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר, ר' אליעזר אומר יגמור ר' יהושע אומר לא יגמור, חשכה לילי שבת רבי אליעזר אומר יגמור, כלומר יאכל האשכול כולו, ר' יהושע אומר לא יגמור. פי' שכיון שנכנסה השבת נקבע למעשר דאמרי' דעתו של אדם לענג השבת בכל מידי דבר אכילה,

כד א מיי' פכ"ע מהל' שבת הלכה יב סמג עשין כט טור ש"ע א"ח סי' רעא ס"ד:

כה ב מיי' שם [וס"ד מהל' ברכות הל"א וברא"ד] וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רלט ס"א: ג [מיי' פכ"ע מהל' שבת הל"ה טוש"ע שם]:

כו ד מיי' שם הלכה ד וסמג שם טור ש"ע א"ח סי' רעא ס"ח:

כז ה מיי' שם טור ש"ע שם סעיף ג:

רבינו חננאל (המשך)

וזה האשכול כאלו דעתיה עיליה ואסתלק מתורת עראי ונעשה קבע, לפיכך אסור לאכול ממנו עד שיעשר, ואע"פ שלא קבעו האדם, השבת מעצמה נקבעה בחשיכת ערב שמש. ונאסרו הפירות כי נקבעו למעשר ונעשו מוקצה. כעניין הזה כיון שחשכה נקבעה לקידוש, ואע"פ שלא קדשוה בני אדם בפיהם, מעצמה נתקדשה, ואין אנו צריכין לחקור ההגיע עת הקידוש מן הגנות ומראשי הדקלים. ואתינן למימר כשם שמפסיקין לקידוש דשבת קבעה נפשה, כך מפסיקין להבדלה. ואסקה רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אינה קובעת, ולא אמרן אלא לאפסוקי, דלא מפסיק ומסלק השלחן בעת דספק חשכה וספק לא חשכה. אבל לאתחולי קבעה. ולא מתחיל בסעודה בשבת עם חשכה עד דנפיק יומא ומבדיל. ומפסיק נמי דאמרן דלא מיחייב לאפסוקי סעודתייהו ולסלק השלחן, הני מילי אם היא סעודת אכילה, אבל אם היא משתה מפסיק. ולא אמרן דמשתה היין מפסיק אלא משתיית יין ושכר, אבל משתיית מים לית לן בה ואפי' לאתחולי. דאע"ג דרב הונא חזייה להההוא גברא דהוה שתי מיא מקמי הבדלה, אמר ליה לא מסתפית מאסכרה דתנא משמיה דרבי עקיבא הטועם קודם שיבדיל מיתתו באסכרה, ולא היא דהא רבנן דבי רב אשי לא הוו קפדי אמיא. **בעא מיניה** רבינא מרב נחמן בר יצחק מי שלא קדש בערב שבת מהו שיקדש כל היום, אמר ליה מדאמרי בני ר' חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל היום כולו, הכא נמי מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו. ואותבינן עלה מיהא לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס והזכרה בברכת המזון, פי' שצריך לומר אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא שבת ויום טוב, כלומר ביום ממש אין בהן קדושה על הכוס

שמע מינה תמני. תימה דהוה מלי למימר תשע שמע מינה שמותר לאכול קודם הבדלה כשאין לו אלא כוס אחד ולפירוש רבינו ניסים (ב) דמיירי כשהתחיל לאכול מבעוד יום ניחא אך קשה על פירושו כדפי׳ לעיל: **שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס.** וא״ת בפרק אין עומדין (ברכות דף לג:) דאמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי ח״ל כקידושא מה קידושא בתפלה ועל הכוס אף הבדלה אמאי לא פשיט ליה מברייתא דהכא וי״ל משום דאיכא בריתא התם שסודרת שא״ל להבדיל בשמיהם דקתני המבדיל בזו וכזו ינוחו לו ברכות על ראשו (ג) והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה אף על גב דאיכא דלא מבדלי מדאמר המבדיל בזה וכזה כו׳ משום דרוב בני אדם מבדילים בתפלה: **שמע** מינה ברכה טעונה כוס. קשה משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס דהנכנס משמע שהוא יחידי וכן משמע לקמן (דף קח:) דתנן שליחי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ׳ שמע מינה בהמ״ז טעונה כוס ואדרבה כוסות תיקנו אפילו ביחידי מיהו יש לדחות משום דבהמ״ז טעונה כוס בג׳ תיקנו בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ״ז היה להם לתקן שיר לכוס שליחי והעולם אין נוהגין לברך בהמ״ז על הכוס אלא בג׳ ורבינו שלמה בן רבינו מאיר אומר להטעים כוס אפילו ביחיד וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעה שברת ועוד מוכיח מורי הר״ר יחיאל דטעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו (א) ואז לא תהא טעונה כוס וא״ת לר״ג דאמר בכילד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז׳ מינין טעונין ג׳ ברכות דהיינו בהמ״ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א״כ לא יפטר לעולם וי״ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם וה״ג שאין לברך על הגפן אחר בהמ״ז אתי נמי (ב) שפיר ורא״ה דכן הלכה דבהמ״ז טעונה כוס ובאלו דברים (שם דף נג.) דאיכא בריתא דסברה אינה טעונה מוקי לה התם כתנאי אליבא דב״ש: **וש״מ כוס של ברכה צריך שיעור.** פי׳ מדאינו מחלקו לב׳ כוסות ותימה דהא מדקתני אין אלא כוס א׳ משמע דאין לו כלי אחר דהכי אמרי׳ בברכות באלו דברים (ג״ז שם) דקאמר התם וסברי ב״ש בהמ״ז טעונה כוס והתנן בא להם יין אחר המזון ואין לו אלא כוס אחד מברך על היין ואח״כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עליה ושתי ליה מיד לא דמברך ומנח ליה ולא שתי ומניחו לבהמ״ז והאמר מר המברך צריך שיטעום דטעים ליה בידיה שיש מעט מן היין בידו ושתה ולא יפגום ומיירי שאין שם רביעית בגמלוס משמע מדמוקי לה בטעים ליה בידיה ולא קאמר שיש היתר מרביעית בכלי אחר משום דקתני אין לו אלא כוס אחד היינו אין לו אלא כלי אחד וי״ל דהתם כיון דמיירי דאיכא טפי מרביעית א״כ אין לו אלא כוס אחד היינו על כרחך כלי אחד דאי לענין דליכא שני רביעית קאמר הלא א״ל שיעור לברך על היין לשתות דאפילו אמשהו מברך שלא יהנה בלא ברכה והרי יכול לברך ולשתות העודף על הרביעית ורביעית הנשאר יש לברכת המזון אלא אין לו אלא כלי אחד קאמר אבל הכא אין לו אלא כוס אחד אין נראה דכלי אחד קאמר דהא הנכנס לביתו קתני שלא התחיל לאכול ואי אפשר שלא ימצא כלי אחר דמסתמא לא מייני בגברא ערטילאי הלכך ע״כ לענין דאין לו שני שיעורין קאמר ובברכות דמיירי בבא להם יין על השלחן אפשר שאין לו על השלחן אלא כלי אחד: **ש״מ טעם מבדיל.** ולא יתמיה עד למחר קודם אכילה: **שמע מינה טעמו פגמו.** נראה דס״ד דאיכא טפי מרביעית ומשום דליכא שתי רביעיות קרי ליה כוס אחד והשתא מוכח שפיר דטעמו פגמו אף על גב דכוס של ברכה צריך שיעור דנהי דצריך שיעור יטעום מלא לוגמיו היתר על הרביעית והרביעית יש לבהמ״ז ורב אשי דהי דמיירי דליכא שיעור טעימה יותר מרביעית דאם טעמו חסר שיעורו ומיהו קשה היכי מוכח טעמו פגמו מדלא טעם העודף אכתי תיקשי ליה אמאי לא טעים ליה בידיה או בכלי אחר כדאמר באלו דברים וי״ל כוסא חובה כגון הבדלה ובהמ״ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית ב הלכך לא אפשר למיטעם בידיה או בכלי אחר אבל בברכות דלא מיירי בכוס חובה אפשר לתקן ע״י דטעים ליה בידיה: ושמע

שמע מינה תמני. תימה דהוה מלי למימר תשע שמע מינה שמותר לאכול קודם הבדלה כשאין לו אלא כוס אחד ולפירוש רבינו ניסים (ב) דמיירי כשהתחיל לאכול מבעוד יום ניחא אך קשה על פירושו כדפי׳ לעיל: **שמע מינה המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס.** וא״ת בפרק אין עומדין (ברכות דף לג:) דאמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי ח״ל כקידושא מה קידושא בתפלה ועל הכוס אף הבדלה אמאי לא פשיט ליה מברייתא דהכא וי״ל משום דאיכא בריתא התם שסודרת שא״ל להבדיל בשמיהם דקתני המבדיל בזו וכזו ינוחו לו ברכות על ראשו (ג) והכא דמשמע ליה דודאי הבדיל בתפלה אף על גב דאיכא דלא מבדלי מדאמר המבדיל בזה וכזה כו׳ משום דרוב בני אדם מבדילים בתפלה: **שמע** מינה ברכה טעונה כוס. קשה משמע דאפילו ביחיד טעונה כוס דהנכנס משמע שהוא יחידי וכן משמע לקמן (דף קח:) דתנן שליחי אומר עליו ברכת המזון וקאמר בגמ׳ שמע מינה בהמ״ז טעונה כוס ואדרבה כוסות תיקנו אפילו ביחידי מיהו יש לדחות משום דבהמ״ז טעונה כוס בג׳ תיקנו בפסח אפילו ביחיד כוס לברכת המזון דאי בשום פעם אינה צריכה מה ענין כוס בבהמ״ז היה להם לתקן שיר לכוס שליחי והעולם אין נוהגין לברך בהמ״ז על הכוס אלא בג׳ ורבינו שלמה בן רבינו מאיר אומר להטעים כוס אפילו ביחיד וכן מוכח במדרש שוחר טוב על קרא דשני רשעה שברת ועוד מוכיח מורי הר״ר יחיאל דטעונה כוס אפילו ביחיד דאי אינה טעונה כוס למה מניחו אחר המזון יבדיל לפני המזון ויאכל כל אחד בעצמו (א) ואז לא תהא טעונה כוס וא״ת לר״ג דאמר בכילד מברכין (ברכות דף מד.) דכל ז׳ מינין טעונין ג׳ ברכות דהיינו בהמ״ז ואם יצטרך כוס גם אותו כוס יצטרך כוס אחר א״כ לא יפטר לעולם וי״ל דלא תקנו כוס אלא אחר סעודת לחם וה״ג שאין לברך על הגפן אחר בהמ״ז אתי נמי (ב) שפיר ורא״ה דכן הלכה דבהמ״ז טעונה כוס ובאלו דברים (שם דף נג.) דאיכא בריתא דסברה אינה טעונה מוקי לה התם כתנאי אליבא דב״ש: **וש״מ כוס של ברכה צריך שיעור.** פי׳ מדאינו מחלקו לב׳ כוסות ותימה דהא מדקתני אין אלא כוס א׳ משמע דאין לו כלי אחר דהכי אמרי׳ בברכות באלו דברים (ג״ז שם) דקאמר התם וסברי ב״ש בהמ״ז טעונה כוס והתנן בא להם יין אחר המזון ואין לו אלא כוס אחד מברך על היין ואח״כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עליה ושתי ליה מיד לא דמברך ומנח ליה ולא שתי ומניחו לבהמ״ז והאמר מר המברך צריך שיטעום דטעים ליה בידיה שיש מעט מן היין בידו ושתה ולא יפגום ומיירי שאין שם רביעית בגמלוס משמע מדמוקי לה בטעים ליה בידיה ולא קאמר שיש היתר מרביעית בכלי אחר משום דקתני אין לו אלא כוס אחד היינו אין לו אלא כלי אחד וי״ל דהתם כיון דמיירי דאיכא טפי מרביעית א״כ אין לו אלא כוס אחד היינו על כרחך כלי אחד דאי לענין דליכא שני רביעית קאמר הלא א״ל שיעור לברך על היין לשתות דאפילו אמשהו מברך שלא יהנה בלא ברכה והרי יכול לברך ולשתות העודף על הרביעית ורביעית הנשאר יש לברכת המזון אלא אין לו אלא כלי אחד קאמר אבל הכא אין לו אלא כוס אחד אין נראה דכלי אחד קאמר דהא הנכנס לביתו קתני שלא התחיל לאכול ואי אפשר שלא ימצא כלי אחר דמסתמא לא מייני בגברא ערטילאי הלכך ע״כ לענין דאין לו שני שיעורין קאמר ובברכות דמיירי בבא להם יין על השלחן אפשר שאין לו על השלחן אלא כלי אחד: **ש״מ טעם מבדיל.** ולא יתמיה עד למחר קודם אכילה: **שמע מינה טעמו פגמו.** נראה דס״ד דאיכא טפי מרביעית ומשום דליכא שתי רביעיות קרי ליה כוס אחד והשתא מוכח שפיר דטעמו פגמו אף על גב דכוס של ברכה צריך שיעור דנהי דצריך שיעור יטעום מלא לוגמיו היתר על הרביעית והרביעית יש לבהמ״ז ורב אשי דהי דמיירי דליכא שיעור טעימה יותר מרביעית דאם טעמו חסר שיעורו ומיהו קשה היכי מוכח טעמו פגמו מדלא טעם העודף אכתי תיקשי ליה אמאי לא טעים ליה בידיה או בכלי אחר כדאמר באלו דברים וי״ל כוסא חובה כגון הבדלה ובהמ״ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית ב הלכך לא אפשר למיטעם בידיה או בכלי אחר אבל בברכות דלא מיירי בכוס חובה אפשר לתקן ע״י דטעים ליה בידיה: ושמע

קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום ו(וכבוד לילה) ואם איתא לישבקיה עד למחר וליעביד ביה תרתי א״ל ז חביבה מצוה בשעתה ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה והא ח תניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחר כך אומר הבדלה על הכוס אואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה א״ל אנא לא חכימא׳ אנא ולא חוזאה אנא ולא יחידא׳ אנא אלא גמרנא וסדרנא אנא וכן מורין בבי מדרשא כוותי ט שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא עיולי יומא כל במה דמקדמינן ליה עדיף ומחבבינן ליה אפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כבטונא שמע מינה מיהא מתני׳ תמני ש״מ י ב המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וש״מ יא ג ברכה טעונה כוס וש״מ יב ד כוס של ברכה צריך שיעור וש״מ יג ה המברך צריך שיטעו׳ וש״מ יד ו טעמו פגמו וש״מ טו ז טעם מבדיל ושמע

ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. דלא מבדיל מקמי סעודתא דהוי דחביבה מצוה בשעתה: ולא חוזאה אנא. מגיד: ולא אמינא ליה אנא מדעתאי להא משמיה דגברא יחידאה: אלא גמרנא אנא. כך שמעתי ביסיבה: וסדרנא אנא. מסדר שמועות לפני רבותי תמיד: עיולי יומא. מחבבינא ליה ועבדינן קידוש מאותתא כי היכי דלנקטיה עילוון הייא: אפוקי יומא. כגון אבדלתא: מאחרינן ליה. היכא דאין לו אלא כוס אחד עד לאחר המזון: שמע מינה המבדיל בתפלה כו׳. דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל אף על גב דסתם בני אדם מבדילין בתפלה: וש״מ ברכה טעונה כוס. ברכת המזון: ושמע מינה (ברכת המזון) [כוס] (ו) של ברכ׳ צריך שיעור. דאי לא צריך שיעור ליחלקי׳ לתרי: ושמע מינה צריך המברך שיטעום. דאי לא טעים ליה ליברך עליה תרי זימני: ושמע מינה טעמו פגמו. כבר מברכת המזון: ואליבא

רשב״ם

קידוש היום. קידוש הלילה שמקדשין את היום על הכוס בלילה קודם לכבוד יום שלא ישתה אותו בחמצע סעודה אלא יקדש בו בלילה קודם אכילה: ולעביד ביה תרתי. קידוש היום והוי נמי כבוד היום קצת אע״פ שאינה בתוך הסעודה: חביבה מצוה בשעתה. כדאמר באלו דברים (לעיל דף סח:) שהרי הקטר חלבים ואברים כשרים כל הלילה ואין ממתינין להם בשבת עד שתחשך שנא׳ (במדבר כח) עולת שבת בשבתו הלכך יקדש בו בלילה ולא ימתין בו עד מחר: ומי אמרינן. גבי ברכה חביבה מצוה בשעתה: ומשלשלן כולן לאחריו. לאחר ברכת המזון יין גר בשמים והבדלה כב״ש אליבא דר׳ יהודה והכי מפרשי׳ לקמיה [קו:] ולא אמר חביבה מצוה בשעתה דלא מבדיל מקמי מזון דהויא שעת הבדלה: לא חכימא אנא. לא אמינא לה מדעתאי להא דחביבה מצוה בשעתה: ולא חוזאה אנא. מגיד: ולא אמינא לה משמיה דגברא יחידאה: אלא גמרנא אנא. כך שמעתי ביסיבה: וסדרנא אנא. מסדר שמועותי לפני רבותי כך מפרש רבינו שלמה. ובתלמידי רבינו יצחק כתב ה״ג לא חכימא ולא גמרנא אנא אלא מסדרנא אנא וא״ל פי׳ הדבר כן לא חכימא אנא לומר מה שאמרתי מעצמי מקדש והולך כל היום כולו וגם לתרץ חביבה מצוה בשעתה ולא גמרנא אנא לא למדתי דבר זה מרבותי בסדר קידוש אלא סדרנא אנא כל סדרי ברכות קידוש והבדלה נתתי לב בהן לברר את כולן לא נתישבתי עד שעמדתי על עיקרן ועל סדרן להורות לעולם כן: עיולי יומא. מחבבינן ליה ועבדינן קידושא מאותתא כי היכי דלינקטיה עילוון הייא דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצוה: אפוקי יומא. כגון הבדלה מאחרינן ליה היכא דאשכחן שום עילה לאחוריה כגון היכא דאין לו אלא כוס אחד דמאחרינן ליה עד לאחר המזון: שמע מינה המבדיל בתפלה כו׳. דקתני הנכנס לביתו במוצאי שבת מבדיל ואע״ג דסתם בני אדם מבדילין בתפלה: ש״מ ברכה טעונה כוס. ברכת המזון: וש״מ כוס של ברכה צריך שיעור. רבינעת לוג דאי לא תימא הכי דצריך שיעור לחלקיה לתרי: וש״מ המברך צריך שיטעום. או הוא או אחד מן השומעים ובשתיית אחד מהן יצאו כולן כדאמר בעירובין בפרק בכל מערבין (דף מ:) דאמר התם ליברך עליה ולינחיה ומשני המברך צריך שיטעום וליתביה לינוקא לית הלכתא כרב אחא בר יעקב דאמי למיסרך ויוסף הכפורים קאי וש״מ דהמברך צריך שיטעום לכתחלה ואם לא טעם כי אם אחד מהן יצאו כולן ידי חובתן אבל אין מברכין על הכוס אם לא יש בה ג׳ ממנו ואפילו בשתיית תינוק שפיר דמי ומברייתא זו שמעינן דצריך שיטעום דאי לא טעים ליה ליברך עליה תרי זימני הבדלה בשעתה בלא שתיה וברכת המזון בשעתה וישתה: וש״מ טעמו פגמו. לברכת המזון מדלא מבדיל בריש קודם אכילה ושותה ומשייר המותר לברכת המזון: וש״מ טעם מבדיל. אף על פי שאכל מבדיל ולא ימתין עד למחר קודם אכילה דאיכא למאן דאמר לקמן (דף קו:) טעם אינו מבדיל. הכא לא גרסי׳ טעם אינו מקדש: ושמע

מסורת הש״ס

ו) נ״מ ל״ג, ב) [לעיל סח: וש״נ], ג) לעיל דף קב: [וש״נ], ד) [ברכות נב.], ה) שם נג. [שבת קנ: לקמן קז.], ו) [לקמן קח:], ז) [ברכות נב.], ח) [שם ובערובין מ:], ט) [ברכות נב.], י) [לקמן קו: קז.], כ) [ומסקנת התם אם הבדיל כזו ולא הבדיל כזו ינוחו לו ברכות על ראשו], ל) [וע״ע תוס׳ ברכות ל:. ד״ה נתן],

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ושמע מינה כוס של ברכה בהמ״ז צריך שיעור כנ״ל: (ב) תוס׳ ד״ה שמע מינה וכו׳ ולפירוש רבינו ניסים. נ״ב לעיל דף ק״ב ע״ב בד״ה מינהו:

גליון הש״ם

גמ׳ דרשא״ ד״ה ברכה טעונה כוס. עי׳ פ״ח מ״ד דדמאי וכר״ש שם:

מוסף רש״י

חביבה מצוה בשעתה. לריכים אנו לחבבה (חולין נד:). ומשלשלן. לשון שלשלת, כלומר סודרן לאחר המזון (ברכות נב.). ברכה טעונה כוס. ברכת המזון, דקתני מניחו לאחר המזון (שם). טעמו פגמו. לברכת המזון ולקדוש ולהבדלה (שם).

מוסף תוספות

א. דרשאין ליחלק כל זמן שלא התחילו לאכול ביחד. תוס׳ הרא״ש. ב. שאין זה כבוד קידוש והבדלה שיניח המברך כוס אלא לפניו וישתה ממנו משהו בכלי אחר. שם.

כח א מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת הלכה יג טוש״ע א״ח סי׳ רצט סעיף ד:
כט ב מיי׳ שם הלכה ו סמג עשין כט [טוש״ע א״ח סי׳ רלד ס״א]:
ל ג מיי׳ פ״ז מהלכות ברכות הל׳ טו סמג עשין כז טוש״ע א״ח סי׳ קפב ס״א:
לא ד מיי׳ שם הלכה יד ופכ״ט מהל׳ שבת הלכה ז טוש״ע א״ח סי׳ רעא סעיף יא:
לב ה מיי׳ פ״ז מהל׳ ברכות הלכה טו ופכ״ט מהל׳ שבת הל״ז טוש״ע א״ח סי׳ קל ס״ד וסי׳ רעא סעיף יד:
לג ו מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת הל׳ טז טוש״ע א״ח סי׳ קפב ס״ג:
לד ז מיי׳ שם הלכה ה סמג עשין כט טוש״ע א״ח סי׳ רעט ס״ה:

רבינו חננאל

ופרקינן חביבה מצוה בשעתה, כלומר כיון שהלילה קודם לקידושה מן היום. אין מעבירין מצות הקידוש מן הלילה עד למחר. איני והתניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין והבשמים ואומר הבדלה, ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן לאחריו. הנה מאחרת ההבדלה לאחר המזון ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. ופרקינן שאני עיולי יומא מאפוקי יומא, עיולי יומא מחבבינן ליה ולא מאחרינן ליה, אפוקי יומא דהיא תליא בהבדלה מאחרינן ליה. ואסיקנא ש״מ מיהא מתניתא תמני. וסימן תלתא כסי ותלתא טעמי ושתי קדושות. מדקתני מבדיל על הכוס, ש״מ שהמבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס. ומדקתני מניחו לאחר המזון, ש״מ ברכת המזון טעונה כוס. ומדלא מבדיל במקצתו, ש״מ כוס של ברכה צריך שיעור כדי רביעית ואין לו אלא שיעור אחד. ומדלא קתני מבדיל ומניחו לאחר המזון ומברך עוד עליו ברכת המזון, ש״מ דאסור לו לברך עד שיטעום. וש״מ טעמו פגמו לברכה. ושמע מינה טעם מבדיל מדקתני ומשלשלן כלן בברכת המזון.

ושמע מינה אומר שתי קדושות על כוס אחד. ונשאין לו כדאמר לעיל (ד׳ קב:): **משום דכוס של ברכה צריך שיעור.** רב אשי לא פליג אאמוראי דנסמוך ואית ליה שפיר טעמו פגמו אלא דמהא ליכא למישמע מינה קאמר: **קפיד אבסא פגימא.** פירש רשב״ם דקפיד לכתחלה דוקא ואם אין לו אלא פגום יקדש עליו ותימה א״כ אין התירו לאכול קודם הבדלה משום קפידא דפגימה[א] מיהו ראוי רשב״ם לסמוך עליו בשעת הדחק: **זוכרהו על היין.** דזכירה כתיב על היין זכרו כיין לבנון (הושע יד) נזכירה דודיך מיין (שיר א) והאי זכירה היינו קידוש דיכולו לא מצינו על הכוס אלא בתפלה כדאמר בשבת (ד׳ קיט:) ולא ניתקן על הכוס אלא להוציא בניו ובני ביתו ומה שרגילין לומר ויכולו אחר התפלה בקול רם היינו משום י״ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומר ויכולו בתפלה ותקנו נמי לומר בכל שבתות שלא לחלק בין שבת לשבת ונראה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר בגמי שמתו (ברכות ד׳ כ:) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן כדמשמע בריש זיר (ד׳ ג:) דקאמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מגזה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קידושא דהבדלה מושבע ועומד מהר סיני הוא[ב] דאיצטריך קרא למיסר אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאסתה וחזר ואמר הריני זיר איצטריך קרא דנזירות חל עליו אף על פי שמושבע ועומד הוא ועוד מצינו למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן: **הוה** גחין ושתי. וא״ת דבפרק שלשה שאכלו (ברכות ד׳ מז.) אמרינן אין המסובין רשאין לטעום עד שיטעום המברך וי״ל דהיינו דוקא בהמוצא שצריך לאכול כדאמרי׳ בפרק ראוהו ב״ד (ר״ה ד׳ כט:) לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אא״כ אוכל עמהן[ג] הלכך צריך להמתין עד שיטעום המברך אבל קידוש שאין חובה לשתות להמברך א״ל להמתין ומיהו בירושלמי דברכות א״ר אבא בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המברך ר׳ יהושע בן לוי אומר שותין אע״פ שלא שתה ולא פליגי מה דא״ר אבהו כשהיו כולן זקוקין לכוס אחד מה דאמר ר׳ יהושע כשיש לכל אחד כוסו בידו ומשמע נמי אם אין כוסו בידו אפי׳ שפך מכוס ברכה לכוסות אחרים אין להם לטעום עד שיטעום המברך אבל כשיש לכל אחד כוס א״ל להמתין ולכך הוה גחין ושתי ומכאן יש להוכיח שא״ל לשפוך מכוס של ברכה לשאר כוסות[ד] ומיהו היכא דפגימי צריך לשפוך ממנו לשאר כוסות כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום אע״ג דשתיה לא מעכבא כדאמרינן בפרק בכל מערבין (עירובין דף מ:) וגם בהמוצא יש להוכיח מירושלמי אם יש לכל אחד כברו א״ל להמתין ואוכל כל אחד משלו והא דאמר טול ברוך (ברכות דף מ.) ואמרינן נמי (שם דף מו.) בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה דמשמע שאין אוכלין אלא מה שמחלק להם מיירי בשאין בכאן כבר לפני כל אחד א״נ בשבת וכגון שאין להם לחם משנה דאז צריכין לאכול מבציעתו[ה]: הנוטל

ושמע מינה אומר ב׳ קדושות על כוס אחד וש״מ ב״ש היא ואליבא דרבי יהודה רב אשי אמר טעמו פגמו וכוס של ברכה צריך שיעור חדא מילתא היא וה״ק מ״ט טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור רבי יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא מר בר רב אשי קפיד [א]אפילו אחביתא פגימתא ת״ר [1]זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת״ל זכור את יום השבת לקדשו בלילה מנין אדרבה עיקר קדושא בלילה הוא קדיש דכי קדיש תחלת יומא בעי לקידושי ותו בלילה מנין ת״ל זכור את יום תנא מיהדר אלילה וקא נסיב ליה קרא דיממא ה״ק [2]זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת״ל זכור את יום השבת [3]ביום מאי מברך אמר רב יהודה בפה״ג רב אשי איקלע למחוזא אמרו ליה ליקדיש לן מר קידושא רבה הבו ליה סבר מאי ניהו קידושא רבה אמר מכדי כל הברכות כולן בפה״ג אמרי ברישא אמר בפה״ג ואגיד ביה חזייה לההוא סבא דגחין ושתי קרי אנפשיה [2]החכם עיניו בראשו [ו]אמרי בני רבי חייא מי שלא הבדיל [3]במוצ״ש מבדיל והולך בכל השבת כולו ועד כמה א״ר זירא [ד]עד רביעי בשבת כי הא [3]דיתיב רבי זירא קמיה דרב אסי ואמרי לה רב אסי קמיה דרבי יוחנן ויתיב וקאמר [ה]לענין גיטין חדא בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא ארבע וחמשא ומעלי יומא קמי שבתא א״ר יעקב בר אידי [ו]אבל לא על האור אמר רב ברונא אמר רב הנוטל

ואליבא דרבי יהודה. דאמר [קג.] מאור ואח״כ בשמים: **משום דכוס של ברכה טעון שיעור.** אבל אי הוה ביה טפי מכשיעור טעמו לא פגמו: **קפיד.** לקידוש והבדלה וברכת המזון אבל אם בא לשתות מכוס פגום מברך עליו ברכת היין: **לקדשו.** משמע משעה שמתקדש היום: **אין לי אלא ביום.** לקמן פריך אדרבה עיקר קדושא בלילה הוא דכניסתו היא קדושתו: **קידושא רבה.** גורא פרי הגפן ואהכי קרי ליה קידושא רבה דאכולהו קידושי אמרי לה: **ואגיד ביה.** האריך בו: **עד רביעי בשבת.** אבל מרביעי ולהלן גבי שבת הבא מתמשב: **לענין גיטין.** אמר לה ה״ז גיטך על מנת שתתני לי מאתים זוז אחר השבת או שאמר קודם השבת תתני לי: **אבל לא על האור.** אם לא בירך גורא מאורי האש במוצאי שבת אינו מברך:

רש״ם

ושמע מינה אומרים ב׳ קדושות על כוס אחד. היכא דלית ליה אלא כוס אחד כי הכא אע״ג דאמר לעיל (דף קב:) אין אומרים ב׳ קדושות על כוס אחד היכא דלית ליה שאני כדמתרצינן לעיל[ד]: **ושמעת מינה ב״ש היא ואליבא דרבי יהודה.** דאמר לעיל[ה] מאור ואח״כ בשמים דאילו לב״ה ברישא בשמים ואח״כ מאור. והא ליכא למימר ר״מ ואליבא דב״ה כדאמר לעיל[ו] וב״ה אומרים גר ובשמים מזון והבדלה ועני רבא זו דברי ר״מ היא דה״ל פרכינן בברכות פרק אלו דברים (דף נב.) ומשני לא ס״ד מדקתני ומשלשלן לאחר המזון מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא דמזון בריש רבי יהודה כדאמר לעיל[ו] רבי יהודה אומר לא נחלקו ב״ש וב״ה על המזון שבתחלה ועל הבדלה שבסוף כו׳ אלמא רבי יהודה היא ואליבא דב״ש דאילו לר״מ מי תנא לה משלשלן לאחר המזון דלדידיה מאור בריש בין לב״ה בין לב״ש ולא מזון כדאמר לעיל זו דברי ר״מ: **משום דכוס של ברכה צריך שיעור.** אבל אי הוה טפי מכשיעור וטעמו לא פגמו: **קפיד אבסא פגימא.** לקידוש והבדלה ולבהמ״ז ולכל ברכות שתקנו לסדרן על היין אלא יברך על כוס פגום אבל אם רוצה לשתות יין צריך לברך גורא פרי הגפן שאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה[ח]. ומיהו אם אין לו אלא יין פגום מקדש עליו דקפיד לכתחלה משמע: **אפילו אחביתא.** חביות קטנות אבל אם חבית של עץ גדולה אין להקפיד: ה״ג **א״ר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת״ל זכור את יום השבת בלילה מנין אדרבה עיקר קידושא בלילה הוא דכי קדיש[ט] יומא בעיא לקדושי ותו בלילה מנין תלמוד לומר זכור את יום השבת תנא מהדר אלילה ונסיב לה קרא ליממא הכי קאמר זכור את יום השבת לקדשו זוכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה בו׳: לקדשו.** משמע בשעה שמתקדש היום: **אין לי אלא ביום.** ולקמן פריך אדרבה עיקר קידושא בלילה[י] הוא קדושתו: **הכי קאמר בו׳.** אע״ג דאין לפרש לשון השנוי בברייתא בענין זה אלא ע״י שאנו מסרסין אותה למפרע אפ״ה לא שייך למימר חסורי מיחסרא שהרי אין חסר ממנה כלום אלא שאנוה למפרע דבמקום שהיה לו לומר אין לי אלא בלילה ביום מנין טעה התנא בשמועתו ושנה אין לי אלא ביום בלילה מנין הלכך לא שייך למימר חסורי מיחסרא: **ביום מאי מברך.** דאי אמרת קידוש מרישא והתניא[יא] שבת ויום טוב אין בהן קדושה על הכוס: **אמר רב יהודה בפה״ג.** אתאי כסא דחמרא וברוכי ומשתי משום כבוד שבת לחלק בין מדת שבת למדת חול שהוא ענין שיר שאין אומרים שירה אלא על היין והכי מפרש בשאילתות דרב אחאי בפרשת וישמע יתרו[יב]: **קידושא רבה.** גורא פרי הגפן וקרי ליה קידושא רבה דאכולהו קידושי קאמרי ליה: **ואגיד ביה.** האריך בו לדעת אם יסרהב אחד מהם לשתות ובכך יבין דגורא פרי הגפן דגילין לומר ותו לא שאם לא כן היה אומר [יג]לו [לקדש] קידוש גדול של לילה כמנהגן: **עד רביעי בשבת.** ולא עד בכלל אבל מרביעי ואילך גבי שבת הבאה מתמשב: **לענין גיטין.** אם אמר לה הרי זה גיטך על מנת שתתני לי ר׳ זוז אחר השבת או על מנת שתתנם לי קודם השבת: **אבל לא על האור.** אם לא בירך על הנר גורא מאורי האש במוצ״ש שוב אינו מברך. כך נ״ל טעם הדבר כדתניא במקום שנהגו (לעיל נד.) אין מברכין בו אלא בליל מוצ״ש הואיל ותחלת ברייתו הוא: נטל

מסורת הש״ס

א) [לעיל קה.], ב) [לקמן קז.], ג) גיטין דף עז., ד) [דף קב:], ה) [שם], ו) [שם], קג.], ז) [שם], ח) [ברכות לה.], ט) [לעיל קה.], י) [סימן נד], כ) [וע״ע תוס׳ ברכות דף מז. ד״ה אין],

תורה אור השלם

1. זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שמות כ ז
2. הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם: קהלת ב יד

הגהות הב״ח

(א) רשב״ם ד״ה ה״ג מ״ר וכו׳ דכי קדיש תחלת יומא: (ב) ד״ה אין לי אלא ביום וכו׳ **בלילה היא** דכניסתו היא קדושתו: (ג) ד״ה ואגיד וכו׳ אומר **להם** קידוש גדול:

מוסף רש״י

חדא בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא. קרי בתר שבת שעברה, אבל רביעי חמישי ושני נקראין על שם שבת הבאה. אלא שבת דקאמר יום שבת ממש קאמר (גיטין עז.).

מוסף תוספות

א. כיון דבדיעבד יכול לברך על כוס פגום. תוס׳ הרא״ש. ב. בתמיה כלומר וכי מושבע ועומד הוא. שם. ג. כדאמרינן לעיל. רש״י שם. ושם בסוגיא אית: כל הברכות כולן אע״פ שיצא מוציא, חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא. ד. דההוא סבא קא שתי אע״פ שלא שפך מכוס של ברכה לתוכו. שם.

עין משפט נר מצוה

לה א מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת הלכה טז טושע״ע א״ח סי׳ קפב סעיף ג:
לו ב מיי׳ שם הלכה ח [והלכה ו] סמג עשין קט [טור א״ח סי׳ רעא]:
לז ג מיי׳ שם הלכה י וסמג שם טור ש״ע א״ח סי׳ רפט סעיף א:
לח ד מיי׳ שם הל׳ ד סמג שם טור ש״ע א״ח סי׳ רצט ס״ו:
לט ה מיי׳ פ״ט מהל׳ גירושין הלכה כג סמג עשין נ טוש״ע אה״ע סי׳ קמד ס״ו:
מ ו מיי׳ פכ״ט מהלכות שבת הלכה ד סמג עשין כט טוש״ע א״ח סי׳ רצט סעיף ו:

רבינו חננאל

ומדבריך בכוס אחד והבדלה, ש״מ אומר שתי קדושות בכוס אחד. וש״מ מדמקדים המאור לבשמים ב״ש היא, דאי ב״ה בשמים ואח״כ מאור אמרי. ר׳ יעקב בר אידי קפיד אכסא פגימה. רב ששת קפיד אפי׳ מחצבא פגימה לא הוה מברך. מר בר רב אשי קפיד אפילו מחביתא פגימה. ת״ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא ביום בלילה מנין, ת״ל זכור. ומסקנא ביום מאי ואמרינן בורא פרי הגפן, והוא קידושא רבה. אמרי בני ר׳ חייא מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת. ועד כמה, עד רביעי בשבת. דאמר ר׳ זירא בענין גיטין יום ראשון ויום שני ויום שלישי בתר שבתא. יום רביעי ויום חמישי ויום ששי קמי שבתא. אמר ר׳ יעקב בר אידי אבל בשאר ימי השבוע המבדיל אינו מברך על האור. וכן תאני שילא.

מא א ב מיי' פכ"ט מהלכות שבת הל' ט [והל' י] סמ"ג עשין כט טוש"ע א"ח סי' רעא סעיף יב:

מב ג מיי' שם הל' ה וסמג שם טור ש"ע א"ח שם ס"ז:

מג ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' רלט ס"ה:

רבינו חננאל

ואמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש. ואסיקנא רב אימת דחביבה עליה ריפתא מקדש אריפתא, אימת דחביבה עליה חמרא מקדש אחמרא.

הנוטל ידיו **לא** יקדש. פירש רשב"ם ונסדר דרב עמרם משום היסח הדעת וקשה דהא רב גופיה קאמר בפ' כל הבשר (חולין דף קו:) נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום [א] וי"ל דתנאי לא מהני אלא היכא דלא שכיחי מיא כגון שאין לו מים בסמוך או יש לו וצריך לדברים אחרים אבל היכא דשכיחי מיא ויש לו בסמוך לא יועיל כדמשמע התם דקאמר אמר להו רבא להנהו בני פקתא דערבות כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא משו ידייכו מלפרא ואתנו עלייהו כולי יומא איכא דאמרי בשעת הדחק ופליגא דרב ואיכא דאמרי אף שלא בשעת הדחק והיינו דרב משמע דרב נמי איירי בלא שכיחי מיא כדקאמר כגון אתון דלא שכיחי לכו מיא וקאמר והיינו דרב וה"ר אלחנן מפרש [ב] נטל לא יקדש משום דמיחזי כנוטל ידיו לפירות דהרי זה מגסי הרוח: **זימנין** סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב בו'. השתא מסיק דקידוש לא הוי היסח הדעת וא"ת דנפרק אלו דברים (ברכות דף נא.) אמרי ב"ה מוחזין את הכוס ואח"כ נוטלין לידים ומפרש טעמא [ג] משום דתכף לנטילת ידים סעודה וכי מזיגת הכוס הוי טפי היסח הדעת מקידוש וי"ל דשאני מזיגה שהיא בחמין ונריך דקדוק שלא יחסר ושלא יותיר והוי טפי היסח [הדעת] מקידוש ור"ת פירש דהתם איירי בחול ויש לחוש שאם יטול קודם מזיגה שיעסוק בשאר דברים ולא יאכל לאלתר ולאו אדעתיה אבל בשבת אין לחוש שיפליג לדבר אחר שהשלחן ערוך ויאכל מיד: **מקדש אריפתא.** פירש רשב"ם שהיה מקדש על הפת במקום יין ואם כן היה נוטל תחלה ולא הוי קידוש הפסק וקשה לר"ת [ד] דקידוש על הפת ודאי לא הוי הפסק שהקידוש הוא לאחר המוציא והוי כמו גבול לתורי [ה] דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה וכ"ש דלענין נטילה לא הוי הפסק אבל במקדש על היין שהוא קודם המוציא יהיה הפסק בין נטילה [ו] לאכילה ומיהו יש לישב פירושו דפעמים היה דעתו לקדש אריפתא והיה נוטל ואח"כ לפעמים היה נמלך והוה מקדש אחמרא והיה סומך על אותה נטילה ואין להקשות לרשב"ם דהא משמע לקמן דאין מבדילין על הפת מדאמימר בת טווח וא"כ כל שכן דאין מקדשין על הפת דקידוש חמור מהבדלה כדאמרינן לעיל (דף קה.) דקובעת לקידוש ולא להבדלה ולקמן אמרינן סבור מינה קידושי הוא דלא מקדשינן הא אבדולי מבדלינן דאינה קשיא דאיכא טעמא דכיון שמלוה לסעוד סעודת שבת שייך קידוש על הפת אבל הבדלה אין עניינה אלא פת אלא דוקא על היין דשייך בכל דבר הודאה ושירה מ"מ נראה לר"ת דאין מקדשין על הפת כלל והכא ה"פ הנוטל ידיו לא יקדש משום דס"ל לרב ים קידוש שלא במקום סעודה וחיישינן שמא יפליג וילך לחוץ א"ל רב יצחק בר' זימנין דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא כלומר הוה מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש ולא דמי למזיגת הכוס כדפרישית לעיל וזימנין דחביבא ליה חמרא הוה מקדש אחמרא שלא במקום ריפתא דהיינו סעודה דסבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח [ז] ובירושלמי בברכות גבי פלוגתא דב"ש וב"ה מברך על היום ואחר כך מברך על היין משמע כפר"ת דאין מקדשין על הפת דא"ר זעירא מדברי שניהם נלמד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין אמר רבי יוסי ב"ר בון היגין תמן מקום שאין יין שליח לבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ויום השבת משמע שאין מקדשין על הפת וא"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה [ח] כמו שמבדילין וכולה שמעתין דאסרה לקדושי אשיכרא איכא לאוקמי בשאינו חמר מדינה ותדע מדקאמר רב כשם שאין מקדשין כך אין מבדילין ובחמר מדינה פשיטא דמבדילין ולקמן נמי דאמר אין מקדשין בלא יין וכן ההיא דירושלמי שהבאתי איכא לאוקמא דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה ואי מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה אתי שפיר ביום טוב שאחר השבת שיעשו יקנה"ז על השכר אבל אי אין מקדשין על השכר ולרשב"ם שאומר לקדש על הפת תימה איך יעשו חצי יקנה"ז על הפת וחצי על השכר ומיהו בסדר דרב עמרם יש לע"ג דאין מבדילין על הפת ביו"ט אחל במוצאי שבת מבדילין כיון דקידוש עיקר כדפסקינן יקנה"ז ומקדשין על הפת נעשה הבדלה טפילה לה ומבדיל על הפת עם הקידוש וכוס ברכת המזון נראה דמברכין על השכר היכא דהוי חמר מדינה דהא אפילו הבדלה דטעונה כוס לכולי עלמא מבדילין כל שכן ברכת המזון דאיכא בריתא בהאי דברים (ברכות נב.) שסוברת דאינה טעונה כוס ועוד דאמרינן בשמעתין אין אומרים הבא כוס של ברכה פירוש לברך ברכת המזון אלא על היין והני מילי דלא קבע סעודתיה עילויה אבל קבע סעודתיה עילויה ליתא לן בה משמע דאם סעודתו עליו שמברכין עליו ברכת המזון וכל שכן אם הוא חמר מדינה מיהו רשב"ם מוחקו מן הספרים. מסקנא דמילתא מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה ולא על הפת ולר"ת אין מקדשין נמי על הפת אך יש להסתפק אם מקדשין על השכר: **טעם** אינו מקדש. פי' עד למחר קודם אכילה ואם תאמר למאי דפי' לעיל אף ידי יין יצאו כששתה בבית הכנסת א"כ אין יקדש שוב בביתו וי"ל דלא מיקרי טעם כיון שלא טעמו אלא מכוס של ברכה: **אישתלי** וטעים מידי. מה שמקשי' השתא בהמתן של גדיקים אין הקב"ה מביא תקלה [ה] י"ל דהכא שהמאכל מותר אלא שהשעה אסורה אין שייך להקשות [ו] ובמקום אחר מפורש (גיטין ז.) [ז]: **שבקיה** ברביה ס"ל. פי' בקונטרס רב דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה ותימה דרב אסי נמי תלמידו של רב והלשון משמע כרביה ולא רביה [ח] אלא נראה כרביה כרב הונא [כדאמר] בפ"ב דקדושין (דף מו.) דרב ירמיה תלמידו של רב הונא דקאמר נראין דברי תלמיד ואע"ג דרב ירמיה בר אבא תלמיד חבר דרב הוה בפ' תפלת השחר (ברכות כז:) דקאמר ליה מי בדלת ולא קאמר ליה מר בברכות גרסינן ברוב ספרים רב ירמיה ובקדושין רבי [ט] ירמיה: אמר

הנוטל ידיו לא יקדש [ו] אמר להו רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב שבחנינהו לשמעתתיה זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב [ב] זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא זימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא אמר רב הונא אמר רב טעם אינו מקדש בעא מיניה רב חנא בר חיננא מרב הונא טעם מהו שיבדיל א"ל אני אומר [ג] טעם מבדיל ורב אסי אמר טעם אינו מבדיל רב ירמיה בר אבא איקלע לבי רב אסי אישתלי וטעים מידי הבו ליה כסא ואבדיל אמרה ליה דביתהו והא מר לא עביד הכי אמר לה שבקיה כרביה סבירא ליה אמר רב יוסף אמר שמואל טעם אינו מקדש טעם אינו מבדיל ורבה אמר רב נחמן אמר שמואל [ד] טעם מקדש [ה] וטעם מבדיל אמר

נטל ידיו לא יקדש. דקידושא מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא: **דחביבא ליה ריפתא.** שהיה רעב מקדש אריפתא. אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ואכיל נהמא דקידושא: **דחביבא ליה חמרא.** שהיה למא: **טעם.** אם אכל שוב אינו מקדש כל הלילה: **אישתלי.** רב ירמיה: **אמרה ליה דביתהו.** דרב אסי לרב אסי: **והא מר לא עביד הכי.** דאמר רב אסי טעם אינו מבדיל: **שבקיה כרביה.** דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה:

רשב"ם

נטל ידיו לא יקדש. אלא אמר יקדש והוא יצא ידי חובתו בשמיעה ושתיה דאין כאן היסח הדעת מאחר שהוא עצמו אינו מברך אבל הוא עצמו לא יקדש אם נטל ידיו כדי שיאכל על סמך נטילה דלפני קידוש דקידוש מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיסח הדעת ובעי נטילה אחריתי בתר קידושא דתכף לנטילת ידים סעודה [ב] ובשביל קידוש לא בעי נטילה דהנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח [ג] והא קמ"ל דנטילה שלפני קידוש אינה עולה לו לפיכך יקדש תחלה ואח"כ נוטל ידיו. וכ"ש דהנוטל ידיו לא יבדיל דהא אפילו קידוש דבמקום סעודה הוא ואיכא למימר דליכא היסח הדעת אפ"ה אין יכול לסמוך על נטילה דלפני קידוש. והא דקאמר נטל לא יקדש ולא אמר מקדש וחוזר ונוטל ידיו היינו משום דלא בעינן נטילת ידים תרי זימני דחדא מינייהו ברכה לבטלה הלכך לא יקדש הוא אבל חבירו יקדש לו: **דחביבא ליה ריפתא.** שהיה רעב מקדש אריפתא אלמא לא בעי נטילה אחריתי אלא מעיקרא משי ידיה ואכיל נהמא דקידוש אלמא קידוש שלאחר נטילה לא חשיב היסח הדעת. וכן הילכתא דמי שנטל ידיו קודם קידוש א"ל לחזור וליטלן אחר קידוש ולא אפליגו רבנן בין מקדש אריפתא למקדש אחמרא אדלא קא מהדר ליה לרב יצחק בר שמואל מידי ומיהו לכתחלה מוזגין ואח"כ נוטלין לידים כב"ה במסכת ברכות (דף נא:). ומדרב שמעינן שמקדשין על הפת ואומר ויכולו ומברך המוציא ואינו אוכל גם לא יפרוס עד שיקדש אחרי כן. ודוקא קידוש אבל הבדלה אינה אלא על הכוס של יין כדאמרינן (שם דף נג.) העשירו קבעוה על הכוס ומי שאין לו כוס יין במקום [ד] שרגילין לשתות יין אל יבדיל על הפת ודי לו בהבדלת תפלה בסידור רב עמרם: **טעם.** אם אכל לא יקדש כל הלילה אלא למחר קודם סעודה: **אני אומר טעם מבדיל.** ואע"ג דלגבי קידוש אמינא טעם אינו מקדש בהבדלה אין להחמיר כל כך: **אשתלי.** רב ירמיה: **אמרה ליה דביתהו.** דרב אסי: **והא מר לא עביד הכי.** דאמר רב אסי טעם אינו מבדיל: **א"ל.** רב אסי: **שבקיה כרביה ס"ל.** דס"ל כרב ורב הונא משמיה דרב היה אומר וכך פרש"י: כל

דחביבא ליה ריפתא ומקדש אריפתא כלומר הוה מקדש אחמרא על דעת לאכול מיד ריפתא והיה נוטל מיד ידיו קודם קידוש ולא דמי למזיגת הכוס כדפרישית לעיל וזימנין דחביבא ליה חמרא הוה מקדש אחמרא שלא במקום ריפתא דהיינו סעודה דסבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה ומאן דסבר אין קידוש אלא במקום סעודה כ"ש דנוטל ידיו ומקדש דלא הוי היסח [ג] ובירושלמי בברכות גבי פלוגתא דב"ש וב"ה מברך על היום ואחר כך מברך על היין משמע כפר"ת דאין מקדשין על הפת דא"ר זעירא מדברי שניהם נלמד מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין אמר רבי יוסי ב"ר בון היגין תמן מקום שאין יין שליח לבור יורד לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ויום השבת משמע שאין מקדשין על הפת וא"ע אם מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה [ד] כמו שמבדילין וכולה שמעתין דאסרה לקדושי אשיכרא איכא לאוקמי בשאינו חמר מדינה ותדע מדקאמר רב כשם שאין מקדשין כך אין מבדילין ובחמר מדינה פשיטא דמבדילין ולקמן נמי דאמר אין מקדשין בלא יין וכן ההיא דירושלמי שהבאתי איכא לאוקמא דלא אתי למעוטי אלא כשאינו חמר מדינה ואי מקדשין על השכר היכא דהוי חמר מדינה אתי שפיר ביום טוב שאחר השבת שיעשו יקנה"ז על השכר אבל אי אין מקדשין על השכר ולרשב"ם שאומר לקדש על הפת תימה איך יעשו חצי יקנה"ז על הפת וחצי על השכר ומיהו בסדר דרב עמרם יש לע"ג דאין מבדילין על הפת ביו"ט אחל במוצאי שבת מבדילין כיון דקידוש עיקר כדפסקינן יקנה"ז ומקדשין על הפת נעשה הבדלה טפילה לה ומבדיל על הפת עם הקידוש וכוס ברכת המזון נראה דמברכין על השכר היכא דהוי חמר מדינה דהא אפילו הבדלה דטעונה כוס לכולי עלמא מבדילין כל שכן ברכת המזון דאיכא בריתא בהאי דברים (ברכות נב.) שסוברת דאינה טעונה כוס ועוד דאמרינן בשמעתין אין אומרים הבא כוס של ברכה פירוש לברך ברכת המזון אלא על היין והני מילי דלא קבע סעודתיה עילויה אבל קבע סעודתיה עילויה ליתא לן בה משמע דאם סעודתו עליו שמברכין עליו ברכת המזון וכל שכן אם הוא חמר מדינה מיהו רשב"ם מוחקו מן הספרים. מסקנא דמילתא מבדילין על השכר אם הוא חמר מדינה ולא על הפת ולר"ת אין מקדשין נמי על הפת אך יש להסתפק אם מקדשין על השכר: **טעם** אינו מקדש. פי' עד למחר קודם אכילה ואם תאמר למאי דפי' לעיל אף ידי יין יצאו כששתה בבית הכנסת א"כ אין יקדש שוב בביתו וי"ל דלא מיקרי טעם כיון שלא טעמו אלא מכוס של ברכה: **אישתלי** וטעים מידי. מה שמקשי' השתא בהמתן של גדיקים אין הקב"ה מביא תקלה [ה] י"ל דהכא שהמאכל מותר אלא שהשעה אסורה אין שייך להקשות [ו] ובמקום אחר מפורש (גיטין ז.) [ז]: **שבקיה** ברביה ס"ל. פי' בקונטרס רב דרב הונא משמיה דרב הוה אמר שמעתתיה ותימה דרב אסי נמי תלמידו של רב והלשון משמע כרביה ולא רביה [ח] אלא נראה כרביה כרב הונא [כדאמר] בפ"ב דקדושין (דף מו.) דרב ירמיה תלמידו של רב הונא דקאמר נראין דברי תלמיד ואע"ג דרב ירמיה בר אבא תלמיד חבר דרב הוה בפ' תפלת השחר (ברכות כז:) דקאמר ליה מי בדלת ולא קאמר ליה מר בברכות גרסינן ברוב ספרים רב ירמיה ובקדושין רבי [ט] ירמיה: אמר

הגהות הב"ח

(א) גמ' הנוטל ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר להו ר' יצחק: (ב) תוס' ד"ה הנוטל וכו' והרב אלחנן מפרש הנוטל ידיו לא יקדש: (ג) ד"ה מקדש וכו' דלא הוי היסח הדעת ובירושלמי:

מוסף תוספות

א. וא"כ היכי הוי קידוש היסח הדעת והלא אין לך התנאה גדולה ונראית מזו כיון שדעתו לאכול מיד. תוס' ר"י. ב. מאי מייתי ראיה ממקדש אריפתא למקדש אחמרא. תוס' הרא"ש. ג. לברכת המוציא. שם. ד. דאע"ג דהוי חמר מדינה מכל מקום אין עליו שם יין דגבי זכירה כתיב וזכרו כיין לבנון. תוס' ר"פ לקמן קז. שאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, דקדוש אפשר בפת. מי' הר"ן לקמן קז. ה. צדיקים עצמם לא כ"ש. תוס' הרא"ש. ו. [ד]אין זה דבר מגונה כ"כ. שם.

ז) [לעיל קה. לקמן קז.], ח) [ברכות נב:], ט) [שם מד.], ד) בס"ל: ומקום, ה) [שם נב:], ו) [ברכות מ.], ז) [בד"ה השתא ושבת יב: ד"ה ר' נתן], ח) [הלל"ל רבי], ט) [בדפוס שלפנינו איתא בברכות דף כז: בכל הסוגיא רבי ירמיה אבל בקדושין מה: איתא רב ירמיה],

אמר רבא הילכתא טעם מקדש. וכן הלכה: **אמימר מתני לה בו'.** בסוף מילתיה גרסינן מבדיל והולך כל היום כולו דלמי לאו הכי היינו ליענא קמא והלכה כליענא קמא דמבדיל עד רביעי בשבת כדאמר רבי חייא לעיל ובתשעה באב שחל להיות במוצ"ש נמי רגילין להבדיל אחר התענית וכן בסדר דרב עמרם: **ושמע מינה מבדיל כל השבת כולה.** לא שמעינן מינה אלא כל היום אלא נקט הכי משום דהלכה כן:

אדור ברבים בו'. דקסבר דברבים אין לו הפרה ואין הלכה כן אלא דוקא על דעת רבים אין לו הפרה ובמקום אחר מפורש (גיטין דף לו.): **אם טעם מלא לוגמא יצא.**[א] וכדמפרש ביומא (דף פ.) כל שאילו מסלקו לגד אחד יראה כמלא לוגמיו והוי פחות מרביעית כדאמרינן התם אבל מלא לוגמיו אמרינן התם דהוי יותר מרביעית[ב] ונראה שהוא רוב רביעית דאמרינן לקמן והוא דשתה רובא דכסא ודוקא לאדם ביוני אבל לעוג מלך הבשן בעי טפי כדאמרינן התם[ג]:

[ג] **סמוך למנחה.** תימה אמאי קרי ליה מנחה דאי משום דמנחה היתה קריבה בין הערבים אלא גם בשחר קריבה מנחת חביתין ומנחת תמיד וי"ל בשחר יש שם אחר תפלת שחרית ועוד דאמרינן בפרק קמא דברכות (דף ו:) הוי זהיר בתפלת מנחה שאף אליהו לא נענה אלא בתפלת מנחה ושמא בשעת הקרבת מנחה נענה ולכך קרי ליה תפלת מנחה שאז היה שעת רצון[ד]: ומאי

אמר רבא הילכתא טעם מקדש [ה]**וטעם מבדיל** ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת [ו]מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולו [ז]אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא טעם מקדש טעם מבדיל מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל היום כולו אמרי ליה [ח]מר ינוקא ומר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי זימנא חדא איקלע [ט]אמימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי [י]חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי שמע מינה תלת ש"מ [יא]המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס ושמע מינה אסור לו לאדם [יב]שיאכל קודם שיבדיל ושמע מינה מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולו בעא מיניה [יג] רב הונא מרב חסדא מהו לקדושי אשיכרא אמר השתא ומה פירזומא ותאיני ואסני דבעאי מיניה מרב ורב מר' חייא ורבי חייא מרבי ולא פשט ליה שיכרא מיבעיא סבור מינה קדושי הוא דלא מקדשינן עילויה אבל אבדולי מבדלינן אמר להו רב חסדא הכי אמר רב כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו איתמר נמי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שאין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו לוי שדר ליה לר' שיכרא בר תליסר מגני טעמיה הוה בסים טובא אמר כגון זה ראוי לקדש עליו ולומר עליו כל שירות ותושבחות שבעולם בליליא צעריה אמר [יד]מיסרן ומפיים אמר רב יוסף אדור ברבים דלא אישתי שיכרא אמר רבא אישתי מי זוריון ולא אישתי שיכרא ואמר רבא תיהוי שקיותיה שיכרא מאן דמקדש אשיכרא רב אשכחיה רב הונא דקדיש אשיכרא אמר ליה שרי אבא למיקני איסתירי משיכרא ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין אטו אשיכרא ואמיא מי לא מברכין עליהו שהכל נהיה בדברו אמר אביי הכי קאמר [טו]אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר' אלעזר בר רבי שמעון אמרו מקדשין ממטעימת יין כל שהוא ר' יוסי בר יהודה אומר מלא לוגמא אמר רב הונא אמר רב וכן תני רב גידל דמן נרש [טז]המקדש וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נפקא מינה למימרא דידי' אדידיה: סמוך למנחה: איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח דילמא אתי למימשך ואתי

כל השבת כולה. כדאמרן לעיל [קו.] עד יום רביעי: **פירזומא.** שכר שעורים בלשון לע"ז ברוי"ש: **ותאיני.** שכר תאנים: **ואסני.** שכר תותים: **שילרא.** שכר תמרים: **בר תליסר מגני.** שנתנו מים על התמרים ואחר שזבו נתן על תמרים אחרים וכן הביא תמרים עד י"ג פעמים: **מייסרן ומפיים.** מלעברין (כ) וכשעת שתיה מפייסין הן כלומר טובים הן ולאוי לומר עליהן קידוש והבדלה: **אדור ברבים.** גדל שאין לו הפרה: **מי זוריון.** מי משרת הפשתן: **שרי ליה אבא.** התחלת לעשות שכר ולהשתכר בו (כא) מערב לכך הוא יפה בעיניך ומקדש אתה עליו: **כוס של ברכה.** ברהמ"ז: **מטעמא יין בלא שהוא.** אותה טעימה שאמרו המבדל צריך שיטעום (כב) בכל שהוא: **מנחה גדולה.** (כג) משבע שעות ומחצה ולמעלה זמן הקרבת תמיד כשאתה בא להקדימו: **ומשום פסח.** שמא יבא בשעודה וימנע ויפשע מעשות פסח:

לו

רשב"ם

כל השבת כולה. כדאמרן לעיל(כ) עד יום רביעי. והכי קי"ל כרבא דאמר טעם מקדש ואם שכח ולא קידש מקדש למחר כל היום כולו וכן טעם מבדיל ואם לא הבדיל מבדיל והולך עד יום רביעי: **ובא טווס.** לן מעונה שלא אכל וקרא הוא בדניאל (ו): **חמר מדינה.** אין יין אחר בעיר הזאת כי אם שכר הלכך מבדילין בו וכן הלכה. אבל מים לא איקרו חמר מדינה ואין מבדילין על המים אפילו היכא דליכא שכר ויין: **שמעת מינה תלת.** ג' דברים בסידרי הבדלה. ואף על גב דשמעינן מינה דמבדילין על חמר מדינה אע"פ שאינו יין לא חשיב דלא חיילי אלא בסדר הבדלה אי נמי מילתא דפשיטא הוא דכיון דאין יין אחר בעיר טוב לו שיבדיל על השכר משום יבדיל כלל: **מהו לקדושי אשכרא.** במקום שאין יין: **פירזומא.** שכר שעורין: **ותאיני.** שכר תאנים: **ואסני.** שעושין שכר מפרי סנה כגון תותין. והללו חשובין יותר מסתם שכר שלהם שהיה של תמרים: **אכל אבדולי מבדלינן.** אליבא דרב: **בר תליסר מגני.** שנתן המים על תמרים ואח"כ נותנן על התמרים אחרים וכן הביא אחרים עד שלש עשרה פעמים. ומגני נראה שהוא לשון אחר מגן לריך בידך (בראשית יד) ומתרגמינן ומסר והוא לשון מסר כך השיכרא היה כותש ג"כ ומסרי(ט) התמרים חדשים שלש עשרה פעמים: **לעריב.** שלשול. דתמרים משלשלין כדאמרי' בכתובות (דף י.): **מיסרן ומפיים.** בתמיה. וכי מי שמעער ראוי הוא לפיים ולרלות להקב"ה ולומר עליו קידוש: **אדור ברבים.** גדל שאין לו הפרה: **מי זוריון.** מי משרת פשתן: **פיהוי שקיותיה שילרא.** עני יהיה שלא יוכל לקנות יין מדה כנגד מדה: **מקדש אשילרא.** ואע"פ שהיה יין בעירו. וטעמו משום דחביב ליה כדאמר לעיל [קו:] זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא: **שרי ליה אבא.** התחיל לעשות שכר ולהשתכר בו ויפה בעיניך ומקדש אתה עליו: **ואין מברכין.** ברכת המזון כדמפרש לקמן: **כוס של ברכה.** ברכת המזון: **כ"מ דלא קבע עליה אכל קבע עליה ליה לן בה** לא גרסינן כלל: **מטעמא יין כל שהוא.** אותה טעימה שאמרו המבדל צריך שיטעום אותה טעימה די בכל שהוא: **וטעם מלא לוגמא יצא ואם לאו לא יצא.** והכי הילכתא. והוא שלא טעם אחד מכל המסובין אבל טעם אחד מהם יצאו כולן ידי חובתן ואע"פ שלא טעמו: **אמר רב נחמן בר יצחק אנא תנינא לה.** להיא מתניתא משמיה דרב גידל (דמנרש) אבל איני מזכיר מי הוא שמא גידול בר מנשיא או גידול דמן נרש: **מנחה גדולה.** משש שעות ומחצה ולמעלה דהיינו זמן עשיית תמיד הערב כשאתה בא להקדימו כגון בערב הפסח שחל להיות בערב שבת שנשחט בשש ומחצה והפסח אחריו כדאמרינן בתמיד נשחט (לעיל דף נח.): **ומשום פסח.** שמא יבא בשעודה ויפשע מעשות פסח:

לו

מסורת הש"ס

(א) [לעיל קה: קו:], (ב) [לעיל קו.], (ג) ס"א מרימר, (ד) [עי' תוס' ב"ב ז: ד"ה מר יונקא], (ה) ס"א רבין, (ו) [לעיל קה: וש"נ], (ז) [עי' תוס' שבת ט: ד"ה לימא וכו' גרסתם הכא לטעום כלום], (ח) [פי' מסיר הדעת כמו המפיח שבא בדברים רבים והוא מתוק ומפתה בני אדם לשתותו ואח"כ מצער מלשון המפיח מורכא עכון ערך מפיים גרס מיסרן ומפיים], (ט) עירוזין עט:, (י) [משש שער' כ"א בפי' הרבב"ם], (יא) [דף קו.], (יב) בס"א: ומשבר, (יג) [ועי' תוס' עירוזין עט: ד"ה כל ותוס' יומא דף פ. ד"ה הכי ותוס' שבת דף עו: ד"ה ועמוד], (יד) [שיין למשנה לעיל ל"ט:], (טו) [ובאבודרהם דף מא ע"ד דפוס פראג כתב בזה"ל ונקראת זאת התפלה מנחה מפני שבשעה עשירית מן היום שנברא בו אדם הראשון חטא וחזו שכתוב לרום היום ומתרגמינן למנח יומא עכ"ל],

הגהות הב"ח

(א) גמ' בעי מייה רב חסדא מרב הונא מהו לקדושי אשיכרא כל"ל: (ב) רש"י ד"ה מייסרן ומפיים מלעברין הן אבל בשעת שתיה: (ג) שם ד"ה שרי וכו' והשתכר בו לכך כל"ל ותיבת מערב נמחק: (ד) שם ד"ה מטעמת וכו' שיטעום די בכל שהוא:

לעזי רש"י

ברוי"ש [בריי"ש]. שֵׁכָר שְׂעוֹרִים (מין בירה).

מוסף רש"י

מר ינוקא ומר קשישא. שני בנים היו לרב חסדא ושם שמיהם שין, אלא שהגדול קורין לו מר קשישא ולצעיר קורין לו מר ינוקא (כתובות פט: ועי' תוס' ב"ב ז: ד"ה מר).

מוסף תוספות

א. ומלא לוגמיו דאמרינן הכא ע"כ לאו דוקא, אלא כדי שיסלקנו לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו. מי' הר"ן. ב. ואי אפשר שהרי בכל הכוס אין צריך שיהא בו אלא רביעית. שם.

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ז מהל' ברכות [הל' טו] [עי' בהג' מיי' שם ס"ק ס] ופכ"ט מהל' שבת הלכה י' סמג עשין כט טוש"ע א"ח סי' קפב סע"ב וסי' ערב ס"ט [וסי' רפט ס"ב] וסי' רלו ס"ב:

ב [טוש"ע א"ח סי' קפב ס"ב]:

מה ג מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ז טוש"ע א"ח סי' קל סעיף ג וסי' רעא סעיף יג:

רבינו חננאל

אמר רבה הלכתא טעם מקדש טעם מבדיל, ומי שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל היום. ומי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל כל היום כמרימר דמתני להא שמעתא דרבא ליומיה. פי' **ובת טוות,** לן אותה הלילה בלא אכילה. פי' **חמר מדינה,** יין ששותין בני המדינה כלה והוא יינם ואין להם זולתו. **שכרא בת תליסר מאני.** פי' שכר מסונן בשלש עשרה מסננות. כלומר הורק מכלי אל כלי. **מיסרן ומפיס.** פי' מסיר הדעת, כמו המפיס שבא (בדבריו) [בדברים] רכין, והוא מתוק ומפתה בני אדם לשתותו ואחר [כך] מצערו מלשון המפיס מורסא בשבת. **רבה בר בר חנה מקדש אשכרא** במס' נזיר בתחלתו הריני נזיר מן החרצנים כו'. ור' שמעון נמי הכתיב מיין ושכר יזיר, **ההוא מבעי** ליה לאסור יין מצוה כיין הרשות, יין מצוה קידושא ואבדלתא, הרי הוא מושבע עליהן מהר סיני. אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חלה אשבועה, ורבנן הכתיב מכל, **ההוא** לאסור יין מצוה כיין הרשות(ה).

ירושלמי בשבועות פ"ג שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בפסח, שבועה שלא אשב בצל, אסור לישב בצל סוכה, שבועה שלא אשב בצל סוכה, לוקה וישב בצל סוכה. **כתוב** בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות. ת"ר אין אומרין הבא כוס לברך אלא על היין. ואסיקנא לא אמרן אלא דלא קביע סעודתיה עליוה אבל קבע לית לן בה. ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר' שמעון אמרו מקדשין ממטעמת יין כל שהוא. ר' יוסי אומר מלא לוגמיו. וכן תאני גידול המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא.

ה) [לפנינו שם במיר (ד' ד') הגי' וכבן גמי הא ניפבי ליה לאסור יין מצוה כיין רשות מ"ש לימא קבא מיין מאי ושכר ש"מ מתמי ע"כ וגי' רבינו אינו מובן ול"ש.]

ואתי לאימנועי מפסח. ואפילו אחר שיעשה פסח אסור כדי שלא ימהר לאכול ויעשה פסח שלא כראוי: **דילמא** אתי למיכל אכילה גסה. ואינה אכילה[א] כדאמרינן בפרק בתרא דיומא (דף פ:) האוכל אכילה גסה ביום הכפורים פטור וקשה לאמרי' בגזיר (דף כג.) גבי פסח זה שאכלו אכילה גסה ופוטרים יכשלו בם ופריך רשע קרית ליה נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קא עביד ואומר ר"ת דתרי גווני אכילה גסה אחת שנפשו קלה מלאכול[ב] ועל אותה פטור ביום"כ ויש בה אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש בה טעם והא דפסח נאכל על השבע היינו שמתאוה לאכול קצת ועוד י"ל דאין לו לקרותו רשע כיון שקיים מצות פסח אע"פ שלא קיים מצות אכילה דאכילת פסחים לא מעכבא[ג] ומה שפירש רש"ס דנקט מצה משום דשייכא אפילו בזמן הזה דליכא פסח לא נהירא דאפילו הוי טעמא משום פסח אסור בזמן הזה כדמוכח בסמוך גבי רב ששת דהוה יתיב כולי יומא בתעניתא[ד] ופירוש[ה] אחר עיקר שפי' דנקט מצה דבאכילה מועטת הוי אכילה גסה: **אפי' אגריפס המלך.** פי' רש"ס מלך כשר ומבני חשמונאי היה ולא דק דבסוטה (דף מח.) אמרי' כשהגיע למקרב אחיך תשים עליך מלך זלגו עיניו דמעות: **שהיה** רגיל לאכול בתשע שעות.

[ו] י"מ לפי שדרך מלכים לעמוד בג' שעות והיה מתנהג כתלמיד חכם לאכול בשעה ששית[ז] אחרי קומו ואין נראה דל"כ הוה ליה למימר ט' שעות לאגריפס כשם שעות לת"ח: **מיני תרגימא.** פי' רש"ס פירות ובשר בלא לחם ולא נהירא דאמרינן בתוספתא דכילד מברכין הביאו לפניו מיני תרגימא מברך בורא מיני מזונות ואין מברכין בורא מיני מזונות אלא על חמשת מינים ומיהו בפרק בתרא דיומא (דף עט:)[ח] איכא חד שינויא דמשני ואיבעית אימא מאי מיני תרגימא פרי: **נירו לכם** ניר. פי' רש"ס דעל ידי החרישה מקבלת הזריעה ה"נ ע"י אכילת תרגימא יאכל מצה מיהו חרישה וזריעה תרי מילי נינהו ולא דמי לשתי אכילות[ט] ונראה שזה הפסוק משל הוא כענין זה בכתיב (ירמיה ד) אם תשוב ישראל נאם ה' אלי תשוב אם תסיר שקוציך וגו' פי' לאחר שתסירו שקוצים אז תשובו אלי וכל זמן ששקוצים עמכם ונתייאשתם ממני לא תוכלו לשוב כי כה אמר ה' נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים כל זמן שהקוצים בתוכה אינה מועלת זריעתה כלום וה"נ מייתי זכר לדבר כשאכל קצת לבו נמשך יותר אבל כשלא אכל כלל ונתיאש אין לבו נמשך אחר אכילה והוי כזורק אבן לחמת: אלא

ואתי לאימנועי מלמיעבד פסחא או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה דילמא אתי למיכלה למצה אכילה גסה אמר רבינא ת"ש אפילו אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות אותו היום לא יאכל עד שתחשך אי אמרת בשלמא סמוך למנחה קטנה תנן היינו רבותיה דאגריפס אלא אי אמרת סמוך למנחה גדולה תנן מאי רבותיה דאגריפס חל איסור עליה מעיקרא[ו] אלא[א] סמוך למנחה קטנה תנן סוף סוף מאי רבותיה דאגריפס הא מטיא ליה זמן איסורא מהו דתימא תשע שעות לאגריפס כארבע שעות[ב] דידן דמי קמ"ל אמר רבי[ג] (יוסי) [ד]אבל מטביל הוא במיני תרגימא ר' יצחק מטביל בירקי תניא נמי הכי[ה] השמש מטביל בבני מעיין ונותנן לפני האורחים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר[1] נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים[2] רבא[3] הוה שתי חמרא כולי מעלי יומא דפיסחא כי היכי דניגרריה לליביה דניכול מצה טפי לאורתא אמר רבא מנא אמינא לה דחמרא מיגרר גריר דתנן

בין

רשב"ם

או דילמא סמוך למנחה קטנה. והיינו בגמר ט' שעות דמתשע שעות ומחלה הוי זמן דהקרבת תמיד של כל השנה כשהוא מאוחר בהשתא משום אימנועי מפסח ליכף הערב הפסח היה התמיד קרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו מיד לפיכך אם בא לאכול סמוך למנחה קטנה דהיינו בגמר תשעה וכבר נשחט הפסח ואין כאן לחוש אלא משום מצה שלא יאכלנה אכילה גסה. ונהי נמי דמשום פסח איכא למיחש לאכילה גסה דאף על גב דהוא נאכל על השובע אכילה גסה מיהא אינה אכילה ובקדשים מזיק הוא דמשכינן ליה ביבמות (דף מ.) אלא משום דלגבי לחם הוא אכילה גסה באכילה מועטת נקט מצה אי נמי רבותא קאמר והכי קאמר או דילמא סמוך למנחה קטנה ואפילו בזמן דליכא פסח דליכא למיחש לעשייתו ולא לאכילתו משום אכילת מצה מיהא איכא דלא ליהוי אכילה גסה חיישינן: **אגריפס המלך.** מלך כשר היה ממלכי חשמונאי[ד] ולא היה אוכל עד שעה ט': **רבותיה דאגריפס.** כלומר היינו רבותא דקתני בברייתא אפי' אגריפס דאע"ג דעדיין לא אכל וזמן איסורא לא מטא אכתי בשעה תשיעית עד לאחר תשעה אפילו הכי לא יאכל משום דמשיך ליה עד זמן איסור ויתענה ולא יאכל: **אלא אי אמרת.** ממנחה גדולה ואילך אסור מאי רבותיה דאגריפס והא כבר חל זמן איסוריה משש שעות ואילך וגריכא למימר דאסור בתמיה דאמו משום דלא אכל בעי למיעבד איסורא ונשרי למיכל מתחלת תשע: **אכל.** יכול אדם לנוהג ולאכול מיני תרגימא פירות. והאי דנקט מטביל לפי שמאכלם על ידי טיבול: **בירקי.** היה אוכל ירק מן המנחה ולמעלה לפי שאין משביע: **בבני מעיים.** הואיל ועסוק בסעודה יכול הוא לאכול בבני מעים מה שדרך השמש לאכול רשאי הוא לעשות כן מן המנחה ולמעלה דהואיל והוא עסוק בהן מצער ליה אי לא אכיל ואי אכיל לא משבעו ליה: **נירו לכם ניר.** כשאתם טורחים תטרחו בדבר שאתם יכולין ליהנות ממנו ושמש זה שעוסק בסעודה ובית המטבחיים אם אינו נהנה מצער ליה:

בין

מסורת הש"ס

מו א ב ג מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה יב סמג עשין מ טוש"ע א"ח סי' תעא ס"א:

רבינו חננאל

מתני' סמוך למנחה בו'. אוקימנא סמוך למנחה קטנה, מדתניא אפילו אגריפס המלך שרגיל לאכל בתשע לא יאכל עד שתחשך. אמר רב יוסף אבל מטבל הוא במיני תרגימא. פי' רב האיי תרגימא כסנין של מיני מתיקה דתנינן בתוספתא דברכות הביאו לפניו מיני תרגימא מברך עליהן בורא מיני [כסנין]. רבי צדוק מטבל בירקי. כלומר היה אוכל. זה מיני תרגימא, וזה היה אוכל [ירקין] מן המנחה ולמעלה. תניא נמי הכי השמש טובל בבני מעים ונותן לפני האורחים. רבא הוה שתי חמרא טובא במעלי דפסחא אמר כי היכי דנגרריה ללביה ונכפין למצה וכו'.

ג) נראה דכל"ל. ונעריך ערך טבל ח': "ר' יצחק מטבל בירקי, פי' היה אוכל ירקות מן המנחה ולמעלה" ולפ"ז א"ל למה שהגיהו בש"ס וילנא.

תורה אור השלם

1. כִּי כֹה אָמַר יְיָ לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם נִירוּ לָכֶם נִיר וְאַל תִּזְרְעוּ אֶל קוֹצִים: ירמיהו ד ג

הגהות הב"ח

(ו) גמ' אלא מאי סמוך למנחה קטנה תנן סוף: (ב) שם כאלכנא שעות לדידן דמי:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה שהיה כו' י"מ. עי' תענית כה ע"ב רש"י ד"ה שכן מצינו:

מוסף רש"י

מטביל. הא דנקטו מטביל, שכל מאכלם על ידי טיבול היה (שובה לו:).

מוסף תוספות

א. ולא נפיק בה. תוס' הרא"ש. ב. ואין לו טעם. שם. ג. היכא דנשחט עליו בהיתר. שם. ד. וקאמר נימא קסבר מנחה גדולה תנן ומשום פסח ובימי רב ששת לא היה פסח. שם. ה. ואין ראייה זו דומה לנדון זה דאיירי ביה דאכילת גוררת אכילה. שם.

ו) [נכב אלפס איתא ר' אמין], ב) [תוספתא פ"י ה"ד], ג) ברכות דף לה:, ד) [ס"א הורדוס], ה) [עי"ש פ"י ה"ד], ו) [וע"ע תוס' מזיר כג. ד"ה פסח ותוס' יבמות מ. ד"ה אכילה ותוס' ב"ק דף קי. ד"ה אכילה], ז) ל"ל ופירוש א', ח) [כדאיתא לעיל יב:], ט) [ע"ש בגמ' ותוס' שם ד"ה מיני ותוס' סוכה דף מז. ד"ה במיני],

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני: **נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח.** וקסבר כרבי יהודה בן בתירא דאמר כולי יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים ערב לתמול משכלה ערב לתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידנא מתענה כולי יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ומיתסרא בכך: **לא רב ששת איספגים.** מעונג היה ולא הוה טעים מצפרא לא מצי למיטעם מלה למיחדון לאורתא: **עד שיסב.** הסיבה על לד שמאל: **מלה לריכה הסיבה.** כבני חורין שהוא זכר לגאולה: **מרור אין לריך הסיבה.** שהוא זכר לעבדות: **שמא יקדים.** אפרקדן קאי שמתוך שנותנו שותה לאחוריו שיפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונמחק: **הוה זגינן אבירכי דהדדי.** נשענין כל אחד על ברכי חבירו: **בשוליא דגרי.** תלמידו של גר המלמדו אומנות: **ארבע כוסות.** שלשה כנגד ג' כוסות שנאמרו בפסוק זה וכוס פרעה בידי וגו' [1] ורביעי ברכת המזון:

שאף

רשב"ם

בין הכוסות הללו. בין הראשון לשני בין השני לשלישי ומשום דאמרא מגרר גריר ליה הוא כדמפרש וחזיל: **בין שלישי לרביעי לא ישתה.** שלישי דברכת המזון דיין דלא חיישינן עוד לגרירי ליבא לא שרינן ליה דנראה כמוסיף על ארבעה כוסות. ובגמרת ירושלמי [1] נמצא למה כדי שלא ישתכר דתו לא חזי למיגמר הלילא ופריך התם הלא כבר משוכר הוא שהרי שתה הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון לא משכר שלאחר המזון משכר: **נימא קסבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח.** וקסבר לה בשחיטת פסח כר' יהודה בן בתירא דאמר כולה יומא זמן שחיטה הוא ומאי בין הערבים דכתיב בפסח בין ערב דהאידנא לערב דאתמול משכלה ערב לתמול דהיינו משעלה עמוד השחר לערב דהאידנא משום הכי מתענה כולה יומא ואע"פ שלא היה פסח בימיו הואיל ואיתסר איתסר: **ואי טעם מידי בלפרא.** לא מצי למיכל מלה למיחדון לאורתא: **עד שיסב.** הסיבה שלא [2] לד שמאל: **מלה לריכה הסיבה.** כשאוכל מלה של מצה לילה הראשון כבני חורין שהוא זכר לגאולה: **מרור אין לריך הסיבה.** שהוא זכר לעבדות: **דהיא שעתא משעבי בחירות.** ובגאולה שהוא אומר הגדה. השתא שמעינן מינה דארבעה כוסות צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה: **פרקדן.** פניו [3] כלפי מעלה ושוכב על אחוריו: **הסיבה ימין לאו שמה הסיבה.** שהרי בימינו הוא צריך לאכול: **שמא יקדים.** אפרקדן קאי שמתוך שנותנו שותה לאחוריו שפוי כובע הסותם את פי הקנה נפתח ומתקפל למעלה והקנה פושט למעלה והמאכל נכנס לתוכו ונמחק כך פירש רבינו שלמה. וקשיא לי אמאי לא סמכיה להאי ולא אהסיבת ימין. ורבותי פירשו שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על (דרך) [לד] ימין ונפתח הכובע שעל פי הקנה מאיליו כשהוא מטה כלפי ימין ואם יכנס בו המאכל הרי סכנה שאין אוכלין ומשקין נכנסין אלא דרך הושט ולכך [4] נראה בעיני דאהסיבת ימין קאי מדסמכיה **לדידיה: אשה אינה צריכה הסיבה.** מפני שימת בעלה וכפופה לו ומפרש בשאילתות דרב אחאי [5] לאו דרכייהו דנשי למיזגא: **בן אצל אביו צריך הסיבה.** דלא הוי כפוף כל כך: **בי מר.** רבה: **הוה זגינן אבירכי דהדדי.** כל אחד נשען על ברכי חבירו: **בי אתינן לבי רב יוסף.** דרבה מלך מקמי דרב יוסף: **כמורא שמיס.** דכתיב (דברים ו) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (לעיל דף כב:) השתא מורא רבו למורא שמיס: **בשוליא דגרי.** תלמידו של גר שמלמדו אומנות: **שמש שאכל כזיס מלה לא גרסינן באחרונה:**

שאף

אלא אי אמרת מסעד סעיד. והא דאמרינן בפ' כילד מברכין (ברכות דף לה:) דאמרא סעיד ומשמח מפרש התם דטובא גריר פורתא סעיד א: **רב ששת הוה יתיב בתעניתא.** לאו דוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל עליו ממש תענית כדי שיהא זוכר וזהר מלאכול והבכורות נהגו להתענות ערב פסח דקתני במסכת סופרים (פרק כא הלכה ג) שאין מתענין בניסן אלא הבכורות בערב הפסח: **נימא** קא סבר רב ששת משום **פסח.** ואע"ג דהשתא ליכא פסח מכל מקום האיסור שהיה בזמן הבית לא בטל ואע"ג דרבי יהודה בן בתירא לא מכשר אלא בדיעבד אבל לכתחלה אסור משום לא תשחט על חמץ [2] לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים עד ו' שעות ולא אשכחן תנא דפליג מכל מקום כיון דדיעבד כשר סבירא ליה להחמיר שלא לאכול מן הבקר: **מאי** דהוה הוה. שכבר אמרו גאולה לפני הסעודה ואף על גב דמצה לריכה הסיבה ולא אמר מאי דהוה הוה שאני מצה שהיא עיקר סעודה יותר מיין ועוד דיין היסב כבר בשני כוסות הראשונים ועוד שכתובה בתורה זכר לחירות שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגאלו ואע"ג דהוא לחם עוני יש לאוכלה דרך חירות ומה שלריך הסיבה במצה היינו כשמברכין על אכילת מצה ובאפיקומן: **כולהו** נמי צריכי הסיבה. וכל ד' כוסות לריכים הסיבה בשעת שתיה וא"ע אם שכח ולא היסב אם יחזור וישתה וכן אם בכוס שלישי לא היסב אם יכול לחזור ולשתות בהסיבה אף על גב דבין שלישי לרביעי לא ישתה ב:

פרקדן. פניו למעלה ולא כמפרש פניו למטה דאין דרך לאכול בענין זה וכן משמע בהמוכר את הספינה (ב"ב עד.) במתי מדבר דגנו אפרקיד וחזיל פרשא תותי כרעיה כדנקיט רומחא בידיה ג: **בפני** רבו אין צריך הסיבה. נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף לא.) שהבן ירא מאביו יותר מאחמו מפני שמלמדו תורה ואפי' הכי קאמר בפני אביו לריך הסיבה:

שאף

בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ואי אמרת מסעד סעיד אמאי ישתה הא קא אכיל למצה אכילה גסה אלא שמע מינה מגרר גריר רב ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחא נימא קא סבר רב ששת סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסחא הוא דילמא מימשך ואתי לאימנועי מלמעבד פיסחא הוא וסבר לה כי הא ד דאמר רבי אושעיא אמר ר"א מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בארבעה עשר לשמו ומצפרא זמן פסחא הוא דכולי יומא חזי לפסחא דסבר [1] בין הערבים בין ערב דאתמול לערב דהאידנא אמרי לא א שאני רב ששת דאיסתנים הוה דאי טעים בצפרא מידי לאורת' לא הוה מהני ליה מיכלא: ואפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב: איתמר ב מצה צריך הסיבה מרור אין צריך הסיבה יין איתמר משמיה דרב נחמן צריך הסיבה ואיתמר משמיה דרב נחמן אין צריך הסיבה ולא פליגי הא בתרתי כסי קמאי הא בתרתי כסי בתראי ה אמרי לה להאי גיסא ואמרי לה להאי גיסא אמרי לה להאי גיסא תרי כסי קמאי בעו הסיבה דהשתא הוא דקא מתחלא לה חירות תרי כסי בתראי לא בעו הסיבה מאי דהוה הוה ואמרי לה להאי גיסא אדרבה תרי כסי בתראי בעו הסיבה ההיא שעתא דקא הויא חירות תרי כסי קמאי לא בעו הסיבה דאכתי עבדים היינו קאמר השתא דאיתמר הכי ואיתמר הכי ג ו אידי ואידי בעו הסיבה ד פרקדן לא שמיה הסיבה הסיבת ימין לא שמה הסיבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה ה אשה אצל בעלה לא בעיא הסיבה ואם אשה חשובה היא צריכה הסיבה ו בן אצל אביו בעי הסיבה איבעיא להו תלמיד אצל רבו מאי ת"ש ז (אמר) אביי כי הוינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן ז לא צריכתו ח מורא רבך כמורא שמים מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי איבעיא להו שמש מאי תא שמע דאמר ריב"ל השמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא ח מיסב אין לא מיסב לא שמע מינה בעי הסיבה שמע מינה ואמר ר' יהושע בן לוי ט נשים חייבות בארבעה כוסות הללו

שאף

מסורת הש"ס

א) לקמן קח:, ב) זבחים יא: [שם איתא א"ר אלעזר א"ל אושעיא וכל"ל], ג) ס"א כולהו נמי בעו, ד) [ל"ל דאמרו], ה) אבות פ"ד מי"ב, ו) [בראשית מ], ז) [פ"י ה"ן], ח) בס"א: ע), ט) בס"א: וכך, י) [פרשת לו סי' עו], כ) [כדאיתא לעיל ה.], ל) [וע"ע תוס' ב"ב עד. ד"ה וגנו ותוס' מה יד. ד"ה אפרקיד],

תורה אור השלם

1. וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קְהַל עֲדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעַרְבָּיִם: שמות יב ו

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה פרקדן פניו ובטנו כלפי:

גליון הש"ם

גמרא אמרי לה להאי גיסא. שבת קה ע"א ב"ב מב ע"ב: **שם אידי ואידי** בעו הסיבה. עיין תשו' הרא"ש מ"ב סי' ע"ט:

מוסף רש"י

בין הכוסות הללו. בין שיש הראשונים לשנים אחרונים (רשב"ם לקמן קיז:). **בין שלישי לרביעי לא ישתה.** מלאתי בגמרא ירושלמי לפה לא ישתה כדי שלא ישתכר, דתו לא מצי למימר הלא, ופריך התם והלא כבר משוכר הוא, ששתה כבר הרבה בסעודתו, ומשני יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר, וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין הראשון לשני ישתה, דהא לא ממעטו מנא אלא בין ג' לד' (שם). **מכשיר היה בן בתירא בפסח ששחטו שחרית בי"ד** לשמו. והוה ליה זמנו לפיכך פסול שלא לשמו, דאמר פסח נזמנו שלא לשמו פסול (זבחים יא:).

מוסף תוספות

א. ומכל מקום מייתי שפיר ראיה מהא דקאמר בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה דהיינו טובא, דהא שתה כבר כוס ראשון ומה ששתה בינתיים וכוס שני שישתה אחרי כן ואם כן הוי טובא. תוס' ר"פ. ב. כיון ששתה שלא כתקונו הוברר שלא היה א' מד' כוסות ומה ששותה עתה הוא כוס של חובה. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ו מהל' מלה הלכה (ג) [יב] טוש"ע א"ח סי' תע ס"ג וסי' תעא ס"א בהג"ה:

מח ב מיי' פ"ז שם הלכה ח סמג עשין מא טור ש"ע א"ח סי' תעה ס"א:

מט ג מיי' שם סמג שם טוש"ע א"ח סימן תעג ס"ב:

נא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ל:

נב ו ז מיי' שם טור ש"ע שם ס"ה:

נג ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

נד ט מיי' שם הלכה ז טור ש"ע שם סעיף יד:

רבינו חננאל

רב ששת הוה יתיב בתעניתא במעלי דפסחא. ומסקנא משום דהוה אסתניס ואי הוה טעים מידי לא הוה מצי למיכל באורתא. אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב. איתמר מצה בעיא הסיבה מרור לא בעי הסיבה. יין איתמר דבעי הסיבה ואיתמר דלא בעי הסיבה. ואסיקנא ארבעה כסי כולהו בעו הסיבה. פרקדן פירוש רובץ לאחוריו. ויש אומרים על הסיבה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבוא לידי סכנה. ואינה הסיבה אלא בשמאל. אשה חשובה בעיא הסיבה זולתה לא. בן בפני אביו בעי הסיבה. תלמיד בפני רבו לא בעי הסיבה מורא רבך כמורא שמים. אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות בארבע כוסות כאנשים שאף הן היו באותו הנס.

שאף הן היו באותו הנס. ואי לאו האי טעמא לא היו חייבות משום דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא אף ע"ג דארבעה כוסות דרבנן כעין דאורייתא תיקון: **היו באותו הנס.** פי' רשב"ם שעל ידם נגאלו וכן במגילה ע"י אסתר ובחנוכה ע"י יהודית וקשה דאף משמע שאינן עיקר[א] ועוד דנירושלמי גרים שאף הן היו באותו ספק משמע באותה סכנה להשמיד להרוג ולאבד[ב] והא דאמרינן דפטורות מסוכה אע"ג דאף הן היו באותו הנס כי בסוכות הושבתי אתם בעשה דאורייתא[ג] אבל בארבעה כוסות דרבנן תיקנו גם לנשים כיון שהיו באותו הנס[ד]: **שתאן** חי יצא. משמע לכתחלה בעי מזיגה וכן בפ' שאשה שאכלו (ברכות ד' נ:) אמרינן הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים וקשה בפ' שאשה שאכלו (שם נא.) אמר י' דבריס נאמרו בכוס של ברכה ואריך חי ורש"י פי' שם דהא דקאמרינן דאריך חי היינו שיתנוהו חי בכוס ברכת המזון[ד] לאפוקי אלא יאמרנו בכוס זה ויאפוך בכוס אחר ויברך ור"ת פי' דחי דהתם היינו מזיג ולא מזיג כדאמר בבן סורר (סנהדרין ד' ע.) אינו נעשה בן סורר עד שישתה יין חי ומוקי לה במזיג ולא מזיג והא דמשמע בהמוציא יין (שבת ד' עו:) שמוזגו כראוי דקאמרינן כדי שיאמרנו ויעמוד על רביעית היינו בברכת האדמה דאמר בפרק שאשה שאכלו (ברכות ד' נא.) ומוסיף בברכת האדמה ואומר ר"ת דמוסיף מים ולא כפרש"י דמוסיף יין וכן מפרש בערוך[ה] ובני נרבונ"א מפרשי דחי קאי אכוס שיהא שלם ולא שבור כדאמרי' בפ' בתרא דמכות (ד' טז.) ריסק תשע נמלים וא' חיה והיינו שלם דאפילו מת נמי תשיב בריה כדאמרינן בסוף גיד הנשה (חולין ד' קב:) גבי לפור טמאה בין בחייה בין במיתתה בכל שהו ואמרינן נמי (ב"ק ד' נד.) שבירתן זו היא מיתתן[ו] ואתי שפיר דכולהו עשרה דבריס אכוס קיימי ונראה דדוקא ביינות שלהם שהיו חזקים צריך מזיגה אבל בשלנו לא[ז]: **בבת** אחת. נראה כפירוש רשב"ם שאתאן רצופין ולא כפירש"י שעירה ארבעתן בתוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות: **ידי** יין יצא. פי' ידי שמחת יו"ט דס"ד הואיל ותיקנו ד' כוסות לא נפיק מידי שמחת יו"ט אלא אם כן יצא ידי ארבעה כוסות: **אחד** חדש ואחד ישן. פירוש שפירש רשב"ם דישן עדיף הוא עיקר דאמרינן (מגילה ד' טז:) ולאביי שלא כותח וגו' יין ישן שרוח זקנים נוחה הימנו ואמרינן (ב"ב ד' לא:) כל מילי עתיקא מעלו והא דנקט שאינו פשוט קודם פירשו לעיל בכילד צולין (ד' פה.) גבי אחד עלס כו': **רובא** דכסא. היינו כמלא לוגמיו כדפרי' לעיל ומיהו לכתחילה צריך לשתות רביעית: **ואת** אמרת כדי מזיגת כוס יפה. אית ספרים דגרסי מאי כדי מזיג' כוס יפה לכל אחד ואחד ולפי זה ס"ד דמקשה דמזיגת כוס יפה דקאמר שמואל בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית הלוג ובריתא קתני רביעית הלוג יין אי בין כולן רובע רביעית לכל אחד והא דקתני אחד מזוג לא שדי ברביעית מזוג אלא כלומר אחד יכול לשתותו מזוג אבל מ"מ בריתא לא מיירי אלא באי דסגי רביעית לכל ד' אך קשה איך היה סבור שמואל בין כולם קאמר דהיינו רובע רביעית הלוג ובריתא קתני רביעית הלוג יין אי בין כולן רובע רביעית לכל אחד והא דקתני אחד מזוג לא שדי ברביעית מזוג אלא כלומר אחד יכול לשתותו מזוג אבל מ"מ בריתא לא מיירי אלא באי דסגי רביעית לכל ד' אך קשה איך היה סבור המקשה דסגי לכולהו במזיגת כוס יפה והא איכא בהני ארבעה כוסות כוס של ברכה שהוא כוס יפה ורשב"ם נמי הקשה הכא בבריתא סתמא קתני לכך נראה כספרים דגרסי אידי ואידי חד שיעורא הוא דכדי מזיגת כוס יפה זהו רובע רביעית הלוג יין אי לכל אחד כדי שיהא רביעית עם המזיגה וה"ג מיירי בבריתא דמצרכא רביעית עם המזיגה ומתחילה היה סבור דמצרכינן יין אי הרביעית הלוג לכל אחד ואחד ומזוג אשמייה קאי ולא ארביעית דבריתא אבל לבתר דשני קאי שפיר ארביעית והך סוגיא כרב נחמן וכרבא דרש המוציא (שבת ד' עו:) דסברי כוס של ברכה צריך שיהא בו רובע רביעית הלוג יין אי כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית הלוג ושיעור הוצאת יין תנן התם דהוי כמזיגת הכוס יפה דהיינו רובע רביעית וע"י מזיגה יעמוד על רביעית כשיעור כל המשקין דקתני סיפא ושאר כל המשקין ברביעית דאביי פריך עלה התם מדא דתנן ובמזוג שני חלקי מים ועוד מים בכד ומצטרפין ונראה לפרש דלאביי צריך רביעית שלימה להוצאת שבת וכן משמע התם בההיא שמעתא דקאמר אביי עד כאן לא קאמר רבי נתן הכא דכזית בעי רביעית כו' ופרש"י דהתם לא נהירא כמו שמפורש שם וסבר דכוס של ברכה בעי רביעית יין בין אי בין מזוג אבל מים בכד לא מצטרפים:

אל תרא יין כי יתאדם. הכא מייתי האי קרא לאחשיבות יין אדום ובהמוכר פירות (ב"ב ד' לז.) פי' רשב"ם התם למייתי לה לגריעותא ושם מפורש:

[ד] שאף הן היו באותו הנס א"ר יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא שתאן חי יצא אמר רבא [א]ידי יין יצא ידי חירות לא יצא שתאן בבת אחת [ב]רב אמר [ב]ידי יין יצא ידי ארבעה כוסות לא יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק [ג]והא דאשתי רובא דכסא מיתיבי ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין קתני מיהת כדי רביעית ואת אמרת כוס יפה אמרי אידי ואידי חד שיעורא הוא [ד]מאי כדי מזיגת כוס יפה דקאמר לכל חד וחד דהוי להו כולהו רביעית רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב [ו]אל תרא יין כי יתאדם ת"ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים [ה]ואחד תינוקות א"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין [ו]אלא מחלקין להן

קליות

[ד] שאף הן היו באותו הנס. כדאמרינן (סוטה דף יא:) בשכר נשים לדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה נמי אמרינן הכי[ד] דמשום דע"י אסתר נגאלו וכן גבי נר חנוכה במסכת שבת (דף כג.): [כדי מזיגת כוס יפה. שיעורו רובע] רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דאמרת דלא דרי על חד תלת מיא לאו אמרת הוא[ה]. וקא סלקא דעתך דבין כולם קאמר שמואל דליהוי רובע רביעית יין: **שתאן חי.** שלא מזגו במים: **בבת אחת.** עירה ארבעתן לתוך כוס אחד: **ידי יין יצא.** ששתה ד' כוסות: **ידי חירות לא יצא.** כלומר אין זו מצוה שלימה: **כדי רביעית.** בין כולן. קשיא לשמואל דאמר רובע רביעית דהיינו כוס יפה: ה"ג **מאי כוס יפה דקאמר שמואל לכל חד וחד דהוו להו כולהו רביעיות: אל תרא יין כי יתאדם.** אלמא יין מראה בעי:

קליות

רשב"ם

שאף הן היו באותו הנס. דאמר במס' סוטה (ד' יא:) בשכר נשים לדקניות שהיו באותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמר הכי[ו] משום דעל ידי אסתר הוה וכן גבי חנוכה במס' שבת (ד' כג.) לשון מורינו הלוי: **אמר ר"י אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן.** בכל אחד כדי שיהא בהן מזיגת כוס יפה של ברכה שיעורו רובע רביעית לוג כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית לוג דכל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא הכי

מפרשינן לה במס' שבת בהמוציא יין (ד' עז.). והשתא קס"ד דמזיגת כוס יפה ורובע רביעית לאו חד שיעורא הוא. כוס יפה כוס של בהמ"ז משום דעשרה דבריס נאמרו בכוס של ברכה כו' כדאי' במס' ברכות (ד' נא.): **שתאן חי.** שלא מזגן במים יצא וכגון שיש בו רביעית לוג דבבליר מרביעית לאו כלום הוא דכי היכי דמזוג בעינן רביעית בין הכל ה"נ חי בעינן רביעית: **בבת אחת.** עירה ארבעתן בתוך כוס אחד כך פירש רבינו שלמה. ולא נהירא דאפי' שותה הרבה בכלי אחד לא תשיב אלא כוס אחד דהאי רביעית אינו אלא למעוטי פחות מרביעית אבל טפי מרביעית בכוס אחד חשוב כוס אחד. וע"ל דהכי פירשו בבת אחת שלא על סדר משנתינו אלא שתאן רצופין: **השקה מהן.** מכל כוס וכוס שלא שתה כולו כדמפרש לקמן: **ידי יין יצא.** ששתה ארבעה כוסות: **ידי חירות לא יצא.** כלומר אין זו מצוה שלימה שאין תשיבות אלא ביין מזוג. והני מילי ביינות שלהן דדרו על חד תלת מיא אבל יינות שלנו לא בעי מזיגה: **ידי יין יצא.** משום שמחת י"ט כדתניא לקמן (דף קט.) ושמחת בחגך[ו] במה משמחו ביין: **אבל ידי ארבעה כוסות לא יצא.** וכולן תשובין כוס ראשון ולא יותר וצריך להביא עוד שלשה כוסות על הסדר: **צריך שיהא בהן כדי רביעיות.** כלומר בכל אחד ואחד כדי רביעית לוג: **אחד חי.** צריך רביעית דבליר מרביעית לא תשיבא שתייה כדנפקא לן מכל משקה אשר ישתה (ויקרא יא): **ואחד מזוג.** שהיה בו רובע רביעית יין ושלשה רבעין מים דהוי בין כולהו רביעית: **ואחד ישן.** שאין בו טעם יין כל כך שנעשה חלש. אי נמי חדש אין בו טעם יין: **צריך שיהא בו טעם יין.** למעוטי חדש וישן: **ומראה.** שיהא אדום: **קפני מיהם כדי רביעיות.** לכל אחד ואחד ואת אמרת כדי מזיגת כוס יפה לכל אחד ואחד וס"ד דשני שיעורים הן מדלא קאמר שמואל כדי רביעיות כלשון הברייתא: הכי גרסינן כמו שכתוב בספרים **אידי ואידי חד שיעורא כדי מזיגת כוס יפה היינו רביעיות.** תירוצא היא לומר שלשון שמואל ולשון הברייתא אחד הן וכדי מזיגת כוס יפה דקאמר שמואל היינו רובע רביעית יין כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית כדאמר בהמוציא יין (שבת ד' עו:) כך נראית שיטה בעיני ועיקר. ורבינו (ז) פי' שכך מקשה הגמ' דקס"ד דשמואל קאמר רביעית בין כולן ובריתא קאמר לכל אחד ואחד ותירץ הגמ' דשמואל נמי קאמר לכל אחד ואחד וקשיא לי והלא בריתא סתמא קתני צריך שיהא בהן ואיכא לפרושי נמי דבין כולן קאמר: **אל תרא יין.** אל תתמוד להיות רגיל בו כי יתאדם מכלל דיין נמי מראה בעי וטעמא נמי בעי כדמזהר עליה שלא להשתכר בו: **ואחד התינוקות.** הם נגאלו: **וכי מה תועלת יש לתינוקות.** הלא פטורין מן המצות:

קליות

מסורת הש"ס

(א) [שבת כג. מגילה ד. ערכין ג.], (ב) מיר לח., (ג) [נכרי"ף והרא"ש ליתא מיהת רש אמר], (ד) [מגילה ד.], (ה) [שבת עז.], (ו) [מגילה ד.], (ז) [דבריס טז], (ח) [ועיין תוספות מגילה ד. ד"ה שאף הן]; (ט) ערך עשר, (י) [ועי' תוספות ברכות נ: ד"ה מודיס וכו'],

תורה אור השלם

1. אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים:
משלי כג לא

הגהות הב"ח

(ז) רשב"ם ד"ה ה"ג וכו' ורבינו שלמה פי' שכך מקשה וכו' קאמר רובע רביעית בין כולן:

מוסף תוספות

א. [ד]לפירושו היה לו לומר שהן. תוס' מגילה ד. ב. לכך נראה דה"פ דאף הן היו וכו', כלומר שאף להן נעשה נס כמו לאנשים. תוס' ר"פ. וכן בפסח שהיו משועבדות לפרעה במצרים וכן בחנוכה הגזירה היתה מאד עליהן. תוס' מגילה שם. ג. לא נתחייבו נשים מטעם שאף הן היו באותו הנס. תוס' הרא"ש. ד. ומזוגו בתוכו. שם. ה. דשייך מיתה בכלי. תוס' ב"ב לז:

עין משפט נר מצוה

נה א ב מיי' פ"ז מהל' מגלה הלכה ט סמג עשין מ"ת [טור לו"ח סימן תע"ב]:
נו ג ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף ח:
נז ה שם סעיף טו:
נח ו מיי' שם הלכה ג' טוש"ע שם סעיף טז:

רבינו חננאל

וארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה, וקימא לן דכוס יפה הוא כוס של ברכה והוא רביעית. שתאן חי אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא. שתאן בבת אחת אמר רבא ידי יין יצא ידי ארבע כוסות לא יצא. השקה מהן בניו ובני ביתו יצא, והוא דשתה רובא דכסא. מיתיבי ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן. ופרקי' כוס יפה הוא רביעית תרויהו חדא שיעורא. ר' יהודה אומר צריך שיהא בהן מראה יין כדכתיב אל תרא יין כי יתאדם. ת"ר ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות. ר' יהודה היה מחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שישאלו, וכן היה רבי טרפון עושה.

קליות. קלי מחטים ישנים: **חוטפין מצה.** מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו. ואית דמפרש חוטפין מצה אוכלין מהר וזה הלשון עיקר מדמייתי הא דר"ע בהדה: **חוץ מערבי פסחים.** כדי שישנו התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה: **קסתא דמורייסא.** מדה שמוכרין בה את המוריס: **דמנתא קדמייתא.** מדה שהיתה בה כדר בטבריה: **הוא יחירה.** על תמנתא דהשתא רביעית: **וכה משערין רביעיה לפסח.** שהיו ממלאין אותה ומנערין אותה לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מליאה ומיס הנשארים בתמנתא הן הן רביעית: **כרוס אלבעים.** וכרוס חצי אצבע ורוס חומש אצבע: **ברברבתא.** גדולה שיש בטפח ארבע אצבעים מהן:

אמה

רשב"ם

קליות. קלי מחטים ישנים דחדש אסור עדיין בלילה הראשון של פסח. ומקומות יש בספרד שמייבשין חטים ישנים במחבת על גבי האור ואוכלין אותם עם אגוזים בקיטום סעודה מפי רבינו שמואל החסיד וגם במשנה מליו קליות מחטים ישנים ושויה במסכת תרומות (פ"ה משנה ג) אגב גרלא דתנן סאה תרומה טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין טמאין תירוס ותיסרף רבי אליעזר אומר תעלה א] ותאכל נקודים או קליות או תלוש במי פירות: **חוטפין מצה.** מגביהין את הקערה בשביל תינוקות שישאלו ואית דמפרשי חוטפין מצה אוכלין מהר שני לשונות הללו פירש רבינו. ויש גורסין מצות מגביהין את הקערה שיש בה מצה ומרור וב' תבשילין. ולי נראה חוטפין מסלקין את הלחם מיד התינוקות שלא יהו ישנים מתוך מאכל הרבה כדרך התינוק אחר אכילתו ושוב לא ישאלו אבל עכשיו כשחוטפים מהן לא ישנו וישאלו כלומר לא ישנו שלא אכלו כדי שבעם וישאלו כשירלו השינויים שאנו עושין היכירא לתינוקות דלקמן[ע]. וכן מוכח לשון התוספתא[פ] דתניא רבי אליעזר אומר חוטפין מצה לתינוק כדי שלא ישן רבי יהודה אומר משמו אפילו לא אכל אלא חזרת אחת ולא טיבל אלא פרפרת אחת חוטפין מצה לתינוק כדי שלא ישן כלומר גוזלין. ורבינו פי' שכן עיקר אותו הלשון שפירשתי חוטפין ממהרין לאכול מדקתני הא דר"ע בתרה ואיכא למימר דאגב גרלא דקאמר כדי שלא ישן קא מייתי נמי להא עובדא דר' עקיבא דחייש שלא ישנו ותרי מילי נינהו רבי אליעזר איירי לחטוף מן התינוקות אחר שאכלו מעט כדי שלא ישנו ור"ע איירי שצריך למהר לעשות הסדר טרם ישנו: **חוץ מערבי פסחים.** כדי שישנו את התינוקות ביום ולא בלילה בשעת הגדה. א"נ כשמעכבין עד הלילה לאחר שהחשיך ישנים התינוקות: **אנשים נראוי להם ביין.** גמ' קאמר לה: **קיסתא דמורייסא.** מדה שמוכרין בה המוריס: **וכה משערין רביעיה של פסח.** שממלאין אותה ומחלקין אותה לארבע כוסות לוג ארבע רביעיות: **תמניתא.** מדה והיינו תומן ועוכלא דמסכת סוטה (דף ח:): **הוא יחירא על דא.** תמניתא: **וכה משערין רביעיה של פסח.** שהיו ממלאין אותה ומערין לתוך אותה של עכשיו עד שהיא מלאה ומיס הנשארים בתומניתא היא רביעית: **[רביעיה] של הורה.** כגון רביעית יין של נזיר הלכה למשה מסיני (סוכה דף ו.) ורביעית דם הנאה מצני מתים דנפקא לן מקרא (נזיר דף לח.) וכגון רביעית שמן לרקיקי נזיר דאיכא דיליף לה מקראי במנחות (דף פט.). ומדת חלל הכלי ברידוע הוי אצבעים אורך על אצבעים רוחב ברוס אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ומנא לן ממקום: **דתניא ורחץ במים את כל בשרו במים במי מקוה.** מים המיוחדים שנקוו מתחלה מעצמן מדלא כתב במים למעוטי שאובין דאזיל השתא ומייתי וטביל: **כל בשרו.** מדלא כתב בשרו משמע שכל גופו עולה בהן שאינו נראה אלא כולו מכוסה בהן: דהיינו

מרובעות מדבריות נכנסות באצבעים על אצבעים עגולות לפוריות ויש בעגולות יותר ד' שתותי שתות שהוא אחד מתשעה הסר ממנו רביע שתות הנשאר

קליות ואגוזין בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו אמרו עליו על רבי [ע]עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזין לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו תניא רבי אליעזר אומר [א]חוטפין [ב] מצות בלילי פסחים בשביל תינוקות [ג]שלא ישנו תניא [ד]אמרו עליו על ר' עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ"ד [ה]חוץ מערבי פסחים [ו]וערב יום הכפורים בע"פ בשביל תינוקות כדי שלא ישנו וערב יוה"כ כדי שיאכילו את בניהם ת"ר [ז]חייב אדם לשמח בניו ובני ביתו ברגל שנא' [ח][1]ושמחת בחגך במה משמחם ביין רבי יהודה אומר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן אנשים בראוי להם ביין ונשים במאי תני רב יוסף בבבל בבגדי צבעונין בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין תניא רבי יהודה בן בתירא אומר בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר [2]וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים [ט]אין שמחה אלא ביין שנאמר [3]ויין ישמח לבב אנוש אמר רבי יצחק [י]קסתא דמוריסא דהוה בציפורי היא הות כמין לוגא דמקדשא ובה משערין רביעית של פסח אמר רבי יוחנן תמניתא קדמייתא דהוה בטבריא הות יתירה על דא ריבעא ובה משערין רביעית של פסח א"ר חסדא [יא]רביעית של תורה אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע[יב] [יג]כדתניא [4]ורחץ במים את כל בשרו [יד]שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים [טו]במים במי מקוה את כל בשרו מים שכל גופו עולה בהן וכמה הן אמה

חוץ מערבי פסחים. ה"ג רבינו שמואל ולא נהירא[א] דאמרו לא יוכלו ליתן בלא אביהם וטעם שני שפירש שמא יעכבו עד שיחשך הרבה אם כן לא היו צריכין לעמוד ביום כי אם בלילה לכך נראה דגרים לילי פסחים והיו רגילין[ב] בבית המדרש לילי י"ט כדאמרינן (בילה דף כא.) מעשה בשמעון התימני שלח בא בלילי י"ט לבית המדרש למחר מצאו רבי יהודה בן בבא[ג]: **שנאמר ושמחת אתה וביתך.**

תימה דהאי קרא גבי מעשר שני כתיב בפ' ראה ולא מייתי קרא דכתיב בפ' ראה גבי רגל ושמחת אתה ובנך ובתך וי"ל דליף ממעשר דכתיב ביתו בהדיא: **בא"י בכלי פשתן המגוהצין.** אבל בגבול לא היו בקיאים לגהץ כדאמר (תענית כט.):

גיהוץ שלנו כגיהוץ שלהם:

במה משמחו ביין. היינו בזמן הזה אבל בזמן בית המקדש אין שמחה אלא בבשר:

וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת. תימה דהאי קרא בהר עיבל כתיב ולא מייתי קרא דושמחת במקום דדרשינן מיניה בחגיגה (דף ח.) לרבות כל מיני שמחות לשמחה מכאן אמרו ישראל יוצאין ידי חובתן בנדרים ונדבות וי"ל משום דהכא בהדיא כתיב וזבחת שלמים ושמחת: **תמניתא.** פי' רש"ס דהיינו תומן ועוכלא ולא נהירא דבהמוכר את הספינה (ב"מ דף ג.) תשיב לוג ורביעית הלוג תומן ועוכלא וכל מדה ומדה פוחתת והולכת[ד] וכאן משמע שהיא יותר מרביעית:

רביעית של תורה אצבעים.

מכאן קשה על פירוש רבותיו של רבינו שלמה שפי' דרביעית בכל מקום היינו רובע הקב כי לפי זה המשפון הוא רביעית הלוג פר"ת רוס המקוה ע"ב אצבעות השלך רביעית יאמר נ"ד קא מכל עשרים אחד יעלה אצבעים וחצי אצבע וחומש וכן תקח ברוחב אחד מי"ב וכן באורך הרי אצבעים על אצבעים ברוס אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וכן תעשה במים ויעלה רביעית (ג) רביעית הנמצא השלך החולה ומן הנותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר חלק שנים עשר או תקח אחד מכ"ד והם ג' אצבעות חלק על חומשין והשלך העשירית ישאר שלשה עשר חומשין וחצי והם אצבעים וחצי וחומש אצבע או קח רביעית והם י"ח אצבעים והשלך הרביעי ישאר י"ג אצבעות וחצי וטול החמישית (ג) מהר"י. [ה] קחה רובע וכחה תשלך וחלק החמישי קח ולך לו השלך עשירית המים ישארו ל"ו יעלה ב' שלין לכל טפח ולג' אצבעות שלה וחצי השלך מג' אצבעות העשירית כאשר השלכנו מן המים (ד). ולפי תלמוד שלנו החשבון מכוון אבל על גירסת ירושלמי דקאמר אצבעים על אצבעים ברוס אצבע ומחצה ושליש אצבע וכן עשה הפייט ועל גובה חסר שתות מאצבעים והכל ח' קשה כי לפי שיעור המקוה אינו מכוון וי"ל דבירושלמי איירי באצבעות לפוריות והכא במדבריות ואצבעים וחצי וחומש הם י"ו שתותים וחומש שתות בתו לירושלים נכנס הכל בי"ג שתותים וחצי בתו לנפורי נכנס הכל בי"ח שתותים ורביע שתות שהם אצבעים חסר שתות ונשאר רביע שתות בתלמוד שלנו יתר וכמו כן צריך למעט מרוחב כי בתלמוד שלנו מיירי במרובעות וירושל' בעגולות כמו שיסד [ו] הפייט הכוס סובב אצבעים על אצבעים סובב משמע עגול ואצבעים על אצבעים עגולות עולה לאצבעים על [אצבע] וחצי דמרובע יתר על העיגול רביע ואצבעים על אצבעים

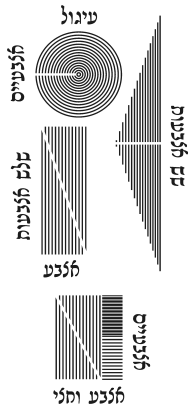

הנשאר

מסורת הש"ס

א) ס"א ר' טרפון, ב) ס"א כדי שישאלו, ג) סוכה כח. ע"ש לליתא רבי עקיבא, ד) [וספסתא יומא פ"ד ה"כ], ה) ושמתת אתה וביתך במה משמחם. רש"ש, ו) [גי' הערוך קיסטא], ז) ס"א ברברבתא, ח) עירובין ד: יח. יומא לא. חגיגה יח. סוכה ו., ט) [דף קיד: קטו:], י) [פ"י ה"ו], כ) (פיוט פ' שקלים),

תורה אור השלם

1. וְשָׂמַחְתָּ בְּחַגֶּךָ אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתֶּךָ וְעַבְדְּךָ וַאֲמָתְךָ וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר וְהַיָּתוֹם וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ: דברים טז יד
2. וְזָבַחְתָּ שְׁלָמִים וְאָכַלְתָּ שָּׁם וְשָׂמַחְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים כז ז
3. וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד: תהלים קד טו
4. וְאִישׁ כִּי יִצָּא מִמֶּנּוּ שִׁכְבַת זָרַע וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד הָעָרֶב: ויקרא טו טז

הגהות הב"ח

(א) גמ' חוטפין מצה בלילי פסחים בשביל תינוקות (שלא ישנו) תפ"מ. וכ"כ לפי' קמא דרש"י לא גרסינן ליה: (ב) תוס' ד"ה רביעית וכו' וכן תעשה במים ויעלה רביעית הלוג כיצד רביעית הנמצא השלך החולה ומן הנותרים קח אחד מעשרים ופעמים יוסר נ"ב פי' ל' מעשרים שהוא שלה ומחלה ואח"כ יוסר שני פעמים חלק ומחלה ג' לוגין שהוא חלק י"ב מל"ו לוג ואח"כ חלק י"ב מג' לוגין היא רביעית הלוג: (ג) בא"ד וטול החמישית וכן תעשה במים קח הרובע וכנה השלך כל"ל ותיבת מהר"י נמחק: (ד) בא"ד כאשר השלכנו מן המים מהר"י ולפי תלמוד שלנו:

גליון הש"ס

גמרא אין שמחה אלא ביין. עי' ב"י ס"ח סימן תקכ"ט וכיש"ש פ"ב דבילה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רשב"ם ד"ה קליות וכו' כ"ל אומר תעלה וכו'. נ"ב יש כאן גמגום ועברנו בלשון הרשב"ם כי לשון הזה לא נמצא שם בכל המצוות בתוחו הפרק וצ"ע להגיהו גם יפלא קצת לאיש הרשב"ם משם זה י"ל בדוחק:

מוסף תוספות

א. דמשום הכי לא היה צריך שימנענו מללמוד. תוס' ר"פ. ב. לדרוש באגדה. שם. ג. וקאמר הכא דבלילי פסחים לא היו דורשים כדי שלא יישנו התינוקות. שם. ד. מוכח בהדיא שהוא

פחות מרביעית הלוג. תוס' הרא"ש. ה. חשבון א' קצר מה"ר יחיאל מפריש. תוס' הרא"ש.

עין משפט נר מצוה

נט א ב מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה ג סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעב סעיף ג:

ס ג מיי' פ"ו מהל' י"ט הל' ז סמג לאוין עה טוש"ע א"ח סימן תקכ"ט ס"ב:

ד [מיי' פט"ו מהל' גזילה כפיס הל"ד ופ"ו מהל' בכורים הל' טו]:

סא ה מיי' פי"א מהל' איסורי ביאה הלכה טז ופ"א מהל' מקוואות הל' יב סמג לאוין קיא ועשין רמא טור ש"ע י"ד סי' קצח ס"א:

סב ו מיי' פי"א מהל' אבל סב ופ"ד מהל' מקוואות הלכה ה סמג לאוין קיא ועשין רמא טוש"ע י"ד סי' רא ס"א:

מוסף רש"י

חוטפין מצות. שמצוה לעוסק מצעוד יום כדי להסב מהר (לעיל נ.). **אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים** וגו'. ופע"ג דהאי קרא לאו בהגבלת כתיב, דהאי קרא בהר גריזים ובהר עיבל כתיב, מיהו בהגבלת שמחה כתיבא ושמחת בחגך (סוכה מב.). **שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים.** בשרו במים משמע שיגע בשרו למים (ב"ק פב.). **במים במי מקוה.** המטופסין משמע ופע"ג דלאו מיים, מדלא כתיב מיים (ערובין ד:) אי: במים יחדיו (שם יד:) אי: במים נקודתו בפס"ח משמע מים המיוחדים, לאפוקי שאובין, ומיהו מים מיים לא צריך מדכתיב מזב (ויקרא טו) מים מיים מכלל דשאר מתמין לאו מים מיים בעי, ומיהו במים המיוחדין במקוה, אע"פ שהן נשמים (חגיגה יא.). **את כל בשרו.** משמע כל בשרו כאחד (ערובין ד:).

רבינו חננאל

תניא רבי אליעזר הגדול אומר חוטפין מצה בלילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו וישאלו. אמרו על רבי עקיבא מימיו לא אמר הגיע זמן לעמוד מבית המדרש אלא לילי הפסח בשביל התינוקות שלא ישנו, וערב יום הכפורים כדי להאכיל בניו ובני ביתו. ת"ר חייב אדם לשמח ביתו ברגל, רבי יהודה אומר שמחת אנשים ביין ושמחת הנשים בבבל בבגדי צבעונין ושבארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין. בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר ועכשיו אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש. א"ר חסדא רביעית של תורה אצבעים על אצבעים (ורום) [ברום אצבעים] וחצי אצבע [וחומש אצבע] ובגודל. כדתניא ורחץ במים את כל בשרו. במים, מי מקוה, את כל בשרו, מים שכל בשרו עולה בהן וכמה הן,

אמה על אמה ברום שלש אמות. מחזיקין ארבעים סאה חלקהו תחלה כולו ברומו שלש אמות יש בהן שמונה עשר טפחים חלקם לי"ו חלקים ותמצא לכל חלק וחלק טפח וחצי אצבע ומחזיק אחד מי"ו במ' סאה כמה הן ב' סאין וחצי סאה טפח וחצי אצבע כמה חומשי אצבעות הן עשריס ושנים וחצי חומש (ח) הטפח כ' חומשים חצי אצבע ב' חומשין וחצי חלוק כ"ב חומשים וחצי לחמשה חלקים תמצא בכל חלק ד' חומשין וחצי חלוק ב' סאין וחצי סאה לחמשה חלקים תמצא בכל חלק חצי סאה נמצא דארבע חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה [ועוד ד' חומשין וחצי חומש מחזיק חצי סאה] נמצא כל אמה על אמה ברום י"ג חומשין וחצי חומש מחזיק סאה וחצי סאה משוב סאה וחצי סאה לגוגין תמצא ל"ו לוגין כילד סאה וחצי סאה תשעה קבין שסה קבים לסאה והקב ד' לוגין הרי ל"ו לוגין בכלי אמה על אמה ברום י"ג חומשים וחצי חומש חלוק הכלי באורך ורוחב לטפחים תמצא האמה על אמה ל"ו טפחים בטפח על טפח שהאמה ו' טפחים וכשתחלקנו לאורכו ברצועות שהן רחבות טפח תמצא בו ו' רצועות כל אחת ואחת רחבה טפח וארכה שסה חלוק כל רצועה לארכה לשס תמצא בשס רצועות ל"ו טפחים בטפח על טפח ומחזיק ל"ו לוגין נמצא כלי שהוא טפח על טפח ברוס י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק לוג וטפח ארבע אצבעות חלוק ארבע אצבעות על ד' אצבעות שתי וערב לד' נמצא כל רביעית אצבעים על אצבעים נמצא כל אצבעים על אצבעים ברוס י"ג חומשים וחצי חומש מחזיק רביעית הלוג משוב שנמצא: **של פרקים הוה.** שיכולין לפרוק רחבו לשנים: **דאי מלא דעבד הדוקי מיהדק.** שאין יכולין לפרוק רחבו: **היכי מלי מעבלי ליה.** הואיל ורחבו אינו אלא: **ולא יעשה אדם לרליו.** תשמיש: **כוס של ברכת המזון.** שהוא רביעי(ג): **לרעה אין מלטרף.** אבל בעלמא מלטרף כגון אם שתה שני כוסות והוא שלישי ולרעה אין מלטרף כגון אם שתה שלש והוא רביעי:

מלוה

רשב"ם

דהיינו אמה על אמה ברוס שלש אמות. לריך שיהא הכלי מלא מים שיטבול בו האדם ושיערו חכמים דהיינו ארבעים סאה ומינה ילפינן לרביעית של תורה. כילד חלקהו מתחלה כולו לרומו רומו של מקוה שלש אמות דהיינו שמונה עשר טפחים וחלקם לששה עשר חלקים ותמצא בכל חלק וחלק טפח וחצי אצבע גובה ברוחב אמה על אמה ומחזיק אחד מששה עשר בארבעים סאה דהיינו שני סאין וחצי סאה טפח וחצי אצבע כמה חומשי אצבעות הן מד' אצבעות עשריס חומשין ומחצי אצבע ב' חומשין וחצי חלקם להני כ"ב חומשין וחצי לחמשה חלקים ותמצא בכל חלק וחלק ארבעה חומשין וחצי השלם מהן שני חלקים שהן תשעה חומשין ועכב בידך שלשה חלקים שהן שלשה עשר חומשין וחצי של רוס הכלי דהיינו רוס אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע וכאשר מיעטת רוס הכלי שני חלקים מחמשה ונשארו שלשה חלקים כן תמעיט את המשקין שנשארו בידינו מארבעים סאה שני סאין וחצי דהיינו חמשה חלקין השלך השני חלקים ועכב השלשה חלקים שהן סאה וחצי נמצא כלי של אמה ברוחב ברוס (ג) [א] אצבע וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק סאה וחצי חלקהו לרחבו אמה על אמה יש בו ששה ושלשים חתיכות של טפח על טפח והסאה וחצי יש להם שלשים וששה לוגין נמצא כלי של טפח על טפח ברוס אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע מחזיק לוג דהיינו ארבע רביעיות חלקהו לרוחבו שתי וערב ותמצא בו ארבע פעמים אצבעים על אצבעים כנגד ארבע רביעיות נמצא כלי של אצבעים על אצבעים ברוס אצבעים וחצי אצבע וחומש מחזיק רביעית דהיינו בילה ומחלה. לשון קצר ששמע רבינו מרבי יעקב בר יקר רבו ז"ל. איפה שלש סאין סאה ששה קבין קב ארבע לוגין לוג ששה בילים דהיינו ארבע רביעיות. פירושא דקבא לא גרסינן כלל עד אמר רב אשי ופירוש הוא מהלכות גדולות של רב יהודאי. אמה על אמה יש בה שלשים וששה טפחים בטפח על טפח שהאמה ו' טפחים וכשתחלקנו לאורכו ברצועות שהן רחבות [טפח] תמצא בו ו' [רצועות] כל אחת ואחת רחבה טפח וארכה ו' טפחים ואח"כ חלק כל רצועה לארכה לששה תמצא בה ששה פעמים טפח על טפח וכן לששה רצועות הרי ל"ו טפחים: **שולחן של מקדש.** שולחן של זהב שעשה משה וכתיב ביה (שמות כה) אמתים ארכו ואמה רחבו ואמה וחצי קומתו: **של פרקים הוה.** שיכולין לפרק רוחבו לשנים וכן רגלי השלחן אינן מחוברין יפה ויכולין לפרקן: **דאי ס"ד הדוקי מיהדק.** שאין יכולין לפרק רחבו: **היכי מלי מעבלי ליה.** הואיל ורחבו אמה בכלי שהוא אמה על אמה דמקוה היה שם בעזרה כדאי' בסדר יומא (ד' נא.). א"נ באמת המים שבעזרה שבה מטבילין כלי שרת שנטמאו והיתה רחבה אמה ועל שם כך נקראת אמה כדתנן (יומא דף נח:) אלו ואלו מתערבין באמה. ולשון ראשון לשון רבינו יעקב מדאמר רב אשי למלתיה דרבא אמר כוס של נקמ"ו. שהוא שלישי לרעה אינו מלטרף להשלים שלשה שותה רביעי אחריו וכי האי גוונא אמרי' לקמן (שם) וישמרך[ד] לרעה אינו מלטרף:

מלוה

אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים שיעור מי מקוה ארבעים סאה אמר רב אשי אמר לי רבין בר חיננא שולחן של מקדש של פרקים הוה דאי ס"ד הדוקי הוה מיהדק אמתא באמתא היכי מטבליה מאי קושיא דילמא בים שעשה שלמה הוה ממטבל ליה [6] דתני ר' חייא ים שעשה שלמה מחזיק מאה וחמשים מקוה טהרה: ולא יפחתו לו מארבעה: היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה והתניא [א] לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי ולא יקנח תרי ולא יעשה צרכיו תרי אמר רב נחמן אמר קרא [1] ליל שמורים [2] ליל המשומר ובא מן המזיקין רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד

מצוה

הגמאר בגובה שהוא אחד מכ"ד ישאר שיעור הירושלמי יתר בדבר מועט ולהומרא לא דק ועוד מפרש דבירושלמי איירי בעגולות שיוכל לרבע אצבעים על אצבעים מתוכם דהוי תילתא טפי כדאמר ריבועא מגו עיגולא פלגא פירוש פלגא של ריבוע הפנימי וכשתסיר שליש מגובה שהם י"ג חומשין וחצי ישאר ט' חומשין שהם אצבעים חסר חומש והתם נקט חסר שתות נקט כפי הירושלמי והירושלמי לא דק לאומרא והא דיסד הפייט (שם) לריבוע כוס ישועות לא שהוא מרובע אלא קאמר שאותו רביעית מוכן לד' כוסות של פסח שניתקנו כנגד גאולה וישועה: **אמה על אמה.** אדם מחזיק עם בגדיו אמה באמה כדאמרי' בעירובין[1] מקומו של אדם אמה ובשמעתא דכוכין (ב"ב דף קפ.) משמע דכוך מחזיק אמה עם דופני הארון אלמא גוף האדם אין מחזיק אמה ובמקוה דבעינן אמה כדי שיכנס בריוח עם זרועותיו דאין נדבקין לגופו[2]: **ברום שלש אמות.** ואע"ג דקומת אדם שלש אמות בלא הראש ולכך מצריך בכוכין ארבע אמות בשביל הראש ועוני הדפין במקוה סגי בשלש אמות דכשטובל עולין המים למעלה ומיירי כשהכלי גבוה משלש אמות דאם לא כן כשיכנס יפלו המים למטה ויחסר השיעור ובתרגום (שני פ"ט) דמגילה דחשיב שלש אמות לכל מ' קטועי ראש היו[3]: **אמתא באמתא היכי יתיב.** [4] וא"ת אפילו אי אמתא באמתא יתיב מיקשי ליה היאך יכול להטביל השלחן אמתים ארכו ואמה וחצי קומתו במקוה דהוי אמה על אמה וי"ל שעם הרגלים היתה קומתו אמה וחצי והרגלים לא היו מחוברין עם השלחן וכן פירש רש"י בפרשת תרומה: **בים שעשה שלמה.** ובירושלמי פריך והלא שאוכין הן ואע"ג דכלי שמחזיק מ' סאה בלא שהן כורים ביצה אינו מקבל טומאה דאין מיטלטל מלא וריקן לענין שאינה כלי הוא כדאמר בי"ח דבר (שבת דף נז:) גבי המניח כלים תחת הציעור כו' ועוד יש שעשה שלמה היה של נחושת ומקבל טומאה אע"ג דאין מיטלטל מלא וריקן דדוקא כלי עץ איתקש לשק ומשני תיפתר בשהיו רגלי השוורים שהיה עומד עליו נקובים כמוליא רמון והיו מחוברין למעיין שתחתיהן והא דנקט כמוליא רמון היינו לבטל השוורים מתורת כלי שלא יקבל טומאה אבל להכשיר המים שבים סגי כשפופרת הנוד כדתנן בפ"ו דמקוואות (משנה ה) ומטבילין בשילה תיבה ומגדל שהן נקובין כשפופרת הנוד ומורי הר"ר יחיאל פי' דלריך כאן כמוליא רמון לפי שהשוורים מפסיקין בין היס למעיין והוה ליה כהורק מכלי אל כלי כיון דמרחקי טובא ולריך שיבואו שם מים בשפע והביא ראיה מתוספתא: [5] **ארבעה כוסות.** ירושלמי תמן תנינן [6] אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שמשביחו א"ר יוחנן מיחלפא שיטתיה דרבי יהודה פי' דקתני תורמין יין שאינו מבושל על המבושל אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל ולכך מחליף ותני אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו דברי רבי יהודה וחכמים מתירין מפני שמשביחו ורבי אלעזר פליג עליה התם ולא מחליף והלכה כרבי יוחנן וכרבנן ואם כן יוצאין ארבע כוסות במבושל ומקדשין עליו ומברכין עליו בפה"ג:

רבא אמר כוס של ברכה אין מצטרף לרעה. אע"ג דרבא גופיה קאמר לקמן וישמרך לרעה לא מלטרף וד' אין בהם משוס זוגות תירץ רשב"ם דהיינו דוקא ממזיקין אבל לכפפים איכא למיחש: עשרה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמה וכו' ותני מומש כי הטפח כו': (ב) רשב"ם ד"ה דהיינו אמה וכו' נמצא כלי של אמה מרובע ברוס אצבעים וחצי:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה אמתא וא"ת אפילו אי אמתא. עיין בספר בית שלום שלם התורה פ' תרומה בפסוק ועשית שלחן:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רשב"ם ד"ה דהיינו וכו' ברוס אצבע. ל"ל אצבעים:

מוסף רש"י

מקוה טהרה. ארבעים סאה (ערובין יד.).

מוסף תוספות

א. שנהרגו ואח"כ נחלו. תוס' יומא לא.

רבינו חננאל (המשך)

אצבעות אורך ברום אצבע ורוחב אצבע, כשתחלוק אלו י"ב אצבעות לי' שתותיהן. מגיע לכל שתות, אצבע וחומש אצבע, הוצא מהן אצבע וחומש לשתות האחד נשתיירו י"א אצבעות חסר חומש אצבע לט' שתותיהן שהן ביצה ומחצה שהיא רביעית של תורה. עוד דרך כשתחלוק מ"א אלף אצבע ותע"ב אצבעות לג' אלפים ותת"מ רביעיות, [ינינו] אחד עשר אצבעות פחות חומש לכל רביעית, נמצאים בכל רביע י"א אצבע חסר חומש אצבע. תאני ר' חייא ים שעשה שלמה מחזיק ק"נ מקוה טהרה. כבר פרשנוהו בעירובין במקומו פי' מבואר. לא יפחתו לו כו'. איפשר מתקני רבנן מילתא דאית בה סכנה והתניא לא יאכל תרי ולא ישתה תרי ולא יעשה צרכיו תרי. ופרקינן ליל שמורים המשומר מכל היזק. רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ולא לרעה, וכשתסיר כוס של

רבינו חננאל

אמה על אמה ברום שלש. שיערו חכמים מי מקוה ארבעים סאה. פי' רביעית של תורה ביצה ומחצה, כי הלוג הוא ששה ביצים. רביעית הוא ביצה ומחצה. ותנן לוג וחצי לוג ורביעית, אלמא רביעית רביע לוג הוא. הין הוא שנים עשר לוג שנאמר שמן משחת קדש יהיה זה לי, זה בגימטריא י"ב הוא. נמצא שיעור ההין י"ב לוג, והן מ"ח רביעיות שהן ע"ב ביצים. ושיעור הקב ארבעת לוגין, שהן י"ו רביעיות. כדתנן הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין את המקוה, וכמה שיעור ההין שנים עשר לוג. [שמאי] אומר תשעת קבין שהן ל"ו לוג. אלמא קב ארבעת לוגין הוא. שיעור הסאה ששת קבין שהן שני הינין שהן כ"ד לוג שהן ל"ו רביעיות שהן קמ"ד ביצים. איפה שלשת סאין שהן י"ח קבין שהן (ד') [ו"י"ו] הינין שהן (ר"צ) [ע"ב] לוגין שהן רס"ח רביעיות שהן תל"ב ביצים. שיעור חלה מעשיריית האיפה, ועומר. זה הוא מ"ג ביצים וחומש ביצה. וכן שיעור חלת מצה בפסח. רביעית של תורה אצבעיים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע ובגודל. שהן בחבריתא י"א אצבעות חסר חומש אצבע. באצבע רוחב ובאצבע רום. מי מקוה אמה על אמה ברום שלש, שיערום חכמים ארבעים סאה, וכל סאה ששת קבין, וכל קב ארבע לוגין, וכל לוג ארבע רביעיות. נמצא שיעור המקוה תתק"ס לוג, ג' אלפים תת"מ רביעיות. והאמה ו' טפחים וכל טפח ד' אצבעות בגודל. כשתחלוק מ' סאה לשלש אמות, נמצא בכל אמה על אמה ברום [אמה] י"ג וחמשת לוגין ושליש לוג. נמצא על זה החשבון באמה על אמה ברום אצבע שהוא רובע טפח, י"ג לוג ושליש. ונמצאו באמה על אמה ברום (אצבע) [אמה] י"ג אלף (ותתנ"ד) [ותתכ"ד] אצבע. נמצאו (בד') [בכ'] אמות אחד וארבעים אלף אצבע ותע"ב אצבעות באצבע [אורך ובאצבע] רוחב ורום אצבע. וכשתחשוב ארבעים סאה שיעור המקוה, בכל סאה צ"ו רביעיות כמו שבארנוהו למעלה, נמצאו ג' אלפים שמונה מאות וארבעים רביעיות שיעור המקוה. עוד חשוב כ"ד אורך ב"ב רוחב קב ושני שלישי קב. בו' רוחב, קב חסר שתות, שהוא ג' רביעיות הקב ושליש. (כ"ג) [בג'] רוחב, רביע הקב ושני שלישי רביעית שהן עשר ביצים. ברוחב אצבע, שלש ביצים ושליש ביצה. עד כאן מדת הרוחב, מכאן ואילך מדת האורך. י"ב אצבע אורך באצבע רוחב וברום אצבע, ביצה ושני שלישי ביצה, נמצאו ביצה ושני שלישיה עשרה שתותי ביצה (נשאר) [מחזיק] י"ב ברכה נשארו ג' כוסות. רבינא אמר כל חדא וחדא מצוה בפני עצמה היא. ואינן מצטרפין זה עם זה.

ל [טור ח"מ סי' קנ]: **סג ב** טור ח"מ סימן תפז וש"ע סימן תפא סעי' ג בהגה"ס:

א) [ב"ב ט:] ב) [שלטי בל"ן], ד) [ויקרא כב], ה) [לף קיז.], ו) [במדבר ו], ז) [לף מח. עי' סוכה ז:], ח) [וע"ע מוספות יומא לא. סד"ה אמה], ט) [וע"ע מוספות שבת לב. ד"ה אשתמה ובעירובין מח. ד"ה בכוס וביומא לא. ד"ה אמה ובב"ב ק: ד"ה והכוכין], י) [שייך לעיל במשנה לט:], כ) [תרומות פי"ח מ"ח].

תורה אור השלם

1. לֵיל שִׁמֻּרִים הוּא לַיְיָ לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הוּא הַלַּיְלָה הַזֶּה לַיְיָ שִׁמֻּרִים לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְדֹרֹתָם: שמות יב מב

מצוה באפי נפשה היא. ואין מצטרפין זה לזה: **אמאי נמנך הוא.** ואין מצטרפין לזוגות: **הכי קאמר לא יאכל תרי ויעשה לרביו אפילו פעם אחת.** או אם שתה לא ישמש: **דילמא חליש.** מחמת תשמיש איידי דבזוגות קאי מיתרע: **שלא ראה פני השוק.** בין כוס לכוס: **ולא אמרן.** דמרעי ליה זוגות אלא נצאת לדרך אחר הזוגות אבל לעמוד בביתו ליתי לן בה: **מני רשורי.** כששותה כוס זה מסתכל בקורה זו וכשהוא שותה שני מסתכל בשאלה ולפי חשבון הקורות מזדהר בזוגות: **כי הוה שתי חד כסא מנקטא תרי כסי.** דהוו להו תלתא: **אדם חשוב שאני.** דמסרי שדים נפשייהו לאזוקי: עשרה כוסות דבית האבל מפרש טעמא בכתובות בפ"ק (דף מ:): **שלוש.** מיבה שביעית ליטא ה' פניו אליך וגו'[א]: **לטובה מצטרף**[ב]. אם שתה שבעה וחזר ושתה את השמיני אין שמיני מצטרף עמהן: **אפקינהו לרבנן באחרבעה.** פעמים הרבה כשהיו נפטרים ממנו היה משקן ויש פעמים שלא היה משקן אלא ד' פעמים ונפטרין: **דאוקבן בפירקא הוה.** שהיה רגיל להקשות בשעת הדרשה: **לא אפקרי מויק.** ולא חיישינן לזוגות: **בתרי.** כסי קטלינא ליה משום זוגות: **איקרי ונפיק.** בזוגות מאי תקנתיה: **זקפא.** גאגולד: **ואי שמע קלא.** ואפילו קול אדם או אשה דאמר ארבעה יימא איהו חמשה: **רישתינהי דנשים לשפניות.** השולטת עליהם אמרה לי דבר זה: **תרי חמימי בדיקולי בזויא.** לואה חמה בסלים נקובים וקרועים: **לפומייהו נשי חרשייתא.** יזדמנו לפיכם נשים כשפניות: **קרח קרחייכי.** יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתן מכשפות בהן: **פרח פרחייכי.** ישא הרוח אותן פירורי לחם שאתן מכשפות בהן:

איבדור

רשב"ם

מצוה באפי נפשה היא. ואין מצטרפין זה לזה: **נמנך הוא.** דתשמיש ראשון גמר ביאתו ובטל תאותו: **הכי קאמר לא יאכל תרי ויעשה לרביו אפי' פעם אחת.** כלומר אדם שאכל זוגות יזהר בעצמו שלא ישמש מטתו אחרי כן עד זמן מרובה דילמא חליש מחמת תשמיש ואיידי דבזוגות קאי מיתרע מזליה: **לפניס.** כמו זוגות: **דמו בראשו.** עון מיתתו על ראשו מוטל שהוא ממית עצמו: **בזמן שלא ראה פני השוק.** בין כוס לכוס: **ולא אמרן.** דמרעי ליה זוגות אלא נצאת לדרך אחר לעמוד בביתו ליתי לן בה: **מני רשורי.** כששותה כוס זה מסתכל בקורה זו וכשהוא שותה שני מסתכל בשאלה ולפי חשבון הקורות יזהר בזוגות ובכל פעם ופעם עושה כן אע"פ שאינו יולא לדרך: **אביי כי הוה שתי חד כסא מנקטא ליה אימיה תרי כסי.** דהוו להו תלתא ולכך מזמנים אותם ביחד שלא יבוא הדבר לידי שכחה ויעמוד בזוגות: אביי עיברתו אמו מת אביו ילדתו אמו מתה אמו והא דאמר אביי אמרה לי אם ההיא מרביתיה הואי בקדושין (ד' לא:): **אדם חשוב שאני.** דמסרי שדים נפשייהו לאזוקי: **עשרה כוסות אין בהן משום זוגות.** וכל שכן טפי: **עשרה כוסות תיקנו בביה האבל.** בפרק קמא דכתובות [מ:] מפרש טעמא: **שלוש.** מיבה שביעית היא דכתיב [במדבר ו] ישא ה' וגו' לטובה מצטרף אם שתה שבה ושתה השביעי מצטרף לבטל הזוגות: **אכל לא נרעה.** שאם ישתה כוס שמיני אחריו אין שמיני מצטרף על השביעי להזיק וסברא הוא כיון שביركן בשלוש שהוא תיבה שביעית אין שום היזק בעולם: **רבה ורב יוסף.** כמו שהיו הדורות זו אחר זו היו מקילין בזוגות והולכין ופוחתין: **רבא אפקינהו באחרבעה.** פעמים הרבה כשהיו נפטרין ממנו היה משקן ופעמים אלא היה משקן אלא ארבעה כוסות ונפטרין. ואף על גב דתריץ רבה[ו] לעיל [קט:] כוס של ברכה כו' אלמא סבירא ליה דאחרבע יש בהן משום זוגות אי לאו משום כוס של ברכה איכא לתרוצי דנהי דאחרבע להזיק ליכא למיחש לכשפים מיהא איכא למיחש כדלקמן [ע"ב] והלכך אינטריך רבא לתרוצי לעיל הכי דלית להו לרבנן לתקוני מילתא דאתי בה לידי סכנה ואפילו סכנת כשפים: **דאוקבן בפירקא.** שהקשה לי בשעת הדרשה וביישני ברבים שדרכו היה להקשות לו ברבים: **לא איקרי מויק.** אין רגיל בכך דגנאי הוא לו ולא חיישינן לזוגות דמילתא דלא שכיחא היא ומיהו זימנין דניזוק והרוגה להחמיר ולעשות נטירותא יתירתא עביד: **בתרי כסי קטלינן ליה.** משום זוגות: **איקרי ונפק.** בזוגות מהו תקנתיה: **זקפא.** גולד: **אי שמע.** ואפילו קול אדם או קול אשה דאמר ד' יימא איהו חמשה שלא יעמוד בזוגות: **עד מאה וחד.** שהיה שד מונה זוגות והוא היה מוסיף אחת שלא לעמוד בזוגות: **פקע שידא.** מרוב לער: **רישתינהי דנשים לשפניות.** גבירתן של נשים כשפניות השולטת עליהן ומלמדתן אמרה לי דבר זה: **תרי חמימי בדיקולי בזויא.** לואה חמה בסלים קרועין ונקובין: **לפומייהו חרשייתא.** לפיכם נשים כשפניות: **קרח קרחייהו.** יהי רצון שימרטו אותן שערות שלכם שאתם מכשפין בהן: **פרח פרחייהו.** הרוח יגשא אותם פירורי לחם שאתם מכשפות בו. וגראה לי דהאי דכתיב בנשים כשפניות ביחזקאל (יג) הנני אל כסותיכנה אשר אתנה מצודדות שם את הנפשות לפורחות אחד מכלי אומנות של כשוף:

איבדור

עשרה אין בהם משום זוגות. ולית ליה דרבא דאמר לעיל כוס של ברכה אין מצטרף לרעה דבאותן עשרה כוסות איכא ברכת המזון: **ומלבא לא** מקרי מזיק. והא דתניא לא יאכל תרי היינו משום כשפים ורשב"ם פירש דפעמים מזיק: (שייך לקמן דף קיא ע"ב): **האי מאן דפגע באיתתא בו'.** והא דאמר במי שמתו (ברכות דף כ.) ר' יוחנן הוה קאזיל ויתיב אשערי טבילה כי היכי דילדן זרעא כוותיה הכא דפגע בעת שעולה מן המים ור' יוחנן אשערי טבילה יתיב אי נמי התם יתיב[א] הכא פגע אי נמי רבי יוחנן היה אומר שופך בזו על וגו':

נפתח

מצוה באפי נפשה הוא לא יעשה צרכיו תרי אמאי נמלך הוא אמר אביי הכי קאמר לא יאכל תרי[ג] וישתה תרי ולא יעשה צרכיו אפילו פעם אחת דילמא חליש ומיתרע ת"ר שותה כפלים דמו בראשו אמר רב יהודה אימתי בזמן שלא ראה פני השוק אבל ראה פני השוק הרשות בידו אמר רב אשי חזינא ליה לרב חנניא בר ביבי דאכל כסא הוה נפיק וחזי אפי שוקא ולא אמרן אלא לצאת לדרך אבל בביתו לא אמר ר' זירא ולישן כלצאת לדרך דמי אמר רב פפא ולצאת לבית הכסא כלצאת לדרך דמי ובביתו לא והא רבא מני כשורי ואביי כי שתי חד כסא מנקיט ליה אימיה תרי כסי בתרי ידיה ורב נחמן בר יצחק כי הוה שתי תרי כסי מנקיט ליה שמעיה חד כסא חד כסא מנקיט ליה תרי כסי בתרי ידיה[ד] אדם חשוב שאני אמר עולא עשרה כוסות אין בהם משום זוגות עולא לטעמיה דאמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא[ג] עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל ואי ס"ד עשרה כוסות יש בהן משום זוגות היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה אבל תמניא יש בהן משום זוגות רב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו [1]שלום לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל שיתא יש בהן משום זוגות רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו ויחונך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל ארבעה יש בהן משום זוגות אביי ורבא דאמרי תרוייהו [2]וישמרך לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף ואזדא רבא לטעמיה דרבא אפקינהו לרבנן בארבעה כוסות אע"ג דאיתזק רבא בר ליואי לא חש לה למילתא דאמר ההוא משום דאותבן בפירקא הוה אמר רב יוסף אמר לי יוסף שידא אשמדאי מלכא דשידי ממונה הוא אכולהו זוגי ומלכא לא איקרי מזיק איכא דאמרי לה להאי גיסא אדרבה מלכא [רתחנא הוא] מאי דבעי עביד[ד] שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין מוחין בידו אמר רב פפא אמר לי יוסף שידא בתרי קטלינן בארבעה לא קטלינן בארבעה מזקינן בתרי בין בשוגג בין במזיד בארבעה במזיד אין בשוגג לא ואי אישתלי ואיקרי ונפק מאי תקנתיה לינקוט זקפא דידיה דימינה בידא דשמאליה וזקפא דשמאליה בידא דימינה ונימא הכי אתון ואנא הא תלתא ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא ארבעה נימא ליה אתון ואנא הא חמשה ואי שמיע ליה דאמר אתון ואנא הא שיתא נימא ליה אתון ואנא הא שבעה הוה עובדא עד מאה וחד ופקע שידא אמר אמימר אמרה לי רישתינהי דנשים כשפניות האי מאן דפגע בהו בנשים כשפניות נימא הכי חרי חמימי בדיקולא בזייא לפומייכו נשי דחרשייא קרח קרחייכי פרח פרחייכי

איבדור

מסורת הש"ס

א) ס"א ויעשה לרביו ולא יפתח תרי ויעשה לרביו, ב) [ברכות יט. וש"נ], ג) [כתובות מ:], ד) [סנהדרין כ: ב"ק ס. ב"ב ק: יבמות עו:], ה) [במדבר ו], ו) [ל"ל רבא],

תורה אור השלם

1. יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:
במדבר ו כו
2. יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ:
במדבר ו כד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אם שתה כו':

מוסף רש"י

עשרה כוסות. להרבות לו בשתיה כדכתיב (משלי לא) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש (כתובות ח:). שהמלך פורץ גדר. גדרות של אחרים, לעשות לו דרך. קלר מביתו לפרדסו או לכרמו (יבמות עו: וכעי"ז סנהדרין כ:) לו: פורץ גדר שהם אחרים לעשות לו דרך ולאולכוסין שלו, דאמרינן בב"ב (סט:) דרך המלך אין לה שיעור (ב"ק ס:) ולא יטה ימין ושמאל, ובספרי בפרשת המלך נפקא לן מקראי, ונראה בעיני דמדכתב בגלוי רוס לבנו מאחיו קדרים גדלהו משל אחיו, כדדרשינן נמי והכהן הגדול מאחיו (רשב"ם ב"ב צט:).

מוסף תוספות

א. שהיה יושב שם בקבע אין זו פגיעה. תוס' ב"מ כד.

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ג מהל' אבל הל' ח]:
ב [מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' ג]:

רבינו חננאל

השותה [שתי] כוסות דמו בראשו, ואם ראה פני השוק[ב] אוישן אויצא לבית הכסא אינו חושש. עשרה (זוגות) כוסות אין בהן משום זוגות מדתקנינהו רבנן בבית האבל. וישמרך שהוא סוף ג' תיבות, ויחנך שהוא סוף חמשה, שלום שהיא תיבה שביעית, הני כלהו לא מצטרפי לרעה. כלומר כוס הג' אינו מצטרף עם הד', ולא הה' עם הו' ולא הז' עם הח'. רבה בר לואי דאיתזק משום דאותבוה לרבא בפירקא. אמר יוסף שידא, אתרי קטלינן, בין בשוגג בין במזיד, ארבעה במזיד זוקנין.

ב) נראה דהיה לרבינו גרסא אחרת בגמרא דאם ישן או יולא לצאת הכסא אינו חושש משום זוגות וצ"ע.

ואסיקנא כל דקפיד קפדי בהדיה. שני ביצים שני אגוזים שני קשואים ודבר אחר הלכה למשה מסיני, וגזרו רבנן על (ד"א) [כולהו זוגי] משום ד"א שלא נתפרש. **ההוא** דגרשה לדביתהו ואזלא ואנסבא לחנואה שהוא רגיל בעלה קדמאה למשתי גביה ואשקייה זוגות כו'. קערות וכוסות אין בהן משום זוגות, זה הכלל כל שגמרו בידי שמים חיישינן. כגון פירות וביצים, גמרו בידי אדם לא חיישינן. אמר רב יוסף תרי דשכרא וחד דחמרא (לא) מצטרף [תרי דחמרי וחד דשכרא לא מצטרף] וסימנך כדתנן כל המחובר לו [מן החמור ממנו] הרי הוא כמותו, היין טמא, קל ממנו כמו השכר טהור. כולי עלמא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרף, משום מעשה דרבה בר נחמני ופירי בפרק השוכר.

רשב"ם

איבדור תבלונייכי. פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו. יהו מפוזרין תבלין שלכם: **פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו.** יש"ת הרוח אותו כושם חדש שאתן לאוחזות בידכן לכשף בו: **אדחנני וחננכי לא אתיתי לגו.** כל זמן שחסו עלי מן השמים ואני חסתי על עצמי ואתן חסתם עלי לא באתי ביניכם: **השתא דאתיתי לגו קרחנני וחננכי.** השתא שבאתי ביניכם יודע אני שנתקררו עלי רחמיכם וגם רחמי נתקררו שלא חסתי על עצמי. [1] ל"א גרסי' חרי חמימי בדיקולי בזייא לוחה רותחת בסלים קרועין יהא לפומייכו נשי חרשייתא אותן חרי יהא מזונות לפיכם כשפניות בתשובות הגאונים: **קפיד ארושמא דחביתא.** כשמוכרים יין חוקקין פגימות בחבית למשכר האיפות וקפיד עליהם שלא יעלו בזוגות: **כל דקפיד.** יותר מדאי קפדי בהדיה השדים להזיקו ודלא קפיד כ"כ לא קפדי בהדיה להזיקו ומיהו למיחש מיבעי אפילו מאן דלא קפיד דלא קפדינן בהדיה דאי תימא דלא קפדי בהדיה כלל א"כ זוגות למה נזכרו בגמרא כך היה להם לחכמים לומר לא יזהר אדם בזוגות דלא ליקפדו בהדיה: **וד"ל.** עדיין יש פרי אחד שמקפידין בזוגותיו הלכה למשה מסיני דמזקי: **והא דאמרת לעיל עשרה אין בהן משום זוגות.** ה"מ היכא דליכא נשים כשפניות: **גם ביה.** פגע בו. ל"א הכין בו שהיה מסוכן: **אול תבקיה לדקלא.** מתוך חולי ודאגה נסמך עליו: ה"ג **לזוח דיקלא ופקע בו.** והדקל יבש מכח הכשפים: **קערות.** אם אכל שתי קערות תבשיל: **גמרו בידי שמים.** חיישינן דההוא דבר אחר דגזרו בשבילו כל זוגות גמרו בידי שמים הוי פירות וכל דדמי ליה: **חנות אין בה משום זוגות.** אם שתה בשתי חנויות לא אמרי' כשני כוסות דמי. לשון אחר ועיקר חנות השותה בו זוגות לא קפדי מזיקין עליה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל דההוא גברא דשתה בחנות כשפים שאני שעשתה לו גרושתו: **אורח אין בו משום זוגות.** דאינו יודע אם ישקוהו עוד הלכך אכל כסא הוה ליה כגמלך: **אשה.** שאינה משובה כאורח דמיא דאינה קבועה לשתות: **אספרגוס.** בלשון פרסי קורין לכרוב אספרגוס וזהו שבגינו[1] הנודר מן הכרוב אסור באספרגוס ומשקין הוא שעושין מכרוב ומיין ורגילין היו לשתותו בכל בוקר לרפואה קודם אכילה והלכך מצטרף לטובה ולא לרעה דמידי דרפואה הוא: **לטובה.** אם שתה שנים ושתה זה שלישי מצטרף לאפוקי מזוגות: **לרעה.** אם שתה א' וזה שני לא יצטרף לראשון: **זוגי לחומרא.** אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו ישתה ואם שתה זוגות הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה ואם שתה זוגות נמלך ואינו מצטרף לרעה: **ואמרי לה זוגי לקולא.** שלא ישתה דכיון דשתי גלי דעתיה דקפיד אזוגות ואי מעיקרא לא בזוגות הוה קאי והשתא שתי מצטרפי להו בהדי הדדי הלכך לא ישתה דאפילו אי בזוגות הוה קאי דילמא כיון דלא קפיד לא קפדי בהדיה: **כל המחובר לו.** גבי טומאות קאי דתנן[2] מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה וה"ק אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפח ממפץ מחובר לו הואיל וחמור ממנו מצטרף ומקבל טומאה אבל אם יש מפץ ארבעה וטפח מחצלת מחובר לו הואיל וקל ממנו אין מצטרף לו. הכא נמי הואיל ושתי תרי שיכרא והדר שתי חד חמרא מצטרף להם הואיל וחשוב יותר: ה"ג **אמר רב נחמן תרי מקמי תכא וחד אחכא מצטרפין חד מקמי תכא ותרי אחכא לא מצטרפי.** הואיל ושתי לרב משרשיא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי: **ודל"ע.** אפי' לרב משרשיא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי משום מעשה דרבה בר נחמני דאצרכינהו תכא לאהדורי קמיה בב"מ בהשוכר את הפועלים[3] דאי חד דבתר תכא מצטרף לתרי דתכא ליפקינהו כום שלישי בתר תכא בלא אהדורי תכא: **כל המזוג.** אם שתה יין מזוג ואח"כ שתה משקה מזוג אחר המזוג מצטרף בין לרעה בין לטובה דכיון דתרוייהו מזוגין נינהו כמין אחד חשיבי ומצטרפי:

חוץ

איבדור תבלונייכי. פרחיה זיקא למוריקא חדתא דנקטיתו נשים כשפניות אדחנני וחננכי לא אתיתי לגו השתא דאתיתי לגו קרחנני וחננכי במערבא לא קפדי אזוגי רב דימי מנהרדעא קפיד אפילו ארושמא דחביתא הוה עובדא ופקע חביתא כללא דמילתא כל דקפיד קפדי בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה ומיהו [6] למיחש מיבעי כי אתא רב דימי אמר שתי ביצים ושתי אגוזין שתי קישואין ודבר אחר הלכה למשה מסיני ומסתפקא להו לרבנן מאי ניהו דבר אחר וגזור רבנן בבולהו זוגי משום דבר אחר והא דאמרן עשרה שיתא ארבעה אין בהן משום זוגי לא אמרן אלא לענין מזיקין אבל לענין כשפים אפילו טובא נמי חיישינן כי הא דההוא גברא דגרשה לדביתהו [3] (אזיל) אינסבה לחנואה כל יומא הוה אזיל ושתי חמרא הוה קא עבדא ליה כשפים ולא קא מהניא לה ביה משום דהוה מזדהר בנפשיה בזוגא יומא חד אשתי טובא ולא הוה ידע כמה שתי עד שיתסר הוה צייל ואיזדהר בנפשיה מכאן ואילך לא הוה צייל ולא איזדהר בנפשיה אפיקתיה בזוגא כי הוה אזיל גם ביה ההוא טייעא א"ל גברא קטילא הוא דאזיל הכא אזיל חבקיה לדיקלא [4] צווח דיקלא ופקע הוא אמר רב עוירא קערות וכברות אין בהם משום זוגות כללא דמילתא כל שגמרו בידי אדם אין בהן משום זוגות גמרו בידי שמים במילי מיני דמיכל חיישינן חנות אין בהן משום זוגות נמלך אין בהן משום זוגות אורח אין בו משום זוגות אשה אין בה משום זוגות ואי אשה חשובה חיישינן אמר רב חיננא בריה דרבי יהושע איספרגוס מצטרף לטובה ואין מצטרף לרעה אמר רבינא משמיה דרבא זוגי לחומרא ואמרי ליה זוגי לקולא אמר רב יוסף תרי דחמרא וחד דשיכרא לא מצטרף תרי דשיכרא וחד דחמרא מצטרף וסימניך [7] זה הכלל כל המחובר לו מן החמור ממנו טמא מן הקל ממנו טהור אמר רב נחמן אמר רב תרי קמא תכא וחד אתכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרי אתכא לא מצטרפין מתקיף לה רב משרשיא אטו אנן לתקוני תכא קא בעינן לתקוני גברא בעינן וגברא קא מיתקן וקאי (אלא א"ר משרשיא) דכולי עלמא תרי אתכא וחד לבתר תכא לא מצטרפי כי ההיא מעשה דרבה בר נחמני אמר רב יהודה אמר שמואל כל המזוג מצטרף

חוץ

דאחכיתא. כשמוכרין יין חוקקין פגימות הרבה בחבית למסכר האיפות וקפיד עלייהו רב דימי שלא יניחום בזוגות ויצאו: **וד"ל.** יש פרי אחד שמקפידין בזוגותיו: **והא דאמרן לעיל עשרה אמנינא כו' אין בהן משום זוגות.** ה"מ היכא דליכא כשפים נשים כשפניות: **גם ביה.** פגע בו: ה"ג **פקע הוא ולווח דקלא.** יבש הדקל מכח כשפים: **קערות.** אם אכל שתי קערות: **חנות אין בה משום זוגות.** אם שתה בשתי חנויות לא אמרינן לא אמרינן כוסות דמי. לשון אחר חנות השותה בה זוגות לא קפדי מזיקין עליה דלאו קביעותא היא וההוא עובדא דלעיל כשפים שאני: **איספרגוס.** משקין לשתות קודם אכילתו בבוקר: **זוגי לחומרא.** אם אינו יודע אם שתה זוגות אם לאו ישתה דאם שתה זוגות הואיל ודעתו לצרפן מצטרפין לטובה ואם לא שתה זוגות נמלך הוא ואין מצטרפין לרעה: **ואמרי לה זוגי לקולא.** שלא ישתה הכין דשתי גלי דעתיה דקפיד אזוגות ואי מעיקרא לאו בזוגות קאי והשתא שתי הוה מצטרפי להו וקפדי להו בהדיה: **כל המחובר לו.** גבי טומאות קאי דתנן (כלים פכ"ז מ"ב) מפץ חמשה על חמשה מחצלת ששה על ששה והכי קאמר אם יש מחצלת חמשה ואינו מקבל טומאה וטפח מפץ מחובר לו הואיל וחמור הימנו מצטרף לו ומקבל טומאה אבל אם מפץ ארבעה וטפח מחצלת מחובר לו הואיל וקל הוא ממנו אין מצטרף לו: ה"ג **אמר רב נחמן תרי מקמי תכא וחד אחכא מצטרפי חד מקמי תכא ותרי אחכא לא מצטרפי.** הואיל ושתי אתכא זוגות לא מצטרפי: **ודל"ע.** אפילו רב משרשיא תרי אתכא וחד בתר תכא לא מצטרפי: משום מעשה דרבה בר נחמני. דאצרכינהו לאהדורי תכא קמיה בב"מ בהשוכר את הפועלים (דף פו.): **כל המזוג.** אם שתה יין מזוג ואח"כ שתה משקה אחר המזוג מצטרף בין לטובה בין לרעה:

חוץ

[1] [נדה סא.], [2] [ל"ל אוכלה], [3] [גילסת הערוך צווח ועי' לעיל נו. בגמ' ובפירש"י שם ד"ה לאוי וכו' וע"ע לקמן קיא. ולוו כרעי' ובפרש"י והרשב"ם שם], [4] כלים פכ"ז מ"ג, [5] יש כאן עירבוב לשון בגילסת המשנה שהביאו רש"י ורשב"ם דשם משנה ב' אינתא העור ה' על ה' והמפץ ו' על ו' וכמו שהביאו רש"י סוכה טו. ד"ה אע"פ וע"ש, [6] [ל"ע שפי' ל"א זה ממש כפי' הראשון], [7] [נדרים נג.:], [8] [כלים פכ"ז מ"ב וש"ש אינתא: העור ממשה על ממשה המפץ ששה על ששה, ועינתא שם המחצלת], [9] [דף פו.],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אדחנני ואחחנינכי לא אתיתי לגו:

חוץ ממים. מזוגים כגון קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דמיא לא מיזגא היא ואם היה שותה בתחלה יין אין אלו מלטרפות לו: **ולא אמרן.** (ג) מים מזוגין אין מלטרפין ליין מזוג: **ארבעה דברים.** כולן משום רוח רעה: **אלא דלא הוי ד' אמות.** דלא שביק רווחא [לשילא] לעבור בין דקל לכותל משום הכי מזקא ליה: **אלא דליכא דירכא אחרינא.** שתהא שילא יכולה להלך בו דעכשיו זה בא בגבולה והפסיד דרכה ואהכי מזקא ליה: **ולא אמרן.** דרוח רעה שורה על המים אלא בעיר המקום לר הן שואלין ושורה עליהן. ליטעמא אחרינא דשרי עלייהו אלא בשדה דלא שכיחי מיא דמסרה נפשה לאזוקא: **דלא אפסקינהו בעפרא.** שלא פיזר עליהן עפר: **גמוד מסאני.** נתכווץ המנעלין: **ולוו לרעיה.** ויבשו רגליו: **אין ממלעין.** לא יעברו בין שני אגשים: **ואין מסמלעין.** לא יעבור אים אחד בין ב' כלבים בין שתי נשים בין שתי דקלים: **נפתח באל ונסיים באל.** אל מוליאם ממצרים (במדבר כג) כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל: **נפתח בלא ונסיים בלא.** לא אים אל עד לא יקימנה (שם): **הורגת אחד מהן.** שמזקתן במה שעברה ביניהן: **אגרת אזלא אוסיא בלוסייא.** אותן שדים שאתם מתעסקות בהן: **מתקטלי בחיק קבל.** כבר הן הרוגים בחילים: **חיק קבל.** אר"ק בלישטר"א. כמו ומחי קבלו יתן (בחרבותיו) [בחומותיו] (יחזקאל כו) מפי המורה א] הגמ' ומקלא אשר שמע מפי רבו: **דקל יחידי.** שאין דקל אחר סמוך לו אבל כשים דקל אחר מסתלקת השילא לדקל האחר ואינה מזיקתו: **בחלר.** שהמקום לר ואין לה דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו: המי

רשב"ם

חוץ. מקרירי בחמימי וחמימי בקרירי דהא לא מזיגא היא דמין במין[1] נינהו מה לי קרירי ומה לי חמימי מ"מ מין א' הוא ושם א' הוא ואם שתה בתחל' יין מזוג אין אלו מלטרפות לו: **אמר רב פפא לא אמרן בו'.** אדר' יוחנן קאי דאמר אפילו מים ובא רב פפא לפרש לא אמרן דמלטרפין אלא קרירי בחמימי וחמימי בקרירי דהשיא חשיב ר' יוחנן מזוג אבל חמימי לבו חמימי וקרירי לבו קרירי דלכולי עלמא לא מיקרי מזוג ולא מלטרפי: **ארבעה דברים בו'.** משום רוח רעה ולקמן מפרש להו חדא חדא: **אלא דלא הוי ארבע אמות.** דלא שבק רווחא לשילא לעבור בין דקל לכותל משום הכי מזקא ליה: **אלא דליכא דירכא אחרינא.** שתהא יכולה שילא להלך בו דעכשיו בא זה בגבולה והפסידה את דרכה ואהכי מזקא ליה: **אבל אפסקינהו.** דשכיחי רבים לית ליה רשות להזיק שאין לו לגזול את הרבים: **ולא אמרן.** דשורה על המים אלא בשדה דלא שכיחי מיא ומסרה נפשה לשתות: **דלא אפסקינהו בעפרא.** שלא פיזר עליהן עפר: **גמוד מסאני.** נתכווצו המנעלים: **ולוו לרעיה.** יבשו רגליו: **לא ממלעין.** לא יעברו בין אגשים: **ולא מסמלעין.** ולא יעבור אים אחד בין שני כלבים בין שתי נשים בין שני דקלים: **נפתח באל ונסיים באל.** אל מוליאם ממצרים וגו' כי לא נחש ביעקב וגו' עד מה פעל אל [במדבר כג]: **נפתח בלא ונסיים בלא.** לא אים אל ויכזב וגו' עד ולא יקימנה [שם]: **הורגת אחד מהן.** שמזקתן במה שעברה ביניהן: **אגרת אזלא אוסיא בלוסיא.** אותן שדים שאתן עוסקות בהן בכשפים: **מתקטלין בחיק קבל.** כבר הרוגים הן בחלים כמו ומחי קבלו[1] כך שמע רבינו מרבו ורבו מפי רבינו גרשום ז"ל: **אגרת.** היא אגרת בת מחלת שם שילא: **דקל יחידי.** שאין דקל אחר סמוך לו: **בלילה של לבנה.** אי נמי ההולך בלילה כשהלבנה זורחת והוא הולך בצל הכתלים שדרך השדים להלוך בלילה ובזמן שהלבנה זורחת מתיירא לילך במקום האור והולכין במקום הצל: **עולא דחבריה.** אם יש דקל אחר סמוך לו מסתלקת השילא לדקל אחר ואינה מזיקתו: **בחלר.** שהמקום לר שאין לה דרך לנטות ימין ושמאל ושורה עליו ומזיקתו: **ובלילה של לבנה לא אמרן אלא במערבה.** היינו בסוף החודש שהלבנה זורחת במזרח ואם שוכב אצל כותל לצד המערב הוי הצל במערב: **אבל במדינתא.** היינו תחלת החדש שהלבנה זורחת במערב ועושה צל במזרח כגון ששוכב אצל כותל מצד המזרח:

דמפי

נפתח באל. פי' רשב"ם אל מוליאם ממצרים ונפתח בלא לא אים אל ויכזב ואע"ג [8]דאסור להתרפאות בדברי תורה להגן שרי והא דאמרי' בפ' במה אשה (שבת דף סז.) לאישתא למירתא ליסקול סכינא וכו' ולימא ויאמר משה אסורה בא וארפא וגו' משום סכנה שרי ור"מ פי' נפתח באל לימא הכי אל אלהים ה' הצילנו מכל רע ומכל נזק אשר בידך כח וגבורה כי אתה אל ונפתח בלא לא תעשני אלהי ולא תעזבני שמרני כאישון בת עין טרם אקרא תעניני ואל תאמר לא:

אם תחלת נדה היא הורגת. יש מפרש אם עושה להן כישוף: ואזל

חוץ מן המים ור' יוחנן אמר אפילו מים אמר רב פפא לא אמרן אלא חמימי לגו קרירי וקרירי לגו חמימי אבל חמימי לגו חמימי וקרירי לגו קרירי לא אמר ריש לקיש ארבעה דברים העושה אותן דמו [6]בראשו ומתחייב בנפשו אלו הן הנפנה בין דקל לכותל והעובר בין שני דקלים והשותה מים שאולין והעובר על מים שפוכין ואפילו שפכתו אשתו בפניו הנפנה בין דקל לכותל לא אמרן אלא דלית ליה ארבע אמות אבל אית ליה ארבע אמות לית לן בה וכי לית ליה ארבע אמות לא אמרן אלא דליכא דירכא אחרינא אבל איכא דירכא אחרינא לית לן בה והעובר בין שני דקלים לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים אבל פסקינהו רשות הרבים לית לן בה השותה מים שאולין לא אמרן אלא דשיילינהו קטן אבל גדול לית לן בה ואפילו שיילינהו קטן נמי לא אמרן אלא בשדה דלא שכיחי אבל בעיר דשכיחי לית לן בה ואפילו בשדה נמי לא אמרן אלא מיא אבל חמרא ושיכרא לית לן בה והעובר על מים שפוכין לא אמרן אלא דלא אפסקינהו בעפרא ולא תף בהו רוקא אבל אפסקינהו [6] או תף בהו רוקא לית לן בה ולא אמרן אלא דלא עבר עלייהו שימשא ולא עבר עלייהו שיתין ניגרי [5]אבל עבר עלייהו שימשא ועבר עלייהו שיתין ניגרי לית לן בה ולא אמרן אלא דלא רכיב חמרא ולא סיים מסני אבל רכיב חמרא וסיים מסני לית לן בה וה"מ היכא דליכא למיחש לכשפים אבל היכא דאיכא למיחש לכשפים אע"ג דאיכא כל הני חיישינן [5](והוא) [6] גברא דרכיב חמרא וסיים מסני וגמוד מסאניה וצוו כרעיה ת"ר שלשה אין ממצעין ולא מתמצעין ואלו הן הכלב והדקל והאשה וי"א אף החזיר וי"א אף הנחש ואי ממצעין מאי תקנתיה אמר רב פפא נפתח באל ונפסיק באל א"נ נפתח בלא ונפסיק בלא הני בי תרי דמצעא להו אשה נדה אם תחלת נדתה היא הורגת א' מהן אם סוף נדתה היא מריבה עושה ביניהן מאי תקנתיה נפתח באל ונפסיק באל הני תרי נשי דיתבן בפרשת דרכים חדא בהאי גיסא דשבילא וחדא באידך גיסא ומכוונן אפייהו להדדי ודאי בכשפים עסיקן מאי תקנתיה אי איכא דירכא אחרינא ליזיל בה ואי ליכא דירכא אחרינא אי איכא איניש אחרינא בהדיה נינקטו לידייהו בהדי הדדי וניחלפו ואי ליכא איניש אחרינא נימא הכי אגרת אזלת אסיא בלוסיא מתקטלא בחיק קבל האי מאן [7]דפגע באיתתא בעידנא דסלקא מטבילת מצוה אי איהו קדים ומשמש אחדא ליה לדידיה רוח זנונים אי איהי קדמה ומשמשה אחדא לה לדידה רוח זנונים מאי תקנתיה [5]לימא הכי [1]שופך בוז על נדיבים ויתעם בתוהו לא דרך א"ר יצחק מאי דכתיב [2]גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי זה הישן בצל דקל יחידי ובצל דקל יחידי לא אמרן אלא דלא נפיל טולא דחבריה עילויה אבל נפל טולא דחבריה עילויה לית לן בה אלא הא דתניא הישן בצל דקל יחידי בחצר והישן בצל לבנה דמו בראשו היכי דמי אי לימא דלא נפל טולא דחבריה עילויה אפילו בשדה נמי אלא לאו שמע מינה בחצר אף על גב דנפיל טולא דחבריה עילויה שמע מינה ובצילה של לבנה לא אמרן אלא במערבה אבל במדינתא לית לן בה האי

מסורת הש"ס

(א) [עי' בפרש"י נדה ח. ד"ה דמון], ב) עי' לקמן קיג., ג) [צ"ל בהסוא], ד) [עי' תוס' ב"מ פד. ד"ה יתיב שעתי טבילה], ה) [עי' ש"ך י"ד סוף סי' קצח], ו) בס"א: דמיס במיס, ז) [יחזקאל כו],

תורה אור השלם

1. שֹׁפֵךְ בּוּז עַל נְדִיבִים וַיְתֵעֵם בְּתֹהוּ לֹא דָרֶךְ:
תהלים קז מ

2. גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ הֵמָּה יְנַחֲמֻנִי:
תהלים כג ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' אבל אפסקינהו בעפרא או תף: (ב) שם דההוא גברא דרכיב: (ג) רש"י ד"ה ולא אמרן דמים מזוגין מלטרפין כל"ל ומיכא אין גמתק:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה נפתח בו'. ואף על גב דאסור להתרפאות בד"ת. שבועות טו ע"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה חיק. בל מקום שמזכיר רש"י המורה הוא רבו של רש"י כן מוכח בלשון רש"י בד"ה חיק קבל וכו' ובלשון הרשב"ם שם בד"ה מתקטלין וכו' ומשם נלמוד גמי דרבו דרבו של רש"י היה רבינו גרשום:

לעזי רש"י

אר"ק בלישטר"א [בלישט"א]. קשת אופקית.

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן כל המזוג מצורף ואפי' מים והני מילי חמימי לגו קרירי או קרירי לגו חמימי. **ארבעה** דברים העושה אותן דמו בראשו, הנפנה בין דקל לכותל, והעובר בין ב' דקלים, והעובר על מים שפוכין ואפי' שפכתן בתו. והשותה מים שאולין. ולא אמרן אלא דשיילינהו קטן בדברא [אבל שיילינהו גדול] או קטן במתא, או חמרא ושכרא לית לן בה. **תרי** דפסקינהו נדה, אם תחלת נדה היא הורגת אחד מהן, ואם סוף נדה היא עושה מריבה ביניהם, מאי תקנתיהו נפתח באל ונסיים באל. יש מי שאומר יפתח פסוק באל ויסיים באל כגון אל מוציאם ממצרים עד מה פעל אל. ויש מי שאומר לא אלא יפתח אל [אלהים] ה' הצילני מכל רע ומכל נזק וחלי ובידך כח וגבורה כי אתה אל. וכן יפתח [בלא] ויאמר לא תטשני אלהי ולא תעזבני שמרני כאישון בת עין מלא שאלותי ותן לי בקשותי טרם אקראך תעניני, ואל תאמר לא. מאן דפגע בנדה כי סלקא מטבילת מצוה, [אי] איהו קדים ומשמש אחד ליה רוח זנונים. אי איהי קדמה ומשמשה אחדא לדידה רוח זנונים. מאי תקנתיה נימא הכי שופך בוז על נדיבים וגו'.

1. מִדֶּבֶר בְּאֹפֶל יֵהָלֵךְ מִקֶּטֶב יָשׁוּד צָהֳרָיִם: תהלים צא ו

לעזי רש"י

פלשדי"ן [פליישי"ן]. שיתוק.
קרפי"ף [קפריי"ר]. שיח-צֶלָף.
שונדפיי"ר [שורביי"ר]. חזזרר (אילן).
מוורשי"ן [פליישי"ן]. שיתוק.
שונבי"ר. [שורביי"ר]. חזזרר (אילן).

ואזיל רב פפא מימיניה. מלד אילדודי הוה דאמר בפרק הממונה (יומא דף נז.) המהלך לימין רבו הרי זה בור:

תליא בביתא קשי לעניותא. מכאן קשה לרש"י דפירש בפרק קמא דחגיגה (דף ה.) היינו דאמרי אינשי זוזי לתליתא שכיחא לעלגא לא שכיח ופי' לתליתא לקנות פת לצורך היום שמולין בסל ואין דרך לתלותו בסל דהא אמרינן הכא דקשי לעניותא ור"ת מפרש שם לתליתא כשדוחקין אותו לפרוע מולא לווין אבל לקנות תבואה לאכול אינו מולא לווין: לוה

האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה לדידיה רוח פלגא והאי מאן דמצלי רישיה אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח צרדא האי מאן דפסעי אדיקלא אי מיקטל קטיל אי איעקר מיעקר ומיית (ח) הנ"מ דלא מנח כרעיה עילויה אבל מנח כרעיה עילויה לית לן בה (ט) חמשה טולי הוי טולא דדיקלא יחידא טולא (י) דכנדא טולא דפרחא טולא דזרדתא [א] איכא דאמרי אף טולא דארבא וטולא דערבתא כללא דמילתא כל דנפיש ענפיה קשי טוליה וכל דקשי סילויה קשי טולי' לבר מכרו משא אע"ג דקשי סילויה לא קשי טוליה דאמרה לה שידא לברה פירחי נפשיך מכרו משא דאיהו הוא דקטיל לאבוך וקטיל לדידיה אמר רב אשי חזינא לרב כהנא דפריש מכולהו טולי בי פרחי רוחי דבי זרדתא שידא דבי איגרי רישפי למאי נפקא מינה לקמיעא דבי פרחי בריה שאין לה עינים למאי נפקא מינה לגזוזי לה זימנא חדא הוה אזיל צורבא מרבנן לאפנויי לבי פרחי שמע דקא אתא עילויה וגזי לה כי אזלא חבקיה לדיקלא צווח דיקלא ופקעה היא [ב] פרחא דבי זרדתא שידי הא זרדתא דסמיכה למתא לא פחתא משיתין שידי למאי נפקא מינה למיכתב לה קמיעא (כ) ההוא בר קשא דמתא דאזיל וקאי גבי זרדתא דהוה סמיך למתא עלו ביה שיתין שידי ואיסתכן אתא לההוא מרבנן דלא ידע דזרדתא דשיתין שידי היא כתב לה קמיע לחדא שידא שמע דתלו חינגא בגוויה וקא משרו הכי סודריה דמר כי צורבא מרבנן בדיקנא ביה במר דלא ידע ברוך אתא ההוא מרבנן דידע דזרדתא שיתין שידי הוה כתב לה קמיעא דשיתין שידי שמע דקא אמרו פנו מנייכו מהכא קטב מרירי תרי קטבי הוו חד מקמי טיהרא וחד מבתר טיהרא דמקמי טיהרא קטב מרירי שמו ומיחזי בי כדא דכמכא והדר ביה בחשא דבתר טיהרא (ל) קטב ישוד צהרים שמו ומיחזי בי קרנא דעיזא והדר ביה כנפיא אביי הוה שקיל ואזיל ואזיל רב פפא מימיניה ורב הונא בריה דרב יהושע משמאליה חזייה לההוא קטב מרירי דקא אתי לאפיה דשמאליה אהדרא לרב פפא לשמאליה ולרב הונא בריה דרב יהושע לימיניה אמר ליה רב פפא אנא מאי שנא דלא חשש לי אמר ליה את שעתא קיימת לך מחד בתמוז עד שיתסר ביה ודאי שכיחי מכאן ואילך ספק שכיחי ספק לא שכיחי ומשתכחי בטולי דחצבא דלא חצב גרמידא ובטולי דצפרא ופניא דלא הוי גרמידא ועיקר בטולי דבית הכסא אמר רב יוסף הני תלת מילי יהיב ארבונא לנהורא (מ) מן דסריק רישיה יבש ומן דשתי טיף טיף ומן דסיים מסני אדמייתניה כרעא תלאי בביתא קשי לעניותא כדאמרי אינשי תלא סילתא תלא מזוניה ולא אמרן אלא ריפתא אבל בישרא וכווריי לית לן בה אורחיה היא פארי בביתא קשי לעניותא (נ) נשורא בביתא קשי לעניותא בלילי שבתות ובלילי רביעית שרו מזיקין עילויה איסרא דמזוני נקיד שמיה איסרא דעניותא נבל שמיה צעא אפומא דחצבא קשי לעניותא מאן דשתי מיא בצעי קשי לברוקתי דאכיל תחלי ולא משי ידיה מפחיד תלתין יומין

דמסוכר

המלויין בגגות רשפי שמן: **למיכתב קמיעא.** בשם אלו כגון אם הוזק תחת בי פרחי יכתוב לו קמיעא בשם רוחי: **למאי נפקא מינה לגזוויי מינה.** לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו: **גזייה.** ברח מפניה: **כי אזלא נפקא אדיקלא.** כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר אילן: הכי גרסינן **פקע היא וצווח דקלא.** יבש הדקל: **בר קשא.** שוטר העיר: **דקא אלו ביה חינגא בגוויה.** דאילן: הכי גרסינן **סודריה דמר לצורבא מרבנן בדיקנא ליה למר ולא ידע למימר ברוך.** שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל בתפארה (ס): **בחשא בקדרא והדר בכדא דכמכא.** מתגלגל בתוך כד של כותח: **והדריה לרב הונא מימיניה ולרב פפא משמאליה: מאי שנא.** כי אינך חושש בי אם אחוק: **שעתא קיימא לך.** עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק: **ומשתכחא בטולא דחלוכא.** חצב עשב שתיחס בו יהושע את האדם לישראל (ע): **דלא חצב גרמידא.** שלא גדל אמה: **ארבונא.** עיורון: **אדמיתנא כרעיה.** בעוד שרגליו לחיש במי הרחיצה: **תלאי בביתא.** התולה פתו בחויר בתוך סל אחד: **תלא סילתיה.** סל ופת בתוכו: **פארי.** מורסן: **נשוורא.** פירורין של פת: **נקיד שמיה.** לשון נקיות לפיכך אינו רואה שיהו פירורין נשלכין לידרס ברגל: **איסרא דעניותא נבל שמיה.** לשון לכלוך (ע) ושמא נכנס בבית שהוא רואה שאין נוהגין מנהג נקיון בפת: **בצעה.** בקערה: **לברוקתי.** כליון עינים: **מפחיד.** ואינו יודע למה:

דמסוכר

האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא. אם נקלף האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת: ה"ג **הני מילי היכא דלא מנח כרעיה עילויה כו':** (ד) **האי מאן דמפני אגירדא דדיקלא אחדא ליה רוח פלגא.** פלשדי"ן בלע"ז: **צרדא.** כאב חלי הראש: **חמשה טולי הוו.** שרוח רעה שורה מתחיסה: **טולא דכנדא.** שם האילן: **טולא דפרחא.** גלף קרפי"ף בלע"ז: **זרדתא.** שונדכיי"ר: **טולא דארבא.** ספינה: **טולא דערבתא.** גל אילן ערבה: **דקשה סילויה.** עלו: **דני פרחא רוחי.** כך הוא שמם: **דני זרדתא.** שדים שמן: **דני איגרי.** המצוין בגגות רשפי שמם: **ונפקא מינה.** לכתוב קמיעא בשם אילן (פ) כגון אם הוזק תחת בי פרחא יכתוב לו קמיעא בשם רוחי: **למאי נפקא מינה לגזוויי לה.** לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו: **גזייה.** ברח מפניה: **כי אזלא נפקא אדיקלא.** כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר האילן: ה"ג **פקעה היא וצווח דיקלא.** יבש הדקל: **בר קשא.** שומר העיר: ה"ג **סודריה דמר דומה כי צורבא מרבנן: בדקנוה למר לא ידע ליה למימר ברוך.** שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל (ק): **בחשא.** כף הקדירה: **והדר בכדא דכמכא.** מתגלגל בתוך כד של כותח: **ומשתכח בטולא דחלוכא.** חצב שתיחס בו ליהושע בן ישראל (ר): **דלא חצב גרמידא.** שלא גדל אמה: **ארבונא.** עיורון: **אדמתנא כרעיה.** בעוד שרגליו לחיש ממי הרחיצה: **תלאי בביתא.** התולה פתו בחויר בתוך סל אחד: **תלא סילתיה.** סל ופת בתוכו: **נשוורא.** פירורין: **איסרא דמזוני.** מלאך הממונה לזמן מזונות: **נקוד שמיה.** לשון נקידו כמו מנקד חציו לפיכך אינו רואה שיהו פרוסים נשלכים לידרס ברגל: **איסרא דעניותא נבל שמיה.** (ה) ושמא נכנס לבית שהוא רואה שאין נוהגים מנהג נקיות בפת: **לברוקתי.** כליון עינים: **מפחד.** ואינו יודע למה:

דמסוכר

רשב"ם

דמפני אגירדא דדיקלא. דקל קלוף: **רוח פלגא.** מווטש"ן בלע"ז: **צרדא.** כאב חלי הראש: **אי מקטל קטיל.** אם נקלף האילן נהרג האיש ואם נעקר האילן האיש מת: ה"ג **הני מילי היכא דלא מנח כרעיה עילויה: חמשה טולי הוו.** שהרוח רעה שורה תחתיהן: **טולא דכנדא.** שם אילן: **טולא דפרחא.** גלף: **זרדתא.** שונבי"ר: **טולא דארבא.** ספינה: **טולא דערבתא.** גל אילן ערבה: **נופיה.** ענפיו: **סילויה.** עלו: **דני פרחי רוחי.** אותן שדים דני פרחי שמן רוחי ולקמן מפרש למאי נפקא מינה: **דני זרדתא שידי.** שמן: **דני איגרי.** המצויין בגגות רשפי שמן: **למיכתב קמיעא.** בשם אלו כגון אם הוזק תחת בי פרחי יכתוב לו קמיעא בשם רוחי: **למאי נפקא מינה לגזוויי מינה.** לברוח מפניה לפי שאין לה עינים ואינה רודפתו: **גזייה.** ברח מפניה: **כי אזלא נפקא אדיקלא.** כשהלכה אחריו נתקלה ונפלה על עיקר אילן: הכי גרסינן **פקע היא וצווח דקלא.** יבש הדקל: **בר קשא.** שוטר העיר: **דקא אלו ביה חינגא בגוויה.** דאילן: הכי גרסינן **סודריה דמר לצורבא מרבנן בדיקנא ליה למר ולא ידע למימר ברוך.** שאינו יודע לברך על הסודר ברוך עוטר ישראל בתפארה (ס): **בחשא בקדרא והדר בכדא דכמכא.** מתגלגל בתוך כד של כותח: **והדריה לרב הונא מימיניה ולרב פפא משמאליה: מאי שנא.** כי אינך חושש בי אם אחוק: **שעתא קיימא לך.** עשיר אתה ויש לך מזל טוב ולא תיזוק: **ומשתכחא בטולא דחלוכא.** חצב עשב שתיחס בו יהושע את האדם לישראל (ע): **דלא חצב גרמידא.** שלא גדל אמה: **ארבונא.** עיורון: **ושתי טיף טיף.** יין המטפטף מן החבית: **אדמיתנא כרעיה.** בעוד שרגליו לחיש במי הרחיצה: **תלאי בביתא.** התולה פתו בחויר בתוך סל אחד: **תלא סילתיה.** סל ופת בתוכו: **פארי.** מורסן: **נשוורא.** פירורין של פת: **נקיד שמיה.** לשון נקיות לפיכך אינו רואה שיהו פירורין נשלכין לידרס ברגל: **איסרא דעניותא נבל שמיה.** לשון לכלוך (ע) ושמא נכנס בבית שהוא רואה שאין נוהגין מנהג נקיון בפת: **בצעה.** בקערה: **לברוקתי.** כליון עינים: **מפחיד.** ואינו יודע למה:

דמסוכר

הגהות הב"ח

(א) גמ' ומיית דהנ"מ דלא: (ב) שם מאן דסריק וכו' ומאן דשתי וכו' ומאן דסיים מסני אדמתונא כרעא: (ג) רש"י ד"ה אתי מאן וכו' דדיקלא דקל (קלוף) [קצרין] הס"ד: (ד) ד"ה אתי מאן ור"ה לרבא ל"ל קודם ד"ה אי מיקטל: (ה) ד"ה איסרא דעניותא נבל שמיה נכנס לבית שרואה כל"ל ותיבת ושמא ממחק: (ו) רשב"ם ד"ה איסרא וכו' לכלוך ראינו נכנס בבית וכו' מנהג בזיון בפת:

הגהות הגר"א

[א] גמ' טולא דזרדתא טולא דערבתא מ"ל אף טולא דארבא כללא כו' כי"ל (וכזה מיושב מ"ש בהגהות הגרי"ב וע"ע נ"א במנורת המאור): [ב] שם פרחא. ממחק:

מוסף רש"י

זרדתא. אילן שמנו זרדתא, שלרי"ל בלע"ז (קדושין עג:). **בר קשא.** ממונה למלך (שבת קי.) או: מושל העיר (רשב"ם ב"ב קי:). **נשורא.** פירורי אוכלין (חולין קה:). **איסרא דעניותא.** שלו (ע"ז מא:) שרא דעניותא, **נבל שמיה.** ונבל קרי ליה ואוכב מקום מיאוס (שבת סב:).

מוסף תוספות

א. כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה וזבין. מוס' סנהדרין עו:

רבינו חננאל

הני תלת מילי יהבי ערבונא בנהורא, מאן דסריק יבש, ומאן דשתי טיף טיף, ומאן דסאניה. **כי** רטיבתא כרעיה תלא לחמא, קשי לעניותא. דאכיל תחלי ולא משי ידיה מפחד לתלתין יומין.

(ח) [בכאורה ל"ל מרבעה], (ט) [גי' הערוך דסינרא ועי' רשב"ם ב"ב מח: ד"ה תלי לפפין], (י) [שבת קי. וע"ש פרש"י ב"ב קי: וע"ש רשב"ם], (כ) [חולין קה:], (ל) [ברשב"ם שלו], (מ) [ברכות ס:], (נ) ב"ב נו., (ס) [ברכות ס:], (ע) ב"ב נו.,

דמסובר. מקיז דס מן הכתפייס. לשון סיכורי: **ידא אאוסיא.** שרגיל להניח ידו אצל נחיריו על שפתיו: **דרגא לפחדא.** דרך הוא להניח לו פחד רוח רעה: **לוז שפן אניגרון אנירדפי.** נחש הוא: **בי בליעי ושמיני.** הנה סביבותי אנשים כחושים ושמנים ותניחוני: **וגימא ליה לחינא מיא: הוי עז.** התחזק במלוה יותר משיכולת בידך: **אל תשב בגובהה של עיר ותשנה.** מקום שבני העיר עובדים עובדין ושבין ויבטלוך ויפסיקוך ממשנתך: **ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים.** דטרוד בגרסיה ולא במילי דליבורא: **לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה.** דלמילי דעדיף מזליה נלא וזכי ליה להאי: **אמר ליה ר"ש בן יוחי ומי בסכנה.** והלא העגל בסכנה ומה לך בכך: **אם בקשת ליחנק.** לומר דבר שיהיה נשמע לבריות ויקבלו ממך: **היפלה באילן גדול.** אמור בשם אדם גדול: **בחדתא.** כשהתינוק למד בחדש כשהוא מתחיל ללמוד: שאין

רשב"ם

דמסובר. מקיז דס מן הכתפייס: **ידא אאוסיא.** שרגיל להניח ידו על שפתו אצל נחיריו: **דרגא לפחדא.** סולם ודרך הוא לעלות עליו[פ] פחד רוח רעה: **אפוסא.** מנחש: **בליעי רציעות.** בלע גר: **לוז שפן אניגרון.** לחש הוא: **בי בליעי ושמיני.** הנה סביבותי אנשים כחושים ושמינים בחרו וקחו לכם והניחוני: **שבירי.** סנורים (כרא"שים יט) מתרגמינן כן: **וגימא ליה לחינא מיא בכסי חיורי.** ממונה על כוסות של חרס: **הוי עז דגמר.** התחזק במלות יותר משהיכולת בידך: ר' יהושע בן קרחה הוא בן ר"ע שרבי עקיבא קרא היה לתלמידי במסכת [בכורות] (דף נח.) כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה: **אל תשב בגובהה של עיר ותשנה.** מקום שבני העיר עובדין ושבין ויבטלוך ויפסיקוך ממשנתך: **ואל תדור בעיר שראשיה ת"ח.** דטריד בגרסא ולא טריד במילי דליבורא: **ולא תכנס בביתך פתאום.** אלא השמע את קולך להם קודם בואך דילמא עבדי מילתא לנייעותא. [בויקרא רבה] (פכ"א) ר' יוחנן כי הוה עייל לביתא מנענע משום שנאמר[ט] ונשמע קולו בבואו אל הקודש: **ואל תמנע מנעלים מרגליך.** שנאמר הדבר לתלמיד חכם שילך יקח כלאמרינן התם (שבת דף קכ"ט.) ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו: **השכם ואכול בו'.** מקרא נפקא לן בבבא קמא (דף נב:) לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש[י] אי נמי מדכתיב[כ] וברך את לחמך ואת מימיך והדר והסירותי מחלה מקרבך: **לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה.** דלמילי דעדיף מזליה נלא וזכי ליה להאי: **כשהיה תכוש בביה האסורין.** כלאיתא בברכות (דף סא:): **איני מלמדך.** שלפי שהיה עסוק בתורה נתפשט כלאמרינן בברכות (שם): **אמר לו רבי שמעון בן יוחי ומי בסכנה.** והלא עגל בסכנה ומה לך בכך: **ואם בקשת ליחנק היפלה באילן גדול.** לומר דבר שישמע לבריות ויקבלו ממך. ומשום דנקט ליחנק[כא] דחניקה נקט היפלה באילן למוד בפני רב ואמור שמועותיו משמו: **בחדתא.** כשהתינוק מתחיל ללמוד מחדש: **ארבע דיעות.** בשעת תשמיש זה נבו לאשתו ראשונה וחזא לבעלה הראשון ותניא לא ישמש אדם עם אשתו ויתן עיניו באשה אחרת ויהיו בניו קרובין לממזירין הנקראין בני גרושת הלב במסכת נדרים (דף כ:): **אל תשב בגובהה של עיר ותשנה.** שכנוד התורה נלגעגע (סוכה מט:).

צוה רבי עקיבא את רבי יהושע בנו. פירש רשב"ם דהוא ר' יהושע בן קרחה דר"ע קרא היה כדלמרינן [בבכורות] (דף נח.) שהיה בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומין לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ואין נראה שיהיה הגמרא קורא אותו בן קרחה דרך גנאי שהרי נענשו הנעריס שקראו לאליש עלה קרח (מלכים ב ב) ובן עזאי קראו כן דרך פ) בדיחותא[א]:

שבשתא דעל על. תימה דרבא גופא אית ליה בלא יחפור (ב"ב דף כא.) שבשתא ממילא נפקא ויש לומר דהיינו כשלומד קמי דגריס ולא דייק שיכול להבין מעצמו כשיגדל אצל כאן דאיירי בספר שאינו מוגה סומך על ספרו ואינו יולא מידי טעותו: ולא

דמסובר ולא משי ידיה מפחיד שבעה יומי דשקיל מזייה ולא משי ידיה מפחיד תלתא יומי דשקיל טופריה ולא משי ידיה מפחיד חד יומא ולא ידע מאי קא מפחיד ידא אאוסיא דרגא לפחדא[ב] ידא אפותא דרגא לשינתא תנא אוכלין ומשקין תחת המטה [ג]אפילו מחופין בכלי ברזל [ד]רוח רעה שורה עליהן ת"ר לא ישתה אדם מים לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות ואם שתה דמו בראשו מפני סכנה מאי סכנה רוח רעה ואם צחי מאי תקנתיה [ה](נימא) שבעה קולות שאמר דוד על המים והדר נישתי שנאמר [1]קול ה' על המים אל הכבוד הרעים ה' על מים רבים קול ה' בכח קול ה' בהדר קול ה' שובר ארזים וישבר ה' את ארזי הלבנון קול ה' חוצב להבות אש קול ה' יחיל מדבר יחיל ה' מדבר קדש קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כולו אומר כבוד ואי לא [ו](נימא) הכי לול שפן אניגרון אנירדפין בין כוכבי יתיבנא בין בליעי שמיני אזילנא ואי לא אי איכא איניש בהדיה ניתעריה ולימא ליה פלניא בר פלנתא צחינא מיא והדר נישתי ואי לא מקרקש נכתמא אחצבא והדר נישתי ואי לא נישדי בה מידי והדר נישתי [ז]ת"ר [ג]לא ישתה אדם מים לא מן הנהרות ולא מן האגמים בלילה ואם שתה דמו בראשו מפני הסכנה מאי סכנה סכנת שברירי ואי צחי מאי תקנתיה אי איכא איניש בהדיה לימא ליה פלניא בר פלנתא צחינא מיא ואי לא [ח](נימא) איהו לנפשיה פלניא אמרה לי אימי איזדהר משברירי שברירי ברירי רירי ירי רי צחינא מיא בכסי חיורי: ואפילו מן התמחוי וכו': פשיטא לא נצרכא אלא אפילו לר"ע דאמר [ט]ר"עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות הכא משום פרסומי ניסא [י](מודי) תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי נינהו [יא] אמר רב פפא כסא דהרסנא [יב]כדתנן [יג]ר' יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים ת"ר שבעה דברים צוה ר"ע את רבי יהושע בנו בני אל תשב בגובהה של עיר ותשנה ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים ואל תכנס לביתך [יד]פתאום כ"ש לבית חבירך ואל תמנע מנעלים מרגליך [טו]השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות [טז]והוי משתדל עם אדם שהשעה משחקת לו אמר רב פפא לא למיזבן מיניה ולא לזבוני ליה אלא למעבד שותפות בהדיה והשתא [יז]דאמר רב שמואל בר יצחק מאי דכתיב [2]מעשה ידיו ברכת כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך אפילו למיזבן מיניה ולזבוני ליה שפיר דמי חמשה דברים צוה ר"ע את רבי שמעון בן יוחי כשהיה חבוש בבית האסורין אמר לו רבי למדני תורה אמר איני מלמדך אמר לו אם אין אתה מלמדני אני אומר ליוחי אבא ומוסרך למלכות אמר לו בני יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק אמר לו ומי בסכנה והלא עגל בסכנה אמר לו [טז]אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול וכשאתה מלמד את בנך למדהו בספר מוגה מאי היא אמר רבא ואיתימא רב משרשיא בחדתא [יח]שבשתא כיון דעל על לא תבשל בקדירה שבישל בה חבירך מאי ניהו גרושה בחיי בעלה דאמר מר גרוש שנשא גרושה ארבע דעות במטה ואי בעית אימא אפילו באלמנה לפי שאין

עיר ותשנה, ואל תדור בעיר שראשיה תלמידי חכמים, ואל תכנס לבית פתאום, ואל תמנע מנעלים מרגליך, השכם ואכול בין בקיץ בין בחורף. עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. פי', אל תאמר חייב אני לענג השבת אם אין ידך משגת, אלא עשה שבתך במאכל ובמשקה ובמלבוש כמו ימי החול ואל תצטרך לבריות. והשתדל עם שהשעה משחקת לו להשתתף עמו, ואפילו למזבן ולזבוני מיניה. חמשה דברים צוה ר' עקיבא את ר' שמעון בן יוחאי, אם בקשת ליחנק היתלה באילן גדול. פי', אם רצית לשאול בדבר איסור, שאל חכם גדול ועשה כהוראתו. וכשתבקש ללמד לבנך, למדהו בספר מוגה, דשבשתא דעל על. כלומר, אם יקרא בנך בטעות, הטעות שנכנס בלבו כבר נכנס, מי יסירהו מלבו. ואל תבשל בקדירה שבשל בה חברך בין גרושה בין אלמנה.

מסורת הש"ס

א) [המסובר גר' העיוך ערך סבר], ב) [דרך בני אדם כשיש ידו על פדחתו. ערוך ערך פג], ג) [לימא], ד) [לימא], ה) ע"ז יב: ע"ש [וכתוס' שם], ו) [לימא], ז) [לקמן קיג. שבת קיח.], ח) [מודה], ט) עי' בב"י בטוש"ח סימן רמ"ב דלא גרים ליה, י) אבות פ"ה מ"ב, כ) [נדה טז: מס' ד"ש פ"ה], ל) ב"ק נ: ב"מ קז:, מ) [לקמן קיג.], נ) [ב"ב טו:], ס) פי' אם רצית לשאול בדבר איסור כלומר שאתה צריך לדון דין תמור בד"ב שאל לחכ' גדול ועשה כהוראתו. עיוך ערך מנקן], ע) [ב"ב כא.], פ) בע"י: הוא להניח לו, צ) [שמות כח], ק) [שמות כג], ר) [שמות כג], ש) ס"א משום דנקט ליחנא דהיתלה באילן נקט ליחנא דמיקיה. ת"מ, ת) [וע"ע תוס' שבת קנ. ד"ה ורבי ותוס' ב"ב קיג. ד"ה ומטו ותוס' בכורות נח. ד"ה מון],

תורה אור השלם

1. קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים: קוֹל יְיָ בַּכֹּחַ קוֹל יְיָ בֶּהָדָר: קוֹל יְיָ שֹׁבֵר אֲרָזִים וַיְשַׁבֵּר יְיָ אֶת אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: וַיַּרְקִידֵם כְּמוֹ עֵגֶל לְבָנוֹן וְשִׂרְיֹן כְּמוֹ בֶן רְאֵמִים: קוֹל יְיָ חֹצֵב לַהֲבוֹת אֵשׁ: קוֹל יְיָ יָחִיל מִדְבָּר יָחִיל יְיָ מִדְבַּר קָדֵשׁ: קוֹל יְיָ יְחוֹלֵל אַיָּלוֹת וַיֶּחֱשֹׂף יְעָרוֹת וּבְהֵיכָלוֹ כֻּלּוֹ אֹמֵר כָּבוֹד: תהלים כט ג-ט
2. הֲלֹא אַתָּה שַׂכְתָּ בַעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל אֲשֶׁר לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בֵּרַכְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ: איוב א י

הגהות הב"ח

(א) גמ' מאי ניהו אמר רב פפא:

מוסף רש"י

איזדהר משברירי. לחש הוא ומתמעטו והולך מעט הכל כאשר הוא שומע מיעוט תיכות אות אחר אות עד כי, וכן הוא הלחש להכריחו מעט. קטיריס (כרא"שים יט) תרגומו שברירי (ע"ז יב:). **עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות.** לא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו (שבת קיח.). **הוי עז כנמר וגו'.** כשמוך להניח דר"ע דקאמר עשה שבתך חול תניא לה, ואתי לאוריי לן דלא אמר ר"ע אלא במי שהשעה דוחקת לו ביותר, אבל צריך אדם לזכו עצמו כמר וכנשר לעשות רצון אביו שבשמים לכבד שבתות וימים טובים (רש"י אבות פ"ה מ"כ, ועי' טור או"ח סי' רמב וב"י שם).

סד א טוש"ע או"ח סי' ד סעיף יט:

סד ב טוש"ע יו"ד סי' קט"ז סעיף ה ועיין רמב"ם פי"ב מהל' רוצח ושמירת נפש הל"ה [וכרב אלפס פ"ב דע"ז דף שמ. וברא"ש שם סס' יג וש"ע]:

ג [מיי' פי"ח מהל' רוצח הל"ו ש"ע ח"מ סי' תכ סעי' ט וש"ע י"ד סי' קטז סעי' ה בהג"ה]:

סה ד מיי' פ"ל מהלכות שבת הלכה ז וסי' מהלכות מתנות עניים הלכה יח סמג עשין ל' טוש"ע או"ח סימן רמב טוש"ע יו"ד סימן רנה סעיף ג:

גליון הש"ם

גמ' רוח רעה שורה עליהן. עי' תוס' מיס שבועות דף ט ע"ב ד"ה ריב"ל: **רש"י** ד"ה **אל תשב.** יבטלוך ויפסיק לך. עי' בסדר הדורות בסדר תנאים אות י דף קיח ע"ב:

מוסף תוספות

א. [ו]אין לנו לקרותו כן כל שעה. וכו' לכך נראה לר"ת דלא ר"ע היה אלא איניש אחרינא היה ששמו קרחה וקרחה הוא שם אדם כמו קרח. תוס' שבת קנ.

רבינו חננאל

דמסובר. פי' מקיז דם ולא משי ידיה מפחד שבעה יומין. שקל מזייה ולא משי ידיה, מפחד לתלתין יומין. שקל טופריה ולא משי ידיה מפחד יום אחד. דמשי רישיה ולא משי כריעה מפחד יום אחד, ולא ידע ממה מפחד. ידא אפגא דירכא לפחדא, ידא אפגא דירכא לשינתא. אוכלין ומשקין תחת המטה ואפי' מחופין בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן. ת"ר לא ישתה אדם בלילי רביעיות ובלילי שבתות, במחשך ואי צחי למיא, לימא שבעה קולות קול ה' על המים וכו' וישתה. **לא** ישתה אדם מן הנהרות בלילה כו'. **ואפי' מן התמחוי.** ואסיקנא אפילו לר' עקיבא דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, הכא משום ניסא מתיר שיקח אפילו מן התמחוי. **תנא דבי אליהו** אע"פ שאמר ר' עקיבא עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, עושה אדם דבר מועט בתוך ביתו, כגון כסא דהרסנא, כדתנן הוה עז כנמר קל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. (**ששה**) [שבעה] צוה ר' עקיבא לר' יהושע בנו, אל תשב בגובהה של

עין משפט נר מצוה

א [טוש"ע א"ח סי' קד סעי' ד]:
ב [מיי' פ"ב מהל' דעות הל"ט]:
סו ג מיי' פכ"ו מהלכות אסורי ביאה הלכה י סמג לאוין קכז טוש"ע או"ח סי' רמ סעיף יא וטוש"ע אה"ע סימן כה סעיף ה:
סז ד טוש"ע או"ח סי' רמ סעיף טז:

רבינו חננאל

מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולו שכר. כלומר, מלוה את חברו ועושה מצוה ומשתלם ממנו מן השכר. מצוה וגוף נקי נושא אשה ולו בנים. ארבעה דברים צוה רבינו את בנו, אל תדור בשכנציב דליצני נינהו דילמא משכי לך. ולא תשב במטה ארמית משום מעשה דרב פפא, שהיה נושה בארמאי ממון ובא לביתו לפרעו, והיה לאותו ארמאי בן ומת, והיה מוטל על המטה. כיון שנכנס רב פפא אמר לו שב על המטה, כיון שישב על המטה צעק כי אתה הרגת את בני כו'. איכא דאמרי אל תשב, את תישן בלא ק"ש. איכא דאמרי לא תנסב גיורת. ואל תבריח עצמך מן המכס, דאי משכחי ליה בידך שקלי לכוליה עסקך. ואל תעמוד בפני השור וכו' נזהא דתורה וכו'. שלשה דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רב אל תעש מום בעצמך, מאי היא לא יהוי לך דינא בהדי תלתא, דחד הוי בעל דין ותרי מיניהו סהדי. ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים, שנמצאת מפחית המקח בעיני בעליו. אשתך טבלה אל תזדקק לה לילה הראשון. אמר רבא בנדה דאורייתא שטובלת בתשלום שבעת ימים לראייתה, הואיל והוחזק מעין פתוח, אבל בסופרת שבעה נקיים לא. וכן עוד צוה ר' יוסי בר' יהודה אל תצא יחידי בלילה, ואל תעמוד בפני הנר ערום, ואל תכנס במרחץ חדשה שמא תפחת. העומד בפני הנר ערום נכפה, והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפים. ת"ר המשמש מטתו ותינוק קטן בה נכפה. אגרת בת מחלת שנראת לר' חנינא ולאביי פשוטה היא.

מסורת הש"ס

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה נזהא. נ"ב ולשון מזהא הוא המדבר בקושי ובחזקה והתרפה דכך הוא הלשון להתרים פי המזלג עיין רש"י בפ' היו בודקין דף מ"א ע"ב:

מוסף רש"י

בלא ק"ש. שתהא מטתך דומה למטת ארמית (ברכות ח:). ארמאית ממש. על מטת ארמית (שם). ומשום מעשה דרב פפא. שאמרה לו שב על המטה והיה בנה מת מוטל עליה והיתה רולה להעלל עליו ולומר שישב עליו והרגו (שם). משור תם. שלא נגח שלש (ברכות לג.). משור מועד. שנגח ג' פעמים (שם). בדיקולא. שלא שתולין בו תבן בראשו ואוכל (שם). רשדי דרגא מתותך. לאו דוקא, אלא כלומר הוסר ממנו הרבה (שם).

רש"ש

שאין כל האצבעות שוות. אבר תשמיש ומתוך שאין תשמישו של זה טוב לה כראשון ותזלזל בו: **מצוה וגוף גדול.** אם תרצה לעשות מצוה וגם תשתכר בה שיגדל ממונך: **אוכל פירות ונא שכר.** הלוה מחבירך מעות על הקרקע לאכול פירות בנכייתא בזול שתנכה לו דבר מועט מן הדמים והיינו ריוח גדול וגם מצוה היא שיש לו לוה שכר ריוח שצריך למעות ולסחורה: **דלא תיגני בלא ק"ש.** שזה מנהג הארמאין: **איכא דאמרי.** אל תשב במטה ארמית ממש משום מעשה דרב פפא שהיתה ארמית אחת חיינא לו מעות ונכנס בביתה לגבות הימנה חנקה את בנה ונתנתו על המטה וכשנכנס רב פפא אמרה לו שב על המטה עד שאביא מעותיך וכן עשה כשבאתה אמרה המתה את בני וברח מן המדינה: **וביומי ניסן.** שהלמחיס עולין וגם לבו בהן ונוגח: **בדיקולא.** בטרסקל שהוא אוכל בו: **ניזהא** (א) **דקורא.** ע) לחש על השור שלא ינגחנו: **אמשכא דלגא.** היין על עור בבית העבדנין קודם שתגמר מלאכתו: **חמימי דחמימי דשדא עילויה.** אם רגיל לשפוך עליו מים חמים יותר מדאי על בשרו: **מאן דמחוור לבושי'.** ולבים להו מקמי ח' יומי דאכתי לא מטו ח' יומי דאשלחינהו הנהו כיס הדרי ואכתי איכא בהו חיותא ואכלי ליה וקשין לדבר אחר: **כהדי גלגא.** דהוה חד בעל דיך ותרי ליהוי סהדך: **וכנדה דאורייתא.** קודם שהחמירו על עצמן ליבש ז' נקיים וטובלת ביום שפסק המעיין אל תזקק באותו לילה הואיל והיום ראתה והוחזק מעיין פתוח דילמא שפעה זיבה: **שמא תפתח.** ותחתיה חלב מלא מיס:

ו) שאין כל אצבעות שוות מצוה וגוף גדול אוכל פירות ולא שכר מצוה וגוף טהור נושא אשה ולו בנים ארבעה דברים צוה רבינו הקדוש את בניו אל תדור בשכנציב משום דליצני הוו ומשכו לך בליצנותא ז) ואל תשב על מטת ארמית איכא דאמרי דלא תיגני בלא קרית שמע ואיכא דאמרי דלא תינסב גיורתא ואיכא דאמרי ארמאית ממש ומשום מעשה דרב פפא ואל תבריח עצמך מן המכס דילמא משכחו לך ושקלי מנך כל דאית לך ואל תעמוד בפני השור בשעה שעולה מן האגם מפני שהשטן מרקד בין קרניו אמר רבי שמואל בשור שחור וביומי ניסן ז) תני רב אושעיא א) מרחיקין משור תם חמשים אמה משור מועד כמלא עיניו תנא משמיה דרבי מאיר ריש תורא בדיקולא סק לאיגרא ושדי דרגא מתותך אמר רב ניזהא דתורא הן הן ניזהא דאריה זה זה ניזהא דגמלא דא דא ניזהא דארבא הילני הייא הילא והילוק הוליא אמר אביי עור דג וכום חמין וביצים וכנים לבנים כולן קשין לדבר אחר עור מאן דגני אמשכא דצלא דג שיבוטא ביומי ניסן כום שיורי כסא דהרסנא חמין חמימי דחמימי משדרו עילויה ביצים מאן דמדרך אקליפים כינים לבנים מאן דמחוור לבושיה ולא נטיר ליה תמניא יומי והדר לבוש לה בריין הנך כינים וקשין לדבר אחר אמר רב פפא ביתא דאית ביה שונרא לא ניעול בה אינש בלא מסני מאי טעמא משום דשונרא קטיל לחיויא ואכיל ליה ואית ביה בחיויא גרמי קטיני ואי יתיב לה גרמא דחיויא אכרעיה לא נפיק ואסתכן ליה איכא דאמרי ביתא דלית ביה שונרא לא ניעול ביה אינש ח) בהכרא מאי טעמא דילמא מיכריך ביה חויא ולא ידע ומסתכן ג' דברים צוה ר' ישמעאל בר' יוסי את רבי (מק"ש סימן) אל תעש מום בעצמך מאי היא לא תיהוי לך דינא בהדי תלתא דחד הוי בעל דינך ותרי סהדי ט) ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים אשתך טבלה אל תזקק לה לילה הראשונה אמר רב ובנדה דאורייתא הואיל והוחזק מעין פתוח דילמא משכחה זיבה שלשה דברים צוה רבי יוסי בר' יהודה את רבי י) אל תצא יחידי בלילה ואל תעמוד בפני הנר ערום ואל תכנס למרחץ חדש שמא תפחת עד כמה אריב"ל עד י"ב חדש ואל תעמוד בפני הנר ערום דתניא י) העומד בפני הנר ערום הוי נכפה ט)ג והמשמש מטתו לאור הנר הויין לו בנים נכפין ת"ר ד המשמש מטתו על מטה שתינוק ישן עליה אותו תינוק נכפה ולא אמרן אלא דלא הוי בר שתא אבל הוי בר שתא לית לן בה ולא אמרן אלא דגני להדי כרעיה אבל גני להדי רישיה לית לן בה ולא אמרן אלא דלא מנח ידיה עילויה אבל מנח ידיה עילויה לית לן בה כ) אל תצא יחידי בלילה דתניא לא יצא יחידי בלילה לא בלילי רביעיות ולא בלילי שבתות מפני שאגרת בת מחלת היא ושמונה עשרה רבוא של מלאכי חבלה יוצאין וכל אחד ואחד יש לו רשות לחבל בפני עצמו מעיקרא הוו שכיחי כולי יומא זמנא חדא פגעה ברבי חנינא בן דוסא אמרה ליה אי לאו דמכרזן עלך ברקיע הזהרו בחנינא ובתורתו סכנתיך אמר לה אי חשיבנא ברקיע גוזר אני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם אמרה ליה במטותא מינך שבק לי רווחא פורתא שבק לה לילי שבתות ולילי רביעיות ותו חדא זמנא פגעה ביה באביי אמרה ליה אי לאו דמכרזי עלך ברקיע הזהרו בנחמני ובתורתו הוה סכנתיך א"ל אי חשיבנא ברקיע גוזרני עלייכי שלא תעבורי ביישוב לעולם הא קא חזינן דעברה אמרי הני

גזייתא

גזייתא

ו) [נדה סו.], ז) ברכות ח: [וע"ש כמה שנויים בין המעשה שהוא שם ובין מה שהביא רש"י ורשב"ם], ז) ברכות לג., ד) [בתמיד לב. איתא בהברא ופי' המפרש בחוסך וכ"ל בעריך ערך הבר ע"ש ועי' הוריות יב. ובכריתו' ה: ובפירוש רש"י שם], ה) [ב"מ נח: ע"ש], ו) מק' ד"ה פי"ל ושם איתא דמו בראשו, ז) מק' כלה נדה ח. ושם איתא הרי זה מגונה, ח) [ברכות מג: חולין לא.], ט) [ועי' רש"י סנהדרין מא: ד"ה מגזיהותא וכו' משמע כפי' שכתב הרשב"ם הכא לשון גערה],

גזייתא

גזייתא. כשמהלכים במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין מכאן ומכאן בייסוב אתו ודברי להו: **שראשה אסיא.** רופא ואמרי לה ת"ח ותרוייהו חד טעמא: **סוסיא.** משום דהוא נטירותא בקרתא מאויבים ומגנבים: **ולא תינסב ברי.** נשים שמא תתיענה עליך רעה: **נסיב גלא.** שאם תתיענה השליחת מגלה לך: **פשוט נבילתא.** הפשט עורה: **סלקא לאיגרא שירותך בהדך.** כשתצא לדרך אפי' קרובה לא ומזונותיך עמך: **מאה קרי בזווא פוקי כנפיך להוו.** אפילו המזונות בזול אעפ"כ הוליאם עמך: **לא תשתי סמא.** לא תלמד לשתות סמים מפני שתקבע להון ווסת ויהא לבך שואלך ותפזר מעות. ל"א לא תהא רגיל לשתות סממנים כדאמר (לעיל מב:) (כולהו שקיינו) דמעלי להאי קשה להאי: **לא תשוור ניגרא.** פסיעה גסה שנוטלת מאור עיניים[ט]: **ולא תעקר לבא.** שן ממש משום חולי: **דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימי.** כלומר עתידין לגדל ומגדל אימתן וינקמו ממך: **אדחלא על דרעך וזינך וזין.** בעוד שהחול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור ותקנה ותביא: **שרי כיסך ופתח שקן.** כלומר תקבל תחלה המעות ותנס בכיסך ואח"כ פתח השק ותן התבואה לנוקחים: **קבא מארעא ולא בורא מאיגרא.** כלומר טוב ליך למקוס קרוב ולהשתכר מעט מלהשתכר הרבה במדינת הים: **תמרי בחלווך לבי סודנא רהוט.** אם יש לך תמרים בחותו כלי שנותנים בו תמרים רוץ מיד לבית עושה שכר לעשות מהן שכר שאם תמתין תאכלם אין כך ובין כך ותפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא שם השכר סודנא: **סוד נאה.** עלה טובה שהרי מתעשרין הימנה: **וגמיולות חסדים.** יכול לתת מתנה לעניים ולעשות צדקה וחסד: **כל אגב גייא בעיא.** כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה בעייא גבייא כלומר עדיין עומד הוא לגבות ויש לו טורח בו: **מעות רעות.** דפרע להו נהלייהו זוזא זוזא: **לא בחברונה.** שאם תנוס תכנס לביתך בראשונה: **אל תרכב בגנות.** כלומר אל תהא רגיל לעשות בית בפרהסיא במקוס מגולה: **משוס מעשה שהיה.** בדוד ובת שבע[י]: **משוס ממון.** שמבזבזת לו ממונך: **רווק.** פנוי:

רש"ם

גזייתא. כשהולכין במבואות שבילי כרמים וסוסיהן משתמטין ובורחין בייסוב: **דריסא אסיא.** רופא[כ] מפני שטרוד ברפואותיו ואינו עוסק בצרכי ליבור: **ולא תרבה במתא דלא ניף בה סוסיא.** כלומר שאין בה סוס משום דהוי נטירותא דקרתא מגנבי לרלוף אחריהן ולתופסן: **ולא תנסוב ברתי נסי.** שלא תתיענה עליך רעה: **נסיב גלא.** שאם תתיענה השתים השליחת מגלה לך: **פשוט נבילתא בשוקא.** פשוט עורה בשכר: **סלקא לאיגרא שירותך בידך.** כשתצא לדרך אפי' במקוס קרוב מזונותיך עמך: **מאה קרי בזווא פוקי כנפיך להוי.** אפילו המזונות בזול יהיו עמך: **לא תשתה סמים.** אל תשתה סמים מפני שנקבע להם ווסת ויהא לבך שואלך ותפסיד מעות ואפילו לרפואה לא תישתי אם אפשר לרפואה אחרת: **לא תשוור ניגרא.** פסיעה גסה נוטלת מאור העיניים. ואית דמפרשי ניגרא אמת המים ורגילין בני אדם לקפוץ מעבר זה לעבר זה לקצר דרכן: **לא תעקר לבא.** שן ממש ומשום חולי שסופו תרפא: **דמלכותייהו אחורי אודנייהו קיימין.** כלומר עתידין ליגדל ומגדל אימתן וינקמו ממך: **אדחלא אדרעך וזינך וזין.** בעוד החול על רגליך כשבאת מן הדרך מכור מה שהבאת כדי שתחזור מהרה ותקנה ותביא ותמכרנו: **וזין ויחרט.** כלומר אם יוקיר יכול אתה להתחרט על שמהרת למכור: **בר מחמרא.** שמא אילו לא מכרו היה מחמיץ: **שרי כיסך ופתח שקין.** קבל המעות תחלה ותנס בתוך כיסך ואח"כ פתח השק ותנס לנוקח: **קבא מארעא ולא בורא מאיגרא.** מוטב שילך למקוס קרוב להשתכר דבר מועט מלהשתכר הרבה במקוס רחוק: **תמרי בחלווך לבי סודנא רהוטו.** אם יש תמרים בחותו כלי שנותנין בו תמרים מהר לעשות מהם שכר שאם תמתין תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד: **מאי סודנא.** למה נקרא עושה שכר סודנא: **סוד נאה.** עלה טובה היא שהרי מתעשרין הימנה: **וגמיולות חסדים.** יכול לתת הימנה לעניים לעשות מהן צדקה וחסד שהרי אין בה קרן גדול: **כל אגב גייא בעיא.** כל דבר שצריך לכתוב שטר עליו כגון מלוה ואמנה בעי כלומר עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח: **מעות רעות.** דפרע ליה ניהליה זוזא זוזא: **כדי שתכנס בראשונה.** אם תנוס: **אל תרכב בגנות.** כלומר אל תהי רגיל לעשות דבריך בפרהסיא במקוס מגולה: **משוס מעשה שהיה.** דדוד ובת שבע דכתיב (שמואל ב יא) וירא (והנה) אשה רוחצת מעל הגג: **משוס ממון.** שמבזבזת לו ממונך: **דמשייר מקידושא.** שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה: **רווק.** פנוי:

ולא תימא בהנא אנא. פירשתי בחלו עוברין (לעיל דף מט:): **אמר רב פפא אי לאו דרמאי שיברא לא איעתרי.** ובשילהי אלו עוברין (שם) קאמר רב פפא אי לאו דנסיבי כהנתא לא איעתרי י"ל דהא והא גרמא ליה:

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. והא דאמרינן בפ"ב דבילה (דף טז:) דבהולאת שבתות וימים טובים אם פוחת פוחתין לו היינו בשלו אם יש לו: **דמשייר מקדושא לאבדלתא.** שמונע שתייתו בשביל הבדלה ותימה דהא דוקא[מ] קידוש לילה קודם לכיבוד יום אבל הבדלה אינה קודמת[נ] ומפרש מורי הר"י דקידוש יום קרי כיבוד יום והכי איתא בירושלמי פרק שלשה שאכלו רבי יוסי בשם רבי יעקב ב"ר אלא אי זהו כיבוד יום בפה"ג: שרלה

גזייתא נינהו דשמטי סוסיא ואתו דברי להו [ו](וא"ל) רב לרב אסי לא תדור במתא דלא צניף בה סוסיא ולא נבח בה כלבא ואל תדור בעיר [ז]דריש מתא אסיא ולא תנסיב תרתי אי נסבת תרתי נסיב תלת א"ל רב לרב כהנא הפוך בנבילתא ולא תיפוך במילי [ח]פשוט נבילתא בשוקא ושקיל אגרא ולא תימא כהנא אנא וגברא רבא אנא וסניא בי מלתא סלקת לאיגרא שירותך בהדך מאה קרי במתא בזווא תותי כנפיך ניהוו א"ל רב לחייא בריה לא תשתי סמא ולא תשוור ניגרא ולא תעקר כבא ולא תקנא בחיויא ולא תקנא בארמאה תנו רבנן ג' אין מתקנאין בהן ואלו הן נברי קטן ונחש קטן ותלמיד קטן מ"ט דמלכותייהו אחורי אודנייהו קאי א"ל רב לאיבו בריה טרחי בך בשמעתא ולא מסתייע מילתא תא אגמרך מילי דעלמא אדחלא אכרעיך וזינך זבין כל מילי זבין ותחרט בר מחמרא דזבין ולא תחרט שרי כיסיך פתח שקיך קבא מארעא ולא בורא מאיגרא תמרא בחלווך לבית סודנא רהיט ועד כמה אמר רבא עד תלתא סאה אמר רב פפא אי לא דרמאי שברא לא איעתרי א"ד א"ר חסדא אי לא דרמאי שברא לא איעתרי מאי סודנא אמר רב חסדא סוד נאה וגמילות חסדים אמר רב פפא כל אגב גבייא בעי כל אשראי ספק אתי ספק לא אתי ודאתי מעות רעות נינהו ג' דברים א"ר יוחנן משום אנשי ירושלים כשאתה יוצא למלחמה אל תצא בראשונה אלא תצא באחרונה כדי שתכנס בראשונה [ט]ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות [י]והוי משתדל עם מי שהשעה משחקת לו [כ](א"ר) שלשה דברים א"ר יהושע בן לוי משום אנשי ירושלים אל תרבה [ל]בגנות משום מעשה שהיה בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה [מ]והוי זהיר באשתך מחתנה הראשון מ"ט רב חסדא אמר משום ערוה רב כהנא אמר משום ממון [נ] הא והא איתנהו אמר רבי יוחנן [ס]שלשה מנוחלי העולם"ב אלו הן הדר בא"י והמגדל בניו לתלמוד תורה והמבדיל על היין במוצאי שבתות מאי היא דמשייר מקידושא לאבדלתא א"ר יוחנן שלשה מכריז עליהן הקב"ה בכל יום על רווק הדר בכרך ואינו חוטא ועל עני המחזיר אבידה לבעליה ועל עשיר המעשר פירותיו בצינעה רב ספרא רווק הדר בכרך הוה

מסורת הש"ס

(א) [ל"ל א"ל], ב) ב"ב קי. ע"ש, ג) לעיל קיב. שבת קיח. ע"ש, ד) [לעיל קיב.], ה) [ליתא בע"י], ו) ס"א בגגות, ז) [עי' בפירוש רשב"ם ב"ב לח: ד"ה בי ממוס וע"ש לא.], ח) כל מילי, ט) [ברכות מג:], י) [ש"ב יא], כ) [וכב"ב קי. מפ' ר"ח בע"א ע"ש בתו' ד"ה ולא], ל) [ד"ה אמר], מ) [לעיל קה:], נ) [עיין מהרש"א בחידושי הלכות].

הגהות הב"ח

(א) גמ' משוס ממון והא:

גליון הש"ם

גמ' דרישא מתא אסיא. עי' תוס' ב"ב דף קי. ד"ה ולא תימא:

מוסף רש"י

ושקיל אגרא. כלומר הפסיטנה בשוק בשכר לעין כל ואין כאן חילול השם כלל, ולא קרינא ביה ומשיאלי אהבו מוס, דדלשינן ליה במסכת שבת (קיד.) בת"ח שיש רבב על בגדו, אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין בגאי (רשב"ם ב"ב קי.). ולא תימא כהנא אנא. כהן אני וחשוב וגנאי לי הדבר (שם). אמר רב פפא אי לא דרמאי שיברא. רב פפא מוכר שכר היה כדאמר בחיטו נשך (ב"מ סה.) טרשא דרב פפא שבלאי לא פסיד (ברכות מד:). ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות. לא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו (שבת קיח.).

עין משפט נר מצוה

סח א מיי' פ"י מהלכות מתנות עניים הלכה יח טור שו"ע יו"ד סימן רנה סעיף ח:

ב [טור או"ח סי' רלו]:

רבינו חננאל

אמר ליה רב לרב כהנא הפוך נבלה ולא תהפוך במילי. נטוש נבלה ושקול אגרא, ולא תימא אנא גברא רבא וזילא בי מילתא. סלקת לאיגרא שירותיך בהדך, כלומר כבר סעודתך תהיה עמך. קרי בזווא במתא, ונזדמן לך קרא בשדה, אל תזלזל בו אלא הביאהו בידך. אמר ליה רב לחייא בריה לא תשתה סמא, דמתנהג גופך בהאי. ולא תשדי באיגרא, כי המעלות מכחישות הגוף. ואל תעקר ככא מפני העין. פי', ככא המכתש [שבפה] והוא אלצרם בלשון ישמעאל וכדכתיב ובטלו הטוחנות כי מ(י)עטו, כלומר, אם יכאב לך אל תעקרהו שמא תכחש עינך. ואל תקני בחויא ולא בארמאה, שמא יפגעו בך. ולא תשוור ניגרא. אמר ליה רב לאיבו בריה, טרחי בך בשמעתא ולא אסתייעא מילתא, תא אגמרך מילי דעלמא. אדחלא דאורחא, פי' בעודנו אבק הדרך על רגליך קודם שתרחצם, זבינך זבון כל מילי זבין ואיחרט וכו'. שלשה דברים צוה ר' יהושע. אל תרבה בגגות משום מעשה שהיה, מעשה דדוד שעלה על הגג וראה בת שבע ושלח ולקחה. ובתך בגרה שחרר עבדך ותן לה. הוי זהיר באשתך מחתנה ראשון, או בערוה או בממון. א"ר יצחק שלשה מנוחלי העולה"ב, הדר בארץ ישראל והמגדל בנו לתלמוד תורה והמשייר יין מן הקידוש כדי להבדיל עליו. שלשה הקב"ה מכריז עליהן. על רווק הדר בכרך, כגון ר' הושעיא ור' חנינא דהוו יתבי בשוק של זונות ולא מדלי עינייהו ומסתכלי בהו. וכד משתבעי אמרי הכי, בחיי רבנן קדישי ארעא. ועל העשיר המעשר פירותיו בצנעה, ועל עני המחזיר אבדה לבעלה. רב ספרא רווק הדר בכרך הוה כו'.

שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מליאות (ב"מ דף לב: ושם) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם תכירו שונא אותו דכתיב (משלי כ"ה) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר:

ו) **ואין לו בנים.** נראה דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפרי' ורביה דומיא דאחריני ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מיירי בשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו בנים לחזר ולהכיא עצמו לידי חיוב כדאשכחן (סוטה דף יד.) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה והא דאמרי' (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע הייו כדמפרש שלא יפיח בהן ולא ישן בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בקבל יכול ליזהר:

שלשה חייהן אינם חיים הרתחנין בו'. תימה דבפרק המביא (ביבא דף לב.) תניא ג' חייהן אינם חיים המלפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שיסורין מושלין בגופו ואמאי לא מני לכולהו הכא ויש לומר דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם משום דלעיל נמי מיירי דדמי להנך שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס: ואין

תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא [6]צהבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו בגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו [3]אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד [3]על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן [8]א המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו [2]והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל [7]טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב [1]לא יקום עד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר [2]כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא [5]תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי אלא פשיטא שונא ישראל [2]ומי שריא למסניה והכתיב [3]לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו [4]כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר [5]מצוה לשנאתו שנאמר [4]יראת ה' [9](שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן [8]שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין [8]והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועורבין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא זימנא [9]דכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה [9]ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזנות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה [9] וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה [6]מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים [9] ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגליו וי"א אף [9]מי שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין [7]שאין שואלין בכלדיים שנאמר [5]תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר [6]כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא [8]עשית להקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה [9]תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הכבלי [6] הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חקלא הוא רבי יצחק בן אלעא [9] הוא רבי

פני חנא. להך מתניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח בכל יום: **מוסר לשונו אוהבו.** הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו: **אין הדעת סובלתן.** אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונצזין הן בפני עצמן: **כלדיים.** בעלי אומה: **היושבת על דם.** אף על פי שפסק המעיין שלא ראתה: **עונה.** יום ולילה צריכין להמתין: רבי

רשב"ם

פני חנא. להך מתני' שלשה הקב"ה מכריז עליהן לשבח: **ומומתייהו.** שבועה שלהן: **חטא.** בעבירה: **שם רע הוא דקא מפקא עילויה.** מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): **דכתיב לא יקום עד אחד וגו'.** כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: **מוסר לשנאתו.** הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: **מאי שונא.** כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו בדשיעי אייני קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני שלשה מילי דבר המדיר בהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חיים שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלתן.** של בריות: **המגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **לוה לנען אם בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו לוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **בחבורת מצוה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **כלדיים.** בעלי אומה כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האלילים. ואני שמעתי חוזים בכוכביים. וכן עיקר: **תמים תהיה.** להיות בוטח בו בכל קורות וגולדות הבאות לך: **היושבת על דם טהור.** אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים וא' לנקבה אשם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: **עונה.** יום ולילה כך פירש רבינו. ולא נהירא אלא ליל אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג.) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יום או לילה: רבי

רבינו חננאל

שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר, ומי שאינו עומד על מדותיו. שלשה הקב"ה שונאן, המדבר אחת בפה ואחת בלב, והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה יחידי ומעיד לו, כי הא דטוביא חטא אתיא זיגוד ואסהיד עליה ונתחייב מלקות כו'. שלשה חייהם אינן חיים, הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת. אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. ארבעה אין הדעת סובלתן, דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף, פרנס המתגאה על הצבור בחנם. ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ומחזירה. חמשה דברים צוה כנען את בניו, אהבו זה את זה, אהבו הגזל והזמה, ושנאו אדוניכם, ואל תדברו אמת. ת"ר שמונה ז) הן כמנודין לשמים, מי שאין לו אשה, ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ואינו נושא אשה אחרת, ומי שיש לו בן ואינו מגדלו לתלמוד תורה, ומי שאינו לובש תפילין, ומי שאין לו ציצית בטליתו, ומי שאין לו מזוזה בביתו והמהלך יחיד. ויש אומרים אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה, כגון קידוש וכיוצא בו. מניין שאין שואלים לכלדיים, שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך. מנין ליודע בחברו שגדול ממנו אפי' בדבר אחד, שצריך לנהוג בו כבוד, שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה. **והיושבת על דם טהור.** פי', צריך להמנע בתשלום ימי טהרה מלשמש מטתו, שכל דם שרואה אחרי מלאת של [שלשה] ושלשים יום לזכר וששה וששים יום לנקבה, דם נדה הוא, ל[ז]כך צריך להתרחק ממנה. וכמה, רבא אמר עונה. וכמה היא עונה, או יום או לילה. **הוא יוסף איש הוצל וכו'.** יצחק בר אחא דשמעתא. יצחק חקולא, יצחק בן אלעזר, יצחק בן טבלא, יצחק נפחא, אלו כולן בעלי אגדות ומתנייתא, ונזכר שמם פעם כך ופעם כך, אבל כשמדברין מפיו שמועה מזכירין שמו ר' יצחק בר אחא.

א) [מיי' פ"ב מהל' דעות הלכה ו]:

סט ב מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה יד סמג לאוין רג טוש"ע חו"מ סימן כה סעיף ג [עי' בהגה' מיי' פ"ד מהלכות עדות הל' ג]:

ע ג מיי' פי"ו מהלכות דעות הלכה ה ופי"ג מהלכות רוצח הלכה יד טוש"ע חו"מ סימן ערב סעיף יא:

עא ד ה מיי' שם סמג עשין פא טור שו"ע שם:

עב ו טוש"ע יו"ד סי' רסה סעיף יב בהגה":

עג ז מיי' פי"א מהלכות ע"ז הלכה טו סמג לאוין מז טוש"ע יו"ד סימן קעט סעיף א:

תורה אור השלם

1. לא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חֲטָאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
2. כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה
3. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: ויקרא יט יז
4. יִרְאַת יְיָ שִׂנְאַת רָע גֵּאָה וָגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת שָׂנָאתִי: משלי ח יג
5. תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יח יג
6. אֱדַיִן דָּנִיֵּאל דָּנָה הֲוָא מִתְנַצַּח עַל סְרַכַיָּא וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל קֳבֵל די רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא עֲשָׁת לְהֳקִמוּתֵהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא: דניאל ו ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' יוסף אש הולל (הוא יוסף הכבלי) תפ"מ וג"כ עי' תוס' יומא דף כ"ב ע"ב: (ב) שם ר' יצחק בן אלעאי ר' יצחק בלל"ל ומיכא הוא ממתק:

גליון הש"ס

גמ' המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"ב: תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזור. עי' מנחות דף מא ע"ב:

מוסף רש"י

צהבו פניו. מחמת שמתה (מנחות יח.). **ואסהיד ביה.** ביחידי שלא היה עד שני בדבר (מכות יא.). **ואניני הדעת.** שאינם יכולים לסבול שום דבר מיאוס (סוכה כט.).

ז) [ל"ל שנאתן], ז) [ביבא לב: ע"ש], ח) [עפרש"י שבת יח. ד"ה חבר], ט) [עירובין מג:], י) [עי' לעיל מעלי קמי בגיכושין. מהרש"ל], כ) ס"ל ומהלך על לדי דרכים, ל) ס"ל כמעודין, מ) ס"ל ואינו מגרשה, נ) [עי' תוס' לקמן ריש קיד.], ס) [עי' המלך הי' חוסב בלבו], ע) יומא נב: [וע"ש בתוספות ד"ה הוא ובגלה לו: ד"ה חיסין], פ) [עי' תוס' שבת קנו: ד"ה כלדאי כו' שסיגנו על פי' רש"י דהכא], צ) [ויקרא יט], ק) וכן פירש רבינו שבת קיט ע"ל קנו ע"ב ובינמו' כא ע"ב, ר) [שייך לאחר ד"ה שלשה],

מ) [עי' שמח ע' פירש"י בתנחו' יח. סמ: תוקן ז:], ג) [ל"ל רש"י מגילה כח. לא עמדתי על מקומו לשלם גמול רע למי שיעיבני גם בקדושין עמ. פירש"י ואינו עומד על מדותיו לגטור אויבו], ד) מכות יא., ה) ב"מ לב:, ו) [ל"ל שנאתן], ז) [ביבא לב: ע"ש], ח) [עפרש"י שבת יח. ד"ה חבר], ט) [עירובין מג:], י) [עי' לעיל מעלי קמי בגיכושין. מהרש"ל], כ) ס"ל ומהלך על לדי דרכים, ל) ס"ל כמעודין, מ) ס"ל ואינו מגרשה, נ) [עי' תוס' לקמן ריש קיד.], ס) [עי' המלך הי' חוסב בלבו], ע) יומא נב: [וע"ש בתוספות ד"ה הוא ובגלה לו: ד"ה חיסין], פ) [עי' תוס' שבת קנו: ד"ה כלדאי כו' שסיגנו על פי' רש"י דהכא], צ) [ויקרא יט], ק) וכן פירש רבינו שבת קיט ע"ל קנו ע"ב ובינמו' כא ע"ב, ר) [שייך לאחר ד"ה שלשה],

ז) חולי מסיב תפילין בתרתי.

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. רבי יצחק בן פנחס הוא: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחא: **ונכך רודף עליך.** מתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: **קקולי.** ירקות: **אקיקלי דמתא.** על אשפות העיר מקום ששאר בני העיר יושבין הואיל[ט] ואין תובעין לו כלום: **מתני' מברך על היין.** וה"ה למקדש על הפת: **גמ' שהיין גורם לקידוש שהיאמר.** שאם אין לו יין אז אין מקדש: **מתני' הביאו לפניו.** ירקות: **מטבל בחזרת.** זהו לשון הגמרא כדתניא לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעייס לפי שכל מאכלם ע"י טיבול: **מטבל בחזרת.** כלומר אם אין שם ירק אחר מטבל החזרת בחרוסת ואוכל: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר המלה שהוא מברך עליה על אכילת מרור. וטיבול לשון רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה: **הביאו לפניו.** אחר אותו טיבול: **מצה מרור וחרוסת ושני תבשילין ואף על פי שאין החרוסת מצוה.** ולקמיה [קטו.] פריך הואיל ולאו מצוה אמאי מייתי לה: **גמ'**

זאת

רשב"ם

רבי יצחק ב"ר אחא דשמעתא. מילתא באנפי נפשה היא. כל רבי יצחק סתם הנזכר בשמעתא הוא רבי יצחק ב"ר אחא רבי יצחק סתם בגמרא הוא רבי יצחק בן פנחס: **שמעו נא אחיי.** דשמעתא בן אחא: **אכול בצל ושב בצל.** אכול בצל או ירקות ותשב בצל ביתך ואל תצטרך למכור ביתך: **ונכך רודף עליך.** ומתאוה לאכול כל שעה שהורגלת: **דאכיל אליתא.** אליה כלומר בשר שמן תמיד: **טשי בעליתא.** כשבאין לתובעו הקפותיו הוא נסתר שאין בידו מה לפרוע: **קקולי.** ירקות: **אקיקלי דמתא.** על אשפות (הנהר) [העיר] מקום ששאר בני העיר יושבין הוא יושב ואין תובעין לו כלום: **מתני' על היין.** והוא הדין למקדש על הפת. וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' דכריס שכין בית שמאי וב"ה בסעודה.** הכא לא חשיב אלא חדא מפלוגתייהו אבל במס' ברכות (דף נח:) איכא טובא: **גורם ליין שיבא.** קודם סעודה: **וכבר קידש היום.** טעם אחר נותן לדבריו דמשקיבלו עליו[י] מיליאת הכוכבים קידש היום ועדיין לא בא יין לשלחן וכשם שקודם לכניסה לברכה: **שהיין גורם לקידוש שהיאמר.** שאם אין לו יין או פת אינו מקדש והמקדש על הפת כמקדש על היין וברכת הפת קודם: **תדיר קודם.** במס' זבחים[כ] נפקא לן מהאי קרא דכתיב במוספין[כא] מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד מלבד משמע לאחר שהקריבת התמיד תקריב המוספין וקא דרשינן אשר לעולת התמיד קרא יתירא הוא אתא למילף דבשביל שהוא תדיר הקדימו הכתוב ומכאן אתה דן לכל התדירין: **דהא נפקא ב"ק.** במסכת עירובין בפ"ק[כב]: **ור' יהושע היא.** בב"מ בפרק השכר[כג] גבי תנור שחתכו חוליות עמד ר' יהושע ואמר אין משתמשין[כד] בב"ק והלכך לדידיה הולרך לומר בזו הילכתא כב"ה שבשאר מחלוקת דב"ש וב"ה אלא הוקבע בפירוש הלכה כב"ה ס"ל שהרולה לעשות כדברי ב"ש עושה וכדברי ב"ה עושה כדתניא בתלו טריפות (חולין מד.) ומוקמינן לה אליבא דר' יהושע: **מתני' הביאו לפניו.** הירקות אחר שברך על היין: **מטבל בחזרת.** זהו לשון הגמרא כדתניא לעיל (דף קז:) השמש מטבל בבני מעייס לפי שכל מאכלם על ידי טיבול. והאי טיבול לאו בחרוסת הוא כדקתני לקמן הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת מכלל דעדיין לא הביאו. והך חזרת לאו דוקא אלא אם (כן) אין שם ירק אחר מטבל בחזרת ואוכל: **עד שמגיע לפרפרת הפת.** קודם שיגיע לאותה חזרת שהוא אוכל אחר מצה שהוא מברך על אכילת מרור כדכתיב על מצות ומרורים (במדבר ט) בתחלה מצה ואח"כ מרור. וטיבול לשון רגילין בני אדם לאכול ירק קודם סעודה: **הביאו לפניו.** אחר אותו טיבול: **מצה וחזרת וכ' תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצוה.** ובגמרא[כה] פריך הואיל ולאו מצוה למה מייתי לה: **שני תבשילין.** בגמרא [ע"ב] מפרש כנגד מי: **גמ'**

זאת

ואין מיסב בסעודת מצוה. היינו סעודת מילה דאמר במדרש דיצול מדינה של גיהנם וסעודת נישואין בת"ח ובת כהן לכהן ודוקא שיש שם בני אדם מהוגנין כדאמרינן בזה בורר (סנהדרין דף כג.) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובין בסעודה אלא כן יודעין מי מיסב עמהם:

צריך לנהוג בו כבוד. בשלא למד ממנו דבלמד ממנו אמרינן (אבות פ"ו) בדוד (עשאו) [קראו] רבו אלופו ומיודעו שלא למד אלא שני דברים מאחיתופל:

דאמר אין משגיחים בבת קול.

ואי"ת מאי שנא דקי"ל כבת קול דב"ה ולא קי"ל ה' כב"ק [א] דרבי אליעזר וי"ל דהכא ב"ה הוו רובא אלא [ב] דב"ש מחדדי טפי אבל התם דב"ק היה כנגד רבים [ג] לא קי"ל הכי ובת קול לא יצתה אלא לכבודו כדקאמרינן התם מן השמים יוכיחו ואי"ת א"כ היכי קאמר רבי יהושע היא הא רבי יהושע קאי אבת קול דר"א [ד] וי"ל מדקאמר אין משגיחין בב"ק משום דלא [ה] (מן השמים) היא [ו] משמע דבכל דוכתא ליתא לן למיזל בתר בת קול:

הביאו לפניו. פי' רש"ס ירקות.

ואין נראה מדלא קתני בהדיא הביאו לפניו חזרת כדקתני בסמוך הביאו לפניו מצה ונראה כפי' ר"ח הביאו לפניו שלחן שהרי אין מביאין השלחן עד אחר קידוש ועל השלחן מונח החזרת:

מטבל בחזרת. כלומר אוכל החזרת בטיבול כמו השמש מטבל בבני מעיס וכן מטבל בירקות ובקרא נמי משתעי הכי כי תקרעי בפוך עיניך (ירמיה ד) שמנמת הפוך בעיניס ופי' רש"ס דהאי טיבול לאו בחרוסת דהא אכתי לא בא כדקתני סיפא הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת ואין זה ראיה דהא קתני הכא חזרת ותניא נמי בסיפא ועוד דחזרת צריך להטבילו בחרוסת משום קפא ומיהו היכא שהטיבול ראשון הוי בשאר ירקות[ז] אין צריך לטבול בחרוסת אלא או בחומץ או במים ומלח כמו שהיה נוהג ר"ת דהא אמר בגמרא דחרוסת משום קפא וליכא קפא אלא במרור וכ"ש לר"א בר לדוק דקאמר מצוה זכר לטיט דלא שייך אלא במרור לזכר דומיהו את חייסס בחומר (שמות א) ועוד דלא שייך מצוה שטיבול ראשון אינו אלא להיכירא ודלא כה"ר יוסף שעשה בסדרו ויטבול בחרוסת וכן רבינו שלמה בסידרו וה"ר שמעיה:

עד שמגיע לפרפרת הפת. פרפרת קרי המרור שאוכל אחר המצה ופרפרת כלומר ממשכת המאכל כמו פרפראות לחכמה (אבות פ"ג מי"ח) שהירקות ממשיכות הלב למאכל ומדקרי למרור פרפרת הפת רמז במשנה דמצה קודמת למרור כדאמר בגמרא:

הביאו לפניו מצה. לפי שעקרו השלחן לפני מי שאומר הגדה ועושה הסדר קתני הביאו לפניו מצה ועקירת שלחן היא כדי שישאל הבן ואביו עושה לו עדיין יביאו שלחן לעשות טיבול שני והבן ישאל למה אנו מטבילין שתי פעמים ומיד כשעוקרין מחזירין לפניו המצה והמרור עליו שהרי צריך לומר בהגדה מצה זו מרור זה וכדאמר (לעיל לו. ולקמן דף קטו:) לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה:

אע"פ שאין חרוסת מצוה. ואם תאמר אמאי לא אתי חרוסת דרשות ומבטל חזרת דמצוה[ח] א] וי"ל דכיון דכל עיקר מרור לא ניתקן רק בטיבול בחרוסת משום קפא לא מקרי ביטול בכך:

זאת

ע) [נ"ל שמעוני אחי ועמיי],

ב) [מאפשפת יריס אכיון (הכליס קינ) מתרגמינן מקלקלתא מרים משוכא כך פרש"י בע"ז כח. ד"ה ניקרא וכ"כ רש"י ב"ק כא. ד"ה אקילקלתא], ג) ברכות דף נא: סוכה דף נו. [מוספתא דברכות פ"ה הכ"ה], ד) ג"ז שם בסוכה זבחים דף לא., ה) ברכות דף נב. עירובין דף ז. יבמות דף יד. ב"מ דף נט: חולין דף מד., ו) ס"א ירקות וחזרת, ז) בריש"ף ליתא, ח) [נ"ל ברבין], ט) בע"י: הוא יושב, י) בס"א נוסף: לו, כ) [דף פט.], ל) [במדבר כח], מ) [דף יג:], נ) [דף נט:], ס) [נ"ל משגיחין], ע) [לקמן קטו.], פ) שיך לעיל, צ) שיך לעיל, ק) [ב"מ נט:], ר) [נ"ל בשמים],

מוסף רש"י

מברך על היום. בקידוש שבתות וימים טובים (ברכות נא:) כשמקדש בערבי שבתות, קידוש היום תחילה ואחר כך ברכת היין (סוכה נו.). שהיום גורם ליין שיבא. כוס זה לא בא אלא בשביל שבת לקידוש (ברכות שם) שאם לא מפני קידוש לא היה מזקק לכוס לפני סעודה (סוכה נו.). וכבר קידש היום. משקבלו עליו או מלאת הכוכבים, ועדיין יין לא בא. לשלחן, וכשם שקודם לכניסה כך קודם לברכה (ברכות שם) כלומר ועוד טעם אחר, שקדש היום מאליו משהשיכה ועדיין יין לא בא לפניו (סוכה שם). שהיין גורם לקידוש שהיאמר. שאם אין יין מקדשין, והמקדש על הפת גם הוא במקום יין ובברכת הפת קודמת (ברכות שם וכעי"ז סוכה שם). תדיר קודם. נפקא לן במסכת זבחים (פט.) מהאי קרא דכתיב במוספין מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד קרא יתירא למילף דבשביל שהוא תמיד הקדימה הכתוב, ומכאן אתה למד לכל התמידין (ברכות שם). דהא נפיק בת קול. בעירובין בפ"ק (יג.) יצאה בת קול ואמרה הלכה כבית הלל (יבמות יד. וחולין מד.). והרוסת. מיני ירקות הרבה כתוסים יחד ומנו חרוסת בלשון ארמי (הפרדס עמ' נ).

מוסף תוספות

א. שפסק כוותיה. תוס' חולין מב. ב. דמעיקרא מספקא לן משום. שם. ג. שבא לחלוק על דבר תורה דכתיב אחרי רבים להטות. תוס' ב"מ נט. ד. דאגן נמי לא קיימא לן כבת קול דר' אליעזר. תוס' חולין שם. ה. נ"ל. מדקאמר תורה לא בשמים כבר ניתנה לנו תורה מסיני. תוס' ב"מ שם. ו. [ד"ליכא קפא. תוס' ר"פ. ז. דכהאי גוונא אמרינן בגמ' (לקמן קטו.). תוס' ר"פ.

הגהות הב"ח

(ח) גמרא לגמרא הוא ומימר:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) תוס' ד"ה אע"פ שאין חרוסת מצוה וכו' וי"ל לכיון דכל עיקר מרור וכו'. נ"ב עיין מהר"מ ברבי חמה על תירוצים שאינו מספיק לראב"ל דס"ל חרוסת מצוה זכר לטיט. ולפע"ד נראה כדור לכוונת התוס' בזה ג"כ הסר"ן לכיון דטיבול בעצמה הוא ואינו אכילה אינו מבטל וכמ"ש התוס' נמי במנחות דף כ"ב ע"ב ד"ה מכאן וכו' וא"כ אף לראב"ל א"ש באופן שתירוץ התוס' והר"ן בזה שפה אחת ודברים אחדים הם והגלענ"ד כתבתי ודוק ועיין רדב"ז חלק ג' דפוס פיורדא סי' תקמ"ד שכתב מעין דברי אלה:

רבינו חננאל

וסימניך שמעוני אחי ועמי ח) הנזכר בן אחא הוא בעל השמועה. מאן דאכל אליתא טשי בעליתא. כלומר, מי שמנהגו לקנות בשר שומן באשראי ואוכל, מתחבא בעליות שלא יבוא הקצב ויאמר לו איני מניחך עד שתתן לי דמי הבשר. אבל מי שמנהגו לאכול ירקות שדה. יושב על השוק שבאשפה ואינו חושש, שאין מי שנושה בו.

מתני' מזגו לו כוס ראשון ב"ש אומ' מברך על היום וכו' וב"ה אומ' מברך על היין ואחר כך מברך על היום. ת"ר דברים שבין ב"ש וב"ה בסעודה, ב"ה אומר' מברך על היין ואחר כך מברך על היום, שהיין גורם לקדושה שתאמר. ד"א ברכת היין תדירה ברכת היום אינה תדירה תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. והלכתא כב"ה, ואסיקנא דר' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול. הוא דאמר הכא הלכה כב"ה. הביאו לפניו מטבל בחזרת. פי', הביאו לפניו השלחן מטבל החזרת בחרוסת ומברך בורא פרי האדמה. ומפסיק עד שמגיע לפרפרת הפת, והיא עת אכילת המצה. הביאו לפניו מצה וחזרת וחרוסת.

ח) נראה דל"ל ר' יצחק המוכר בשמעתא בן אחא הוא בעל השמועה.

עין משפט נר מצוה

עד א מיי' פ"ח מהלכות מלה הלכה ח סמג עשין מא טוש"ע ח"ח סי' תעג סעיף ח:

עה ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ז סמג עשין כט טוש"ע ח"ח סי' רעז סעיף י:

עו ג מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה ח סמג עשין מא טוש"ע ח"ח סי' תעג סעיף ד:

עז ד מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה יח:

עח ה מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה ח:

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. ריש לקיש סבר דמתני׳ סתמא קתני ומיירי אפי׳ יכול למצות שאר ירקות אין לו לטרוח אחר שאר ירקות אלא עושה שני טיבולין במרור והיינו משום דמצות צריכות כוונה וכיון דלא בעידן כו׳ ובטורא פרי האדמה הוא דאכיל ליה כלומר שלא בירך על אכילת מרור ודילמא לא איכוון ודילמא לאו דוקא כלומר ודאי לא איכוון למרור דאין מצוה אלא עד טיבול שני אחר מצה הלכך בעי למהדר ואטבולי פי׳ ולברך על אכילת מרור ולא נקט וברוכי משום דרב חסדא אית ליה בשמעתין דמברך על אכילת מרור בטיבול ראשון והא דקאמר ובטורא פרי האדמה אכיל ליה היינו כלומר שאינו אוכל לשם אכילת מרור אלא אכלו לגאת בטורא פרי האדמה דאי סלקא דעתך לא בעי כוונה אם כן יצא חובת מרור בטיבול ראשון אע״ג דאכלו לפני מצה וכתיב על מצות ומרורים לא הויא עיכובא אמאי צריך תרי טיבולי במרור הוה ליה להדורי אשאר ירקות משום היכירא בטיבול ראשון ואחר מצה בטיבול שני יאכל מרור[א] והגמרא דחי דלעולם אין צריכות כוונה ומהדרינן אשאר ירקי משום היכירא וכדי לאכול מרור אחר המצה ומתניתין קמ״ל היכא דליכא שאר ירקי דאפי׳ במרור בעינן תרי טיבולי כדי לאכול מרור כמצוותו ומשום היכירא ולא אמרי׳ שלא יאכל מרור עד לבסוף ולא נחוש להיכירא[ב]:

אבלן דמאי יצא. אבל ודאי לא יצא אע״ג דמעשר ירק דרבנן כדאמרינן גבי מצה בכל שעה (לעיל דף לה:) אבל לא בטבל ומוקי לה בטבל טבול מדרבנן ואיתקש מרור למצה ודמאי יצא נמי במצה משום דאי בעי מפקיר נכסיה וחזי ליה וטעמא דהחמירו בודאי דרבנן דטבל דאורייתא מפיק התם (לעיל דף לה:) מצה תאכל עליו חמץ יצא זה שאיסורו משום בל תאכל טבל ואיתקש מצה לחמץ:

אבלן בלא מתכוין יצא. קשיא לריש לקיש ואע״ג דריש לקיש דייק ממתניתין ע״כ מתניתין לא איירי בכל עניין אלא בדליכא שאר ירקות וקא משני תנאי היא וכיון דליכא תנא דסבר כריש לקיש דייק שפיר ריש לקיש ממתניתין דצריכות כוונה כי מסתמא איירי בכל עניין אפי׳ איכא שאר ירקות: **סילקא** וארוזא. וכ״ש שני מיני בשר: **לית** דחיש לה לדר׳ יוחנן בן נורי. וטעמא דאינו בא לידי חימוץ אלא לידי קרחון בפ׳ כל שעה (לעיל דף לה.): **שני מיני בשר.** פירוש ר״ח גלי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא דקיימא לן כבן תימא (לעיל דף ע.) דאין חגיגה נאכלת אלא גלי דמתניתין[ג] אתיא כוותיה לכך נראה דתרוייהו מבושלין וכן משמע לשון תבשילין: **אחד** זכר לפסח ואחד לחגיגה. כשאל י״ד להיות בשבת אין צריך רק בישול אחד[ד] לחגיגת י״ד אינה דוחה את השבת[ה] ומיהו אומר ר״י דמ״מ אין לאכול דדמי לחובה אם היינו מניחים מלעשות שני תבשילין[ו] וגם יש לחוש שמא לא יעשו בשאר פסחים ואין שום חשש אם אנו עושין אע״ג דלא צריך דליכא למיחש שמא יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד עשינו זכר לחגיגה בשבת והשתא נמי נקריבה בשבת דהקרבה מסורה לזריזין וכשיבנה משה ואהרן יהא עמנו וליכא למיטעי אך הבא להניח מלעשות שני תבשילין אין מזהירין אותו: **אמר רב הונא מברך בו׳.** רב הונא סבר כריש לקיש דבעי כוונה ואפי׳ אית ליה שאר ירקות עדיד במרור שני טיבולי:

מתקיף

אמר ר״ל זאת אומרת[ו] מצות צריכות כוונה כיון דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה בבורא פה״א הוא דאכיל ליה ודילמא לא איכוון למרור הלכך בעי למהדר לאטבולי לשם מרור דאי סלקא דעתך דלא בעיא כוונה למה לך תרי טיבולי והא טביל ליה חדא זימנא ממאי דילמא לעולם[ז] מצות אין צריכות כוונה ודקאמרת תרי טיבולי למה לי כי היכי דליהוי היכירא לתינוקות וכי תימא א״כ לישמעינן שאר ירקות אי אשמעינן שאר ירקות הוה אמינא היכא דאיכא שאר ירקות הוא דבעינן תרי טיבולי אבל חזרת לחודא לא בעי תרי טיבולי קמשמע לן דאפי׳ חזרת בעינן תרי טיבולי כי היכי דליהוי ביה היכירא לתינוקות ועוד תניא אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס תנאי היא דתניא רבי יוסי אומר אע״פ שטיבל בחזרת מצוה להביא לפניו חזרת וחרוסת ושני תבשילין ואכתי ממאי דילמא קסבר רבי יוסי מצות אין צריכות כוונה והאי דבעינן תרי טיבולי כי היכי דתיהוי היכירא לתינוקות א״כ מאי מצוה מאי שני תבשילין אמר רב הונא סילקא וארוזא רבא הוה מיהדר אסילקא וארוזא הואיל ונפיק מפומיה דרב הונא אמר רב אשי שמע מינה[ח] דרב הונא לית דחייש להא דרבי יוחנן בן נורי דתניא רבי יוחנן בן נורי אומר[ג] אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח חזקיה אמר אפי׳ דג וביצה שעליו רב יוסף אמר צריך שני מיני בשר אחד זכר לפסח וא׳ זכר לחגיגה רבינא אמר אפילו גרמא ובישולא פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מברך אשאר ירקות בורא פרי האדמה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל היכא דליכא אלא חסא מאי אמר רב הונא מברך מעיקרא אמרור ב״פ האדמה ואכיל ולבסוף מברך עליה על אכילת מרור ואכיל

מתקיף

אית ליה: **אע״ג שטיבל בחזרת.** טיבול קמא היכא דליכא שאר ירקות: **מצוה להביא כו׳.** כלומר מצוה להביא מן התורה דאכתי לא קייס מצות אכילת מרור הואיל ולא נתכוון דמצות צריכות כוונה: **אי הכי מאי מצוה להביא כו׳.** מביאין הוה ליה למיתני: **סילקא.** תרדין ורבותא היא וכל שכן שני מיני בשר: **הואיל ונפק מפומיה דרב הונא.** בשביל חיבתו להראות הלכה כמותו: **ש״מ.** מדקאמר רב הונא שמבשלין אורז בפסח ולא חיים לחימוץ לית דחש לדר׳ יוחנן בן נורי: **אפי׳ דג וביצה שעליו.** שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים והיינו רבותא דאע״ג דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין: [ד] **ואחד זכר.** לחגיגת הפסח: **שני מיני בשר.** גלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה כך פירש רבינו חננאל מרומי: **גרמא ובשולא.** תתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו: **פשיטא היכא דליכא שאר ירקות מברך.** מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות בורא פרי האדמה דאסור ליהנו׳ מן העולם הזה בלא ברכה דכיון שיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה״א תחלה דהיינו ברכה הראויה להן ויפטור את המרור מברכת פרי האדמה ואחר כך יברך על החזרת על אכילת מרור:

ולבסוף

רשב״ם

זאת אומרת מצות צריכות כוונה. משום הכי בעי תרי טיבולי שמא לא נתכוון בראשון לשם מרור הואיל ובירך עליו בפה״א כשאר ירקות דעלמא שהרי אין עדיין אכילת מצות מרור לברך עליו על אכילת מרור עד לאחר המצה: **דילמא הא קמ״ל דבעינן תרי טיבולי.** משום תינוקות שישאלו ועבדי היכירא טובא ומיהו ממרור קמא יצא מן הדין ומיהו בטיבול ראשון אינו מברך אלא הכי קמ״ל דבעינן תרי טיבולי. ומהדר ר״ל א״כ דמשום היכירא לתינוקות לחוד נקט תרי טיבולי ולאו לאשמועינן מצות צריכות כוונה לאשמועינן שאר ירקות בטיבול ראשון ומרור בטיבול שני דליכא נמי היכר לתינוקות. אבל במרור לחודיה לא בעינן תרי טיבולי דכולי האי לא עבדינן משום היכירא לתינוקות להקדים אכילת מרור קודם זמנו: **ועוד הניא.** בהדיא דמצות אין צריכות כוונה ותיובתא דריש לקיש: **אבלן דמאי יצא.** דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה: **אבלן בלא מתכוין.** אלא זית בפעם אחת ובמרור מיירי: **פגאי היא.** דהאי תנא לית ליה מצות צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה: **אע״ג שטיבל בחזרת.** דאי בעי מפקר לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי חזי ליה: **אבלן בלא מתכוין.** אלא זית בפעם אחת ובמרור מיירי: **פגאי היא.** דהאי תנא לית ליה צריכות כוונה ורבי יוסי אית ליה: **מצוה להביא כו׳.** כלומר מצוה להביא מן התורה דאכתי לא קייס מצות אכילת מרור הואיל ולא נתכוון דמצות צריכות כוונה: **אי הכי מאי מצוה להביא כו׳.** מביאין הוה ליה למיתני: **סילקא.** תרדין ורבותא היא וכל שכן שני מיני בשר: **הואיל ונפק מפומיה דרב הונא.** בשביל חיבתו להראות הלכה כמותו: **ש״מ.** מדקאמר רב הונא שמבשלין אורז בפסח ולא חיים לחימוץ לית דחש לדר׳ יוחנן בן נורי: **אפי׳ דג וביצה שעליו.** שהיו רגילין להטיח את הדג בביצים והיינו רבותא דאע״ג דדמי לתבשיל אחד חשיב שני תבשילין: [ד] **ואחד זכר.** לחגיגת הפסח: **שני מיני בשר.** גלי כנגד הפסח ומבושל כנגד חגיגה כך פירש רבינו חננאל מרומי: **גרמא ובשולא.** תתיכת בשר ומרק שנתבשלה בו: **פשיטא היכא דליכא שאר ירקות מברך.** מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות בורא פרי האדמה דאסור ליהנו׳ מן העולם הזה בלא ברכה דכיון שיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה״א תחלה דהיינו ברכה הראויה להן ויפטור את המרור מברכת פרי האדמה ואחר כך יברך על החזרת על אכילת מרור:

ולבסוף

מסורת הש״ס

[ה] [ברכות יג. עירובין לה:], [ו] [עירובין שם ר״ה כח:], [ז] ברכות לז. לעיל לה., [ח] [ל״ל אחר ד״ה שניו], [ט] [לקמן קטו. עי׳ תוספות שם ד״ה כולו],

הגהות הב״ח

(ה) גמ׳ שמע מינה מדרב הונא דלית דחיש:

גליון הש״ם

תוס׳ ד״ה אחד זכר לפסח וכו׳ דחגיגת י״ד אינה דוחה את השבת. ע״ל נט ע״ב תוס׳ ד״ה כי״ד שחל וכדף ע ע״ב תוספות ד״ה מ״ט:

מוסף רש״י

מצות צריכות כוונה. שיהא מתכוין לשם מצות (ברכות יג.) שהעושה מצוה צריך שיכוין למצוה (עירובין צה:) לצאת ידי חובתו (שם).

מוסף תוספות

א. אלא להשמיענו היכא שעשה טיבול הראשון בחזרת לא יצא חובת מרור דמצות צריכות כוונה. תוס׳ הרא״ש. ב. [אלא] אפי׳ היכא דלית ליה אלא חזרת שיצא ידי חובתו בטיבול ראשון, וגם נמי איכא היכירא לתינוקות, אפ״ה לא רצה לשנות הסדר וצריך לעשות שני טיבולין. שם. (ועיין מי׳ סר״ן). ג. דלא כתיב בה במועדו, ואם יביאנה בער״ש תפסל בלינה למוצאי שבת. תוס׳ הרא״ש. ד. [ד]יהא נראה דבשאר פעמים שאין הי״ד חל בשבת דהתבשיל השני שאנו עושין בשאר פעמים הוא חגיגה ממש וזה אינו טוב דא״כ הוי כמו קדשים בחוץ. תוס׳ ר״פ.

עין משפט נר מצוה

א [מיי׳ פ״ב מהל׳ שופר הל׳ ד ופ״ב מהל׳ מגילה הל״ח טוש״ע או״ח סי׳ ס סעי׳ ד וסי׳ תעה סעי׳ ד וסי׳ תקפט סעי׳ ח וסי׳ תרל סעי׳ ג]:
ב [טוש״ע או״ח סי׳ תעה סעי׳ ו]:

רבינו חננאל

אמר ר״ל זאת אומרת מצות צריכות כוונה, דכיון דהאי חזרת לאו בעידן חיובא דמרור אכיל ליה, [ב]בורא פרי האדמה אכיל ליה, לפיכך בעי טיבול אחרינא דלא איכוון בקמייתא, ואקשינן ודלמא מצות אין צריכות כוונה, ואמאי מטבלינן תרי זימני כי היכי דתהוי היכירא לתינוקות וישאלו אמאי מטבלינן תרי זימני. ואסיקנא אפי׳ במרור לחודיה בעינן תרי טבולי, כי היכא דלהוי היכרא לתינוקות, ולאו משמע דמצות צריכות כונה. ועוד תניא אכלן דמאי או חצאין או אכלן בלא כונה יצא ובלבד שלא ישהה באכילתו (נתן) [ליתן] חצאין בין אכילה לאכילה יתר מכדי אכילת פרס. הנה תניא בהדיא דלא בעו כונה. ופרקינן תנאי היא דתניא ר׳ יוסי אומר אע״פ שטבל בחזרת מצוה להביא לפניו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין, לאו מכלל דר׳ יוסי סבר מצות צריכות כונה. ודחינן ודלמא ר׳ יוסי נמי צריך תרי טיבולי כי היכי דלהוי היכירא לתינוקות. ואמרינן (אף כאן) [אם כן] אמאי קתני מצות. אלא משום דסבר מצות צריכות כונה. מאי שני תבשילין, אמר רב הונא אפי׳ סלקא וארוזא. אמר רב אשי ש״מ מדקאמר אורז מבושל דלית הלכתא כר׳ יוחנן בן נורי דאמר אורז מין דגן הוא. חזקיה אמר אפי׳ דג וביצה. רב יוסף אמר שני מיני בשר, אחד זכר ו)לצלי ואחד זכר לחגיגה מבושל. רבינא אמר אפי׳ גרמא ובישולא הן שני תבשילין. אסיקנא היכא דאיכא שאר ירקי מברך אשאר ירקי בורא פרי האדמה ואכיל, וכי מטי לאכילת מרור מברך על אכילת מרור ואכיל ליה, היכא דלית ליה אלא חזרת בלבד היכי עביד.

ו) ל״ל אחד גלי זכר לפסח ואחד מבושל זכר לחגיגה כל״ל וכן כתב הרשב״ם והתוס׳ משמו כאן.

ולבסוף אכיל בלא ברכה. משום דבעינן תרי טבולי: **ומבטל ליה.** לטעם מלה דאורייתא: **שהיה חורכן בבא אחת.** פסח מלה ומרור: **וזר למקדש כהלל.** זכר למה שהיה עושה הלל בזמן שבהמ"ק קיים שהיו אוכלים פסחיים: **צריך נטילת ידים.** משום המשקין שהידים שניות וכל הפוסל בתרומה מטמא משקין וכו' [ה]: צריך

רש"ם

ולבסוף אכיל בלא ברכה. משום דבעי' תרי טבולי: **מלה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן.** וטעמא מפרש בשילהי פירקין (דף קכ.): [ו] **אפילו למ"ד כו'.** דכיון דכי הדדי נינהו כולהו קיום מצות נינהו ולא מבטלי אהדדי: **ומבטל לה.** לטעם מלה דאורייתא: **חורכן בבא אחת.** (מלה) פסח מלה ומרור כורכן בכרך אחד כמו כורכו בגמי (עירובין דף קג.): **יאכלוהו.** כל אחד בפני עצמו מדלא כתיב יאכלו [ז] (אותו) ואמא לדענא דאפסח קאי דכתיב לעיל ואכלו את הבשר: **מתקיף לה רב אשי כו'.** ומיהו חולקין עליו חביריו כרבי יוחנן אבל מהכא לא שמעינן: **והשתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן.** דהא רבנן דבריתא מודו להלל דכריכה נמי שפיר דמי אבל ר' יוחנן קאמר דפליגי עליה דרבנן לגמרי לית להו כריכה כלל: **מברך.** אמלה לחודא כו': **וזר למקדש כהלל.** כמו שהיה עושה הלל בזמן שבית המקדש קיים שהיו אוכלים פסחים: **כל שטיבולו במשקין.** כגון ירק בכותח או בחומץ צריך נטילת ידים משום משקה שהידים שניות וכל הפוסל את התרומה מטמא משקים להיות תחלה [לעיל יד:]: צריך

מתקיף לה רב חסדא לאחר שמילא כריסו חזר ומברך עליה אלא אמר רב חסדא מעיקרא מברך עליה בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ואכיל ולבסוף אכיל אכילת חסא בלא ברכה בסוריא עבדי כרב הונא ורב ששת בריה דרב יהושע עביד כרב חסדא [א]והלכתא כוותיה דרב חסדא רב אחא בריה דרבא מהדר אשאר ירקות לאפוקי נפשיה מפלוגתא אמר רבינא אמר לי רב משרשיא בריה דרב נתן הכי אמר הלל [ב]משמיה דגמרא לא ניכרוך איניש מצה ומרור בהדי הדדי וניכול משום דסבירא לן [ג]מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטיל ליה למצה דאורייתא ואפילו למ"ד מצות אין מבטלות זו את זו ה"מ דאורייתא בדאורייתא או דרבנן בדרבנן אבל דאורייתא ודרבנן אתי דרבנן ומבטיל ליה לדאוריית' מאן תנא [ד]דשמעת לי' מצות אין מבטלות זו את זו הלל היא [ד]דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן שנאמר [1]על מצות ומרורים יאכלוהו אמר א] רבי יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול יהא כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר [2] על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו מתקיף לה רב אשי אי הכי מאי אפילו אלא אמר רב אשי האי תנא הכי קתני יכול לא יצא בהו ידי חובתו אא"כ כורכן בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן [ב]מברך על אכילת מצה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה זכר למקדש כהלל אמר רבי אלעזר אמר רב אושעיא [ג]כל שטיבולו במשקה צריך נטילת ידים אמר רב פפא שמע מינה האי חסא צריך

מאכל למאכל ולכך פטר את הפרפרת לפי שבא לצורך שעל ידי כך אוכל יותר ואין לומר דפרפרת היינו דבר שבא לגפת בו את הפת דהא הוי בכלל הא דקתני התם דמברך על העיקר ופוטר את הטפילה וקאמר נמי רבי חייא פת פוטרת כל מיני מאכל ורב פפא נמי פסיק התם הלכתא דברים הבאים תוך הסעודה מחמת הסעודה והיינו הפרפרת כדפי' אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם אלא מחמת הסעודה תוך הסעודה כגון תאנים וענבים שאינן באין להמשיך המאכל ולא לגפת אלא לתענוג צריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם אחר הסעודה אפילו פרפרת טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם וה"ר יוסף טוב עלם כתב בסדרו למה שאר ירקות באין תחלה לפטור חזרת מברכה דאויה להולאתא דהא משום היכירא באין [ה]ולא שייך כאן חבילות אלא בתרי מילי [א] ועוד דרב חסדא מברך שתיהן אחזרת ועוד דמשמע דלא פטר ליה פת ושמא אינו מחשיבו פרפרת הפת כיון שאינו אוכל ממנו אלא כזית: **אתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא.** וכל שכן דאי לא הוי מרור אפי' מדרבנן דמבטל להמצה כדמשמע לקמן והא דשרי בהקומץ (מנחות דף כג.): מצה מתובלת לא אתו בשמים ומבטלו למצה דאין מן הבשמים כי אם דבר מועט [ב] [ו]ולא כאותן שאסרו מצה מתובלת בשם רש"י אף בימים אחרונים משום דמחמעי לה: **אלא אמר רב אשי.** אין נראה כפירוש הקונטרס דמשבח רב אשי מילתיה דרבי יוחנן [ג] שהרי טוב להגיה הברייתא אפילו לחסר כמו שאנו מגיהין כמה ברייתות מלשבח דברי ר' יוחנן אלא רב אשי מתקיף אבני ישיבה דמפרשי דחולקין רבנן ואסרי לכרוך דא"כ מאי אפילו אלא רבנן סברי דבכל עניין מצותן בין ע"י כריכה בין כל אחד לבדו ופליגי אהלל דמצריך לכרוך ונקטי רבנן אפילו משום הלל וא"ת מנא לן דסבר הלל דאין מבטלות דילמא שאני הכא דגלי קרא [ד] ועוד [ה] הא לרבנן נמי אין מבטלות דהא אם כרכן נמי יצא וי"ל מדסבר לכתחלה יש לו לכרוך ובדיעבד נפיק כי לא כריך אם כן בעלמא אין מבטלות דאי מבטלות א"כ איצטריך קרא הכא להתיר כריכה ולומר דהכא לא מבטלי [ו] והלכך לרבנן דמוקי קרא בדיעבד שמעינן דבעלמא מבטלות ושאני הכא דגלי קרא [ד]: **אלא מברך אמצה ואכיל ומברך אמרור כו'.** אם היה כורך שניהם יחד תחלה הוה אתי מרור דרבנן ומבטל למצה ואם היה אוכל מצה בלא מרור תחלה כשהיה כורכן אחר כך אתי מצה דרשות ומבטל מרור דרבנן [ז] ומיהו אי הוה קיימא לן כהלל הוה עבדינן הכי מצה לחודא והדר מצה ומרור בכריכה [ט] כיון שצריך לעשות מדרבנן מצות כריכה כהלל הוה דרבנן ודרבנן: **כל שטיבולו במשקה צריך נטילה.** פי' בקונ' אע"ג דקי"ל (חולין דף קו.) הנוטל ידיו לפירות ה"ז מגסי הרוח כיון דאיכא משקין וקיי"ל (פרה פ"ח משנה ז) כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה הוה להו הנך פירות כמו נהמא וצריך ליטול כמו בנהמא ואין נראה לפרש כן דאם כן כי פריך למה לי נטילת ידים הא לא נגע ומאי נפקא מיניה אפילו אי לא נגע כיון דסוף סוף אכיל משקה המטובל לא גרע מאוכל מחמת מאכיל דבעי נטילת ידים [ט] ועוד וכי לא ידע המקשה דאיכא למיחש דילמא נגע כדאמר רב פפא ונראה דנטילה דהכא לא משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא משום שלא יטמא המשקין להיות תחלה ויהא אסור לשתותן ולפסול את גופו כדתנן בפ"ב דחולין (דף לג.) השותה ולא יצא מהן דס כו' הא יצא מהן דס אין נאכלין בידים מסוקבות ואמר נמי בסדר הסיבה [י] (ברכות דף מג.) הביאו להן יין כל אחד נוטל ידו אחת פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו והתם סגי ביד אחת

אבל

מסורת הש"ס

[א]) [יומא פו. וע"ש בפרש"י קידושין נג. ע"ש בפרש"י], [ב]) [לקמן קטז: קכ.], [ג]) [זבחים עט.], [ד]) שם, [ה]) [לעיל יד:], [ו]) [ל"ל אחר ד"ה ומבטל], [ז]) בס"א ליתא, [ח]) [וע"ע תוספות זבחים עמ. ד"ה אלא ותוספות מנחות כג: ד"ה אלא למ"ד], [ט]) [חולין קז:], [י]) [עי' מ"ש תוס' שם ד"ה כל אחד כו' ותוס' מגיגה יח: ד"ה הנוטל],

תורה אור השלם

1. בְּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:

במדבר ט יא

גליון הש"ם

תוס' ד"ה מתקיף לה ר"ח וכו' מועלת הברכה שבירך בטיבול הראשון. ע' לקמן קכ ע"א תוס' ד"ה בתחרוסה: **שם** ד"ה והדר אכיל וכו' ולא שייך כאן חבילות. ע' ברכות לט ע"ב תוס' ד"ה הכל מודים:

מוסף רש"י

ולבסוף. לכי מטי אחזרת, **אכיל אכילת חסא בלא ברכה.** פירוש בלא ברכת מרור, אבל בברכת נוטל פרי האדמה ולאי מברך, דאסור לאדם ליהנות מן העולם בלא ברכה (האורה ח"א סי' פז). **משמיה דגמרא.** כך קיבל מרבו ורבו מרבו (ירמות פו.) לו: **כך נקבעה** בגמרא ושגורה בפי כמו בית המדרש (קדושין נג.). **שהיה כורכן בבת אחת ואוכלן.** ולא אתי טעם מרור ומבטל ליה לטעם מלה (זבחים עט.).

מוסף תוספות

א. דדוקא קידוש וברכת המזון שהם שתי מצוות חשיב חבילות אבל ברכת נהנין לא שייך לומר כן. תוס' ר"פ לעיל קיד. ב. ג"פ. [דהכא שאני ד]חזוק המרירות הוא דמבטל טעם המצה. תוס' מנחות כג: ג. דר' יוחנן קבלה היתה בידו דחלוקים על הלל. תוס' ר"פ. ד. שמצותן בכך וכמצוה אחת דמי. מי' הר"ן. ה. היכי מוכח ר' יוחנן מהכא דחלוקין עליו חבריו על הלל. תוס' ר"פ. ו. אלא ש"מ דס"ל [להלל] בעלמא נמי מצות אין מבטלות וכו'. שם. ז. דהכא אין מבטלות זו את זו ומותר לאוכלן בבת אחת. שם. ח. (ו)כי היכי דמצוה דרבנן מבטלא לה לדאורייתא הכי נמי רשות גמור מבטל לה לדרבנן. מי' הר"ן. ט. דאפילו הלל מודה דבדאורייתא ובדרבנן אתי דרבנן ומבטל ליה לדאורייתא. תוס' ר"פ.

עין משפט נר מצוה

עא א מיי' פ"ח מהל' מלה הלכה יב סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ב:

פ ב מיי' שם הלכה ו [והלכה ח] טוש"ע שם סעיף ג:

פא ג מיי' שם הלכה ז ופ"ו מהל' ברכות הלכה ז סמג שם ועשין כז טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ו וסי' קנח סעי' ד [כל אלפס ברכות פ"ח דף מה. וברא"ש פ' כל הבשר סי' יו"ד]:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) בגמ' אמר ר' יוחנן חולקין עליו חביריו על הלל. נ"ב עיין ביאור סוגיין ולשון הרב"ם ותוספות בשו"ת שער אפרים סי' נ"ח נ"ג נ"ד ובשו"ת בית יעקב סי' ס"ח באורך מאד וכמדומה שכולם שמו אחר הלדת לשון הרז"ה והרמב"ן בספר המלחמות בסוגיין יעוש"ה: **ב**) שם תלמוד לומר על מצות ומרורים יאכלוהו. נמתקו תיבות על מצות ומרורים וי"ב [מצות על מרורים] כל"ל לפרש"ם בד"ה יאכלוהו והכן ודו"ק:

רבינו חננאל

ואסיקנא רב חסדא אמר מברך אחזרת מעיקרא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור. ובסוף אכיל חזרת בלא ברכה והלכתא כרב חסדא. **רב אחא** מהדר אשאר ירקי לאפוקי נפשיה מפלוגתא. אמר **רבא לא** ניכול איניש מצה ומרור בהדי הדדי דסבירא לן מצה בזמן הזה [דאורייתא ומרור] דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל מצה דאורייתא. ואפי' למאן דאמר מצות אין מבטלות זו את זו, הני מילי דאורייתא ודאורייתא, כגון מצה ומרור בזמן שבית המקדש קיים דתרוייהו דאורייתא, אבל בזמן הזה דמרור דרבנן הוא, לא. מאן תנא דאמר מצות אין מבטלות זו את זו הלל, דתניא אמרו עליו על הלל שהיה כורך המרור על המצה ואוכל בבת אחת כו'. אמר ר' יוחנן חלוקין עליו חבריו על הלל, דתניא יכול לא יהא אדם יוצא ידי חובתו בפסח אלא אם כן כורכן בבת אחת מצה ומרור ואוכל כדרך שהלל אוכלן, ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו, זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא אתמר הלכתא לא כרבנן ולא כהלל, מברך אמצה לחודיה ואכיל, ומברך אמרור לחודיה ואכיל, והדר כריך ליה למרור אמצה ואכיל להו בבת אחת בלא ברכה זכר למקדש כהלל. אמר ר' אושעיא כל שטיבולו במשקין צריך נטילת ידים. אמר רב פפא ש"מ מדקתני מרור

פב א ב ג מיי׳ פ״ח מהל׳ מלה הל׳ ו וח סמג עשין מת טוש״ע א״ח סי׳ תעה סעיף א:

פג ד [מיי׳ פרק ו מהל׳ מלה דין ב] טוש״ע סס סעיף ג:

פד ה מיי׳ סס פ״ח הלכה ב וסמג סס טוש״ע א״ח סי׳ תעג סעיף ד:

פה ו מיי׳ סס פ״ז הל׳ ג טוש״ע סס סעיף ו:

פו ז ח סס סעיף ז:

רבינו חננאל

צריך נטילת ידים, צריך לשקוויה משום קפא כדי שתמות הקפא שבאותו הירק מן החומץ שבחרוסת. פי׳ קפא תולעת, דתניא בתרומות האוכל תולעים שבעקרי אילנות ואת הקפא שבירק חייב. ובחושין שבחומץ ושביין [1] מותרין. סנגן במסנגת אסורין. דאי לא משקע ליה למה ליה נטילת ידים. **אדבריה** רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש, הנוטל ידיו בטבול ראשון צריך שיטול ידיו בטבול שני, ואמרי׳ למה לי נטילת ידים שניה הא משא ידיה חדא זימנא, ופרקי׳ כיון דמפסיק ביניייהו ואמר אגדתא והלילא, דלמא מסח דעתיה ונגע במידי דמטנף, הלכך צריך נטילת ידים שניה. אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא. בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא. כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא. אמר רב שימי בר אשי מצה ומרור וחרוסת בפני כל אחד ואחד, ואין עוקרין השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה. רב כהנא אמר כלהו לפני מי שאומר הגדה. ולמה עוקרין השלחן, כדי שישאלו התינוקות, כי הא דאביי הוה יתיב קמי רבא חזא דמגבה פתורא אמר אכתי לא אכלינן כו׳. **גרסינן** בפרק כיצד מברכין על הפירות. אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלימה ובוצע, ומסתברא אפרוסה ויש אומרים אשלימה. **תניא לחם עוני לחם** שעונין עליו דברים. פי׳ אומר עליו הגדה, מצה זו שאנו אוכלין כו׳.

---

[1] כתוספתא סס שלפניו הגי׳ אסורין אך הגר״א ז״ל הגיה מותרין וגי׳ רבינו מסייע ליה ודברי הגר״א ז״ל ביו״ד סי׳ פ״ד סק״ח תמוה לפי זה וצ״ע.

מסורת הש״ס

1. לא תאכל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

דברים טז ג

מוסף רש״י

לחם שעונין עליו דברים. שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו הגדה (לעיל לו.).

מוסף תוספות

א. כשנכנס במעיו וטעם אחר מעורב בו. מ׳ הל״ן. ב. כשבלען, אין הטעמים מתערבים. סס. ג. כדאמרינן לקמן (קטז:). מוס׳ ר״פ. ד. ל״פ. ולא נראה דהא דקאמרינן לקמן היינו דוקא כשאמר פסח זה שהיו אבותינו אוכלים כו׳, דאסור להגביה התבשיל מפני שנראה כמקדיש אבל כשמגביה הקערה אז וודאי אין צריך להסיר התבשילין. סס.

צריך לשקוויה בחרוסת משום קפא. אלא צריך לשקוויה נטילת ידים למה לי הא לא נגע ודילמא לעולם אימא לך לא צריך לשקוויה וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידים דילמא משקעו ליה ואמר רב פפא [ב]לא נישחי אינש מרור בחרוסת דילמא אגב חלייה דתבלין מבטיל ליה למרוריה ובעינן טעם מרור וליכא אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש [ג]נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא בעלמא איתמר דאי סלקא דעתך הכא איתמר למה לי נטילת ידים תרי זימני הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמר להו רב פפא אדרבה הכא איתמר דאי ס״ד בעלמא איתמר למה לי תרי טיבולי אלא מאי הכא איתמר נטילת ידים תרי זימני למה לי הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמרי כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע אמר רבא [ד]בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא אמר רב שימי בר אשי מצה לפני כל אחד ואחד מרור לפני כל אחד ואחד וחרוסת לפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה רב הונא אומר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה [ה]והלכתא כרב הונא למה עוקרין את השולחן אמרי דבי ר׳ ינאי [ו]כדי שיכירו תינוקות וישאלו אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מדלי תבא מקמיה אמר להו עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תבא מיקמן אמר ליה רבה [ז]פטרתן מלומר מה נשתנה: [ח]אמר שמואל [ט]לחם עוני (כתיב) [י]לחם שעונין עליו דברים תניא נמי הכי לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה דבר אחר לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה

[א]צריך לשקוויה בחרוסת משום קפא דאי ס״ד לא צריך לשקוויה נטילת ידים למה לי הא לא נגע ודילמא לעולם אימא לך לא צריך לשקוויה וקפא מריחא מיית אלא למה לי נטילת ידים דילמא משקעו ליה ואמר רב פפא [ב]לא נישחי אינש מרור בחרוסת דילמא אגב חלייה דתבלין מבטיל ליה למרוריה ובעינן טעם מרור וליכא אדבריה רב חסדא לרבנא עוקבא ודרש [ג]נטל ידיו בטיבול ראשון נוטל ידיו בטיבול שני אמרוה רבנן קמיה דרב פפא הא בעלמא איתמר דאי סלקא דעתך הכא איתמר למה לי נטילת ידים תרי זימני הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמר להו רב פפא אדרבה הכא איתמר דאי ס״ד בעלמא איתמר למה לי תרי טיבולי אלא מאי הכא איתמר נטילת ידים תרי זימני למה לי הא משא ליה ידיה חדא זימנא אמרי כיון דבעי למימר אגדתא והלילא דילמא אסוחי אסחיה לדעתיה ונגע אמר רבא [ד]בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה נמי לא יצא אמר רב שימי בר אשי מצה לפני כל אחד ואחד מרור לפני כל אחד ואחד וחרוסת לפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה רב הונא אומר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה [ה]והלכתא כרב הונא למה עוקרין את השולחן אמרי דבי ר׳ ינאי [ו]כדי שיכירו תינוקות וישאלו אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מדלי תבא מקמיה אמר להו עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תבא מיקמן אמר ליה רבה [ז]פטרתן מלומר מה נשתנה: [ח]אמר שמואל [ט]לחם עוני (כתיב) [י]לחם שעונין עליו דברים תניא נמי הכי לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה דבר אחר לחם עוני עני כתיב מה עני שדרכו בפרוסה

אף

מה

דליהוי היכירא לתינוקות. וה״מ לדידהו דהוי להו שלחן קטן לפני מי שאומר הגדה לבדו וכן לכל אחד אבל אנו מסלקין את הקערה שבה מצה ומרור ושני תבשילין לסוף השלחן ודי לנו בכך. ויש שנוהגין להגביה את הקערה על הכף ומוציאין הבשר מן הקערה ולאו מלתא היא דהא דאמר לקמן[ד] בשר אין צריך להגביה ה״מ בשעה שאומר הגדה פסח שהיו אבותינו כו׳ וכיון דלא מצי למימר פסח זה אם היה מגביהו לתבשיל שהיה בידו נראה כמקדיש בהמתו מחיים אבל כשמגביה הקערה כדי שיכיר תינוק ויאמר היאך נראה כמקדיש קדשים לפיכך אין צריך להוציא ממנה התבשיל וגם הגבהתה חנם ואין כאן היכר לתינוק אבל עוקרין הקערה לגמרי ויניחנה בקרן זוית כאילו כבר אכלו כדי שיכיר התינוק ויאמר דדמי לעקירת שלחן: **פטרתן מלומר מה נשתנה.** דתניא לקמן[ה] חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעצמו מה נשתנה וכיון ששאלו[ו] לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על דבריו (של בנו) לפי שנשתעבדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו:

אף

לא נגע. ידו במשקה: **הא נגע אימה.** בשאר טיבולין שאינן קבע צריך שיטול ידיו לטיבול דכשנטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לבוא: **דאי ס״ד הכא.** גבי מרור איתמר אמאי הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון: **אסחיה לדעתיה ונגע.** בבשר: **בלע מצה.** ולא לעסה ילא: **בלע מרור (לא) ילא.** [אין] אפשר שלא טעם בו טעם מרור: **בלע מצה ומרור.** יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ילא ידי מצה שאינה צריכה טעם אבל ידי מרור לא ילא הואיל ולא לעסו ואוכל מצה עמו אין לו שום טעם: **ברכן.** שניהם יחד בסיב הדקל לא ילא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה: **ואין עוקרין את השלחן.** מ״ל להגביה קערה כשמתחיל הגדה אלא מלפני הגדול שבהן שעושה הסדר ואומר ההגדה:

אף

רשב״ם

צריך לשקוויה בחרוסת משום קפא. אלא שאחזרת יש בו אלא כדרך הבגלים והלכך צריך נט״י לטיבול ראשון כדלקמן שהרי נוגע במשקין כשמשקע את האחזרת בחרוסת. ור״מ פירש קפא תולעת דתניא בתרומות[ג] התולעים שבעיקרי אילנות ואת הקפא שבירק יבחושין שבחומץ ושביין מותרין סיננם במסננת אסורין דכיון דפריש ממקום רביתיה הוי ליה כשרץ השורץ על האדם כדאמר בשילהי אלו טריפות (חולין דף סז:) ועיקר: **הא לא נגע.** ידו במשקה: **אגב חולייה.** שנותנין בו תפוחין כדמוכח לקמן[ד] זכר לתפוח: **לטיבול ראשון.** של שאר ירקי: **לטיבול שני.** חזרת: **הא בעלמא איתמר.** בשאר טיבולין שבשאר ימות השנה שאינן קבע וכשנוטל ידיו לראשון לא היה יודע שסוף שני לבוא והשיח דעתו: **דאי ס״ד הכא.** גבי מרור איתמר אמאי הא משי ליה חדא זמנא בטיבול ראשון: **אסחיה לדעתיה ונגע.** בשום דבר טיגוף: **בלע מצה.** ולא לעסה ילא שהרי קיים בערב תאכלו מצות (שמות יב) שהרי אכילה היא לו ומיהו לכתחלה טעם מצה

נעינן: **בלע מרור לא ילא.** דבעינן טעם מרור וליכא דמשום הכי קפיד רחמנא למרר את פיו של אוכל זכר לוימררו את חייהם (שם א) כך מצאתי כתוב בכל הספרים ובפי׳ ר״ח. ורבינו פי׳ בלע מרור ילא א״א שלא יהא בו טעם מרור בלע מצה ומרור יחד ולא אכל עדיין לא מזה ולא מזה ידי מצה ילא ידי מרור לא ילא הואיל ולא לעסו ואכל מצה עמו אין לו שום טעם. ולפי הכתוב בספרים צריך לפרש בלע מצה ומרור ידי מצה מיהו ילא דלא תימא אף ידי מצה לא ילא דאיכא תרתי לריעותא שלא טעם טעם מצה וגם לא נגע בגרונו שהמרור חוצץ בינתים: **ברכן.** שניהן יחד בסיב הגדל סביב הדקל לא ילא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק חבן לחמת דמי: **מצה לפני כל אחד ואחד.** מנהג שלהן היה להסב על המטות והיה שלחן לפני כל אחד ואחד הלכך צריך מצה ומרור לפני כל אחד ואחד על שולחנו. אבל לדידן אין צריך כי אם לפני מי שעושה הסדר והוא יחלק לכל אחד מצה ומרור: **ואין עוקר את השלחן.** שמצוה היא לעקור את השלחן כדלקמן כי היכי

מה

[ג]) לעיל דף לו., [ד]) [תוס׳ פ״ז ה״כ], [ג]) [דף קטז.], [ד]) [דף קטז:], [ה]) [שם.], [ו]) כס״ל: שנואל,

תורה אור השלם

מ) כתוספתא סס שלפניו הגי׳ אסורין אך הגר״א ז״ל הגיה מותרין וגי׳ רבינו מסייע ליה ודברי הגר״א ז״ל ביו״ד סי׳ פ״ד סק״ח תמוה לפי זה וצ״ע.

אף לאן כפרוסה. לברך על אכילת מצה. ושתי שלימות מייתי משום ברכת המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לברוא על שתי ככרות שלימות ובוצע מאחת מהשלימות: **אף לאן הוא מסיק ואשתו אופה.** כדי שלא תתמיך: **משום קפא.** שרף החזרת קשה ויש בו ארס: **קפא דחסא חמא.** מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל גמון וירפא: **קפא דחמא כרתי.** מי שאכל גמון וקשה לו יאכל כרתי: **חמימי.** ישתה מים חמין: **קפא דכולהו חמימי.** ארס של כל ירקות חמין רפואה להן: **זכר לתפוח.** שהיו יולדות בניהן שם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): **לסמוכיה.** להטיל ולכתוב בו הרבה כדי שיהיה עב וצריך לקהוייה להטיל בו תפוחים ויין ומילתא דאית בו קיוהא: **צריך לקהוייה.** זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: **סבלין.** ירקות שמטילין בחרוסת זכר לתבן וחרוסת שכותשים בו הדק זכר לטיט: **סגרי חרך.** חנוונים היושבים אצל חנוותיהם ומוכרין כמו מצין מן החרכים (שם ג): **מתני' ולאן הכן שואל אביו.** כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה:

גמ'

רש"ם

אף לאן כפרוסה. לברך על אכילת מצה. ושתי שלימות מייתינן משום המוציא דלא גרע משאר ימים טובים שצריך לבצוע על שתי ככרות ובוצע מאחת מהשלימות: **דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה.** ונותנו מיד לתנור כשנגמר היסקו שילא שמא יצטנן התנור קודם שיזדמן עוסקין שניהם זה בהיסק התנור וזו בעיסה אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה כדי שלא תתמיך: **משום קפא.** שרף החזרת קשה הוא והרי הוא כארס: **קפא דחסא.** מי שאכל חזרת וחלה בשביל הקפא יאכל גמון וירפא: **קפא דחמא כרתי.** מי שאכל גמון וקשה לו יאכל כרתי כרישים: **חמימי.** ישתה מים חמין: **קפא דכולהו חמימי.** ארס של כל הירקות מים חמין רפואה להם: **זכר לתפוח.** במסכת סוטה (דף יא:) שהיו יולדות שם בניהם בלא עצב שלא יכירו בהן מצריים דכתיב תחת התפוח עוררתיך (שיר ח): **לסמוכיה.** לכתוב בו ירקות הרבה כדי שיהא עבה: **וצריך לקהוייה.** להטיל בו תפוחין דאית ביה קיוהא זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט: **סבלין.** בשמים שמטילין בחרוסת זכר לתבן וחרס[ס] שכותשין בו הדק זכר לטיט: **סגרי חרך.** כמו מצין מן החרכים (שם ג). חנוונים היושבים אצל חנוותיהן ומוכרין: **מתני' ולאן הכן שואל את אביו.** כאן במזיגת כוס שני הבן שואל את אביו אם הוא חכם מה נשתנה עכשיו שמוזגין כוס שני קודם אכילה. ורבינו קבל מרבו ר' יעקב בן יקר וכן הבן שואל כמו כן בנות לפחד (במדבר כז) כלומר דין הוא שיהא שואל במזיגת כוס שני מה נשתנה: **מטבילין פעם אחת.** טיבול ירקות בתוך הסעודה ובגמרא פריך לה: **שתי פעמים.** טיבול ראשון דשאר ירקות וטיבול שני דמרור: **הלילה הזה כולו צלי.** בזמן שבית המקדש קיים היה שואל כן: **ולפי דעתו של בן אביו מלמדו.** אם מבין הרבה יפרש הכל: **מתחיל בגנות.** מפרש בגמרא: **גמ' אמר כל יומי לא פגיא דלא מטבלינן.** דקתני שבכל הלילות (אין) אנו מטבילין פעם אחת. אבל אשבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות ליכא למיפרך הכי דהתם ה"ק בכל הלילות אין אנו מחזרין אחר מרור: **חיובא לדרדקי.** בתמיה. הא משום הכירא דתינוקות כדי שישאלו קעבדינן: **אלא אמר רב ספרא כו'.** מהכא שמעינן דהכי אית לן למימר שבכל הלילות אין אנו מטבילין [אפילו] פעם אחת והאומר אין אנו חייבין לטבל שיבוש הוא בידו: **פתח ואמר.** לאחר שאילת הבן התחיל לומר עבדים היינו וגומר הגדה בשבח והודאה כלומר כן עשה לנו הקב"ה שהיינו עבדים והוציאנו משם:

מה דרכו של עני בפרוסה. נראה דגם המוציא צריך לברך על הפרוסה[א] וכן משמע בפ' כילד מברכין (ברכות דף לט:) דקאמר הכל מודים לענין פסח שמניח פרוסה בתוך השלימות ובוצע פי' אפילו למ"ד מברך על השלימה ופוטר את הפתיתין מודה לענין פסח דאינו מברך על השלימה אלא על הפרוסה משום מה דרכו של עני כו' ומניחה בתוך השלימה כדי שיהא נראה שבצע על השלימה ומשמע דלענין המוציא קמיירי[ב] וקאמר בתר הכי [ג]א"ר חייא בר אבא בשבת חייב לבצוע על שני ככרות שנאמר לקטו לחם משנה ועיקר מילתיה דר' חייא בר אבא בפרק כל כתבי (שבת ד' קיח:) אלא להכי מייתי התם אחר פסח לומר שצריך שם מצה שלישית משום לחם משנה וחייב לבצוע על שתי ככרות בין בשבת בין בי"ט דאי לאו הכי למה הביא שם מילתיה דר' חייא וכן פסק רב אלפס דצריך לבצוע על שתי ככרות ביום טוב והטעם לפי שהיה לחם משנה יורד בערבי ימים טובים וקשה שאנו מתפללים בתפלת קדשת וברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים ומאמר (במדבר פרש' בשלח) במן ברכו במן קדשו משמע בי"ט היה מן יורד [ד]וכן היה נוהג ה"ר מנחם מיוני וה"ר יום טוב שהיו מברכין הכל על הפרוסה[ג] אך ר"י היה מברך המוציא על השלימה והדר על אכילת מצה על הפרוסה ובוצע משתיהן יחד וכן עמא דבר ולכך עושין על השלשית כריכה כדי לקיים מצוה בשלשתן:

צריך לסמוכיה וצריך לקהוייה. ובירושלמי אמר אית דעבדי זכר לדם ומשום הכי קרי ליה טיבולו במשקה וכן עמא דבר לסמוכי ובשעת אכילה מקלשין אותו ביין וחומץ ובתשובת הגאונים מפרש לעשות חרוסת בפירות שנדמה לכנסת ישראל בשיר השירים (ח) תחת התפוח עוררתיך כפלא הרמון התאנה חנטה אמרתי אעלה בתמר אגוז אל גנת אגוז ושקדים על שם ששקד הקב"ה על הקץ: **תגרי** חרך שבירושלים. משמע דהלכה כר' אלעזר בר' לדוק וגם בספרים כתב ר' יוסי וימוקו עמו וכן עשה ה"ר יוסף בסדרו חרוסת זכר לטיט:

הלילה הזה מרור. הא דלא אמר כולו מרור משום דאכילין שאר ירקות בטיבול ראשון: **כולו צלי.** רב חסדא מוקי לה באלו דברים (לעיל דף ע.) כגון תימא דאמר מגיגה הבאה עם הפסח אינה נאכלת אלא צלי ואע"ג דקאמר התם ואמר רב חסדא ובפרקין ליתיה דרך הגמרא כן:

[ד] **ואמרתם** זבח פסח הוא. פי' באמירה שצריך לומר פסח זה שאנו אוכלין ואיתקש מצה ומרור לפסח וכ"ל נמי מצה זו מרור זה: [ה]**לפיכך** אנחנו כו'. י"א שבע הודאות ולא יותר כנגד ז' רקיעים: וחותם

[א] אף כאן בפרוסה דבר אחר מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה [ב] אף כאן נמי הוא מסיק ואשתו אופה: אע"פ שאין חרוסת מצוה: ואי לא מצוה משום מאי מייתי לה א"ר אמי משום קפא אמר רב אסי קפא דחסא חמא קפא דחמא כרתי [קפא דכרתי חמימי] קפא דכולהו חמימי אדהכי והכי נימא הכי קפא קפא דכירנא לך ולשב בנתיך ולתמני כלתך: רבי אלעזר בר' צדוק אומר מצוה וכו': מאי מצוה רבי לוי אומר [ג] זכר לתפוח ור' יוחנן אומר זכר לטיט אמר אביי [ד] הלכך צריך לקהוייה וצריך לסמוכיה לקהוייה זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט תניא כוותיה דרבי יוחנן תבלין זכר לתבן חרוסת זכר לטיט אמר רבי אלעזר בר' צדוק כך היו אומרים תגרי [ו] חרך שבירושלים בואו וטלו לכם תבלין למצוה: [ה] **מתני'** מזגו לו כוס שני שני וכאן הבן שואל אביו ואם אין דעת בבן אביו מלמדו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה הלילה הזה כולו מצה שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות הלילה הזה מרור שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל [ז] הלילה הזה כולו צלי שבכל הלילות (אין) אנו [ח] (חייבים לטבל אפילו) פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים ולפי דעתו של בן אביו מלמדו מתחיל בגנות ומסיים בשבח ודורש [ט] מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה כולה: **גמ'** ת"ר [י] חכם בנו שואלו ואם אינו חכם אשתו שואלתו ואם לאו הוא שואל לעצמו ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין בהלכות הפסח שואלין זה לזה: מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות שבכל הלילות אנו מטבילין פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתקיף לה רבא אטו כל יומא לא סגיא דלא מטבלא חדא זימנא אלא אמר רבא הכי קתני שבכל הלילות אין אנו חייבין לטבל אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים מתקיף לה רב ספרא חיובא לדרדקי אלא אמר רב ספרא הכי קתני אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים: מתחיל בגנות ומסיים בשבח: מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודת גלולים היו אבותינו [ושמואל] אמר עבדים היינו אמר ליה רב נחמן לדרו עבדיה עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה אמר ליה בעי לאודויי ולשבוחי א"ל [א] פטרתן מלומר מה נשתנה [יא] פתח ואמר עבדים היינו: **מתני'** רבן גמליאל היה אומר [יב] כל [ז] שלא אמר שלשה

פז א מיי' פ"ח מהל' מלה הל' ו סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעה סעיף ג וסי' תעג סעי' ו:
פח ב טוש"ע א"ח סי' תס סעיף ב:
פט ג ד מיי' פ"ז מהל' מלה הל' יא סמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ה בהג"ה:
צ ה ו מיי' פ"ז ופ"ח מהל' מלה הלכה ב סמג שם טוש"ע שם ס"ו:
צא ז שם סעי' ז בהג"ה:
צב ח מיי' פ"ז שם הל' ה ופ"ח הל' ד:

רבינו חננאל

ד"א לחם עוני מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה וכו'. אע"פ שאין חרוסת מצוה, ואמאי מייתי ליה משום קפא כדפירשנו למעלה. ר' אלעזר בר' צדוק [אומר] החרוסת מצוה, והביא ראיה לדבריו שכך היו תגרי ירושלם אומרים קחו לכם תבלין למצוה. מכלל שחרוסת מצוה. מאי מצוה, ר' לוי אמר זכר לתפוח שנאמר תחת התפוח עוררתיך וגו'. ר' יוחנן אומר זכר לטיט. אמר אביי הלכך צריך (לקיוהא) [לקהויה] זכר לתפוח וצריך לסמוכיה זכר לטיט. תגרי חרך שבירושלים היו אומרין בואו וקחו לכם תבלין למצוה, כגון קנמון וכיוצא בו זכר לתבן שבטיט.

מתני' מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל וכו'. ת"ר אם היה הבן חכם הבן שואל את אביו ואם לאו אשתו שואלתו. ואפי' שני תלמידי חכמים הבקיאין בהלכות הפסח שואלין זה את זה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. **ואסיקנא** אמר רבא שבכל הלילות אין אנו מטבלין אפילו פעם אחת הלילה הזה שתי פעמים. מתחיל בגנות מאי היא, רבא אמר מתחלה עובדי כוכבים היו אבותינו, רב יוסף אמר עבדים היינו לפרעה. והאידנא עבדינן כתרוייהו.

תורה אור השלם

1. וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב:

דברים כו ה

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' אמר ליה פטרתן מלומר מה נשתנה. נ"ב עיין לעיל דף קטו ע"ב בתוספות ד"ה כדי שיכיר וכו' ובפר"ח סי' תע"ג ס"ק ז' ודו"ק:

מוסף רש"י

זכר לתפוח. י"א זכר לתפוח כשהיו נושאין הטיט על גוזלים היה תופח גוזלים ונעשה מוגלא (האורח ח"א סי' פז). **שבכל הלילות.** של שאר ימים טוביים ובשמות, אנו אוכלים חמץ ומצה. לא סגי דלא אכלינן אי ממץ אי מצה דכתיב בהו עונג והיא הסעודה (מחזור ויטרי ענ' 292). **כולו צלי.** ואפילו המגיגה (לעיל נ.).

מוסף תוספות

א. והיינו ברכת המוציא שמברך העני כל ימות השנה אף כאן בפסח יברך המוציא על הפרוסה. תוס' הרא"ש. ב. [ד]במאי דפליגי בכל ימות השנה בפרוסת המוציא מודים בפסח דבצינן אפרוסה. תוס' רי"ד מהדורא תליתאה. ג. ולא היה נוהג כלל בשלימה דאינה אלא משום לחם משנה. תוס' הרא"ש ברכות לט:

וחותם בגאולה. ת"ק לא פי' כילד ופליגי במילתיה ר"ט ור"ע ר' טרפון אינו חותם בברוך שלא היה מאריך בדברי נקשה ולא היה אומר אלא הודאה ור"ע סבר לחותם בה בברוך לפי שמאריך בדברי בקשה ואומר כן ה' אלהינו יגיענו כו' וקי"ל (עירובין דף מו:) הלכה כר' עקיבא מחבירו וכן מלינו בסנהדרין (דף כא.) גבי לא ירבה לו נשים ובריש חזקת הבתים (ב"ב דף כח.) דפליגי תנאי במילתיה דתנא קמא[פ]:

ס"ג **ונאמר לפניו שירה חדשה** [ק] **וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו.**[א] [ר] דסכי תניא במכילתא כל השירות לשון נקבה חוץ משירה לנעתיד לשון זכר כלומר שהנקבה יש לה נער לידה אף כל הנשים יש להחריסה נער חוץ מלנעתיד שאין אחריה נער וכן יסד הפייט[ר] בזולת אי פתרוס שירות אלה לשון נקבה מיוסדים כי תשועתם כיולדה וגו' תוקף שיר אחרון בזכרים לא יולדים שירו לה' שיר חדש כו' וגרסינן שם מן הזמיים ומן הפסחים שמגיעת ארבעה עשר נאכלת קודם לפסח לפי שהפסח נאכל על השובע: ה"ג

ס"ג **ונאמר לפניו שירה חדשה** [ק] **וכן נודה לך שיר חדש על גאולתנו.**[א] [ר] דסכי תניא במכילתא כל השירות לשון נקבה חוץ משירה לנעתיד לשון זכר כלומר שהנקבה יש לה נער לידה אף כל הנשים יש להחריסה נער חוץ מלנעתיד שאין אחריה נער וכן מלינו בסנהדרין (דף כא.) גבי לא ירבה לו נשים ובריש חזקת הבתים (ב"ב דף כח.) דפליגי תנאי במילתיה דתנא קמא[פ]:

ובה"א [ג]עד חלמיש למעינו מים וחותם בגאולה ר"ט אומר אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים ולא היה חותם רבי עקיבא אומר כן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הבאים לקראתנו לשלום שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך ונאכל שם [ד](מן הפסחים ומן הזבחים) כו' עד בא"י גאל ישראל: **גמ'** אמר רבא צריך שיאמר משם אמר רבא [ד]מצה צריך להגביה ומרור צריך להגביה בשר א"צ להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכתיב התם [6]בענין זה מה להלן [ה]פרט [ו]לסומא אף כאן פרט [ו]לסומין איני והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף אמרו רב יוסף מ"ד אגדתא בי רב ששת אמרו רב ששת [ז]קסברי רבנן מצה בזמן הזה דרבנן מכלל דרב אחא בר יעקב סבר [ו]מצה בזמן הזה דאורייתא והא [ח]רב אחא בר יעקב הוא דאמר מצה בזמן הזה דרבנן קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון לרב ששת ולרב יוסף נמי הא ודאי כל דתקון רבנן [ט]כעין דאורייתא תיקון הכי השתא בשלמא התם מדהוה ליה למיכתב [י]בענו הוא וכתיב בענו זה ש"מ פרט לסומין הוא דאתא אבל הכא אי לאו בעבור זה מאי לכתוב אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא: לפיכך אנחנו חייבין:

א"ר

שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור פסח על שום שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים [שנאמר [1]ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח וגו'] מצה על שום שנגאלו אבותינו ממצרים [שנאמר [2]ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים וגו'] מרור על שום שמררו המצריים את חיי אבותינו במצרים שנאמר [3]וימררו את חייהם וגו'] [א]בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים שנאמר [4]והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים [ב]לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס [ג]למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו הוציאנו מעבדות לחרות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה ונאמר לפניו הללויה [ד]עד היכן הוא אומר בש"א עד אם הבנים שמחה

גמ' צריך להגביה. כשהוא אומר מצה זו שאנו אוכלין: **בשר אין מגביה.** כשהוא אומר פסח שהיו אבותינו (במצרים) אוכלים לא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח: ה"ג **בשר אינו צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בו': אין צריך להגביה.** דהא לא מצי למימר פסח זה: רב יוסף ורב ששת מאורי עיניים היו: **הא הוא דאמר.** בסיפא דהאי פירקא (דף קכ.) אחד זה ואחד זה דרבנן:

אחת

רשב"ם

מתני' שלשה דברים הללו. (שלא פירש) [שפירש] טעמן [ב]: **גמ' צריך שיאמר.** פסוק זה ואותנו הוציא משם שצריך להראות את עצמו כאילו יצא משם שאף אותנו גאל הקב"ה: **צריך להגביה.** כשאומר מצה זו שאנו אוכלין מרור זה שאנו אוכלין כדי להראותן למסובים ותתבב מצה בעיניהן וכן בתשובת הגאונים דהא דאמר צריך להגביה היינו במצ' זו דאגדת': **בשר.** שלו[ג] מיני תבשילין אין צריך להגביה כשהן אומרים פסח שהיו אבותינו אוכלין ולא יגביה הבשר שהוא זכר לפסח: ה"ג **בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כמקדיש בהמתו.** אין צריך להגביה דהא לא מצי למימר פסח זה ולא עוד אלא אם היה מגביהו נראה כמי שמקדיש בהמתו מחייב לפסח: **פרט לסומין.** מדכתיב זה משמע שיכירוהו בראיית העין: רב ששת ורב יוסף מאורי עיניים הוו: **קסברי רבנן.** רב ששת ורב יוסף: **רב אחא בר יעקב הוא דאמר.** בסיפא דהאי פירקא (דף קכ.) אחד זה ואחד זה מדרבנן: **לעין דאורייתא תקון.** וכשם שבזמן שבית המקדש קיים פטור השתא נמי פטור ואינו מוציא אחרים ידי חובתן: **בענו מלה ומרור הוא דאתא.** לכך אני אוכל מלה ומרור זכר למה שעשו לי בגלתי ממצרים. ורב ששת ורב יוסף גזירה שוה לא גמרי: **מתני' וחותם בגאולה.** מסיים את ההגדה בברכת גאולה. והשתא לא מפרש היאך מברכין אותה ולקמן פליגי בה רבי טרפון ורבי עקיבא בהיא ברכה דלרבי טרפון פותח בברוך ואינו חותם בברוך מידי דהוה אברכת פירות וברכת המזון דכולה הודאה היא ולר' עקיבא חותם בה נמי בברוך לפי שמוסיף בה דברי ריווי ובקשה: **כן יגיענו וגו'.** והיינו דעבדינן כר"ע מחבירו. וה"ק דקאמר וחותם בגאולה אינו תנא שליחי דא"כ אמאי עבדינן כר"ע הואיל ורבנן פליגי עליה הא אין הלכה כר"ע מחבריו והא דקאמר מ"ק וחותם בגאולה ד"ה היא ולא בא למעט מילתייהו דר"ט ור"ע אלא לאשמעינן שמסיימין בברכת גאולה דלא תימא אין מברכין כלל בסיום הגדה כי אם ברכת היין לבד על הכוס השני. ורמיה לדבר במסכת כתובות בפרק אע"פ (דף מ.) דאיכא נמי פלוגתייהו דר' טרפון ור"ע כה"ג דפליגי בפתח משנה דתנן הגיע זמן ולא נישאו אוכלת משלו ואוכלת בתרומה ר' טרפון אומר נותנין לה הכל תרומה ר"ע אומר מחצה חולין ומחצה תרומה וכי היכי דפליגי התם ר"ט ור"ע בפירושא דאוכלת בתרומה ולא תלתא תנאי הוו הכי נמי פליגי תרוייהו הכא בפירושא וחותם בגאולה ולא תלתא תנאי הוו שהתנא פתח דבריו בין הכא בין בכתובות והדר מפרש לה בפלוגתא דר"ט ור"ע. וחותם דתנא קמא סיום בעלמא ואינו חותם דר"ט חתימת סוף ברכה היא: **גמ'** [מ]**הללויה.** תיבה אחת היא כמו הילול כגון תחתיה א] הגזרה והבניה (ישחקאל מא) וכמו כן כסיה: **ידידיה.** ויקרא שמו ידידיה (ש"ב יב) נתן הנביא קרא כן לשלמה: **מרחביה.** כמו מרחב: **אחת.** כלומר תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשנים: **ורב מאי.** מפליג פליג או אוסופי מוסיף אבל רבה פשיטא דפליג מדקאמר בלבד: **חביבי.** דודי ר' חייא: **הללו בהך גיסא.** בסוף שיטה ויה בתחלת שיטה אחרת: **בהללויה הרבה.** בהללויה הרבה וכולהו הללויה דריש ליה הכי אלמא תיבה אחת היא: **בההלה.** תהלה לדוד [תהלים קמה]: **בפהלה.** תפלה לעני כי יעטוף [שם קב] תפלה למשה [שם ל]: **בהודאה.** הודו לה' כי טוב [שם קלו]: **שיר שבשורה.** אז ישיר משה[ט]: **משה וישראל כו'.** כלומר באותו פשיטא לן דמשה וישראל באותה שעה שעלו מן הים תיקנוהו ולא היה מקודם לכן אבל הלל דראשי חדשים וימים טובים מי תיקנו: **על כל פרק ופרק.** ועל[י] כל רגל ורגל. ועל כל ארה שלא תבא עליהן לישנא מעליא נקט כלומר שאם ח"ו תהא ארה עליהן ויושבו ממנה אומר אותה על גאולתה כגון חנוכה: **דוד אמרן.** על המאורעות שאירעו: **כל אלו.** תפלות: **הלל זה.** בספר תהלים שאנו אומרים על כל פרק ופרק: **משה וישראל אמרוהו.** דכתיב ביה [שם קטו] בלשון ישראל ממצרים היס ראה וינוס ואח"כ קבעו דוד בספרו: **אפשר ישראל שותין את פסחיהן.** מילתא מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: **ד"א פסנו של מילה עומד בנכי.** באותו מקום דבימי דוד היה דכתיב ביה עד גלות כל הארץ (שופטים יח) וישראל אומרים הלל שכתוב בו [תהלים קטו] כמוהם יהיו עושיהם בתמיה אלא ודאי על היס נאמר תחלה ושוב לא פסק כך שמעתי. ול"נ בנכי כינוי הוא לגנאי כלומר עומד בשמחה: **וישראל אמרוי לפניו** ל"ג. ואי גרס ליה מפרשינן ליה כמו בפני הבית בעודו קיים: **כנגד ליבור.** כנסת ישראל שנתבה על גלותן והתפלל עליהן: **ניצוח וניגון נעשיד נצא.** כל מקום שנאמר ניצוח למנצח בנגינות לעתיד לבא הוא מדבר. ולא ידענא היכי משמע אלא הכי הוה קיים להו: **ע"י תורגמן.** הוא אומר ואחר משמיע לרבים והיינו משכיל לוחש לתורגמן:

לדוד

מסורת הש"ם

א) מיי' פ"ז מהל' מלה הלכה ו:
ב) ג מיי' פ"ח שם הל' ה:
ג) ד מיי' שם הל' ד וסמג עשין מא טוש"ע א"ח סי' תעג סעיף ז:
ד) מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:

תורה אור השלם

1. וְאַמַּרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַיְיָ אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל וַיִּקֹּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ: שמות יב כז
2. וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עֻגֹת מַצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם: שמות יב לט
3. וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ: שמות א יד
4. וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְיָ לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם: שמות יג ח
5. וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ: דברים ו כג
6. וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: דברים כא כ

מוסף רש"י

מדהוה ליה למיכתב בנו הוא. סורר ומורה ומשמע הוא שלקה בפיכסס, ומדכתיב זה, שמראה באצבע עליו, ולא סומין (סנהדרין עא:).

רבינו חננאל

אמר רבא מצה צריך להגביה כשאומר מצה זו שאנו אוכלין וכו'. וכן מרור צריך להגביהו, אבל בשר אינו צריך להגביהו מפני שנראה כמקדיש בשר ואוכל קדשים בחוץ. אמר רב אחא בר יעקב סומא פטול לומר הגדה כו'. ואסיקנא כשר הוא לומר הגדה, דמצה בזמן הזה דרבנן. ואקשינן מכלל דרב אחא בר יעקב סבר מצה בזמן הזה דאורייתא, והא איהו דאמר בסוף פירקין מצה בזמן הזה דרבנן, ופרקינן קסבר כל דתקינו רבנן כעין דאורייתא תקון. מאי בעבור זה בעבור מצה ומרור הוא.

ה) [ברכות נ.], ו) [מן הזמיים ומן הפסחים כל"ל וכ"ה במשנה שבמשניות וכרי"ף והרא"ש והרמב"ם], ז) [סנהדרין עא.]; ח) [לסומין כל"ל], ט) [לסומא כל"ל], י) [לעיל קטו.], כ) [לקמן קכ.], ל) [לעיל ל:], מ) [סנהדרי עא.], נ) [הגהה כי בגמרא של הרשב"ם הי' המשנה נחלקת לשתים], ס) [ל"ל שני], מ) מכאן שיך לדף שאחר זה, ע) [שמות טו], פ) [על רש"ש], ע) ס"א עמדו, פ) [וע"ע תוספות לעיל פג. ד"ה ר"ש], צ) [הש"ס ד' קמב: קמג. האריך בביאור דברי תוס' הלנו], ק) [שביעי ואחרון ש"פ],

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ה"ג ונא' לפניו שירה חדשה ובסוף גרסינן ונודה לך:

גליון הש"ם

גמ' קסברי רבנן מצה בזה"ז דרבנן. עי' מגילה יט ע"ב תוס' ד"ה ור"י:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) רשב"ם ד"ה הללויה וכו' תתמיה וכו' נ"ב תתמיה הוא ביאוקאל כ"ד ה' וה"ל לכתוב תחת בפרש"י שם והגזרה והבניה הוא ביאוקאל מ"א י"ג והמ"ל הגזל והבנין לפרש"י ורל"ק שם אלא שדרך הכתוב לפיים התיבה באותיות י' ה' וכה"ג הללויה דהכא:

מוסף תוספות

א. דהכא מיירי בגאולה דלעתיד. תוס' ר"פ.

אחת היא. כלומר תיבה אחת היא ואין התיבה נחלקת לשניים: **הללו בהך גיסא.** בסוף שיטה ויה בתחלת שיטה האחרת: **שיר שבשורה.** אז ישיר משה[ו]: **ועל כל זרה שלא תבא עליהם.** ליישנא מעליא הוא דנקט כלומר שאם חס ושלום תבוא זרה עליהן ויושעו ממנה אומרים אותו על גאולתן כגון חנוכה: **כל תפלות.** כל מזמורים הפותחים בתפלה כגון תפלה לעני כי יעטוף (תהלים קב): **אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן.** מיליאת מצרים ועד דוד ולא אמרו עליו הלל: **ד"א פסלו של מיכה עומד.** בימי דוד בבכי באותו מקום וישראל אומרים הלל שבתוב בו[ז] כמוהם יהיו עושיהם וגו' ולא ולאי על היס נאמר תחלה ושוב לא פסק: **ניצוח וניגון נעפיד נצח.** כל מקום שנאמר למנצח בנגינות מלעמיד הוא מדבר: **ע"י מסורגמן.** הוא אומר ואחר מפרש: **יהושע ולו ישראל אמרוהו.** כלומר אף יהושע וכל ישראל אמרוהו: **הללויה.** כולהו דבספר תהלים: **קראי מוסיפין.** בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

קסבר

רש"ם

לדוד מזמור. משמע תחלה היה לדוד רוח הקודש ואח"כ[ט] מזמור: **מזמור לדוד.** משמע מתוך המזמור באה שכינה לדוד: **נלמד מלאן זו'.** מכאן אתה למד וגם מפסוק אחר מוכיח שנאמר ועתה קחו לי מנגן וגו': **שמחה של מצוה.** כי הך דקחו לי מנגן שהיה מתכוין שתשרה עליו שכינה: **וכן נאמר.** אם הולך ליישן מתוך שמחה רואה חלום טוב: **הא נרכה.** צריך ללמוד מתוך דבר שמחה: **שעמדו על היס.** לאחר שעברו כדכתיב (תהלים קיד) היס ראה וינוס והתפללו ולא לנו [שם קטו] פן יעבור פרעה וחילו אחריהם: **יהושע וכל ישראל אמרוהו.** כלומר אף ישראל ויהושע אמרוהו כן פירש רבינו. ולא נהירא לי שאם כן בכולן אתה צריך לפרש כן ואם כן מאי בייניהו ובין חכמים שאומרים נגינות שביניהן אמרוהו וכו' ואתי למימר דכל הני דאמרן לעיל אמרוהו על צרתן שהרי תקנוהו נגינות לכך אלא כל אחד מן התנאים הכי קיים ליה מרבייה: **הללויה ריש פירקא.** כולהו הגך דספר תהלים שאין בו כי אם אחד נגדו בין פרק לפרק. אבל מקום שיש שני פעמים הללויה בין פרק לפרק לא פליגי רב חסדא ורבה בר רב הונא אחד דחד מלעיל וחד מלרע: **קראי מוסיפין.** בעלי מקרא מוסיפין אף אלו:

ה"ג שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו

הללויה דבתריה ריש פירקא. ולא גרסינן העומדים בבית ה' בלילות דאם כן ה"ל למיינקט יברכך ה' מציון שזהו פסוק למעלה מהללויה ולא ה"ל למיינקט שלשה פסוקים למעלה לכך נראה דגרסינן כדפרישית ולפי זה אנו צריכין לומר בו הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה' שעומדים בבית ה' וגו' שלמעלה מזה אינו תחלת המזמור ולא יתכן שיהיה המזמור שני פסוקים[ט] ועוד דאמרי'[י] במדרש קמ"ז מזמורים יש בספר תהלים כנגד שנות יעקב אבינו הוא סופו של שיר המעלות הנה ברכו וגו' ואמי שפיר דקאמרינן לקמן רב אחא בר יעקב דמתחיל הלל הגדול מכי יעקב בחר לו יה דהוי תחלת המזמור דבע"א לא יתכן שהיה מתחיל הלל מאמצע המזמור: למען

א"ר חסדא א"ר יוחנן הללויה וכסיה וידידיה אחת הן רב אמר כסיה ומרחביה אחת הן[ח] רבה אמר מרחביה בלבד איבעיא להו מרחב יה לרב חסדא מאי תיקו איבעיא להו ידידיה לרב מאי ת"ש דאמר רב [א]ידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קודש איבעיא להו הללויה לרב מאי ת"ש דאמר רב חזינא תילי דבי חביבא דכתיב בהו הללו בחד גיסא ויה בחד גיסא ופליגא דריב"ל דאמר ריב"ל מאי הללויה הללוהו בהלולים הרבה ופליגא דידיה אדידיה דאמר ריב"ל בעשרה מאמרות של שבח נאמר ספר תהלים בניצוח בנגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתהלה בתפלה בהודאה בהללויה גדול מכולן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת אמר רב יהודה אמר שמואל שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים והלל זה מי אמרו נביאים שביניהן תקנו להן לישראל שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן תניא היה ר"מ אומר כל תושבחות האמורות בספר תהלים כלן דוד אמרן שנאמר[1] כלו תפלות דוד בן ישי אל תיקרי כלו אלא כל אלו הלל זה מי אמרו רבי יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חביריו לומר שדוד אמרו ונראין דבריו מדבריהן[2] אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו לולביהן ולא אמרו שירה ד"א פסלו של מיכה עומד בבבי וישראל אומרים את ההלל: ת"ר כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ר"א אומר כנגד עצמו אמרן רבי יהושע אומר כנגד ציבור אמרן וחכ"א יש מהן כנגד ציבור ויש מהן כנגד עצמו האמורות בלשון יחיד כנגד עצמו האמורות בלשון רבים כנגד ציבור ניצוח וניגון לעתיד לבא משכיל על ידי תורגמן לדוד מזמור מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה מזמור לדוד מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה[3] בללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר[2] ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' אמר רב יהודה אמר רב וכן לדבר הלכה אמר רב נחמן וכן לחלום טוב איני[7] והאמר רב גידל אמר רב כל ת"ח היושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות מר תכונה שנאמר[3] שפתותיו שושנים נוטפות מור עובר[8] אל תקרי שושנים אלא ששונים אל תקרי מור עובר אלא מר עבר לא קשיא הא ברבה הא בתלמידא ואי בעית אימא הא והא ברבה ולא קשיא הא מקמי דפתח והא לבתר דפתח כי הא דרבה מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא ובדחו רבנן ולבסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא ת"ר הלל זה מי אמרו ר"א אומר משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים הם אמרו[4] לא לנו ה' לא לנו משיבה רוח הקודש ואמרה להן[5] למעני למעני אעשה רבי יהודה אומר יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא הם אמרו לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה ר' אלעזר בן עזריה אומר חזקיה וסייעתו אמרוהו בשעה שעמד עליהם סנחריב הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי עקיבא אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' רבי יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו' וחכמים אומרים נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן: אמר רב חסדא הללויה סוף פירקא רבה בר רב הונא אמר הללויה ריש פירקא אמר רב חסדא חזינא להו לתילי דבי רב חנין בר רב דכתיב בהו הללויה באמצע פירקא אלמא מספקא ליה אמר רב חנין בר רבא הכל מודים[6] בתהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (הללויה) הללויה דבתריה ריש פירקא[7] רשע יראה וכעס שניו יחרק ונמס תאות רשעים תאבד הללויה דבתריה ריש פירקא[8] ושעומדים בבית ה' הללויה דבתריה ריש פירקא קראי מוסיפין אף את אלו[9] מנחל בדרך ישתה על כן ירים ראש הללויה דבתריה ריש פירקא[10] ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושיהם הללויה דבתריה ריש פירקא נימא כתנאי[1] עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד[11] אם הבנים שמחה ובית הלל אומרים[3] עד[12] חלמיש למעינו מים ותניא אידך עד היכן הוא אומר בית שמאי אומרים עד[13] בצאת ישראל ממצרים ובית הלל אומרים עד[14] לא לנו ה' לא לנו מאי

מסורת הש"ס

ח) [גירסת רש"ל ותוי"ט פ"ל מ"ה דמסכת סוכה רבתי ע"ש], ט) לעיל לה:, י) שבת ל: ס"ש (ברכות לח.), ז) שבת ל:, ח) שבת דף פח: [ולקמן ל:], ו) [לעיל קטו:], ו) [שמות טו], ז) [תהלים קטו], ט) בס"א נוסף: אמר, י) [ומסיק סופרים פרק טו הלכה יא],

תורה אור השלם

1. כְּלוּ תְפִלּוֹת דָּוִד בֶּן יִשָׁי:
תהלים עב כ
2. וְעִוְּתָה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד יְיָ:
מלכים ב ג טו
3. לְחָיָו כְּעֲרוּגַת הַבֹּשֶׂם מִגְּדָלוֹת מֶרְקָחִים שִׂפְתוֹתָיו שׁוֹשַׁנִּים נֹטְפוֹת מוֹר עֹבֵר:
שיר השירים ה יג
4. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
תהלים קטו א
5. לְמַעַנִי לְמַעַנִי אֶעֱשֶׂה כִּי אֵיךְ יֵחָל וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן:
ישעיהו מח יא
6. תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֵּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
תהלים קמה כא
7. רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעַס שִׁנָּיו יַחֲרֹק וְנָמָס תַּאֲוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד:
תהלים קיב י
8. שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ:
תהלים קלה ב
9. מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ:
תהלים קי ז
10. רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת יְיָ שֵׂכֶל טוֹב לְכָל עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:
תהלים קיא י
11. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יָהּ:
תהלים קיג ט
12. הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם:
תהלים קיד ח
13. בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז:
תהלים קיד א
14. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ:
תהלים קטו א

מוסף רש"י

אפשר ישראל שחטו את פסחיהן ונטלו את לולביהן ולא אמרו שירה. דכיון דדבר מצוה הוא טעון הלל (לעניל צה:). **ולא מתוך שחוק.** שמוק ממש, שאין דעת שוחק מיוסבת עליו, ואפילו אינו של לגון מכל מקום אין בו יסוד (שבת ל:). **ולא מתוך קלות ראש.** לגון (שם). **שמחה של מצוה.** כגון הכנסת כלה (שם). **קחו לי מנגן.** מצוה היא להשרות עליו שכינה (שם). **וכן לדבר הלכה.** צריך לפתוח במילי דבליחותא בריש (שם). **וכן לחלום טוב.** אם בא לישן מתוך שמחה מראין לו חלום טוב (שם). **נוטפות מר.** מרירות מתמת אימה (שם). **ובדחו רבנן.** נפתח לבם מתמת השמחה (שם).

עין משפט נר מצוה

א [שו"ע אח"ע סי' קכט סעי' לג]:
צו ב מיי' פ"ז מהלכות יסודי התורה הל' ד:
צז ג מיי' פ"ח מהלכות מלכים הל' ה סמג עשין מא טור א"ח ס' תעב:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה שעומדים וכו' ועוד דאמרינן במדרש. וכ"ה במס' סופרים פט"ז הלכה י"ז ומיהו"ל פט"ז דשבת ה"ל:

רבינו חננאל

ענין דהללויה כסיה וידידיה דבור אחד הוא. ת"ש וידידיה נחלק לשנים לפיכך ידיד חול יה קדש. אמר ר' יהושע בן לוי בעשרה דברים נאמר ספר תלים. בנצוח בניגון במשכיל במזמור בשיר באשרי בתפלה בתהלה בהודאה בהלל. גדול שבכלן הללויה שכולל שם ושבח בבת אחת. ת"ר שיר שבתורה משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים. הלל זה, הללויה הללו עבדי ה'. נביאים תקנוהו שיהו אומרין על כל פרק ועל כל צרה שנגאלין ממנה וכו'. ר"מ אומר כל שירות שבתילים דוד אמרן כו' עד וכי פסל מיכה עומד בבכי וישראל אומרין שירה ופשוטה היא. **תניא** כל שיר האמור בתלים בלשון יחיד דוד אמרו בפני עצמו, וכל האמור בלשון רבים כנגד צבור אמרו. וכל האמור בנצוח בניגון, לעתיד לבוא. וכל האמור במשכיל על ידי תורגמן אמרו. וכל האמור לדוד מזמור, שרתה שכינה עליו ואחר כך מזמור. וכל האמור מזמור לדוד, אמר שירה ואח"כ שרתה עליו שכינה, ללמדך שאין השכינה שורה לא מתוך עצבות וכו' עד אלא מתוך שמחה שנא' ועתה קחו לי מנגן וכו'. וכן להלכה וכן (ליום) [לחלום] טוב. **ואסיקנא** כי הא דרבא מקמי דלפתח בשמעתא הוה אמר מילתא דבדיחותא קמי רבנן לבדוחי לביהו. והדר הוה יתיב באימתא ופתח בשמעתא, וכל שכן תלמיד דלא ליתיב אלא באימתא. ת"ר רבי אליעזר אומר הלל זה משה וישראל אמרוהו בשעה שעמד עליהם פרעה אמרו הן לא לנו, משיבה רוח הקדש למעני למעני אעשה. ר' יהושע אומר יהושע וישראל אמרוהו וכו'. ר' אלעזר המודעי אומר דבורה וברק אמרוהו כו'. ר' אלעזר בן עזריה אומר חנניה מישאל ועזריה אמרוהו כו'. ר' יוסי הגלילי אומר מרדכי ואסתר אמרוהו. וחכמים אומרים נביאים שביניהם תקנוהו שיהו אומרין אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שתבוא עליהן ולכשנגאלין אומרין אותו על גאולתן.

מתני' עד היכן אומר ב"ה אומר עד חלמיש למעינו מים והלכה כב"ה.

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בגא"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות הרבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאלו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה [ו] עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא הללויה של אם הבנים שמחה קשיא רבה בר רב הונא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא הללויה ריש פירקא מאן דאמר עד אם הבנים שמחה שפיר ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא דקידושא אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב [ז] וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא [1] למען תזכור את יום וכתיב התם [2] זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד [3] ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד א"ר שמעון בן לקיש [4] ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי [5] בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבה דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא מקדש ישראל בקידושא דשבתא מקדש השבת ביומא טבא מקדש ישראל והזמנים ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דידכו טעמא דידכו שבת דקביעא וקיימא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש השבת יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל והזמנים טעמא דידי צלותא דברבים איתא מקדש ישראל קידוש דביחיד איתא בשבת מקדש השבת ביום טוב מקדש ישראל והזמנים ולא היא צלותא ביחיד מי ליתיה וקידושא ברבים מי ליתיה ורבא סבר זיל בתר עיקר עולא בר רב נחית קמיה דרבא אמר כסבי דפומבדיתא ולא א"ל ולא מידי אלמא הדר ביה רבא רב נתן אבוה דרב הונא [6] בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא אמר כסבי דפומבדיתא ושבחיה רב פפא אמר רבינא אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר ונחית קמיה שלוחא דציבורא ואמר כסבי דפומבדיתא והוו משתקי ליה כולי עלמא אמר להו שבקוהו הילכתא כסבי דפומבדיתא ולא הוו משתקו ליה [6]: **מתני'** [1] מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו [ד] רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר [7] [ה] בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה [ו] בין שלישי לרביעי לא ישתה: **גמ'** א"ל רב חנן לרבא ש"מ [8] ברכת המזון טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר: מאי

מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה [6] עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא דקידושא אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב [ז] וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא [1] למען תזכור את יום וכתיב התם [2] זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד [3] ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד א"ר שמעון בן לקיש [4] ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי [5] בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבה דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא מקדש ישראל בקידושא דשבתא מקדש השבת ביומא טבא מקדש ישראל והזמנים ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דידכו טעמא דידכו שבת דקביעא וקיימא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש השבת יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל והזמנים טעמא דידי צלותא דברבים איתא מקדש ישראל קידוש דביחיד איתא בשבת מקדש השבת ביום טוב מקדש ישראל והזמנים ולא היא צלותא ביחיד מי ליתיה וקידושא ברבים מי ליתיה ורבא סבר זיל בתר עיקר עולא בר רב נחית קמיה דרבא אמר כסבי דפומבדיתא ולא א"ל ולא מידי אלמא הדר ביה רבא רב נתן אבוה דרב הונא [6] בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא אמר כסבי דפומבדיתא ושבחיה רב פפא אמר רבינא אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר ונחית קמיה שלוחא דציבורא ואמר כסבי דפומבדיתא והוו משתקי ליה כולי עלמא אמר להו שבקוהו הילכתא כסבי דפומבדיתא ולא הוו משתקו ליה [6]: **מתני'** [1] מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו [ד] רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר [7] [ה] בין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה [ו] בין שלישי לרביעי לא ישתה: **גמ'** א"ל רב חנן לרבא ש"מ [8] ברכת המזון טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר: מאי

היינו לפי שאין חותמין בשתים כדכתיב [9] והיה ברכה מיהו שלשתן מזכירין בברכת אחת אבל דוד שהוא יחיד בברכה הקבועה לו במי יחתומו אם לא במגן דוד: **סבי דפומבדיתא.** רב יהודה ורב עינא בסוף פרק ראשון דסנהדרין (דף יח:): **בשבתא.** בשבת דעלמא שאינו י"ט: **יומא טבא.** גלא שבתא דאילו בשבת ויום טוב חתים תרוייהו מקדש השבת וישראל והזמנים כדמפרש במסכת בילה (דף יח.): **שבתא דקביעא וקיימא.** משבת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החודש: **דברכים איתא.** משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: **קידוש ברכים מי ליתא.** בבית הכנסת ובסעודת חתן: **מתני' ברכת השיר.** בגמרא [קיח.] מפרש: **בין הכוסות הללו.** בין שיש הראשונים לשנים האחרונים אם רצה לשתות ישתה: **בין ג' לד' לא ישתה.** מלאתי בגמרת ירושלמי [10] למה לא ישתה כדי שלא ישתכר דתו לא מצי למימר הלל ופריך התם והלא כבר משוכר הוא ששתה כבר הרבה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר. וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה דהא לא ממעט תנא אלא בין ג' לד': **גמ' ש"מ ברכת המזון טעונה כוס.** דהא במסכת ברכות לא מתני' בהדיא דטעונה כוס אלא מדיוקא שמעינן ליה דאמר בריש פירקא (דף קה:) שמעת מינה מהא מתני' תמני ש"מ ברכת המזון טעונה כוס ולימא נמי דממתני' שמעינן ליה: ה"ג **ארבע כוסות תקינו להו רבנן ולא חד וחד נעביד ביה מצוה.** כלומר ראוי שיעשה בו מצוה אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס שלם כלל אין הכוס בא בשביל ברכת המזון:

יהלוך

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה ב]:

צח ב מיי' פ"ג מהלכות תפלה הל' ה' ופכ"ט מהלכות שבת הלכה ב והלכה יט סמג עשין יט כט טוש"ח סימן רסח וטוש"ע א"ח סימן תפז סעיף א:

צט ג מיי' פ"ז ופ"ח מהלכות מלה הלכה י סמג עשין מא טוש"ע א"ח סימן תעט:

ק ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תפ:

קא ה מיי' פ"ז שם וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף ג:

קב ו מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעט:

רבינו חננאל

וחותם בגאולה. אמרי ק"ש והלל חותמין גאל ישראל צלותא גואל ישראל, מאי טעמא רחמי נינהו. אמר רבי זירא ברכה דקידוש אשר קדשנו במצוותיו אבל של תפלה קדשנו במצותיך. מאי טעמא דתפלה רחמי נינהו. וצריך שיזכיר יציאת מצרים (בלילות) [בקידוש היום] כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך וגו'. אמר רבה בר זירא בצלותא חותמין מצמיח קרן ישועה, בהפטרה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תאני רב יוסף שחותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שחותמין בתפלה מגן אברהם. אמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה אין חותמין אלא בך בלבד. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרי בשבתא בין בקידושא בין בצלותא מקדש השבת, ביום טוב בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו'. ואסיקנא כסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא איקלעי לסורא לגבי מרימר ונחת שליח צבור לקמיה ואמר כסבי דפומבדיתא, והוו כולי עלמא משתקי ליה, ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא כסבי דפומבדיתא. מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו. אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכה טעונה כוס. אמר ליה ארבע כוסות דתקון רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. **רביעי** גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

מסורת הש"ס

(א) [ברכות כו: וש"נ], (ב) [ע' לעיל מג: מ"ש שם עה"ג], (ג) ס"פ והילכתא כסבי דפומבדיתא, (ד) [לעיל קח.], (ה) [לעיל קה:], (ו) ל"ל עד בלאתא, (ז) בס"א: ושל, (ח) בס"א: מפסח, (ט) [מהלכה ט ואילך], (י) [בלאתא יב], (כ) [פ"י ה"ו], (ל) [לשבת הגדול סמוך לסוף פיוט קודר מסל סדור פסח], (מ) [קב. בסוף הסוגיא],

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

דברים טז ג

2. זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: שמות כ ז

3. וְאֶהֱיֶה עִמָּךְ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וְאִכְרֲתָה אֶת כָּל אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ: שמואל ב ז ט

4. וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וְהְיֵה בְּרָכָה:

בראשית יב ב

הגהות הגר"א

[א] גמרא דקידושא אשר קדשנו במצותיו דצלותא כו':

מוסף רש"י

דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו. שהוא דברי בקשה ותחנונים, אבל בק"ש והלל לא, לפי שאינה אלא ספירת דברים בעלמא (הפורש עמ' ט). **בין הכוסות הללו.** בין הראשון לשני (לעיל קח.).

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך. וקמ"ל דאפילו במקום סעודה ג"כ דאפילו בפסח צריך לברך דאי נהגו לברך אחריו בגילי פסח צריך לברך דאי נהגו פסיעה ג"כ דאפילו במקום שנהגו ה"ג דוקא בימים אבל בגילה אין צריך לברך קא משמע לן: **רבי** יוחנן אמר נשמת כל חי. נראה ה"פ אף נשמת כל מי אחר יהללוך דאי לא תימא הכי אנן כמאן עבדינן וקורא נשמת כל חי ברכת השיר לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה ורבינו חייס כהן לא היה חותם ביהללוך כי אם בנשמת לבדו משום דלישנא דברכת השיר משמע חדא ברכה[א]: **מהודו** עד על נהרות בבל. וכן אנו עושים וראינו לדיקים בה' אינו מן המזמור: מן

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר [א]יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר [ב]נשמת כל חי ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט וי"א [1]ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רבי יהודה אומר [2ב]מהודו עד [3]נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר [4]מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה א"ר יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו [ג]אמר רב חסדא מאי דכתיב [2]הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרנגולתה א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה דאילו ביולדה כתי' [5]בעצב ובמזונות כתי' [6]בעצבון [ד](א"ר) יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב [7]המלאך הגואל אותי מכל רע מלאך בעלמא ואילו במזונות כתיב [8]האלהים הרועה אותי א"ר יהושע בן לוי [ה]בשעה שאמר הקב"ה לאדם [9]וקוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו [10]בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו אמר ר"ש בן לקיש אשרינו [ו]אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב [11]נותן לחם לכל בשר וסמיך ליה לגוזר ים סוף לגזרים אמר ר"א בן עזריה [ז]קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף שנאמר א[12]מהר צועה להפתח וכתיב בתרי' רוגע הים ויהמו גליו [ח]ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה [ד]כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שנאמר [13]אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר [14]לכלב תשליכון אותו וכתיב בתריה [15]לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אנן מ"ט אמרינן האי משום שיש בו ה' דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה ותחיית המתים וחבלו של משיח יציאת מצרים דכתי' [16]בצאת ישראל ממצרים וקריעת ים סוף דכתיב [17]הים ראה וינוס מתן תורה דכתי' [18]ההרים רקדו כאילים תחיית המתים דכתיב [19]אתהלך לפני ה' חבלו של משיח דכתיב [20]לא לנו ה' לא לנו וא"ר יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנא' [21]אנה ה' מלטה נפשי חזקיה אמר מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו ירידתן דכתיב לא לנו ה' לא לנו [ט]אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמתך אמר עזריה למה יאמרו הגוים אמרו כולן עלייתן מכבשן האש דכתיב [22]הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה ואמת ה' לעולם הלוויה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקב"ה [ט]אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע [ט]חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד [ט]יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה [ט]שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח

ה"ג **רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול: שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב[ט] הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **עשיר בשורו.** מפסידו ממון [ומכפר] על גופו: **קשין נקביו של אדם.** כשהוא עצור כיום המיתה: ואקדיח

רש"ם

יהללוך. [ב] (נשמת כל חי) וגומרין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות וזו היא ברכת השיר דמתניתין כלומר ברכת השבח: **ור' יוחנן אומר נשמת כל חי.** אף נשמת דהיינו ברכת השיר דמתני' דאילו יהללוך אנו אומרים בכל יום שאומרים בו את ההלל ומאי שנא ליל פסח דנקט אם לא להוסיף עוד ברכה אחרת והיינו דאמר הלכה כרבי יוחנן בתרוייהו וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרן כדלקמן דהשתא איכא ברכה בכל חדא וחדא והכי הויא מילתא שפיר כך נראה בעיני: ה"ג **ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו הלל הגדול: ה' רועי.** על שם המזון שאכלו צריך לומר: **שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב בה נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **בטובתו.** בטובה שהשפיע לו והכי משמע כי טוב כי לעולם חסדו חסד הוא עושה לעולם בכי טוב כלומר בטוב שנתן לו: **עשיר בשורו עני בשיו.** מפסידו ממון ומכפר על גופו: **בעלבון.** תרי משמע: **וקריעת ים סוף.** כלומר גם גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מייה למבעי רחמי: **קשין נקביו של אדם.** כשהוא עצור: **לועה.** לשון עצור וחגור כמו לועה ברב כוחו (ישעיה סג): **כל המבזה את המועדות.** שעושה מלאכה בחולו של מועד דכתיב[ד] את חג המצות תשמור ונפקא לן במסכת חגיגה (דף יח.) איסור מלאכה בחולו של מועד: **המקבל לשון הרע.** שמקבלו ומאמינו על חבירו. אע"ג דלקבוליה לא מיבעי ליה למיסח ליה מיבעי כדמפרש במסכת נדה (דף סא.): **וקרי ביה לא תשיא.** נראה בעיני דלא גרסינן ליה. דכולהו משמע מלא תשא שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא: **וכי מאחר דאיכא הלל הגדול.** שמשובח יותר כמו שפירש רבי יוחנן למעלה משום דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר אנן מאי טעמא אמרינן האי הלילא על כל פרק ופרק ועל כל זה שלא תבא על הציבור לכשנגאלין: **חמשה דברים.** דמייתי נמי בגאולה: **ההרים רקדו כאילים.** בשעת מתן תורה דכתיב (תהלים סח) למה תרצדון ההרים וגו': **גבריאל אמרו.** כשנילוו חנניה מישאל ועזריה והוא היה שם דכתיב (דניאל ג) ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך כשנשלך אברהם באור כשדים וכשקייס לו אמר ואמת ה' לעולם שקייס הבטחתו: **בשעה שהפיל נמרוד.** שעל שם כן נקרא אמרפל על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן[מ]: ואקדיח

מסורת הש"ם

א) ס"א ואמר ר' יהושע בן לוי. ב) [ל"ל ואמר], ג) [עיין אדר"נ פפ"ל], ד) ס"א שלא עמדנו בראשונה אמר מרי ועדיין, ה) [עי' בעין יעקב ובילקוט ישעיה סימן נ"ל], ו) מכות כג., ז) [מיר כג. ב"ק לח: הוריו' י:], ח) ל"ל את מגיה, ט) שר של ברד, י) [תהלים קלו], כ) עיין בטור סימן תפ, ל) [שמות כג], מ) [עיכוכין נג.],

תורה אור השלם

1. מִזְמוֹר לְדָוִד יְיָ רֹעִי לֹא אֶחְסָר: תהלים כג א
2. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

תהלים קלו א

3. עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל שָׁם יָשַׁבְנוּ גַּם בָּכִינוּ בְּזָכְרֵנוּ אֶת צִיּוֹן: תהלים קלו א
4. כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לְסְגֻלָּתוֹ:

תהלים קלה ד

5. אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ:

בראשית ג טז

6. וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:

בראשית ג יז

7. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בראשית מח טז
8. וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: בראשית מח טו
9. וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: בראשית ג יח
10. בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב: בראשית ג יט
11. נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

תהלים קלו כה

12. מַהֵר צְעָה לְהִפָּתֵחַ וְלֹא יָמוּת לַשַּׁחַת וְלֹא יֶחְסַר לַחְמוֹ:

ישעיהו נא יד

13. אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָּךְ: שמות לד יז
14. וַאֲנָשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיֻוּן לִי וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ:

שמות כב ל

15. לֹא תִשָּׂא שֵׁמַע שָׁוְא אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיֹת עֵד חָמָס:

שמות כג א

16. בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז: תהלים קיד א
17. הַיָּם רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר:

תהלים קיד ג

18. הֶהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן: תהלים קיד ד
19. אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:

תהלים קטז ט

20. לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ: תהלים קטו א
21. וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי: תהלים קטו א
22. הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: תהלים קיז א

עין משפט נר מצוה

קג א ב ג מיי' פ"ח מהל' תו"מ הל' י' וסמג שם טושו"ע או"ח סימן תפ:
קד ד מיי' פ"ו מהל' ע"ז הלכה טז:

גליון הש"ם

גמרא אמר חנניה כי לשמך תן בבוד. עי' יומא לנמי פ"ט דסוטה הל' ו וכיפ"מ שם: **שם** יורקמו שר הברד. עי' ריש תענית תוד"ה ויאמע:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' מהר לועה לפתפת. נ"ב תסר סיפא דקא ולא ימות ועי' מסרש"ל בח"ל:

מוסף רש"י

את המועדות. מולו של מועד (מכות כג.). **את חג המצות תשמור.** מפרש בחגיגה (יח.) אם בראשון ובשביעי הרי כבר אמור, הא לא בא להסיר אלא על מולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה (מכות שם).

מוסף תוספות

א. ולמה יחתום שתי פעמים על ברכה אחת. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

מאי ברכת השיר ר' יהודה אומר יהללוך ר' יוחנן אומר נשמת כל חי. ת"ר חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון, ויש אומרים ה' רועי לא אחסר. מהיכן הוא אומר הלל הגדול, רב אמר מהודו עד על נהרות בבל, רבי יוחנן אומר משיר המעלות עד על נהרות בבל, רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה ועד על נהרות בבל. למה נקרא הלל הגדול, אמר רבי יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי כ"ו הודו כנגד כ"ו דור שלא היתה להם תורה וזנם הקב"ה בחסדו. מאי דכתיב הודו לה' כי טוב, הודו למי שגובה חובו של אדם בטובתו. פי' מכל אדם כפי השג ידו, עשיר בשורו עני בשיו אלמנה בתרנגולתה יתום בביצתו. א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפלים כיולדה, ביולדה כתיב בעצב תלדי בנים ובמזונות כתיב בעצבון תאכלנה. ר' אלעזר אומר כקריעת ים סוף שנאמר לגוזר ים סוף ליה נותן לחם לכל בשר. ר' לוי אמר יתר מן הגאולה שנאמר המלאך הגואל אותי מכל רע על ידי מלאך, ובמזונות כתיב האלהים הרועה אותי. רבי אלעזר בן עזריה אומר כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו. ר' חמא בר' חנינא אמר כיום המיתה שנאמר לא ימות לשחת ולא יחסר לחמו. אמר רב ששת קשין נקביו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים וגו'. אמר רב ששת המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז שנאמר אלהי מסכה וגו' וכתיב בתריה את חג המצות תשמור. ועוד אמר המספר לשון הרע והמקבלו והמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לא תשא שמע שוא וסמיך ליה לכלב תשליכון אותו. ואקשינן וכי מאחר דאיכא הלל הגדול מאי טעמא שבקינן ליה וקרינן להאי, ופריק ר' יוחנן מפני שיש בו ה' דברים יציאת מצרים שנאמר בצאת ישראל ממצרים, קריעת ים סוף שנאמר הים ראה וינוס, מתן תורה שנאמר ההרים רקדו כאילים, תחית המתים שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים, חבלו של משיח שנאמר לא לנו ה' לא לנו. רב נחמן אמר מפני שיש בו מלוט הצדיקים מגיהנם שנאמר אנא ה' מלטה נפשי. ענין אברהם אבינו שהפילו נמרוד לכבשן האש, וענין חנניה מישאל ועזריה שהפילן נבוכדנצר לכבשן האש.

1. אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם לֹא הִשְׂכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת רֹב חֲסָדֶיךָ וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף:
תהלים קו ז
2. וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם:
שמות יד ל
3. וַיִּקַּח שֵׁשׁ מְאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁים עַל כֻּלּוֹ:
שמות יד ז
4. וַיְצַעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי תִשֵּׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה:
שופטים ד ג
5. מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא:
שופטים ה כ
6. נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז:
שופטים ה כא
7. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הִלֵּלוּ יָהּ:
תהלים קיג ט
8. אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי:
תהלים קטז א
9. הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים:
תהלים קיז א
10. יָאֲתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים:
תהלים סח לב
11. גֶּעֱר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כֶסֶף בֹּזֵר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ:
תהלים סח לא
12. יַכְרֵסֻמֻנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה:
תהלים פ יד
13. וְהָיָה סְחָרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַיְיָ לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִהְיֶה סְחָרָהּ לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וּלְמִכְסֶה עָתִיק:
ישעיהו כג יח

מן שמים נלחמו הכוכבי' ממסילותם. במקומן היו עומדים ולאשן מגיע עד לארץ וכן פירש"י בימוקי מקרא [א] ותימה למ"ד בפ' מי שהיה (לעיל דף 75.) כל העולם כולו תחת כוכב א' עומד האיך ילדו הכוכבים [ב] הלא מאחד נתמלא העולם י"ל דלא איירי אלא בכוכבים של גלגל שהן מזלות קבועים אבל שאר כוכבים קטנים הם [ג]:

כמלודה

ואקדיה מבחוץ ואעשה [ד] נם בתוך נם אמר לו הקב"ה רד באותה שעה פתח גבריאל ואמר ואמת ה' לעולם ר' נתן אומר ואמת ה' לעולם דגים שבים אמרוהו כדרב הונא דאמר רב הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו [ה] וכדדרש רבה בר מרי מאי דכתיב [1] וימרו על ים בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן אמר לו רבש"ע יש עבד שתובע את רבו אמר לו נחל קישון יהא לי ערב מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן שנאמר [2] וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים מאי אחד ומחצה שבהן דאילו בפרעה כתיב [3] שש מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב [4] תשע מאות רכב ברזל כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא הוציא הקב"ה עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] [5] מן שמים נלחמו הכוכבים כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקרורי למיסחי נפשייהו בנחל קישון אמר לו הקב"ה לנחל קישון לך והשלם ערבונך מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים שנאמר [6] נחל קישון גרפם נחל קדומים מאי נחל קדומים נחל שנעשה ערב מקדם באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו ואמת ה' לעולם אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב [7] מושיבי עקרת הבית אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע שמוני בניך [ו] כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים: דרש רבא [7] מאי דכתיב [8] אהבתי כי ישמע ה' אמרה כנסת ישראל רבש"ע אימת אני אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ שדלה אני במצות לך אני ולי נאה להושיע אמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר' יוסי שלח לו ר' אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך שלח לו כך אמר אבא מאי דכתיב [9] הללו את ה' כל גוים אומות העולם מאי עבידתייהו ה"ק הללו את ה' כל גוים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו [ז] (אמר לו) ועוד (חדא) עתידה מצרים שתביא דורון למשיח כסבור אינו מקבל מהם אמר לו הקב"ה למשיח קבל מהם אכסניא עשו לבניי במצרים מיד [10] יאתיו חשמנים מני מצרים נשאה כוש ק"ו בעצמה ומה הללו שנשתעבדו בהן כך אני שלא נשתעבדתי בהן לא כ"ש אמר לו הקב"ה קבל מהם מיד [10] כוש תריץ ידיו לאלהים נשאה מלכות [רומי] הרשעה ק"ו בעצמה ומה הללו שאין אחיהן כך אנו שאנו אחיהן לא כ"ש אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל [11] גער חית קנה געור חיה וקנה לך עדה דבר אחר געור חית קנה שדרה בין הקנים דכתיב [12] יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירעינה [ח] אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן געור בחיה שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד [11] עדת אבירים בעגלי עמים ששחטו אבירים כעגלים שאין להם בעלים [11] מתרפס ברצי כסף שפושטין יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים [ט] [11] פיזר עמים קרבות יחפצון מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם קריבות שהיו חפצין בהן ועוד שלח לו ג' מאות וששים וחמשה שווקים בכרך גדול של רומי וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמשה בירניות וכל בירנית ובירנית היו בו שלש מאות וששים וחמשה מעלות וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו אמר רבי [י] (ישמעאל) לרבי ואמרי לה [יא] (לר' ישמעאל בר יוסי) הני למן לך ולחברך ולחברותך שנאמר [13] סחרה ואתננה קודש לה' לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים לפני ה' יהיה וגו' מאי לא יאצר תני רב יוסף לא יאצר זה בית אוצר ולא יחסן זה בית גניזה מאי כי ליושבים לפני ה' אר"א זה לירושלים כדכתיב לעיל מיניה מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שי: **געור חיה.** אומה הרשעה: **וקנה לך עדה.** ישראל. ואית דמפרשי מגרים וכום דכתיב אבירים ולא נהירא דסתם עדה ישראל: **קנה.** דריש לשון קנים: **בין הקנים.** ביער דחזיר ביער זו אדום שכתוב בה [יב] אכלה ומדקה ושאלא ברגלה רפסה זה דרכו של חזיר: **נלחכין בקולמוס אחד.** כלומר כולן פה אחד להרע לישראל. אם בא ישראל לדין לפניהם כולן מחייבין אותו מדכתיב קנה ולא כתיב קנים משמע קולמוס אחד: **בעגלי עמים.** עגלים של כל העולם הפקר שאין להם בעלים: **מתרפס.** מתיר פס פושט יד: **ברצי.** כלומר מתנין עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהן מקבלין ואין מקיימין דבריהן: **בירניות.** מגדלים: **לחברותך.** לחברי חבירך: **בית אוצרותיהן.** של תירוש דגן ויצהר: **ולא יחסן.** לשון חוסן. זה בית גנזיהן של כסף וזהב הגנוזין וטמונים בחוזק ובחוסן: זה

ז) [בבא קמא פ"ב מ"ו], ח) [בבא קמא פ"ב מ"ו], ט) [בבא קמא פ"ב מ"ו], י) [בבא קמא פ"ב מ"ו], יא) [בבא קמא פ"ב מ"ו], יב) [בבא קמא פ"ב מ"ו],

ואקדיה מבחוץ. לשרוף את הזורקים אותן לתוך האור דכתיב [דניאל ג] גובריא אילך די הסיקו לשדרך מישך ועבד נגו קטיל הימון שביבא דנורא: **ואמת ה' לעולם.** שקיים לי דברו ואמר לי הבטחתו שהבטיחני להגיל מבני בניו של אברהם: **שנתן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: ה"ג **יון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו לאקורי נפשייהו בנחל קישון: ואמת ה' לעולם.** שגילה לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו: **שמוני בניך.** מרוב חטאותם בגלות: **לחולדה זו שדרה בעיקרי בתים.** והיינו עקרת הבית: **אומות העולם מאי עבידתייהו.** לשבחי משום דגבר עלינו חסדו הא עלן לשבחי: **אגבורות ונפלאות.** דחזיתו שעשה לי: **וקנה.** עדת ישראל בין הקנים ביער: **חזיר מיער.** זה אדום שכתוב בה (שם ז) אכלה ומדקה ושאלא ברגלה רפסה וזה דרכו של חזיר: **שלא מעשיה נכתבים בקולמוס אחד.** כלו' פה אחד להם להרע: **מתרפס.** מתיר פס פושט יד: **ברצי.** כלומר מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשוחד שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם:

רשב"ם

ואקדיה מבחוץ. לשרוף את הזורקין אותן לתוך האור כדכתיב [1] גובריא אילך די הסיקו לשדרך וגו' עד קטיל הימון שביבא דנורא: **פלוט אותן ליבשה.** וניתנו לקבורה שם בזכות שאמרו (שמות יד) כי ה' נלחם להם במצרים והיינו דכתיב (שם טו) נטית ימינך תבלענמו ארץ שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענה על קבורתן: **שמוכן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: **יון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו לאקורי נפשייהו בנחל קישון: [2] פתחו דגים.** שביים: **נחל קישון גרפם.** ליס כדכתיב (קהלת א) כל הנחלים הולכים אל הים: **ואמת ה' לעולם.** שגילה לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו: **אמרה כנסת ישראל.** הזקנים והחשובים שבהן אמרו על שאינם חשובים כל כך כדמשמע אם הבנים שהאם לועקת על הבנים ששמוה עקרת הבית: **שמוני בניך.** מרוב חטאתם בגלות: **לחולדה זו הדרה בעיקרי בתים.** והיינו עקרת הבית: **אני אהובה לפניך.** אהבתי משמע כמו אהבתני כלומר אהבת אותי: **לי נאה להושיע.** יותר מכל האומות שהרי ישראל ייחדוך: **כשחלה רבי ישמעאל בר' יוסי שלח לו רבו.** בהרבה מקומות בש"ס מצינו ששלח לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי בחליו כן והדברים שהשיב לו כאן לא השיב לו פעם אחרת ושמא חלאים הרבה חלה רבי ישמעאל ובכל פעם ופעם שלח לו רבי והוא משיב לו אי נמי כולן השיבן בפעם אחת ובש"ס סידרן במסכתות כל אחת על מקומה: **אומות העולם מאי עבידתייהו.** לשבחי משום דעלינו גבר חסדו הא עלן לשבחיה: **אגבורות ונפלאות.** דחזינן שעשה בעולם וכל שכן אנו כי גבר עלינו חסדו יותר מכל אומה ולשון: **יאתיו חשמנים.** דורונות למלך המשיח

מוסף רש"י

כך מצריים עולים מצד אחר. לחזק ממנו וירדפו אחריו (שמות יד ל). בעיקרי בתים. קרו"ט בלע"ז (חולין כב:). אע"פ שדלה אני במצות. כגון ציצוים, שאין זכיותיהן מכריעין לתלות להם זכותם, לך אני ולי נאה להושיע. להטות כלפי חסד (ר"ה יז.).

מוסף תוספות

א. וכן איתא במדרש שאורך הכוכב מהלך ת"ק שנה כמן השמים ועד הארץ שהיה ראש אחד תחוב ברקיע והשני היה בארץ. תוס' מגיגה יב. ב. באויר העולם. שם.

רבינו חננאל

וענין ירמרו על יום בים סוף ישראל שבאותו הדור קטני אמנה היו אמרו כשם שאנו עולין מצד זה כך המצרים עלו מן הצד האחר וכו'. אמרה כנסת ישראל אע"פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע אהבתי כי ישמע ה' הללו את ה' כל גוים, וכל שכן אנו דגבר עלינו חסדו. וענין יאתיו חשמנים מני מצרים, למלך המשיח. לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים לפני ה', זה המקבל פני חבירו בישיבה.

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום מיושב לפלוני וזה של פלוני דהואיל ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא לישב שם תמיד: **סתרי תורה.** מעשה מרכבה ומעשה בראשית: **למגלה.** מדלא כתיב לגולה משמע שנותן כח לבריות לגלאו: מ) **מפני מדת הדין.** שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: **לולי משה בחירו.** אלמא משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דהשיב חמתו מהשחית אלמא שמח הוא בכך: **למלודה זו.** שפורסים לעופות לגוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמת זרח באסא קראי נ): **ושיגרו להדרימון.** מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקראי איכהו פ) ומלחמת יהושפט בעמונים קראי ע). ולדך הראשונים להביא גנזיהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יכרחו: **שמעמידו על רגליו.** שמשמח לבו: **אקלידי.** מפתחות: **וקולפי.** פותחות שקורין בלע"ז שרדור"א: **דגלדי.** של מרלופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים: **אבן מאסו הבונים.** כלומר דוד שמימיו רועה צאן היה ונעשה רא"ש. ונפלאת בעיניו לשון רבים אמרו אחיו: **זה היום עשה ה'.** שמואל היה מתנבא עליהם שסופן לגיל ולשמוח שיושיעם מיד אויביהם: **הושיעה נא אמרו אחיו.** כלומר על ידי דוד. ודוד אמר הללויה נא שיצלים במלכותו: **ברכנוכם אמר שמואל.** שיברך כולם כלומר מברכין אנו אתכם: **לנו.** לשון רבים: **אסרו חג בעבותים.** הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח: לכפול

רשב"ם

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום פלוני וזה מקום פלוני דהואיל ומכיר מקום חבירו רגיל הוא לישב תמיד שם: **עתיק יומין.** זה הקדוש ברוך הוא לכתיב (דניאל ז) ועתיק יומין יתיב: **סתרי תורה.** מעשה המרכבה ומעשה בראשית ופירושו של שם כדכתיב (שמות ג) זה שמי לעולם. והמכסה היינו שאינו מוסר אותם לכל אדם אלא למי שלבו דוחק כדאמרינן בפרק אין דורשין (חגיגה דף יג.) זה המגלה דברים שכיסן עתיק יומין. והכי משמע למכסה סתרי תורה שהיו מכוסין מתחלה ועתיק יומין גילן ונתן רשות לגלותן ומי שמגלה אותן זוכה למה שאמור בפסוק זה: **למגלה.** לשון מפעיל מדלא כתיב לגולה משמע שנותן ניכוח לבריותיו שיגלאוהו: **לולי משה בחירו.** אלמא קרי ליה בחירו משום דעומד בפרץ לפניו ומדמשבח ביה משמע שמח הוא בכך: **מפני מדת הדין.** שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: גבי מלודה גרסינן דגן שדרך ליתן דגן במלודה שפורסין לפני העופות כשאין בה דגן אין עוף נפנה אליה. גבי מלודה דהיינו מיס גרסינן דגיס: **ויגלו.** דרשינן לשון מלודה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמתו של זרח באסא קראי בד"ה (נ יד): **ושיגרו להדרימון.** מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקראי איכהו (שם נ טז): **כאו בני עמון ונטלוהו כו'.** גמרא. מלחמת יהושפט בעמונים קראי פ). ולדך הראשונים להביא גנזיהן עמם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יכרחו וכשהן מנולאין הנולאין נוטלים ממונן: מלחמת סנחריב באחז קראי. חזקיהו נטלו מסנחריב כשבא המלאך והכה המחנה ק): **כשדיים הפשו אם לדקיהו.** קראי (מ"ב כה). פרסיים קבלו המלכות מכשדים דכתיב (דניאל ה) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ויוונים קיבלו המלכות מפרסיים מפורש בספר יוסיפון וגם רומיים שקיבלו המלכות מיוונים מפורש שם ובפ"ק דע"ז (דף ח.): **זה עשרו של קרח.** שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם: **משוי שלש מאות.** לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס: **אקלידי.** מפתחות: **וקולפי.** פותחות: **דגלדי.** מרלופין של עור ואעפ"כ היה משוי שלש מאות פרדות: **אבן מאסו הבונים.** זה דוד שהיה לעיר באחיו ורועה: נפלאת בעיניו לשון רבים אמרו אחיו: **זה היום עשה ה'.** שמואל היה מתנבא שסופן לגיל ולשמוח בו שיושיעם מאויביהם: **הללויה נא אמר דוד.** שיללים במלכותו: **אסרו חג בעבותים.** הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח ומתן דמן למזבח: לכפול

זה המכיר מקום חבירו בישיבה איכא דאמרי אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בישיבה מאי למכסה עתיק (יומין) זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין ומאי נינהו סתרי תורה ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין מאי נינהו טעמי תורה אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב [1]למנצח מזמור לדוד זמרו למי שנוצחין אותו ושמח בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם בשר ודם מנצחין אותו ועצב אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר [2]ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו אמר רב כהנא [פ]משום רבי ישמעאל בר' יוסי אמר ר"ש בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה מאי דכתיב [3]וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה [ג]מיד מדת הדין אמר רב יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים שנאמר [4]וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען בשאר ארצות מנין תלמוד לומר [5]וכל הארץ באו מצרימה וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן שנאמר [6]וינצלו את מצרים [ג]רב אסי אמר עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן רבי שמעון [7]אמר במצולה שאין בה דגים והיה מונח עד רחבעם בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם [ד]שנאמר [7]ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך בא זרח מלך כוש ונטלו משישק בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש ושיגרו [ו]להדרימון בן טברימון באו בני עמון ונטלום [ז]מהדרימון בן טברימון בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונח עד אחז בא סנחריב ונטלו מאחז בא חזקיה ונטלו מסנחריב והיה מונח עד צדקיה באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים באו יוונים ונטלוהו מפרסיים באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים ועדיין מונח ברומי: [פ]אמר רבי חמא [ט](בר) חנינא שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלה לקרח ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוירום ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא [8]עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זו עשרו של קרח [י](שנאמר) [9]ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו [כ]א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא: (דיא"ש אדי"ש כשד"ך מאוד"ך סימן) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [10]אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה אמר ישי מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו זה היום עשה ה' אמר שמואל אנא ה' הושיעה נא אמרו אחיו אנא ה' הצליחה נא אמר דוד ברוך הבא בשם ה' אמר ישי ברכנוכם מבית ה' אמר שמואל אל ה' ויאר לנו אמרו כולן אסרו חג בעבותים אמר שמואל אלי אתה ואודך אמר דוד אלהי ארוממך אמרו כולן: [ג]תנן התם מקום שנהגו

לכפול

כמצודה שאין בה דגן. לדך ליידי עופות להסיס דגן במצולה ודליס וינגלו וינגלו כי למ"ד מתחלפת בדל"ת במקומות הרבה: אבל

---

1. לַמְנַצֵּחַ בִּנְגִינוֹת מִזְמוֹר לְדָוִד:
תהלים ד א
2. וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית:
תהלים קו כג
3. וִידֵי אָדָם מִתַּחַת כְּנָפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּן:
יחזקאל א ח
4. וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנָעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה:
בראשית מז יד
5. וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל יוֹסֵף כִּי חָזַק הָרָעָב בְּכָל הָאָרֶץ:
בראשית מא נז
6. וַיְיַ נָתַן אֶת חֵן הָעָם בְּעֵינֵי מִצְרַיִם וַיַּשְׁאִלוּם וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם:
שמות יב לו
7. וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַל יְרוּשָׁלִָם:
מלכים א יד כה
8. יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ:
קהלת ה יב
9. וְאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֲלִיאָב בֶּן רְאוּבֵן אֲשֶׁר פָּצְתָה הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֶת אָהֳלֵיהֶם וְאֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם בְּקֶרֶב כָּל יִשְׂרָאֵל:
דברים יא ו
10. אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה:
תהלים קיח כא

מוסף רש"י

כמצודה זו שאין בה דגן. לדך ליידי עופות לזרוק דגן מתחת מלודות כדי שיבואו עופות וינלכדין, וכשאין בה דגן אין עוף פונה אליה, כך ריקנו המצרים מכל ממונם. וינצלו כתרגומו ורוקינו (ברכות ט:). **כמצולה שאין בה דגים.** כמו מצולות יס, כלומר בתוך התהום אין מגיעין דגים אלא על שפת הים, היכא דאיכא מזון (שם). **אקלידי.** מפתחות, **וקליפי.** מנעולים, **דגלדא.** כולם המפתחות והמנעולים של עור היו, ואעפ"כ היו שלש מאות פרדות טעונות. ל"א דגלדא לגודך שקיס והמרלופין וסיסין של עור היו (סנהדרין קי.).

רבינו חננאל

וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב, ידו של הקב"ה שהיא פשוטה לקבל שבים מפני מדת הדין, כל אלו דברים פשוטין הן. ענין כל כסף שבעולם לקטו יוסף והביאו לפרעה, כשעלו ישראל ממצרים נטלוהו שעשו מצרים כמצולה שאין בה דגן איכא דאמרי כמצודה. **בא** שישק נטלו מרחבעם **בא** זרח נטלו משישק וכו'. **ואת כל היקום אשר ברגליהם.** זו עשרו של אדם שמעמידו על רגליו. א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות היו מפתחות גנזיו של קרח וכלהו אקלידי קלפי דגלדאי. אמר רבי יונתן אודך כי עניתני אמר דוד, אבן מאסו הבונים אמר ישי, מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו, זה היום עשה ה' אמר שמואל.

לעזי רש"י

שרדור"א [שיריידור"א]. מנעול.

אבל לפניו מצוה לברך. לפי מה שפירש פ״ע לעיל דהפסוקים לא הוו הפסק וברכה אחרונה היא תמימת הראשונה לא יתכן כאן דאין יברך לפניו ולא יתחוס אחריו מהר״י: **אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה.** רב מוקי למתניתין כדר׳ יהודה דסבר דאין הפסח נאכל בשני מקומות והכי אוקימנא סתמא פרק כיצד צולין (לעיל ד׳ פו.) שתי חבורות שהיו אוכלות בבית אחד אלו הופכין פניהם ואוכלין ואלו הופכין פניהם ואוכלין והשתא באמצע פירוש משום היכרא וכשהשתא עומד למזוז קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ומוקי לה בגמרא כרבי יהודה והיינו דוקא בפסח אבל מצה לא אשכחן בשום דוכתא דליתסר בשתי מקומות ואי משום דאתתקש לפסח להא על כרחיך לא איתקש דאי לא תימא הכי ליפרך ממתני׳ דרב דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן הא אחר מצה מפטירין ולא מצי לשנויי כדמשני לשמואל דלגבי שני מקומות לא הוי רבותא פסח טפי ממצה אלא ודאי רב לא איירי אלא בפסח והא דקאמרינן לקמן אבי הוה יתיב קמיה דרבה והוה קא מנמנם פי׳ הקונטרס לקמן אע״ג דלא הוי בזמן הפסח הא איתקש מצה לפסח ולא נהירא ובירושלמי מפרש לה גבי תענית דאמרינן פ״ק דתענית יש אסור לאכול ולא שנו אלא יש ממש אבל מתנמנם לא ורבה הוה מתנמנם ובעי למיסר בתר הכי וקמייתי ראיה מפסח דכי היכי דפסח לא חשיב נמנום בעלמא כשיבה מעליא לענין שני מקומות ה״נ לא חשיב נמנום לענין תענית דלמחר לאיתסורי באכילה בתר הכי:

בראשונה

[a]לכפול יכפול לפשוט יפשוט לברך אחריו יברך הכל כמנהג המדינה אמר אביי [b]לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו [מצוה] לברך [c]דא״ר יהודה אמר שמואל כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן [d]מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא א״ר נחמן בר יצחק דכתיב [1]וירץ אחימעץ דרך הככר ויעבור את הכושי אביי אמר מהכא [2]והוא עבר לפניהם איכא דאמרי מהכא [3]ויעבור מלכם לפניהם וה׳ בראשם [7]רבי כופל בה דברים רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים מאי מוסיף אמר אביי מוסיף לכפול מאודך למטה דרש רב עוירא זימנין א״ל משמיה דרב[e] וזימנין א״ל משמיה דרב [1](אשי) מאי דכתיב [4]ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב״ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמל חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לאברהם אבינו כוס של ברכה לברך ואומר להן איני מברך שיצא ממני ישמעאל אומר לו ליצחק טול וברך אומר להן איני מברך שיצא ממני עשו אומר לו ליעקב טול וברך אומר להם איני מברך שנשאתי שתי אחיות בחייהן שעתידה תורה לאוסרן עלי אומר לו למשה טול וברך אומר להם איני מברך שלא זכיתי ליכנס לארץ ישראל לא בחיי ולא במותי אומר לו ליהושע טול וברך אומר להן איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב יהושע בן נון [5]נון בנו יהושע בנו אומר לו לדוד טול וברך אומר להן אני אברך ולי נאה לברך שנאמר [6]כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא: **מתני׳** [7]ב[f]אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן: **גמ׳** מאי אפיקומן אמר רב שלא יעקרו מחבורה לחבורה ושמואל אמר כגון [8]אורדילאי לי וגוזליא לאבא ורב חנינא בר שילא ורבי יוחנן [9](אמר) כגון תמרים קליות ואגוזים תניא כוותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח כגון תמרים קליות ואגוזים אמר רב יהודה אמר שמואל [7]ג[g]אין מפטירין אחר מצה אפיקומן תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן אחר הפסח הוא דלא אבל לאחר מצה מפטירין לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא אחר מצה דלא נפיש טעמייהו אבל לאחר הפסח דנפיש טעמיה ולא מצי עבוריה לית לן בה קמשמע לן נימא מסייע ליה [h]הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה באחרונה אין

בראשונה

חבורות ואין האוכל אוכל הפסח בשני מקומות. והך מילתא דרב אוקמיה התם בשעת אכילה אבל לאחר אכילה יכול ליעקר לומר הלל בחבורה אחרת ולא קפיד אלא לאכול בב׳ מקומות אבל לאכול דברים אחרים במקומן הראשון שרי רב ובלבד שלא יעקור לאוכלן עם חבורה אחרת. והיינו דפליג עליה שמואל ורבי יוחנן ואמרי כל דבר אסור לאכול אפילו בחבורתו ראשונה וליכא לפרושי שלא יעקרו מחבורה לחבורה דלאחר שאכלו קצת מן הפסח לא יאכלו ממנו בחבורה אחרת דהא סתם לן תנא בכיצד צולין (שם) וכשהשתא עומד למזוז קופץ את פיו עד שמגיע אצל חבורתו ותרי סתמי למה ולרב הכי משמע ליה אפיקומן אפיקו מנייכו הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל במקום אחר: **כגון אורדילאי לי וגוזליא לאבא.** לרב. דשמואל הוה רגיל לאכול בקינוח סעודה כמהין ופטריות ורב רגיל לאכול אחר סעודתו גוזלות. ולשון אפיקומן הוציאו והביאו מיני מתיקה. ואתא שמואל למימר דלא מיבעיא שלא יעקור מחבורתו לחבורה אחרת אלא אפילו בחבורתו אסור לאכול כולם אחר הפסח שלא יאכל ממנו טעם הפסח ולפי שדינו ליאכל בסוף על השבע וכן כל קרבנות דכתיב (במדבר יח) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין[i] : **אבא.** כך שמו של רב אלא בכבוד קורין אותו רב בבבל הכי כמו שקורין לרבי יהודה הנשיא בארץ ישראל רבינו וכן מוכיח בשחיטת חולין (דף קמ:) דאמרי׳ מאן ריש סידרא בבבל אבא אריכא ורב מיירי שהיה רב אחוך בדורו כדאמרינן במסכת נדה (דף כד.). ורבי יוחנן כשמואל סבירא ליה אלא שהיה רגיל באלו בקינוח סעודה: **אין מפטירין אחר המצה אפיקומן.** שצריך לאכול מצה בגמר סעודתו זכר למצה הנאכלת עם הפסח בבריכה. וזו היא מצה הבלועה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובה ועל כרחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע״פ שאינה לשם חובה כדאמר רב חסדא לעיל[j] גבי מרור דלאחר שמילא כריסו ממנו היאך חוזר ומברך עליו הלכך מברך אתרוייהו בריש והדר אכיל מצה באחרונה ואחר אותה מצה אין נפטרין ממנה באכילת דבר אחר אלא לשכח טעמה. ובמצה בזמן הזה מיירי דליכא פסח בהדה דאי בזמן דאיכא פסח הא בהדיא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן והיינו אחר פסח ומצה הנאכלת עמו: **אחר הפסח הוא דלא.** אבל בזמן דאיכא פסח דאין אוכלין אפיקומן אחר הפסח והמצה שעמו: **אחר מצה.** בלא פסח מפטירין: **סופגנין.** רקיקין העשויין כספוג מתוך שעיסתן רכה אין תורת לחם עליהן ואנן בעינן לחם דכתיב (דברים טז) לחם עוני: **דובשנין.** מטוגנין בשמן ודבש ואינו לחם עוני אלא לחם עשיר:

בראשונה

עין משפט נר מצוה

קח א מיי׳ פ״ג מהל׳ תמורה הלכה יא טוש״ע א״ח סימן תכב סעיף ג:

קו ב ג מיי׳ פ״ח מהל׳ מלה הלכה ט [ופ״ו סה הל׳ יא] סמג עשין עח טוש״ע א״ח סי׳ תעח סעיף ח:

תורה אור השלם

1. וידי מה ארוץ ויאמר לו רוץ ורץ אחימעץ דרך הכבר ויעבר את הכושי: שמואל ב יח כג
2. והוא עבר לפניהם ויעבר מלכם לפניהם וה׳ בראשם: מיכה ב יג
3. עלה הפרץ לפניהם פרצו ויעברו שער ויצאו בו ויעבר מלכם לפניהם וה׳ בראשם: מיכה ב יג
4. ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק: בראשית כא ח
5. נון בנו יהושע בנו: דברי הימים א ז כז
6. כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא: תהלים קטז יג

רבינו חננאל

תנן התם מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט ישפוט לברך אחריו יברך. תניא ר׳ כופל בה דברים [ר׳ אלעזר בן פרטא מוסיף]. מאי היא מוסיף, לכפול מאודך ולמטה. ענין שגומל הקב״ה חסד לזרע יצחק אחר שאוכלין ושותין אומר׳ לאברהם טול ברך אומר אני מברך שיצא ממני ישמעאל וכו׳, עד נותנין לדוד ואומר אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו׳. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. מאי אפיקומן, רב אמר שלא יעקרו מחבורה זו ויאכלו פסח בחבורה אחרת, ושמואל אמר שלא יאכלו אחר הפסח אפילו באותה חבורה, כגון קליות ואגוזים וכיוצא בהם, וכל שכן בשר וכיוצא בו שמפיג מתוך פיהם ומפכחין טעמו של פסח. תניא כותיה דרבי יוחנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כגון קליות ואגוזין. אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל אין מפטירין אחר מצה אפיקומן. ואקשינן עליה והא אנן לא תנן אלא אין מפטירין אחר הפסח, הא אחר מצה מפטירין. ופרקינן לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא מצה דלא נפיש טעמה ואתי טעמה דהני לפכוחי דמצה. אלא פסח דנפיש טעמיה ולא אתו הני מפכחי טעמיה אימא מפטירין אחר הפסח קמ״ל דאין מפטירין. נימא מסייע ליה, הסופגנין והדובשנין והאסקר[ר]יטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. דיקינן מינה מדקתני באחרונה, ש״מ אין מפטירין אחר מצה אפיקומן.

מסורת הש״ס

א) סוכה נט. מגילה כח:, ב) לעיל ז: מגמות לה:, ג) [נדה סג:], ד) [סוכה נט. תוס׳ פ״ו], ה) [ל״ל דרב אמיי], ו) [ל״ל אסיי], ז) לעיל פו., ח) [ברכות מז.], ט) [ל״ל אמרין], י) [תוספתא פ״ג ה״ח], כ) [תוספתא פ״ג ה״ג], ל) [ברכות סד.], מ) [ע״ש], נ) [ברכות סד.], ס) [סוטה טו.], ע) [דף קטו.], פ) [קד: תוהה מון],

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה אין מפטירין וכו׳ הלכך אתרוייהו:

מוסף רש״י

לכפול. כל פסוק ופסוק, ונהגו כן מפני שיש פרשה שכולה כפולה, כזהו תמלה וסוף, יאמר גא שלשה פעמים, קראתי יה ענני במרחב יה, ה׳ לי ה׳ לי, טוב לחסות, סבבוני סבוני, דחה לחיתני, ויהי לי לישועה קול רנה וישועה, ימין ה׳ ימין ה׳, לא אמות ואמות לא נתנני, פתחו לי שערי זה השער וגו׳, אבל מאודך ולמטה אינו כפול, והיינו דאמרינן (סוכה נט.) מוסיף לכפול מאודך ולמטה (שם לח.). **עובר.** קודם (לעיל ז:). **ויעבר את הכושי.** ויקדם את הכושי (מגילה כא:) קדמו לרוץ לפניו (סוכה לט:). **כופל בה דברים.** מאלה והלאה (שם). **מוסיף בה דברים.** בהלל מוסיף לכפול על כפילתו של רבי (שם). מאודך למטה. כדפרישית לעיל, שכל המזמור כפול מראשו ועד כאן (שם). **אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.** כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה, דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השובע, שכן חובת כל הקרבנות כדקיימא לן (חולין קלב:) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, אין נפטרין על ידי אפיקומן (לעיל פו.). **שלא יעקרו מחבורה לחבורה.** אפיקומן לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת (לעיל פו.). **כגון אורדילאי לי וגוזליא לאבא.** שמואל מציניו עליו אכילת בקנות סעודה והן כמהין ופטריות, ולרב היו מציניו גוזלות, ושמואל היה קורא לרב אבא לכבודו (ברכות מז.) כלומר אין רשאין ליפטר בדבר אחר מתוך סעודתו ולומר אפיקומן, כלומר הוציאו והביאו מיני מתיקה של מאכל בקינוח הסעודה, שלא להפקיע טעם פסח מפיו, ד״א אפיקומן לשון יוני כלומר שום דבר, מפי ר׳ קלונימוס אים רומי (שידור רש״י סי׳ שצא).

מסורת הש״ס

ה) סוכה נט. מגילה כח:, ו) לעיל ז: מגמות לה:, ז) [נדה סג:], ח) [סוכה נט. תוס׳ פ״ו], ט) [ל״ל דרב אמיי], י) [ל״ל אסיי], כ) לעיל פו., ל) [ברכות מז.], מ) [ל״ל אמרין], נ) [תוספתא פ״ג ה״ח], ס) [תוספתא פ״ג ה״ג], ע) [ברכות סד.], פ) [ברכות סד.], צ) [סוטה טו.], ק) [דף קטו.], ר) [קד: תוהה מון],

ברשאונה לא. דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה: **מה שביעי רשום.** דכתיב[ד] וביום השביעי עצרת לה׳ כתיב תאכלו מצות שהרי הוציאו מן הכלל אף ששת ימים רשות שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם או להתענות: **מתני׳ כולם לא יאכלו.** אם התחילו לאכול פסחם וישנו ועדיין לא אכלו כל פסחם לא יאכלו דגרמין כאוכלי פסחם בשתי חבורות[ה] או בזמן הזה שאין פסח אם ישנו כולם[ו]:

עד

רשב״ם

ברשאונה לא. דאין אדם רשאי לאכול כלום אחר מצת חובה: **מצה בזמן הזה דאורייתא.** לילה הראשון חובה: **הויא מצעי ליה לעמא ושויה בדרך רחוקה.** ובזמן שביהמ״ק קיים: **כתיב בהאי וכתיב בהאי ובגרילא.** דטמא ושהיה בדרך רחוקה לא יליף מערל ובן נכר דהא אית ליה תשלומין לפסח שני הלכך לא יאכל מצה בראשון עד שיעשה פסח שני ויקיים על מצות ומרורים יאכלוהו אבל ערל ובן נכר דין הוא שיאכלו מצה בראשון דהא לא אכלי בשני ואי כתב רחמנא בערב תאכלו מצות הוה מוקמי לה בערל ובן נכר משום דלית ליה תשלומין אבל טמא ודרך רחוקה דאית להו תשלומין לא ליחייבו בראשון הלכך כתב רחמנא טמא ושהיה בדרך רחוקה: **שביעי רשום.** דכתיב[ד] וביום השביעי עצרת ולא כתיב תאכל מצות שהרי הוציאו מן הכלל: **אף ששת ימים רשום.** שאם רצה לאכול בשר בלא לחם או להתענות הרשות בידו: **הוי דבר שהיה בכלל.** דכתיב[ד] שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל בהאי קרא דששת ימים כתיב ללמד שהיא רשות ולא ללמד על עצמו לבדו אלא ללמד על הכלל כולו דהיינו ז׳ ימים דזו אחת מי״ג מדות שהתורה נדרשת בהן. מהכא שמעינן דמצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן דהא תניא כוותיה דרבא. וקיימא לן נמי כר׳ יוחנן דאמר דאין אוכלין אחר מצת חובה שבאחרונה כלום אלא שתיית יין לא מיבטליא טעם מצה מייה אבל שתיית יין לא מיבטליא דשתיה לא מבטלא אכילה מייה: **מתני׳ ישנו כולן לא יאכלו.** אם התחילו לאכול פסחן וישנו לא יאכלו דגרמה כאוכל פסחו בב׳ מקומות דמאחר שישנו הסיחו דעתן לאכול עוד וחשיב ליה תנא כאכילת שני מקומות וחומרא בעלמא הוא. וליכא לפרושי משום דדמי לאכילת שתי חבורות משום דאם כן קשיא קתמא אסתמא דהא בכילד לולין (לעיל דף פו.) סתם לן כר׳ יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות אבל אין האוכל אוכל בשני מקומות הלכך טעמא דמתני׳ משום אכילת שני מקומות. והוא הדין נמי במצה בזמן הזה לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן הפסק אכילה היא ושוב לא יאכל משום דעבידא זכר לפסח בזמן שבית המקדש קיים וכן מוכיח בגמרא דאפילו בזמן הזה מיירי תנא. וליכא לפרושי טעמו משום דאין מפטירין אחר מצה אפיקומן דאם כן תיקשי לאידך גיסא דאמרינן מפטירין אמאי לא אותביה מייה לעיל:

רבי

ליכותא אפילו דמו להדדי לגמרי וכי מזהירין מן הדין פשיטא דתרוייהו צריכי למכתב אלא אדיוקא דקראי קאי דדייקינן בו הוא דאינו אוכל דאינו אוכל בפ״ק דב״ק (דף ג.) גבי שלא דמשמע שן ומשמע רגל כו׳: (שייך לעיל) **רב אחא בר יעקב אמר אחד זה ואחד זה מדרבנן.** ל״ע בהיא סוגיא דפרק כל שעה (לעיל דף כח:) דמשמע דין לר׳ יהודה דין לר״ש סבירא להו דהוי דאורייתא[ט] מר נפקא לן מעליו מדכתיב שבעת ימים תאכל עליו מצות דעליו מיותר לומר דעליו של פסח הוא חייב לאכול מצות ומר נפקא לן מבערב תאכלו מצות כדרבא וי״ל דהתם פלוגתא אליבא דרבא ולא כרב אחא בר יעקב ומ״מ תימה דרבי יהודה מצריך קרא לטמא ושהיה בדרך רחוקה וערל ובן נכר כסברת רב אחא בר יעקב דלית הילכתא כוותיה ואמן קיימא לן[ט] כרבי יהודה לגבי רבי שמעון:

מלא

מצות ומרורים. אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים מנין ת״ל בערב תאכלו מצות הכתוב קבעו חובה. וקיימא לן כרבה דמצה דאורייתא ומרור בזמן הזה דרבנן. **מתני׳** ישנו מקצתן יאכלו, לא יאכלו, נתנמנמו יאכלו.

באחרונה אין בראשונה **לא.** פי׳ בראשונה בלא אחרונה בלא אחרונה לא כגון דלית ליה אלא כזית מצה ותו לא דטוב לאוכלו על השובע ולהיות טעם מצה בפיו אבל ודאי אי אית ליה מצה לכל סעודתו טוב לו לאכול מצה בתחלה לתיאבון ולברך עליה ואח״כ בגמר סעודתו יאכל כזית מצה ויהיה טעם מצה בפיו ועיקר מצוה על הראשונה שהיא באה לתיאבון וגם יהא לבסוף טעם מצה בפיו באותו כזית אחרון ואפילו אם עיקר מצוה באחרונה אין זה תימה אם אנו מברכין על הראשונה כדי לפטור המצה של אחרונה שהרי אין לברך על האחרונה משום שלאחר שמילא כריסו הוא אבל יכול הוא לברך על הראשונה ותיפטר האחרונה שהיא עיקר המצוה כדפרישית לעיל[ב] ורב מסקא גבי תרי טיבולי דמרור וכן ל״ל להלל שהיה כורך מצה ופסח בסוף הסעודה והכי הוי אכיל מצה דאורייתא אם כן בתחלת סעודה היה מברך על המצה ואוכל דמועלת אותה ברכה לברכת מצה עם הפסח שבסוף ומיהו להיא פירוש׳ דלעיל דלרב מסקא בעי לחזר על שאר ירקות לטיבול ראשון כדי שיברך על המרור בטיבול שני א״כ ה״ל ה״ל יחזר כמו כן על הסופגנין לאכול בתחלה כדי שיברך על אכילת מצה לבסוף[א] מיהו לפי׳ אחר שגם לרב מסקא אין צריך לחזר על שאר ירקות אלא מברך על המרור בטיבול ראשון ובאותה ברכה יצא בטיבול שני ה״ל יברך על מצה דמתחלה ויצא בשל מצות מצה שלבסוף: **מפטירין אחר מצה אפיקומן.** וא״ת אחר הפסח מאי טעמא אין מפטירין הא נפיק טעמיה טפי ממצה יש לומר כדמפרש בירושלמי דמשום הכי נאכל על השובע שלא יבא לידי שבירת עצם וכתיב (שמות יב) ועצם לא תשברו בו ומש״ה אין אוכלין שום דבר וא״ת הא במנחה נמי אמרי׳ בתמורה (דף כג.) ובמנחות (דף כא:) דנאכלת על השובע וליכא למימר האי טעמא י״ל דהתם ה״ט שלא יצא משלחן רבו רעב אבל במצה לא שייך האי טעמא דלאו משלחן רבו הוא כולי האי וחגיגה הבאה עם הפסח אע״ג דאיכא למ״ד[ט] דאית בה משום שבירת עצם ואפ״ה אינה נאכלת על השובע היינו משום דפסח[י] כן שנתו הוא וכיון וחיישינן לשבירת עצם אבל חגיגה לא ומאן דאמר אין מפטירין אחר מצה ופסח אם כן לא ס״ל כטעם הירושלמי אלא סבר דבעינן שיהא טעם מצה ופסח בפיו: **כל בן נכר לא יאכל בו בו אינו אוכל.** אין לפסח בו אינו חייב לאכול דהא ודאי חייב לאכול דהא חייב בכל המצות אלא שאינו רוצה וגרגה לפרס דמיירי בישראל מומר בשעת שחיטה וחזר ועשה תשובה וקאמר אף על גב דישראל מעליא הוא כיון שלא נמנה עליו בשעת שחיטה שוב אינו אוכל בו אבל אוכל הוא במצה ובמרור ובגר היינו שמתו אחיו מחמת מילה וחייב בכל המצות ומקיים כולן אלא שאינו בפסח ובפרק מי שהיה טמא (לעיל דף נו.) גרס תרוייהו כל ערל לא יאכל בו כל בן נכר לא יאכל בו למה לי ומשני צריכי דאי אתמר ערל משום דמאיס כו׳ לכאורה משמע דאיצטריך גופיה דקרא ולא נהירא דלמה לי

א [שו״ע או״ח סי׳ תפו סעי׳ א בהג״ה]:

קז ב מיי׳ פ״ו מהלכות מלה הלכה א סמג עשין מ:

קח ג מיי׳ פ״ז מהל׳ מלה הלכה יב:

ד [מיי׳ פ״ח מהל׳ קרבן פסח הל׳ ב]:

קט ה מיי׳ פ״ו מהלכות מלה הל׳ א סמג עשה טוש״ע א״ח סי׳ תעה סעיף ז:

קי ו מיי׳ פ״ח מהל׳ מלה הלכה יד ופ״ח מהל׳ קרבן פסח הל׳ טו סמג עשין רכו טוש״ע א״ח סי׳ תעה סעיף ב:

תורה אור השלם

1. בְּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ:
במדבר ט יא

2. בָּרִאשֹׁן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב תֹּאכְלוּ מַצֹּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב:
שמות יב יח

3. וְכִי יָגוּר אִתְּךָ גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַיְיָ הִמּוֹל לוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לַעֲשֹׂתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאָרֶץ וְכָל עָרֵל לֹא יֹאכַל בּוֹ:
שמות יב מח

4. שִׁשֶּׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה:
דברים טז ח

גליון הש״ס

תוס׳ ד״ה **מפטירין** וכו׳ **דפסח בן שנתו הוא** ורכיך. עי׳ **תוספות** מעיל לקמן סי׳ ו׳:

רבינו חננאל

ודחינן דלמא לעולם מפטירין והכי קאמר, בראשונה דלתאבון קא אכיל לה למצה ודאי נפיק, אלא אפילו באחרונה דאיכא למימר דלמא אתי למיכל מצה אכילה גסה קמ״ל. מר זוטרא מתני להא דשמואל מפטירין אחר מצה אפיקומן, לימא מתני׳ מסייעא ליה אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כו׳. אמר רבה מצה בזמן הזה דאורייתא מרור מדרבנן, מאי שנא מרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיכא פסח איכא מרור והאיתנא דליכא פסח אמרור נמי לא איחייב. אי הכי אמצה נמי דהא על מצות ומרורים כתיב מרור דומיא דמצה. ופרקינן לא, מצה הדר אהדרה קרא בערב תאכלו מצות, הכתוב קבעו חובה אע״ג דליכא פסח. רב אחא בר יעקב אמר אחד מצה ואחד מרור בזמן הזה דרבנן. תניא כותיה דרבא ששת ימים תאכל מצות ובימים השביעי עצרת, מה שביעי רשות אף ששי נמי רשות, מאי טעמא, שביעי הוה ליה דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל שנאמר ששת ימים תאכל מצות, יצא שביעי ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא, שאכילת [פסח] (מצה) באלו הימים רשות, יכול אף לילה הראשון רשות ת״ל על

מסורת הש״ס

ה) [לעיל קטו. קמז:], ו) [לעיל קמז:], ז) לעיל כח.; ד) שם ודף לו., ח) [לעיל כח: ע״ש], ט) מכילתא בא פרשה ח, י) [דברים טז], יא) [מקומות. עי׳ בפי׳ הרמב״ם דהכי מוכח], יב) [דברים טז], יג) [שם], יד) [קטו. בד״ה והדר], טו) [לעיל ע.], טז) מר נפקא ליה כל״ל וכל״ל גם בסמוך. רש״ת, יז) [עיתוסין מו:].

הגהות הב״ח

(א) גמרא ומרורים יאכלוהו בזמן דלית׳ה: (ב) שם ומרורים יאכלוהו מלה מיהדר: (ג) שם הדר ביה קרא בערב תאכלו. נ״ב ל״ע בתוס׳ פ״ק דקידושין דף לז ע״ב ד״ה מוצב ובד״ה בזמן משמע דגרסינן הכא קרא דכל מוצבותיכם תאכלו מצות וע״ש וכן הקשו תוס׳ לעיל דף כח ע״ב: (ד) רש״י ד״ה כולם לא וכו׳ אם ישנו כולם אחר שני כוסות הראשונים שלאחר הסידור לכוסות האחרונים הפסק סעודה הוא לא יאכלו הפ״ד:

מוסף רש״י

לטמא ושהיה בדרך רחוקה. שאם״פ שאינו עושה פסח חייב באכילת מצה (לעיל כח:). מצה ומרור נמי לא ניכול. לא נתמייב (שם). ערל. שמתו אחיו ממחמת מילה (שם). בן נכר. מי שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים ולא לכל התורה (שם). כתיב בהאי. עכל וכן נכר וכתיב טמא ושהיה בדרך רחוקה דליכול מצות, ואף על גב דמלי ליף מייה הלכך איצטריך היקשא לקוטנו חובה. ומקראי אחריני טובא כגון שבעת ימים מצות תאכלו, וכגון מצות יאכל את שבעת הימים, לא נפקא לן קביעות חובה, דהנהו לאו חובה נינהו אלא מצות יאכל ולא חמץ, ואם רצה ליתן שלא ממחמץ ושלא ממצה הרשות בידו, ומדע דהא בכולהו כתיב את שבעת הימים וחובת מצה אינו אלא לילה הראשון כדילפינן, אבל מהכוא קרא נפקא לן חובת לילה הראשון דמדכתיב להיקשא גבי פסח וכדכתיב תאכל עליו מצות כי פסח לילה הראשון, אף היקשא שלא בזמן פסח לילה ראשונה ואהני היקשא לקוטנו חובה בזמן הזה ואהני עליו לממרא דקביעת חובה דהיקשא לא לכל שבעה אלא לילה הראשון (שם). מה שביעי רשות אף ששת ימים רשות. לפי שהשביעי בכלל שבעת ימים תאכל מצות ויצא מן הכלל, ללמד שאכילת מצה האמור בו אינו חובה, אלא אם בא לאכול תהא אכילתך מצה ולא חמץ, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא (סוכה כז.).

מוסף תוספות

א. [ה]הלל היה אוכל בתחילה סופגנין ובסוף כורך מצה ומרור ופסח. פסקי תוספות סי׳ שלב.

עין משפט נר מצוה

א בתחדש השני בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב: שמות יב יח. וכי יגור אתך גר ועשה פסח לי״י המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והיה כאזרח הארץ וכל ערל לא יאכל בו: שמות יב מח. ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לי״י אלהיך לא תעשה מלאכה: דברים טז ח

רש״ש

ב) נמי׳ ע״ש. ג) ד״ה ומרורים. ד) ד״ה ומרורים. ה) ד״ה ומרורים. ו) ד״ה ומרורים. ז) ד״ה ומרורים. ח) ד״ה ומרורים. ט) ד״ה ומרורים. י) ד״ה ומרורים. יא) ד״ה ומרורים. יב) ד״ה ומרורים. יג) ד״ה ומרורים. יד) ד״ה ומרורים. טו) ד״ה ומרורים. טז) ד״ה ומרורים. יז) ד״ה ומרורים. יח) ד״ה ומרורים. יט) ד״ה ומרורים. כ) ד״ה ומרורים. כא) ד״ה ומרורים. כב) ד״ה ומרורים. כג) ד״ה ומרורים. כד) ד״ה ומרורים. כה) ד״ה ומרורים. כו) ד״ה ומרורים. כז) ד״ה ומרורים. כח) ד״ה ומרורים. כט) ד״ה ומרורים. ל) ד״ה ומרורים. לא) ד״ה ומרורים. לב) ד״ה ומרורים. לג) ד״ה ומרורים. לד) ד״ה ומרורים. לה) ד״ה ומרורים. לו) ד״ה ומרורים. לז) ד״ה ומרורים. לח) ד״ה ומרורים. לט) ד״ה ומרורים. מ) ד״ה ומרורים. מא) ד״ה ומרורים. מב) ד״ה ומרורים. מג) ד״ה ומרורים. מד) ד״ה ומרורים. מה) ד״ה ומרורים. מו) ד״ה ומרורים. מז) ד״ה ומרורים. מח) ד״ה ומרורים. מט) ד״ה ומרורים. נ) ד״ה ומרורים. נא) ד״ה ומרורים. נב) ד״ה ומרורים. נג) ד״ה ומרורים. נד) ד״ה ומרורים. נה) ד״ה ומרורים. נו) ד״ה ומרורים. נז) ד״ה ומרורים. נח) ד״ה ומרורים. נט) ד״ה ומרורים. ס) ד״ה ומרורים. סא) ד״ה ומרורים. סב) ד״ה ומרורים. סג) ד״ה ומרורים. סד) ד״ה ומרורים. סה) ד״ה ומרורים. סו) ד״ה ומרורים. סז) ד״ה ומרורים. סח) ד״ה ומרורים. סט) ד״ה ומרורים. ע) ד״ה ומרורים. עא) ד״ה ומרורים. עב) ד״ה ומרורים. עג) ד״ה ומרורים. עד) ד״ה ומרורים. עה) ד״ה ומרורים. עו) ד״ה ומרורים. עז) ד״ה ומרורים. עח) ד״ה ומרורים. עט) ד״ה ומרורים. פ) ד״ה ומרורים. פא) ד״ה ומרורים. פב) ד״ה ומרורים. פג) ד״ה ומרורים. פד) ד״ה ומרורים. פה) ד״ה ומרורים. פו) ד״ה ומרורים. פז) ד״ה ומרורים. פח) ד״ה ומרורים. פט) ד״ה ומרורים. צ) ד״ה ומרורים. צא) ד״ה ומרורים. צב) ד״ה ומרורים. צג) ד״ה ומרורים. צד) ד״ה ומרורים. צה) ד״ה ומרורים. צו) ד״ה ומרורים. צז) ד״ה ומרורים. צח) ד״ה ומרורים. צט) ד״ה ומרורים. ק) ד״ה ומרורים. קא) ד״ה ומרורים. קב) ד״ה ומרורים. קג) ד״ה ומרורים. קד) ד״ה ומרורים. קה) ד״ה ומרורים. קו) ד״ה ומרורים. קז) ד״ה ומרורים. קח) ד״ה ומרורים. קט) ד״ה ומרורים. קי) ד״ה ומרורים. קיא) ד״ה ומרורים. קיב) ד״ה ומרורים. קיג) ד״ה ומרורים. קיד) ד״ה ומרורים. קטו) ד״ה ומרורים. קטז) ד״ה ומרורים. קיז) ד״ה ומרורים. קיח) ד״ה ומרורים. קיט) ד״ה ומרורים. קכ) ד״ה ומרורים. קכא) ד״ה ומרורים. קכב) ד״ה ומרורים. קכג) ד״ה ומרורים. קכד) ד״ה ומרורים. קכה) ד״ה ומרורים. קכו) ד״ה ומרורים. קכז) ד״ה ומרורים. קכח) ד״ה ומרורים. קכט) ד״ה ומרורים. קל) ד״ה ומרורים. קלא) ד״ה ומרורים. קלב) ד״ה ומרורים. קלג) ד״ה ומרורים. קלד) ד״ה ומרורים. קלה) ד״ה ומרורים. קלו) ד״ה ומרורים. קלז) ד״ה ומרורים. קלח) ד״ה ומרורים. קלט) ד״ה ומרורים. קמ) ד״ה ומרורים. קמא) ד״ה ומרורים. קמב) ד״ה ומרורים. קמג) ד״ה ומרורים. קמד) ד״ה ומרורים. קמה) ד״ה ומרורים. קמו) ד״ה ומרורים. קמז) ד״ה ומרורים. קמח) ד״ה ומרורים. קמט) ד״ה ומרורים. קנ) ד״ה ומרורים. קנא) ד״ה ומרורים. קנב) ד״ה ומרורים. קנג) ד״ה ומרורים. קנד) ד״ה ומרורים. קנה) ד״ה ומרורים. קנו) ד״ה ומרורים. קנז) ד״ה ומרורים. קנח) ד״ה ומרורים. קנט) ד״ה ומרורים. קס) ד״ה ומרורים. קסא) ד״ה ומרורים. קסב) ד״ה ומרורים. קסג) ד״ה ומרורים. קסד) ד״ה ומרורים. קסה) ד״ה ומרורים. קסו) ד״ה ומרורים. קסז) ד״ה ומרורים. קסח) ד״ה ומרורים. קסט) ד״ה ומרורים. קע) ד״ה ומרורים. קעא) ד״ה ומרורים. קעב) ד״ה ומרורים. קעג) ד״ה ומרורים. קעד) ד״ה ומרורים. קעה) ד״ה ומרורים. קעו) ד״ה ומרורים. קעז) ד״ה ומרורים. קעח) ד״ה ומרורים. קעט) ד״ה ומרורים. קפ) ד״ה ומרורים. קפא) ד״ה ומרורים. קפב) ד״ה ומרורים. קפג) ד״ה ומרורים. קפד) ד״ה ומרורים. קפה) ד״ה ומרורים. קפו) ד״ה ומרורים. קפז) ד״ה ומרורים. קפח) ד״ה ומרורים. קפט) ד״ה ומרורים. קצ) ד״ה ומרורים. קצא) ד״ה ומרורים. קצב) ד״ה ומרורים. קצג) ד״ה ומרורים. קצד) ד״ה ומרורים. קצה) ד״ה ומרורים. קצו) ד״ה ומרורים. קצז) ד״ה ומרורים. קצח) ד״ה ומרורים. קצט) ד״ה ומרורים. רא) ד״ה ומרורים. רב) ד״ה ומרורים. רג) ד״ה ומרורים. רד) ד״ה ומרורים. רה) ד״ה ומרורים. רו) ד״ה ומרורים. רז) ד״ה ומרורים. רח) ד״ה ומרורים. רט) ד״ה ומרורים. רי) ד״ה ומרורים. ריא) ד״ה ומרורים. ריב) ד״ה ומרורים. ריג) ד״ה ומרורים. ריד) ד״ה ומרורים. רטו) ד״ה ומרורים. רטז) ד״ה ומרורים. ריח) ד״ה ומרורים. ריט) ד״ה ומרורים. רכ) ד״ה ומרורים. רכא) ד״ה ומרורים. רכב) ד״ה ומרורים. רכג) ד״ה ומרורים. רכד) ד״ה ומרורים. רכה) ד״ה ומרורים. רכו) ד״ה ומרורים. רכז) ד״ה ומרורים. רכח) ד״ה ומרורים. רכט) ד״ה ומרורים. רל) ד״ה ומרורים. רלא) ד״ה ומרורים. רלב) ד״ה ומרורים. רלג) ד״ה ומרורים. רלד) ד״ה ומרורים. רלה) ד״ה ומרורים. רלו) ד״ה ומרורים. רלז) ד״ה ומרורים. רלח) ד״ה ומרורים. רלט) ד״ה ומרורים. רמ) ד״ה ומרורים. רמא) ד״ה ומרורים. רמב) ד״ה ומרורים. רמג) ד״ה ומרורים. רמד) ד״ה ומרורים. רמה) ד״ה ומרורים. רמו) ד״ה ומרורים. רמז) ד״ה ומרורים. רמח) ד״ה ומרורים. רמט) ד״ה ומרורים. רנ) ד״ה ומרורים. רנא) ד״ה ומרורים. רנב) ד״ה ומרורים. רנג) ד״ה ומרורים. רנד) ד״ה ומרורים. רנה) ד״ה ומרורים. רנו) ד״ה ומרורים. רנז) ד״ה ומרורים. רנח) ד״ה ומרורים. רנט) ד״ה ומרורים. רס) ד״ה ומרורים. רסא) ד״ה ומרורים. רסב) ד״ה ומרורים. רסג) ד״ה ומרורים. רסד) ד״ה ומרורים. רסה) ד״ה ומרורים. רסו) ד״ה ומרורים. רסז) ד״ה ומרורים. רסח) ד״ה ומרורים. רסט) ד״ה ומרורים. רע) ד״ה ומרורים. רעא) ד״ה ומרורים. רעב) ד״ה ומרורים. רעג) ד״ה ומרורים. רעד) ד״ה ומרורים. רעה) ד״ה ומרורים. רעו) ד״ה ומרורים. רעז) ד״ה ומרורים. רעח) ד״ה ומרורים. רעט) ד״ה ומרורים. רפ) ד״ה ומרורים. רפא) ד״ה ומרורים. רפב) ד״ה ומרורים. רפג) ד״ה ומרורים. רפד) ד״ה ומרורים. רפה) ד״ה ומרורים. רפו) ד״ה ומרורים. רפז) ד״ה ומרורים. רפח) ד״ה ומרורים. רפט) ד״ה ומרורים. רצ) ד״ה ומרורים. רצא) ד״ה ומרורים. רצב) ד״ה ומרורים. רצג) ד״ה ומרורים. רצד) ד״ה ומרורים. רצה) ד״ה ומרורים. רצו) ד״ה ומרורים. רצז) ד״ה ומרורים. רצח) ד״ה ומרורים. רצט) ד״ה ומרורים. רק) ד״ה ומרורים. רקא) ד״ה ומרורים. רקב) ד״ה ומרורים. רקג) ד״ה ומרורים. רקד) ד״ה ומרורים. רקה) ד״ה ומרורים. רקו) ד״ה ומרורים. רקז) ד״ה ומרורים. רקח) ד״ה ומרורים. רקט) ד״ה ומרורים. רקי) ד״ה ומרורים. רקיא) ד״ה ומרורים. רקיב) ד״ה ומרורים. רקיג) ד״ה ומרורים. רקיד) ד״ה ומרורים. רקטו) ד״ה ומרורים. רקטז) ד״ה ומרורים. רקיח) ד״ה ומרורים. רקיט) ד״ה ומרורים. רקכ) ד״ה ומרורים. רקכא) ד״ה ומרורים. רקכב) ד״ה ומרורים. רקכג) ד״ה ומרורים. רקכד) ד״ה ומרורים. רקכה) ד״ה ומרורים. רקכו) ד״ה ומרורים. רקכז) ד״ה ומרורים. רקכח) ד״ה ומרורים. רקכט) ד״ה ומרורים. רקל) ד״ה ומרורים. רקלא) ד״ה ומרורים. רקלב) ד״ה ומרורים. רקלג) ד״ה ומרורים. רקלד) ד״ה ומרורים. רקלה) ד״ה ומרורים. רקלו) ד״ה ומרורים. רקלז) ד״ה ומרורים. רקלח) ד״ה ומרורים. רקלט) ד״ה ומרורים. רקמ) ד״ה ומרורים. רקמא) ד״ה ומרורים. רקמב) ד״ה ומרורים. רקמג) ד״ה ומרורים. רקמד) ד״ה ומרורים. רקמה) ד״ה ומרורים. רקמו) ד״ה ומרורים. רקמז) ד״ה ומרורים. רקמח) ד״ה ומרורים. רקמט) ד״ה ומרורים. רקנ) ד״ה ומרורים. רקנא) ד״ה ומרורים. רקנב) ד״ה ומרורים. רקנג) ד״ה ומרורים. רקנד) ד״ה ומרורים. רקנה) ד״ה ומרורים. רקנו) ד״ה ומרורים. רקנז) ד״ה ומרורים. רקנח) ד״ה ומרורים. רקנט) ד״ה ומרורים. רקס) ד״ה ומרורים. רקסא) ד״ה ומרורים. רקסב) ד״ה ומרורים. רקסג) ד״ה ומרורים. רקסד) ד״ה ומרורים. רקסה) ד״ה ומרורים. רקסו) ד״ה ומרורים. רקסז) ד״ה ומרורים. רקסח) ד״ה ומרורים. רקסט) ד״ה ומרורים. רקע) ד״ה ומרורים. רקעא) ד״ה ומרורים. רקעב) ד״ה ומרורים. רקעג) ד״ה ומרורים. רקעד) ד״ה ומרורים. רקעה) ד״ה ומרורים. רקעו) ד״ה ומרורים. רקעז) ד״ה ומרורים. רקעח) ד״ה ומרורים. רקעט) ד״ה ומרורים. רקפ) ד״ה ומרורים. רקפא) ד״ה ומרורים. רקפב) ד״ה ומרורים. רקפג) ד״ה ומרורים. רקפד) ד״ה ומרורים. רקפה) ד״ה ומרורים. רקפו) ד״ה ומרורים. רקפז) ד״ה ומרורים. רקפח) ד״ה ומרורים. רקפט) ד״ה ומרורים. רקצ) ד״ה ומרורים. רקצא) ד״ה ומרורים. רקצב) ד״ה ומרורים. רקצג) ד״ה ומרורים. רקצד) ד״ה ומרורים. רקצה) ד״ה ומרורים. רקצו) ד״ה ומרורים. רקצז) ד״ה ומרורים. רקצח) ד״ה ומרורים. רקצט) ד״ה ומרורים. רקק) ד״ה ומרורים. רקקא) ד״ה ומרורים. רקקב) ד״ה ומרורים. רקקג) ד״ה ומרורים. רקקד) ד״ה ומרורים. רקקה) ד״ה ומרורים. רקקו) ד״ה ומרורים. רקקז) ד״ה ומרורים. רקקח) ד״ה ומרורים. רקק

מלא תותירו עד בקר נפקא. מע"ג דדרשינן מיניה (לעיל דף פג:) ליתן לו בקר שני לשריפתו דנפקא לן מהתם דאין שורפין קדשים בי"ט אית מאן דמפיק ליה בפ"ב דשבת (דף כד:) ובמכילתין [1]מדוכתא אחרינא: **אמר רבא אכל מצה בזמן הזה כו'.** יש מפרשים דכך הלכה להא סתם מתני' כוותיה ואין זה ראיה להא פרק ג' דמגילה (דף כ:) דשכחן סתמא אחרינא דלא כוותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמלאתו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה [2] דאמר אכילת פסחים עד חצות היינו ודאי מדאוריית' ובתר הכי פסול למיכל אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואימורים עד חצות כדאמרינן ברישא ברכות (דף ג.) לא הוי אלא מדרבנן אפילו לראב"ע משום הכי אם עיכב להקטיר עד חצות לא נפסל בכך דהא מן התורה היו כשירים עד הנקר והכמים לא עשו סייג לדבר להציאם לגבי הפסול קודם הזמן ובפ' המזבח מקדש (זבחים פו:) נמי מוכח הא דחצות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן והכא דבפרק איזהו מקומן (שם מז:) דקאמר דתנאי דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממאי דאורייתא דלגמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה ושלמים תנא עד חצות ולא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודם חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ איכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודם חצות וה"ג התם א"כ מאי אלא ואם כי הנך מה הנך דאוריית' כלומר מה הנהו דאינו נאכל אלא למנויין ולא היינו דאוריית' אף הנך נמי דעד חצות דאוריית' ורבי אלעזר בן עזריה היא: [עי' תוס' זבחים מז: ד"ה ואב"א ותוס' מגילה כא. ד"ה לאתויי]: כשתמצא

ר' יוסי אומר [3]נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים [4]הפגול והנותר מטמאין את הידים: **גמ'** ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [5]ה"ד נתנמנם אמר רב אשי [6]נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף [7]ר"א בן עזריה הוא [8]דתניא [1]ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [2]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע [9]והלא [10] נאמר חפזון [3]עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה [11]יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה [11]בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך [3]מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [12]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [13]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למילתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': [14]רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר [15]כביצה חד

[16]הפגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה.) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהא את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). תיר. עני (תענית יב: מגילה יח:) דמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ, ותער (תענית שם). לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב (מגילה שם) אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור, אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם (תענית שם). וכי מדכרו ליה. כזה שמעת (שם). עד שעת חפזון. שנתפזו לצאת, והיינו עמוד השחר דכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט. תבואות ז"ז זבחים נז:). יכול יהא נאכל כקדשים ביום. ביום זביחתו קודם שתתקן יתמיד לאוכלו אם יגלה (זבחים שם) כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הוא ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים והא נאכל לשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[17] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[18] שאת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף שאת ימים רשות ולילה הראשון נמי בשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: קמ"ל דכי אהדריה קרא. לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[19] דהכי נפקא לן לעיל [נ"א לא] למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן[20] מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן[20] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר: חד

[1] מדוכתא אחרינא: אמר רבא אכל מצה בזמן הזה כו'. יש מפרשים דכך הלכה להא סתם מתני' כוותיה ואין זה ראיה להא פרק ג' דמגילה (דף כ:) דשכחן סתמא אחרינא דלא כוותיה דתנן זה הכלל כל דבר שמלאתו בלילה כשר כל הלילה לאתויי אכילת פסחים ודלא כר"א בן עזריה [2] דאמר אכילת פסחים עד חצות היינו ודאי מדאוריית' ובתר הכי פסול למיכל אבל הא דאמרינן הקטר חלבים ואימורים עד חצות כדאמרינן ברישא ברכות (דף ג.) לא הוי אלא מדרבנן אפילו לראב"ע משום הכי אם עיכב להקטיר עד חצות לא נפסל בכך דהא מן התורה היו כשירים עד הנקר והכמים לא עשו סייג לדבר להציאם לגבי הפסול קודם הזמן ובפ' המזבח מקדש (זבחים פו:) נמי מוכח הא דחצות עושה (פיגול) [עיכול] מדרבנן והכא דבפרק איזהו מקומן (שם מז:) דקאמר דתנאי דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות ר"א בן עזריה היא ופריך ממאי דאורייתא דלגמא מדרבנן ור"ע היא ומשני א"כ מאי אלא פירוש אי הוה מדרבנן לא ה"ל למיתני אלא דהא לעיל גבי תודה ושלמים תנא עד חצות ולא תנא אלא דאפילו אירע דעבר על דברי חכמים ולא אכל קודם חצות לא נפסל ואוכלו לאחר חצות כדמשמע פ"ק דברכות (דף ט.) גבי ק"ש בההוא מעשה דבאו בניו של ר"ג מבית המשתה ומ"מ איכא סייג דעבר על דברי חכמים אם לא אכל קודם חצות וה"ג התם א"כ מאי אלא ואם כי הנך מה הנך דאוריית' כלומר מה הנהו דאינו נאכל אלא למנויין ולא היינו דאוריית' אף הנך נמי דעד חצות דאוריית' ורבי אלעזר בן עזריה היא: [עי' תוס' זבחים מז: ד"ה ואב"א ותוס' מגילה כא. ד"ה לאתויי]: כשתמצא

[2] ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כחצות הלילה. אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדריה קרא למלתיה קמייתא. כלומר, לדוכתיה אהדריה עד חצות כפסח. ואע"ג דר' עקיבא פליג עליה. כותיה קיימא לן, דסתם מתני' כותיה. הפיגול והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חדא אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא (חד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

[3] נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו הפסח אחר חצות מטמא את הידים: **גמ'** ר' יוסי אומר נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו [5]ה"ד נתנמנם אמר רב אשי [6]נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף [7]ר"א בן עזריה הוא [8]דתניא [1]ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [2]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע [9]והלא [10] נאמר חפזון [3]עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה [11]יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה [11]בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך [3]מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [12]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [13]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': [14]רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר [15]כביצה חד

[4] הפגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה.) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהא את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). תיר. עני (תענית יב: מגילה יח:) דמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ, ותער (תענית שם). לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב (מגילה שם) אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור, אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם (תענית שם). וכי מדכרו ליה. כזה שמעת (שם). עד שעת חפזון. שנתפזו לצאת, והיינו עמוד השחר דכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט. תבואות ז"ז זבחים נז:). יכול יהא נאכל כקדשים ביום. ביום זביחתו קודם שתתקן יתמיד לאוכלו אם יגלה (זבחים שם) כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הוא ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים והא נאכל לשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[17] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[18] שאת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף שאת ימים רשות ולילה הראשון נמי בשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: קמ"ל דכי אהדריה קרא. לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[19] דהכי נפקא לן לעיל [נ"א לא] למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן[20] מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן[20] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר: חד

[5] ה"ד נתנמנם אמר רב אשי [6]נים ולא נים תיר ולא תיר כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא נמנם א"ל מינם קא נאים מר א"ל מינומי קא מנמנם ותנן נתנמנמו יאכלו נרדמו לא יאכלו: הפסח אחר חצות מטמא את הידים וכו': אלמא מחצות ה"ל נותר מאן תנא אמר רב יוסף [7]ר"א בן עזריה הוא [8]דתניא [1]ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [2]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע [9]והלא [10] נאמר חפזון [3]עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה [11]יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה [11]בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך [3]מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר [12]בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא [13]אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': [14]רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר [15]כביצה חד

[6] נים ולא נים תיר ולא תיר. כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר. אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא נים מר, אמר ליה מתנמנמי קא מנמנם, ונתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה, כתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כחצות הלילה. אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדריה קרא למלתיה קמייתא. כלומר, לדוכתיה אהדריה עד חצות כפסח. ואע"ג דר' עקיבא פליג עליה. כותיה קיימא לן, דסתם מתני' כותיה. הפיגול והנותר מטמאין את הידים, רב הונא ורב חסדא, חדא אמר שמום חשדי כהונה, שלא יגע בו הכהן לטלטלו ויחשדו אותו הכהנים כי לאכלו מטלטלו, לפיכך גזרו בו טומאה שלא יגע בו כלל. וחד אמר משום עצלי כהונה כלומר גזרו עליו טומאה מפני שנתעצלו הכהנים באכילתו ובא לידי נותר. הא דתנן מטמאין את הידים רב הונא ורב חסדא (חד מתני טומאה וחד מתני אנותר)

[7] ר"א בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[8] דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[9] ר"ע והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[10] ר"ע והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[11] בלילה הזה ר"א בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר לו ר"ע והלא נאמר חפזון עד שעת חפזון אם כן מה ת"ל בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה בלילה הוא נאכל ואינו נאכל ביום ור"ע האי הזה מאי עביד ליה מיבעי ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא ס"ד אמינא הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד אף פסח אוקים לילות במקום ימים ויהא נאכל לשני לילות ויום אחד כתב רחמנא הזה ור"א בן עזריה אמר לך מלא תותירו עד בקר נפקא הא ור"ע אמר לך אי לא כתב רחמנא הזה הוה אמינא מאי בקר בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[12] בקר שני ור"א אמר לך כל היכא דכתב בקר בקר ראשון הוא אמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[13] אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר"א בן עזריה לא יצא ידי חובתו פשיטא דכיון דאיתקש לפסח כפסח דמי מהו דתימא הא אפקיה קרא מהיקישא קמשמע לן דכי אהדריה קרא למלתא קמייתא אהדריה: הפיגול והנותר מטמא את הידים וכו': רב הונא ורב חסדא חד אמר משום חשדי כהונה וחד אמר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה חד

[14] הפיגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה.) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהא את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). תיר. עני (תענית יב: מגילה יח:) דמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ, ותער (תענית שם). לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב (מגילה שם) אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור, אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם (תענית שם). וכי מדכרו ליה. כזה שמעת (שם). עד שעת חפזון. שנתפזו לצאת, והיינו עמוד השחר דכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט. תבואות ז"ז זבחים נז:). יכול יהא נאכל כקדשים ביום. ביום זביחתו קודם שתתקן יתמיד לאוכלו אם יגלה (זבחים שם) כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הוא ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים והא נאכל לשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[17] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[18] שאת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף שאת ימים רשות ולילה הראשון נמי בשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: קמ"ל דכי אהדריה קרא. לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[19] דהכי נפקא לן לעיל [נ"א לא] למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן[20] מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן[20] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר: חד

[15] כביצה חד

[16] הפגול והנותר מטמאין את הידים. מדרבנן (לעיל פה.) ואע"פ שאין אוכל מטמא אדם, גזרו עליהן לטמא מיהא את הידים ולא לטמא את הגוף (לעיל טו:). תיר. עני (תענית יב: מגילה יח:) דמתרגמינן (בראשית מא) ויקץ, ותער (תענית שם). לאהדורי סברא. דבר הבא מבינת הלב (מגילה שם) אם צריך ממנו דבר שצריך הרהור, אינו יודע לומר בעוד שמתנמנם (תענית שם). וכי מדכרו ליה. כזה שמעת (שם). עד שעת חפזון. שנתפזו לצאת, והיינו עמוד השחר דכתיב (שמות יב) לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (ברכות ט. תבואות ז"ז זבחים נז:). יכול יהא נאכל כקדשים ביום. ביום זביחתו קודם שתתקן יתמיד לאוכלו אם יגלה (זבחים שם) כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ברכות שם). מה שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד. שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת, אף פסח נמי הוא ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים והא נאכל לשני לילות ויום אחד, לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בליל השני קמ"ל כן פירש רבינו במסכת ברכות (ט.). ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל: מהו דתימא אפקיה. רחמנא לחובת מצה בלילה הראשון מהיקישא דאקשיה רחמנא כפסח בהאי קרא דעל מצות ומרורים יאכלוהו[17] ואפקיה רחמנא בהאי קרא[18] שאת ימים תאכל (עליו) מצות וביום השביעי מה שביעי רשות אף שאת ימים רשות ולילה הראשון נמי בשמע אלמא אפקיה רחמנא מהיקישא דעל מצות ומרורים לחובת מצה לילה הראשון ואוקמיה ארשות: קמ"ל דכי אהדריה קרא. לחובת מצה בלילה הראשון בזמן הזה דכתיב בערב תאכלו מצות[19] דהכי נפקא לן לעיל [נ"א לא] למילתא קמייתא אהדריה לאכילה עד חצות כבזמן דאיכא פסח: חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן[20] מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן[20] מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר: חד

[17] ואכלוהו מצות ומרורים יאכלוהו

[18] שבעת ימים תאכל מצות

[19] בערב תאכלו מצות

[20] חד אמר משום חשדי כהונה. לקמן מפרש דאפיגול קאי: וחד אמר משום עצלי כהונה. לקמן מפרש דאנותר קאי. ולא פליגי אלא חד מפרש טעמא דפיגול וחד מפרש טעמא דנותר: חד

עין משפט נר מצוה

קיא א מיי' שם טור"ע שם:

קיב ב מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאה הלכה ג:

ג [מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טו]:

קיג ד טור"ע א"ח סי' תעז סעיף ג:

קיד ה מיי' פ"ח מהל' שאר אבות הטומאות הלכה ג:

רבינו חננאל

היכי דמי נתנמנמו, אמר רב אשי נים ולא נים תיר ולא תיר, כגון דקרי ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא וכי מדכרו ליה מדכר. אביי הוה יתיב קמיה דרבא חזייה דהוה קא מנמנם אמר ליה מינם קא נים מר, אמר ליה מתנמנמי קא מנמנם, ונתנמנמו יאכלו תנן. הפסח אחר חצות מטמא את הידים, אלמא מחצות הוה ליה נותר, מאן תנא, אמר רב יוסף ר' אלעזר בן עזריה הוא דתניא ואכלו את הבשר בלילה הזה, כתיב הכא בלילה הזה וכתיב התם ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה, מה להלן עד חצות, שנאמר כחצות הלילה. אף כאן נמי עד חצות. אמר רבא לא אכל מצה בזמן הזה אלא לאחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי אכילת מצה, פשיטא כיון דאתקוש לפסח, שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו. כפסח דמי. מהו דתימא אפקא קרא מהקישא דפסח, שנאמר בערב תאכלו מצות. קמ"ל דכי אהדריה קרא למלתיה קמייתא.

חד תני אפיגול וחד תני אנותר. חד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא מטמא פיגול את הידים וחד מפרש טעמא דנותר מאי טעמא נותר מטמא את הידים: **משום חשדי להונה.** גזרו עליו טומאה שלא יפגלוהו ברגלו להפסיד את הבעלים ועוד דשלמים הן ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק וישחטם במזיד לשם חטאת כדי לאוכלן כולם ומשום הכי גזרו טומאה: **משום עצלי להונה.** שלא יתעצלו בתכילתן: **חד אמר כזית.** מהן מטמא את הידים וח"א בכביצה: **מתני' ברכת הפסח.** על אכילת פסחים: **על של זבח.** חגיגת ארבעה עשר ומברכין על אכילת שלמים: **גמ'** שירי דם בזריקה מרחוק דלא איכפת ליה אם נופלים שיריים על היסוד או לא. שירי דם הפסח בשפיכה בנחת כדי שיפלו על היסוד: **לא שפיכה בכלל זריקה.** כלומר שאם נותן פסח בזריקה ושלמים בשפיכה לא עשה כלום וכיון דאין דומין זה לזה במתן דמים אין ברכת האחד פוטרת האחר: הכי גרסינן במתניתין **בירך על הזבח לא פטר את הפסח על הפסח פטר את של זבח מנין לניתנין בזריקה לר' ישמעאל** והכא גרסינן **לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה.** ופירוש אם נתן פסח בזריקה לא עשה כלום אבל אם נתן שלמים בשפיכה יצא ליכך ברכת הפסח פוטרת את של שלמים שבשלמים בכלל פסח במתן דמים ושל שלמים אינה פוטרת את של פסח לפי שאין פסח במתן דמו בכלל שלמים:

הדרן עלך ערבי פסחים ומליקא לה מסכת פסחים

רשב"ם

חד תני אפיגול וחד תני אנותר. חד מפרש טעמא דמתניתין מ"ט פיגול מטמא את הידים וחד מפרש טעמא דמתניתין מאי טעמא נותר מטמא את הידים: **משום חשדי להונה.** גזרו חכמים טומאה שלא יפגלוהו ברגלו להפסיד את הבעלים ויאמרו שוגגין היינו. ורבינו פירש עוד טעם אחר לפי ששלמים הם ואין לכהן בהן אלא חזה ושוק וישחטם במזיד לשם חטאת כדי לאוכלן כולן ולא ניהרא לאין פיגול אלא בשחטו על מנת לאכול ממנו חוץ לזמנו והשחטו שלמים לשם חטאת אין כאן פיגול אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה: **משום עצלי להונה.** שלא יתעצלו בתכילה וה"ה לישראל: **חד אמר כזית.** מהן מטמא את הידים וחד אמר כביצה ובהא לחוד הוא דפליגי: **לאיסורו.** איסור אכילתו בכזית: **לטומאתו.** טומאת אוכלין בכביצה לטמא אחרים: **מתני' ברכת הפסח** וברכת הזבח מפרש בתוספתא זבחים[ה] איזה ברכת הפסח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הפסח אי זו היא ברכת הזבח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. והאי זבח היינו חגיגת י"ד הבאה עם הפסח אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן בלילי הפסח: פלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא מפרשינן טעמא בגמ': הכי גרסינן **בירך על הזבח לא פטר את הפסח בירך על הפסח פטר את הזבח דברי ר' ישמעאל:** גמ' ר"ג **נכשא"ל לדברי ר"י זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה.** במס' זבחים בפ' בית שמאי (דף לז.) שמעינן ליה לר' ישמעאל דאמר דפסח בשפיכה ולא בזריקה דתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר[ו] אך בכור שור וגו' למדנו לבכור שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מעשר ופסח מנין תלמוד לומר[ז] ודם זבחיך ישפך דאלו לשאר קרבנות לא צריך דבכולהו כתיב זריקה. והשתא דקאמר רבי ישמעאל דפסח בשפיכה ושמעת ליה במתניתין דאמר בברכת הפסח הוא נפטר מברכת הזבח ואינו נפטר משל פסח בברכת הזבח אמור מעתה הניתנין בזריקה כגון שאר זבחים שניתנו בשפיכה כפסח יצא כדתניא בהדיא בפרק בית שמאי (שם) מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך אבל הניתנין בשפיכה כגון פסח שנתנן בזריקה כשלמים וכל שאר זבחים לא יצא דומיא דברכת פסח והזבח דקאמר נמי ר' ישמעאל במתניתין כי האי גוונא: **ולדברי ר' עקיבא כו'.** כדאמרינן נמי במתני' גבי ברכת הפסח והזבח שאין זו פוטרת את זו ור"ע נמי סבר דפסח (נמי) בשפיכה דלא אשכחן תנא דאמר בזריקה אלא לר' יוסי הגלילי בפרק תמיד נשחט (לעיל סד:) דנפקא ליה מאת דמם תזרוק על המזבח דבכור[ח] את דמו לא נאמר אלא דמם לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין זריקה. והיא זריקה דפסח מתנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק ולא בזריקת שאר קרבנות שהן שתי מתנות שהן ארבע ומקראי מפיק להו במסכת זבחים בפרק איזהו מקומן (דף מז.) מדכתיב סביב סביב בעולה[ט] סביב בחטאת[י] סביב באשם[כ] דשלש כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. זריקה מרחוק ושתי מתנות שהן ארבע ופסח מתנה אחת מרחוק כדפרישית שפיכה מקרוב עומד על היסוד ושופך שם. בכולהו קרבנות כתיב זריקה לבד מחטאת שמתנותיהן באצבע על הקרנות כדכתיבי קראי:

רבי

כשתמצא לומר לדברי ר' ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה לדברי ר' עקיבא כו'. אם כן מוכח מכאן לדר' ישמעאל הניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא וכן מוכיח נמי כאן דס"ל דפסח בשפיכה הוא והכי נמי מוכח בפסחים בפרק האשה (דף פט.) דפריך דאלו פסח בשפיכה ושלמים בזריקה ומשני מאי נפקא מינה והתניא מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה שיצא כו' אלמא אית ליה תרתי פסח בשפיכה וזריקה בכלל שפיכה דזריקה עומד מרחוק וזורק את הדם ליסוד ושפיכה עומד על היסוד ושופך וקשה דבזבחים פרק בית שמאי (דף לז.) משמע מאן דאית ליה פסח בשפיכה לא מצי סבר נזרקין שנתנן בשפיכה יצא וכן איכא מאן דאית ליה נזרקין שנתנן בשפיכה יצא ליה פסח בשפיכה דקאמר ודם זבחיך ישפך והא מיבעי ליה לכדתניא מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא ת"ל ודם זבחיך ישפך ומשני סבר לה כרבי עקיבא דאמר לא אם זריקה בכלל שפיכה וכו' פי' וההיא דרשא מנין לניתנין בזריקה לר' ישמעאל היא ופריך ואכתי מיבעיא ליה לכדתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר אך בכור שור או בכור שה בכור כשב וגו' את דמם תזרוק למדנו לבכור שטעון מתן דמים למזבח מעשר ופסח מנין ת"ל ודם זבחיך ישפך ומשני סבר לה כריה"ג דאמר פסח נמי בזריקה והדר פריך ליה [ור' ישמעאל] האי קרא מפיק ליה הכי ומפיק ליה הכי וקאמר תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל אלמא ההוא תנא דר' ישמעאל דלעיל דנזרקין שנתנן בשפיכה יצא וליף מדם זבחיך ישפך ליה להאי תנא דרבי ישמעאל דיליף מההוא קרא פסח בשפיכה וי"ל דודאי ר' ישמעאל אית ליה תרתי וניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא נפיק ליה מסברא דמה לי זריקה מרחוק ומה לי שפיכה בקרוב קרא כי אתא [לפסח] בשפיכה הוא דאתא והאי דלא משני ליה הכי כדפריך ליה ור' ישמעאל האי קרא היכי מפיק ליה הכי וכו' משום דדרשא של רבי יוסי הגלילי פשוט ליה טפי והתם פי' הקונטר' ור' ישמעאל האי קרא דודם זבחיך ישפך מפיק ליה להכי לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא וע"כ ההיא דניתנין לא אתיא כרבי עקיבא דאי אתיא אמאי קאמר רבי עקיבא אין ברכת פסח פוטרת של זבח והלא שלמים בכלל פסח והכל בשפיכה מהיא דניתנין ואי נמי הוה ס"ל לרבי עקיבא פסח בזריקה כרבי יוסי הגלילי כל שכן דשניהם פוטרין זה את זה ואכתי קדרש ליה [מו] לההוא קרא לפסח בשפיכה ומשני תרי תנאי וכו' האי תנא דר' ישמעאל דיליף מודם זבחיך ישפך פסח בשפיכה לית ליה פסח פוטר את הזבח ובהא לא פליג רבי ישמעאל אדרבי עקיבא דהא כיון דדרש מייתי פסח בשפיכה תו לית ליה למילף מייתי דניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא והאי תנא דר' ישמעאל דיליף מייתי דניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא לית ליה פסח בשפיכה אלא בזריקה כשלמים מיהו הא סברא דידיה דפליג אדרבי עקיבא דפסח עיקר וזבח טפל ע"כ פסח פוטר את הזבח ובא לא ברכת זבח את הפסח אי זו היא ברכת הזבח בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח. והאי זבח היינו חגיגת י"ד הבאה עם הפסח אי נמי נדרים ונדבות שהקריב ערב הפסח ואוכלן בלילי הפסח: פלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא מפרשינן טעמא בגמ': הכי גרסינן **בירך על הזבח לא פטר את הפסח בירך על הפסח פטר את הזבח דברי ר' ישמעאל:** ר"ג **נכשא"ל לדברי ר"י זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה.** במס' זבחים בפ' בית שמאי (דף לז.) שמעינן ליה לר' ישמעאל דאמר דפסח בשפיכה ולא בזריקה דתניא ר' ישמעאל אומר מתוך שנאמר[ו] אך בכור שור וגו' למדנו לבכור שטעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח מעשר ופסח מנין תלמוד לומר[ז] ודם זבחיך ישפך דאלו לשאר קרבנות לא צריך דבכולהו כתיב זריקה. והשתא דקאמר רבי ישמעאל דפסח בשפיכה ושמעת ליה במתניתין דאמר בברכת הפסח הוא נפטר מברכת הזבח ואינו נפטר משל פסח בברכת הזבח אמור מעתה הניתנין בזריקה כגון שאר זבחים שניתנו בשפיכה כפסח יצא כדתניא בהדיא בפרק בית שמאי (שם) מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך אבל הניתנין בשפיכה כגון פסח שנתנן בזריקה כשלמים וכל שאר זבחים לא יצא דומיא דברכת פסח והזבח דקאמר נמי ר' ישמעאל במתניתין כי האי גוונא: **ולדברי ר' עקיבא כו'.** כדאמרינן נמי במתני' גבי ברכת הפסח והזבח שאין זו פוטרת את זו ור"ע נמי סבר דפסח (נמי) בשפיכה דלא אשכחן תנא דאמר בזריקה אלא לר' יוסי הגלילי בפרק תמיד נשחט (לעיל סד:) דנפקא ליה מאת דמם תזרוק על המזבח דבכור[ח] את דמו לא נאמר אלא דמם לימד על בכור מעשר ופסח שטעונין זריקה. והיא זריקה דפסח מתנה אחת היא כנגד היסוד מרחוק ולא בזריקת שאר קרבנות שהן שתי מתנות שהן ארבע ומקראי מפיק להו במסכת זבחים בפרק איזהו מקומן (דף מז.) מדכתיב סביב סביב בעולה[ט] סביב בחטאת[י] סביב באשם[כ] דשלש כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. זריקה מרחוק ושתי מתנות שהן ארבע ופסח מתנה אחת מרחוק כדפרישית שפיכה מקרוב עומד על היסוד ושופך שם. בכולהו קרבנות כתיב זריקה לבד מחטאת שמתנותיהן באצבע על הקרנות כדכתיבי קראי:

רבי

חד תני אפיגול וחד תני אנותר מאן דתני אפיגול משום חשדי כהונה מאן דתני אנותר משום עצלי כהונה חד אמר כזית וחד אמר כביצה מאן דאמר כזית[ו] כאיסורו ומאן דאמר כביצה[ז] כטומאתו: **מתני'** [ג] בירך ברכת הפסח פטר את של זבח בירך את של זבח לא פטר את של פסח דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר [א] לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו: **גמ'** כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל זריקה בכלל שפיכה ולא שפיכה בכלל זריקה לדברי רבי עקיבא [ד] לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה:

מסורת הש"ס

א) [לעיל מט:], ב) [ברכות מט:], ג) זבחים לז., ד) [שם], ה) [פסחים פפ"י], ו) [במדבר יח], ז) [דברים יב], ח) [במדבר יח], ט) [ויקרא א], י) [ויקרא ח], כ) [שם ז], ל) ול"ג ולא שפיכה כל"ל רש"ל, מ) רש"ל,

מוסף רש"י

חד תני. טעמי דידיה משדי אפיגול, וחד תני. טעמא דידיה עצלי אנותר (לעיל פה.). כאיסורו. כשיעור איסור אכילתו שהוא חייב עליו בכזית (שם). כטומאתו. כשיעור טומאת אוכלים דאורייתא בכביצה (שם). בירך ברכת הפסח פטר את של זבח. חגיגת ארבעה עשר שבאה עם הפסח כשהמצוה מרובה, ושינו בתוספתא דפסחים על הפסח הוא אומר בירך אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הפסח, ועל הזבח הוא אומר אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול את הזבח, ואם בירך על הפסח פטר את הזבח (זבחים לז.). **זריקה בכלל שפיכה.** כדאמר (שם לו:) מנין לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, הלכך מתן שלמים שכתב בה זריקה בכלל מתן דם פסח שכתב בה שפיכה, וכי בירך על הפסח פטר את הזבח, שהזבח בכלל פסח, אבל בירך על הזבח לא פטר את הפסח, שלא מצינו לניתנין בשפיכה שכשרין בזריקה, הלכך אין פסח בכלל שלמים (שם לז.). **לא שפיכה בכלל זריקה.** דלית ליה לניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה יצא, דהא דפסח בשפיכה מודם זבחיך ישפך נפקא לן ותרתי לא דרשא מיניה (שם).

הדרן עלך מסכת פסחים

מוסף תוספות

א. דפסח בשפיכה, וניתנין בזריקה שנתנן בשפיכה שיצא. תוס' זבחים לז. עי' מהרש"ל. ב. בשם רבינו שלמה. תוס' שם. ג. א"כ סבירא ליה דמתנותיהם שוין. שם. ד. כ"ל. ולא שפיכה. שם. ה. דלהאי תנא דרבי ישמעאל כולהו בזריקה, והא דזבח לא פטר פסח משום דזבח טפל לו. שם. ו. דהכל אחד. שם. ז. והיינו כשיטת רבינו שמואל וכל מה שהקשיתי עליו קשה גם לפי' זה. שם. ועי' מהרש"ל.

עין משפט נר מצוה

קטו א [ממי' פ"ח מהל' ממן ומלה דין ז]:

רבינו חננאל

חד מתני כזית כאיסורו וחד מתני כביצה כטומאתו. ברך ברכת הפסח פטר את של זבח וכו'. תאנא איזו היא ברכת הזבח אומר אקב"ו לאכל הזבח. וקימא לן הפסח דמו בשפיכה כדתנן כהן הקרוב אצל המזבח זורקה זריקה אחת כנגד היסוד. והזבח כגון השלמים וכיוצא בהן דמן בזריקה. ואמרינן כשתמצא לומר לדברי רבי ישמעאל דאמר ברכת הפסח פוטרת של זבח ואינו צריך לברך על הזבח ברכה בפני עצמה, אבל ברכת הזבח אינה פוטרת של פסח, הרי זריקה בכלל שפיכה, כלומר הטענן זריקה אם תזרקהו בשפיכה יצא. אבל אין שפיכה בכלל זריקה הטענן שפיכה ואם יזרקהו לא יצא אלא טענן שפיכה. לדברי ר' עקיבא דאמר לא זו פוטרת זו ולא זו פוטרת זו לא שפיכה בכלל זריקה ולא זריקה בכלל שפיכה.

קכא: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן בעו מיניה פשיטא על פדיון הבן אשר קדשנו במצותיו וצונו על פדיון הבן אבי הבן מברך ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה כהן מברך או אבי הבן מברך כהן מברך דקמטי הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקא עביד מצוה לא הוה בידיה אתא שאיל ביה מדרשא אמרו ליה *)אבי הבן מברך שתים והילכתא אבי הבן מברך שתים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

רשב"ם

רבי שמלאי איקלע לו'. משום דאיירי מתניתין בשני מיני ברכות באדם אחד ומעשה אחד התלוי זה בזה כגון פסח וחגא שחגיגה באה עם הפסח משום הכי נקט נמי להאי עובדא דאבי הבן מברך שתים:

הדרן עלך ערבי פסחים וסליקא לך מסכת פסחים

עין משפט נר מצוה

קטז א מיי' פי"ח מהל' מיכוריס הלכה ה סמג עשין קמד טור ש"ע י"ד סי' שה סעי' י:

רבינו חננאל

רבי שמלאי איקלע לפדיון הבן, אמרו ליה על פדיון הבן פשיטא לן דדאי אבי הבן מברך, אלא שהחיינו מאן מברך, הכהן מברך או אבי הבן מברך. ופשטוה מבי מדרשא אבי הבן מברך שתים על פדיון הבן ושהחיינו.

סליקא מסכתא ברחמי שמיא

מסורת הש"ס

*) [עיין תוספות בכורות מט. ד"ה נאמ' וכו'], **) [פירוש הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג, **) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו],

אחר השלמת המסכתא יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך

הַדְּרָן עֲלָךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְהַדְּרָךְ עֲלָן. דַּעְתָּן עֲלָךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְדַעְתָּךְ עֲלָן. לֹא נִתְנַשֵּׁי מִינָּךְ מַסֶּכֶת פְּסָחִים וְלֹא תִתְנַשֵּׁי מִינָּן לֹא בְּעָלְמָא הָדֵין וְלֹא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

יאמר כן שלשה פעמים ואחר כך יאמר:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתְּהֵא תּוֹרָתְךָ אֻמָּנוּתֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּתְהֵא עִמָּנוּ לָעוֹלָם הַבָּא. חֲנִינָא בַּר פָּפָּא רָמִי בַּר פָּפָּא נַחְמָן בַּר פָּפָּא אַחָאי בַּר פָּפָּא אַבָּא מָרִי בַּר פָּפָּא רַפְרָם בַּר פָּפָּא רָכִישׁ בַּר פָּפָּא סוּרְחָב בַּר פָּפָּא אַדָּא בַּר פָּפָּא דָּרוּ בַּר פָּפָּא:

הַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְנִהְיֶה כֻּלָּנוּ אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתֶךָ: מֵאוֹיְבֵי תְּחַכְּמֵנִי מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא לִי: יְהִי לִבִּי תָמִים בְּחֻקֶּיךָ לְמַעַן לֹא אֵבוֹשׁ: לְעוֹלָם לֹא אֶשְׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי בָם חִיִּיתָנִי: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ: אָמֵן אָמֵן אָמֵן סֶלָה וָעֶד:

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי בֵּית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקֵנוּ מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וְהֵם מַשְׁכִּימִים. אָנוּ מַשְׁכִּימִים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וְהֵם עֲמֵלִים. אָנוּ עֲמֵלִים וּמְקַבְּלִים שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָן מְקַבְּלִים שָׂכָר. אָנוּ רָצִים וְהֵם רָצִים. אָנוּ רָצִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שַׁחַת. שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִידֵם לִבְאֵר שַׁחַת אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וַאֲנִי אֶבְטַח בָּךְ:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי בְּשֵׁם שֶׁעֲזַרְתַּנִי לְסַיֵּם מַסֶּכֶת פְּסָחִים כֵּן תַּעַזְרֵנִי לְהַתְחִיל מַסֶּכְתּוֹת וּסְפָרִים אֲחֵרִים וּלְסַיְּמָם לִלְמֹד וּלְלַמֵּד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דִּבְרֵי תַלְמוּד תּוֹרָתֶךָ בְּאַהֲבָה. וּזְכוּת כָּל הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים יַעֲמוֹד לִי וּלְזַרְעִי שֶׁלֹּא תָמוּשׁ הַתּוֹרָה מִפִּי וּמִפִּי זַרְעִי וְזֶרַע זַרְעִי עַד עוֹלָם. וְתִתְקַיֵּם בִּי בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ. כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: אוֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: יְיָ עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם:

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דְּהוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא, וּלְאַחֲיָא מֵתַיָּא, וּלְאַסְקָא לְחַיֵּי עָלְמָא, וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִּירוּשְׁלֵם, וּלְשַׁכְלֵל הֵיכְלֵיהּ בְּגַוֵּהּ, וּלְמֶעְקַר פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה מֵאַרְעָא, וּלְאֶתְבָּא פּוּלְחָנָא דִּשְׁמַיָּא לְאַתְרֵיהּ, וְיַמְלִיךְ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵיהּ וְיַקְרֵיהּ, [וְיַצְמַח פֻּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ]. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב, וְאִמְרוּ אָמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן, וְעַל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן, וְעַל כָּל מַאן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא, דִּי בְאַתְרָא (קַדִּישָׁא) הָדֵין וְדִי בְכָל אֲתַר וַאֲתַר, יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דִּי בִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן: עוֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

*) פי' הגון על זה תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בספר זכיות ח"א פ"ג, **) בסיומא וסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו.